G.G. f.21

63258/B

D
c.14

The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF
LONDON
DEPOSIT

Accession Number

Press Mark

STAHL, G.E.

2 leaves between Y1 and Y2
belong after L2

GG f 21

56

Georg Erneſtus Stahl, Onoldo Francus.
Med. Doct. h. t. Prof. Publ. Ord. Hall.

GEORGII ERNESTI STAHL,

THEORIA MEDICA VERA.

PHYSIOLOGIAM & PATHOLOGIAM,

TANQVAM
DOCTRINAE MEDICAE PARTES
VERE CONTEMPLATIVAS,
e *NATVRAE & ARTIS*
VERIS FVNDAMENTIS,
Intaminata ratione, & inconcuſſa Experientia ſiſtens.

MEDICAL SOCIETY OF LONDON

HALAE, *LITERIS ORPHANOTROPHEI M DCCVIII.*

C

BENEVOLO LECTORI

FELICITATEM!

APud Plutarchum, de Rhetoribus celebribus, inuenimus, quod Corinthius quidam Orator tabulam fixerit, qua promitteret, Medicinas verbales aduerſus omnis generis afflictiones: quomodo vero ipſi ceſſerit negotium, non itidem memoratur. Ad illas certe ægritudines, quæ ab exiſtimatione potius humana, quam vera æſtimatione, pendent, verba, ſed prudentia tamen, & vero ac intaminato ſenſu λόγοι, orationes & rationes, quin exquiſite conducere poſſint, & vere prodeſſe, nemo dubitat. Ad vera vero ipſius corporis damna, verborum ſolatia nuda adhibere, irritum certe foret, & inane; tantisper vtique, dum adhuc efficaciora occurrunt remedia, quæ corporea etiam efficacia, corporis malis condigne conſulere poſſint, nempe potenter mederi. Tanto magis itaque cauendum certe eſt, ne ordo peruertatur, & loco efficacium remediorum inania conſilia, & quolibet vocis ſenſu perſuaſiones, inſtruantur: id eſt, quod proverbium habet, verba nobis dentur. Puto neminem

nem fore, quin agnoſcat, quod omnino iuſtum atque æquum dicam; ſed & aliquos fore auguror omnino, qui illud in dubium trahant, quod hoc monitum vſum quemcunque habere poſſit: cum nemo facile credi poſſit tam ſeriis atque neceſſariis rebus, nuda verba deſtinare velle. Interim, quod hoc aliter, & eo maxime modo, ad quem mea reſpicit oratio, ſeſe habeat, documento eſſe poſſunt, partim tot diſſonæ ſententiæ, de intelligendis atque medendis corporis humani malis, hodie paſſim largiſſimo prouentu oberrantes; partim numero plurium Medicorum, de vno eodemque morbi genere rogatorum, diſcrepantes opiniones: partim denique, artificiorum tam prolixe laudatorum, communiſſime, ſi res ſine omnibus præiudiciis æſtimetur, adeo dubius, languidus, imo ſæpenumero manifeſti ancipitis periculi, euentus, vt paſſim nihil fidum, nihil ſolidum, nihil conſtans; aut ad minimum nihil promptum atque præſens, impetretur, quod non alibi, auſcultando & obſequendo ſpontaneis Naturæ actionibus, aut inſiſtendo eiusdem veſtigiis, multis modis felicius obtineatur. Hæc certe res, cum exquiſitam conſiderationem, ſi quæ alia, omnino mereatur, cauendum vtique eſſe exiſtimo, ne verbales illæ Medicinæ, etiam ad corporis neceſſitudines temere translatæ, & ab ipſa rerum Natura in diuerſum abeuntes, non ipſæ ſolum nos deludant, ſed etiam meliora ſubſidia atque media nobis eripiant, dum illis operam dare, imo inuigilare, præ iſtorum lenocinio, negligere auderemus. Ingens certe eſt opprobrium, quod Plinius hiſt. nat. lib. XIX. mortalibus impingit, dum nihil homini ſic, quemadmodum rerum naturæ, placere, ait. Quid autem verum, quid certum, quid ratum habebunt mortales, ſi naturæ placita, acta atque geſta, cum reſcindere non

pos-

poſſint, negligant ad minimum, & contemnant. Sane vero hanc viam inſiſtere, nihil vtique aliud fuerit, quam a rebus, quæ vere exiſtunt, ſimpliciter ad fictiones mentis & inania ſomnia digredi. Quisquis hoc non probat, inſiſtet potius Senecæ monito, ſane aureo, adſerentis, hanc eſſe ſapientiam, in naturam conuerti, & eo, vnde error expulit, reſtitui. Certe ipſæ corporis ægritudines ſunt hi ipſi lapſus, quibus e Naturæ integritate corpus excidit. Vbi ſteterit, quomodo conſtiterit, qua ſemita deflexerit; quorſum reuertendum ſit, quis pateat aditus, quæ via? aliunde, quam ex ipſis hisce comparationibus, fruſtra quisquam ſperauerit comprehendere. Hæc itaque via digna certe erit, quam eligamus, quotquot veram atque ſolidam reſtitutionem concuſſarum rerum corporis in integrum, feliciter adſequi anhelamus. Non placet vllo modo ab hac ſimpliciſſima via digredi. Vnde miſſis aliorum περιέργοις, per planum & directum incedendo, hoc vnum dico, producere me in præſenti opere, viam ſinceram penitus, ad remedia vere appropriata: Dico, ipſis naturæ greſſibus atque methodis, conformia, agnoſcenda. Ipſam, dico, veram Methodum, non magis corpus, quam motus corporis conſeruatorios, damnorum auerruncos, alienorum victores, propriorum ſtatores & reſtauratores, tanquam in poteſtate habendi: aut certe optimum conſilium illis adhibendi, ſi vlla ſpes auxilii locum admittat. Siſto tibi inquam, Lector Naturæ humanæ ſolers indagator, PHYSIOLOGIAM, de veris illis operationibus loquentem, quas φύσις humana adminiſtrat: PRINCIPIVM, inquam, MOTVS ET QVIETIS, in hoc corpore rerum potiens. Commonſtro, quid hoc agat atque præſtet, a corporis, quatenus corpus eſt, tota indole alienum; VITAM, STRVCTVRAM, VSVM: & perennem, harum rerum,

&

& pro his rebus, non magis ACTIVITATEM: quam etiam agendi NECESSITATEM: non PHYSICAM ſimpliciter, propter MATERIAM, aut CORPVS, quatenus tale: ſed MORALEM, FINALEM nempe, PROPTER VSVS; non CORPORIS, aut CORPORI; ſed ANIMAE; vt INTELLECTVM atque VOLVNTATEM, in multa atque varia obiecta exercentis. Eadem, regia certe via, perluſtro penetralia PATHOLOGIAE. Non CORPORIS, quatenus ſimpliciter tale, MIXTVM, aut STRVCTVM eſt, varias atque faciles LABEFACTATIONES, quæ POSSINT ipſi obtingere, in momenta, & innumeris quaſi modis: ſed VITAE impedimenta, SCRVPVLOS quaſi, & qualiacunque OBSTACVLA: quæ vſitatis huius laboribus, indeſinentibus vtique, & irrevocabilibus, noua negotia obiiciunt, & CVRIOSOS, imo SOLLICITOS, ANFRACTVS imperant, & labores faceſſunt: SALVTARES interim corpori; aut certe eo tendentes, imo connitentes: Sicuti PROPORTIONE reſpondentes, & collineantes ad neceſſarium ſcopum impetrandum. Euoluo ibidem, PATHETICAE certe huius Naturæ, etiam generalia in hoc genere πάθη: CONSVETVDINES, INDIGNATIONES, TERGIVERSATIONES. Puto autem me hic etiam reperiſſe, quod alias ſine controuerſia RATIONALIS ANIMAE, vti eſt poſt lapſum ſuum, præcipuum eſt vitium: BONAM INTENTIONEM, SED MALAM INVENTIONEM. IN GENERE inquam BONAM voluntatem, BONVM intellectum; IN SPECIE vtrumque ERRABVNDVM, INSTABILEM, VAGVM: Imo plane vt ſcriptura notat, TEMERARIVM, ET METICVLOSVM: (ein trozig und verzagt Ding.) Quid ab hoc principio, & nusquam aliunde, expectare debeat tam THEORIA, quam THERAPIA, ſpero me indicaſſe. Hoc ipſum proprie volui, hoc nunc ſatis eſt. Ego Divinæ Benedictioni habeo gratias, quod hactenus, pro immenſa ſua bonitate, ſuppeditauerit res, & vires. De hominum iudicio parum ſollicitus ſum; tanto minus, cum non amplius ſim puer: iam autem etiam puer riſerim Gallum Aeſopi. Tu mecum Deum ora, vt nobis largiatur ἐν ἀληθείᾳ αὐτάρκειαν. Dei dona non bona ſolum ſunt, ſed perennia. In tuo autem ordine eo enitere, vt compos fias voti illius, imo moniti, Homerici:

Ἄλκιμος (ἄξιος) ἔσσ' ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ.

A Ω.

HVmanus animus vti peculiari ratione præ omnibus aliis, quæ ipſi notæ ſint, creaturis, ſciendi ita auidus eſt, vt etiam intentione agili ad hunc effectum feratur, & reuera inquietus ſit, donec illud, quod ſibi noſcendum propoſuit, aſſequatur: ita hoc ipſo documentum edit intimioris ſuæ indolis, quæ in actione, in motibus agitandis, in progreſſu & circuitu inter res, & de re ad rem, ita conſiſtit, vt quicquid nos de ea, (illa inquam de ſe ipſa,) ſcimus, hoc vnum ſit, quod ſcire velimus, aſſequi, deprehendere, comprehendere.

Voluntas ipſa, actus ille humanæ indolis vltimus, quid eſt, niſi contentio ad deprehendendum, ad comperiendum, imo experiendum, ſeu percipiendum, τὸ quale rerum, nempe ſecundum quod, vel gratæ, iucundæ, acceptæ, iudicantur, adeoque dignæ ad quas moueatur, eaſque propius ſibi admoueat: aut quæ, moleſtæ, amoueantur, & longe a contactu & commercio totius indolis humanæ abſint.

In hac quidem non tam ſolum actione, quam agendi intentione, notatu omni modo digna eſt, intima illa, & promtiſſima quidem, aſſequendi dexteritas, qua ingentem numerum rerum, non ſolum ſpeciebus, ſed inprimis ipſo numero differentium, incredibili velocitate ex aliqua quidem parte aſſequitur: ex altera vero parte peculiari prorſus intentione & cupiditate inſequitur. Illud intellectu agit, vero, & omni modo ſolido atque firmo: hoc, voluntate, peculiari quadam ratione ita etiam conſtante, vt communiter vel per vniuer-

ſum vitæ tempus, inconcuſſa maneat, & conſtanter has res perſequatur.

Loquor de ſubtiliſſimis rerum ſpeciebus, quæ tenerrimis ſenſoriis actionibus, olfactu, guſtu, auditu, ex parte etiam viſu, & tactu teneriore, percipiuntur. Intellectum ibi exerceri, ex eo manifeſtum eſt (1) quod præſentiam illarum, veram, dum reuera præſto ſunt, non ſolum agnoſcit; ſed etiam (2) dignoſcit: neque ſolum in genere negatiue, quod non ſit hoc, non ſit illud, iuxta quæ ſentitur, vt nullum vnum horum idem eſſe quod alterum, agnoſcatur: (quamuis vel leuiter animum aduertentibus ſatis diluceſcat, quod etiam hæc diiudicatio non poſſit fieri ſine penitiore intellectu ſeu iudicio veræ & realis differentiæ, ſeu formalis habitus) ſed etiam (3) poſitiue & directe, illud quod eſt, definiatur, adeoque non tam alienis, quam ſuis propriis terminis circumſcriptum, comprehendatur. Quamuis autem hæc ſufficientia ſint, & directa quidem documenta, quod intellectu hæc negotia obſoluantur; præſto tamen eſt vltimum adhuc veluti princeps, quod (4) voluntas communiter has diiudicationes præſentiſſime ſequatur, vt illas ſpecies rerum, quas tales deprehendit, etiam velit aut nolit: Cum nempe non ſolum iucundas, gratas, expetendas, pulchras, habeat & declaret, id eſt, aliquo voluntatis motu ad illas vergat: ſed ſubinde & multis exemplis, etiam impetu quodam, & pertinaci quidem, eaſdem proſequatur, & manifeſto non ſolum petat, ſed etiam operoſioribus inſectandi apparatibus magnopere connitatur, ad illas ſæpius, diutius, imo perpetuo, impetrandum atque iis fruendum.

Digniſſimam conſideratu eſſe hanc rem, veram hanc atque ſolidam rationem, (ſine vulgo dicta ratiocinatione craſſa,) & electionem, puto facile mecum ſenſuros eſſe, qui vllo exactioris iudicii vſu pollent, imo gaudent, eumque ad huius negotii contemplationem transferre cordi habent. Quæ vero ibi rationes ſubſint, vti de modo intelligendi, (quomodo

do ille intellectus tot rerum, tam præſentiſſimus, exerceatur) comprehendendo nihil ſpero; ita de ratione iſtius voluntatis, appetitus inquam, ſecundum quem res aliqua, imo tantus rerum numerus, grati, accepti, iucundi, nominibus inſignitur, quin potius ipſo actu appetitur, optatur, placet, in mentem venire poſſet, ac ſi propterea voluntate ad illas res, earumque frequentiorem vſum, ferremur, quod illarum veram conſtitutionem etiam ita penitus pernoſcere cupiat mens humana, vt ipſa etiam ratiocinatione illas complecti, adeoque velut abſolutum de illarum abſoluto habitu intellectum, ſeu potius conceptum, aſſequi tentaret, aut ad minimum tenderet.

Sed obſtat alterum oppoſitum, nempe voluntatis removentis atque recedentis actus: Dico, declaratio pro iniucundo, aduerſo, odioſo, fugiendo atque amoliendo. Quæ animi propenſio, cum facile in tantum rerum numerum cadat, in quantum oppoſita illa appetendi intentio, nullum cum noſtro negotio admittit nexum, nempe cognoſcendi penitius intimiorem & magis abſolutum rerum habitum: ſiquidem ipſam etiam cognitionem rerum quarumcunque, etiam in ſe ſpectatarum, refugere, nouum certe adhuc magis implicatum cauſandi, & concipiendi, impedimentum inuolueret.

Quemadmodum autem facilior certe huius æſtimationis, vt grati vel ingrati, ratio reddi poteſt, & ſolidior quidem, e comparatione talium rerum ad vſus corporeos; quæ tamen præſentem locum iam non poſtulat: ita ducit tamen nos ad conſiderandam ad minimum facti veritatem, quod nempe etiam humanus animus peculiari quodam voluntatis ſtudio feratur ad talium rerum etiam magis abſolutam conſtitutionem ita intelligendam, vt etiam ratiocinationi, id eſt, figurali repræſentationi atque conceptui, ſub ſtabili figura, menſura, adeoque etiam numero & loco, innoteſcerent.

Si unquam excitata ad hoc negotium comparuit indoles humana, fuit hoc certe ab aliquot hucusque luſtris;

quibus ad minimum reſuſcitata emicuit diligentia, quam iam ante plura ſecula aliquibus cordi fuiſſe, monumenta teſtantur a Democrito, Epicuro, & ſequacibus eorum, ad nos tranſmiſſa. Nec inſequi eam ſolum hæc propoſita vidimus, ſed etiam hinc inde, tanquam de re perfecta feliciter gaudere, & multum ſibi ſumere, quaſi penitus in intima totius rerum creatarum myſterii penetraſſet.

Teſtatur autem contrarium, non ſolum ingens, ſed plane capitalis, difficultas, quod in illa ſua gloria ſui ipſius obliuiſcatur, & nullo modo meminerit, quid ſua hic interſit. Dico, quod qualicunque tandem illa ſua præfiguratione, ne in vna vnica ſpecie ſeorſim, neque vniuerſo etiam complexu totius huius intuitus, æſtimationis atque comprehenſionis in genere, nullum vſquam reſpectum complectatur, non ſolum propter quem, ſed ne quidem ſecundum quem, vlla res totius huius vniuerſi ſibi, humanæ, inquam, indoli, bona aut mala, grata aut ingrata, eſſe poſſit, aut plane debeat.

Enim vero debuerat certe huius reſpectus tanto magis comprehendi ratio, ſi vera propria ſingularum conditio innotuiſſet: ita enim e plurium comparatione elucere utique deberet illa etiam mutua proportio, & inde etiam probabiliter aliqua huius ratio. Sed non ſolum nihil horum in mentem veniſſe apparet, verum comparet etiam abunde huius defectus cauſa, quod nempe non niſi generaliſſimæ quædam affectiones in mentem venerint, eoque ipſo nulli ſpeciali reſpectui aut effectui adhibendæ.

Quamuis iterum iterumque merito vrgeam, quod etiam generaliſſimæ illius affectionis ratio eo adhuc næuo, & inſigni omnino defectu, laboret, quod nullam vnam proportionem præ ſe ferat, qua vero illi effectui reſpondeat, vt voluntati humanæ τὸ gratum aut aduerſum, offerat.

Non in hunc locum, aut præſens tempus cadit, expreſſiones illas taxare, quibus huic negotio conſuli putatur, quando ſuaue inde nominari dicitur, quod partes corporis ſenſorias ſuauiter afficiat; & hoc quidem omnino per illum ſui

habi-

habitum, qui etiam abſolute ſpectati eſſentiam abſoluat, nempe per proportionem figuræ, magnitudinis, mobilitatis ſpecialis. Cum enim hoc ipſum aſſertum nihil ſit, niſi nuda craſſa petitio principii, non illa ſolum indigna eſt, quæ operoſius refellatur: ſed anſam etiam præbet iuſtiſſimam, præmonendi, vt ab huiuſmodi argumentis & vlla aduerſus ea, vt inſanabilia, diſceptatione, alieniſſimos nos eſſe conſtet: & ſi locus eſſet bene monentibus, vt etiam, qui alias aliquid intelligere videri volunt, a talibus proferendis ſibi temperent. Quis enim logicam in triuiis adhuc manu terens adoleſcentulus audiat eiuſmodi ratiocinia: ſuaue, ſeu ſuauitas ſenſui oblata, ſeu actiue conciliata, eſt certæ figuræ alicuius ſubtilis corporis, talis peculiaris effectus, quem nomine ſuauitatis exprimunt homines, ſermonis, adeoque diſcretionum vocalium, compotes. Apage talia. Sicut autem interim hoc humanæ rationis ſeu conſiderationis ratiocinantis inventum, exiguum vtique eſt, & in generali ſuo, imo generaliſſimo habitu, & re admodum ſimplex, & vſu certe ſterile; ita tamen non eſt plane nullum, ſeu ſimpliciter ab omni veritate alienum.

Aſſequitur enim vtique tales rerum reſpectus, qui, ſi voluntatis cuiuſcunque, immediatus inprimis, concurſus abſit, generali rerum eſſentiæ ſic ſatis quadrent, & ſatis veriſimilitudinis veluti ſubindicent, de potentia etiam ſpecialiorum factorum, & exiſtendi modorum. Quemadmodum enim duæ ſunt diſtinctæ conſiderationes, rei vt eſt, & rei vt fit; & iterum huius poſterioris duplex diuerſitas, vt fieri poteſt, & vt fieri debet: ita certe ſic ſatis quadrat illa conſideratio eſſentiæ rerum, quæ illam in numero, figura & magnitudine ponit, ad habitum rerum ſimpliciter vt ſunt, & vt eſſe poſſunt.

Sed non ſubeſt in hoc reſpectu vllus ſiue ſimplex ſiue reciprocus habitus ad voluntatem. Plane diuerſa vero eſt conſideratio rei vt fieri debet; vtpote quæ non ſolum ipſo effectu, vt fine obtinendo atque præſtando, voluntatem Agentis, & vlteriorem deſtinationem effectus ipſius, præſupponit: (ipſum

enim τὸ debere fieri, ſemper inuoluit etiam ipſius facti finem, propter quem, non fieri tantum, ſed debere fieri, intelligitur,) ſed talem etiam mediorum ad illum effectum habitum erga ipſum Agens, vt illud, propter illum habitum, etiam hæc talia media velit: & vtilia ſibi, id eſt, ad ſummam deſtinationis ſuæ grata, iucunda, reputet.

Quantumlibet autem, vt diximus, parum quidem, ſed tamen non nihil aſſecuta ſit humana mens, in allegata illa conſideratione rerum ſimplicis magis exiſtentiæ, vti ſunt, aut Caſu veluti eſſe poſſunt: ita animum prudenter aduertendo ſatis certe diluceſcit, quod nimio minus profecerit vel in agnoſcenda, ne dum cognoſcenda illa habitudine, qua res fieri debent: ita, inquam, certo omnino modo, & non alio, fieri; & debent omnino, ſeu non poſſunt non, & inſuper ita, fieri.

Iterum dico, quod huius intuitus paruam rationem habere hodieque, nedum habuiſſe appareant homines, dum adeo parum de ORGANISMO in animum admittunt, imo comprehendunt vſquam, ſeu intelligunt, ſed vnice in Mechaniſmo hærent, quamuis ipſo etiam re uera perperam ſumto atque intellecto.

Certe, quoties fragmenta illa, hinc inde ab antiquitate ad noſtra tempora adhuc tranſmiſſa attentius conſidero, miror non tam illorum, antiquorum inquam, ſagacitatem, quam poſteriorum animi auerſionem loco aduerſionis, ad illam recte accipiendam, ne dum proſequendam, imo vero pariter vtili, propria ſponte & habilitate præſtandam.

Loquuntur antiqui in ordine cauſarum phyſicarum de CASV. Nempe dicunt, quod variæ mutationes phyſicæ, generationes & corruptiones, Caſu fiant.

Equidem Caſum inter cauſas rerum quocunque modo efficaces numerare, nec ego ſuſceperim, neque forte quisquam alius attentius loqui amans: vt nempe intelligi velit, a Caſu aliqua agitari, ſeu produci. Interim caſu aliqua, imo multa, fieri, ad minimum diſtinctioni conſonum erit, quando

do perpendetur, fieri aliqua, imo multa, alia, vere poſitiua quadam, & euidentius cauſali ratione, caſui contraria.

Ridentur pleriſque veteres, qui etiam FATVM cauſis phyſicis immiſcuerunt. Quomodo hoc deſcribant, & an illo proprie, adeoque & vnice, ſenſu agnoſci mereatur, minime contendo.

Illud autem certe contendo, non tam quid dicant veteres, verum quid voluerint, aut certe potuerint, quin debuerint dicere, merito conſiderandum eſſe. Inepta enim vulgo habetur diſputatio, in tractatione vtique rerum, ſimpliciter aliorum errores circa illas res refellere; interim neque rei ipſi melius conſulere, neque ſolum vel verbo innuere, quod illud quod refellitur, opinionis potius de rebus, quam ipſarum rerum ſit vitium.

Quamuis enim alias in diſputando ſimpliciter ingens ſubinde ſit παρόραμα, ſi loco ſimplicis refutationis contrariæ theſeos, temere ſe immiſceat, qui ita opponit, in ipſius theſeos poſitiuam emendationem: cum plane diuerſæ ſint res, aliquid vere docere, aut e contra falſum pro vero obtrudere: adeoque recte, & omnino ſufficienter monſtrari poſſit, quod falſa aſſertio pro vera haberi non mereatur, quantumlibet etiam non proprie rei ipſa veritas in ſe deducatur. Valet tamen omnino contrarium, quando vel in te ſuſceperis rem melius deducere atque explanare: vel loco falſæ hypotheſeos de aliqua re deſtruendæ, in vniuerſum totius rei exiſtentiam atque veritatem temere in dubium vocare, aut ſimul tollere & negare ſuſceperis.

Ego veterum ſententiam de Caſu & Fato circa res phyſicas, intueor pro conceptu, de vera illa diſtinctione circa productionem ſpecierum; vel indifferentem magis: vel conſulto, deſtinato, & propter euidenter certum finem, ſuſceptam. Vt ſit ſenſus, alias quidem rerum corporearum ſpecies, & inprimis in variis ſpeciebus ingentem indiuiduorum numerum, naſci & corrumpi, ſine vlla euidente deſtinatione, ſine

vllo

vllo certo præfixo Fine: adeoq; etiam occaſionem ita gignendi, nihil certi, nihil firmi, nihil deſtinato ſeu finaliter neceſſarii inuoluentem, Caſum dici poſſe; cum hoc vocabulum etiam de aliis quibuslibet rebus vſurpatum, perpetuo talem circumſtantiarum indolem atq; ſeriem denotet, vbi nihil vlla intentione aut conſilio agitur, ſed omnia, quanquam fiant, improuiſis & inconſultis concurſibus nituntur.

Alias autem ſpecies, partim euidentius a priori, certis vſibus, vti fini conſtanti atque certo, deſtinari; (adeo vt illis vſibus neceſſariæ ſint, nec illi ſine his vſquam perpetrari atque præſtari valeant:) partim a poſteriori, nunquam vſquam talis ſpecies, aut vllum eius indiuiduum occurrat, & reperiatur, quin euidentiſſime & penitus indubie talibus vſibus, tali inquam vſui, & nulli vſquam alteri rei, formali ſua conſtitutione ſerviat, & non magis dicatum ſit, quam ipſo actu addictum.

Hanc autem deſtinationem, veriorem aliquem cauſalem reſpectum habere, poſitiuum inquam, non ſolum propter quem velut in genere, ſed etiam ſecundum quem, ſpecialius, actus producendi non tantum ſuſcipiatur, ſed etiam ita, vti tali ſcopo exacte congruit, dirigatur, & tanquam ad amuſſim, abſoluatur: putamus ſatis manifeſtum fore, reſpondere ſano ſenſu Fatali neceſſitati fiendi phyſice ſumtæ.

Caſum e contra, non pro notione rei cuiuſquam poſitivæ, ne dum vllo modo efficacis, accipiendum interpretamur, ſed pro pura notatione abſentiæ iſtius indolis, qua deſtinationem, & ordinatum progreſſum ad certum finem niti, tam numeroſis & maxime ſpecioſis exemplis corporeis diluceſcit.

Propioribus his temporibus, quibus non ſolum Democritea, ſed etiam Epicurea principia iterum coli cœperunt, apparet harum rerum diſtinctio denuo tanto magis neceſſaria.

Democriti certe tanquam ſimplicior ſententia, ſic ſatis euidenter vera atque dilucida compareat, nempe quod omnia, quæ non ſolum in craſſos, ſed etiam ſubtiliores ſenſus incurrunt, coagmentata & coaceruata ſint e corpuſculis numero

incom-

incomprehenſibili, magnitudine vero ſigillatim inſenſibili. Quomodo autem hæc ipſo actu coaleſcant, a quo agente ita coniungantur, vix quicquam adeo diſerte ab ipſo conſtitutum comparuerit. Epicurus autem, poſtquam Diuinitatis concurſum his rebus eximere auſus eſt, neſcio quos impetus illis affinxit inter neceſſitatem generalem, & fortuitas fluctuationes ſpeciales ita titubantes, vt fruſtra ab illis quidquam expectetur, inprimis deſtinatarum phyſicarum rerum indoli quoquo modo reſpondens.

Non tam ſecuti illum ſunt, quam in eoſdem fluctus abrepti multi ex his, qui reliquum illud dogma de corpuſculari coagmentatione agnouerunt: vt nempe pariter de deſtinatis illis effectibus nihil cogitantes, aut ipſos plane longe aliter, quam in vero facto ſunt, effingentes, re vera plane peruerſo ordine præcipua Caſui attribuant, leuiora neceſſitati.

Enim vero quis vel ipſum Epicurum, ſi hæc vere eius ſunt ſcita, vel hos, qui talium autores fieri adfectant, audiat, tanquam abſolute credendam veritatem vniuerſalem præſcribentes, quod vniuerſa hæc tam latiſſime patens vniuerſi moles, & tantum ſyſtema tot rerum, de quarum magnitudine & multitudine ipſis ne quidem quidquam in mentem venit, in illam diſpoſitionem caſu aliquando ita diffluxerit, vt ſingula eum ſitum, quem hactenus habent, ita arripuerint, aut in illum ita lapſa ſint. Poſtquam autem hunc talem ſemel ita ſubierunt, poſt hac neceſſitate nuda & inuiolabili illum ſeruent.

Quis a talibus, qui tantas res, tanta temeritate in talem ordinem non tam coniiciunt, quam diſiiciunt, expectet conſiderationem v. g. leuiſſimarum apparentium, ſed ſane etiam nullo intuitu ita abſolute minimarum rerum, quæ circa corporea ſubiecta per voluntatem humanam geruntur: imo voluntati humanæ magno numero, & ſpecialiſſimis, neque profecto ita oſcitanter negligendis, modis, & adhuc magis methodis, inſeruire atque obſequi conſpiciuntur: omnino tamen vtique ſine vlla alia a priori neceſſitate, imo abſolutiſſime nulla

diſpoſitione directa ad ita fiendum aut non fiendum, niſi vnice ſecundum intentionem voluntatis humanæ, quomodo, quando, & quantum huic placuerit.

Viderunt certe paulo circumſpectiores nodos hoſce, ſed pœnitendis plane inuentionibus illos ſoluere aggreſſi ſunt. Vna harum eſt, tales res tanquam difficiliores ſeponere. Sed peſſimo profecto more hoc fit, vt reliqua quidem tanquam indubiæ veritatis conſtituantur, & illis plane æternæ quædam leges prætexantur: quando vero in medio ſuppoſitarum harum legum curſu promptiſſima quædam, ſubinde etiam quolibet intuitu friuola, præterea ratione ab iſtis præſuppoſitis legibus alieniſſima interuerſio contingit, toti proinde ſyſtemati iſtarum præfiguratarum legum atque rationum e directo oppoſita: præterea non rariſſime forte, & per longam ſeriem inſolitarum occaſionum, ſed familiariſſime, imo potius numeroſis exemplis, ſeu potius totis ſpeciebus, ſolenniter & ordinarie, non tam contingit, quam competit atque debetur, neque leues quidem ſed maximi momenti in ſpeciebus rerum phyſicarum, res atque actiones, neque paucas illas ſed multas, inuoluit: quis inquam amabo hic ſeſe ſubmittat æquo animo nouo tali, & ſi cætera æqua eſſent profecto iniquiſſimo Edicto: iſta quidem reliqua pro veris atque certis vtique habenda eſſe & agnoſcenda: quæcunque autem, & quidem circa eaſdem res indiuiſo reliquo nexu comprehenſa, illarum ſuppoſitionum contrarium ſiſtant & exhibeant, ſeponenda eſſe.

Nempe nemo utique damnabit, inprimis ingenue factam, confeſſionem, quod talia multa explicari non poſſint: at nemo etiam feret illam aſſertionem, calidam inprimis & contentioſam, quod talia principia explicandi, quæ de tot eiuſmodi rebus non vera ſunt, de aliis nihilo ſecius vera eſſe debeant, & quidem in uno eodemque genere efficiendi aut eſſendi.

Alii ambitu quodam vtuntur: admirabilia talia eſſe. Certe; ſed adhuc mirabilius eſt, quod inter medias illas neceſſitates tam confidenter, non vt admirabiles, ſed vt ſimpliciſſimas propo-

propoſitas conſtituta talia, & profecto inſeparabili nexu cum iſtis ſociata, in illis iisdem rebus, in quibus nexus ille conſiſtit, veritatem iſtarum ſuppoſitarum neceſſitatum irritam reddant, & adeo quidem penitus etiam omnem ſimilitudinem veri ſubterfugiant, vt loco vllius applicationis, nihil, niſi nudam admirationem relinquant.

Alii alia utuntur techna, & ſane vel admittunt dolum, quo ipſi fallantur, vel committunt, vt alios fallant. Tragica loquntur. Damnant nimiam ſciendi cupiditatem; æquitati animi hoc imputant, vt velit, placide & bona ſua pace aliqua neſcire. Pulchre certe, ſi cordate atque candide. Sed nihil minus fit ab his qui ita ſuadent; dum ſaltem ita diſſimulatam volunt reliquæ ſuæ ſcientiæ re vera falſitatem: quandoquidem hæc propoſitio ſecundum rei naturam vere intellecta, nihil aliud quam hoc vult: Opiniones certas debere pro veris agnoſci, adeo quidem, vt etiam diuinæ voluntati directe adſcribantur: vbi vero in multis & præcipuis aliis negotiis non veræ, ſed re vera falſæ deprehendantur, illud æquo animo diſſimulandum, neque de veritate ipſarum abſoluta quicquam detrahere etiam propugnandum eſſe? Hæccine virtus eſt, moderationis nomine aliis iniungenda?

Certe ſi hæ res quantum fieri poteſt, circumſpecte penſitentur, nihil euidentius dilucefcet, niſi quod vniuerſa hæc implicatio ortum ſuum habeat e neglectu diſtinctionis vniuerſalis illius differentiæ factorum & fientium, ſiue ſecundum manifeſtam intentionem ſeu deſtinationem, debito modo ad certum finem: ſiue ſimplicius, ſine euidente aliqua, ſiue intentione, ſiue vera directione; ſed magis nudo veluti quodam fluxu & fortuito impetu, velut a priori temere, inter ſeſe occurrentium & concurrentium cauſarum.

Cum interim hæc res non ſolum ad veritatem tam factorum, quam modorum fiendi melius & agnoſcendam & quadantenus etiam cognoſcendam, plurimum conducat; imo etiam vſum habeat eximium, & alicubi certe talem, quo ſine

magno

magno rerum noſtrarum diſpendio carere non poſſimus, digniſſimam certe ſemper habui, imo hodieque profecto habeo huius rei debitam conſiderationem. Diſtinctam dico euolutionem iſtorum modorum, atque methodorum fiendi, quibus ingens numerus rerum corporearum naſcitur, denaſcitur, & variis modis renaſcitur atque ſubnaſcitur, nullo certo conſilio, nullo præfixo tempore, numero, exquiſite neceſſario ſitu, ordine, ambitu, quin etiam nullo certo (inprimis ſi æſtimatio aut exiſtimatio detrahatur) fine ſeu vtili, ſeu neceſſario. Et contra ingens numerus, & operoſiſſimarum inprimis ſpecierum, ita prouenit, imo producitur, conſit, coordinatur, coaptatur, & certiſſime propter ſpecificum, & quolibet intuitu nobilem atque ſpecioſum, finem: & inſuper etiam ſecundum illum finem, phyſica proportione illi fini reſpondente.

Quemadmodum enim hæ res his modis conſideratæ, multum lucis affundunt, etiam ſimpliciter ad hiſtoriam reliquæ indolis rerum luculentius percipiendam: ita habent etiam tanto digniorem vſum, ad ſubueniendum ſubinde, atque ſubſeruiendum eiuſmodi rebus, & quidem illud ipſum etiam non ſolum cum & ſub certa aliqua intentione ad finem deſtinatum directa: ſed etiam modo atque methodo intentioni ſiue deſtinationi tali decenter quadrante.

Nondum autem placet rem hanc ſtatim ſpecialiſſime, antequam quocunque modo explicata ſit, ſtatim applicare, & ad illum vſum adhibere, quem vtique in Medicina habet non ſolum eximium, ſed excellentem plane, imo vnicum. Ita certe; vt quicquid hoc modo atque more non agnoſcitur, cognoſcitur, imo etiam poſthac, artificiali directione, inſtruitur, omne irritum ſit, & vanum. Quod etiam aliter eſſe aut fieri abſolute omnino nequit: cum enim veritas non niſi vna res ſit & ſimplex, quicquid ab illa quoquo modo abeſt, alienum omnino ſit neceſſe eſt.

Vnde

Vnde quidem potius magis in genere totam hanc rem perluſtrabimus, MECHANISMI ſimpliciter, & ORGANISMI non ſolum diuerſitatem, ſed vtriuſque etiam in diuerſis, neque certe leuibus, aut exiguis, imo etiam minime paucis rebus, exiſtentiam atque veritatem cordi habentes.

Maximo hodie, imo paſſim perpetuo & abſoluto in vſu eſt, appellatio Mechaniſmi, mechanici, machinæ, poteſtatum mechanicarum. Sed vbi vſquam vera huius appellationis ſignificatio reperiri poſſit, talis inprimis, quæ vſitatis applicationibus variis quadret atque ſatisfaciat, non ſatis ſcimus, vbi diſerte propoſita inueniri poſſit.

Proprietates quidem mechanicas paſſim appellari conſtat, figuram, magnitudinem, ſitum, imo etiam mobilitatem.

Has etiam aliquibus potentiarum mechanicarum nomine venire non ignotum eſt: ſed ſimul etiam paſſim occurrit, magis tamen in fragmentis explicationum quam ſyſtematibus poſitionum, poteſtatibus mechanicis additus Motus, ſiue, vt alii loqui amant, Niſus motorius, Vis motoria.

Vt ita hoc ſenſu illud tandem mechanicum tanquam in concreto, aut potius toto complexu, intelligendum ſit, quod & certa figura & certa magnitudine, & certo habitu ad motum, imo denique actuali certo motu, quin inſito mouendi principio, inſtructum ſit.

Interim ſub aut cum his ipſis conditionibus, nuſquam æque ſupponitur, ſiue motuum illorum, ſiue niſuum, in numero diuerſis ſubiectis, vllus reciprocus reſpectus tendentiæ ſtricte inter ſe mutuo deſtinatæ. Quaſi nempe vllum vnum tale ſubiectum, ad quodcunque aliud ſimpliciter, finaliter, tanquam propter certum finem impetrandum, tendat ſeu nitatur.

Quales nempe peculiares propenſiones antiqui paſſim aſſignauerunt rebus naturalibus, ſub nominibus Appetitus naturalis ſympathiæ, antipathiæ: naturam vnam altera, ſimile ſuo ſimili gaudere, tendere ad ſuum ſimile & eniti, aſſerentes.

At hodierna ſententia, quodlibet corpus in ſe mechanicum eſt, & non ſolum per ſe, ſed etiam ſimpliciter pro ſe mouetur, nullo alio, ſiue cur moueatur, ſiue cur ita moueatur, quomodo, aut quare in ordine ad alterum, ſcopo.

Dum vero concurrunt, quos ſub tali, aut ipſo tali concurſu effectus edunt, illos quidem ita fieri, vt a poſteriori neceſſe ſit factos eſſe: nusquam autem a priori, vt fiant. Adeoque nullum etiam vſquam ſubeſſe talem reſpectum, qui tales concurſus quoquo modo prouocet, aut dirigat, vt ille finis per ipſos obtineatur: ſed re vera ſemper euentus tales potius quam effectus, tanquam a priori conſiderando, per accidens fiant.

Ita quidem vulgo obſeruo explicari τὸ Mechanicum & Mechaniſmum. Interim cum vtique ingens numerus actionum & effectuum occurrat, vbi concurſus certus plurium aliorum, non æque ſolum immediatorum, quam etiam mediatorum agentium, ſatis manifeſto cooperari, & tanquam ſubordinato actu ad effectum procedere obſeruetur: nullam difficultatem fecerunt, quicunque ordinis & æſtimationis cauſarum periti ſunt, etiam agnoſcere, quod paſſim peculiaris reſpectus inſtrumentalis ordinis atque modi, occurrat.

Interim ſicut ex omni antiqua acceptione philoſophica notum eſt, quod inſtrumentum ſolenniore ſenſu intelligendum, ſit tale agendi medium, quod non ſolum ab ordine priore, ſed dignitate efficiendi re vera ſuperiore, cauſa, aſſumatur ad effectum, tanquam finem & ſcopum propoſitum producendum: ita facile eſt intelligere, quod hæc talis intercedendi atque concurrendi ratio, qua euentus quicunque ſequitur, analogiam quandam generaliorem inſtrumentalis indolis equidem ſeruet: interim veram formalem rationem inſtrumentalitatis minime exhauriat.

Sicut enim citra omnem λεπτολογίαν, nedum σπερμολογίαν, ſed per veras rerum eſſentias, & totas ſpecierum claſſes, certum eſt, atque firmum, quod etiam τὸ efficere, a τὸ facere ſim-

ſimpliciter omnino differat; adeoque τὸ Efficere, de talibus agentibus, quæ non directo actu ad illud, quod fit, veluti tendunt & feruntur, ſed veluti per accidens, nempe fere fortuitos occurſus atque concurſus euentuum potius ſub reliquo ſui actu, quam directum effectum ſui actus, producunt, vniuoce & Κυρίως re vera prædicari non poteſt: ita ex aduerſo illud demum efficere, vere & eminenter dici meretur, quod toto ſuo actu ad certum effectum ita tendit, atque ſimplici progresſu vergit, vt propter hunc maxime finem agere, imo cum illo fine ita reciproce conſpirare videatur, vt vbi ille finis non ſubſit, neque hoc agens aut actus eius compareat, & contra, vbicunque hoc agens comparet, ibi inſeparabilis ſit ille finis: & reciproce, vbi ille finis, ibi illud agens.

Tanto maior autem eſt euidentia huiuſmodi etiam reciprocæ indolis efficientis & finis, quando efficiens illud non ſolum ita directe ad illum finem tendit; ſed etiam de reliquo, neque per ſe exiſtere aut ſubſiſtere apparet, niſi quatenus ad illum finem agit atque tendit: neque effectus directus & primarius, vlli alteri rei æque quadrare, imo vel ſolum directe ſubſeruire apparet, quam ſolum vt illud efficiens energiam ſuam non magis exerceat, quam exhibeat, adeoque vere & ſimpliciter effectus de ſua cauſa teſtetur. In hoc tali ordine atque ſyſtemate cauſandi, eluceſcit tanto magis atque euidentius, etiam vera indoles veræ inſtrumentalitatis. Quando nempe a tali cauſa hoc modo atque methodo ad talem finem tendente, atque adeo re vera ſuperiore, non ſolum aſſumitur, ſed etiam eligitur, & præterea ſpecialiſſimo modo, actuatur, vt loquntur, id eſt non ſolum in genere mouetur, admouetur, ſed etiam in ſpecie regitur atque dirigitur, tale certum medium, quod ad illum finem attingendum, imo ita præſtandum, ſpecialiſſima ratione quadret, neque proprie, imo potius abſolute, illa ſua formali habitudine, qua inſtrumentum eſt ad illum finem, vlli alteri vſui, ſiue exiſtentia ſua, ſiue hac etiam eſſentia, quadret, aut quoquo modo inſeruiat, imo vel inſeruire poſſit.

Talem inſtrumentalis rationis tanquam ſupremo loco exquiſitam indolem, vere κυρίως Organiſmum appellandum eſſe nemo dubitauerit, qui cogitandi atq; ſubſumendi compos fuerit. Aſt vero neque quenquam rerum humanarum tam parum prudentem putauerim, qui dubitet, vtrum talia vel agentia, vel inſtrumenta, vel effecta, ſiue producta dentur. Si enim nihil aliud, at certe artificialium operum exempla, indolis huius vera ſpecimina omnino exhibitura eſſent. Poſſemus huius rei ſtatim documenta dare, & in medium producere: ſed placet rem potius ſynthetica methodo exequi, atque commonſtrare, qualem ſubordinationem mechaniſmus ad organiſmum habeat, & quo modo mechaniſmus quidem etiam per ſe ſubſiſtere poſſit, vt non æque ſimpliciter & directe organiſmi indolem aſſequatur.

Ad mechaniſmi itaque formalem rationem, ſufficit, tum in genere aliqua quantumcunque tandem mutabilis, magnitudinis, figuræ, ſitus, motus, aut cuiuſcunque mobilitatis præſentia, vt nempe res his modis affecta mechanice diſpoſita dici mereatur. Abſit autem ab illa omnis pecularis immediati vſus reſpectus, quandoquidem illius intuitu ſtatim ad inſtrumentalem indolem deflectere poſſit.

Huiuſmodi mechanica conſtitutio eſt tam in minimis, quam maximis ſpeciminibus paſſim obuia. Ita enim, verbi gratia, in quolibet acido liquore, inſunt vtique corpuſcula ſalina, ſiue vti vulgo volunt, rigidæ acuminatæ, ſiue cuiuſcunque tandem, certe indubie alicuius, figuræ. Habent mobilitatem illam, vt fluido aqueo innidulari, & cum eo ſub fluida conſiſtentia comparere poſſint. Imo habent etiam effectum, vt guſtum peculiariter afficiant, diſtincto illo ſapore, quem acidum vocamus; quando cum terreis, cum alcalibus, quacunque occaſione concurrunt, vt intimius cum his coaleſcant, & ſub illo coëundi actu ſtrepitus atque bullas, ſeu ſpumam ingentem forment, certa etiam cum certis rebus actualem calidum feruorem concipiant, &c.

Ita

Ita, maiore exemplo, mechanicæ rationi debetur, quod aqua fluida magna cogia profluens, riuum, imo fluuium formet, qui pro fortuito ſitu alueorum & reliquæ altitudinis terræ, quam alluit, alibi arctius, alibi laxius, alibi ſegnius, alibi rapido lapſu, ſuccedat.

Eodem intuitu mechanicum eſt, quando in diſſitis quibuslibet, imo hominum induſtriæ hucuſque forſan inacceſſis orbis terraquei locis, alicubi longus terrarum tractus, alibi inſulæ quædam ſubſiſtant, nullis in hunc diem hominibus cultæ, aut occupatæ: Interim & reliquo vniuerſo ſitu, & ſpontaneo terrarum, aquarum, fundi ſuperioris & profundioris ſitu atque conditionibus, ſyluis, campis, animalium varii generis aditu, tranſitu, incolatu pulchre exornatæ, ita mechanice, quales pingi, imo vel fingi ornatiores non poſſunt &c. Habere hoc a mechaniſmo, nemo, puto, contradicit.

At ſub omnibus hiſce circumſtantiis nihil in ipſis præſto eſſe actu organicum, eadem euidentia facile puto eluceſcere.

Accedit huic mechanicæ indoli, quod etiam in talibus ſui conditionibus ſubinde diu ſatis ſubſiſtere poſſint, imo vero potius ita continue & perenniter perſiſtere, vt ſi tandem quæcunque durationis mutatio ſuccedat, illa etiam ex alia, quam vlla cum directo organiſmo relatione aut conſpiratione, indifferenter proficiſci poſſit.

Organiſmi vero (loquimur autem hic de illo, qui inter res & actiones phyſicas contingit,) proprium omnino eſt, ſeu eſſentiale requiſitum, vt mechanicam habeat diſpoſitionem; & quidem hanc non ſolum in genere, quatenus in omni ſubiecto corporeo, mechanica diſpoſitio abſoluta neceſſitate præſto eſt: ſed prorſus etiam in ſpecie ita, quemadmodum illi rei, cui proprie deſtinatur, omnino etiam mechanica proportione conſpirat atque quadrat.

Habet autem hæc in organo circumſtantia non aliam rationem, niſi ſolum genericæ, & materialis conſtitutionis: ſpecifica autem & formalis, abſolute alterius eſt capitis, & præci-

pua ſui parte a mechaniſmo penitus alieniſſima. Conſiſtit enim non ſolum in deſtinatione, ſed etiam actuali adhibitione ad effectum ſpecialiſſimum, adeoque re vera vnum vnicum, adeo, vt illa vere ſpecialiſſima ſui conſtitutione, qua certum plane finem reſpicit, nec vllam aliam exiſtendi, nec etiam ita eſſendi vllam rationem habeat.

Ita, vt maioris euidentiæ cauſa, etiam in exemplis allegatis maneamus, dicti illi acidi liquores, organa fiunt, non ſolum variarum diſſolutionum, & compoſitionum, arbitraria artificis directione, quando ipſi placet, quanta menſura, in quæ proprie ſubiecta, ad quos tandem reliquos vſus &c. ille reſpicit atque animum intendit: Sed etiam v. gr. variarum mutationum, colorum, ſaporum, ſeparationum, omnia ſecundum arbitrarias non ſolum circumſtantias, ſed arbitrarios etiam fines. Ita aquæ ſub ante dictis pure mechanicis circumſtantiis organicam rationem induunt, quando ab humana induſtria propter arbitrarias ciuiles intentiones ſeu fines foſſis ducuntur, aggeribus cumulantur, rotis atque volutabris inducuntur, inſtrumenta fiunt, ſeu organiſmum ſubeunt ad molendum & ſimiles fortiores volutationes adminiſtrandum.

Ita integri tales tractus locorum, organa fiunt ad varios vſus humanos, domus ſuppeditandas & ferendas, cellas præbendas, hominibus & domeſticis animalibus victum producendum, & certa ſibi ſeorſim concreta plantarum, frugum atque fructuum genera, alenda, imo ad maturitatem vſque perducenda &c.

Sicut autem hæc omnia etiam ſua, quod aiunt, luce radiare confidimus, ita placet etiam, & e cauſis quidem plane peculiaribus, adhuc adiicere etiam exempla operoſiorum machinarum artificialium, & conſiderandum commendare, quid in illis diuerſitatis ſubſit, ſecundum reſpectum alibi pure atque nude mechanicum, alibi organicum. Horologium artificioſe & affabre conſtructum, habet omni modo multas ex-

quiſite

quiſite mechanicas circumſtantias. *Et licet directa artificis* intentione ad vſum ſpecialiſſimum, nempe horas exquiſite indicandas, deſtinatum ſit, & tam hoc intuitu, quam etiam vera illa aptitudine, quam ad huiuſmodi effectus habet, potentia, vt aiunt, ſit & maneat organon: eſt tamen etiam & manet tantiſper machina ſimpliciter, quamdiu non perite, tempeſtive, & quoquo modo conuenienter, tenditur atque dirigitur, vt cum veris horis iuxta loci meridianum, conſpiret.

Re vera enim, quotieſcunq; vel per intentionis, vel per ſufficientis peritiæ defectum, temere intenditur tale horologium, vel nullas certas horas diſtinguet, vel omnino nullas veras. Interim quod ſimpliciter pergat elaſtice moueri, in reſpectu ad ſpecialiſſimã ſuam efficaciam, qua horis exquiſite diſtinguendis aptum, directioni etiam ad veras horas diei naturalis diſtinguendas ſub iuſta directione deſtinatum eſt, quoties, & quam diu, & quocunq; tandem defectu hunc effectum non aſſequitur, organum ſtricto ſenſu abſolute non eſt. Imo hoc eodem ſenſu vero atque inrefundato, machinula eiuſmodi etiam quocunque interno defectu, effectui huic horas recte atque vere demonſtrandi impar, re vera nuda, abſolute & ſimpliciter, machina dicenda eſt, minime vero inſtrumentum certæ rei idoneum ac vtile.

Iam quemadmodum omnibus hominibus a ſana ratione alienum apparere pro certo habemus, ſi quis propugnaret, eiuſmodi machinas non ea intentione ita ſpecialiſſime, vti ſunt, factas eſſe, vt cuiquam intentioni proprie & directe inſeruiant; ſed ſimpliciter vt ſint, aut ad ſummum, vt illum craſſo modo ita dictum automaticum motum exhibeant: Ita potius rationi ſibi conſtanti quam maxime conſentaneum eſt, comprehendere, quod ſpecialiſſima conſtitutio operoſa, vni cuidam ſpecialiſſimo effectui, non ſaltem exquiſite, ſed etiam vnice, huic & nulli alteri rei, ex amuſſim quadrãs, re vera etiam a priori ea intentione, & in eum finem inſtituta ſit, vt tali effectui, a quacunque tandem cauſa dirigente applicetur & adhibeatur.

Quæ

Quæ res cum altiorem conſiderationem omni modo mereatur, imo vero in hac noſtra tractatione, vbi proprie de Organiſmi indole tractare tota fert intentio, præcipuam contemplationem poſtulet: proinde tanto preſſius vtique illi inſiſtere & illam debite euoluere, noſtrarum eſt partium.

Vt alia multa illis, qui non tam rationem, quam nudum ſenſum ſequuntur, communiter ita ſimpliciter vt in illum incidunt, arripiuntur: ita hoc etiam fit circa aſſertum aliquod, ſano ſenſu non temere reprobandum, ſicuti certe neque temere formatum eſſe apparet: Eſt autem: non anxie in fines rerum inquirere neceſſe eſſe.

Prolata eſt hæc animaduerſio inprimis in res ab humana cognitione adeo remotas, vt nulla ſpes ſit in abdita illarum penetrandi. Verbi gratia, quonam, & quidem in ſuo ordine, atque adeo phyſico, fine, facta, & ita diſpoſita ſint, tot tam immania corpora cœleſtia? & contra, quem in finem non ſolum tot innumera indiuidua, ſed omnino etiam ſingulæ ſpecies inſectorum factæ ſint, & indies propagentur? Imo valet hæc conſideratio vel de omnibus rerum creatarum ſpeciebus, quarum æque, atque totius illarum ſubordinationis, ſi voluntatem glorioſam Diuinitatis, & quidem etiam abſolute talem negligamus, nullam ne quidem ſuſpicionem, ne dum rationem inuenerimus.

Quantumuis autem hæc ita ſatis recte ſeſe habeant, quilibet tamen facile percipit, quorſum tota hæc locutio tendat. Nempe quod primo nec in ſe legis vim habeat, tanquam piaculum foret, animum ad hanc cogitationem adiicere: ſed magis conſilium quoddam & prudens quaſi monitum, ne eiuſmodi rebus temere fatigetur intellectus, ad quas aſſequendas nulla ſpes aditum promittat, ſed potius denegare illum appareat.

Deinde autem, & quod fere palmarium eſt, ſatis vtique ex omnibus circumſtantiis apparet, quod hæc adſerentibus ſermo inprimis ſit de vltimis abſolute finibus; non vero finalibus,

bus, & inprimis ſimplicioribus atque euidentioribus inſtrumentalibus, reſpectibus. Tantum enim abeſt, vt hos tales conſiderare non deceat, vt re vera potius omni iure & quolibet intuitu dedecere debere videatur, ſi ad quamcunque ſcientificam conſiderationem adſpirantes, non fines rerum, ſed exiſtentiam & manifeſtam paſſim indolem, ſeu exiſtentiam inſtrumentorum, vel temere negligant, vel vllo modo, & ſi nihil amplius, certe hiſtoriam, quod hæc ita fiant, aſſequi deſperent.

Tantum itaque certe abeſt, vt abſolute de finibus rerum cogitare ius aut fas non ſit, vt certe hic nuſquam quidquam ad ſcientiæ methodum vocare eſſet integrum, imo ſubinde etiam nudæ hiſtoriæ deficeret notitia, ſi nullus ad fines dirigi poſſet, aut deberet, conceptus. Ita v. gr. vſus partium organicarum diſſimulandus eſſet, quod ſenſoria ſenſibus, muſculi motibus, lingua ſermonibus, &c. deſtinata ſint. Omittenda ita omnis perueſtigatio diſpoſitionis mechanicæ ad hos vſus, oculi ad recipiendum lumen, aurium ad ſonum &c.

Sin autem hæc eo ſaltem ſenſu, quem vnum verum habent, intelligi debent, vt vniuerſales, quos aliqui non male iuſto ſenſu Coſmicos vocent, fines, quos hæc generalia vniuerſi concreta, vt in ordine ad hoc vniuerſum habere poſſint, fines, intelligantur, & non anxie veſtigandi, nedum fingendi reputentur: ſpecialium autem rerum, & inter ſe euidenter connexarum, tanto magis, ſecundum illud quo connectuntur, conſideratu vtique digni habeantur fines: tunc debita vtique contemplandi ἀκρίβεια hæc expendere, nihil autem obiter præfigurare, conueniet. Vt autem hæc intentio etiam decenter ad obtinendum effectum inſtrui poſſit, remouendum omni modo eſt ex animo præiudicium illud, quo omni potius modo, quibuslibet rebus denegare fines, quam de illis diſpicere, vulgati magis moris eſt. Inſiſtendum potius vnice hiſtoriæ, & quæ illa offert, iuſta mentis applicatione in ordinem redigenda ſunt. Ita paſſim dilucescet, quod magnus re-

rum numerus, reſpectibus illis ad fines omni modo ita alligatus ſit, vt ſi fines tollerentur, non ſolum res ipſa talis, ſicubi de reliquo vſquam occurreret, abſolute nullum vſum etiam vniuerſalem haberet, aut habere poſſet, quod tamen ab vniverſa indole omnium & ſingularum huius vniuerſi rerum, re vera alienum eſt: ſed etiam ipſa illa talis res re vera a priori nuſquam fieret, adeoque minime exiſteret, niſi directe propter illum finem efformaretur.

Deinde ad feliciorem harum rerum æſtimationem, non obliuiſci vtique decet, eiuſmodi indolis, tum finium in genere, tum æſtimationis ſiue dignitatis illorum, tam reſpectu ſimplicius vniuerſali, quam in comparatione cum aliis in hac rerum vniuerſitate. Priore modo conſiderandum vtique venit, quomodo multi huiuſmodi peculiares fines, & reſpectus ad eoſdem, non ſolum ſpecies veras in ſyſtemate huius vniuerſi conſtituant, ſed totas ſpecierum talium claſſes: adeo, vt ſi fines illi tollerentur, totæ ſpecierum rerum naturalium claſſes eo ipſo abolerentur.

Deinde non ſolum certæ ſpecies, ſed omnino nobiliſſimæ, nempe operoſiſſimæ, artificioſiſſimæ, & numeroſarum ſimpliciorum huius vniuerſi aliarum rerum compendia quædam complectentes, ita auferendæ eſſent.

Hoc ipſum autem cum ita temere fieri minime poſſit, neque deceat, diſpiciendum propterea erit, quanam ratione & omnis confuſio impediri, & veritati teſtimonium firmum atque ſolidum perhiberi poſſit, ne interim quidquam temere in partes noſtras trahere videamur; quanquam hic nullus ſit metus ab illis, qui veram rerum indolem, & tam fiendi, quam exiſtendi ſeriem, compoſita mente intelligunt.

Non iam dicemus de vniuerſo animalium genere, eiuſq; tam numeroſiſſimis ſpeciebus. Cum enim hodiernis moribus, quibus ordo & reſpectus cogitandi, ipſis, ſed ſane inordinatis, ſpeculationibus, paſſim confunditur atq; temeratur, aduerſus omnem ſeriam, veram, & cum re conuenientem, diſcernendi, diſtin-

diſtinguendi, & vſitatis rerum nominibus vtendi methodum, animalibus non ſolum iudicii ſeu diſcretionis, & ita neceſſario etiam phataſiæ, vtpote circa res diſcretas occupatæ, poſſeſſio in dubium vocatur: memoria vero rerum vt diſtinctarum, non ſolum adſeritur, ſed & inſuper inaudito in hoc vniuerſo, & ab omni ordine contemplationis rationalis alieno exemplo, memoriæ, tribuitur actus organa corporis fortiſſime impellēdi, totum corpus exagitandi, & laborioſiſſime, imo vel vſque ad ruinam eius impellendi: nobis vero iam directe hos errores enodare non placeat, inſiſtemus propterea magis vnice atque directe illi ſpeciei, de qua in confeſſo eſt, rei ſeu facti ipſius veritas, nimirum Humanæ.

Animam humanam, quando ſecundum illas ſui proprietates conſideramus, quas veras atque certas eſſe non ſolum certo, ſed vnice intelligimus, agnoſcimus primo ratione veræ eius exiſtentiæ, quod exiſtat in & cum illo corpore, quod vt illi ſoli vſitatum, propterea humanum vocamus.

Secundo ratione efficaciæ & cuiuſcunque tandem energiæ ſcimus de illa hoc vnum, & nihil aliud, quod quibuſcunque tandem ſuis actionibus occupata ſit, circa affectiones corporum: in corporibus inquam ita, vt loquntur, eſſentialiter inhærentes, vt ne quidem cogitatione ab illis ſeparari poſſint, quin eo ipſo, ſimul atque vel cogitando talis res abſtrahitur, non ſolum corporis conceptus pereat, ſed omnino illius eiusdem rei, vtpote quæ ſine corpore, neque concipi quidem poſſit.

Tertio enim, & ſi quid de hiſce rebus magis poſitiue nominare velit, velut in abſtracto erit illud τὸ FINITVM. Nempe quod nihil aliud in vllam eius poteſtatem cadat, quam finitum: eo vſque vt etiam omni ſua potentia nihil poſſit aſſequi, niſi vt quam maxime finitum, nempe abſolute vnum.

Ne quid enim, non tam generaliore, quam re vera potivs nullo, niſi confuſo & perplexo, loquendi modo & vſu, dicam, de illa eius in vulgus, nempe vix obiter huc conuerſos

animos

animos, notiſſima eius impotentia dicam, quod multitudine rerum obruatur. Iubeo potius ſecum habitare, & dum ſui meminit, illius recordari, quod vere & poſitiue nihil poſſit, niſi abſolute vnum ſolum comprehendere: nempe vno temporis momento, non niſi de vna numero re cogitare, aut iudicare: quicquid autem compoſito numero nititur, omnino non niſi compoſitis etiam, nempe ſucceſſiuis actibus illa attingere, ſeu in illis verſari.

Quod plus eſt, vt iam dudum veteribus notatum eſt, abhorret ab infinito, Trepidatione vera, & omnis ſuæ potentiæ velut in irritum quodam lapſu, tanquam ſui impos hinc euadit: tantum abeſt, vt fines migrare, adeoque ſummam rerum corporearum & præcipuam proprietatem tranſcendere poſſit.

Quod autem longe plus, aut certe pluris eſt, ille eius actus, quem vulgus hominum, imo vero, ſi dicere fas eſt, philoſophorum, pro ſupremo ipſius (animæ inquam humanæ) & abſolute proprio, ſpecifico & formali ſcholis dicto, interpretantur, cogitandi, ſimulacra quædam pingendi, iuxta ſe ponendi, & in illo, quod ex his prominet, aut ſubſidet, aut deflectit, tandem immorandi ſeu acquieſcendi; hic inquam actus, ſupremum eſt & prorſus eminens exemplar, vnicæ illius energiæ, corporeis affectionibus inſiſtendi.

Certe enim hic actus, vt omnium reliquorum craſſiſsimus, ita etiam tardisſimus eſt omnium illorum, quos vera ſua potentia anima humana exercet. Primo enim ratione ſubiecti verſatur circa affectiones corporum non æque, ſed molium. Quandoquidem nulla cogitatio de vlla re in animum venit, vera ac realis, nempe quantum datur abſoluta ſeu diſtincta, quin numerum ſeu fines, locum ſeu menſuram finium, figuram, ſeu modum & reſpectum menſuræ, inuoluat. Imo, cum figura loco atque numero in rebus corporeis veluti formam ſpecificam præbeat, adeoque illa duo, vbicunque ipſa eſt, abſolute ſub ſe comprehendat, adeoque veram plenam formalem rationem

onem corporeitatis abſoluat; vt tanto magis diluceſcat, quantum anima humana hiſce corporalibus adfectibus alligata ſit, neque facilius, neque certius ſeu luculentius, atque adeo ſtabilius, quidquam cogitatione complecti poteſt, quam ipſas figuras, res vt figurabiles, res ſub ſchemate, ſeu ſchemata de rebus.

Imo accedit, quod ne quidem compos, aut certe minime omnium facile compos ſit, de vlla re, etiam ſub ſchemate ſeu figura diſtincte cogitandi, ne dum de pluribus rebus cogitandi ſeu comparandi, quam ſub ſpecie craſſiſſimo modo atque vocis ſignificatu craſſiſſimo, figurata corporea, nempe vulgari loquendi formula, & craſſiore acceptione magna.

Vnde etiam eſt, quod de nulla re cogitare integrum eſt, niſi ſub conceptu, vt in ſenſus incurrere, ſeu ſenſibus comprehendi poteſt. Vnde nullius figuræ conceptus ſeu cogitatio de figura, in humana poteſtate eſt, niſi ſub fictione, ſeu præfiguratione, tanquam ſi extra corpus noſtrum præſtituta oculorum vſu ſentiretur. Et certiſſimum eſt, hominem nullum abſolute vnum realem conceptũ diſtinctum habere ſeu exercere poſſe, de corpore aliquo figurato minimo, quin illud ſibi adhuc pingat illa magnitudine, quanta ipſum adhuc legitima diſtantia oculis ſuis obuerſans tale conſpiciat ſeu intueatur: de nullo ſono ſubtiliſſimo conceptum vllum habeat, niſi inquantum illum audhuc adiri poſſe ſupponat &c.

Et licet aliæ adhuc dentur diſcretiones, iudicia, inquam, & intellectus rerum adhuc multo ſubtiliorum, odorum, ſaporum, colorum, imo ſingularum tactilium ſpecierum, quatenus ſpecies ſunt: debet tamen de his ipſis maxime in rem noſtram notari, quod non ſolum de his qua talibus, anima nullã habeat poteſtatem cogitandi, aut per ſtricte dictas ratiocinationes, & per modum concluſionis, ſecundum manifeſtas, & ſigillatim agnoſcendas comparationes, aut rationes, intelligendi: ſed nec habeat inſuper abſolute vllam eminentem adeoq; familiarem potentiam, haſce res etiam illo ſuo, ſi non λογιςικῶ tamen λογικῶ intelligendi actu aſſequendi, niſi ſub conſtitutione illarum

rum

rum etiam reliqua craſſo modo corporea, nempe ſub AGGREGATIONE, hoc eſt, vere & realiter ingenti multitudine. Vnde & odorum, niſi nimis quam confertim quaſi conſtipatis exhalationibus congregatorum, nullus olfactus, nulla inquam agnitio, quod re vera iam ſint, ne dum dignotio, ſeu ſpecialior intellectus, qui, vel quales ſint.

Licet enim exemplum ſit certe non temere negligendum, ne dum data opera diſſimulandum, agnitionis cuiusdam peculiaris, caſus ille, quando homo aliquis a materna imaginatione terrifica atque anxia, diſpoſitionem illam contrahit, vt verbi gratia, felem in conclaui aliquo, (non tamen, quod vti certum, ita notandum, nimium ſpatioſiſſimo) præſentem ita agnoſcat, vt ſolitos effectus, non tam in corpore, quam in corpus, anxii terroris inde ſuſcipiat: tamen conſideranda ſimul omni modo eſt certiſſima illa, imo euidentiſſima huius etiam energiæ intelligendi, ſumma omnino perplexitas (ſit venia verbo) vt in illa nihil vnum quidquam, ne quidem a poſteriori, vere atque ſolide certum, ne dum diſtinctum, ipſi menti, nempe cuicunque animæ actioni, obuerſetur, cuius illa vllam diſtinctam rationem poſſit inire, ne dum ipſo actu ineat, aut habeat. Nunquam enim, niſi ſimpliciter longo & multiplici vſu, etiam illud intelligit, ſeu tandem denique reminiſcitur, quod vere illa certa res nunc adſit, ne dum illud ſit, propter quod iam hæc ſibi eueniant; ne dum vt vllum ſiue diſtincte ſentiendi, ſiue cognoſcendi actum, reliquis ſibi conſuetis analogum, exerceat.

Quamuis huic rei, hoc quidem loco prolixius immorari, neque tractationis ſeries, neque certe animus ferat, placet tamen huius rei ſpecimen pro illuſtratione dictorum commemorare. Generoſa virgo de reliquo & animo, & temperamento, vt loquuntur, certe alacris, & a friuolis timoribus, terroribus, & animi anguſtiis alieniſſima, & iam a multis hactenus annis, æque atque illis diebus, ab omni ſanitatis detrimento liberrima, cum alicubi hoſpes, vt illi vndique commode

de eſſet, lecto inſtrueretur, plumis illis molliſſimis, quas vulgo Eiderdunen vocant, concinnato, noctem illam, quam in hoc lecto conſumere cogebatur, mirifice laborioſam atque inquietam, omniſque ſomni impotem, & adeo variis perturbationibus violentam, habuit, vt quiritando maxime illam conſumeret, citra vllam tamen, quam nomine aliquo inſignire valeret, peculiarem ſenſationem, niſi quod ex inſolito ſibi prorſus, ne dum inſuper anxio, peruigilio, verſus matutinum tempus graue magis & perturbatum, quam dolore aliquo nominando affectum, caput accuſaret: & ita etiam illum dimidium diem ad prandium vſque, & poſt aliquandiu, inſumeret, niſi quod animo, pro reliquo ſuo more, ſtatim iterum alacrior euaſiſſet, ſimulatque lectum deſeruerat. Poſtquam autem a prandio ſomnolentia tentabatur, cui etiam indulgendi otium ipſi plenum obtigerat, cum iam omnium illarum rerum, quibus præter ſomni inopiam præterita nocte inquieta fuerat, non ſolum immunis, ſed fere oblita eſſet: ſimulatque lecto illi iterum incumberet, inſolitum quiddam, ſed & eo ipſo nullo nomine diſtinguendum, incurrebat: quod magis magiſque augeſcens, noctis præteritæ ſcenam reſtituit. Vt nemini alii homini, quid ſubeſſet, in mentem venire poterat, ita nec ipſa hæc patiens vllo modo recordari poterat, vnde ſibi hæc obtingerent, niſi quod poſt longam ſanitatem tandem morbum ſibi impendere auguraretur, & iter, quo non admodum commodo biduum aut amplius proxime præterlapſum abſumſerat, in partem culpæ vocaret. Forte fortuna euenerat, vt dum de lecto quietis ferendæ impote iterum deſcendens, linteamina, quibus aulico more omnia ſeorſim puluinaria tecta ſolum, non incluſa eſſent, a maximo, quod cooperiendi munus gerit, alicubi deuoluta, ſiſterent illud Xylino texto contentum, ſeu incluſum, vulgatiore vſu huic ſpeciei plumarum adhiberi ſolito (daß man Eiderdunen / ja auch andere Dunen oder Pflaumfedern / in Cottonen oder Catun einfaſſet.) Vnde illa demum recordata aduerſitatis ſibi fami-

liaris

liaris cum hiſce plumis, & ſane vt ab alio metu liberata, hilaris inde mutato lecto, quod ſomno hactenus deceſſerat, tam facile, quam affatim compenſauit.

His certe ita, quocunque tandem reſpectu, penſitatis, ſatis puto diluceſcere, quod vndique & vndique corporeis rebus, & maxime ſub complexu corporeo comprehenſis, id eſt, vti vulgo quidem loquimur, vnice in concreto, velut alligata ſit, & adſtricta, vniuerſa animæ humanæ energia. Cui quidem rei porro, QVARTO ſecundum iam dicta loco, iungi omnino meretur affectus potius ille, quam effectus, animæ omnino magis a priori vt apparet adſcribendus: deſideriũ etiam rerum impetrandarum, & gaudium de ipſarum impetratione & vſu, aut contra, auerſio, metus, odium, triſtitia, propter illas & ex illis. Et hæc omnia non tam e contactu corporeo, & præſentia phyſica, ſed etiam e nuda talium reminiſcentia: imo vero nuda ſolum ſimilium arbitraria fictione.

Quemadmodum autem iam hæc memorata, ita vtique etiam ſunt comparata, vt ex illis ſatis diluceſcat, quod omnino anima humana, non ſolum circa hæc, quæ vndiquaque meræ corporum adfectiones ſunt, & quidem ſimpliciter, & abſolute tales, non ſolum occupetur, imo illis velut a priori inhiet, & a poſteriori oblectetur; ſed etiam quantum vſquam aſſequi integrum eſt, hoc vnum abſolute, & nihil aliud, quod nobis certo cognoſcere detur, poſſit atque agat: ita accedit huic conſtitutioni etiam illa vlterior, paris vtique in hoc genere energiæ atque indolis, circumſtantia, quod ſingula hæc & vniuerſa, etiam non immediate, ſiue operetur, ſiue aſſequatur, ſed plane per media quidem, ſed & illa ipſa maximam partem, & numero etiam multiplici omni modo corporea.

Merito certe Quinto loco hoc ponimus, documentum, ad conſiderationem, quam reſpicimus, propius vtique, & quantum cunque tandem euidentius ducens. Licet enim dici forte poſſit, quod media illa materialia quam maxime reſpiciant obiecta, & præcipuum habeant vſum in illorum, obiectorum

ctorum inquam, imo ſubiectorum, v. gr. concentratione: vt dum oculus radios lucidos concentrat: meatus aurium, labyrinthi, cochleæ, magis magiſque colligunt, & velut in vnum apicem plures varie diuertentes veluti compingunt: plexus illi, quaſi penicilli, neruei, in linguæ ſuperficiem adſurgentes, veluti excubant pro comprehendendis, retinendis, imo in arctius demittendis, corpuſculis ſapidis, &c.

Tamen manifeſtum vtique eadem conſideratione ſatis ſuperque eſt, quod vniuerſus hic apparatus, nullum tamen vtique finalem reſpectum habeat, ſiue ſolum formalem, ad ipſas illas, ne dum quaſcunque alias materias; ſed vnice ad ipſam animam, vt nempe illi hæ materiæ ita ſiſtantur atque offerantur: & quidem, vti ſupra etiam monuimus, magis ſeu craſſius corporaliter, nempe non ſolum numero plures, ſed etiam denſius inter ſe mutuo vnitæ, & omnino congregatæ.

Tanto facilius autem elucet, quam certam & abſolutam relationem hæc habeant ad ipſam animam, cum ſine illis anima omnium illarum rerum abſolute impos exiſtat, neque vllam, cum illis conuerſationem, aut de illis præfigurationem, adſequi poſſit; vnde merito, imo vero certo, concludere licet, quod anima humana de illis rebus, ad quarum perceptionem organis conuenientibus deſtituta, nullum vnquam vti typum, ita nullum etiam conceptum, adſecutura eſſet, nec vllam etiam illarum ideam quoquo modo formatura.

Cum vero omnium conſenſu, tota quam ſcimus, & quantam ſcimus, quãtum ſcimus, animæ humanæ non ſolum indoles, ſed vniuerſa etiam deſtinatio, in eo vnice verſetur, vt illas adfectiones rerum corporearum, tãquam verum ſuum vnum & vniuerſum ſcopũ, exequatur: fieri vtiq; non poteſt, quin ſimul, eodem ipſo tempore atque actu cognoſcendi, agnoſcamus, quod etiam illa media illi fini non ſolum directe, ſed vere etiam vnice, ſint deſtinata atque dicata. Sicut enim per ſupra dicta minime dubitamus, quod facile nobiſcum ſenſuri ſint omnes

 (quod

(quod quidem iterum allegari, cum hodiernæ res hoc certe exigant, nemo vitio vertet) harum rerum compotes, conceptuvm, inquam, horum, qui de finibus formandi veniunt, intelligentes, quod vbicunque certus aliquis finis, neceſſitate quacunque ſubeſt, ibi etiam media ad illum finem facientia neceſſaria ſint, non alterius rei (nempe quatenus talia ſunt) quam vtique illius finis, directe atque vnice, intuitu. Cum itaque ad minimum humanæ indolis exemplo, ita dentur tales ſpecies rerum naturalium, quæ vere & euidenter quidem ad certum finem factæ ſint, ſine quo ne quidem, nempe tales, exiſtere poſſint: neque vero illum finem, etiam ſine aliis mediis, ad illum finem exquiſite idoneis, aſſequi poſſint: certe vti ſimpliciſſimæ, ita euidentiſſimæ conſequentiæ ducimus, hæc ipſa etiam media eſſentialem nexum cum illo agente, ſeu quoquo modo exiſtente propter finem, habere: Inſtrumenta, inquam, directa, & eſſentialiter, non per accidens, aut ſecundario, exiſtere: illius, inquam, agentis & actus inſtrumenta; nullam actionem propriam, vt ad hunc actum, & in hoc actu, habentia: ſed potius, quandoquidem ille actus in ſe & tota ſua ſpecie neceſſarius eſt, & vnice ad ipſum in actum deducenda, & abſolute propter ipſum exiſtentia, ſeu ad ipſam exiſtentiam producenda.

Quæ omnia, vti non ſolum ita ſe habent, ſed etiam aliter ſe habere non poſſunt; ita notanda inſuper eſt tanto euidentior huius conſtitutionis certitudo, quando etiam a poſteriori nulla vſquam alia ratio dari poteſt, ſiue exiſtentiæ nudæ atque ſimplicis, quamobrem vtique ſint: ſiue eſſentiæ, quamobrem talia ſint, talibus actionibus ita exquiſite, imo vnice idoneæ: ne dum ſi plane in actum deduci fingantur, actus ille cuicunque vni, aut vlli vſui aſſignari, poſſit.

Peritiores harum rerum, & vniuerſæ adeo acceptionis τȣ̃ ὀργάνȣ, inſtrumenti inquam, & inſtrumentalitatis, facile ſtomachari poterunt, quod rebus tam ſimplicibus & in propatulo poſitis, tam operoſe & prolixe immoremur; ſed veniam

dabunt

dabunt intentioni, ad imperitorum, aut certe incurioſorum neceſſariam inſtitutionem directæ: non tamen meæ fidei, ſed experientiæ, imo demonſtrationi hoc dabunt, quod talis incuria hodie non ſit ſolum, detur, exiſtat, ſed ſolennis ſit, obuia paſſim, imo recepta.

Non placet, nec profecto vacat, circa omnes luſus magis actiuos, imo vero etiam ludibria magis paſſiua, occupari, quæ humanæ ſpeculationi hodie non ſolum familiaria, ſed chara etiam atque grata ſunt, circa fugitiuas quaſdam phantaſias, ſeu præfigurationes, de brutis animantibus.

Dicunt bruta eſſe nudas & abſolutas quaſdam machinas, quæ nullum finem habeant, quamobrem ſint, aut tales ſint, niſi illum vnum, quod Deus & eſſe voluerit, & tales eſſe.

Pergunt dicere, quod totus ille actus, qui in corporibus illorum, imo per corpus, & tam ſingulas eius partes, quam ſocias, peragitur, imo qui & quot tales actus ita peraguntur, omnes atque ſinguli agantur a cauſa, iam quidem non amplius ſimpliciter efficiente, adeoque propter finem agente: ſed ſimpliciter ita inſtituta, imo vero ipſamet abſolute ita agitata, vt hoſce actus, hos tales inquam quoslibet ſpecialiſſimos effectus, ſine vllo fine, ſine vllo ſcopo, ſine vlla deſtinatione, perpetret: adeo, vt horum agentium nihil abſolute interſit, ſiue fierent hi actus, ſiue non fierent. Quantumlibet autem, etiam ſecundum has ipſas præfigurationes, minime neceſſitatem & veram eſſentiam organiſmi, ita vlla ſolida ratione tollant; cum vtique quod Deo ita expreſſe volente non ſolum fit, ſed ita proinde fieri omni modo vtique neceſſe eſt, abſolute vtique fiat propter finem, nempe illam vtique intentionem atque voluntatem Dei, qua, ſeu impletione eius, quis poteſt eſſe alius verior & nobilior finis?

Tamen, ſi hæc vtique, quæ fiunt, certe ad hunc finem ad minimum, ſi nullum intermedium alium, ita fieri intelligantur, imo diſerte dicantur; certe illa omnia, quæ etiam ita fiunt, deſtinato omnino fieri intelligenda erunt, nempe omnino

no per ipſam diuinam intentionem; qua quæ verior eſt, certior, ſimplicior, deſtinatio? adeoque etiam quæcunque vsquam hic fiunt, organice omnino fieri, vere atque ſimpliciter dicenda ſunt, & directio illa, quæ a diuina voluntate non tam profecta eſſe, ſed potius dum vtique eſt, quandocunque eſt, vbicunque eſt, tam diu continuo & perpetuo actu proficiſci, fieri, continuari, intelligenda venit &c:

Nolumus tamen in hac vniuerſa deductione operoſius occupari, cum vtique vel quilibet hanc conſiderationem ſua ſponte proſequi poſſit, vel etiam noſtra ulterior deductio reliqua, ad illam pariter applicari.

Inſpiciemus itaque potius humanum corpus, quod vulgo recentiorum temporum philoſophis *ἀυτόματον* audit; nempe ipſum in ſe, quatenus viſibile hoc, quod oculis noſtris obuerſatur, corpus eſt, in omnes illas partes diſtributum, quas etiam omnes organicas eſſe profitentur: noſtri vero nec ipſi hoc inficias eunt, quin vtique in reliqua vniuerſa machina, hæ partes ſigillatim ſpectatæ, ad minimum vt ad machinæ vniuerſim conſideratæ vſus, & ad actionum, quæ huic competunt, veluti ſyſtema, organicam talem rationem habere, omnino videantur.

Non autem placet remouendo, vt loquntur, hic progredi, aut contra illam opinionem directe argumenta nectere: ſed placet potius, vt in theſi rem exequi, & ſecundum hactenus deducta, conſiderare, an corpus humanum vllo etiam intuitu, per ſe ipſum ſubſiſtere, non propter aliud exiſtere, aut vllum quemcunque, præter vnum vnicum certum, vſum habere, imo vel habere ſaltem poſſe, appareat.

Et hoc de corpore, vt in ſe conſiderato, & in ordine ad animam humanam, velut a priori: deinde vero contemplationem hanc etiam inſtruemus, vt a poſteriori, nempe ab ipſius animæ humanæ I. intrinſecis magis, & ipſi abſolute debitis proprietatibus; tam ratione intellectus, quam voluntatis: II. a proprietatibus eius relatiuis, mutuis, & *κυρίως* effectiuis

ctiuis atque principaliter actiuis, & ibi inprimis ratione voluntatis, tam ad agendum, quam in agendo, in corpus libere exercendæ. Quod iam corpus ipſum attinet, ante oculos eſt 1) tota eius materialis conſtitutio ad corruptionem, & intimam, & velociſſimam, ita tota ſua eſſentia diſpoſita, vt re vera appareat, nude in ſe conſiderata, ad corruptionem talem ex inſtituto facta, ſiue, vt loquuntur, deſtinata eſſe: 2) Videmus hanc materialem corporis conſtitutionem contraria ratione affici; nempe oppoſito corruptionis, conſeruatione, ad perennitatem inſtrui, re aliqua ab illa ſua ſimpliciter corporea & materiali indole, in oppoſitum vſque aliena: nempe re vera incorporea, & quicunque tandem nobis de illa indole conceptus ſuppetit, immateriali: adeoque ſi vt effectus conſideretur, a pari certe cauſa, nempe ipſa etiam immateriali, per omnem ſanam rationem arceſſenda, nempe MOTV. 3) Nulla etiam vſquam comparet, conſeruationis corporis tam heteroclitæ, (nempe tam materiæ eius contrariæ, quam modo, indoli ipſius oppoſito, factæ) ratio; quamobrem inquam corpus hoc durare, contra ſuam propriam indolem, & diu ſeruari, debeat. 4) Quod quidem minus adhuc eſt eo, quod etiam nulla vna compareat ratio, quamobrem ipſum vniuerſum corpus ſaltem exiſtat: nempe inprimis tale, quale vtique exiſtere agnoſcitur, nempe quod tales actiones edat. Sicut etiam 5) nulla vna comparet tio, quem nam abſolutum, & plenum actum hoc corpus in ſe, & extra directionem animæ conſideratum, habeat: ne dum vt 6) compareret, quemnam vel vnum ſolum vſum haberent, aut habere poſſent, ſimiles actus. Ex aduerſo vero 7) comparet non ſolum exquiſitiſſima, ſiue, vt loquuntur, abſoluta, huius corporis & horum actuum eius, neceſſitas, & reſpectus, vtique exquiſitiſſime conſpirantes, ad animæ proprietates, earumque vſus & effectus: ſed plane 8) directus etiam habitus vniuerſalis, corporis, quatenus tale eſt ad animæ indolem, pro vt illa nobis ad minimum generice, innoteſcit.

Nempe, vt hanc etiam præcipuam partem, fundamentalem conſiderationum harum exponamus, anima quãtumcunque vt in ſe & abſolute æſtimari poſſunt eius actiones, eſt ens triplici intuitu ad res materiales tractandas quaſi deſtinatum; quia (1) generaliſſime eſt ens actiuum: nihilo vero certius, quam materia paſſiuum, adeoque ad τὸ actiuum relatiua hac ſui indole deſtinatum: (2) Generaliter eſt ens mouens, quia omnes eius etiam vere propriæ, & ipſi omni modo vt in abſtracto competentes actiones (non ſolum eo ordine, quo in corpore & per corpus fiunt, ſed vt quolibet intuitu in ſe & per ſe conſideratæ ſunt) generice ſunt MOTVS; nempe progreſſus de re ad rem, quo intuitu Ariſtoteles cogitationem, humanæ animæ deambulationem eſſe, deſcripſit: (3) Specialiſſime, vt ens intelligens, abſolute opus habet tempore, tum propter numerum actionum, tum rerum, quæ obiectum intellectus conſtituunt; quandoquidem comparatio abſolute eſt plurium: varia vero & multiplex comparatio ſane multorum. Cum itaq; (4) anima intelligens non ſolum ſimpliciter facta fuiſſe appareat, vt ſimpliciter & abſolute, nempe ſemel & rem forte vnam, intelligat; ſed intellectus illam energiam etiam in multis obiectis exerceat, imo monſtret & exhibeat; non potuit hinc proinde fieri, quin ipſi animæ ad ſuas proprias neceſſitudines deberetur (5) tempus ſeu duratio; tam ipſi inquam, atque eius actionibus; quam (6) quibuſcunque eius, ſi quibus opus habere agnoſcitur, inſtrumentis.

Quod autem (7) omnino etiam inſtrumentis indigeat, monſtrat non ſolum a poſteriori vſus eius, ſiue vti loquimur, mos & conſuetudo, dum vtique corporeis organis, ſenſoriis, in ſubſidium intellectus, & locomotoriis in ſubſidium voluntatis, vtitur:

Sed etiam (8) tanquam magis a priori, non ſolum indoles rerum, in quibus intellectus exerceri debet, vt corporearum, hoc exigere videtur, vt proportionatis etiam inſtrumentis opus ſit:

Sed

Sed etiam (9) modus, quo inſtrumenta pleraque his animæ vſibus etiam re vera inſeruiunt, vt nempe pleraque corporea, ſenſuum, & per illos intellectus, obiecta, tanquam magis corporalia reddi, nempe colligi, congregari, coaceruari neceſſe ſit:

Quandoquidem (10) etiam non ſolum per ſenſum, ſed omnino per ipſum intellectum (loquor de ſchemate, ſub quo res intellectu complectimur) nihil niſi ſub ſtatu aggregationis, aut ſpecie diuiſibilitatis, nempe tantæ magnitudinis, quæ etiam adhuc diuidi poſſit, familiariter percipere, concipere, aut nobis imaginari valemus. Confirmat has res (11) ipſe modus his inſtrumentis, quatenus inſtrumenta ſunt, vtendi; qui nempe eſt iterum MOTVS.

(12) Neque talis ſolum in genere & ſimpliciter; ſed ſpecialiter plane etiam inſtructus, atque directus: non ſolum ſecundum varietatem obiectorum, ſed etiam ſecundum tempus, & inprimis quidem illud velut arbitrarium.

(13) Quandoquidem de organiſmo ſenſuum, vel leuiter intelligendi peritis, omnino manifeſtum eſt, quod organa ſenſoria generatim, qualitercunque directa, aditum quidem ſpeciebus ſenſibilibus præbeant, imo veluti concilient; interim re vera ſenſus vere & ſtricte dictus non fiat, v. gr. dum inter varios, inprimis leuiores, quin imo ſubinde vel grauiores ſtrepitus, ſedemus, alii cuidam vni rei, ſiue etiam ſenſibus, ſiue nuda magis animi intentione, maxime addicti: ibi licet illi ſtrepitus omnino vere & realiter ita in aures noſtras illabantur, vt exquiſite audiri poſſent, ſi intentio adeſſet, quæ ſpecies ita oblatas etiam formaliter adſumeret, atque compararet; tamen cum hæc deſit, deeſt etiam ille effectus, & nullo modo formaliter fit ſenſus.

(14) Ex aduerſo poteſt vtique anima, etiam pro ſuo arbitrio, & reliquo proprio ſuo actiuitatis modulo, ſenſoriis organis pro arbitrio vti; nempe tam ratione temporis, quando & quam diu vult: quam ratione ſubiecti, in quod vult, & ratione

obiecti, circa quod & ſecundum quod directe vult: nempe tam a priori, vt in illud obiectum, quod proprie vult, organum dirigat; quam magis velut a poſteriori, vt ad obiectum quod vult, etiam illud organon, quod conuenit & neceſſarium eſt, & ſeligat atque aſſumat, & omni proportionato modo, actuet atque regat.

Sicut autem putamus hæc ſufficere poſſe ad demonſtrandos reſpectus illos, non ſolum veros, ſed etiam neceſſarios, qui inter animæ magis in ſe conſideratæ, proprietates, & viciſſim corporis organici habitudines, nexu abſolute directo atque indiuiduo, intercedunt; ſupereſt vt (15) tanquam pro colophone huius conſiderationis recordemur deſtinationis, vel vt exiſtentiæ ſimpliciter, animæ humanæ, ſeu rationalis, vt e duabus conſiderationibus, quænam vero ſit ſimilior, diſpiciamus; nempe an anima abſolute & ſimpliciter intelligendi fine exiſtere intelligi poſſit aut debeat; per media atque miniſteria ipſi directe propria atque addicta, & eius intentionibus atque directionibus, vt a priori formatis, & in effectum deducendis, puro inſtrumentali more, (actus nempe ſuſcipiendo, atque continuando & tranſmittendo,) obſequentia, atque ſervientia:

An vero contra, anima ſpecialiſſime, & abſolute ſecundum quid, vni ſolum machinæ, in hoc vniuerſo ita adſcripta cenſenda ſit, vt nihil, niſi quod in illa, imo in illam, & quidem, quatenus in illam fit, aut contingit fieri, proprio ſuo & abſolute eſſentiali actu, non ſolum intelligendi, ſed etiam volendi, præſtet & exequatur.

Spero autem rem vniuerſam de abſoluta animæ ad intelligendum ſimpliciter habitudine, non ſolum in ſe parum dubitationis inuoluere, ſed etiam tanto euidentius diluceſcere poſſe, ſi prius remoueatur oppoſitus ille, quem ſecundo loco allegauimus, reſpectus.

Nempe volunt illi, qui corpus etiam humanum machinam abſolutam eſſe volunt, produci hoc corpus proprie atque directe

directe propter ſe ipſum ; & fieri in illo non ſolum vitales motus, (quamuis re vera nuſquam intelligant, quid proprie ſit Vita) ſed etiam animales, ſenſum non ſolum, ſed etiam localem motum: dum nempe per ſenſus res illæ, quæ ſentiri dicuntur, continuata energia (illæ res inquam, ſui actus, ſeu incurſus energia) totas quaſdam moles corporis pellerent, qui actus ſit motus localis. Hiſce rebus ſuperinduci Animam, vt illas ita, vti fiunt ſimpliciter intueatur, &, vel vti fiunt, vel magis forte paſſim, vti factas, experiatur. Ita tamen, vt liberum ipſi omnino ſit (nempe vt in re aliena, prout libet, etiam temere atque friuole, cum nempe in ipſam nihil inde incommodi redundare poſſit, vt e re aliena) pro ſuo arbitrio his illis, quæ fiunt, rebus veluti accurrere, adeoque ſenſus illos, qui etiam ipſa non cogitante aut volente fiant, ſaltem adire, atque abſtracto quodam actu agnoſcere.

Cum tamen hæc, etiam craſſa qualibet ratione, deficiant circa nudas voluntates, organa ſenſoria abſolute dirigendi; etiam noua vis corpori facienda fuit, & quidem vnde minime putares, aut, ſecundum ſuppoſita, expectares, ab ipſa hac Anima.

Exemplis res clariores fieri ſolent. Si a tergo alicuius, ſeu potius aliquorum plurium, ſtrepitus oriatur, ad quem ſe vnus e pluribus conuertat, diſerte, inquam, propria ſui expresſione atque confeſſione, vt videat, ſeu cognoſcat, quæ & qualiſnam ſit illa res, a qua ſtrepitus ille proficiſcitur ; hoc factum ſi qui veritati ſimplici, ſine ambitu intenti perpendant, dicent ſine dubio, a voluntate ſciendi, quidnam ſit illud, quod ſtrepitum excitat, dirigi motus corporis, vt oculi, tanquam organa aſſequendi materiale ſubiectum a quo, interdum & in quo, ille ſtrepitus fieri æſtimatur, ad illud dirigantur : at iſti nudi mechaniſmi patroni, maiore cura hic ſuam inſtruunt ſcenam.

Dicunt certas particulas, quæ alias in genere aptæ ſint ad organa ſenſuum, & mediantibus his, etiam organa motuum, impellenda, in certis corporibus non tam ſimpliciter inuenire,

 quam

quam ſenſim nanciſci, talem ſpecialiſſimum aditum(quem etiam efformationi nouæ figuræ pororum, meatuum, imo ſtaminum fibroſorum affingere non erubeſcunt) ad huius corporis haſce partes motorias, vt quando in poſterum per ſenſum, ſeu organa ſenſus, irrumpunt, ibi etiam organa motus tali peculiari ratione afficiant, nempe directe impellant, vt non ſolum motus, ſed etiam ſpecialiſſimus, inde ſequatur, & quidem mechanice, imo abſolute mechanice: nempe ex talium particularum ſpecialiſſima mechanica proportione ad illum actum ſpecialiſſimum, ad illum locum ſpecialiſſimum, & quidem non tam immediate attingendum, ſed etiam cum ſtudio atque anxia intentione quærendum &c. quanto conatu quantæ nugæ.

Si v. gr. applicatio facienda ſit, ad hunc, e millibus talivm, caſum. Audit aliquis, vel quacunqe ratione non plane negligens, vel magis auidus pecuniæ, circa ſe ſonum labentis cuiuſdam rei tinnientis; forte fruſtuli vitri, aut cuiuſcunque tandem forte metallici fragmenti; ibi ille certe ſuis æſtimationibus intentus, non ſolum conuertit oculos, & quantum his neceſſe eſt dirigendis, etiam reliquum forte corpus, ad illum locum, vnde allatum eſſe ſonum opinatur: ſed flectit etiam, & agitat mirifice, corpus, ſub menſas, ſub ſcamna, ſub tabulata, ad rimas & fiſſuras aſſerum, ad dimouenda, ſeponenda, volutanda, excutienda varia, quæ quoquo modo interpoſita videntur: neque deſinit ante his rebus agitandis, repetendis, denuo ſuſcipiendis, (imo huic ſententiæ, quod pecunia fuerit, quam cecidiſſe audiuerit,) inſiſtere, quoad inuenerit: imo ſi non invenerit, dimoueri ab illa ſententia nunquam poteſt.

Quanta hæc eſt efficacia particularum! Semel hoc dicere ſuffecerit, quod nequidem honeſte dici poſſit, quod aliqui dicunt in aliorum honorem, qoud ſarcaſmus ſit, tales res ridicule commemorare; cum illæ, quo magis ſimpliciter, & vt re vera ſunt, dicuntur, non ſolum auditu ridiculæ ſint, ſed deliriis exquiſitiſſimis pares.

Vo-

Volui abſtinere ab illa de animantibus brutis, ſecundum haſce fictiones, fabula: ſed cum præſens res me quaſi mechanico impetu, eo impellat, paucum quiddam ὡς ἐν παρόδῳ, breviter nempe, ſed nihil leuiter de ipſa re detrahendo, inſeram.

Quando columbæ in domum aliquam, eiuſque quemcunque propemodum tandem angulum, adſuefiunt; campeſtres inprimis, ſeu victum ſuum in aruis quærere natæ, quas Germani feld-Tauben appellant: hæ ſi non ſolum in vna aliqua domo, ſed etiam poſt hac in altera, imo amplius eiuſdem ciuitatis, conſuefiant: quando inde ad aliquot millia paſſuum extra vrbem in diſſita arua volant, & paſtum ſuum ibi non tam inueniunt immediate, quam laborioſe etiam quærunt, ſatiatæ non ſolum ſimpliciter retro in vrbem volitant, ſed etiam inſuper variis aliis ex eadem vrbe, turbis, ſeu turmis columbarum ex aliis domibus, immixtæ volant: & ita exquiſite, non ſolum ſuam domum inueniunt; ſed quando etiam, quod familiariter ſit, cum illis alteris ad iſtarum domum ſeductæ, ab illis illectæ, vt diutius ibi oberrent, ad ipſius columbarii aditum vſque obſequuntur, ſerius ocyus tamen ab his columbis atque locis iterum diuertunt, auolant, circumuolant, donec tandem ſuos penates iterum reperiant &c.

Si iam hæc omnia, & inprimis ſingula, ex illis hypotheſibus explicentur, primo quidem effluuia ſubtiliſſima granulorum (non vnius, ſed rariorum generum, tritici, ſecalis, hordei, auenæ, piſorum, lentium, cicerum, viciarum, nigellaſtri, imo tithymali cypariſſiadis in aliorum defectu &c. per aerem volitantia, non ſolum commouent columbas, ſed ita etiam præciſe impellunt, vt non, vti emanauerunt, ſed directe eo, vnde emanauerunt, illas pellant: (certe contrario actu eo mouendi, vnde ipſæ abeunt) ſed etiam, poſtquam illa organa, propter quæ hic impulſus tam longi volatus factus eſt, ita repleta ſunt, vti nos ſaturatum eſſe vocamus, tunc iterum aliæ particulæ (certe campeſtres; nam domi oblatis frugibus ſaturatæ minime volant, ſed ad quietem ſe componunt) non ſolum

ſolum ſimpliciter ipſas ad ſubuolandum impellunt, ſed ſpecialiſſime verſus vrbem, vnde profectæ, ſiue vt iſti loquuntur, expulſæ ſunt. Poſtquam vrbem attigerunt, pellunt illas adhuc ſpecialiores aliæ particulæ de ſua domo ſpecificæ, ad hanc ipſam. Imo ſi ad alias domos, (neſcias autem quomodo per illas particulas, omni modo & reſpectu inuſitatas,) ſeducantur, incertum, an ab illis a quibus ita adductæ fuerunt, ſimpliciter iterum repellantur, an præualentibus tandem ſuæ domus particulis ex alterius illius (quæ certe tanquam præſentiores præualere debebant) iterum extrudantur.

Puto autem ſuperuacuum fore monere, quod mirifice ἀμήχανος habenda videatur illa efficacia particularum domus, & columbarii, ad illum effectum non ſolum finalem ſed re vera magis pure moralem, vt columbæ illam domum quærant; cum vel pueris notum ſit, quod de eiuſmodi liberioris volatus columbis pleræque, ſi etiam in vna domo diu aſſeruatæ fuerint ſimulatque in liberum aerem emittuntur, priſtinam ſuam repetant, imo in vna aliqua iam adſuefactæ, ſatis facile in aliam ſeducantur. Dico ſuperuacua hæc eſſe, cum quomodocunque tandem inſpiciatur hic mechanicæ retropulſionis mimus, nulli homini facile aſſenſum extorquere poſſit.

Ad rem potius noſtram ipſam reuertentes, merito vtique illud ſolum iterum allegamus, quod in motibus voluntariis a nemine in controuerſiam vocatur, quod anima, poſitiue, motus corporis non ſolum prouocare poſſit, ſeu ſuſcitare, ſed etiam tam ratione quantitatis, quam ratione ſcopi velut abſolute dirigere.

Vbi tamen cauendum eſſe puto, ne dum alias vehementer proteſtari mos eſt, ne metaphyſici conceptus phyſicis negotiis immiſceantur; & iure hoc quidem, modo recte fiat: ne inquam hoc loco re vera metaphyſicus, abſtractus, & vt rei magis abſolute immaterialis, conceptus ingeratur, de DIRECTIONE, ſimpliciter actui motus ita contradiſtincta, vt etiam ab alio agente proficiſci, & motui ſuperaddi, ſeu adiici poſſit. Motui inquam phyſico, vel etiam mouenti phyſi-

phyſico, directio, vt res pure metaphyſica in abſtracto, realem phyſicam concretionen, imo vero tranſmiſſionem a cauſa immateriali in ſubiectum corporeum, ſuſcipere & ſubire poſſit. Quaſi diceres, fictionem mentis ſimpliciter & abſolute in effectum realem & corporalem deduci poſſe, immediate. Ita enim philoſophantur illi, qui animæ nec ipſum motum, nec vllum ius in eundem qua talem, permittunt, ſed ipſum penitus aliunde, & plane ſua ſponte, fieri adſerunt: fienti autem, imo vigenti ſolum adiici, atque immitti directionem.

Sane vero directio hæc, cum ſit res immanens & durabilis, nempe motum totum comitans & veluti complectens, vt ille nuſquam aliter, quam ſub ipſa, & ſecundum ipſam fiat: v. gr. in moderando motu brachii ad modulos muſicos, ad ſculpturas chalcographicas &c: ingens omnino eſt confuſio, illi vt ſimpliciter metaphyſico enti, tam immediatam phyſicam efficaciam in motu corporeo, in ſubiectis motis & mouendis, & ipſis effectibus, vndique corporeis, adſignare.

Præcipue autem rerum metaphyſicarum differentiæ a phyſicis recte peritis, nunquam perſuadebitur immediata tranſmiſſio rei vt abſtractæ, ſimpliciter in non ſaltem concretum, ſed etiam phyſicum & corporeum.

Quod autem alteram illam ex hiſce duabus ſupra propoſitis conſiderationibus concernit, nempe an veriſimile ſit, quod Anima humana potius abſolute & ſimpliciter intelligendi fine ita exiſtat, vt res ſuas vere per ſe, abſolute inquam proprias habeat; non autem nudis alienis interueniat, quibus ad ſuos vſus, tanquam precario, & ſecundario (rerum illarum in ſe ſpectatarum intuitu) fruatur: putamus omnino affirmari poſſe hanc veriſimilitudinem inprimis ex eo, a priori 1.) quoniam actus hic animæ humanæ intelligendi ſeu agnoſcendi, tum totum ſyſtemarerum creatarum, tum illas eius circumſtantias, e quibus vnum illud ſtupendum, & inimitabile, imo intimius ne quidem vſquam comprehenſibile, non ſolum artificium, ſed agnitio etiam vnius cauſæ ſeu artificis, colligatur hoc ipſo actu:

quod inquam hic, ita intelligendi, actus maioris ſit dignitatis, quam quicunque alii in toto reliquo orbe inueniendi.

Atque proinde, ſecundo, etiam ſine vllo dubio inſtitutus, ſiue vt loquuntur, deſtinatus ſit, vt omnino abſolute & ſimpliciter, per ſe, non ſecundum quid, per tota eſſentia aliud, ſecundario, & ita omnino reſpectu primarii per accidens, fiat. Tali conſtitutioni 3) vero ſimillimum vtique ducimus, tribui debere etiam proprias cauſas concurrentes; intelligo, quæ ſimpliciter & abſolute propter hunc actum, & nihil aliud, aut ad minimum primario & directe propter hunc, & exiſtant, & agant ſeu concurrant.

Iudicamus autem etiam 4) eluceſcere hoc tanto euidentius, a poſteriori, ex illo, quod non ſolum vniuerſum corpus in tota illa ſua mechanica conſtitutione, organicis ſcopis atque intentionibus ex amuſſim exquiſitiſſime congruat, adeoque ad illos vſus directe prorſus atque proprie, productum eo ipſo videatur:

Sed etiam 5) re vera nulla vſquam veriſimilitudine, ad vllum vnum alium vſum, atque adeo ſcopum inſeruire ſaltem poſſe appareat, ne dum debere.

Cui rei 6) omnino accedit libera illa actiuitas, quam anima habet, non ſolum in organa ſenſuum, ſecundum ſuam voluntatem inſtruenda: ſed etiam in præcipua organa vitalia, imo totos complexus actionum vitalium, per ita dicta animi pathemata.

Quibus rebus colophonis veluti loco, vltimo accedunt, appetituum, vti vulgo vocamus, tam iucunditatis, quam aduerſitatis arbitrorum, ſi penitius æſtimentur, non obſcuræ relationes atque proportiones, ad melius atque commodius conſeruandum, defendendum, fouendum, corpus, & nocumenta ab ipſo arcendum inſeruientes, & ultimo ſui effectu etiam ad hoc habiles: aut vltimo ſui effectu ad ſpeciei conſeruationem tendentes: vel etiam ſpeciali conuenientia typi, ſtructuræ atq; motuum, ſimilitudine inquam corporis atque morum, nitentes.

Hæc

Hæc omnia, quæ de organiſmo partim in genere, partim corporis humani organica ratione in ſpecie, ita diximus, putamus ſatis euidenter commonſtrare poſſe, quod corpus hoc, verum & immediatum ſit animæ organon, non ſolum ad eius vſus, ſed directe & abſolute propter illos, a priori inſtitutum atque factum: illis etiam, & re vera nulli alteri rei, organica illa ſui conſtitutione directe, ne quidem vtile aut idoneum, niſi illa res paris eſſet ad mouendum & regendum energiæ compos, (vti de ſpiritibus etiam malis creditur.)

Non equidem neceſſarium ducimus illam, quæ iam ſupra a nobis commemorata eſt, energiam etiam humanæ animæ ad corpus ſuum debite vſurpandum, nempe mouendum, prolixius ſtatuminare; Quod tamen ita vtique fiat, ſaltem rationes ipſas nude ac ſincere adducere, & cuiuslibet propriæ conſiderationi relinquere ſatis eſſe iudicamus. Sunt autem ſequentes.

Singuli vſus & actus, qui in corpore, aut per corpus, quatenus organicum eſt, peraguntur, generice non niſi vnus ſunt actus, nempe Motus. Neque vero etiam ſpecifice aliud quicquam ſunt, quam ſpecies motuum, nempe motus varie directi. Motus non ſolum in ſe eſt res per omnem conceptum incorporea; Sed manet etiam talis, quandocunque, quamdiu, imo eo ipſo dum, in corporibus & in corpora agit. Habet etiam inſuper attributa, ſiue vti vulgo loquimur, affectiones atque proprietates, pariter incorporeas, tempus, gradum energiæ, reſpectum tam directionis ad finem, adeoque proportionis, tam ſui ipſius, quam idonei organi, & tandem reſpectum finis ipſius. Effectus vti ſemper teſtatur de ſua cauſa, ita motus, vt res incorporea de cauſa ſibi congenere. Motus vt actus, fruſtra ſecluditur ab agente: ita enim in abſtracto conſideratus non eſt ens phyſice exiſtens, ſed metaphyſicum ſolum. Vnde phyſico ſenſu, de motu qui re vera fit, nunquam dici poteſt ſimpliciter vt de actu in abſtracto, ſed ſemper dicendum & intelligendum eſt de agente in concreto. Vnde fruſtra vſquam in rebus phyſicis nominatur motus, vllo intuitu immanens aut

 inſi-

inſiſtens, quin potius & verius nominari debeat mouens: quo nempe intuitu penitius vtique agunt, qui vbi de hiſce rebus ſermo eſt, vere ſubſtantialem quandam vim ſupponunt moventem (quod ſuo more iterum ineptiſſime intelligendo corrumpunt, & in ſteriliſſimam metaphyſicam σπερμολογίαν proiiciunt, qui loco vis ſubſtantialis mouentis, vim mouendi, ſe ipſum mouendi, vim ſui ipſius ſecundum ſe ipſum, & in ſe ipſo, philoſophantur) dico quod hæc ſententia de vi ſubſtantiali movente vtique in ipſa re verior ſit: modo recte diſtinguatur, vbi re vera ſit, & quibus rerum phyſicarum ſpeciebus vere & realiter competat & inſit. In quibus enim vere ineſt, Animata dici conſueuerunt. Veteres etiam Naturam vocauerunt.

(Inuenio in lexico græco antiquiore poſt alios, & Budævm inprimis, iterum iterumque reuiſo, nomenclaturam nimis quam fugitiue allegatam: Φυσεχὴ, poëtice, pro ψυχή. Incidit animo ſuſpicari, an non verum primum nomen animæ antiquiſſimis Græcis fuerit hoc Φυσεχὴ, quaſi ἔχων τὸ φύειν: e cuius vocis pronunciatione deflectente, vti vere familiariter ſolet per vocalium, inprimis ſub accentibus, fugitiua enunciatione, ſenſim natum ſit, φυσ-χὴ, φσυχὴ, & denique ad faciliorem pronunciationem, in locum φσυχὴ, ψυχή. Quam ſuſpicionem fouere mihi videtur illud, quod vocabuli ψυχῆς pro anima, nulla idonea analogia in lingua græca occurrat: nam quæ a ψύχω ducitur, cum verus huius & directus ſignificatus notorie ſit, refrigero; indirectus autem magis, ſpiro, nihil certe hæc ad animam puto.)

Sicut autem ſatis euitender diluceſcere confido, quod hæc corporis humani ratio, abſolute organica ad animam humanam, ſatis monſtret, quod corpus etiam abſolute & ſimpliciter propter animam exiſtat: ita ſunt adhuc aliquæ circumſtantiæ, quæ ingens & euidens hoc ſymbolum inter animam & corpus, plane euidenter confirmare appareant. Inter quæ primo loco numeramus, energiam illam, etiam alienæ animæ, & quidem nudo actu rationali (rationis ratiocinantis, vt loquntur)

tur)

tur)fictitio, in ipſam efformationem ſeu ſtructuram corporis; quando videlicet ex imaginatione matris corpori infantili, non tam æque ſolum aliquid forte ſuperinducitur: ſed omnino etiam iam abſoluta propria atque debita ſtructura, iterum diſſoluitur, & noua in eius locum ſubſtituitur: Et hoc quidem ſubinde immenſum minore temporis ſpatio, quam de reliquo ordinaria ſtructura abſolui ſolet. Vbi etiam tanto magis notari meretur, quod huiuſmodi effectus non ſolum ordinarie comitem habeat in ipſa matre abſolute moralem, patheticam, æſtimationis & intentionis, peculiarem intenſionem; vt ſub fortiſſimo appetitu, aut vehementiſſima auerſione, formidine, terrore, iſtæ vt loquuntur impreſſiones, quam maxime efficaciam ſuam exhibere ſoleant: ſed meretur vtique parem conſiderationem, quod ab eadem cauſa, & per ſimiles penitus circumſtantias, etiam impreſſiones ſimiles in ipſum animum fiant, & rerum pares æſtimationes, ex animo materno in animum & λόγον ſobolis tranſmittantur: vbi inſuper conſiderationem meretur peculiarem illa circumſtantia, quod quam maxime tranſitorius huiuſmodi actus patheticus in fœmina prægnante, tam firmum atque conſtantem effectum in fœtum edere ſoleat non ſolum in corpus eius, ſtructura indelebili, imo potius indies augeſcente: ſed inprimis in animum, irreuocabili illa huius perturbatione, & nullam λογίςικὴν emendationem admittente.

Secundo loco ſtatuimus, ingentem illam efficaciam, quam anima in proprio corpore exerit, iisdem patheticis intentionum ſuarum perturbationibus. Quæ certe res multo altiore conſideratione digniſſima eſt, nempe quomodo a terrore, iracundia, repentino magno gaudio, intentiſſimo deſiderio eodem etiam phyſico momento, motus vniuerſalis ſanguinis, non ſolum pulſu cordis, eminenter alteretur: verum etiam tono vniuerſi reliqui corporis, ſubinde momentanea mutatio accidat, imo ſubinde etiam in momenta varians & alternans huiuſmodi alteratio eueniat.

Tertio loco euidens vtique eſſe putamus, quod peculiaris aliqua, imo exquiſita, animæ ineſſe debeat horum ſui orga-

norum notitia, per quam non ſolum proportionis illorum ad varios fines, gnara eſſe debeat: ſed etiam proportionis & habitus vniuerſi eorum, ad ſubeundum motum; & motum quidem peculiariter prorſus moderandi compotem, pro ipſivs animæ arbitrariis intentionibus. Vbi quidem extra omnem conſiderationem poſita eſt illa exceptio, quod anima ab hiſce rebus aliena eſſe appareat, & illæ potius quibuslibet cauſis atque modis adſcribendæ videantur, propterea, quod anima ſibi vllius concurſus, ne dum totius actionis huiuſmodi, nuſquam quicquam conſcia ſit: quod nempe fieri minime poſſe interpretantur, ſi anima vere his negotiis implicita eſſet. Cum enim illud quod ipſi conſcium eſſe volunt, ſiue phantaſiæ ſimpliciter ſit actus, ſiue memoriæ tanquam compoſitæ phantaſiæ, in hos autem actus nihil cadat, quod figuræ expers ſit, & quidem craſſioris: tantum abeſt, vt hæ res talem animæ actionem, qualitercunque imaginatiuam, ſubire deberent, vt potius rem vere æſtimando talem ſubire omnino ne quidem poſſint. Sicut etiam circa hoc negotium pari conſideratione digni ſunt illi actus, quos anima abſolute adminiſtrat, v. gr. moderationes organorum ſecundum certas proportiones, tam ſtructuræ illorum, quam finium, ad quos diriguntur, & non dicam, quomodo dirigantur, ſed quod omnino dirigantur; quod, inquam, anima hoc ipſum iam ita agat, v. gr. in cogitanda menſura motus ad tranſiliendam foſſam, ad ſubſultandum ad numeros: ad dirigendum iactum, non ſolum ad certam diſtantiam, ſed etiam ad certam lineam, imo punctum quaſi metæ, &c. Imo, quando, quæſo, ſeorſim conſcia ſibi eſt anima, ſeu cogitat, aut meminit directe, quod iam cogitet? vbi nempe altiorem certe conſiderationem poſtulat diſtinctio illa alibi a nobis commendata, inter λόγον & λογισμόν, rationem & ratiocinationem, intellectum ſimpliciter, & collectionem e multitudine rerum qualitercunque intellectarum, inter agnitionem, cognitionem, & diſtinctam, imo diffuſam cogitationem.

Quem-

Quemadmodum autem rectiſſime olim Cicero monet, quod niſi vtile ſit, quod facimus, ſtulta ſit gloria; ita valet hoc quam maxime in hoc negotio, Organici nexus inter corpus & animam humanam.

Neque hoc ſolum in ſtatu, vt loquuntur, ſecundum naturam, in ſanitate, ſimplici inquam conſtitutione, atque conſeruatione debita, corporis; ſed tanto magis vſum habet vnicum (nempe quem nulla alia res compenſare valeat, ſi ille deſit) in vera ætiologia morborum, & ſymptomatum variorum, circa comprehendendam non ſolum cauſam, perturbationis variarum animæ actionum ad deliria vſque: ſed etiam deprehendendos varios veros vſus, quos diuerſa commotionum genera, vero atque iuſto organico modo, habent ad certos, non vtiles ſolum, ſed etiam neceſſarios ad conſeruandum corpus, ſcopos.

Quemadmodum enim ne quidem vſquam concipi potuit hactenus, quidnam vere & realiter ſit Vita corporis; ſecundum quid, inquam, corpus dicatur viuum? quiſnam ſit, imo an vtique ſit quiſquam, reſpectus aut actus organicus, qui ſimpliciter, &, quod aiunt, formaliter ad vitam, neceſſarius ſit: quis ſit nexus materialis reliqui habitus corporis, ad eius ſiue vitalitatem, & hoc quidem imprimis, ſiue mortalitatem &c. Ita tanto minus quicquam veri organiſmi agnoſci potuit, nedum vt quicquam eius cognoſci obtigiſſet, circa vtiles illas, & ipſa proportione multiuaria ſubnixas, vere vitales actiones, paſſim etiam in morbidis corporis conſtitutionibus fientes, ſed non ad damnum quodcunque, ne dum deſtructionem, ſed omnino potius conſeruationem, tam corporis, quam vniuerſæ eius œconomiæ. Huic enim fundamento deficienti, vnice imputare neceſſe eſt, ingentem illum defectum pathologicum, vt non ſolum pro morbi directi ſymptomatibus, corpori non ſolum moleſtis, ſed omnino noxiis accuſarentur, tales paſſim actus, & motuum imprimis corporeorum conatus, quin effectus, qui non ſolum ad expugnandas alias quaſdam, vere no-

xias

xias aut nocituras res, egregie conuenirent, & quadrarent: ſed ſubinde etiam ita neceſſarii eſſent, vt ſine illis corpus inter res reliquas ita conſtitutas, vix aut plane non ſeruari, & ab interitu eripi poſſet.

In qua ipſa etiam, magnæ vtique conſiderationis, varia ac multiplici eiuſmodi organica energia, duo inprimis occurrunt, quæ huius noſtræ præſentis tractationis verum intellectum & vſum omnino poſtulant, imo illo indigent.

Primum eſt, quod hic illic quidem poſt totuplices laborioſas inculcationes, veritas ſucceſſuum talium organicorum ad conſeruationem vitalem hinc inde agnoſcatur, imo adſumatur: Interim Nexus organicus, & eius reſpectus cum anima humana, adhuc vtique vel ſimpliciter negligatur, vel miris paſſim hiatibus & fluctuationibus iam admittatur, iam negetur. Quamuis ſubinde alia prorſus ratio particularis ſubſit, nempe licet a ſe ipſo diſſentire neceſſarium videatur, tamen directe in ſententiam alterius tranſire durum appareat. Vnde quidem rem ipſam ſuam facere non graue eſt: interim eandem quadantenus aliter effingendo, eo ipſo quaſi ſibi propriam facere tentatur: ſed certe vtrumque fruſtra; cum non ſolum veritas vt vna, aliena ſchemata non ferat; ſed illos etiam, qui rem ipſam comprehendunt, tanto minus latere poſſit, vnde prodeat, cum vt vna, inter prorſus alienarum magnum numerum emergens, non facile ad diuerſos fontes referri poſſit.

Deinde altera quæ ſubeſt huius conſiderationis, meliore applicatione digna recentior difficultas, eſt implicatio illa, non ſolum craſſo modo a poſteriori omni verſimilitudini contraria, ſed etiam a priori plus vno modo ab omni tali aliena, quaſi huiuſmodi effectus, quos vt vere organicos ad neceſſarium finem corporis conſeruandi agnoſcimus, æquiuoco quodam organiſmi genere, per ita dictas ſeu fictas Irritationes ſimplices & immediatas, magis pure ſenſitiuo-mechanicas procederent, & varias varie implicitas, iam neruorum, iam fluidi in neruis, per neruos, iam neruorum per hoc fluidum in ipſis, commo-

tiones ſuſcitarent, quæ paſſim ἀπὸ μηχανῆς, e ſtricte particularibus vniuerſales, e minimis, & ſubtiliſſimis maximæ & craſſiſſimæ, euadant. Et quidem hoc vniuerſum ſine vllo directo vſu, nedum ſcopo ad totius corporis conſeruationem, ſed vnice accidentalem, & plane aliud agendo, huius conſecutionem.

Hæ vero, tam circa ipſas res, earumque veram hiſtoriam, quam circa explicationem, collectionem atque concluſionem, de illarum vera indole, perpetuæ fluctuationes, cum doctrinæ medicæ nunquam ſuperandam confuſionem & implicationem, directe inferant; antiquos quoslibet errores non ſolum foueant, ſed etiam nouos, nimis quam fœcunda ſegete parturiant & introducant, ingens profecto operæ pretivm ſubeſſe, quilibet has res condigne æſtimans agnoſcit, vt quid in machina corporis humani vere organicum ſubſit, decenter diſpaleſcat. Cui quidem rei e præſente noſtra deductione deſideratam lucem affulgere poſſe confido, ſi nempe tam a priori perpendatur, quid ad talem finem, propria dignitate vtiq; conſpicuum, Animæ effectum & vſum rationalem, quatenus talem, eſſentialiter neceſſarium ſit: quam a poſteriori, quomodo hoc corpus mechanice fabrefactum, ſi hic vſus ad hunc vnum finem auferatur, nullum vſquam alium haberet, imo nullo vſquam actu, niſi ad hunc finem euidentiſſime conſpirante, affici deprehendatur.

Iterum, pro concluſione totius huius tractationis, dictum hoc, atque ratum volo, quod ſine hac ſolida atque certa organici habitus theoria, non ſolum in ipſa phyſiologia, atq; pathologia, ſed conſequenter etiam in ipſa rationali methodo medendi, nullum vſquam veſtigium veri nexus, imo ipſius rerum veritatis compareat, & illud quidem paſſim in caſibus non exigui, ſed longe maximi momenti: adeo, vt ex hoc defectu, in theoria quidem paſſim illud, quod veritati directe contrarium ſit, in tota Schola Medica ſuſtentatum atque propagatum ſit: In praxi vero, directe & vere efficaci, re vera contrarium talis

Theoriæ non ſolum ſeruandum, ſed etiam commendandum, atque docendum ſit.

Manifeſtiſſimo iterum, & proinde conſideratione vtique digniſſimo, documento, quod Theoriæ tales ſint falſæ, & a Veritate alienæ, quoniam praxis, nempe veritas effectuum, aut minimum euentuum, ſi talis, nempe verax eſſe debeat, Theoriæ eiuſmodi contraria eſſe neceſſe habeat.

Non ſolum non diſſimulo, ſed quam maxime vtique indico, quod documentum, quod etiam me ad hanc rem funditus excolendam primo omnium veluti manuduxit, & tam argumentorum realium euidentia, quam reliqua ſua in Praxi Clinica dignitate, præcipuum, ſint FEBRES. Quamuis autem harum pathologia, veræ & intemeratæ earundem hiſtoriæ innixa, non ſolum ſolidiſſimum ſit fundamentum huius noſtræ ætiologiæ Organiſmi; ſed etiam ſolidiſſimum eius obiectum, vtpote quod ſine hac nunquam ſecundũ veritatem comprehendi, explicari, ne dum demonſtrari poſſet: eſt tamen ſimul etiam illud inuictæ veritatis, quod etiam reliquæ œconomiæ, non ſolum animalis, ſed omnino etiam vitalis in genere, nullus vſquam intellectus, ſed nihil niſi varie fluctuantes de illa conceptus, imo figmenta, & hinc inde ludibria, ſubnaſci poſſint, tanto maiora, quanto largior ab hiſce ſolidis, & proinde vnicis fundamentis fit ſeceſſus.

Poterunt itaque hactenus dicta ſufficere, ad ſufficienter intelligendum, quomodo agens, intelligens atq; volens, finem, inquam, & propter finem, volens, debeat habere Organa illi fini proportionata, & illa ad eiuſmodi finem etiam debite & conuenienter dirigere atque regere: & quod organa tali fini ita ex amuſſim, & ipſo quidem effectu, inſeruientia, propter hunc vtique finem exiſtere, omni iure meritoque intelligi debeant.

Hoc enim ſi ita debite fiat, vt non ſolum vniuerſum vitale negotium, & quicquid in eo ordine fieri obſeruatur, exquiſita proportione ad neceſſarios fines ita adminiſtrari ſentiatur: atque adeo verum naturæ ἔργον, ſcita atque dextra adminiſtratio

tio œconomiæ huius agnoſcatur: variorum appetituum & auerſionum, tam magis ſenſitiuorum, vt loquuntur, quam animi patheticorum, cauſæ, & reſpectus, ad conſeruationem & præſeruationem corporis, intelligantur: quin etiam ratio percipiatur, tum efficaciæ in genere, tum modi, ſeu effectuum in ſpecie, animi pathematum in corporis actiones: ante omnia vero συνέργια naturæ, arti medicæ non ſolum in ſubſidium exoptatiſſimum abſolute neceſſaria; ſed etiam paſſim, cum magna prudentia & dexteritate, aſſiſtendo, obſequendo, ſublevando, & extricando, materias & vias præparando, amiciſſime habenda, atque fida ſocietate colenda, decenter cognoſcatur. Tunc demum, & non aliter, aſſequi continget, veram implicatorum variorum adfectuum Pathologiam, & veram atque ſolidam Methodum Medendi, vere artificioſam, nempe cum recta ratione efficacem, inuenire obtinget. Hac demum ſolida conſiderandi methodo vere diluceſcet, quid actiuum in corpore, vtile, imo neceſſarium, pulchro ordine atque nexu, vere mechanico - organico, ad conſeruationem, vindicationem, & reſtaurationem corporis, fiat atque faciat, & quantæ conſiderationis ſit, illa vulgo tam leuiter atque obiter nominata magis, quam quod omnino decebat, celebrata, diverſitas Subiecti Medicinæ συνέργυ, ab aliarum ſimpliciter mechanicarum artium ſubiectis, & conſequenter etiam ad effectum ſubſequentem reſpectibus, diſpoſitionibus, concurſibus.

Firmum itaque atque ratum omnino volumus, & fundamenti loco, vniuerſis noſtris dogmatibus hoc ſubſternimus, quod corpus humanum ſimplici & genuino penitus ſenſu, ſit Organicum; & quidem animæ rationalis Organon, (ſeu officina) illius neceſſitudinibus tam efformandum, quam conſeruandum: vndique & vndique motibus gubernandum, & illis quidem ſcite atque recte ad finem optatum proportionatis atque conſpirantibus: vnde varia efficacia tam corporis periculorum in animam, moralis atque pathetica: quam animæ

 in cor-

in corpus pathetico-phyſica, tam in eius ſtructura ſeu ortu, quam vſu atque motu : imo etiam in eiuſdem vindicatione a variis periculis, aut iam alicubi illatis detrimentis.

Ita quidem tractationem hanc de differentia Mechaniſmi & Organiſmi, & huius in corpore animali, inprimis humano, veritate, imo neceſſitate, ſub Diuinæ Benedictionis concelebratione, obſignamus.

PARAENESIS
AD
ALIENA
A
MEDICA DOCTRINA
ARCENDVM:

Quoniam non ſolum Medicam Doctrinam morentur, turbent, fallant: ſed etiam aliena ab ipſa Veritate, & vſu Practico, animis obiiciant.

VBI SIMVL MONSTRATVR,

Quod communes opiniones Phyſicæ, per inſcitiam Mixti & Viui, & Confuſionem Materiæ propriarum, atque Motus, proprietatum; imprimis autem per imperitiam Motus, a priori, ad finem dirigendi, & a poſteriori per nudas intentiones peruertendi: & ſe, & Medicam Theoriam vulgarem, peſſum dederint.

ARGVMENTVM.

IN breui hac vita, & ſerio Medicæ artis obiecto, iuſtiſſimum eſt, ſerio perquirere, quicquid vere ad illam pertinet. Interim aliena vulgo placent; non ſolum toto genere, per prolixam polypragmoſynen: ſed in ipſo etiam ſtudio aliena pro fundamentis adſunt. Hæc labes cum quaſi perpetua manſerit, dubitari poſſet, an non rei potius ipſius, quam forte methodi ſolum ſit vitium: qua nempe, tam in Phyſicis, quam Medicis, ab omni æuo, plus abſtractis conſiderationibus, quam vere corporalibus, tributum: Aut in alterum extremum vitio, nudæ materiæ conditiones in ore atque animo ſunt: neglecto MOTV & FINE: & tam huius quam ipſarum corporearum machinarum proportione, atque conſideratione ORGANICA. Antiquum dicterium: Medicum incipere, vbi Phyſicus deſinat; inutile, dum hi limites ignorantur. Vnde confuſio, quæ res e phyſica ad Medicos reſpectus pertineant, aut minus. Altera formula tum vulgi hominum, tum Practicorum: Theoriam etiam politiſſimam, non reddere felicem practicum: Imo, iuxta Practicos, dediſcendam eſſe. An ergo experientia a ſana ratione aliena? abſit; ſed tantum a rationibus: Dico certorum hominum conceptibus & rationibus. Senſerunt hoc multi, & alia quæſiuerunt: inuenerunt etiam noua, plura; ſed non meliora: nempe ad rem. Totum negotium peſſundat ALIENA conſideratio; in Phyſicis nudæ materiæ, ſine motuum intuitu: In Medicis, contemplatio corporis potius abſoluta, velut a priori, quam ad læſiones, quæ plurimum SOLENT magis fieri, quam quæ ſolum POSSVNT; & ad efficaces, per experientiam a poſteriori, ſanandi methodos, reflexa. Vnde vana Anatomia ſcrupuloſa; vana, inprimis etiam vulgo craſſa, Chymia. Primus defectus medicæ theoriæ, verſatur in neglectu hiſtoriæ, quid ſoleat potius, quam ſimpliciter poſſit, fieri? Imo quantum, quod poſſit, tamen non ſoleat? Veteres diſtinctione ſua, inter temperiem MIXTI ſimpliciter, & VIVI, plus innuerunt, quam dixerunt. Cum nuſquam nec illi, neque poſteri, recte dicant, quid ſit VITA. Inania veterum de corporis elementis ſomnia: & recentiorum, de ſtructura corporis, ſine relatione ad fines, & motuum ipſorum propria moderamina, penſitationes. Neutri primum theorema circa corporis temperiem ſatis reſpexerunt: ſumme corruptibile eſſe, & tamen non corrumpi.

Nuſquam

Nuſquam etiam in ordine debito conſideratus vſus Excretionum. Vnde fieri minime potuit, vt agnoſceretur verus Mechan-Organiſmus, qui verum Vitæ inſtrumentum eſt: magis quam vlla corporea, qua talis, res. Defectus hi corrigentur, contemplationibus debitis (1) mixtionis animalis; (2) Vitæ, quatenus de corpore dicitur: (3) Inſtrumentalis rationis, qua hæc Vita nititur. Receptatio veritatis, fida ſit atque ingenua, niſi contemptui eſſe velit. Exempla probant, quod phyſice vera, medicinæ inutilia eſſe poſſint, v. gr. ſtructuræ muſculorum. E tota conſideratione ſtructuræ, quatenus talis, nulla vtilitas ad Medicum redundat: Imo potius damnum obrepere poteſt. Chymia tota, Theoriæ Medicæ veræ, inutilis eſt; & ipſa quoque vanis ad experientiam opinionibus ſerendis aptior. Fermentationis doctrina ſola, ſed nihil ſecundum receptas ſpeculationes, quin plurimum contra illas, aliquem vſum habere poteſt. Amplæ claſſes rerum medicarum ab his rebus alienarum, occurrunt 1. In raritate ſeu infrequentia ægrotandi; 2. In periodica, familiariter exquiſite ſtata, variorum affectuum repullulatione: 3. Reuocatione inſultuum per nuda animi pathemata. Quicquid directe ad intelligendas læſiones, & quidem in eo ordine, quo per artem reparari debent, non facit, illud a Medica theoria alienum eſt. Nec alienum ſolum, ſed alienans. Summe noxia adfectatio experientiæ rationes adſignandi; dum peperit peruerſam nouam praxin, nouis tentationibus, ſecundum illas fictitias rationes, operandi. Vnde veriori experientiæ priſcæ, noua fallax & temeraria ſuccedit: quæ nunquam feliciter cedat, niſi per heteroclitas occaſiones. Vitam conſiſtere in motu, nimis generaliter dicitur. Materias ad motum diſponere, vt ita ſimpliciter, neque factu facile, neque Medico fini ſufficiens eſt. Motus minime ſimpliciter, ueque materiei, nec organorum, proportione nititur; niſi vnice a poſteriori. Debet enim a priori, tanquam ipſa ſimplici intentione, fini æquari: & alteratur hinc, a poſteriori, tum nudis intentionibus patheticis, tum irritationibus materialiter ſtimulatoriis, inprimis finem eius obturbantibus. Confuſæ hinc fictiones, de materiarum vitiis, dum magis quæ fieri poſſunt, qnam quæ ſolent, penſitantur. Irritæ inde opiniones, circa Alterationes ſimpliciter. Aliter Natura, quæ non motu in genere; neque ſanguinis motu in ſpecie: ſed ſecretionibus tempeſtiuis, & excretionibus ordinatis, Vitam abſoluit. Securius vtique prorſus, eiectum eſſe, quam operoſe, atque dubie corrigere: cum bona tota, promptius aliunde reparentur. Vnde ſapientior hæc toti animalium generi impoſita eſt ratio Vitalis conſeruationis; tam integro, quam periclitante corpore. Hoc vnum præcipuum eſt, quod Natura poſſit, Mouere: quod non poſſit, materias corporaliter mutare: Illud breui tempore; hoc nullo, aut parum forte, non niſi valde longo.

Hæc eſt vera Naturæ Therapia ſpontanea ; hanc ſecuriſsime ſequitur Medicus ſua Praxi : & diſcit vere intelligere, pro ſolida ſua Theoria. Ita longe alia æſtimatione intelliget, quantum & in ſe, & ipſo vſu, differant, quæ in corpore fieri quidem poſſent, *ſed non* ſolent, *in* viuo *: & quæ in* viuo *fieri* ſolent, *quæ in non viuo* non poſſent : *Imo quæ in non viuo* non poſſint non *fieri ; in ipſo vivo ſimpliciter* non poſſint *fieri. Vnde his reſpectibus, imo fundamentis, ſuberſtruenda eſt Medica doctrina : quæ ab his aliena ſunt, proſcribenda.*

INter difficultates, quæ artem Medicam circumſiſtere iam ab ipſo Hippocrate notantur, nominanda vtique, & in hoc ipſi Diuo Seni ſubſcribendum eſt, quod breuitas vitæ humanæ ſuas etiam partes habeat, in impediendo, facili atque profundo artis huius comprehendendæ progreſſu. Vt alia Senecæ innumera, ita in hanc rem inprmis optime congruentia, aurea dici merentur illa eius verba, quibus de vanis ſtudiis & λογομαχίων oſtentationibus loquens, Sophiſtas corripit : an in hoc ſupercilia ſubducant, in hoc barbas alant atque demittant ? hoccine ſit, quod triſtes doceant & pallidi ? (nempe ſophiſmata, & captioſas cauillandi formulas) Subiungit : quid nobis iocularia iſta proponis ? non eſt iocandi locus : ad miſeros aduocatus es, &c. Nempe Philoſophos, qui vitæ rationem doceant, vitiis eripiant, animi metus, anguſtias, anxietates, triſtitias, impotentias expugnent, tranquillitati, hilaritati, αὐταρκείᾳ vindicent, indigna hæc ſuo inſtituto, perperam agere conqueritur, & quæ debebant profiteri, negligere. Quid conuenientius dici poſſit in Medicum etiam ſtudium, a ludicris, aut quoquo tandem modo alienis, occupationibus reuocandum, & ad verum ſuum ἔργον adigendum ? Certe ad miſeros aduocatur Medicus, non ſolum inter varia ſanitatis incommoda atque detrimenta fluctuantes, & ſub his ſubinde, neque ſibi, neque aliis vtiles : Imo frequenter etiam inter vitam ipſam atque mortem ambigentes, &, propiore periculo, moram auxilii ſegnioris non ferentes. His certe

vt

vt efficaciter ſubuenire poſſit, neque diſcere ſegniter debet Medicus, neque agere; Nec aliud ipſi, ſed hoc agere, incumbit, niſi officio ſuo male fungi velit. Nemo facile ſit, qui non de hoc nobiſcum conſentiat, quod res ita ſerio atque grauiter incumbentes, non ſimpliciter negligi poſſint atque debeant; Neque forte quiſquam ita vecors fuerit, qui hoc temere facere audeat: Dico ad patientes aduocatus, ſepoſita illorum cura, alienis rebus, imo ludicris vacare. Sed ſubeſt occultior ἀλλοτρίωσις, non ſolum hominibus promiſcue, ſed quod profecto mereatur admirationem, Medico ſubinde ipſi minus manifeſto agnoſcenda, quin & obrepat facile, & ſemel admiſſa vario modo imponat, & a vero atque ſimplici officii ſui tramite, vix intelligentem abducat. Non de πολυπραγμοσύνῃ ſimpliciter loquor, manifeſto alienarum rerum perperam curioſa; ſed illum næuum intelligo, quo ipſa Medicina alienis rebus & reſpectibus implicata, a ſincero ſuo ſcopo, in rebus ſuis gerendis tandem aberrat, & variis difficultatibus in tranſuerſum rapientibus, ne quidem eſt, quod eſſe videbatur, nempe Medicina.

Admiratione certe dignum ducere poſſet, quiſquis humanarum rerum minus peritus aut ſincerus eſt arbiter, quod in Medica doctrina, ab omni propemodum æuo vſque ad præſentem horam, alieni reſpectus, non ſolum tot viguerint, ſed etiam tanti, vt illa nihil minus adſecuta ſit, & exhibeat, quam illud, quod nomine ſuo præ ſe fert, nempe veram corpori humano ſalutariter ſuccurrendi rationem: niſi in aliis etiam ad ſyſtematicam ſeu doctrinæ formam coagmentatis diſciplinis, eadem tractandi methodus ita exquiſite ſeruata occurreret, vt merito dubitare quis poſſet, an hoc ſolius methodi, an forte ipſarum rerum ſit vitium, vt aliter conciliari non poſſint.

Notiſſima certe in hoc genere eſt Phyſicæ doctrinæ labes, dum hæc ab antiquiſſimis temporibus nudis propemodum abſtractis loquendi atque concipiendi formulis, a vera corporea, & actionum vt in corpore, æſtimatione atque con-

ſideratione, plurimum aberrauit: Propioribus autem, in generaliſſimos quoſdam de materia conceptus diſſipata, nihil niſi pauciſſimas quaſdam obſeruationes inde collegit, poſthabitis, aut certe minime aſſequendis, verioribus actiuis illarum cauſis, & fiendi aut concurrendi rationibus, & energiis.

Vndique & vndique hinc materiæ aduertitur animus, & quæ craſſius in ſenſum impingit, conformatio, & mutua corporea proportio conſideratur. MOTVVM ordo, vis, & abſoluta magis in materiam energia, tempora eius, gradus, vices, maxime omnium autem FINES, vix obiter in animum admittuntur.

Vnde & inprimis, ab hoc poſtremo defectu atque *ἀλλοτριώσει*, iam vix vſquam animo amplius oberrat nexus ille, quem tot materiales res huiuſce mundi, maxime autem & abſolutiſſime corpora ORGANICE ſtructa, tum ad proprios certos fines habent, tum ad ſocios.

Ne vero etiam in hac re ipſimet alienius occupari nos patiamur, dicemus potius, quorſum noſtra tendat intentio; quod videlicet etiam in Medicina, nimis alienæ conſiderationes, graue damnum vero atque ſolido intellectui inferant, atque iuſtas, & quam maxime vtiles Theorias, non ſolum fruſtrentur, ſed etiam perperam præ occupent, atque intervertant.

Recte profecto ab antiquioribus iam Medicis dictum videtur, Medicum incipere, vbi Phyſicus deſinat. Minime vero recordari poſſum, vbi etiam, non dicam inuenerim, nam certe non eſt factum, ſed potuerim inuenire, aut quærere debuerim, illam terminorum veram præfinitionem, quæ Phyſicæ limites conſtituat, quibus illa a Medicina ita dirimatur, vt hæc illinc veram ſuam ditionem vindicare, & vere ſuas res ſibi habere poſſit.

Puto ex hoc defectu, pullulaſſe verum illum, atque maxime realem, alterum; vt in Medicinam introductæ atque receptæ ſint eius indolis ſpeculationes, imo etiam aliquarum veriorum rerum conſiderationes, quæ, ſi vel eſſent veræ, vel

quam

quam maxime etiam ſint, tamen ad verum ſtricte dictum Medicum ſcopum, re vera nullum vſum habeant.

Fatigauit profecto nimio ſæpius meam mentem, in ipſa iam adoleſcentia, qua Medici ſtudii curam ſuſceperam, vulgatigatiſſima illa inter ipſam plebem, de Medicis loquendi formula, quod optimo ſæpe, (doctiſſimo, dicunt illi,) Theoretico, praxis infeliciter ſuccedat. Cui ſuffragabatur exercitatiorum Practicorum propria aſſertio, interdum etiam ne inuida quidem malitia aduerſus iuniores vacans, quod immenſum diuerſa res a Theoria ſit Praxis: imo, quod in Praxi etiam ſpecioſiſſimarum Theoreticarum opinionum obliuio, non ſolum facile ſuperueniat; ſed, quod re vera prudente conſideratione dignum eſt, obliuio illa ad praxin feliciter adminiſtrandam neceſſaria ſit.

Non falſa loquor, ſed notæ veritatis, & ex amuſſim mihi certa atque comperta. In contradictorio, vt cauſarum aduocati loquuntur, hanc loquendi formulam ſæpius vſurpatam, optime commemini: quando nempe iuniores, quibus etiam adhuc a recentiore vſu altius inſidebãt, illæ vti loquuntur theoriæ, illas vel in conſultationem adferre, vel exercitatiorum conſiliis illas obiicere, ſuſcepiſſent: hos etiam cum ſupercilio hac locutione vſos, & velut edixiſſe, oportere, (vt inprimis Germani loquimur,) ab opinionibus talibus, in caſibus talibus practicis, animum abſtrahere, & experientiam potius, quam theoriam ſequi.

Duriſſimum hoc mihi videbatur, qui vſuum horum loquendi nondum ſatis gnarus (certe enim Cabaliſtica hæc ſunt Medica) ſemper eo ſenſu hæc accipiebam, quod Ratio deſerenda ſit, & experientiæ nunquam conſpiret.

Nec enim certe paradoxon, ſed παράλογον, agnoſcebam, eſſe aliquid verum, & in rebus quidem corporeis, & tamen ratione non ſolum non poſſe comprehendi, ſed alienum etiam a ratione eſſe, imo cum ipſa pugnare.

Tanto magis, inquam, inquietam hoc habebat mentem quod non ſolum rei ipſius, a priori, vt loquuntur, tanta eſſe poſſit difficultas, imo cum ratione contrarietas: ſed etiam a poſteriori. Adeo, inquam, vt cum etiam experimenta accedant, quibus illi rei in ſe ipſa tam heterodoxæ, vere & efficaciter conſuli poſſit, tamen etiam horum ipſorum, ad reliquam rem ipſam acceſſio, nempe mutua & reciproca comparatio, ſummæ illi caligini vllatenus quidquam intelligendi, nihil detrahant.

Quid autem dico nihil detrahant? addant, dicendum eſt. Horum enim inprimis Experimentorum eſt illa præcipua difficultas, quæ cum illis rationibus conciliari nunquam poſſit.

En autem Θεὸν ἀπὸ μηχανῆς & temere elapſum totius huius religiônis myſterium. Cum ILLIS rationibus dico: adeoque non ſimpliciter cum ratione: cum ILLIS ſpeculationibus, non ſimpliciter cum omni conſideratione.

Poſſum aſſeuerare, quod hanc contemplationem vix animo comprehenderim, quin ſtatim ingens deſiderium cooriretur, quantum per Vires liceret profundius in verum fundamentum harum difficultatum introſpiciendi, & quid ex illis ad meliorem ſpem aditum quendam promittat, imo quid illum hactenus intercludat, detegendi. Non eo inficias, quod ad hos auſus quaſi digitum intendere mihi viſæ ſint, liberiores illæ ſentiendi, & de antiquis pertinacibus opinionibus dubitandi methodi, quæ non ſolum arguere antiquos defectus, ſed etiam tollere & ſanare, præ ſe ferebant. Interim nec illud etiam diſſimulo, quod, quantumcunque merito probarem hunc ad meliora perueniendi conatum, non tamen pari aſſenſu comprobare potuerim etiam methodum: vtpote in qua magis ſubinde verborum, quam vere ipſarum rerum, diſcrimina valere, tanta cum animi attentione veſtigantem, non poterat fallere.

Et hoc quidem tanto magis, cum etiam in ipſis phyſicis dogmatibus, a quibus hic quoque medicorum dogmatum Medici

dici initium facere laborabant, licet re vera multa proferrentur antiquis minus vel cognita, vel quæſita: magis tamen plura hæc mihi viderentur, quam certiora, aut, vt generali quidem, ſed ad quoslibet harum rerum reſpectus commodiore quoque locutione vtar, meliora.

In omnia, quæ in ſenſus incurrere hic poterant, vigilantius intento, conſtanter apparuit, præcipuum in his conaminibus peccatum in eo hærere, quod ALIENIS reſpectibus nimium indulgeatur; reliqui autem, & quod præcipuum erat, paſſim etiam magis neceſſarii, atque ardui, negligerentur, aut quoquo tandem modo deficerent.

In Phyſicis quidem, omne bonum conamen irritum reddere videbatur, conſtans, & vere tota conſona cum antiquis, negligentia, aut facilis vtique & incuria opinio, de MOTIBVS: confuſio vniuerſalium, cum particularibus: aduentitiorum, atque tranſitoriorum, cum inſitis & immanentibus: inprimis autem, vere & ſimpliciter organicorum, ad certum finem, non ſolum directe, ſed etiam proxime, pertinentium, cum adiaphoris, & ſtrictiore ſenſu inorganicis, & magis aptis tantum ad particulares vſus, quam certo ad illos deſtinatis.

Sicut autem hæc quidem talia, & ſane non leuia, incommoda, Phyſicos conatus ita premere animaduertebam, vt illi præ his ad meliorem frugem peruenire non valerent: ita tanto magis Medicinæ officere tandem perſpexi, quod hæ tam crudæ, & in præcipuo ſui neruo deficientes opiniones, libere, imo, ſine iniuria dico, temere, in Medicinam etiam translatæ, omnem meliorem conatum ibi etiam fruſtrentur, & a vero ſuo ſcopo alienum, imo irritum efficiant.

Præcipuas autem turbas hic dare mihi apparuit multiplex conſideratio corporis humani, re vera magis ſimpliciter PHYSICA, in theoriam Medicam traducta, quam vllo modo Medicæ artis vero directo ſcopo reſpondens, ne dum ſolide ſeruiens.

Cum enim ingens certe ſit diſcrimen, inter nudam Hiſtoriam corporis humani, vti illud in ſe ſpectatmu ſeſe ſiſtit & offert; & contra, inter illam eius conſiderationem, quomodo tam ad læſiones varias, quam ad harum expugnationes, imo in integrum reſtitutiones, ſeſe habeat, atque gerat: Prius illud, ad nudam directam, corporis ſibi maxime debite conſtantis, notitiam pertinet; qua ſimplex eius indoles, ſiue vti vulgo confuſius huc illud nomen trahunt, natura eius, innoteſcat: ita naſcitur inde ἀνθρωπολογία quidem, hiſtoria atque conſideratio hominis ſimpliciter Phſiyca: tantum autem hæc a medicina abeſt, vt vix quicquam intimioris nexus aut vſus ad illam præ ſeſe ferat.

Quemadmodum enim irritum profecto fuerit, ex inſpectione, imo deſcriptione, quantumlibet exquiſita, machinulæ horologicæ, ſiue immediate mathematico-mechanicas rationes, atque proportiones talium inter ſe mutuo conſpirantium, tam numerorum, dentium atque rotarum, quam per menſuras temporis ſucceſſiuum, comprehendere velle: ſiue plane ſtruendi, & ſi quid effringi contingat, reparandi, redintegrandi, reſtituendi, artificium, imo operandi habitum, conſequi: ita eiuſdem profecto commatis eſt, ex illis nudis phſiycis corporis humani hiſtoriis, non ſolum quibus modis lædi poſſit, inprimis autem, quibus maxime modis lædi SOLEAT, velut immediate comprehendere: ſed plane etiam methodum invenire, imo velut in ipſa re iam ſtatim reperire, quomodo talibus læſionibus etiam iterum conſulere, ſubuenire, vere reparationem atque reſtitutionem adhibere, detur.

Poſſum veritatem intemeratam teſtem aduocare, quantum incommodi mihi pepererint, non ſolum apparatus illi ingentes hodiernorum laborum, anatomicorum inprimis, (nam chymicorum craſſiores inanitates vulgares, iam ſatis diu cognitas habebam,) ſed inprimis etiam tantæ illarum, non commendationes nudæ atque ſimplices, ſed prorſus oſtentationes, in Medicina, ad explicandum quoquo modo, a tanto numero, tanto-

tantoque ſtrepitu horum præiudiciorum, animum.

Abripiebar certe non tantum, ſed fieri omnino aliter non poterat, ad res has omni ſtudio comprehendendas: Imo ſi verum dicere neceſſe ſit, ne debebat quidem aliter fieri; qui enim de rebus his aliquid ſolide diſpicere, aut decernere datum eſſet, niſi penitus introſpecta atque ſatis percepta, tam indole harum rerum, quam vi quæ illis ineſſe ferebatur.

Poſtquam omnia, quæ quidem ad meam notitiam pervenerant, & conquiſiuiſſem cum cura, & omni ſtudio, & quantacunque in me cadebat ſolertia, perſpexiſſem etiam, quomodo inter ſe hæc cohærerent, imo cum ipſarum rerum veritate conſentirent, adhibita paulo tranquilliore, & ab obiectis aliunde figuris liberiore, animi intentione, deeſſe animaduerti non modo multa, ſed certe non exigua aut poſtrema, etiam in ipſa mox harum rerum hiſtoria.

Ante omnia offendebat in ipſo limine deſtituta, & nusquam alibi inuenienda, VITA. Quid inquam ſit illud, in quo conſiſtat, a quo dependeat, quibus modis, quibus mediis nitatur, quod VITA dicitur; per quod, & cuius intuitu corpus VIVVM dicatur.

Enim vero ingenue confiteor, Veteribus hoc me debere, illos, inquam, hunc mihi inieciſſe ſcrupulum: inieciſſe, certe, diſtinctione illa ipſis ſolenni, inter temperiem Mixti ſimpliciter, imo vero corporis humani, quatenus mixtum eſt & Viui.

Iniecerunt, repeto, hunc ſcrupulum, ſed nuſquam exemerunt. Puto autem re vera, hanc ipſam etiam diſtinctionem ipſis, præcipue ab antiquiore quadam ſimplicioris veritatis traditione reſiduam, non magis nudo neglectu, quam varietate explicationum, ita ad nihilum redactam eſſe, vt nihil niſi memoriam refricare poſſit, quod harum rerum ratio, & habita ſit aliquando, & habenda.

Ad latus huic defectui hærebat, par ſecundus, niſi quidem in ordine ad cognoſcendum, adeoq; vera dignitate in hoc or-

ordine, prior & ſuperior; circa veram indolem humanæ MIXTIONIS, ſecundum quam corpus a Vitalitate diſcernendum habetur. Ibi aliquid quidem (quod in Vitæ negotio neutri recte cordi habuerant) vtrique dicunt: cum autem veteres quidem, in nuda remota materia, imo vniuerſaliter communi, hærerent: recentiores autem, hac vel nihil in uniuerſum, vel alienioribus ſolum reſpectibus æſtimata, non ſolum præcipue, ſed potius magis vnice, formæ corporis, (corporis inquam,) ſtructuræ ſcil. eius, intenti eſſent, vtrique nihil ſolidi demonſtrauerunt.

Quemadmodum autem veteres ex illa ſua generaliſſima allegatione, primæ vniuerſaliter communis materiæ,, ad tale ſpecialiſſimum mixtum conſtituendum, nulli vni conceptui locum relinquebant nedum præbebant: Ita mirum etiam merito videbatur, quod alteri illi, ſtructuram quidem curioſe perquirerent, imo paſſim etiam ſcrupuloſe atque ſolicite depingerent: Interim a quo hæc ita efformaretur, & in quos veros atque euidenter neceſſarios fines atque vſus, paſſim vel hæſitarent, vel negligerent.

Conueniebant interim hi vtrique in eo, quod Mixtionis neque rationem aliquam haberent, nec afferrent: eoque ipſo vtiliſſimam illam, corporis, quatenus mixtum eſt, diſtinctionem, ab eo, ſecundum quod viuum dicitur, vel non poſſent conſtituere, vel non curarent.

Quod in numeris coordinandis aut diſtribuendis euenire ſolet, vt primorum neglectius inſtitutus computus, non ſolum totius collectionis ſummam grauiter deprauet atque corrumpat: ſed ipſis etiam progreſſibus ita augeſcat, vt quo longius extenditur, eo latius a veritate aberret, illud artibus etiam atque doctrinis pariter euenire, res ipſa docet. Quando, inquam, vel aliena adhibentur, vel plane inſuper habentur, atque negliguntur, ipſa omnino principia, rerum naturæ adverſatur, poſſe talibus deficientium fundamentorum hiatibus, aliquid ſolidi ſuperſtrui.

Quam

Quam longe vero a toto ſuo ſcopo aberrandum his fuerit, ab illo quem nos quærendum fuiſſe innuimus, ſcopo, ex eo colligi poteſt, quod vniuerſa ſua laborioſa ſpeculandi ratione, nequidem ipſimet obſeruauerint, nedum vt obſervandum aliis commendauerint, quam corruptibilis res ſit humanum corpus; in ſe, inquam conſideratum, ſuæ materiæ intuitu: vnde hoc habeat? & vnde ex aduerſo, & prorſus in contrarium, illud habeat, vt hæc ad corruptionem ſubeundam tam ingens atque plena aptitudo, nihilominus non in effectum deducatur, ſed potius adverſus tantam ad corruptiones diſpoſitionem, intemeratum, & incorruptum perſiſtat, & in amplum annorum numerum duret?

Sub his duobus cardinalibus prorſus defectibus, non poterat fieri, quin adhuc vnus, ordine quidem tertius, ſed dignitate cum iſtis quaſi certans, hæreret, aut radices altius ageret, nempe ingens neglectus veri vſus, veræ efficaciæ, imo ſummæ adeo dignitatis ad verum vitale negotium, Excretionum.

Tantum abfuit, cum ne quidem eximius vſus, aut neceſſitas Excretionum ſatis conſideraretur, vt ſuprema illarum energia ad vniuerſum vitæ negotium in debitam contemplationem veniret, & ex illa tandem colligeretur, tum quid ſit Vita, tum quibus Mediis nitatur, imo præſtetur & abſoluatur. Multus & prolixus inter recentiores ſermo, de Mechanica efficacia, vt alias paſſim in reſpectibus minimæ conſiderationis fatiſcit atque peſſum it, ita ſpecimen certe exhibet in hoc ipſo, de quo verba facimus, negotio, quam parum proſit ſpeculatio, vero fundamento deſtituta.

Cum enim ingens illud artificium, quo & vera Anthropologia, & vera ſimplicior efficax Medicina, nititur, eminentiſſime vtique ſimplici potius Mechanica, quam quacunque Phyſica materiali atque corporali cohæſione, aut, vt corporea, actione, abſoluatur, non ſolum altum de hac re ſilentium vndique regnat: ſed potius quibuslibet aliis conſiderationibus, animus implicatur, quam vt verarum harum rerum iuſtæ penſitationi inuigilaret.

Vnde quidem primo prorſus, & plane primario, loco, peccare prædicimus, atque penitiſſime euitandam eſſe monemus, ἀλλοτρίωσιν illam, qua tum in ipſa Phyſica ἀνθρωπολογία, res afferuntur, quæ præcipuæ conſtitutioni corporis humani non quadrent, aut certe non ſatisfaciant: tum inprimis Medicæ corporis humani contemplationi, non reſpondent, ſed quicquid etiam veri forte continent, magis ad nudam hiſtoriam phyſicam faciat, quam ad intentionem atque directum finem medicæ artis, imo ad vniuerſum tandem verum eius ſubiectum & obiectum.

Non placet de phyſicæ ἀνθρωπολογίας defectibus prolixius hic agere, niſi quod vnice verum intellectum illarum rerum commendandum cenſeam, de quibus paulo ante ſermonem inſtitui: MIXTIONIS inquam humanæ, aut ad minimum animalis, eiuſque propriorum principiorum atque conditionum. Secundo, VITAE, quid illa ſit in corpore, ſecundum quam, inquam, corpus viuum appelletur: Tertio, vera inſtrumentalis, & illa quidem vere pure mechanico-organica ratio vitam præſtandi, ſeu corpus incorruptum conſeruandi. Ita demum illa Phyſica reuiuiſcet, de qua cum veritate dici poſſit, quod ibi incipiat Medicus, vbi deſinit Phyſicus.

Maior autem profecto, & ille quidem abſolute neceſſarius, medicæ doctrinæ adhibendus eſt labor, ne illa non ſolum alienis oneretur & impediatur; cum certe etiam ſano ſenſu vita breuis ſit, ars longa: ſed adhuc magis caueatur, ne ſola illa aliena, pro genuinis atque domeſticis admiſſa, quod ita aliter fieri non poteſt, omnem ſpem quidquam ſolide conſtituendi eripiant, & potius abſolutam illam opinionem nobis imperent, quod in tota medicina plane nulla intelligendi ratio locum inueniat, quando tales alienæ allegationes atque applicationes in irritum reciderunt.

Nemo certe facile crederet, quod huiuſmodi admonitionibus, imo profecto conditionibus ferendis, locus eſſe poſſit

in

in illis diſciplinis, de quarum, ad ſummum apicem, & euidentiam, etiam corporeis externis ſenſibus luculentam, progreſſo aſcenſu, tam confidenter polliceri auſum eſt exſpirans nuper ſeptimum ſeculum.

Sed non tam integra amplius eſt res, cum etiam illi, qui obſtrependi, atque ſtrepitu tumultuaria vſitata obtinendi, vſum magis quam artificium, ſtrenue in ſubſidium adhibere laborauerant, conſtantia inconcuſſæ, & intaminato ſuo iubare præfulgidæ Veritatis, & rerum potius invicta phalange, quam verborum vaga atque leui armatura, ſtatariæ virtutis immobili robore, turbatis ſuis ordinibus, & nuſquam conſiſtere paribus, pedem referunt; imo de ſumma ſuarum rerum ſpem abiicientes, nefariis artibus aduerſas copias in ſua caſtra perlicere machinantur: aut indignum illud ab omni æuo, poſtulatum, in animos inducunt, vt victi, nec vlla iuſta ſpe bonæ fidei ſed manifeſtis animorum diſſidiis conſpicui, non in ſocietatem ſolum æquam, ſed ſtatim in ciuitatem, recipiantur.

Nullæ vero hic ſunt ſocietatis leges. Vna eſt veritas. In huius caſtra tranſire oportet, ſi vera pax & fida placet. In aprico poſitam habet rerum ſuarum iuſtitiam & æquitatem Veritas, cuius vt aliqua ſpecimina exhibeamus, demonſtrare placet ad oculum, quomodo aliqua quidem in corpore humano vere exiſtere poſſint; & quia vere exiſtunt, etiam ad phyſicam hiſtoriam vtilia, imo, niſi hæc mutila manere debeat, etiam neceſſaria eſſe: Et tamen vere medico foro atque ſcopo, non ſolum inutilia, & ab illo aliena, exiſtere, ſed etiam illi re vera confuſionem aliquam obiicere, atque medicum de omni, non ſolum opera ſua (in quo non fallitur,) ſed etiam ope, deſperare efficere.

Fœcundiſſima hiſce rebus inprimis eſt Anatomia recentior curioſa, e qua vt non ſolum quid forte poſſit in noſtros vſus advocemus, ſed & iam quid omnino tandem velit, aſſumemus exemplum in quo hactenus etiam ſine vllo optato euentu fruſtra deſudauit.

Scrutata eſt Anatomia curioſa muſculorum intimam ſtructuram, & ex illa duo cumprimis ſtabilire laborauit: 1.) quod tenerrimarum & capillarium penitus, in muſculis fibrarum, ita abſolute mochlicho-mechanicus ſit numerus, ſitus, ordo atq; poſitus vt in illo non ſolum in genere vis motrix, ſed in ſpecie ingens illa, imo in tam parua mole ſtupenda, conſiſtat.

Iam, cum facillime fieri ſoleat, quin etiam quotidianis exemplis contingat, vt per vulnus hæc muſculi conſtitutio quoquo modo, inprimis autem forte grauius & profundius, lædatur, adeoque ad medici conſiderationem atque curam negotivm reſpiciat, quæritur, quid illi hæc ἀκρίβεια Anatomica commodi afferre poſſit?

Fingamus potuiſſe illum adſequi, quod tamen non poteſt, verum illarum fibrarum numerum, quæ in muſculo præſto ſint; quomodo poterit numerare, quot illarum in quolibet oblato vulnere læſæ ſint, atque diſſectæ: Fingamus hoc etiam connumerare poſſe; quomodo ſingularum exquiſitas mutuas extremitates agnoſcet, vt quælibet propriæ ſuæ, cui competit, ac debetur, iterum reſpondeat, atque ſocietur? Fingamus hoc etiam perquirere valiturum: quomodo tandem in integrum reſtituet, ſeu ſingulas cum ſingulis, in verum, ſolidum, firmum nexum reſtituet, atque vniet?

Quando autem omnium horum nihil vnum poteſt, ſed omnia hæc abſolute & ſimpliciter non poteſt, quid attinet quæſo ad vniuerſum eius ſcopum, ſcire illa, aut neſcire? At non hic ſubſiſtit, aut in his acquieſcit fatalis hæc difficultas; non ſolũ nihil prodeſt: Obeſſe poteſt, ſi ita ſimpliciter aſſumatur atq; conſideretur. Certe enim in his terminis, non ſolum Medicus hiſce ſpeculationibus intentus facile agnoſcet, quod ipſe nihil hic poſſit; ſed profecto, ſecundum rationem ſuam, nunquam adſequi aut comprehendere poterit, quod vndecunque tandem quidquam his damnis reparandis ſuffecturum ſit: dum omnino huius rei, ex vniuerſa etiam illa præſentis ſtructuræ notitia,

quan-

quantumcunque etiam ſolidiſſimam illam habere poſſet, nihil ipſi dilucefcere, imo ne quidem in ſuſpicionem iuſtam venire valeret.

Ne præter rem in allegandis huius commatis exemplis veluti ſingulatim, tempus atque operam perdam, abſoluam potius rem breuiore quodam adſerto. Nego videlicet, quod ex vniuerſa ſtructura, ſtructura inquam atque textura, partium corporis organicarum, non ſolum ſpecifice, quatenus mechanicæ ſunt; ſed etiam generice, quatenus textæ atque ſtructæ ſunt, quidquam ſubſit, quod vere ad medicum pertineat, ſeu medico quatenus tali, abſoluta, imo vero abſolute vlla, neceſſitate, cognitum eſſe debeat.

Plus dico. Nego quod talis cognitio, aut notitia, medico ſtricte dicto, quatenus tali, ad ſcopum ſuum medendi, reſtituendi, reparandi, vel præoccupandi ſpecialiſſime, vel reſarciendi, etiam ſolum vtilitatem eximiam afferat.

Ingens paradoxon! nempe vt ego hæc eripiam Medicinæ, in quibus illa hodie non ſolum tam prolixa, ſed certe modo non tota eſt, exultatque atque ſibi placet. Sed eſt ita, & non aliter. Non adſpernor rem ipſam, aut ſimpliciter diſſuadeo, aut negligi volo; in Medicinam ſolum ingeri, ad Medicinam pertinere, ad Medicinam facere, ne dum ad Medicinam neceſſariam eſſe, vt vere, ita firmiter &conſtanter, nego.

Imo ita demum a Medicis etiam abeſſe volo atque iubeo, quando illi non ſolum hæc ad ſe pertinere arbitrantes, ſed etiam in his proprie, imo vnice, ſcientiam ſuam collocantes, & hæc proprie eſſe, quæ non deceant ſolum, ſed faciant medicum, opinantes, his quidem ſtudium adque ſtadium, laborem & tempus conſumunt: Neceſſaria vero non ſolum præ his, ſed plane per hæc, negligunt, dum his maxime medicam ſuam artem atque ſcientiam abſolui, perſuaſi ſunt.

Adhuc alienior eſt ab vlla ſpe boni atque ſolidi vſus ad medicam Theoriam, Chymia. Vt enim taceam, quod ne quidem

 dem

dem illa ipſa inter Medicos,aut in quibuſcunque tandem Syſtematicis tractationibus, vllam veram, & quantum decebat late patentem,& nexu vero inter ſe deuinctam,Dogmaticam Theoriam adhuc aſſecuta ſit: certe in formando conceptu de mutationibus humorum, variis atque facilibus,in corpore humano,nihil quicquam hactenus aſſecuta eſt, quod vel ipſi Chymicæ veritati, imo vel ſolum Hypotheſi, quadret & reſpondeat: ne dum vt cum veritate indolis ipſius vitæ humanæ, conſentiat atque conſiſtere poſſit.

Quod enim tanto promittit hiatu, Chymicorum nomine ſibi placens multitudo, in paucas profecto tandem opiniones fatiſcit,dum de coagulatione per aciditatem, de colliquatione per alcalicam Volatilitatem, de efficacia ſtimulante, per acrimoniam ſulphureo - Salinam, de fermenteſcente mutabilitate Κϱάσεων, loquendo, quadruplici hac generaliſſima præfiguratione, nemini vni certe rerum ſuarum curioſius ſatagenti perſuadebit, quod hac tam plane generali ſubindicatione, ſatis factum videri poſſit, tot ſpecialibus fiendi modis, quot ipſi hi paſſim contingere fingunt.

Ita enim,verbigratia,dum aliud acidumHemicranicum, aliudOphthalmicum,aliud odontalgicum,aliud anginodes,aliud pleuriticum: aliud nephriticum,aliud hyſtericum: aliud fixum, aliud volatile, aliud vagum, cōminiſcuntur, neq; vero vllam ſpecialiorē originem ipſis e tota ſua Chymia aſſignare valent: niſi quod per modum fermentationis hæc ita fieri,loquantur: cui quæſo ſatis faciet hæc explicatio, nec a priori, rei ipſius certa veritate nixa, quod vtiq; talis materia reuera præſto ſit: nec a poſteriori, vllo ſolido experimento artificiali fulcienda, quod artificiali fermentatione tale quiddam produci valeat, imo vlla fermentatione, in humana viua craſi, tales alterationes in totuplices aciditates contingere poſſint.

Quemadmodum autem hæ ipſæ quoque expreſſiones, in ſe, nihil niſi generaliſſimum quendam conceptum ita offerunt, ab omni adeo ſpecialiore vſu, adeoque verius ſcientifica per-

perceptione, re vera alienum, & vere maximam partem ſterilem: ita fundus plane calamitatis in eo adhuc ſitus eſt, quod vere contra omnem probabilitatem, vniuerſa hæc ſcena adornari appareat; dum humores quicunque humani corporis, ab aceſcente fermentatione alieniſſimi, & non niſi vel in ſpontaneam coagulationem mucidam, vel, ſi quid fermentatiui ipſis accidat, in putrilaginoſam corruptionem, præcipites ruunt.

Premit præterea totam hanc ſpeculationem, etiam illa difficultas, quod nulla vna, quoquo modo probabilis aut veri ſimilis ratio reddi, ex huiſmodi opinionibus, poſſit, tum tam rari prouentus talium fermentationum: cum vtique fermentatio actio ſit, vti cito procedens, ita prompte profecto etiam atque facile cooriens: tum commotionum earundem, imo productionum, per nuda animi pathemata.

Cum enim homo præcipue fermenteſcentium rerum vſu proprie viuat, & nihil a fermentatiuis mutationibus prorſus alienum, ad æqualem totius corporis, & inprimis ſanguinis, nutritionem idoneum ſit: præterea hominibus laxius atque lautius viuentibus, vel intemperantius etiam ſolum, vel inordinatius, multiplex omnino varie heterogenearum rerum ingurgitatio, veri ſimillime etiam materiam præbere poſſet, pro multiplicibus eiuſmodi fermentationum inſultibus: Docet tamen quotidiana, & immenſo numero re vera admiranda, experientia, quod rariſſimi ſint eiuſmodi affectus, qui per hos fermentationis modos atque motus, non poſſent non propemodum quotidie affatim cooriri.

Altioris profecto indaginis eſt, ſed & ſollicita illa, atque ſolertiſſima omnino digna, INFREQVENTIA illa inſignis morborum, qua non ſolum vnus idemque homo, communiter numero paucis atque raris, ſed etiam ſpecie non multum diuerſis, morbis, etiam per longum vitæ ſuæ ſpacium, inſigniter adfici obſeruatur: Sed etiam adhuc maior hominum numerus, per longa ætatum ſuarum ſpacia, etiam penitus immu-

mu-

munes ab omni morbi inſultu, vegeti & alacres viuunt. Quin etiam ingens huic inde numerus eorum, qui, ne quidem robore conſpicuo externi habitus corporis muniti, per medias varias diætæ,grauiſſimas etiam,temeritates, vitam ſuam exigentes, a morbis plane tamen liberi perſiſtant. Quod certe fieri nunqum poſſet, ſi ſuppoſita illa humorum mutabilitas, & inprimis ille promptiſſimus eius modus per fermentatiuam inverſionem, locum haberet.

Vt nihil iam dicam de duabus illis plerorumq; affectuum, qui humorum corruptioni fermenteſcenti per hanc opinionem affinguntur, circumſtantiis ſolenniſſimis, ab huiuſmodi conceptu quantum cœlum a terra alienis. Intelligo primo, reditum talium morborum per certas temporis periodos; ne quidem vna ſpecifica ratione conſtante determinatas, ſed vel per ſingula indiuidua aliquid particulare habentes: vel ad minimum numero plures ſpecies ſiſtentes, quæ ne ipſæ quidem aliquid ita abſolute exacte ſpecifici ſiſtunt & præ ſeſe ferunt: 2.) promptiſſimam huiuſmodi morborum, qui alias fermentationibus ita tribuuntur, tum prouocationem, tum præcipue reuocationem, per animi grauiores perturbationes, atque commotiones: Quæ ſane vtraque, quomodo vſquam cum illis præfigurationibus de humorum alteratione, quoquo tandem modo craſſius materialiter eueniente, nullam vſquam veriſimilem conſpirationem aut conuenientiam habere apparent.

Vt adeo re vera etiam quoquo modo Theoria Chymica ad Medicam peregrina ſit, & illi minime quadret, ne dum ſeruiat.

Quia vero hæc res, vera, inquam, atque ſolida differentia, Theoriæ Medicæ & non Medicæ, poſitiua potius aliqua ratione diſcerni, quam maxime meretur; operæ pretium facturus mihi viſus ſum, ſi diſcretionis huius veram rationem ediſſeram, atque ſolidæ contemplationi, non ſiſtam ſolum, verum etiam commendem.

Medicum dici ſine dubio nihil aliud meretur, niſi quod ad ſco-

ſcopum artis medicæ recte ducit atque facit. Scopus artis me-
dicæ eſt, læſiones corpori humano eiuſque vitalibus inprimis
actionibus impendentes, aut iam illatas, via quadam, vel cum
ſolida atque certa experientia, vel inſuper etiam cum ſana rati-
one conſpirante, præoccupare, abigere, depellere, in inte-
grum, aut in ordinem reſtituendis, operam nauare.

Dico ſecundum hanc conſiderationem, quod illæ ſpecu-
lationes, atque contemplationes inprimis huic ſcopo ſeruiant,
quæ verum aliquem vſum ad illum obtinendum indigitare,
aut præbere poſſunt. Quæcunque vero hoc non poſſunt,
quantumcunque etiam de reliquo res veras complectantur,
eaſque ſpecioſas, curioſas, ſolertibus argumentis, difficilibus
& operoſis experimentis vere demonſtrandas, dico, quod illæ
omnes a Medico vſu alienæ ſint; adeoque otioſæ in Medica the-
oria, Praxeos vtique & effectuum rationes complectente, quin
imo facillime, quantum illa nexum cum vero vſu medico ha-
bent, id eſt, non niſi alienos a medico ſcopo reſpectus inuol-
vunt, facile medicum, inprimis in vero ſuo ſcopo, & theoriis
vere ad illum collineantibus atque directis, minus firmiter fun-
datum, facile in tranſuerſum agere, confundere, imo a ſuo ve-
ro ſcopo abducere poſſint.

Quid vero dico, poſſint? non ſanantur profecto, ſed
corrumpuntur vlcera, diſſimulatione atque neglectu: & tan-
to certius, atque grauius, quo magis cacoëthea & inueterata,
ſunt. Non poteſt hoc facere ἀλλοτρίωσις illa, ſed facit, fecit,
faciet. Fefellit in hunc vſque diem, imo quam maxime hodi-
eque fallit, vniuerſam expectationem Medicæ theoriæ. Hæc
talis, inprimis vbi vera fuit, & quandantenus euidens, imo
ipſa quoque vel ficta paſſim, ſpeculatio, pro medica impoſuit,
vt ita vlla alia opus eſſe non in mentem veniret.

Parum eſſet, ſi hic ſubſtitiſſet malum. Manſiſſet antiqua
querela, quod theoria cum praxi non cohæreat, ſed hæc ſola
experientia niti neceſſe habeat. Plane alia vero ſubnata eſt re-
rum facies, dum volunt huius Theoriæ architecti, opprobri-

um illud antiquare, ex illis ſuis, inprimis tamen, quod optime notandum eſt, commentitiis theoriis atque ſpeculationibus, praxin, quæ cum illis cohærere debet, efformando.

At vero, quemadmodum infelicitas aliqua fuerat, in illa priſtina theoriæ diſcrepantia, quod hæc theoria nullum vſum ſuppeditaret ad praxin felicius inſtituendam: cedebat interim praxis feliciter, dum experientiæ innixa, & illa, quæ hæc oſtendebat, ſolerter imitando & exequendo, ipſa quoque effectibus felix erat, & experimenta, quibus inſtiterat, etiam ipſa adſequebatur, & paria impetrabat. At in hac praxi, quæ talibus alienis theoriis ita ſuperſtruitur, vt cum illis conſpirare appareat, nimio grauius atque magis metuendum eſt damnum, quod triſtem experientiam habeat, & directis ſuis tentaminibus, ſcopos, quibus deſtinata erat, nunquam, ſine tropo dico, & vt verba iacent intelligi volo, nunquam, directe adſequatur, & nec vllum vnum ſolidum experimentum abſoluat.

Durum videtur, verum eſt. Niſi heteroclitis naturæ ipſius moliminibus, motibus, ſucceſſibus, imo exitibus, dico ad has theorias atque praxes heteroclitis, aliquid felicius obtineatur, ſeu potius ita ad hanc praxin per accidens ſequatur: aut feliciores talium πράξεων fautores, adhuc aliqua ex antiqua praxi, eiuſque ſolidiore experientia, retinuerint, & ſuis etiam theoriis adſuant, quo felicem aliquem euentum impetrent, quem per errorem alteri illi ſuæ recentiori methodo magis imputare pertinaces ſint: niſi, inquam, horum aliquid fiat, nunquam bene cedit hæc recens praxis.

Quemadmodum autem vere Medica theoria, neceſſario veriora etiam, certiora, conſtantiora habere debet principia atque fundamenta, & ab illis ita alienis neceſſario etiam diuerſa: ita & illa, breuiter tamen, & per ſummos apices hic nominare, non erit ἄτοπον, & ſimul etiam rationem diuerſitatis eorundem, tam a theoria illa aliena, quam irrita etiam illius experientia, breuiter expicare.

Qui

Qui generalem conceptum qualemcunque de Vita habere memores ſunt, dicere ſolent, quod Vita conſiſtat in motu. Iam ſi Medice hæc adſumere debeamus vt nempe vſum habeant ad ſaluandam vitam, aut periclitationes ipſi iam obiectas iterum expugnandas, vitamque plenæ ſuæ libertati reſtituendam, motibus his vitalibus conſulendum erit, vt recte, libere, expedite, ſine impedimento, ſine detrimento fiant & procedant.

Volunt hoc præſtare per materiarum mouendarum craſeos, talem temperiem conſeruandam, aut reſtituendam, quæ motibus moræ eſſe non poſſit, ſed liberrime illis obſequatur.

Hærent autem hic ſtatim in eximio prorſus præiudicio, ſupponentes, quaſi motus vniuerſa integritas, abſolute & ſimpliciter dependeat a materiæ, & corporeorum organorum iuſta proportione: adeoque, vt in ſcholis loquuntur, ſimpliciter a poſteriori, materiæ vera atque illibata proportione præſente, & intemeratus perſiſtat, & ſi alicunde labefactetur, illa in integrum reſtituta, pari paſſu incedat, & integritatem ſuam recuperet, atque conſequatur.

Quemadmodum autem hanc opinionem ſtatim irritam reddunt, non ſolum vera atque ſimpliciſſima experimenta, ſed quotidiana etiam, & nimis quam familiari illo ſuo prouentu, etiam hominum vulgo notiſſima, quod etiam ſine vllo vero, imo ſaltem probabili ſubinde, tanto certius autem ſine vllo proportionato, corporeo, ſiue humorum, ſiue partium, vitio, prorſus a priori, motus iam vehementer concitari, iam potenter inhiberi, in genere vero ab ordine ſuo, & conſuetis ſucceſſibus iuſtis, in tranſuerſum agi, indies, imo in horas, deprehendantur: quod nempe tam animi pathematibus præſentiſſime, quam conſuetudinibus contumaciſſime, fieri notum eſt: ita non poteſt hoc intuitu hæc opinio latifundium ſcopi illius, vitam per talem methodum ſatis ſecuram atque liberam præſtandi, plenam ſuam certitudinem obtinere.

Neque vero hoc ſolum, ſed premit huic difficultati veſtigia, altera nihilo minor, atque diſpar: qualeſnam vere eſſe debeant, atque ſoleant, illæ deprauationes materiarum, quæ motibus impedimenta obiiciendo, tot periclitationum ſpeciebus, dico tot morbis atque ſymptomatibus, anſam præbeant, & cauſam conſtituant? & quomodo conſequenter etiam illis ſingulis ita conſuli poſſit, vt vera, & Theoriæ tali quadrante correctione, & ſimplici alteratione, ſeu noxiæ illius craſeos inuerſione, imo in meliorem, adeoque corpori tolerabilem conuerſione, vitalibus motibus negotium faceſſere deſinant.

Sunt illi certe, qui illam opinionem fouent, in hoc toti, vt materiis ita ſuccurrant, & quas illis labes ſuis inculpationibus impoſuerunt, variis materialibus remediis iterum detrahant. Vndique certe & vndique, vt accuſant materiarum vitia, ita correctionibus illorum toto animo intentos eſſe neceſſarium ducunt.

Hæc quidem hominum ſunt commenta atque tentamina: alia vero via incedit Natura rerum, Vitæ auctor, ſeu potius Animalis Natura vel Anima. Agit quidem illa, imo peragit feliciſſime, quantum & quamdiu poteſt, Motu; ſed ille motus non eſt Vita abſolute & ſimpliciter, & qua talis. Præſtat vitam mediante Motu humorum circulatorio; ſed hic motus circulatorius non eſt vita, ſed tantum inſtrumentum vitæ; & quidem remotum. Proxime præſtat Vitam, per Secretiones perpetuas, & Excretiones tempeſtiuas, materiarum non ſolum inutilium, ſed etiam nociturarum: interim neque ſecretiones hæ, neque excretiones, ſunt Vita, ſed ſolum verum vltimum, & magis immediatum inſtrumentum vitæ, nempe eliminando aliena, vt maneant propria & ad corpus vere pertinentia. Ita demum Vita efficitur, nempe Conſervatio corporis, & mixtionis eius, atque vindicatio aduerſus omnem corruptionem, cui alias e materiali ſua indole, expoſitum, imo obnoxium eſt.

His motibus, hac methodo, vtitur Natura ad conſeruandum

dum ſuũ corpus, ad præſeruandum illud ipſum, ad liberandũ,& a læſionibus etiam iam ingruentibus,imo incuſſis in partes fluidas,aut ſub ſpecie fluida.Nam ad ſolidarũ partium læſiones iam profundius actas,ipſa vtiq; abſolute ſola ſatisfacit Natura,nec eſt quidquam in arte præſidii, quod Naturæ ceſſantis vices in hoc negotio vllo vno modo ſatis ſupplere, ne dum penitius ſubire poſſit.

Habet etiam hæc humanæ Naturæ method⁹,ſanam rationem omni modo autorem, atq; ducem. Quid enim ſimpliciſſime certius eſt, quam quod illud demum veriſſime ab omni nocendi energia ſolidiſſime remotum ſit, quod toto loco dimotum eſt, & ne tangere quidem amplius valet corpus, ne dum materiali contactu ita in illud agere.

Ita certe longe verius atque ſimplicius eſt, quicquid nocere aptum eſt, illud potius ex vniuerſo corpore eieciſſe: quam ſegniori eius, & omni modo magis dubiæ conuerſioni in bonum, labores varios, & anxios conatus impendere. Et certe ab omni, ſimpliciore etiam, ratione alienum eſt, res vario modo corruptas in corpore, obſtinato quocunque conatu atque ſtudio, in bonum ſeu integrum ſtatum reducere velle; cum ſincere bonas, & œconomiæ corporis penitiſſime idoneas, e ſimpliciſſimo quoque quotidiano victu affatim conquirendi, atque reparandi copia ſuppetat. Quis enim non proteruum hoc dicat obſtinationis genus, cum omnium neceſſariarum rerum libera facultas atque copia penitus ad manus ſit, loco huius liberaliter recipiendæ, temerariis tentaminibus inſiſtere, & potius res nunquam ad bonam frugem perducendas, conquirere, iiſque, peruicaci labore & opera, in talem bonitatem, quæ aliunde ſponte affluere poſſit, redigendis, non ſolum inſudare, & præfracta prorſus contumacia huic negotio inſiſtere; ſed etiam pericula, quæ ſub dubio huiuſmodi tentamine impendere poſſint, antequam illud vere in effectum deducatur, non ſaltem adire, ſed quaſi temere ſollicitare, & friuola tali audacia re vera laceſſere, imo in ſe non magis ſuſcipere, quam directe recipere.

Longe abeſt ab hac inſania humana Natura; & quæ illi vias ſuas præmonſtrauit, & limites deſcripſit, ſuprema Sapientia, talia nunquam voluerit. Vnde etiam in brutis omnibus in genere, nihil tam ab omni ſana methodo abhorrens locum habere obſeruatur.

In vniuerſo, inquam, animalium genere, ſicuti mixtionis genericæ ratio eſt eadem, ad præſentiſſimas corruptiones apta atque nata: ita hæc etiam vitalis conſeruationis methodus, eadem vtique eſt in omnibus, vt potius perpetuis lenibus ſucceſſibus expellendo, quicquid ad nocendum aptum vſquam emicat, ſublata ipſa cauſa, omnem effectum ſolidiſſime occupet, atque tollat, quam contra, non expellendo, ſed tolerando potius, atque ita collectioni, imo concertationi conniuendo, quin indulgendo, periculum grauioris damni, & aucta noxiæ materiæ toleratæ quantitate magis magisque dubii, non tam expectare, quam inuitare, imo receptare.

Hanc viam atque methodum corpus vitaliter conſeruandi, exequitur natura humana non ſolum jugiter, & indeſinenter in ipſo ſano & tranquillo corporis materiali habitu atque ſtatu: ſed vtitur etiam eodem, in ingruentibus illius periclitationibus, atque magis iam gliſcentibus corruptionum validiorum rudimentis, quin augmentis.

Sicut enim Naturæ humanæ nihil magis promptum & expeditum eſt, quam mouere; Nihil autem minus in eius poteſtate poſitum, quam materias efformare: e materiis autem vndecunque oblatis, conquirere, colligere, coaptare, mediocri quidem energia ipſi conceſſum; ſed quæ tamen ſemper non ita exiguum temporis ſpatium inuoluat: ita ſane tanto conuenientius in hoc etiam negotio, vtitur illa ſua maxima energia, vt potius penitus emoueat, & eiiciat, & mature hoc quidem, atque tempeſtiue, quicquid noxium occurrit, aut incumbit, quam vel irrito, & ſuæ energiæ incognito auſu & tentamine, totam materiam in aliam indolem ſimpliciter convertendi: vel longa temporis mora aliquid ex illa veluti ſeligendi:

gendi: reliquam noxiam portionem in corpore tolerando, grauiſſimas huic noxas, & irreparabilia damna, accerſere malit.

Huic methodo, ſicut a priori Ratio auctor eſt; potentia etiam & indoles Actiuitatis vitalis par & idonea eſt: ita eidem etiam omni modo vacat, eamque conſtanter & ſolenniter exercet Anima.

Hac inquam methodo, non viuit ſolum, ſiue in intemerata ſuæ mixtionis integritate conſeruatur humanum corpus ſed vindicatur etiam ab inerrantibus, imo iam etiam infeſtantibus, corruptelis.

Hæc eſt vera illa Medicina Naturæ, qua ſine medico externo conſilio & auxilio, multos homines ſanari iam pridem monuit Hippocrates. Hæc eſt methodus illa αὐτοκρατική, ſummæ dignitatis, ad conſiderationem, atque penſitationem ſolertiſſimam adhibendam, qua homines e grauiſſimis etiam quibuslibet morbis, ſponte naturæ, vt loquuntur, mortis periculum euadunt, & ad ſanitatem reuertuntur.

Cum autem de his rebus ſingulatim, pro ingenti illarum dignitate & vtilitate, paulo prolixius dicendum videatur, propterea hoc quidem loco illas nominaſſe, & non magis vſum illarum eximium, quam vnicum potius atque certiſſimum ad vere Medicam Theoriam, non tam prædicaſſe, quam prædixiſſe, ſatis fuerit.

Vere enim Medica Theoria, nihil aliud inuoluit atque tractat, quam, quomodo ſecundum Naturam, illa omnia quæ in detrimentum corporis vergere poſſent, perpetuis ſucceſſibus, & ex humoribus, & per humores, perpetuo illorum motu & circuitu, paulatim, & antequam augeſcendo præualeſcant, adeoque etiam tranquille, & ſine magno negotio, e toto corpore eiici ſeu excerni ſoleant: Præter naturam autem, hi excretionum liberi atque iuſti ſucceſſus, varie lædantur; non ſolum, aut certe non directe, imo ne quidem principaliter, materiarum atque viarum, corporeis nempe, vitiis: ſed

ſed etiam ipſius, motuum magis a priori, intentionis, directionis, ordinis, conſtantiæ, vſque ad debitum finem perſeuerantiæ, proſecutionis & executionis culpa. Quibus tandem rebus, Theoria praxi præludens, Pathologia vere clinica, & Therapia, ſeu iudicioſa inuentio, auxiliorum, & vere rationalis methodi medendi ſuperſtruitur. Et his adeo abſoluitur vera medica theoria, veris factis & actis naturæ ſuperſtructa & reſpondens, nihil propriis ſpeculationibus aut opinionibus indulgens, aut auſcultans.

Vt enim etiam vltimo loco adhuc breuiter vnum ingens offendiculum alienarum theoriarum, breuiter quidem, (quoniam alibi ſolertius detegendum erit) indicem, iterum moneo, quod illa ſuis propriis ſpeculationibus indulgens atque inſiſtens Theoria, nimium quantum exerret in reputando atque recitando, quid & quantum damni corpori humano, nempe ex illa nuda atque abſoluta materiæ & mixtionis eius in ſe, ſine vita, indole atque habitudine, euenire POSSIT: mirifice autem eo ipſo aberret in demonſtrando, imo ſolum animaduertendo, quam parum, & per immenſam quaſi temporis intercapedinem, re vera nihil huiuſmodi, eidem euenire, & in ipſum effectum deduci SOLEAT. Cuius profecto veræ atque ſolidæ experientiæ neglectus, iam inde ab antiquiſſimis temporibus ſine dubio impediuit, ne in talis rei veras circumſtantias, & proinde tandem etiam cauſas, penitius introſpicere cordi eſſet.

Certe enim, niſi res hæc ipſa in facto, quod aiunt, neglecta, omnem conſiderationem effugiſſet, fieri nunquam potuiſſet, quin ratio humana paradoxorum conciliandorum perpetuo pruritu laborans, aliqua incubuiſſet eminentis huius contrarietatis diſcuſſioni; qui fiat, vt aliquid, quod non ſolum tam multis, ſed etiam vere tam promptis modis & ſucceſſibus fieri & in effectum deduci poſſit, vt etiam fere potius non poſſe non fieri appareat; tamen in ipſa experientia, in ipſis naturæ rerum actis atque geſtis quotidianis, propemodum

modum ad miraculum raro, ſegniter, atque tarde, vim illam ſortiatur, & ab illa ſua ſumma & velut in præcipiti poſita, vt ſcholæ loquuntur potentia, in actum deducatur.

Non placet in rebus ita manifeſtis prolixioribus deductionibus immorari. Vnde potius hanc admonitionem obſignamus. Nempe iterum iterumque commendantes, vt recte conſideretur, & exquiſite perueſtigetur ἀλλοτρίωσις illa perplexa, anceps, & per exempla perpetua, veræ atque ſolidæ medicæ Theoriæ nimium quam ſcandaloſa, imo fatalis & funeſta, quæ alienis rebus animum temere implicans & occupans, propriarum, vere vtilium, imo neceſſariarum, conſiderationi, tanto plus impedimenti adfert, quoniam inter has & illam, nullus nexus, nulla conſpiratio, apparet, adeoque hæ ad illam ne quidem pertinere aut illi reſpondere, iure meritoque reputari debent.

GEORGII ERNESTI STAHL,
Med. D. & P. P.

De

MIXTI ET VIVI CORPORIS
VERA DIVERSITATE,

ET VTRIVSQVE
PECVLIARIVM CONDITIONVM ATQVE PRO-
PRIETATVM NECESSARIA DISCRETIONE

DEMONSTRATIO.

Qua vberius declaratur, quod non ſolum decens atque ſufficiens conſideratio Viui corporis, quatenus talis, nec in Phyſicis, nec in Medicis ſcholis hucusque inſtituta ſit: ſed in primis etiam in Medica ſchola, huius rei defectus in culpa ſit, vt non ſolum theoriæ, ſed & rationalis praxeos omnis ſpes atque conatus in irritum hactenus ceciderit.

PRO
VERO ATQVE SOLIDO FVNDAMENTO
Medicæ doctrinæ propoſita, & tanquam apex præcognitorum phyſico-Medicorum exhibita.

CVm iam inde ab antiquiſſimis temporibus non ſolum Theoriam Medicam, ſed etiam reuera, ſub hac ipſam Therapiam, ſeu Methodum inueniendi & applicandi conuenientia auxilia, grauiter afflixerit atque fruſtrata ſit, perplexa illa implicatio, qua corporis MIXTIO, & corporis VITA, inter ſe mutuo confunduntur; poſtulat omnino neceſſitas, vt, antequam vllam bonam ſpem concipiamus de Medica qualibet, imo in ſpecie Therapeutica conſideratione, hanc rem prius enodemus, & ab illis difficultatibus, quibus in hodiernum vſque diem grauiter premitur, illam explicemus, atque liberemus.

Nullum dubium eſt, quin verus fundus mali, inprimis in antiquiore ſchola, hæreat in illa Ariſtotelica ſpeculatione, a vero phyſico conceptu æque, atque actu, aliena, de *diuiſibilitate corporum mathematica*, ſeu *in infinitum*.

Hæc enim, ſi res decenter æſtimetur, eſt illa *prima* aberratio, & verum πρῶτον ψεῦδος, cui ſuperſtruere neceſſe fuit *ſecundum* illum, non ſolum perplexum, ſed re vera plane nullum potius, conceptum, ſeu verius defectum conceptus, de *Mixtione.* Dum videlicet Mixtionem ſibi figurauit, tanquam actum, imo potius effectum, qui corpus illud, cui obtigiſſe dicitur, ita penitiſſime penetret, vt quæcunque corporis talis particula, etiam *infinite minima*, adhuc retineat illam *eandem per omnia, & æqualem* penitus, *mixtionem*, quæ in corpore tali ſupponi poſſit, quantacunque tandem maiuſcula *mole*, quantitate atque dimenſione ſenſibili, illud inſtructum ſit.

Quamlibet autem *Democritus* huic ſententiæ aduerſaretur, & recentiores, quotquot hanc rem non ſolum loquuntur, vti memoriter didicerunt, ſed etiam intelligunt, ſatis com-

mode moneant, quod in Phyſicis acquieſcendum ſit certæ cuidam *vltimæ magnitudini*, *ſimpliciorum*, imo tandem *ſimpliciſſimorum*, corporum naturalium; adeo, vt illa quidem *combinationem* variam ſubire, & ſub hac maiorem molem formare poſſint: minime vero, quocunque tandem diſſolutionis genere, vlterius ita comminui, vt magnitudinem illam ſuam vltimam amittant, quam ſiue in ſtatu combinato, ſiue in ſimplici, re vera habent atque retinent: Non potuerunt tamen hanc aſſertionem ſatis firmiter ſtabilire, neque poſſunt hoc hodieque, niſi illi ſoli, qui *Chymiæ* æque atque *Mechanico-Geometricæ* tam experientiæ quam rationis ſatis compotes ſunt.

Quamlibet enim Geometria atque Mechanica conceptui facile perſuadere poſſit, quod etiam ſimplex, modo arctiſſima & intima, *appoſitio*, *innexio*, & mutua *compreſſio*, formare poſſit, atque fouere ſiue ſuſtentare, *combinationes* tales, quas partim *mixtiones* partim *compoſitiones* vocamus; & quod ſub tali ſtatu nulla vera *phyſica diuiſio* (ſeu vera atq; realis *diffiſſio*) locum habere poſſit, ſolum in numeroſas, nedum in infinitas, minores minutias: ſed vnice illa *duo* vel *tria* corpora, quæ combinatione, ſeu complicatione ſui, præſentem aliquem ſtatum mixtionis ſubierunt, per *dimotionem* ex illo ſitu, ſub quo iam inter ſe cohærent, primo & immediate magis ſeiungi poſſint: dico per vnam ſolam lineam, nempe *commiſſuram* illam, qua ſe mutuo exquiſite contingunt, minime vero (in ordine directo ad præſentem mixtionem:) per vllam aliam lineam &c.

Quamlibet, inquam, hæc ita ſeſe ſatis recte habeant, & conceptui reſpondeant, quod ita eſſe & ſeſe habere POSSINT: Veritatem tamen facti ipſius, dico, quod non aliter ſe habere SOLEANT, adeoque vere probabiliter non *poſſint* aliter ſe habere, ſola vtique Chymia commonſtrare valet.

Ex hac certe vna eluxit luculenta illa diſtinctio, quam primus in hoc genere ita dilucide ob oculos poſuit *Beccherus*, inter corpora *mixta* ſimplicius, & *compoſita*: quorum illa quidem

dem, ex vltimis illis phyſice *indiuiſibilibus*, per combinationem coaleſcant: hæc vero, *compoſita*, e *mixtis*, aut ad minimum inſuper valde inæquali numero *homogeneorum* ſimplicium corpuſculorum, in vno huiuſmodi phyſico poſthac indiuiduo.

Sane vero Chymia magno exemplorum numero hoc teſtatum reddere poteſt, quod *compoſitiones* tales inprimis, imo hinc inde etiam *mixtiones* ſubtiles variæ, iterum dirimi poſſint, in eadem illa intemerata priora ſeu *principia*, e quibus coaluerunt; & ſubſiſtant etiam ſincere talia, quoad nouo illo artificioſo interuentu dirimantur.

Verum enim vero offert ſeſe hic noua Charybdis, in qua Ariſtotelica certe, & omnino etiam, per indiuidua, non paucorum modernorum, Theoria, in voragines ruit. Eſt hæc, perplexus, imo verius nullus, conceptus, de AGGREGATO phyſico, eiuſque vera atque reali differentia ab illo phyſico *Indiuiduo*.

Ariſtoteli quidem non potuit non incumbere hæc confuſio, cum ille non agnoſceret *indiuiduum* phyſicum: adeoque neceſſario *aggregatum homogeneum*, etiam non poſſet agnoſcere: quandoquidem aggregatum ex multis indiuiduis conſurgit; adeoque ſi indiuiduum non detur, etiam aggregatum e multis indiuiduis dari non poterit. Interim etiam aliis, qui Chymicorum experimentorum nullam habent notitiam, ſatis certa eſſe minime poteſt hæc *Aggregati* & *Indiuidui* diuerſitas.

Chymia vero monſtrat vtique & confirmat ingenti exemplorum numero, imo vndique ab omni dubio liberum reddit, quod corpora illa, quæ *phyſice indiuidua* dici atque haberi merentur, ita ſigillatim, tantæ ſint *exiguitatis*, vt omnes humanos ſenſus, ſub illa conſtitutione, vt ſingula, omnino effugiant.

Vt tamen etiam huic rei lux ſua atque veritas conſtet, tenenda vtique primo loco eſt differentia, inter Aggregatum *homoge-*

mogeneum atque *heterogeneum.* *Homogeneum* enim aggregatum, vti ſecundum dicta, & omnino manifeſtam atque euidentem veritatem, nunquam dari poteſt, ſi illa Ariſtotelis *diviſibilitas in infinitum* vnius eiuſdemque corporis,valere debet: ita in aggregatis *heterogeneis* aliquibus, alia eſt ratio partium minorum, e quibus illa conſtant, vti mox dicemus.

Interim illud tanto magis, primo hoc loco, fundamenti „ inſtar ſolidi atque inconcuſſi valere debet: quod aggregato- „ rum mixtorum, qua talium, indiuidua, e quibus conſtant, „ omnino tantæ ſint exiguitatis, vt illa ſub iſto numerico ſui „ ſtatu, ſingula inquam, nullus vſquam humanus ſenſus aſſe- „ qui valeat.

Proximum huic eſt, quod corpora hæc *minima*, mixta atque compoſita, hoc ſui reſpectu, *quatenus*, inquam, *mixta* ſunt, *per & ex ſe*, prorſus indifferenter ſe habeant ad omnem *aggregationem.* Aggregationes autem hæ, magis ſolum a poſteriori peculiarem aliquam diuerſitatem ex illis differentiis *mixtionum*, ſeu corporum ita mixtorum, nanciſcantur; provti nempe vel e concurſu *inſtrumentorum* aggregationis certa alteratio oritur: vel e deſtinato *fine* plane peculiaris aggregationis, ſpecialiſſima *diſtributio*, & ordinatio, *vt propter finem*, adornatur.

Nempe ſunt, per dicta, Aggregata vel *homogenea*, vel *heterogenea*; porro, vel euidentius peculiariter *ordinata*, vel *minus*: *Ordinata* iterum vel ſimpliciter, vti vocant, *mechanica*; vel peculiariter *organica*, ſeu ad organicos *vſus* adaptata. In ſimpliciter *mechanicis* valet multum ipſarum *materiarum* peculiaris mutua proportio: in *organicis*, particulariter, nihil.

Vt exemplis res fiat clarior: Ferri corpuſcula minutiſſima, in corroſiuo aliquo liquore diſſoluta, ſigillatim inuiſibilia ſunt: (quamuis enim in aqua forti colorem fuluum efficiant, tamen ſi huius coloratæ ſolutionis gutta vna, in aliquot vnciis aquæ limpidæ diluatur, perit omnis viſibilis color: & quam

diu

diu etiam ille durabat, nullum vſquam vnum ſeorſim corpuſculum ferri ibi dignoſci poterat).

Quando hic puluis ferreus e tali ſolutione, nihil alteratus præcipitatur, coit mox in moleculas iam magis viſui propinquantes. Quando hic puluis funditur, exhibet *aggregatum homogeneum*, ſed, ad ſenſum, *minus ordinatum*. Quando vero malleo, lima, cote, fruſtum tale ad peculiares inſtrumentales vſus *efformatur*, fit ita aggregatum, peculiari plane modo atque more *ordinatum*.

Et ſicuti eadem maſſa ferri, pro lubitu artificis, in hanc aut aliam figuram efformari poteſt, ita patet inde, quod *materiæ* conditio ad *organicam ordinationem* aggregationis qua talem, ſimpliciter & in genere, nihil cooperetur. Quemadmodum etiam omnes *muſculi* ſunt *carnoſi*; interim ſinguli diverſæ configurationis &c.

Ita etiam *inorganica*, & tamen *ordinata*, ſed a ſimplici materiarum & fortuitorum motuum concurſu oriunda, aggregata ſunt v. gr. *cryſtalli* tam montanæ, quam ſalinæ: contra *inordinate* aggregata, *coagula* ſimplicia talium materiarum &c.

Iam vero vt ex hiſce rebus *Philoſophico-phyſicis*, progreſſum faciamus ad res noſtri fori, *Phyſiologico-Medicas*, quin imo etiam ipſas *Zoologico-phyſicas*, facimus ſtatim differentiarum harum hucuſque ita traditarum applicationem, pro explicanda diuerſitate conſpicua corporum, *vt mixtorum*, & *vt viuorum*.

I. Vbi primum omnino locum occupat *contrarietas* illa, non ſolum euidens & conſpicua, ſed etiam ex vtraque parte *neceſſaria*, & vt vocant *eſſentialis*, quod corpora *mixta*, qua talia, in *indiuiduo* vt loquuntur, & numero *ſingula*, non ſolum ab *aggregatione* famoſo ſenſu, aliena ſint: ſed etiam re vera aggregationis ſtatum ſub hac conſideratione reſpuant, dum non, niſi *vt in vnitate* ſui, *mixta* ſunt.

Ex aduerſo vero *Viua* corpora, tantum abſunt ab hac in-

dole, vt potius *abſolute & ſimpliciter* de horum, vt loquuntur, eſſentia ſit, vt *aggregata exiſtant.*

II. Secundo, *mixta* quatenus talia, etiam indifferenter ſeſe habent abſolute ad aggregationem ſiue *homogeneam* ſiue *heterogeneam.* Ex aduerſo vero illa aggregata, quæ *Viua* corpora dicuntur & conſtituunt, ſub abſoluta neceſſitate ex *heterogeneis* aggregata ſunt.

III. Amplius, corporum *mixtorum* numeroſa eſt varietas, & ſunt fere illa, quæ ſtricta vocis acceptione *mixta* dici merentur, a prompta *diſſolutione* plurimum aliena: imo etiam *compoſitæ* ſpecies, ingenti numero, tam firmo nexu materialium ſui principiorum prædita, vt niſi *arte*, aut plane peculiari & rariſſimo concurſu *inſolito* fortuitarum cauſarum, minime *diſſolutionem* experiantur.

E contra *Viua* corpora, ſimpliciter ad vnum omnia poſſident, imo poſtulant, *mixtionem* aut compoſitionem e materiis minime firmiter & arcte cohærentibus. Nempe *diſſolutioni* ſeu corruptioni *putredinis* peculiariter expoſitam.

IV. Vlterius, *mixta* corpora, vt & ex ſe directe ab aggregatione etiam aliena ſunt, & ſolum per accidens, & per *externarum* cauſarum concurſum, aggregationi expoſita; ita tanto magis, iterum dico, *ex ſe & per ſe*, etiam ad aggregationis *modum* certum, vt a priori, indifferenter ſe habent.

Aggregatio vero in *viuum* corpus, etiam abſolute vt a priori penitus certam, atque peculiari modo per ſingulas ſpecies *ordinatam* aggregationis *diſpoſitionem* requirit, ſine qua exiſtere, nedum ſubſiſtere, neutiquam poſſint.

V. Iterum, corpora ſimpliciter mixta, ad *durationem* ſui nullam peculiarem rationem habere comparent, inprimis alio quocunque, quam ſimpliciter *materiali*, reſpectu.

Contraria penitus etiam hic iterum eſt ratio viuorum; vtpote quæ ſimpliciter a *longa duratione* alieniora ſunt. Vbi inprimis ingens eſt differentia proportionis ex *magnitudine*, *viuorum* corporum erga ſimpliciter *mixta* collatorum; dum

mixta

mixta tam *exigua* immenſum quantum *durabiliora* ſunt, quam quælibet ingentia *viua* corpora.

VI. Præterea mixta aut compoſita corpora, qua ſimpliciter talia, ſimplicem etiam rationem habent durationis ſuæ, ad ſimplicem *proportionem aliorum* mixtorum aut compoſitorum, inter quæ verſantur.

Viua corpora prorſus oppoſita ratione longe diuerſiſſimam *rationem* habent durationis ſuæ mixtionis. Cum enim hæc ad diſſolutionem aptiſſima omnino ſit, & præſentiſſimam quidem, atque velociſſimam; tamen contrario penitus modo ipſi euenit, vt contra omnem hanc ſui propriam atque directam conſtitutionem, & illorum etiam aliorum inter quæ verſatur proportionem, mixtio hæc, in hac comparatione, etiam immenſum quantum diutius duret, quam propriæ ſuæ materiali indoli conueniret.

VII. Neque vero etiam videtur ſolum ſubeſſe, ſed ſubeſt omnino vere & realiter, peculiaris plane diuerſitas in eo, quod durabilitas *mixtorum* reliquorum qua talium, maximam partem pendeat a *materiæ* eorundem conditione atque proportione:

Viuorum ex oppoſito durabilitas, alieniſſima ſit a *materiæ* illorum, quacunque conditione, imo eidem omnino *contraria*.

VIII. Quid, quod hiſce conſiderationibus, præter iam dicta, etiam re vera ſeorſim accenſeri debeat, quod in vniuerſo regno *mixtorum non-viuorum*, illa indoles ita ſummopere corruptibilis ſeu *diſſolubilis*, qualis in *viuorum* vniuerſo regno viget, neutiquam occurrat, ſed huic ſeorſim *propria* obſeruetur. Vt illud ſilentio prætereaam, quod *Vitalis* quidem mixtio e *non-vitalium* tota materiis conflari neceſſe habeat; ſed non æque pariter etiam ſui diſſolutione ad reliquorum mixtorum geneſes tam prompte iterum tota reuerti poſſit, quam ex illis coaluiſſe viſa eſt.

IX. Præter hæc omnia autem primaria diuerſitas *cauſæ* talis

lis cuiuſcunque durabilitatis, in eo occurrit, quod ſimpliciter *mixta* nullam propriam *internam* cauſam durabilitatis ſuæ poſſideant, præter nudam proportionem *materialem* illorum principiorum, e quibus conflata ſunt: & huius *proportionis analogiam* ad *externarum* occurrentium materiarum, & harum quoque proportionis menſuram: vbi inprimis, & ſpecialiſſime quidem, etiam in ipſam *Vitalem* mixtionem, *quatenus mixtio* eſt, ingentem efficaciam habent, abyſſi veluti illæ mobiliſſimarum materiarum, *ignis & calor*, *aër*, *aqua & humiditas*.

Interim plane oppoſita ratio eſt *Vitalis* durationis, vtpote quæ etiam contra hæc omnia tam *materialia*, quam *inſtrumentalia*, *diſſolutionis* principia, a cauſſa ſpecialiſſime peculiari, & interna quidem, ſibi omnino *propria* & a toto regno mixtorum non-vitalium alieniſſima, directe dependet.

X. Iuxta hoc, ſpecialiſſimæ vtique vlterioris conſiderationis ſubiectum præbet illud, quod etiam totus *modus agendi atque fiendi* in hac *vitali* duratione mixtionis, longe diuerſiſſimus vtique ſit ab omni reſpectu atque effectu durationis aliorum mixtorum; dum hæc *Vitalis* duratio ſimplici, vt loquuntur *formali*, *incorporeo* inquam, & toti *materiali mixtioni* vere *externo* actu, nititur, imo abſoluitur.

XI. Et hoc tamen, iterum noua diuerſitatis ratione, a principio agente, aggregato illi Vitali, vtique tantiſper, quam diu hæc omnia præſtat, *inſidente*, *inhabitante*, *immanente*.

Cui in omnibus reliquis mixtis non vitalibus, nihil vſquam geminum occurrit, ſed omne huic etiam analogum ſolum, illis omnino deeſt.

XII. Supremo loco commemorari meretur etiam illa diverſitas, quod *indiuidua viuarum* ſpecierum, quando vtique tandem iterum diſſolutionem mixtionis ſuæ incurrunt, per plane ſpecialem directionem, (inſtinctu, huic vitali agenti primitus ſtatim impreſſo) ſemper nouorum indiuiduorum productione reparentur: & hoc profecto in toto genere ſeu regno

gno *viuorum*, non ſolum in annos, imo in dies, ſed etiam *omnino in momenta*, vel vt *immenſo numero*.

Corporum e contra mixtorum non viuentium pleræque ſpecies, niſi quidem potius omnes, ſicuti per iam dicta ad *diſſolutiones* difficulter procedunt; ita etiam ad *indiuidualem reſtitutionem*, ſeu *regenerationem* multorum in ſingulis ſpeciebus indiuiduorum, ſi verum æſtimamus, minime facile perueniunt.

Quicquid autem vtique in hoc genere vere contingit, ſimpliciter *fortuitum* eſt, & ab externarum potius cauſarum concurſu & occurſu pendet: plane contraria ratione, quam in *Viuis*; vtpote e quibus, *vegetabilia* quidem, ipſamet ſemina ſuæ ſpeciei, aut germina ſimpliciter propagando augeſcentia, proferunt: *animalia* vero, etiam peculiari *inſtinctu*, *appetitu*, *voluntate*, *deſiderio*, tum *a priori* ad actus eo pertinentes feruntur: tum *a poſteriori*, *amore ſobolis ſuæ* afficiuntur.

E iam dictis autem num. IX. fluit, quod mixtarum ſpecierum non ſolum *deſtructio*, ſed etiam *regeneratio*, vt in genere *externis*, non raro etiam fortuitis, violentis & inordinatis cauſis, ita etiam *artis* arbitrio, ordinationi atque directioni, paſſim obſequatur & ſubiaceat:

Ex aduerſo vero *viui* corporis, *corruptio* quidem, (licet illa quoque non ita ſimpliciter *immediata*) *arti* quidem expoſita ſit: poſitiua vero *regeneratio*, abſolute & in ſolidum ab omni poteſtate *artis* ſimpliciter alieniſſima ſit.

Tanto magis, cum etiam, vt iterum e iam dictis colligi poteſt, ne quidem nudæ *mixtionis vitalis* imitatio, e materiis non ex iiſdem, ſpeciebus ſolum diuerſis, deprompt is, *arti* conceſſa ſit: nedum vt præterea ad illam *ordinationem aggregationis* quicquam directe coutribuere ipſi permiſſum eſſet.

Hæc talis diuerſitas *Mixti* atque *Viui*, & vera conſtitutio *materialis* quidem ad mixtionem, ſimpliciter autem *formalis* ſolum habitus, ad actum & effectum *Vitæ*, vt in ſe vtique ſum-

mam differentiam inuoluunt; ita in ordine etiam ad Phyſicam atque Medicinam ſummopere neceſſaria eſt ſcientia, ſufficiens, & minime ſuperficiaria, quidnam harum rerum in artis poteſtatem cadat, vel etiam non cadat.

Hoc, ne fruſtra intentiones ſuas atque ſollicitudinem ad illam partem harum rerum dirigat, in quam ipſi nihil iuris conceſſum eſt.

Illud e contra, vt quam maxime illarum rerum rationem habeat, in quas efficacia ipſi data eſt, vt illis, & per illas toti negotio *Vitæ* atque *ſanitatis* humanæ, ſubuenire poſſit.

Monſtro vero ſimile videri poſſet, aſſerere, quod hæc diſcretio in Medicis ſcholis nondum decenter, imo potius nondum abunde, tradita & inculcata proſtet; interim ſi nudam veritatem eloqui volumus, aliter profecto res ſe nequaquam habet: quod vel illo argumento, imo vero documento firmare licet, quod etiam hodieque, propoſitio atque commonſtratio harum rerum, non ſolum hinc inde aſſenſum non inueniat; & quidem inprimis in Scholis, & inter Magiſtros earum; ſed etiam ne quidem intelligatur, verum ſub multis præconceptis alienis opinionibus paſſim neſcio quomodo effingatur & refingatur.

Hoc itaque intuitu commodum erit, negotium totum ordine perſequi, & ante omnia etiam poſitiue commonſtrare *proprium habitum corporis viui*, quem hactenus in *contradiſtinctione ad* corpus ſimpliciter *mixtum* delineauimus: vt ita tam *materialis viui*, quam *formalis*, *quatenus viuum* eſt, eius conſtitutio, ſufficienter dilucescat.

Notabilis itaque omni modo eſt in corpore *Viuo* primo *mixtio peculiaris*, ſecundo *ſtructura* ſeu *aggregatio ſpecialis*.

Mixtio duobus modis conſiderari poteſt, vel ſimplicius *materialiter;* vel etiam *finaliter*, nempe quamobrem, quem in finem & vſum, talis maxime, qualis deprehenditur, eſſe debuerit.

Priore

Priore intuitu eſt mixtio viuorum coagmentata e *ſubtili terra, pinguedine, & aqua.*

Harum materiarum non poteſt fieri vere firma atque conſtans *vnio*, ſed nihil potius, niſi qualiſcunque, minus arcta certe atque vere tenax, *cohæſio.* Vnde etiam eſt, quod hæc talis mixtio nimium quantum propendeat ad ſubeundam iterum harum ſui partium conſtituentium *diſſolutionem*, atque diuortium; & quidem illa maxime methodo, quam vulgo *putrefactionem* appellamus.

Terrea quidem portio, cum eius tenuitatis ſit, vt propiore gradu ad *ſalinam* prorſus extenuationem accedat, ſubit cum aqua ſatis *promptum* quidem, ſed non ſatis *firmum* nexum (quod ſub maiore, *ſalina*, extenuatione facit), adeoque format conſiſtentiam *mucilaginoſam.* Huiuſmodi indolis terreſtreitati, adhæreſcit iam pronius *pinguedo*, & hoc velut intermedio copulatur *aquæ*, quam alias immediate complecti reſpuit. Exſerit ſe huius rei veritas in motu *corruptiuo* ſeu *diſſolutiuo* harum materiarum, ex hac mixtione diſturbatarum. Dum enim hæc diuulſio per modum ſubtilis *inteſtini motus* celebratur, quo ipſo hæ materiæ præter ſimplicem *diuulſionem* a ſe mutuo, etiam partim *in ſe* vlterius diuelluntur, ſeu *extenuantur*; fit ita vt aliqua portio illius terræ ſubtilis, quæ ſalinæ tenuitati hucuſque proxime ſolum *acceſſerat*, iam etiam actu ipſo in talem eandem *deducatur*; & e ſubtili *mucilagine*, verum *ſal* euadat.

Cui quando etiam *pinguedo, extenuata* vlterius, intimius innectitur, naſcitur inde *ſal volatile oleaginoſum*, olidum, & *inflammabile* (experimento *ſalis armoniaci* cum *nitro*; vbi inflammatio certe non oritur ab acido *ſalis communis* cum *nitro*: ſed a ſale *volatili* cum eodem &c.) Vbi vero pinguedo iam ante valde ſubtiliata *abundat*, ibi *ſpiritus ardens* ex his extenuationibus prognaſcitur atque reſultat.

Reliqua vero *craſſior* terrea & oleaginea pinguis ſubſtantia,

tia, extruſa aqua, etiam in ſpiſſiorem terream ſubpinguem concretionem fatiſcunt. Sed de his experimentis atque documentis Chymia potius vere experimentalis, quam præſens noſtra tractatio prolixius teſtandi ius habet.

Finalis reſpectus huiuſmodi mixtionis, fundatur in eo, quod corpora *viua*, vt in ſpecie *Animalia* manifeſtiſſime, propter ſuas operationes *loco-motiuas*, imo etiam *ſenſitiuas*, conſiſtentiam requirant tenuiſſime *flexilem*, minimeque ſub tenuibus flexionibus *fragilem*, ſed ſub media mollitie *tenacem*.

Tali fini atque vſui non poterat inſeruire vel nimium *rigide terrea* temperies; vel nimium tenuiter terrea, *ſalina*, craſis, ad *fluiditatem* omnino prona atque prompta.

Interim ſiſtit ſolertiori conſiderationi pulchra etiam harum rerum ſchemata, prudentior penſitatio illius diuerſitatis; nempe diuerſæ *proportionis*, etiam *rigidius* terreæ immixtionis in *eiuſmodi* partibus viuorum, quæ non æque *flexiles*, ſed *firmæ* eſſe, propter certos *fines ſeu vſus*, debebant, vt *oſſa*, *ſtipites*, *caules*. Et contra, ſubtiliſſime terreæ, *ſalinæ* indolis, (quantumlibet etiam ſaltim adſcititiæ *interſperſæ*, *intermixtæ* magis quam *immixtæ*) in illis partibus, quæ ne *flexiles* quidem, ſed prorſus *fluidæ*, eſſe debebant: vnde (in *Vegetabilibus* etiam manifeſtior & copioſior,) in *humoribus* ſeu ſuccis, ſincerior *ſalſedo*; in *animalibus* ad minimum *excrementitia*, & illa *tranſitoria* quidem, ſed ſemper *repullulans*, *ſeroſa* ſalſedo.

Quemadmodum autem hæc in corpore viuo in genere, & omnibus eius ſpeciebus, omni modo dicta hac ratione ſeſe habent, ita commemoranda tamen inſuper eſt *ſpecialiſſima* illa circumſtantia ſingularis in ſingulis ſpeciebus *intimioris* veluti admixtionis ſeu *immixtionis* vere ἀῤῥήτȣ, qua etiam ſpecies vna ab altera ita differt, vt peculiarem etiam *ſaporem* & *odorem* exhibeat: Imo vero ratione *odoris* etiam vix credibilis huius rei, adhuc per *indiuidua* ipſa, *variatio* ſubeſſe videri poſſit, e canum ſaga-

ſagacium exemplo: qui non ſolum animalium *ſpecie* diuerſorum diſcretionem ex illorum odore aſſequuntur; ſed etiam *indiuiduorum* omnino, *heri* ſui ab aliis hominibus, differentiam, e ſolo veſtigiorum eius odore deprehendunt. Sicut autem hæc omnia, & vera ita ſunt, & conſideratu proinde omni modo digna, ita ſuccedit porro, etiam *ſtructuræ*, *conſtructionis*, *ordinationis* atque *diſtributionis*, illa peculiaris ratio, qua non ſolum in *ſolidum*, *ſolidarum* inquam partium, exædificatio celebratur, ſed etiam *fluidarum* diſpenſatio, ad, & per ipſas ſolidas peculiaribus per ſingulas ſpecies *modis* atque *modulis* peragitur.

Non incommode diſcernitur in hoc negotio, *intimior* atque ſubtilior conſtructionis pars, a *diffuſiore*, illis vocabulis, vt illa quidem *Texturæ* nomine veniat, hæc communiore illo, & paſſim etiam craſſioribus compoſitionibus adhiberi ſolito, *ſtructuræ*. Quamlibet enim teneriore accipiendi modo, *conſtructio* etiam ſimpliciter accipi poſſit pro *collocatione*: omnis autem vtique *conſtructio* in corpore, abſolute vtique abſoluatur *collocatione*, ita vt tota vtique corporis moles, tam in *elephante* aut *ceto*, quam in *pulice* aut *acaro*, *locatione* puncti vnius phyſici, ſeu corpuſculi, viſibili puncto minoris, iuxta alterum, peragatur: cum tamen *ſtruis* nomen, vulgata magis acceptione, de laxiore atque craſſiore magis ſolidorum corporum inter ſe coaptatione in vſu eſſe ſoleat; *texturæ* vero vox, de teneriore huius generis coniunctione in ſolemni vſu ſit: poteſt proinde etiam in hoc negotio locum ſuum tueri, vbi omni modo tenera maxime coaptandi ratio primatum omnino obtinet, & omnia vtique prius per *lineolas* veluti phyſicas atque tenerrima *ſtamina* contexuntur, quam viſibili *conſtructioni* in vniuerſam illam molem corporis, locus & tempus obtingant.

Vtrumque vero hoc negotium, vti ſimpliciter *ſponte*, quod aiunt, & ſine vlla directa ope *externa*, procedunt atque ſuccedunt; ita exquiſitiſſimo tamen vtique penitus *ordine* &

ſucceſſu agitantur, non ſolum in *ſingulis* quibuslibet partibus, imo particulis, ſed, quod inprimis conſiderationem tanto exactiorem ad ſe vocat, etiam in *mutua proportione*, ſeu proportionata proſecutione omnium, ſed tamen *vt ſociarum*: breuiter *ſocia* proportione. Quæ res profecto, & eius quaſi ſimplicior pars, efformatio *ſecundum dextrum aut ſiniſtrum*, decentem omnino conſiderationem meretur.

Hæc hactenus; neque enim inſtituti mei ratio æque permittit, nedum poſtulat, vt haſce res ita exquiſite exequar, vt quicquid de illis vel poteſt dici, vel meretur, abſolute percenſere ſit animus.

Primo enim alias omnino loco denotanda foret conſideratio illa, quod hæ allegatæ ſpecificæ mixtiones minime omnivm ſpontaneæ cuiuſdam *concretionis* methodo fieri videri poſſint: cum ab omni ratione alienum ſit, quod in vno loco, *vt loco* ſimpliciter, ita plane diuerſarum rerum, quam in proximo alio loco, *determinata* collectio non ſolum poſſit fieri, ſed quod longe plus eſt, *non poſſit non fieri*.

Vbi nempe vere latus pateret campus notandi, quomodo illa *Vitalia agentia*, quæ ſincerioribus antiquis philoſophis *Naturæ* & *Animæ* nomine notata fuerunt, vere *electiuo* actu has *ſpecificarum* etiam *mixtionum* diuerſitates adminiſtrent, quæ & quales extra ipſorum energiam nuſquam alibi reperiantur; ne in illis ipſis quidem ſiue *rebus* ſiue *locis* & *materiis*, e quibus hæc ſuarum harum diuerſiſſimarum mixtionum materiam omnino deſumunt. Vt adeo hæc quam maxime *Agentia*, ſint *mixtionum* illarum ſpecificarum veri atque directi *architecti*, & vere poſitiue *efficientes* cauſæ &c.

Non autem iam placet tam late diſcurrere, imo diffundi. Sufficit ſimpliciter acquieſcere in illis, quæ ex his rebus Medico foro atque ſcopo preſſius inſeruiunt; aut etiam e generalibus illarum contemplationibus, dignoſcere, quæ, & quatenus, *Medicæ*, conſiderationi *non* faueant aut ſeruiant.

Vt autem etiam, ad minimum quantum huic intentioni ſatisfacit, de ipſis quoque *circumſtantiis* atque conditionibus *Structuræ*, quantum neceſſarium eſt ſcitu, percurramus, tenendum omnino eſt, quod vtique omnes atque ſingulæ partes corporis, hoc, maxime pro *organico ſuo vſu*, magis veluti directe & formaliter, habeant, vt *ſpeciali* ſtructura efformatæ ſint: a minutiſſimis *ſtaminibus*, ad vniuerſum ſui ambitum & *complexum*.

Occurrit hic vtique conſideranda tum *magnitudo*, non ſolum *in genere* conueniens, *interna* quaſi, ſingularum partium & *propria*; verum etiam *mutua* & *ſocia*: *Continuitas* (in ſolidis) tam *interna*, per omnia ſua ſtamina & veluti filamenta; quam *externa*, *ſocia*, cum aliis partibus *cohærens*, *conſpirans*, atque *communicans*: *Figura*, per ſingulas intimiores ſui minutias ad vniuerſum complexum: *Situs* conueniens, tam *proprius* quam reſpectiuus, *ſocius*: cuius poſterioris non poſtremum exemplum eſt, aptatio configurationis ſecundum latus *dextrum* aut *ſiniſtrum*.

Vniuerſæ hæ conſtructionis circumſtantiæ pertinent vtique ad reſpectum corporis *vt Viui*; non ſolum generali accipiendi modo & vſu, quo inde antiquitus ſub ambitu *actus Vitalis*, ſeu *facultatis* vitalis comprehendi ſueuit *Vita & Nutritio*: ſed etiam vero aliquo *ſubordinato* progreſſu *actus*, etiam ſtrictiore modo vero & reali (nempe cum ipſa re conueniente) ſenſu, *Vitalis*.

Cum enim quam maxime ſtricte dictus *Vitalis* actus, qui omnino *conſeruationem* corporis pro pleno ſuo *obiecto* habet, quomodocunque tandem adminiſtretur atque celebretur, non poſſit tamen hunc ſuum *ſcopum* atque *finem* ita ſimpliciter & abſolute exequi, quin de principe totius corporis parte, *ſanguine* & humoribus vitalibus, indies aliquid fatiſcat, & intereat: certe, niſi quidem ita pauciſſimo tempore interire debeat corpus, neceſſe omnino eſt, & aliter non poteſt fieri, quin &

 repa-

reparatio illius quantitatis, quæ ita *abſolutam conſeruationem* omni modo fallit atque ſubterfugit, omnino præſtetur atque celebretur.

Qui ipſe effectus, cum vtique nihil aliud ſit, quam vera *nutritio*, patet ex hoc immediata *ſubordinatio* nutritiui actus cum ſimpliciter *Conſeruatiuo*, ſeu ſtrictiore ſenſu *Vitali*.

Quorſum etiam facit, quod ipſa *inſtrumentalis* methodus, etiam ſtrictiſſime ſumtæ *Vitalis* actionis, abſolute requirat & *integritatem* partium omnium etiam *ſolidarum*, & *aditum* vndique conuenientem, ſufficientem atque liberum *fluidarum*: propterea abſolute vtique *connexus* & *ſubordinatus* ſit ipſe quoque *nutritiuus* actus *vitali* ſtrictiſſimo ſenſu appellato. Neque tamen vlla neceſſitas æque poſtulat, vt ordinem atque nexum ſtructuræ ad ipſam vitam, curioſius excutiamus; alias enim potius ex alio capite tractanda eſſet hæc propoſitio, *quod principium vitæ actiuum ſit etiam principium nutritionis*: & cum tam vita, quam nutritio *Actus* quidam ſint, quod vnum idemque vtrorumque ſit *Agens*, quod non ſolum neutrum horum actuvm ſine altero peragat, ſed etiam, per ante dictam rationem, etiam *non poſſit* hoc agere, ſed neceſſitate realis dependentiæ, & ineuitabilis *ſubordinationis* atque conſpirationis, etiam teneatur vtroſque hos actus iugiter, & quidem *nutriticum* etiam in *ſubſidium vitalis*, exercere.

Nobis autem omnino ſufficit ſtabilire, quod nullum aliud corpus ſit vero ſenſu *viuum*, quam ipſum *ſtructum*. Vnde quantumlibet etiam magna pars ſtructuræ in quolibet tali corpore, neque directe a *Vita* ſit, neque directe ad Vitam pertineat; cum tamen ad alios vſus & inſtrumentales effectus, qui omnino e propriis ſuis finibus neceſſarii omnino ſunt, ipſa quoque neceſſaria ſit: interim huius ipſius ſtructuræ ratio inuoluat eiuſmodi *texturam* atque *conſiſtentiam*, quæ ſine plane peculiari *conſeruatoria* ἐνεργεία, eiuſque perpetuis ſubſidiis nequaquam

quam poſſet ſubſiſtere, fluit propterea etiam ex hoc fonte hæc vera mutua ſubordinatio atque indiſſolubilis nexus.

Preſſius autem ad noſtrum ſcopum vtique pertinet, conſideratio FORMALIS RATIONIS ipſius Vitæ, ſiue quidnam vere ſit Vita, & quid directe præſtet illi, de quo dicitur, & cui obtingit, corpori. Egimus hucuſque de *corpore viuo*; demonſtrauimus ſummam eius *corruptibilitatem*, intuitu materiæ, e qua conflatum eſt: Notauimus memorabilem eius *durationem*, huic eius corruptibilitati ſimpliciter contrariam, interim *fini* atque deſtinationi ipſius abſolute neceſſariam: Nominauimus proinde etiam huic neceſſitati conſulentem verum actum *Conſeruationis*, cuius vtique præſidio fiat, vt non ſolum *duratio* illa aduerſus *corruptionis* actum ſtabiliatur atque præſtetur; ſed etiam interim *diſpoſitio* illa *corruptibilis*, nihilo ſecius etiam in hac ſua conſtitutione nihil mutata relinquatur: id eſt, nequaquam *corruptibilitas*, ſed vnice ſolum ipſe *effectus* ſeu *euentus corruptionis*, perpetuo præoccupetur atque arceatur.

Quia tamen hæc res, vera hæc inquam eſſentia atque *formalis ratio Vitæ*, conſideratione exquiſita omni vtique modo digniſſima eſt; placet propterea ipſam paulo clarius ob oculos ponere, & verum eius habitum cognitioni ſiſtere.

Repetimus e dictis, quod *corpus Viuum*, non ſolum *a poſteriori*, & vt in ſenſus incurrit, ſumme *corruptibilis* ſit conſiſtentiæ; ſed etiam, vt *a priori* æſtimando, non videatur alterius conſiſtentiæ eſſe *poſſe*: cum hæc ipſa qualis adeſſe deprehenditur, *ſola*, *& nulla alia*, idonea ſit vſibus & effectibus illis ſeu vſibus, quibus corpus hoc, vt inſtrumentum, proprie & directe deſtinatum eſt.

Interim cum hi ipſi vſus & effectus, multi atque varii prorſus ſint, qui *ſimul & ſemel*, aut breuibus tantum *temporis* ſpatiis, expleri & abſolui, etiam a priori non poſſint: a poſteriori vero, & ex ipſo ſolenni facto, etiam altioris inſtituti atque ordinationis diuinæ lege niti videatur, vt omnino tam operoſe

concinnata corpora, non propter breuem & euanidum, ſed potius diuturnum, vſum & effectum exiſtant. Quemadmodum etiam ipſa prima productio illorum corporum, antequam vſus ſuos ſpecialiores aſſequi idonea fiant, non niſi longi *temporis* mora, & ſucceſſibus *diuturnis*, nititur & abſoluitur:

Propterea neceſſaria vtique eſt poſitiua actualis *Conſeruatio*; & quidem rebus ita conſtitutis, re vera *externa*, & ab *alio* principio, quam hoc quocunque, ſiue *materiæ*, ſiue *conſiſtentiæ atque ſtructuræ* eius habitu, dependens: tanto magis, cum huic harum rerum habitui etiam contraria & *oppoſita* ſit.

Inuoluit autem hæc *Conſeruatio* primo atque principaliter, integritatem huius habitus *materialis*; vt nempe corpus nec in ſui *materia*, nec in efformata inde *conſiſtentia*, *textura atque ſtructura*, vllatenus mutetur: ſed quam maxime tale, quale per hunc *materialem* habitum eſt, imo, ſecundum dicta, propter ſuos *fines* eſſe etiam *debet*, *tale* omnino ſimpliciter maneat, relinquatur, quin exquiſite ſeruetur, & ſi quid illi decedit, aut ab ipſis primis initiis adhuc paſſim deeſt, etiam *ita*, & non *aliter*, *tali* ipſo, vno, eodem, habitu ſuppleatur, atque reſtituatur.

Nempe vno verbo, *corruptibilis* ille habitus, *talis & non alius*, verum & adæquatum eſt *conſeruationis* huius *ſubiectum*, & certo reſpectu etiam *obiectum*: quamuis curioſiore magis æſtimatione verius euentus actualis corruptionis præoccupatio atque prohibitio, pro *obiecto* conſtitui mereatur.

Hæc *conſeruatio*, cum non ſolum a priori, *ne* corruptio *fiat*, ſed etiam a poſteriori, vt corruptum *reſarciatur*, neceſſaria æque, & actu efficax, a nobis per modo proxime dicta, celebrata ſit, ne videatur contradictione qualicunque implicari; dum videlicet memoratur inſtituta, imo efficax eſſe, ad *auertendam* corruptionem, imo ad hunc ſcopum & vſum neceſſaria: & tamen ſimul indicatur, quod ſub qualicunque eius concurſu nihilo minus corruptio fiat, quæ proinde nutritiuo-Vitali a-

ctu

ctu *reſarcienda*, & materialiter *ſupplenda* veniat: imo præterea diſerte etiam enunciatum a nobis ſit in proxime præcedentibus, quod ipſa actio hæc Vitalis, illam corruptionem, quam ita poſtea *reſarcire* tenetur, etiam ipſamet quadantenus *efficiat*, aut certe magis promoueat, quam impediat: neceſſarium proinde erit hanc ipſam quoque rem e veris ſuis fundamentis eruere, atque clariori luci ſiſtere.

Sciendum itaque omni modo, quod *corruptibilitas* illa ſpecialiſſima, cui ſimpliciter atque directe expoſita eſt mixtio *Viuentium* corporum, cui *vitalis actionis* interuentu atque energia, occurrere atque reſiſtere ita neceſſarium eſt, ſit inprimis *ſimplex*, nuda atque directa PVTREFACTIO.

Hæc cum non ſolum vera, ſed etiam ſumma atque efficaciſſima ſit ſpecies *fermentationis*, quæ præſentaneo ſucceſſu, breuiſſimo tempore, latiſſime ſe diffundat atque ſerpat; propterea adeo neceſſe eſt etiam *præoccupando* ipſi occurrere, vt niſi hoc fiat, ſed vires, ſpatium, acquirat, imo vero materiæ plexum copioſiorem ſemel occupauerit ipſe huius corruptionis effectus, irritum in poſterum ſit, & per ſtatas leges methodi huius vitalis etiam impoſſibile, damnum hoc iam actu ſuſceptum, poſt liminio iterum depellere, & *poſitiue corrigere*: ſed abſolute nihil aliud ſuperſit auxilii, niſi illud vnicum, vt in locum ita corrupti, *ablata* omnino a reliqua viua parte iſta ita corrupta portione, ſimpliciter poſitiua noua *reſtitutio* peragatur atque præſtetur.

Circa hanc præſtationem autem, inprimis in *humana* viventium ſpecie præ omnibus, quæ notæ ſunt, reliquis, occurrunt circumſtantiæ quædam, exquiſitisſima obſeruatione æque, atque conſideratione, omnino quam dignisſimæ; eo magis, quoniam inprimis *rationi*, quantumlibet vacillanti, atque circa præſens magis *trepidanti*, quam futuris demum inuigilanti, veluti euidentius inniti videtur: vnde apud alia animalia

lia minime pares huius rei, ad minimum non tam prompti atque perpetui, ſunt euentus.

Conſiſtit autem in eo, quod coorta ſemel, dico vere in actum deducta huius ſpeciei corruptione in parte aliqua ſeu loco corporis; ipſi illi actus *Vitales refugiant* quaſi, i.e. non ſufficienter amplius protendantur, atque continuentur, ad & per partem ita affectam, imo quod plus eſt, ne quidem vſque ad verum *ambitum* ſolum illius partis, cui actualis hæc corruptio iam innidulata eſt: ſed longius atque longius, propemodum per momenta prorſus, circa ambitum eius deſtituantur. Vnde fit, vt omiſſa hac prophylaxi, adeoque *ſibi* directe *relicta* materia illa corporea, imo potius illis, quæ in eandem directum ius & energiam corruptiuam habent, cauſis, ita deſtituta atque permiſſa, etiam ſubeat illam, cui ita directe & ſimpliciter *ex ſe* quadrat, diſſolutionis, ſiue vti nos per æſtimationem appellamus, *corruptionis*, ſpeciem: Adeoque procedente ita dicto modo, deſertione illa *conſeruationis*, energia vero omnino & *cauſarum* perpetuo præſentium, & vti loquuntur *materiæ* receptiuitate, iam vere ſincera, & ſibi ſimpliciter, quod aiunt, reddita, nihil aliud vtique ſequitur, quam ad *cauſas* habiles promtus etiam *effectus*. Cum vero non ſolum ex ipſa rei natura, vt a priori, certum, ſed etiam a poſteriori, ipſis exemplis firmum atque ratum ſit, quod hæc talis tam prompta, & tam lata, per partes etiam vere adhuc ſanas, diffuſio huius corruptelæ, auerruncari poſſet, ſi modo *Agens* illud *Vitale* officium ſuum, dico *actionem* ſuam ſolitam, facere continuaret: dico diſertius, non ſimpliciter & directe deſtitueret, a priori, nulla adhuc vera a poſteriori corruptionis continuatione actuali in illis locis prohibente: Apparet hinc abunde Agentis huius directa culpa & defectus in agendo, *a priori*.

Iam, ſi conſideratio vere ordinata atque circumſpecta inſtituatur, quam ob rem hæc *Vitalis* actio deſinat in huiuſmodi caſu, ſeu verius *deſeratur*, & quidem in parte etiam adhuc omni-

omnino incorrupta atque ſana? certe in conſtitutione illius ſimpliciter *materiali*, ſub qualicunque tandem reliquo vicinæ portionis ſtatu, culpa directe hærere non poteſt, quod tam *a priori*, quam *a poſteriori* intelligi poteſt.

A priori, quia in illa parte, quæ vere adhuc incorrupta atque ſana eſt, eo ipſo vtique nihil noui ita ineſt, quamobrem aliud quidquam in illa etiam agi debeat, quam alias ordinarie agitur. Quod enim *corruptibilitatem impendentem* attinet, certe illud *τὸ impendens*, quatenus tale, nihil adhuc eſt *materiale*. *Diſpoſitio* autem ad talem euentum & effectum, vtique in ipſo quam maxime florido & athletice *ſano* corpore, materialiter nullo vno momento eſt minor, quamdiu actualis *ſphaceloſa* corruptio etiam a toto corpore abeſt quam longiſſime: vt adeo etiam coorta eius alicubi præſentia, *phyſice*, diſpoſitionem illam in reliquo ambientium partium latiſundio, iterum dico, *diſpoſitionem*, augere minime poſſit, cum illa ſemper ſit ſumma.

Neque vero etiam *actus corruptionis* in aliqua tali portione ita cœptus, *directe & ſimpliciter* hic aliquid detrahere poteſt actui *conſeruationis* in portione adhuc *incorrupta*. Cum enim hic *conſeruatorius* actus, perpetuo ſimpliciter opponatur, imo vero efficaciter etiam reſiſtat, actui *corruptionis*: nulla vſquam hic ſubeſt proinde *phyſica* diuerſitas, ſiue in vicina portione actus talis corruptionis iam vere præſto ſit, ſiue minus.

Quod, vt propter diſtinctionum minus aut peritos compotes, (quales profecto in Medica ſchola, etiam in variis ſubſelliis, complures obuerſari, non certius ſolum eſt, quam expedit, ſed etiam notius,) adhuc ſimplicius diluceſcat, nec aliqua perplexitas & implicatio oriatur; quaſi in his caſibus, de quibus nobis ſermo eſt, actualis corruptio alicubi iam cœpta, *phyſicam* diuerſitatem faciat: nempe quaſi alia ſit res, quando corpus ſimpliciter & abſolute adhuc liberum eſt ab omni corruptionis actu, adeoque methodo illa *conſeruatoria*, quam *præ-*

occupando maxime efficaciam ſuam præſtare, aliquoties iam innuimus, ita quidem auerti poſſit, antequam oriatur; non vero quando iam orta eſt, viget, imo perfecta eſt, &c.

Hic aduertendus eſt animus ad expreſſionem noſtram, conſonam omnino ipſi veritati rei. Dum enim dicimus, quod actus etiam corruptionis nihil præiudicii afferat, *directe*, ipſi actui conſeruationis; non dicimus hoc de vno eodemque ſubiecto, de vna *eademque portione* corporis. Sed determinamus manifeſto *diuerſas* plane *portiones*. Nempe aliam, actu corruptionis iam vere affectam; aliam vero ſaltem *vicinam*, ambientem, *contiguam*, imo ſano ſenſu etiam continuam: ita vero omnino ab illo actu corruptionis adhuc *liberam*, atque quam vocant *ſanam*. Quo nempe intuitu a quacunque alia etiam longiſſime diſſita *phyſice*, ſimpliciter nihil differt; adeoque eo ipſo, quod adhuc integra eſt, non alio, quam *præoccupatorio* conſeruandi modo indiget, quo vniuerſum corpus, per quaslibet ſuas dimenſiones atque portiones reliquas, æqualiter recte atque efficaciter conſeruatur.

Alia vero, imo omni reſpectu atque ſenſu vere *contraria*, eſt conditio illius portionis, quæ actu huiuſmodi *corruptionis* iam realiter correpta eſt; illam enim facere, vt non corrupta ſit, dum corrupta eſt, non tantum omni modo contradictorivm & impoſſibile eſt: ſed etiam alterum, quamuis non contradictorium, tamen per phyſicas hactenus *leges œconomiæ* vniuerſæ viuentium, impoſſibile, vt ſolum hoc ipſum, quod actu corruptionis obſeſſum eſt, aut potius corruptione actu obſeſſum eſt, ab illa corruptione vel in totum reſtituatur, vel in tantum ſolum, vt aliquid *eius*, *quod actu corruptum fuit*, vere *conſeruetur*, vt legitima corporis pars eſſe & manere poſſit.

Quamlibet enim in *ſuppurationis* actu, liber ſucceſſus ſimplicis *corruptionis*, omnino per concurſum actus conſeruationis vitalis, ita *interuertatur*, vt non illa ſimplex *putredinoſa* corruptionis ſpecies inde exeat, quæ iam vti vulgo loquuntur, *in fieri*,

fieri hic ſubeſt: Minime tamen hoc ipſo *genus*, imo vere *ſubalterna ſpecies* corruptionis auertitur: talis inquam *corruptionis* ſpecies, quæ materiam ita a ſe mutatam, a vera craſi corporis, qualis ipſi debetur, re vera ita alienam reddit, vt in ipſo manere nullatenus poſſit, ſed ab illo abſolute reiicienda atque depellenda ſit.

Qui vero fiat, vt obtingente ita alicubi ipſo putredinis actu, etiam per viciniam adhuc ſanam, conſeruatorius ille *actus deſeratur*, quo omnis ſucceſſus ſeu *progreſſus corruptionis* illius actualis, & poterat inhiberi, & debebat; & quidem, quod iterum iterumque maxime notandum eſt, *in nulla vsquam animalium ſpecie æque facile atque ſolenniter, vt in homine:* illud non alii rei veriſimilius, imo puto euidentius, tribuendum cenſeo, quam *principii* illius actiui *vitalis*, ſeu *viuifici* in homine, nempe Animæ, *rationalitati*; ſed tali, qualis eſt, non qualis eſſe debebat, & fingi verius, quam ſupponi ſolet. Eſt autem non *recta*, *ſimplex*, *directa*, & vt vulgo loquuntur ſimpliciter *ſana*; ſed *corrupta*, *vaga*, *præceps*, & ad concluſiones intempeſtiuas *præpropera*, *πολυπράγμων*, (multa & varia affectans, nihil autem vnum exquiſite atque preſſe ſine ambagibus & euagationibus exequens) inprimis magis *ſpeculabunda*, quam *penſitabunda*, aut ſedata methodo *conſultabunda*, *præuidere* magis futura, quam illis *prouidere* curioſa: ad impræuiſa, iam *trepida*, iam *impatiens*, vtrinque *inordinata*, *inconſtans*, præpoſtere neglectis *mediis* decentibus, ad *finem* feſtinans: Cum in aliis animalibus magis preſſe & ſimpliciter, *ſingulis* magis rebus, & quidem ſimpliciſſime vt in *ſenſus* impingunt, *directe* inſiſtat, eaſque ſimplici tali modo, qui *ſenſuali* illi præſentationi reſpondet, proſequatur paribus ſimplicibus concluſionibus, earumque directis executionibus. Quam rem etiam tractavi in Diſſertatione *de Frequentia morborum in homine præ brutis.*

Cum itaque vniuerſus actus *Vitalis*, indeſinente illa ſua *continuitate*, & exquiſite, quam diu non vehementer pertur-

batur,

batur, *ordinato* ſucceſſu, inprimis inſeruiat perpetuæ *praeoccupationi* corruptionum, ſiue ſubtractioni illarum portionum materiæ, quæ quidem nondum actu corruptionem expertæ, interim in *proxima*, vt aiunt, *potentia* ad illam conſtitutæ, occurrunt; adeoque tota intentio atque deſtinatio in hoc occupata ſit, hoc, inquam, veluti perpetuo in *propoſito*, *conſilio*, imo actu etiam ipſo, ſit, *agitetur*, *exerceatur*, vt omnes *occaſiones*, omnia *initia*, huius corruptionis, vigilanter atque alacriter, actibus intentis abigantur, ne vſquam *ſimpliciter*, *liberé*, minime omnium autem *affatim* & *confertim*, in effectum deducantur: certe rationi, etiam mediocriter adhuc ordinatæ ac tranquillæ, conſonum eſt, ſicubi corruptio illa tanto *ſtudio*, tam vigili atque conſtanti *intentione*, tam operoſa atque diffuſiſſimæ adminiſtrationis *inuentione*, *indeſinenter* arcenda, nihilo ſecius aduerſus has omnes deſtinationes atque operationes, præſertim, vti communiter fieri ſolet, a *violento impetu*, irruit; & præterea *multiplicatiua* ſeu late impulſiua, *præcipitem* admodum ſuam actionem, *languidiori* illi, & veluti otioſiori *Vitali* methodo *ordinariæ*, obiicit; conſonum tunc, inquam, vel etiam adhuc mediocriter tranquillæ atque ordinatæ rationi eſt (*turbulentiori* autem etiam vndique adæquatum) vt *trepidatio*, *metus*, *abhorreſcentia* totius intentionis *ad agendum*, ne dum trepida *perturbatio in agendo*, ita oriatur: imo, cum illius portionis, quæ corruptione actu iam occupata eſt, re vera abſolute *deſperata ſit* conſeruatio; interim difficilis, quantumlibet ſanæ rationi, ita ἀπὸ μηχανῆς amiſſæ portionis, etiam nuda, *ſimplex*, & penitus indifferens atque ἀπαθὴς, *obliuio*: non ita abſolutiſſime irrationalis etiam coorietur *deſperabunda* talis *formido*, quod etiam in partibus proxime continuis, deſperata futura ſit, aduerſus *agiliſſimum corruptionis* actum, *ſegnioris* ſimplicis Vitalis actionis ἐνέργεια. Vnde illam omittere quam proſequi etiam abſolute-ſanæ rationi ſimpliciter conſonum magis ſit. Cum enim ratio abſolute ſemper ad *concluſionem*, &

in

in *actionibus* ordinandis ad *ſcopum atque finem* reſpiciat, in tali caſu, vbi, licet falſa in ſe, tamen *pro vera*, ſupponitur ſeu præmittitur impoſſibilitas illa in ſolidum *reſiſtendi* ſeu *finem* aſſequendi: iuſta & æqua vndiquaque omnino eſt *concluſio*, quod *negato fine* etiam abſtinendum ſit a *mediis*, ad illum finem *ſimpliciter & vnice* pertinentibus.

Quid, quod minime falſa atque ſolum ſuppoſititia, ſed omnino *vera* ſit res, quod huiuſmodi *actualis validæ* corruptionis progreſſui, *nuda atque ſimplici ordinaria methodo Vitali*, eiuſque ſimplici illa ſ. n. *menſura*, veriſſime non poſſit ſatisfieri; & *conſeruatio* ſufficiens, aduerſus ita *extraordinarium* actualem inſultum, ſimpliciter *ordinaria* methodo, & inprimis *menſura* eius ſimplici ordinaria, non ſufficienter reſiſtere &c.

Confirmatur autem totum hoc negotium tanto magis *a poſteriori*, nempe quod *Vitalis* ille actus, ſi ſolum *decenter* & *proportione conueniente*, continuetur, etiam actuali corruptioni omnino iam vigenti, & portionem aliquam omnino poſſidenti, nedum ſimplicius adhuc gliſcenti, & parua ſolum initia concipienti, omnino efficaciter atque ſufficienter circumcirca reſiſtere & *ſatisfacere* poſſit; exemplis ipſius *ſphaceli* per conuenientia ſubſidia *medico-chirurgica* iterum compreſſi; & *ſuppurationis* etiam directe ſimplicioris.

Sicut enim in hac, *ſuppuratione* inquam *ſimplici*, totus motus, aditus atque tranſitus ſanguinis, (*actus* ille inflammatorius,) vere *vitalis* eſt, & ſimpliciter ad *conſeruationem* vitalem, atque *corruptionis* ſinceræ atque *libere-putridæ*, amolitionem, vt in ſe quadrans & idoneus, ita in tali conſtitutione etiam ſimpliciter & abſolute *neceſſarius*, adeoque euidenter magis, quam ſolum probabiliter, etiam *deſtinatus* ad hunc finem, & ad illum poſitiue ſuſceptus atque proportionibus iuſtis directus:

Ita etiam in ipſa corruptione ſimpliciter putrida, quam vulgo *ſphacelum* vocant, ſimiliter *nulla* vſquam *alia* eſt (hæc vero omnino *ſalutaris*, *Vitalis* methodus, qua *ſphacelus* ab ambienti-

bientibus proxime partibus excludatur, & liber eius atque ſincerus progreſſus arceatur,) quam huius corruptionis talis *modificatio*, vt loco ſimplicis *putredinis*, conuerſio in pus perficiatur. Et hoc quidem generaliter *methodo* pure *vitali*, nempe *ſecretoria* atque *excretoria*. Sed ſubſiſtimus hic, ne præter inſtituti rationem nimium in hæc *ſpecialiora* excurramus.

Sufficit e dictis illud præcipue adſumere, quod hæc prima omnium & præcipua ſit illa corruptio, *putredinoſa*, cui non ſolum vt *ſimpliciori* atque magis directæ, ſed etiam, vt *grauiori*, magis efficaci, & inprimis *repentinæ* atque præcipiti, etiam *directe*, *vigilanter*, & ante omnia *tempeſtiue*, reſiſtere, vtique omnis ſana *ratio* non ſuadeat magis, quam exigat, imo vrgeat.

Interim aliis corruptionis ſpeciebus, *minus velociter actiuis*, *tranquille* etiam, atque longe pulchrius ordinate, occurrit atque ſuccurrit ipſa actio *Vitalis*. Non iam dicam de eo, quod corruptionem *in genere* ſeu abſolute, etiam propterea minus anxie ferre poſſit *principium* illud actiuum *vitale*, ſi cenſeatur, qualemcunque γνῶσιν habere ſuæ electionis, qua materias conuenientes pro corporis ſui mixtione, & ſtructura, vſibus eius futuris conueniente, eligit atque coagmentat: vnde adeo etiam ineuitabilis *corruptibilitatis in genere*, talem γνῶσιν habere intelligi poſſit, vt etiam huius *genericæ* corruptibilitatis ſimpliciter, nullo *faſtidio*, aut ſolemni *metu*, tangatur: tanto magis, cum habeat, quo illi proportionate & *occurrat*, & *ſuccurrat* &c. atque adeo hic quadret illud, quod vulgo dicitur: *qui vult finem*, *vult etiam media* &c.

Dicam ſolum de re ipſa vt in ſe eſt, quod inprimis *ſanguis*, vti non poteſt non *ſumme corruptibilis* eſſe, ita etiam non poſſit non tandem ab hac potentia corruptionis ad aliquem actum eius deuolui.

De modo ſolum vario valet tandem ſpecialior illa proportio, quod, *quo ſegnior atque moderatior* huius *corruptionis* eſt indoles & progreſſus, eo etiam propior, imo vt aiunt, *pro-*

ximior

ximior ſit, indoli totius *methodi* actionis *Vitalis*, *conſeruatoriæ*, adeoque & illi ſine peculiaribus anomaliis tam *intentionis*, quam *executionis* ſeu inuentionis, tanto promptius obſequatur.

Huiuſmodi ſegnioris vndique corruptionis prima atque primaria ſpecies, eſt illa, qua inprimis in viuentibus animalibus *ſanguigeris*, ipſe *ſanguis* ſucceſſiue vtique fatiſcit. Quando nempe perpetuo illo *inteſtino* ſui motu, & inprimis quidem in *calidis* animalibus citatiore, atque *pinguem* ſanguineæ mixtionis portionem acrius exagitante, ſenſim auulſio non ſolum, vnius portionis ab altera, euenit, ſed etiam aliquarum ſingularum adhuc vlterior *diuulſio*: vnde maior tenuitas, & conſequenter etiam maior mobilitas, ſucceſſiue etiam pro *inſtrumento* vlterius diffundendæ ſeu communicandæ huiuſmodi nimiæ commotionis ſeruitura, atque ceſſura, niſi ipſius *Vitalis* actus proportionata methodus ſubueniret.

Hæc ipſa vero *methodus*, generalius conſiſtit in ita *alteratæ ſ. corruptæ* partis *exterminatione*: cæterum ne, qualitate licet ſalua, reſidui ſanguinis tandem tamen *quantitas* deficiat, huius *quantitatis*, quæ ita deperdita eſt, etiam reſtitutione ſiue ſuppletione.

Ita videlicet ſatis patere poteſt, quænam ſit illa *formalis ratio* VITAE CORPOREAE, ſiue proprietatis illius digniſſimæ, qua corpora, quæ VIVA dicuntur, ſimpliciter MIXTA ſuperant & antecellunt.

Vbi tamen, ſuperpondii loco, adhuc adiicere placet breuem explicationem de acceptione VITAE, quatenus ſimpliciter *mixtioni*, & *viui* quatenus *mixto* opponitur, nempe vitæ *corporeæ*, ſeu *de corpore* dictæ.

Vulgo aiunt, etiam notiora, tamen non incommode doceri & inculcari, propter iuniores; ego, quod ipſe iunior non credideram, multiplici experientia edoctus ſum, quod multa talia neceſſe ſit intentis plane digitis monſtrare, etiam propter minime iuniores: certe annis ad minimum non amplius, licet intellectu atque ſcientia forte tales.

Nempe,

Nempe, cum vera *definitio* Vitæ nuſquam condigne tradita occurrat, *diuiſio* etiam eius graues adhuc & perplexas implicationes paſſim peperit, imo ſouet. Dum videlicet habitus eius ad *ſubiectum* cui ineſſe dicitur, non decenter attenditur. E quo defectu, cum homines ſimpliciter neceſſe habeamus, cognitionem rerum a poſteriori ſolum aucupari, & in ordine cognoſcendi re vera a ſpeciebus ad genus progredi, etiam coorta eſt inopia veri *generici* conceptus de vita, prout illa de diuerſis ſubiectis vulgo dicitur.

Sunt autem re vera ſolenniſſima acceptione receptæ, non niſi *tria ſubiecta*, de quibus vita proprie dici ſolet. I. DEVS. II. Anima. III. Corpus. De *Deo* & *Anima* vix vllum eſt dubivm, quin prudenter penſitata vitæ acceptio, nihil aliud deſignet, quam *generice* quidem, & *metaphyſice-materialiter*, *Actiuitatem* : *Specifice* vero veluti, quatenus ab actiuitate ſimpliciter accepta aut ſuppoſita, diſtingui poſſit, ſiue hoc ſenſu formaliter, actiuitatem circa *affectiones corporum*, imo in *corpora*.

Imo vero ſimillime adhuc ſtrictius, actiuitatem in & circa res & affectiones *corporeas* ; harum inprimis *conſeruatiuam*, *reſtauratiuam*.

Certe enim vbi in ipſis ſacris literis, de ipſo *Creationis* actu dicitur, quod homo factus ſit *Anima viuens*, ſub illo rerum geſtarum articulo maxime hoc enunciatur, vbi memoratur infuſio animæ humanæ *in corpus* facta fuiſſe.

Imo, cum ipſa verborum expreſſio in commemoratione huius rei ita poſita ſit, vt interpretes latini illam reddendam cenſeant: factus eſt homo *in animam viuentem* ; nempe in id, propterea, *vt viua ſit* : certe non abludit expreſſio a tali acceptione, quod homo factus ſit Anima *Viuifica*, nempe quæ *actum* vitæ, *corporis conſeruatorium* exerceat, & *in corpore*, *per corpus*, affectiones *corporeas*, actiones diuinæ ſapientiæ circa affectiones *corporeas*, agat, agitet, ſectetur, recolat, æſtimet, & inter hæc verſetur.

(Scio non eſſe operæ pretium, omnes implicationes perplexæ

plexæ mentis humanæ, nempe maxime ad errandum præcipitis, in viam retrahere velle; vnde non tam tempus perdere placet, in eiuſmodi irritis παραδιατριβαῖς corrigendis, quæ in omnia propemodum offendunt: ſed ſufficit vel obiter monere, ne quis alius communium ſtudiorum, quæ *Philoſophica* vocant, pariter imperitus, in eandem foueam cadat. Nempe euitari vtique debet alieniſſimarum illarum acceptionum ludibrium, qua *Vita hominis*, confunditur cum vita *corporis*: & vita corporis, cum *actione per inſtrumentum.*

Cum enim homo proprie ſit *Anima*; corpus autem vniverſum, nihil niſi *officina* eius: interim vtique non ſolum huius officinæ *materialitati*, ſed abſolute etiam *obiectorum* ſuorum inhæſioni *in materiis*, nempe *affectionibus* materiæ, ſimpliciter veluti addicta ſit hæc anima: vtique hominis, id eſt *animæ humanæ*, *Vita*, conſiſtit, non ſimpliciter & *in genere*, in *actione*; ſed ſpecifice in actione *in corpore*, *per* corpus, *in & circa* res corporeas, & *in corpus* etiam ſuum *proprium.* (Phyſico nempe conceptu, quantum vere & euidenter de illa percipimus: quod quidem ipſos maxime Phyſicos paſſim prætervidere, dubito dolendum magis, an ridendum ſit.)

Cum autem corpus hoc, *per quod* agit anima ſeu homo, ſimpliciter ſe habeat vt *inſtrumentum*; *inſtrumenti* autem alia ſit conſtitutio *materialis*, alia *ratio formalis*: certe diuerſos etiam vtriuſque huius reſpectus eſſe, nulla rationalis anima neſciuerit.

Cum autem omnis actio, quam anima *per* corpus exercet, ſit *organica*, ſeu corpus in ordine ad animam ſit ſimplex *inſtrumentum*; inauditum autem & ſine omni exemplo ſit, *actionem* cauſæ ſuperioris *in inſtrumentum*, ſiue *actuationem* vulgo dictam, *inſtrumenti*, ab vlla vnquam ſchola VITAE nomine appellatam fuiſſe: nemo vtique ita ceſpitabit in perplexa loquendi formula, *corpus organicum*, in ſermone de *Vita.*

Cum enim κυρίως ſimpliciſſima ſit diuerſitas hæc, *corporis*,

& *organici*; quilibet inde vtique ſimpliciſſime etiam, quaſi ipſo craſſo ſenſu comprehendit, quod diuerſa ſit ratio *corporis* ſeorſim, quatenus *non organicum* id eſt non *in ipſo actu* organicum eſt: aliam autem conſiderationem deberi, *Organico*, quando, quamdiu, imo potius breuiter & *formaliter*, QVATENVS organice *actuatur*.

Vnde nunquam homini errandi occaſionem præbebit, nedum materiam, formula loquendi: *vita corporis organici.* Niſi enim accipiat, *vita corporis*, QVOD *eſt organicum*, accipiendum erit, *vita corporis* QVATENVS *eſt organicum*; quam locutionem ſciunt adoleſcentuli in ſubſelliis ſcholarum claſſicarum, æquipollere locutioni: *Vita organi* ſeu *inſtrumenti* (quod eſt corporeum.)

Hoc autem ſignificatu prodit inaudita illa *Vita inſtrumenti* pro *actuatione* inſtrumenti, ſeu tranſitorio actu cauſæ ſuperioris, *per* inſtrumentum, in quodlibet obiectum. Sed faſtidium certe eſt, his rebus immorari, quarum iudices e ſcholarum ſcamnis peti debent.)

Neque minus de ipſo DEO, vix vllum vſquam eſt dubivm, nullo alio reſpectu quaſi propiore dici prædicatum *Viui*, niſi duplici illo reſpectu, partim quod Ipſe *duret* atque ceſſationis ſit expers: partim quod omnium a ſe creatarum rerum, *durationem* atque perennitatem ipſe *præſtet*: quod etiam diſerte eloquitur D. Paulus, quod *in ipſo viuamus, moueamur, atque ſimus.*

Eiuſdem ſenſus eſſe videtur illa loquendi formula, in veteri Teſtamento ita familiariter obuia: *Viuit Deus, & viuit anima tua*; it. *viuit Dominus meus Rex* &c. quæ loquendi formulæ, ſicut aperte non magis *affirmatiuæ*, quam vere *optatiuæ* ſunt, nempe ſignificantes: *velit Deus, vitæ Dominus atque Fons, vt anima tua viuat, vt Dominus meus viuat*, & prolixe, atque per longum tempus, aut poſt longum tempus, veritatem aſſerti mei firmam, conſtantem, luculentam deprehendat, & vel

vlciſci

vlſciſci me, ſi fallax inueniar, vel diu mihi propitius eſſe, poſſit &c.

Ita etiam vniuerſa, quoquo modo recepta acceptio velut vniuerſalis, *Vitæ* atque *Viui*, perpetuo inuoluit euidentem aliquam *actiuitatem*, imo potius *actionem*, *in* rebus corporeis, vel vere, vel apparenter *inexiſtentem*, imo *immanentem*: non *tranſitoriam*, neque tam diu, quamdiu ineſſe agnoſcitur, penitus ab omni actu *ceſſantem*.

Hæc de *Vita* magis *in genere* ſumta aut intellecta, imo hoc ipſo in ſtatu veluti magis *abſoluto*. In ſtatu vero *reſpectiuo*, & in ordine *ad corpora*, imo in habitu *corporum* ad ipſam *vitam*, alia vtique mutui habitus æſtimatio inſtitui debet. Nempe, non ſolum in genere conſiderandus ibi eſt, aut inueſtigandus habitus vitæ *ad* corpus, ſed omnino *reciproce*, habitus *corporis ad vitam*. Ex hac enim demum comparatione reſultat & emicat magis *ſpecifica atque formalis* ratio, tam vitæ, quam corporis ad vitam.

Huic conſiderationi fauet vnice conſideratio corporis, *ſeparatim a vita* ſua ſpectati: & ex aduerſo *cum vita ſua* veluti concreti, vita inquam illa *ſua* affecti.

Hæc eſt illa & *vera*, & *vnica* via, rationaliter percipiendi atque ſolide intelligendi, & veram *exiſtentiam* VITAE CORPORALIS, & veram *eſſentiam*: id eſt, tum quod re vera exiſtat aliqua realis *ſingularis conſtitutio* in certis *corporum* generibus, ſecundum quam illa a *corporibus* non ita affectis, exquiſitiſſime differant: tum, *qualiſnam* illa ſit conſtitutio, tam *in* ipſis *corporibus*, qua dum affecta ſunt ita eximie differant ab aliis non ita affectis: & reciproce, qualis nam ſit illa conditio, quæ hanc peculiarem certam differentem conſtitutionem illis corporibus ita *inferat*.

Ita diſtincte ſi inſtituitur harum rerum æſtimatio, atque comparatio, non poteſt fieri, quin dilucide comprehendatur, quanto alius ſit reſpectus atque habitus *vitæ*, quatenus *de cor-*

pore, aut *in ordine ad corpus* dicitur, vitæ *corporalis*; & corporis, quatenus de illo dicitur vita, quod illam habeat ſeu *viuat*: & e diuerſo, cuiuſcunque alterius *acceptionis*, *conſiderationis*, imo ſubinde verius *opinionis* atque fictionis *de Vita*, quocunque tandem alio modo explicanda. Vbi conceptus illi, de *corporis vita*, in *vnione animæ* ſimpliciter cum corpore, imo *actione* eius *ſimpliciter*, & in genere, ne dum *actiuitate* tantum in corpore: imo de ſimplici, immediata, & abſoluta, eius actiuitate aut *actione in genere*, in ipſum corpus, ab illa vnione immediate pendente, profecto vndique & ſimpliciter nihil aliud ſunt, niſi meræ Chimeræ, & vmbratiles, aut ad ſummum ſuperficiariæ, nugæ.

Ita ſpero, imo confido, abunde a me ſatisfactum eſſe quæſtioni, quidnam *formaliter* ſit VITA CORPORIS. Interim tota adhuc ſterilis, imo vere in ſolidum inutilis eſt hæc, quantumcunque etiam exactiſſime percipiatur, indoles atque conſtitutio *vitæ*, atque *corporis vt viui*, ad omnem *reſpectum*, ne dum directum *vſum* MEDICVM.

Ad *phyſicam* certe harum rerum ſcientiam, non ſolum tota idonea eſt, ſed circa hoſce materiales & formales *reſpectus* etiam ſufficere, puto, poteſt, hæc deductio, vt inde penitus intelligatur, tum (1) quid ſit *corpus viuum*, & quid ſit illud, *ſecundum quod* tale eſt atque dicitur: & (2) quid ſit corpus *non-viuum*, tum alias: tum (3) quid in illo ipſo iam viuo corpore, ſit *ex ſe & per ſe* non ſolum a Vita *alienum*, ſed illi etiam *contrarivm*: licet (4) non tam propria aliqua actiuitate, ſiue, vti vulgus ſomniat, *reſiſtentia*; ſed nuda proportione *patibili*, ad alias valde efficaces cauſas: quæ ipſi non multo minus, quam ipſum vitalis *actiuitatis principium*, *inſint* veluti, ad minimum certe præſentiſſime & velut immediate, *adſint* & incumbant.

Dixeris, ita ne vero tam prolixo apparatu opus erat, vt *nihil* ageretur? Certe enim cum præ me feram, quid maxime ad Medicinam faciat atque pertineat, eruere atque demon-

ſtra-

ſtrare, non modo *nihil ad rem*, ſed inſuper etiam, odioſe, *aliud* egiſſe, atque tempus perdidiſſe putari poſſim, quod hæc a ſcopo ita aliena, tam prolixe agitauerim.

Sed longe maioris ponderis ſubeſt huius meæ curioſitatis atque prolixitatis ratio.

Non eo loco poſitæ ſunt res Artis Medicæ, vt ſimpliciter illam ſtatuere, & in proprios aliquos fines, velut a centro ad circumferentiam liberam effundere, ſit integrum. Eo potius redacta eſt, vt non ſolum nullum vſquam *ſuum*, ſed ne vllum quidem etiam ſolum *pro ſe*, locum habeat, ſed vix precario, inter alienas vſurpationes, hic illic quaſi per tuguria obrepere, & qualemcunque receptum *acceſſorium*, obtinere poſſit: ita vndique, quæ ipſi deberentur, alienigenis non ſolum adſignata, ſed ipſo facto occupata ſunt.

Vnde profecto, vt iura finium reuocari, & ita ſuæ ipſi manſiones, ditiones, atque limites, vindicari poſſint, opus abſolute eſt, vt ipſe genius, ſitus atque habitus, locorum illorum, in quibus hodie paſſim peregrinatur, exploretur, & quomodo ipſa in illis tam habeat, quam habeatur, decenter inſpiciatur, adeoque illa ab his rebus liberata, ſinceris ſuis receptibus, in quibus & e quibus res ſuas & habere ſibi, & aliis depromere ac ſuppeditare poſſit, reſtituatur.

Breuiter, plus multo omnino laboris eſt, in *expurgandis* e Medicæ Doctrinæ ambitu, eiuſmodi rebus, quæ arti vere *inutiles*, *otioſæ*, imo multis exemplis, non ſolum ſcandalo atque *periculo*, ſed familiariter etiam *damno* ſunt; & quia audaciſſimo abuſu prorſus etiam introductæ, omnino *expugnandæ* ſunt, & eiiciendæ: quam in conſtituendis ſimpliciter atque producendis illis, quæ plane diuerſo, imo paſſim contrario modo ſumendæ, *habendæ & agendæ* ſint.

Huic ſcopo, *Medicinæ hodiernæ expurgandæ & in aliam longe formam redigendæ*, abſolute & vnice neceſſario, neceſſaria etiam eſt penitior euolutio illarum rerum, quæ cum in Medici-

na proprie nullum vſum aut locum habeant, tamen in poſſesſione plena conſtitutæ, imo in illam etiam ſpecioſis titulis & prætextibus, paſſim iminiſſæ potius, quam intruſæ, videri geſtiunt.

Vnde etiam huic ampliori deductioni, ad minimum hic ipſe talis erit locus & vſus, vt ex ipſa vera eius indole decenter cognita, eluceſcere poſſit conueniente loco atque tempore, quam nullus ipſi, contra vulgi clamores, in arte vera competat vſus, & quam ſterilis, imo vero ſubinde contra, plane gratuitorum periculorum atque damnorum ferax, ſit eius abuſus.

Progredimur itaque ad deductionem atque demonſtrationem prorſus alterius commatis, de qua non vltimo, ſed merito potius primo loco, etiam præmoneri meretur duplex ingens paradoxon, I. quod hæc demonſtratio ad artem Medi„cam adeo exquiſite pertineat, vt verum, euidentiſſimum „atque firmiſſimum eius fundamentum conſtituat, & tamen „II. pro tali, in primis in vero illo ſuo ordine & honore, cum „primis in hodierna ſchola medica, & nominatim quidem, „cuius tamen anima velut eſſe debuerat, practica, vix vl„lum locum, in antiqua vero certe minime ſatis dignum at„que bene circumſeptum, locum inuenerit.

Eſt autem hoc, quod ita demonſtrari debet, vera RATIO INSTRVMENTALIS, ſiue vt vulgo loquuntur, *modus fiendi atque agendi*, *vera media*, quibus illud, quod VITAM dicimus, effectus inquam ille *conſeruatorius*, perpetratur.

Nondum æque poſtulat locus hic, aut patitur ipſum tempus, vt de illis næniis nominatim dicamus, quæ in hoc genere ſcholas medicas paſſim perſonant; vbi pro vero vitæ medio, (quanquam fere nuſquam diſtincte, ſiue de *formali*, ſiue de *inſtrumentali* ratione, & inprimis quidem de hac, quando de *Vita* mentionem iniiciunt, ſollicitos ſe exhibeant) alii, & fere communiſſime, *ſpiritus*, alii *balſamum vitale*, alii *ens aſtrale*, alii (vt *Helmontius*) *formam* quandam *ſubſtantialem*, imo *ens medium* quoddam inter materiale & immateriale &c. crepant.

Nem-

Nempe res eo recidit, vt omnes ſimpliciter MATERIALEM quandam *cauſam* atque *rationem inſtrumentalem* ſupponant, quæ *præſentia* ſua ad minimum, quia aliam rationem expedire non poſſunt, illud efficiat, quod nominare quidem poſſunt, ſed definire non poſſunt, quod *Vitam* appellant.

Sed aliter omnino ſe habet res, dum nequaquam ita *materiali* quocunque, ſed ſimpliciter *formali* dicendo influxu, tota hæc res abſoluitur; nempe ſimpliciter *actione* quadam peculiari. Non tamen *innominata* forte, aut *incomprehenſibili*; ſed *mechanica* prorſus, euidentiſſimæ efficaciæ, quæ, ſi ſolus *phyſicus* ad illam *habitus ſubiecti*, cui inſeruit, ſatis intelligitur, quomodo *effectum*, quem vtique præſtat, adſequatur, non poteſt ſolidum conceptum ſubterfugere.

Dico quod *inſtrumentalis* illa cauſa, qua *conſeruatio* corporis illa, quam *Vitam* appellamus, adminiſtratur, quæque ſimpliciter *formali* agendi modo ad hunc effectum, influere ſoleat, nihil aliud ſit, niſi *actus* quidam *mechanicus*, quo tota illa efficacia conſeruatiua, ſimpliciter & directe *mechanice* abſoluatur.

Eſt enim nihil aliud, quam MOTVS, quo illa heterogenea quæ ab indole corporis non ſolum *aliena* ſunt, ſed etiam *periculum* illi minantur, perpetuis ſucceſſibus e corpore *ſemouentur*, & penitus *eiiciuntur*, vt alienum quemcunque effectum corpori incutere nullo modo valeant.

Neceſſarium autem omni modo eſt, vt etiam hæc ipſa res, *efficacia* inquam *motus*, qua proprie *Vitam* corpori vere *inſtrumentaliter* conciliat, atque præſtat, ita vti decet, *explicite*, atque diſtincte etiam, percipiatur.

Eſt autem hoc tanto magis neceſſarium, quandoquidem etiam alibi paſſim occurrit *muſſitatio* illa, ſeu confuſa aſſertio, *quod vita conſiſtat in Motu.*

Nempe vti paſſim alias in Medica Doctrina, ita in hac etiam illius parte, obſeruanda venit perplexitas illa, qua in genere

nere quidem res agnoſcitur, imo aſſeritur atque ſtatuitur, interim nullo modo euidenter confirmatur, atque ita vera redditur, vt de illa *diſtinctus* atque *firmus* aliquis conceptus formari poſſit. Sicut enim manifeſto perplexus & incertus eſt ſenſus locutionis: *conſiſtit in* -- Quadoquidem ſtrictiore ſignificatu, hæc loquendi formula accipienda videtur potius de *formali* rei alicuius habitu, quam alio quocunque eius reſpectu: ita nusquam tamen ſeſe ſubmittunt, qui ita loquuntur, diſerte illi aſſertioni & expreſſioni, *quod ipſe motus ſit vita*; multo minus, quod ſit *inſtrumentum* vitæ: imo vero proniores videntur in illum adſertionis huius ſenſum, quod motus ſit *effectus vitæ.* Quaſi dicerent, *Vita conſiſtit in eo, vt corpori motum conciliet.* Qui ſenſus, quam alienus ſit a mea acceptione *efficaciæ motus ad vitam*, imo ipſa veritate, palam vtique eſſe arbitror.

Vt itaque recte, & poſitiue magis, innoteſcere poſſit, *qua ratione* Motus, *conſeruatorio* vitali negotio directe ſeruiat: ſciendum vtique eſt, quod hoc inprimis fiat *per remotionem alienorum* a reliqua debita, & integra adhuc, craſi, ſingularum per vniuerſum corpus partium.

Abſoluitur autem hæc *remotio* duplici ſucceſſu; nempe *ſemotione* ab aliis melioribus; & tandem *emotione* ſeu exterminatione ex vniuerſo corpore: vulgo appellantur *Secretio* & *Excretio.*

Sicut enim ſatis ſimpliciter rationi manifeſtum eſt, quod, ſi a reliqua *ſibi firmiter conſtante* corporis craſi atque conſiſtentia, perpetuo depellatur, quicquid vel cauſæ nomine craſin hanc lædere atque turbare poteſt; vel, ſi quid læſum in illa, adeoque decente ſua conſtitutione deſtitutum, *heterogeneum* redditum eſt, id eſt, alienum a corporis commercio: cito, & *antequam latius noceat*, e toto Corpore, cetera ſano, eiiciatur: hoc inquam ſi his modis conſtanter ita perpetratur, ſimplici rationis veritati conſonum eſt, quod ita nihil deceſſurum ſit ipſarum ſingularum & vniuerſarum partium veræ *integritati*:

quan-

quandoquidem *ab inæqualibus ſi auferantur, quæ faciunt inæqualitatem, quæ reſtant, erunt æqualia*:

Ita ſi animus aduertatur ad veram œconomiam corporum viuentium, (vndique, & inprimis in *animalibus* tanto magis, quanto præſentior eſt *corruptibilitatis* eorum ſucceſſus & energia,) comparebit vtique facile, vbi libet euidens illa non ſolum præſentia, ſed omnino etiam efficacia *ſecretionum & excretionum*, tam poſitiua, quando & in quantum fiunt, quam priuatiua, ſicubi deficiunt.

Confido quod ita ſimplex atque plana in genere, tam a priori, quam a poſteriori, ſit harum rerum veritas; quod inquam perpetua tempeſtiua *ſubtractio* alienorum ſimpliciſſime quadret atque ſatisfaciat *conſeruationi* domeſticorum, bonorum atque debitorum, vt nulla dubitatio locum inueniat, aut de illa *formaliter*, vllum iuſtum oboriri poſſit dubium. Greſſum itaque promouere licebit ad *inſtrumentalem* potius ipſum habitum, ſeu verius *materialem* conſtitutionem atque apparatum totius huius Organiſmi, quanam ratione ille ad edendum ſuum effectum ſeu miniſterium procedat.

Non ſimpliciter nempe, *immediate*, & promiſcue, perficiuntur, neque *ſecretiones* illæ heterogeneorum, nec *excretiones*. Nihil inquam hic poteſt, vt nusquam alibi in phyſicis, *Motus in ſe & abſolute* ſpectatus: non oritur ille vbicunque ἀπὸ μηχανῆς, aut irruit in materiam, vt illam propellat & expellat: ſed admouetur omnino materiis illis ipſe *in machina* corporea, & attingit illas, imo exercet & agitat eas *ſub illa* corporea machina, atque *per illam*.

Adminiſtratur autem, & applicatur materiis illis, per diverſos ſubordinatos modos atque ſucceſſus. In genere quidem non tam proxime & ſimpliciter ipſis illis *materiis* ſeorſim directe *incumbens*, quæ expelli debent; ſed vniuerſæ potius illi maſſæ, quæ his materiis quam plurimum *expoſita* eſt, tum ratione *prouentus* illarum, tum ratione *effectus*: In ſpecie vero

Q redun-

redundat vtique motus, ex illa generaliore ſui energia, quaſi *progreſſiue aut ſucceſſiue*, tandem in illas materias ipſas, vt illæ quod dicitur, a reliqua maſſa ſecedant; cooperantibus tamen hic etiam veluti ſpecialibus talibus moderaminibus, quibus *materiales* peculiares *ſtructuræ tranſmiſſoriorum* organorum præſunt, atque miniſtrant.

Eſt autem *generalior* ille *motus*, ipſe ille impulſus totius maſſæ ſanguinis; quo hic perpetuo *progreſſu*, & vti appellari meretur, *circuitu*, indeſinenter agitatur, quam vſitato nomine *Circulationem ſanguinis* vocant.

Hic totius ſanguinis motus, quid magis directe etiam reliquæ ipſius debitæ craſi atque conſiſtentiæ tribuat & conferat, intempeſtiuum eſt preſente loco ſpecialius explanare. Illud autem maxime conuenit attingere, quod *hic ſolus motus ſanguinis*, qua ſimpliciter talis, vtique *minime abſoluat negotium conſeruationis vitalis in ſanguine*, nedum toto corpore.

Sicut enim a priori, tota ſanguinis vniuerſa bonitas, non abſoluitur nuda eius *fluxilitate*; ſed poſtulat tam *craſin* debitam, quam inuiolatam eius *conſtantiam* atque perennitatem; ita tantum abeſt, vt hic talis *progreſſiuus ſanguinis* motus, ſiue ad veram craſin ſeu mixtionem directe faciat, ſiue conſtantiam huius craſeos firmet, ne dum conſtituat: vt potius, plane contra, diſſolutioni huius, atque deſtructioni alicui perpetrandæ, idoneum ſe exhibeat: Imo non *poſſit* hoc ſolum facere, ſed omnino ipſo vero effectu hoc ita faciat atque perficiat. Vt in ſpecialioribus phyſiologicis, ad vſum medicum omnino idoneis, latius atque dilucidius explanare ſoleo.

Dum autem ſanguis vniuerſus, perpetuo hoc progreſſu, ad omnes atque ſingulas corporis partes diſtribuitur, & illas perpetuo ſucceſſu præterit, atque tranſit, fit certe eo ipſo, vt, vbicunque in illis partibus quidquam alienum & heterogeneum *obhæreſcit*, (*Mixtionis* autem magis directe compagi, detrimentum, quam *ſtructuræ*, machinans, adeoque *tenerum*, *ſub-*

ſubtile,& eo ipſo habile, vt cum ſanguinis raptu,& vegeto trans-itu, corripi & auferri poſſit) abripitur ita ſimul ab illo loco, vbi exiſtit, adeoque liberatur ab eo pars talis.

Dum vero ad varia paſſim tam ſecretoria quam tandem excretoria organa, perpetuis ſucceſſibus ita appellit ſeu admouetur ipſe ſanguis, obiectu horum, & uti loquuntur *receptivitate* mobilitatis, quin potius receptiuitate *conſiſtentiæ*, certorum ſolum, cum ſanguine vna allabentium corpuſculorum, contingit ibi, *receſſus* talis, ſeu ſecretio, vt reliquus equidem *ſanguis* (cuius conſiſtentiam iſti meatus penitiores, *teneriores*, non admittunt) ſimplicis illius ſui progreſſus ſucceſſu, hos tales meatus etiam ſimpliciter *præterlabatur*: ſiquid autem in ſanguine, ſeu potius *cum ſanguine* remixtum, vna appulit, cui recipiendo meatus illi propationati exiſtant, fit vtique facilius, vt huiuſmodi materia, communi motu illi cum ſanguine incumbente & urgente incitata, in receptacula hæc obvia impellatur & adigatur, adeoque a reliquo magis homogeneo ſanguine *ſemoueatur*.

Non incommode hodie vulgo *colationis* vocabulo exprimere ſolent hanc ſecernendi methodum ipſi phyſiologi, vt intelligatur non abſimili ratione fieri, quam aliæ *ſeparationes* diuerſæ *conſiſtentiæ* rerum, ſub vno tamen ſchemate *fluido* comprehenſarum], exerceri ſolent; vt inprimis *tenuiores* a ſpiſſioribus hac ratione paſſim ſegregari conſueuerunt.

Quæ ipſa res, vt nimirum inprimis illa, quæ *tenuitatis* diverſa proportione ita a ſe mutuo differunt, tali *tranſcolandi* operatione etiam a ſe mutuo diſtrahantur, ſimpliciſſimæ inprimis proportionis mechanicæ eſt; ita valet etiam omnino, vt tales a *ſpiſſioribus*, citra alias vlteriores ambages, ſimplicius ſecundum maiorem aut minorem tenuitatem conſiſtentiæ ſuæ, diuerſum illum, per diuerſa colatoria ſeceſſum, adipiſcantur.

Non fert tempus aut locus, vt plane ſpecialius has res hoc loco pertexamus; vnde neque gratuitas illas ſollicitudi-

nes taxare eſt operæ pretium, quas ἐν φρονήμασιν αὐτῶν ματαιωθέντες hic confinxerunt, de neceſſaria meatuum colatoriorum exquiſitiſſima figura, figuræ numero-ſingularium corpuſculorum tranſmittendorum appropriata: quam rem peculiari programmate *de paralogismo figuræ pororum colatoriorum*, etiam publice innui; vt a multis annis priuatim etiam ad tabulam depingendo monſtraueram, ante certe quam *Pitkearnii* in eandem rem demonſtrationes editæ eſſent, nedum ad manus meas perueniſſent.

Interim illud magis generale vtique dicere, non fert „magis, quam poſtulat potius locus præſens atque tempus, „quod vtique pleræque illarum materiarum, quæ per has *vi-* „*tales ſecretiones & excretiones*, e reliquo corpore, & ipſo „*ſanguine*, pro illo vitalis *conſeruationis* ſcopo, remoueri „debent, præcipue omnino ſint *tenuitate & agilitate ni-* „*mia metuendæ*; atque adeo inprimis & *actiuioris* ſeu præſen- „tioris, & *penitioris* atque tenuioris, *diſſolutoriæ* efficaciæ no- „mine, periculoſæ: dum interim *craſſioris* heterogeneitatis „vix plus quam vna ſpecies, ad minimum largiore prouentu, „occurrit.

Breuibus, & quaſi per ſummos apices tangendo, ſunt *Excretoria* huiusmodi *heterogeneitatum* præcipua *organa* 1.) Vniuerſa ſuperficies corporis per *cutem*; qua *tenuiſſimæ* materiæ *habituoſo-vaporoſæ*, & reliquæ quaſi ſincerius *aquoſæ*, magis ſolenniter & *ordinarie*, exterminantur 2.) *inteſtinorum* ductus; per quem *craſſiſſima* omnium, *ſpiſſa*, *mucida* recrementa corporis & humorum, cum aſſumtorum furfuribus, e corpore exonerantur. 3.) *Vrinariæ viæ*, per quas *ſalinæ* inprimis, ſimul parcius, & fortaſſis etiam craſſius *oleagineæ*, exterminantur, cum mediocriter larga etiam *aquoſitatis* quantitate. 4.) *Folliculus bilis* cum *ductu* ſuo, per quem *bilis* illa *ſincerior* immediate: per inteſtina vero deinde, *mediate*, cum aliis craſſioribus recrementis, (quæ ipſam, vt *acrem* atque

fer-

feruidam valde *tenuem* oleagineam, & ſubtiliter ſalinam ſubſtantiam temperent, ſimul vero reciproce in ſui *lentore & inertia* illius agilitate temperentur,) ita coniunctim eiicitur.

Hæ ſunt, *ordinariæ* illæ, ſolennes & vſitatæ, viæ, quibus etiam *ordinaria*, partim a conuenientibus *aſſumtis*, proficiſcentia, partim ex ipſo *ſanguine* & aliis corporis portionibus *ſubnaſcentia*, *heterogenea*, perpetuis ſucceſſibus e corpore proſcripta, hoc ipſum ita *repurgatum*, *purum*, & ſibi-neceſſariis rebus *homogeneum*, ab alienis vero vindicatum atque liberatum, relinquunt.

Et ita diluceſcit abunde, quonam *ordine*, Motus ſimpliciter, nempe *remotiſſimo: motus* ſeu circuitus *ſanguinis*, mediato atq; intermedio, ſed tamen adhucdum *remotiore: transcolatorius*, ſiue e communi maſſa *ſecretorius* motus, *propinquiore: Excretorius* autem demum, vltimo, proximo, imo *immediato* ordine, *inſtrumentum* ſeſe gerant, cuius miniſterio corpus licet *corruptibile*, tamen tam a *cauſis*, quam *effectibus* vndecunque obrepentibus, corruptionum, vindicatur, adeoque ſibi, ſuæque intemeratæ *integritati* conſtans, iugiter conſeruatur.

Ita vero omnino ſpero, luculenter conſtare, & ab omni dubio liberum eſſe poſſe, illud noſtrum dogma, quod *vita* " *ſeu conſeruatio corporis, in reliqua quidem ſua corruptibilitate, ſed* " *tamen ab actu corruptionis perpetuo liberi, præſtetur & abſoluatur* " *per nudum actum mechanicum, in ſe formaliter incorporeum ſeu* " *immaterialem, nempe Motum; & quidem ſpecialiſſime, amotio-* " *nem perpetuam alienorum, a bonis atque ſinceris, quo ipſo actu,* " *hæc ab iſtis ita expurgata, in propria ſui integritate ita perennniter* " *conſeruantur.*

Et ita ſatis abunde deductum eſſe confido, non ſolum quomodo corpus *mixtum ſimpliciter* differat a *viuo*: quod etiam *viuum* debeat eſſe *mixtum*: & quidem valde *inſtabilis* mixtionis: ſed etiam quid ſit illud, quod *Vita* dicitur, *in cor-*

pore, ſiue ſecundum quod *corpus* dicitur *viuum*: & denique quonam *modo*, & qua *methodo*, hoc ipſum, hic inquam actus, qui *vita corporis* dicitur, fiat & præſtetur, quibus *mediis* inſtituatur, atque inſtruatur, imoabſoluatur.

Supereſt illud vnicum, vt etiam de *peculiari methodo*, quæ in iſtis *conſeruatoriis* ſeu vitalibus methodis ſeruatur, quæ neceſſaria ſunt ſcitu ſubiiciamus: quandoquidem omnino directe pertinent ad verum intellectum diuerſi *habitus motuum vitalium*, in ſtatu reliquo, adhuc ſimpliciter ſecundum naturam, aut iam præter naturam conſtituto. De hoc tenendum omnino eſt, quod motus illi ſecretorii, & excretorii, quando corpori, ſimpliciter adhuc *ſibi conſtanti*, nec vllo vrgentis *corruptionis* actu correpto & male affecto, adhibentur, *moderatis* admodum, *tranquillis*, & proinde pulcherrime atque commodiſſime *ordinatis* quoque abſoluantur ſuccesſibus.

Cum enim ſemel decenter inſtructa eſt, & vndique conuenienti æqualitate inſtituta, motus huius *Vitalis* energia, & ita *momentaneis* ſuccesſibus *perpetuo* continuatur, non poteſt ita aliter fieri, quin per omnes veluti minutias, vbicunque quidquam *alienum*, vndecunque tandem ſubnatum, ſeſe offert, ſine vlla mora, ſine vlla copioſioris *prouentus*, aut ſociæ *collectionis*, ita temere relicta occaſione, ſatis *mature* & *diſtrahi* ita posſit, vt nuſquam pedem figere & innidulari ipſi liceat; & *tranquillis* etiam, & inſuper *perpetuis* ſucceſſibus, quin etiam ſub parca quantitate, *parco*, imo quaſi nullo peculiari *labore*, ad ipſa vſque *emunctoria* ſeponi.

Quemadmodum enim ad huius generis effectum abunde inſtructa eſt, horum motuum methodus & energia, imo proprie & directe illis, non ſaltim *intentione* dicata, ſed omnino etiam ipſa *inuentione*, *inſtitutione* atque *inſtructione*, ad exſequendum talem effectum ſufficientiſſime exæquata: ita nulla vſquam intercedit difficultas, quin ita *vniuerſim*, & recte atque

atque *ſufficienter*, & *tranquille*, & *ordinate* & quouis modo ac intuitu *proportionate*, hæc omnia conſtanter ſuccedant.

Eo ipſo vero ingens vtique intercedit differentia inter huiuſmodi ſtatum, & inprimis quidem ita *ordinatiſſime*, & *conſtantiſſimo* inſuper eodem tenore, continuantem; & ex adverſo aliunde irruentes, illius, præſertim & *impetuoſas* ſeu *repentinas*, & *copioſas*, & *efficaciſſimi* ſucceſſus, ac vniuerſæ energiæ vehementis, inuaſiones, *ordinariam* hanc tranquillam proportionem velut obruentes.

Quemadmodum enim etiam *a priori*, & ratione ipſius *intentionis*, vel ad minimum *adminiſtrationis*, horum, imo quorumlibet, *motuum*, quando illi *diu*, *conſtanter*, *libere*, prorſus *æqualiter* ſuccedunt, huic tenori *proportionis* facile ita adſueſcit *agens* quodcunque *proportiones* illas *regens*; vt velut ex abrupto ad *proportiones* admodum *differentes*, liberali ſimpliciter promptitudine nequaquam tranſcurrere paratum ſit: ita in hoc ipſo etiam *motuum* tam diffuſo negotio, eiuſque per tam longinquas diſtributiones, non niſi tardioribus ſucceſſibus obtinendâ multum diuerſâ menſurâ, ſatis apparet, difficilius fieri, vt ita etiam *a priori* ſolennis vſitata *proportio*, & *diu* admodum *æqualis* tenor menſuræ motuum *ordinariæ*, ad *extraordinarias*, inprimis autem *plurimum differentes*, incidentium aliunde *inuſitatorum* obiectorum proportiones immediate convertatur atque transferatur.

Euidentiſſima huius rei exempla exhibet inprimis *humana* motuum vitalium œconomia. In hac enim non ſolum directe & ſimpliciter, & euidentiſſime quidem, & inprimis ſolenniſſime, transfertur tota illa proportio motuum, a *vitali* ſyſtemate ad *rationale* atque *morale* officium; ſed reciproce etiam, quando hoc ipſum, *rationale & morale* officium, contra ſuam illam veluti *fixam*, & prorſus *æqualem* ideam, inſolentius confunditur, & contraria ſuo tenori incidentium obiectorum perplexitate percellitur; ibi non ſolum ſui ipſius, & totius *a-*

ctiui-

ctiuitatis ſuæ, nedum *ordinis* decentis, impos inde redditur: ſed etiam nimium quam præcipiti progreſſu, hanc *eandem*, iterum & iterum dico = *hanc eandem* & non aliam, *ideæ ordinis* motuum perturbationem, ſimpliciter & directe in *vitalium* etiam motuum ſyntagma incutit, & vti vulgo loquimur, *transmittit*.

Euidentiſſimum eſt inprimis hoc poſtremum, in efficacia illa *animi pathematum* in *Vitales* motuum ordines. Quod ipſum certe negotium, cum vulgares nudæ phyſicæ docendæ vſurpatores, *Medicæ pathologiæ* etiam neceſſario expertes, vt innumera alia, non poſſint non neſcire; non poteſt etiam fieri, quin a veritate rerum harum, vt toti profani, ſimpliciter excluſi, ætatem exſulent, ab vniuerſa etiam cognitione rerum, quantumlibet de reliquo ante omnium hominum pedes iacentium.

Demonſtraui has res, vt alibi paſſim applicando, ita magis directe etiam priore intuitu, quomodo *idea morum* ſeu animi *motuum*, ab *idea mechanicorum* corporeorum *motuum*, quam maxime prognaſcatur, in diſſert: *de Temperamentorum varia conſideratione*, & de *ſanguinis optima temperie*. Poſteriore vero reſpectu, programmate, *quod animaliæ motuum vitalium pathetica, non ſint ſimpliciter tumultuariæ* &c. Audeo aſſeuerare, quod DEMONSTRATA ibi a me hæc ſint, modo non alii iudicent, quam qui compotes ſunt intelligendi.

Super eſt vt in hac conſideratione, vbi *de iuſta proportione materiarum* excernendarum ad *ordinatam* tranquillam excernendi *methodum*, ſermo eſt, etiam mentio decenter iniiciatur, conditionis *materiarum* ad huiuſmodi effectum proportionatæ. Actum equidem iam eſt de hac re ſparſim; ſed præcipue magis *abſolute*, & non æque in reſpectu ad *oppoſitas* præſertim *conditiones*: conueniet itaque adhuc præſente loco hoc ipſum exequi.

Nimirum, vt effectus actuum *ſecretoriorum & excretoriorum*,

rum, feliciter ſuccedere poſſit, imo exire, requiritur *materiæ proportio*, tam materialibus *organis* ſecretionis & excretionis adæquata, quam *ſcopo* illius, ſiue vt in ſcholis vocant, *impulſivæ rationi*, *proportionata*.

Prior conditio conſiſtit in eo, vt *heterogenea* illa, non *invtilis* ſolum, ſed etiam ad *nocendum* idonea materia, *capacitati organorum* recipientium atque tranſmittentium ita quadret, vt ſine difficultate & ingredi poſſit ſatis expedite, & progredi: & ſatis firmiter etiam, quando ſemel ingreſſa eſt, in illis *retineri*, & vſque ad locum vltimæ *excretionis* etiam deduci: ne in media via iterum alio *dilabendo*, effectum conſtantis *ſecretionis*, nedum plenariæ *excretionis*, fruſtrari poſſit. Sicut etiam non nimia *craſſitie* laborare debet, & ita ne ad ſubeundum quidem, nedum tranſeundum, aut exeundum parem proportionem afferre.

Altera conditio conſiſtit in eo, vt materia huiuſmodi excernenda non ſit enormis *actiuitatis*; inprimis autem non ad ſimplicem illam corruptibilitatem *putredinoſam*, cui totus hic operoſus apparatus vitalium motuum directe oppoſitus eſt, efficacis.

Hoc ipſo enim vtique minime quadraret illi, *ordinaria* illa proportio vitalium motuum, *lentioribus* ſucceſſibus, & *longinquioribus* progreſſibus, ſub ſimplici ſibi relicta corporis craſi, ſatis reſpondens. Adeoque hoc ipſo ab illa actiuitate exceſſiva, coortæ inſolenter copioſæ corruptioni, minime ſatisfacere poſſet, *ordinario* tenori relicta hæc talis proportio exonerationum: Vnde vel euitari non poſſet ruina corporis, & omnium vitalium apparatuum, *materialiter organicorum*: Vel ſi hoc euenire non debeat, abſoluta neceſſitate, ad illam exquiſitam proportionem inſtruendi eſſent *extra ordinem* illi vitales actus, qua præſenti neceſſitati, & *vrgentis* materiæ indoli ex amuſſim conueniant. In qua tamen re, vti non ſolum intentio *extra ordinem* agendi, & *operoſe* quidem agendi, difficultatis merito

rito ſuſpecta eſt; ita tanto euidentior certe eſt illa difficultas longe ſpecialioris atque maioris operoſitatis, INVENIENDI non ſolum exquiſitam ſpeciem talium *extraordinariorum* motuum, ſed inprimis etiam debitæ *ordinationis*, & ordinatiſſiimæ *continuationis* eorundem: manentibus nihilo ſecius adhuc paſſim ſatis dubiis & incertis, inprimis propter varia externa incidentia, certi felicis euentus, non ſolum *ſucceſſu*, ſed omnino etiam *ſpe iuſta*, nedum firma & inconcuſſa *fiducia*.

Actum a me eſt hac de re prolixius in Diſſert. *de Frequentia morborum in homine præ brutis*.

Quantumlibet autem huiuſmodi rerum gratiam facillime faciam illis hominibus, qui in ore quidem ſolos, in intellectu vero nullos habent Mechaniſmos; Siquidem *ideam typi* agendi, ab *actu* ipſo, nedum ab *Agente*, ſeparare, facile Sphæram diſcretionis minus regularem excedit, imo ſubterfugit: tamen neglectus & inde contemptus etiam ſimplicis hiſtoriæ, & quidem non tam quotidie, ſeu quod aiunt *in dies*, quam *in momenta* ipſa, obuiæ, & omnino abunde etiam notæ, ſed ſolum cum aliis phantaſiis non conciliandæ, peſſimi vtique exempli eſt, dum etiam directe ipſum quaſi *neruum veritatis inueniendæ* proculcat.

Loquor de ſimplici conſideratione energiæ illius, quam *animi intentionum* repentinæ commotiones, directe & immediate ingerunt etiam in *typum*, *ordinem*, & *ideam*, motuum *vitalium*: Et hoc quidem immenſum *celerius* atque præſentius, quam abſolute nulla vulgo cognita *materia*, aut vlla ſimpliciter *corporea* actio, facere ſolet. (Efficaciæ enim per *ſenſationem* valde præſentaneæ, eadem ipſa eſt ratio, quæ *patheticarum*.)

Certe enim monſtro ſimile eſt audire, quod *motus* tam ſani, quam morboſi, vitalis tamen cenſus, nullo modo aut reſpectu, vſquam ſint *in poteſtate animæ* rationalis.

Quando enim iam e repentino, quantumlibet etiam abſolute *fictitio*, (vt e mendaci nuncio, e ſtrepitu pro muris motu

tu intellecto,) animo quidem oboritur terror, & *conſilii trepidatio*, & *pulſus cordis*, actus ille etiam ſolenniter *eminentiſſimus Vitalis*, ne *momento* qnidem alio, ſed ſimpliciter *eo ipſo* quo animus percellitur, non ſolum ita *eodem tempore*, ſed reuera etiam *eadem* penitus *ratione*, eodem *typo trepidationis*, corripitur: an hæc ſeorſim, *ſimpliciter vitalis*, eſt actus? an *quatenus* actus, imo quocunque tandem ordine, ab aliis magis directe *vitalibus*, vel *principiis* vel *organis*, ducit ortum ſuum, aut per hæc cum illo *animi pathemate* quemcunque conſenſum aut nexum?

Quis autem non erubeſcat has conſiderationes atque quæſtiones ventilare, circa *efficaciam* vndecunque etiam falſiſſimæ, & ſimpliciter fictitiæ, præſentaneæ *Nauſeæ*, ad *ventriculi* conatus vomendi, ſubinde etiam & enormes, & contumaces, obſtinatæ? vt nequidem tangamus & alios *palpitatorios* atque tremulos, & ipſos grauiſſime *conuulſiuos* motus, iam a *terrore*, iam ab *iracundia* prouocatos: Subinde etiam ſimpliciter *ſtata tempora* ſeruantes, & quidem cum *primo* illo tempore, quo talem ortum cœpit talis commotio, peculiariter ſymbolizantia.

Hæc, quæ ne plebem quidem ipſam prætereunt, vel non intelligere, vel negligere, certe indignum fuerit harum rerum theoriam adſpirantibus.

Ego vero & aſſeuero, & conſtantiſſime vrgeo, quod *animi pathematum* ita *directa* & identica efficacia, in actus *vitales*, etiam *præcipuos*, imo a quibus reliqui *ſpecialiores*, & ipſi tandem *ſpecialiſſimi*, indiſſolubili nexu pendent, ſit tale negotium, quod tam in *phyſica hiſtoria*, quam *medica theoria* æque atque *therapia*, præcipue etiam *prognoſi*, exactisſimam penitus animaduerſionem ad ſe vocet, & nuſquam negligenter haberi, aut quæ contra eius veritatem ſunt, falſo ingeri debeant.

Sed abſit, vt in omnibus, inprimis in ſenſus ipſos, ne dum rationem perſpicacem impingentes errores, ſanare cor-

di habeamus: vnde recto potius gradu in via veritatis vltra progredi ſatis habemus. Semper certe menti obuerſatur egregium illud effatum, quod Cicero ſuis verbis protulit: *Niſi vtile eſt quod facimus, ſtulta eſt gloria.* Et puto profecto habere me, & quemlibet non penitus in diem viuere paratum, quod agnoſcat, *vitam eſſe breuem*, artem autem *longam*: imo infinitam, ſi nunquam quiſquam defectibus eius ſubuenire in animum inducat, aut incipiat ad minimum, ſinminus progredi, ne dicam abſoluere poſſit.

Incuſſit iam dudum profundum animo faſtidium recentior illa polypragmoſyne, qua innumera non tam aguntur, ſed agitantur ſolum; nihil autem vſquam peragitur: imo ludibriis illis diſtractionum ſemel eneruatæ mentes, non ſolum ipſa intentione abeunt ab omni vtili ſcopo, & connexione rerum cum diligentia quærenda, atque proſequenda: ſed etiam intentionem ipſam amittentes, impares re vera euadunt ſeriis rebus & animi conſtantiæ, quæ ad operoſiorem inuentionem atque proſecutionem ſtabilium NEXVVM requiritur: ad quam rem liberæ illæ, imo effrenes euagationes atque graſſationes πολυπράγμονες, abſolute irritæ ſunt.

Eſt itaque totius etiam huius prolixioris hactenus deductionis meæ, *ſcopus* omnino præcipuus, imo vnicus, vt vſus inde colligatur *Medicæ* doctrinæ atque arti inſeruiens: neque hoc ſolum, ſed ſi quid etiam ſub hiſce rebus verſatur, quod medico Vſui *moram* faciat, aut *damnum* adferat, illi ſi quam gerit, larua detrahatur, & ab artis ſalutaris ambitu ac ipſis pomœriis, proſcribatur.

Dudum profecto eſt, & antiquiſſimis, quorum ad nos monumenta durauerunt, temporibus iam viguiſſe apparet, quod homines non ſolum iuſto, ſed fere paſſim etiam nimio plus, nudis *materiæ adfectionibus internis ſimplicioribus* animum applicantes, tam ad multiplices *nexus*, quam præcipue ACTIONES circa illas materias occurrentes, minime condigne attenderunt.

Non

Non placet numeroſa harum rerum exempla imo ſpecimina allegare, quomodo etiam ingentibus rerum corporearum *ſyſtematibus*, vt vero vocabuli ſenſu loquar, imputatæ ſint, tanquam *propriæ, inſitæ atque immanentes* (ſcholæ dicunt *eſſentialiter inhærentes*) variæ adfectiones; vt aquæ *fluiditas* & *humiditas*; aëri *frigiditas*; igni *motus proprius ſurſum* aſcenſorius, imo propria & ſimpliciter ſpecifica *ſimplex* materia: rebus, quæ *graues* dicuntur, abſoluta, propria inſita *tendentia ad centrum* terræ deorſum &c.& plura adhuc craſſiora.

Recentior ætas, quamlibet ſatis oculate rebus corporeis præficeret *materiam atque motum*; tamen mox prolapſa eſt, & toto pondere procubuit ad ſimplicia illa *materiæ* attributa, *finitatem ſtabilem*, *magnitudinem*, *extenſionem*, *figuram*, & offendiculum illud leuius inſtructis, *ſoliditatem impenetrabilem*, & tamen *phyſicam diuiſibilitatem in infinitum.*

Poſtquam autem ad MOTVM deuentum eſt, ibi planiora quidem ingenia & ad materias alligata, ſatis habuerunt, *motum* etiam, ſi res recte æſtimetur, ſimpliciter reliquis *eſſentialibus materiæ internis proprietatibus* adiungere: non agnoſcentes, nam diſſimulationem profecto non admittit negotium, non innumera ſolum, ſed maxima etiam exempla tranſcendentium, ſeu *tranſcurrentium*, *motuum*, eorumque communicationis etc.

Alia vero non huius commatis, ſed vtique profundiora, eo ipſo vero etiam pauciſſima numero, ingenia, *Motum* quidem eiuſque affectiones, velut *ſeorſim* aggredi laborauerunt; ſed fixit his etiam paſſim non vnam, ſed multas verius cruces, & impoſſibilis comprehenſio plerarumque *affectionum motus*, *quæ vere a relatione cum materia* abſtrahunt, adeoque variæ paſſim circa hanc rem titubationes: & ingens hinc inde implicatio, etiam reſpectu *materiarum*, circa motus *indiuidualium & aggregatorum*; circa motus *vniuerſales*, & vere *particulares* atque *ſpeciales*; & hinc vltimo propemodum loco circa AGEN-

TIA MOVENTIA (cum *omnis actus* ſit *motus*, & contra) PARTICVLARIA, & vere magis *vniuerſalia* : quorum hæc certe, *ſpeciebus* æque *ſubiectorum*, quam *obiecti* ſui, longe minoris numeri ; imo ſi quidem res ſagaciter æſtimentur, vel minimi : illa, quolibet fere intuitu, omnino magni numeri exiſtunt.

Certus autem ſum, quod bonum hunc conatum atque conceptum nihil grauius afflixerit, quam defectus ſufficientis *hiſtoriæ rerum materialium* ; & nominatim quidem per defectum *Chymiæ*, & non ſufficientem æſtimationem atque cultum *Zoologiæ*, id eſt, VIVORVM ſcientiæ.

Quemadmodum enim Chymia circa *diſpoſitiones ad motum* corporum *non viuorum*, varia demonſtrat, tam poſitiue, quam negatiue, circa ea, quæ POSSE generalius fieri equidem putantur, e falſis præconceptis theorematibus, quæ alias nunquam vere & *phyſice probabiliter* concipi valerent ;

Ita plane propemodum incognitæ indolis eſt efficacia *mouentium viuentium* : & hoc quidem non tam ſimpliciter & vnice in ſtricte dicto illo *vitali* negotio, quam inprimis reliquo vlteriore SCOPO, *propter* quem *viua* eſſe atque *durabilia* corpora talia, neceſſarium eſt.

Quantum vero etiam in hoc negatio variæ difficultatis inferat, neglectus *motuum in* AGGREGATIS, & in primis magis velut euidenter ordinatiſſime *organicis* ; & quantum præiudicii hæc res inferat, quibuslibet generalibus opinionibus de *motus indole*, quomodocunque ad hoc tempus adornatis, diſpiciant opto illi, quibus eſt otium ; ſed omnino etiam & *natura* & *cultura*, & expeditiſſimum & inſtructisſimum *ingenium* : qui enim tali deſtituti hic ſe temere intrudunt, profecto toti humanæ Rationi tandem pudori ſunt.

Ne vero multo latius, quam præſentis inſtituti ratio ferat, diffundar in haſce res certe propria ſua extenſione latiſſime plane patentes; coërcebo potius ſtudium meum in ſtrictiore illa ſemita, quæ ad *ſcopum*, ad quẽ vnice tendo, nempe VSVM MEDI-

CVM rectius ducit. Interim dum etiam deuia, ſed tamen huic viæ propius contermina, iudicare eſt animus, non equidem in illa exerrabo, ſed ſolum illud commonſtrabo, quod *alienationem* illorum *a* noſtro *tramite*, declarare poſſit.

Repeto autem breuiter ex hactenus deductis, quod illa corpora, quæ *viua* dicuntur, equidem etiam ſine reſpectu vllo *viuacitatis* poſſint intelligi eſſe *mixta*; *talia* vero *talem* mixtionis ſpeciem habere non poſſint æque, niſi etiam vt *victura*: quandoquidem *vitali* conſeruatione nulla opus haberent, niſi *talia* eſſent: adeoque vita CORPORALIS nuſquam eſſe poſſet, niſi huiuſmodi *mixtione* affecta corpora exiſterent.

Verior interim & euidentior cauſa, propter quam huiusmodi *mixtione* affecta corpora, exiſtere debent, eſt omnino *ſcopus* eorundem *organicus*, cui vllius alterius generis *mixtio* minime ſatisfacere poſſet.

Deinde omne corpus vero ſenſu *viuum*, abſoluta neceſſitate eſt, non ſolum in genere, ſed etiam in ſpecie (& illa quidem numeroſiſſime multiplici,) ſemper *ordinatiſſime aggregatum*.

Vbi, quantumlibet *vegetabilium* ſtructuræ, *organicos* vſus minime cognitos habeamus; poteſt tamen vtique intelligi, quod ad minimum etiam ille generalior ſcopus ſubſit, vt & occupentur, & ab homine rationali etiam ita agnoſcantur, exiſtere tam *numeroſisſima agentia*, quorum quælibet ſpecies *peculiarem* ORDINATE *aggregandi* ordinem, & exerceat & ſeruet: Verum etiam immenſus plane numerus tam in ſpecie, quam inprimis in *indiuiduis*, effectuum huiuſmodi ſtructoriorum re vera in actum deductorum. Cum præcipue etiam in omnivm *animalium*, maxime tamen brutorum vniuerſis *actionibus*, & tanto magis *ſingulis*, nulla vera *finalis* ratio, niſi *vt fiant*, vltimo dari poſſit.

Cum autem *viuo corpori*, ad minimum ipſo facto a poſteriori, abſolute neceſſaria ſit corporis illius ſui ita ſtructi DVRA-

TIO ad longius tempus; cui tamen illa eius pariter ſolennis *mixtio*, *ex ſe atque per ſe*, minime par exiſtat, ſed potius hoc ſui intuitu, ſimpliciter ad *contrarium* durationis vniuerſim, tota apta, nata, atque prona; vt *deſtinationi* illi durationis, ſucceſſus ſuus conſtet, abſolute itaque neceſſarius eſt interventus alterius cuiuſdam *ſubſidii*, & alius vndique indolis, quam illa *materialis* conſtitutio, quod quidem eſt *principium* non tantum *in genere* & ſimpliciter, ſed ſub plane peculiari *directione*, reſtrictione, atque *ordine*, *motus peculiares* adminiſtrans, qui huic *inſtituto*, quod proprie indoli *materiæ* etiam *contrarium* eſt, peculiari ratione ſatisfaciat.

Sed hoc tamen vltimo, & immediata ratione, *formaliter*, non aliter quam *actu in ſe incorporeo*, quamuis *organis* corporeis, propiorem paſſim *proportionem* ad materiam illam corporis, quæ *durationi* vindicare debet, habentibus, in effectum deducatur.

Quantumlibet autem hic actus *in ſe* conſideratus, re vera ſit *incorporeus*; quoniam tamen fit primo *propter* res corporeas, ſecundo *in* res corporeas, tertio *per* organa corporea, poterit certe tribus his *corporeis*, non tam *reſpectibus*, quam ipſis *ſubiectis*, *alterari*, licet nec ipſe *in ſe*, nec *agens* illud quodcunque tandem, quod illum primo & vere *efficienter* inducit, *immediate* attingi vel alterari poſſent.

Nempe hic certe valet diſtinctio illa, quæ proprie tanquam ſimpliciſſima, cum ſui ſimilibus, alias *puerili ſimpliciori* etiam ætati, in ſcholis merito inculcatur, inter τὸ *a priori*, & *a poſteriori*, τὸ *immediate*, & *mediate*, τὸ *ſimpliciter poſitiue*, & *priuatiue*. His enim puerilibus diſcretionibus a primis vnguiculis non decenter comprehenſis, nihil profecto poteſt per totam reliquam vitam ſolide intelligi, quin perpetuæ, & tam craſſæ quidem offenſiones, in res etiam ſimpliciſſimas quaslibet, poſt ſe trahat, vt alacrioribus quidem paſſim riſum, magis autem ſeriis faſtidium, non poſſint non creare.

Vt

Vt itaque deductionis huius vſum ad *Medicam Doctrinam* & *artem*, *theoriam* atque *praxin*, tandem demonſtrem, iubeo ex ipſis dictis perpendere, quod *mixtio* corporis, & inprimis *ſanguinis* alia neque ſit, nec eſſe poſſit atque debeat, quam *ſumme corruptibilis*, & præcipue quidem *fermentatiuo-putredinoſæ* corruptioni, tota ſua *materiali* conſtitutione ſimpliciter expoſita.

Minime itaque vnquam in animum ſuum inducet Medicus, hanc corporis intimam atque *eſſentialem corruptibilitatem mutare* velle, aut corrigere. Et hoc ita *a priori*.

Tanto prudentius autem æſtimabit, quod hoc ipſum *præſtare* etiam nulla veriſimili ratione *poſſit*. Nempe nullis occurrentibus fide vlla dignis eiuſmodi *experimentis*, quibus materiæ, putredinoſæ corruptioni obnoxiæ, conſeruari posſint vlla *methodo*, quæ etiam in *corpore viuo*, ſaluis eius, quales eſſe debent, *materiis*, æque atque *actionibus* pari ratione effectus *conſeruatiui*, in effectum deduci poſſint.

Quod enim attinet ad experimenta aliqua recentioris obſeruationis, odioſum profecto eſt audire interdum talium ita crudas allegationes, vt vix non ipſis auribus ſtatim vim faciant. E quibus vt vnum ſaltim exemplum adducam, cum ab aliquo obſeruatum eſſet, quod *ſal volatile vrinoſum* ſanguini remixtum, *coagulationem* eius impediat, ibi ſtatim Medici, *conſueta ſua* illa *Logica*, decreuerunt, in *viuum* etiam corpus ingeſta hæc ſalia, eundem effectum præſtitura eſſe.

Cum autem, quæ recte vulgo *ſtultorum magiſtra* appellatur, *infelix experientia*, docuiſſet, quod a largiore talium ingeſtione, nihil niſi turbæ, & familiariter quidem non mediocres, neque parui momenti, inde cooriantur, *paruis doſibus* acquieſcere conſtituerunt. Interim cum & illud primarium experimentum, efficaciam illam laudatam non exhibeat, niſi proportionata *larga quantitate*, minime, inquam parua, ſanguini adhibeatur; & ipſi etiam hi ſpeculatores efficaciam illam

adſcribant non *formali* cuidam, ſed ſimpliciter *materiali* agendi modo, nempe *ſaturationi aciditatis* coagulantis, per hoc volatile vt alcali, (qui effectus cum non aliter, quam *combinatione* alcali cum acido abſoluatur, vtique *proportionatam æqualitatem quantitatis* vnius ad alterum ſupponit) quis quæſo rationis adeo immemor cenſeri mereretur, vt neglecta adeo ſimplici atque manifeſta *diuerſitate reſpectuum* horum, tamen nihil diverſum, ſed omnino parem effectum expectaret?

Cum autem regeri hic forte poſſet, quod etiam Medicus non æque in animum inducturus ſit *totam* craſin vniuerſi corporis, eiuſque corruptibilitatem *a priori* auferre; ſed ſolum *energiam* ipſius *actus* corruptorii partim anteuertere, & præoccupare, partim effectus eius iterum *corrigere*, & in integrum reſtituere. Ibi omnino ſciendum eſt, quod vt maximam partem in *phyſica*, ita certe abſolute in *Medica* re, æſtimatio *potentiæ ad actum* prudenter inſtituenda ſit, & re vera canon talis formandus: *quicquid ab omni proportionata ſimilitudine generalium ſymbolicorum actuum, & ab omni certitudine ſpecialiter eorundem, adeoque abſolute ab omni generali atque ſpeciali* EXPERIENTIA *abit, illud nihilominus* POSSE *fieri, & verum eſſe, minime credi debet.*

Iam vero ſi ad huius canonis veram vim exigantur huiuſmodi ſpes atque ſimplices intentiones, non aliter certe, quam irritæ reputari poſſunt, vtpote quas etiam tot ſeculorum, & paſſim quidem abundantiſſima, experientia, non ſolum deſtituit, ſed etiam *contrario* euentu veluti poſitiue vanas atque irritas eſſe oſtendit.

Quid autem ita conſilii, ſi inprimis non tam ipſi corpori, vti ſimpliciter in ſe eſt, ſubuenire neceſſe ſit, vtpote cui iam propria inſita illa energia ſatisfacit; ſed alia *aduentitia*, & non ſolum *quantitate*, propriæ vitali corporis œconomiæ nimium negotii faceſſens, ipſa illa acceſſione ad domeſticas iam impuritates: ſed inprimis *qualitate* & *energia* nimium *præſentanea*,

præ-

præter omnem reliquum conſuetum modum noxia ſe exerit, quæ etiam hoc intuitu tanto magis *ordinariam* illam proportionem actionum ſpontanearum vitalium nimium anteuertat, vt ab illis edomari decenter non poſſit, adeoque omni modo ARTIS ſubſidio opus ſit.

Certe, ſi a ratione conſilium quam ſimplicisſimum petere, idque ſecundum ipſam formare velimus, nullum certius, &, (ſi modo in effectum deduci poſſit) præſentioris æque, atque conſtantioris vſus excogitari poterit, quam illud, vt talis ita *noxia materia ſimpliciter e corpore proſcribatur.* Quandoquidem ſimulac *in corpore non amplius præſto erit, cuiuſcunque tandem de reliquo ad nocendum energiæ ſit, nihil nocebit, & ita abſolute ab illo tutum erit corpus, quando ab ipſo omnino aberit.* Cui rei ſi ſimul conſpiret etiam *promptitudo* huius extruſionis atque relegationis, inſanum certe foret conſilium, hanc ita periculoſam materiam in corpore quidem *relinquere*, ſed *correctioni* eius operam nauare velle, non ſolum ipſam quoque *lentam* atque *tardam*, ſed tandem, in fundo etiam ita *incertam*, vt nulla firma ſpes, ne dum fiducia locum inueniat.

Certe enim hac ratione *duplex* periculum erit, vtrumlibet quidem non exiguum, ſed alterum altero etiam immenſum quantum maius. *Primo* enim, ſi correctio illa efficaciæ noxiæ, non ſatis præſentaneo ſucceſſu abſolui poſſit, manebit vtique iuſtiſſimus metus, ne antequam correctio illa vere in effectum deducatur, interim malignam ſuam efficaciam pasſim exerceat hæc materia: ſi vero *ſecundo*, tentata illa induſtria exitum plane nullum inuenerit, plena illa ſua maligna efficacia conſtanter ita inſtructa, continuabit vtique ita vere ſibi relicta illam ſuam noxiam energiam, & tota Medici præſentia tantundem ita valebit ſine medicamento, quam cum medicamento, nempe nihil.

Cum autem recte æſtimata, & non ex imprudentibus transſcriptionibus, ſed e vere circumſpecto vſu, & hinc inſtitu-

ta *ſincera* obſeruatione, confirmata, efficacia, illa, vti vulgo appellant ALTERATIVA, nempe *materiarum* morbidarum, & quidem ſimpliciter & directe *correctiua* earundem, ſit tam raua auis in terris, vti cordati practici nimium ſciunt: friuola profecto, & honeſte patientis, qui in ipſum totam ſuam fiduciam collocat, curam gerente Medico, abſolute indigna vtique erit, non ſolum ita otioſa, & ad minimum ſumme dubia, niſi notorie irrita atque fallax habeatur, methodus, qua nihil niſi certo ad minimum *periculo*, tota illa medici opera, & quamlibet prolixo apparatu, patiens exponatur.

Omni modo vero, cum hic locus & præſens meum inſtitutum non permittat, vt prolixius hanc ipſam rem tractem, ne quis tamen interim rem ita accipiat, quaſi ea quæ modo de *alterantium*, nempe *materias* ſimpliciter & directe *corrigentium* inefficaci vſu & vanis laudationibus, protuli, ipſa quoque ita ſolum *probabiliter ſuppoſita* magis, quam ſerio poſita, & *poſitiue* vera ſint: omnino hoc, quod verum eſſe, & ego ſatis „ certo compertum habeo; & alii Medici rerum ſuarum ſin- „ cere ſatagentes, & a vanis oſtentationibus alieni, iuxta me- „ cum affatim ſciunt: & fere etiam miſerrimi quilibet Pra- „ ctici triuiales & toti de reliquo ſplendidorum in hoc genere „ promiſſorum perſuaſionibus capti, perpetuis ſuis quiritati- „ onibus, inſcii, & nolentes etiam, firmant (nam ieiuni ſocii, impium habentes, talium panegyriſtarum fidei diffidere, ad minimum ſibi & dexteritatis ſuæ defectui, aut ſi etiam omnia ex præſcripto fecerint, infelicitati ſuæ, hoc imputant, quod in ſe vtique dicunt atque plangunt, nempe quod ego hic) „ diſerte omnino atque rotunde, & ex animi mei ſententia, „ dico: quod efficacia medicamentorum, quæ vulgo directis „ *correctionibus* materiarum morbidarum, deſtinari atque „ commendari, etiam magno numero, ſolent, maximam „ plane partem hoc effectu ſimpliciter caſſa atque vacua, & „ propterea ad hanc intentionem omnino vana, ſint: pauca, fal-

ſallacia & incerta, & fere ſimul ſegnia: longe pauciſſima, "
certa, & vix credibile, quam paruo numero, ſi res candide "
& ſincere æſtimentur: multa autem ex illis, quicquid tan- "
dem forte efficaciæ in illis morbis, ad quos laudantur, vere "
exhibent, longe euidentius in ſubordinatione cum excretio- "
nibus hoc præſtent, quam vlla alia tali ſinceriore, materiæ "
ipſius, aut ſolitæ eius energiæ, ſubactione.

Confirmant autem hoc non ſolum, ſed illuſtrant etiam, obſeruationes eiuſmodi patientium, qui non ſolum in varii generis, ſed ante omnia *grauiſſimæ* paſſim *efficaciæ*, morbis, etiam SINE illis aut ſimilibus, imo ſæpe numero etiam aliqui ſub admodum *diuerſæ*, quin vel plane ſenſibiliter *contrariæ* efficaciæ, *medicamentis*, nihilo minus ab illis morbis liberantur: & quidem non ſolum *nihilo incommodius*, nihilo *incertius* aut *periculoſius*, nihilo *ſegnius atque tardius*, ſed & nihilo *inſtabilius*, aut minus *plene & plenarie*, quam qui etiam *affatim*, imo & *variis* inſuper, iſtius cenſus glorioſis remediis tractati fuerunt.

Imo vero non temere eſt, quod huius negotii mentionem faciam, *reſtitutionis*, inquam, innumerorum hominum, ipſis morbis actu obſeſſorum, *ſpontaneæ*, *ſine Medici vſu*, aut vllorum *medicamentorum*. Neque reſtitutionis ſolum ipſius, ſed quod præcipue notari velim, *conditionum* illarum, quæ ſub hac reſtitutione concurrunt; nempe quod vere nihilo incommodius, nihilo magis ancipiti ſucceſſu aut euentu, quin ſubinde etiam nihilo languidius aut tardius exeant, & pariter etiam plenarie ſatis ad firmam & conſtantem patientes reſtituant, quã vſquam per *medicationes* illas ALTERATIVAS fieri obſeruetur.

His enim rebus ita conſtitutis, quid quæſo concinnius, & prudentiæ etiam mediocri conuenientius haberi poterit, quam planam viam atque tritam inſiſtere, vbi ſcopi attingendi, etiam experientia ipſa multiplex non ſpem magis faciat, quam certitudinem polliceatur. Quadrat huc certe illud Senecæ: *Hæc eſt ſapientia, ad naturam conuerti, & eo redire, vnde excidimus.*

Quia vero, vt ſunt hodie *Medicæ Logicæ* calles, vel in hac plana via offendere poſſet inconſiderata feſtinatio; quod expertus loquor, qui e tali propoſitione meis auribus audiui inferri illam concluſionem: *ita ergo medicus nihil aliud agere poteſt aut debet, quam otioſum ſpectatorem ſe præbere, vt, cum natura omnia agat, ipſe prorſus nihil agat.* Quæ certe concluſio, etiam hinc inde, non niſi paululum, neque tamen ſatis callide, laruatis verbis, infertur, tanquam ſimpliciter dehortando: ſed friuole ita profecto, & vix ſatis honeſte, ſuſpicionem iniiciendo imperitis, quod illi, qui de his rebus, vti decet, loquuntur, ita ſtolidi ſint, vt illas eo ſenſu, quod iſti faciunt, intelligant, adeoque vel talibus vt illi ſunt, adiutoribus opus eſſet, vt in viam etiam publicam & protritam, reuerti valeant. Interim quicquid ſit, re vera cedendum ipſis eſt ex parte, atque concedendum de via, ſi modo etiam hæc illis ceſſio ſatisfaciat; quippe mire cum ſe ipſis diſcordes, *dum alii nolunt ipſi volunt, ſi alii eadem velint, ipſi ſtatim iterum nolunt.*

Itaque confiteor atque profiteor, quod vti multi alii de cætero nuſquam ita inconſiderati viri, ita ego etiam, quisquis de reliquo eſſe poſſim, etiam hanc rem ita intelligam, atque ex me intellectam velim, vt inter TRES *conditiones*, quæ in curatione morborum, ſeu reſtitutione patientium ſperanda, imo promouenda, vſurpari poſſunt, DVÆ intelligendæ ſint ſuadere, *vt negotium ſimpliciter naturæ relinquatur*, & medicus nihil niſi *ſpectatorem* agere debeat, aut potius domi manere.

Quo ipſo nempe intelligere poſſunt, quod ipſis minime ita pertinaciter omnia negare, minime omnium autem quæ vera, in animo habeamus. Vnde ex hac largitione ſi conficere velint, quod ita vtique autor ſim, vt maximam partem, (nempe *bis* inter *tres* conditiones) *nihil agat* Medicus, habebunt me vtique facilem, & per me hoc ipſis licebit.

Sunt autem illæ *tres* conditiones ſequentes. *Primo*, quan-

quando *natura* & actu concurrit, & *ſufficienter*, atque ſatis *ordinate*, ac *decenter*, agit, quæ *conuenit* fieri. *Secundo*, quando, ſiue vulgo *vſitata*, aut adminimum inter quotcunque eiusmodi fortes viros (mediciniſche Entrepreneurs, Waghälſe / und Ritter von der runden Tafel) familiariter graſſans morbis illis medendi ratio, naturæ quolibet ſenſu ſumtæ, *contraria* eſt: *Tertio*, quando, per indiuidua, ſibi non decenter atque *ſatis*, conſtat ipſius naturæ energia; vel etiam *materia* morbi vel ſimpliciter *poſtulat*, vel ad minimum *admittit*, externam opem.

Prioribus illis *duabus* conſtitutionibus non *vtile* ſolum eſt ſpectatorem ſimpliciter agere Medicum, ſed potius, & abſolute quidem ſub *ſecunda* conditione, etiam neceſſe eſt.

Quod enim *primam* attinet, ſicut illa etiam, vti vulgo loqui ſolemus, propria ſua luce radiat; quod videlicet certe, *ἄτοπον* cenſendum ſit, ad ea quæ *ſponte* fiunt, peculiarem operam conferre velle, quandoquidem illa hac ratione certe ſimpliciter ſuperuacua & inutilis fuerit, dum quo non opus eſt, aſſe carum eſt: ita confirmat hoc etiam practicum exemplum, quod hodie tandem paulo magis in vſum deduci, apud cordatiores inprimis practicos, obſeruatur, *Variolarum*. Vbi videlicet recte tandem agnoſcunt atque fatentur, quod *variolis ſponte* ſua bene ſuccedentibus, non ſolum *neceſſaria* non ſit, imo ne *vtilis* quidem ſit directa aliqua artificialis medicatio, ſed etiam propius, imo certius, *periculoſa ſit*. Quam rem primus ita diſerte commendauit *Sydenham*.

Interim quam multiplicem vſum habeat hæc res, in pluribus affectibus, & multis certe admodum ſonticis, exemplo eſſe poſſunt *variæ*, (& inter illas etiam *malignæ*,) *febres*. In quarum aliquibus, exoneratio per *vomitum* in aliquibus *exhalatio* diaphoretica, *tempeſtiua* vtrinque, eximium vſum habere poſſunt: Si tamen ipſa *Natura* has, & inprimis *vomitum*, iam ita inſtruat; imo inprimis certo plane temporis articulo apparara-

paratum ad hunc effectum etiam vegete exhibeat, atque exerat: & tamen eo ipſo tempore medicus, *remedio* Vomitorio, quale etiam ſanum & penitus tranquillum hominem grauiter commouere valeret, vomitum etiam *prouocare* in animum induceret, quid eſſet ἀλλότριον, ſi hoc non eſſet: imo profecto non alienum ſolum, ſed etiam *periculoſum*, imo noxium.

De *ſecunda* illa conditione nemo quidem rationis compos dubitat, quod *nihil agere præſtet*, quam *male agere*: interim vulgo fateri hoc renuunt, quod *male* agant.

Nempe vti ſupra monui, ita omnia, vt ait *Heraclitus*, *ſecundum litem facta ſunt*, vt etiam hi noſtri homines, cum aliis ſemper ſerram reciprocare ament, vt *nihil velint*, *niſi quod alteri nolunt*, *nihil nolint*, *niſi quod alteri volunt.* Illi nempe iidem, hic etiam nunquam otioſi videri geſtientes, conditiones etiam has agnoſcere recuſant, &, quod *Becherus* de Aſtrologis ait, *rem faciunt* (nempe remediorum vſum) *neceſſariam*, *vt ipſi videantur neceſſarii*: ſuas autem illas varias methodos, artes, atque ſpecioſas remediorum formulas & appellationes, erroris aut culpæ poſtulari, viui nunquam ſiuerint.

Enim vero illos quidem ſuas res ſibi habere iubemus; aliis vero, qui dociles adhuc ſunt, imo auidi ſincerorum monitorum, commendamus has res, & vſum illarum exoptatum intemerata fide pollicemur.

Quamuis autem ad *tertiam* illam morborum tractandorum conditionem, iam ita ſatis plano gradu accedere eſſet integrum; tamen, quia a perplexis magis rebus ad conſtantes atque luculentas properando iam omnino ſpecialius de *ſpontanea* illa *vitali methodo* ad conſtitutiones *præter naturam* pergente, procedente, imo ad exitum vſque, & *ſalutarem* quidem, illas perſequente, & de huius iuſtiſſima conſideratione medica, mentionem facere non abſtinui, antequam hanc rem ſpecialius perſequar, placet adhuc filum tractationis noſtræ prægreſſæ generalionis recipere, & aliquo iuſtiore ordine illud proſequi.

Nem-

Nempe aſſerui ſuperius, quod *materialis* conſideratio corporis atque *mixtionis* eius *Medico* nullum vſum præbeat. Confirmo hoc merito præſente loco, tum *a priori*, quod etiam iam paulo ſuperius feci, *quia materialis* conſtitutio corporis, qualis re uera eſt ſecundum naturam, eximie nempe *corruptibilis*, tamen *non debet mutari*. *A poſteriori* vero nec illa (vtiliter) nec etiam alia quælibet, ne quidem ſaltim *poteſt*, ita facile mutari: quandoquidem vera talia, & non ficta, *alterantia*, ſiue *mutantia* remedia deſunt; & in pleriſque huius generis caſibus etiam *tempus* ipſum *actiuitatis* eiuſmodi materiarum, *peregrinarum* ante omnia & aduentitiarum, talem methodum non patitur.

Vnde quantumcunque in ſe vera, adeoque ſcitu *in phyſicis* digna ſit harum rerum hiſtoria, quatenus vere ita exiſtunt; tamen, quia Medico nihil lucis adferunt ad inueniendam *directam* aliquam opem, oppido parum omnino ipſi ita ſeruiunt, aut proſunt.

Quamlibet enim in *pathologia* aliquem vſum habere videantur, re vera tamen, ſi ille ita intelligatur, vt vere dicta *Medico-Therapeutica* pathologia ſub hoc nomine accipi debeat, fallit omnino illa aſſertio. *Phyſicam ætiologiam* enim, vti cum Medica *pathologia* confundere minime decet; ita cum hæc etiam *materialis* conſtitutio corporis viui, magis directe phyſicam *ætiologiam*, nempe veram ſolum fiendi rationem ſimpliciter, exhibeat atque ſiſtat, quam vt tales reſpectus nobis detegat, quibus *directam medendi rationem* opponere, & accommodare eſſet integrum: propterea manet verum, quod tota hæc conſideratio *materialis* habitus corporis, a *medico* vſu directo, vix non vniuerſa ſit aliena. Certe enim neque tale quiddam comprehendit, cui *a priori* ſimpliciter atque directe, vt *materiali* obiecto, occurrere ſit in noſtra poteſtate ſeu arte, nec omnino *a poſteriori* eidem, iterum dico *directe*, & *ſimpliciter vt materiæ*, ſuccurrere, aut opem ferre liceat; ſed vnice

dum vere intelligimus & agnoſcimus, quod *putrida* ſit pars ita corrupta, & (ſed hoc ipſum profecto etiam *a poſteriori*,) certo ſcimus, quod ſemel ita corruptum, neque ſponte, nec arte in antiquam ſuam temperiem *reſtitui* poſſit, propterea ſimpliciter *exſtirpandum* illud eſſe, inde concludamus.

Omiſſis itaque hiſce rebus, tanquam nullam bonam ſpem vſquam admittentibus, progredior ad alteram partem, nempe *veram inſtrumentalem rationem* atque habitum Vitæ.

Diximus de hoc ſuperius, quod nihil aliud ſit, quam *efficacia motuum.* Dico, *motuum*; non quod *motus* ipſe alius ſit hic, alius illic, cum potius *motus* vbi libet non ſit niſi vna res; ſed quod diuerſitatis aliquas rationes ſumat, ab *ordine* ſucceſſiuum & effectuum ſuorum, ſecundum diuerſas *materias*, *loca*, & *organa* corporea, & ipſum tandem *tempus*.

Ita nempe *primo* quidem, totum ſanguinem, cum quibuslibet ipſi remixtis, aliis, & alienis, fluoribus, impellendo, concurrit vtique *vt inſtrumentum* ad vitalem conſeruationem, ſiue energiam, ſed non niſi *generaliſſime*, atque *remotiſſime.*

Dum vero motus hic iam ſpecialius, per *peculiaria* organa, imprimis *ſecretoria*, adigit ſanguinem, ibi *remouendo* hac ipſa actione, quicquid ab integra ſinceri ſanguinis craſi *alienum* eſt, præſtat omnino eidem hoc ipſo puritatis ſuæ perennitatem, adeoque conſeruationis ſanguinis *medium* euadit.

Quia vero materiæ illæ, quæ hac ratione a *ſanguine* remotæ ſunt, iam corruptæ quadantenus, & corruptiuæ, in *corpore* etiam reliquo, & quibuſcunque illius receſſibus retineri, ſine damno abſolute non poſſunt; quandoquidem non ſolus *ſanguis* corruptioni expoſitus eſt, ſed vniuerſum omnino *corpus*, & omnes eius, tam ſolidiſſimæ, quam molliores quoque partes: non ſufficit vtique ita, vt a *ſanguine* ſolum *ſecretæ* ſint ſeu remotæ, illæ *heterogeneitates*: ſed oportet omnino, vt etiam

etiam ex illis receſſibus ſolidarum adhuc partium, adeoque *ex vniuerſo* tandem corpore, *emoueantur.* Quod ſi non fieret, corriperentur vtique ita *ſolidæ partes* corruptelarum illarum energia: & ſi hoc ita procederet, quia ſanguis per partium ſolidarum texturam incedere debet, ea turbata, ibidem in ſtaſes & corruptiones, ineuitabiliter, & præcipiti certe caſu, rueret.

Hæc res, cum inprimis craſſa quædam, & etiam ab vniverſo *ſanguine* eiuſque *circulatione* in ſolidum diuerſa, corruptibilium & corruptiuarum materiarum genera ſub ſe complectatur, certe ſimpliciter *κατ᾽ ἄνθρωπον* informare deberet ingenia, quamuis ad exactiores agnitiones reſpectuum *a priori*, & ſucceſſuum atque effectuū *a poſteriori* ſubſumtiones atque collectiones, imparia.

Quantumlibet enim ſatis cognitum habeam, quod alia ingenii *ἀκριβεία* opus ſit ad cognoſcendam neceſſitatem *a priori*, eiuſque nexum cum ſucceſſibus & effectibus *a poſteriori*: tamen etiam craſſiſſimarum rerum ignorantiam non cadere in quenquam, merito putari deberet: præcipue, cum pro reliquis moribus, ſi quid tale in genere, & nudis terminis in theſi alicui imputaretur, vel pro iuiuria illud acceptum iri, etiam indubium ſit.

Vt vero vtique luce meridiana clarius emicet, quod talia vere ita fiant, applicanda certe hæc veniunt etiam ita in ſe & velut a priori opinioni illi, quæ totum negotium vitale collocat *in circuitu ſanguinis* abſolute & ſimpliciter tali.

Certe enim nemo videri volet ſentire, quod *ſtercus* in inteſtinis ſit *ſanguis*; aut ſit *ex ſanguine*, adeoque *circumlatum* fuerit cum ſanguine; aut quod progreſſus eius per longitudinem inteſtinorum etiam ſit *ſpecies circulationis ſanguinis*, aut pars eius, aut ab illa quocunque tandem modo pendeat. Et tamen nunquam quiſquam crediderit, quod hæc excrementa

omnino abſoluta neceſſitate *eiicienda* eſſe e corpore, negaturi ſint. Quamobrem autem *eiicienda*?

Ita etiam *vrina*, quando ſemel in *veſicam* e ſanguine ſemota eſt, quid habet cum *circulatione* ſanguinis?

An non autem hæc omnia atque ſingula etiam *a priori* penitus neceſſario ſunt emouenda, & quidem ſub certo non ſolum, ſed maxime etiam veloci ſucceſſu *corruptionis*, non ſolum ſui, ſed etiam partium continentium, & in illis etiam commeantis ſanguinis?

Tam longe abeſt ita NVDVS *curſus atque circuitus* ſanguinis, a vera illa *neceſſitate* conſeruationis corporis, quæ etiam *a priori* adeo abſolute neceſſaria eſt; tum in genere, tam in fluidis, quam ſolidis partibus: tum in ſolidis etiam in ſpecie, cum illis corruptio accidere nunquam poſſit; quin directe etiam ſanguinis corruptionem immediate poſt ſe trahat.

Vt vero etiam omnes illas ἀταξίας conſiderandi atque colligendi ad normam aliquam ſimpliciorem reuocemus, abſoluenda omnino etiam breuiter erit inauſpicata illa *ſtimulatio*, cuius prætextu has res expediri poſſe ſibi perſuadent; dum nempe dicunt, materias tales excrementitias *ſtimulare* partes, vt illæ *ſe contrahant*, adeoque contenta illa ſtimulantia expellant.

Quamlibet autem nimio plus ſciam, quod qui has res ita tractare deſudant, non ſolum a nominibus *cauſalium nexuum*, ſed etiam ab ipſa illorum hiſtoria admodum longe abſint, ſeu abhorreant; ſpero tamen adeo rigidos non fore, quin tam ſimplicem conſiderationem in animum admittant, vtrum ſanæ rationi proprinquius videatur, an, quod v. gr. *veſica* facta ſit *eo fine*, vt aliquid eſſet, quod ab vrina *ſtimulari* poſſet? an vero vt eſſet, quod illam ſeorſim a ſanguine *ſuſciperet*, & tandem etiam emitteret?

Vbi præterea etiam de hac ipſa *ſtimulatione*, v. gr. *vrinæ*, quid manifeſtius eſt, quam quod illa *veſicam* minime ita ſti-

mulet; cum non in veſicæ, ſed *ſphincteris* veſicæ commotionibus, qualibuſcunqe tandem, etiam omnis ille ad hanc *emiſſionem*, ſeu vltimam excretionem, effectus hæreat. Qui tamen *ſphincter*, quomodo ab vrina ita ſimpliciter ſtimulari poſſit, quis unquam expediret?

Vt vero e perplexis hiſce rebus in noſtram viam redeamus, vtique nec ipſa adhuc *ſecretio* ſufficit pro vniuerſi corporis neceſſaria illa ſaluatione, vt ab omni illa *energia deſtructoria* immune perſiſtat. Licet enim ſanguis immediate, ipſa *ſecretione* talium heterogeneorum tantiſper conſeruatus, in ſua integritate exiſtere, re vera intelligi debeat; tamen minime *durabilis* eſſet hæc conſeruatio, vtpote ſtatim interitura, ſimulatque illa ex ipſo ſequeſtrata, & alicubi etiam copioſe atque confertim vnita & collecta, *ſolidas* partes corruptura eſſent: quarum interitu etiam ipſi ſanguini parem mox cladem incumbere, nemo contradicet.

Poſſemus de ſanguine ipſo, eiuſque motu circulatorio ſimpliciter & directe adhuc illud monere, vt perpendatur, quænam veriſimilior ratio, phyſica, dico, ratio, videri poſſit, cur vtique ipſe ſanguis ita *in circulum moueatur* ſeu indeſinenter circuletur? an veri ſimilius ſit hoc fieri in *nullo penitus ordine ad vllam* phyſicam *vtilitatem aut neceſſitatem*, ſed ſimpliciter *ſolum fieri, vt fiat*? an vero probabilius ſit, & euidentiſſime quidem, fieri propterea, *quia, niſi fieret, ſanguis ipſe non duraret*. Vere enim opinio illa, quod *vita in circulatione ſanguinis* immediate conſiſtat, idem penitus inuoluit, ac ſi diceretur, *ſanguinem propterea exiſtere, vt perpetuo moueri poſſit*: cum e veriore ſanguinis conſideratione euidentiſſimum ſit *oppoſitum*, nempe quod *motus ille ſanguini propterea adhibendus ſit, vt ſanguis perpetuo* (diu, in longum tempus) *exiſtere atque manere poſſit*: quamuis præterea minime hic *ſolus circulatorius* modus, ſed vlteriore effectu, *ſecretorius & excretorius*.

Sed, miſſis tandem omnibus horum generum reſpecti-

bus, vt illum directe atque preſſe proſequamur, cui præſens hic locus proprie deſtinatus eſt, venit tractanda illa proprie quæſtio, quidnam ex hiſce etiam reſpectibus *inſtrumentalium vitalium actuum* medico vſui ſeruire poſſit?

Dixi autem, & notum vtique eſſe debet, quod nihil cenſendum ſit Medicum eſſe, niſi quod ad vſum artis Medicæ quadret: Et tanto magis quidem, quo magis directe hoc facit.

Iam ſi intueamur REMOTIOREM illum habitum *inſtrumentalis* huius conſeruatorii actus, quem *circulationem ſanguinis* eſſe diximus, & perpendamus, quidnam in hanc directe, aut per illam in reliquum corpus, directe poſſit Medicus? nihil profecto vſquam inuenietur, quod circa illam, ipſum inquam ſiue *impulſum*, ſiue *progreſſum* atque *ſucceſſum* ſanguinis, Medicus reuera ita in poteſtate ſua habeat, vt illud *ordinate*, *moderate*, breuiter, vllo modo *proportionate*, nedum *variis modis* proportionate, exercere & adminiſtrare poſſit.

Statim enim hic iterum dehiſcit præcipitium illud, mendacium perſuaſionum, iam de expeditiſſimis illis *alterationibus materiæ*; Iam de facillima illa *analepſi*, quæ omnes *anomalias* etiam *mouentium*, quæcunque tandem finguntur, non ſimpliciter ſiſtere aut temperare, aut ſuſcitare, ſed, quod hic proprie neruum totius rei conſtituit, ſimpliciter IN ORDINEM REDIGERE poſſit: & quidem in illum *ordinem*, qui non ſolum *in genere*, ſimplici motuum naturalium *ordinariorum*, vt in corpore ſibi conſtante, ſucceſſui quadrare poſſit; ſed etiam tali, quæ quibuslibet *aduentitiarum* noxiarum materiarum, cuiuscunque *actiuitatis* illæ ſint, omnibus *inſolitis* proportionibus quadrent, atque ſatisfaciant. Plane contrario modo ſeſe habet *poteſtas Medici in actus ſecretorios & excretorios*: inprimis autem *poſteriores*. Quis enim neſcit, nedum vt negauerit, quod *Ars* inprimis *Excretiones* varias, *prouocare*, *incitare*, *augere*, *minuere*, *cohibere*, poſſit comuniter etiam vere artificialiter, quo *tempore*, quo *loco* (modo in genere *apto*) voluerit.

Hæc

Hæc certe eſt illa pars, vt vltima atque vere *ſpecialiſſima, vitalis organiſmi*, imo totius negotii vitalis, in quam *vnice*, talia *vere* præſtare poſſit Medicus, vt per hanc ſibi conceſſam poteſtatem, innumeris modis ſuccurrere variis occurrentibus corpori periculis valeat.

Ad hanc ipſam rem adiuuandam, atque ſubleuandam corporis conſeruationem, inprimis per plenariam *euacuationem*, adeoque *remotionem* abſolutam rerum *alienarum noxiarum* a corpore, poteſt pluribus modis concurrere. Certiſſime velut *immediate*, ipſas illas ſpecies *motuum excretoriorum*, quaſi *directe & ſimpliciter* incitando, aut inhibendo; paulo iam *impeditius*, & in certiore ſucceſſu, *vias* diſponendo: *obſcuriore* omnium, & paſſim etiam *difficiliore*, energia, *materiam*, dico ipſam *peccantem*, *directe & ſimpliciter*, ad illas excretionis ſpecies, quæ illi proprie quadrant, diſponendo, & velut adaptando.

Habet itaque certe eximium penitus vſum conſideratio, atque vera notitia illlius efficaciæ, quam etiam *nulla arte adiuta*, in œconomia animali ſpontanee procedentes, *ſecretiones & excretiones*, poſſident & exhibent, ad præſtandam ita vitalem conſeruationem; tum prorſus *ordinarie*, in ſtatu corporis integro; tum etiam iam extra illum ordinem, quando nempe integro ſtatui iam multum inſolitæ, imo periculoſæ materiæ in corpore oberrant: vbi nempe in indiuiduis *vegeto & conſtanti* atque *ordinato* actionum harum ſuarum *typo* atque *exercitio* adſuetis, omnino vtique ſponte perpetratur, quicquid in aliis, ab hac *alacritate* alienioribus, per *artificioſa* moderamina atque regimina exigendum venit.

Dico, ab *illis ipſis* exigendum; quia non ſolum, primo, re vera ipſamet hoc poſſunt, modo poteſtatem illam ſuam in effectum deducere, & ſuſcipere, & debito ordine atque typo proſequi re vera aggrediantur:

Sed etiam, ſecundo, quia omni modo abſolute & ſimpliciter

citer neceſſarium eſt, vt ipſamet *concurrant*. Quandoquidem Medicus *per ſe*, nihil, vel minimum, omnium eorum, efficere in corpore valeret, quæ ſola vtiliter ſibi proponere debet, nempe *motus* tum *remote*, tum *proxime* efficaces ad illam alienorum eiectionem: Sed vnice illorum effectum, in genere quidem, ab ipſo indiuiduo expectare debeat, ita vt ipſi, Medico, non tam ipſos illos *motus*, quam ſolum *modos* illorum, producere obtingat.

Tertio, præterea, quoniam etiam in pleriſque omnino p. n. conſtitutionibus, Medicus neque *faciliorem*, neque cumprimis *certiorem* atque ſecuriorem, methodum inuenire valet, quam illa eſſe ſolet, qua varia huiuſmodi indiuidua, etiam ſine vllis externis ſubſidiis, ſponte ſua, propria inquam *ſua energia* ab illis iisdem periclitationum generibus corpus ſulum liberant.

Vbi videlicet perpetuo notandum eſt, quod illa modo iterum nominata *energia*, re vera merito Corpori *viuo* etiam *propria* intelligenda ſit; nempe, de reliquo abſolute ipſa illa *ordinaria*, non aliter, niſi ſolo *modo* ſeu *modulo*, vel paulo maioris *intenſionis*, vel verſus certum locum *directionis*, vel certi cuiuſdam typi ſeu *ordinis*, varianda.

Quod proinde in *alacrioribus*, atque conſtantioris actiuitatis geniis factu nequaquam ita difficile eſſe, facile comprehendi poteſt.

Hæc proinde re vera eſt illa, nonſolum vtilis, ſed etiam vnice *neceſſaria*, Theoria, notitia, imo ſcientia, quam de *vitali* negotio Medicus inprimis perſpectiſſimam habere debet; quæque non ſolum ſeruiat, imo neceſſaria ſit, *intentionibus* eius, imo efformandis *inuentionibus*: ſed etiam e reliquo toto mediati *vitalis* negotii habitu, vix non ſimpliciter vnice ita ſe habeat, atque gerat; dum nempe ſecundum ea, quæ iam abvnde deducta ſunt, omnes reliquæ circumſtantiæ, vt a *poteſtate*, ita ab *vſu* Medici, re vera alienæ ſunt.

Cum

Cum autem hac ratione ſatis dilucеſcere poſſit, quantum interſit artis Medicæ, vt perſpectam habeat non tantum *diuerſitatem* corporis *materialiter*, ſed & contra, quatenus *viuum* eſt, conſiderati; quo ipſo propoſito meo ſatisfeciſſe videri poſſem: tamen cum multi hominum exiſtant, qui animum ſuum componere ipſimet non valeant, quamdiu adhuc publice & ſolenniter obiecta dubia ante oculos iacent, quæ ipſi proprio marte ſatis enucleare forte non ſtatim compotes ſint; neceſſarium proinde duco antequam finem ſtatuam, adhuc ſuperpondii loco aliquid adiicere de dubio iterum iterumque recocto, *quidnam ſub actionum vitalium ne dicam organicarum, adminiſtratione, tribuendum, atque imputandum ſit* ANIMAE ipſi HVMANAE.

Ita enim formandus eſt verus quæſtionis ſenſus; qui in perplexa illa dubitatione, pro reliquo conſtanti more, nullus eſt, niſi *indiſtinctus*, & generalitate nuda *confuſus*.

Certe enim *brutorum animabus*, hanc *actiones vitales*, ſecundum *materialis* conſtitutionis exigentiam, regendi energiam, non denegauerint, cum in illa ceſſet iſta *ratio*, quæ *humanam* animam impedire ipſis videtur, nempe quod *a rebus materialibus* nec *affici* poſſit, nec in illas adeo quocunque modo *agere*, quia *immaterialis*.

Interim nec in hac ipſa æque tractatione neceſſarium eſſe exiſtimo, de illis reſpectibus multa verba facere, quos partim in Diquiſ. *de differentia Mechaniſmi & Organiſmi* deduxi, partim aliis locis; nempe, quod non ſolum *corpus*, *ſimpliciter propter animam, humanam, rationalem*, inquam, *exiſtere neceſſario* oporteat; Sed etiam *abſolute propter nullam aliam rem*, & omnino etiã ne quidem vlli alteri rei, vel vnicum vſum præſtare poſſit, *Organica* ſua conſtitutione: Quod etiam *anima rationalis* non ſolum *corpori* huic *inſit*; ſed etiam & *per illud agat, ſentiendo:* & *in illud agat, motus locales* producendo.

(Vbi merito deriſui ſunt, qui alias quidem *Metaphyſicas abſtractiones* etiam inconſiderate ſimpliciter damnant; at hoc in loco rem effingunt, neque *phyſicam*, proprio

illorum teſtimonio, nempe ab *anima rationali* vtique perpetrandam: neque *Metaphyſicam*, quippe in *Phyſicos*, vt etiam ipſi craſſo modo volunt, *corporales* motus locales efficaciſſime actiuam, nempe *actum directionis*, ſecundum illos ab *actu motus ſubſtantialiter* diuerſam atque ſeparatam.)

Quodque huius rei exempla & in *phyſicis*, & in *Medicis*, conſideratu digniſſima, & omnibus momentis fieri parata, & *promtiſſime*, & *fortiſſime* paſſim, edat ſub *pathematibus animi*: Quod, ſuper omnia anima etiam ſimpliciter *a priori* rectiſſime *compotem* atque *habilem* ſe exhibeat ad *mouendum* corpus; cum *motus*, vt res *incorporea*, omnino ſupponat *cauſam* etiam parem: Sicut etiam, vlterius, corporis *periclitationes inſignes*, aut plane *violationes*, *rationali animæ*, vti non inepte vocantur, *triſtes* reddunt ſenſationes, & *anxios metus*: Quarum rerum agmen claudit, etiam ab *alia* numero *anima*, intentis *fictionibus*, cum falſis etiam *æſtimationibus* indulgente, *ſtructuræ alterius corporis*, nempe *actui ſtructionis*, oblata peregrina, & a tota etiam illa ſpecie communiſſime ALIENA IDEA; (nempe *non ipſa* quidem *directio* immediate, ſed conceptus tamen communicatus) *ad* ita *inſtituendam directionem*, ſeu potius ſub tali directione perpetrandam *motionem*, qua *ſtructura* corporis efformatoria de puncto ad punctum peragitur; nempe in *Næuis maternis*, vbi etiam comuniſſime non tam inſolita *conſtructio*, quam præcedentis ſtructuræ iam omnino maximam partem abſolutæ, prius iterum *deſtructio*, & tunc demum noua in eius locum *coordinatio*, ſummam conſiderationem poſtulant.

Vbi certe minime mirum eſt, quod, vt hæc ipſa vltima res, ita illæ etiam præcedentes, earumque legitimæ exquiſitæ penſitationes, ſpiſſa ingenia, & paſſim ſuper ipſas etiam materias ceſpitantia, tota, quod aiunt, arena poſt ſe relinquant.

Omiſſis inquam his, ſolum illam quæſtionem luſtrabimus, *quatenus*, *in quantum*, *quo ordine*, diuerſæ tales actiones,

non

non ſolum *animæ* velut imputari ſeu aſſignari poſſint; ſed in iiſdem, imo per eaſdem, omnino etiam anima ipſa, a *directione* illa ſua, imo, pro modis diuerſis ita occurendi, non raro etiam ab vniuerſa ſua *intentione* circa varias tales actiones, dimoueri poſſit? & ſi quid horum ita fiat, qua nam expreſſionis formula hoc enuntiare conueniat.

Ne vero prolixis poſitionibus, quod aiunt, *in theſi*, immoremur, ſubminiſtrat occaſionem ipſa peculiaris *hypotheſis*, quæ arguit, quod quicunque hæc talia animæ tribuunt, faciant hoc, reſpectu & ordine *nexus immediati*, ſiue actionis, nullo *medio* inſtrumento ſubnixæ.

Qvantumlibet enim hanc ſuam ſententiam, qui hæc ita proturbant, hiſce terminis nuſquam forte eloquantur; quando quidem vim illorum, & reliquorum, cauſalem ordinem, vulgato vſu ſignificantium, vel ignorant, vel certe rebus applicare non intelligunt, quin paſſim ὕστερον πρότερον volutent: tamen hoc ipſum prorſus, aliis verbis exprimunt, dum dicunt, ſi anima ſupponatur eſſe Autor vitalium motuum; hi autem " motus quemcunque defectum incurrant: ſi Medicus hunc " corrigere in animum inducat, ſiue vti vſitato vocabulo lo- " quuntur, curare, quod intelligendum ſit, hoc idem ſonare, " & Medicus putandus ſit idem velle, ac ANIMAM CVRARE. " Quod ipſum cum nullo modo ita fieri poſſit, ridiculos putant fore, qui de hiſce rebus loquantur.

Si vero non malitioſa fictio, ſed vera ignorantia Elenchi, huiuſmodi imputationis, aut explicationis vel acceptionis, fundamentum eſſet, certe difficile neceſſario foret huic mederi, imo impoſſibile, per ordinatam methodum diſtinguendi, atque demonſtrandi hoc præſtare. Certe enim irriti hic forent termini illi *a priori*, *immediate*; &, *mediate*, *a poſteriori*: Nedum, *efficienter*, *directe*; aut *inſtrumentaliter*, *per indirectum*. Si enim intelligi poſſet, quid per hos terminos denotari ſoleat, & quid illud in rerum huius vniuerſi œconomia vale-

at, non poſſet quiſquam in huiuſmodi ſimplicisſimis conceptibus tam perdite labi.

His autem rebus irritis, nullum vſquam remanet ſubſidium, niſi vt ſimpliciſſima illa via eligatur, quæ honeſta appellatione mitior, (cum alias hominibus κυρίως talibus, non æque per huiuſmodi ambages incedere neceſſe ſit,) vulgo *argumentatio ad hominem κατ' ἄνθρωπον*, appellatur.

Nempe ſi ille, qui non ita multo ante in platea conſpectus eſt, poſtea in ſuperiore ædium contignatione, aut in turri, conſpiciatur; non iudicandum eſt, quaſi alis eo ſubvolauerit, aut a ſpiritu quocunque eo deportatus ſit, aut vento raptus: ſed quod omnino pedibus ſuis facile eo peruenire potuerit. Nauclerus, quando nauem flectere cupit, aut plane ſiſtere impetum curſus eius, non opus habet, vt ventum in aliud latus cogat, aut faciei illi, vt pictores rudes delineant, os obturet: ſed illic clauum inter aquas obuertendo, hic vela vento ſubtrahendo, facile voto potitur.

Ita etiam fœminæ hoc ſciunt, in machina illa aſſatoria, cuius ſucceſſum, quoties inhibere placet, facillime ſiſtunt, non ſpiram totius machinæ impulſorem, elaſticam, propterea rumpendo; quamuis certiſſime ſciant, quod hac methodo motus ille in ſolidum ſiſti poſſit: ſed obiiciunt qualemcunque remoram, cuicunque, etiam ex vltimis, rotæ, aut ventilabro illi, quod aliæ den Windfang/ aliæ die Unruhe/ appellant.

Confido autem certo fore, vt ex his tam luculentis exemplis agnoſcatur, eſſe omnino poſſibile, *vt alicuius mouentis, ſi non ipſa efficacia, tamen effectus* (ſed, pax, ſtatim iterum termini Metaphyſici!) dico, non mouens illud ipſum, ne mouere poſſit, impediatur, tamen *res, quam mouere deberet*, ita *occupetur*, vt illud mouens *liberam* ſuam vim in illud exerere non poſſit. Quod certe maxime legitima applicatione

tam

tam ad *animam humanam*, quam ad *lapidem*, quo horologia publica impelluntur, quadrat.

Vt vero etiam commonſtrem, quam vtiliter hæc Medicina adhibeatur etiam eiuſmodi malis, quæ vulgo longe magis impedita videntur, & in quibus vir etiam non ſimpliciter indoctus, tamen certo deriſui fore iudicatur; inſpiciemus breuiſſimis, ſecundum hæc paradigmata, quæſtiones illas:

Si anima rationalis a *motibus* vitalibus, qui indeſinenter, (nempe nullo vno momento, ſi omnia recte fiant, omittendis) eorumque *proportione*, parem proportionem *in agendo* ſuas proprias actiones, arripit, aut accipit, aut ſuſcipit, breviter, ſi res hæc ipſa manifeſto ita ſit; an hoc ſit *animæ ipſius in ſe*, talis *diuerſitas*, quæ, vt *a priori*, *ſpecifica* appellari poſſit?

Aut, ſi non *ſpecifica*, *eſſentialis*, *interna*, hæc ſit alteratio, an propterea etiam illam nomine generalis *diuerſitatis* notare, inter homines, (quantumlibet etiam hi ſoli riſibiles ſint) *ridiculum*, adeoque propterea quiſquam honeſte *deriſui*, haberi poſſit?

Tota de qua hoc dicitur, hypotheſis, vt in ſe ſimpliciſſime perſpicua eſt ingeniis ratiocinandi peritis, ita tanto magis illud in ipſa euidens exiſtit, quod ſimpliciter & abſolute has *duas* res pro fundamento habeat; 1) quod originem ſuam trahat *a poſteriori*, adeoque *redundet* demum *in animam*, *ſuperveniat* quaſi animæ, *accedat* eiuſdem actionibus, neque tam ſit vlla *noua ſpecialis* res, quam ſolum *modus rei*; dico, non *animæ*, ſed *actionum* ſolum eius modificatio: 2) quod ortum ſuum ducat remotius, *a cauſis* omnino *corporeis*: propinquius *a motibus inter* atque *circa* cauſas *corporeas*.

Iam cum omnibus hominibus, ſed tamen decenter vſus ſanæ rationis compotibus, notiſſimum ſit, quænam differentia intercedat, inter ſimplicem rei cuiuſcunque conſtitutionem, qualem *in ſe* ipſa, & ita in ordine ad alias res *a priori*, habet; & e contra talem, qualem *accedentem* demum ab ali-

arum rerum concurſu, *a poſteriori ſuſcipit* atque nanciſcitur: imo inſuper, quam non *res illa ipſa*, ſed ſolum aliqua eius *energia*, induit atque recipit: & ſuper omnia, non recipit, *abſolute*, vt velut nouum *concretum* cum illo hinc induat: ſed *ſuperficialiter* potius, quod aiunt, adſciſcat, nec illud æque abſolutiſſime habeat atque *detineat*, ſed velut *adhæreſcens* ſibi, vt fere vulgo loquimur, ſuſtineat atque gerat.

Quemadmodum autem neminem hominem præterire poteſt, quænam ſit differentia inter *rem ipſam*, atque *modum* ſolum rei, ita tanto maiorem hanc agnoſcet in ſubiecto *motus*: vbi nempe *modus Motus*, nihil eſt niſi certus *modulus*, certus *ſucceſſus* eiuſdem, certus *ordo*, ſecundum quem *Motus* ipſe fiat.

Quæ quidem omnia aut ſingula in ipſo *Mouente*, & ipſa penitus eius *ſubſtantia* aut *eſſentia*, *inexiſtere* & *inhærere*, nemo vnquam niſi iſti tales, in animum admiſerit.

Quantumlibet enim *idea* illa, ſecundum quam anima quaſcunque ſuas proprias operationes regit & inſtruit, illi velut *eſſentialiter indita* cenſeri poſſit, quantum ad ipſam *ſpeciem* attinet: tamen quantum *proportiones* concernit, quæ inter actiones, atque ipſas res, in quas illæ exercentur; & inprimis illam proportionem, quæ *tali tempore* etiam *talis*, *certo* tempore *certa* occurrit, adeoque magis, vti vulgo aiunt, a *receptiuitate* materiæ circumſcribitur, quam ab ipſa *actiuitate Agentis* ſimpliciter pendet: facile quilibet capiet, quænam differentia intercedat, inter *generaliorem actiuitatis* illius *diſpoſitionem*, & ſpecialiorem *habitum*, in quem illa, differentibus *modulis*, *deduci* poteſt.

Tanto magis, cum proprie & accurate loquendo vniuerſi illi *moduli*, qui ita in *actiones*, de quibus ſermo eſt, cadunt, minime vſquam differant tota aliqua *ſpecie*; ſed ſimpliciter nudo *gradu*, ſiue vt alias loquimur, ſecundum *magis & minus*: *magis & minus autem non variare ſpeciem*, adeoque

Κυρίως

Κυρίως dictam *diuerſitatem*, nempe *ſpecificam*, inferre non poſſe, adoleſcentes etiam norunt.

Multo minus autem difficultatis cuiquam oboriri bono iure poteſt, *an anima rationalis* ad *menſuras* tales *temporis* atque *motuum* concipiendas, *diſtinguendas*, & *ſecundum determinationem* certam non ſolum repetendas, ſed hoc ipſum etiam cum *voluntate* aliqua ſua agendum, habilis ſit? Quando conſiderantur illæ, non raræ forſitan, & admodum inſolitæ, ſed quotidianæ penitus & vulgo notisſimæ *adſuetudines*, quibus, etiam ſecundum ſimplicem *voluntatem*, ſine corporalium cauſarum concurſu, tum etiam cum tali concurſu, varia exempla edit, inter quæ familiarisſimum eſt, actus *certis horis euigilandi*; aut contra, certis horis, *conſuetis*, *dormiendi* &c.

Quemadmodum de reliquo *nexus animæ rationalis* cum *motibus corporeis* non ſolum diluceſcit ex illis ita dictis *directionibus motuum voluntariorum*; ſed inprimis etiam, ex efficacia animæ *ſpeculantis*, in *ordinem* atque ſeriem, imo vniuerſum paſſim ipſum *actum* ſupremorum motuum corporalium, *pulſus*, *toni* vniuerſalis, & regiminis eius particularis, circa *ventriculum*: nempe in *pulſus* & præſentisſimis, & grauiſſimis mutationibus, a *terrore*, vel etiam *iracundia*; *conuulſiuorum* motuum violentiis, a paribus cauſis, *ventriculi* ſubuerſionibus ab imaginaria *nauſea*.

E quibus vtique vniuerſis rebus, etiam ita *a poſteriori*, κατ᾽ ἄνθρωπον, luculenter apparet *agilitas* ipſa *animæ* ad huiusmodi *menſuras* tam *temporis*, quam *motuum corporalium*, & concipiendas, & determinandas: quemadmodum *a priori*, penitius coſiderantibus ſatis manifeſtum eſt, quod non ſolum *motus* ipſe, vt *res incorporea*, *animæ incorporeæ* commercio, adeoque *conſenſui*, ſit *aptiſſima*: ſed tanto magis vtique *proportio* motuum, & quidem inprimis non tam *ad organa*, quam *ad fines*, ſit aliquid omnino vere θεωρητέον, non autem *corporale*.

(Quod

(Quod modo dixi, *proportionem* motuum aliquam non tam *ad organa*, quam *ad fines* directam exiſtere; facile intelligetur, conſiderando, quod *magis* aut *minus*, *fortius* aut *ſegnius*, vno *tenore*, aut interpolato, omni *tempore* aut *certo*, moueri, minime ab vlla *diſpoſitione organorum* dependeat; ſed ſimpliciter a ratione atque proportione FINIS, ſiue *veri*, & ſecundum naturam, ſiue *ficti*, aut alias præter naturam, vrgentis &c.)

Ita diluceſcit etiam hæc res, ex ipſa *directione voluntaria*, quam cum vtique omnes ſimpliciter concedant *animæ in corpus*, eo ipſo non poſſunt non agnoſcere, quod *directio* hæc, licet per modo dicta, ſiue *celeritas* eius inſtituendæ, ſiue *tarditas*, ab *organis ipſis* nequaquam pendeat, ſed ſimpliciter ab *inſtituto* ipſo, ſiue *voluntate* hoc ITA agendi: cum tamen ſucceſſus huius intentionis in effectum deducendæ, bonam partem ab organorum *habilitate* pendeat; adeo, vt in impeditioribus organis, licet ſummæ rei, nihil decedat, tamen *energia maiore* ad minimum opus ſit: Tamen hoc ipſo ex hoc *habitu organorum ad directionis intentionem*, neceſſario redundet *modificatio* quædam, nempe illa ipſa, quam nomine *ideæ motus* vulgo denotant: cuius vt in rebus ſaltim frequentius occurrentibus, ita tanto magis in perpetuis veluti, tanto facilius fit *ſtabilis* quædam talis obuerſatio, imo *verſatio*, quam *conſuetudinem* vocant.

Vniuerſum autem hoc negotium, quaſi luculentisſime percipi poteſt e recte intellecto *actu ſenſationis*. Quod tamen illis dico, qui intelligunt; nam hos, de quibus hic nobis ſermo eſt, minime intelligere, non certum ſolum eſt, ſed etiam omnibus notum.

Cum enim *ſenſus* nihil aliud ſit quam reactiones ſubtilium *motuum externorum*, in ſubtilisſimos *motus ab anima*, percipiendi fine directe inſtitutos: dico, vere *ex inſtituto* factos atque ſuſceptos; & quidem *reactio*, vti dictum, *externorum* motu-

vm;

vm: quid non expectandum erit ab *internis* huiuſmodi *rea-ctionibus*, ſeu ſimplicium *actionum remoris*, earumque efficacia ad prouocandas *ideas*, imo *intentiones* peculiares, circa motionum inſtituendarum *proportiones*, & illarum, vt alias e crebro vſu, ita hic e perpetuo tali ſtatu, *adſuetudines*.

Quæ ſingula certe quiſquis non intelligit, nihil intelligit.

Quemadmodum autem hæc ita ſatis demonſtrant, quod nemo ſit, qui *eſſentialem* diuerſitatem *a priori* animabus eiusdem ſpeciei, nempe *humanis*, in primis ex hoc capite, tribuat; ita certe ſi in ſenſu ſuo ſano res hæc concipi non poſſet, nempe quod *motibus*, & inprimis eorundem *proportionibus*, ſi nihil aliud, ſaltim *percipiendis*, *anima* ipſa *idonea* eſſe poſſit; & quod inde *ideam ſibi adſuefacere* poſſit, ſecundum quam etiam *directos ſuos* actus poſthac inſtruat: quid demum intelligi poterit de illis ſpeculationibus, quæ *rem ipſam* quidem omnino ſiſtunt, circa *modum* autem fiendi, talia proferunt, quæ non ſolum multo difficiliora, ſed ſi iuxta verum ordinem conſiderationis expendantur, nullatenus vera, eſſe poſſunt.

Dico de illis Opinionibus, quæ *animæ rationalis actiones*, *inclinationes* ſeu *voluntates*, *mores*, a rebus *corporeis* omnino varie alterari poſſe atque ſolere, ponunt; quod hoc autem per *motum* rerum illarum corporearum ita fiat, negant: ſed ſimpliciter a *materiali* ratione corporum hoc pendere, affirmant.

Quantumlibet enim, vtpote a diſtinctis expreſſionibus alieniſſimæ hæ opiniones, *verba* hæc nuſquam diſerte exprimant, & vim etiam *terminorum* horum nuſquam aſſequantur; tamen alterius ſenſus compotes eſſe non poſſunt, quia ſententiam, quod in *motibus* hæc verſentur, ridiculam cenſent: iam vero quænam alia allegari poſſunt corporum principia, ſecundum quæ illa aliquid perficere poſſent, quam *materia*, & *motus*.

Vt vero *difficultates* illas ſuas exuant, neceſſarium certe ipſis erit rotundius ſe exprimere, QVOMODO res illæ *corporeæ*,

ſi *motu* in animam non agant, aliter agant? ſiue, vt vernacula opinionum lingua loquar, quonam alio *modo materiæ?*

Porro, in quidnam in ipſa anima, res illæ corporeæ agant? an in ſubſtantiam eius ipſam? aut in energiam eius, ſeu efficaciam? & in qualem? quod tamen fere iam ſic ſatis exprimunt, dum *ingenium*, id eſt *intellectum*; *inclinationes*, id eſt, *voluntatem*: & *mores*, id eſt, *directiones motorias* pro voluntatis executione, adeoque *omnes animæ actus*, ſub hoc iugum mittunt.

Dico, vt re vera ſine ſiue ambiguitate ſiue latibulo, ſincere ſeſe determinent, neceſſe habebunt eloqui, quonam *ordine* animæ actionibus ita obices ponant? Non dicam an *a priori* vel *a poſteriori*, ne terminorum metaphyſicorum difficultas bonum opus peſſundet; ſed ſolum an *animam ipſam* mutent? an vero *efficaciam* eius ſiue *energiam in ſe* ſimpliciter ita præoccupent, & eneruent? an ſolum *effectibus* ipſis ſeſe immiſceant, vt illi acceſſione harum materiarum impuri fiant? Quamuis enim ita ſatis dilucide præ ſe ferant, quod vtique hæ *materiæ* ius & poteſtatem in animam habeant, non autem *reciproce*, anima in has materias aliquid poſſit; tamen de *modo*, ceu fundamento cui hoc aſſertum innitatur, abſolute neceſſarium eſt *rationem* cui inniti liceat, non ſolum proferre, ſed omnino ſtabilire.

Cum enim ita hæ opiniones antiqua illa arma repudient, nempe canonem illum philoſophicum: *materialis & immaterialis nullum eſſe commercium*; aliud certe fundamentum ſubſternant neceſſe eſt, quo nimirum firment: *immaterialis quidem nullam eſſe energiam in corpus per motus; corpori autem & liberam, & variam eſſe energiam in τὸ immateriale.*

Vbi commoditatis gratia, quamuis ego nihil præſcribere velim, poterunt tamen ad minimum commode, ſub nouum hunc neceſſarium canonem redigere, & illi exæquare, effectus illos, qui in *vitam*, in *motum ſanguinis*, in *motus partium*

ſoli-

ſolidarum, in *variationes motuum corporeorum ſecundum certas menſuras temporum*, in *ventriculum*, in *conformationem magnæ partis corporis*, imo in omnes *motus corporis fortiſſimos*, numero innumeros, & ſpecie longe plurimos, quos *voluntarios* vocamus, per *directionem* illorum determinatam, redundant, e *terrore*, *timore*, *anxietate*, *iracundia*, *deſiderio*, *gaudio*, *amore*, *faſtidio*, *nauſea*, *imaginatione*, & tandem *ſimplici voluntatis arbitrio*.

Quæ tamen omnino merito exigit publicum intereſſe, tam *veritatis*, quam *vtilitatis*, vt fiant *perſpicue*, minime *obſcure*, vt omni errori occaſio præcidatur.

Tunc demum ſua luce radiabunt IV. *argumentationes* illæ, formalibus poſitionibus, ita vti ſequuntur, alicubi prolatæ, (I) Quod, quia negotia Vitalia corporeis motibus peragantur, anima, TANQVAM SOLO IMMATERIALI ACTV potens, *propterea* in illos motus nihil poſſit.

(Vbi determinandum erit abſolute, quid in his corporeis motibus ſit *inſtrumentale*, quid vero *efficiens*, ſeu ſub illis convenientibus, & tamen facile variabilibus motibus, *directionis* actum adminiſtrans, quod alias *actuans* vocant.)

(II) Hoc tamen minime obſtante, poſſit reagere, hoc SOLIVS immaterialis motus capax, Agens, in motus corporeos; exemplo motuum, qui *ſenſuum* (non ſimplicem impulſum, ſed) *æſtimationem* ſequuntur. (qui nempe motus craſſo modo fortisſimi ſunt per organa corporea, & quidem ſecundum *proportionem temporis*, *gradus*, *& finis*; quæ proportio motuum talium, non ſenſus obiectis, vt in ſe ſunt, ſed vti tunc *æſtimantur*, ſimpliciter reſpondet.)

(III) Quod, quamuis hoc Agens, (per primum argumentum,) nihil poſſit in res corporeas, PROPTEREA quia SOLO *immateriali* actu polleat; tamen *mere corporeæ* res, *externæ* penitus etiam, *maximam potentiam* habere poſſint in hoc ipſum nem-

nempe animam, & omnes eius (etiam directas & proprias,) actiones, (nempe SOLVM IDEALES ET IMMATERIALES.)

IV. Et tandem pro colophone e præcedentibus his, ſingulis aut omnibus, ducta argumentatio pancratica: quod, quia hæc & iſta ita ſe habeant, LIQVIDISSIME INDE SEQVATVR, quod animæ actiones a motibus rerum corporearum, quoquo modo alienisſimæ ſint.

Harum rerum ſeries, nexus, & vis eius, ſi firmiter ſtabilita atque præſtita fuerit, ego ſancte teſtor, & credo quod omnes prudentes & periti homines mihi non iurato fidem habeant, quod ſerio credam, imo pro certisſimo habeam, quod tunc tantum abfuturum ſit, vt quiſquam, probationes illas vere ſtabilitas eſſe audiens, illas deriſui habiturus ſit, vt potius horrore perculſum iri ſciam, & mundi excidium inſtans exſpectaturum: quia ſub talibus rerum nexibus poſthac mundus hic nunquam ſtare poterit.

Ego vero vt pergam in mea ſphæra verſari, & Theoriæ medicæ tractationi ſolida fundamenta ſubſternere, moneo porro, ſecundum illa, quæ ſuperius dicta ſunt, vt Medicus non ſolum *veriſſimi*, ſed vere *vnici ſupremi fundamenti* loco, habeat atque æſtimet, *veram notitiam ſecretionum & excretionum*, earumque quocunque *intermedio ordine miniſtrorum*, ſenſim ſenſimque *generaliorum*, *motuum* & *organorum*.

Longisſime autem diſtantem, vt in ſe eſt, ita agnoſcat, & intellligat, *circuitum* ſanguinis, *in ſe & qua talem*. Sicut enim ille, dum etiam recte ſuccedit, ad *Medicam* artem antea nihil reſpicit; & præterea, ad miraculum raro, ſi ſimplex *materiarum*, nempe tam *ſanguinis*, quam *viarum* habitus conſideretur, aliquid ſontici detrimenti incurrit: ita ſi tamen hoc fiat, Medicus nunquam *directe*, *vt circuitum*, vel minimum iuuare poteſt; ſed ſimpliciter, ad ſummum, *materiæ* vitium corrigere: aut multo frequentius, cum illud admodum difficile ſit, ſaltem incoercibiles *corruptelas* illius materiæ

bonam

bonam ſecretionem & excretionem diſponere: quamlibet certe, niſi præcipua Naturæ efficacia hoc ſecretionum & Excretionum negotium abſoluat, ipſe etiam directe nihil poſſit.

Sicut autem prudens medicus me monitore opus non habet, ne omnia *ſpecialiora* ſchemata motuum humorum variorum, quibus, tam *inutilium*, quam vtilium paſſim *ſequeſtrationibus* debitis, *ſecretionibus & excretionibus* perpetrantur, cum *circuitu* ſanguinis *generali*, *quatenus circuit*, in vnum chaos confundat; ſed potius ſatis intelliget, quod totum eius & officium & artificium, nihil aliud pro obiecto habeat, quam vt *ſingularium* potius humorum, præcipue vero *a tota* ſanguinis *maſſa* penitus *alienarum rerum*, *particulares*, & numeroſe varias, *e ſanguinea maſſa*, *ſegregationes*, earumque *tempora*, *ſucceſſus*, *loca* conuenientia, *exitus* plenarios, non ſolum bene intelligat, & *proportiones* harum rerum vere ſciat; verum etiam vt *particulariter*, exequatur, quicquid ad *ſingularum* neceſſitates, *peculiarium ſubſidiorum*, experientiæ ſuffragio, vtile, & inprimis *ſecretorias & excretorias propertionatas* ablationes abſoluens, didicit.

Ita inquam, & profecto non aliter, naſcetur *vera atque ſolida* THEORIA MEDICA; dico vera *rationalis* perceptio VITALIS *negotii*, non ſolum vt *in ſe* verum eſt, ſine omni defectu *reſpectuum atque nexuum* cauſalium: ſed etiam vti ad *artem* Medicam, non ſolum *vere* atque *directe*, ſed etiam VNICE faciat. Hæc Theoria non ſolum *ſcientiam* ſolidiſſimam, ſed etiam *conſcientiam* tranquilliſſimam, ſuppeditabit.

Ego per Dei gratiam ſcio, quid ſcribam, & audacter prouoco omnes homines, rationis ſuæ recte compotes, vt mihi circa haſce equidem in ſe vtique ſimplices res, defectum aliquem ſolidæ, directe ad rem pertinentis, DEMONSTRATIONIS commonſtrent.

Quemadmodum ex aduerſo, ego ſum paratiſſimus, in 50. circiter lineis, plus quam totidem, ex magna parte etiam

iam grauiſſimas, hallucinationes, demonſtrare, circa hoc negotium publice,(& quidem κατ' ἀντίθεσιν, ſi Diis placet, procedendo,) factas: nempe varie ἄλογα, ἀντίλογα, ἄθετα, ἀδιάθετα, ἀσύνθετα, ἀσύςατα, ἀσυλλόγιςα, παρέλεγχτα, ἄσκοπα, ἀνιςόρικα, ἀντίπρακτα. Vt mirum merito haberi poſſit, tam parvo ambitu ita paucarum linearum, tantum numerum offenſionum comprehendi potuiſſe, circa rem ſua propria indole adeo ſimplicem, & ſui compoti rationi planiſſimam.

Talibus autem fundamentis artem Medicam ſuperſtruere, nos, quibuſcunque volupe eſt, poteſtatem minime eripimus; interim vt ſua ſibi habeant libere permittenti, vt etiam illi reciproce, quæ illius ſunt, ab illis ſe abſtineant, neceſſe eſt. Ego iterum mea fide dico, quod ad apodictice demonſtranda hæc, quæ de 50. lineis dixi, ſine vllo labore aut opera, qualibet hora paratiſſimus ſim: minime tamen (licet illæ ἀντίθεσιν in forma tractare affectent) vlla ratione auidus huiuſmodi occupationum, tum quia vtilius, fauente Deo, tempus collocandi occaſio non deeſt: tum quia re vera ſine animi & ſtomachi faſtidio, talis occupatio non poteſt ſuccedere.

Quemadmodum autem etiam alias ἀκυρολογία, ſeu res *in lato*, aut *confuſo* ſenſu accipiendi incuria, omni veriori de rebus *conceptui* atque *perceptioni* obicem ponit; ita ſimpliciter & abſolute vtique abeſſe debet a *ſcientia phyſica*, vtpote *cauſarum* euolutioni, quatenus ſcientia eſt, tota dicata. Abeſſe debet a *Medicina*, *arte* medica, quatenus *habitus* eſſe intelligitur *cum recta ratione effectiuus*: Vbi vero *recta* poteſt eſſe *ratio*, quamdiu peruerſis & præpoſteris, imo alienis, conceptibus atque rerum tractandarum reſpectibus, errat.

Quid, quod nec ipſi *hiſtoriæ* ſimplici conuenit, rerum geſtarum *ordinem* inuertere, & *generalibus* inſiſtendo, *ſpecialiora*, inprimis, quibus *hiſtoria* ita particulariter exprimendis occu-

occupari debuerat, negligere. Aut tanquam hæc etiam ex illis intelligi deberent, imo ſponte fluerent, quaſi ſupponere.

Nempe ſicuti hoc tam in aliis hiſtoriis, quam inprimis in *genealogiis*, abſurdum eſſet; ita cum *ſcientificæ* euolutiones veræ ſint *genealogiæ* rerum, quam alienum foret *affinitates* has inuertere, aut paſſim *generationes*, aut *connubia* quoque, omittere, quilibet facile intelliget.

Ita etiam ſolennis huius hypotheſeos, vt illa quidem nominat, demonſtratio, quod *motus cordis*, adeoque *generaliſſime* ſumtus *progreſſus ſanguinis*, vere & immediate VITA haberi debeant; quia ſimulatque hic ſubſiſtat, omnes actiones per vniverſum corpus, etiam *ſenſitiuæ*, & ipſæ *rationales*, ſtatim & *immediate* ſimul deſinant: Hæc inquam locutio, quod & quantas diſtinctionum neceſſariarum, nedum verarum, *implicationes* inuoluat, cuilibet notum eſſe poteſt. Ita enim certe adoleſcentes Logicam diſcentes, ſtatim reſpondere poterunt, quod mirum non ſit, *negato genere*, eo ipſo momento *negari ſpecies* omnes, & tamen *genus* propterea non eſſe illas *ſpecies* aut *contra*; negatis *remotis cauſis*, ſed tamen *eſſentialibus*, negari illarum *progeniem*, aut certe productionem, *propinquiores & proximas*: negato *inſtrumentali* miniſterio, negari *effectus* ſub illo perpetrandos. Poſita vero etiam (ad ſpecialem effectum directe) *prioritate ordinis*, minime tamen inde ſimul ſequi *prærogatiuam dignitatis*, aut *efficaciæ formalis* vltimæ.

Ita enim circulatio ſanguinis, ſub hac eadem acceptione qua *Vita* eſſe dicitur, ſimpliciter etiam dicenda eſſet *Ratio*; quod certe adoleſcentes Logicæ candidati hoc ipſiſſimo argumento, per nudam inſtantiam, prolixius demonſtrare parati erunt.

Eiuſdem autem omnino cenſus eſt etiam illa inſtantia, aduerſus *corruptionem*, tanquam *ſtrictiſſime* dicendam *mortem*, obiecta; quod *corpora in ſummis frigoribus non putreſcant*, & tamen

men vere ſint *mortua*: *ſpiritu vini* etiam ſtatim infuſa, non putreſcant, & tamen ſint mortua.

Certe vero debebant hic ſine ὀδηγίᾳ, intelligere, quod licet in ſtatu *ordinario*, adeoque ſolenniſſimo, certum omnino atque conſtans ſit, quod veram deſertionem vitalium motuum, *putredo* conſequatur; tamen hoc ipſo, huius poſitione non auferantur *extraordinariæ*, imo quædam etiam *ordinariæ*, corruptionis *ſpecies*.

Sicut enim *conſeruationis vitalis* directum ſubiectum, eſt illa *mixtio*, atque inde fluens *craſis* ſeu *conſiſtentia*, quæ finibus ſuis decenter quadrat: Ita omnis omnino eiuſmodi huius *craſeos* & *mixtionis* corruptio, quæ corpus *vſibus* ſuis, conſtanter, & irreuocabili effectu abſolute inidoneum reddit, vere eſt *mors* eius.

Vnde vtique ipſum *ſerum excrementitium* tam vere eſt *mortuum*, quam pars *ſphacelo* adfecta: Interim vti merito *a potiori* fit denominatio, inprimis pro ſolenniori, non tamen prorſus ἀκύρῳ, accipiendi vſu: Ita valet hoc etiam de efficacia illa *frigoris*.

Sicut enim de hoc *frigoris* effectu, quando vere *mortem* parti intulit, (id eſt *priuationem*, a qua non detur regreſſus ad habitum; talem, inquam deprauationem, vt *conſeruationi vitali* nullus amplius poſtliminio ſit locus) falſo diceretur, quod corpus in vera *ſua mixtione atque craſi incorruptum* ſeruet; ita pari prorſus catachreſi e tali præmiſſa duceretur concluſio.

Minime omnium autem hæc inſtantia in terminis ſeſe probabit vlli CHYMICO, ſed tamen rationali, nempe diſtinctos rerum ſucceſſus, ſecundum verum ſuum ordinem intelligenti, vt ipſe etiam, *artifex*, nempe cum *recta ratione* efficax operator eſſe valeat.

Sicut enim talis etiam *remotas* cauſas, ſed veras tamen *cauſas*, *ad ſpecialem effectum* vltimum tam certo pertinere nouit, quam *genus* ad *ſpeciem*, & *materiam* ad concretum quodcunque *ſpecifica*

ſpecifica forma determinandum: Ita ad *putredinem* pertinere vere atque realiter, omnem *coagulationem ſanguinis*, niſi mature iterum diſſoluatur, experimentis ſufficientibus nouit.

Ipſæ vero etiam fœminæ norunt illam experientiam, quod frigoris effectus ita penetrans, vt non poſſit amplius in antiquam *conſiſtentiam* reuocari res ita congelata, verum ſit *initium putredinis*; id eſt, ſimulatque hoc *gelu* deſinat, progreſſus vlterior *putredinis* non ſolum ineuitabiliter ſequatur, ſed etiam iam ibi notabiliter *inualuiſſe*, ſtatim appareat.

Quemadmodum enim etiam *congelatio* non ſimpliciter & abſolute *vitam* ſubiecti tollit, ſed tunc demum, quando *penitiſſime* penetrando ipſam vſque *mixtionem* corrupit; quod non ſolum in *membris gelatis*, nondum tamen penitiſſimo frigoris gradu, notum eſt, quod prudente gelu illius reſolutione (per *niuem*, aut *aquam* valde frigidam) iterum *viuidis conſeruationibus* reſtitui poſſit: ſed etiam in *pomis*, in *ouis*, non vltimo frigoris gradu ſubtiliſſime penetratis, quæ pari *aquæ frigidæ* medio, priſtinæ ſuæ integritati redduntur. Sicut etiam *Carpio* piſcis, ſi notabili gelu regnante, illi exponatur, donec obrigeſcat, in hoc ſtatu per aliquot horas relinqui poteſt, & tamen poſtea in aquam non plane glaciali frigori proximam, repoſitus, in locum ab actuali congelatione adhuc alienum, v. gr. cellam vinariam reponendo, & glaciali ſuo rigore liberatur, & actionibus tam vitalibus, quam animalibus reſtituitur &c.

Ita ſi tamen gelu fortiſſimum, *poma* ita adfecit, vt veluti ſponte glaciali *ſplendore* niteant, quod vulgus exprimit, daß ſie zu Glaſe gefrohren ſind / diſſoluta reuera eo ipſo etiam intimiore illorum *mixtione*, quomodocunque regelaſcant, ſtatim conſiſtentiam illam exhibent *mollem* atque aſpectu etiam *ſubputridæ* æmulam, vere autem citiſſime vlterius *putreſcentem*, quam proinde vulgus in *pomis* vocula morſch, vt in pyris, teig/ inſignire ſolet: cum alias idem vocabulum *contuſione* grauiter

 læſis

læſis etiam carnoſis partibus, ſeu potius conſiſtentiæ ita læſæ tribuere ſolet.

Quod vero tali gelu fortiſſimo etiam intimior conſiſtentia *mixtorum* mutetur, liquet non ſolum *ouorum* exemplo, quæ huiuſmodi actu in vnam fluidam intemperiem reducuntur, vt quoquo etiam modo a gelu liberata, tamen triplicem illam ſinceræ ſuæ conſiſtentiæ labem ſeruent (1) vt nullam *tenacitatem*, ſed fluxilitatem præ ſe ferant; (2) *vitellum cum albumine* non ſolum *confuſum*, ſed & fere æqualiter ſubactum appareat: (3) etiam coquendo non ita, vti ſincera oua, vniuerſim *obdureſcant*: ſed exerit ſe etiam huiuſmodi efficacia in *vino*, *cereviſia*, *aceto*, imo omnino *atramento ſcriptorio*, quin aliis, inprimis tenerioribus *coloratis decoctis* officinarum tinctoriarum.

Adeo vt etiam hic aduerſus Chymiam, experimentalem ἀκύρως loquantur, quicunque *ſummis* illis & *perpetuis* frigoribus, corpus a *corruptione* etiam *putredinoſa*, potius abſolute liberum ſeruari aſſeuerant.

Concludo itaque tandem, commendando verorum vbilibet, non ſolum e nudo ſucceſſu, ſed etiam *a neceſſitate*, atque exigentia totius ſyſtematis, non ſolum *motuum*, ſed etiam *materiarum a priori*, & *vſuum a poſteriori*, dependentium *nexuum*, veram *æſtimationem* & conſiderationem; ita enim facile apparebit, imo liquido diluceſcet, quid in partim propoſitis, partim productis theſibus aut opinionibus, firmo & intemerato, imo inuiolabili nexu, & vero ordine nitatur, aut contra, illo deſtitutum, infirmo talo ſubnixum, titubantibus veſtigiis vacillet.

Maxime omnium autem diſpicere de hoc conueniet circa applicationem harum rerum ad *vſum Medicum*. Vtrum nimirum verum ſit, quod dentur talia *medicamenta*, & talis vniformis *methodus*, quibus ſimpliciter ſanguinem & *vtiles* humores impellendo, omnibus *particularibus alienis* humoribus, eorumque *effectibus*, quaſi ſponte ſua ſatisfiat: Et hoc etiam

tam

teria peccet ? nihil corrigendo -- ſed proſcribendo conſulitur. Tentaminis correctorii duo pericula. Alterationes ſimplices præcipuas eſſe fallaces -- confirmatur a pari exitu ægrorum, nullis medicamentis, & ſimpliciter alterantibus, vſorum. Ergo medicus plane nihil agere debet ! friuola ſubſumptio. Largior, inter tres conditiones, ſub duabus nihil agendum. 1.) Vbi Natura ſufficit, 2.) Vbi medicus male agit : 3.) Vbi Natura non ſufficit. Exemplum variolarum, imo omnium febrium. Præſtat nihil agere, quam male. Intemperies male agere velle. Probatur inutilitas medica conſiderationis materiæ corporis. Non pathologiæ, ſed nudæ ætiologiæ ſeruientis. Veræ inſtrumentalis rationis conſideratio vtilis. Ordinis motuum quo efficaces ſunt. Offenſiones -- in circulatione ſanguinis -- circuitus, & excretio, ſanguis, vrina, ſtercus, differunt. Poſteriora neceſſitate a priori, finali, (non circulanda) emouenda. Non ſufficit nudus curſus -- neque ſtimulus : emunctoria, a priori non eo fine facta, vt aliquid ſit, quod ſtimulari poſſit. Neque ſimpliciter in omnia emunctoria directe agit ſtimulus. Neque ſecretio ſufficit, ſed propter quam ſit, excretio neceſſaria eſt. Cur ſanguis circumit ? an vt circumeat ? an ſanguis propterea exiſtit, vt ſit, quod moueatur ? an vero motus ille propterea exiſtit atque ſit, vt ſanguis ſit & maneat ? & quidem, pro hoc fine neceſſario, non ſimpliciter circulatorius, ſed maxime excretorius. Inſtrumentalitatis vitæ remotior pars C. S. non eſt in poteſtate medici. Mendacia de efficacia medicamentorum ad hoc. Veritas poteſtatis in Excretiones : media difficultas in materias. Multum itaque lucis adfert notitia ordinis excretionum, vt ipſi ſubueniri poſſit. Subueniri inquam, dum neceſſario concurrere debet. Nulla facilior, ſecurior, certior, datur. Quo melior concurſus, tanto melior ſucceſſus. Hæc eſt directa vtilitas medica, vna, ex vniuerſa theoria vitæ, cætera ſterili. Superpondium, circa dubium de efficacia animæ humanæ ad vitam. Perplexus ſenſus quæſtionis in viam redigitur. De brutis non valent hic dubitantium momenta. Præſupponuntur neceſſaria, certa, Ordinatur ſpecialius quæſtio. Eliditur præpoſtera imputatio, nempe concluſio : quaſi anima immediate ita conſtituatur ſubiectum & obiectum vniuerſæ, imo præcipue practicæ, medicinæ ? ſoluitur per inductiones κατ᾽ ἄνθρωπον. Par paralogon, quod mala adſuetudo, diuerſarum animarum inferat diuerſitatem eſſentialem -- ridiculam. Alteratio modi ſimpliciter ſecundum magis & minus, non infert diuerſitatem ſpecificam. Nec a corporibus, ſed a motibus oritur. Differentia inter rem & modum rei -- ſecundum magis aut minus, diuerſitatem ſpecificam nunquam inferunt. Anima rationalis præ omnibus idonea ad temporis & motuum menſuras : exempla directionis voluntariæ, & identitatis intentionum pathetica-

rum in rationalibus & vitalibus actibus. Incorporeus effectus, incorpoream cauſam poſtulat. Organa vt corporea, ad gradum, ordinem, tempus, motus, nullam abſolutam rationem habent: neque hæ res ad organa, ſed ſimpliciter ad finem. Modificat tamen habitus organorum energiam, aut potius ſupponit, ſeu poſcit illam: quam ideæ proportionis nomen proprie deſignat. Explanat idem actus ſenſationis - - ſed vere intelligendus. Defectus, dum res agnoſcitur, modus negatur, aut alieniſſime exponitur: nempe, quamuis verbis negent, tamen vero ſenſu exprimunt: corpora agere in animam aliter quam motu. Iubentur diſerte loqui, an in animam directe, an in efficaciam eius, an vero effectus ſolum eius. Demonſtrare debent, quod ponunt, corpora in animam agere poſſe; animam reciproce non poſſe. Concilianda proponuntur. Exigitur demonſtratio quatuor argumentorum, quæ harum opinionum promachi ſunt. Quæ ſi vera fient, mundus ruet. Collectim commendantur vſus e conſideratione ordinis ſecretionum & excretionum vitalium. Demonſtrationem hanc eſſe, quam pertexui, in me recipio. Multas circa hæc aberrationes in paucis lineis alicubi oberrantes, facile luci ſiſtendas, ſubindico. ἀκυρολογία *vt vndique, ita ab arte abeſſe debet. Argumentum eiuſdem nerui, quia ſublato circulo omnes actiones auferantur: item aliud ſuppar, contra putredinem: quod exempla pomorum, ouorum, euertunt. Medicatio a priori ſimpliciter in ipſam energiam, quia non ſperanda; - - remotior, in remotum inſtrumentum, non datur, quæ ſufficiat ad ſpecialiſſimum quemque effectum: Boni conſulenda, atque recte exercenda propterea, quæ his ſpecialiſſimis ſpecialiſſime ſatisfacit. Hæc vnica eſt, vera, euidens, ordinata, & præ omnibus prompta, adeoque etiam directe efficax, tam ſpontanea, quam artificialis, methodus, tam præſtandæ, quam vindicandæ corporis vitæ.*

Cum

ARGVMENTVM.

Antiqua confuſio mixtionis corporis, & vitæ corporis, - e diuiſibilitatis - & mixtionis inſcitia, orta. Democritus & Moderni, probabiliter - ſed ſola chymia apodictice ἀτομίαν phyſicam docent. Par confuſio Aggregationis - e negatione indiuidui - quam chymia tollit. Aggregata homogenea heterogenea. Indiuidua mixta, minima; - ad aggregationem adiaphora. Aggregata, vel homogenea, vel heterogenea, ſunt vel ordinata, vel inordinata; illa vel mechanica, vel organica. Differentiæ mixti & viui inſignes duodecim; - magnitudinis -- aggregationis -- diſſolutionis -- modi aggregationis -- durationis -- habitus huius, ad materiam ſui -- ſimpliciter & directe -- aut quaslibet cauſas internas -- par, vt ad durationem, ita ad diſſolutionem, diuerſitas -- Motus in viuis incorporeus -- a principio immanente -- viuentium per indiuidua perpetua regeneratio. Generalis reſpectus ad Medicinam. Hucusque mixtio materialiter & finaliter ſpectanda. Materia etiam viuorum -- fluxa vnione -- terrea pinguis, aquea. Subtilia priora, vnde tandem ſal --, ſpiritus ardens, aut vinoſus. Finalis reſpectus --, proportio materiæ ad vſus. Intimior viuorum mixtio, ſpecifica, imo indiuidualis. ſtructura -- intimior textura -- ordinatiſſime ſuccedunt: non a materiæ ſimplici concurſu -- ſed electiua coaptatione. Structuræ intima ordinatio -- magnitudine, continuitate, figura, ſitu. Vita & nutritio ſubordinantur. Structura etiam inſtrumentaliter vitæ neceſſaria eſt. Principium actiuum vitæ & nutritionis vnum idemque. Vita formaliter quid? corpus viuum neceſſario valde corruptibile; & neceſſario diu durabile: peculiarem conſeruationem neceſſario intercedentem poſtulat. Debet autem conſeruari ita vt eſt, corruptibile: -- imo etiam, ſi quid decedit, ita reſtaurari. Corruptio corporis ſimplex & directa, putredo eſt: præceps, fermentatiua, vnde mature occurrendum. Specialis in homine difficultas, dum refugit hanc corruptionem, & ſtationem prodit -- Agens ipſum, non directa materiæ culpa: quod demonſtratur, partim a priori -- partim a poſteriori, ſuppuratione. Veloci corruptioni operoſe ſuccurritur -- ſegniori otioſe. Methodus eſt exterminatio, & bona reparatio. Vagæ acceptiones vitæ. Verior ſenſus vocis, tam in ſe -- de Deo -- & Anima -- quam in corpore. Vitæ ad corpus, & corporis ad vitam reciprocus habitus, -- & viui corporis ad non viuum. Tota hæc ſcientia

a medico vſu aliena eſt, ſoli phyſico propria. Exquiſite tamen intelligenda medico, remotiue, -- contra modernas ἀλλοτριώσεις. Conſideratio vlterior -- medicinæ fundamentis neceſſaria, - nuſqnam condigne tractata -- De vera inſtrumentali ratione. Næniæ ſcholarum, de vitæ materialibus mediis --, quæ nulla ſunt --, ſed ſimpliciter formalis actus -- motus. Irrita muſſitatio de huius energia ad vitam -- perplexus locutionis ſenſus. Vita præſtatur remouendo -- ſemouendo ſeu ſecernendo, & excernendo. Remotione alienorum ſeruatur ſincerum. In omnibus viuis ſecretio & excretio. Conceptus hic ſimpliciſſimus eſt euidens. Motus excretorius non immediate in ipſas materias agit, ſed mediate; -- ſucceſſibus, in organis, tempore, & materiis. Generaliter & remote, totius maſſæ humorum circuitu; Qui non ſoli ſanguini conſulit: ſed per illum ſanguis ipſe, vt motu impulſus, toti corpori. Progreſſiuus motus etiam diſſolvit -- Tranſitus abſtergit aliena e ſolidis - ſub præterlapſu ſecedunt varia -- per colatoria: tenuitatis diuerſæ. Figmentum de figura pororum. Tenuia nimis & craſſa -- diuerſis locis & ſchematibus -- ordinarie ordinate remouentur. 1.) Motus 2.) maſſæ humorum 3.) ſemouet, propriis organis. 4.) iterum propriis locis & temporibus eiicienda. Ita mechanice fit vita: ordinarie, tranquille, ordinate -- proportionate ad ordinaria excernenda. Improuiſæ irruptioni inſolitorum hæc proportio non ſufficit. Ipſa Ratio confunditur inſolitis -- & iugiter confundit corporeos motus -- animi pathematibus. Huius rei, qui ignari ſunt phyſici, nugas agunt. Conſtans idea corporis motuum -- motibus animi etiam adſuefit: idea animi motuum coporales plane inuolat. Proportio materiarum ad organa -- & actiuitatis, ad tempus -- vtraque inſolita moderationi non ſuppar: -- extraordinarias vero ſubſtituere, homini facile trepidum. Vitanda præpoſtera interpretatio animi pathematum -- monſtroſa theſis contra hæc -- exempla terroris, nauſeæ, næuorum maternorum. Exquiſitiſſime expendenda & expedienda hæc ſunt. Sed ad vſus -- & nexus -- medicos. Nudæ materiarum conſiderationes, actionum cognitiones obtenebrant. Paralogiſmi de inſitis proprietatibus -- etiam hodierni -- motum materiæ inſerunt. Acutiores, Motum in ſe ſcrutantes, minus attendunt differentiam mouentis & motus: -- Defectu Zoologiæ (viuorum ſcientiæ) & chymiæ (mixtorum) Quæ demonſtrant multa non fieri -- quæ putantur poſſe. Ignotus ſcopus vitæ -- neglectus Aggregatorum motus. Reditus ad vſus. Mixtio viuorum, organico ſcopo proportionata -- ordinatiſſima aggregatio -- vltimus finis viuorum ignotus. Duratio viuis neceſſaria -- ab actu incorporeo -- ſed per organa corporea: vbi reſpectus diſtinguendi. Corruptibilis mixtio -- non mutari debet -- neque poteſt. Experimentorum crudæ allegationes, exemplo ſalium volatilium. Canon de vera poſſibilitate phyſico - medica. Medicus hic nihil poteſt. Quid ſi vero ma-

teriæ

tam *commode*, tam *cito*, tam *ſecure*, quam ſi *particulariter* magis *directe*, humorum talium *ſeparationibus*, & *expulſionibus*, opera nauetur: inprimis ſub quacunque patientis, ad *motus animi* atque *corporis*, nimium quam *συζύγω* habitu, ſeu indole.

Licet enim ego, profecto inter paucos propiorum horum temporum Medicos, quam maxime vrgeam *ἀυτοκρατικὴν* illam Naturæ, etiam ſine artis adminiculo, morborum expugnationem; tamen cum illa hoc non præſtet, niſi in quibus *indiuiduis*, & *indolis* ſuæ habitu, & *materiæ* optima diſpoſitione, & *organorum* plenaria tam *libertate*, quam *habilitate*, inſtructa eſt; præterea etiam, quandocunque hoc & intentiſſime & rectiſſime agit, minime omnium tamen hoc abſoluit ſimplici *ordinario* motu *generali* ſanguinis, ſed omnino *ſpecialiſſimis directionibus* motuum, ſecundum *proportionem temporis*, *menſuræ*, *ordinis*, & *locorum* excretoriorum: tanto magis autem ad hoc ipſum vſurpat, nempe conuenienter inſtruit & actuat, *peculiaria organa*, peculiaribus talibus effectibus idonea, vtpote qui ſimpliciter *ordinariis* illis *generalioribus*, minime abſolui poſſent: Propterea tamen certe minime inde mihi imputari poſſet, quaſi ex hac hypotheſi ſufficeret, ſi Medicus *ſimpliciter generali illi naturæ actui promouendo intentus ſit*; quandoquidem hoc ipſo ita *principium petitur*, quaſi natura hic nullo alio, quam ſimpliciter *generali* illo actu ipſa quoque ſic vtatur, non autem *ſpecialibus* plane eius directionibus, imo *ſpecialium* aliorum per ſpecialia organa, peculiariter *proportionatis* proſecutionibus.

Ex hac enim non tam hypotheſi, ſed re ipſa vera e *Naturæ* etiam *autocratica* energia, nihil aliud conficere licet perita argumentatione, niſi illud vnum, quod ſufficere poſſet, ſi per artem Natura directe in illa ſua *energia*, aut *alacritate ad agendum*, & ſimul tamen perpetuo ſeruando conuenientium *proportionum moderamine*, & quidem etiam multum a quotidiano *ordinario typo* differente, vt vulgo loquuntur, ROBORARI poſſet;

 At

At e diuerſo, minime inde fundamentum nanciſcetur illa directa ſubſumtio, quaſi hac ratione ſufficeret, *ſimpliciter circuitum ſanguinis in genere* augere, aut hunc in ſe expeditiorem reddere: cum vel ſimpliciſſime rem æſtimanti, vtique palam ſit, cardinem negotii verti in *ſpecialium & organorum*, & *progreſſuum* per illa, peculiariter etiam *proportionata*, gubernatione.

Quantumlibet autem omnino libentiſſime conſentiam, quod optimum prorſus futurum eſſet illud conſilium, ſimpliciter atque directe *ipſam* NATVRAM ita vno ſimplici actu ROBORANDI, vt illa deinde vniuerſum negotium, non ſolum *energia* ſua iuſta, ſed inprimis conueniente illius *moderamine*, in poſterum ipſa proſequatur & exequatur: tamen, quod meritiſſimo iure in altera illa intentione, *circulum ſanguinis directe* & inprimis *proportionate*, PER ARTEM augendi, taxauimus; nempe quod illud nequaquam *in poteſtate* medici, nedum ita in procliui poſitum ſit: illud valet tanto magis de hoc præſente etiam ſcopo; Cum nimirum hæc, de qua hic quæſtio eſt, ARS, ſimplicem illam talem NATVRAE ROBORATIONEM præſtandi, in hunc diem vtique ſimpliciter adhuc magis in *nuda ſpe* poſſibilitatis hæreat, ſub MEDICINAE VNIVERSALIS titulo, quam vt vllam propiorem *fiduciam* probabilitatis admittat, adeoque fere Medicis vſibus, qui non *ſpem*, ſed *rem* poſcunt, inepta ſit. Vnde vtique tantiſper illi methodo inſiſtere neceſſe eſt, quæ vere & re ipſa in effectum deduci poſſit; nempe VT A POSTERIORI PARTICVLATIM HIS INTENTIONIBVS SVCCVRRATVR, quod vnice fit per efficaces illas SPECIALIVM SECRETIONVM ET EXCRETIONVM, *ſpeciales* etiam, ſed *veras* tamen, & *factu* magis, quam quidquam aliud *poſſibiles* ARTIFICIALES moderationes, *a poſteriori* PROVOCANDAS, atque GVBERNANDAS.

Ita omnino, & NVLLA ALIA VIA, veram atque ſolidam vtilitatem MEDICAM capeſſere datur, e vera Theoria Vitæ. Omnes autem aliæ illius conſiderationes, quemcunque tandem alium phyſicum vſum, modo ſine irritis figmentis inſtitutæ, re vera habere poſſint, a MEDICO tamen vſu certiſſime alienæ ſunt. Vnde debitam harum rerum diſcretionem idoneis ingeniis commendamus,

GEORGII ERNESTI STAHL,
Doct. & Profeſſ. P.

De

SCRIPTIS SVIS
AD HVNC DIEM
SCHEDIASMATIBVS,
VINDICIAE QVAEDAM, ET INDICIA.

Beneuolo Lectori Salutem!

CVm vſque ad hoc tempus, partim directa officii mei ratione, partim temporis pro virili recte collocandi gratia, variis ſchediis in lucem emisſis, monita diuerſa circa Medicinam, & imprimis veram eius Theoriam, veræ atque ſolidæ praxi conſentaneam, publico commendare cordi habuerim; euenit mihi, quod in talibus ſolet, vt, iuxta antiquam illam formulam, laudarentur ab his, culparentur ab illis: vtrumque autem fere præter meritum. Quamvis enim certo ſciam, ineſſe ſchediis meis varia, quæ a nemine Medico docto atque perito improbari posſint, ſed re vera laude digniſſima ſint; quia tamen illa non tam mea ſunt, quam veritatis, imo Diuinæ Benignitatis humanæ naturæ collata beneficia, quæ ego ſimpliciter, tanquam rauca vox in deſerto Medico, tantiſper proclamare incepi: non potui hoc intuitu mihi ſumere, quicquid in hoc genere, hic illic, a Viris, quorum de reliquo Affectum gratus agnoſco, in hunc ſenſum, amicis compellationibus litterariis, mihi oblatum eſt. Cuius profecto rei non vltimo intuitu, malui commercia literaria penitus deprecari; quæ cæteroquin captandarum huiuſmodi rerum, & famigerabilis celebritatis, ſupremam machinam eſſe, vix puer ſit, qui neſciat.

Interim quicquid harum rerum negligens eſſe velim; eius exiſtimationis, quam ipſæ res merentur, ad ſolertiorem, ſi quæ futura eſt, poſteritatem, ſecurus: non poſſum interim contrarium etiam probare, & indignas bonis notas, in ſolidum negligere. Quamlibet enim illorum, qui vel plus, quam in me traham, fauent, non ſolum illud ſit, tam ex merito, quam ex numero, pondus, quo ἀντιστήκωμα illud, quolibet intuitu leue & inane, facile expendant, & altiſſime eleuent; quia tamen iſta, inter varias arroſiones, vnam atque alteram impreſſionem relinquunt, quæ acutioris dentis veſtigium exhibere imperitioribus apparere poſſet, non inconſultum duxi contrarium commonſtrare, , & quam nihil detrahant commorſicationes illæ, paucis condocere. Nempe, cum eiuſmodi male morati cenſores, rem ipſam adeo non vituperare poſſint, vt illam quidem in ſe, & quantum ad ſummam ſuperficiem attinet, vel ex ipſo vſu edocti atque conuicti, etiam paſſim auidius, quam crudam decebat, aſſumant: tamen duplici modo ingrati ſunt. Nam, primo, hic illic, corrupto ſuo palato non ſatis facere falſo quiritantur, interim etiam luxurioſe illam ingurgitantes, & paſſim pro toto obſonio & ſibi illam ſumentes, & aliis apponentes: ſecundo, ſi quid eius non poſſunt vt minus ſincerum faſtidire, extremæ plebis more, proborum ædilium fidem calumniari non verentur, quaſi hi plus huius ad ſe trahant, & populo temere

mere caritatem faciant earum rerum, quæ alibi affatim & cura nulla, & pretio nullo, obuiæ, procurationem illorum & operam, inanem atque ſuperuacuam reddant. Vt ſine tropo rem eloquar, non potuit non displicere, atque iuſtam animaduerſionem elicere, non tam fatua erraticæ literaturæ ſolum oſtentatio, quam inuida, ſiue inſcitiæ talium lacernarum, ſiue nequius, etiam diſerte, diſſimulatoriæ transſumptionis, atque plagiorum realium, imputatio: quando iam ex antiquiſſimis, iam ex recentiſſimis, res tales, iterum dico, res magis ipſæ, quam conſiderationes aut ſententiæ, conquiruntur, quas res, vti quidem etiam non exiguo numero aliquas, in circumſpecta quotidiana experientia obuias, vti cuiuis animum aduertenti, ita mihi etiam, ita aliis quibuslibet, liberrimum eſſe debeat producere: Inſulſum autem ſit, hominum paucorum teſtimoniis colorare, cum omnino, vbi rerum ipſarum teſtimonia adſunt, non opus ſit teſtibus verbis: interim vel imperitiſſime, vel malitioſe, tacite inde obrepere tentatur, falſiſſima illa imputatione, quaſi *hoc eodem intuitu atque reſpectu, quem ego in huiuſmodi rebus contemplationi ſiſto*, atque adhibeo, *iam dudum alii hoc perfecerint*, quod ego mihi, vel tacite, tribuendo, illis quidem præripiam ſuam, mihi vero rapiam alienam, (vtrinque vero reapſe etiam paſſim ieiunam) gloriam. Huiusmodi autem, vti in ſe indoctæ paſſim, ita pluribus reſpectibus de reliquo certe ineptæ, malitiæ, & nimium

 quam

quam ſterili inuidiæ, qualecunque operæ pretium viſum eſt, offam tantiſper obiicere, ſi obturare os poſſit, & ſine latratu tranſmittere; vt olim Aeneam, & maiorum ſuorum, & poſteritatis, veram felicitatem conſpecturum, Cerberus poëticus: ne, ex iiſdem fabulis, ſi Hercules aliquis manum admouere occipiat, etiam nolens, inuiſam lucem inuiſus ipſe, ſubire cogatur. ARGVMENTVM autem totum præſentis ſchedii eſt, *quod, quæ alii fortaſſe vel per ſomnium, vel e longinquo, nuſquam recte diſtinguenda, vel vt aliena quoque, imo ingrata, quoquo fugitiuo modo conſpecta, neglexerunt tollere, aut ſuis aliorumque vſibus, ampliſſimis etiam, adhibere: eas res, vt vere pro derelicto habitas, occupare, & non tam proprias poſſidere, quam publicis vſibus, ad quos natæ eſſe videntur, exponere, ius faſque ſit: neque ibi locum habeat friuola interceſſio, ne dum indigna condictio, priuatorum, qui temere forte viſam, ſed non intellectam, neglectam, faſtiditam, imo proculcatam rem, nec vſquam priuato potius, quam publico fundo, incumbentem, tanquam ublicis vindiciis in ſeruitutem aſſerere, & in eam rem vel Appianis ſuperbiis & ſubornationibus vti, non vereantur.*

Nota

NOta eſt abunde ingens illa abundantia variorum ſcriptorum, vt in omnibus propemodum ſcientiis, ita in medica quoque doctrina, Theoriæ æque atque Praxis. Non eſt quod huius rei cauſas anxie veſtigemus, cum fere notiſſimæ ſint *tres* inprimis eminentiores, & maxime conſpicuæ: 1.) *Typographiæ* commodiſſimum ſubſidium; 2.) *libertas ſentiendi*, in rebus minus directe ad religiones pertinentibus (quamlibet in his etiam paſſim ſatis libera ſit publice ſentiendi poteſtas): 3) Hominum aliorum quidem *de ſe* ipſis indulgentior præſumtio; aliorum autem & *de perſonis* talibus, & *de rebus* variis, ſpes & expectatio largiſſima, quam hodie *curioſitatis* nomine complecti ſolent.

Sicut autem ingens omnino eſt illud *Typographiæ* emolumentum, ad vtiles etiam res, tum late diffundendas, tum ipſius poſteritatis certo & indubitato vſui vindicandas; quæ a præteritis, inprimis autem antiquiſſimis temporibus, talis artificii defectu interceptæ, poſteritatis magno paſſim vſui interciderunt: ita in noſtra maxime Germania, per artificum multitudinem, eo proceſſit negotium, vt etiam vile librorum pretium, vel inutiles multos ita excuſare poſſit, vt ſi vel maxime parum commodi ex illis colligi poſſit, non multum etiam pretii ita amiſſum ſit: dum interim vel vnius melioris libri vſus, multorum ineptiorum pretium rependere poſſit. Ita vt fere quolibet intuitu *vſus* typographiæ, propter *abuſum*, non temere taxari mereatur.

Neque diſpar multo eſt ratio etiam *libertatis* tam *ſentien-*

di, quam ſenſa ſui animi *publice proferendi.* Quamuis enim negari non poſſit, imo contra, nimium quam manifeſtum ſit, quod multa *improba*, ne dum *inutilia*, hac ratione paſſim proferantur, atque diſſeminentur; tamen minus durum hoc fit, ex altero, dum etiam *diuerſa* ſentiendi, libertas manet, adeoque ineptas aut noxias opiniones, contrariis demonſtrationibus detegendi, & ſaniora circa illas eaſdem res producendi.

Quamuis enim moneri poſſit, quod multo melius futurum eſſet, ſi *inutilia*, *otioſa*, *inepta*, ne dum *ſuſpecta*, aut manifeſtius *pernicioſa*, plane non tolerentur ſed in ipſa, quod aiunt, herba ſuffocentur; tamen pluribus reſpectibus neq; *factu facile* neque proinde ita abſolute & vndique ratum eſſe hoc conſilivm, vel paulo attentiore conſideratione ſatis diluceſcere potest.

Primo enim, ingens adhuc eſt poſtulatum, quinam de dignitate talium rerum *iudicare* deberent, an ipſam in publicum emiſſionem mereantur, nec ne? Deinde, propter diverſa hominum ſtudia, niſi quidem plane contra bonos mores impingant, varia certe, quæ aliis vno loco *inutilia*, & male fundata, aliis contra luce atque lectu non indigna videntur. Quibus rebus accedit, quod etiam pro indole diuerſa, ſponte *malis*, *friuolis*, *otioſis*, *ineptis*, ingeniis, etiamſi noua non ſubiiciantur, fomenta propria & inſita, propterea non deficiant: Melioribus interim, ſolidioribus & rerum ſuarum vere ſatagentibus, huiuſmodi ſcandala familiarius inſeruiant ad *ſuſcitandam*, *exacuandam*, *exercendam* illam ſuam indolem, in *examinandis & exagitandis erroneis* illis, quam vt ipſos etiam in tranſuerſum rapiant.

Porro, quod ipſam illam *ſentiendi libertatem* attinet, non diſſimulo, quod vel mihi ipſi minus æquum videatur, cum in ſolidum iuſta cohibitio adminiſtrari hic non poſſit, *inæquali ſtrictura*, alios quidem, & inprimis leuiores meritis, comprimere, alios autem magis promerentes, vel non *velle*, vel non *poſſe* etiam, coërcere. Pro-

Proſtat huius rei iam a duobus ſeculis exemplum, in libellis *veritatem religionis* defendendam præ ſe ferentibus. Vbi ſi cui etiam parti vel placeret quies & modeſtia, vel etiam luculentam ſuam cauſam verbis amplius exornare, nulla vſquam poſtulet neceſſitas: nunquam ceſſat interim altera pars, vel centies recocta, non tam reſcribere, quam deſcribere: ſicut in illis rebus illi inprimis, qui a nemine cenſeri atque coërceri volunt, illis moribus paſſim vtuntur, vt paulo imperitioribus, æquioribus tamen & nihil præoccupatis, ſuſpicionem ad minimum non iniquam ſuppeditent, quaſi cauſa ipſorum neceſſitate quadam ita ſemper ornanda atque ſarcienda eſſet: peritioribus autem, nihil niſi mores ab humano conſortio alienos, & animos non indoctos magis, quam incultos, ob ipſos oculos ponant.

Alios itaque tales aut non velle comprimere, aut non poſſe, alios autem non tam moribus quam legibus, imo vero contra, non tam legibus quam moribus, aggredi, vt ab æqualitate iuris, ita certe ab æquitate, abhorrere videtur.

Vnde quidem, quicquid non ſimpliciter *diſſoluendorum morum atque ſocietatum* eſt, & euidentius ipſam bonam *politiam directe* turbat, cum rigore ſupprimere atque coërcere, an æque conueniat, cuiuslibet maturo iudicio permitto.

Interim illud vtique prudentiori æſtimationi commendari mereretur, (ſi modo prudenter ſperare hic aliquid, integrum eſſet,) vt in detrimentum ineptarum eiuſmodi ſcriptionum, meliores atque luculentiores, tam autoritate atque fauore, quam qualibet ope atque ſubſidiis, inſtruerentur, atque promouerentur. Sed videtur propemodum, certe quantum praxis demonſtrat, non ſolum vt a poſteriori, ob manifeſtos defectus præſupponendorum, irritum eſſe hoc conſilium; ſed etiam vt a priori, ipſum votum improbum: dum VERITATI non ſolum forte *intempeſtiua*, ſed etiam *ali-*

ena, auxilia ſperare, nedum emendicare, iniuſtum etiam fuerit.

Cœleſtis eſt illa cura, & ſuis temporibus nititur; vix etiam vllis exemplis, aut paucis certe, talibus *inſtrumentis* vtitur, quæ inde ſibi multum arrogare vel poſſint, vel omnino velint. Vnde quidem commodiſſime, etiam bona voluntate, vti certe neceſſitate etiam fere euenit, *bonis fatis* relinquendum eſt bonarum rerum arbitrium atque moderamen, quæ ſuo *tempore*, ſine dubio *iuſtiſſimo*, non modo quæ *vera*, ſed etiam quæ *firma* ſunt, imo *vſu* quoque landabilia, luci afferent.

Sicut autem illa quæ huc vſque dixi, paſſim ita vere deprehendi; ita proſtant eorum ſpecimina, etiam in *Medica* doctrina, ſcriptis inquam, artem hanc, & quæ ad illam pertinent, tanquam pro ſubiecto ſuo & obiecto, præ ſe ferentibus. Si quis numerum non ſolum autorum, ſed inprimis ipſorum voluminum, inire vellet, quæ ab illis temporibus, quibus typographia in familiariore vſu eſſe cœpit, inire poſſit, inueniet certe ille, quantam vix quiſquam crederet harum rerum abundantiam.

Qua de re vero, quid, & quomodo ſcripta ſint, prudenter diſpiciendi atque iudicandi facultas ſi ſuppetat, facile certe erit agnoſcere, quod propemodum vndique *de eadem* re, *eadem*, & *eodem modo* (ſi verum neruum atque ſummam rerum intueáris) agitent, atque tractent.

Merito itaque in mentem venerit, quid ergo attineat, *toties*, & *tanta prolixitate*, *eadem* facere, ſiue vt apte loquuntur Latini, *actum agere.* Quid dicturi atque docturi ſint illi, quorum intereſt, vt huiuſmodi quæſtionem ſoluant, ab ipſis expectandum venit.

Erunt, qui ſe præ ferant, ſoli commodiori docendi atque proponendi methodo, pleraque horum facta eſſe, & hodieque fieri. At vero, tantam ne eſſe hominum, & doctorum

rum inprimis, imo docentium, imperitiam, vt ſub tanto temporum interuallo, atque tanto tentaminum huiuſmodi numero, nunquam vſquam aliquid firmi atque ſolidi conſtitui contigerit, & talem tandem σύνταξιν (quando nempe de illa, vti prætexitur, hic ſit quæſtio) quæ veris regulis docendi atque demonſtrandi potita ſit, impetrare?

Irritam autem hanc quæſtionem facient, tum ſuperiorum æuorum cordatiores, tum inprimis proximæ, imo noſtræ, ætatis, ſcriptores atque Doctores. Non enim ſolius *methodi*, ſed ipſarum, quæ proponi debent, *rerum*, ita diuerſimode accipiendarum hoc eſſe vitium: imo potius *hominum*, in illis ita difficilibus ſatis intelligendis, defectum, profitebuntur.

Imminet autem profecto huic etiam aſſertioni quæſtio non parui ambitus, ſed tanto maioris certe ponderis ac momenti. *Adeone incertam eſſe illam artem*, vt etiam *ſeculis*, & tot numeroſiſſimis, non tam *tentaminibus*, quam audaciſſimis etiam paſſim, & diffuſiſſimis, *deductionibus*, imo concinnatis ſuper talia fundamenta, ſpiſſis Syſtematum voluminibus, & tanto horum *numero*, tantaque *diuerſitate*, nihil tandem conſtitui poſſit ita luculentum, vt illi tandem ſimpliciter firmiter inhærere ius faſque eſſet?

Quid vero ad hoc dicemus, ſi hæc incertitudo toto hoc tempore tolli non potuit, imo tantum abeſt, vt hodie ſublata ſit, vt nunquam adhuc *maior diſſentientium opinionum numerus* viguerit; quid ſit interim ita in quotidiano huius tam male fundatæ atque incertiſſimæ artis exercitio? Itane vero recte " & feliciter *agi* poteſt, quod ne *intelligi* quidem poteſt? ita ne " vero & patientibus ſecure conſulitur, & *merces* iure merito- " que & ampliſſima illa quidem, exigitur, etiam ſub incerti- " tudine adeo non coloranda, vt v. gr. decem diuerſi artifices, " non ſolum inuicem atque mutuo, alter alterius opinionem & actionem reprobet: ſed etiam ipſo facto, aliam agendi ratio-

nem ipſe ineat & ſequatur: imo non aliam ſolum, ſed re vera ipſa indole, non diuerſam magis, quam aduerſam?

„Quam grauia hæc eſſe debeant animo non ſimpliciter „in diem, quod aiunt, nempe temere inconſulteque, viuere „amanti, ſed & ſcientiæ ſuæ & conſcientiæ ſatagenti, non po„terit apud cordatos arbitros prolixe in dubium venire.

Sane vero pæſtaret, ſi *res* nec ſint, nec eſſe poſſint aliter conſtitutæ, vel a tali *arte* plane abſtinere; vel ad minimum irritis talibus *ſpeculationibus*, vt nunquam ad bonam frugem perducendis, in ſolidum renunciare: ſi quæ vero vtique vel ſimplicis atque *nudæ Experientiæ* veritas, adhuc ſpem aliquam admittat, illi non ſolum ſimpliciter, ſed etiam omni cum diligentia, inuigilare atque inſiſtere.

Sed quis hæc ſuadere ſuſcipiat, & cui perſuadere ſperet? Cum vtique ſingulari fortunæ ludibrio, medici, etiam vix non ante, quam legitima ad diſcendum ſubſidia aſſequi potuerint, imo voluerint, iam DOCTORIS nomen & exiſtimationem occupare, & *exercere* potius artem, quam *exhaurire*, & *ſuæ* potius *vtilitati* conſulere, quam *aliorum ſaluti*, pares eſſe feſtinent.

Verum enim vero, ne prolixius in has, quantumlibet etiam iuſtiſſimas, querelas excurramus, cum ſatis notum ſit, quod per illas non ſolum nihil alias, ſed nec illud etiam, quod poterat & debebat, obtineatur, vt nempe in animum admiſſa tanta, ex his abuſibus atque defectibus eluceſcente, artis & ægrotorum, imo communis hominum generis, indignitate atque detrimento, tanto ſeuerius, & quanta fieri poteſt induſtria, quærere & admittere iuſtum conſilium, tandem aliquando iuſtitueretur. Sed non placet circa hæc prolixum eſſe, inprimis cum non ſolum ſatis perſpectum habeam, quid haſce res non impediat ſolum, ſed vetet verius, fieri, quin etiam ſperare tantum, a publicis conſiliis: præſtiterit, quid in hiſce rebus ipſe habeam quod afferam, ediſſerere.

Pu-

Puto non adeo amplius etiam publice ignotum eſſe, quanto confidentior mihi ſint ſpes, quod ars *Medica* METHODO aliqua vera, ita, vti re vera & ſine fallaci fuco, eſt in poteſtate humana, & ſcripto & intellectu comprehendi poſſit; quam aliis, qui nullam euidentem artis huius Theoriam conſtitui poſſe, etiam cum autoritatis præiudicio, aſſeuerant.

Fundamentum autem aſſertionis meæ conſtituo maxime in commonſtranda vera indole MEDICAE THEORIAE; & inſtruenda quantum poſſim exquiſitiſſime, diſtinctione huius, a *remotiore*, imo in hoc ordine *aliena*, PHYSICA contemplatione.

Hanc rem, vt alias vndique curæ cordique habere laboro, ita præcipuum eius & fundamentum & documentum exhibeo atque colloco, in ſtabilienda diſtinctione Corporis, vt MIXTI, & vt VIVI.

Quantumlibet autem etiam ad veram *Phyſicam Anthropologiam* pertineat, hanc vtramque conſiderationem de corpore humano luculenter perſpectam habere atque docere; Vrgeo tamen maxime, quod *Medicæ* cumprimis conſiderationi, magis quam vlli alteri, competat, ſi non penitus *vnice*, *abſolutiſſime* tamen, *exquiſitiſſime*, & *eminentiſſime*, perſpectum habere, *ſecundum quid* corpus ſit atque dicatur VIVVM? ſiue quid *in corpore* & quo reſpectu atque intuitu *de corpore*, dicatur VITA.

Sicuti vero in hac conſideratione corporis, quatenus *Viuum* eſt, & in veris illis *Vitæ* ORGANISMIS, totum atque ſolidum fundamentum Theoriæ atque praxeos vere *Dogmaticæ* ſeu rationalis, & cum *reali Theoria* cohærentis, colloco; ita fieri certe aliter non poteſt, quam vt veram atque luculentam doctrinam de VITA, ſecundum omnes eius cauſas atque circumſtantias, ſumma cum induſtria omni modo ſtabilire atque abſolutam dare neceſſarium ducam. Et ex illius, *Vitæ* inquam, circumſtantiis, reſpectibus, atque tota conſtitutione, etiam

expendendas ducam tam *Pathologicas*, quam ipſas *Therapeuticas*, *Aetiologias*. Nempe Euolutiones, quinam *Vitalium actuum* defectus, in ſingulis morborum ſpeciebus, præcipue ſubſint; quantum a vera actuum horum *proportione* abeant: & quænam ſit illa differentia, ſeu veluti *diſtantia*, ad quam reuocari, imo *reſtitui* debeant: quomodo hoc, etiam ſine externo adminiculo, ſpontanea directionis *Vitalis* αὐτοκρατία, innumeris exemplis, fiat indies, *vt*, inquam, *ſolis actionibus vitalibus, in morbis variis, peculiari decente proportione administratis, omnis generis morbi, etiam* SPONTE *expugnentur, & corpus integritati ſuæ vindicetur, atque reſtituatur.* Et denique ita vere *Methodicam* etiam *Medicam Therapiam*, quomodo Medicus hisce vitalibus actibus, & huic tali illorum conſtitutioni, vere ad ipſius *Naturæ ductum* & *inclinationem*, imo potius paratam atque promptam *cooperationem*, optime ſubuenire, & vere auxiliatrices manus porrigere poſſit, imo debeat.

Hanc rem cum a pluſculis inde annis non ſolum ipſemet cordi habuerim, ſed etiam publico vſui, & vt ſpero, publico bono, per exſcriptionem in publicum offerre, merito officii mei duxerim; deprehendi a tempore propiore, peculiarem quandam methodum, qua illæ meæ poſitiones & aſſertiones, paſſim, non ſolum in diſcrimen aliquod adduci, ſed vix non diſertis alicubi verbis, in crimen etiam vocari viderentur, & quidem ex illo latere, e quo non ſolum ego nihil tale ſuſpicari in animum induxiſſem, ſed nimium quam facillimum etiam ſit, ſolidiſſima rei euidentia, omnes minus ſinceros conceptus, luculenter deſtruere atque declinare.

Dudum eſt, quod peritis circa rem literariam Viris, nota ſunt duo hominum genera in hanc ſemitam ſeſe coniicientia, quorum vnum merito *ineptum* dixeris, alterum *iniquum*.

Priores occupati ſunt in *conciliatione* etiam nimium quam *diſſidentium*, ne dum *diſſonantium*, circa vnam eandemque rem opinionum. In quibus, præter alia abſona, etiam illud in-

ineptiarum cumulum auget, quod familiariter labores hos etiam talibus opinionibus impendant, quarum, ſi vel maxime in ordinem redigerentur, tamen *neutra ſit vera*, adeoque etiam quantolibet negotio otioſus ſit totus labor.

Poſteriores, polyhiſtoriæ litterariæ ſpeciem præ ſe ferre gaudentes, inuentis delectantur, vt quæcunque ab aliis dici audiunt, ad id Brocardicum illud mox applicent: *Nihil dici, quod non dictum ſit prius.*

Merito etiam his relinqueretur ſuum negotium, ſi in eo ſubſiſterent, vt non aliter quam alterum præmemoratum, *otioſum* vel eſſet, vel eſſe vtique poſſet.

Cum autem non ſolum poſſit eſſe, ſed ſubinde etiam ſatis probabiliter ſit *odioſum*, ipſa certe res exigit, nedum vt æquitas poſtulet, vt huic machinæ elater ſubtrahatur, ne temere e tenebris ferire compos ſit.

Sane vero non docto ſolum quantumcunque, ſed omni " bono viro indignum eſſet cœptum, ab aliis paſſim tradita, " imo tractata, diſſimulatis, imo ſuppreſſis, autoribus, non " ſolum tanquam noua, ſed inprimis tanquam ſua, in ſcenam " producere, & ita Aeſopicæ corniculæ antiquam fabulam, " nouam dare.

Nihil autem iam dicam, de iuſta etiam illorum infamia, quicunque tale quiddam aliis, per calumniam imputare aggreſſi fuerint; ſed primo omnium potius ipſam veluti cynoſuram atque normam conſtituam, ſecundum quam huiuſmodi negotia, quidque in illis ius aut fas poſtulet, iudicari debeant.

Primo itaque omnium, vt hæc res ſibi decenter conſtet, iudicari, inquam, poſſit, *antiqua* ne, an *noua* magis, *propria*, vel *aliena*, proferantur? conſiderandus eſt propoſitionum ipſarum *verus ſenſus*; & ſimpliciter inde diſpiciendum, an ne, & quantum, hæc inter ſe re vera conſentiant.

Secundo, dandum etiam omnino hoc eſt, non incognitæ, inprimis Practicorum atque curioſorum virorum, peritiæ,

vt

vt liberaliter potius *allegetur*, quam maligne *diſſimuletur*, quod *pluribus, in vna eademque re perite verſantibus, neceſſario eadem occurrant*; adeoque eadem res a pluribus obſeruari poſſit, citra neceſſitatem, vt *immediate vnus ab altero*, aut plures ab vno eandem ſimpliciter aſſumſiſſe argui debeant. Et hoc tanto magis, quando etiam ipſa illa res, de qua eſt ſermo, ſit magis *quotidiana & obuia*, adeoque occaſio ad obſeruationem formandam non longius arceſſenda.

Tertio, longe vero alterius claſsis eſt VSVS RERVM, obſeruationum inquam, atque phœnomenων vndecunque deſumendorum.

In hac enim re tantum abeſt, vt hiſce ſimplicibus facti alicuius *narratoribus* hiſtoricis, ſine vllo eius vſu ſiue ad animum reuocato, ſiue impetrato, aliiſque ſuppeditato, gloria aliqua iuſta debeatur, quam illi peculiari ſuo iure vindicare ſibi atque arrogare posſint; vt potius, ſi proterue hic agere auſint, ad *Gallum Aeſopicum*, in ſterquilinio ſuo gemmam ſibi ſuiſque inutilem, offendentem, remisſis, ingerendum ſit illud Ciceronis: *niſi vtile eſt, quod facimus, ſtulta eſt gloria.*

Næ vero, merito aduertendus pasſim eſt animus, ad ſterilem illam paſſim *curioſitatem* vltimorum horum temporum, quæ tot inuentis ſibi placet, & neſcio quid ex illis ſibi tribuere contendit.

Pulchre certe, vt de omnibus propemodum rebus, *Seneca*, de *Conſulatu Ciceronis* loquitur, dum alicubi nominat: *non ſine cauſa, ſed ſine fine, laudatum* conſulatum. Nempe non denegans vtilitatem, quam e popularis, & loquacisſimi Viri, etiam πολυπραγμοσυνῃ, & reliqua ſibi metuendi atque cauendi diligentia, tulerat Reſpublica, vt in *Catilinæ* proditionem incidens, totam rem & expiſcaretur, & palam faceret. Simul tamen meritisſimo certe iure breuiter ridens ineptam hominis impotentiam, qua nullum ſibi finem imperare poterat, hanc ſuam felicitatem & ſibi in prudentiam ſummam, & toti

popu-

populo atque patriæ, in nunquam ſatis exſoluendam gratitudinem, imputandi.

Si vero hæc in talem rem non immerito dicuntur, quid de illis dicamus, qui etiam nuce caſſa inanioribus inuentis, totum orbem liberatum ſibi deuinctum eſſe reputantes, etiam adiudicari ſibi obnoxios poſtulare auſint, quicunque illis rebus, quas iſti ſuas interpretantur, vti, frui, quoquo modo videantur.

Incidit certe iam pridem ioco-ſeria interpretatio vocis, *Inuentio* & *Inuentum*, rectisſime quadrans vulgari talium *Inventorum* fato.

Quid *perire* ſit Latinis, tum ſimplicius, tum in analogia cum τῷ *perdere* aut amittere, pueris notum eſt. Videtur alludere ad hunc conceptum vox *reperire*, quaſi dicas, quod ita *periit*, *reuocare*, aut *reddere*. *Inuenire*, totum ſonat, quod Germani appoſite, dicunt, **darüber = oder über etwas kommen** / nempe *ſuperuenire*, aut *interuenire* rei alicui. Ita certe vt ipſa vox magis *fortuiti* quiddam innuere videatur, tanquam *venire* ſaltem *in* vel *ad* rem, certe præexiſtentem: cum *reperire*, aliquid quod *periiſſe* videri posſit, iterum *adſequi*, ſubindicare appareat.

Quadrat certe *Inuentionis* appellatio quam maxime hoc ipſo ſenſu in multas illarum recentiorum Obſeruationum; dum pleræque, non ſolum nihil minus quam tale quiddam cogitantibus, occurrerunt, vt bono iure dici posſint in illas *incidiſſe* caſu magis, quam conſilio illas inueſtigaſſe aut eruiſſe: quam quocunque tandem tentamine, *ex propoſito* ſuſcepto, *reperiſſe*: ſed etiam paſſim res eiuſmodi, ſi etiam qualicunque animi adverſione, cum primo occurriſſent, apprehenſæ ſint, tamen nulli poſthac vero vsui adhibitæ, aut penitus peruerſis interpretationibus deformatæ, non modo deperditæ iterum, ſed diſperditæ, *actiua* nempe corruptione iterum euerſæ & proculcatæ eſſe, dici mereantur.

Quan-

Quanto deterius autem eſt, rem vtut in ſe bonam quacunque fortuna oblatam, non ſolum ad nullum, vſum deducere aut adhibere poſſe; imo peruerſo vſu, omnem eius *vtilitatem* euertere & obruere: ita certe tanto digniore loco habenda eſt detectio, atque manifeſtatio, tum reliquæ veræ *indolis*, tum *efficaciæ* & *vtilitatis* cuiuslibet rei: vt huius negotii demonſtratio, ſimplici rei in ſe *conſpectui*, nullo modo comparanda, & hæc rei *deprehenſio*, non modo non *præ* tali vera *animaduerſione*, ſed ne quidem *cum* illa, *inuentionis* nomine communi cenſeri mereatur.

Quid, quod apud omnes cordatos arbitros ab omni calumnia non faciles ſolum, ſed ſolidiſſimas etiam vindicias, certisſime expectare posſit, talis, (*a*) cum omni *animi applica*-„*tione*, & *vigilis* penitus qq. *iudicii* ἀκρίβεια, non inſtituta ma-„gis, ſed longe lateque inſtructisſima, deductio, qua non v-„nius aut alterius forte rei vera indoles, & vsvs, & hic qui-„dem luculentisſimus atque *digniſſimus*, non ſolum e reliquis „*tenebris*, ſed omnino e *turbidis* multis diuerſarum opinionum „*diſſidiis*, ſuæ luci reſtituuntur; ſed ingenti numero non ſo-„lum inaudita, ſed a multis etiam diſerte negata, non vera „ſolum, ſed facili etiam atque ſimplici, euidentia, non tantum „adſeruntur atque demonſtrantur, ſed mutuus illorum ne-„xus etiam, atque conſpiratio, nulla certe nuda inuentione, „ſed diligente, & pro rei necesſitate exacta vtique atque iudi-„cioſa, comparatione atque firma & ſtabili concluſione, non „ſibi ſolum, ſed ingenti totius generis humani vtilitati vindi-„cantur.

Tale certe Inuentum, vti laudatione non indiget, nec illa quicquam ſolidæ vtilitatis pro ſe aſſequitur; ita flagitioſum tamen eſſet, illud calumniis dehoneſtare, & cum addere dignitati eius idoneus non ſis, detrahere velle.

In tradendis veris, ſolidis, & ad publicum inprimis vſum non magis idoneis, quam neceſſariis dogmatibus, nonne conue-

conuenit, imo potius neceſſe eſt, vt ſi illa tractare cum animo conſtitueris, vel proſequaris condigne hoc propoſitum, vel ad minimum præ te feras hoc te acturum, imo vel ſolum, hoc agendum eſſe: non vero vnum alicuius rei momentum ita obiter, ita alieno loco, & vere incidenter, aliis recitatiunculis aſſuas, vt ne ſpecies quidem alia obtendi poſſit, quam quod caſu oblatum, aut non potueris, aut quod ſane multo deterivs eſt, neglexeris, non ſolum in vſus ſuos conuertere, ſed ne quidem decenter intelligere.

Iam vero, ſi non hoc ſolum fiat, ſed etiam ſi quid tale, non aliter quam veluti per ſomnium, aut fugitiua & vmbratili ſpecie, aliquando animo oblatum, & hoc ita factum eſſe, pari tranſitoria annotatione alicubi ſubindicatum ſit; interim autem omnes reliquæ, iſtius eiuſdem hominis tum tractationes, tum actiones, & fuerint alienæ ab huiuſmodi negotio, aut potius leui imaginatione, & perpetuo ita alienæ maneant, iiſque conſtanter, non emendato ad talem meliorem forte conceptum reliquo ſyſtemate, ſed potius ad antiquam normam continuato, inſiſtatur: Quis tali homini talem ſententiam poſthac tribuat aut adſcribat, ſi etiã maxime illius aliquando mentionem feciſſe, aut in illam incidiſſe appareat? Quid vero aliud hoc eſt, quam putidi centonis dignum ſartorem agere, quando alicubi emicant, imo vero in plenam lucem producuntur, non res ſolum tales, contra quarum vnam aliquando vnus, alteram alius, aliam tertius, aliam quartus, quintus, forte fortuna, inter exarationes ſuas veluti ceſpitando offendit; nemo vnus vero propemodum horum ſaltem duas eiuſmodi res, ne dum plures, imo ne illam vnam quidem ſatis decenter, ad animum reuocauit; ſed contra, alienis ſuis, imo contrariis reliquis prolixiſſimis opinionibus, priſtina pertinacia conſtanter adhæſit: quando, inquam, tandem plures tales res, imo magno numero, poſthac ſimul & ſemel ſiſtuntur, & non ſolum vera illarum ſingularum indoles, ſed etiam peculiaris

penitus, & nunquam creditus vſus, & ſocius atque reciprocus nexus, demonſtratur; tunc non ſolum otioſum illum laborem capeſſere, vt hic illic fragmentum qualitercunque parem ſonum referens corradatur: ſed vel plane ſyſtematis firmiſſimi autori imputetur, quaſi ille talem lacernam, e reliquis alienarum plane opinionum quiſquiliis, æque cordi habuerit „corradere, vti nunc illi habent, qui in tales impuros labores „otioſam ſuam operam ſociare geſtiunt.

Quid vero, quod nec illi meliore aliqua & conſpicua fide ſcrinia ſua excutiunt, & monſtrant ita vt fidem mereri posſint, quod ipſi iam olim, inprimis ſinguli, hunc laborem perfecerint, vt illas lacernas cum ea cura, quam nunc exhibent, conquiſiuerint non ſolum, ſed etiam in illum ordinem & vſum, ex abſoluta illa vagabunda licentia & diſperſione, inter homines illos antiquos, qui nihil de his rebus inter ſe vſquam conſenſerunt, coegerint?

Quis vero hoc ab illis expectet, qui etiam nudis oculis conſpicit, quod nec hodierno ipſo die, illa ipſa ſaltim *intelligere* ſatis posſint, aut ad minimum non videri velint, quæ, cum aliis niſi per manifeſtam calumniam aſſerere, & quod ab illis deſumta ſint, ſuſpicionem incutere non posſint, ad minimum craſſiora ipſa facta ſine omni reſpectu ad intellectum inde formandum, ne dum demonſtrationes perpetuorum nexuum conſtruendas, per triuia conquirere deſudant.

Me certe quod attinet, facile a tali imputatione me vindicat, vniuerſum meum a primis ſtudii mei annis viuendi atque diſcendi genus; a puluerulento illo labore, *bibliothecas antiquarias perreptandi*, alieniſſimum; ad exſcribendum & locos communes conquirendum, totum inidoneum: ſed vnice, ipſis rerum phænomenis, per ipſam Experientiæ intentam obſeruationem, deprehendendis, & quanta in me cadebat, penſitationis ἀκριβεία, e vera ſua cauſali habitudine, & mutuo inter ſe nexu, ita æſtimandis, & tandem pernoſcendis, vt inde

de vera ac proinde firma atque immutabilis theoria conſurgeret, totum inuigilans.

Quam quidem rem facillime probare poſſum illis ipſis meis Syſtematicis conceptibus non ſolum, ſed deductionibus, quas Iuuenis adhuc 24 annorum, non ſolum diſcurſibus publicis, ſed plane ad calamum dictatis, non profecto vnquam e libris, ſed ſimpliciter e liberali ingenio & liberrimo animi conceptu, dogmatibus & Collegiis vti vocant, in Ienenſi Academia anno 1684. 85. 86 ingenuorum, & certe maximam partem egregie eruditorum iuuenum non exiguo numero habui. Quibus nempe ipſis dogmata ea, quæ hodieque magis ſaltim illuſtrata reddere geſtio, iam pridem in publicum produxi.

Merito vero hic notanda eſt vana quædam ſpecies tanquam gratitudinis, quando variæ huiuſmodi res ab aliquibus hic illic, tanquam ſuis præceptoribus adſeruntur, dum hic vnam, illic alteram iſtorum lacernam allegant, quæ ita ſeorſim inſpecta aliquam ſimilitudinem cum meis ſententiis præ ſe ferre videatur.

Sed male fere merentur de illis, quibus ita ſupparaſitari apparent, dum illi communiter, vt hactenus paſſim factum, ne quidem videri velint, vel ſentire quicquam, vel ſenſiſſe penitus eorum quæ mihi placent: quin etiam inſpectis ſolum illis locis, vnde hæc talia euulſa ab ipſis adducuntur, communiter etiam ibi ſtatim compareant, vel aliter plane dicta, vel longe aliter explicata & applicata eſſe.

Quamuis autem mihi etiam illud ſatis ad vindicias mearum rerum eſſe poſſit, ſi prouocarem ad publica ſcholæ medicæ cuiuslibet tandem dogmata, quibus nuſquam quicquam horum, in quibus ego Veræ Medicæ Doctrinæ ſolida fundamenta conſtituo, tali ſenſu vel ſolum productum, quin hiſtorice ſæpe numero ſolum vere ita memoratum, ne dum eo ordine deductum atque diductum ſit, quo veræ Dogmatico-Syſtematicæ Syntaxi reali, & vere Clinicæ Medicæ conueniat:

poſſum nihilo minus etiam varia, & quidem certe non poſtrema aut leuicula, ſed ipſum ſolidiſſimum totius medicinæ fundamentum concernentia, imo conſtituentia, merito allegare, quæ, quantum ego ſciam, quod ſincera fide adſeuero, nec apud vllum vſquam priuatum in hoc genere ſcriptorem, nedum vniuerſas ſcholas Medicorum, decenter in animum admiſſa fuiſſe, appareat.

Ita enim exempli cauſa, quis diſerte locutus eſt, apud ipſos etiam Veteres, qui de *putredine morbida* in corpore adeo multa diſputarunt, quis inquam omnium decenter innuit *verum* illum *habitum totius Mixtionis corporis*, ad ſuſcipiendam ſimpliciter dictam *putredinem?* quis omnis æui ſcriptor reuocauit ad animum ſibi aliiſque ſpecioſiſſimum illud Paradoxon, *quod hoc ipſum corpus ita corruptibile, tamen non actu corrumpatur?* imo hanc inprimis *ſpeciem corruptionis*, cui & ſimpliciſſime, & *plane directe ſubiacet*, incredibile quam raro ſubeat aut incurrat?

Quantumlibet etiam apud antiquos, ſine dubio vere ex antiquiſſimæ veritatis fragmentis manſerit adhuc traditio diſtinctionis illius, inter temperiem MIXTI atque VIVI; quis hanc rem vſquam vel tetigit decenter, ne dum *luculenter*, & *Phyſico-Medice*, explicuit? Nempe manifeſtiſſime per illam, (quæ etiam recentioris phyſicæ animam vere conſtituit) ſummam confuſionem, mixtionum atque compoſitionum e *primis* aut *ſecundis*, *elementis*, aut *elementatis*, *principiis* aut *principiatis*. Cuius intuitu nænias illas inter *calorem elementarem* & *vitalem*, *calidum* materiæ *immerſum*, & corpori *innatum*, *humidum elementare*, & *radicale*, occinerent.

Dum recentiores fere ne quidem in animum hoc totum admittunt. Imo vero, quis vnquam, & decenter quidem, ſecundum hanc diſtinctionem *Mixti atque Viui*, *in vno eodemque corpore*, *habitus*, credidit, ne dum tradidit, *quod homines*, vel leuiter rem æſtimando, *mirifice raro ægrotent*: ne dum *quo intuitu* hoc fiat?

Quis

Quis vero, nam ſincere confiteor meam de hoc inſcitiam, docuit, ne dicam aſſenſum meruit, quid ſit VITA *corporis? Corporis* inquam, ſecundum quam illud dicitur *viuum*: & ita quidem, vt eo reſpectu inprimis contradiſtinguatur indoli *mixtionis* ſuæ ſimpliciter.

Frigidas enim illas philoſophias, quod *Vnio* (directe *in ſe*, & *ſimpliciter* qua talis) animæ cum corpore: aut *ſpiritus*, directa interna ſua eſſentia & materiali præſentia: imo inter recentiores ipſe perpetuus *circuitus humorum* (iterum directe *ſimpliciter*, & *immediate*) ſint VITA, noſtris rebus nihil præiudicii afferre, ante oculos eſt.

Quis vero etiam mechanicorum modernorum proſpexit, quod Vita ſimpliciter fiat atque præſtetur *actu nude mechanico*; influxu, vt in ſcholis loquntur, ſimpliciter *formali*, interim re vera *mechanico* (non vt anima, inconceptibili illa ſua nuda *vnione*) non vero influxu *materiali*, commercio *corporeo phyſico*; vt illi fingunt, qui Vitam *ſpiritibus*, *balſamo* vitali, *enti aſtrali* incorruptibili, *irradiationibus*, *magnalibus*, & ſimilibus portentis, nullo vſquam conceptu, adſcribunt.

Quis autem in hodiernum vſque diem decenter ſecum reputauit, quam parum, imo nihil directe ſalutaris, vlla ARS poſſit, tum in *Mixtionem* corporis, tum in omnes illas res, quaſcunque tandem pro VITA, ſeu *formaliter Vitalibus*, venditant: Cum tamen vniuerſum medici officium, proprie verſetur, in TVENDA legitime, & integræ ſuæ libertati VINDICANDA, VITA.

Porro, quantumlibet circa *Excretiones* adeo ſubtiliter occupati ſint Recentiores, vt etiam ad *figuras pororum* vſque ſpeculationes ſuas extendant; tamen nuſquam mihi quidem adhuc occurrit, decenter & pro rei dignitate tradita animaduerſio, *quantum*, & *quo ordine*, hæ *Excretiones*, ad *Vitam*, *directe* concurrant? Quod etiam fieri non potuit, cum vtique de

Vita

Vita ipſa ille conceptus ipſis deeſſet, quem negotium *ſecretionum & excretionum* potiſſimum reſpicit.

Ita etiam in negotio *Circulationis ſanguinis*, poſt multas operoſas & induſtrias perueſtigationes anatomicas, circa *cordis*, *vaſorum*, *valuularum*, *termini* motus, conſtitutionem, PARALOGVM illud ingens potius in hiſtoriam Oeconomiæ animalis intruſum eſt, *quod ſanguis per vniuerſum corpus ſimpliciſſime* æqualiter *moueatur*, *& ſi quid vſquam* inæqualitatis *occurrat*, *illud ſimpliciter* paſſiue, *ab externis* obſtaculis, *materialiter* obſtruentibus, *dependeat*, *nihil vero vſquam* actiuæ directionis *in hoc negotio vel ſit*, *vel poſſit eſſe.* Nempe propter vnicum æqualem ſanguinis impulſum e corde in truncum aortæ, & vnicum eius (æquale in ordine ad innumeras de hinc ramificationes huius,) oſtium; quod etiam ſatis verum eſt, ſed propterea rem non exhaurit.

Interim, cui in mentem venit, (& profecto in hodiernum diem, inprimis ex illis qui docent, pauci, vel admittere in mentem, & agnoſcere, incipiunt) quod verus *Motus* talis *Tonicus*, ad ipſum negotium *circulationis ſanguinis*, perpetua *actione* concurrens, & *pulſui* cordis ſimpliciter *ſubordinatus*, mediante quo partes corporis poroſæ, non ſolum indeſinenter in certo *gradu tenſionis* ſubrigidæ, ita conſeruentur, vt ab impulſu ſanguinis non temere in quamlibet amplitudinem diſtendi & inflari valeant: ſed hic etiam *Motus*, & *posſit* promptiſſime variari, & *ſoleat* hoc etiam per leues occaſiones (*frigoris* aut blandi *caloris*, *terroris*, aut *iracundiæ*, *gaudii*, *pudoris*) in horas, imo quolibet momento, quo talia contingunt, ita ipſo facto, perpetrare & in effectu exhibere.

Imo, cum nota ſit antiquis vſitata vox *Roboris partium*; recentioribus familiaris appellatio *toni partium*, imo *viſcerum*; quis definiuit aut agnouit, in quonam verſetur ille *tonus*? Certe enim nemo facile crediderit aſſertioni illi, qua alicubi doceri ſuſcipitur, quod decantatus ille motus tonicus ſit *rigida de-*

tentio

tentio voluntaria membri cuiuslibet in ſitu recto : (*imo certe etiam* curuo , *modo fortis atque conſtans ſeruetur illa detentio.*) Quis enim ſibi ſub tali idea concipiat illud, quod *toni viſcerum* nomine indicatur ?

Piget autem certe hoc loco tangere varias illas aberrationes, quæ ſi non vndique & vniuerſaliter, tamen familiariter & paſſim, circa hoc negotium *motus* ſanguinis *progresſiui & inteſtini*, fouentur. Ne illis gratis me immiſceam, ſaltim illud moneo, quis ante illud tempus, quo ego primis meis dogmatibus, 1685. ad calamum dictaui, ad minimum viginti auditoribus, ſtatuit, *quod reſpirationis actu* tantum abeſt vt refrigeretur *ſanguis*, vt potius re vera *caleſiat ?*

Illud ante oculos eſt, quod etiam poſt illud tempus, & quidem publicis dogmatibus, negatum hoc ſit, *quod ſanguis motu progreſſiuo incaleſcat.* Contra omnium hominum experientiam, in motu corporis, vel etiam propterea inſtituto in hybernis frigoribus, quotidianam : æſtiuis autem caloribus ſub laboroſis agitationibus etiam ad nauſeam vſque moleſtam. *Williſii* enim phantaſmatum, de vere flammante igniculo, ſeu flammula in corde, a qua ſine tropo ſuccenſus ſanguis, hanc ventilationem per reſpirationis refrigerium exigat, piget etiam mentionem facere.

De reliquo vero eo ipſo alieniſſimum eſſet *Borello* hic aliquid tribuere velle, quod ille alicubi aſſerat, progreſſiuo motu concaleſcere ſanguinem. Si enim *de ſolo facto in genere* ſit quæſtio, pudenda certe eſſet diſceptatio , non tam quis hoc animaduerterit, atque aſſeuerauerit : ſed potius quis non animaduerterit ſeu intellexerit, cum vtique omnes ruſtici, quando per hyemem in foro otioſi frigent, hoc experimento ſe concalefaciant, & ſub tempeſtatis qualicunque tempore, qualibuſcunque laboribus in calores, ſudores, ſitim, non homines ſolum ſe ipſos, ſed etiam iumenta ſua, coniici ſentiant. Vnde

 cauen-

cauendum, ne hic, loco ponderum argumentorum, ingentes ineptiæ ſuccurrant.

Quis vero tetigit vlcus illud, niſi nude obiter, intelligo *ἀσύςασιν* THEORIAE VSITATAE ET PRAXEOS MEDICAE. Practici quidem ipſi, etiam non ſine indignatione hoc in dies arguunt; ſed *vbi proprie hæreat* vitium, ne dum quomodo ita corrigendum veniat, ego profecto apud neminem vnum diſerte reperiſſe commeminiſſe poſſum.

De differentia non ſolum, ſed etiam *ἀλλοτριώσει*, *Phyſicæ* Theoriæ a *Medica*, tantum abeſt, vt quenquam quicquam conſideratu, ne dum rei veritate dignum, ſcripſiſſe conſtet, aut tradidiſſe, vt potius ingenti conſenſu & auſu, ipſa potius hæc *Phyſica* Theoria, tanquam *Medicinæ* ſimpliciter neceſſaria, & ad illam non ſolum illuſtrandam, ſed etiam *demonſtrandam* prorſus idonea, par, imo neceſſaria haberetur.

Vnde paſſim inprimis PATHOLOGIA, ad modulum *Phyſico-chymico-mechanicum*, licet vix non per totum meris (ſi ad veritatem facti reſpicias) figmentis, adornata & inſtructa, non ſolum a vera, vt in VIVO corpore, medendi methodo aberrrauit: ſed etiam vere paſſim, *alienis*, *irritis*, & verius *noxiis*, conſultationibus ex illa hypotheſi ſuperſtructa, INANEM illam RECENTIORIS PRAXEOS IDEAM peperit.

Vndique & vndique vero tantum abeſt, vt mihi quisquam præiuerit, MOTVS *potius in corpore*, *quam* MATERIAS *directe & ſimpliciter*, *Medicam inprimis conſiderationem ad ſe vocare*; vt potius omnes, *materiæ* conſiderationem, etiam per miras ideas, laborioſo conatu volutent, trahant, atq; torqueant, vt ex illis quoquo modo extorqueant vmbratile quoddam ſchema, quomodo *materiæ* illæ, *motus* hos corpori potius *incutiant*, quam vt illæ hiſce motibus *excutiendæ*, & illi *motus* in hunc *finem & vſum*, *inſtituti*, *directi*, & pro circumſtantiarum concurſu, etiam vlterius *inſtruendi atque dirigendi*, ſint? Cum hæc

hæc ne qui dem talia demonſtrantibus credantur, ne dum vt ab alio illis præmonſtrentur.

At vero, illud non ſolum agnoſco, ſed vrgeo vtique, laudo, imo prædico, quod ANTIQVIORES in hoc negotio nimivm quantum Recentioribus præferendi ſint, dum ad minimum ipſa *Praxi* potius *ſequi & ſectari Motus naturæ* cordi habuerunt, quam ab illis, tanquam ipſius morbi efficaciæ, iuxta neotericos, ſimpliciter conformibus, ſibi metuere & abſtinere.

Sicut etiam maximopere vtique laudo, & paſſim etiam monſtrare ſatago, quod illi cum ſua *Facultate retentrice, expultrice, criſibus, temporibus* & ſucceſſibus indicatoriis atque criticis, bonis *conatibus naturæ, robore* circa hæc *naturæ, ſubſidiis* naturæ ferendis, *obſequio* & *miniſterio naturæ præſtando, inclinationibus* naturæ, quorſum vergant, obſeruandis atque ſubleuandis, & congeneribus expreſſionibus atque præceptis, veriſſima & vtiliſſima dixerint. Sed fecerunt hoc tantum generaliſſime nimis, & ſine firma & inconcuſſa harum rerum proſecutione per ſpecies; vbi potius iterum miro illo faſcino *materiæ* occœcati, a vera *Motuum* ratione, & *actione* Vitali, potius *contra* materias illas inſtructa atque directa, imo ab arte etiam in ſubſidium, *iuuanda*, aut *irritanda*, paſſim minus conſulte ad ſpeculationes de *materiæ vitiis*, & *materiæ auxiliis* dilapſi, parum vſus ſolidi aſſecuti, imo ſenſim a veriorum rerum vſu, hinc inde abalienati, fuerunt.

Mirifice autem omnino placet, & ſemper placuit, quod antiquiſſimi fere quiſque, auxilia illa ſua ipſis *materiis* adhibenda, vix non ſemper dirigant ad *ſubiungendos motus*, & quidem, vt implicite *ſecretorios*, ita explicite & diſerte *Excretorios*. Vnde illis ſolennes adeo *Præparationes* humorum, nempe diſerte ad *Excretionem*.

A qua re plerique Recentiorum alieni ſunt, aut ſane vagi, & more illo ſequiorum horum temporum, *ambigui, ancipites,*

 ditoni,

ditoni, *bilingues*, *a ſe ipſis* paſſim *diſſidentes:* diſerte vero nimio plus tribuentes *correctionibus* potius *immediatis atque nudis*, noxiarum *materiæ poteſtatum*, quam opportunorum *motuum* peritis adminiſtrationibus.

Hæc doctrina EXCRETIONVM *hoc ſenſu*, *hoc ordine*, *hoc ſcopo*, tractata aut tradita, vnde ad manus aut notitiam peruenire potuiſſet, imo hodieque poſſet, iterum non fateor ſolum, ſed profiteor omnino, me ignorare; Bene vero, numerum inire poſſe non exiguum, talium ſyſtematum, vbi tam aliena aut perplexa harum rerum ſit mentio, ne dum iuſta tractatio, vt ſi hæc qualiſcunque tandem comparetur, ſiue numero & prolixitati, ſiue ponderi atque momentis illic collocatis, quæ de *ſpiritibus*, de *irritationibus mechanico-phyſicis*, de *fermentationibus* & *fermentis*, de *propria indole* variorum *humorum*, de *particulis*, imo malis auibus, de *poris* ſanguinis, de *ſtructura organorum* ſingulorum, de *poſitu fibrarum* ad potentias motrices, de *figura pororum ſecretoriorum*, de *poteſtatibus ſalinis* (*μυρίοις ἄλλοις* Hippocratis, ſeu *ſexcentis* interprepretum,) & ſimilibus aliis portentis, immenſum quantum diſpari & æſtimatione & labore hæc illam tranſcendat.

Profecto nimio maioris *laboris*, & omnino quidem *intellectualis* potius quam *corporalis*, fuerit, ex his adeo penitus *intricatis*, & a veritate naturæ alieniſſimis, traditionibus, ipſam hanc, *veritatem* inquam *Naturæ*, quærere aut eruere, quæ in illis maximam partem non inſit, magnam vero partem tot atque tam alienis, imo paſſim ipſi contrariis, & nude fictitiis rebus obnubilata, imo euerſa, vt omnino re ipſa, & planius & facilius ſit, neglectis illis ſimpliciter, ſolum ex ipſarum rerum *hiſtoria & experientia*, *nexum* verum & euidentem eruere atque colligere.

Vnde quidem profecto non ſolum facillimum fuerit, apud omnes quoſcunque homines, ſaltim ſimplicis intellectus compotes, ab illa imputatione me purgare, quod in huiuſmodi œconomiæ corporis humani ſcena, qualem ego ſim-

pliciter

pliciter hucuſque pandere, & ſepoſitis paſſim *perſonis* atque *laruis*, & intueri connixus ſum, *alieno Vitulo nuſquam arauerim*; ſed ipſarum potius *rerum veritate* nixus & vſus, etiam non debuerim in illis turbinibus me implicare, vnde maior ſit labor, integro animo & iudicio iterum emergere, quam ſine vllis huiuſmodi ambagibus, ipſam potius veritatis ſemitam, ſimplicem & nihil fucatam, eoque ipſo tanto magis facilem, inſtitiſſe atque tenuiſſe.

Iterum dico, & ſemper dixi, & teſtatur res ipſa, VETERVM potius ſubſidiis, monumentis, atque documentis, vſus ſum paſſim, cum multo etiam fructu, ſed SIMPLICITER CIRCA FACTA & experientiam. *Iunioribus* quidem meis annis, in eum finem, vt haberem, quod ita ſe habere, etiam ipſe diſpicerem, per praxeos ſuſcipiendæ decurſum. Qua poſtquam per annos magis magiſque plures, potitus, & omnino hac mea, *experientiam vere obſeruandi* intentione, cum quanta fieri poterat induſtria vſus ſum, & in illa ſic omnino reperi ipſa re, quod ſecus ſimpliciter credere ſcriptoribus, & propterea me ad illos referre neceſſe fuiſſet.

Nempe hac certe ratione nunquam prudenter a me expectabitur, vt ego res *in medio poſitas*, imo plurimas illarum etiam *quotidianæ* praxi obuias, potius ab *autoritate* allegare, & *fidei* referentium imputare debeam, quam mei ipſius, & Veritatis attendendæ teſtimonio, etiam propria cuiuslibet induſtria, in ſui ipſius confirmationem vere ſolidam, ita conquirendo.

Plus dico, ſed ſolidam veritatem dico. Hoc eſt proprie offendiculum illud recentioris ſtudii medici grauiſſimum, quod *aliena* potius *fide*, *traditione*, & *opinione* niti, moribus receptum eſt, quam de *rerum* Veritate ipſum diſpicere.

Hinc ſubnati ſunt nobis tot NOVI MORBI, ſubductæ vero priſtinæ verorum hiſtoriæ; & ex omiſſis paſſim his illis veris circumſtantiis, aut confictis aliis, aut *accidentalibus*, *indiuidualibus*, ex aliorum concurrentium *complicatione* ortis, pro *eſ-*

ſentialibus atque *directis* intruſis, confictæ inde magis quam confectæ vmbratiles *ætiologiæ*, & rebus alienis, adſignatio tanquam propriarum cauſarum, quæſita.

Interim, quemadmodum hæc, quæ veram hiſtoricam faciem, obuiarum etiam magis, & iam amplioribus aliorum ſuffragiis inſtructarum rerum, concernunt, hac a me indicata ratione, non ſolum iure meritoque ſuo, ſed etiam vtiliter, pro communi cuiuslibet induſtriæ prouocatione, ita tractantur: Ita omnino conſentio, diſparem poſſe, imo ſi mauis, debere eſſe, rationem, non tam hiſtoriarum *vniuerſaliorum*, quam ſeorſim *peculiarium* forte circumſtantiarum, quas vulgares obſeruationes vel plane non ſuppeditant; vel vbi etiam aliquæ harum mentionem faciunt, re vera ſiniſtram, imo vel plane contrariam, de illis relationem proferunt: aut, ſi qui etiam ita memorant, vt veritati *in genere* propius accedere videantur, *in ſpecie* tamen etiam adhuc aliquod *præiudicium* adferunt.

In talibus enim caſibus, quicunque tandem illud, quod omnibus modis ſpecialius veritati conſonum eſt, in medium ſiſtit, non ſolum adigi non debet, vt illorum, qui qualitercunque forte, ſed non æque formaliter ſeu ſecundum ſpeciem ipſam & ſpecificam determinationem, ſimilium meminerunt, neceſſario vbilibet conquirat narrationes, eoque ipſo, nequenquam horum ignorauiſſe videatur, neceſſario anniti debeat; aut ſecus cenſuram, imo notam ſubire, quod illorum labore, *diſſimulatis* veris autoribus, tanquam *ſuo inuento* ſeſe efferre, & ex aliena induſtria ſibi gloriolam arrogare, in animo habeat.

Exempli cauſa; cum FEBRES, quas *petechizantes* appellare, eiuſque appellationis etiam cauſam reddere ſolitus ſum, numero certe omnino ingenti tractandas habuerim, & in illis non ſolum peculiaribus plane exemplis inductus ſim, ad animum curioſius aduertendum ad indolem *alui lubricitatis* in hiſce febribus: ſed etiam ad deſtinandam illi, & per diuinam grati-

gratiam cum feliciſſimo ſucceſſu applicandam, talem *medicationem*, quæ non ſolum in ſpecie ad hunc vſum *inaudita*, imo aliquibus, qui etiam autoritate ſua præiudicia facere volunt, & paſſim inter ſuos poſſunt, in hodiernum vſque diem *incredibilis*; ſed etiam nemini omnium illorum, qui de hiſce fluxibus etiam moderatius ſentiunt, per reliquam tamen communem hypotheſin immediate placitura, videri poſſit: propoſui hanc, profecto abſolutiſſime bona fide meam, obſervationem, tum anno 1695. in ſchediaſmate *Problemata ad febrium veram hiſtoriam pertinentia* complectente, tum latius etiam deduxi ſuccedente tempore in Exercitationibus collegialibus practicis. Quarto demum anno poſt, incidi in libros aliquot, quos eo ipſo tempore plures coëmeram, e bibliotheca B. Schefferi, Francofurtenſis, illis annis diſtracta, qui meam obſeruationem etiam aliis, & olim quidem, imo vel circa primas petechizantis febris obſeruationes, occurriſſe teſtabantur.

Primatum inter hos & tempore, & maxime notabili facti ipſius conditione, ducebat *Gerhardus Columba*, *Meſſanenſis*. *Moræus* etiam quidam proximorum temporum, *Bruxellenſis*; & antiquior *Burſerus*, Poliater Annæbergenſis. Allegabam hos cum iterum repetitis talibus collegiis, huius eiuſdem febris hiſtoriam tractarem.

Conſcribebantur hæc non ſolum a præſentibus, ſed deſcribebantur etiam, imo tranſſcribebãtur, & adeo quidem manifeſto, vt etiam illis, qui *Gerhardum Columbam* nunquam in mundo viderant, adeoque quod hoc in illo ſcriptum exſtet, (& quidem loco, vbi nemo homo quærere in animum induxerit, non tam in ipſa prolixiore tractatione, vbi ne quidem, quantum decebat, in conſiderationem deducitur, ſed *in præfatione* libri) non poterant præſcire, ipſum librum a me rogantibus commodato conceſſerim.

Sub

Sub quibus circumſtantiis mihi tamen mea obſeruatio vtique integra manſit, & veritas ipſius rei certe inuiolata manebit, nempe quod aliter quam vel *Columbi* ætate fuit, vel ille annotauit, *hodiernæ petechizantes* febres *fluxibus alui* minime *iudicentur*; neque ſecundum *Moræi* apparentem opinionem, æque *poſitiuam* aliquam vtilitatem adferant; ne dum vt iuxta aliorum aſſertionem, *multum* etiam vtilitatis, ſiue *ſponte*, ſiue *arte* qualibet ſuſcitatæ, conferant. Neque ſecundum *Burſerum* nocendo propiores ſint: Imo ſi hoc etiã facere viderentur, ſecundum illam ſolidiſſime *meam* obſeruationem (imo, ne quis tamen ringatur, etiam *inuentionem*,) ſtatim ad *debitum moderamen* reduci poſſent.

In hac materia, licet ſemel iterumque, ſiue ſine mea præmonſtratione, ſiue per illam, non ſolum res ipſa, ſed inprimis illi autores rerum, allegentur, tamen manifeſtiſſimum eſt, quod vel res ipſa perperam atque falſo ita præfiguretur, ſi accipienda ſit, vt ibi proponitur: vel ſi res proponatur, *vti ſe re vera habet*; fruſtra illi *autores* allegabuntur, apud quos *aliter*, quam ita re vera eſt, inuenienda, periculoſe confundere poſſit eum, qui hoc ad praxin transferre ſuſceperit.

Certe enim illa *Columbæ* aſſertio, & obiter æſtimata plane peculiaris quædam altera medicatio empirica (nempe citra intellectum veræ indolis medicamenti) inducunt hinc ad „credendum, quod etiam *artificioſa purgatione*, *qua tali*, febri „huic *poſitiuum* commodum afferri poſſit: Quam rem, qui „ita ſimpliciter auſus fuerit experiri, opto, vt verum eius exi- „tum, ſine conſcientiæ ſuæ labe deprehendat. Qui *nihil omnino vtilitatis* habere perſuaſus fuerit, facillime in animum admiſerit credere, quod ad minimum *viribus* præiudicium adferre compos ſit, adeoque melius *compeſcenda*: quam intentionem ſi ita executus ſit, vt in *alui*, ſed tanto magis etiam alias generaliores, *adſtrictiones*, fiat tranſitus, grauiſſime profecto errabit, & hac etiam contraria via, vti ſolidæ *ſcientiæ*, ita

ita profecto etiam, quæ nihil ſine illa admittere debebat, *conſcientiæ*, non ita ſicuti decebat, conſulet.

Iterim alii, qui ipſam quidem rem commodius dicunt, " ſed tamen ad illam directe, tales *autores* allegant, qui illam " *in hoc præcipuo momento* ſui, non ita, vti vere eſt, ſiſtunt, atque " tradunt: nec ipſi etiam interim hanc differentiam attingunt: " an illi non iuſtam ſuſpicionem ſubeant, *quod etiam ipſi rem il-* " *lam totam aliunde habeant*, quam vel a ſe ipſis, vel ab illis, " quos ita alienos teſtes faciunt, penes cordatos & prudentes " atque perite iudicandi compotes, eſto arbitrium."

A me profecto tantum abeſt, vt harum rerum, ita vsquam ſuſpectus reddi poſſim, vt potius, ſi me illa tangeret, ne dum angeret, cura, variis, vel in vna ſerie manifeſtis exemplis, monſtrare valerem, quid de illis ſentiendum ſit, quæ totis deductionibus (etiam *loquendi formulis alibi inſolitis, non æquali ſemper cura ſatis ſtudioſe euitatis*) tota ſerie ſecundum *vnius autoris*, & *in illa re* etiam re vera *vnius*, mentem, vel in publicum exſcribuntur, & non ſolum *ſine vlla eius mentione*, (quod tamen illi ipſi ita exigere audent, vt alios arguere huius omiſſionis, tanquam criminis audeant) ita ſiſtuntur: ſed etiam adhuc ſub illa ineptiſſima, imo nefaria malignitate, vt hic illic *lacinia* quædam e talium hominum ſcriniis accerſatur, qui neque his ipſis ad vllum ſolidum *vſum* potiri, vel *voluerint* vnquam, vel ſub illa corrupta ratione, & per inſufficientia atque ſigillaria fragmenta introductis, aut temere illapſis παρέργοις, vllo etiam modo *potuerint*.

Quid, quod mihi facillimum ſit, etiam illo argumento huius rei veritatem demonſtrare, quod illorum, qui talia ita ex aliis pluribus conſarcinare, colligere, & ſi non apud illos, tamen ex illis inueniſſe videri volunt, neque ipſorum etiam ſit ea ipſa *inuentio*, ſeu *collectio*, & *connexio*; dum certe in aliis rebus, quæ non ſolum *connexione* opus habere, ſed etiam ex his ipſis, quæ hac maxime eadem connexione, quam in al-

teris illis afferunt, niti atque firmari potuerat, non ſolum longe ipſis abſint illi ſui celebres autores, ſed etiam, quæ ibi ipſimet agitant, ab alteris iſtis prolatis nimio plus deficiant.

Neque vero his inſiſtere vllum ſit operæ pretium, vnde potius mea ſaltim tantiſper mihi vindicare ſuffecerit, in quem finem vna adhuc opus eſt admonitione. Imputatum mihi aliquando eſt duplex culpa literaria; primo quod *aliorum ſcripta non allegem*, inprimis *recentiorum*: ſecundo, quod *mea ipſius* paſſim allegem.

Iam quod ad *primum* horum attinet, habeo *tria* quæ reſpondeam, quæ etiam ſingula pondere ſuo atque dignitate minime deſtituuntur. Primo enim, ne quidem ita verum eſt, quod *nullos* allegare ſoleam; illud autem veriſſimum, quod ſubinde nullum videam operæ pretium allegandi, cum in illis circa quæ poſſent in teſtimonium vocari, vulgo ſuperfluum ſit teſtes citare, ſed præſtet omnino ad rem ipſam provocare, quandoquidem vbi talibus teſtibus locus eſt, *res* etiam velut ordinarie ipſa pro ſe loqui poteſt, vt *autoritati* ne quidem locus ſit.

Deinde in talibus rebus tantus fere communiter occurrit teſtium talium numerus, vt pigeat *ſelectum* inire, quod tamen aliqui volunt.

Tertio, vt illæ res, quibus teſtes tales reperire liceret, *nullis* communiter *indigent*; ita quibus, vt minus adhuc cognitis, aut ad animum reuocatis, illi ſuppeterent, nulli ſunt; aut certe, quod liberaliter confiteor, mihi noti non ſunt.

Fecit enim profecto portentoſa illa quidlibet etiam alieniſſimum fingendi atque proferendi, non magis libertas quam libido, vt animus omnino abhorreat iſtarum rerum tædio ſe ſubmittere, cui etiam profecto otium mihi non ſuppetit. Vnde ſiue bona, ſiue mala, quæ forte ita exeunt, lubens ſuo loco relinquo.

Quem-

Quemadmodum autem ita in *phyſiologicis* vſitatæ mihi, imo hactenus abunde confirmatæ atque demonſtratæ ſententiæ, non potuerunt mihi a quocunque alio ſuppeditari, cum ego in illis vix non abſolute ab omnium aliorum opinionibus longe abeam; nempe *a motibus ad neceſſarios fines proportionatis atque directis*, deducens pleraque, inprimis autem præcipua prorſus illorum, quæ alii, inprimis autem Neoterici, *materiæ* nude *mechanicis*, nec ad vllum *finem* directis, ſed ſimpliciter vti materia *cadit* huius efficaciæ ſuccedentibus, motus exſtimulationibus tribuunt: ita non facile puto pro commodato mihi imputabitur, quicquid de *Anatomiæ* modernæ ἀλλοτριώσει a medicis vſibus, loquor atque demonſtro.

Nempe quod non ſolum omnis conſideratio *intimioris texturæ partium ſolidarum*, ab omni *medica* conſideratione re vera aliena ſit; dum illi poſitiue quoquo modo conſulere ab omni Medicæ *artis* poteſtate ſimpliciter alienum eſt:

Sed etiam aliqua, ad veriorem *phyſicum* & *organicum* conceptum de variis grauibus affectibus *hypochondriaco-hyſtericis* atque colicis, e minus ſufficiente applicatione *ſtructuræ*, *connexionis*, *commotionis Venæ portæ*, deficere, demonſtrem.

Sicut etiam quamlibet tandem conſiderationem *mechanicam* aut *anatomicam*, ad *rationes motuum*, qui per illa perpetrantur, *finales*, cur ita, tali *ordine*, tali *tempore*, tali *ſucceſſu*, tali vniuerſa *proportione ad finem*, fiant, nihil vſquam lucis affulgere manifeſtum reddo.

Tanto magis aliorum certe non facile habebuntur ea, quæ in *Pathologicis* non modo ponendo, ſed etiam deducendo, conſtituo atque demonſtro.

Quid enim magis ab ipſis fundamentis vulgo vndique iactatis magis quam iactis diſtare poteſt, quam illud, quod ego vt in *Phyſiologia* ita etiam in *Pathologia* pro fundamento ſubſterno, quod nimio maior, & ſolenniſſimis conſiderationibus dignior ſit alteratio a naturali ordine recedens, *motuum*,

quam proportionata corruptio *materiarum : directa* inprimis, & quæ non ipſa etiam a *motuum* vitiis originem ducat

Præterea vero perſiſtam hic etiam quam maxime inculcare, quod varii ita *ſuccedentes* affectus motuum, minime ſint aut fiant AB illis, quæ vulgo ita grauiter peccare cenſentur, *materiis* peruerſis ; ſed ſimpliciter potius PROPTER illas.

Inſuper etiam paſſim vrgeam, quod illæ materiæ, quas tales *motus inſectantur* potius, quam ſimpliciter ſequuntur, communiter nondum actu ſint illius *corruptionis* participes, quæ ab aliis ſupponitur ; ſed potius inſtituantur ad *præoccupandum* illas ipſas tales corruptiones, ne in effectum deducantur, aut omnino nuſquam inſoleſcant & præualeant.

Quo quidem loco tanto longius abſum ab vllius vnius propria ſententia, tanto magis autem vel vllius ex omnibus, deductione atque demonſtratione ſolida *modi agendi*, aut *exiſtendi* ſolum ; ad ſerendo, imo indiſſolubili nexu demonſtrando, quod multi *motus* tales, qui *præter ordinem naturalem* in corpore fiunt, minime tamen ſecundum vulgarem acceptionem *præter naturam* fiant, & vt *morbidi*, aut ab ipſa cauſa morbi *directe* ita alterati, perturbati, & contra vitalem ſiue ſalutarem proportionem & intentionem, velut *in transuerſum* acti ſint. Sed potius inter reliquam talem conſtitutionem adeo non ſolum *vtiles*, ſed in grauiſſimis quoque caſibus vere *neceſſarii* ſint, vt ſi illi maxime *non* ita *fierent*, tunc demum a *materia* peccante eo maius atque præſentius damnum expectari deberet.

Adeo vt ibi paſſim, non tam ſimpliciter & in genere *propter*, ſed potius in ſpecie *contra* noxiam illam materiam concitati eſſe illi motus euidenter compareant ; ne dum vt iuxta communem illam ſententiam *ab illa* ipſa materia directe illati eſſe poſſint.

E quo etiam principio manifeſtam reddo rationem *paradoxi* illius, (in perita praxi certe notiſſimi, interim in communibus

nibus theoriis ignoti, & inde ad varios *paralogiſmos* practicos ſeducentis,) quod innumeris vicibus *plane nulla proportio inter materias atque motus* tales compareat; ſed inprimis *promptiores atque fortiores*, quam pro *materiarum* veriore *proportione*, occurrant: & hoc quidem inprimis in adſuetudinibus, in quibus iuxta reliquam communem hypotheſin contrarium euenire deberet, nempe vt minus minuſque materia talis efficeret. Quod ipſum etiam cum in aliquibus ſpeciebus re vera ita fiat, intricatius tantum inde vulgo eſt negotium, cum neque res ipſæ ſecundum *hiſtoriam* recte diſtinguuntur; nec proinde etiam *cauſarum* verarum, ſiue *inuentio* euidens, ſiue *diſcretio* inde ad ſignari poteſt.

E quo nempe fundamento non ſolum vniuerſam FEBRIVM ſcenam, planiſſime aperio atque ſiſto; ſed etiam *motuum ſanguinis* ad *exonerationem* aliqam tendentium varios *apparatus*, varios *ſucceſſus*, & illis impeditioribus, locum occupantia alia pathematum genera, *conatui* tamen horum generum non ſimpliciter morbido innitentia, hinc lucuculentius vtique conceptui ſiſtere laboro.

Iam pridem etiam obiectum hic eſt, quod diu ante nos etiam iam ipſe *Campanella* declarauerit, quod *febris* videatur eſſe res vtilis.

Sane vero ego hoc ipſum non ſolum non reticui, ſed tanto minus reticere, aut volui, aut debui, qui tanto melius ſciebã, quam qui monere hoc ſuſcipiebant: Vtique totum librum *Campanellæ de febribus* perſpectum habens, quem illi ne quidem ſcriptum eſſe ſciebant.

Eodem candore non reticui, quod etiam *Sydenham* Febrem pro *ipſius naturæ opere* habeat: & *Helmontius* etiam eo reſpexerit.

Interim alia certe, quam qua homines vtuntur, ratione vti oporteat, qui huius theſeos, quæ mihi cum ipſis *communis* eſt, etiam demonſtrationem, vel illis inter ſe, vel mihi cum

illis *communem* eſſe, imo quidquam intimius commune habere, confirmare voluerit.

Enim vero, cum res in ipſa natura ita & non aliter ſeſe habeat, & tanto magis mihi per luculentiſſimas demonſtrationes animum aduertenti talem ſe ſtiterit: Impoſſibile fuit ipſo quaſi titulo ſeu lemmate aliter illam notare.

Interim intelligentibus tantum, minime vero turbulentis ingeniis, innoteſcere poteſt, quantum intercedat differentiæ, an ſimpliciter *a poſteriori* veritatem *vtilitatis* cuiuſcunque ipſius *euentus* febrium, agnoſcas; an vero etiam a priori, & per mediam, *inſtrumentalem*, habitudinem, hanc rem vndiquaque firmam atque dilucidam habeas & reddas. Tanquam ſi ſcias dari in mundo panem, ſed neque vbi quæras, nec vnde compares, intelligas aut habeas.

Idem ſentiendum eſt de veterum in hoc genere animadverſionibus: dum in febribus, inprimis *acutis*, *criſin*, præcipue per *excretiones* tempeſtiuas, eminenter fieri intelligendo, ipſius naturæ pugnam cum morbo: & ſi ſatis expedite ad exitum vſque ſuccedat, etiam victoriam eiuſdem, ipſius inquam Naturæ, conſtituant.

Nempe hoc ipſo ſatis euidenter indicantes, quod ipſam *Naturam*, quæ ad *ſalutem* corporis tendunt, & *tentare* atque *agitare* exiſtiment; & ſi illum effectum non ſatis feliciter obtineat, illud demum inſuperabili *materiæ* morbidæ conſtitutioni tribuendum ſit: Omnis autem ad *bonum exitum* non ſolum *pertingens*, ſed etiam *tendens*, *commotio*, ipſius naturæ & *intentioni* optimæ, & efficaci *vigilantiæ*, & *proportionatæ operationi*, in acceptis ferenda ſit.

Ego certe liberaliter confiteor, me omnino ſentire, quod nihil magis appoſite dici poſſit; ſed nemo non videt, qui illorum monumenta reuoluit, quod vndique deficiat omnis *directa Theoria*, vlla nempe indicatio, *quænam vere ſint illæ circumſtantiæ mediæ*, quinam continui *ſucceſſus*, quinam *proportionati progreſſus*, quænam *materia* his rebus vere *proportionata*

tionata, quibus rebus vniuerſa hæc ſcena, *vero ordine*, inſtruatur, & ad optatum finem deducatur.

Merito vero debuerant iam pridem, quicunque alios docere hic ſibi ſumſerunt, non vacuis commentatiunculis, ſed ſolida rerum demonſtratione, ſtabiliuiſſe, imo vera tractatione *hiſtoriæ clinicæ*, demonſtratum dediſſe, quod pridem indicauit Hippocrates, quod *Natura, a nemine edocta, præſtet τὰ δέοντα*, quæ *debeant*, *deceat*, *& conueniat* fieri: quod naturæ ipſæ ſint morborum medicatrices: quod multi homines ſine medico (atque medicamentis) ſanentur, nemo vero ſine medicina.

Iam ſi vel non magnopere vtile hoc iudicatum fuiſſet, antequam res ipſa docuiſſet, profecto non potuiſſet non curioſum ad minimum reputari, vt perueſtigatum fuiſſet, in quonam vere fundetur *triplex* hæc tanti nominis *efficacia Naturæ*. *An vere τὰ δέοντα ſint, quæ illa agit? quomodo curet morbos illa ipſa?* quænam ſit illa *naturæ ſpontanea*, vt quidem *Hippocrates* nominare ſuſtinet, *Medicina*?

Ego vero hic, ſi vſquam, arguendam, & propemodum dixiſſem deteſtandam, duco illam *Curioſitatem*, non quæ *aliena* tractat; ſed quæ ita tractat, vt *propriorum*, & quæ *vere fieri debebant*, etiam obliuionem atque neglectum inde admittat. Certe non opus erat *Hippocratem* hic ſimpliciter autorem ſequi, cum ante oculos, perpetuis etiam innumerabilibus *exemplis*, conſtituta ſit ipſa omnino res; nempe in multis, præcipue vehementiſſimis quibuslibet morbis, *ſpontanea ægrorum conualeſcentia*. Quam interim rem, vbi vſquam, etiam vel obiter ſaltem, & ſecundum apices in ipſis ſolennibus Dogmatibus medicis, *tactam* vel *indicatam* eſſe dicere poſſim, non habeo.

Interim nemo non, æquus atque prudens harum rerum æſtimator, viderit primo intuitu, quod ſi in talibus actionibus Natura dici poſſit τὰ δέοντα facere, *Medicinam* facere, imo *ſanare*, non ſolum ingens operæ pretium ſit, ſed omnino quo-

quo

quo modo neceſſe ſit, luci debitæ ſiſtere, an illa *δέοντα* ſint *ſimpliciter* talia; vt ita *debeant* fieri, vt non *debeant*, aut *non poſſint non* fieri: adeoque etiam ſub ipſius *Medici* concurſu ita debeant præſtari, atque perfici: an vero nomen hoc, vel non, *ſola* atque *abſolute*, vel forte *plane non* mereantur. An vere *Naturæ poſitiue* medeantur, & ſanitatem corporis in integrum reſtituant; an vero iuxta Neotericas opiniones, ſaltem ipſa *materia* in ſe tandem ita *deferueſcat*, vt ad nocendum vltra, ſeu turbandum corpus, impar euadat, vnde corporis œconomia, ab illa paſſione, quam hæc *actiua* hoc ſenſu *materia* intulerat, liberata, ita ſuam propriam antiquam proportionem retineat.

Iam ſi aliquis vnquam defunctus eſſet digniſſimo hoc negotio, ille quidem opprobrium hoc, non ſolum *neglectus* huius, ſed etiam inde dependentis multiplicis grauiſſimæ *confuſionis*, tam in *Pathologia clinica*, imo vero *Febrium* inprimis vniuerſa, & ipſa etiam ſolida methodo medendi, amolitus vtique eſſet, ſed apud omnes iugiter peritos atque cordatos viros, nihil certe vſquam præiudicii expertus eſſet, a fatuo illo otioſiſſimorum hominum odio atque conuitio, quod iam dudum hoc dixerit Hippocrates. Facile enim vtique diſpexerint, quid interſit inter ſimplicem titulum, atque leuem ſubindicationem, atque contra ponderis rerum inculcationem, atque luculentas deductiones.

Pari ratione nemini, niſi inter Helmontianas, Tachenianas atque mechanicas nudas opiniones, domi tantum, quod aiunt, peregrinanti, incognitum, aut potius non abunde notum eſſe poteſt, quod Veteres paſſim agnoſcant, & arguant PLETHORAM, eamque etiam diuerſorum morborum cauſam conſtituant. Interim quod vel ſimpliciter iuſta ſpecie atque numero, vel vero ætiologiæ nexu atque ordine, etiam reali illo, quo in ipſis factis a ſe mutuo dependent, & circumſtantiæ, & ipſi affectus varii, hoc ad vltimum executi ſint, quis dixerit?

Obi-

Obiter dum de nexu ætiologico mentionem iniicio, nemo arbitretur, quod de vocabulis illis mihi ſit ſermo, quæ, tanquam pueris logica inculcanda eſſet, nuſquam quidquam ſuſcipiunt, quin omnem paginam impleat, hæc eſt cauſa efficiens, hæc eſt cauſa materialis, hæc eſt cauſa adæquata (aliena prorſus acceptione) hæc eſt cauſa remota, hæc proxima, hæc proximior, hoc eſſentialiter inhærens, illud eſſentialiter conſequens.

Quantumlibet enim etiam harum appellationum vſum non ſimpliciter damnem, tamen alieniſſimum certe eſt eo loco, vbi ſimpliciter ipſe ſucceſſus, imo motus ſuccedendi ſiſti poſſet, non ſolum hanc enarrandi methodum per hæc vocabula, tanquam neceſſariam vrgere: ſed etiam eo ipſo re vera diſtractis, imo abſtractis conſiderationibus, realem & proximum conceptum confundere. Quod profecto communiſſime fit, & proinde communiter hi abſtracti theoretici, vix quicquam ipſi percipiunt ſolide, nedum vt alios ita doceant.

(Cui rei accedit, quod ſub hac ita anxia conſideratione aliorum reſpectuum cauſalium, comuniſſime omnium obliviſcantur reſpectus inſtrumentalis, & ſub hoc finalis, eoque ipſo communiſſime in vere æſtimandis *viui* corporis, & ad illud viuum conſeruandum directe pertinentibus negotiis, a ſolida veritate aberrent, atque his tantum re vera ita alienis conſiderationibus inhæreant.)

Sane vero, licet omnino veteres ſuper hoc fundamento plethoræ collocauerint v. gr. hæmorrhagias, tamen non ſolum in eo defecerunt, quod veram æſtimationem illarum, etiam ſimpliciter pro paſſiuis lapſibus illas habendo, ita amiſerunt: ſed etiam eo pertinentes motus (non ſatis attendendo, etiam ſtatas paſſim horum periodos) minus attente conſiderantes, vniuerſum verum fundamentum morborum ætatum in genere, & variarum exacerbationum in ſpecie ita amiſerunt, vt recentiores in harum rerum ſubſidium turmam illam

ſexcentorum ſaporum producere neceſſarium duxerint, nempe ad vnius ſolius rei neglectum ſarciendum.

Enim vero paſſim quidem inuenire licuerit, inter qualeſcunque practicarum methodorum allegatas rationes, inter ipſos omnino veteres, admonitiones tales, quæ ſub vi atque forma cautionum moneant, prudenter verſandum eſſe in variarum hæmorrhagiarum curationibus; & paſſim etiam beneficio naturæ hic aliquid imputent. Qui vero ſolenniter, & quantum res ipſa meretur, hæc deduxerint, & in his ſuis aſſertionibus, apud claſſicos Doctores aſſenſum, atque dogmatum horum ſuorum receptionem, & pro veritate propagationem, adſecuti ſint, ego ipſe docendus fuero.

Quid autem contra manifeſtius, quam quod maxime ab huius rei nullo decente intellectu, non ſolum numeroſarum aliarum rerum, ortus inquam atque ordinis variorum aliorum affectuum, ſolidior conſideratio hinc defecerit: ſed etiam tota illa controuerſia *de vero vſu Venæ Sectionis*, adeo non decenter ſuam demonſtrationem adſecuta ſit, vt ne quidem illud ſatis perſuaderi potuerit, quod non plane contra etiam noxia haberi mereatur. Quamlibet enim minime neſciam, quod in hac re paſſim cũ ita indocilibus hominibus ſit negotium in hac quæſtione, vt illos nulla re minus quam ſana ratione corrigere ſit integrum; ſubigere tamen, & apud alios æquos arbitros euidentius refellere, non aliter etiam contingere poteſt, quam ſi iuſta euidentia monſtretur, quid ſub ſtatu *plethorico*, eiuſque *commotionibus* partim per *hæmorrhagias ſpontaneas*, *directi* commodi eueniat: partim his non procedentibus, *multiplicibus* incommodis, & variorum aliorum affectum *ſucceſſui*, via ſternatur. Hæc enim res, ſi ex ipſa *veritate* PRACTICA ſolide demonſtratæ præſto eſſent, qui illis auſcultare refragatus fuerit, eum a nemine non pro inſanabili habitum iri, audeo omnino confidere.

Vn-

Vnde quidem non eſt, quod pro aſſerendis mihi meis in hiſce rebus deductionibus, earumque bona fide inter bonos, quidquam metuendum veniat: adeo, vt potius liberrime auſim, conſtantiſſima omnino continuatione, *mearum* deductionum ſyſtema publice tueri, & ex illo, vti ſimplicem, ita certam atque ſolidam, & vere DOGMATICAE PRAXI conſentaneam, tam *Theoriam* quam *Therapiam* Medicam, polliceri.

Quemadmodum autem in hiſce etiam ita veluti *ſingularibus* rebus, & quarum alias ex hoc, alias ex altero, alias e tertio, diuerſa de reliquo ſentientium opinionum ſenticeto, decerptas a me eſſe, inſimulari apparet; ab illis, qui talia, tam ſub vera a me illis adſignata hiſtoria conſtitutionis ſuæ, quam ex vſu illarum a me aſſignato, minus communiter recepto, æſtimauerint, facile iuſtum mihi iudicium polliceri auſim; ita tanto magis in eiuſmodi vniuerſarum rerum ſimpliciter *ſyſtematica connexione*, atque nuſquam *deficiente* aut *hiante deductione*, & *directa* tandem ad *veram methodum practicam applicatione*, nemo puto, niſi omnium rerum oblitus, in animum admiſerit, quod in illis mihi quiſquam facem prætulerit.

Cum enim harum rerum illa ſit indoles, quæ omnium verarum atque ſolidarum *connexionum* eſt, vt nihil penitus ex illis *diſtrahi* poſſit, quin eo ipſo tota *compages* dehiſcat; ita profecto niſi monſtretur, quod hæ res iam *toto hoc nexu* alibi traditæ atque tractatæ ſint, nihil omnino dictum erit.

Iterum autem merito repeto, quod iam ſuperius dixi, non inuidiæ mihi, ſed laudi omnino ducendum foret, ſi etiam has res per numeroſorum fragmentorum modum, alibi paſſim conquiſitas, & *ſub* illa diſperſione, imo verius *per* illam ipſam diſperſionem, ab omni ſuo vſu intercluſas, ad eundem reuocare, & ad illum ita ordinare atque inſtruere valuiſſem.

Sicut enim longe facilius aliquis ipſas potius res, & inter quas quidem verſari, eaſque deprehendere ipſimet contingit,

& inprimis ſub illo ſtatu atque *nexu* ipſæmet in ſe iacent, atque concurrunt, ſub eodem, ſine aliis præiudiciis, illas capeſſere: imo etiam ſibi ipſi conceptum aliquem de illis efformare, & nihil interpellata præfigurandi continuatione, eundem ſibi fabricari atque coagmentare potuerit: quam neque *res connexas*, neque *opiniones* de illis *conſentientes*, ſed vtraſque longe lateque *diſperſas*, vel ſolum etiam *velle*, ne dum *poſſe* conquirere: Ita profecto quiſquis demum hoc feciſſe diceretur, ad minimum hoc intuitu maximi atque *intricatiſſimi laboris feliciter* perpetrati, gloriam meruiſſe, omni omnino iure videri poſſet.

Non autem ſine ratione dixi, quod ne quidem veriſimile videri poſſit, quod aliquis huiuſmodi res conquirendi, vel ipſam *voluntatem* in animum admittere poſſit. Certe enim, vt *ignoti nulla cupido* eſt; ita niſi quis huiuſmodi *res*, iam aliunde ſic ſatis perſpectas, & illarum *vſum* plus quam mediocriter ſuſpectum aut inſpectum, habeat, quomodo ille quidem impelletur, vt ad haſce res, *fragmentorum more* hic illic diſperſas, colligendas, imo ſeligendas e reliquis inter quas oberrant, & *alteri* demum *nexui* cum *aliis*, *iterum aliunde conquirendis*, deſtinandas, animum ſubmittere & acquieſcere mallet.

Faceſſant itaque inanes huiuſmodi ſuſpicionum ſaturæ; & quæ condere certe nunquam potuiſſent, prodere tanquam aliena, imo rodere, deſiſtant.

Ego, & præſide & adſtite diuina gratia, *mea*, imo potius *vera*, pro virium modulo gnauiter proſequi nunquam abſiſtam, imo potius ad exoptatum finem exequi. Nempe ante omnia e vero Naturæ fundamento, eruere veram atque ſolidam *diſtinctionem*, imo *diſcretionem*, MIXTI & VIVI, & humani corporis *ſecundum hos reſpectus*, inprimis autem *poſteriorem* conſiderationem.

Huic conſiderationi omni vtique modo ſubſternere neceſſe habeo, veram demonſtrationem VITAE; in quonam il-

la,

la, vt in ſcholis loquuntur *ſubiectiue*, *obiectiue*, *inſtrumentaliter*, *formaliter*, *finaliter*, & ita etiam *efficienter conſiſtat?*

Id eſt, *quidnam in corpore* præcipue Vita indigeat? Nam licet vniuerſum *corpus* illa indigeat, ita vt nulla eius pars ſine iſtius concurſu perpetuo, vel per duodecim horas *tota incorrupta* perſiſtere poſſet: tamen diuerſitas etiam inſignis hic ſubeſt, vt aliæ huiuſmodi partes longe citius & profundius quam reliquæ corruptiones has incurrant.

Nam ita *ſecundo* (*obiectiue*) Vita verſatur circa corpus totum & ſecundum omnes ſui partes, circa habitum illarum *ſumme corruptibilem*, vt nempe propterea maxime, *quia*, & *quatenus* ita ſumme *corruptibiles* ſunt, *conſeruationem* hanc proprie exigant.

Præcipuæ autem conſiderationis eſt ille reſpectus, quo *inſtrumentalis* habitus, *mediante* quo vita præſtatur, conſiderationi ſeſe offert.

Quandoquidem ab huius vera *æſtimatione*, atq; perita *imitatione* maxime pendere videtur vniuerſus *nexus Theoriæ* huius cum praxi, vt nempe vere *Medica* fiat Theoria; quæ non ſolum *quid ſit* Vita, & *quomodo ſponte* conſeruetur, demonſtret; ſed omnino etiam *veram viam* indicet, quomodo ipſa ARS, quibuscunque *defectibus* aut *impedimentis* horum *inſtrumentorum* ſubvenire, defectus illos *ſupplere*, impedimenta eorum *ſubleuare*, & reſpectiue excutere atque *auferre* debeat, aut poſſit.

Inde *quarto*, reſultat *formalis* Vitæ *ratio*, quod illa nempe nihil aliud ſit, niſi CONSERVATIO corporis huius adeo ſumme corruptibilis, etiam *in ipſa illa ſua corruptibilitate*, *nuſquam mutanda*: *actum* ſaltem ſeu euentum ipſum corruptionis perpetuo auertendo.

Vbi vtique *quinto*, iuſtam deinde conſiderationem expectare videtur reſpectus *finalis*. Quamobrem ergo tandem hoc corpus tam ſollicita, & indeſinente energia atque opera ita conſeruetur? Imo non hoc ſolum, ſed etiam *a priori*, *quam-*

obrem, quo intuitu, qua de cauſa, hoc corpus, etiam vti eſt, ita corruptibile, *factum eſſe debuerit?*

Quandoquidem certe omnem humanam fidem abſolute excedat, quod *nulla de cauſa*, ſed plane *caſu* aliquo, aut potius *temere*, hoc corpus ita conflatum ſit, ſaltem propterea, *vt neceſſarium eſſet corruptioni eius reſiſtere:* imo etiam ita nulla penitus ratio ſuppetere poſſit, quamobrem tandem neceſſaria ſit illa *conſeruatio*, & quomodo potius non *indifferens* plane ſit, relinquere corruptibilitatem illam actuali ſui euentui & effectui.

Reperto vero reſpectu *finali*, non facillimum ſolum, ſed etiam euidentiſſimum mox fuerit, quænam in hiſce rebus *Efficiens* cauſa, ſatis luculenter conſtitui, imo agnoſci poſſit: Talis nempe, quæ circa *finem* huius conſeruationis, non ſolum magnum intereſſe habeat; ſed etiam *idonea* omnino atque compos ſit, *actus* illos & præſtandi ſimpliciter, conſideratione *a priori* inſtituta; & *a poſteriori* experientiæ ſimpliciſſimo atque luculentiſſimo teſtimonio, etiam ad cito, & varie & *efficaciſſime alterandos* atque mutandos hoſce actus, iuſtructiſſima ſit.

Inde progreſſus patet ad *particulares* magis conſiderationes, tam ſubiectorum illorum, quæ conditionem illam, (*obiectum*) *neceſſitatis vitalis* quam maxime poſſident. Vbi *ſanguinis* conſtitutio, peculiarem illam huius conſiderationis illuſtrationem exemplo ſuo locupletat.

De quo facile deinde monſtrari poteſt, quomodo & quo intuitu ſanguis, etiam ſub *mediis actibus vitalibus* integritatem ſuam abſolute incorruptam neutiquam tueri poſſit; ſed ſub illis, etiam perpetuis vtique, diſſolutionibus a prima ſua mixtione deſciſcat, atque fatiſcat. Vnde mox cauſa *finalis* maximæ partis *Nutritionis*, *perennis*, & vltra terminos *augmentationis*, totius corporis continuantis, tanto euidentius dileſcit.

Pecu-

Peculiaribus autem demonſtrationibus hic firmare ſoleo, prouentum *Plethoræ* ſeu *abundantiæ* ſanguinis: cuius rei tanto dignior eſt conſideratio, quanto *ſimplicior*, *promtior*, & hinc etiam *familiarior*, eſt huius rei concurſus, tam ad *craſin* ſanguinis alterandam, & lædendam: quam etiam ad *occaſiones* & inſtigationes ſuſcitandas, vt *motus* ſanguinis *ordinarii*, non *ordinate* ſecundum reliquam ſuam ſimplicem proportionem, procedant.

Vbi porro vera *hiſtoria motus ſanguinis* magis diſtincte texenda venit. Et inprimis ibi monſtrandus *vſus* etiam *directe vitalis*, ſimpliciter *conſeruatorius*, e motu ſanguinis per partes muſculoſas, ambitum vniuerſum corporis inſtruentes. Vbi tam de *fluxilitate*, quam *concalefactione* eius, dicendi ſuppetit occaſio.

Ibidem autem omnino occurrit demonſtratio, & *veritatis* & *efficaciæ* MOTVS TONICI; & quidem non ſolum ad *generalem* ſanguinis *progreſſum*: ſed inprimis etiam ad *ſpeciales* eiuſdem *directiones*. Vsv adeo abſolute ſcitu neceſſario, vt ab huius ignorantia præcipua variorum affectuum *phænomena*, nullo vno intuitu hucuſque comprehendi aut intelligi potuerint.

Tanto magis autem inſeruit notitia huius *Motus* ſufficiens, pro intelligendo tanto melius ipſo negotio *ſecretionum* & *excretionum*, quomodo videlicet illæ, *huius motus beneficio* non ſolum in ipſis organis *colatoriis*, magis *immediate* laxius aut *ſtrictius* affectis, vario moderamine *regi* poſſint: ſed etiam *mediate* atque *remote*, *eminus* inquam & e longinquo, ita *inſtrui* atque *dirigi*, vt peculiares *congeſtiones*, ex aliis regionibus ad illam, vbi talis *ſecretio* aut *excretio* fieri debet, *actiuo* motu ita‿ præſtentur.

Quamuis enim iam pridem veritatem talium μεταςάσεων, ἀποςάσεων & διαδόσεων ſatis cognitam habuerint, antiquiſſimi e praxi ipſa obſeruatores; imo ſubinde *intempeſtiuo*, ſed *breui* atque *repentino* impetu, ita *rapi* agnouerint: perdiderunt tamen

men Recentiores omnem huius rei fidem, ſed vnice nudis *paſſiuis ſtaſibus* talia imputauerunt: & paſſim quidem, ſub affectata illa *mechanica* conſideratione, re vera contra omnem *mechanicam* & *hydraulicam*.

Sicut etiam hos Recentiorum conceptus re vera penitus fruſtratur ac euertit, TONICI vero *motus* vſum inſigniter commendat, circumſtantia illa tam *ſecretionibus* quam *excretionibus* variis, & frequenter quidem, familiaris, quod STATIS temporibus recurrat *euacuationum* ſimilium *periodus*; eæque adeo fruſtra certe huiuſmodi cauſis tribuerentur, quæ nihil vſquam tum ratione *materiæ* ſuæ, tum ratione talis *loci*, cum certa *menſura temporis* commune habere poſſent.

Et ſane conſideratio illa, quomodo ordinarie *lenes* atque *lentæ* ſecretiones & excretiones, inſtabiles & quaſi fortuitæ, rebus vndiquaque tranquillis atque moderatis, veluti ſimpliciter ſub reliquo ſanguinis circuitu, procedere appareant, ſeduxit maxime illos, qui *mechaniſmis* directe & ſimpliciter inſiſtere amant, vt hæc omnia ſine vlla peculiari *intentione*, ſed vt illi quidem loqui amant, ſimpliciter *per accidens* ita ſubſequantur:

Aſt vero quando iam aliquid, quod proportionatum illum ordinem atque æqualitatem excedat, ſeſe offert, & adverſus illud *directiones* peculiares ad *loca certa*, intra *tempus certum*, ſub *motibus certis* concurrentibus, inſtitui apparet; tunc ex huius conſiderationis neglectu nihil aliud poteſt pullulare, quam incondita illa opinio, quod vniuerſi etiam hi *apparatus* æque atque *exitus*, ipſius ſolum *morbi effectus* ſint, & nihil vſquam *actiuum* ex parte œconomiæ ipſius ſub ſe complectantur: ſed ſi quid tandem *vſus* in illam hinc redundet, illud *ſimpliciter per accidens* ita eueniat: Niſi quod tamen peculiari inſtitutioni ipſius *Diuinæ ſapientiæ* hoc adſcribendo, quod ipſæ materiæ in ſe ad huiuſmodi ſucceſſus ita formatæ ſint, in *myſticam philoſophiam*

phiam omne vlterius dubium inuoluendo, *omnia dixiſſe velint; cum nihil, imo aliena, dixerint.*

Quando enim etiam ipſum ſimplex vulgus hominum per nudam experientiam animaduertit, quam *ſolenniter* æque & *familiariter*, quam etiam *vehementer* atque *efficaciter*, iſtæ ſuppoſitæ *immutabiles proportiones* atque *diſpoſitiones materiarum* atque *viarum*, etiam vere *phyſice-momentaneis progreſſibus* atque ſucceſſibus, grauiſſime alterentur *a nudis animi fictionibus*; apud æquos rerum arbitros etiam *iniuriæ in Diuinam ſapientiam, potentiam, & benignitatem*, poſtulari tales Philoſophi poſſent, quod *voluntatis Diuinæ leges, materiæ, ſeuere & immutabiliter impreſſas, friuolo* cuilibet, *pueriliter trepidantis*, aut *maligne indignantis*, atque *temere fictionibus offendentis*, animi poteſtatibus, ſubiiciant atque addicant. Quæ res nuſquam aliunde, præterquam a ſola vera conſideratione, & ſolido intellectu *motus tonici* ACTIVI medelam expectare poteſt.

Hoc intuitu maximopere etiam allaboraui, vt veritatem huius rei quoquo modo demonſtrarem; capta in eam rem occaſione e familiari diſcurſu, quo hanc rem proponere quidem contigerat, ſed ita vt intelligeretur, deducere, tempus non ferebat: vnde peculiari ſchediaſmate hoc præſtare in animum induxi, *Epiſtolica* nempe diſſertatione *de Motu Tonico Vitali.*

Hæc quia ad Virum, & *Practicum* quidem in locupleti experientia conſtitutum deſtinabatur; præterea res ipſa & euidentiam maxime luculentam, & vſum etiam præcipuum in ipſa *Praxi*, & phænomenis præcipuis *Clinicis* tam intelligendis, quam in vſum & imitationem artificioſam conuertendis, habet; placuerat illam potius *practice*, ipſis nempe *hiſtoriis* & *exemplis*, ſiſtere atque tractare, quam odioſis *ſyllogiſmis*: Tanto magis, quoniam multis hominibus, quod mihi quidem abunde notum atque perſpectum eſt, nimio facilius per ipſas κατ' ἄνθρωπον oſtenſiones, nempe inductiones, & maxime ſenſibi-

lium *φαινομένων* productiones, fere vulgo facilius ad concluſionem aliquam agnoſcendam præbeatur aditus, quam per *illationes*, quantumcunque *theoreticas*, aut *ſuppoſitionem* magis aliquam redolentes, quam ipſam mox *probationem* oſtendentes.

Vnde in ipſo non ſolum frontiſpicio ſeu titulo ſtatim indicaui, quod de illo *Motu* in animo ſit agere, mediante quo *ſanguinis progreſſus*, nihil mutata generali *circulationis* lege, interim ſpecialiter atque *particulariter* varie inſtrui, atque ad *certa loca corporis ſeorſim* compelli, tanto magis autem *a certis* huiusmodi *locis particularibus repelli*, poſſit atque ſoleat: ſed illud ipſum etiam tam paſſim in tractatione, quam in ſpecie in vltima concluſione Diſſertationis, tanquam facta collectione e tot notiſſimis & quotidianis phænomenis reſultante, obſignare cordi habui.

Cum autem, præter certe expectationem, experirer, quod non ſatis aſſecutus ſim intentionem meam, ſuſcepi repetitam non magis *prolixiorem*, ſed vti mihi quidem perſuadebam, etiam *vberiorem*, huius negotii tractationem Diſſertatione *de Aeſtu maris microcoſmici:* nempe non ſolum *effluxu* ſanguinis a centro ad circumferentiam, ſed etiam *refluxu* eiuſdem tam pariter *vniuerſali*, quam etiam hinc inde *partiali*.

Quoniam autem ſemper vtique *Medicas* potius, quam ſimpliciter *hiſtoricas Phyſicas*, *Theorias* tractare atq; demonſtrare in animo ſedit; & inprimis veram *Febrium ætiologiam*, quemadmodum cum *Clinicis* phænomenis conſentit, euidente demonſtratione tandem ſtabilire auerem: ad varias autem illas, (*tempore*, *ordine*, conſpicua *vehementia*, & manifeſtis *euentibus* variarum ſecretionum & excretionum,) inſignes diuerſarum febrium circumſtantias, hic præcipue *Motus*, tanquam verum *inſtrumentum*, *actiue* adhibeatur: Vnde illo ignorato, aut non ſatis pro dignitate æſtimato, impoſſibile etiam ſemper fuit, vt vnquam vel vllius phænomeni, circa *paroxyſmos* etiam quotidiano euentu conſpicuos *tertianarum* febrium, ne dum aliarum, ratio reddi poſſit.

Pro-

Propterea ſuſcepi ſtatim etiam hanc totam rem vna indicare, & paſſim præmonere, quod vſus *Motus* huius *Tonici* præcipuus ſit in ipſa *facti veritate*, adeoque etiam conſiderandus & attendendus ſit, in febrilium *paroxyſmorum*, imo totorum Syſtematum talium, vera atque ſolida penſitatione.

Ne vero etiam hæc res iterum fructu careret (poſſum " enim ſancte aſſeuerare, quod poſt homines *ſuperſtitionum* " credulitate occœcatos, nullum hominum genus indocilius " obſeruauerim, neque vere indoctius, ad aliquid ſolidi & " connexi comprehendendum, quam vulgi Medicorum turbam, & inprimis, ſiue *literaturæ*, ſiue aliarum ἀλλοτριώσεων " πολυπραγμοσύνη diſtinctam) ſubiunxi diſſertationem de *Motu* " *humorum ſpaſmodico.* "

Qua nempe demonſtraui, non ſolum *a priori* & in genere, quod, quando partes corporis *poroſæ*, *ſpongioſæ* vt loquuntur, & ordinarie ſanguini copioſum aditum præbentes, eo ipſo, *conſtringuntur*, ſanguinem, quem eo tempore forte continent, *exprimant* atque *repellant* ad alia receptacula, nempe *venoſa*; & quam diu in hac *ſtrictura* detinentur, atque adeo ſolitæ quantitati ſanguinis *ingreſſum* non concedunt, hoc ipſo efficiant, vt illa tota quantitas interea temporis ad alia corporis loca tanto maiore copia *regurgitet*: ſed commonſtraui etiam ſimul, non ſolum repetitis priſtinis, ſed nouis etiam eius generis exemplis, quod hæc talia minime ſolum POSSINT, aut fortaſſe POSSENT, ſed omni modo quam maxime SOLEANT ita fieri; neque vero *raris* aut *obſcuris*, ſed omnino & *frequentibus*, imo *familiaribus*, & ſimpliciſſima etiam paſſim *euidentia conſpicuis*, harum rerum exemplis atque veris experimentis.

Iam, vt etiam ab illa ſteriliſſima methodo, quæ modernarum theoriarum fundamentum totum *fluxum*, nedum *lubricum*, conſtituit, nempe ſemper & e circumſtantiis ipſis etiam *a veritate facti alienis*, & nuda *ſuppoſitione* introductis, non tam quid *fiat*, ſeu vere *fieri ſoleat*, ſed potius quid ex illis ſuppo-

ſitionibus fieri POSSE *videatur*, aliquid ſtatuendi atque concludendi, omnino abirem, & potius quæ vere FIVNT monſtrarem atque ſtabilirem, proximo loco ſeuerius prouocandos duxi animos ad illam *ſpontaneam adminiſtrationem* Vitalium conſeruatiuorum actuum, non ſolum *ſecundum*, ſed etiam paſſim *præter naturam* inſtitutorum, quibus corpus ſuum etiam iam *periclitans*, iterum *exonerat* atque liberat.

Propoſui in hunc finem *duas* inſinuationes; vnam Diſſertatione, de Αυτοκρατία naturæ: alteram Programmate, de συνεργία naturæ. Quibus vtriſque monere Medicum futurum conſtitui, quid ille tam ex parte ipſius *Naturæ operantis*, quam ita etiam ex parte *ſui officii* obſeruare debeat. Et repetii etiam has ipſas animaduerſiones alibi paſſim, vt hac ratione etiam *vſus* earundem magis diluceſceret.

Ad declarandam autem huius rei *ſimpliciorem* etiam, licet *latiſſime* vtique *patentem*, veritatem, produxi Thema, inauditum illud in *Theſi*, *hypotheſibus* autem recentioris pathologiæ *falſæ* atque ſimpliciter *materialis* etiam intolerandum, de INFREQVENTIA MORBORVM; ſiue *quod ſinguli homines raris & paucis ſecundum ſpecies, morbis affici ſoleant*, ſed ad ſummum *eiuſdem* magis *generis* morbos experiri ſoleant.

Vt hoc tanto magis illuſtrarem, exhibui *Genealogiam* illam, quantumcunque etiam ſimplex atque euidens ſit, tamen vſque hodie adhuc multis incredibilem, MORBORVM AETATVM. Quod quidem ſchediaſma e reliquis huius generis meis rhapſodiis adhuc digniore aliquo loco habere ſoleo, quamlibet etiam iam in Diſſertatione *de motibus humorum ſpaſmodicis*, æque, atque de *Infrequentia morborum* hanc rem delineauiſſem.

Plura vero ſimul ſcitu non magis digna, quam omnino neceſſaria in hiſce Diſſertationibus tractaui atque monſtraui; cuius rei veritas vt pateat, breuem & præcipuarum ſolum cenſum agam.

Nempe

Nempe aſſerui, (1) quod ipſa maxime *Natura* (nempe etiam *Galeni* iam dum ſententia, & aliorum antiquorum, iuxta programma meum *Iſagogicum*, ipſa *anima*) ſuis rebus etiam ipſa conſulat; & quidem (2) maxime per vſum *Motus Tonici*, inprimis (3) ad *exonerationes* abundantis *ſanguinis ſinceri*, per *hæmorrhagica* MOLIMINA, quæ (4) *peculiaribus* maxime *locis*, adornare inſtituat: quod ipſum, (5) ſi ſatis expedite *ſuccedit*, nec etiam alicunde *peturbatur*, cum *emolumento* potius, quam damno corporis fieri: ſi vero, (6) ipſa *actiuitas* naturæ *a priori* irritetur, vel, & fere quidem ſimul, nimis *ſæpe* prouocetur talis expulſio, inprimis etiam de reliquo ſatis *libere* procedens, vt ita in *adſuetudinem* abeat: aut contra (7) *iuſte* atque legitime *moliendi* tales exonerationes, Naturæ impedimenta temere obiiciantur, vt exitus facilis atque liber deſtituat: tunc quidem familiarem admodum euentum aliorum affectuum *circa illa emunctoria*, & ipſas eorum *ſpecies*, indicaui. Hoc ipſo vero ſimul *duo* illa ingentia *paradoxa* produxi, & *demonſtrationibus* realibus per ipſa *exempla*, etiam *manifeſtiſſima*, imo *notiſſima*, ſtabiliui, (8) quod MOTVS *Vitales*, etiam ſimpliciter *qua tales*, ſine *materiæ* aut *organorum*, vero, nedum *proportionato*, vitio, & prompte, & ſubinde profunde, lædi atque perturbari poſſint: Deinde (9) quod tam multorum, & inprimis talium affectuum, quales hucuſque aliena, nempe omnino minime vera explicatione, mire diſtraxerunt ita ſpeculantium animos, loco illorum, in ſubſidium tantæ implicationis aduocatorum *ſexcentorum ſaporum*, & inde ſubnaſcentium alibi *obſtructionum*, alibi *irritationum*, alibi *tumultuum ſpiritibus* incuſſorum, ſimplicitas veritatis ſiſtat, nimio magis manifeſtam atque luculentam, & ipſam quidem longe alia euidentia fiendi & agendi *mechanicam*, cauſam vnam, & ipſam quoque *ſimpliciſſimam*, nempe *craſſitiem* ſanguinis, vel etiam a ſimplici defectu *ſufficientis dilutionis*, experientia etiam manifeſta, familiariter coorientem, quæ ſine omni difficultate *ſpeculatio-*

 num,

num, tot tantiſque incommodis *occaſionem* ſufficientiſſimam ſuppeditet, imo etiam ex bona parte *materiam*.

Ita enim ſi a *ratione & experientia* intelligatur, iuxta ſimplicem veritatis experientiam, quam facile ſubnaſci poſſit ſanguinis *abundantia*; quæ grauius atque ſæpius *commota*, iuſtum metum faciat grauiorum inde expectandorum incommodorum atque malorum: adeoque etiam rationabiliter potius *ſimplici exoneratione* præoccupari, quam ad iſta pericula introducenda *relinqui* mereatur; & Naturæ ad haſce ita *iuſtas intentiones*, re vera etiam familiaris, *promptus* non magis, quam in ſe etiam *efficax*, tam *apparatus*, quam *actus* concurrendi, animaduertatur: Interim ſimul ſimpliciſſima quoque veritatis euidentia, agnoſcatur, quam facile *poſſit*, imo vero potius, quam familiariter, quin potius ſolenniter etiam *ſoleat*, talis ſanguinis *conſiſtentia* contrahi, vt licet ille *quantitate* exonerationes poſtulet, *qualitate* tamen etiam hac *ſimpliciſſima*, vel ad *omnem*, vel ad minimum ad *promptum* ſucceſſum talium *exonerationum*, ineptus fiat: Vbi inter *conatum* meritam exonerationem omnino abſoluendi, & materiæ impeditum *obſequium*, *reſtitutiones* illæ, *reſtagnationes*, & tamen ſimul etiam vel ibi adhuc *in ſubſidium* ſuſceptæ *vegetiores motitationes*, apertiſſimam vndique *ſcenam* pandunt, & in plano penitus poſitam, numeroſorum talium adfectuum, quorum alia explicatio non poſſit non *intricata* prorſus, & ab omni conceptu aliena comparere, *cum re ipſa non vera ſit*, & a naturæ conſtitutione in ſolidum aliena.

Vnde non mirum, quod ibi etiam paſſim Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς in auxilium vocetur; nempe quod tales motus non quidem ab *anima proportionate ad finem ſibi neceſſarium tendente*, imo ita etiam *agente*, perpetrentur: ſed ab aliis quibuſcunque ſuppoſitis, *agilibus* tamen magis, quam immediate *actiuis principiis*, *ſpiritibus*, *vi* atque *niſibus*, ipſi *materiæ inſitis* atque *concreatis*,

atis, ſed QVORVM VERA PROPORTIO ATQVE DIRECTIO, IMMEDIATE AB IPSA VOLVNTATE DIVINA dependeat.

Sicut enim ita non ſatis ſuas res intelligentibus, omnino tamen ad minimum ſummariter *apparet*, & *incumbit* etiam ipſis, *neceſſitas* talis *dirigentis ad debitos fines*, & *proportionatum* ad illos agendi *ordinem determinantis*: ita, quo minus tale ipſam *Diuinam voluntatem* immediate conſtituere ſit integrum, impedit omni modo, facillima illa non ſolum, ſed etiam familiariſſima huius negotii *friuola* quidem, ſed etiam *profunda* perturbatio, imo *ſubuerſio*, a rationis *temerariis fictionibus*, ſeu vulgo dictis *animi pathematibus*: e quibus longe magis dilucеſcit, quod *anima* ſicuti *tranquilla*, ſui omnino corporis *conſeruationem* etiam *ordinate* atque *tranquille* proſequi ſolet; ita quando illa in ſuis *intentionibus* perturbatur, immediate *perturbationes* illæ etiam redundent in haſce, (agnoſcendas hinc omnino etiam *ſuas*) *operationes* & *adminiſtrationes*.

Id quod tanto magis confirmatur demonſtrationibus illis, quæ tantum abeſt, vt vlli, cuius aliquod monumentum extet, homini, ex illis principiis, e quibus a me monſtrata eſt, deducendæ viſæ fuerint, aut ſaltem in mentem venerint, vt etiam hodieque poſtquam a me Diſſertat: *de temperamentis* capite X. exhibita eſt, a multis non intelligatur, qui non ſolum *mechanici* eſſe, & omnia *mechanice* intueri contendunt; ſed etiam in ipſa Naturæ Oeconomia, iuxta ipſos ſimpliciter *mechanica*, *proportiones motuum*, vt præcipuum principium *ab immediata voluntate diuina*, & immittendum, & fouendum ſupponunt.

Quibus autem opinionibus in ſolidum refragatur obſeruatio illa, *hiſtorice* quidem, & ſimpliciter quoad τὸ ὅτι etiam iam ex ipſo *Galeno* ex parte notata, a me vero etiam ex altera parte tanto magis ad notandum commendata; nempe (1) quod *animi mores ſequantur temperamentum corporis*; (2) quod non ſolum *œconomia motuum vitalium*, ſuorum *motuum proportione*,

one, etiam *animi motuum proportioni* ſtabilem *ideam* offerat: ſeu potius, (abſtrahendo ab omnibus abſtractis etiam loquendi, ne dum concipiendi formulis,) quod *qualem typum & proportionem mouendi* anima in ſui *corporis adminiſtratione* ſeruare neceſſe habet, ſecundum eius *mechanicam proportionem* (*viarum*, ad *quantitatem*, & *mobilitatem* a conſiſtentia, humorum,) eundem *typum* etiam poſtea transferat ad ordinem atque *proportionem moralium* quoque *motuum*.

In motibus autem ſuis etiam vitalibus, tum *ſecundum naturam*, tum, vt vulgo loquuntur, *præter naturam*, verius, *præter*, ſiue vti vulgo loquimur, *extra* ORDINEM, agitantis, etiam *adſcititiorum morum*, ab *externis fortuitis* rebus adſuefactorum, *typum* e conuerſo ſequi ſoleat: quod non ſolum in *acutorum* inprimis *motuum* typo ſolertius experientiam obſeruantibus, perpetuo deprehendendum ſeſe offert; ſed etiam *inſtantaneis*, vti *efficaciſſimis*, ita *euidentiſſimis*, exemplis, in omnium hominum ſenſum incurrit, & proinde etiam notiſſimum eſt, in *repentinis* illis Vitalium motuum mutationibus, ab *animi* minus bene atque conſtanter morati, *patheticis* commotionibus.

In qua quidem re tanto magis etiam intentus eſſe debui, ad extricandam confuſionem illam, qua *tumultuariis* illis libere ſpeculantium imputationibus, tales anomaliæ vitalium motuum, quæ *animi commotionum* concitationi, etiam in eodem inſtanti, ſeſe ſociant, a *generali perturbatione*, atque *tumultu* ſpiritibus illis ſuppoſitis incuſſo, directe & ſimpliciter dependent. Quanquam enim me de reliquo parum tangat, quid *ſeditioſorum* morum, & propenſionis ad *tumultuandum*, contra leges œconomiæ vitalis, contra *neceſſitates* ſibi ſimpliciter inſitas, imo plane (omnia iuxta ipſorum propriam ſententiam) contra *voluntatem diuinam*, illi ſuis *Spiritibus* imputare poſſint aut velint: *tumultuariis* tamen talibus, & omni modo altiori longe *pertubationi* ipſius *veritatis* idoneis opinionibus, opponere neceſſe habui, nouum illud Paradoxon, quod illæ *vitalium* motuum

tuum alterationes, quæ animi motuum concitationes inſequuntur, plane nihil ſimpliciter *turbulenti* habeant, ſed potius *typum* ſingulorum talium *animi motuum*, *morum*, atque *intentionum*, exquiſite ſeruent & ſequantur. Id quod non exemplo *ſenſus frigoris*, aut *caloris*, *terroris*, *timoris*, *iracundiæ*, ſolum, in Diſſertatione de *Aeſtu maris microcoſmici*, (ad ſuſcitandos nouos inſultus ad aliquid *moleſtum* in corpore hærens, nouis inſultibus denuo inuadendum, eiuſque excusſionem e corpore pertinaciter tentandum &c.) Sed inprimis etiam vndique euidentiſſimo exemplo *nauſeæ* vomibundæ, a nuda morali *opinione* familiariſſime coorientis;

Sed etiam peculiari Diſſertatione, noui pariter, & omnino inauditi argumenti, de *Frequentia morborum in homine præ brutis*: vbi hanc *frequentiam* inprimis a per verſis *animi moribus* & *erroribus*, humanæ inprimis indoli, niſi quidem abſolute vnice, tamen maxime omnium, proprie familiaribus, præcipuas occaſiones atque origines ſumere, quæ brutis minime cognitæ aut vſitatæ ſint, commonſtraui.

Cæterum autem hanc ipſam etiam omnino rem nunquam potuiſſem ad vllam aliquam conceptuum veriſimilitudinem, nedum euidentiam perducere, niſi primo omnium *confuſam* illam apud *Veteres*, apud *recentiores* autem etiam *nullam*, aut paſſim ſolum temere exploſam, atque deridiculo habitam, theoriam *de Temperamentis*, & quatenus illa in veritate fundata, atque omnino conſideratione digniſſima ſit, reliqua *de Temperamentis Diſſertatione* oſtendiſſem; explicando videlicet, non ſecundum infauſtam illam *corpuſcularem*, ſed veram *aggregatiuam* atque *machinalem*, imo *organicam* ſeu *inſtrumentalem*, MECHANICAM, quod *temperamenta* corporis *totius*, quæ vulgo *Complexiones* vocant, vere atque proprie conſiſtant in *partivm ſolidarum*, *poroſarum permeabilium*, imo humoribus tranſeundarum, *proportione ad humores*, quos admittere, recipere, & tranſmittere debent.

Cuius rei vti generalem vſum vno continuo conſpectu exhibui in Diſſertatione *de Mechaniſmo motus ſanguinis*; puto certe alia methodo & ordine, alio verarum rerum, & demonſtrationum etiam phyſico-mechanico-organicarum, numero, & alio paſſim, inprimis autem præcipuo, vſu atque neceſſitate ad veram *corporis Vitam*, quam vſquam compareat in iſtis claſſicis in hunc vſque diem productis de *circulatione ſanguinis*, *figura particularum ſanguinis*, *poris ſanguinis*, *energia ſpirituum vitalium in ſanguine*, & *in ſanguinem*, *aura vitali*, *balſamo vitali* atque *mumiali*, *flammula cordis*, *primi Elementi influxu directo*, *obliquo*, *luminoſo*, *tenebricoſo* &c. *ventilatione refrigeratoria ſanguinis* per aëris inſpirationem, & *emiſſione fuliginum* per exſpirationem, de *vniuoca ſanguinis diſtributione per pulſum* ſolum, de facilitate & promiſcuo euentu *obſtructionum*, de *grumeſcentia* ſanguinis a cauſis & *generaliſſimis* & communiſſime *familiaribus*: de diffuſis non ſolum *reſtagnationibus*, ſed etiam *ſtaſibus ab exiguo aliquo meatu*, per *ſpinæ* infixionem, imo ſolum *compunctionem* inducendis: de *fluiditate* ſanguinis *& calore* eius, nempe *motu inteſtino*, *progresſiuum* ſimpliciter *præcedentibus*, & *nihil ab illo dependentibus*: de *calore inflammatorio ab* ipſius *puris* generatione, ſimpliciter & *immanenter* ſuscitato: de ſanguine vt *theſauro vitæ* ſimplici, eiuſque ita *nunquam nimia* menſura: de *eruptionibus ſanguinis* ſimpliciter *pasſiuis*, & ab *obſtructione* materiali, ab *infarctu* paſſiuo *viarum*, dependentibus (niſi quod *menſtrua* fæminarum, imo forte etiam aliæ *exquiſitæ ſtatæ*, non æque pertinaciter ad hunc cenſum adigantur, magis tamen, *quia ita placet*, quam quod *ratio* inueniri poſſit) de prouocatione *motuum ſanguinis* extraordinariorum omniũ, *a ſtimulis ſexcentarum poteſtatum ſalinarum* (ſeponendo tamen hic etiam, ſed magis *ſecundum voluntatem*, *quam intellectum*, commotiones tales *per animi pathemata* præſentiſſime certiſſimeque coorientes;) aut per *Spiritus* illos degeneres, tanquam vera τά πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις

νόοις ſphæræ animalis, tumultuum, atque ſeditionum reos agendo) de *acido volatili ſphacelum conſtituente.* &c. &c.

Quam ipſam rem vt tanto magis demonſtrarem, produxi in medium Diſſertationem, quæ exhibet *veram ætiologiam Inflammationis*; qua ſub *materialium* cauſarum *præſente*, imo vero in ordine fiendi exquiſito potius *præcedente*, conſtitutione tali, nullam vnam *neceſſitatem phyſicam*, imo vero nullam *poteſtatem* huiuſmodi *caloris*, *tumoris*, *ruboris*, & ſenſibilis *ardoris*, re vera præſto eſſe demonſtraui: non ſolum *a priori* rationibus, (vbi primo loco ſtat verus intellectus de *conſeruatione* & *intenſione* vitalis *caloris ſanguinis*) ſed etiam euidentisſime *a poſteriori*, exemplo *ſphaceli*, & præſentisſimi æque atque ſubtilisſimi in illo *motus inteſtini*, & omnino *corruptiui*: Ex aduerſo vero *neceſſitatem motus* ſanguinis *inflammatorii*, ſub illa præcedente materiali reliqua conſtitutione *moralem*; nempe, niſi partis, & per illam reliqui corporis inualitura libera, & ſimpliciter quidem *irreparabilis*, *corruptio*, liberaliter & per ſimplicem incuriam atque inertiam totius intentionis atque ſcopi Vitalis vniuerſi, concedi & ſecure expectari debeat.

Quemadmodum autem hæc ita ad *excretionum* ſanguinis ipſarum veram indolem commonſtrandam, præcipua euidentia reſpiciunt atque inſeruiunt; ita eandem vtique vtilitatem atque conſpicuam certitudinem offerunt, ad intelligendam veram indolem multorum etiam talium affectuum, qui, licet non æque ad actualem *euacuationem* ſanguinis collineent, tamen ad ſimplicem eius liberum *progreſſum* in ipſo corpore omnino faciunt.

Quorſum inprimis varii *ſpaſtici motus hypochondriaci* pertinent. Quod vti diſſertationibus *de Vena portæ, porta malorum*: & *de malo hypochondriaco*, nec non de *ſpaſmis*, & *motibus humorum ſpaſmodicis*, quin alibi paſſim per occaſiones, demonſtrauimus: Ita nititur etiam duplici illo, vti *ſimplicisſimo*, ita *ſolidisſimo* tamen fundamento (1) quod etiam tales adfectus, nu-

 da

da atque *ſimplex ſanguinis minor fluxilitas*, *materialiter* producat (2) Vitalis autem (nempe *moralis*, quatenus corpus non corrumpi, ſed conſeruari neceſſe ſit) neceſſitas, remedium hoc poſtulet: quod vt certiſſimum & ordinarie vſitatum, ita in naturæ poteſtate etiam vnicum eſt, nempe *motibus proportionate auctis*, *proportionem mobilitatis* non ſolum *compenſare*, ſed, quod præcipuum hic eſt, etiam *corrigere.*

Quemadmodum autem huc eodem pertinet tam MENSTRVORVM muliebrium, quam HAEMORRHOIDALIVM virilis, imo *vtriuſque ſexus*, MOTVVM ſcena; ex hiſce autem rebus aliter, quam re vera ſe habent, intellectis, & *muliebres* varii, & inprimis *viriles*, affectus, ne quidem in vllam iuſtam conſiderationem *poſſent* venire, ne dum vt *venerint*: interim, hi *Motus* (& plus quidem quam maxima pars Medicorum, non dico *ſciat*, ſed ſciens dico, nimio plus quam *credere* poſſit,) familiares ſint virili ſexui *fluxus*, & inprimis MOTVS *hæmorrhoidales*; ſed & inprimis imperita (& neceſſario quidem, quia ignota) talium *tractatio practica*, ingentia paſſim damna patientibus eiuſmodi inferat: cuius rei exempla valde conſpicua me ipſum quam maxime mouerunt, vt altiori conſiderationi animum aduerterem: ita ſuſcepi propterea non tam repetitam huius Theoriæ demonſtrationem, quam ex hac vera atque ſolida theoria, potius affectuum conſideratu adeo digniſſimorum veram, tam *phyſicam*, quam *Medicam*, & ad ſolidam *medendi methodum* inde formandam vere idoneam, ætiologiam.

Præſtiti hoc Diſſertationibus *de* MOTV *ſanguinis hæmorrhoidali & hæmorrhoidibus externis*; de *hæmorrhoidibus internis*, & *Ileo-hæmatite Hippocratis*: de *Podagræ noua pathologia*, de *ſanguiſugis*, & programmat: de *Cephalalgia Iliaco-hæmatitica.* Sicut etiam Diſſert. de *inſolitis menſium viis*, imo & de *menſium muliebrium fluxu ſ. & p. n.* & Diſſertat. de *V. ſ. in pede*, his maxime fundamentis innixus, deduxi, quæ ad veram horum affectuum indo-

lem, & inſtruendam inde decenter cohærentem *Therapiam* ſufficere poſſe confido.

Ita quidem, vt inde variæ illæ cautelæ, quas alias Practici circumſpectiores ſparſim offerunt, ſed re vera cum ſolida *Theoretica connexione* cuiuſcunque hactenus cogniti opinionum ſyſtematis, nunquam ſatis conciliari poſſunt, hac demum ſemita in veram viam quaſi ſponte redeant, & tam veritatem ſui, quam veram etiam vtilitatem, ita tueantur.

Sicut enim hodiernis illis multifariis *opinionibus* Theoreticis, *vanis*, grauiter impoſuit, & errandi occaſionem præbuit familiariſſima illa incondita ratio, neſcio quas phantaſias, *obſeruationum practicarum* nomine, temere in mundum exſcribendi; quæ recitatiunculæ ab incautis, & ad inſtituendas proprias obſeruationes, occaſione debita paſſim deſtitutis, temere pro veris arreptæ, occaſionem illis ita præbent, ad plura explicationum etiam erronearum ſcandala hinc partim ſubeunda, partim ſuſcitanda: (Vbi inſuper paſſim vel in oculos incurrit, quomodo illa *ſpeculandi* vera libido, etiam communiſſime talibus maxime *hiſtoriolis* delectetur, eaſque tanquam aliquid noui, inprimis ad fabricandas *nouas opiniones* eligat, & inaudita profecto ratione, non tam e *conſtantibus*, aliis, *veris* atque *notis* circumſtantiis, ſed talibus *pauciſſimis* demum, tanquam *rarioribus*, at re vera potius *non veris*, aut certe *ea ratione*, ſub qua afferuntur, *non veris*, ad vniuerſum morborum genium, eiuſque integrum ſyſtema, inferre velle) ita certe, in ipſa re fundata, vera talis conſideratio, eo magis ſatisfacit rerum ſuarum ſolide ſatagenti animo, quod etiam in ipſa *Clinica Praxi*, hæ a practicis aliis commendatæ & obſeruationes & cautiones, cordate experientiæ animum aduertentibus, etiam re vera vt veras, vtiles, & neceſſarias ſeſe offerunt.

Sicut autem talibus veluti exemplis, tam theoriam, quam praxin & vſum veri negotii *motuum ſanguinis*, eorum-

que *organiſmi*, & *vtilitatis* atque *neceſſitatis*, nec non *ordinariæ*, & *extraordinariæ* conſtitutionis, clariori luci ſiſtere cordi habui; & hoc quidem ita tantum veluti per fragmenta, niſi quod diſſertatio *de fundamentis morborum ætatum*, aliquid etiam paulo magis *ſyſtematicum*, animum ſolertius aduertentibus ſiſtere & exhibere poſſit; Ita placuit eius rei etiam alterum paulo magis Syſtematicum quoddam ſpecimen, quamlibet ſuccinctum, exhibere, diſſertatione de *Pathologiæ fundamentis practicis*, & Progr. de *Pathologia falſa*.

Indicaui nempe in his, quid tribuendum ſentiam, tum ſimplici *ſanguinis abundantiæ*, tum illinc ſubnaſcentibus *craſeos* eius ſimpliciſſimis omnino læſionibus; nempe *ſpiſſitudini* iuſto maiori, quæ libero eius progreſſui moram obiiciendo, *neceſſarios* faciat conſuetorum de reliquo eius *impulſuum*, inprimis autem *tonicorum*, præſentiores, & *extra ordinem* etiam *vegetiores*, vſus, *adminiſtrationes*, imo in rem præſentem *proportionatas* applicationes.

Vbi quidem tanto euidentiorem & vſum habent, & propterea maiorem conſiderationem merentur, *Tonici* illi *motus*, dum illi maxime *particularibus*, inprimis e tali conſtitutione pullulantibus, incommodis, etiam ita *particulariter* opponuntur; ſed eo ipſo, niſi ſatis recte intelligantur, *morbidorum* affectuum & effectuum ſuſpiciones obiiciunt. A quibus autem, quo modo ſibi temperare deceat practicum, & haſce res non ſolum alio oculo intueri, ſed etiam ad *practicum vſum* transferre, variis omnino aliis deductionibus commonſtrare, & *practicis* quidem illis, cordi habere.

E quarum numero ſunt omnino, (quanquam non a me, ſed tamen vtique *ab auditoribus* ſecundum mea dogmata conſcripta) diſſertatio de *V.S. patrocinio*, nec non de *V.S. vſu in acutis*.

Quemadmodum autem etiam iam ſuperius dixi, quod harum vniuerſarum Theoreticarum *connexionum*, longe maximum *vſum* inprimis referam ad illam partem *Pathologiæ* vere

Me-

Medicæ, quæ conſpiua aliqua luce in hoc genere quam pluri-mum adhuc indiget, DOCTRINAM FEBRIVM intelligo; ita tanto magis ad illam quolibet modo ſtabiliendam, dogmata etiam mea dirigere, quoquo modo allaboraui.

Vbi quidem ante omnia veram FEBRIVM HISTORIAM texere, primo omnium loco neceſſarium fuit; cui ſcopo per illa, data opera a me ita nominata, *Problemata*, ſatisfacere ſtudui: quibus nempe *eſſentialium* conditionum *Febris*, *tam in genere*, quam *ſecundum ſpecies*, ſufficiens deſcriptio ſuppeditatur.

Deinde *Febris in genere hiſtoriam* prolixiore Diſſertat. in eum finem habita, exquiſite recenſui; vbi tamen etiam mox illum ordinem ſeruare inſtitui, vt veluti digito ad ipſam Theoriam intento, ſtudioſius deſignare *quid fiat*; & hoc nomine veram viam ſternere voluerim, conſiderationi, quod hæc omnia non ſolum in peculiari quadam reliqua connexione ita fiant: ſed inprimis in manifeſto *nexu organico*, ad *certum finem*, pro corporis *conſeruatoria* liberatione *directo*, ita peragantur, mox commonſtrare intendi.

Subieci conſiderationem Theoreticam, iterum ſeorſim, Diſſertat. de *Febris rationali ratione*; Qua deducere laboraui, quod in tali materiali conſtitutione corporis, qualis in *Febribus* præſto eſt, in aliquibus vix vlla *melior*, in variis, & imprimis *periculoſiſſimis contagioſis* atque *peſtilentibus*, etiam *nulla* ALIA *via* ſuppetere poſſit, qua corpus humanum tam a *funeſta efficacia*, quam ipſa talis efficaciæ compote *materia*, iterum liberetur, quam per ſecretiones & excretiones, *ſpecie*, *ordine*, *loco*, *tempore*, tam *conſiſtentiæ* materiæ, quam *efficaciæ* eius, *proportionatas*: omni modo vero *auctiores*, quam ſimpliciter ſecundum naturam, & *ordinariam* ſolum *non-naturalium* excernendorum *quantitatem*: Quæ auctiores ſecretiones & excretiones non aliter, niſi etiam *auctiore* vniuerſo *ſanguinis circuitu* abſolui poſſint *in genere*; & *directionibus* ad peculiariter conuenientes ſecretorias & excretorias partes in ſpecie, præſtari poſſint: au-

gmen-

gmentũ interim tale circuitus ſanguinis, non niſi directe *pulſus* ipſius augmento; *pulſus* autem & totius circuitus augmentum, non niſi cum *caloris* augmento, (cui vſui verus *mechaniſmus incaleſcētiæ ſanguinis* ab eius motu *progreſſiuo* vnice, ſubſeruire debebat) fieri non poſſint: ſicut *ſpecialiſſimæ directiones* ſecretoriæ & excretoriæ reliquorũ apparentium ſymptomatum ſcenam inſtruere, ceterum vt *fiant*, quæ omnino fieri *debent*, hæc etiam aliter fieri, aut ſe habere minime poſſint.

Hoc ipſo vero vt ingens *paradoxon* produxi, quod non ſolum *Febris in genere*, vtili potius aliqua naturæ *intentione* oriatur; quod etiam alii ante me agnouiſſe apparent: ſed inprimis etiam, quod omnia illa *phænomena*, quæ communi reliquo conſenſu pro ſimpliciter *morbidis*, & neotericorum iudicio pro *materiæ morbidæ etiam mechanicis effectibus* DIRECTIS, ſeu *ſymptomatibus* ſimpliciter *paſſiuis* corpori, atque morbidis, accuſata, potius pro *directis poſitiuis* naturæ ipſius *actibus*, ad *ſalutarem finem*, & morbidæ materiæ expugnationem, non ſolum *deſtinatis*, ſed illi effectui etiam omnino *mechanico-organice proportionatis* atque paribus declaraui: Ita hoc ipſo eodem vtique actu etiam veræ *Febrium Therapiæ*, planam omnino ſemitam ſtraui.

Sicut autem ita a lata conſentientium tam antiquarum quam neotericarum ſcholarum via, in contrarium vſque diſceſſi; dum vtique e diametro inter ſe pugnant, *directe ipſum morbum eſſe*, & ſimpliciter *a morbo*, corpori vti *pathema* abſolutum incuti: & ex aduerſo *directe contra morbum*, & *materiam noxiam*, *fieri*, atque *inſeruire*; iuxta illam ſententiam ſimpliciter *paſſiuum*, iuxta hanc ſimpliciter *actiuum*, eſſe: ita merito *paradoxam* appello hanc aſſertionem, imo demonſtrationem. Vt haſce res etiam exemplis illuſtrarem, produxi conſiderationem, tam *Bilioſarum*, quam *Tertianæ*, *Febrium*, duabus peculiaribus Diſſertationibus.

Imo vero, vt etiam quadantenus in viam reducerem illos, qui de *Anima rationali* non æque ſecundum ſolidam rationem

onem ſentiunt, & ex illo fundamento eludere contendunt Animæ in hoc genere concurſum, quoniam in Febribus multa, imo vt illi volunt *pleraque*, verius autem ſolum *plerumque*, non tam exquiſite ſecundum exigentiam ſanæ, aut potius *tranquillæ rationis* fiant; viſum hinc eſt non magis vtile, quam quadantenus neceſſarium, ad illam conſiderationem animos erigere, quod *humana* maxime *natura*, *errandi atque euagandi*, atque *per impatientiam*, *præcipitantiam*, *trepidationem*, *metum & anxietatem*, *mœroris* aſſiduitatem, *intempeſtiuam ſecuritatem*, inordinatas *audendi*, *timendi*, *negligendi* & iterum *irruendi* viciſſitudines, perperam agendi, quam maxime habilis ſit ac idonea: ſimul autem minime ita alligata ad *reminiſcendum* eorum, quæ agit, vt potius re ipſa etiam *abſolute intellectualium* atque *voluntariorum qua talium*, actuum, non *immemor* ſolum, ſed etiam *ignara* ſit.

Tractaui autem hanc rem partim Programmate *de differentia* λόγου & λογισμοῦ; partim diſſertatione *de frequentia morborum* in corpore humano: partim Diſſertat. de *Naturæ erroribus medicis*.

Subiunxi vero tandem, ſecundum haſce veras atque ſolidas conſiderationes etiam realem inſtructionem *Therapiæ rationalis Febrium*; partim rationi *a priori*, partim teſtimoniis atque monitis Practicorum *a poſteriori* reſpondentis.

Monſtraui ibi, quam conueniens ſit, imo paſſim neceſſarium, Naturæ iam in opere comprehenſæ, atque ſuis rebus conſulere motibus rei quadrantibus allaboranti, & in hoc *vigili* etiam atque ſollicita opera *intentæ*, non ſolum ſua *ſine perturbatione* relinquere, non autem peruerſiſſima illa interpretatione familiari, pro *ipſo morbo*, eiuſque hoſtilibus conaminibus accuſare: ſed etiam quolibet potius modo ita *ſubleuare* atque *iuuare*, vt quicquid *impedimenti* moram facit *ſalutari* Naturæ inſtituto, illud omnino *remoueatur*, *mitigetur*, *ſedetur*, laborantes alicunde ſecretionum & excretionum *ſucceſſus*, ab illis *impedimentis explicentur*, *titubantes* confirmentur, *aberrantes*

tes in viam reducantur, *tergiuerſantes* etiam modeſte prouocentur: Interim omnino hæc omnia ſimpliciter ſecundum inſtitutum, *œconomiæ vitali*, ſibi alias conſtanti, plane *congruvm*, ſecretionibus & excretionibus *tempeſtiuis*, & vndique *proportionatis*, decenter reſpondens.

Indicaui vero ſimul regiam illam viam, *Theoriæ* harum rerum ſimpliciter ita ad *Praxin* manu ducentis; vt decenter expendatur, quam egregie in ſingulis *ſpeciebus* febrium *apparatus* illi *motorii*, ſecretorii nempe & excretorii reſpondeant *indoli materiarum* excernendarum; *proportioni* inquam eiusdem, ad ſecretionum & excretionum ſpecies atque ſucceſſus. Vbi etiam vulgo hominum facile comprehendendas rationes commonſtraui, quam ob rem Febres *contagioſæ*, malignæ, atque *peſtiferæ* ipſæ, quo minus *alienis* commotionibus interturbantur, toto ſuo genere *leues*, & admodum *tranquillas* commotiones præ ſe ferant (nempe omnino contra vulgatiſſimam opinionem, qua tales maxime febres, tanquam *violentiſſimæ*, & ex ſua propria indole ad *vehementes commotiones* quaslibet propenſæ, accuſantur, quod, niſi per indiuiduales, ſiue *humorum*, ſiue *motuum*, imo maxime etiam *morum*, ἀταξίας, minime ita ſe habet) quomodo *tranquillis* vtique, ſub neceſſaria illa tamen *intenſione*, *aſſiduis* nihilo minus, & maxime *æqualibus* talibus ſecretoriis & excretoriis *motibus*, horum generum materiæ, ad eliminationem ſui tractandæ ſint; imo etiam quam facile in hoc genere, non *poſſit* ſolum, ſed re vera etiam *ſoleat*, in vulgari turbulenta praxi, offenſio inſignis circa haſce res committi, inprimis incondito vſu *alexipharmacorum* etiam ipſorum, & male intellecti vſus *regiminis ſudoriferi*.

Nempe quam maxime in *Febrium* negotio, quamuis etiam hinc inde in aliis morbis, perperam ſperata *materiæ* morbidæ *correctio*, neglectui decentium *tempeſtiuarum euacuationum*, aut omnino efficacis *diſpoſitionis* ad illam, viam planam ſternens, ita obſedit *ſpeculatorum* plerorumque animos, vt totam

tam ſuam operam perdant, in confingendis *rationibus*, quomodo medicamenta per quaſcunque affictas qualitates, imo *mechanicos* etiam operandi modos, *materias* potius mutando, quam *exonerando* prodeſſe *debeant*, atque, ſed falſo, *ſoleant*. Vbi, præterquam quod innumeris inanibus, & a veritate Praxeos ſimpliciter alienis commentis indulgetur, de variorum remediorum *certa* aut *magnifica* efficacia, quæ in ipſa Praxi nulla deinde eſt, aut a tali fictione plurimum aliena: ſeducitur ita, tum *aliorum*, tum *proprius* animus, hac credulitate, vt neque *veritatem* operationis medicamentorum, nec e veritate *modi operandi*, etiam *indolem* ſiue *morborum*, ſiue *cauſarum* morbidarum, colligere vſquam poſſibile ſit.

Mouit me etiam hæc res ad conſcribendam diſſertationem de *Alterantibus*, qua quicquid in hoc argumentum dictu neceſſarium viſum fuit, prolixius deduxi.

Cæterum *conamina* talia Naturæ ſibi ipſi conſulendi, in materiis *Chronica* potius quam *præcipiti* efficacia noxiis, coarguere etiam placuit Diſputat: *de affectibus periodicis*; ſicuti *nexum* illum, quem tales *conatus ſæpe* quidem prouocati, ſed vel nimis parum ſuccedentes; vel ſub *ſatis facili* ſucceſſu, ſæpius iuſto incitati, progignunt, tractaui diſſertat: de *Morbis habitualibus*, de *Conſuetudinis efficacia*, & programmat: *de Morbis Contumacibus*. Quomodo vero perperam intellecta, & contrariis inſtitutis indigne habita, varia vtilis, imo paſſim neceſſaria *ſalutaris intentio*, atque *contentio*, *degeneres* poſthac *commotiones actiue* ſuſcipiat; aut ab illis materiis, quas ita excutere impedita fuit, iniurias atque noxas corporeas *paſſiue* poſthac ſubeat, præter Diſſertationem de *morbis corruptis*, commonſtrare etiam aggreſſus ſum diſſertat: de *Erroribus Medicinæ practicæ*. Interim omnino vindicare etiam Naturam, & quidem argumentis ab hac ipſa maxime eius vera œconomia deſumtis, ſuſcepi, ab imputationibus ſimpliciter *friuolarum*, inprimis *patheticarum* in mouendo ataxiarum, programmate,

Anomalias motuum vitalium patheticas, non eſſe ſimpliciter turbulentas, admonente.

Subiunxi tandem his omnibus, iuſtam æque atque veram epanorthoſin aduerſus triuialis Praxeos præſumtuoſam vanitatem, atque faſtum, quo etiam profecto paſſim ignara plerorumque quæ agit, imo non raro iniuria potius in meliora Naturæ conamina, *bonos euentus*, quantumcunque etiam difficiles ſubinde redditos, *ſibi rapit*, & non *venditat* ſolum, ſed etiam aliis *vendit*: *Infauſtos* ſolos Naturæ imputat, & inſuperabili morbi malitiæ. Egi hoc etiam in Diſſertat: *de curatione per accidens.*

His autem fundamentis, perpetuæ omnino & intemeratæ fidei, ſuperſtruxi etiam aliarum rerum tam ad Theoriam, quam Praxin Medicam pertinentium, dogmata hucusque a me tractata, imo reciprocæ illuſtrationi, varias tales deductiones ita adaptare ſtudui, vt nihil iuſta *connexione* deſtitutum, quamuis in tumultuario veluti tali, & ſimplicia veluti fragmenta delibante ſcribendi genere remaneret. Vbi iterum moneo, quod ſuperius iam etiam dixi, non ſolum data opera, ſed aliquando etiam neceſſitate quadam adactum, paſſim me *allegatione propriorum meorum* in hoc genere *ſchediaſmatum* vſum fuiſſe. Partim propterea, quoniam re ipſa non habebam, quos in ſolidum teſtimonium aduocare poſſem alios: partim etiam, vt ipſarum harum, rerum æque atque tractationum, *verior inter ſe nexus*, atque *mutuus* ad vtilitatem dogmaticam *conſenſus*, inde diluceſceret.

Non poſſum autem, quin paucis hic moneam, quod etiam illa paſſim affectata *allegatio multorum Autorum*, non ſolum veluti propria quadam ſua culpa nihil magni in receſſu habere iudicari mereatur; Sed tanto magis per illa hodierna in hoc genere ita plane peculiaria *ſubſidia*, quorum intuitu *transſcriptiones* illæ plus *otioſi*, quam *docti* laboris habere, non temere æſtimari poſſint.

Quod

Quod enim ad illas in ſe ſpectatas attinet, niſi illæ ad *autoritatem* conciliandam, aut *peculiarem* aliquam veluti *nouitatem* producendam, *rerum* aut *ſententiarum*, adhibeantur; vt nempe *hiſtorice*, factis quibuſdam eorumue circumſtantiis ita fides maior concilietur: aut peculiaris ſiue obſeruatio, ſiue conſideratio, vel laudetur, vel *examinetur*: niſi, inquam, ita inſtruantur *allegationes*, *otioſæ* profecto ſunt, & *inanes*.

Sicut enim res alias ſatis notæ, teſtimoniis fruſtra firmantur; ita ante omnia *rationibus rerum* in ſe decenter euolutis, atque luculenter ſtabilitis, adeoque *cuiuslibet* alterius hominis *ſanæ atque exercitatæ rationi* commendandis, abſurdum eſt argumentum ab *autoritate* petitum, & *præiudicii* potius faciendi, quam ſinceri atque ſolidi *iudicii* & conſenſus eliciendi, haud iniuria ſuſpectum: Ita inanis profecto merito iudicatur talis apparatus ad huiuſmodi intentiones. Excepto ſolo illo caſu, vbi breuitas temporis, aut diuerſitas præſentis alicuius primariæ tractationis, ſufficientem deductionem impedire apparet, quo intuitu alio amandare lectorem, vbi rem abundantius deductam reperire poſſit, nemine contradicente ſit integrum.

Hodierna vero illa ſubſidia, *Dictionariorum Practicorum*, vt *Moroni*, *Lindenii*, *Lippenii*, *Waltheri* &c: nec non *Indices*, *Actorum naturæ Curioſorum*, & *Lipſienſium* collectiones, adeo certe *otioſum* faciunt hunc laborem, vt ad quantumlibet etiam locupletes talium allegationum turmas, nulla magis re opus ſit, quam ſolo otio. Nam propterea autores multos allegare, & inprimis illud *pagina mihi* vbilibet addere, vt vel videaris, vel intelligaris multis libris inſtructus eſſe, certe etiam otioſum quiddam eſt, & quomodunque res cadat, nec propterea ſimpliciter vel fide dignum, vel admiratione.

Aſt vero ſi allegationes tales non tam ſimpliciter ad *iudicium* faciendum citentur, ſed *integris periodis*, imo *paginis*, quin *diſcurſibus* tranſſcriptis, ita cumulentur, vt rem vel obi-

ter æſtimando ſatis diluceſcat, quod tales laciniæ plus conficiant in ſcripto aliquo, quam propriæ deductiones, etiam aliquid amplius, quam otioſum eſt. Dixi de ea re aliquid in programmate de *Teſtimoniis Medicis*, & de *Auctoritate atque veritate Medica.*

Non placuit magis, quam neceſſarium potius certis reſpectibus viſum eſt, hæc ita de ſchediaſmatibus a me ab aliquam multo tempore in publicum propoſitis monere; vt illis non ſolum retunderem illas, ex occulto *ſibilantes* magis quam *vibrantes* inſimulationes, quod ab aliis arrepta differam; ſed etiam ad monſtrandum, quod nec in illo *tumultuario* alias *Diſputationes conſcribendi* genere, alienus fuerit animus a rebus ſcitu neceſſariis, earumque peculiari *connexione*, non magis *ſeruandis*, quam *monſtrandis*.

Cum enim inde a prima iuuenta ſummopere ſemper diſplicuiſſet mirifica illa diſſenſio, & omnis iuſtæ *connexionis* defectus, non ſolum inter Theoriam & praxin, ſed etiam *Theoriæ* ipſius *dogmatum* inter ſe inuicem; imo etiam neſcio quæ, libido dicam, an potius neceſſitas, nuſquam inter ſe cohærentia, Diſſertationibus pertractandi: placuit non ſolum hoc ipſo intuitu potius talia euoluere, quæ omnino propiorem inter ſe inuicem *nexum* præ ſe ferant; ſed etiam *materiarum dignitate*, *vulgari* vero *interpretandi indignitate*, maxime mereri videbantur, vt ſolertius enuclearentur, atque firmius ſtabilirentur.

Ceterum vti hæc omnia non niſi e CLINICA PRAXI, & huius obſeruationibus realibus, verum fundamentum, quod nempe vere ita ſe habeant, nanciſci poſſunt; Ita volui etiam fniconſcribendis hiſce Diſſertationibus eandem viam inſiſtere, quamepiſtolico diſcurſu de *Motu tonico* ſeruaueram: nempe vt ipſa potius *phænomena* affectuum primo loco in ſcenam producerem, & ex illis poſtea inferrem: quam contra, *poſitiones* ormarem exemplis practicis demum confirmandas. Quamvis

vis enim etiam hæc methodus minime contemni mereatur, habet tamen illud incommodi, quod longe facilius ita ſolum ea phænomena *ſeligi* poſſint, quæ formatam per *præiudicium* opinionem colorare poſſint: quando vero ſtatim potius res ipſa ſiſtitur, non poteſt ibi fieri fucus, quin *perito Practico* ſtatim appareat, ſi quid aliter, quam res ipſa habet, productum, ita pro falſo fundamento ſupponatur.

Ita quidem putarim ſatis dilucere poſſe, quod etiam in hiſce ſcriptis concinnandis ſcopum habuerim, omnino talia in medium afferendi, quæ non ſolum *vera*, & *vtilia*, ſed omnino etiam *neceſſaria* ſint ſcitu: & *vagis* illis quidlibet de Medicina *fingendi* auſibus merito opponenda. Quiſquis autem, *abſque* vllo *præiudicio*, tum veritatem horum ab experientia, & quidem familiariſſima, imo quotidiana, petere; *nexum* autem & *vim* argumentorum a me inde ductorum decenter comprehendere, non ſolũ *voluerit*, ſed etiam *valuerit*: ille omnino ſimul manifeſto comprehendet, immanem illam differentiam, quæ inter ſimplicem *materialem habitum corporis*, & inter *Motus*, *in illo* & *per illud* fientes, intercedit; eoque ipſo *differentiam* illam, imo potius *contrarietatem*, quæ inter conſtitutionem corporis *vt mixti*, & *vti viui*, viget. Ille idem vno intuitu ſimul & ſemel perſpiciet, illud *paradoxon* hucuſque inauditum: *quod corpus tota ſua materiali eſſentia ſumme corruptibile, ipſo tamen actu non corrumpatur*, ſed potius corruptionis expers maneat: imo potius *quomodo*, qua *ratione*, qua *methodo*, quo *artificio*, hoc fiat, *ſponte* ſecundum naturam, & fieri debeat, *arte* per ipſam medicam praxin. Næ vero, illi ſimul ſtatim diluceſcet alterum *paradoxon*, quod *vniuerſa vſitata doctrina medica*, quatenus vnice *fictitiis* quibuſdã *opinionibus, de mirificis conſtitutionibus materialibus corporis, ſ. & p. n. inſiſtit*, toto, quod aiunt, cœlo a veritate aberret: ad minimum autem vere e diametro aberret, dum *Vitalitatem corporis* in *materia* eius quærendo, inde prolabitur ad *confingendas* tot huius peregrinas plane *permutationes*, atque depra-

prauationes: quas vndique *aliis materiis* corrigere atque ſubigere affectat: ſimul autem, quod omnino eſt illud peſſimum, & malus harum aberrationum fœtus, multas *ipſius Naturæ bonas commotiones*, aduerſus ipſam morbidam materiam & eius efficaciam corpori perículoſiſſimam, *pro ipſo morbo*, atque directis eius etiam *in perniciem* corporis effectibus, interpretari neceſſe habet.

E quo demum errore, in Praxin vel nude atque ſimpliciter *empiricæ cautelæ* reſultant; vel contra, ſi illis peruerſis Theoriis inſiſtatur, irrita talia *Syſtemata practica* inde reſultant, qualia hodie primas ſibi vendicant: vt nempe *fictis materiæ* vitiis, numeroſa proportionata *materialia corrigentia* opponantur.

In quibus quidem generibus *cautelæ* illæ practicæ *duplicem difficultatem*, & vt irritæ fiant, facilitatem, habent: *primo*, quod etiam inter ſe non cohæreant, omnino autem, inter tot practica ſcribere affectantes, conſenſus circa hæc vnanimiter ita tradenda, deſit: inprimis autem, quod hæ tales *cautelæ*, ab omni recepta *Theoria*, & inprimis ipſa a talibus monitoribus quoque *ſuppoſita*, longiſſime abeant: quo ipſo, *ſecundo*, apud homines qualemcunque *connexionem* ambientes, nullum aditum inueniunt: imo vero paſſim etiam non ſatis recte applicari poſſunt, dum conceptus Theoretici alieno modo atque modulo his rebus præmiſſi, perplexum reddunt lectorem, in quanam proprie affectus ſpecie, aut ſub qua illius conſtitutione, *cautelæ* illæ propriæ obſeruari debeant. Vnde nempe nihil mirum eſt, ſi e rebus vndique perplexis, nihil ſolidum, & cui vel in Theoria vel in Praxi acquieſcere posſit animus, inde obtineatur.

Felicius ſpero incedet, imo habebit vnde greſſus ſuos dirigat, quin firmisſime collocet atque ſtatuat, quiſquis SIMPLICITATI VERITATIS inſiſtere memor, veram RATIONEM CONSERVATIONIS VITALIS ſatis comprehenderit, & pro *vera cynoſura* tam *Theoriæ*, quam *Therapiæ* ſuæ conſtituerit. Ad quam intentionem quid ipſi etiam hæc mea ſchediaſmata vtilitatis conferre posſint, vſus ſolus ipſum edocebit.

MEDICINAE
DOGMATICO-SY-
STEMATICAE
PARTIS THEORETICAE
SECTIO I.
QVAM CONSTITVIT
PHYSIOLOGIA.

PROOEMIVM.

THeoriæ medicæ & vniuerſa doctrina, & ipſa etiam ſcientia, quomodo differat a praxi, arte inquam, eiuſque exercitio, licet exercitata ratione bene inſtructi facile perſpiciant, tamen cum hinc inde huius veri exercitii etiam præter ſpem & opinionem, & maiores inprimis omni opinione defectus occurrant, & quidem non ſolum in percipiendo, & ita omnino etiam in recipiendo, vt indo vel plane reſiſtatur, imo etiam doctrina talis e directo oppoſitis dogmatibus, reprobetur atque penitus diſſuadeatur, neceſſe omnino eſt de hoc negotio pauca præmonere. Nota eſt illa inter Medicos Dogmaticos loquendi formula, quod Medicus incipiat, vbi Phyſicus deſinat. Cum autem nuſquam ſolide compareant, veri limites Phyſicæ, irritum hinc propemodum fuit, in hodiernum vſque diem hoc conſilium: imo cecidit hinc etiam in irritum ſolidiſſimum illud Hippocratis monitum, quo Medicum monet allaborare, vt Phyſicus ſit, rapta temere hac appellatione ad res ab Hippocratis mente alieniſſimas; vt, dum ille non ſolum diſerte monet, quod qui conſueuerint aliter de natura differentes audire, quam quantum ad artem medicam attineat, illis ſua dogmata

 non

non ſint accommodata : ſed etiam lib. de vet. med. proteſtatur contra Medicos & Sophiſtas, qui putent non poſſe medicinam cognoſcere eum, cui exploratum non ſit, quid ſit homo, & quomodo primum factus atque συνεπάγη compactus ſit, & conſtructus, quam tamen notitiam ille medicinæ non magis vtilem eſſe arbitretur, quam pictoriæ: cum ipſe potius cenſeat e re medicorum eſſe, vt intelligant NATVRAM hominis, & quomodo ſe habeat homo ad bene aut male ferenda ea, quæ cibi & potus forma aſſumuntur &c. Vbi etiam in paucis lineis, tribus diſtinctis vicibus Naturam appellat: illi interim nihil propemodum aliud vrgeant, quam ſcientiam compagis, opinionem mirifice variabilis craſeos (neglecta vere ſimpliciſſima fluxilitatis & putredinoſæ corruptibilitatis) alieniſſimo loco habita τῇ φύσει, actiuitate illa, vigore illo, vegetatione illa, qua corpus φύεται, vigoratur, actuatur, adminiſtrationes motuum conuenientes habet, & organice exercet atque ſubit; Motuum, qui non ſolum fiunt vt fiant, ſeu exiſtant, ſed directe, & exquiſite tam ad varios intermedios, quam vnum vltimum, effectus atque vſus tendant & exeant: & vſus quidem abſolute neceſſarios, non ſolum ad corporis vniuerſi ipſius conſeruationem, ſed etiam ita ad animæ actuum, adeoque exercitii actiuitatis eius, præſtationem: cum neque ipſum corpus propterea ſaltem ſit, vt ſit, ſeu exiſtat, ſed vt verum organon Animæ, tam ad percipienda obiecta Intelli-

telligibilia, (nempe ſenſibilia, quatenus diſtincte perceptibilia) quam ad exequendam Voluntatem circa hæc eadem, præbeat atque conſtituat.

Talis autem cum ſit facies etiam harum a Medicina adhuc remotiorum Phyſicarum conſiderationum, vt nec in ſe (inprimis de craſi humorum) veræ atque ſolidæ exiſtant, nec habitum illum ad veram τὴν φύσιν vſquam condigne attingant, nedum deducant atque demonſtrent: adeoque nuſquam limites illos veræ atque realis Phyſicæ ſiſtant aut exhibeant, a quibus iuxta receptam commendationem Medica ditio territorium ſuum capeſſere debeat; vtile ad minimum, niſi quidem prorſus neceſſarium, [pro vera theoria, vti ſtatim declarabo] videtur, has etiam res firmiter prius conſtituere, vt inde nexus ille verus, qui omnino ineſt, eluceſcat.

Optime nempe intelligenda in corporum viuentium negotiis venit antiqua illa, & vtique Ariſtotele prior, ab ipſo prolata, ſed male applicata, Naturæ definitio, quod ſit principium motus & quietis &c. Vbi certe quicquid ita vt φυσικὸν καὶ περὶ τῆς φύσεος, conſiderandum aut tractandum apparuerit, in hoc maxime tertio bene fundatum atque radicatum eſſe conueniat, vt de habitudine ad Motum, & ipſa ratione Motus, & inprimis proportione eiuſdem, quaſi eminentiſſime agat, & huic maxime negotio, præ omnibus aliis conſiderationibus inuigilet, atque inſiſtat.

Sicut autem Proportio motuum triplex habet obie-ctum; 1. organorum conditionem atque rationem; 2. materiæ per organa mouendæ: & 3. finis atque ſcopi per talem materiæ & organorum motum obtinendi peculiarem rationem: ita ualet hoc etiam in negotio motuum τῆς φύσεος ζωικῆς, καὶ ζωοποιῦ, vitalis, animalis, viuificæ: quæ etiam ſimpliciter proportionis directione vere animat totum negotium motuum in ordine ad fines per talem actum perficiendos.

Cum itaque & craſis corporis animalis, & conſiſtentia humorum, & ipſa ſtructura meatuum atque viarum, harumq; rerum mutua proportio, & reciproci habitus, varios ipſorum motuum actus & vſus peculiares poſtulent, & tales interim exiſtant, vt vtique non mereantur ſolum hiſce reſpectibus, ſed poſtulent etiam reuera, imo exigant veluti, recte & in vera ſua connexione conſiderari & intelligi: res ipſa omni modo exigere videtur, vt totum hoc negotium condigne euoluatur, & eo ordine deducatur, vt apparere poſſit nexus ille, quem vtique etiam hæc magis phyſica conſideratio ad medicum vſum habeat atque ferat.

Vbi quidem enixe vtique cauere conuenit, ne per ſummam imperitiam, vniuerſæ methodi dogmaticæ, eiuſque adeo confuſionem cum ipſa praxi, & quæ ad hanc directe & immediate pertinent, alieniſſime illa, quæ ſimplicia ſubſidia ad theoriam, non autem ipſa theoria ſunt, non ſolum cum theoria impertinentiſſime

me in eandem maſſam conculcentur, ſed plane ἀλόγως pro ipſa medicina, arte medica, praxi medica explicentur, aut arguantur.

Vnde quidem, quemadmodum ingens error habendus eſſet, ſi quis cum hominibus lingua aliqua exotica, confabulari ſuſciperet, qui eius ignari eſſent; ita eiuſdem certe commatis foret, illos hic in viam redigere, qui nullam adire vel ſubire compotes, nihil niſi quo fert lapſus atque impetus, temere ſequi valent.

His autem, qui verum nexum inter Oeconomiæ animalis conſtitutionem Phyſicam, conſiderationem Pathologicam, & tandem tractationem Medicam, vere cordi habent, aliter diluceſcet, quid proportionis huic œconomiæ intercedat cum læſionibus atque damnis, quibus VERE expoſita eſt, & ita etiam cum iſtis modis atque methodis, quibus ab illis læſionibus vindicari, & in integrum reſtitui debeat, atque poſſit.

Vbi quidem, quando vocabulum Oeconomiæ animalis recte vſurpatur & conuenienter intelligitur, non vtique ſermo eſſe poteſt, neque de ſimplici eius materiali conſtitutione, & ab hac pendente craſi; neque de coagmentatione eiuſdem per omnes quaſi minutias, ſpecialiſſima, ſeu ſtructura: neque de huius habitu ſimpliciter mechanico, ad motum ſimpliciter: neque de motibus, qui in hoc corpore fiunt, vt abſolute & in ſe conſideratis.

Quan-

Quandoquidem ex omnibus & ſingulis hiſce rebus duo illa vere præcipua, & abſolutiſſime œconomiam hanc abſoluentia attributa, in plenis tenebris manent, 1. qualis ſit materialis craſeos huius corporis habitus, uerus atque directus, ad læſiones, illas, quæ vere fiunt, & ſemel factæ plures poſt ſe trahunt: 2. Qualis ſit non ſolum ratio, ſed etiam conſpiratio motuum illorum, qui per hanc ita ſtructam corpoream machinam, tam ad ſaluationem eius ipſius, quam ad vſus intellectus atque voluntatis, iterum dico, organice, fiant, & inſeruiant.

Interim, quemadmodum hæc etiam rectiſſime conſiderata, alienisſimum tamen eſſet ſimpliciter atque directe Praxi medicæ deſtinare, & applicare velle: ita ex aduerſo eſt tamen etiam illud paris dignitatis, denegare huiuſmodi conſiderationi, atque euolutioni omnem energiam, omnem ſymboliſmum, vt ad agnoſcendam, atque cognoſcendam, ita diiudicandam quoque, dirigendam, prouocandam, moderandam, illam proportionem, quæ ex illarum rerum remotiorum reſpectibus, imo vero effectibus atque vſibus neceſſariis, iuſto ſucceſſu procedit atque reſultat.

Quamlibet enim ego certe, ſi quis vnquam & vſquam alius, inſtantiſſime vrgeam diſtinctionem maxime neceſſariam, inter ſimplicem ætiologiam, phyſicam, alterationum, quæ corpori animali, quoquo mo-

modo obtingere poſſe videntur, quin etiam vere obtingunt; & inter pathologiam medicam, quæ læſiones non ſolum quæ vere ſolent, & vt vere ſolent, euenire, conſiderat: ſed etiam illud in his præcipue conſiderat, quod ad tractationem atque reſtitutionem medicam magis directe atque luculenter facere & inſeruire videatur: tamen tantum abeſt, vt, in ſuo ordine ſuoque loco negligam etiam ætiologias illas Phyſicas, quæ ad veram pathologiam quaſi aditum præbent, vt potius vel hoc ipſum qui vitio mihi vertat, reperiatur, quaſi remota & plane prima phyſica ad Medicum cenſum vocem: ſed graui ceſpitatione inter diſtinctiones (1) Methodi (2) theoriæ. Quandoquidem non ſolum ordo conſiderandi hoc omnino ita fert, ſed ipſa etiam indoles conſiderationis, haſce res in ſuo ordine vtique poſtulat, eo ipſo quod ad praxin demum deducentia, exhibet, & per illa tanquam rudimenta atque lineamenta ipſam praxin concinnare docet. Cum enim medicina tanquam ars, habitus vtique eſſe debeat, cum recta ratione effectiuus: recta vero ratio, non ſit ipſe ille actus, quo efficitur, ſed ſolum illud, ſecundum quod actus recte ad effectum inſtruitur: manifeſtum eſt, quod ad praxin etiam pertineant rationes tales, quæ licet ipſa praxis non ſint, anima tamen atque cynoſura eius ſint.

Quemadmodum autem, vti etiam iam ſuperius dixi, ego ipſe quam maxime autor ſum philiatris, vt

diſtinctionem illam theoriæ vere, & in ſolidum phyſicæ, a medica theoria, ſolide comprehendere atque dignoſcere cordi habeant ; ita in mente primum habui in ipſa hac mea phyſiologica tractatione, characteris diuerſitate, illa quæ plus ad phyſicam, quam ſimplicivs ad medicam rem reſpiciunt, diſcernere : Cum autem per alios meos labores quibus inprimis Spartæ mihi concreditæ, tum etiam proximo auxilium mevm poſtulanti, inſeruire connitor, hoc perficere per tempus non liceat, cuiuslibet propriæ induſtriæ atque curæ hoc commendo : ſed omnino veram huius rei, quin etiam vſus illius, agnitionem atque cognitionem, omnino vtique commendo.

DOCTRINAE MEDICAE
THEORETICAE
PARTIS I.
PHYSIOLOGIAE
SECTIO I.
De
VITA ET SANITATE.

CVm ARS MEDICA, VITAM atque SANITATEM corporis humani *conſeruare*, læſiones illi impendentes, monendo atque conſulendo, quin etiam obſiſtendo, *præoccupare*: labefactatam etiam ſanitatem, & periclitantem qualitercunque vitam, *integritati* atque *libertati* ſui *reſtituere*, pro vero ſuo obiecto habeat: Neceſſe proinde vtique eſt, vt Medicus recte certus ſit vniuerſæ conſtitutionis atque indolis harum rerum, quarum ita curam gerere debet, vt ſecundum hanc notitiam, quid ita conſtitutis rebus quadret, atque tali rerum indoli conueniat, per rectam rationem comparare, atque colligere poſſit.

NECESSARIA Medico eſt hæc ſcientia, non ſolum propterea, vt mox *a priori* intelligere poſſit, quid huiuſmodi indolis conſtitutioni prodeſſe aut nocere poſſit: ſed etiam ad quem ſtatum *reſtituendæ* ſint, quando a ſua vera atque debita conſtitutione defecerunt: cuius ipſius etiam *defectus* gra-

dum, necunde agnoſcere aut metiri poteſt, niſi veram atque debitam conſtitutionem *in ſeipſa* recte cognitam atque perſpectam habeat.

Ante omnia itaque ſcire conuenit, *quid* ſit illud, quod vulgata appellatione VITA dicitur? In quo conſiſtat *formaliter?* circa quid verſetur & occupetur, tam *materialiter*, ſeu *ſubiectiue*, quam *finaliter*, & *obiectiue?* cui *vſui*, imo cui *neceſſitati*, in corpore ſeruiat: quid CORPORI præſtet? an & quantumvel *vtilis* ſit *corpori*, vel abſolute *neceſſaria*.

Ita etiam de SANITATE ſcire vtique conuenit, quidnam dicatur *ſanitas*, ſecundum quam corpus dicitur *ſanum? in quo conſiſtat*, vt inde ſenſibiliter agnoſci poſſit? quinam ſint eius *actus* atque *ſtatus*, quibus ARS ſubuenire valeat?

Sub hac conſideratione primum omnium occurret, quod *corpus* humanum per ſuam MIXTIONEM, in promptiſſimam *corruptionem* totum propendeat.

STRVCTVRA autem eius, quæ *actionibus* humanæ *ſpeciei* dicata eſt, fatiſcente illa *mixtione* neceſſario *funditus* atque penitiſſime dilaberetur: quam tamen in longum tempus *durare*, poſtulat ipſa illa indoles *actionum*, huic *ſpeciei* propriarum:

NECESSARIAM itaque eſſe apparet peculiarem aliquam CONSERVATIONEM, quæ impediat, ne illa *diſpoſitio* in *actum* deducatur.

Poſtquam autem *diſpoſitio* illa ad *corruptionem* non *leuis*, *tranſitoria*, *accidentalis*, aut *aduentitia* eſt; ſed *intrinſeca* penitus corpori, adeoque *intime* inhærens atque *immanens*, & nullo tempore ſeparabilis: conſonum vtique eſt, quod etiam illa *conſeruatio* huic labi oppoſita, *perennis* & *indeſinens* eſſe debeat.

Hæc ipſa CONSERVATIO rei tam *corruptibilis*, ne ipſo *actu* corrumpatur, eſt proprie illud, quod ſub vſitato VITAE vocabulo intelligi debet; & hic eſt ille *reſpectus*, quo *corpus* quatenus ſimpli-

ſimpliciter MIXTVM, opponitur & contradiſtinguitur corpori quatenus VIVO.

Quamuis autem hæc conſeruatio perpetretur per actum *formaliter mechanicum*: his tamen *inſtrumentaliter* patratur, per *corporeas machinas*, & ex pluribus *ſucceſſibus* atque *ſociis* actibus, tandem ad hunc *vnum formalem* vltimum, CONSERVATIONIS nempe actum peruenit.

Iam cum illa *corporea organa*, pro *mechanico* ſui vſu vtique ſpecialiſſimam *conformationem*, atque *proportionem* habere debeant:

Præterea illi *intermedii* atque *ſocii* actus, quorum *vltimus communis* effectus demum VITA eſt: vtique etiam vt a priori *proportionate* atque *ordinate* adminiſtrari atque agitari debent:

Hæc tam *corporearum* illarum *organicarum* partium omnimoda debita *conformatio*, *integritas*, *libertas*, & tam *propria*, quam *ocia* ad ſuos vſus idonea *diſpoſitio*:

Quam *actionum* ipſarum *tempeſtiua*, *ordinata*, ſatis *vegeta*, & tam *ſigillatim*, quam in ſua *ſocietate* vndique *proportionata* adminiſtratio:

Hæc talis, inquam, tam *partium*, quam *actionum* conſtitutio, appellatur SANITAS.

Vulgo dicunt *Sanitatem* potius deſcribendam eſſe, vt *potentiam* actiones legitime exercendi, cum non ſemper ipſo *actu* illæ exerceantur: quod confirmant per *animales* actiones.

Cum autem VITALES *animalibus* non ſolum *tempore* ac *ordine* priores ſint, ſed etiam INDESINENTE actu perpetuo exerceri debeant, atque ſoleant: proinde rectius & intimius deſcribitur *ſanitas*, tam per ipſarum *partium* iuſtam integritatem, quam *actionum* conuenientem adminiſtrationem.

Quantumlibet autem verum omnino atque certum ſit, quod partes *corporeæ organicæ* omni modo conuenientem debi-

tam *conformationem mechanicam* habere debeant; & quod etiam illa certam *proportionem* ad illos *motus*, qui per ipſas fieri debent, præſupponat:

Minime tamen inde tanta *neceſſitas* pendet, vt vel *abſolute* actus illi in ipſis agitari *neceſſe* habeant: vel ſimpliciter *ſoli* illi motus, & nulli prorſus alii in iiſdem inſtitui, & per ipſas exerceri *poſſint*.

Nempe nimis quam leue, & omni phænomenωn ſuffragio contrarium eſt illud figmentum, de *ſtricte & ſimpliciter mechanica neceſſitate* ACTIONVM *in partibus*, & *per partes*: quaſi nempe partes tum *non poſſent non* agere, tum *non* poſſent *aliter* agere, quam iſtæ *mechanicæ* ipſarum partium *proportiones* inferant.

Cum nihil familiarius, & toti mundo notius ſit, quam, quod *integris & illibatis* penitus partibus, *actiones* tamen nihilo ſecius *omitti*, aut *alieno modo* atque more perpetrari poſſint: quod inprimis efficacia *animi pathematum* in varios *motus* corporis, abunde teſtatum facit.

SECTIONIS I.

MEMBRVM I.
DE
SCOPO SEV FINE CORPORIS.

CONfirmat autem hanc, *non* tam *puri* atque *ſimplicis mechaniſmi*, NECESSITATEM, quam ad certos FINES atque VSVS quadrantem DIRECTIONEM, conſideratio inprimis veri *vſus* atque *finis humani corporis*, eiuſque tam VITALIVM quam ANIMALIVM actionum:

Et præterea *harmonia* quidem illa, ſed omnino adhuc ſatis *libera*, *actionum*, quæ in hoc corpore contingunt, cum illis ipſis, de quibus loquimur, *deſtinationibus* atque *ſcopis*.

Ex aduerſo vero *nulla abſolute connexio*, aut qualiſcunque tandem *reſpectus*, pure *mechanicæ* talis energiæ, per quam corpus ita ſimpliciter, ſine vllo *fine* aut *ſcopo* nude *mechanice* ſubſiſtere deberet.

Vt itaque ſatis liquere poſſit, *quidnam* ita *viuat*, tum etiam, *quomodo viuat*, & *quamobrem* maxime *viuat*, perluſtrabimus ſingulos hos *reſpectus*.

Interim cum inprimis illa conſideratio, QVOMODO vita, nempe qua maxime *inſtrumentali* ratione vigeat, atque fiat, paulo *prolixior* ſit, & ſub multorum *ſociorum* atque *ſubordinatorum* actuum varietate diffuſior, placet potius Philoſophis conſuetam methodum ſeruare, & ſicut illa reſpectum FINIS inter cauſas primo ordine ponit (quod *moueat efficientem* ad ſuſcipiendum *actum*,) ita hoc etiam loco conſiderare, quemnam verum & euidentem *finem*, & plane *deſtinatum* vſum CORPVS humanum habeat, penſitare.

Hic ante omnia conſiderandum venit, quod ANIMA *humana*, circa illas res, quæ ad *actum* ipſius præcipuum atque principem *directe* pertinent, in hoc mundo, *abſolute & ſimpliciter nihil poſſit ſine corpore.*

Nihil enim *ſenſu* comprehendere, & conſequenter de nulla re *præſente cogitare* aut *cognoſcere* valet, ſine *ſenſoriis* corporeis. Nihil etiam in *effectum* deducere, ſeu *voluntatem* ſuam exequi, valet, ſine eodem corporeorum organorum *miniſterio.*

Præterea, non opus ſolum habet *abſolute* corporeis hisce *organis*, ſed inſuper etiam adhuc ſub illo reſpectu, vt etiam ad *longius tempus* iiſdem indigeat: Cum *anima per ſe*, non niſi *ſucceſſibus*, & illis quidem paſſim ſatis *languidis* etiam, quicquid ſuum eſt, in *effectum*, ne dum in *habitum*, deducat: adeoque ex *ſua propria* etiam *indole*, proportionatum *temporis* ſpatium requirat.

Cui

Cui etiam addere licet illud ſatis veriſimile, quod *anima humana* non ita ſimpliciter & abſolute ſolum ad *exerendam*, *ſemel* forſan aut *breui* tempore, ſed *exercendam diutius* illam ſuam, *cogitandi* atque *ratiocinandi* energiam, deſtinata ſit, adeoque hoc ipſo etiam reſpectu *organa* ſua *diutius* in poteſtate habere debeat.

His omnibus modis atque reſpectibus cum neceſſe ſit, *exiſtere* non ſolum, ſed *ſubſiſtere* etiam, *corpus*; habet illud ita vtique omnino eximium FINEM, & *abſolutæ neceſſitatis*, PROPTER quem eſſe debeat.

Præterea vero, cum vniuerſum *corpus*, in tota ſua conſtitutione, illis duobus *effectibus* exquiſitiſſime operetur, atque ſeruiat, (1) vt omnino *conſeruetur* actionibus *vitalibus*: (2) vt *ſenſibus*, *motibus localibus*, & tandem ipſi *cogitationi* miniſtret: tanto euidentius hinc eſſe poteſt, quod hic proprie ſit iſte FINIS, PROPTER quem corpus ita conſtructum eſt.

Vt adeo merito, imo *neceſſario*, exulet abſona illa opinio, quaſi corpus etiam *abſolute* PROPTER SE IPSVM exiſtat:

Cum ſub tali opinione, nullum *vſum* haberet: cum interim e contra re vera in vero atque perpetuo *animæ miniſterio* conſtitutum ſit:

Adeoque tantum abeſt, vt quoquo modo vere *ſui iuris* eſſet, vt potius manifeſtiſſime *alterius* ſit *iuris*, *animæ* inquam & *intelligendi*, & *volendi* actui, *miniſtret*:

Et hoc inſuper etiam DIV; cum vere nulla vſquam *cauſa*, aut *ratio* vel in mentem ſolum venire poſſit, *quamobrem* CORPVS DVRARE deberet, niſi propter alium FINEM, cum ipſum *in ſe*, *nullum* habere, non ſolum concedatur, ſed quam maxime vrgeatur.

Quemadmodum autem ita vel penitus *a priori* ſatis eluceſcit, quod *corpus* PROPTER *animam* exiſtere, etiam *neceſſe* ſit: ita ſuppetit etiam aliud adhuc argumentum, quod hoc ipſum non minus, ita vt *apriori*, confirmare valeat.

Nimi-

Nimirum *illud*, *quod* & totum *corpus conſeruat*, & *animæ* etiam *vſus* in corpore præſtat, & abſoluit, eſt *res*, *a corporis* ipſius *eſſentia*, & *vniuerſa indole*, quidem *aliena* :

Interim *animæ eſſentiæ* atque *indoli* abſolutæ & plane genuinæ, *gemina* : nempe in ſe quidem *incorporea*, vt ipſa etiam *anima* : *in corpore* vero, imo *in corpore* efficax & *actiua*, vt iterum ipſa quoque *anima*.

Præterea illud manifeſtiſſimum eſt, quod ſubſeruiat illa res non ſolum *neceſſitatibus* animæ, in *exiſtentia* atque *duratione* corporis :

Sed etiam quam maxime in *nudis*, *puris*, atque *directis* illius, *animæ* inquam, *vſibus* atque *intentionibus*.

Idque adeo, vt *anima* in actibus quam maxime *eminentibus*, & ſummæ in hoc genere actiuitatis, huius, de qua loquimur, rei, *veram* plenam *poteſtatem* ita manifeſto habeat, vt illam vere abſolute *regat*, *dirigat*, *augeat*, *minuat*, & pro ſuo arbitrio *verſet* atque *flectat*.

Imo vero hæc *res*, animæ etiam *immediatis actibus*, adeo ſimpliciter & *abſolute propria* eſt, vt quicquid animæ vere *eſſentiale* atque *proprium* exiſtit, agere & perficere, illud vniverſum hoc *medio*, hac inquam re, vt vero ſuo *inſtrumento*, præſtet atque abſoluat.

Imo vero non tam ſolum vti ſuo *inſtrumento* : ſed potius vti *generico* ſuo & fere magis *intermedio*, quam ſimpliciter *inſtrumentaliter* medio, *actu*.

Eſt autem hæc *res* nihil aliud quam MOTVS.

MOTV enim omnia vtique ſua agit *Anima*. Quandoquidem cum ipſa *Ratio*, *plurimum* ſit *comparatio*, perpetuo *tranſitu* atque *circuitu de re ad rem*, ac veluti *diſcurſu inter res* plures exercenda : vero, inquam, peruetuo MOTV :

Tota autem & *conſeruatio*, & *ſenſoria* atque *loco-motoria vſurpatio* corporis, non ſolum *in genere* MOTIBVS exerceatur ;

 ſed

ſed *ſpecialiſſime* inprimis motibus *proportionatis* : tam ad *finium* exigentiam, quam *animæ* DESTINATIONES :

Conuenientia etiam illa, *eſſentiæ* quidem *incorporeæ*, ſed *actiuitatis* tamen *in corpore*, & *in corpus*, vtrique *communis* ſit :

Nihil ſanæ atque ſimplici *rationi* magis quadrat, quam quod hic MOTVS, vt ad ſuos *immediatos* actus & effectus, ita etiam ad *conſeruationem* & *vſum* corporis, pro ſuis *immediatis* effectibus, verum & *immediatum* ſit *inſtrumentum* :

Imo *effectus*, nulla magis atque verius, quam hac *cauſa*, dignus, *Anima*, inquam.

Atque adeo rem recte atque decenter æſtimando, omnes *actiones in* corpore, quæ tam ad eius *ſtructuram*, quam *Mixtionis conſeruationem* pertinent, ab ipſa *anima*, & propter ſuos *vſus* atque *fines* ſuſcipiantur, & ea *proportione* atque *ratione*, quæ *ſcopis* illis atque vſibus conuenit, *ſcite* & *conuenienter* regantur, imo abſoluantur :

Et hoc quidem actu illo, *animæ* ipſius *indoli* quam maxime *gemino*, nempe in ſe *incorporeo*, MOTV.

Nec *incorporeo* ſolum, ſed etiam ita ſcite atque *proportionate* adminiſtrato, quemadmodum *conuenit* non ſolum *materialium* ſubiectorum indoli :

Sed ipſis vſque nudis *ſimplicibus* & plane *directis* ANIMAE *intentionibus*, *generalibus* inprimis, vt in *animi pathematibus* reliquis ; imo *ſpecialiori*, in *nauſea*.

Ex hiſce puto decenter penſitatis, ſatis diluceſcere poſſe, quomodo vniuerſum *corpus* humanum, tam in ſua *conſeruatione* atque *duratione*, quam in *ſtructura* ſua *ſpeciali*, tanto magis autem in ipſis ſui MOTIBVS, manifeſtis, iiſque plane *neceſſariis finibus*, nempe *alterius* vſibus, ita *deſtinatum* ſit, vt neutiquam *propter ſe ipſum* ſiue *exiſtere* ſiue *diu ſubſiſtere*, ſiue ita *ſtructum* eſſe, ſiue talibus motibus *agitari*, iudicari poſſit.

Vnde mox tanto iuſtior etiam apparet altera illa collectio

ctio, quod ipſa etiam *anima*, & *ſtruere* ſibi corpus, ita vt *ipſius vſibus*, quibus SOLIS ſeruit, *aptum* eſt; & *regere* illud ipſum, *actuare*, *mouere* ſoleat, *directe* atque *immediate*, ſine alterius *mouentis* interuentu aut concurſu.

Quandoquidem etiam perpetuis, & inſanabilibus omnino intricationibus laborant antiquæ illæ næniæ, æque ac recentiſſimæ phantaſiæ, de quibuslibet *aliis agentibus* aut *actionibus*, præter *animam rationalem*, corpus *ſeorſim* mouentibus atque *regentibus*:

Et illud quidem propterea, quoniam *anima* tali actui *impar* ſit, quia *immaterialis*:

Interim eo ipſo irreuocabilem implicationem iniiciunt, quomodo *anima*, etiam cum illis alteris ſuppoſitis agentibus *conſpirare* valeat, aut *cooperari*: cum vel tyrones Logices offendat dilemma illud irreſolubile, quod ex illo canone hic *in infinitum* reſultat, quod *alia* illa *mouentia*, vel *in corpus* nullum ius habeant, ſi *immaterialia* ſint: vel ſi hoc non ſint, *anima in* iſta, & *per* iſta, in corpus nullum ius aut huius vſum impetrare poſſit: quanda hæc *media agentia materialia* ſupponuntur.

Nam abſona penitus eſt, & ingeniorum acumine indigna, diſtinctio illa, inter *craſſius* & *ſubtilius* materiale, & huius *poſterioris* maiorem *conuenientiam*, & propius aliquod *commercium* cum *immateriali*:

Secundo loco, inuoluunt talia commenta non ſolum nouum *intellectum in iſtis agentibus* vt *ſcite* atque *decenter* prorſus, omnia, & vndique, agere poſſint:

Sed & re vera ſi res condigne æſtimetur, maiorem, quam in ipſa *anima rationali*:

Hæc enim *agentia*, ſub hac præfiguratione, non ſolum *ſciunt*, *quid*, *quomodo*, *quando*, *quantum* ipſa agere debeant:

Sed *intelligunt* inſuper omnes *nutus*, & exquiſitiſſimos

etiam, quarumlibet ſpecialiſſimarum *proportionum*, quas *anima* vult, *modulos*, eoſque ita, vti *anima cogitat* atque *vult*, exacte exequi cenſentur:

Cum ex aduerſo, *anima rationalis*, magis directe *cogitans* & *intelligens*, nihil reciproce *cognoſcat* aut *percipiat* de iſtis *actibus*, *rationibus*, *proportionibus*, *reſpectibus*, quibus non ſolum iſta *altera agentia* vacare finguntur: ſed ipſa omnino etiam *anima*, illis vtendi tam eximium ius habet, vt etiam ſub paulo circumſpectiore penſitatione, nihil aliud appareat, niſi quod hæc omnia, corpus, inquam, totum cum vniuerſis illis ſuis *agentibus*, *actionibus*, *proportionibus*, *poteſtatibus*, eminenter in eius ipſius, *animæ*, inquam, *vſus*, non ſolum facta ſint, ſed etiam in eoſdem *vſus conſeruentur*, imo perpetuo *adminiſtrentur*.

Nihilo prorſus melioris conditionis ſunt illa recentiorum commenta, quod hi *motus* qui in *corpore* ita fiant, in ſubſidium *vſuum animæ*, non in concreto ab aliquo *agente* ſeu *movente* exerceantur, aut adminiſtrentur; ſed vt *in abſtracto* in corpore fiant atque vigeant: & habeant iam *concreatam* illam ſuam *proportionem immutabilem*: niſi forte a paribus nude *corporearum* rerum occurrentibus inſitis motibus alterentur. Et hoc quidem ita habeant a Deo, abſoluta voluntate *determinatum* atque *impreſſum*.

Interim, ſicuti hic rurſus nulla vſquam comparet *connexio*, cum illis *animæ rationalis* nutibus, ad quos hi motus non ſolum *prompti*, ſed toti penitus *facti* atque *deſtinati* videntur, in *ſenſitiuo* & *loco motiuo* negotio:

Ita in *Vitali* etiam, in quo *anima* hiſce abſolutis motibus nihil præiudicii adferre poſſe cenſetur, tam manifeſta eſt in contrarium experientia, vt quidlibet potius diuerſum eluceſcat, non ſolum ex *animi pathematibus* in corpore iam *conſiſtente*; ſed etiam ex *impreſſionibus* matrum, in corpus *formandum*: imo vero iam recte *formatum*, aliter ſolum *reformandum*.

Quem-

Quemadmodum autem in hiſce implicationibus extricandis laborem in ſumere non placet; ita tanto minus nimivm prolixum eſſe conuenit circa reliquas ſpecialiores implicationes, quæ ex illis quaſi generalioribus paſſim pullularunt. Dum v. gr. SPIRITVS paſſim nominati ſunt, & velut in ſubſidivm vocati, ad ſcenam hanc magis exornandam.

Sufficiet autem, ſaltem ad verum de his rebus ſchema concipiendum, breuiter atque ſimpliciter diſſerere, quid illi, qui de his rebus *varie* loquuntur, & *proferant*, & inter ſe mutuo *differant*.

Antiquior ſententia, quæ corpori humano præter *rationalem* animam, alia *agentia* aſſignauit, *animas* alias ſibi concepit, & officiis illis præpoſuit: nempe *vegetatiuam* atque *ſenſitiuam*.

Vegetatiuæ, *vitæ* atque *nutritionis* officium detulit: *ſenſitivæ* ſenſus, & *motus localis* exercitium.

Ex his *animabus*, ſolam quidem *ſtricte* dictam *humanam*, *intellectus* compotem fecerunt: interim etiam *vegitatiuæ* atque *ſenſitiuæ*, γνῶσιν certam tribuerunt, ſecundum quam ſuas res omni modo *ſcite*, *ordinate*, *proportionate*, adminiſtrent.

Alteri, & his vt apparet *antiquiores*, animæ VNI *humanæ*, a *ſpecifica* ſua, adeoque *digniore* energia, *rationali* dictæ, iuxta hanc *nobiliorem* adeoque *ſuperiorem* energiam, tanto magis competere cenſuerunt etiam *ignobiliores* illas, ſiue *inferiores* energias: argumento omnino plauſibili, quod, *qui poteſt plus*, *poſſit etiam minus*.

Interim, antiquiore illa ad abſtractos conceptus etiam temere multiplicandos propenſione, implicabant hanc de reliquo ſatis bonam ſententiam, introductione, & incommoda valde præfiguratione, vt *ſubſtantialium* energiarum, FACVLTATVM diuerſarum huius animæ.

Quam quidem præfigurationem vel ipſis vocibus fouebant, & augebant; dum non iam amplius de ſimplici *potentia*

 loqui

loqui viderentur: ſed ποιότητος nomenclatura reuera realem quandam *faciendi poteſtatem*, tanquam *actiuam* atque *poſitiuam efficientiam* in ſcenam producere, quæ *animæ* auſpiciis illud agat & perficiat, quod eidem tribuebant.

Non parua iam hinc ſubnata ſterilium conceptuum *multiplicatio*, aucta eſt ſequiorum temporum ſucceſſu per commentum SPIRITVVM.

Cum enim per illud πρῶτον ψεῦδος ineptiſſimi illius canonis de *materialis* & *immaterialis* nullo commercio, ingens præiudicium impendere videretur *rationalis* animæ *immaterialitati*:

Sopire hoc ſcandalum aggreſſi ſunt, (& in omnem alienam meſſem *vncos* magis ſuos, quam *falces* immittere paratos Monachos,) verborum ſono, & ſpeculationis vanitate ſatiare, Medici, SPIRITVVM termino & figmento interpoſito.

Quamuis enim ne pueros quidem fallat, illa ſupra notata, in hoc etiam figmento, *in infinitum* progrediens difficultas: tamen cum his rebus acquieſcerent, quos non quieſcere periculoſum erat, & qui de reliquo de SPIRITVALIVM rerum vera indole ſoli iudicare poſſe videri volebant: recte quidem illos illorum temporum Medici his verbis pacauerunt; Simul tamen ſaniori conceptui ſatis planam adhuc viam reliquerunt.

Abſolute enim & ſimpliciter hos ſuos ſpiritus *ſubiecerunt* animæ:

Vt ipſa illis tanquam vero, *nudo inſtrumento* vteretur.

Quod nihil quicquam *ex ſe* & *propria ſua ſponte*, *poſſet*, aut certe *deberet* agere.

Imo in illa ipſa ſua propria *deſtinatione*, re vera nihil *ex ſe poſſet*:

Sed *abſolute atque ſimpliciter* ab anima immediate ita *inſtrueretur*, *regeretur*, *diſtribueretur*, ſeu *mitteretur*, prout illa ſuo de his rebus interno intellectu *neceſſarium*, aut ſuis rebus *vtile* eſſe nouiſſet.

Inſer-

Inſeruiit huic ſcenæ peculiaris etiam horum ſpirituum *diſtributio*, in INFLVOS & INSITOS:

Qua nempe ratione ſubleuari poſſe videbatur ingens illa actiuitas, quæ in *tranſmiſſione* plus quam momentanea, & ſtatim *robuſta operatione* conceptui obuerſari videbatur:

(Quam difficultatem facile euitaſſent, ſi neruos, quos *ſpirituum meatus* eſſe volunt; ſemper ſpiritibus *plenos* ſtatuisſent: cum enim *plena habeant rationem continui*, ſublata ita fuiſſet difficultas illa *miſſionis* longinquæ, v. gr. *e cerebro in digitum* pedis, vt ille eodem *momento*, quo anima vult, moueatur.)

Cui rei alii ineptius adhibuerunt *ſimilitudinem*, ſeu *exemplum*, motus *luminoſi*: nempe, quod non adeo incredibile eſſe debeat, *ſpiritus* tanta velocitate moueri poſſe, cum parтam inexpectati motus exemplum exhibeat etiam *lumen*.

Quam præfigurationem non intelligentes alii, *ſimilitudinem*, quæ hic allegabatur, pro *identitate* totius rei allegari putantes, extremis ineptiis, ſpiritus *actu lucidos* eſſe, hinc credendum putauerunt.

Iam, vti ſunt ſtudiorum diuerſi ſucceſſus, inprimis in rebus propria aliqua implicatione laborantibus, male intellecta, ex his commentis vtraque, pepererunt *nouam*, ex vtrisque illis *confuſam* opinionem, tam de ARCHAEO, qui ſecundum omnem reliquam deſcriptionem eſt *anima vegetatiua* antiquorum: interim e *ſpirituum* hypotheſi *multiplicitatem* accepit apud Helmontium, & *inſiti* atque *influi* imo *inſitorum*, cuilibet membro *propriorum*, & plane *ſpecifica* indole præditorum, figmentum: alibi autem *anima vegetatiua* veterum ipſa re deſcribitur: ſed *ſpiritus* nomine notatur; alibi quidem *vitalis*, alibi *animalis*: Dum nempe *vtriſque his*, & iſti *Archæo*, & huic ſpiritui & perfecta ΓΝΩΣΙΣ agendi, aut vndecunque tandem impreſſa *ordinatiſſima poteſtas* agendi, tribuitur;

Et

Et abſoluta illa *poteſtas* agendi hæc non ſolum *ex ſe*, atque *per ſe*, *ſine animæ* auxilio:

Sed ita etiam, vt anima actu ab iſtis ita *excluſa* ſit, vt ne quidem *poſſit* aliquid concurrere.

Qando vero ingens energia *animæ pathematum* in motum *pulſus*, in motus *tonicos* & inuoluntarios, imo in *formationem* ipſam corporis, in contrarium allegatur, alii quidem MIRA hæc dicunt, ſed eo ipſo nihil expediunt; alii de *tumultibus* ſpirituum loquentes, aliena prorſus adferunt, cum in nullis talibus rebus quidquam *per tumultum*, aut *ſecundum tumultum* fiat, ſed omnia ſatis euidenter ſecundum *intentiones* atque *directiones*, luculentioribus exemplis *næuorum maternorum*, & *vomitus a nauſea*.

Obiiciunt quidem hi tales viciſſim, quod anima *rationalis*, ſi vel maxime *immaterialitatis* excuſatio ſeponeretur; *a poſteriori* tamen appareat nihil harum rerum adminiſtrare, cum nullam vſquam ipſarum *conſcientiam*, *recordationem*, *memoriam* habeat, quod ipſis neceſſarium eſſe videtur.

Ego diſtingendum eſſe arbitror, inter λόγον & λογισμὸν, *intellectum* ſimplicem, *ſimpliciorum*, inprimis autem ſubtiliſſimorum: & *ratiocinationem*, atque *comparationem plurium*, & inſuper quidem per craſſiſimas circumſtantias *ſenſibiles*, *viſibiles* atque *tangibiles* notorum.

Quandoquidem animum aduertentibus manifeſtum eſt, quod tam in *ratiocinationem* diſtinctam, quam inprimis & abſolutiſſime quidem in *memoriam*, nihil vſquam cadat, niſi ſolæ res, craſſo quodam modo *figurabiles*; cum ex aduerſo nimio plures res cadant in verum *intellectum*, non ſolum *agnoſcentem*, ſed vere *dignoſcentem*, imo ſpecifice *definientem*:

Et hoc tum ſine vlla vulgaris acceptionis *ratiocinatione*: tum ſine omni ſpeciali ſiue *concurſu*, ſiue poſthac *ſucceſſu* MEMORIAE:

Quod

Quod affatim demonſtrant diſcretiones promptiſſimæ *odorum*, *ſaporum*, *colorum*, *ſonorum*; imo *tactuum* vere formalis diuerſitatis:

Quarum omnium tam *differentiarum*, quod non ſint *aliæ* ſpecies, quam *definitionum*, *cuius re vera* ſpeciei ſint, nulla vſquam *ratiocinatio* exerceri poteſt;

Neque magis vlla diſtincta *præfiguratio memoriæ*, quatenus nempe craſſa *figura* hæc carent, ſub qua recoli, ſeu *denuo depingi* poſſint, quod eſt *Memoriæ* negotium.

Imo altius cogitandum eſt, quod etiam in ipſis adeo, ipſius *rationis abſolute propriis* actibus, eorumque *ſpecifica & formali* ſuprema *determinatione* conſtituenda, anima neque *ratiocinari*, atque ſimpliciter *comparare* appareat: nec vllam huius rei *conſcientiam*, ſaltim *quod hoc agat*: ne dum *memoriam* ſiue *quomodo* hoc egerit, quod tamen *agit*, habeat.

Quotus quiſque enim, aut quoties, cogitat quod *cogitet?* quis hominum *ratione* adſequitur, *quomodo* cogitet? ne dum vt huius meminerit, *quomodo factum ſit?*

Ita in rebus *meræ voluntatis*, iactu ad certam *diſtantiam*, *intenſione* motus voluntarii ad certam *energiam*, ſublatione ſolum pedum, ad graduum altitudinem *proportionata* &c. Præterea IVCVNDITATIS aut ADVERSITATIS æſtimatione, quid *ratiocinii* exercetur? quæ plerarumque harum rerum, ſaltem QVOD diſtincte fiant, *conſcientia* eſt? iterum dico, quid de omnibus ſuis actionibus *propriis*, non dicam *de ſe ipſa*, imo ne quidem de illa *habitudine* ſui, ſiue ſimpliciter *ad corpus*, ſiue ad quoslibet illos, qui etiam quorumcunque opinionibus ipſi ſiue adſcribuntur, ſiue conceduntur, *actibus*, eorumque quibuslibet *reſpectibus*, *proportionibus*, *poteſtatibus*, *ordine* & *ſucceſſibus*, *cogitat*, *conſcia* eſt, *meminit*, ipſa Anima?

Quibus exemplis cum adeo manifeſto pateat, differentia *intellectus* ſimpliciter, & craſſæ *ratiocinationis*, nempe *præfigurationis*: vix neceſſarium videtur allegare, quod & *ratiocina-*

tio, & *recordatio*, obiecta habeant EXTERNA non ſolum, extra ipſum corpus conſtituta: ſed inſuper, & in reliquos *ſenſus* craſſius incurrentia, & inprimis *dimenſiones*, *viſui* atque *tactui* craſſius obuias habentia.

Quicquid autem non *externo* occurſu, & *craſſiore* quidem ad *intellectum* deducitur, & dictas *figurabiles* circumſtantias non offert, illius diſtincta per *ratiocinationem perceptio*, aut *comprehenſio* minime datur.

Hæc quidem de FINALI reſpectu tam *conſtitutionis*, quam *conſeruationis* corporis, dixiſſe ſuffecerit.

SECTIONIS I.

MEMBRVM. II.

DE MATERIALI HABITV CORPORIS AD VITAM.

CVm vita ſit *conſeruatio mixtionis* corporis, e re puto erit, ad meliorem perceptionem quam neceſſarium ſit, vt illa *conſeruatio* ita inſtituatur, & perpetuo *continuetur*, exquiſitiorem notitiam habere de MATERIALI conſtitutione corporis, & eius habitudine ad *durationem*: inprimis inter circumſtantias, quæ corpori huic non ſolum *familiares*, ſed pleræque etiam *neceſſariæ* & *inſeparabiles* ſunt.

Cum nempe corpus humanum non ſolum reliquorum *craſſiorum motuum*, ſed inprimis *ſenſuum tenerrimorum* cauſa, totum penitiſſime FLEXILE eſſe debuerit;

Talis autem conſiſtentia, e quacunque *rigidiore* materia efformari minime potuiſſet: adhibenda proinde vtique fuit talis, quæ ſub aliqua *tenacitate*, *mollitiei* tamen, ſeu *flexilitati* illi exquiſitæ, idonea eſſet.

Talis fuit mixtio *mucido-pinguis*, qua omnes partes corporis *flexiles* inſtructæ ſunt: *rigidiores* etiam ad minimum huius interuentu *coagmentatæ*.

Cum

Cum autem *mucido-pinguis* mixtio, & tanto magis in illo ſtatu exquiſitæ ſuæ *flexilitatis*, *aquoſitatis* conſortium complectatur: *Aqua* vero & *pinguedo*, vti ſatis notum eſt, nullum *durabile* conſortium ſeruent, ſed ad *fermentatiuum* ſeceſſum quam maxime prona ſint:

Fit inde, vt hæc etiam corporis animalis mixtio, eandem indolem ſeruet, & *putredinoſæ* intimæ *diſſolutioni* tota expoſita ſit.

Iam, cum corporis animalis magis *formalis* ratio, non tam in *mixtione*, quam in *ſtructura* peculiari verſetur: ita tamen, vt illud etiam quod ſtruitur, *materiam* poſtulet aptam, tam ipſi *actui* conſtructionis, quam etiam *vſui*, ad quem ipſum *ſtructum* deſtinatur;

Ita ſi tamen *per minima ſingula* corpuſcula, quæ *ſtruem* illam formant atque conſtituunt, *diſſolutio* penitiſſima contingat, eo ipſo funditus euerſam eſſe totam *ſtructuram*, euidens omnino eſt.

At vero præter hanc internam *materialem* aptitudinem ad huiuſmodi *diſſolutoriam* deſtructionem, accedit *duplex* circumſtantia, *diſſolutioni* huius generis, ſi *materialis* habilitas ſpectetur, directe fauens atque velificans: nempe *multa humiditas*, & mediocris *caliditas*.

De quarum quidem priore, ſuo loco patebit, quomodo illa peculiari moderamine magis *formalis* concurſus, potius *contrario* effectui, nempe ipſi *conſeruationis* actui, applicetur:

De *caliditatis* autem neceſſitate, illud vero ſimillimum apparet, quod partim ad *conſiſtentiæ* TENACIS, aduerſus nimiæ *humiditatis* emollientem efficaciam conducat: partim autem etiam re vera ad *conſeruatorium* potius effectum, peculiari prorſus illa ratione concurrat, vt *ſubtiliſſimas*, eoque ipſo *agiliſſimas*, & certo reſpectu *actiuisſimas*, portiones, *vaporetenus* diſpellendo, reliquarum illibatæ *durationi* hac ratione conſulatur.

Sicut autem illa ipſa *corruptio*, cui expoſitum corpus animale, non ſolum in genere *fermentatiua* eſt, ſed in ſpecie *putredinoſa*, *intima* & vltima, ſubtiliſſima, penitiſſima: ita habet etiam mirifice promtum & *præcipitem progreſſum*, quando ſemel libere inualeſcit.

Vnde tanto magis neceſſarium eſt, non magis *ſuccurrere*, quoquo modo *coorienti*: ſed tanto magis potius *occurrere* atque *præuenire*, *antequam* cooriatur, aut vllas vires nanciſcatur.

Tanto magis, cum illa *methodus*, qua illi ita ordinarie *occurritur*, irrita omnino ſit, & nullam amplius efficaciam habeat, ſimulatque ipſa corruptio iam quantumcunque notabiliter *in actum* deducta eſt.

Cum enim hæc *occurrendi & præoccupandi* methodus, ſimpliciter conſiſtat in *motibus*; & quidem ſubtiliſſimis *tranſitibus*, inter penitiores ſtructuræ receſſus: vt ita *abauctis* per illum *motum*, nimium *agilibus*, & a vera intimiore *cohæſione*, iam *actu deſciſcentibus* portiunculis, reliquæ non ſolum in ſuæ mixtionis firma *cohæſione*, ſed tanto magis etiam in ipſa ſua *ſtructura* recte cohærente, atque conſiſtente, ſeruentur:

Ibi, ſi impetus corruptiuæ illius *diſſolutionis* eo vſque progrediatur, vt iam totæ compages ſtructuræ funditus *diſſolutæ*, motibus illis atq; *traſitibus* abſterſoriis locum non amplius concedant; fieri hinc aliter non poteſt, quam, vt ſine ope vlteriore *conſeruatoria* relictæ tales iam corruptæ moles, non ſolum ipſæ vlterius & *intime fatiſcere* pergant: ſed etiam *proximis* quibuslibet portionibus aliis, ſimilem *inteſtinum fermentatiuum atque corruptiuum motum* porro affricent atque *communicent*.

Quemadmodum autem hoc vere ita ſeſe habet, atque omnino dicto hactenus modo valet, de vniuerſo corpore; ita ſunt tamen in hoc etiam *aliæ partes præ aliis* corruptioni propius atque fortius expoſitæ.

Pri-

Prima harum atque *præcipua* eſt ipſe SANGVIS, verum penitus ſpecimen & exemplar *corruptibilitatis* illius æque ac *mixtionis* tenerrimæ *mucido - valde - pinguis*. Quo intuitu propterea etiam omnium vtique reliquarum corporis partium, primo atque *promtisſime putredini* ſubeundæ expoſitus eſt.

Eoque ipſo *conſeruatorii* illius actus quam maxime indigus:

In quo impetrando, mirifica Creatoris ſapientia atque arte, non *ipſi* ſolum decenter & affatim conſulitur: ſed etiam *per illum* omnibus reliquis partibus:

Adeo, vt dum ipſe ad ſuum ipſius commodum, & ſummam neceſſitatem *mouetur*, ille ipſe ita *motus*, etiam ab omnibus aliis partibus *abſtergat*, dum *tranſit*, & *auferat*, dum *abit* atque procedit, quicquid in illis *abſcesſioni* paratum, adeoque *ablationi* dicatum atque debitum, præſto eſt.

Quæ res vt alias minoribus exemplis, ita præcipuo & maxime luculento ſeſe exſerit in *Inflammationis* negotio; vbi *ſalutaris* ille ſanguinis *tranſitus*, etiam auctiore gradu atque impetu inſtitutus, ſolus efficit, ne *ſanguis* ita ibi *ſubſiſtens*, temere in ſimplicem *corruptionem* prolabatur: ſed huius perpetuæ *abſterſionis* interuentu, tanquam *de momento in momentum* ablatis *tenerioribus* portionibus *corruptis*, præcaueatur, ne auctiore illo *inteſtino motu* libere ita latius diffuſo, *ſphaceloſa*, id eſt *ſimpliciter putrida* corruptio, latius inualeſcat: ſicut reuera & hoc *ſufficiens* eſt, atque aptum huic ſcopo remedium: & omnino *præter hoc nullum prorſus* aliud in naturæ ſeu Oeconomiæ animalis ſibi relictæ, poteſtate exiſtit. De quo pluribus in *Pathologia*, & *Diſputatione* de *Inflammationis vera Pathologia*.

Quo magis *peculiaris* alicuius *partis*, *mixtio* atque *temperies*, ab hac ſinceriore *putreſcendi* promptitudine abit, eo minus *periculoſis*, ſed magis ſolum *tædioſis atque languidis corruptelis* expoſita eſt: *vlceroſis*.

Nec etiam propter *tales* coorientes corruptelas tam *anxii*, aut tam *exquiſiti*, *motus* inſtituuntur, ſiue *circa talem* partem, ſiue in reliquo *toto ſyſtemate*.

Sunt autem huius cenſus, *exſangues* partes, *membranæ*, *tendines*, *glandulæ*, *ligamenta*, *oſſa & cartilagines*.

Quanquam enim etiam hæc e mortuo corpore decerpta, omni modo putridam corruptionem ſubeant: tamen cum nimium quantum minus *pinguis* ſubſtantiæ in ſua *mixtione* habeant, quam tenacius *mucidæ*; & præterea illa *humiditas*, quæ harum partium artiſſimos meatus penetrare valet, *ſeroſo-ſalſa* exiſtat: fit ita, vt vel obruantur huius humiditatis concurſu, vel omnino nimis quam mature auferantur illæ pauciores ſulphureo-pingues portiones; reliquæ vero *mucidæ* ſolum *colliqueſcendo* diffluant.

Vbi etiam anticipando, & ad illuſtrandum paulo ante allegatum terminum ANXII *motus*, breuiter indicare licuerit, quod ipſe *concurſu vitalis*, exercitium inquam, & peculiaris *directio* Vitalis Motus, *ad* & *circa* partem ita affectam, re vera non ſolum *ſollicite* atque admodum *intente*; ſed etiam, quanto plus eſt *molis* atque *laboris*, re vera *trepide*, exerceatur: imo ita fugitiue, vt rebus, quantumcunque valde difficilibus, vel penitus *a priori* intempeſtiue (in homine præſertim) *deſtituantur*, adeoque *liberæ corruptioni* locus ſimpliciter relinquatur. Cum ex aduerſo, vbi & *conſtanter* influxus hic vitalis locum inueniat, atque ſeruet, vt ſimplices tales *vlceroſæ* corruptiones, ſæpiſſime etiam in longiſſimum tempus, admirandum in modum intra exiguos *limites* coerceantur, ne vltra progredi valeant.

Cæterum ſemper vtique ante oculos eſſe debet *prioritas* illa *ordinis*, qua *mixtio* antecedit *ſtructuram*, adeo, vt nihil in corpore vſquam *textum* ſeu *ſtructum* occurrat, quin particulas omnes minimas, e quibus inter ſe coniunctis conflatum eſt, præſupponat ita ſpecifice *mixtas*.

Vnde

Vnde vtique ſimplici atque iuſta *conſequentia* fluit, quod, ſi *ſigillatim omnia* corpuſcula e quibus totum aliquod *ſtructum* eſt, intime diſſoluantur, eo ipſo, etiam fatiſcere debeat *funditus*, & vere *intime* atque *penitisſime* tota *ſtructura*, atque hac ratione veluti radicitus *diuelli*.

Vnde etiam eſt, quod ad *ſtructuræ* læſiones *immediatas*, ſimpliciter *qua tales*, parum periculi *Vitæ directe* impendeat:

Quin illæ etiam, & ſatis placide *tolerentur*, & ſatis prompte *reſarciantur*:

Ex aduerſo vero, quicquid ex ipſa *mixtione* labefactatur, atque læditur, imo vero euertitur, illud ſtatim vel *ſollicitos* & *exquiſitos* Vitalium motuum intenſiores occurſus poſt ſeſe trahit atque prouocat; vel ſi hi ceſſent, aut nimium tarde ſuperuenientes, aut ſatis penetrare impotes, quouſque neceſſarivm erat, non pertingant, *ruina* certa, & *mors* illius partis, inde ſequatur.

Structuram enim abſolute vtique in ſua poteſtate habet *Natura*; *mixtionem* autem nequaquam, ſed diuiſam illam habet cum *Macrocoſmicis* alterationibus *putrefactiuis*.

Vnde ſimulatque ipſi ſuorum *propriorum* motuum *ſecretoriorum*, *excretoriorum*, & *ſuppletoriorum*, (*quantitatis*) poteſtas libera intercipitur, tunc ſtatim liberum ius adipiſcitur *motuum macrocoſmicorum*, *caloris*, *aëris* & *humiditatis*, συζυγία, ad illas res etiam in corpore, reliquum adhuc *viuo*, eadem ratione atque energia alterandas, quam ſi ſimpliciter a reliquo *viuo* corpore ſeparatæ, aut in toto *mortuo* corpore, nempe omni VITALI INFLVXV priuatæ eſſent.

Vt autem etiam huius rei aliqua, imo quantum ſatis eſt, notitia conſiderationi ſuppetat, commodum erit veluti *generalem* conſpectum illius ob oculos ſiſtere.

SECTI-

SECTIONIS I.

MEMBRVM III.

DE STRVCTVRA CORPORIS IN GENERE.

Diximus iam ſupra de *mixtione* animalium, quod illa maxime *talis*, vti comparet, *neceſſaria* fuiſſe videatur, pro efformando tali corpore, quod non ſolum ſumme *flexile*, ſed inſuper etiam peculiari *tenacitate* inſtructum eſſe poſſet.

Nunc de *ſtructura* ipſa notandum venit, quod vtique ad illam condigne præſtandum requiratur non ſolum *ſelectus materiæ*, cuilibet parti ita vti *ſpecialiter* decet, conuenientis: ita, vt ſua *propria* materia *oſſi*, *ligamento* ſua, *tendini*, *membranæ*, *carneis fibris* &c. adhibeatur:

Sed etiam *poſitus* ille plane peculiaris atque ſpecificus, hic maxime in conſiderationem venire debeat, e quo eiusmodi ſpecifica *figura*, qualis cuilicet parti debetur, inde *conſletur* atque *coaleſcat*.

In qua quidem re non tam conſideranda venit conformatio illa ſecundum *exteriorem* ambitum, *ſuperficialis* veluti, & omnino quolibet intuitu craſſa:

Quam *intima* potius, ſecundum *fibrillas*, *meatus*, *porulos*, etiam ipſum ſenſum ſubterfugientes; *ordinem* interim, imo exquiſitiſſimum omni modo, habentes, & neceſſitate quidem vera *talem*, vti vulgo loquuntur, poſtulantes.

Quamuis autem *Medici* noſtri fori non ſit, in hac re prolixe occupari, *an* vtique *illa cauſa*, illud inquam ENS ACTIVVM, quod *ſtructuram* ita exquiſite *ordinat*, & re vera *conſtruit*, etiam ipſam *mixtionem* inſtituere, ſeu inſtruere cenſeri poſſit: Eſt tamen illud omnino verum, & ſanæ rationi penitus conforme, quod talem *mixtionis* etiam ipſius *intellectum* habeat, vt nulli parti *alias*, quam quæ illius debitæ ſeu *deſtinatæ indoli* quadrant, mixtas particulas *applicet*.

Enim-

Enim vero adhuc maioris conſiderationis, quam vulgo ſpeculantium in mentem venit, eſſe merito deberet illa in *Vegetabilium* cenſu ſolennis, *mixtionis* non ſolum præſtatio, ſed *prompta* omnino, & *breuiſſimo* tempore largiter ſuccedens.

Dum videlicet in his *Vegetabilibus* ſub ipſo CONSTRVCTIONIS illorum actu, ſimul *per ſingulas ſpecies* talis *mixtio* adornatur, qualis in toto reliquo mundo nuſquam occurrit:

Dico, non ſolum tanta *quantitate* nuſquam alias occurrit: ſed re vera *tota ſpecie*, & ipſa adeo *qualitate*.

Eſt nempe hæc ipſa *mixtio*, *pinguis*; quam illud maxime *principium*, quod Vegetibilia *conſtruit*, ſiue *componere*, ſiue *colligere* alibi docere ſoleo.

Neque hoc quidem *parce* aut parua quantitate, ſed *largiter* prorſus, atque *promte* inſuper, *multum*, inquam, *paruo tempore*.

Et quidem non tam e *terra*; quandoquidem *pinguiſſima* vegetabilia, *pinus*, *abietes*, *piceæ*, non ſolum *ſicciſſimas arenas* incolunt, ſed inſuper etiam *radicibus* nequaquam in *profundum* demiſſis, ſed *ſummo ſolo* incumbentibus.

Vnde vero ſimilius eſt ex ipſo *aere* principium *pinguedinis* aſſumere; inprimis *ſolaribus radiis concalefacto*. Vnde etiam, quando talia vegetabilia in multa *vmbra*, & inſuper ſub pauciſſimo *aeris* aditu ſuccreſcunt, luxuriant quidem *incremento*, ſed *euanido*: & inprimis *pingui* illa ſua craſi, ſi non plane, tamen plurimum, deſtituto &c. quæ cum directe huius loci non ſint, non conſultum eſt latius deducere; interim in noſtros vſus allegaſſe, non inconueniens fuerit.

Nimirum, cum nuſquam, nec in *aere*, nec in *terra*, indicari poſſint veſtigia talium iam actu *pinguium mixtarum* particularum? quæ hinc *ſimpliciter tranſſumantur* fortaſſis in craſin *vegetabilium*: probabilius certe eſt, *mixtionem ipſam* potius inſtrui ab illo AGENTE STRVENTE, quod vtique *materiam* ſuæ

ſtructuræ aptam habere, aut niſi habeat, parare ſibi, neceſſe eſt.

Iam, ſi iuxta hanc conſiderationem ſpectetur, illa, *tot mille ſpecierum* vegetabilium, *odoris* atque *ſaporis*, etiam ad craſſum ſenſum manifeſta *diuerſitas*, quam inprimis ab hoc *pingi* principio, quantumlibet cum ſalibus concurrente, originem ſuam trahit:

Imo etiam in *animalium* ſingulis *ſpeciebus* non ſolum, ſed prorſus in *indiuiduis* ſeſe exſerit, dum v. gr. *canes* ſuos *heros odore* perueſtigare videmus: *pullos*, (v. gr. *agnos*,) e maximis gregibus & agnoſcere matres ſuas, & ab his dignoſci ab aliis.

Tales certe ſpecialiſſimas *mixtionum* determinationes, ſimpliciter decantatæ illi *πανσπερμία aereæ* adſcribere, e qua tales materiæ, iam ita *formaliter* præſentes ſaltim adſumi poſſint, licet in ſe etiam veluti craſſum quiddam, & hinc conceptu difficile ſit: reddit tamen difficilius illa conſideratio, quo nomine, qua de cauſa, quo intuitu, quo inſtinctu, ita numero quodlibet huiuſmodi corpus, talem *ſpecie propriam*, & ab aliis plane diuerſam portionem *adſumat*, aut accipiat, ſeu quoquo tandem modo adipiſcatur.

Quamuis enim vndique difficile ſit conceptu hoc negotium, certe tamen aliquanto minus difficile apparere poteſt, quod *electiua* aliqua & velut *arbitraria*, ſiue *congregatio*, & præ aliis diuerſis, *aſſumtio*, ſiue plane eiuſmodi adornanda *noua mixtio* ſeu *compoſitio*, ſubſit: quam quod iſta talia, *talis vere ſpecialiſſimæ mixtionis* corpuſcula, non ſolum tali *ſpecialisſima ſpecie*, in ſingula numero indiuidua, *irruant*:

Sed & inſuper, eo ſpecialiſſimo *ordine*, *numero*, imo *ſitu*, in tota *ſtructura*, quo ibi præſto eſſe poſt hac ſentiuntur.

Cui intentioni, vti minime quadrat fictio illa, de *poris* toti ſyſtemati plantæ non ſolum in *inuiſibili*, ſed etiam in *incredibili paruitate* iam formatæ, inſculptis, quorum exactiſſimæ,

imo

imo abſolutiſſimæ proportioni, illa adſumenda corpuſcula ita ſpecialiſſime quadrando, effectum illum innexionis ſubeant; ita diſturbat vniuerſum illud *commentum*, notiſſimum illud *in animalibus*, ante omnia autem in *homine*, exemplum, quod *ſtructura*, e *friuola pathetica* matris *phantaſia*, ita prompte *aliter* inſtruatur: & quidem non ſolum *alieno* more, quam illi ſpeciei toti quadret: ſed etiam ſpecialiſſime *tali*, qualis in *materna intentione* ſeu *imaginatione* eo tempore viguit.

Quemadmodum autem hic iuſtæ *mixtionis* in genere, & ſingularum debite *mixtarum* particularum in *ſpecie*, & quidem *ſpecialiſſima*, *ſelectus*, ad quamlibet *partem minimam* æque atque *maximam*, iuſtiſſimæ conſiderationis eſt; vndecunque tandem ſupponatur *materia* proficiſci, quæ ita *conſtruitur*: ita tanto ſolenniorem vtique meretur talem conſiderationem NVMERVS, qui apponitur, & SITVS, quo appoſitio illa contingit.

Numerum quod concernit, ſicuti certiſſimum eſt, quod *appoſitio* illa corpuſculorum ad *ſtruem* cuiuslibet partis formandam, fiat per *minima*, ab *vno* tenerrimo corpuſculo ad *alterum*:

Quod inprimis diluceſcit ex *incremento* ſingularum partivm ad *vniuerſum* omnium *ſyſtema* ita exquiſite *proportionato*, vt etiam *ſingularum* tam inter ſe mutuo, quam *ad omnes* & *ſingulas* reliquas, *exacta magnitudo* ſeruetur.

Situm autem conſiderare vtique conuenit, tam cuilibet parti, eiuſque *figuræ proprium*: vt nempe ſingularum partium conſtituentes particulæ, *de puncto ad punctum* ita collocentur, vt non ſolum *vltima* eius magnitudo, *ambitus*, & tandem ſub illo debita *figura* reſultet: ſed etiam mox ab initiis, ſub quantalibet propemodum magnitudine, *figura* illa ſemper & conſtanter ita præſtetur, atque conſeruetur, quemadmodum tandem abſoluto ipſo *vltimæ magnitudinis* termino, ſaltem *perſiſtere* atque perennare debet.

Oo 2 Lon-

Longe exactior autem eſt illa *ſocii ſitus*, adeoque *ſingularum* particularum *poſitus*, exactiſſima proportio. Quæ partim quidem in modo dicta illa *ſingularum ad vniuerſas* ſemper atque iugiter proportionata magnitudine conſiſtit:

Longe ſpecialiſſime vero, & ἀκρίβεια omnium exquiſitiſſima, in collocatione illa vltimæ ſingularitatis, quæ *dextri & ſiniſtri* reſpectum abſoluit.

Quas certe ſingulas & vniuerſas res, tanquam ex vna olla coquere, & *generaliſſimis* quibuſdam craſſis cauſis aſſignare, vel mediocris prudentia atque attentio diſſuaſerit.

Neque vero hæc ſolum attentiorem conſiderationem & poſtulant re vera, & occupant; ſed venit illis accenſenda illa ſpecialiſſima ſtructuræ *proportio*, quam habent ad ORGANICOS ſuos vſus debite præſtandos.

Quemadmodum enim certum eſt, quod *inſtrumentum*, niſi ad *mechanicos* ſui vſus, rectiſſime *conformatum*, inutile ſit, & nomine ſuo indignum:

Ita tanto maioris atque dignioris omni modo conſiderationis eſt hic actus, quo *inſtrumenta* hæc ita affabre efformantur, & ad vsvs illos ſuos ſpecialiſſimos aptantur, vt certe nihil quidquam ibi, ſiue in *numero*, ſiue in *ſitu* materiarum ita poſitarum, aliter, quam *exquiſitiſſime* factum eſſe, ſuſpicari liceat.

Adeo, vt certe ex omnibus hiſce circumſtantiis, nihil aliud colligere ſit integrum, niſi quod etiam *ſtructura* hæc, eximio, & penitus peculiari quodam, *arbitrio*, regatur, atque geratur.

Quibus rebus cum accedat ſupra citata illa iuſtiſſima conſideratio, quod AGENS illud, quod *organis* his ad ſuas *ſpecificas operationes* vti conſueuit, ſecundum omnem rationi conformem veriſimilitudinem, γνῶσιν vtique aliquam habere debeat, *proportionis* illorum *mechanicæ ad* ſuſcipiendos actus ſeu *motus*, *fi-*

nibus

nibus eiuſmodi idoneos: arbitror inde eiuſmodi collectas atque connexas circumſtantias ſatis idoneum argumentum, ſeu potius argumentorum *ſyſtema* ſuppeditare poſſe, quo firmiter inferre liceat, quod ipſa ANIMA ſit illud principium *actiuum*, quod omnia atque ſingula hæc actionum momenta *intelligat*, *regat*, imo totam actionem *gerat*, & ad optatum finem *exequatur*.

Reliqua ſpecialius huc pertinentia ſub ſpecialiore deſcriptione NVTRITIONIS magis enucleabimus.

SECTIONIS I.

MEMBRVM IV.

DE

ORGANISMO VITALIS CONSERVATIONIS.

PRogredior ad commemorandum verum atque varium illum modum, quo negotium vitale INSTRVMENTALI ratione abſoluitur.

Conſiſtit hic in *tribus* ſupremis MOTVVM apparatibus, quorum ſinguli iterum proprium veluti ſyſtema diuerſarum operationum conſtituunt.

Primus horum, eſt vniuerſalis ille perpetuus progreſſus atque *circuitus*, *maſſæ humorum vniuerſalis*, quæ craſſiore acceptione *ſanguis* appellatur: & inde hic ipſe etiam, de quo loquor motus, CIRCVLATIO SANGVINIS.

Verum omnino eſt, atque certiſſimum, quod tota *Antiquitas*, defectu debitæ cognitionis huius motus, abſolute non potuerit ad veriorem ſiue *Phyſiologiæ*, ſiue *Pathologiæ* Theoriam, ſiue *hiſtoriam* inquam, ſiue *ætiologiam*, peruenire.

Sed eiuſdem etiam prorſus euidentiſſimæ veritatis eſt, quod etiam *Recentior* ætas, quantumlibet inuentionis bona fortuna felicior videri potuiſſet, tamen *vſu* atque legitima *penſitatione* eiuſdem, nullam prærogatiuam aſſecuta ſit:

Adeo certe, vt ſi hic aliqua comparatio inſtituenda veniat, peius profecto meriti iudicandi ſint *Recentiores*, quod inventum illud ſuum non melius *intellexerint*, adeoque *explicuerit* & *applicuerint*, quam *Veteres*, quibus rei in totum ignotæ vlterior neglectus imputari minime poteſt.

Re vera vero *fortuito* magis oblatum eſſe recentioribus hoc phœnomenon *motus ſanguinis progresſiui*, quam vlla rationali penſitatione *veſtigatum*, ſatis monſtrat hæc etiam a poſteriori ita neglecta *vlterior conſideratio & applicacio* huius inventi:

De qua tamen re, priuſquam plura dicamus, conuenientius erit, ipſam eius *hiſtoriam* præmittere.

Credebant Veteres, quod ſanguis in vaſibus ſuis ita inclusſus hæreat, vt ſolum *ſtagnantium* aquarum inſtar, ſimplicis *fluiditatis* motu gaudeat; nullum autem *progreſſum* ſolennem & conſtantem quaqua verſum exerceat:

Niſi quatenus ab *Anima* pro neceſſitudinibus partium corporis huc illuc *motus* eius ita largius *dirigatur*, prout res poſtulare videantur.

Quo nempe caſu, miniſterio *ſpirituum vitalium Animam* has ſpeciales *directiones*, ſiue vt illi loquebantur, *miſſiones* perpetrari poſſe ſtatuebant.

In qua opinione illos maxime confirmauit obſeruatio illa longe notiſſima, quod ingens *affluxus* ſanguinis ad partes, externa aliqua ſenſibili inſigni *irritatione* laceſſitas, adeo prompte atque potenter euenire obſeruetur: vt *a ſpinis infixis*, *vulveribus* inprimis *ſenſibiliter* exſtimulatis, *contuſionibus* cum grauiore *doloris ſenſu* inflictis, *ambuſtionibus*, imo ſimplicibus mediocribus *ſanguinis ſtaſibus*.

Vt etiam alteram quandam difficultatem ſoluerent, quomodo videlicet ſanguis, quem ſenſim fatiſcere atque *conſumi*, prudentiores omnes conſentiebant, nutrimento *reſtituer etur*, & quomodo hoc in vaſa perueniret, *attractionem* ſiue *ſuctionem*

ctionem ſuppoſuerunt, qua ipſa vaſa neceſſarios nutritios humores *ſugant* atque *attrahant*.

Quemadmodum autem *misſiones* ante dictas, ita etiam inteſtinam ipſam *conſiſtentiam* debitam ſanguinis, eiuſque imprimis *conſeruationem*, tam *fluiditatem* inquam, quam reliquam *craſin*, *ſpiritibus vitalibus* aſſignauerunt: ita etiam *ſecretiones* & *excretiones*, *ſuperfluorum*, *emeritorum*, *alienorum*, his iiſdem ſequeſtris tribuere ſatis habuerunt.

Aliam autem harum rerum faciem conſpicere ſibi viſi ſunt *Recontiores*, quando videlicet *progreſſum* potius perpetuvm ſanguinis e corde ad vaſa, & per hæc iterum ad cor, deprehendere contigit.

Perſpiciebant autem hoc manifeſtiſſime e *duobus* præcipuis phœnomenis; vno in *viuo* corpore, altero etiam in *mortuo*.

Prius nempe illud, eſt ipſa experientia per *ligationem* vaſorum in corporibus *viuis*, viuido ſanguinis motu adhuc inſtructis:

In talibus enim, dum pulſus cordis adhuc recte viget atque fit, *ligatæ arteriæ*, intumeſcunt, inter cor & illam ſui ligaturam; detumeſcunt vero ab illa ligatura verſus extremitates ſuarum ramificationum, & conſequenter ipſarum etiam partium:

Adeoque teſtatum reddunt hoc ipſo, quod ſanguis *per illas* moueatur *a corde extrorſum* verſus partes.

Ex aduerſo, *venis* ita ligatis comparuit, quomodo illarum plenitudo detumeſcat *inter* ligaturam atque cor; turgeſiat autem, & impleatur ab extremitatibus illarum *verſus ipſam* ligaturam:

Luculento indicio, quod ſanguis *per venas a partibus verſus cor* refluat.

Alterum euidens huius motus documentum etiam in toto corpore, exhibuerunt comparentes, tam in *minoribus*

qui-

quibuſdam vaſorum ramis, quam inprimis in ipſo *corde*, in *ampliſſimorum* illorum vaſorum, ipſis *oſtiis*, reperiundæ, ab vſu ſuo ita dictæ VALVVLAE:

Quæ in *arteriis* quidem, planiſſimum & procliuem aditum concedunt ſanguini *e corde in arterias; relapſum* autem eius ex arteriis in cordis cauitates, ſimpliciter intercipiunt, & *occludunt:*

In *venis* autem, contrario ſitu & effectu, introitum ſanguinis *in cordis* cauitates equidem facile permittunt: *recurſui* autem eius e corde in eaſdem *venas* obicem ponunt.

Imo, in *venis* paſſim tales inueniuntur *valuulæ*, circa diuaricationes inprimis ramorum; quibus *relapſus* ſanguinis e *maioribus verſus minores* manifeſto mechaniſmo intercipiatur, imo cohibeatur.

Quid, quod etiam ipſa ratio dictare poſſit, cum *Cor* ſingulis diaſtolis aliquid ſanguinis in venhiculis ſuis exhibeat, quod ſingulis ſubſequentibus *ſyſtolis* inde exprimitur; alium proinde ſubeſſe debere huiuſmodi *motus* ſucceſſum atque *progreſſum* quam nudum *illapſum & relapſum*, veriſimiliter non niſi *vnius eiuſdemque* ſemper portionis.

Hunc *motum* ſanguinis recentiores proinde omni iure appellauerunt non ſolum *Progresſiuum*; ſed etiam *circularem.*

Progresſiuum quidem, ad diſtinctionem *inteſtini*, tam *fluiditatis*, quam *caloris:*

Circularem autem, circulo *phyſico*, & morali etiam interpretatione; dum quicquid ab vno termino egreditur, longius progreditur, & tamen ad illum eundem terminum, a quo proceſſit, regreditur ſeu reuertitur, *circumire*, ſeu in *circulum* ire dicitur.

SECTI-

SECT. I.

MEMBRI IV.

ARTICVLVS I.

DE CIRCVITV HVMORVM CVM SANGVINE.

SPecialior huius rei, motus inquam huius *progreſſiui*, indoles vt recte innoteſcat, conſiderari meretur, tum illa *humorum* *aſſa*, quæ hac circulatione ita *circumagitur*; tum *Conditio-es*, quas ad hunc circuitum afferre debet: tum *effectus*, quos b hoc motu referre *poteſt*, *ſolet*, imo *debet.*

Secundo, habitus *inſtrumentorum*, per quæ hic *motus* eui-enter *impellitur*, *locorum ad* & *per* quæ compellitur atque *trans-ellitur*; & horum etiam *conſpiratio organica* & motoria.

Vltimo tandem loco, verus, tam a poſteriori euidens, uam a priori loco neceſſarius, *vſus & effectus*, tam in *craſin* orum humorum ſingulatim, quam ad negotium *vitale* totum niuerſim.

Quod itaque *primum* concernit, *ſanguis* ille, qui ita *circu-ri* dicitur, vt inde nomen *circulationis ſanguinis* ſolenne for-iatum ſit, eſt *maſſa* quædam *heterogenea*, e *tribus* inprimis ge-eribus *fluorum* conſtans. Nempe primo SANGVINE, ſtri-tiſſime dicto; ſubſtantia quadam *rubicunda*, *in ſe*, & extra liorum *liquidorum* conſortium, ad *ſiccitatem* aptiſſima:

Adeo, vt etiam in hac reliquorum fluorum maſſa, aliter : non habeat, quam *ſubtiliſſimus veluti puluis*, per craſin *ſub-ucidam* in liquoribus leuiter *exturgeſcens*:

Vnde etiam per *microſcopium* bonum inſpectus vulgo di-tus ſanguis, repræſentat liquorem diaphanum, cum inna-intibus *globulis rubicundis*, qui nempe ſunt *corpuſcula* illa, ſtri-te dicta *ſanguinea.*

Secundum genus liquaminis, hanc maſſam conſtituens t LYMPHA vtilis, *nutritia.*

Liquamen videlicet teneriter *gelatinoſum*, farraginem eiuſmodi corpuſculorum continens, quæ ad *mixtionem* ſingulis partibus proportionatam, *libero*, & nondum varie *connexo*; ſeu iam firmiter *mixto* ſtatu, præſto ſunt.

Hæc *Lympha* ſicuti magis immediate e *Chylo* naſci apparet; ita fluit etiam ipſe *chylus*, priuſquam in hanc *lympham* reſoluatur, tantiſper cum hac vniuerſa *humida colluuie*, donec ſenſim & ſucceſſiue in dictam *lympham* abeat, atque reſoluatur.

Tertius liquor, qui maſſam hanc, vti vulgo vocant, humorum (*maſſam ſanguinis* vulgo dictam) conſtituit, eſt SERVM.

Eſt autem *ſerum* noua quædam colluuies humorum, a conſtante *vſu*, aut vero materiali *concurſu*, ſiue vt loquuntur *ingreſſu* ad conſtituendum ipſum *corpus*, aut *partes* eius, aut *ſanguinem*, vel *lympham*, *inuitilium*:

Sed potius ad *grauandum* corpus, & varias *corruptiones* tam *ſubeundas*, quam *diffundendas*, idoneorum. Vnde hoc *Serum*, quatenus tota eius temperies, *inutilis* potius, imo *periculoſa* ſenſim ſenſimque, eſt corpori, *Excrementitium* merito vocatur.

Quandoquidem re vera potius *excretionem* reſpicit, expectat atque ſubit, quam *retentionem*, nedum vlteriorem aliquem *vſum* in corpore.

Hoc *ſerum*, ortum ſuum ducit bonam quidem partem e rebus per os aſſumtis; non exiguam tamen partem, ex ipſo *ſanguine*, e ſua *mixtione* ſenſim iterum *reſoluto*, ſeu *fatiſcente*.

Conſtat autem e copioſa *aquoſitate*; corpuſculis paucioribus forte, ſed tamen agiliſſimis *orgaſticis halituoſis*, *fermenteſcentibus*: *ſalinis*: *mucilaginoſis*: & tandem *oleaginoſis*.

Horum ſingulorum in hac *ſeroſa* colluuie, propemodum ſecundum modo allegatum *ordinem*, maior maiorque eſt *proportio*: præcipua tamen *aquoſitatis*.

Hæc

Hæc eſt illa *confuſanea vniuerſalis maſſa* humorum, quæ perpetua quidem *interagitatione* velut vnum *Crama* conſtituit atque repræſentat:

Interim etiam ſpontaneo leuiſſimo *ſeceſſu* varie ſeſe manifeſtat, & in ſenſus incurrit.

Ita enim v. gr. vel ſponte e *ſanguine* alicunde exſtillante, vel quomodocunque e corpore emiſſo, ſtatim atque prompte ſecedit *humiditas* illa *ſeroſa* præcipue: quæ proinde maiori quantitati *ſupernatat*: e minore autem, vt *guttis* ſingulis, in *linteum* denſius, aut *chartam bibulam* paulo ſpiſſiorem, ſeſe longe lateque circumcirca inſinuat: ſeorſim relicta *ſpiſſiore* portione, partim ſtricte *rubicunda*, partim *gelatinoſa*.

Sicut etiam, quando iam omne illud, quod ita repentina ſpontanea ſeceſſione reliquam maſſam deſerit, ſeparatum eſt, ſi tunc illud *gelatinoſo-rubicundum*, quod ſupereſt, ſiue leniſſimo calore exſiccetur, ſiue auctiore paulo, per euaporationem, aut deſtillationem, ad *ſiccitatem* redigatur: remanet denique valde exigua pars de priſtino vniuerſo pondere atque menſura.

Vix *nona* aut *decima*: dum interim reliquum totum in *aquoſitatem* ſimpliciorem, *habituoſa* forma ita euaporantem, diſcedit.

Hæc *confuſanea fluida maſſa* eſt illud, quod vulgo *maſſæ ſanguineæ* nomine venit, & ſimul ita in *circulum mouetur*, vt e corde in vniuerſum corpus, & ex omni corpore iterum ad cor, perpetuus *circuitus* celebretur.

Valet autem præcipue huius talis miſcelæ quaſi largiſſima proportio, in ſanguine *arterioſo* magis, quam *venoſo*; inprimis autem *venoſo* ab *internis* viſceribus refluo: maxime omnium autem a viſceribus *abdominis*.

Secedit enim, tum hinc inde in partibus, tum inprimis in illis viſceribus, aliquid *lymphæ*, quod cum *arterioſo* ſanguine copioſius remixtum fuerat, & per propria receptacula, adeo-

oque diuerſa via a ſanguine *venoſo* reliquo, propius ad *Cor* revehitur.

Interim minime adeo ingens eſt hæc ſeceſſio, quin etiam adhuc in *venoſo* ſanguine notabilis eius quantitas remaneat.

Sanguinis ſtricte dicti craſis, comprehendit in *mixtione* ſua, multum *oleagineæ*, quam vulgo *ſulphuream* vocant, ſubſtantiæ: Imo *plus* quam omnes aliæ in corpore partes, excepta nuda ſincera *pinguedine*.

Specialiſſimum *vſum*, adeoque ſpecialiſſimam quoque *cauſam* talis mixtionis, exquiſite aſſequi non datur, niſi quod *duplex* veriſimilis ratio appareat; nempe *primo*, peculiaris ab hac craſi diſpoſitio ſanguinis ad concipiendum *calorem*: *ſecundo*, peculiaris eius, tum quatenus ita *ſulphurei*, tum quatenus etiam *calidi*, effectus, ad operandum atque conſeruandum, vt conſiſtentia partium corporis mollium fiat atque maneat *tenax*, & a nimia *humiditatis* emolliente efficacia, immunis ac aliena: cui cæteroquin admodum expoſita appareret.

Quamlibet autem etiam exquiſite demonſtratiua ratio reddi non poſſit, quomodo *ſanguis*, ſiue ex hac ſua *craſi*, ſiue ex ſuo *motu*, tam inſignem *actualem calorem* concipere poſſit; probabile tamen ſatis eſt, quod materia, quæ etiam *ſummi caloris*, *flammei* inquam *motus*, capax eſt, (imo in omnibus ad *calorem* directe concipiendum aptis materiis & præſto eſt, & præcipuum magis immediatum *caloris* illius *ſubiectum* conſtituit) illa inquam *materia* etiam hoc loco idem præſtet; nempe *Sulphurea* dicta.

Quod autem *motu* inprimis incaleſcat ſanguis, notum eſt *experimentis* omni plebi familiariſſimis; dum nempe per fortes *agitationes* partium corporis, & hoc, & vniuerſus *ſanguis*, proportionate, citius atque fortius, incaleſcit.

Imo

Imo vero etiam *quietis* reliquis corporis partibus, quando per *pulſum* multo vehementius agitatum, ſanguis fortius circumpellitur, indiuiſus comes incedit, *incrementum* etiam *caloris* proportionatum.

Nota eſt Veterum de hac re ſententia, quamlibet illa quoque paſſim varie perplexa.

Nempe non *calorem innatum*, ſed *calidum* innatum arguebant. *Subſtantiam* inquam peculiarem *phyſicam*, quæ communi tam in corpus vniuerſum, quam in ſanguinem efficacia, *calorem* in his excitet; imo vero potius *conſtituat*, & ſui perpetua *admixtione*, *interceſſione*, imo *interagitatione*, tam *fluiditatem* atque tenuitatem debitam ipſi adeo ſanguini quoque, quam *calorem* conuenientem conciliet.

Huius proinde maxime *calidi* diuerſæ *quantitati*, atque *influxui* diuerſo, tribuerunt, diuerſam *caloris*, in variis, & propemodum ſingulis corporis partibus, *temperiem*, eiuſque *gradum*.

Cæterum, ſi cui otium eſt, patientia, & inſuper ſufficiens ἀκρίβεια, *metaphyſicos* conceptus atque reſpectus, argute penſitandi: ille apud *Caſp. Hoffmannum* proprio tractatu de *Calido innato & Spiritibus*, inſpicere poteſt, quot Viri, ad illorum temporum rationem etiam docti, quot modis impingere potuerint, in perplexa hac præfiguratione concipienda, ſeu ad præſcriptum effingenda.

Ipſe vero *Caſp. Hoffmannus* ex hoc *calido innato* proprie conficit *Spiritus*; quod tamen ſi eſſe debuerit, cui bono tot perplexæ & ſuperuacuæ appellationes, & per illas paſſim etiam realium, vel quaſi, conceptuum ſuperfluæ multiplicationes?

Sed de his poſt viderimus. Hoc loco autem ſiſtenda eſt mea a reliqua Medica Schola, iuſta tamen, vti puto, diſſenſio, de *efficacia* circa hunc *calorem*, *Reſpirationis*.

Antiqua ſchola conſtanter, a qua tamen minime receſſit etiam recentior, ſanguinem ita *poſitiue*, & *eſſentialiter calidum* ſtatuit, vt ipſi etiam opus ſit moderamine aliquo, ſeu *refrigeratione*.

Calorem hunc inprimis in *corde* ipſi imprimi omnes conſentiunt; plerique a *ſpiritibus vitalibus*, quorum officina ſit *cor*, deducentes: *Williſius* autem ineptiis hic indulgens, etiam ſine omni æquiuocatione veram *ardentem flammulam* in corde conſtituit, quæ non tam *calefaciat* ſanguinem, quam veras ſine omni tropo *ſcintillas candentes* ſanguini immiſceat &c.

Sanguinem ita & impetu maximo & gradu nimio *ferue-factum*, *refrigerandum* cenſent quadantenus, ne partes violet;

Imo etiam neſcio quas *fuligines* ab illo ſeparandas, & in liberum aërem emittendas.

Huic vſui ſeruire volunt *reſpirationem*, nempe *frigidioris aeris* attractionem.

Mihi vero plane contrarium viſum eſt verius, nempe quod ſanguis *in pulmonibus*, magis, quam vllis aliis corporis locis atque partibus, *concaleſiat*.

Probo hoc diuerſis, tam a priori, quam poſteriori, argumentis.

Primo enim *rigidiore tranſitu* per partes, voluntario *motu* non ſolum magis *tenſas*, ſed etiam *agitatas*, ſolito fortius atque citius pulſatus ſanguis, ſolito magis *incaleſcit*.

Aſt vero *pulmonum* motus reſpiratorius tam fortis ſine dubio eſt, quam nullius alterius partis in corpore; nempe facile tantus, quam alias plurium muſculorum conniſu ad *centenarium* eleuandum requiratur.

Præterea impetus *pulſus* cordis, quantumlibet e laxiore *dextro ventriculo*, tamen ſi breuitas viæ conſideretur, non ſolum nihil cedit energiæ *ſiniſtri*, tam *longe* & inprimis *late* vim ſuam diffundentis.

Vn-

Vnde euidens eſt quod actionum vndique parium etiam pares ſint effectus.

Et inde etiam, ſecundo, a poſteriori notiſſima eſſe poteſt attendentibus, illa vtique experientia, quod e profunda atque tenſa *reſpiratione*, *ſermocinantibus*, *cantantibus*, diu multumque *clamantibus*, quieto etiam reliquo corpore, nihilo minus inſignis, & plane euidens *concalefactio* eueniat.

Hoc intuitu, non per petitionem principii, ſed per veriorem demonſtrandi vim, vtor phænomeno illo, tanquam argumento, imo documento meæ aſſertionis, nempe: quod *quæcunque animalia reſpirant*, *calidum ſanguinem habeant*.

Vbi non ſatisfacit *conuerſio* illa, quod quæcunque habent calidum ſanguinem, reſpirent (nempe *refrigerandi* ergo).

Neque hic ſatisfaciunt exempla producta, *febrium*, aut ſanguinis a *curſu*, aut præcipitibus *motibus laborioſis* concalefacti: quibus citatior & frequentior *reſpiratio* ſemper comes incedat:

Adeoque cum ſanguini *aliunde calefacto* adhibeatur, potius huius *refrigerationi* inſeruire debeat: Cum nempe alias *concalefactum* etiam adhuc magis concaleſaceret.

Sed ante oculos hic eſſe poteſt diuerſitas illarum circumſtantiarum, quæ *circulationem* ſanguinis reſpiciunt; & quæ *concalefactionem* eius concernunt. Quando reliqui totivs ſanguinis *circulatio* fortius impellitur, tunc vtique *tranſitus eius per pulmones* etiam proportionate *augeri* debet, cum hic ſit veluti *fons* & *ſcaturigo* totius reliqui circuitus:

Cum vero tranſitus hic per pulmones non poſſit fieri, niſi ſub horum ſufficiente *expanſione*; hæc autem *reſpirationis* actu vnice abſoluatur:

Neceſſe proinde vtique eſt, vt vbi vniuerſa reliqua *circulatio intenditur*, adeoque per pulmones etiam intendenda venit, *reſpiratio* augeatur.

Vt

Vt autem rei tanto melius & euidentius ſatisfiat, conſiderandum vtique eſt, quod illud *augmentum* reſpirationis, quod in huiuſmodi caſibus contingit, *frequentiam* quidem inferat, ſed non parem *vehementiam.*

Cum enim *incaleſcentia* ſanguinis etiam in vniuerſo reliquo corpore, non quolibet *exiguo* ſanguinis motu nitatur, ſed *fortioribus* & impetuoſioribus:

Quibus nempe partes magis *rigide tenſæ*, & velocius etiam preſſæ, ſanguinem non modo fortius impellant in poros aliarum; ſed etiam in his rigidius tenſis eundem fortius *allidendo*, & *affricando*, illum *inteſtinum caloris motum* auctiorem ipſi concilient:

Quod idem etiam, ita & non aliter, de *pulmonibus* valet; vt tunc demum eo magis per illos *incaleſcat* ſanguis, quando *profundius* adeoque *fortius* inflati, & hoc tali modo ſæpius & velocius agitati, ſanguinem *fortius* percellunt:

Dilucefcit ibi facile in allegatis exemplis, *Febrium* inprimis, quam etiam adhuc poſt *curſum*, *citatioris reſpirationis*, quod vtraque *frequens* quidem ſit, ſed *breuis* etiam, non *profunda*:

Adeoque dum pulmones non admodum in amplum, adeoque *rigidius*, tendit:

Neque tam inſigniter iuuandæ *tranſpulſioni*, quam ſolum pandendo *tranſitui*, pulmones mediocriter extendit:

Apparet inquam ita, quod hac ratione, & ſub talibus conditionibus, *circulationi* ſanginis quidem augendæ ſatisfaciat: Peculiari autem reliquo *calefactionis* fortiori impulſui non quadret;

Adeoque augmentum ſenſibile *concalefactionis*, ſanguini non conciliet: ſed vix tranſcendat ordinarium ſui effectus gradum:

Dum nempe, quantum *frequentia* augeſcit, reliquo im-

petu

petu & *energia* deficit: In qua tamen proprie, per *rigidiorem* motum, præcipua hæc *calefaciendi* energia conſiſtit.

Superſunt pauca quædam, quamuis reuera ſimpliciter *phyſica* potius, quem *medica*, circa ſanguinis motum per cor & pulmones, quæ proinde breuiter commemoraſſe ſufficiet.

Non *irruit* ſanguis in ventriculos cordis, ſed *menſura* certa in illos *impellitur*;

Recepta nempe primo ab *auriculis* & ex illis hinc in cor refuſa.

In *vena pulmonali*, qua ad *ſiniſtrum* cordis ventriculum defertur ſanguis, qui e *dextro* per *arteriam pulmonalem* expulſus erat, *colore floridior* eſt, quam vel in *vena caua*, vel *ventriculo dextro*, vel ipſa *arteria pulmonali.*

Præcipue per intimiorem *ſubagitationem lymphalis ſubſtantiæ*, qua ita dilutior apparet.

Vulgo veram *ſpumeſcentiam* ab admixtione *aëris*, adeoque ab hac caloris dilutionem, aliarum *ſpumarum* exemplo, huc trahunt;

Quamuis autem non omnem abſolute aditum cuiusquam rei *ex aëre*, in ſanguinem, in pulmonibus per *reſpirationem*, denegemus: *aëris* ſimpliciter tamen *talem*, imo *tantum*, vt agnoſcamus, reuera etiam nullam ſufficientem rationem inuenire valemus.

Imo, quod etiam aliqui, vti hodie peculiari exemplo fit, ſententiam illam iam *a viginti duobus* annis a me propoſitam, de *reſpiratione ſanguinem calefaciente*, equidem amplectuntur, ſed modum purius *mechanicum* a me propoſitum reiecturi, *phyſicum* ſubſtituere ſperantes, *ætherem ex aëre* per reſpirationem attractum, ita *materialiter calori augendo* ſeruire volunt:

Illud, vt *a priori* demonſtrationem nullam præ ſe fert; ita *a poſteriori* ſufficienter refelli videtur ex eo, quod in quibuslibet etiam *aliis corporis partibus*, (v. gr. *brachio*, *humero* & *ſcapu-*

la, *ſerram* trahente, (aut ſaltem in pugnum collecta manu & rigidius tenſis muſculis, aliquoties cito atque vegete ita agitatis) eadem ſanguinis repentina in his partibus *incaleſcentia*, etiam craſſo cuiuslibet experturi ſenſu deprehendi poteſt.

Vnde ab identitate ſimpliciter *mechanici* motus, eiuſque effectus in aliis quibuslibet partibus, ad parem rationem & efficaciam in *pulmonibus*, & iuſtiſſima eſt, & manifeſtiſſima conſequentia.

Nam ad *ætheris* talem attractionem, non opus eſſet craſſi *aëris* hauſtu.

Digna vero notatu non ſolum, ſed iuſta etiam conſideratione eſt illa circumſtantia, quod ſingulis *exſpirationibus*, aliqua pars *humiditatis* in *vaporem* reſoluta, in auras emittatur.

Quod quidem cum aliquibus, *aeris* ipſius immediatæ *conuerſioni in aquam*, per nudum hunc inſpirationis actum, tribuere non fert animus:

Interim conſideratu dignam omnino ducimus etiam hanc *halituoſa recrementa excernendi* viam, inprimis cum eadem, ſub continuo ſucceſſu, certe *non parum* excernatur.

SECT. I.

MEMBRI IV.

ARTICVLVS. II.

DE ORGANISMO MOTVS HVMORVM.

POſtquam, quantum ſatis eſt, de *humorum*, qui mouentur, indole diximus, proximum eſt, vt etiam de *organiſmo motus* ipſius, quæ ſcitu neceſſaria ſunt, adiiciamus.

Peragitur autem hic motus per *Cor*, *arterias*, partes ipſas *poroſas*, & tandem *venas*.

Muſculoſum eſſe *Cor* non inepte detexit recentiorum cura anatomica;

For-

Fortiſſimum autem, plus certe, quam ita ſimpliciter vulgo credatur, eſſe *muſculi* huius robur, monſtrat circumſpectior penſitatio *impulſus* illius, quem *pulſus cordis* in vniuerſum corporis ſyſtema perpetrat.

Diluceſcit hæc energia ſpecialiter, ex alto illo *iactu & impulſu* ſanguinis, e conuulneratis *arteriis* erumpentis:

Deinde ex illo inſigni phænomeno, quando v. gr. ſe-"
dens, poplitem vnius cruris alteri genu imponit, vt ramus"
ille magnus arteriæ cruralis, inter poplitem atque genu pre-"
matur; ibi oculis diſcerni poteſt, quomodo ſinguli ictus pul-"
ſus tantam habeant energiam, vt totam tibiam atque pedem"
ita pendentem, eoque ipſo inſignis ponderis vim habentem,"
ſingulis pulſibus ad ſenſibilem, & arteriæ inflatione immen-"
ſum maiorem ſubſultationem impellat."

Vnde, & *a quo*, *Cor* ipſum immediate moueatur, ſterilis eſt diſceptatio: vulgo dicunt a *ſpiritibus*, ſed tam exiguo, quam quæcunque aliæ loquendi formulæ, ad intelligendum *conceptu*.

Valet hoc etiam, de reliquo qualicuque *modo* huius motus *mechanico*; dum nempe Cor velut in *turbinem* quadantenus diſpoſitis ſui fibris, ita in non nihil *intortum motum* corripitur.

Sicut etiam non adeo nimis multum huc facere poteſt, illa huius motus ingens energia, de qua etiam, quantum ad τὸ ὅτι iam locuti ſumus: cum τὸ διότι, nulla vna vniuerſarum harum conſiderationum expedire poſſit.

Illud ſolum dicendum venit, quod *Syſtole*, ſeu *contractio* cordis, proprie & ſtricte loquendo, ille eius MOTVS exiſtat: *Diaſtole* vero, magis *omiſſio motus*, vnde cor *flaccidum* maneat, & veluti nudo *ponderis ſui* motui relictum.

Aliena enim penitus eſt illa præfiguratio, quaſi etiam *diaſtole* cordis *poſitiuus* eiuſmodi *motus* exiſteret, vt etiam ad

hauriendum ſanguinem, *antliæ* velut inſtar, inſeruiret: quo
ſe minime ita habet:

Nec etiam certe vllum vſum haberet, cum cordi opu
non ſit, vt ſanguinem alicunde *hauriat*, *ſugat*, ſiue, vti vulg
loquuntur, *trahat*: quandoquidem ille in cauitates cordis *po-
ſitiue* potius *impellitur*, *iniicitur*, *intruditur*:

Nempe ab *auriculis*, *propria* etiam tali *ſyſtole* gaudenti-
bus; quemadmodum harum etiam *diaſtole* ſimpliciter *flacci-
da*, ab *irruptione ſanguinis vndique preſſi* facile expletur: vt ne-
que illis proprio aliquo *motu vere diaſtaltico*, & *poſitiue*, adeo-
que etiam cum *ſuctione* aliqua *dilatatorio*, vſquam vſus, ne-
dum opus ſit.

Cor quantum ſingulis *diaſtolis* recepit, *ſyſtole* ſubſequen-
te, expellit in *arterias*, quæ hinc *inflatæ*, digitum tangentis
feriendo *pulſare* dicuntur.

Eſt itaque *pulſus* vulgo dictus nihil aliud, quam *inflati*
arteriæ, a *ſanguine*, per *cordis expreſſionem* in illas *intruſo*:

Vnde etiam *diaſtole arteriarum ſyſtolæ cordis* reſpondet.

Sicut autem *pulſus* etiam *arteriarum* harum, *paſſiua diaſtol*
eſt, ab aliunde in illas *intruſo* humore: ita habent etiam ipſa
propriam ſyſtolem: quamuis quidem illa *placida* prorſus ſit at-
que *leuis*, diaſtoλῆς earundem energiæ, *tempore* & *impetu* non
comparanda.

Et a circumſtantium etiam omnium reliquarum parti-
vm *tono*, plurimum adiumenti capiat.

Tanto magis abſona hic eſt illa paucorum imaginatio,
quaſi *motus arteriarum*, qui *pulſus* dicitur, *arteriis* ſit *proprius*
quod illorum expreſſione ſonat, quod *arteriæ pulſent*.

Sicut enim illud, quod in arteriis *pulſus* nomine vulgo au-
dit, noua *dilatatio* eſt, a ſanguine in cauitates illarum *impulſo*
per vegetum illum *cordis motum*:

Ita *ſyſtole* arteriarum tam languida, atque mitis, vti fere
a nemine horum pro illo *pulſu* quem arteriis tribuunt, diſerte
habe-

habetur; ita haberi etiam pro tali, propter exiguam ſuam efficaciam, re vera ne quidem mereretur.

Vnde etiam in irritum omnino recidit illa quorundam recentior loquendi formula, quod in *febribus*, licet ſub *frequentiore arteriarum motu*, tamen *progreſſus ſanguinis fiat minor*;

Dum nempe ſanguinem quidem valde *ſpiſſum*, imo vt illi loquuntur, *coagulatum* ſubeſſe ſupponentes, *arterias* tantum veluti per *inanem* quendam *indignandi*, atque *ſatagendi* conatum ita frequentius *pulſare* ſibi concipiunt:

Cum enim illud, quod ipſi, cum omnibus, *pulſum* vocant, ſit *dilatatio* arteriæ; fortis inquam illa, *ligaturas* etiam, niſi fortiſſimas, & cum dura compreſſione factas, *ſubterfugiens* & eludens:

Nemo profecto hinc, ne quidem vlla veriſimilitudine hoc negotium *arteriarum proprio motui* tribuere in animum admiſerit.

Piget propemodum in hac re prolixum eſſe: ſed cum tamen in illa etiam ceſpitare appareant, a quibus nihil tale expectare conueniebat, placet ſimpliciſſimum *mechaniſmum*, qui has imaginationes refellit, in teſtimonium adhibere.

Si *dilatatio* arteriæ eſſet ab illius *motu proprio*, *ſugere* illa deberet ſanguinem; ſeu hoc ipſo tempore locum amplum ipſi potius parare, quem *ſyſtole* ſua demum iterum propellat, & e ſua cauitate expellat.

Quando vero arteria *vulneratur*, imo penitus *diſſecatur*: ibi ſanguis ſub momento *pulſus*, ſeu *diaſtoles* arteriæ, *ſaltu* inſigni ex eius vulnere expellitur: quem effectum *propriæ arteriæ diaſtolæ* tribuere, vt omni *mechaniſmo*, ita ipſi omnino *rationi* contrariatur.

Quod enim viuidus ille *ſaltus* ſanguinis ex arteriis, & ipſa quoque *arteriarum dilatatio* ita viuida, quæ *pulſus* nomine venit (adeoque reſpectu *arteriæ* pure *paſſiue*) ſit a *ſpiritu vitali*, ſeu tali *ſpirituoſitate* ſanguinis arterioſi, ad fabellas pertinet:

In quo commento inprimis nemo expediuerit, quomodo illa *ſpirituoſitatis* energia, ita per *interualla alterna* ſolum ſeſe exerat:

Aut, ſi vtique hoc ab immiſſione e *corde*, & tranſitu *per cor*, illi obtingere dicatur nihilo facilius fuerit intellectu, quomodo tanta illa *ſpirituoſitas*, non magis, quam in ſingulos *pulſus*, adeoque per tam *breuisſimum momentum* duret, quo prætermiſſo, quid de illa fiat, quorſum illa ita ſtatim *abeat*, aut *euaneſcat*, vt illam e corde *noua portione* velut in momenta *reſtitui* atque inſtaurari neceſſe ſit: ſed apage hæc.

Impulſus ita, *ea quantitate* quam *auriculæ* ventriculis *admetiuntur*, ſanguis, *imprimitur* in arterias, & primo quidem æqualiter & ſimpliciter in ipſam *arteriam aortam*, tanquam omnium reliquarum truncum communem:

Vnde etiam fit, vt ex hoc *vniformi ſimplici* impulſu, *distributio* deinde per omnes ramos, tanto magis etiam *vniformis* ſequatur: adeo, vt iſtius impulſi ſanguinis proportionata quantitas, in omnes, quotquot ſunt, etiam minutiſſimas arterias, neceſſario *redundet*, poſtquam vtique ſimplex & æqualis impulſio totam maſſam liquidam *æqualiter premendo*, per modum *continuitatis* in anteriora propellit.

Intumeſcunt inde arteriæ; ſed *detumeſcunt* etiam iterum leuiſſime, ad ſenſum majore temporis momento, quam ipſa *inflatio* durauerat.

Decedit ita contentus tantiſper in ipſis ſanguis, & *per poroſitates partium tranſpulſus* reuertitur in *Venas*.

Noua hic ſpeculatio recentiores fatigat. Negare malunt, quod ſanguis *extra vaſa* ſua, extra *arterias* inquam, in vllos partium *poros* effundatur:

Sed ſupponunt, quod *arteriæ*, poſtquam in numeroſiſſimas atque tenuiſſimas ramificationes extenuatæ fuerunt, *ſponte* iterum in amplitudinem magis magiſque augeſcentem abeant, donec tandem omnino in capaciſſimos truncos iterum

rum coëundo, hac ratione totum genus & *ſyſtema venoſum* conſtituant.

Quid, quod adhuc nimio plus vltra extendentes, etiam in media hac ſua via & progreſſu plexibus ſupra omnem conceptum tenuiſſimis, *circumuolutionibus* nempe ſui, *gyris* & *anfractibus* miris prorſus, *glandulas* formare, & tandem exitu ſuo ex hiſce *tricis* in *venas* iterum mutari, eodem modo arteriis iterum tribuant.

Ego pro canone ad res ſimiles ſupponendas, aut admittendas, habeo: *Quæcunque conſtitutio, nec a priori vllam neceſſitatem, imo ne quidem vtilitatem offert; nec a poſteriori, ſiue quod ſimpliciter fiat, ſiue quod ita fieri poſſe aut debere, e phænomenis facti concludi poſſit: illa vel ſupponi, vel recipi non meretur.*

Item: *Quæcunque phænomena, alia aliqua ſatis euidente ratione explicari poſſunt, quæque minimum difficultatis ſecundum pleraque, ne dum omnia phænomena inuoluat: illis operoſas alias, ne dum pluribus reſpectibus dubias, fiendi rationes aſſignari non debere.*

Quid autem difficultatis haſce opiniones de nihil interrupta *continuitate arteriarum in venas* inuoluat, atque premat, tam circa negotium *ſecretionis* variæ, ſ. naturam, quam circa *reſtitutionem in integrum*, cuiuſque magnitudinis vulnerum, vt ego quidem conuenientibus locis in decurſu operis indicare non obliuiſcar; ita tantiſper cuiuslibet prudenti penſitationi propriæ relinquo.

Pulſationis autem ipſius diuerſitates, innituntur partim ipſi *motui*, partim *numero*, vtriſque ad *tempus* relatis, atque comparatis.

Vbi ſicuti affectiones *motus*, ſimpliciter *ad tempus* relati, ſunt ἐνέργια & *impetus*, *duratio ſimplex*, & *proportio ad ſuum finem*, cui ſeruire debet: ita e conſideratione *puſus*, reſultat *menſura*, *ſucceſſuum*, & eiuſdem varius *ordo*, ſiue vti vulgo loquuntur *rythmus*.

Priore

Priore intuitu, eſt pulſus *fortis aut debilis; celer* aut *tardus*, imo *mollis* aut *durus*, *ſerrinus*, ſeu quaſi cum *tremore* peculiari, aut *fremitu* quodam factus.

Poſteriore reſpectu, pulſus eſt *frequens* aut *rarus*, *æqualis*, aut *inæqualis*, *intermittens*, *caprizans* &c.

In hanc vtramque rem, *curioſitatis* gratia conſiderari merentur fragmenta illa traditionum de pulſibus *Sinicarum*, quæ *Cleyerus* Europæ communicauit, imo vero vniuerſa illa commemoratio de exquiſitiſſima illa *Sinenſium* peritia, circa *miras*, & *maximo numero*, pulſuum diuerſitates, ſolo *tactu* deprehendendas atque diiudicandas.

Quamlibet autem *pulſus cordis* ſibi ſimpliciter relictus, ſatis *ordinate* fiat in corpore ſano, etiam nobis, vt loquuntur, *non cogitantibus*:

Vnde etiam hunc actum *Vitalem* præcipuum, hoc ipſo argumento, ab *animalibus*, ſeu quoquo modo *cogitationem*, *intentionem*, *voluntatem*, ſequentibus, *toto genere* diſtinctum eſſe volunt:

Notandum tamen apprime vtique eſt, quod nobis *cogitantibus*, actus hic, *pulſus cordis*, vtique & *facile* & *varie* alteretur:

Et quidem non ſolum, quando etiam alia cogitamus, *terrefacti*, *timentes*, *iracundi*, *gaudio*, aut *deſiderio* acrius perciti:

Sed quando etiam de ipſo *pulſus* negotio ſubinde cogitamus: quod illis notiſſimum eſt, qui *palpitatione* cordis laborare ſolent: quibus ſolenne eſt illam cooriri, quoties de ipſa *cogitant*.

Vbi etiam eo magis notanda venit peculiaris conuenientia manifeſta iſtius mutationis pulſus, eiuſque gradus, cum *indole*, nimirum *intentione*, atque deſtinato *ſcopo morali* illarum *cogitationum*, quas ſub huiuſmodi *animi pathematibus* fouere ſolemus.

Quan-

Quanta vero ſit hæc energia, quæ ex huiuſmodi *cogitationum* intentione in hunc *vitalem* pulſus *actum* redundat, dilucefcere poteſt e grauiſſimo illo effectu, quando e repentino ingenti *terrore*, & *pulſus* vniuerſus, & omnium reliquorum *vitæ* indiciorum actiuitas, ſimul & ſemel tollitur, ſæpe ad aliquam multum temporis: exemplis non ita plane rariſſimis, etiam conſtanter, vt nempe vere *mors* ſit & maneat.

Neque vero minus notanda venit, & ſolertis conſiderationis ἀκριβεία penſitanda, *reciproca* illa energia *motus pulſus*, ſiue ſucceſſus atque tranſitus ſanguinis per totum corporis poroſum ſyſtema, in ipſam *cogitationem*, ſeu *cogitabundam indolem* animi.

Fuit hæc iam olim non ignota; ſed nec in *Phyſicis*, nec in *Medicis* ſcholis condigne & decenter tractata: verum vnice *Phyſiognomis* a poſteriori, & a nuda Empiria, vſitata,

Inter *Phyſicos* autem & *Phyſiologos*, perplexa conſideratione TEMPERAMENTORVM deſignata.

Vnde de hac etiam re aliquid dicere expediet.

SECT. I.

MEMBRI IV.

ARTICVLVS III.

DE TEMPERAMENTIS.

MVlta inter Veterum traditiones occurrunt mutila, aut alio detorta, quæ ſub accuratiore conſideratione, non leue argumentum, imo vero paſſim etiam documentum, ſuppeditent, quod apud antiquiſſimos variarum ad phyſicam & medicinam pertinentium obſeruationum & conſiderationum aliquis apparatus occurrerit, qui & euidentiora, & vtiliora complexus ſit, quam poſtea ſequioribus vel certe perceptum, vel ſincere acceptum ſit.

Adnumero huic cenſui merito dogma illud de *Temperamentis* ; ſiue vti poſteriorum ſeculorum ſcriptores, ad mentem & expreſſionem Arabum loquuntur, de *Complexionibus.*

Qui *Temperamenta* nominant, loquuntur hic de *qualitatibus* vulgo dictis *elementaribus*, *frigore*, *calore*, *humiditate* & *ſiccitate.*

Quærunt has *ſubiectiue* partim in *humoribus*, partim *in ſolidis* partibus :

Imo iterum, ſed magis magiſque devia curioſitate, etiam *ſingulis partibus* ſolidis, *ſingulas* adſignant huius temperiei *differentias.*

Interim extendunt vtrique has etiam *materiales* atque *corporeas* temperamentorum *craſes*, etiam ad *animi habitum* ; ita vt hunc etiam *calidum* ſeu *feruidum : frigidum*, *ſegnem atque torpidum : humidum*, *laxum mollem* atque *fluxum :* & *ſiccum*, *durum*, *grauem*, *firmum* atque *ſtabilem*, reputare deprehendantur.

Sicut autem re vera maxima pars reliquæ illius doctrinæ, inprimis quæ ad ipſa *partium* temperamenta reſpicit, ſterilis eſt, imo omni fundamento deſtituta :

Ita diſpar contra eſt ratio *temperiei vniuerſalis*, ſeu *Complexionis*, nempe *totius corporis habitum complexæ :*

Et vere inde reſultantium etiam *animi morum* peculiariter diuerſorum.

Omni modo namque certum eſt, quod tales diuerſæ corporum *texturæ* exiſtant, vel ipſa ἀυτοψίας teſte.

Secundo, nota etiam eſt, & quidem iam propemodum in vulgus, *animi habitus ſecundum hanc corporeæ texturæ diuerſitatem* vera differentia.

Et quamlibet etiam antiquorum acceptioni in hoc genere non abſolute denegari poſſit aſſenſus, quod re vera etiam *humorum* peculiaris hic ſubſit *mixtio ;*

Et

Et euidentior tamen, & tanto maioris proinde etiam conſiderationis, eſt illa relatio, qua *e ſolidarum partium cum fluidis comparatione atque conuerſatione*, *totius* corporis ſub vno complexu ſumti, *habitus*, vel *humidior* dicitur, vel *ſiccior*, *calidior*, aut *frigidior*.

Quoniam autem circa hanc conſtitutionem aliqua peculiariter notanda veniunt, & ex illis etiam aliqua antiquis non ſatis perſpecta, aut deſignata, e re omnino erit illa ipſa prius debite proponere atque ſupponere.

Poſſunt *humores*, qui vulgo *ſanguinis* nomine veniunt, *quadruplici* diuerſa *temperie* inſtructi eſſe; nempe primo per mixtionem largiter *ſulphuream*, non ſolum *teneriter fluidi*: præterea ad *incaleſcentiam* maiorem tanto aptiores: ſed etiam ad penitiores & acriores, *fermenteſcentes corruptiones* tanto magis idonei.

Poſſunt contra, *aquoſiore* ſui temperie, *fluidi* quidem ſatis eſſe, ſed neque ad *feruorem* calidum, nec ad *fermentationem* admodum perinde procliues, verum magis ad qualemcunque *ſalinam* potius, quam ſimpliciter *putredinoſam*, colliquationem.

Poſſunt etiam inter hanc vtramque conſtitutionem, veluti *medio* quodam vere temperato ſtatu eſſe *fluidi* valde commode, *floridi*, blandiſſime *calidi*.

Quarto, poſſunt etiam *ſpiſſiores* eſſe, *minus* diluti, *minus tenuiter* fluxiles, *minus ſulphurei*, ſed plus *terreæ* ſegnioris materiæ complectentes.

Primam horum generum temperiem, *cholericam* ſeu *bilioſam* vocant; ſecundam *phlegmaticam*: Tertiam *ſanguineam*: Quartam *melancholicam*.

Iam peculiariter notandus venit habitus etiam corporis, *texturæ*, inquam, corporis *in ſolidum*, habitus, ſecundum has *humorum temperiei* diuerſitates, ipſe etiam diuerſus.

Ita enim *ſanguinei*, *ſtructuram* atque *texturam* corporis obtinent *laxam*, affatim *poroſam*, *ſpongioſam*;

Conſtructam, nempe in partibus ſolidis mollibus, tam ſubtiliter *ſpongioſa* molli textura, vt *copioſius* etiam ſanguis, in tam *laxa* atque *diffuſa* capacitate, abunde ſpatii, atque *liberi progreſſus* & commeatus, obtineat.

Quo intuitu etiam corpora ad hanc normam conſtructa, *exigua* vndique *habent vaſa*.

Dum videlicet ſanguis, in tali *poroſarum* partium *capacitate* plurimum loci nactus, minore copia in ipſis *vaſis* contineri poteſt.

Et cum præterea talium corporum ſanguis etiam velut a priori *bene fluxilis* ſit, conſpirans hæc inuicem *proportio* humoris optime *mobilis*, & viarum optime *permeabilium*, facilem atque promptum *ſucceſſum* motus huius progreſſiui ſeu *circulatorii* pollicentur, imo vero præſtant, & conſeruant.

Vnde quidem in huiuſmodi corporibus, ſub tali humorum atque partium optima *mutua proportione*, non ſolum ipſe *circuitus* ſeu progreſſiuus motus humorum ſimpliciter commodiſſime atque liberrime ſuccedit:

Sed procedunt etiam ſimul commodiſſime *Secretiones & Excretiones*, adeoque vniuerſum prorſus *Vitale* negotium.

In ea, quæ *Cholerica* appellari coſueuit, conſtitutione, corporis *textura* ita comparata eſt, vt longe iam *ſtrictior*, minus *diffuſus*, minus *turgidus*, minus *ſpongioſus*, ſit mollium muſculoſarum partium apparatus;

Vnde veluti *macilentiores* apparent: ſed tamen *ſubturgidula*, & *colore* etiam qualitercunque *florido* conſpicua conſtitutione.

Cum autem *cholericæ* temperiei *ſanguis* admodum *ſubtilis* ſit, & *teneriter fluidus*; ſufficit quidem ipſius *motui* ſeu ſucceſſui etiam talis *pororum & meatuum* capacitas:

Inte-

Interim ſubuenit etiam huic viarum arctitudini *impulſus* cordis *vegetior*, huic maxime generi Complexionis familiaris.

Inprimis, cum huius ſtructuræ corporibus etiam *vaſa* iam ſint *notabiliter capaciora :*

Nempe in quibus quantitas ſanguinis, minus *ſpatii alibi* adepta, tanto magis neceſſario *in vaſis* ſuis eo copioſius hoſpitari debeat.

Procedunt autem in his etiam omnia ſatis *commode ;* imo, quicquid *commoditati* decedit, ſarcitur tanto magis *vegeto actu*, qui huic indoli præ reliquis familiaris eſt, imo quaſi *proprius :*

Vt videlicet ipſe *motus pulſus* tanto *vegetius* impellatur.

Illis, quibus *Aquoſitate* multa valde *dilutus*, & hac maxime ratione *tenuis* eſt ſanguis, euenit etiam eiuſmodi reliquæ *texturæ ſolideſcentis mollior conſtitutio*, quæ conſpirationem etiam *ſolidarum* partium intimioris temperiei cum *fluidis*, ſatis commonſtret.

Quamuis enim illis etiam, qui hac *aquoſiore* ſanguinis fluxilitate gaudent, totius reliqui corporis ſtructura *laxa* eſſe ſoleat, & valde *poroſa ;*

Vt nimirum ita etiam fluxili materiæ *viæ* affatim pateant;

Obtingit tamen iiſdem inſuper peculiaris quædam intimior harum earundem partium *mollities ;* eaque euidenter ſatis ab *humiditate aquea* fibris copioſius & intimius *imbibita :*

Vnde quidem hæ, *exturgeſcentes*, mollitiem peculiarem præ ſe ferunt :

Simul tamen etiam hac ipſa *turgefactione* inter ſe mutuo *ſpiſſius appreſſæ*, qualitercunque craſſioris ſanguinis tranſitui penitiori eo ipſo obſiſtunt.

Vnde his corporibus, præter *turgidam* illam mollitiem, etiam & *caloris* minoris, & coloris pallidioris, circumſtantia maxime familiaris, imo veluti propria eſt.

Huic interim eidem *texturæ*, etiam vaſa ſanguifera adſunt, admodum *anguſta*.

Et inſuper illud dignum quam maxime memoratu ineſt, quod hæc maxime ſanguinis *craſis*, atque corporis *textura*, collectioni *pinguedinis* copioſæ, inprimis velificentur, magis quam alia quælibet temperies.

Melancholicorum dictorum corpora, *ſpiſſiora* ſunt, & ab omni phyſica atque morali *mollitie* alieniora.

Denſata magis quam alibi, partes poroſæ, mox ipſi adſpectui *ſtrictiorem*, ſiue, vt vulgo loquuntur, *ſicciorem*, & quaſi *macilentiorem* conſtitutionem offerunt.

Et carnes, & oſſa pro reliqua in ſingulis talibus indiuiduis corporis magnitudine, *robuſtioris* atque *denſioris* texturæ eſſe comparent, quam in aliis hactenus dictis.

Inprimis *denſata* partium *ſpiſſitudo*, ſanguinem, etiam ipſum *ſpiſſiorem*, per texturam etiam alioquin *denſiorum* cutanearum partium, tam alte atque ſubtiliter non recipit, vt inde floridior aliquis *color* apparere poſſit: vnde talia corpora vel *pallent*, vel ex *liuido* ſubnigricant.

Habent interim in ſubſidium reliqui tam *ſtricti* habitus, inprimis *vaſa* admodum *ampla*:

Et *pulſum* inſuper *tardiuſculum*, ſed *fortem* omnino atque *magnum*.

Hæc quidem vulgo memorantur *quatuor* quaſi *ſumma genera* ita dictorum *temperamentorum*; & occurrunt etiam paſſim ita ſatis ſimplicia atque pura:

Nimio autem familiarius inter ſe quaſi *commixta*, & in vicinum gradum propenſa.

Cuiuſmodi maxime familiaria ſunt, quæ de *prædominante ſanguineo* in reliqua alia declinant.

Habetur enim non inepte *ſanguineum* dictum temperamentum, vtpote omnium ſimpliciſſime reſpondens *mutuis* corporis *neceſſitudinibus*, communiter, & merito quidem,

pro

pro eo, quod *homini maxime naturale*, id eſt, toti eius indoli vere dicatum & *aptum* reputari mereatur:

Vnde naturali propemodum ordini magis reſpondet, vt *prædominetur*, ſeu preſſius loquendo, ad aliquas diuerſitates ſolum *deflectat*.

Quicquid autem huius ſit, negari minime vtique poteſt, quod etiam paſſim *infantes* naſcantur, tum ſtatim ab ipſo quaſi partu aliorum *corporis habituum*, quam *ſanguinei*, ſatis manifeſto compotes.

Et mox etiam, ſimulatque viſibiliter *ſuccreſcunt*, *parentum* ſuorum texturam manifeſtius æmulantes; mox ab illo eodem etiam tempore dictorum illorum ſuorum parentum indolem, etiam in hac *texturæ* peculiari ratione ſimpliciter ſequentes.

Quemadmodum autem antiquiores hanc rem, *reciprocam proportionem* inquam *humorum ad meatus corporis*, & *progreſſum* per illos magis aut minus expeditum, tanto minus in conſiderationem trahere poterant, quod totius *motus progreſſiui* ſanguinis imperiti eſſent:

Ita tantum ſane abeſt, vt etiam Recentiores huius eiusdem rei qualicunque tandem *intellectu* potirentur, vt potius vniuerſam de *Temperamentis* doctrinam, nullo vſquam intuitu quidquam veri fouentem, ſed vndique ſimpliciter *fictitiam* atqui cerebrinam iudicarent, & exploderent.

Quo ipſo certe factum eſt, vt tanto minus animum vsquam aduertere poſſent ad negotium illud *curioſæ* profecto atque *ſolertis* conſiderationis, & vſus multiplicis, tam *Phyſici* atque *Medici*, quam *Phyſiognomici*:

Nempe: *qualiſnam ſit conſpiratio inter illas* humorum & meatuum proportiones, *quæ vulgo* temperamenti *nomine*, *recte intellecto*, *præcipue veniunt*:

Et inter animi mores, *diuerſis eiuſmodi corporis* & humorum proportionibus *perpetuo reſpondentes?*

Lauda-

Laudabilis certe in hoc genere fuit, & eſt omnino poſt tot ſecula, *Galeni* ſolertia, quod iam illa ſua ætate, rem hanc, quantum ad *τὸ ὅτι obſeruatam*, ad poſteros tranſmiſerit.

Sed tanto minus certe laudis meretur poſteritatis ille neglectus, qui totam hanc rem non tam *prætermiſiſſe* ſilentio, quam *inuoluiſſe* apparet.

Sunt autem hi, de quibus loquimur, *mores* diuerſi, diverſis *temperamentis* familiares, imo re vera quaſi *proprii*, ſequentis typi.

Sangvinei, omnimoda *animi libertate* gaudent; *hilares* proinde, *ſecuri*, *voluptuoſi*, *abundantia* rerum acceptabilium *gaudentes*, qualium etiam non inepti ſunt arbitri: *otii* amantes, *mediocrium* negotiorum compotes, *honorum* amantes, & *gloriæ*, inprimis quæ *ex facili* venit: ſunt etiam *aperti*, non *vafri*, *callidi*, neque ad *ſimulandum* vel prompti, vel ſatis apti: *æquitatis* præterea fautores, imo *æqualitatis*: ab *operoſis* negotiis alieni, ad res ſubitas *trepidi*, circa ſubita *impedimenta* graviora, & quantæcunque periclitationis ſuſpecta, *anxii*, in veris *periculis* prementibus omnis *conſilii inopes*, & veluti *deſperabundi*, poſt eadem vero exhauſta, ſi quantumcunque feliciter euaſerint, nimium quam *glorioſi*: ſin minus, difficultatum *toleratarum* valde *facundi* præcones, leuioribus etiam periculorum experimentis, prompte in poſterum *timidi*: vbi vero nihil periculi adeſt, ingenio facile indulgentes, & *ſecuritate* tantiſper fruentes.

Cholerici, *libertatem* quidem illam animi imitantur; *ſecuritatem* autem in tantum quidem, vt non facile aliquid *timeant*, facile tamen *expectent* ingruere aliquid, quod incommodum ſit; vnde *vigiles*, ſemper *alacres* & *prompti* ſunt: ad *negotia* faciles & proni, in adminiſtratione eorum cum *alacritate* æque ac *dexteritate* habiles: impedimentorum *minus patientes*, *iracundi*, ad *reſiſtendum*, & *expugnandum* quicquid obſtat, aut obnititur, *parati*, ad ipſa etiam *pericula intrepidi*, ſed ad illa,

la, *actiuitate* & labore *ſuperanda*, etiam cupidi: ſi quid etiam peius ſucceſſit, non facile tamen propterea etiam in poſterum *timidi*, ſed *audaces* potius, imo *temerarii*, & ad excuſandum potius, in quo ipſi defecerint in periculis, quam ad ipſa *exaggeranda* potius, quam *contemnenda*, procliues. Eo ipſo *glorioſi* ſunt, & ad aliorum *contemptum* proniores, inprimis tamen *ignauiorum*: quandoquidem ipſi ſemper parati ad *actiuitatem*, & in hoc etiam prorſus *intenti* ſunt, vt omnino habeant quod agant, *otii* inprimis impatientes.

Ex aduerſo, *ſegnes* ſunt atque *torpidi* PHLEGMATICI; rebus *præſentibus* equidem *gaudentes*, ſed propemodum ipſo quoque gaudio *ineptiore*; certe non *intimioris* alicuius *æſtimationis*, ſed ipſo etiam quaſi *frigido* magis atque *ſomnolento*: *ſecuri* ſunt ad *otium* atque *ſomnolentiam* vſque: in actionibus ſuis *remiſſi* & *languidi*: alieni a *laboribus*, & mox illorum *pertæſi*, & proinde *languidi* atque facile fatigationibus *laſſi*: a *curis* alieni; *auari* propterea maxime, ne, dum *præſentia* amittuntur, *nouis laboribus* opus ſit. *Meticuloſi* interim circa obiecta impeditiora negotia, imo *trepidi*, & *anxii*: ad *pericula* vrgentia *deſperabundi*, magis tamen *quietem* in extremis, vt ipſa morte, quam quidquam reliquis illis *periclitationibus grauius*, affectantes.

MELANCHOLICI, de *præſentibus* ſatis *quieti*, iiſque *contenti*, de *futuris* perpetuo *dubii*, *diffidentes*, *ſuſpicaces*, viuunt. Rectiſſime propemodum *perpendunt*, & inde etiam *æſtimant*, res; nempe tam quidnam *vtilis* inſit & *iucundi*, quam quid *moleſti*, *aduerſi*, *ancipitis*, *periculoſi*: niſi quod fere ſemper magis intenti ſint in illa, quæ ita quouis modo *in peiorem partem* euenire poſſunt, quam quæ iam reapſe in illam *vergunt*, aut *cedunt*. Vnde quidem ſemper *circumſpectos*, *cautos*, *penſitabundos* ſeſe gerunt: *aſſidui* ſunt, ad *labores* moderatos *parati*: ad *neceſſarios intenti*, *induſtrii*, quin *ſolliciti*: *vigiles*, imo *indefesſi*, niſi quantum *timor*, & ex illo tandem *trepidatio*, in *dubiis valde* rebus, vires ſuccidit; In valde impeditis rebus, non tam ſimpliciter

deſperabundi, quam ad *extrema remedia* extremorum apparentium malorum, impetu quodam ruentes, aut ſane tota *intentione* tendentes. *Tenaces* propoſiti, quod inprimis vel non ſine ratione, vel non ſine inſigni, & apud ipſos omnino ſeria, eius *ſpecie*, ſuſceperunt. Ceterum a *fraude* alieniores ſunt, niſi quantum *disſimulare* neceſſarivm ducunt: *iuſti & æqui* amantes, eoque ipſo etiam a *ſimulatione* alieni, cum falſa veri - euentus - inania eſſe ſciant, *veri*, ſi quiſquam alius, & *incorrupti* iudices: ad *amicitiam ſinceri* atque *fidi*; ſed minime *procliues* atque *confidentes*: a quibus omnes facilius expectare poſſint, quam quod ipſi ab vllo *cum fiducia ſperare*, *æquum & bonum*. Semper enim *ſuſpicaces* ſunt, & deteriorum euentuum metuentes.

Harum rerum *Cauſam* poſitam eſſe iudico in *proportione* illa *organica* MEATVVM *atque* HVMORVM, & MOTVS ad hanc *proportionem conuenientis*.

Cum enim hic MOTVS, *pulſus* nimirum, & *circulationis* ſanguinis, *continuus* ſit, nunquam intermittendus; præterea & *ordine & dignitate* omnium *primus*: quandoquidem *eſſe* privs, & *viuum* quidem eſſe, vtique debet corpus, quam *anima*, ſiue *in* illo ſiue *per* illud agere vſquam poſſit:

Fit inde, vt ex hoc *primo & primario* ſuo actu, eiuſque ita neceſſariæ PROPORTIONIS IDEA, TYPVM ſibi formet, cui adſueſcat etiam in aliarum quarumlibet ſui *actionum proportione*:

Vt videlicet has etiam omnes, ſecundum illum *typum* proportionis exerceat, quo *motum* illum *primarium & perpetuvm*, *Vitalem*, perpetrare *adſueuit*, imo potius indeſinenter hoc ipſum agitat, vt nempe hoc vitali *actu & motu*, hunc *proportionis* TYPVM exerceat atque ſeruet.

Inde enim eſt, quod verbi gratia SANGVINEI dicti, cum & *ſanguine optime fluxili* præditi ſint, & *vias* etiam habeant ita *patulas*, *multas* atque *liberrimas*, vt non ſolum moderato *impulſu* omnia *facile*, atque *commode* procedere poſſint; ſed etiam in

ita

ita conſtitutis hiſce rebus, nullum *de futuro* ſubſit *periculum*, niſi plane *inſperatum* quiddam aliunde irruat:

Hi tales, inquam transferunt ita hanc *proportionem agendi* ad omnes ſuas alias tam *intentiones* agendi, quam *proceſſus* & *methodos* in agendo; vt *libertate* peculiari animi, *ſecuritate*, *æqualitate*, conſpicui ſint, omnia *in procliui poſita* ſibi præfigurent: De *futuris* etiam, aut impendentibus quibuſcunque impedimentis aut *difficultatibus*, ne *cogitare* quidem facile, nedum *ſolliciti* eſſe ament.

Cholerici, cum ſanguinem quidem ſatis *floridum* habeant: interim *vias* & minus largas, & minus patulas, ſed *arctiores*, anguſtioreſque; ſarciunt hunc qualemcunque defectum *impulſus* maiore energia adhibita, quod etiam ſub inſigni illa *fluxilitate* humoris quam commodiſſime ſuccedit: interim ſub *ſegniore* impulſu, fieri vtique poſſet, vt per *anguſtias* meatuum alicubi *detentus* ſanguis, in ſtaſin, & hinc in *corruptionem* rueret: cui periculo eiuſmodi opera atque labore *occurrere*, ipſa adeo neceſſitas poſtulare videtur.

Huic *Motuum typo* ita *neceſſario*, reſpondet etiam *morum*, ſeu *intentionis*, atque *propotionis* omnium ſui *actionum* typus; vt *prompti* ſint ad agendum, *vigiles*, *alacres*, *impigri*, *circumſpecti* quidem, ſed ſine multa *dubitatione*, aut *metu*, *parati* ſemper ad proſpiciendum, & *actionibus* quidem magis *promtis atque vegetis*, quam *ſpeculationibus*, aut *longinquis conſultationibus*.

Diuerſa ratio eſt MELANCHOLICORVM, quorum ſanguis *ſpiſſus*, per vias inſuper *arctas*, & in pellendo peculiare *moderamen*, quantumlibet ſatis *vegetam* etiam *presſionem*, requirit; & quicquid etiam ita fiat, *periclitationem* vtique perpetuam ſervat atq; fouet, etiam ex ipſa *interna* conſtitutione ipſius ſanguinis, ad *ſpiſſeſcentiam* vtique apta: tum etiam e facili externorum occurrentium prompto effectu ad *ſpisſitudinem* hanc augendam,

dam, adeoque ſtaſium *pericula* (& ita *mortiferæ corruptionis*) inducenda.

Non fruſtra inde *meticuloſiores* ſunt de *futuro*, & *ſuſpicaces* ipſi *Melancholici*, in omnibus ſui actionibus; non *ignaui* ad labores, ſed magis *aſſiduitati* & operum ſuorum *perfectioni* inſiſtentes quam *negligentioribus ſuperficiariis* tentaminibus fauentes: ab *intricatis* & *friuolis* rebus, æque ac alias a *multis ſimul occupandis*, alieni. Circa omnia, quæ fieri *poſſunt*, *ſpeculabundi*; *ſuis* etiam rebus, & *ſibi ipſis diffidentes*: *moderationis*, *proportionis*, *certitudinis* amantes: in *impeditioribus* rebus, nihil *mediocre*, ſed fere *extrema* quælibet metuentes.

Phlegmaticis, vti ingens *diluti* ſanguinis tenuitas, & partium diffuſior atque laxior habitus, ad facilem ſucceſſum ſatis commodi præbet; ita nec *opus* eſt *impulſu* fortiore, nec eidem etiam *vſus*. Licet etiam *lenteſcenti*, *muceſcenti corruptioni* expoſitus ſit; quia tamen huius vlterior ſucceſſus non æque *præceps*, *fermentatiuus*, adeoque toti ſyſtemati *cito* & æqualiter *periculoſus* obtingit: fit ita, vt minor de illo ſit *metus*. Præterea etiam *mollis*, ab abundante humiditate aquoſa partium textura, *duo* inſigna incommoda inueheret *fortioris motus* vſui; Primo, vt vtique ad *flaccidiores* partes cum energia impellendas, huius maior gradus requiratur, quam ad *ſubrigidas*: ſecundo, quod etiam talis textura a minus moderato vſu citius *labefactari*, atque fatiſcere poſſet.

Nihil inde mirum, ſi *ſegnes* ſunt, *otii* amantes, rerum ſuarum profunde *ſecuri*, atque *incurii*, tales animi. Nec etiam mirum, ſi *laborioſiores* motus *auerſentur*, & ab illis etiam re vera *phyſice* citius *defatigentur*, quam alii; & re vera reparatione virium per *quietem* opus omnino habeant, &c.

Ex his puto ſatis diluceſcere poſſe, qualis & quanta ſit *proportionis identitas*, inter Actvs tam *vitales*, quam *animales*, imo ipſos *morales*:

Et

Et hoc nulla alia ratione, niſi quod animus illum TYPVM, quem *primæ* ac fundamentali, *primariæ*, imo *perpetuæ* & indeſinenti *Vitali* ACTIONI, MOTVS *humorum per meatus* certæ *proportionis*, adhibet, pro *fundamentali* habere atque ſeruare adſueſcat: vt illum omnibus ſuis etiam reliquis *actionibus* applicet: adeoque omnia ſua illo modo, modulo, atque more, peragat, quem, vt *primum* inter omnes reliquos, & inſuper *indeſinenter* exercendo, hac ratione iugiter in *intentione*, & velut *immobili* IDEA, (INTELLECTVALI nimirum, non *memoriali* aut *figurabili*,) habet.

Cæterum habet etiam notitia *Temperamentorum* non exiguum vſum, ad intelligendam *diſpoſitionem* variam diuerſorum ſubiectorum, ad diuerſos *affectus*, qui tam a *materiæ*, *motui* minus obſequentis *ametria*, quam *impetus*, *ordinis*, *tenoris exitus* motuum ipſorum, varia ἀταξίᾳ dependere poſſunt atque ſolent.

SECTIONIS I.

MEMBRVM. V.

DE

ACTIVITATE VITALI.

CVm Temperamentorum occaſione dicendum fuerit de peculiari varia *proportione* plus minus conſtante, *actiuitatis Vitalis*, quatenus illa *a poſteriori*, ab *organorum*, & *materiarum* peculiari habitu diuerſimode ſeſe habeat; non alienum a propoſito erit, aliquid inſerere, & huic negotio veluti attexere, de *Energiæ* ſeu *Actiuitatis* huius velut *a priori*, peculiari indole atque conſtitutione.

Sciendum videlicet eſt, quod *actiones* in corpore humano, imo vero in ſingulis *ſpeciebus* animalium, peculiarem reſpectum & relationem habeant ad *Tempus* peculiariter dimenſum.

Ita quidem, vt partim *minores* quoſdam, *certos*, *ambitus* forment aut ſequantur: aut vniuerſam quandam quaſi *generalem periodum* habeant, cuius velut vltimo limite comprehenduntur.

Generalis hæc periodus, eſt *ambitus* ille peculiaris *totius Vitæ*, quali vario varia animalium genera ita gaudent, vt alia *pauciores*, alia *plures annos* viuendo aſſequantur.

De aliis nos quidem minus ſolliciti ſumus, de *Homine* vero notamus, quod equidem nulla *exquiſita* menſura conſtitui poſſit, ad quam homines peruenire ſiue poſſint, ſiue debeant.

Interim etiam illud ſatis manifeſtum eſt, quod *centum* annos pauciſſimi hominum *attingant*; pauciores *prætergrediantur*: plerique vero longe *infra* talem terminum *deficiant*.

Vnde quidem nihil definite dici poteſt de illa e *Sacris* paginis allegari ſolita, *Hermeneuticis* etiam difficultatibus non plane deſtituta, expreſſione, *centum viginti anni dies eius*: ſicuti Lutherus diſerte accipit de *dilatione* quadam peculiari, quam Deus tanquam ad reſipiſcendum conceſſerit *ante* ipſum *diluuii ſupplicium*.

Satis interim manifeſtum eſt, quod *e multis hominum millenariis*, *vix vnus centeſimum* annum adſequatur.

Quanto minus exquiſitæ certitudinis autem eſt vniuerſalis huius periodi definita menſura, tanto certior e contra eſt, proxima huic, non multo minus generalis *temporis dimenſio*, qua Energia Vitalis ita circumſcribitur, vt partim *augeſcendo*, partim *ſubſiſtendo*, partim *decreſcendo* hanc temporis ſatis *certam menſuram* affatim demonſtret.

Ita enim *quinquageſimus* annus, *ſepties ſeptenorum* pediſſequus, limites ponit *energiæ Vitalis* ſatis manifeſtos. Elucefcit hoc manifeſtiſſime quidem in *fœminino* ſexu, e *generationis energia* tunc temporis *ceſſante*;

Haud

Haud multo minus ſenſibiliter tamen etiam e *maſculini* ſexus iiſdem annis, vtique etiam ſenſibiliter *decreſcente* ad minimum, harum earundem rerum energia.

In vtroque vero ſexu, notoria eſt tam *incrementi corporis* in quamcunque tandem dimenſionem *ceſſatio*: quam etiam reliquarum corporis *virium*, ad labores, ad fatigationes, & onerationes corporis, imo ad negotia etiam *animi ipſius* ſenſibiliter fatiſcens energia.

Quamuis enim e longo *habitu*, & exercitio, ſeniores iudicio & conſilio iunioribus præpollere poſſint; minime tamen *duratione actiuitatis* pariter hos anteire poſſunt.

Tanto magis autem euidentes ſunt illæ ſecundum temporis *peculiares dimenſiones*, *energiæ* mutationes, per ita dictos *gradus* AETATVM, *infantiam*, *pueritiam*, *adoleſcentiam*, *virilem*, *ſeneſcentem* atque *ſenilem*.

Vbi quidem *Infantilis* ætas circiter ad *ſeptimum annum*; *puerilis* ad *duodecimum* vel *decimum quartum*: *adoleſcentia* ad *vigeſimum*: *iuuentus* ad *trigeſimum quintum* vel circiter, porrigitur:

Virilis ætas ad *quinquageſimum* quidem vulgo numeratur; ſed re vera multis modis apparet, quomodo etiam hæc periodus *vltimo* ſeptenorum *ſeptenario*, a *quadrageſimo ſecundo* circiter anno, ita ſenſibiliter decreſcat, vt vſitata illa *appellationis* ratio, de *ætate conſiſtente*, hic certe inſignem *inæqualitatem* inuoluat.

A *quinquageſimo* autem anno, inepta excuſatione vlterivs remouetur *ſenium*, & ibi demum ad 60. annos quaſi *ſubſiſtentia* quædam fingitur:

Niſi quidem vera interpretatio adhibeatur, quod a *quinquageſimo* anno *fiant* ſenes, vt *ſexageſimo ſint*, vltra diſſimulationem.

Nominaui *ſepties ſeptenum* numerum, nempe annorum *quadraginta nouem*, quos L. excipit. Hæc nempe *ſeptenarii*

ratio

ratio abſoluit *minores*, imo *minimas* humanæ Oeconomiæ ſolennium temporum *periodos*.

Ita enim *ſeptem menſibus* abſoluitur *ſtructura* hominis, vt etiam ad partum *maturus* ſit, nempe quantum ad *ſtructuram* partium attinet, ſatis quidem *abſolutam*, ſed nondum pariter *firmam* atque *durabilem*.

Septimo *anno*, *dentes* priores iterum *cadere* incipiunt; imo *ſecundi* huius *ſeptenarii* progreſſu & ambitu, omnes dentes excidunt ſucceſſiue, & alii ſubnaſcuntur.

Magis exquiſite ſub *finem* huius ſecundi ſeptenarii *pubertas* ſeſe exerit;

Et in fœminino quidem ſexu etiam cum *menſtrui ſanguinis* e genitalibus eruptione:

In *virili* ſexu, cum illa etiam notabili *mutatione ſoni vocis* acutioris in grauiorem & aſperiorem.

Tertius ſeptenarius annorum, nihil magnopere mutationis habet effatu dignæ; *tertius & dimidius* autem, nempe *ſepties ſeptenorum dimidium*, notabilem illam adfert *Incrementi* ceſſationem: vt videlicet, cum corpus hucuſque in *longitudinem* inprimis, & carnium veluti ſucculentam quandam floridam conſtitutionem ſuccreuerit, hi quidem *incrementi modi* poſthac deficere obſeruentur;

Bene vero in *denſum*, *firmum* atque *ſolidum*, *oſſium* inprimis compagem auctam, homo poſthac ſuccreſcat:

Et hoc maxime ab ipſo etiam hoc *dimidio* ſepties ſeptenorum annorum numero, ad *terminum* vſque illorum, nempe *quadrageſimum nonum*:

De quo tamen iterum moneo, intelligendum illum magis eſſe de *totius illius* vltimi ſeptenarii *complexu*, quam præciſe de *vltimi* iſtius anni *limite*:

Quandoquidem hic etiam ſe exerit illud, iam ante tactum, ita *ſucceſſiue fatiſcentis* per hanc ætatem *energiæ* decrementum.

Breuis-

Breuiſſima, ſed etiam ab omni propemodum ætate maxime proinde notabilis, & veluti celebris, dimenſionum temporis ratio in corporis humani *vitalibus* energiis, ſiſtit ſeſe, in CRISIBVS *febrilibus*, id eſt morbidarum noxiarum materiarum *expulſionibus* vitalibus, *ſtato tempori* omnino innexis.

Quæ tamen inſuper etiam *medietates* ſuas habent; quibus vulgo quidem *quartus dies* aſſignatur: ſed verius *tertius & dimidius*, adeoque *ſeptimi* veluti *medium*, exiſtit.

In vlteriores harum rerum cauſas inquirere, in noſtro quidem foro fere inutile videri poteſt: interim ſi quid eius ſuppeteret, inprimis *in acutis* ad *prognoſin* non inepte adhiberi poſſet.

At nemo quiſquam hic aliquid in medium afferre hactenus ſuſcepit, præter *Aſtrologos*:

Quorum ipſorum etiam traditiones, licet a priori nullum *demonſtratiuum* fundamentum habeant, non tamen propterea abſolute reiici poſſent, ſi modo a poſteriori *tolerabilis* aliqua *veriſimilitudo* euinci poſſet:

Quam rem ita in medio relinquimus; vt tamen ſolertiore poſteritatis ſcrutinio omnino dignam iudicemus, ea tamen cum circumſpectione, vt ſufficiente ἀκριβείᾳ adhibita, perpetuis illis altercationibus de *veritate atque conſtantia* FACTORVM, via præcludatur:

Argumenta enim, quæ *a priori in contrarium* hic allegantur, neminem prudentem quicquam mouerint; vtpote ſatis certum, quod ne illarum quidem rerum, quæ paſſim ſub pedibus iacent, *rationes a priori* vſquam dilucеſcant.

Conſideratio vero, quæ ex his etiam circumſtantiis reſultat, omnino ſatis digna, verſatur in eo, quod ex nulla harum circumſtantiarum vlla elici poſſit veriſimilis argumentatio: QVAMOBREM HOMO NATVRALITER MORIATVR.

Ne dum, quamobrem huiuſmodi *minoris periodi viciſſitudines* experiatur.

Sicut enim nimis craſſa eſt illa traditio, quod hoc fiat a poſteriori, *materiæ & organorum materialium* vitio:

Vtpote quorum defectus, etiam ex hac hypotheſi, *ſucceſſiuos*, certe *ſucceſſiue reſtitui* & inſtaurari poſſe, monſtrant quarumlibet partium priuatim violatarum reſtitutiones:

Ita nihil vtique certius conceptui reſtat, quam quod ille defectus magis certo dependeat ab ipſius ENERGIAE *a priori*, *circumſcripta poteſtate*:

Cum alias re vera nulla veriſimilis ratio allegari poſſit, cur illud *conſeruationis* negotium, quod per L. LXX. imo C. annos continuari poteſt, non *in perpetuum* continuetur?

Nam *Materiæ* nulla vſquam *vnquam* eſt prærogatiua; quandoquidem illa *primis* vel *diebus*, ne quid de *annis* dicam, eiuſdem eſt ad promtiſſimam corruptionem ſubeundam aptitudinis, quam *centeſimo*, imo quolibet *milleſimo*, eſſe poſſet.

Pertinet ad circumſtantias & peculiaria phænomena harum *ſecundum ætates* mutationum, inprimis etiam illa *viſibilis* alteratio *texturæ* corporis *ſolidi*, vt vulgo homines ex ipſo nudo *adſpectu* diiudicare nouerint, quod homo alius *iunior* ſit ætate, alius *annoſior*:

Quæ res a *magnitudine* aut *robore* corporis ſimpliciter, minime dependet; cum etiam æque *iuuenes*, imo *adoleſcentes*, magni & robuſti paſſim occurrant, atque *annoſiores*, imo *ſenes*, exiguæ atque teneræ ſtaturæ:

Sicut etiam *ſeneſcentis* corporis indicium faciunt *rugæ* paſſim comparentes:

Atoniam certe quandam, ex parte etiam priſtini vberioris ſuffarctus, a ſanguinis vegetiore impetu, iam ſuccedens decrementum, pro cauſa agnoſcentes.

Tactum iam eſt ſuperius ſub *ætatum* diuerſitate, tam *emicans*, quam rurſus *euaneſcens*, negotium *habilitatis ad propagationem ſpeciei*.

Quod

Quod cum tanto manifeſtius contingat in ſexu *fœminino*, placet meam ſententiam de huius rei *ratione* ediſſerere.

Dictum eſt, quomodo intra *ſeptimum ſeptenarium*, nempe ab anno 42. ad 50. corporis humani vniuerſum ſenſibile *augmentum ſtructuræ* deſinat:

Quod adeo euidenter obſeruari ſolet, vt etiam, ſi quid de *textura* violatum *reſarciri* neceſſe ſit, maior hinc *tarditas*, imo ſubinde factæ reſtitutionis *debilitas*, obtingat, quam in *iunioribus*, inprimis quanto *magis talibus*.

Iam, cum ad *geſtationem* & *nutritionem fœtus* in vtero, omni modo neceſſe ſit, vt *vterus* ipſe fœmininus, non ſolum reliquæ ſuæ texturæ, ſed inprimis *vaſorum* ſuorum peculiariter ampliſſima *expanſione augeatur*:

Quin etiam ipſe ſanguis, maiore quadam *compresſione* e reliquo corpore vniuerſo, eo adigatur, vt ita ſufficiens *nutrimentum* lymphale fœtui offeratur:

Ad quas res ita debite perpetrandas, opus omnino eſt *peculiari* quadam *directione*; vt de aliis paulo obſcurioribus *conſenſibus* inter corpus & animum *matris* & *fœtus* taceamus.

Puto ex hiſce rebus ſatis commode colligi poſſe, quod tanto minus mirum eſſe debeat, ſi in tali corpore quod iam *ſui ipſius* vlterioris *ſtructuræ* labore abſtinet, tanto magis abſtineatur a *ſociis* laboribus, & qualicunque operoſo *concurſu*, ad *alieni corporis* intra ſe ipſum, *ſtructuram*, quoquo modo operoſius *inſtruendam*, *ſuſtentandam*, aut *promouendam*.

Tanto dignioris autem conſiderationis eſt hoc negotivm, *fatiſcentis* ita *energiæ* corporis *conſtructoriæ*, cum etiam *animi energia* ſecundum ætates ſenſibiliter diſtincta eſſe obſeruetur.

Imo non ſolum *diſtincta* eſſe, ſed etiam *cum corporis* ſtructura & adminiſtratione eius, euidentes prorſus *conſpirationes* fouere.

Ita enim nota eſt *minor* promptitudo & *agilitas* animi inpri-

primis ad *comparandum* atque *ratiocinandum*, in ætate *teneriore*, quam prouectiore.

Sunt, qui hic etiam organorum nondum ſufficientem aptitudinem inſimulent; ſed re vera inepte; cum non de *ſpecie*, ſed ſolum de *numero* rerum percipiendarum ſit ſermo: ita vt etiam *infantes*, & inprimis *pueri* intelligant, ſed ſolum non *tam multa* intelligibilia ex defectu inprimis *exercitii*: imo vero ex defectu *promptitudinis* procedendi, ſeu inter *multa progrediendi*, & reflectendi:

Quem actum *organicum* eſſe, quis conceſſerit?

Vnde etiam in pueris, qui *acrius excitantur*, & inprimis cum *iucunditate* quadam ad *alacritatem* inducuntur, notiſſima eſt illa *præmatura* ingenii acuminis politura:

Cum, ſiue propria *alacritate*, ſiue qualitercunque *coacta* diligentia *voluntatis*, *organicarum* qualemcunque ſiue *neceſſitatem* ſiue *vtilitatem*, ita citius ad debitam ſuam maiorem aptitudinem inſtrui poſſe nemo crediderit.

Imo vero apparet potius non obſcure aliquid *contrarii*: dum pueri, qui ita *præmaturius* rationis penitiori exercitio addicuntur quo magis in hac re *excedunt*, eo magis & reliqui corporis *textura debilitetur*, atque *ſegnius* procedat, & ipſe hic rationis vſus aliquid *detrimenti* ſeu labefactationis, in reliquam ſuam *durationem* experiatur: & iam *memoriæ*, iam *phantaſiæ* vitia potius, poſt ſeſe trahat, quam vt ſuppoſitam aliquam *organicam* aptitudinem præcocem perficeret.

Tanto manifeſtior autem *animi*, corporis expeditam & alacrem ſtructuram *impedientis*, eſt *energia*, in *mœrore* cum ingenti *deſiderio* coniuncto, quem Germani vulgo **ſehnen oder Sehn-Sucht** appellant.

Multis enim exemplis hoc innoteſcit in *puerili ætate*, quando a ſuis ad peregrinos tranſmittuntur, & his adſueſcere non poſſunt, quomodo *nihil augeſcant*, ſed ſæpe etiam per longum tempus *extenuati* maneant, imo velut indies magis *tabeſcant*: Reuerſi vero ad ſuos, cito ſatis atque prompte, cum

ani-

animi alacritate, etiam *corporis incrementum* præſentaneum, & quam maxime conſpicuum adſequantur.

Ita etiam de *inuidis*, & cum *inuida* malignitate *iracundis* notum eſt vulgi adſertum, **es ſeye ein grämiſches / mißgünſtiges Gemüth / und könne vor Neid und Gram nicht gedeyen / noch zunehmen** / vnde etiam antiquior verſiculus:

Inuidus alterius macreſcit rebus opimis.

Ita etiam *animus*, in iuuentute ad *memoriæ* actum vulgo expeditior eſt: In *virili* & *ſeneſcente* ætate, ad *iudicii* exercitium.

Quamlibet etiam nimis quam verum atque certum vtique ſit, quod nimius *abuſus* rerum ad *luxum* pertinentium, corpus *debilitet*, & velut ante diem *ſeneſcere* faciat; nihilo tamen etiam minus certum eſt, quod quantumcunque etiam tandem *temperanter* ſeſe gerat homo, *ſenium* ipſum nihilo tardius quam in annos ſupra notatos, vtique perſentiſcat & experiatur:

Imo eſt in eo etiam hoc peculiariter notatu dignum, quod *iuſtis laboribus*, & *operoſa* vitæ ratione homines veluti magis *durato corpore*, ad ipſam vſque *ſenectutem*, etiam *ſeram* ſubinde, & *alacriores* ſint, & *firmiores*:

Qui vero *mollius* habiti, nedum qui ipſo *luxu* eneruati longe maturius in varias *debilitates*, imo *ſenium* vndique magis elumbe, tranſeant. Vnde recte antiquitus iam notatum: *Iners & luxurioſa iuuentus, effœtum corpus tradit ſenectuti.*

SECTIONIS I.
MEMBRVM VI.
DE SECRETIONE ET EXCRETIONE, VLTIMO VERE FORMALI *VITAE* ORGANISMO.

PErpetuæ *circulationis* ſanguinis proximus comes, eſt *perpetua* etiam *ſecretio* de ſupra nominatis illis diuerſis humori-

 bus,

bus, inprimis *lympha*, tum ipſius etiam *ſeri* diuerſis apoſpaſmatibus.

Lympha quidem ſecernitur ita maxime a *ſanguine*, & eius *ſero* magis *excrementitio;* vt in corpore remanens ſaltim ad aliquod tempus ſuæ *puritati* reſtituta, atque adeo *ſincera*, redeat per notabile illud interuallum, donec eidem ſanguini denuo remiſceatur, vt cum illo, *nouum circuitum* verſus omnes corporis partes, coniunctim ſubeat.

Circa hanc *ſecretionem lymphæ* huius a reliqua maſſa ſanguinis, notari merentur illæ circumſtantiæ, quo *veriſimili mechaniſmo* ſeceſſio hæc contingat, & *quem in finem* veriſimiliter ita ſuſcipiatur?

Mechaniſmi illius, quo *ſecretiones humorum* a ſe inuicem fiunt, commode conſiderari poteſt conſtitutio magis *generica*, & deinde demum magis *ſpecifica*.

Genericam quod attinet, inuoluit illa peculiare paradoxon, dum nimirum omnes *ſecretiones* humorum, qui non *directe* & ſimpliciter ad ſuccedentem *excretionem* e toto corpore deſtinantur; ordinarie talem ſequeſtrationem *ſpiſſioris a tenuiore* inuoluunt, vt illud quod *ſpiſſius* eſt, *per tenuiſſimos* meatus in peculiaria receptacula ſecedere atque recipi ſentiatur: cum interim *tenuior* ſubſtantia, veluti non recipienda, ab his meatibus excludi videatur.

Dico quod hoc inferat verum *paradoxum mechanicum*, quoniam ſimplicioris vtique conceptus atque veritatis *mechanicæ* eſt, vt *prius atque promptius tenuiores* potius humores in *tenues vias* penetrent, *excluſis*, aut ſane *poſtpoſitis*, ſpiſſioribus, quam contra.

Suſceperunt hanc difficultatem expedire valde laborioſis *concipiendi*, nedum *fiendi* modis: dum videlicet, vti *ſingulis particulis* minimis humorum, ita etiam *ſingulis* colatoriorum *porulis*, ita *determinatas figuras* adſignant: vt hæc nullius alte-

rius

rius *capacia* exiſtant, quam talium, quæ ſibi mutuo ſimpliciter & abſolute *reſpondeant*.

Sed quemadmodum huius opinionis difficultates poſthac ſeorſim monſtrabo, ita placet in præſenti potius poſitiue monſtrare, quomodo hæc ipſa talis *ſecretio*, ſine vera eminente difficultate, aut impedimento ſatis commode ſuccedere poſſit.

Primo notum eſt, ſub perpetuo progreſſu motuum horum humorum, vaſa & meatus perpetuo in quodam *plenitudinis* ſtatu verſari, adeo, vt non immediatus liber tranſitus ab extremitate tenuiſſimarum v. gr. *arteriarum* per tenuiſſimas extremitates venarum, intra harum magis magiſque ampliores ramificationes ita ſimpliciter pateat: Sed omnino *mora* quædam, & veluti *reniſus*, intercedat, donec *deceſſione* alicuius *partis* e toto alueo venarum, nouo *ingreſſui* minus impedito harum talium via pandatur:

Adeoque inter arterias atque venas humores hi, (quos *cum ſanguine* vna circumferri indicauimus) tantiſper librati, *tandem* demum admittantur:

Intra quod temporis ſpatium, in partium mollium *poris* & *meatibus* medio illo tempore *preſſi*, *tenuiores* quidem in alios alioſque, inprimis autem ipſos etiam *tenuiores* ſtrictiorum partium *meatus* dilabendi tempus habent:

Eoque ipſo, *his dilapſis*, interim reliquus ſanguis, quando tandem ita in venas *admittitur*, hac ſeceſſione neceſſario *ſpiſſior*, hoc ipſo tanto manifeſtius hanc fiendi rationem veluti commonſtret.

Quamuis autem hæc ipſa res pari penitus ratione etiam ad reliquorum humorum ſecretionis modos abſque vlla difficultate applicari poſſit; v. gr. ad *lymphæ*, *ſpermatis*, *lactis* ſeceſſiones:

Meretur tamen in hoc negotio adhuc inſuper conſiderari etiam alia ſimplicis cuiuſdam *mechaniſmi* ratio, quæ totam rem tanto proniorem reddit.

Licet

Licet enim hi liquores, inprimis autem *lympha*, ſanguine non multo tenuiores haberi poſſent, monſtrat tamen illorum, *diaphaneitati* vndique propior conſiſtentia, quod res aliter ſe habeant.

Deinde inferuntur vtique hi ipſi etiam *ſpisſiuſculi* humores, in propria illa ſua receptacula primo ſemper *ſub conſiſtentia* ſatis fluida, *diluta*, cum *multa* inquam *aquoſa* ſeroſitate:

Aſt vero, cum etiam per illa ſua colatoria, non ſimplici aliquo & *indefinito* impetu irrumpant, ſed re vera in hoc ipſo etiam *mora* aliqua, & ſubinde quidem ſatis *notabilis*, requiratur, donec per ipſa *tranſmiſſi*, in ductus ſuos proprios iam ſinceriores pertingant:

Fit hoc ipſo, *repetita* huius eiuſdem indolis *ſeceſſio tenuioris* a craſſioribus:

Quam rem euidentius confirmat (1) *ſpisſiorum* horum humorum ad menſuram reliquorum admodum exigua quantitas;

(2) *Vaſorum lymphaticorum* tanta *teneritudo*, vt etiam adhuc per ipſa *aquoſæ* tenuiori humiditati facilis *exſudatio*, adeoque ſeceſſio a ſpiſſiore portione ſatis manifeſto contingere poſſit:

(3) In ipſa conſiſtentiæ *lactis* obſeruatione ſecundum experientiam; qua videlicet affatim notum eſt, quod *lac* nimis *copioſe*, aut nimis *ſæpe* emulgendo, neque notabilem aliquam *temporis* moram inter repetitas emulſiones interponendo, magis magiſque *tenue & aquoſum* prodeat:

Spiſſius autem euadat, quando *plus temporis* interpoſitum fuerit.

Cuius rei etiam exempla in *excrementitiis* nota ſunt: quandoquidem & *vrina* ſi mox poſt liquida aſſumta emittatur, non ſolum *copioſior*, ſed omnino etiam valde tenuis prodit:

e con-

e contra, ſi diu retenta, poſt plures demum horas profluat, & *pauca* comparet, & conſiſtentia quolibet intuitu *ſaturatiore*.

Quid, quod vel ad ipſa *alui reiectamenta* hoc vere ſeſe extendat; vt ſi aluus *breuioribus* interuallis exoneretur, *liquidior* procedat: ſin autem ſponte, aut quacunque tandem neceſſitate *diu* cohibeatur, nihil niſi *ſicciora* & indurata ſcybala demittat.

Quæ res etiam eo vſque nota eſt, vt plane ad leues *laxationes* ita ſe extendat, quibus promtius procedentibus etiam fluida reiiciantur: alicunde vero ſponte cohibitis, poſt aliquot horas *ſpiſſa*, imo poſt plures *dura* ſuccedant.

Nempe vt ex hiſce *factis* a poſteriori rei ipſius veritas ſatis dilucescit:

Ita *modus* eius *fiendi* etiam a priori omni concipiendi æque atque ſuccedendi difficultate carere poteſt, quando talis meatuum atque receptaculorum *capacitas* agnoſcitur, in quam quidem cum *multa tenui* humiditate inuehi atque prolui poſſint huiuſmodi etiam *ſpisſiores* particulæ: interim per *longitudinem* & *anfractus*, tardius ſuccedente progreſſu *directo*, *tenuiores* humiditates INTEREA etiam per *tranſuerſum* paſſim, per *rarisſimam* ipſorum meatuum *texturam* exſudantes, & in quælibet alia receptacula facile iterum *irrepentes*, ſpiſſiuſculas illas portiones ita ſenſim DERELINQVANT, vt in talem conſiſtentiam, ſub qua deinde vlterius progrediuntur, ſinceriorem coëant.

Commendat ſe hæc methodus, ſumma certe, & ſimpliciſſima inſuper facilitate ſuccedendi; cum altera illa & a priori nulla neceſſitate nitatur, quod hæc præſens tanta facilitas atque ſimplicitas pro eodem effectu affatim demonſtrat: ſed etiam multis manifeſtis difficultatibus inuoluta ſit.

Enim vero, ſi hæ ſecretiones per illam commentitiam abſolutiſſimam *proportionem reciprocam particularum & pororum* colatoriorum perfici deberet, requireretur

I. Vt cuiuslibet humoris *particulæ* per colatoriorum ſuorum poros tranſirent abſolute & ſimpliciter SIGILLATIM.

Quod ex eo manifeſtum eſt, quia ſi *plures* quam *vna* eodem tempore tranſire valerent, abſurde allegaretur *figuræ ratio ;* vtpote quam *magnitudo* pororum *duplex* ad *ſingula* corpuſcula tranſmittenda, irritam ita redderet & inanem.

Sed refragatur hic primus conceptus (1) *indoli* atque *motui* FLVIDITATIS ; cum enim *fluiditatis* proprium & eſſentiale ſit, vt in AGGREGATO ſint eius conſtitutiuæ partes ; non facile inde locum habet tam ſimpliciter *ſingularum* particularum quaſi proprius motus & inceſſus.

(2) Abludit talis ſeceſſus per mera *ſingula*, ab vſitato ſecretionum variarum TEMPORE ; quandoquidem hoc ſatis *præceps* eſſe poſſe monſtrant *diabetes*, *diarrhœæ*, *ſudationes* &c.

II. Fuit hoc impedimentum ex NVMERO ; ſuccedit ſecundum ex SITV, his rebus maximam difficultatem comminante.

Certe enim qualiſcunque, vt quidem abſolute neceſſe eſt, diuerſitas *figurarum*, ſiue in *anguloſitate*, ſiue *oblongitate* differente, *particularum & meatuum* quæratur, quando horum talium *mutua* conſpiratio ad tranſitum fieri debet, abſolute neceſſe erit, vt SITVS *angulorum* corpuſculi cuiuslibet ad eosdem *apices pori* exquiſitiſſime correſpondeat.

Quoniam autem tale quiddam in tam *citatisſimo motu*, qualis in hiſce negotiis fit, ſimpliciter & *abſolute mechanice* ita infallibiliter euenire ab omni mechanica probabilitate alienum eſt :

(Vtpote quæ inter multarum diuerſarum *ſpecierum*, *numero* etiam innumerabilia corpuſcula, in *aggregato* inſuper fluido, & tamen ita *heterogeneo ſingula* cuiuſque generis corpuſcula ſimpliciter exquiſitiſſimo quodam motu DIRECTO progredi, facere aut cogere poſſe, nemini videbitur : ſed potius nude

nude ſimpliciter *fortuito*, quantum ad *ſingula* attinet, *motu* incedere atque ſuccedere veriſimillimum erit.)

Neceſſe itaque hic foret nouum quoddam Ens iterum ſuperaddere, nempe quod particulas illas ſingulas exquiſitisſima DIRECTIONE *quolibet* MOMENTO ita coaptet cum PORIS pariter ſingulis, vt quolibet momento quælibet particulæ, iuxta ſuos ANGVLOS, quibuslibet APICIBVS, pororum etiam ſingulis *angulis* exactiſſime quadrent.

Si enim hoc non fieret, ab inſequentium vlteriore impulſu APPRESSA ſub aliqua *obliquitate* vna aliqua particula, porum ita *occluderet*, adeoque promptiſſime reliquum ſucceſſum ſufflaminaret.

Præterea, ſi etiam eiuſmodi *director* ad *ſingulorum porulorum oſtia* per nouam multiplicationem Entium apponeretur, (nam *ſingulis particulis* illum adiungere, nimio plus eſſet,) involueret vtique nouam remoram *phyſici temporis*: quæ certe cum in *ſingulorum oſtiorum* tanto *numero*, quantus in variis *colatoriis diffuſioribus* agnoſcendus venit, non exiguam *ratardationem* inueheret, addita illi *moræ*, quæ ex corpuſculorum *ſigillari* ingreſſu necteretur: iam multo plus *tarditatis* exhiberet, quam euidentibus ſecretionum ſucceſſibus *a poſteriori* reſpondere poſſet.

III. Ingens noua difficultas eſt, quod per hanc mechanicam, abſolute *neceſſe* eſſet, vt *nulli poro vlla alterius generis ſeu figuræ particula incideret*; præcipue talis, quæ aliquam multum in illum porum inſinuari valeret, qualia ſunt *conica*, *pyramidalia*, *cubica per diagonalem* &c.

Vnde hic iterum opus eſſet *directore*, & quidem vel *nouo*, qui ALIENIS *appropinquationem præriperet*; vel certe noua energia inſtructo, præter ante dictam *appropriata* corpuſcula *dirigendi*, hac etiam altera, vt ALIENA corpora ſtatim & immediate *amoliretur*, niſi quidem ſemel per negligentiam admiſſa iterum operoſe *emoliri* velit.

Vu 2 IV. Cum

IV. Cum etiam *figura*, quæcunque a *globoſis polyedris* longius recedit, *fluido* motui inepta ſit; PLANA vero a motu fluiditatis alieniſſima exiſtat: oritur hinc etiam *noua* difficultas.

Cum enim introitus pororum ſub qualiſcunque *planitiei* ratione concipi debeat; *globoſa* vero *polyedra* non niſi in SECTIONE exquiſitiſſime DIAMETRALI (nec ſane ibidem ſemper, repeto, *globoſa polyedra*) maximum ſuum ambitum habeant: omnia vero alia *diametro* ſaltem PARALLELA *ſegmenta*, cum *minoris* ſint ambitus, cum illa exquiſita *figuræ* ratione, quæ maximo *ſegmento* reſpondet, nihil commune habentia, hic prorſus in nullam conſiderationem veniant:

Interim tamen in talibus *globoſis polyedris*, etiam per quamlibet aliam *diuergentiam diametri* concepta *ſectio*, aut ſolum *inclinatio* talis corporis, diuerſam etiam *figuram* inferret:

Sequeretur hoc loco iterum neceſſitas noui generis *directionis*; quæ quodlibet tale globoſum *polyedrum* in illum *ſpecialiſſimum ſitum diametralem* arrectum, *oſtio* ita *proportionato* admoueret, ſub quo ille e numeroſiſſimis diuerſis vnice, (in ipſo vno eodemque illo corpore, inquam diuerſis), huic ſimpliciter quadraret.

Vnde hic iterum plane *ſpecialiſſimo* directore, omnium autem exquiſitiſſime ELECTIVA directione, abſolute certe opus foret.

V. Difficultas autem maxima, & vere *ſimpliciſſimus* omnium reliquorum *paralogiſmus*, eſt reſpectus MAGNITVDINIS AD FIGVRAS diuerſas.

Certe enim corpora, quæ per hunc apparatum *exquiſitisſimæ figuræ pororum* diſcerni deberent, *erunt* vel eiuſdem *magnitudinis diametralis*, aut reſpectiue *diagonalis*, aut *diuerſæ*.

Si *eiuſdem* magnitudinis, *omnia pauciorum laterum* poterunt penetrare poros *polyedrorum*, & hæc *ſphæricorum*.

Si *diuerſæ* magnitudinis, poterunt iterum *minora* penetrare per *foramina maiorum*;

Quod

Quod autem *maiora* reciproce non poterint penetrare foramina minorum, nullo reſpectu *figuræ* nitetur, ſed ſimpliciter *magnitudinis*.

VI. Vt autem modo dictus *paralogiſmus* facile inducere poteſt, vt *ſubtilioribus* præmemoratis difficultatibus ſuperſedere liceat, ita iuuat hanc facilitatem, notorium *practicum* phænomenon in contrarium.

Per hanc enim operoſam hypotheſin neceſſarium vtique eſſet, vt hac ratione liquores a ſe mutuo ſecederent ſimpliciter & *abſolute homogenei*:

Contrarium autem non magis in vno aut altero, quam ſingulis omnium abunde patet, vt nempe nullus vnus illorum, vel vmbram velut *homogeneitatis* præ ſeſe ferat, idque adeo vsque, vt etiam in ipſis *excrementitiis*, pars non ita minima *meliorum* ſubeſſe animaduertatur.

Certior autem & euidentior, quam hi irriti & inanes labores, eſt efficacia ſimplicis differentis *magnitudinis meatuum* ſecretoriorum, vt per alios *tenuiora* decedere poſſint, per alios contra *ſpiſſiora* ſolum.

Huic enim rei ſicut ipſa diuerſitas *conſiſtentiæ* humorum, qui ita ſecernuntur, ſuffragatur, ita tanto facilior eſt conceptui *methodus* etiam, ſuperius a nobis indicata, qua *ſucceſſiue tenuiora a ſpiſſioribus abſcedunt.*

Dixi quod experientia a poſteriori hoc ipſum confirmet, quod omnino ita eſt, dum primo *lympha* notabiliter *tenuior* eſt *ſanguine*; *ſerum* eminenter tenuius *lympha*; *ſaliua* & *ſputum* tenuioris conſiſtentiæ, quam *bilis*: *mucus* etiam inteſtinalis *bile* tenerior: *vrina* diuerſæ ſpiſſitudinis, ſemper tamen maioris quam *ſudor*. *Lac* & *ſperma*, quamuis vltimo ſatis ſpiſſa appareant, dignam tamen omnino notatu ducimus ſtatam illam noſtram animaduerſionem, quod ſub *liquida* magis ſpecie, nempe *diluta*, in ſuos meatus inferantur hæc liquamina, vbi demum per ſuccedētem *vehiculorum* ſuorum alio *dilabentium*

vim ſeceſſionem, hanc ſuam ſpiſſeſcentiam acquirant atque ſubeant.

Cæterum inter circumſtantias præcipuas ad ſecretionis negotium pertinentes, omnino vtique eſt *tempus.*

Vbi notanda etiam eſt illa peculiaris circumſtantia, in variis *organis* ad excretionem etiam aliquam *ſecernentibus*, quod illa partim *mole exigua* ſint, & tamen non ita raro ſic ſatis *multum euacuent :*

Vbi quidem ratione minoris ipſorum molis notari vtique ſimul meretur, quod proinde etiam communiter non niſi *tardiuſcule ſecretiones* ſuas, nempe valde *ſucceſſiue* abſoluant, & rariores etiam *excretiones* inſtruant : reſpondente ita omni modo *temporis* menſura ſucceſſibus illis.

Interim quod etiam per talia mole *minora* organa (v. gr. *per renes*, in potus inſolita copia ingurgitata, & *diabete ;* per *inteſtinales* glaudulas in *diarrhæis*) etiam intra *exiguum tempus*, *multum* ſecernatur, partim tribuendum eſt *tono* harum partivm tali *tempore* ad huiuſmodi actus ſpecialiſſime *remiſſo :*

Partim etiam conſideranda ſimul familiaris in talibus caſibus materiæ etiam ita *ſecretæ & excretæ tenuitas*, ab ea conſiſtentia, qualem hæc organa alias magis *ordinarie* percolant, hoc ipſo plurimum diuerſa.

Neque vero interim ſola *magnitudinis* minoris ratio ſatisfacit ad exhauriendam illam *tardioris ſecretionis* rationem ; ſed pertinet certe eodem etiam proportio *vaſorum*, quæ ſub tali conſtitutione atque proportione partium, & *pauciora & minora* quam ad inſignem appulſum quadraret, neceſſario ſupponunt longiorem *temporis* menſuram, vt ita ſub *multis* circuitibus, *ſenſim ſenſimque* aliquid ſeparetur.

Vnde etiam talis ſtructura atque proportio, inprimis obtinet in illis *ſecretoriis* organis, quæ dicata ſunt materiis *nunquam penitus* auferendis, ne dum *ſimul & ſemel* exſtirpandis :

Sed

Sed potius, vti ſucceſſiue ſubnaſcuntur, neque adeo ſimpliciter, aut ſumma *promptitudine* nocent, ita *imminui* ſatis eſt, ne nimium increbeſcant: penitus autem, & inprimis *breuisſimo impetu* exhauriri nullo intuitu neceſſarium.

Dicendum autem etiam aliquid eſt de illa modernorum quorundam præfiguratione, vt illi quidem volunt, *mechanica*, quaſi nimirum materiæ ſecernendæ peculiari ſua propria *configuratione* partes illas *ſecretorias* ita *irritent*, vt illæ hinc conſtrictæ, materias has ea ratione *exprimant* & *expellant*.

Sed præter incommodiſſimum illud ſchema de *irritatione*, quod certe de rebus *mechanicis* prædicari abſolute ineptum eſt; contrariatur etiam experientia:

Ita enim v. gr. non ſolum *vrina* poſt largiorem potum *tenuior* maxime, & profecto ſubinde a ſimplici *aqua* vix minimum diſcrepans, & *mox & affatim* ſecernitur; ſed etiam ex aduerſo *ſalſior* vrina (vt in *hectico-hydropicis*, & *rarisſime*, & *parcisſime* ſecernitur, modis certe huic perſuaſioni e diametro contrariis.

Vt nihil dicamus, tam de ſpecifica illa *translatione medicamentorum purgantium ad inteſtina*, quando illa etiam ſolum immediate *ſanguini* per chirurgiam infuſa fuerunt: quam de *adſuetudinibus*, has euacuationes certis ſiue diei ſiue noctis, horis perpetrandi; ſiue multum ſiue parum adſit materiæ, ſiue minus ſiue plus ſaturatæ, & ad quamlibet *irritandi* ſuſpicionem aptæ aut ineptæ.

Quæ nempe omnia ab iſtis opinionibus alieniſſima vtique ſunt.

SECT.

SECT. I.

MEMBRI VII.

ARTICVLVS I.

DE LYMPHAE SECRETIONE.

PRæmiſſis his ita de generali ratione *organico-mechanica ſecretionum*, reuertimur ad *lymphæ* ſpecialem in hoc genere ſecernendi apparatum.

Vti *Lympha* ipſa veteribus ignota fuit, ita etiam *glandularum*, qualiſcunque veræ *indolis* aut *vſus*, nullum reuera, quantumcunque etiam exiguum, *intellectum* habuerunt.

Debetur autem hoc omnino recentioribus, quod vtrumque rectius obſeruauerint, ſiue vti vulgo loquuntur, (& communiter quidem veriſſimo ſenſu de *fortuito* vt a poſteriori actu) *inuenerint*.

Detexit autem primus publice vaſa *lymphatica* in *meſenterio*, *Bartholinus* : ſicuti paulo pleniorem *Adenographiæ* rationem iniit *Warthonus* :

Deinde *ductum thoracicum* adiecit *Pecquetus* ; & de *meſenterii* præcipua in brutis glandula, ſano ſenſu centrali, *Aſellius* egit.

Quemadmodum autem nihil ſtatim in ipſis ſui initiis perfectum eſt, ita hic etiam diuerſa vtique per ipſa initia adhuc reſtiterunt, quæ non dum ſatis perſpicua, vlterioris demum perueſtigationis, imo vero iudicii, opem atque operam expectarent.

Primo enim non ſolum *Bartholinus*, ſed omnino plures etiam poſt ipſum, non obſcure *vaſa lymphatica* per *meſenterium* conſpicua, diuerſa facit a *lacteis*, ibidem ſuo tempore conſpicuis :

Deinde mutua proportio illorum *lymphaticorum*, quæ ex *hepate* deſcendentia, liquorem ſuum pariter *ad* ſeu potius *per* cen-

centrum meſenterii ad *ductum thoracicum* conferunt, vix vsquam in iuſtam conſiderationem veniſſe apparet.

Variis tamen ſuccedentibus temporibus obſeruari cœpit ex omnibus propemodum partibus corporis recurrens *lymphaticorum vaſorum* multitudo, quorum etiam ſatis operoſas delineationes dederunt *Ruyſchius & Rudbeckius.*

Sunt itaque peculiaria *ſecretioni lymphæ*, & ſecretæ *receptioni* dicata organa, *glandulæ*, & *propria* magis *vaſa*, ab hoc ipſo vſu *lymphatica* dici ſolita.

Circa *glaudulas* nouus iterum ſpeculatoribus recentioribus obtingit labor, dum antiquorum opinionem, quod glaudulæ *ſpongiarum* inſtar ſint, quæ tenues humiditates combibant, antiquare cordi habent.

Volunt itaque, quod glandulæ omnes atque ſingulæ ſint *glomeres*, e tubulis ſubtiliſſimis filorum inſtar, per numeroſiſſimos *anfractus* in huiuſmodi *aceruum*, & veluti globulum *complicatis*, ita, vt vna quidem extremitas, qua aditus ad glandulam fiat, proprie ſit extremitas *arteriæ* alicuius:

Quæ magis magiſque tenuis, imo tandem tenuiſſima, reddita, longiſſimo, ſed tenuiſſimo tubulo, eiuſque per innumerabiles anfractus atque mæandros facta complicatione, *glandulam* formet:

Altera vero ſui extremitate iterum in maiorem amplitudinem, ſenſim etiam vlterius ampliandam faceſſens, conſiſtentia interim ſumme tenui, *vaſcula* illa formet & conſtituat, quæ poſtea ſynceriorem *lympham* prouehere conſpiciuntur.

Quamuis autem huius opinionis exemplum aliquod allegare poſſint in *teſticulorum* partim *humanorum* aliquali conuenientia; partim *murium* noſtratium *maiorum* teſticulis, qui huius rei ex ea parte, qua vaſa deferentia formant, veluti exemplar euidens conſtituunt:

Fruſtra tamen ſit *ſimilitudinem* generalem, ſtatim & immediate pro vera abſoluta *identitate* ingerere, inprimis quando nulla reliqua neceſſitas talium rerum certitudinem ſuadeat aut confirmet.

Sane vero in noſtro negotio, etiam ipſe conceptus de *ſpongioſo-poroſa* conſiſtentia *glandularum*, ſimplicius, quantum ſatis eſt, elucidare poteſt conceptum etiam reliquum de *ſeceſſione tenuioris* lymphæ a *craſſiore* ſanguine, & ipſius *tenuisſimi ſeri* a craſſiuſcula lympha.

Interim circa hoc negotium non eſt quod cuiquam temere litem mouere velimus; contenti ſolum monuiſſe, quod quidem nec improbabiliſſimum ſit, ne dum abſolute negandum, quod glandularum ſtructura fortaſſis etiam illo modo ſeſe habere poſſit:

Interim tamen re vera etiam nulla peculiaris *probabilitas*, præter nudam ſimilitudinem, hoc ſuadere poſſit: nedum vt vlla ita ſtatuendi *neceſſitas* incumberet.

Tanto minus autem intereſt Medici circa has res intentius ſollicitum eſſe, cum illi ſimpliciter ſufficere poſſit nouiſſe τὸ ὅτι, *quod* glandulæ ſint organa *lymphæ ſecretioni* dicata; vt nempe inde *reciproca vitia lymphæ in glandulas*, & *glandularum in humores* agnoſcere poſſit.

Vaſorum autem *lymphaticorum* paulo quidem manifeſtior eſt ſtructura, duabus præcipuis circumſtantiis conſpicua, *tenuitate* ſumma, & *valuularum multitudine.*

Tenuitas certe tanta eſt, vt ſi hæc vaſa ab inuolucris illarum partium, inter quas ita diſcurrunt, curioſius denudentur, vel *digiti* ſubaſpero contactu fatiſcere poſſint:

Interim cum ſub hac tanta propria ſui tenuitate, nihilo minus variis aliis *tenacibus* partibus innexa ſint, duabus peculiaribus conſiderationibus anſam præbent.

Primo nempe, quaſi ſponte ſoluunt omne, quodcunque

que ſuboriri poſſet dubium, qui fiat, vt tam *rariſſime aliqua v e re probabiliſſima talium vaſorum ruptura* eueniat?

Secundo, *quid attineat vaſa hæc ita tenuiſſima formari?* ad quam ipſam etiam tam exquiſitam *teneritudinem* peculiaris aliqua ἀκρίβεια poſitiua concurrere iuſtiſſime concipi poſſit.

Sicut autem prioris illius rei iterum *ſpecialiſſima* quædam *conſtitutio in homine*, peculiari nouæ penſitationi materiam ſubſternit; dum nempe in homine plus, quam in vllis brutis, aliarum fibroſarum texturarum *implexu* firmata ſunt *vaſa lymphatica*, & tamen homini præ omnibus brutis familiarior eſt *hydrops*, quem vulgo ab horum vaſorum *ruptura* deducunt:

Ita ſepoſita tamen tantiſper illa conſideratiore, illud adſerere auſim, quod hæc ipſa tanta, & vndique quidem æqualis vaſorum lymphaticorum *teneritudo*, potius hinc poſitiue ad vlteriorem *ſeceſſionem tenuioris aquoſæ* ſeroſitatis facta videatur, quam vllius alterius reſpectus intuitu.

Vnde quidem minime omnium me tangit, nedum mouet, illa forte ratiocinatio, quod vaſa hæc propter id ipſum tam *tenuia* relicta ſint, quoniam reliquæ *fibroſæ atque membranaceæ* texturæ implexu ſatis roboratæ, propria quacunque firmitudine eo ipſo nihil indigerent.

Cum enim antea merito monuerimus, quod hæc *teneritudo* tanta ſit, vt longe certius *poſitiua* quadam ἀκριβεία, quam nuda *priuatiua* quaſi *negligentia*, *facta* potius ita, quam *relicta* eſſe, appareat:

Præterea hic etiam *poſitiuus* huius rei *vſus*, quem allegagauimus, ſatis probabilis ſit: habemus propterea talem *negligentioris* huiuſmodi *ſtructuræ* opinionem pro minus quam noſtra ſit probabili.

Vt verum fatear, quemadmodum vniuerſum *Lymphæ* negotium ad *Medicinam* directe oppido parum facit; vt nimirum ſiue ipſa *lympha* ſiue quæ ipſi euenire poſſunt *læſiones*, ſiue *conſilium*, ſiue *directum auxilium* medici admittant; *Pathologi-*

am vero etiam reuera magis *phyſicam* (nempe *ætiologiam*, quæ quidem *motum fiendi* forte adumbret, *indicationibus* autem *medicis* nihil lucis affundat,) quam reuera *medicam* reſpiciat: non placet proinde nimium huic rei immorari, ſed potius progredi ad *vtilitatem* huius perpetuo ita *repetendæ*, atque *continuandæ* ſecretionis.

Quemadmodum *Lympha* conſiſtentiam habet *ſpisſiuſculam*, *gelatinoſo-ſubmucidam*, quæ cum *ſero ſalino bilioſo* formare poſſit conſiſtentiam *lentam muceſcentem*; cauere proinde expedit, ne taliſmodi materiæ *perpetuo ſui commercio*, & *indiuiſo* concurſu, in labem hanc mutuam incidant, ſed potius veluti perpetua aliqua matura *ſequeſtratione* intercipiatur illud vitivm, quod e *ſocietate iugiter inſeparabili* ſubnaſci potuiſſet.

Videmus certe huius rei ſpecimina a poſteriori, dum, quando *glandulæ*, ſiue in *hepate*, ſiue in *meſenterio*, ſiue in *cute*, tanto magis autem hæ omnes coniunctim, ſucceſſiue obſtipantur, & *commeatum* debitum ſufficientem amittentes, *ſeceſſionem* hanc fruſtrantur, *hydrops* inde oriatur: cum manifeſta *lymphatico-ſeroſæ* humiditatis *mucoſitate*, & quidem non tam æque *lenta ac tenaci*, quam *pulpoſa* veluti, qualem *tragacantha ſoluta* formare ſolet.

Ita nimirum *alterna* hac *ſequeſtratione* præoccupatur, ne *ſpisſitudo* hæc oriatur, ſed potius *lympha* hac ratione alternis *ſinceritati* ſuæ reſtituta, velut ad ſe redeat, atque reficiatur, dum interim illæ portiones *ſeri*, quæ ſub *hac mora* temporis ipſi intimius colliquari potuiſſent, etiam hinc inde per varia idonea *emunctoria* ſimiliter expellantur.

Cæterum *reditum lymphæ* per proprios ſuos ductus ad intima corporis, præter horum ex arctitudine in amplitudinem magis magiſque augeſcentem progreſſum; & *valuulas*, omnem reditum ex *amplioribus ad arctiores* intercipientes:

Præter *tonum* vniuerſalem, quo humores ſemper *presſione* quadam *contenti* incedunt:

Iuuat etiam maxime ipſe *pulſus arteriarum*; ad cuius vſum percipiendum, *maximo, quo magis ſimplex eſt, artificio, vaſa* hæc *lymphatica* velut vndique non ſolum *arteriis* ad latus poſita incedunt, ſed etiam *fibris* tenacibus membranaceis, ſeu membranulis tenuibus quidem, ſed ſatis tenacibus, ita iuxta ipſas *arterias*, & ad harum latera, *concluduntur*, atque *premuntur*, vt ſingulis *arteriarum pulſibus* hæc etiam vaſa *percellantur*, adeoque contenta in illis *lympha*, hac preſſione pellatur, qua patet *progreſſus*, nempe hic quidem vnice retrorſum ad interiora.

SECT. I.

MEMBRI VII.

ARTICVLVS II.

DE SERI SECRETIONE.

PRogredimur ad *ſeri* ſecretiones. *Serum* autem cum ſupra monuerimus quod ſit *colluuies variorum* liqueſcentivm κϱαμάτων; proinde etiam *ſecretio* eius non *vno* ſimplici *loco* aut *organo*, ſed *pluribus* ac diuerſis; ſecundum has diuerſas ſui *partes*, inſtituitur.

Progrediemur autem facilioris conceptus & ordinis ergo a copioſioribus eius partibus ad pauciores, adeoque primo loco de *humiditate* tenuiſſima *aquea*; deinde de *craſſiore*, & cum hac *ſalina* ſubſtantia: poſtea de *ſpiſſiore mucida*: tandem de *illioſa, acri*, ſulphurea dicemus: *tenuiſſimam* autem maxime ad *halituoſam* atque *orgaſticam* indolem accedentem, cum *tenuisſima aquoſa* paſſim euacuari notabimus.

Vti præcedente capite monuimus, quod *organa* colatoria *materiis*, quas transcolare debent, manifeſtiſſime omnivm reſpondeant *capacitate pororum* ſimplici, ſiue ſecundum nudam *magnitudinem*; ita apparet huius rei documentum in-

primis in hiſce colatoriis & emunctoriis, quæ *tenuisſimæ* ſeri portioni, colandæ & ad excretionem admouendæ ſeruiunt.

Quis enim in controuerſiam vocet, quod *Cutis* textura, inter omnia illa *organa*, per quæ aliquid humidi inſigni aliqua quantitate *tranſcolari*; aut penitus ad *euacuationem* magis immediatam deduci deprehenditur, omnium ſit denſiſſima.

Merito ergo per illam, per *cutim*, inquam, inſtituitur *ſecretio* a craſſioribus, imo tandem admotio ad immediatam magis *emisſionem*, ſeu excretionem, humiditatis omnium *tenuisſimæ*, nempe ſimplicius *aqueæ*.

Interim non adeo æque vnice & abſolute *aquoſitatis* huius tenerrimæ ingreſſui patet *cutis vniuerſim* ſumta; cum notum ſit, quotidiano exemplo *ſcalptionis* intemperantioris, quomodo *excoriata*, vt vulgo vocant, ſumma ipſius ſuperficie, omnino etiam *gelatinoſa lymphalis* humiditas, ſatis promte & copioſe ita per hanc tranſſudet, vt etiam *cruſtam* ſpiſſam atque duram efformet:

Sed eſt præcipua *vltimæ* organicæ, ad minimum *excretionis* efficacia in cuticula, nempe ſuprema totius texti cutanei veluti *fornice*, & *coagmentatione* denſiſſima.

Interim *ſecretionis* negotium vtique vſque ad proximum vltimæ tenerrimæ *emisſionis* gradum, non eſt dubium, quin reliqua etiam vniuerſa *cutis* inſtruat; ſicuti vel ex hoc ipſo phænomeno colligere licet, dum vtique niſi *profundius* lacerata cutis, nihil præter ſimplicem *limpidam* ſubſtantiam transmittit, ſi vel maxime ſumma *cuticula* violata fuerit.

Habet quidem *cutis* etiam intertexta copioſisſima, licet vtique tenuisſima, *ſanguifera* etiam vaſcula; habet innumeras quaſi, *tenerrimas* etiam ipſas, *glandulas*.

Interim quemadmodum *vaſa* acceſſui humorum, a quibus illa portio *ſegregari* debet, inſeruiunt; *glandulæ* vero veriſimiliter *lymphæ* retrouehendæ receptationi:

Ita

Ita reliquam *texturæ cutaneæ* ſpisſitudinem vero ſimillimum eſt deſtinatam eſſe ad nudam atque ſimplicem *tenuisſimæ* huius *aquoſitatis*, per ſummam ſui ſuperficiem, *emisſionem*; ita tamen, vt tota ſua reliqua *textura*, ſaltim *magis magiſque tenue* & ſimplicius fluxile, tantiſper a quibuslibet *ſpiſſamentis ſequeſtratum* tantiſper receptet, donec *tenerrima* eius portio, per *tenerrimã* totius ſuæ texturæ tenuitatem tandẽ euadere posſit.

Notandum autem intierm eſt, quod *excretio* hæc communisſime atque ordinarie non fiat ſub conſiſtentia *fluida*; ſed potius *halituoſa*, per modum *euaporationis*, ſiue, vti vulgo etiam vocant, *tranſſpirationis inſenſibilis*.

Poteſt tamen interim etiam leuiter ſatis atque prompte fieri, vt per leues commotiones, quibus humores & corpus paulo fortius *concaleſiant*, hæc *excretio* etiam ita *vbertim* procedat, vt re vera *fluxilem* conſiſtentiam *aquoſam* ſeruet, adeoque *ſudorem* formet: qui quidem, quando ſatis *placide* procedit, nihil aliud quam *tenuisſimæ aquoſitatis* faciem exhibet.

Diluceſcit autem *mobilis* huius atque *volatilis* indoles, etiam ex eo, quod in nudo temperatisſimo etiam aëre *ſudor* talis longe citius ſicceſcat ex induſiis illo imbutis, quam quælibet alia *humiditas aquea* iiſdem pariter forte imbibita.

Quando tamen *maiore impetu* atque copia profluit, contingit non raro, vt etiam de *ſalſedine*, ſi quæ per indiuidua in ſanguine *abundat*, aliquid ſecum proluat.

Spisſiorum autem materiarum, vt *gludinoſæ lymphæ*, *flauæ bilioſæ ictericæ* ſubſtantiæ, aliquando *ſanguinis* dilutioris, cum ipſo *ſudore* emisſiones, per *præternaturales* meatuum huiusmodi *laxitates* eueniunt, & proinde non ſunt huius loci.

Quamuis autem huius generis *ſecretionis* & *excretionis viæ* atque *organa* latisſime pateant, nimirum per *totum* corporis *ambitum*, & *vniuerſam* eius *ſuperficiem*;

Inprimis tamen qua *carnoſæ ſanguiferæ* partes *cuti ſubiacentes*, eo *copioſiora vaſa ſanguifera* ad hanc diſtribuuntur:

Ita

Ita nihilo minus non *ſola* hæc eſt via *ſecretionis & excretionis* huiuſmodi *teneri aquoſi* humoris; ſed inuenit ille etiam tranſitum, imo exitum, per aliam *ſuperficiem*, ſi recte æſtimetur atque computetur, certe ipſam etiam *inſpatium ingens patentem*.

Loquor de *internis illis* ſuperficiebus *veſicularum pulmonalium*: mirificæ certe, ſi *ſecundum ſuperficies æſtimentur*, *extenſionis*.

Per has enim *tenues*, ſed *tenaces* tamen, adeoque denſius *textas* membranulas, tranſſudat tenerrime *humiditas*, ſeu natura omnino apprime *tenuis*:

Neque *traſſnudat* ſolum ita, adeoque *ſecernitur* a reliquis humoribus ſpiſſioribus:

Sed *excernitur* etiam in *vaporem* reſoluta; nec omnino exigua *quantitate*: ſed ſi perpetuus eius *indeſinens ſucceſſus* æſtimetur, certe notatu quam digniſſima.

Habet hæc *tranſſpirandi* ratio prærogatiuas aliquas ab *anatomicomechanicis* conceptibus, non parum alienas.

Cum enim his nulla alia via quadret ac reſpondeat, niſi ſola illa, qua humores *per vaſa* ad certas *partes* delati, in illas ita directe *influant*; adeoque ex illlis fluoribus aliquid vlterius *diffluat*:

Habet, inquam, circa hanc conſtitutionem *tranſpirationis* negotium illam prærogatiuam, vt etiam alicubi quaſi ſimpliciter per *tranſuerſum* exhalare, & veluti *ſpirare* poſſe appareat.

Specimen eius rei peculiare exhibent caſus p. n., quando v. gr. in *fiſſura cranii*, ſi *lutum* loco affecto imponitur, non admodum ſpiſſum, ita, vt intra vnam aut alteram horam *ſicceſſere* poſſit, quando hoc deinde *amouetur*, conſpicitur quidem de reliquo ſuper denſo cranio ſubiacente *ſiccum*; quoad autem *fiſſum* fuit cranium, ſecundum ductum iſtius *rimæ*, etiam *linea humida* in ipſo luto reſidua conſpicitur.

Vnde

Vnde vero hoc, niſi ab illis *humidis exhalationibus*, quæ ſpiſſam etiam tegumenti capitis *tunicam*, non ſecus, quam *directe*, penetrarunt: aut ad minimum certe viuido ſuo incurſu ita partim ſuſtulerunt, partim impulerunt.

Et occurrunt certe huius generis effectus etiam v. gr. in *pectoris vitiis*; vbi *refrigeratio* externa directe admiſſa, ſenſibilioribus facile *oppreſſionem pectoris humoroſam* inducit:

Imo etiam in *tenerioribus obuiſcatio* pororum in *cute pectoris* per *vnguinoſa* illita, facile ſimilem *humectationem* copioſiorem internam producit: ſicut etiam inunctio *abdominis* per nuda *pinguia*, *alui humiditatem* ſeu *fluxilitatem* &c.

Neque vero hic ſolum ſubſiſtit illa partim *effuſio*, partim *exhalatio* huiuſmodi tenuioris aquoſitatis, per exteriorem *ſuperficiem* corporis; ſed exſerit ſe eadem circa *internam* quarumlibet partium *ſuperficiem*, quacunque illæ non actu inter ſe inuicem *connexæ* ſunt, tam in *pectore*, quam *abdomine*.

Vnde nimirum fit, vt omnes huiuſmodi partes, perpetuo *madore* inter ſe mutuo adfectæ & imbutæ ſentiantur, & tota ſui ſuperficie perpetuo humeſcere.

Interim etiam *reditus*, ſeu nouæ inſinuationis quaſi poſtliminii iure, euacuatæ huius materiæ exemplum, eſt etiam in ipſa hac ita *interna* eius, partim *tranſſudatione*, partim nihilo ſecius iterum *reſorptione* eiuſdem, in *venas* communes ſine dubio ſanguiferas: cuius quidem rei alterum exemplar aliquando ſeſe offert in *aquis hydropicorum*, etiam notabili quantitate iam *extrauaſatis*, dum illæ per *ſpecifica*, aut nuda *fortiora purgantia*, aliquando ſimul & ſemel ita in vaſa *reſorbentur*, & ad inteſtina, aut ad *veſicam* per *diuretica* fortiora, deducuntur, & *ſimul & ſemel* transferuntur, vt inde liquere poſſit, quam fortis atque copioſa fuerit illa *reſorbendi* efficacia.

Altera ſubſtantia, quæ cum *tenuiſſima* hac aquea, inprimis ſub *halitus* forma recedente, vna non ſolum ſecernitur,

ſed etiam ſucceſſiue excernitur, eſt vere *halituoſa* atque *vaporeſcens*, adeo vſque quidem, vt etiam ſub huiuſmodi conſiſtentia ſæpenumero *in corpus ſeſe primo inſinuauerit*, quod in morbis *contagioſis* euenire ſolet.

Huius rei exemplum peculiare offerunt *odores* cum *ſudore*, aut certe reliqua tranſpiratione largiore *exhalare* ſoliti.

Imo, ſi res bene ſuccedunt, etiam dictorum *contagioſorum halituum* per hanc eandem viam *inuiſibiles* euacuationes.

Quamuis autem in corpore bene conſtituto, omnia *tranquille & æqualiter* procedant, vt quaqua verſum *decentes euacuationes* proportionatarum materiarum ſuccedant: Notabilis tamen eſt in admodum *malignis contagiis*, peculiaris illa Naturæ *directio*, dum, vt tanto ſincerius ad hanc viam, pro decente euacuatione breuioris moræ, compellatur, cum vniuerſa reliqua humorum maſſa hac ipſa etiam ſubſtantia, *interiores meatus*, *inprimis ad quos plus ſeroſæ colluuiei penetrare ſolet*, vt inprimis *inteſtina*, magis ſollicite *conſtringit*, vt omni aditu illac intercluſo, ad hunc vnum magis locum totus decubitus impellatur.

Aquoſa portio paulo craſſior, certe ad minimum per *ſalino-ſubmucidas* copioſiores particulas, ſpiſſiuſcula reddita, ſecernitur maxime per *Renes*.

Non iniucunda vtique eſt horum corporum, *renum* inquam, ſtructuræ contemplatio; quomodo vaſa ſanguifera, velut e centro aliquo per dimidium velut ouale corpus, vſque ſub huius ſuperficiem diſtribuantur; Interim illinc a ſanguine ibi cum preſſione conſueta prætereunte, *tenuiores ſalino-aquoſæ* partes, iterum *ad centrum* huius ſemi-oualis corporis tranſcolentur. Vnde etiam omnibus propemodum ſenſibus manifeſta eſt illa *condenſatio texturæ renum*, quæ a *ſuperficie* vniverſa illorum *verſus centrum* illud, ita luculenter augeſcit, vt cum in ipſo ambitu *molliculi* ſint, nempe a *laxiore textura*, re-

nes

nes, verſus illud ſui *medutullium* hæc laxitas magis magiſque *conſtricta*, tandem in *ſpiſſam* admodum *denſitatem* coëat.

Vt adeo velut ad oculum hic diluceſcat, quomodo nihil niſi *tenuiores* portiones a *ſpiſſioribus*, per *arctatos ſucceſſiue* huiusmodi meatus ſenſim ſecedere poſſint.

Eſt autem *Vrina*, bonæ atque legitimæ conſiſtentiæ, liquor, e *multa aquoſitate*, *moderata ſalſedine*, & late expanſa *mucido-pingui* ſubſtantia, *ſalſedini* ita ſatis tenaciter intertexta, compoſitus.

Quanto melioris eſt temperiei, eo temperatius *flaueſcit* eius color; ita vt *citrinum* ſupremum repræſentet. In corporibus recte ſanis, & inſuper vegetiore calore præditis, etiam bibere largiuſcule, inprimis potus temperatiſſimos, adſuetis, vt emiſſa eſt vrina, ita *limpida* atque *clara* perſiſtit, neque niſi poſt pluſculos dies, & vniuerſa quidem æqualiter, ſubturbida euadit.

In iis tamen, qui multum edere adſueuerunt, nec alias etiam admodum calidi ſunt habitus, multum autem *humidi*, euenire familiariter ſolet, vt *turbida* non nihil euadens illorum vrina, poſt aliquam temporis moram, aliquid ad fundum demittat, quod ab hac ſubſidendi ratione vulgo *ſedimentum* vocatur.

Quamlibet autem Vrina his modis mutetur, dum tamen *emittitur* non ſolum, ſed etiam quam diu *calet*, *limpida* manet & citrina.

Interim dum per naturam etiam ſatis *craſſa*, nempe *non ſatis pellucida*, nedum *limpida*, emittitur vrina, quæ etiam ſæpe pro varietate affectus, dum refrigeſcit, non ſolum *copioſum*, ſed etiam ſatis *ſpiſſum* ſedimentum deponit:

Recte inde colligi & agnoſci poteſt, quod hi etiam *meatus renum* non ſemper eandem *ſtricturam* ſeruent, quam alias etiam ſecundum naturam exhibent.

Sicut etiam alii caſus, ſed pariter præter naturam, occurrunt, vbi *arctioribus meatibus* per denſationem redditis, nihil niſi *nimium tenuis aquoſitas*, & reliqua conſiſtentia, & *coloris* etiam ingente pallore, a legitima vrinæ conſiſtentia plurimum diſcrepans, ſecernitur.

Vt nimirum hic etiam ſatis diluceſcat, quod *renes* etiam *motui* eiuſmodi pateant, quo tam *laxari* per tempus, quam iterum *ſtringi atque denſari* poſſint.

Diximus ſuperius quales opiniones *de poris organorum colatoriorum* ad humores tranſmittendos ſibi finxerint recentiorum plerique, & monuimus etiam quid contra illas pugnet: In *renibus* alii iterum diuerſum quiddam ſuppoſuerunt, nempe *fermentum* peculiare, quod veluti *tranſmutando* ſimpliciter, vrinam quaſi generet: aut certe peculiaribus illis, *odoris* non ſolum, ſed vere totius ſuæ conſiſtentiæ, adfectionibus inſtruat.

Quamuis autem ſatis certum ſit, quod vtique vrina ad *fermenteſcendum* (nempe *putreſcendum*,) admodum procliuis ſit; longe tamen inter ſe differunt *ad fermentationem* ſubeundam *aptum* eſſe, & *ex fermentatione* ſimpliciter & immediate ſubnaſci: iterum dico *immediate;* nempe in ipſis demum *renibus:*

Cum alias geneſin vniuerſi *fieri*, adeoque & omnium eius partium, per generalem quendam *concurſum fermentatiui* cuiuſdam inteſtini motus ſubnaſci, non in dubium vocemus.

Nec etiam ſermo hic nobis eſt, de illis indiuidualiter ſingularibus impreſſionibus, quales vnum hominem præ altero vt in reliquo vniuerſo humorum ſuorum *ſyſtemate*, ita in *vrina* quoque habere probabile eſt.

Quicquid autem huius ſit, teſtantur inprimis euidentiora huius rei exempla, quod mutationes iſtiuſmodi ſpecialiſſimæ, iam in vniuerſo complexu humorum præſto ſint (vti de *ſelectu canum ſagacium ex odore veſtigiorum* liquet) adeoque fruſtra eſſet illis aliquid in *vna aut altera parte ſeorſim* ſpecialiſſime imputare.

Eſt

Eſt autem motus hic *ſecretorius* vrinæ iugiter *continuus*, & nulla interruptione notabilis.

Defluit inde e *renibus* vrina ad *veſicam* per *vreteres*; *membranaceos* nempe ductus, ita ſeu natura quidem ſatis anguſtos, ita tamen *denſatis* ſui fibris, vt etiam *relaxari* poſſint, adeoque interdum ſatis amplam *capacitatem* formare.

Ad *phyſico-mechanicam* conſiderationem curioſum omnino eſt inuentum illud *inſertionis* vreterum in veſicam, qua impeditur, ne quid e veſica in eoſdem canales *retrocedere* poſſit:

Dum nimirum *inter externas* fortiores carnoſas *fibras* veſicæ, & *membranaceam* eius *interiorem* tunicam ad aliquam diſtantiam decurrunt, & tunc demum *papilla* aliqua in ipſam cavitatem veſicæ patent:

Ita tamen, vt etiam ibi adhuc hæc papilla tenuem *veſiculam*, exiguo foramine peruiam appoſitam habeat, quæ, vt leviter *flacceſcit*, ſi quid illam *a cauitate veſicæ* premat, comprimitur prompte, vt nihil retrorſus, intra ſuam aut vreterum cauitatem recipiat: quando vero ex vreteribus *deorſum* aliquid defluit, illam *extendendo* facile ita foramen eius expandat, & per illud in veſicam effundatur. Gemina huic ſtructura eſt etiam in *ductu cholodocho*.

Interim etiam ſanis de reliquo, poſt *potum* tantum copioſiorem, ſub noctem aſſumptum, quando vel *per ſomnum* profundiorem, vel etiam *per pigritiam*, qualitercunque ſtimulanti vrinæ non obſequentes, ita vſque ad alterum mane, inprimis *ſupini* iacere perſeuerant, familiariter euenit, vt *a lumbis deorſum per ilia* ad pubem tenſionem quandam ſingularem incurrant, cum vero quodam *plenitudinis* cuiuſdam reſiſtentis ſenſu, qui etiam *emiſſa* largius vrina mox ſubſidet atque remittit.

E quo phænomeno colligere eſt integrum, quod in hiſce caſibus, repleta ad tolerantiam veſica, etiam *vreteres* ſenſim

ab *affluente*, ſed non in veſicam ſuſcepta, vrina, ſenſim pariter *diſtenti* hunc ipſum ſenſum huiuſmodi diſtenſionis efficiant.

Interim notanda vtique in omnibus huiuſmodi caſibus, eſt peculiaris illa naturæ etiam pro *admiſſione* recipiendorum affluentium, *remiſſio toni* fibrarum in partibus receptantibus, adeoque in præſenti negotio in ipſa etiam *veſica*.

Ceterum iam ſuperius in genere traditum monitum, quadrat huc etiam, quod nempe ex ipſa vſque *veſica* ſub longiore admodum *mora* temporis, multum ſimplicius *aqueæ tenuioris* ſubſtantiæ, *dilabi* poſſit, & in vaſa venoſa *reſorberi*, remanente ſolum *ſpiſſiore* ſubſtantia.

Quemadmodum autem cum *vrina*, ſi corporis etiam propriam internam œconomiam reſpicimus, *ſeri* ex ipſo ſanguine nati, *ſalina* ſubſtantia ſecernitur; ita fit etiam par effectus in illis *ſalinis* rebus, quæ etiam *per os* in corpus demiſſæ fuerunt.

Notum eſt eius rei ſpecimen ſatis euidens, in *infantibus* adhuc *lactentibus*; dum quando *nutrices* admodum *ſalſis* vtuntur cibis, infantes non ſolum *multam* & *frequenter*, ſed etiam ita *acrem*, *ſalſam* reddunt vrinam, vt teneram illorum cutem etiam arrodat.

Non diſpar ratio eſt etiam *oleagineorum acrium*: ſicut enim etiam in ipſa *vrina* aliquid tale *bilioſo-oleagineum* concurrit, ita fit etiam, vt exterius per ipſum *os* aſſumpta *oleaginoſo-acria* ſimiliter ad *vrinarias* vias, & *craſin* vrinariam vergant, & per hanc euacuationem demum commode ſecedant: quod in *oleo deſtillato ſuccini*, & *terebinthinæ* eluceſcit, quæ vrinæ non ſolum copioſius prouocandæ, imo *ſtimulandæ* (maioribus doſibus) inſeruiunt: ſed etiam *odorem* peculiarem, doſibus quoque ſatis exiguis, ipſi conciliant.

Sicut etiam ex aduerſo pinguia teneriora, *acrimoniam* vrinæ mitigare, *acriuſcula* intendere, exemplo ſuo comprobant *amygda-*

amygdalæ: quæ *dulces* priorem, *amaræ* poſteriorem effectum exhibent.

Cæterum in ipſis etiam *renibus* certum talem ſubeſſe *tonicum motum*, qui modo *intendere* poſſit illorum *ſtricturam*, modo *remittere*, exemplo eſt non ſolum ingens *imminutio*, ſed ſatis frequenter *ſuppreſſio* vrinæ, in *nephritide*: rene per ipſum manifeſtum ſenſum, *altero* ſolum, & communiter quidem *ſiniſtro*, adfecto. Vbi per *conſenſum* etiam alter ren, tonica ſtrictura denſatus & compreſſus, parum aut nihil vrinæ transmittit, nulla alia eiuſdem læſione intercedente.

SECT. I.

MEMBRI VII.

ARTICVLVS III.

DE MVCOSITATIS SECRETIONE.

M*Vcilaginoſa* ſuſtantia quando corpori inutilis, imo *intolerabilis* eſſe incipit, proſcribi etiam ex illo & excerni debet.

Fit autem *intolerabilis*, quando amiſſa *fluxili* ſua *gelatinoſa* lubricitate, atque placidiſſima *ſpiſſitudine*, in *lentam tenacitatem* tranſire incipit:

Adeoque *ſecretionibus* paſſim potius *impediendis*, quam quoquo modo *iuuandis* aut *ſubeundis* inſeruit.

Hæc talis materia, ſecernitur ordinarie per *inteſtinorum* interiores glandulas atque villos, aut certe alterutrum horum.

Vnde etiam communiter perpetuo hoc liquamine *lubrica* eſt hæc inteſtinorum ſuperficies: quæ etiam hoc ipſo a renum tranſeuntium duriuſcularum iniuriis illam tuetur, & harum ipſarum renum facili ſucceſſiui, conciliata tali *læuitate*, velificatur.

Neque hoc ſolum, ſed immerſa etiam & intertexta hac ſui ſubſtantia, partim conſiſtentiam illarum reliquam arctius con-

conſtringit, aut certe *compingit*, & veluti *conglutinat*: partim *mollem* inſuper eandem conſeruat, neque facile *ſicceſcere*, adeoque indureſcere ſinat.

Rarius euenit, & ſemper quidem perperam, vt hæc *muci* talis ſecretio, in intimiore *larynge*, *aſpera arteria*, imo ipſis tandem *pulmonibus* cooriatur.

Quin etiam in *naribus*, *infundibulo*, & ſupremis *faucibus* per glandulas ibi ſitas, *tonſillas*:

Licet autem hæc ſecretio etiam in his locis ſæpenumero *prompte* ſatis, & *copioſe* fiat; nunquam tamen fit *commode*, imo ſine *periculo*, inprimis autem in *pectore*.

Ceterum immiſcetur etiam non nihil huius ſubſtantiæ *vrinæ*; tanto magis, cum ipſa interior *veſicæ ſuperficies* perpetuo tali mucore ita *illita* conſpiciatur, vt nullum dubium ſit, quin illius *lentore & lubricitate* ab vrinæ ſtimulatione muniri ita debeat.

Notabilis autem eſt vtique ſapientiſſimi in *ſimplicitate* magna artificii, vſus, energia, atque ſumma vtilitas, dum hac ratione ipſum etiam hoc *excrementum*, quod corpori nihil amplius vtile, imo potius intolerabile, iam iam ex illo emouendum eſt, ſub ipſo hoc tempore adhuc *vſibus* peculiaribus inſervit, vt alterius *craſſioris* excrementi faciliori expulſioni ſubueniat, quæ quidem ſine hoc ipſo medio plane non ſuccederet, quin certum damnum inferret.

Neque vero ſolum aduerſus iniurias atque noxas *fæcum* aluinarum, a cibis reſiduarum, inteſtinis ſubuenit hæc *mucoſitas*; tam hæc *lubrica* reddendo, quam ipſas illas fæces, intermixtione ſui *molles* conſeruando, quæ alias facile ſicceſcentes, aſperitatem certam ſubituræ eſſent.

Sed defendit etiam ipſa adeo, a *bilis* ſimpliciore acrimonia, ne illa profundius in tunicam inteſtinorum penetrando, *ardoribus* variis anſam præbeat, & ita varias horum ſtricturas atque ſpaſmos poſt ſeſe trahat.

Eſt

Eſt autem huius rei ſpecimen prorſus peculiare in *infantum* corporibus, quamdiu adhuc in materno vtero detinentur. Sicut enim in his *bilis* vtique e ſanguine ſecernitur, & tanquam per ordinariam ſuam viam, ad *inteſtina* deponitur, ita quamcunque etiam mitis eſſe poſſit, tamen in proportione teneritudinis inteſtinorum infantilium non caritura eſſe ſufficiente tali ſtimulandi energia, niſi *muci* huius interceſſio impediret.

Interim cum etiam hic ipſe mucus in iiſdem omnino ſimiliter & *ſecerni* debeat, & *excerni*, interim *excretioni* hoc quidem tempore locus nondum pateat:

Temperat tantiſper hic *mucus*, *bilis* acredinem, vt ſine damno in inteſtinis toleretur, quoad tandem edito in lucem fœtu, totum hoc magma ſimul eiiciatur. *Meconium* vulgo vocatur, & eſt re ipſa nihil aliud, niſi hoc quod diximus, *magma e bile & excrementitio muco* conflatum.

SECT. I.

MEMBRI VII.

ARTICVLVS IV.

DE BILIS SECRETIONE.

VTi propemodum in omnibus rebus œconomiæ corporis humani, recentior ætas aliquid innouare opinionibus in animum induxit; ita etiam de *bile* proprios quoſdam ſingulares conceptus ſibi paſſim formauit.

Fuerunt, qui *bilem* non e *ſanguine* vndique *ſecerni*, atque tandem *excerni* agnoſcerent, ſed magis *immediate* ſubtiliorem, imo ita *meliorem* atque floridiorem partem, e cibis, per *ductum cholodochum ad folliculum fellis aſſurgere*, ſibi perſuaſerunt.

Quemadmodum autem nemo facile aſſentietur, quod ita ſimpliciter e *promiſcua maſſa* ciborum vix dum reſolutorum,

per ſimplicem quendam ductum, aliquid ita plane ſincerum, e media colluuie, ſecedere potius, quam vllo modo ſecerni, poſſit:

Ita tollit vniuerſum hunc conceptum, ſtructura ipſa *inſertionis*, qua hic ductus in inteſtinum ingreditur; *deſuper*, inter *fibroſas exteriores inteſtini tunicas*, ad *pollicis* latitudinem *ſuper interioribus* membraneo-villoſis, *repende*, & tunc demum in cauitatem inteſtini ingrediendo: vbi inſuper *orificium* eius parua quadam *veſicula* hemiſphærica inſtructum eſt, quæ minutiore foramine peruia eſt.

Vnde quidem, ſi quid e *cyſtide* ſeu veſicula fellis *deſcendit*, facile inde & vniuerſus *ductus*, & hæc *veſicula*, inflantur; & per huius *foramen* hac ratione *expanſum*, effluit contenta materia.

Per has eaſdem autem circumſtantias, reuera impoſſibile eſt factu, vt ex inteſtino aliquid vel *in ductum* ipſum ingrediatur: vel per ipſum *ſurſum* ad veſiculam fellis perueniat.

Compreſſus enim, niſi quid *deſuper* in illum impreſſum, ipſum expandat, & alias eſt hic ductus inter haſce tunicas; & eo inprimis tempore, quo cauitas inteſtini ciborum liquamine *inflata*, adeoque *interior* membranarum pars *extrorſum* diſtenta, adeoque contra illum ductum *appreſſa* eſt, eumque hac ratione contra exteriores carneo-fibroſas tunicas *premit*: quæ cum in perpetua aliqua tenſione ſint, reniſu quodam ductum hunc verſus interiorem reprimendo, omnino illum potius oppreſſum & *occluſum* detinent, quam vt quicquam in illum ingredi permittant, niſi aliunde & inprimis quidem *deſuper* a veſicula fellis, aliquid in ipſum impellatur.

Succedit figmentum illud *Syluii*, quod longo tempore multum aſſenſus apud varios reperire apparuit; quaſi nempe *bilis* quidem e veſicula fellis *deſcenderet*, ſed non tam *excrementi* alicuius vicem ſubiret, quam magnis, imo *neceſſariis* prorſus,

vſi-

vſibus inſeruiret, ad chyli vtilis ſeparationem ab inutilioribus & feculentis plane portionibus.

Sicut autem hoc commentum ſtatim in eo ſponte fatiſcit, quod in *humano* corpore ipſa *bilis* cum *ſucco pancreatico* immediate concurrat, antequam in inteſtina perueniat, adeoque *ſucceſſiuam* illam commixtionem cum cibis, & huius medio, effectum illum ſuppoſitum *præcipitationis* penitus amittat: ita perit totus huius opinionis neruus. De quo etiam plura, vbi de *chylificatione*, dicendi erit occaſio.

Sunt alii, qui *bilem* pro peculiari *balſamo* corporis interpretantes, illam equidem e *folliculo* ſuo in inteſtina effundi; interim ibidem non tam *excrementis* ſociari, quam cum *chylo* quoquo modo denuo remixtam, in maſſam humorum refundi contendunt.

Sed ſubſunt hic etiam variæ difficultates partim *a priori*, partim *a poſteriori*.

A priori volunt illi, quod *balſamica* illa efficacia *bilis*, præcipue conſiſtat in humorum præſeruatione, a *mucida* ſpiſſeſcentia, aut *vappida* corruptela: a qua *hydropicas* & *œdematoſas* intemperies prognaſci autumant.

Refellit autem hanc opinionem, quantum ſatis eſſe poſſit, notus ille *fœminarum* affectus, *iuniorum* inprimis, *chloroſis*; vtpote qui familiariſſime cum *cachectica* conſtitutione concurrit, *œdematode*, inquam, ſubtumida: cum tamen hæc *glilioſa* conſtitutio e *colore* poſitiue flaueſcente euidentius diluceſcat.

Deinde & a poſteriori, videmus vtique in *ictero*, inprimis ſaturatiſſimo, quem *nigrum* vocant, nuſquam apparere vllam, nedum proportionatam, efficaciam, cuiuſquam talis energiæ *bilis* in reliquos humores, quod tamen omnino per hypotheſin fieri neceſſe eſſet.

Præterea non ſatis diſtingunt harum rerum adſertores, *tota ne* bilis, an aliqua ſolum, *certa* illius portio, huiuſmodi effectui idonea, aut ad illum deſtinata exiſtat?

Communiter enim hi tales etiam neutiquam inficiantur, quod non minima reliquæ bilis portio cum *aluinis* fæcibus extra corpus eiiciatur.

Duplicem etiam *bilis* ſubſtantiam ſupponere, quarum altera *inutilis*, adeoque magis ſimpliciter excrementitia ſit; *altera* ita iuxta hypotheſin *vtilis* & *balſamica*, nuſquam adhuc æque diſerte ſupponunt.

At vero etiam reliquam *bilem*, vel perpetua illa *balſamica* energia, imo vſu illo pollere, vel indifferenter ad vſum talem aut ſimplicem *excretionem*, ſeſe habere, nuſquam æque definiunt; quo intuitu quidem ita hæc etiam opinio, difficultatibus ſuis implicata manet.

Interim illud certum eſt, quod *bilis* ipſa *alui excrementis colorem* conciliet, adeoque cum ipſis vtique egeratur.

Patet hoc tum e *defectu* bilis, quando obſtructo *ductu* cholodocho, excrementa caninorum inſtar *alba* prorſus egeruntur:

Tum ab *exceſſu* eius, aut magis corrupta conſiſtentia, vnde deiectiones *bilioſæ* varii generis, iam *vitelli* ouorum inſtar *flaueſcentes & konteſcentes*; iam *graminis virorem* referentes: iam altius *æruginis* inſtar virentes: tandem obſcuro ex viridi quaſi *cœrulaſcente* colore conſpicuæ, quas proinde *iſatodes*, tanquam *iſatide* herba, (qua cœruleus color tingitur) infectas, appellant.

Quæ res, vt inprimis in *infantibus* maxime conſpicua, ita *bilioſam* eſſe hanc æque atque *meconii* tincturam *vireſcentem*, tria ſuppetunt argumenta. (1) quod *acriores* illæ corruptelæ, infantibus inprimis eueniant ab *iracundia* nutricum; quam in *adultis* etiam *bilis* intemperantiorem effuſionem ſuſcitare, notum eſt: (2) quod huiuſmodi *colorum* bilis alterationes, etiam *artificiali* imitatione eueniant, quando bili extra corpus exemptæ, *acida* remiſcentur: *Lac* autem nutricum (nam *lactentibus* hæc talia euenire ſolent promptiſſime, aliis rariſſime) vti

vti ſponte ad *aceſcentiam* vergit: ita cum *bile confermentans*, vehementem *aciditatem* huic conciliat: quam etiam ipſe *nidor* in diſtans diffundit, atque adeo teſtatam reddit: (3) quod canes, qui reliqua lactentium excrementa auide deuorant, *bilioſa* talia ne quidem attingant. (4) Cæterum de *acida* huiusmodi bilioſorum excrementorum *acredine*, teſtari vtique poſſunt tum Κάυσεις, *arroſiones*, & *excoriationes* ani, quæ *infantibus* ab huiuſmodi excrementis exterius, vt interius, grauia tormina obtingunt: tum *linteaminum* penitus tam vehemens *corroſio*, ac ſi *aqua forti* infecta fuiſſent &c.

Neque vero etiam de nihilo eſt illorum ſententia, qui bilem ſui affuſione etiam *ſtimulare* quadantenus inteſtina ad tempeſtiuam *excretionem* fæcum aluinarum e cibis reſiduarum, interpretantur.

Sicut enim aucta illa bilis *acrimonia*, inteſtina fortiter ſtimulat; imo etiam *inferne*, per *clyſteres* iniecta bilis animalivm, alui excretionem fortius ſollicitat: ita in *proportione* ordinariam etiam bilem aliquid horum efficere rationi omnino eſt conſonum.

SECT. I.
MEMBRI VII.
ARTICVLVS V.
DE
FAECIBVS ALVINIS.

SIcut hactenus dicta excretionum genera etiam materias veluti *domeſticas* corpori, pro ſubiecto habent, ita *aduentitias* quoque a reliqua corporis vtilitate alienas, ſimiliter afficere, vti neceſſitas poſtulat, ita effectus docet & commonſtrat.

Sunt autem præcipua & craſſiora quidem horum generum *recrementa*, quæ ex *aſſumtis ſolidioribus*, dimiſſis tenerioribus nutritiuis partibus, in inteſtinis reſtitant.

Hæc vti nulla *ſecretione* indigent, niſi *priuatiua* ſolum, quæ nempe ab illis potius aliquid ſeparet, & aliorſum deducat; ita tanto facilior eſſe poteſt *excretio* horum ſimplicior.

Fit hæc itaque ſolo *motu* inteſtinorum, quem *periſtalticum* vocant; compreſſione nempe inteſtinorum ab ambitu verſus interiorem cauitatem facta, adeoque & ſpatium continens auguſtante, & materias contentas hoc ipſo pellente.

Notanda autem venit huius motus plane peculiaris moderatio, qua circa res omnem alterationem *concoctoriam* reſpuentes, nihil mutationis admittit aut ſuſtinet, ſed conſuetum ſuum reliquum *progreſſum*, ſimpliciter ſeruat.

Eſt vero hic veluti ſtatus huius *periſtaltici motus* progresſus, vt intra 24. horarum ſpatium, fæces aſſumtorum egerantur.

Succeſſus propulſionis harum fæcum, per longitudinem inteſtinorum, quæ in homine ſatis magna eſt, (maxima vero propemodum in *graminiuoris* animalibus) proinde admodum moderatus eſt:

Vnde etiam nullum ſui ſenſum exhibet, ſed prorſus tacite ita procedit.

Expoſitus tamen eſt hic etiam motus, *conſuetudinis* mutationibus; vnde ſecundum hanc in aliis *bis intra vnum* diem, in aliis vix *duobus diebus ſemel* ſeſe exerit.

Promouet hanc excretionem, ſufficiens *dilutio*; & *motus corporis* moderatus: retardat vero *deſidia* ſimpliciter *otioſa*, quin leuis ſtimulationis etiam *voluntarius neglectus* atque *retentio*.

Fæces autem has non ſimpliciter ita ſicut ab aſſumtis reſtiterant, iterum recedere, ſed notabiliter vtique *alteratas*, manifeſtum eſt. Inprimis e peculiari *fætore*, non tamen ſimpliciter *putrilaginoſo*:

Innoteſcit hoc inprimis ex illo notiſſimo phænomeno, dum diuerſi generis animalia, v. gr. *homo*, *canis*, *felis*, *porcus*,

quan-

quando etiam cibum atque potum prorſus eundem, v. gr. *panem & aquam* vſurpant, diuerſiſſimi tamen nidoris fæces reiiciant, imo reliquæ etiam conſiſtentiæ diuerſitatem manifeſtam habeant.

Sicut autem ad hanc ipſam etiam diuerſitatem, *bilem* aliquid contribuere poſſe, vero ſimile eſt: cum *ſulphureæ* ſubſtantiæ etiam vulgo, neque quidem ita plane contra bonum ſenſum, pro præcipuo *principio odorum atque ſaporum* habeantur:

Ita adhuc certe a veriſimilitudine alienius eſt, peculiari ad hanc rem deſtinato *fermento* ſtercorifico, hanc veluti peculiarem poſitiuam efficaciam ita tribuere, vt illud proprie *in hunc finem* præſto eſſe cenſendum ſit, vt *ſtercus* directe ita & non aliter fiat. Quod profecto a ſana ratione vehementer alienum, & potius quoquo modo credibile eſt, per prægreſſas longinquas alias ſpeciales prædiſpoſitiones hoc euenire, vt rerum etiam iam olim, & velut e longinquo ſpecialium, tandem etiam in ipſa *corruptione*, nulla directa *eſſentiæ*, ſed magis nudæ *conſequentiæ* ratione, etiam talis vltima corruptio ſubſequatur.

Re vera vero vt in ipſo *Phyſico* negotio res hæc inſignem conſiderationem non mereri videtur, ita tanto minus *Medicam* conſiderationem ſingularem poſtulat. Vnde etiam de ſede & velut officina peculiari huiuſmodi fermenti, minus placet ſollicitos eſſe: ad illud autem, quod vulgo de *inteſtino cæco* hoc nomine adferunt, dicere conuenit, quod in illis animalibus, in quibus hoc inteſtinum quam *maximum* eſt, nihil huius effectus ſentiatur: ſed potius ſimpliciter hoc inteſtinum denuo accipiendis, & velut vltima quadam ad *concoquendum* mora detinendis atque fouendis cibis inſeruiat: Quod quidem in omnibus *graminiuoris* obuium eſt æque atque *graniuoris*; quæ vltima etiam plane *duplex* habent tale *cæcum* inteſtinum, cuius capacitas reliquam ſuperiorum proportionem totam

eui-

euidenter ſuperat. Secundum quas circumſtantias tam diuerſos effectus, vel *vni eidemque* iſtorum *inteſtino cœco*, vel diverſarum ſpecierum diuerſis, ſed non adeo abſolute aſſignare, cum veriſimilitudine conſiſtere poſſe non apparet.

Diximus aliquid iam ſuperius de illa ſecretionis etiam hoc loco aptitudine, vt etiam quod iam ad *excretionem* propius admotum eſt, tamen denuo de *liquidiore* ſubſtantia ſibi admixta aliquid amittere ſoleat, vt in tenuiores vias reſorptum, in reliquam humorum maſſam redundet, per alias vias reiiciendum.

Illud confirmatur etiam exemplo *dyſenteriæ* vehementioris reciproco; vtpote in qua, cum tanta copia *ſeroſæ* crudioris materiæ per aluum exturbetur, ſæpe contingit, vt *vrina* tantiſper plane ſubſiſtat.

Notabilis autem omnino eſt *motuum* horum, quibus *excretio* harum fæcum perpetratur, ſumme prouida adminiſtratio, in rebus *ſolidis*, *periculoſæ* admodum habitudinis, exemplo minime raro aut inſolito, *vitriuororum*; ſicut etiam in deglutitione v. gr. *nucleorum integrorum* prunorum: e quibus vtriſque in inferioribus quidem inteſtinis rariſſime vlla noxa obtingit.

Inſuper autem notanda etiam vtique venit, illa huius generis varia *moderatio motus* huius, qua ipſe non ſolum, vti ſupra monitum, *velociter* aut *tarde* perpetrari *poteſt*, atque *ſolet* in diuerſis ſubiectis; ſed etiam penitus *inuerti*:

Vt videlicet loco progreſſus ſui *a ſuperioribus ad inferiora*, plane *contra*, ab *inferioribus ad ſuperiora* dirigatur:

Vti non ſolum in reliquo ſimpliciore, ſed inprimis *Ileode*, *vomitu*, notum eſt.

Deorſum etiam hunc ipſum motum breuiſſimo tempore *proturbari* poſſe, tum aliæ *Diarrhœæ* exemplo eſſe poſſunt, tum inprimis *dyſenteriæ*: in quibus familiare eſt, vt hauſtus aliquis potu-

potulentus, intra dimidium horæ quadrantem per ſedem iterum reiiciantur.

Cæterum omni modo memoriter tenendum eſt, quod hæ excretiones *motibus* fiant, *contractionibus*, *compreſſionibus* inteſtinorum.

Vnde aliena eſt illa vulgaris locutio veteris ſcholæ, de *retentrice facultate debilitata* in talibus caſibus; cum ibi potius ſemper, iuxta illorum eorundem loquendi modum, *expultrix irritata* accuſanda veniret: re vera enim non *debilitas* inteſtinorum, aut vt quidam loquuntur *laxitas*, *læuitas & lubricitas*, ibi agnoſci poteſt: ſed actualis *ſenſibilitas* maior, & propter illam eiuſmodi *motus* celeritas. Quamuis hic *ſenſibilitatem* non æque intellectam velim craſſiorem, ad *dolores* vſque: quandoquidem notiſſimum eſt, & *dolores* inteſtinorum, ſine talibus *motibus* vigere poſſe; & *motus tales*, ſine manifeſtis *doloribus*.

SECT. I.

MEMBRI. VII.

ARTICVLVS. VI.

DE LACTE ET SPERMATE.

SVperſunt *ſpermatis* atque *lactis* ſecretiones. De vtriſque quantum ad *inſtrumentalem* rationem attinet, oppido parum dici valet.

Quamlibet enim de *teſtium* ſtructura non contemni mereantur recentiorum obſeruationes Anatomicæ, quomodo illi tanquam e *filamentis*, *concauis* ſine dubio, per innumerabiles anfractus inter ſe replicatis, coagmentati videantur:

Tamen cum tali liquore, taliter *ſecernendo*, *elaborando*, aut quocunque tandem modo *afficiendo*, nulla profecto abſoluta *connexio*, aut qualiſcunque tandem ſimilitudo comparet.

Duplicatur difficultas ex eo, quod etiam de *ſpermatis* propria conſiſtentia, nullus penitus conceptus nobis ſuppetat; adeoque neque ex parte ipſius, neque ex organi latere, vllus *mutuus reſpectus*, aut vlla *proportio* appareat.

Vnde quicquid de hac re annotare eſt integrum, nihil niſi *hiſtoriam* complecti poteſt, in qua præcipuam notam meretur *tempus primæ eruptionis*.

Pubertatis tempus vulgo dicitur, quando hucuſque velut inutiles teſtes, poſthac veluti *ſimul & ſemel* facta perruptione, liquamen ſpermaticum ſuppeditare obſeruantur.

Fit hoc, vti iam ſupra tactum eſt, circa finem *ſecundi ſeptenarii*, anno *decimo quarto* vel circiter.

Contingit autem ſimiliter vna cum hac perruptione notabilis quædam *inflatio*, cum reliqui corporis, tum inprimis *glanduloſarum* & *ſpiritalium* partium.

Vnde notæ ſunt duæ illæ mutationes, altera in *maſculino* ſexu, *vocis*; vt illa e *clangoſiore* in *aſperiorem*, & *retuſiorem* tranſeat:

In *fœminino* vero ſexu, facta genitalium partium & humorum prima inſigni commotione, per coitum, *turgeſcentia* quædam *colli* obtingat, de qua iam olim poëta, quod --- *non queat heſternum collum circumdare filo*, nec omnino plane de nihilo eſt traditio.

Quemadmodum autem valde diuerſa eſt *liquoris genitalis maſculini*, ab *humoribus fœmininis*, magis ad *externa generationis* concurrentibus, indoles;

Dum hi *fœminei* magis ad *ſinum* ſolum *pudoris*, ſeu *vaginam vteri* prodeuntes, magis ſimpliciter *cohabitationi* ipſi ſubſeruire videntur, quam vlterioribus eius effectibus: ita obſeruatur etiam altera peculiaris circumſtantia, in *maſculinis* corporibus, quæ inprimis in vniuerſo *brutorum* genere conſpicua, meretur vtique conſiderationem ad minimum tantiſper quantum ad ipſam *hiſtoriam* ſeu facti veritatem.

Anti-

Antiqua eſt traditio, quod fœminæ temperamenti ſint *frigidioris & humidioris* quam viri; vnde pullulauerit, non æque certum habeo.

Illud autem experientia teſtatur, quod *humores*, & cum illis vniuerſa *texturæ* conſiſtentia, ſimplicius *aquoſioris* ſint craſeos:

In *virili* autem ſexu magis γλιχρῦ, *ſpisſiuſculæ* conſiſtentiæ *ſubmucidæ*, *gelatinoſæ*.

Innoteſcit hoc & incurrit manifeſto in ſenſus, *duplici* experimento.

Primo nempe *viſu*, dum animalium *maſculinorum* carnes, etiam *viſibiliter* & *rubicundiores* ſunt, imo tam ad *viſum*, quam *tactum* nimio magis *lubricæ*, atque *rubicundæ* etiam. Id quod non ſolum in *taurorum* non caſtratorum, ſeu gregariorum, carnibus manifeſtum eſt, & *hircorum* etiam, atque *hœdorum* ouilli generis: ſed ipſorum omnino *gallorum* gallinaceorum.

Tanto magis autem deprehenditur ingens illa γλιχρότης *guſtu*.

Quemadmodum enim *taurorum* gregariorum, (Bull-ochſen-fleiſch) *hircorum* & *hœdorum* carnes, propter hoc ipſum vel ipſi plebi diſplicent, quod *faſtidioſa* quadam *lubricitate* palatum offendere videantur: quod ipſum etiam proportionate in ipſis *gallis* gallinaceis pari ratione ſeſe habet.

Ita contrarium huius rei adeo pariter ſolenniter notum eſt in fœmininis carnibus, vt hinc inprimis male audiat *vaccina* caro, quod coctione (velut *aquoſitatem* ſuam reliquæ aquæ aſſociando) nimium contabeſcat, es ſchrumpfe gantz zuſammen / lauffe gantz ein / ſed etiam *guſtui* deinde, nihil niſi odioſam quandam quaſi *ſicceſcentem*, *exſuccam* ſane inertiam offerat, vnde indignantur, es ſeye altes zähes Kühe-Fleiſch / da weder Krafft noch Safft innen / ſeye nicht anderſt / alß wann man Säge-Spåne im Munde hätte &c.

Quamuis autem negari non poſſit, quod hæc res etiam ſtatim in *primis teneris* ætatibus ſeſe ita offerat; quod e curioſa animaduerſione *ſaporis* magis aut minus γλιχρȣ̃ in ipſis vitulis diuerſi *ſexus* facile deprehendi poteſt:

Ita certiſſimum tamen eſt, quod circumſtantia illa proventus *ſpermatici*, & inde in vniuerſum corpus redundantis *materialis* cuiuſdam alterationis, inſigne quiddam hic poſſit; monſtrantibus hoc ſpeciminibus diuerſitatis ſecundum has circumſtantias in *maſculis* ſibi relictis, & e contra *caſtratis*.

Siquidem notiſſima hic eſt diuerſitas in hoc genere, tam *boum caſtratorum* a *tauris* integris, & *hædorum* a *veruecibus*:

Quam peculiares præterea illæ conſideratu certe dignisſimæ mutationes, tum *odoris* olidiſſimi in *hircis*, qualem etiam, licet paulo mitiorem ipſi *hædi* offerunt:

Tum inprimis vniuerſæ *conformationis* reliquæ *externæ* figuræ; dum nota vtique eſt ingens illa differentia externæ configurationis *boum caſtratorum*, in comparatione ad *tauros* integros: imo ipſorum *caponum* a *gallis* aliis: quandoquidem *graciliorem* quidem, ſed omnino etiam *duffuſiorem* corporis molem ita adſequntur.

In *humanis* etiam corporibus notum ſatis eſt ex Italicis exemplis, quomodo in prima pueritia *caſtrati*, neque ſupra dictam illam *vocis* alterationem incurrant, neque *barbam* nanciſcantur; *capillis* interim propius ad muliebrem morem ſuccreſcentibus, vbi etiam *Hippocrates* iam annotauit, quod caluities ipſis non obtingat.

Notanda porro eſt huius *ſeminalis* ſecretionis peculiaris habitudo, dum licet omnino *ſecretio* eius etiam iam procedat, *excretio* tamen retardari poſſit.

Vbi certe altioris merito conſiderationis eſt, quomodo hoc ita fieri poſſit in *hoc vno* ſecretionis genere, quod in nullo alio ita pari penitus ratione obtingere obſeruatur.

Enim

Enim vero idem *numero* ſperma, quod ſemel in teſtes ſecretum eſt, ibidem retineri per longiſſimum ſæpe tempus, nemo crediderit:

Quomodo itaque in reliquos humores *reſorbeatur*, & ibi etiam ſenſim *emeritum* fatiſcat, & ſui *diſſolutione ſerum* ipſum augeat, dignum vtique eſt penſitatione: cum, quod iterum monemus, nuſquam in reliquo toto corpore tale quiddam contingat:

Enim vero fit etiam, ſed omnino rarius, vt huiuſmodi *retentio* grauia incommoda, tam in *motus*, quam in *phantaſiam*, incutiat: nempe affectus *conculſiuos*, & *deliria*.

Sed omnino ſatis raro hoc facit, imo vix vnquam, niſi peculiaris *commotio ad excretionem* proximam, multum *irritationis* conferat: ſiue *corporalis* ſit, ſiue *intentionalis ſpeculabunda*, *phantaſiis venereis* ſuperſtructa.

Euenit tamen etiam adhuc in ſtatu, vt loquuntur ſic ſatis *ſecundum naturam*, in hominibus *ſanis*, in *pleno victu & otio* viventibus; fere tamen etiam *libidinoſæ phantaſiæ* indulgentibus, vt hæc excretio ſpontaneum exitum affectet, per *pollutiones nocturnas*, vbi cum *phantaſiis* in ipſo ſomno *venereis*, excretio hæc perpetratur.

Quamlibet autem *laborioſiores* motus corporis in otioſioribus de reliquo ſubiectis, huic eiectioni modum faciant; euenit tamen in *alacrioribus*, vt nec ipſæ laborioſæ corporis fatigationes huic effectui aliquid detrahant: imo ſubinde exagitato ita ſanguine, velut aliquam *ſtimulandi* efficaciam exſerant.

Non placet autem in præſenti de his rebus prolixiorem eſſe, cum alio adhuc loco, vbi de *generatione*, aliqua ad hanc claſſem reſpicientia dicenda veniant.

Iam ante monuimus, quod de *eſſentia ſpermatis* aliquid dicere, irritum ſit, & *impoſſibile* factu. Vnde etiam veterum circa hanc rem conceptus re vera fruſtra ſunt.

Putauerunt autem, ſemen *a ſingulis partibus* totius corporis *decidere*, ſingulas inquam partes corporis *ſingulare ſui ſeminium* præbere.

Sicut enim quotidiana experientia variorum *mutilorum*, qui tamen *integros infantes* generant, facile contrarium docet:

Ita nimio notior eſt etiam energia *imaginationis*, quæ non ſolum partes aliquas *auferre* poteſt, etiam eo tempore quo iam penitus *formatæ* fuerant; ſed etiam non ſolum *nouas*, ſed penitus *alienas*, ſuſcitare:

Vbi in priore caſu ſeminis illius non tam *rudimento*, quam pleniora iam *incrementa*, ſimpliciter ita *in nihilum reducere*, aut ad minimum *diſſoluere*, minoris ſine dubio operæ atque laboris eſſet, quam *nouum* tale ſeminium pro tali noua parte, *iuxta has hypotheſes*, progignere.

Abeunt in hac re iterum recentiores in conceptus varie diuerſos, quibus tamen præeunt tres præcipui Hodegi, *Leewenhœck*, *Malpighius*, & *Sturmius*.

Primus horum aſſignat *maſculo* ſemini non ſolum *materialem* futuri fœtus ſuppeditationem; ſed etiam inprimis ſtatim ad ipſum viſus conſpectum, *viuidam* huius materialis quaſi rudimenti *actuationem* & *agitationem*:

Et hoc inſuper adeo fœcundo prouentu, vt in vna ſpermatis eiaculatione huiuſmodi realium *vnius ſingularis corporis ſeminiorum*, etiam numero plurima ineſſe intelligi debeant; (dum vtique autor vel in *vnius guttæ* adhuc parua *portiuncula*, *plura* vno talia conſpexiſſe profitetur).

Euagatur adhuc vlterius *Dalempacius*, dum *Leewenhockio* oculatior eſſe affectans, in iſtorum quaſi *vermicularium* corpuſculorum, de quibus ille agit, velut inuolucris, *integrum humanum corpus iam efformatum* ſibi conſpicuum affirmat, atque pictura ipſa efformat.

Malpi-

Malpighius e contra, *materiale* illud, imo corporeum rudimentum, quod viſibilibus indies incrementis augeſcens, corporis totius texturam tandem adſciſcat, in fœmineo tributo ſpermatico hærere, adeo luculenter confirmat, vt v. gr. *in ouiparis* hoc corporeum *rudimentum*, & primum quaſi *filamentum*, etiam in illis ouis reperiri teſtetur, ad quorum conceptionem & excluſionem *maſculus* plane non concurrerit.

Maxime omnium autem ſpeculabunda eſt *tertia* illa præfiguratio; quaſi nempe *numerus* innumerus & indefinitus corpuſculorum iam *integre efformatorum* omnium ſpecierum *animalium*, *magnitudine* imperceptibili exigua, in tota atmoſpæra obuolitet.

Hæc nuſquam obhæreſcere poſſe, aut retineri, quam in *ſolo* tali loculamento, quale in vtero fœminino *per fœcundum coitum* maſculinum, ſiue *efformetur*, ſiue iam in iſta minima ſtructura a prima inde creatione efformatum, hac ratione ſaltem *expandatur*.

Vt nihil dicamus de hac tali ſpeculationum miſeria, ſatis tamen illud hinc eluceſcit, quod tot conatibus veritas nuſquam magis firmari, quam potius in dubia adduci videatur.

Interim cum ex allegatis, & inprimis *extraordinariis* illis, ſecundum conceptam *alienæ imaginationis* præfigurationem corpus exſtruendi energiis, ſatis compareat, quod *materialis* cuiuſcunque lineamenti, aut rudimenti oppido parua ſit neceſſitas, excepta fortaſſis illa vna, ſub qua, aut a qua hæc actiua energia realiter atque ſubſtantialiter communicatur;

Manet hinc re vera probabiliſſimus omnium ille conceptus, quod maxime *actiuum* tale ens per ſperma transfundatur;

Quamuis illud propterea ſpermati quaſi *materialiter* ineſſe aut inhærere, & perpetuo inexiſtere, propterea non ſtatim neces-

neceſſe ſit ſupponere: ſed etiam ſub *actibus* demum *externis* generationis ipſi imprimi, & in ipſo veluti concitari.

Clariores autem conceptus in negotio vndiquaque obſcuriſſimo expectare irritum omnino arbitror.

SECT. I.

MEMBRI VII.

ARTICVLVS VII.

DE LACTIS SECRETIONE.

LActis ſecretio quamuis ita ſatis amplo atque diffuſo in organo fiat nempe copioſa *glandularum* compage in *mammis*; manet tamen abſolute implicata, tam *proportio* glandularum harum, ad huius generis liquorem ſecernendum, qualis *ſpecifice* exiſtat: quam *progreſſus* huius humoris, plane peculiaris ratio atque proportio.

Quod enim hiſtoriam huius rei attinet, ſciendum omnino eſt, quod *mammæ* quidem alias *ordinarie* nullam huiuſmodi ſecretionem præſtent.

Licet enim in ipſis nuper natis infantibus fortius compreſſæ atque vellicatæ *mammæ*, aliquid *turbidi liquaminis* ſuppeditent:

Imo etiam in *adultis virginibus*, tam preſſione frequentiore, quam *ſuctione*, *lac* aliquando ſuppeditare poſſe, exemplis teſtibus agnoſcantur:

Tamen ſimplici ſibi relicto naturæ curſu & progreſſu, horum nihil fieri, ſatis etiam notum eſt.

Fit autem & *ſecretio* eius, & ad *excretionem* veluti conniſus, quando mulier vel *partui vicina* eſt; quamuis hoc ipſum aliquanto rarius:

Vel quando partu iam *edito*, *nutritioni infantis* ſui, merito intenta eſſe debet.

Aſſur-

Aſſurgit ita *puerperis*, de reliquo vndique bene conſtitutis, etiam vel ipſo *primo die* a partu, aliquis in mammas *confluxus*;

Sed eſt communiter humiditas, quæ illo tempore ſeſe ſiſtit, *tenuior adhuc*, etiam alterius lactis *ſero* ſimillima, *ſubturbida* magis, quam *lactea*.

Tertio vero circiter, aut *quarti* potius initio, craſſius etiam *lac* copioſius in mammas *irrumpendo*, *tendit* has atque premit tanto magis, donec *exitum* nanciſcatur, aut iterum *diſſipatum*, ab hac via in poſterum abſtineat.

Enim vero ſimpliciter propria ſponte non facile ita perrumpit *lac*, vt liberum ſuum ſucceſſum ita vel *quærere* impetu quodam videatur, vel *adſequatur*.

Adiuuandum potius vtique eſt, tam *preſſione* mammarum emulſiua; quam *ſuctione* infantis.

Vtroque modo, inprimis autem ipſa *preſſione*, cum prudente *moderamine* inſtituta, extenduntur magis *meatus*, vt tanto patentior exitus liquori contingat:

Qui cæteroquin, per ſuam reliquam eximiam *ſpiſſitudinem*, longe facilius reſtagnare atque ſubſiſtere poſſet.

Interim notanda hic omnino eſt etiam plane peculiaris huius ſecretionis inſtitutio.

Sicut enim paulo ante de *ſpermate* notauimus, peculiarem prorſus eius *tolerantiam*, qua ſub perpetua *ſecretione*, omnino ad *excretionem* reſpiciente, nihilo minus *actualem excretionem* non æque ſimpliciter ſiue ſpectare videatur, ſiue vrgere.

Sed potius continuante perpetuo iuſta ſecretione, *excretioni* quandocunque tandem promptum & paratum ſeſe gerere:

Ita penitus contraria ratio ſeſe ſiſtit in *Lactis* ſecernendi & excernendi negotio. Quando enim hoc comode quidem,& inprimis etiam copioſe colligitur, atq; reſtagnat, ſi tunc eius nihil

omnino excernitur, familiariter intra 2. 3. dies, etiam hæc eius ſecretio ita *retrocedit*, vt poſtea etiam quoquo modo reuocari recuſet, ſed fere pertinaciter emaneat, donec de integro noua penitus eius productio locum inueniat, nimirum nouo partu obtingente.

Valet hæc res adeo, vt quando etiam fœminæ iam *expeditiſſime* lactantes, in quibus & *prompte & copioſe* lac ſecernitur, imo etiam per infantes iam *robuſtiores*, *ſuctione* proportionata copioſius excernitur: ſi tales, ſepoſito tali, infanti *recens nato* mammas præbere ſuſcipiant, qui *parum* ſolum & *debilius* ſugere ſolet, familiariter fit, vt lac ipſis ſponte *euaneſcat*, id eſt *ſecretio* eius ceſſet, illo etiam quod iam ſecretum eſt, denuo in antiqua vaſa, venoſa nempe, & adeo in maſſam humorum communem, *regurgitante.*

Conſiſtentiam, imo *eſſentiam* ipſam lactis quod attinet, poteſt de illo in genere affirmari, quod nihil aliud ſit, quam ipſe *verus* CHYLVS, ab *heterogeneitatibus* magis depuratus & ſincerior:

Speciatim autem dici debet, quod ſit compoſitum quoddam e *ſubmucido-pinguibus* atque *ſubtiliſſimis terreis*, & quadantenus etiam *ſalinis* corpuſculis, *multa aquoſitate* dilutis, *indolis* inter animalem atque vegetabilem craſin adhuc *mediæ*:

Hæc ipſa vero *media* adhuc eius indoles, præbet proprie præcipuum argumentum, quod lac re vera nihil aliud ſit, niſi *chylus*; ſubſtantia nempe adhuc quadantenus *crudior*, & a craſi *animali* remotior, nempe propinquior adhuc illi, vnde proceſſit:

Cum vero animalia, quæ lac *ſaturatioris* conſiſtentiæ præbent, ſint maxime talia, quæ *vegetabilibus* plurimum nutriri amant, vt *quadrupedes graminiuoræ, vaccæ, capræ, oues*: imo etiam homines *pane* copioſo victitare ſueti, *fermentato* & *fermenteſcente*; *cereuiſia* etiam, imo vino, valde *ſalino*, vtentes:

Fit

Fit inde, vt in lacte etiam, nempe vti diximus *chylo recentiore*, ad *animalem* craſin minus adhuc *aſſimilato*, & reliqua vegetabilis temperiei veſtigia perſiſtant, & inter hæc primore quaſi loco, *aciditas*; imo potius *aceſcentia*, nempe *fermentatio aceſcens*, ab *animali craſi* reliqua alieniſſima.

Monſtrat autem huius compoſitionis in lacte veritatem, etiam crudior experientia. Dum *pinguedinem* eius monſtrat ſeceſſio *cremoris* ſupernatantis; adhuc magis autem ex hoc *cremore*, craſſo etiam quodam atque prompto modo contingens ſeceſſio *actualis pinguedinis*, *butyri*.

Mucilaginoſam eius conſiſtentiam commonſtrat tum ſimplex aceſcentis lactis *grumoſitas*, ita omnino *lubrica* guſtui atque tactui, vt etiam inde apud Germanos noſtros locus ſit appellationi, Schlipffer-Milch: ſicut etiam *Serum* lactis poſt iam inde præcipitatam hanc ſpiſſiorem portionem, tamen adhuc notabilem ſubmucidam *lubricitatem* retinet.

Terreſtris autem *aridior* eiusdem ſubſtantia ſatis vtique dilucescit in *caſei* conſiſtentia; illius inprimis, qui e lacte *pinguedine ſui cremoris* iam priuato, conficitur.

Neque vero de *acetoſitate* eius, aut de modo, quo illam contrahit, nempe per *moram* & *calorem*, cooriente prompta *fermenteſcentia*, prolixum eſſe placet, cum res ſit notiſſima.

Imo vero, ſuppetit etiam aliud adhuc huius rei teſtimonium, quod etiam adhuc crudiores, minus alteratæ, quin forte etiam minus alterabiles, variæ particulæ, *vegetabilem* inprimis ſuam indolem adhuc retinentes, ſicut in recente *chylo* ex inteſtinis ſecretæ, & in maſſam humorum transmiſſæ fuerunt, cum hoc ipſo, *lactis* nomine ad mammas perueniant;

Ita enim inprimis e *purgantium* vſu nutricibus exhibitorum, ipſos etiam infantes purgari, notiſſimum eſt: & plebis etiam obſeruatione notum, quod lac *vaccinum* per hyemem, quãdo *ſtramine* forte hordeaceo, vaccas ſuas alunt pauperiores,

 lac

lac inde proueniens præter reliquam inertiorem conſiſtentiam, & ſaporem etiam *amaricantem*, *butyrum* præbeat, non ſolum *parcius*, ſed etiam *pallidum* & *amarum*:

Quamuis etiam in huius eiusdem rei documentum, aliquæ ſolertiores matres familias, per æſtatem *frondes iuniores arbuſtorum*, quales alias libenter admordere ſolent vaccæ, reſiccatas, per hyemem pabulo commiſcendo, eo ipſo hyberno etiam butyro *colorem* ſatis flauum conciliant aut conſeruant.

Cæterum de *Motu lactis particulari* notari meretur, quod fœminæ, inprimis autem ſub eius prima *irruptione* in mammas, exprimere ſoleant ſenſum quendam *tenſionis*, qui veluti *trans axillas*, ſeu *a clauiculis deorſum* in mammas ſeſe extendat: vnde Germanæ noſtræ illa expreſſione vtuntur: **die Milch komme ihnen über die Achſeln herübergezogen / nicht anders alß wie ein Strickgen.**

Quod nempe eſt ab illa *tenſione in arteriis mammariis*; & *contentione toni* etiam fibroſarum circa, muſculoſarum partium.

Sicut etiam ſeorſim notabilis eſt *toni* talis efficacia, in ipſo mammarum corpore; cuius intuitu ſæpe numero ſit, vt fœminæ, quando mammas cito denudant, adeoque *frigoris* aliquo ſenſu percelluntur, imo interdum ſolum *pudore* ſuffunduntur, mammæ hinc ita pertinaciter *denſentur*, vt ne guttulam quidem vnam lactis emittant, quantalibet etiam *preſſione* ad emulgendum, aut infantis *ſuctione* interueniente:

Quando vero ſolum leui frictu excutiæ ſetaceæ non valde rigidæ (**einer weichen Kehr-bürſte**) / mamma leuiter fricatur, mox ſua *ſponte*, ſine vlla reliqua compreſſione emittit, imo effundit ſubinde copioſius ipſum lac.

Imo tanta eſt variationis huiuſmodi *tonicæ* in mammis efficacia, vt etiam quando iam *nodi* etiam plures, ad notabilem mammæ intumeſcentiam collecti fuerunt, ſola modeſta tali frictione etiam molliſſimæ excutiæ (**einer Sammet-Bür-**

ſte /) intra *quadrantem horæ*, ſub *ſpontanea* copioſa lactis e papilla emanatione, illos ſponte reſolutos, & mammam ſinceræ ſuæ conſiſtentiæ reſtitutam, non ſine admiratione viderim.

Imo vero, commonſtrat ſimile quid ex aduerſo, *conſtrictio* illa repentina *tonica*, *inæqualis & pertinax*, qua *nodi* tales etiam derepente in mammis formari ſolent, per *terrorem*.

Sentiunt hoc omnino fœminæ, conquerentes proinde, **es ſeye ihnen wie Meſſer / wie Nadeln / in die Bruſt gefahren :**

Strictura ſane tali repentina, qua etiam reliquum corpus vniuerſum ita varie *percelli* ſolet, vt etiam illic de vario eiuſmodi ſenſu repentinarum, *fremebundarum* ſtricturarum notiſſimus ſit inſultus, quem Germani exprimunt, **es ſey ihm wie ein Meſſer durch das Hertz gefahren.** (Eſt vero in *præcordiis* ſeu *ſcrobiculo cordis* magis ille ſenſus) **Sie ſeyen erſchrocken / daß es ihnen zu denen Nägeln hinaus gefahren ſey : daß es ihnen in denen Finger kupffen wie Nadeln geſtochen habe.**

Dum autem in mammis repentina talis *fremebunda ſtrictura* ſuſcipitur, diſpulſis per illam velociter *tenuioribus ſeroſis* partibus, *incarceratum ſpiſſius* lactis κρᾶμα, per longiorem moram magis magiſque denſatum, tandem etiam *aceſcendo* in durius *coagulum* abiens, periculoſas turbas dehinc concitat.

Cæterum, quod antiqui de peculiari immediata quadam communicatione, ſiue ita dicta *anaſtomoſi*, & quidem *venarum epigaſtricarum cum mammariis*, tradiderunt, non tam vlli αὐτοψίᾳ ſuperſtructum fuit, quam ſoli hypotheſi.

Nimirum vt ita expedirent aliquam rationem pro illo phænomeno, quod *lac*, *mox poſt partum* in mammas redundare incipiat:

Huic rei hanc præfigurationem idoneam eſſe cenſuerunt, quod, cum natura hucuſque ſanguinem (tanquam *ex ipſorum mente*, *materiam nutritionis*) peculiari abundantiore prouentu ad vterum direxerit, poſtquam nunc ſimul & ſemel

 vſus

vſus eius ceſſet; imo vero hinc etiam vel labor aliquis oriri poſſet, ne ille iam nullam amplius conſumtionem hinc ſubiens, hic aliquid periculi incurrat, aut inferat:

(Quanquam hoc veriſimiliter metuere non potuerunt; quia ipſis propter ignotum ſanguinis *motum progreſſiuum*, omnis ſanguis perpetuo *ſtagnabat*: Imo etiam tam cum *partu*, quam poſtea per *Lochia*, ſanguis hic a nuda otioſa *ſtaſi* ſatis excuſari poterat).

Suppoſuerunt ita, fieri inde magis immediatam huius ſanguinis *regurgitationem* ab vtero ad mammas, per *vaſa hypogaſtrica*, vtpote cum *vterinis* pleriſque communem ortum ab *iliacis internis* ſortita.

Verius autem apparet potius, hanc immediatam communicationem atque *tranſmiſſionem* ab vtero ad mammas, non tam moleſtiæ alicuius ab vtero *auertendæ* cauſa fieri, quam poſitiuæ *prouidentiæ* nomine, vt ita infanti in lucem edito, convenienti alimento conſulatur, per conſpirantes inter ſe vias eaſdem, per quas in ipſo vtero eidem conſultum fuerat.

Certe vero ſi res recte æſtimetur, nemo hic vllam magnopere *neceſſitatem* talem agnouerit *organicam*, quin potius natura deſtinato conſilio atque ſcopo, *miſſiones* huiuſmodi *ex ipſa hypotheſi* inſtituens, facile directe per ipſa etiam *mammaria* vaſa *directiones* illas ſuas perficere poſſit: quod etiam, medi- antibus *tonicis motibus*, actu & *poteſt* facere, & *ſolet*.

Vnde quidem irrita profecto fuit Anatomicorum propiorum ſollicitudo, in has *anaſtomoſes*, earumque veritatem inquirendi, cum, vti dictum, re vera ſatis euidens ſit, quod illæ ab anteceſſoribus noſtris ſimpliciter *ex nuda hypotheſi* ita allegatæ fuerint: vnde quidem tanto alienius eſt, quando quiſquam ipſas a ſe etiam ita repertas eſſe profitetur.

SECT. I.

SECT. I.

MEMBRI VII.
ARTICVLVS VIII.
DE SALIVAE SECRETIONE.

REſtat ſecretio peculiaris humoris, qui antiquitus quidem, magis ſimpliciter pro *excrementitio*, & forte ſub ſui excretione, velut *in tranſitu*, *leues* quaſdam vtilitates præſtante, habitus, hodiernis obſeruationibus, & æſtimationibus aliquanto circumſpectioribus, multo maiorem atque digniorem inprimis vtilitatem habere merito iudicatur. Loquor autem de SALIVA.

Proximis demum luſtris vtique huius liquoris *hiſtoria* magis innotuit; & detectæ ſunt non ſolum *glandulæ*, quæ ipſi ſubſeruiunt: ſed inprimis etiam varii *ductus* atque *meatus*, de quorum *inuentionis* gloria, autores, fere etiam cum ambitu, certarunt.

Aſſignata eſt etiam ipſi liquori ſpecialis *energia*, pro ciborum *concoctione* facillima, neque hoc quidem incommode aut improbabiliter:

Interim quicquid etiam horum actum ſit, ſubſunt *difficultates* peculiaris ponderis inprimis ſequentes.

Primo, quod *hiſtoria* ſaliuæ, quantumcunque *phyſice* vera & indubia, minimum tamen habeat vſum *Medicum*; nempe, vt vel *methodo medendi* directum aliquem vſum adferat, vel talem *pathologiam* præbeat, quæ vllum vſum aut *nexum* ad *curationem* præ ſeſe ferat, aut ſuppeditet.

Secundo, quod etiam in ipſa *hiſtoria* vix ſimplicibus verbis, ne dum vlla magis reali diſcretione, a ſe mutuo *diſtincti* ſint, liquores illi *diuerſi ſaliuales*, qui manifeſta ſua *viſibili* differentia, etiam *intimiorem* quandam diuerſitatem ſubeſſe, ſatis teſtantur: v.gr. e ductibus *Stenonianis*, & ſublingualibus *Warthonianis*,

&

& his quidem inprimis, effluens *ſaliua*, *fluxilis* eſt, *tenuis*, *limpida*; e glanduloſo *periſtromate* totius oris interni confluens, *ſpiſſiuſcula* ſubmucida: adhuc magis autem illa, quæ e *Tonſillis* emergit:

Tertio, vti non ſatis vulgo agnita, ita neque ſatis perſpicue commonſtrata, illa copioſa *communicatio* ſaliualis humiditatis ex intimo *Oeſophago* ſcaturientis, in qua aſſerenda prolixus fuit *Geuderus*.

Quarto, vti horum ipſorum, de communi conſenſu, *ſaliualium* liquorum, *propria indoles*, nondum ita exquiſite determinata eſt; ita tanto maiorem obſcuritatem, quanto fere magis intenta cura tractabatur, fouit adhuc atque ſuſtinuit *Succus* PANCREATICVS dictus.

Licet enim hic etiam, quolibet intuitu, nihil aliud, niſi ſimplex *ſaliualis* humor eſſe ſatis appareat, tamen ab huiuſmodi curioſioribus minime pro tali, ſed prorſus alterius, imo *proprii* potius cenſus humore habetur.

Et hoc quidem peculiari ludibrio ſciolæ curioſitatis humanæ a priori, quia *Syluius* vt ſuæ fabulæ ſcenam ornaret, ſuccum hunc *aciditate* peculiari inſtructum eſſe debere voluerat:

Vnde, licet nullum eius rei argumentum nec *a priori* nec *a poſteriori* ſuppeteret, quia tamen *Syluio* ita viſum fuerat, paſſim næniæ iſtæ decantatæ fuerunt.

Quod hiſtoriam *motus ſaliuæ* attinet, in corporibus velut ad ſtateram ſanis, moderatus omnino eſt eius prouentus; ita quidem, vt etiam perpetuo, tantum eius in os dimanet, quantum ad humectationem eius perpetuam ſatis eſſe poſſit:

Eo vero tempore, quo eſculenta, imo & *ſapida* potulenta, in os ingeruntur, & illa etiam *commaſticantur*, *largiore* quantitate erumpat, atque cum ipſis ita remiſceatur.

Quod quidem adeo ſolenniter fit, vt etiam vel ad ſolum *conſpectum*, inprimis autem *propinquum* contactum, (licet nondum

dum actu ipſo abſolutum) *ſapidorum* & palato alias iucundorum *ciborum* inprimis, tum etiam *potuum*, ſaliua ſtatim anticipando *largiter* effundatur, euentu familiariſſime noto.

Præter hæc ſolet eiuſmodi *copioſa repentina* ſpontanea ſaliuæ effuſio, etiam euenire in *auerſione* nauſeabunda, maxime omnium autem in actuali *vomitu impendente*, vbi ſimiliter ſaliva ita affatim in os confluere ſueuit.

Quamuis autem nullum ſit dubium, quin ſaliua hæc vtique etiam *guſtationis* negotium ſuſtentet *concurſu* ſuo;

Nihilo tamen minus certum etiam eſt, quod ciborum *concoctioni* in ventriculo adhuc maiorem vſum præſtet.

Fermenteſcentis enim indolis ſaliuam exiſtere, vti varia, etiam ſatis ſimplicia, experimenta probant; ita poſtquam cibis fermentationis vtique *indigis*, ſtatim eo ipſo loco, a quo ad fermentationem progrediuntur, admiſcetur, nulli vſquam dubio locum ſupereſſe puto, quod iiſdem etiam ad hunc *effectum* ſubſeruiat.

Sicut autem ſaliua ex ore cibis *interfuſa*, *primam* craſſiorum illorum *reſolutionem* in ipſo ventriculo, reſpicit;

Ita vlteriorem & nouam *intimiorem* eorundem diſſolutionem promouere præcipue videtur ſuccus ita dictus *Pancreaticus*, tanquam nouum ſaliualis humoris penu.

Saliualem autem hunc eſſe humorem ſuadet magis *a priori*, *textura* pancreatis, cum illo glanduloſo plexu, qui ſub *auribus* collocatus, ſimiliter per capaciorem ductum, ſatis copioſum liquorem fundit, penitus conueniens:

A poſteriori vero confirmare hoc idem videtur illud, quod, ſicuti ſaliua etiam reliqua, non tam ad *nudam ſimplicisſimam* fermentationem, (qualis ſimplici ciborum mixtioni directe convenit) ſuſcitandam ſolum ſimpliciter, deſtinata videtur; vtpote quæ etiam ſponte cooritura eſſet: aut ad ſummum certe tanta fermenti cuiuſquam *quantitate* adiecta minime indigeret, quin exiguo aliquo ſtimulo ſatis excitari poſſet:

Sed potius peculiaris quædam *confermentatio*, ſpecialiſſimæ indolis *ſegregatio*, forte etiam ſpecialiſſimæ materiæ ſubtiliſſima *aſſociatio*, adeoque vti vulgo generalius loquuntur, *noui characteris impresſio*, nempe *nouæ ſpecialis mixtionis* partim per *interpoſitionem*, partim tranſpoſitionem productio:

(Ad cuiuſmodi effectus præſtandos mirificam eſſe in phyſico-chymicis efficaciam *fermentorum* innumera exempla docent)

Ita veriſimile tanto magis eſt, quod etiam ipſe hic *pancreaticus* ſaliualis ſuccus, ad *renouandam*, imo potius *materialiter inſtaurandam* atque augendam, illam ſpecialiſſimam *mixtionis animalis* indolem, omnino inſeruiat: vt nimirum, cum *crudi* cibi in ipſo ventriculo aliquam huiuſmodi *impreſſionem* iam nacti ſint; illa interim per ipſam *copiam* materiæ ciborum propriæ & illius conceptam commotionem fermentatiuam vegetiorem, ita ſupprimi poſſet, vt hi ſimplicem ſuæ propriæ indolis fermentationem ſubire poſſent, ab animali craſi alieniorem: Hoc ipſum impediatur per hanc recentem affuſionem *ſincerioris* eiuſmodi *ſpecifici*, imo vero *ſpecificantis*, *fermenti*.

Quod nimirum *abſoluat* illud, quod a ſuo *compari* in ventriculo iam *inchoatum* eſt; ſed per præualidam ciborum *propriam* fermenteſcentiam ſimplicem, iterum fortaſſis obrui poſſet.

Quod autem hæc ipſa res, de illa ſpecialiſſima *mixtionis* aſſumtorum *permutatione* in animalem *craſin*, ſeſe reuera ita habeat, ſimplicitate ſua luculentum teſtimonium perhibet ipſe vtique CHYLVS, ex huiuſmodi reſolutione atque concoctione ciborum immediate reſultans:

Qui, quantumlibet adhuc aliquas priſtinæ ſuæ indolis, v. gr. *vegetabilis* in *graminiuoris*, reliquias conſeruet, tamen iam nimium quam ſenſibiliter nouæ cuiuſdam *peculiaris* craſeos ſpecimina exhibet, etiam in ſingulis ſuæ mixtionis portionibus, *pinguedine*, *mucilagine*, *terreſtreitate*, imo ipſa vſque *ſalſedine*,

ſedine, quæ *vrinoſæ* craſi craſſiori, a *vegetabili* indole plurimum alieniori, iam proxima penitus eſt, longe plus atque citius, quam quidquam vſquam in vegetabilibus: id quod ſuperius ſub *chyli* atque *lactis* conſideratione latius indicauimus.

Res quæ in corpore animali longe plurimum obuia, interim etiam longe minima ſiue cura, ſiue dexteritate exculta, aut detecta eſt, eſt *ſecretio pinguedinis*.

Sicut enim ſpeculatio illa de *ſacculis* quaſi quibuſdam in Omento, non ſolum per ſe & ſimpliciter rem parum exhaurit;

Dum neque vllam veriſimilitudinem adfert, aut ſolum relinquit, quanam ſecretionis ratione pinguedo in illos ſacculos *ſecedat*; *vbi* & *quomodo* ad talem ſeceſſionem prædiſponatur, quomodo in tam parua *mole* huius partis, tam *prompto*, & tam *largo* prouentu, qui exemplorum phænomenis quadret, ſiue *ſeparari*, ſiue præparari poſſit: & quibus tandem *viis* atque *mediis* ex *omento* in reliquum vniuerſum corpus diſtribuatur:

Breuiter, omnibus legitimi ſecretorii, & proprie quidem atque directe, imo ſpecifice, & priuatiue præ aliis, *ſecretorii organiſmi* requiſitis plane deſtituatur; nimirum *non* habeat *materiæ* proportionate ſufficientem *aditum*; *texturæ* ad peculiarem ſecretionis actum qualemcunque ſpecialem *apparatum*: denique materiæ a ſe ſeparatæ vllum idoneum *abitum*, & proportionatum diſceſſum: imo tota ſua & harum circumſtantiarum menſura, quantitatis effectus ſui, non poſſit decenter quadrare atque reſpondere.

Vt taceamus illas animalium ſpecies, in quibus nihil omento geminum reperitur, & tamen vel promptiſſima pinguedinis productio celebratur. *Aues* intelligo; de quarum aliquibus admiratione certe digna eſt, (niſi quidem pro friuola accipiatur, quam tamen conſtanter adſeuerant) aucupum obſeruatio, v. gr. de *alauda*, quod poſtquam veſperi probe ob-

ſaturata ad quietem ſe compoſuit, ſi ita noctu tempeſtiue capta iuguletur, pinguiſſima ſit omnium;

Si vero poſt plures horas, altero *mane*, quoquo modo deprehendatur, multo iam macrior: ſi per reliquum diem, adhuc macilentior: ſi per *crepuſculum* ſatur a paſtu, & ad quietem tendens, *ſubpinguis* quidem, ſed tamen ob nondum digeſtum atque diſtributum alimentum longe minus quam ſub *medium noctis* ſuccedentis. Ita etiam de auicula, quam cupediarii *Ortolan* vocant, notum eſt, quod vel vnius dei ſpacio ad tantum *pinguedinis exceſſum* perueniat commodi pabuli abundante obiectione, vt non ſolum tota cooperiatur pinguedine, ſed ita etiam vere obruatur, vt niſi detrahatur pabulo, aut liberis volatibus reddatur auicula, pinguedine oppreſſa ſuffocetur.

Praeterea videmus veluti portentoſam illam pingueſcendi promptitudinem inter quadrupedes in *porcis*, vtpote in quorum corporibus familiariſſimum eſt tantum pinguedinis colligi, & breui quidem omnino tempore, vt, ſi oſſa & recrementa ex inteſtinis detrahantur, reliquam vniuerſam corporis *carneomembranoſam* texturam (detracto humore) *pondere* multum ſuperet, nedum *menſura*.

Quibus omnibus certe rebus, tam largo, & tam prompto prouentui, omenti qualiſcunque organiſmus minime quadrare videtur.

Accedit autem omnibus hiſce difficultatibus illa inſuper non minus ponderis habens, quod reapſe non ſolum pinguedinis ſimpliciter, ſed inprimis etiam tam prompti atque copioſi illius prouentus, nulla aeque *vtilitas*, nedum *neceſſitas* vſquam compareat.

Dico *vtilitas*; cuius nimirum intuitu qualitercunque corpori ſimpliciter conducere videatur, vt *ſolideſcente* illa pinguedinis *coagmentatione*, atque *textura* peculiari inſtruatur.

Aliud autem eſt *vſus* pinguedinis; ſiue an pinguedo ipſa reliqua ſua craſi aliquem vſum in corpore ita habere poſſit, aut ſoleat, vt non ſimpliciter & abſolute omni fine careat: adeoque fortaſſe penitus magis præter naturam, aut vt ſimplex aliquod *recrementum* ita coaceruari atque ſeponi videri poſſit.

Hoc autem non ita ſe habere, non ita purum *recrementum*, omni poſitiuo *vſui* ineptum, eſſe ipſam pinguedinem, diluceſcit affatim ex eo, quod pinguedo, ſicut ex ipſa *abundantia* optimi nutrimenti colligitur, atque progignitur, ita etiam deficiente reliqua *nutrimenti copia*, imo vero *neceſſaria* etiam nutrimenti quantitate, ipſa iterum abſumatur.

Quorſum autem? & quoſnam in vſus? certe in *ſupplementum* reliqui nutrimenti deficientis: quæ quidem res vt notiſſima extra controuerſiam puto poſita eſt.

Præſtat interim hoc vti diximus, non *congregatione* illa ſua & *contextu* in ſolidum, aut peculiari *ſitu* circa has vel illas corporis partes; ſed potius reliqua illa ſua ad *fluiditatem* ſubeundam tenera atque *molli* conſiſtentia, qua *macrioribus* etiam alimentoſis, *mucidioribus* partibus, ita intertexitur, vt illæ hinc huius conſortio debitam conſiſtentiam tractabilem, inprimis ipſe *ſanguis ſulphuream* ſuam temperiem, inde nanciſcantur.

Vnde profecto minime negligenda eſt illa ab *Hildano* conſignata obſeruatio, quod in hominibus *fame* intermortuis, deprehenſum ſit, ipſam *medullam* ex oſſibus abſumptam fuiſſe.

Enim vero meretur omni modo aliquam conſiderationem *Medulla oſſium*, quadoquidem hæc non tantum ſola propemodum eſt talis ſpecies pinguedinis, quæ præ omni alia, circa quæcunque alia corporis loca, *certum* ſuum *poſitum* conſtanter ſeruat, idque in omnibus ſpeciebus & indiuiduis:

Sed etiam plane peculiaribus quibuſdam phænomenis, peculiarem ſecretionis aut certæ ſeceſſionis modum, quaſi

paulo luculentius innuere videtur, ad minimum magis, quam reliqua illa cuiuſcunque pinguedinis phænomena.

Certe enim eluceſcit in hac *medullari* ſubſtantia, inprimis in animalibus adhuc *iunioribus*, quomodo illa etiam velut vndique ingens commercium cum ipſo *ſanguine* habeat; vnde medulla in eiuſmodi iunioribus tota prorſus *cruenta*, & interſperſo ſanguine *imbuta* viſitur.

Neque hoc ſolum, ſed perennat vtique par conſtitutio etiam in *adultis* vſque ad quemlibet ætatis ambitum, vt ad minimum circa *capita* oſſium, arctioribus poris ſpongioſa, adhuc affatim *ſanguineus* talis influxus cum ipſa pinguedine ſinceriore *medullari*, commercium ſuum habere ſentiatur.

Cum autem *inſertio vaſorum* ſanguiferorum in ipſa oſſa, non in hæc *ſpongioſa* illorum *capita* contingat; (ſine dubio propter faciliorem in hiſce locis violationem ſub fortioribus motibus: tum etiam quod cum vaſa ad oſſa hic illic per ipſos muſculos tranſmittantur, horum autem ſitus paſſim magis mediam oſſium longitudinem tam ortu ſuo, quam tendinum termino, occupet;) diſcurrunt tamen vtique hæ ipſæ vaſorum ramificationes ad iſta oſſium loca, nempe *capita* ſpongioſa.

Vt verum fateamur, non eſt tanti in medicina *medullæ* conſideratio, aut ſi etiam aliqua eſſet, parum certe lucis promitteret *generationis* ipſius methodus atque ratio, vt propterea de his rebus prolixum eſſe neceſſe ſit: Interim ſeparationes has veluti primigenias ipſius pinguedinis, re vera directe ordinarie ad *medullæ* geneſin, imo *per illam* fieri, & inde quicquid *abundantius* gignitur, in reliquum corpus diffundi, veriſimile duco:

Idque hoc maxime argumento, quoniam reliqua quidem vniuerſa pinguedo, minus *certi*, *ſtati*, imo *deſtinati*, eſt prouentus; *medullaris* autem contra, *poſitiue*, tanquam vera *pars*, ad corporis conſiſtentiam pertinet.

Niſi

Niſi quidem etiam per longe *ſimpliciorem* quandam ſecretionis rationem, pinguedinem a reliquo ſanguine *ſecedere* veriſimilius videatur:

A qua quidem ſententia tanto minus alienus eſt animus, cum *ſeceſſio* ſimpliciter ipſius pinguedinis, a reliqua humorum craſi, res videatur promptiſſimi ſucceſſus; quandoquidem vere *pinguis* ſubſtantia, a reliqua, quantumcunque ſimplicius *aquoſa*, notiſſimis promptiſſimis diſſidiis vtriuſque huius craſeos innititur:

Separata autem ita ab intimiore nexu cuiuslibet alterius materiæ pinguedo, vti propria ſui teneritudine etiam valde ſubtiles *meatus penetrare* valet, vt in charta & membranis videmus:

Ita ſimplici etiam *tranſſudatione* a ſpiſſioribus reliquis humiditatibus ſegregari poſſe, a veritate nihil abludere putamus. Roborat autem hanc coniecturam, illud ipſum inprimis, quod hæc promptior atque copioſior ſeceſſio pinguedinis, inprimis conſpicua ſit circa *teneriora* vaſa tam *ſanguifera*, quam *lymphatica*, & inprimis quidem hæc poſteriora.

Magnopere vero hanc etiam ſimplicem *tranſſudatoriam* ſecretionem, adiuuare videntur ſubtiles *membranaceæ* partes, quæ dicta talia vaſa, tam inſigni pinguedinis ambitu conſpicua, ambire ſolent.

Dum enim hæc eminente illa ſua texturæ *denſitate*, non niſi ſumme tenuibus humidis particulis tranſitum concedunt: inprimis dum velut originaliter atque perenniter *humiditate* imbutæ ſunt: fit ita, vt ex vtriſque ſimul tranſudantibus, *pinguibus* & *humidis*, *humidæ* quidem per vias eadem ſubſtantia iam penitus *imbutas*, latius diffuſæ ſerpant; *pingues* autem, vt ab *humiditate* iam ſponte diſſidentes, imo ab illa inſuper *relictæ*, dum hæc dilabitur, in illo loco ſubſiſtant: poſtquam vtique *humectatos* meatus ſolo fluxu, ſine aliquo vrgente impulſu, proſequi & penetrare non valent. Filtrationis exemplo.

Quic-

Quicquid autem interim huius ſit, certe nullus *nudus phyſico-mechanicus* conceptus exhaurit tam *ſeparationis*, quam *aſſeruationis* iam ſeparatæ pinguedinis, veras conditiones, quales etiam ſola ſimplex *αὐτοψία* offert.

Nempe minime ita ſimpliciter ſiue effuſa, ſiue *confuſa*, ſiue quoquo modo *fuſa* vſquam *hæret* pinguedo; ſed omnino *textis* peculiaribus incluſa, diſtributa, diuiſa, & diſgregata, ſpectatur.

Quod quidem minime a ſe ipſa habet, ſed plane ab alia *efformatione*, atque *texendi* compote energia: ſicut ea res tanto manifeſtior eſt in craſſiſſimis etiam pinguibus *textis*, *lardo* inprimis, quod totum penitus *ſubtextum* atque innumerabili *fibroſitate* tenerrima interſeptum eſſe, *αὐτοψία* monſtrat.

Suffragari autem poteſt ſententiæ noſtræ, de *modo ſeceſſionis* pinguedinis cum tenui *aquoſitate*, quæ etiam vlteriorem iſtius peculiarem reſtitationem promoueat, phænomenon illud merito notandum, quod nullus habitus corporis ad *prouentum* pinguedinis abundantiorem aptior ſit, quam ita dictus *phlegmaticus*.

Nempe tam *humorum* craſi, quam *partium* humoribus ita imbutarum, temperie magis *aquoſa*, inſtructus.

A qua ipſa diſpoſitione, & inprimis iam ſupra notata illa, ſimpliciore, adeoque etiam tenuiore aquoſitate, eſt peculiaris ille euentus in *fœminino* ſexu, quod hic præ *virili* longe familiarius, imo vero ſpecialius, ſeu *ſpecifice* quaſi, tum ad reliquam *molliorem*, turgidulam, ſucculentiorem, breuiter *humidiorem* texturam, pronior ſit:

Imo indidem etiam præter naturam, vel ad *aquoſos tumores*, vel ad ſimplices *exſiccationes* promptior:

Tum etiam ad *pinguedinem*, ſiue vti vulgo loquuntur *corpulentiam*, præ viris plerumque facilior.

Quemadmodum autem de *generatione* atque prouentu pinguedinis, ita parum certi innoteſcit, ita tanto minus nota

eſt

eſt ſpecialis aliqua methodus *conſeruationis* eiuſdem, niſi quidem vel ſimplex illa continua *tranſcolatio* aquoſæ tenuioris humiditatis hic ſatisfacere poſſit:

Vaſa enim de reliquo *peculiaria* pinguedini ſeorſim *propria* dicata eſſe, iuſtiſſimum dubium eſt ex eo, quod etiam in eadem *diffuſisſima*, vt in *porcis*, nihil tale ſingulatim conſpiciatur, ſed ſolum *ſanguifera* & *lymphalia communia* vaſcula, tum ad cutem, tum ad reliquas principales corporis partes pertinentia, per illam *excurrere* magis, quam *diſcurrere*, conſpiciantur:

Omnino autem, quicquid etiam per ipſam pinguedinem, veluti priuatim atque proprie *diſtribui* videtur, oppido *parum* ſit.

Illud notatu non indignum puto, quod homines *ſiccioris* habitus corporis, ſicuti propter *magnitudinem* vaſorum ſuorum vniuerſalem, ab illa ſecretione pinguedinis tranſudatoria, de qua ſupra diximus, alieniores eſſe videntur;

Imo forte etiam ipſa *ſubſtantia pinguis* ſanguini ipſorum firmius *immixta* hæret: ita apparet in ipſis peculiaris quædam *excretio ſubpinguis*, per vniuerſam peripheriam corporis, cum *ſudore*; vnde re ipſa, non ſolum ſuperficies corporis ipſorum veluti magis *ſubnitida* eſt, ſed ab inhæreſcente illa ſubſtantia etiam ſenſim *color* quidam *ſubfuſcus* ſubnaſcitur, quem acria *lixivia* abſtergunt, ſimplex autem *aqua* nequaquam, ſed hæc potius ipſum *obfirmare*, aut certe velut *expolire* apparet, vnde etiam vulgi dicterium: **Je mehr ſie ſich waſchen/ je ſchwärtzer ſie werden.**

Obiter quidem, cum hæc mentio *coloris* inciderit, attingere licuerit ſingulare illud phænomenon *coloris* ſpecialiſſimi in *Aethiopibus*.

Quem ſicut a *ſolis ambuſtione* ortum ſuum ducere, nemo facile hodie amplius ſibi perſuaſerit; cum & in *Europa*, & ipſa *Septentrionali* eius parte, *Aethiopas* ſibi ſimilem prolem progi-

gnere: & in omnibus *Africæ* regionibus *albos* gigni: In *America* vero etiam, tam ſub *æquatore* quam alibi, ita diuerſam eſſe propagem *nigrorum* atque *fuſcorum*, notum ſit: adeo vt inde ſatis dilucescat, quod peculiaris *gentis intimior* potius hæc ſit *indoles*, quam vt ab *externa* aliqua cauſa originem ſumeret:

Ita *confirmari* tamen huius coloris ſucceſſum ab ipſa quadam, e *ſanguine* huc depoſita, & magis magiſque *augeſcente* ſubſtantia, veriſimile videtur ex eo, quod hi homines non ita vti poſtea in libero aëre maturius euadunt, exquiſite nigri *prognaſci* memorentur: ſed ſolum *intenſe rubicundi*, qui *rubor* non niſi *pededentim*, ſequentis temporis ſucceſſu, in magis magiſque *obſcuram*, & denique nitide *nigram* prorſus illam tincturam progreditur.

Cæterum meretur fortaſſis hæc ipſa res aliquam memoriam, ad diſtinguendum illum caſum, qui noſtra adhuc ætate obtigiſſe fertur, vt *fœmina* nigrum infantem enixa, in dubium adduceretur, an ex *obuerſatione* ſolum, an vero *conuerſatione Aethiopis* hunc talem concepiſſet:

Veriſimile enim eſt, quicquid tale e *ſola imaginatione* ſubnaſcitur, ſi non exquiſite in *ſummo* gradu (quod quidem etiam in aliis *næuis* non fieri notum eſt) tamen aliquo *magis eminente* gradu, euenturum eſſe, quam ſimpliciter *tali*, qui genti huic in ſua natiuitate *proprius* eſt.

Cæterum *alborum* etiam, vt loquuntur, nempe *Europæorum* hominum, intuitu *coloris*, vti vulgo loquuntur, *viuidi*, nempe *rubelli*, ea etiam eſſe ſolet differentia, vt plurimum quidem coloris huius exhibeant ita dicti *ſanguinei*; & poſt hos proxime *Cholerici*: *Melancholici* dicti pallide rubicundi coloris habentur, ſed *ſubfuſci* tamen apparent: *albi* reuera, ad oppoſitionem *melancholicorum*, & *pallidi*, ad diſtinctionem *rubellorum*, ſunt *phlegmatici*.

Sunt interim integræ quaſi gentes hac etiam leuiore coloris diuerſitate conſpicuæ, ad quam magis veriſimile eſt, quod

quod *Solis* feruor, & vrentis *frigoris* vis, alibi *poſitiue*, alibi *priuatiue* concurrat.

Ita enim *Hiſpani* inprimis, deinde *Galli*, tandem *Itali*, *fuſci* coloris diuerſitate diſſident a magis ad *ſeptentrionem* disſitis.

Sicut autem etiam hi *ſeptentrionales*, ante omnia autem ex his illi, qui *ſiccioris* ſunt habitus, obuerſatione in feruido ſole, & concurrente inprimis qualicunque *ſudatione*, etiam paucis diebus ad ſimilem cum iſtis *colorem* perueniunt:

Ita nihil ignotum eſt quod etiam iſtæ gentes, quando vel in *frigidiores* regiones tranſeunt, vel in ſua quoque patria ſolis feruorem curioſius vitant, *albedine* ſatis conſpicua, aliis *albis* gentibus minime cedant.

Alia vero eſt coloris diuerſitas, longe magis peculiaris atque ſpecialis in *oculorum* colore; *iride* nempe ita dicta, ſeu *choroidis* tunicæ anteriore, adeoque *conſpicua* parte, quæ in aliis *cæſium* ſeu *ſubcœruleum* colorem repræſentat, in aliis autem *fuſcum*.

Vbi quidem certum eſt, *fuſcum* illum veluti *proprium* magis eſſe *meridionalibus* & *orientalibus*; *cœſium* autem *ſeptentrionalibus & occidentalibus* notioribus, *Europæis*.

Interim, ſicuti recentior experientia monſtrauit, quod ex *alborum Europæorum*, & *nigrorum Afrorum* connubiis, *mixtum* genus oriatur *fuluorum* hominum; ita *connubia* etiam illud hic poſſunt, vt ex illis, qui *fuſcos* habent oculos, & qui *cæſios*, non tam *media* quædam, & veluti *mixta*, coloris ſpecies prodeat, ſed reapſe alii ipſorum infantes, *cæſium* illum, alii *fuſcum* colorem ſequantur:

Ita notabilis pariter eſt ſpecialiſſima illa peculiaris *idea* certarum *familiarum*, imo ex illis ſubnatarum *gentium*, quæ *pura* ſua propagine ab omni *peregrina* miſcela abhorrente, peculiarem quandam *gentilitiam ſimilitudinem* retinent, prorſus ad oculum conſpicuam.

Teſtes ſunt huius rei maxime inſignes *Iudæi*, qui adeo peculiare quiddam habent, vt omnes propemodum noſtrates illos facile dignoſcant:

Sicut etiam inter Criteria vulgo nota de *Iudæis*, illud peculiariter eſt, quod nemo fere illorum *candidiores* habeat capillos, ſed vel *nigricantes*, vel *rubros*.

Alterum ſpecimen exhibent *Chinenſes*, qui peculiari *oculorum paruitate*, tam quantum ad *aperturam*, quam *corneæ* ambitum, inſtructi ſunt.

Simos Aethiopum *naſos*, & *labia* retrorſum inflexa, imputant aliqui hiſtoricorum *arbitrariæ* matrum *efformationi* per compresſiones: quod quidem in *naribus* veritati non abſimile eſt, in *labiis* autem minime gentium: minime omnium autem quidquam horum in *Capillis*: Vtut hos *non omnes* nigræ gentes ita *breues* atque *criſpos* habeant &c.

SECT. I.

MEMBRVM. VIII.

DE DIVERSITATE CORPORIS ET ACTIONVM SECVNDVM SEXVM.

DEductis hucuſque quæ ad hominis in ſe ſpectati *ſubſiſtentiam* incorruptam pertinent, ſupereſt vt pauca adhuc dicamus de diuerſitate ſecundum SEXVM.

Differunt autem MAS & FOEMINA euidentisſime quidem *organorum* peculiarium diverſitate, quibus *generationis* negotium peragitur; ſimul tamen etiam aliis quibuſdam circumſtantiis, quæ animum circumſpectius aduertentibus, minime etiam incognitæ ſunt.

Sunt autem ex his præcipue, maior in *fœminino* ſexu *ſenſibilitas*, tam in *corpore*, quam in ipſo *animo*.

Sen-

Senſibilitas illa in *corpore*, partim *ſecundum naturam*, varios *iucunditatis* affectus complectitur; partim *præter naturam*, fundamentum conſtituit ad promptiores *extraordinarias commotiones vitales*, ſolito fortiores, ad excutienda impedimenta & pericula quæcunque, circa *vitales* ſanguinis *diſtributiones* & *progreſſus*:

Vnde quidem inprimis *hypochondriacis* commotionibus *Spaſticis*, quæ ad excutienda impedimenta *debiti progreſſus* ſanguinis tendunt, & *promtiores* ſunt, quam ipſi viri, & *fortius* ac *impetuoſius* illas exequuntur.

Peculiaris antem penitus fœminis, præ viris, ineſt *animi ſenſibilitas*, & promptitudo æque atque vehementia ad quælibet πάθη:

Inprimis autem *metum*; & *otioſiorem* potius, quam *laborioſam* vitæ rationem.

Sicut autem re vera etiam variæ illæ *corporeæ* Senſibilitates, eiuſmodi *animi indoli* ſuperſtructæ eſſe apparent, vt *propterea* maxime, & promptus & vehementior etiam *ſpaſticus* varius ſuſcipiatur, *motus*, quia *metus* damnorum impendentium eſt maior.

Si qualemcunque longinquiorem rationem quorumlibet παθῶν, & promtitudinis *ſexus fœminini* ad eadem, integrum eſt proſpectare, fas fuerit illam quærere in ſexus huius *fine*, ſeu vera *deſtinatione*, nempe *generatione*.

Sicut enim *pathemata* illa *animi*, in *tribus* forte *ſummis generibus* conſiſtunt, *iucunditate*, *metu*, & *inconſtantia*; videtur vtique *iucunditas*, & quæcunque ad illam reſpectant, fundari in intentione ad *amorem*, & eius ſupremum effectum, *generationi* dicatum.

Meticuloſitas, omni modo non iniuſta eſſe videtur in eiuſmodi indiuiduo, quod *non ſibi ſolum*, ſed *tenerrimo* etiam *alii* indiuiduo *proſpicere*, *cauere*, & quia facile *externæ* iniuriæ obtin-

gere & grauiter nocere poſſunt, illi etiam non iniuria *metuere*, videtur.

Inconſtantia illa in *vna* quacunque re, reſpectum etiam aliquem habere videtur ad *pluralitatem* concipiendorum *fœtuum*, quandoquidem non *vni* ſoli, ſed *pluribus* vtique concipiendis deſtinatæ videntur fœminæ.

Ita etiam *otii* maior amor, propter *curam* tam in *vtero gerendorum*, tranquillius & ſecurius, fœtuum: quam in lucem editorum neceſſariam omnino velut *aſſiduam inſpectionem*, *fomentationem*, *tutelam*.

Meretur autem re vera non vltimo loco inter differentias haſce *fœminei* ſexus a *virili*, etiam connumerari *textura* omnino corporis longe *mollior*, *laxior* & *infirmior*, fœminarum præ viris:

Quorſum etiam pertinet ſupra, vbi de temperamentis, a nobis allegata illa maior mollities *humida*, *aquea*, præ virili ſexu.

Specialiſſima omnium diuerſitas (quamlibet adhuc manifeſtius reliquo generationis negotio abſoluendo, nempe nutritioni fœtus, ſymbolum ſuum conferens,) eſt *directio* illa peculiaris *ad vterum*, ſanguinis; quæ dum *vacuo* a fœtu *vtero*, *deſtinationem* ſuam non adſequitur, *ſtatas* per ipſum vterum *eruptiones*, imo verius *exonerationes*, ſubit, adeoque *Excretionem ſanguineam* format.

Alias a corpore *exquiſite ſecundum naturam* conſtituto aliena eſt omnis excretio *ſanguinis ſincera*.

In fœminis autem, fit illa etiam, *vere ſecundum naturam*; quandocunque infantem non *nutriunt*, inprimis *in vtero*, vel etiam *extra* vterum, lacte ſuo.

Hæc autem *excretio ſanguinis* habet inprimis illud peculiare, vt *cum pubertate* fœminina ſeſe exſerat;

Illo inquam tempore, quo *conceptioni* idoneæ fiunt fœmellæ:

Et

Et *deſinat* etiam iterum, ac euaneſcat, quo tempore fœminæ *concipere deſinunt*.

De quo quidem negotio iam ſupra dixi ſententiam, quod nimirum non ita accipiendum cenſeam, quaſi *concipiendi energia* deſinat, *quia menſes* deſinunt: Sed *contra*, *menſes* deſinant, quia *concipiendi energia* aut *intentio* deficit:

Concipiendi autem energia deſinat, quia *proprii corporis ſtruendi*, vlterior vegeta *intentio* & energia ceſſat.

Sicut itaque hæc vlterius *proprium* corpus exſtruendi *intentio* deſinens, etiam intentionem *alterius* corporis exſtructioni velificantem, tanquam iuſta quadam negligentia, tollit; ita omittuntur tanto iuſtius etiam illi *apparatus*, qui magis adhuc eminus his ipſis negotiis ſuccurrere debent, atque ſubſervire.

Conſiſtit autem hoc negotium, excretionis huius *ſinceræ* ſanguineæ, in eo, quod fæmellæ 13. aut 14. annum agenti, e *genitalibus* effluere incipiat ſanguis; & hoc quidem, ſi reliqua recte ſeſe gerunt, *tranquille*, *moderate*, quantum ad fluxum ſimpliciter, *modice*, quantum autem ad *ſucceſſum* eius, non ita *parce*, ſed ſatis *largiter*:

Dum nimirum ad *aliquot dies* continuari ſolet hoc profluuium; in aliis *ſex*, in aliis *ſeptem*: & omnino *legitime*, neque multo minus, neque plus, quam tot diebus.

Exſerit ſe vero huiuſmodi fluxus magis ordinarie, adeoque veluti magis *legitime*, ſub *lunæ* inſignibus mutationibus, *plenilunio* aut *nouilunio*.

Reuertitur etiam ſtato huiuſmodi tempore.

Seruat tamen illum *ambitum*, vt octiduum illud, quo ipſe fluxus erumpit atque durat, cum tribus aliis ſeptimanis menſem totum abſoluat:

Adeoque ab vna eruptione ad alteram equidem plenus *menſis* exeat; ita tamen, vt tempus *durantis* etiam *fluxus* ſimul complectatur:

A qua

A qua periodo etiam vulgo *menſtruus fluxus* appellatur.

Dixi alias peculiari *programmate*, quid ſuſpicer de hoc tali circuitu; nempe quod ille mihi videatur *rationem* quandam *Criticæ periodi* fouere.

Sicut enim reliquæ *Criſes*, *ſeptenariis* dierum ita circumſcribi ſolent, vt plurimum *vrgentes* noxiæ materiæ *ſeptimo* die eiiciantur;

Quæ non adeo *activæ* nocendi energiæ ſunt, *decimo quarto*: quæ plurimum *mitiores* ſunt, aut fiunt *vigeſimo* demum, aut *vigeſimo primo*:

Ita cum præſens etiam negotium excretionis huius ſanguineæ, equidem intentionem excernendi, omni modo firmam & conſtantem ſequatur atque ſeruet; interim nihil æque valde neceſſarium *vrgens* foueat, aut complectatur: fieri ita arbitror, vt hæc *eccriſis*, longiſſima illa ſolitarum periodorum menſura inſtituatur, eamque adeo ſeruet & ſequatur.

Lunæ namque mutationibus, licet forte per initia hic aliquid tribui poſſit; conſtanter tamen illam hic nullum abſolutum *dominium* habere, ſed potius magis & ſimplicius alteram illam *ſeptenorum dierum* menſuram, argumento peculiari eſt illud, quod multæ ſint fœminæ, quæ minime ſecundum dictas has *lunares phaſes*, bene tamen interim ſecundum *menſtruos dierum numeros*, ita purgantur, vt ſub *initium quartæ* ſeptimanæ erumpat ſanguis, *per illam* ipſam fluat, & *poſt tres alias* quietas, pariter iterum ita reuertatur, & hoc identidem ita continuet, qualiſcunque de reliquo ſit Lunæ ſtatus.

Interim verum etiam illud eſt, quo magis cum *præcipuis Lunæ phaſibus* conſpirat, eo melius ſuccedere.

Quamuis autem in fœmellarum talium reliqua, exquiſite optima ſana conſtitutione, hæc excretio ſanguinis, ita ſatis communiter, cum vix ſenſibili quacunque reliqui corporis *alteratione* ſuccedat;

Nun-

Nunquam tamen euenit ſine ſatis manifeſta quadam reliqua ipſius *ſenſibilitate*, velut *a poſteriori*; vt nimirum fœmellæ ita affectæ, ſi non æque *ante* fluxum, aut *dum* ipſe erumpit, tamen *ſub fluxu* hoc, & *animo* magis *faſtidioſo* eſſe obſeruentur; & ipſo *corpore* v. gr. *frigoris* inprimis, vel etiam maioris *caloris*, vices, & promptius *perſentiſcant*, & *incommodius* ferant.

Tanto magis autem exſerunt ſeſe concurrentes ad hanc excretionem peculiares circumſtantiæ, quando iam paulo *impeditius* ſuccedit; quod nempe ſatis prompte fit, per *ſpiſſeſcentiam* ſanguinis iuſto maiorem:

Quæ quidem ex *abundantia* ipſius, per *edacidatem*, & *otioſiorem* atque *ſedentariam* vitæ rationem, res huic ſexui familiariter vſitatas, ſic ſatis prompte cooritur; ſimulque *placidum* & veluti *tacitum*, ſucceſſum, immediate turbat:

Ita neceſſarii fiunt ſenſibiliores quidam tales *conniſus*, quibus ſanguis difficilius mobilis, ad teneriores tales vias & exitus, melius *adigatur*, imo per eoſdem *exprimatur*.

Velificatur huic negotio ſupra ſub *circulatione* ſanguinis citatus, *Motus Tonicus* mollium mobilium corporis partium, cuius interuentu ſanguis tum ab vna *regione* ad alteram comprimi, tum fortiore huiuſmodi *vibratiua preſſione*, etiam per vicinos meatus *exprimi* poteſt.

Cuius proinde rei documenta, in his etiam perſonis ita conſtitutis, manifeſto ſeſe exſerunt; vt nimirum in reliquo quidem corporis ambitu *denſationem* ſenſibilem percipiant, qua humores maiore quantitate *ad interiora* conſtringantur:

Quem actum proinde *exterioris* corporis peripheriæ *calor* detepeſcens, *color* palleſcens, *vaſorum* ſanguiferorum in his locis *exinanitio*, & velut euaneſcentia atque *diſparitio*, imo totius habitus corporis quædam veluti *macilenta atque tabida extenuatio*, comitantur.

Intus autem in corpore, in *pectore* quidem *anguſtiæ*; in *abdomine* vero *tenſiones*, *preſſiones*, *micationes* atque *vibratiuæ*

 moti-

motitationes, quæ ſubinde ad *torſiones* vſque progrediendo, non ſinunt ignorare, quid *Motibus* hic agatur.

Vnde quidem ſatis diluceſcit, quomodo hic ſanguinis *excretorius motus* in his ſubiectis, & hiſce locis *actiue* peragatur; quod, ſicut ex illis ita plane *ſtatis* reuertendi *periodis* ſatis elucet, ad quas ſimpliciter *mechanicam* vllam cauſam, ſiue exquiſitiſſimæ *quantitatis*, ſiue ſpecialiſſimæ *qualitatis*, v. gr. grumoſitatis *obſtruentis*, nemo in terminis quæſtionis de *ſtato* exquiſite tempore, & *tali*, quale humanum corpus eſt, *machina*, facile in animum admiſerit:

Inprimis cum hic *progreſſus* atque *ſucceſſus* etiam ſub manifeſtis quantitatis *ataxiis*, *æqualitatem* ſuam non omittat, v.gr. ſub notabili appetitus diminutione, imo *inedia*, ſanguinis etiam vel ſpontaneis *profuſionibus*, vel artificialibus *imminutionibus* prægreſſis &c.

Quantumlibet autem etiam hoc *ſtatum tempus* expreſſionis huius *commouendæ*, ſic ſatis probat, quod *actiua* potius quædam cauſa ſubſit, quæ ad *expulſionem* talem, vniuerſum *apparatum* ita inſtruat; præterea etiam ipſe *modus* expulſionis per *preſſiones* idonearum partium conſpirantium, *actiuitatem* talem ad excernendum ſatis demonſtret:

Confirmat tamen hoc adhuc inſuper etiam ipſe *finis* atque *ſcopus*, *propter* quem hæc expulſio in effectum deduci ſic ſatis manifeſto apparet.

Nempe nullum eſſe putamus dubium, quod fœmina proprie (*phyſice*) facta & conſtructa ſit, ad *ſpeciem propagandam*;

Quod etiam, vel inde confirmari apparet, quod fœmina *ſana*, a tempore ſemel impetratæ pubertatis, (ſub proprii nempe ſui corporis perfectione,) *ſemper* & *perpetim idonea* ſit ad infantem vel *concipiendum* atque *geſtandum*, vel *nutriendum*:

Huic ſcopo neceſſarius eſt maior *prouentus* in fœmina *nutrimenti*, quam qui directe atque ſimpliciter ad ipſius *propriam* ſuſtentationem ſufficeret;

Cum

Cum autem, vti modo dictum, fœmina perpetuo ad hanc nutritionem ſiue *embryonis* ſiue *infantis* deſtinata ſit, obtingit etiam illi propterea talis proportionate abundans *prouentus* nutrimenti, infanti etiam ſuffecturus.

Quando vero iam infantem neque *geſtat*, neque *nutrit*, & tamen *nutrimentum* ita largius retinetur, facile fit, imo vero fieri aliter non poteſt, quin bona eius portio in ſanguinem abeat, *ſanguis* inquam *fiat*.

Hic, cum eiuſmodi *excedente quantitate Vitali* ſui *motui* inſigne præiudicium adferat, vti mox monſtrabimus:

Eſt vtique *ſimpliciſſima*, adeoque naturæ adhuc conuenientiſſima, via atque *methodus*, illud quod ita abundanter ſubnaſcitur, directe & *ſimpliciter*, per modum nudæ ſinceræ *euacuationis*, iterum *exonerare*.

Vti vero ſubſtantia illa, e qua hic abundans ſanguis ſuccreuit, immediate antequam ſanguis fieret, ad *vterum deſtinata* fuerat;

(Ad *mammas* enim in ſtatu adhuc *remotiore*, vt adhuc ſimplicior *chylus*, tranſmittitur:)

Ita adigitur etiam ipſe *ſanguis*, ex illa factus, ad hunc *eundem locum*, vt ibidem exoneretur.

Notæ vero de reliquo ſunt antiquæ næniæ de huius ſanguinis *directa & abſoluta ſpecifica impuritate*, *veneno ſitate*, breviter, ſpecialiſſime diſtincta *indole* a reſidua ſanguinis vniuerſa maſſa.

Exſpirauerunt illæ propemodum, poſtquam detecta eſt ſanguinis *circulatio*, ſeu indifferens eius ad quaslibet partes circuitus.

Incondita etiam, vti fere paſſim in phyſicis, eſt circa hanc rem allegatio, imo vero potius *explicatio* intempeſtiua, Legis Moſaicæ circa hoc negotium propoſitæ, vtpote cuius *phyſicus* ſenſus nihil deterius infert, quam conſona altera lex, quæ qualemcunque *emanationem vlceroſam*, imo propemo-

dum *ſanguinis* contactum intimiorem aut cupidiorem, abſolute, *impuritatis* damnat, & *reatum* e ſanguine contrahendum denunciat:

Præterea facilior forte hinc colligi poſſet ſenſus atque ſcopus moralis, circa prohibitam cum menſtruata cohabitationem; quoniam tali tempore, quo actiua ex his partibus expulſio viget, omnis *effectus* cohabitationis, tanquam notorie *irritus* atque adeo totus actus ſimpliciter *friuolus*, exiſtat.

Interim, quod ſanguis etiam ſimplicior, dum ad has partes copio ſius adigitur, & per eaſdem ita *tranſpellitur*, in indiuiduis ad *res venereas* aliunde *procacioribus*, per commotionem qualemcunque ſeminalis *orgaſmi*, *impreſſionem* aliquam ſuſcipere poſſit, abſolute quidem negare non contendo:

Interim certe vulgares illas fabulas, de varia præſentiſſima atque vehementiſſima huius generis *efficacia*, quenquam facile in animum admiſſurum eſſe, minime ſpero: ſicut etiam commentum illud de *ſpeculorum ex obtutu menſtruatæ*, corruptione, ne quidem fatua ancilla crediderit.

Cæterum ſeruat hic fluxus, quando omnia reliqua ſatis exquiſite ſeſe habent, illum vtique etiam conſtantem ordinem, vt *quamdiu* etiam fœmina infantem ſanum atque vegetum *lactat*, & diæta vtitur tam *temperante* circa quantitatem, quam *temperata* circa qualitatem aſſumtorum, fluxus hic *tantisper* ceſſet:

Adeoque hoc ipſo etiam conuenienter ſeſe gerat *finibus* ſuis.

Non placet autem prolixe repetere, omnino vero prudenti conſiderationi commendare, quæ & in hac ſectione, & iam ſupra de *energia a priori* indicata ſunt, de *tempore*, quo hæ exonerationes *ceſſant*:

Et quod illa *ceſſatio*, per allegatas ſolidas rationes, omnino non tam *cauſæ* efficaciam habeat, quam *effectus* potius:

Nem-

Nempe, dum *intentio* omnis concurrendi ad fœtus nutritionem deponitur, etiam *apparatus* eo pertinens, & omnis *euentus* illum alias conſequens, eo ipſo ſimpliciter *omittatur*, *a poſteriori*, depoſita *intentione a priori*.

Supereſt, vt aliqua dicamus de illis *Vaſis*, per quæ hæc excretio celebrari videatur.

Sunt non ita pauci, qui, dum ex *intima vteri* capacitate menſtruas excretiones erumpere arbitrantur, vaſa etiam alia hic non æque admittant, quam *directe* & ſimpliciter *vterina*, quæ *hypogaſtricorum* ſodales, *iliacorum* autem internorum *ſoboles*, ſunt.

Cum autem *vterus vacuus*, & in tota ſua mole valde *paruus* ſit; & conſiſtentia ſua *ſpiſſus*, *denſus*, imo *durus*:

Vaſa præterea hæc, ad ipſum directe tendentia, eo ipſo tempore, vel circa ipſam extremam eius *ſuperficiem*, ne dum intimam ipſius exiguam *cauitatem*, certe exiguæ *capacitatis* exiſtant:

Præterea in reliquo vniuerſo corpore nullum ſit exemplum, ne quidem *præter naturam*, quod per tam *ſpiſſa* interſtitia, aliqua ſaguinis eruptio penetret:

Difficilius propterea certe eſt credere, quod hoc vno loco tale quicquam ita ſolenniter contingat. Et hoc quidem inprimis, cum aliæ adhuc viæ præſto ſint, quæ non ſolum, *a priori*, *aptitudinem* ſuam ad huiuſmodi negotium inſignem exhibeant; ſed etiam *a poſteriori*, a variis conſpirantibus effectibus, tanto, magis hanc ſui *indolem* & *vſum* confirmare appareant.

Sunt hæc ipſa vaſa, quæ ad *ceruicem* atque *collum* vteri porriguntur, a vena *hæmorrhoidali*. Ex his enim effuſiones iſtiuſmodi fieri, innuere videntur *ſequentia* diuerſa phænomena.

Primo enim, contingit non ita raro, vt ſanguinis non ſolum lenis, qualis *menſtrua* eſt, emanatio; ſed omnino *profuſio* larga, eueniat, ipſis etiam *grauidis*, ſine fœtus detrimento:

to: cuius rei exempla non ex alienæ fidei hiſtoria, ſed propria experientia habeo inſignia.

Secundo, quod etiam in aliis fœminis, exemplis minime infrequentibus, tales *menſtruæ hæmorrhagiæ* contingant, cum eiuſmodi grumis quoque ſanguinis, quales *capacitas* vteri *fœtu vacui*, vel decimam partem non admitteret: nec *orificium* eius emitteret; ne quid de eo dicam, quod hoc orificium, ſub talibus caſibus, tactu conſtanter deprehendatur clauſum:

Tertio, *a poſteriori*, quod tam præſentiſſimus ſit *conſenſus hypochondriorum* cum vtero, & inprimis directe cum *menſium* negotio.

E quibus vniuerſis circumſtantiis mihi quidem longe veriſimilius videtur, quod menſtruus ſanguinis fluxus potius erumpat ex illis *hæmorrhiodalibus* venis, *venæ portæ* propaginibus, quam aliis vteri vaſis:

A quo mutuo conſenſu tanto facilius proficiſci poſſe putamus, non ſolum ante dicta illa *hypochondriacorum* impedimentorum in ipſos *menſes* præſentiſſimam conſpirationem:

Sed etiam *viciſſim*, *menſtruæ* euacuationis violatæ, præſentiorem energiam, & communicationem veluti noxiam, in *hypochondriacæ* diſtributionis ſanguineæ integritatem.

Quemadmodum autem merito memori plane mente ſeruatur Euacuationis huius *ſincere* ſanguineæ *vtilitas*, imo quaſi *neceſſitas*;

Neque vero minus eiuſdem etiam *ſpontaneus*, toti ſexui *ordinarius*, adeoque recte etiam ipſi *debitus* iudicandus, exonerationis *modus* atque *motus*, conſiderationem prudentem omni modo meretur; ita placet ea, quæ circa huius muliebris excretionis negotium hactenus allegata & ad explicationem eius vſurpata fuerunt, adhuc ſemel veluti de integro perluſtrare:

Idque propter rationes omnino prægnantes, quarum eximium momentum, fortaſſis etiam ſub ipſa deductione ſtatim

tim eluceſcet, velut *a priori*, in ipſa adhuc præſentis noſtri inſtituti tractatione, *ſtatus* nempe etiam *ſecundum naturam*:

Quemadmodum *a poſteriori*, ſuma penitus eſt huius contemplationis, non magis *vtilitas*, quam re vera abſoluta *neceſſitas*, ad intelligendum primum *gradum*, imo veluti *greſſum* atque *paſſum*, ad declinationem ſtatus *naturalis* ad *præternaturalem*:

Et quidem, *primo ſimpliciſſimum*; mox vero *ſecundo*, *locupletiſſimum* & variis vlterioribus commotionum ataxiis fœcundum:

Et hoc, *tertio*, etiam perpetuo ſub iuſti alicuius *ſcopi* atque *finis*, *vitalis*, *ſalutaris*, vero reſpectu; materiarum talium reliquæ refractariæ diſpoſitioni, omnino *reſpondente* atque quadrante.

Quod ipſum, ſicuti verum atque ſolidum fundamentum eſt, veræ & realis *Pathologiæ* plurimorum *affectuum*, & inprimis *phænomenorum* adhuc plurium; adeo, vt citra hanc, nihil niſi alienum a veritate, & erroneum, de talibus agnoſci aut concipi poſſit:

Ita præbet etiam verum atque ſolidiſſimum fundamentum *Therapiæ*, & *Methodi medendi* vere rationalis atque naturalis.

Recte itaque ordine nos facturos, eiuſque rei omni modo nobis incumbere ſolertiorem demonſtrationem, iudicamus; vt innoteſcat luculenter, quam *ſolenni*, more atque via, hoc ita euenire poſſit, vt *Excretiones ſinceræ ſanguinis*, etiam *virili* ſexui impendeant, imo obtingant, & ſub quibus circumſtantiis, illæ vel *commode* ſuccedant: vel, quando in hoc impediuntur, aliis modis vlteriora *incommoda*, imo *pericula* parturiant:

Quod ipſum tamen hic quidem non niſi ſimpliciter reflexiue, & in ipſa theſi indicabimus, cum deductio καθ ὑπόθεσιν, ad doctrinam conſtitutionis *præter naturam*, vel Pathologiam, ſpectet.

SECT.

SECT. I.

MEMBRI VIII.

ARTICVLVS I.

EXACTIOR PENSITATIO EXCRETIONIS SINCERE SANGVINEAE.

CVm, vti paulo ante dictum, maximæ prorſus conſiderationis ſit familiaris ille, etiam apud *virilem* ſexum, euentus *Excretionum ſanguinearum*, ex vſu omnino erit contemplari conſtitutionem *ſanguinis*, etiam adhuc ad tolerantiam *ſecundum naturam* ſeſe gerentis, quatenus ad hunc effectum proxime inclinat.

Ago quidem hoc in præſenti velut anticipando, quantum ad ſanguinis quantitatem attinet; vtpote de qua magis forte conueniret ſub theoria NVTRITIONIS verba facere:

Interim cum *ſincera* ſanguinis excretio, quæ in ſexu *fœminino ſecundum naturam* fieri, omnium, quantum ſcio, conſenſu, agnoſcitur, occaſionem ſubminiſtret, hanc rem in eo maxime ordine atque reſpectu, quatenus *Excretioni* velificatur, expendendi, non agnoſcimus ἄτοπον hanc, alio forte reſpectu ita dicendam, anticipationem.

Cum *ſanguinis*, imo totius reliqui *corporis*, *Vitalis* conſeruatio, & ab omnibus periculis directis, Vitalitatis, *præſeruatio*, conſiſtat fundamentaliter in perpetuis debitis, atque ſufficientibus *ſecretionibus* atque *excretionibus*;

Ad has autem requiratur *liber* & *expeditus* ſanguinis *circuitus*:

Manifeſtum vtique eſt, quod, quicquid ad hunc liberrimum *circuitum* atque *tranſitum* ſanguinis pertinet, decentiſſime ſeſe habere debeat, aut ſecus *impedimentum*, & conſequenter *periculum* expectare conueniat.

Requiritur autem ad hunc progreſſum in *libertate* decente continuandum, vt non ſolum conueniens *qualitas*, ſed omnino

omnino etiam recte proporticnata *quantitas* ſanguinis, præſt o ſit, atque maneat.

Quantitatis enim ſanguinis proportio, *duos* infert maximæ conſiderationis reſpectus; *primo* enim a priori quaſi, *molis* atque *ponderis proportio* conueniens, cum ipſius *energiæ motoriæ* modulo, ſpectari hic debet:

Quandoquidem rationi conſentaneum eſt, plus, quam iuſtum ſit, *molis* atque *ponderis*, inprimis ſub *capacitate viarum* certa atque proportionata, per hanc *abundantiam*, veluti *reniſu* quodam aduerſante, etiam plus *energiæ* poſtulare, qua impellatur, & ſub huiusmodi diuerſis velut *obſtaculis*, etiam debite transpellatur:

Tanto magis autem, conſequentiæ vlterioris, vt a poſteriori, intuitu, neceſſaria vtique eſt hæc *quantitatis* iuſta *menſura*; quoniam ſi contingat, vt ſanguis, tum capacitatis *viarum*, tum *energiæ* impulſuum diuerſo modulo, *languidius* circuletur: *qualitatis* etiam, *ſimpliciſſimum* quidem, ſed etiam non contemnendum, & variis vlterioribus *periculis* aptiſſimum, *detrimentum*, imo *vitium* ſubeat, quo *motus* ipſius & *certisſime* & *citisſime*, & iuſtis ſucceſſibus etiam *grauisſime*, impediatur, imo *lædatur*.

Cum enim *mobilitas* ſanguinis, ipſo eius *motu* præcipue ſuſtentetur; quo nempe per *ſpongioſas* partes tranſpulſus, veluti *conquaſſatione* quadam ſubagitetur:

Et hoc tanto facilius ſuccedat, quanto *breuioribus periodis*, ad illa eadem conquaſſationis loca atque organa iterum iterumque reuertitur:

Quam *periodum* vtiqueinſigniter moratur *quantitas* materiæ ſolito plurimum abundantior:

Sequitur vtique poſt tales exceſſus illud etiam *ſucceſſus* debiti incommodum atque vitium: cui & plura & grauiora vlteriora pericula, imo damna, imminent: Loquor autem de *Spiſſeſcentia* ſanguinis.

Cum itaque tantum momentum habeat *quantitatis* ſanguinis iuſtum moderamen, meretur certe etiam contemplationem conuenientem, quibuſnam circumſtantiis, etiam *ſecundum naturam*, quam maxime vſitatis, hæc ſanguinis conſtitutio ita inniti poſſit, vt vel deſideratum illud *quantitatis* huiuſmodi moderamen, exinde ſibi recte conſtet, vel etiam ataxiæ cuidam forſitan exponatur.

Bonus victus bonum ſanguinem gignit; ita quidem, vt ſicuti hæc iſtius qualitas, qualitati ſanguinis inde prognaſcentis reſpondet; ita etiam *quantitas quantitati* ſymbolizet.

Quæſtio interim non contemnenda videtur inſtitui hic debere, an etiam e victu quantumcunque tandem optimo atque *largo*, *plus* ſanguinis generari poſſit, quam ipſius corporis *vſibus* nonſolum *tolerabile*, ſed adhuc maiore quæſtionis ἀκριβείᾳ, etiam omnino *neceſſarium*, ſit?

Affirmant hoc iam inde ab antiquiſſimis temporibus Medici communiter, documento cum primis a poſteriori *duplici*;

Primo, quod res ipſa hoc docere obſeruetur, per comparentem ſanguinis affluentem *abundantiam*, poſitiue: *ſecundo*, quod in tali inprimis conſtitutione comparente, non ſolum ſine vllo incommodo *tolerentur*, ſed etiam ſenſibilia potius commoda atque leuamina adferant, eductiones ſanguinis, atque *imminutiones*, priuatiue.

Pauciores, qui negant quæſtionem, argumento vtuntur a priori, quamuis ex altera parte tam ratione acceptionis, quam probationis non parum ancipiti, nempe: quod *Deus & natura nihil faciat fruſtra*.

De *Deo* quidem facile damus manus: de *Natura* vero, nempe, de qua hic quæſtio eſt, *humana*, & *animali* reliqua, inprimis autem *humana*, quis temere adſentiatur, cum hanc inprimis *erroribus* patere notiſſimum ſit.

Vnde quidem mihi penitus *inuertendum* videtur hoc argumentum; ne tamen etiam ſimpliciter *erroris* in hoc negotio ipſam damnemus; dabimus potius argumenta pro *affirmatiua*, omnino etiam a priori.

Certum nempe atque notum eſt (1) quod corpus humanum *a natiuitate*, imo ab ipſo ortu ſui *creſcere* & *augeſcere* debeat, nempe *extendi* atque *expandi*. (2) Quod magnam huius *extenſionis* partem non ſolum ſimpliciter *ſuffercire*, imo, iam maiore vſu ita diſtentam *ſuſtentare* debeat ſanguis: ſed etiam (3) ipſo tali ſui infarctu, *iuuare* atque *promouere* hanc ipſam expanſionem.

Sicut itaque *expanſio* illa in corpore bene *ſuccreſcente*, non ſolum quotidianis incrementis augeſcit; ſed re vera etiam concurſu ſanguinis *diſtendente*, augeri poteſt, atque promoveri: ita videtur etiam ſanæ rationi omnino conſonum, quod huiuſmodi ſanguinis quantitas non ſolum conueniens, ſed etiam omnino *debita* hic agnoſci mereatur, quæ non tam *præſenti* ſolum corporis capacitati quadret, aut illam ſimpliciter ſolum ita ſequatur:

Sed omnino talis, quæ ad *futuram* eius extenſionem atque diffuſionem ita reſpiciat, vt illi nonſolum ita ſimpliciter *ſuccedat*; ſed omnino potius *præcurrat*: imo actiuo quodam ſui influxu illi inſeruiat, *concurrat* atque adiumento ſit.

Quemadmodum autem talis locupletior collectio ſanguinis, pro dicto ſcopo, *vſum* ſuum præcipuum non vltra illos annos habere videri poſſit, quibus notabilis talis *extenſio* corporis, & *incrementum* eius locum habeat; ita quantumlibet etiam hoc tempus ſeſe ſatis longe, vt in annum vſque 25. extendat, eſt tamen inſuper etiam notanda prompta illa humano inprimis generi, ſuſceptio *adſuetudinis*: *adſuefactio*, inquam, *intentionum* inprimis, & ſub certa intentione, *motuum*.

Sufficere poſſe puto hoc argumentum, eiuſque deductionem ita a priori, quod *abundantia* ſanguinis etiam quam ma-

Fff2 xime

xime *naturaliter* dari poſſit ; *plus*, inquam, ſanguinis progigni, quam ad *præſentem* immediatum *vſum* corporis, *abſolute* & ſimpliciter requiratur, ſed potius in *futuros* demum vſus deſtinetur :

In qua tamen menſura, tam a priori, *exceſſus* aliquis facile committi poteſt, intentioni vtique qualicunque indulgendo magis ſecundum *moralem* æſtimationem, quam ſimpliciter *mechanicam* proportionem eiuſque neceſſitatem :

Ne vero hæc etiam vniuerſa gratis, & tanquam ſimpliciter qualicunque *probabilitati* relinquenda, nec vllum aliud teſtimonium parallelum admittentia, ita in medium producere videar, confirmare hanc meam ſententiam aggredior exemplo prorſus parallelo a poſteriori ;

Cuius ad argumentandum atque demonſtrandum nervus, vt tanto rectius pateat, placet ipſum thema ediſſerere, cuius probatio nobis exhibenda venit, quod eſt : Quæ ad ſuſtentationem augmenti corporis pertinent, facilius atque promtius abundanter colligi, & ſupra, quam ad vllum præſentaneum vſum, nedum neceſſitatem.

Exemplar huius rei prorſus euidentiſſimum eſt PINGVEDO. Quam quomodo, in variis indiuiduis, natura ita copioſe *coaceruet*, & prouide atque carioſe *diſponat*, eiuſque ſuſtentationi, ne vtique corruptionem aliquam incurrat, perpetuis vitalibus *conſeruatoriis* actionibus ſuccurrat, tum aliunde, tum ex illis, quæ ipſe in hanc materiam ſuperius protuli, non poteſt ignotum eſſe.

Quemadmodum itaque in hac materia natura tam prompte atque ſollicite ſuſcipit agere, quod non niſi in *remotos vſus*, *neceſſitatem* autem plane nullam, vergat : ita tanto minus mirum, aut dubio ſolido propinquum æſtimari poteſt, quod eadem natura etiam tanto magis *ſanguinem*, cuius perpetuorum ſum-

ſummorum *vſuum* vtique amantiſſima eſſe debet, pari cum indulgentia, imo verius *luxuria*, coaceruet.

Accedit autem huic coaceruationis velut a priori intentioni, etiam familiaris ille *defectus* a poſteriori, dum inter plenum & optimum victum, & reliquam vegetam & alacrem *ſanitatis* præſentiam, imo & efficaciam, adeoque ſanguinis largiorem prouentum, otioſa nimium *deſidia*, conſumtioni eius a poſteriori non ſatisfaciendo, hanc eiuſdem retentoriam *coaceruationem* ita (*priuatiue*, vt aiunt) fouet, & auget.

Puto hæc ita ſufficere poſſe pro commonſtranda tam a priori, quam a poſteriori, per exemplum parallelum, *abundantiæ* ſanguinis *poſſibilitate*: quibus tanto magis ſuffragatur ipſa veritas euentu, in quotidianis exemplis omnium ætatum, inprimis tamen *iuniorum*.

Quamuis neque *prouectiores* exceptionem hic admittant, quotquot inprimis *iunioribus* annis, ſiue *euacuationibus ſpontaneis*, ſiue *violentis*, ſanguinem iam minuere aut amittere, iam reſarcire, *adſueuerunt*:

Vel etiam inter *laborioſiores* corporis *motus*, fatiſcenti indies ſanguini, per præſentiorem reſtaurationem nutritiam, quaſi iugiter *ſubuenire*, *adſuefacti* ſunt.

Ita enim certe, vti ſuo loco de CONSVETVDINE monendum erit, tam directæ atque ſinceræ *amisſioni* ſanguinis, quam mediatæ eius *imminutioni per conſumtionem* (de qua ſupra ſub geneſi SERI actum eſt) *adſueſcit* natura, nonſolum ſuccurrere per maturam reparationem *iuſtæ* quantitati ſanguinis; ſed etiam occurrere, per *farraginem* veluti eius, in anteceſſum comparandam:

E quibus ipſis etiam rerum ſuarum ſatagendi conatibus, paſſim obſeruatur, largior talis & *abundantior* ſanguinis collectio proficiſci, quam vel ipſa *neceſſitas* ſimpliciter *poſtulare* videatur; vel reuera etiam reliqua corporis œconomia citra omne incommodum *tolerare* poſſit.

Fuit hæc habitudo illa *quantitatis* ſanguinis, ad leges efficientiæ veluti in corpore: ſubiungenda venit conſideratio eius, ad leges *tolerantiæ*, nempe quomodo *abundantia* huiuſmodi, quando inſigniter inualeſcit, reuera etiam corpori non ſolum *moleſtiam*, ſed etiam *periculum*, adferre ſentiatur.

Omnino vero notandum eſt, quod multi paſſim occurrant homines, *abundantia* huiuſmodi reuera affecti, qui tamen illam ita ſatis commode ferant, ſine valde ſenſibili ſanitatis ſuæ ſiue onere, ſiue damno; interim aliquid ſequentium generum communiſſime experiuntur:

Nempe, *primo*, vt ad *motus* corporis *voluntarios*, tam *in genere*, magis *prægrauatos*, magis *oppreſſos*, ſeſe ſentiant, quam *in ſpecie* ad *durationem* atque continuationem illorum, minus ſufficiant, ſed longe citius, quam alii defatigentur: adeoque niſi quidem incommodis exerceri velint, neceſſe habeant ab illis ſibi ſollicite temperare.

Secundo, quando etiam hiſce conditionibus morem gerere renuunt, ſed agitare corpus *laborioſius* audent, *incaleſcunt* inde longe citius atque fortius quam alii; *turgeſcit* importunius *ſanguis*, & ſentiunt inde varias *oppletiones*, *tenſiones* atque *preſſiones* internas:

Imo *tertio*, quando etiam quietis, *calor* externus ambiens intemperantior accidit; aut *vini* abuſui indulgent, *iracundiæ*, *veneri*, *vigiliis* nimium permittunt, incurrunt inde *laſſitudines* tales *oppletiuas*, *æſtuationes* vagas, *dolores* capitis, *ſomni* perturbationes:

Sicut ipſis etiam valde familiare eſt, ſub qualibet incaleſcentia, quam etiam cito incurrunt, *compunctiones* quaſdam in cute moleſtas, quaſi ſetis incuſſis, perſentiſcere.

Imo ſunt omnino tum aliis p. n. *periclitationibus*, tum inprimis *capitis*, *oculorum*, *aurium*, *dentium*, *faucium*, *pectoris*, *lumborum*, *inteſtinorum*, *renum*, ACVTIS doloribus; *inflammationibus*, propter leuiores cauſas, promptis & grauioribus:

FEBRI-

FEBRIBVS *acutis*, *intermittentibus* æſtuoſioribus, ſub *contagio periculoſioribus* anomaliis, PRAE ALIIS hominibus, expoſiti:

Ante hæc omnia vero, quoties quidem res FELICIVS cedunt, *ſinceris* ſanguinis *eruptionibus* ſeu HAEMORRHAGIIS.

Quamlibet autem hic minime immemor ſim inſtituti mei præſentis, quod certe aliud non eſt, quam de conſtitutione corporis humani ſibi recte conſtante, ſeu *ſimpliciter ſecundum naturam*, tractare;

Cum tamen conſideratio *excretionis ſincere ſanguineæ* in ſexu fœminino, mentio facienda fuerit: eaque communi conſenſu, pro negotio vtique *ſecundum naturam*; agnoſcatur; tali inquam, quod & fieri *debeat*, & ſolum quando *non fit*, tranquillum corporis ſtatum in *damnum*, aut ad minimum, *periculum* coniiciat:

Hæc ipſa vero excretio, vere & realiter *abſolute* illis *iiſdem* fundamentis innitatur, quibus omnes aliæ SIMPLICES HAEMORRHAGIAE:

Non iniquum hinc mihi vtique viſum eſt, etiam generaliorem mentionem, & vberiorem quidem facere, iſtius conditionis, a qua & illa muliebris, & omnes reliquæ, SIMPLICES inquam, HAEMORRHAGIAE, pendent.

Nempe monſtrare, quod etiam illa ipſa conditio, corpori humano in genere, vtriuſuis ſexus, non ſolum valde familiaris, ſed omnino recte conſiderata, etiam aliquo reſpectu exquiſite *ſecundum naturam*, ſolennis, imo debita, exiſtat.

Loquor autem de PLETHORA; quæ, ſi vel *accretio* corporis, vel laborioſa, (cum etiam ad conſtitutionem ſ. n. & ipſum quadantenus *finem* hominis pertineat, *non otioſum eſſe*) *conſumptio* ſanguinis, non vegete fiat, *coaceruatione* ſui, toti Oeconomiæ non ſolum *moleſtiam* creat, eamque prægrauat, & libertatem motus corporis voluntarii magis magiſque opprimit:

Sed

Sed etiam facile poſitiue in *pericula* corpus coniicit, multa æque atque grauia.

Ita quidem huic ataxiæ in *virili* ſexu, eadem *generali* ratione conſuli, qua in fœmineo fieri conſueuit, nemo puto magis ſimpliciter *præter naturam* eſſe euicerit, quam in *fœminis*: licet *locus exonerationis* variet:

Interim ſub hac ipſa etiam conſideratione, ſtatui *ſecundum naturam* adhuc ita tolerabiliter attexenda, perpendi omnino debet allegata illa a nobis, *facilis declinatio craſeos* ſanguinis, a debita ſua tenuitate: per ipſam *abundantiam*, & neglectum *motuum* vegetiorum:

Quæ *ſpiſſeſcentia*, vti tantiſper etiam adhuc ſub *latitudine ſanitatis* comprehendi poteſt, & ſine *ſupremis* incommodis aut præſentiſſimis *periculis*, etiam ſubinde ſatis diu tolerari:

Ita eſt tamen iuſta contemplatio & admonitio, quod etiam directe velut ex ipſa *media ſanitate*, imo eius aliqua veluti affluente *abundantia*, directus gradus, atque progreſſus ad *morbos*, nempe *offendicula* imo *pericula* Vitæ, non *poſſit* magis, quam familiariter etiam *ſoleat* euenire.

SECTIO II.

De REBVS NON-NATVRALIBVS.

CVm ſolennis occurrat apud Phyſiologos ſuperiorum temporum mentio & appellatio RERVM NON NATVRALIVM:

Præmittunt autem his appellationem, atque cenſum rerum quas *naturales* appellant.

Senſus appellationum harum verus, in eo fundatur, quod aliquas res abſolute ad ipſam *internam corporis conſtitutionem* & *exiſtentiam*, pertinere interpretentur; adeoque *naturam* velut eius *conſtituere*, aut *ingredi*:

Alias

Alias autem ad *ſubſiſtentiam* eius omnino pertinere, ſed tamen *externo* quodam *concurſu* aut *occurſu* ſolum, ipſi obtingere intelligi debeant.

Hoc ſenſu *priores* illas velut *emphytas*, *innatas*, *inſitas*, & *inhærentes* conſiderare ſuſcipiunt:

Has poſteriores autem veluti *ſymphytas*, imo *epiphytas*, *ſuper accreſcentes* atque *concurrentes*: vbi neminem perturbare debet vocabulum, *quaſi-negatiuum*; ac ſi cum humana *natura*, vel plane ſtare *non* poſſent.

Operoſi enim fuerunt horum nominum architecti in explicanda ipſis rebus mente ſua, quid velint per vocabula *non naturale*, *præter naturam*, & *contra naturam*. Vbi merito valet illud Galeni: *In verbis ſimus faciles.*

Proprie itaque appellatione illa *Non-naturalis*, nihil aliud intelligi debet niſi tales res, quæ quidem ad *internam* corporis *eſſentiam*, *directe* & *ſimpliciter*, non pertinent: ſiue ſecundum vſitatam loquendi formulam, *eſſentiam* corporis non *ingrediuntur*, ad *conſtituendum* illud ipſum:

Interim ad *conſeruandum*, atque *durationem* eius ſuffulciendam, abſolutæ prorſus neceſſitatis ſunt.

Minime vero diſſimulo, quod quidem in ipſis Veterum conſiderationibus non ſatis diſtincte *ſeparatos* inueniam, *reſpectus* illos, quibus corpus vel ſimpliciter *in ſe* ſpectatur: vel in ordine ad longiorem *durationem*, ſiue *conſeruationem* ſui *in tempus.*

Quamuis enim ſatis recte *naturam* ſimpliciter, diſtinxerint a *Vita*;

Minime tamen recte, actus, quos *naturales* vocant, *naturæ* illo ſenſu ſumtæ (Vitæ contradiſtinctæ) tribuerunt, aut *toto*, quod aiunt, *genere*, a *Vitalibus actibus* ſeiunxerunt.

Actus enim *Naturales* eo ſenſu, quo vulgo apud Medicos cenſentur, nihil aliud ſunt, quam *negotium* NVTRITIONIS.

Cum *Natura*, quatenus *Vitæ* directe contradiſtinguitur, potius ſit conſtitutio corporis in plena ſua, &, quod aiunt, abſoluta *perfectione*, conſiderati.

Quaſi diceres, quando hominem exacte *ſecundum naturam* conſtitutum, qualem Adamum ſtatim, in prima *creatione* efformatum eſſe credimus, non ſolum *temperie* atque *conformatione* exquiſita, ſed etiam *magnitudine* atque *maturitate* corporis *integrum*, & omnibus ſuis numeris *abſolutum*, ad quaslibet actiones perpetrandas idoneum, concipimus aut præfiguramus; hanc eius perfectam conſtitutionem, qualis vel vno obtutu conſpici, vel ſub vno pleno ſchemate in mentem venire poſſet, *Naturam* hominis appellemus:

Quod nempe alias veræ *indolis*, & intimæ, abſolutæ *conſtitutionis*, nominibus atque conceptibus, indigitare ſolemus.

Cum autem hodie homo non ita amplius conſiderari valeat, ſed ad *abſoluendam* omnino vniuerſam eius indolem, nempe tam *corporis* quam *animi agilitatem* & *habilitatem* TEMPVS omnino requiratur:

Intra cuius *ſucceſſus*, tam *Vita* quam *Nutritio fiat*, *vigeat*, corpus *perficiat*, & abſoluat:

Apparet certe hinc ſatis luculenter, quanta ſit connexio harum *Non-naturalium* dictarum *rerum*, non ſolum ad *conſervandas*, ſed omnino etiam *conſtituendas*, & ad perfectionem ſui *deducendas* res *Naturales*.

Manifeſtiſſimum eſt negotium in productione & efformatione AETATIS, quam illi diſpenſatores paſſim etiam referre ſolent ad *res naturales*.

Cum enim AETAS res *non-naturales* ſimpliciter & abſolute ſequatur, & ipſe quam maxime curſus atque *ſucceſſus* rerum *non-naturalium*, *ætatem* conſtituat, debebat profecto etiam AETAS magis iure aliquo ſuo ad res *non-naturales* referri:

Imo

Imo ipſa VITA *in actu* ſuo conſiderata, pertinet longe magis atque verius ad *res non-naturales*:

Ad *Naturales* autem, magis ſimpliciter VITALITAS, ſiue (ne tamen quenquam offendat verbum) VIVACITAS; *aptitudo* inquam, & vndique recte idonea *diſpoſitio* ad *continuandam* corporis *conſeruationem.*

Enumerant autem vulgo rerum iſtarum, quas *Non-naturales* vocant, SEX ſpecies. I. AEREM, II. *aſſumenda*, CIBVM & POTVM, III. MOTVM & QVIETEM, IV. SOMNVM & VIGILIAS, V. ANIMI PATHEMATA, VI. EXCERNENDA.

Eſt omnino AER talis res, quæ, licet ſimpliciter & abſolute ad *Vitam* neceſſaria non ſit: quandoquidem etiam *infans in vtero, viuit*, citra verum *aëris* commercium: hominis tamen *completi* & ad *actiones* ſuas rite obeundas iam *maturi*, *conſeruatio* in longius tempus, imo re vera vniuerſa conſtitutio, etiam ſecundum ſui *fines*, tam homini, quam omnibus *animalibus reſpirantibus* perfecte, neceſſarium reddit circuitum in *aëre.*

Quamlibet itaque ipſe *aër*, ille inquam, quem vulgari acceptione ita appellamus, *eſſentiam* hominis intimius non æque ingrediatur; (alieniora enim ſunt, quæ moderni de *aëris inſinuatione in ſanguinem narrant*).

Adeoque ad hominem ſimpliciter concipiendum, non abſolutæ neceſſitatis videri poſſit eius concurſus:

Eſt tamen omnino ad *durationem* eius atque conſeruationem in longius tempus.

Concurrit autem *aër* cum corpore hominis & aliorum animalium in aëre viuere ſolitorum, *duobus* maxime modis (1) *reſpiratione* (2) *ambitu* atque adeo *contactu* perpetuo totius externi corporis.

Reſpirationis apparatus, imo vniuerſum negotium, quantumlibet reuera magis ad *phyſicam* contemplationem pertineat, neque proinde ad noſtram *Medicam* conſiderationem

 ali-

aliqua neceſſitate referri poſtulet, poterit tamen etiam breui neruoſa commemoratione ὡς ἐν παρόδῳ illi inſeri.

Ante omnia notari meretur, *trium viſcerum*, quæ innumerabili vaſorum diſtributione ſubtexta ſunt, imo maximam partem e vaſorum variorum ramulis conſtant, artificioſiſſima diuerſitas in *ſuffulciendis* illis numeroſiſſimis *diuaricationibus* vaſorum, ne inter ſe mutuo implicari poſſint.

In *Hepate* quidem, *interponuntur* diuaricationibus vbique *glandulæ*, ne vſquam iterum inter ſe mutuo veluti *conniuere* valeant.

In *Liene* curioſum eſt vtique intueri, quomodo diſtributio illa innumerabilium ramulorum, *fibris* peculiaribus, poris immenſi numeri, ſuſpenſa, & mutuo quidem *deuincta* ſit, & tamen eo ipſo etiam inter ſe mutuo *diſtineatur*, ita, vt nihil confuſionis aut *implicationis* mutuæ vlla ratione oriri poſſit, ſed omnia veluti perpetuo *in ſuſpenſo* teneantur.

Operoſisſima vero omnium eſt illa textura, quæ in *pulmonibus* viſitur. Conſtant autem pulmones e *tribus* conſpicuis (nam *lymphatica* æquali diſtributione cum illis incedere, hic immenſum minus probabile eſt, quam in *hepate* ita penitus *glanduloſo*) *vaſorum* & *meatuum* generibus: nempe *arteriis*, *venis* & *aſperæ arteriæ tubulis*.

Habent autem in *pulmonis* ſtructura primarium vtique vſum, eamque adeo proprie conſtituunt & abſoluunt hæ *aſperæ arteriæ* ramificationes

In quibus illud ſpectatu dignum eſt, quod, ſicut *aſpera arteria* & *craſſiora* eiuſdem bronchia, alternis eiuſmodi *circulis cartilagineis* reuinctam, & velut *interſtinctam* habent reliquam ſuam tunicaceam ſubſtantiam; ita hi *vlteriores*, imo *vltimi* meatus, nempe *ramuli* horum bronchiorum, ſubtilisſimi quidem *membranacei* tubuli, tenacibus tamen huiuſmodi, & filo ſerico comparandis alternis *ſubligaculis* ita pariter diſtinguantur, vt ab inſpiratione, *inflata membranacea* pars, *diſtenſione*

ſui

ſui per ſingula *interſtitia* huiuſmodi tenacium *ſubligaculorum*, veluti *veſiculam* efforment:

Eoque ipſo, hac inquam inflatione, non ſolum in *latum*, ſed etiam in *longum* expandantur; ceſſante vero inflatione, etiam in vtramque dimenſionem ita collabantur, vt *expanſionem* totius huius molis, nempe ex innumerabilibus huiuſmodi ramificationibus conſtantis, multum iterum *minuant*, ſicut *inſpiratione* magnopere *ampliant* & extendunt.

Jugi progreſſu cum hiſce ductibus, incedunt *vaſorum* tam *arterioſorum*, quam *venoſorum* eadem quantitate innumerabiles *ramificationes*;

Hæ, quando ante dictæ illæ tubuloſæ propagines *exſpiratione* collabuntur, *corrugantur*, & velut in ſe retrahuntur, *corrugant* ita, & veluti *ſerpentino* tractu atque replicatione *abbreuiant* etiam ſanguifera illa vaſa;

Quo ipſo fit, vt per *arterias* quidem ita immenſis, *ſecundum longitudinem*, *plicis* & *anfractibus* obrutas, nullus pateat progreſſus:

Per *venas autem* hac ipſa vniuerſæ molis ſubſidentia, recurſus e *minimis* ramulis in maiores, veluti præcipiti quodam impetu compellatur.

Quorſum quidem, dum de *ſubſidentia* totius molis loquor, referenda vtique venit, illa præcipua ad hanc *expanſionem*, eiuſque iterum *oppreſſionem*, actio totius *thoracis*; cuius vtique *ſublatio*, qua attollitur, adeoque *aerem* in pulmones reuera attrahit, quando ſimpliciter remittitur, atque ita nudo pondere ſuo tota moles anterioris *pectoris* (vt a ſpina dorſi, tanquam a centro grauitatis ſuæ pendet) iterum deorſum labitur, *oppreſſionem* huiuſmodi, mole profecto inſigni grauitatis, inducit.

Conſideratis ita decenter omnibus his circumſtantiis, apparet affatim, quomodo totum ſyſtema *pulmonum inſpirationis* actu illud inprimis adſequatur, vt ante omnia (1) *expanſione* eius, *vaſa ſanguifera* per illud excurrentia, ex illo *rugoſo* & an-

anfractuoſo ſitu, quem ſub ſui compreſſione habent, in *rectitudinem* aliquam *exporrigantur*, adeoque veluti *arbor* quædam cum innumeris ſuis ramis, *erecto ſitu* ſtantia, facilem etiam ingreſſum atque progreſſum humoribus concedant: quod ſub illo prorſus velut *infinite-rugoſo* illorum ſitu, nequaquam fieri potuerat.

(2) *Inflatione* hac *veſicularum* pulmonalium, *premuntur* fortiter per totum ſui ambitum *vaſa;* quandoquidem hæc ipſa *ad vtrumque latus* tubulorum illorum adiacent, qui *reſpiratione* ita in innumeras veſiculas expanduntur: adeoque expanſione hac, circa ſui finem fortius aucta, *premuntur* omnino vaſa hæc.

Vbi, cum ex *arterioſis* vaſibus nihil *retrorſum* in dextrum ventriculum impelli poſſit, fit vegeta, & certe violenta, preſſio ex *arterioſis* in *venoſa:* & e *venoſis* tenerioribus in *maiores* venoſos ramos, verſus ſiniſtrum ventriculum cordis.

(3) Imo, augeſcit hæc *repreſſio* in & per venoſa vaſa, per ipſam *ſuccedentem* inſpirationis remiſſionem, quam vulgo *exſpirationem* vocamus:

Qua videlicet, vt antea monitum eſt, toto vniuerſi thoracis pondere iterum ſubſidente, vt vniuerſi *pulmonis* inflatio, ita etiam *vaſorum* horum *expanſio* in arctum redigitur.

Hi quidem ſunt directi effectus *texturæ* huius, atque diſtributionis *dilatabilis*, *tubuloſæ*, imo *veſiculoſæ*, *pulmonum;* & variorum ad harum veſicularum latera excurrentium vaſorum ſanguiferorum.

Secundarii effectus ſunt, partim augmentum *caloris* ſanguinis, de quo iam ſupra pluribus actum:

Partim *excretio* illa *halituoſa*, quæ ſub exſpiratione contingens, pariter iam ſupra notata fuit.

Supereſt vt aliquid dicamus de illa inſigni vtique ENERGIA, qua actus *reſpirationis* perpetratur.

Equi-

Equidem mechanicam huius conſtitutionem ingenioſe penitus monſtrauit *Schwammerdam*.

Quomodo nimirum pulmones ad ſui expanſionem abſolute nullo *proprio motu* polleant; ſed vnice ſequantur totius *thoracis* elationem, ſiue ſurſum quadantenus facta ſublatione, amplitudinis eius internæ *expanſionem*.

Reliquam vero peculiarem organicam, quomodo hæc ipſa *thoracis* elatio, maxime ex oppoſito *ſterni*, per ipſa capita coſtarum, qua *vertebris* ſpinæ dorſi cohærent, ita contingat, vt *tota hæc moles thoracis*, proprie *ab altera ſui extremitate trahatur*, (*impeditiſſimo* certe motionis genere:) non memini quis animaduerterit.

Omnino enim totam hanc motionem proprie abſoluunt *muſculi longiſſimi dorſi*, & *ſemiſpinati*: minime eo concurrentibus *ſerratis*;

Sicut autem interim etiam ex obſeruatione huius facti a poſteriori, de *magnitudine* illius ENERGIAE aliquid in genere cogitare integrum eſt; licet ſpecialiori conſiderationi ſimpliciter nullus hic ſit locus:

Ita ſuppetit par, imo maius documentum *magnitudinis Energiæ* huius ex illo experimento, quando *oſſi ſterni* (ita tamen ne maior ponderis pars *molliori parti abdominis* incumbat) *moles dimidium centenarium pendens imponatur*.

Quandoquidem ſub tali pondere nihilo ſecius reſpiratio adhuc tanta promptitudine peragitur, vt minime ex ſenſu ſuo hoc pondus inſigne eſſe exiſtimet, qui experitur:

Quod certe pondus, cum reliquo *ſpontaneo molimini* reſpirationis adiectum, tam parum augeat difficultatem, ſatis innuit, quod etiam *ordinarius* reſpirandi impetus, motum conſtituat longe maiorem, quam ad tale pondus tollendum alias requireretur.

E qua quidem conſideratione, tanto magis eluceſcit, quantæ contemplationis ſit hæc *efficacia* ad *calorem* ſanguinis,

in ipſo actu reſpirationis concitandum ; cum vtique alioquin tali vi, qua *dimidius centenarius* tollitur, in aliis muſculoſis partibus ita fortiter preſſus ſanguis & agitatus, inſigniter ſemper *incaleſcat*.

Non placet de negotio illo re vera imperſcrutabili prolixiorem eſſe, quanta ſit *augendæ huius Energiæ* neceſſitas, ſub *mutationibus aëris Barometrico-elaſticis*;

Vtpote quarum intuitu tempore ſummæ ſerenitatis, *ambitus thoracis* facile *duorum centenariorum* pondus æquante *compreſſione*, magis adficitur, & velut includitur, quam tempore *maximæ humiditatis* ſub procellis *auſtrinis*.

E quibus ſcilicet omnibus phænomenis ingens illa *actiuitas* huius *motus reſpiratorii* affatim diluceſcit.

Gerit ſe itaque *effectus reſpirationis*, in ordine ad vaſa ſanguifera per pulmonem diſtributa, non aliter, quam vt illa, medio quidem ſui actu, ita in *directum* expandat atque *exporrigat*, vt velut *erecta* ſeu arrecta ſtent; adeoque progreſſus ſanguinis per ipſa *in directum* prompte atque facile ſuccedat.

Vltima vero ſui *intenſione*, *premit* hæc expanſio pulmonis etiam fortius vaſa, & compellit tanto intenſius ſanguinem per ſubtiliſſimarum ramificationum mæandros, vt inde illud *caloris* incrementum in ſanguine prognaſcatur.

Cæterum ſub hac ſubtiliſſima tranſpreſſione, contingit vtique etiam *ſubagitatio* illa eximia tenerrima *lymphæ* cum reliquo *ſanguine*; de qua iam ſuperius diximus.

Reſtat breuiter monendum, quod ipſe *Aer* inſpiratus in calidos pulmones, & ſub augeſcente (ſimpliciter tamen magis *mechanico* quam *phyſico* eius concurſu) hac *incaleſcentia* ſub eius ingreſſu, etiam ipſe hinc cito *expanſionem elaſticam* maiorem nactus, repentina *inflatione* veſicularum pulmonalium, effectum illum *preſſionis* fortioris eo vegetius peragat:

Vnde vere eſt, quod in valde *calidis* locis, v. gr. in primo ingreſſu *balnei* furnis concalefacti, ſub primis reſpirationibus ſpiri-

ſpiritus veluti, ſeu *anhelitus* nos *deſtituere* appareat: imo, toto etiam tempore, quo in *balneo* perſiſtimus, veluti magis *anxia*, *anguſtior*, & *defectum* aliquem minitans, reſpiratio ſentiatur.

Sicut autem ad hoc negotium vniuerſum, *aer* ita ſatis euidenter, non niſi *formaliter* tantum, vti loquuntur, concurrit atque contribuit; ita *an*, *vbi*, *quomodo*, *quantum*, etiam aliquid *materialiter* conferre videri poſſit, etiam iam ſupra nonnihil attigimus: certum interim omnino eſt, quolibet intuitu, quod illud, quicquid tandem eſſet, nec adeo *multum*, nec adeo *craſſum* eſſe poſſet:

Interim neque etiam a reliqua vera indole *aëris atmoſphærici* alienum; quale quid neceſſarium eſſet, ſi *Spiritus* ſuppeditare deberet:

Sed potius longe ſimplicius φλογιςὸν quoddam principium: quamuis de hoc etiam non minoris ponderis *dubitationes*, quam *adſertiones*, ſeſe offerant.

Vt enim nihil aliud dicam, certe tanta quantitate in *aere* non abundat hoc *principium*, vt in ſingulas *reſpirationes* inſigne quiddam præſtare & ſanguini communicare poſſet: quod vel a poſteriori ex eo dilucefcit, quod *materiæ* huius parum certe in magnam quantitatem aëris receptari poſſit, etiam tali loco vbi affatim in illum ingeritur, nempe per *incenſionem* rerum inflammabilium.

Quicquid tamen omnium harum rerum ſit, quanquam *curioſitati* conſiderationes hæ multum velificentur, *vſui* certe *medico* abſolute nihil conferunt: vnde etiam tempus illis amplius inſumere non conuenit.

Ambientis aëris varia in corpus eſt efficacia, *prima* quidem, & veluti directa apparens, cumprimis in *ſenſum*: vera autem & *vltima*, in *craſin* humorum.

Producit autem huiuſmodi effectus aër, non tam propria ſui, quatenus aër eſt, indole; vtpote ſecundum quam potius ſimpliciter *elaſticas* illas mutationes præſtat:

Sed quatenus *frigoris* aut *caloris* mutationes ſubit; & *humidas* etiam partes, ſub craſſiore *nebuloſa* conſiſtentia, intertextas gerit; & vagis *ventoſis* atque *procelloſis* inſultibus corpus percellit.

Vtique enim notari meretur, quod *ſenſui* immenſum quantum minus moleſta accidat, *caloris*, *frigoris*, *humiditatis*, *æqualis* & *conſtantior* perceptio, quam *vagi* ſolum *inſultus* contrariorum, vt *frigoris*, inprimis *humidi*, inter medium *calorem.*

Reuera autem nihil magis moleſte afficere obſeruatur corpus, quam *frigus humidum*: inprimis medio *calori* temere inſultans, eumque interturbans: vtpote quo, quam maxime repentinæ & euidentes penitus *alterationes*, in corpore cooriri obſeruantur.

Sunt autem *effectus* illi, quos tales *aeris* conſtitutiones ita ſenſibiliter in corpus exſerere ſolent, prouocationes *Motuum* diuerſorum *Tonicorum.*

A *frigore* enim, cito ſequitur *conſtrictorius* quidam *ſuperficiei corporis* motus, quo *humores* ad intimiora corporis *repelluntur*;

A *calore* temperato e contra, *euocantur* veluti *humores*, vt *laxato* partium *tono* altius *verſus ſuperficiem* effluant;

A quibus quidem rebus, a *priore* illa *pallor* corporis, adſpectus cito *ſtrictus*, *frigoris* repentina peruaſio, *vaſorum* ſanguiferorum ex hiſce locis veluti *diſparitio*, *ſenſus* etiam quidam *grauitatis tenſiuus*, cooritur: a *Calore* vero, omnia contraria, *color* floridus, *calor* vegetus, *turgidula* corporis inflatio, *vaſorum* etiam *impletio*, *alacritas* atque vigor corporis; ab exceſſu tamen etiam *tenſiua* ſ. *oppletiua* quædam ſenſatio, & veluti *fatigatio ponderoſa.*

Qua ratione hæ *mutationes motuum* euenire poſſint, ſi in animum inducamus conſiderare, minimum ſine dubio omnium locum ibi habere poterit illa recentiorum quorundam

præ-

præfiguratio, quaſi hic aliquid imputandum ſit *grauitati* aëris; qua quidem re nihil a vera hiſtoria *motus* vulgo dicti *Barometrici* alienius in mentem venire poſſet.

Cum enim præcipuus gradus *preſſionis* illius *elaſticæ*, (quam illi hactenus perperam *ponderoſam* interpretati ſunt) in conſtitutione aëris cum *ſiccitate frigida*, minime vero *humida*, contingat; interim *ſiccum frigus* huiuſmodi effectus immenſum quantum *minus* producat, quam *humidum*: adeo, vt maniſeſtisſime ſub *auſtrina* potius conſtitutione *hyberni* de reliquo temporis, qua niues ſoluuntur, & *Barometrum* ad infimos gradus deſcendit, *faſtidioſa* illa *ſenſibilitas* frigoris corpora percellat: patet inde ſatis opinionis error.

Adhuc autem nimio craſſior circa leges *Barometricas* eſt ille error, quod, cum energia illa *elaſtica preſſoria*, quam illi ſimpliciter *grauitati* adſcribunt, aliquid adeo *vniuerſale* ſit, vt vel *integras prouincias* æqualiter afficiat; in his caſibus intra quoslibet quatuor *paſſus*, imo pluribus in locis intra *pedis* diſtantiam, velut in momenta, non ſaltem is ſe variare, ſed pro lubitu variari poſſit: ita enim ſi ex *humido* illo *frigido* aëre, in *calidum* hypocauſtum tranſeas, ibique te contineas, periit omnis effectus in corpus: nempe ita præſentaneus & ſenſibilis. Et ex aduerſo, ſi pedem ex hypocauſto efferas in domum venti talis flatibus peruiam, *calidiore* inprimis ad madorem vſque corpore, contrario penitus modo ſe res habeat.

Par ratio eſt illius phænomeni, quod non tam eminenter vniuerſalis huiuſmodi conſtitutio *frigido-humida*, tam præſentaneos effectus edat; ſed inprimis incurſus vagi *ventorum* in corpus incurrentium.

Quæ ſingula, nedum omnia, opinionem illam funditus euertunt: vnde ne quidem allegare placet vlterius paris in hoc genere dignitatis illud argumentum, quod in negotio *preſſionis*, ſeu vulgo dictæ *ponderoſitatis* illius aëreæ, par efficacia ſit *caloris ſicci*, vti *frigoris ſicci*: & tamen nemo mortalium pares inde

effectus, circa illam ſuppoſitam *compreſſionem* corporis, *vagam* atque repente *mutabilem*, expectauerit.

Sicut itaque alibi certe, & aliæ, quærendæ ſunt huius rei rationes; ita videntur illæ eluceſcere e reliqua efficacia talium aëris conſtitutionum tam in *humores* corporis, quam partes *fibroſas* eiuſdem:

Et inſuper *Vitali* aduerſus eiuſmodi effectus *deſtinatione*, & *actione conueniente*.

Humores certe a *frigore*, & inprimis *humido*, non ſolum ad *ſpiſſitudinem*, ſed *lentam* præcipue atque *tenacem* diſponi, notum eſt.

Fibras ſolidarum partium ab *humiditate frigida*, adeoque *inſiſtente*, ſenſim *emolliri*, atque *relaxari* poſſe, pariter notum eſt.

Quando iam inſultus huiuſmodi, vel ex improuiſo veluti, *impetu* quodam, in corpus irruunt; vel frequentiore *repetitione* atque continuatione hoc agunt, *iuſtum* vtique & æquum eſt his rebus præoccupando conſulere:

Quod quidem melius fieri non poteſt, quam ſi *humores* a *contactu* ſubſtantiæ ita lædentis mox ſubtrahantur, & longius ad intimiora dirigantur, atque adeo veluti *recondantur*:

Fibræ vero ipſæ, vegetiore motu ita *denſentur*, ne aduentitia illa *humiditas* altius ſe illis inſinuare, adeoque hæc damna inferre valeat.

Certe, quam *iuſtæ* ſunt hæ, & *Vitali* conſeruatorio ſcopo abſolute conſonæ, *intentiones*, *materiali* totius negotii conſtitutioni exquiſite reſpondentes; tam bene quadrant *ætiologiæ* huius efficaciæ, præ quibuslibet aliis conceptibus.

Oportet enim profecto huic rei, circa negotia Vitalis conſeruationis corporis, abſolute ſubmittere animum, vt agnoſcamus ſicut *a priori* rerum talium conſtitutio in ipſo corpore, *finali* quadam neceſſitate, actiones eiuſmodi *poſtulat*; ita actiones illæ huic *fini* quadrantes, etiam illa *intentione*, vt hunc *fi-*

nem

nem adſequantur, & illa *inuentione* ſeu methodo, vt eiuſmodi effectui *quadrent*, atque ſatisfaciant, & *intendantur*, ſiue *deſtinentur*, & *admiuiſtrentur*.

Quod quidem in noſtro præſente negotio, tanto euidentius eſſe apparet, dum in illo re vera etiam *animi* ſeu *voluntatis* aliquod *faſtidium* vna concurrere ſentitur, id eſt, generalis quædam *intentio* huiuſmodi conſtitutionem *fugiendi* atque vitandi.

Supereſt de *Reſpiratione* illud conſiderandum, qui fiat, vt *infans*, qui in vtero materno nulla reſpiratione indiguerat, & tamen *vixerat*, poſtquam illam ſemel celebrauit, eandem poſtea perpetuo *continuare* neceſſe habeat?

Quamlibet autem facile ſponte fateamur, quod veram cauſam *abſolutæ neceſſitatis reſpirandi*, in animalibus, quæ in aëre viuunt, *a priori* non æque agnoſcere liceat; a poſteriori tamen multo minus difficile fuerit rationem reddere, quamobrem *ſemel* vtique ſuſcepta reſpiratio, poſthac ſine graui *periculo*, imo vero certo *damno*, non amplius omitti poſſit.

Cum enim, antequam infans reſpirat, magna illa *vaſa pulmonalia* adhuc plane ſimpliciter *conniueant*, & nihil ſanguinis admittant, corrugatis ſimul penitus ipſis pulmonibus:

Per primam autem reſpirationem & *expanſionem* pulmonum hæc vaſa non ſolum *diducantur*, ſed etiam veluti eo ipſo actu *ſugendo* hauriatur, veluti attrahatur ſanguis, qui poſtea magis magiſque ipſo pulſu penitius impellitur:

Facta ita ſemel huiuſmodi impreſſione ſanguinis in hæc vaſa, e quorum penitioribus innumeris ramificationibus non detur poſthac verus *plenus recurſus* ad cor, *ſimpliciter*, & *vno quaſi actu*; quin certiſſime aliquid, & quidem ſecundum omnem euidentem probabilitatem, non parua quantitas huius, in penitioribus meatibus otioſe hæſura eſſet;

Niſi ita identidem *continuaretur* reſpirationis actus, nihil vtique certius expectandum eſſet, quam vt illud, dicta ratio-

ne ſemel ita *ſubſtitiſſet*, ſimpliciter in *corruptionem* ruens, toti corpori ruinam illaturum eſſet.

Quemadmodum autem ſimpliciorem forte conceptum admiſerit factum illud, quod *canalis*, qui *pulmonalem arteriam & aortam* in embryone intercedens, tranſitum ſanguini ex huius velut oſtio in illam concedit, poſthac *conniueat*, imo conſolideſcat:

Dum nempe eadem illa iam notata *expanſione* pulmonis, *arteria* pulmonalis re vera etiam ita ſurſum tenditur, vt non ſolum ſitus ille *obliquus* iſtius conalis quadantenus inde mutetur; ſed re vera etiam aditus ſeu introitus ab ipſa hac ita magis *ſurſum* tenſa pulmonali arteria, hac ipſa *tenſione* conſtringatur, adeoque liberum illum ſui aditum amittat.

Licet inquam hoc ita ſeſe habeat, tamen non pariter euidens eſt *mechanica* aliqua ratio aut conſequentia, quamobrem *foramen ouale* per quod ſanguis e dextro ventriculo cordis in embryone, *immediate* ad ſiniſtrum penetrare poteſt, poſthac, quando ſemel via per pulmones patet, etiam occludatur.

Conſpicuus vtique eſt huius foraminis rugoſus quidam *gyrus*, qui promtiorem aditum a *dextro verſus ſiniſtrum*, ab hoc autem retrorſum conſpicuum quendam velut anfractum, exhibere apparet:

Interim, ſicut in ipſo illo ſui vſu, dum fœtus adhuc in vtero exiſtit, hæc eius qualicunque *gyro anfractuoſa* diſpoſitio, nihil impedimenti afferre potuit, quo minus ſub vno eodemque etiam *ſyſtaltico* actu, liber traſitus e dextro in ſiniſtrum pateret, & plane commode ſuccederet: ita non æque apparet, quid etiam poſt cœptam *reſpirationem* adeo inſignis mutationis hic contingant:

Niſi quidem forte *deſcenſus* ſanguinis e *vena pulmonali* in ſiniſtrum ventriculum, aliquid peculiare hic conferre debeat: quamlibet certe in impedito hoc propemodum ſit, ſi energia pul-

pulſus conſideretur, qui vtique nimio fortior eſt, quam nudus ille ſimplex deſcenſus huiuſmodi.

Liceret autem forte rem ſub tali ſchemate concipere.

Cum *foramen* illud *ouale* vtique talem *gyrum* membranaceum habere obſeruetur, qui a ſiniſtro latere verſus dextrum, peculiarem quandam *retropreſſionem*, & ita liberi tranſitus occluſionem, inferre videatur;

Quando iam ſanguis e *vena pulmonali* per *auriculam* ſiniſtram, huic foramini in propinquo poſitam in ipſum hunc ventriculum iniicitur, apparet non ſolum inde veluti quadantenus *comprimi* hunc membranaceum eius gyrum, verſus oppoſitum dextrum ventriculum:

Sed quando etiam ita per hanc ſanguinis iniectionem *repletus* ventriculus, poſtea conſtringitur, videtur hinc eo ipſo continuari, aut quaſi repeti *tenſio* hæc, ab ipſo hoc *ſiniſtro* latetere *verſus* dextrum:

Et hoc quidem maxime per manifeſto *dichronum* illum motus ſucceſſum, dum *prior* iniectio ex auricula in ventriculum, membranam hanc verſus oppoſitum latus iam apprimit, vt per *ſuccedentem* totius ventriculi *ſyſtolen*, appreſſio illa tanto certius continuetur.

Cæterum cum etiam hæc ipſa res ad *Medicam* conſiderationem nihil lucis adferat, merito proinde abrumpenda potius erit curioſitas circa illam prolixius ſcrutandam.

SECT. II.

MEMBRVM II.

DE

CIBO ET POTV.

ILlorum, quæ *per os aſſumuntur*, quanta eſſe poſſit in corpus efficacia, vti per ſe facile patet, ita ſufficiet pauciora de illis, & quæ veluti directe ad theſin pertineant, protuliſſe.

Cum

Cum *ſanguis* ſubſtantia ſit, *diſſolutioni* ita penitus expoſita, vt etiam *ſub* reliquo ſui *conſeruatorio* motu, imo vero proprie etiam omnino *per* ipſum, ſucceſſiue *fatiſcat* atque *diſſoluatur*; opus hinc vtique habet perpetua *reſtauratione*, *reſtitutione* inquam *materiali*, qua illa *quantitas*, quæ per huiuſmodi conſumtionem deceſſit, denuo *reparetur*.

Huic ſcopo ſeruiunt *cibus & potus*; quibus nempe tam *ſolideſcens*, quam *fluidior* ſubſtantia reparetur.

Imo non *reparetur* ſolum, quod quidem ſanguini inprimis competit; ſed etiam *ſubminiſtretur* pro reliqui vniuerſi corporis, eiuſque *ſolidarum* partium etiam ſimplici *augmento*: quandoquidem huic, ſi vel maxime nihil *decedat*, *adiiciendum* tamen quotidie eſt, adeoque huic fini materia ſubminiſtranda.

Quemadmodum ergo hic etiam valet, *qualis cauſa*, *talis effectus*, & contra; ita facile apparet, quod *materiæ*, e quibus hæc reſtitutio fieri debet, neceſſario etiam materiali ſua, ad minimum *generaliore*, indole, reſpondere debeant *mixtioni* illi, quæ hinc produci debet, *ſanguinis* videlicet, atque vniuerſi *corporis*.

Sicut itaque *mixtio* corporis, *mucido-pinguis* inprimis eſt; largiore quoque *ſiccæ terræ* hinc inde quantitate intermixta: ita dictat ſana ratio, quod omnino etiam aſſumi debeant materiæ, quæ ſimilem compoſitionem in ſe complectantur.

Quemadmodum autem hæc *mixtio*, non ſeorſim humano corpori competit, ſed vniuerſo *generi* animalium; ita mereretur ſine dubio paulo altiorem penſitationem, generalior illa *Victus ratio*, quæ omnibus animalibus communis eſſe appareat:

Vbi tamen mox non exiguæ difficultatis materiam obiicere poſſent, non ſolum *Aquatilia*, velut in genere: ſed in ſpecie ex *amphibiis*, *ſerpentes*;

Vtpote qui nonſolum per ſatis longum tempus (*quinque* vel *ſex menſes*), ſine omni *ſolido* cibo viuere poſſunt;

Sed etiam inſuper ſimplicis *aquæ fontanæ* tam parco potu contenti eſſe, vt vel *ſenis* diebus *aqua* ſatiari ipſis ſufficiat.

Sicut autem hæc ipſa res ſuppeditare vtique poteſt *Phyſicis* materiam ſpeculationes ſuas gnauiter exercendi; ita habet tamen etiam aliquid lucis ab antiquis inde profecta animadverſio, quod animalia, quorum corpus actu *calet*, tanto maiore conſumtione etiam afficiantur.

Enim vero eſſe hanc *caloris* in huiuſmodi animalibus energiam, prorſus inſignem, teſtatur phænomenon illud notiſſimum, quod animalia, inprimis quanto magis *voracia* ſunt, etiam in ipſis *frigoribus hybernis*, non *viua* ſolum maneant, ſed omnino quantum ſatis ſit *caleant*.

Vbi iterum ſpecimen eluceſcere poteſt illius ſupra a nobis tactæ præcipuæ efficaciæ *frigoris* per ſenſum, & vt ita dicam, ſecundum *æſtimationem ſenſualem*.

Ita enim nonſolum videmus, quod vnus homo præ altero frigus diutius, & ſine valde notabili incommodo, tolerare poſſit, quam alius, ex nuda *adſuetudine*, & re vera minore eius *metu* aut *tædio*:

Sed etiam notiſſima ſunt exempla *maniacorum*, qui alienato propemodum a *ſenſu*, inprimis *teneriore*, animo, etiam inſigne frigus, & cui nemo ſanus ſufficeret, ita tolerent, vt maxime vegeta adminiſtratione *motuum ſanguinem calefacientium*, & *attenuantium*, efficaciæ *frigoris* nullum ius relinquatur.

Huiuſmodi vero calorem corporis ad vehementem *tranſpirationem*, adeoque humorum *diſſolutionem*, atque *disſipationem*, efficaciam vtique eximiam habere, nemo puto dubitabit.

Sunt itaque ASSVMENDA illa, CIBI & POTVS, talia neceſſario eligenda, quæ *ſcopo*, cui deſtinantur, nempe ſanguini atque corpori inſtaurando, idonea ſint.

Non eſt, quod hic prolixi philoſophemur a priori, *quæ*, *qualia*, *vnde* petenda, *vbi* inuenienda? cum ſatis præiudicii

 exhi-

exhibeat praxis omnium ſeculorum, vt nempe e *vegetabilibus*, & *animalibus*, hic ipſe victus petatur.

Equidem & ipſum primorum parentum victum, e *vegetabilibus* inprimis fuiſſe, innuit ſtatim ipſa *maledictio agris* incuſſa, vt in neceſſario ipſorum cultu, *laborem* prius, atque multas *moleſtias*, quam *panem*, quod aiunt, *deuorare* homo cogeretur.

Quicquid autem horum ſit, quicquid, inquam, tandem præiudicii, *vſus* inferre videatur, manet non iniuſta conſideratio, quid ex illis, quæ in vſu ſunt, *optimum* eſſe poſſit.

Sicut enim nemo forte dubitauerit, & paſſim res ipſa hoc affatim loquitur, quod in multis locis etiam nuda *neceſsitas* atque *defectus meliorum*, certas quaſdam res vſui neceſſarias fecerit:

Verbi gratia: dum in extremis *Hyperboreis*, *leguminum* atque *frugum* prouentui nullus patet locus, & tamen homines illas ſedes mutare non ſuſtinent, *piſcibus* vtique ſuis *exſiccatis* vitam tolerare neceſſe habent, & *carnibus*, quas ſors obtulit indefeſſæ induſtriæ, fami ſubueniunt.

At in illis locis, vbi harum rerum præ *abundantia*, etiam *electio* locum habet, iuſtior eſt quæſtio, *quodnam ſimplicisſime optimum* haberi poſſet *alimentum?*

Patitur hæc res duplicem conſiderationem; (1) ſecundum ipſum *genus*; (2) ſecundum *ſpecies* ſub vno quoque genere.

Dico, an *Vegetabilia* præferenda ſint *animalibus*, aut contra? & quid ſiue ex *Vegetabilibus*, ſiue ex *animalibus*, nutritionis *ſcopo*, præcipue & *eminenter* accommodatum eſſe poſſet.

De *Vegetabilibus* certum eſt, quod illa ad *nutriendum* hominem *ſufficere* posſint.

Quamlibet enim eo prolapſa ſit intemperantia humana, vt etiam inter pœnas numeret, ſolo *pane & aqua* ſuſtentari; *Phyſice* tamen certum eſt, & multis quotidianorum exemplorum

rum myriadibus notum, quod *panis & aqua* nutritioni ſatis *ſufficere* poſſint.

Tanto magis autem notum hoc eſt, aliorum *animalium* exemplo; quæ etiam huiuſmodi alimentis, *frugibus*, inquam, cum *aqua*, lautisſime viuere, atque *ſaginari* prorſus, obſeruantur.

Vbi bene notandum venit, quod in hac parte, quantum ad *ſimplicem nutritionem* attinet, *nulla* penitus *intercedat diuerſitas homini* ſimpliciter conſiderato a reliquis *animalibus*.

Ita *glandibus* etiam, *quernis* æque atque *fagineis*, homines aliquando victitaſſe, vt hiſtoriæ antiquæ innuunt, ita nihil vsquam eſt, quod fidem ſuſpectam reddat: & licet de vna magis *familia*, aut ſecundum illa antiqua tempora, *gente*, hoc forte ſolum valuerit, quicquid tamen factum hic eſt, vt *hominibus*, *qua talibus*, inquam tribuendum vtique eſt.

Curioſior eſſet, ſed ſine dubio etiam fruſtranea, illa quæſtio, quis primo hominibus *farinæ fermentandæ* auctor fuerit; niſi quidem vero ſimilius habeatur, hoc ipſum etiam *vſu* potius, & e *fortuitis euentibus*, in morem tractum eſſe, ſimpliciter a poſteriori, quam vt ſtatim a priori certo alicui *fini*, veluti conſulto *deſtinatum* fuerit.

Potuit tamen ad hoc inducere *auium* inprimis, quotquot granis viuunt, exemplum; vtpote in quarum *ingluuie* tam diu aſſeruari conſpicitur granorum copia, donec non ſolum *emollita* per ſuperbibitam *aquam*, ſed etiam ſenſibiliter iam *fermentatione* adfecta fuerit.

Imo, potuit etiam ipſa experientia fortuita docuiſſe, quod *maſſæ* ſimplices, in teneroriibus ventriculis, ſenſibiliter plus laboris faceſſant, quam *præfermentatæ*.

Quamlibet autem *Vegetabilia*, & ex his inprimis *fruges*, nutritioni hominum *ſufficere* poſſe ſatis conſtet; poteſt tamen denuo in quæſtionem venire, quidnam ex his alteri præferendum videri poſſit?

Non equidem de vlla *neceſſitate*, ſed magis commoditate hic eſt ſermo; & non eſt dubium, quin etiam aliquando deterioribus *adſuefieri* homo poſſit; Interim, vbi aliqua *electio* ſuppetit, etiam a delicata malacia aliena, non indigna eſt conſideratione diſquiſitio.

E *frugibus* omnes quidem atque ſingulæ nutriunt ſatis, ſed cum diuerſis circumſtantiis, maioris aut minoris *incommodi* concurrentis.

Ita enim v. gr. *auena* caput perturbare ſolet, & non ſolum *vertigine*, ſed etiam *doloribus* afficere, ſi largius aſſumatur.

Hordeum panis formam, ſub qua aſſeruari diutius poſſit, ne indies denuo coquere neceſſe ſit, non fert, quin nimis cito valde *ſicceſcat*, & velut *obrigeſcat*: ipſi inſuper pinſitationi in molendino refractarium, & *feſtucis* rigidis horridius: *Triticum* ſatis quidem nutrit, ſed *mollius* magis, quam commode *firmum*, alimentum præbet: *ſecale* ſolum ita mediæ veluti conſiſtentiæ eſt, vt neque tam *exſuccum*, neque ita nimis *laxum* habitum induat.

Vnde quidem, vbi harum rerum *electio* ſuppetit, *ſecale* aliis præferri meretur, *purum*, aut cum *tritico* etiam remixtum.

Vbi non tam de *commoditate*, quam *neceſſitate* eſt ſermo, *hordeum* quoque, ſed *coctum* potius, quam *piſtum*, ſatis commode nutrit; modo decenter excorticatum: ſicut ipſa quoque *auena* excorticata, coctione miteſcit, & *ſimplici nutritioni* non deeſt.

Quomodo apud orientales multos populos *Oryza*, *ſimpliciter coquenda*, in perpetuo vſu ſit, hiſtoria docet: Sicut tam apud *Africanos occidentaliores*, quam *Americanos ſeptentrionales*, vulgo noſtrati ſic dictum *frumentum ſaracenicum*, his ipſis populis *Mayz*; aliis *radix Mandioca* in vſu eſt.

De reliquo vero ſunt vtique nutritioni etiam aliæ partes *Vegetabilium* ſic ſatis aptæ; ſed nec in tanta *quantitate* obtinendæ,

dæ, vt pro ſimplici alimento ſufficerent, nec ita ſimpliciter omnibus numeris abſolutum *æquale* atque *firmum* nutrimentum ſuppeditaturæ.

Huius generis ſunt inprimis *Nuclei dulces* & *oleaginei*, inprimis *amygdalarum* atque *pinearum*; tum etiam alii his appropinquantes, e variis *nucum* generibus: quibus tamen communiter aliquid mins tolerabilis ineſt, ad peculiarem aliquam *acrimoniam* concipiendam procliue.

Legumina pleraque *duriora* ſunt, & longe magis *exſucca*, quam *fruges*: *Folia oleracea* ſufficiente γλισχρῷ deſtituta: quod ipſum etiam *radicibus* ſucculentis, *raparum* atque *paſtinacarum* variarum ſolenne eſt.

Arborum quoque reliqui *fructus*, ſucculentiores vulgares, & qui maiore copia haberi poſſint, eadem labe laborant, vt partim nimis *aquoſum*, *dilutum* & *inſufficiens*, partim etiam *peregrinis*, non æque facile domandis, *fermenteſcendi*, & *acredinem* peculiarem contrahendi, propenſionibus, difficile alimentum præbeant.

E quibus omnibus circumſtantiis ſatis diluceſcere poteſt, quod non ſolum *fruges* omnibus aliis vegetabilium *ſpeciebus* atque *partibus* antecellant; ſed etiam ex his inprimis *ſecale*, *hordeum*, *triticum*, *oryza*, *milium*, *piſum*, *amygdalæ*, *pineæ*: imo harum rerum prudentes *coaptationes*, & alternationes.

Certum interim omnino ſimul eſt, quod fruges præſtent *fermentatæ* leuiter, quam ſub ſimpliciore *paſta*, *crudius* aſſumendæ: aut *coctæ* ad mollitiem qualemcunque.

Quemadmodum autem eadem, quæ cæteroquin ſano ſenſu non incommode *magiſtra rerum* dicitur, *experientia*, monſtrat, quod homo, præter *vegetabilia*, etiam *animalia* in vſum alimoniæ aſſumere, iiſque hoc effectu feliciter vti *poſſit*; non immerito etiam conſiderandum hinc eſt, quid ipſi hac in parte magis aut minus exquiſite *conuenire*, aut *conducere*, colligi poſſit.

 Ante

Ante omnia meretur aliquam peculiarem conſiderationem etiam *Ventriculi humani*, *ſuilli*, *canini*, *felini*, peculiaris conſtructio, cum ventriculis animalium ſimpliciter *carniuororum* quaſi penitus conueniens.

Sicut enim illa *ſtructura ventriculorum* in *carniuoris* adeo veluti penitus eadem eſt, vt etiam *aues* ſimpliciter *carniuoræ*, immani diſcrimine a *graniuoris* hic abeant; & *quadrupedia carniuora* a *graminiuoris* inſignem diſtinctionem in hoc genere oculis offerant:

Ita peculiari conſideratione omnino digna eſt, quantum mihi quidem videtur, hæc tanta, & velut abſoluta *conuenientia*, *humani* ventriculi cum *carniuoris*: & contra, *abſoluta* prorſus *diuerſitas* tam a graniuoris, quam graminiuororum ventriculi potiſſima parte.

E qua certe conſideratione illud reſultare apparet, quod ita etiam *a priori* ex ipſius ventriculi *humani* conſtitutione, imo quaſi deſtinatione compareat, quod homo, ſi non *ſimpliciter* ad *carnium eſum*, tamen ad vſum illarum, & aliorum iam magis ad concoctionem paratiorum ſubiectorum *aſſumtionem*, veluti *deſtinatus* haberetur.

Carnes certe, & quicquid tandem, præter *ſolida oſſa*, animalis texturæ eſt, *poſſe* hominem edere, quotidiana experientia monſtrat; & adeo quidem, vt etiam a *crudis carnibus* non abſolute alienum eſſe eius ventriculum, affatim monſtrent tum *Tartari* feriores, tum *Samoiedæ*, quorum etiam *infantes*, ſimulatque dentes permittunt, *crudas carnes*, vel *morticinas*, ab oſſibus morſu auferre, videas.

Interim, vt aliæ ſunt varietates *partium* ab animalibus deſumendarum, ita notiſſima omnium eſt, ſubſtantia illa, e corpore animali inter ſpecies viuiparas proficiſcens, & ipſa natura inſtigante ad vſum nutritionis transferenda, nempe LAC.

Sicut autem certum eſt, quod equidem *Lac*, ſi non æque *tota ſua ſubſtantia* ſimpliciter, tamen diuerſis ſui *partibus*, diver-

verſimode, ſed facile tamen, aptandis & inſtruendis, *nutritioni* omnino *ſatisfacere* poſſe; ita eſt tamen certum, quod pro *vnico*, velut expreſſit *deſtinato* medio & materia nutritionis, conſiderari non debeat, per rationes maxime euidentes potiſſimum ſequentes.

Primo enim, tam notum eſt, quod *lac* ſimplex atque ſolum, ſatis *firmum* nutrimentum, & eius quidem quantum *ſatis & neceſſe* eſt, corpori non ſuppeditet, vt nota inde ſit locutio vel ipſius plebis obſeruationi veraci ſuperſtructa, quod *infantes ſolo lacte nutriti, ſine ſolidiore aliquo cibo, corporis texturam* inde contrahant, nimium *mollem atque laxam*, quam proinde ſchwammichtes weiches milch-fleiſch appellant; a qua conſtitutione etiam re vera nimium quam *ſenſiles*, & ad quaſcunque iniurias accidentales impares, euadunt.

Et licet argui hic poſſet diuerſitas variorum generum lactis, vt quod vni generi deeſt, altero ſuppleri poſſe videri poſſet: refragatur tamen duplex conſideratio.

Primo enim vtique eidem ſpeciei *lac maternum* ita ſatisfacere deberet ad minimum per primam illam ætatem trium vel quatuor menſium; interim hoc non ita fieri, ſed reuera minus commode *ſolo materno lacte*, ſine *ſolidiore* aliquo ſubſidio tunc etiam ſuſtentari infantes, certum eſt.

Secundo, licet hæc proportio, v. gr. *Vaccini* lactis ad *muliebre*, valere poſſet in hac *ætate infantili*; minime tamen quadrare poſthac augeſcenti, & *robur* debitum expectanti corpori poſſet.

Secundo reclamare videtur *inſtructio*, & ex hac eluceſcens *inſtitutio* corporis velut *a priori*; vna cum exemplis huius inſtituti, per peculiare præiudicium *in actum deducti*, a poſteriori.

A priori, dum vtique homini æque ac aliis animalibus *dentes* prognaſcuntur; cui autem alii *fini*, aut vſui, quam *ſolidiorum* eſui?

A poſte-

Apoſteriori, dum vtique in variis animalium generibus hoc affatim videre licet, quomodo illa, ſimulac a *dentibus* ſatis valent, non ſolum ſua ſponte ad *ſolidiores*, ſuæ ſpeciei idoneos, cibos ferantur; ſed etiam vbera materna poſthac non amplius petant: imo vero, iam firmiora & adultiora illud ipſum actu *faſtidiant.*

Cui omnino addere conuenit illud inſuper phænomenon, deſtinationes huiuſmodi *a priori* tanto euidentius confirmans, quod etiam ſingulæ animalium ſpecies, non ſolum hoc tempore, quo *ſolidos* cibos appetunt, non quoslibet promiſcue, ſed qui ipſorum *ſpeciei* veluti proprie dicati ſunt, quærant, neglectis aliis:

Sed etiam circa diuerſas *ſpecies*, *ſub eodem* dereliquo *genere* ſtantes, peculiaris *ſelectus ſeruandi* notitiam habeant: quod de *graminiuoris* notiſſimum; de *carniuoris* etiam illud ſatis notum eſt, quod non ſolum ab eiuſdem *ſpeciei ſuæ*, ſed propemodum a *totius generis carniuororum*, eſu familiariter abſtineant.

Harum rerum tanta conſpiratio, facit vtique probabilem etiam *humanæ* ſpeciei, tanquam *a priori*, vt *inſtructionem* ab organis, ita *inſtitutionem* ab ipſo *appetitu* ſeu *inſtinctu innato*, aptationem ad *ſolidiora* nutrimenta aſſumenda: tum *a poſteriori*, effectum optime vtique cedentem.

Pro meliore vero argumento, quod *homo* etiam *ſine carnium* eſu, ſatis *commode* viuere poſſet, integrum forſan eſſet allegare, illam ſatis notam *a verſionem appetitus a carnibus*, quæ homini obtingit, ſimulatque in reliqua *œconomia vitali* aliquid impeditius ſuccedit, *labor*, aut *periculum* aliquod, incumbit:

Vbi quidem notabilis eſt non ſolum *prompta atque matura* huiuſmodi, nempe carnium *auerſatio*: ſed etiam tardiſſima ad illarum *tolerantiam* reuerſio.

Ex aduerſo vero, illorum, quæ e *vegetabili* regno proficiſcuntur, tam reliquorum magis *ſapidorum*, quam ipſius præcipue *panis* longe melior tolerantia;

Vnde

Vnde notabilis *Auicennæ* locus, ab interpretibus quidem corruptus (dum vertunt, *omnis oppletio mala, panis autem peſſima*) ſed ex vera mente autoris reſtituendus: Omnis *inappetentia* mala, *panis* autem peſſima.

Quamuis enim hæc appetitus *auerſio*, tribui fortaſſe poſſet peculiari magis conſtitutioni ſolum *a poſteriori*, certorum adfectuum morboſorum, v. gr. *putredinis* periculum fouentium; quibus *chylus ex animali mixtione* ſubnaſcens, fomitem ſuppeditare compos, propterea hoc tempore ſaltem propter hunc peculiarem caſum faſtidio illo quaſi caueatur:

Eſt tamen atque manet omnino certum, quod hæc *chyli ex animali mixtione* oriundi habitudo ad corruptionem putredinoſam procliuis, *perpetuo* vtique maneat; atque adeo Chylus *e vegetabilibus*, inprimis *moderatæ aceſcentiæ* capax, ſicuti de reliquo *nutritionis* vſui aptus, ita ab iſto incommodo promptæ *putridæ* corruptionis, *ſemper alienior*, præferri mereatur.

Quo quidem loco omni omnino iure notari debet illa recentiſſimorum hominum, vt in multis aliis rebus, ita in hoc negotio, certe exquiſite ſuperuacua ἀκρίβεια, qua mirifice vetuunt atque damnant *dulcia*, non ſolum *in genere*, ſed tanto magis *in morbis*, & iam adfecto corpore:

Et hoc quidem ex eo fundamento, quod dulcia *aceſcant*; aciditas vero ſanguinem coagulet, adeoque motui illius aduerſando, ſummum periculum inducere poſſit.

Quantumuis autem negari neque poſſit, neque debeat, quod ingens *copiæ vehementiſſimorum* acidorum vtique hoc poſſit, vt ſanguinem valde *inſpiſſet*;

Alienum tamen fuerit tantum periculi expectare mox iam a qualibet modica quantitate & moderata qualitate:

Qualis interim alio nomine *digeſtionibus in primis viis* ſubuenire poſſit.

Per totam autem humorum maſſam omnino *præoccupare* & *impedire* poteſt, ne ſimplicius, & magis immediate *putredinoſa* corruptio vſquam inualeſcat;

Quæ ſicuti & alias *prævalida*, & corpori animali immediate *deleteria*, eſt, & ex illo *expulſionem* nullam propemodum agnoſcit, ſed velut immediate profundius atque latius *graſſatur*: inprimis e *vegetabilibus*, *leuior* & *ſalino ſulphurea.*

Ita ex aduerſo, *ſalina* hæc *aceſcens* intemperies, pasſim iterum *ſecerni*, & *excerni*, imo etiam ſubtilibus *terreſtribus* corpuſculis obtundi atque ſatiari poteſt:

Quod quidem tanto citius atque certius fit, quando ita per os aſſumpta *acida*, cum aliis magis *terreſtribus*, materiis ſtatim in ventriculo concurrunt:

Imo vero *dulcia*, quatenus demum *aceſcere*, ſeu *fermentando* in ſucceſſiuam *euolutionem* aciditatis ſuæ deduci poſſunt, obſaturantur ſub hoc ſucceſſiuo fermentationis actu tanto facilius a ſimpliciter occurrentibus *terreſtribus feculentis* corpuſculis:

Interim ſub ita *ſolubili* conſiſtentia atque ſpecie, humoribus denuo ſe ſe inſinuantia, nihilo minus ibidem *abſterſoriis* illis, atque *colliquatoriis* potius, quam *denſatoriis* effectibus quadrant.

Vnde quidem, niſi vbi *ſpecialiſſima* quædam *auerſio*, *per indiuidua* ipſa, ſubeſt, inprimis in *ſenſibiliore* fœminino ſexu, nulla omnino cauſa eſt, quæ circa *vſum moderatum* tam *dulcium*, quam *moderate acidorum*, ſcrupulum iniicere poſſit.

Quo nomine certe ante omnia *acetoſitas citri*, *acetum* ipſum, inprimis *fortius* potius, quam *vappidum*; eſculentorum, quæ *fermentare* conſuetudo fert, *acidior* potius, quam *vappidior* ſapor (quod de *braſſica* muriatica, *cucumeribus*, imo ipſo *pane*, valet,) aut vere *dulcium*, inprimis autem *ſacchari* magis, quam *mellis*, *moderatus* vſus, nullo vſquam intuitu formidari meretur.

Tanto magis autem laudatur, quando eiuſmodi eduliis reliquis hæc talia admiſcentur, quæ ex *proprio* ſuo ingenio, *teneræ fermentationi* minus idonea ſunt.

Quo

Quo nomine, verbi gratia, in *cucumeribus* & *melonibus*, *fortis aceti*, & multi *piperis* in iſtis; in his autem *ſacchari*, vel etiam *piperis* atque *ſalis* additio, fermentationem horum per ſe *vappeſcentium* atque *lenteſcentium* concretorum, rectiſſime ſubleuant: quod etiam de *lactuca* valet.

Ita *braſſicæ* omnis generis, *muriatica* fermentatio, & ſimiliter *cucumerum*, niſi bene *acetoſa* exeat, (quod inprimis per additionem *pinguium ſeminum*, ante omnia *ſubdulcium*, *aniſi*, *fœniculi*, *baccarum iuniperi* &c. obtinetur) *vappidum*, *lentum*, *mucidum* tantum inde erit *κρᾶμα*, *concoctioni* veræ refractarium:

Aut nimio ſale, quo ipſi *guſtui* aduerſatur, deinde obruendum &c.

Sicut autem per dicta homo non ſolum etiam *ſimpliciore* victu contentus eſſe, interim tamen & *multiplici* vti, poteſt; ita in tali *multiplicitate*, eo vtique reſpicere conuenit, vt illa multiplicia non abſolute *temere* ingerantur: ſed re uera aliis ita *in ſubſidium* adiungantur, vt quod vni deeſt per alterum compenſetur:

Quod quidem inprimis reſpicit ea, quæ ſufficienti *fermentationi* velificari poſſunt.

Quod quidem tam *aceſcentia* directe, quam aceſcentiam promouentia, *aromatica*, *noſtratia* & *exotica*, præſtant.

Potvs, vti victus, quo *ſimplicior*, eo *melior*, & certe etiam ſimplex pura nihil inquinata *aqua*, ſatis vtiliter eſſe poteſt.

Interim non inconſultum fuit cœptum, *potum* etiam *ſolideſcentibus alimentoſis* particulis imbuere; inprimis *fermenteſcentibus*, imo paſſim iam quadantenus *fermentatis*, vt in *cereuiſia* & *vino*.

Videtur enim hac ratione præoccupari, ne *aquoſitas* illa, nimia ſua tenuitate nimis prompte iterum per *ſecretiones & excretiones* e corpore elabatur: ſed humorum corporis indoli,

 quæ

quæ *ſpiſſeſcens* eſſe debet, ſtatim ab ipſis ſui initiis ſimilior reddatur.

In *fermentatis* potibus illud ſolum cauendum eſt, ne nimia *ſpirituoſitate* caput offendant.

Quod tamen adeo ſimpliciter etiam non paſſim contingit, ſed multum debet ſpecialiori cuidam indoli *materiarum*, potui tali aliquando præcipuam, aliquando acceſſoriam materiam ſubminiſtrantium. Vbi v. gr. cereuiſia *lupulo* crudiore fœta, aut e copioſa *auena*, hordeo addita excocta, non tam *ſpirituoſitate*, quam peculiari *ſtupefactiua* efficacia caput ferit & perturbat. Quo nomine etiam Vini pro diuerſa patria, diverſam eſſe indolem inebriatiuam, teſtantur vina *Hungarica*, *Thuringica*, *Miſnica*, & quæ e *Gallicis*, *calce* & *alcalibus* ſub fermentatione adiectis adulterata ſunt:

Quamuis etiam ſua ſponte, vt vulgo vocant, *calcaria* vina, qualia inprimis e *Thuringicis* ſunt *Ienenſia*, hoc nomine male audiant: & iam olim apud *Athenæum* vinum tale notetur, *caput grauius feriens*, διὰ τὸ λαβεῖν γύψον: quæ verba non video cur *Cauſabonus* per paraphraſin vertat, *quod gypſum doliis immittatur*, cum illud eodem more, quo *Thuringica* illa, altius etiam intra ſuam vniuerſam ſubſtantiam velut *innatum* comprehendere poſſit.

Nouiſſimis hiſce temporibus, inter alia multa noua, innotuit etiam, & a gentibus ex Oriente, in noſtras regiones translatus eſt mos, *calidum potum* aſſumendi; & orta hinc eſt quæſtio, an etiam hic mos *prodeſſe* poſſit, aut *nocere?*

Enim vero reſponſio eſt facilis: *Calidum* aliquando bibere, nonſolum non nocet, ſed tantundem certe prodeſt, imo amplius, quam *offam calidam* vſurpare.

Sed *nunquam niſi calida* bibere, quamlibet forte *directe* nihil noceret: (cauendo tamen a *feruidiore* calore):

Tamen per indirectum poſſet omnino nocere; dum eiuſmodi *adſuetudo* in poſterum quoslibet *frigidulos* potus, ne dum

dum *exquiſitius frigidos*, *intolerabiles* reddit: Cuius rei exemplum eſt in Actis Anglicanis *repentinæ mortis a potu frigido* poſt *ſolum calidum* diutius *adſuefactum.*

Ego vere *Medicam* exiſtimo circa talia adſumenda *regulam*, ſimul ciuili praxi, vt hodie ſunt res, quam maxime accommodam, vt homo *adſueſcat moderate* edere atque bibere *varia*, modo non *nimium* a bona concoctione aliena:

Et caueat ſibi quouis modo, a nimium *timida*, *delicata*, atque *ſcrupuloſa* circa has res *electione*:

Minime enim ita facile inſigne incommodum adfert horum aliquid homini cætera ſano, ſi *metus*, atque *trepidatio* abſit:

In ſtatu vero iam aliunde morbido, a priori quidem etiam ipſa ratio ſuadet circumſpectionem; & reddit hanc a poſteriori tanto faciliorem ſpontanea communiter his temporibus patientis *nauſea* a rebus *vere* minus conuenientibus:

(Modo inter has non abſolute connumerentur omnia *ſapida*, *dulcia*, & *acida*, & quoquo modo *fermenteſcentia*; iuxta illud ingens præiudicium, iam ante merito taxatum.)

Non placet prolixum eſſe de *tempore* aſſumendi. Naturæ conuenientiſſimum ſine dubio eſt illud, quo *legitimus appetitus* poſtulat.

Legitimus autem appetitus complectitur ante omnia *victum ſimpliciſſimum*, nullo alio guſtus *lenocinio*, aut opinionis *præiudicio* intercedente:

Nec etiam per *diuturnum defectum* nimium collecto impetu; quo caſu etiam in *ſimplici victu* nimium fieri poteſt.

Hoc intuitu notum eſt, quod *ſimpliciore* aliquo *vno* ferculo, & *pane* bonæ notæ, nemo ſanus homo non valde famelicus, facile exceſſum admittat:

Familiariter autem, quando de *vno* aliquo ferculo quidquam amplius edere appetitus non tulerit, ſi *nouum* aliquod, imo plura deinceps, offerantur, ſuſcitato reuera *phantaſtico*

 appe-

appetitu, homines familiariter *ſeducantur* ad edendum, non modo *plus*, quam vllo modo *neceſſe* ſit: ſed plus etiam quam reapſe *tolerare* poſſint.

Interim ad illud *naturale tempus* edendi atque bibendi, pertinet etiam illud, vt *vna vice* adſumatur, quantum ad *appetitum eius temporis* ſatiandum ſufficere poſſit.

Et ſane hæc eſt genuina *menſura* cibi atque potus, quoad *præſens appetitus* ita ſaturatus ſit, vt non amplius *inſigniter* inſtiget.

Si tamen etiam circumſtantiæ hoc non permitterent, vt *ſatietas* obtingeret, ſed infra illam ſubſiſtendum eſſet; conuenientiſſimum vtique naturæ fuerit, quocunque tempore appetitus *denuo* flagitat, denuo etiam adſumere.

Metus enim ille popularis, ne coepta ſemel *digeſtio*, nouis cruditatibus perturbetur, *in corpore ſano* reuera *inanis* eſt: Quandoquidem ſiquid inde incommodi pullulat, a male *conſuefacta ſenſibilitate* illud eſt, non a ſimplici *materiali* harum rerum conditione.

Iterum dico, plurimum hic valet *Conſuetudo*; vnde cauendum, ne nimium *mollitiei conſueſcendæ* tribuatur.

SECT. II.

MEMBRVM III.

DE MOTV ET QVIETE.

TErtio loco inter res non naturales numerantur MOTVS & QVIETIS viciſſitudines.

Sane vero quod Apoſtolus dicit, *non edere debere, qui non laboret*, naturæ conſentaneum videtur; inprimis de *victu* paulo *pleniore*, aut *craſſiore*.

Imo vero nocet *deſidia* etiam in ipſis *motibus ſanguinis, progreſſiuis* vt illi *ſegnius* ſuccedant, aut *inæqualiter*; vtrumque male, & cum damno inde expectando. Pro-

Promouet enim bene *temperatus* Motus, diſtributionem *æquabilem* humorum ; iuuat *transpreſſiones* adeoque *attenuationes*, *ſecretiones*, & *excretiones* : ſeruat etiam, imo reddit atque præſtat magis magiſque *agiles* ipſas partes *flexiles*.

Imo, cum *motus* plurimum etiam ſeruire debeat, ad præſtandas *actiones* ipſi ſpeciei, imo *generi animalium*, debitas ; Omnimodo vero ad talem *habitum* non niſi *vſu* pertingere liceat : eſt propterea etiam hoc intuitu hic eius vſus *neceſſarius*.

Quemadmodum autem omnia œconomiæ corporeæ negotia, *placide*, *tranquille*, *moderate* inſtructa obſeruantur ; & quidem vndique etiam *motibus & ſucceſſibus* ſuperſtructa ; ita rationi conſentaneum eſt, quod huiuſmodi *moderamini* etiam reſpondere debeat *Motus voluntarius*.

De *voluntario* enim motu ſermo hic eſt. Nam licet etiam totius *Vitæ* fundamentum ſit *motus*, *inuoluntarius* nempe ille, & præter *cogitabundam intentionem* ſuccedens, & habeat ipſe quoque *moderamina* ſua, aut incrementa : eſt tamen hic maxime ſermo de eiuſmodi *Motu*, qui totum corpus *validius* exercet, & a *voluntatis* maxime moderamine gubernatur.

Menſura huius motus circumſcribitur inprimis his duabus circumſtantiis ; vt *impetu* quidem *moderatior* ſit : *duratione* vero eo *longior* ; & toto ſui ambitu etiam vſque ad *fatigationem*, ſed *leuem*, continuet.

Impetuoſus enim, non ſolum nimis cito, ſed fere etiam *inæqualiter*, certiſſime vero *nimium*, exagitat ipſum *ſanguinem* : vnde periculoſa intemperies in eius *craſi*, & ataxiæ in *motu*, vndique ad nocendum promptæ.

Nimis *breuis* etiam Motus, vti in genere parum prodeſſe poteſt ; ita in ſpecie minus *æqualiter* totum corpus afficiendo ; etiam minus *commode* cedit.

Quam maxime vero etiam ipſa proportio corporum diverſa circumſcribit tanto magis has menſuras ; dum *diffuſiora laxioraque* atq; *molliora*, vtiq; omnibus his reſpectibus circum-

ſpe-

ſpectius circa motum gubernari debent, eumque *moleſtius* quam gracilia & agilia ferunt.

Quamuis etiam vbi *humores abundant*, motus decenter *temperatus*, non vtilis ſolum, ſed etiam, ſi res recte æſtimentur, *neceſſarius* ſit: poſtulat tamen hæc conſtitutio tanto maiorem circumſpectionem in *moderamine* eius conueniente ſeruandam, ne humores ita *intempeſtiue*, *immoderate*, aut inprimis ſimul *inæqualiter* exagitati, grauia pericula incurrant & inferant.

Sunt autem Motus corpori proficui vel ipſius in ſe, *artus* & *truncum* varie exercentes: vel aduentitii, totum corpus, aut diuerſas eius regiones varie adficientes.

Prioris generis ſunt variæ *ambulationes*; iam in *plano*, iam *ſcandendo*, *connitendo*, diuerſæ: *Curſus* cum maiore aut minore *ſuccuſſatione*: *flexiones* variæ corporis cum *niſu* etiam iam maiore, iam minore, vt *fiſſio lignorum* laborioſior *cuneo* & *clauo*, *ſecuri* quoque fortius vibranda; *tractio campanarum*, exercitium *pilæ* ſeu *ſphæræ* maioris &c.

Alterius generis ſunt *equitatio* ſuccuſſatoria; *vectura* concuſſoria, *onera* motus varie alterantia &c.

Et habent certe hæc etiam poſteriora vtilitates ſuas non contemnendas; inprimis in diſpoſitionibus iam actu morbidis: de qua re meretur legi *Sydenham de efficacia equitationis in tabidis.*

Moderatus motus omni *tempore* vtilis eſſe poteſt; vnde cadit quæſtio, ſimpliciter ad delicatos reſpiciens, an conducat, imo an non noceat, *mox poſt cibos* vegetius moueri? reſponſionem petere licet a *ruſticis* & *opificibus*, imo quibuslibet fere *mercenariis*, qui ſimpliciter a laboribus ad ientaculum atque prandium, atque ab his iterum ad labores progredientes, optime habent.

De reliquo vero, vt hoc in genere dicam ad ſanitatem optimam, prout illa plurimum *humorum libero motui* innititur, facit

facit omnino illud par, ſono latino conſpirantium rerum, *potus* & *motus*; quarum prior expeditam *mobilitatem* conciliat: poſterior *effectum* iuuat, & ipſos eius rei *fines* promouet, nempe conuenientes *ſecretiones* & *excretiones*.

Cæterum vti hactenus paſſim monuimus, quod in corpore humano, imo vero animali in genere, omnia ad *placidos & ordinatos* ſucceſſus inſtituta atque diſpoſita ſint; ita habet hoc etiam præſens negotium, vt nihil ibi, niſi *tranquillis ſucceſſibus* bene fiat.

Hoc ipſo intuitu ſuccenturiari *Motui* etiam debet QVIES: recte iuxta illud poëticum: *quod caret alterna requie, durabile non eſt.*

De *quiete* non eſt quod prolixitatem admittamus; ſufficit illam motui ſubordinare, *otioſæ* autem *deſidiæ* contradiſtinguere.

Vnum autem præcipuum eſt etiam circa *quietem* capiendam apprime notandum, ne *immediate a motu ad quietem* ſuſcepto tranſitu, etiam aliter, quam conuenit, fiat. Quod quidem tanto magis caueri debet, quo magis diuerſi *modi requieſcendi* aliquid hic turbare poſſunt.

Ita enim v. gr. poſt *fortes commotiones* cito *deſidendo*, in ſenſibilioribus *inæqualis* fieri poteſt commoti ſanguinis diſtributio, & inde aliqua, ad minimum temporaria, incommoda expectari.

Imo meretur certe conſiderari illa in vulgus maxime nota *intempeſtiuæ quietis* efficacia, dum v. gr. quando quis minus adſuetus, imo vero etiam quantumlibet adſuetus, *pedeſtre iter* gnauiter conficiens, circa medium forte itineris, diutius *ſedendo* interquieſcere ſuſcipit, corripitur inde quaſi familiariter tanta *laſſitudine*, aut *obrigeſcente* certe tenſione, vt non niſi laborioſius recentem motum iterum ineat, & quantum ſatis eſt, exequatur.

Eadem ratio eſt ſenſus illius ingentis *laſſitudinis*, imo veluti *contuſionis* artuum, quando aliquis minime adſuetus, aut

ad minimum diu deſuetus, laborioſiorem aliquem motum admittit, longe & grauiter *ambulando*, *equitando*, imo *vectura* minus commoda corpus immoderatius *quaſſando* &c.

A quibus quidem fortioribus exercitiis ſi immediate ad ſegnem quietem transferat corpus, ſolenniter inde ſequitur dictum illud incommodum, vt ſequente die quaſi contuſum ſentiatur corpus.

Vt rem breuibus expediam, dico, quod omnino inter *quietem* ingens *proportio* ſeruari debeat ad *motum*, quæ maxime in eo conſiſtere debet, vt ſtrictius dicta quies, omnino motu *longior* nunquam ſit:

Motus autem *moderatus* & valde *remiſſus*, iam pro *gradu* quodam *quietis* valeat: intemperatiori autem motui *quies* etiam aliquanto *longior* ſubordinetur:

Quantum tamen fieri poteſt ita, ne a motu, *fortiore inprimis*, IMMEDIATVS AD QVIETEM *fiat lapſus*.

SECT. II.

MEMBRVM IV.

DE SOMNO.

CAeterum promtior fuerit attendentibus ratio diſtinctionis inter *quietem*, & SOMNVM; dum illa *motus* ſolum reſpicit, hic etiam *ſenſus*, vti ſtatim patebit.

Nempe SOMNVM etiam cum oppoſitis *Vigiliis* in cenſu rerum *non-naturalium* merito vtique numerant; dum ſicuti *motus localis & voluntarius* vitæ actionibus varie ſubuenit, ſimulque *rationis* placitis in effectum deducendis famulatur; *Vigiliæ* vero per *ſenſuum* vſum alacrem, tam vitalibus *cautionibus*, quam *rationis* exercitio ſeruiunt: ita vti *quies motui* reſtaurando, ſic *Somnus ſenſuum* atque *cogitationum* energiæ refocillandæ, famulatur.

Vigiliæ nempe nihil aliud ſunt, niſi *alacritas animi ſentiendo* atque *cogitando* occupati: quandoquidem *vigilare* & *cogitare*, rebus de reliquo ſecundum naturam conſtitutis, abſolute inſeparabilia ſunt.

Quoniam autem, per alibi iam abunde tradita, *actiuitas* animæ tam in *ſentiendo*, quam *cogitando*, minime *abſoluta*, ſed nimium quantum *limitata* eſt; fit ita, vt anima in perpetua ac indeſinente *actione* manere non poſſit, quin ipſius ſuæ *energiæ*, *alacritatis* atque *conſtantiæ* ordinatæ, inſignia detrimenta incurrat:

Reſarcit hæc, interpoſita ab his rebus *quiete*, quam *Somnum* appellamus. De quo certe miri paſſim paralogiſmi audiuntur.

Nempe vulgariter *Somnus* potius pro re ſimpliciter *paſſiua*, *comprehenſione primi ſenſorii*, *obnubilatione ſpirituum*, a neſcio quibus *vaporibus*, nimia *humectatione cerebri* &c. arguitur:

Sed re vera aliter ſe rem habere, diluceſcit tum a priori, a conſideratione *actiuitatis* ſeu *energiæ animæ*; tum a poſteriori, ex energia omnino libera ſatis, ad *ſubtrahendum ſe* illis rebus, quæ alias ad *ſenſum* vehementer incitant *animum*.

Certe enim, poſtquam *anima* ita opus habet intercedente ceſſatione, non poteſt *ſomnus* pro re ita ſimpliciter *pasſiua* agnoſci, quæ etiam mediam *actiuitatem* animæ interturbaret, & velut obrueret.

Sed debet ita potius omnino pro tali effectu explicari, cui ipſa anima *operam* potius *dare*, *poſitiue* & *libenter*, *locum concedere*, imo illum certa ratione atque methodo potius *poſitiue ſuſcipere* atque *præſtare*, vti *debet*, atque *poteſt*, ita etiam *ſoleat*.

Præcipua difficultas concipiendi atque intelligendi, quomodo ipſa *anima ſomnum capere* poſſit, per *remisſionem actiuitatis* ſenſoriæ, dependet hactenus ab inſufficiente intellectu veræ indolis *ſenſationis*. Hanc, ſicuti præſente loco deducere

 non

non conuenit, ita ſufficiet, ſaltem ipſam ſummam negotii, vt *ſuppoſitam*, in noſtros vſus tantiſper aſſumere, & præſenti negotio applicare.

Nempe ſuppoſito, quod anima *ſenſationes* maximam partem *poſitiua* quadam *actiuitate* præſtet; ſiue vt vulgo generalius, & magis abſtracte loquuntur, *ad illas influat*, atque *concurrat*; manifeſtæ erit conſequentiæ, quod ſimulatque anima hanc ſuam *actionem* remittat, *agere* & *influere* ad hunc effectum abſiſtat, quod hoc ipſo *ſomnus* ſit, atque exiſtat.

Hoc ipſum, ſicut ita a priori omni dubio carere apparet (nempe, ſi *ſuppoſitio* decenter demonſtretur;) ita confirmat has res tanto euidentius, conſideratio illorum *euentuum*, qui in hoc negotio quotidie ante oculos occurrunt.

Ante omnia certiſſimum eſt, & neminem, qui animum decenter aduertit, fugere poteſt, quod ad *ſomnum* prompte atque placide capeſſendum, non ſolum plurimum conferat, ſed etiam abſolute veluti concurrat, primo, *ſecuritas* alta *mentis*; ſecundo, *alienatio eius* a *poſitiuis intentis cogitationibus*, atque ſollicitis *ſpeculationibus*: tertio, *faſtidium* potius quoddam, quam intentum deſiderium, *ſentiendi* atque *agendi*.

Sicut enim notiſſimum eſt, quod ingens & intentus *metus*, *mœror*, *ſollicitudo*, *ſomnum* efficaciſſime interpellent; ita nihilo minus familiariter nota eſt etiam illa eadem efficacia *deſiderii* eximii, & *expectationis* rerum gratarum, *præfigurationum* atque *cogitationum viuidarum*: adeo, vt huiuſmodi res, ſi non plane *rumpant* ſomnum, tamen viuidis *phantaſiis*, & *cogitationibus* ad minimum confuſis, nempe *ſomniis*, obturbent.

Peculiaria autem, ſed & eadem paſſim quotidiana, ſunt exempla *ſomni* a *faſtidio viuidiorum*, imo qualiumcunque tandem, *obiectorum ſenſationis*:

Vnde non ſolum homines ab *æſtimatione* rerum, quæ vel *ſenſum*, vel *animum* concernunt, *alieniores*, *ſtupidiores*, *faſtidioſiores*, ad *ſomnum* admodum procliues eſſe fere notum eſt:

Sed

Sed quoties etiam ingenia de reliquo ſatis viuida, *locis* & *occaſionibus* admouentur, vbi non habeant, quæ huic ſuæ *indoli* quadrent, ibi ad *ſomnum*, etiam præter reliquam conſtitutionem, tanto magis autem circa eiuſdem *ſolita tempora*, nonſolum ad ſomnum ſumme proni ſunt, ſed etiam vix ſibi ab illo temperare valent.

Accedunt his phænomenis adhuc varia alia, inter quæ vltimum certe locum minime occupat promptiſſima illa *adſuetudo*, ſomnum ſiue *certo tempore capiendi*, ſiue certo tempore *dimittendi*.

Prioris exemplum maxime vulgatum, eſt in *ſomno meridiano*, quem vel ſemel, aut ad ſummum bis, ſuſceptum, pluribus ſequentibus diebus, exquiſite *pari hora*, ita potenter repeti obſerues, vt niſi *intentiora*, inprimis autem *gratiora* huiuſmodi, ad *auocandum* apta ſuſcitamenta intercedant, vix omitti poſſit: aut ſane (quod tanto magis conſiderandum) non niſi *animi* euidente *faſtidio* omitti.

Alterius ſpecimen præbet prompta illa *adſuetudo*, qua *certa nocturna*, aut certa *matutina hora*, aliquando ſecundum *voluntatem*, & velut *ex propoſito*, aliquando etiam *ſponte*, expergiſci, vſitatiſſimum eſt: aut ad minimum, ſi non *exquiſite* ad illam *ſtatam* propoſitam *horam* expergiſcamur, inprimis in proæretica euigilandi *intentione*, ad minimum *intra illud tempus*, ſub ipſo inquam reliquo *actu ſomni*, ita *ſæpe* a ſomno expergiſcamur, vt inde notiſſima illa loquendi formula in vſum venerit Germanis: mit Sorgen ſchlaffen / ſub intenta ſollicitudine videlicet, ad præfixum tempus expergiſcendi.

In qua profecto re, vt alia plura ſunt conſideratione digna, ita illud inprimis, quod hoc ita præſtare poſſit *mens* humana ſecundum *propoſitum* ſuum, ſeu ſimpliciter *arbitrariam voluntatem*, & tamen nullum *complexum Theoreticum*, ſeu *conceptum* vllo modo *figuratiuum ratiocinalem* habeat, de *ambitu* ſeu *menſura temporis*, *cogitatione definienda*: Et licet nullum ſit du-

bium, quin hanc *dimenſam comprehenſionem*, *vſu* ſeu *adſuetudine* magis *excolat*, & velut manifeſtius *diſcat*; manet tamen ſimul extra omnem dubitationem poſitum, quod, quicquid etiam tandem in his rebus *adſuefiat*, nunquam tamen de huius adſuetudinis *modo aut ratione* quidquam intellectu comprehendere, aut vere de illo negotio *cogitare* valeat.

Ad noſtram præſentem rem nihil niſi hoc inde conficimus, quod *ſomnus* minime *paſſiuum* quiddam in *Natura humana* ſimpliciter inferat, ſed omnino potius *actiuum* aliquid. Cuius *vtilitas*, imo *neceſſitas* a priori, & multum *voluntarii* concurſus admittendi a poſteriori, euidens conſtitutio, ab omni *nude paſſiua* receptione, aut *ineuitabili inuaſione*, prorſus alienum quiddam teſtetur.

Quemadmodum autem *ſomnus* ita de *rerum non-naturalium* cenſu eſt, vt vtique ſine ipſius *decente vſu*, Oeconomia corporis & actionum eius, ſecundum *inſtitutionem* ſui, atque *deſtinationes*, ſubſiſtere nequaquam poſſent; Ita neceſſarium tamen eſt etiam harum rerum, *ſomni* inquam & *vigiliarum*, conueniens quoddam *temperamentum*, nonſolum ne nimis *parum*, ſed etiam ne *nimium* in alterutro fiat.

Conſiderari autem inprimis debet illa ſomni veluti naturalis atque ſolennis *differentia*, ſecundum *temperamenta* & *ætates*, vt aliis horum *longior* & *profundior*, aliis *breuior* atque *leuior* eueniat.

Profundum vero ſomnum dicunt vulgariter, e quo non ſolum non *prompte* atque *facile* expergiſcatur homo; ſed etiam in ipſo ita velut immerſus totus appareat, vt *actiuitatis* non ſolum *externorum*, ſed etiam *internorum ſenſuum*, velut expers omnino videatur.

Cum *leuis* ſomnus ſimpliciter contrario modo ſeſe habens, & alias ad *externorum* ſenſuum obiecta ſenſibilior ſit; & ſub ſui duratione etiam ipſa, *phantaſiæ* & *memoriæ* actibus, plurimum irrequietus, adeoque *inſomniorum* viuidis effictionibus,

reuera

reuera *vigiliarum cogitabundam actiuitatem* quadantenus præ ſe ferat.

Contingit autem & *breuior*, & ita quoque *leuior* ſomnus, inprimis temperamento corporis *cholerico*, & *melancholico*; *longior* autem & *profundior*, *ſanguineo*, & maxime *phlegmatico*.

Sicut autem hoc vtrumque plurimum debet illi *animi habitui*, quem in hiſce temperamentis diuerſis, diuerſimode ſe habentem, ſuperius notauimus; dum videlicet *cholerici inquieti*, & ad *actiuitatem* perpetuo proni: *melancholici* tam ad *agendum* etiam prompti, quam perpetuo quadantenus *ſolliciti*, rebus ſuis *diffidentes*, atque *meticuloſi*: vtrique hunc typum, vt in omnibus ſuis *actionibus*, *actionibus* inquam, ita in hac etiam circa *ſomnum*, *actione* & *occupatione* ſeruant, & ſequuntur: *ſanguineis* autem per *liberam*, *phlegmaticis* etiam per *negligentem ſecuritatem* in diuerſum hic abeuntibus:

Ita contingit tamen etiam paſſim, vt per interuenientes *morales* occaſiones, & illis ſuperinductas *adſuetudines*, intentiorum *cogitationum*, *ſollicitudinis*, *metus*, etiam diuerſa aliqua ratione corporea conſtitutis, diuerſa ſomni *ratio* obtingat.

Aetatis intuitu, familiaris eſt *longior* & *profundior* ſomnus, *iuniori*, *breuior* atque *leuior prouectiori*: certe quia *tenerior* ætas ab *animi intentioribus intenſionibus* alienior, & a *multiplici actiuitate*, *voluntate* ad minimum remotior eſt:

(Quaſi præ ſe haberet intuitum illum, quod *ſatis ſpatii ad actiuitatem* quamlibet ſibi pateat: Cum contra *annoſior* animus, tanquam *præuidens metam*, multum in breuiori ſpatio abſoluturus, *inſiſtat operi*, & *quietem* faſtidiat:

Interim hic etiam valent eædem *morales* & *occaſionales mutationes*, quibus etiam *iuniori* ætati obiectæ inſignes *inquietudines*, vt alias *actiones*, ita *ſomnum* etiam interuertunt, imo quadantenus inuertunt.

Vt illud adhuc addamus argumentum aduerſus ſupradictam opinionem, quaſi ſomnus pure *paſſiue* eueniat, & velut

lut *obruat* naturam, ſeu *animam cogitantem*, per *fatigationem* organorum, aut *vapores*, incertum vnde, aut quomodo, aſcendentes; neceſſario tamen poſt aliquas prægreſſas *fatigationes*, aut quæcunque tandem illæ ſint, factas *vaporum* talium commotiones, aut collectiones: ita vt ſupponendum vtique eſſet, quod hæ *vaporum* eruptiones ſuccedant peculiaribus prægreſſis cauſis, non autem ſemper ita *abundent* aut *præſto* ſint:

Imo vero, *ſomno* ipſo potius ſenſim iterum *diſcuti* & *conſumi* ſupponantur, dum vtique rurſus *euigilat* anima; adeoque cum totum hoc negotium, vt *pasſiuum* ſupponatur, neceſſe vtique ſit ſupponi, quod diximus: aut *animæ* ipſi, contra hypotheſin, *peculiarem actiuitatem* aduerſus has paſſiones denuo deferri:

His inquam rebus, contrariatur phænomenon illud penitus oppoſitum, quod ipſa *abundantia ſomni*, ex mera indulgentia deſidiæ, magis magiſque *ſomnolentos reddat*; imo revera ipſi etiam *animo*, peculiarem *inertiam*, quin *ſtuporem* omnino, incutiat: quod quomodo cum dictis illis opinionibus conciliari poſſit, vt iuſtam ſimilitudinem veri aſſequatur, non perſpicio, niſi ſemper alienas ſententias aliis apponere ſuſcipiamus.

Dari interim *materiales* etiam cauſas, quæ *ſomnum* veluti propius *prouocent*, vti minime negari debet: ita meretur tamen ſimul notari, quod quæcunque hoc potentius aut præſentius faciunt, inprimis *mentem* ſimul ſingulariter afficiant:

Non tam, vt vult illa hypotheſis, *pura* quadam paſſiua *obnubilatione*: ſed reuera ſpeciali quadam ſui *actiuitate*, vt illa omnino *cogitationibus* intentius vacet: *præfigurationibus* inquam *viuidioribus*, & ſecundum illas variis *voluntatis* ſucceſſibus, vnde modo *ſpes impetrandi*, modo *metus*, grauia experiendi, vtraque male fundata, cooriuntur; quarum rerum ſpeci-

ſpecimina in *ebrietate* adhuc ante *ſucceſſum ſomni* præſto ſunt; in vſu *opii*, *ſub ſomno* tali, & *poſt* eundem.

Quod autem corpore per cibos atque potum qualitercunque etiam legitimum *repleto*, pronior ſit ad *ſomnum* propenſio, illud vtique etiam a priori ita recte harum rerum conditioni quadrat; dum videlicet ſanæ rationi quouis reſpectu maxime vtique conſentaneum eſt, & reliquæ digeſtionis indoli conuenientiſſimum, vt tantiſper, donec *potior concoctio atque diſtributio* fiat, interim ab *aliis* vel *incitamentis* ad occupationes, vel *occupationibus* ipſis, *quies* potius ſeruetur, vt iſtæ tranquillius, ſine diſtractione *virium & energiæ* ad plura, vniformiter & nihil interpellato ſucceſſu, adminiſtrari poſſint.

Fit hoc nempe placida illa *ceſſatione*, quaſi voluntaria ſeu *ſpontanea*, a *ſenſuum irritamentis* admittendis, & *cogitationum* laboribus ſuſcipiendis, vt ita vni rei, & intentio, & actiuitas, commodius vacare, aut locum concedere poſſit.

SECT. II.

MEMBRI V. DE EXCERNENDIS.

Licebit nobis conſuetam formulam enumerationis mutare, & EXCRETIONES *Animi pathematibus* anteponere; tanto magis, cum de his iam pleraque ſuperius recenſuerimus: vnde hoc loco nihil niſi illud iterum attingere placet, ſecundum quem reſpectum hæ *ſecretiones* & *excretiones*, res *non-naturales* cenſentur.

Fit hoc vtique per illum *reſpectum*, per quem vniuerſas haſce res hoc nomine cenſeri ſupra notauimus; nempe quod non tam abſolute veluti ad ipſum nudum conceptum *exiſtentiæ* hominis abſolute, quam ad illum eius reſpectum pertineant *excretiones*, quo ad longius *tempus conſeruandus* conſideratur.

 Ita

Ita enim *aſſumtione* talium rerum indiget, quæ non ſimpliciter totæ, vti *aſſumuntur*, in optatos vſus cedere idoneæ; ſed *alienis* portionibus ſcatentes, talia ita in corpus inferunt, quæ non ſolum *inutilia*, ſed paſſim etiam *noxia*, eſſe aut fieri poſſint; adeoque neceſſitas omnino poſtulet, vt e corpore iterum eliminentur.

Cæterum, vtuntur vulgo vocabulis, dum de his rebus tractant, *Excernendorum* & *Retinendorum*. Vbi quidem *Retinenda* tanquam ita ad corpus directe pertinentia, quomodo dici poſſint res *non-naturales*, non facile fuerit determinare.

Mihi ita videtur, ſecundum conſiderationes *Vitæ* hactenus propoſitas, quod dici potius debeant in hac claſſe, *Secretiones* & *Excretiones*.

Cum enim *Secretiones* equidem etiam ad *Excretiones* ipſas requirantur; interim certum ſimul ſit, quod aliquæ *ſecretiones* exerceantur, quarum producta etiam intra ipſum corpus *retineri*, & non ſolum ab *inutilibus*, ſed etiam *vtilibus* aliis, aliquem *ſeceſſum* facere debeant: quod de *Lympha* ſuo loco notauimus:

Ita meretur hoc ſenſu etiam talium ſecretionum actus, ad rerum *non-naturalium* cenſum referri; dum quolibet intuitu, non tam ſimpliciter ad *exiſtentiam*, quam *ſubſiſtentiam* corporis humani, ſeu *diuturniorem* conſeruationem, pertinet.

Cum vero de hiſce rebus iam ſupra, pro reliqua illarum dignitate latius egerimus, non eſt, quod hic denuo vlterius in illis occupemur.

SECT. II

MEMBRVM. VI.

DE ANIMI PATHEMATIBVS.

ANIMI PATHEMATA, vt a maioribus in cenſum rerum *non-naturalium*, ſine quibus nempe homo *diutius* eſſe non poſſit,

ſit, recte relata ſunt, ita aſſerimus iiſdem nos etiam locum ſuum; imo extendere potius limites quam coarctare parati ſumus, *diſtinctionem* ad minimum adhibendo, quod *animi pathemata*, homini diutius viuenti, certo & indubie obtingant, non ſolum in negotio directe & ſimpliciter *rationali*, ſed etiam *vitali*.

Cum enim *animi pathemata* etiam ſecundum reliquæ ſcholæ medicæ ſententiam, veluti magis ſimpliciter *rationalem* actum, aut ad ſummum *ſenſitiuo-rationalem*, concernant; adſero ego, quod etiam *Vitales* actiones, tam *generaliores*, quam *ſpeciales*, extra *ſenſitiuum* negotium, eiuſue *concurſum*, *pathemata* talia in animo, varie perturbent.

Sicut autem de prioribus nemini eſt dubium, nempe quod *humanus* animus, ſine variis *alterationibus* ſubſiſtere non poſſit; ita minime diſparis euidentiæ, ſi res recte penſitentur, eſt etiam illud, quod velut *originaliter*, ad certos *typos* perennes animi *morum* atque *motuum*, homines ſinguli diſponantur, ab ipſa *proportione corporis*, & *humorum* eius, atque *motus* eorum:

De qua re latius dixi ſupra vbi de TEMPERAMENTIS, *quomodo animi mores ſequantur temperamentum corporis.*

Neque vero hoc ſolum, ſed habent etiam *ſpeciales* actus *vitales*, adeo eximiam vim in *animi motus*, vt ſenſibiliſſime, prout *bene* vel *male eſt corpori*, ita *vigeat* aut *langueat* etiam ipſe *animus*: imo, pro varia harum *corporalium* læſionum *dignitate*, etiam grauiter confundatur, vt in variis *deliriis*, inprimis autem ſimpliciter *melancholicis*, diluceſcit.

Imo vero, ſupereſt altera paris dignitatis conſideratio *reciprocæ* efficaciæ, *animi* quoque pathematum, in ipſos actus *Vitales*.

Vbi certe nihil *leue*, aut veluti *precarium*, ex *animi* pathematibus præſentioribus in *corpus* redundat; ſed *grauiſſimi* ſubinde, iam *exceſſus motuum vitalium*, iam *defectus*.

Præſentiſſima, & in vulgus notiſſima huius rei exempla, ſunt in *mutatione, repentina, & notabili*, totius *impulſus ſanguinis, Pulſus*, inquam, a *gaudio*; notabilius ab *ira*, maxime *notabiliter* a terrore:

Sicut a ſumma *gaudii* commotione, velut *attonito* & obſtupeſcente *animo*, etiam totum *pulſus* negotium velut *obrigeſcere*, & aliis, & *e repentino gaudio mortuorum*, exemplis, conſtat:

Tanto magis autem e paribus multo *præſentioribus* & *frequentioribus, terroris* effectibus:

Ab *Iracundia* vero grauiore, quin etiam a *trepido* & maxime *anxio terrore*, cum extrema ad *reſiſtendum*, validiſſime *eluctandum*, aut celerrime *effugiendum*, *intentione*, *Vitales tonici* motus, in repentinas *ſpaſticas conuulſiuas* exacerbationes, familiariter coniiciuntur.

Sunt autem harum rerum exempla tanto euidentiora, in *animis ſimplicioribus*; qui ſicut vndique euidentiorem exhibent *conſpirationem* hanc *vitalium*, & *rationalium* actuum *reciprocam*: ita in his etiam eminentioribus effectibus, nimio plus exſerunt ante dictos maxime inſignes *animi* commotionum *in* ipſum *corpus* redundantes tumultus.

Sunt autem huiuſmodi *ſimpliciores* animi, & cum vitalibus negotiis veluti fideliore nexu ſimplici deuincti, *infantibus, ſexui muliebri*, quin omnibus hominibus, quicunque *rationem* non admodum probe *exercitam*, & ad fortuita *obfirmatam* habent:

Inprimis autem euidens eſt horum generum energia in *infantibus*; vtpote in quos etiam per ipſam *lactis* ſuctionem, effectus pathematum ad *Vitalis* œconomiæ perturbationem transſmitti ſolere, experientia docet.

Non quidem placet circa hoc negotium reliquas λεπτολογίας enucleare, a quo *principio*, aut quonam *modo*, ſiue pathemata hæc *in animum*, ſiue illorum effectus *in corpus*, inferri videatur.

Faſtidit enim animus, poſt alia inania, miſeras illas fabulas recentiſſimas enarrare, quomodo *obiecta externa phyſica*, ſiue per *radium viſorium*, ſiue per *fremitum auditorium*, ſiue per *vellicationes* reliquas ſenſorias, manipulo ſeu *pugillo ſpirituum*, *veram figuram* ſui imprimendo, hoc efficiant, vt dum hi in talem formulam diſpoſiti aut *compacti*, in ipſum vſque *cerebrum* pertingant, ibi nonſolum in huius molliſſimam ſubſtantiam, *ſtabilem* ſuæ configurationis *impreſſionem* faciant: Sed etiam in *motorios neruos* talem tumultum incutiant &c. Non piget ſolum, ſed profecto pudet, plura memorare.

Illud ſolum non ita acute delirantium adſertum tangere ſuffecerit, quo *effectus* animi pathematum in corporeas vitales actiones, attribuuntur TVMVLTVARIO *motui ſpirituum*.

Quaſi videlicet, dum animus *tumultu* veluti titubans, & ita ad intempeſtiuas & intemperantes actiones præceps, (ſed tamen in ſua ſolum ſphæra, in actionibus, inquam, ipſis *intellectus & voluntatis*, quamuis hic etiam alia fingente *Helmontio*,) *ſpiritus*, vt illi volunt, vel ad ipſum etiam actum *rationalem* ſibi vſitatos, hac ratione præter conſuetudinem & ordinem, *vehementius exagitet*, *turba* hæc ita ſenſim in totum genus *ſpirituum* redundans, etiam *animales* in eundem *fremitum* corripiat: qui inde in ſuis ſtationibus ſeditioſe *tumultuando*, hæc grauia *anomalorum motuum* ſpecimina exhibeant, &c.

Hoc vero ſenſu videretur quidem ſatisfieri poſſe *generalioribus* quibuſdam, veluti *trepidis*, concuſſionibus vniuerſalioribus, v. gr. in *terrore* coorienti *tremori* & *palpitabundæ* impotentiæ totius corporis: in eodem, & *Ira* grauiore, etiam *conuulſiuis* aliquando motibus:

At vero ſubterfugiunt penitus haſce *generales* ideas, circumſtantiæ diuerſorum pathematum *ſpecialiores*, imo veluti *ſpecificæ*; quæ longe aliam fiendi rationem deſignant, nempe talem inprimis, quæ cum *intentione animi*, ſub certo quolibet *pathemate certa & ſpecifica*, manifeſto conſpirans, dependen-

tiam ſui a tali pathetica *intentione*, tanquam cauſa non *per indirectum*, ſed *directe* prorſus hic *agente*, ſatis indicat.

Nimirum vt *verus*, & quantum fieri poteſt *realis* conceptus, de *animi pathematibus* ſuppetat, ſcire vtique neceſſe eſt, „quod *animi pathemata* nihil aliud ſint, quam *intempeſtiuæ &* „*præmaturæ quædam concluſiones, de rebus vel ſenſu oblatis, vel nuda* „*interdum fictione, ſecundum memoriam efformatis, ſine decente* „*circumſtantiarum omnium, aut ſane potiſſimarum vere rationali*„*um, conſideratione, æſtimatione morali potius, quam directe, &* „*ſimpliciter ſenſuali, expendendarum.*

Secundum has *crudas*, atque *præmaturas* concluſiones, ſuccedunt ſecundo loco, etiam intempeſtæ *intentiones*, ſeu *voluntates*; & ſecundum has etiam *executionibus* huiuſmodi *intentionum* pares atque reſpondentes *motus*, reuera *voluntarii*; v. gr. in *iracundia*, impetuoſi *motus* atque *niſus*, ad *occupandum*, *repellendum*, *diripiendum*, *ſubigendum* &c. In *terrore*, vti *anxia intentio* generaliſſima ad *aufugiendum*, aut ad minimum *deliteſcendo* ſeſe ſubducendum, aut præſentiſſimo malo, quantacunque tandem *vi atque virtute*, *reſiſtendum* atque *renitendum* &c. In *deſiderio*, tum *reſpectationes* ad *obiectum*, imo ſaltim ad *locum* ſperatum, tendentia atque *conatus* ad illud comprehendendum, fruendum &c. ſicut huius rei *ſimpliciores* actus in *infantibus* aliquid *deſiderantibus* intueri licet &c.

Iam, ſi ſpectentur effectus illi, qui ab animi pathematibus cooriri obſeruantur, etiam circa actus *vitales*; illos inquam, actus, qui cum *intentionibus*, & qualibuſcunque *directionibus voluntatis*, nihil manifeſti commercii habere apparent; diluceſcet puto affatim, quod etiam *actuum* horum, ſub talibus pathematibus coorientes peculiares & inſolitæ commotiones, cum reliquis illis *voluntariis*, ab aperta atque directa *intentione* pendentibus, minime diſſideant.

Ita enim ab *iracundia*, *diffuſio ſanguinis* in *ſuperficiem* corporis, & partes muſculoſas, *tonus palpitabundus*, & ad *rigiditatem*

tem propior, quid aliud, quam *præparat* corpus ad *violentorum fortiſſimorum motuum voluntariorum*, maius *robur & energiam* fortiorem? imo conuulſiui motus, quam exquiſite coincidunt cum illis violentis *luctis*, quas ſubinde exercere videmus eiuſmodi grauiter *iracundos*, aduerſus illos, qui ſaltem *retinere* & *impedire* ſuſcipiunt ipſorum impetum. Sicut etiam notatu omnino digniſſimum eſt notiſſimum illud, quod *iracundia* ſecundum animi ſententiam *exſatiata*, & nullam *pœnitentiam* poſt ſe ferens, *corpori nihil nocere* obſeruetur.

Cum ex aduerſo, ſi *iracundia* vehemens ſolum *ſupprimatur*, vt *in animo* longum *tædium* atque *ſimultatem*; ita *in corpore digeſtionis* atque *nutritionis* vitia, & *vitalium* etiam actionum *languores* atque *marcores* poſt ſeſe trahit: Imo vt aliquando in animo *deliria*, ita in corpore *conuulſiones*.

Imo digniſſima eſt in hoc genere notatu, etiam illa *paritas intentionis* circa res *morales* æque atque *vitales*; qua, ſi in directum obiectum præſentis *iracundiæ*, non liceat impetum animo conceptum exercere, & *exſatiare*, in *alterum* quodcunque obuium, tanto magis autem iam aliqua diuturniore *ſimultate odioſum*, & iuſto aliquo reſpectu *moleſtum*, impetum illum effundere, & tale etiam *odioſum* obiectum, *alterius loco* corripere ſolet, ad excuſſionem, atque ſubactionem tendere.

Huius rei vt in *voluntariis* atque ciuilibus reſpectibus notiſſima ſunt ſpecimina; ita profecto non video, quomodo ab hac intentione abludat, aut ſeparari poſſit illa efficacia *iræ* in negotia corporea, qua *paroxyſmi* quidam morbidi per iracundiam *reſuſcitantur*: v. gr. *calculi*, paſſionum *hypochondriaco-hyſtericarum*, *arthritidis*, *podagræ* &c.

Sicut autem in his pathematum generibus a ſana ratione nihil abludere videtur allegata hæc conſpiratio *patheticarum* huiuſmodi commotionum, etiam in *Vitalibus* negotiis, cum directa *intentione* ipſius *animi*, atque *rationis*, *cogitationis*, imo ipſius *voluntatis*: ita ne in *veriſimilibus* nimium hæreamus, tan-

tanquam certiora non ſuppeterent, ſupra omnem in hiſce rebus difficultatem poſitum eſſe comparet illud animi pathema, quod NAVSEA appellatur.

Sicut enim ibi etiam nullus reliquus *ſpirituum tumultus* fingi poteſt, dum certæ *rationis* in hoc negotio *aberratio* ſatis *taciturna*, neque ad vllam *repentinam perturbationem* reliquam inclinans, apparet; ita nihil *turbarum* aut *tumultus* reliquæ etiam *vitali* ſpirituum illorum occupationi incutere poſſe, manifeſtum eſt.

Dum autem *motus* vtique fiunt, neque tamen per dictas circumſtantias *tumultuarii*, ſed plane *peculiares*, & qui non totum corpus, ſed *ſpecialiſſimam* eius *partem* tantum afficiant, fuerit puto tanto facilior horum conſideratio.

Animi pathema eſſe imaginariam *nauſeam*, ex eo manifeſtum eſt, quod in ſimplici *æſtimatione* conſiſtat, rerum, vel per ſimplex & nudum *præiudicium* opinionis aduerſarum, & *ingratarum*, *ſapori*, aut in genere *eſui*; vel *deglutitioni* peculiariter refragantium, vti ſunt *pili*, *muci* tenaces, *puluerulenta*, *ſicca* & *aſpera* &c.

Talia ſi in os atque fauces peruenire contingat, certe non *faucium* ipſarum, aut *œſophagi*, vel *ventriculi* eſt illa commotio, ſed illius principii, quod *ſentire*, per ſenſum inquam, & de ſenſu *iudicare*, imo ſecundum hoc de ſenſu iudicium, *velle*, & ſecundum voluntatem, *mouere*, ſolet.

Quod ipſum principium cum in hoc negotio, & primo, & primario concurrat, nempe præfiguratione illa *æſtimatoria* (quando v. gr. etiam propter *pilum*, quem alius in ſuo *diſco* reperit, imo a *narratione nuda* de rebus ita nauſeoſis, in tales præfigurationes dilabi ſolet) tanto iuſtius certe ipſi etiam reliquæ horum motuum *concitationes*, & ad hoſce *ſcopos*, atque *intentiones* proportionatæ *directiones*, *perſecutiones* & *exſecutiones* adſcribendæ videntur.

Adeo

Adeo enim euidenter in toto hoc negotio nihil *tumultu*, aut *fortuitis* vllis motibus fieri apparet, vt potius omnia quæ fiunt, re vera ſimpliciter *intentioni* illi ex amuſſim reſpondeant, quæ eo ipſo tempore in *animi* præfigurantis atque ratiocinantis collectione viget.

Quod, vt ex omnibus reliquis circumſtantiis, ita ex illa etiam inter reliquas omnes pariter notiſſima eluceſcit, quod etiam e nuda *commemoratione*, aut viuidiore *recordatione*, pariter atque e nudo *conſpectu* rei diſſitæ, *vomibunda nauſea* cooriri indies obſeruetur.

E quo ſcilicet exemplo ſimpliciſſime comparere confido, veritatem illam, quod *animi pathemata* non ſolum non ſimpliciter ab omni *rationis* energia abſint, ſed ſolum circa *ſufficientem* omnium conſpirantium circumſtantiarum comparationem deficiant:

Sed etiam, commotiones partim *voluntariæ*, partim inuoluntariæ circa *vitales* actus, ſubſequentes, nullo *tumultu* ſimplici, ſed vere ſecundum certas, & ab *æſtimatione* rationali, atque *intentione* ad certum finem, non *prorſus* abſonum, aut ſimpliciter erroneum, minime alienas *deſtinationes*, ita ſuſcipiantur atque adminiſtrentur.

Confirmat vniuerſas haſce res, nota illa ſatis circumſtantia, quod, vti animi pathematibus in genere, ita his etiam illorum effectibus in *vitalia* negotia, non *ſinguli* homines vna eademque ratione obnoxii viuant, ſed alii plus, alii *minus*, imo *minimum*:

Et hoc manifeſto a magis aut minus *exercita*, & ad patienter *colligendum*, ſufficienter *comparandum*, & tranquille *concludendum*, exercitata atque adſuefacta Ratione, eiuſque ita vel *placido* atque *ordinato*, vel *præcipiti* vſu.

Mouet me hæc ipſa res, ad faciendam inter animi pathemata mentionem CONSVETVDINIS; potentiſſimæ certæ circumſtantiæ circa actiones, tam *Vitales* & *animales*, quam ipſas omnino *rationales*.

Deſcribo autem *Conſuetudinem*, quod ſit *promptitudo certa, tam ad ſuſcipiendas, quam decenter exercendas, varias actiones.*

Sicut enim *Conſuetudo* in genere, vtique verſatur circa *actiones*, id eſt, in corporis œconomia *motus*, eorumque directiones;

Ita certum vtique eſt, quod *Conſuetudo* occupata ſit, tam circa *capeſſendos*, & alacriter *exercendos* atque *perpetrandos*, quam etiam *faſtidiendos*, *metuendos*, *negligendos*, imo *fugiendos*, & aliis contrariis *actualibus motibus detrectandos*, varios motus.

Dixi *Conſuetudinem* conſiſtere in *promptitudine* certa, (maiore vel minore) ad motus primo capeſſendos & ſuſcipiendos.

Cum enim motus ſint vtique tales actus, qui propter aliquem *finem* regulariter ſuſcipiuntur, & *porportionate* atque conuenienter ad illum *diriguntur*: Ita in ordine fiendi aut agendi primo vtique loco ſtat ipſa ad agendum *intentio*, *voluntas* quaſi agendi;

In qua re, quanta ſit vis *Conſuetudinis*, diluceſcit exemplis penitus quotidianis, inprimis talium rerum, quæ cum manifeſta quadam animi *æſtimatione* concurrente perpetrandæ ſunt: verbi gratia *araneum*, *ſerpentem* attingere: vbi ſimulatque *animus a præiudicio* liberatus eſt, nulla vſquam eſt mora & *volendi*, & conſequenter *agendi*: quamdiu autem, ſiue ex toto, ſiue ex parte, animus a *decernenda* actione, *voluntate* inquam ipſa agendi, diffidet, tunc vel plane non fit actio, vel ſecundum proportionem, *trepide*, *fugitiue*, *tremula manu* &c.

Ex aduerſo vero, in *adſuetudine*, per plures conſiderationes, tam a priori, quam inprimis a poſteriori, per ipſam experientiam firmatas, introducta, *prompta* eſt prorſus ad agendum ipſa *intentio*, & facile, non ſolum *ſine* omni *tergiuerſatione*, ſed familiariter etiam *cum* peculiari aliqua, veluti *propenſi-*

penſione ipſius animi ad agendum, cito atque prompte decernitur huiuſmodi actus, & quoties occaſio illum exercendi occurrit, promte in effectum deducitur.

Magni autem momenti etiam in *moralibus* æſtimationibus, eſt hæc *adſuetudo* ipſius ſtatim *intentionis* ; *promptitudo* inquam etiam VOLENDI, nempe vel circa *ſuſcipiendos* vel *omittendos* motus.

Ita enim circa *terrorem*, quotidianum certe eſt obſeruare, quomodo circa eaſdem res, circa quas olim varii *motus geſtuum* ſuſcipi ſolebant, imo etiam *trepidi* atque *tremuli* motus veluti ſpontanei, ſubſequi ; circa has ipſas, inquam, adſuetudine parta, in poſterum quidem nulla vſquam amplius, ne *intentio* quidem talium actionum, locum inueniat ;

Adeo quidem, vt etiam, veluti manifeſtius *a priori* vel *riſus* quidam, & *contemptus* priſtinæ de talibus rebus *opinionis* cooriatur, quoties eadem occaſio ſeſe offert, quæ olim *terrorem*, & *effugiendi intentionem*, prouocare ſolita erat.

In *agendo* inducitur *promptitudo* illa, tam circa *methodum* & *ordinem* actionis, ipſi *fini* conuenientem ; quam circa ipſorum etiam *inſtrumentorum agilitatem.*

Sicut enim *repetito* ſæpius *vſu*, ipſa *methodus*, iuſtus inquam *ordo* atque *ſucceſſus* actionis, magis magiſque comprehenditur ; adeoque in poſterum nullus amplius circa has agendi *menſuras* & *opportunitates* ſupereſſe poteſt error ;

Ita ipſa etiam *organa*, multiplici eiuſdem actus vſu, ad illum magis *aptari*, per communem variorum inſtrumentorum experientiam notum eſſe poteſt.

Illud quod hic omnino in conſiderationem venire atque notari mereatur, eſt, quod *Conſuetudo* maximopere contingat ipſi *animo.*

Vt enim taceamus exempla harum rerum a poſteriori ; inprimis cum illa iam modo allegauerimus ſub reliquis *animi*

pathematibus, & in ipſa nuda atque ſimplici *adſuetudine æſtimationis* atque *opinionis* de rebus:

Confirmat certe huius negotii veritatem, iam inde a priori, illa generaliſſima veritas, quod *animi* etiam velut abſoluti actus, ſimpliciter vſu, *repetitis* inquam, & *numeroſiſſime* quidem actibus & exercitiis, demum excoli debeant, & ad *promptitudinem* maiorem, ipſam inquam *adſuetudinem*, deduci.

Deinde conſiderationem ad ſe vocat actionum ipſa *methodus*, *tenor* & *ordo*, ab organorum *mechanica* ratione nihil pendens.

Cuius rei, vt etiam alias manifeſta eſt veritas, dum vtique nulla pars corporis, non magis quam vllum aliud *inſtrumentum*, neque actum aliquem, *ex ſe* & *ſua ſponte* ſuſcipere poteſt, nec illum decente tenori *proſequi*, nec ad quemlibet ſpecialem finem conueniente proportione *perficere*, niſi *a cauſa ſuperiore* ad hos effectus, debito *ordine*, atque iuſta *methodo* regatur.

Sicut enim tum alias, *tempus* actiones *incipiendi*, attribui ſolet peculiari ſtimulo materiæ; ita refellunt hunc craſſiorem conceptum circumſtantiæ & multorum, & admodum inſignium phænomenorum, quorum ſola duo allegare placet, *generale* & *ſpecialius*.

Generale, eſt *adſuetudo* agendi ſecundum *ſtatas periodos* temporis: & illa quidem in variis caſibus, vel in ipſis initiis prorſus *arbitraria*: vel ad minimum ita comparata, vt nulla *phyſica* ſeu *corporea paritas*, ſed potius manifeſta *diſparitas* ſubeſſe agnoſci debeat.

Specialis exempli locum tuentur *paroxyſmi febriles*, omni *ætati*, & corporis *magnitudini*, in *pares periodos temporis* incidentes: quod certe propter tam diuerſam *quantitatem* humorum, & tam diuerſam *proportionem motus* atque capacitatem *circuitus* eorundem, & multiplicem concurrentium cauſarum in tota diæta diuerſitatem, ita *a poſteriori*, & *per materiæ* proportiones, nihil minus, quam hiſce rationibus ſuccedere deberet.

Non

Non placet autem in harum rerum exempla diffundi ; allegabimus tantum vnum, quod iam ſuperius, vbi de *ſomno*, tetigimus :

Familiaris nempe eſt & notiſſima, *adſuetudo* illa, vt quis ſiue *voluntaria*, ſiue etiam *inuoluntaria*, exſuſcitandi occaſione ſumta, aut oblata, ſenſim (imo pro actiuitate indolis maiore, vel pauciſſimis eiuſdem menſuræ *repetitionibus*) eo *conſuetudinis* deducatur, vt in poſterum *exquiſite illa ipſa hora* iterum, *e medio & tranquillo ſomno*, euigilet.

Exprimo exemplum exactius. Dormit Vir, indolis experrectæ & agilis, interim a turbulenta ſollicitudine alienus, atque ſatis tranquillus, in conclaui infimæ partis ædium, vix duas ſpithamas altiore, quam plateæ ſolum ; platea a ſummo mane onerariorum curruum multiplici itu redituque ſtrepit, & contremiſcit inde ſæpe ædium tota compages : fremitus hominum, equorum ſtrepitus, quietem ſomni eius nihil interpellat : *Hora* vero illa matutina, qua ad ſua negotia expergiſci & procedere adſueuit, *exacte*, & ad horologii ſonum proxime, expergiſcitur, vtcunque etiam illo momento tacita omnia atque tranquilla exiſtant.

Neque hoc ſolum, ſed affatim notum eſt, & mihi proprio meo exemplo, plus etiam quam placeat, familiare, ſi *hora* aliqua *noctis*, vel caſu velut aliquo, vel quacunque ſenſuum perculſione, expergiſci contingat, aut excitari ; ſi ad *cogitandum*, aut plane *ſurgendum*, & intentius aliquid agendum, cito & alacriter conuertatur animus, familiariſſime hinc euenire, vt per *complures dies*, exquiſite pari *hora*, imo *momentis* proxime *illius* horæ iiſdem, e medio tranquillo ſomno iterum euigilet, adeo, vt *ſonum* proxime illius *horæ quadrantis*, in quem illa conſuetudo incidit, ſecurus expectare poſſit.

In quibus quidem rebus de *corporeis* cauſis, & certis in *aëre* diſpoſitionibus *materialibus*, per ſingulos dies in ſingula

æqualia momenta reuertentibus, & harum rerum *cauſas* agentibus, ſpeculari, nihil aliud ſit, quam ſomniare.

Diximus autem ſuperius, quod *conſuetudo* non ſolum *ad agendum*, ſed etiam *ad abſtinendum ab actione*, & *requieſcendum ab agendo*, tendat.

Præbent eius rei exmpla tum illi motus, qui *animi pathemata* ſequi conſueuerunt, tum etiam alii ſimplicius *vitales*, & circa *ſenſus*, *animales*.

Ita enim v. gr. non ſolum a variarum rerum *terrifico* metu *deſueſcere* contingit; *deſideriorum* etiam *ſatietate* corripi: quin *iracundiæ* aliquid detrahere: ſed etiam rebus palato minus gratis, *ſtomacho* atque digeſtioni difficilioribus, imo *nauſeæ* variarum rerum negligendæ, adſueſcere: *Vino*, *tabaco*, non tam facile amplius, & leuiter quaſi *inebriari*, aut moleſtius adfici: *frigoris* inprimis, aut *caloris* etiam ſenſu minus offendi; *ſtrepitu* circumſonante a ſomno non excuti &c. &c.

Cæterum de *conſuetudine* omni vtique modo notandum eſt, quod ſicut illa res etiam alias *faſtiditas*, aut *reformidatas*, negligere facit; ita etiam *laborioſiores motus*, multo vſu & exercitio *leues* efficiat, & prompte in poſterum ſuſcipiendos:

Adeo quidem, vt in hoc maxime negotio eximie impingat recentiorum inanis ſpeculatio, dum *paribus euentibus cauſas* ſemper MATERIALITER *pares* aſſignat; cum *adſuetudinis* promptitudinem, quo magis illa inſoleſcit, etiam *leuiſſimæ* priſtinarum cauſarum materialium *proportiones* aut *rationes*, ad actum deducere valeant:

Et illud quidem ſicut euidentiſſime, & notiſſimis penitus exemplis, in *animi pathematibus*; ita nihilo minoribus, aut minus luculentis, etiam in ipſis variis *Vitalibus* actionibus.

Eſt autem magna penitus vis *conſuetudinis*; & quidem, vt tanto melius innoteſcere poſſit efficacia laudata *promptitudinis* veluti ſimpliciter a priori, *ad agendum*, in humana ſpecie magis, quam in quibuslibet quorumcunque aliorum animalium;

Dilu-

Dilucefcit hoc etiam in ipſis *infantibus*, *ab vtero* vſque materno; dum etiam in vulgus notiſſimum eſt, quod infantes, qui nimiæ *ſenſibilitatis* teneritudini, per *indolem* & *teneritudinem* matrum, ſub ipſa vſque geſtatione, adſueuerunt, poſtquam in lucem editi fuerunt, certiſſime eadem ipſa teneritudine adeo detineantur, vt vel ab *aura frigidula*, quin *refrigeratione* a ſola *nutrice* temere *in ſe* ſuſcepta, ſenſibiliter offendi poſſint; & a qualibet *cibi* aut *potus* minus exquiſiti intemperie perturbari: difficulter etiam ad *firmiorem adſuetudinem* traduci: Cum interim alii infantes omnibus hiſce modis firmius ſeſe habeant, atque gerant.

Imo vero, notanda eſt inſuper, & ſupremo quaſi loco, *tenax adſuetudinis* veluti *memoria*, dum animum recte aduertendo ſubinde deprehenduntur, *priſtinarum* quarundam *adſuetudinum* effectus, per longos annos ita perennare, vt, quamlibet longo intermedio tempore nihil huiuſmodi effectibus plane geminum continuetur, tamen poſt tempus interdum etiam ſatis longum interpoſitum, *oblatis* quibuslibet *occaſionibus*, ad *antiquum* tramitem reuertatur. Cuius rei præcipua exempla occurrunt in *moliminibus hæmorrhagicis*, e prima *pueritia & adoleſcentia* ad *virilem*, imo *ſenilem* vſque ætatem, non tam *delatis*, quam veluti *dilatis*; vt illis maxime temporibus *denuo* ſuſcipiantur; non quidem ipſa *ſpecie* penitus eædem: imo ſubinde ne *genere* quidem: ſed *apparatibus* ſolum generi familiaribus, licet circa loca atque partes ſpecie diuerſas.

Ne vero fruſtra, & nudæ *hiſtoricæ* veritatis ſtabiliendæ cauſa a nobis hactenus hæc aſſertio ita prolixe ſtabilita videatur: *quod* nempe *animi pathemata*, *& intentiſſimæ animi voluntates atque intentiones*, in *vitalia* quoque negotia magnam vim habeant: ſciendum omni modo eſt, quod hæc res in *Pathologia* immane quantum conſiderationis mereatur; Siquidem non ſolum in affectibus exactiore aliqua *motuum vitalium* gubernatione perpetrandis, adeoque extra ordinem *attentam* &

inten-

intentam vigilantiam atque *curam* poſcentibus, repentinæ tales turbulentæ *intentiores* ad alia *auerſiones*, *tenorem*, imo non raro totum omnino *ſcopum* præſentium actionum neceſſariarum inuertunt:

Sed etiam communiter, & *præſentiſſime* & *profundiſſime*, & *pertinaciſſime* hoc faciunt, ita, vt a talibus interuerſionibus communiſſime difficillimum ſit in viam reuerti, & a tali *intenta alienatione*, ad *attentam* peculiarem neceſſariam *directionem* redire. Vnde periculoſiſſimæ ſunt huius generis euagationes in *acutis*, inprimis autem *malignis*, affectibus.

Quemadmodum autem reliqua quidem pathemata præſentiore quodam impetu aliis actibus præſens aliquod præiudicium facile afferunt; ita non vltimo profecto loco ponenda hic eſt, & tanto magis propterea conſideratu digniſſima, *Conſuetudo*. Siquidem hæc nonſolum ſubinde a priori *impedimento* eſt, vt alii actus aliunde neceſſarii, non tam promte ſuſcipiantur, ſed ſubinde etiam velut ex *improuiſo* medios tales interpellat.

In eo tamen omnibus reliquis huius claſſis pathematibus *benignior*, quod facilius ad neceſſitates præſentes reliquas *reuertatur*, a *conſuetudinis* aliquo actu, debita illa *intentio*; idque eo ipſo maxime, quod *conſuetudinis* actus nihil *nouum* atque *trepidum* obiiciat, ſed quicquid etiam *alienum* infert, fere magis *ordinate*, *placide* atque *tranquille* exequatur: a qua indole reliqua pathemata communiter diuertunt, tam eo, quod velut *ad rem nouam* maiore impetu cooriantur, quam maiore tenacitate eidem immorentur.

De reliquo vero minime ſilentio inuoluenda eſt etiam vniuerſim ipſorum animi pathematum reliquorum *Conſuetudo*; quandoquidem hæc ipſa etiam minorem reddit illorum euagandi impetum; dum videlicet ad obiecta, vt non plane noua & inuſitata, non tam ſummo impetu conſurgunt, nec

adeo

adeo intentiſſima pertinacia immorantur, vt aliis intentionibus hinc nimium detraherent.

Maximæ interim omnino conſiderationis eſt illud, quod inprimis de *Ira* diximus; quod videlicet, quando *intentionis* ſuæ exitum ſperatum adſecuta fuerit, minus præiudicii reliquarum actionum tenori adferat.

Quid, quod aliquando dentur caſus, nec illi quidem adeo rarisſimi, vbi etiam paulo magis peruerſarum *Conſuetudinum*, repentina quædam *deſuetudo*, & animum, & aliquando corpus, ſenſibiliter perturbet. Nota ſunt talia exempla, partim de *ira*, partim de *ebrietate*, partim de *venerearum* rerum actibus, etiam liberioribus &c.

Neque minus etiam veluti vulgo ſatis notum eſt, quod homines *duriori victui* adſueti, quando ab hoc ad valde mollem veluti directe & ſimpliciter tranſeunt, ab illo multo peius habere ſoleant, & veluti certis vitiis concoctionis, atque cruditatibus obnoxii fieri.

De reliquo vero *moderatus* animi pathematum euentus, & veluti *vſus*, inprimis autem *hilaritatis*, e deſideriis ſcopo ſuo poſt aliquos labores potitis, corpori quidem æque, ac animo phyſice conſiderato, breuiter Oeconomiæ corporis, *alacritatem*, & ordinatam *tranquillitatem* fœnerantur atque conſeruant: *abuſus* autem perturbat:

Et vtrumque hoc *præſentius* atque *plus*, quam quælibet *materiales* atque *corporeæ* læſiones, aut refectiones.

SECTIO III.
De
NVTRITIONE.

CVm hactenus prolixius egerimus de hominis velut abſolute conſiderati conſtitutione; tum etiam de eiusdem ad tempus longius *conſeruandi* reſpectibus, atque

conditionibus: Hoc poſterius tamen magis velut *in genere*: placet adhuc aliqua ſubiicere, quæ *ſpecialius* declarent inprimis ſucceſſum, atque reliquas circumſtantias ſpecialiores NVTRITIONIS.

Quia tamen pleræque harum rerum, & veluti præcipua ſui parte, magis ad *Phyſicam*, quam ipſam *Medicinam* pertinent, euitabimus, quantum fieri poterit, omnem ſuperfluam prolixitatem: Niſi in quantum *præcipuæ noſtræ theſi Phyſiologicæ* aliquid dandum putamus, nempe, quod ANIMA tam *volendi*, quam ſecundum *intentiones* certas, *motus proportionate regendi*, ENERGIA, etiam in ipſo *Nutritionis* negotio *præcipua* præſtet.

Sunt autem *præcipua*, quæ circa *Nutritionem* conſiderari debent, momenta, (1) *Appetitus* (2) *ſaliuæ* admixtio: (3) *detentio* in ventriculo ad proportionatum *tempus*: (4) *ventriculi* ſucceſſiua *contractio*, æque, ac *inteſtinorum* etiam: (5) alimentoſæ ſubſtantiæ propinquioris, *ſubactio*, *craſi* naturali conueniens, & ſimul *diſtributio*: (6) denique, quæ quidem vulgo diſtingunt, reali autem æſtimatione non merentur diſtingui, *appoſitio* & *aſſimilatio*.

Circa APPETITVM notæ ſunt vſitatæ in Peripatetica Philoſophia tricæ, quibus appetitum *naturalem*, appetitum *vitalem* atque *nutritiuum*, & appetitum *ſenſitiuum*, diſtinguere laborantes, varias entium multiplicationes introducunt.

De appetitu *naturali* (rebus *inanimatis* etiam quam maxime adſcribi ſolito) non placet, nec huius etiam loci eſt, mentionem facere.

Vitalis *Nutritiuus* appetitus, certe eſt *voluntas* edendi atque bibendi.

Manifeſta inquam *voluntas*; *animi* etiam reliquas operationes, imo *intentiones* ſiue *arbitrarias* voluntates, ita manifeſto afficiens, vt niſi ipſi ſatisfiat, hic ad alia *iners*, & *inſolens* compareat.

Quid,

Quid, quod etiam *ſitientibus*, vel in ſomno cogitatio, nempe *præfiguratio* oboriatur, quaſi bibant.

Neque vero hoc ſolum; ſed illuſtrat totum hoc negotium apprime prorſus, altera illa certe maxime conſpicua in hoc negotio, *vis imaginationis*, dum etiam appetitus legitime bonus, ſimplici *imaginatione nauſeoſa* vel in momento ita peruertitur, vt non ſolum *euaneſcat*, ſed *nauſea* ſeu auerſio, eius locum perfecte vtique occupet.

Neque vero etiam *nauſea* ſola hoc poteſt, ſed & *terror*, *timor*, *mœror*, & quæcunque alia *anxietas*. Imo vero, quid notius eſt, quam quod quælibet aliæ admodum intentæ *ſpeculationes*, *obliuionem* temporis edendi introducant; ita vt alius *ludo*, alius *ſpectaculo*, alius *diſſertationibus*, alius *amorum deſideriis* & expectationibus, temporis conſueti appetendi obliuiſcatur:

Ex aduerſo vero, inter homines, vtriuſque etiam ſexus, labori alias adſuetos, notiſſimum ſit, quod etiam ipſo *otio eſuriant*, & edere geſtiant, tanquam in ſupplementum conſuetorum laborum, *ne nihil agant*.

Quamuis autem ordinatus appetitus proprie ſequatur tempora *conſumti prioris* alimenti; ita nempe, vt tunc maxime iterum edere atque bibere *velit* homo, quando ſanguinis & humorum, tam *nutrientium*, quam *diluentium*, tantum abſumtum eſt, quantum a prægreſſa aſſumtione ſuppeditatum fuerat: Eſt tamen inſuper non ſolum verum, ſed omnino etiam ſatis notum, quod in hoc etiam negotio multum poſſit *adſuetudo*; adeo, vt multi, multum edendo, nihil inſigniter hinc augeſcant: alii ſic ſatis parum edendo, omnino pingueſcant.

Vbi tamen non negandum eſt, quod ingens etiam ratio habenda ſit *vitæ generis*, prout illud vel *otioſum* magis eſt, vel *laborioſius*.

Interim ad illuſtrandam illam veluti deſtinatam atque *finibus* ſuis reſpondentem appetitus *intentionem*, facit omnino

 etiam

etiam illud, quod illa inprimis indiuidua plus *eſuriant*, ſeu *appetant*, quæ in *corporis* ſui *augmento* verſantur:

Quam rem vel ipſe populus, vt ſibi ſatis notam, exprimere ſolet, de *adoleſcente* ætate loquens: **Junge Leute / die da ſtarck wachſen / mögen wohl eſſen**:

Dum interim inuerſo modo ſeſe hic habent atque gerunt *ſeniores*; niſi quidem vel vitæ genere *laborioſo*, vel largiore *vinoſo* potu, vel denique nuda *adſuetudine*, in diuerſum hic abeant.

Enim vero de animantibus etiam adhuc augeſcentibus notiſſima eſt, vel matrumfamilias peritiorum animaduerſio: **Das junge Vieh wolle alle Augenblick zu freſſen haben / wenn es wohl fortkommen und zunehmen ſolle.**

Præterea notum ſatis eſt, quod etiam illi homines, qui laborioſis motibus plurimum ſanguinis paruo tempore *abſumunt*, appetitu non ſolum in genere bono atque vegeto gaudeant:

Sed etiam breuibus periodis ſatietatis, mox fame iterum corripiantur. Vnde hominum laboribus addictorum ſolennes *quatuor* diurnæ *periodi* edendi; *matutina* ſeu *ientaculum*: meridiana ſeu *prandium*; veſpertina ſiue *merenda*: & nocturna, ſiue *cœna*.

Quamuis has eaſdem periodos etiam non ſolum ſeruent, ſed certe ſolenniter affectent, *pueri* & *adoleſcentes*, augmento corporis largiore conſpicui.

Vana certe hic ſunt antiqua illa commenta, *materialibus cauſis*, & *actionibus*, vti hodie vocant, *mechanicis*, primariam cauſam *appetitus* adſcribentia.

Dicunt nempe (a qualicunque *conſumtione* vtique ſanguinis) *vaſa exinaniri*; inania *ſugere* in ventriculo & inteſtinis: *ſuctionem* hanc *ſenſum* producere in ventriculo moleſtum: Hunc *ſenſum* eſſe illud quod dicitur *fames*.

Sicut

Sicut enim *ſuctio* hæc a nemine hodie facile in animum admittetur, ita eſt etiam re vera tota hæc fictio a veris *circumſtantiis* plerisque omnibus *appetitus* aliena.

Ita enim v. gr. certiſſimum omnino eſt, imo notiſſimum, quod paulo ante diximus, quod *opifices* & *mercenarii*, etiam feriis, imo ſi per plures dies parum aut nihil laborent, nihilo minus conſuetis horis tam *ientaculi*, quam *merendæ* nedum *prandii* atque *cœnæ*, optimum ſemper appetitum conſeruent.

Quamlibet autem etiam non negligenda ſit diſtinctio, inter *appetitum* & *famem*; dum *appetitus* etiam *conſuetudini*, *fames neceſſitati* magis reſpondere videtur: nihil tamen inde verius conficitur, niſi illud vnum, quod, quemadmodum *adſuetudo* primario competit principio cuidam *intentionis* compoti: *appetitus* autem ille etiam *conſuetudinalis*, & *fames*, non niſi *gradu* differunt, & obiecti minus aut magis præſentanea vrgente efficacia:

Ita etiam *fames* vera & iuſta, a reliquo conſuetudinali appetitu, non poſſit ita velut *e diametro* diſtare, vt *appetitus* magis ab *intentione*, *fames* a *mechanica* & *materiali neceſſitate*, & inprimis per ita *mirabiles ſenſationum* concitandarum methodos atque ſucceſſus, dependeant.

Valet hic iterum iterumque conſideranda illa plane peculiaris conſtitutio, qua etiam *fames* niſi quidem *immanis* atque *ſumma*, ordinarie adhuc varie *electiua*, & veluti *ſcrupuloſa* obſeruari ſolet; vt non tam temere quibuslibet, inprimis *ſimplicioribus* aut minus *ſapidis* eſculentis, acquieſcat: ſed, niſi *peculiaria* talia, quibus palatum ſpecialiter magis adſueuerit, ad manus ſint, nihilo minus vel *faſtidiat* ſatiari, vel ad minimum etiam multo minore quantitate, quam pro apparente ſuo impetu, expleatur.

Quid quod *appetitus* etiam, mentis fictione, ſiue, vti vulgo loquimur, *imaginatione*, tam poſitiue, quam priuatiue, poten-

tenter adficiatur; non tantum in *deſideriis* ipſarum *grauidarum:* ſed omnino etiam in ſimilibus, paribus, iam *deſideriis*, iam *nauſeis*, in ipſos ſuos *infantes* deriuatis:

Adeo, vt hi talium *eſculentorum* poſthac nonſolum velut *impotente* quodam ſiue *appetitu*, ſiue faſtidio adficiantur, eiusdem, quæ a matre cupita fuerat *ſpeciei:* ſed etiam plane *ideam* quandam eiuſmodi rei in corpore ſuo alicubi efformatam gerant.

De quibus quidem rebus non ſatis eſt dicere, quod *mirabiles* ſint. Quanquam enim nemo neget, quod vtique fiendi penitiſſimus modus, & *formalis*, vti vocant, *ratio*, nunquam vtique comprehendi poſſit; abſonum tamen eſt propterea etiam omnem *generalem* de hiſce rebus cauſandi concurſum, propterea pariter veluti præfracte ignorare velle, neque propterea euidentia etiam argumenta in animum admittere.

Sunt autem omnino talia, quæ comprobant, quod appetitus *voluntas* vera ſit, tum *a priori*, propter *finem* certum, eumque *neceſſarium*, formata; tum *a poſteriori*, circa certa obiecta *eligenda* occupata.

Imo vero accenſeri his argumentis merito prorſus debet illud, quod, cum nihil *corporeum* atque *mechanicum* adficiatur, niſi a rebus ſimpliciter *corporeis*; *Appetitus* tamen, imo vero *fames*, non oriatur ſolum, ſed vigeat etiam, *abſentibus* quam maxime corporeis illis obiectis, circa quæ verſatur, quæque ipſam incitare, ſeu corporaliter prouocare credi poſſent.

Imo vero, videtur paſſim ſubeſſe error circa ipſas vulgarium adſertionum *collectiones*, dum appetitum *ſuctionibus*, veteres, *ſtimulationibus* qualibuſcunque, recentiores, adſcribunt.

Certe enim hæc ipſa talia non pro appetitu *formaliter* haberi voluerint, ſed ſolum pro *cauſis* eius qualibuſcunque.

Quod ipſum ſi ita, vt omnino neceſſe eſt, intelligatur, certe de ipſo *appetitu formaliter* alia erit formanda idea.

Pror-

Prorſus autem ab omni tali ratione & applicatione aliena illa eſt circumſtantia, quod non ſimpliciter & abſolute, in genere inquam, ſed omnino certarum rerum in *ſpecie*, ſit atque fiat appetitus:

Phantaſmata enim ſunt, quæ de puro illo *mechaniſmo maſticationis, deglutitionis*, ad contumeliam vſque rerum phyſicarum atque Medicarum nugantur imprudentiſſimi quidam *Automatiſtæ*; quod quando aliquid corporeum in os ingeratur, *mechanice* inde impellantur, & exſtimulentur mox omnes illæ partes, quæ *maſticationis* organiſmum abſoluunt, vt hoſce ſuos motus in actum deducant, &c.

Nec enim vel infantes neſciunt, quod, niſi *gratum* ſit, quod ingeritur, *actus* hic *nihil* agat &c. cum ſecundum has *phantaſias* etiam *lapide* in os intruſo, *maſticatio* fieri deberet, &c.

Vnde certe ad huiuſmodi aberrationum hodegiam primo loco pertinet, quod vndecunque tandem ſuſcitatus appetitus, non *quælibet* eſculenta promiſcue, ſed *certa* præcipue, appetat: adeo etiam, vt niſi exquiſita tandem & extrema *fames* vrgeat, etiam *mediocriter inſolita*, aut minus ſapida, non appetantur: v. gr. *panis ſecalinus nigrior*; ne dum iam *ſiccus*, aut *ſitu* affectus: cibi *olidi*, aut alias perperam conditi &c.

Puto ſatis de hoc dictum eſſe, quod ſcilicet appetitus ſit *actus illius principii, quod, dum non ſolum corpore organico, ſed etiam duratione huius, opus habet*, neceſſario etiam huius *conſeruationi* & *inſtaurationi* intentum eſſe debet, &, dum *vult finem*, debet etiam *velle media* illi *fini reſpondentia*. Quod ipſum etiam directe & eximie facit *appetitu*, id eſt, *vult* ita *materias* illas, quæ huic *conſeruationi* corporis & *reparationi* detrimentorum eius, *neceſſariæ*, ſunt.

Quando iam deſideratis rebus, *alimentis* inquam, potiri contigit, proximum eſt, vt hæc in debitum *vſum* conuertantur: quod fit *præparationibus* diuerſis.

De

De *comminutione* per *maſticationem*, fruſtra fuerit prolixe argutari; certe enim hæc ipſa quoque prædiſpoſitio nihil eorum, quæ vulgo adeo extollunt, adeo *abſolute* vt *neceſſarium* perpetrat; ſed illud inprimis impetrat, vt in *fruſtulis minutis* ipſa *fermentatio* iuſta, tanto facilius vndique *penetrare* poſſit: neque adeo euenire queat, vt in grandioribus *fruſtis* intimiores portiones, proprii ſui generis *putreſcente* magis agitatione corripiantur.

Quamuis verum fatendo, in adeo promta *fermenteſcentia*, qualis in *ciborum* reſolutione euenire ſolet, minime facile tale quid euenire poſſit, vt antequam fermentatio *legitima* ab ambitu ad *meditullium* penetret, interim in ipſo *meditullio* libera illa *ſpontanea corruptio putrilaginoſa* locum inueniat.

Præcipua vero *maſticationis* vtilitas verſatur potiſſimum in *affuſione ſaliuæ* ſub ipſo maſticationis actu.

Non eſt operæ pretium hoc loco audire aut examinare, illas vbilibet hodie obſtrepentes *mechanicas* narratiunculas, quas hic etiam ingerere ſtudent harum rerum ſtudioſi, nempe perſuadere ſatagentes, quod ipſe *motus maſticatorius exprimat ſalivam.*

Certe enim quod etiam ipſius *ſaliuæ motus* partim citra *maſticationis* vllum concurſum *abunde* fiat; partim etiam ſub ipſa maſticatione *deficiat*: partim ſub *ſimplici motu oris*, genarum, dentium, nihilo plus ſolito eueniat, teſtantur notiſſima & obuia prorſus harum rerum experimenta.

Quid enim notius eſt, quam quod ad ſolum adſpectum ſæpe numero, aut qualemcunque tandem appropinquationem ad labia, rerum *ſapidarum*, præcipue *iucundarum*, *ſaliua* affatim in os affundi ſoleat: vnde vulgi loquendi formula: Das Maul wäſſere einem ꝛc.

Ex aduerſo, quando res *minus ſapidæ*, aut quadantenus *ingratæ* & aduerſæ, vel ſola etiam ſatietate *tædioſæ*, etiam diu in ore quam maxime commaſticando verſantur, *deficit* familiariter

riter ſaliuæ effluxus; vt vel propterea etiam commode deglutiri non poſſint. Quamlibet in tali caſu reuera etiam ipſa *deglutitio* refragetur, & facile potius *contrarius motus vomibundus* ſuſcipiatur.

Vnde nota plebi res, formulam loquendi elicuit: **Der Biſſen qvelle einen im Munde; es ſeye nicht anders/ als wann man Säge-Spähne kauete/ und könne es nicht hinunter bringen.**

Tandem etiam quid facilius eſt factu, quam dentes atque maxillas pro arbitrio, vbi nihil reliquum in os adſumtum præſto ſit, agitare, & eo ipſo tamen nullum *ſaliuæ affluxum* experiri: cum ex aduerſo hic affatim contingat, ſi *ſapidum* quiddam ſimpliciter in ore detineatur, citra omnem harum partium motum.

Fruſtra fuerit de *deglutitione* prolixe loqui, & monſtrare velle, quod *arbitrarius* ſit, atque *voluntarius* actus.

Vnde etiam ſubinde, v. gr. in *nauſea*, ſecundum præconceptam illam *opinionem* aduerſitatis, longe potentius ad *retrogradum* motum, *vomibundum*, ita inclinet, vt, ſi contra illam firmam perſuaſionem, veluti coacte deglutitioni inſiſtendum ſit, ordinarie communiter ille *contrarius excuſſorius* motus hinc ſequatur.

Dicendum potius eſt de *aſſeruatione* illa ciborum ſufficiente in ventriculo, donec *fermentatiuam* ſuam *reſolutionem* aſſecuti ſint: imo de ipſa hac *Fermentatione*.

Recte vtique, iam inde poſt *Helmontium* in genere ſtatuunt ſcholæ medicæ, quod *reſolutio* ciborum in ventriculo fiat per modum *fermentationis*: circa ſpecialem autem huius *rationem atque ſucceſſum*, impliciti vtique ſunt difficultatibus vix ſuperandis.

Præcipuæ harum in eo maxime conſiſtunt, quod non ſolum aliæ fermentationes, materiarum *vere fermenteſcentium*, in ventriculis animalium *longe citius* abſoluantur;

Sed etiam talia ſubiecta, quæ *fermentationi* alii, quam *putredinoſæ*, minus idonea ſunt, tamen in ventriculo velut aliam *fermentationis* ſpeciem ſubeant, & *ſimplicem* illam ſibi alias familiarem, ne quidem adſequi valeant, ſed potius ab hac *digeſtoria* fermentatione præoccupentur, atque ſubiugentur.

Cui rei accedit tandem ſpecialiſſima illa veluti *determinatio*, qua mox in *ventriculo & inteſtinis* ſub ipſo actu huius fermentationis, teneriori alimentoſæ parti horum concretorum in ſingulis animalibus peculiaris *ſpecifica temperies* imprimitur: quod dilucescit etiam e *crudioris* adhuc *Chyli*, ſeu *lactis*, diuerſitate, in animalibus de reliquo etiam *eodem victu* vtentibus, vt *ouibus*, *capris*, *vaccis*, *equabus*, &c.

Expediunt ſe quidem ex hiſce difficultatibus, qua poſſunt meliore ratione, dum ſupponunt fieri hæc ſingula per *fermenta*, & quidem *ſpecifica*.

Sicut etiam res ſponte fermenteſcentes, addito *fermento*, tanto citius in illum actum deducuntur; ita aliis etiam exemplis conſonum eſt, quod vtique *peculiaria fermenta*, partim *peculiares motus* in rebus fermentandis ſuſcitent, partim *peculiares impreſſiones* in ipſas res ita fermentantes faciant, quæ etiam *ſpecificis odoribus* atque *ſaporibus* ſeſe exſerant.

Vti v. gr. vel craſſioribus tantum exemplis notum eſt, non ſolum quod acor *acetoſus*, vel minima quantitate in vaſe aliquo reſiduus, vinum aut cereuiſiam tali vaſi infuſam præmature in conſimilem *aciditatem* abripiat: ſed etiam *fracedo*, computreſcentis aceti in vaſe relicta, bonum vinum *immediate* in ſimilem corruptelam coniiciat, priuſquam per conſuetos *ſucceſſus* aceſcat ante, & diu poſt demum *putredinem* admittat.

Sicut autem ita in hoc genere merito tolerari debet hæc illorum, quantumcunque etiam generalis, explicatio, dum ſpecialior re vera reddi non poteſt; ita corrumpunt tamen denuo negotium ſuum, dum nimis anxie determinare laborant fontem, & quaſi ſedem huius fermenti.

Sa-

Satis ſimpliciter quidem, & bona fide agere ſuſcipiunt, dum *κατὰ πόδα*, quia fermentum hoc in *ventriculo* operationes ſuas edere debet, illud proinde non ſolum *fermentum ventriculi* vocant, ſed etiam ventriculum non magis vt *ſedem*, ſed etiam vt *fontem* eiuſdem intuentur.

Ita certe quaſi gratis in difficultates ſe ipſos coniiciunt: nam primo ſtatim loco eludit hanc aſſertionem, & fidem eius plane dubiam reddit, quod in totius ventriculi *conſtructione* nihil *peculiare* conſpiciatur, quod eiuſmodi *ſpecialis* materiæ elaborationem, & ſiue *præparationem*, ſiue ſolum *ſeparationem* ita ſpecialiſſimam, veriſimilem reddere poſſet.

Certe enim nihil niſi nouas difficultates infert alterum illud commentum, quaſi nempe *fermentalis* illa, vt loquuntur, *aura*, e *liene*, per *vas breue* ventriculo adſpiret. Hæret enim hic quod aiunt aqua, *duplici* intuitu, imo *triplici*.

I. Quod per *vas breue*, vtpote *venoſum*, nihil a liene ad ventriculum, ſed ab vtroque *retrorſum*, *verſus hepar* progrediatur, quicquid tandem in hiſce *venis* moueretur.

II. Quod eadem difficultate laboret, & nullam vnam probabilitatem ſufficientem præ ſeſe ferat, quod in liene aliquid tale *fermentatiuum*, ſiue *ſeparetur*, ſiue *præparetur*.

III. Quod nimium ſimplex ſit præiudicium, quo hanc lienis efficaciam, & rei effectæ indolem, probabilem reddere volunt, dum ad *ſaporem ſubauſterum*, imo vero potius *ſubacidum* iuxta ipſorum mentem & aſſertionem, prouocant.

Quo ipſo videlicet fatuam illam opinionem reſpicere volunt, quod fundamentum vniuerſæ fermentationis ſit *aciditas*, adeoque *fermentum κατ᾽ ἐξοχὴν* debeat eſſe *acidum*.

Non inepte certe hanc fictionem euertere aggreſſi ſunt *ferro*, tanquam *nodum Gordium*, Anatomici curioſi: dum *canes*, animal cito & potenter concoquens, *exſtirpato toto liene*, nihilo ſegnius *concoquere* deprehenderunt.

Sicut autem ita tam a priori, quam a poſteriori ventriculo tam locus *progignendi* talis fermenti, quam *aditus*, illud ita priuatim *ſuſcipiendi*, denegatur; ita ſuppetunt etiam alia adhuc, non magis *argumenta*, quam re vera potius *documenta*, quod omnino huiuſmodi ſpeciali atque domeſtico prouentu huius generis *fermenti ſtomachici*, minime *opus* ſit.

Conſentiunt enim etiam illi, qui huiuſmodi *fermentum* (quod alii generalius vocant, *Menſtruum*) *ventriculi*, fingunt, quod ipſa *ſaliua* ſit eiuſmodi *fermentalis* atque *menſtrualis* liquor; & vtique propter hunc ipſum *finem*, cibis ſub maſticatione admiſceatur, vt hoc munere in concoquendo fungatur.

Iam, cum nemini dubium ſit, quod *ſaliuæ* certe valde notabilis *quantitas*, ordinarie cibis ſub maſticatione affundatur, & cum illis deglutiatur; nemini certe proinde facile dilucescere poterit, quem in finem, aut certe qua *neceſſitate*, ventriculo ſeorſim aſſignari deberet *noua* quædam atque propria *ſcaturigo* talis fermenti, quale hac ratione, in ipſa nempe *ſaliua*, iam *affatim*, imo vero *abunde*, cibis ſubminiſtratur, priusquam in ventriculum demittantur.

Sine *noua* itaque peculiari, & plane *ſpecifica*, in ventriculo fermentali materia (æque atque ſine abſtracta quacunque *facultate concoctrice*, *Archeo* ventriculi, & *gaſtricis* peculiaribus *tyrannis*:) ſufficere vtique poteſt *ſaliua* pro fermentali eiuſmodi energia: qua cibi aſſumti, ipſi etiam per ſe ad ſubeundam fermentationem procliues, in hunc actum deducantur.

Iuuat etiam ſucceſſum huius, ipſe *calor* in animalibus ſuper terram viuentibus.

Quid, quod, vere æſtimando, vniuerſa concoctio minime *abſoluitur*, ſed tantum *inchoatur* in ventriculo: finem autem ſuum ipſo demum ſucceſſu per inteſtina ſuperiora aſſequitur, affuſo inprimis ibi demum *nouo ſtimulo*, eiuſdem indolis *ſaliualis*, nempe SVCCO PANCREATICO, de quo ſupra iam dictum.

Imo

Imo vero, non hunc ſolum *ſuccum*, ſed ipſam etiam *bilem* ad denuo *incitandam*, adeoque tandem felicius abſoluendam fermentationem hanc concurrere vix dubitare licet:

Vtique poſtquam *bilis* intemperantius effuſa, & cum rebus ad fortiorem fermentationem aptis concurrens, ſimplicem *acerrimam fermentationem* ita concitat; cuius effectus eſt *cauſticæ acrimoniæ aciditas* vti *Cholera morbus* teſtatur.

Hoc vnum etiam adhuc ventriculo, ſupra *ſaliuam* cum aſſumtis deglutitam, adhuc tribuere licuerit, quod in ipſum etiam, per ſubtiliſſimos communiter meatus, vnum aut alterum, aliquid *bilis*, e folliculo in ipſum *immediate* traſmittatur: interim neque hoc pro ventriculi *priuato*, ſed vtique etiam *aduentitio* velut, adminiculo interpretari licet.

Confirmat autem vlteriorem illam ſubtilius *reſolutoriam* energiam, quæ a *ſucco* illo ſaliuali *pancreatico*, cibis e ventriculo egreſſis *denuo* ſuperaddito, euenit, per viſibilem prorſus nimio maiorem, quam ſupra illla loca fuerat, ciborum hactenus pulteſcentium ſolum, *attenuationem* penitus fluidam, & ad oculum valde *teneram*.

Quid, quod adhuc in inteſtino *Ileo*, velut vltimo loco, aliquid huiuſmodi *lymphalis fermentatiuo-ſalinalis* adhuc ſuppeditari, fidem faciunt plexus illi glanduloſi, qui in illo conſpiciuntur:

Effundere enim has glandulas potius aliquid, quam *imbibere* forſan, & aliorſum traſmittere, præter texturam *conglomeratam* (cuiuſmodi glandulis illa *ſecretio* ad proximam aliquam effuſionem, familiaris eſt) etiam ipſe *ſitus* in parte inteſtini *externa*, nempe a *meſenterio* auerſa, conſpirat; ad quod tamen ſine dubio diſtribui deberent, ſi qui eſſent ductus ab his glandulis quidcunque tandem ad *auehendum* receptaturi.

Monuimus autem iam ſupra etiam, vbi de *ſaliua* diximus, quod hæc ipſa fermentatio, non ſit ſimplex & abſoluta quædam incitatio illius fermentatiuæ commotionis, quæ ſim-

plici *mixtioni* rerum aſſumtarum directe quadrare poſſit; ſed potius omnino *ſpecifica*, & plane peculiarem nouam impreſſionem, id eſt, exquiſite ſpecialiſſimam, imo *ſpecificam* mixtionem introducens.

Circa quam quidem rem, quid de energia *animarum* ſentiamus (cum hæc *ſpecificarum mixtionum* immenſo numero, ,, & perpetuis ſucceſſibus, per indeſinentem continuationem ,, *productionis*, *corruptionis*, & numeroſæ *reſtitutionis*, per *noua* ,, *indiuidua*, actiuitas, non niſi in *ſpeciebus animatis*, & *eſſentiali* ,, quidem *neceſſitate*, fiat atque vigeat,) alio loco prolixius aperio, cum a *Medica* intentione directa, nimium longe diſtet.

Quando ita reſoluti ſunt cibi, vt tenerrima illorum ſubſtantia, ſub conſiſtentia *lactea*, a craſſioribus partibus comode *ſecedere* poſſit; dum ita per longitudinem inteſtinorum tenuium ſenſim deſcendunt, dilabitur illa tenera pars, per ſubtiles meatus tunicæ intimæ inteſtinorum, in vaſa.

In *qualia* proprie, orta eſt a quadraginta propemodum annis ingens diſſenſio; dum alii per abſolute *propria*, dicta propterea *Lactea*, hoc VNICE fieri volebant; alii, vt *Bilſius*, hoc penitus negantes antiquæ ſententiæ inhærebant, quod hic chylus ſimpliciter ad *hepar* per meſaraicas VENAE PORTAE propagines feratur:

Alii *vtrumque* fieri poſſe & ſolere, iudicant; quibus ipſe etiam accedo, ita tamen, vt veriſimile ducam maximam partem per *lactea* progredi.

Quamuis enim minime foueam illorum opinionem, qui vaſa *lactea*, *a lymphaticis* penitus *diuerſa* faciunt, cum omnino ſint *eadem*;

Id eſt: *primario* ſuo *perpetuo vſu lympham* vtique vehant; ſecundario vero ſolum, & proinde *temporario*, *chylum* etiam recipiant: ita confirmo tamen opinionem meam, partim a priori, partim a poſteriori.

Apri-

A priori, quod, cum chylus vtique magis immediate in *lympham* mutari debeat, probabilius ſit, quod organis *lymphæ* ſeparandæ, & probabiliter quadantenus *præparandæ*, primum & plurimum appellere debeat.

A poſteriori, quod vtique, quamdiu cibi reſoluti in his inteſtinis verſantur, vaſa hæc admodum euidenter Chylo turgeant:

Et licet *alias* ſimpliciter *lympham*, imo tunc etiam vna cum hoc chylo, illam eandem vehant; tamen illa vaſa *lymphatica*, quæ ab *hepate* lympham eodem conuehunt, quo hæc *meſaraica*, illo *eodem tempore nullum prorſus indicium vllius miſcelæ chyloſæ* exhibeant.

Quod tamen vix ita abſolute deficere poſſet, ſi tam copioſa vaſa, vt ſunt ſanguifera meſaraica, *Chylum vna cum ſanguine ad hepar* conueherent: e quo illa lymphatica, vti *lympham* ſuam, ita etiam *congenerem* lymphæ *chylum*, probabiliter receptare deberent, & ab Hepate ad meſenterium vehere, quemadmodum meſaraica.

Interim nullam hic adeo ingentem *neceſſitatem* quarumlibet harum rerum agnoſcimus, ne dum vrgemus; dum vtique hic ipſe etiam chylus, qui per *meſaraica* lymphatico-lactea ſuſcipitur, poſt breue tempus & interuallum, vtique *ſaguini* per *ductum thoracicum* non ſolum infunditur:

Sed etiam in ipſo ſanguine non ita diu poſt paſtum largiorem emiſſo, pariter conſpicitur:

Et quidem in ſanguine *venoſo*; cum tamen, ſi hæ res ita exquiſitiſſime procedore deberent, potius vndique ſolum cum *arterioſo* ſanguine, & ex hoc iterum cum *lympha* communicari deberet.

Interim dum ita exempla talia confirmant, quod chylus etiam *multo poſt* cum ſanguine concurrat; tanto minus difficultatis fuerit ad conſentiendum, quod etiam *mox in primo ſui tranſitu* ex inteſtinis, cum ſanguine commiſceatur, & ad reliquam maſſam feratur.

Quo-

Quomodo Chylus in lympham extenuandus ſeu diſſolvendus ſit, vt ſub illo demum ſtatu vera *proxima materia nutritionis* exiſtat, ſuperius diximus. Nempe quod *tranſitus ad aliam compoſitionem*, ſiue *poſitum particularum*, non poſſit fieri, niſi *priſtinus poſitus atque nexus prius reſolutus* ſit;

Cum itaque in Chylo ſit ſpecialis talis compoſitio ſeu poſitus particularum; imo inſuper immixtio etiam talium materiarum, quæ in nouam, animalem, plane non recipi poſſint:

Rationi hinc manifeſtum eſſe, quod mixtioni chyli *præcedere* debeat *diſſolutio;* vt ita omnes particulæ, quas continet, in libertatem exſolutæ, aptæ fiant, aliæ quidem vt *excernantur*, aliæ vero vt ad peculiares vſus *diſtribuantur*, & vbi ſingulis vſus eſt, libere atque prompte applicari poſſint.

Sicut autem ſub ſtatu *compoſitionis* atque mutui nexus, ſpiſſam conſiſtentiam formant; ita ſub illo ſtatu *diſſolutionis*, contra, longe tenuiorem temperiem exhibent, *diaphanam*, licet de reliquo adhuc ſpiſſiuſculam, *gelatinoſam.*

Euolutum eſt tanquam e glomere filum tractationis noſtræ, *phyſice* magis & *hiſtorice* ſimpliciter, quam vel *Medice*, vel vere, & noſtro ſenſu Phyſiologice, quæ nempe *concurſum actiuum*, magis directum *Naturæ* Agentis notet: vnde in viam reuertimur.

Admixtionem *ſaliuæ* ad cibos, eiuſque vſus & effectus vidimus: neceſſaria vero etiam *temporis proportio* ad hæc negotia, eiuſque determinata circumſcriptio per *motus*, nondum ſatis monſtrata eſt.

Retineri debere in ventriculo cibos, donec ſufficienter fermentando *reſoluti* ſint, ſanæ rationi conſentaneum eſt;

Quale autem, ſeu *quantum* ſit illud *tempus*; *a quo definiatur*, & *actiue* terminetur, conſideratione dignum eſt.

Eſt hoc tempus, in ſtatu vere ſecundum naturam, exquiſite *proportionatum* aſſumtorum proportioni ad digeſtionem primam *reſolutoriam;* adeo, vt quæ cito reſoluuntur, regulariter

riter etiam cito e ventriculo emittantur, quæ vero tarde, tam diu etiam in illo retineantur.

Neque vero hæc res ſoli forte conſiſtentiæ talium aſſumtorum innititur, vt fortaſſe *duriora* non prius e ventriculo exirent, quam qualicunque *fluxilitati* propinquiora, ita ad *mobilitatem* idonea facta ſint;

Quaſi nempe ventriculus, *contractione* ſui ſimpliciter, ſenſim ſenſimque facta, quod primo molleſcit, primo expellat, quod tarde, vltimo.

Sed contingit nimium quam frequenter, vt omnino *molles*, imo plane *fluidæ* materiæ, per aliquot horas in ventriculo detineantur, neque, niſi facta notabili ſui *fermentatione*, demum ex ipſo emittantur.

Quid enim familiarius eſt, quam vt duabus, tribus horis poſt cœnam, in qua forte largior *potus* aſſumtus ſit, poſtquam in lectum compoſitum eſt corpus, ſub huius qualicunque motitatione vera aperta *fluctuatio* in ventriculo percipiatur, imo ab aliis etiam audiri poſſit.

Ita etiam, licet de reliquo ſatis *molliculi* cibi, *olera* varia, ſubinde diu omnino in ventriculo hærent, neque niſi poſt *quinque*, *ſex* horas penitus ex illo ſecedunt: quod ſatis monſtrant aſcendentes adhuc, & eius cibi nidorem ſeruantes *ructus*.

Quid, quod familiaribus exemplis obtingat, vt a *citri corticibus*, pro condimento mollium etiam, *vitulinarum*, aut *gallinacearum* iuniorum carnium adhibitis, per plures horas poſt, adhuc *ructus* erumpant, huius odoris atque ſaporis compotes.

Neque vero hoc ſolum, ſed teſtatum facit quotidiana experientia, quod cum aliquali *nauſea* aſſumta, vel etiam *immoderate*, ſimul & ſemel, ſine ſufficiente *ſaliuæ* admixtione ingurgitata, ſæpe numero etiam poſt vnum *diem*, imo aliquando etiam poſt *plures*, iterum, ſimpliciter nihil mutata, vomitu reiiciantur.

Sicut ex aduerſo, illud etiam numeroſis exemplis familiariter notum eſt, quod ſæpe paruo tempore poſt aſſumtos cibos, 2. 3 horis poſt paſtum, conatus inſignes vomendi, cum copioſo etiam muco procedente eueniant, & tamen nihil quidquam de aſſumtis cibis vna prodeat.

Nempe manifeſto exemplo, quod *peculiari contractione* ventriculi, includi in ipſo poſſint contenta talia, dum interim *partiali* alterius ſui partis *torſione* e proximo loco aliquid, etiam cum impetu, eliditur.

Ita nempe minime iuxta vulgarem traditionem, ita ſimpliciter *materiali ſtimulatione* in ventriculum agunt aſſumta, vt illum ita ad contractionem impellant.

Nec etiam ſponte ſucceſſiue contractus ventriculus, ſaltem id quantum forte fluiditati propius eſt, ita ſimpliciter premendo expellit:

Sed omnino tam diu contractio eius differtur, donec materiæ ad expreſſionem non ſola fluxilitate, ſed vera *fermentativa reſolutione* ad decentem vſum diſtributionis ſufficienter præparatæ exiſtant.

Confirmat hanc rem etiam illud notiſſimum, quod, licet molles ſubſtantiæ, cæterum vtique reſolutioni digeſtoriæ aptæ, mediocriter autem ſolum huic refragantes, diutius in ventriculo retineantur, donec vtique debitam ſuam concoctionem impetrauerint; aliæ *duriores*, & ad huiuſmodi reſolutionem prorſus ineptæ, e contra, mature admodum & promiſcue cum reliquis remollitis partibus expellantur: quod de *nucleis ceraſorum*, *prunorum*, notiſſimum eſt: vt prius de variis *oleribus*, *halecibus*, *carne ſuilla*, fumo inprimis condita, in minus adſuetis &c.

Confirmant hoc tanto magis etiam exempla minime adeo rara, quibus a nuda *imaginatione purgantis* aſſumti, imo aliquando etiam ſolum alteri exhibiti, repentinæ iteratæ contractiones inteſtinorum, non aliter quam ab actu aſſumto cathartico ſecutæ fuerunt.

Sicut

Sicut autem hæc non niſi *tempeſtiua* demum,atq; recte *matura*, *contractio* ventriculi, ita ſecundum veram *proportionem*, non tam *materiarum* ſimpliciter, quam quatenus ad *vſus* ſuos ſpecialiſſimos demum recte præparatæ ſunt, adminiſtratur, & legitime in effectum deducitur;

Ita peragitur etiam vlterior huius generis *ſucceſſiua contractio inteſtinorum*, non niſi ſimili decente *proportione*; ſicuti nempe ſucceſſiuæ *diſtributioni* materiæ alimentaris, quadrare poteſt.

Non equidem negandum eſt, quod *organica* quoque diſpoſitio hic ſimul in conſiderationem venire poſſit; dum nempe tam in *homine*, quam pleriſque aliis animalibus, inteſtina, inprimis *tenuia*, non ſolum ingentem *longitudinem* obtinuerunt:

Sed etiam inſuper per numeroſiſſimos *anfractus*, & *ſerpentinum* quaſi tractum, ſimplici progreſſui nude deſuper compreſſorio, hoc ipſo veluti contranituntur.

Vt nempe hoc ipſo intuitu, veluti circa ſingulos anfractus, motus velut immediate accedere, adeoque progreſſum rei mouendæ proſequi debeat.

Quantumlibet autem hoc omnino vere ſeſe ita habeat, tamen inſuper conſiderandum eſt, quod etiam animalia dentur, quæ *breui* inteſtinorum *menſura* inſtructa, propterea tamen nihilo minus commode aut ſufficienter *nutriantur*; id quod v. gr. in *lupo* cum primis conſpicuum eſt, quamuis etiam ipſi *canes* aliquatenus hanc conformationem obtineant.

Illa ſola differentia ſubeſſe videtur, quod animalia, quæ *breuiorem* inteſtinorum ductum poſſident, veluti citius in maſſam humorum transmiſſo vniuerſo alimento, etiam citius iterum eſuriant.

Quamuis rem e fundamento recte æſtimando, non tam *exinanitio* inteſtinorum, quam vniuerſa citatior *abſumtio* nu-

trimenti, imo *conſumptio* ipſius ſanguinis, in talibus animalium ſpeciebus, potiſſima cauſa ſit nouæ famis:

Vnde etiam talia *voracia* animalia, ſibi ſimpliciter relicta, non *pingueſcunt*, ſed perpetuo valde moderati ſunt habitus, quantumlibet ad ſatietatem vorent: *Luporum* exemplo.

Imo non hoc ſolum, ſed etiam cito admodum, ſi ſufficiens ad ipſorum voracitatem nutrimentum deficiat, vere atque poſitiue *extenuentur*, atque macilenta fiant.

Cæterum illud, quod totam hanc de *longitudine* atque *breuitate* inteſtinorum, veluti *mechanicam* rationem abſolute reſtringit, & energiam ſimpliciter *organicam*, (ſeu potius *organizantem*) declarat, eſt illud, quod in animalibus etiam eximia *longitudine* inteſtinorum inſtructis, nihilo ſecius progresſus per illa, etiam quantumlibet *pauco tempore*, fieri poſſit.

Imo non ſolum *fieri*, ſed etiam *adſueſieri*:

Vnde nihil familiarius, quam *homines* inuenire, quam maxime optime ſibi conſtantes, & rectiſſime ſanos, qui etiam per breuem repetitionem, ſucceſſum materiæ cibariæ per tractum inteſtinorum ita in certum ordinem atque temporis ſucceſſum redegerint, vt alii quidem, velut exquiſite *ſtatis*, alii *arbitrariis temporibus*, depoſitionem alui habeant:

Imo hi poſteriores, illam re vera ita penitus tanquam *in poteſtate* habeant, vt non ſolum muſſitantem ad plures *horas*, imo vel ad *dies*, *retinere* poſſint;

Sed etiam, ex aduerſo, arbitrario tempore illam iterum *expedire*.

In qua quidem re etiam ſatis familiaria ſunt exempla eorum, qui arbitrario tali conatu continuato, ad exactam *liquiditatem* vſque, nondum *maturas* reiectioni, neque adeo ſimpliciter *fæculentas* ciborum portiones, arbitrario hoc deiectionis regimine expellere poſſunt.

E quibus vniuerſis circumſtantiis ſatis elucet, quod vtique *motus ventriculi & inteſtinorum*, materiæ mouendæ conditionibus ita prorſus accommodatus ſit, vt non tam a corpo-

rali

rali quacunque *ſtimulatione*, quam *maturitatis* debitæ ad vlterires vſus *æſtimatione*, pendeat eius *ſuſcipiendi initium*; imo etiam *ſucceſſus* eiuſdem *proportionatum* moderamen, ne quid iuſto *velocius*, fiat, atque adeo debitæ etiam ſeceſſiones placide fiant, nec inde impediantur.

Sub hoc enim progreſſu per inteſtinorum longitudinem, ſecedunt partes ad alendum propius diſpoſitæ, quæ vulgo CHYLI nomine veniunt, de quarum etiam *diſtributione* iam ſupra dictum eſt.

Vltima vero *diſtributio*, cum ſanguine *arterioſo* fit; cui per *Ductum Thoracicum* cum ipſa *lympha* remixtus *chylus*, & in *pulmonibus* cum ipſo tenuiſſime ſubagitatus, ſicut hic ad omnes corporis partes, quacunque meatus patent proportionati, diſtribuitur; ita hæc ſubſtantia cum *lympha* ſubacta, imo tandem in *lympham* penitus *reſoluta* & extenuata, a *ſanguiferis* meatibus, etiam in quoslibet adhuc penitiores diuertit, adeoque omnibus vndique corporis particulis qua pori patent, allabitur.

Supereſt hinc *vltimus* actus, omnino vero & vſu ſuo ſupremus, & proinde vere exquiſita conſideratione digniſſimus.

APPOSITIONEM vocant Veteres æque atque recentiores; *aſſimilationem* loquntur inſuper Veteres: quam nec etiam recentiores negant, niſi quod fere vulgo non facile de hac re prolixi ſint.

Nimirum, vt omni modo reſpectibus debitis hic ſatisfiat, conſideranda vtique venit (1) *materia cuilibet parti*, quæ inde augeſcere debet, *proportionata*; dum v. gr. ad *oſſis* conſtitutionem, vtique plus particularum *ſicceſcentium*, quam *tendinem*, *membranam*, aut *carneas* fibras, pertinet. (2) Omnino autem requiritur etiam *iuſti numeri* appoſitio; vt illa perpetua *proportio*, tum *vniuerſalis*, totius corporis per omnes ſui partes, tum ita *ſingularum* ad *omnes atque ſingulas* reliquas, fiat, ſicuti omnino fit. (3) Pari neceſſitate nititur etiam *ſingula-*

rum, per minimas particulas, talis conſtructio, vt inde externa *conformatio* externi inquam *ambitus configuratio*, reſultet.

Ad quem reſpectum etiam peculiariter, mutua *proportio dextri & ſiniſtri* referenda venit:

Quod primum attinet, illi qui hic *materialibus* corporeis conceptibus inhærent, nihil habent, quod allegent, quam antiquiores quidem, *appetitum naturalem*, & quod *ſimile ſimili gaudeat*.

Poſteriores autem, *neceſſitatem materiæ*, *conuenientiam* eiuſdem *figuræ*, qua ita vnum alteri *quadret*, & conſequenter etiam *ſimile ſimili* promtius per hanc *conuenientiam figuræ* arctius apponatur, & ita firmius appoſitum adhæreat.

In aprico vero eſt, quod præter illam, de *conuenientia figuræ*, rationem, nihil vſquam certe aliud quidquam conceptui reali offert, præter intempeſtiuas tales aſſignationes internæ cuiuſdam γνώσεος, qua ſingulæ particulæ ſingulas ſimiles *eligere*, *appetere*, in illarum conſortium *tendere*, imo illo *lætari*, finguntur.

Quamuis autem recentiores hæc, vt ita *verbotenus* ſonant, omnino derideant, atque auerſari videri velint; tamen ſolo *vocabulo* mutato omnia reliqua eadem dicere certum eſt, NISVS illius aſſignatione, quem mutuos concurſus, æque atque proprios motus, omnium huius vniuerſi corpuſculorum, inſtituere atque regere ſupponunt.

At vero, quam incondita ſit quæcunque horum generum ſpeculatio, ſatis diluceſcit e iuſta conſideratione harum rerum debiti (1) numeri, (2) *ordinis* atque *ſucceſſus* fiendi ſpecialis.

Non enim vtique ſermo hic eſt, de ſimplici, promto *concurſu* quorumcunque corpuſculorum; ſed de ſumme *proportionato* tam ratione *quatnitatis* ſeu *menſuræ*, quam *ſitus* ſeu vniuerſæ *figuræ*, poſitu atque coordinatione;

Et

Et tali quidem, qui non ſimpliciter ipſorum horum corpuſculorum cuicunque tandem *proportioni* indifferenter reſpondeat, aut quadret: ſed qui ſpecialiſſime *huius ſpeciei organis debeatur*.

Vbi certe tandem ridicula euadit ſuppoſitionis huius ſumma, quæ nempe in illud exit, quod hæ particulæ etiam *ſcire* deberent, *appetere*, *niti*, proprie iuxta talem modum atque *modulum*, imo iuxta illum *ſcopum* & *intentionem*, vt ſpecifice *tale* aggregatum tandem efforment, quale non ſolum iſti *ſpeciei*, ſed omnino illi *regioni* corporis, illi *membro*, illi *portioni* cuique vnius eiuſdemque fruſtuli, exquiſite conueniat.

Verbi gratia: cum nonſolum omnium animalium vera *oſſa*, vna eademque *materia terrea*, *denſa*, conſtare, probabilisſimum ſit; ſed tanto magis certisſimum, & omni dubitatione vacuum, quod *eiuſdem corporis* omnia *oſſa*, vtique eadem materia conſtent; imo vero, eiuſdem vnius cuiuſque *oſſiculi* vna eademque ſit, per totum eius ambitum, *materia:*

Quis ſibi perſuaderi patiatur, quod huiuſmodi *materiæ* minimæ *particulæ*, aliæ appetant illum *ſitum*, qui *caput* osſiculi formant; aliæ illum, qui *fiſtulæ* partem ampliorem, aliæ *arctiorem*, aliæ qualitercunque *intortum* &c.

Enim vero cuilibet facile diluceſcit, quod illa *coordinatio* ſumme exactæ proportionis, quæ a tenerrimis *initiis*, vſque ad vltimam cuiuslibet animalis corporis *magnitudinem*, ita exquiſitiſſime ſeruatur, ſit actus vere ſinceriſſime ELECTIVVS; qui a punctis ad puncta ita *ordinandus*, vt per quamlibet *ætatem*, adeoque ſub qualibet *magnitudine*, tam *figuram* ſuam magis *propriam*, quam *proportionem ſociam* ſemper aſſequatur atque ſeruet.

Sane vero, ſi vſquam tempus eſt de *mechanicis* rebus *mechanicos* conceptus formandi, eſt in hac re, in negotio inquam *conſtructionis* corporis.

Ab-

Abſint vtique hinc conceptus illi *peripatetici*, de nuda *forma*, quæ extrinſecus corpora velut *inuadens*, *figuras* illas, quas nanciſcuntur, ipſis ita imprimat, vti *modiolus*, quo globuli e luto efformantur.

Abſit etiam illa *Ariſtotelis* fabula, qua rationem redditurus, cur *arteriarum* tunicæ longe *ſpiſſiores* ſint, quam *venarum*, cauſam coniicit in *calorem* ſanguinis arterioſi, cuius vi, exterius, ſuperficiei arteriarum, plus materiæ glutinoſæ, *inſpiſſando* atque *ſicceſcendo*, accreſcat &c.

Imo abſint ipſorum etiam recentiorum nimis crudi illli *mechanici* conceptus, de mutuo *collapſu*, & poſthac firma *complicatione* corpuſculorum eiuſdem figuræ, & cohæſione *compreſſoria* nuda, qualis duobus *marmoribus* politis accidat, &c.

Abſint hinc omnes actiuæ *neceſſitates* a priori *materiæ*, & omnes *niſus* æque, atque *appetitus* naturales.

Imo vero abſit omnis conceptus, quod hæ exquiſitisſimæ materiarum, per minima in maiores, imo magnas *ordinatiſſimas* ſtrues, coagmentationes, fiant aliter, quam ab alio, materiis vtique externo, Agente, quod illas, iuxta ſuas *intentiones*, *ordinet*, *diſponat*, *coaptet*, *coagmentet*, *ſtruat*.

Abſint vero ab vniuerſis hiſce rebus imperiti quicunque ſpeculatores, qui non valeant diſtinguere, quid *organicum* dicendum ſit, quid *inorganicum*.

Hic enim proprie, imo vero abſolute, locum habet illa diſtinctio, quid directe per *organa* corporea perpetretur, quid vero contra, *directe & ſimpliciter actione ipſa* afficiatur: adeoque vti priores illæ *organicæ*, ita hæ tales abſolute *inorganicæ*, ſint & appellari debeant.

Huiuſmodi certe, *inorganicæ*, dico, actiones, *motus* inquam *ſimplices*, *immediati* ſitus illius ſpecialiſſimi poſthac permanentis autores, abſoluunt negotium & *appoſitionis*, & *aſſimilationis*;

Admo-

Admouent, inquam, materias, & omnino *conuenientes*, & quidem per *ſingula* minima corpuſcula: & *coniungunt*, ſeu ſtricta ſignificatione vocis, *componunt* inter ſe mutuo, *numerum* determinatum: & admouent vltimo, *ſingula* inquam inter ſe inuicem, talia minima, in *ſitum* maxime determinatum.

Quo intuitu itaque non poteſt non diluceſcere, quod NVTRITIO *formaliter* fere abſoluatur, *motu* ſimplici atque *directo*; ſed eodem exquiſitiſſime *ordinato*, vt & *numerus* certus, & *ſitus* ſpecialiſſimus, per quaslibet etiam totius corporis *minutias*, obtineatur.

Sicut enim nec vlla quidem quaſi *linea* ſolum phyſica, in corpore temere efformata eſſe credi poteſt; dum omnia *meatibus*, *interſtitiis*, *poris*, & ad vſus ſuos peculiariter idoneis *conformationibus*, a minimis ad maxima, plena ſunt, imo in hiſce rebus proprie conſiſtunt;

Ita certe nemini conſiderato in mentem veniet, quod hæ tales a minimo ad maxima diſpoſitiones, & exquiſitisſimæ diſtributiones, ab illis perditis *lapſibus materiæ* temere vagantis, arcesſi mereantur; quin potius *ordinatiſſimos* motus, & horum *ſucceſſus*, ad talem *deſtinatum* finem obtinendum quadrantes, ſecundum omnem ſanam rationem exigant.

Quid vero dicemus de illa profecto penitus inertisſima fictione, quod corpora, in vniuerſum omnia atque ſingula, non ſolum *humana & brutina*, ſed etiam *vegetabilia*, omnia inquam *indiuidua*, quæcunque *naſcuntur*, aut (niſi plura, quam naſcuntur, demeterentur, antequam ſemen ſuum ferant) naſci *poſſent*, *in primo indiuiduo præſto fuerint*, & in quolibet altero indiuiduo, *adhuc* præſto ſint.

Corpora dico; illa ipſa corpora, quæ poſthac in illas moles ſuccreſcunt, ab *aſcaride* ad *Cetum* vſque &c.

Piget certe talium deliramentorum vel mentionem prolixam facere, æque atque eiuſdem furfuris, quæ talia *indiuidualia* quarumlibet ſpecierum *corpora*, *corpora* inquam, tota "

ſua

„ ſua *ſtructura* iam abſoluta, minutisſima tantum, ſupra omnem „ ſenſualem conceptum, a prima *creatione* efformata, vniuer-„ ſum mundum, aërem, aquas &c. incredibili numeroſitate „ explere fabulatur: e quibus paſſim aliqua in actum expan-„ ſionis atque ſuffarctus deducta, in illas moles tandem auge-„ antur &c.

Nempe quod veriore appellatione ad *mentis vitia* referendum erat, hodie *Sapientia*, & *ſumma* quidem, habendum eſt, ſi ſtabiliri debeat, quod vtique eodem fundamento & non alio nititur, quod CORPORA ANIMALIA NON AB AGENTE ALIQVO, iuſta PROPORTIONE ad ſuas FINES, ad ACTIONES inquam HVIVS AGENTIS SPECIFICAS, conſtruantur, inſtruantur, & actuentur, ſed per ſe ipſa exiſtant, ſubſiſtant, imo agant:

Et ſimul familiariſſima illa, & vere propemodum quotidiana, *ſumma efficacia* nudorum *animi pathematum*, nudarum inquam *intentionum*, tam ad *deformandum* corpus, quam *mutandos* varios *eius motus*, imo prorſus *inſolitos*, ſed tamen *deſtinatos*, inducendos; partim in nudas ſtupidas *admirationes*, & abſolutas ab omni conceptu alienationes, aut imperitiſſimas tam *a facto*, quam vlla *connexione ratiocinationis* abhorrentes, *explicationes*, imo verius *ineptias*, verti neceſſario debent, ſi *hypotheſis* illa, de *corporis per ſe, & non abſolute propter aliud, exiſtentia*, rata haberi debeat.

Mihi VERITATEM, *ſecundum ſanam rationem* ſequi profeſſo, facile eſt ratione comprehendere, & ratiocinio defendere, quod hic *vltimus* atque *formalis actus nutritionis*, vulgo *aſſimilatio* dictus, ſit vere *inorganicus*, id eſt, fiat, *nullo intermedio inſtrumento*, quomodocunque nominando: ſed IMMEDIATE *Motu ſpecialiſſimo*, dico, *connumeratione*, *coordinatione*, *compoſitione*.

Vt nempe *aſſimilatio nutritoria* nihil aliud ſit, niſi corpuſculorum, cuiuslibet partis conſiſtentiæ conuenien-

nientium, e lymphæ liquamine, a reliquis diuerſæ indolis, *ſemotio* (dum illa locum, vbi appoſitio fieri debet præterlabitur) particularum harum ad loca, in quæ imponi, ibique in poſterum immanere debent, *admotio*, ſeu per motum *immiſſio*, atque ita *collocatio*: ſed hoc ipſum abſolute, *numero* ſimpliciter conueniente; non quantum materiæ *occurrit*, ſed quantum eius *de die in diem*, imo *de anno in annum*, per totos *ætatum circuitus*, in *proportione* perpetua, apponi *congruit*.

Quandoquidem quilibet vtique facile conſenſerit, quod per vnum annum, plus materiæ alimentaris ad ſingula puncta totius latifundii corporis, innumeris vicibus *allabatur*, quam ipſo actu *aſſumatur* ad apponendum. Vnde non magis notiſſima, quam omnino veriſſima, illa vulgi loquendi formula, de ſubiectis *ſtrictiore* habitu corporis præditis, *gracilibus* inquam: quod, *quantumcunque etiam edaces ſic ſatis ſæpe obſeruentur, nunquam tamen pingueſcant*: cum ex aduerſo *ſpongioſiores*, etiam ſub mediocri ciborum quantitate, nihilo ſecius etiam abunde pingueſcant.

Dico de *pinguedine*, cum illa etiam me ipſo largiente, non niſi *abundans*, & in præſens tempus vere *ſuperuacua* ſit nutritiæ materiæ *aſſeruatio*;

Et quidem *directe* & ſimplicius magis *ſanguinis* ſolius, quam *aliarum* corporis partium, futuro *nutrimento* dicata.

Interim, dum ipſa etiam, vt ſupra quoque monitum eſt, per plane peculiares, tanquam de puncto ad punctum *poſitiones*, peculiari prorſus *ordine* ponitur atque *texitur*, adeoque per verum etiam *formalem actum nutritionis*, quamlibet ad *aſſeruationem* ſolum, ita *ordinate* prorſus diſponitur: recte certe *exempli* loco a nobis optimo iure hic allegatur.

 Tanto

Tanto magis autem illud vtique huc ſtrictiſſime pertinet, quod etiam in iiſdem, in quibus ita *pinguedo*, (tanquam verum *abundans* & ſuperfluum *alimentum*) largiter prouenit, atque ſeponitur, tamen propterea in toto reliquo corpore, ne quidem *particulæ* vnius, nedum partis, minime omnium vero totius corporis per omnes ſui partes, tanto *velocior*, *vberior*, & reliquam conſuetam proportionem *excedens*, *nutritio & auctio* inde fiat.

Quod tamen ex illis hypotheſibus de *ſimplici neceſſitate materiæ*, & *allapſu* eiuſdem ſimplici, neceſſario ſequeretur.

Quibus rebus accedit, notiſſima illa pariter energia, *ſtructuram* corporis etiam *breuiore tempore inſigniter augendi*; in *pueris*, inprimis autem *adoleſcentibus*, poſt aliquam diuturnam actionis huius *inertiam* atque pigritiam:

Quando videlicet pueri, vel a manifeſtis *morbis*, vel a minus luculentis *malis diſpoſitionibus*, *pallidi*, *languidi*, *inquieti*, *faſtidioſi*, & ſub his rebus *extenuati*, & in omnes dimenſiones *aridiores* apparuerunt: poſtea, vel morbo aliquo, *febrili* inprimis, totam œconomiam exagitante, perfuncti; vel *animi* peculiarem inſignem *alacritatem* nacti: etiam intra paucos ſubinde *menſes*, tantum *incrementi* aſſequantur, vt non ſolum *proportionis* iuxta prægreſſum tempus, defectum, ita velociſſime *reſarciant*: ſed etiam communiter vniuerſam tali ætatis menſuræ familiarem quantitatem tranſcendant.

Poteſt obiter addi, quod hæc nutritionis circumſtantia, minime *promiſcue* in corpora, *corpora* inquam, omnis generis cadat; ſed abſolute veluti in *animos*: *animi* inquam *indolem*, *meticuloſam*, *penſitabundam*, *mœroribus*, *deſideriis* deditam.

Vt vel hinc etiam circumſpectæ conſiderationi diluceſcat, quod potius ſimpliciter *alacritatis*, *actiuitatis*, verbo, *intentionis* AD AGENDVM, efficacia hinc diluceſcat, quam vlla *materiæ* directa energia.

Ne-

Neque vero etiam præterire placet, quamuis prolixitate in hac materia nuſquam amplius opus eſſe videatur, phænomenon illud omnibus hominibus familiariter notum, de *diuerſa menſura variorum indiuiduorum*; dum alia *proceritate* atque diffuſa corporis mole robuſta, alia *breuis* ſtaturæ, & *gracilis* habitus:

Interim, vt vtrique *ſani* de reliquo, & plane *vegeti* ſunt, ita hi graciles, admodum familiariter *quantitate edendi* minime cedunt, etiam robuſtioribus:

Adeoque ex hypotheſi illa familiari deberent vtique etiam a plane paris *materiæ* conſtitutione, parem effectum aſſequi; cuius non ſolum in genere nihil, ſed in ſpecie potius ipſum contrarium fit, vt nimirum in teneriore etiam illa ſtructura, vndique omnes partes a minimis ad maximas, perpetuam ſuam exquiſitiſſimam *proportionem* conſtantiſſime habeant atque ſeruent.

Placet autem, vltimo loco, adhuc mentionem facere alterius talis figmenti, quod pariter ab iſtis nimium *materialibus conceptibus*, originem ſuam ſumſit, nempe quaſi *ſingularum corporis partium* non magis ſpecialiſſima *textura*, etiam *ſpecialiſſima materia* eſſet, a reliquis vniuerſis diuerſa.

A quo nempe commento pendent imaginationes illæ, quod certæ tales *partes* etiam in nutrimentum adhibitæ, *ſimilibus* partibus in corpore *nutriendis* aptiores eſſent, quam aliæ diuerſæ.

Niſi quidem altioris philoſophiæ, ſed tamen non valde probabilis, hic ſubſit *opinio*, nempe, quod potius *architecti* talium partium *ſpiritus*, firmiter etiam *materiali* illarum portioni, vt loquuntur, *inſiti*, hac ratione etiam in alio corpore efficaciam ſuam iterum exſerere debeant.

Ne vero quis nobis imputet, quaſi ipſi potius fictionibus hic indulgeremus, & res, quæ forte nuſquam appareant, in ſcenam producamus; citamus merito pro nobis, *Medicas* in-

primis illas opiniones, de *tunica cartilaginea interna ventriculi gallinarum*, ad *roborandum ventriculum* etiam humanum; de *vtero leporis*, tanquam animalis πολυτόκȣ, ad *fœcunditatem* fœminis conciliandam; de *pulmonibus vulpis* ad humanorum pulmonum vitia &c.

Satis autem immorati hiſce rebus, cum illæ inprimis non ad *Medicinam* æque, quam maximam partem ſimpliciter ad *Phyſicam* pertineant, ſiſtimus hic gradum, & cum ita, quæ ad *Indiuidui* humani indolem pertinent, ſic ſatis mihi videar tradidiſſe, illa quæ ad *ſpeciei conſeruationem* pertinent, adhuc ſubiungentur.

Sectio IV.
De GENERATIONE.

GENERATIONIS negotium, vt in *generalioribus* ſui circumſtantiis, a NVTRITIONE nihil differt; ita habet interim *ſpeciales* penitus quæ expendi vtique merentur.

Illud tamen in ipſo etiam limine omnino præmonendum eſt, quod ad ſcopum *exquiſite Medicum*, e maxima parte huius conſiderationis, omnino nihil commodi redundet: vnde etiam ſolius *connexionis* gratia, quæ magis directe ad rem pertinent, ſine prolixitate vlla ſuperflua enarrabimus.

Marem atque fœminam, in ſpeciebus animalium, quæ in aquis viuere non poſſunt, abſolute ſimul requiri, non eſt dubium:

Vnde fabulæ illæ antiquæ, de *equabus* ab *aura* ſola concipientibus, & *fœminis* a forti *imaginatione* impragnatis, contemni debent:

Ad minimum quantum ad *verum* conceptum; de *falſo* enim, quamuis etiam vulgo in *negatiuam* conſentiant Medici, minime tamen *apodictice* extra omne dubium poſita eſt res.

Niſi

Niſi quod in his terminis ſimpliciter, ſcilicet, an ab *imaginatione* proprie & *vnice*, non autem a *menſium*, aut *hæmorrhagiarum* potius vterinarum, vitiis, talia ſuboriri poſſint, diſtinctio locum habere poſſit; ita tamen, vt nec ibi etiam *fortis libidinoſæ imaginationis* omnis abſolute energia, ſimpliciter, & vt extra vllum dubium, neganda cenſeatur.

Maris quidem atque *fœminæ* etiam vnius eiuſdemque maxime *ſpeciei*, verius *fœcundum* eſſe congreſſum, quam *diuerſarum*, credibile eſt, inprimis in ſpeciebus quaſi nullam inter ſe *ſimilitudinem* habentibus:

Nam *equi* & *aſini*, vt alias non ita abſolute diuerſa eſt configuratio, ita etiam *fœcundus* ſatis eſt harum ſpecierum congreſſus.

Notatu vero vtique dignum, ſi quidquam in hoc genere aliud, quod proles, quæ etiam ex hoc *mixto congreſſu* ſubnaſcitur, in poſterum abſolute *infœcunda* ſit, & ad quidlibet *generandum* inhabilis, ſecundum *conſuetum* naturæ ordinem: eorundem *mulorum* exemplo.

Quid *formaliter* ſit SPERMA, & quid directe & *immediate* etiam vel *faciat*, vel *fiat*, non æque ſatis diluceſcere, iam ſupra, vbi de *ſpermate* actum, monuimus.

Aſſignant fere omnis æui phyſiologi *maſculino* inprimis *ſpermati*, peculiarem, vt vocant, *vim plaſticam*;

Quam quidem illi, qui res ſuas ſolertius diſtinguere affectant, *ſubiectiue* adſcribunt *ſpiritibus*.

Vnde quidem *Mœbius* inprimis *ſpecialiſſimum* quendam *ſpiritum Genitalem* ſupponendum eſſe duxit; & ſane, ſecundum reliquam hypotheſin in vniuerſum, minime inepte.

Quanquam enim alii *Vitali* ſpiritui ſimpliciter, hoc negotii ſatis commode adſcribi arbitrentur, habent tamen quod in ſuis hypotheſibus vix conciliaturi ſint, dum negotium *nutritionis ſtrictiſſimo* ſenſu, non tam *influo* Vitali ſpiritui, quam *inſito*

cuius-

cuiuslibet partis, certe ſecundum ἀκρίβειαν huius hypotheſeos, tribuendum ſit.

Licet enim vulgo quidem in hac ipſa maxime re negligenter, tantundem quantùm alibi vbique, verſentur; (ſumma certe iniuria, dum hic inprimis exquiſitiſſimi eſſe, & altum omnino ſapere, videri volunt) confirmat tamen aſſertionem meam, conſtanter recepta inter illos ad vnum omnes, traditio illa, *quod partes ſpermaticæ non renaſcantur*, propter *vim plaſticam primordialem* deficientem.

Quid ita vero *deficientem?* cvi deficientem? an illa vis plaſtica eſt *ens per ſe ſubſiſtens?* ita reale, vt tantam *actiuitatem* in materiam habeat; aut inhæretne *alii ſubiecto?*

Non immiſcebimur altius: ſuffecerit monuiſſe, quod neceſſario hæc *vis plaſtica* non ſit *ſpiritus vitalis influi*; cum enim ille vtique maneat, & tamen illa *vis* interierit, manifeſtum omnino eſt, quod illi *qua tali* ſimpliciter, hæc *vis* non competat:

Sed potius ita adſcribenda videretur *inſito*; adeo, vt *inſitus*, cuilibet parti *connatus*, & eiuſdem proprias neceſſitudines adminiſtrare compos, ſit ille ipſe, qui & *conſtituendæ*, & *conſtitutæ* cuiuslibet partis γνώσει inſtructus, cum illam talem ſeruare ſciat, etiam conſtituere ſeu *concinnare* ſciuerit: *influum* autem, hac *formali* energia adhuc deſtitutum, velut in ipſo loco ſibi proprio demum *ſpecifice informet*.

Quod poſtremum quidem harum opinionum fautores propterea maxime neceſſe habent agnoſcere, quoniam *ſpiritum inſitum* æque, ac *influum*, (ad minimum vt *materialem*) non *numero vnum* eundemque per totam vitam manere aſſerunt; *inſitum* quidem ab *influo* reſtaurari; *influum* autem, iuxta alios quidem e floridiſſima parte *ſanguinis*: iuxta alios autem ex *æthere*, & iterum alios, ex *ente aſtrali* &c. (nam in hoc vacuo omnes libere fictionibus ſuis vagantur.) accerſunt.

Quaſi

Quaſi dicerent, *influum* illum ſpiritum, ab *inſito* ſenſim *inſtrui*, & velut *erudiri*, vt munia, quæ in illa parte, quam poſthac occupet, exercere debeat, condiſcat. *Recentiores* dixerint, *tornari* & *exaſciari* ſenſim particulas (vtique *materiales*) *rudiores*, *influi*, vt poris partium melius *configurentur* : & hoc quidem perpetrari ab illo *niſu* ipſi ſubſtantiæ partium corporearum *innato*, iuxta illos &c.

Quam aliena vero ſit a rationali iudicioſo conceptu huiuſmodi præfiguratio, non poteſt fugere cogitantem, quod hac ratione *ſpiritibus* hiſce re vera nimium tribuatur, quomodocunque, propter imperitiores veluti, græco vocabulo *larnetur*, γνώσει, id eſt, *diſcreta notitia*, *cauſis* inquam & *finibus proportionata* ſcientia.

Omni modo vero illud, quod diximus, verum deprehendet, quod etiam quantumcunque implicite, *ſpiritum* talem peculiariter *his negotiis* inſtructum, præ reliquis, *Genitalem*, quamuis verbis minus diſertis, (imo verbis potius refragantes;) ipſa tamen re, & his præfigurationibus eius, luculenter omnino aſſignauerint.

Sicut autem hac ratione ſuperuacuæ *multiplicationes* rerum fictitiarum, præter omnem neceſſitatem, fiunt, ita euertit omnem illarum vſum conſideratio illa, vtique iam tam ſæpe a nobis commendata, quod *anima* ipſa & *poſſit* has res adminiſtrare ; imo, cum illa maxime *finium* atque *vſuum* ſtructuræ corporis *vſurpatrix* eſſe debeat, ſecundum omnem ſaniorem conceptum, tanto magis præ vllis aliis agentibus hoc *poſſit* : ſed etiam per qualemcunque moralem æſtimationem, ipſa vtique veriſimillime *debeat* hæc agere: cum nempe vnice & ſimpliciter ipſius *vſibus*, *finibus*, imo adeo *neceſſitatibus*, conſtruenda & efformanda ſint.

Apoſteriori vero, (quod non toties repeterem, niſi etiam toties repetitum tamen non intelligi, aut præfracte ad minimum negligi viderem, vnde vel prudentioribus tanto ma-

gis commendandum, vel pertinacioribus inculcandum venit) non tam ſolum *potentiam* hanc, quam verum *actum* & *exercitium* eius, indies monſtrat *reformatio*, atque *deformatio* ordinariæ *configurationis*, per *phantaſticas* imaginationis ideas & intentiones.

Quod profecto *argumentum*, imo vero *documentum*, ſuperat vniuerſas imaginationes contrarias; dum nulla vna, quantumcunque etiam abſtracta, ratio confingi poteſt, qua talis *communicatio imaginis*, ad cuius *typum*, *efformatio* generatiua fieri debeat, inter *animam rationalem fingentem*, & talem ab animæ huius *indole diuerſam vim plaſticam*, aut *ſpiritum genitalem materialem*, intercedere, & tam *prompte* quidem inprimis, poſſit.

Iterum autem iterumque moneo, vt animus aduertatur ad illam circumſtantiam, quam minime temere, ſed ex vera atque ſolidiſſima rei indole, vt præcipuum negotii neruum, & ſemper exprimere ſoleo, & modo expreſſi, nempe, quod *idea* illa, pro noua inuſitata huiuſmodi *effiguratione*, ab *anima rationali*, *fingente* ſimpliciter, proficiſcatur.

Cum enim minime ſimplex *ſenſus* vllius rei, vnquam occaſionem ſubminiſtret *deformationi* tali per imaginationem; ſed vnice peculiaris plane *æſtimatio*, & intentisſima *conſideratio*.

Vnde etiam notisſimum, & admodum familiare eſt, de rebus *abſentibus* plane (v. gr. fructibus horæis) ſaltem nuda fictione formatam figuram, eiuſmodi næuis in fœtus transferendis occaſionem præbere:

Et nihil vtique talium vnquam contingit, niſi ſub ſpecie vel maximopere *deſiderata*, vel *reformidata*, vel repentina, aut nimium intenta *admiratione*, qualitercunque æſtimata.

Vbi quidem, licet etiam non exprimi posſit, quomodo huiuſmodi *imago* fictitia, quam alias ſtricte *ens rationis ratiocinantis* vocant, etiam ab *anima matris animæ fœtus* communicetur: In genere tamen vtique apodicticæ veritatis, quod potius

tius *Entium* ad *cogitandum & imaginandum* atque *æſtimandum* factorum, circa imaginationes & æſtimationes, ſit mutuus conſenſus & *communicatio*, quam talium, quæ abſolute, *cogitationis*, *æſtimationis*, & *idealis præfigurationis* incapacia ſint.

Vbi iterum vtique monendum eſt, ſteriles eſſe & inanes loquendi formulas, ab omni certe conceptu reali alienas, quod alia quidem Agentia MOTVVM energiam habeant, anima vero ſolum DIRIGENDI peculiariter motus facultate inſtructa ſit. Cum enim *Agentia* illa æque, atque craſſa acceptione, ipſe *actus* illorum, nempe *motus*, *corporeæ* indolis eſſe ſupponantur, *directio* illa animæ rationalis, certe *iuxta horum ipſorum conceptus*, vt ens *metaphyſicum*, aut ſimpliciter *pneumaticum*, nullum aditum aut vſum hic habere poſſet.

Vni perplexæ quæſtioni veſtigia premit altera, imo alteri tertia, & ita porro.

Eſt autem *altera* illa: ſi *anima humana* ſtruere debeat corpus, quomodo *cum ſpermate* poſſit communicari?

Tertia eſt: *an*, & *quomodo* ſtatui poſſit *diuidi?*

Quamuis autem hæc in ſpecie, & quaſi *formaliter*, vtique *inſolubilia* ſint, tamen propterea non iuuant ſciolos interrogantes, quin plus vna ratione ad minimum *generice* ipſis ſatisfieri poſſit.

Primo enim, vti ſatis eſt *rem ipſam* veram ſcire, quamlibet *modum eius* & *ortum*, quo ſpecialiſſimo ordine fit atque procedit, non eadem abſolute notitia aſſequi detur; ita in hoc negotio ſatis vtique eſt, *a poſteriori* ſcire, QVOD anima rationalis *ſit in corpore*, & *poteſtatem* habeat in corpus, non ſolum iam *formatum* & *abſolutum*; ſed etiam *formandum*, vti de *vi imaginationis* patet.

Secundo, *malitioſe* hic agere conuinci poſſunt, qui talium quæſtionum ſolutiones exigunt, aut ſi hæ deſint, tranſitum in ſua caſtra iniungunt: cum ipſi etiam abſolute tantundem

circa

circa hanc quæſtionem ſciant, id eſt, NESCIANT: adeoque ſi ex hoc capite alios calumniarentur, nequiter facerent.

Tertio, quod diuiſionem animarum attinet, generalis certe conceptus non deeſt, quod, cum *animæ eſſentia*, quantum in ſenſum cadit, in *actiuitate Motoria* maxime conſiſtat; *Motus* autem in perpetua *diuiſione numerica* ita conſiſtat, vt nullus *Motus* diuerſorum *temporum*, ſit numero idem cum illo, qui prægreſſo tempore factus eſt: Hæc conſideratio etiam, nullo abſoluto impedimento, transferri poſſe videatur quadantenus ad ipſum *Mouens*: vt nempe conceptus non æque abſolute abhorreat, quod cum *motus* ſit res adeo *diuiſibilis*, etiam *Movens* videri poſſit *diuiſibile*.

Sed abſit, vt nos ſterilibus hiſce, & re vera *otioſis* quæſtionibus, *vt a priori*, operoſius immiſceamus; cum nobis ſufficiat veritatem a poſteriori citauiſſe.

Cui otium eſt, & faſtidium non eſt, euoluat commentarios, qui tam pro *traductione* animarum, quam noua in individua *creatione*, extant.

Nobis, iterum dico, ſatis eſt, imo abunde, *a poſteriori* videre, & magno quotidianorum exemplorum numero experiri, & ſicubi vſus eſſet teſtibus, non ſolum reliquum humanum genus, ſed ipſos etiam hoſce, qui ita dubitant, confitentes ad minimum habere, quod *anima humana*, *ratiocinans* inquam, *æſtimans*, *fingens*, *ſit illa*, *quæ formationi corporis alienas configurationes imprimit:*

Quod autem *infantis* ipſius ſit anima, quæ has *ideas*, ſecundum quas *operetur* etiam talem configurationem materialem, primo recipit, confirmatur partim argumentis *a priori*, partim documento *a poſteriori*.

Argumenta ſunt (1) quod *ideas* mere *fictitias*, ſeu *cogitabundas*, ab anima *cogitante* nullum aliud Ens aut agens *ſuſcipere*, *aſſumere*, eaſdem *imitari*, valeat, niſi *congeneris indolis* Ens & agens:

Tanto

Tanto magis (2) quia *ideæ* tales ſimpliciter, & *quæ tales*, nullum effectum poſt ſe trahunt; ſed vnice & abſolute, quatenus ſub certa *æſtimatione* pure *morali*, non tam *figuratæ*, quam *ponderatæ* atque *moraliter comparatæ* ſunt:

Dum videlicet nuſquam vlla *cogitatio* aut *contemplatio* ſimplex quicquam horum generum præſtat & efficit, ſed vnice *metus*, *terror*, vel *deſiderium* etiam, quando contemplationibus, ſeu *phantaſiæ ſimplici* ſuperueniunt.

Documentum a poſteriori, eſt proprie *efficacia* illa huiuſmodi maternarum impreſſionum in ipſum *animum etiam* infantis; vnde vel immoderata *deſideria*, vel inſuperabiles *terrores*, *metus*, *anxietates*, ex eodem tali matris *phantaſmate*: quale quidem alias, imo aliquando *ſimul*, *conformationem* eiuſmodi heteroclitam, corpori ipſi vna imprimit.

Vbi certe minime omnium contemnenda eſt, illa vulgi hominum aſſertio, quod *matres prægnantes furtis gaudentes*, infantibus *furti deſiderium* & *amorem* imprimant; quandoquidem inter rem hanc *moralem*, *intentionem* inquam, atque *deſiderium* clam ſumendi, & inter *opinionem* magni periculi aut damni, adeoque *metus* & *terroris* talis *connati* vehementem & conſtantem energiam, nullum vtique generale diſcrimen intercedit.

Fruſtra vero certe hic ſunt, qui, dum nimis quam exquiſite *diſtinguere* videri volunt, nihil certius agunt, quam vt *confundant*, *Animæ* rationalis & *actiones & poteſtates*, cum *ſpirituum modo*, modo *aliarum animarum*, *ſuppoſititiis* vtrinque actionibus, atque poteſtatibus.

Non tam cœtum hic ducit, quam ſolus potius eſt cum ſua opinione *Helmontius*, qui etiam *ratiocinationis* actum *animæ alteri*, quam veræ *humanæ*, quam ille *Mentem* vocat, adſcribit: Videntur tamen veſtigiis iſtius inſiſtere etiam illi, qui diſtinctionem illam ψυχῆς καὶ πνεύματος ita extendunt, vt τῇ ψυχῇ etiam vniuerſam *ratiocinationis* actum non obſcure adſignent.

Aut, ſi hi quam maxime hic ſuo ſenſu abundare ament, habebunt me non ita difficilem, quin cum illis in eo conſentiam, vt illam animam, quæ *ratiocinari* intelligitur, pro illo *agente*, de quo huc vſque prolixius actum eſt, agnoſcam; quocunque demum loco illi ipſam ponere, & quicquid eidem vel apponere vel præponere, velint aut poſſint.

Nimium prolixus ſum in re tam perplexa; ſed non adeo ſola hæc, quantumlibet impedita, res, quin etiam alia, circumſtantiæ corporeæ magis innixa, nihilo minus perplexa in hoc genere apparet: nempe *a quonam proprie ſexu*, *actiuum* illud principium, tanquam anima, communicetur, a *mare* abſolute; an a *fœmina*: an ab *vtriſque ſimul*: aut *vtrolibet promiſcue*?

A *maſculo* hoc actiuum principium proficiſci, probare contendit *Malpighius*, dum in *ouiparis*, in ouis ad minimum *gallinaceis*, etiam talibus, quæ ſine vllius *maſculi* congreſſu, in hac ſpecie excludi ſolent, eadem illa *materialia rudimenta* conſpexiſſe affirmat, quæ in *fœcundatis* conſpicua, prima incrementa vlterioris *efformationis* in hiſce ſubeunt atque ſumunt.

Vtrumque tam *marem* quam *fœminam*, etiam in hac parte *ſimul* concurrere, veriſimile reddunt generationes *e diuerſis ſpeciebus mixtæ*; cuiuſmodi quidem veluti vſitatiſſimæ ſunt *Mulorum*; quamuis etiam *canum* diuerſarum ſpecialiſſimarum ſpecierum, ordinarie *mixta* quædam indoles exeat.

Interim hanc ipſam etiam rem iterum quadantenus *confundit*, obſeruatio illa ſpecialior *Hipparchorum*, quod *mulorum* ad minimum *ſexus* ſequatur *equinam* ſpeciem; ita, vt ſi *equus aſinæ* miſceatur, *mulus*; ſi *aſinus equæ*, *mula*, prognaſcatur.

Quamuis ibi iterum noua implicatio ſubſit, vt *equa* quæ ab aſini congreſſu *mulam* peperit, ſi proximo poſt anno ab *equo* concipiat, *equinum* quidem pullum, *ore* tamen *aſinino*, aut *coxis aſininis* (ein Hirſch- oder Eſels-Creutz) inſignitum, pariat.

Neque

Neque vero etiam ſimpliciter contemni poteſt illa vulgaris obſeruatio in *humana* ſpecie, quod *ſexus*, *ſimilitudo corporis*, imo etiam *animi morumque*, ſequi ſoleat illum e parentibus, qui cum maiore *intentione*, & ſenſuali *intenſione*, cohabitauit.

Imo fiunt tamen hic etiam ſubinde peculiares anomaliæ, quæ vnum coniugum ſingulariter ſequantur, qua de re placet hiſtoriam aliquam allegare.

In oppido quodam honeſti ciuis filia adulta, ſtupro imprægnatur; cum peperiſſet, de patre infantis interrogata, fratrem ſuum nominat: exceſſerat autem ille fuga iam ante aliquot ſeptimanas, ſine probabili aliqua tum temporis cauſa.

Taciturna fœmina, attonita velut & melancholica, cum iterum & amplius de eadem re interrogaretur, patrem ſuum nominat, cum fratre.

In hoc tamen aſſerto, nititur inprimis argumento a peculiari conformatione, quam patri ſuo imputat, quod pater ſuus ita conformatos liberos generet.

Nempe & ipſa, & frater, habebant digitos pedum inter ſe inuicem membranis iunctos, aquatilium volucrum inſtar: idem etiam comparebat in ſuo ipſius ſpurio nuper nato.

Obſeruabatur autem ſtatim, quod pater ipſius nihil huic ſimile in ſuo corpore habeat; bene vero mater.

Vnde, quemadmodum mater ſimiles in hac parte ipſi infantes ediderat, ipſa etiam hæc filia ſuo infanti eundem næuum communicare poterat.

Fruſtra vero ſit, quiſquis in his rebus aliquid definire pro infallibili voluerit; dum vtique perpetuo crucem figit communicatio illa *pathematum ſimpliciter*, adeoque vt loquuntur *morum*, non ſolum ita in embryone, ſed omnino etiam in iam editis in lucem:

Sicut etiam communicationes, ſeu *impreſſiones* tales paſſim locum habent, quæ ipſi etiam *materno animo* ſimpliciter aduentitiæ fuerint:

Et

Et hoc quidem adeo, vt infantibus non ſolum maiore cum vehementia, ſed etiam maiore pertinacia adhæreant.

Cæterum ab ipſa etiam antiquitate conſtans videtur traditio, quod *mas* potius *animam* tribuat, *fœmina corpus.* Imo, videtur huius rei in ipſa *Creationis* hiſtoria aliquod argumentum eſſe, dum *viro* primo creato, propria immediate inſpirata legitur anima: Fœmina vero de *viuo ſeu animato* iam Viro deſumta, de ipſius anima *participaſſe*, intelligi debere videtur.

In *Volucrum* genere inprimis conſpicua eſt illa *collatio*, dum, de *gallinaceo* inprimis genere notiſſimum eſt, quod *fœmella* totum apparatum pro *nutriendo*, imo *conſtituendo* fœtu, libere de ſuo latere proferat, *etiam ſine congreſſu cum maſculo:* domeſticæ enim gallinæ & incipiunt ſine maſculo, & continuant oua parere per integrum annum:

Ex aduerſo *gallus*, obſeruante *Haruæo*, etiam vnico coitu, aliquot oua diuerſis ſuccedentibus diebus excludenda, viuida reddit; cum tamen quicquid habet *ſpermatici*, non ſolum *quantitate* exiguum ſit: ſed etiam non niſi ſimpliciter ad *extremum vaginæ vterinæ* orificium pertingat, eique veluti ſimpliciter affricetur magis, quam immittatur.

Quicquid horum ſit, vti *viuiparas* etiam fœmellas, fœtum ſuum a minima ad maximam eius molem *nutrire* certum eſt; ita nihilo etiam minus, ſatis & illud certum eſt, quod nihil niſi *nutrimentum* materialiter præbeant, *diſtributionem* vero, *appoſitionem*, & quam vocant *aſſimilationem*, minime perficiant, quacunque ſui energia:

Monſtrant hoc abunde oua iam ante citata; quæ *ſine congreſſu* maris in lucem edita, deſtituta ita energia illa *formatrice*, nullam *nutritionis efficaciam* aſſequuntur, licet *materia tota* præſto ſit, quæcunque, ſi ſolus *congreſſus maſculi* præceſſerit, in alio ouo ad totum fœtum conſtituendum ſufficit.

Imo vero, monſtrant oua præcipue, quod *principium* fœtus *formatorium*, proprium ipſi ſit; non *aduentitium*, aut *ex-*

trin-

trinſecus ipſi ſubueniens; dum non ſolum in ouo velut *incluſum* hæret: ſed etiam nullas ſpecificas energias ſaltim *famulantes*, tanquam abſolute poſtulat:

Loquor de *calore*, ſeu quicquid tandem per *incubatum* conciliari poſſe pulli *formationi*, in mentem forte venire poſſet: Poſtquam non ſolum *diuerſi* ſexus, vt *capones*, & diuerſæ *ſpeciei*, vt gallinæ vulgo *Calecuticæ* dictæ (& *gallinæ pro anatum* ouis) huic rei ſatisfaciunt; ſed etiam *calor* ſimpliciter, exemplo *furnorum* Aegyptiorum.

Facile vero concipio, non multum ponderis habiturum hoc argumentum apud eos, qui corpus vel ſimpliciter *inflatione* quadam nuda expandi tradunt, & in poſterum ſine omni *anima*, vt nudam ſimplicem *machinam*, moueri:

Aut, ſicubi etiam *propriam animam* ipſi concedunt, tamen ab hac, *brutina* inquam, vt ex confeſſo *materiali*, ad *humanam*, vt per omnem hypotheſin *immaterialem*, nullam valere conſequentiam, contendunt:

Ego autem his talibus commendo, vt recte perpendere diſcant *indolem motus*, & IMMEDIATE MOVENTIVM AGENTIVM; vt & *præſentiam animæ humanæ in corpore*, & quidem *vno indiuiduo*, non *alibi*:

Denique vniuerſas eius *actiones*, quaſcunque de ipſa vere ſcimus atque percipimus, *circa* res *corporales*, *in res* corporales, *per res* corporales, vnice valentes:

Ita puto multum remiſſuros ab illo ſuo inani labore, & ſollicitudine, ne aliquid decedat ſiue *animæ immaterialitati*, ſive *immaterialis* etiam *animæ energiæ* in illud *corpus*, cui impoſita eſt: ſiue denique harum *actionum*, quæ ab illa in tali corpore perpetrantur, *conuenientiæ* cum ipſius *animæ indole*.

Reliquum totum negotium *generationis*, abſoluitur vtique *formatione* corporis, quæ a primo veluti *rudimento*, nihil aliud poſthac, niſi *Nutritio* eſt:

Qualis nempe ab hoc tempore vſque ad *ſenectam* celebratur; dum ibi etiam minime, quod ſemel penitus *efformatum* fuit, ſaltem perpetua *ſuppeditatione* ita conſeruatur; aut ſiquid ipſi forte *decedat*, ſolum ſuppletur atque *reparatur*: ſed re vera magis magiſque potius *augetur*, & in omnibus ſui partibus vere *penitus efformatur.*

Scilicet perpetua vbiuis comitatur *appoſitionem* etiam *aſſimilatio*; imo ipſa *appoſitio*, ſtatim immediate eo *ordine* atque *ſitu* inſtituitur, vt ipſo illo *poſitu* fiat & ſit *aſſimilatio.*

Ratione *ordinis* partium, quæ efformantur, nota eſt antiqua *Ariſtotelis* opinio de *puncto ſaliente*; quod nempe magis magiſque *increſcens*, ipſum *Cor* conſtituere neminem fugit.

Diſpexit autem *armatus* inprimis propioribus temporibus *oculus*, quod *cerebrum* cum *ſpinali medulla* atque *neruis* hunc primatum ſibi vendicet: id quod inprimis *Malpighius* in ſua inſpectione ouorum incubatorum, pulchre diſpexit.

Præbet autem etiam hæc ipſa obſeruatio argumentum, quod *illud principium*, quod in *cerebro atque neruis* inprimis, *actiuitatem* ſuam exerit, ſit *præſes formationis* corporis; dum ita illæ partes, quæ vnicum *immediatum inſtrumentum* ipſius *actionum* conſtituunt, hac ratione primo efformatæ, veriſimillimum reddunt, quod *per ipſas* aliquid præſtari *debeat*, aut ad minimum *poſſit.*

Præbet autem vlterius documentum, quod per *neruos*, a *principio* inquam, *per neruos* agente, *ſtructura* etiam reliqui corporis, & ſingularum *partium* eius, ſenſim abſoluatur eadem hæc obſeruatio, quod inter prima illa, maxima armati viſus ἀκριβεία conſpicua producta, *cerebri* inquam, *ſpinalis medullæ*, & *neruorum* rudimenta (quæ res curioſe delineata ſpectari poteſt in alleg. obſeru. *Malpighii* in ouis incubatis,) ſtatim vna compareant *duæ bullulæ*, quæ cum tempore *oculos* præbere deprehenduntur.

Nem-

Nempe, poſtquam *oculi* certe præ vllo alio *ſenſorio* organo, maxima penitus eſt *artificiociſſima* teneritudo: *neruo* præterea optico tam proxime oculus *medullæ oblongatæ* cohæret: Inter *primas* vtique ſtructuras, hanc ipſam *oculi* etiam eſſe, ſimulque ita per *principium* illud, quod *per neruos* operatur, perpetrari, ita quam maxime vero ſimile ſit.

Punctum ſaliens, nempe *miculam* quandam *conſpicuo* vtique ſubtili motu micantem, tandem *Cor*, auctiore atque manifeſtiore ſtructuræ perfectione, conſtituere, ſatis manifeſtum eſt;

Sanguis autem quomodo generetur, ſi vulgaribus hodiernis theoriis ſit fides, per *ſpontaneum particularum* ſibi mutuo *quadrantium lapſum* & fortuitum *concurſum* prognaſci, agnoſcendum venit.

Mihi certe nihil a ſana ratione alienum, imo potius illi quam maxime conſonum videtur, quod idem *principium*, quod *ſolideſcentes* partes *ſtruit*, ſed *de puncto ad punctum*; illud etiam *fluidas miſceat* pari actu collocationis particularum *de puncto ad punctum*.

Certe enim, cum etiam ſpecierum *animatarum* inprimis *abſolute* ſit proprium, *corpora* habere non ſolum in genere mixta, ſed ita etiam in ſpecie MIXTA, vt ad *reſolutiones* ſuæ mixtionis promtiſſima ſint: Imo, propter *breuem* plerorumq; animatorum *ætatem*, etiam ipſo actu corrumpantur ſeu diſſoluantur: & pro *aliis indiuiduis* abſolute *de nouo* miſceri *debeant*: & quidem e materiis non niſi *generaliter* & *remote* ad huiuſmodi ſuccedentem *ſpecialiſſimam craſin*, aptis:

Quandoquidem omnino talis mixtio, qualis v. gr. in *Vegetabilibus* etiam ſolum *in genere* eſt, in illis rebus, e quibus *vegetabilia* nutriuntur, minime *formaliter* ineſſe, certum eſt.

Cum interim tam *cito*, tam *copioſe*, & tam *varie*, (ſecundum tot diuerſas vegetabilium *ſpecies* & tot diuerſos *odores* atque *ſapores*) non poſſet euenire, niſi *peculiare* quoddam *agens*

hanc *proportionem* NVMERI, SITVS, imo ipſius paſſim SPECIEI *materiæ* differentis ita diuerſimode inſtrueret.

Quid vero, quod opiniones illas, de tali *ſpontanea* tam diuerſarum mixtionum *coitione*, etiam illud ſimpliciter obturbat, cuinam rei adſcribendum ſit, vt tales *diuerſæ mixtiones* non paſſim & *promiſcue*, ſed ſpecialiſſime in ſpecierum *ſpecialiſſimarum ſingulis* fiant?

Certum hic vtique, & indubium erit, quod hoc fiat per illud per quod ſpecies ſunt.

Vbi certe nihil niſi petitionem principii infert, dicere, quod *efficacia* tam *ſpecialiſſimas* materias colligendi, ſita præcipue ſit in ſpecialiſſima *configuratione pororum* ſtructuræ, qui etiam iam in ipſis ſeminibus præſto ſint:

Quandoquidem nemo tam penitus imperitus fuerit argumentandi, quin ſtatim perſpiciat, quod hic etiam eadem quæſtio recurrat, quidnam etiam in ipſis *ſeminibus*, a primis inde illorum *rudimentis*, iſtam pororum configurationem atque *ſituationem* præſtet, quæ huiuſmodi materiæ tandem ita ſpecialiſſime *capi* poſſint.

Ita enim ſemper res *in circulum* redit, & omnia quæ ſecundum *materiam* neceſſitate fieri finguntur, ſecundum *tempus* & *indiuidua* abſolute *caſu* fieri, iuxta has hypotheſes intelligenda ſunt.

Et fruſtra profecto hic ſunt cum illis ſuis inanibus *vocabulis*, *ſeminis*, *fermenti*, *imaginis fermenti*, *ideæ operatricis*, *Platonicæ*, & *Formæ informantis* Ariſtotelicæ, *niſus* recentioris, & *appetitus naturalis* antiquioris, *neceſſitatis materiæ*, & *motus materiæ* per ipſam DIVINAM VOLVNTATEM inditi, (nempe *materiæ ſimpliciter inhærentis & immanentis*.)

Nugæ ſunt hæc omnia, in ordine ad exhauriendum verum κϱινόμενον de negotio *formationis corporum* ORGANICORVM; & impingunt abſolute, in vnam harum circumſtantiarum, vt vel *ſimpliciter de materia* loquantur; vel ad *coaptationem* illam

lam non ſolum *aggregatiuam* in genere, ſed etiam *ordinatiſſime ſtructoriam* in ſpecie, imo per *innumeras ſpecialisſimas ſpecies*, tanto magis autem aptationem ad *finem organicum*, abſolutiſſime nihil connexionis habeant:

Vel denique in actu ipſo, & per deſcriptionem realem eſſentialis ſuæ conſtitutionis, veram *definitionem* ANIMAE, ad minimum maxima ex parte, ſubeant aut inferant: interim bonam partem ſimul ab hac indole prorſus alienum quid ſimul inuoluant: adeoque ſub his *diſſonis*, imo paſſim *contrariis*, deſcriptionibus, nihil *veri* ſubeſſe, indicium faciant.

Sufficere poterunt hæc circa rem præſentem, vt ad minimum occaſio præbeatur circumſpectiori penſitationi, an *ſanguis* & *qualitate* illa ſua, *craſi*, ſeu *mixtione* ipſa: & *quantitate* etiam, SPONTE ita coaleſcat, ex *nuda neceſſitate materiæ*, & *fortuito concurſu* eiuſdem; an vero ab *organorum*, talem materiam ſpecialiſſime *captantium*, atque *detinentium*; aut plane veluti *torno*, aut *modiolo* effingentium, *mechanico* efformandi actu: an vero ab AGENTIS ſincerioris *ſelectu*, & *actiua poſitione*, (ſeu, *numero*, *ordine*, & *ſocio ſitu* componendi, *actiuitate*) talia fiant, atque efformentur.

Quod *Hiſtoriam* generationis attinet, prouenit vtique *ſanguis*, a *flaueſcente* veluti *ferrugineo* colore, ſenſim ad ſincerius *rubicundum* progrediendo.

A *Matre* ſanguinem ſincerum immediate ad fœtum non tranſmitti, ſatis teſtari videtur exemplum *ouiparorum*. Dum in ouis non ſolum veſtigium nullum ſanguinis præſto eſt; ſed etiam ſucceſſu temporis, ab incremeto *puncti ſalientis*, vſque ad complementum totius pulli, tanta vtique eius copia gignitur:

Vt inde ſimpliciſſime vtique colligi poſſit, minime opus eſſe, vt ſanguis *ſimpliciter & immediate* a matre ad fœtum tranſmittatur.

At vero illud vtique ex *ouiparorum* natiuitate luculentius agnoſci poteſt, quod illa portio materiæ in ouo, quæ plurimum *pinguedinis* inuoluit, ſit etiam præcipua atque certior materia *ſanguinis*, per nouam commixtionem conſtituendi:

Dum ad reliquam quidem corporis compagem in ſe *exſanguem*, conſtituendam, *albumen* oui ſenſim abſumitur: cuius etiam proinde maior in ouo adeſt quantitas:

Pro ſanguine vero magis magiſque efformando, *vitellus* inprimis impendi apparet:

Cuius quanta ſit *pinguedo*, monſtrat ſimpliciſſimo documento *oleum ouorum*:

Sicut etiam iam ſupra a nobis notata, *communicatio* illa verius, quam *conſpiratio*, *medullæ oſſium* cum *ſanguine*, inprimis in iunioribus animalibus harum rerum non tam argumentum ſolum, quam documentum offert.

Tanto minus autem cum illis hactenus taxatis irritarum ſpeculationum affaniis, conſiſtere poteſt, peculiaris illa penitus circumſtantia TEMPORIS, *exquiſitisſima periodo* circumſcripti, circa abſolutam, ad plenam *maturitatem*, efformationem fœtus:

Et quidem non ſolum *vniuerſim*, ad portum vſque: ſed etiam ſeorſim, ad *localium* ſeu animalium *motuum* ſenſibilem energiam.

Diuerſa quidem in hoc genere energia videri poſſet occurrere in *ouiparis* ad *viuipara*; ſed præcipua huius diuerſitatis euidentia exerit ſeſe maxime in ipſa *humana* ſpecie, præ reliquis viuiparis.

Nempe in *Humana* inprimis ſpecie præ *brutis*, familiarisſimum eſt, vt eadem etiam *fœmina*, iam *robuſtum*, *grandem*, & omnibus ſui partibus, *maiorem* infantem pariat; quæ aliis vicibus *minores*, *imbecillos*, *teneros* atque *tenues*, peperit aut parit:

Imo

Imo diuerſæ matres, aliæ *teneros*, *tenues*, *exiguos*, infantes pariunt; aliæ *robuſtos*, *magnos*, *quadratos*;

Interim omnibus & ſingulis *vnum idemque* eſt TEMPVS, non tam ſolum in lucem prodeundi, quam etiam intermedium, & vere ad illud computando, *dimidium*; quo nempe fœtus prima *motus* in vtero ſenſibilis initia facit.

Id quod fieri minime poſſet, ſi *appoſitio* hæc etiam *formatiua*, ſimplici *mechanico* concurſu materiæ abſolueretur:

Quandoquidem omni rationi ſane aduerſatur, quod *parua moles* non ſolum tantundem *temporis* ad *collectionem* ſui poſtulet, aut requirat, quam magna;

Sed etiam tam *magna*, quam *parua* moles, exquiſite parem temporis menſuram *æquent*.

De *ſucceſſu formationis* in corpore humano, certum omnino eſt, quod diſpar omnino eius ſit ratio; quam de ouiparorum productione *Malpighius* obſeruat.

Certe enim corpuſcula conceptuum, menſtrui forte vel paulo amplius temporis, per præcipites abortus plethoricarum excuſſos, intueri contingit, non excedentia, imo vix æquantia menſuram *formicæ* maioris; in quibus tamen conſpicue diſtinguere licet *artus*, *truncum* & *caput*; & nudo quidem oculo.

Sicut in corpuſculis talibus inter *ſecundum & tertium* menſem excidentibus, non *duos* totos *pollices* mechanicos longis, etiam omnia membra, *digitos*, *nares*, *labia*, *ſexum*.

Sua autem tantiſper ſibi habeat *Dalempacius*, in *viſionibus* illis ſuis *microſcopicis*, in *ſpermate maſculino* factis; quibus lineolam illam, quam *Lewenhoeck* iam olim indicauerat, *viuidam*, *ſpontanea ſui denudatione*, *corpuſculum humanum capite*, *artubus atque trunco* iam euidenter diſcernendis inſtructum exhibere, depingit.

Dicendum adhuc eſt vnum verbum de illorum ſententia, qui *mirificæ* ſtructuræ machinæ noſtræ animalis, DEVM ipſum

ipſum *immediate* autorem volunt: propter *ſummum* nempe *artificium.*

Dicerem, *pie* magis quam *conſiderate*; ſed cum minus *conſiderate* certe neq; ſatis *pie.* Quomodo enim DEVM ſubiicient tam euidenti *pathemati*, vt ille energiam illam ſuam ſecundum *matrum fictiones*, *imaginationes* nempe, accomodet & inſtruat? minime certe DEO digna vlli hominum apparebit hæc accommodatio:

Tanto minus, cum etiam illa excuſatio, quaſi DEVS tale quid in *pœnam* forte matrum ita præſtaret, nihil vero ſimilis habeat; quandoquidem tam notum eſt, quam quod notiſſimum, quod ſæpe tales matres ſine vlla *malitia*, aut quantolibet *peccato*, huiuſmodi *næuis* occaſionem ſuppeditent: v. gr. in repentino *terrore* a *ſanguine* per vim alicunde profuſo; a *flamma*, ex *incendio* aliquo cum *terrore* conſpecta, vnde *næui ſanguinolenti*, & *flammeo-rutilantes*: Blut- und Feuer-Mahl: ſimulque impreſſio in *animum* infantis paris *metus* circa eiuſmodi caſus.

Vltimo loco, vno verbo iterum repeto, quod vtique nihilo plus difficultatis inferat animæ humanæ etiam ipſam illam *formandi*, & continuata nutritione per reliquam vitam penitus *efformandi* corporis, tribuere; quam, quod nemo contradicit, illam etiam energiam *regendi* atque *dirigendi motus* corporis ipſi aſſignare; quod omnibus prudentibus harum rerum æſtimatoribus non poteſt non euidentiſſimum eſſe.

Propterea vero hæc toties repetenda ſunt, vt memori vtique mente hæreat, quod *primæ* vndique *partes* perpetuo ſint ACTIONVM, minime vero MATERIARVM: & *Actionum* quidem minime *in materiis*, ſed *in materias*: adeo vt hæ ad illas ſimpliciter *paſſiue*, & generaliter *indifferenter* ſeſe habeant, & omnino *actiuæ diſpoſitioni*, atque *coaptationi* in quamlibet *ſtructuram* atque *figuram*, pure obſequantur. Quod notandum.

Materia vero, e qua hæc efformatio contingit, diſtinguenda videtur in *primam*, ſeu veluti *fundamentalem*; & *ſucceſſiuam* & velut *acceſſoriam*: Ita

Ita tamen, vt potius in ordine ad *ſtructuram*, quam ſimpliciter ad *mixtionem*, hic reſpectus valeat; id eſt, de ipſis *rudimentis* ad primam vſque *ſtructuram*, hic ſit ſermo, quam de *materia* ſimpliciter & abſolute.

Vtrumque quidem negotio huic formandi corporis conferre Fœminam, extra dubium hactenus habetur apud pleroſque; *Lewenhookius* autem, & qui eius obſeruationes ſimpliciter ſequuntur, a *viro* proficiſci autumant.

Ego ipſe hucuſque priorum ſententiam ſequor ſubnixus inprimis inſigni argumento, ſeu potius documento, *κατὰ θέσιν*, & argumento non minoris momenti *κατ᾽ ἄρσιν*.

Documentum illud eſt, quod ex obſeruatione *Malpighii*, *idem corporeum lineamentum*, ſeu *rudimentum*, etiam in ouis gallinaceis, *abſque omni galli commercio* conceptis & excluſis, conſpiciatur; quod in *fœcundatis* a *galli coitu*, *viſibilibus* in horas, & tanto magis in dies *incrementis*, rudimentum corporale totius corporis primum conſtituere obſeruatur.

Neque vero *rudimentum primum* ſolum, ſed etiam *primarium*; illud videlicet, e quo *animæ* ipſius *præcipuum organon* efformetur:

Nempe *Cerebrum*, *medulla oblongata* & *ſpinalis*, & denique *nerui*. Quaſi nempe ita mulier illud inprimis primo offerret & conferret, in quod velut *anima* ipſa directe *receptari* debeat; & ex hac deinde ſui ſede, rebus ſuis propriis in poſterum proſpicere atque vacare: Imo his inſtrumentis ſtatim illud exercere, cui per omnem vitam ſeruiunt, MOTVM.

Suffragantur autem huic opinioni obſeruationes recentiores, eo inprimis, quod etiam *viuipararum* fœminarum teſtes *ouaria* eſſe, ſatis luculenter confirmant.

Præterea etiam obſeruationibus, quarum aliquot per ſectiones deprehenſæ, fidem faciunt, etiam ſæpius, vbi non ſecatur, parem tamen rationem ſubeſſe; nempe *conceptionis*

 non

non ſolum, ſed etiam *geſtationis* ad iuſtam maturitatem vſque in *tubis Fallopianis* repertæ:

Quæ nempe *tubæ Fallopianæ*, *meatus* conſtituunt, per quos *ouula* e teſtibus muliebribus ad *cauitatem vteri* deferantur:

Et ſupplent omnino in homine, vices *cornuum vteri* in brutis πολυτόκοις: quæ ſolenniter in hiſce cornibus, non vnum tantum, ſed etiam plures ſimul fœtus concipiunt, & ad maturitatem, imo legitimum partum vſque, ibi geſtant.

Alterum de quo dixi argumentum, quod *Lewenhookii* aſſertionem dubiam reddat, eſt inprimis locuples ille prouentus talium *lineamentorum*, quæ ipſe pro totidem *indiuiduis viuidis* interpretatur.

Cum enim in microſcopiis illis ſuis tenuiſſimis, quibus vno obtutu non plus quam exiguum punctum aciculæ capitulum forte æquans, comprehendatur; & propterea etiam *liquoris* inſpiciendi *vnica* etiam *guttula*, in illis tubulis, qui tali microſcopio miniſtrant, admodum diſtenta, tamen *plures* huius *figuræ* atque *viuacitatis* apparentis eiuſmodi *particulas*, ſeu veluti *vermiculos* exhibeat:

Adeoque in tanta quantitate *ſpermatis*, quantum eius *vno actu* emittitur, *ingens numerus* huiuſmodi filamentorum viuidorum inſit:

Hunc talium veluti *indiuiduorum* humanorum, tantum prouentum adeſſe, e quo tamen non niſi *vnum vnicum* ad effectum peruenire poſſit, imo debet, velut *a priori* fidem ſuperare pro certo habeo.

Sicut autem veri ſimilem tantiſper ducimus illam obſervationem, imo potius rem ipſam, quod fœmina ad minimum veluti *primum & immediatum receptaculum corporeum*, *principii illius actiui*, quod deinde porro *efformat*, atque *conſtruit*, ſuppeditet; ita omni vtique omnino dubio caret, quod *reliquam materiam* pro vniuerſa fœtus *efformandi & augendi mole*, ſubminiſtret: euidentiſſimo iterum inprimis *ouiparorum* exemplo.

De

De quibus adhuc ſemel pro confirmatione, quod ad minimum, in *ouiparis* inprimis *gallinis domeſticis*, *lenticula* illa, quæ incluſam fouet *lineolam* illam, ſeu *filamentum*, (*cicatriculam* & *carinam* vocat *Malpighius*) e qua prima formationis fundamenta, ante omnia vero *cerebri* & *ſpinalis medullæ*, emergunt, vt armato viſu comprehendi poſſit, ab ipſa *gallina*, & aliis *fæmellis* volucribus, contribuatur, documentum duco ſatis euidens, quod ipſa hæc *lenticula*, vitello ita firmiter, per *filamenta* duo, quaſi *ſerpentini* poſitus, & robuſta quidem illa, connexa ſit, vt incredibile propemodum videatur, quod a *gallo* communicata *corporea* qualiſcunque molecula, tam exiguo *tempore tanta* & *tam firma* incrementa in ipſo ouo nanciſci poſſit.

Sicut enim adhuc magis omnem fidem ſuperat, quod tale quiddam, ſi a gallo in ipſum velut *orificium vaginæ vteri* admiſſum, tali tempore ſurſum demum ad ouarium penetrare, vt ibi vitello affigatur;

Ita tam breui ſpatio temporis, quo *vitellus* per cauitatem vteri ad exitum huius procedit, *moleculam* illam talem a *maſculo* collatam, tam firma illa incrementa atque augmenta ſumere, certe difficile pariter creditu fuerit.

Quamuis enim negari non poſſit, quod totum illud negotium conceptionis atque tanti *augmenti* ouorum, in *gallinaceo* genere *admirandæ* ſit velocitatis; tamen, cum vniuerſum illud, etiam *ſine gallo* hoc ipſo modo ſuccedat: nihil hinc directe inferre licet ad parem abſolute etiam *velocitatem incrementi* huiuſmodi, etiam iſtius, qualis qualis, tenerrimæ certe per omnem hypotheſin, moleculæ, quam ab ipſo gallo ita præberi, putandum eſſet.

Illud autem in omni *fœtus formatione*, in ipſis etiam *ouis*, conſtans vtique eſt, quod fœtus immediate non ſolum, ſed etiam omnino *partes*, quæ ipſum immediate *ambiunt*, *inuoluunt*,

atque *continent*, non *aliena*, ſed fœtui *propria*, viuacitate gaudeant.

Quamuis enim reliqui oui materiæ, talis omnino etiam ſit localis intima diſpoſitio, vt illa intemerata, mixtio oui, *albuminis* inquam, atque *vitelli*, non ita promte fatiſcat: exemplo ipſorum ouorum penitus *infœcundorum*:

Alia tamen longe eſt illa poſthac *vitalitas*, qua non ſolum in corpuſculi *formati* molem tranſſumptæ, ſed etiam in *tunicas* ſenſim augeſcentes, inſumtæ illæ materiæ, poſthac vero *Vitali* actu, *circulationis humorum*, *ſecretionum*, imo ſenſim etiam *ſepoſitionum*, *excretionis* vices tantiſper ſupplentium, re vera ſuſtentantur.

Hic, inquam, *Vitalis* actus, quo non ſolum ipſum *corpus* fœtus, ſed etiam *inuolucra* illud complectentia, per *motum circularem* ſanguinis, & ſub hoc *ſecretiones* varias, atque *ſequeſtrationes*, tantiſper conſeruantur, inſtruitur vtique *actiuitate motuum*, ſimpliciter ab illo principio *mouente* proficiſcentium, quod *vitales motus* in ipſo corpore in poſterum etiam proſequitur.

Exhibent huius rei documentum iterum vniuerſa *ouipara*; quibus nempe, in *ſepoſito* penitus a materno corpore ouo, *vitalitas* illa manifeſto perennat.

Quemadmodum autem in ouo iam tota illa quantitas nutritiæ *materiæ* præſto eſt, quæ pro efformando ex illa corpore ſufficere poſſit; ita diſpar in hoc eſt ratio *viuiparorum*, quæ nutrimentum ſui per vaſa vteri materni allatum recipiunt.

Peculiaria huic tranſmiſſioni vaſa in aliquibus animalibus eſſe, quæ etiam extra tempus ingrauidationis, protuberantiis quibuſdam conſpicua ſint (quas *cotyledones* & *acetabula* vocant) iudicant anatomici.

Non autem æque in omnibus animantibus, iam ſimpliciter inde *a priori* præſto eſſe hanc conſtitutionem, videre eſt inprimis in animalibus *πολυτόκοις*, v. g. *canibus*: Hæ enim canes

canes grauidæ ſi diſſecantur, offerunt quidem ſtatim viſui in cornibus vteri, illis ipſis locis, vbi fœtus, tanquam per cingulum quoddam glanduloſum, cauitati huic vterinæ interius adhæret, vaſa *ſanguifera*, etiam in externo ambitu vteri, magis *inflata*, & in maiorem capacitatem diſtenta, quam in reliquis vteri partibus, vbi cautiati eius nihil adhæreſcit: interim *ſpecie* peculiariter a *vicinorum vaſorum* conſtitutione, vel quicquam ad ſenſum differre, ipſa ſtatim *αὐτοψία* refragatur.

Peculiare autem inſuper *organon*, ad ipſum fœtum pertinens, per quod ille alimentum *e ſanguine materno* ad vterum tranſmiſſo, veluti tranſumit, ſunt *glandoſa* corpora, in aliis animalibus, inprimis indifferenter *carniuoris*, continua quadam mole contexta; quæ in *vniparis*, *placentæ* cuiuſdam figuram, *hepatis* autem conſiſtentiam referens, inde iam *placenta vterina*, iam *hepar vterinum*, appellatur: in aliis autem, inprimis *graminiuoris*, diuerſis talibus receptaculis, inter ſe non immediate connexis, quæ etiam ex parte vteri *cotyledonum* nomine notantur.

Vſus horum *glandoſorum* corporum atque ſyſtematum, communis eſt hiſce cum aliis; nempe *lymphalem humorem*, *nutritium*, a reliquis *ſeparare*:

E *materno* nempe ſanguine; quem in finem hæc *glandoſa* corpora ſubſtantiæ vteri cohærent: partim *glutinoſa* quadam ſubſtantia; partim vere reciproce immerſis ſubtilisſimis ſanguiferorum *vaſculorum extremitatibus*:

A quorum etiam *ruptura* per partum facta, profuſio illa ſanguinis LOCHIALIS ſequitur:

Neque vero abſonum eſt, quod etiam mediante hac glandoſa ſubſtantia, in homine cumprimis *hepatis* texturam æmulante, etiam talis ſimul ſecretio fiat, de qua etiam in maternos humores reciproce aliquid *ſeroſi recrementitii* recipiatur.

Subſtantia illa, quæ per hæc glandoſa ſecretoria e materno ſanguine ſuſcipitur, deuehitur inde ad fœtum; in homine

 qui-

quidem, vti conſtans hactenus fert ſententia, per *venam* vmbilicalem cum illo ſanguine, qui hac via ad corpus fœtus retro fluit.

In *brutis* per proprium *lymphaticum* vas, valde conſpicuum, imo plus quam in reliquo corpore lymphaticorum vaſorum indoles ferat, *robuſtum* etiam, quod immediate ad *glandulam meſenterii centralem*, ſeu *pancreas Aſellii* porrigitur, eique inſeritur.

Monſtraui hoc vas iam ab annis amplius viginti; & manet etiam huius vaſis portio ab *vmbilico* ad illam *glandulam* vsque, etiam in *catulis* caninis iam aliquot ſeptimanas natis, & iam tum curſitantibus, niſi quidem nimis rudes motus aut concuſſiones ſubierint. Idem videre eſt etiam in minimis animalculis, *muribus* adhuc *embryonibus*; videre, inquam eſt, nudo etiam oculo, pro reliqua corpuſculi proportione ſatis inſigni magnitudine, *pilum* certe humanum proxime æquante.

Hic quidem eſt ſimplicior ille apparatus ad *nutrimentum* pro *formando* fœtu in *viuiparis* tranſmittendum & recipiendum;

Et eſt illud nutrimentum, *lymphalis* humor, tam *terreo-mucidas*, quam *pingues* particulas comprehendens: vt in *ouiparis* manifeſto *mucido-terrea* ſubſtantia in *albumine*, *pingueſcens* autem in *vidello*, totum nutrimentum corporis pulli embryonis conſtituit.

Hæc eſt materia corporis *efformandi*, hæ ſunt *viæ*, hi *progreſſus*: in viuiparis quidem *ſucceſſiua* vt in ouiparis ſimultanea collectione facta ſubminiſtratione.

Reliquum vniuerſum negotium *ſtricte* dictæ *formationis* corporis ex huiuſmodi materia prolixius indicauimus a quo AGENTE fieri veriſimile ſit: ſuper eſt paucis, & quaſi repetendo ſolum, monere, quod *actus* hic *plenæ efformationis* etiam peculiarem MENSVRAM TEMPORIS inuoluat.

Notis-

Notiſſima eſt res *a poſteriori*; non ſolum familiariſſimo exemplo, & breuitate inprimis totius periodi conſpicuo, in *ouiparis*, tum etiam *minoribus* illis valde fœcundis animalibus, *cuniculo*, dicto *porcello marino*, & *lepore*: ſed etiam in *maioribus* animalibus, quin ipſo *homine*.

A priori vero, *quibus de cauſis*, non ſolum in genere illa *menſura*, ſed etiam in ſpecie ita *exquiſita*, dependeat, ne coniectura quidem attingenda:

In *homine* efformatio conſiderari debet non tam ſolum abſolute; vt omnes partes corporis externam viſibilem configurationem *quadantenus* aſſecuta eſſe appareat;

Sed eſt omnino in hac re attendendus abſolutus ille reſpectus, quem vniuerſum corpus tam in omnibus, quam ſingulis ſui partibus habet, ad VSVM cui deſtinatæ ſunt.

Quo intuitu tantum abeſt, vt plena ſingularum efformatio, ſub illo tempore, quod in vtero fœtus ſeruat, abſoluatur, vt potius non niſi per aliquot annos, ad minimum *ſeptem*, quin potius *quatuordecim* ſatis compleri appareat.

Vnde quidem de hac *in vtero* formatione duæ veluti *periodi* notari debent; vna, quo eo vſque perfecte efformatus obſeruatur fœtus, vt nulla eius pars ſenſibiliter vel numero, vel ad conſpectum ſufficiente ſtructura, *deficiat*: interim eius adhuc ſit *teneritudinis*, vt inter illas res *externas*, inter quas præcipuam *ſuæ ſpeciei actiuitatem* exercere debet ANIMA, durare, citra læſionis, imo corruptionis periculum, nondum poſſit.

Alterum tempus factæ efformationis eſt, quando eousque *formatio* ipſa non ſolum, ſed etiam *confirmatio* partium, facta eſt, vt iam *robuſtior* illarum textura, faciles alterationes *frigoris & caloris*, *humiditatis* & *ſiccitatis*, imo *incurſuum* mediocrium rerum duriorum, citra nimis promtum *texturæ* iam paulo *firmioris* damnum, experiri valeat.

Quod

Quod iam harum circumſtantiarum vſitatam menſuram attinet, obſeruatur illa conſtanter in ſpecie humana, comprehendi, prior quidem qua *efformatum*, ſed nondum ſatis *durabile* obſeruari poteſt Corpus embryonis, SEPTEM MENSIVM:

Poſterius, quo *durationi* in hoc mundo iam propius idoneum redditum ſit, *quadraginta ſeptimanarum*, ſeu *nouem* & dimidii circiter, menſium lunarium.

Intra hoc temporis ſpatium abſoluitur illa *formationis* fœtus periodus, qua PARTVI maturus, poſthac actu in lucem edatur, ſiue *magnus* ſiue *paruus* de reliquo, *robuſtior* aut *tenerior* ille ſit.

Dimidio vero eius temporis, nempe 20. ſeptimanarum ſpatio ſenſibiles *motus* in vtero matris exſerere incipit fœtus; & quidem, quod ipſum etiam notatu dignum eſt, communiſſime ſic ſatis *exquiſite*; vt nimirum omni modo *exquiſite hoc tempore*, *vegetus* de reliquo infans, *mouere* ſeſe incipiat.

Hæc ſunt quæ de negotio generationis, quantum ad *formationem* fœtus attinet, dici poſſunt; pauciſſimis autem adiicere ſufficiet hiſtoriam aliarum quarundam circumſtantiarum.

Nempe, quod fœtus *incluſus* hæreat *propriis membranis*, quæ illum *a contactu vteri* materni abſolute diſtinent.

Exterior, *Chorion* dicta, robuſtior eſt; interior, *Amnion* dicta, tenerior.

In vtriſque reperitur aliquid humoris, quod ex illis, *ſub partu ruptis*, effunditur.

Situs fœtus Juſtus atque conueniens, eſt *capite deorſum*; quod etiam legitime partu primum prodire debet: omnes autem alii *ſitus*, impeditum reddunt partum.

Exterius tectus eſt totus fœtus, per vniuerſam *cutis* ſuperficiem, *pallida* quadam veluti *fœculenta lanugine*; quæ ab ipſo in lucem edito ſollicite *defricari* debet: ſi enim eius aliquid relinquatur, *exareſcit*, & adhæreſcit reliquæ *cuticulæ* ita firmis-

miſſime, vt non ſolum auelli non poſſit, quin hæc ſimul concerpatur: ſed etiam detineat *incrementum* iſtius portionis ſubſtratæ cutis, vt illa inde in *fiſſuras* diſſiliat.

In *inteſtinis* etiam fœtus, reperitur ex *nigro vireſcens* quædam talis ſaburra, quæ totam horum internam ſuperficiem velut æqualiter oblinit.

Meconium vocant: & eſt nihil aliud, niſi *bilis excrementitia*; quæ vltimis menſibus e *folliculo fellis* per ductum *cholodochum* in inteſtina defluens, cum *muco* pariter *excrementitio*, per eadem inteſtina poſthac ordinarie euacuando, remixta, tam diu hic toleratur, donec in lucem editus ſit fœtus:

Quo quidem tempore euacuatur; vel plane *ſponte* naturæ: vel per concurſum *coloſtri*, impurioris nempe *ſeroſioris primi lactis* materni: vel denique per exhibitum lene aliquod *laxans*, vt *ſyrup. de cich. cum rhabarb, domeſticum*, *roſarum ſolutiuum* &c.

Si enim non euacuetur debite, prolabitur poſthac cum ſaturatiore *lacte*, familiariter in corruptelas valde *acres*, quæ non ſolum grauiſſima *tormina*, cum *excrementis* inſuper *tetris*, ſed ſubinde etiam *conuulſiones*, infantibus inducunt.

Priuſquam autem longius progrediamur de illis rebus loquendo, quæ infanti iam etiam *poſt partum* euenire ſolent, de illis prius ſermo habendus erit, quæ ipſi adhuc in vtero matris conſtituto, *dum exitum nanciſcatur*, contingunt.

Dictum eſt ante, quod infans in vtero materno illum habeat poſitum, vt *capite deorſum* collocatus, exitum ſpectet; præterea *immerſus* ſit, ad minimum toto capite, *humori* cuidam; qualis non ſolum in illa *cauitate*, quæ ipſum immediate complectitur; ſed etiam in *altera*, quæ hanc adhuc includit, nempe *Chorio* membrana, circumfluit.

Sub tali conſtitutione, nemini in mentem veniet cogitare, an infans in vtero *reſpiret*: præter mulierculas, quæ *mori-*

Xxx *bun-*

bundæ, aut *mortuæ* penitus puerperæ, *os apertum* ſeruari præcipiunt, ne fœtus forte adhuc viuus *ſuffocetur*.

Cauillatorium magis eſt diſputare, an *aëre fruatur* fœtus in vtero, & affirmatiuam tueri, experimento ſanguinis *in antlia pneumatica* prima ſuctione *bullulas* emittentis: adeoque cum nutrimento e corpore materno ad fœtum ita tranſmiſſum, & humoribus eius immixtum *aërem* vrgere.

Nihil enim commodi hinc redundat in vllam nedum *Medicam*, theoriam, ſiue ſit ita, ſiue non ſit.

Cum omnino nuſquam adhuc ſatis apodictice probatum ſit, quod eiuſmodi leuis *ebullitio* non poſſit etiam ortum ducere, ab ipſius *aëris*, dum parte eius aliqua per antliam educta, reſiduum repentina *expanſione* humores tales ſubtiliorum partium compotes, prima tali agitatione magis *commoueat* in eiuſmodi bullularum figuram, quam re vera ex illis *incluſum aërem*, imminuta ſui preſſione ita emittat.

Imo vero quis experimentum hoc, vt vel maxime de reliquo ſanguine verum eſſet, de *embryonis* ſanguine verum & indubium reddidit? Interim vti dictum, quicquid eius ſit, *vtilitatem* certe nullam habet, ad quamcunque ſolidam theoriam.

Par ratio eſt illius quæſtionis, an fœtus in vtero materno aliquid *per os* admittat, ſiue *ſugat?* de illo nimirum *liquamine*, quod ita intra *amnion* incluſum, & ipſi eius capiti circumfuſum eſt.

A priori quidem omnino itaque nulla *ratio* apparet, quæ tale quidquam veriſimile reddat; certe enim *opus* non habere talis modi nutrimenti aſſumtione, tam diu certum erit, donec probatum fuerit, quod ſuppeditatio *per vmbilicum* ſufficere non poſſit.

A poſteriori vero, quod præcipue vrgent argumentum, deſumtum eſt ab illa albida mucida ſubſtantia, quæ *ventriculum* etiam animalium huiuſmodi quaſi oblinere conſpicitur,

quam

quam proinde ab illa ambiente humiditate deriuandam eſſe ſibi perſuadent.

Immemores nempe ad minimum, niſi quidem imperiti hic ſunt, quod per totum inteſtinorum tractum, quacunque cruſta illa villoſo - glanduloſa patet, aditus ſit materiæ *mucidæ*, ad *excretionem* quidem, ſui ipſius intuitu, eo compulſæ: de reliquo vero etiam ſub hoc tranſitu *lubricitati* ad meliorem progreſſum *fæcum* cibariarum, imo *defenſioni* quadantenus inteſtinorum, tam a *duritie*, quam *acrimonia* rerum tranſeuntium, inſeruientis:

Quæ etiam per totum ductum inteſtinorum reliquum, *bile* ſimul remixta, hoc ipſo tempore tantiſper ſepoſita, *meconium* conſtituit, vti iam monuimus.

Vnde quidem hæc ipſa etiam cura, imo tota ſpeculatio, in vanum recidit, cum variis aliis eiuſdem indolis otioſis quæſtionibus.

Enim vero nutritus comode imo abunde per vmbilicum fœtus, quando iam debitam ſuam magnitudinem adſecutus eſt, aut *tempus* certe ſuum expleuit, ex vtero materno in lucem emittitur.

Fit hoc in genere quidem periodo temporis ſupra nominata, *quadraginta ſeptimanarum*; ſpecialius autem illo veluti magis exacte *dierum*, aut *lunæ* inprimis *phaſium* tempore, quo fœmina grauida, alioquin *menſtruum fluxum* experiri conſueuit.

Vnde quidem non de nihilo eſt, ipſarum etiam fœminarum in hoc genere computus, quando initium numerandi *ſeptimanas* ingrauidationis ſuæ, faciunt ab illa ipſa ſeptimana, qua *menſes fluere* alias conſueti, emanſerunt.

Quod ipſum PARTVS negotium concernit, cooritur illud communiter, & inprimis quidem rebus quam optime conſtitutis, *repentinis commotionibus*, *ſpaſticis*, a *coxendice* veluti *antrorſum ad ſinum* tendentibus.

Orta eſt inter recentiores circa has etiam res quæſtio an *partus* ſimpliciter ab *vtero ipſo* dependeat; an vero *infans* aliquid, imo vero multum fortaſſe, ad illum contribuat?

Stant autem pro *priore* membro euidentia admodum experientiæ documenta. Nam (1) ſentiunt ſæpe fœminæ prægnantes non ſolum fortes *motus*, imo veluti manifeſtos *niſus*, *calcitrantis* infantis; adeo, vt etiam non raro acutum quendam *dolorem* inde percipiant: ſed tam ſine *incitamento*, quam *ſucceſſu* dolorum verorum ad partum pertinentium.

(2) Sub ipſo interim *partu*, ſeu *doloribus* ad partum, huiuſmodi quidem motus nihil percipiunt; (3) Quos autem adhuc intercurſantes infantis motus ſentiunt, illos facile vtique a *partus doloribus* diſtinguunt:

(4) Quemadmodum etiam *ſub ipſo partu*, communiſſime admodum rari ſunt huiuſmodi motus infantum. (5) Interim multis parturientibus, inprimis, quibus *prompte* procedit partus, plane nullus talis motus infantis obtingit.

(6) Exluditur etiam partu, non ſolum *abortus* prorſus *immaturus*; (7) Sed etiam per *animi pathemata*, matris potius (exemplo *epilepſiæ*, *calculi*, *arthritidis* &c.) quam *fœtus* commotiones directas, prouocare ſolita.

(8) Neq; minus fœtus etiam *mortuus*, doloribus partus, ſeu *ſpaſticis* conatibus ad partum, eliditur: (9) Quin etiam alia *concrementa*, quas *molas* appellant.

(10) Imo, durant interdum, & frequentibus inſultibus recurſant, *dolores tales*, etiam pluribus horis *poſt* excluſum *fœtum*; inprimis autem, quando intemperantius fluens ſanguis *lochialis*, in magnos *grumos* coagulaſcens, huiuſmodi expreſſiones poſtulat.

(11) Norunt autem vel paulo magis prudentes fœminæ, diſtincte admodum diſcernere, cum quemlibet ſenſum a motu infantis; tum *torminoſos* dolores, quamcunque tandem regionem abdominis exercentes: tum denique veros *ad partum* dolores. Qui-

Quibus rebus (12) accedit, quod etiam fœminæ parturientes, incontinentia ſua, tam corpus intempeſtiue, aut intemperanter mouendo, quam *quiritando*, imo *blaterando*, tanto magis autem *eiulando*, & *halitum* qualitercunque retentum cito ſurſum *elidendo*, dolores illos ſeu motus ad partum, cito & grauiter interrumpere poſſint: quod quidem, ſi *infantis* ille eſſet motus, quomodo ita fieri poſſet, nemo facile diſpexerit.

Quæ omnia atque ſingula, vti nullo modo ad *fœtus* ipſius motum aut *niſum*, pro exitu ſui ex hiſce clauſtris, ſatis commode referri poſſe apparet; ita ex aduerſo ſatis manifeſtum faciunt, quod *vterus* ipſe matris eiuſmodi *ſpaſticos* motus perpetret, quibus illa *expreſſio* hactenus geſtati fœtus, abſoluatur.

Succedit autem *partus* illis progreſſibus, vt ante omnia magno vteri *niſu ſpaſtico*, admodum fortiter a *fundo verſus orificium* facta conſtrictione, *membranæ* ipſæ fœtum continentes *rumpantur*, adeoque contentum ſuum humorem effundant: eo ipſo vero imminuta mole vniuerſa, *graciliori* dehinc corpori fœtus, tanto faciliorem exitum relinquant.

Prodit itaque ante omnia *caput*, vtpote pars corporis *fœtus* ordinarie *maxima*:

Hoc ſequitur deinde facilius, *humeris* compreſſis, & *brachiis* ad latera graciliora appreſſis, reliquum corpus.

Cum autem totum corpus cohæreat *ſecundinis*, per *funiculum vmbilicalem*, relinquere ſolent obſtetrices infantem, per hunc *funiculum ſecundinis* adhuc cohærentem, donec illæ etiam ſponte ſuccedant:

Quarum quidem, *ſecundinarum* inquam, poſt fœtum excluſio, pari argumento eſt, quod *eliſio* illa *fœtus* quoque, æque atque hæc *ſecundinarum*, *vteri* ipſius ſit actio.

Cum enim *placenta* ſecundinæ, in *latitudinem* notabilem exporrigatur, quando iam *vacuus* de reliquo vterus arctius *conſtringi* poteſt, *detruditur* hoc ipſo hæc portio ab illa cohæſio-

 ne

ne firmiore, imo vero *auellitur* ab illa hac *contentione* vterus, fortiore nempe ſui *corrugatione*.

Minime vero fieri poteſt hæc *auulſio*, quin *hæmorrhagia* ſubſequatur, ab illis vaſibus, quæ *paruis* quidem, ſed *multis* tamen ramificationibus, e materno corpore in *placentam* diſſeminatis, nutrimentum eo vſque fœtui ſuppeditarunt.

Infans autem ipſe ita in lucem emiſſus, liberatur a ſecundinæ cohæſione per *reſectionem* funiculi vmbilicalis.

Ita quidem, vt ad duorum forte pollicum mechanicorum menſuram a corpore fœtus, reſectio ipſa fiat; interim recepta vulgo methodo, nec illa quidem contemnenda, adhuc portio ſatis longa, duarum prope ſpithamarum, aut vnius & dimidiæ ad minimum, a reliqua verſus ſecundinam reſecta, dictæ illi portioni continua relinquatur, interiecta ſolum, nominata illa a corpore diſtantia, *ligatura* ſatis firma, per filium aliquoties reduplicandum, non ſolum ne facile diſrumpi poſſit, ſed etiam, ne tenuitate ſua altius iuſto in molliculam funiculi huius ſubſtantiam, ſeſe immergat.

Hac ratione *marceſcit* primo intercepta illa longior funiculi pars; & cum abdomini infantis linteolo ſaltim interiecto, immediate impoſita iaceat, *ſicceſcit* etiam aliquot dierum ſpatio: illo vero loco, vbi reliquam *viuam* portionem immediate ſub ligatura contingit, abſcedit ſenſim, donec tandem decidat.

Interea *conſolideſcit* illa portio vaſorum, quæ *a ligatura* introrſum ad cauitatem abdominis pertinet.

Expurgari omnino ex inteſtinis fœtus debet ſaburra illa *mucoſo-bilioſa meconii*; vtpote certas alias, cum lacte concurrendo, & graues quidem ſubinde, turbas minitans.

Huic quidem rei apprime proſpexiſſe videtur ipſa Natura, dum antequam *ſpiſſum* & valde *alterabili* conſiſtentia imbutum *hac*, per meatus mammarum ſufficienter diſtentos penetrare

trare poſſit, interim ſeroſa quædam proluuies tenuior, non omni tamen tali lactea alterabili ſubſtantia deſtituta, primo prodeat, quam *Coloſtrum* vocant.

Auerſantur vulgo mulieres delicatiores, & ſua opinione prudentiores, huius, vt arbitrantur, *impuri*, atque magis *tetri* lactis, exhibitionem, & damnum inde aliquod metuunt infanti; ſed re vera contra naturæ inſtitutum, quo potius hæc materia abſtergendo atque proluendo *meconio* recte ſubſeruit, nullum autem vſquam, minime omnium autem tale atque tantum damnum infantibus minitans, quantum *verum* & ſpiſſioris conſiſtentiæ *lac* mox a principio, ante omnia vero *meconio* nondum decenter euacuato, infanti ingeſtum.

Natus nuper infans, quo melius habet, eo certius & conſtantius *dormit* plus, quam vigilat.

Sicut enim etiam *oculi* adhuc tenerrimi, fulgore lucis facilius offenduntur; ita tam hoc reſpectu, quam quod etiam his temporibus infans ad *ſenſuum* reliquorum etiam magis exquiſitum vſum re vera adhuc inidoneus exiſtat, ceſſat propterea adhuc tantiſper ab horum tentamine per *vigilias*.

Neque vero hæc tantum circumſtantia confirmat illam *dormiendi* potius quam vigilandi hac ætate propenſionem; ſed confirmat etiam illius *vſum* & *auerſionem* veluti *mentis* a *ſenſuum* exercitio, quam diu adhuc *vitali* nutritiuo negotio magis intentum eſſe conuenit, altera illa, ſed nihil vtique diſpar obſeruatio, quod tam hac, quam alia qualibet ſuccedente ætate, maior a rebus *ſpeculatiuis* auerſio, & otioſa magis quies, tranquilliori atque pleniori corporis *nutritioni*, nimio plus conferat, quam ex aduerſo, multa *animi*, inprimis autem *ſollicita*, exercitatio, atque *ſpeculatio*.

Ita quidem ſuccreſcit infans, magis magiſque aliqua ſigna qualiſcunque etiam *intellectus* circa res extrinſecus aduenientes, exhibens, *ſubridendo* inprimis ad aliquas certas *crepitationes*, *ſibilos*, imo *geſtus*, alloquentium:

Sicut

Sicut etiam ex aduerſo *terroris* atque *pauoris* ſigna, ſic ſatis mature edere conſpicitur; tam a *terroribus*, magis immediate ab externis cauſis coorientibus; quam a *nutricum* ſimilibus affectibus, per *fremebundum* quendam corporis *motum*, circa *tonicos motus*, vt reliquos *vitales*, maxime ſenſibili infantili indoli communicatis.

Matri interim, quamuis fere ſtatim ab ipſo partu *mammæ* aliquem aditum humorum ſuſcipere ſentiantur, communiter tamen *tertio* demum die, aut *quarti initio*, maiore impetu velut irrumpendo, hoc prouenit:

Et tunc quidem demum *verum* atque bonæ conſiſtentiæ; quod prioribus diebus *tenue*, imo totum *ſeroſum*, & nullius bonæ conſiſtentiæ, fuerat.

Hoc tali nutritur poſthac Infans recte atque commode; tanto magis, ſi ſenſim etiam *ſolideſcentia* alia, de quibus iam ſuperius abunde dictum eſt, coniungantur.

SECTIO V.

De SENSV.

IN eo hactenus occupati fuimus, vt ſimpliciter quæ ad ipſum actum *Conſeruationis vitalis* pertinent, dilucide, & ſatis prolixe, nequid omiſſum videretur, comemoraremus; Supereſt, vt etiam de illo actu quæ ſcitu neceſſaria ſunt recenſeamus, qui ad Conſeruationem Vitalem equidem *directe* concurrere non videtur: Interim tamen ad *craſſiores* corporis *deſtructiones* euitandas, omni modo ſubſeruit: ſimul vero vtique *Corpori animali* non magis, quam toti *Syſtemati* animali ita debetur, vt præcipuis eius *finibus* ſimpliciter famuletur.

Loquor de negotio SENSATIONIS; quod in *humana* ſpecie, eminentiſſimo huius actui, *Rationali*, adeo neceſſarium repu-

reputarunt Veteres, vt etiam non dubitarent aſſeuerare: *Nihil eſſe in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu.*

Et ſane ſine ſenſus ope, nunquam de rebus *vt præſentibus*, veram aliquam conſiderationem inſtitui poſſe, manifeſtiſſimum eſt; dum omnes aliæ cogitationes, quantumcunque etiam *in abſtracto* veræ eſſe poſſint, tamen in eo veritatis impotes ſunt, dum non de illis rebus, *quæ* reuera exiſtunt, vbi exiſtunt, & *vti* exiſtunt, ſcopo ſuo potiuntur: ſed *in genere* ſolum, circa *vagas*, & inprimis quoad *tempus*, *quantitatem*, *qualitatem*, *locum*, *incertas* res ita occupantur.

Ne tamen in hac re, vtpote a noſtro foro penitus aliena, temporis diſpendium faciamus, ſuffecerit illi reſpectui animum adhibuiſſe, quo ſenſationis negotium etiam ſimpliciter *corporis conſeruationi* non ſolum inſeruit, ſeu *vtile* eſt, ſed reuera huic ſcopo abſolute *neceſſarium* exiſtit.

Sicuti *Vita* directe reſpicit *mixtionem* corporis, eiuſque indeſinentem liberationem, a ſubtilibus materiis, ſiue *corrumpentibus*, ſiue *corruptis*; & hoc per *Motus* talibus materiis proportionatos, nempe ſubtiliter *ſecretorios* & *excretorios*:

Ita *Senſus*, & *Motus localis*, occupantur primo, & vere directe, circa *conſeruationem ſtructuræ* corporis; eiuſque liberationem a rebus *craſſioribus*: & hoc per actus re vera etiam proportionate *craſſiores*, nempe *locales* remotiones, vel ipſius *corporis* ab iſtis rebus, vel illarum *rerum* a corpore.

Quo ſane intuitu, cum vſus ille, quem *ſenſus intellectui*, & *Motus voluntati* exhibent, præcipue nitatur exquiſita integritate ſtructuræ corporis:

Propterea certe *prior ordine* eſt ille vſus, quem *ſenſus*, & *motus* exhibent immediate ipſi conſeruationi *integritatis* huius.

Vt adeo ordine omnino *primus finis* ſenſationis, omni modo ſit *conſeruatio ſtructuræ* corporis, mediantibus *motibus*

voluntariis localibus, *ſubtrahendo* corpus a rebus noxiis, aut *remouendo* res illas a corpore.

Quantumlibet autem hoc ita ſeſe habeat, tamen totus hic vſus minime eſt in poteſtate *Medici*; præterquam vt hic illic nudum forte *conſilium* ſuppeditet:

Tanto minus autem pertinet ad eius conſiderationem *modus fiendi*, aut *agendi*, tam ipſius *ſenſationis*, quam *motus localis*.

Vnde quidem tota hæc tractatio a *Medica Phyſiologia* abeſſe debet; quia tamen vſitati moris eſt, etiam hanc rem *Phyſiologiæ* paſſim inſerere, tradam illam etiam hoc loco, quanta fieri poteſt minima prolixitate.

Sensationis negotium, & cum hac connexi *Motus localis*, eſt *actio ipſius animæ, res externas, per organa vere mechanica proportione inſtructa*, partim *agnoſcendi*: partim *voluntatem* ſuam circa illas formatam, in *effectum* deducendi.

Hunc maxime locum inuadit communiter iactata illa *quæſtio*, imo minus moderatorum potius poſitiua *adſertio*: *an ſenſatio fiat per actionem quandam*, an vero potius *paſſionem nudam*, aut ſane *præcipuam, animæ?* ſiue, vti vulgo loquuntur, *impreſſionem* in animam.

Illi quidem qui toti in *craſſis* conceptibus hærent, non dubitant hoc adſerere, quod *ſenſatio*, ſeu *perceptio* & *diſcretio* ſenſualis, ſimpliciter paſſiue ita velut *obtrudatur* Animæ, vt illa non poſſit, niſi, quod Germani aiunt, ſuper illas res ita ſibi obiectas, *ceſpitando* offendere.

At vero, cum hic *duo* præſto ſint in contrarium *argumenta*, quæ affatim demonſtrent, quod præcipuæ partes in ſenſatione, potius veræ *actioni* animæ debeantur; iuſtum certe & æquum eſt illis potius auſcultare, quam otioſas eiuſmodi automaticas, corporis ab anima *ſeorſim* efficacis & actiui, ſcenas effingere.

Nitun-

Nituntur autem argumenta illa primo *a priori*, vera neceſſitate *conſeruandi* atque *præſeruandi ſtructuram* corporis, a variis nocumentis, quæ ipſi a rebus, inter quas abſoluta neceſſitate verſatur, etiam pari abſoluta neceſſitate, vere imminent, atque impendent.

Ab hiſce rebus cum corpus liberari atque præſeruari nulla alia ratione poſſit, quam *localibus motibus* proportionatis; proportio autem iſta aliunde formari non poſſit, quam (1) a *perceptione* atque *cognitione*, (2) ab *æſtimatione* quoque paſſim illarum externarum non tam ſolum *rerum*, quam inde, certe adhuc nuda fictione mentis *præſupponendorum*, *euentuum*: Manifeſtum inde vtique eſt, quod ipſa *anima* omnino ita a priori inuigilare *debeat* huiuſmodi non ſolum rebus, ſed etiam *probabilibus* illarum noxiis *effectibus*:

Adeoque *ſenſoriis* organis vere *actiue excubias* agere, quibus non ſolum irruentes, ſed paſſim etiam *ingruentes*, imo *impendentes*, res, nondum actu nocentes, (ne dum vniuerſum *effectum* noxium earundem,) ſed nocendi ſolum compotes, *mature* agnoſcat, & *motibus* conuenientibus, illas a corpore arceat aut corpus ab illis ſubducat.

In quo certe negotio actiuam animæ *intentionem* æque, atq; organorum ſuorum ad hunc ſcopum *actuationem* atq; *directionem* ſubeſſe debere, ſanæ rationi palam eſt.

Confirmat etiam hanc rem illa veluti generaliter notiſſima animæ *potentia*, pleraque ſenſoria veluti *dirigendi* ad exquiſitiorem perceptionem; quod inprimis de *auditu* æque atque *viſu* notiſſimum eſt.

Alterum huius generis non tam argumentum, quam verum omnino *documentum* exhibet inprimis duplex illa circumſtantia, qua non ſolum *ſollicita*, & familiariter etiam de mere *fictitiis* periculis, Anima, actum ſentiendi cum maxima cura atque *vigilantia*, *aſſiduitate*, & *conſtantia*, exercet:

Sed etiam *contra*, vbi non ſolum ab omni ſollicitudine vacua, ſed etiam tædio atque *faſtidio* a rebus ſenſu proſequendis aliena facta, energiæ ſentiendi ſeſe ſubtrahit, & *actionem* ſuam, non tam *in ſenſoriis*, quam reuera *in ſenſoria* & *per ſenſoria* hoc ipſo omittit.

Obuia in horas ſunt harum rerum ſpecimina, non ſolum in reliquis *trepidis* atque *ſollicitis* rebus quibuslibet, ſed tanto magis, quanto vel *obſcuritas* loci, vel *latebræ* circum imminentes, *metum* incutiunt atque fouent, ne ex improuiſo aliquid noxium proſiliat.

Vnde non ſolum *oculi*, qua patet illorum vſus, quin etiam, qua non patet, in ipſis vſque ſpiſſis *tenebris*, viuida *intenſione* actuantur: & ad illorum etiam circumlationem promptam, tota ceruix paratiſſima tenetur:

Sed tanto magis vere *arriguntur* (vt in *brutis*) intenduntur etiam, & veluti ad acute audiendum *diriguntur*, toto quoque capite ad illum locum conuerſo, *aures*, ne vtique fallere poſſit SONVS; qui propterea in tali conſtitutione etiam *tenuisſimus*, inſignes & *perceptiones* & *æſtimationes* paſſim faceſſit.

Vix autem pueris ignota eſt meticuloſa illa ſenſus *tactus* intenſio, qua non ſolum *dolorum* perceptiones grauiter reformidando *auget phantaſia*, v. gr. in *virgarum* aut ſimilium plagarum metu: ſed etiam nec iiſdem pueris ignotum eius rei ſpecimen exhibet, ioculare illud ſenſationis genus, quod *titillationem* appellant: Quandoquidem hoc, præconcepto metu, non ſolum ante, quam corpus attingatur, fremebundos veluti horripilatorios motus, illis, qui in hoc genere valde ſenſibiles ſunt, e ſolis *geſtibus* hanc vexationem intendentibus, incutit: Sed etiam alii, quando præuiſo tali inſultu, animum obfirmant, nihil, aut longe ſane minus, hoc ſenſu percelluntur, quam contra, quando inopinato tali ratione tanguntur.

Alte-

Alterum autem eius rei exemplar notum eſt quam maxime in illis caſibus, plus quam fere deceat (quamuis etiam illos contingant, quibus re vera ab illis tumultibus alienus eſt animus) familiariter obuiis, quando inter inconditas *lætitias*, *ſpectacula*, *turbas*, *cantus*, imo *tubas* atque *tympana*, quando etiam his rebus deditos *ſatietas* cœpit, inter media illa, etiam enormia ſenſoriorum *irritamenta*, non *obdormiſcere* ſolum, & ſatis tranquille atque placide, ſed ita *profunde* quoque dormire obtingit, vt etiam fortioribus concuſſionibus demum adſe reuocandi veniant.

Cuius rei nimium quantum alienæ atque ſuperuacuæ rationes allegantur, a *debilitate* & *atonia*, per diuturnum talem fremitum atque ſonitum, *organis* prius inducta: cum paſſim ſeruuli, imo alii, haſce res non ſolum otioſe, ſed etiam cum *faſtidio*, ſpectantes & audientes, inprimis quando reliquũ *dormiendi* tempus ipſis conſuetum, concurrit, etiam in primis *initiis* harum turbarũ, occupatis cum directo propoſito dormiendi angulis, in vtramq; aurem ibi dormientes, ab omni *paſſione* ſentiendi alieniſſimos ſeſe præſtant, & totam hanc *Philoſophiam mechanicam* ſimpliciſſime refellunt.

Par exemplum eſt in *caſtris* militaribus; vbi, quorum de reliquo nihil intereſt, & otio magis, quam vlla laſſitudine torpent, *tormentorum* bellicorum *ſonitu* á ſomno ſuo ne tantillum dimouentur, ſeu vlla ſentiendi *neceſſitate* afficiuntur.

Nimium prolixus ſum in hac re ingenere demonſtranda, cum ſpecialis veri eius *modi fiendi* repræſentatio, totum negotium abunde ſtabiliat, atque commonſtret.

Organicus actus ſenſationis, comprehendit ſub ſeſe I. cauſam *efficientem*, *propter* & *ſecundum finem*, conuenienter, agentem. II. *Actionem* ipſam in genere, III. *Organa*, IV. tam actionis quam Organorum *habitum ad obiecta*: V. *Finem* ipſum tam primum, *immediatum* & *proximum*: quam *mediatum* & *vltimum*.

De cauſa *Efficiente* æque, atque vltimo *fine*, innuimus iam tum, quæ neceſſaria ſcitu putamus; de *actione* huic negotio adhiberi ſolita, tenendum, quod illa *generatim* ſit MOTVS: *ſpeciatim* autem, noſtro maxime conſiderandi modo, quatenus ab ipſa *anima* præſtatur, diſtinguendus veniat ab illo *motu*, qui τὸ *formale obiectorum* ſenſationis, *quatenus talium* abſoluit.

Nempe *ſenſatio* in genere, formali ſua ratione, eſt *modus* quidam, e mutuo *concurſu duorum* illorum *motuum* reſultans; *primo* eius, quem *anima* in organis ſenſoriis præſtat: *ſecundo*, illius, quem ſubtilia *obiecta externa* organis ſenſoriis incutiunt. Vnde alteratio motus, quem *anima* in ſuis organis inſtituit, a tali *aduentitio* altero motu huic illata, quantum ad *corpoream* conſiderationem *formaliter eſt* ſenſus.

Nempe ante omnia requiritur in *organo* ſenſorio, peculiaris quædam ſubtiliſſima *motus* ſpecies *tenſiua*;

Deinde ab *obiecto* ſenſibili ſimiliter, effectus quidam plus minus ſubtiliter *motorius*, in illa organa ſenſoria *ita affecta*, actu incurrens:

His ita poſitis immediate propemodum fit Senſus.

Excepta ſola ſpecialiſſima *directione* ſimpliciter *arbitraria*, quæ vnam talem ſenſoriam alterationem præ multis ſimul incidentibus ita *ſpecialiſſime* eligit, vt reliquas vere non *percipiat*, aut in *iudicium* admittat: v. gr. quando ex ingente numero canentium, vnius alicuius indiuidui ſono intenti huic auſcultamus, vbi reliquos vniuerſos, quando vnum illum exquiſitiſſime aſſequimur, vere non *percipimus*, aut non *accipimus*.

Quæ omnia tanto melius forte intelligi poterunt, ſi vlterius *inſtrumenta* æque, atque *habitus* eorundem ad cauſam *ſuperiorem* æque, ac ad *obiecta*, propius examinata recte innoteſcant.

Vbi cnm noſtra intentio minime ferat, vt *hiſtoriam ſtructuræ* horum organorum *Anatomicam* hic inſeramus, vbi ſaltem

de

de *vſu* partium ſermo eſſe debeat; abunde ſuffecerit, ſi illud ſolum moneamus, quod in *inſtrumentis* ſenſoriis generatim, *duplex* conſiderandus veniat habitus: vnus, quatenus reſpiciunt *obiectum*, alter quo *perceptioni* ipſi velut immediate famulantur.

Primus ille habitus, ſi recte perpendatur negotium, omnino quidem, vti diximus, *obiectum* ſenſuum reſpicit, ſed tamen hoc ipſum etiam manifeſto in ordine, vt aiunt, ad *perceptionem* magis immediate promouendam: dum videlicet *colligit*, &, quod aiunt, *concentrat* ſpeciem ſenſibilem; adeoque non tam ſimpliciter *aditum* illi conciliat, quam talem inprimis *introductionem* eius abſoluit atque perpetrat; vt non tam ſimpliciter, ita vt *in ſe* ſunt, aditum ſimpliciter inueniant: ſed revera potius actu, non ſolum tanquam de induſtria *collecta*, adeoque etiam per ſociam energiam, *vnita vi*, fortius ſenſum exhibere poſſint: ſed omnino etiam, ſpecialiſſimo artificioſiſſimo *mechaniſmo*, etiam *aucta* vi: vt hinc etiam argumentum ſuppetat, quod negotium ſenſationis omnino peculiariter *propter finem*, & ex vero *inſtituto* adornatum, fiat atque vigeat, poſtquam ita peculiaris *coaptatio* organorum præſto ſit, quæ niſi ita inſtrueretur, *obiecta* ſenſibilia pleraque nullum vsquam verum *aditum*, ſeu, vti vulgo loquuntur, *ingreſſum* ad *præbendum* ſenſum, per ſe inuenirent.

Non autem niſi ex inſtituto vtor hic vocabulo *inſtructionis*, nempe quod ipſa organa *a priori* tali coaptatione *inſtructa* ſint; cum vtique hæc organa hunc ſolum, & ſimpliciter nullum vſquam alium vſum, in toto corpore habeant.

E qua certe conſtitutione nihil aliud, quam hoc vnum, maxime luculenter comparere, atque colligi poteſt, quod *ſtructura* hæc organorum horum, directe in hunc *finem* facta, vt veluti coactum quendam, & veluti peculiariter *exacuatum*, *aditum* & *actum* nanciſcantur ſpecies ipſæ ſenſibiles, minime adſtruant, aut quoquo modo innuant, quod ille, quicunque ſupponitur, aditus & impetus

ſpeci-

ſpecierum ſenſibilium, ſit talis atque tantus ex *propria* illarum, *ſimplici*, atque *libera*, efficacia, vt animæ ſimplicem aliquam *paſſionem* incutere, & in illam *directe* atque ſimpliciter AGERE poſſet.

Nempe conſiſtit ita hæc efficacia *organorum* ſenſoriorum, qua obiecta ſeu *ſpecies ſenſibiles* ſpectant, in harum *concentratione*, *collectione*, imo ſimplicis illarum actiuitatis noua exaltatione, *reduplicatione*, imo *multiplicatione*: quod inprimis de *oculo*, & *auribus*, notum eſt.

Hac in *parte, diſpar* eſt diuerſorum *organorum* conſtitutio & ſtructura; nempe pro diuerſo *obiecto*, cui deſtinantur: ex illa vero parte, qua *perceptioni* ſenſoriæ inſeruiunt, *vniformis* magis ſunt conſiſtentiæ atque texturæ.

Nempe abſoluitur *Organiſmus* ille ſimpliciter, *neruorum* interuentu; ita, vt æqualiter, vltimum vere ſenſibile inſtrumentum ad offerandas *perceptioni* ipſi ſpecies ſenſibiles, ſint NERVI.

Hi iidem NERVI, cum etiam ſint primum ordine *inſtrumentum motus localis*, imo vero etiam *tonici*, quin abſolute omnis *motus* in partibus ſolidis; ſuppetit etiam inde argumentum, quod *proprie actuentur ad negotium ſenſationis*, *ab eodem agente*, a *quo actuantur ad motum voluntarium*, & quidem, *quatenus* voluntarius eſt.

Sicut autem nemo eſt, qui dubitet, quod illa actio, quam *ſpecies* ſenſibiles ad negotium ſenſationis adferunt, revera ſit *motus*; a tenerrima ſpecie, *radio* viſibili, vſque ad craſſiorem tactuum ſeriem: ita quod etiam ex parte principii ſenſum *percipientis*, *in neruos*, atque *per neruos* in organa reliqua, præcipue adferatur *motus*, diluceſcit propemodum e viſibilibus in hoc ipſo negotio phænomenis, vbi ad acutiorem ſenſationem, etiam *ex propoſito* velut intendendam, conſpicuæ quædam *tenſoriæ, intenſiones* paſſim deprehenduntur fieri. Quod inprimis in *oculis*, & *auribus* notum eſt.

Vn-

Vnde quidem totum negotium *ſenſationis* in eo proprie verſatur, vt *anima* quidem, (certe etiam omnino propter *rationales* ſuas neceſſitates,) ſubtiliſſimos *neruulos* in organis ſenſoriis, ſubtiliſſimi cuiuſdam *toni*, ſeu *tenſionis motu*, adficiat, ſeu hanc *actionem motoriam* in illis exerceat;

Quod dum agit, quandocunque alius motus *aduentitius*, & pariter, inprimis *ſubtilitate*, ita *proportionatus*, vt in hæc ſubtilia organa etiam incurrere poſſit; fieri ita non poteſt quin occurſus hic *aduentitii* motus, illum motus actum, qui ab ipſa anima *in neruulis* illis, ita *exquiſite*, atque cum ſpecialiſſimo moderamine celebratur, in tantum alteret, vt anima ipſius huius *gradus*, *modi*, & *indolis* alterationis, *agnitionem* atque *dignotionem*, ipſo illo tempore ſimul perficiat & aſſequatur.

Similitudo huius rei, modo non latius, quam decet, extendenda, omnino præſto eſt in exemplo *araneæ*, quæ tenſis telæ ſuæ filis, alios proportionatos motus in illa fila incurrentes, *inſtantaneo* actu, quo fiunt, perſentiſcit; non alio modo, quam quatenus ille aduentitius motus, eum motũ tenſorium, quem ipſa aranea in tela ſua inſtruit, atque agitat, pariter ita contingit.

Vbi quidem, ſi micrologia *metaphyſico-logica* placeat, non inficiabor, quod prædicamentali illo ſenſu, omnino hæc *alteratio motus in neruis*, per motum aduentitium, *paſſionis* nomine tandem inſigniri poſſit:

Cum autem ſermo in hac materia ſit de *corpore*, non ſolum *viuo*, ſed etiam omnino *organico*; adeoque de *directione* huius actuali ad ſcopum illum, ſeu finem ſuum organicum: & hæc ipſa *tenſiua* motitatio in neruis ſenſoriis, ex inſtituto ita inſtruatur, vt illas vagas *aduentitias* motitationes re vera *captet*, eaſque etiam in anteceſſum ita *præſtoletur*, vt ne, vbicunque forte obuerſantur, *ſubterfugere* aut fallere poſſint: hoc certe intuitu atque ſenſu negotium hoc magis *reactionis* titulo, quam veræ atque ſinceræ *paſſionis* nomine venire deberet.

Ne vero aliquis exiſtimet, quaſi in hoc negotio ſimpliciter *de lana*, quod aiunt, *caprina*, & *metaphyſicorum gryphorum* crepitaculis ſit aliquis labor; ſed potius manifeſto pateat, quod adſertio illa, quaſi ſenſus *ſimplici paſſione* in animam redundent, contra *Phyſiologicam* potius *veritatem*, & conſiderationem corporis, quatenus *viuum* eſt, & vera Rationalis *animæ officina*, imo contra harum rerum *veritatem* impingat: ſcire omnino conuenit, quod hæc adſertio, quaſi ſenſatio *ex parte animæ* fiat *pure paſſiue* pepererit monſtra illa phantaſmatum circa œconomiam animalem, *primo*, quod totum negotium *ſenſationis*, fiat ſine vllo *animæ* actiuo concurſu, *automatice*, vt loquuntur. *Secundo* (in qua re inprimis recentiſſimi quidam ludunt,) quod *repræſentatio* ſenſualis fiat *impreſſione* ſimpliciter *corporea;* adeo, vt inde fingant, quaſi reapſe *icunculæ* tales, quales per *motus ſpecierum* viſibilium formentur, in mollem ſubſtantiam *cerebri* inſcribantur, & in illa etiam poſthac *ſtabiles* perſiſtant: digna talibus cerebris philoſophia, quando applicatio facienda eſt ad ſpecies pleraſque *tranſitorias* & *euanidas*, vt *ſonorum*, *colorum* qua talium, *ſaporumque* atque *odorum* omnium &c. *Tertio*, quod negotium ſenſationis, vtpote ſimplici tali *automatica* ſtructuræ corporis *neceſſitate* fiens, nullum directum habeat *finem;* ſed ſimpliciter ab anima ſaltim ita *arripiatur*, & in ſuas vtilitates conuertatur: *Quarto* denique, quod ita anima etiam ſuis *intentionibus* atque *reſpectibus*, in adminiſtrationes ſenſationum *directe* nihil iuris habeat.

Contra quos certe reſpectus, & hoc ſenſu deſcriptam *paſſionem* animæ circa ſenſationes, ſuffecerit illam ſimilitudinem allegaſſe, quod in negotio ſenſationum anima vtique tantundem *patiatur*, quam *auceps*, quando in tendiculas eius, aut virgulta viſco oblita, aues impetum faciunt, quas ille deinde capere & in vſus ſuos conuertere neceſſe habeat, *niſi quidem ne vult.*

Sed

Sed certe etiam ex hac, quantumcunque ridicula reputari poſſet, *ſimilitudine*, facile tamen fuerit aſſequi, quomodo etiam re vera fieri poſſit, vt ſecundum *ſpecies* rerum in ſenſus incurrentium anima ſæpe & multum aliquid *patiatur*; quando nempe ipſi euenit, quod *Horatius* ait: *Amphora cœpit inſtitui, currente rota, cur vrceus exit?* nempe, cum vtique ad ſentiendum *in genere*, hic re vera proprio atque proximo ſignificatu, *intentos habet neruos*, dum hoc *agit*, neceſſario vtique *pati* debet, vt quidlibet *in ſpecie*, & quaſi *promiſcue* deinde *teneatur ſentire*; manente tamen ipſi interim omni modo libera *electione*, quid ex illis proprie ad ſuos *fines*, ſiue *vitales*, ſiue *rationales* eligere atque *aſſumere* velit.

Vt itaque breui conſpectu negotium vniuerſum ſenſationis ante oculos veluti ſiſtamus, ſciendum eſt.

I. Quia corpus inter varias res alias verſari debet, quæ ipſum variis modis labefactare, imo deſtruere, valerent, niſi mature ab illis eximeretur, atque hanc earum efficaciam ita euitaret; neceſſe vtique eſt, vt hoc ita fiat, vt inquam præſenti actiuitati illarum rerum omni modo *ſubtrahatur*.

II. Cum vero præterea, illa conſtitutio corporis, quæ hiſce methodis ita *ſaluari* debeat, non ſolum *vitæ*, ſed omnino etiam ipſi *rationi*, famuletur; nempe *executioni voluntatis* per *motus* voluntarios: imo etiam inſuper *ſenſus*, magis immediate quoque, ipſi *intellectui* obiecta quaſi ſimpliciter ſubminiſtrare debeant: intereſt propterea ipſius etiam vtique *animæ rationalis*, vt organa *ſenſoria* atque *motoria ſarta tectaque* conſeruentur, & ab omnibus iniuriis atque corruptelis *præſeruentur*.

III. Hoc non poteſt fieri, niſi talium rerum, quæ ita nocere poſſint corpori, & *præſentia* in genere, & *conditio* in ſpecie, *agnoſcatur*; & agnitis his, etiam *ſubtractio* corporis ab illis, aut *remotio* illorum a corpore, motibus voluntariis abſoluatur.

IV. *Agnitio* illa non poteſt fieri, niſi famulitio ipſius *ſenſus*; mediante quo videlicet *præſentia* illarum rerum percipiatur, id eſt *diiudicetur*, & *intelligatur* : *Remotio* non poteſt fieri, niſi *motu locali*, ſed omnino *voluntario* : & quidem *voluntate intellectum* non ſolum *ſimpliciter*, ſed etiam *proportionate*, ſequente.

V. Huic itaque ſcopo perpetratur ante omnia ſubtiliſſimus quidam *actus motorius* in tenerrimis *neruulis*, mediante quo hi quadantenus *tenſi* ſeu *ſubrigidi* ſeruantur : imo etiam, quantum poſitus corporis noſtri ad ipſa obiecta ſenſilia poſtulare videtur, *inclinantur* atque *diriguntur* eo etiam integra *organa* ſenſoria illa ſui parte, qua vere *captare*, nempe non ſolum *colligere*, & vnita vi quaſi *cogere*, ſed etiam vel plane *aucta* per artificium agilitate, quæ illis ſolum *ſimplicior* ineſt, perceptioni offerre atque ſiſtere poſſint. Vnde etiam *obuertitur* corpus vel tota ea parte, in qua ſedent organa illa, verſus illum *locum*, vbi hærent, aut vnde quaſi ingruunt obiecta illa ſenſibilia.

VI. Ita demum & non aliter conſtitutis & inſtructis, *tentis* atque *intentis* organis, tandem occurrens, in ſubtili pariter *motu* conſtituta *ſpecies ſenſibilis*, miſcendo veluti ſuum motum cum illo, qui in *neruis ſenſoriis* celebratur, præſtat ita illud, quod ſaniore acceptione intelligi poteſt ſub antiquo vocabulo *ſenſus communis*.

VII. Tunc autem demum vtique ſuccedit *actus animæ* vere *diſcretorius*, quo illa inter immanem numerum obiectorum, etiam vnius de reliquo ſenſus, *diſtinctiones* inſtituit, partim *nominatas*, partim etiam nullo peculiari *nomine* ſatis exprimendas, interim tamen in rei veritate omnino fundata & vere exiſtente *differentia* : v. gr. diuerſis *gradibus*, imo re vera *ſpeciebus* quoque, vnius eiuſdemque generis *colorum*, v. gr. *purpurei*, qualis in diuerſis floribus manifeſto *diſcernendus*, vt vt nulla vocis expreſſione ſatis *diſtinguendus*, paſſim occurrit : ſicut etiam de *ſaporibus* & *odoribus* hoc notiſſimum eſt.

VIII.

VIII. E quibus tamen vniuerſis rebus, animi quem aduertant compotibus, non poteſt non diluceſcere, quod *actus* ſenſationis vere & ſimpliciter ſit *tranſitorium* quiddam, quod non ſolum in *inſtanti* fiat, ſed etiam iterum eo ipſo *inſtanti*, illud inquam *numero quodlibet punctum* temporis & actus ſenſationis etiam iterum *tranſeat*; minime vero vllam *ſtabilem* impreſſionem in vlla *corporis* parte aut loco relinquere poſſit, quod alias illi fingunt, qui de *actu memoriæ* re vera iocularem conceptum effingere cordi habent.

Supereſt, vt pauca ſolum verba adhuc adiiciamus de illo *iudicii* ſenſualis negotio, quod ſenſationem fere perpetuo preſſo pede inſequens, fundamentum conſtituit illorum *motuum voluntariorum*, quos ſenſuum gratia ſuſcipere ſolemus.

Sunt autem reſpectus ita appellatarum rerum, ſeu *æſtimationum* potius, IVCVNDI & ADVERSI.

Harum certe rerum, quantumlibet illæ manifeſto ſint *actus electionis* non ſolum, ſed vere & ſimpliciter *voluntatis*; nemo tamen homo vllum vſquam *intellectum* declarare, de illis *ratiocinari*, aut *diſtincte cogitare*, aut *conceptum* ſuum exprimere poteſt.

Fatua in hoc genere eſt excuſatio antiquorum, dum *appetitum ſenſitiuum* & *inſtinctum naturalem* prætendendo; & negando, quod in his rebus aliquid *voluntati* competat, eo ipſo efficere volunt, vt ipſis concedatur, quod de hiſce rebus non poſſit *ratio* dari, quia in illis *ratiocinatio* nullas habeat partes.

At vero, quantumlibet haut iniuria *fatuas* appellem haſce horum nænias, aureæ profecto, vt vulgo loquuntur, illæ adhuc ſunt, præ iſtis recentiſſimæ philoſophiæ deliramentis, quæ narrant, quod *impetus motuũ illorum*, quos obiecta ſenſibilia *incutiant organis ſenſoriis*, ſit eius incoercibilis impetus atq; energiæ, vt non ſolum *neruos* ſenſorios percellat, & in his *ſpiritus* illos obnoxios exagitando, eo ipſo *actum ſenſationis* ludat, & exerceat: ſed etiam, ſiue hos eoſdem, ſiue iterum alios, *ſpiritus*, mox

in muſculos, præſertim *proportionatos*, mirabili ordine & intentione *ad potiendi finem*, ita obnoxioſe adigat, vt eo ipſo omnes *ſummi medii* & *infimi* motus, *numero*, *ordine*, atque *gradu*, abſoluantur, qui ills *appetituum* dictorum (ſecundum hos, *fictorum*) ſpeciebus, omnibus modis atque methodis quadrant.

Vt ſpecimen demus huiuſmodi Philoſophiæ. Quando occluſo per noctem, aut in multum diem columbario, tandem reſeratur exitus, ibi columbas, quæ volatu in campos alimentum ſuum conquirere natæ aut doctæ ſunt, vulgo Feld-Tauben / e particulis, quæ e diſſitis agris ab ibi forte iacentibus granulis varii generis leguminum atque ſeminum emanantes, aërem perpetuo replere credendæ ſunt, aliquæ, incertum an per olfactus, an vero guſtus organa, in columbam irruentes, commouent huius ſpiritus, vt illi omnes partes volatui præſtando idoneas eo impetu exagitent, vt ita inde ſequatur effectus ipſe, quem volatum appellamus. Hoc motu eo vsque continuato, vbi ſunt aliqui tales campi ſeu arua frugifera, ibi ad ſe fortius adigendo, tandem eo vſque impellant reliqua conuenientia organa, emanantibus ſuis particulis ipſa illa grana, donec ab illis deuorentur.

Quamuis autem hic excipi poſſet, quod cum huius generis columbæ in villis præcipue degere ſoleant, in quibus & horrea per autumnum nondum trituratis, & granaria etiam liberis huiuſmodi granis, maxima ſubinde quantitate plena, vel defixas ibi tenere deberent columbas: & inſuper reditus columbarum in domicilium ſuum negotium merito cenſeatur in hac philoſophia impeditiſſimum &c. tamen huiuſmodi difficultates in theſi ſaltem ſilentio inuoluendæ ſunt: in antitheſi vero pro cauillationibus, & res ſerias deridendi libidine, arguendæ ſunt. Quibus rebus conceſſis, omnia reliqua in plano poſita erunt.

Illis, quibus huius tonſtrinæ varia noua conquirere non arridet, illud forte ſuccurrerit, quod magis legitimæ atque ſimplices

plices, neque nuda aliqua *adſuetudine æſtimatoria* introductæ, *iucundi* aut *aduerſi* æſtimationes, atque his ſuperſtructi *appetitus*, quam communiſſime occupentur circa res, quæ vel *nutriendo*, & commode *alendo* noſtro corpori eximie conferant; vel ad *ſpeciei* etiam *propagationem* reſpiciant, idoneæ ſint atque contribuant. *Iniucundum* autem atque *moleſtum* inuenient multum paſſim, quod prompta quadam atque proxima efficacia *deſtructioni* corporis noſtri aptum atque paratum exiſtat.

De reliquo vero circa *intellectum* verum atque realem, ſed minime interim *ratiocinalem*, aut *cogitabundum*, circa veram *diiudicationem* obiectorum ſenſibilium in genere, & *diſcretionem iucundi* & *iniucundi* circa ipſas, obiter quidem recordabitur appellationis antiquæ *Inſtinctus naturalis*: Recentiſſimæ vero traditionis, ſub ſpecioſiſſimo prætextu non modo vaniſſimæ, ſed paſſim etiam falſiſſimæ, quod negotium *ſenſationis*, & motuum ſeu *appetituum* ſenſitiuorum, imo his denique ſeruientium *motuum localium* voluntariorum, quantum ad *efficientiam*, abſolute & immediate dependeat a *Voluntate diuina*; aut *niſibus*, ab *eadem*, in prima creatione, cuilibet materiæ impreſſis, & iugi quaſi continuato fluxu per quælibet indiuidua procedentibus.

Vt vero etiam de ipſa re, *intellectu* inquam illo vere omnino *rationali*, non autem *ratiocinali* & per collectiones *cogitabundo*, aliqua moneamus; conſiderandum omnino venit, quod *diſcretio* obiectorum per ſenſus, ſeu vera *diſtincta perceptio* ſingularum atque *ſingularium* rerum, omnino *rationalis* & *intellectualis* exiſtat, licet non *a poſteriori intelligibilis*, *ratiocinabilis*, & *cogitatione* ſecundum omnes circumſtantias comprehendenda.

Sicut enim per ſe & abſolute perplexa eſt illa aſſertio atque locutio, quaſi perceptio ſit nuda *realis impreſſio ideæ* ab ipſa re externa ſeu obiecto ſenſibili efformatæ, & per organa in cerebrum *tranſmiſſa*; ita refellit etiam omnem dubitationem,

quod

quod *intellectus*, & rationalis animæ actiones in hiſce rebus vere concurrant, & ſummum colophonem negotio imponant, notiſſima illa circumſtantia, quod in varii generis etiam ſubtilibus, & quaſi in totum *tranſitoriis* ſenſationibus, v g. *odorum* atque *ſaporum*, quin etiam exactiore iudicio de *mixtura colorum* formando, ſubinde *penſitatio* quædam, & vera *reminiſcentia* in vſum trahatur: vnde vel repetita applicatio organiſmi ſenſorii in ſubſidium vocatur; vt repetitis *deguſtationibus*, repetitis intentioribus *inſpectionibus*, repetitis *olfactus* explorationibus, & vbilibet *penſitabunda* mentis atque animi applicatione, vera vltima *perceptio*, ſeu *ſpecifica diſcretio* hac ratione pertentetur. Ita enim v. gr. deguſtando, ſæpe dubium nudum tantum primo oritur, quod talem materiam etiam iam alias *guſtauerimus*; aut etiam circa res notiores in *mixtis ſaporibus* dubia illa quæſtio: Wornach ſchmecket doch nur dieſes ꝛc. es iſt mir bekandt / ich kan nur nicht darauf kommen ꝛc. vnde *repetita* deguſtatione, & intenta quadam, licet varie *mediata* & implicita *recordatione*, tandem adhuc inuenitur concluſio, atque verum decretum: imo etiam in re adhuc conſtanter *dubia*, neque vllo *proprio* auſu expedienda, ſi *ab alio* ſuggeratur vera *determinatio*, facile & promptiſſime paſſim, interdum tamen etiam cum denuo repetito examine tam *organico*, quam *penſitabundo*, tandem aſſenſus decernitur.

Conſideranda vero omni modo eſt illa veri atque realis *iudicii rationalis* energia, qua in multis ſpeciebus ſenſibilibus vera *diiudicatio*, & nominis vſque *aſſignatio*, omnino abſoluitur, abſque vlla vulgo dicta *cogitatione*, ſeu *diſtinctis* circumſtantiis innitente conſideratione.

Ita enim quando odor *violæ*, *roſæ*, *lilii conuallium* occurrit, etiam ſine adhuc comparente reliquo corporeo *viſibili* ſubiecto ipſius *floris*; prompta illa agnitio ſpecialiſſima rei eius, vt in ſe reuera eſt, inuoluit vtique non ſolum *priuatiuam* aliquam *ſeiunctionem* huius præſentis odoris ab aliis, quod non ſit *lauendulæ*,

dulæ, *ſaluiæ*, *roriſmarini &c.* odor; ſed etiam complectitur vtique omnino *poſitiuum* plane quiddam, nempe illius veræ atque certæ rei aſſignationem, quæ vere & realiter huic odori velut hoſpitium præbet.

Vbi videlicet, licet explicatio *conceptus*, & quicquid in illo etiam nobis ipſis præfigurare adhuc valemus, aliud quiddam quam hoc ipſum, de quo proprie decretum noſtrum valet, exiſtat; dum nempe non illud *quod eſt*, *& vti eſt*, ſed tantum *in quo eſt*, *ſeu vbi eſt*, exprimimus, dum odorem *vt roſæ*, *vt violæ*, vel dicimus, vel ducimus: tamen manifeſtum eſt conſiderandi compoti, quod nullo modo ita adſignare poſſemus illud *in quo* eſſe ſoleat talis ſiue odor, ſiue ſapor, niſi prius *ipſum in ſe* certo diſtinctum, & illam diſtinctionem apud nos *certo conſtitutam* haberemus. Vnde vtique fit in hiſce rebus abſolute vera actualis *diiudicatio*, quantumlibet nulla concurrat, aut concurrere poſſit *præfiguratio*, aut e pluribus circumſtantiis ordinata atque prolixa *collectio*, & operoſa denique concluſio.

Eſt autem reuera in hac re, adhuc longe abſtruſioris etiam conſiderationis fundamentum de vero illo *reali*, *prompto* atque *firmo*, *intelligendi* & *volendi* habitu in anima humana citra *cogitandi* atque craſſius *comparandi* ſubſidium: vbi inprimis animaduerſione digna eſt, exquiſita *veritas* in his rebus, eiuſque ita expeditisſima, & velut in inſtanti facta *diſcretio*: quaſi illa vmbram nobis, ſeu potius leuisſimum radium effulgentem ſubindicaret, *intellectus* illius, atque inſtantaneæ profundioris agnitionis, quæ a primordialibus traditionibus ad nos vſque continuata videtur, de *protoplaſtorum* in hoc genere energia ante lapſum, ex illis ſcripturæ verbis, quod Adamus creaturis impoſuerit nomina ſecundum proprietates illarum.

Imo vero videtur huius negotii etiam adhuc maius veſtigium comparere in ipſa etiam *voluntatis* ſenſualis tanta pasſim promptitudine ad asſignandam atque tribuendam iam *iucun-*

ditatem, iam *aduerſitatem*, iam *otioſam* & *indifferentem* veluti *fatuitatem*, ſeu *inutilitatem.*

Quo quidem loco etiam ſuccurrit conſideratio illius declarationis ſenſualis, qua pleraque omnia ſenſibilia *primis intuitibus* notare conſueuimus; dum videlicet illis, primo actu & intuitu, & ſimpliciore adhuc totius noſtræ intentionis rationalis habitu, in ætate teneriore (quin apud omnes homines a πολυπϱαγμοσυνῃ alieniores) præcipuus fere, & propterea *primus* etiam omnino, quin ſubinde *ſolus*, eſt hic reſpectus, & exprimitur etiam ita familiariter primo atque ſimplicisſime omnium, vt rebus talibus tanquam immediate asſignetur nomen quoddam, quo *habitus* illarum *ad noſtrum corpus*, aut noſtram *voluntatem* exprimatur. Minime vero habitus earundem *abſolutus*, neque earundem inter ſe ſimpliciter *reſpectiuus*, niſi hic etiam iterum familiarisſime in ordine ad *noſtrum corpus*, aut æſtimationem *voluntatis.*

Vnde fere nihil aliud ibi audire contingit, niſi vel appellationes *acris*, *acidi*, *morſicantis*, *vrentis*, *vellicantis*, *rodentis*, *penetrantis* &c. vel *grati*, *pulchri*, *amœni*, aut *aduerſi*, *fœdi*, *ingrati*: aut denique *fatui*, *inſipidi*, *inutilis*, *indifferentis*, *inanis* &c.

E quo vel ipſo etiam, ſatis diluceſcere poſſe arbitror, quod *prima* & *immediata* ſibi relictæ ſenſationis noſtræ tota *intentio*, proprie atque directe feratur ad vſum illum, vt mediantibus ſenſibus *habitus rerum erga noſtrum corpus*, non magis primo, quam vere primario, examini ita ſubiiciatur.

De reliquo vero adeo notus vtique eſt vſus ſenſationis pro *ratiocinationis* exercitio, circa res *vere* occurrentes, & illarum per indiuidua exquiſitas circumſtantias, vt omnino vix vſquam opus eſſe videatur prolixiore eius rei deductione, inprimis cum iam ſuperius de his rebus pleraque tetigerimus.

Suffecerit hoc loco rem breuiter complecti, aſſerendo, quod *anima rationalis* circa negotium *cogitationum*, imo cuiuslibet

libet actus aut gradus *intellectus* & *voluntatis*, quicquid nobis de his rebus vnquam cognitum eſt, nihil vſquam poſſet, niſi *miniſterio ſenſuum* habitum ſibi acquireret, ſeu diſpoſitionem ſuam in habitum deduceret: Quin etiam poſtea nunquam quidquam poſſit de rebns *vt præſentibus*, *quando*, & *quomodo*, *quæ* & *quot*, *ita* vel *aliter* conſtitutæ ſint, niſi ſolo ſenſationis medio præſtare aut efficere.

Vnde, quicquid in ſuis negotiis velit ſuſcipere, agere, atque præſtare, oportet abſolute vt *ſenſus* tanquam *inſtrumenta* ſua *aſſumat*, *actuet*, *regat*, atque *dirigat*; *tempore*, *loco*, *modo* atq; *modulo*, vti *propoſito* ſuo quadrat: inprimis autē prout partim voluntati ſuæ partim *poteſtati atq; energiæ*, quadrat. Vnde nempe præcipuam conſiderationem meretur energia illa vtiq; animæ ſenſui *indulgendi* aut illum etiam *ſubterfugiendi* atque *negligendi*, niſi peculiariter vrgens aliqua circumſtantia, ipſam *vigilem* atque ſenſationibus omni modo *intentam* reddat, quod non ſolum de moralibus atque *ſpeculatiuis*, ſed etiam *corporalibus vitalibus* periculis atque damnis, bene notandum eſt.

Sicut enim in obiectis *moralis æſtimationis*, quando vel *deſiderium*, vel *metum* inſignem ſibi concepit anima, *vigilem* illam adeoque variis etiam incommodis quarumlibet ſenſationum expoſitam videmus:

Niſi quidem ſpecialisſimæ intentionis viuacisſima atque conſtantisſima tenacitate vni rei intenta, aliis tantiſper ſeſe ſubducat: cuius rei exempla inprimis occurrunt in variis *deliris* animi a vario ſenſu alienationibus:

Ita eidem vtique fundamento innititur illa *vigilantia*, ſeu ſenſibus inuigilandi intenta cura, qua in *vitalibus* etiam corporis præſentioribus periclitationibus, ad maiorem, imo *anxiam*, ſolicitudinem excitata *anima*, etiam *vigilibus* excubiis, quicquid fortasſis adhuc vltra ingruere poſſet, mature obſeruare atque deprehendere intendit.

Vnde notiſſimum eſt, quod in huiuſmodi conſtitutione v. gr. in *acutis febribus*, iuxta cum *vigiliis*, vniuerſa reliqua *ſenſibilitas* corporis ſit tanta, vt omnes *fulgores* magis offendant, omnes *ſonitus* fortius percellant, omnes *calores* fortius adficiant, *ſaporeſque* & *odores* grauius & altius penetrent: imo, qualemcunqe forte tentatam *quietem*, id eſt, *actus ſentiendi omiſſionem*, quælibet etiam *leuiſſimæ* obiectorum ſenſibilium *incitationes* interpellent, & ad *vigilias* ideſt, repetitam continuationem *actiuitatis* ſentiendi, reducant.

Quo nempe loco iterum merito taxanda venit in contrarium re vera deficiens illa vulgaris loquendi formula, quaſi hæc talia fierent per *debilitatem*, cuiuſcunque tandem *rei* aut *principii*, eo tempore vigentem. Cum, niſi quidem omnia in contrarium conuertere ſedeat animo, in ipſos vtique ſenſus omnino incurrat, quod vti *vigilantia* ipſa *actiuitatem* vtique ſentiendi quam manifeſtiſſime exhibet; ita promptitudo illa ad eam ſuſcipiendam atque agitandam, abſurde certe deduceretur a *defectu actiuitatis*, qualis ſub vocabulo *debilitatis* vulgo ſupponi omnino conſueuit.

Quemadmodum autem hæc omnia paſſim demonſtrant, non ſolum *actiuitatem* ad negotium ſenſationis directe concurrentem, ſed etiam *animæ* omnino *rationalis* directum intereſſe in toto hoc negotio: ita illuſtrat hoc idem & reliquum penitius negotium *ſubtiliſſimæ ſenſationis*, adhuc peculiare illud phænomenon, quod non ſimpliciter *mirabili* quadam & velut *inaudita*, ſed omnino *frequentisſima* plane, adeoque, etiam *facillima* geneſi, in hac materia occurrens, ſatis eo ipſo innuit, quod nulli alteri *nouo* & *ſpecifico* fundamento innitatur ſed ſimpliciter ordinaria ſenſationis *œconomia* nitatur; *acuato* ſolum & magis *intento*, aut *intenſo* illo maxime actu, qui & *discretionem*, ſeu perceptionem *vt ſpecificam*, & *æſtimationem* ipſam, vt *iucundi* aut *aduerſi*, adminiſtrat, aut abſoluit.

Lo-

Loquor de illo phænomeno, quando homo aliquis, ab anxia formidine matris ſub eius geſtatione, *ſenſum* illum contrahit, vt ſimulatque in conclaue aliquod pedem inferat, anguſtius inprimis, aut alias loco propius admoueatur, in quo *felis* lateat, corripiatur inde *trepidis commotionibus*, tum *animi*, tum *corporis*, ad *lipothymias* vſque: & hæc *perceptio* eo vſque viuida ſit atque penetrans, vt etiamſi ipſo dormiente felis in conclaue obrepat, vehementibus animi angoribus mox percellatur.

Meretur profecto hoc *ſpecimen* totius negotii ſenſationis in vno complexu ſumtæ, curatiorem contemplationem; quantumlibet omnino *ſimplicem*, & prout *ordo* atque *ſucceſſus* actuum ſubordinatorum, in ſe & immediate procedit.

Certum itaque ante omnia, & nemine forte contradicente ratum hic eſt, quod *agnitio* illa *præſentiæ* talis ſubiecti, *felis* v. gr. ſit a *ſenſu*.

Quamlibet autem vlla craſſa ratione non diluceſcat, a *quonam* ſenſu hoc pendeat? veriſimile tamen haberi non refragabor, quod *tactus* alicui energiæ debeatur.

Interim, cum neque hic, nec alias vllus ſit habitus *tactus* ad dignoſcendum v. gr. *felem*, imo quidlibet aliud, ſiue *actuali contactu*, & *in diſtans* ſolum, vti hic omnino fit; Emergit vtique hinc manifeſtior illa obſeruatio, quod *ſenſus tactus* etiam a *ſubtiliſſimis halituoſis* emanationibus, a *vulgari* eius *gradu* alienis, ita poſſit affici, vt *perceptio* inde conſequatur.

Deinde & *ſecundo*, facile apparet, quod ille ſenſationis *organiſmus*, mediante quo hæc *perceptio* obtingit, etiam ipſi *percipienti ignotus* ſit: quandoquidem ille minime ediſſerere valet, quo *loco*, qua *parte*, quo *more* perceptionem illam incurrat? vnde certe iterum patet, niſi quidem hanc ſenſationem, præter *quinque* notas, *ſextam* ſpecificam conſtituere volumus, quod omnino et-

iam *organicus actus ſenſationis*, etiam nobis *non cogitantibus* ſeu actum illum ipſum animaduertentibus, fieri poſſit.

Neque vero *perceptio* ſolum hic ſubeſt, ſed etiam *tertio*, *appetitus* conſecutio; nempe *iudicatio*, quamlibet erronea, non ſolum vt *aduerſi*, ſed omnino ita grauiter *formidandi*, vt propterea varii, maxime *trepidi & anxii motus*, in ipſa maxime *Vitali* œconomia, ſuſcipiantur: iidem videlicet qui alias etiam oriuntur, quando aliquid *ſenſibus* diſtinctius perceptum, & grauiſſimæ efficaciæ *notum* aut *ſuſpectum*, ita *fugiendum* iudicatur, imo ad actum illum, omnes animi corporiſque vires iam deſtinantur, & veluti inſtruuntur.

Maximum autem omnium quod hic conſiderandum occurrit, eſt ſine dubio illud, quod tota hæc adeo inuſitata, ſed tamen exquiſitiſſima ſentiendi *actiuitas*, ſimpliciter ortum traxerit ab illa animæ *raticionantis* intentione, etiam vſque quaque adeoque ſimpliciſſime, vti loquuntur ſcholaſtici, *Ente rationis ratiocinantis*.

E qua nempe conſideratione hic totius huius rei ordo eluceſcit. I. *Anima cogitans atque volens*, (ſeu *æſtimans* appetendum aut fugiendum,) perpetuo *metu* & auerſione a fele, firmiter imbuta eſt;

II. Huic præfigurationi *ſemper intenta*, exquiſitiſſime etiam *invigilat* mediis ad *percipiendum*, adeoque *effugiendum*, hoc ita formidabile obiectum.

III. Vnde etiam *contactus*, quales alioquin nequaquam recipit, nunc, ſub tali inquam *intentiſſima æſtimatione*, *iudicat* omnino.

An non autem etiam, quod *quarto* loco numerare poſſemus, ipſa *organa* illa ſenſoria, per quæ hæc *perceptio* animæ huic offertur, ab hac ita a priori affecta, etiam perpetuo *maiore actiuitate* tonicæ illius *actuationis* ſenſoriæ afficiantur, in medio relinquimus; affirmatiuam tamen ſententiam vtique probabiliorem reputantes.

Illæ

Illæ enim re vera in ſolidum ineptæ ſunt fictiones, quan-lo ſpecialiſſimæ *conformationi* membrorum ſeu *organorum* in huiuſmodi ſubiectis, hoc imputatur. Cum enim hoc, diſer-te eloquendo, illud inferat: *animam* incondita *æſtimatione* im-pendentis a fele ingentis periculi aberrantem, imprimere cor-pori infantis eiuſmodi *ſtructuram* quæ deinde cauſa euadat, conflictus alicuius, ſeu colliſionis fortioris, cum ipſis plane *ha-litibus* a fele exhalantibus: Ibi quilibet certe facile comprehen-dit, quot & quantis paralogiſmis hæc præfiguratio expoſita ſit, vt adeo re vera vllius probabilitatis conceptum nuſquam ad-mittat.

Quanta enim differentia intercedat inter *craſſam ideam* rei alicuius *viſibilis*; & quaſcunque, in hoc certe negotio perpe-tuo & abſolute in conceptum diſtinctum minime veni-entes, *exhalationes*: earumque qualemcunque efficaci-am, tum ad *metum* illum matri conciliandum, tum ad eundem in infantem deriuandum: in aprico vtique poſi-tum eſt.

Cum enim *mater*, non ſolum *exhalationes* a fele minime reformidet; ſed omnino nihil in toto felis *corpore* vere exi-ſtens: ſed vnice *actiones contingentes*, & nuda *fictione* ſuæ men-tis formatas (quaſi nempe felis nouies de nocte ſurgat ad occi-dendos dormientes homines; & talis forte in conclaui præſto ſit; & forte iam in procinctu ſit, vt inuadat, vt mordeat, vt iugulum diſcindat, quid vero ſi dormientem inuaderet? &c.) quæ hinc connexio deduci poſſet ad imprimendum *corporeis partibus* peculiarem habitum ad *exhalationes* a fele? *Habitum*, inquam, itidem *corporeum*.

Sicut autem ex hoc ipſo phænomeno & exemplo, altior adhuc quædam conſideratio omnino reſultat, de *energia ſenſa-tionis* celebrandæ, ſeu *perceptionis* ſenſoriæ, & *motus*, etiam in *Oeconomia vitali*, proportionate ſecundum eam dirigendi: ita cohortamur vtique hoc ipſum exemplum non ſolum memori

men-

mente tenere; ſed illud etiam pro vero documento intueri, ſenſationum huius eiuſdem generis *plurium*, quæ nullo craſſiore *conſciæ mentis* concurſu, tamen & *vere fiunt*, & *actiones* illis, ſecundum *æſtimationem* energiæ ad *nocendum* habilis, proportionate opponuntur: tam in *vitali* œconomia, *locali* humorum, *tonico* partium, & *directorio* excretionum, *motu*; quam in actu *rationali*, *ſollicitudine*, *anxietate*, *diffidentia* & *mortis metu*, & perpetua proportionata *vigilantia*.

Iterum iterumque commendamus hanc rem, vtpote huic ſpecimini talis *ſenſationis*, *perceptionis* & *æſtimationis*, abſolute vtique geminam, de qua adhuc ſemel illud maxime notandum commendamus, quod vtique, quam abſtruſum de reliquo videri poſſit negotium, tamen vndiquaque nitatur *veritate*, *verus* inquam fiat *ſenſus*; rei ſimpliciter *vt præſentis veræ*: *motus* mox ſubiungantur *veri*: & *æſtimationi* (quantumlibet hic etiam ſolum *fictitiæ*) huius rei, vere proportionati; & quidem inprimis non tam *rei illi* ipſi, aut vlli alteri negotio *præſenti*: ſed *futuris* demum, non *veris* etiam, ſed ſola *fictione* figuratis, damnis, vt *fini*, quadrantes.

Dixerim certe, quod hæc ipſa conſideratio negotii *ſenſationis*, *vna* propemodum ſit, aut ad minimum *princeps* & præcipua, quæ vſum habeat directum ad *Medicas* conſiderationes.

Dum videlicet *Pathologiæ* ita ſuppeditat fundamentum *ætiologiæ* variorum *Motuum*, tam ſimpliciter *vitalium*, quam etiam *mixtorum*, ex his, & voluntariis *rationalibus*: nempe *trepidorum*, magis quam ad ſimplicem proportionem *phyſicam*, *ante damnum* iam in effectum deductum, ſed *impendenti* demum deſtinatorum atque quadrantium: interim *ſumma* totius rei vtique, in genere, & inprimis quantum ad *τὸ corporale*, minime *fictitia*, ſed omnino *vera*, vere *præſente*: *motus* non ſolum generaliſſime, ſed etiam *tales* in ſpecie (licet non ſemper eo *gradu*, *impetu*, *ordine*, *ambitu*, in quibus interdum aliquid erratur)

ratur) omnino promerente: ſiue vti vulgo loquimur *poſtulante*: nempe in ordine ad illum *finem*, ſi corpus ab harum rerum noxia potentia *liberari* debeat.

Alium autem vſum poſitiuum nullum vtique habet totum negotium ſenſuum in Medicina: ſiquidem neque *texturam* organicam, quatenus obiectis *receptandis* inſeruit, vllo modo in ſua poteſtate habet Medicus: nec etiam influxu in magis directum, quæcunque tandem ſupponatur, *cauſæ agentis* in & per neruos. Vnde ipſi certe tota huius loci ſcientia inutilis & otioſa euadit.

De *ſenſibus* INTERNIS vulgo dictis, tanquam nudis actionibus *Animæ*, cum illæ in *Medici* poteſtate minimum omnium poſitæ exiſtant, hoc loco vllam prolixitatem ſubire tanto minus placet, cum totum illud negotium, per reſpectus veluti ſimpliciter abſtractos, inter turbam Philoſophorum in innumeras tricas coniectum, non poſſit niſi maiore labore expediri, quam operæ ſit pretium: poſtquam vtique in ipſo fine laboris nullus vere ſolidus conceptus de vniuerſis hiſce rebus nobis obtingere poſſit.

SECTIO VI.
De
MOTV LOCALI.

MOTVS LOCALIS vulgo non iniuria VOLVNTARIVS dicitur; ſequitur enim omnino *iudicium & æſtimationem* de rebus ſenſu perceptis; in ordine *appetendi*, aut *auerſandi* earum cum corpore contactum.

Et hoc tam *ordine*, *primo*, quam *dignitate*, aut certe *neceſſitate*, *primario*.

Sicut enim nihil incurrit in ſenſum, quin ſtatim ſecundum hoſce reſpectus, vel *vt gratum* ac *vtile*, vel *ingratum atque noxium* vel *iners ac inutile* reputetur:

Ita *vtile* corpori comparare & *admouere*; *noxium* a corpore diſtinere & *remouere*: ad *inutilia* non moueri, ſed potius *quieſcere*, (vt ſupra de propenſione in *ſomnum* notauimus) propemodum inſeparabilis eſt conſequentiæ, a ſenſu recte percepto.

Habet autem etiam *Motus localis*, *deſtinationem* ſuam & vſum vtique admodum efficacem ad ſimplices *voluntarias* intentiones atque directiones *Animæ rationalis*, ſimpliciter & magis directe aliquid circa res *corporeas* patrare, & effectum aliquem *in corpora* edere *volentis*: imo *ſentire* geſtientis, v. gr. dum *oculi*, *aures*, *manus*, *circumferuntur*, ad videndum, audiendum, prehendendum &c.

Interim, vt ante dictum, *potior* tamen & *prior*, *neceſſitate* magis, quam arbitraria *intentione*, eſt ille *vſus* Motus, quo a *corpore*, quæ ipſi certius *nocere* poſſunt, *amouentur*: aut quæ *vtilia*, imo *neceſſaria* ſunt, *admouentur*.

Eſt autem de reliquo totum negotium motus *voluntarii* ante omnia ſuperſtructum motui TONICO.

Non ſolum eo reſpectu, quod ſine *Tonici* motus energia, ne quidem *viuæ*, id eſt, a corruptione liberæ, manere poſſent partes volutario motui ſeruientes: ſed etiam vere quaſi proſcenio quodam reliqui motus voluntarii, per *tenſionem* partium motoriarum iam ſatis *ſubrigidam*:

Cui, dum voluntatis directione, adhuc maior *intenſio* adiicitur, naſcitur inde *incrementum* illius *Rigoris* in iſtis partibus tantum vt etiam omni ſenſui, manifeſto pateat.

INSTRVMENTA motus voluntarii, ſunt partim *ordine prima*, quæ *Mouens* magis immediate reſpiciunt; partim *media*, quæ *motum* ipſum, quatenus ſenſibiliter fit, ſuſcipiunt: partim *vltima*,

tima, quorum ope motus ille rebus extraneis *mouendis* proxime applicatur, & illis tanquam *firmatur* atque *ſtabilitur*.

Primum ſunt *nerui*; *medium*, *muſculi*, *tunicæque* & *membranæ*: (imo ſit ita, iuxta micrologiam, *fibræ*:) *vltimum* ſunt *materialiter*, texturæ *rigidæ*, *oſſeæ*, *cartilagineæ*, *ligamentoſæ*, *tendinoſæ*: *formaliter*, *conformatio mechanico-organica*, ad erectum, curuum, vncinatum poſitum, habilis.

De prima illa organiſmi motus huius parte, ſpeciatim aliquid dicere, inanis conatus negotium ducimus; adeo, vt nec illud quidem prolixius agitare placeat, an & quatenus etiam ipſi *nerui* moueantur?

Quid, quod nec illi quidem quæſtioni tempus impendere placeat, quanam probabilitate nitatur illud argumentum: ſi *neruus* per ligaturã fortiter *ſtringitur*, perit eo ipſo *vis motrix*, per illum alias diſpenſari ſolita; Ergo per neruum aliquid *fluit*, aut per cauitates in illo ſupponendas *progreditur* ad muſculos, quod motuum præcipuum & velut vltimum impulſiuum exiſtat.

Neque vero maior euidentia vſquam patet, circa *Muſculorum* vſum ad ſuſcipiendum æque atque latius præſtandum *localem motum*. Certe enim omnes illi conatus, quos partim *Anatomici*, e craſſiore oculari inſpectione; partim *Mechanici*, e legibus *multiplicandæ vis* motricis, ingenio hic indulſerunt, ſicubi etiam *conceptui* vſquam ſatisfacerent, tamen in ſolidum vtique alienum eſſet ab omni tam *conſideratione*, quam *vtilitate* MEDICA.

Certe enim e tota *Motus localis* conſideratione ſimpliciori atque directa, ad *Medicum* vſum, nihil vnum, quod trahi poſſit, ſuccurrit, præter generaliſſimas forte *ætiologias* v. gr. *læſionum continuitatis* ſeu *ſolutæ vnitatis*, *diſlocationum*, *contorſionum*, commodioris *ſectionis* ſecundum *longitudinem* fibrarum, quam per *tranſuerſum*.

Interim, quam longe hæc adhuc abſint a *theoria* vniuerſi *motus localis*, & a ſcrupuloſis quibuslibet, vel ipſorum ſolum *craſſiorum* huiuſmodi *inſtrumentorum*, *ſecundum id*, *quo* motus *inſtrumenta* ſunt, reſpectibus, ante oculos vtique eſt.

Quid, quod neque placet circa *cauſam* motus localis *Efficientem* prolixitate vti; tanto minus, cum hic etiam infauſtæ illæ tricæ obſiſtant, quæ vndique bonis conatibus obicem ponunt: quæ motibus etiam localibus proprium *actiuitatis circulum* aſſignant, in quo illi fiant, & inprimis *ſenſum* directe ſequantur, etiam ſine vllo interuentu *deſtinationis ad finem*, ſeu reſpectus, *vt iucundi*, aut *aduerſi*:

Cui nempe phaſmati innititur totum illud phantaſma de *ſenſu & motu in brutis*, ſimpliciter & abſolute αὐτοματικῷ; *ſpiritibus* cuiuſcunque cenſus, ab *anima*, *poteſtate propria* diſtinctis: *niſibus* concreatis, a *voluntate diuina* in perpetuum *actuatis* &c.

Negligendo interim aut ad ſomnia verius quam vigilantis mentis expreſſiones detorto, facto illo, *motibus localibus ſecundum naturam* inſeparabili, nempe DIRECTIONE horum motuum, *per* & *ſecundum* VOLVNTATEM Animæ *ratiocinantis*:

Niſi quidem hic iterum nouas viſiones formare placeat; quæ tamen interim vniuerſis in hac re dubiis, vtique ſimul & ſemel requiem canere poſſent: nempe cum *Helmontio* fingendo, quod *principium* æque atque actus *ratiocinandi* ſint toto quod aiunt cœlo diſtincta a MENTE.

(Vbi nempe vel neſciuit, vel diſſimulauit, ingens ſpeculator, ſed certe liberrimus, quod hac ratione huiuſmodi principium, in fundamento, nec a *ſpiritu animali*, imo *vitali* veterum, γνῶσι inſtructis, diuerſum ſit: nec inprimis ab *Archeo*, tam *Paracelſo*, quam ipſi *autori*, adeo famoſo, bono iure ſeorſim conſtituendum.)

Cæterum, vti recentiſſimorum *Vis* & *Niſus* materiæ *inſiti*, & *per* aut ad minimum *ſecundum* voluntatem Diuinam, omnia

omnia abſolute præſtantes, quæ in corpore fiunt, huic agenti *ratiocinanti Helmontii*, tam ſimiles ſunt, quam ouum ouo; ita ipſis relinquimus, quid in vniuerſis hiſce ſuis commentis quærere & inuenire velint aut poſſint.

Ego, qui illud, quod non ſolum *ratiocinatur*, ſed etiam, citra ratiocinationem, ſenſationis miniſterio, *organiſmo* inquam, a ſe *actuato & directo*, vera vere *intelligit*; & vtroque modo non ſolum *vult*, ſed etiam *voluntatem* illam ſuam in effectum deducit *motibus*: (*in genere*, iuxta ſuam *voluntatem*; *in ſpecie*, iuxta ſuum *conceptum*, ſiue verum, ſiue falſum, inſtituta atque adminiſtrata proportione) Hoc inquam principium, *Animam rationalem dico*, eique & *inſtruendi*, & *dirigendi* Motus locales poteſtatem tribuo.

Vbi iterum in ſuo *plus vltra* relinquo illos, qui abſtractorum conceptuum, quoſcunque inprimis non intelligunt, iurati hoſtes, tamen cum maxima contentione firmare laborant diuerſitatem inter *actum mouendi*, & *actum dirigendi* motus.

Merito autem dico *actum* mouendi. Nam cum non minima pars *directionis* motuum, verſetur circa *tempus* incipiendi, atque *deſinendi*; quæ tamen ſimpliciter ad *actum* ipſum, non minus reſpiciunt, quam *proportio gradus* aut *ſitus*: viderint quorum intereſt, quomodo diſtinctionem illam ſuam inter *actum* motus, & *directionem* motus in ordinem redigant.

Meretur autem hæc res tanto maiorem conſiderationem in exemplis illis ſimiliter ita non ſolum in dies, ſed profecto etiam in horas familiaribus, quando non tam *impetus*, ſed inprimis etiam *defectus* motuum, cito cooriuntur a ſimpliciſſimis *mentis* aberrantis *fictionibus*.

Vt quando a *terrore* vel *metu* ingens *impotentia* membra libere mouendi exoritur. Vbi certe talis, illibatis in ſolidum *organis*, & omni quocunque *reali* impedimento abſente; ſolo vero eiuſmodi *fictitio* non tam *actu de præſenti*, quam *reſpectu de futuro* ſeu conſequenti, interpoſito: ne ipſa quidem *intentio*,

 nedum

nedum *intenſio* ad actum motus proportionate ſufficientem; ita locum inuenit: adeoque *actus ipſe* deficit; quia *directio*, *ad agendum* potius, quam *in agendo*.

Ea, quæ circa hanc rem etiam in contrarium notiſſima eſſe debeat circumſtantia, eſt etiam illa, quod vbi tota *intentio*, *fictitiis* etiam omnino ideis inhærens, ad *vegete & alacriter* mouendum, viget, ibi etiam proportionata *energia* ad effectum pariter conſequatur. Exemplum eſt in *Maniacis*; qui dum nihil *timent*, acriter autem *audent*, ſecundum ideam ſuam, violenter *impugnandi*, immo *expugnandi*, tantum robur præ ſe ferunt, vt etiam vulgo ſuſpicionem faciant, vim illis *ſupernaturalem* adeſſe: quod quidem tanto familiarius euenit, poſtquam etiam illi, qui cohibere debebant, *metu* ſuo plurimum inertiores atque debiliores euadunt. (Quanquam *robur maniacorum* etiam in res *inanimatas* paſſim, ſincere magis teſtetur de *abſoluta* ipſorum *energia*, vnico firmo *propoſito* perficiendi, quod ſibi præfigunt, ſimpliciter inhærente.)

Quemadmodum itaque ex his ſpeciminibus ſatis elucere poteſt, quid *anima*, etiam in *actu* motuum ipſo *adornando*, poſſit atque præſtet; ita breuiſſime aliquid dicendum eſt etiam de illa circumſtantia *directionis*, eiuſque applicatione ad argumentum, quod vulgo contra *animæ concurſum ad motus actum*, afferunt.

Concludunt nempe, quod tam in *vitalibus* quam *localibus* motoriis actibus; anima nullas habeat partes, quia harum rerum ſibi nihil *conſcia aut memor* eſſe poſſit; quod tamen interpretantur fieri conuenire, cum anima ſit *cogitandi & reminiſcendi* compos.

Sicut autem, qui diſtinguendi ſunt compotes differentiam attendent inter *rationem ſimpliciter*, cuius nulla eſt *cogitatio*, *phantaſia* aut *memoria*; exemplo iam allato *ſaporum, odorum, ſonorum, colorum*: & in genere *iucundi* aut *aduerſi*: ita refellitur hæc opinio in ipſo hoc præſente negotio, per ipſum, quod in ſuppoſitio-

poſitione, & de quo ſermo eſt, exemplum: nempe *directionis* motuum.

Cum enim hanc omnimodo *rationali* animæ adſcribant; vtpote ſecundum cuius arbitrium ſimpliciter exerceri, manifeſtum eſt:

Tamen tantundem etiam certum atque omnino manifeſtum eſt, quod illa ipſa *anima*, iuxta eundem ita ſuppoſitum *modum*, nempe ſi quid ipſa agat, *quod*, & *quomodo* agat, *diſtincte reminiſcendi*, hic tam parum, quam circa *motum in genere*, ſibi conſtet, aut harum ſuarum rerum *recordetur*.

Exempla ante oculos ſunt innumera, allegabimus autem ſolum vnum & alterum. Quando ad certam *diſtantiam*, lapidem proiicere intentio fert; aut quantumcunque *commenſuratum* gradiendi actum perpetrare, *tranſiliendo* certam diſtantiam; *aſcendendo*, *ſaltando*: imo adhuc magis, *vocem* ad modulos muſicos gubernando: quis in his rebus magis reminiſcitur, *quod*, aut *quomodo* hoc, *hoc* inquam, agat, quam in genere, *quod agat*:

Dico, quis habet in his rebus *diſtinctam* conſiderationem, aut recordationem, vltra nudam *generalem* intentionem, *quod*, *quid*, *quantum*, in his rebus agat?

Quid, quod *anima*, omni modo magis manifeſto, & veluti diſerte *conſcia* vtique ſibi ſit, actus ipſius *in genere*, aut certe ad minimum in *toto ſuo complexu*; vnde primus paſſim, & omnino certiſſimus eius de hoc negotio conceptus eſt, *quod* in genere *velit* mouere, *lapidem* proiicere, *tranſilire*, *ſcandere*, ſubſultationes agitare: aut dum vtique ſimul commeminit, quod *longe* aut *prope* proiicere *velit*; nullius tamen in ſolidum *memor* aut *conſcia* ſibi eſt *certæ proportionis*, neque *diſtantiæ*, nec *energiæ motus* ad diſtantiam.

Imo, poſtquam etiam, ipſo *vſu & exercitio*, has *proportiones* comprehendit, vt ipſo *effectu* illas recte & exquiſite præſtare

re valeat: tamen ne tunc quidem vllatenus manifeſtum habet harum proportionum ſiue *conſcientiam* ſiue *ſcientiam.*

Illud vnum e tota hac intricata *motuum localium voluntariorum* ſcena, ad *Pathologicas ætiologias* aliquid conſpirare forte poſſet, quod etiam *conſtans* atque firma *auerſio*, motus locales vegetius exercendi, in culpa eſſe poſſit, vt poſthac in parte aliqua nulli fiant.

Dico, quod præiudicio quodam Rationis *non ratiocinantis*, (quæ ordinaria vniuerſa ſua actione, & *ſimplicius*, & *certius*, & *conſtantius*, procedit) auerſio illa, vti formetur, ita etiam continuetur atque ſeruetur:

Neque *reſpectiuis ratiociniis*, & ſecundum iſta inclinante *voluntate*, ab illo *ſimpliciore firmo* propoſito recedat.

Cuius rei exempla habemus etiam in *auerſionibus* circa œconomiam *vitalem*; v. gr. quando aliquis *per accidens*, cibi alicuius aut potus vehemente *auerſione* correptus, poſtea *conſtanter*, quoties talia offeruntur, ingenti *nauſea*, imo vomitibus, corripitur.

Hæc talia, tametſi ordinatiore reliqua *ratiocinatione* emendare vel maxime cuperet, præualet tamen illa *ſimplicior*, & nullis longinquis *externis reſpectibus* ſubnixa, prima atque priſtina æſtimatio.

Imo vero, præſto eſt altera quoquo modo euidentior & vere notior eiuſdem rei quotidiana experientia. Aegri multi vtriuſuis, inprimis autem *ſequioris* ſexus, auerſantur *medicamenta*; alii quidem *ſapida*, aut *olida*; alii, neque pauci quidem illi, *inſipida* quidem, ſed ſolum *pulueruIenta.*

Iam ſi in morbis, & inprimis ſonticis & periculoſis, ſatis perſuaſum ipſis ſit, & opus eſſe medicamentis, & vſum eſſe inprimis talibus: *vellent* etiam ipſi omnino a morbis quidem liberari; imo *vellent* etiam medicamenta talia, vt neceſſaria, poſſe ſine *nauſea* ſumere:

Inte-

Interim, quicquid ita *velint*, non auſcultat prior illa *ratiocinatio*, aut cedit poſteriori. Quantumlibet etiam ipſa illa prior, omnino vere nihil aliud ſit, niſi ſimplex *ratiocinatio perplexa; fictio* inquam nuda mentis, & falſa *opinio:* nec in habitu *rerum* ipſarum ſumendarum, nec in vllo *reali* habitu aut reſpectu *organorum*, vllum vnum fundamentum habens, ſed abſolute nudæ præconceptæ *æſtimationis* ſoboles.

Quando itaque etiam ex *nuda*, velut *arbitraria æſtimatione fictitia*, ſemel efformata, & firmiter propoſita *intentio*, alia prolixioribus *reſpectibus* ſuperſtructa non corrigitur aut tollitur; quanto minus expectare licuerit, vt *verioribus*, & paſſim ipſa *re corporea* nitentibus, peculiaribus mouendi aut non mouendi *intentionibus*, *voluntas* aliqua, *externis*, *tranſitoriis* etiam paſſim, reſpectibus ſubnixa ſtatim & in ſolidum detrahere poſſit.

Certe vero exempla etiam non ita rariſſima *Paralyticarum* localis & voluntarii motus *impotentiarum*, per *intentiſſimas* tandem *voluntatis rationalis* concitationes iterum diſſolutarum, ſatis teſtatum reddunt, quid veriſimilis in hoc negotio ſubſit. Sicut eius rei exempla tam apud *Valleriolam*, quam in A. N. C. illic a *periculo incendio pereundi*, hic a *grauiſſima ira*, præſto ſunt. Ego vero duo exempla in vno incendio obſeruaui, *arthritico-podagricæ* membra mouendi impotentiæ; quæ, dum ſub illo terrore patientes ad ponderoſa quædam ſaluanda, obliti dolorum & debilitatis, connitebantur, non ſoluta tantum eſt *podagra* & *arthritis* illa, ſed etiam liberi motus agilitas recuperata.

Illud vnum adhuc de *viribus ad mouendum* notandum venit, quod hæ quidem ipſo vſu paſſim fatiſcere atque detrimentum pati ſoleant; interim tamen in hac etiam re non tam ſubeſſe, vti fere vulgo volunt, ſimpliciores *corporeas* rationes, aut amiſſiones quarumcunque *corporearum* rerum, innu-

ere ſatis videtur ADSVETVDO motuum; qua etiam *laborioſi* motus, *magni* inquam atque *diuturni*, conſtantibus diutiſſime *viribus* continuari poſſunt: cum *non adſuetos*, aut per *faſtidium* renuente intentione, aut *metu* præoccupata eadem, energia tanquam *a priori* omnino vtique deſtituat: ſicut ex aduerſo, etiam ingens *cupiditas*, vndecunque tandem profecta, *vires* ſuppeditat ſolito nimio maiores.

Præbent huius rei ſpecimen *deliria maniaca*, quibus quam admiranda paſſim, non tam ſolum ſimultanea, quam *durabilis* omnino atque conſtans, ad *motus fortiſſimos* habilitas, atque ingens *robur*, præſto ſit, adeo vulgo vſque notum eſt, vt etiam inde plebi paſſim ſuſpiciones oriantur colludentis *ſupernaturalis* alicuius, a malo ſpiritu, *energiæ*.

Vbi ſimul ſeſe offert alterum illud paradoxon, quod, cum ordinarie *motuum localium* energiæ, omni modo opus ſit *alterna* quiete; in *maniacis* etiam ſine vlla requie intercedente, ſub *perpetuis vigiliis*, *clamoribus*, *vlulatibus*, *perpetua* paſſim vel conamina violenta exerceantur: vel ad minimum ex omnibus geſtibus affatim eluceat *vigor* ille inſolitus, inuigilans ſolum atque imminens *occaſioni* ad exequendum propoſitum: quod etiam promptiſſime facit, quotieſcunque improuide appropinquantem adipiſcitur, quem male mulctet.

Hæc conſtitutio, vt exemplis paſſim obuiis, vel ad annos aliquot ita durat; ita ſatis vtique commonſtrare videtur, quod & quantum in his rebus valeat, *intentionis* ipſius vigor, quam diu inprimis de *motu ſimpliciter* eſt quæſtio, ſine concurrentibus, aut ſimul implexis *materiarum* quarundam in corpore adminiſtrationibus; nempe his *vitali* magis, quam *animali* atque voluntario motui ſubiacentibus. Interim hanc etiam ipſorum *maniacorum* tantopere vegetam, inſignem circa *motus locales* energiam, illuſtrat omnino etiam *ſecundum naturam* vſitatum illud *roboris* circa motus augmentum, & quaſi firma-

mamentũ, quod his familiariter obtingere notum eſt, e ſola *conſuetudine* partim, durabiliore ita energia & *ſtabiliore*: partim e nuda ſimplici atq; temporaria illa *animi alacritate* atq; firmo *propoſito*, motus certos robuſtos in effectum deducendi, & omnino præſtandi: quantumlibet hic etiam magis *temporaria* energiã.

Cæterum, venit omnino etiam hoc iterum loco ipſa mente recolenda, conſtitutio illa *actiuitatis* vniuerſæ, non tam *corporis*, quam *in corpore*, & *per corpus*; ita circumſcriptæ, vt præter *accidentales* velut atque tranſitorias interpellationes, etiam velut *eſſentialem certam* atque *ſtatam* omnino ineuitabiliter *imminutionem* expectare neceſſe habeat: quæ ab *ætatis* ambitu veluti præſcripta, poſtquam *quadraginta*, certiſſime vero *quinquaginta* anni præterierunt, adeo potenter corporis *actiuitati* euenit, vt iam non ſolum *duratione*, ſed ipſa omnino *mole*, nimium quantum *fatiſcat*, & reliquam quantumcunque intentam *voluntatem*, *effectus* deſtituat.

Quamuis autem præſentis forte loci fuiſſet, aliqua etiam dicere, de *habilitate organorum* multiplici, quam inprimis ipſo *exercitio* adipiſcuntur; cum tamen magis ad quamlibet aliam, quam *Medicam* conſiderationem faciat hic reſpectus, propterea nullo alio intuitu illum expendere placet, niſi illo duplici: (1) quantum poſſit *intentio*, adeoque ſecundum illam *directio*, non magis, quam vniuerſa *inſtructio* motuum, quales hoc intuitu vnice *animæ intentionibus* innituntur, ſine illis etiam abſolute nunquam futuri: (2) quomodo magis velut *eſſentiales* indoli humanæ motus locales, vniuerſis proinde indiuiduis etiam ſolennes & vſitati, & non *vſibus* ſolum, ſed ſtrictius loquendo *neceſſitatibus* potius œconomiæ animalis famulantes, ſint maxime illi, qui & *ſenſum* atque *iudicium* ſecundum ſenſum magis immediate ſequuntur; & euidentius ad directam *corporis conſeruationem* ab impendentibus *læſionibus*, imo *deſtructionibus* eius, habiles exiſtunt.

Supereſt illa vnica conſideratio, quod *omnium* conſpicuorum *motuum* in toto corpore, quantumlibet etiam non-voluntariorum, *vitalium* vulgo dictorum, tamen idem ſit *genus* inſtrumenti; nempe *fibroſitas muſcularis*, proxime ad ipſum effectum: ſicuti *neruorum* concurſus, ad *actum* ipſum, ſeu efficientiam in fibras ipſas quaſi introducendam, vt illis motus imprimatur, quo illæ vel *denſentur*, adeoque *contractione* ſui alias res, inprimis *fluidas*, propulſent: vel *tremulis* quibuſdam criſpaturis vel alternantibus micationibus, motitationes aliquæ fiant: ſicuti talium *actiuorum* motuum maiore *remiſſione*, erga *ponderoſas*, aut *elaſticas* materias, *diſtenſionibus* locus conceditur: vt *ſecundum naturam* in *ventriculo*, *inteſtinis* ad ciborum & potuum ingeſtionem: *p. n.* magis, in *aquoſis* aut *flatulentis* tenſionibus & incubitu.

Sicut autem *motus localis* alias ordinarie ſimpliciter non ſolum *ſenſum*, ſed etiam *voluntatem* ſequitur;

Ita eſt tamen etiam exemplar eius *ſecundum naturam*, dignum conſideratione, in *motu embryonis* in vtero materno.

Cuius, quamuis *accidentales* circumſtantiæ, nempe *intenſioris* aut *remiſſioris*, *frequentioris* aut *rarioris* concitationis, omnino *ſenſibilium* cauſarum energiæ reſpondere obſeruentur:

Dum a variis *acrioribus* alimentis, inconditis *concalefactionis & refrigerationis* exceſſibus, quin etiam *medicamentis ſtimulantibus*, *motus embryonum* acriores cooriri paſſim obſeruantur: tamen alii fundamento inſiſtere totum negotium ex eo elucet, quod hic *motus* adeo prorſus exquiſitam habeat initii ſui *menſuram*, dum præciſe *vigeſima* geſtationis *ſeptimana* ſe exhibere incipit.

Quamlibet autem motus localis in corpore quam plurimum etiam contribuat ad *diſtributionem* expeditam ſanguinis per quaslibet partes;

Imo

Imo, ipſarum etiam *poroſarum* mollium partium fibroſarum, promouendam *expanſionem* ſuper ita tranſeuntes fluidas:

Qui ipſe vſus etiam huiuſmodi *motibus embryonis* minime denegari poteſt:

Tamen neque *proportio* huiuſmodi embryonis motuum, ſatis reſpondet vel *a priori* vtilitati, vel *a poſteriori* effectibus poſtea apparentibus, vt inde vllam *ſinceram* atque iuſtam applicationem facere liceret.

Etiam *ſolidæ* partes, quatenus *molles* atque *flexiles* ſunt, & non tam *habiles* ad motus, ſed etiam *agiles* reddi, eique adſuefieri debent, poſtulant vtique motus *exercitium*:

Hoc ipſum etiam, tanquam a primis firmioris texturæ periodis, ita commode ſuſcipi & magis magiſque exerceri, omni modo iuſtum æquumque atque rationi conſonum exiſtit.

Interim, cum neuter horum reſpectuum quadret, ad illam *peculiarem menſuram* temporis, qua primo ſeſe exerit; relinquenda proinde eſt hæc peculiaris *ſtricti temporis* obſeruatio, inſtitutis naturæ motuum vt *a priori*: cuius ratio ab illis *reſpectibus*, qui nobis innoteſcunt, non *æque* probabiliter, nedum euidenter reddi poſſit.

Cæterum, vti locales motus *muſculoſarum* partium, imo latiſſime patentium *artuum*, quin totius hinc inde externi poroſi corporis habitus, ad *ſanguinis* inprimis progreſſum iuvant; & vbi ille laborat, ad eum ſatis potenter expediendum, quin ipſam eius craſin *agiliorem* reddendam, plurimum valent; ſicut de ea re ſupra, ſub cenſu *rerum non naturalium*, plura attulimus: Ita minime tam longe a veritate abludit, quod plurimi *motus locales* etiam re vera *inuoluntarii* & nullis *ſenſationibus proportionatis* ſuccedentes, tamen neque tali cauſa *materialiter obiectiua*, neque ſimpliciter *finali*,

 nem-

nempe *moraliter*; quod aiunt, *obiectiua*, circa negotium *humorum*, *craſeos & ſucceſſus*, deſtituantur. Id quod in *Conuulſiuis* variis *motibus* conſiderationem meretur.

Quæ tamen res, cum magis ad PATHOLOGIAM reſpiciat, eo illam differimus: hiſce autem PHYSIOLOGICAM noſtram tractationem, cum laude Altiſſimi, obſignamus.

BRE-

BREVIS REPETITIO SVMMORVM CAPITVM MEDICAE PHYSIOLOGIAE.

CVm huc vſque, etiam paſſim præter inſtitutum, aliquanto prolixius recenſuerim ea quæ ad notitiam corporis humani viuentis pertinent, placet breuiſſima repetitione, ſeu, vt vulgo loquuntur, recapitulatione, apices totius negotii in conſpectum breuisſimum reducere, & quid denique in hac parte curatius cognoſcere & conſtanter ante oculos habere Medico incumbat, breuiter recenſere.

Materia corporis, vt in ſe vndique, ita cum primis in *Sanguine*, ſumme *corruptibilis*; quod tamen non in actum corruptionis deducatur, VITAE beneficio debet:

Quæ nempe nihil aliud eſt *formaliter*, quam hæc ipſa *Conſeruatio* corporis, in illa ſua *mixtione* quidem *corruptibili*, ſed ſine omni corruptionis iſtiuſmodi *actuali* euentu.

Perpetratur autem hæc Conſeruatio vtique MOTV; ſed hoc non niſi *generaliter*: & ita quidem, vt omni modo etiam abſolute opus ſit, ſpecialioribus ſubſidiis, ſeu *motus ſpeciebus*, *actibus*, & *effectibus*.

MOTVS enim in genere & *ſimpliciter*, tantum abeſt, vt conſeruationis hunc actum quoquo modo abſoluere poſſint, vt ille potius ita ſimplicior, certius *diſſolutioni*, adeoque *corruptioni* inſeruiat.

Et valet hoc tanto magis de illo *intrinſeco* motu, qui actu, & re ipſa fit; motu *inteſtino*, ipſo inquam in *ſanguine* motu *fluiditatis*, tanto magis autem adhuc ſubtiliore, *caloris*;

Quandoquidem hi *duo* motus ita ſimpliciter conſiderati, potius verum & directum *inſtrumentum* ſunt corruptionis; & qui-

quidem vere ſimpliciſſimæ huius mixtionis indoli conuenientis, *putredinoſæ.*

Quemadmodum etiam ſub vniuerſo VITAE *apparatu* atque *actu*, ſanguinis vtiq; *mixtio* minime intemerata perenniter perſiſtit, nempe numero penitus eadem; ſed re vera, etiam ſub Vitali concurſu, ſenſim fatiſcit atque diſſoluitur.

Diſſolutionis tamen genere ſimiliter ita *peculiari*, vt *mixtioni* materiæ, ſi ſine *Vita*, illa ſibi relinqueretur, ita *lenis* atque placida, imo ita *leuis*, minime eueniret.

Species enim corruptionis, cui *mixtio* corporis animalis, & ex omnibus partibus eminentiſſime *ſanguinis*, directe expoſita eſt, eſt vtique *ſimplex*, & in ſanguine inprimis etiam præceps, PVTREFACTIO.

„ Hoc aſſeuero eſſe primum illud PARADOXON PHYSIOLO-
„ GICVM: quod corpus animale, tota intima ſua mixtione,
„ promptiſſimæ *putrefactioni*, *materiali* ſui neceſſitate, totum
„ expoſitum, tamen *quamdiu*, imo vero *quatenus*, VIVVM eſt,
„ putrefactionem minime experiatur.

Quam ex aduerſo præſentiſſime omnino incurrit, ſimul atque *vitalibus directis actionibus* deſtituitur.

Hoc intuitu re vera omnino hæc conſeruatio eſt CORPORIS *Vita*; & ex aduerſo, illa deſtructio actu putredinoſa, vera *corporis Mors*.

CORPORIS inquam; illud, ſecundum quod *corpus* dicitur VIVVM, ſecundum quod realiter contradiſtinguitur, ſimplicius MIXTO:

Corruptibili nempe præter modum, eoque nomine *mortali*, imo *emortuali*:

Ita certe alieno ab iſto *Vitali* ſtatu, vt niſi nouum aliquod, *poſitiuum* impedimentum intercedat, non poſſit, etiam per diem naturalem, exquiſite manere quod fuit, nempe corpus *ita mixtum*.

Vn-

Vnde bene notanda venit, realis illa penitus diuerſitas; inter *Vitam*, quatenus de *corpore* dicitur; quo inquam reſpectu & intuitu *corpus viuum* eſſe dicitur; de qua re nobis in Pyſiologia eſt ſermo:

Et illum reſpectum, quo ANIMA *viua* dicitur; quæ *reſpectu corporis*, VIVIFICA ſolum dici meretur: peragit tamen in corpore hunc actum *viuificationis*, non vti vulgo craſſiore modo interpretantur per nudam atque ſimplicem ſui *vnionem*:

Sed ſane per *actionem*. Neque tamen eandem etiam ſimpliciter *innominatam*; ſed omnino vere *mechanico-phyſicam*:

Nempe per *materiarum* ſenſim *fatiſcentium* perpetuam *remotionem*; quæ *proprie* & *directe* eſt VITA *inſtrumentaliter* conſiderata:

Et in locum harum *decedentium*, nouam receptionem & *admotionem* recentium, quam NVTRITIONEM vocamus.

Non opus eſt ad MEDICVM ſcopum operoſe hic diſquirere, an vere *immediate* ipſa *anima* ſit *rectrix Vitalis* huius actus;

Interim intereſt omnino etiam *Medici*, vt ille intelligat, quod vniuerſi hi *actus*, qui *Vitales* appellantur, totum inquam *negotium vitæ*, non ſolum abſolute *neceſſarium* ſit, ſed etiam ſumma ſecundum veram *rationem* atque *proportionem* ἀκριβείᾳ adminiſtretur:

Adeo, vt non tam ſimpliciter credendum ſit, QVOD ita fiant: ſed etiam ſatis, imo abunde comprehendi poſſit, QVARE & QVAMOBREM tum etiam QVOMODO & quidem, ITA fieri debeant? & quem vtique nexum hoc habeat, cum *Phyſicis* (*materialibus* & *inſtrumentalibus*) & *moralibus* (*finalibus*) conſtitutionibus atque *reſpectibus*.

Dico, quod hæc conſideratio etiam ad *Medicum* vſum quam maxime faciat; dum videlicet ex hac ipſa *Medicus*, vere, atque ſolide comprehendit, non ſolum quid circa has res re vera *fiat*: ſed quid etiam recte atque commode ita fieri *debeat*:

beat : adeoque quid tandem ipſi etiam Medico de hiſce rebus *obſeruare*, decenter *adminiſtrare*, *regere*, *moderari*, *imitari*, conveniat.

Quemadmodum autem *Vitale* negotium ita maxime per MOTVS potius, quam per *materias* abſoluitur; ita memori quoque mente tenendum, quod ipſa etiam SENSATIO ſimpliciter ſimili ratione perpetretur, nempe peculiaribus *motuum* directionibus:

Et quantumlibet vtrumque horum fiat per *corporea organa*, tamen *effectus* vere formalis, minime tantum ab illa *corporali* conſiſtentia, quam *proportione & actione* ſeu *motu organis* illis potius, quam nude *per illa organa*, adhibito, pendeat.

Vbi ſimul maximopere notandum eſt, quod illa *organica* ratio atque *proportio*, quæ his ipſis etiam *corporeis* organis, ad illos ſuos *vſus* imprimitur, *abſolute* & ſimpliciter extra poteſtatem vllius *artificialis* externæ cooperationis poſita ſit; neque habeat circa hanc *medicus* vllam poteſtatem, huiuſmodi *conſtructionem* atquo *conformationem*, poſitiue atque directe quocunque modo *perficiendi*, aut (iterum dico, *directe*, ſtructuram atque conformationem ipſam, *actum* ipſum ſtruendi,) *iuuandi* ſolum atque promouendi.

Niſi quod *priuatiue*, continua diſſoluere, confluentia intercipere valeat; nihil quidquam tamen horum ſecundum *propriam naturæ* rationem atque methodum.

Ex aduerſo vero, MOTVS poteſt Medicus varie omnino, iam *prouocare*, iam *cohibere*;

Et cum veram ac intimiorem *ſtructuræ* rationem, vix vſquam aſſequi valeat; aſſequitur ex aduerſo ſatis omnino commode, rationem *ordinis*, *temporis*, *ſucceſſionis*, *conſpirationis*, MOTVVM.

Sunt vero *Vitales* illi *motus*, vti dictum eſt, partim *remotorii*; quibus *aliena*, (ſiue aſſumta, ſiue ex ipſa intimiore craſi ſatiſcentia, atque deſciſcentia) e corpore *remouentur*;

Vel

Vel *admotorii*, quibus in locum fatiſcentium, adeoque reiectorum, alia denuo reſtituuntur.

Hos ipſos etiam *poſteriores* motus, *directe* quidem, imo vero vel ſaltem *propinquius*, in ſua poteſtate minime habet Medicus: *poſitiue* videlicet: imo directe & immediate, ne quidem *priuatiue*.

Id eſt, nemo hominum, quacunque tandem arte aut poteſtate, poteſt efficere, vt homo *bene*, aut affatim *nutriatur*, quantumlibet & multa ipſi, & optima alimenta exhibeat: vnde nota de *gracilioribus* loquendi formula, quod quantumcunque etiam edant, nulla ipſis expectanda ſit pinguefactio.

Ex aduerſo vero, poteſt *nutritio* inhiberi, tum admodum *remote*, per alimenti ſubtractionem, aut minus commodi alimenti iniunctionem: *propinquius* autem etiam, per prouocationem *animi pathematum turbulentiorum*, *mœroris* inprimis, anxii & ſolliciti *deſiderii*, & *nauſeæ* durabilioris inductionem &c.

Excretorios autem motus poteſt magis & *propinque*, & *efficaciter*, prouocare artifex, vel etiam contra *inhibere*, iisque moderari;

Vnde quidem ſumme vtilis, imo neceſſaria ipſi eſt *Motuum* horum ſcientia: & quidem minime tam æque *mechanica*, nempe *quomodo motus poſſit induci corporeo* inſtrumento? qualem *proportionem* habeat illa *ſtructura* organi ad talem proportionem *motus*?

Sed potius *phyſico-hiſtorica*, nempe *quod* fiat; *in quas materias* fiat, *per quas* partes, vt *organa* fiat: & *moralis* ſeu *finalis*, in quem *finem & vſum*, *phyſicum* omnino, imo preſſius *vitalem* ſeu *conſeruatorium*, tales MOTVS ita fiant.

Et hæc quidem vltima conſideratio, nihil profecto ſterile, nihil exile inuoluit; ſed omnino poſtulat ſufficientem cognitionem conſtitutionis *intimæ*, ipſius inquam MIXTIONIS, corporis, eiuſque præcipuarum partium.

Conſtitutionis inquam atque *proportionis ad durationem* ſui contra *corruptionem*, aut contra, *aptitudinis* ad ſubeundam omnino corruptionem:

Et deinde, notitiam ſufficientem *proportionis* atque convenientiæ etiam *motuum* talium, ſingulorum & ſociorum, ad illas *habitudines materiarum*; *vbi*, *cur*, *quomodo*, *quando*, ſcopis illis debitis ſatisfaciant.

Et hoc totum maxime propterea, vt non ſolum poſt cognitam, & rationaliter quidem cognitam, talium *motuum* ad tales *materias συζυγίαν*, etiam agnoſcere valeat artifex, quando *defectus* aliquis emicat, *vbi* proprie, *vnde*, *cur*, & quo tandem *finali* reſpectu, ille ſic ſe habeat?

An in ipſa *materia* ſit vitium; & quidem vel intuitu eiusdem *corruptibilitatis* præualeſcentis; vel intuitu *mobilitatis* fatiſcentis:

An vero *organa* vitium contraxerint; & iterum ſiue in ordine & proportione *ad materiam*, cui deſtinantur: ſiue in ordine *ad motum*, quem ſubire deberent.

An denique ipſius MOTVS maxime euidens ſit vitium; & illud quidem iterum, an vere ſit *vitium*, a *materiæ* atque *organorum* conſtitutione, *proportione*, *vſu* atque *fine*, alienum:

An a *materiæ* vitio pendeat; aut *organorum*:

An vero magis ſimpliciter & *directe a priori*, *actionis motoriæ* ipſius ſit error atque perturbatio; tam *materiæ*, quam *organorum*, vel nulla penitus culpa: vel nulla certe *proportionata* ad tales, quæ ſubſequuntur, *motus ἀταξίας*.

Vbi profecto in ipſa illa conſideratione, quam in hoc genere merito primo loco poſuimus, nec exiguam, nec omnino leuem operam collocandam inueniet Medicus, an inquam illi *motus*, qui extra *conſuetum ordinem* fiunt, re vera ſimpliciter *vitioſi* ſint; id eſt non ſolum a debito conſueto *ordine atque typo*, ſed etiam AB OMNI VSV pro corporis *integritate* aut *neceſſitate*, ALIENI, imo potius, *quolibet intuitu*, Oeconomiæ corporis adverſi, quin *noxii*. Sic-

Sicut autem, rebus vndique decenter penſitatis, facile deprehendet, quod varii *motus*, qui etiam præter *gradum naturalem* aliquando intenduntur, imo varie *mutantur*, non ſolum de reliquo, *in genere* vtique etiam *naturales* exiſtant; & nunc etiam, quando ita *modo* atque *more* minus ſolito fiunt, euidenter ſatis, potius ad aliquem VSVM ita, vti iam fiunt, adminiſtrentur, & *contra* aliquam præſentem vere paſſiuam *læſionem* aut *periclitationem*, directe æque atque efficaciter inſtruantur: ſed confirmabitur etiam tanto magis ipſa *multitudine*, *frequentia*, atque *promptitudine*, huiuſmodi ACTVVM quod vndiquaque vniuerſi, omnes atque ſinguli huiuſmodi MOTVS, tam *in genere*, quam *in ſpecie*, ſimpliciter & abſolute ad VSVS corporis non ſolum deſtinati ſint, ſed illis etiam *a priori* APTI, & *a poſteriori*, *effectibus* ipſis, quod re vera talia perficiant, conſpicui.

Quæ nempe, quod iterum repeto, eſt præcipua VTILITAS totius illius ſcrutinii, & tandem fundatæ cognitionis, QVOD MOTVS VITALES ADMINISTRENTVR ET EXERCEANTVR ACTIVE AB IPSA ANIMA; & ſint vere *organici actus*, a cauſa *agente ſuperiore*, in corporeis *inſtrumentis* inſtituti, ad producendos aliquos effectus, non ſolum in genere, certos, in ſpecie vero *neceſſarios*: ſed etiam in ſpecie *ſpecialiſſima*, ad neceſſitates ſecundum *temporis*, & *accidentalium* externarum cauſarum, varias mutationes, *peculiariter*, ſed ſatis tamen exquiſite, *proportionatos*.

Non vero, iuxta crudiores recentiores præfigurationes, haberi poſſint vlla ſimilitudine veri, pro talibus *motibus*, qui *ordinarie* quidem ſimpliciter *a materiali* corporis habitu pendeant, & ſine aliquo vere *directo vſu* aut *fine*, ſiue *ſcopo*, fiant.

In illis etiam *extraordinariis* mutationibus, magis ſimpliciter ab ipſarum alienarum *materiarum corporeis incurſibus*, ita varie alterentur, & inflectantur, ſine vllo *ſcopo*, aut vlla *intentione*, & conſequenter a priori *directione*, *fini* tali quadrante, adminiſtrentur.

Tantum autem abeſt, vt negligi, aut diſſimulari poſſit, vt potius omni cum attentione, imo prudentiſſima induſtria penſitari debeat, & inprimis opinionibus illis contrariis contra opponi, ENERGIA illa, vti *potentiſſima*, ita *præſentiſſima*, *promptiſſima*, & proinde *familiariſſima*, nudarum ſimpliciſſimarum, & vere abſolute *abſtractarum*, & vt loquuntur, *immaterialium*, *Animæ ratiocinantis*, (& ſecundum illa ſua ratiocinia *volentis*) *intentionum*, quas vulgo ANIMI PATHEMATA appellant.

In quibus, ſicut ipſa *Anima ratiocinans*, in ipſo illo *actu*, non *recordatur quod* agat, aut *quid* agat, quod *velit*, & quid *velit*, ſed ſolum inconſideratam illam ſuam *voluntatem exequi* properat:

Ita deprehenditur omnino, facta decente atque prudente contemplatione, eiuſdem illius ſuæ *voluntatis* ſeu *intentionis* effectum, etiam circa ipſos *Vitales* actus, & *organa* vitalia potenter exercere; præcipuo *nauſeæ* vomibundæ, *palpitationum* atque *tremorum* cordis, imo *lipothymiarum*, a *terrore*, & tam ab hoc, quam inprimis ab *iracundia* præcipiti, *conuulſionum*, exemplo.

Sicut autem corpori in ſe ſpectato, nulla vna adſignari poteſt ratio DVRATIONIS; id eſt, cur corpus abſolute *in ſe* ſpectatum, *diu* conſeruari debeat;

Actionum autem *Animæ* abſoluta indoles *durationem* vtique, & *ſucceſſiones* per menſuras temporum, ſimpliciter exigit & poſtulat; adeoque totus actus diuturnæ *conſeruationis*, ita prorſus euidenter *animæ* vſibus deberi comparet:

Ita tanto minus dubium hinc eſſe poteſt, quod *animæ* incumbat, *curam*, & efficaciter quidem, gerere, vt *conſeruatio* illa corporis, *ſibi neceſſaria*, in actum omnino deducatur.

Quod autem *anima* hæc negotia vere etiam poſſit præſtare, demonſtratur a priori; Ex eo, quod *Conſeruatio* quidem vniuerſa corporis, fiat abſolute *formaliter*, *Motu*.

Motus vero ſit re vera res *incorporea*, corporibus adiun- cta, *generice* eiuſdem indolis & vniuerſæ habitudinis, qualis *Anima* ipſa.

Conſiderandum autem eſt, quod *corpus duos* præcipuos reſpectus ad *corruptionem* ſubeundam, adeoque NECESSITATEM *conſeruationis* adminiſtrandæ, habeat; nempe vel prout intrinſeca eius *craſis*, vti iam ſupra dictum, *ſponte* etiam, certo & ineuitabiliter, fatiſcit;

Vel quatenus ab *externis* etiam rebus, ſiue incurſu vehementiore, ſiue concurſu, violatur.

Præterea obſeruanda pariter eſt *violationis* huius, oppoſitas *conſeruationes* requirentis, diuerſitas ratione *ſubiecti*; dum corpus ita vel in *mixtione* ſua, vel in *ſtructura*, læditur;

Et a rebus quidem externis, longe ſæpius, promptius, adeoque etiam familiarius, in *ſtructura* potius quam in mixtione:

Quantumlibet *ſtructuræ* quoque læſio familiariter ſuccedenti *mixionis* læſioni viam ſternit:

(Eo ipſo, quod præcipua pars *ſtructuræ*, proprie & directe *mixtionis* conſeruationi, vt *inſtrumentum* ſeruiat:)

Propter haſce triplicis generis *neceſſitates*, exercetur in corpore (1) VITA, ſeu negotium *conſeruationis mixtionis*; (2) NVTRITIO, ſeu negotium non ſolum *inſtitutionis*, ſed etiam *reſtitutionis*, *ſtructuræ*: (3) SENSATIO, tanquam præcipuum *inſtrumentum* PRAESERVATIONIS ingruentium, tempeſtiuæ *excusſionis* contingentium, imo *euitationis* adhuc *eminus* minitantium, lædendi compotum externarum rerum.

Cui vltimo inprimis PRAESERVATIONIS ſcopo ſubſeruit LOCALIS MOTVS.

Interim omnia atque ſingula hæc negotia, ſimpliciter omnino & abſolute abſoluuntur *in genere* MOTV; tam VITA inquam, & NVTRITIO, quam SENSATIO.

Et inſeruiunt omnia corporis *organa* hiſce *ſcopis*; nempe tam *tranſmiſſionibus ſecretoriis* & *excretoriis* VITALIBVS, *appulſoriis* etiam NVTRITIVIS: quam SENSATIONIBVS, & LOCALIBVS *motibus* animalibus.

Quantumlibet itaque vtique etiam conueniat nouiſſe, atque perſpecta habere *organa* illa, quæ huiuſmodi tam *vegetatiuis* (*vitalibus* & *nutritiuis*) quam *animalibus* actionibus, famulantur;

Scire ſatis, in qua corporis *regione*, imo, quonam *loco* præcipue, hæreant; quænam legitima illorum *conformatio* esſe ſoleat: cum quibuſnam aliis *connexio* intercedat:

Facit tamen hoc reuera, non tam vllo intuitu alio ad MEDICINAM, quam ſolum qualemcunque *dignotionem* Pathologicam, & *appoſitionem* medicamentorum *externam*, ſeu *topicam*;

Plus autem aliquanto ad *Pathologiam chirurgicam*, & *iudicia inſpectionis* cadauerum.

Ad veram autem, directam ſuam *proportionem*, quam ad *motus* ipſos, ſiue in genere *ſuſcipiendos*, ſiue tales in ſpecie *præſtandos*, habeant, præcluſa eſt humanæ curioſitatis indagini via, adeo, vt huius reuera NIHIL quicquam inde adſequi valeat.

Vnde iterum iterumque notandum eſt, imo firmiſſima mente tenendum, quod huiuſmodi *motuum* vera notitia, vnice magis deſumi debeat, vel ſimpliciter *hiſtorice* ab ipſa experientiæ obſeruatione:

Vel, ſi quid ſcientifici ſubeſſe debeat, illud magis petendum fuerit, ab *indole materiæ*, cui tales *motus* ita adhibentur; quam ab habitu *organorum* ad eiuſmodi *motus* ſuſcipiendos.

Tanto magis, cum intrinſecæ *motus* rationes atque conditiones, plane nihil commune habeant cum vlla *materiali* diſpoſitione *organica*, ſi illa ſolum *in genere* ad mobilitatem aliquam inſtituta ſit.

Nec enim hæc diſpoſitio *organi*, quod ſit *mobile*, propterea ſtatim infert, vt ipſo *actu neceſſario* moueatur:

Sed

Sed aliud vtique eſt fundamentum & obiectum *ſuſcipiendi*, *actu* inquam capeſſendi atque ſuſcitandi, *motus*.

Nec etiam ad GRADVM motus, quam *fortis* aut *lenis*, *celer* aut *tardus*, ille eſſe debeat, quidquam directe facit aut confert *inſtrumenti* proportio; ſed luculentum vtique eſt rationi, quod hæ motus *proportiones* ſimpliciter *dirigantur* ad *materiarum*, *quæ* & *quomodo*, per illos tractari debent, *indolem*.

Eadem eſt ratio etiam *durationis*, & reliqui habitus ad *tempus*, ratione *rythmi repetitionis*, ſtatæ *dimenſionis* ſeu intercapedinis &c. quorum omnium nihil vnum ab ipſo *organorum* habitu pendere, ſed vel *a priori*, *intentionis* ipſius variis *directionibus* inniti, vel *proportioni materiæ* mouendæ, vel *finis* peculiari rationi, reſpondere, cuilibet vel mediocriter perſpicaci non poteſt non manifeſtiſſimum eſſe.

Ab his itaque maxime conſiderationibus pendet vera illa *vere* MEDICAE *Phyſiologiæ* ratio, vt ex illa intelligatur, quod vniverſum negotium *ſecretionum* & *excretionum*, non ſolum innitatur potius *materiæ*, quæ *moueri* debet, *proportioni*, quam vlli *organorum* alteri cuicunque *neceſſitati*:

Sed innitatur inſuper ipſum verum atque ſolidum fundamentum etiam huiuſmodi materiarum ita inſtituendi motus, proprie ſimpliciter illi *ſcopo*, atque alia prorſus æſtimatione atque intentione præfixo *fini*, vt *corpus* hoc *vniuerſum*, non vt organicum eſt, ſed vt organicum *maneat*, conſeruetur.

Vnde prima in hoc genere conſideratio, modernis ſpeculationibus ne quidem vſquam in mentem lapſa, quæ interim verum de hiſce rebus conceptum *vnice* ſuppeditet, imo vero veluti manifeſto hanc totam naturæ ſcenam pandat, eſt *Diſpoſitio illa* MIXTIONIS, vt totius CORPORIS, ita primo loco SANGVINIS, ad *corruptionem putredinoſam*.

Cui non ſolum *in genere* occurrendum eſſe, cum corpus vtique *in vſus animæ conſeruari* debeat, ſatis manifeſtum eſt:

Sed tanto manifeſtius etiam inde agnoſcitur vera ratio atque *proportio* illorum ipſorum qui ita fiunt *motuum*; ſi nempe animaduertitur, quomodo illi huic maxime *reſpectui* quadrent:

Remotioni inquam & plenariæ *emotioni*, ſeu eliminationi *materiarum* talium:

Talium inquam, quæ ita ad *ſubeundam* corruptionem *putredinoſam* proxime procliues ſunt:

Minime tamen ſimpliciter, *quatenus* ita procliues ſunt; aut quatenus *corporaliter* iam etiam ipſo actu huius corruptionis correptæ ſunt:

Sed quatenus corruptio talis a corpore abarceri, & hoc potius *conſeruari*, ne illam incurrat, debet.

Confirmat tanto magis hanc huiuſmodi conſiderationem, illa certa atque euidens *potentia*, quam illud, quodcunque tandem ſtatuatur, *principium* horum *motuum* habet, ad *mouendum* aut *non mouendum*; *ita* aut *aliter* mouendum: *conuenienter* aut *inconuenienter* mouendum, propter *directos*, aut *alienos* reſpectus: Imo *neglectis* etiam magis *neceſſariis* reſpectibus, iuxta *alieniores* & *fictitios*, alienos motus ſuſcipiendum:

Quod in variis *Excretionum* generibus notiſſimum eſt, quando illæ v. gr. nudo *ſenſu* frigoris, & *breui* quidem etiam, pertinaciter, in contrarium aguntur: neque minus etiam *terrore*, *iracundia*, *nauſea*, animi *anxietate*, *mœrore*, *deſideriis*, varie in tranſuerſum aguntur: nullo neque *materiarum* neque *motuum* conueniente habitu, ſed potius iuxta conſuetos VSVS aliter prorſus inſtituendo.

Præcipuum itaque, & niſi quidem ſolum, certe quouis modo primarium MEDICAE THEORIAE negotium erit, horum MOTVVM tam *hiſtoria*, quam *rationes* ad *fines* intellexiſſe; *proportiones* inquam illorum tum vti ſunt, tum vt eſſe DEBENT, & QVAMOBREM ita potius, quam quolibet alio modo, ſint, & ſeſe habere *debeant*.

Vbi quidem vtique etiam *organorum* atque *locorum* notitia in conſiderationem veniet; MATERIARVM etiam quæ *motibus* huiuſmodi tractantur:

Interim *organorum* quidem, vel ſimplex *hiſtoria* ſufficiet; ſicut etiam reuera nihil quicquam vltra nudam illam intellectui patet:

Circa *materiarum* autem etiam cognitionem penitiorem, non ſolum par omnino difficultas deprehendetur; ſed etiam re vera nihilo vſquam minor impotentia, quocunque modo comparandi aut connectendi veram *efficaciam medicamentorum* in tales materias.

Quandoquidem certe nihil non ſolum magis ieiunum, ſed reuera magis alienum ab omni vmbra ſcientificæ explicationis occurrit, quam inaniſſimæ illæ ſpermologiæ, de mutuo habitu *materiarum morbidarum*, & *pharmaceuticarum*, ex *ideis Chymicis*, & in ſe non intellectis, & cum ipſo facto, ne per *fictionem* quidem, quantamcunque conſpirantibus: de *acido* & *alcali*, de *coagulatione* & *fuſione* humorum, de *acidis ſpecificis*, & *abſorbentibus* parallelis: Nam illas de *ſulphuribus viſcidis*, & ſimilibus phantaſiis, nænias, vel nominare piget.

Illa vero potior eſt & vtilior conſideratio, interim & ipſa magis a poſteriori, ab *hiſtoria & experientia* arceſſenda, quam ſimpliciter ſufficiente *ætiologia* declaranda, *quæ materiæ*, quibus *organis*, *meatibus*, atque *motibus*, quadrent; quæ *tempora*, quas *durationes*, quos *progreſſus*, quos *exitus* ſeruent atque ſortiantur:

Quibus reſpectibus ſi tandem etiam Experientia circa *materiam medicam* aliquid parallelum offerat, meretur illud ante omnia memori mente ad vſum comprehendi: prudenter autem demum, & cum ſolido intellectu METHODI *ætiologicæ*, per *otium*, ſed illud quoque *doctum*, diſpicere, ſi qua etiam ratio operationum quadantenus concipi poſſit:

Omni modo vero *operationum* etiam, ab ipſa maxime *experientia* diſcendæ, & hinc ad vſum ſeruandæ ſunt *proportiones*

iuxta *tempus*, & mutuas *ſubordinationes* atq; *concurſus* in agendo.

Hæc ſunt illa θεωρητέα circa quoslibet etiam *particulares* actus ſiue *motus vitales*; hæc inprimis diſcere atq; ſcire conuenit:

Et quidem, non ab *organorum* habitu eiuſque comparatione ad illos *effectus*, qui fiunt; qui certe vix non ſimpliciter & abſolute *irritus* eſt labor:

Sed vnice magis a *materiarum* indole atque *proportione*, ſed & hac ipſa iterum non ſimpliciter *in ſe* conſiderata; ſed vnice ad *durationem* atque *conſeruationem* corporis, eiuſque habitum ad *ſecretiones & excretiones* non magis *neceſſarias in genere*, quam *in ſpecie* decenter *tempeſtiuas*.

Ita demum dilucescere poterit mutua *ſubordinatio*, *conſpiratio*, *proportio*, imo *ratio* ſecundum hos *reſpectus*, variorum in corpore MOTVVM vitalium:

Secretoriorum & excretoriorum inquam, quib⁹ materiæ tum *vtiles* ad ſuos vſus *diſtribuuntur*: tum *inutiles*, & ſenſim *damna* minitantes, peculiaribus progreſſibus & ſucceſſibus, ita *tranquille* atq; *ordinate* e corpore eiiciuntur, vt etiã, ſub ipſo illo progreſſu ſui expulſorio, adhuc paſſim *vtiles* intermedios aliquos effectus, in ſubſidium aliorum ſucceſſuum & exituum perpetrent, atque præſtent.

Omnia hæc, inquam, atque ſingula, primo prorſus loco, præcipua & vere directa ſtudii ἀκριβείᾳ, hoc *ordine atque ſcopo* perueſtigata, conſtituent demum vere MEDICAE PHYSIOLOGIAE σύνταξιν, & præcludent viam atque aditum ALIENIS illis contemplationibus, quibus corpus humanum aliter quam e ſimplici atque directo fundamento VITALITATIS ſuæ conſideratum, non ſolum MEDICO ſcopo vtiles conſiderationes non admittit, ſed vere atque ſolide VERITATEM rerum æſtimando, re vera omnem omnino *veracem* & nihil *fictitiam* contemplationem, certiſſime fruſtratur.

Hoc intuitu ante omnia quidem notum vtique eſſe conuenit, imo bene perſpectum negotium *Circulationis ſanguinis*; tum

tum velut *in genere* ; tum *in ſpecie*, habitus eius in ordine ad vitales illas *ſecretiones & excretiones*:

Quo maxime intuitu recte conſiderari debet vſus *transpreſſionis* eius per *ſpongioſas* partes, in ambitu maxime corporis conſtitutas ;

Quo nempe Sanguis in perpetua decente *fluxilitate* conſeruatur :

Vt non ſolum perpetuo illi ſuo circuitui *aptus* maneat; ſed etiam eo ipſo ad *ſeceſſiones* decentes rerum e ſui latifundio dimittendarum recte idoneus.

Sub quo quidem *tranſpulſu* per iſtas partes *poroſas* inprimis *molles*, duo adhuc conſideranda veniunt ; arduum vnum, & *Pathologicæ* conſiderationi maxime ſubſeruiens : alterum nec ipſum quidem exigui momenti, plus tamen *Phyſicæ ætiologiæ*, quam *Medicæ pathologiæ* velificans.

Prius eſt negotium *motus* TONICI, VITALIS, & ſine *voluntate* noſtra, & *conſcientia à priori*, fientis atque vigentis ; quo partes illæ poroſæ, iam magis conſtrictæ, atque adeo *denſatæ*, ſanguinem parcius admittunt : iam *relaxatæ*, promtiori atque copioſiori eius ingreſſui locum præbent.

Et ſunt omnino maximopere notandæ TONI huius *promptæ* atque faciles *mutationes*, quibus ſæpenumero etiam velut *in momento* mutatur ; & quidem, quod etiam ipſum conſideratu omnino dignum eſt, longe & *familiarius* & *promtius* in CONSTRICTIONEM, quam RELAXATIONEM.

Alterum e dictis, eſt *concaleſcentia* ſanguinis *ſub*, imo *ab* hoc motu, tam *circulatorio*, nempe *pulſorio* atque *tonico*; quam vtriuſque peculiari *intenſione*.

Vbi quidem iterum in conſiderationem venire debet *mechaniſmus* purus huius totius actus ; id eſt, quod hæc *incaleſcentia* a nulla alia *materiali* re dependeat (excepta ſola ſanguinis vtique peculiari *materiali* diſpoſitione) ſed vnice & ſimpliciter, a MOTV illo, eiuſque maiore vel minore *intenſione*, tam

 ſecun-

ſecundum ipſum impetum *impulſus*, quam *rigorem tonicum* partium, magis intenſum aut remiſſum.

Sicut eximium inprimis huius rei ſpecimen occurrit in *refrigerationibus* repentinis, tam in *terroribus* atque *pauoribus*, quam etiam in *paroxyſmis* febrilibus; manifeſto comparente vtrinque interclusione ſanguinis a libero illo ſui *aditu* ad partes per *conſtrictionem* harum fortem atque repentinam:

Quemadmodum ex aduerſo, *incaleſcentiæ* huiuſmodi *tonicæ* euidentiſſima exempla occurrunt, partim in *motibus* corporis *voluntariis*; partim in *motu reſpirationis*, tum *ordinario*, tum extra ordinem fortius *intenſo*.

Et hoc contra *ſcholarum* opinionem, quæ potius *refrigerationem* ſanguinis a *reſpiratione* ſperare conſueuerunt.

Sicut autem omnino huius motus *circulatorii* veritatem & vtilitatem reliquam perſpectam habere, ex vſu eſt; ita non eſt tamen proprie, atque directe hæc ipſa, quæ vel negotium *vitæ* abſoluat, vel etiam veluti *propius* Medici poteſtati expoſita ſit.

Quandoquidem re vera *Medicus* in ipſam *circulationem* ſanguinis quam minimum poteſt, niſi ſolo *conſilio*, vbi reliquæ circumſtantiæ atque *vires* ferunt, per corporis fortiores *motus* illam intendendi:

Quo ipſo tamen, inprimis in minus adſuetis, principali negotio, *ordinatarum* ſecretionum & excretionum, non ſolum non bene,, ſed ſubinde etiam male, conſulitur.

Vnde potius primario dirigenda vlterius eſt conſideratio ad *ſucceſſus* circulatorii motus, *ſecretorios* & *excretorios*; MOTVS inquam *ſecretionis* & *excretionis*, quibus, ſub illo reliquo circulatorio motu, diuerſæ partes, per diuerſa organa, *colatoria* inde dicta, a reliquo ſanguine ſeparantur.

Vbi iterum conſiderationem decentem merentur paralogiſmi illi nimis curioſorum recentiorum, de *ſpecifica figura pororum* in huiuſmodi calatoriis.

Qui

Qui ſicuti variis aliis manifeſtis circumſtantiis contrariis penitus euertuntur; ita præit his reliquis certiſſima illa, quod excretiones hæ diuerſa moderatione *toni* (id eſt modo relaxatione, adeoque ampliatione pororum in colatoriis, modo ſtrictura, adeoque maiore coarctatione eorundem,) varie modificari obſeruentur:

Et quidem hoc non ſolum *indies* actu ita familiariter fiat; ſed etiam præſentiſſima efficacia, & veluti *momentaneis* inſultibus peragatur, exemplo inprimis *terroris*, *iracundiæ*, *ſenſus frigoris*, aut contra *blandi* vuidi aut humidi *caloris*.

Sicut etiam promptæ *retroceſſiones* & *translationes* materiarum excernendarum, ab vno ſecretorio & excretorio organa ad alterum, hoc idem affatim declarat.

Vnde hic vbique maximi vtique momenti eſt, & vere præ omnibus aliis rebus efficax, TONICVS MOTVS, tam *ad* partes conuenientes, quam *per* illas, imo tandem *ex* illis, non tam ſimpliciter *mechanice* bene ſuccedens, quam exquiſite conueniente *directione* atque moderatione, decenter *gubernatus*.

Prout videlicet quadrat *proportioni* materiæ, ſecundum *locum*, ſeu conueniens *organum*, *tempus*, & legitimos actionis *ſucceſſus*: & hoc ſecundum *actiuitatem* materiæ ſecernendæ, ad nocendum & *dignitatem* partium periclitantium.

Vnde diligenter conſideratis familiaribus & fere quotidianis phænomenis, etiam illa altera præfiguratio tota euaneſcit, qua altero præfigurandi ſchemate, vulgo ipſis *materiis* excernendis eiuſmodi peculiarem *irritandi* atque *ſtimulandi* energiam affingunt, mediante qua iſtæ partes *colatoriæ*, aut quoquo modo *motoriæ*, *irritatæ*, *ſeſe*, vt loquuntur contrahant, adeoque veluti ſpongiarum more, quicquid imbiberunt, ſuccedentibus, imo repetitis compreſſionibus iterum exprimant: cuius rei potius contrarium multis atque variis exemplis paſſim diluceſcit.

Verbi

Verbi gratia dum *ſtomachus* ordinariis atque conſuetis placidis ſtricturis affectus, contenta aſſumta intra paucas horas emittit ad inferiora ſuccedentia inteſtina; quando vero aliquid cum *nauſea* aut ſuperueniente *nauſea* adſumtum continet; vel etiam grauiter *corruptum* quiddam, *cauſticum* (*cholericum*) aut alias ex aſſumtorum vitio *acrius* euadens: tunc valde familiariter fit vt eiuſmodi materia non ſolum per *duplum*, ſed ſubinde *triplum*, *quadruplum*, imo amplius eiuſmodi temporis ſpatium, in ventriculo retineatur, donec tandem vario, & inprimis *animum* ipſum, *anxietatibus* perturbante, conatu, per *vomitum*, *inſolito* plane *motu*, ſurſum reiiciatur: aut plane *incluſa* detenta materia, quamuis grauiſſime *vrens* partes, *καυσώδεα* mala formet.

Nempe longe ibi abſente tali effectu tam præſentaneo & immediato *ſtimulationum*; quæ tamen in poſterioribus caſibus, vtique tanto certius euenire debuerant, cum vtique iſtæ *acerrime* irritatiuæ energiæ, non niſi ſucceſſibus in ipſam illam materiam introducantur, adeoque varios *irritationis gradus* formando, & ex hypotheſi exercendo, motus illos *propulſorios* merito prouocare debuiſſent, non vero tam diu, etiam ſub inſoleſcente illa efficacia, nihilo minus tolerari &c.

Vnde certe potius nimio quam euidentior eſt horum motuum conſideratio, imo ratio, quomodo illi reſpondeant *vtilitati*, imo *neceſſitati*, *conſeruationis* corporis, intuitu efficaciæ ſui ad *inſeruiendum* aut *nocendum* ipſi corpori. Secundum hanc enim inprimis *proportionem*, vel *retinentur*, omiſſis, vel *removentur*, inſtitutis ad hunc *finem* aptis *Motibus*.

Hic mutuus habitus *materiarum* atque *motuum* ad vltimum illum FINEM *Vitalis conſeruationis*; & quidem iuſta atque efficaci *proportione mechanico* - ORGANICA huic reſpondens atque quadrans, eſt VERVM OBIECTVM vniuerſæ conſiderationis MEDICAE PHYSIOLOGICAE, & veri habitus, non tam inutiliter ſimpliciter *Mechanici*, quam vere ORGANICI, certa, & ad propoſitum

poſitum FINEM proportionata, DIRECTIONE atque moderatione inſtituti atque *gubernati :*

Vbi etiam nulla vna conſideratio euidentis proportionis *ſtructuræ*, locum & verum aliquem vſum inuenit : vtpote e qua nuſquam omnino vel vlla ſuſpicio, ne dum deductio ſperari poteſt, quomodo tales motus, tali *tempore*, tali *gradu* non ſolum inſtituantur, ſed etiam per *leues*, & inprimis etiam ſimpliciter *fictitias* occaſiones, quantumlibet præſentibus iiſdem ſolennibus reliquis circumſtantiis, paſſim etiam non inſtituantur, aut ſuccedant, adeoque in eodem organo, & *poſſint fieri & non fieri.*

Quam maxime itaque in quolibet *Vitali* motu ſpectanda potius eſt proportio eius ad FINEM, quem adſequi, imo exequi, debet : & quidem tam *a priori*, ratione ipſius *intentionis*, nempe *ſuſceptionis* atque *directionis :* quam magis velut *a poſteriori*, ratione *gradus*, *temporis*, *ordinis*, ad talem exitum decenter conſpirantium :

Vbi abunde ſufficit etiam *generaliorem* notitiam habere *organorum ;* quænam cuilibet motui proprie dicata ſint ; quomodo in conſpicua ſua *integritate* agnoſci poſſint : vt inde etiam, ſi quod fortaſſis in illis hæreret vitium, conſpicuum inprimis, inde dignoſci poſſit.

Iterum iterumque dico, hæc talis conſideratio proprie eſt MEDICA, & habet inprimis vſum illum, MEDICAE intentioni directe conuenientem, vt, ſi quid in his MOTIBVS minus decenter fieri obſeruetur, tunc maxime ſuarum partium eſſe intelligat Medicus, vt illis motibus ſiue *mitigandis*, ſiue prouocandis, ſiue *conſeruandis*, ſiue *moderandis*, quoquo modo vero iuxta FINES debitos IMITANDIS, incumbat atque operam nauet.

Quandoquidem hæc ſola ſunt, aut certe præcipua, quæ in ſua poteſtate habet MEDICVS, aut *magis* certe, & *directe* quidem magis, quam quicquid ipſam *organorum* diatheſin reſpicit.

 In

In his itaque *rebus* & *reſpectibus* prudenter diſcernendis ita occupatus eſſe debet MEDICVS PHYSIOLOGVS, vt meminerit, omnes alias conſiderationes a ſuo vero *ſcopo* ita alienas eſſe, vt non ſolum ad illum nihil conducant, ſed potius ab illo facillime ipſum *abducant*, & quid pro ita diuerſis talibus conſiderationibus agere *debeat*, imo vero agere *poſſit*, *dubium* reddant.

Cum ex aduerſo, ſecundum haſce allegatas circumſtantias inſtituta penſitatio, *directe* illum manuducat, ad veram VITALEM habitudinem, eiuſque *neceſſitudines* e ſuo fundamento agnoſcendas, & in ſuo ordine etiam gubernandas.

Hæc autem omnino res, & nulla æque altera, minime omnium autem alteri cuicunque obiecto intenta conſideratio, inſtruit Medicum vera METHODO, Oeconomiæ corporis ſubveniendi.

Dum illi ſiſtit laudatiſſimam illam, & paſſim, a Practicis inprimis, indicatam quidem, nuſquam autem recte deſcriptam SYNERGIAM corporis ad *medicationes*.

Quæ videlicet nihil vſquam aliud eſt, quam VIVI corporis, *quatenus viuum* eſt, id eſt, *actuum vitalium*, talis concurſus, quem non ſolum *negligere* non poſſit Medicus;

Sed quæ etiam ſua *ſponte*, & *ſine Medici* concurſu, tam *reſiſtit* energiæ morbidarum cauſarum, quam illas penitus *depellit*, & *exturbat*.

Omni modo vero indeſinenter *fiendo* & *agendo*, omnino *non poteſt* negligi a Medico, quin non ſolum *obſeruetur*, & illi partes ſuæ integræ relinquantur, ne ſcilicet *actiones* eius temere turbentur, aut peruertantur:

Sed debet quam maxime pro efficaciſſimo *præſidio* corporis, etiam in ipſis illis dubiis rebus, ita agnoſci, vt potius *Medicus illi* ipſi ſolum *ſubſidio* eſſe laboret:

Id eſt omnem ſuam operam ita dirigat, atque eo intendat, vt huius ACTIVITATIS *domeſticæ* ſaltem ſucceſſum felicem promoueat, atque re vera cum illa *concurrat*:

Adeo

Adeoque non tam qualemcunque *cooperationem* a Natura expectet, *ſuis* tanquam abſolute propriis *artificioſis* conſiliis atque cœptis: ſed potius agnoſcat, quod ipſa Natura, dico, ipſa *Actiuitas vitalis*, *per ſe* & *directe* iam ſit in illo opere, etiam *ſine medico*, quantum vſquam poteſt, perpetrando; cui adeo ipſe ſolum Medicus, vere *acceſſoria*, atque *ſubſidiaria* ope ita ſubuenire poſſit atque debeat: atque ita ipſe Medicus Naturæ *cooperari*:

Quandoquidem Naturæ non ſolum *primæ* hic ſunt partes *a priori*, reſpectu *intereſſe* corporis, quapropter illam primario ſibi deceat conſulere:

Sed etiam *a poſteriori*, dum vtique actu ipſo hoc ita facit, & non ſolum *ante* Medicum ad conſulendum corpori, & cauſis morbidis reſiſtendum, alacriter procedit;

Sed etiam omnino paſſim feliciter hoc ſuo cœpto potitur, atque perfungitur, adeo, vt etiam totam *expugnationem* cauſæ atque proximi effectus morbidi, tam decenter, ratione *methodi*, quam potenter, ratione *energiæ* abſoluat, *ſine* omni *externo* artificiali auxilio.

Vnde omnino immenſum quantum intereſt Medici, vt hanc *Naturæ* ENERGIAM perſpectiſſimam habeat:

Et ſe potius illi *σύνεργον* eſſe debere agnoſcat, quam illam ſibi:

Id eſt, illius potius *motus* atque *modos ſequendum* ſibi eſſe agnoſcat, quam vt liberum ſibi putet, quidlibet potius audere atque tentare, *ſine* habito *reſpectu* ad inclinationem Naturæ, & quorſum illa vergat:

Quantumlibet, quicquid etiam proprio auſu atque lubitu circa *motus* corporis patrare in animum induxerit Medicus, abſoluta neceſſitate agnoſcere debeat, quod tota *actio*, *qua talis*, ſimpliciter ab ipſa Natura expectanda veniat:

Nempe ab illo *principio actiuitatis*, quod omnia in corpore primo actuat & agitat:

Omnino autem iterum iterumque monendum hoc habeo, quod princeps huius loci conſideratio ea cumprimis eſſe debeat, quod non ſolum *Motus* in genere, ſed inprimis etiam METHODVS illa, exquiſite cognoſcenda atque perpendenda veniat Medico, qua vti Natura conſueuit, quando tum ſibi ipſi conſulit, ſine arte externa:

Tum illam etiam perpetuo agitat, concurrente quocunque artificio externo:

Quapropter neceſſitas vtique poſtulat, vt artificium tale ita inſtruatur, ne naturæ operibus præiudicium afferat; ſed potius directe *ſubueniat*, & ad exequendum intentionem ſuam ſalutarem, omnia faciliora reddat.

Hæc ſi recte aſſecutus eſt THEORIA *ſolida* Medicus, habebit verum atque ſolidum *vſum*, vere MEDICAE PHYSIOLOGIAE, quæ in his vnice, in nullis autem aliis conſiderationibus, acquieſcit.

SOLI DEO GLORIA.

MEDICINAE
DOGMATICO-SYSTE-MATICAE
PARTIS THEORETICAE
SECTIO II.
QVAM CONSTITVIT
PATHOLOGIA.

DOCTRINAE MEDICAE

THEORETICAE

PARTIS II.

PATHOLOGIAE,

PRAECOGNITA.

PATHOLOGIA MEDICA eſſe debet *conſideratio morborum, cum ſecundum vniuerſam ſuam indolem, vbi hæreant, quomodo ſe gerant: tum ſecundum illas cauſas, quæ tractationi Medicæ locum concedunt*, ſeu medicationibus expugnari poſſunt.

Diſtinguenda hoc intuitu venit ab AETIOLOGIA, ſeu conſideratione morborum, ſecundum ſimplicem PHYSICVM habitum ad *cauſas* ſui; quicunque enim *reſpectus*, MEDICO aditum non præbent ad *inuenienda auxilia*, quæ illis *reſpectibus* quadrent, illi a MEDICA THEORIA alieni, ad PHYSICAM tantum reiiciendi ſunt.

Exemplo eſſe poteſt VVLNVS; cuius conſtitutio, ſi ſecundum *Phyſicam ætiologiam* conſideretur, exhibebit, *certum numerum fibrillarum* ſectione *diſſolutarum*; interim neque definiri poterit ſpecifice ille *numerus*, neque ſingularum harum fibrillarum *propriæ extremitates* diſcerni, ne dum *coaptari*, at minime omnium *conglutinari* ſeu *conſolidari*. Interim cum ex illa nihil ad *Medicum vſum* redundet, nihil inquam, quod in *Medici*

 poteſtate

poteſtate ſit, hinc colligi poſſit, eſt vtique hæc talis *ætiologia*
MEDICA PATHOLOGIA aliena.

Quamlibet autem etiam paſſim per *connexionem* rerum
ipſa hæc etiam magis *Phyſica ætiologia* tolerari poſſit in *hiſtori*
Pathologica; cauendum tamen maximopere eſt, ne poſtea
etiam *indicationibus* formandis adhibeantur, quas vel *ſteriles*
vel potius plane nullas, nempe ab omni *poteſtate Medici* alien
præbere poſſunt.

Exemplum huius rei eſt iterum allegata hæc conſidera-
tio *Vulneris*; vbi, licet verum ſit, quod omnino in quolibet
vulnere, pro magnitudine eius, *certus numerus* fibrillarum di-
ſolutus ſit; tamen in nullius hominis poteſtate poſitum eſt, i
las *connumerare*: Deinde, licet verum ſit, quod dimotio, a
que *diſtantia* harum fibrillarum, vulnus quaſi *formaliter* conſti-
tuat ac apertum ſeruet, neque corrigi poſſit, niſi ſola *ſingula-*
rum extremitatum vere ſibi *reſpondentium*, *ſelectione*, & noua
ſingularum ad ſingulas *admotione*, & tandem actuali iterum fi
ma *connexione*: Eſt tamen ſimul manifeſtum, quod etiam ho-
rum omnium abſolutiſſime nihil poſſit vllus artifex.

Sicut autem conſtitutio corporis legitima, & conſequen-
ter etiam *læſio*, concernit in genere *mixtionem* atque *craſin*
omnium, *ſtructuram*, *texturam*, atque *nexum* ſolidarum, & *mo-*
tum, fluidarum *progreſſiuum*, ſolidarum *tonicum* atque *localem*

Ita bene notandum venit, quod quidem theoria *craſe*
fluidarum, eminus aliquid ſubſeruire poſſit *Pathologiæ motuum*
texturæ vero & intimioris *ſtructuræ* conſideratio, vtpote a
omni *artis* potentia in ſolidum alienæ rei, vix alicubi eminus
Chirurgicæ alicui directioni locum parare poſſit:

Sola vero *Energia motuum Vitalium*, & *actuum Nutritiu-*
rum, cum ſuis iuſtis atque *proportionatis* ſucceſſibus, eſt illud
quod *Pathologiæ* non ſolum præcipuum fundamentum, ſe
etiam maximam partem, imo vix non illam vniuerſam, a
ſoluit.

D

Debet autem ante omnia MEDICA PATHOLOGIA occupari, circa res *veras*, quæ vere ſunt & *exiſtunt*; fieri non tam POSSVNT forte, quam vere SOLENT.

Vbi non ſolum prudente atque perita diſcretione opus eſt, etiam circa tales effectus, qui POSSE euenire apparent, an etiam *ipſo facto* vel vnquam eueniant:

Sed opus inſuper eſt, perita omnino etiam illa diſtinctione, quinam illorum effectuum, qui non ſolum POSSE, ſed etiam SOLERE fieri obſeruantur, ipſo facto, ſiue SAEPIVS eueniant, ſiue RARIVS:

Et quænam eſſe poſſint CAVSAE, quod longe *plurima* talia Oeconomiæ corporis pathemata, cum, ſimplicioribus conſiderandi reſpectibus, appareant admodum *facile* atque *promte* POSSE euenire, tamen minime SOLEANT hoc facere, ſed potius non niſi RARO, imo RARISSIME, contingant.

Quemadmodum autem hic ſita omnino eſt, ingens aberratio vulgatæ, præſertim in *Recentiore* ſchola medica, Pathologiæ; ita fundatur illa propemodum abſolute, aut certe maximam partem, in neglectu diſtinctionis illius non ſolum totius MEDICAE *Theoriæ*, ſed etiam veræ *Phyſicæ Anthropologiæ* fundamentum conſtientis, inter *corpus* ſimpliciter *vt* MIXTVM atque TEXTVM, & *vt* VIVVM.

Vbi nempe neceſſitas vtique poſtulat, vt potius in recenſendis corporis pathematibus, præcipuus reſpectus habeatur ad illas *proportiones*, quas quæcunque tales læſiones exhibent, in ordine ad conſtitutionem illarum *partium* aut *actionum* vere VITALEM.

Hoc enim conſiderandi modo eluceſcet demum, & vindicabit ſibi locum non ſolum proprium, ſed etiam longe digniſſimum, ipſa ACTIVITAS VITALIS, quomodo in variis *Oeconomiæ* ſuæ impedimentis ſeſe gerat, non tam vere *paſſiue*, quam potius paſſim ACTIVE: nempe conſuetos ſuos MOTVS ita vtique inſtituendo, vt illis ſimplicem directam *energiam cauſæ* læ-

dentis, quoquo modo præoccupet, & partim ita *efficaciam* minuat; partim ipſam *cauſam* vniuerſim etiam *materialiter*, expellat, atque ita corpus in ſolidum ab illa liberet.

Hæc res, cum non ſolum ipſa, ſed etiam fere, quicquid ad illam directe pertinet, hucuſque, inprimis autem in Recentiore Schola, vel plane non, certe minime *condigne*, *diſerte* inquam atque *diſtincte*, tractata fuerit, fieri aliter non potuit, quam vt magni numeri variorum affectuum rationes, adeo alienæ fingerentur, vt neque cum *hiſtoriis* affectuum conſentirent, neque cum *veritate felicis Praxeos* conuenirent, ſed paſſim nouis commentis fulciendæ, atque colorandæ eſſent.

Dum autem hanc partem Doctrinæ medicæ tractare aggredior, non æque placet prolixum eſſe circa *voces*, *Medicis* partim, partim *Philoſophis* familiares, circa *ordinem* atque *modum* cauſandi.

E communibus enim ſtudiis notum eſſe vtique debet, quo ſenſu aliquid dicatur vel *efficienter*, vel *inſtrumentaliter* agere; *materialem*, *formalem*, *finalem*, reſpectum habere.

(Quantumlibet enim exempla, pluſquam decet, familiaria, imo etiam paſſim notiſſima ſint, quam craſſos circa hos conceptus errores errent etiam illi, qui non ſolum informare, ſed etiam reformare alios, in animum inducunt: tamen hic non eſt locus has tales res tradendi, ſed ſuffecerit ſolum commendare, vt opportuno loco atque tempore hæc res vtique recte percepta atque perſpecta, in poſterum ita vſibus ſuis, nempe *vere diſtincte concipiendi*, *percipiendi*, atq; *ediſſerendi*, adhibeatur. Cum ſine his ſubſidiis vanus vtique ſit conatus, inprimis in eo ſtudio, quod ſimpliciter de ordine atque vera ratione cauſandi tractat, nempe AETIOLOGIA PATHOLOGICA.)

MEDICAS etiam appellationes *cauſarum*, ſuffecerit breviter ſolum notauiſſe; vbi nempe familiares ſunt voces cauſæ *procatarcticæ*, ſeu *occaſionalis*; cauſæ προηγουμένης, ſeu *antecedentis*: cauſæ *continentis*.

Nem-

Nempe *occaſionalis* dici ſolet talis, *remotioris* ordinis, & in agendo efficaciæ, cauſa, quæ *antecedentem* impellat, vt fiat *proxima*; id eſt, qualemcunque *impulſum* aut *inſtinctum* præbeat, vt in *actum* ſeu *effectum* deducatur illud, quod ex indole propria *antecedentis* cauſæ, velut *in proxima potentia* conſtitutum eſt.

Ita enim cauſa *antecedens* deſcribitur, quod ſit res, aut proportio aliqua, tali diſpoſitione affecta, quæ mox *in actum* deduci valeat: nempe, quod *Philoſophi* dicunt, *in proxima potentia* conſtitutum eſſe.

Cauſam *continentem* appellant Medici, talem ſiue *materiam*, ſiue *modum* atque *habitum*, quæ *præſentia* ſua, & magis veluti immediata agendi ratione, affectum, tanquam directum veluti ſuum *effectum* ponit, infert, imo patrat.

In qua re vix locum habere debent μικρολογίαι partim nimium ſcholaſticæ, partim etiam non ſatis intellecto reſpectui *finali actuum vitalium* ſuperſtuctæ: quam in rem penſitari meretur libellus *Fuchſii* de cauſa continente.

Ita enim v. gr. materia *vomitum* concitandi compos, imo vero, quæ vel ſolum longe vtiliſſime vomitu reiiceretur, ad euitanda ita grauiora ſubſecutura damna, quam diu in ventriculo hæret, eſt *cauſa continens* cardialgiæ *nauſeoſæ*, conatuumque atque impetuum *vomitoriorum*:

Quantumlibet illa non immedite actu *Phyſico-mechanico*, motum *vomitus* ventriculo incutiat; ſed hic ab alia longe cauſa ſolum PROPTER illam talem materiam, ita inſtruatur.

Vbi nempe e vera ratione *cauſarum* omni vtique cum attentone diſcerni debent illi actus atque effectus, qui minime AB aliqua materiali aut corporali conſpicua cauſa ita fiunt; ſed ſolum PROPTER eandem, ab alio prorſus agente.

(Vocant talem reſpectum cauſandi atque agendi Philoſophi *moralem*; nempe quod non *Phyſico*, directe *corporeo* contactu, cum re corporea, effectum Phyſicum edat: ſed nudam

dam magis *æſtimationem*, & ſimplices *reſpectus* ad res alienas, *numero*, *loco* atque *tempore*, introducat. Vbi nempe *cauſa moralis* vocatur ipſe *finis*, qui PROPTER *æſtimationem*, nempe PROPTER VSVM certum, *fieri* demum, ſeu IN FVTVRVM ita impetrari debet. Vnde fruſtra ſunt imperiti, qui *τὸ morale* ſimpliciter de *moribus*, *virtutibus*, aut *cogitatione* atque *ratiocinatione* directa, vnice interpretantur.)

Quibus ita præmonitis, aggredior bono cum Deo ipſam tractationem, & ante omnia de *Veritate hiſtorica* Diſpoſitionis ad ægrotandum in genere, totius huius Dogmatis fundamenta auſpicabor.

PARS I.
PATHOLOGIAE GENERALIS
SECTIO I.
De
HISTORIA PASSIONIS IN GENERE.

INgens certe eſt præiudicium autoritatis *Hippocratis*, dum ille *Epiſt. ad Damagetum* ſcripſiſſe memoratur: ὅλος ἄνθρωπος ἐκ γενετῆς νοῦσος ἐστί, *totus homo a natiuitate morbus eſt*: vel, *vniuerſi homines*, *omnis homo* --- *ex natiuitate*, e methodo & indole naſcendi, nihil niſi *ægritudo*, *ſyſtema ægritudinum*, exiſtunt.

Interim HAEC ASSERTIO NON EST VERA.

Dum non ſolum immenſus numerus hominum viuit, qui per *longa tempora*, imo integras *ætatum periodos* minime ægrotant; inprimis ita, vt *Medici* artificiis indigeant:

Sed inprimis etiam, niſi plane peculiares *per indiuidua* cauſæ, velut impetum faciant, iiſque, quod aiunt, porta patens pandatur, immenſum quantum plures *immunes* viuant a morbis, quam eoſdem experiantur.

Ingens

Ingens hoc primo auditu *paradoxon*, tractaui etiam propria Diſſertatione, nempe: *Quod ſinguli homines raris numero, & paucis vera ſpecie, morbis, per totum ſuæ vitæ decurſum, afficiantur.*

Interim res e vera quotidiana experientia eſt omnino manifeſta; dum vtique ſinguli homines longe maximam ſuæ vitæ partem, a veris morbis immunes viuere, vbilibet obſeruantur; neque niſi per peculiares *ætatum*, *motuum*, *vitæ generum*, *locorum*, *tempeſtatum*, quin *violentorum* impetuum, accidentales interuentus, in morbos coniici.

Ita enim in quotidiana obſeruatione notiſſimum eſt, quod numeroſiſſimi homines, partim in diffuſiſſimis *Aſiæ*, *Africæ*, *Americæ*, regionibus, partim in media *Europa*, quantumcunque etiam peſſimis *moribus* paſſim perdita, magna *ætatis* ſuæ ſpacia, plures, imo plurimos ſubinde annos, vel prorſus intemerata, & velut abſoluta *ſanitate* expleant: vel ad minimum nihil effatu dignum, ante omnia autem nihil iſtis opinionibus *de tanta* hominis *periclitatione* morbifera, conſonum experiantur.

Accedit autem huic obſeruationi altera, quod etiam illi homines, qui vtique ſæpe aut diu ægrotare reperiuntur, non tam *variis* diuerſorum generum morbis occupentur, quam vel *vno eodemque*, *inſultibus* ſolum variante, morbo: vel ſub diverſis *ſchematibus*, *proſapiam* tamen vnam eandemque, ſeu, iuxta ſcholas, eandem *ſpeciem ſubalternam*, pro fundamento habentibus.

Nempe obſeruanda hæc *hiſtorica* veritas de INFREQVENTIA *morborum* in corpore humano, tanto magis eſt, quoniam recto tramite, & manu veluti, deducit, ad *ætiologicam* illam conſiderationem, quod ita *rariorum effectuum* etiam *cauſæ* pares ſupponendæ veniant; nempe nequaquam ita per triuia obuiæ; ſed *rarius*, tali *energia* ad minimum, ſi vel maxime non toto genere, occurrentes.

Quemadmodum autem hæc conſideratio maximi certe momenti eſt, in hac fundamentali parte *Pathologiæ*, nempe veritate facti, ſeu *hiſtoria* ægrotandi; ita iungenda tamen illi eſt etiam altera haud multum diſpar, *dignitate* vero etiam ſolidæ penſitationis vel maior atque luculentior.

Eſt autem hæc FREQVENTIA *morborum in humano corpore præ brutis.*

Certum hoc eſſe, nimio pluribus & *ſpeciebus* morborum & *inſultibus*, obnoxios eſſe *homines*, quam *bruta* animalia, neminem hominem latet.

Interim, cum etiam ipſa bruta, id eſt, *animalia in genere*, *animale* inquam *corpus*, *œconomia* corporis animalis in genere, adeo vnius eiuſdemque ſint indolis, vt ad potentiam corruptionis, abſolute omnia *vniformiter* ſeſe habeant, nec vlla *materialis* prærogatiua vſquam compareat:

Eſt propterea profecto hæc res non ſolum *in genere* digna, quæ conſideretur:

Sed etiam *in ſpecie*, quæ recte, & quantalibet ἀκριβείᾳ expendatur.

Et hoc tanto magis, cum, quod certe merito mirandum venit, hæc in ipſa re adeo notiſſima veritas, vniuerſæ Scholæ Medicæ Dogmaticæ, nullo adhuc tempore in mentem venerit. Vnde illam tanto magis de integro perpendendam, & mihi ſummo, & omnibus bene perpendendi gnaris atque curioſis merito commendo.

MEMBVM I.

ARTICVLVS I.

QVI RARIVS AEGROTENT.

NOn ſine prægnanti cauſa, vti ſub cauſarum enumerationibus elucebit, quantumlibet Medico corporis inprimis *humani* competat cura, allegamus tamen hoc loco tanquam in principe prorſus ſtatione, *animalia bruta.*

Sed

Sed tamen ex illis etiam *feras* inprimis, præ *domeſticis* atque *domitis*: Ex his ipſis autem etiam, ea præcipue, quæ inſolentibus hominum moribus, & ſeductionibus minus adſuefiunt, quam quæ huic anomaliæ exponuntur.

Ex ipſis autem *hominibus*, ægrotant vtique *rarius*, homines & *ſimpliciſſimo victu* vtentes (cuius *qualitas* veluti certiſſime etiam *quantitati* iuſtum modum facit.)

Et *laborioſiore*, (*corporis* tamen proprie laboribus, non æque *animi*,) vitæ ratione vtentes:

Et a quibusuis *animi* immoderatis *moribus* ſeu *motibus* alieni:

Omnino vero etiam ab *aduentitiis* quoquo modo *violentis* perturbationibus immunes:

Quantumlibet etiam harum non tam abſolute *moderatiores*, quam *vſitatiores*, magis magiſque tolerare *conſueſcant*:

Vnde omnino cenſum eorum, qui *rarius ægrotant*, merito claudunt illi, qui variis rerum corpori quantumcunque familiarium etiam *abuſibus*, multiplici experimento magis magiſque *adſueuerunt*:

Qui nempe, ſi non abſolute, tamen inter cauſas ipſo genere pares, rarius inde ad actualem ægritudinem deducuntur.

MEMBR. I.

ARTICVLVS II.

QVI FREQVENTIUS AEGROTENT.

EX aduerſo *frequentius* ægrotare obſeruantur, ſicuti *generaliſſime*, *homines* præ *brutis*; ita inter *homines* illi, qui *moribus* peculiariter coactis, non tam *ſimpliciori*, quam *varietate*, & non tam *diuerſitate*, quam vera *aduerſitate* VICTVS vti conſueuerunt.

Quæ etiam *diuerſitas*, vti guſtum lenocinio peruertit, ita paſſim præter *qualitatem* minus conuenientem, etiam *quanti-*

tatis exceſſu corpus onerat; adeoque temere materias obiicit & coaceruat, quæ non poſſint non oneri, & ſenſim damno eſſe.

Deinde proximi his ſunt qui *deſidia* atque otio torpentes, interim ab *edacitate* nihil remittunt.

Certiſſime vere omnium, frequentius obnoxii ſunt atque manent morbidis affectibus, quicunque ANIMI moribus atque MOTIBVS multum indulgent: adeo quidem, vt etiam vel ſimplex *ratiocinationis* intemperantior vſus, plurimum in hoc genere valeat.

Sicut etiam (quam tamen ſuo loco merito inter *animi pathemata* refero) COSVETVDO, plurimum in hoc quoque agere poſſit; partim per *inſuetudinem*;

Partim per nimiæ *ſenſibilitatis* ſimplicem adſuefactionem: cuius rei exempla quotidiana ſunt, in nimium *ſollicita diæta*, ciborum duriorum ſcrupuloſa euitatione, *potus* perpetuo *calidi* adſuetudine:

(Quantumlibet hic etiam paſſim *mentis* quædam auerſio, atque *meticuloſa* inquietudo, ſubſit: nequaquam tamen totum negotii fundum exhauriens.)

Conſuetudinis autem energiæ, ad aperiendum ægritudini aditum, maximo iure accenſeo HAEREDITARIAM diſpoſitionem; vtpote quæ non ſolum veræ, ſed intimæ, & non obliterandæ *adſuetudinis*, genium exhibet: adeoque in hoc negotio efficaciſſimam ſeſe gerit:

Magis tamen ad *ſuſcipiendos* atque repræſentandos motus morbidos, quam adeo faciles eorum funeſtos effectus admittendum.

MEMBR. I

ARTICVLVS III.

HISTORIA ENERGIAE AEGRITVDINVM IN GENERE.

MAximo certe iure, ad generalem hiſtoriam morbidæ conſtitutionis in corpore humano, ſubiicio tantiſper *hiſtoriam*

am pariter ſimplicem, POTESTATIS morborum, non tam ſimpliciter *in corpus* humanum, quam *in corpore* humano.

Vbi nempe ſimplex *hiſtoria*, nempe nuda *experientia*, vtique manifeſtum reddit, quod plerorumque, imo omnium illorum morborum, qui non ſimpliciter à rudi *violentia externa* proficiſcuntur, nulla vſquam ſit *directa* atque ſimplex poteſtas in corpus humanum:

Sed quod potius omnes morbi tantam ab *Oeconomia vitali* REACTIONEM perpeti neceſſe habeant, vt huius *actiuitate*, etiam ſine alio aduentitio *artificiali* adminiculo, ipſi quidem morbi (*materialiter*) *ſubigantur, expugnentur, eiiciantur:*

Corpus autem, non ſolum ad antiquam Oeconomiæ ſuæ regulam reuertatur:

Sed etiam in ipſam *texturæ* ſuæ atque *ſtructuræ* integritatem, ſicubi illa violata fuerit, *reſtituatur*, atque *reparetur*.

Nempe conſiderandam omnino in hac ſeſe claſſe offert SPONTANEA illa MORBORVM DEPVLSIO, & Oeconomiæ corporis in integrum reſtitutio, qua etiam ſine vllo externo adminiculo, morbi curantur;

Et quidem non *raris*, aut *per accidens* forte obtingentibus, exemplis, modis aut methodis:

Sed potius ita *vniuerſalibus* atque *perpetuis* his omnibus, vt niſi *impedimenta* potius *per accidens*, & per indiuidua obiiciantur, perpetuæ ſint morborum talium, etiam *ſpontaneæ curationes*, depulſiones *materiarum*, liberationes autem atque reſtitutiones *partium & actionum*.

Ne in hanc rem longinqua teſtimonia quæramus, citamus merito maximam totius mundi partem, *Aſiam*, *Africam*, *Americam*; imo ex ipſa *Europa* longe maximam hominum partem; *ruſticam*, *plebeiam*, *militarem*, multitudinem.

In his omnibus, quid notius eſt, quam non ſolum alios, ſed ipſos etiam omnino, *peſtilentes*, atque ſumme periculoſos morbos, *innumeris exemplis*, ſine vllo artificio, ſed ſua, quod

 aiunt

aiunt *ſponte*, ita corrigi atque ſubigi, vt paſſim venditata *artificioſa* auxilia, *ſi res recte æſtimetur*, nihil quidquam prærogatiuæ obtinere poſſint:

Dico, quod hi morbi ita ſine alio *artificiali* adiumento in ordinem redigantur, neque *tempore*, neque *periclitatione*, nec ipſis *incommodis ſenſationibus*, maioribus aut deterioribus, quam ſub pleriſque *artificiis* adhibitis fieri obſeruatur.

Eſt autem in hac re iuſtiſſima animaduerſione digna illa circumſtantia, quod non ſolum *ſpecie* multi, ſed inprimis *numero* velut *infiniti* affectus morbidi, inprimis *exquiſita* quadam & exacte circumſcripta *temporis menſura*, ad hanc ſpontaneam ſanationem deducantur:

Et hoc quidem tam in *paruis* infantum, quam diuerſimode *magnis*, imo diffuſis annoſiorum, *corporibus*.

Et hoc quidem inprimis per manifeſtas certarum *materiarum expulſiones*:

Quæ, quo magis morbus *male* cedit, adeoque ſecundum vulgarem conceptum *fortior* eſt & potentior, eo minus procedunt, nedum excedunt, ſed potius deficiunt.

Verbo: habent morbi etiam ad *ſpontaneum* ſui progreſſum & exitum quemlibet, inprimis autem ſponte *ſalutarem*, in genere plus minus *certam*, in ſpecie vero etiam *ſtatam*, *temporis* rationem. Quod hic illic peculiarem obſeruationem meretur.

Membrvm II.

HISTORIA DISPOSITIONIS CONSPICVAE AD MORBOS, SEV CAVSARVM MORBORVM IN GENERE.

PEr indirectum ſubindicatum iam eſt, *generale* veluti ſyſtema, *cauſarum* morbos machinantium, dum ſub commemoratione, quinam homines *facilius* & *frequentius* ægrotent,

tent; nominatæ vtique ſunt *conditiones* illæ, quæ *cauſarum* rationem habent PER & PROPTER quas, tum *partes* corporis, tum *actiones* Oeconomiæ, varie alterantur.

Hic, cum *hiſtoriam cauſarum* morbiferarum, *in genere*, *generaliſſimarum* inquam, memorare ſuſcipimus, primo omnivm loco diſtinguimus, inter cauſas *internas* atque *domeſticas*, & *externas*, *aduentitias*, & ſimpliciter magis *violentas*.

INTERNAE illæ ſunt primo ipſa MIXTIO *omnium*, & TEXTVRA *ſolidarum*, partium:

Interim digniſſima vtique contemplatione, & tanto magis, quo minus ad vniuerſæ ſcholæ medicæ conſiderationem peruenit, eſt illa veritas, quod, quantacunque, vti re vera, ſumma exiſtit, ſit hæc, *craſeos* æque, atque *texturæ*, diſpoſitio ac habilitas, ad ſubeundas graues læſiones, nihil minus tamen, quam *proportionatus euentus* huius rei, vnquam ſuccedat:

Sed potius immane illud paradoxon hic occurrat, quod e *cauſa* paratiſſima, tamen *effectus* longe *rariſſimus* ſequatur.

Ne tamen hic, vbi *hiſtoriam* demum ſimplicius proferre voluimus, altius potius ad *conſiderationes*, quam ſimpliciores *enarrationes* progrediamur:

Producimus potius primo loco illam, & *Hippocrati* iam pridem notatam, & vulgo etiam hominum hodieque ſatis notam, *conſtitutionem* corporis, *maxime*, imo quaſi ſenſibiliter *abvnde*, *floridam*.

Habitum *Athleticum* vocat *Hippocrates*; *Galenus* atque poſteri, interpretantur, quod *ſupremum gradum perfectionis* ſanitatis talia corpora tunc habeant: vnde fingunt, neceſſarium eſſe *tranſitum in deterius*, cum *nihil Phyſicum*, (neſcias tamen, quo *generaliter* firmo argumento, verius autem *nihil viuum*) diu in eodem ſtatu manere poſſit: a *ſummo* vero gradu non detur progreſſus, niſi retrorſum, nempe iterum *deorſum*.

Vulgus hominum vniuerſum, celeberrimo *prouerbio* hanc rem eloquitur: Die geſundeſten Leute / ſterben am erſten.

Sic-

Sicut etiam illud pari expreſſione verborum enunciant: Die Leute / ſo am geſundeſten ſcheinen / können am wenigſten vertragen; es werffe ſie am leichteſten etwas übern hauffen: wann ſie kranck werden/ ſo werdenſie recht kranck ꝛc.

Interim, cum etiam paſſim, & ingenti quidem numero, homines vtique reperiantur, *florida* tali conſtitutione, per ſatis longum tempus fruentes, vnde nec ipſa hæc adeo eminens atque *directa cauſa* ægrotandi reputari poſſit: aduertendus merito eſt animus ad alteram eius cenſus, *internam* dico atque *domeſticam* cauſam, cuius efficacia, *Oeconomiam* corporis *alterandi* atque *perturbandi*, vti *præſentiſſima* exiſtit, ita *notiſſima* paſſim eſt, imo nemini homini ignoranda, ſi modo leuiter in mentem ipſi reuocetur.

Loquor de ANIMI PATHEMATIBVS, eorumque efficacia in alterandos *motus cordis*, velut immediate promptiſſima.

In quo certe effectu longe ſuperant *animi pathemata* omnes alias cauſas, vtpote quarum nulla nota ſit, quæ ita prorſus *in inſtanti* hoc præſtet, niſi ſuprema *violentia* in organa immediate interitum veluti inducat, aut quoquo modo exquiſitiſſime illa impediat, *corporali* ſimpliciter actu:

Dum interim allegata *animi pathemata* nihil vſquam *corporeum*, ſiue *afficere*, ſiue directe *efficere* ſentiuntur; ſed ſimpliciter MOTVS alterare; & per hos demum *fluidis* inprimis partibus, vlteriores alterationes conciliare.

Tertium locum *internarum* atque *domeſticarum* huiuſmodi cauſarum, vendicant ſibi maximo iure EXCRETIONES; quodcunque ſui ſucceſſus detrimentum incurrentes;

Hæ enim ita quoquo modo perturbatæ, trahunt vtique poſt ſe, non ſolum *plures*, ſed & familiariter *grauiores*, reliquæ œconomiæ turbationes.

Quarto loco ſtant *primo* vera inter *aduentitias* cauſas, ASSVMTA. Quæ, vt Oeconomiæ corporis abſolute neceſſaria ſunt, ita habent vtique & *occaſionem* promptam & *energiam* proportionatam, *nocendi*, ſi perperam inſtruantur *quantitate*, *qualitate*, *tempore*, atque *ordine*.

Quin-

Quintum locum occupant reliquæ vulgo ita dictæ res NON-NATVRALES, inter quas nempe *viuere* & *verſari* corpus oportet; vbi cum primis *frigoris* & *caloris* varius aditus, & præſentius & potentius paſſim alterat corpus.

SOMNI & VIGILIARVM, MOTVS etiam, & QVIETIS, non ſunt vltimæ aut leuiſſimæ partes, ad alterandum corporis ſtatum; re vera vero vltimæ, ſi non plane nimium a iuſto tramite in diuerſum abeant.

Poſtremo loco merito ſtant res *extraneæ*; ad *Oeonomiam* corporis plane non pertinentes, ima, quas vocant *toto genere præter naturam*:

Quæ nempe manifeſto magis directam *vim* inferunt, *partibus*, aut *motibus* in corpore.

Longiſſime autem omnino, & ſpatio plurimum poſt hæc omnia remoto, diſtant pleræque illarum cauſarum, quæ *hodiernis moribus* ſolenniter pro *proximis* paſſim allegantur; *poteſtates* nempe ita dictæ *ſalinæ*, *ſapores* & *acores*.

Cum enim ipſa *hiſtoria*, nempe quotidiana *Experientia*, affatim commonſtret, quod hæc talia ſubiecta, partim *omnibus*, partim *pleriſque* hominibus familiaria atque *communia*, tamen propterea non æque multis, ne dum omnibus hominibus, illos effectus concilient, qui iiſdem *e reliqua hypotheſi* adſcribuntur:

Adeo, vt etiam paſſim magnus numerus eorum, qui illis talibus rebus etiam affatim *abutuntur*, nihil talium damnorum inde perſentiſcant: Apparet inde vtique ſatis luculenter, quod non niſi *valde remota* ſit horum quæcunque energia, & ante dictis *præcipuis*, in ſolidum *ſuccenturiata*.

Non tam æque vero ſimpliciter *ſanum* corpus ad morbos inclinat; quam *ſemel*, *diu* aut *ſæpius* morbo exercitum corpus, eiuſdem continuæ *contumaciæ*, aut *repetitis* inſultibus, exponit ADSVETVDO:

Nempe in morbidis etiam, & *inuſitatis motibus* reaſſumendis, per frequentius exercitium inducta *promptitudo*, ad pares motus prompte ſuſcipiendos.

Hac de re teſtatur *hiſtoria*, quod multæ ſpecies morbidorum motuum, , plus minus *prompte* ita inſoleſcant, vt etiam in perpetuum, tum eidem, tum quibusdam συζύγοις, inſultibus expoſitos reddant patientes:

Adeo, vt qui ſemel eius generis affectuum veluti *habitum* induerunt, vix vnquam ab eo in poſterum vere immunes euadant. Vnde vere valet vulgi Germanorum dictum: **Wann man einmal in das Krancken komme / ſo habe man ſich alsdann ie mehr und mehr damit zu ſchleppen / und könne es nicht wieder völlig loß werden.**

Quod tamen tanto magis de certis *ſpeciebus* affectuum valet, inprimis quorum præcipua vehementia motuum anomaliis innititur.

ARTICVLVS VNVS.

DE SVBIECTIS AEGROTATIONIS IN GENERE.

QVantumlibet in ſcholis inter cauſarum numerum merito etiam collocetur SVBIECTVM, tanquam *materia inhæſionis* ipſius effectus; adeoque etiam a nobis, præſertim in *generali* tractatione, ipſa ſectione hac *generali* de *ſubiecto* aliquid dici potuiſſet: placet tamen non tam melioris, quam inprimis *dignioris* tractationis ergo, illi, quantumcunque etiam pro generali conſideratione, proprium tamen ſpatium aſſignare, & ſub reliqua cauſarum tribu, veluti ſeorſim ad cenſum vocare.

Quod itaque *ſubiectum* morborum generaliſſimum attinet, certum omnino eſt notiſſimo hiſtoriæ quotidianæ experientiæ teſtimonio, quod SEXVS FOEMININVS omnino morbis *facilius*, atq; *varie* magis ſuſcipiendis, aptus & expoſitus videatur, quam ſexus *virilis*.

Quæ res vel *Hippocraticæ* opinioni anſam dediſſe videtur, quaſi *mulier morbos bis patiatur.*

Quod ſine omni vi menti autoris afferenda, ſatis commode interpretari licet, quaſi mulier *duplo plus expoſita* viuat morbis, quam mas.

Confirmat hoc ſane propemodum familiaris experientia; dum fœminæ non ſolum *menſtruarum* ſuarum euacuationum variis ſucceſſibus; ſed etiam *partus variis* periclitationibus, *lactationis* incommodis, imo vel circa *geſtationem*, *partum*, & *infantes*, pluribus *animi commotionibus* obnoxiæ, viuunt:

Quantumlibet etiam ipſa corporis fœminini *craſis*, minus *firma* quam maſculina, tam e reliqua *mollitie*, quam e *ſentiendi* etiam maiore *teneritudine* compareat.

E *virili* etiam ſexu, quicunq; tam *texturæ* corporis *mollitie*, quam *animi* indole fœminis ſimiliores ſunt, morbis etiam magis expoſiti viuunt:

Vnde quidem vel in genere *mollior* atque tenerior, per indiuidua, textura corporis, morbis magis ſubiicit indiuidua ita affecta:

Sicuti *animi ſenſibilitatem*, adeoque ad varia *pathemata* promptitudinem, iam ante hoc nomine notauimus.

Reputatur quidem vulgo, quod *maſſa humorum*, & præcipue quidem *κρᾶσις* eorundem, ſit primarium *ſubiectum* plerorumque morborum.

Mea vero ſententia tantum abeſt, vt hæc aſſertio aſſenſum mereatur, vt potius *rariſſime* hanc humorum labem, & *pauciorum* inſuper morborum cauſam fieri, pro certo habeam.

Tanto magis autem ſecundum ipſam familiarem & vulgarem hypotheſin, qua v. gr. maxima *dyſcraſia* humoribus imputatur in velociſſimis morbis; & inprimis *dyſcraſia* magis *propria*, & intimæ indoli humorum velut *inhærens*: cum ibi, & in pleriſque aliis affectibus, longe plus valeat MOTVS humorum *anomalia*:

 Et

Etquidem vel PROPTER *κράσεως* vitium, longe ſimplici-vs atque generalius:

Vel *proportione motus* anomali ab illa *κράσεως* menſura plurimum diuertente:

Vel denique, & inprimis in caſibus maxime ſonticis, non tam ipſo actu iam *præſente* qualicunque dyſcraſia, quam *ingruente* ſolum, & in *proxima* vere *potentia*, aut primis ad ſummum ſui *initiis*, conſtituta.

Vnde potius verum *generaliſſimum ſubiectum* ægritudinum, eſt *perturbata idea regiminis* ipſius *Oeconomiæ* animalis.

Quadoquidem, quam diu hæc ſibi recte conſtat, non ſolum facile *præoccupantur* morbi, ne in effectum deducantur: ſed etiam iam in effectum deducti, ſubiguntur iterum, *expugnantur*, & corpus in integrum *reſtituitur:*

Non ſolum a noxia cauſa *liberando:* & efficaciam eius obtundendo:

Sed etiam damna, iam ipſo facto, & actu corpori illata, *reſarciendo* & corporaliter reſtituendo.

MEMBVM III.

QVOD RATIO REDDI NON POSSIT, CVR HOMO NATVRALITER MORIATVR.

AGnoſco merito, quod hoc Problema non tam ad *Medicum*, quam *phyſicum*, imo *zoologicum* in genere magis, quam Anthropologicum in ſpecie forum, pertineat; interim, cum illud nequidem vſquam tactum, ne dum pro merito ponderatum adhuc inuenerim, placet meam circa illud conſiderationem in medium proferre, & ſi nihil aliud, tamen veritatem, & forte curioſioribus etiam dignitatem, huius theorematis ita commendare.

Mi-

Mirus vndique eſt conſenſus eorum, qui, cum vtique videant *hominem*, ſicut omnia *animalia*, ita ipſum quoque, hoc maxime intuitu *exquiſitiſſime vt animal*, MORI, facillime & abundantiſſime inueniant, euidentiſſimas etiam atque ſimpliciſſime intelligendas eius rei cauſas.

Mihi autem videntur hoc ipſo certe quam grauiſſime hallucinari, atque aberrare, quod MORTIS quidem rationem abſolute habeant; nullam vero rationem VITAE.

Cum enim illæ rationes, quas pro *diſpoſitione* corporis ad *mortem* ſubeundam allegare poſſunt, & inprimis quas ne quidem ſatis ſibi notas plane non allegant, ita comparatæ ſint, vt *indeſinenter* non ſolum, ſed etiam *abſolute & plane iugiter pari energia*, corpori inſint, imo intime inhæreant:

Vacillat proinde, imo claudicat enormiter, ductum inde hoc illorum argumentum:

Cum enim *mors*, non ſolum varie per indiuidua tardius euenire ſoleat; ſed etiam, rem verius æſtimando, ſine *accidentalibus* cauſis intercedentibus, proprie *poſt multos* demum *annos* homini eueniat:

(Quod de *brutis*, *feris* inprimis, animantibus, tanto magis conſtans atque ratum eſt)

Manifeſtum eſt, oriri hinc immenſum quantum diſparem ſtatum quæſtionis, nempe non *abſolute & generaliſſime*, CVR HOMO MORIATVR?

Sed CVR TALI TEMPORIS AMBITV moriatur?

Seu verius: *Cum homo poſſit non mori, per longum tempus, ſed* VIVERE; cur hoc NON SEMPER poſſit, ſed neceſſe habeat DESINERE?

Profecto argumenta illa, quæ *diſpoſitionem* CORPORIS animalis ad moriendum probare videntur, tantum abeſt, vt hoc faciant, vt potius, ſi res æquo animo æſtimetur, vere *contrarivm* doceant.

Quid enim aliud eſt, CORPVS *ſumme corruptibile* eſſe, commonſtrare; & tamen re manifeſta conuinci, quod, manente exquiſitiſſime illa *corruptibilitate*, tamen minime corrumpatur, ſed *incorruptum*, & omni modo *integrum* manere valeat:

Et hoc non *paruo tempore*, ſed *longiſſimo*; inprimis in ordine ad illam *rationem* huius corruptibilitatis, quæ *ne vno quidem momento* minuitur, ne dum vt plane ceſſaret:

Quid inquam hoc eſt, niſi hoc ipſo velut argumento inferre, quod *huius conſtitutionis* ita corruptibilis ad inferendam mortem *nulla ſit vera efficacia*:

Sed aliud quiddam, longe maiore conſideratione dignum ſubſit, quod adeo *potentiſſimæ ad corruptionem habilitati*, tam nimio potentius *reſiſtat*, vt non ſolum illam, quantum ad ſummam negotii, impediat, aut remoretur.

Sed etiam hoc ipſum ita potentiſſime faciat & perficiat, vt hæc corruptibilitas, *diſpoſitio* inquam *ad corruptionem* propenſiſſima, toto hoc tempore, quaſi *res non exiſtens*, (intuitu effectus, ſeu deductionis in actum) occultata atque ſubiugata maneat.

Vnde fere tota hæc quæſtio, & quæcunque ad illam pertinentia argumenta, non tam eo reſpicere debent: *quamobrem corpus fatiſcat* atque *materiales* corruptiones ſubeat:

Sed potius ita: quamobrem ACTVS VITALIS, nempe etiam huius *corruptibilitatis conſeruator*, deficiat atque ceſſet?

Quandoquidem omnino notandum eſt, quod vita non tam ſit *corruptionis præſeruatio*, quam CORRVPTIBILITATIS CONSERVATIO:

Dum actu vitali corpus minime MVTARI debet, ne *corrumpi* poſſit; ſed vnice *actus corruptionis* impediri: adeo, vt potius corpus *maxime ſanum atque floridum*, maxime ad *ſimplicem corruptionem* exquiſitiſſime diſpoſitum eſſe debeat.

Quo intuitu facile palam fit, quod nulla vna PHYSICA, ſiue *materiæ*, ſiue *motuum* ſecundum materiam, ratio allegari pos-

poſſit, cur illi MOTVS vnquam, ne dum *circumſcripto* aliquo *temporis* ſpatio deficiant:

Cum enim non ſolum *motus* ipſe, ſed etiam *diſpoſitio partivm* in ſubſtantia ſua, nedum ad hos viuificos motus, manifeſto ab illo eodem *principio* dependeant, quod *corruptibilitati* corporis *materiali* ſimpliciter *oppoſitum* eſt:

Diluceſcit inde vtique manifeſtiſſime, quod hæc ipſa etiam ratio firma atque ſalua ſit, quod, quicquid etiam habitui *materiali* ad perennem motum decedere poſſet; tamen ab illo *agente* motorio etiam quolibet tempore reſtitui poſſet & deberet: ſicuti tam longo tempore non POTEST ſolum, ſed etiam SOLET & conſtitui & reſtitui.

Dum hoc autem non ita contingit, ſed potius *deficit* huius conſeruationis atque reſtitutionis optatus ſucceſſus; huic ita *ſegniter agenti*, imo actiones has plane *deſtituenti*, vnice imputandam eſſe culpam, non autem vlli *materiali* vitio, ſatis luculentum eſſe poteſt.

Sicut enim locutiones illæ de ſucceſſiuo *marcore*, *flacciditate*, *eneruatione* organorum, digniores ſunt Rhetorica, quam Phyſica;

Siquidem nemo vſquam *rationem* excogitare poteſt, cur organa illa ad *triginta* annos vſque non ſaltim *durare*, ſed plane *augeſcere* in robore ſuo poſſint; & ad *quadrageſimum*, imo amplius, in robore ſuo veluti perſiſtere:

Et inprimis tanto magis, *quanto plus atque fortius exercentur*, eo diutius etiam firma atque vegeta in poſterum maneant: (directe contra illam opinionem, quæ *detrimentum* potius ab ipſo *vſu* organis affingit.)

Ita nemini ſuccurrere poterit vlla ratio, cur præciſe poſt illos annos, poſt *quadraginta* circiter, aut *quadraginta quinque*, *flacciditas* illa atque *eneruatio*, e quocunque *materiali* vitio aut defectu, organis euenire poſſint, nedum debeant.

Quid

Quid, quod omnino hoc argumentum de *organorum eneruatione*, etiam ex eo documento grauiſſime eneruetur, quod comparente quantumlibet illa organorum marcida *flacciditate*, tamen propterea *Vitæ*, ſimpliciter atque directe nihil decedat: exemplo innumerorum *ſenum* æque ac inprimis *vetularum*: quæ omnes, quantumcunque *marcida* atque rugoſa, quin vere varie *debili* corporis conſtitutione, tamen propterea VITAM non amittunt:

Imo inauditum eſt, vllum hominem vere ſimpliciter nuda tali *organicarum virium* vere ſimpliciter ſucceſſiua amiſſione emori; cum potius etiam centum annis multo maiores paſſim reperti, morbis adhuc moriantur.

Cum ex aduerſo, etiam florida ætate innumeri, non ſolum a talibus cauſis, *quæ innumeros alios minime lædunt*, peſſime afficiantur: ſed plane ad mortem deducantur.

Quam rerum harum difficultatem etiam illud auget, quod plurimæ morborum ſpecies ita conſtitutæ ſint, vt licet paſſim homines illis moriantur, animum tamen vel mediocriter aduertendo, mox diluceſcat, quod re vera *innumerabiles homines bis iiſdem* ſpeciebus morborum correpti, illos nihilo minus ita euadant, atque ſuperent, vt non ſolum *vitam* ſaluam conſeruent, ſed etiam quæcunque corpori inde oblata *damna*, in ſolidum reſarciant.

Imo vnus idemque homo, vnum eundemque morbum ter quater expertus, & ab eo ſatis iterum reſtitutus, tamen tandem illo intereat. Vbi certe allegationes *debilitationis* inſoleſcentis organorum, conſonæ ſunt prouerbio Germanorum: Der Krug gehe ſo lange zum Born / bis er endlich breche: ſed veriſimili *ſcientificæ demonſtrationi* ſimpliciter impares.

Potius, cum ſemper libera maneat eadem *materiarum reſtauratiuarum* æqualitas; nempe *victus*, inprmis ſimpliciſſime alimentoſi, copia:

Quo per tot annos *conſtruitur* corpus, & in integritate ſua vndiquaque *materialiter* conſeruatur.

Præterea etiam ſpeciei comunis ſit (per indiuidua ſolum, & quidem gradu tantum varians) *energia reparandi*, *conſolidationum* exemplo: re vel leuiter penſitata facile palam erit, quod *defectus*, cum in *materia* abſolute nullus eſſe poſſit, in *Energia* illa quærendus ſit, quæ, ſi fatiſcentes per tempus organicas partes, vti primo ad *perfectionem* perduxit, ita *detrimenta* illarum, etiam *ſaltim ſupplendo* repararet, manerent omnia iugiter in vna eademque integritate, atque habilitate.

Quæ res cum ſimpliciſſimæ rationi manifeſta vtique ſit, quod inquam neque *materiæ* vlla inopia in culpa ſit; neque *aptationis* eius ad formalem habitum organicum, abſoluta præſto ſit impotentia:

Dum vtique *efformatio nutritiua & augmentatiua* illud præſtat, quod, ſi indeſinenter, quoties neceſſe eſt, iterũ iterumq; præſtaretur, *reſarciretur* ita in perpetuum, quicquid forte per longum vſum *deteritur*: id quod inquam etiam ita commodiſſime fieri poſſet, ſimpliciter iterum apponendo, nempe eodem modo, quo *augmentatiua* corporis organici perfectio præſtatur:

Interim cum hoc non fiat, ſed potius hæc *energia* magis magiſque deficiat, quicunque expedire voluerint, quod hic defectus *Phyſico* more atque modo contingat, profecto aliam nobis, quam vel *corpuſcularem*, vel *mechanicam* Phyſicam concinnare neceſſe habebunt.

Manet ergo firma noſtra aſſertio, QVOD SOLIDA RATIO DARI NON POSSIT, PHYSICA, CVR HOMO NATVRALITER SINE SIMPLICI ATQVE DIRECTA VI EXTERNA, MORIATVR.

PARTIS I.
PATHOLOGIAE GENERALIS
SECTIO II.
De
CAVSIS MORBORVM IN GENERE.

EGimus præcedente Sectione veluti ſimpliciter *hiſtorice*, & inprimis ſecundum ipſam ſenſibus obuiam *experientiam*, de conſpicuis circumſtantiis *generaliſſimis* morborum; Facimus iam progreſſum ad illam partem *generalium* diſpoſitionum ad morbos, atque conſtitutionum morbidarum, quæ non tam ſimpliciter in omnes etiam *craſſos ſenſus* incurrunt, ſed maiore *conſiderationis ἀκριβεία* opus habent, qua non magis *dignoſcantur*, quam omnino etiam *agnoſcantur*.

Nempe hæc res iam magis *artificioſam* atque *ſcientificam* corporis conſiderationem omnino præſupponit; qua non ſolum illi *reſpectus* comprehendantur, qui *poſitiue*, habitum corporis ad ſuſcipiendos morbos detegant:

Sed inprimis etiam in illud introſpiciant, quaſi *negatiuum*, quo corpus humanum ſub maxima illa *poſitiua* aptitudine, nihilo ſecius non afficitur.

Vt itaque huic vtrique ita diuerſo reſpectui ſatisfiat, dabo operam vt *καδδύναμιν*, harum trium rerum veritatem ante oculos ponam, nempe:

I. *Summam aptitudinem & habilitatem corporis ad ægrotandum.*

II. HAC NON OBSTANTE, ſummam OECONOMIAE corporis *alienationem ab effectu* huius corruptibilitatis.

III. Veriſimillimum habitum, *ſecundum hos contrarios reſpectus*, ad morbos nihilo minus coorientes.

MEM-

MEMBRVM I.

DE MAXIMA CORPORIS DISPOSITIONE AD MORBOS, IMO AD MORTEM.

MAxima non ſolum, ſed ſimul *intima* corporis diſpoſitio, non tantum ad mediocres, & intermedias *læſiones*, ſed omnino directe ad ſummam eius *perditionem*, & plenariam, abſolute irreparabilem, corruptionem, eſt ipſa MIXTIO eius *per totum.*

Neque vero ſolum ita *per totum;* ſed inprimis per & magnam eius, & vere *præcipuam* partem, SANGVINEM.

Eſt hæc MIXTIO, nudo *materiali* ſui habitu ita diſpoſita, vt ad ſubeundam diſſolutionem *fermentatiuam*, & maxime quidem *præcipitem*, PVTREDINOSAM, ita tota propendeat, vt fere admirandum haberi debeat illud artificium, quo occupatur, ſeu *impeditur* hæc diſpoſitio, ne in effectum deducatur.

Antequam autem de hac *procliuitate* ſumma *ad corruptionem* admittendam, veluti magis *a priori* accedamus, non abs re erit præmittere velut HISTORIAM etiam ſolum eius, ſaltim *a poſteriori*, & e vulgo quoque notis phænomenis.

SANGVIS quando extra corpus emiſſus eſt, quam cito putredine corrumpatur, vix vllum hominem fugit.

Neque admodum maiorem quoque peritiam poſtulat, minime omnium autem apud artis ſectatores, ingens illa in *putredinem* præceps vtique propenſio, imo *prolapſus ſanguinis*, quando ille alicubi in corpore, *intercepto ſuo motu*, *includitur.*

Quo nempe caſu ita in ſolidum eueniente, *ſphacelum*, ideſt *nudam atque ſimplicem putredinem*, immediate in opere eſſe, & propter *calorem* reliquum vitalem ambientem, vel intra horas paucas in effectum deduci, neminem fugit.

Quamuis autem ante omnia *ſanguis* corruptioni huic putredinoſæ efficaciſſimæ, directe expoſitus exiſtat;

 Et

Et mediante ipſius inprimis perpetuo concurſu, etiam partes poroſæ *muſculoſæ* & *parenchymaticæ* rubicundæ omnes:

Non inde minus corruptioni patent tum *exſangues partes*;

Tum *humores* etiam, a ſanguine diuerſi, *lympha*, *ſerum*: & horum affines, *lac*, *ſperma*, *bilis*, *muci*.

Hi enim humores, & tanto magis illæ partes *exſangues*, licet a ſimplici præcipiti corruptione alieniores ſint, minime tamen liberæ ſunt ab admodum omnino prompta SALSA ACRIMONIA contrahenda:

Qua non ſolum ipſæ *colliqueſcere* poſſint; ſed etiam omnino contiguas quaslibet ad eandem corruptelam deducere: Minime tam vere & ſimpliciter *corroſiuo*, quam longe verius *fermentatiuo* actu.

Vbi quidem corruptionis *putredinoſæ ſanguinis* efficacia *fermentatiua*, eſt tanta, vt omnino breuiſſimo temporis ſpatio etiam latiſſime ſeſe *diffundere* poſſit.

Quod damnum, cum per *vſitatam* VITALIS ACTIVITATIS *methodum*, quæ *placidis* atque ita ſatis *tardis* progreſſibus gaudet, facile *corrigi* non amplius aut *ſuperari* poſſit, mirum inde non eſt, ſi a *leuibus* etiam paſſim *initiis*, niſi potentiſſima *arte* extrinſecus ſuccurratur, non ſolum totum corpus coruptione ſubvertatur:

Sed quod plus videri poſſit, etiam ſumma totius OECONOMIAE ACTIVITAS, ſuper rebus ita peſſime conſtitutis ſimpliciter ſiſtatur, atque cohibeatur.

Hæc certe conſtitutio corporis humani *ex intima ſui mixtione*, tam *promptiſſimis* æque, atque *penitiſſimis corruptionibus* tota obnoxia, mirum profecto eſt, quod tam parum, (etiam a curioſis propiorum temporum adeo plane nihil, ne dum condigne) in conſiderationem trahatur.

Equidem non iniuria etiam Veteres notari poſſunt, quod equidem corpori humano diſpoſitionem ad *putreſcendum* paſſim aſſignauerint; vt fere in vniuerſo *Febrium* negotio:

Inte-

Interim tamen non ſolum hic a veritate aberrauerint; ſed etiam veriores, imo *veriſſimas*, ſimplices atque manifeſtæ *putredinis* energias, tam *a priori*, *in toto habitu* corporis, & vniverſa eius *mixtione* prætermiſerint:

Quam etiam *a poſteriori*, veram eius atque ſimpliciſſimam præſentiam in *Sphacelo*, neglexerint.

At longe maiori iure notantur hic *Recentiores;* qui cum *fermentationis* etiam ſolidam doctrinam ſibi paſſim arrogent, tamen non ſolum in hac in genere nihil tanto hiatu promiſſionum dignum efficiunt, ſeu, rotunde eloquendo, intelligunt: ſed etiam, quantum ad factum, tam parum, quam antiqui, *ſimpliciſſimam putredinem in ſphacelo* agnoſcunt:

Ne dum vt diſpexiſſent, quid veritatis ſubſit in tralatitia illa aſſertione priſcorum *de febribus*, & *putredinis* in illis efficacia:

Adeo, vt Veteres reuera maiorem hic prærogatiuam habere videantur, dum *in genere* ad minimum, rem veram attigerunt in febribus, licet *in ſpecie* veritatem eius non aſſecuti ſint.

Cum ex aduerſo peſſime ſuis rebus conſulant Recentiores, dum totam rem *in genere*, & infeliciter *in ſolidum*, negant:

Et quidem præter omnia, *argumento* negligentiam ipſorum tanto grauius exaggerante, dum rectiſſime *excipiunt*: *putredinem* IN CORPORE VIVO non poſſe fieri:

Et tamen neque diſpiciunt de cauſis & vero habitu, *quatenus* in vivo corpore putredo non poſſit fieri;

Neque habitum corporis, *in ſe & materialiter* conſiderati, quo vtique *putredini* abſolute expoſitum eſt, in mentem reuocant:

Ne dum vt veram illam & conſideratu vnice dignam, realem differentiam, inter corpus *ſine reſpectu ad vitam*, & *ſub hoc reſpectu*, euoluere cordi habuiſſent.

Eſt autem ita huius conſiderationis thema diſertum atque ſimpliciſſimum: TOTVM CORPVS ANIMALE, EX VNIVERSA SVA MATERIALI CONSTITVTIONE INTIMA ATQVE PENITISSMA, EST EXPOSITVM CORRVPTIONI ITIDEM PENITISSIMAE ATQVE PRAESENTISSIMAE, OMNIBVS TEMPORIS MOMENTIS AEQVALITER.

Poſſum huic rerum articulo adhuc illud adiicere, quod quam maxime *ſanguis*, vt *optimus atq; floridiſſimus*, eo magis expoſitus ſit huic corruptelæ.

Et inſuper ex ipſis Phyſiologicis; quod hæc talis conſtitutio ita ſumme *corruptibilis*, eo ipſo, quod corpori intime *eſſentialis* eſt, ita debeat pro *re abſolute naturali* haberi: cum interim eius *deductio in actum corruptionis*, ſit *ſuprema res præter naturalis*: imo *toto genere præter naturam*: quin vere, quantumcunque exquiſitiſſima vocis acceptione, ſuprema *res contra naturam.*

Proxima huic ipſius intimæ *mixtionis* diſpoſitioni ad promptiſſimam æque, atque penitiſſimam *corruptionem*, eſt *textura* atque *ſtructura corporis*, in *ſolida* ſui conſiſtentia.

E *tenuiſſimis* vtique *ſtaminibus* atque filamentis, ad quamlibet non ſolum *vim externam* ſubeundam præceps:

Sed etiam hoc ipſo intuitu, tam aliena a *ſtabili duratione*, vt etiam *inteſtinæ* ſpontaneæ corruptioni atque *colliquationi*, quam maxime expoſita agnoſci facile poſſit.

Quid, quod habitus etiam *meatuum*, & inprimis *tubuloſorum*, velut vltra conceptum *anguſtiſſimus*, ex hac ſua ſimpliciter *mechanica proportione*, veluti totus pateat atque faueat *obſtructionibus* ſuſcipiendis:

Dum inprimis *conſiſtentia*, illorum fluorum, qui per hos perpetuo pelli debent, ſit tum in ſe ſimpliciter *ſpiſſiuſcula*:

Tum ad ſubeundum ſpiſſitudinis *augmentum*, per faciles accidentales occaſiones, aptiſſima.

Merito

Merito his conditionibus tam plane ſummam diſpoſitionem corporis, ad *promptiſſime* atque *penitisſime* ſubeundas *corruptiones* atque *læſiones*, iungo adhuc illum in ordine ad *Medicinam* plane peculiarem habitum, quod nempe in illa ſua textura, etiam ſæpiſſime læſiones *ſtructuræ*, eiuſque *integritatis*, ipſo actu incurrat;

Interim nulli vſquam ARTI conceſſum ſit, has tales læſiones quocunque tandem intuitu, ad veram *integritatem* ſuam reducere; quod certe relilquis iam dictis ingentibus, ad læſiones propenſionibus, iunctum, videtur omnino firmare antiquum illud *Hippocratis* effatum: *Quod totus homo ſit morbus.*

MEMBRVM II.
DE CONSTITVTIONE CORPORIS HVMANI A MORBIS SVSCIPIENDIS ALIENA.

CVm talis omnino ſit, qualem hic modo deſcripſimus, diſpoſitio corporis indeſinens, nullo vnquam momento melior, ſed potius contra, *quanto* maxime *ſanior*, *tanto magis* hoc ſenſu peior, nempe ad *corruptibilitatem* intimam aptior atque promptior; quam alienum ab omni conceptu & merito incredibile eſſe debet, quod illa tamen *non in effectum deducatur*; ſed, non ſolum ab vno momento in alterum, verum *in longiſſimum tempus*, imo etiam ordinarie abſolute conſtanter *per totam vitam*, nunquam plenum effectum ſuvm ſortiatur.

Fit hoc abſolute, in abſoluta illa directa corruptibilitatis corporis indole, qua ad *putredinem* ſimpliciter propendet; dum hæc tanta ἀκρίβεια cohibetur, vt non in actum deducatur, vt vix e *centum mille* hominibus *vni* contrarium eueniat, etiam ſub *externis violentis* cauſis concurrentibus:

Vix autem vni e *millies millenis*, ſine externis violentis cauſis, a nuda illa *interna* ſui diſpoſitione, quantumlibet tota ad hunc effectum facta, atque apta.

Pla-

Placet hoc loco allegare, non nudam ſpeculationem, ſed *rem veram* atque certam, ſimplici conceptu, ſine vlla *fictione*, & facile, & ſane merito, comprehendendam.

Nempe merito *collectim* ſumi debet totum humanum genus, ita, vt quicquid *ſingulis* ſeorſim euenit, merito tanquam *in vnum numerum* coniiciatur.

Nempe, cum quilibet homo re vera *ſpecialisſimam* ſuam corporis animique diſpoſitionem atque *proportionem* ad res externas habeat, qua ab aliis plus minus ſenſibiliter differt, & ſub hac conſtitutione ita *ſuam vitam* viuit, tam *ſeparatim*, quam quilibet alius *ſeorſim* ſuam.

Quicquid ita illi *ſeorſim*, & ita *vnicuique ſeorſim*, v. gr. per *vnius anni* ſpatium euenit aut non euenit, ita humanitati annumerari poſſit, velut in vnum cumulum, vt v g. *quicquid decem hominibus per totum annum non euenit*, merito dicatur, quod illud *homini per decem annos* non euenerit: & ita de *centum*, de *mille* hominibus, quod tale quid poſſit per *centum annos*, per *mille annos* HOMINI non euenire.

Hoc ſenſu, vero atque reali, merito dico, quod SPHACELVS VIX CENTIES MILLE ANNIS SEMEL obtingat; imo vel immenſum maiore numero, ſi conſideretur, quam immanis hominum numerus TOTA SVA VITA ab hoc damno immunes maneant.

Vnde iterum iterumque hoc conſiderandum commendo, quod non ſolum illa *ingens corruptibilitas*, *in genere* longe RARISSIME effectum ſuum ſortiatur, ſeu in actum deducatur; ſed etiam *in ſpecie* hæc *corruptio*, cui ſimpliciter atque DIRECTE ſubiacet corpus, *minime omnium* ad actum ſui perueniat.

Puto vero omnino, imo ſcio & intelligo ſatis, quod hæc res non ſolum *neglectum* illum non mereatur, quo huc vſque in ſchola Medica tranſmiſſa adeo eſt, vt eius ne quidem in mentem venerit ſpeculatoribus:

Sed

Sed iudico maxime, quod hæc ipſa res illam eximiam prorſus conſiderationem inuoluat *Pathologicam*, imo directe inferat, quod immenſum quantum maior, & vix non abſoluta, ratio habenda veniat *defectuum in ea re* quærendorum, quæ corruptibilitates illas & *poteſt & debet occupare*, quam in illa *corruptibilitate ipſa*.

Cum enim e vera harum rerum mutua comparatione palam ſit, quod corruptibilitas illa poſſit *non in actum deduci*, & tanquam ſi non exiſteret in actu, haberi, quamdiu hæc *altera conditio*, quæ corruptibilitatem illam ita *cohibet*, recte ſeſe gerit:

Ita quandocunque corruptibilitas illa in *actum* & effectum tendere apparet, argumentum eſt categoricæ veritatis, quod *altera illa oppoſita* conditio atque *conſtitutio* deficiat:

Siue a concurſu cauſarum *aduentitiarum corruptibilitati* directe fauentium, energia huius *oppoſitæ* vltra proportionem ſuperetur:

Siue *media* ſua ipſi *per vim externam* impediantur, aut peruertantur:

Siue ipſa hæc *Energia* ita *in ſe*, & tanquam ſimpliciter *a priori*, vel *langueat*, vel *ordine* atque *methodo erret*.

MEMBVM III.

DE VERISIMILLIMO HABITV POTENTIAE MATERIALIS AD SVSCIPIENDAS LAESIONES, ET POTESTATIS IMPEDIENTIS, NE HAEC IN ACTVM DEDVCATVR, IN ORDINE AD MORBOS.

DIximus quidem aliqua proximo membro de hac re, merito tamen illam magis, imo quantum vnquam fieri posſit, maxime luculenter deductam atque confirmatam habere, & habendam eſſe contendo.

Quam

Quam parua, imo nulla ratio habenda ſit, in perueſtiganda *præcipua cauſa ortus* morborum, conſtitutionis corporis *materialis* ſumme corruptibilis, manifeſtum eſt ex eo, quod corpus quam maxime ita conſtitutum, imo non aliter conſtituendum, poſſit tamen *ſanum*, & ab omni corruptione alieniſſimum eſſe.

Cum vero hoc ipſum etiam nunquam prorſus ita obtineri poſſet, niſi *poſitiua* quædam ACTIVITAS præſto eſſet, quæ præſentiſſimam illam, nempe indeſinenter eandem, *potentiam corruptionis* cohibet;

Quæ etiam hoc ipſo actu ita perpetuo facit, vt non niſi *rariſſimis*, in comparatione ad indiuidua & tempora illibatæ ſanitatis, exemplis, efficacia eius *imminuatur*, nunquam autem, niſi vltima *morte*, tota *tollatur*:

Manifeſtum hinc eſt, quod longe maxima ratio haberi debeat potius huiuſce conſtitutionis ita CONSERVATORIAE atque *corruptionum cohibitoriæ*, quam viciſſim illarum materiarum.

Hoc ipſo intuitu re vera etiam, aduertendo decenter animum, ſic ſatis euitender agnoſci poterit, quod re ipſa *plerique morbi*, quicunque non *aduentitiis* materiis innituntur, maxime in eo veluti reſideant, atque fundentur, quod his ipſis potius *actibus corruptioni præoccupandæ* idoneis, *vim* aut *moram* faciant.

Imo vero, agnoſci poterit, quod multæ eiuſmodi res, quas vulgus etiam medentium pro DIRECTIS morborum EFFECTIBVS *phyſicis* habet, quæ SYMPTOMATA vocant, magno numero potius huius ipſius ENERGIAE CONSERVATORIAE veri *directi actus* exiſtant, *præoccupandis*, & *in futurum præſeruandis*, aliquibus impendentibus *periclitationibus* dicati:

Quibus ita potius progreſſum planiorem reddere deceat, quam illos ipſos pro vere *morbidis* ſiue *actibus* ſiue *effectibus* interpretari.

Addit

Addit MEDICAE conſiderationi pondus penitus immane etiam illud, quod abſolute in ARTIS poteſtate poſitum non ſit, & ab illa nunquam præſtari poſſit, vt *corruptio directe* & ſimpliciter vel *impediatur*, vel facta *corrigatur*.

Ex aduerſo vero, illi ACTVS, quibus partim *ortus* corruptionum, partim *progreſſus* inhibeatur, & quod *corruptum* eſt, *tollatur*, adeo immenſum quantum magis ARTIS poteſtati pateant, vt illos partim varie *gubernare*, *incitare*, ad iuſta loca *invitare* atque *dirigere*, nimios *refrænare*, imo hinc inde *cohibere*, partim, ad minimum in genere (*tollendo* potius, quam *corrigendo*) *imitari* poſſit.

Quemadmodum in *reparatione* damnorum actu toleratorum, vera atque genuina ARS omnis abſolute exulat, & nihil aliud poteſt, quam ſimpliciter *priuatiue* proſpicere atque ſubſeruire; vt *impedimenta* auferantur & arceantur, quæ actum reſtitutionis iuſtum atque legitimum obruere aut prægrauare poſſent, & ad minimum locum ipſi non concedere.

Eſt itaque inprimis *Medicæ Pathologiæ*, ad *Medicum* inquam ſcopum collineanti, atque manu ducenti, ſi non vnice, tamen quam maxime vtique & ſupremo plane loco conueniens, imo abſolute neceſſaria hæc talis conſideratio, huius maxime habitus ad morbos; quomodo nempe illæ res ibi conſtitutæ ſint, quæ *ſemper*, & *efficacisſime*, morbos *materiæ* perpetuo impendentes, ordinarie *abarcere*, *præoccupare*, *expugnare*, quin ipſa *damna* actu illata *reſarcire*, & quod detractum eſt, *ſupplere* atque *reſtituere* compotes ſunt:

Harum rerum *numerum*, *ordinem*, *methodum*, & *inſtrumentalem habitum*, rectiſſime perſpectum habere, non ſolum *a priori*, in ſtatu *ſano*, qualis omnino eſſe debeat atque ſoleat, non ſolum CVM omnia recte ſe habent in corpore, ſed quam maxime VT ita ſe habeant:

Sed etiam a *poſteriori*, in quolibet præſente habitu morbido, *quomodo* & *quatenus* in illo, partim *organa* hæc actui illi conſeruatorio dicata, in hoc ſuo *habitu organico*, ſeſe gerant:

Partim ipſa *Energia* actionis, ratione proportionati *gradus*, ordinati *ſucceſſus*, *applicationis* conuenientium inprimis organorum, & tandem vniuerſa *tranquilla* potius, quam *trepida atque anxia* ratione totum actum *gubernandi*, ſeſe exhibeat atque præſtet.

Iterum dico, quod inprimis conſideranda veniat, etiam *organorum*, huic actui ſeruientium, non tam in genere *phyſica*, imo ne quidem ſimpliciter *mechanica*, ſed vere ORGANICA ratio, & ſi quæ in hoc maxime *reſpectu*, in hunc effectum exeuntes, læſiones ipſimet inhæreant.

E quibus nempe conſiderationibus nimio frequentius petenda venit vera fundamentalis cauſa, *latens* quaſi, & longe minus conſpicua, alterius hinc demum ſubnatæ *craſſioris* atque ſenſus manifeſtius ferientis læſionis:

Quæ interim paſſim non ordinatius, & ipſo *fundamento ſubruto*, & veluti *radice ſucciſa*, conſtantius tolli poſſit, quam tali labe circa *organicam* efficaciam aliquam hærente, emendata.

Hæc nempe eſt vera illa cognitio non ſolum VITAE, ſeu *præſeruationis* omnium corruptionum;

Sed etiam ENERGIAE VITALIS, ſub ipſis morbis conſtanter reſiſtendo, directam efficaciam horum præoccupantis.

Imo morbum ipſum denique vere iterum *ſuperantis*, *excutientis*, quin damna illata *reſarcientis*.

Pro qua re ita vt omnino optime meretur, tanto melius etiam in genere agnoſcenda, atque comprehendenda, placet ex inſtituto & ſeorſim adhuc aliqua dicere.

MEM-

MEMBRVM. IV.

DE CAVSA GENERALI EXITVS MORBORVM SALVTARIS, ET REPARATIONIS DAMNORVM.

NOn exigua certe hæc eſt res, & longe aliam conſiderationem poſtulans, & conceptum exhibens, quam qualis vulgatæ ſcholæ medicæ diſtincte in mentem venit.

Comprehendit ſane ſub ſe hic reſpectus *paradoxon* illud iam ante a me notatum, quod *multi inſoliti actus* in corpore humano contingant, quos vulgus hominum pro *morbis*, & *directis* morbidis *effectibus*, accuſat, qui rem penitius conſiderando, potius ita *ſalutaris* ſint efficaciæ, vt ſi illi *non fierent*, & quotiescunque in reliqua tali conſtitutione non fiunt, longe adhuc *maius* & *grauius periculum*, & liberior, atque inde etiam promptior conſecutio *damnorum*, inde reſultet.

Eſt autem hæc generaliſſima *cauſa expugnationis* morborum *ſalutaris*, REMOTIO a particularibus *locis*, & tantem EMOTIO e corpore toto, materiarum & corrumpentium, & corruptarũ:

Quæ abſoluitur per varios ACTVS *ſecretorios & excretorios*, decente *ordine* atque *loco* inſtitutos:

Quibus miniſtrant varii MOTVS TONICI, & varia horum gubernatio ſecundum tempus proportionate inſtituta:

Prout inprimis *dignitas partis* periclitantis mereri, & *efficacia corruptiua* cauſarum materialium præſentior, poſtulare iudicari poteſt.

Et hæc inprimis circumſtantia, vt *actiuitas* huiuſmodi motuum, *neceſſitati* a dignitate partis, aut actiuitate cauſæ lædentis, quam plurimum quadret;

Concurrit, imo conuertitur ſimpliciter cum *altera* circumſtantia, nempe, quod totum hoc negotium, de quo hic

directe eſt ſermo, geratur ſimpliciter *interna*, &, quod aiunt, *domeſtica* corporis Oeconomiæ Energia:

Quæ quidem adeo in hoc negotio vnica eſt, vt neque MEDICA ars, niſi ab huius *indiciis* atque *actionibus*, rem hanc didiciſſet, nunquam illam vel *comprehendere* potuiſſet, vel *imitari*.

Tanto minus autem in ipſo facto atque re præſente, vnquam *agnoſcere* poſſet ars, quod ille caſus *iam præſto* ſit, niſi illa *interna actiuitas* tunc quam maxime cooriens atque emicans, totius rei *indicium* faceret, & proprie Medicum velut *inuitaret*, vt etiam ille concurrere, & opitulari ſibi, proponat.

Et illud profecto inſuper abſurde ſæpiſſime, quoties videlicet hæc ipſa *interna Energia* SIBI SVFFICIT:

Vel, niſi exquiſitiſſime *intellectum* ſit a Medico, ne quidem συνέργειαν aliquam ab illo experitur, inprimis vere *artificioſam*, nempe cum *recta ratione effectiuam*:

Sed ad ſummum nudæ *Empiriæ* ſuperſtructam; quæ non ſolum *exitu fallax* ſit, an re vera aliquid contribuerit, licet ægritudo ſuperetur?

Sed tanto magis *fallax* ipſo ſtatim *aditu*, nempe an etiam re vera illa *opus* ſit, & pluſquam nuda *opinione* conferat, œconomiæ etiam ſponte ſanaſcenti.

Quantæ conſiderationis ſit hæc res, eluceſcit hic iterum ex eo, quod etiam iam ante dictum, & in antecedentibus iam plus ſemel indicatum eſt, nempe, quod *tota Ars*, ſine hac *interna energia*, etiam in longe *plurimis*, inprimis autem *difficillimis* quibuslibet affectibus, & maxime periculoſis, *plane nihil* poſſit:

Cum ex aduerſo, & vere *ex oppoſito*, hæc *energia*, ſine omni *artis puræ* adminiculo, adeo *omnia* poſſit, vt rem vere æſtimando, in maxima parte morborum, *per eſſentiam*, quod aiunt, plane non opus ſit pure *artificiali* auxilio, quin hæc *Energia ſpontanea* ſubigendæ læſioni ſufficiat:

Sed

Sed magis ſolum *per accidens*, quando illa *Caſibus*, per *indiuidua*, per *fortuitos* euentus, & *externos* occurſus incidentium rerum, interuertitur aut impeditur.

Vnde ſane maximi eſſe debet hæc conſideratio huius tam eminentis rei, quæ non ſolum *defectibus* ſui, morbis *aditum* pandit; ſed etiam qualicunque *vigore*, liberum eorum *progreſſum* inhibet: quin tandem *conſtantia* ſua, *tranſitorium* corruptionum ſucceſſum pedetentim elidendo, ad integritatem vſque corpori præeſt:

Imo, quod præcipuum eſt, etiam actu ablatas portiones, alias in totum, alias in tantum, denuo *ſupplet*, & quod ablatum eſt, recte *reſtituit*:

Id quod *arti* abſolutiſſime in ſolidum negatum eſt.

Ego vero commendo omni cum ſtudio conſiderationem hanc, quæ hoc membro a me ex inſtituto & deliberato animo tractata eſt:

Nempe veram animaduerſionem de *exitu morborum*, quem ſingulæ ſpecies æque, atque omnes in vniuerſum, adeoque *morbi in genere*, ſortiri ſoleant.

Vſu ad *Medicum* ſcopum tanto digniore, dum ex hac conſideratione Medico etiam aliquando *methodus* diluceſcit, qua vere *præoccupare* & reuocare poſſit *cauſam* morbiferam, antequam ad plenum effectum perueniat:

Et in hoc ipſo ſimpliciter *ſequi*, hactenus laudatam *ſpontaneam energiam*, quæ pariter vndique illud agit, vt potius *ante patratum effectum* diſſipetur & plane eiiciatur *cauſa* noxia: quam vt illa, vti recentiores falſo interpretantur, ſenſim ipſa *actione libera* actiuitatem ſuam expleat, adeoque amplius agere, *deſinat*, effectus autem eius libere perpetratus, partim ſenſim eiiciatur, partim iterum reſarciatur.

Vnde iterum iterumque hanc conſiderationem, tanquam penitiſſima fundamenta vere MEDICAE THEORIAE, *formantem* magis, quam *firmantem*, ſolidæ penſitationi commendo.

SECTIO

SECTIO III.

De GENERALI DIFFERENTIA PATHEMATVM.

ETiam huius rei mentionem facere neceſſe eſt, eum maxime in finem, vt veram atque ſolidam rem, non *ſpeculabundam* ſolum *reſpectuum* fortaſſe diſcretionem, ſub illa ſtabiliam, quæ hucuſque in hac parte MEDICAE THEORIAE neglecta, aut ſane non ſub decente diſtinctione tractata, damnum intulit fere irreparabile, vt ACTIVA a PASSIVIS, *vtilia* a *noxiis*, *conſequentia* ab *inhærentibus*, nuſquam ſeparari poſſint.

Antiqua Schola medica, *duas* facit *claſſes* pathematum in corpore humano, vnam MORBORVM, alteram SYMPTOMATVM.

MORBOS nominat ipſarum PARTIVM læſiones, *corporali* earum conſtitutioni, κρᾶσι, aut *texturæ*, inhærentes.

(Mirum, quod non etiam Grammaticis ineptis νῦσον magis quam νόσον, tanquam ἐνῦσην διάθεσιν παρὰ τὴν φύσιν explicuerint.)

SYMPTOMA vero, ex ipſa vi nominis, quod cum alio *ſimul accidere* innuit, tribuerunt illis affectibus, ſeu potius *effectibus*, qui *cum partium* læſione neceſſario *ſimul* euenirent.

Iam, cum etiam ſatis exquiſite vera conſideratione, a *partibus* corporis Viui inſeparabiles ſint *actiones*; poſuerunt propterea primo loco inter *Symptomata*, LAESIONES ACTIONVM:

Alterum inter *Symptomata* locum tribuerunt, ſecundum ſuam loquendi formulam, *qualitatibus mutatis*: quemadmodum *vltimum Excretorum*, quin & *Retentorum* anomaliæ: quaſi dicerent, cum *excrementa* non ſint *partes* corporis; & *inferri* etiam atque *contineri* aliquandiu, & vere *per accidens*, in corpus aliquid poſſit, quod nullo modo in illo eſſe deberet: propterea

tam

tam *excernendarum qualitatem* mutatam, quam *alienorum* accidentalem moram in corpore, *accidentalibus* talibus rebus *præternaturalibus* accenſeri debere.

Abſit, vt circa has res λεπτολογίαν vel admittam ſciens, nedum ſectari velim; progredior potius ad illam ſcholarum earundem *diuiſionem*, qua *Symptomata* vlterius *eſſentialiter conſequentium* nomine ſalutant, vti *morborum* phænomena, *eſſentialiter inhærentium* vocabulo denotant:

Eo ipſo circa *ſymptomata* paſſim, & vix non maximam partem, immanem illam *confuſionem* introduxerunt, vt inter vere PASSIVAS læſiones *actionum*, & ACTIVAS *proportionatas* MVTATIONES illarum, intercedens ſolida diuerſitas, hac ratione, penitus obnubilata defecerit;

Adeoque THEORIAM in ſolidum fefellerit *diſcretio* illa, quæ eidem *antiquæ Praxi* mirifice familiaris eſt, *vtilium in ipſis morbis* MOTVVM NATVRAE, (quantumlibet *ſpecie* non reſpondentium ad amuſſim *proportioni* actuum atque motuum in *conſtitutione vere ſana*:)

Ab *actibus* atque *motibus*, per verum *vitium organicæ conſtitutionis* corporeæ, directe impeditis & peruerſis.

Qua de re proinde ſeorſim agere, eamque funditus diſtinguere placet; ſed tamen hoc ipſum etiam, pro præſentis loci inſtituto, magis ita *in genere* diſquirere:

Cum penitior eius rei demonſtratio non alibi commode fieri poſſit; quam per *ſingulorum* affectuum *in ſpecie* euolutionem:

Vt nempe *in ſingulis*, *per ſpecies* diſtinguatur, quid in illis vere & ſimpliciter *paſſiue*, inprimis *in defectu*, rarius in *deprauatione* directa, præiudicii atque damni eueniat actionibus, ſimpliciter e partium *corporeo* vitio;

Et quid e diuerſo, *inſoliti* quidem, intuitu *ſanæ ſinceræ* conſtitutionis, ſub variis morbidis *occaſionibus*, circa *actiones* varias, inprimis *Vitales*, emergat:

Interim, ſi res vel mediocriter recte perpendatur, non ſolum *proportione ad effectum*, & *effectu* ipſo in ſpecie, potius VTILE ſit, atque SALVTARE:

Imo, (niſi ſimpliciter nuda externa *arificioſa* ſubſidia, nude expectari debeant,) etiam *abſolute neceſſaria*:

Sed etiam *in genere*, de vero cenſu *conſeruatoriorum actuum ordinariorum*:

In quibus illud, quod nunc *extraordinarium* merito iudicari poteſt, imo debet, potius *extraordinario* OBIECTO vere reſpondet; nempe *quantitati* illius *periclitationis* AVCTAE, & in qualemcunque actum deductæ:

Cuius ſimplici proximæ *diſpoſitioni*, ſeu *potentiæ* iuxta ſcholas, *ordinario gradu* minore, rebus adhuc tranquillis & integris, alias *talis eadem* ACTIO deſtinatur, imo ſatisfacit:

Quin imo magis NECESSARIA eſt:

Vnde eandem augeſcente OBIECTO etiam tanto magis intendi, nihil mirum eſt, cum ad aſſequendum verum ſui FINEM, *proportio* neceſſario ſequi debeat *obiectum*.

Memorabili diſtinctione dirimere limites harum rerum placet, quam peculiari ſubſectione ſiſtam.

MEMBRVM I.

DE

DIFFERENTIA NOXARVM A MORBIS, ET MOLESTIARVM PROPTER SANITATEM.

MIra eſt ingenii humani inſolentia, in tolerandis rerum *ſimpliciſſimis* reſpectibus; præ quibus propemodum ſemper *impeditum* quiddam, & *multiplici implicatione* quantumcunque operoſum, malle videtur, quam *Veritatem*, tota ſua eſſentia *ſimplicem* atque vnam.

Ego, vt ſimpliciorem aditum ad illa inſtruam, & viam quaſi ſternam, quæ hoc loco habeo dicenda; præmittam *ſimpli-*

plicem quendam ſermonem, vt inde tanto propius pateat aditus ad rem altioris indaginis, ſed certe eadem *ſimplicitate* ſubnixam.

Qui pro libera ſua voluntate ad diſſitum aliquem locum peruenire contendit, propriis ſibi ſubſidiis, *eat* neceſſe eſt;

Prout vel voluntatis ſuæ intemperantia, vel loci diſtantia, *accelerare*, aut *diu* continuare neceſſe habuerit, *fatigabitur.*

Ab hoc euentu *Poëtæ* quidem dicere conſueuerunt, quod ipſa illa talis res hunc talem *laborem adferat*; nemo autem *Phyſicorum* eſt, quin ſatis intelligat, *effectum* talem non AB illa re produci;

Nemo vero *Metaphyſicorum*, quin in numerato habeat, quod hi euentus contingant PROPTER illam cauſam, & ſtatim occinent illud ſuum vſitatum: *qui vult finem, vult media ad illum finem ducentia.*

Par eſt ratio *panis* quærendi honeſto more per labores, ſeu operas diurnas. Ibi cum per æſtatem *calor* atque *ſudor* indiuidui adſint comites, nemo tamen eſt, niſi *Poëta*, qui *pani* hoc imputet, quod laborioſos motus inferat, & *ſudorem expellat.*

Valet hæc res penitus eodem conſiderandi modo etiam in certis *effectibus*, *ſecundariis*, qui *primarios* alios NECESSITATE quadam CONSEQVENTIAE inſequuntur.

Ea differentia *vtilitatis*, vt illi quidem, qui propterea *primarii* appellari proprie merentur, non ſolum *vtiles*, ſed paſſim etiam *neceſſarii* agnoſcendi veniant:

Hi vero non ſolum VSVM nullum euidentem habeant, ſed etiam vel *damno* exponere poſſint, ad minimum autem & certiſſime *moleſtiam* inferant.

Vbi interim, cum *vtilis* ille, imo *neceſſarius* actus, ab huiuſmodi *coniuncto moleſto* effectu non poſſit ſeparari, propterea tamen *actum* etiam illum damnare, abſonum vtique fuerit.

Quemadmodum enim, dum *motum corporis* aliquibus patientibus commendamus, & inprimis pro re nata *fortiorem*, & qualitercunque laborioſum; neque *concalefactionem* corporis, neque ſudationem prorſus, ab illis arcere valemus;

Imo, ſi vel maxime *medicamenta* ægris conquiramus, *ſaporem* plerumque guſtui aduerſum, neque mutare ſubinde poſſumus; neque aſſentimur ægris, ſi illi propterea nimium præfracte vſum illorum faſtidiunt:

Ita par profecto penitus eſt ratio eiuſmodi etiam *ſpontaneorum* in corpore *actuum*, quando illos in ſe, & *intentione* a priori *neceſſarios*, & *inuentione*, ſeu *proportione* ad effectum, *ſalutares* non ſolum, ſed etiam *neceſſarios*, INCOMMODA quædam, aut *moleſta ſenſatio*, comitatur:

Vnde quidem ſcholaſticis gryphis facile relinquere licet aſſertionem illam, quod, quicquid non *abſolute ſecundum naturam* ſit, *præter naturam* eſſe iudicandum ſit:

Quo reſpectu non ſolum *medicamenta* quoq; pro rebus *præter naturam* venditare, quod faciunt, ipſis integrum ſit; ſed ſimul etiam incumbit, v. gr. omnes materias, quoquo modo vſui alimentari idoneas, ſimul tamen etiam qualemcunque *heterogeneitatem* coniunctam habentes, vt *vinum*, *cereuiſiam*, imo *panem fermentatum*, nedum innumera alia, in hanc tribum coniicere:

Nobis autem, qui *incommoda* a *neceſſariis* paſſim inſeparabilia eſſe, ſatis meminimus, interim *neceſſitatem conſeruandi* corporis condigne æſtimamus; *a potiori faciendam eſſe denominationem*, ſatis certum eſt, adeoque VTILI imo NECESSARIO ACTVI, innexum quodlibet MOLESTVM, non ita peruerſo ordine æſtimandum, vt facto inde initio, tanquam a primo & primario, totus reliquus actus vel *negligatur*, & non animaduertatur, ne dum conſideretur: ſed vel omnino *damnetur*, & directis morbi ipſius iniuriis atque damnis annumeretur.

Eſt autem hæc res omni modo tanto altioris indaginis, atque iuſtioris conſiderationis, dum etiam illi ACTVS, qui ita *vtilitatem* omnino ſuam præ ſe ferunt, quam ſæpiſſime minime ſunt ita exacte *temperati atque ordinati*, quin aliquid plus minus *erroneum* ſimul inuoluant, vt *nimium*, nimis *anxie*, *fugitive*, *inconſtanter*, exerceantur: adeoque tanto magis obnubilent intellectum minus attente adhibitum, vt non diſcernendo *rem ipſam in ſe*, ſed præferendo huiuſmodi per indiuidua *accidentales* eius *ataxias*, præiudicium inde illud formetur, quod TOTVS ACTVS IN SE *malus*, & non ſolum *inutilis*, ſed etiam *noxius* iudicandus ſit.

Certiſſimum eſt, & velut ante ipſos oculos poſitum, quod hæc offenſio in culpa fuerit, vt veritas harum rerum, quatenus ita vere *efficaces* ſunt, ad *exoptatum*, imo *neceſſarium* VSVM, in hodiernum vſque diem non attendatur; ſed potius ea, quæ non ſolum *vtilia* agnoſcenda, ſed eo ipſo nomine etiam paſſim IVVANDA atque PROMOVENDA erant, pro *morbi ipſius effectibus* declarata, *paradoxon* illud, imo verius παράλογον introduxerint, quod talia dentur eximia, & iuxta has hypotheſes *directa pathemata atque damna*, breuiter affectus tales grauiter vrgentes, *quibus tamen directe contra ire*, atque reſiſtere *non liceat*, niſi cum manifeſto periculo alibi reliquæ *ſanitatis*, alibi etiam totius *Vitæ*.

Exemplum rei huius luculentum ſiſtunt FEBRES; in his cum *Calor* pro præcipuo *ſymptomate*, imo ab aliquibus proprie pro *ipſo morbo*, habeatur; cum facillimum eſſet huc exſtinguere, ægrum *in frigidam* imponendo: notum tamen ſimul eſt etiam illud, quod hac ratione ille in vitæ periculum recta coniiciatur: adeo, vt vbi etiam ſatis manifeſto præſente cauſa, (vt in *malignis & contagioſis*;) tamen *calor* non ſequatur, notum ſit, de ea re illud Practicorum dicterium: *vrina ſana, pulſus ſanus, æger moritur*.

Moneo itaque atque cohortor, vt hæc res inter veræ PATHOLOGIAE MEDICAE ſolida *fundamenta* reponatur; vera inquam, & exacta omnino *diſtinctio* inter eiuſmodi ACTVS, atque *motus in morbis*, qui ab ENERGIA ipſa Naturæ pendentes, SALVTAREM aliquem VSVM præſtare POSSVNT, imo paſſim vnice DEBENT;

Interim neceſſario ſecum ferunt aliquas circumſtantias ab ipſo *ordinario* habitu *actuum* in corpore vtique *alienos*:

Interim nihil aliud vere exhibentes, niſi *moleſtias* nudas, & *incommoda* aliqua, præſertim cum *vſu* ipſius *actus primarii* minime in vllum æquilibrium ponendas;

Nedum *damnorum* directe inferendorum, ſed potius res minutatim expendendo, paſſim *promouendorum* adhuc potius aliquorum *vſuum*, compotes;

Promouendorum inquam. Quæ certe res, vbicunque vera atque firma demonſtratione ita ſe habere reperiatur, quam attenta digna ſit conſideratione, nemo ignorabit, qui perpendet, quod offendiculum e neglectu conſiderationis huius prognaſcens ſit tantum, vt potius directe ad *contrarium* inducat improuidos, nempe vt hos ipſos actus, loco *ſalutaris indolis*, pro *directe morbidis* reputent.

Vnde certe intereſt totius *veræ Pathologiæ*, vt hæc res, in ſingulis affectibus, rectiſſime diſcernatur, quid in motibus vitalibus ad ſecretiones & excretiones pertinentibus, tali tempore *ab ordine ſimpliciter ſecundum naturam* diſcrepare apparens, re vera *paſſiuis impedimentis* atque *oppreſſionibus* tribuendum ſit:

Quid vero *contra*, potius *conſultæ vtili mutationi* adſcribendum, cuius cauſa, & vere IN EVM FINEM, hi *actus* ita *mutentur* ſolum;

Extra ordinem quidem vtique; ſed etiam PROPTER rem *extra ordinem*, nempe *peculiarem* materiam remouendam:

Quan-

Quantumlibet in genere maxime *ordinario ſcopo, conſervandi atque præſeruandi corpus :* tamen *in ſpecie* vtique *extraordinario*, nempe gradibus præſentis ſpeciei periclitationi exquiſite reſpondente.

Vbi, quod iterum iterumque moneo, etiam *accidentales*, per indiuidua, harum *extraordinariarum* commotionum, atque directionum, qualeſcunque *turbæ*, minime eo ſtatim impellere debent animum, vt illas directe, qualitercunque *phyſice* a reliquo morbo deducat, nedum vt *vniuerſum actum* illi directe aſſignare velit :

Cum ex aduerſo, notiſſima ſit etiam *optimarum intentionum* quarumlibet, inprimis etiam ſimpliciter *moralium*, facillima *peruerſio ;* vt loco ſimplicis *tranquillæ atque ordinatæ* executionis, variis modis *turbulenta*, & male ordinata inſtruatur : nullo vſquam *materiæ*, *ſubiecti* aut *obiecti* influxu ; ſed ſolius *æſtimationis* vitio, & quaſi *ideæ* præconceptæ de tali materia aut obiecto : Sæpe autem etiam ipſius ſimpliciter *ad agendum* promptitudinis minus alacris, aut minus *tranquillæ* atque *ordinatæ.*

Confirmat autem atque illuſtrat hanc rem tanto magis tum a priori, vera *συζυγία* talium turbulentiorum motionum cum *animi moribus*, etiam *fundamentalibus*, ab ita dicto *Temperamento :*

Tum *a poſteriori* par efficacia præſentiſſima ad inducendas huiuſmodi turbas, *Animi pathematum.* Hæ res, ſi cum debita attentione & *ἀκρίβεια* ſeorſim conſtitutæ fuerint, facile apparebit, quam arctis ſpatiis comprehendantur illæ *actionum læſiones*, quæ vere directe ab ipſo *morbo* dependent, & magis ſimpliciter nudum atque purum *defectum* ſolitæ vitalis actionis, ſeu potius AGILITATIS *inſtrumentalis*, exhibent, quam vt *exceſſum* ACTIVITATIS qualiſcunque ſiſtant aut exhibeant.

Quo nomine certe, vera *morbi* directa *ſymptomata*, ab INCOMMODIS, SYNERGIAE VITALIS, *morbo aduerſantis*, comitibus

bus, maximo iure diſcerni, & vtralibet proprio plane loco haberi, meretur.

Non ſolum euitandæ cuiuslibet confuſionis in genere cauſa; ſed tanto magis etiam cauendæ deceptionis ergo, ne in locum bonæ *cooperationis naturæ*, quam cordi habere debeat *Medicus*, per imprudentem opinionem atque metum, tanquam ſimpliciter *morbidæ*, & *pernicioſæ* rei, tota *Methodus*, (cui malo, & qua methodo, obſiſtere neceſſe ſit,) in tranſuerſum, imo vero in *contrarium*, agatur.

Minime itaque otioſam, ſed potius vnice *neceſſariam*, & maximi plane momenti, reputo hanc conſiderationem, quantum certe ACTIVA a PASSIVIS, *vtilia* ab *inutilibus*, imo *noxiis*, diſtinguere, non magis *ſcientiæ* iuſtum atque æquum, ſed etiam *Praxi neceſſarium* eſt.

MEMBRI I.

ARTICVLVS VNVS.

EXEMPLVM DICTORVM.

CVm longe digniſſimam conſideratu & vſu omnino reputem hanc rem, ACTIVORVM inquam MOTVVM, *extraordinariorum* quidem *gradu*, ſed tamen *ſpecie vſitatorum* VITALIVM, *mechanico-organicam* habilitatem non ſolum, ſed etiam paſſim *neceſſitatem*, ad *præoccupandos* morbidæ energiæ directæ impetus, placet eius rei exemplum ſtatim allegare, e quo rei veritas eluceſcere poſſit.

Non quidem quod ordinem tractationis rumpere, & *generalioribus ſingularia* immiſcere placeat; vnde etiam non vniverſam intimiorem harum rerum rationem afferre ſedet animo: ſed vt *in genere* ſolum adhuc veritas rei compareat, etiam e conſideratione *ſpecialium* rerum veluti ſimpliciter generica.

Quan-

Quando SANGVIS, vbicunque tandem, & quacunque de cauſa, extra vaſa ſua & progreſſum debitum, detentus ſubſiſtit, ex illa *propria eius conſtitutione*, ſi ſibi ita relinquatur, abſolute nihil aliud ſequi poteſt, quam vt primo *coaguletur*, 2) per momenta inde in *putredinem* ruat: niſi 3) tali *peculiari loco* obtigerit extrauaſationis huius ſitus, vt *exhalare* compotes tenuiſſimæ portiones, reliquas *ſiccas* relinquant, quæ tamen ipſa quoque conſtitutio *diu durare* non poteſt, quin nihilo ſecius *corruptionem* incurrat.

Fit autem etiam hoc, vt nempe omnino ita liberæ ſuæ *corruptioni* quaſi relinquatur ita effuſus ſanguis, quoties viæ & meatus ita penitus *obſeſſi* aut *concerpti* ſunt, vt reliquis humorib⁹ adhuc recte mobilibus, aditus, atque tranſitus liber non pateat.

Fit ita SPHACELVS; qui, nempe *ſimplex* ſibi relicta ſanguinis in partibus *putrefactio*, ſimul atque vires concepit, *fermenteſcente* ſubtiliſſima actiuitate, citiſſime & intime, adeoque *largiſſime*, in actum deducens *diſpoſitionem* illam corruptibilem, quæ corpori tota *intrinſeca* eſt, anteuertit *præcipiti* hac energia, leuem atque *ſucceſſiuam vitalis conſeruatiui* actus proportionem, vt illa non amplius ſufficiat huic abundanti *ſummæ actiuitati*, adeoque hæc immani vi *præualeſcens*, omnem bonum effectum cito & prorſus ſupprimat.

Dum hoc ita fit, nullum eſt in parte ita pereunte cuiusquam *moleſtiæ* indicium; non modo *dolor* nullus, ſed ne quidem vllius rei *ſenſus*; patiens etiam per totum reliquum corpus, nullam *ſenſibilem*, id eſt, ſenſus grauiter ferientem, adeoque *moleſtiæ* culpabilem efficaciam, vſquam perſentiſcit; leves *emicationes* magis *volaticæ*, quam continuationes *caloris tranſitorii*, cum *horridulis* refrigerationibus, magis magiſque conſtantioribus, vnice ægrum quaſi *tentant*, & *tangunt* magis, quam *angunt*. VIRES interim, *tacite* veluti, *cito* tamen & *potenter*, deficiunt: innominatæ quædam, verius *anxietates*, (id eſt *animi* potius) quam *corporis anguſtiæ*, intercurrunt:

tandem etiam, vt ex improuiſo, *lipothymia*, vltimo, ad ſummam tamen totius rei *velociter*, *mors*.

Quando vero hæc ſimplex *ſibi relicta corruptio* non fieri debet; tunc abſolute opus eſt, vt *motus vegetus* viuidi *ſanguinis*, per partem *ſtaſi obſeſſam* omnino adhuc continuetur; adeoque tum ipſa materia coagulata, eluuione hac iterum diſtrahatur, & auferatur: tum corruptelæ, inprimis *agiliores*, & *actiuiores*, *tenuiores*, perpetuo diſtrahantur, atque diſſipentur: ne coaceruatæ, ſocia vi impetum *corruptiuæ* ſuæ *actiuitatis*, magis magiſque inſuperabili energia exerceant.

Iam autem non poteſt hic *vegetus tranſitus*, per meatus iam *a coagulatis* ſanguinis corpuſculis *arctatos*, perpetrari, niſi vt ita meatus magis *diſtendantur*, adeoque TVMOR formetur: neque poteſt *diſtenſio* hæc, impulſu vegeto adacti ſanguinis, perpetuo motu ſuſtentata, ſine DVRITIEI ſenſu ita ſuſtentari, & in ſua perpetua intenſione detineri: imo vero, cum *tranſitus* hic *floridi* ſanguinis ſit, non poteſt inde parti RVBOR deeſſe: ab intenſiore *alliſu* ad magis *tenſas* ipſa diſtenſione *fibras*, neceſſario CALOR conſequitur auctior: SENSVS ipſe in ſic affecta parte *augeſcit*: Et hæc omnia directo *mechaniſmo*, *calori* ſanguinis vſitato, & negotii *ſenſationis* præcipuo.

His rebus interim præoccupatur ſummum illud *damnum*, quod ſine harum concurſu plane non poſſet vllo modo declinari:

Sunt autem *tumor* ille, *ardor*, *dolor* mouendi cum incremento doloris *impotentia*, res tam euidentes æque atque eminentes, vt vtique patienti non exiguam, ſed maxime eximiam MOLESTIAM faceſſant; eoque ipſo tantam incurrerint ipſorum etiam *Medicorum* pathologorum inuidiam, vt directe *pro ipſo morbo*, aut certe ſimplicibus atque *directis* eius materialibus *phyſicis effectibus*, declararentur.

Cum itaque abunde ex his eluceſcat, quod illi actus, quos reliqua hæc *moleſta* conſectaria, interim inſeparabili nexu, comitan-

mitantur, non ſolum adeo SVMME VTILIS, ſed etiam penitus NECESSARIAE ſint ENERGIAE:

Et quidem re vera ab his ipſis morbo potius vtiliſſime OPPOSITIS conaminibus, quam vere ab ipſa MORBI conſtitutione, aut directa energia dependeant; (id quod SPHACELI circumſtantiæ, vbi hæc omnia *abſunt*, manifeſtiſſimum faciunt.)

Eſt proinde hæc conſideratio tanto magis neceſſaria, & hæc ipſa *ratio* omnino vera, quod huiuſmodi rei maximus reſpectus pro VSV MEDICO habendus ſit; vt illi quidem omni modo potius *promouendo* ſuccurratur, quam vllatenus *impedimentum* quodcunque obiiciatur: aut tanquam *inutili* ſolum, nedum *noxiæ* rei, quod certe hoc reſpectu iuſtum & æquum eſſet, potentius *reſiſtatur*.

Simpliciſſimam hanc arbitror intelligentibus fore *ſpeciem*, imo ſpecimen exempli harum rerum. Luculentius multo offerunt FEBRES:

De quibus illud præſente loco dixiſſe ſuffecerit, quod huius Theorematis, cui hunc locum deſtinauimus, neglectus atque ignorantia, *antiquis* quidem *intricatiſſimum*, *recentioribus* autem *abſolute nullum*, & meris fabulis laruandum, reddiderit *conceptum* circa *veram pathologiam Febrium*:

Nempe non ſolum *vtilis*, ſed paſſim etiam *neceſſarii* ſimpliciter, *Motus Vitalis auctioris*, *ad ſaluandas partes vitales*, *per eliſionem proportionate tempeſtiuam materiarum corruptiuarum*, *aut corruptarum*.

Sub quibus interim tam *ſalutaribus actionibus*, aliter vtique fieri non poteſt, quam vt paſſim *moleſtæ* quædam *conſequentiæ* concurrant:

Partim magis ſimpliciter *phyſico-mechanice*, *caloris*, *coloris*, *tenſionis*, & diuerſimode variatæ *intenſionis motuum*, (vt quod alibi augetur, alibi detrahatur.)

Partim etiam *moraliter*; *incerti euentus*, quicquid etiam operoſe recte agatur, *familiari metu*; vnde *inquietudines*, *an-*

xietates, & non perpetuæ ſolum externorum incommodorum vitandorum excubiæ, *vigiliæ :*

Sed etiam vigiliis maiores, ad illa cito deprehendenda, *attentiones*, per *omnium ſenſuum* maiorem *intenſionem* &c.

Sed præter propoſitum, & quod aiunt, extra oleas vagari abſiſto, & propriis locis tractandam hanc rem, quantum ſufficere poſſit, præſente generaliore commendaſſe confido.

MEMBVM III.

DE DIVERSITATE MORBI SANABILIS, ET LETHALIS.

COnſiderandum omnino venit hoc diſcrimen, quo alii quidem morbi, e *directa ſua indole*, LETHIFERI non ſunt; alii vero ſunt :

Et quidem iterum *duplici* modo, nempe primo, vt *ſpontaneam Vitalem* operam omnem ſubterfugiant & *fruſtrentur*; ARTIS tamen concurſu expugnari adhuc valeant :

Alii vero ſecundo neque *ſponte*, nec *arte* ſuperari valeant, ſed *abſolute* MORTEM poſt ſe trahant.

Prioris generis conſtitutionem non intereſt prolixe deſcribere, cum illa facile colligi poſſit ex *oppoſitorum* lethalium genio.

Conſiſtit autem hic in eo, quod vel *organa* ipſa vitæ *immediata*, grauiſſime *violata* ſint; vt vel ſtatim omni vſui *inidonea* exiſtant; vel ad minimum omnem *reſtitutionem* reſpuant.

Vel *genus* tale *corruptionis* præualeſcat, cui ſuperando, tota *methodus vitalium motuum*, vtpote *ſucceſſiuorum*, atque *moderatorum*, non ſufficiat : (vt in *Sphacelo.*)

Cui præſertim etiam *artis* ſubſidia ſuccurrere non poſſint; ad partem ipſam intimiorem denegato aditu (vt in *ſtaſibus inflammatoriis internis*, ad *ſphacelum* ruentibus).

Fiunt

Fiunt autem morbi etiam *lethales*, repentinis *defectibus Energiæ* conſeruatricis *vitalis*, a *deſperabundis* neceſſariæ actiuitatis *omiſſionibus*; aut *ordinis* atque *methodi* in agendo, *trepidis* & anxie turbulentis *interuerſionibus*: imo *peruerſionibus*, quibus v. gr. noxia materia ab *ignobilioribus* partibus ad *nobiliores* transmittatur &c.

Hæc ipſa vero *actiuitatis vitia*, in defectu quidem ante omnia familiariter incumbunt *ſenibus*, & *meticuloſioribus* nimium, etiam iunioribus, inprimis *mulieribus*.

Turbida illa, *trepida*, vel etiam *impatiens*, peruerſio, neceſſarios exitus fallens, *iunioribus*, & *irrequietis* ſubiectis ſolennior eſt.

Hac vero ratione poſſunt inprimis morbi etiam *materialiter* graui periculo propiores, quantumlibet non ſimpliciter lethales, tamen *funeſti* fieri.

Merentur tamen etiam diſtinctionem morbi *mortiferi*, a morbis *inſanabilibus*.

Dantur enim huiuſmodi læſiones, quæ vel *ſponte naturæ* ſolum, vel etiam quocunque *artis* adiumento, *penitus* ſanari nequeant; interim patientem non *directe* aut neceſſario in mortem ipſam coniiciant:

Imo, licet aliqui horum tale quiddam facere videantur, *lentis* progreſſibus, differant tamen hoc ipſo ab iis, qui directo *impetu* talia abſoluant.

Quo intuitu valet vtique inter COMMORIENTES *inſanabiles*, & inter directe MORTIFEROS ſimpliciter *intractabiles* affectus, diſtinctio.

Sectio IV.

De VERIORIBVS CAVSIS GENERALIORIBVS MORBORVM.

TRactaui ſectione præcedente habitum corporis *in ſe* ſpectati, quomodo ille non modo *præſentiſſimis*, ſed etiam *penitisſimis* læſionibus, imo *corruptionibus*, maxime idoneus appareat.

Monſtraui etiam e contra, quomodo conſtitutio corporis *vt* VIVI, adeo potentiſſime modo dictæ iſti *obſiſtat*, vt, quamdiu hæc intemerata viget, iſtius vere *nulla ratio* habenda veniat, ſed tanquam *non exiſtens*, in conſiderationem venire minime debeat:

Quemadmodum vlterius, vti illi *priori*, in ſolidum directe reſiſtere, minime in poteſtate eſt Medici: huic autem *poſteriori* varie ſuccurrere ipſi omnino conceſſum: ita etiam tanto plus huic, quanto minus iſti, inuigilare & intentum eſſe Medicum, omnino conueniat: & quidem inſuper tanto magis, cum ea conſideratione, quod etiam effectiue hæc ipſa poſterior conſtitutio, niſi quidem grauiſſime impediatur, etiam *ſine artis* vllius neceſſario concurſu, corpori integritatem ſuam conſeruet, atque *reſtituat*, & *morbos depellat*.

Quin Medicus, exceptis rariſſimis caſibus, etiam nihil aliud neceſſe habeat agere, niſi vt huic *ſponte-actiuæ Energiæ*, *auxiliares* manus præſtet.

Quod, cum adeo verum ſit, vt rem recte conſiderando, *Medicus ad morbum directe non ſit neceſſarius*, vtpote quem *Natura etiam ſua ſponte*, & *curet*, & *ſanet*:

Sed ſolum *ad magis impeditum* morbum, *per accidens*, *per indiuidua*, magis aucto impetu, quam cui ſola Natura commode par ſit; obſeſſis, aut directe occupatis præcipuis *organis*: *perturbata*, aut *imperitiore* ad rem vegete gerendam, ipſa *intentione*

tione & *energia* : aut tandem *in genere adiuuandæ* forte, vt res melius ſuccedant, huius propriæ *ſpontaneæ energiæ* cauſa.

Ita venit profecto tanto magis penſitandum, dum *homo non morbo moritur*, ſed ſolum *malis eius ſucceſſibus* per malum ſucceſſum vitalis reſiſtentiæ:

Siquidem certiſſimum vtique eſt, quod plus *millies*, *vnus idemque morbus* homines hinc inde inuadat, qui ab illo *non moriantur*, ſed ad ſanitatem reuertantur, priuſquam *vnus* illo intereat: vel ſolo *variolarum* exemplo, & *morbillorum*.

(Vnde certe rectiſſime huc facit, & plenam iuſtam interpretationem admittit, pulcherrima admonitio *Senecæ*: *morieris, non quia ægrotas, ſed quia viuis; iſta te calamitas etiam ſanatum manet.*)

Rectiſſime itaque cognitos eſſe decet damnoſos hos, non tam *morborum*, quam *Vitæ* ipſius, ſucceſſus; quibus illa ad *mortem* peruenit, cum ceteroquin etiam ad *ſanitatem* peruenire iterum poſſit morbida illa conſtitutio:

Nempe talis quam maxime, quæ proprie *Medicæ* conſiderationis exiſtat, cum *Medicus* maxime morbos *vt ſanabiles* ſpectare, & *quomodo*, & *ſecundum* quid tales exiſtant, in ſuos vſus intelligere debeat.

Hoc itaque reſpectu ſunt veræ *generaliores* cauſæ morborum, varia *ſubiecta*, & *obiecta*, quæ vel ipſas *partes*, *motibus vitalibus* dicatas lædere iam proxime immineant, aut plane iam incipiant:

Vel ipſis *motibus* iiſdem, grauius incumbant, *energiam* eorum prægrauent, *ordinem* & *ſucceſſum* turbent:

Et hoc tum *materialiter*, ipſa præſentanea *actione*, & *corporali efficacia*: tum, debito ſenſu, *moraliter*, nempe *finaliter*; *periculum* præſentiſſimum certorum talium ſucceſſuum inferendo:

Qui

Qui ſi *euitari*, & ne eueniant, *prohiberi* debeant; etiam rei NONDVM FACTAE, ſed ſimpliciter *cauſæ*, antequam effectum ſuum perficiat, talibus *motibus* reſiſtendum ſit:

Adeoque cauſæ, non ſecundum aliquam eius *propriam conſtitutionem*; neque ſecundum vllum eius verum & realem *effectum*; ſed ſimpliciter *propter* impendentem adhuc, ſed præcauendum, ne abſoluatur, *euentum*.

Hæc conſtitutio, vti abſolute exhaurit, & ſolidiſſime quidem, imo etiam inſuper *ſimpliciſſime*, tum vniuerſum morborum *genealogiæ* latiſundium;

Tum etiam verum illorum *habitum*, tam ad *ſpontaneam*, quam huic ſuccenturiatam, *artificialem*, *depulſionem*: neceſſe proinde vtique eſt, vt eius legitima euolutione vera pathologia adornetur.

MEMBRVM I.

DE
PLETHORA.

MATERIALIS cauſa, varios præter naturam affectus introducens eſt vtique ABVNDANTIA SANGVINIS.

Cum enim hæc non ſolum *liberrimum* ſanguinis *progreſſum*, *ſpatii* proportionati intuitu, varie alterare poſſit;

Sed etiam ipſi *Energiæ motus* certiſſime plus negotii faceſſat, cum *pondere* ipſo, tum *mole* etiam, ad *capacitatem ſpatii* comparata:

Diluceſcit inde affatim, quod variis incommodis ita inducendis ſufficiat.

Præſtat horum effectuum ſpecimen manifeſtiſſimum mox in eo, quod illis corporibus, quæ obſidet, proportionato *impedimento* ſit, ad *motus voluntarios* tam *prompte* atque *facile*, *tantos*, *tam diu*, exercendos, vti illis licet, qui hac *abundantia* non laborant.

Ita

Ita enim non ſolum *minus* ad agendum *robur*, promtior *fatigatio*, *ſenſus* dolorum contuſoriorum ſub iterum aſſumta quiete, certo *plethoricis*, *citius* & *amplius* quam aliis, accidunt:

Sed vrgent etiam illos *calor* inſolentior ſub motibus, aut quibuſcunque concalefaciendi compotibus cauſis; ex aduerſo vero ſub quiete vere ſegniore, calor bona temperie *minor*, & ſenſibilitas ipſa maior ad externum *frigus*.

Secundum res has autem tanto faciliores etiam vlterius progredientes turbationes, *infarctus*, & *oppletiones*, *ſtaſium* ipſarum pericula ab *oppletiua* ſtipatione; dolores a *diſtenſione*, quin Tonici varii *motus*, *irritationibus* tenſiuis & oppletiuis ſuperuenientes, atque *reſiſtere* parati.

Quale damnum ſimpliciſſimo ſuccedendi ordine, *abundantia* hæc *quantitatis*, etiam *qualitati* humorum incutere poſſit, mox peculiari commemoratione declarabo.

Hoc vero loco de ipſa hac *quantitatis* abundantia, ſoluenda erit quæſtio, ſeu dubitatio aliquorum hominum, *an omnino plethora detur?*

Cum tamen recorder, quod de hac re iam in *Phyſiologia* tractauerim, ſuffecerit breuiter ſolum, quantum ad ſummam eius atque apices attinet, neceſſaria ſcitu allegare.

Primo, in corpore adhuc multum atque prompte augendo, ſeu *extendendo*, plus debere adeſſe materiæ *extendentis*, quam ad præſentem ſolum *capacitatem* exquiſite ſufficiat, ſatis probabile eſt.

Id quod etiam a poſteriori confirmat præſentia huiuſmodi conſtitutionis, qualis vſquam *plethorica* iudicatur, in illa præcipue *periodo vitæ* humanæ ſecundum *ætates*, qua *extenſio* corpori *vegetior* adhuc familiaris accidit.

Deinde facilem prouentum abundantioris ſanguinis probabiliſſimum reddit familiaris etiam *abundantior appetitus*, quam vere neceſſe ſit.

Tanto magis autem, quod & colligi poſſit, & aſſeruari iuſto, imo bona tolerantia maior, quantitas materiarum a *nutritionis abundantia* pendentium, documentum eſt ipſa PINGVEDO; quæ cum nullum vnum probabilem, nedum neceſſarium vſum habeat, nihilo minus adeo *abundanter*, imo ad veram directam *moleſtiam*, innumeris exemplis coaceruatur.

Confirmatur hoc autem etiam ipſo experimento *a poſteriori*; dum vtique ita affecti, partim ſpontaneas ſanguinis *depletiones* optime ferunt, iiſque ad ſenſum ſubleuantur:

Partim *artificialibus* prudenter ordinatis & adminiſtratis, ſimiliter potius ad maiorem euphoriam, quam vllam debilitatem deducuntur.

Quod autem *ordinem* attinet, quo ad morbos producendum facere poſſit, fit hoc vtique primo omnium per *motus vitia*; dum videlicet ſufficienter viuido atque vegeto *progreſſui* moram iniicit.

Hac enim ratione tum ante dictas illas *incommodas*, circa *motus* atque *ſenſus* alterationes producit:

Tum ipſius etiam *craſeos intemperiem* illam directe atque ſimpliciſſime poſt ſe ſe trahit, quæ ſufficiat ad varias vlteriores ataxias, tam circa *partes* ipſas, quam circa *actiones*, introducendas: de qua iam ſtatim ſermonem habere ordo poſtulat.

MEMBRVM. II.

DE SPISSESCENTIA SANGVINIS.

QVando duas illas principes ſanguinis humani conditiones conſideramus, vnam, quam a MIXTIONE ſua habet, alteram, quam a VITA ſeu *habitu vitali*; quarum *prior* ipſum *corruptioni* & *cito* concipiendæ, & late *diffundendæ*, aptiſſimum reddit: *poſterior* autem, eundem quidem ab huius corruptio-

nis

nis *actu* vindicat, ſed non aliter, niſi ſimplici *alio actu*: perſiſtente interim perpetuo vtique *potentia* ipſa, ſeu *materiali diſpoſitione* ad corruptionem ſumme habili:

Non poteſt, quin inde euidentiſſime, imo vero ſimpliciſſime diluceſcat, quod, ſimulatque *actus* ille *conſeruatiuus* deſinit, alter *actus corruptionis* in procinctu poſitus ſit.

Quemadmodum autem non ſolum e dicta *Phyſiologia*, ſed etiam ex huc vſque traditis de directa ſumma *corruptibilitate corporis exquiſitiſſime & floridiſſime ſani*, notum eſſe poteſt, quod ille *conſeruatorius actus* nunquam niſi ſola *morte*, ſiue in toto, ſive in parte, deſinat.

Ita quantum ad *intermedios* gradus attinet, qui ad ipſum apicem *corruptionis* tamen plus minus recto tramite ducunt, ſciendum de his vtique eſt, quod cum totum negotium *actionis vitalis*, proprie & directe ſit *præſeruatiuum*, neceſſe vtique eſſet vt quicquid ad illam, quantumcunque eminus ducit, illud non ſolum diiudicetur, & in hoc genere attendatur; ſed illi etiam conuenientibus methodis atque mediis ita occurratur, vt *mature*, quicquid eorum vſquam pullulat, *tempeſtiue* remoueatur, antequam in propioris, imo etiam vlterioris *gradus* effectum, libere, & ſibi relicta corruptionis energia, deduci poſſit.

Sicut autem ex vna radice, aut ſtirpe, multi ſurculi atque germina ſuccreſcunt, quæ omnia illis acciſis, tempeſtiue aut ſucciſis, ne vſquam fiant, nedum præualeant, impediuntur: ita in eo negotio, quod totum huiuſmodi præoccupationibus dicatũ eſt, & merito, a priori æſtimando, *decet* inſtitutum ita eſſe negotii huius ordinem: & a poſteriori, eundem omnino *eſſe* ita inſtitutum, res ipſa euidenter commonſtrat.

Habet hæc res ſummum vſum in ea ſanguinis conſtitutione, quæ & facile euenit, & maximum influxum habet, ad radicem veluti conſtituendam, vnde tandem ſummum faſti-

gium vere deleteriæ corruptionis euentum ſuum nanciſci poſſit.

Eſt autem talis conſtitutio ſanguinis, *prima* & *ſimpliciſſima*, quæ illius *conſeruationi vitali directe* moram obiicere poſſit:

Et ita quidem *ſimpliciſſime* atque *potentisſime*, vt ſi hæc vna conſtitutio, ſine vlla variatione *ſpeciei*, ſaltem *gradum* ſui ſupremum attingat, non ſolum etiam *ſupremum periculum* mortis eo ipſo inferat:

Sed quando etiam hæc *ſola* conſtitutio in ſolidum, *ſincera*, inſignis ambitus portionem in corpore occupauit, *ineuitabile damnum vitæ*, & mortis inſuperabilis ſucceſſus, ſequatur:

Reddita nempe ita *materiali* corporis conſtitutione, poteſtati illi, cui abſolute ſubiecta eſt; ſed ſolo perpetuo & indeſinente *actu oppoſito*, *vitali*, ab eo ita ad tempus diſtinetur.

Nempe, cum intima *materialis* conſtitutio corporis, & eminentiſſimo loco, *ſanguinis*, ad præcipitem *corruptionem*, *fermentando* latiſſime inualeſcentem, tota diſpoſita, partim ab ipſo *actu* corruptionis, partim ab eius libero otioſo *incremento*, (vt maiore coaceruatione etiam iuncta vi longe plus ſimul corrumpere, & ita breui tempore totum euertere poſſit,) vnice impediatur perpetua *dimotione*, *ſequeſtratione*, & *eiectione* corruptelarum, qualemcunque tandem cauſalem reſpectum habentium:

Inſiſtit certe huic conſiderationi in ſolidum, ſimpliciſſimo nexu, illa conſequentia, quod, ſi ſanguini eiuſmodi *conſiſtentia* eueniat, qua ille ad hunc *actum conſeruatorium* ſimplicem, etiam ſimpliciſſime *minus*, aut *minimum* idoneus reddatur:

Quod talis conſtitutio ſit *vera prima generalis cauſa* huiusmodi ſuccedentium cuiuſcunque gradus damnorum.

Nempe vera prima *cauſa* vere *Pathologica*, quæ corporis, *quatenus viuum* eſt, *Vitalis* inquam *Oeconomiæ*, ſyſtema lædat, & *vna* atque *ſimplicisſima*, tam minimam, atque longiſſime diſſitam, quam ſupremam & vltimam, & tanto magis etiam

inter-

intermedias,] corporis *periclitationes*, œconomiæ vitalis *alterationes*, præſeruatoriorum actuum *neceſſarias* frequentiores *intenſiones*, imo, ſi ipſa maxime præualeat, etiam ineuitabilem *ſubuerſionem* ſeu *mortem*; ſimpliciſſimis agendi modis perpetrare poſſit:

Hæc inquam, conſtitutio nihil aliud eſt, quam pariter vere *ſimpliciſſima* ſanguinis *minor minorque aptitudo ad liberum motum progreſſiuum*, inprimis *ſecretorium* & *excretorium*.

Talis diſpoſitio alienior, eſt iterum ſimpliciſſime, iuſto maior SPISSITVDO; cuius proportio & ſatis *tempeſtiuum*, & ſatis *copioſum*, ſanguinis *circuitum*, & *penitiorem* alienorum ab ipſo *ſeceſſum*, varia proportione morari valeat.

Iam, cum ipſa ſanguinis *conſiſtentia* materialis, ſit eius indolis, vt ſegni quiete SPISSESCERE, imo *longa mora* etiam gelatinæ inſtar CONCRESCERE poſſit.

Et quidem, quod bene notandum, ſanguis in reliqua ſui temperie, etiam quam *optimus*, & optime *floridus*:

(Vnde a *gelatinoſa* ſimplici, æquabili & vniformi coagulatione, longe abeſt, non niſi per ſummam imperitiam cum illa confundenda, inæqualis, & heterogenea *grumorum* e reliquo humoris latifundio, ſecretio: maxime particularis, ratione omnium cauſarum, euentus:)

Interim hæc ipſa etiam ad *gelatinoſam* concretionem *diſpoſitio*, imo *propenſio* ſanguinis, prohibetur perpetuo ab eius effectu, per indeſinentem ſanguinis *motum localem*, ſimpliciter *tranſpreſſorium*, adeoque *conquaſſatorium*.

Vnde huius etiam ita ineptitudinis ad decentem motum, dico *ſpiſſitudinis* maioris, origo, poteſt prouenire a ſimplici æque *motus* ipſius *ſegnitie*:

Sicuti certe ita ſemel impeditior *ſucceſſus* motus, per leuiorem actu contractam *ſpiſſitudinem*, in culpa magis magiſque eſt, vt illa ipſa etiam augeatur:

 Id

Id eſt, imminuto quantumcunque *motu* ſanguinis libero, hoc ipſo ille etiam magis magiſque ad motum ineptior euadat.

Hæc ſanguinis affectio, ſi vere in ordine ad *vitalitatem*, primus atque ſimpliciſſimus eius fiendi ſeu oriendi modus perpendatur, (ſine *extranea* aliqua materiali, aut ſimpliciter corporali alterante re intercedente,) eſt ipſa nuda *proportio quantitatis*, quantumcunque *optimi* de reliquo ſanguinis, ad *liberum neceſſarium ſui motum*, tam *conſiſtentiæ* mobilis *conſeruatiuum*, quam *craſeos* corruptibilis *præſeruatiuum*.

Sicut enim iam proxime præcedente membro in mentem reuocauimus, *habitum* illum, quem QVANTITAS ſanguinis, ad QVALITATEM hanc, *primam in ordine ad bonum vitalem motum*, inferat; ita ſane hoc ipſo loco illud tanto magis iterum commemorare conuenit:

Quod, inquam, nuda atque ſimplex *inſignis abundantia* ſanguinis, ſenſim maiori *ſpisſitudini*, atque *inertiæ conſiſtentiæ* ſanguinis, locum præbeat:

Quæ *reciproco* effectu, etiam ipſam *motus energiam* iugiter remorando, tanto maiori incremento huius eiuſdem ſui vitii, ſubſeruiat.

Hæc talis maxime inertia ſanguinis ad expeditum ſui *motum*, eſt illud, quod magno numero variorum aliorum affectuum, latiſſime certe patentem, partim (ſubiectum, ſeu) phyſicam materialem *ſubſtantiam*, atque *ſubſiſtentiam* præbet:

Partim (obiectum, ſeu) *cauſam impulſiuam* exhibet, PROPTER quam varii *motus vitales*, eo maxime intuitu, vt vlteriores noxæ inde expectandæ intercipiantur, & vere præfocentur, ſuſcipiantur:

Imo vel ipſa hæc duplex cauſa, *quantitas* excedens, & *qualitas* minus obſequens, ipſis eiuſmodi *motuum* vitalium proportionatis *augmentis* in ordinem redigantur.

Vbi interim duplici intuitu ipſa illa etiam *ſubſidiaria* talium motuum *intenſio præter ordinem naturalem*, duobus modis

atque reſpectibus partim *incommoda* coniuncta habet, partim *pericula* non eo ipſo aufert atque tollit.

Incommoda ſunt maxime, *phyſica* conſectaria *motus aucti*; neceſſitate *conſequentiæ* ſolum ipſum ſtipantia, quamuis directe ad ipſum *finem* ad quem proprie tendit *motus* ille, non conſerant, aut quicquam *vſus* habere, directi ad minimum, videantur.

Huiuſmodi ſunt *coloris* mutatio, *caloris* quoque; tum *ſenſus* varii, vel priſtinarum rerum *acutiores*, vt pulſus tanquam *punctionis*; tum præſentium vere *auctarum*, & *inſolitarum*, vt *tenſionum*, *vibrationum*, *palpitationum*, imo quaſi *rupturæ* impendentis &c. ſicut etiam re vera ipſius *caloris* vere naturali gradu auctioris, *ſenſus* tamen patientibus ipſis, non ſolum per *impatientiam* & anxietatem, ſed re vera etiam per ſenſuum *intenſionem*, *maior* occurrit, quam reuera exiſtit.

Periclitatio illa ſimiliter duplex exiſtit; altera ex *indiuiduali* habitu indolis patientium pendens; ſecundum quam vtilis ille motus, equidem propter ſalutarem *finem*, vrgentibus rebus *augendus*, ſed etiam cum proportione conueniente *regendus*, peruerſo more atque adminiſtrandi ratione corrumpitur:

Dum partim *ad agendum*, partim *in agendo*, *trepide*, *timide*, *anxie*, *turbulenter*, *præpoſtero impetu*, aut *tergiuerſatione*, perperam geritur negotium:

Deinde & ſecundo, quicquid etiam *recte* agatur motibus, manet tamen certiſſime, inprimis per ipſa initia, *futuri exitus* aliqua *incertitudo*, adeoque non iniuſta aliqua *vigil* & *meticuloſa ſollicitudo*:

Tum omnino etiam, ad laborem ita *extra ordinem* obiectum, non plane iniuſtum *faſtidium*, *inquietudo*, & quantacunque *impatientia*:

Et hæc omnia tanto certiora atque maiora, quanto *maior* eſt ille obiectus *labor*, *opportunitas breuior*, *periculum præſentius*, & adeo *incertior* etiam *exitus*. De qua re iam ſtatim.

MEM-

MEMBRVM III.

DE NECESSARIORVM MOTVVM EXTRAORDINARIORVM VARIO HABITV.

PRoduxi iam *duas* illas *ſupremas* cauſas *corporeas*, quæ magno numero affectuum in corpore humano, partim *materiam*, partim *anſam*, & ſano ſenſu *inſtinctum*, præbent.

Ordine tamen ita propemodum diuerſo, vt vel maxime PLETHORA, *mediato* ſucceſſu, per SPISSITVDINEM demum, ad eximie morbidum ACTVM perueniat: *per ſe* autem ſimpliciter, *posſit* quidem etiam, *ſoleat* autem ſolum rarius, *incommoda* atque *incitamenta* cauſari.

Dum e contra, SPISSESCENTIA humorum etiam in *ſeroſos* humores, quaſi ſeorſim, aut ſane ita *eminentius*, ſeſe porrigens, etiam *peculiares* morbos, inprimis autem *particulares*, ſine vera *abundantia*, gignit & ſuſtentat.

MOTVVM autem ratio, quatenus *præter ordinem naturalem*, in corpore conſpicui facti, vel *incommoda*, vel *pericula* formant atque fouent, perpendenda omnino venit *duplici* hoc intuitu; nempe *primo*, vnde pendeant; an *ſimpliciter præter naturales*, *peruerſi*, ab ipſo *morbo* ita corrupti, exiſtant, & *phyſico* quodam ſucceſſu *morbum ſequantur*, atque *materialibus nexibus* aliter ſe habere non poſſint:

Adeoque vero vſitato ſenſu *ſymptomata*, nempe *partium læſarum* etiam *læſæ actiones*, exiſtant:

An vero contra, ſaltem ordine *morali*, *finali*, non A corpore, aut ſimpliciter PER corpus, ſed PROPTER *vſus*, imo *neceſſitates* corporis, *vt viui*, *vt conſeruandi*, tales contingant:

Dico *oppoſita* ratione ad *materialem* conſtitutionem corporis, & præſentis *morbidæ* diſpoſitionis *materialis*, inſtituendi ſolum, atque perficiendi veniant; eo, vt illi *materiali* conſtitutioni morbidæ, *contrarientur*, eamque *ſubigant*, aut *exigant*.

Prio-

Priorum certe, vere ita *ſymptomatice* morbis iunctorum *motus vitiorum*, non ita multa ſunt numero; & conſiſtunt inſuper omnia, vel in *priuatæ* mobilitatis partis affectæ *imminutione*, (ad quam etiam *continentiæ* proportionatum moderamen pertinet); vel in *directionis voluntariæ* per *organiſmum deprauatum*, impeditione.

Contraria vero re vera, vt alias etiam *contrariorum*, eſt ratio *Motuum* illorum, qui dicto reſpectu, potius *contra* materialem diſpoſitionem morbidam, *actiue*, atque *efficaciter* inſtruuntur; ſiquidem hi & ordinarie, *materialem* læſionem nulla *phyſica* neceſſitate ſequuntur, & a *parte* velut immediate *affecta*, alieniores paſſim ſunt:

Et latius longe patentes; non ſolum ratione *ambitus*, ſed etiam totius paſſim *ſitus*: adeo, vt etiam aliquibus exemplis, vel in loco parti *materialiter affectæ oppoſito*, hi *motus* celebrentur.

Quod iam ſupra, vbi de *vera differentia Symptomatum* verbum dixi, admonui, hic neceſſe habeo repetere; illud nempe, quod ſedula *diſtinctio* inſtituenda ſit, inter hos vtroſque tam *diuerſisſimæ originis & indolis*, *motus*, A præternaturali cauſa, & PROPTER præter naturalem cauſam fientes: quorum illi *pasſiui* ſimpliciter, ſublata cauſa ſimul *tollendi*: PER hos autem ex adverſo, ipſa *cauſa tollenda*, adeoque illi ad huiuſmodi effectum obtinendum recte ſolum inſtruendi veniunt.

Hi, de quibus hoc poſtremo loco atque ſenſu ſermo eſt, ſunt ipſi VITALES MOTVS, *ſpecie* quamplurimum ordinarii, certe vero *genere* vniuerſim ordinarii;

Interim ſecundum præſentis alicuius *materialis* conſtitutionis *proportionem*, *gradu* & *ordine*, *ſucceſſu* atque *methodo*, ita variantes, vti *proportioni finali*, ad præſentis conſtitutionis materialis comparationem, competit.

Dico *finalem proportionem*, videlicet vt quadret intentioni *depellendi* & *expellendi* res *materiales* noxias, per MOTVS *ſecretorios* & *excretorios*, ad materiæ ſubſtratæ indolem accommodandos.

 Hi

Hi tales *motus*, ita inſtituti atque *gubernati*, ſunt vnicum remedium & *inſtrumentum* DOMESTICVM naturæ, quo illa, *externis materialibus* præſidiis non ſolum deſtituta, ſed illis etiam minime adſueta, abſolute & vnice opus habet, ad *liberandum* corpus ſuum, a *cauſis* morbiferis, etiam præter naturam: nempe *gradu* aut *ſpecie* ſtatui ſecundum naturam *inuſitatis*: minime vero toto genere ſtatui ſano incognitis.

Vnde, ſicut etiam in quam maxime *ſano* ſtatu, cauſis *in genere* ſimilibus, etiam *Motibus in genere* paribus, perpetuo ſuccurrit & occurrit; ita etiam in cauſſis *ſpecie* & *gradu* auctioribus, auctis *gradu*, & gubernatis decente *ordine*, paribus motuum *actibus*, conſulit ſibi, atque corpori ſuo ſubuenit.

Et hoc quidem *felici* cum ſucceſſu & exitu, quoties *actiuitas cauſæ* in *quantitate* & *qualitate*, non eſt penitus enormis:

Nec ipſi etiam intentioni æque, atque *ordinis* ſeruandi conſtantiæ, peculiaria impedimenta atque perturbationes obiiciuntur.

De qua quidem re præſente loco aliquid dicere, ipſa neceſſitas poſtulat.

Nempe, diſtinguenda maximopere vtique venit, ipſa *intentio ad agendum*, & conſtans *ordo* ſeu *methodus in agendo*, turbata magis directe *a priori*, aut certe a quibuſcunque forſan etiam *materialibus* cauſis;

Interim ab illa cauſa, quæ præſentem aliquem affectum proprie conſtituit, *diuerſis*, *per accidens* coniunctis, aut *ſupervenientibus*:

Ab eadem ſibi magis *conſtante*, & a *perturbationibus accidentalibus* libera (intentione.)

Quantumlibet, vt etiam præcedente membro iam monitum eſt, etiã quantumcunq; ita ſibi relicta hæc *actiuitas*, tamen, vt in re *extraordinaria*, non ſolum in genere vtique ipſa etiam *intentione* ad minimum, *ſollicite*, imo *anxie*, facile ſeſe gerere poteſt:

Sed

Sed hoc ipſum etiam tanto certius æque atque iuſtius, quando in eadem *ſpecie* morbi, tamen per indiuidua *gradus* fortior, ſiue *quantitate*, ſiue *qualitate* materiali, negotium totum laborioſius reddit.

Vſitatiſſima vero etiam huius generis perturbatio *a priori*, ducit ortum ſuum ab ipſo habitu *indolis* humanæ per longum vſum *obfirmato*;

Siue ab ipſo *Temperamento*, eiuſque ad mechanicas proportiones actiuitate; aut, a rebus diutiſſime tranquillis, *inſolita* adeo neceſſitate, non ſolum aliquid *peculiariter*, ſed penitus etiam *laborioſe extra* tam diuturnum planum & tranquillum *ordinem*, *agendi*, imo, *diuturniore*, *ordinata*, & peculiari *proportine* inſtruenda *methodo*, *proſequendi*.

Vbi omnino vtique faciliorem, & iuſtiorem etiam prouentum, huiuſmodi *ſollicitæ*, & inde facile turbulentæ, *titubationis* ipſius *intentionis* atque *directionis*, auget omnino, etiam vere *incertus* ſucceſſus atque exitus totius negotii (præſertim propter metum *interuenientium* externarum vlteriorum diſtractionum,) quicquid etiam *prouide* atque *ordinate*, & *vigilanter* ac *aſſidue* agat ipſa Natura.

Cum enim Natura nuſquam *materiam* ipſam, eiuſque *efficaciam*, in ſua poteſtate habeat, ſed ſolum *dimotionem*, & *emotionem* illius;

Hæc ipſa autem vtraque, alligata vtique ſit temporariis *ſucceſſibus*, quales *vehementia cauſæ* non ita raro minus tolerare apparet: manet inde profecto vera atque realis *incertitudo*, atque inde non iniuſta etiam *ſollicita dubitatio*, quouſque in aliqua certa præſente laborioſa conſtitutione, labor qualiſcunque adhibitus, ſperato adhuc *euentu* potiri poſſit.

Cum omnino vtique, quantumcunque etiam quis *agat*, ſeu verius agere *poſſit*, maneat tamen perpetuo difficultas, an etiam *exquiſite tantum* atque *tale* poſſit, quantum præſens forte aliqua certa conſtitutio, omni modo exigit.

Et hoc, quod merito hic iterum repeto, in hac Oeconomia, vbi *materia* ipſa *directe*, vix vnquam in ſolidum *corrigi* poteſt; imo nequidem maleficæ eius *energiæ* quidquam effatu dignum detrahi:

Sed nudis *motibus*, ſimplici eius *diſturbatione*, (ne mora otioſe conceſſa, tempus ad *effectus* ſuos mancifcatur) & tandem ex vniuerſo corpore excuſſione, ſubueniri poſſit.

Quibus certe reſpectibus prudenter conſideratis, non difficile erit, nec vlla certe nuda *ſpeculatione* fingendum, ſed quotidiana vera practica obſeruatione deprehendendum, quare *minus ordinate* progredientes, hi *ſpontanei vitales* motus, cæterum pro vindicando corpore a præſente tum temporis conſtitutione morbida idonei, non ſemper exquiſitum *ordinem*, quin totum felicem *actum* & *effectum*, ſeruent, aut aſſequantur:

Sed potius paſſim ita deficiant, vt optatus *ſalutaris* effectus non obtineatur:

Quatenus videlicet per indiuidua, non ſolum in genere *humano*, ſed quam maxime vnice in illo, tam in *ſpecie* tota, quam etiam per *indiuidua*, & pleraque quidem omnino plurima, vſitatiſſimus ſit ille *per trepidationem aberrandi* euentus:

Quam rem tota Vita humana, per actus omnes *morales*, vti vere fiunt, aliter quam proprie *debebant* fieri, nimio plus confirmat.

Interim non aliunde, niſi re vera ab hac ipſa *humanæ rationis errandi* veluti licentia, ortum etiam ducit *aberratio* illla, quando ab huiuſmodi, licet multis omnino, tamen *indiuidualibus* ſolum, *erroris* exemplis, argumentum ducitur ad ipſam *vniuerſæ* rei indolem.

Quaſi nempe *vniuerſum*, quicquid hic ita fit, non aliquo *errore* ſed *ſimpliciter & directe ab ipſo morbo* pendeat:

Ne dum huiuſmodi magis ſiniſtri ſucceſſus & euentus; qui tamen & ipſi ſæpiſſime plane a nulla *morbida materia* pendent; ſed ſimpliciter a dicta illa *turbulenta idea* intentionis *a priori*:

Et

Et quidem a *cauſa* vel penitus *aliena*, ſubminiſtrata præcipua *occaſione* :

Vel ad minimum a præſentis cauſæ quantumlibet noxiæ, inconueniente *æſtimatione*. Vbi tamen, tanquam ſupremo loco, nequaquam negligi poſſunt eiuſmodi talium *errorum* circa hos motus *occaſiones*, quando progreſſus magis magiſque fit ab vno genere INCOMMODI ad aliorum concitationem.

Dum videlicet a morali *ſenſibilitate*, *faſtidio* & *impatientia* alicuius præſentis *moleſtiæ*, quantumlibet *vtilem actum comitantis*, iam nimia *mollities* ſenſibilitatis, iam *impatientia*, iam plane *iracundia*, iam *trepidatio anxia*, & vel *opinio*, vel verior *metus* impendentis periculi, & quæ has res adhuc vlterius excipiunt, turbas pariunt :

Hæc omnia inquam, præbent vtique materiam, circa quam quilibet, qui harum rerum *nexum mutuum* euolutum dare cordi habet, & *ſcientiam*, & *peritiam*, & *attentionem*, & *prudentiam*, exercere poſſit :

Niſi quidem ὕστερον πρότερον paſſim committere, & antiquam crambem recoquere malit, eiusque rei in ſcientia notam, in praxi vero pœnitentiam, expectare.

Ceterum vtique huiuſmodi etiam *vtiles*, ſi modo recte ſuccedant, *motus*, propter *incommoda* coniuncta, & *laborioſam incertitudinem* euentus, fiunt adhuc pariter *cauſæ*, tum variorum apparentium præternaturalium, nempe *inſolitorum*, & *incommodorum*, phænomenωn : tum re vera, variis *æſtimationum* diuerſarum occaſionibus, etiam vlteriorum vere *erroneorum motuum* : quibus ita nihil boni obtineatur, ſed potius intentio *generatim* omni modo *bona*, *ſpeciatim* male *adminiſtrata*, ita *male* etiam *exeat*, vt licet forte *totum damnum* immediate non ſemper inferat :

Tamen ſæpe, recte æſtimando, hoc omnino *per indirectum* faciat ; ſemper autem, quoties ita fit, damno directo minime ſatisfaciendo, ita liberum eius noxium effectum tandem admittat.

ARTICVLVS I.
DE
CONSVETVDINE AEGROTANDI.

OMnibus hominibus nota eſt ADSVETVDO illa, quæ hominibus ſæpe numero obtingit, vt tum vnum eundemque affectum, per *nouos inſultus*, *ſæpius*, & iterum iterumque incurrant; Tum ex vna ægritudine in aliam ita procliues fiant, vt quamlibet non *vnum eundemque* ſimpliciter affectum, tamen συζύγους experiantur: imo denique ad omnia veluti obuia, cito & valde *ſenſiles*, *incommode* hinc, imo *ægre* habeant.

Ex aduerſo autem, non ignota eſt etiam INSVETVDO, vt videlicet homo per plures annos, velut ad amuſſim integra atque *florida ſanitate* fruens, ad occurrentes poſtea quaſcunque morbidas ἀταξίας, ita penitus *imparatum* ſeſe gerat, vt inprimis *animo impatiens*, etiam corporeorum *motuum atque directionum ſalutarium* velut *immemor*, atque *impos* appareat.

Vnde vulgi in hanc rem dicterium: **Die geſundeſten Leute greiffen die Kranckheiten am ſchärffſten an = = ja ſterben am eheſten an erheblichen zufällen.**

Cum ex aduerſo ſatis notum ſit, *valetudinarios*, *orthoſtadia* tamen etiam notabili intercurrente præditos, vtvt ſæpe pesſime habere videantur, tamen paſſim iterum effugere, & *plures* ad minimum, ſatis rudes *inſultus* morborum ita ſuperare, vt re vera, ſi non ad abſolutam *ſanitatem* redeant, tamen coërcita vi præcipua morbi, *vitam* ad minimum conſeruent, atque illa vice ſuperiores euadant:

Dum e contra alii, qui *illibata ſanitate* frui viſi fuerant, his iiſdem affectibus, & vel *vno* eiuſmodi vehemente *inſultu*, non ſolum nimio grauius *afficiantur*, imo potius *conficiantur*: ſed etiam longe citius atque certius iiſdem penitus *abſumantur* ac *intereant*.

Cauſa harum rerum quæritur quidem vulgo, in decantata illa *debilitatione corporis*; quæ ita magis magiſque inualeſcens,

tan-

tandem autem penitus *fatiſcens*, culpam hanc habeat, vt *vſus vitales* tandem plane deſtituat.

Laborat autem hæc opinio plus vna difficultate, & omnino non exigua. *Primo* enim ipſi facto non quadrat; dum multi homines, per dicta, etiam *numeroſis* atque *fortibus inſultibus*, tamen non abſumuntur; a qualibus alii, etiam cito, vno aut altero impetu, tolluntur.

Vnde plane *contraria* inde reſultaret conſideratio, quomodo illa allegata talis *debilitatio*, plus veluti *obduret;* cum ex aduerſo *pauciores* inſultus familiarius *interimant*, quo magis rebus mediis *tranquillis* incidunt:

Siquidem plane contrarium euenire deberet, vt potius *pluribus*, & quod perpetuo notandum venit, etiam *fortioribus*, inſultibus, *debilitatio* illa, partim vt cauſa, partim vt effectus conſiderata, (*vtique per vim huius ipſius argumenti*) tanto plus valere deberet, ad huiuſmodi vltimum effectum, nempe *deſtructionem mortiferam*, introducendum.

Deinde deficit hæc adſertio etiam in eo, quod minime veriſimile reddere valeat, & cum circumſtantiis conciliare, in quanam conditione *partis*, aut *corporalis actionis*, *debilitatio* illa hærere debeat?

Quandoquidem in præcipuis *Conſuetudinibus* morbidis, nulla ſatis veriſimilis reddi poteſt læſio ipſarum *partium; proportionata* præſertim non ſolum ad res illas, quæ fiunt, & vnde paſſim magis magiſque fiunt:

Sed & inprimis ad illas res, quæ *non fiunt;* nempe præcipue ad hanc, de qua loquimur, conditionem, vt etiam *diutius durans*, & *ſæpius recurrens*, eiuſmodi conſtitutio, minus *periculoſi* proximi ſeu directi euentus exiſtat, quam ea, quæ etiam paucioribus vicibus euenit.

Exemplum habemus inter alia huiuſmodi ſatis conſpicuum, & vulgo, niſi quidem magis, certe nihilo minus, quam Medicis, notum, in *Podagra;* quæ *iunioribus*, atque *floridioribus* familiariſſime ita *funeſta* eſt, vt niſi quidem mox prioribus

par-

paroxyſmis ægros iugulet, tamen raro quiſquam talium ad *inſigne ſenium* perueniat: cum ex aduerſo, quos *ſeniores* occupare incipit, ii valde familiariter (modo ab *artificialibus perturbationibus* abſtineant) certius per annos bene multos ſuperſtites maneant.

Conſiſtit autem verior huius rei ratio maxime, in optime diſtinguenda *motuum actiuorum, præter ordinem*, & *paſſiuorum, præter rem* & *vſum* œconomiæ vitalis, vera diuerſitate.

Cum enim omnis *conſuetudo*, nullius alterius ſit rei, quam *actionum*; vel *ſuſcipiendarum*, vel *omittendarum*:

Ab ipſo inquam *exercitio*, ſenſim adſcita maior *promptitudo ad agendum*, minor autem *trepidatio*, & *in agendo* minus prompta *titubatio*:

Fit inde, vt dum *adſueſcentes* eiuſmodi affectus, magnam partem in *actiuis* huiuſmodi motibus conſiſtunt, hi ipſo *exercitio* frequentiore ita in *habitum*, & *promptius* & *rectius agendi* deducti, in poſterum minore periculo polleant, vel ſimpliciter *aberrando* aliquid noxium inferendi; vel materiam circa quam verſantur, minus recte & decenter aggrediendo, nocendi *liberam potentiam* eidem concedendi.

Dum ex aduerſo, ſub primis adhuc, minus & *tranquillis* & *ordinatis* tentaminibus, facilius vel *nimium*, vel *aliud* agendo, offenditur; quod inprimis vel nimis *trepida*, vel nimium *impatiente actiuitate*, committi ſolet.

Poſſunt hanc rem tanto magis illuſtrare, inanitatem autem vulgo allegatæ *debilitatis corporeæ*, confirmare, *duæ* illæ circumſtantiæ circa hoc negotium etiam in vulgus notæ; nempe (1) ſummæ paſſim *imparitatis materialium* proportionum, ad reuocandos eiuſmodi adſuefactorum actuum *inſultus*;

(2) Ingens atque præſentiſſima plane in hoc genere efficacia ſimpliciſſimorum *animi pathematum*.

Vbi iuxta primam harum circumſtantiarum, vel leuiter animum aduertentibus non poteſt non diluceſcere, quod, quan-

quanto magis huiuſmodi res *adſueſiant*, & *promptius* etiam, ob cauſas minime *phyſice proportionatas*, denuo ſuſcipiantur: & quantumcunque etiam fortibus, aut pertinacibus inſultibus, continuentur.

Quanta ſit huius circumſtantiæ vtilitas in *Praxi Clinica*, ſola certe experientia docere poteſt; nempe exemplorum multam & frequentem ſegetem offerens:

Ratio autem ipſa vtique inſtruere ipſam quoque mentem valet, quam vtilis non ſolum, ſed omnino vere neceſſaria ſit, vera huius rei cognitio, ad *methodum veram* inueniendam, qua huiuſmodi affectuum indoli recte ſubuenire conueniat.

Et hoc inprimis in illa conſtitutione, vbi *promptitudo commotionum*, *phyſicam proportionem* materiarum plurimum iam ſuperat.

Vbi nempe peculiaribus *materiæ correctionibus*, vel etiam eiuſdem *euacuationibus*, ſimilem curam deſtinare aut impendere, qualis per initia, *vera phyſica proportione* peccanti, debetur, non ſolum in genere *irritum* fuerit cœptum; ſed etiam in ſpecie *periculoſum*, ſi illa ſiue *alterandi*, ſiue *euacuandi*, intentio, perperam dirigatur ad *quantitatem* materiæ, ex erronea opinione, ſecundum *quantitatem* præſentis *effectus* etiam *multæ* aut *violentæ* reputandæ; quæ tamen minime talis præſto ſit.

Habet autem, vti quidem modo innuimus, hic iterum ſummum vtique vſum diſcretio illa inter *commotiones* ſimpliciter *morbidas*, ſeu *a morbo* productas; & *oppoſitas* morbo, PROPTER eundem, & quidem vt ſubigendum, atque ſuperandum, ſuſceptas.

Quæ interim diſcretio exigit vtique exquiſitiſſimam ſeparationem verarum cauſarum *morbiferarum*, & non tam *effectus* illarum *actualis*, quam *efficaciæ* ſolum *proximæ*, imo iam dum alicubi operari *incipientis*.

Qua de re non iuſtiſſimum ſolum foret, aliis loquendi formulis varios affectus nominare, qui vſitatis vulgo appella-

tionibus magis ab illa vtiliore energia *ſalutaris actiuitatis* denominantur: ita tamen, vt omnino illo ipſo maxime nomine & appellatione, tanquam *ipſe morbus*, notentur:

Sed eſſet omnino paſſim etiam neceſſarium, ad minimum mox iuſto ordine indicare, vbi magis *externi ſigni* locum tueantur conſpicuæ illæ *ſubſidiariæ commotiones*, & non tam illis ipſis, vt *primario pathemati*, *reſiſtere* conueniat; ſed potius *ſubuenire*, & ſuppetias ferre, vt felicius *ſuccedendo*, *veræ cauſæ & efficaciæ morbidæ*, conuenientiſſimo & efficaciſſimo modo conſulatur.

MEMBRVM. IV.

De TEMPERAMENTI HABITV AD MORBOS.

TEMPERAMENTVM, ſicuti, ſana acceptione de œconomia corporis humani, denotat peculiarem *habitum* partium *fluidarum erga ſolidas* in ordine ad *ſitum*, *motum*, *tranſitum*, & *circuitum*, quin tandem aliquarum etiam rerum e fluidis *exitum*: a qua *proportione mobilitatis* exoritur proportionata IDEA tam *intentionis*, quam *intenſionis actiuitatis motoriæ*; nempe e vera *mechanica* diſpoſitione materiæ *mouendæ*, & receptiuitate *viarum*: a qua *mechanica* rerum harum non ſolum, ſed etiam eo magis ipſius vtique *actus* habitudine, ſubnaſcitur etiam ſenſim *Adſuetudo*, IDEAM illam conſtantem, & in quolibet corpore etiam ita *vniuerſalem*, (ſecundum quam ſine vlla interruptione aut quiete, *actus vniuerſalis motus humorum*, ita inceſſabili continuatione exercetur,) etiam *ad omnes* ſuas *actiones morales* transferendi: adeoque *cum & ſine voluntaria intentione*, vniformi tali *proportione*, *motorias* ſuas *actiones regendi*.

Ita, cum totum negotium *Vitale* tam in *conſeruando* corpore, quam in *vindicando* eodem, vtique *motibus humorum* per par-

partes ſolidas abſoluatur; hi vero nitantur tam ipſa *mechanica proportione* partium ad humores ita mouendas: quam ipſa deniq; *proportione* æquali atque conſtante ipſius *motus*, re vera ita, & *indeſinenter* quidem, exercendi:

Non poteſt inde aliter fieri, quin hæc talis res eximium momentum afferat, tam ad *ortum*, quam *progreſſum*, & *exitum*, magis aut minus *ſalutarem* morborum.

Quomodo autem *Temperamenta* generatim ſeſe gerant & habeant ad *ortum* & *ſucceſſum* morborum, augurari maxime licet ex illa eorum fundamentali ratione *diuerſitatis*, quæ *triplex* ipſis ineſt; nempe (I) *paritas* congrua, *humorum* mouendorum, & *viarum*, progreſſui recte reſpondentium. (II) Humorum melior, *viarum* difficilior, conſtitutio: (III) Et *humorum* mobilitas minor, & *viarum* difficultas vna *concurrens*.

Cui *triplici* materiali diuerſitati ad latus ſtat triplex differentia etiam *virtualis*, nempe diuerſa *Idea energiæ* motricis:

Dum (I) humorum & viarum *conſpiranti* facilitati, equidem iungitur *libera* & *tranquilla* debitos motus exercendi *poteſtas*;

Sed quæ ita in rebus vndiquaque expeditis, tam firma, atque rerum ſuarum *ſecura* ſenſim euadit, vt, quando poſthac aliunde aliquid interuenit, quod *liberum* hunc ſucceſſum inſigniter *implicet*, & impediat, e ſumma *inſuetudine* aliquid *laborioſius* agendi, aut difficultatibus peculiares proportiones *inueniendi*, cooriuntur aliquando, præter certas *perturbationes anxias* atque ſollicitas, ſub *tergiuerſationibus*, & *inopia conſilii*, & inueniendi anxilii, ſub eiuſmodi *mora* inſoleſcentis *materialis* corruptionis, maiora damna: imo tanta, quæ vel certo difficilius, vel tandem plane non amplius occupari poſſint, nedum præoccupari.

Vnde nimirum eſt, quod SANGVINEI dicti, non æque facile quidem ægrotent, ſi de reliquo mediocriter ſibi cauent ab

accidentalibus perturbationibus, ſed diu integra ſanitate perfruantur:

Quando vero ſemel obiectus eſt *labor*, tanto magis autem *agilis* admodum *efficaciæ*, & difficulter *ſolis vitalibus methodis* compeſcendæ, tunc impeditiſſima omnia ſtatim apparent, *virium* corporis *omiſſio* verius, quam amiſſio: conſpirante manifeſto *animi* etiam ſtatim concurrente *idea*, qua nihil niſi *mortem* ſibi præſagire audent.

Motus omnes, ſi non ſtatim minus ordinati, proni certe ad *perturbationes*: *trepidas* inprimis, atque inter *tergiuerſandum* & *impetus* faciendos, reuera fluctuantes.

Quando vero feliciter cedit totus labor, ibi prompte etiam in integrum reuertuntur, & antiquam *tranquillitatem* prompte rurſus amplectuntur:

Niſi quidem ille ita toleratus *inſultus*, fuerit nimium *grauis*, *laborioſus*, & exquiſite *anceps*; a tali enim periculo ſubducti, manent poſtea communiter quam *diutiſſime*, imo facile *in perpetuum*, *meticuloſi*, & non magis circa *morales* res, quam *corporales*, quibuslibet quantumcunque etiam periculi minantibus occaſionibus cito & grauiter *diffidentes*:

Et hac ipſa ratione etiam in poſterum, ad nouas ægritudines promptiores.

Imo, tales maxime conſtitutiones ſunt aptiſſimæ ad inſtruendas inpoſterum *ſollicitas* illas, imo *anxias*, *peruicaces* quoque, ad *præcauendum* & *præoccupandum* inuentiones; quæ contra *grauiora* pericula, impendentia nuda *incommoda*, quantumcunque ipſa etiam grauia, facile in æquilibrium ponunt, & opinione iſta auertendi, hæc non ſubeunt ſaltim, ſed vel inſtruunt etiam.

(Vnde nempe eſt, quod nulla *temperies arthritico-ſpaſticis* omnium generum moleſtiis aptior ſit, quam dicta *Sanguinea*.)

Secunda claſſis habitus a temperamento, ſicut in rebus ordine & tranquille conſtitutis tamen *actiuitatem* auget; ita nem-

nempe, vt quantum viarum *capacitati* decedit, *impulſus vigore* compenſetur: ita in ordine ad morbos, obiicit talis *habitus methoti motoriæ*, occaſionem, *materiis* magis vrgentibus, & *majore*, & *præcipiti* magis impetu commotionum, occurrendi, quam res exquiſite exigat.

Sicut etiam circa *moralem* animi habitum, talia ſubiecta, & tranquillioribus rebus vitalibus, per nudas *moraliter* æſtimatas occaſiones, ad *impatientiam* promptiſſima ſunt, & ſemper noto ſuo *remedio viuidæ actiuitatis ad vincenda obſtacula*, intenta atque parata:

Ita parit hæc talis *idea*, etiam in rebus vere *impeditis*, non ſolum eximias, ſed facile etiam, atque *prompte* conſurgentes *perturbationes*, *impetuoſiorum conatuum*, incertorum & anomalorum *ſucceſſuum & exituum* paſſim architectos.

Tertia conſtitutio, quamlibet ſolo *phyſico-mechanico* reſpectu, morbidis effectibus maxime expoſita appareat, valet tamen hic etiam vera illa diuerſitas ſimpliciter *mechanicæ*, & contra *vitalis-organicæ* conſtitutionis, cuius nempe interuentu etiam hic, vt alias ſemper, *contrarium* alterius obtingit.

Nempe, licet negari non poſſit, quod *phlegmatica* dicta conſtitutio, præ reliquis propius ad morbida incommoda *diſpoſita* obſeruetur, eſt tamen indoles affectuum huic familiarium *ſegnior*, & ab *impetuoſo* ſucceſſu & exitu, vtplurimum alienior: adeoque *operoſis*, & errore quocunque facile periculoſis *perturbationibus*, minus obnoxia:

Vnde quidem tota hæc conſtitutio *præcipitibus* & *ancipitibus* affectuum generibus, vere minus expoſita eſt.

Quarto, *Melancholica* vero dicta, nempe *temperata* adhuc, conſtitutio, eſt verum proprium exemplar modo citatæ illius *contrarietatis*, *phyſico-mechanicæ*, & *vitalis-organicæ* energiæ.

Cum enim *minor mobilitas*, & quidem *ſanguinis* (mixtione etiam *boni*) & *anguſtia meatuum*, hic concurrens, vere minari videatur promptas *ſtaſes*, hæ vero, & *ſanguinis* quidem, præcipites *corruptiones*:

 Facit

Facit tamen illa, mox a primis momentis tali corporeæ proportioni, vti *neceſſaria*, ita etiam dicata, imo *indeſinenter* adhibita, adeoque in perfectum *habitum* perueniens, ADMINISTRATIO *proportionis*, *moderatæ*, *aſſiduæ*, *æqualis*, *vigilis*, imo etiam vel in anteceſſum *ſollicite deſtinati* REGIMINIS *motuum*, & ſemper in futurum *proſpiciendi*, & quid accidere poſſit, *æſtimandi*, *intentionis*, vt quantumcunque ita periculoſa *diſpoſitio*, *in actum* tamen deduci non poſſit, niſi omnia grauiſſima, & in *materiis*, & in *ideis* ſeu *intentione*, ſimul concurrant.

Vnde quidem ita dicta *Melancholica* diſpoſitio, & in *moralibus* rebus, *circumſpectionis*, *penſitationis*, *aſſiduitatis*, *vigilantiæ*, & veritatis proſpiciendæ atque perſpiciendæ, fundamentum conſtituit:

Et in *Vitali* negotio, quamuis vere ad ſingula *ſenſibiliores* ſint ita conſtituti; tamen non ad *præcipites trepidationes* æque prompti: ad *ſummam* vero totius vitæ, *viuaciores* reliquis, & *longæuitati* aptiores obſeruantur.

Habitus autem corporeus temperamentorum, aptos quidem reddit *ſanguineos*, tam ad *inflammationes* faciliores, quam *acutas* etiam febres, inprimis tamen *inflammatorias*, intuitu *humorum*: ad *congeſtiones*, *oppletiones*, & inde *infarctus*, circa *caput* & *pectus*, ratione habitus *ſolidi* ad humores, ſecundum aditum & receptionem:

Secundum *tranſitum* & *progreſſum* autem, quem humoribus TONICO ſui MOTV præſtare debent, expoſitos illos reddit *tonicis ſpaſticis* variis MOLIMINIBVS, ad ſuperandam difficultatem progreſſuum. Vnde inprimis *ſanguinei*, aut *ſanguineo-cholerici*, ſunt *arthritico-rheumaticis*, *podagricis*, *nephritico-iſchiadicis*, pathematibus expoſiti.

Cholerici dicti, *acutis febribus*, & omnibus *febrilibus* commotionibus: fortioribus *ſpaſticis* commotionibus: *conuulſiuis* affectibus, & vti ſanguinei *anxiis* atque *trepidis deliriis*, ita hi *furioſis* atque *violentis*.

Phle-

Phlegmatici, *vlceroſis* affectibus, & *catarrhalibus* reſtagnationibus atque infarctibus, expoſiti, ab *acutis* affectibus alieniores, *tumores œdematoſos* promptius ſubeunt; affectus etiam *ſoporoſos* metuere debent, aut *impotentiam* ad minimum membrorum, alias *ſtupidam* ſolum magis, alias totam *flaccidam*, aliquando etiam infarctibus quaſi *rigidam* & *grauatam*. *Fluxus* etiam & *manationes* ſubeunt promptius, & varias *ſeroſas* excretiones. *Stupidi*, *obliuioſi*, *ſomnolenti*, *apoplecticis* & *ſuffocatiuis* euentibus & exitui familiarius ſubiacent: non æque *acutis* commotionibus.

Ceterum *Obeſitate nimia* familiarius incommode afficiuntur.

Melancholici qui dicuntur, niſi quidem *opinione & metu* incertæ valetudinis ſibi moleſtias accerſant, & inprimis *ſalubria* molimina tonica aliquando emicantia, ſed forte *moleſtias* aliquas comites habentia, ſolita *diffidentia* ægrius, quam neceſſe ſit, ferant, nullis æque *ſonticis* adeo malis expoſiti viuunt. *Hypochondriacis* autem commotionibus, & *hæmorrhagicis* moliminibus, præ aliis promptius ſubiacent: *Spaſticis*, vel *lenioribus*, ſed *pertinacioribus* pathematibus laborant; vel, ſi hæc ingraveſcant, etiam *typicis* atque *ſtatis*, *Epilepticis* paroxyſmis: Deliriis *anxiis*, *meticuloſis*; & vti in corpore *ſtaſibus expoſiti* videntur, & *incarcerationibus* craſſi ſanguinis, inprimis *in occluſo*, in *interioribus* corporis locis, cum capitali vtique *periculo* ſanguinearum ſtaſium *inflammatorio-ſphaceloſo*: Ita agitant etiam *mente* huiuſmodi IDEAM, *metus incarcerationis*, *tenebrarum*, *inſidiarum* capitalium plenam. *Valetudinarii* autem facilius fiunt, aut ſane *videntur*, quam alii: Magis tamen e mentis *ſollicitudine*, & *trepidis* quibuſdam *ſpaſticis* commotionibus, & inde *temporariis* corporis animique *anguſtiis*, quam a veris ſonticis *corporalibus* cauſis.

Hæ fere ſunt *diſpoſitiones* illæ, quæ a TEMPERAMENTO ita *in indiuidua* redundant, vt ſecundum illa alia præ aliis, in genere

nere aut ſpecie diuerſis affectibus magis obnoxii viuant, quæque adeo res conſiderationem *Pathologico-Clinicam* omni modo meretur.

MEMBRVM V.
De
TEMPORE MORBORVM.

VAriam prorſus, & certe multiplicem conſiderationem circa negotium ægrotationum habet TEMPVS; dum non ſolum *in ſpecie*, *cooriendi*, *procedendi*, & *deſinendi* menſuram, in ſingulis morbis, perpendere iuſtum & æquum videtur: ſed etiam re vera *in genere*, & ad ipſam *ſummam totius* negotii *vitæ*, *ambitus huius vniuerſus* contemplationem mereri vtique videri poſſit.

Sane vero, ſi tam pronum eſſet aſſequi, quam iuſtum & æquum apparet ſectari, quæſtionem de TERMINO, ſeu *vniuerſo ambitu vitæ humanæ*, vix vlla conſideratio inter res phyſicas dignior eſſet diligente atque ſolerti penſitatione:

Sed cum omnis in hoc genere ſpes decollet, quidquam aſſequendi, quod vel vllum *conceptum phyſicum*, ne dum ſolidam aliquam *demonſtrationem*, admittat, tempori iniuriam facere hoc fuerit, inanibus figmentis, & in circulum recurrentibus, aut nihil ſignificantibus ſuppoſitionibus, & appellationibus, magno conatu magnas nugas agere.

Nec enim vel adoleſcentes Logicarum conſecutionum vim edocti, tempus prodigere in animum admittent, in ſterilibus illis *ignorati Elenchi* offenſionibus, vbi iam *detrimento*, & ſucceſſiuæ *eneruationi* atque *marcori* corporeæ ſtructuræ, cauſa tandem fatiſcentis *vſus* earundem tribuitur:

Iam plane contra, *rigori* earundem nimio hoc imputatur; dum *annoſorum* animalium carnes, imo tota textura, *tenacior* omnibus modis atque phænomenis obſeruatur.

Præ-

Præterquam enim, quod *res ipſa*, per experientiam manifeſtam, hic *ſubſumtioni* harum opinionum directe contrariatur; aliena etiam abſolute eſt tota hæc obſeruatio & allegatio a ſimplicitate *quæſtionis*, quæ in conſideratione verſatur.

Quod enim prius attinet, monuimus iam ſuperius, vbi de non ſatis apparente *Phyſica cauſa moriendi* erat ſermo, quod ſuppoſita illa *eneruatio* corporis, per verum *detrimentum* a longo vſu, adeo aliena ſit a veritate facti, & phænomenis ſimpliciſſimis eandem ſtipantibus, vt, cum ſecundum hanc ſpeculationem corpora *tanto citius* ita fatiſcere deberent, eneruari, atque deteri, quanto magis vſu exercentur:

Ibi ſimpliciter potius *contrarium* eueniat, vt corpora ipſo *laborioſo vſu*, magis *durabilia*, & non *agilia* ſolum, ſeu *ſana*, ſed etiam *viuacia* atque *firma* hinc euadere, notiſſimum ſit:

Et valet ſane hæc eadem conſideratio ita etiam de altera illa phantaſia, quæ potius in *intractabilitate texturæ* corporis (quam tamen etiam ipſam infeliciter quærit *ſimpliciter* in *tenacitate* partium mollium) aliquid huc faciens quærendum putat:

Dum omnino hæc eadem ratio experientiæ refragatur; vtpote exempla notiſſima ſiſtens, vbi homines *laborioſiſſimi*, & quam maxime *firma* atque *ſpiſſa* corporis textura inſtructi, & *conſtantius ſani* & *diutius viui* manere obſeruantur, quam multi vel iuniores, vel omnino coæui, *teneri* atque *molles*:

Minime vero exempla deſtituunt, & quotidiana, & numeroſa, vbi *vtriusque ſexus*, etiam valde *annoſi* mortales, nihilo minus ne quidem reliquæ *ſanitatis* inſigne, ne dum ſummum *vitæ damnum* propterea experiantur.

E qua re profecto, ſi quis eſſet idoneus intelligendi habitus, facile conficerent, quod illa labes minime in his circumſtantiis collocari poſſit, quibus quantumlibet eſſentialiter præſentibus, tamen minime ille *effectus* ſentiatur, qui tamen per has ſpeculationes, illis *directe & ſimpliciter* imputatur.

 Quic-

Quicquid autem etiam tandem harum rerum eſſet, non exhauriret horum quicquam, *quæſtionem* a nobis proprie motam, nempe, cur vtique hæc omnia non ſolum cum tempore, ſed *ſpecialiſſime* tali *certo temporis ambitu* ita eueniant? cui certe quæſtioni huiuſmodi reſponſiones minime quadrant, aut illam vllo modo ſaltem reſpiciunt, nedum attingunt.

Vnde omnino certiſſima manet hæc incertitudo, quod ratio nulla dari poſſit, quam ob rem *tali*, *tam breui*, *temporis periodo*, inprimis *energia ad agendum*, energia ad ita *formandum*, vbi deficit aliquid, *reparandum*, in optimam formam *reſtaurandum*, & *æquali vigore vſurpandum*, *elangueſcat*, atque ſenſim *deficiat*?

Quamuis autem huius rei ratio non æque pateat *a priori*, conuenit tamen, quicquid eius poteſt, ad minimum *a poſteriori* decenter obſeruare; vbi inprimis ad noſtrum propoſitum conſideranda venit conſpicua *morborum* etiam, & variorum affectuum circa morbos, *proportio ad tempus*.

Vbi videlicet paulo euidentiore ratione vtique nituntur illi *habitus ad tempus*, quales partim a *materiæ quantitate* aut *qualitate*, partim a *motuum* vitalium *ordine*, dependere videntur:

Quamuis hic etiam peculiarem vtique conſiderationem mereatur illa omni modo magis *æſtimatoria* ratio, ſecundum quam alii morbi valde *citato*, alii vero *otioſiore*, & vndique *ſegniore* progreſſu decurrunt, & ad finem ſuum perducuntur:

Nulla autem certe ratio vſquam reddi poteſt illarum temporis menſurarum, quibus ſecundum *ſeptenarias periodos*, varii actus in corpore tam *ſano*, quam *ægro*, exerceri ſentiuntur:

Niſi quod hic etiam ſpectari omnino mereatur *conſpiratio* illa *actus motorii vitalis*; quatenus ille ita etiam ſupra lautada ſua *energia* morbidæ conſtitutioni ſubuenit, adeoque, vti *ſecundum naturam*, in ſimpliciter adminiſtranda ſua œconomia, *ſeptenariis*

riis periodis gaudet: ita eaſdem etiam ſeruet in *amoliendis*, *dimouendis* & *emouendis*, *præter naturam* vrgentibus cauſis.

Adeoque ille ipſe ſemper idem, etiam vbique eodem modo & more agit.

Quod autem *temporis* reſpectum *ad morbos*, ante dicta ratione, concernit, eſt vtique ibi prudens æſtimatio inſtituenda partim *conditionum materiæ* ipſarum; partim *ordinis* illius peculiariter vſitati ipſius *naturæ*: partim *conſpirationis* huius vtriusque mutuæ.

Quod enim primum concernit, valet hic vtique regula prima *mechanica*: quod *nihil mouendum ſit*, *niſi ſit mobile*:

Deinde, quod *moderamen* etiam motionis conuenire debeat *proportioni* tam *materiæ ad vias*; quam *intentionis ad finem*:

Sicut enim abſonum eſſet, ſimplici *impetu* perficere velle ea, quæ *gradibus viarum* procedere atque ſuccedere neceſſe habent: ita, prout *vrgere* res ipſa videtur, inſtruendam etiam eſſe vel *fortius*, vel *otioſius*, ipſam actionis intenſionem, ſanæ rationi conſentaneum eſt.

Quod alterum attinet, *actiuitatem* ipſius naturæ, certis modis atque menſuris *limitatam*, *ſpontaneam*, certe non ſuperficiali animi attentione digna eſt peculiaris illa in hoc genere *peruicacia* ipſius, non ſolum *concurrendi* omnino ad multas morbidas cauſas propellendas & expellendas: ſed etiam ad hoc peculiari ſua *conſueta methodo*, & plane ſingulari temporis *menſura*, abſoluendum.

Vnde nempe omnino pendet etiam ille, quem nominavi, *reciprocus habitus* inter *materiæ* mobilitatem, & hanc naturæ ad mouendum & in mouendo *actiuitatem*.

Sicut enim e dictis meminiſſe conuenit, quod etiam rationi aduerſetur, *impellere* ſeu mouere velle, quod *non* ſit *mobile*; ita meminiſſe omnino conuenit, quod Natura ſibi relicta, & ſibi conſtans, non ſolum ipſa nihil tale ordinarie perpetret, ſeu *committat*;

Sed re vera etiam neque quidquam talium facile *toleret*, ſeu *permittat*:

Quin inde in varia *faſtidia*, & *impatientes*, vlteriores *alieniores*, actus incitetur.

E ratione ſatis luculenta; quia nempe nullus *motus* propemodum, neque per *artem* corpori induci poteſt, niſi ſimpliciter *Naturæ obſequio*, quæ ſola omnis vitalis motus *autor* eſt.

Quando itaque illa, vi aliqua aduentitia, *impellitur* ad aliquid agendum, quod *ſponte* ſua neque *vellet* agere, nec vtique *deberet*:

Quandoquidem ſæpe numero proinde etiam ipſa huiusmodi conamina, non obſequentibus *materiis* aut *viis*, ſimpliciter in irritum recidunt, & nihil vſquam perficiunt:

Non poteſt inde mirum eſſe, quod natura rebus ita conſtitutis, *inutiliter* atque *temere* INCITATA, non niſi *faſtidio*, imo *turbulentis* in poſterum aliis actionibus, vim intepeſtiue ſibi intentatam vlciſcatur.

Eſt autem hæc conſideratio ſummi vſus, in recte iudicandis morborum *ſucceſſibus*, & agendi per ARTEM *opportunitatibus*.

Nempe vere *prudente*, & ipſis rebus innixa atque ſuperſtructa EXPECTATIONE MEDICA practica: non ſine meritiſſima laude ab *Haruæo* commendata atque vindicata.

Quæ ipſa tamen, vt etiam non ſolum per *præcipitantiam audendi atque tentandi* non violetur, ſed etiam prudens *cooperandi* opportunitas per inſcitiam non *negligatur*:

Digna vtique, imo neceſſaria ſcitu eſt hæc *temporis ad morbos ratio*.

Secundum hanc conſiderationem, diuiduntur morbi in ACVTOS & CHRONICOS: quorum illi *breui* temporis ambitu, hi *longiore*, abſoluuntur.

Illud quod ſecundum hactenus dicta, de præcipua cauſa huiuſmodi conſtitutionis notandum venit, eſt hoc, quod ACVTI morbi inprimis nitantur *agili* illa ipſius *Naturæ energia*, ad de-

debellandum cauſam morbidam tendente: propter huius *actiuitatem* in genere, aut *partis* affectæ *dignitatem* in ſpecie.

CHRONICI vero affectus contra, magis ſegnem *materiæ* energiam, adeoque etiam Naturæ *neglectum* maiorem, pro fundamento agnoſcant.

Interim inter *Chronicos* & *acutos* veluti ambigere videri poſſent morbidi affectus RECVRRENTES, ſeu PERIODICI.

Siue iam *periodus* illarum ſit generaliſſima, nuſquam certa, ſed tota *vaga*: ſiue re vera magis *ſtatis* quibuſdam temporis ſpatiis alligata:

Inter quas poſteriores præcipuæ ſunt *periodi*, quæ *lunæ phaſibus* reſpondent; proximæ, quæ *æquinoctiis* aut *ſolſtitiis* conſpirant: tandem quæ *tempeſtatum* mutationibus conſentiunt: aut *animi commotionibus*.

Qui enim affectus euidentiori cuidam *corporeæ* mutationi veſtigia legunt, non niſi æquiuoce ad *tempus* referri poſſunt: v. gr. affectus qui *grauidis*, *puerperis*, *lactantibus*, accidunt &c.

Maioris autem conſiderationis in hoc genere eſt AETAS, vtpote cuius non ſolum alias in alterandis varie *corporibus*, ſed etiam in *morbidis* quibuſdam alterationibus velut introducendis, peculiaris vtique videtur ratio eſſe.

Interim vtique facile apparet, quod neque *temporis* directe ſolius *efficacia* hic ſubſit, ſed etiam ipſarum *actionum* in Oeconomia animali, *ſecundum tempus*.

Vbi præcipuam conſiderationem vtique merentur tempora *dentitionum*, *pubertatis*, & in fœminino ſexu *menſtruæ euacuationis*: *matrimonii*, *viduitatis*, *fœcunditatis* aut *ſterilitatis* circumſtantiæ: tempus *ceſſationis menſium* in fœminis &c.

Interim cum quadantenus confuſa ſit etiam actionum *vitalium ſecundum ætates* diuerſitas, inſiſtendum tantiſper eſt velut in genere dimenſionibus illis ipſis AETATVM, vtpote ſub quibus tanto certius eiuſmodi peculiares etiam morbidæ diſpoſitiones euenire adſueſcunt.

Qua quidem in re, vtpote ad noſtrum *Medicum* ſcopum parum faciente, & præterea re vera ſatis veriſimilem explicationem non ferente, non placet prolixe occupari: Interim veritas rei ipſius *in facto*, & quod illa ita vtique *ſoleat* fieri, poteſt non ſolum nobis ſufficere, ſed debet etiam omnino cognita & perſpecta eſſe, vt inde verus ipſarum rerum, quæ fiunt, *nexus* colligi, & agnoſci poſſit.

Sunt itaque circa *rationem temporis* in Pathologia hæc *duo* maxime conſideranda; *primo intrinſecus habitus* affectuum ad *durationem* ſui ipſorum: *ſecundo* habitus *durationis corporis* vniverſi, & variorum eius ſucceſſuum, variarumque *mutationum*, *ſecundum tempus*: ſub quo reſpectu demum aliæ particulares mutationes ſubnaſci ſolent.

Qua de re vltima placet adhuc ſeorſim aliqua ſcitu & conſideratu neceſſaria admonere.

ARTICVLVS I.

DE AETATIS HABITV AD MORBOS.

QVantumlibet ſecundum AETATIS progreſſus, variæ *ſecundariæ* mutationes in corpore contingere ſoleant, quæ varias *morbidas* alterationes, ad minimum vt *occaſiones*, poſt ſeſe trahere poſſint, ſunt tamen conſideratu maxime dignæ præ reliquis mea ſententia, I. illa, quæ eximium præſentius AVGMENTVM CORPORIS complectitur; II. periodus, quæ negotium PVBERTATIS ET FOECVNDITATIS circumſcribit: III. Periodus, *creſcentis*, *ſubſiſtentis*, & *fatiſcentis* ENERGIAE ſeu *alacris actiuitatis*.

Hæc certe PERIODI vitæ humanæ, inuoluunt ſine dubio propinquius *reſpectus* illos, ſecundum quos variæ *materiarum* & *actionum* alterationes in corpore humano cooriri ſolent.

Et hoc quidem vere valere poſſe arbitror, de conſideratione huiuſmodi *habitus* AETATVM, quaſi *generaliſſimi*. *Specia-*

lius

lius iam, ſi res recte æſtimetur, gerit ſeſe hic illa ſecundum *ætates* diuerſa energia Oeconomiæ corporis, ad *abundantis ſanguinis exonerationes*, per diuerſa *peculiaria* corporis *loca* peragendas.

Sicut enim primo, & quaſi *primario*, vniuerſa ratio *exonerationum* talium ſuſcipiendarum, ortum trahit a ſanguinis *abundantia* iuſto plurimum maiore; abundantia vero hæc tanta, ordine veluti magis ſimplici, occaſionem præcipuam ſumere poteſt, ab intentione iuſta corpus *vegete augendi* atque *extendendi*: quæ res *primarum* omnino *ætatum* eſt, præcipue *puerilis* & *adoleſcentis*.

Fit hinc vtique vero ſimillime, vt etiam ab hac tali *ætate* cœpta *exonerationum* talium & *conſilia* & *conamina* atque *tentamina*, per *ſuccedentes* etiam ætates, tanquam *recordando*, & antecedente *adſuetudine*, in vſu retineantur:

Adeoque vera connexio non ſit alia, niſi hæc, (1) quod ab *ætate*, præcipuum *incrementum* promptum corporis poſtulante, *abundantiæ* ſanguinis occaſio obtingat; (2) huic *tumultuanti*, *exonerationibus* conſulere, ſecurum, imo ſæpe etiam *neceſſarium* haberi poſſit (ad euitanda adhuc maiora pericula) (3) huic *intentioni*, ita ſtatim ab illa ipſa augeſcendi periodo *adſueſcens* natura, illam etiam perpetuo in poſterum ſeruet: adeoque ita etiam per reliquas ætatum *ſucceſſiones*, maxime ab hac *intentione* familiarius initium fiat, plurium aliarum extraordinariarum *commotionum*.

Quid, quod etiam illius per primas ætates iuſtiſſimæ *auctionis* largioris, *generalis* quædam *intentio* continuari poſſit, circa talem corporis partem, quæ vtique perpetuo *reſtauranda*, & in locum certæ de tempore in tempus *amiſſionis*, per totam vitam iugiter reparari & *iterum augeri* poſtulet: *Sanguinem* intelligo.

Interim habent etiam *ætates*, *occaſionem* & *cauſandi* rationem quandam *moralem*; dum diuerſis peculiaribus actionibus

veluti

veluti deſtinando homines, eoſdem etiam eo ipſo *periculo* exponunt, certa *incommoda* ſubeundi, vnde tum *corpori* inſolitæ alterationes euenire poſſint: tum inprimis *animus* male affici:

Quæ certe *animi* perturbationes, ad confundendam *corporis œconomiam*, vti certum, ita *promptum* habent effectum: imo, a leuibus velut initiis, magis magiſque *inſoleſcentem* promptitudinem, ad ſubeundas perturbationes, introducunt.

Simpliciſſima, & euidentiſſima *extraordinaria* actio, quæ vel non ſatis *prouide inſtituta*, vel non ſatis *commode ſuccedens*, pluribus aliis *incommodis* viam ſternat, eſt illa ſecundum ætatum diuerſitatem *varians excretio ſanguinis* per certa *loca*, ſeu *regiones* corporis:

Dum *puerili* & *adoleſcenti* ætati exoneratio hæc *per nares*, familiarior eſt; *iuuenibus* e *pectore*: *Viris*, magis magiſque creſcentibus annis, per *hæmorrhoides*, & tandem per *mictum* cruentum.

Fœminino ſexui, per ætatem *pubertatis*, familiaris, & vere *debita*, excretio *menſtrua*; *Continuatio* huius vſque ad *finem ſeptimi ſeptenarii* annorum: & tunc quidem huius *ſpeciei* excretionis *ceſſatio*, non autem pariter *totius generis*, & *generalis occaſionis* huiuſmodi ſanguineæ euacuationis, exhibet pariter ſimpliciſſimam huiuſmodi tanquam primam *occaſionem vlteriorum* ataxiarum, ſeu *ordinati* motus & ſucceſſus actionum vitalium, *extraordinariarum permutationum*, imo intercedentibus *impedimentis*, *perturbationum*.

Quemadmodum autem *deſtinatio* ſexus muliebris per hanc vitæ ſuæ periodum, ad *generationem* & *nutritionem* infantum, ſecundum magis aut minus proſperos huius negotii *ſucceſſus*, variis *pathematum occaſionibus* fœminas omnino exponit:

Ita eſt tamen in illis ipſis etiam, ſatis notabilis, illa quaſi *generalis* & communis humano generi inclinatio, *exonerationum ſanguinearum*, *ſecundum gradus ætatum* ſuperius dictos; ſi inprimis illis, *fœminis*, propria illa ſua *menſtrua* euacuatio, non

debi-

debite *ſuccedit*; vel etiam tandem *ceſſat*, vbi aliis eiuſmodi *ætati* in genere familiaribus excretionibus per *hæmorrhoides* aut *mictum cruentum*, exponuntur.

Certiſſima autem in genere *ætas*, quæ etiam ante hac ſatis *ſanis* mulieribus, (modo *pleno victui*, *otio*, & *animi pathematibus* indulgentibus) certius periclitationes morbidas denunciet, & adferat, eſt illa, vbi menſes etiam ordinarie *ceſſare* cœperunt.

Quemadmodum autem, etiam per iam dicta, *ætas* ita ſimpliciſſime *hæmorrhagicorum* CERTORVM locorum velut autor exiſtit; ita per indirectum, & *conſecutiue*, quando hi conatus non ex voto ſuccedunt, fiunt etiam veluti autores aliorum plurium certorum affectuum, circa easdem REGIONES, quas alias ſanguinis excretiones, *ſecundum illam periodum* occupare ſolent:

Et eſt hoc re vera vnicum ſolidiſſimum fundamentum, omnium illorum morborum, qui ſine *externa* aliqua *violenta* occaſione, ſola *interna*, aut ſane præcipua, geneſi cooriuntur:

Et nequaquam iuxta opiniones aut recitationes vulgarium Scholarum Medicarum, *quibuslibet* hominibus, ſine reſpectu *ætatum*, communes aut familiares exiſtunt: ſed omnino maxime *diſtinctam temporis rationem*, ſecundum *ætatis* periodos, ſeruant & ſequuntur.

Vnde certe hæc conſideratio, ſi quæ vſquam alia locum habet *ſummum*, & vere *primum*, quod equidem QVANTITAS ABVNDANS, & QVALITAS ſimpliciter SPISSESCENS, ſanguinis, *generaliorem materiam* morbis præbeant;

MOTVS vel *paſſiue* impediti, vel *actiue* oppoſiti, & contra periclitationes aut damna, *directi*, veluti *formalem rationem* affectus talis conſtituant: GENERALIOREM tamen ipſam quoque, aut SVBALTERNAM:

Formam autem veluti *ſpecificam*, ſeu vere *ſpecialem* determinationem, AETATIS peculiaris ratio, ſecundum certa LOCA corporis ſuperaddat.

Quæ res meo iudicio vniuerſam veram *hiſtoriam* & *ætiologiam* morborum penitus exhaurit.

SECTIO V.

De VERIS PROPIORIBVS CAVSIS AEGRITVDINVM, QVATENVS SPECIEBVS DIFFERVNT.

EXpoſui hactenus mentem meam non ſolum circa *generaliſſimas* remotas, ſed etiam *generales* veriores cauſas *morborum* & *ægritudinum.*

(Ita enim puto non inconuenienter diſtingui vera *pathemata periculoſa atque damnoſa*, ab *vtilibus* quidem, imo paſſim *neceſſariis* motibus *ſalutaribus* conſeruatoriis, non tamen ſine *incommodis* quibusdam abſoluendis, quæ patientem *ægre* habeant verius, quam *ægrum* :)

Quomodo videlicet ante omnia, tota *materialis* conſtitutio corporis, in ſe conſiderata, *corruptioni* tota expoſita exiſtat ;

Interim illa quidem nuſquam ſimpliciter locum inueniat ſed potius *ordinariis Vitalibus motibus* continue *intercepta*, non prius in vllum actum deducatur, quam hi *actus vitales* intercepti, eneruati, aut quoquo modo impediti, fuerint.

Ex aduerſo vero, horum *motuum* impedimenta, vti vera *cauſæ primæ & ſupremæ* actualium, ſeu *in actum* deducendarum læſionum, ſuas cauſas habeant, & ſimpliciſſimas, & generaliſſimas, *quantitatem* ſanguinis *nimiam*, & *qualitatem ſpiſſam.*

Quin etiam *a priori*, MOTVS directe & ſimpliciter peruerſiones a priori ; per *animi pathemata*, *hæreditariam* impreſſionem, *Conſuetudinem* & *Inſuetudinem.*

H

His rebus vltimo loco adiunxi *temporis* peculiarem rationem, ſecundum *ætates;* vtpote quæ iam propius ſpecialioribus, *ſecundum loca* maxime, dictarum rerum deductionibus in effectum, *occaſionem* præcipuam præbet.

Sunt itaque veriores morborum cauſæ, quælibet in ſuo ordine, *primo abundantia ſanguinis;* ſecundo *ſpiſſeſcentia* eius: tertio, *motuum* his rebus proſpicientium, vel *irritus exitus*, aut certe non ſatis ſufficiens: vnde morbi *prædominium*, aut ipſa *mors:* aut, quarto, ipſorum horum *motuum*, exitus *felix* quidem & *ſalutaris*, ſed interim *moleſtiis* quibusdam ſtipatus, adeoque patienti *ægritudinem* creans.

Proximum eſt, vt iam ſubiungamus illas cauſas, quæ ab his quidem procedentes, ordine effectui PROPIORES exiſtunt, adeoque iam magis magiſque *ſpecialius* ad inducendos morbos concurrunt.

Sunt autem hæ, naſcentes ex illis ante dictis generalioribus, primo RESTAGNATIONES:

Secundo STASES; tertio CORRVPTIONES; quarto MOTVS ad hæc omnia partim *præoccupanda*, partim *expugnanda*, apti, imo neceſſarii.

Hæc quidem ita vere ſeſe habent in ordine cauſandi *philoſophice*, vt a priori.

Cum autem in ipſa Praxi, vbi communiter a poſteriori initium, ad minimum *obſeruandi*, facere neceſſe eſt, fere familiarius obtingat, vt potius *motuum* illorum phænomena, primo loco *in ſenſus* incurrant: erit hinc ſine dubio iuſtiſſimum, vt ſimpliciter ita, vti res ſeſe offerunt, illas recitando, ordinem talem conſtituamus, vt *corruptionem* vltimo loco nominemus;

Interim illos *actus*, qui partim *præoccupando* vniuerſum euentum, partim impugnando ſincerum *liberum*, directum, & vltimum effectum, omni modo tamen magis *actiue*, quam ſimpliciter *paſſiue* ſeſe gerunt.

Eſt itaque prima *ſubalterna* cauſa plurium ſubſequentium euentuum, CONGESTIO humorum, & inde nata RESTAGNATIO *particularis*.

Hæc producit vlterius directe & ſimpliciter TENSIONES:

Hæ vero diuerſas alias peculiares SENSATIONES, *grauitatis*, *lancinationis*, *pulſationis*, & *palpitationis*, imo veluti *rupturam* minantis exquiſitiſſimæ diſtenſionis.

Congeſtio hæc, ſimplicius quidem ordinarie *reſpicit*, & ſi nihil magnopere obſiſtat, *perficit* etiam, EXPVLSIONES:

Si vero hæ minime ſuccedant, nec tamen interim *actus congeſtionis* remittat, eueniunt aliquando penitiores INFARCTVS, & actuales STASES.

STASIBVS factis indiſſolubili nexu ſuccedunt *corruptiones*.

Ne tamen hæ ſummum illum *gradum* aſſequantur, quem ſimplex & directa *materialis* conſtitutio corporis ſubire parata prorſus eſt, non tam *intercidunt* (iuxta vulgatam *Symptomatum* appellationem.)

Sed *intercedunt* re vera: id eſt, adhibentur *actiua efficacia* (& ita probabiliter etiam *intentione*) actus quidam *Motus* & *Actus*:

Quibus *Phyſice-libera* illa corruptionis energia, vere *mechanica* potius, imo *mechanico-organica* ratione, *proportione*, & *aptitudine*, optima comparatione adornata, minime vero *phyſico corporali* modo *intercipitur*, *minuitur*, *mitigatur*.

Et hoc non ſolum perenni & aſſiduo *actu*, & tanquam ſimplici *ſucceſſu æquali*; aut ad minimum *indifferente*, & varie, imo inſuper facile, *mutabili*:

Sed admodum exquiſite *proportionatis*, *ordinatis*, certo modo interpolatis, & denuo, ſed decenter repetendis, *progreſſibus*, & *ſucceſſibus*.

Cum autem hæ res iam magis magiſque *ſubalternam*, vt in ſcholis loquuntur, *ſpecificam* rationem habeant, hic quidem gradum huius GENERALIS TRACTATIONIS ſiſto; ad SPECIALEM, ſimplicem tamen, & *ſubalternam*, euolutionem progrediendo.

DOCTRI-

DOCTRINAE PATHOLOGICAE PARS II.

SPECIALEM HABITVM CAVSARVM ET EFFECTVVM PRAETER NATVRAM EXHIBENS.

PRopoſui hactenus *generaliſſimum* habitum tam *corporis*, quam totius *œconomiæ vitalis*, ad *cauſas* & *effectus* præter *ordinem* & indolem *naturalem*; Placet *ſecundo loco* ſubiungere *ſpecialem* conſiderationem, *ſubalternarum*, vt loquuntur, ſpecierum, *ſimpliciorum* adhuc affectuum, tanquam effectuum morbidorum, directorum & indirectorum: quibus tandem *Tertio* loco ſubiiciemus *ſpecialisſimam* partem, tanquam *ſingularium* atque *particularium* magis affectuum, ab huius *ſubalternæ* claſſis adhuc vlteriore *determinatione* pendentium.

Seruabo autem illum maxime ordinem, vt ante omnia, magis nudam rei, vti re vera eſt, HISTORIAM commemorem: & quidem in illa maxime diſtinguere laborem illas circumſtantias, quæ ab ipſo effectu ſimpliciter *inſeparabiles* exiſtunt: ab illis, quæ non ita ſimpliciter affectui cohærent, ſed licet & *poſſint* ſic ſatis facile, & *ſoleant* proinde etiam, cum effectu concurrere, non tamen hoc ita faciant, niſi ſimpliciter *per accidens*, & aliena ſuperueniente ipſi ſimplici affectui *acceſſione*, aut *interceſſione*. Qua quidem re decenter intellecta atque penſitata, confido ingens PARADOXON appariturum eſſe; nempe, quomodo vulgo multum imputetur, tanquam *directe* atque *proprie*, variis affectibus; quod vera atque iuſta penſitatione, potius vnice *accidentalibus*, concurrentibus & intercedentibus cauſis, in acceptis referre conueniret, emergente interim hinc plurimum diuerſa facie affectuum ipſorum, vere ita *ſincere*, *ſimpliciter*, & *in ſe*, ſpectatorum.

Annitar etiam pro virili, vt in quolibet affectu, ACTIVITATEM *poſitiuam*, *ſalutarem*, *conſeruatoriam*, & per illam auctos aut mutatos *motus vitales ordinarios*, *gradu* ſaltem & *ordine* peculiari, ſecundum exigentiam præſentium rerum, in ordine ad *periclitationem* corporis, diſtinguam, a veris *paſſiuis* quotquot comparent, actionum læſionibus atque deprauationibus vere *ſymptomaticis*, & *directe*, *phyſica* efficacia, a cauſa morbifera procedentibus.

Vbi etiam paſſim apparebit differentia illa *duplex*; *prima*, inter euentus, qui ſequuntur, quando huiuſmodi *poſitiui* actus, ſub reliqua horum generum vere *materialiter* morbida conſtitutione, *non fiunt*; & contra, quando vtique *fiunt*: *ſecunda*, comparatio *moleſtiarum* cum eiuſmodi actibus complicatarum, erga *vſum*, ſi illi recte, atque vegete ſuccedant: aut contra, *damna*, ſi illi non bene ſuccedant, imo penitus ceſſent, atque deficiant.

Vbi quidem ſimul occaſioni inuigilabo, etiam de eo diſpiciendi, quid illi *poſitiuæ* actiuitati familiarius *perturbationes* obiicere valeat, ſub quibus & *incommoda* inſoleſcere, & directi *vtiles effectus* difficiliores reddi ſolent. Vt ita omnibus modis atque locis vera harum rerum diuerſitas pro viribus indicata clarius diluceſcat.

SECTIO I.
De HAEMORRHAGIA.

SInceri *ſanguinis* exoneratio ſeu effluxus, licet in *maſculino* ſexu, ſub exquiſite *ſana* corporis conſtitutione non fieri debeat; ſed quoties fit *præternaturalibus cauſis* merito tribuatur; poſſet tamen merito animum perturbare, illa, *muliebri ſexui* omni modo *ſolennis*, & quidem *ſecundum naturam*, & vti Phyſiologi certe vix in controuerſiam vocant, *ſanitati* ipſi

fœminini ſexus innexa, ſinceri ſanguinis, tam *frequens*, tam *larga*, & inſuper *ſtata* prorſus, excretio; a qua recte procedente, fœmina nunquam vſquam quidquam *damni* incurrit, aut perſentiſcit: bene vero, & quaſi magis magiſque certo, ab eius *emanſione*.

Vt itaque harum rerum iuſtiori æſtimationi etiam aditus pateat, proferemus primo loco nudam atque ſimplicem *Hæmorrhagiæ hiſtoriam*, tam vt *in ſe* ſeſe habere obſeruatur; quam etiam vti ſenſibilium *cauſalium* circumſtantiarum intuitu ſeſe gerit.

Simplex hæmorrhagia, citra *externam violentiam*, ab *internis* cauſis, & commotionibus magis tacitis, quin etiam non ita raro a ſimplici agitatione ſanguinis, per *motus locales* cooriens, *tacite* penitus, & ſine vllis exquiſite ſenſibilibus comotionibus, cooriri poteſt.

Et quidem non tam forte quibuſcunque *fortuitis* occaſionibus, nedum directe efficientibus cauſis *phyſico-mechanicis* concurrentibus; quibus forte in tali aliquo *ſpecialiſſimo* loco, eiuſmodi vel *expulſio*, vel *eruptio* inſtitui poſſet:

Sed ſimpliciter temporibus plane STATIS, directe *deſtinatum* pellendi actum ſatis indicantibus: interim ſine omni *impetu* aut *tumultu* hæc omnia geri poſſe & ſolere, ſatis declarabimus.

Ita fiunt *narium*, *vteri*, *pectoris*, *renum*, hæmorrhagiæ, ſine vllo *ſenſu*, neque præcurrente, neque eximie & directe concurrente.

Quando vero vtique *ſenſus* aliquis præcedit aut concurrit, conſiſtit ille familiariter maxime in quadam *tenſione* circa loca illa, per quæ eruptio fieri deinde obſeruatur: a qua *tenſione* ſenſim *diſtenſio* maior, etiam alicubi plane *dolorem* producit:

Moderata hæmorrhagia, non ſolum non debilitat, ſed trahit potius poſt ſe veluti ſenſibilem corporis *agilitatem* & *alacritatem*;

Cum

Cum ante tales eruptiones, in conſtitutione corporis ad illas idonea, peculiaris quædam *grauitas*, & *fatigatio*, atque laſſitudo re vera impotens, familiariter ſentiatur.

Sunt etiam hæmorrhagiæ *ſpontaneæ*, plerumque, niſi per accidens inſolentius prouocentur, per initia, & antequam etiam adſuetudine inſoleſcant, *moderatæ*; & quidem tam *ſucceſſu*; vt nempe placidiſſime fluant: tum *ambitu* toto, vt nimirum etiam *tota quantitate*, quæ vna fluxione continua emittitur, non facile excedant.

Præterea *deſinunt* etiam iterum ſua ſponte; & quidem hoc etiam ita *tacite*, & ſine peculiari vllo ſenſu: ſi præſertim pari ratione, nempe ſine peculiari ſenſu cœperunt.

Notabile autem etiam quam maxime eſt illud, quod, licet *ſpontaneis* hæmorrhagiis, modo non *impetu* repentino ſtatim immoderatis, etiam *multum* euacuetur, tamen non facile inſignis aliqua *debilitatio*, imo ne quidem *alteratio*, inde ſentiatur.

(Quales, ex aduerſo, longe familiarius ſentiuntur, quando *arte*, aut repentina *vi*, ſubductio talis ſanguinis inſtituitur.)

Circumſtantia vero negotio hæmorrhagiæ ſpontaneæ maxime familiaris, eſt *peculiaris menſura* STATI TEMPORIS, qua eruptio talis *reuerti* adſueſcit.

Quemadmodum etiam hanc ipſam circumſtantiam, ſtipat adhuc *altera* illa, rem totam conſideratu tanto digniorem reddens; quod non ſolum *repetitio* per STATAS temporis periodos, per ipſa initia magis ſequatur reliquum huiuſmodi fluxus quaſi *originale moderamen*.

Sed etiam reciproce, quo magis vere *ſtatas* periodos format hæmorrhagia, eo certius etiam tam ſucceſſum, quam totum ambitum, *moderatum* inſtituat.

Neque vero etiam illud hic præterire eſt integrum, quod *ſtatæ* tales periodi, tam *redeundi*, quam *durandi*, imo vel *certam quantitatem* moderate euacuandi, ne quidem ab aliis inſigni-

gnibus paſſim turbis, tum *craſeos* & inteſtini motus, tum *localis* expanſorii & progreſſiui *motus*, ſimpliciter & abſolute, nempe ſemper & perpetua conſecutione, inſigniter alterentur aut mutentur.

Bene vero *animi* vehementibus *commotionibus*; & quidem magis, quam vlla alia re:

Et hoc quidem *præſentius*, & veloci effectu; *ſucceſſiuo* autem effectu, nihil aliud tantum poteſt in hæmorrhagias, ſecundum quoslibet reſpectus, quam ille omnis *Directionis motuum* Tyrannus, CONSVETVDO.

Antequam tamen abeam ab hac circumſtantia hæmorrhagiæ, quod ad *ſtatas*, nempe exquiſitas temporis menſuras, admodum procliuis exiſtat, addenda adhuc eſt eius rei plane peculiaris vna & altera circumſtantia.

Nempe (1) quod huiusmodi STATA periodus, *in genere* non mutetur, licet etiam *craſis* ſanguinis *ad ſucceſſum*, multum mutetur, & ineptior reddatur:

(2) Imo, licet etiam *ſucceſſus* eius admodum *minuatur*, tamen periodus tam *in genere*, ratione *reditus*, quam *in ſpecie* ratione *durationis*, nihilo magis inde mutetur, (iterum dico perpetuo, & eſſentiali conſecutione) quam ſi habilitas ad ſucceſſum tota adhuc ſincera eſſet.

(3) Quid, quod vniuerſim & perpetuo, ne quidem *plena ineptitudo ad exitum*, impedit *periodum*; inprimis *moliendi* ſeu tentandi: quin etiam *inſiſtendi*, atque *proſequendi* hoc tentamen.

Supereſt, vt etiam illud ex *hiſtoria* hæmorrhagiæ *generali* memoremus, maximæ conſiderationis; quod, quibuſcunque hominibus hæmorrhagiæ, *moderatæ*, *faciles* & ſine labore, plus minus *ſtatæ*, inprimis autem magis *exquiſite tales*, familiares ſunt, illi viuant communiter de reliquo ſatis *ſani*, & a multis aliis *morbidis* affectibus non ſolum *immunes*, ſed verius velut *alieni*.

Imo, qui variis aliis incommodis moleſtantur, *ſuperue-nientibus*, inprimis autem *adſueſcentibus*, & in poſterum veluti per *ſtatas* periodos repetentibus, hæmorrhagiis, iſta auferantur atque ceſſent:

Et quidem permutatione ita optabili, vt longe *laborioſiores* quoquo reſpectu, priores adfectus, hæmorrhagiis talibus, citra vllum incommodum ſenſibile, aut effatu dignum (vti re vera eſſe poſſunt, niſi quid per accidens impediat) ceſſent atque vere compenſentur.

Interim re vera etiam ex aduerſo, *adſuetæ* hæmorrhagiæ, quando temere impediuntur, alia *incommoda*, & omnia quidem tum *ſenſu*, tum *ſucceſſu* & *euentu*, *grauiora*, quam ipſæ hæmorrhagiæ fuerant, poſt ſe trahant.

Ita tamen, vt licet hæmorrhagiæ etiam non *actu* præceſſerint, ſed tamen *conſtitutio* totius œconomiæ ſanguinis *exoneratione digna*, affectus illi iidem etiam ita eueniant familiariter, ſine prægreſſis hæmorrhagiis.

Omnino autem, & certius & promptius, quando hæmorrhagiæ *adſuetæ* præceſſerunt.

Ceterum vero, ſi res ita, vti vere in ſe ſunt, etiam attendere atque obſeruare volumus, quibuſcunque ægris magis *ſecundum hæmorrhagias* ſuccedunt, aut cedunt, affectus alii morbidi; illi laborant familiariter, & minus *periculoſis*, & minus *turbulentis* affectuum generibus: & *emergunt* etiam familiarius iterum, adeoque *viuaciores* exiſtunt in genere, quam alii hæmorrhagiis minime adſueti, ſi etiam mala valetudine afficiantur.

Interim tamen, ſi quacunque occaſione, quæ quidem non raro etiam præpoſteris *artificiis* debetur, *ſuppreſſa* & grauiter *impedita* fuerit hæmorrhagia, ita, vt vel directe ipſa eius *media actiuitas*, adeoque ipſa etiam veluti *intentio* media, occupata atque *repreſſa* ſit: tum etiam, ſi nihil mitigata *intentione*, ſolum *exitus* velut immediate oppreſſi & intercepti ſint;

Contin-

Contingit ita ſatis ſamiliariter, vt ex hæmorrhagiis ita male tractatis, omni modo vere *ſontica vehementia*, *pertinacia*, & paſſim etiam *turbulenta*, affectuum ſchemata inde pullulent.

Vnde quidem tanto magis neceſſarium eſt harum rerum indolem vere cognitam atque perſpectam habere; partim ad recte intelligendam efficaciam huiuſmodi inprimis *conaminum* atque *moliminum* ad expeditiores hæmorrhagias tendentium:

Partim etiam ad intelligenda illa *euentuum* genera, quæ talibus conaminibus *effectu* ſuo minus feliciter potientibus, veluti veſtigia legunt, & iuſto *ordine*, atque conſpicuo *nexu* ſuccedunt.

MEMBRVM I.
DE
HISTORIA CAVSARVM HAEMORRHAGIAS PRODVCENTIVM.

Hiſtoriam primo omnium commemorare placet *cauſarum*, hæmorrhagias in genere producentium; penitiorem autem *agendi rationem* deinde quidem ſubiungere, tanto magis autem e ſingulis hæmorrhagiæ *ſpeciebus*, & earum particularibus phænomenis, poſthac illas elicere.

Sunt hæmorrhagiis ante omnia expoſiti, *promptioribus*, *expeditius* ſuccedentibus, *frequentioribus*, & fere etiam *largioribus*, præcipue IVNIORES.

Sani præterea quam maxime, atque *alacres*; indolis *agilis* atque *vigilis*, *ſenſiliſque*:

Conſtitutionis autem *plethoricæ*, & ex bono appetitu, pleno victu, atque bona digeſtione largiter ſuccedente etiam bona *ſanguinis* geneſi, ad *abundantiam* vſque.

Confert huc etiam ſymbolum ſuum talis *ſtructura* corporis, in qua *vaſa* paulo *capaciora*, viuidiori impulſui tam *reſtagnationis*, quam *expreſſionis* quadrant; vnde *Cholerico-ſangui-*

 nei,

nei, & *melancholico-ſanguinei* habitus corporis, peculiaris in hoc genere apparet aptitudo.

Animi etiam ipſius habitus *præſentior*, & ad *alacriter* agendum *promptior*, conſpirat cum hiſce rebus eximie ad huiuſmodi effectum producendum: tanto magis autem *commotio* prorſus eiuſdem *pathetica*, per *iram* ad exceſſum, per *terrorem* ad defectum aut perturbationem.

Externæ cauſæ, quæ hæmorrhagias excitare, aut varie perturbare ſolent, ſunt varia *aſſumta*; *aromatica* calida vulgo dicta, ſanguinem *rarefacientia*, atque *turgefacientia*: potulenta quoque *ſpirituoſa*, & ſpirituoſo-*fermentatiua*.

Aëris ambientis conſtitutio inſigniter calida, inprimis cum humiditate.

Commotio etiam inſignis totius maſſæ ſanguinis, per *motus corporis* fortiores:

Quin etiam repentinus tranſitus, concalefacti corporis ad *refrigerationem* vniuerſaliorem.

Ingentem autem occaſionem ad hæmorrhagias *repetendas*, & magis magiſque iiſdem *adſueſcendum*, præbet etiam vel per *vim* aliquam externam primo conciliatus exitus, ſub conſtitutione reliqua *ſana*, *vegeta*, & *plethorica*. Ita enim familiare eſt in *puerili* ætate, vt e temerariis luſibus, & lapſibus cum alliſione narium, conciliatis ita harum hæmorrhagiis, in poſterum etiam ſatis facile ſimiles exitus vel ipſo effectu ſequantur, vel ad minimum quærendo & affectando exitum, varia alia incommoda ita producant & foueant.

Tanto magis autem habet hic locum *adſuetudo* ex ſimplici magis *frequente libero* exercitio, *veri*, & inprimis *facilis*, ſucceſſus:

A quo nempe magis magiſque increbeſcit *propenſio* ad idem negotium, etiam per *leuiores* occaſiones iterum ſuſcipiendum.

Quæ

Quæ quidem res ingentem habet efficaciam ad STATAS etiam hæmorrhagiarum periodos inducendas:

Sicuti reciproce, *ſtata* ratio reuertendi, vti fere *Conſuetudine* introducitur, ita reddit etiam huiuſmodi euacuationes ita *pertinaces*, quantum ad vniuerſam earum ſummam, vt *ſtata* inprimis hæmorrhagiæ, vel non facile, vel certe non ſine magnis *incommodis*, atque ſuccedentibus *periculis*, in poſterum inhibeantur aut quoquo modo ceſſent.

Locutus ſum hucuſque præcipue de *ſpontaneis* huiuſmodi hæmorrhagiis, quæ nuda eruptione ab *interno* aliquo impulſu magis, quam qualicunque *vi externa*, in effectum deducuntur; dicendum etiam aliquid eſt de illis, quæ re vera *vim* qualemcunque inſequuntur.

Huiuſmodi ſunt, velut ipſius naturæ peculiari inſtituto occaſionem ſubminiſtrante, LOCHIA puerperarum.

Pertinent autem certe ad huc cenſum, quantumlibet mixtæ velut indolis, illæ *narium* hæmorrhagiæ, quæ a *pruritu* quodam, e reſtagnatione ſanguinis oriundo, hominem inducnnt, vt *ſcalpendo* in naribus, ſanguinis fluxum tandem eliciat; aut acrius nares *emungendo*, quin imo fortiter *ſternutando*, ſimilis effectus ſequatur.

Ita etiam in *pectore* inprimis, grauiſſimo *conniſu* ad pondera tollenda, aut fortiſſimas quaſdam preſſiones aut pulſiones perpetrandas, ſequitur non raro huiuſmodi vialenta eliſio:

Cui rei geminum quiddam ab eadem cauſa etiam *vtero* interdum accidit.

De reliquo vero & aliæ *vulnerationes*, & *eroſiones*, extrinſecus inuadentes, fiunt aliquando hæmorrhagiarum cauſæ;

Vix vnquam autem ſatis veriſimilis iudicari poteſt illa hodiernis moribus quantumcunque paſſim paratiſſima iudicata, ſanguinis ipſius adeo *corroſiua acrimonia*, vt ille *intrinſecus extrorſum* vaſa tenerrima *erodendo*, adeoque *retinacula* ſui temere deſtruendo, ita liberum poſthac exitum, nempe *lapſum* ſimplicem

 cem

cem paſſiuum, ſine vllo *actiuo impulſu* aut niſu *preſſorio*, inde ſubeat.

Enim vero remotiſſima omnium vere *moralis* cauſa, PROPTER quam *actiua molimina* ad concitandas hæmorrhagias etiam *debeant* inſtitui eſt ante omnia certum *periculum*, quod œconomiæ corporis, imo vero potius *materialiter corpori* impendet, a ſanguinis per abundantiam, & iuæqualem intempeſtiuam exagitationem, merito metuendis *ſtaſibus*, & *infarctibus*.

Vnde etiam optime notanda eſt ſpecialiſſima illa omnino & certiſſima circumſtantia, quod maximus numerus hominum *plethoricorum* viuat, qui non ſolum nullas *hæmorrhagias*, ſed nec alias, a ſanguinis aliis præſentioribus commotionibus *periclitationes* experiantur, vel per longiſſimum tempus, etiam plurium annorum, vel ad minimum per ſatis longum tempus, *ſeptimanarum*, *menſium*, *ſemeſtrium*, *annuorum* ſpatiorum.

Quando nempe eiuſmodi homines & de reliquo animo ſatis *liberi* atque *tranquilli*, & corpore quoque circa res non-naturales ſatis moderate ſe gerentes, tanto magis a *violentis* occaſionibus aut cauſis abſtinent.

Cum ex aduerſo, *Commotio* plethoræ, per intemperantiores *motus locales* abuſum intimius *concalefacientium*, atque *turgefacientium*, & *animi* inſuper *pathemata*, *deſtinationibus* eiuſmodi ad concitandas hæmorrhagias portam certiſſime aperiant.

Cæterum iterum iterumque conſiderari meretur, re vera ex ipſa *hiſtoria* harum rerum, illa circumſtantia veriſſima, quod *materiali* conſtitutioni, ad hæmorhagias *promerente*, ſemel ſuperueniens, a quacunque reliqua occaſione, actualis eruptio, adeoque *depletio* ſanguinis, ſeu *exoneratio*, poſt illud tempus longe frequentioribus, & inprimis *facilioribus* nouis erumpendi conaminibus, velut *inſtinctum* ſuppeditet:

Vbi nempe iterum optime notanda venit ſumma illa differentia, inter diſpoſitionem *materialem*, corporalem; & *intentionem finalem*, & habitualem:

Quæ

Quæ poſterior in toto negotio *Vitali*, re vera iuxta vſitatam loquendi formulam, immenſum quantum plus valet priore: quod iterum iterumque conſiderandum commendo.

MEMBRVM. II.

DE
VERO HABITV CAVSALI AD HAEMORRHAGIAS PRODVCENDVM.

QVantumlibet mea intentio minime ferat ingentem illam turbam turbulentarum opinionum circa vſitatam hodie *ætiologicam* morborum præfigurationem excutere, & perpetuas, aduerſus *hiſtoriam* rerum, & *œconomiam vitalem*, offenſiones notare; ſed potius *poſitiue* res ipſas vti vere in ſe ſunt, ſiſtere, & quid circa illas mihi videatur colligendum atque concludendum eſſe, declarare: Non alligabo me tamen ſimpliciter huiuſmodi methodo, quin etiam aliquando illas phantaſias, quantum tamen fieri poterit, breuiter perluſtrem, quæ ſub ſpecie magnæ ἀκριβείας rudes & immanes ceſpitationes introducunt; quales in negotio hæmorrhagiarum vti craſſiores, ita etiam inutiliores, imo peiores, occurrunt, dum verum *fundamentum* totius negotii *genealogiæ morborum*, non ſolum in genere confundunt: ſed etiam maxime in ſpecie, præcipuas, omnino intricatas circumſtantias, *per paroxyſmos* agendi, per *periodos* reuertendi, inprimis autem STATAS *periodos* ſeruandi, ſecundum has tales circumſtantias *adſueſcendi*, *pathematibus animi* conſurgendi, *facilibus* ſui ſucceſſibus multa deteriora conſectaria *præoccupandi*, & quam maxime *ordinatis* reuerſionibus hæc omnia efficaciſſime ad *ſalutarem præſeruationem* reliquæ œconomiæ tranquillioris, vera *organica* ratione perpetrandi, abſolute in vanum & irritum redigunt.

Imo

Imo vero etiam abſolutiſſime peſſundat omnem fiduciam *a priori* in vere *tempeſtiuo* vſu ARTIFICIALIVM ventilationum ponendam;

Tanto magis autem omnem rationalem *ætiologiam a poſteriori, quantum*, & *quamobrem*, *artificiales* tales euacuationes etiam vere *vtiles* ſint quoties recte adminiſtrantur:

Imo, quoniam per impudentiam ἀπειρίας indiuiſum comitem, etiam veritatem *vtilitatis* hæmorrhagiarum in dubium vocare non dubitant, tamen iſtius rei, quam non poſſunt indubium adducere, omnem ætiologiam perdunt, qui fiat, vt etiam ſimpliciter *artificiales* tales exonerationes, qualicunque tamen *iuſtitia* conſtitutionis talis plethoricæ adſuefactæ, *continuatæ* quidem conſtantem *euphoriam* conſeruent;

Neglectæ vero, non ſolum *certas*, ſed etiam ſubinde *ſtatas*, imo *ſtatæ durationis*, iterum requieſcentis, & iterum denuo inſultantis, *periodos*, forment?

Et quidem iam in illa vna eademque parte; iam etiam in *aliis*, *diuerſis*, *diſſitis*, *oppoſitis*: Minime tamen temerario libere & *indifferenter* deſultandi prouentu aut euentu; ſed vere *determinatis*, & ſecundum veram *hiſtoricam* peritiam, etiam facile diiudicandis, *temporum*, *locorum*, & prægreſſarum *conſuetudinum*, aut concurrentium occaſionum, *proportionibus*.

Cauſam hæmorrhagiarum tam *materialem* quam *occaſionalem*, exceptis *violentis* hæmorrhagiis, eſſe ſimplicius PLETHORAM, conſentiunt fere omnes antiquiores;

Recentiorum tamen aliqui plus hic imputare geſtiunt *acrimoniæ* partim, partim *grumoſitati*, ſanguinis.

Illud autem omnino teſtatur experientia, quod illi quidem caſus, quos hi *acrimoniæ* aſſignare laborant, magis euidenter, atque ſimpliciter partim ab *adſuetudine* iam concepta, partim ab aliis *temporariis* & *accidentalibus* commotionibus pendeant:

Cum

Cum ex aduerſo illi, qui *penitus* hæmorrhagias experiri incipiunt, & eaſdem etiam ſub reliqua ſatis euidenter bona corporis conſtitutione, atque laudabili ſanitate ita continuant, ſemper manifeſto ſint *boni habitus*, vel vniuerſi *corporis*, vel ad minimum *ſanguinis*: quod vel e *colore* totius florido, vel ſeorſim e *vaſorum* turgida plenitudine, ſatis elucet.

Interim *plethoram* non exhaurire totum negotium vlla ſimplici *phyſica* efficacia, demonſtrant vtique affatim numeroſiſſima exempla vere *plethoricorum* circa reliquas res non-naturales, inprimis autem prudens *moderamen motus & quietis*, recte ſe gerentium, qui vel annorum plurium decurſu, tam ab *hæmorrhagiis*, quam aliis ſymbolicis affectibus, immunes viuunt, nec vllas, niſi forte *temporarias* aliquas, ab *externis incidentibus* cauſis, alterationes aut moleſtias experiuntur.

Commotio vero *plethoræ*, trahit quam maxime poſt ſeſe primos ortus hæmorrhagiarum, æque ac etiam *reuocationes* earundem: in quibus tamen circumſtantia vtique occurrit, quæ neceſſario recte perpendi debet.

Nempe, quando *commotiones* ſanguinis, inprimis ex *inteſtino motu* auctiore, *turgefactoriæ*, ſanguini conciliantur, in hominibus iam *diſpoſitis* ad hæmorrhagias; ibi fit valde familiariter, vt hæmorrhagia non erumpat ſub ipſo *ſtatu* & vigore huius expanſionis; ſed demum eo tempore, quo impetus ille re vera euidenter *ſubſedit*.

(Familiariſſimum eius rei exemplum eſt in *Ebrietate*; a qua communiſſime illis, qui his rebus quantumcunque adſueuerunt, *altero* demum *die*, poſtquam vniuerſus impetus quorumlibet reliquorum a vino incommodorum ſatis exquiſite ſubſedit, ſanguis fluit. Et quidem apud multos tales ſine vllo *capitis* dolore, aut vlla circa ipſas *nares* prurigine; quamuis etiam talia apud aliquos ita occurrentia, nihil detrahant directæ magis *deſtinatæque* ad hæc loca *congeſtioni*, & per illa expellendi *intentioni*. *Alterum* exemplum iuſtiſſimæ pariter conſideratio-

nis, eſt *Criticarum* hæmorrhagiarum, poſt vehementes plurium dierum comotiones ſanguinis, *ſtato* die, & plus minus *horis certis*,contingentiũ; cum ita præſentaneo vniuerſarum illarum commotionum leuamine, vt dubium eſſe poſſit, an illud magis ab hac ventilatione cœperit, (quamuis illam ſimpliciter qua talem hoc minime præſtare manifeſtum ſit) an vero potius eruptio hæc re vera etiam ſubſidentis eo tempore iam aliunde impetus, conſectarium exiſtat.)

Manifeſtat ſe vero hæc res adhuc magis in *ſtatarum* hæmorrhagiarum eruptionibus. De his enim nemini homini ignotum eſſe poteſt, quod *intermediis* temporibus, quæcunque etiam ſæpe commotiones ſanguinis, minime ſatisfaciant ad eruptionem concitandam; Dum e contrario iuſta temporis *periodo*, etiam *tranquilliſſimis* omnibus reliqui corporis & ſanguinis motibus, non ſolum iterum prodeant, ſed inprimis *moderate*, *temperanter*, & nullo vſquam *impetus* indicio. Imo continuent etiam *moderato* tali ſucceſſu ad certam periodum *dierum*, qua finita iterum *tacite* ceſſant: cuius rei innumera ſunt exempla, in *menſibus*, apud *ſanas* mulieres recte procedentibus.

Hoc phænomenon, quod nihil *particulare*, aut *accidentale* certe inuoluit, ſed ſimpliciter potius tanquam verum *ſupremum gradum perfectionis hæmorrhagiarum ſimplicium* ob oculos ponit, non poteſt vſquam in vera *ætiologia* illarum formanda, diſſimulari aut ſeponi, quin eo ipſo ſummæ totius rei vis fiat, & omnis reliqua explicatio vere in irritum recidat.

Eo ipſo exulant hic vtique ſtatim phantaſiæ illæ de *phyſica obſtructione viarum*, vndecunque tandem illa pendere fingatur; nec minus illa de certa *acrimonia*, vias erodente; vtpote quas vtraſque opiniones cum STATO tempore hæmorrhagiis familiari, vllo modo concilare, ſimpliciſſime impoſſibile ſit.

Enim vero non diſſimulo, quod præcipuum argumentum ad infringendas eiuſmodi inanes opiniones, non poſſit aliunde vſquam melius peti, quam a MENSIVM negotio. Cum enim

enim nemo puto tam inſolente fuerit fingendi libidine, vt etiam optime vndique ſanis mulieribus, tanquam *originalem* talem labem imputare auſit, qua illæ eiuſmodi conſtitutionem ſanguinis propriam & perennem habeant, vt ipſis maxime iam *coagulatio* illa, iam *corroſio* inde impendeat:

Ita, cum hoc eruptionis ſanguinis exemplum ita conſtans, perpetuum, & numeroſiſſimum inſuper exiſtat, vt exquiſitiſſime pro vero ſpecimine vniuerſi negotii hæmorrhagiarum allegari debeat; quicquid ipſi etiam circa reliquas *tacitas ſpontaneas* ſanguinis eruptiones non quadrat, ad *ætiologiam* hæmorrhagiarum *ſimpliciter*, & *qua talium*, minime etiam quadrare poſſe, manifeſtum eſt.

Meretur itaque omni omnino iure conſiderari *reſpectus* hæmorrhagiarum *moralis*, nempe vsvs, quem illæ afferunt, ſi recte & decenter fiant; & ex aduerſo *damna*, ſi non fiant, vbi tamen iuſtum ſit fieri. Vt ex hac maxime re diluceſcat, quod equidem *phyſica* neceſſitas hæmorrhagiæ actum non ſimpliciter producat: *moralis* autem, *vtilitas* certe, niſi quidem directa *neceſſitas*, maxime *vtiles* eaſdem & merito *præſeruandi* cauſa tentandas, reddat.

Iterum autem dico, quod *phyſica* nulla neceſſitas tales hæmorrhagias inferat, quales illæ inprimis ſunt, quæ dum fiunt, *vtiles* ſunt, dum non fiunt, *damno* propius corpus exponunt.

Certe enim in *ſimplicibus* hæmorrhagiis, & quidem non ſolum ſine ſenſibili alia commotione exorientibus, ſed etiam adhuc inſuper *ſtata tempora* ſimpliciter, ſine vlla proportione ad alias *materiales alterationes* (v. gr. *tempeſtatum* eximie variantium) ſeruantium, adeo nulla *phyſica* apparet ratio, vt potius multæ tales, *phyſicæ* inquam rationes, vere contrarium veroſimile reddere poſſent, nempe, quod ſub eiuſmodi *phyſicis* variis mutationibus, illa ſemper vniformis hæmorrhagiæ *methodus*, non poſſit ſubſiſtere; quod tamen interim omni modo facit.

 Tan-

Tanto minus poteſt etiam vlla vſquam phyſica ratio allegari, quamobrem multis paſſim, & re vera numeroſis, exemplis, etiam *non fientes* hæmorrhagias, tamen propterea nulla inſignis mutatio, etiam per ſatis longum tempus, inſequatur: cum tamen apud alia ſubiecta, inprimis *moraliter* ſenſibilioris, *trepidæ*, *timidæ*, *anxiæ*, *impatientis*, *iracundæ*, indolis, citra *corpoream* diuerſitatem vere comparentem, incommoda eiuſmodi & *promptiſſime*, & *certiſſime* ſequantur.

Sicut etiam inſuper exquiſitiſſime inanes ſunt, omnes *phyſicarum* cauſarum allegationes, ad illam rem, non veriſſimam ſolum, ſed inprimis notiſſimam, illuſtrandam, quomodo hæmorrhagiarum negotio alterationes & præſentiſſimas, & profundiſſimas conciliare poſſint nudæ *animi fictiones*:

Maiores certe alterationes, quam vllæ propemodum res *corporeæ*, niſi quidem immediate loco emiſſionis forte admoveri poſſint; cum *animi pathemata* nihil vſquam in *corpus*, ſed ſimpliciter in MOTVS agant: & hoc ipſum quidem etiam cum illa ingente differentia, vt alia quidem fluxus huiuſmodi *incitent*: alia ex aduerſo eoſdem *ſupprimant*.

Quod itaque VSVS illos attinet, quos hæmorrhagiæ commode ſuccedentes exhihent, certiſſimum hoc eſt, & omni veræ phyſiologicæ rationi conſonum, quod *depletiones* nimium abundantis ſanguinis, hoc ipſo re vera ſubtrahant occaſionem grauiorum ſiue *periculorum reſtagnationum*, *ſtaſium*, *inflammationum*; ſiue *damnorum*, *abſceſſionum*, aut ipſius *ſphaceli*.

Cum autem etiam omnis ſalutaris exitus ϛάσεων ſanguinearum, ſimpliciter fundetur in *vitalibus motibus*, non ſolum *particulariter directis* atque moderatis, ſed etiam *diu*, ad 3. 4. dies eadem circumſpecta moderatione continuandis: concurrente inſuper etiam *ſenſu* moleſto, & præterea *ſollicitudine*, de vltimo felici totius negotii euentu vere incerta:

Certe omnibus modis rationi magis conformis a priori, & factu etiam facilior a poſteriori eſt talis *apparatus* atque ſcopus qui

qui potius *cauſam* ipſam ſubtrahendo, & præoccupando, quam *effectus* expectando & operoſe expugnando, occupatur.

Et quidem, cum vtique omnino quidlibet hic *motibus* præſtandum ſit, conſultius quolibet intuitu erit, potius *generaliores* quoſdam niſus, ad *congeſtiones*, & tandem *eruptiones*, ſuſcipere, quam *ſpecialisſimos* poſthac, *vigiles*, *continuos*, & tamen de felici exitu adhuc *ambiguos*, motuum conatus tentare, & donec illi neceſſarii fiant, temere ſecure expectare:

Cum inprimis periculoſi tales euentus *reſtagnationum*, *ſtaſium*, & propter has neceſſariarum vel *inflammationum* periculoſarum, vel *corruptionum* lethalium, non ſolum eadem, ſed vere maiore facilitate, *internas*, tenerrimas & nobiliſſimas partes occupet, quam externas ignobiliores:

Interim *euentus* cuiuſcunque etiam laboris, & quantumcunque laborioſi concurſus, circa *internas* partes ita affectas, immenſum quantum *incertioris* ſit ad ſalutem exitus, quam qui circa *exteriores* forte partes occupatus, nihilo minus illic etiam *laborioſus*, variis ſenſuum incommodis *moleſtus*, & vere tamen damno tam *abſceſſionis*, quam plane graſſantis *corruptionis* ſubiacet.

Hoc quidem de vere *conſulta vtilitate*, imo *deſtinatione* ſanguinearum euacuationum, ſanæ rationi omnino ſimpliciſſimæ quadrare manifeſtum eſt; illud autem magis vulgo dubium, an etiam hac ratione deſtinato, atque conſulto fiat in œconomia vitali talis intenta *propter fines* quatenus *vtiles*, actionis huius inſtitutio?

Quæ quæſtio, cum magis ad phyſicam conſiderationem pertineat, nos equidem hic morari non debet, dum abunde nobis ſufficere poteſt, quod ad minimum a poſteriori res omni modo ita ſeſe habeat; nempe, & re vera *vtilis* ſit hæmorrhagiarum in *plethoricis* moderatus & facilis prouentus; & alia longe grauiora incommoda compenſet *præueniendo*: & e contra,

tra, ſi ipſe non ſuccedit, longe certius dicta illa grauiora *conſectaria* expectanda veniant.

Tamen placet etiam de hac re pauca verba dicere. Nempe, ſicuti *voluntas* equidem ordinarie *ſenſuales* aut *figurabiles* craſſiores *ideas* ſectatur, in quibus illud, quod *iucundum* aut *aduerſum* reputat, inuenire geſtit; interim veræ rationis, ſecundum quam aliud *iucundum*, aliud *aduerſum* reputet, & minime vlla ratione *conſcia* aut *memor* exiſtit: ita etiam circa res *vitales*, imo *partes* vitales, ſubtilem aliquam talem *ſenſationem* fieri poſſe, quam vel ad *iucundi*, vel *aduerſi*, circa internum illud negotium æſtimationem referat anima, vero non abſimile eſt.

Sicut autem *voluntatem*, ſecundum craſſiores ſenſus aut ideas, *motibus* quidem exſequitur; interim neque hoc ipſum ita indiſcriminatim, immediatis actibus atque ſucceſſibus facit, quin ſæpiſſime etiam prius diuturna *intentione*, & tacito *deſiderio* rem ſecum volutet, & cum aliis reſpectibus ita comparat, antequam ſimpliciter executionem aggrediatur:

Ita ab hac conſtante agendi methodo nequaquam abit etiam illa, quæ in hoc *vitali* negotio ita adminiſtratur, vt, etiam pro ingenio reliquo indiuiduorum, alibi *impatiente* prompte impetu, alibi *ordinatis* ſucceſſibus, atque *moderamine* conueniente rem gerat, adeoque hic etiam æmuletur exacte, reliquam ſuam vſitatam agendi methodum.

Confirmat autem, quin potius demonſtrat coram æquo iudice, hanc talem conſtitutionem, partim notiſſima illa, & iam ab omni antiquitate propterea notata generalis *idea cogitabunda*, ex huiuſmodi conſtitutione in corpore ſubnaſci ſolita, vt, ſanguine grauius prægrauatis, SOMNIA de *ſanguine*, de rebus *rubris*, de *flammis* & *incendiis*, de terrificis *anguſtiis* & *oppresſionibus*, familiaria ſint:

Tanto magis autem illuſtrat, imo obſignat rem totam, conuerſio illa generalium *intentionum animi*, cum *mechanico-*

orga-

organica proportione TEMPERAMENTORVM, ad ideas proportionatorum *motuum*, in ſtatu ſecundum naturam:

Vt in ſtatu p.n. tum alibi paſſim in ſingulis temperamentis; tum ſeorſim, in *melancholico* habitu iam admodum intemperanter inſoleſcente: cuius effectus in *ideas rationales* adeo manifeſtus eſt, vt exquiſite reſpondeat *phyſico mechanico* habitui corporali; nempe vt in *corporis* œconomia tali, ingens imparitas ſanguinis ad decentem ſucceſſum, vera autem habilitas ad certiorem propinquum effectum *detentionis*, & *incarcerationis*, præſto eſt: ita generali etiam *idea cogitationum*, non ſolum reliquas, innominatas etiam, aut in genere ſummo *anguſtiarum* vtique *anxietates* experiantur: ſed etiam ſpecialius nominatim *incarcerationis*, perennem metum in mente forment atque foueant.

Sicut etiam notiſſima in hoc genere eſt, e quotidiana experientia, ingens illa, & vix non perpetua *conuerſio*, *palpitationis cordis* cum *anxietate mentis*;

Adeo, vt tam palpitatio cordis *ſpontanea*, *animi* etiam *irrationalem* de reliquo (nempe cuius nulla ratio ſuppetat) *anxietatem* familiariſſime comitem habeat: quam etiam viciſſim, qui talibus obnoxii ſunt, ſola *recordatione*, quantumcunque eius rei pertæſa, eiuſque reditum metuente, eo momento actu etiam ipſam *palpitationem* iterum incurrant.

Cæterum cum Medicæ conſiderationi, vti iam dictum eſt, omnino huius rei veritas *a poſteriori* reſpondeat, erit ex vſu etiam illos eius effectus aut euentus ſimul conſiderare, qui contingere ſolent, & ſubſequi, quando *cauſæ* quidem hæmorrhagiarum *præſto* ſunt, hæmorrhagiæ autem ipſæ *nullæ ſuccedunt*.

Sunt certe eiuſmodi effectus ad vnum omnes non ſolum immenſum quantum *moleſtiores*, ſed ſecundum *proportiones* cum hæmorrhagiis etiam inſoleſcentes, conſiderati, ad vnum omnes illis *periculoſiores*.

Nempe *congeſtiones*, *dolores*, *æſtuationes*; *ſtaſes*, *inflammationes*, *ſuppurationes*: *ſpaſmi*, *palpitationes*, *conuulſiones*: *trans-*

latio-

lationes & *vagæ graſſationes : corruptiones ſphaceloſæ*, *fermentatiuæ* in longum latumque & profundum procurrentes, *funeſtæ :* vel etiam *Febres*, & *labore* atque *duratione*, & *ſenſuum moleſtiis*, & *animi* partim *impatientia*, partim *anxia incertitudine*, & *operoſæ*, & *ancipites*.

Ex his omnibus diſerte conficio, quod præſente huiuſmodi conſtitutione, *materiali*, omnino *moraliter*, nempe *finaliter*, ſecundum omnem ſanam æſtimationem *finium* corporis *organici*, & œconomiæ *vitalis*, debeant fieri hæmorrhagiæ, ſeu *ſinceræ euacuationes* ſanguinis; minime vero, præſente huiuſmodi conſtitutione, vel *non fieri*, vel ad minimum tanquam *indifferenrente* loco haberi.

Cum etiam non ſolum hic actus *a priori* in genere conueniat *generaliſſimæ ideæ* œconomiæ vitalis, per *excuſſionem* extra corpus auferendi (quod notandum) non æque ſimpliciter, quæ *actu* nocent, ad craſſum ſenſum *in præſenti :* ſed quæ ſaltim ad ſubtiliſſimum ſenſum hoc faciunt, vel prorſus *in futurum* ſolum (quantumcunque etiam propinquum) nocere poſſunt.

Præterea vero ſecundum *materialem* æſtimationem, etiam ſimili veritate, *abundantiæ* veræ ſanguinis, nulla alia pateat methodus, quam ſimpliciter *ſinceræ euacuationis ;* quandoquidem ſub nulla alia *forma* procedere carptim poteſt ſanguis, niſi prius penitus *reſoluatur ;* neque per vllas alias *vias*, quam extremitates vaſorum immediate, vnde hæmorrhagia naſcitur, & nihil aliud.

Cauſæ *inſtrumentales* ad producendum ipſum actum hæmorrhagiæ, ſunt *motus tonici* auctiores; quibus ſanguis, tum ad illam *regionem* aliquando latius tum magis priuatim ad immediatum *locum* exitus, ita conſtringitur, vt ibi diſtenſione vaſorum, & denique orificiorum extremorum, per modum talem *expreſſionis*, exitus ita obtineatur.

Spectat quidem etiam hæc conſideratio, vt a priori, magis ad *phyſicam ætiologiam ;* interim cum a poſteriori, ad *Diagnoſin*

verarum circumſtantiarum *Clinicam* practicam, tanquam in ſenſus ingerendam, inſeruiat, placet illam perſequi, vt tanto magis eluceſcere poſſit illa abſolute ἀμήχανος phantaſia hodiernorum, qui hæmorrhagiarum cauſam in *obſtructione* vaſorum ponunt.

Phænomenon, quod in locis ad quæ oculis patet aditus, hæmorrhagias *molientes* ſtipat, eſt *inflatio vaſorum:* vbi inprimis *duo* ſpecialiſſime conſideranda veniunt, in pertinacioribus erumpendi conatibus circa caput, quin etiam circa fauces & pectus, oculis conſpicua, & ratione iudicanda.

Primo, quod in talibus conſtitutionibus non *tam*, nedum *ſolum*, *arterioſa* vaſa inflentur, quam *venoſa*;

(Id quod in *narium* & *faucium* atque *pectoris* hæmorrhagiis, non ſolum *temporales*, ſed ipſæ *iugulares* VENAE, in oculos ingerunt; in *hæmorrhoidibus* autem, manifeſtiſſime *venoſæ*, nihil vſquam *pulſantes*, diſtenſiones notæ ſunt: vt nihil dicamus de illa *Veſalii* obſeruatione, qui in homine *hypochondriaco-hæmorrhoidariis* ſpaſticis pathematibus diu defatigato, tandem demortuo, *venam hæmorrhoidalem* ad digiti magnitudinem diſtentam inuenit; vti *Wedelius*, *vas breue* in mortua a *cruento vomitu:* alii *ſinus* & *vaſa* duræ matris, ſimpliciter *venoſa*, poſt immanes dolores capitis, ſecuta tandem morte, mirifice diſtentos &c.)

Secundo, quod huiuſmodi *inflatio* non tam ſolum illis vaſibus obtingat, quæ *immediate* ipſum locum exitus attingunt: ſed *longe lateque* circa, per totam illam eiuſmodi regionem: exemplo iam citato, tum *narium* hæmorrhagiæ impeditius molientis, tum *hæmoptyſeos*, impetu aliquo plus minus paroxyzante, coorientis.

Primum illud phænomenon peſſime certe confundit phantaſiam illam, quæ hæmorrhagiarum *mechanicam* rationem collocat in *obſtructione*.

Cuius autem quæſo rei? an *arteriarum*; e quonam tandem ergo meatu eſſet ſanguis ille qui exit? & *quomodo*, *unde*, *qua* & *quorſum*, veniret ille ad vltimum exitum?

Si vero *venæ* obſtructæ ſint, in quonam illarum ſaltem omnino generaliore loco, ponenda eſſet talis obſtructio ?

An in *orificiis ?* vnde *inflarentur* illæ, cum motus ſanguinis per venas progrediatur a *minoribus* ramificationibus *ad maiores ?*

Sin in *intermediis* meatibus, inter arterias & venas, vnde iterum inflarentur *venæ ?*

Si vero *obſtructio* talis in *capaciore* parte venarum hærere deberet, *quanta* deberet illa eſſe, & *qualis ?*

Quanta ; cum etiam *iugularia* vaſa in dictis conſtitutionibus turgeant :

(Sane vero *polypi* illi, res *rariſſima*, ſi veri intelligi debeant, veriores ſunt *polypodes* cerebri).

Qualis autem ; vt inprimis *ſtatis* periodis *obſtructiones* illas ſuas ſolenniter celebret ?

Longe aliam autem profecto euidentiam habent *actus* illi *tonici*, etiam *eminus* ſanguinem, & quidem latius ad regionem totam, in qua exitus patere poteſt, compellentes ;

Quorum vt alias paſſim conſpicuam ſeſe offert energia, ita familiariſſimo exemplo nota eſt ipſi adeo plebi, in *ſexu fœminino* ; vbi quantumlibet minus expedita exeundi libertate, etiam per totum *ambitum* corporis inſtitutæ *tonicæ* ſtricturæ, ad interiora *dirigentes* ſanguinem, adeo euidentes ſunt, vt & *color*, & *calor*, & *adſpectus* extenuatus, cum internis *anguſtiis*, & ſub leui motu corporis *oppletionibus*, omnia hæc velut omnibus ſenſibus deprehendenda exponant.

Quales non ſolum reſtrictoriæ, *e longinquo* plane, compulſiones, ſed etiam inſuper *ſtatæ* prorſus, & exquiſitis temporum *periodis* alligatæ, præterea aliis interim intercidentibus, aut concurrentibus quoque, *materialiter* plane inſignibus, v. gr. *tempeſtatum* & *diætæ*, alterationibus, nihil ad proportionem obnoxiæ : quam alienæ omnibus omnino reſpectibus ſint a quibuslibet ſimpliciter *mechanicis* potentiis, ſine *organica*, *fini* deſti-

deſtinato vere quadrante, *directione*, non poteſt vllum fallere, niſi quidem & *mechanicæ* & *Logicæ* pariter imperitum.)

Sicut autem iam in ipſa *hiſtoria* hæmorrhagiæ in genere, hoc monui, quod *excretiones* hæ etiam posſint *tranquilliſſime*, *placide*, atque *tacite* penitus, procedere; & non multo ante, etiam hoc ipſo capite aſſerui, quod omnino *expreſſio* illa velut immediate e *minima* portione, inſtrui aliquando posſit atque ſoleat: ita prodit huiuſmodi moliminis verum *inſtrumentum*, qualemcunque *motitationem tonico-ſpaſticam* etiam re vera *ſubtilem*, in *naribus* quidem iam *pruritus*, iam repentinus pruriginoſus *morſus*, quem vel *lacrymalis* leuis profuſio ſequatur: In *pectore*, *titillationum* quidam ſenſus: circa *vterum*, *grauitatis*, *tenſionum*, *preſſoriarum* tractionum quoque ſenſationes: In *inteſtino recto*, & alii tranſitorii *morſus*, & *teneſmodes* irritationes, ad voluntarios etiam niſus prouocandos.

Hæ tales, vti hæmorrhagiæ etiam in genere *cauſæ* magis directæ ſunt; ita hæmorrhagiarum *per ſpecies* vlteriores vtique aliæ ſunt cauſæ, quæ mox propriis ſuis locis monſtrandæ erunt.

Præſente vero loco ſufficiet iterum breuiter repetere, quod & a priori, *vt propter finem*, hæmorrhagiæ non ſolum ſecundum *proportionem* præſentis abundantiæ ſanguinis *vtiles* ſint, ſed etiam ſecundum reſpectum *futurorum* promptiorum periculorum & damnorum, *neceſſariæ*: ſi nempe illa talia potius *actiua* præoccupatione euitari, quam otioſe ſimpliciter *expectari* debeant;

Quod autem etiam ſimpliciter ſibi conſtantes, propria ſua indole, & ſine *accidentalibus* interuerſionibus, *placide*, *tranquille*, *ordinate*, imo *ſtatis* omnino menſuris periodorum, ita ſuccedere posſint, vt illud etiam familiarisſime maximo numero faciant, *menſium* muliebrium exemplo:

Interim, & ſemper alias (quoties ſine *externo* impulſu fiunt) *tonicis* maxime *motibus* & *directionibus* inſtruantur:

Qui motus, quo minus expedite ipſis ſucceſſus obſequuntur, eo manifeſtiora varia *phænomena* formant, quæ reliquum totum negotium ita ſuſpectum vulgo reddunt, vt illa *poſitiua actio*, & *directio*, *ad finem*, pro reliquis circumſtantiis *ſalutarem* tendens, non decenter agnita, multiplices inde errores, & inprimis acceptiones *actiuarum* etiam circumſtantiarum pro ſimpliciter *paſſiuis* atque morbidis, introducat.

ARTICVLVS I.

DE HAEMORRHAGIA NARIVM.

PRogredior a conſideratione *generali* hæmorrhagiarum ad ſpecimina earundem *particularia*; de quibus adhuc pauca verba præfari licuerit, ad minimum repetendo e iam dictis, nempe de præcipua *ætiologia determinationis* huiuſmodi magis *ſpecificæ*, ſeu ſecundum quam, imo etiam *ſecundum quid*, hæmorrhagiæ per *ſpecies* diſtinguantur.

Præcipua nempe *differentia* hæmorrhagiarum, vt *ſpecifica*, eſt illa qua ſecundum certa corporis *loca* diſcrepant.

Reliquæ enim omnes talium circumſtantiæ, pendent proprie ab hac vna, vt, dum *ad locum dirigitur*, *in loco* tentatur, *per locum* talem exigitur, peculiaria inde tanquam *particularia* phænomena concurrant.

Verſatur autem *differentia* hæc in eo, vt certis veluti *ſucceſſiuis periodis*, magis magiſque *per inferiores* corporis regiones expellantur;

Nominatim hoc ordine, vt primo per *nares*, ſecundo per *pulmones*, tertio per *ventriculum*, quarto per *hæmorrhoidas*, quinto per *renes* & *veſicam* in vtroque ſexu: in *fœminino* ſeorſim primario per *menſes*: in vtroque, ſed admodum raris exemplis, ad reliqua vſitata comparando, etiam per *crurum varices*, exitum ſortiantur.

Secun-

Secunda diuerſitas, & quæ maxime etiam *cauſalem* quadantenus rationem præ ſe ferre ſolet, eſt diuerſitas AETATIS; ſecundum quam maxime ante dictæ illæ quaſi diuergentiæ ſecundum *loca* ita euenire obſeruantur, vt re vera tantiſper alia ratio, quamobrem ita fiant, nulla ſuppetat, niſi, ſi non ſimpliciter ab ipſa ætate, tamen ab aliquibus ſpecialiſſimis occupationibus & *actionibus*, ſub *ætatum* diuerſitate, ſecundum communem vſum diuerſis:

Quantumlibet etiam res, ſine præiudicio, ponderando, paſſim appareat, quod non tam ſolus *uſus*, quam re vera etiam *directus* peculiaris naturæ *inſtinctus*, talium ſecundum ætates differentium *actionum* fundamentum haberi poſſit.

Hæ certe ſunt rationes differentiarum vere *communium* vniuerſo hominum generi; quin veluti magis *eſſentiales*. *Accidentales*, atque adeo etiam *indiuiduales*, ſunt illæ, quæ a *Conſuetudine* introducuntur:

Quibus, (mea ſententia, nec illa quidem, vt ſpero, male fundata,) ſimpliciter annumerandam cenſeo *impreſſionem hæreditariam*.

Ceterum, vtut etiam omnibus cuiuſcunque ſpeciei hæmorrhagiis, reuerſio ſecundum *ſtatas periodos* temporis, euenire ſoleat: ſunt tamen etiam certæ *ſpecies* præ aliis, quibus illud familiarius contingat.

Princeps omnino inter *periodicas* hæmorrhagias eſt MENSTRVA fœminarum; cui non ſolum familiaris, ſed potius ſimpliciter *debita*, eſt eiuſmodi STATA redeundi dimenſio: vt etiam niſi ſecundum hanc circumſtantiam recte procedat, adeo velut *eſſentialem* ſuam indolem temeraſſe reputanda ſit, vt etiam re vera dehinc nihil certius, quam adhuc plures totius negotii ataxiæ expectandæ veniant.

Proxima huic eſt euacuatio ſanguinis per *hæmorrhoides*; vtpote quæ, teſte experientia, omnino etiam non admodum difficulter huic *typo* adſueſcit, vt *ſtata* tempora ſequatur:

Et quidem, quod certe non indignum eſt diligentiore penſitatione potius quam commemoratione, non magis alii cuicunque *periodo*, quam ipſi quoque MENSTRVAE.

Aliarum quidem hæmorrhagiarum, cuiuslibet tandem ſpeciei, non deſunt, mihi æque, ac aliis Praxi potitis, exempla *menſtruorum* circuituum; ſicut hodieque viuit honeſtus ſenex, cui ante decem circiter annos, *quinquagenario* forte tum temporis, *menſtruis* ſpatiis, & exigua inſuper, *narium* hæmorrhagia accidere ſolebat: neque etiam hoc ſolum, ſed inſuper, cum ea adhuc magis ſingulari diuerſitate, vt altero menſe ex *vna*, altero ex *alia* nare exſtillaret. Quæ res, cum poſt annuum circiter ſpatium deſiſteret, correptus eſt patiens tum *ophthalmicis* quibuſdam incommodis, tum magis magiſque ſenſibilius *arthriticis*, & primo quidem *nephritidem* præ ſe ferentibus, mox vero etiam *coxendicem* & *femur* grauiter infeſtantibus pathematibus: qualium iam in decimum annum, duos aut tres per vnumquemque, inſultus, variæ quidem, non tamen adeo æque ſummæ energiæ expertus eſt: quæ tamen res, nunc ſexagenario maiorem, ad adſciſcendum laborum officii ſui ſocium impulerunt.

De *hæmoptyſi menſtrua* periodica ventilata eſt ſub meo præſidio Diſſertatio, & habentur eius generis exempla non æque rariſſima.

Vomitus cruenti menſtrui exemplum, etiam vltra duodecimum menſem, allegaui diſſertatione de motu tonico vitali:

Mictum cruentum menſtruum in ſene 63. annorum annotaui, æque ac aliquot vetulis.

Sunt tamen omnino tales ſingularum huiuſmodi ſpecierum exquiſitæ *periodi*, re vera oppido rariores:

Interim, licet vtique peculiares ſpecies non æque efficiant, cum tamen vti dictum, ad minimum peculiares ſpecies magis aut minus afficiant, non inconueniens duxi, in ipſa hac de *ſpeciebus* veluti præfatione, huius etiam rei mentionem facere. Progredior itaque ad ipſas ſpecies.

NA-

Narivm hæmorrhagia, vti regulariter & ſincerius com-competit *iunioribus*, *pueris*, & *adoleſcentibus*, in ſexu maxime *virili*;

Ita citra plane peculiares rationes, *hæreditariæ* diſpoſitionis, aut *adſuetudinis*, aut *externarum* commotionum inſolentiorum, non euenit etiam, niſi manifeſtius *plethoricis*; & *incitationibus* ſanguinis frequentioribus, aut fortioribus accedentibus: quæ vel vniuerſim vel ſeorſim, *turgeſacere* poſſint, vel etiam peculiares iam *affluxus*, iam *reſtitationes* conciliare.

Talia ſunt, *motus corporis* indomiti, minus conſuetus vſus, vel etiam ſimpliciter abuſus, *vini*, & ſimilium *ſpirituoſorum* & *aromaticorum*: Ingens *feruor ſolis*, aut *conclauium* concalefactorum: quin imo in puerili ætate eiulabundi *ploratus*, a quibus, ſtricto collo & pectore, facies *rubere*, & *vaſa* circa caput inflari adſueſcunt.

Violentiores occaſiones contuſionis narium, vti in concurrente *plethora*, etiam leuiore gradu ſui, fortiorem effectum ſortiuntur, vt nempe vel ex moderata offenſione ſanguis mox profluat;

Ita accedit alterum, maioris in hoc genere efficaciæ, fundamentum, vt nempe in *plethorica* conſtitutione, etiam primo per *vim* prolicita hæmorrhagia, tamen in poſterum datis longe aliis, magis ſimpliciter *internis* occaſionibus, eundem exitum iterum affectet; & ſi maxime etiam non aſſequatur, tamen ſedulo *moliatur*: & ita, ſi maxime ſincere procedere non poſſit, aliis incommodioribus ſchematibus ſcenam moleſtam inſtruat.

Hæc hæmorrhagia admodum familiariter etiam *ſponte* ſuccedit, ſine vllo *incommodo*; dum vel plane *tacite*, leuiſſimis occaſionibus, *motus corporis*, *inclinationis* corporis & capitis ad terram, *compreſſione* narium, & *agitatione* qualicunque, (inter lauandum aut deſiccandum faciem,) aut leui tandem *pruritu*

nari-

narium, & huic adhibita *ſcalptione*, ita prodit: vel qualicunque, leui etiam corporis *niſu*, prompte erumpit.

Equidem tanto magis ſequi etiam ſolet hoc excretionis genus, *rudiores* commotiones, nec non *internas* etiam ſeu *inteſtinas* ſanguinis *turgefactiones*.

Vnde præter diuturnam moram in *ſole feruido*, capite maxime nudo; obuerſationem in *conclauibus* non altis, vehementer calefactis: potus *vini*, vel inuſitatus, vel immoderatus, ſanguinem ita eliciunt: tanto magis autem in iis, qui iam quadantenus huic excretioni *adſueuerunt*.

Quando ita vel *ſponte*, vel legitima *proportione* ad externas *incitationes*, *placide* atque *moderate* ſuccedit euacuatio hæc, nihil vſquam incommodi creat ei, quem afficit; imo *ſubleuat* familiarius ad ſenſum, & *alacriorem* reddit: inprimis, ſi antea ex abundantia inſigni ſanguinis, *inertior*, & veluti *grauitate* in membris oneratus fuit patiens.

Facit autem hoc, vt ita *ſubleuet* corpus, tanto certius, ſi non *nimis ſæpe*, & *inſolentius* prouenit:

Quemadmodum ex aduerſo, *grauitas* talis corporis, tanto certius patientes occupat, quanto magis, ſub vera conſtitutione *plethorica*, patiens ante hac, his excretionibus iam ſubleuari adſueuit, illæ vero poſtea emanent diutius:

Sicut quidem talis *laſſitudo*, imo *grauitatem* veram ſimulans *tenſio*, apud aliquos magis particulariter *ſuperiores* corporis partes occupat:

Apud aliquos *caput* ſpecialiſſime;

Tum ſimili ſenſu generaliore *tenſiuæ* grauationis, tum ſpecialiore *interna* quaſi tenſione, *ſtupore* peculiari, aut *vertigine* comitante:

Imo apud aliquos actuali *dolore* hinc infeſtante.

Nempe, ſicuti *bene ſuccedens* hæmorrhagia, & nulla incommoda creat, & aliqua etiam prius percepta aufert;

Ita

Ita *trahit poſt ſe* incommoda vtique varia, non ſolum quando *adſuefacta*, inprimis autem ſub conſtitutione *plethorica* eximia, iterum ceſſat;

Sed etiam, quando in conſtitutione eiuſmodi, quæ ventilatione tali vtiliter ſubleuari poſſe videretur, nulla talis ſuſcipitur:

Interim tamen etiam *proximæ* cauſæ *occaſionales* non euitantur, nempe ſanguinis *abundantis* actuales notabiles *commotiones*.

Sub talibus enim circumſtantiis obtingunt communiſſime variæ circa caput ſanguinis *congeſtiones*, & ex his prognaſcentes iam *inflationes vaſorum*, *oculorum rubores*, *dolores*, *ophthalmiæ*; iam *capitis* ſimiles, *tenſorii*, *pulſorii*, *æſtuoſi dolores*, cum oculorum, ad minimum *intimioribus* per ipſum bulbum, doloribus & *ſenſibilitate* etiam lucis liberioris impatiente.

Adeo vero non vera ſolum, ſed etiam nota eſt hæc res, vt etiam plebs meminerit, quando huiuſmodi incommoda circa caput ſe oſtendunt, vel *in remedium* hæmorrhagias velut ominari; vel ſicubi illæ erumpunt, horum certam mitigationem inde polliceri.

Sicut autem hæc huiuſmodi ſimplicior eſt facies *narium* hæmorrhagiæ, nempe *ſibi* vndique *conſtantis*, atque ſinceræ; ita cooritur etiam aliquando hæmorrhagia e naribus, etiam diuerſa inprimis *ætatis* conſtitutione;

Sed illa quidem vel per *adſuetudinem* ſimpliciorem, multiplicem atque diuturnam, continuam, & ſpeciatim *huius vnius* loci:

Vel etiam per *palindromen* talem; vt, cum dictis *primis* periodis *ætatis*, patientes tales *narium* hæmorrhagiæ adſueti fuerint, *ſuccedente* alia ætate vero etiam in aliis locis euacuationem ſanguinis ſubeant; ſi talis iterum impediatur, peculiaris talis *recurſus* ad antiquum, & ordine veluti *primum*, emunctorium

 in-

inſtruatur, & *conſueta* euacuatio *generalis* ſolum, illo *ſpeciali* loco iterum inſtituatur.

Eſt autem huiuſmodi *vicaria*, etiam *ſecundum genus* euacuandi via, magis prompte familiaris ipſi maxime *fœminino* ſexui; quando vterinæ *menſtruæ* euacuationes, vel plane non, vel minus quam conuenit atque ſufficit, ſuccedunt.

Sicut etiam *hypochondriacis*, *iuuenilis* tamen inprimis adhuc ætatis, loco hæmorrhagicorum *hæmorrhoidalium molimi-num*, iam eruptiones e *naribus*, iam ad minimum *molimina* eo tendentia, non ita raro accidunt.

De hæmorrhagiis autem per *vim* externam concitatis, ſaltim illa differentia attendi meretur, quod aliæ quidem tales maiore, aliæ minore impetu, etiam ſecundum reliquas propenſiones magis aut minus conſpirantes, nitantur.

Ita enim v. gr. *puerili* & *adoleſcenti* maxime ætati ſufficere poſſunt etiam *moderatiores* cauſæ, ad eliciendum talem fluxum; tam naſi *contuſionibus*, aut *ſcalptionibus*, aut totius capitis *concuſſionibus*: quam *internis* ſanguinis expanſionibus per *ſpirituoſos* potus, & reliquam *acriorem* diætam.

(Nota ſunt eius rei *exempla*, vnde placet ſaltem *duo* breuiter allegare; vnum, vbi vir duorum vel trium ſupra quinquaginta, annorum, cum perſuaſu nouæ coniugis potui nec ita parco ſpiritus ardentis adſuefieret, qui corticum citri equidem aliqualem ſaporem, ſimul tamen, & odorem & colorem croci, ſatis largum exhiberet: hæmorrhoidum etiam inſuper excretioni ſatis frequenti addictus: incurrit inde aliquanto poſt tempore vertiginem & vehementem, & ita frequentem, vt ingens metus eſſet apoplexiæ. Liberabatur autem ab ea, inſtituta venæ ſectione; ita tamen poſthac etiam continuanda, vt niſi illam per ſemeſtria tempeſtiue repetat, mox iterum præſto ſit vertigo: ſed ex aduerſo celebrata hac, etiam illa iterum euaneſcat, & per plures menſes quieſcat. Alter etiam quinquagenario maior, ſimili potus generi adſuefactus, alias etiam, licet admodum modice & raro, hæmorrhoidalem euacuationem expertus, diuturno vero iam aſthmate ſicco, & anxiis eius

exa-

exacerbationibus hypochondriacis obnoxius, facie communiter admodum florida, & narium etiam pruritu ſæpe moleſto, incidit aliquando in repentinam narium hæmorrhagiam, adeo vehementem, vt per noctem, a cuius conticinio fluxus ille cœperat, vſque ad octauam antemeridianam, propius tres libras ſanguinis ita emiſerit. A quo etiam fluxu valde, inprimis ipſo capite debilitatus, & ſi ſe erigeret, ambiguum vertigini tenebricoſæ, an veræ lipothymiæ, mox obnoxius, & inter iacendum etiam vehemente ſonitu aurium vexatus, ſatis difficulter ad ſe redierit, ſedata tamen poſthac ad ſex propemodum menſium ſpatium aſthmatica illa pectoris anguſtia, nec etiam tali impetu amplius reuerſa.)

Sicut autem ita *commode ſuccedens* narium hæmorrhagia, & ipſa in ſe incommoda inſignia non faceſſit; & alia potius incommoda vere *præoccupat*; ita niſi tamen etiam *ſucceſſus* ſuos legitime aſſequatur, euadit vtique architectus aliorum non exiguorum incommodorum.

Facit hoc autem veriore culpa ipſa omnino hæmorrhagia *poſitiue*, quando *excedit*, & nimium emittit;

Priuatiue incurrit hanc culpam, quando, vbi potius deberet fieri, non contingit;

Et hoc vel ſimplicius veluti *primordiali* defectu, (qui tamen re vera rarior eſt) nempe vt ne quidem *tentetur*, quantumlibet reliqua conſtitutione affatim ad hoc diſpoſita:

Vel alias conſueta, in poſterum veluti *quietius* ceſſare videatur, & emaneat:

Vel denique exitum quidem non adſequatur, interim illum omni modo *moliatur*.

Primus horum modorum locum concedit ad minimum *tranquillioribus* & *ſimplicioribus* plethoræ effectibus; *reſtagnationibus*, *diſtenſionibus*, *infarctibus*, *ſtaſibus*: & inde neceſſariis *inflammationibus* ſuppuratoriis, aut *corruptionibus* ſphaceloſis.

Operoſiore iam modo atque motu, *Febribus acutis*, & faciliori earundem prouentui, & vndecunque tandem prognatarum, tum in genere *æſtuoſiori* conſtitutioni, tum in ſpecie *pro-*

prii typi, inprimis *temperatioris*, & *halituoſioris*, *peruerſioni*, etiam in *malignis* non ſolum periculoſiſſimæ, ſed familiarius *funeſtæ*.

Secundo vero modo, quanto magis atque diutius ingenium ſimpliciter diſſimulat (nempe vt non potius vere tales *vitæ rationes*, aut *vicariæ depletiones* aliæ intercedant, quæ huius euacuationis vices expleant) eo certiores tandem ſubſecuturas, & ſimul grauiores alias *anomalias* minantur.

Quando vero moliuntur quidem, ſed exitum tamen non inueniunt, tunc fœcundo prouentu, pariunt illa multiplicia incommoda, quæcunque a *reſtagnatione* ſanguinis *circa caput*, *copioſa*, *impetuoſa*, *pertinace*, *frequente*, & magis magiſque ob *leuiores* cauſas *inſoleſcente*, expectari poſſunt:

Quando vero a capite in *pectus* deſultant, formant ibi tanto *periculoſiora* incommoda, quanto plus damni partes in pectore contentæ, ab huiuſmodi inuaſionibus ſuſcipere atque ſubire poſſunt.

Tanto grauiora autem eueniunt communiter pleraque talia, quanto magis iam *adſueta* fuit ventilatio hæc, præ ſimplicibus primis forte eius moliminibus, priuſquam ita in conſuetudinem *obfirmata* fuit.

Hæc quidem hactenus dicta, ſunt præcipua PHAENOMENA circa hæmorrhagiam occurrentia; dico circa actus illos, qui non tam ſimpliciter *erumpentem*, quam etiam ſolum *molientem*, minime vero *fientem* atque ſuccedentem, hæmorrhagiam narium ſtipant:

SYMPTOMATA vera, quæ hæmorrhagiæ *fluxui* qua tali, vere *morbida*, accidunt, ſunt, vel *inſufficiens* & impeditus quoquo modo earundem exitus: vel *nimius* effluxus, & vere magis *paſſiuus* lapſus; aut *immoderatus* etiam adeoque erroneus, & damno quam vſui aptior, *impulſus*.

Conſecutiue vero etiam, ſub *defectu* liberi ſucceſſus optabilis, reliqua iſta pathemata a *congeſtionibus* circa partem affectam

ctam oriunda, *tenſionum*, *dolorum*, *ſpaſmorum*, *ardorum*, *ſtaſium*, *corruptionum*, *ſuppuratoriarum*, aut *grauiorum*.

Quod iam attinet CAVSAS huius hæmorrhagiæ, *huius* inquam, *narium*, *quatenus talis*, equidem non prolixe placet *phyſicis* maxime reſpectibus immorari; qui alias ſuppeditant peculiarem rationem habitus *capitis*, & *circa caput* fientium peculiarium conniſuum, in primis præcipue *ætatum gradibus*;

Niſuum inquam, tam ſimpliciter *tonicorum*, *ſpontaneorum vitalium*; quam *voluntariorum* quadantenus. Illic, circa expulſionem *dentium*: hic circa multiplicem *eiulandi* atque *plorandi* promptitudinem. Quo actu etiam ſanguinem circa caput *conſtringi*, *eluceſcit* ex *inflatione faciei* & venarum, *rubore*:

Et ſpecialiſſime etiam copioſa *tenuioris humiditatis*, e ſanguine ibi ita conſtricto, largiter emanantis, ſingulariter per nares eruptione, ſub ipſo vehementius plorandi actu:

Quod ipſum vltimum aliunde non eſſe niſi a ſtrictiore *appulſu* æque, atque *ſtagnatoria contentione* ſanguinis, circa ipſas has partes, nempe nominatim *nares*, nemo *Anatomico-Phyſicus* in dubium vocauerit.

Quid, quod huiuſmodi etiam *ætati*, inter *vrbanos* infantes maſculini ſexus (ſicuti re vera in genere *maribus* familiarius eueniunt huiuſmodi hæmorrhagiæ) hac ætate partim *memoria* caput magis exercendi, partim *aſſiduitate*, & *motibus*, matutiniſque *vigiliis*, & ſanguinem in genere, & *caput* in ſpecie exercendi, ſub *opificiorum* tyrociniis, aliquam occaſionem harum rerum vberiorem præbere poteſt: *ruſticis* autem pueris, curſitatio *in ſole*, *capite nudo* aliquid ad hoc negotium conferre: quamuis quidem hi rarius, quam illi, vniuerſis huiuſmodi affectibus ſubiaceant.

Interim verior cauſa *repetentium* poſthac maxime circa hæc loca, huiuſmodi eruptionum, eſt vtique, *ſemel iterumque* iuxta modo dictas occaſiones facta his ipſis locis euacuatio; præſens

 au-

autem ſimul etiam per hæc ipſa loca *merito* euacuandæ materiæ vibertas, nempe *plethorica* verior conſtitutio:

Quam quidem *puerili* & *adoleſcenti* ætati, familiarem, imo quaſi *propriam* eſſe, elucet non ſolum ex *incremento* corporis neceſſario, & ad illud etiam ipſius ſanguinis, tanquam *in anteceſſum* imo etiam *in ſubſidium*, præſente vberiore penu.

Sed etiam inprimis a *voracitate*, non magis familiariore, quam communiter etiam liberiore his ætatibus, quam ipſi primæ *infantili*.

Euentus autem ipſius, eruptionis inquam actualis, poſtquam ſemel *adſueſcere* cœpit, etiam poſthac familiarioris atque *promtioris*, cauſam *occaſionalem* maxime certiorem, merito vtique petere licuerit, ab immoderatiore communiter, hac ipſa maxime ætate, *motuum corporis* minus temperantium vſu; quin paſſim etiam *violentiarum* circa caput, a percuſſionibus, *colaphis*, *per capillos* tractionibus, narium immediate *colliſionibus*, occaſionibus tali ætati vſitatioribus.

Aliis autem ætatibus, obtingunt narium hæmorrhagiæ, vel a priſtina quoque *conſuetudine*; vel a moliminibus *ex aliis locis* ad caput repulſis; inprimis per refrigerationem *inferiorum*, inconuenientem artificialem *repulſionem* ex iiſdem, & tandem *inebriaminum* abuſum:

Vbi quidem, præcipue in iam prægreſſa narium hæmorrhagiæ, aut inſignium eius moliminum *conſuetudine*, etiam non ita rariſſime redundationem ſanguinis ad caput, in talibus etiam alienioribus ætatis gradibus, maximopere inuitat temere inſtituta *Venæ ſectio in ſuperioribus*, nempe *brachiis*; & præcipue quidem *ſub ipſis* aliorſum tendentibus actualibus *moliminibus*.

Hæc quidem de *apparatu* ipſo ad expulſionem hæmorrhagiæ inſtituendam, vere ita valent; quod autem directam *mechanicam* rationem concernit, cuius maxime interuentu eruptio ſanguinis ex hac parte ita promptius fieri poſſit, venit ibi vtique conſideranda *textura* plane peculiaris *tunicæ*, quæ nares intimas ſuccingit.

Irriga-

Irrigatur hæc nempe numeroſis tenerrimis *ramificationibus* vaſorum ſanguiferorum, tam *arterioſorum*, quam *venoſorum.*

Quorum *poſteriorum*, *venoſorum* inquam, propagines etiam cum ipſis per *duram meningem*, & per hanc ad *cerebrum*, distributis vaſibus, peculiarem communicationem habere, ex anatomia petendum venit.

Quæ ipſa quidem res non vltimum certe vſum habet, vt in ipſo facto, ita etiam in *æſtimatione* pathologica *depletionum* ſanguinis, a *concuſſionibus* capitis intra cranium exundantis; aut ſecundum has neceſſitates *critice* contingentibus; vel etiam per ſubſidiariam *artem* imitandis atque ſupplendis.

(De qua vltima re conſiderari meretur *Aegyptiorum* artificium, in ancipitibus ~~caſi~~bus per *criſes* acutarum, *internas nares ſcarificandi*, ſeu potius ſincerius incidendi. Quæ res a *Proſpero Alpino* conſignata, a me quoque *Programmate* celebrata eſt, Diſputationi Inaugurali *de Phlebotomia* adiecto.)

Deducit nos autem hæc ipſa res veluti manu iniecta, ad illam conſiderationem, quomodo per hanc viam, *nares* inquam ipſas, etiam omnibus reſpectibus non ſolum *particulares*, ſed omnino *determinatæ* atque *deſtinatæ* inſtruantur ſanguinis euacuationes.

De CRITICIS in animo eſt loqui; quæ poſt *commotiones* ſecundum omnium ſenſuum teſtimonium *inſignes*, ſub quibus ne quidem *apparatus* euidens ad illas ſeſe offert, *remoto* aliquo *die*, ſed *definiti* tamen *numeri*, atque *menſuræ temporis*, ita erumpunt, vt non ſolum euacuationem conſpicuam atq; largam perpetrent; ſed etiam hoc faciant cum peculiari adhuc *duplici* conſecutionis diuerſitate.

Primo enim, ſi & exquiſito temporis, etiam ad *horas* vſque, ambitu, *liberaliter* atque largiter profluit, ſequitur vniuerſalis *euphoria*: imo nominatim totius hucuſque formati *febrilis* impetus

petus *ſedatio*, inexpectata *velocitate* ſeſe ad conſuetam naturalem menſuram componens.

Secundo, ex aduerſo, ſi etiam & tempore tali, & exitu aliquali, ſeſe exerat hæmorrhagia, niſi tamen ſatis notabili *quantitate* fiat, non ſolum *ſalutarem* illam febris *mitigationem* minime præſtat:

Sed quanto magis etiam ab hac *liberali* atque larga efficacia deficit, eo *peius* cedit totum negotium; & inprimis circa vlteriorem *ordinatum* ſucceſſum motuum, exacta aliqua *proportione* atque circumſcripta *menſura* inſtruendum.

Hæc quidem res ſemper ſumme perplexam reddidit pertinaciorum ſpeculatorum mentem atque vniuerſam induſtriam; aduerſatur enim, velut e diametro ſimpliciter, omnibus illis fundamentis, quibus illi vſitata illa ſua craſſa *mechanica*, hæmorrhagiarum efficaciam aſſignare laborant.

Primo enim occurrit in eiuſmodi exemplis non ſolum generalis eiuſmodi *ingens commotio* ſanguinis, ſub qua *tugeſcentia* peculiaris, etiam e variis phænomenis colligi poſſit; & tamen toto illo tempore nulla ſequitur *eruptio* talis.

Secundo, neque tamen etiam ſimpliciter per *longitudinem* temporis forte nudam ſequitur talis effectus eruptionis ſimplex: Qui nempe ita etiam ſimpliciter, tandem aliquando, qualiacunque veluti obſtacula vincendo, ita perrumpat:

Sed venit in conſiderationem *menſura* penitus *definita*; non ſolum ad *diem* peculiarem; ſed omnino rem vere exquiſite capiendo, ad *horas* etiam certas certæ diei.

Planiſſima quidem, & proinde etiam paribus geniis digna, eſt via, rem totam *negare*: ſed cum talibus non eſt ſermo:

Qui vero & occaſionem habuerunt, & mentem aduerterunt ad obſeruandum, *quid fiat*, aut *non* fiat in ipſa Clinica hiſtoria; illi vtique facile agnoſcent, quod hæc vtique res, nec e fundamento vehementis *expanſionis* ſanguinis, vnde ille tandem perrumpat, expediri poſſit:

Nec

Nec e ſuppoſitis illis *obſtructionibus*, aut vlla credibili ratione ortus atque prouentus earundem.

Cæterum, vt e fundamento *deſtinatarum commotionum*, & *directionum* ad *certa loca* exitus, & quidem PROPTER *finem*, & ipſo facto SALVTAREM, & huic etiam euentui *mechanico-organice* reſpondentem, tam tota *deſtinatio*, quam peculiariter *tempeſtiua* adminiſtratio huius rei, facilius concipi atque colligi poteſt:

Ita illuſtrat illam etiam, animum aduertentibus, vtique tanto euidentior vndique *apparatus* vniuerſus ad hunc effectum recte atque ordine abſoluendum, ſano ſenſu etiam *mechanice* quadrans.

Ita enim vtique ab antiquis inde temporibus iam conſignata eſt ſylloge illa, ſeu ſyndrome *motuum preſſoriorum*, quibus ſanguis vniuerſim e reliquo corpore, & inprimis ex *inferiore* corporis regione, ad *ſuperiora*, nempe ipſum *caput*, conſtringitur.

Certe enim iam ab illis temporibus, tanquam SIGNA *criſeos per narium hæmorrhagiam* appropinquantis, commemorantur, *tenſio* in hypochondrio dextro; *vrinæ ſuppreſſio* aut *imminutio*: Neque *paucitas* ſolum, ſed etiam *tenuitas* eius: *ſudoris* etiam ſuppreſſio: quin etiam *frigidulus* ad tactum inferiorum partivm *ſenſus*;

Ex aduerſo *faciei inflatio*; *vaſorum* in collo & temporibus *turgeſcentia*: *oculorum* prominentia, *ſiccitas* quaſi, quin *rubor*: *ſonitus* atque *ſibilus aurium*, *mentis* vacillatio aliquando, *vertigo* capitis, apparens velut ante oculos *ſcintillatio*:

Tandem *narium* immediate *pruritus*, & vel ſine, vel ſub qualicunque ſcalptione, tandem *eruptio* ſanguinis.

Nempe ſub his circumſtantiis ita ſimpliciter *hiſtorice* prolatis, & tanquam *ſignis* nudis, ab antiquitate commemoratis, illis quidem, qui negotium *Tonici motus* vere intelligunt, facile vtique diluceſcit, quænam hæc ſit harum rerum ſcena, & quo-

modo

modo illa tota, a *Tonicis* eiuſmodi *reſtrictionibus* ſanguinis *verſus* caput, e reliquo totius corporis habitu, proprie pendeat.

Iam vero, cum hæc *Criticarum* hæmorrhagiarum ſcena ſub propiorum temporum ſpeculationibus atque πϱάγμασι, eo reciderit, vt etiam vulgo vniuerſum negotium, *an re vera dentur criſes* huiuſmodi? in dubium vocetur;

Supereſt plane alterius indolis, nempe nimio plus quotidie occurrens, *alterum ſchema* huius eiuſdem rei, in *funeſtis* cataſtrophis *acutarum Febrium*, inprimis cum conſtitutione patientium *florida plethorica* prægreſſa, male decurrentibus & exeuntibus.

In talibus enim longe familiariores ſunt illæ *circa dies criticos*, quin *ipſis* omnino his diebus, *funeſtæ* terminationes, cum repentina horum alias dictorum *ſignorum*, ſyndrome, nempe *refrigeratione extremorum*, maxime omnium autem *pedum*; adeo, vt inde etiam vulgi formula nota ſit, de ita affectis, Sie ſterben von unten auf:

Præcurrit autem, ſi res recte attendatur, *vrinæ paucitas*, maxime vero ſumma *tenuitas*:

Vaſorum circa collum inflatio: *anguſtiæ internæ* ſuſpirioſæ: *mentis* perturbatio, imo *furioſa* concitatio: *oculorum prominentia*, *ſiccitas*, *ferocia*:

Tandem magis magiſque increbeſcens totius corporis reliqui *inſenſibilitas* & *immobilitas*: denique *mors*, cum reſpiratione veluti per *oppreſſionem* magis magiſque intercepta:

Aliquibus etiam vitia *anginodea* faucium, inprimis, vbi reliqua hæc *ſegnius* aliquanto incedunt.

Illis autem quibus hæc *repente* ita fiunt, indubia, quibus vero ſegnius ſuccedunt, etiam valde familiaris, poſt omnia reliqua *vitæ* ſigna perfecte ſublata, *eruptio copioſa ſanguinis e naribus*: quæ, dum etiam per *infundibulum* ita dimanat, præſertim in *ſupino* cadauerum ſitu, regurgitat inde etiam maximam partem per os extrorſum.

Quæ

Quæ res proinde ſine dubio occaſionem præbuit, inprimis in *Climate* ſuo *feruido* familiarius eueniens, *Aegyptiis*, ad capeſſendum conſilium illud, per *inciſionem narium*, in rebus ita ancipitibus, emiſſionem potius iuuandi, quam quoquo modo negligendi; ne perenni *reſtagnatione*, & magis magiſque augeſcente, eruptio circa *intima* cerebri contingens, *conuulſiuo-apoplecticam* tandem efficaciam abſoluat.

Interim illis, quicunque *motuum Tonicorum* mechaniſmum non ignorant, facile diluceſcit, quid & quantum hic poſſit *reſtrictio illa* qua ita ab *inferioribus* partibus incipiendo, tota moles ſanguinis ad *ſuperiora* compellitur:

Et augeſcente magis magiſque ab *inferioribus altius* ſurſum, hac preſſione, tandem tota *congeſtio* ita ad caput redundans, quando *exitum* non impetrat, diffundendo tandem ita circa intimiora, *eruptiones*, aut ad minimum plenam progreſſus *ſtaſin* ſubeundo, primo *mentis* ipſius anxias perturbationes ita producit, tandem autem ita ſuccedentem omnium *motuum* vitalium ceſſationem.

Quam commode vero vniuerſa hæc interpretari licet, de *directione organica*, *intentioni* etiam huiuſmodi *excusſionis*, recte quadrante;

Tam aliena eſt certe tota harum rerum ſcena, ab omnibus aliis, certe craſſo modo ita dictis *phyſico-mechanicis* ſimplicibus ſucceſſibus:

Tam ſimpliciter, e reliquo *ordine ſucceſſus* ab inferioribus ad ſuperiora:

Quam ſpecialiſſime, ab illo ſingulari *ambitu temporis*, diem *criticum* nominatim definiente.

Sicut re vera, reliquæ illi phantaſiæ, quaſi hæc eruptio craſſo ſimplici *mechaniſmo* ita eueniret, vt *ſtricta* corporis *peripheria*, adeoque ſanguine ita ab illa ad *interiora* coacto, tandem eius *perruptio* alicubi eueniret, manifeſtiſſima ratione contrariatur phænomenon quotidianum *paroxyſmorum febrilium in-*

termittentium frigidorum & *horridorum*, cum *firmisſima peripheria* corporis tali denſatione, atque veriſſima *compresſione* ſanguinis: interim abſque vlla conſecutione vllius vſquam *hæmorrhagiæ*, ſiue e *capite*, ſiue *pectore*, ſiue quibuslibet tandem exeundi locis atque opportunitatibus.

Inſiſto propterea merito tanto firmius huic ſententiæ, quod DIRECTIO ſanguinis ad *peculiaria loca exitus*, ſit *præcipua* cauſa, imo *vnica*, *exitus* ſanguinis *per certa corporis* emunctoria præ aliis:

Abſolute vero illius, quæ *ſtatis temporibus* ſuſcipitur.

Quod etiam tanto magis illuſtrat tam potens in hoc genere efficacia *animi pathematum*;

Et quidem priuatiſſime *diuerſitas* illorum: dum ſola maxime *iracundia*, *excuſſiones* has, & quicquid ad illas *facit* atque *tendit*, cito & potenter prouocat:

Ex aduerſo vero *terror*, potius *adſtrictiones* etiam iam *fluentium*, producit:

Et quidem reliqua circa hanc rem, iuxta vſitatam illam craſſiorem explicationem *ſtricturarum* illarum, (quæ ſub *directione* ad certum *locum* ſolum, *organicam* ſuam efficaciam exhibent) tanto magis conſideratu digna diuerſiſſima efficacia; vt licet *conſtrictionem* habitus corporis ſecum ferat *terror*, tamen illa hic nullius ſit eiuſmodi efficaciæ, per *coaceruationem eruptiones* perpetrandi: qualis quidem ita in genere in aliis illis, in quibus comparet hæmorrhagiarum circumſtantiis, iterum merito dico, *craſſo modo*, ad hanc explicationem trahitur.

Vbi pro huius rei tota concluſione ſeorſim penitus notandum venit, quod regulariter illæ horum generum *ſtricturæ*, quæ laudatas has *directiones* ad hæmorrhagicos exitus, *placide* & bene, adeoque etiam *ſalutariter* atque *moderate* ſuccedentes, adminiſtrant, ſint omni modo ipſæ quoque *moderatæ*: minime vero *fortes*, *rigidæ*, aut *horridæ*.

Cum tamen ſecundum celebratam hanc *mechanicam* fiendi viam & energiam, talis maxime huiuſmodi effectui quadrare deberet, quæ magis fortiter compreſſionem illam exerceret.

Quantumlibet autem hæmorrhagia narium *in ſe* conſiderata, & *ſibi* adhuc ſimplicius *conſtans*, non magnæ conſiderationis exiſtat; tamen cum plura *incommoda* partim propius *ſubire*, partim etiam *poſt ſe trahere* poſſit, dicendum propterea eſt aliquid, tam de *effectibus*, quam *euentibus* eius.

Effectvs hæmorrhagiæ narium, conſiderandi ſunt vel *bene ſuccedentis*; qui nempe maxime proprie *effectus* appellari merentur:

Vel *male cedentis*: quos meliore aliquo iure *euentus* appellandos eſſe cenſeo.

Bene ſuccedens hæmorrhagia, (vti quælibet, ita etiam) *narium*, fit talis vel *a priori*, vel *a poſteriori*. *A priori*, quando cauſas vere *proportionatas* ſequitur; conſtitutionem *plethoricam*, & occaſiones *commotionum*:

A poſteriori ſuccedit bene, ſi *proportione*, *moderate*, & *tranquille* fiat.

His modis bene ſuccedens hæmorrhagia, trahit poſt ſe *effectus* vel *directos*, vel *indirectos*.

Directus effectus eſt evphoria; *plethoræ* generales tenſivos atque grauatiuos effectus, tum inprimis circa *caput* reſtagnantis congeſtoriæ moleſtiæ, incommoda expediens atque tollens.

Indirectus effectus eſt adsvetvdo huiuſmodi ſpontanearum *exonerationum*; Quæ quidem non ita ſemper & abſolute optime cedit, quin *humanæ indolis* peculiarem ſemitam inſiſtat: vt nempe, quo magis *facilem* non ſolum *viam* inuenit, ſed etiam *methodum* comprehendit, eo *promptius* atque *largius* etiam poſthac talibus auſibus inſiſtat:

Id eſt, non ſolum ab illa ſua via minus minuſque iterum *deſiſtat* in genere: ſed etiam, per *leuiores* maxime occaſiones commoueatur, vt illam denuo *inſiſtat*, atque capeſſat.

Quin tandem, ſi ipſæ *narium* hæmorrhagiæ in ſpecie, quacunque tandem de cauſa, inprimis tamen *ætatis* aut *vitæ generis*, ceſſare appareant, tamen *generalis* euacuatoria *adſuetudo*, ad minimum *alia loca* affectet, quibus exitum ſperatum ſortiatur.

Vnde nimis quam certum vtique eſt praxis quotidianæ teſtimonio, quod qui hæmorrhagiis *narium* etiam vere *iuſtis* atque *ordinatis* ADSVEVERVNT, ſuccedentibus *ætatibus*, & inprimis altius prouehente, etiam ob *mediocres* cauſas, ad *molimina* eiuſmodi hæmorrhagica proni exiſtant, quæ circa alia, & fortaſſis impeditiora *loca*, *incommodis* euentibus expoſita, aliqua ita odioſiora conſectaria parere poſſint.

EVENTVS *male* ſuccedentis hæmorrhagiæ narium comprehendunt vel *exceſſum* eius, vel *defectum*.

Exceſſus ipſe, nempe *nimia euacuatio*, vnde maxime originem ſumat, perpendere conuenit.

Oritur autem *duabus* de cauſis; altera *actiua*, altera magis *paſſiua*.

Actiua cauſa, eſt *error* ipſius *intentionis*, vel in genere nimium *impetuoſe* atque *præcipitanter* totam euacuationem decernentis;

Vel *apparatum* prolixiorem non æque prompte iterum diſſoluentis.

Paſſiua exceſſus cauſa, tribui aliquando meretur veriori *diæreſi* eiuſmodi meatuum atque vaſorum; ſiue illa ab *interno impetu* ortum duxerit: ſiue, & familiarius quidem, ab *externa* qualicunque violatione, inprimis *ſcalptionis*, aut plane *corroſivorum* atque *ſepticorum* attractione in nares.

Erronei illi *exceſſus* contingunt familiariter in *Criſibus*; vnde etiam antiquum dicterium Medicum; *Nihil paucum criticum.*

(De

(De *organico - mechanica* cauſa facile diſpicient *phyſico - mechanici*, quomodo e diffuſiore apparatu, nempe latius e longinquo facta *appreſſoria ſtrictura*, niſi hæc, tanquam *ad amuſſim* iterum confeſtim dimittatur, continuet ita ſimpliciore *mechanica* ratione, excretio, quamdiu *contentio* illa *tonica* ſanguinem latius verſus eruptionis locum cogens, non exquiſite diſſoluitur. Sicuti tanto facilius concipi poterit *exceſſus* eiuſmodi ratio, quando ſimpliciter ab *erronea intentione contentio* hæc ipſa in ſe, nimis *impetuoſe* inſtituitur, & nimis *pertinaciter* continuatur.)

Pendet autem reuera etiam huiuſmodi *exceſſus* ratio, non raro ab ipſa *adſuetudine*; partim in eo, quod omnino huiumſmodi *larga* conſuetudo ſemel adſumpta, velut ordinarie phyſicas *proportiones* tranſmigret:

Partim, quod etiam *conſueta* de reliquo vehementia, ſi forte *impedita* fuerit, poſthac cum tanto maiore & *impetu* & *pertinacia*, non ſolum tentet perrumpere: ſed etiam impetratæ tandem libertati tanto minus moderate *indulgeat*.

Quæ intemperantia, ſicuti de *humana* indole, præ aliis aniantibus, etiam circa *voluntates*, *æſtimationes*, & *executiones* arbitrarias, circa res *moralis* ſcopi notiſſima eſt:

Ita venit vtique huic ſatis notæ veritati ad latus ponenda, ad minimum illa conſideratio (quæ quidem e Theoria *frequentiæ morborum in homine* præ brutis, etiam ad *generalem* conſiderationem *hæmorrhagiæ* referri debuerat, ſed præteriit mentem:) „ quod etiam re ipſa *ſolus homo*, *ſolenni*, & inprimis ita *familiari*, „ *hæmorrhagiarum exonerationi* addictus ſit.

Supereſt tamen etiam adhuc vere *paſſiua*, & ſimpliciter *ſymptomatica*, eiuſmodi conſtitutio *excedentis* fluxus; quando, vitio vero *meatuum*, *perruptione* impetuoſiore, aut quacunque tandem violenta *diæreſi*, læſa *continendi* firmitate, ſanguis re vera *paſſiue* ita elabitur.

Huiuſmodi conſtitutio, cum quam maxime locum inuenire videatur *poſt partum*, mira propemodum videri poſſet res, quod non familiarius plus ibi fiat, quam expediat: niſi quidem

conſi-

conſideraretur, quod etiam in hoc ipſo negotio, plurimum non ſolum poſſit, ſed etiam actu ipſo præſtet, *moderamen motus tonici :*

Cuius tanta vtique in hoc caſu eſt energia, vt etiam penitus *cohibere* ſimul & ſemel, totam euacuationem hanc, poſſit.

Sicut autem hæc ſimpliciter *paſſiua* huiuſmodi conſtitutio, extra veros ſimplices *violentos* caſus, vere & citra fictionem, *rariſſime* contingit, ſed longe communius ab exceſſiuo *poſitiuo appulſu* & *impulſu :*

Ita præbet certe hæc res obiectum iuſtiſſimæ conſiderationis, quid tribuere liceat ſimpliciter *viarum* & *meatuum* conſtringendorum inuentioni, & quantum illa reſpondeat veris circumſtantiis huiuſmodi *motuum :* ne videlicet *viæ* quidem præpoſtere ſtringantur, interim *intentio* emouendi, imo *contentio* ad hunc effectũ, ipſa etiam generatim in *ſtricturis* conſiſtens, ſed peculiariter *directis*, temere *obruatur*, aut ſolum ſimplicius *confundatur.*

Peculiare eſt, illud ſymptoma, quod hæmorrhagiis in *defectu* accidere, iam ſuperius diximus.

Non dubito, quin ſecundum receptas opiniones, ingens haberi poſſit *paradoxon*, de *hæmorrhagiis*, quæ vſitatiſſima generali æſtimatione ſimpliciter pro re *præternaturali* reputentur, dicere, quod illæ *deficere* poſſint, & *defectu* ſui peculiaria incommoda poſt ſe trahere.

Sed quemadmodum vel contrarium talis opinionis facile oſtendere poteſt, *menſium* & *lochiorum* negotium; ita certe etiam ipſis aliis quibuslibet hæmorrhagiis, nominatim autem etiam illi de qua hucuſque agimus narium, poſſe longe grauiora incommoda ſuccedere, ſi conſtitutio quidem reliqua præſto ſit, quali hæmorrhagica talis euacuatio conueniret, hæc talis interim nulla eueniat.

Certiſſime autem omnium expectandus eſt talis harum rerum *ſucceſſus* maxime incommodus, quando inter reliquam

mate-

materialem conſtitutionem hæmorrhagiis *idoneam*, etiam iam *actuales apparatus*, & qualeſcunque *conatus* ad eandem concurrunt.

Talia enim *conamina*, adeoque veræ hæmorrhagiæ *in proxima potentia* conſtitutæ, imo verius ad ipſum *actum* iam *contendentes*, quando *ſucceſſum* non adipiſcuntur, trahunt poſt ſe indubia penitus, alia incommoda, & vera magis magiſque ad nocendum parata *ſymptomata*, tanquam vere *morbido defectui*, pro reliquis circumſtantiis *vtilioris* futuræ exonerationis, veſtigia legentia.

Ante omnia vero trahit poſt ſe talis *defectus liberi ſucceſſus & exitus narium* hæmorrhagiæ, quam maxime *molientis*, circa *caput*, varios *dolores*, *tenſiones*, *grauitates*, *ardores*, *rubores*, *inflammationes*, *pruritus*, *vlcerationes*, *tumores*.

Segnius molientis, aut *ſubtilius*, ſine ſucceſſu tamen, *vertigines*, *tinnitus aurium*, *hebetudines viſus & auditus* : *ſenſationes* ita dictæ *rheumaticæ*, *tendentes* atque *prementes* circa *nucham*.

Quando vero non æque directe circa *caput* amplius, *molimina* ſua proſequuntur, ſed tamen illa minime in totum deſtituunt: fit inde tranſitus vuiuerſorum horum apparatuum ad *pectus*, cum longe maioribus quolibet reſpectu, & *incommodis*, & *periculis*, tam *hæmoptyſeos*, quam *phthiſeos*.

Neque vero reticeri tandem quoque debet illa hæmorrhagiæ *narium* efficacia, qua ita in longum tempus ſeſe extendit eius *adſuetudo*, vt, quantumlibet *intermediis ætatum* annis, (ſub *agiliore* vitæ ratione, aut in fœminis, ſub *matrimonio puerperiis* fœcundo, adeoque largioribus *lochialibus* euacuationibus,) ceſſet; tamen *creſcente* ætate, & deſinentibus iterum his talibus *vicariis imminutionibus*, tandem *hypochondriaco-hyſterica*, *nephritico-iſchiadica*, *hæmorrhoido-podagrica* pathemata, tanquam certiſſima ſucceſſione inde expectanda veniant; aut etiam vno tandem aliquo *impetu*, *prouectiore* etiam ætate, *vertiginoſo-apoplectica* pericula hinc oriantur:

Inprimis ſi illa vſitata *diætæ* mutatio, iuxta vulgi hominum mentem, ſuperueniat, vt *ſeneſcentes*, præter ante actæ vitæ conſuetudinem ſibi indulgere in animum inducant, *lautiore* atque *largiore* potu *vinoſo*, *ſpirituoſo-aromatico*.

Quanquam etiam vel ipſis iam *conſiſtentis* ætatis annis, huiuſmodi *concitationes*, inprimis *rarius*, ac *impetuoſius* factæ, præcipue vero cum *animi* vehementibus commotionibus, concurrentes, producunt non raro pares etiam tales *apoplecticos* euentus:

Ea tantum differentia, quod *ſenioribus* quidem, magis per ſimplicem fortem *reſtagnationem*, atque *contentionem* congeſtoriam, ſanguinis, *oppreſſio* tandem ipſius *progreſſus* per cerebrum, contingat;

Exundantibus interim extra vaſa, & in qualeſcunque capacitates ſe diffundentibus *fluidioribus ſeroſis* partibus:

(Vnde vtique optime rem commonſtrat *Wepfferi* toties in *apoplecticis*, & *hemiplecticis* inſtituta obſeruatio, quod in illis, & *ventriculi* ita dicti cerebri, & ipſius *oblongatæ* atque *ſpinalis* medullæ ambitus, *ſeroſi* liquaminis copia circumfuſa apparuerint.)

Dum interim adhuc iunioribus, ſiue ex *impetu congeſtionis*, ſiue *floridiore* conſtitutione ſanguinis, quin his vtriſque ſimul concurrentibus conditionibus, potius ipſe *ſanguis* ibi ita effunditur:

Vel ad minimum certe ita maxima mole *congeſtus* atque reſtagnans dictam illam *oppreſſionem* ſimpliciter inducit:

Succedente autem denique ipſo emortuali *rigore*, ita *poſt mortem* adhuc, e naribus & infundibulo, magna copia *erumpit*.

ARTICVLVS II.

DE HAEMOPTYSI.

HAEMOPTYSIS, ſi ſecundum literam accipiatur, SANGVINIS EXSPVITIO intelligenda venit.

Ne-

Neque quidem incommode, ſi modo ſecundum rei dignitatem æque atque vocis ſimplicitatem accipiatur, de *ſinceri ſanguinis* reiectione, per profundioris *exſpuitionis*, nempe *exſcreationis* morem atque motum.

Vt nempe ita contradiſtinguatur ſimplici *ſputo* qualitercunque *cruento*; quod nempe etiam ex *infundibulo* ad fauces diffluente, aut per *ſtrias* ſolum ſputo, imo muco narium, ſe *aſſociante* ſanguine ortum ducit.

Sicut enim hoc poſterius nullius eſt conſiderationis, ita ex aduerſo maximæ prorſus eſt, altera illa *ſinceri* atque *copioſi ſanguinis*, ex ipſis vſque *pulmonibus* eruptio.

Huius affectus vt ipſa vera *hiſtoria* recte cognita habeatur, ſciendum eſt, obtingere hanc excretionem inprimis IVVENIBVS;

Vnde notatu digna omnino eſt *Hippocratis* iam antiqua obſeruatio, quod inprimis inter XVIII. & XXXV. annos conſtituti, *phthiſi* obnoxii obſeruentur: quæ nempe ab *hæmoptyſi*, aut certe *reſtagnatione* ad hæmoptyſin reſpiciente, familiariter ortum ducit.

Præterea obtingit etiam hæc *concitatio* talis eruptionis maxime *plethoricis*, & *pleno victu* vtentibus:

Præ omnibus autem aliis, his, qui *vocis contentione* pectus magis percellere, aut denique perpetua veluti *deſidia compreſſo* inprimis arctius *abdomine*, perpetuam *reſtagnationem* vberiorem ad pectus velut impellere conſueuerunt.

Certiſſime omnium occurrunt huiuſmodi euacuationes inter illos, qui præcedente ætate adoleſcentiæ, *narium* hæmorrhagiis addicti fuerant.

Talibus enim etiam *tacite* prorſus, & ſine vlla ſenſibili commotione, erumpit aliquando hæc excretio, & quidem tam *impetu* quam *pertinacia* ſingulari.

Vnde proprie, & inprimis quidem perpetuo, eruptio hæc ſpecialiter fiat, non poteſt tanquam pro certo & ſimpliciter de-

terminari. Aliquando enim non ſolum ex *aſpera arteria*, ſed inprimis ex *ſuperiore* eius parte, laryngi ipſi propiore, fieri effluxum, perſuadent animum aduertentibus omnia phænomena. Inprimis præcurrentes æque atque concurrentes ſenſus, *titillationis pruriginoſæ*, imo *tenſionis* ſtagnatoriæ, tantæ non raro, vt pro certo habeant, hærere ſibi in illo loco, quem etiam exterius digito commonſtrant, aliquid, quod nuclei alicuius ſimilitudinem ſenſui ipſorum offerat.

Apud alios tamen etiam longe *profundius* intra *bronchia*, eruptionem talem fieri, non ſolum præcedens diutius ſenſus ſimilis *preſſionis*, & *reniſus*, in profundiore parte, quam tamen ipſam etiam digito non raro indicare audent: ſed omnino etiam actualis *doloris*, teſtatum faciunt.

Interim commendo illud merito vlteriori curioſæ obſeruationi *Practicorum Clinicorum*, quod mihi quidem e varia obſeruatione apparere viſum eſt; nempe, quod illis, quibus hæmoptyſis *tacite* magis, & ſine externa *violentia*, erumpit, ſenſus ille *profundioris* irritationis non æque familiaris deprehendatur, ſed potius circa *ſupremam laryngem*, aut ad ſummum mox infra ipſum *caput aſperæ arteriæ*.

Dum e contra illi, quibus ab eiuſmodi *violentis* cauſis eruptio cooritur, communiter *profundiorem* etiam ſenſum experiantur.

Nempe *violentæ* tales occaſiones, imo propiori etiam cauſandi ratione hæmoptyſin inducentes cauſæ, ſunt etiam *niſus* fortes corporis, cum *contentione anhelitus*, pro tollendis oneribus, aut fortioribus quibuſcunque actibus, cum reſpirationis conniſu perpetrandis:

In quibus tamen maxime notanda eſt peculiaris illa circumſtantia, e praxi plebis nota, ſed rationi vtique innitens, nempe, quod tunc maxime tale damnum locum inueniat, quando *ſpiritus* ita contentus, repentino impetu *eliditur*.

Sub

Sub qua obſeruatione *duplici* alteri conſiderationi aditus patet. *Primo* quidem pariter *experimentali;* deinde vero etiam rationali.

Experimentalis eſt illa, quod *numeroſi* homines, multa paſſim atque vehemente *tuſſi* affecti conſpiciantur, ita manifeſto vtique inſolente, vt etiam inde plebeia loquendi formula familiaris ſit: **es wäre kein Wunder / und ſtehe zu beſorgen / man ſprenge ſich etwas im Leibe entzwey / ſo gewaltſam ſeye der Huſten** &c: Et tamen nullus ſequatur huiuſmodi exitus.

Secundo, *rationalis* circumſtantia eſt illa, quod, quantumlibet etiam ipſe ſucceſſus ſanguinis per pulmones, *inflatione* eorum reſpiratoria velut vnice nitatur;

(Mediante qua videlicet *expanſione* pulmonum, etiam ipſæ ramificationes illæ innumerabiles vaſorum, quæ veſiculas ipſas vndique comitantur atque ſtipant, in *directum* ita *extendantur*, vt eo ipſo etiam progreſſus liber impulſi ſanguinis locum iuſtum nanciſcatur, qui alias ſubſidentibus pulmonibus, adeoque vaſculis his per innumerabiles *rugas* criſpatis, nullum prorſus ſucceſſum habere poſſet.)

Tamen alterius plane conſiderationis eſt, hauſti copioſi aëris *detentio* diuturna; imo, cum ille ipſo viſceris *calore* vehementer *expanſus*, veſiculas ipſas ita valde *diſtendat*, *contentione* eius eximia, (accedente etiam *voluntaria* tali totius thoracis contentione) adeoque veſiculis contra tendentem aërem ita detentis atque repreſſis, fieri aliter non poteſt, quin ita vaſa inter ipſas veſiculas diſtributa, huiuſmodi contentioſis *preſſionibus* oppreſſa aditum plane liberum ſanguini non concedant, nedum vt exitum permittant:

Tanto minus autem poteſt ille ipſe *actus contentionis* atque preſſionis, a veſicularum diſtenſione in vaſa ingruentis, hic vllam energiam ſanguinem immediate *exprimendi* exercere; dum potius per arterias quidem *retrorſum* ſolum retinet atque

 repri-

reprimit: per venas autem, cum progreſſus planiſſimus ibi pateat, ab anguſtioribus ad capaciores meatus, non poteſt ita fieri, vt hoc actu *preſſionis* ab inflatis veſiculis pulmonalibus alia, quam huiuſmodi potius *retropulſio*, quam *expulſio* ſequatur:

Quandoquidem præter hæc omnia etiam *extremitates* horum vaſorum, e quibus talis excretio expectari deberet, veſiculis illis intimis, proprie ad latera conſiſtunt, quæ præcipuæ diſtenſionis capaces exiſtunt; dum interim maiuſculi reliqui rami potius denſiores, imo duriores bronchiorum tubulos comitantur: qui vt ipſi diſtenſioni minus prompte obſequuntur, ita etiam tali compreſſioni ſociorum ramorum ſanguiferorum, & conſequenter per hanc methodum, propulſioni ſanguinis in his contenti verſus minima vaſcula, impares vtique exiſtunt.

Ex aduerſo vero, quando quantumcunque contentus, pulſu interim in arteriam pulmonalem qualitercunque adactus ſanguis, *relaxata* repente huiuſmodi contentione, in vaſa irrumpit, poteſt longe veri ſimilius illa ipſa repentina *irruptione*, potius eiuſmodi etiam *perruptio* oriri.

Nempe vtique etiam de ipſo facto hæmoptyſeos notum eſt, quod illa ſimplicibus talibus *ſpiritalibus* contentionibus directe ſuſcitari minime ſoleat:

Ex aduerſo vero, certe ſæpiſſime plane *tacite*, ſine vlla eo momento concurrente *thoracis contentione*, non ſolum prompte, ſed omnino largiter, in effectum deducatur: adeo vt *tuſſis* mox ſubſequens, magis ſimpliciter ortum ducat a ſanguinis ita ſemel erumpentis, ſub proximis reſpirationibus, admiſſione in profundum pulmonum, vnde vtique impetu iterum excuti debeat, quam ab vlla *efficacia* excuſſoria *a priori*, quæ ita ipſam totam expreſſionem perpetraret.

Valet hoc tanto magis atque certius, in *recurrentibus periodicis*, maxime omnium autem vere *ſtatis* hæmoptyicis eruptionibus:

De

(De qualibus habeo peculiarem obſeruationem ab honeſta matrona, triſtiore experientia in coniuge ita hæmoptyico factam; quæ nempe ſatis animaduerterat, cum patiens etiam alioquin extra hæmoptyicum paroxyſmum, multa & impetuoſa tuſſi infeſtaretur, humoroſa, ſtrepera, atque aſpera; imminente eruptione ſanguinis hanc mutari in admodum acutam, clangoſam, atque vt ita dicam velut e graciliore fiſtula, atque læui, acute ſonoram. Quali quidem ſono audito in procinctu eſſe eruptionem agnoſcens, nunquam fallebatur.)

E quo certe etiam phænomeno, ſingularem priuatam ſubtilem *tonicam*, eiuſmodi eruptionis autorem, preſſionem, in priuatioribus etiam pulmonis partibus concurrere, ſatis vero ſimile euadit.

Hæmoptyſis, propter conſtitutionem pulmonum, omnis obſtipationis impatientem, interim veſiculari ſua vacuitate, recipiendarum, imo reſpirationis actu intimius atque penitius imprimendarum *ſtaſεων* quam maxime capacem; ſanguinis autem ſemel ſubſiſtentis certam atque præſentaneam *corruptionem*, & ab hac etiam ipſius tenerrimæ texturæ huius partis colliquationem atque *ſociam* corruptionem: periculoſæ admodum conſequentiæ exiſtit:

Adeoque, licet *generali* reſpectu, vt *exoneratio* ſanguinis ſimpliciter, præſenti forte indiuiduali conſtitutioni incommode & periculoſe *plethoricæ*, ita in genere ſubuenire, & ex vſu eſſe poſſet: Tamen hoc *ſpeciali* intuitu, dum in tali loco, adeo non incommode ſolum, ſed etiam *periculoſe* cedit, *inutiliter* vtique hoc *ſpecifice modo* atque *loco*, ſuſcipitur in ſpecie.

Vnde quidem hoc maxime intuitu Hæmoptyſis, quatenus *pectoralis* eruptio ſanguinea, vere ceu *morbida* & *erronea* taxari meretur; licet *in genere*, quatenus euacuatio ſimplex, etiam non inconueniens ſæpe numero iudicari poſſet. Facilius autem vtique, vbi talis conatus *generalem* luctam euacuationis talis celebrandæ commonſtrat, ſubleuationem idoneam artificialem

cialem ipſi ſubſtituere poterit Medicus, ſi modo totius rei veram conſtitutionem recte in animum admiſerit:

Vtilitatem inquam *generalem*, cui *arte* ſubuenire valeat, intellexerit; *damnum* autem *ſpeciale*, hoc ipſo *artificiali* ſubſidio emendauerit imo præcauerit.

Quod ad *cauſas* hæmoptyſeos reddendas attinet, occurrit in his etiam non ſolum velut *in genere* par, ſed maxime in *ſpecie*, etiam peculiaris difficultas.

Et quidem etiam peculiaris penitus *ſtatus quæſtionis*, nempe non tam ſimpliciter, VNDE vtique fiant?

Sed vnde maxime ITA, vti vere fiunt, fiant: videlicet, tali maxime LOCO, & tamen tam RARO.

Quemadmodum enim *partis* ipſius *habitus* vtique ad eruptiones huiuſmodi maxime diſpoſitus apparet; propter ſummam nempe texturæ *teneritudinem*:

Ita cum tamen vtique velut omnibus ſenſibus obuium ſit, quod vera comparatione inſtituta, affectus hic re vera *rariſſime* eueniat; in impedito certe merito eſt vera illa iuſta æſtimatio, quibus de cauſis vtique *aliquando* ita oriatur; cum ita manifeſtum ſit, poſſe illum etiam *non-fieri*.

Conſiderationem autem illam, quod hic affectus vere *rariſſime* fiat, inſtruit facile *comparatio* illa duplex; *primo* illorum hominum, qui hoc affectu nunquam corripiuntur: *ſecundo* illorum etiam, quicunque tandem illum incurrunt, etiam prægreſſa iam multorum annorum, imo etiam in multis adhuc ſubſequens, totidem, vel amplius, annorum duratio, per quam vniuerſam ab hac labe liberos retineant pulmones.

Enim vero ſummo certe iure *raro* fieri dicitur, illud, quod non ſolum inter *numeroſiſſimos* homines *paucis* euenit; ſed etiam his ipſis adhuc per totam ſuam vitam *paucis*, atque paruis ſeu *breuibus*, *inſultibus* obtingit.

Raritatem autem hanc illuſtrat tanto magis illa maximo vtique iure in conſiderationem veniens comparatio, tam immenſi

menſi numeri BRVTORVM etiam animantium, ad humanum genus:

Quorum tamen nulli hæc talis excretionis ſpecies euenire ſoleat: quantumlibet etiam inter *bruta* multæ ſunt ſpecies, tam *teneritudine* huius partis, quam proportionatis impetuoſis *commotionibus* humanam ſpeciem longe anteeuntes.

Quibus vtique vniuerſis reſpectibus, affatim diluceſcit, quod minimam omnino efficaciam in hoc genere habeat directa *teneritudo pulmonum*, eiuſque ad huiuſmodi effectus, ita ſimpliciter materialis & *mechanica* proportio.

Quantumlibet autem non ſolum in genere, homo ipſa prærogatiua *loquelæ*, qua pleraque *bruta* anteit, huic incommodo tanto magis expoſitus videri poſſit; ſed etiam ipſo *actu*, qui, *inter reliquas tamen ſpecialiores* circumſtantias, *ſermocinando* pectus plurimum percellunt, mali huius inſultibus maxime occupentur:

Confirmat tamen affatim vel leuior etiam animi aduerſio, tum quod in humano genere, (niſi cum *reliquis* concurrentibus *peculiarius* idoneis circumſtantiis,) hæc ipſa rem non exhauriat: cum innumeri homines ſermonem, etiam cum clamore abundantiſſime exercentes, tamen ab hoc damno liberi exiſtant:

Tum etiam *animalium* brutorum genera vehementibus clangoribus maxime dedita, tamen hunc talem effectum minime experiantur: *moloſſorum* inprimis exemplo.

Certioris autem omnino etiam hoc in loco, efficaciæ eſt, tam ipſa ad *vitalem* finem reſpondens *quantitas*, & intemerata *tranquillitas*, ſanguinis, ſicubi delinquat:

Quam *intentio* ſecundum talem proportionem per actuales *excretiones* imminuendo, ſecuritati vitali conſulendi.

Et hoc quidem magis *in genere*; ſed tamen omnino intenta atque firma ratione.

Cui

Cui demum ita primo loco fienti, atque vigenti *intentioni moliendi*, facilius vtique poſthac *determinatio* talis, per occaſionales cauſas, accedere poteſt: nempe e maiore, per ſermones, clamores, contentioſos niſus &c. circa ipſum *pectus* reſtagnandi occaſione.

Interim eſt omnino etiam illud veriſſimum, quod, poſtquam *ſemel* hanc viam inuenit hic impetus, facile poſthac eandem repetat: familiariſſimo nempe humanæ indoli, *adſueſcendi* more.

Cui quidem rei adhuc aliquanto longius viam ſternit, *adſueta* ad minimum *e vicinia* euacuationis libertas, nempe e *naribus*:

Quæ ſi poſthac reprimitur, *generali* tamen interim *conatu*, & concurrentibus illis *occaſionalibus* cauſis circa organa ſpiritalia, permanentibus, poſſe tamen inde etiam huic maxime *loco* illius euacuationis totum *apparatum* ita incumbere, vt ipſo effectu conſpicuum, ita rationi etiam non obſcurum eſſe poteſt.

Si quis tamen interim etiam hanc, *vt a priori*, *directionem deſtinatam*, ad talem *locum*, tali *ætatis* periodo, ſpecialiſſime indoli *humanæ* quatenus tali adſerere voluerit, illi non æqne operoſe controuerſiam mouere contenderim, quamlibet de alia quam ſimpliciter *veriſimili* probatione nihil ſperem.

Remotiores occaſionales cauſæ, poſſunt vtique variæ exiſtere; præcipue tamen & propinquiores omnino ſunt aliæ tales iam in ipſa *vicinia adſuetæ* euacuationes: ſiue *ſuperius* e naribus, ſiue *inferius* in ſexu maxime *fœminino*, ex vtero, *menſtruis* exonerationibus.

(Digna vlteriore & obſeruatione & conſideratione eſt illa circumſtantia, quod complures hæmoptyici de peculiari exquiſitiore ſenſu doloris conqueruntur, re vera *profunde* in ſiniſtro *hypochondrio* & ſub ipſis *coſtis nothis*.

Nempe probabiliſſime *ſplenetica hypochondriaca* ſanguinis *contentione* ſtagnatoria; quam aliquanto poſt, & breuiore quidem ſæpe, emp ore, *hæmoptyica* talis eruptio ſubſequitur:

Imo

Imo vero hic ipſe etiam ſenſus talis actu adhuc *durantem* hæmoptyſin comitatur, & facta demum *largiore* euacuatione etiam ipſe euaneſcit.)

Remotiora ſunt, & omni modo magis ambigua, ea, quæ de occaſionibus in ipſo forte *ſtomacho* latentibus aliquando ſuſpicari licet. In quam rem legi poteſt obſeruatio *Paulini* in faſciculo A. N. C. inſerto, vbi hæmoptyicus, caſu quodam ad *emeſin* incitatus, reiecta multa ſaburra bilioſa, cito liberatus ab illa ſanguinea eruptione memoratur. Et ſcio ipſe etiam exempla, huic obſeruationi quaſi pollicem prementia.

Effectus hæmoptyſeos, ſimpliciter vel vt *bene*, vel vt *male ſuccedentis*, atque *cedentis*, conſiderari debent.

Bene ſuccedens atque cedens hæmoptyſis non poteſt aliter dici, niſi illa, quæ *facile* quidem ſanguinem egerit, interim neque *menſura* nimium excedit, neque quando iterum tranquillius ceſſauit, *notabilem*, *diuturnam*, aut *importunam tuſſim* poſt ſe relinquit.

Imo nec etiam *reuertitur* vnquam; aut certe neque *facile*, neque *ſæpe*.

Certiſſime enim hæmoptyſis nunquam caret eximio *periculo*, *ſucceſſuræ* qualiſcunque detentionis ſemel *extrauaſati* ſanguinis; detenti autem, vna cum ipſa portione continente, *corruptionis* vlceroſæ, adeoque *phthiſeos*.

Male ſuccedens hæmoptyſis, peccat inprimis *exceſſu*; ad quem etiam non parum propendet.

(Faciunt autem profecto ingentia hujus rei ſpecimina, quæ mihi ipſi occurrerunt, vt tanto magis inſiſtam ſententiæ meæ, quod impetrata ſemel, aut ad ſummum iterum, nedum ſæpius, per hanc etiam locum libera emiſſione, in poſterum vere *contentione* quadam, & *congeſtorio niſu* hæc expreſſio ita *actiue* inſtituatur, vt etiam iterum *ſpontanea* veluti repreſſione cohiberi, & deſiſtere poſſit. Ita enim certe e *profuſa* copioſa eruptione, alibi e *ſicco & fixo abſorbente, atq; adſtringente* alibi e *ſympathetico*, *amuletico*, cito & potenter, imo velut *in momento* euaneſcendo, ceſſare vidi hæmoptyſin.)

Quæ certe res a figmentis illis proportionatarum in tam *profuſo* fluxu, *diæreſium* a *ruptione*, ne dum alieniſſima illa ab *eroſione*, longiſſime diſſidet, nec vſquam cum illis conciliari valet.)

Defectus hæmoptyſeos, *duplici* modo intelligi poteſt; *primo*, ſi non omne quod *extrauaſatum* eſt, funditus atque *penitus* euacuetur, ſed aliquid eius intra ſubtiles veſiculas obhæreſcat.

Cui rei mirifice famulantur atque viam ſternunt *medicationes* ſimpliciter *adſtrictoriæ*.

Secundo modo peccat *defectu* ſolius quidem *exitus*, *actu* vero omnino atque effectu conſtante *congeſtorio*, & ad exitum omnino *connitente*.

A quo genere huiuſmodi moliminum hæmoptyicorum etiam *aſthmata ſpuria*, *peripneumoniæ*, *anginæ*, *phthiſis*, ortum ducere poſſunt.

Vnde quidem tanto magis in hoc genere *enitentis* exitus, non ſimpliciter ipſe *effectus* nempe actualis *eruptio* ſimpliciter, præcipuam conſiderationem meretur, adeoque *hæmoptyſis* qua talis:

Sed quam maxime etiam *apparatus* ille, *cum quo*, imo vero potius *quo* ipſo *inſtrumentaliter*, ipſa perpetratur. Qui, cum etiam *eruptione* ipſa quam maxime *non fiente*, tamen ipſe & fieri, & tanto magis *contendere*, ſoleat, interim omnino ad eruptionem ipſam *tendere*.

Meretur tanto magis ſub toto *complexu* hæmoptyſeos, omni modo memorari, &, ſi *molimen* eius effectum vltimum non ſortiatur, inter *defectus* eius maxime numerari.

Tanto magis, cum hunc ita *exitu* carentem, adeoque actu excretionis *deficientem*, *molientem* tamen vtique apparatum, certo conſequi ſoleant, aut ad minimum ambire, ante dicta illa alia *grauiora conſectaria*:

Quorum intuitu ipſa *excretio actualis*, ita vt ante dictum, *expeditiſſime* & *penitiſſime* ſuccedens, vtique *minoris* incommodi æque atque *periculi directi*, compos exiſtit. Opti-

Optimum autem omnium omnino, ſi aliis quibuslibet, ſponte vel arte, ſanguinis *ventilationibus*, hæc excretionis *ſpecies* plane abſit, aut mature præoccupetur.

ARTICVLVS III.
DE
VOMITV CRVENTO.

VOMITVS CRVENTVS propemodum rariſſimus eſt hæmorrhagiarum typus; & re vera, inprimis ſubiectorum differentia, rarior quam *mictus cruentus*.

Differt autem ita vti dixi *ſubiecto*, quod *fœminis* quidem longe adhuc frequentius obtingat, quam *viris*.

Si vero in aliis ſanguinis eruptionibus, prudenter æſtimanda atque obſeruanda venit, *interna*, *tacita*, *poſitiua*, *inclinatio* & *directio*, ad modum & locum eiuſmodi expreſſionis, meretur illud certe etiam in hoc ipſo caſu attendi: vt nempe ita magis *actiuus* conniſus a priori, adeoque verus *apparatus proportionatus* ad huiuſmodi effectum, inde agnoſcatur, quam ſola illa *conſecutio*, vt a poſteriori, per ſimpliciorem *violentam* fiendi methodum.

Sicut enim etiam per ſimplicem & directam *vim*, a vomitu vehementiſſimo, inprimis *arte* prouocato, in *plethoricis*, aliquando ſanguinis tandem etiam excuſſio ſequitur; ita ex aduerſo, ſub *fœminarum* inprimis, & ante omnia *periodicis* vomitibus, re vera vomitum magis *ſequi* ſanguinis euacuandi intentionem atque terminum, quam ſanguinis eruptiones ipſum potius vomitum, non poteſt e bene penſitatis circumſtantiis dubitari.

Quamuis enim rationi minime aduerſetur, quod etiam vomitus huiuſmodi ſimpliciores & directi, *occaſionem* præbere poſſint in poſterum etiam ſuccedentibus *ſanguineis* per hunc motum, excretionibus.

Minime tamen vllo modo hoc impedit, quin in poſterum ordo potius inuertatur, & totus ille *motus*, magis *directe* inſtituatur ad hunc inprimis effectum, nempe ſanguinis excretionem per illum peragendam.

Euenit rarius, vti iam notatum, *viris*; familiarius *fœminis*;

Inter has autem etiam rarius *puellis*, magis autem iam *adultis*, aut plane paulo iam annoſioribus:

Maxime tamen omnino adhuc intra ambitum euacuationibus *menſtruis* ſolennem verſantibus:

Non æque vero periodum hanc iam prætergreſſis; niſi quod ſub ipſum *finem* eius haud raro incommodius ſuccedens, ſeu potius decedens huius euacuationis conatus, vt aliis irregulariter impetuoſis, ita talibus etiam, *loco* toto alienis, moliminibus, occaſionem præbeat.

Semel autem trita huiuſmodi via, facile vtique, & per quam familiariter in poſterum etiam repetitur: ante omnia in *iunioribus*, in quibus adhuc negotium illud *frequentis* exonerationis ſanguinis familiarius viget: non tamen etiam adeo difficulter in iis, quibus *ſpecies* quidem illa euacuationis ceſſat, interim cauſa ad *generaliorem* ad minimum exonerationem, manet vtique.

Hiſtoria breuiter in eo conſiſtit, vt patiens, tum alias familiariter *anguſtiis* circa præcordia laboret; facile per occaſiones *motuum*, *potuum*, *animi pathematum*, exacerbandis. Tum inprimis eo *tempore*, quo eruptio talis denuo molitur:

Succedit ita quaſi ſimplicior *nauſea*, & mox *conatus vomendi*:

Sed re vera etiam *conatus* omnino *maior*, quam ſimpliciter vomitorius effectus, circa qualemcunque rem vel alias vomitu excerni ſolitam; vel tunc etiam actu exeuntem:

Donec tandem ipſe vtique *ſincerior* ſanguis excutiatur; & familiariter quidem non parua *copia*.

No-

Notanda tamen omnino hic venit illa talis circumſtantia, quod non tam ſimpliciter ipſo *actu* vomitus ſanguis ita elidatur, immediate;

Sed omnino ſub tempore *quietis* intercedentis, ita in ſtomachum *colligi* ſentiatur, vt ſuccedentibus deinde nouis conatibus, omnino etiam *fruſta* integra *coagulati* eiuſdem ita prodeant.

Duratio etiam huius, in fœmineo quidem ſexu familiarius eſt *breuior*, *longior* in *viris*:

Apud fœminas etiam familiarius *ſponte* iterum *ceſſans*, non item apud *viros*:

Apud fœminas, inprimis *iuniores*, minus *periculoſus*, quam apud *viros*:

Apud fœminas facilius periodis *adſueſcens*, quam apud viros.

Interim vbicunque etiam *inſoleſcit*, periculoſæ omni modo conſecutionis; & prout vel copioſiſſima eruptione *excedit*, vel *adſtringentium* abuſu perperam tractatur, ita *cachexiam*, *œdemata*, *hydropem*, *hecticam*, *colicas conuulſiuas*, & alia *ſpaſtico-conuulſiua* pathemata *hypochondriaca* & *hyſterica*, poſt ſe trahens.

Addendum tamen eſt adhuc etiam illud, quod vomitus cruentus *ſimplicior*, & quaſi primo & proprio ortu talis, communiter adhuc minus pernicioſus ſit, quam per accidens talis, *cruentatus* potius: nempe quando aliunde, & inprimis per *artem*, coorto nimio vomendi conatui, tandem etiam ſanguis ſuccedit.

Cauſæ cruenti vomitus, omnino ſecundum duplicem illam eius indolem diuerſæ ſunt; nempe aliæ ſimpliciter & *directe coorientis*; aliæ per indirectum & vere *violenter* concitati.

Cum de priore præcipuus ſermo eſſe mereatur (quandoquidem poſterioris indoles nulla prolixitate indiget) conſideranda omnino eſt, tum *materia* eius quaſi ſpecialior, tum *apparatus*

paratus inſtrumentalis, ad eandem huc maxime perferendam inſtrui ſolitus.

Nempe non ſimpliciter ſanguis, ſed *hypochondriacus* in ſpecie (non *ſubſtantia*, ſed omnino *motibus*, eorumque *deſtinationibus* peculiariter æſtimandus) e *Vena portæ* eſt ille, qui hoc loco ita excernitur.

Siue e venæ *ſplenicæ* extremitate illa, quæ ad anteriorem partem fundi ventriculi, ſub orificio eius ſuperiore, diſtribuitur, *vaſis breuis*, aut vaſium breuium, nomine:

Siue etiam profundius aliquanto, ex illa ramificatione, *ſplenicæ* venæ quam proxime contermina, quæ inter *pancreas*, & *duodenum* diſtribuitur. Quanquam autem per *venas* ſanguis *refluere* ſoleat a partibus, non autem ad illas *progredi* ordinarie.

Neque re vera etiam *extraordinarie*, ſimpliciter motu tali *retrogrado* per illas impelli, dici aut intelligi mereatur;

Eſt tamen alia ratio vtique *ſtaſeos* in his locis: ſeu potius *reſtagnationis* copioſioris, per ſtricturam *tonicam* ipſi veluti *baſi ſplenico-hæmorrhoidalis* rami impendentem.

(De quo tamen negotio, cum ſub *hæmorrhoidalis* eruptionis pathologia aliqua dicere placeat, & locus etiam ibi veluti proprius huic rei exiſtat, ſuffecerit illam hic ſimpliciter citauiſſe.)

Fauet autem huic etiam per has venas ita retrorſum *reſtagnatorio* motui, omiſſio *valuularum* per totam *Venam portæ*, quæ aliis per corpus *venis* familiares exiſtunt.

Tanto magis autem *directio* ſtricturarum, *tonico-ſpaſticarum*, a multis reliquis *venæ portæ* ramificationibus; quibus arctius conſtrictis, tanto magis incumbere debeat tota moles reliqua ſanguinis, in tota *hac vena* contenti, ad hunc in primis ramum.

Vnde quidem ad hunc reſpectum ſimpliciter digniſſima conſideratu eſt illa, tam *fœminis* huiuſmodi *molimina* eminus reſpectantibus, quam *viris*, ad ſimilia inclinantibus, quaſi certa, non tam *ſiccitas* aut *ſegnities*, quam vera *conſtrictio* alui; nempe

infe-

inferiorum inteſtinorum: imo etiam *ſuperiorum*, vnde ab aſſumptis tali tempore cibariis, graues *preſſiones* & *angores* facile perſentiſcunt.

Tanto magis autem ſentitur hæc talis conſtitutio huius *motus*, ita *tonico-ſpaſtice* contendentis, ſub propioribus verioribus *paroxyſmis*, *molientium* horum *apparatuum*; vbi illa grauius *ſpaſtico-cardialgica* phænomena non ſinunt ignorare vel leuiter attentam mentem, quid *conſtrictoriis* illis *congeſtionibus*, ad, & circa ventriculum agitetur.

Cæterum ipſa vtique *ventriculi* conſtitutio ad hanc irruptionem ſanguinis, per totam portionem *venæ ſplenicæ*, qua ad ventriculum propius pertingit, liberius receptandam, in eo maxime conſpirat, quod *tenuior* multo ſit, quam in reliquis fundi totius partibus:

(Quandoquidem, cum motus ventriculi euacuatorius regulariter a *ſuperiore* orificio verſus *inferius* procedere debeat; ſunt propterea etiam *fibræ carneæ* æque, atque ita dictæ nerueæ tunicæ conſiſtentia, *firmiores* atque *craſſiores*, verſus & circa *pylorum*, ſeu *inferius*, quam *ſuperius* orificium: vt nempe eo fortius *trahendo*, ſtringere ita poſſint oppoſitam partem.)

Remotior materialis cauſa eſt vel *excretionis* ſanguineæ per reliquas *venæ portæ* propagines, & exituum opportunitates, non debite ſuccedens libertas:

Vnde *hæmorrhoidariis*, atque *menſtruis* excretionibus non recte ſuccedentibus, inprimis veſtigia legit hic affectus.

Vel *progreſſus* totius *hypochondriaci*, ob ſanguinis *ſpiſſitudinem* ipſam, impeditior forte ſucceſſus:

Quanquam ſi rem vere, æſtimare placeat, longe veroſimilius *familiarior* ſit ille *prior*, quam hic *poſterior*, modus.

Totam rem, quod illa *poſitiua* potius *reſtringendi*, ab aliis venæ portæ locis atque finibus verſus hunc peculiarem angulum, *actiuitas*, plus hic valeat, atque faciat, quam aliæ ſimplici-

us *paſſiuæ* detentiones & reſtagnationes, teſtatur inprimis ſatis vomitus cruenti ratio STATA periodica.

Neque illa quidem ſolum ſibi ſimpliciter conſtans & relicta, ſed etiam *animi pathematibus* denuo, aut aliter, incitanda.

Cum enim omnino reliquæ quæcunque tandem præfigurationes, de eiuſmodi ſimplicius *materialibus*, & pure *mechanicis* cauſis, & *proportionibus*, inprimis a STATARVM *commotionum* quolibet reſpectu, vere & ſimpliciter alienæ ſint; Interim hæc *ſtatæ* reuerſionis indoles, huic etiam excretioni omnino familiaris: diſpiciendum ſane potius hinc eſt, de eiuſmodi *cauſis* quæ huic circumſtantiæ quadrent, quam *generalioribus* non ſolum, ſed & ab hoc intuitu re vera quouis modo *alienis*.

Commemoraui autem conſpicuum huius rei exemplum, iam olim in diſſertatione Epiſtolari *de Motu Tonico Vitali*; quod cum ſpeciminis loco eſſe poſſit, placet etiam huc repetere.

Virgo viginti circiter annorum, ſenſibilis admodum ad metum & terrorem, ſimul tamen etiam tacitam iracundiam, indolis, (quæ etiam ab aliquot retro annis, e febre tertiana cito ſuppreſſa, & vehemente narium hæmorrhagia ſubſecuta, ſimiliter, per valde frigidæ aquæ copiam e nucha per nudum ita tergum immodeſte profuſam cum magno terrore oppreſſa, perpetua deinde menſium & hypochondriorum facili & varia perturbatione male habebat) cum aliquando inter prandendum, vbi etiam liberaliter ederat, ingenti quadam immodeſtia in *pudorem*, *terrorem*, & grauem *animi commotionem*, velut vno impetu, impelleretur; quo ipſo tempore *menſes* ipſi fluebant (*plethoricæ* de reliquo, & e plena, etiam vini vſu non deſtituta, diæta, ſatis floridæ conſtitutionis exiſtenti) ſubſiſtunt hi ſimul & ſemel derepente. Corripitur vix vna poſt hora grauiſſima *anguſtia*, & *anxietate* præcordiorum; quæ magis magiſque inualeſcentes, *lipothymiam*, verius *cardialgiam ſyncopticam* formant: donec tandem cooriente *vomitu*, primo quidem *aſſumta* reiiceret; mox tamen etiam euacuato ventriculo inſolentius inſiſtentes conatus, oblato medicamento temperante requieſcerent. Inte-

Interim reuertebatur ita ſatis cito, præter leuem laſſitudinem, ad tolerabilem orthoſtadiam, donec redeunte quarta ſeptimana, de reliquo quidem nihil incommodi percipiens, poſtquam tamen, & cum appetitu quidem legitimo, ediſſet, corripitur aliquandiu poſt cibos *nauſea*, imo *vomitu*, quo *cibos*, reiicit. Circa merendæ tempus, eſurit iterum, æque atque verſus cœnam, ſed vtroque tempore aſſumta non retinet, ſed iterum *euomit*.

Hoc quidem ita per *duos* dies; ſequentibus *duobus*, euaneſcente *appetitu*, ad conſpectum, imo memoriam ciborum, aut leuem potum, exercetur *vacuis*, ſed *fortibus*, vomendi *conatibus*. Langueſcit magis magiſque cum pallore, & horridulis vagis percurſationibus. Cum hæc etiam per *biduum* circiter duraſſent, increbeſcente magis magiſque *anguſtia*, *anxietate*, *tenſione*, & valde *grauatiua preſſione*, *ſuſpirioſa*, circa præcordia, iterum iterumque recurſantibus *conatibus* vomendi, euomebat ipſum *ſanguinem*: *ſincerum* non ſolum, *copioſum*, ſed quam maxime etiam *coagulatum* in fruſta non exigua. Quo magis hic vomitus ſuccedebat *euacuando*, eo magis *leuabatur* patiens (ſicut etiam tales vomitus certe ſatis ſæpe orthoſtadia, & reliquis ſuis domeſticis officiis inuigilans, abſoluebat.)

Quo magis autem hæc *euacuatio* ſuccedebat, per duos iterum dies, non tamen *impetuoſe*, ſed plurium horarum interuallis, eo tranquillius *deſinebat* denique in *menſium* ipſorum adhuc perruptionem, ſed vix vltra *ſex horas* durantem. Acquieſcebant tamen eo ipſo mox vniuerſi illi vehementes *conatus*, ita, vt compoſitis omnibus, patiens altero, aut ad ſummum tertio die, iterum bene ſana appareret.

Hæc facies rerum harum continuabat hac ratione in *decimum tertium* vſque *menſem*; nempe totidem inſultibus memoratam rationem exquiſite ſeruantibus. Tandem incurrebat patiens *cachexiæ* euidentiora quædam præludia, quibus inducebatur ad remedium huic inſolito motui adhibendum, quo

etiam potita eſt, omnino tali, *vt ſpecifica* magis efficacia, abſolute ſine vlla *adſtringendi* energia, hæc *ſpecialiſſima* commotio ceſſaret, ſola *menſtrua* adhuc commotione redeunte: ſicut de illo negotio citato loco memoratum eſt.

Circa quem certe caſum, vti merito conſiderari debet, *conſpiratio* illa *conatus vomendi*, quæ prima plane *fortuita occaſione*, *vigentem fluxum menſium* ſecuta eſt ſimpliciter, & quidem plane *per accidens*, & mere *fortuito caſu*; poſtea vero ipſa fluxus huius initia anteceſſit:

Quo ipſo certe nullam vſquam directam occaſionem habuiſſe intelligi poteſt, nempe *vomitus qua talis*:

Tanto minus, cum omnino etiam *appetitus* ipſe ſemper adhuc tali tempore, quo vomitus iterum emicabat, ſibi conſtaret:

Imo, cum magis magiſque in peius conuerti videretur totus affectus, non *appetitu* ſolum fatiſcente, ſed aliis etiam materialibus cauſis deficientibus; dum *vacui* poſthac *conatus*, vacuo ab aſſumptis ventriculo ſuccederent:

Imo hi ipſi quoque *vacui* conatus, vndecunque tandem credi poſſent, ita magis magiſque, quod faciebant, inſoleſcere, tamen non deſinebant, niſi facta tandem *excuſſione ſanguinis*.

Qua quidem largiter atque facile ſuccedente, *minuebantur* conatus, & augeſcebat euphoria:

Imo quo magis ſucceſſiſſet *excretio ſanguinis*, eo tranquillius ſubſidebant & vniuerſi *conatus*, & ipſe *menſium* potius vltimo *placidus* fluxus reuertebatur.

Omnia hæc inquam ſicuti nullam vſquam relationem habere videntur, ad illas concitationes *ſimplicis vomitus*, cuiuscunque rei, ſimpliciter *vt e ventriculo*, & vt in cauitate eius contentæ, excuſſioni dicati: ita non conuenit vtique etiam reſpectus *temporis menſium*, quod omnino ſeruabat, aut *pacationis* eiuſdem, ſimulatque ſanguis *euacuatus* eſſet: nec inprimis ſtatæ illæ *menſuræ*, non magis *veniendi*, quam *ſuccedendi*, *durandi*, &

& iterum *deſinendi*, ne dum aliquem adhuc ſucceſſum *menſium* poſt ſe trahendi, vllo modo cum quacunque ſimplicis vomitus indole conciliari poſſunt.

Optime vero cum *tempore*, *ſubſtantia*, *quantitate*, *ceſſatione*, MENSTRVAE ſanguineæ euacuationis.

Vt adeo ſatis hinc appareat, vniuerſum hunc *apparatum* vomitorium, re vera nulli alteri rei, quam vere & ſimpliciter *ſanguini*, *dicatum*, ad ſanguineam inquam euacuationem quovis modo *deſtinatum*, *directum*, illa recte & ordine *potitum*, & quoties hoc ita factum fuiſſet, etiam ſponte, & plane *tranquille*, iterum *dimiſſum* fuiſſe.

Vbi quidem, cum nulla vſquam ratio comparere poſſit, ſecundum quam *vomitus* alterius rei, maxime *tali tempore*, nempe *menſtruo*, concitatus,, aut quæcunque ſaltem occaſio illi ſubminiſtrata fuiſſet;

Saluo vtique, per quælibet huius vomitus initia, vniuerſo *appetitu*; imo etiam ſub durante adhuc vomitu, per duos dies ſibi conſtante *appetitu*, reluctante quantumlibet *motu ventriculi* excuſſorio.

Multo minus, *vnde* vomitus etiam *vacuo* ventriculo, tamen inſigni *conatu* increbeſcere potuerit, quouſque *ſanguinem* tandem elideret:

Minime omnium autem, vnde & quomodo *tunc* maxime huius ſuæ contumacis inſoleſcentiæ *imminutionem*, & denique *compoſitionem* adeptus ſit, ſimulatque *ſanguinis* effatu digna *euacuatio* perpetrata eſſet.

Omni certe rationi refragaretur harum rerum cauſam alteri cuicunque *materiæ* aut *reſpectui* adſcribere, quam ipſius *euacuationis menſtruæ ſanguineæ* apparatibus.

Poteſt autem tanto magis rei vniuerſæ illuſtrandæ, vtique inſeruire, non ſolum *exitus* curationis huius talis *moliminis*; (quantum ad hunc locum attinet, vtique *peruerſi*,) dum *remedio*

 ceſſit

ceſſit *ſimpliciſſimo*, quarumlibet circa *venam portæ* minus conuenientium *ſpaſticarum* commotionum, *moderamini* idoneo;

(Sed, quod omnino notandum eſt, ad alios *vomitus* directe & ſimpliciter *ſtomachales*, quoquo modo, ne dum ita *præſentance*, & tamen *tranquilliſſime* inhibendos, nihil quicquam valituro.)

Sed etiam nouus ſucceſſus poſt ita ſedatum hunc vomitorium conatum per accidens ſubſecutus.

Cum enim patiens hæc, reuertente *ſeptimana* illa, & *diebus* conſuetis, quibus inſultum illum vomitorium iterum expectare debebat, ad *præſeruandum* vteretur quotidie, verſus *prandium*, *cœnam*, & *introitum lecti*, 35. guttis *eſſentiæ millefolii*, emanebat eo ipſo omnis vlterior ſenſus vllius eiuſmodi *vomitorii tentaminis*, totis illis ſex diebus; *appetebat*, *edebat*, *retinebat*, *concoquebat*, omnia ad regulam illibatæ ſanitatis. Septima die, plane iuxta menſuram hucuſque conſuetam, reuertebantur menſes *tacite*, *tranquille*; ſed pro conſueto hucuſque modulo *parce* vtique atque *breuiſſime*, per ſex vel octo horas ſolum durantes.

Nulla vſquam mutatio apparebat in patiente, a ſano ſtatu decedens.

Proximo vero *tertio* aut *quarto* poſtea die, cum iterum in ipſo prandio, maxime inurbano, iurgio magis, quam ioco, vehementer commota eſſet, & parum adhuc ediſſet, imo etiam ſtatim a menſa recederet, correpta eſt pauco poſt tempore, duarum circiter horarum, nullo certe, ne *conatu* quidem *vomendi*, quin vllo eius rei *ſigno*, aut *indicio*; bene vero tam vehementibus *contentionibus ſpaſtico-ſuffocatiuis*, tam pertinacibus, tam late ſeſe expandentibus, imo diffundentibus, vt non ſolum in quartum vſque diem quaſi iugiter durarent, ſed etiam ſchema ſuum ita varie transformarent, vt ſecundo quidem die *ſpuriam* veluti totius corporis *paralyſin* præ ſeſe ferrent; ſolo capite ſic ſatis ſaluo: proximo autem, qui *tertius* erat, die, reliqui

qui quidem corporis ita ſatis compos eſſet, *caput* autem atque *linguam* mouendi plane impos. Cum autem etiam hæc omnia ita grauia incommoda quarto die iterum miteſcerent, quinto ipſo clam iraſcens eandem ſcenam repetere viſa, tandem leuiſſime fluente e *vena in pede* ſecta ſanguine, non ſolum confeſtim ad ſe reuerſa eſt, ſed etiam poſtea perpetuo ab horum generum inſultibus libera manſit.

Qui certe ſucceſſus huiuſmodi totius affectus, ſatis in omnes veluti ſenſus ingerit, quam parum ad *ſimplicem vomitum* reſpexerint præcedentes illi, quantumcunque in genere *vomitorii*, conatus & actus.

Sunt autem huiuſmodi *Vomitus cruenti*, ratione *effectus* quidem ſui, omnino quam *minimum vtiles*, vti inprimis ſimpliciter ἀνωμάλως aliis tolerabilioribus ſubrogati:

Euentus autem habent, per ſe quidem & directe, minus grauiter periculoſos:

Si tamen ſaltim immediate *oppreſſi*, non vero ſimul iterum *diſcusſi*, in propinquo *liene* diutius reſtagnando ita ſubſiſtant; poteſt inde *inflammatio* lienis, *corruptio* talis ſanguinis, & tandem *vomitus niger* (ad inſtar *Rob ſambuci*) cooriri, cum certo funeſto euentu, ſi initium fuerit acutum:

Aut lentiore progreſſu, *hydrops*; aut medio modo *ſpaſticorum moliminum* graues exacerbationes, quales in ipſo allegato exemplo occurrebant.

Melius autem cedit atque decedit hæc etiam ita incommoda euacuatio, ſi alio conuenientiore loco ſanguini *ventilatio* decenter obtingat.

ARTICVLVS IV.
DE
HAEMORRHOIDVM FLVXV.

SI quid vſquam aliud in *hiſtoria Medica Practica*, minus quam conueniebat in animum admiſſum eſt, quod tamen inſuper

per haberi minime omnium debuerat, eſt illud profecto hoc, de quo loqui aggredimur, HAEMORRHOIDALIS euacuationis negotium.

Cum enim dici vix poſſit, ſed multo minus tacente ita incondite ſcriptura Medica, niſi nuda fide credi, quam *familiare* prorſus ſit hoc euacuationis genus;

Simul autem, ſi modo aperiantur velut oculi, etiam in ſenſus incurrere poſſit, quam variis *commotionum* generibus obnoxii ſint illi, quibus ſecundum omnem ſatis conſpicuam probabilitatem *ad hæmorrhoidalem* euacuationem res reſpicere videntur:

Quam multis talibus *eximantur* non ſolum ſimpliciter, quibus hæmorrhoidalis fluxus *emergit*: ſed inprimis illi, quibus iam alia talia paſſis hic fluxus *ſuperuenit*:

Imo denique, quibus huiuſmodi malis etiam illi *exponantur*, quibus *adſuefactus* hæmorrhoidum fluxus denuo iterum ſupprimitur:

(Quam in rem certe ſolido commentario Clinico Practico digniſſimi ſunt *Hippocratis* textus varii, vt VI. *Aph.* 11. 12. 21. *De Humoribus* c. XI. text. 1. & 3. IV. *Epidem.* c. 31. t. 1. 2. V. *Epidem.* c. 10. t. 18. 21. VI. *Epidem.* c. 3. t. 65. &c.)

Ab his autem rebus cum non ſolum viſum mihi, ſed ſane ſpectatum, imo perſpectum ſit, ingens illud nexus vinculum, quo varia huiuſmodi *affinia* mala, ab ipſo inprimis hæmorrhoidali negotio pendeant:

Imo vero, rem vti re vera ſeſe habet eloquendo, cum talis vtique ſit harum rerum conſtitutio, illa ita, vti vulgo factum arguo, neglecta, non poſſit aliter fieri, quin ita veritate rerum tot tantarumque, quæ huic nexui adhærent, neceſſario deſtitui debeat ars Medica, quando illæ vtique aliter, quam hac vna ratione, ſecundum veritatem ſe non habent:

Eſt ita omni modo æquum, vt hæc ipſa res ita ſecundum ſimplicem veritatem recenſeatur: iniquum autem atque noxium, ſi negligatur. Vt

Vt ante omnia de *nomine* aliquid dicamus, & quidem non ſterile prorſus, laudo peculiari omnino, ſed certe non inani reſpectu, *differentiam*, quam circa *appellationem* huius cenſus breuiſſimis indicat *Hippocrates*, non ſolum vbi hodieque recepto ſenſu vocabulum *hæmorrhoidum* vſurpat, tam de vaſibus illis, in actu *emiſſionis* ſanguinis conſtitutis:

Quam de ipſa *vena crurali*, quam particulariter *hæmorrhoon* appellat.

De qua poſteriore acceptione, licet hic non dum ſit dicendi locus, ſed certe minime defuturus maxime idoneus:

Sufficit ita hoc loco intelligendas indicare illas *hæmorrhoidas*, e quibus ipſe *ſanguis* vere *dimanare* & *exonerari* ſueuit.

Debemus, niſi quidem totam rem, certe conſignationem eius diligentiorem, *Veſalio* & *Laurentio*, quod *internarum* & *externarum* hæmorrhoidum veram exiſtentiam laudauerint.

Nempe *hæmorrhoidales* venæ, e quibus ſanguis per ipſum *anum*, *cum alui depoſitione*, excernitur, ſunt *recto* inteſtino appoſitæ venæ, & per illud diſtributæ; tum interius per eius *longitudinem* protenſo inſigni ramo, a quo multis propaginibus alii minores & minimi, ipſi inteſtino per tunicam eius nerueam inprimis, innumerabilibus veluti ramificationibus, implantantur: tum proxime circa *exitum*, & verum *orificium* eius, appoſitæ aliæ tenerrimæ, *ambitum* huius quaſi peculiariter coronantes.

Priores illæ, ſeu potius integer ille inſignis earum *ramus*, ſunt a *Vena portæ*, non ſolum in genere; ſed etiam magis peculiariter (ſicuti non quidem abſolute in omnibus, certe tamen *pleriſque* cadaueribus deprehenditur,) immediate ab ipſo *ſplenico* ramo.

Externæ autem illæ, ab *iliaco interno* ramo.

Notanda interim quam maxime venit illa vtique circumſtantia, quod *excretio* hæmorrhoidalis, *legitime & ordinarie*, nuſquam fiat, quam ſimpliciter circa ipſum *orificium* inteſtini recti;

 Adeo,

Adeo, vt ſi etiam ſenſus aliquis tumoris hæmorrhoidalis *altius* introrſum percipiatur, tamen *exitus* illius, ſi quem aſſequitur, potius ita ſimpliciter proxime ipſius huius inteſtini exitum & *orificium* ſequatur: aut plane propterea non obtineat exitum, ſed *cæcis* ſolum conaminibus, & ſtaſibus *inflammatoriis*, patientes exerceat.

Nempe cum circa *orificium* maxime inteſtini, textura ſit *tenuior*, teneriore ſolum *cuticula* tecta; dum magis in profundo, adhuc ſpiſſior illa *villoſa* vulgo dicta tunicacea ſubſtantia occurrit: habet proinde non alibi quam hoc in loco, liberiorem exitum qualiſcunque perruptio.

Ita nempe, vt ipſam rei hiſtoriam commemorem, celebratur excretio hæc hæmorrhoidalis, cum *alui depoſitione*; & inprimis familiarius cum ipſis *durioribus* ſcybalis exprimitur ſincerus ſanguis;

Imo vero familiarius, non tam *cum* ipſis ſcybalis, quam vltimo loco *poſt* ipſa, & magis vacuis vltimis *conatibus*.

Succedit quidem, vbi optime, hæc excretio etiam *ſine ſenſu* patientis;

Quibuſcunque tamen *mediocris* ſenſus concurrit, eſt ille *tenesmodes*; velut irritationis alicuius, *expreſſionem* ſollicitantis, circa ipſum exitum.

Quibus autem exquiſitior ſenſus obtingit, illi percipiunt omnino vtique velut *intus hærentis* rei durioris, & vt communiter loquuntur, tanquam *nuclei* duri, *pineæ*, aut *corni*, præſentiam:

Specialiſſimo tamen loco ſimiliter proxime circa *exitum* hærentis.

Quanto *altius* autem introrſum huiuſmodi ſenſus hærent tanto *impeditius* gerit ſeſe vniuerſus excretionis eius ſucceſſus.

Hæc talis excretio obtingit ita aliquibus *rarius*; & null[o] inſuper ſenſibili *ordine* interuallorum;

Ali

Aliis ipſis etiam *rarius*, per ſemeſtria ſpatia, ſed tamen cum aliquo *ordine;* nempe *veris* & *autumni*, & preſſius, *æquinoctiorum :*

Aliis *ſæpius* per annum, ſed nullo ſingulari ordine *periodorum :*

Aliis denique cum *frequentiore* recurſu, ſimul etiam exquiſitiſſimo ordine, *menſtruis* periodis.

Hæc talis excretio, procedit communiſſime ab *internis* illis ramificationibus, magni illius venæ portæ rami, qui quaſi per excellentiam *hæmorrhoidalis* dici conſueuit.

Aliis oriuntur circa *extremum* omnino ambitum orificii ani, *veſiculæ* quædam molles, & per tenuitatem cuticulæ, intra quam detinentur, etiam translucente colore ſanguinis *nigropurpureo.*

Hæ rumpuntur tandem, vel *ſcalpendo* etiam, propter pruritum familiarem, diſſolutæ, fundunt non ſolum portiunculam ſanguinis, quam continent, ſed continuant etiam plus eius ſuppeditare :

Minime tamen æque ſimpliciter nuda *manatione*, tanquam ita ab vnitate ſimpliciter ſoluta, ſed pariter ab illa, ſub alui depoſitione adhibita voluntaria *preſſione*, & *conniſu.*

Hæc talia primo ita formata *tubercula* veſiculoſa, tranſeunt poſt hac familiariter in vera duriora *rugoſa* ſchemata, veluti *papularum* quarundam, quæ per vices, ſub *preſſionibus* fortioribus alui egerendæ, ſanguinem denuo fundunt.

Imo, ſi hoc facere etiam deſiſtant, degenerant non raro in *vlcuſcula* pruriginoſa, plurimum moleſta ; de qualibus inprimis intelligendus venit *Hippocratis* libellus ſingularis *de hæmorrhoidibus*, (aut cuiuſcunque tandem autoris.)

Hæ *tales* hæmorrhoidales viæ, vti communiſſime omnium *externarum* ſunt hæmorrhoidalium venarum proles ; ita ſunt etiam autores communiſſimi illius incommodi, vt hinc prognatæ excretiones, non ſolum nullum *typum* ſeruent in ſpecie,

cie, ſed etiam in genere, potius perpetuo magis, & continue fluentes hinc euadant.

Aut, ſicubi vtique ceſſatio aliqua contingat, & vere iterum *obſtruantur* hi exitus, non ſine magno incommodo alia vice iterum aperiantur difficilius;

Vel adhuc maiore, plane non amplius perrumpere compotes, ita deſtituant totum illum fluxum, quem vix ſine vrgente cauſa formauerunt, neque ſiue damnis certioribus iterum derelinquunt.

Euenit hic talis fluxus non *promiſcue*, inprimis a cauſa magis *interna*:

(Quandoquidem etiam ab *externa*, preſſione violentiore cooriri poteſt, grauiſſimo *alui* excernendæ conatu, *partus* niſu, imo etiam incubitu *vteri prægnantis* in inteſtinum rectum, quin etiam *equitatione* inſueta, aut nimia eius continuatione & concuſſione, vna ſerie facta.)

Sed AETATIBVS inprimis, *virili* & *ſenili*.

Quo magis *ordinate*, & tamen etiam *moderate*, (*conuertuntur* autem fere hæc duo inter ſe mutuo) ſuccedit hæc euacuatio; reliquis etiam circumſtantiis *proportionatis* reſpondens, (*plethoræ*, & eius *commotionibus* in genere, prægreſſis etiam iam per præcedentes *ætates conſuetis* euacuationibus in ſpecie,) eo magis *præſeruat* patientes huiuſmodi ab aliis grauioribus incommodis.

Euenit *vtrique ſexui*; familiarius tamen *virili*.

Male ſuccedens, ſi quidem nunquam prorſus ad *exitum* perueniat, *incommoda* quidem varia parit, non tamen æque prompte grauiora *pericula*.

Quod ex aduerſo omnino facit iam quantumcunque liberius *adſueta*, ſed iterum *ſuppreſſa*.

Incommoda illa obſident inprimis loca, communi ortu e *vena portæ* vaſa ſua ſanguifera accipientia, *hepar*, *lienem*, *glandulas* meſaraicas, *inteſtina*, quin ipſum tandem *ventriculum*.

Imo

Imo, inprimis in *externarum* hæmorrhoidalium excretionum *moliminibus* longinquis, *dorſum*, *coxendices*, *femora*, *crura*, *pedes*.

Periculoſiora illa, etiam ex his ita magis ſolum *incommodis* ſubnaſcentia, ſunt *hydropes*, *aſthmata conuulſiua*, *colicæ conuulſivæ*, *hepatis*, *lienis*, *meſenterii inflammationes*, *vomitus cruenti*, *hecticæ*, quin *apoplecticæ* conſecutiones.

Melancholiæ etiam *hypochondriacæ veræ*, quin obſeruante *Hippocrate*, *maniæ*, conſpiratio cum hæmorrhoidibus paſſim comparet.

Cæterum notanda vtique, vt etiam iam ſupra monitum, eſt in hanc rem *Hippocratis* obſeruatio, tota vtique *practica*, quod hæmorrhoidum fluxus talibus rebus *ſuperueniens*, illas ſoluat, & patientes liberet; *cohibitus* autem, illos demum in tales ſucceſſus coniiciat.

Habeo ego exemplum huius rei inde ab ipſa iuuenta mihi oblatum, quod maxime ad hanc rem e fundo ſolertius perpendendam me induxit; nempe vehementiſſimi *mali Iſchiadici*, mox *gonagram*, *podagram* atque *chiragram* formantis, & vltra tertium annum pluribus paroxyſmis ita infeſti; per eruptionem, & *ſtatum* poſthac *ſucceſſum* hæmorrhoidum, ita in ſolidum ſublati, vt patiens per totos *triginta*, & amplius annos, in ſerum vſque ſenium, ne minimum amplius huiuſmodi affectuum veſtigium perceperit.

Notanda vero merito eſt mutua illa *conſpiratio*, huic certe fundamento vnice & ſimpliciter inſiſtens, *externarum* hæmorrhoidum cum ipſis *internis*.

In ipſo quidem *fluxu*, non exerit ſe æque huius *conſpirationis* euidens veritas; optime vero in illis *apparatibus*, & *vicariis* tam *euentibus*, quam *effectibus*, qui vtrumque hoc negotium ſtipant, aut quoquo modo ſupplere contendunt.

Vergit autem re vera hæc longe magis ab *exterioribus introrſum*, quam *contra* ab interioribus extrorſum.

Cavsas hæmorrhoidalis euacuationis quod attinet, ſunt illæ quidem *generaliores* huic excretioni cum omnibus aliis hæmorrhagiis *communes*; *plethora*, *commota*, imo iam exonerationi eius *adſueta* œconomia.

Specialiſſimi autem huius *loci*, fateor ſimplices & abſolutas rationes non ſuppetere, niſi in apparatu *genitali*:

Sicut omnino certum eſt, etiam ipſis *venereis* inquinamentis intercedere aliquando aliquam cum ipſis *hæmorrhoidalibus* locis conſpirationem; vt vere etiam venereis impuritatibus affecti, vlcerationes aliquas peculiares circa ipſum *orificium* hoc, & exitum inteſtini recti experiantur.

Sicut etiam non ſpernenda in hoc genere eſt illa popularis traditio, & velut obſeruatio, quod etiam circa *venerem* luxurioſe verſantes, in *podagram* tandem incidere ſoleant:

Et ex aduerſo illa iam ab *Hippocrate* tranſmiſſa obſeruatio, quod *Eunuchi podagram non experiantur.*

(Cum interim *podagra* cum *hæmorrhoidali* negotio, præcipuum vtique nexum habeat.)

Sane vero de *externis* hæmorrhoidibus hoc merito multum valere poſſe, (*quarum* etiam præcipue conſectarium eſt ipſa *podagra*) confirmat communis ortus *venoſorum* vaſorum *membri virilis*, & *hæmorrhoidalium externorum* a venis *iliacis internis.*

Sicuti de reliquo *internarum*, a *vena portæ* dependentium, deſtinationibus ad huiuſmodi exonerationem, occaſionem præbere poteſt *eminus*, circa talem *ætatem* familiarior, *interna* quidem, per ſpirituoſos *potus*, *venerem*, *iracundiam*, commotio: *exterior* autem, per *deſidiam*, impeditio & implicatio decentis liberi commeatus ſanguinis per *venam portæ.*

Quibus rebus non iniuria etiam adiungere licuerit, his quidem ætatibus ſolennem reliqui corporis maiorem *firmitatem*, adeoque partium, per quas *teneriore* adhuc ſtructura, promtior perruptio patere potuerat, maiorem *denſitatem*, quam

vt

vt ſimplicius, inprimis *lenioribus* & veluti *tacitis* expreſſionibus, perrumpi poſſent.

Dum interim huic inprimis viæ, per *niſus* ſcybalorum expreſſorios, familiarius obtingere poteſt eiuſmodi adiumentum, quod ad minimum *primis perruptionibus* viam ſternere poſſit, quæ per ſubſequentes facilius deinde iterum teratur, donec ſenſim e diſpoſitione in *habitum* deducatur.

Hæc euacuatio ſanguinis, ſicut annis iam *augeſcentibus* initium ſumit ſolennius, ita durat etiam, non ſolum per ipſam *prouehentem*, ſed vel omnino ipſam vltimam *ſenectutem*;

Adeo quidem, vt illos etiam, quibus hac ipſa ætate temere intercipitur atque *ſiſtitur* hæc euacuatio, in certiſſimas perturbationes eximias coniiciat, tam *hypochondriacorum*, & *hydropicorum* pathematum, quam *ſuffocatiuorum* catarrhorum, & *apoplecticorum* ſchematum.

Neque vero etiam vnquam vere iam *adſueta*, vel etiam ſolum *operoſius* atque peruicacius, a longiore iam tempore *moliens* atque machinans, hæc euacuatio, temere tota *ſupprimitur*, quin ſenſibiliſſima ſequantur varia alia *incommoda*, circa *caput*, *pectus*, *hypochondria*, *habitum* corporis, *renes* &c.

Quid, quod etiam in *fœminino* ſexu minime ita rari ſint huiuſmodi affectus, qui *hæmorrhoidales*, ſi non *euacuationes* ſinceras, ſaltim *reſtagnationes* circa exitum inteſtini recti, (quas noſtrates Maſtkörner / & inferiores Saxones Tacken appellant,) poſtea inſequuntur, ſecundum alios *rheumaticæ*, iterum alios *ſcorbuticæ*, omnino vero *arthritodis* indolis.

Super hæc omnia vero meretur vtique notari, quod ſicuti *hæmorrhoidum fluxus* re vera familiarior, quantum mihi obſeruare licuit, ſit *viris*, *quam fœminis*;

Vbi tamen in noſtris regionibus aliter, quam in *Hippocratis* climate, re vera minime *inſolitæ* fœminis ſunt hæmorrhoides:

Ita

Ita etiam *fœminis* neque pariter familiariter, vti *viris*, *ordinatos* & plane *ſtatos* ſucceſſus capeſſunt:

Nec etiam illas pari *leuamine*, & quaſi certa προφυλάξει afficiunt, quam *viros*:

Dum potius in fœminis ſemper promtior ad *translationes* & *vaga molimina* eſt indoles, quandocunque non veræ liberæ inſtitutioni veluti *primæ* atque ſimpliciſſimæ, ſucceſſus reſpondet: adeo, vt ipſæ quidem, re vera adhuc facilius obſequantur *artificialibus* arbitrariis ventilationibus, quam talibus, quas ipſæ ſibi ſponte naturæ quæſiuerunt.

Quod itaque, vt eo redeam, CAVSAS attinet euacuationis huius ſpecialiſſimæ, minime certe diſſimulo, quod illæ etiam, vt quoquo modo *directæ*, difficulter definiri, & extra omne dubium conſtitui poſſint:

Excepta illa *occaſione*, quam negotium *ſpermaticum* ipſi hæmorrhoidali præbere poſſe vtique apparet:

Confirmantibus etiam eo magis *duobus* illis, quæ ſupra memorauimus, phænomenis, nempe, quod a *venereis* abuſibus *iſchiadico-podagrica* pathemata: ab *vlcerationibus* venereis, etiam *hæmorrhoidalium vaſorum* peculiares deprauationes, veluti propinquius exoriri obſeruentur:

Ex aduerſo vero, *caſtratis*, huiuſmodi affectus, quos hæmorrhoidalibus moliminibus plurimum *conſpirare*, ſolers conſideratio declarat, nempe *podagricos*, re vera *ignotos* eſſe, *Hippocrates* aſſeueret.

Superiorum partium vitio atque defectu hoc euenire, quod illæ per *ætatem* ſufficientem habilitatem ad has euacuationes amittant, adeoque alibi ita tentandus ſit exitus, poſſet quidem aliquam ſpeciem habere; ſed laborat tamen etiam id ipſum pluribus implicationibus: præterquam, quod ipſum etiam nihil aliud, quam ſolum *indirectam* rationem ita ſubindicaret.

Cum

Cum enim etiam in eo adhuc reciproca ſit difficultas, cur proprie hæc ſpecies euacuationis eo vſque differatur, donec aliis non amplius reſpondeat liber ſucceſſus ?

Facit inſuper totam vtique rem difficilem, illud, quod etiam circa aliarum hæmorrhagiarum loca, nulla neque *phyſica*, neque *morali* vera *neceſſitate*, ſolæ ſinceræ euacuationes, ſemper, ſimpliciter & abſolute, fiant; ſed etiam ipſa nuda *molimina*, atque conatus tales, & pertinaciter quidem, non ſolum *inſiſtendo*, ſed etiam *reuertendo*, poſſint vtique, imo vero *ſoleant* etiam paſſim, ita fieri:

Adeo quidem, vt etiam hoc ipſo vltimo, *ſpecialiſſimo conatu* hæmorrhoidali, ſatis liberum exitum non inueniente, de integro ad illa ipſa loca *priſtina*, imo vero *remotiora* quælibet ex illis, fiat reuerſio:

Tantum abeſt, vt vlla directa *neceſſitas* ſubeſſe appareat, quamobrem ad alium, ne dum ſpecifice ad hunc *talem* locum, illa *vicaria* excretio dirigi debeat.

Certe vero inſtrumentalis ratio huius negotii longe probabilius reddit verum directum *regimen*, quod hanc excretionem ita ſpecifice *dirigat*, & ad hunc locum proprie *adigat*;

Nempe negotium *motus tonici*, ad *ſpaſtica* vſque augmenta, niſi benigniora *tacita* molimina ſatisfaciant, deducti:

Iterum dico, *actiui* tonici motus: quandoquidem nec *a priori* vlla veriſimilitudo occurrit, vnde alias oriri poſſint illæ tales *regurgitationes*, quas illi *ſpaſtici* motus, *paſſiue* ſolum ſubſequi deberent:

Et *a poſteriori*, quamlibet de hiſce rebus diuerſam opinionem in ſolidum aſpernetur indoles illa, huic interim familiariſſima, tam STATAE *reuerſionis*, quam *hæreditariæ* impreſſionis:

Euidens autem vtique eſt illa huiuſmodi *directio*, non ſolum ex ipſo ſucceſſu huiuſmodi excretionis, inprimis tamen quantumcunque *impeditiore*:

Quam inprimis ex illis, a vere *intercepto* ſucceſſu pendentibus aliis grauioribus incommodis *moliminibus : contentioſis* omnino, adeo, vt ſatis frequenter etiam per veros *inſultus* agant:

Et quidem ab illa craſſo modo ſuppoſita *reſtagnandi* ſimpliciore occaſione alieniſſimos:

Dum magis ipſa *quiete* otioſa exacerbantur, quam fere quocunque *motu*; niſi quidem immoderatiſſimo ſimul & ſemel tali ſuſcepto.

(Sicuti certe notanda omnino venit in hoc genere etiam *ſpontanea* illa naturæ, certe rei conformis, ſubleuandæ potius ita moleſtæ quoquo modo *ſtaſeos*, inuentio, per ſpontanea *ſuſpiria*.)

Eluceſcit autem inquam illa vere *inſtrumentalis* ratio horum *tonico-ſpaſticorum* motuum, inprimis ex illis horum generum *moliminibus*, quæ partim *erupturum* hunc fluxum, ſed minus expedite procedentem, ſtipant;

Partim etiam prorſus *impeditum*, tamen velut impetu ad exitum perpellere ſæpe tentant:

Et vtrumque quidem etiam STATIS omnino inſultibus; qui cum alia ſimpliciter *mechanica* ratione, quæ ſolum *paſſiuum* aliquem talem ſpaſticum effectum innuere poſſet, nihil commune habent.

Intereſt autem quam maxime, vt verus harum rerum *ordo* recte cognoſcatur; eo maxime fine, vt inde etiam eo euidentius innoteſcere poſſit, *nexus* ille *effectuum* & *euentuum* huius euacuationis, qui ab illa partim ſatis *commode ſuccedente*, partim *minime ſuccedente*, partim denique a ſuis ſucceſſibus iterum *depulſa*, paſſim reſultant.

Cum enim animum decenter aduertentes non poſſit fallere, tum, quam verus ſit ille horum *euentuum* cum his cauſis *nexus*: tum, quam parum ille inde ab omni Medicæ Doctrinæ æuo, ad animum admiſſus, nedum decenter reuocatus ſit:

Inte-

Interim in hac vtique re fundata ſit illa *reciproca*, vel *vtilitas* bene & commode ſuccedentium, vel *periclitatio* male procedentium, hæmorrhoidum:

Vnde nempe vera potius directa *efficacia*, quam nuda *conſecutio paſſiua*, diluceſcere poſſit:

Meretur vtique proinde etiam hæc tam effectuum, quam euentuum ratio ſolertiorem conſiderationem.

Quod itaque EFFECTVS attinet, hæmorrhoidum commode & expedite *ſuccedentium*, ſunt illi partim *generaliores*, partim *ſpecialiores*.

Generaliores ſunt, tum *abundantis* & periculoſius *commoti* ſanguinis depletio; tum intempeſtiua & intemperans, vti fere tali *ætate* euenire ſolet, *regurgitatio* ad alia eiuſmodi hæmorrhagica loca:

Specialiores ſunt, partim *ventilatio* impeditioris progreſſus circa reliquam totam *venam portæ*; partim *præoccupatio* reliquorum grauiorum incommodorum, quæ circa illam ab huiuſmodi omnino *molientibus*, ſed debitum ſucceſſum non impetrantibus, *apparatibus* reſultatura eſſent.

Sunt autem illa ſpecialiora circa *venam portæ* reliqua incommoda, quæ hæmorrhoidum fluxu mitigari ſolent, inprimis ea ipſa, quæ vulgato nomine *hypochondriacorum* accuſari ſolent.

De quibus e maiore numero, veluti volaticarum magis talium obſeruationum, tanquam ſpeciminis loco haberi poſſunt duæ; vna Celeberr. *Dolæi* in Encyclopædia ſua cap. de *malo hypochondriaco*, vbi per totum quidem contextum nihil magnopere huc reſpexiſſe viſus, tandem pauciſſimis verbis claudit, annotatum eſſe aliquos *ab hypochondriacis affectibus hæmorrhoidum fluxu liberatos* fuiſſe. Altera paulo grauioris ponderis apud *Hildanum*, qui nobilem *ſplenetico-hypochondriaco* malo, per aliquot annos, grauiſſime exerceri ſolitum, & veluti deſperatæ valetudinis, *hirudinum larga*, & ſæpius *repetita*, ſuctione e locis

hæmorrhoidalibus, efficaciſſime reſtituit. vid. lib. *de ſanitate tuenda.*

Præcipuum autem vtique effectum habet hic *fluxus*, (quatenus talis & bene ſuccedens) ad præoccupanda ita atque *cavenda* illa varia, & vere *paſſiua*, incommoda, quæ ſubnaſcuntur e *congeſtionibus* humorum, & *contentionibus* moliminum motoriorum, ab hac *intentione* vtique ita perrumpendi, tentatis atque ſuſceptis.

Qualia quidem huius cenſus incommoda, ſicuti, ſi fluxus *moliminibus* illis non reſpondeat, concitantur; ita nacto illo tandem ſuum *ſucceſſum*, etiam iterum diſſoluntur, & optatum leuamen hac ipſa ratione reſtituitur.

Imo, quo magis commode, libere, atque liberaliter hæc euacuatio vtique ſuccedit, eo certius, inprimis in longinquiorem ſenectam, firmiore *valetudine* vniuerſa intaminata, fruitur homo ita affectus.

Eventvs autem, minus ordinate atque proſpere ſuccedentis huius fluxus, pendent vel ab eius *exceſſu*, vel *defectu.*

Exceſſus huius etiam euacuationis ſanguinis, poteſt vere confirmare illud, quod tam in genere de *ſpontaneis* eruptionibus ſanguinis, quam iam ſpeciatim, conſiderationi commendauimus, nempe, non tantundem valere illas ſanguinis iacturas, quas ita, ad minimum in genere, *ſponte* ſua aliqua perpetrat *Natura*, quantum per *artem* aut *vim* ſimpliciter factæ huiuſmodi ſubtractiones: inprimis repentinæ.

Ita enim mihi notiſſima ſunt non pauca æque aut rara huius generis exempla, vbi certe alias *enormes* habendæ huiuſmodi euacuationes, nihil quicquam pro dignitate, inprimis ad familiarem opinionem, detrimenti attulerunt.

(Verbi gratia, Vir Illuſtris iam inde a triginta annis (nunc temporis ſexagenarius) hæmorroidum fluxu aliquoties per annum, licet non æque plane ſtatis periodis recurrente, commode de reliquo valens, cum variis circa diætam & animi pathemata nouationibus incommodius habere inciperet, adiicit animum ad acidulas

Pyr-

Pyrmontanas vſurpandas. A quarum tamen vſu incidit in eum eventum, vt hæmorrhoidalis ille fluxus inde ita ingraueſceret, vt per integros tres menſes, ſecundum ipſius propriam relationem, ſingulis penitus diebus, tantum ſanguinis per fluxum hunc emitteret, quantum larga venæ ſectione educi ſolere ſciebat. Et ſane quantumlibet decolor inde, laſſus, atque cachexiæ propinquus euaſerit patiens, neque poſt illud etiam tempus ad priſtinum vigorem penitus redierit, (inſuper etiam repentina ſimul & ſemel fluxus huius oppreſſione, in ipſas portas mortis deductus) tamen viuit iuuante Deo hodieque, quintum poſt illud tempus annum, benigniore hucuſque fluxu ad antiquum magis modulum iterum potitus.

Ita alius vir generoſus, qui iuuenili ætate (a 24 ad 27. annos) ingente arthritide iſchiadica, nempe per dorſum a ſcapulis ad infimas nates, & iſchion, cui ſedendo innitimur, grauiſſime excruciatus, tandem ſuperuenientibus hæmorrhoidibus liberatus ab iſtis, per annos forte decem adhuc ſuperſtes, ſatis ſanus de reliquo vixit: at vero hæmorrhoidum tam largum expertus eſt fluxum, vt vix non perennem earum eruptionem expertus ſit, & quidem ita largam, vt ad minimum ſemel in die ſuccedente aluo, facile ad duas vncias ſanguinis, floridæ conſiſtentiæ, depoſuerit. Emanens tandem hæc euacuatio, in mature ſuccedentia arthritica ſymptomata, ſiniſtram coxendicem, & inprimis ſedem capitis oſſis femoris, occupantia; mox tamen per longitudinem femoris & ipſum genu ſe extendentia abiit. Medica ope vſus incurrit largiſſimum mictũ cruentum. Quem cum iterum occuparet artifex, incidit in tumorem, iam ipſum abdomen attingentem. Commode factum eſt, vt iter Viennam Auſtriæ neceſſarium differre non vellet, quicquid tandem de tumore fieret: vbi Medicis in conſilium vocatis, hirudinum vſus ipſi commendatus, atque adhibitus, cum aliis, illum a tumore iterum liberauit, & ſimul priſtino etiam hæmorrhoidum ſucceſſui reſtituit, vt ex hac parte in poſterum ſatis commode vixerit, (quoad denique ex acuta febre, feliciſſime progreſſa, & plena ſeptimi diei euphoria, ipſe veſpera illa ad liberandam aluum in camera frigida, Octobri menſe, deſidens pene per horæ quadrantem, & ſenſui refrigerii etiam ſponte indulgens, mox oppreſſione interna grauiſſima, &

mentis alienatione præcipiti, mox etiam conulſiuis motibus, ante noctem, exſpirauit.)

Pariter ICtum vidi, qui per totos octodecim annos tam vbere hæmorrhoidali fluxu laborauit, vt raro octo dierum interuallum ferret affectus: reliquo vero tempore, communiter bis per diem, aliquando etiam ter, ſecedebat cum ſede, & inprimis poſt illam vacuis adhuc quibuſdam conatibus, portio ſanguinis, vix ſemuncia in ſingulas ſedes minor, aliquando etiam ad vnciam vnam nudo adſpectu facile æſtimanda. Hic quidem patiens cachecticus diu apparuit, & certe fere valetudinarius, ſenſibiliſſimus etiam omnino fuit. Interim vixit tamen, & poſt aliquot demum annos vltra (circiter 22. annis poſt primum talis fluxus initium) febre contagioſa graſſante demum abreptus.

Senem autem ante hos tres annos cognoui, qui ſeptuagenario maior, ex ingente terrore atque diuturno mœrore in fluxum tandem hunc delapſus, tam inſolitum, vt etiam per quietem ab ipſo deflueret ſanguis, niſi a medicamento moderamen admitteret, tamen vltra annum in eo ſtatu durauit, quantumlibet 73. annorum homo. Tandem marcore conſumtus, inter continuatum ſpiritus ardentis a multis annis largiorem potum.

Defectus autem fluxus hæmorrhoidalis, *molientis* tamen, vti totam illam ſcenam vehementium *hypochondriacorum* pathematum, ſi res recte æſtimetur, in *virili* ſexu certiſſime inſtruit; ita citra alias longas ambages, & plura apud autores hinc inde inuenienda exempla, ſaltem commendo *duo* illa; alterum *Veſalii*, de viro grauiſſimis, & nullum leuamen admittentibus, pathematibus abſumpto, qui poſt mortem apertus, *venam hæmorrhoidalem* exhibuit ambitus digiti capacitate: alteram *Hildani*, loco ſupra allegato, qui grauibus *ſplenico-hypochondriacis* pathematibus diu peſſime habitum nobilem, artificiali tali eductione e *locis hæmorrhoidalibus*, feliciter liberauit.

Sicut autem merito obſeruanda eſt illa *diſtinctio*, inter *defectus* huius generis *ſimplices*; quando nempe *fluxus* talis, ſecundum circumſtantias præſentes non iniuria *expectandus*, & certe aliis interim inſuperabilibus *incommodis*, ſi modo feliciter

ſuc-

ſuccederet, omnino *præoptandus*, non ſolum ſucceſſum non inuenit;

Sed etiam interim tamen Naturæ *intentio*, imo iam actuum aliquorum *adminiſtratio*, ad illum contendit:

Et *defectum* illum eiuſdem *reſpectiuum*; quando nempe iam liberius *adſueta* huiuſmodi euacuatio, *iuſta* inſuper, *libera*, *liberalis*, ante omnia *ſtata*, quin inſuper *placida atque tacita*, in poſterum *deficit*:

Et quidem vel magis veluti *ſponte* quadam, & minus *repentinis* oppreſſionibus: vel *arte* imperita, ſub huiuſmodi vtique repentinis & *impetuoſis ſtricturis*.

Horum *defectuum* neuter caret grauiſſimis incommodis; præſentioribus tamen omnino infeſtus eſt *poſterior*; *hypochondriacas ſpaſticas*, *pectoris conuulſiuas* aut *oppletiuas*, *capitis oppreſſiuas*, *viſcerum ſtipatorias*, aut *inflammatorias*, Tragœdias poſt ſeſe trahens.

Ita quidem, ſi hæc etiam huius *euacuationis* ſanguineæ indoles decenter perpendatur, facile apparebit, quod illa quidem, ſi modo *recte ſuccedat*, ſicuti ſimpliciter *paſſiue* atque νοσηρῶς, non contingit, ſed prægreſſas *materiales* & *occaſionales*, cauſas tales ſequitur, quæ, niſi ipſa ſuccedat, adhuc *grauioribus* incommodis, imo damnis, ita anſam ſuppeditent:

Quorum intuitu hæc *euacuatio* ita, vti eſt, re vera potius *vtilis*, & aliorum malorum *prophylactica*, haberi mereatur:

Ita merentur omnino conſiderationem illæ eiuſdem defectuum cauſæ, quæ ita *optabiliorem* ipſius ſucceſſum peruertentes, grauioribus demum *euentibus* portam aperiunt.

Placet quantiuis pretii cogitationem adiicere. Certum eſt, & profecto in praxi notandum, quod hæmorrhoidalis euacuationis quantumcunque adſuetæ, *oppreſſiones*, certiſſimas ex omnibus hæmorrhagiis grauiores conſecutiones tales poſt ſe trahant, quibus affatim diluceſcere poſſit, eſſe illos *conatus* peculiari ratione *contumaces*.

Fit

Fit autem hoc tanto magis, quanto *annoſior* eſt ipſe patiens.

Iam cum *annoſiores* homines, &, cæteris paribus, in *decernendis* ſuis rebus fere circumſpectiores eſſe ſoleant, & non facile quidquam, inprimis *operoſum*, & *ambigui* ſucceſſus compos, ſibi proponere, niſi peculiari veluti ſtudioſa *deliberatione* præmiſſa: interim recte conſtituti conſilii, & conſulti cœpti, *tenaciores* eſſe, quam iuniores:

Videtur hinc tanto magis conſpirare etiam hoc conſilium & *conamen* hæmorrhoidarium, ad *vſum* vtique eximium tam pertinens, quam etiam efficax:

Vt adeo male ſuccedentem eius *apparatum*, non pari leuitate, vti forte *iuuenes*, ſiue tolerent, & obliuiſcantur, ſiue dimittant, aut leuius ſolum penſare tentent: ſed omnino, ſi non æque *impetuoſius*, tamen *contumacius* hiſce ſuis auſibus inſiſtant, adeoque tanto certius *conniſus* illos, quantumlibet *periculoſioris* euentus, ad confinia loca exerceant.

Quantumlibet etiam re vera de his ipſis *hæmorrhoidariis* conaminibus, minime negligenda ſit *iuniorum* maxime *violentia*; qua ab hiſce tentaminibus inſolentius repulſi, promptiſſime ad *repentinos* impetus translationum ad *intimiora*, paratisſimi, *viſcerum inflammatoriis* affectibus ita ſubiacent.

Quæ propemodum præcipua cauſa eſt, vnde *iuniores*, a ſimpliciter exterius occupata, aut cito *retroacta*, inprimis *podagra*, *inflammationibus* internis promtius ad mortem perueniunt, quam ſenes ſolent.

ARTICVLVS V.
DE
MICTV CRVENTO.

S*Anguinis* ſinceri vna cum *vrina* emiſſio, citra *violentas* inprimis externas occaſiones, quantum mihi experiri contigit, eſt *rariſſimus* e reliquis omnibus, ſanguinis excernendi modus.

Quan-

Quantum etiam iterum obſeruare ipſe potui, ſine peculiari prærogatiua, *vtrique ſexui* communis: niſi quod non immerito adhuc aliquod dubium mentem eo magis propendere faciat, quod re vera etiam pluribus adhuc *viris* eueniat, quam fœminis.

Mictus autem etiam *cruentus* neceſſario diſtinguendus eſt, qui a cauſa quantumcunque *violenta* oritur; ab altero, qui magis ſimpliciter & *directe* conſurgit, *tacitis* magis, ſiue *emiſſoriis*, ſiue *expreſſoriis* motibus.

Reſpicio merito etiam hic ad illum mictum *cruentum*, qui a *calculo* renum aſperiore excitari poſſe vulgo allegatur. Interim facit certe huius talis rei *facilem* & vſitatum euentum, omnibus modis maxime ambiguum, illa *Clinicæ* obſeruationis veritas, quod certiſſime minime *vigeſimus* quiſque *calculoſus* allegari poſſit, qui vel vnquam, per totam ſuam vitam, & longiſſimam calculorum moleſtiam, vere *cruento mictu* correptus ſit; ne dum vt illum ea ratione, de qua hic maxime ſermo eſt, *ſinceriorem* & *conſtantiorem*, imo etiam *frequentiorem*, inde expertus ſit.

Ita eſt etiam non adeo valde rarum, homines *ſanguine* plurimo *affluentes*, datis *externis* occaſionibus concitationum, v. gr. a fortiore *motu* corporis, inprimis *equitando*, ſuſcepto: alias quidem a congeſtoria oppletione circa renes tranſitum *vrinæ* ſecretorium interceptum ſentire: quem non niſi *ventilatione* ſanguinis largiore inſtituta recuperent: (cuius rei duo exempla in obſſ. habet *Riuerius*)

Tum fieri tandem aliquibus ipſam etiam *eruptionem cum vrina*, ſincerioris *ſanguinis*:

Et hoc quidem etiam ipſa iam *virili* ætate *viridi*, aut prouecta *iuuenili*.

Ille vero *mictus cruentus*, qui plus in receſſu habet, obtingit inprimis iam *ſenioribus*;

Et quidem quanto magis libere ſibi conſtat, tanto certius *tacite*;

Aut

Aut ad ſummum cum aliquibus *ſpaſticis* ſenſationibus; tenſione & grauitate *in lumbis* præuia.

Prodit ita ſanguis cum vrina, *copioſus*, *ſincerus*, *floridus*; niſi quantum ipſa vrinæ *ſalſedo*, conſiſtentiam eius alterat, aut mutat.

Hic talis mictus ſanguineus, vel *durat* impetu longiore:

Vnde quidem *medicationibus*, quas exigere videtur, dehinc facile alteratur, vt aliud, quam ſi ſibi relictus fuiſſet, ſchema efformet: id quod inprimis per *adſtrictiones* repentinas ipſi obtingit:

Aut *pacatius*, & *moderatius* etiam incedens, ſenſim iterum requieſcendo, accingit ſeſe ad formandas in poſterum *reuerſiones* plus minus STATAS:

Cum magna poſthac *pertinacia*; & ſi immoderate *ſupprimatur*, etiam grauiorum, *hydropicorum* inprimis, aut *ſpaſticorum* affectuum, aut *tabidorum* denique, periculo.

Imo, vt in *pulmonibus*, ab *hæmoptyſi* immediate ſolum *adſtringendo* oppreſſa, *vlcerationes* remanere ſolent; ita æmulantur id ipſum etiam *renes*: adeo vt e *cruento mictu* repente *conſtricto*, facile *vlcerationes* huiuſmodi ſubſequantur: quæ poſthac loco priſtinæ ſinceræ ſanguineæ admixtionis, *turbulentam* quandam *ſubcruentam* materiam vrinæ admiſceant, quæ per moram temporis, in quieſcente vrina, ad fundum ſecedit, conſiſtentia ita *tenaci*, vt verum mucum *viſcidum* repræſentet; qui ſanguine imbutus, *rubicundæ gelatinæ* faciem ſiſtat:

(Cum ante aliquot annos inuiſerem vrbem - - - - audita mea præſentia generoſæ familiæ matrona, grauiſſime illis temporibus ægra, meum quoque conſilium audire auebat, ſuper intolerabili & indeſinente in dorſo quidem dolore, per præcordia vero, quantumlibet fere profunde intimiora, ſumma anxietate; febre etiam lenta quidem, ſed ſæpius ſatis acriter emicante, tabida: appetitus pleno defectu, ſomni abſoluta impotentia &c. Veniebat ad me, qui eius hucuſque curam gerebat, quamuis etiam cum alio adhuc, conſilia ſua conferente, Medicus, & proponebat hanc patien-

tientis conſtitutionem ; quæ ita inde a tribus circiter menſibus indies ingraueſcens, ad hunc apicem peruenerat. Ego, qui vel a ſex retro annis a Medico familiæ illius, qui ipſe interea mortuus erat, ſententiam me rogatum eſſe memineram, circa dictum renum talem affectum huic matronæ æque atque coniugi ipſius (de reliquo acriter nephritico,) iam illo ipſo tempore familiarem, vt nimirum excretionibus huiuſmodi mucido-ſanguineis cum vrina, inter multos ardores, & exquiſitos dolores dorſi, ſæpius exercerentur, applicui ante omnia animum ad quæſtionem illam, quomodo intuitu huius conſtitutionis hucuſque, & præſente maxime tempore ipſa patiens ſeſe haberet. Cum autem audirem, quod Medicus huius ipſius rei plane non factus eſſet certior, accedens cum ipſo patientem, ſimulatque hanc rem veſtigare cæpiſſem, patiens quidem optime eius commeminerat, imo in recente memoria illam habebat, quandoquidem vix ab annuo tempore ceſſauerat, & commeminerat, interrogatione mea viam ſternente, iam ſatis exacte, quod vtique inde ab illo tempore magis magiſque ingraueſcens mala ſua valetudo ſenſim ad præſentem ſumme intolerabilem ſtatum proceſſerit. Illa non multis poſt illud tempus diebus, vti quidem poſtea comperi, mortua eſt. Erat alias patiens ipſa 55. annorum.

Cum quali deinde conſtitutione conſpirant vtique *dolores* varii, multi, *ſenſibiliſſimi: Motibus* paulo fortioribus facile *laceſſendi*; interim etiam ſegni *quiete* magis ingraueſcentes:

Quem talem fluxum, ſi reſtringi contingat, & *ſupprimi*, propius præſto ſunt grauiora *ſpaſtica* atque *dolorifica*, anxia varie, *periculoſa*, *lethalia*, pathemata.

Quod *Cauſas* huius rei attinet, habet mictus cruentus præcipuam conſpirationem, & res ſuas valde communes cum *hæmorrhoidum* moliminibus.

Vnde quidem ſatis ſæpe ſuppreſſis hæmorrhoidibus, ille ſponte ſuccedit.

Quin etiam habui eius rei verum euidens exemplum, in Viro 63. annorum, equidem alias etiam vinoſæ diætæ, ſemel autem, Iunio menſe vino eius temporis bono atque forti Erffurtenſi intemperantius vſo, & mox ita vti ebrius erat, rheda per aliquot horas

 inter

iter aggreſſo. Erumpebat huic cum vrina ſine omni alio ſenſu ſanguis largiſſime, adeo, vt intra 12. horarum ſpatium facile ſeſquilibra euacuata ſit. Reputabatur cauſa huius rei acutiſſimus calculus in renibus. Sed cum neque tunc vllus appareret dolor / nec vnquam quidquam huc reſpiciens expertus eſſet patiens, ſiue ſenſu, ſiue materiarum exitu, atque ſignis; bene vero aliquoties per annum thoracis rheumaticis, & ſimilibus etiam femoris, inprimis autem genu doloribus vexatus eſſet, iam inde ab aliquot annis, quam rem ille quidem, vti ſolet fieri catarrhis adſcribebat, ego vero, oblatis occaſionibus de his rebus colloquendi, arthritodes quiddam exiſtere ſemper ſuſtinueram: Ita hac etiam vice, cum aduocarer ad conſultationem, hanc ſententiam non foui ſolum, ſed ſecutus etiam ſum conſilio meo; vnde ſecta eſt patienti vena; deinde adhibita cohibitio lenis quidem, ſed tamen efficax, teſte ipſo effectu. Subſtitit ſanguis, patiens recuperauit mox vires, quas quidem plus terror & anxietas, quam ſanguinis iactura afflixerant. Interim aliquot poſt ſeptimanis fluxit ſponte ſanguis per hæmorrhoides legitime cum ſedibus. Quid vlterius per artem actum ſit, equidem non comperi: ſub finem tamen antumni correptus eſt patiens anguſtiis ſtagnatoriis circa pectus, a quibus, quantumlibet ſub medicis ſubſidiis, poſt aliquot dies angina repentina coorta, & in gangrænam faucium exacerbata, grauem vitæ exitum ſortitus eſt.

Inter *externas* occaſionales cauſas tuetur locum ſuum, inconditus abuſus rei *venereæ* apud *ſenes*, vt ad hanc *viam* vergat talis conatus.

(Sicuti certe efficaciſſimæ conſpirationis *lumbaris* regionis, & ipſorum *renum*, cum vaſibus *ſpermaticis* atque *teſtibus*, peculiaria documenta expertus ſum.)

Effectus huius euacuationis nullus eſt *vtilis*, quin præponderent *incommoda* non ſolum, ſed potius *pericula*, adeoque *euentus* huius excretionis deteriores.

Eſt enim hoc malum ita obſtinatum, vt niſi maxime tempeſtiue iterum miteſcat, & quidem omnino cum generalis intentionis ſanguinis *ventilatoriæ* prudente penitus compenſatione,

ne, atque ſatisfactione, certiſſime, & *contumaciſſimum* ſeſe gerat, & magis magiſque vere *ſenſibiliſſimum*.

Eoque ipſo ad irregulares *erumpendi* aut *emanendi* exceſſus propendeat, e quibus nihil boni expectare liceat.

Qui in *mictum cruentum* talem deuoluuntur ſenes, vix diu ſuperuiuunt, niſi quidem admodum commode atque *libere* hic fluxus ipſis ſuccedat. Alias familiarius intra pauciores annos perueniunt ad vitæ ſuæ exitum.

Vnde quidem hæc ipſa etiam euacuationis ſpecies quam maxime requirit, vt illi per tolerabiliora *ventilationum* genera ſuccurratur:

Ne, *in genere* quidem non adeo malus conatus, ſanguinem nimium *exonerandi*, propter *loci* periculoſam ineptitudinem, ita per *accidens ſpeciale*, ſimpliciter morbidam & grauius noxiam conſecutionem ſortiatur.

ARTICVLVS VI.
DE VARICVM MANATIONE.

QVamuis ſatis rarum eſt hoc *eruptionis* genus, cum tamen etiam aliquando experientia illud offerat, erit de illo quoque aliquid dicendum.

Quamuis etiam aliis in locis *varicoſas* venarum expanſiones fieri contingat, ſunt tamen illæ nuſquam familiariores, quam in *cruribus*.

Nos cum hoc loco non tam de ipſis *varicibus*, quam de *euentu* eorum, vt ſanguinem *effundant*, loqui in animo habeamus, differimus illam *hiſtoriam* ad proprium locum; in noſtram rem ſolum illud memorantes, quod vtique etiam ex huiuſmodi *varicoſis* vaſis, vel ſpontanea *ruptione*, vel per magnum ardorem & pruriginem prouocata *ſcalpendi* veluti neceſſitate, ſoluta tenera cuticula continente, tandem ita ſanguis *effluat*.

Exempla huius rei allegare placet duo ſolum, conſideratu maxime digna. Primum, quamuis non ſtrictiſſimo ſenſu huc facere videatur, (quantum nempe talem conſtitutionem *vaſorum* attinet) facit tamen omnino vtique huc *euacuationis* quæ in his *locis* fit, & de qua nobis proprie ſermo hic eſt, intuitu: dum nempe per ipſa *crura*, *ſincerum* ſanguinem euacuari ſolitum comprehendit.

Adoleſcens 18. annorum, ſpongioſi, mollis habitus, parente procreatus *hæmorrhoidario*, & ſub hoc *fluxu*, ſatis commode ſano, (ab eius autem tergiuerſationibus ſatis mature incommoda perſentiſcente, atque ab his rebus iam aliquando peculiarem inflationem crurum nacto) eſt valde pronus non ſolum, ſed omnino iam totus præceps, in *narium* frequentiores hæmorrhagias. Neque vero hoc ſolum, ſed euenit illi etiam ita ſatis ſæpe per annum, inprimis autem *æſtiuo* tempore, vt ex ipſis *cruribus*, *ſanis* de reliquo, & nihil vndique inſolitum præ ſe ferentibus, æquali & nihil mutata aut affecta cute, *ſincerus* ſanguis ipſi, *totis guttis* erumpat. Quando diutius nihil horum procedit e *naribus* aut *cruribus*, factum eſt iam aliquoties, vt *Febre* corripiatur acuti *continentis* cuiuſdam typi, quam tamen *ſuperuenientibus* hæmorrhagiis *narium*, & ſedato potiore impetu per remedia *temperantia* ſublatam, vt ab ipſo audiui, ita bis eius rei teſtis fui. *Numerum* tamen dierum non æque licuit inuenire, dum patiens veri primi initii non ſatis memor eſſet.

Fœmina vero iam aliquot ſupra 50. annorum, habuit a pluribus annis ſubtumidam quidem ſolum, ſed numeroſiſſimis, licet non adeo magnis *varicibus* refertam tibiarum peripheriam. Vnde per totum harum latifundium, frequens quidem ipſi erat, ſub *tempeſtatum* præcipue mutationibus, varie moleſtiſſimus ſenſus, *ardens*, *fremens*, & vt appellant, *formicans*: aliquoties tamen per annum etiam adeo acriter cooriens, vt *vrente* prorſus ardore, & *lancinationibus* profundis & vagis

gis vehementibus correptæ, non prius mali huius lenimen obtingeret, donec ſponte tandem *ruptis* varicibus, aut *ſcalpendo* etiam, ſub ardentiſſimo interdum pruritu, leuiter concerptis, ſanguis ex illis *multum* atque *diu*, & ita etiam omnino *largiter* profluxiſſet.

Equidem nota eſt vtique inter Medicos & Chirurgos etiam *methodus* illa vtique *practica*, qua *varicibus* dolentibus admodum, etiam *inciſio*, & ſanguinis *euacuatio* deſtinatur.

Cum autem ibi fere ſolum ad illum ſanguinem reſpiciat intentio, qui *in varicibus* aliquandiu detentus, ſpiſſus ita, imo coagulatus, *reſidet*;

Non exequitur ita vniuerſum ambitum, aut exhaurit totum latifundium veri *diuturniorum* varicum *reſpectus*:

Qui nempe minime acquieſcit in ſolius *præſentis* forte quantitatis reſtagnantis eductione:

Sed nimio plus tendit ad *eo vergentis* decubitus ventilationem.

Cauſa varicum, vti hic nondum venit in conſiderationem, ſiquidem de *manatione* ſolum eorum hic eſt ſermo; ita valet vtique de hac tam illud, quod modo diximus; nempe, quod *manationis*, vbicunque illa contingit, iteratæ, præcipua cauſa ſit ipſa illa ad hunc locum ſpecialiſſimum *decumbendi* etiam *adſuetudo*, per quem alias *exitum* ſortita eſt.

Interim omnino *varices* & *vomitus cruentus* ſunt duplex illud exemplar, e quo haurire debent harum rerum ſolertes æſtimatores, ingentem energiam, non magis ipſorum *fluxuum*, quam maxime *moliminum* ad ipſos fluxus *contendentium*.

Habet enim vtique, vti circa *ventriculum*, atque *ſplenem*, tota ſcena *mali hypochondriaci*; ita circa *pedes*, *tibias*, *genua*, *femora*; multiplex *δρᾶμα podagræ*, nullum veriorem ortum, quam hæc *molimina* illic quidem ad *vomitum cruentum*, hic etiam ad *varicodem ventilationem* reſpectantia:

Niſi

Niſi quod vtrinque vtique ſubſit vero ſenſu ſpecialior *intentio* per HAEMORRHOIDALEM venam, illic *internam*, hic *externam*, exonerandi:

Interim eminus etiam *reſtrictiones* verſus hæc loca inſtituendi:

Illic quidem ſincerius, vt ad *venoſam* indolem: Hic quidem non æque concinne ad *venoſam*, ſed magis *arterioſum* ſyſtema, nempe a minoribus imo extremis ramificationibus ad totam ſtirpem. Sed cum hoc ſolum fiat per *initia* horum moliminum; vbi nempe a *digito maiore pedis* vſque fit initium: Notanda vtique venit diſpar illa ratio, quæ in his moliminibus iam nimium *obfirmatis* occurrit:

Vbi nempe rectiſſime in ſe ipſo etiam annotauit *Sydenham*, quod initium *podagricorum* diffuſiorum ſpaſmorum, ſecum ferat *inflationem* etiam *venoſorum cruralium* vaſorum:

Nempe, rem decenter æſtimando, veriorem motuum *varicoſo-eruptorium*, *molientem*, quam ſincere retrorſum ſolum pellentem.

Cæterum omnino etiam hoc ipſo loco maximopere amplector illud, quod iam pridem ita in hoc genere indicare ſategit *Hippocrates*, quando libro de affectibus, *coxendicum dolorem* imputat, equidem *peculiari* magis opinione *ſeroſo-bilioſæ* materiæ: interim *generaliore* veriore acceptione, venæ *hæmorrhoo*, quæ per crus decurrat.

Ita nempe vtique EFFECTVS huiuſmodi *varicoſarum emanationum*, *molientium* quidem, ſed non plane *exitum*, quem adfectant, inuenientium, DEFECTV maxime peccat; imo vero vel ipſo etiam *effectu* ſeu *exitu* nihil magnopere commodi poſt ſeſe trahit.

Cum enim hic *locus*, libero *exitui* ſpontaneo ſanguineæ euacuationis tanto magis ineptus ſit, quanto minus *varicoſa* illa prædiſpoſitio vaſorum facile obtingit, adeoque quam vocant,

cant, *proximam potentiam* præbet, e qua illa *eruptio* immediata vere formari poſſit:

Aut, ſicubi etiam *prædiſpoſitio* talis occurreret, vergit tamen illa longe magis ad *Eryſipelaceo-vlceroſas* peruerſiones, quæ certe quouis intuitu improbandæ ſunt.

Hac itaque ratione nihil eſt certius atque firmius, niſi quod omnino *effectus*, vtcunque etiam *ſuccedat*, noxius potius ſit, ad minimum in certiſſima æque, atque fere proxima potentia, quam vllo modo ſincerius vtilis:

Defectus autem eiuſdem, fiente interim, atque *contendente* omnino *molimimine*, etiam certis vlterioribus *incommodis* viam ſternat:

Nempe, pro diuerſitate texturæ ſubiectorum, in aliis *œdematoſorum*, in aliis *eryſipelaceorum*, in aliis *ardentium*, in aliis *ſpaſticorum* dolorum certam conſequentiam inferat.

(Libet omnino hoc loco allegare *duo* in hanc rem conſideratu maxime digna exempla.

Primum eſt illud, quod aliquot annis deinceps inſertum eſt Calendariis, in quarta, quam vocant, forma a Godofredo Kirch editis anno 92. 93. 94. præteriti ſeculi. Vbi nempe memoratur vir quidam nobilis, a podagra liberatus, aut certe ſummopere mitigata illa ſubleuatus, facta ſingulis nouiluniis ſcarificatione metatarſi, ſine ſuctione per cucurbitulas, ſolum lignea ſpatula expreſſo e pede (in aqua calida collocato,) ſanguine, quoad flueret.

Hoc remedium tam efficax expertus eſt patiens, vt illud per ingenuam commiſerationem aliis eadem patientibus commendare in animum hinc induxerit.

Alterum exemplum obtulit fœmina in pago viuens, Cantoris atque ludi magiſtri vxor. Hæc, 35. annorum mulier, cum poſt aliquot puerperia tandem non ſolum menſes non ſatis commode amplius procederent, ſed etiam arthriticis doloribus, iam circa ſcapulas, iam vna alterutrum femur, crus & pedem exerceri adſueſceret; imo huiuſmodi dolorum tandem nimiam acerbitatem incurreret, quæ illam tenuibus ſuis rebus domeſticis adminiſtrandis prorſus imparem efficeret, venit denique ad petendum conſilium.

Erat opportune tempus vernum;ſuadebam itaque V. Sem. in pede. Auerſabatur hanc mulier, propter ſummam hæmophobiam grauiſſime, & ſi vſquam poſſet fieri, aliud remedii genus optabat.

Reminiſcebar ita, quod proxime pagum, quem habitabat, ſit piſcina quædam, quæ ſanguiſugis abundet: adeoque ad minimum horum animalculorum vſum ipſi commendare laboro. Vbi illa ſatis modeſtiæ exhibuiſſet, ne loquentem interpellaret, cum abſoluiſſem meum ſermonem, ſtatim reſpondet, eſſe ſibi vtique animalcula hæc, æque atq; ſuctum illorum optime nota; vicinos ſuos, & inprimis juuenes, vtriuſque ſexus, ſolere quotannis ſemel iterumque cruribus in piſcinam demiſſis, animalium horum ſuctioni indulgere; ſeſe ipſam quoque iam aliquando, altero abhinc anno, perſuaſione mariti ſui, huic operationi ſe ſubmiſiſſe, & habere vtique, quod teſtetur, toto illo anno propemodum, inprimis tamen æſtate illa & autumno proximo multo tolerabilius habuiſſe. Interrogabam, quotnam forte animalcula ita ſuxiſſent cruribus affixa? memorabat illa 12. ad 14. conſtanter, & donec plus minus ſatiata, motitatione deinde pedum ſenſim ſponte deciderint: vbi etiam adhuc ſanguis diu poſt largiter manauerit, vtpote qui ab hac ſuctione vix, niſi ſole occidente plane deſiſtat fluere. Cum itaque ex hac re ſatis agnoſcerem, non ſimplicem hæmophobiam, ſed potius tomophobiam, ſeu ſectionis momentaneæ inanem metum hic maxime ſubeſſe, perſuadebam adhuc patienti V. S. ipſius vſum; ſubordinando ſolum hirudinum etiam vſum moderatum in locum ſcarificationis, bis forte per æſtatem adhibendum. A quibus rebus ita perpetratis, etiam commodiſſime habuit.

Puto nimirum etiam ex his exemplis poſſe quadantenus elucere, quomodo ab *euacuatione* ſanguinea ſanguinis ad *cruralia vaſa* pertinentis, vere *præoccupari* poſſint *effectus* illi, qui tanto magis ortum ſuum debere videntur *ſpaſticæ contentioni*, velut ad hanc *expreſſionem connitenti*: cum vtique inſtituta, etiam ſolum intra ſatis longum tempus, actuali eiuſmodi euacuatione, illa vel plane ſatis diu quieſcat: vel ad minimum eximie prorſus miteſcat.)

Non debui certe hanc rem præterire, tanto minus, cum illa

illa his quidem reſpectibus communiter parum videatur animum Pathologorum tangere; quod tamen ſine ſolido damno verioris nexus cauſarum, & euentuum, circa plurimos a coxis ad apices pedum affectus fieri non poſſe, conſtantiſſime arbitror.

ARTICVLVS VII.

DE VTERI HAEMORRHAGIIS.

FLuxus ſanguinis e locis *generationi* dicatis in ſexu *fœminino* ſunt omnino tale negotium, quod prudentem penſitationem quam maxime poſtulat.

Cum enim ad *ſanam* quam maxime huius ſexus conſtitutionem pertineat, vt hæc *exoneratio libere* atque *legitime* ſuccedat;

Breuibus non ſolum, ſed omnino etiam *ſtatis*, *periodis*; *ſucceſſu* vero etiam ſatis *diuturno*, aliquot dierum continuo:

Hic ipſe etiam talis *ſanus*, & *ad ſanitatem* pertinens, fluxus, immenſum quantum rarioribus exemplis in *exceſſu* peccet, nimio vero familiarius in *defectu*:

Præterea etiam *exceſſus*, præterquam plane *ſummus*,

(Qui tamen in *menſtruo* fluxu ſimpliciter, re vera inauditum quiddam eſt,)

Magno numero pauciores vlteriores noxas directe poſt ſe trahat, quam qualiſcunque *defectus*:

(Quod quidem etiam de omnibus hæmorrhagiis, non ſimpliciter *violentis*, *notabiliter plethoricam* conſtitutionem ſecutis, vel etiam iam in *adſuetudinem* aliquam deductis, omnino vtique valet.)

Propterea meretur ſane vtique hæc huius negotii conſtitutio, omni modo prudentem æſtimationem.

Venit autem hic etiam, ſi non æque in prolixam conſiderationem, (vtpote quam *ſcientificam* & ſecundum cauſas, vtique

vix admittit) illa conditio huius negotii, quæ reſpicit *ſubiectum* veluti *generale*; quo ſcilicet intuitu hæc exoneratio ſanguinis, æque atque omnes reliquæ, (exceptis *violentis* caſibus) *ſoli* inter animantes ſpeciei *humanæ* obtingit.

(Quantumlibet enim non ſolum *ſimiæ* vni maiori, & *canibus* aliquot fœminis, fluxum *periodicum menſtruo* geminum, obtigiſſe notauerim; tamen nihil ad totas ſpecies hoc exquiſite inferre, in pro patulo vtique eſt.

Quid de hac re in genere ſentiam, ediſſerui breuiter ſupra, vbi de *frequentia morborum in homine præ brutis*, aliqua locutus ſum; nempe, quod ſecundum circumſtantias rationi conformes, propius & *colligere* ſeu *intelligere*: & *eligere* ſeu *velle*: & *operari* atque *exequi*, *humanæ* vtique rationi, præ omnibus animantibus *actiuiſſimæ*, quadret & conueniat:

Præſens autem illa talis *abundans* conſtitutio, quæ vtique *ventilationes* per ſinceriorem euacuationem mereatur, hoc ipſo *rationi conformem* faciat, ipſam etiam *voluntatem* & *intentionem*, hoc ita exequendi;

Executio autem illa, ſecundum omnium circumſtantiarum exquiſitiſſimam rationem, non poſſit decentius fieri, quam per hunc locum:

Vbi nempe harum rerum non magis curioſis, quam etiam re ipſa compotibus, iterum apparebit, quam præcipua ſit ratio inprimis FINIS:

Siquidem illa in muliere *abundantia* ſanguinis, quæ euacuationibus ita interpoſitis *imminui* debet, vtique in ordine ad *nutriendum* fœtum, ex vberiore receptione atque retentione, & in lympham conuerſione chyli, ortum ſuum ſumit;

Quem etiam maxime *ad fœtum* generandum atque nutriendum, in humana ſpecie tanto magis reſpicere, reddit tanto probabilius altera illa circumſtantia, quod mulier præ omnibus aliis animantibus ſemper, & quolibet tempore ad *actus generationis primos* auida exiſtat:

Manifeſto argumento, quod illa *interna intentio* naturæ, ſemper ſit, *velle concipere*; quod deinde vtique ad vlteriorem productionem

nem ſui *nutriendum* ſit, per maioris copiæ alimenti, quam quæ ſoli materno corpori ſufficiat, ſuppeditationem.)

Vt vero hoc negotium etiam ſecundum neceſſitatem pathologiæ condigne commemoretur, neceſſe eſt vtique, etiam *ordinem* eius ſecundum naturam, ſimpliciter perpendere.

Tali intuitu, conſiſtit negotium menſium in eo, quod fœmina *primo*, quo ipſo tempore *conceptioni* idonea euadit, etiam hanc *euacuationem* experiri ſimul incipiat;

Secundo, quando hanc euacuationem *amittit*, (naturali ordine, & ſine quacunque p. n. impeditione) eo ipſo tempore etiam amittat *concipiendi* energiam:

Simulatque etiam *conceperit*, euacuatio hæc *ſiſtatur*, donec infans in lucem non ſolum editus ſit:

Sed etiam per illud tempus, quo infantem poſtea adhuc lacte *nutrit*.

Quarto, quamdiu vero fœmina intra hanc periodum *fœcunditatis* ſuæ conſtituta, tamen non ipſa actu fœcunda eſt; vt nempe vel *in vtero*, vel *lacte* ſuo, nutriat infantem: experitur *ſingulis menſibus*, tacitam talem *ſpontaneam* emanationem ſinceri ſanguinis, e genitalibus, quæ per aliquot dies *continue*, *placide* tamen, pergendo, ita negotium hoc abſoluit dicti inde *menſtrui* fluxus.

Dico, quod hic fluxus, quam diu ſibi recte conſtat, & cooriatur, & procedat *tacite*, quod omnino ita ſe habet. Siquidem rectiſſime ſibi conſtans, & corpore mulieris, neque *quantitate* nimia prorſus, neque *qualitate* ſanguinis *emanationi* inidonea, affecto, ne dum violentioribus *impulſuum* quorumcunque ataxiis turbato, hæc euacuatio ita *placidiſſime* prodeat, & ſuccedat, vt etiam vere nullum alium *ſenſum* vſquam coniunctum habeat, niſi ſimplicem tandem vltimum *emanationis*.

Porro, ſeruat hic fluxus *menſtruos* ambitus, *duplici* ratione; *primo*, vt exquiſitius reſpondeat ipſis *lunaribus*, inprimis *potioribus*, *phaſibus*, & maxime omnium *nouilunio*.

Deinde, vt etiamſi *phaſes* ipſas non æque reſpiciat, tamen ita maxime *menſem* complectatur, vt *tribus ſeptimanis* magis exquiſite vacuis, cum *quartæ* initio reuertatur;

Per vnam vero circiter ſeptimanam, ſeu *ſeptem* dies, leniſſima promanatione continuet.

Dedit hæc periodi ratio mihi occaſionem, *cauſalem* eius habitum, *criticis* menſuris aſſignandi: dum videlicet *eccriſes* non admodum *vrgentium* materiarum, in *tertii ſeptenarii* finem familiariter reſeruantur: æquipollentem nempe *tribus* illis *ſeptimanis* vacuis: explente vero etiam ipſa vacuationis ſucceſſione, ita vnam *ſeptimanam*.

Talis proceſſus atque ſucceſſus huius euacuationis ſeruatur non ſolum ita, quam diu fœmina ab infantis nutritione libera eſt; ſed quando etiam *concipit* fœtum, emanet mature hic ipſe fluxus, cum æque paruo, imo prope nullo, incommodo mulieris, quam antea fluere etiam conſueuerat:

Niſi quod hic per indiuidua accidentalis *ſenſibilitas* corporis maior, imo *edacitas*, & omnino iam præſens ingens ſanguinis *abundantia*, diuerſos etiam in hac parte ſucceſſus poſt ſe trahat.

Sanæ vero mulieres, quando vacuis vtero atque mammis, *menſium* fluxus recte ſuccedit, adeo nullum alium incommodum ſenſum inde percipiunt, vt excepto ſolo *fatigationis* alicuius indicio, & qualicunque, inter motus corporis inprimis non admodum ſolitos, *reſpirandi* difficultatis, de reliquo exquiſitiſſime optime ſeſe habeant.

Quemadmodum autem de aliis quibuslibet huius euacuationis circumſtantiis, ſecundum naturam, iam in *phyſiologicis* latius actum eſt; ita poſtquam ſolum pro *comparatione* abeuntis poſthac a recto tramite conſtitutionis, hæc notauimus, facimus ita etiam circa hanc ipſam rem, nempe *læſiones* huius euacuationis, legitimum progreſſum.

Quam-

Quamuis hucuſque non ſolum *hæmorrhagiarum* in genere *effectus* etiam peculiares notauerim; & quidem illos in ſe *ſimpliciter*, & *quatenus tales*, fere ſemper *vtilitatis* alicuius compotes eſſe monuerim:

Per *ſpecies* autem ſingularium hæmorrhagiarum ſecundum peculiaria loca differentium, monuerim, quod ſecundum illam accidentalem *locorum* & *viciniarum* peculiarem diverſitatem, *euentus* ſortiri ſoleant ſpeciales, a ſimplici directo ſui *effectu*, etiam quolibet intuitu alieniores:

Ita valet hoc tanto magis de præſente euacuationis talis ſanguineæ ſpecie, vtpote quam vtique vix quiſquam hominum vel hodie aliter interpretatur, vel olim etiam interpretari cordi habuit, niſi quod *effectus* eius, omni modo VTILIS ſit, imo vero vel plane abſolute magis *neceſſarius*.

Cum enim veteres in perſuaſione tali hærerent, quaſi ſanguis ille, qui *menſibus* ita excernitur, etiam *materialiter malus* ſit: atque adeo hac exoneratione, tanquam *peior* pars reſidui melioris ſanguinis, e corpore ita proſcribi debeat: tanto magis non *iuſtam* ſolum, ſed re vera *neceſſariam* agnoſcere debuerunt hanc ipſam eius expulſionem.

Recentiores autem, licet non æque laborent de rationibus, tum *euacuationis* huius in genere, tum talis eius *ambitus* in ſpecie ſcrupuloſius ſpeculari, amplexi tamen, fere familiariter, & ſatis æquo animo, ſunt illud argumentandi genus a poſteriori, quod aliter eſſe vix poſſit, quin *vtilis* vero ſuo effectu cenſeri debeat hæc euacuationis ſpecies, eo, quod ſi ſucceſſus eius ſatis liber atque largus, in *detrimentum* adducatur, *damna* inde expectanda veniant non ſolum *certa*, & *varia*, ſed etiam paſſim *magna*, imo vario numero atque reſpectu vere *ingentia*:

Certe vero talia atque tanta, quibus de ipſis veluti ſimplicioribus generibus *incommodorum*, euacuationem ipſam facilius, minime tamen *directe* & ſimpliciter, & *propria* aliqua ſua *actiuitate* ſequentium aut ambientium, nulla comparari merentur.

Ita nempe omni omnino modo conſiderari etiam in hoc genere excretionis ſanguineæ debet, ille eius *euentus*, qui *defectibus* ipſius, multiplicibus ſchematibus incumbere ſolent.

Quod enim de *hæmorrhoidali* ſanguinis excretione iam notaui, quod eius, maxime actu *adſueti*, aut euidentiore quadam ratione *iure meritoque* expectandi, aut actu ipſo *machinantis* atque *molientis*: repeto, quod *ſecundum tales circumſtantias*, potius *defectus* eiuſdem *deterior* æſtimandus ſit, quam qualis facilius metui mereatur *exceſſus*: illud valet omnino etiam eminenter, de *menſtruæ* euacuationis negotio, vt, inquam, ante omnia *defectus* illius conſiderari, & inprimis vlteriorum graviorum periclitationum ſuſpecti haberi mereantur, quam faciles *exceſſus*:

Intelligo, qui vel *facile expectari* debeant; aut quicunque tandem *facilius* cooriuntur, *effectibus* vlterioribus æque valde damnoſi exiſtant.

Sicut autem hi huius menſtruæ euacuationis *defectus*, omnibus modis diuerſiſſimæ efficaciæ damnoſæ exiſtunt, quam vllo modo ipſe *fluxus* ordinarius, quantumlibet etiam, modo citra (*raram*) *ſummam* abundantiam nimiam, largus:

Ita transfertur merito hæc ipſa res ad omnium *hæmorrhagiarum*, *qua talium*, iuſtam conſiderationem: attenditur autem neceſſario etiam in ipſa præſente ſpecie.

Læditur ergo *menſtrua* euacuatio ſanguinis, vt vel *excedat*, & hoc *rarius*; vel *deficiat*, idque & *frequentiſſimis*, & variorum ſchematum exemplis.

Exceſſus partim *quantitatem* euacuationis reſpicit; partim *motum* ipſum ad euacuandum.

Quantitate euacuatur hic ſanguis ita ſatis ſæpe admodum largiter.

Sed vel culpa conſtitutionis admodum *plethoricæ*; vel contracta alia aliqua *perturbationis* occaſione inſigni, & inde

ſen-

ſenſim ſubnaſcente aliqua *adſuetudine* : vel denique *incitationibus* in ipſum *tempus* incidentibus, magis immediatis :

Vbi a prioribus harum cauſarum, etiam *ſtabiliores* huiusmodi conſtitutiones eueniunt, vt abundantior fluxus veluti *adſueſcat* : a poſteriore vero, fiunt ita ſimplicius *ſimul & ſemel* emicantes huiuſmodi nimiæ eruptiones.

Sunt autem illæ ſimplicius *plethoricæ*, omnis generis mulieribus familiares, quæ tali abundantia laborant :

Poſteriores autem eueniunt magis *maritatis*, e *puerperiorum* vitiis.

Poſtrema vero ataxia trahit etiam familiariter ortum a repentina *iracundia*, nimiis *motibus* corporis (*ſaltationibus*) *conniſu* vltra vires ad onera tollenda, *diæta*, inprimis præter ſolitum, *vinoſa*, aut *aromatica* : frequentiſſime vero omnium, ex abuſu *pellentium*, quando non ſatis recte ſuccedere ipſis videntur ipſi menſes.

Motus facit in hoc genere plus, quam conueniat, quando *breuioribus periodis*, 14. diebus, recurrit : & hæc temporis *anticipatio*, ſeu iuſto velocior tota commotio, trahit velut ordinarie ſecum etiam *quantitatis* ipſius ſolito maiorem abundantiam.

Fit interim etiam reciproce, ipſa vera ſimplicior *abundantia* ſanguinis, tanto magis cum aliis motus *incitamentis*, vera etiam *cauſa* ipſius *motus* inſolentioris.

Interim non poteſt quidem negari, quod etiam *ſpiſſitudo* ſanguinis iuſto maior, inprimis per nudam magis *potus & motus* paucitatem, appetitus autem vigorem, & *edacitatem*, introducta, augmenta *motuum* ipſorum menſtrualium poſt ſeſe trahat;

Minime tamen facile talia, quæ etiam *periodi* anticipationes inferant;

Sed ſolum ſub *legitimis* etiam temporibus, maiores *conniſus*, & ipſas *ſpaſticas* omnino *contentiones* :

Et quidem diuerſa methodo ab ante citata illa, ratione, *quantitatis* ipſius fluxus; vtpote qui ſub hac poſteriore conſtitutione re vera iuſto *minor* potius eſt, quam abundantior.

Præcipua vero omnino ratio habenda eſt circa abundantiam huius fluxus, ipſius *conſuetudinis*; vtpote quæ certe nimio plus hic poteſt, & citra omnem fictionem, nimio *frequentior* atque *familiarior* hic eſt, quam vlla vſquam alia ex illis cauſis, quæ hodie vulgo in hunc finem allegantur, *acrimoniæ* peculiaris ſtimulantis, *ſcorbuticæ* intemperiei &c.

Bene vero apud eas, quæ extra *coniugium* viuunt, inprimis floridioris iuuentæ adhuc compotes, etiam *deſideriorum* intentiſſimorum venereorum, ingens in hoc genere obſeruatur efficacia, pariter atque iam citatæ *iracundiæ*.

Abundantia menſtrui fluxus magis magiſque *adſueſcens*, trahit poſt ſe vlteriora incommoda, partim circa *concipiendum* atque *geſtandum* fœtum, partim circa ipſum *partum*, & inprimis etiam poſt illum, nempe *puerperii* decurſum.

Vnde quidem maximæ vtique conſiderationis eſt, tentamen ad ipſum talem abundantiorem fluxum, ad *moderationem* conuenientem deducendum; ne aut magno conatu, ſecundum inanes ſpeculationes de cauſis eius, re vera *nihil* agatur, ſed longa atque frequens medicatio patientem nihilo minus in antiquo ſtatu relinquat: vel actualibus *ſtricturis*, *lenioribus* quoque, *plus tamen*, quam intentio ferat, cohibitionis introducatur: vel *fortioribus*, aut iuſto diutius *continuatis*, tanta *ſtipatio* concitetur, quæ re vera poſthac e Scylla in Charybdin deuoluat patientem.

Nempe, vti *defectus* debiti fluxus menſium, nimio vtique *familiariores* occurrunt, quam *exceſſus*; ita cauendum ante omnia eſt, ne hac ipſa ratione ab ipſo exceſſu *defectus* originem ducat, & inuehatur.

Fit hoc ipſum minime ita difficulter etiam ipſis veluti *ſpontaneis* ſucceſſibus; dum in *plethoricis* floridioribus, & quibus

bus etiam ſatis, imo valde *largiter* ipſe fluxus procedere ſueuerat, aſſumtum vitæ genus *ſedentarium*, abſtinentia *potus* iuſto maior, aut nimium *ſpiſſi* atque lupulati, non ſatis diluentis, vſus, cum *edacitate* interim ſicceſcentium, inprimis farinaceorum, trahit ſenſim poſt ſeſe etiam largioris priſtini ſucceſſus & promptam & inſignem *imminutionem*.

Conſiſtit nempe ipſe *defectus* hic, partim in *ſucceſſiua imminutione*, partim in plena *ſuppreſſione*.

Illa præludit interdum huic; & certe vbicunque cooritur, parturit veluti, & minatur hanc:

Perſiſtit tamen etiam non ita raro ipſa *imminutio*, ſatis diu pertinaciter, in illo ſui gradu, ſine plenariæ *oppreſſionis* conſecutione: inprimis quando tempus *ſtatum* exquiſite adhuc ſeruat:

Et qualiacunque acriorum *contentionum* molimina, circa *ſtata* illa ſua tempora coniuncta gerit:

Quo magis autem *tacite*, & cum *nullis contentionibus*;

Aut cum *ſegnibus* ſolum atque tardis, poſt ipſam demum periodum ſegniter emicantibus, deficit etiam iuſta quantitas:

Eo certius *intercipitur* etiam, propiore quolibet tempore, vniuerſus ſucceſſus.

Familiariſſima cauſa *defectum* huiuſmodi, quam maxime etiam *plenarium*, poſt ſeſe trahens, eſt intemperans aſſumtio rerum *concoctioni* cito moram obiicientium, aut illam inſigniter turbantium.

Eminent in hoc genere *farinacea* ſpiſſa, & in *paſtam* refractariam quam maxime coire apta (*panis recens* adhuc *calidus*, *liba* varia, & *frixa farinacea*, quin *globi* etiam illi farinacei, quos non inepte Rheti Klötze appellant.) Et *dulcia* acriter *fermenteſcentia*, *mellita*, & fructus *horæi*.

De quarum rerum effectu vulgo pronunciant: Sie haben ſich die Zeit an dieſem oder jenem verfreſſen.

Habet autem certe huiuſmodi efficacia, quod conſiderationem omni modo circumſpectam mereatur.

Quid enim *ſtomacho*, *inteſtinis*, *concoctioni*, cum euacuatione *menſtrua?* niſi forte e *falſa* pathologia ab huiuſmodi asſumtis deteſtabiles illi *acores* ita ſcaturiunt, qui ſanguinem ita *coagulent*, vt ille de hinc omnem progreſſum decentem ad exitum per emunctoria ſua amittat.

Eſt vero ad veram indolem huius efficaciæ recte comprehendendam, omnino quam maxime notanda, *duplex* illa circumſtantia, *primo* quod talium rerum eſus, quæ hanc *ſuppreſſionem* efficiunt, aliis quidem temporibus ſit huiuſmodi efficaciæ longe minus compos, ſolo vero ipſo vtique *fluentium* aut *inſtantium* menſium tempore, inprimis, & vix non vnice, effectui huic producendo par.

Neque vero inſuper facile ſequitur hic ipſe effectus in ipſos quoque menſes potentior, quin ſimul admodum manifeſto *ventriculi* & *primarum viarum* talia pathemata ſeſe ſiſtant, quæ omni modo *grauationem* horum locorum, & *ſpaſticas* circa illas ſtricturas, velut euidentius teſtentur.

Vnde certe longe veriſimilior eſt ratio huiuſmodi effectus, quod potius per quandam *ſtricturæ* ſpeciem, *in viis*, quam per *craſeos* vitium, ſanguini obiectum, hæc turbatio huius *excretionis* ab eiuſmodi cauſis oriatur.

Rationem autem *conſenſus* huiuſmodi inſignis inter *ventriculum* & *vterum*, ſpecialius profeſſus iam ſum in *Phyſiologicis*, deducendum me arbitrari ab ipſis vaſis *ſplenico-hæmorrhoidalibus*; a quorum prioribus *ventriculus*, a poſterioribus *vterus*, ille omnia, hic aliqua, vaſa accipit: cæterum ipſo etiam *hæmorrhoidali* præcipuo ramo, *ſplenici* conſorte exiſtente.

(Vbi ſimul, qui *tonico-ſpaſticorum* motuum indolem prudentius attendunt, etiam viciniam *meſocoli*, *hæmorrhoidalem* venam inuoluentis, & eius partis meſenterii, cui *ſplenicus* ramus magis annectitur fere, quam innectitur, per otium expendere poterunt.)

Facit

Facit autem huc etiam nihil certe paruum *terror* animi repentinus; ſed & fere ſimul *anxius*, & *diutius* formidoloſus, *timidus* & *mœſtus*:

A quali ſimiliter huiusmodi *repentinæ ſuppreſſiones*, *fluentium* omnino actu menſium, obtingere ſolent:

Manifeſtiore propemodum etiam veluti ad ſenſum, modo dictæ ita conſpirationis *ſplenico-hæmorrhoidalis* complicatione; dum etiam e repentino *anxio terrore* ſenſum ipſum exquiſitum ſingularem ſub *ſcrobiculo cordis* indicare norunt, qui a tali percelluntur.

Notiſſima vero omnium eſt illa redundatio *menſtrualium* ventilationum perperam cedentium, quæ in *hypochondria*, imo omnia de *Vena portæ* participantia viſcera, redundare ſolet: quæ nempe res inſignem hanc connexionem facilius adumbrare poteſt.

Dictæ hæ tales *perturbationes*, tum ab *aſſumtis*, tum *animi motibus*, intercipiunt *menſium* euacuationem non ſolum *prompte* & *penitus*, ſed inprimis etiam conſtanter atque *pertinaciter*.

Ab illis quidem vitiis, quæ ab *aſſumtis* euenerunt, credit plebs liberari facilius & familiarius patientes tales, tum in genere *anniuerſario* tempore:

Tum in ſpecie *iterando* illo ipſo tempore eſum maxime eiuſdem *ſpeciei* materiarum, qualibus præterito illo tempore *defectus* hic introductus fuit.

Explicant interim etiam hoc ipſum peritiores harum rerum, ſpecialiſſime inprimis de *fructibus horæis*.

Obtingit autem re vera etiam alius debiti menſtrui fluxus *defectus*, in eo, vt *conſiſtentia* quoque ſanguinis manifeſto peccet;

Nempe vel nimia *ſpiſſitudine*, vt etiam ad viſum valde craſſus & *nigricans* exeat, ſimul fere etiam *paucus* ſanguis;

Vel nimium ſimpliciter *aquoſus*, *loturæ carnium* ſimilior; ingentis *ſpiſſitudinis* rubicundæ ſuæ portionis, & inſufficientis

 ma-

maxime conquaſſatoriæ *ſubagitationis cum ſeroſitate* & *lymphali* humore, manifeſto documento.

Hæc talis *conſiſtentiæ* euacuatio habet vtique etiam quam familiariſſime coniunctam totius *quantitatis*, *ſucceſſus*, atque *durationis* huiuſmodi excretionis, inſignem imminutionem.

Proprio loco generaliore, diximus iam de *remotiore* illo habitu ad hos effectus, partim ipſius *plethoræ*, quantumlibet *boni* & legitime *floridi* ſanguinis: partim etiam *vitæ generis*, ſub pleno victu, per nimiam ſedentariam inertiam, etiam ſufficientem *attenuationem* intercipientis; & *potu* nimis pauco dilutionem, *ſubagitationem*, *ſecretiones*, & tandem *excretiones* fruſtrantis.

Facit huc interdum etiam *externarum* concurrentium cauſarum energia, vt *meatus* repentina *ſtrictura*, contra ipſum actum excretionis placidioris, temere obnitentes, effectum talem excretionis menſtruæ non ſolum in præſens, ſed etiam longius in futurum oppreſſorium exerant.

Exemplum notum eſt in plebeiis, aut, caſu rariore, etiam delicatiorum infortuniis fortuitis, quando illæ operas quoque ſuas, pedibus profunde in frigida aqua ſtantes, menſibus eodem tempore manantibus, exequntur: Hæ vero quacunque occaſione, vel per oblectamenta, in aquas prolapſæ, vna cum terrore, penitioris *refrigerationis* moleſtum ſenſum percipientes, *ſtricturas* illas tonicas importunas hinc incurrunt, quibus etiam huius *emanationis*, *placidus* atque tacitus ſucceſſus, cito obruatur, atque reprimatur.

Non omittenda hic eſt, defectus huius proportio ad *tempus*; cuius intuitu vel per ipſa iuſtorum ſuorum initiorum tempora, diutius *emanendo* moras indecentes trahunt; vel etiam iam quantumcunque adſuefactæ, denuo iterum *ſubſiſtunt*, atque deficiunt: vel denique tempus etiam legitimæ magis *ceſſationis* vltimæ, multum *præoccupant*.

Emanent

Emanent, partim iuſto diutius vltra conſuetum *apparitionis* debitæ tempus; ita quidem, vt non ſolum loco 13. ad 14. anni, ſæpe 16. ad 18. adhuc deſint;

Sed emanent etiam adhuc longe diutius, quin exemplis non ita rariſſimis, etiam *in perpetuum.*

Neque vero diſſimulanda eſt etiam conſtitutio, ſecundum veritatem vſitata, huius habitus, quando ita *penitus* emanent, vt fœminæ tales hanc euacuationem plane *nunquam* experiantur.

Talium quotquot adhuc obtigit videre, affectæ pleræque omnes fuerunt illis incommodis, & bonæ valetudinis detrimentis, qualia etiam alias a *libere* fluere adſuetorum, ſucceſſiuis inprimis, *interpellationibus* atque *ceſſationibus*, oriri ſolent, partim circa *interiora* corporis, partim in *exteriore* eius ambitu.

Citius hæc euenerunt illis, quæ *emanſionem* illam, etiam ab ineunte *pubertatis* ætate, a peculiaribus *debilitationibus*, aut iam tunc quoque grauioribus fruſtrandi legitimi ſucceſſus cauſis, ſtatim incurrerant:

Quæ vero per longum tempus etiam ſatis ſoſpites vixerant, inprimis ſub duriore, & actiuiore vitæ genere, præterea etiam aliis *artificialibus ventilationibus*, mature, & ſatis largiter, vſæ; creſcentibus tamen annis, aliæ quidem in *hypochondriaco-hyſterica*, aliæ *nephritica*, aliæ *arthritica* pathemata prolapſæ, affatim incommode habuerunt.

Pauciſſimas optime ſanas, nec ad harum rerum analogiam effatu dignas vllas ſanitatis interpellationes expertas, ſed ad omnem ſenſum optime habentes, robore etiam peculiari *corporis*, *animi*, *vocis*, conſpicuas, memini *ancipitis ſexus* ſuſpectas habitas fuiſſe, ſed cum eius rei certiora documenta defuerint, nihil poteſt afferi.

Illæ puellæ, quæ ita ab ipſa prima ætate huiuſmodi *defectum* experiuntur, ſunt communiter vel nimia *plethora*, & fere ſimul etiam *ſpiſſitudine* ſanguinis ſingulari, conſpicuæ; vel ex

alîis

aliis *antecedentibus* morbis admodum exhauſtæ, atque defectu potius aliquo tam *ſanguinis*, quam viuidi *vigoris* ad actiones vitales adminiſtrandas, male affectæ:

Vel ipſa omnino *alius euacuationis* ſanguineæ peculiari adſuetudine, a dirigenda illa ad hæc loca *ſpecialiora*, velut alienæ.

Nihil quidem æque vetat, quin etiam ſuſpicio locum habeat, quod aliqua *ſpecialiſſima* quoque intimior ratio ſubeſſe poſſit, quamobrem aliquæ puellæ etiam velut a priori, omnino vero aliis de cauſis, quam ſimpliciter *menſium* defectu, ad *conceptionem* inidoneæ eſſe poſſint:

Quibus deinde potius *conſecutiue* hic fluxus deſit; cum ille non tam vllo modo vt qualiſcunque *cauſa* ad fœcunditatem facere videatur: ſed magis vt *conſequens* quoddam eius ſe habeat: dependens nempe ab illa *directione* ad hæc loca generaliore, ſub *deſtinatione*, nutritiæ ipſius materiæ concepto fœtui eo ſubminiſtrandæ.

Dum vtique, niſi præcedat *intentio* actui generationis inuigilans, nulla etiam ſubſecutura ſit, velut intermedia, ad hunc effectum remotius pertinens, operatio.

Interim, vt de vniuerſo penitiore negotio *generationis*, quatenus talis, nulla conceptui idonea vera theoria ſuppetit; ita non poteſt etiam hac in parte aliquid vero conceptui perſpicuum determinari.

Illud certiſſimum eſt, rariſſima occurrere exempla talium fœminarum, quæ hanc euacuationem plane nunquam expertæ ſunt, quin vel prorſus ante ipſum tempus pubertatis, varia inſignia valetudinis detrimenta expertæ fuerint; vel euacuationes alias hæmorrhagicas, *narium* ante omnia, frequentes, largas, promptas ſubire valde adſuetæ:

Vel ad minimum ſucceſſu ætatis, mox in *adoleſcentia*, aut *iuuenili*, quin vel demum *conſiſtente* ætate, talia affectuum genera incurrant, qualia alias a menſium non recte ſuccedentium, ad minimum longinguis moliminibus, euenire conſueverunt.

Pecu-

Peculiarem in hoc genere, ad minimum difficulter coorientis euacuationis menſtruæ, prædiſpoſitionem, habere & intelligi poſſunt, & docente experientia etiam deprehendi, puellæ conſtitutionis dictæ *phlegmaticæ*, magis *exquiſitæ* talis;

Tanto magis autem ad veram magis *intemperiem*, vt loquuntur, iam deuolutæ, *mucidæ*, antiquo vocabulo *pituitoſæ*.

Tales enim vix non ſemper notabilem difficultatem menſtrui negotii, etiam *inchoandi* ſolum, præ ſeſe ferunt:

Dum non ſolum ipſe *eruptionis* ſucceſſus, communiter multum difficultatis inuoluit; vt vel *quantitate* non ſufficiente, vel *qualitate* minus conueniente, ſeſe ſiſtat:

Sed re vera etiam totus *impulſus* a priori, tota *intentio*, inquam, atque *directio* ad hoc negotium, quibuslibet reſpectibus *languere*, & quod alias de hac conſtitutione dicere ſolent, re vera *frigere* videatur.

Per *faſcinum* etiam & *incantamenta* in hoc negotio aliquando graues perturbationes, tam ad *defectum*, quam etiam *incondita molimina* ſuccedentia contingere, faciunt fidem, non ſolum velut a priori, veneficarum propriæ confeſſiones; & mediorum naturalium, quæ pro talibus effectibus adhibuiſſe confitentur, minime nuda atque ſimplex huiuſmodi efficacia.

Sed etiam a poſteriori, talium, quæ ita ab impreſſionibus ortum ducunt, menſtrui negotii læſionum, multis modis diſpar ſucceſſus & exitus, per varia alia phænomena, & affectuum inſolentium conſectaria.

Cum enim *Euentus* ſimpliciores, male ſuccedentis menſtruæ euacuationis, familiarius ad *materiales* etiam *regurgitationes* atque *reſtagnationes*, & inde *tumores*, atque *infarctus* varios, aut *translationes* materiales inclinent; non autem æque directe ad *ſimplices*, inprimis *fortiores*, motuum *tonico-ſpaſticorum* turbas:

Ita inſiſtunt dictæ illæ per *veneficia* conciliatæ huius euacuationis deſtructiones, communiſſime ita aduerſam in hoc

genere viam, vt quaſi ſimpliciter ad *motuum ataxias* inducendas, præcipitent greſſum:

Et quidem etiam *impetuoſiſſimas* tales concitent, inprimis *Epilepticas*:

Interim non ſolum etiam in hoc effectu denuo peculiare quiddam præ ſe ferant; vt nempe etiam tales *Epilepſiæ*, plane ſingularem indolem minus vſitatam monſtrent:

Sed inprimis tandem exitum quaſi forment, & aliis *Epilepſiæ* generibus inuſitatum, & reliquis, etiam frequentiſſimis ſane, menſium ſuppreſſionis exemplis inſolitum.

Dum non ſolum, familiarius quaſi, *certas*, ſed etiam *vehementiſſimas*, & vere *inuſitati* ſchematis, *contracturas* tandem formant.

(Quemadmodum notatu non indignum forte eſt, quod omnes propemodum affectus, qui pro effectibus faſcini & incantamentorum vſquam agnoſcuntur, longe magis verſentur circa *motuum* perturbationes, quam materiarum directam alterationem, niſi quæ ipſis præſtigiis dæmonis, partibus aliquibus affectis, incuſſæ aliunde reputari debent.)

Enim vero optime conſiderandæ hic ſunt conſecutiones illæ, quæ *poſt defectus*, verius *ſequuntur*, quam vt *cauſis* eorum accenſeri mereantur.

Nempe vel *materiæ* ipſius, *ſanguinis* inquam, *reſtagnationes*, & ab his prognati *tumores*, & *infarctus*, atque *obſtipationes*: vel *motuum* magis directe ad hæc negotia pertinentium variæ inſolitæ alterationes;

Magis tamen propemodum in *exceſſu*, quam *defectu*.

Euentus nempe hi ſunt *defectuum* inprimis menſtruæ excretionis, dum vel ita *reſtagnationes*, & ab his oppletiones & infarctus, circa ipſa *coniugata* atque conſpirantia *viſcera* oriuntur;

(Nempe *Venæ portæ* cohærentia, *hepar*, *lienem*, *meſenterium*, *pancreas* & *glandulas*, *inteſtina*:)

Vnde *appetitus*, *concoctionis*, *diſtributionis*, *ſecretionum* vitia:

Va-

Variæ etiam *flatulentæ* oppletiones atque tenſiones:

Et ab his initiis *cachexia*, *hydrops*, *ſcirrhi* viſcerum, *infarctuum* & *grauationis* ſenſus:

Motvvm autem varia *ſpaſtica* vitia, tum circa ipſam etiam *vicinam* regionem, per *abdomen* ipſum.

Tum in *diſſitis* etiam partibus, per ambitum atque habitum corporis:

A quorum *prioribus* varia illa ſchemata *ſpaſtica hypochondriaco-hyſterica*:

A *poſterioribus*, *Rheumatico-arthritica*, per habitum corporis;

Imo *translatoria* illa ipſius materiæ ad alia loca, tanquam emunctoria; ad *caput* inquam, *pectus*, *ventriculum*:

Cum illis ſpaſticis *contentionibus* motoriis, ad *eruptiones* etiam in talibus locis perpetrandas:

Aut, dum hæ non ita prompte ſuccedunt, ſubeundas inde etiam vlteriores *reſtagnationum* illarum moleſtiſſimas conſecutiones, *catarrhales*, *aſthmaticas*, *vomibundas*, *tuſſiculoſas*.

Indicauimus illud iam in præcedentibus articulis, quomodo fœminæ ex hoc ipſo excretionum ſuarum *menſtruarum* perperam ſuccedentium maxime fundamento, ad *vomitum cruentum* magis pronæ euadant, quam viri:

Minus autem procliues ad *hæmorrhoidales* euacuationes.

Puto autem hoc inprimis ea de cauſa ita euenire, quod communicatio illa ab *hæmorrhoidali* ramo ad vterum, ita collocata ſit, vt ſi per *ſtricturam* aliquam, vtero propius præiudicium offeratur, illud longe citius, quam in viris, etiam *hæmorrhoidales* venas ita ab *inferioribus* ſeu tenerioribus, verſus *ſuperiora*, adeoque ipſum *ramum ſplenicum*, compellat:

Cum ex aduerſo ſtricturæ ad hæmorrhoidalem ramum directe pertinentes tales, a *ſuperioribus* potius, nempe capaciore eius rami parte, incipere debeant.

Iſta vero ratione repellitur potius maior copia ſanguinis magis directe *ad ramum* ſplenicum ; circa quem ſi etiam ipſum *contentio* talis extendatur ;

(Quod in *humani* corporis ſtructura, præ variis brutis, maxima copia fibroſæ texturæ obuolutis hiſce vaſis, expeditisſimum eſt :)

Procedit inde tanto facilius illa, a *ſplenico* ramo *extremo*, ad *ſtomachum* regurgitatio ; & ab huius pertinaciore *contentione*, tandem *in* ipſum ſtomachum perruptio, *vomitui cruento* materiam ſubminiſtrans.

Illud autem certum eſt, *conſectaria* illa varia, quæ menſtruæ euacuationis *defectus*, innumeris ſchematibus excipiunt, *tantam* vtique, tam *vberrimam*, tam *multiplicem*, plurimorum ſchematum ſegetem ſuppeditare, vt ex illis, tanquam ſolido ſupremo ſpecimine, omnium *hæmorrhagicorum*, *apparatuum*, *ſucceſſuum*, *effectuum*, & *euentuum* ſeries, ſimpliciſſime demonſtrari, & luculentiſſime intelligi poſſint :

Quandoquidem in hoc menſium negotio, tam *placidarum* atque tacitarum eruptionum, eruptionis *continuationum*, *ſtatarum* tranquillarum repetitionum; ſi difficultas aliqua obſtet, manifeſtiorum *conniſuum* : *diffuſionis* horum longinquioris, ſi in propinquo firmior ſit reſiſtentia :

Si totum negotium *contentionibus* non obſequatur, latius *euagantes* ad alia loca, inprimis tamen ipſa quoque *emunctoria*, *translationes* :

Reciproce fluctuantes, ab *interioribus* ad *exteriora*, aut *inferioribus* ad *ſuperiora* conatus : & denique magis magiſque in nudam *adſuetudinem* tranſeuntes, ſimiles motuum conatus & contentiones , materiæ *proportioni* minime amplius reſpondentes, vix non vniuerſam Pathologiæ ſummam, tanquam in tabula ſiſtunt.

Vltimo loco poteſt adhuc de hac euacuatione obſeruari, quod illa non æque ſimpliciter ita prompte obtemperet aliis *vi-*

cariis ſanguinis ventilationibus, vt in illarum vicem illa deinde emaneat; bene vero hoc faciat ſub certa conditione, quando nempe euacuationes tales ipſo illo tempore inſtituuntur, quo hæc ita ſpecialiſſima excretio *in ipſo motu* eſt:

Inprimis tamen, ſi euacuatio illa altera magis ſimpliciter in *oppoſito* quaſi, in partibus ſuperioribus ita inſtituatur:

Maxime vero, ſi ſimul ſit admodum *larga*.

Facit tamen huc etiam quam maxime, partim *ſenſibilitas* inſignis eiuſmodi ſubiecti; partim etiam *ætas* iam ipſi ceſſationi propior: aut etiam p. n. inſignis prædiſpoſitio ad *retinendos* menſes, & iam ſponte languidus illorum ſucceſſus.

(Ita enim fæminæ 45. annos iam prætergreſſæ, cum per inconſiderantiam, inſtantibus menſibus, V. Sem. largiorem, in pede etiam, admiſiſſet, menſes, qui huc vſque, licet ſatis parce, tamen ordinarie, adhuc fluere conſueuerant, ab hoc ipſo tempore conſtanter ceſſauerunt. Erat autem vtique hæc ipſa quoque vere ſenſibiliſſimæ indolis, corpore animoque: & occaſionibus quidem ad animi pathemata, terroris, angoris, mœroris, quaſi continuis expoſita.)

Vnum adhuc verbum dici meretur de inconditis huius fluxus eruptionibus, intuitu temporis, *ætatis*.

Aliquot eius rei exempla habeo, quod hic fluxus *infantibus* eruperit, etiam minoribus adhuc æque, ac maioribus, *anno*:

Vetulis autem, etiam 60. annos prætergreſſis.

Infantes illi, quotquot commemini, omnes intra annuum forte, ab huius rei initiis, ſpatium, mortui ſunt; multis interim minus vſitatis *inquietudinum* ſchematibus & ſymptomatibus variis, grauiter exerciti.

Vetulas tamen etiam aliquot annos adhuc ſuperuixiſſe obſeruaui; inprimis quæ etiam hunc fluxum a largiore *vini potu* iterum incurriſſe, merito iudicari poterant.

Directas atque veras illius in *infantibus* euentus, reddere tam parum in me recipere poſſum, quam multorum aliorum

auſuum erroneorum naturæ *humanæ*, præ omnibus animantibus non ſolum *proprie*, ſed etiam *prompte* ad *errandum* diſpoſitæ.

Ceterum, quod eiuſmodi infantes communiter non diu viuant, *generalis* eius rei non contemnenda eſt prorſus ratio, quam olim de puella, quæ intra primum ſeptennium, ad iuſtam ſtaturam ſolitam humanam ſuccreuerat, a Facultate illarum regionum medica, tanquam prognoſi quadam, quam etiam euent⁹ confirmauit, propoſitam eſſe legitur, quod natura humana, vbi *nimium præmature actiones, ordinatioribus ſucceſſibus, ſecundum longiores menſuras temporum alias debitas, inchoare præoccupat*, *ibi ſoleat etiam*, *tanquam vniuerſa periodo abſoluta magis tempeſtiue plane ceſſare.*

ARTICVLVS VIII.
DE
LOCHIORVM FLVXV.

LOCHIA appellant ſcholæ medicæ illum ſanginem qui *poſt partum, per puerperii priores plures* dies, imo in *tertiam* ſubinde *ſeptimanam* e genitalibus adhuc manere ſolet;

Et quidem prioribus diebus vere *ſincerus*: & inſuper etiam *larga* prorſus quantitate. *Poſterioribus autem* diebus, ſenſim ſenſimque *tenuior*, *dilutior*, tandem *ſeroſa* ſolum conſiſtentia ſuccedente, ita rurſus deſinit.

Primo quidem intuitu, videri poſſit hæc talis fluendi methodus nihil conſideratu dignum inuoluere; dum viam ipſi ſatis commode, præbere apparet ipſa vtique *abruptio ſecundinæ*, in quam ab vtero ipſo tenerrimos capillares ramulos porrigi; anatomia grauidarum mortuarum fidem facit.

Interim licet hoc *in genere* minime falſum ſit, habet tamen hic fluxus circumſtantias ſibi proprias, a ſimplici fluxu per *diæreſin*, certe alieniſſimas, & quales in vera hæmorrhagia *a continui ſolutione*, in ſolidum abſint.

Primo enim, e quanam alias *vulneraria diæreſi*, ſequitur tam *diuturnus* fluxus ſinceri ſanguinis?

Et quidem inſuper, *ſecundo*, ſucceſſibus ita *moderatis*, vti quidem in vere iuſto & legitimo *lochiorum* fluxu:

Interim *tertio*, vtique ſi totus complexus huius manationis in vnum colligatur, tam *largiter* vtique & copioſe?

Et cum *quarto*, fluxus ſanguinis e vulnere, non contingat, niſi ſimpliciter adhuc *crudo*, & nihil abſolute alterato; (de maioribus vaſis autem diſſectis huc non trahi poteſt applicatio.)

Non poteſt ſane ad *vterum* puerperæ, illa ſimilitudo applicari, nempe *manationis vt a vulneratione ſimpliciter*: cum nemo admiſſurus ſit, quod illa ſiue *ſpecies*, ſiue verius *ſimilitudo* vulnerationis, in hoc loco tam diu *cruda*, & nihil vſquam mutata, perdurare poſſit:

Tanto minus *ſexto*, cum ipſa *ſubſtantia* vteri reliqua, ne per ſuperficiem quidem totam, ne dum profundius, affecta hic eſſe *diæreſi* tali vulneraria oſtendi poſſit, ſed verius ſolum ſubtiliſſimorum *vaſorum* quædam extremitates, vt ante dictum.

Sub qua conſtitutione, *ſeptimo*, per ſimplicem ſubſidentiam vteri, qualis vtique facta fœtus euacuatione vere contingit, verius *opprimi*, ſtrictura illa de reliquo ſatis promtis progreſſibus fiente, deberet hæc ſubtilium vaſorum libertas, quod vel in aliis profundioribus *vulneribus* (excipiendo ſolum valde amplorum *vaſorum* diſſectiones) quantum ad tenuiores ramificationes, quam promptiſſime euenire ſolet.

Decenter itaque ponderatis omnibus his circumſtantiis, non dubito, quin circa hanc etiam ſanguinis euacuationem, appariturum ſit, quod de pluribus præcedentibus ſanguinis eruptionibus monuimus, minime conciliare poſſe cum ſolida ſimilitudine veri, quod hic ipſe etiam fluxus ſimpliciore *paſſivo* lapſu, per *continuitatis* ademptæ vitium ita fiat.

Quod

Quod ipſum ſimulatque agnoſcitur, neceſſario diſpiciendum erit, de peculiari *regimine*, a quo hæc tam *diuturna*, *moderata*, *æqualis*, *expulſio* potius quam ſimplex *fluxio* ſanguinis, inſtruatur.

Fit itaque ex his omnino veriſimillimum, quod etiam ipſa hæc excretio, potius *actiuis* talibus certis *moderaminibus motuum tonicorum* tribui debeat; quæ totum ſucceſſum, tam diuturnum, tam proportionatum, tam tarde quidem, ſed tamen moderatiſſime, ſenſim ſenſimque decreſcentem adminiſtrent: quod a nulla, vt ſunt res corporis viui, ſimplici mechanica, expectari poterat.

Sicut autem proprie MEDICAM Theoriam ſeu *pathologiam* hæc conſideratio non plus attinet, aut illuſtrat, niſi in quantum illam iuſtiſſimam *cautelam* ſuppeditat, quod ſic conſtitutæ huius euacuationis ſeries & menſuræ, ſine ſenſibili, & communiter *præſentiore*, *damno*, minui aut ſiſti non poſſint: ita non neceſſarium duco hoc ipſum prolixiore veſtigatione proſequi.

(Poteſt enim facile comprehendi, cum vaſa vterina, inprimis quæ ad placentam deſinunt, quantumlibet etiam re vera reliqua omnia, ſub incremento & expanſione illa vteri, quam eo tempore nanciſcitur, ipſa quoque expanſione æque in amplitudine, atque extenſione in longitudine, plane peculiari afficiantur: redeunte vero in tantam, quantam ſolet, contractionem & exiguitatem, etiam ipſo vtero, omnino etiam vaſa hæc, etiam iterum proportionate, in omnem dimenſionem contrahi & arctari debeant: ita tamen, vt nihil harum rerum inordinate fiat, ſed potius omnia non ſolum concinno ſucceſſu ordinis peragantur, ſed etiam in concinnum ordinem totius diſpoſitionis redigantur: hoc ipſum autem tumultuaria repentina corrugatione ita ad amuſſim fieri non ſoleat: præferenda hic vtique eſt leuiſſima huiuſmodi quaſi reſtitutio, quæ vix commodius ſuccedere poteſt, quam ſi etiam ſanguis, ſub tali adhuc conſtitutione, etiam ad hæc loca vberius accedens, potius in iiſdem adhuc liberam quandam ventilandi poteſtatem retineat

(in proportione enim ad totum tempus non ſatis proprie dici poteſt, exceptis primis quatuor diebus,) multum euacuari, donec ſenſim tota illa expanſio placidiſſime in vere magnam anguſtiam reſtituatur.

Sine vlteriore itaque prolixitate, de reliqua indole *cauſali* lochiorum, progredior potius ad *effectus* & *euentus* eorundem.

Effectus directus, *lochiorum* etiam, vt omnium aliarum hæmorrhagiarum, *bene* atque commode ſuccedentium, eſt inſignis vtique *vtilitas*; imo horum, etiam talis *neceſſitas*, vt ſine illis puerperio nunquam certo bene ſit, communiſſime vero, imo potius, rebus quam maxime recte conſtitutis reliquis, ordinarie *male*.

Vnde potius *deficientis* huius euacuationis, eiuſque liberi ſufficientis ſucceſſus, *euentus* ſiniſter eſt, vt perperam ſuccedendo, plus aut plurimum *deficiat*.

Hic vero *defectus* demum vlteriora poſt ſe trahat alia plura *incommoda*, *pericula*, *damna*.

Ante omnia vero *acutas* febres, *inflammatorias*.

Interim re vera hæc etiam excretio veluti familiariſſime præ omnibus aliis, expoſita eſt *exceſſui*; qui ipſe quoque plane peculiarem veluti lucem fœnerari poteſt, *efficaciæ* circa hanc ipſam quoque excretionem *actiuæ* magis, *excuſſoriæ*, nempe *expreſſoriæ*, quam *paſſiuæ*, & magis ſimpliciter *lapſu* nudo ruenti.

Siſtit ſe namque hoc ipſo loco inprimis circumſtantia illa huiuſmodi ſanguineæ excretionis, quæ animum perite adhibentibus, occurrit in *abortu*.

Loquor autem, veriore vocis ſenſu, de maxime *intempeſtiua*, adeoque vere *immatura* partus excluſione:

Siquidem certum hoc eſt, quanto *immaturior*, a tertio inde menſe, eſt adhuc conceptus, eo *grauiores* hæmorrhagias comitari eius eliſionem:

Niſi quidem *repentina* quadam, & magis quaſi *violenta* ratione, extrudatur.

Interim minime hic etiam diſſimulandum eſt, quod illa talis hæmorrhagia, quæ difficiliori abortui iungitur, non tam ſit ſimpliciſſimo ſenſu *Lochialis*; nempe ipſam *eliſionem* conceptus, iam perfecte factam *ſubſequens*:

Sed potius *ſub illo* ipſo actu atque tentamine elidendi, ſeſe offerat.

Cui tamen re vera geminum eſt, quod etiam legitimo *partui* ſuccedentes *nimii* fluxus *Lochiorum*, fere pari tempore contingant:

Nempe vel ſub ipſis adhuc *conatibus*: vel proximo poſt actu emiſſum fœtum, tempore.

Ante omnia vero, quando *ſecundinæ* imperfecte exierunt, ſed adhuc laciniam quandam placentæ vterinæ, in reſiduo deſeruerunt.

Tum etiam, ſi, vndecunque tandem, largius eueniens hic fluxus, ſub quieto decubitu patientis, effuſi ſanguinis *coagulatione*, fruſta quædam format, quæ deinde veris repetitis *ſpaſmis* vterinis, enitendo vere *elidi* neceſſe habeant: ſub quo vtique conatu, expreſſio huiuſmodi ex ipſis vaſis ita violatis, tanto certius ſequitur: adeoque mox illo ipſo tempore poſt partum propiore, nimis larga huiuſmodi profuſio.

Simulatque autem primus ille debitus atque legitimus ſucceſſus, ante omnia vero a *ſecundinæ* non penitus euacuatæ culpa, in inſolitam manationis huius *vehementiam* æque atque *diuturnitatem* mutatur; mox iuſtus eſt metus, ne & plures & inprimis contumaciores alias ataxias vlteriores poſt ſe trahat:

Siquidem nihil adeo inſolens illud eſt, vt ab hac tali perturbatione inſigniore, *diu* nimium eiuſmodi profluuium perſiſtat: iam veluti *continuum*, iam equidem *interualla* formans, ſed *breuitate* tamen non ſolum *nimia* verum etiam inſuper *vaga*, & nullam æqualitatem in repetitas vices ſeruante, ſed modo

do 14. diebus, modo 8. a 10. ſolum, reuertendo, & tamen diuturnum ſatis ſucceſſum multorum dierum ſeruando.

Diximus iam verbum de *euentu* huius fluxus, minus decenter fientis; quod nempe partim *febres acutas, inflammatorias* præſertim, parturiat, partim *torminoſis ſpaſticis vteri* & *meſenterii* affectibus ortum præbeat:

Eſt autem adhuc addendum, quod etiam aptitudinem vlteriorem ad *concipiendum* ſæpe grauiter perturbare obſeruetur: aut *geſtationes* ſuccedentes ita turbet, vt vel aliis grauibus & inſolitis incommodis *grauidæ* vexentur, vel plane *abortum* incurrant:

Vel etiam ſubſequente *partu*, ſatis tempeſtiuo licet, tamen eius *difficiliores* ſucceſſus experiantur:

Vel denique iterum ſimilem profuſionem, poſt editum partum, denuo incurrant.

Defectus autem decentis ſufficientis euacuationis, coniicit patientes etiam in poſterum familiariter in *menſium* quoque ataxias, & *durabiliora*, & magis magiſque *periodica, ſpaſtica, hypochondriaco-hyſterica* pathemata.

Quibus reſpectibus tanto dignior vtique eſt huius totius negotii, talis moderatio, vt quantum ſatis ſit, omnino quidem fiat; aſt neque nimium, nec etiam nimis parum ſuccedat: minime omnium autem vniuerſus ſucceſſus intempeſtiue deſinat.

Circa hanc rem habeo omnino, quod adhuc breuiter moneam. Nempe, quod hic etiam illud attendi mereatur, quod etiam *largior*, imo *nimius* huiuſmodi fluxus, tamen propterea non æque eo citius *in totum* deſinat, inprimis *ſine incommodis*:

Quo intuitu, ſi etiam per artem hic citior iuſto cohibitio totius fluxus obtingat, veluti ſub excuſatione *quantitatis* vtique largioris breui impetu effuſæ, quæ ita *longitudinem* alias ſolitam veluti ſupplere poſſit:

 Hæc

Hæc ipſa ratio, teſtante experientia, ſatis firma non ſit, quin pluribus ſchematibus, alia poſthac *incommoda*, tam intra adhuc tempus *puerperii*, quam *ſuccedentibus* temporibus ſubſequantur; quæ certe iuſtiſſimum ſit bene perpendere, an vere *ſimpliciter* magis a *fluxus* ipſius abundantia prægreſſa deduci poſſint: an vero potius ab eiuſdem, non tam vt *largi*, quam vt *longi*, atque *ſucceſſiui*, *repentina* occupatione.

In quem finem pro meliore omnino intellectu huius rei aſſequendo, notanda venit peculiaris illa circumſtantia, quod etiam ingentes paſſim huiuſmodi *profuſiones lochiales*, nulla *arte* cito occupatæ, tot atque tanta incommoda minime poſt ſeſe trahant, quam illæ, quæ ita tractatæ ſunt.

Quod quidem propemodum de omnis generis hæmorrhagiis, non ſimpliciter *violenta* læſione *paſſiue* labentibus, ſed actiuo quodam impulſu ſubnixis, omnino valet.

Et confirmat tanto magis illud, quod *in genere* æque, atque vere per ſingulas *ſpecies* hæmorrhagiarum, certe *qua talium*, cum veritate monui, quod qualeſcunque earum *defectus*, & *certiora*, & *maiora* damna inferant, ac poſt ſe trahant, quam *exceſſus*, non ſimpliciter *maximi*.

ARTICVLVS IX.

DE FLVXIBVS SANGVINIS VERE PASSIVIS.

VEre *paſſiui* fluxus ſanguinis, ſunt illi, qui quacunque *violentia*, a *ſpontaneis* vitalibus actibus aliena, tanto magis autem prorſus ſimplicius *externa* & aduentitia, ſubnixi, viarum *continentium*, inprimis autem *capaciorum*, ſimplici *continendi* efficacia amiſſa, ſequuntur.

Nempe *diruptiones*, *lacerationes*, *eroſiones*, *diſſectiones*.

Ruptiones oriuntur aliquando ſimplicius a *niſu* vehementiſſimo; aut per *lapſum* ponderis ſuper illas partes, circa quas ex-

exitus qualiſcunque perrumpere poſſit, (ſicut eius rei exempla a *ſaccis* frumenti aut farinæ, corpori illapſis, nota memini).

Nanciſcuntur autem maxime exitus ſuos e *thorace*, *ventriculo* & *inteſtinis* (tam in enormi *vomendi* conatu, quam affectu illo plebeiorum, quem **das Webethun / Verbrechen /** & ab externa occaſione, ſi **haben ſich zerhoben / gantz zu ſchanden gehoben /** enunciant) & *vtero*.

Laceratio, præter eam, quæ a *morſibus* animalium, & *aſperiorum* rerum, cum *contuſione* vulnerantium, incurſu contingit, tribuitur interdum ſpecialiter aſperioribus *calculis* renum: quamlibet re vera huiuſmodi effectus, vere *indubius*, omnino *rarior* occurrat.

Eroſiones etiam non adeo frequenter occurſant, quæ hunc effectum exhibeant.

Sunt autem inprimis, ab *intrinſecis* quidem cauſis tales, quæ ab *vlceribus pectoris*, *renum*, *veſicæ*, *inteſtinorum*, imo vel *exteriorum* partium atque locorum in corpore, originem trahunt.

Externæ huius cenſus cauſæ, rarius occurrentes, ſunt inprimis *halitus* aut *pulueris* forma in *nares*, *aſperam arteriam*, admiſſa vera *corroſiua* (ſicut eius rei exemplorum a *butyri antimonii* halitu, & *vitrioli veneri* ad albedinem calcinati agitatione in mortario, memini).

Per *ſectionem* nudam, fiunt tum alia *vulnera* ſine delectu: tum *arbitrariæ* apertiones vaſorum ſanguiferorum, aut certe meatuum, V. Se. *ſcarificatione*, *hirudinum ſuctu*.

Omnium æque ac ſingulorum huiuſmodi fluxuum, a *violatione continentis*, nulla alia prolixa *ætiologia* vere locum habet, cum tota fiendi ratio ſimpliciſſima & in procliui poſita, exiſtat.

De *effectibus* & *euentibus* earum vero, eſt illud omnino dicendum, quod pluribus aliquanto reſpectibus ibi ſit locus, tam, ratione immediate *inſequentium*, quam longius *ſuccedentium* damnorum aut incommodorum.

Damnum potiſſimum eſt, *nimia* ſanguinis amiſſio, ſi fluxus ita inductus modum valde excedat.

Interim eſt illud ſatis certum, quod non admodum *immoderata* huiuſmodi excretio, nullum adeo æque valde ſenſibile ſiue *incommodum*, ſiue præſentaneum *damnum*, poſt ſe trahat.

Peculiaris autem circumſtantia, etiam in huiuſmodi *violentis* ſanguinis emanationibus, vera atque certa, eoque ipſo obſeruatu quam maxime digna, eſt illa, quod ſi etiam ita *fortuitæ*, & *violentæ* hæmorrhagiæ, corpori obtingant, tam *plethora* onerato, quam etiam *commotionibus* eius ſingularibus affecto, tunc non ſolum velut *in præſens* minor periclitatio a tali fluxu ſimpliciter ingruat:

Sed re vera potius ab immediata præpropera eiuſdem *cohibitione*:

Sed etiam omnino *in futurum*, peculiaris quædam ratio euacuationis huiuſmodi, tanquam *vtilis* futuræ locum paſſim inueniat.

Ad *priorem* claſſem, referri debent admonitiones illæ, quas diuerſis locis Chirurgicorum ſuorum ſcriptorum dedit *Paracelſus*, de fluxu ſanguinis e vulneribus, ſub *ebrietate*, *ira*, *actibus venereis*, incuſſis, procedente; quem non cito ſimul & ſemel opprimendum eſſe monet, quin metuendæ poſthac certius ſint *inflammationes* maioris impetus & ambitus, *febres* inflammatoriæ, *ſpaſmi*, *ſenſibilitates* diuturnæ, imo perennes, in membro tali poſt conſolidationem.

Certe vero etiam in corporibus, in quibus & *abundantia* inſignis ſanguinis, & *commotio* ventilationem affectans, præſto eſt, nimis *leuem* ventilationem *arte* inſtitutam, trahere demum poſt ſeſe vehementiores eiuſmodi *connijus*, ad actuales *excretiones*, & *imminutiones* ſanguinis, docet ſubinde circumſpectior obſeruatio practica: vbi ita tractati non ſolum in genere, poſt talem irritam ventilationem, grauius a pragreſſis

etiam

etiam ſuis inſultibus exagitantur: ſed etiam ſubinde in *acutas febres* deuoluuntur, paucis diebus ſuccedentes.

(Vtiliter autem aſſequuntur interdum poſtea demum magis ſufficientem, quaſi præmonſtrata ita via, ſpontaneum exitum.

Exemplum allegare poſſum Illuſtriſſ. Viri, Iuuenis eo tempore forte 28. annorum, qui e pleno victu & vinoſa diæta, de reliquo ſana corporis, plethorica interim, conſtitutione, & per iram, & alia quædam, multiplicis commotionis vtique incommoda aliqua perſentiſcebat, quæ ventilatione ſanguinis, ſi non vnice, certe tamen plurimum & optime ſubleuari potuiſſent, niſi per hæmophobiam patiens ab hoc ſubſidio abhorruiſſet. Quamobrem de tempore in tempus occupari ſolum magis, quam præuerti poterant. Proponebat ſibi tandem ſcarificationem; qua ipſa licet pares vt a V. S. effectus expectari non poterant, tamen qualicunque vſui idonea iudicata, cum in effectum deduci deberet, haud moderatius etiam circa ipſam ſe gerens patiens, ſed incondito animi angore, qui lipothymiæ metum faciebat, omittere vix cœptam ſuctionem cucurbitularum cogens, cum certe non vltra vnciam vnam & ſemiſſem euacuatum eſſet: incidit inde ſecutis duobus diebus, bis quolibet die, tam largam narium hæmorrhagiam, vt re vera omnibus his collectim fluxibus plus quatuor vnciis euacuatum ſit: cum tamen non commeminiſſet temporis eius, quo ipſi alias nares ſanguine manaſſent. Habuit autem re vera ab hac euacuatione etiam ſatis diu poſt admodum commode, & leuatum ſe inde ſenſibiliter profeſſus eſt.)

Quod autem etiam in futurum eiuſmodi euacuationes, vel *artis conſilio* inſtructæ atque ſuſceptæ, vel *caſu* magis quodam oblatæ, per *violentiam* qualemcunque; interim conſtitutioni *plethoricæ* in patiente præſenti reſpondentes, inſignem efficaciam habeant, velut *adſuetudinis* cuiuſdam repullulantes conatus, inprimis circa *anniuerſaria* tempora poſt ſe trahendi, confirmat ſatis experientia.

Quam vti de *arbitrariis* per *venæ ſectionem*, *ſcarificationes*, *hirudines*, huiuſmodi euacuationibus nemo in dubium vocare ſuſceperit, ita de hæmorrhagiis *vulnerariis* paſſim re vera idem ob-

obtinere, aduertentibus ſolertius animum non poterit ignotum eſſe, quemadmodum mihi certe huius rei exempla manifeſta occurrerunt: Non vno, ſed altero, imo tertio anno, poſt vulnerariam hæmorrhagiam inſignem, corpore cetera ſano.

Vnde vtique quantumcunque paradoxam hanc rem, vlteriori prudenti conſiderationi commendo, quod nempe etiam a *violentis* primo initio hæmorrhagiis, in poſterum *defectus* quidam velut hæmorrhagiæ, nempe & effectu *vtilis*, & *tentamine* atque *contentione* ipſa, molientis, & deficiente exitu alia varia incommoda parturientis, *imminutionis* atque *ventilationis* ſanguinis conatus ſuccedat.

Adeo, vt profecto etiam ex hoc tandem vltimo, & ſupremo quaſi, vero tamen, ſpecimine, elucere poſſit, illud ab ipſo ſtatim initio huius tractationis a me aſſertum quadruplex Theorema Pathologicum vere Medicum:

I. Quod non ſolum dari poſſit, ſed etiam ſoleat, talis conſtitutio abundantiæ, & commotionis facilis, ſanguinis, ſub qua actualis aliqua eius ventilatio, vtilius fiat, quam non fiat.

II. Imo vero, quando manente illa conſtitutione euacuatio illa non fit, & certiora, & plura, & maiora, alia incommoda expectanda veniant, quam ipſe ſanguinis fluxus qua talis, minime exiſtat aut exhibeat:

III. Interim hæc ipſa quoque conſtitutio huius fluxus, non tam prompte atque facile exceſſu ſui damnum inferre, ipſa experientia teſtante, re vera ſoleat.

IV. Quam quidem defectus debitæ atque iuſtæ reputandæ huiuſmodi exonerationis, ante omnia vero iam quantumcunque adſuefactæ.

Non

Non placet autem tempus impendere operoſius comme-morandis illis valde *inſolitis* atque *raris* quibuſdam eruptionibus ſanguinis, quales per loca penitus inuſitata aliquando obtingunt; fœminis inprimis, loco decentis *vterinæ menſtruæ* viæ: vbi e mediis artubus æque, atque extremis apicibus, pollicibus & digitis, quin etiam e media gena, & ſimilibus locis, etiam periodis menſtruis, ſanguis manauiſſe narratur.

Cum enim talia oppido rara exiſtant: quoad modũ autem fiendi eorundem, partim ab externis primo probabiliter complicatis occaſionibus, partim a *tonicarum directionum* aptitudinibus, conceptui ita plane difficillima & inacceſſa eſſe non poſſint; interim tamen illa conſideratio ſimplicius, *vſum*, imprimis *Medicum*, peculiarem non promittat: non videtur propterea operæ pretium in illis prolixe occupari.

Concludo itaque totam hanc ſectionem, iterum repetita illa commendatione, vt rectiſſime expendatur habitus ille *hæmorrhagiarum* reſpectiuus, cuius intuitu illæ, non tam pro *directo*, per ſe & ſimpliciter *morbido* affectu, actu aut effectu haberi mereantur, ſed re vera potius, pro reliqua conſtitutione antecedente æque atque coniuncta, imo etiam facile ſuccedere apta, magis pro *vtili* quoque & *optabili*, PRAE RELIQVIS ILLIS, *conatu* reputari:

Et hoc quidem exquiſitiſſime MEDICO ſenſu; vt videlicet etiam *Therapia* ipſa *Medica*, veram *methodum* hinc agnoſcere, & in ſuos vſus conuertere poſſit:

Quomodo nempe per ipſas *ventilationes* ſanguinis, ſinceris eius eductionibus inſtitutas, corporis & *ſubleuationi*, a directa atque ſimplici *prægrauatione*; & *præſeruationi*, a metuendis, quin vel iam ingruentibus, variis grauioribus *damnis*, ita ſuccurri poſſit, vt eius rei tam *a priori*, ipſam Naturam autorem atque ducem laudare, cum veritate liceat: & *a poſteriori*, non ſolum euentus felix veritatem effectus teſtetur; ſed etiam

re ipſa ratio ſana æque atque perſpicua, effectus huius ſolidam energiam atque potentiam confirmet.

PATHOLOGIAE PARTIS II. SPECIALIS,

SECTIO II.

De CONGESTIONIBVS SANGVINIS.

CONGESTIONIS vocem, tanquam vere *actiuum* potius quiddam, quam ſimpliciter *paſſiuum*, indicantem, placet omnino his rebus adhibere; vt tanto magis pateat verus fons & origo, vnde illæ, *paſſiua* conſtitutioni quoquo modo propiores, appellationes, *regurgitationis*, *ſtagnationis*, *ſtaſeos*, *obſtructionis*, veram ſuam exiſtentiam æque atque dependentiam & ſucceſſionem mutuam nanciſcantur.

Prima quidem inter reliquas omnes, directo *actui congeſtionis* quam maxime propinqua, imo proxima, eſt vtique *Stagnatio*; interim ſano vtique ſenſu capienda, vt nempe ſecundum veritatem intelligatur eiuſmodi habitus, qui actuali *progreſſui* ſanguinis non æque præiudicium ſimpliciter & abſolute inferat, quam ſolam potius *continentium* partium talem illam *proportionem* reſpiciat, ſub qua, ſaluo licet *progreſſu in genere*, tamen hæ ipſæ maioris quantitatis *appulſu*, quam ſpecialisſima ſoliti progreſſus promptitudo atque proportio ferat, ita maiorem *diſtenſionem*, & quæ hanc ſequitur, *ſenſus* etiam, quin *adſpectus* ſubinde ipſius alterationem, inde reportent.

Nempe omnino tenendum illud eſt, quod *ſtagnatio*, minime intelligenda veniat, tamquam fluidi ſimpliciter *ſubſiſtentis*; ſed vnice potius non ſatis *expedite* atque *libere* progredientis.

Quo

Quo vtique intuitu manifeſtum ſatis eſſe poteſt, quomodo ſenſim ita fiente huiuſmodi progreſſus quidem *imminutione* aliquali, interim *appulſus* æquali, inprimis autem auctiore, ſucceſſu, partium ſolidarum recipientium, atque tranſmittentium, tam maior ſuffarctus atque diſtenſio, quam ſenſationes etiam inde variæ, rectis greſſibus ſequantur.

Maximopere vero ad conceptum veriorem vtilis eſt hæc diſtinctio, tam *phyſico* intuitu, quid vere circa modum fiendi in his negotiis, obtingat; quam etiam *Medice*, ad intelligendos vlteriores illos paſſim *euentus*, qui illas ipſas adhuc *ſenſationes* hinc inde conſequuntur: partim per qualemcunque *irritatiuum* ſenſum, partim, & longe quidem familiarius, per *reciprocum* quendam vere dicuſſorium iterum, atque *repulſorium* actum, pro ſtaſeos huiuſmodi qualiſcunque tandem metuendæ, præoccupatione, per viarum etiam illius ipſius loci *activam* ſuſceptam ſtricturam: qua ipſa etiam ita ab hoc loco iterum aliorſum depellatur, quod vel libero progreſſui, ſenſim minus idoneum fieri, vel ſenſui nimis moleſtum, poſſet.

Cum enim e veræ Anthropologiæ etiam *phyſicæ*, vel ipſis primis principiis notum eſſe debeat, quod ſanguis ab omni ſuo progreſſu impeditus, adeoque vere *ſubſiſtens*, præcipiti maxime lapſu in *corruptionem* grauiſſimam, *putridam*, tendat; quæ non aliter, niſi *operoſo*, *ſenſibus moleſtiſſimo*, effectu omnino notabiliter *damnoſo*, euentu vero interim etiam adhuc *incerto*, conamine, impediri poſſit: non videtur certe adeo facile concipi debere, vſquam in corpore, tanto minus autem circa intima viſcera, tam facilis ortus huiuſmodi *actualium* verarum atque plenarum *detentionum*, ſiue vti vulgo loquuntur *obſtructionum* viarum, per *ſtaſin* humorum.

Cum autem hac ſectione, vti præ ſe fert eius inſcriptio, de ipſis *Congeſtionibus* agere, vt fere rerum ipſarum ordo, ita etiam animus ferat;

Qua-

Quarum (1) *motus* ſeu impulſus, (2) *materia*, (3) *terminus* a quo, ad quem, & in quo: & ſub hoc etiam fere (4) *inſtrumentalis* methodus horum motuum in conſiderationem veniant, & denique (5) factarum talium congeſtionum, tam a *materia*, quam ab huius *ſucceſſibus*, diuerſa paſſim *indoles*: & vltimo (6) etiam ſiue *effectus*, ſiue *euentus* vlterior, qualemcunque forte *finalem* reſpectum inuoluens:

Interim *motus* ipſarum ſeu impulſus, inprimis anomaliis ſuis, aut minus liberis ſucceſſibus, re vera plane proprias claſſes affectuum ſuppeditet ſpecialiores:

Propterea inſiſtam potius, ſecundum reliquas ſolum magis circumſtantias, huic ipſi conſiderationi; nempe nominato breuius ſolum, qui paſſim concurrit, motu, ſecundum *loca*, *materias*, & *formalem* diuerſitatem, progreſſurus.

Proſequendo tamen hic etiam, non vltimas *ſpecialiſſimas* penitus ſpecies, tanquam veros vlteriores *effectus* congeſtionis, ſecundum diſtributionem noſtræ tractationis ad *tertiam* partem ſpecialiſſimam pertinentes:

Sed contenti erimus hoc loco de *Congeſtione* vt in genere loquendo, ſolum potiſſimas eius vlteriores *ſubalternas* ſpecies, aliquanto exactius exponere, *vltimas* autem tertiæ parti noſtræ tractationis reſeruare.

De MOTV qui *congeſtiones* exſequitur, *generatim* hoc ſciendum eſt, quod ille nullus alius ſit, quam *actiue* quidem & *poſitive*, verus *tonicus*: *paſſiuus* autem ſeu *priuatiue*, vera, & inſignis quidem illa, *obſtructio*.

Huius vtriuſque vt ſtatim magis realis aliqua diſcretio ſuppetat, notandum venit, quod *actiuus* ille ab altero differat (1) *ortu*, dum ille quidem ab *internis*, hic ab *externis* cauſis, originem ſuam ſolennius habet. (2) *Latius*, tam numero, quam ambitu ſeſe diffundit prior ille: contra poſterior: (3) prior ille re vera *finibus* vlterioribus vere *vitalibus*, ad minimum *intentione*, ſi non æque ſemper ſucceſſu, quadrat; hic ſimpliciter

citer *damnis*, atque grauioribus malis conſecutionibus viam ſternit: imo ſi ſibi ſimpliciter conſtet, directe illas poſt ſe trahit.

LOCVS ſeu terminus, *a quo*, *per quem*, *ad quem*, *in quo*, ſunt omnes partes corporis *poroſæ*; tum late patentes, atque diffuſi ambitus, *regiones* latiores corporis: tum exiguæ etiam eiuſdem partes, & vere particularia plane interdum membra, minimi ambitus:

(Id quod ex eruptionibus huiuſmodi e minimis partibus, vna, & quidem certa nare, vno oculo, imo palpebra magis &c. & quidem STATIS temporibus, menſtruis, ſæpius repetendo, fientibus, dilucefcit.)

Cæterum earundem harum partium *poroſarum*, quatenus ſimul etiam *fibroſæ* paſſim ſunt, eſt illa etiam INSTRVMENTALIS ratio, vt per illas ipſas vtique etiam *præſtetur* ipſe *progreſſus*: dum harum earundem tonicis *ſtricturis*, materia tam ex ipſarum meatibus, quam e vaſorum vndique ipſas intercurrentium capacitate, verſus alia loca premitur.

Vbi quidem, cum *congeſtorii* affectus non ſolum ita frequentiſſimi & numeroſiſſimi, ſed etiam re vera *promptiſſimi*, eſſe atque fieri ſoleant; *impulſus* autem ipſius *interim*, per PVLSVM, vtique abſolute nulla hic ſit efficacia: ab *obſtructionibus* autem talia arceſſere, præter *phyſicarum* circumſtantiarum difficultates, etiam *mechanicarum* ſimpliciſſimarum legum, *hydraulicarum*, obſtet contradictio:

Ex aduerſo vero, & veritas in ſenſus incurrentium *motoriorum* talium phænomenorum, & *ordo* atque *ſucceſſus* in ipſis his rebus re vera fiens, efficaciam hanc *tonicæ ſtricturæ*, manifeſto demonſtret, puto hanc rem apud homines attentos, omni difficultate carituram eſſe.

Effectus congeſtionum reſpondet earundem finali deſtinationi; ita tamen, vt ſenſibilis congeſtionis apparatus ſucceſſum liberi illius effectus, atque deſtinati *finis* impeditiorem

 iam

iam innuat: imo vero aliquando totius *apparatus* iuſto maiorem *impetum*, aut *diffuſiorem* extenſionem arguat, quam ad *liberum* effectum deſtinatæ talis vltimæ efficaciæ, vel directe requiri, vel debite quadrare videatur.

Euentus autem congeſtionum, vti ſemper ſunt *reſtagnationes* inſolitæ humorum circa illas partes, ad quas congeſtio ita dirigitur aut diffunditur; ita pullulant ex hac *reſtagnatione*, pro *quantitate* materiæ, *impetu* impulſus, *mobilitate* humoris, peculiari eius *dyſcraſia*, *meatuum* diſpoſitione, *ſenſationis* vehementia, *retrogradarum ſtricturarum* prouocatione, aut denique plenaria in parte occupata detentione atque *ſtaſi*, varii alii *vlteriores* partim *effectus*, partim *euentus*.

Directus effectus congeſtionis ſanguinis ſimplicioris, eſt *tenſio*, & qualitercunque *grauatiuus* ſenſus; ſi alte ſeſe exſerat, *rubor*: ſi acrius tendendo partes etiam ſenſus augeatur, valde ſenſibilis patienti *calor*, (qui tamen etiam re ipſa auctior eſt ad externum contactum, ſi *pulſus* proportio vegetior vna concurrat) quin denique etiam ſenſibus obuia, vel totarum *partium*, vel ad minimum *vaſorum* in illo diſtrictu, *inflatio* ſolito maior.

Hæ, ſicuti ſunt generaliores, & vniuerſaliores circumſtantiæ atque conditiones congeſtionum ſanguinis; ita *ſpeciales*, quæ illas maxime reſtringunt ad certum *ſubiectum*, intuitu tam *materiarum* habitus quam *perſonarum*, poſtulant omnino etiam decentem contemplationem.

Cum enim de congeſtionibus etiam talibus illud omnino valeat, quod de omnibus aliis morbidis affectibus; quod nempe tales non promiſcue omnibus hominibus pari facilitate accidere poſſint; ſed, ſi *numerus* eorum, quibus tales obtingunt, conferatur cum illis, quibus nullæ eueniunt, *exiguus* ille certe hoc intuitu exiſtat:

Tanto magis autem, ſi etiam in illis, in quos tales congeſtiones cadunt, conſiderentur illæ temporis menſuræ & intercape-

capedines, quibus illi ab ipſis his talibus actualibus congeſtionis *inſultibus* liberi degunt: neque etiam ab *actuali* illo inſultu æque *diu* admodum vniuerſim detineantur & exerceantur:

Diluceſcet certe facile ex his conſiderationibus, quod omnino peculiares adhuc ſpecialiores conditiones obſeruandæ veniant, quarum intuitu affectus hi & *raro* eueniant, & *tamen* omnino vtique *eueniant*.

Hæc ipſa talis ſpecialior conſtitutio ſubiectorum, quatenus huic affectui propius idonea obſeruantur, habet iterum diuerſos veluti *gradus* propinquitatis, atque ita *actiuitatis* ad influendum.

Ita enim certiſſimum eſt, quod *materiali* æque atque *perſonali* intuitu, nulli hominum congeſtionibus vere quaſi eminenter ſumtis, & ſimul tamen adhuc etiam ſimplicius, atque ſincerius ſumendis, verius atque certius expoſiti ſint, quam illi, qui *quantitate* inſigniter abundante ita prædiſpoſiti exiſtunt.

Interim vti *abundantia* ſanguinis remotior vtique hic etiam eſt cauſandi energia, ita habet vtique adhuc longe propinquiorem efficaciæ gradum, ipſa plethoræ frequentius aut impetuoſius, fiens *commotio*:

Proximum autem ſimpliciter actum ad congeſtiones formandas, exercet *intentio exonerationis*, & expreſſionis immediatæ ſinceræ, nempe *hæmorrhagicæ*.

Vltimum autem, re vera ſpecialiſſimum, ſed tamen adhuc ſimplicem atque ſincerum, congeſtionis qua talis autorem, agnoſco inprimis *difficultatem liberi ſucceſſus* modo dictæ actualis excretionis, ad quam intentio, a commotione prouocata, reſpicit.

Cum enim in ſanguinis exonerationibus facile ſuccedentibus, nec *apparatus* æque operoſior, (niſi quidem per adſuetudinum proteruiam, etiam nouis incitamentis exacuatam, aliquid minus ſolitum aut commune fiat) nec *impetus* immoderatior fieri, ſiue poſſit, ſiue debeat:

Eo-

Eoque ipſo, vtroque hoc intuitu, dum *exitus* ipſe expedite ſuccedit, reſtitationi inſigni occaſio ita pateat:

Fit tamen eius rei contrarium, vbi exitus ipſe non ita libere reſpondet; interim *cauſæ materiales*, reſpectus *finales*, & hinc etiam & ipſæ etiam *intentiones efficiendi* iuxta illum finem, in ſua actiuitate perſiſtunt.

Quod autem huius talis conſtitutionis veriſſima maxime indicia facit, eſt iam *ſpecialior* conditio atque indoles congeſtionum vlterior, & ſano ſenſu *accidentalis*;

Nempe vt *ſæpius*, *facilius*, quin etiam *impetuoſius* REDEANT, aut *pertinacius* inſiſtant.

Quod enim talibus maxime circumſtantiis eueniant *congeſtiones* illæ, de quibus loquimur, talibus ſubiectis, quæ alias *liberioribus*, *frequentioribus*, *largioribus*, *euacuationibus actualibus* ſanguinis, affecti fuerant, ſi illis hæ poſtea emaneant, eſt vtique vel in vulgus notum.

Ipſarum vſque *artificialium aſſuefactarum* huiuſmodi euacuationum per *V. Ses*, *ſcarificationes*, (*fonticulos*, *ſetacea*, *veſicatoria iterata*, per indirectum) exemplis.

Ne dum *hæmorrhagiæ narium*, & inde vulgatiſſimarum illarum, perite attentæ plebis ſuffragio vſitatarum formularum; quando de *plethoricis*, acri, æſtuoſo, atque tenſiuo, inflatiuo, & cum rubore vſque frontis, aut plane faciei infeſto, *capitis dolore*, vel ipſi patientes conſuetarum hæmorrhagiarum ſibi conſcii, hoc ita eloquuntur: **Wann ſie nur bluten könten / ſo würde ihnen der Kopff leichter werden:**

Vel etiam, ſi quem talem videant eiuſmodi fluxu correptum, tanquam in ſolamen, & omnis metus de ſiniſtris forte ſucceſſibus auerſionem, eadem loquendi formula ominantur: **Es werde nichts böſes bedeuten oder nach ſich ziehen; ſondern vielmehr der Kopf darvon leichter werden.**

Imo vero, vel adhuc optabiliore prognoſi ad vniuerſum magis corpus ſeſe extendente, **es werde einem gantz leicht darnach:** Vt,

Vt, ſicuti *congeſtiones*, a peiore ſucceſſu ipſius exitus, etiam latius *diffunduntur*; ita exonerationes illæ liberalius ſuccedentes, etiam corporis maiorem *leuitatem*, (vtpote quod ipſa nimia abundantia ſanguinis etiam vniuerſim magis *grauatur*) & vniuerſæ actiuitatis vitalis & animalis *alacritatem* poſt ſe trahant.

Hæc vti tam de *materiali*, quam *perſonali* etiam (ſecundum iam ſuſceptas *conſuetudines*) habitu, ita vera ſunt: Ita placet adhuc verbum dicere, & prælibare quidem, de illa *translationum* quarundam *congeſtoriarum*, peculiari *materiali* veluti *larua*, quæ, licet *origo* congeſtionis, re vera ab ipſo *ſanguine* cœperit, tamen euidentior eius *effectus*, potius *ſeroſo mucidum* quiddam, *catarrhale* vulgo dictum, exhibet: aut *ſeroſo ſalſum* & *vlceroſæ* corruptelæ acriori propinquum.

Talis enim congeſtionis iterum iterumque coorientis *actum* proprie, notant formulæ illæ loquendi: **es fallen dem oder jenem ſo offtere Flüſſe / geſaltzene Flüſſe / ꝛc.**

Qualis nempe ipſa contenta eiuſmodi veluti coaceruatio repentina, *ſeroſorum* etiam humorum, vti non aliunde, niſi e ſanguine ortum ſumere poteſt;

Ita pendet etiam principaliter, quantum ad *materiam* magis, quam *vias* attinet, a ſanguinis, nempe *maſſæ ſanguineæ* ipſius, ad talia loca appulſu: licet altior aditus non ita toti omnino *maſſæ* conſiſtentiæ, æque libere pateat, ſed tantum *tenuioribus* de ipſa partibus.

Habet autem hæc ipſa conſideratio in *Medica*, nempe rationali, etiam *Therapiæ* facem præferente *Pathologia*, eum vſum, vt non ſolum inde agnoſcatur, quomodo etiam e *contentionibus* ad *ſanguinis* excretiones reſpicientibus, diſpares illæ, quantum ad *materiæ* ſchema, conſecutiones hinc oriri poſſint, v. gr. tam excretionum *ſeroſo-mucidarum* per *coryzam*, *tuſſim humidam*, *diarrhœas* ſpontaneas, *vrinæ*, & *ſudoris* eruptiones;

Quam

Quam *reſtagnationum* copioſiorum & pertinaciorum ; *aſthmate humido*, *tumoribus œdematoſis &c.*)

Quæ ipſa etiam res *Therapeuticis* auxiliorum inuentionibus, certe non inanem occaſionem præbere poteſt, ne tam æque omnem intentionem ſuam medicus collocet, in *ſola* illius *materiæ*, quæ tandem ita procedit, ſiue *ſubtractione*, ſiue ſuppoſita ad alia emunctoria *deriuatione* :

Quando potius *primus*, & quaſi *primarius*, magiſque *directus conatus* ita congerendi, *ſanguinem*, etiam *ſtricta* acceptione talem, pro obiecto habet ; nempe *commotione* illa, ad aliquem locum *exonerationi* eius qualitercunque idoneum, ita compellendum :

Minime vero directe atque ſimpliciter illas *humorum ſpecies*, quæ ſub illo generaliore, vt totius *maſſæ*, appulſu, qualemcunque deinde *ſeceſſionem* facientes, occultato hac ratione vero *fonte atque fundamento*, & veram *ætiologiam* ſubterfugiunt : & *vſum* etiam *Therapeuticum*, ſanguinis potius ipſius ventilationum, ad occupandas crebriores atque promtiores eius commotiones *congeſtorias*, fruſtrantur.

Nempe vltimo loco, manet adhuc vtique apprime notanda atque obſeruanda peculiaris illa *congeſtionum ſanguinis*, indoles *periodica*, per *inſultus*, vtique tum plus minus, interdum etiam exquiſite, *ſtatos*, tum *vagos*, ſeſe iterum iterumque exerendi.

Quo ipſo, vti congeſtionis talis ipſarum hæmorrhagiarum mores, e mutua dependentia rectiſſime ſequuntur ;

Ita faciunt hoc tanto apertius atque plenius, illæ maxime congeſtiones, quæ ſimplicius ad hæmorrhagicas euacuationes ſiue *proſequendas*, ſiue *reſtituendas*, cooriuntur (Id quod in *menſtruis* horum generum commotionibus, tam directe ad exitum connitentibus, quam ad alieniora etiam loca, *tali* tamen vtique *tempore*, ſanguinem adigentibus, notiſſimum eſt).

Quem-

Quemadmodum autem præſente adhuc loco, ante omnia inſiſtere placet ſtrictius atque verius, tam *ortu* quam *ſucceſſu* conſpicuo *ſanguineis* congeſtionibus; ita ſatis erit hoc ipſo loco ſuperiores ſolum *ſubalternas ſpecies* congeſtionum talium commemorare, ſub quibus deinde aliæ plures ſpecialius, imo *ſpecialiſſime* ſubſiſtentes, ad *tertiam* tractationis noſtræ claſſem referendæ erunt.

Recenſebimus itaque præſente loco (1) *Congeſtiones* ſimpliciter & magis directe *hæmorrhagicas*; (2) latius *ſe extendentes* æque, atque promptius *diuagantes*, quas *Rheumatiſmi* nomine ſchola medica comprehendere ſolet: (3) *Inflammationem*: (4) *Dolores*, in quantum & quales ab hac cauſa pendent.

MEMBRVM I.
De
CONGESTIONIBVS SIMPLICIORIBVS, VT HAEMORRHAGICIS.

DIximus quidem de hoc negotio iam ſub ipſa præcedente generaliore tractatione; Interim non ſuperfluum erit, etiam præſente loco adhuc ſemel arctius contrahere, quæ de hoc negotio ſcitu & notatu digna ſpecialius arbitramur.

Nempe, vti præcedente deductione monuimus, quod *congeſtiones* præcipuæ *ſpontaneæ*, vt a cauſis corpori magis *internis*, præcipuam materiam & fomitem primarium, agnoſcant ipſum maxime *ſanguinem*;

Cuius *ſecundarii* demum magis ſucceſſus & euentus inuoluant etiam *ſeroſas* humiditates:

Ita meretur vtique tanto magis conſiderari, quid in *Congeſtionibus* talibus, tanquam magis *immediate* debeatur, *ſanguinis* veluti *deſtinationibus*, quid vero aliorum humorum magis *concurſui*, quam veræ *conſpirationi*, aut *complicationi*.

Simpliciſſima *congeſtionis* ſanguineæ ſpecies, eſt in *puerili* inprimis ætate conſpicua, circa *caput*;

Tum ab importunis, inprimis præter eximiam *adſuetudinem*, *exagitationibus* æſtuoſis, ab immoderatis corporis *motibus*; aut *vini* potu *inſolito*; aut obuerſatione in feruido *calore ſolis*, capite parum tecto: aut in *hypocauſtis* etiam *humilibus*, & inprimis proxime terram ſitis, vnde *pedes* quidem atque crura frigore, *caput* autem calore, ſenſibilius alterentur.

Eſt autem hæc talis *congeſtio* non ſolum, ſed etiam ſuccedens denique eius *effectus*, illi *ætati* ſatis familiaris:

Vt, inquam, ita *oppletionis*, *grauitatis*, *ruboris*, *caloris*, *doloris*, inſultibus, denique *hæmorrhagia* ſuccedens, *doloris* ſolutionem, & omnium illarum circumſtantiarum, perficiat.

Ita etiam in *adoleſcente* æque, atque proxime *adulta*, *ætate*, inprimis *fœminino* ſexui, ſi debitæ ſanguineæ exonerationis *menſtruæ* detrimentum experiantur, familiares ſatis ſunt eiusmodi *congeſtiones* atque reſtagnationes circa *pectus*.

Non ſolum cito atque grauiter ſe exſerentes, quando corpus acrius agitant in genere; ſed in ſpecie *ſcalas*, aut *cliuos*, adſcendendo:

Sed etiam vel quietis nihilo minus incumbentes, & tunc etiam *anguſtias* & *oppreſſiones* ſæpe formantes.

Quales conſtitutiones, licet non eadem promptitudine, tamen neque etiam rariſſime, excipit eruptio ſanguinis per *hæmoptyſin*:

Sicut etiam, vt vtique diluceſcat, quod *ſanguineæ* maxime congeſtionis hic ſubſit energia, ventilationes etiam *artificiales*; *inſoleſcenti* huic malo adhibitæ, quamlibet forte *temporariam* ſolum, *luculentam* tamen paſſim efficaciam præſtant.

Ita *Splenicæ* inflationes, cum *Cardialgiis* non ſolum, ſed etiam *vomendi* conatibus, ſicuti *fœminino* ſexui præ *virili* magis familiares ſunt:

Ita

Ita vnde maxime pendeat, teſtantur tandem vomitus *cruenti*, talibus apparatibus ſuperuenientes:

Sicuti etiam in *Viris*, *hæmorrhoidales* euacuationes alias experiri *ſuetis*, harum *emanſiones* ſubſequentia paria *ſplenico-inflatiua*, & *oppreſſiua*, ſymptomata, ſatis declarant, quid *nexus* ſubſit, inter huiuſmodi *reſtagnationes*, & *euacuationes* ſanguini *debitas*.

Nuſquam autem arctius ſe exſerunt *congeſtiones* eiuſmodi, ad *euacuationem* ſanguineam contendentes, quam in *hæmorrhoidalium* non ſolum *meatuum*, ſed latius paulo etiam *vicinorum*, *inflatione*; in hæmorrhoidalibus tam *veſiculis*, quam duris *tumoribus*, & veris *furunculis*; nempe *hæmorrhoidibus cœcis*, *ſine*, & *cum*, *dolore*.

Sicut autem hæ quidem tales congeſtiones, magis directe atque proxime ad *ſanguinem* ipſum reſpicere apparent; ita non inconueniens tamen erit, harum occaſione, etiam illas congeſtiones leuiter luſtrare, quæ re vera etiam ipſo facto *ſanguinearum occaſione* euenientes, tanto magis *Medicam* conſiderationem tali loco merentur, e quo etiam *Therapeuticæ* intentioni formandæ lux veluti affulgere poſſit.

Vt nempe memori mente teneatur, quod omnino etiam in talibus, ad *ſanguinis* ipſius *ventilatorias* intentiones, animus non immerito ſubinde aduerti debeat.

Loquor autem hic de eiuſmodi tum *ſtagnationibus*, tum alibi *eruptionibus*, alibi *inflationibus* atque *tumoribus*, qui magis quidem *ſeroſum* quiddam, pro materia ſui habent atque fouent:

Interim *coaceruationem* ipſam ſui, non aliunde magis nanciſci videntur, quam vel a directis *contentionibus* congeſtoriarum appulſionum *ſanguinis*:

Vel ab huius, per eiuſmodi congeſtiones ſenſim inducta *colatoriorum* certorum *obſtipatione*.

Priore modo fiunt maxime ita dicti *Catarrhi*, cum *effuſione* humiditatum *ſeroſo-mucidarum*; *Coryza* & *tuſſis humida*: quin

 etiam

etiam *Diarrhœæ*, quæcunque non æque ab *aſſumtis* ortum ſuum ducunt.

Poſterioris generis, ſunt *tumores* ita dicti *frigidi*; tam *œdematoſi*, quam *ſcirrhoſi*, *glanduloſi*: (σκληϱοὶ, vnde Germanorum Schlier).

Nempe a *contentione* ſanguinis, *verſus* & *circa* aliquam partem, tenuiores *ſeroſas*, ita altius a reliquis ſenſim dilabi, & in meatus *teneriores* circumiacentium etiam denſiorum partium, inſinuari poſſe, nullam forte vſquam conceptui obiiciet difficultatem.

Interim, quod non æque abſolute omnes tumores *œdematoſi*, *ſimpliciter* ab huiuſmodi congeſtione etiam pendeant, (ſicut ab illa probabiliſſime *initia* tamen ſua traxerunt) equidem facile erit concipere.

Dari tamen hunc ipſum etiam caſum admodum frequentem, teſtatum faciunt *retroceſſiones tumorum œdematoſorum*, etiam *ſpontaneæ*, tum *arte* inductæ:

Quæ quidem ſatis monſtrant, quod *reſtagnatio* illa, *inflationes* huiuſmodi efformans, minime *ſimpliciter* dependeat, ſiue a materiæ *ineptitudine ad motum*, ſiue a *viarum obſtructione*, ſiue a *fibrarum relaxatione* ſimpliciter flaccida:

Alias enim, quando ita *diſcuſſa* eſt, ſeu *repulſa*, hæc reſtagnatio, ſolutus vtique eſſet affectus; quandoquidem ſuppoſita illa humorum *ſpiſſitudo*, eſſet ita vtique correcta; quia illi ita diffugientes tumorem ita deſtituunt:

Obſtructio meatuum eſſet vtique aperta, fibræ, ad minimum tantiſper, iterum roboratæ.

Sed aliud quiddam ſubeſſe, innuunt adhuc grauiores *internæ*, *reſtagnationes*, *oppletiones*, *anguſtiæ*:

Non prius remittentes, quam *motus* ille, iterum dico MOTVS humorum, ad hæc loca *deorſum* iterum pertigerit atque redierit.

Cum

Cum tamen vtique ita circa *interiora*, *euacuationi* huiuſmodi ſeroſarum materiarum longe aptior locus patere poſſet; per *Diarrhœas* inprimis, tum etiam *tuſſes humidas* :

Niſi potius tota *inclinatio mouendi*, in hanc maxime *regionem* vergeret.

Cui vniuerſæ rei, facem, quod aiunt, præfert illud, quod vtique huiuſmodi etiam *œdematoſi* tumores, ſi non æque abſolute ſemper, tamen familiariſſime, ſequantur *euacuationum* ſanguinis conſuetarum *emanſiones* :

Et quidem euacuationum circa *hæc* maxime *loca* inferiora, *menſium*, *hæmorrhoidum* :

Quemadmodum etiam conſiderationem omnino prudentem, meretur illa vtique plurimum conſpirans conſtitutio *podagricorum*, *laxiore* corporis ſtructura præditorum, qui per *paroxyſmos* ſuos, *tumoribus* eiuſmodi œdematoſis corripi obſeruantur:

Tranſitoriis quidem, & ſenſim iterum euaneſcentibus;

Interim etiam re vera ſatis ſæpe *diuturnis*, *tres*, *quatuor ſeptimanas* durantibus.

Imo vero, non ita raro, neque vero etiam difficulter, ad longe *pertinaciorem* durationem procedentibus, imo vel ipſam tandem *continuitatem* ſeruantibus:

Tanto magis, ſi *dolores* ſublati fuerint per incondita *artificia*, *ſtupefacientia*, *ſenſum* atque *motum* obtundentia:

Vbi animum aduertere iubemus ad illam noſtræ *ætiologiæ pathologicæ* comparationem, qua affectus quidem *podagricos* a *longinquioribus* moliminibus *hæmorrhoidalibus* deducimus; nempe ad ſincerum liberum exitum, non ſolum non æque directe *peruenientibus* :

(Quamuis ſi hoc fiat, & ſatis proſpere ſuccedat, cum maximo *emolumento* fiat, dummodo reliqua commode procedant.)

Sed neque etiam directe & efficaciter ad hunc ſcopum penitus *pertendentibus*, & ad amuſſim *collineantibus* :

Sicut

Sicut autem per huiuſmodi *longinquiora* & *rariora molimina*, *temporarii* eiuſmodi tumores cooriuntur;

Ita per *frequentiores* & *copioſiores* actuales *euacuationes*, per *vterina* & *hæmorrhoidalia* vaſa;

(Illic ex *inſtituto*, & *ſemper*, hic ſæpe, *menſtruas*, aut certe *frequentes* atque *largas*:)

Sequitur etiam eiuſmodi *durabilis*, imo *conſtans*, *congeſtio* circa hæc loca, cuius altior diffuſio & inſinuatio proinde etiam *ſtabilem* & *perpetuum œdematoſum tumorem* ſiſtat.

Et hæc quidem ita de *tumoribus* in genere, æque ac de *ſimplicioribus ſanguineis* congeſtionibus, dixiſſe ſuffecerit, plura occurrent in ipſa *ſpecialiore* ſingulorum euolutione.

MEMBRVM. II.

De RHEVMATISMO.

VTi multa ſunt alia in antiquorum placitis, quæ nulla tam exquiſita propoſitione in medium prolata, poſteritatis demum ſtudium excitarunt, ad conquirendum partim paſſim ſenſum veriorem huiuſmodi aſſertionum, partim quoquo modo explicando aut applicando, probabilem eundem reddendum; ita eſt ſane in eo cenſu non vltimo loco numerandus ita dictus RHEVMATISMVS.

Quod de veteribus ſtatim in ipſo initio moneri debeat, circa veram *acceptionem* huius nominis, eſt conſentaneum reliquæ etiam noſtræ vſitatæ conſiderandi methodo, nempe quod affectus hoc nomine ab ipſis proprie notati, ſit *infrequens* graſſatio, & in corpus humanum inuaſio.

Colligo hoc ex eo, quod re vera apud illos *rarior* eius, quam pro effectu frequentiore, & familiarius eueniente, occurrat mentio:

Ad

Ad minimum certe vt affectus *per ſe ſubſiſtentis*, adeoque certam propriam *ſpeciem* vere conſtituentis, quæ pro *proprio* quodam morbo, accipi, atque tractari mereatur:

Et non potius pro CAVSA potius demum aliorum morborum, tali, quæ mox alias *veriores*, *per ſe* deinde *ſubſiſtentes*, *ſpecies* affectuum progignat; quali ſenſu etiam de PLETHORA & CACOCHYMIA illos, antiquos, loqui, atque ita *iudicare* magis, quam prolixe *ſermocinari* voluiſſe, commode agnoſci poteſt, ſi animus ad illorum ſcripta adhibeatur.

Et ſane, conſpirat hæc res adeo eximie cum ipſa naturæ veritate, vt ſi vel maxime Veteres hoc ipſum tali ſenſu intellexiſſe, indubiis documentis probari non poſſet; tamen argumenta idonea omnino præſto ſint, quæ vel ipſos etiam *debuiſſe* ad minimum hoc ita intelligere, imo quolibet vocis ſignificatu, & rerum intuitu, ita *ſumere Rheumatiſmi* indolem debuiſſe, exquiſite conuincant.

Cum enim non ſolum recentioris æui ſit illa obſeruatio, ſed antiquitatis ingens prærogatiua, quod in genere, *humores de loco ad locum moueri*, non magis *poſſint*, quam vtique, præſentiſſime & vſitatiſſime, *ſoleant*.

(Manente interim illa vtique recentiori æuo obſeruationis laude, quod talis motus etiam indeſinenter *continuis progreſſibus* ita fiat.)

Non poterat certe commodius inſtrui illa commemoratio TRIVM SVMMORVM GENERVM CAVSARVM morborum, quam ſi ſecundum *tres generales affectiones humorum*, *quantitatem*, *qualitatem*, & *motum*, primo *plethora*, ſecundo *cacochymia*, tertio *rheumatiſmus*, aſſignetur:

Ita vt ſit ſenſus, ABVNDANTIAM ſanguinis *enormem*, producere, vt *cauſam* principalem, certas morborum ſpecies: QVANTITATEM temeratam, alias certas ſpecies: MOTVM denique, peculiariter inferentem, atque deducentem præter ſolitum, iterum certas ſpecies.

Confirmat hoc egregie ipſe *Hippocrates* lib. *de priſca Medicina*, in quo, vt alia plura, tanquam *ad mentem priſcorum* medicorum ipſe quoque profert, facit nominatim prolixam mentionem *Rheumatum* non ſolum, *in genere*, ſed in primis inſuper *acrium* humorum, qui ita *fluxu* in partes deferantur, *in ſpecie*: neque ita *Rheumata* talia, vt ipſum *morbum*, ſed ſolum vt *cauſam* (*inſtrumentalem*) *morbi* vnius & alterius ibi nominati, arguit.

Interim cum poſteriorum temporum Medici, etiam inſignes ſubinde, quam maxime morbidas diſpoſitiones, imo vero ſenſationes, animaduerterent in praxi occurrere, quæ qualemcunque illam *Ideam*, quam alii affectus, qui ab *Hippocrate* hoc nomine notantur, præ ſe ferunt, ipſi etiam exhiberent; non dubitauerunt, etiam his hoc ipſum *nomen* tribuere, eoſque ita *Rheumaticos* appellare: imo *Rheumatiſmum*, vt peculiarem *ſpeciem* affectus intueri, quæ ſolum *ſchematibus* ludens, ſub illis veluti *laruata*, Medicis imponat, & negotia obiiciat.

Ego, vti facile quemlibet ſibi vel quidlibet condere atque præfigurare patior; ita vbi tamen & mihi pro virili ſententiam dicere non poteſt interdici: præterea vero rerum ipſarum veritas potius, quam cuiuſcunque tandem hominis, placita & opiniones, totam rem decernere debent, & quidem per recte ſuppeditatas *rationes*: non dubito proinde etiam hac de re asſerere, quod *Rheumatiſmus*, non ſolum ipſa appellatione rem maxime *generaliorem* denotet: ſed etiam vera inprimis *diuerſitate*, tamen adhuc valde *generaliter* ſe gerat, & longe facilius ibi etiam, ſub aliis *ſpecificis* differentiis comprehendendos *affectus* progignat, quam vt ſub ipſius, (vt *cauſæ*, *generaliore*) nomine memorari mereantur.

(Quemadmodum enim nemo facile quaslibet, diuerſorum *locorum*, *temporum*, *apparatuum*, *hæmorrhagias*, exhauriet ſolo ſimplici *generali hæmorrhagiæ* hiſtoria & conceptu; tanto minus autem *ſpecialiores* ſingularum hæmorrhagiarum, circa ſua propria *loca*, & horum *confinia*, *difficultates*, *conſecutiones*,

alibi

alibi *nullas*, alibi *ambiguas*, alibi *certas*, *periclitationes*, *generali*, de hæmorrhagia conceptu, ſatis diſtinguet: ne dum vt viciſſim omnes reliquas *reciproce* ex vnius alicuius indole ſpecifica, ſatis explicet: Ita valet hoc certe tantundem de *Rheumatiſmo*, imo amplius; dum hic non ſimplicius, vt *hæmorrhagiæ*, vel *motus* ſuos ſeruat & exſequitur, vel, vt eædem, *vniformes* magis conatus diutius perſequitur: ſed potius longe facilius in varia *ſchemata* pronus, vlterioribus nouorum affectuum geneſibus iam nimio propior exiſtit, ſub quibus nihil niſi *generalem*, influxum, vt loquuntur, ille ſibi retinere & aſſerere poteſt.)

Reſpondet itaque, quantum ego aſſequor, *Rheumatiſmus*, omnino ipſi *hæmorrhagiarum* apparatui; ita vt nihil aliud ſit, quam *diffuſior* quidam ad illas *conniſus*, nondum æque ad ſpecialiſſimum eruptionis *locum* ordinatus, & ordine inſtructus, & ſecundum illum exquiſite inſtitutus & *determinatus*; imo ne quidem, ſi res exacte conſideretur, in illa tali indiuiduorum indole, exquiſite ad illum *tendens*, ſed tergiuerſando, quantum ad *ſpecialiſſimum* exitum, *eminus* ſolum tentet, quod vel non liberaliter natura ſperet, vel non poſſit abſoluere.

Tali nempe ratione ſuſcipitur eiuſmodi *Congeſtio* humorum, non tam directe *ad locum*, vbi verus exitus ſanguini pateat; ſed ſolum *circa* illum locum, latiore, imo aliquando ita latiſſimo, ambitu, vt integram aliquam *regionem* corporis, omnino inſignis ambitus, complectatur.

Quid? quod talis conſtitutio etiam obſeruetur, ſub qua veluti per totum ambitum corporis, huiuſmodi contentioſa *diffuſio* oriatur, quæ ſenſus illos vtique inferat & exprimat, quales alias ſimpliciter *plethoricis* obtingunt, quando præter conſuetudinem, ſub reliqua vita otioſiore, corpus aliquando inſolentius commouent, & inprimis ſimul diutius, vt viam longam ambulando: vnde poſtea iterum ad otioſam quietem reverſi, poſtero die, imo pluribus deinceps diebus, eiuſmodi exquiſitum vehementem ſenſum in muſculoſis corporis parti-

 bus

bus longe lateque, quin ſubinde etiam vniuerſim, experiuntur, qui cum inſignis *contuſionis* pediſſequo dolore, maxime coincidit, in eo, quod neque *motum* ſeu agitationem nouam, ſine ſenſibili reniſu ferat, nec omnino externum *attactum*, nempe qualemcunque *preſſionis* tenſionem, ſine exquiſito ſenſu moleſto toleret.

Huic inquam cum *Rheumaticus* ille ſenſus non ſolum re vera quam maxime compar exiſtat, in tali velut per vniuerſum corpus ſe diffundente Rheumatiſmo; ſed etiam *plethoricis* exquiſite talibus familiaris exiſtat, *ſpontanea* penitus, & ſine occaſione prægreſſæ laborioſæ agitationis, perceptio eximiæ *fatigationis*, tendentis ad minimum & veluti grauantis, vt artum etiam ſolum mouere, proprio ipſorum effato, ipſos pigeat: poteſt inde tanto melius agnoſci *conuenientia* ipſius etiam *rheumatiſmi*, cum euentibus, etiam a ſimpliciore *ſanguinea tenſione* in partes poroſas inſolentius redundante, prognatis.

Sane vero, ſi hanc ipſam adfectionem cum debita attentione perpendamus, vt illa omnino familiaris eſt hinc inde inter *plethoricos*, vt inquam illi ſecundum *tempeſtatum* mutationes, aut alias *arbitrarias* frigoris & caloris repentinas permutationes, talem ſenſum inſignis *tenſionis*, *preſſionis*, imo ſubinde etiam acrioris adhuc *doloris*, perſentiſcant; non licebit nobis talem pro ſimplici *analogo*, ſed profecto longe verius, pro ipſo *rheumatico* adfectu, reputare.

Vnde quidem tanto magis inſiſtimus huic tali *rheumatiſmi* acceptioni, vt illum quidem in genere accipiamus pro tali *congeſtione* ſanguinis, quæ ad varia loca corporis, inprimis tamen ſanguinis *euacuatoriis* portionibus propinqua, & circum vicina, equidem ſuſcepta, ſed non exquiſite ad hunc effectum proxime obtinendum, vltimo directa, hac ratione magis ſolum *latiore ambitu* partem occupet & obſideat, quam ad ipſum *exitum* directe pertendat aut pertingat.

Nempe

Nempe ita quidem *rheumatiſmus* ſimplicior, eſt ipſius etiam *ſanguinis congeſtio* eiuſmodi, qua ille ad certa corporis loca ita reſtringitur, vt ibidem *reſtagnando*, ſenſationes illas varias moleſtas poſt ſeſe trahat; nempe ante omnia *tenſionis*, *grauitatis*, *preſſionis*, hinc etiam ſub qualicunque *repreſſione* ſeu *contentione motus* voluntarii, aut *ſitus* corporis, aut fortioris *attactus*, acutior ſenſus, qualis poſt *contuſiones* obtingere ſolet: quin denique materialis *diſtenſionis*, & *mobilis* adhuc ſuffarctus pediſſequus *calor*, licet leniore gradu, *inflammatorius*, quin etiam *ardor* velut acris.

Ita, inquam, fieri, & in tali *cauſali* conſtitutione fundari *rheumatiſmum ſimplicem*, omnino arbitror; conſentiente ipſa ſimpliciter & ſine præiudiciis inſpecta experientia; dari vero etiam *deteriores* aliquas rheumatiſmi *ſpecies*,, quantumlibet ab *accidentali* magis, quam vera eſſentiali conſtitutione, facile conſentio.

Hæc aſſertio, vt recte intelligatur, notanda eſt vtique diuerſitas *materiæ*, & *motus*, in negotio rheumatiſmi.

Materia poteſt ſe hic habere ſatis *generaliter*, ſicuti iam de ipſo *ſanguine* notauimus;

Motus autem eſt magis *propria* totius huius negotii vtique *cauſa*; vtpote a quo totum negotium ſimplicius pendet: cum nempe rheumatiſmus ſit *motus humorum ad certa loca peculiariter contendens*:

Adeoque ipſum ῥέειν proprie ſit illud, a quo *Rheumatiſmus* dicitur; nempe plus minus adſueſcens humorum *confluxus* ſeu *decubitus ad certa loca*: non eſt proinde, quod de *materiæ* quoque generaliore conſtitutione, aut per accidens etiam *varietate*, multa dubitatio oriri, poſſit.

Eſt itaque nullum dubium, quin etiam *varii* humores, *rheumatico* MOTV ad partes varias *ferri*, *dirigi*, & *adigi*, poſſint:

Qui tamen, cum non per alia peculiaria & propria *ſeceſſionum* genera eo pertingere valeant, quam vno magis ſimplici, *maſſæ ſanguineæ* ad illa loca maiore incubitu, & appulſu:

Quandoquidem etiam qualeſcunque tandem ita diuerſæ rheumatum materiæ, non niſi in *maſſa* tota ſanguinea ſtabulari, & ex hac in alia loca ſecedere poſſunt:

Diluceſcit hinc affatim, quod equidem *fluidum* vtique eſſe debeat, quicquid *rheumatiſmum* ſubire dici poſſit; interim nulla æque ſimpliciter *propria* atque *determinata craſi* circumſcriptum eſſe, vel debeat, vel omnino poſſit, cum & e *promiſcua maſſa* ſeceſſio, & in loca ſpecialiſſimæ *ſequeſtrationi* nihil idonea, decubitus totus, contingat.

Tanto magis autem vtique ſecundum *dyſcraſias accidentales* ſanguinis per indiuidua peculiaris, *materialis* æque, atque *occaſionalis*, rheumatiſmi conſtitutio ita obtingere poſſit:

Vt, inquam *reſtagnatio* illa, v. gr. a *tenuiore*, & *acriore* humorum dyſcraſia indiuiduali, & altius partibus impingatur, & acrius illas afficiat, atque moleſtiis infeſtet:

Et occaſionem etiam præbeat, quam ob rem facilius æque, atque ſæpius, ad eiuſmodi conamina exundationum natura concitetur, quod reliqua ſua ſponte, ita ſæpe atque prompte probabiliſſime minus factura eſſet.

Vere autem præbet ipſi rheumatiſmo *in genere*, occaſionem etiam per ipſa initia magis cooriendi, *dyſcraſia* qualiſcunque humorum, qualis quidem etiam illo iam tempore ſepoſitione huiuſmodi veluti peculiari affecta atque tractata fuit.

Aeque atque a *violatione* partium inducta vel *irritatio* inſignis atque diuturna, vel *teneritudo* veluti, atque *ſenſibilitas*, etiam in poſterum magis ſtabilis:

Prioris exemplum ſiſtunt tam *Eryſipelata*, quin etiam *apoſtemata*, ſponte acrius coorta:

Quam *ſegnes apoſtaſes* febriles, non tam æque ad *articulos* ſtricte dictos, quam potius totus *artus*:

Poſte-

Poſterioris exemplar exhibent *contuſiones*, *dislocationes*, *fracturæ*, *vlcerationes* diutius manantes, *vulnera* cum grauibus inflammationibus *diu multumque* antequam curentur, moleſta, *ambuſtiones*, non cito & efficaciter reſtitutæ &c.

Quæ omnia, niſi ita *mature* & potenter ſatis, ad veram ſolidam *integritatem*, non corporis ſolum, ſeu *texturæ*, ſed quam maxime *roboris* debiti naturalis, reuertantur, remanet inde in partibus talis vel *languor* & flacciditas, ad facilius recipiendum; vel *ſenſibilitas* tenerior, ad prouocandum illum, de quo ſermo eſt, affluxum.

Hi vero tales rheumatiſmi, nullum vtique eſt dubium, quin & peculiarem indolem præ ſeſe ferant, intuitu nempe magis, *materiæ* vtique, quam *formalis* ſuæ rationis, quæ eſt nulla alia, niſi ipſe *motus*:

Interim apparet vtique ſimul ſtatim, quod *differentia* tota non tam directe a *forma*, adeoque ſimpliciter *eſſentialis* exiſtat, quam a *materia*, verius *accidentalis*.

Hac quidem ratione fiunt vtique rheumatici tales decubitus ad *varia* plane, & vix non omnia corporis loca, tam *exteriora*, quam *interiora*; tam latiſſimi ambitus, quam exigui.

Ex his autem, qui *latioris* ſunt ambitus, pendent vere certius a *ſinceriore*, *ſimpliciore*, *generali*, *ſanguineo-ſeroſa* materia, & ſincerioribus *ſanguineo-hæmorrhagicis* initiis, nempe *moliminibus*.

Particularia vero, quamlibet etiam illis aliquando *hæmorrhagiæ* occaſionem præbeant, non ſatis commode ſuccedentes; & hoc inprimis in *interioribus* membris:

Tamen in *exterioribus* locis familiarius iam dictæ tales etiam aliæ p. n. quin vel *violentæ* plane cauſæ, hunc eundem effectum producant.

Quemadmodum autem hæ ita ſatis conſpicue agnoſci poſſunt rheumatiſmorum *cauſæ*, quatenus illi *vt in ſe* ſpectantur; ita poſtulat certe ſeorſim vlteriorem conſiderationem, illa

illa ipſorum conditio, quod tam prompte, & fere familiariſſime, *adſueſiant* ſæpius *recurrere.*

Hæc præcipue eſt illa circumſtantia, quæ euidentius commendare poteſt, *ſanguinis* commotionum in his generibus affectuum præcipuam, vt illam commendauimus, *efficaciam.*

Tam ratione *temporum*, quam ratione *occaſionum*, quin quarumlibet circumſtantiarum, quæ alias etiam ſincerius *ſanguineos*, tam ad *hæmorrhagias*, quam *inflammationes*, motus & impetus incitare valent:

Tam *concalefaciendo* & *turgefaciendo* intimius; quam per *externos* ſenſus, inæquales eius motus prouocando: imo denique *intentiones* acriores ad ſuſcipiendos motus *excuſſorios* prouocando (quod *animi pathemata* inprimis faciunt.)

Ex harum enim rerum certe prudente conſideratione, diluceſcet, quomodo tam *hæmorrhagiæ* inſolentius *adſueſcentes*, quam *rheumatiſmi* tales, exquiſitiſſime inter ſe mutuo *conueniant* ratione harum circumſtantiarum, *ætatum*, *anni temporum*, *plethoricæ* conſtitutionis, temporariæ *externæ* aduentitiæ commotionis, temporariæ *durationis*, & promptæ *reuerſionis.*

Ante omnia vero eiuſmodi ſucceſſionis, vt, quæ alias adſuetæ fuerant *ſanguinis* euacuationes, ſi poſthac negligantur, *rheumatiſmos* poſt ſe trahant.

Et ex aduerſo etiam *hæmorrhagiæ*, inprimis *ſpontaneæ* STATAE, rheumatiſmis *ſuccedentes*, horum etiam vices in poſterum ita expleant, vt illi, ſub harum iuſto ſucceſſu etiam in ſolidum ceſſent.

Effectus rheumatiſmorum, & *euentus*, ſi conſiderentur, *effectus* certe nullus vſquam eſt *vtilis.*

Cum enim ab *incompletis* moliminibus hæmorrhagicis proficiſcantur *ſimpliciores* & ſinceriores;

Sed neque has *exequantur* aut aſſequantur, neque quidquam perficiant, quod in huiuſmodi ſcopi vicem ſuccedere poſſit, nempe *imminutioni ſanguinis* ſatisfacere:

Non

Non ſperandum inde alium eſſe effectum, præter *incommodiores* illos in ſenſus immediate iniurios, facile eſt hariolari.

Sunt autem tales, *ſenſus tenſionis*, *grauitatis*, *inquietudinis*, non tam *æſtuantis* ad tactum, quam ſolum *acris* & *inquieti caloris* magis, quam ardoris: *inflatio* partis, ad *motum*, præ eximio ſenſu ineptitudo: tandem, pro diſpoſitionis texturæ, & vehementiæ affectus, diuerſitate, etiam *rubor* inſolitus, & *inflammationi* ſimilior.

Comitatur *rheumaticos* inſultus *fortiores*, ſubinde quidem, minime tamen ſemper & quoslibet, etiam ita *ſenſibilis* motuum *tonicorum* alternatio, & hanc inſeparabili conſortio concomitans, *frigoris* & *caloris volatica* variatio, vt inde pro *febrili* actu aut effectu ſimpliciter reputari ſoleat.

Interim, licet *generaliſſimo* ſenſu ita nominari poſſet, *ſpecialioribus* autem febris veris circumſtantiis minime quadret:

Si tamen & totus impetus fiat fortior; & *materia* etiam abundantior conſtituat ſuffarctum: tunc coniungi adeo & *fortiorem*, & *æqualiorem*, & *conſtantiorem*, *febrilem* etiam humorum impulſum, certum eſt:

Sed non tam, vt ante dicta ratione, *toni* potius, verum ipſius *pulſus* aliter inſtituto modo:

Mitius autem ſemper, & quouis intuitu *lenius atque leuius*, in rheumatiſmis *externis*, adhuc ſinceris:

Acrius, in *internis*, quantumlibet ipſis etiam *ſinceris*, ſed tamen *fortioribus*:

Acriter etiam in *externis phlegmonoideis* rheumatiſmorum euentibus:

Acerrime vero in ſimilibus, *interiores* corporis partes aggreſſis.

Nempe pertinent hæc vtique potius ad *euentus* rheumatiſmorum.

Sunt autem hi duorum generum, ſimplices *directi*, & *indirecti*:

Illi,

Illi, qui rheumatiſmos etiam *moderatos & ordinatos*, & materia etiam ſinceriore inſtructos, ſequuntur: hi, qui *intemperantes*, & loco etiam alieniore coortos, inſequuntur.

Illi ſunt, poſt aliquot dierum incommoda ſenſim iterum obtingens *ſpontanea* lenitio atque remiſſio, omnium illorum ſenſibilium incommodorum; aliquando cum *euacuatione* qua tali, aliquando etiam ſine illa.

Euacuatio vero etiam illa, vti nec *materiæ*, quæ tunc prodit, *ſpecie*, nec euacuandi ratione, neque leuaminis proportionato ſucceſſu, veri ſimile reddit, quod illa *qua talis* ſimpliciter & directe, effectus illius fomitem conſtituerit:

Ita vbicunque, & qualiscunque tandem adhuc prodit, facit hoc non *præcipitibus*, *ſimultaneis*, *copioſis*, eruptionibus;

Sed *placidis*, *lenibus*, imo veluti *lentis*, & omni modo *placidis* ſucceſſibus:

Et minime omnium inſigniter, nedum exquiſite, *ſtatis* temporibus:

Re vera nempe potius qualiumcunque *euentuum*, quam ſinceriorum directorum *effectuum* more:

Vnde etiam, quod repeto, & omni modo notandum commendo, minime *conſtanter*, imo ne quidem vt plurimum, ſed re vera potius tanquam *indifferenter*, rheumatiſmis *accedunt*, aut *ſuccedunt*.

Peiores autem euentus, obtingunt rheumatiſmis neque motus gradu, neque materiæ *quantitate*, nec eiuſdem *ſinceritate*, neque loco in quem incidunt, laudabilibus.

Sunt hi non ſolum *reſtagnationes* nimio *copioſiores*, ſed tandem etiam vere inflammatoriæ *ſtaſes*.

Sed illæ quidem minime omnium in vnum aliquem *nodum* aut *conum* coëuntes, *ſuppuratoriæ apoſtematodes*:

Sed potius *in latum* ſeſe diffundentes, ſed ſimul etiam *profundum* comprehendentes, ſtrictiore vocis ſenſu, *phlegmonodes*:

Aut *altiſſime* ad ſuperficiem totius corporis, in ipſam *cutim*, emergentes; aut in partes notabili *profunditate* ſpiſſitudinis

dinis deſtitutas, acriore contentione incumbentes, *Eryſipelatodes.*

Illæ quidem re vera minus familiares ; hæ magis :

Illæ, ſi pertinax ſit, & diuturnior *contentio*, (qualis autem eſt in impetuoſioribus, & copioſioribus rheumaticis congeſtionibus,) etiam periculoſiores, quam hæ :

Tanto magis in *interioribus* corporis partibus : vbi tamen nec *Eryſipelacea* magno periculo caret :

Maximum vero illud etiam recto gradu ſubit, quando *intempeſtiuis*, aut, quoquo modo inconuenientibus *exagitationibus*, & impulſibus, tam *medicamentorum*, quam *regiminum*, ſuperficiali magis, & in latum diffuſæ qualicunque *ſtaſi*, violento *appulſu*, ab intempeſtiuo, & præcipiti *impulſu*, etiam in *profundum* inſolentior reſtagnatio, imo reſtitatio, ita conciliatur.

Huiuſmodi affectuum poteſt equidem euenire, repentina impetuoſa *oppreſſione*, *translatio* velox atque ferox ad *interiora*, vt ibi etiam pari *impetu* congeſtiones hæ exerceantur ; ſed tanto periculoſiore ſucceſſu & euentu, dum quolibet intuitu, ita in anguſtiorem locum cogitur materiæ quantitas, qualis illo ferociore impetu correpta fuerat, & tanquam intentione ipſa peculiari comprehenſa.

Minime vero pari effectu ſuccedit talium ab interioribus *expulſio ad exteriora* ;

Primo, non eadem *ſpecie* ; cum tales & *phlegmones* & *eryſipelata*, non hic ſint (ſi quidem vſquam ſunt) ſimplex aliquis directus affectus :

Nec etiam ſimplex directus, ne dum perpetuus, *effectus* ipſorum rheumatiſmorum, ſed potius male cedentium ſolus *euentus* :

Vnde non vt *Eryſipelas*, aut *phlegmone*, ad exteriora erumpere poſſet ; ſed potius vt *rheuma* ; quod ibi facilius ampliorem locum inueniens, vtique potius laxiori diſtributioni, quam

eiuſmodi denſiori conſtipationi, ab hac ſtaſi, & hinc *inflammationi*, idoneum eſſet.

Secundo, nec vllo intuitu ita promta atque craſſo modo facilis figuranda eſt huiuſmodi rheumaticorum inſultuum *inflammatoriorum*, ab *interioribus ad exteriora* expulſio, intuitu neceſſariæ omnino præcedentis *reſolutionis* atque *diſcuſſionis* ex illis locis, quæ nunc ita obſidet.

Quandoquidem certe, ſi modo decenter diſcuſſa fuerit ex aliquo loco inflammatoria *ſtaſis*, nemo mortalium exegerit, vt illa *ſincere* alio conuertatur, & ibi nouam ſimilem *ſtaſin*, *abſoluta neceſſitate* formet:

Sicut enim hoc etiam in *ſuppuratoriis* apoſtematicis inflammationibus, ab omni ratione & experientia alienum eſt, dum *ſuppurationi*, ſi *diſcusſio* ſtaſeos obtineatur, ne locus quidem eſt, ne dum vſus:

Ita tanto minus habet hoc locum in illis inflammationis generibus, quæ tota ſua indole nuſquam ad craſſam *maturationem*, ne dum vllam *corruptionem*, niſi ſimpliciter *per accidens*, tendere debent, aut ſolent:

Sed ſimpliciter ad *diſcusſionem*.

Quæ, ſi ſemel vere impetrata ſit, abſurdum ſit, neceſſariam eius nouam *concentrationem* expectare, ne dum ſperare aut optare.

Tanto magis, cum nec etiam rheumatiſmus, vti talium, de quibus ſermo eſt, inflammationum fomes, vllo modo *translationem* ab vno loco in alterum *ſincere* admittat, ne dum vt *requirat*:

Sed abunde contentus ſit vera atque ſincera *diſcusſione*.

Sine qua interim illum fieri non poſſe tranſitum a loco prius obſeſſo ad alium diſſitum, ſimpliciſſima vtique ſana ratio dictat.

Quamuis autem ſimplici rheumatiſmo non æque familiare ſit, ſed, ſi quidem vnquam, certe rariſſime ab illo expectandum, vt non ſolum *vehemente*, *repentino*, *copioſo* valde atque

que *prætumido*, ſed etiam *ſtabili*, congeſtione, in artum aliquem incumbat, quem non ſolum ita occupet, ſed etiam poſthac contumaciſſime obſideat:

Sed ſolennius euenire hoc ſoleat a *febrilibus* incommode cedentibus *apoſtaſibus*, crus inprimis vnum ita impetu quodam inflare ſolitis:

Si tamen ſemel ita coorta eiuſmodi congeſtio, infarctus, & inflatio, non ſatis mature iterum *diſſoluatur*, ſed *ſtabilis* ſemel ſubſiſtat, fit non ſolum tanquam arx & vera ſedes, ad quam rheumaticæ commotiones certum & quaſi iuratum *receptum* habeant, quoties & vndecunque cooriuntur:

Sed deprehendetur etiam vel mediocriter attenta animi aduerſione, quod præſente ſemel eiuſmodi conſtitutione, ipſæ etiam nouæ *commotiones* rheumaticæ, longe *promtius* & ob *leviores* cauſas, cooriantur, & iam ita affectis partibus, noua ſenſibilia incommoda adferant, quam extra tales *prædiſpoſitiones* fieri, vnquam obſeruatum.

Sunt autem illa incommoda, augeſcentes *temporariæ* inflationes, maior *ardor*, *rubor*, *vibratilis* & *fremebundus* dolor, cum febrili totius *languore*, imo etiam *calore*, *inquietudine*, *inappetentia*, *agrypnia*, imo concurſantibus etiam *anxiis* circa præcordia *anguſtiis*.

Talis conſtitutio, multis modis eſt, non ſolum contumacior, atque omnibus modis *moleſtior*;

Sed etiam periculoſior circa *euentum ſuperuenientium febrium*, quæ his circumſtantiis promptiſſime accedunt.

Ante omnia vero nimio periculoſior eſt talis conſtitutio inprimis autem commotionibus rheumaticis inſuper exacerbata, ne ad *interiora* relabatur, quam quilibet alius ſimplicior rheumatiſmus:

Tanto magis autem e tali conſtitutione *relapſus* ad interiora nimio periculoſior eſt, cuiuslibet alterius *ſimplicioris* rheumatiſmi recurſu.

For-

Formant autem recurſus rheumatiſmorum, in tenerioribus quidem *ætatibus*, maxime circa ipſum *caput*; in mediocri circa *pectus*, *diaphragma*, *præcordia*: In vlteriore circa totam *venam portæ*, & illi annexa viſcera, tragicos ſuos effectus, *conuulſiuos*, *ſuffocatiuos*, *inflammatorios*, *anxios*, *febriles*:

Benignius, & inprimis in conſtitutionibus *ſeroſioribus*, per *excretiones* aliquas, non tamen impetuoſas aut *ſimultaneas*, ſed quam maxime *ſucceſſiuas*, atque tranquilliores.

In quibus proinde ipſis circumſpectiſſimum vtique gerere ſe decet Medicum, ne ſimpliciter *cohibendo*, certo grauiora damna inuitet.

MEMBRVM III.
De
INFLAMMATIONE.

Simpliciſſima naturalis ſucceſſio, qua nempe etiam a naturæ priuatæ, animalis, poteſtate ſenſim deſciſcentes materiales corporis conditiones, ad *macrocoſmicam* poteſtatem tandem recidunt, conſiſtit vtique in eo progreſſu, vt, dum ſatis iuſti *motus* ad abundantiam humorum minuendam, a microcoſmica natura inſtituuntur, ſed ſiue *conſiſtentia* humorum, ſiue *libertate* viarum, ſiue denique ipſius directionis non ſatis exquiſito, aut tranquillo atque ordinato, regimine, adminiſtrantur, non ſolum mitiores, atque arctiores ratione ambitus, contentiones congeſtoriæ ſequantur; ſed etiam inde latius diffuſæ *ſtagnationes*; quibus tandem, *materiæ*, *viarum*, *moræ* nimis diuturnæ, vitiis, ipſæ tandem detentiones atque *ſtaſes* ſuperueniunt.

Staſis ſanguini inducitur vel a cauſis *externis*; vel cooritur atque ſequitur ab *internis*.

Externæ ſunt, quæcunque ſanguinem alicubi præter modum coaceruant, legitimum, eius progreſſum impedire, adeo-

adeoque ita, aut præſentiore etiam directa efficacia, *coagulationi* eius anſam præbere poſſint.

Huiuſmodi ſunt *meatuum* ſolitorum plenariæ *interceptiones*, *diuulſiones*, inſolitæ, violentæ *relaxationes* a *contuſionibus* inductæ: imo violentæ *ſenſationes*, inprimis tamen cum qualicunque violatione *texturæ* concurrentes.

Interna cauſa, ſi veritatem factorum, dico, non tam quæ fieri *poſſe* videntur, ſed vere fieri ſolere obſeruantur, attendimus, longe rariſſima profecto eſt ſimplex vitium *craſeos* ſanguinis; cuius energia ille ita ad motum debitum minus aptus, ſimpliciter deinde paſſim ita *ſubſiſtere* cogatur.

Præterquam enim, quod numeroſiſſima ſunt *ſpecierum*, ſed omnino innumerabilia *indiuiduorum*, exempla, in quibus ſecundum omnem reliquam non ſolum opinionem, ſed etiam omnino veritatem, diſpoſitio eiuſmodi *ſpiſſa*, omnino quam maxime vel agnoſcatur, vel ſupponatur:

Interim tamen vel nullæ huiuſmodi, vel ſane minime *proportionatæ*, *ſtaſes* ſequantur.

Longe vero familiarior, imo communiſſima interna cauſa *ſtaſium*, eſt ipſa vtique *actiua* magis *congeſtio*, & *contentio* ad hanc conſeruandam:

Familiarius tamen *impetuoſa* atque præceps congeſtionis *velocitas*:

Cuius quidem rei præcipuum documentum exhibent ipſæ *translationes*, inprimis ab *exterioribus ad interiora* corporis.

Enim vero etiam nulla eſt, rationi quantumlibet ſimplici, euidentior ratio, qua ſucceſſus proportionatus progreſſuum debitorum ſanguinis citius implicari, imo obrui poſſit, quam *repentina* eius *in arctum* compulſio.

Quantumlibet enim eiuſdem copioſior *appulſus*, ad latiores tamen & maioris ambitus regiones, contingat, diſtenſa ita magna portione, longe facilior fiat diſtributio ex vna vicina parte in alteram, vt ita nulla prorſus & ſimplicius obruatur:

Ita

Ita contra, quando impetus ad *vnam* aliquam *arctiorem* portionem totus peruenit, nihil ibi fit facilius, quam vt eiusmodi nimia *coaceruatione*, tandem progreſſus vniuerſus impedimentum incurrat.

Loquor hucuſque de STASI, *ſanguinis* tanquam certiſſimo inflammationis *ſubiecto materiali*, *primo*, & *præcipuo*;

Quandoquidem *æſtus* quidem, imo *ardor* obtingere poteſt, ſine vera completa actuali *ſtaſi*: non vero *inflammatio*.

Eſt autem *Inflammatio*, *eximius* & *verus* quidem, *calor*, *vltra naturalem gradum*, in *parte* aliqua corporis coortus, *cum tumore*, *rubore*, *duritie*, & *exquiſitiore* patientis *ſenſu*, inprimis autem qualeſcunque partis ita affectæ, ſiue a *motu*, ſiue ab *attactu*, vlteriores *tenſiones*, *ſenſui moleſtiſſimas* reddens.

Inſidet non alias facilius, ſincerius, & fortius, partes, quam *ſanguini* ordinarie largiorem *aditum atque tranſitum* præbere ſolitas:

Inprimis *carnoſas*; deinde *parenchymaticas* dictas: rariſſime *exſangues*, imo nunquam, niſi qualicunque *impetu* aut *vi*, inſolitum in illas aditum ſanguis nanciſcatur.

Nempe omni modo *ſanguinem* pro *præcipuo materiali* ſubiecto agnoſcit *inflammatio*; vnde in *partes* huic minus patentes, aut *tempora*, quibus ille his non incumbat, minime cadit.

Hiſtoria totius affectus eſt qualem modo dedimus, tanquam per modum definitionis;

Supereſt autem circa illam circumſtantia, quam in tota *Pathologia Medica* vtique maximi faciendam, & hucuſque aliquoties indicaui, & habet omnino etiam in *inflammatione*, meritiſſimam conſiderationem: dico de eo, quod *inflammationes* etiam re vera ſint affectus, in media ſui *frequentia*, tamen, ſi ad potentiam cauſarum ſuarum referantur, ſatis *infrequens* ſeu *rarus*.

Interim ſub hac etiam adhuc *raritate*, ita comparatus, vt ſi animus aduertatur ad veras eius peculiares circumſtantias,

non

non deſit tandem *determinatio*, *ſecundum quam rationem inflammatio* ſit *infrequens*, ſecundum quam autem contra *frequens*.

Nempe habent in hac conſideratione locum, circumſtantiæ, inflammationibus *communes* cum aliis adfectibus, & poſt has, magis ipſis *propriæ*.

Communes habent cum *hæmorrhagiis*, & ad eas tendentibus ſanguinis *congeſtionibus* ;

Sunt hæ, conſtitutio corporis *ſanguinea*, *plethorica*, vita vel circa *motus* minus moderata, vel aſſumendis *inæqualium* commotionum compotibus rebus indulgens.

Specialiorum cum ſpecialioribus itidem *hæmorrhagiis* communes cauſæ, ſunt inprimis *ætates* :

Specialiſſimæ vero ſeu *ſpecificæ*, inflammationum cauſæ (*inſtrumentalis*) locum, tuetur omnino *congeſtio* ſanguinis *contumax* ;

Siue ad aliquam *eruptionem* hæmorrhagicam reſpectans ſeu tendens : quod de *inflammationibus* a cauſa magis *interna* valet :

Siue per aliquam *externam* occaſionem *prouocata* & inducta :

Vnde quidem vere *proxima ſpecialiſſima materialis* cauſa *phyſica* inflammationis, eſt *ſtaſis ſanguinis*.

Obſeruato interim omnino hoc ſuccedendi ordine, vt cauſæ illæ *communes congeſtionem*, *congeſtio* tandem *ſtaſin* producat : *ſtaſis inflammationem* prouocet.

Traditis ita *generalibus* inflammationis conditionibus, ſubiungendæ vtique ſunt etiam aliquæ eius *differentiæ*.

Differunt autem inflammationes primo tota *ſpecie*, ſecundo *gradu* ſolum, atque tertio, *loco*.

Tota *ſpecie* differunt, ab *æſtuationibus* & *ardoribus*, tam *febrilibus* vniuerſalibus, quam ſimpliciter *ſtagnatoriis*, magis particularibus.

Cum enim, per demonſtrationes in *Phyſiologia* exhibitas, ſanguis in corporibus animalibus incaleſcat *motu*;

Senſus autem, *caloris* æque atque fere aliarum rerum, *ſubtilior*, augeſcat *tenſione* partium fibroſarum:

Manifeſtum hinc eſt, vbicunque vel progrediendi *impetus* in partibus augeſcit, vel *viæ*, ſeu potius *fibræ*, (*ſanguinem transmittere ſolitæ*) magis rigide *tenduntur*, quod ibi, illic *actus*, hic *ſenſus*, caloris, augeſcant.

Talis autem conſtitutio eſt, vniuerſaliter, in *febrilibus* caloribus, in quibus ita *impulſus* totus ſanguinis, per ingentia incrementa *pulſus*, intenditur.

Particulariter in *contentis congeſtionibus* ſanguinis, atque inde productis, ſine vera plena actuali *ſtaſi*, etiam *ſtagnationibus* partes rigidius *tendentibus*.

Quæ quidem res, vti ſecundum veram *phyſico-mechanicam* contemplationem, eſt ſimpliciſſimæ euidentiæ;

Ita meretur omnino vere contradiſtingui veris *inflammationibus*, a vera *ſtaſi* pendentibus.

Ratio autem differentiæ certiſſima eſt illa, quod vera inflammatio non poſſit *diu* durare, quin vel iterum *diſcutiatur*, adeoque ſatis mature deſinat; vel *corrumpatur*, ſiue *ſuppuratione*, ſiue *ſphacelo*.

Ex aduerſo vero, ne quid de *febre* dicamus, *calores* & *ardores* a veris nudis potius *ſtagnationibus congeſtoriis* pendentes, ſæpe numero diu durare, & varie iam *remitti*, iam *intendi* poſſint, citra vllum effectum vel in totum *diſcuſſorium*, vel vllatenus verum *corruptorium*.

(Quæ quidem res maximo iure meritoque peritiſſime & notanda venit, & intelligenda, ad euitandas triuiales confuſiones tum ipſarum *rerum*, *ardorum* & *æſtuum*, cum veris *inflammationibus*: *ſtagnationum* vero adhuc liberiorum, cum veris *ſtaſibus*: tum *opinionum* ſeu theoriarum, quæ cum audiant in *inflammationibus veris* eſſe *ſtaſin*, in *ſtaſi* vero *coagulationem* humorum: confundunt hæc etiam circa *ſtagnationes*, & imponunt inde etiam illis, falſo quidem, neceſſi-

ceſſitatem illam, quaſi etiam ita in talibus *ſtagnationibus, coagulationes*, & ab illis *obſtructiones veræ*, ſubeſſent.

Sicut etiam re vera hæc falſa ſuppoſitio in ſolidum impedit atque decipit omnem conceptum de vero illo euentu ſimpliciorum eiuſmodi *ſtagnationum*, qualitercunque æſtuoſarum; quod nempe familiariter promptæ ſint, ad ſubeundas e præſente aliqua ſui ſede *diſceſſiones*, & in nouam aliam *tranſitiones*:

Quod quidem, ſi *coagulatio* humorum, & ab illa *obſtructio* meatuum, vere in culpa eſſet, nunquam poſſet fieri, niſi prius coagulatio illa *reſoluta*, atque ita ſuppoſita *obſtructio* ſublata eſſet.

Quibus tamen rebus hac ſerie diſpoſitis, ſeu potius ſuppoſitis, ſtatim incumbit ingens illa neceſſariæ nouæ fictionis difficultas, quomodo illa *coagulatio*, cauſa *obſtructionis* in vno loco, iam correcta atque *diſſoluta*, adeoque illam quidem *obſtructionem*, & conſequenter *ſtaſin*, & ex hypotheſi *inflammationem*, omittens, poſtliminio, & quidem ita *ſtatim*, ad genium antiquum redire, ſanguinem denuo *coagulare*, & alia in parte nouam *ſtaſin*, & *inflammationem*, priſtina ſuppoſita etiam *veriorem* atque *ferociorem*, progignere poſſit.

Ita nempe pullulant ab vno errore vtique neceſſitate quadam plures, veris factis paſſim diſſoni, & nihil quidquam conſentientes.)

Ita nempe *æſtus* quidem in partibus, poſſunt etiam a *ſtagnationibus* ortum ducere; *inflammationes* autem veræ, ſimpliciter ſequuntur actuales *ſtaſes*.

Sunt autem *inflammationis*, ſi ipſarum rerum veritatem conſideremus, *tres ſpecies; Eryſipelas, phlegmone*, & *apoſtema*.

ERYSIPELAS complectitur vnice ſtaſes *in latum*, cum *profunditate* quam *minima*, diffuſas;

Adeoque etiam ad tale concipiendum non tam aptæ ſunt quælibet partes, quam inprimis *membranaceæ* magis texturæ; nempe in *latum* potius, quam in *ſpiſſum* & *profundum*, textæ atque diſtributæ.

Eo ipſo vero quoniam huiuſmodi partes ordinarie *denſioris* ſunt compagis, quæ non tam *craſſiori rubicundo* ſanguini, quam *tenuiori lymphæ* & *ſero*, penitiorem profundiorem aditum

ordinarie concedat: fit ita, vt tales etiam *ſtaſes*, quando vtique in talia loca incidunt, ſi non longe plurimum, tamen facile plus, de *ſero* & *lympha*, quam de ſincero ſtrictæ acceptionis *ſanguine*, ita complectantur.

Phlegmone, quamuis apud antiquiſſimos etiam paſſim tanquam pro *genere* toto accipi appareat, nempe *inflammatione ſimpliciter*; monſtrabunt tamen certe animum vel paulo circumſpectius aduertentibus, varia illorum loca, etiam illam veram apud illos diuerſitatem acceptionis, quod ſub hoc nomine etiam certam omnino *ſpeciem* complexi ſint:

(Aut, ne forte nobis lis moueatur a *Logicis* aut *Metaphyſicis*, ſit vtique *phlegmone* inflammatio *generalior*; non erit tamen ſimplex *genus* philoſophicum, ſed omnino ſpeciebus etiam ita *ſubalterno* reſpectu accenſenda, vt etiam re vera *ſeorſim* exiſtere, & peculiares *affectiones* & *effectus* exhibere, quæ in aliis ſpeciebus ita non occurrant, certum ſit:

Et hoc quidem adeo, vt *phlegmone* tali vero atque reali ſenſu accepta, ab *eryſipelate* ne quidem diſtingui poſſet, poſtquam ab illo non niſi ſecundum magis & minus diſcrepare videtur:

Eryſipelate nempe minorem ſolum *ambitum* complectente, *phlegmone* maiorem.

Niſi vere *ſubiecto inhæſionis* differret, quod in *Phlegmone*, *Eryſipelati* contradiſtincto, eſt complexus etiam *profunditate inſigni* gaudens.)

Eſt autem hoc ſenſu *phlegmone* inflammatio *in latum & profundum* ita ſimpliciter, & velut *æqualiter* diffuſa, vt equidem *inſignem ambitum* comprehendat;

Interim ad *maturationem*, ſeu *ſuppurationem*, adeoque *abſceſſionem*, non idonea.

Cui itaque, tertio loco, merito prorſus contradiſtinguitur inflammatio *apoſtematodes*, ſiue ad *ſuppurationem* vtique apta atque nata.

(Egi

(Egi alias in particulari ſchedio de diuerſitate *ἀποςάσε⁰* & *ἀποςήματ⁰* apud *Hippocratem*, iudicioſa diſcretione diſtinguenda; maxime ne confuſio hinc oriatur, ſiue in *pathologia*, ſiue *praxi*, vere *Clinice*, & ſecundum rerum veritatem, vti occurrunt, adornanda.

Cum enim *apoſtaſes phlegmonodes* aut *Eryſipelatodes*, ab omni *maturatione*, & *abſceſſione*, adeoque ex ipſo loco adfecto ſimplici *eductione*, ſeu *extrorſum euacuatione*, alienæ exiſtant:

Adeoque medicationibus ad hunc effectum acrius *impellentibus*, re vera in grauia incommoda coniici poſſint: ſeruanda eſt propterea omni modo diſtinctio rerum ipſarum, ita vere diuerſarum.)

Non placet æque tanquam peculiarem *ſpeciem* recenſere, *Gangrænam*; cum ſecundum rei veritatem nihil aliud ſit, quam potius *inflammationis infelicior eueutus*:

Et quidem inprimis *apoſtematicæ*; quamlibet etiam *phlegmonodes male cedens* eidem ſubiaceat.

His ita tanquam ad *hiſtoriam* inflammationis veriorem præmonſtratis, proximum eſt, vt ſubiiciamus conſiderationem ſecundum *cauſandi* ordinem.

Materialem cauſam præbet vtique inflammationi, *ſtaſis* ſanguinis; inprimis extra vaſa, in *poros* partium late diffuſi:

Non tamen ita abſolute, quin etiam *in ipſis*, inprimis tenerioribus, *vaſibus* comprehenſus, omnino quidem inflammationi *anſam* præbeat: ſed impeditioribus ſucceſſibus, periculoſis *euentibus* viam ſternat.

Staſium huiuſmodi *vlteriores* cauſæ, vti vel *exteriores* ſunt, vel magis *internæ*; ita diſponunt tamen *internæ*, propius ad *phlegmonodes* ſtaſes, quam *exteriores*:

Quæ longe plus fauent *apoſtematicis*.

Secundum *formalem* ſuam rationem, vt in ſcholis vocant, eſt inflammatio, *calor* in *parte* affecta *eximie auctus*;

Non ſolum ad *patientis*, ſed etiam aliorum *tangentium*, ſenſum: ita tamen, vt vtique patienti nimio maior videatur, quam re vera exiſtat.

De huius talis caloris geneſi, diſputant fere recentiores. Ab *inteſtino motu ſanguinis* illum pendere, ſentiunt omnes:

Cuius autem *ſanguinis*, & vnde *excitatus*, imo potius tam diu *exercitus*, iudicandus ſit hic *motus*, vlterius ita decernunt, vt quidem & *ſanguinem* illum, interpretentur de illo ipſo, *ſtaſi* ita detento:

Motum vero illum *inteſtinum*, tribuant *corruptioni*, ſeu, plurium ſenſu & opinione, *fermentationi:*

A qua nempe corruptionem, iam *ſuppurationis*, iam *ſphaceli*, ſubnaſci monent.

Quamuis autem magis ad *phyſicam*, quam ſimpliciter *medicam* conſiderationem, pertinere videri poſſit hæc theoria, de *modo fiendi* inflammationis; tamen, cum ſub ſe complectatur veram peculiarem indicationem, ſeu quaſi *manuductionem*, quid circa inflammationem *curandam* in animo habere debeat Medicus, circa eius *æſtimationem*, vt ſimpliciter & abſolute *morbidæ*, aut potius certo reſpectu *vtilis*, imo *neceſſariæ*, *actionis* magis, quam *paſſionis:*

Non erit ita æque alienum a noſtro propoſito, hanc etiam rem penitius euoluere.

Affirmo itaque, quod inflammatio ſit vtique *calor*, in parte aliqua corporis præter naturalem *gradum auctus*;

Et dependeat omnino a *motu inteſtino ſanguinis*, in illa parte magis intenſo.

Sed neque ſimpliciter ſit ſanguinis illius, qui *ſtaſi* ibi correptus detinetur:

Neque ſit ipſe ſimpliciter *inteſtinus*, ſed potius *cum locali progrediendi augmento complicatus.*

Tanto minus autem vllatenus ab actu *ſpontaneæ fermentatiuæ agitationis* dependens:

Sed potius plane contra, ab *actu*, ad *auertendam* omnem corruptionem, non ſolum *aptiſſimo* & *vtiliſſimo*, ſed etiam ſimpliciter *neceſſario*, dependens:

Adeo-

Adeoque non ſolum contra *recentiorum* mentem, non mere, vt illi autumant, *ſimpliciter præter naturam* & *morbidus* :

Sed etiam contra *antiquiorum* in hoc genere conſenſum, non ſimpliciter *aduentitius* :

Sed ipſe vtique potius, eorundem acceptione, *innatus*, ſeu *vitalis* :

AVCTVS ſolum : minime per aliam aliquam *materiam* concurrentem :

Nec vſquam, vera vocis acceptione, AB alia quacunque *materia*, aut quoquo tandem ſenſu ſumta, ſubſtantia, *peregrina* :

Sed ſimpliciter potius ſolum PROPTER eiuſmodi materiam :

Interim a ſubſtantia, corpori omni modo *interna*, domeſtica, atque propria ; nempe illo AGENTE, quod omnibus vtique in corpore *motibus vitalibus*, aduerſus quarumlibet *corruptionum* energiam decenter adminiſtrandis atque regendis, perpetuam operam præſtat.

Has meas poſitiones ita *probo*. De *ſanguinis* quidem *ſtaſi*, quod talis in omni vera inflammatione præſto ſit, *conſentio* omni modo ;

(Ita tamen, vt circa hanc etiam rem maximopere adhibendam eſſe cenſeam circumſpectam in ipſis factis diiudicationem, an *vera ſtaſis* non ſolum, ſed etiam *coagulatio* vera in ſuſpicionem venire mereatur :

Quo intuitu maxime conſiderandam commendo laudatam, *ſimpliciorem* adhuc, *ſtagnatoriam congeſtionem*, licet quantumcunque *pertinacem* ; & ab illa formatos *infarctus*, aliquando quidem *Eryſipelatodes* : familiarius autem *phlegmonodes* : tam *apoſtaticos* poſt febres, quam *rheumaticos*.)

Interim totum illum, qui in inflammationibus ita formari ſolet, *tumorem*, ſimpliciter a *ſubſiſtentis* ſanguinis, imo quomodocunque tandem *grumoſi*, infarctu eſſe, minime conſentio.

Sed

Sed potius omni modo a *viuido influxu*, & omnino *progreſſu* atque *tranſitu* actuali, & *perpetuo* quidem, *boni* atque *legitimi* ſanguinis:

A cuius etiam, *viuido* omnino, non ſolum *impulſu*, ſed etiam perpetuo *progreſſu* atque *tranſitu*, omni modo pendere arbitror, tum illam *inflationem* & *intumeſcentiam* partis affectæ:

Tum *ruborem* vere viuidum, non niſi a bono atque *florido* ſanguine arceſſendum:

(Cum ex aduerſo in *ſphacelo*, neque tantus, & tam durus atque *viuidus tumor* præſto ſit, ſed vel *flaccida* omnia, ſane *molliora*, aut valde parum *inflata*; vel *œdematoſo* flexili tumori ſimilia:

Neque *color* vllus *floridus*, ſed potius vel *pallor*, vel *nigredo*, vel ex his duobus oriundus *plumbeus liuor*.)

Hic vegetus *progreſſus* atque *tranſitus*, laudabilis omnino adhuc, ſanguinis, inter *vias* & *meatus*, ab aliis iam actu *coagulatis* portiunculis obſeſſas; imo *iuxta* atque *circum* has ipſas, coagulatione veluti *ſemi-ſolidas* ſanguineas particulas, ſecundum leges hydraulicas communes, reddit vtique motum tranſitorium *rigidiorem*:

(Nempe *arctatis* plus ſolito meatibus, manente interim *impulſu* priſtini vigoris:

Quod in inflammationibus omnino fit, nec in illis locum habere ſentitur, libera illa proportionata *diſtributio* per vicinas partes & meatus: comparente paſſim etiam *viſibili*, aut per *refrigerationis* ſenſum perceptibili, tum *coniugatarum*, tum interdum omnino etiam longe diſſitarum partium, *ſtrictura*:

Quæ tantum abeſt, vt illi hydraulicæ diſtributioni locum præbeat, vt potius craſſo modo contrarium, tanto magis autem illud, de quo ego hic loquor, teſtatum, imo manifeſtum reddat.)

Iam vero e *phyſiologicis* meis repeto, quod vtique *rigidior motus* ſanguinis, per vias etiam ipſa arctatione magis *renitentes*, *calorem* eius augeat:

Cui

Cui rei, ex illo eodem dogmate, adiicio, quod, cum vtique ſanguis ſtricte dictus, ſit prima & longe princeps illa materia, quæ *inteſtino* illo ſui motu, quem per *progreſſum*, per tenuiſſimas vias celebrat, adeoque *alliſu* atque *attritu* ad partes *ſolidas*, & *fibras rigidas*, *calorem* inprimis concipit;

Adeoque etiam, licet in ſtatu ſui, *ſoliditati* iam propinquiore, nempe *coagulato*, tamen propter hanc ſui intimiorem, (& ſine dubio a propria ſua intima *mixtione* dependentem) diſpoſitionem ad ſubeundum *calorem*, hic etiam adhuc promtior ſit ad concipiendam impreſſionem *caloris*, a reliquo concalefacto ſanguine, quam ſimplices *fibræ* partium in ſe ſpectatæ:

Quod, inquam, ita etiam hæc ipſa talis conſtitutio, ad *augendum* effectum caloris concurrere poſſit: non ſolum motu ſimpliciter *concalefaciente*, ſed omnino etiam cum ipſo, *materia* ad calorem concipiendum ſpecialiſſime habili, ita omnino concurrentibus.

Quamuis autem ex hiſce dictis ſatis colligere ſit integrum, quod vtique in *inflammatione*, *actiuus* potius, nempe *progreſſiuus* præſto ſit talis motus ſanguinis intenſior, qui *inteſtinum* illum calefacientem producat, adeoque hic non ab alia ratione, aut vti vulgus loquitur, *a ſe ipſo*, cooriatur:

Placet tamen rem altius repetere, & veritatem huius *progreſſiui* motus in *inflammationibus*, etiam ab eius *vtilitate*, imo ſecundum hanc potius *neceſſitate*, commonſtrare.

Tenendum itaque ante omnia eſt memori mente, *axioma* illud *pathologicum*, ſeu potius *phyſico-chymicum*, quod *ſanguis animalis*, nuda ſibi relicta (non inſignibus *vitalibus progreſſiuis* motionibus interpellata) *corruptione*, ſimpliciter, nude atque directe in *putredinem*, & nihil vſquam aliud, faceſſere poſſit.

(Vnde contra omnem phyſico-chymicam veritatem ſunt, quælibet eiuſmodi opiniones, quaſi ſanguis *coagulatus*, ſibi ita relictus, peculiari quadam, & ſibi maxime propria

corruptionis energia, aut formula, in *pus* abire poſſet, aut ſoleret.

Cum vero huiuſmodi corruptio, *putredinoſa* inquam, adeo ſumme ſit agilis, vt omnino, niſi ipſi præſentiſſimis quibuſuis actibus, maxime mature obſiſtatur, illa ſemel præualeſcens, vniuerſam œconomiam animalem, non ſolum inutilem atque impotentem in futurum, ſed etiam ſubſtantiam corporis in præſens alieniſſimam, & quolibet vocis ſenſu euerſam potius, quam peruerſam reddat:

Erit profecto propterea ſub illa *conditione*, ſi corpus vtique *non* ſimpliciter *corrumpi* debeat, ſed viuum & *incorruptum* conſeruari, abſolute vtique neceſſarium, vt tales *motus* inſtituantur, & quantum neceſſe eſt, & conuenienter quidem, atque decenter omnino, inſtruantur atque exerceantur, quales ad impediendam illam liberam corruptionem, ſoli ſatisfacere poſſunt:

Nempe *locales*, *progreſſiui*; vel abſterſoriæ *diuulſioni*, *abraſioni*, atque *diſtractioni*, ſuffecturi:

A quo eiuſmodi effectu, *ſtaſeos* inflammatoriæ *diſcuſſio* ſequatur:

Vel ſi hoc non ſuccedat, ad minimum perpetua tali *abſterſione*, *tenuiſſimarum* portionum perpetua præſentiſſima *diſſipatione*, & toto loco *amotione*, libera illa corruptio omni modo ſubigatur:

Et hac plane potentiſſima, materias actiuiſſimas ſubtrahente, variatione, *alia* plane *ſpecies* corruptionis, œconomiæ toti animali minus formidabilis, inde reſultet.

(Certe exquiſita ratio, quomodo hæc vere fiant, & ſeſe habeant corporaliter, nihil vſquam pertinet ad *Medicum* forum, ſed ſimpliciter ad vere *phyſico-mechanicas* conſiderationes;

Interim, cum ego etiam non ſine grauibus mei incommodis & faſtidiis, abunde expertus ſim, & publica experientia vniuerſalis hoc monſtret (prouoco enim vt e Claſſicis dogmatibus, vſquam receptis, aut approbatis, monſtretur, vbi hoc quod agito iam declaratum

claratum habeatur,) quod præ incondita illa, & ad ſcientiam ſimpliciter inani, *mechanica corpuſculari*, vera *phyſico-chymica* materiarum, & vera *mechanica*, ſeu *machinalis*, *motuum (inſtrumentalis* etiam) ratio, omnem cogitationem, ne dum conceptum de his rebus diſſuaſerit, atque præripuerit: quod me cum bona lectoris ſolertis venia facturum eſſe confido, ſiſtam etiam veram *phyſico-mechanicam* inflammationis rationem: tum quatenus adhuc iterum *diſcuſſionem* aſſequitur, tum *ſuppurationem* producit.

Quando portio aliqua ſanguinis, intra *poros* partium *ſtaſi* deprehenſa, *coagulatur*, tunc nihil certe aliud inde expectare licet, niſi *corruptionem* eius ſimpliciter *putridam*:

Hæc, licet per prima ſui initia ſanguinem *coagulatum*, ex illa *denſitate* coaguli iterum ita *diſſoluat*, vt longe *mollior*, & *ſemifluidus* euadat; (vnde veterum locutio, *in tabum diffluere*) neque tamen ipſe inde ita *fluxilis* redditur, vt ita per ſe iterum ex illa *ſtaſi* decedere valeat:

Neque vero *debet*, vera *putredine* affectus, reliquæ humorum maſſæ vllatenus immiſceri.

Neque diſceſſu ſuo liberaret propterea partes, in quarum *poris* eo vſque hæſerat; cum illas ſui ipſius *corruptione*, iugiter *ſimul* in eandem corruptionem deducat.

Vnde certe grauiter hic hallucinatur opinio illa, quæ inflammatorii *caloris* cauſam, in *inteſtino motu ſanguinis* ita ſtaſi detenti, collocat: cum nullus talis locum habeat, niſi *putredinoſus*: talem autem *diſcuſſioni* adhuc locum relinquere, quæ tamen inflammationibus vtique familiaris eſt, nemo temere crediderit.

Potius ita conſideranda eſt res, quod, ſicubi eiuſmodi *ſtaſis*, imo plane *coagulatio*, euenerit, quod tunc omnino *neceſſe* ſit his rebus ſubuenire, & in tempore ita occurrere, ne libera illa *corruptio*, tanquam ſibi ſimpliciter relicta, locum inueniat.

Hoc non poteſt aliter fieri, niſi per ſolitos *motus vitales*, nempe ſanguinis per ipſam partem obſeſſam perpetuum *progreſſum*, *ſtaſium* & *coagulationum* aduerſarium, & ſubnaſcentium heterogeneitatum & corruptelarum *diſſipatorem*.

Mouetur itaque ſanguis non ſolum e *vicinis* atque *coniugatis*, ſed ſubinde etiam oppoſitis, imo toto corporis ambitu, ſi negotium

ſit magis ſonticum, per modum reſtrictionis, preſſius ad affectum locum; vnde etiam ſenſim *iuxta* moleculas ſanguineas iam in poris ſubſiſtentes, adhuc penetrat:

Quod autem fieri non poteſt, quin hac ratione ſimul pars ipſa, diſtentis ita magis poris, *expandatur*, adeoqne infletur ſeu *intumeſcat.*

Quia vero ille, qui ita *tumefacit*, *impulſu* ſui atque *tranſitu*, ſanguis, *bonus* vtique eſt, atque *floridus*; ſimulque partes ipſæ expanſæ, ita quaſi *tenuiores* redduntur; imo etiam *coagulatus* ſanguis, *ſaturatum* colorem format, cui adhuc ſuperaccedens maior quantitas ex nouo appulſu, *tincturam* tanto magis auget:

Reſultat inde vtique ita etiam *color* auctior; vnde pars ita affecta inſigniter *rubet.*

Sicut autem, tam a vegetiore *appulſu*, per *tonicam* directionem, quam *rigidiore* partis ipſius *tenſione*, ſanguis ita fortius in ipſo loco hoc (*priuatim*, ſecundum mechanicam hydraulicam, manente interim *generali* cordis *impulſu* in antiqua formula) tranſit, & ad fibras æque partium, atque ipſas moleculas ſolideſcentes coagulati ſanguinis, ita *alliditur* fortius:

Fit inde (iuxta *mechanico-phyſicam* rationem in *Phyſiologicis* traditam) etiam *caloris* incrementum:

Nempe omnino a *motu progreſſiuo* ſanguinis, *locali*; qui per modum *attritus* demum, & quidem principaliter ad *rigidas* partium ſolidarum *fibras* atque vias, *inteſtinum* illum fortiorem motum, vere *mechanice* concipit.

Et ita fit vtique a *motu* ſanguinis vegeto *progreſſiuo*, inflammatorio, etiam auctior *calor.*

Hic ipſe interim ita auctus *progreſſiuus* motus, *radit* vtique perpetuo ſui tranſitu etiam *coagulatas* illas particulas; vnde ſi adhuc minus obfirmata ſit *coagulationis* denſitas, vel ipſa etiam *quantitas* corpuſculorum, e ſtaſi non valde copioſa, ſit minoris molis:

Sequitur ita detentorum eouſque corpuſculorum ſenſim iterum *diuulſio*; imo, a fluido vegete progrediente ſanguine, etiam actualis *ablatio* ex illo ſtaſeos loco, ſeu *diſcuſſio.*

Si vero maxime hæ moleculæ coagulati ſanguinis, ſint tam *craſſæ*, ſiue magnitudine, ſiue denſitate, ſiue vtraque, vt plena

eius-

eiuſmodi *localis* progreſſiua *diſſolutio*, non amplius locum inueniat, fit ita omnino, vt illæ diſſolutionem *intimiorem* ipſius ſuæ *mixtionis* ſenſim ſubeant:

Cum autem rationi conſentaneum ſit, partes *mixti*, inprimis *tenuiſſimas*, nempe *mobiliſſimas*, ſubituras ita eſſe motum ex omnibus primas:

(Sunt autem illæ in ſanguine ita tenuiſſimæ, adeoque *mobiliſſimæ* partes, ipſæ *ſulphureæ*:)

Fit ita, vt cito, & quaſi per momenta, ſubtractis *tenuiſſimis* particulis, & deſtitutis ſolum *inertioribus*, vera *putredo*, quæ non magis in *reſolutione* ſimpliciter, quam noua ſubtiliore *combinatione*, conſiſtit, ſubtractis *agiliſſimis* particulis, ita eneruetur, & liber eius ſucceſſus, ita ſimpliciter præoccupetur:

Vbi etiam *ſecedentium* hac ratione *tenuiſſimarum* illarum particularum receptatio in reliquam maſſam humorum, nihil ibi tumultus concitare valet; dum adeo *ſenſim* atque *languide* peragitur, vt non niſi quam minima quantitas, vno eodemque tempore, in ſanguinem receptetur: quæ interim, dum plus pluſque ſuccedit, alibi, & inprimis per *transſpirationem*, iterum e corpore euacuari poteſt.

Ab hoc actu ſequitur ita, ſublatis *tenuiſſimis* partibus, ſolarum *craſſarum* reſtitatio:

Cum vero illæ tales tenuiſſimæ particulæ, proprie ſint ipſæ *ſulphureæ* dictæ; quæ alias in *mixtione* ſanguinea, *coloris* eius rubicundi autores ſunt: fit ita, vt ſubſtantia, quæ ſic ab iſtis ſubtractis reliqua manet, amiſſo *coloris* principio, *alba* ſolum compareat, nempe PVS.

Hoc eſt in poſterum ad ſinceriorem *putredinem* concipiendam, longe minus aptum; ſed vnice magis ad *ſalſam* potius, *vlceroſam*, indolem, magis aptum & procliue.

Sicubi vero hic talis *motus progreſſiuus*, *abſtergens*, *auferens*, non ita miniſtratur, ſequitur ſimpliciter & immediate *Sphacelus*. Nempe non ſolum libera atque ſincera *putredo*, ſanguinem, qui ita detentus fuerat, & ſimul portionem eius *continentem*, ſolidam, corrumpens:

Sed etiam *fermentali* actiuitate, proxima quæque vlterius corripiens, adeoque paruo tempore late ſe diffundens.

Hæc eſt tum vera *phyſico-mechanica* ratio inflammationis:

Tum etiam *efficacia* eius, *vtilis* ad *conſeruationem* reliqui corporis, & partium circumambientium inprimis:

Imo, ſiquidem hæc ita fieri *debeant*, & partes illæ ita conſervari, eſt hæc talis motuum horum tota adminiſtratio, etiam *abſolute neceſſaria, moraliter*, ſeu *finaliter*:

Minime vero *phyſico-mechanica* neceſſitatis, vt aliqui opinantur:

Siquidem *Sphacelus* abunde teſtatur, quod non ſolum *ſtaſis* fieri poſſit, imo *vigere*, ſine *calore*, & reliquis ſinceræ *inflammationis* phænomenis:

Sed omnino etiam vera non ſolum, ſed plane ingens, & longe grauiſſima, *corruptio*, cuius neque ſimilitudo vlla in *inflammatione* ſimplici ſupponi poſſit, aut vſquam locum inuenire.)

Effectus inflammationis, *immediatus*, *phyſico-mechanicus* eſt vel *diſcuſſio* ſtaſeos; vel ſi hoc non æque fieri amplius poſſit, *ſuppuratio*, ſeu in *pus* redactio eiuſdem.

Mediatus effectus, ſano ſenſu magis *moralis*, eſt *præſeruatio* contiguarum partium, imo per conſequentiam totius corporis, a ſimplici *putredinoſa*, præcipiti, vere *irreparabili*, & emortuali, *corruptione*.

Euentus eius, ſeu potius *ſuppurationis*, *legitimus*, eſt illius vtique *portionis* etiam *ſolidæ*, in cuius poris coagulatus ſanguis hæſerat, vna cum illo, *colliquatio*; adeoque a contiguis partibus adhuc ſanis atque firmis, *abſceſſio*.

Malus autem inflammationis ſucceſſus, ſub ſumma eius adhuc *contentione* atque conniſu impulſus inflammatorii, *Gangræna*, *calore*, *colore*, *tumore*, omnia ſumma exhibens:

Sin autem omnis *progreſſus* inflammatorii *motus*, vere inhibeatur, adeoque inflammatio, manente tamen *cauſa materiali*, locum, aut ſucceſſum non inueniat, præcipiti lapſu ruit res in *ſphacelum*.

De *dolore* inflammationum, inprimis ad *ſuppurationem* progredientium, comite, *punctorio* ad ſenſum patientium, ſeu

ſeu *micatorio* quaſi, breuiſſimis dicendum reſtat, quod ille nihil aliud ſit, niſi in partibus ſubtiliſſimis, & tumida *tenſione*, & *calore* auctiore, longe magis ſenſibilibus redditis, ſubtilis ſenſus maioris momentaneæ quaſi *vellicatoriæ tenſionis*, quæ per progredientis, ſeu tranſeuntis in ſingula momenta ſanguinis impreſſionem per ipſum PVLSVM, contingit: quod manifeſtum eſt, tum ex eo, quod ſenſus ille veluti *compunctionum*, *pulſui arteriarum* ſimpliciter reſpondeat:

Tum quod eo momento, quo maturatus *abſceſſus aperitur*, adeoque effuſo contento pure, *tenſio* illa ceſſat, eodem momento deſinat etiam omnis hic *punctionis* atque *pulſionis* ſenſus.

Quamuis autem totus hic decurſus inflammationis, vsque ad effectum ſui, etiam felicem & optabilem, *incommoda* illa inuoluat non vtique exigua, *caloris*, *doloris*, imo re vera connexi adhuc veri *interni angoris*:

(Siquidem inflammationibus laborantes omni modo nimio plus *inquietos*, *impatientes*, imo ſine vlla vocabuli affectatione re vera *anxios*, quam ad veram rei proportionem, eſſe, notiſſimum eſt.)

Interim ſi hæc *incommoda* conferantur ad *periculum* illud, tantum, & tam certum, vt, niſi hæc operatio adhuc aliquid in contrarium efficiat, nihil niſi *ſummum in hac vita malorum*, *incoërcibilis* & *irreparabilis amiſſio corporis*, expectanda ſit: mirum inde eſſe non debet, ſi potius illud, quantumcunque etiam *operoſum* & *oneroſum*, tentamen potius ſuſcipiatur & exerceatur, quam nudæ atque ſimplici *corruptioni* & *pleno interitui*, libertas relinquatur.

Hæc eſt itaque vera inflammationis conſtitutio, tam *phyſico-mechanica*, quam etiam *Medica*, quæ nempe monſtrare poſſit Medico, quid in toto inflammationis negotio, non ſolum ita *vtile*, ſed etiam *neceſſarium* ſit; vt illud non ſublata

materi-

materiali cauſa, nullo modo *impedire*, & ſiue totum *affluxum*, ſiue *calorem*, *directe* oppugnare, nullo modo ſit licitum:

Sed vnice, quantum in artis poteſtate eſt, materiæ *ſtaſin* expedire, affluxum qualicunque *moderamine* temperare: & denique, ſi *ſuppuratio*, irrita *diſcusſione*, admittenda fuerit, illius vere *opportuna* tempora obſeruando, iuſto tandem *maturitatis* momento, *puris exitum* promouere, & reſidui *mundificationi* operam dare: vt ita tandem *conſolidatio*, tanquam *abſolutisſimum naturæ opus*, recte ſuccedere, & in ſuo ordine abſolvi poſſit.

(Inter plura irritarum phantaſiarum commenta, quibus nudos *mechanicos* motus & actus, non ſolum *vitam*, ſed etiam *nutritionem* abſoluere, vulgo hodie memorare ſatagunt, tuetur certe non poſtremum locum crudum illud, profecto rude, figmentum, de *conſolidationis*, vt loquuntur, *mechanica* methodo.

Nempe volunt, eſſe iam omnes ſubtiliſſimas corporis, tam in *fibris*, quam in *vaſis*, portiones, vlterioribus ſubtiliſſimis ramificationibus, ita abunde præmunitas, ſeu potius *præſtructas*, quam *inſtructas*, vt quando vtique aliquid de illis dirimatur, præſto iam ſit farrago, ad reſarciendam antiquam ſtructuram abunde (nempe etiam iterum iterumque ſuffectura,) quæ adeo in locum eius, quod ita deceſſit, præſentiſſimis ſucceſſibus ſubſtitui poſſit: ſeu potius, aptiore ad rem perplexam ſermone, ſi modo vis illius non rigoroſius exigatur, *ſuccreſcere* ſoleat.

Sed quemadmodum vtique ſtatim *a priori*, ſummam difficultatem obiicit illud, qua de cauſa *phyſica* aut *mechanica*, illa talis *abundantiſſima* diſpoſitio, quam diu corpus illæſum ſeruatur, non in effectum deducatur; ſed ſemper, ſecundum has traditiones, ſolum ad *futuras* neceſſitates, ſed tamen nuda *mechanica* ratione, intacta atque illibata ſeruetur:

Ita eſt profecto adhuc alienior, & a veris ſimplicibus *mechaniſmis*, vſque ad oppoſitum diuerſa, illa *conſolidationis* circumſtantia, quod illa recte fiente, pars quæ læſa fuerat, non magis aut minus, ſed *exquiſite* ſimpliciter in *antiquam*, nempe *ſtructuræ* corporis exquiſite debitam, *magnitudinem*, *texturam*, imo totam *figuram*, reſtituatur.

Quo-

Quorum certe vtrumuis, tum quod illud *non fiat*; tum quod hoc *ita* vtique, & non aliter, *fiat*, a *ſpontaneis mechanicis* euentibus, ratione *temporis*, *numeri* & *menſuræ*, arceſſere, abſolutiſſime nihil aliud ſit, quam illud ſimpliciorum adhuc puerorum, qui de damno aliquo dato arguentibus, proteſtantur, es ſeye ſelber ſo geworden.

Vt de ſtructuris ſecundum abſolutas *fictiones mentis*, *nauis* inquam *maternis*, nihil huc repetamus.)

MEMBRVM IV.
De
DOLORIBVS.

DOLORES, niſi qui ſimpliciter ab *externis* cauſis excitati fuerunt, communiſſime quidem vel ab *actibus*, vel ab *effectibus* CONGESTORIIS pendere, non poteſt animum decenter adhibentibus in obſcuro eſſe.

Sunt autem *dolores* vel admodum euidenter *ſenſibiles*, adeoque craſſis etiam *nominibus* aut *ſimilitudinibus* iudicandi: vel ſenſibiles quantumlibet, tamen *nomine* rem exquiſite notante, veluti deſtituti.

Prioris generis ſunt dolor *vrens* vero *calore*; dolor *ardens*, non magis voce, quam omnino ſenſatione *æquiuoca*, qualis a *roſionibus* ſalinis formari ſolet: dolor *rodens*, nempe *prurigi-noſus*:

(Quas nempe res etiam ſolertiores e noſtris *Germanis*, ſatis diſtinguere ſciunt expreſſionibus: es hitze; es brenne wie Feuer: es beiſſe wie Saltz / es freſſe / jücke ꝛc.)

Porro, dolor *compunctionis* ſeu *lancinationis* ſenſum exprimens, *duplex*, & ſane *diuerſus*;

Pulſui reſpondens: iterum *duplex*, vel (1) in *ſingulos* pulſus emicans, adeoque *continuus*; vel ſub agitationibus ſolum aliquoties acerbitatem ſuam exerens (qualis interdum in *capite*, dum illud *agitatur*, aut *concutitur*, ſeſe offert:)

 (2) Citra

(2) Citra *pulſus* ſiue *ordinem*, ſiue *proportionem*, *ſingulatim* veluti *perreptans*, non *continuus*, ſed vagus, & ipſo etiam impetu *inæqualis*.

Dolor *mordicans*, manifeſtiore *ſpaſtico*; ſeu *conuellente* repentino impetu, percellens, (qualis *breuiſſimis* & *paucisſimis* morſibus, in *inteſtino recto*, circa ipſum eius *exitum*, tam ſenſibilis, vt ægros etiam veluti *ſyncoptica* quadam perturbatione percellat, interdum occurrit.)

Dolor *tendens*, imo *contendens*; tum *volubilis* veluti, tum *fixior*; ille *torminoſus*, hic tanquam *ruptorius* (quales in *Colicis* ſubinde occurrunt:)

Dolor *grauatiuus*, quem Germani noſtri exprimunt: Es ſeye/ als wann ihnen ein Stein im Vor-oder Hinter-Haupt/ im Magen/ in denen Lenden/ ein Centner auf der Bruſt/ ein Pflog im Creutz/ ſtecke oder liege: die Schenckel ſeyen ihnen bleyſchwer ꝛc.

Senſus, imo dolor, *gelidus*: in *vertice* inprimis; rarius paulo in *lumbis*.

Verſatiles illos dolores, *acres* & importunos, non tam verbis, inprimis *latinis*, exprimere eſt integrum, quos Germani noſtri eloquuntur, iam de *ſuppuratoriis*, iam de *arthriticis*, iam qualitercunque *rheumaticis* vehementioribus ſenſationibus, es ziehe/ zerre/ reiſſe/ werde ihnen das Glied noch zu Schanden reiſſen/ fahre wie Meſſer gegen einander/ fechte/ wüte und tobe ꝛc.

Ad hunc cenſum pertinet etiam dolor *terebrans* venereorum, oſſa ipſa, inprimis cranium obſidentium *vlcerum*.

Ita etiam ſenſus tanquam CRVDI *vulneris* aut *vlceris*, tactu irritati: quod exprimunt, es ſeye/ wie gantz rohe/ wie rohe Fleiſch/ brenne und beiſſe und nage wie ein offener Schade ꝛc.

Ex *innominatis*, & qualicunque ſolum *ſimilitudine* notatis magis, quam notis, ſunt ſine dubio præcipui *duo* illi, quorum iam

iam antiquisſimi mentionem faciunt atque nomina proferunt ὀστεόκοπος & ἑλκώδης. Hic quidem, ἑλκώδης, vti tanquam medio loco eſſe poteſt inter illum modo nominatum, tanquam *vlceris*, aut *vulneris crudi*; & ſimpliciorem, vti non immerito mihi, videor appellare, *contuſorium*: qui nempe ſimilitudinem refert ſenſationis eiuſmodi, qualis a *contuſione*, quin etiam acriore agitatione partium carnoſarum, ſuccedere ſolet:

Ita eſt vtique ſatis certum, quod hæc poſterior ſenſatio, & *ſpecie* & *numero*, longe familiarius occurrat ipſis exemplis, quam illa altera.

Specimen eius familiariſſimum eſt, a *minus conſueto*, *fortiore*, aut *diuturniore* motu corporis, poſt quem ita familiariter proximo vno aut altero die, partes muſculoſæ, tam exquiſito, & moleſtiſſimo illo quidem, ſenſu laborant, vt etiam tactu nudo, non aliter doleant, quam ſi *contuſione* a re quacunque dura pars percuſſa fuiſſet; vnde etiam Germani noſtri expreſſionibus illis rem eloquuntur, es thue ſo wehe / wie blutſchweren / daß ſie kaum darauf greiffen dürffen; mitius, als wann ſie geprügelt wären: mitiſſime, es ſey alles an ihnen erſchlagen: Et licet nullam exactiorem deſcriptionem ſpeciei ſenſationis exhibere poſſint, tamen generali nomine & aſſerto, es thue ihnen eben alles wehe.

Ὀστεόκοπος autem ille dolor, ſolum magis tanquam *intimæ fatigationis* ſenſum exprimit, *grauitati*, tanquam *ponderis*, & *tenſioni* propinquiorem.

Nomen autem, vt ab oſſe deſumtum, tuetur illo, quod patientes eiuſmodi re vera expreſſione tali vti ſoleant, vt intimam quandam laſſitudinem enuncient, tanquam ad *medullam*, ſeu intimam non ſolum membrorum, ſed omnino oſſium profunditatem, penetrantem.

Eſt huius comes, *Inquietudo* veluti perpetua patientium; vt ſitum vnum non diu quieti ſeruare valeant, ſed qualicunque motitatione, veras illas *tenſiones* moleſtas in partibus, tantis-

 per

per expedire laborent, donec iterum ſeruata aliquandiu mora, *tenſio* illa demuo velut *obrigeſcens*, nouum eiuſmodi *motum* ad iſtam alterandam ſuadeat.

Ad hos *innominatos* dolores poteſt etiam referri, ille pariter inſignis ſubinde *inquietudinis* autor, *fremitus* in partibus mollibus: quem acrius coortum, etiam vocabulo ipſo paſſim eloquuntur, **es ſumme ihnen in den Gliedern:**

Alii vero, quod etiam latine imitari ſuſceperunt ſcriptores: **es lauffe / kriebele ihnen in denen Gliedern / wie Ameiſen.**

Reliqui etiam tales *palpitatorii* ſenſus, inprimis a *conuulſiuis* motibus interdum pendentes, licet exquiſitos dolores non æque forment, exagitant tamen patientes familiariter *inquietudine* inſigni, quæ non ſolum *ſomnum* ipſis eripiat, ſed etiam *vigiles* multiplici *tædio* non ſolum, ſed etiam tentaminibus illis per varias *mutationes ſitus* ſibi conſulendi, occaſionem præbeat; qua nihil niſi verior *fatigatio* atque *lasſitudo*, cum *animi* inſuper *impatientia* & *faſtidio*, inducitur.

Diximus iam in ipſo initio huius capitis, quod *dolores*, *congeſtionibus* inprimis veſtigia legere ſoleant; quod tanto magis præſente loco confirmamus, dum dolores vel AB ipſa *congeſtione*, vel PER & PROPTER congeſtionem cooriri, aſſeueramus.

AB ipſa congeſtione excitantur, vel, vt in ſcholis loquuntur, *materialiter*, nempe a *materia* congeſta; vel *formaliter*, ab ipſo *actu* congeſtionis.

Materia congeſta, ſiue *ſtagnans* intelligenda eſt, ſiue plane *ſubſiſtens*, eoque ipſo *corruptionibus* facile & varie alteranda.

Stagnatione ſimplici, nempe procedente tamen adhuc progreſſu, ſub ipſa ſolum *mora*, donec tranſit, format *materia* talis *calores*, *ardores*, *pruritus*:

Staſibus autem & *corruptionibus*, & hæc omnia *acrius*, & inſuper ſenſum etiam *roſionum*, intolerabilium *ardorum*, &

tan-

tandem cum veris actualibus *effectibus roſionis*, etiam acerrimas crudæ *vlcerationis* perceptiones.

A *congeſtione* formaliter, pendent inprimis *ſenſus infarctuum*, & inde pendentes *tenſionis* variorum graduum, & *gravitatis* ſenſus: imo tum *frigoris*, tum *ſtuporis* effectus, cum ſubſequente *fremebundo* illo ſenſu, quem vulgus exprimit *obdormiuiſſe* partem:

Per & propter congeſtiones, oriuntur *dolores*, dum mediantibus prædictis *tenſiuis*, aut etiam *acribus*, materiæ congeſtæ effectibus, concurrente inprimis indiuiduorum illa inſigni *ſenſibilitate*, quin etiam *actiuitate*, congeſtionibus deſtinatos effectus perſequendi, peculiaris *connifus* ſuſcipitur, ad *effectum* congeſtionis, vel perpetrandum, vel, a moleſto ſenſu hinc enato, qualemcunque *eliſionem* peragendum.

Hinc oriuntur *contentioſi* illi motus *ſpaſtici*, inprimis *teneriores*, per fibras magis *ſingulares*, quam totos *plexus*: quamlibet hic quoque tandem correpti, dolorificis effectibus non careant.

A talibus pendent *acutiores* ſenſationes, tam *puncturarum* atque *lancinationum*, quam *vellicationum*, *tractionum*, *torſionum*, variarum: imo quarumlibet *fremebundarum*, *palpitatoriarum*, *vibrationum*.

Cæterum, vti ſuis locis de *motibus* dicetur, eſt etiam huiuſmodi *dolorum* ea indoles, vt non ſimpliciter & abſolutiſſime perpetuo euidentes *congeſtiones*, earumque *proportiones* iuſtas, ſequantur:

Sed *adſuetudine* ad illam motuum *promptitudinem* deducantur, vt etiam poſthac propter longe *leuiores* occaſiones, denuo ſuſcipiantur:

Et quidem, non tam æque propter *materias*, quam ſimplices *motuum* magis directas *prouocationes*, quales a *patheticis* concitationibus ſequi ſolent.

Interim eſt vtique illud certum, quod *regulariter* & *originaliter*, etiam illi *dolores* certius ſequantur *congeſtiones*:

Ad quarum cenſum, inprimis *dolorum* intuitu, pertinent omnino etiam maximopere collectiones tales atque ſtaſes, quæ ab *externa* vi, *contuſionibus*, *vnitatis* ſolutionibus, ſenſibiliſſimis *irritationibus*, *ambuſtionibus*, *congelationibus* &c. ortum ducunt.

Vbi breuiter de *irritatione*, placet adhuc attingere ſenſum illum, quando *leuior* eſt, equidem ridiculum, interim & eo ipſo moleſtum; ſi vero grauior fiat, etiam *conuulſionum* prouocandarum compotem, & medio impetu, ad minimum tanquam *laſſitudinem* aliquam poſt ſe relinquentem, *titillationis*.

Non autem operæ duco pretium circa huius rei vllam theoriam occupari, cum inprimis non tam ad præſentem claſſem *dolorum*, vllo iure pertineat, quam potius a conſecutionibus ſuis, plus minus *conuulſiuis*, ad *motuum* potius anomalias referenda videatur.

Ceterum, vti *cauſa* dolorum præcipue reſidere videtur, vel in acuta *tenſione*, vel inſigniter aucto *calore*, vel vera & ſine omni tropo, ſalina *acredine*, *rodente*;

Ita eſt vtique ſatis manifeſtum, quod acerrima omnium ſpecies, & maxime variabilis mereatur haberi illa, quæ a *tenſionum* energia originem ducit:

Cum enim hæ, præter illas quæ etiam vero infarctu nituntur, etiam nuda atque ſimplici *tractionis* facili *intenſione*, & *variatione*, prompte *augeſcere*, aut ad minimum *alterari* poſſint; fit inde, vt tales maxime dolores, inſolitam aliis *violentiam*, *acerbitatem*, & inprimis *inuadendi* atque *inſultandi* proteruiam, exhibeant.

Interim tamen etiam facile concipi poteſt, quod illi quoque dolores, quos *infarctus* alicuius materiæ, fibras *diſtendendis*, producit, grauiter etiam exacerbari poſſint, *tenſionis actiuæ*, aduerſus illam *extenſionem* obnitentis, quantalibet intenſione.

Quæ

Quæ ſane res præcipuum locum habet, in exquiſitiſſimis illis *Colicorum* dolorum ſenſationibus, qualibus veluti *diſrumpi* ſibi inteſtina, ægri proclamant: non aliunde, niſi quod ſuper duriſſima ſcybala, aut flatum etiam ſimplicem incluſum, inteſtinum *actiua* tali tenſione, tanquam *conſtrictoria*, acerrime trahatur.

Sicut interim dolorum a *tenſione* partium exquiſitiſſime ingraueſcentium, ſpecimen eſt notorium in tenſione corporum mediante *tortura*:

Cuius quidem interuentu etiam alios acres *ſpaſticos ſubtiles* dolores, nempe *podagricos*, etiam penitus exſtirpatos fuiſſe, exemplis conſideratu dignis commemorat *Hildanus*.

Inter *remotiores*, & quas *occaſionales* vocant dolorum *cauſas*, facile in mentem veniet numerandas eſſe illas res, quæ *materiali* quadam corporea efficacia, ſiue *infarctui*, ſiue *diſtenſioni*, occaſionem præbere poſſint.

Minime vero leuioris efficaciæ ſunt tales, quæ vel *ſenſus* irritare, vel *motus* veluti magis *immediate* incitare, valent:

Vnde multum hic poſſunt, non ſolum *caloris* immoderatioris, ſed omnino etiam *frigoris* inſultus;

Dico *inſultus*: quandoquidem eiuſmodi *repentini* horum generum impetus, re vera longe plus poſſunt in hoc genere, quam *diuturniores*, ſed aditu ipſo *leniores*, & gradu vltimo non penitus enormes, harum rerum ſenſus:

Dum interim etiam ſatis leuis, inprimis *humidi*, *frigoris* talis *inuaſio*, ſenſus *cito* percellens, ſæpe numero ſufficit, ad acerbiorum *motuum* ſubtilium, ſenſus interim maxime adficientium, ſucceſſum.

Et hæc potius *frigoris* vix effatu digni, quam *caloris*, moleſta, in ſenſus immediata, moleſtiſſima vero per *motus* (ſed e *ſenſu*) mediata efficacia, eſt omnino conſideratu maxime digna.

Effectus dolorum, perpetui quidem atque *directi*, ſunt *inquietudines* patientium, tam reliquo corpore, inprimis autem parte propius adfecta; quam *ſenſuum*: imo vel ipſius *animi*.

Pri-

Primorum conſecutio eſt varia corporis *iactatio*, & frequentior *ſitus mutatio* : vnde plebis Germanæ locutio, qua tales per ſitus mutationem dolorum ſedandorum tentationes, exprimit, Heylſtätten ſuchen;

Secundi, in *ſenſus*, effectus, conſecutio generalior, eſt ſomni impotentia, & vigiliæ:

Tertii, conſecutio vlterior eſt, tum *impatientia* multiplex, tum *mala ſpes* de ſucceſſu & exitu totius negotii, & inde ſubnaſcentes varii *timores*, *terrores*, atque *perturbationes*, mirifice paſſim exacuentes reliquum affectus impetum.

(Interim tamen neque illud prudente conſideratione indignum eſt, quod quantiuis etiam, & inprimis acerrimi quilibet *dolores*, ſimpliciores, & veluti *qua tales*, perturbationem illam *meticuloſam*, animi veluti deſpondendi, & de ſalutari exitu minus animoſe ſperandi, longe minus familiariter ſecum ferant; imo verius rem eloquendo, ab iis prorſus alieniores ſint; nudam vero *impatientiam* maiorem concilient:

Sed in eiuſmodi affectibus, in quibus equidem *doloris ſenſus*, tanta perturbatione atque *ſpei deiectione* dignus, nullus exiſtat; interim *periclitatio* corporis per reliquos ſucceſſus, imo veram phyſicam *efficaciam* cauſarum, non ſolum ſit vera: ſed quod omnis contemplationis ſupremam ἀκρίβειαν poſtulat, etiam adhuc *futura* magis, quam vere iam præſens: Ibi maxima occurrere ſoleat, & *anxietas*, & *ſpei* lapſus.

Cuius rei maxime conſpicua conſectaria ſunt, circa negotium vitale, *ingentes*, & maxime *repentinæ*, *virium deiectiones*, imo *lipothymiæ*, etiam in non adſuetis; in negotio vero *rationali*, tum dicta *animi* atque *ſpei proiectio*, tum *ſomnia terrifica* & *anxia*, tum denique *deliria*, circa *euaſionem periculi*, aut *profectionem* tanquam ex aliena domo atque diuerticulo in propriam, occupata, cum *obliuione* etiam præſentium, non ſolum *notiſſimorum*, ſed etiam *cariſſimorum*. Qualia tum in *febribus acutis*, ad funeſtum exitum procedentibus, tum in *ſphacelo*, notiſſima ſunt.)

Euentus dolorum, qui nempe non tam æque perpetuo & *indubie*, *ſemper* & omnibus ita affectis, eueniunt, ſunt *debilitationes inſignes*;

Spaſmi exquiſiti *noui*, imo *conuulſiones* :

Poſt *diutinas*, inprimis concurrentes huiuſmodi etiam *ſpaſticas* dolorum acerbitates, etiam *paralytodes* membrorum eneruationes; *atrophiæ* eorundem, & *ariduræ*, imo *contracturæ*.

Vnde Germanis noſtris familiaris eſt illa locutio, der groſſe Schmertz habe das Glied gantz zu Schanden geriſſen.

(Vnde etiam a grauiſſimis *hemicraniis*, *oculum* eius lateris vehementiſſime afficientibus, primo *guttam ſerenam* ſecutam eſſe, quæ ſenſim in *catarrhactam*, & quidem citiſſime indureſcentem, tranſierit, teſtatum fecit iterata triſtis miſeris patientibus experientia.)

Quantumlibet autem hucuſque mentionem præcipue fecerim partim *fibroſarum*, tanquam exquiſitum *doloris* ſubiectum conſtituentium ; eſt tamen peculiaris in hoc genere indolis, *dentium* textura ;

Vtpote qui non ſolum in *radice* ſua, vt appellant, nempe *neruoſo-fibroſa* ſubſtantia magis immediate, certiſſimum & exquiſitiſſimum ſenſum percipiunt ;

Sed etiam vere per ipſam *oſſeam* ſui ſubſtantiam, exquiſita ſenſatione non carent, *confractorum* dentium exemplo, quos ſubinde nudus linguæ attactus grauiſſime percellit :

Interim non habent hunc eximium ſenſum *ordinarie* ; ſed peculiari demum *intenſione* perceptionis, ipſa quoque veriſimiliter in *neruoſo-fibroſarum* illarum propaginum, maiore ſuſcepta tenſione fundata :

Niſi quod ab *acidis* fortioribus, etiam ita ſenſibiles reddantur, per firmam quoque ſui ſubſtantiam, dentes, vt etiam per plures horas, peculiaris eorundem inſignis, & moleſtiſſima certe, ſenſatio, quam *hæmodiam* vocant, Germani, die Zähne ſeyen ſtumpff oder verſchlagen / inde ſequatur.

Neque vero ignota eſt etiam illa dentium ſenſibilitas, *horridum* quiddam late per corporis habitum diſcurrens poſt ſe

trahens, quando inter maſticandum *granum arenæ* fortius terendo confringitur.

Conſiderantibus tamen rem exactius, dilucefcit propemodum, quod vniuerſi illi ſenſus, qui per ſubſtantiam dentium cooriri percipiuntur, maxime *frigoris*, aut *caloris*, aut *fremitus* cuiuſdam, modo atque motu, ſuſcitentur.

De reliquo tam in *dentium* exquiſitioribus doloribus, quam ipſorum *clauorum* in digitis pedum, *ſpaſticum* aliquid, per partes molles coniugatas, concurrere, ſatis manifeſtum eſt ex eo, quod etiam *clauorum* horum dolores, non ſolum alias varie iam *intendantur*; iam *remittantur*: ſed inprimis *tempeſtatum* mutationes (& quidem nondum ad craſſum ſenſum *factas*, ſed demum *obrepentes* veluti) intenſione, etiam ad ſenſum *ſpaſtica*, *tractoria* inquam, *vibratili*, ſequantur.

Sed de his ſatis.

PARTIS II.
SECTIO III.
De
MOTIBVS IN CORPORE PRAETER NATVRAM AFFECTIS.

MOTVS VITALES æque atque animales, vti ante omnia ſupponunt ſufficiens *robur* in ipſa parte; quod, quia in certa *tenſione* conſiſtit, propterea *Tonum* appellare ſoleo; ita cum hæc etiam ipſa adhuc *tenſio*, non ſeruet vnum eundemque rigidum *gradum*, ſed potius & poſſit, & ſoleat, variari, & hoc quidem non tam in dies, imo ne quidem in horas ſed vel in momenta quælibet promptis exemplis: nomino propterea omni iure & maximo merito, MOTVM *tonicum*:

Imo, adeo potius vniuerſum hoc negotium perpetua *motoria actione* ſubnixum, appello propterea, propter *actum*, inquam, ipſum, *Motum tonicum*. Hu-

Huius æque *motus*, atque omnium aliorum, conſideranda venit iuſta *proportio* ad illos *vſus* ſeu *fines*, quibus *deſtinantur*; vt conuenienter proportionato *gradu*, conueniente *temporis* ambitu, exquiſita *directione*, ratione *termini*, *per quem* & *ad quem*, imo paſſim peculiari etiam *methodo*, in certas *periodos* ita diſtributa, vt interpoſita etiam *quiete*, peculiaribus circuitibus etiam *reuertantur*:

Secundum has circumſtantias, mutantur hi *motus* ita præter naturam, vt, qui *tacite* fieri debebant, aut certe *placide*, *impetu* minime conueniente exerceantur; aut contra, quos *vegete* adminiſtrari decebat, *languide* ſuccedant:

Qui *cito*, *promte*, *breuiore* temporis menſura, fieri debebant, *negligantur*, *ſegniter* & *otioſe* adminiſtrentur; aut *contra*, *præcipitanter*, *præmature*, inſtruantur, qui certam relationem ad tempus ſeruare debuerant:

Qui propter certos *vſus* atque *fines* inſtitui debebant; illi iam ſine omni, aut ſane ſine *iuſto*, talium reſpectu, tanquam *temere*, inſtituantur; imo, contra conſuetos *vſus* inſtruantur.

Qui per decentia peculiaria *organa* æque atque *loca*, certis *materiis* ad certum etiam *locum* ducendis, inſeruire debebant, illi per *alia organa*, *per* & *ad aliena loca* adornentur.

Imo denique, iuſtas *diſtributiones* tam *ambitus*, quam *reditus*, *omittant*, *confundant*, amittant.

Gradus excedentis conſpicua magis vitia, vti facile dignoſcuntur, in *ſpaſmis*, *palpitationibus*, *tremoribus*, *conuulſionibus*; aut in *defectu*, in *paralyticis* motuum defectibus:

Ita meliorem vtique attentionem æque, atque prudentiorem conſiderationem, merentur minus in craſſum ſenſum impingentes huiuſmodi intenſiones *tonici motus*; quibus equidem effectus ſatis conſpicui *motorii* abſoluuntur: interim *actio* ipſa, licet *contemplationi* ſtatim ſimpliciſſimo greſſu obuia, *oculis* tamen nudis, immediate minus ſeſe offert.

Huiuſmodi motus tonici *actio*, offert ſe inprimis in variis *horripilatoriis*, imo *horridis* atque *rigidis*, denſationibus, tum vniuerſi habitus corporis, tum portionum eius peculiarium, iam maiorum, iam minorum etiam.

Imo, ſicut alii horum talium motuum, tandem ad veras *concuſſiones* horrido-tremulas progrediuntur, vt in *febrilibus* inſultibus;

Ita procedunt etiam alii illorum, tandem ad *contracturas* rigidas, & exquiſite *ſtringentes* atque denſantes, illas quas complectuntur, partes, vt illæ inde non ſolum totæ *exſuccæ* appareant, ſed etiam plus minus vere *rigidæ*: quale quid *podagricis*, minus ſpongioſæ diffuſæ conſtitutionis, ordinarium eſt, quando ſubtiles *vellicationes* in fibris ſingularibus acerrime ſenſibiles, tandem in totum complexum muſculorum æqualiter diffuſi, *acutum* illum ſenſum equidem dimittunt, ſed *rigidum* ſolum in iſtius locum ſubſtituunt.

Minime vero in hoc genere præterire licet illum effectum, *tacite* quidem, quantum ad *actionem*, contingentem, interim tam *tactui* patientis, quam *viſui* adſpicientium quadantenus obuium, qui *clandeſtinas* quaſi tenſiones in partibus corporis paſſim format

Quæ autores ſunt querelarum illarum, & *inquietudinum*, vnius *ſitus* diu ſeruandi impatientiæ, quin denique vel manifeſtius nominandi *doloris inquieti*, de quo ſupra dictum, & patientes enunciant, es thue ihnen alles weh / ſie wiſſen ſich vor Müdigkeit nicht zu laſſen / die Glieder ſeyen ihnen bley-ſchwer ꝛc.

Adſpicientes autem ita etiam ſubinde derepente tanquam *extenuatos* penitus & exſuccos conſpicientes huiuſmodi patientes, non ſine peioris ominis præſagio, mirantur, ſie ſehen ſo trefflich übel aus.

Tandem venit adhuc conſideranda ſpecialiſſima illa motus huiuſmodi, rudi quidem ſenſui imperceptibilis, interim

ex

ex *effectu* ſatis ſeſe manifeſtans, partis alicuius in corpore *ſtrictura ſpecialis tonica*, qua talis ſola afficitur, reliquis etiam immediate connexis nihil ſimile percipientibus.

Eſt huius rei exemplar notata illa iam etiam ab aliis proximorum temporum practicis, *ſpaſtica*, vt illi loquuntur, *tonica* denſatio, non ſolum *cutis*, ſed etiam ſubinde ſolius *ſummæ cuticulæ*, ad pertinaciter retinendos *ſudores*.

Quamuis enim in *acutis* febribus, familiariter etiam totus habitus corporis, non ſolum *pallore*, ſed inprimis etiam vulgo infami illo morbido *extenuato* adſpectu, contemplationi quantumlibet ſimplici, ſiſtat eiuſmodi *ſtricturam*, quæ non ſolum ipſam *cutim* complectatur, unde *pallor* eius, & vere *exaridus* adſpectus; tum maxime etiam *muſculoſarum* ſubſtratarum parem compreſſionem, a qua ille etiam extenuatus, tanquam *macilentus* obtutus:

Monſtrat tamen ſatis, quod tota talis conſtitutio ita ſimpliciter ad impediendum *ſudorem* non penitus ſufficeret, notiſſima illa ſudoris, in aliis tantum ſubiectis, ceterum eadem *ſpecie* febris adfectis, & eundem hunc *adſpectum* præ ſe ferentibus, nihilo propterea impeditior eius ſucceſſus, dummodo omnia reliqua ſe decenter habeant.

Ex aduerſo vero, conſpicua affatim eſt, tum in *acutis* interdum, tum inprimis in ipſis *intermittentibus tertianis æſtuoſioribus*, tam *cutis* ipſius veluti verus *infarctus* a ſanguine; teſtante hoc *rubore* ita magno, vt vulgus patientes ita adfectos, præ ardore totos *excandeſcere* interpretetur, ſie glühen gantz vor hitze: quam etiam ſimul ipſe adſpectus totius habitus corporis hoc affatim demonſtrat, *turgidus* vtique totus, & *ſuffarctu* ſanguinis ad peripheriam exundante quam maxime diſtentus:

Vbi tamen interim *ſicciſſimus* ſolum inde prognaſcitur calor, ſiue vllius *madoris* veſtigio, nedum *ſudoris*.

Enim vero ſolent quidem in huiuſmodi *acutis*, inprimis *malignis* febribus, patientes etiam alio modo *tractorios* huiuſ-

modi motus, eminentius percipere, in *dorſo* æque, atque aliis corporis partibus; qui vti *per initia* maxime harum febrium ſe exſerunt, vbi nulli ad huc *ſudores* ſpontanei procedunt:

Ita quando vel ſponte, per ſucceſſum morbi ordinatiorem, & tam reliqua ægri patiente *continentia*, quam inprimis patientiſſime ſeruata *ſitus* corporis quiete, vel obſtetricante inſuper, (moderatiſſime tamen atque placidiſſime agendo) *arte*, *ſudores* tandem ad placidum ſucceſſum perueniunt, ceſſant etiam, ſucceſſiuis ad minimum imminutionibus, illæ ipſæ etiam *tractiones* ſumme moleſtæ, in dorſo atque reliquis partibus.

Vbi quidem cuiuslibet conſiderationi facile relinquimus, quomodo harum rerum ordinem interpretari in animum inducat; magis, ne cum vulgari opinione interpretando, quod *ſudor* reſoluat, quoquo tandem modo, illas *tractiones*:

An vero potius contra, placatis illis, *ſudori* ita locus atque progreſſus concedatur, qui ſine hoc ſubſidio manente illa *ſtrictura*, minime proditurus eſſet:

Cui etiam rei non vltimum argumentum præbet, quod tractiones illæ *frigore* omnino ſenſibiliter augeantur, ſicuti, *modeſto* vero, *calido*, inprimis tamen *quieto* regimine, & ipſi *mitigantur*, & *ſudori* etiam ita locum atque ſucceſſum aperiunt: Vnde non improbabiliter colligitur, quod hi potius inquieti *tractorii* motus, vera ſint cauſa *impediendi* ſudoris; qui *diſſoluti*, ſudori etiam ita locum concedant; quem *contra*, ſudor tanquam a priori *diſcutiat* aut *diſpellat* directe illos motus.

Quo intuitu itaque non dubito cum illis ſentire, qui potius a priori *ſpaſticam* talem *contractionem* cutis, pro vera *cauſa* impediendi ſudoris, quam ſudationem ſimpliciter pro *medio* vero atque directo, *diſſoluendæ* huiuſmodi tractionis, interpretantur.

(Quæ quidem res, ne ab imperitis pro nudæ ſpeculationis obiecto reputetur, ſed potius exquiſitiſſimum *vſum*, in-

con-

conueniens autem eius acceptio, ſolidum *damnum* ad praxin afferre poſſe, intelligatur, poteſt ſaltem conſiderari inconuenientia illa, quæ rationabili nexu e contraria illa opinione quaſi ſponte fluit.

Si enim incommoda illa, anxie *inquieta*, in habitu corporis, & inprimis dorſo, per *ſudationem* vere tolli directe poſſent, deberet ſane *ſudatio* quoquo modo vrgeri atque procurari;

Huic autem ſcopo nihil melius ſatisfacere poſſe videretur, quam remedia ſudorem poſitiue, vt aiunt, & efficaciter *impellentia.*

At vero cum talia, & quidem non ſolum *medicamenta*, ſed etiam omnino *regimina*, *ſanguinem* & intempeſtiue, & nimium *commoueant*, eruptionem autem *ſudatoriam* eo ipſo certius *impediant*, quam promoueant, indolem vero *febrilem* qua talem grauiſſime *perturbent*:

Prodit ſane ita ab hac tali incommoda *opinione*, ingens damnum *practicum*:

Quod cum in reliquis febrium *acutarum malignarum* ſpeciebus, per deteſtandas illas variarum phantaſiarum ſpeculatiuarum de illis exerrationes, in hodierna, quidlibet non ſolum *fingendi*, ſed etiam *audendi* licentia, præſertim ipſa praxi frequente deſtitutis, præiudicio autem multiplici præoccupatis, non æque vniuerſim placeat: VARIOLARVM tamen praxis illud ita certum atque ratum efficit, vt non ſolum *dolores* illos tales ſimpliciter & directe oppoſitis *ſudoribus* non diſſolui, manifeſtum reddat:

Sed etiam decenti *placido* exitui exanthematum, certiſſimam *perturbationem* adferat, funeſto totius adfectus euentui velificantem:

Cum inprimis, prorſus ex aduerſo, morbus hic recte ſuccedens, & tempeſtiuis, & vere opportunis emiſſionibus exanthematum rectiſſime ſeſe gerens, actualem *ſudationem*

co-

comitem plane non adſciſcat; ſed contentus ſit nuda libera ſufficiente *tranſpiratione inſenſibili.*

Quod certe exemplum, vti ad praxin etiam aliarum *malignarum*, tanquam veri exemplaris loco transferri meretur; ita offert etiam prudenti theoriæ omnino *documentum* potius quam *argumentum*, eximium, quid ſtatuere liceat de modo dicta illa energia, *ſpaſticarum* potius illarum ſtricturarum ad cohibendam *tranſpirationem*, ne dum *ſudationem*: quam contra *ſudationis* qua talis, ad diſſoluendam illam ſtricturam, & ab ea pendentes ſenſuum moleſtias.)

Habet autem vtique etiam locum decentiſſimum, illa conſideratio, *particularium* ſubinde, in certis ſolum membris corporis *ſudationum*, reliquis non ſimul conſpirantibus:

Quemadmodum eius rei luculentius adhuc ſpecimen præbet, adfectus talis *rheumatico-arthriticus*, non paucis moleſtiſſimus, vt prouocatis per *artem* ſudationibus, *alterutrum* ſaltem corporis latus ſudorem emittat, altero vel penitus & conſtanter refractario, vel ad minimum tardiſſime & *parciſſime* obſequente.

Cavsas *motuum anomalorum*, priuſquam aggrediar conſiderare, dicendum adhuc venit non nihil etiam de *vniuerſa* cauſali conſideratione negotii *motuum* in corpore *in genere*;

Maxime propterea, vt tandem occaſio præcidatur, inanibus illis, atque ſterilibus diſputatiunculis, de *principio motuum* in corpore *animato, viuo,* & *organico.*

Quemadmodum enim ſatis certus ſum, quod nemo, qui vel obiter ſalutauit Logicam, imo potius ratione atque perceptione gaudet, non agnoſcere, ne dum negligere poſſit, indiſſolubilem illum nexum, qui intercedit inter *neceſſitates animæ ratiocinantis*, *comparantis*, res vere *præſentes*, ſicuti vere ſunt, *ſentientis*, per *organa* corporea ſenſoria; & *voluntatem* etiam ſuam, per eadem talia *organa* corporis, in effectum deducentis: cum neceſſitate *conſeruationis* corporis, quæ *motibus vitalibus* abſoluitur.

Adeo-

Adeoque pueriles illas altercationes, (tanquam de re maximi momenti, & cuius vel generis humani plurimum interſit,) inexplicabilibus ſtrophis, otioſe, de *materialis & immaterialis nullo commercio*, iactatas, aſpernari potius & ridere, quam auſcultare & audire maluerit:

Ita qui animum, quem aduertant, habent, & ſubſidia ad rationem legitime exercendam, agnoſcent vtique facile, quod circa has res pro MEDICO vtique ſcopo & vſu, non tam in conſiderationem veniat, aut vllam veram vtilitatem habeat, præter ſimplicem theoriam, hæc quæſtio, *quisnam*, & cuius *indolis?* hos tales Motus vitales adminiſtret:

Quam potius, QVOD vtique illi, non ſolum *ipſo facto* ita exerceantur, ſed etiam VTILES prorſus, imo NECESSARII exiſtant:

Et quidem non tam ſolum ſimpliciter *generaliſſime*, ſed etiam *ſpecialiter*, ſecundum peculiares *temporis*, *menſuræ*, *ordinis*, *ſucceſſus*, *organorum* peculiarium, circumſtantias:

Ita tamen, vt etiam facili circa hæc omnia *peruerſioni* pateat locus:

Et quidem omnium & *citiſſime*, & *potentiſſime*, etiam a *nudis*, mere *fictitiis* intentionibus, ex *animi* perturbationibus:

Hoc enim, vti neſcire non poteſt, ſine certo, & re vera magno detrimento, tam *Pathologiæ*, atque *Prognoſeos* veræ, quam *Therapiæ*, *obſeruationis*, *gubernationis*, *ſubleuationis*, horum motuum:

Ita poterit vniuerſum hoc omnino rectiſſime ſcire, intelligere inquam, certum atque ratum habere, QVOD ita fiat, & fieri omnino DEBEAT; ſine vlla neceſſitate, *inanibus* illis, quantum ad Medicinam, quæſtionibus, tempus perdendi, A QVO nam agente fiant hæc omnia; & quidem eo maxime *ordine* atque *proportione*, quæ ad certos *ſcopos* non ſolum *quadrent*: ſed etiam ita *neceſſaria* ſint, vti ipſe *actus totus* in genere, *ſcopis* ipſi *ſpeciei neceſſariis*, *neceſſarius* eſt.

 Inter

Inter quas res etiam plane præcipuo loco, non ſolum in *phyſiologicis* (ſed tamen *Medicis*, ſecundum *diſpoſitionem* etiam *ad ægrotandum*) animum aduertere licebit, ad *reciprocam* veram *proportionem*, *actiuitatis animæ* circa res ingenii ſeu *intellectus*, atque *voluntatis*, cum vere *mechanica proportione agilitatis vitalis*.

(Minime omnium autem, niſi remotiſſime, cum vlla *phyſica proportione* humorum magis directa)

Sed etiam omnino in ipſis *pathologicis*; non ſolum ad *energiam animæ rationalis in vitalibus motibus peruertendis*: ſed plane in *ſolidarum* etiam partium *ſtructura*, iam *facta*, etiam iterum *diſſoluenda*, & aliter denuo inſtituenda, *næuis maternis*:

Et hoc vtrumque, *nudis*, *animæ rationalis*, & *falſo* quidem *ratiocinantis* ſeu *fingentis*, & quidem abſolutiſſime *moraliter fingentis*, nempe falſo *æſtimantis*, energiis.

Iterum dico, e ſua re faciet & eſſe ita experietur vſu ipſo, ſi recte perſpectum habuerit, QVOD hæc omnino ita fiant, imo ita fieri neceſſario *debent*, aut ſicubi *deficiant*, *morbidum* illud exiſtat.

Si *a poſteriori*, a *materialibus* impedimentis, defectus talis proficiſcatur (non ſimpliciter *a priori*, a *patheticis* perturbationibus,) MEDICAE etiam tractationis obiectum conſtituat: numeroſis *ſpeciebus*, ſed innumeris *indiuiduorum* exemplis:

Quæ *Medica* tractatio longe ſæpius, certius, & quolibet vocis ſenſu verius, perficienda veniat, *cauſarum* talium, *motus* ita lædentium, *remotione* potius; dico, per *Motus*, *artificioſe* ſuſcitatos atque directos, ablatione, quam vlla magis *phyſica* correctione, directe *materiali* atque *corporali*.

Hæc ita ſcire, imo *intelligere*, e re ſua ſentiet omnino eſſe, prudens atque intelligens Medicus.

Quis vero hoc agat, *quod* vtique ita agitur, & qualemnam *aptitudinem*, *proportionem*, atque *poteſtatem* habeat illud AGENS, ad has *actiones*, ad ea agendi *media* ſeu organa, ad illas,

in

in quas agit *materias* (nam de *finibus* ſeu *ſcopis* euidentius eſt negotium) tanquam ad ſuum forum neque *pertinens*, nec *inſeruiens*, ſecure relinquet *philoſophis*, *metaphyſicis*, *pneumaticis*, *phyſicis*: *Medicis* autem ſolum talibus, quibus vel otium ſuppetit, ad ea etiam agenda, quæ nihil ad ipſos attinent; aut qui etiam habentes, quod ad ſe pertinens magis directe, non ſolum poſſent, ſed etiam *deberent* agere, geſtiunt tamen aliis potius rebus ſe immiſcere, & nec ſua nec aliena, vti *decet*, atque *licet*, ſed ſimpliciter, vti *libet*, agere; imo perplexis potius rebus, vlterius etiam intricandis, quam ſimplicitate veritatis, delectantur.

Secundum hanc conſiderationem, aggredior euolutionem *cauſarum*, quibus *motus* vitales, a *tranquilla* ſua, *ordinata continuatione* dimouentur: primo generalius monendo, quod hoc contingere ſoleat vel magis *a poſteriori*, vel *a priori*.

A poſteriori, quando vel *materiæ* mouendæ, debitæ *mobilitatis* detrimentum patiuntur;

Vel *inſtrumenta*, tam *impellentia*, quam *admittentia*, *tranſmittentia*, *recipientia*, peruertuntur.

A priori præcipue & eminentiſſime, ab *animi pathematibus*:

Inter quæ Medicus, me autore, præcipuo loco numerare poterit *Conſuetudinem*, & inprimis *Senſibilitatem*; ipſam quoque fere, ſi res exquiſite æſtimetur, *conſuetudine* introductam.

Sicut ad hanc eandem claſſem, tam *ſenſibilitatis*, & *adſuetudinis* (quantumlibet vel *vna forti impreſſione* quaſi commendatæ) quam exquiſitiſſimi pathematis animi, *falſæ æſtimationis*, introductas *hæreditarias* diſpoſitiones, tam circa *appetitum*, quam *motus translatorios*, & *eliſorios*.

Vbi quidem in hac vtique ipſa ſtatim claſſe, commendo perite prudentem conſiderationem, etiam illorum *concurſuum*, quos quidem *materiales* illæ, *a poſteriori*, cauſæ, his *a priori energiis*, ſimplicius *motoriis*, conferunt ſubinde:

Simul tamen parem dexterrimam contemplationem, atq; comparationem *proportionis*, in tali concurſu obſeruandæ:

Vtpote quæ immenſum quantum abeſt, a ſimplici *phyſico-mechanica* æqualitate, *materiæ* & *inſtrumentorum* ad motus:

Et propterea etiam non tam ad *impediendos* motus maximam efficaciam in hoc cenſu exhibet, quam potius ad *incitandos*, & effero more *turbandos* eoſdem.

Minime vero abſque ratione iuſtiſſima feci mentionem *Senſibilitatis* peculiaris, inter præcipuas *cauſas* coorientium *motuum* inſolitorum;

Et reputo hanc animaduerſionem conſideratu tanto digniorem, quanto familiarius, communibus loquendi formulis, peruerſa interpretatione ita perperam explicatur, vt inde etiam re vera tota *intentio Medica*, non ſolum *poſſit*, ſed vel indies *ſoleat*, *præiudicium* aliquod practicum experiri:

Dum videlicet talis conſtitutio, ſatis communiter, imo veluti ſolenniter, pro ſimplici partium *debilitate* inculpatur:

Cui, dum ſæpe numero per medicamenta *topica*, *feruidioris energiæ* in humores, occurrendum eſſe cenſetur, euenit ita facile, & ſane quidem teſte experientia, etiam ſatis frequenter, vt affectus huiuſmodi medicamentis huic intentioni ita dicatis, magis *exacerbentur*, quam ſubleuentur.

(Vnum eius rei exemplum dabo. Fœmina 35. annorum, quæ in adoleſcentia ſua promptis & prorſus inſolentibus *narium hæmorrhagiis*, multum exagitata, cum contracto matrimonio aliquoties pareret, melius inde habere obſeruata eſt: tanto magis, cum etiam in re familiari diffuſiore, multum *agilitatis* ſuæ (ad quam a temperamento *cholerico-ſanguineo* tota propendebat,) impendere, atque ita corpori non minus, quam animo ſatisfacere, poſſet: in augenda etiam re familiari, optima ſpe plena, atque læta ſucceſſibus, ſatis ita tranquille viuebat. Poſtquam autem abunde hactenus felices res, ſolitam mortalibus, partim cupiditatem, partim amittendi formidinem produxiſſent, & nimiæ fatigationes, cum *iracundia* æque, atque *terroribus*, *timoribuſque*, mentem, & per hanc corpus,

pus, inquietius redderent, iam etiam ab aliquot annis non amplius peperiſſet, lautiore interim diæta frueretur: incurrebat hinc varias grauiſſimas *cephalalgias*, quæ magis magiſque vere *ſpaſticam* indolem exerentes, inprimis in *nucha* veris *ſpaſmis* ſcenam ſuam ludebant. Cum tandem certus illorum temporum Medicus, *colocynthiacum* purgans ipſi exhibuiſſet; tranſiit velut impetu quodam affectus hic *ſpaſticus*, in *os ſacrum*; adeo, vt ſubinde, ſi aliquid e terra ſuſtollere, inclinato corpore, ſuſciperet, repentino impetu *ſpaſtico* prehenſa, ſine auxilio familiarium aſſurgere minime poſſet. Tranſibat ita hic affectus magis magiſque in veriorem *Iſchiadicam* indolem. Cum aliquando rheda ſua ad tertium milliare profecta eſſet, ſero autumno, frigido, nebuloſo, pluuio, aëre, tam a concuſſione vecturæ, quam cœli illa conſtitutione, & animi quibusdam commotionibus, exacerbationem huiuſmodi ſuorum dolorum experiebatur, fremebundam tamen adhuc ſolum magis, quam exquiſite dolentem. Conſultura ſibi tamen in omnem euentum, a Medico illius loci magnæ exiſtimationis, accipit liquorem quendam, ad inungendum locum affectum, ſi acerbiores emicarent dolores. Reuehebatur domum, muſſitante ſolum malo. Cum autem e ſuperiore loco aliquid deprompturа, corpus quidem ita inſigniter extenderet, & inprimis ipſas *coxas*, ſenſit hinc in inſtanti exacerbationem *ſpaſmorum* ſuorum longe acerrimam. Citra tamen adhuc exquiſitam aliorum acriorum *dolorum*, præter leues aliquas micationes, vehementiam. Cum tamen hoc incommodum vtique non iuxta ſpem patientis miteſceret, arripit illa tandem allatum ſuum medicamentum, cui inprimis *oleum iuniperi* largiter innatabat, eoque inungi coxendicem curat. Cooriuntur inde, per ipſa quaſi momenta, *ardores*, *dolores*, *lancinationes*, *vibrationes*, adeo enormes, vt etiam loqui, præ dolorum immanitate vix auderet, *tuſſiendi* autem inſultibus, in animi deliquium prolabi videretur. Hæc poſtea, ſuccedente tempore, tempeſtiuis interim ventilationibus ſanguinis ſubleuata, ſpontaneam eruptionem fluxus *hæmorrhoidalis* experta eſt &c.)

Quemadmodum autem inepta permutatio *ſenſibilitatis* cum *debilitate*, tales praxes inconuenientes ſuadere poteſt; ita abludit etiam paſſim ab ipſa nuda *theoria*:

Exemplo poteſt eſſe antiqua iam illa traditio, voce maxime, ſeu appellatione minus conueniente, a Latinis interpretibus inſignita, nempe *læuitatis inteſtinorum*, & *facultatis retentricis læſæ*, in variis *alui*, vt loquuntur, *fluxibus*:

Vbi, cum aſſumptorum, quæcunque etiam fluida, ne dum ſolideſcentia, fuerint, nuſquam ita ſimpliciter, per multiplices illos anfractus inteſtinorum, tam ſurſum, quam deorſum ſpectantes, nudus aliquis lapſus locum inueniat; ſed potius omnis illa promotio a ſuperioribus ad inferiora, & ipſum exitum, *preſſione* potius, nempe *conſtrictione* inteſtinorum, fiat;

Abſurdum profecto neceſſario inde fuerit, hanc *incontinentiam* potius *paſſiuæ debilitati* harum partium adſcribere:

Quam potius *ſenſibilitati*, *per* & *propter* quam impatientior rerum minus tolerabilium, *actualis* potius *excuſſio*, per veros *motus*, in talibus caſibus ſuſcipitur.

Vnde quidem non ſolum in genere iterum moneo, vt prudenter conſideretur hæc *ſenſibilitas*, in variis aliis *motuum* exacerbationibus;

Promptioribus ante omnia, ob quaslibet, tum etiam *leuiores*, occaſiones:

Sed etiam quam maxime in ſpecie, *ſenſibilitatem* hanc conſiderandam commendo, in *hæreditariis* diſpoſitionibus, tam *in genere* omnibus;

Quam *in ſpecie*, circa manifeſtam *auerſionem* occupatis, inprimis vere *corporearum* rerum:

Quamuis enim notiſſima ſint exempla, quod ita affecti, etiam vel *figuras* talium rerum repente oblatas, grauiter perhorreſcant; (Sicuti figuras æneas *ranarum*, circa hydraulicas machinas repente apparentes, mulieri ranas metuenti, *lipothymiam* repentino proximo adſpectu induxiſſe, memini; & alteri, *mures* metuenti, qualiſcunque auditus, vel etiam opinione receptus nocturnus *ſtrepitus* circa lectum, ſufficere poterat, ad noctem inſomnem ducendam, aut ſeruulum,

accenſa

accenſa denuo candela ad excutienda lecti ſtramenta adigendum :)

Eſt tamen etiam notiſſima illa talis veræ corporeæ *ſenſibilitati* in hoc negotio innixa, exquiſita perceptio, quando v. gr. *felis* in conclaui, omnibus inſciis, præſens, ita diſpoſitos, ea ratione percellit, vt illi inde in *cordis palpitationes*, maximas *anxietates*, *ſpaſticas* commotiones, *lipothymias*, incidant: aut alia grauia ſymptomata incurrant: quale quid etiam de illis, qui *caſeum*, aut ſimilia, præſertim a vera *hæreditaria* impreſſione, auerſantur, quin etiam *aſcititia* demum vehemente auerſione abhorrent, familiaribus exemplis notum eſt.

(Placet huius rei ſpecimen commemorare. Vir honeſtus, e peruerſa tractatione *fluxus hæmorrhoidalis*, *hydropicus* factus, poſtquam medicamentorum atque methodi, quanta fieri poterat ἀκριβεία, licet tumor non obſequeretur, tamen quantum ad reliqua ſymptomata, ita leuaretur, vt ſano homini nihil concedere appareret; inprimis autem *appetitu* quam optimo potitus, dapes, quas lautiores ex aula & vrbe quotidie accipiebat, (Concionator aulicus bonæ exiſtimationis) & optime aſſumeret & perferret: cum ipſi aliquando artificioſum quoddam iuſculum, aut pulpamentum vinoſum pro ientaculo transmiſſum, optime ſapuiſſet, cœpit tamen mox ab eius aſſumtione, *faſtidio*, *languore*, *cardialgia*, *inquietudine*, *capitis perturbatione*, & ſucceſſiue etiam *dolore*, vagis *horripilationis*, & volaticæ *æſtuationis* viciſſitudinibus, corripi: quæ mox in perfectam *appetitus* deiectionem, ingentem *virium defectum*, calorem febrilem *lentum*, *inquietudinem* innominatam, *agrypniam*, aut ſumme turbulentam *nictitationem*, breuiter, anomala quæque pathemata, cum *anxietate* etiam, & *animi perturbatione* inſolita, tranſibant.

Erant profecto omnia perplexa, & duorum Medicorum, etiam quantumlibet operoſis, ſpeculationibus, tanto minus ſatisfacientia, quanto maiore cum induſtria illas inſtituere allaborabant. Tandem tertio die, corripitur patiens ſpontaneo *vomitu*; ſub cuius exitu, percipit diſtinctum ſaporem *corticum citri*. Dubius itaque an illi iuſculo illi, poſt quod cœperat male habere, vere inexſtitiſſent, informat ſe apud illas matronas, quæ hoc ipſi paratum miſerant;

rant: quæ liberaliter, vtique hos *cortices*, cum aromatibus, intritos fuiſſe aſſeuerabant. Ita patebat tota harum rerum ſcena. Conceperat patiens hic, hoc quidem tempore 46. annorum, ante viginti abhinc annos circiter, ingentem auerſionem a *corticibus citri*; dum in conuiuio quodam de pomo citrio aliquid comedens, quod ipſi virgo quædam filia familias obtulerat, (ſicut ad illud tempus delectabatur *citri* vſu) incertum vnde, & fortaſſis a reliqua minus temperante edendi atque bibendi abundantia, in *cardialgiam*, *nauſeam*, *anxietates* vehementes, tandem grauiſſimos *vomitus*, cum plurium dierum periculoſa valetudinis perturbatione, prolapſus, iniecta ſuſpicione per alias mulieres, quod hæc mala ab illo pomo *citrio* dependerint, mox ſub his anguſtiis, & conſtantiſſime in poſterum, tanta *citri* auerſione affectus eſt, vt quoties, pariter vti præſente caſu, quam maxime *ignarus*, aliquid eius aſſumſiſſet, cum multiplicibus grauibus perturbationibus peſſime habere non deſiſteret, donec *excuſſum* iterum eſſet, quod ita ipſum male habebat, nempe *cortex* ille cum toto vna aſſumtorum complexu.)

Et abundat huiuſmodi exemplis quotidiana conuerſatio ciuilis, vbi etiam a *draſticis*, aut alias ſumme *nauſeoſis*, medicamentis, in certa eſculenta aut potulenta ſpecie, cum ſummo & anxio *faſtidio*, aſſumtis, in poſterum illius ſpeciei ſumma auerſio inuadit: quamuis in hoc caſu præcipuum ſit illud, quod etiam citra omnem conſcientiam tam *ſenſationis*, quam *cogitationis*, tamen efficacia illa ita certa & eximia valuerit.

(Proſtat alias etiam digniſſima vtique lectu in hanc rem *hæreditariæ* auerſionis hiſtoria, in *Actis Anglicanis* prioribus, *Oldenburgii*, de fœmina, grauiſſima ſymptomata perpeſſa, cum ipſi ad vlcus in crure curandum, vnguentum quoddam ſeu *κηρῶμα*, quale vulgo digeſtiuum vocant, applicitum fuiſſet, quod *mel* continebat; cuius tali congenita auerſione illa afficiebatur. Et proſtant talia magno numero paſſim apud autores:)

Quas nempe vniuerſas res neceſſe certe eſt, quantum ad ipſam *facti veritatem*, notas atque certas habere; multiplicis vſus gratia, *Medici*, *pathologico-therapeutici* magis, quam ſimpliciter *ætiologicis*:

Ta-

Talium enim certe ætiologiam liberrime licebit relinquere phyſicis; qui, ſi in his negotiis, communiter manifeſto a peruerſa *æſtimatione* opinionis pendentibus, vſitatam illam *phyſico-mechanicam* decantare pergant, dabunt, quo dignitatem huiuſmodi ſcientiæ rectiſſime orbi repræſentent.

Sicut autem ſupra ſubindicatæ cauſæ motuum *a poſteriori*, ſunt certæ ipſorum *humorum* perturbationes, aut *inſtrumentorum* & *viarum*; ita aduertendus in hoc etiam negotio eximie eſt animus, ad circumſtantiam illam, quam circa omnes morbidos affectus, plane peculiarem, in ipſis noſtræ tractationis initiis commendaui, nempe *frequentiam* aut *infrequentiam* læſionis *motuum*.

Secundum quid, inquam, motus euidenter læſi euenire & obſeruari ſoleant, aut non obſeruari?

Vbi videlicet cum debita ſolertia attendi meretur, quod vtique *motuum* ſenſibiles peruerſiones non tam *facile*, *promiſcue*, *largiter* atque *liberaliter*, cooriri atque euenire ſoleant, ob quaslibet occaſiones *materiarum*, quantumuis generali ita ſuppoſitæ proportioni ſatis quadrantes: varias inquam *mobilitatis humorum* mutationes:

Sed potius, ſi vitium vere ab humoribus pendeat, plane peculiares veluti caſus, & certe conſtitutiones, ſequantur, quæ non tam vllam ſimpliciter *materialem*, *phyſicam* aut *mechanicam*, quam *finalem*, cauſam, pro fundamento agnoſcere, non poſſint non comparere animum decenter aduertentibus.

Nempe, vt *a priori* Motus vtique ſunt PROPTER humores; vt, inquam, illos promoueant, & eo ipſo tam *ſecretionibus* a ſubeunda, quam *excretionibus*, ab inferenda, atque fouenda, labe corruptionis illos vindicent:

Ita quoties etiam præter ordinem naturalem intenduntur, paſſim huiuſmodi *finem* atque *ſcopum* ſequi, non coacto vllo ſenſu, ſed ſatis euidente paſſim *nexu*, intelligi & agnoſci poſſunt.

Si enim *Motuum qua talium*, alterationes illas præter ordinem naturalem, intueamur, quales fieri *a poſteriori*, ipſa veritate facti, deprehenduntur, patebit facile, quod iſtæ, de quibus ſermo eſt, *motuum*, iterum dico, *Motuum*, alterationes, EXCESSV maxime ita peccent, vt *plus*, *ſæpius*, *alio tempore*, alio *ordine*, aliis *locis*, alio *exitu*, quam conſueto atque decente, fiant.

Iterum dico, *fiant*; ſiquidem vti longe frequentior *ſpecierum* diuerſitate, & *temporis* ratione, ſeu *numeri* maxima familiaritate, eſt *motuum* ACTVALIVM intenſio; quam eorundem ita ſimplex *impeditio* atque *interceptio*; vt in tali caſu, vbi ipſos etiam intercipi compareret, veluti maior ipſorum, *quatenus* interceptorum, ratio directe habenda videri poſſit, quam aliarum *complicatarum materialium*, affectus circumſtantiarum: Ita facienda hic merito videtur *a potiori* denominatio, vt, quando de *motuum* alterationibus loqui ſuſcipimus, de *actionis* potius motuum variationibus, quam nuda *paſſiua* eius ſimplici atque plena *interceptione*, verba facere ſatis ducamus.

Tales autem, ita conſideratos *motus*, indicaui atque monui eſſe maxime conſiderandos ſecundum *fines* illos, ad quos maiore vel minore *iure*, *directa*, *propinquiore*, aut *longinqua*, & ſolum *tergiuerſante*, neque ſatis ad exquiſitam metam collineante, *directione* perueniunt.

Qua de re venit vtique notanda peculiaris illa horum talium *motuum* circumſtantia, quod ſi quam maxime in *ſpecie* multum abeant a vera exquiſita *proportione* ad *ſpecialiſſimos* ſcopos, quibus *deſtinari* videantur, aut *deberi*;

Tamen *genere* minime plene atque plane ab eiuſmodi *ſcopis* pariter diſſentiant; ſed potius de *generica* quidem *intentione recta* atque *iuſta*, teſtari poſſint: dummodo etiam *ſpecialis inuentio* executionis, parem conuenientiam ſemper ſeruaret.

Hæc conſideratio, ſi cum animi debita ſolerte applicatione inſtituatur, monſtrabit facile, quod etiam variæ huiusmodi variationes *motuum*, pro præcipuo ſui obiecto habeant,

inpri-

inprimis *ſanguinis ſimpliciora* illa vitia; *quantitatem* nimiam, & *qualitatem* ſimplicius iuſto *ſpiſſiorem* potius, quam *aliis*, minime omnium autem *variis*, *materialibus* modis temeratam.

Quo quidem nomine illam, quæ hodie ita frequentiſſima iactatur, *irritationem ſtimulatoriam*, a *ſalinis* acribus vitiis *qualitatis* ſanguinis, ab hac tam *multiplicis* efficaciæ dignitate excludendam arbitramur, non magis argumentis, quam veris potius *documentis*, variorum affectuum, qui cum manifeſtariis eiuſmodi *qualitatis* humorum deprauationibus vere *acribus* nitantur, tamen vel *nullas*, vel certe minime ad hypotheſin *proportionatas* & condignas, alterationes poſt ſe trahant, in *motuum* genere, quam aliæ, etiam conſentientibus paſſim noſtris recentioribus, magis a *ſpiſſitudine* ſanguinis, quam ab huius ſuppoſita cauſa, *aciditate*, dependentes.

(Ita enim v. gr. *variolis*, *morbillis*, *ſcabiei*, non ſolum adhuc in *proxima potentia* vlcerationis conſtitutis, ſed etiam iam in actum eiuſmodi deductis, & in tali craſi ad interiora retropulſis, vel *nullos*, vel certe nullos *proportionatos* huiuſmodi motus accedere, notiſſimum vtique eſt. Quemadmodum varii generis, etiam *acerrima*, non ſolum *ſtimulantia*, ſed plane grauiter *violantia*, *corrodentia*, ſpiritus *minerales*, ſalia *cauſtica* alcalica, *cantharides*, aromata varia *acria*, *piper*, *zingiber*, *ſinapi*, *pyrethum &c.* non edunt vllum dignum effectum *motorium* in ventriculum: quem contra alia, non tam *irritantia* ſimplicius, quam prorſus *deſtruentia*, *ſeptica*, & quidem ſub *ſicca* magis ſui conſiſtentia, aut ad ſummum per ſalia attenuata, ad impetuoſos *vomitorios motus* deducunt.)

Sicut autem hæ tales cauſæ *motuum a poſteriori*, *materiales* magis, attendi omni modo merentur;

Ita ſubeſt tamen etiam adhuc eximia eiuſmodi cauſa, tanquam *a priori*, quæ in *Medica* maxime conſideratione, *Therapeutica*, *methodica*, ſupremam conſiderandi ſolertiam non magis meretur, quam poſtulat omnino & exigit:

Loquor de *Fine*, ad quem *motus* reſpiciunt, atque tendunt.

Quamlibet enim varii dentur, & inprimis quidem maxime inſolentes, *motus* p. n. qui ſub ea, qua tunc temporis exer-

centur, ratione atque *proportione*, nullam habeant directam ſpecificam relationem, aut veram propenſionem, quin proportionem, ad verum *vtilem finem*;

Eſt tamen illud omnino certum, & vere anima ſolidæ *Pathologiæ Clinicæ*, atque *Therapiæ* fundamentalis, quod tales etiam ipſi motus, ad minimum longinquam *ordine*, primariam autem *dignitate*, *finalem intentionem* atq; *deſtinationem* habeant.

Quam recte cognitam & perſpectam habere, & prudenter, alibi *tolerare*, magis quam directe *tollere*, *temperare* ſolum magis atque *gubernare*, quam *cohibere* atque *ſupprimere*;

Alibi perite *imitari* atque *ſupplere*:

Alibi prudenter *præoccupare*, & magis *placida* ratione, antequam *impetuoſi* illi conniſus cooriantur, *tranquille* potius per artem inſtituere: adeoque operoſiores, aut inſolentiores huiuſmodi *conatus*, ad talem *finem* tentandum, aut obtinendum, ſimpliciore eiuſdem præſtatione præcipere:

Sunt vtique *conſilia* & *auxilia* vnice vere *Medica*, tam *apriori Naturæ* rerum conſona: quam *apoſteriori*, *fundamentali*, & *conſtanti* potius *curatione*, quam fucata temporaria *palliatione*, morbis ſalutaria:

Et paſſim etiam *curatiue* efficaciſſima:

Inprimis autem *vnicam* veram, & neceſſariam, & efficacem, *præſeruandi* methodum complectentia.

Iterum itaque atque iterum commendo vtique, vt *Motuum* in corpore *finales* reſpectus ſolertiſſime veſtigentur; & ipſarum *materialium*, ſiue verarum & euidentium, ſiue ſuppoſitarum, cauſarum, inprimis habitus atque reſpectus ad *finem motus* inde coorientis, ſtudioſiſſime expendatur.

Propterea maxime, quoniam etiam ingentia dantur, & inprimis quam maxime ſontica, eiuſmodi exempla, in quibus maior longe habenda ſit ratio eiuſmodi peculiarium motus circumſtantiarum, *methodi*, *ordinis*, *temporis*, *locorum*, quam vel *materiarum*, vel etiam ſimplicius ipſarum *euacuationum*, ſine reſpectu ad has tales *conditiones*.

(Exem-

(Exemplar huius rei ſunt *febres acutæ* omnes, & inprimis *malignæ*; in quibus aliquid *commouendo* moliri, aliis, quam *ſtatis* temporibus, neque *natura*, niſi malo omine, ſuſcipit, exemplo commotionum *ſexta* die ſuſceptarum:

Neque *ars*, niſi cum periculo atque damno, audere poteſt; Exemplo, ab illis, qui & praxin habent, & mentem, ſolertius attendi denique tandem cœpto, *variolarum*, quas *præmature*, aut *impetuoſe*, ad exitum impellere, quam perniculoſum ſit, ſenſim animaduertunt mortales.)

Tanto magis autem euitanda eſt omnis *confuſio rationis* atque *proportionis* motuum, quando etiam ipſa *materia* aut *viæ*, *tempore* aut *loco*, nondum conſentiunt & conſpirant:

Quod, vt in *Therapeuticis*, ad minimum ratione *indicationis*, exquiſitam penſitationem requirit;

Ita etiam in *pathologicis* noſtris, habet vtique eximiam *vtilitatem* non ſolum, ſed etiam paſſim *neceſſitatem*, ad dignoſcendos inprimis motuum p. n. concitatorum tales *irritos euentus*:

Qui non tam ab eo pendent, quod motus *in genere*, & ſimpliciter *qua talis*, ſit *inutilis*, peruerſus, noxius:

Sed ex eo tantum, quod *materia* nondum decenter aptata, & *locis* minus conuenientibus, inſtituatur; generaliore interim *depellendi*, & *expellendi intentione* iuſtiſſima laudabilis.

Adhuc ſemel autem commendo maximopere, efficaciam illam, ad concitandos varios, & inprimis tam *tempore*, quam *impetu* alieniores, motus, qui non ſolum a nudis ſimplicibus *animi pathematibus* incitantur;

Sed inprimis etiam a notata hoc nomine merito peculiariter, *Senſibilitate*.

Dico, euidenter peculiari magis ſolum *æſtimatione ſenſoria*, quam ſimpliciter vero *actu ſentiendi*, aut generali *perceptione*.

Quæ certe res, vti merito pariter ad *animi pathemata* refertur, nempe *peruerſum* de rebus ſenſui oblatis *iudicium*:

Ita omnibus integro iudicio potitis, patet vtique facile, quantæ efficaciæ ſit hæc *ſenſibilitas*, ad deprauandos paſſim *motus*, vt vel *ante*, quam neceſſe ſit, vel *aliter*, quam vtile, inſtituantur.

Recenſebimus autem breuiter tanquam ſumma genera motuum ita orbitam debitam deſerentium, ſub *tonicorum*, *ſpaſticorum*, *conuulſiuorum*, & *defectiuorum*, claſſibus.

MEMBRVM I.

De TONICIS PRAETER NATVRALEM MENSVRAM VARIATIONIBVS.

QVantæ energiæ & quanti vſus ſit *tacitus* ille *motus*, in partibus corporis mollibus poroſis, qui *tenſione* ſolum *ſubrigida*, ita abſoluitur, vt legitimo ordinario *tranſitui* humorum per illas, partim *locum* ita præbeat, partim *adiumentum* præſtet, puto, quantum omnino ſufficere poſſit, traditum a me eſſe in *Phyſiologicis*.

(Sicuti *mobilitatem* huius *tenſionis*, adeoque verum *motum* talem *tonicum*, tanquam verum auctorem variationum diuerſarum, circa *tranſitum* humorum in vna parte, & *tranſmiſſionem* eorundem ad aliam partem, tum peculiari Diſſertatione Epiſtolica, tum variis aliis monumentis atque documentis, iam a 15. annis varie commonſtraui.)

Quemadmodum autem hic talis *actus* atque *motus*, non ſolum ad *generalem* progreſſum humorum, *ſubordinata* energia ad *pulſus* impulſum, miniſtrat:

Sed inprimis *partialis* motus humorum, & particularis *directionis* ad certam regionem corporis, maiore copia & energia, præ reliquo eius ambitu, ſolum verum ſubſidium conſtituit:

Ita contingunt etiam eius variæ alterationes, quando vel *progreſſus* in genere aliquid impedimenti incurrit:

Vel

Vel in ſpecie, *tranſmisſio* humorum ab vno loco ad alium largior, propoſita eſt:

Vel denique *ſenſus* peculiaris (ſiue *frigoris*, ſiue *adſtrictionis* potentialis, ſtricturam huius motus vegetiorem provocat.

Specimina huius præcipua ſunt in augmento, ſeu *exceſſu*; non æque totidem in *imminutione atque defectu*.

Leuiſſimum & *tranſitorium* exemplum exhibet *horripilatio* illa curſoria, quæ partem, etiam vnam minorem, inuadens, plebeio loquendi modo, a papillis, quæ pilorum tenerorum per corpus radices continent, veluti protuberantibus, anſeris deplumati cuti comparari ſolet: **Es überlauffe ihn eine Gänſe-Haut.**

Hic *tonus* ita per portionem cutis augeſcens, ſicuti maxime ſequitur *refrigerationis* ſenſum; Ita adhuc magis conſpicuus eſt ſimilis huiuſmodi *conſtrictorius* auctior *tonus*, in inſigni *frigore* corpus penitius percellente;

A quo nempe exquiſitiore ſenſu, non ſolum *cutis*, ſed etiam *ſubſtratæ* altius partes, ita *contrahuntur*, vt inde totus adſpectus, tanquam *emaciatus* appareat: vnde Germanorum locutio, **froſterich oder verfrohren auſſehen.**

Vlterior iam gradus, *fortior* vtique, occurrit in morbidis ſtricturis ſuperficiei corporis, inprimis in eiuſmodi affectibus, qui cum varia *translatione* humorum, ad *peculiares ſecretiones* aut *excretiones* ſpectante, connexi ſunt.

Vnde in *diarrhœis* importunioribus, ante omnia vero *vomendi* conatibus, & *febrilibus*, præcipue autem *intermittentibus* & *vomibundis* apparatibus, eminenter ſeſe exſerere ſolent.

Ab *extenuata* illa, & ſimul *pallida* adſpectus conſtitutione, ſolent Germani formula illa vti, **der** patient **ſehe übel aus = = = als wann man ihn ins Grab legen ſolte ꝛc.**

Cauſa huiuſmodi *tonicarum ſtricturarum* ita ſenſibiliter *augendarum*, eſt inprimis *motus humorum ab vno loco ad alterum*, vt ab *ambitu* corporis ad *interiora*, vere dirigendus.

Tali

Tali enim *ſtrictura* poroſarum partium per ambitum corporis, inducitur vtique expreſſio humorum ex harum poris, & compreſſis ſimul ipſis etiam, & inſigniter admodum (imo aliquando penitus ad oppreſſionem vſque) arctatis vaſis, fit ita neceſſaria contentorum humorum *congeſtio ad interiora.*

Quamlibet autem in antecedentibus etiam ſenſui veluti ſimpliciter tribuiſſe videri poſſem cauſam prouocandi huiusmodi motus; poteſt tamen facile, ſi res altius expendatur, colligi, quod etiam hæc talis, licet per *ſenſum* prouocata ſtrictura, ſicut *humores* neceſſario afficit, ita rem recte æſtimando, etiam veriſimillime maxime *propter* humores ita inſtitui ſoleat: *indicio* ſolum magis ſenſus, rem *humoribus nocituram*, (quod omnino facere poteſt *frigus*,) veluti prodente: ad quod ſignum ita datum, humoribus deinde per illam ad intimiora tranſmiſſionem decenter conſulatur, atque proſpiciatur. De qua re iam egi in Diſſertatione *de Aeſtu maris microcoſmici.*

Effectus motus *tonici* ita inſigniter *aucti*, ſunt ſenſibilis plus minus *ſtrictura* ambitus atque dilatationis partis affectæ; quæ ante omnia velut *extenuatum*, ſeu, vt vulgo loquuntur, ſubſidentem eius ambitum & menſuram, oculis offert: magis magisque conſpicuam, prout ipſa ſtrictura gradu pollet.

Comitatur hanc pari paſſu *vaſorum* etiam ſanguiferorum *coarctatio*, ad diſparitionem vſq;, pro ſtricturæ gradu & energia.

Huic reſpondet *color*; vt aditu penitiore ſanguini in partes ita conſtrictas negato, *pallor* partes illas occupet;

Cum cuius gradu, (dico a *tonica* conſtrictione inducto) pari paſſu ambulat etiam partis ita affectæ *calor.*

Si tamen *ſtrictura tonica* ſola adhuc ſcenam ſuam ludat, & in humorum maſſam energiam ſuam exerceat;

Pulſus impulſu non ipſo etiam aucto ac intenſo.

Hic enim ſi vna notabiliter augeſcat, etiam *vibratio*, ab eius energia qualitercunque vegetiore, per poros arctiores inſtituta, intendit potius *calorem.*

(Vnde

(Vnde quidem etiam *debilis pulſus* atque *paruus*, in corpore ad ſenſum ita *tonice ſtricto*, nihilo minus tantundem caloris producit, quantum in corpore *patulis* meatibus atque poris inſtructo, *fortis* atque *magnus* pulſus præſtat.)

Quod idem etiam ſentiendum eſt de *coloris* proportione; vtpote qui, licet ad ſenſum *arctatis* tonica ſtrictura partium meatibus atque poris, ſi tamen *pulſus* energia ſimul notabiliter augeſcat, adeoque gradu *impulſus* decrementum *viarum* compenſet, penetrat nihilo minus aliqua humorum portio etiam ſatis alte;

Vnde quidem tales non tanta *palloris* excellentia conſpicui ſunt, vt in diuerſo caſu.

Alias autem a largiore vtique *reſtrictione* tonica maſſæ humorum ex ambitu corporis *ad interiora*, ſequuntur etiam familiariter in his *anguſtiæ* & *oppletiones*, multiplicibus vtique incommodis patientibus moleſtiam creantes.

Minime autem æque *prompte*, ne dum *directe*, ab his reſtrictionibus, oriuntur, ſiue *diffuſiones* penitiores & ſtabiliores, ſiue penitus *ſtaſes*, in iiſdem partibus; niſi penitus peculiares circumſtantiæ adhuc concurrant: nempe vel ſpecialiſſima *dyſcraſia* ſpiſſa atque coagulaſcens in humoribus: vel peculiaris *relaxatio* ad penitius receptandum, in ipſis partibus: vel denique ſpecialiſſime contumaciſſima tonicæ huiuſmodi congeſtionis atque compreſſionis ad hæc loca *continuatio*, atque *duratio*.

Habent autem potius illæ huiuſmodi tonicæ *ſtricturæ*, quæ ſanguinem affatim, & diutius, ad interiora compellunt, hunc inprimis effectum vlteriorem, &, pro circumſtantiarum ratione, etiam vſum, duplicem, partim (1) vt aliquid de maſſa humorum in aliquas cauitates *ſecernendum* & effundendum, hac ratione ſuppeditent, & *actum* ipſum *ſecretionis* adiuuent in ſuo ordine:

Partim (2) vt copioſa illa humorum circa has partes *coacervatione*, pororum & meatuum in hiſce partibus maiore *diſtenſione*, iuuent ita vſum illarum organicum:

Vt videlicet *colatoria* talia hac ratione magis intime expanſa, maiorem ita, aut certe conſtantiorem non minus, quam certiorem efficaciam, ad præſtandum ſuum officium *ſecretorium*, aſſequantur.

(3) Imo vero *placidiores* etiam, ſed vtique *diuturniores*, aut *frequentiores*, huiuſmodi reſtrictiones *tonicæ*, humores verſus *interiora* ſolito maiore confluxu dirigentes, vſurpantur ſubinde ad illas etiam auctiores, tanquam *abſterſorias* transmiſſiones ſanguinis, quæ *inflammatoriis* ſtaſibus diſſoluendis inſeruire debeant.

(Sunt harum rerum ſpecimina præcipua in *febribus* (1) *intermittentibus*, inprimis *tertianis*; in quibus vti ſtrictura illa *tonica*, e toto corporis ambitu maſſam humorum ad interiora compellens, niſi quid aliud impediat, tanquam manifeſto inſeruit, partim ad *proluendam*, partim *vehiculi* modo ad faciliorem excretionem adiuuandam, materiam illam, quæ in ventriculo aut primis viis ſtabulans, cauſam *continentem* talium febrium conſtituit. *Tenacem* nempe, *viſcoſam*, aut *ſolideſcentem*, ex aſſumtis &c.

(2) Eſt exemplar huius rei in *continuis acutis*; quæ magis ſucceſſiuis eiuſmodi *ſecretionibus & excretionibus* ſeroſis abſolui debent; per *interiora* viſcera, ante omnia *hepar*, quam plurimum, perpetrandis.

Vnde quidem in his febribus ad vnam omnibus, initium totius febris fit ab huiuſmodi forti atque copioſa *reſtrictione* humorum *ad interiora*, ſiue, vti vulgus ab effectibus in craſſum ſenſum incurrentibus denominat, ab *horrido frigore*.

(3) Cum *inflammationibus* internis autem coniunctæ *febres*, habet hanc indolem perpetuam, vt ad *horridulas* eiuſmodi compulſiones humorum auctiores verſus *interiora*, maxime propenſæ ſint; eaſque omnibus modis etiam continue ſeruent;

(Vnde

(Vnde quidem ita affecti patientes, etiam toto morbi decurſu, conſpectum illum *macilentiorem* obtuentibus offerunt:)

Tum etiam ab ipſa *aura* ambiente libera, quantumlibet ſatis temperata, imo concalefacta, tamen in *nudis* ſui partibus, *brachiis*, tanto magis autem *pedibus* temere exſertis, tam cito atque certo ad *ſtricturas* eiuſmodi inducantur, vt, niſi *actuali* calore, extrinſecus per *regimen* adhibito intercedente, perpetua *horridula* perfrigeratione laborent.

Cum ex aduerſo, in eiuſmodi febribus, quæ nulla tali circa *interiora* viſcera perpetranda *ſecretione* indigent, nulla huiuſmodi *congeſtio*, aut comes eius & pediſſequus *horror rigidus*, vſquam appareat, aut locum inueniat, quam diu ſibi conſtant, & legitime ſuccedunt; quod non ſolum in febribus ſanguineis *continentibus*, ſed etiam omnibus malignis *contagioſis*, tam *exanthematicis*, quam cæteroquin *peracutis*, & nudam magis *halituoſam* excuſſionem expectantibus, proinde perpetuum eſt:

Vt ſcilicet hæ omnes, nec ab *initio*, neque toto ſui *decurſu*, *perfrigerationes*, & *horrores* veros febriles *ſpontaneos*, exhibeant, (id eſt, horum phænomenorum autores *tonicas* eiuſmodi ſtricturas *ſpontaneas*, quæ maſſam humorum ad *interiora* adigant, atque coaceruent:)

Vnde omnes horum generum febres, quæ quoquo modo cum veris *horridis* febrilibus perfrigerationibus vel incipiunt, vel concurrunt, a *mixta* ſui, & inprimis *inflammatoria* introrſum, indole, valde *periculoſæ* ſunt, & a ſincero ſibi debito decurſu & exitu periculoſe alienæ.)

Quo magis autem huiuſmodi *tonicæ* ſtricturæ ingraueſcunt, eo propius tranſeunt in *ſpaſticam* indolem:

Vnde quidem ſtricturæ horum generum, quæ ipſas etiam *muſculoſas* partes iam comprehendunt, formant non ſolum (1) *tenſiones* eiuſmodi *inquietas*, quæ patienti obſcurum illum, ſed moleſtum ſenſum incutiunt, vt ille propterea nul-

lum *ſitum* diu ſeruare poſſit, ſed mutatione eius ſubinde noua, ſibi conſulere laboret:

Sed etiam (2) actuales *ſuccuſſationes* tremulas experiatur, quibus proprie *horror* febrilis abſoluitur.

Sicut etiam medium veluti inter hæc locum occupant illæ *ſenſationes*, quæ *criſpatorium* quendam, & vt vulgo loquuntur, *formicantem*, quaſi *formicarum* curſantium, ſenſum exprimunt; ſicut etiam *horridula* magis, quam *frigida* eiuſmodi percurſatio, ſubinde percipitur admodum *volatica*, atque *tremula*, quæ breui tranſcurſu corpus leuiter pererrat:

Cuius ſpecimen eſt illa repentina & vere *volatica horripilatio*, quæ paſſim, etiam ſanis, aliquando obtingit, quam vulgus Germanorum ioculari formula notat: **Es lauffe ihm der Tod über das Grab.**

Ceterum in *valde plethoricis*, ad minimum pro ſolita illa *anguſtia* circa præcordia, poteſt ſine dubio aliquid conferre, *reſtrictio* illa ſanguinis repentina copioſa ad interiora, quæ a *terrore* repentino vehemente cito cooritur; a qua pariter conſpectus ille non magis *pallore*, quam *tabida* illa extenuatione præcipiti, elucens, quem eundem Germani enunciare ſolent: **Sie waren erſchrocken / daß ſie alle ausſahen wie die Leichen.**

Quamlibet re vera etiam a mediocri *terrore*, quo corporis peripheria nihil magnopere alteretur, repentinus eiuſmodi ſenſus, tanquam *compunctorius* in præcordiis ſentiri ſoleat; qui velut *ictum* quendam repentinum ibidem exprimat: vnde iterum plebs, **ſeyn erſchrocken / als wann ihnen ein Meſſer durch das Hertz gefahren wäre:**

Vbi etiam adhuc nimio importunior eſt, illa ab eiuſmodi grauibus *terroribus* tandem vere *conuulſiuo-ſpaſtica* vehementiſſima *anxietas*, quæ fæminis interdum, poſt graues terrores, circa eadem ipſa *præcordia*, ita obtingere ſolent, vt etiam *ſuffocationes* inde incurrant, *ſenſu* præcipuo circa *ſcrobiculum* cor-

cordis, vnde conqueruntur, es wolle ihnen das Hertz abdrucken. Progredimur autem hinc merito ad *ſpaſmos*.

Membrvm II.
De
SPASMIS.

Spasmi, vſitatiore ſenſu vocabuli, denotant inprimis *rigidiores*, & omnino *ſenſibiles* eiuſmodi, *tenſiones*, quibus vel membra tota, ad aliquod temporis ſpatium, ita *rigide* trahuntur, vt non ſint in poteſtate patientis, donec illa vis remittat.

Eſt autem omnino *ſpaſmus*, ipſius vtique *tonici motus* eiuſmodi exacerbatio, qua ille ad talem admodum ſenſibilem gradum *intenſus*, patientes ita grauiter exercet, imo ſubinde etiam ad acrem vſque *dolorem*, ac ſi ruptura parti impenderet, inualeſcit.

Huiuſmodi *lenti* atque *rigidi ſpaſmi*, contingunt familiarius, magis in ſingularibus corporis *partibus*, quam latius patentibus *regionibus* totis; vnde in *manu*, *pede*, *crure*, *brachio*, in aliquo *muſculo* femoris, viſibiliter ſe exſerunt, exemplis paſſim & indies occurrentibus:

Longe vero *rarior*, eſt *vniuerſalior*, aut late admodum ſe diffundens huiuſmodi *ſpaſticus* actus, cuiuſmodi ſub nominibus *tetani*, *emproſthotoni*, *opiſtotoni*, aliquando contingit.

Nequaquam autem improbabile eſt etiam *thoraci* interdum obtingere huiuſmodi acres *ſpaſmos*; qui ſumma ſui energia, *reſpirationem* intercipiendo, dubiam ita reddant *apoplexiæ*, aut *catarrhi ſuffocatiui*, indolem.

(Deprehendi certe huius generis exempla duo manifeſtiſſima, quæ in Diſſertat. Epiſtolica *de motu tonico vitali*, æque ac alibi, memoraui: in quo vtroque caſu a neglecta, olim tamen *conſueta*, *ſcarificatione*, patientes eiuſmodi *ſpaſtica conſtrictio rigidiſſima ſcapularum*, quin totius auerſæ partis thoracis, corripuit, vt vterque, inpri-

mis autem ſenior ille, vix tantum ad *reſpirationem* libertatis retineret, ne plane *ſuffocaretur.*

Quæ quidem vehemens *ſpaſtica* contentio, cum apud vtrumque ad minimum totos tres dies ita perennaret, facile certe fuerit hariolari, quomodo talis, ſi adhuc vehementior cooriatur, vt *reſpirationis* etiam vix vllum veſtigium relinquat, & ſimul ita diu continuet, negotio *circulationis* ſanguinis ſufficientis, vtique tantum praeiudicii adferat, vt ante tertium diem mors ſubſequatur.)

Opinione interim ſimplicis e *capite* oriundæ *apoplexiæ*; ſicut certe etiam ex huius generis *ſuffocatione* per *reſpirationem* interceptam, *regurgitationem* atque *reſtagnationem* in *capite* cooriri poſſe tantam, quæ deinde partim *cruentis*, partim *ſeroſis* effuſionibus circa ambitum cerebri, diuerſa phænomena exhibeant, nemo puto facile dubitabit, nedum mirabitur.

Minores, & magis quaſi *ſingulares* partes, inuadunt & exagitant *ſpaſmi*, per varia corporis loca, & vere, vti vulgo loquuntur, a capite ad calcem.

Ita enim circa ipſum *caput*, infamis maxime eſt *ſpaſmus Cynicus*;

In *occipite* vero notiſſimus certe eſt practicis *ſpaſticus* ille affectus, qui, *fœminino* præcipue ſexui vſitatior, cum aliis *rheumaticis*, atque *hemicranico-arthriticis* pathematibus, infimum *occiput*, nempe *muſculos* illos, qui capitis erectioni, & in vtrumque latus *conuerſioni* ſuccurrunt, prehendit; cum tanta ſubinde vehementia, vt non ſolum *rigidam*, *ſpaſticam*, caput circumflectendi impotentiam inde experiantur, ſed etiam *contentionem* illam *ſpaſticam* tenſam atque rigidam, ita ſecundum ſitum horum muſculorum exquiſite perſentiſcant: vt etiam ex illis partim verſus vtrumque *latus* ceruicis, partim ſecundum *longitudinem* eius ſitis muſculis, tanquam *animalculi* cuiuſdam, *muris*, ideam ſibi concipiant, & veluti expanſis, atque defixis eius *pedibus*, ita caput, ſeu potius ceruicem, correptam detineri pronuncient.

Cir-

Circa collum etiam affectus illos *tenſiuos*, quos ex incommodo ſitu inter dormiendum ſubſequi familiare eſt, & vulgo ita enunciant, ſie haben übel gelegen / es ſey ihnen der Hals davon gantz ſteif / daß ſie ſich nicht wohl umſehen können / *ſpaſmis* plurimum debere, in propatulo eſſe videtur.

In *manibus*, & *pedibus* ſtricte dictis, parte etiam *brachi*, quæ *cubitus* vocatur, æque atque *cruribus*, *ſpaſmos*, vti maxime *ſenſibiles*, ita vere etiam plurimum familiares eſſe, notum eſt.

Oeſophagi æque, atque ipſius *ventriculi*, noti ſunt., & paſſim obuii eiuſmodi *ſpaſtici*, veluti *rigores*, qui *deglutitionem* impediant, aut certe *morentur*; aut poſt pauca aſſumta tanta *contentione* renitantur, vt etiam non ſolum nihil vltra ventriculus admittat; ſed illud etiam, quod huc vſque quoquo modo recepit, non niſi cum ingente *contentione* ferat, imo ſummam inde *anxietatem*, & *anguſtiam* patientibus exhibeat, vt magnis querimoniis deteſtentur, es ſeye nicht anders / als wolte es ihnen das Hertze abdrücken.

Ita varias etiam *ſpaſticas*, *ſtabiles* atque rigidas contentiones, in *Colicis* torminibus verſari, nemo puto dubitare poterit, qui animum decenter aduerterit ad illas circumſtantias, quæ *Colica* laborantibus, ſenſum illum conciliant, quem enunciant verbis, es drücke ſie wie ein Stein im Leibe / als wann alles darinnen zerſpringen / oder der Leib ihnen aufplatzen / wolte.

Sicut etiam in ita mortuis, diſſectione ſæpe reperiuntur firmiſſimæ tales *ſtricturæ* inteſtini coli, quæ portionem *flatu* diſtentam, *vtrinque* ita rigidiſſime *conſtrictam* tenent, vt etiam ſtylo, niſi per vim, nullus pateat aditus.

Maxime vero conſpicua eſt huiuſmodi *ſtrictura* ſpaſtica, in ipſis communiter etiam altioribus *Colicis* doloribus, in ipſo *inteſtino recto*; quibus nempe hoc, tanta contentione ſtringitur atque tenetur, vt neque *cannulam* clyſticam, ne dum altius ipſum *clyſterem*, admittat.

Ita etiam *ſtranguriam* plurimum debere *ſpaſticæ* indoli, neminem puto ſerio dubitaturum eſſe;

Sicuti *veſicæ calculo* acerbe commoto, *ſpaſmis* inprimis tribuenda eſſe, vehementiſſima illa pathemata, quæ ita affectos immaniter excruciant, vti quidem nemo etiam dubitat;

Ita, cum tamen vulgata acceptio *promiſcua ſpaſmi* & *conuulſionis*, forte crucem, quod aiunt, figere hic alicui poſſet, compareт certe, per diuturnam æqualem *contentionem*, quæ his doloribus familiaris eſt, *ſpaſmi* potius *rigidioris*, quam vagæ atque *reciprocæ conuulſionis* indolem ſubeſſe.

Ita etiam *Teneſmus* non immerito *ſpaſmo* magis, quam *conuulſionibus*, annumerandus videtur; cum *conuulſiui* quidam in inteſtino recto motus, ſeu *morſus* veluti acutiſſimi, vere *conuulſiui*, *breues* & *vehementes*, ab illa ſimplici *teneſmi ſpaſtica*, indole, nimium quantum recedant; maxime in eo, quod *teneſmus* omnino fixus ſit in hoc loco, neque tam ſummam moleſtiam, neque periculum altius euagantium conuulſionum portendens:

Cum illi *conuulſiui* morſus, & in ſe velut intolerabiles exiſtant, & in reliquo etiam corpore veras *conuulſiones* velut *epilepticas*, ſæpe commoueant.

Interim minime quidem lite dignam cenſeo hanc *ambiguitatem*, & liberum facile facio, cui generi hæc talia adſcribere placeat, & *ſpaſmos infeſtiores*, *conuulſiuæ* ipſæ indoli admouere. Illud vnum ſolum ego quidem conſidero, quod *pertinacia* diuturna *æqualis*, vniformiter potius contendens, quam vagis motibus *inſultans*, nec in veras, & quod aiunt confeſſas *conuulſiones* vlteriores, facile procliuis, a ſtricte dictarum *Conuulſionum* genio, vere diſtincta, *ſpaſtica* potius cenſeri mereatur.

Quandoquidem in his maxime circumſtantiis verſari arbitror *ſpaſmi* a *conuulſione diuerſitatem*; quod ille quidem *lentus*, *ſtatarius*, *immanens*, & in ſe minus *periculoſi* ominis exiſtat;

Cum

Cum ex aduerſo, *conuulſiones*, *vehementes*, *inſtabiles*, *latius vagantes*, *periculoſæ*, exiſtere ſoleant.

Spaſmorum etiam, vt aliorum huiuſmodi motuum in corpore *viuo*, cauſam, magis conſiderandam cenſeo *impulſiuam*, ſeu *finalem*, quam ſimpliciter vllam *materialem* :

Qua quidem de re non poſſum quin deſignem inſcitiam quorundam recentiorum, qui *moralis*, nempe *finalis* reſpectus ignari, & verbis illi aduerſantes, tamen ipſa re nihil prorſus aliud dicunt aut agunt, niſi vt de *impulſiua* agendi ratione ſententiam ſuam ita dicant, vt, quod Latini aiunt, pedibus in ſententiam eant.

Nempe, quicquid de huiusmodi *motibus*, etiam quomodocunque p.n. ſpeculantur, ſuperſtruunt *irritationibus* ; non PER quas, tanquam *corporali mechanico* actu atque impulſu, partes agitentur : ſed omnino PROPTER quas partes, vt illi loquuntur, ſe contrahant.

Vbi certe, quicquid de *inſito niſu*, ingenita *vi motrice*, (nempe *organice*, in *machina* ORGANICA, *ſociis*, *reſpectiuis*, motibus, & *complexis* actionibus) dici poſſit, aut ſentiri, ſemper tamen certe motus ita *conſequens*, non tam vſquam A cauſa eiuſmodi qualicunque tandem, neque PER illam, vt ſimplicius *inſtrumentaliter*, ſed certo PROPTER illam *finaliter*, ita geratur atque ſequatur.

Adeoque *finalis* ille reſpectus, ſiue *propter* qualemcunque ſenſum, ſiue *propter* qualemcunque intentionem corpus conſeruandi, & illic *moleſtias*, hic *damna*, auertendi, omnino ſatis luculenter compareat.

Materialis cauſa, *interna* atque domeſtica, ſunt ſine dubio *humores* ; & maxime omnium quidem ipſe *ſanguis*.

(Vnde ipſe *Hippocrates* non ſolum *pueris* & *infantibus*, maxime παχυτάτοις, *habitioribus*, (apparentibus, *laxioris*, *diffuſioris*, *ſpongioſioris*, texturæ,) præ aliis familiariores eſſe notat ;

Sed etiam *ſpaſmos* conſequi, vel *repletionem*, vel *inanitionem*, definit:

Vbi, ſi *effectus ſpaſmi*, rigidæ tandem *ſtipationes* a *contractione*, diſtinguantur ab ipſo *actu* contractionis: & acriores veræ *conuulſiones*, a ſimplicioribus veris *ſpaſmis*: poterit facile apparere, quo fundamento nitatur aſſertio illa de ſpaſmis AB *inanitione*: quem vero locum ſibi vendicet, & ordinem prioritatis ad prouocandos ſpaſmos *abundantia* ſeu *repletio*.)

Nam ſicuti etiam antea monuimus, & in *phyſiologia* latius tractauimus, cum ipſa *ordinaria tonici motus energia*, proprie humorum progreſſui deſtinata ſit, quos intenſione ſui fortius premit, & propellit:

Ita ſicubi neceſſitas poſtulare videtur, vt alicubi impeditius progrediens ſanguis, *preſſione* auctiore *iuuetur*:

Vtpote qua, decente proportione, adminiſtrata, niſi quidem penitus *coagulatus* ſit, citra vllum dubium promouebitur: & difficultas illa ita explicabitur, compenſata aliquali illa *mobilitatis* impotentia, per augmentum *impulſus*.

Cum autem difficultas illa *ſucceſſus*, proprie concernat ipſos *poros* partium; & ante omnia quidem *muſculoſarum* ſeu vulgo dictarum carnoſarum:

Vtpote per quas præſertim, maxima copia, imo ſano ſenſu totus, *ſtricte* dictus ſanguis, circulatur.

Fieri aliter vix poteſt, quin *ſpaſmis* præ aliis expoſiti ſint illi, qui talem non ſolum *humorum*, ſed etiam *partium*, conſtitutionem atque proportionem, quam maxime poſſident, quæ tali laborioſiori *progreſſui*, magis expoſita videatur; nempe *humoribus* quidem multis atque ſpiſſis, partibus autem *valde* ſpongioſis inſtructi.

Vnde etiam veritas huius rei maxime ſeſe ſiſtit, tum in ſimplicibus ſtricte dictis *ſpaſmis*.

Quandoquidem vere homines *laxioris* habitus corporis, *ſpaſmis* etiam ſimplicioribus magis vexari, quotidiana experientia teſtatum facit.

Ita

Ita vero etiam ſpaſmi *ſubtiliores*, & eo ipſo maxime *ſenſibiliores*, *arthritici*, longe magis cadunt in homines *laxioris* habitus corporis, quam *ſtrictioris* :

(Niſi vel *hæreditaria* diſpoſitio, vel *externæ* cauſæ, per *arbitrarios* abuſus, *vini*, *veneris*, *animi pathematum*, *frigoris*, & inde ſubnaſcentium etiam *rheumatiſmorum*, adſcititias diſpoſitiones introducant.)

Quod denique *ſpaſmi*, etiam a diuturna *voluntarii* motus continuatione cooriri poſſint, inprimis ſi membrum aliquod, v. gr. *manus*, illud quod comprehendere debet non ſatis complecti valet, ſatis notum eſt, imo ne vulgo ipſi incognitum.

Aetas autem poteſt hic etiam ita ſatis multum; dum, ſicuti ſanguinis *craſi* varie alterandæ, ita etiam *excretionibus* circa loca corporis, *muſculis* copioſius ſtipata, præcipue fauens *annoſior* magis magiſque, vel etiam per *adſcititias* maxime cauſas, *dicta* aut *laborum*, aut *animi pathematum*, magis, quam in prima iuuenta his effectibus idonea, plurimum vtique ita hic præſtat, vt aliis, *iunioribus*, minus, aliis autem magis familiares euadant *ſpaſmi*.

Differentia ſpaſmorum, non eſt etiam negligenda, vti mihi quidem videtur. Diſtinguo autem illos in *muſculares*, & *fibrillares* :

Quorum *illi* quidem, totum magis muſculum afficiunt :

Hi, *fibrillares*, *portionem* ſolum muſculi, paucas, imo plus minus ſingulares, *fibras*.

Huiuſmodi *ſpaſmum*, agnoſco maxime in omnis generis *arthriticis* doloribus :

Vnde etiam tandem in totorum muſculorum *complexum* ſeſe expandit :

Eo ipſo vero diſtributa ita vehementia, quæ prius in ſingulares *fibras* incubuerat, dolorem illum exquiſitum omnino aufert, atque ſuſtollit.

Effectus ſpaſmi qua talis nullus eſt alius, quam vt per *ſtricturam* partibus ita inductam, atque ita *poroſitate* illarum, tanquam ſpongiæ more expreſſa, humores in illis contenti ita exprimantur.

Vſum interim *ſingularem* atque *directum* habet vtique nullum; dum magis tanquam in *ſubſidium* nudum, quam ad directum aliquem *effectum* inde ſperandum quadrat.

Loquor tamen hoc de ſpaſmis *particularibus*, & maxime quidem in ipſis *exiguis* partibus:

Quod enim *vniuerſaliores* illos *horridos* concernit, aſſequuntur vtique illi adhuc propius, non ſolum veriorem atque euidentiorem, ſed etiam vtiliorem *effectum*, cui deſtinari tanto magis inde apparent.

Habent etiam ipſi hi tales *ſpaſmi* diuerſum *euentum particularem*, ab illa diuerſa ſui *accidentali*, per indiuidua, variatione; dum illi quidem, *vniuerſaliores*, quando repentino, vehemente, & ſimul diuturno impetu inſtruuntur, tam repentina, quam intimiore, atque *pertinaci* congeſtione & ſtagnatione, ad *inflammationes internas* inducendas plurimum vtique valent:

Partiales autem ſpaſmi, quo magis etiam ipſi impetuoſe, & vehemente quidem, ſed tamen *breuiore* contentione, aut in partibus dignioribus, v. gr. *capite*, contingunt;

Vel etiam nimis *diuturnis*, & ſimul admodum *fortibus*, contentionibus inſiſtunt:

Vergunt ita vtroque modo, ad *conuulſiones*.

Iuniori ætati, ſi *ſpaſmi*, etiam *ſimpliciores*, *frequentius*, & quoquo modo, *pertinacius* obtingant, & velut in *conſuetudinem* abeant, expectandi his ſunt, *augeſcente* magis magiſque ætate, *ſpaſtici* illi affectus, qui cum maiore pertinacia atque *contentione* corpus obſidere ſolent: nempe *arthritici* variorum generum.

Senibus coorientes ſpaſmi *fortiores*, olim minus adſueti, minantur *apoplexiam*, *aſthmata conuulſiua*, *catarrhos ſuffocatiuos*, *paralyſes*.

Omnes

Omnes nempe ſpaſmi *particulares*, teſtantur de *conatu* quidem aliquo naturæ, ſed *incompleto*, & eo ipſo ad directum aliquem effectum *irrito*: interim, datis occaſionibus ſufficientibus, etiam ad maiora incommoda exardeſcere non ſolum idoneis, ſed paſſim etiam promptis, vniuerſis cauſis.

Acutis morbis, *vulneribus*, *cerebri* commotionibus, ſuperuenientes *ſpaſmi*, ſunt omnes periculoſi, & ad *conuulſiones* propenſi, adeoque mali ominis.

Dum *ſimplices*, in rebus etiam de reliquo *tranquillis*, & *plethoricæ* atque ſanguineæ corporis diſpoſitioni ſuperuenientes, perpetuo magis *innoxii*, quantum ad *pericula* conſideratu digna, exiſtunt.

MEMBRVM III.
De CONVVLSIONIBVS.

QVemadmodum in rebus ſuis adhuc quantumcunque bonæ ſpei admittentibus, tanto magis autem inſigniter adhuc tranquillis, *moderate* admodum, *ordinate*, atque *ſucceſſive*, Natura motus ſuos exercere ſueuit; ita vbicunque ab hac moderatione deſciſcit, non caret vnquam ſuſpicione, imo promittit potius certius *periculum* eiuſmodi conſtitutio. Indicium nempe faciens minime fallax, laboris ita vere inſoliti, ſibi obiecti, cui illa non, niſi inſolitis *modis* atque *methodo*, ſuccurrere confidat. Imo vero, quod adhuc plus eſt, *laboris*, a naturali indole œconomiæ corporeæ tanquam prorſus in diverſum abeuntis, quem ita *contrario* plane, quam alias ſolet, more atque modo aggredi, vel *neceſſe* habeat: vel per qualemcunque ſiue *errorem*, ſiue ad minimum *perturbationem*, ſuſcipiat, tanquam ſui ipſius incerta.

Teſtis huiuſce rei eſt inprimis *Conuulſionum* apparatus; nempe *vitalis* motus *tonici*, *repentinarum*, *acrium*, imo ſubin-

de *violentiſſimarum*, agitationum: quibus interim nulli cuiquam *fini*, aut *intentioni* vere ſatisfiat, præterquam *generaliſſimæ*, *amoliendi* vtique operoſe, atque potenter *amouendi*, aliquid, quod eo tempore *moleſtum*, imo potius *noxium*, corpori exiſtat, idque obſideat.

Certe enim conſtans ſibi natura, peragit *tonicos motus* ita *placide*, & omnino *tacite*, vt illi etiam totam ſcholam medicam fefellerint;

Imo, ſi quid in eo genere, cui hi *motus* proprie debentur, deficit, *moderate* tamen quantumcunque atque *placide* reparari aptum; Inſtruit quidem etiam ibi aliquos *auctiores* huiuſmodi motuum conatus; non tamen nec *impetu*, neque *ſucceſſu*, nec *exitu* ſeu duratione, neque *turbulento* per inſultus vagos *reditu*, vllatenus tam longe a vera naturali *moderatione* recedentes: nempe *ſpaſmos* variorum generum atque diuerſarum partium.

Ab his abeunt vtique *impetus* illi, quando tanquam ex improuiſo, non ſolum ad inſolitum motuum eiuſmodi *gradum* conuolat natura; ſed etiam non *diu* vno loco aut modo eidem inſiſtit: ſed potius cito & cum impetu *inuadendo*, mox autem iterum *deſtituendo*, paulo poſt, iterum ex improuiſo, *reaſſumendo*, *trepidum* vtique quiddam circa ipſam omnino *intentionem* agendi ſubeſſe, non obſcure indicat.

Quod ne, iuxta vulgatum morem, gratis ita opinari videar, confirmo teſtimonio penitus legitimo, dum etiam a ſimpliciter *moralibus*, & ſine omni tropo, veris atque certis, repentinis grauibus *trepidationibus*, a *terrore* ingente, familiariſſime, omnium veluti *directe*, certe ſimpliciter, & vbi nulla vſquam *materialis* culpa, ne dum *proportionata*, argui poſſit, *conuulſiones* producuntur.

Et quidem non ſolum præſentibus aliquot *inſultibus*, aut quomodocunque continuantibus ſucceſſibus, moleſtæ; ſed etiam interpoſitis interuallis *reuertentes*: imo vel ab his ſolis initiis in *habitum* & *adſuetudinem* tranſeuntes;

Ad

Ad minimum autem promtiſſime iterum *recrudeſcentes*, quando pares cauſæ, *morales*, *terroris* inprimis, tum etiam *iracundiæ*, quin imo ipſius vſque *gaudii*, *deſiderii* vehementis, interueniunt.

Illud vtique eſt ſatis certum, quod *conuulſiones*, etiam *materialibus* cauſis circa negotia corporis, neque facilius ſuperueniant, neque certius, quam talibus, quæ vel *ingens*, ſed etiam *præceps*, *periculum* corpori minantur:

Aut ſtabili atque perpetua *moleſtia* corpus exagitant: inprimis circa loca corporis *ſenſibiliora*: ante omnia vero circa ipſum *caput*, *inteſtina*, *conſpirationes Vterinas*.

Conſiſtunt vero *Conuulſiones* vere atque proprie in *motu*, *muſculoſarum* præcipue partium *reciproco*; nempe *trahente* atque *remittente* per breues temporum menſuras; vere iuxta vſitatum vocis ſenſum, *vellendo*, nempe *raptim* trahendo:

Et propemodum per breuiora temporis interualla tam iterum *remittendo*, quam *reuertendo*.

Imo, *inualeſcentes* conuulſiones, exagitant ſatis familiariter *reciproco*, non *motu* ſolum, ſed omnino etiam *ſitu*, ipſas partes; vt nempe non ſolum verſus vnum *terminum* ſitus ita vehementer partem rapiant: ſed etiam mox iterum ſecundum alterum quemcunque, imo etiam *oppoſitum* terminum, non tam ſimpliciter *remittendo*, quam vere *trahendo*, ducant & agant.

Notanda vero vtique ſimul venit in conuulſionibus grauioribus, latius corpus afficientibus, & plures partes corripientibus, *alienatio cogitationis*, ſeu *ſenſuum internorum* vt loquuntur, talis *obnubilatio*, vt neque quid fiat, neque quid factum ſit, quando iam deſinit impetus, commeminerint.

Duæ ſunt peculiares *circumſtantiæ*, quæ vulgo grauioribus conuulſionibus iungi ſolent, *pollicis* in pugnum impreſſio, & *ſpumæ*, aut certe muci ſaliualis, ex ore effluxus:

Illa etiam mox ab *initio* paroxyſmi; hic magis ſub eius *finem*.

Inte-

Interim vt illa omnibus conuulſionibus *grauioribus & vniuerſalioribus* familiaris eſt; ita non æque ſimpliciter eadem eſt ratio alterius, *ſalivalis* inquam illius eruptionis: niſi in illis caſibus, vbi conuulſiones inprimis circa ipſum *caput* quam plurimum turbarum exhibent, inprimis *maxillas* valde exagitando, cum *dentium* vehemente colliſione.

Qualis quidem conſtitutio præcipue familiaris eſt, & tertio, vti vulgo numerant, modo, (*omni*, licet non *ſoli*) *propria, Epilepſiæ*:

Et *iuniorum* maxime etiam aliis *ſymtomaticis* conuulſionibus.

Diſtinguendæ nempe ſunt conuulſiones, ſecundum reſpectus hos *complicationis* cum alio quocunque affectu, magis aut minus euidente.

Quando ſine huiuſmodi euidente *complicatione* corpus exagitant, aut certe nullam *proportionem* cum illius vel *phyſica*, vel *morali* vehementia præ ſeſe ferunt, ſed potius propria ſui vehementia excellunt: ibi habentur pro ſincerius *Epilepticis*.

Quando vero alteri ſonticæ corporis periclitationi ſuperveniunt, habentur familiarius pro ſimplicioribus *ſymptomaticis* motibus conuulſiuis.

(Hæc certe apparet verior ſecundum praxin; & citra inutiles λεπτολογίας, differentia inter *Epilepſiam* ſtrictius dictam, & *conuulſiuos* motus reliquos.

Quod enim e ſola *vehementia* differentiam facere velimus, non certe videtur conuenire, cum etiam *Epilepſiæ* dentur, aliquando per initia, aliquando diuerſis vicibus ſucceſſuum, ſatis *mites*, nempe minus vehementes, adeoque ſi talis conſtituatur *formalis ratio*, illam omnino fallentes.

Cum ex aduerſo, allegata hæc diuerſitas, quoquo modo penitus rei quadrare, atque ſatisfacere omnino videatur.)

Interim dantur etiam *Epilepſiæ*, quæ non æque plenam totalem eiuſmodi *mentis* obnubilationem ſecum ferant; rarius

tamen

tamen, quin ad minimum ingentem gradum eiuſmodi perturbationis comitem habeant, vt vix ſatis ſui, aut eorum, quæ faciunt, *memores* maneant eiuſmodi patientes.

Quod iam *cauſales* reſpectus etiam huiumodi conuulſivorum motuum concernit, non habeo quod de illis ſpecialius aliud quiddam ſentiam, quam *generaliter* de exacerbationibus motuum iam dum dixi; nempe quod plus in his *moralis* ſeu *finalis* rationis & *reſpectus*, quam quoquo modo *phyſici* corporei *impulſus* ſubſit.

Certe enim, vt vndique alibi, ita hic etiam in *conuulſionum* negotio, abunde apparet defectus ille omnis connexionis, qui aſſertiones illas de corporali *vellicatione* atq; *ſtimulatione*, premit.

Sicut enim non tantum variæ *ſpecies*, ſed inprimis inenarrabilis *numerus*, exemplorum, quotidie occurrunt, *affectuum* talium atque *caſuum*, in quibus dubium vtique nullum ſit, quin vera *acrimonia*, iam in proxima *potentia*, iam in ipſo *actu* conſtituta, præſto ſit, & tamen nullus huiuſmodi effectus *conuulſiuus* ſequatur;

Ita eadem certitudine nota eſt etiam illa harum rerum circumſtantia, quod in ipſis illis affectibus, in quibus etiam denique *conuulſiones* interdum cooriri contingit, tamen nulla ſit ipſius affectus, aut materiæ eius, ſatis probabilis ad ſimpliciter *ſtimulandum*, iuxta hypotheſin, efficacia;

(Ita enim v. gr. *quot* quæſo *millia* infantum, corripiuntur *variolis*, non ſolum *benignioribus*, commode ſuccedentibus & exeuntibus, ſed tamen *copioſis*; verum etiam *male* ſuccedentibus, & e quibus tandem intereant, citra nihilo minus concurrentes vel *vllas*, vel certe *proportionatas*, *conuulſiones*. Dum interim aliis *conuulſiones* accidunt; & quidem, qui etiam poſtea ſatis *paucas*, imo interdum etiam *valde* paucas, eiuſmodi puſtulas excludunt. Omnino autem certiſſimum ſit, quod hic caſus accedentium variolis *conuulſionum* re vera ita rarus ſit, vt, ſi res recte æſtimetur, vix *centeſimus* (non fefellero, ſi di-

cam *milleſimus*) quilibet infans, in variolis vllo conuulſionis inſultu tentetur.)

E quibus certe rebus palam eſſe poteſt, quod minime veriſimiliter ipſa *materialis* affectuum talium conſtitutio, *actione* etiam *materiali* hoc ita præſtet & efficiat, vt quacunque *vellicationis* energia, hos prouocandæ conuulſionis effectus edat;

Cum alias vtique, ſi non ſimpliciter *perpetua*, tamen vtique *familiarior* eſſe deberet eiuſmodi huius ſpeciei morbi efficacia, aut quarumcunque tandem aliarum, quibus *conuulſiones* accidunt, ſpecierum. Quod cum in nulla vna ſpecie vere ita fiat, vt inde, decente probabilitate, *proprio morbi genio, per eſſentiam*, quod aiunt, tribui poſſet; ſed ſimpliciter *per accidens* cooriri reputandum ſit: poteſt inde facile colligi, quid tandem roboris inſit eiuſmodi opinionibus.

Eiuſdem autem, niſi quidem craſſioris, commatis, eſt etiam illa loquendi formula, quantumlibet fere vulgo ipſi huic alteri opinioni ſuccenturiata, quod *vellicans* illa, atque adeo *irritans* atque *ſtimulans* energia, edat hunc talem ſpecialem effectum, maxime eo, quod in *genus neruoſum* incidat; & inſuper quidem, ne hic etiam fabulæ perſona deſit, *debile*.

Certe enim tam parum vlla veri ſimilitudo oſtendi poterit, quomodo illæ *materiæ*, in tot innumeris exemplis, *genus neruoſum* vel attingere, vel afficere non poſſint; in aliquibus autem hoc faciant: ne dum an hoc, quando ita fiat, non ſimpliciter etiam caſu & per *accidens* ita eueniat: ſed magis *eſſentiali* aliqua certa diſpoſitione in talibus ſubiectis occurrente.

Dum interim longe & certius eſt, & omnino etiam euidentius, quod in huiuſmodi exemplo, *conuulſiones* tunc quam maxime cooriantur, quando *excretio* debita ad ſuperficiem corporis non decenter ſuccedit:

Quam eo maxime ita diſtineri, atque impediri, quod materia illa *generi neruoſo* inhæreat, & ab eo extricari non valeat, neminem puto ſerio aſſeueraturum eſſe.)

Illud

Illud autem certum eſt, quod *conuulſiones* maxime ſuperueniant affectibus, vel cum plurimo *periculo* complicatis, interim autem non ſatis ſalutariter *procedentibus* :

Cum tamen interim non ſolum *intentio* vegeta, & alacris, ſed omnino iam *tentamina*, per *auctiores motus* tali periculo occurrendi, atque reſiſtendi, in promptu, aut plane in actu iam exiſtant :

Aut ſuprema tandem vis, & vltimi conatus, adhuc ſuperſint, quibus eiuſmodi *pericula* tentare, & *oppugnare* ad minimum, ſi minus *expugnare* detur, vnum adhuc ſit integrum:

Vel ſuperueniunt *conuulſiui* motus, *diuturnis* etiam ſubtilibus, & minus craſſo modo *ſenſibilibus*, moleſtiis ; *eliſionem* qualemcunque promerentibus.

(In quam rem e multis aliis exemplis allegare licuerit illud apud *Hildanum* ; vbi a *globulo vitreo auri profundius intruſo*, poſt alia *ſenſibilia* pathemata, tandem *Epilepticæ* conuulſiones vehementes atque pertinaces ſucceſſerunt, quæ hoc tandem iterum educto, ceſſauerunt.)

Quantumlibet autem etiam ego ipſe quam maxime conſentiam, quod generatim conſiderando conuulſionum cauſa ſit *irritatio* ; minime tamen idem ſentio circa *ordinem atque modum* irritandi, quaſi nempe hic conſiſteret in eiuſmodi craſſa *corporea* immediata *ſtimulatione* neruorum : imo ne quidem integrarum partium :

Sed potius *generaliter* in tali vtique certa *deſtinatione* atque *intentione*, aliquid vt *moleſtum*, immediatis propulſoriis, imo vt *periculoſum*, expulſoriis, *motibus* amoliendi.

Fauet certe huic conſiderationi indoles plurimarum euidentiorum cauſarum, quæ non ſolum *certius*, ſed inprimis *grauius*, conuulſiones concitare valent.

Sunt autem hæ partim *corporales*, partim *incorporeæ*.

Inter *corporales* numero, inſignem *craſſitiem* ſanguinis; quæ vtique ad minimum vt cauſa coniuncta, & potenter *con-*

currens, in multis ſubiectis & exemplis efficaciam ſuam teſtatur.

(Ita recordor eiuſmodi exempli in muliere nondum nupta, ſed iam 30. annis appropinquante, quæ quotidie pluribus paroxyſmis epilepticis obnoxia, cum ipſi ſuaſu Medicorum vena mediana ſecaretur, & nihil ſanguinis efflueret, chirurgum repetita ſectione vulnus venæ dilataſſe: e quo cum neque tunc flueret ſanguis, ſed emicaret ſolum tanquam fruſtum coagulatum, volſella arreptum hoc ad digiti longitudinem coagulatum ita e vena protractum, ne tunc quidem, niſi parce ſuccedente ſpiſſo & vix ſemifluido vlteriore.

Quemadmodum etiam quotieſcunque adhuc videre contigit ſanguinem V. Sne detractum epilepticis; qui non manifeſtius ab hæreditaria diſpoſitione, aut ſimplicius ab animi pathematibus initia, aut a longa adſuetudine, proteruam promtitudinem coorienđi in paroxyſmos, præ ſe ferebant: ſemper enormiter ſpiſſum hunc obſeruaſſe.)

Retropulſio vlceroſorum ſeroſo lymphalium humorum circa *caput*, quid poſſit in infantibus, neminem puto fore quin memoriter meminerit.

Neque vero adeo ignota eſt conuulſionum acceſſio, ad *tuſſes* humidas cum materia valde tenaci, in infantibus; quando præ materiæ tenacitate, tuſſiendi vero vehementia, *reſpiratio* ipſis ad tempus intercipitur: vbi ſtatim conuulſiones præſto ſunt, donec ad illam redeant.

Ita etiam contenta in *abdomine*, in *tenera ætate* ſubinde, in ipſo abdomine, verius *conuulſiuis*, quam ſimpliciter *torminoſis ſpaſticis* commotionibus, imo tandem harum etiam diffuſioni per habitum externum corporis, anſam præbere, ne plebs quidem ipſa ignorat;

Vnde locutiones illæ, das Kind habe die Noth innerlich im Leibe / werde ohne Zweifel bald folgend gar ausbrechen.

Neque vero tam rara eſt *Epilepſia*, cui occaſionem præbent *lumbrici*.

Inte-

Interim nemo circumſpectus facile argumentabitur, ac ſi quidquam horum ſimpliciter atque *directe phyſice*, ne dum immediate *mechanice*, *impellendo* abſolute magis, quam reſpectiue & *moraliter*, huiuſmodi effectus edat;

Quæ res cum de aliis huiuſmodi materiis, tum in ſpecie de *vermibus*, facile comprehendi poteſt; niſi quidem nænias illas de generatione æquiuoca vermium, per *vniuocam* veram atque ſimplicem *putrefactionem* in corpore viuo, recitare in animo ſedeat: quamuis etiam tunc adhuc applicationi inanes.

Quæ res vt omnino *moralem* magis, ſeu *finalem* harum rerum efficaciam *impulſiuam* declarat, ita illuſtrat hanc eo magis notiſſima illa, & penitus, quod aiunt, confeſſa, energia, ad producendas conuulſiones, tanquam magis ſimplices & *idiopathicas*, quam exerunt *animi pathemata*.

Cui enim ignotum eſt, quod hæc non ſolum *promptiſſime*, ſed etiam *vehementiſſime* conuulſiones producant.

Ante omnia vero a qualicunque *corporali* occaſione productas, inſolenter *exagitent*, *reuocent* atque reſuſcitent, & *exacerbent*.

Sicut autem vel leuiter aduertentibus animum non poteſt non notiſſimum eſſe, quod *animi* perturbationes, vti iam ante monui, *grauiſſime* omnium, *præſentiſſime*, atque *pertinaciſſime* (inprimis ad *reuertendum*,) impellant ipſos conuulſiuos motus;

Ita nihilo certius etiam facile diſpicient veritatem illius noſtri moniti, quod etiam ſub illo qualicunque *concurſu corporearum* cauſarum, tamen *plus* appareat fieri ſecundum *reſpectus* & *æſtimationes* partium affectarum, *excretionum* certarum, & *periculorum* propiorum, inprimis talium, quæ per *motus vitales* operoſius adminiſtratos opem impetrare poſſe videantur.

Ceterum venit vtique non aliunde, quam ex tali conſideratione, lucem qualemcunque expectans, *differentia* conuulſionum, inprimis *Symptomaticarum*, reſpectu *temporis inuadendi*, in morbis acutis:

Dum aliquando per ipſa *initia*, aut certe ante plenum *ſtatum* morbi, cooriuntur; aliquando *in ipſo* ſtatu, licet rarius: aliquando, & quidem frequentiſſime atque certiſſime omnium, in *declinatione* eorundem.

Vbi vere minimi *periculi* ſunt, quæ *per initia* cooriuntur; longe *maioris*, imo certe maximi, quæ *exquiſito ſtatui* accidunt: inſuperabilis, & ſimplicius *funeſti* exitus, quæ tempori *debiti exitus*, & periodi *declinationis*, accidunt:

Vtpote quæ *ordinarie*, niſi a nouis *externis* cauſis prouocatæ, exquiſite funeſtæ ſunt:

Imo vero ad *funeſtum* exitum iam aliunde deuolutos ipſos tales morbos, *claudunt* veluti & obſignant omnino, *conuulſiones* tales.

Harum rerum *cauſæ* quomodocunque tandem fingantur atque ſupponantur, ſecundum receptam illam vulgarem opinionem de *irritatione ſyſtematis neruoſi*, non admittunt certe vllum probabilem conceptum.

Quis enim mente concipere poſſit, quod in omnibus, ad minimum *iuniorum*, febribus *acutis*, materia morbifera non poſſit ad neruos penetrare, eoſque ita *irritare*, niſi ſub tempus debitæ alioquin *declinationis*?

Aut, cum hoc etiam *prius* euenire poſſe, exempla conuulſionum, tam *per initia* & *incrementa* hinc inde his morbis accedentium, quam ſtatui ſubinde ſuperuenientium, teſtentur; quis ſibi perſuadebit, quod abſolute nulla *proportionata* tali adhuc tempore adſit *materiæ* eius energia, quæ vel *continuationem*, vel *vehementiam* conuulſionum proportionatam, efformare valeat, illi parem, quæ ſub *declinationis* debitæ tempus, funeſto euentu ſeſe exſerit.

Imo, quis illud temere credet, quod ſumma illa *malitia*, quæ ſub vltimum *exitum* taliſmodi morborum ſeſe exſerit, vt etiam *funeſtum* euentum poſt ſe trahat, vniuerſa ita abſolute eo demum *temporis* ambitu ſiue *ſubnata* ſit, ſiue *aditum* ſimul & ſemel,

mel, in genus neruoſum impetrauerit, vt non ſolum tantam, ſed vere *vniuerſam* ſuam violentiam tunc demum exſerere poſſit: prius autem, quam tali exquiſitiſſima *temporis* menſura, abſolute nullam *proportionem actiuitatis*, aut aditum *receptiuitatis*, impetrare poſſit, vt ſaltim *proportionatis* ſucceſſibus, prius & lenius, quam vno tali, *tardo*, & inſuper *ſimultaneo*, præterea vero ſummo *impetu*, effectus ſuos exerceret:

Et hoc quidem ita plane peruicaciſſime, vt totis exemplorum *millenariis*, per totum reliquum decurſum febris, *nulla* vera atque conſpicua conuulſionis efficacia, quoquo modo ſe exſerat:

Interim ſub *exitum* funeſtum, infallibilis ſit conuulſiua *cataſtrophe*.

Quam parum autem hæc ſuppoſita *phyſico-mechanica*, nempe directa *materiali*, ſtimulatione, agere reputanda energia, vlli conceptui locum præbet; tanto magis contra quadrare eidem videtur, illa *finalis* intentionis, & conatuum, quatenus *vtilium*, imo *neceſſariorum*, conſideratio:

Qui, licet ſecundum ipſam *ſpeciem* minime exquiſite quadrent; tamen ſecundum *genus*, nempe *vitalibus motibus auctis*, imo quantumlibet operoſis, atque fortibus, impendentes ingentes *periclitationes*, imo vero etiam *materias*, periculum tale obiicientes, depellendi, diſiiciendi, excutiendi, minime a ſcopo debito abeunt:

Sicut etiam *vehementiam*, quam exhibent, præſentia & magnitudo *periculi*, vt *in genere* ſic ſatis excuſat.

Quod autem inprimis circa vltimum *exitum funeſtum*, antequam vita ſimpliciter deſinat, hæ *conuulſiones* ſolenniſſime cooriri ſoleant, adeoque, vti vulgo loquuntur, *nemo*, inprimis *iuniorum*, *ſine conuulſionibus moriatur*;

Hoc, inquam, quomodo ex illis hypotheſibus de directa & immediata *corporali* efficacia, cuiuſcunque tandem *materialis*

cauſæ

cauſæ morbidæ, intelligi poſſit, vt vere conceptum aliquem rationalem admittat, viderint vtique, quorum intereſt.

Ego vere rem ita conſidero, vt cenſeam, ſicuti *motus vitales tonici*, proprie atque directe deſtinati ſunt *excuſſioni* quarumlibet rerum, quæ huic *conſeruationi*, atque adeo durationi *vitali* intemeratæ, exitium minantur;

Et exercentur etiam, (quamdiu *tolerabiles* adhuc, nempe legitimæ *ſpei* ſuperandi adhuc pares, ſunt iſtæ res atque periclitationes,) *tranquille*, *ordinate*, atque *moderate*:

Ita quando rerum illarum indoles, ab hac benigniore proportione non ſolum plurimum abit, ſed etiam vere decollat omnis ſpes boni ſucceſſus aut exitus, intendi hac ratione hos motus ad vltimam vſque ſui energiam; vt, quantumlibet hac ratione etiam nihil tandem ſolidi impetretur; tamen *vltima vis* ita *tentetur*, ne quid vſquam *inauſum*, & *intentatum* relinquatur. Cum vtique *intentio* ita ſatis bona eſſe poſſit, quicquid *in poteſtate* vſquam ſupereſt, etiam *ſupremo auſu tentandi* potius, quam rebus ſumme ancipitibus, ſtatim omnia concedere, & ſine quolibet auſu aut niſu, *ſtationem actiuitatis* ſimul & ſemel *deſerere*.

Dum ex aduerſo, quando vere *quicquid vſquam in ſuis viribus ſupereſt*, ſtrenue experta eſt *vitalis œconomiæ præſes Energia*, his etiam penitus fruſtra, & in irritum cedentibus, recte & ordine tunc *ſpem* ſuam & *rem deſerit*, & ab irritis laboribus requieſcit.

Intelligenda vero vtique ſecundum hos reſpectus venit, locutio illa vulgi hominum, quando de conuulſionibus, *ſero*, nempe tempore debitæ potius ſalutaris *declinationis* morborum acutorum, ſuperuenientibus, nempe *vltimum* iam hunc, ſed *irritum* conatum agitantibus, dicunt, **es ſey dem Patienten zum Tode angekommen.**

Cuius rei non contemnendum eſt phænomenon, in *remediis* aduerſus conuulſiones veriore energia pollentibus;

qua-

qualia contra huiusmodi ultimas, *funebres* magis; quàm *funeſtas*, conuulſiones oblata, efficiunt communiter, vt loco aliàs ſuſceptæ *moderationis* atque ſedationis nimiarum talium commotionum, *inſolentius* potius inſiſtat cœpto ſuo natura & ultimo conatui, adeo, ut etiam *continenti* impetu, ſine ulla interpoſita requie, conniti pergat, & ita ſenſim conſumta omni tentandi energia, deſiſtendo in perpetuam quietem, mortem admittat.

Patet ex his, quod *directus* & *perpetuus effectus*, quarumcunque tandem conuulſionum, nullus ſit vere & in ſolidum corpori *utilis*:

Sed omnino utique magis ab *irregulari nimia irritatione* pendeant vehementes tales conatus: *Irritatione* vero, vere *moralis deſtinationis* atque ſcopi; *generaliter* quidem omnino *boni*, nempe quantolibet conatu elidendi *noxias* corpori materias: *ſpeciali* vero *inuentione* atque *directione*, vtique minus felici atque congrua.

Eventus conuulſionum, pro diuerſitate obiecti earundem variat, ea ratione, ut in *chronicis* quidem cauſis, aut ſcopis, nihil æque *periculi* poſt ſe trahant ordinarie, niſi quidem *impetu* nimium excedant.

Interim præcipua harum talium difficultas, verſatur in promptiore *adſuetudine*, & ſenſim etiam ob *leuiores*, & pure *morales*, *intentiones*, & *indignationes*, *prompto*, & quaſi *proteruo*, recurſu.

Quæ vero *acutis* cauſis accedunt, ſortiuntur communiter magis *ancipitem* euentum; non ſolum, quæ *per initia* & *incrementa* horum morborum contingunt: ſed etiam eo magis, quæ *ſtatui*, aut *declinationi* demum eorundem ſuperueniunt.

Vbi tamen bene notanda venit illa circumſtantia, quod quibus etiam *chronice* conuulſiones *conſuetæ* ſunt, illis ſi etiam

alio morbo correptis, cooriantur, minoris periculi metum denuncient, quam quibus *inſolitæ* de reliquo ita accidunt.

Supereſt phænomenon conuulſiuis *Epilepticis* affectibus familiare, explicatu certe difficillimum, imo potius abſolute refractarium; nempe *ſuſcitatio paroxyſmorum* eiusmodi conuulſiuorum ſecundum menſuras temporis *lunæ phaſibus* circumſcriptas.

Malo ego quidem confiteri hic ignorantiam meam, quod huic phænomeno non inueniam rationem ſatis luculentam.

Nam de ſimplici ratione *temporis*, (contra mutationes menſuræ huius, per diuerſas motuum lunæ phaſes;) de *dominio lunæ* in humores (per ipſam petitionem principii:) de paribus ſemper *effluuiorum*, ſub eadem *phaſi* redeunte, *materialibus* & *mechanicis, conditionibus, configurationibus, elaſticis potentiis*, (ex eodem principio petitionis principii,) tanquam per ſomnium fabulari, non piget ſolum, ſed pudet etiam.

Commendo vero utique conſiderationem illam *ſenſibilitatis, tacitæ*, ſed *intimæ* & exquiſitiſſimæ; & inprimis *æſtimatoriam* eius rationem, & hanc ſectantem mouendi *actiuitatem*, & qualemcunque, ad minimum arbitrariam, *proportionem.*

(Do huius rei exemplum: Adoleſcens 18. annorum, qui in infantia ſua, ſimiliter vt omnes ex eadem matre, vtriusuis ſexus, *Epilepticis* inſultibus aliquoties exagitatus, cum apud certum herum, tirocinio artis addictus, pro more famularetur, cum hic propinquas nundinas viſitaturus, hora tertia matutina, ſeceſſum, in quo adoleſcens ſecurus dormiebat, aſſeribus circumdatum, maximo cum ſonitu percuteret, adoleſcens cum ingente *terrore* e ſomno exſiliens, corripitur ſtatim iterum *paroxyſmo* Epileptico. Erat autem ſimul *proximus dies ante vltimam lunæ quadram.* Nihil amplius perſentiſcit proximis pluribus diebus, imo per totum inde menſem. Poſtquam autem par tempus, non tamen exquiſitiſſime *proximi*, ſed etiam *penultimi*, quin *antepenultimi* ante ſimilem *quadram*, diei revertebatur, corripitur denuo *paroxyſmo* Epileptico, & quidem,

quam-

quamlibet reſpectus ad *phaſin* lunæ, aliquam, vt vocant, latitudinem, ſubiret, quin etiam *duobus*, aliquando etiam *tribus* diebus deinceps, circa hanc *phaſin*, inſultus experiretur, tamen conſtanter ſeruabat paroxyſmus *horam* eandem, nempe *tertiam matutinam* in ipſo ſomno, ſecurum de reliquo, & qui cum cubitum abiret, nihil tale cogitaret, patientem invadens.

De hoc tali caſu, qui multum tribuere voluerit materialibus corporeis reſpectibus, debet certe ante omnia fundamenti loco commeminiſſe, quod primus horum, vt talium, tali rempore, inſultuum ortus, ſimpliciter proceſſerit a pathetica, peruerſa æſtimatione trepida, terroris perturbatione: quæ, qualem relationem aut nexum habeat, ad quamcunque materialem, qualiscunque tandem fingatur, rationem, aut diſpoſitionem meteoricam, nemo certe, niſi fortiſſima imaginatione inſtructus, præfigurare ſibi potuerit.)

Quod ad Medicam contemplationem attinet, eſt omnino notandum, quod quidem quælibet conuulſiones, magis *directam* tractationem nullam admittant; quæ tanquam *directe materialibus* quibuscunque cauſis veriſimiliter quadret aut reſpondeat; ſed ſimpliciter *ſpecificis* remediis (quæ nempe magis *motuum* certa moderamina atque directiones inferre videantur, quam *materias* peculiariter afficere, & quoquo tandem modo alterare.)

Evidentius vero & efficacius curantur *ſymptomaticæ* conuulſiones, vtique etiam magis *motuum*, illis primariis affectibus debitorum, bono ſucceſſu, quantum fieri poteſt per artem, procurato; *motibus* inquam *ſecretoriis* & *excretoriis* decenter inſtitutis atque promotis, quam usquam *materialibus* morborum *cauſis*, aliter, quam ad decentes *euacuationes* tentatis. Quæ certe res, niſi & recte intelligatur, & recte etiam cognita ſint vera & certæ efficaciæ remedia talia *ſpecifica*, cum vero eorundem utendi modo, reddit irrita vniuerſa talismodi curationis conamina, vt ipſa quotidiana experientia nimium teſtatur.

Interim ſunt vtique tanto magis etiam his rebus *refra-*

ctariæ, conuulſiuæ tales *ſpecies*, vbi vel ſimpliciter a *patheticis* manifeſtariis occaſionibus initium ſumſerunt; vel inſuper adhuc diuturna *adſuetudine*, in *contumaciam* ingentem adductæ ſunt:

Imò, quod palmarium eſt, ipſa *adſuetudine* tali, in eam *promptitudinem* tranſierunt, vt præter vllam *proportionem iuſtam* quamlibet, quantumcunq; *corporalium* occaſionum, *promptiſſime* efferentur; quales certe circumſtantiæ prudenter penſitatæ, Medico decente iudicio prædito, facilem reddunt intellectum, qui fiat, vt equidem remedia etiam *ſpecifica*, huiusmodi affectibus vnicum & verum auxilium præſtent; Interim nec omnibus atque ſingulis, *ſimpliciter* pari promptitudine: neque abſolute vna eademque plenaria *conſtantia*: quin aliquando, per incontinentiam *animi affectuum*, tanto facilius *reſuſcitetur* talium motuum vehementia, qualis etiam *ab integro*, nihil dum tale expertis, a ſimilibus, etiam ſimpliciter excitari obſeruatur. Quæ res certe prudentem æſtimationem rationali harum rerum diſcrimine abunde inſtruunt; dum interim turbida plebeia ingenia, ſpiſſis ſuis acriſiis, omnia & ſingula, vno eodemque modo, circa res quantumcunque diuerſas, non ſperare magis quam exigere audent, aut ſecus experimenta, in ſuo genere atque ordine ſumma etiam exiſtimatione digna, temere aſpernantur.

MEMBRVM IV.

De
DEFECTIBVS MOTVVM.

DIcendum neceſſario eſt aliquid etiam de hoc genere læſionis *Motuum*; & primo quidem omnium loco, illud, quod inter omnium ſpecierum morbidarum cenſum agendum, tanto magis autem *cauſas* deinde conſiderandas, minime poſtremum locum ſibi vendicat, quomodo ſe habeant intuitu *facilitatis* atque *promptitudinis* cooriendi.

Secun-

Secundum hanc enim conſiderationem, eſt vtique notatu digniſſimum, quod *veri defectus* motuum, *qua talium*, nempe ipſius *actionis motoriæ*, omnium aliorum morbidorum affectuum, reuera RARISSIME mortalibus eueniant, ante vltimam atque ſupremam totius œconomiæ diſſolutionem, adeoque, vt *irritorum*, vlteriorum conaminum omiſſionem.

Ita enim certe vix e *millibus* aliquot hominum, per totam ſuam vitam, *vnus*, corripitur vera *paralyſi*, aut *apoplexia* vel *hemiplexia*:

Vix *vnus* e *tribus*, *quatuor millibus*, vero *tremore paralytode*, in poſterum *perpetuo* tolerando; inprimis ab alia quacunque, quam forte *inſtrumentorum* grauiter *violatorum*, quæ *moueri* debeant, cauſa, ſeu *culpa* potius, quam ipſius *actionis* defectu.

Sunt autem *ſpecies deficientium* motuum 1.) debilitas vera, ſeu *virium defectus*; 2.) *tremula* partium *impotentia*: 3.) *paralyſis*: 4.) *apoplexia*, & *hemiplexia*.

(Merito *ſpecies* potius diuerſas appello, quam *gradus* ſolum deficientium ita motuum. Cum enim *graduum* intelligi poſſit, imo fere debeat, non tam ſolum *affinitas*, quam vera potius *confinitas*; e qua nempe, tanquam ad progreſſum atque *ſucceſſum mutuum* pateat aditus: interim in allegatis huiusmodi motuum *deficientium* ſpeciebus, nulla talis vera & exquiſita *permutandi* aut ſuccedendi habilitas locum inueniat: Eſt certe inde iuſtior *ſpecierum*, quam *graduum* tantum, adſignatio.

Ita enim *deiectio virium*, in *malignis* febribus etiam vere *ſumma*, & ad mortem usque magis magisque augeſcens, propterea *paralyſin* poſt ſe non trahit; imo vero potius *conuulſiones*, diuerſæ per indiuidua *vehementiæ*.

Quid, quod etiam ipſa *paralyſis*, longe frequentius ſuccedere ſoleat grauiter *conuulſiuis* affectibus (admodum iuniorum) quam vlli alteri leuiori *gradui defectus* motuum.

Imo, quantumlibet etiam *tremores paralytodes*, *aliquando* in veram *paralyſin*, & *paralyſes*, *aliquando* in *apoplexiam* tandem

dem

dem deſinant; aut *apoplexia lenior* aliquando in *paralyſin* faceſſat.

Non eſt tamen huiusmodi tranſitus, neque 1.) ita *frequens*, ne dum *perpetuus*; neque 2.) ita *facilis* atque promptus; ſed plerisque exemplis demum poſt *longos annos*, & *ætatum* amplas *periodos*, obtingens:

Adeo vt inde magis *generica* quædam occaſio, quam usquam *ſpecifica* paritas, colligi, atque iudicari mereatur.

Defeectvs virivm, ſiue vti vulgo loquuntur deiectio, obſeruatur, vel poſt immoderatiorem illarum atque prodigam *conſumptionem:* quæ *fatigatoria* delaſſatio eſt:

Vel obtingit in rebus *ambiguis* ſucceſſu & euentu, *difficilibus* conſilio & auxilio, interim *agilibus* periculo, & grauiter *nocendi* euergia.

Exſerit ſeſe talis, tum in abſolute, (etiam quantum ad ſubiecta, de quibus timetur,) *trepida æſtimatione*, in repentinis *terrificis* timoribus:

(Cuius rei etiam, *cauſa*, quamuis non ſemper *exitu* pariter, riſu dignum exemplum præbent vehementer *hæmophobi*, qui etiam a prolixiore *mentione* grauiorum vulnerationum, ingentis hiatus, magnæ effuſionis ſanguinis, quin nudæ V.S. nis commemoratione, nedum inſtruendæ præſentiore metu, in *virium* non ſolum *ingentem defectum*, ſed vniuerſorum etiam *motuum vitalium* amiſſionem, *lipothymiam*, incidunt. Vt de aliis a *terrore*, impotentiis atque tremoribus, tanquam re notiſſima, nihil prolixius dicamus.)

In morbis qui eueniunt *virium defectus*, ſequuntur illorum vel *chronicam* conſtitutionem, vel *acutam*.

Chronici, qui verum virium *defectum* ſuſcitant, ſunt inprimis tales, qui *nutritionis* debitæ ordinem & energiam eximie peruertunt.

Aut diuturna *dolorum* vehementia, inprimis autem *quieſcendi* impotentia, patientes exhauriunt:

Vbi interim rigida partium intenſio atque *contentio*, æque atque ignauus *torpor*, a ſegni atque ſomnolento otio, atque verum

rum *faſtidium* agilioris, tanquam laborioſioris, mouendi operæ, non confundi vtique debet cum *defectu* virium vero.

Tanto magis autem diſcernenda eſt a vero *defectu* virium, *oppreſſio* ſimplex *grauatiua* atque tenſiua, a *plenitudine*, ſeu abundantia ſanguinis; vtpote quæ ſæpenumero ita prægrauat patientes, vt etiam illa loquendi formula ſæpius vtantur, **es ſeye alles an ihnen bleyſchwer / daß ſie davor keines Glieds an ihrem Leibe mächtig ſeyn / verdrieſſe ſie einen Arm zu regen.**

Præcipuum autem criterium *virium* vere fatiſcentium exhibet *pulſus*, paruus atque debilis.

Conſpirat, abſentia proportionatorum *ſymptomatum*, quæ *fatigando*, & *quietem* denegando viribus eximie detrahant; ſed potius neque *calor*, neque *dolor*, nec adeo ingens impatiens *inquietudo* præſto ſint, interim tamen inquieta quædam *anxietas*, trepida de exitu ſalutari *deſperatio*, & vera dormiendi *impotentia*, ſed verius, *ſine vlla manifeſta cauſa, peruigilium.*

Eſt autem hæc conſideratu vtique longe digniſſima diſtinctio, circa negotium veri *defectus* virium, nempe diuerſitas *conſumtarum* & *exhauſtarum*; a *deſtitutis*, & quaſi ſponte euaneſcentibus:

Verbo, virium *amiſſarum*, a *poſteriori*, & *omiſſarum*, a *priori.*

Amiſſæ, per *labores*, *inquietudinem*, *dolores*, *agrypniam*, vires; imo per prægreſſos *labores* actuales: per *euacuationes* prodigas, præſertim non immediate *ſinceri ſanguinis*, (quamuis hæ etiam, modo extra morbos acutos;)

Omnes inquam tales, & facilius *reparantur*, & ſunt minus ſimpliciter *periculoſi* ominis, quam illæ, quæ *citra manifeſtas cauſas* directas, huiusmodi vires temere *euanidas* offerunt.

Tales enim, cum velut immediate magis dependeant ab ipſius *intentionis* vitales motus actiue adminiſtrandi, tanquam deſperabunda tergiuerſatione; cum talis, citra ſonticas

cau-

cauſas *materiales*, aut *turbulentas* ſimul, atque obſtinatas, *morales*, non exiſtant, minantur, imo ferunt, teſte experientia, magis ordinarie, irreuocabilem eiusmodi iuſtæ adminiſtrationis motuum *deſertionem*, quæ funeſtos, aut certe pertinaciſſimos, tam ſucceſſut, quam exitus, poſt ſe trahere ſoleat.

Huiusmodi virium *deſtitutio*, atque vera magis *omiſſio*, quam *amiſſio*, vti tales *materiales* cauſas maxime ſequitur, quæ eximiam *corrumpendi* energiam, *corrigendi* propemodum abſolutam, *expellendi* vero, ſub ſumme ancipiti tam *ſenſibilitate*, quam *vigilantia* neceſſaria, *difficultatem*, inuoluunt:

Ita poteſt inde facile concipi, quod etiam huiusmodi *materialium* rerum *cauſalis* ratio atque energia, plus inuoluat *moralis* ſeu *finalis* reſpectus, ſecundum quem *intentio* ipſa *agendi*, in *trepidam incertitudinem* coniecta, circa *ſuſcipiendas* & *adminiſtrandas* ſuas actiones, ita *deficiat* potius, quam vt illæ res, vere *maierialiter* agant, *corporalem* aliquem *immediatum* effectum, in quamcunque tandem *materialem* in corpore ſubſtantiam, perpetrando, quæ tanquam organon vires exerceat, hos effectus ita edere ſoleat.

Hoc a priori certiſſimum eſt, quod illa, de qua ſermo eſt virium deſtitutio, non ſequatur, niſi vere periculoſam in corpore coortam conſtitutionem, *quatenus talem*.

Ita enim minime, ſecundum vulgares præfigurationes, perpetua eſt & inſeparabilis, *virium* talis *defectus*, certis vllis *materialibus* morbidis circumſtantiis, adeoque ſecundum has, certis morborum *ſpeciebus*; ita, vt ab illis per omnia atque ſingula indiuidua, in ſolidum inſeparabilis eſſet:

Cum non ſolum in omnis generis morbis *contagioſis*, ab ipſa *peſte* vsque ad familiare illud, & notiſſimum inde exemplum, *variolarum* atque *morbillorum*, apertiſſime notum ſit, quod illa ingens *malignitas*, quæ cum primis ex hac *virium*, (vti recte notant, *ſine manifeſtiore* alia *cauſa*,) ſumma *proſtratione* colligitur, minime ſit *ſpecialis*, totius *ſpeciei* abſolute omnibus

atque

atque ſingulis, ſed omnino ſolum certis indiuiduis propria, adeoque *indiuidualis*.

Imo vero, inducatur demum aliis quoque propria ſua indole minime ſimpliciter atque directe *malignis*, ſed per improuidam, aut peruerſam tractationem demum *periculoſis redditis* affectibus:

Aut per grauia *pathematum animi* accidentia, in tranquilliore ſuo proprio ſucceſſu vehementer *turbatis*:

Apparet hinc, inquam, ſatis luculenter, quod hæc tantam iacturam *virium* pediſſequam adſciſcens *malignitas*, *indiuidualis* potius ſit, quam vere *ſpecialis*: non toti *ſpeciei* communis, adeoque, vt vocant, *eſſentialis*, ſed aliquibus priuata, *particularis*, *accidentalis*:

Nempe ſub ea demum conditione, quam nominauimus, quando conſtitutio vere eximie *periculoſa* redditur.

(Egi de hac re in Diſſertatione de *malignitatis veris cauſis*; monſtrando, quod illa tunc demum locum maxime habeat, quando materia morbifera non tam ſolum *in ſe*, tota ſua *indole* ad grauiter nocendum valde prompta & *efficax* eſt: quam ad *ſecernendum & excernendum* difficilior propter *tenuitatem* eximiam, atque *paucitatem*: inprimis autem, per indiuidua, *ordinis agendi* peruerſionem, *organorum* impeditionem, atque præoccupationem, aut *materiei* circa *nobiliores* partes, præſertim male *prædiſpoſitas*, innidulationem, atque detentionem &c.)

De *effectibus* huiusmodi *defectus* virium, facile eſt iudicare, quod ille *duobus* præcipue modis, ingentia præiudicia, imo damna, inferat; *primo*, dum ſufficientes vegetas *ſecretiones & excretiones* impedit, ſeu ad minimum *remorando*, ita præoccupat, vt illæ nusquam debite & ſufficienter ſuccedentes, ſenſim deſtituant optatum vitalium *conſeruatoriarum* excretionum *neceſſariarum*, decentem *progreſſum & exitum*.

Longe magis autem eo, quod *morali* illa, peruerſæ *æſtimationis*, & *intentionis* deſperabunda *trepidatione*, non ſolum inſufficienter *proſequantur*, ſed neque decenter *aggrediantur*,

 aut

aut inſtruant ita affectæ Naturæ per indiuidua, *neceſſarios* vitales motus, quin potius vndique illos, *ſuſcipiendo*, *proſequendo*, & *exequendo*, ita perperam adminiſtrent, vt ſub hac peruerſione, interim actiuarum *corruptelarum* libera, & nihil impedita energia, non poſſit niſi ſumme anceps, omni modo vero in deterius quoquo modo pronior, effectus conſequi.

Cæterum longe peioris indolis eſſe illum *defectum*, quem potius per modum *omiſſionis* fieri innui; quam per ſimpliciorem modum *amiſſionis*, exhauriendo, vti vulgo loquuntur, ipſam vniuerſam energiam: facile vtique fuerit comprehendere.

Impotentiæ illæ *tonicæ*, *paralytodes*, quæ peculiares *roboris* debilitationes poſt ſeſe trahunt, non carent vtique ſuis difficultatibus, quando præſertim *chronice*, cum maiore, atque magis durabili contumacia, eueniunt.

Nam de *ſimplici* eiusmodi debilitate, quæ per *acutos* inſultus febrilium paroxyſmorum ſeſe exſerit, meretur omnino notari, quod illa non tam *abſoluta* haberi poſſit, quam potius *comparatiua* atque relatiua;

Cum enim in eiusmodi caſibus reliqui propius ſecretorii & excretorii actus *tonico-motorii*, vna cum ipſius *pulſus* energia intendantur;

Et quidem vere *propter neceſſitatem* peculiarem, iam maxime vrgentem.

Sub qua corpus *voluntariis* motibus fortius exagitare, non ſolum minus vtile, ſed omnino etiam *noxium* exiſtat:

Interim legitima *proportione*, quantum vni motuum vitalium claſſi, ad *pulſus* augmentum, & *toni* peculiare regimen, adiiciendum venit, tantum ex alio latere minus *vtilibus*, ne dum *neceſſariis*, merito detrahatur:

Non eſt inde mirum, imo potius non poteſt commode aliter fieri, quin potius vni ita *detrahatur*, quod alteri adiiciendum venit: adeoque vires ad *voluntarios* motus, hac ratione

non

non æque dirigantur, dum interim ad directe *vitales*, ſine voluntatis, (tanquam ad res ſenſitiuas *externas* proprie reſpicientis,) concurſu peragendas, & *auctiore* quidem energia abſoluendas, ita transferantur.

Quod quidem optime conſiderandum atque intelligendum eſſe arbitror, vt inde etiam *actiua* potius non tam ſolum *omiſſio*, vbi in præſens nullum vſum habeat; ſed etiam *translatio*, eo vbi neceſſaria ſit, adeoque vere actiua *directio*, energiæ motoriæ, hinc agnoſci poſſit.

(Quemadmodum enim corpus impurum, & euacuationibus potius indigens, quam noua oneratione, eo ipſo tempore prolixe nutrire, ἄτοπον καὶ ἄκαιρον certe fuerit; inprimis *materiis* ipſis etiam ad prompte ſubeundas corruptiones admodum procliuibus;

Ita certe eadem ratione, & æque, *intempeſtiuum* eſſet, & penitus ſanæ rationi aduerſum, quo tempore corporis intimior conſtitutio de ſubſiſtentia ſui propria, *periclitatur*, eodem vſum eius liberum ad res *externas* pariter exigere, vti integro eodem & illibato fieri poſſit, ſoleat, atque debeat.

Vbi nempe iterum realis illa diuerſitas ſimplicis *mechaniſmi*, & pure *reſpectiui organiſmi*, ſeſe ob oculos ſiſtit;

Sub *proportionata* nempe illa exquiſita *directione*, *vt ad finem* ſeu verum vſum, plane rationabili.

Cum enim omni rationi contrarium ſit, inſtrumentum, interna labe aut labefactatione temeratum, non ſecus ac integrum & illibatum, pro ſolitis ſcopis, & impetrandis ſolidis effectibus, in vſum trahere velle;

Ita eſſet certe nihil niſi hoc idem agere, ſi corpus, quando *periculum* ipſius intimæ eius *ſubuerſionis* gliſcit, non ſecus atque integrum, atque undique rectiſſime ſibi & vſibus ſuis conſtans, illis *directionibus* afficere, ad quas eo tempore, & ſub eiusmodi conſtitutione, etiam nuſquam quadret, aut illis *obſequi*, ne dum *ſufficere* poſſit: inprimis ſine præſentiore ad-

huc maiore ſui *labefactatione*, adeoque ad omnes futuros vſus inducenda inhabilitate:

Et conſequenter *agentis* illius, cui proprie hi vſus ſeruiunt, *proterua*, omnibus vlterioribus vſibus veluti obnunciandi libidine, & *organicum* ſuum ſyſtema, præſentaneo *abuſu* ſimul & ſemel amittendi petulantia.

Quorum autem in tota ſpecie *animali* nihil vtique *regulariter* fit; quin potius non ſolum *petulans* abuſus corporis actu *labefactati*, non ſuſcipiatur: & *repurgando* potius, & exonerando, a periculoſioribus illud inſedentibus rebus, exiſtente corpore, nihil interim ad eius novam onerationem appetatur.

(Vtpote cuius contrarium, in caſibus inprimis ſonticis, idem valeret, iuſta *morali* rationabili æſtimatione, ac ſi quis concepto iam incendio, cui extinguendo incertum adhuc an par eſſe poſſit, interim partim, manente incendio, *ſufficere* aut *reparare*; aut ita correptis conclauibus atque partibus, itidem, vt ſinceris & intactis vti, vellet.)

Eſt autem certe hæc res tanto dignior conſideratu, quod etiam in languidis, *hecticis* febribus, tale præſto ſit *virium* diſpendium, veluti perpetuum; *proportionatum* tamen, pro magnitudine præſentis periclitationis:

Vnde quidem ſemper ab omni *robore* motuum vegeto, alieniores ſunt ita affecti; interim quando maxime exacerbatur, fiunt etiam ipſis patientibus vires vniuerſæ ita caducæ, vt non ſolum ab orthoſtadia qualicunque in lectum deiiciantur, ſed etiam ſenſim ſenſimque viribus plene ſatisfacentibus, ea quaſi ſola ratione moriantur, &, vt inde vulgo loqui ſolent, tanquam ellychnium ſenſim deficiente nutrimento, placide exſoluantur.

Paralytodes motuum *defectus*, merentur ante omnia pro meliore conſiderationis earum directione, *notam* illam *pathologicam*, quam in noſtra tractandi methodo omnino attendendam indicaui, nempe *infrequentiæ*.

Eſt

Eſt enim vtique *paralyſis*, affectus oppido *rarus*; non ſolum ratione totius *ſpeciei* humanæ, vbi vix e *millibus* pluribus vni aliquando obtingere deprehenditur:

Sed etiam reſpectu *indiuidui* ipſius, cui vtique tandem accidit; quandoquidem ita etiam non niſi *ſemel* inuadit, & ordinarie quidem fere magis *tarde*, quam admodum mature, (niſi per *ſymptomaticam* ſucceſſionem), vnum eundemque patientem.

Cooritur nempe *paralyſis*, vel *ſymptomatice* veluti aliis morbidis affectibus ſuccedendo;

Quo intuitu conuulſionibus *Epilepticis*, *diuturnis*, & *vehementiſſimis*, ſpaſticis *dolorificis* exquiſitiſſimis, *rhevmaticis* magis quam *arthriticis*, inprimis autem poſt *exanthemata* vlceroſa temere cohibita exortis: aut ita dictis *ſcorbuticis* pathematibus, circa exteriora corporis quin *externas diſtorſiones*, *luxationes*, non reſtitutas, *contuſiones* grauiſſimas neglectas, ſecutis, veſtigia interdum legit:

Aut, incidit aliquando etiam magis plane *tacite*, citra vllas manifeſtiores, etiam ſolum occaſionales, cauſas, ſecundum ipſum maxime tempus vere præſentes:

Aut ad ſummum, euidentem aliquam directam energiam pro tali effectu præ ſe ferentes.

Obtingit autem *paralytica* huiusmodi deſertio debiti *tonici vitalis motus*, vel ipſi *infantili* ætati aliquando, rarius ab *epilepticis* vehementibus exagitationibus; magis ab *exanthemathum*, *ſcabiei*, aut *variolarum* malo ſucceſſu & reliquiis; maxime omnium autem a *dislocationibus*, *contuſionibus*, *diſtorſionibus*, per nefariam incuriam famulitii, infanti oblatis: ſed per longe peius malitioſum ſilentium occultatis, aut diſſimulatis, vt nulla tempeſtiua auxilia locum inuenire poſſint.

Vnde miſellis talibus in poſterum irreparabilia vitia conformationis, artuum *aridura*, conſtantes *atrophiæ*, quin præſentis tractationis *paralyſes*.

Mediæ, inprimis tamen *adoleſcenti* adhuc, ætati, obtingunt huiusmodi mala inprimis ab iſtis maxime *dolorificis*, *ſpaſticis*, exagitationibus: vnde expreſſione illa poſthac vti ſolent, der groſſe Schmertz habe ihnen das Glied ſo gantz zu ſchanden geriſſen: quando nempe & *aridura* atque *atrophia*, & *paralytode* huiusmodi *impotentia* pars in poſterum laborat.

Tacite, tanquam magis *idiopathice*, obtingit paralyſis ſenioribus; & quidem vel ſecundum qualitercunque *corpoream* magis cauſam prægreſſam, *euacuationes ſanguineas adſuetas*, ſed temere rurſus *neglectas*: & *ſpaſticos* quosdam affectus, aut *congeſtorios*, *grauatiuos* atque *tenſiuos*: vel concurrentes cum qualicunque huiusmodi conſtitutione animi grauiſſimas perturbationes, inprimis tamen *terroris*, anxii *mœroris*, terroribus interpolati, aut grauiſſimæ *iracundiæ*:

Vnde illa vulgi locutio, habe ſich erzürnet / daß kein Wunder geweſen / der Schlag hätte ihn gerühret.

Cæterum inter *remotiores* huiusmodi corporales cauſas, connumerari omnino debet cum inſigni *plethora* coniuncta, adſuefacta *ebrioſitas*.

Vera *paralyſis* eſt *ſenſus atque motus* e parte aliqua *ablatio*;

Habet autem etiam *gradus* ſui; adeo, vt ſimplex vera, abſoluta atque *plenaria*, paralyſis, etiam omnem *tonum* in parte ita exquiſite tollat & auferat, vt ſtatim inde plenaria *toni* energia ſublata, *inflatio* parti ingens, a ſimplici *irruptione* ſanguinis in partem penitus ita *relaxatam*, & ſimpliciter *flaccidam*, ſequatur.

Hanc talem conſtitutionem ſequitur fere familiariſſime repentinus metus *Sphaceli*:

Aut ſi huic in ipſo adhuc actu congeſtionis potenter occurratur, ſuccedit *aridura* partis.

In *moderatiore*, nempe præcipue *ſucceſſiua*, tali *paralyſeos* inuaſione, non deſunt tamen hæ ipſæ quoque moderatiores ſolum partis ita affectæ *inflationes*, eximie turgidæ per initia:

Vti

Vti ſuccedentibus magis magisque temporibus tandem *aridura:*

Non tamen, nec ita familiariter, neque tam promptis ſucceſſibus, vt in *grauiore* mali inſultu.

Veræ *paralyſes* quam *infrequentes* ſunt prouentu, tam *conſtantes* & fere *intractabiles* curatu.

Sponte certe nunquam ſoluitur hic affectus, vt mutationem *plenam* in melius tandem adipiſceretur.

Aliarum interim rerum interuentu, quæ inprimis magis directe ipſas mouendi *intentiones* reſpiciunt, ſine qualibet *artificiali* ope, abolitam interdum eſſe *paralyſin*, eſt certe notatu omnino dignum: nempe exquiſitis, & intentiſſimis *animi* motibus, admodum *activa intentionis.*

(Ita enim *Valleriola* memorat, virum per aliquot annos, e graui *paralyſi* alterutrius lateris corporis impotem, coorto apud vicinum incendio, & in ſumma trepidatione diffugientibus familiaribus, non modo ſolum relictum, ſed penetrante etiam igne parietem, ad quem ipſe decumbebat, imo ſpondam lecti ipſius iam aggreſſo, præſentiſſimo hoc formidabilis mortis periculo impulſum, ita vires ſuas collegiſſe, vt non modo e lecto ſe proriperet, ſed etiam per feneſtram deſiliret, & ab illo tempore membrorum ſuorum omnium plene iterum compos eſſet.

Ita etiam in A. N. C. memoratur huiusmodi reſtitutio a paralyſi in ruſtico, qui iam annoſior, & aliquot annorum ſpatio paralyſi affectus, cum a filiis ſuis in ingentem iracundiam coniectus eſſet, ſub hac ipſa ad libertatem ſe mouendi reuerſus is erit, & a paralyſi poſthac immunem fuiſſe.)

Quod iam attinet cauſas huius defectus motuum *voluntariorum*, & ipſius *ſenſus*, nullum quidem eſt dubium, quod proxima cauſa quaſi *materialis*, (in ordine ad motum *animalem* ſeu *voluntarium*, *quatenus talem*) ſit *tonici* vitalis motus ita ingens remiſſio:

Quod autem attinet *mediatas* cauſas, quæ ipſe hanc demum tantam *atoniam* inducant, piget certe vſitatas illas formulas

mulas commemorare, de *obſtructione neruorum*, & ita intercepto *influxu ſpirituum.*

(Cum enim talia & in ſe nihil *conceptui* idoneum ſignificent, & vllam viam ad excogitandum *auxilium*, imo vero ſolum ad intelligendas illas omnis auxilii inſuperabiles *difficultates*, nusquam commonſtrent:

Neque præterea, cum illo quoque phænomeno vtique maxime ſpectabili, quidquam conueniant, quomodo talis *obſtructio*, non niſi adeo *rariſſime* eueniat; tantumdem certe valet huius expreſſionis allegatio, quam ſi ſincere tacendo nihil dictum eſſet.

Illud certum eſt, quod etiam ſecundum *antiquam* hypotheſin, qua totum vitium *nervis*, & *animalium ſpirituum* influxui denegato, imputatur, non cum veritate ſatis conueniat:)

Dum potius illud verum exiſtat, quod vitalis *tonici* motus maxime ſit hic defectus: quo tanquam vero *fundamento* intenſiorum *voluntariorum* motuum ſubducto, illos locum habere non poſſe, magis rationi reſpondet.

Cum vero ipſi *vitales* motus vniuerſi, æque ac ipſe maxime *tonicus*, præſertim autem quatenus latius adminiſtrandus per plures muſculos, ad motus *ſanguinis*, peculiariter *reſtrictorios*, *preſſorios*, *translatorios*, reſpiciant:

Ita non abſimile vero eſſe exiſtimo, quod etiam huiusmodi pertinax eiusdem omiſſio propter rem qualemcunque, humorum *tonicam* talem translationem reſpicientem, contingere cenſeri poſſit:

Cum vtique quam maxime qualibuscunque, licet *languidis*, eiusmodi *tonicis contentionibus* ſpaſticis, *grauatiuis*, quales alioquin *hæmorrhagicæ* obſeruari ſolent, ſuccedere ſoleant.

(Omnino enim exempla, quæ mihi occurrerunt, veræ ſimplicioris *paralyſeos*, præ ſe tulerunt omnia, tanquam manifeſtam eiusmodi *adſuetarum euacuationum ſanguinis*, inprimis *artificialium*, neglectarum, velut euidentem culpam;

Cum *ſpaſticis* interim, magis tamen *grauatiuis*, & veluti *ponderoſis*, quam exquiſitius *tenſiuis*, aut *vellicatoriis* ſenſationibus.

Quod

Quod totam rem magis implicatam reddit, eſt vtique illud, quod *paralyſis* tam *raro* occurrat.

Interim, ſi *intentiones* ſub hac re ſimul comprehendi apparentes, reſpiciamus, & peculiarem ipſius indolis differentis, rariorem, iam meticuloſam, iam faſtidioſam maxime, contumaciam; inuenire ſine dubio poterimus aliquid huiusmodi pertinaciæ auerſionis, quadantenus ſimile, & tamen ita ſatis etiam *rarum:* nempe firmiſſimas *auerſiones* certæ alicuius ſpeciei *eſculentæ* aut *potulentæ*, per nauſeoſiſſimam aſſumtionem, aut impetuoſam ſecutam operationem, *medicamenti* cuiusdam in tali vehiculo, primo inductas, & poſt hac perennantes, nec vnquam in ordinem & tranquillitatem redeuntes, quin, quoties, (& ſæpe etiam ignaro,) tali homini, talis ſpecies offertur, anxiæ atque trepidæ tales intentiones atque conatus, non deſiſtant ante, quam quoquo modo *excuſſionem* eius, quod ita pertinaciter faſtidit, & auerſatur, perfecerit.

Quæ nempe contumaciſſima utique *intentio*, ita conſtanter *auerſandi* res quantumcunque moleſtas, aut noxias, vel ex *vno* ſolo, *breui* inſuper, actu reputatas, conuenit in hoc, *conſtante* inquam *pertinacia*, etiam cum *paralytica* illa tergiuerſatione, ſatis vegetum *motum* tonicum in tali parte adminiſtrandi, in qua eundem ſæpius fruſtra tentauit, adeoque *faſtidio* quodam plane potius negligit.

Reſpondente etiam hac indiuiduali *infrequentia*, quod vtique *vtrumlibet* ita ſatis *raro* euenire obſeruetur:

Interim prius illud indubie vtique ab indiuiduali *intentionis* ipſius obſtinatione pendere certum ſit.

Poſſem ſine dubio huc etiam referre, partim *traditiones* illas, partim etiam *obſeruationes*, quod *paralytodes* atoniæ, v. gr. *impotentia* virilis, nudis *præſtigiis idealibus*, (ſi quid usquam concipere eſt integrum, in ipſam *intentionem* patientis maxime agentibus,) aliquando incuti ſoleant.

(Exemplo tum modo nominatæ *impotentiæ* virilis, tum

guttæ ſerenæ, vno eodemque momento coortæ, e *magicis* præſtigiis, quas ſimilium rerum conſcii accuſare deinde audiuntur, conſueta illa ipſis loquendi formula, der Patient ſeye über eine böſe Stelle gegangen: quarum rerum *ſimpliciter omnem* veritatem negare, abſurdum, abſolute eleuare, forte aliquando etiam ſuſpectum ſit.)

Interim non placet præterire etiam obſeruationem vnam & alteram, quæ *initium* paralyticæ impotentiæ, ab actuali etiam aliquo *motu* cœpiſſe, veriſimile ſatis reddere poſſit:

Dum non ſolum a nobili quadam matrona, ante pluſculos annos linguæ paralyſi correpta, ſed iterum ab eadem ita ſatis liberata, narratum mihi eſt, obtigiſſe ſibi ipſam huius impotentiæ inuaſionem, ſub exquiſitiſſimo ſenſu, tanquam *frigidiſſimæ* cuiusdam *guttæ*, in poſtremam veluti partem linguæ illapſæ: ſed etiam *Boyleus* Tr. *de conſenſu corpuſcularis doctrinæ cum medicamentis ſpecificis*, exemplum commemorat, viri, cui mane adhuc in lecto iacenti, ex aranea, cuius telam ſuper ipſum eius caput in fornice lecti ſeu ſpondæ contextam, vxor deiicere ſuſceperat, *limpida* quædam *guttula* in ipſum oculum delapſa, ſenſum talem *frigidum* iniecerit: a quo interim, cum ſurgens, & faciem lauans, alterum oculum forte comprimeret, hunc oculum *gutta ſerena* omni viſu priuatum, offenderit.

Quicquid tandem de hoc negotio ſpeculando ſibi concipere quisquam in animum induxerit, illud ſatis certum inueniet, ad *medicum curatiuum* ſcopum nihil inde vtilitatis redundaturum eſſe.

Imo, inhæret animo illa præcipue pecularis conſideratio, quod multis aliis affectibus, & ipſis omnino morbidis *exceſſibus motuum* chronicis, *conuulſionibus epilepticis*, reperta ſint remedia empirice *ſpecifica*, quibus etiam ſic ſatis fidere atque niti liceat:

Paralyſi vero *veræ*, nullum eiusmodi remedium, cui firma experientiæ confirmatio ſuffragetur, usquam compareat.

Quod merito notandum, ad inutiles *ſpeculationes* nudas euitandas.

Apoplexia ut ipſa etiam ita ſatis *rarus* eſt affectus, adeo, vt vix e *decem millibus* hominum, qui moriuntur, *ſinguli:* imo e *quingentis* propius de reliquo *diſpoſitis*, *ſinguli*, tali affectu intereant:

Eſt tamen re vera adhuc *frequentior*, quam ipſa *paralyſis.*

Eſt autem *Apoplexia*, præceps atque ſimultanea *ſenſus & motus* per totum corpus talis *abolitio*, vt patientes vel ſimul & ſemel omnem harum rerum vſum amittant;

Vel ad minimum, ſi vtique *auditus* atque *viſus* aliqua adhuc ſigna præ ſe ferant, tamen *motuum* voluntariorum, plena veluti impotentia laborent;

Manente interim, *in tali gradu*, ipſo *pulſu* adhuc ſatis integro:

Ad minimum *in proportione* ad talem adeo vehementem atque profundam *motricium* virium ablationem.

Eſt autem ipſa etiam *apoplexia*, *gradu* vtique plurimum diuerſa;

Exquiſita enim atque *ſupremæ* vehementiæ gradu pollens, tollit etiam *ſimul & ſemel* omnem *vitalium* actionum energiam; adeo, vt vel eodem momento, aut paucis veluti minutis horæ partibus procedentibus, patiens talis totius *vitæ* vniuerſum vſum amittat.

Leuior autem adhuc gradus, aufert quidem *ſenſum atque motum*, inprimis autem *motum*; relinquit autem tantiſper *pulſum* cordis & arteriarum.

Sub quali conſtitutione etiam patientes *rubore* adhuc aliquali *genarum* conſpicui manent. Quanto *debiliora* autem hæc ſunt omnia, eo propior eſt in vniuerſum funeſtus exitus.

Leuis apoplexia, tranſit interdum in *latioris* alicuius ambitus *paralyſin.*

Hemiplexia dicitur, quando *dimidium* corporis, alterutrum

trum nempe, & fere familiarius *ſiniſtrum* eius *latus*, tali læſione corripitur, dextro, aut oppoſito, adhuc qualitercunque ſibi conſtante & *ſenſus atque motus* compote.

Apoplexia eſt vere morbus *peculiaris*, non *promiſcuus*; nempe *ætati* maxime *certæ* conueniens, minime vero *quibuslibet* communis.

Seniori videlicet maxime, minime vero *iuniori*; niſi per cauſas *concurrentes* plane ſingulares.

Nempe *apoplecticæ* etiam *repentinæ* motus atque ſenſus ablationes, vel *cooriuntur*, tanquam ex *improuiſo*, aut certe ſine *proportionatis* euidenter concurrentibus aliis cauſis:

Aut *ſubſequuntur*, ſatis conſpicuas, & probabiliter ita *proportionatas* cauſas, (v. gr. immanem *inebriationem*, ſummum *terrorem*, *iracundiam* præcipitem grauiſſimam, *exagitationem* ſanguinis expanſoriam *immenſam*, inprimis cito e maximo frigore, *concuſſiones* cerebri vehementiſſimas, *ſtrangulatorias* iugularium vaſorum cohibitiones &c.)

Neque vero etiam confundenda venit *apoplexia*, cum *ſpaſticis* grauibus *reſpirationis* oppreſſionibus, de quibus iam ſupra aliquid dictum eſt.

(Quod ne pro monito nimium *ſpeculatiuo* forte reputetur, e re puto fuerit, illud vnum monuiſſe, quod eiusmodi alienæ *ſuffocatiuæ* motuum & ſenſuum abolitiones, etiam aliis *ætatibus communes* eſſe poſſint; cum veræ *apoplecticæ* motuum deſertiones, verius atque ſimplicius nudam potius *ætatis* rationem, cum reliquis qualibuscunque *materialibus* cauſis conſpirantem, ſectari ament:

Nec etiam dictæ tales *ſuffocatiuæ* magis atque ſpaſticæ affectiones, *paralytodes* eiusmodi euentus poſt ſe trahere conſueuerint, quemadmodum verius *apoplecticæ*.

Quid, quod etiam verius *paralyticæ*, licet non perpetuo, tamen quantumcunque, *poniores* ſint, ad *apoplexiam* facilius

poſt

poſt ſe trahendam. Quale quid *ſuffocatiui* eiusmodi affe-ctus minime pari energia faciunt.

Præterea etiam *ſuffocatiui* eiusmodi affectus, & *ſequuntur* maiore adhuc *frequentia*, & propiore atque promptiore *efficacia*, cauſas veluti *generaliores:* & proniores adhuc ſunt ad ſuſcipiendam *medicam* opem, quam vera *apoplexia.*)

Quod huius etiam mali *cauſas* attinet, non minus vtique circa illas, quam de *paralyſi* dixi, perplexa ſunt omnia; niſi quod facilius forte agnoſci poſſe exiſtimem, quod præſentiore aliquo impetu *ſpaſtico*, aut contra *trepido*, aut, vt etiam antiquiores loqui amant, tanquam *attonito*, *deſtitutio* eiusmodi ipſius *energiæ motoriæ*, ſeu *intentionis* ad mouendum, committi poſſit: quam illa *durabilis* atque contumax mouendi *auerſio*, & faſtidioſa tergiuerſatio, qualis in *paralyſi* apparet.

Quicquid autem harum rerum ſit, certe bene ponderatæ reliquæ circumſtantiæ *apoplexiæ*, quas tam *prægreſſarum* cauſarum, quam *ſubſequentium* euentuum nomine, cenſeri poſſe comparet, videntur illæ vtique ſimul indicare, quod propior *materialis* conſtitutio ad inducendam ipſo velut actu *apoplexiam*, aliquam etiam *materialem*, & *corporeo-organicam*, concurrendi rationem habeat, ad effectum huiusmodi, ſenſuum atque motuum deſtructorium poſt ſe trahendum.

Cum enim in ita non ſolum *affectis*, ſed etiam hac ratione plane *demortuis*, inſtituta cadauerum inſpectione, tanquam familiariter deprehendatur, notabilis *effuſio*, alibi *ſanguinis* ipſius, alibi *ſeroſæ* ſubſtantiæ, præſertim in ita dictis *ventriculis cerebri:*

Quæ quidem, ſi res attente perpendatur, aliunde & alio modo propiore fieri minime poteſt, quam *motus ſanguinis* in his locis, & maxime nominatim per *plexum choroideum*, eique dicatas *venoſas* ramificationes, interceptione: e qua vel plena *eruptio* e vaſis, vel ad minimum tenuioris *ſeroſæ* ſubſtantiæ ſeceſſio & effuſio, contingat.

 A qua-

A quali quidem euentu, ſiue *compreſſione* male affici, & qualicunque ſuo organico vſui ineptius reddi *principium*, quod vocant, *neruorum*, probabile haberi poſſit: aut correpto tandem *ſtaſi* toto per has vias humorum progreſſu, atque aditu ad hanc nobiliſſimam cerebri partem, *ſtupidam* illam inhabilitatem inde prognaſci: quæ etiam quibuslibet aliis partibus obtingere, per recentiora experimenta reperta eſt, ſi intercepta *arteria*, *aditus* atque *progreſſus* ſanguinis per ipſam ita penitus auferatur.

Conſentire vero cum hac conſideratione omnino videtur *remotior* cauſalis diſpoſitio ad *apoplexiam*; vtpote qualis vix vlla eſt certior, quam *euacuationum* qualitercunq; adſuetarum, inprimis *temporariarum*, atque *ſimultanearum*: vel etiam veluti *perennium*, commiſſus tandem *neglectus*:

Manentibus tamen interim, aut quomodocunque tandem *emergentibus*, cauſis, aut occaſionibus, vſitatam talem *exonerationem* quoquo modo irritare idoneis.

Vnde quidem ſecundum talem *remotiorem* diſpoſitionem, *apoplexia* vix alios familiarius corripit, quam tales, qui vel *florida* admodum conſtitutione, cum *plena* etiam, atque *lauta* diæta, in ipſo *ſenio* adhuc vtentes, olim conſuetis *euacuationibus* ſanguinis, per *V. Ses.* *ſcarificationes*, *hæmorrhoidas*, ſimul & ſemel deſtituuntur, aut illis temere renunciant:

Aut, qui multiplices *ſeroſas* excretiones experiri *adſueti* per multiplicem *coryzam*, *tuſſim* humidam, *aſthma* humidum, *vlcerationes* ſpontaneas diuturnas, aut *artificiales*, *fonticulos*, &c. talibus ſimul & ſemel deſtituuntur, aut inauſpicato ab illis liberatos ſe eſſe, arbitrantur.

Talibus enim, coorta aliquando repente *congeſtione* eiusmodi *ad caput*, *apoplexia*; ad *fauces* aut *pectus*, *catarrhi ſuffocatiui*, *aſthmata ſpaſtica ſuffocatiua*, cooriri ſatisfamiliare, & vix quoquam contradicente, ſatis indubium atque notum eſt.

Cæterum, quod etiam iam ſupra innui, vtique huiusmodi tan-

di tanquam *communes* cauſæ, producere ſolent affectus tales, re ipſa quidem inter ſe *ſpecifice* ſatis differentes: *generice* tamen minime adeo a ſe inuicem diſcrepantes, nempe *ſuffocatiuo oppletiuos*, *ſpaſticos*, & præſentis tractationis vere *defectiuos apoplectico-paralyticos*.

Equidem, cum *Euentus* veræ *apoplexiæ*, non ſolum *funeſtus*, ſed etiam fere communiſſime admodum *præſentaneâ* efficacia talis exiſtat;

Quantumcunque etiam *leuiſſimus*, admodum familiariter *reuerti* ſueuerit, etiam ob cauſas adeo *leues*, vt vix in conſiderationem venire hinc ſoleant:

Videtur hinc neque circa eius *ætiologiam* adeo æque vtilis eſſe ingens & operoſa ſpeculatio.

Certe vero ego quidem minime diſſimulo, quod longe maioris hic faciam animi aduerſionem ad *remotiores* illas, ſed tamen ad *prædiſponendum*, cæteris conſpirantibus, ſatis certo *efficaces* cauſas; quam inutiliores eiusmodi *theorias proximi modi agendi atque fiendi*, in quem veriſimillime ipſi etiam *arti* nihil, aut minimum pateat poteſtatis:

Sicut ipſa *natura* propria ſui actiuitate hic ita penitus deficere apparet, vt ipſa ſibi nullo modo amplius conſulere poſſe videatur.

Qualis autem conſtitutio, pro *artificiali* auxilio, tanquam vere *deplorata* habenda eſt, (niſi vbi magis immediato *contactu*, & eo quidem etiam *præſentanea* efficacia potente, aliquid perficere adhuc obtingat: & *chirurgice* quidem magis, quam *pharmaceutice*.)

Certe enim hoc pro *ſolidiſſimo axiomate therapeutico atque practico vere clinico* agnoſco, habeo, conſtituo:

Quicunque affectus *ſpontanea* ipſius Naturæ energia, & ſatis conſpicuis agendi *methodis* & *ſucceſſibus*, *nunquam* reſtituuntur, illorum *artificialem* etiam, *methodicam* curationem, re vera nullam eſſe: niſi magis *immedia-*

tus

tus contactus, ante omnia *chirurgicus*, *locum*, ſeu potius *vſum*, habeat: ſed vnice *empiricis*, *ſpecificis* tractationibus ibi ſupereſſe locum: quales, ſi ipſæ quoque nullæ ſuppetant, *irritam* eſſe omnem ſpem *directæ*, quantumcunque *probabilis*, ne dum *certæ* aut *perpetuæ efficaciæ* Medicæ: Adeoque omnem etiam *theoriam* talium rerum; vel, ſincerius eloquendo, *fictitiam* communius atque vanam: vel mollius dicendo, medico foro inutilem.

Quid autem noſtræ conſiderationi lucis affundat, aut quoquo modo quadret illorum experientia, qui *apoplecticis* affectibus maxime ſubuenire, mature inſtitutam dextram V. Sem. *e iugularibus*, aſſeuerant, tunc demum patere poterit, quando rei huius vſus, per prudentem experientiam magis confirmatus fuerit.

Quemadmodum de reliquo magnificam illam commendationem, quam *Langius* in miſcellaneis, *ſali vitrioli* tribuit, quoties experientia ipſa confirmaret, magis *cardialgico-ſuffocatiuum*, quam ſimpliciter *apoplecticum* fuiſſe ſtatum, exiſtimauero.

Conſiderabunt interim, qui poſſunt, & cordi habent, quid priori intentioni conſentire videatur circumſtantia illa *apoplecticorum* (imo & *ſuffocatiuorum*) caſuum, quod ipſis talibus patientibus *vaſa circa tempora* æque atque *faciem* reliquam, peculiariter *inflata* appareant.

Sicuti *poſteriori* intentioni adhiberi poteſt illud, quod *ſenſibilioribus*, e *ventriculi*, aliquando *cruditatibus*, aliquando aliis ſenſibilibus *perturbationibus*, v. gr. velut ab immediata admisſione *frigoris* in eius regionem, *vertigines* oriantur.

Cæterum, vltimo loco, non placet præterire *duplicem* conſiderationem; alteram *tralatitiam*, ab antiqua traditione: alteram hauriendam ex *obſeruatione* clinicæ Praxeos.

Illa

Illa eſt, quod *Hippocrates* aſſeueret, *febrem* apoplexiæ ſicuti ſpaſmis etiam ſuperuenientem, hæc aliquando ſoluere.

Hæc, quod reliquæ cauſæ, quæ *annoſioribus apoplexiam* minantur, *iunioribus*, inprimis autem adhuc eximie talibus, *conulſiuos* affectus concilient.

Cæterum perpendant licet, quibus ſolers eſt otium, quid ſibi voluerit *Paracelſus*, quando ad huiusmodi affectus *paralyticos*, *apoplecticos*, *contracturas*, *ariduras*, reſpectans, vocabulo *ſpaſmorum fixorum* vtitur.

Inuenient certe in his omnibus, tanquam veſtigia certa huius eiusdem rei, quod iidem affectus, intuitu cauſarum earundem qualitercunque *materialium*, ſpecialiſſimam diuerſitatem talem ſubeant, vt alibi vehemente *motuum* exacerbatione & *exceſſu*, alibi eorundem *deſtitutione* ſumma, alibi *contentione* ita media, nitantur, vt dubium eſſe poſſit, ſitne *ſpaſtica contentio*, an liberiorum motuum ſimplex *ſedatio*.

Effectus deficientium motuum, vti nullus eſt verus, qui proprie non niſi *actionibus* directis debetur; ita *euentus* illorum eſt vtique, *atoniam* talem flaccidam preſſis veſtigiis inſequens etiam neceſſarii ſufficientis *progreſſus* ſanguinis, proportionata imminutio;

Adeoque promptior eiusdem *reſtagnatio* in partibus, cum harum *inflatione*, *infarctu*, *ſtaſi*, & denique vera oppreſſoria *obſtructione*; cui *corruptio* veſtigia legit.

Vnde quidem *hemiplecticis* grauiter ita affectis, plerumque obtingit affecti lateris *ſphacelus*, antequam plane *emoriantur*: imo verius, *quo* denique penitus emoriantur.

Quantumcunque vero etiam *leuioris paralyſeos* euentus, niſi quidem ab ipſa *infantia*, (per *externam* magis violentiam introducta,) ſenſim *actionum vitalium*, & *vigor*, & *conſtantia* obfirmetur, perpetuo propemodum totius *œconomiæ vitalis* infirmior conſtitutio, & adminiſtrationis *trepidior*, & proinde *ſenſibilior* indoles familiariter ſuccedit.

 Apo-

Apoplexia leuior, ſiue deſinat in *paralyſin*, ſiue iterum plane *remittere* appareat, familiariſſime tamen maiore energia *reuertitur*, *ſerius ocyus.*

Et contingit vtique rariſſime, vt qui ſemel tacti fuerunt *apoplexia*, *alio* tandem morbo intereant, quam huius vehementiore nouo inſultu.

PARTIS II.

SECTIO IV.

De FEBRE, SEV FEBRIBVS IN GENERE.

POtuiſſem fortaſſe hanc tractationem iam in ipſa *generali* parte proponere, & ius ſuum, in ordine tam *oriendi*, quam *procedendi*, imo etiam *exeundi*, ſecundum ſimplicem illam *ætiologiam*, quam natura ſequitur, atque ſeruat, & hactenus a me euoluta eſt, ibi etiam ita oſtendere; Cum autem rem recte æſtimando, Febris re vera ſit *ſpecies* iam quædam iſtiusmodi *ſubalterna*, quæ ad minimum cum *hæmorrhagiis*, æquilibrium ſeruet, in ordine ad *præoccupandas* grauiores periclitationes: & in ipſa quoque *generali* tractatione, ad minimum quantum ſatis ſit, mentionem huius negotii feciſſe putem, non inconuenientem huic rei hunc etiam eſſe locum reputo.

Inter illa, quæ decentem conſiderationem, maiorem certe, quam vulgo fit, merentur, nempe *neceſſitatem*, *vtilitatem*, & tamen interim, pro *intentionis* variatione, adminiſtrandi *libertatem*, locum ſibi vendicat nihilo minus dignum, ipſa quoque *ſanguinis* per *motum* localem *attenuatio*; tam mediocris *fluxilitatis* conſeruatrix, quam ſuprema totius intimioris etiam *cohæſionis* eiusdem, ſeu *mixtionis* diſſolutoria, adeoque vere tandem ipſius *quantitatis* eiusdem conſumtoria.

Hæ

Hæ res cum in Scholis medicis, *antiquiore*, ne quidem *cognitæ*, *recentiore* ad minimum non *agnitæ* fuerint, mirum eſſe minime poteſt, ſi vtræque etiam ad animum non admiſerunt illos affectus, qui quanti quanti ſunt, toti in his rebus non magis fundantur quam verſantur:

Nempe ſanguinis 1.) *agitatione aucta*, tam ad *attenuandum*, quam *conſumendum:* 2.) *Directione motus* huius auctioris, tam ſecundum ſucceſſum & ambitum *temporis*, quam ſecundum *loca* conuenientia, & *materiæ* ipſius *proportionem*, (tam *conſiſtentiæ* & *menſuræ*, quam *energiæ*) ad excretionem.

Vnde etiam impoſſibile fuit factu, vt diſpicere liceret, imo vero liqueret, de vero habitu harum rerum, non magis ad *euentum*; quam reuera potius *effectum*, SALVTAREM, cui huius generis *actiones*, non magis *aptæ*, quam paſſim etiam *neceſſariæ* eſſe, ſi animus decenter aduertatur, non poſſunt non apparere.

Vt itaque ordinem noſtrum conſuetum ſeruemus, prodeat primo in conſpectum ſimplex FEBRIS *Hiſtoria*, tam notoriarum *inhærentium*, quam *concurrentium* circumſtantiarum commemoratione inſtructa.

Dicitur autem *Febris*, inſigniter & ſatis conſtanter alteratus *motus ſanguinis*, & hunc veluti preſſis veſtigiis inſequentia, etiam *caloris*, *frigoris*, *ſenſationum*, augmenta: *roboris* autem ad voluntarium motum impotentiæ, ſeu *atoniæ*.

Neque hoc ſolum, ſed concurrunt etiam, tanquam ſolenniter, certæ atque ſolennes alterationes circa *appetitum*, *concoctionem*, placidam *digeſtionem*; inutilium *egeſtionem*, vtilium *retentionem*, & denique tandem *aſſimilationem*, ſeu vniuerſum *nutritionis* negotium.

Imo concurrunt etiam, non magis notabiles, quam paſſim *ſenſibiles* admodum, atque manifeſtariæ huiusmodi alterationes, circa *excretiones* etiam *ſecundæ* vulgo dictæ, imo *tertiæ coctionis*, nempe *ſudorem* & *vrinam*.

Sicuti etiam *ſenſuum* æque atque animalium *motuum*; *torpor* horum: *actiuitas* & *intenſio* ſolito maior illorum: tam in reliquis ſenſationibus, quam ſpecialiter, in *dormiendi* poteſtate, & *tranquillitate*, perpetuæ hic occurrunt.

Sunt autem in qualibet Febre conſiderandæ diuerſæ circumſtantiæ in ordine ad TEMPUS;

Vbi *incipiendi*, *augeſcendi*, *continuandi*, & tandem iterum *deſinendi*, certæ omnino *vices* conſiderationem ad ſe vocant.

Tota temporis menſura, ſeu *complexus*, comprehenditur vſitato nomine *periodi*; *initium*, ſeu inuaſio in genere, habet peculiares ſuas circumſtantias; ſuas etiam *incrementum*, quod inprimis *ſucceſſu* non ſolum, ſed etiam peculiari *ambitu* temporis, circumſcribitur.

Succedit huic tempus *æqualis* cuiusdam progreſſus, quod vulgo *ſtatum* appellant.

Subſequitur denique *declinatio*.

Quando febris non tam vna *continua* & maxime *æquali* ſerie, ſcenam ſuam ludit; ſed interpoſitis veluti *requieſcendi*, ſeu reſpirandi alternationibus, poſtea demum nouo impetu inſultat, dicuntur repetitæ huiusmodi *exacerbationes*, ſeruata Græca formula *paroxyſmi*.

Declinatio fit vel cito, & quaſi *ſimultaneo* actiuitatis curriculo, quod *Criſis* appellatur: vel *ſucceſſiua* magis veluti diſſolutione totius impetus, ſeu λύσει quadam.

Criſis habet maxime locum in *acutis*: λύσις illa ſucceſſiua in *intermittentibus*.

Criſis eſt vel exquiſita, quæ omnium familiariſſime fit per *eccriſin* copioſam ſimultaneam.

Minus exquiſita, ſed tamen omnino *notabilis*, &, ſi reliqua decenter ſubordinentur, ſatis *ſincera* æque atque *conſtans*, fit ſine *eccriſi*; *mutatione* tamen ſenſibili in melius:

Die vero *Critico* cumprimis.

Inte-

Interim omnino *concurrentibus* debitis *excretionibus*; vt vt non *ſimultaneis*, tamen *ſuccedaneis*.

Criſes exquiſitæ per *eccriſin* ſimultaneam copioſam, nulli Febri ſunt *propriæ*, ne dum *perpetuæ*:

Illæ vero, quæ ſine *eccriſi* fiunt, ſunt omni febri *acutæ* recte ſuccedenti, atque cedenti, perpetuæ, nec abſunt ab illa, ſine *anomalia*.

Intermittentium etiam totus interdum impetus tollitur, vna *decente* æque, atque *ſufficiente eccriſi* per conuenientia emunctoria.

Languidius, per plures ita ſuccedentes *paroxyſmos*:

Aut tardiore aliquo demum atque *languidiore* progreſſu: ita etiam *acutæ* incipiunt interdum ipſo *quarto* die, quem *indicatorium* vocant, *ſalutares* ſuos exitus oſtendere; imo exhibere, & deinde demum ad alterum usque, plenum *criticum ſeptimum* diem, abſoluere.

Rarius autem, & certe non niſi ſub exquiſitiſſimo patientis moderamine, quod vulgo *regimen* vocant, exequuntur iam hoc ipſo *quarto* die eximie, vniuerſam ſuam ſalutarem *expurgationem*.

Enim vero Febris in genere, omnino tendit ad *expurgationem*;

Et quidem rei cuiusdam, quæ vel magis directe, vel remotius, ad intimam diſſolutionem ipſius *mixtionis* corporeæ vergat, imo veluti ruat.

(Reſpexi ab hac veritate etiam ad appellationem Latinam, qua *februare* non ſolum antiquo vſu pro *repurgandi* actu vſurpatum fuiſſe traditur: ſed etiam ſpecialiſſime *Februa* appellabantur, ſolennes quidam ritus, quibus in ſpecie *defunctorum vmbræ erraticæ* abigi, & domus ab illis *repurgari* credebantur.

Iam, cum etiam Febris proprie ſit eiusmodi actus, tendens ad expurgationem oberrantium in corpore veluti *morticinorum*, & ad eius *diſſolutionem* vere *emortualem* directe tendentium, rerum; viſum hinc eſt, ſi non vere & actu ab antiquo æuo, hoc ipſo intuitu

 for-

formata & impoſita eſſe, certe tamen quadrare huiusmodi actui, hæc appellatio.)

Hiſtoria cauſarum huiusmodi febrium, reſpicit partim *internam* corporis conſtitutionem, partim *aduentitias*, *externas*.

Internæ ſunt, habitus corporis *ſanguineo-cholericus*, aut *cholerico-melancholicus*.

Status ſanguinis inſigniter abundans *quantitate; qualitate* vero floridus ſatis, & vt vocant *ſulphureus*. (Monui enim iam ſupra, quod ſanguis quam *optimus* ad *corruptionem* vehementem *putredinis*, ſit maxime aptus.)

Hinc etiam *ætas*; inprimis *actiuior* in genere, iunior, atque ſatis viuida: in ſpecie vero ad agendum etiam *acrior*, *iuuenilis* & *prima virilis*.

Sexus quin etiam, licet non totum negotium diſtinguat, *prærogatiuam* tamen oſtendit virilis præ ſequiore.

Coortæ etiam vndecunque tandem ſtaſes *inflammatoriæ* circa *interiora*, ipſa inquam viſcera, præbent *Febribus* anſam, & occaſionem, quam maxime ſonticam;

E rebus *externis*, præbet *febribus* occaſionem præcipuam, concalefactio ſanguinis nimia, & per hanc *expanſio* ſanguinis ingens;

Et quidem inprimis vel *gradu* ipſo toto, vel *impetu* præcipiti, vel *duratione* diuturna, quam plurimum exorbitans.

Ita etiam poſt vehementem *refrigerationem* vniuerſaliorem, cito facta huiusmodi expanſio, poteſt multum in hoc ordine.

Cibi atque potus, illi quidem *concoctioni* quam maxime refractarii; hi ſanguinem *inteſtino* acriore motu exagitantes.

Vigiliæ præter omnem conſuetudinem ſimul & ſemel maxime ſuſceptæ; corpore de cætero vegeto atque florido, *animo* vero faſtidiente ac indignabundo.

Motus corporis *repente immoderatus*; ex enormi quoque

motu

motu, tranſitus immediate ad ſegnem *quietem:* vix tamen hic, niſi inſignis *refrigeratio* ſimul temere admittatur.

Excretiones non recte ſuccedentes, non tam æque aliæ quam *ſanguineæ*, adſuefactæ alias, nunc autem emanentes:

Præcipue vero, quæ per *ſuperiora*, imo ſpecialiſſime per *nares*, alias fieri ſueuerant.

Animi pathematum minime parua hic eſt efficacia; ante omnia *iracundiæ*, deinde *terroris: mœroris* non niſi e longinquo, & vere per indirectum.

Ingens autem inter *animi pathemata* efficacia, ad *iterandum* febrium inſultum, eſt re vera etiam ipſius *Conſuetudinis*.

Vt omnino, qui ſemel, maxime autem iterum, febribus laborarunt, ſimilibus etiam in poſterum promptius iterum corripiantur.

Tandem peculiaris ſpecialiſſima cauſa, certarum inprimis febrium, eſt *communicatio contagii* ſpecialis: *generaliter* tamen, ad deſtruendam *mixtionem* corporis, & corruptelam *putredinoſam* inducendam, quam maxime apti atque habilis.

Effectus & *euentus* Febris, ſunt certe maximopere diſtinguendi; & *effectus* quidem prudentiſſime conſiderandi, atque expendendi.

Effectus nempe ſinceri, (non per accidens *impediti*, per *materiales*, aut male adminiſtrati, per *intentionales* cauſas, per accidens peruerſo modo concurrentes,) ſemper ſunt vtiles, & omni modo *ſalutares*.

Fiunt autem per *Excretiones*, *genere* quidem etiam ſtatui *ſecundum naturam* vſitatas: *ſpecie* vero ſolum, imo potius *gradu* tantum, *tempore*, *ordine* peculiari, *ſucceſſibus* ſpecialiter *ordinatis*, a *naturali* tramite abeuntes.

Interim minime abſolute *morbido*, *extrauagante*, *inconueniente*, *inſtituto*, *actu*, aut *ſucceſſu*:

Sed *proportionato* maxime ad propoſitum ſcopum;

Nempe *exterminationem* vtique operoſam, ſed etiam *ordina-*

dinatam, & in ſe omnino *efficacem*, eiuſmodi rerum, quæ ingens *periculum* minentur: & eiuſmodi, ad minimum *in genere*, *tempore*, quale *actiuitati* illarum rerum reſpondeat:

Nempe vt *noxiæ*, adeoque *expugnandæ*.

Hinc etiam, ſi *numerus* eorum, qui varii generis *febribus* paſſim corripiuntur, ſed tamen ex illis iterum *ſalui* euadunt, comparetur cum illorum numero, qui febribus vtique tandem *moriuntur*, comparebit facile *duplex* illa veritas; 1.) quod longiſſime *pauciores* febribus ita *moriantur*, quam ſimpliciter *afficiantur*: 2.) Quod qui etiam ita *moriuntur*, vel plane ſimpliciter atque directe *febre* non intereant, ſed tantum *morbis aliis*, quibus febris demum *acceſſit* atque ſuperuenit:

Vel manifeſtius, impedito atque perperam ſuccedente ipſo *febris decurſu*.

Quod tanto magis diluceſcit de febribus *vere* dictis, ex *confeſſo* talibus.

Abſtrahendo nempe a generaliſſimis illis acceptionibus, qualiumcunque *anxiarum*, *æſtuoſarum*, atque *refrigeſcentium*, *viciſſitudinum*, quæ tum paſſim aliis affectibus, tum ipſi vltimæ *moribundæ*, vt Germani loquuntur, *anxietati*, eueniunt: De quibus proinde confuſæ illæ loquendi formulæ audiuntur, *neminem mori ſine febre*, imo neminem *ægrotare* ſine febre. Vbi inſuper diſtinctionis amantes, imo vero compotes, facile inuenient, quid interſit inter quaslibet *minus æquales*, *inconſtantes*, *trepidas motitationes*, tam *pulſus*, quam *toni*, & ita conſequenter etiam *humorum*:

Et inter *veras*, *euidentes*, omnium horum *exacerbationes*; aut *conſtantes*, vel certe plus minus *ordinatas*, ſiue *durationes*, ſiue *alternationes*:

Nempe, ſi res etiam largiſſime aſſumatur, qualescunque *motus & apparatus* febriles; & ſinceriores *confeſſas* atque *notorias* febres.

Neque minus facile capient differentiam, inter mori

CVM

CVM febre, & mori A febre. Cui quidem etiam ipſa huiusmodi indiſtincta acceptio atque locutio inſcia conſentit:

Quandoquidem vtique hac ratione ſponte ſequitur, quod longe pauciores *febribus intereant*, quam *ſuperuiuant*. Si enim *in omni morbo* præſto eſt *Febris*, quanto maior vtique eſt numerus eorum, qui paſſim a morbis *conualeſcunt*, quam qui illis *intereunt?* Notorio in indiuidua exemplo, dum paſſim homo *ſæpe* per vitam *ægrotat*, *ſemel moritur.*

Euentus febrium eſt vel *irregularis* ſolum, ſed tamen *vitalis*; vel plane *funeſtus.*

Vtrumque per *indiuidua*, magis *accidentali*, quam omni febri perpetua, atque adeo, vt loquuntur *eſſentiali* culpa.

Fit autem huiusmodi *euentus*, quando vel *materia* non ſatis *obſequitur*; vel *viæ* non obtemperant:

Vel ipſa *methodus* atque *ratio motus*, *in ſe*, & *a priori*, vt aiunt, non decenter inſtruitur.

Quo in caſu multum vtique poſſunt, tum reliqua *animi pathemata;* tum *conſuetudines* æque *heteroclitæ*, quam ipſæ etiam *inſuetudines.*

(Cum enim ipſæ *febres*, vtique *apparatum* poſtulent operoſiorem & inſolitum, *intenſionem virium*, atque vigoris inſolitam, *conſtantiam* etiam, vel ſimplicem & æqualem, vel in certum *ordinem* diſtributam: certe nihil mirum eſſe poteſt, ſi etiam homines quam maxime, & quam optime *ſani*, irruente aliqua peculiari *neceſſitate*, tam parum, mox & *immediate*, totum ſuum *intellectum* quaſi, ad *conſilium* agendi dirigere, imo expedire totam ſeriem conſilii valeant *in ſpecie*, quam *voluntatem* paratam habere, ad *inſolitum*, *operoſum* negotium in genere.

Cum certe par humanæ indolis ratio ſeſe offerat etiam in rebus *directæ rationis*, & ſimpliciter *moralis æſtimationis* æque, atq; *inuentionis:* Vbi par certe eſt minus *exercitatis*, minus *adſuetis*, libero *otio* & *læto* rerum *ſucceſſu* frui ſolitis, tam *faſtidium* &

 ſegni-

ſegnities ad *laborioſe* connitendum: quam *trepidatio*, *incertitudo*, *inconſtantia*, in *inueniendo* exquiſito apparatu, & *ſeruando*, *proſequendo*, *exequendo*, *ordine* actionis.

Eſt autem vtique notanda etiam peruerſionum illarum, quæ debitum *ſalutarem* effectum euertunt, illa vndique conſtitutio, vt partim minime *toto genere* a debito tramite diſcedant: partim nulla re promptius atque grauius perturbentur, quam *animi* commotionibus.

Rarius vero nudam *perturbationem*, *aberrationem*, atque adeo ſimplicem *anomaliam* ſubeant, citra ingens *periculum* longe grauioris, imo in *acutis*, *funeſti* prorſus euentus.

Differunt febres & *ſucceſſu*, & *ambitu*.

Illius intuitu, ſunt vel *continuæ*, vel *intermittentes:*

Huius, vel *acutæ* vel *chronicæ*.

Acutæ diſtinguuntur iterum in *ſimplices* & *peracutas:* ſicut etiam *benignas*, aut *malignas*.

Chronicæ æque atque *acutæ*, ſunt vel *continuæ*, vel *alternantes:* quæ *alternatio* in *chronicis* ad plenam *intermiſſionem*, *hectica* excepta: in *continuis*, ſolum ad ſenſibilem *remiſſionem*, peruenit.

Continuæ alternantes, habent quæ ipſis opponatur, ſpeciem, *continentes*.

Quæ *progreſſus* ſuos æque atque vniuerſam *periodum*, conueniente ordine ſeruant, dicuntur inde *typicæ;* quæ hoc non faciunt, *erraticæ*. Et fere hoc ipſo reſpectu deinde *anomalæ*, vt alteræ *legitimæ*.

Hæ ſunt differentiæ febrium ſecundum *ſubalternas* ſui ſpecies, ſiue, vti vulgo loquuntur, κατὰ γένη.

Habet autem hæc conſiderandi ratio, præter ipſam veritatem, illam inſuper ſolidam vtilitatem, quod hac ratione non ſolum dilucescat, quid in *motibus febrilibus*, *actiuum* inſit, ad *finem* vtilem, imo in *contagioſis* præſertim, abſolute *neceſſarium;* quid

quid vero *paſſiuum* vere, & nullo *vſu*, ſed ſimpliciore *moleſtia*, aut plane tandem *damno*, conſpicuum.

Vbi inſuper maximopere vtiq; attendenda venit, altera illa eiusdem rei penſitatio, quænam talia *inutilia*, *moleſta*, verius paſſiua, a morbo ipſo, eiusque noxia efficacia, vere pendeant: Quæ vero ſolum vt *incommoda* ineuitabilia, *vtiles* de reliquo illas, imo *neceſſarias* actiones vitales *auctiores*, ſecretorias & excretorias, nuda *necesſitate conſequentiæ* concomitentur: adeoque pro *morbi* directis effectibus, quin imo paſſim pro ipſo *morbo*, non poſſint, niſi falſo, argui.

Deinde illuceſcit ex hac conſideratione Medico ipſa *methodus*, quam ille in tractandis *Febribus* ſeruare debeat.

Quam alienum nempe futurum eſſet, ſi ille huiusmodi *bonos conatus*, atque *motus* naturæ, temerario auſu *oppugnare*; *alienis* methodis *eneruare*, imo vel ſolum quacunque ratione *negligere*, in animum inducat.

Quam opportune vero, imo quolibet intuitu optime, præ omnibus aliis conſiliis huic methodo obſequium præſtare poſſit, poteſt illum inprimis docere obſeruatio illa quolibet intuitu ſumme commendanda, & nunquam vtique obliuioni permittenda, quod nempe hac ratione, *his* inquam *febrilibus proceſſibus*, & iuſtis tandem atque proportionatis *effectibus*, homines SPONTE NATVRAE, *citra artis concurſum*, a febribus ita *in integrum reſtituantur*, ſine vllo alio ſubſidio artificiali.

Deinde non extra ſummam conſiderationem relinquere fas eſt, eiusmodi contemplationem, qua innoteſcat, quod hæc talis *methodus*, non ſolum ſit VNICVM *naturæ ſubſidium*, quo illa *ſibi ipſi* poſſit conſulere: ſed ſit etiam ita in genere ipſi *proprium* veluti, atque *familiariſſimum*, vt eodem etiam, abſolute, *generatim* per totam vitam vti conſueuerit, neque nunc, niſi *auctiore* gradu, pro circumſtantiarum neceſſitate vrgente, easdem exerceat:

Proportione ſolum, exquiſitius ſecundum ſpecierum differentes *neceſſitates*, inſtituta:

Quæ quidem res peculiaris (vna cum vera vtique ita *periclitatione* omnino, non ſolum præſente, ſed ita etiam manente, vt ipſe *exitus*, tanquam res futura, tantiſper vtique in ancipiti maneat :

Tanto magis, cum rationi omnino conſonum ſit, adeoque omni iure cogitandum, nec iniuria *metuendum*, quod etiam ſub his & *laboribus* neceſſariis, & illorum etiam ſuſceptorum, certe tamen adhuc *ancipiti* magis, quam certa & *indubia* felici, *efficacia*, adhuc incidere poſſint aliunde nouæ *interpellationes*, *turbationes*, *impedimenta*, imo *pericula noua:*

Hæc, inquam res, facile hinc iudicari poteſt, quam iuſta ſit, ſub rebus ita *lâborioſis*, *ambiguis*, vlterioribus *impedimentis* metuendis, *vigilantia*, *meticuloſitas*, *ſollicitudo*, imo ſi res impeditius procedant, *anxietas* ipſa;

Qualia nempe omnia in exercendis illis *febrilibus operationibus*, non ſolum occurrunt;

Sed etiam quam maxime ſecundum *proportiones* eiusmodi *difficultatum* per ſpecies.

(Vbi quidem etiam, plus quam vnius intuitus ergo, animum aduertere conuenerit ad *habitum morum animi* eiusmodi patientibus per indiuidua, alioquin etiam ſolitorum, quomodo illi tanto magis ſeſe exſerant in *regendis* atque *proſequendis* huiusmodi *operoſis*, *impeditis*, & tamen *neceſſariis*, adeoque *periculoſis* etiam, adminiſtrationibus.

Non autem loquor de nuda illa *morali impatientia*, *formidine*, *trepidatione*, *anxietate*; quam tales in huiusmodi conſtitutionibus exſerunt circa negotium *rationale:* Sed quales etiam horum generum ἀταξίας, re vera in ipſo etiam *vitali* actu deinde exhibeant, nempe ipſo hoc *motuum* horum *ſecretoriorum* & *excretoriorum*, *ordine*, *proportione*, *conſtantia*, adminiſtrandis :

Etiam ſine *externa* exacerbatione *animi pathematum* oblata: quæ alias vtique etiam inſigniter vlterius *turbare* poteſt has

has operas, etiam in illis, qui cæteroquin ab eiusmodi *pertur-bationibus* alieniores ſunt:)

Eodem fere etiam gradu atque loco conſideranda vtiq; eſt illa *animi* e febribus affectio, quando per veras *Criſes* perpetrata feliciter excuſſione febris, adeoque ſuperata *periculi* energia, primum, quod etiam ſingularum *horarum* decurſu ſe exſerit, boni effectus ſpecimen, eſt *animi* reuertens *alacritas, tranquillitas*, imo vera *ſecuritas*, & a periculi *metu* alienatio.

Hic talis eſt habitus *Febrium*, ſeu *Febris in genere*, *in ſe* ſpectatæ, vti *numero vna*, *ſemel*, *ſingulis periodis*, inuadit:

Notandum autem, quod eadem ipſa etiam quaſi *ſponte* nuda ſua, aut certe per occaſiones minime exquiſite *proportionatas*, non ſecus, quam vere, proterua quadam *promptitudine*, repullulare conſueuerit;

Et hoc quidem non ſolum breui interpoſito *tempore*, vt in *acutis*; ſed etiam admodum longo, vt in *intermittentibus*, inprimis *tertianis*:

Quæ minime raris exemplis, ſed re vera in hominibus inprimis quam maxime *robuſtioribus*, etiam *anniuerſariis* ſpatiis, vel vere *repullulare* ſolet;

Vel ad minimum plane conſpicua ſpecimina *gliſcentis* noui huiusmodi *conatus* exhibere.

Imo vero, non ignota eſt in praxi illa Febris *tertianæ* vera *adſuetudo*, vt ceſſantibus etiam ſecundum omnem rationalem veriſimilitudinem, *cauſis* ſui *materialibus*, tamen non ceſſet ipſa *Febris*; ſed patientes tales, extra diem & horas illas conſuetas, per omnia *ſanos*, *vegetos*, *integros*, imo *robuſtos*, & plane *validos* ſeſe gerant, & omnes *functiones vitales* quam optime exerceant: Interim *hora* ſolita redeunte, valido prorſus inſultu *paroxyſmus* cooriatur, & licet non æque nimium diu *duret*, tamen re vera etiam tam *breuis* non ſit, quin ſatis diuturnas, intuitu debiti *ſani* penitus immunis ſtatus, moleſtias exhibeat, per 2.3. horarum decurſum.

Vltimum in *ordine*, licet minime poſtremum *dignitate*, meretur quam maxime conſiderari, & quidem hoc ipſo potiſſimum loco, vbi breuem de febre *cauſalem* theoriam formare ordo poſtulat.

Loquor de *ſubiecto* Febris, cui illa obtingere ſolet.

Vbi certe non perfunctorie perpendi meretur hæc ipſa conditio febris, quod illa non eueniat, niſi HVMANAE ſpeciei:

Nempe neque tam *vere*, neque tam *facile*, neq; tam *varie*, & tamen ſub illa varietate, ita *proportionate*, & *conuenienter* iuxta veram dignitatem *neceſſitatis*, quam periclitatio eiusmodi, ſiue tota ſui *ſpecie*, ſiue *partis*, quæ primario afficitur, *dignitate*, infert, febrilibus commotionibus in ipſis *brutis* locus eſſe videatur.

Dixi, quod hæc res, & vera prorſus febris circumſtantia, primum locum omnino videatur mereri in CAVSARVM febrium enumeratione peragenda.

Cum enim febrem conſiderare liceat, imo vero per veras ſui circumſtantias deceat, vt eiusmodi *actum vitalem motorium*, *ſecretorium* & *excretorium*, mediante quo *præſentes* quædam noxæ remoueantur: ſed hoc ipſum etiam eo maxime *ordine*, eaque *proportione*, per notabilem numerum *ſpecierum*, ita adminiſtretur, vti tam *materiarum ad vias*, quam *efficaciæ periculoſæ*, *proportioni* quadrat:

Et ſecundum hos reſpectus, vtique quam maxime velluti requirit, ſeu præſupponit, *energiam* eiusmodi *æſtimatoriam*, tam *rerum*, quam *actionum*:

Apparet hinc tanto magis euceſcere, tota veritas negotii, quamobrem *brutis* nullæ, aut quicquid tandem huc trahatur, vtique *paucisſimæ*, & penitus *rarisſimæ* febres eueniant:

Hominibus autem, & *ſpecie* plures, & *numero* frequentiores paſſim obtingant:

Inſuper autem & *proportione* ſpeciei, & *methodo* proſequendi & abſoluendi (niſi *per accidens* denuo peruertantur): ita

etiam

etiam ad finem perducantur, quemadmodum *rationabiliter*, & *neceſſitati* corporis, & *receptiuitati* materiæ, & *habitui actionum* ad tales effectus, omnino quadrat.

Vbi nempe etiam notanda venit, vti nota vtique eſt, non ſolum *promptitudo* humanæ indolis ad *ſibi conſulendum*, *conſiliis ſuis*, & *conatibus conſulto* adminiſtrandis:

(Intelligo autem non ſolam conſultationem per *præfigurationes phantaſiæ* perpetrandam: ſed *rationi* ſolum iuxta *principia nobiscum nata*, conſonam.

Et magis *habitum* materiarum *reſpectiuum*, ſecundum magnitudinem *periculi* hinc impendentis, quam *materiarum* ipſarum *in ſe* ſpectatam, ſiue *phyſicam*, ſiue *mechanicam*, diſpoſitionem ſimplicius, reſpicientem.)

Sane vero huic eidem tali conſiderationi *cauſali*, innititur *cauſalis ratio* totius *ſucceſſus* & *exitus* febrium *generaliſſimus*, quatenus *bonus*, *iuſtus*, & *proportionatus*, adeoque etiam *ſalutaris*.

Imo ſimpliciori eloquendi formula *ſimplex*, *directus*, *ſincerus : per eſſentiam*, vt ſcholæ loquuntur:

Aut *indirectus*, *impeditus*, *perturbatus*, *per accidens*.

Sub his omnibus autem Febrium circumſtantiis, illud, quod maximopere ad conſiderationem prudentem veræ *ætiologiæ* illarum maximum pondus præbet, eſt hoc, quod Febres *menſura* non ſolum *impetus* ſui, ſed inprimis *ſucceſſus*, adeo pares & exquiſitos *ambitus* ſeruent in quibuslibet ſubiectis, quæ per *materiales* circumſtantias notorie plurimum *differant*, vt inde *materialibus* conditionibus illas circumſtantias aſſignare, omnino maxime alienum ab omni conceptu videatur.

Certe enim offendit in hoc negotio curioſitas ſciola humanitatis, adeo craſſo modo contra vniuerſa etiam ſimpliciſſima principia, quæ tamen maxime iactat, *phyſica*, *mechanica*

nica, rationalia, vt incuriæ magis, quam vllius alterius rei curioſa hinc appareat.

Nempe craſſo certe quodam ſimili, a *fermentationis* effectibus petito, adumbrare ſuſcipit, quaſi etiam *dari* poſſint, verius *fingi*, eiusmodi materiæ, quæ in corpus humanum admisſæ, ibidem eiusmodi *commenſurata* fermentandi *tempora* ſeruent, & ſequantur.

Sed vti totum hoc negotium, nudæ quam maxime ſuppoſitioni de eo, quod ita ſe habere *poſſe, fingi posſit*, ſuperſtruitur; ita reddunt illam penitus irritam, circumſtantiæ tales, quæ non *ſupponi*, ſed ſolum *attendi*, atque *obſeruari* poſtulant, & eo ipſo, quoniam ita *fiunt*, etiam aliter *ſupponi* non poſſunt.

Certe enim notiſſimum eſt, quod *quantitas* materiæ *fermentantis*, tanto magis autem ipſius *fermenti*, maximopere circumſcribat ſuppoſitam illam, de qua nempe quam maxime ſermo eſt, *menſuram*, tam *incipiendi*, quam *inualeſcendi*, atque *durandi*,

Interim contrarium huius rei paſſim, imo per omnia veluti indiuidua, occurrit in noſtro negotio. Quandoquidem ibi, tam *leuiores*, imo tandem longe *leuisſimi*, paroxyſmi, (nam *paroxyſmis* inprimis adornatur illa ſcena) nihilo ſecius illam *menſuram* etiam exquiſitiſſime ſeruare deprehenduntur.

Sicut etiam in tam diuerſa *quantitate*, atque *diſtractione* materiæ, qualis alibi in paruis corporibus *infantum* atque iuniorum, alibi in diffuſis *annoſiorum*, occurrit, ne vlla quidem verecunda fictione eiusmodi paritatis *materialis* ratio ſupponi poteſt.

Interim adhuc rudior certe eſt illa præfiguratio, de exquiſite ſtato *reditu* paroxyſmorum; quaſi ille innitatur vere exacte pari *quantitati* materiæ, quanta præcedente peroxyſmo fuerit.

(Vt enim nihil dicatur de illo offendiculo, quod hac ratione ſimul, præiudicando, fingeretur *abſoluta* quædam *menſura*

ſura materiæ, *quanta*, & non *minore*, opus eſſet ad concipiendum ſeu ſuſcitandum *paroxyſmum.*)

Cum vtique alias etiam *minor* quantitas prius in paroxyſmum erumpere poſſet, modo *leuiorem* atque *breuiorem.*

Dum interim ex aduerſo etiam *leues* paroxyſmi, nihilo minus *paria* tempora obſeruant:

Cadit profecto tota hæc operoſa ſcena, reclamantibus maxime ipſis paroxyſmorum *ſucceſſiuorum* proportionibus.

Cum enim, ſi priſtina exquiſita *quantitas* materiæ in cauſa eſſet, tam exquiſitæ *menſuræ* reuertendi; neceſſe omnino foret, vt etiam tam *impetus*, quam deinde *duratio* totius paroxymi, pariter ita perpetuo *æqualis* eueniret.

Aut ad minimum euidentioribus, non ſolum *promptioribus*, ſed etiam *copioſioribus*, *excuſſionibus*, ſenſibiliter ita eliſa, & exonerata materia, ſufficientia harum rerum ſigna exhiberet.

Cum autem contrarium abſolutiſſime conſpicuum, & nemini hominum has res aduertentium, incognitum ſit;

Nempe, quod etiam de die in diem quam plurimum *decreſcentes*, imo vltimo vix ſatis amplius *ſenſibiles paroxyſmi*, & exquiſitiſſime quidem omnium *hi tales*, *ſtatas* illas horarum *menſuras*, recurſu ſuo maxime exactiſſime ſeruent;

Iterum dico, quamuis *impetu* æque, atque *duratione*, ſæpenumero vix ſatis *ſenſiles:* diluceſcit certe hinc euidentiſſime, quomodo hæ tales circumſtantiæ quadrent illis commentis, tam *craſſæ proportionis* regulæ ſuperſtructis.

Ex aduerſo vero, longe certe alio vocat conſiderationem illa obſeruatio, qua ſatis etiam in vulgus notum eſt, quod etiam quantumcunque *quieſcentes* paroxyſmos tertianarios, præcipue rebus adhuc recentioribus, aut ſubiectis plurimum *ſenſibilioribus* exiſtentibus, certiſſime atque promptiſſime reuocare poſſit, non ſolum *aſſumtio* ita intempeſtiua cibi aut potus; aut *nidor* ſimilium rerum: ſed etiam nudus *conſpectus*,

 imo

imo in exquiſite ſenſibilibus, etiam ſola multa *mentio*, & moleſta ad acceptandum & conſentiendum tentata perſuaſio.

Sicut e diuerſo, non minus nota eſt etiam illa experientia, quod in oblato inſperato *gaudio*, animum maxime quaſi totum ad ſe vocante;

Auerſione animi a meticuloſa expectatione inſtantis horæ, per huius ab aliis factam diſſimulationem:

Quin etiam in ipſo *ſomno*, quando paroxyſmi, iam miteſcentes, in illius tempus incidunt, hi ſæpe toti *emaneant*: ſæpiſſime vero & familiariſſime ad minimum ſenſibiliſſime *mitigentur*

Sicut etiam notiſſima eſt vulgi obſeruatio, de pari efficacia, paroxyſmos iam aliunde *ſeneſcentes*, per *terrorem* inſignem, velut obruendi, & vere conſtanter tollendi:

Nec ignota etiam aliis eſſe poſſunt exempla paria, qualia ipſe expertus ſum & notaui, *inſtantium* paroxyſmorum per incidentem anxium *mœrorem*, & præſentiſſimam *ſollicitudinem*, non ſolum in præſens *interuerſorum*, & tanquam (ſub leuiſſima æſtimatione, in comparatione ad alterum obiectum periculum aut damnum) *obliuioni* datorum:

Sed etiam in poſterum ita conſtanter emanentium.

Præterea vero impingit omnis huiuſmodi præfiguratio, contra veram *hiſtoriam*, *legitimi*, eoque ipſo *ſalutaris*, ſucceſſus & euentus Febrium, in eo, quod feruoris *fermentatiui actui* in genere, & *effectui* in ſpecie, tribuat totam Febrium ſcenam;

Quarum quidem actionum decurſu, *materia* illa ita alteretur, vt prægreſſam ſuam *paroxyzandi*, id eſt, *fermentandi* efficaciam, eo ipſo exuat, & amittat.

Cum autem per hanc ſuppoſitionem, (vt nihil dicam de prorſus improbabili illa, non ſolum *pullulatione* in genere, ſed maxime ita exquiſite *dimenſa* in ſpecie, *nouæ quantitatis* in ſingulos paroxyſmos) in ſolidum ſilentio inuoluatur; imo omni

conſi-

conſiderationi eximatur, *vtiliſſima* illa non ſolum, ſed prorſus etiam *neceſſaria* Excretionvm efficacia, quæ paroxyſmum ſibi recte conſtantem, non ſolum *a poſteriori* abſoluit:

Sed ad quam ille etiam potius toto ſuo apparatu atque ſucceſſu, iterum dico, *ſibi recte conſtante*, nec per accidens impedito, proprie reſpicit atque *tendit:*

Et eo etiam omni *intentione*, & prudente *inuentione*, ab *arte* Medica regendus atque promouendus eſt.

Qua vera non ſolum, ſed adeo vnice neceſſaria, conſideratione, per infauſta talia commenta, non ſolum intercepta, ſed vere funditus euerſa, ſimpliciter vtique vna ſubuertitur vniuerſus *uſus* huiusmodi *Theoriæ* debitus *Medicus*.

Quod quidem aliter fieri non poteſt, quin, quando ſemel a rerum veritate temere fit ſeceſſio, omnes etiam reſpectus vlteriores, veri, adeoque vtiles, vna peſſundentur.

Quemadmodum autem ipſa vtique illa huiusmodi opinio, (quaſi commotio febrilis ita ſimpliciter *phyſico-mechanica* ratione, ab ipſis certis *materiis* morbiferis ita concitaretur, vt in ordine ad reliquam œconomiæ vitalis ſanam methodum, vere ſimpliciter *paſſiue* ſeſe haberet,) nullo modo quadrare aut reſpondere poteſt luculentis vniuerſis ipſarum phænomenis:

Ita Medicæ rei aut intentioni tantundem vtique commodi adferre etiam poteſt illa diſceptatio, ſi, cum quantacunque tandem contentione, disputetur, quale nam *Agens* aliud, ſit *autor* harum, aut *rector*, commotionum. Quemadmodum enim nemo humanæ rationis compos, illam argumentationem agnoſcet: *ſi adminiſtratio* febrium præſtetur ab ipſa *anima*, ſequi inde, ut ipſa etiam *anima immediate* curanda, ſeu curatio *immediate* ad ipſam dirigenda, ſit:

Ita totum illud, quod vtique interim ad Medicinam, quam maxime pertinet, ab hac disquiſitione, *quodnam nominatim ſit harum actionum principium*, ſeu ipſum verum *Agens*, quam longiſſime vtique diſtat:

Nempe, quod hic *actus*, omnio vtique ſit BONVS, & VTILIS, ipſo *effectu* potius, quam ſimplici forte *euentu*:

Et omnes eius *ſucceſſus* atque *progreſſus* omnino ad illum talem *ſalutarem* exitum ita *quadrent*, & conſequenter etiam probabiliſſime *collineent*, vt ſiquid horum aliter (quam ita vt omnino decet, & ſine intercedentibus impedimentis, etiam ipſo facto ordinarie fit,) procedat, funeſtus potius effectus inde reſultet.

Hæc, inquam, vera conſideratio, ſi decenter ſtabilitur, nempe veritatem illam omnino practicam tuendo, quod Febris *in ſe*, & niſi *per-accidens* perturbetur, ſemper *ſalutarem* exitum adſequatur; & omnino etiam talis, vere *ſibi relicta*, habeat vniuerſas eiusmodi circumſtantias, quæ ad hunc *ſalutarem* euentum recte & ordine *quadrent*, neque ſine ſiniſtri exitus periculo *negligi*, *omitti*, nedum *contrariis* modis inſtrui poſſint:

Iterum dico, ſi e vera æſtimatione *Praxeos Clinicæ* hoc agnoſcitur, atque certum & euidens ita habetur:

Adeoque a communi pandemia traditione, quæ hæc vniuerſa ſimpliciter *paſſiua*, & vera *morbida* pathemata facit, abeundo, meis de hac re demonſtrationibus aſſenſus præbetur:

Inepte abſurdum poſthac fuerit, futilibus, & ab omni argumentandi ratione alienis dubitatiunculis, tanquam de re maximi momenti, & ſerio definienda, huiusmodi ſpeciem facere, quaſi nihil eorum, quæ ego docuerim, placeat &c.

Enim vero hæc eſt vtique illa vere *Medica* harum rerum conſideratio atque ratio, quod veræ atque ſinceræ *Febriles actiones*, per *ſucceſſiuas ſecretiones* proportionatas, & *tempeſtiuas excretiones*, &, mediantibus his, per morbidæ materiæ efficacem *depulſionem*, ad *ſalutarem* vitæ conſeruatorium exitum pertendentes, non ſolum *tolerandæ*, ſed etiam *obſeruandæ*, *gubernandæ*, & quoquo modo *iuuandæ* potius atque *promouendæ*, ſint, quam vllo modo *negligendæ*, nedum *peruertendæ*.

Hæc eſt illa mea GENERALIS FEBRIVM THEORIA; de qua licet omnino vtique ipſi etiam *Antiqui* aliquid agnouerint; *pugnam* aliquam *naturæ cum morbo* in febribus, inprimis arguendo;

Tamen tum totius medii ſcholarum medicarum æui acceptiones, & explicationes tam parum, quam antiquiſſimorum expreſſiones, veram & exactam differentiam expoſuerint, *quænam proprie*, in Febre, ſint *morbi*, quæ vero contra, *naturæ*, *partes* & *energiæ*:

Non poteſt proinde neque mihi imputari, quaſi illorum, vt habet prouerbium, *Vitula arando*, præcipua mea, ne dum omnia, illis ita debeam.

Quamlibet certe neque de hac poſtulatione vllatenus contendere in animo habeam; utpote nihil utique minus quam hoc, illud autem omni vtique ſtudio expetens, & agitans, vt *ſerium* hoc omnino negotium, *naturam potius in ſuis vtiliſſimis operationibus, quouis modo adiuuandi, quam vllo modo ipſi obſiſtendi*, in tam ſontico negotio, quale ſunt ipſæ *Febres*, decenter perſpectum, adeoque ad ipſam Praxin perite applicandum, ab omnibus medicinæ ſtudium agitantibus, agnoſcatur.

Quam maxime vero non ſcitu magis, quam conſideratu, & prudente, imo vero perita, *obſeruatione* æque, atque *gubernatione*, dignam duco, imo commendo maxime hoc nomine, hanc ipſam per Febres *ſpontaneam naturæ Energiam*; quomodo illa non ſolum præſenti *neceſſitati* corporis ipſamet conſulere ita ſuſcipiat:

Sed etiam hoc ipſum peragat, peculiari *methodo*, atque *ſucceſſibus*, ſingulari *ordine* inſtructis.

Cum enim *materias* illas, PROPTER quas huiusmodi *febrilis commotio* ita ſuſcipitur, & inſtruitur, vera *artificiali* alternatione ſubigere, irritum paſſim, & vere inane ſit conamen; quod omnino Medici rerum ſuarum, & exiſtimationis inprimis ac honoris ſui & *artis*, vere cupidi atque curioſi, non ſolum

lum a ſpe ſua, ſed tanto magis a pollicitatione omni omittere debeant: (exceptis pauciſſimis indiuidualibus caſibus, & in vna forte ſolum, aut altera ſpecie:)

Sed omnia verius ſimpliciter per *ordinatas ſecretiones & excretiones* abſoluere, neceſſitas poſtulet:

Talis autem *apparatus* atque *methodica* adminiſtratio, ita *ſecretoria & excretoria*, ſit ipſamet *Febris:*

Sine cuius *generali* inſtituto (*ſecretionis* & *excretionis*) *materia* hoc tempore incumbens, non *poſſit* ſuperari;

Sine eiusdem autem *ſpeciali* (*ordinis*, *menſuræ*, *paroxyſmorum* & *periodorum*) *tranquilla* & nihil perturbata *proſecutione*, non *ſoleat* hoc negotium abſolui:

Quin potius, ſi hic aliquid *turbetur*, totus actus inde in ingens *periculum*, *irriti* adeoque etiam *funeſti* in acutis, *exitus* coniiciatur.

Cenſeo proinde digniſſimam vtique, imo *neceſſariam* prorſus obſeruatu, imo vero *factu*, hanc ipſam ſeruationem Febrilis *methodiæ:*

Et dextram eius, *artificialem*, gubernationem potius;

Quam vllo modo in diuerſum abeuntes (artificiales) *intentiones* aut *inuentiones:*

Ne dum in *contrarium* tendentes; nempe huiusmodi *conatus*, *apparatus*, & *actus* naturæ, in directa ſua, & tolerabiliter procedente proſecutione *impediendi:*

Neque quidem ſolum *craſſo* modo, & in genere, totum *ſcopum ſecretionis & excretionis* mutuo ſubordinatarum, ſimpliciter impediendo & opprimendo:

Sed etiam *in ſpecie*, peculiariter commenſuratos veluti greſſus atque paſſus harum actionum, immodeſtius interpellando, iisque vel reſiſtendo, vel illos temere confundendo & obturbando:

Tum ſigillatim in *paroxyſmis*, tum ad ſummam rei in *deſtinationibus*, maxime omnium vero iam *actionibus* ipſis, *Criticis*.

Habeo

Habeo enim pro certo, quod quilibet animum huc decenter aduertens, facile deprehenſurus ſit, quantum differant eiusmodi affectus, quos non ſolum *adiuuare*, & ad illos *concurrere*, ſed vniuerſos *præſtare*, *adminiſtrare*, & *abſoluere* aggreſſa eſt natura; & paſſim etiam, *ſine* omni *artis* auxilio, exquiſitiſſime abſoluit: ſi talibus immiſcere ſeſe, & ingerere *artifex* in animum inducat, opus ibi ſit maxima & prudentia, & peritia, & dexteritate, ne plus officiat, impediat, turbet & peruertat ſucceſſum, *euertat* autem, & in contrarium coniiciat omnem bonum *effectum*, imo *ſalutarem* euentum:

Adeoque quod ſine *artificis* concurſu paſſim feliciter ſuccedit & exit, imperita eius, *inutili*, imo *aduerſa* atque temeraria, concurſatione, certo & abſolute in irritum recidat:

Imo in *contrarium* adigatur.

Vbi breuiſſimis adhuc tangere libet, quam antea etiam breuiter perſtrinxi, infauſtam illam tralatitiam traditionem, totam interim *falſam* atque fictitiam, & omni proinde etiam *ſalutari* euentu caſſam, de *efficacia artificiorum Medicorum* ſimpliciter ALTERATIVA, pro auferendis *materialibus* cauſis febrium, *citra euacuationem*, *præcipuum* totius negotii cardinem tandem moliente.

Cum enim talis traditio, exceptis ſolis aliquibus exemplis Febrium *intermittentium* ex *aſſumtorum* craſſiorum vitio pendentium; & initiis *Cholericarum*, & *ardentium*, a *bilioſa* ſaburra craſſiore & copioſiore pendentium, abſolutiſſime *temeraria* ſit, *fallax*, imo *falſa* atque *mendax*:

Cui, a male obſeruatis, male intellectis, imo paſſim mala fide allegatis, *paucis* exemplis, vniuerſam *methodum* curandi ſuperſtruere, & ab eiusmodi *particularibus* ad *vniuerſalia* graſſari, etiam ſcholis intolerandum eſſet:

Nihil certe ſanæ rationi, ſi illa ſimpliciter in conſilium hic aduocetur, reliquum manet, niſi vt euacuatione ſeu *excretione* tandem totum negotium aggredi, imo abſoluere, ſibi proponat.

Quod

Quod ipſum, ſic vbi iam ipſius *naturæ* auſibus ita agitari offendat, potius vtique in ſuos vſus hoc conuertere, & mutua *cooperatione* ad plenum optatum exitum deducere debebit ipſa *Ars*; quam *ſalutaribus* his naturæ cœptis ſuperbe poſthabitis, non ſolum *alia*, ſed vel prorſus *aliena*, moliri.

Quemadmodum enim, ſi fieri poſſit, *præoccupare* Naturæ conatus, cœptum vtique eſt & prudentiſſimum, & ſæpe etiam felici ſucceſſu minime deſtitutum:

Ita, quando ſemel Natura ſuas res, non ſolum peculiari cura, ſed etiam plane peculiari *menſura*, *methodo*, atque *ordine*, in effectum deducere aggreſſa eſt, quam infeliciter ibi communiter cedat, etiam ſolus *neglectus* huiusmodi obſeruationis debitæ, & *Synergiæ* eiusmodi adminiſtrationis atque promotionis neceſſariæ: neminem certe poterit fallere, niſi ab omni, res ſuas cum decente animi aduerſione tractandi ſtudio, in ſolidum alienum.

Quo intuitu itaque digniſſimam conſideratu iudico hanc heoriam, ceu verum proprium genium, SYNERGIAE ſalutaris naturæ, imo etiam ſine vllo concurſu artificis, veræ propriæ naturæ ENERGIAE: E cuius comparatione Medicus ita comprehendere poſſit, non ſolum indolem cauſarum diuerſarum febrilium, æque ac apparentium pariter effectuum, nempe vulgo ita dictorum affectuum ſeu ſymptomatum febrilium:

Sed etiam quid e motibus talibus, partim tendentibus ad excretiones, partim in excretione conſiſtentibus, effectui ipſius affectus adſcribendum:

Quid vero e contra potius aduerſus magis noxiorum talium effectuum energiam, vtile imo neceſſarium, & ſi ipſa maxime ratio conſuleretur, conſultum, ex his exiſtat:

Quod ipſe etiam Medicus, *artificiali* operatione non ſolum *imitari*, ſed tanto magis *ſequi*, & poſtquam ſponte ita fit, non *impedire*, aut *cohibere*, & *contrarias* operationes tentare poſſit aut debeat:

Sed

Sed etiam communiſſime huiusmodi *methodus* actionum & effectuum, nulla alia ratione ita compenſari posſit, vt verus *ſalutaris* euentus impetretur: adeoque hæc *talis* methodus, non ſolum *neceſſaria*, ſed etiam VNICA vere exiſtat. Vt ita etiam præter intentionem atque mentem reliquam ſuam vera loquantur, qui dicunt non ſolum *nihil melius*, ſed NIHIL ALIVD, excogitari poſſe, quo *materiæ* febriles, & earum *efficacia* & *effectus*, depellantur & expellantur, quam prudenter gubernatæ, atque ſubordinatæ *Secretiones* & *Excretiones*:

Qualium vera ſyſtemata atque ſpecimina exhibere ipſas FEBRES, *ſibi conſtantes*, & non *per accidens* deprauatas, *impeditas, perturbatas*, eſt vtique illud, quod omnium ſciendi & intelligendi compotum diiudicationi commendo.

PARTIS II.

SECTIO VLTIMA

De

ADVENTITIIS.

EGi huc vsque de illis affectibus, eorumque tam *generibus*, quam *ſpeciebus*, qui corpori humano *interna* ſua, *propria* quaſi culpa, tam ratione *materialis* conſtitutionis, quam quocunque vitio *adminiſtrationis*, ingruere & euenire ſolent.

Vbi in illud inprimis incubui, vt monſtrarem, quod longe maximus numerus affectuum, ſecundum ipſas *ſubalternas* ne dum *ſpecialiſſimas* ſpecies, ſimpliciſſimo ordine procedere posſint, a *quantitatis*, partim nudis adhuc *futuris* periculis; aut *propioribus ſimpliciſſimis* incommodis, *ſpiſſescentia*, etiam ipſi *progreſſui* detrahente:

Aut tali *ſpiſſescentia* vndecunque etiam alias contracta:

Et pro hisce rebus *deſtinatis* variationibus ſubſidiorum *motoriorum*;

Adeo quidem, vt inprimis hæ *nouæ, ſollicitæ, trepidæ, obſtinatæ* DESTINATIONES præcipue, non ſolum maximam partem, ſed etiam inprimis *graviorum*, apparatu *operoſiorum*, ſucceſſu *pertinaciorum*, exitu *periculoſiorum*, & *ambiguorum* affectuum complectantur.

Quibus inſuper, & *præoccupando* & *ſubueniendo*, & paſſim prudenter *indulgendo*, & veſtigiis illorum inſiſtendo, & *vacillantes*, tam perite, quam circumſpecte, & attente *gubernando*, *vnice* fere, & *vere*, conſulere ſit integrum.

Quicquid autem aliter fiat, id non ſolum *alieno*, ſed communiſſime *irrito* euentu laboret.

Supereſt, vt etiam de illis rebus dicamus, quæ ADVENTITIAE, & aliunde corpori ingruentes, tum *materialem* eius conſtitutionem, tum *œconomiæ ordinem* & *adminiſtrationem motoriam*, varie perturbare poſſunt.

Obtingunt huius generis res ipſi corpori *duobus* præcipue modis. Primo via quaſi magis *ordinaria*, & per occaſiones admodum familiares: ſecundo, per ſimpliciter *fortuitos*, & plurimum *inſolitos* caſus.

Prior turba aduentitiarum talium læſionum, ſeu potius *cauſarum* lædendi compotum, prodit ex illis ipſis rebus, ſine quibus vita humana ſubſiſtere non valet; nempe ita dictis NON-NATVRALIBVS:

Earum inquam vel *ſelectu* minus decente, vel *vtendi* ordine peruerſo.

Ita enim ab AERIS intolerabili conſtitutione, ratione *frigoris*, *æſtus*, *humiditatis*, *impuritatis*, oriuntur vtique paſſim eiusmodi læſiones tum ipſorum *humorum*, imo aliquando *ſolidarum* ipſarum partium:

Tum *motuum tonicorum*, & per hos etiam *humorum*.

In ASSVMENDIS nota eſt humanæ libidinis varietas, & intemperantia; iam propria aliqua *opinione*, iam *exemplo*, exerrans.

Vbi

Vbi licet *conſuetudo* multum poſſit; nec etiam, in hac quidem via, adeo *prompta* ſit ingens efficacia etiam minus idonearum rerum; ſi modo neque *quantitate* nimium deliquatur, neque *ordine* aſſumendi, neque animi aliqua inſigni *auerſione* concurrente:

Certum tamen eſt quotidianæ experientiæ documento, quod ab huiusmodi rebus perpetuo impendeat *aliquod* periculum maius, quam illa minime minentur, quæ *ſimpliciore* nutriendi energia corpori ſubueniunt.

Somnvs etiam *nimius*, *intempeſtiuus*, *inordinatus*, *interpellatus*, & *inquietus*, lædit varie; maxime *ſenſibiliores*.

Vigiliae nimiæ obiiciunt varia incommoda atque damna, iam externis *ſenſoriis*, iam internorum ſenſuum *actui*, & *ordini* ſeu *conſtantiæ*.

Motvs *voluntarius localis*, & qvies, faciunt etiam varium œconomiæ corporis negotium; *motus* inprimis *exceſſu*, quam maxime vero *repentino* & præcipiti:

Quies, *defectu* præcipue: vel etiam continua ſegni *deſidia:*

Concurrente præſertim cum multa, & *ſpiſſi* inſuper ſanguinis, *cumulatione*, & *excretionum* negligentia.

Enim vero etiam illæ res *aduenire* omnino corpori intelligi poſſunt, quæ etiam intra ipſum *prognatæ*, ita tamen conſtitutæ abhinc ſunt, vt non ſolum nullum directum & perpetuum *vſum* corpori præſtent, ſed etiam actu *nocendi* compotes ſint, ſerius ocyus, niſi ad proportionem *tempeſtiue* ex illo eliminentur.

Vnde quidem, ſi illæ res vltra tempus in ipſo corpore *detineantur*, merentur ſane ab eo tempore, quod vltra terminum debitæ *eliminationis* in corpore morantur; non aliter conſiderari, quam ſi vſurpatione quadam *poſtliminii*, denuo aliunde corpori *acceſſiſſent*, & illud inuaſiſſent.

Vnde certe, cum illæ materiæ, quæ ſemel vere meren-

tur *excretionem* ſeu eliminationem e corpore, ſi vel ipſæ exitum hunc *morentur*, & non ſatis prompte obſequantur excuſſioni:

Vel ipſe *motus* excuſſorius, negligenter inſtruatur, & exerceatur:

Vel voluntaria *deſidia* ac inertia etiam cohibeatur:

Fiunt tales materiæ omnibus hisce modis corpori vtique quam maxime non ſolum *incommodæ, moleſtæ, oneroſæ*, magis magisque *intractabiles*: ſed etiam tandem pluribus modis *noxiæ*, & magis magisque *periculoſæ*.

Animi pathemata, ſicuti verum ipſorum obiectum ſunt rerum *externarum*, *proportiones* ad *vſum* aut *damnum* corporis, ſiue *veræ*, ſiue *fictæ*:

Ita merentur etiam vere pro *aduentitiis* rebus haberi: aut certe *cauſæ* illorum, quando ita quoquo modo oblatæ, ipſa hæc *pathemata* excitant.

Sicut autem hæc conſideratio non ſatis decenter ad animum admiſſa, ingenti damno afflixit omnem ſolidam *theoriam*, tam de *phyſico* habitu diſpenſationis in œconomia corporis, quam de *Medica* conſideratione: cuius nempe intuitu ipſi effectus *animi pathematum*, longe vtique magis familiares ſunt, quam vulgo illis tribuitur:

Ex aduerſo vero interim meris *corporalibus mechanicis, irritationibus* atque *ſtimulationibus*, illos effectus tribuendo, nudæ vtique *fictioni* ita indulgetur, atque ſimul porta aperitur irritis *conſiliis*, & inanibus, quas vocant, *indicationibus*:

Ita ſunt omnino in præſentem noſtrum cenſum quam maxime reuocanda, & pro rebus vere *aduentitiis*, adeoque non promiſcue toti *ſpeciei* actu communibus, ſed per *indiuidua* ſolum, per *externas occaſiones* ſenſim inducendis, habenda, atque notanda, *duo* ingentia huiusmodi pathemata:

Nempe Sensibilitas nimia; & Consvetvdo.

Simul

Simul vero etiam reliqua vulgo hoc nomine nota, *ira*, *terror*, *timor* & *anxietas*, *mœror*, *nauſea*, & *auerſio*:

Imo etiam *deſiderium*, *gaudium*, *voluptas*, *pudor*, *perturbatio*.

Singulæ huiusmodi rerum *poſſunt* vtique imo vero *ſolent* paſſim, corpori varia incommoda atque damna inferre;

Præcipue tamen tunc maxime, quando *quantitate* nimia enormiter ingruunt; aut aliunde iam *prædispoſitum* corpus inuadunt, *internis* magis ſupra deductis cauſis affectum:

Abundantia ſanguinis, *ſpiſſeſcentia* eisdem, & propter talia gliscentibus *motuum* vitalium extraordinariis *intentionibus*, & *adminiſtrationibus*.

Sane enim illud, quod etiam de hac claſſe *aduentitiarum* noxiarum rerum, omnino, & maximopere quidem, notandum venit, eſt omni modo obſeruanda etiam harum rerum, (niſi admodum excedant *quantitate* & *qualitate* ſui) INFREQVENTIA;

Vbi nempe, quando vel *ſenſibilitas* peculiaris abeſt, vel contra *Conſuetudo* adeſt, pleræque omnes huius quoque claſſis res, etiam nullum effatu dignum, nedum penitius, *periculum* aut *damnum* inferunt.

Quæ circumſtantia, cum etiam ſatis monſtret, quod *energia* illa nocendi, minime tam abſolute fundetur in ipſa intimiore rerum harum vere *materiali*, atque *corporali* conſtitutione;

Nec etiam ſimpliciter in ipſo *phyſico* corporeo effectu, quem *in materialem* conſtitutionem corporis, & motus *mixtorios* aut *diſſolutorios* omnino, edere valent:

Quin etiam nec in ipſa directe corporali *mechanica* ratione & proportione, ad *motus ſecretorios* & *excretorios*:

Sed potius in *adminiſtratione* decentis proportionati *regiminis organici* horum motuum:

(Vnde nempe fit, vt illæ qualescunque noxæ, quæ ita *corporaliter* vtique producuntur, tamen *maturis*, *aſſiduis*, *tran-*

quille gubernatis, & *ordinate* ad finem deductis, vitalibus *ſecretionibus & excretionibus*, paſſim etiam (ad craſſum ſenſum) *inſenſibiter*, ita ſuperentur, & in integrum reſtituantur, vt inde vix vllum perceptibile damnum reſultet:)

Ita eſt vtique ipſo maxime hoc nomine conſideranda & æſtimanda, *ratio*, *proportio*, *ordo* & *progreſſus*, quomodo hæ tales ita *aduentitiæ*, e rerum *externarum* cenſu, *materiæ* & *energiæ*, corpori non tam *immediate*, quam *œconomiæ* eius *motoriæ*, præiudicium adferant:

Adeoque ipſæ etiam longe minus poſſint & agant vera *phyſico-mechanica* operatione;

Quam *æſtimatoria* magis, œconomicæ *adminiſtrationis*, ad harum rerum, earumq; efficaciæ, & effectuum, proportionatam *remotionem*, concurrente impari *proſecutione* & *executione*.

Quod ipſum certe etiam *Medicæ* conſiderationi, quin *intentioni* maxime commendandum venit;

Ne in hoc etiam genere, nimium immoretur ſimplicibus illis *corporalibus* talium rerum effectibus:

Sed quam maxime intendat mentem ad illos vitales *actus*, *ſecretorios & excretorios*, qui huiusmodi res, *proportione* ſolum tolerabiliore occurrentes, & *poſſunt* & *ſolent* etiam ſponte coercere:

Quorum quidem proportionatæ *cooperationi* prouocandæ, omnino etiam inuigilare proinde cordi habeat, & in illa, ſi non *vnam*, aut abſolute *primam*, certe tamen neque *poſtremam* ſalutaris auxilii ſpem, collocare.

Secvnda claſſis *extranearum* rerum, & ab illis coorientium læſionum atque pathematum, ſunt ita dictæ res *toto genere p. n.*; quæ cum *corpore* & eius *œconomia*, plane nullam conſpirationem habentes, ad eius *ſubſiſtentiam* aut *conſeruationem*; ex aduerſo in eiusdem *læſionem*, imo deſtructionem, quam maxime pronæ, imo promptæ atque efficaces exiſtunt.

Huius generis ſunt omnia, quæcunque *violenta* aliqua ratio-

ratione corpori, eiusque *mixtioni*, *conſiſtentiæ*, *texturæ* atque *ſtructuræ*, nocere poſſunt.

Rodentia, *vrentia*, *ſubtiliter*, & ſimul efficaciter, *irritantia*, atque ſtimulantia, *acria*, *coagulantia* atque *denſantia*, *adſtringentia*, *mollientia* & *relaxantia*, &c.

Meatus *comprimentia*, *dura*, *rigida*, *contundentia* & *quaſſantia*, *pungentia* & *ſcindentia:* imo craſſo modo & impetu *frangentia*, *rumpentia*, *diſtorquentia*, & ſimilia manifeſtam *vim* exercentia.

De talium rerum efficacia & agendi modo, vti inanis eſſet prolixior ſermo;

Et inprimis ad *Medicum* ſcopum, omnino ſterilis; dum nec ex illa theoria *modi agendi*, *actum* ipſum directe impedire vllo modo liceret:

Neque tam ſecundum vllam huiusmodi, *per cauſas*, ſcientiam, ſed per nudam ſimplicem *experientiam*, aut ſimpliciſſimum rationis dictamen, reſiſtere conceditur:

Ita meretur, ex aduerſo, ſummam utique atque iuſtiſſimam conſiderationem, illa conditio *ſubtiliorum* huius generis rerum, quam toties, imo vbilibet, meritiſſimo vtique iure produco atque commendo:

Nempe, qua *frequentia*, *an*, *vbi*, quam *prompte* aut minus, huiusmodi res re vera ita præſto ſint, & efficaciam illam ſuam, vere & indubie, exerceant?

Non fruſtra vero profecto in conſiderationem venit hæc ipſa quæſtio, poſtquam proximis temporibus, ingens omnino *frequentia* & *præſentia*, his rebus earumque efficaciæ adſcribitur.

Dico, ita *ſubtiliter* agere compotibus, *peregrinis*, *materialibus* cauſis; quæ iam *humores* varie conturbando, iam *vias* obruendo, iam *ſenſus* exſtimulando, *plerorumque*, & fere tam *grauiſſimorum* quam *contumaciſſimorum* quorumlibet morborum, *fontes* atque *fomites* exiſtant.

Quem-

Quemadmodum autem veram exiſtentiam harum cauſarum, qua talium, (nempe quod re vera in illis affectibus, hæ res, vere *cauſalem* rationem habeant, & effectum hunc talem edant, & exerceant) primo prorſus loco refellit, ipſa etiam talium affectuum, qui ipſis tanquam effectus tribuuntur, INFREQVENTIA, tam *abſoluta*, quam *reſpectiua:*

Dum videlicet non ſolum vniuerſim, ex omni hominum numero, certe ſic ſatis *paucis* eueniunt: ſed illis ipſis etiam *raro*, non quolibet, ſed magis peculiari atque *certo tempore*, inprimis *ætatum*, obtingunt:

Ita deſtruit totum negotium tanto potentius illa conſideratio, quod interim hæ tales *cauſæ*, pleræque res inquam tales, ſine vera eiusmodi efficiendi libera energia, non ſolum paſſim, & promiſcue, magno hominum numero *familiares* ſint: imo multæ illarum etiam paſſim veluti *communes;* citra tamen eiusmodi effectus conſecutionem:

Verum etiam apud magnum hominum numerum, multæ talium rerum in *vſu*, imo multoties in *abuſu*, ſint, ſine nihilo minus vllo huiusmodi, ipſis ita *directe* adſignato, effectu.

Cui rei addendum adhuc amplius eſt alterum huiusmodi ingens offendiculum, quod vtique etiam *eminenter tales* res, quando maxime in corpus humanum admittuntur, tamen paſſim vel *minores*, vel certius ad minimum plane *diſpares*, & alios, quam quales ipſis ita imputari ſolent, effectus edant.

Id quod de efficacia ita dictarum potentiarum *ſalinarum*, in comparatione ad verum potentiorum *acerrimorum* ſalium effectum, æque ac ad variarum *ſpecierum*, *vinoſam*, *acetoſam* cereuiſiariam, *aromaticam*, *ſaccharatam*, *ſalſam*, *muriaticam*, diætam, (*ebrioſam* etiam, & *ingurgitatoriam*) manifeſtum euadit.

Quandoquidem longe maximus paſſim numerus talium hominum occurrit, qui varia talia *affatim*, & *frequentiſſime*, imo vel *continuis* plane ſucceſſibus, & quotidiano *abuſu*, ingurgi-

gurgitant; neque tamen interim ullam effatu dignam alterationem ſanitatis ſuæ hinc incurrunt:

Ne dum ad illam *proportionem*, a qua, per hanc vſitatam Pathologiam, deinde multi magni alii morbi arceſſendi putantur:

Imo, quam etiam paſſim reipſa verum compareat (licet alio procedendi modo, dum v. gr. vini potu penitus inſolito, grauiter ſeſe onerantes, variis, & ſæpe etiam ingentibus incommodis, imo *febrium* periculis exponuntur; *ſuillæ*, *fumo* induratæ, *crudæ*, minime adſueti, tum etiam *piſcibus* durioribus, *aſellis*, aut mollioribus, *anguillis*, *oſtreis* &c. præter conſuetudinem, aut cum aliquali nauſea, veſcentes, quamlibet etiam non admodum talibus abutentes, grauia ſæpe pericula, & incommoda valetudinis non ſolum, ſed vniuerſæ quoque vitalis œconomiæ incurrunt:)

Interim, quando hoc vtique diſſimulari non poteſt, quæritur huic rei excuſatio in eo, quod huius diuerſitatis cauſa tribuenda veniat *conſuetudini*.

Veriſſime omnino; ſed peſſime ad *hypotheſin*:

Cum enim hæc ſuperſtruatur *materiali* atque *corporali* efficaciæ huiusmodi rerum, & ante omnia quidem in ipſam *craſin* atque *conſiſtentiam* humorum: perit ibi omnis energia *conſuetudinis*. Cum abſurdum ſit a *materiis* expectare, vt hæ per *conſuetudinem* deſinant *mutuam* actiuitatem & receptiuitatem habere.

(Vbi ne quidem addere placet, quod *materiæ* illæ tales, etiam ſemper *recentes* hic ſubſint, in nullum vero *nouum* ſiue *agens* ſiue *patiens*, vt *nouum*, *conſuetudo* cadat.)

Recte autem vera eſt omnino hæc res, de *actiuitatis* diuerſa inſtructione, ſecundum *ordinatam & tranquillam* tolerandi, & eliminandi methodum:

Aut contra, *trepidam* atque turbulentam, circa res præ-

ter ordinem moleſtas, exagitationem, qualis apud nihil adſuetos circa huiusmodi negotia ſeſe offert.

Tali enim demum conſideratione dilucefcet, quod, quæcunque etiam tandem energia, ipſis eiusmodi materiis vere aſſignari poſſe videatur, tamen in ſe paſſim adeo exiguæ ſit efficaciæ, vt corpori, ne dum œconomiæ vitali, nullum tam inſigne periculum aut damnum inferre poſſit; quin illud ſi modo *ordo* motuum vitalium iuſta *proportione*, & decente *moderamine* contra inſtruatur & exerceatur, eo ipſo ſatis efficaciter ſubigi & expugnari valeat, imo vero præcipue *expurgari*.

In hac autem re; *actione* inquam, eiusque *adminiſtratione* debita, quando demum *error* hæret, prognaſcitur hinc eiusmodi magis magisque abhinc inualeſcens *morbida* conſtitutio:

Quam maxime vero ſolennius *motuum* ſecretoriorum & excretoriorum *peruerſione* præcipue peccans:

Quam ſimplex & directum *materiæ* vitium pro ſui fundamento exhibens, inprimis *proportionato* ad vniuerſum affectus complexum.

Habet autem ſane huius rei debita ſufficiens conſideratio ſummum pro *Praxi Medica Rationali* vſum. Qui generatim quidem in *duobus* conſiſtit, *primo*, quod hoc intuitu longe minus tribuere, ne dum fidere conueniat, eiusmodi *methodis* & *medicamentis*, qualia hodie paſſim talibus *materialium* læſionum energiis opponuntur; ipſis quoque magis nuda *fictione* nitentibus, quam vlla in numeroſis exemplis talium euentuum immunibus, probabilitate.

Secundo, ne *medicamenta* e tali hypotheſi *materiis* deſtinata, acrimonia quacunque in MOTVS potius, quacunque *ſtimulandi* energia, impetum facientia, *alienos*, *intempeſtiuos*, *nimios* MOTVS ita perpetrent, & eo ipſo e *leuioribus* incommodis, paſſim *grauiora* concitent.

Imo vero, non tam *tertium* his adiungere, quam proprio omnino loco conſtituere neceſſarium duco, peculiare prorſus illud

illud *theoroma*, quod hac ratione irritis *intentionibus*, *materias*, & *potenter* quidem, largis medicamentorum doſibus, *corrigendi* & *ſubigendi*, TEMPVS fruſtra perdatur, nec interim ad veriorem *ſcopum* ſecernendi & excernendi vlla intentio in mentem veniat:

Quin imo remediis, ſub opinione *correctionis materiarum*, *motus turbantibus*, *ordo* & ſucceſſus *excretionum* actu peruertatur:

Perit certe tali incommoda & incondita opinione, omnis & agnitio, & qualiscunque præoccupatio, veriorum cauſarum *materialium*, *mediatarum*, & *antecedentium*; *quantitatis*, & ſimplicioris *qualitatis* peruerſæ, quin etiam ſimplicioris exonerationis, aut ad hanc tendentis *apparatus*, ſeu vulgo dictæ vergentiæ, atque *tendentiæ*.

Quæ interim res, vel totam *methodum* decentem, & in ipſa veritate fundatam, peruertunt;

Vel, quod omnino notatu dignisſimum eſt, reliquæ etiam quantumcunque ſiue *methodicæ*, ſiue veriori *Empiricæ* ſeu experimentali medicationi, eiusque effectui, ita moram obiiciunt, vt, quæ ſub iſta *ſubordinatione* ad eiusmodi verarum *genericarum* cauſarum, atque certisſimarum *connexionum*, quibus ſpecialiores affectus ab iſtis pendent atque fouentur, præmiſſas *remotiones*, inſignem vſum præſtare poſſent, ſine tali obſeruatione, imo vero præſtatione, etiam prorſus in irritum recidant.

(Vbi profecto non ita, vt fert hodiernus typhus opinionum, ſimpliciter contemni atq; negligi debet, ſed cum grano ſalis accipi, & vbi vere conuenit, applicari, conſtans illud monitum antiqui chori practicorum, quod *ſpecifica & appropriata remedia*, vſurpari debeant *præmiſſis vniuerſalibus*.

Quod quidem ſi non temere, contra autorum mentem, ſimpliciter *Empirice* capiatur, ac ſi in quolibet ſpeciali affectu, *omnes*, aut ſane *pleræque*, *vniuerſaliores* euacuationes neceſſariæ eſſent: ſed potius *dogmatice*, de *conuenientibus* (vere tali *ſpeciei genericis*) explicatur & applicatur:

Imo magis aduertitur animus ad vere *tempeſtiuam* præſeruatiuam (cum plerique huiusmodi affectuum *repullulare* ſoleant) quam ſimpliciter *curatiuam* talium applicationem.

Prodeunt certe hinc longe aliæ veritates *Practicæ*, & vſus vere *Dogmatici*, quam e contrariis illis opinionibus, non magis *Theoriam*, quam omnem veram atque ſolidam *Praxin*, deſtruentibus.

Nempe, vt de hac etiam re ſententiam diſerte eloquar, tantum abeſt, vt eiusmodi *cauſis* tam amplam *actiuitatis* ſphæram, aut directam *materialem* efficaciam tribuam, ad producendos illos affectus *formaliter*, vt loquuntur, ſeu ipſam maxime *ſpecificam rationem* atque indolem iisdem imprimendam: & quidem, de quo proprie eſt ſermo, per directe *materialem* agendi energiam:

Vt potius, in vero *ordine* agendi, magis pro *generalibus*, *remotioribus*, *occaſionalibus*, aut ad ſummum *coniunctis*, & exacerbare magis, quam ſimpliciter *formare* huiusmodi affectus compotibus, illas paſſim reputandas cenſeam.

Vnde maximo prorſus ſtudio conſiderandam & denique ſolide perueſtigandam eſſe reputo, illam mutuam *connexionem* atque *ſucceſſionem* cauſalem, qua huiusmodi *aduentitiæ externæ* cauſæ, & quicquid tandem vere ex illis in corpore efformari poteſt, & ſubnaſci, ad veras tandem *ſpecies* certorum affectuum contribuere poſſunt.

Quandoquidem ex huiusmodi conſideratione certiſſimus ſum, facile appariturum eſſe, quanta, non ſolum *ordine prioritatis*, ſed etiam *dignitate* efficaciæ, ſit prærogatiua, *internarum* illarum cauſarum, *quantitatis*, *qualitatis*, & *actiuæ*, iterum dico, *actiuæ* atque *deſtinatæ motionis*, & peculiaris localis *directionis* ſanguinis;

Et variarum, *patheticarum*, præcipue valde *ſenſitiuarum*, & *conſuetarum* concitationum:

Supra omnem *proportionem* ſimpliciter *phyſicam materiarum:* Præ

Præ quibuslibet, inprimis autem vſitatioribus, *externarum aduentitiarum* cauſarum, effectibus; non ſolum vniuerſa efficacia: ſed inprimis *ordine* & ſucceſſu agendi.

Quibus interim rebus veram *Methodum* medendi, tanquam veris fundamentis iuniti, non poteſt non manifeſtum eſſe.

ARTICVLVS VLTIMVS
DE
SENSIBILITATE.

SI quis me reum agere ſuſcipiat interuerſi *ordinis*, quod hic potius, *ſpecialiore*, loco, quam in prægreſſa prima parte magis *generali*, tractationem hanc de *Energia* SENSIBILITATIS ad inducendos varios *morbidos* affectus, agere ſuſceperim; habebit ille quidem *in genere* facilem ad confitendum, quod hæc ipſa tractatio etiam illi loco facile conueniſſet: Interim, vti hoc delictum non adeo graue eſſe confido, & vel illo vulgato, *ſat cito, ſi ſat bene*, ſatis emendandum; ita ſi prudentiæ etiam, non nudæ ſcientiæ, leges nouerit, non faciet tanti, ſi etiam hæc res eo loco in conſpectum veniat, vbi nihilo minorem attentionem inuenire poſſit, quam ſi quam maxime appropriato loco penitus euoluta fuiſſet.

Enimvero inter illas conſiderationes, quæ etiam vulgo minime, quantum ſatis eſt diſtincte perpenduntur, imo vero ſine conſideratione etiam *præternaturalium* affectionum atque conſtitutionum, ne quidem poſſunt ſatis comprehendi, eſt omnino hæc, de qua ſermonem hic capeſſo, SENSIBILITAS.

Senſationis nempe circumſtantiæ, ita ſatis paſſim enumerantur; ſecundum quas, tanquam *in genere*, ſenſatio fieri ſoleat.

Hanc autem *diuerſitatem*, quod *alii* homines *præ aliis*, imo *iidem* homines, *diuerſo* ſolum tempore, eandem *ſpeciem* ſenſationis, admodum *diuerſimode* experiantur, non ſolum in

 ipſa

ipſa theſi, *quod* ita ſe habeat, minus in conſiderationem ſpeculantium venire manifeſtum eſt:

Sed etiam veras eius rei circumſtantias, minus, quam deceat, vel penſitari, vel explicari, non minus conſpicuum.

Vulgus quidem hominum, vti quotidianam huius rei obſeruationem propemodum minus poteſt negligere, ita & nouit ſatis, & taxat, atque accuſat hanc conſtitutionem, ſub titulis *teneritudinis*, *mollitiei*, *debilitatis* &c. **zärtliche/ weichliche/ ſchwächliche Leute/ die nichts vertragen können/ von dem geringſten ſich ſtracks übel gehaben/** &c.

Medici, tanquam ſi maxime in ſuam rem conuerſuri esſent totum negotium, & nudæ *morbidæ* (actu tali) conſtitutioni totam rem aſſerturi, amplectuntur imprimis vocabulum *Debilitatis*:

Vnde fere per hodiernam illam facundiam, verbis exornandi res, quæ ſolidum conceptum minus admittunt, formula illa, *debile genus neruoſum*, paſſim decantatur.

Interim, cum vtique totum negotium *ſenſationis*, nusquam *debilitate*, ſed potius *actiuitate*, ſeu *poſitiua actuatione generis neruoſi* perpetretur; certum omnino eſt, quod etiam ipſum AVGMENTVM ſenſationis, nihilo magis cooriri poſſit ab vlla *debilitatione* aut *defectu*, ſed potius *exceſſu* illius ACTIVITATIS.

Præterea vero, cum *Senſibilitas*, quatenus de illa nobis maxime ſermo eſt, non ſimpliciter *conſiſtat*, tanto minus autem *ſubſiſtat*, in nuda *perceptione*; ſed potius varios vlteriores ſucceſſus, tanquam *effectus*, variorum *motuum* poſt ſeſe trahat:

MOTVS vero tales, nemine contradicente, ſint vtique *actio* potius, quam *paſſio*:

Et quidem *actio*, omnino *conueniens æſtimationi* ſenſoriæ, ſimpliciter cum ratione conformi:

Non poteſt inde, ſatis probabiliter, hæc ipſa talis *ſenſationis*, *promptitudo* æque ac *abundantia*, iuxta ſolitam receptam vocis acceptionem, pro vera *debilitate* explicari.

Vt

Vt rei melius ſatisfiat, neceſſe erit *hiſtoriam* eius primo loco exhibere.

Poſtquam tamen adhuc præmiſero, quod *Senſibilitas*, de qua loquor, non ſimpliciter ſubſiſtat in craſſorum vulgo dictorum *quinque ſenſuum* actibus, & abſolute manifeſtis atque diſtinctis horum *diſcretionibus*, quæ vulgatis etiam certis nominibus explicari cenſueuerunt:

Sed ſæpe etiam ſe prodat magis ſolum *a poſteriori;* e *motibus* ſuccedentibus:

Sicuti *motus* non ſolum regulariter ſubordinatur *ſenſui*, & illius (non tam ſimpliciter *perceptionem*, quam *legitime*) *æſtimationem* ſequitur:

Sed etiam ipſam manifeſtam & confeſſam *ſenſibilitatem* (v. gr. *perfrigerationis*) omnino *motus* proportionatus, (*cutis conſtrictorius*,) ordinarie preſſo pede ſequitur.

Quemadmodum autem, vti etiam modo dixi, *motus*, qui *ſenſum* ſequuntur, non tam ſimpliciter ipſam *perceptionem*, quam *æſtimationem* ſectantur; ita in præſente quoque negotio, plurimum vtique conſiderari meretur, illa potius *æſtimatoria* ratio ſenſibilitatis, quam ſimplex *perceptio:*

Imo vero, etiam perceptio ipſa præſupponit peculiarem, tum *neruorum*, *toni*, tanquam attentiorem, certe *intenſiorem*, *directionem:*

Tum ipſius quaſi *animi*, nempe quodcunque ipſum percipit, præſentiorem & *intentiorem* aduerſionem:

Quanquam ab hac inſeparabilis eſt, ante notata illa *æſtimatoria* actio; ita, vt reuera magis *cogitatione* vtraſque has diſtinguere, quam *phyſicis* diſtinctis *temporis* momentis vere diſcretas obſeruare, ſit integrum.

Quandoquidem vtique actus *æſtimationis*, & *appetitus*, *vt iucundi:* aut *auerſio*, *vt aduerſi*, ipſum perceptionis actum circa talismodi obiecta tam *cito* atque proxime inſequitur, quam *intentio*, ſecundum huiusmodi *æſtimationem* conuenientes *motus* ſuſcipiendi.)

Exe-

Exerit ſe vero hæc *æſtimatio*, etiam manifeſto, in talibus *ſenſibilitatis* obiectis, quæ craſſiore quadam *moleſtia* (*æſtimatoria* certe) patientes afficiunt;

Vnde quotidiana eſt, v. gr. inter plures eandem rem ad animum non admittentes, vnius aut alterius, ita *ſenſibilis* ſubiecti, de *moleſtia*, horriduli *frigoris*, abundantis *caloris*, certi boni aut mali *odoris*, (imo, qualem ne quidem adhuc vt bonum aut malum exquiſite definire ſtatim auſit,) certi *ſaporis*, perceptio, deque illa iam *laudatio* vel *approbatio*, aut contra *quiritatio*.

Qualis etiam ſæpe numero circa ipſum *tactum*, quantumlibet non nominanda quadam ratione, ſe exſerit; inprimis in *cardialgicis* atque *nauſeabundis* anxietatibus; vbi familiariſſimæ ſunt illæ formulæ, Es ſeye ihnen ſo wehe ums Hertz/ (*ſcrobiculum* ita dictum, & vulgato nomine præcordia) ſeye ihnen ſo übel/ etiam citra quidquam vere *nauſeoſum*.

Has tales manifeſtiores *ſenſationes*, imitantur paulo magis *clandeſtinæ*, atque diſſimulatæ, quantum ad craſſum efficiendi actum atque modum:

Interim *motuum* ſuccedentibus perturbationibus, nihilo leuiores:

Dum inprimis iam vniuerſali *languore* ſeſe inſigniter exſerunt; & *faſtidioſa* quadam, & omni modo *tædioſa*, ac *indignabunda*, certe *moleſtum* quiddam in genere declarante, *animi* affectione:

Iam ſpeciali, *eliſorio* motu, illarum partium, in quibus res talis, *ſenſum* huiusmodi efficiens, hæret:

Aut certe *loco* quidem differentibus, interim *ſcopo* & efficacia omnino maximopere congruentibus eiusmodi *motibus*, qui illam rem, vtique vt *moleſtam*, ex vniuerſo corpore eliminare valeant, eique ſcopo recte quadrent, atque ſatisfacere poſſint.

Hæc nempe eſt inprimis vera illa *ratio*, *ſucceſſio*, & vti vulgo lo-

go loquuntur, *dependentia* cauſalis, *Senſibilitatis* & eius effectuum:

Imo vero, hinc pendentis vulgo dictæ *morbidæ* conſtitutionis variorum ſubiectorum:

In quibus dum præſentiæ rerum moleſtarum, imo ad nocendum aptarum, huiusmodi *motus excuſſorii*, plus minus proportionati, opponuntur:

Hoc ipſum autem non fit ſine 1.) *faſtidioſa* illa animi, vt a re *moleſta*, affectione;

2.) Aliorum *motuum*, intentione operoſiore ad vnum *præcipuum* iam directa, qualicunque *imminutione*.

3.) Ipſorum ita inſolitorum *motuum* concitatione:

4.) Quæ, (vt omnes res *extraordinariæ* & inſolitæ,) nunquam fere ſimpliciter ad exquiſitiſſimam *proportionem* inſtituitur, quin potius *impetu*, *æqualitate*, *duratione*, exquiſitam proportionem varie tranſcendat:

5.) Tanto magis, cum ſubiecta hac *ſenſibilitate* affecta, manifeſtiſſime etiam circa ipſas res *morales*, *faſtidioſam* illam, *impatientem*, *trepidam*, *fluctuantem* & inconſtantem, *dubiam*, & bonæ *ſpei* impotem, *agendi* non magis, quam *deſtinandi* atque *dirigendi*, rationem, perpetuo & infallibiliter præ ſe ferant.

Ex hac tali conſtitutione prognaſcitur illa *morbida* vulgo dicta indoles, ſeu indiuidualis ratio atque conditio;

Qua, ad occurrentes res etiam *leuioris* læſionis atque periculi compotes, huiusmodi ſubiecta mox eiusmodi alterationes circa *motus* vitales (rerum moleſtarum atque noxiarum, *vt talium*, *excuſſorios*) adeant;

Quales cum ab *ordinaria* ratione, tranquillitate, æqualitate, alienæ vtique ſint, nempe notabiliter diuerſæ, eo ipſo *in genere*, vt *præter naturales* hinc arguantur:

Cum tamen *in ſpecie*, & inprimis vero *finali* reſpectu, ſolum *non-naturales*, haberi mererentur:

Nempe ad *conſeruationem* vtique corporis proprie de-

ſtinatæ, & eo etiam generice, non magis reſpicientes, quam etiam habiles.

Cum autem vtique in confeſſo ſit, quod huiusmodi *ſenſibilitas*, & illam ſequentes motuum *excuſſoriorum* machinationes, præter exquiſitam rationem veræ *phyſicæ* efficaciæ materiarum, contra quas diriguntur, ita inſtruantur:

Adeoque omnino aliquid præter-naturam, *erroneum*, & quantum ad *ſpecialiſſimam* rationem & proportionem, irritum, ſubſit:

Diluceſcet tamen iuſta *ordinis* harum rerum ita deductarum conſideratione, quod vtique vitium illud quodcunque, minime tam hæreat, vere & *directe*, in ipſa corporea *phyſico-mechanica* conſtitutione:

Quam potius *animi* ad hæc habitu, nempe *æſtimatione* oblatæ eiusmodi ſenſoriæ perceptionis, & *proportione* ſecundum talem æſtimationem inſtitutorum *motuum* excuſſoriorum.

Quæ certe res, quamlibet aliquatenus etiam innitatur teneritudini *texturæ*, quæ aliis hominibus præ alteris peculiariter, tanquam propria exiſtit:

Non exhaurit tamen hæc ſimpliciter vniuerſum verum huius negotii latifundium:

Cum nihil notius exiſtat, quam quod omnino etiam huiusmodi ingens *ſenſibilitas*, paſſim obtingat, quantumlibet *robuſtæ* texturæ æque, atque vniuerſæ indolis ſubiectis; partim ſub aliis *morbis*, adeoque iam vigentium peculiarium *excretoriarum* neceſſitatum aut machinationum, *intentionibus* & agitationibus:

Partim proxime *poſt* tales, vbi vix ſuperati *periculi*, *laboris*, *faſtidii*, *timoris*, recentiſſima adhuc memoria, facile ita denuo excitatur, vt inde nouæ *moleſtiæ* qualiscunque oblatione ad tanto promptiorem occurrendi atque reſiſtendi *intentionem* nouus conniſus ſuſcipiatur.

Hæc talis conſtitutio, vti minime raro occurrit, ita eſt vtique

que certiſſimum, quod vbicunque tandem occurrat, ibi vtique maxime ſeſe offerat illa peculiaris diſpoſitio, quæ vulgo *morbida* appellata, non ſolum ita diſpoſita ſubiecta præ aliis ſuæ ſpeciei promptiori variorum *inſolitorum motuum* concitationi ita apta, imo expoſita reddit:

Verum etiam tanto magis verum primum atque præcipuum fundamentum conſtituit, quo *frequentia* illa ægrotandi, *humanæ* ſpeciei *præ* omnibus aliis *animalibus* propria, vere nititur.

Interim, quantumlibet, vt paulo ante monitum eſt, etiam hæc vtique conſtitutio *ſenſibilis*, aliquando pro qualicunque *occaſione* habeat *texturam* corporis teneriorem;

Ita tantum tamen abeſt, vt hæc vere ſolidum huius rei fundamentum conſtituat, ne dum abſolvat, vt potius *triplici* documento ſatis diluceſcat, quod prorſus alia hic ſubſit ratio: dum 1.) etiam innumeri dantur eadem textura euidenter inſtructi, qui tamen ea *ſenſibilitate* non laborent.

2.) Etiam, qui talem præ ſe ferunt, tamen tempeſtiua *adſuetudine* ita omnino diſponi poſſint, vt prorſus alia ratione, quam apparens illa ipſorum conſtitutio inferre videatur, hic agant, & incommoda illa alioquin percepta euitent.

3.) Ex aduerſo vero etiam magna ſatis atque ſpatioſa corporis *mole* affecti, & omnino ſatis *robuſtis* corporis fibris & textura inſtructi, huiusmodi *ſenſibilitate* non minore laborent, quam alii longe teneriore eiusmodi ſtructura atque *textura* affecti.

Illuſtrat autem totam hanc rem tanto magis duplex vtique illud ſpecimen, quo & *corporis*, & reliqua *animi* conſtitutio ab huiusmodi peculiari conſecutione *ſenſibilitatis* ita in ſolidum excluditur, & magis ſolum, inprimis in altero caſu, nudæ falſæ *æſtimationis* energia declaratur, vt diuerſitas illa inter veram *materialem*, & hanc *intentionalem* actiuitatem, ſiquidem

Iii iii 2 de vni-

de vniuerſo negotio ſenſationis verus conceptus foueatur, liquido diluceſcat.

Eſt autem primum horum illa omnibus & ſingulis, cuiuscunque etiam de reliquo *texturæ* hominibus, familiaris, & omnino perpetua, *ſenſibilitas* huiusmodi, poſt prægreſſos alios *laborioſos* affectus:

Imo poſt nudas *æſtimatorias* ex confeſſo, *animi* commotiones, *terrorem, timorem, nauſeam,* vehementem factam commotionem a formula *medicamentoſa*, cui eiusmodi res forte vehiculi loco inſeruiit &c:

Secundum citatum ſpecimen, eſt *auerſio* illa ſumma, & *perceptio* etiam, nimium quam exquiſita, eiusmodi rerum, a quibus abhorreſcentia quædam per *imaginationem maternam* impreſſa eſt: nulli certe alteri ſubiecto, quam *animo* infantis.

Quemadmodum enim tota illa *auerſio*, nihil aliud vtique eſt, quam nuda mentis *fictio*;

Motus interim illi, qui *propter* illam inſtituuntur, peruerſi & inſoliti, vtique non ſecundum veram *phyſicam materialem* energiam, ſed ſimpliciter ſecundum *ideam* illam *fictitiæ & erroneæ æſtimationis*, & ſecundum illam *intentionis*, inſtruuntur:

Reliqua interim quælibet *promptitudo* ad alios quoscunque *ſenſus*, in tali ſubiecto nihil vsquam peculiare, & ab aliis hominibus diuerſum exerit, aut fouet:

Fit certe hinc ſatis euidens, & omnino conſpicuum, quod neque talis hic ſubſit *corporis* vere phyſica *receptiuitas* maior, & vt loquuntur, *patibilis* conſtitutio peculiaris:

Neque tanto minus *materiarum*, quæ huiusmodi *ſenſibilitatem* ita potenter afficiunt, tanta directa atq; ſimplex energia:

Sed præcipua, imo potius *ſola*, *æſtimationis* culpa:

Et ſecundum hanc conceptæ partim *faſtidioſæ* & *indignabundæ*, circa obiectam extraordinariam operam, & moleſtiam, *animi* inquietudinis, atque perturbationis:

Partim ſuſceptæ & adminiſtratæ ſecundum talem *æſtima-*

tionem

tionem & intentionem operæ, nempe *motuum*, ad amolitionem, & excuſſionem qualemcunque tendentium, imo etiam plus minus efficacium.

Effectus ſenſibilitatis, generalis, non eſt adeo eximie malus, in ſe & *directe*.

Sicut enim tanquam *a priori*, hac ratione natura in eiusmodi indiuiduis prompte conſurgens ad ſibi conſulendum, & excutienda pericula, ita mature iisdem defungendo, promptius ad ſe reuerti, & œconomiam ſuam in integrum reſtituere, intelligi poteſt:

Ita videtur omnino hanc rem illuſtrare, atque confirmare experientia, eiusque obſeruatio ipſi vulgo hominum familiaris, *a poſteriori:*

Qua videlicet notant, pleroſque ita affectos, *debiles* atque *morbidos* apparentes & vulgo quoque ita dictos, minime pro hac proportione huiusmodi morbidæ diſpoſitionis, æque prompte *mori:*

Vnde triuialis eſt illa obſeruatio, quod tales homines, cum ſua ex hoc fundamento *ſæpe*, *diu*, imo quaſi *perpetua* apud multos talium *morbida* diſpoſitione, longe rarius e ſingularibus eiusmodi inſultibus *intereant;* quam alii, maxime vt loquuntur, *athletice* ſani, nempe quam maxime *florida*, vegeta, atque exquiſita apparenter, imo vero vere tali, e longa *tranquillitate*, *ſecura*, & velut *otioſa ſanitate* freti.

Cum hi tales, e longa *ſecuritate*, ad obiectas res ſibi inſolitas, inſtruendas nempe *prouide*, peculiares, *proportionatas*, *ordinatas*, *operoſas* tamen omni modo, vitalium ſuarum ſecretoriarum & excretoriarum actionum *directiones*, ita ex improuiſo adacti, familiariter ad res ſuas *trepide*, aut *impatienter*, *impetuoſe*, *intempeſtiue*, *præpoſtere*, agendas prolapſi, perperam perfungantur hisce ſuis cœptis, imo debitis, officiis:

(Sicuti quod vulgo notum, illud ita etiam omnino notandum venit, quod huiusmodi ſubiecta, non ſolum in genere

 ani-

animi manifeſtis *trepidationibus*, atque *deſperabundis* deiectionibus, conſpicui ſint, ſimulatque effatu digna aliqua, imo ſæpe numero vix talis, periclitatio œconomiæ vitalis, ipſis obtingit: ſed pari euidentia notiſſimum etiam eſt, quod huiusmodi ſubiectis, e talibus affectionibus etiam ſtatim languores nimio maiores, quam alteris illis obtingere ſoleant, etiam e multo leuioribus cauſis.

Vnde nata eſt notiſſima illa locutio, **wann etwas über ſolche ſtarcke / geſunde / wohl-ausſehende Leute komme / ſo greiffe es ſie aus dermaſſen hart an / ſetze ihnen hefftig zu;** imo: **die allergeſundeſten Leute ſterben am erſten / wann erhebliche Kranckheiten über ſie kommen:**

Quorſum etiam ſpectat, pariter familiaris illa obſeruatio, quando de *animi* iam *impatiente*, iam *anxie trepido* habitu, & *inquietudine* varia, ſpectatores inter ſe muſſitant: **es komme dem guten Menſchen freylich ungewohnt für / er ſeye des Kranckſeyens nicht gewohnt:**

Ex aduerſo vero maximopere vtique aduertendus eſt animus ad illam circumſtantiam, quæ ex eadem triuiali atque notiſſima obſeruatione diluceſcit, quod huiusmodi ſubiecta, ſicuti per occaſiones minus vere dignas, in inſignes huiusmodi *trepidationes* aguntur:

Ita etiam poſtquam iterum ſuperatum eſt *periculum*, tanto *citius* atque promptius ad ſe reuertantur.

Vnde eadem communis locutio, **wann etwas über ſie komme / greiffe es ſie harte an / werffe ſie bald darnieder: Sie erholen ſich aber auch bald wieder.**)

Interim, vt hac etiam in parte veriſſimum eſt illud poetæ: *interdum populus rectum videt, eſt vbi peccat;* ita vt verum vtique diſcrimen, quod in ipſis rebus eſt, etiam agnoſcatur atque deprehendi poſſit obſeruatione prudente, eſt illud vtique ita conſiderandum, vt animi decente aduerſione obſeruetur, quod quidem *ſenſibiles* tales, eoque ipſo ad quaslibet occurrentes

tes moleſtias, ne dum periclitationes, prompte occurrere ſueti, ad occurrentes *ſingulas* commotiones, ſæpenumero felicius dirigant & exequantur machinationes ſuas *excuſſorias*; adeoque *ſingulos* atque *ſingulares* inſultus, felicius ſuperent, quam maxime vegeti, & extraordinariis eiusmodi apparatibus minus aut nihil adſueti.

Interim ad ſummam *totius periodi* viuendi, non ſolum nullam *prærogatiuam* habeant, ſed vere potius *breuiorem* viuendi *metam* adſequantur:

Probabiliter tam ex ipſius *energiæ*, præter veram neceſſitatem nimis prodige conſumptæ ſucceſſiuum *maturiorem* defectum:

Quam *animi* etiam, ſeu *intentionis* præter rem *trepidæ*, magis magisque inualeſcentem *abiectionem*, adeoque etiam deſtitutam iuſtam, & vere decentem *directionem ad agendum*, & *in agendo*.

Vnde vtique fit, vt licet eiusmodi homines plures *inſultus* tolerent, atque ſuperent, quam alii ſimilibus rebus minime adſueti; tamen reſpectu *totius* viuendi *ambitus* atque durationis, re vera communiter citius deficiant, & quantum ad totam ſummam, *breuioris æui* euadant.

Vbi tamen iterum obſeruanda venit illa peculiaris conſtitutio, & vere ſpecialis, nempe certæ *ſpeciei* talium ita *ſenſibilium* propria;

Qui nempe ad huiusmodi *ſenſibilitatem*, *creſcentibus* iam annis deuoluti, ſenſibilitatem illam ſuam præterea *vno* aliquo ſolo, aut ad minimum *præcipuo*, modo atque motu excuſſorio, exequuntur.

Tales enim contingit vtique ſæpe numero ad inſigniter *diuturnam* totius vitæ longitudinem durare.

Quando inprimis conſpicua aliqua *exonerandi* methodo, efficaciam *ſenſibilitatis* ſuæ abſoluunt.

Cæterum non magis ex ita dictis, quam ipſa ad animum revo-

reuocata quotidiana experientia, maxime vtique conſtare poteſt, quanta ſit efficacia *ſenſibilitatis* eiusmodi, vt rei inprimis *aduentitiæ*, nempe *adſcititiæ*, & per initia *indulgendo*, aut, *inſuper habendo*, *adſuefactæ*, ad facilius ſuſcipiendos varios inſolitos *motus*, adeoque formandos affectus, a naturali *ordine* vſitato recedentes.

Quamrem, vt digniſſimam conſideratu, & ingentem *Theoriæ* ambitum comprehendentem, prudenti penſitationi vtique commendo.

DE REBVS TOTO GENERE PRAETER NATVRAM,

NOn opus eſſe puto, vt prolixus ſermo inſtituatur; vtique noſtra præſente adhuc methodo, vbi non ipſas ſpecialisſimas res, ſed ſubalternas tantum ſpecies tractare voluimus.

Vnde ſicuti facile intelligitur, quod per res t. g. p. n. intelligantur tales, quæ nullo plane modo vllum vſum in corpore habere poſſint, ſed vnice vel incommodis, vel damnis illud afficere valeant: v. gr. vermes, calculi, deglutita abſurda, per vim incuſſa, globi plumbei, fragmenta gladiorum, ſagittarum &c.

Ita fruſtra impenderetur tempus prolixiori deſcriptioni rerum ita per ſe conceptui obuiarum, vnde potius tranſitum facio ad ipſa ſpecialiora.

PATHO-

PATHOLOGIAE MEDICAE DOGMATICAE

PARS III. SPECIALISSIMA,

DE SINGVLARIBVS SPECIEBVS AFFECTIONVM, p. n.

CVm prægreſſis duabus partitionibus, GENERALI; & intermedia SPECIALIORE, illud agere & præſtare allaborauerim, vt oſtenderem, quali *nexu* a ſe mutuo pendeant anomaliæ conſtitutionis *p. n.*; & quo *ordine* illæ etiam procedant, ex ipſis quam maxime *ſecundum naturam* conſtitutionibus: quam varie etiam e *ſimpliciſſimis* illis alterationibus atque mutationibus, ad quas omnes, tanto magis autem *præcipuæ partes* corporis, *materiali* ſui conſtitutione maxime procliues ſunt, ſimpliciſſimo modo æque ac ſucceſſu ſubnaſci, non *poſſint* magis, quam re ipſa *ſoleant*:

Quibus adeo deductionibus etiam illud ad MEDICVM ſcopum agere atque præſtare ſategi, vt paſſim agnoſceretur longe profundior ille *nexus*, qui inter varias affectuum *ſpecies*, earumque *cauſas*, atque *fomites*, ita intercedit, vt pro vera ſolida atque ſtabili *eradicatione*; imo ſæpe numero ſolum efficaciore *præoccupatione*, & imminutione, alio plane loco quærenda ſit *origo*, & vera ſcaturigo affectuum: & conſequenter, *curationis* etiam *methodus*, alio vtique dirigenda veniat, ſi ſolidius atque conſtantius affectus eiusmodi vere *ſubruere* potius, quam nuda temporaria mitigatione *ſuſpendere* atque *palliare*, animo ſedeat:

Progredior itaq; aſſiſtente diuina gratia ad complendum & abſoluendum plene hoc cœptum, SPECIALISSIMA hac parte vlterius oſtenſurus, tum quid SINGVLARIBVS affectibus, *qua talibus*, vere *proprium* ſit: tum quid iidem non ſolum forte *poſſint*, ſed cõmuniſſime etiam *ſoleant*, *commune* habere, non ſolum cum *generalioribus*, *ordine*, *tempore*, *dignitate* efficaciæ, & totius veluti *fundamentalis* energiæ, & vt vulgo loquuntur, *dependentiæ*, affectibus: ſed etiam cum aliis quibusdam *ſpecialibus*, & in ordine *reciprocæ* concitationis quaſi *collateralibus*, cum quibus partim *conſpirare*, partim in illos nudo *Metaſchematiſmo* mutuo transfigurari ſoleant.

Quæ quidem res, vti non ſolum ad veram *directionem* Praxeos, & euitandam illam familiariſſimam offenſionem inſeruit, qua effectus tales vt *in ſe* ſimpliciter, & *ſeorſim* conſiderati, aliquando quidem ſupprimuntur, atque *obnubilantur:* interim autem alia non minoris efficaciæ, imo valde familiariter, adhuc longe deterioris, *ſpecies* & ſchema introducitur: adeoque ipſa Artis opera, æger vere in peius coniicitur:

Sed etiam ad illud quam maxime facit, vt hac ratione etiam ſi quid tale geſtum iam eſt, eo melius diiudicare, adeoque & tunc, & alias, veram atque iuſtam METHODVM penitus exequi valeat rationalis Medicus.

Ita confido fore, vt hac ipſa ratione vere MEDICAE PATHOLOGIAE, nempe *inuentioni* etiam iuſtorum atque proportionatorum auxiliorum, & veræ *Methodi*, prælucenti, recte ſatisfiat.

SE-

SECTIO I.

De
SPECIALIBVS HAEMORRHAGIIS, ET AFFECTIBVS, CVM ILLIS PROXIME CONNEXIS.

DEduxi partim in *generali*, partim proxime prægreſſa *ſpecialiore*, parte, quomodo vera *ſimpliciſſima*, quæ non ſolum *poſſit*, ſed quam maxime ipſo facto *ſoleat* exiſtere, & in effectum deduci, ſpecies *Cauſarum* morbiferarum, comprehendatur ſub *exiguo*, nempe *binario* numero *materiarum*, & *vnico*, ex parte quoque iſtas demum conſequente, *Motuum* anomalorum:

Vbi *materiales* illas duas cauſas comprehendi, primo ABVNDANTIAM inſignem cuiuslibet, etiam quam maxime *floridi*, *ſanguinis*:

Secundo vero etiam ab ipſa *plethora*, naturali quodam ſucceſſu oriundam, *ſimplicem* ſanguinis SPISSITVDINEM:

E quibus harum rerum conditionibus varii inſoliti MOTVS, iam ad *exonerandum* & ſimpliciter deplendum, iam ad de loco in locum, & e qualicunque impeditiore ſucceſſu, *propellendum*, ita refractarium ſpiſſiorem ſanguinem, cooriantur:

Quarum rerum etiam mutuos *nexus*, *quæ*, & *quomodo* inter ſe mutuo *cohærere* ſoleant, quantum in me fuit, indicaui.

Aggredior itaque præſente loco vltimam vniuerſæ huius rei deductionem vere *ſpecialisſimam*, ſecundum *ſingularium* affectuum ductum, iterum iterumque commonſtrare intendens; quomodo hi ipſi tales *ſpecialisſimi* affectus, re ipſa minime aliunde, quam a citatis huiusmodi *ſimplicioribus prægresſis* & *coniunctis* cauſis, re vera dependeant, atque foueantur.

MEMBRVM I.

De
HAEMORRHAGIA NARIVM MORBIDA.

IN *ſpecialioribus* prægreſſis, dictum eſt de *hæmorrhagiis*, & ante omnia quidem, vt ſimpliciore, NARIVM, quod illæ, & inprimis hæc, quam diu *moderate* ſuccedunt, & *cauſis* ſuis, nec ipſis etiam nimium alienis & *enormibus*, adhuc reſpondent, reuera non adeo inſigniter a ſcopo conſeruativo *vitali* abire iudicari poſſint;

Nedum veram ſpeciem ſimpliciter *morbidæ* & abſolute *paſſiuæ effuſionis* ſiſtant:

Sed potius pro *actiuo* quodam, *exonerationis*, adeoque veræ conſeruatoriæ *ventilationis*, conatu, haud iniuria reputentur.

Sicut autem huic aſſerto omnino hodieque ita inſiſto: ita venit tamen vtique conſideranda illa ipſa huius cœpti *aberratio*, adeoque illi innitens & ſucceſſus & effectus *anomalia*, quæ vti non raro ſeſe omnino ſiſtit atque offert, ita poſtulat etiam veram ſui tam *æſtimationem*, quam etiam veracem atque in ipſa re fundatam efficacem *moderationem*.

Dixi de *laudabiliore* illa, & vere in vſum œconomiæ corporis ſuſcepta *ventilatoria* & *exoneratoria*, Narium hæmorrhagia, quod certæ maxime *ætati* euenire, & familiaris eſſe ſoleat; nempe *puerili*, & *adoleſcenti*.

Quod adeo certum eſt, vt quoties etiam *aliis* ætatibus, inprimis citra ſatis euidentes *externas* occaſionales cauſas (*nimium motum*, *vinoſum inſolitum potum*, *æſtum ſolis toleratum*) & iam *annoſioribus* paulo, hæmorrhagiæ ipſarum quoque narium facilius & ſæpius occurrunt; illi ordinarie aliis etiam pluribus *incommodis* exerceri obſeruentur, quæ non tam *ſimplicem* aut ſinceram amplius ſubeſſe *hæmorrhagiam*, affatim teſtentur:

Aut intercurrant etiam tales *intempeſtiuæ* narium hæmor-

morrhagiæ, manifeſtiore ſolum effreni motu, manifeſtis diuerſæ vehementiæ aliis conatibus atque motibus SPASTICIS;

Non ſolum ſine vllo *vſu*, ſed re vera paſſim manifeſtiore effera tali concitatione *vaga*, vt dum iam hoc, iam illud tentatur, etiam hæc ipſa euacuatoria contentio, vti nullo regulari *ordine* atque *ſcopo*, ita nullo quoque debito *proportionato* aut ordinato *effectu* aut *euentu*, tentetur.

Quo intuitu quidem auſim generalius aſſerere, quod quæcunq; *Narium* hæmorrhagiæ ſubiectis vltra 30. annos progreſſis, repetitis vicibus eueniunt, vix vnquam ſine *complicatis*, familiariſſime adhuc multo importunioribus aliis pathematibus συζύγοις ita obtingant: nempe vulgo ita dictis *Rheumaticis* aut verius *arthriticis*, *ſpaſticis* & *congeſtoriis*, moliminibus:

Vt autem hanc rem, manifeſtius inquam *morbidarum* hæmorrhagiarum per nares, veram indolem, luculentius delineem, placet illas ſub *triplici* ordine ſiſtere.

Primum conſtituendo, quando eruptiones huiusmodi, vltra commotionem magis *tacitam ſpontaneam*, per *irritationes externas* in effectum deducuntur; & hoc ipſum *frequentiore* euentu, ſenſim ita *inſoleſcit*, vt non ſolum iuſto plus ſanguinis ita pereat: ſed inprimis etiam mala CONSVETVDO ita ſimul introducatur, cuius efficacia in poſterum, etiam per longe *leuiores* inſtinctus, nihilo ſecius par & promptitudo, & intemperantia cooriatur:

Quæ vel ſponte aliqua ſua, vel quam maxime minus prouidis *artificiis*, in poſterum ceſſans, aut *oppreſſa*, longe *plura*, ſed omnia *grauiora*, incommoda, certo poſt ſe trahat.

Altera claſſis, eſt *abundantium* huiusmodi euacuationum ſanguinearum, imo *efferarum* paſſim, quæ ab HAEREDITARIA diſpoſitione pendentes, famoſam illam ſimilitudinem introducunt, quam vulgus de pueris eiusmodi enunciare ſolet.

Er ſeye recht ſeines Vaters Art/ ein ſchwindſüchtiger Knabe/ der ſein Alter auch nicht hoch bringen werde/ &c.

(Mouentur autem ad huiusmodi loquendi formulam inprimis duabus e circumſtantiis; vna, quando pater ſimplicius *phthiſica* tabe interiit: & puerum etiam talem non ſatis *nutriri* conſpiciunt;

Secundo, quando pater magis *hectica* tabe conſumtus, proxime dicendi *tertii* ordinis hæmorrhagiis ipſe quoque delaſſatus, tandem ita morte interceptus eſt:

Vel aliquando etiam *phthiſicam* tabem cum *hæmoptoicis* profuſionibus complicatam expertus, illi tandem ſuccubuit.)

Tertia claſſis, comprehendit *impetus* illos hæmorrhagicos, quibus ſub *aliis* affectibus, e fundamento *plethoræ commotæ*, ſed exitu non potitæ, prognatis, etiam ipſis quoque varie turbulentis, & ferocientibus, eruptiones tales ſuperueniunt;

Largæ communiter, imo *immoderatæ*:

Intractabiles inſuper, & quæ *cohibitionibus* quantumcunque neceſſariis viſis, grauiter *exaſperari* ſoleant, aut ipſum ad minimum *affectum* reliquum exaſperare.

Solet huiusmodi hæmorrhagia præſertim euenire *arthriticis*, VAGO hoc malo vehementer affectis; tum etiam *tabidis*, *hecticis* magis, quam vere & ſimpliciter *phthiſicis*:

(Vnde antiqua manet traditio, quæ non ſolum *guttam roſaceam* incaleſcentiæ nimiæ *hepatis* imputat, ſed etiam *hæmorrhagias narium ferociores* adultiorum, *obſtructionibus* eius.)

Imo ſuperuenit huiusmodi peruerſa hæmorrhagia, etiam paſſim aliis *adultiorum* eiusmodi affectibus, qui a ſanguinis *inquietis* motibus de reliquo pendent; vnde *fœminini* ſexus ſubiectis euenire ſolet, etiam iam adoleſcentiæ annos prætergreſſis: aut loco eruptionis, vehemente *dolore capitis*, reſtagnatione *congeſtionis* ſine exitu, patientes obſidere.

Sicuti re vera iterum aſſeuero, quod antea iam attigi, quod hæmorrhagiæ narium, adultioribus, inprimis *trigeſi-*

mum

mum annum longius ſupergreſſis, nullum vsquam ſolidum; ſed ſimplicius forte aliquem temporarium, *vſum* præſtent:

Dum interim alio magis legitime *dirigendas* exrcetiones ſanguineas, & his ſubſeruientes *ſtricturas ſpaſticas*, ita inauſpicato ad hæc loca transferunt, quæ omnino inde nihil certius, quam multiplicia non ſolum incommoda, ſed etiam pericula, incurrunt.

Cauſæ huiusmodi exerrantium *profuſionum*, ſunt variæ, communiter tamen omnes atque ſingulæ *aduentitiæ*.

Quamuis enim *indoles* etiam, acriter, & *clam* præſertim, *impatiens*, *cholerico-melancholica* vulgo dicta, etiam veluti per ſe ad *largiter*, & plus quam rei neceſſitas poſtulet, excutiendum inclinet;

Tamen vix certe ab hac *ſola* cauſa cooriuntur tam inſignes exceſſus, niſi hæc diſpoſitio per alias actiuiores cauſas vere in *effectum*, aut plane in *habitum*, deducatur.

Sunt autem illæ tales cauſæ, (præſuppoſitis *generalioribus* internis, inſigni *abundantia*, & ſenſim concepta eliminandi *intentione*,) tales præcipue *aduentitiæ* externæ occaſiones, quæ *commouendæ* illi abundantiæ ſanguinis, nempe tam grauiter *concalefaciendæ*, quam vehementer *expandendæ*, ſeu *turgefaciendæ*, inſeruiunt:

Inprimis e rebus *Non-naturalibus*, AER enormiter calidus, (præcipue *caput* magis afficiens, infimas corporis partes minus, *hypocauſtorum humilium; æſtus ſolis* nudo capiti diutius incumbens, *lotiones* capitis inſolitæ &c.)

Motus corporis repente inſolens; inprimis autem e cæteroquin vſitata deſide *quiete*:

Somnus nimium longus: ſed adhuc magis inſolitæ nimium diuturnæ *vigiliæ*.

Excretiones autem, tum hæ ipſæ, qua tales, nempe *actus* excernendi *exacerbati*: tum congeneres ſanguineæ, alibi non

recte

recte procedentes, *tranſlatione* conaminis huius ad caput, & nares, vt emunctorium huius cenſus:

Quamlibet in *fœminino* ſexu, etiam paſſim ſimul accuſetur *alui* contumax obſtructio: inſtituenda tamen ibi prudente vtique penſitatione & æſtimatione, an etiam huiusmodi detentio alui, vere magis ſe habeat, vt *cauſa antecedens*; an vero potius vt *conſequens*:

Strictura nempe potius circa *venam portæ*, ad minuendum ſanguinis aditum ad hæc loca, adeoque copioſiorem eiusdem directionem alio, ad caput.

Quandoquidem re vera pleræque circumſtantiæ hanc ſuſpicionem affatim ornant, quod non tam vera aliqua, *obſtructio*, a *materiarum* vitiis qualibuscunque ibi ſubſit; quam ſimplicior effectus *actionis motoriæ in vias*: exigens vtique ſolertem diſtinctionem inter *obſtructionem* alui *paſſiuam*, & *adſtrictionem*, ſeu *cohibitionem actiuam*.

Inter *Animi* vero *pathemata* connumero præcipuo loco ipſam *Conſuetudinem*; quæ etiam in hoc ipſo genere *abundantium*, imo *effrenium* huiusmodi hæmorrhagiarum, longe maximam habet efficaciam.

Imo tantam, vt non ſolum a *naribus*, ſenſim, per *ætatum* gradus, ad quælibet alia ſanguinis emunctoria tendat:

Sed etiam e priſtina methodo, tanto promptius iterum ad eadem loca contendat, quando ſucceſſus per alias vias in dubium adducitur, ſiue harum vitio, ſiue ſenſualibus incitamentis, congeſtionem ab alio loco recentiore *repellentibus*, adeoque *tranſlationi* eiusdem ad priſtinum, occaſionem præbentibus.

Imo vero, ſubſeruit etiam *Conſuetudini* magis introducendæ, ipſa *externa* violentior occaſio duplex, nempe vna, quæ *affluxum* etiam copioſum vna prouocat, *ſenſu* vehemente colliſionis *contuſoriæ*:

Altera, quæ magis ſimpliciter ipſum *effluxum* ſolum induceN-

cendo, *inclinationem* hac ratione inducit, atque fouet, qua hæ *exonerationes*, in poſterum etiam *actiuæ* methodo congerendi & expellendi, viam ita ſternunt.

Nempe quando importunius *ſcalpendo* partes hæ ita violantur, vt abraſa ſumma membranacea textura, concerptis ſubtilibus vaſculis, verus eiusmodi *lapſus* ex his, ita ſequatur.

Vel etiam per *pulueres* aut *halitus corroſiuos*, violatis iisdem his partibus.

Frequentiore etiam exemplo ſolet tale quid producere immoderata nares *emungendi* vehementia:

Rariore paulo, ſolus vehemens *niſus*, cum reſpirationis acri detentione, imo contentione: niſi in maxime per ipſam *adſuetudinem* prædispoſitis:

(*Agyrtarum* quorundam exemplo, qui hac ratione non ſolum e *naribus*, ſed omnino ex ipſis *auribus*, ſanguinis eruptionem producere didicerunt.)

Hæreditariarum enormium huiusmodi profuſionum cauſam, vti omnium *hæreditariorum* adfectuum cauſalem rationem, colloco merito pariter in ipſa impreſſione *intentionali*, ſeu non *promptitudine* ſolum, verum etiam tanquam peculiari proterua *intentione* agendi vtique, & huiusmodi effectus omnino perpetrandi.

Vnde illam non alibi, quam ſub ipſius *Conſuetudinis* cenſu, collocandam iudico.

Tertiæ claſſis cauſæ, vti pro generaliore ſui parte, ſimiliter omnino agnoſcunt *Conſuetudinem*;

Ita ſubſeruiunt illis ſpecialius, etiam eiusmodi *externæ* commotiones & importuniores exſtimulationes *temporariæ*, quæ vel *commotionem* in genere grauiter exacerbare valent:

Vel *depulſionem* eius ex alio conuenientiore loco, in talem minus conuenientem.

Quæ quidem poſterior res, non facilius, & fere familiarius aliis occaſionibus, quam peruerſis *medicationibus*, ſiue ipſo-

 rum

rum patientium auſu, ſiue ineptis *artificum* perſuaſionibus, tam *internorum*, quem *topicorum* inconditi vſus, introducitur.

Vndecunque vero naſcatur VAGA commotio *arthritodes* (*iracundia* cum *anxiis terroribus*, plurimum hic efficacibus) inclinat certe illa maximopere ad huiusmodi *eruptiones*; vnde etiam mediocres reliquæ occaſiones illas ad hunc effectum impellere poſſunt.

Effectus irregularium hæmorrhagiarum ex ipſis etiam naribus, nullus eſt vere *vtilis*, qualis a *moderatis*, atque *tempeſtiuis* expectari poſſit: ſed potius certior inſolens *adſuetudo* ad huiusmodi impetuoſas eruptiones, iterum iterumque & magis magisque importunius, conuolandi, ſine vlla *iuſta proportione* amplius ſeruata:

Imo, cum magis magisque *intractabili* indole atque contumacia: vt, ſimulatque hac ratione ferocientibus, immodeſtiore aliqua cohibitione occurratur, præſentiora præſto ſint maiora pericula grauiorum *internarum* congeſtionum, & ab illis vel *inflammationum*, vel *obſtipationum*.

Exteriorum autem *ſpaſtico-arthriticorum* pathematum, *plurium*, & magis *ferocium*.

Si vero etiam indulgeatur huiusmodi exerrantibus *fluxibus*, ſine moderata atque perita *contemperatione*, cooritur inde ſatis familiariter *debilitatio* patientis;

Inprimis, quando iam nimium inſolens, quantitate inſigniter excedit: quo caſu ad *animi* usque *deliquia* continuare, non ita rariſſime contingit.

Iunioribus quidem, ſola promptitudine *adſuefacta* delinquentibus, obtingunt inde, tanquam *atrophicæ* tales, ſolitæ ſufficientis *auctionis*, & incrementi corporis, moræ, e quibus etiam aliquot annorum ſucceſſu, non tantum accreſcant, vt illi ætati affines inde iudicari poſſint.

Quamuis quidem non æque contendere placeat, quod hic talis defectus, ita ſimpliciter ab huiusmodi conſtitutione

hæmor-

hæmorrhagica, *perpetuo* & infallibiliter pendeat; cum vtique etiam directe ipſa *cauſa*, quamobrem tales enormes commotiones intenduntur, ſtataria illa ſua atque ſtabili præſentia, ſtabili etiam huic defectui, quam maxime velificari poſſint.

Interim tamen certum vtique eſt, quod ipſa etiam vtique adſuetudo, ſit ita *fomes* veluti perpetuus, etiam illarum talium perpetuarum velut *intentionum*, quibus continua quaſi *ſollicitudine* imminens natura, reliquas ſuas res, cum peculiari tergiuerſatione adminiſtret.

Notitia vero huius rei vera Clinica, habet illum *vſum* Therapeutico-Practicum, vt ex huiusmodi nota harum talium rerum indole, *artificialis* earundem *moderatio*, ita vtique inſtruenda veniat, ne omnem naturæ intentionem & conatum ſimpliciter negligendo, imo ignorando, animus dehinc labatur ad ſimplices immediatas *cohibitiones*: certo, & auſim dicere *perpetuo*, non magis *periculo* grauiorum conſecutionum, quam actuali damno.

Quandoquidem in iunioribus in procinctu hinc ſunt tranſitus a *naribus* ad *pectus*, & inde *phtiſici* euentus:

Aut ad *hypochondria*, & vere ad *hepar*, *lienem*, *glandulas* cum *vena porta* communicantes; cum *hecticis*, *tabidis* conſecutionibus;

Aut ad minimum *hypochondriacis* paſſim *præmaturis*, aut mox *inſolentibus* turbis.

Tanto maiore vero circumſpectione opus eſſe in ipſis *hæreditariis* impreſſionibus, facile fuerit intelligere; cum ibi etiam ſatis *apparentes exceſſus*, tamen adeo ſummas noxas non æque poſt ſe ſtatim trahant;

Nec etiam *impedimenta* ſimplicia intemperantius obiecta, aliter quam *impatientiſſime* ferant:

Adeoque minus prouida talium tractatio, & *præſentiores* atque *certiores*, & *ferociores* huiusmodi grauiores ſucceſſus introducat.

Neque vero diſpar ratio eſt etiam illarum talium fluxionum, quæ ab impetuoſis *ſpaſticis*, *translationibus*, & *ſtricturis congeſtoriis* pendent & fouentur.

Sicut enim his vllam etiam ſolidiorem *curationem* præſtare, quando iam inſigniter inſoleſcere ſentiuntur, difficile omnino exiſtit:

Ita ferunt vtique longe moleſtiſſime nudas illas *repreſſiones adſtrictorias*:

Vnde quidem tanto prudentius æſtimandæ veniunt.

Nempe iterum hoc etiam loco repeto, quod, niſi huiusmodi conſtitutionibus per *vicariam* opportunam ventilationem;

Et *locis* inprimis magis opportunis, ſecundum *ætatum* inclinationes, dexterrime ſubueniatur:

Et tunc commotionum *occaſiones* æque, ac ipſæ muſſitationes, perito lenimine temperentur:

Facilius tunc, imo certius *damnum* promoueatur, quam vlla vero *Medico* digna cura hinc ſperanda veniat.

Illud autem minime obliuiſci conuenit, quod quibus iunioribus, etiam per nudam *adſuetudinem* improuidam, *immoderatiores* huiusmodi eruptiones obtigerunt: his, ſi maxime *intermedia* ætate, a proportionata ſimilium inſultuum continuatione immunes appareant, tamen augeſcentibus annis, & nominatim iam ſub initium, iam ſub finem, *conſiſtentis* ætatis, denuo vergant in eiusmodi affectus, qui tum *inclinationes*, tum *commotiones*, tum *contentiones* hæmorrhagicas: tum *translationes*, & *palindromes* talium ad *ſupernas* regiones, cum variis grauioribus periculis, facile adſciſcant.

Sunt autem vlteriores *Euentus morbidæ narium* hæmorrhagiæ, aliquando *polypi* narium, aliquando vlcerationes fœdæ, *ozænæ* vſitato nomine:

Vix tamen per ſe ſimpliciter, & velut immediate huiusmodi conſtitutionem inſectantes, ſed minus conueniente potius

tius medicatione per *vitriolata*, quin penitus *æruginoſa*, per Chirurgiæ imperitam adminiſtrationem, in nares pro cohibendi ſcopo immiſſa.

Non debite autem *erumpenti*, interim pertinaciter *contendenti*, ita *adſuefactæ largiori* hæmorrhagiæ ſuccedentes euentus, complectuntur ſub ſe, vt *in genere*, *reſtagnationem* ſanguinis circa caput, ab auctiore congeſtione eiusdem ad hunc locum reſtricta:

In ſpecie vero iam *cephalalgicas*, iam *ophthalmicas*, iam *odontalgicas*, & *otalgicas*, imo etiam *anginoſas*, cum *doloribus*, *ardoribus*, *inflammationibus*, paſſiones.

Peculiare eſt plebis præſagium, de frequentia & abundantia *excedentibus* hæmorrhagiis narium, quod non tam ſolum in genere *caput*, quam prorſus in ſpecie *oculos* debilitent.

Sicut autem tota hæc traditio potius *generaliori* efficaciæ *iacturæ* ſanguinis, & cum hoc ex hypotheſi *ſpirituum*, (ſed ſane ſic etiam *vitalium* potius in genere, quam *animalium*, adeoque *ſenſoriorum*,) inniti videtur:

(Quo fundamento etiam probabiliſſime ſubnixi eſſe videntur illi apud *Botallum* memorati, qui viro, frequentioribus Venæ ſectionibus indulgenti, *viſus* tempeſtiuum *damnum* prædixerunt, cum totius *vitæ* abbreuiatione: quod vtrumque tamen adeo fefellit, vt ille non ſolum *viſum* ſuum illibatum conſeruaret, adeo, vt etiam poſt *ſeptuageſimum* annum, ſine conſpicillis commodiſſime legeret; ſed etiam ipſa hac *vivendi* pertinacia, nominatim illos *Medicos*, qui ipſi *breuitatem* vitæ prædixerant, ſed longe iuniores moriebantur, plurimum ſuperaret. Et memini profecto etiam ego ipſe, & grato quidem erga diuinam benedictionem animo, ſenis viri, qui iuxta cum *hæmorrhoidalibus* euacuationibus ſibi conſuetis, etiam *bis quotannis*, Vere & autumno, vſus eſt pariter conſueta ſibi V. Se. moderata, a tribus ad quatuor vncias: & hoc continuauit usque ad annum ætatis ſuæ 76., vbi a male adminiſtrata ſectione venæ, periculoſam inflammationem expertus, ab illa ſibi in poſterum metuens, eaque omiſſa, tunc demum ſenſim incommodius habere inci-

piens, ſub finem propemodum *ſeptuageſimi octaui* viuere deſiit: interim ad hoc ipſum vsque vitæ faſtigium, ſine conſpicillis legere, quin etiam ſatis minutum characterem ſcribere ſolitus: quantumuis multiplici ſcribendi, & ſcripta legendi vſu, plus dimidia vitæ parte abunde exercitis oculis, & reliqua etiam corporis ſtructura aut robore, vir neque procerus, neque carnoſus, ad tantam longæuitatem nihil peculiare præ ſeſe ferens: ne dum ad illud, quod etiam a *quinquageſimo* anno ad *ſeptuageſimum nonum* proxime, ſine vllo morbo, ſanus atque vegetus vixit.)

Ita non confirmat hanc familiarem traditionem vera obſeruatio: cum magnus vtique numerus occurrat illorum, qui ſatis *largis* narium hæmorrhagiis vexati, minime tamen effatu dignum detrimentum *viſus* vsquam perſentiſcunt:

Sed verior ſolum illa vtique occurrit, cum prouida ſolertia obſeruantibus, efficacia, quod a quibuslibet *largis* ſanguinis *profuſionibus*, ſi mox, & velut immediate de hinc, intemperantius exerceantur *oculi*, *multum*, *tenuia*, & ad *ellychnia*, vel etiam ad illuſtriorem *ſplendorem* ſolis, legendo & acriter contuendo, oculorum acies ſenſim hebeſcat:

Minime vero ita ſimpliciter, atque adeo *directe* ab his fluxibus, vti traditio illa inferre videtur.

Idem ſentio de debilitatione *capitis* pariter nominata; at vero agnoſco etiam vtriusque adhuc maiorem efficaciam, ſed ſolum *tardiorem*:

Non autem tam ex ipſo *fluxu*, quam ex *apparatu* ad eundem, nempe *congeſtione*, atque *contentione* eiusdem diuturniore, & importuniore, circa ipſum caput.

Quemadmodum enim de *euentibus* huiusmodi *cephalalgicis*, *ſomnum* & *requiem* turbantibus; *ophthalmicis*, vtique facilius debilitantibus *viſum*, quam immunem relinquentibus: &, *aurium* etiam affectibus varie debilitatoriis, iam diximus: ita eſt vtique etiam ſatis notum, & tanto facilius hinc notandum, quod hæ ipſæ horum generum *congeſtiones*, vtique etiam

vni-

vniuerſam ſenſuum *internorum* conſtantiam & integritatem ita peruertant, vt *vertigo* patientibus inde moleſtiam creet, cum alia varia *perturbatione*, & ad intentiores *cogitationes* ineptitudine, in *iunioribus*: in *ſenioribus* etiam cum metu, vt aliquando veriſimillime ipſo euentu, *Apoplexiæ*.

ARTICVLVS I.

De PHLEGMATORRHAGIA NARIVM.

QVamuis hic affectus ſub tali conſtitutione vt verum *fluxum* continuum, aut *ſtillicidium* exhibeat, qualis apud *Salmuth. C.1. obſ.37.* commemoratur, minime ita quotidie occurrat; quia tamen vtique ſpecimina aliqua minora, quæ niſi luculentum illud in decentem conſiderationem veniat, huc non referri poſſent, admodum familiariter occurrunt, duco certe operæ pretium, totam rem paulo latius diducere, & quid tandem de illa conſiderandum ſit, penſitare.

Hiſtoria, quam pro vero exemplo exhibere conuenit, verſatur, in eo, quod puella, ſana ſine dubio de reliquo, vt ipſa actio innuere videtur, cum *ſaltando* non dies duos ſolum, ſed tot idem etiam forte noctes conſumſiſſet, ex illa partim *fatigatione* ingente, partim *peruigilio*, inciderit in *ſomnum* adeo profundum, vt in quartum diem eundem continuaret. Cum rurſus euigilaſſet, correpta eſt *ſtillicidio narium*, quod tamen nihil niſi nudum limpidum *phlegma* eduxiſſe memoratur; continuante interim fluxu huiusmodi per aliquot dies: ceſſante vero ab vſu pillularum *cephalicarum*.

Quantumlibet autem hæc hiſtoria, (pro more, inter alios, etiam huic Scriptori ſatis familiari,) mutila omnino atq; manca exiſtat; & promeruiſſet vtique, vt cum maiore diligentia *temperamentum* ita dictum, & reliquæ indiuiduales circumſtantiæ huius puellæ curioſius conſignatæ fuiſſent: non denegari tamen

tamen propterea huic narrationi æque debet omnis fides: (qualem tamen huic Autori per omnes eius relationes nimium pronam indifferenter adhibere, nec ipſe ſuaſerim:)

Confirmat enim vtique huius rei fidem, nota illa ſatis familiaris huiusmodi eruptio, ad minimum aliquot *guttarum* ſinceri tenuis *aquoſi* humoris e naribus; quem cum illi, qui experiuntur, ipſo illo primo fluxionis impetu, pro ſanguinis fluxu æſtimantes, admoto ſtrophiolo captant, nihil niſi limpidam aquoſitatem exhibere, deprehendunt.

Subſiſtit autem hic fluxus, *fluxus* inquam, communiter vtique intra guttas non ita multas, vt *ſtillicidium* verum, quale *hæmorrhagia* narium format, non proſequatur: Eſt tamen vtique hæc ipſa etiam continuatio notabilis *fluxus*, *ſpiſſioris* æque, in vulgari communiore, quam *tenuis*, in acriore, *coryza*, vtique notiſſima.

Quarum quidem poſterior, dico *tenuis* & *acris coryza*, largiſſima ſubinde fluxione ſeſe exſerens, vix vllo diſcrimine a *ſanguinis* ſtillicidio e naribus diſcrepatura eſſet, ſi patientes eodem more, vt in *hæmorrhagia* vſitatum eſt, inclinato antrorſum capite, ſucceſſum eius, imo ipſius *ſtagnationis* energiam, pariter ita intenderent.

Nempe conſiderandum hoc vtique puto, eo maxime intuitu, vt ita non ſolum ad *modum fientis* etiam ipſius *fluxionis Coryzæ*; ſed quam maxime ad *motum fiendi* eiusdem, conſideratio dirigi poſſit.

Certe enim tantum *ſeroſæ* mucidæ, aut etiam acrioris, materiæ, quanta intra aliquot ſæpe dies continuos, e naribus profluit, a nemine, vti credo putabitur ipſo actu ſimul & ſemel circa caput collecta hæſiſſe, vnde dehinc ſolum ita ſucceſſive erumpat.

Sed potius intelligetur, quod vtique ſucceſſiuus ille *exitus*, cum ſucceſſiuo *aditu*, omnino tanquam reciprocum nexum ita foueat, vt omnino continua talis *appulſio* proportionata

nata, nempe *largior*, demum etiam exitum largiorem poſt ſe trahat.

Cum autem *appulſus* ille largior, hac ratione vtique aliter fieri non poſſit, niſi ex ipſa vniuerſa *maſſa ſanguinea*;

Id eſt, rem ſincerius eloquendo, *Sanguinis* ipſius *largiore appulſu*:

Hic autem iterum aliter fieri nequeat, niſi per *tonicam* auctiorem reſtrictionem ſanguinis, e reliquo corporis ambitu, ad ipſam hanc regionem, & *excernendi* veluti *portam*:

Adeoque ſi res vero ſimplici ordine æſtimetur, non magis *prima*, quam verius *primaria* vniuerſi huius actus ſcena ſit illa vna eademque, quæ in ipſa etiam *hæmorrhagia* luditur:

Confido firmiter, fore, vt ex hoc maxime negotio facilius agnoſci poſſit, quod *apparatus* ipſe in genere, qui *Coryzam* adornat, aut potius tanquam poſt ſeſe trahit, proprie potius ad *hæmorrhagiam* deſtinatus ſit;

Peccet autem, ſeu offendat ſolum *a poſteriori*, vitio ipſius *conſiſtentiæ* ſanguinis *ſtricte dicti*:

Qui, quando *craſſior* eſt, & cum tenui pariter, atque abundante *ſero*, non ſatis *ſubactus*, atque conquaſſatus, hac ratione inconuenientem illam conſiſtentiam *exeuntis* ſubſtantiæ, poſt ſeſe trahit:

Vt nimirum, cum ipſa *rubicunda* portio ſtricte adeo dicti *ſanguinis*, hac ratione progredi non poſſit; *tenuior* ita ſolum pars inde prodeat:

Cum autem *ſanguinis* ſincerioris ita libera eruptio, alias quidem intra exiguum tempus periodum ſuam totam abſolutura fuiſſet;

Coryza vero veluti ſolenniter diu, nempe per aliquot dies, *durare* ſoleat, poſſet hinc vtique peculiaris diſparitas argui.

Si vero etiam qualitercunque ſuccedentis intentionis *euacuatoriæ* proſecutio hic æſtimetur:

Eique etiam ad latus ponatur circumſtantia illa, ipſi etiam

iam *hæmorrhagiæ* narium ſatis familiaris, quod nempe etiam ipſa hæc, ſane admodum frequenter, non vna ſimplici eruptione abſolute contenta ſit, ſed aliquot dierum ſucceſſibus *repetitas* eiusmodi eruptiones agitet:

Apparebit hinc facile, quod nec hæc ipſa etiam circumſtantia, *coryzæ* ſatis idonea ſit, vt illam abſolute, toto, quod aiunt, *genere*, a narium hæmorrhagia excludat, & non potius pro euentu magis accidentali ſolum hæmorrhagiæ, tanquam proprie magis *deſtinatæ*, habendam ſuadeat.

Cum autem vtique plane peculiares quædam circumſtantiæ occurrant, quæ *coryzam* etiam vti *deſtinatam* magis *ſeroſam* excretionem, ab hæmorrhagiis pariter *deſtinatis*, diſtinguendam eſſe perſuadere poſſint; meretur omnino etiam de illis aliquid dici.

Eſt vtique ipſa *coryza*, ratione *ortus* ſui atque familiaris prouentus, *triplicis* velut ordinis.

Primo enim euenit *iunioribus*, & ipſi omnino *puerili* ætati; in ſubiectis conſtitutionis ita dictæ *phlegmaticæ:* inprimis autem *otioſa*, *ſomnolenta*, *inerte* vitæ ratione gaudentibus.

Secundo, *ſenioribus:* Tertio *adſuetis* frequentiori huiusmodi euentui:

Et hoc quidem ex *interna* præcipua diſpoſitione; quam magis reſpicere conuenit, quam *accidentales* externas *occaſiones*, ex intemperie *aeris* frigida humida.

Ex his circumſtantiis ſi eximantur *adſuetudo*, & *exteriores* occaſiones, reliquæ certe nihil impediunt, quo minus paſſim ſub eiusmodi *grauedinoſis congeſtionibus*, *reſtagnationibus*, & *eruptionibus*, verior *intentio*, quæ totum huiusmodi *apparatum* regit, ad *hæmorrhagiam* reſpiciat potius, quam ad huiusmodi nudam *ſeroſam* exonerationem.

Vbi etiam tanto magis in conſiderationem venire meretur, peculiaris illa *coryzæ* energia, quæ vti mihi ipſi familiaris eſt, ita hac maxime ſolertius obſeruandi occaſione, deprehen-

henſa mihi eſt multis etiam paſſim annoſioribus familiaris eſſe:

Vt nempe *ſtimulus* ſternutandi repente cooriens; citatam ſternutandi vehementiam *decies*, imo ad *vicies* usque, intra dimidium horæ quadrantem, exerceat; cum prouentu mucaginis tantisper emungendæ, vtut non largiſſimo, certe tamen neque exiguo: deſinente interim ſtatim dehinc omni reliqua *grauedinoſa* efficacia, & quolibet huius generis prouentu. In quo ita cum *hæmorrhagiæ* breuiore impetu conſentit.

Quemadmodum etiam merito, ex alibi paſſim iam tactis, imprimis autem proxime præcedente membro memoratis, omnino commendo conſiderationi, quod deflectentes eiusmodi *morbidæ* conſtitutiones, & intentiones *hæmorrhagicæ* ex ipſis naribus, *ſenioribus* minime inuſitatæ, ſed & hoc ipſo præcipue tales, nempe *morbidæ* exiſtant;

Eoque ipſo nec *effectum* verum, qui legitime ſemper notabiliter *vtilis* eſt, aſſequantur:

Sed magis & aliis nudis *euentibus*, nempe impeditis ſucceſſibus, pateant;

Et inter hos huic etiam, de quo in præſens eſt ſermo, *catarrhalis* potius *ſeceſſionis*, quam ſinceræ promiſcuæ *ſanguineæ* maſſæ eruptionis.

Habet autem tota hæc conſideratio illum inprimis *vſum*, vt hinc in iuſtam contemplationem venire poſſit illa etiam circa iam annoſiores, penſitatio, an non *antecedens* ad minimum *cauſa*, & præcipua *occaſio* ad eiusmodi etiam *catarrhales* circa nares, *congeſtiones* & *eruptiones*, ſit ipſa *hæmorrhagica* eiusmodi *intentio?*

Cui tum *ventilationibus*, inprimis alias quoquo modo *vſitatis*, occurrere integrum eſſe poſſit: tum *deriuationibus* ſolis, ſanguinis inquam motus, ad alias partes, dextra adminiſtratione deducendo.

Quo ſcopo v. gr. ipſæ aliquando *pedum* nudæ lotiones,

aut *fotus* in aqua calida, aliquid effatu dignum conferunt: aliquando vero ipſæ *ventilationes* ſanguinis, ex *adſuetudine* præ- greſſa, poſtea neglectæ, ſi *iterum aſſumantur*, proſunt ſenſibiliter. Qua de re tamen in proximo membro, vbi de *pectore* dicendum, plura memorandi erit occaſio.

Sufficit autem hoc vtique monuiſſe, quod ipſis *ſenibus*, minime deſint huiusmodi *contentiones*, vulgo ſimpliciter pro *catarrhalibus* memoratæ, quæ re vera magis a *ſanguinis* huiusmodi compulſionibus, & reſtrictionibus *ad*, & *circum* hæc loca, pendeant, atque foueantur;

Nempe *motibus* vere magis *actiuis* & *intentis*: nullo peculiariter proportionato *qualitatis materiæ* vitio, & *motus* ſimpliciter *paſſiua* imminutione:

Adeoque, quantum ad verum *fontem* atque *fomitem*, & tanquam certum *fundamentum* potius *ventilationibus* indigeant, *ſanguinis* dico, pro veriore atque conſtante præoccupatione; quam vt *ſeroſis* euacuationibus, aut diuerſionibus, aliter, quam aliquo ſolum *temporario*, vt in præſentes ſolos inſultus, leuamine, tententur.

Sicut etiam in ipſis *valde iunioribus*, huiusmodi conſtitutio, ſi maxime *ſanguinis* eductio non æque videatur locum habere, aut *neceſſaria* eſſe; tamen regimen diætæ, inprimis circa *motus* corporis, ita inſtruatur, vt inde largiori *conſumptioni*, quin etiam *attenuationi*, ſubueniendo, vel ipſi naturæ via ſternatur ad ſanguineas *ſinceras* euacuationes:

Vel imminuto per *conſumptionem* proportionatam ſanguinis nimio quanto, occaſio etiam ipſa ad eiusmodi *congeſtiones* ſubtrahatur.

(o)

MEM-

MEMBRUM II.

De
HAEMOPTOE.

QVantumlibet de hoc affectu iam in ſecunda parte pleraque dixerim, quæ poſſunt atque debent; non erit tamen ſuperfluum, etiam ipſo præſente loco de *ſpecialiſſima* illius conſtitutione, tum iterum verba facere, tum quæ ad illam tanquam ſingulariter pernoſcendam faciunt, repetita ad minimum opera, commonſtrare.

HAEMOPTYSIS vera, *reiectio ſanguinis ſinceri, e profundo pectoris, copioſe*, imo ſæpe numero *impetuoſe, ſcaturientis;* differt vtique longiſſime a ſimplici *ſputo cruento*, quod non raro, imo vero potius quam maxime familiaribus exemplis, ſimpliciter ex *ore* & *infundibulo* confluens, ſanguinem quem admixtum exhibet, ex *infundibulo*, atque *gingiuis* forte, hauſit.

Vnde vera *Hæmoptyſis* perpetuum hoc vtique habet, quod omni ſenſus teſtimonio profundius *e pectore, ſcreandi* peculiari niſu, imo *tuſſiendi* neceſſitate, aſſurgat: vbi ex aduerſo verum atque ſimplex ſolum *cruentum ſputum* abſque omni manifeſtius complicato *pectoris* vitio, labore, concurſu atque conſpiratione, prodit: ſi quis autem *ſcreatus* vtique concurrit, ille manifeſtius *ronchis* quibusdam, ex *infundibulo* ad palatum trahendo, aut e ſummis *faucibus*, nempe infimo *infundibulo* ſolum elidendo, ita procedat:

Vnde quidem etiam ſatis familiariter manifeſto ex ipſis etiam *naribus*, fortius emungendo, aut excutiendo, ſimile quid excutitur.

Et communiter etiam, inſtituta quæſtione, innoteſcit, quod tales etiam patientes familiariter *adſueti* ſint huiusmodi euacuationibus, ex ipſis *naribus*.

Eſt autem opus huiusmodi diſcretione maxime propterea, ne familiariſſimus ille *abuſus adſtringentium*, etiam in eius-

modi caſibus, in quibus ne quidem vllius periculi metus præſto eſt, gratis & ſine omni cauſa ſuſcipiatur.

Vera interim *hæmoptyſis*, profundius *e pectore* aſſurgens, ſicut omnino eſt eiusmodi affectus, qui minime negligi poſſit, quin potius periculoſas conſecutiones *phthiſicæ* vlcerationis denunciet:

Ita poſtulat tamen ipſe etiam adhuc peculiarem conſiderationem, intuitu veræ *originis* ſui:

Nempe ſecundum meam vtique conſiderandi methodum, maxime diuerſæ rationis *cauſalis*, an vere *paſſiua* potius ratione, *lapſu* inquam nudo, ita contingat:

An vero potius *actiua* quadam, peculiari *congeſtione*, ad hæc loca, & *contentione*, vere ad exprimendum & elidendum contendente, ita foueatur.

Hanc in rem venit omnino perpendenda illa pecularis ratio huiusmodi eruptionis *duplex*; primo quod eruptio *hæmoptyica* vera, ſæpiſſime ſine vlla *tuſſi*, aut certe ſine ulla effatu digna, cooriatur.

Secundo, quod hæc ipſa *eruptio* etiam paſſim admodum *ſtata tempora* ſequatur; & quidem non tam ſolum breuia, *ſeptimanarum*, aut *lunæ* mutationum: ſed multum diſſita, *anniuerſaria* prorſus, interim vix vno aut altero die a priore *menſura* abeuntia.

Quibus adhuc *tertium* addere licuerit: nempe quod huiusmodi *eruptiones*, propemodum præ omnibus aliis obſequantur *ventilationibus* in alia aliqua parte ſuſceptis: & quidm etiam omnino ſolum *mediocribus*:

Quæ res, quo vllo vno modo conciliari poſſit cum illa ſententia, quæ hunc fluxum a nuda *diæreſi* vaſorum accerſit, ego certe non perſpicio.

Vnde quidem prudente omnino diſtinctione opus habere videtur hæc diuerſitas, vbi vere locum habeat violenta vaſo-

vaſorum atque totius texturæ pulmonum *ruptio*, qualem deinde eiusmodi *paſſiuus lapſus* vere ſequatur:

Et ex aduerſo, talis vera *eruptio*, quæ ab *actiuo appulſu*, & incubitu *preſſorii appulſus*, non ſolum exoritur: ſed etiam vera *contentione* huiusmodi *appreſſionis* fouetur.

Obtingit autem huius generis ſimplicior *appulſus*, ad *actiuam* eruptionem contendens, maxime familiariter *ætati adultæ*, & floridæ *iuuenili*; ab annis 18. ad 30., imo 35. iuxta *Hippocratem*.

Et hoc quidem maxime veluti *ſponte* quadam; aut per *occaſiones* etiam *generaliores*, quæ excuſſoriam ſanguinis *commotionem* incitare valeant.

Puerili ætati, niſi ab admodum immoderate forte repreſſis *narium*, & ipſis etiam importunioribus eo vsque, hæmorrhagiis, minus competunt hæ ex ipſo *pectore* eruptiones:

Aut ſectantur ad minimum etiam *externas* violentiores concitationes:

Imo harum *vtrarumque* rerum concurſum.

Vbi nempe omnino iterum vtique notanda venit, illa vera circumſtantia, quod etiam veræ huiusmodi *violentæ* occaſiones, non raro *concurrere* ſoleant cum *internis* illis, magis *ſpontaneis*, cauſis: adeo, vt quæ primo per *vim* inducta fuerat, effuſionis *neceſſitas*, in poſterum *foueatur*, tanquam qualiscunque *commoditas*, generaliori *intentioni*, *ſpecialiori* tali *loco* ita ſubueniens.

Cum autem vtique hæc euacuatio per hunc *locum*, propter *periculoſos* omnino ſucceſſus, quoquomodo *inconueniens* habenda ſit, imo vere intoleranda:

Vtpote cuius nullus vsquam vtilis eſſe poſſit *effectus*, in comparatione, atque proportione *periculorum*, quæ certiora minatur:

Non poſſunt inde expectari, niſi *euentus*, quolibet intuitu gra-

tu grauiores: qui tam *apparatum*, ad hanc excretionem, quam ipſum eius ſucceſſum, ſtipant & ſequuntur.

Apparatum, nempe *congeſtionem* atque *contentionem* ſanguinis circa *pectus*, inſequuntur, atque comitantur facile, circa *aſperam arteriam* & *pectus* ipſum, & conſequenter etiam *reſpirationem*, & per huius conſenſum, circa ipſum vsque *diaphragma*, variæ tales anguſtiæ;

Et ſecundum has etiam varii *conatus* harum *eliſorii*.

Vnde, frequentiores etiam & feroces paſſim, *ſiccæ tuſſes*, *aſthmata ſicca*, imo ſubinde *ſpaſtica*; *anginodea* etiam ſymptomata: quin *peripneunomiæ* & *pleuritides*.

Exterius etiam *ſpaſtici*, *rheumatico*-*arthritici*, *compreſſorii* affectus.

Interdum etiam *apoſtemata* in glandulis ſubaxillaribus, aut fœminis in *mammis*.

Quid, quod etiam a *contentionibus* illis pertinacioribus huiusmodi reſtagnationum congeſtoriarum, *ſtaſis* aliquando oriri poteſt, imo etiam ſolet, teſte frequente experientia; e qua primo *nodi ſcirrhoſi*, quales hinc inde in cadaueribus inueniuntur eiusmodi hominum, qui durante vita, pulmonum quoquo modo affectorum vix vllam ſuſpicionem fecerant:

Senſim autem etiam horum *nodorum* talium, denique etiam *vlceroſæ* corruptiones *phthiſicæ*.

(Placet hoc loco tanquam anticipando mentionem facere, imo conſiderationem commendare, ſatis noti illius caſus; cuius ſtatim duo nominare poſſem exempla generoſorum iuuenum, inter plura talia: vbi ex immoderata ingurgitatione *vinorum* generoſiſſimorum, *Hungaricorum*, *Italicorum*, *Canarienſium*, velut immediate in *ſiccas* huiusmodi *tuſſes*, cito præualeſcentes, & hinc *phthiſin* etiam cito præualidam, & lethalem, ruunt.

Quid ita vero? Certe alter ex his iuuenibus pandebat latius hanc ſcenam; aditum vtique ad ſuccedentem *phthiſin*, qua

qua intra ſemeſtre deceſſit, capeſſens ab *hæmoptyſi* erumpente, & pro more, *adſtringentibus* cito impugnata.

Nempe nemo puto, niſi quidlibet fingere pronus, huiusmodi vinis hoc tribuet, quod illa *immediate pectoris* vlcerationes efficiant:

Quod autem *ſanguinis fortes commotiones* prouocent, e quibus etiam paſſim aliæ, *narium*, *hæmorrhagiæ*, & in diſpoſitis *hæmorrhoidum* copioſior fluxus ortum ducant, id vero familiarius notum.

Vt adeo etiam hi tales effectus, *ordine* a nobis deſignato *congeſtorio*, *ſtagnatorio*, *obſtipatorio*, *corruptorio*, recte procedant.)

Cæterum *effectus* etiam veri hæmoptyici, *euentum* vlteriorem atque grauiorem, eſſe ipſam *vlcerationem phthiſicam*, notius eſt e tanto numero exemplorum, quam vt prolixam confirmationem poſtulet: ſicut etiam omnino *rationes* ſuccedendi nullam prolixam theoriam requirunt.

Vnde nihil ſupereſt, niſi vt verbum dicamus de illis hæmoptyicorum *moliminum* complicationibus atque ſucceſſionibus, quæ aliis euacuationum ſanguinearum *moliminibus* ſuccenturiantur;

Vbi nempe ſimplicioris, & veluti directi progreſſus, eſt, vt *congeſtiones* huiusmodi *hæmoptyicæ*, quin etiam paſſim *eruptiones*, fiant in adoleſcentibus, qui *narium hæmorrhagiis* frequentioribus aut largioribus alias *adſueti*, has ipſas experiri deſinunt, *cauſis* interim ad euacuationem *incitandam* non emanentibus.

Retrogrado vero ordine ſuccedit *hæmoptyſis*, *euacuationibus* ſanguineis *inferioribus*, non debite ſuccedentibus; aut temere ſubſiſtentibus.

Vnde triuialis illa *fœminarum* iuniorum, ſi *menſtrua* ſupprimi contingat, *anguſtia*, *oppreſſio*, *irritatio*, in *pectore*, imo ipſa *phthiſis*; aut eruptio *hæmoptyica* ſincera.

Notanda vero ſimul vtique venit, etiam huius tanta fre-

quentia eo euidentioris conſtitutionis circumſtantia, *theoriam* noſtram optime illuſtrans, dum vtique qualescunque ſanguinis *expanſiones*, vt e nudo *motu* corporis liberaliore, mox anguſtia hæc talis circa *pectus* ingens inſequitur.

Non profecto ex illo ſimplici fundamento deducenda; quod ita ſanguis *directe quantitate* tantum præualeſcat, vt quaqua verſum expandatur, ſi illum turgefieri contingat:

Cum alias de menſe in menſem, vti *coacervatio* ſecundum hanc præfigurationem, ita etiam huiusmodi *anguſtia* & oppreſſio, increſcere deberet;

Sed longe veriſimiliore prompta mox *reſtrictione* circum hunc locum, quando inſignis cauſa *ventilandi*, per *commotiones* manifeſtiores obtigit.

Senioribus autem vtriusque, præſertim vero *virilis* ſexus, ab *hæmorrhoidalibus*, iam *excretionibus*, iam ſolis, ſed ſinceribus, & intentioribus *moliminibus*, obtingit ſatis ſæpe huiusmodi *regurgitatio*; quæ niſi in actualem eruptionem *hæmoptyicam*, at certe in ſatis manifeſtas vehementes atque contumaces *contentiones* circa pectus, tendit:

Vnde non ſolum *aſthmatica* atque vehementer *tuſſiculoſa* varia, incommoda, ſed etiam *phthiſeos* pericula, aut veriores prorſus euentus, paſſim cooriuntur.

Quæ ipſa interim res vtique non perfunctoriam conſiderationem omnino meretur; dum vtique ipſa talis *moleſtia* aliis longe, nempe ſimplicius *ſeroſis* cauſis, vulgo tribui ſolita;

Imo inſuper *expectorationem*, id eſt, *directionem*, imo *impulſum* humorum ad ipſum pectus potius perſuadens practicis, nihil aliud hoc ipſo vlterius conſequitur, niſi vt indies grauiora incommoda, & præſentiora pericula, ita producantur.

(Placet breuem mentionem facere obſeruationis apud *Ioh. Rhodium*, ſed pro more, lemmate magis, quam ſufficiente narratione conſpicuæ: *phthiſeos periculum hæmorrhoidum fluxu declinatum.*

Vbi *clauſarum* hæmorrhoidum mentionem faciens, ſimul vtique

que iuſtam ſuſpicionem facit, quod huic hæmorrhoides *fluere* ſueuerint, & ab harum demum *occluſione* in periculum illud inciderit, quod deinde facto largiore illarum *fluxu*, *per biennium* (vel continuante quaſi, vel frequenter reuertente) totum ſublatum (adeoque ſine dubio cum vniuerſis ſuis ſymptomatibus) aſſeuerat. Quanquam autem ille mentionem hic inprimis faciat, *catarrhorum ſalſorum*, qui nominatum illum metum *phthiſeos* in hoc patiente obiecerint; tamen apud alios patientes, etiam *aſthmaticas* oppreſſiones e talibus rebus oriri, documentum dare poſſum, Virum genere & officiis Illuſtrem, qui 67. anno ætatis, *pectoris* oppreſſione, qua etiam alias a longiori tempore ſueuerat interdum corripi, tam vehemente affectus eſt, vt etiam, *paroxyzantibus* inſultibus, vere *ſpaſticis*, in tam deploratam conſtitutionem coniectus ſit, vt Medici illum cum prognoſtico deſtituere non dubitauerint: quoad denique Illuſtriſſimi ſui Domini, magis iuſſui quam ſuaſui, conſentientes Medici, V. Sem. permitterent.

Ex ore Illuſtris huius patientis hoc habeo, etiam cum peculiari aſſeueratione commemorantis, quod ipſo momento ſalientis e delibuta vena ſanguinis, *oppreſſio* illa cœperit ad ſenſum eius manifeſtum remittere, & ſucceſſu etiam fluxus, hoc magis præſtare, & perficere continuauerit, vt ipſe inde liberatus, quo tempore hoc mihi narrabat, 79. annum ageret. Vtique vt ante iſtam V. Sem., ita etiam poſt eandem per hos ſuccedentes 12. annos inſultibus eiusmodi iteratis, non tamen eadem vehementia, vexatus: *Hæmorrhoidum* fluxui, quamlibet rariori, a multis inde annis adſuetus; V. S.ibus etiam per reliquam vitam vſus, non quidem ordinatis, ſeu *ſtatis:* interim neque admodum raris.

Laborabat autem eo tempore, cuius occaſione hæc mihi memorabat, (anno ætatis ſuæ 79. iam longius prouecto) eadem tali *oppreſſione* ad plenam *orthopœæam* inſoleſcente, a qua tamen ſine ſanguinis miſſione, benedicente Deo, reſtitutus, hodieque viuit, *octogenarius*: Sepoſitis medicamentis *volatilibus*, a quibus talia ſymptomata familiarius exacerbari, ſolertes Practicos non poterit fallere.)

Cæterum hæc ipſa etiam *ſanguineæ eruptionis* ſpecies habet hoc vtique cum cæteris commune, quod ſemel potita hoc

 exitu

exitu, admodum prona ſit ad illum iterum iterumque *affectandum.*

Quæ res adeo potentis eſt conſecutionis, vt etiam ſæpenumero eiusmodi euacuationes, quæ *proniori* ſucceſſui obſequi & poſſe & debere videantur, tamen data hac via, in illam ita procliues ſint, vt niſi quidem adhuc magis, certe æque prompte hunc exitum denuo occupent, quam alterum.

Non poſſunt ignota eſſe huius rei exempla peritis atque circumſpectis Practicis in *menſium* negotio in genere, quando illi reſtitant, facta interim aliquando *hæmoptyica* eruptione.

In ſpecie vero habeo vtique aliquot exempla, quæ ex hoc eodem fundamento pendentia, imo huius ipſius euacuationis ſpecialiſſimam indolem per *conſecutionis* morem excipiendo, eidem reliquæ debitæ euacuationi, ingens tale præiudicium adferunt; nempe fœminarum, quæ a *lactatione*, imo etiam citra illam, profundiores abſceſſus *mammarum* paſſæ, ab illis non ſatis dextre atque prompte liberantur.

Tales enim, experiuntur hoc familiariſſime, vt *menſes* ipſis non redeant, quam diu ille *mammarum* fluxus perennat *ſanioſus.*

Dum interim per *menſtruum* tempus, vel hæc *manatio* cum ſuis quibuslibet incommodis ſymptomatibus, intemperantius ſe gerere obſeruatur:

Vel manifeſto ſincerius *ſanguineam*, quantumlibet etiam non ita copioſam, excretionem perpetrare.

Adeo, vt re vera communiter quaſi reciproca difficultas occurrat, tam in ſananda hac *vlceratione*, antequam *menſtrua* euacuatio in ſuum liberum progreſſum reſtituta ſit: quam in hac reſtituenda, antequam *vlceratio* illa ſanata, aut certe longe plurimum imminuta, fuerit:

Dum interim manifeſtum eſt ipſa experientia, quod, quicquid horum recte ſuccedit, mirifice faciliorem reddat alterius etiam ſucceſſiuum:

Cui

Cui rei penitus reſpondet par difficultas, *menſes* ſuppreſſos reuocandi, vbi vera, inprimis ſpontanea, citra violentas cauſas, *hæmoptyſis* qualitercunque adſueuit.

Quantumcunque enim ibi ſanguis *commoueatur*, tam prompta ſemper hinc euenit, ad *hæmoptyſin* potius, quam aliam quamcunque viam, *impulſio*, imo actualis inde *eruptio*, vt non ſolum ad iuſtam viam nulla *maior* inclinatio inde iudicari poſſit; ſed re vera ne *par* quidem ſolum appareat, quin hæmoptyſis, pronior longe ſentiatur.)

Inter res *externas*, quæ hæmoptyſin inducere poſſe ſuſpectæ ſunt, eſt breuiter memoranda, tradita illa ab antiquis usque ad nos, peculiaris efficacia *leporis marini;* cuius nomine etiam ipſum *Apuleium* in diſcrimen adductum eſſe, *apologia* eius teſtatur.

Deinde meretur ad minimum commemorationem, traditio apud *Botanicos* occurrens, a plebis ſine dubio obſeruationibus, (nequaqum abſolute ſpernendis;) deſumta, quod *Nummularia* herba, quam tamen hominibus ad vitia pulmonum ſalutarem eſſe adſerunt, *ouillo* generi *phthiſicas* pulmonum corruptiones inducat.

Quæ traditiones, vti ſimpliciter experientiæ teſtimonium requirunt, cæteroquin inanes habendæ; ita non poſſunt tamen etiam tantisper ſimpliciter inſuper haberi, quam diu vtique incertum adhuc eſt, quid veri in illis ſubſit.

ARTICVLVS I.

De

TVSSI.

SI quid vsquam tam in *hiſtoria* ipſa, quam reliqua *ætiologia* PATHOLOGICA, vere prudentem, imo peritam, animaduerſionem & æſtimationem poſtulat, eſt certe *duplex* illa circumſtantia, primo, quid a cauſis manifeſtius *externis* & *aduentitiis*

tiis potius, quam *interno*, *ſpontaneo* prouentu, dependeat & cooriatur:

Secundo, quid magis *progreſſu* quodam, imo verius *ſucceſſu*, nitatur, quam *directo ortu* ſimpliciora generationis ſuæ ſinceræ indicia faciat.

Valet hoc, vt in numeroſis prorſus aliis exemplis, ita in re vera etiam quotidiano illo, TVSSIS.

Cum enim hæc non ſolum omnibus *ætatibus*, ſed etiam primo adſpectu omnibus *temporibus*, accidere videatur; hoc ipſum tamen, exquiſitius aduertendo animum, nequaquam ita ſe habeat:

Interim ex eiusmodi falſa ſuppoſitione, non poſſit vera ſubſumtio, aut connexio elici:

Intereſt propterea omnino ſolidæ veritatis, vt recte peruestigetur, quomodo hæ res, citra *fictionem* aut *confuſionem*, ſeſe vere habeant atque gerant.

Secundum hanc docimaſiam, ſi TVSSIS hiſtoria excutiatur, non poterit non diluceſcere, quod *tuſſis* non ſolum ita ſimpliciter *promiſcue* cuiusuis generis hominibus nequaquam communis exiſtat;

Verum etiam ingens, & ſatis omnino euidens diuerſitas occurrat, circa ipſam omnino *cauſarum* familiarem paritatem, prout illæ vel re vera *internæ*, vel ſimplicius externæ fuerint:

Illæ magis *actiuæ*; hæ ſimplicius (reſpectu corporis) *paſſiuæ*: videtur certe propterea hæc ipſa talis conditio, omnem attentam diſcretionem poſtulare, vt rerum ipſo facto diuerſarum, etiam conueniens differentia obſeruetur, & quid cuilibet cauſſæ ſeorſim competat, ita recte dignoſcatur.

Eſt itaque ante omnia diſpiciendum de illa diuerſitate, qua *tuſſis* diuerſis indiuiduis obtingit, vel ab *externis*, vel magis *internis* cauſis.

Externas quod attinet, ſunt illæ ſatis notæ, inprimis aura *frigida*, halitu adducta;

Longe

Longe magis autem, admiſſio *frigidæ* huiuſmodi auræ, ſimul valde *humidæ* circa *caput*, & exteriora *pectoris.*

Eo magis, quando hæc talis conſtitutio ambientis aëris, incidit in corpus eo ipſo tempore notabili quadam *commotione* humorum affectum ; nempe ad *ſudorem* uſque concalefactum :

(Aut enormi *ſeroſorum* humorum ſpiſſitudine & tenacitate iam grauiter *prædiſpoſitum:*

Quod ipſum tamen iam prorſus *ſpeciale* quiddam infert :)

Adhuc autem craſſius *externa* tali energia agunt, imo peccant, halitus partim humorem *coagulantes*, partim *progreſſum* reſtringentes, partim *ſenſum* ſtimulantes, cum *aëre* in pulmones attracti ;

Vel etiam ſub *liquida* forma, ſummis faucibus allabentia huiuſmodi efficaciæ corpuſcula, *irritatione* acri, non ſolum ad *ſcreatum*, ſed etiam ipſam *tuſſim*, ita irritantia.

Præter has autem *externas* tales occaſiones, eſt vtique longe *ſpecialior*, atque magis ſingularis ratio *internarum* conſtitutionum, quæ ad *ſubeundam* tuſſim corpus propius diſponunt.

Vt enim hoc loco iterum illud agam, (quod omnibus omnino modis agendum quam maxime exiſtit, ne falſi aliquid ſub ſpecie veri nobis obrepat,) commendo iterum inſignem illam, imo vere eximiam, etiam ipſius tuſſis conditionem, quod harum talium circumſtantiarum intuitu, a quibus induci, atque prouocari poſſe videtur, nihilo minus re vera adhuc INFREQVENS quam maxime, atque vere *rara* adhuc ſit ipſa tuſſis.

Ita enim, ſi vtique tempore quantumcunque *frigido*, bona pars hominum, v. gr. *mille*, ſimul verſentur in vna aliqua *congregatione ;* quamuis ibi ita ſatis multi audiantur *tuſſire*, tamen ſi res non plane inconſiderata æſtimatione perpendatur, rariſſima certe fuerit huiuſmodi congregatio, in qua ſub allega-

legato cœtu, vere *tuſſientium* numerus *vigeſimam* partem aſſequatur: vt inquam de *mille* ſubiectis, re vera *quinquaginta* tuſſi laborent: *laborent* inquam, vltra ſimplicem leuem & plane tranſitoriam *irritationem* ſeu verius *titillationem.*

Imo vero, vt INFREQVENTIA hæc tuſſis, adhuc euidentiore comparationẽ diluceſcat; quando homo triginta, quadraginta, quin ſeptuaginta vsque annos, viuendo explet, ſi reminiſcatur, quoties, quamdiu qualibet vice, imo quamdiu collectim, omnem ſimplicem tuſſim, quam expertus eſt, ad totam reliquam vitæ menſuram comparando, talem expertus ſit: quin etiam conferat ipſas circumſtantias *occaſionum*, dico *totos autumnos* & *hyemes*, quantum per eiusmodi temporum *totas* periodos, vere laborauerit eiusmodi affectu, aut immunis ab illo fuerit: Diluceſcet certe ex eo manifeſtiſſime, quod eiusmodi cauſæ, *toties* & *tamdiu*, etiam inſuper continue, præſentes, ſi res recte æſtimetur, re vera *rariſſime* huiusmodi effectus edant.

Cui rei adhuc accedit, quod ingens numerus hominum occurrat, qui abſolute quolibet intuitu re vera vix vnquam tuſſim experiantur; quantumlibet huiusmodi famoſis *cauſis* vtique non magis expoſiti, quam iisdem affecti: Niſi prorſus enormiter illis abutantur, quo ipſo tamen nihil ad aliorum *proportionem* patiuntur, ſed cito incommoda inde contracta iterum ſuperant.

Id quod omnino iterum commendo, imo vrgeo, maximopere notandum; vt etiam ex eiusmodi ita vniuerſali vtique ratione *cauſali*, qualis omnino occurrit in hac efficacia *frigoris* ad *tusſim* prouocandam, omnino adhuc maximopere attendatur euidens hæc prorſus circumſtantia, quod etiam in hac non *generalisſima* ſolum, ſed etiam *actu vera, energia*, tamen adeo *rarus* ſit verus effectus:

Vnde nullum vtique ſupereſſe poſſit dubium, quin hæc ita *vniuerſalis* ratio, cum non niſi *particulares* effectus, vere inſe-

inferat, non poſſit etiam pro vere *generali*, dico ita *vniuerſaliter* efficaci haberi: ſed ſimpliciter pro *generica*, quæ diuerſos *ſpeciales* potius effectus producat:

Intercedentibus ad hoc ipſum *ſpecialioribus* etiam aliis cauſis, quæ ipſæ demum proprie hunc effectum *abſoluere* dici poſſint, quod reliquæ illæ *generaliores* per ſe nunquam facerent.

Quamlibet ergo ex ipſis etiam *internis* cauſis, AETAS prærogatiuam peculiarem habere videatur; ita, vt *tenera, infantilis* atque *puerilis* ætas, præ aliis *tusſi* magis obnoxia appareat; ſi tamen res ſolide ſecundum ſimplicem nudam veritatem æſtimetur, diluceſcet facile, quod hæc diſpoſitio, non tam directe ad *producendam*, quam ſolum ad *receptandam* tuſſim conferat:

Nempe ad *externarum* illarum aduentitiarum cauſarum propiorem energiam in ipſis pulmonibus:

Vbi in *humores* (*ſenum* præcipue) *coagulando*; in *partes*, earumque texturam, (*tenerioris* inprimis ætatis) *irritando*, energiam ſuam exerant.

(Quamuis etiam in hac re iterum iterumque obſeruanda veniat obuia illa attendentibus, etiam harum concurrentium rerum efficaciæ actualis, adhuc *infrequentia* non ſolum:

Sed etiam *irritatoriæ* energiæ, in infantibus, talis euentus culpam gerentis, documentum euidentiſſimum, *Adſuetudo*: totam illam efficaciam *poſitiue vt* aiunt, & *priuatiue*, circumſcribens:

Vt nempe non tam vlla huiusmodi *materialis* conſtitutio *in ſe* & *ſimpliciter*, huius euentus cauſam conſtituat, & vere abſoluat:

Sed nuda maior aut minor *ſenſibilitas*, ipſo omnino vſu deſueſcens.

Vt rem totam breuiter definiam, eſt hæc talis *actiuitas*, talium externarum cauſarum, & *receptiuitas* partium, veræ ſimpliciter *paſſiuæ* ex parte corporis, tuſſis geneſi apta.

Actiuioris autem energiæ ad huiusmodi productionem, eſt *ætas adultior*, & *iuuenilis:*

Vtpote in qua tales tuſſes, quam familiariſſime cooriuntur, quæ etiam tota ſua ſubſiſtentia, & quomodocunque æſtimata *materiali* ratione, ſatis præ ſeſe ferant, quod nulla exquiſita *materiali proportione* cum ante dictis illis conueniant.

Dum neque *materiam* vllam ita *proportionatam* fouent:

Nec aliam idoneam cauſam *irritationis* ſimplicis oſtendunt.

Loquor de tuſſi SICCA; cui certe vti abſurde ſimpliciter & vnice materia *acris* pro cauſa aſſignatur: Vtique poſteaquam hodie ſatis per triuia nota eſt *nodoſo-ſcirrhoſa* illa ſatis familiaris conſtitutio in pulmonibus, tuſſes huiusmodi diuturnas fouens: vti ſimplicior etiam *turgefactio repentina*, easdem *exacerbans:*

Ita eſt vtique cauſa *ſiccæ* huiusmodi etiam ſimplicioris tuſſis, tali præcipue *ætati* familiaris, ipſa illa huic eidem quaſi magis *propria*, *congeſtio* huiusmodi, ad pectus conſtringens ſanguinem:

Eoque ipſo iam ſimplici maiore *oppletione anguſtiam* inducens:

Iam, frequentiore æque atque penitiore, & pertinaciore eadem, *ſcirrhoſum* talem infarctum:

Et hoc quidem maxime in ſubiectis etiam in genere *ſiccioris*, ſeu *ſtrictioris*, texturæ.

Vbi nempe vlterior, *interior* cauſa, eſt vtique ipſa inſignis *plenitudo;*

Et quidem tum in genere, *ſanguinis:* tum ſpecialius, *lymphatico-ſeroſæ* ſubſtantiæ:

Dico *bonæ*, *nutritiæ*, *alimentoſæ;* quæ nempe ad *ſuperfluum* etiam alimentum, *pinguedinem*, inſeruiat:

Vnde huiusmodi *plenos*, *pingues*, pectoris *anguſtiis*, & humidæ præſertim *tuſſi*, plurimum expoſitos eſſe, adeo notiſſimum

mum eſt ipſi plebi, vt hanc *tuſſis* & *oppletionis pectoris* cauſam tanquam manifeſtam, non ſolum in adultis, imo conſiſtentis ætatis ſubiectis propterea arguant: es ſeye eben ein ſchwerer voll-leibiger Mann:

Sed hoc ipſum etiam quam maxime agnoſcant in teneris usque *infantibus:* ſtarcke/ voll-leibige Kinder.

Quamuis autem hæc talis conſtitutio etiam ita *generaliorem* cauſam vna conſtituat, atque ſuppeditet, vt ipſis etiam *externis* reliquis viam planam reddat, ad inducendam tuſſim ante dictam etiam, magis *paſſiua* ratione;

Tamen minime negari poteſt, quod hæc eadem, dico, *plethora* etiam ſimplex, veriorem *directam* rationem ſatis abſoluat, cuius efficaciâ etiam ſpecialius certæ conſtitutioni hominum, familiarius eueniat: nempe illis, qui per peculiarem reliquam *inclinationem* ſanguinis ad hæc *loca*, ſingularem talem diſpoſitionem gerunt.

Vbi nempe nihil dubito adſerere, quod tuſſis, eo ſenſu *idiopathica*, vt ab *internis* maxime cauſis originem ducat, peculiariter penitus cadat in *ætatem iuuenilem.*

Sicut e diuerſo, *omni* ætati, *accidentalis* illa, ab *externis* occaſionibus, imo etiam efficacibus cauſis, prognaſcens, obtingit:

Omnibus etiam promptius *repullulat*, quæ per qualemcunque occaſionem coorta, frequentiore huiusmodi caſu in *conſuetudinem* aliquam adducta eſt:

Nedum quæ plane *violatione* aliqua *conformationi* ipſi illata, nititur: adeoque alibi continua ſerie inſiſtit, alibi ad minimum prompta *receptiuitate*, facillimis *exacerbationibus* patientem exponit.

Iterum dico, veræ *ſimplicioris*, ſed eo ipſo etiam *contumacioris* æque, & in vniuerſum *periculoſioris*, tuſſis, præcipua cauſa *antecedens*, quæ illam certæ inprimis ſubiectorum peculiarium tribui, tanquam magis propriam reddit, eſt *ætas iuuenilis;*

 Poſt

Poſt hanc autem vlterior, *virilis* atque *Senilis*, e prægreſſa illa asſuefacta *diſpoſitione.*

Propior autem omnino cauſa, qua hæc talis etiam huc usque nuda *diſpoſitio* vere in *actum*, atque effectum deducitur, eſt *congeſtio* illa ſanguinis *abundantis* ad pectus, ad *hæmoptyſin* reſpectans:

Interim dum liberum *exitum* non plane adſequitur (imo non æque maximo impetu ad illum ferociter *pertendit*) naſcitur hinc illa talis *oppletio* intra pectus, quæ *tusſim* proritat:

Vel etiam adhuc maioris momenti *infarctus* intra veſiculas pulmonales, quæ conſtantiore moleſtia, imo periculo, *eliſorios* illos conatus producit.

Vnde iterum repeto, & ad prudentem obſeruationem prouoco, vera *tusſis ſimplicior*, & ab *internis* præcipue, & quaſi *domeſticis* cauſis pendens, eſt *iuuenili* maxime, *plethoricæ* conſtitutioni magis propria:

Promiſcue propterea, non ſolum humida; nempe, vel directe *phyſica* cauſalitate a *ſeroſo mucoſa* humiditate pendens:

Vel *morali* quolibet reſpectu, ad iſtius ſimplicem *euacuationem* contendens:

Sed omnino etiam ipſa *ſicca*, cum manifeſtioribus ſignis ſimpliciter *contendentis* infarctus:

Adeo, vt etiam paſſim per veros *inſultus* huiusmodi progrediatur:

Aſthmatis *ſpaſtici* ſchemate.

Vsvs, quem hæc talis conſideratio promittit, Medicus, eximius omni modo, & maximi faciendus, eſt ille, vt non ſolum *poſitiue* perpendatur, quid conſilii ſæpe numero quærendum ſit pro tuſſi iuuenum *ſicca*, cum *oppletionibus* pectus varie ſtringentibus:

Sed etiam *priuatiue*, cauendum ab eiusmodi methodis & medicamentis, quæ tanquam ſimpliciter *ſeroſam* talis tuſſis cau-

cauſam, iam aliis irritis methodis, iam peſſima omnium *expe-ctorationis*, expugnare aggrediuntur:

Aut, ex opinione *continuitatis* iam actu læſæ, *myrrhatis* opitulari intendunt. Quibus ſolum aucto potius ſanguinis, & *orgaſtico* impetu, & ad *expellendum* eum conniſu, omnia certius in deterius ruant, quam vllum leuamen impetretur.

(Poſſum harum rerum duo ſpecimina allegare, vt euidentiſſima, ita profecto conſideratu longe digniſſima.

Generoſa fœmina, quæ per annos adoleſcentiæ ſuæ e menſibus non ſatis legitime procedentibus varia incommoda ſentiens, *Venæ ſectionibus* vſa erat, *largis* æque atque *repetitis*, & hoc ita per aliquot annos agere ſueuerat, in matrimonium collocata, ab his quidem rebus abſtinuit, interim puerperia aliquot experta, & ſub his *lochiales* euacuationes largiores communiter, vixit ita ſatis commode. Cum autem *trigeſimo* ætatis anno parere deſineret, in longe grauiores, quam olim *anguſtias* pectoris prolapſa, Medicis conſiliis paſſim vſa, vere peius inde, quam vllo modo tolerabilius, habuit. Eo vsque quidem, vt in grauiſſimum *aſthma* ſenſim ſenſimque implicaretur, tantum, vt tertio poſt hæc initia anno, ab aſperiore autumno per totam hyemem, velut ordine perpetuo, omnino plurimum difficultatis circa reſpirationem experiretur: Simul autem continua *tuſſi*, quæ vero his talibus temporibus ſummopere intendebatur, laboraret. Vt hodie ſunt mores, nemini in mentem veniebat *ventilationum* ſanguinis. Tanto minus, cum patiens ex ipſa corporis ſtructura, tenerior atque gracilis, ſub his pathematibus re vera ita *extenuaretur*, vt merito *tabida* iudicaretur, & profecto citra ambiguitatem talis vere eſſet. Vocatur tandem in conſilium Medicus, ad *ſanguinis ſtatum atque motum* plurimum reſpicere ſolitus. Cum patienti longe plus quam ad reliquam illam extenuatam corporis gracilitatem, venæ turgerent, *aſthma* vero illud præter *æquinoctiales* exacerbationes, etiam frequentioribus, magis *ſpaſticis*, inſultibus, per *animi pathemata* inprimis, exaſperaretur, propoſita eſt V. Sio., & ad 3. a 4. vncias emiſſus ſanguis. Datis paucis præterea *diſcutientibus*, & leniſſime *diuretico-abſterſiuis*, repetendo circa *æquinoctia* huiusmodi ventilationes, vixit patiens certe manifeſtiſſime tolerabilius quam ante, in *tertii* de hinc anni finem.

 Cum

Cum autem non contenta tolerabilius habere, integram potius ſanitatem reſpectaret, eamque ipſi non ſolum promitteret Practicus recens appellens, ſed etiam per viam maxime tritam incedens, ante omnia inciperet ab improbatione methodi hactenus vſurpatæ, & ſuper omnia *ventilationis ſanguinis*: cauſatus hærere in pulmonibus patientis *tenaciſſimum mucum*, qui *euacuandus* ſit per expectorationem: præſcripto electuario e *iuiubis, ſebeſten, melle*, cum *glycyrrhiza, pineis, aniſo* &c.

Conſecutus quidem eſt ex huius larga vſurpatione, largam etiam expectorationem; de qua primis duobus diebus, tanquam ſpecimine ſui præſagii, plurimum ſibi atque patienti gauiſus eſt. Cum autem *anguſtia* aſthmatica, loco ſperatæ *imminutionis*, potius in dies ſummopere ingraueſceret; & inde patiens, proxima ſeptimana ſimpliciter lectum cuſtodire cogeretur: augeſcente vero, velut in horas, vniuerſo mali impetu, & ſub copioſa expectoratione, iugiter augeſcente *oppreſſione* reſpirationis, cum *febre hectica* acri concurrente, tertia ſeptimana *purulenta* inter reliquam copioſam materiam tenacem, egererentur: mutata opinione, *vlcus* pulmonum in occulto latitaſſe cauſatus, *mortem* denunciauit. Vixit autem patiens, per totam illam hyemem, & continuauit, ſicut vſum medicamenti huius ex præſcripto, ita etiam perpetuam illam ſuam *expectorationem, oppreſſionem, tuſſim*; quæ plane a *quarta ante lucana* ad *quintam*, & eadem *veſpertina*, hora, vero quodam *paroxyſmo*, enormiter commouebatur: *febrem tabidam* exquiſitam, & reiectionem indies circiter 3. librarum muci per nycthemerum. Vixit, inquam, præter ſpem omnium, ſed longe ante omnes ipſius medici, per totas 26. ſeptimanas. Harum fine, qui incidebat in ſeptimanam poſt Dominicam *Iudica*, nempe ſummo verno tempore (quo per proximos annos *ſanguinem mittere* ſueuerat) corripitur *hæmoptyſi* ſimpliciter ſpontanea; prægreſſa ante 3. horas repentina *palpitatione cordis*, & inprimis circa *temporales* arterias tumultuante: ſuper qua re aduocatus priſtinus Medicus, cum ſepoſitionem electuarii illius ſuaſiſſet, minuebatur ſponte *tuſſis*, ſed ante omnia maximopere *expectoratio*, vt vix ad *octauam* partem priſtinæ menſuræ perueniret.

Repetebatur, ſuffragante etiam ex inſperato Medico illo nupero, *ſanguinis ventilatio* (ſubſtiterant autem etiam aliquot iam periodis

riodis

riodis *menſes*). Sequebatur hinc tam propera patientis in ſtatum tolerabiliorem reuerſio, vt tertia de hinc ſeptimana, patiens in publicum prodiret, totam illam æſtatem negotiis ſuis familiaribus per prædia ſua vacaret, menſes in ordinem redirent: Celebrata iterum V. Se. *autumno* etiam ſubſecuto, *hyemem* quoque admodum tolerabilem experiretur, quantumlibet aſperum, inter annos 1694. & 95. *Vere* ſequente, cum, iterum nouus, Medicus, *ſanguinis miſſionem* non probaret, denuo lecto affixa, deniqne intermortua eſt.

Ita præpoſtera ſpeculatio de *cauſa antecedente, aſthma* hoc atque *tuſſim* vehementem fouente, certe nihil boni protulit.

Iuuenis autem floridæ conſtitutionis, boni habitus, & quoquo modo ſani adſpectus, pleno victu gaudens, potu quoque vinoſo, licet non continuo, tamen non raro, non parco, ſed generoſo, vtens, vt de inauſpicatis illis *ſalium volatilium aromaticorum* guſtationibus nihil dicam; cum aliquando corriperetur huiusmodi *infarctibus pectoris*, qui præter *oppreſſionem, tuſſim* etiam, *ſiccam* magis quam humidam, inducerent; hac ita perſeuerante anxius ſenſim, cum medicamentis vti in animum induxiſſet, & ex opinione *phtiſeos* non ſaltim obrepentis, ſed iam innidulantis, *eſſentiam myrrhæ* cum *balſamo peruuiano*, & ſimilibus rebus, acciperet, incurrit inde, præter reliquam harum pectoris *anguſtiarum*, atque *tuſſis* concuſſionum inſolentiam, ſub *anxietate* etiam & *ſollicitudine* animi, ſenſibilem *extenuationem* corporis. His rebus anxius, & ſtabili aliquot ſeptimanarum pertinacia, imo augmento potius, quam vllo lenimine, perturbatus, cum, diuerſo ſuaſu, iſta quidem ſeponeret, *venæ ſectione* vero, & poſt hanc *turgeſcentiam* ſanguinis *contemperantibus*, vteretur, euaſit non ſolum cito iſtos inſultus, ſed manſit etiam a ſimilibus, aſſiſtente Deo, per plures iam annos immunis, & huc vsque certe ab omni tabe alieniſſimus.)

Imo vero, quid in ipſa vera *phthiſi*, *tempeſtiuæ* V. Ses. poſſint, æque atque *intempeſtiuæ* ac *immoderatæ* noceant, alia quidem vtique, quam e nudis phantaſiis, peritia, opus eſt; interim minime certe Practico rerum ſuarum ſatagenti contemnenda: Qualis certe, crudorum potius capitum turbulentiæ relinquet, cenſuras illas, quod *ſanguinis miſſione phthiſis* minime

cura-

curari poſſit. Satis gnarus, quanti adhuc pretii haberi mereatur ſenſibilis talium patientium ad minimum *ſubleuatio:* ſi vtique ad ſummam rei adſpirare non ſit integrum. Et certe puto longe melius hac ratione conſultum eſſe ipſi conſcientiæ, quam ſi per *Opium*, patienti etiam iam eximie debili, vnius noctis ſomnum, ſecundæ vero mortem, conciliet, & hoc artificium etiam commendatione ἐυθανασίας deſperatis patientibus conciliandæ, excuſare laboret. Medici vero veri ſcient vtique, imo meminerint memoriter, non ſolum quid interſit, inter *præſeruandi* & *curandi* ſcopos; ſed quid etiam vtrique in ſubſtrato caſu tribuendum veniat, & an aliquem, aut nullum vſum habeat, interceptio grauiorum *exacerbationum*. Quid autem illi ſcopo conferat hæc ventilatio, vti *ratio*, ſed tamen *perita* vtique, innuere poteſt; ita docere atque certum reddere ſola *experientia*.

Ratio vero ſecundum *cauſas*, quomodo, inquam, e ſanguinis ad pectus *congeſtione* & *contentione*, præter *infarctus* & *oppletionis* ſenſum, etiam tenuioris partis *ſeroſæ*, ſeceſſio talis contingere poſſit, certe apud eos, qui experimenti *ligationis venæ iugularis* aut *cruralis*, phænomena non ignorant, omni difficultate carebit. Eo magis, quando conſiderabunt, quod *pulmonum* conſtitutio plane nullum vſum habeat ad peculiarem *ſecretionem*, & quicquid in illis ſecedit, neceſſario magis per ſimplicem *transſudationem* fiat, copioſiorem ſub maiore *congeſtione* ad hunc locum, & *contentione* circa eundem.

Vt ita recte penſitatis omnibus circumſtantiis ſatis vtique diluceſcere poſſit, quod præcipuus *fons*, *tuſſis* profundius *radicatæ*, ab *internis* cauſis pendentis, *pertinacis*, ſemper *rebellis*, & *leuiori*, quæ ab *externis* cauſis ortum ducit, plurimum contra-diſtinguendæ; imo ad leues *externas* cauſas cito & grauiter inſoleſcentis: longe magis quærendus ſit in ſanguinis *contentioſis congeſtionibus*, ad eruptionem, nempe *imminutionem* atque *ventilationem* ſpectantibus, quam directo vitio, ſiue

quan-

quantitatis, ſiue *qualitatis* totius partis ſeroſæ: Niſi ubi perperam, non tam ipſa *intentione* prima directa, quam ſolo *euentu* huic exitui adſueta ſenſim eſt ipſa natura.

Quæ quidem diſcretio, quemnam vſum habeat in ipſa *Praxi*, diſpicient, quicunque idonei ſunt ad Praxin, cum vera diſcretione exercendam, vt cuique ſpeciei affectus vere conuenientia remedia adhibeantur, & nihil præpoſtere fiat.

ARTICVLVS II.

De PHTHISI.

QVisquis de *congeſtione* tam *hæmoptyica*, quam ex illius fundamento *tuſſiculoſa*, vere peritam Theoriam formare ſciuerit, illi certe parum negotii faceſſet theoria vera *phtiſeos* etiam illius, quæ magis ab *internis* cauſis originem ſumens, *certis* proinde hominibus, *ætatibus*, prægreſſis generalioribus *diſpoſitionibus*, euenire obſeruatur, quam quibuslibet huiusmodi conditionibus *promiſcue* abſentibus.

Ante omnia vero, & primo vtique loco, diſtinguenda eſt *vera phthiſis*, vti famoſa potius *acceptione*, quam nuda *vocis* ſignificatione ſumitur, ab *hectica tabe*.

(Quamlibet enim *phthiſis*, *conſumtionem* denotans, hoc ſenſu ſimplicius *tabem* notare poſſet;

Tabida autem illa conſumtio, vtique etiam *hecticæ* veræ *febri* communis exiſtat, & quidem non minus, quam illi affectui, qui vulgo vere eminenter appellatione *phthiſeos* notatur:

Dum ex aduerſo *hecticæ* nomen, nihil *tabidum* exprimit, quamlibet re vera plus abſumat, & extenuet corpus, quam reliqua *phthiſis*;

Tamen ſeruatur hic commode, vſu recepta appellatio, qua *phthiſis* non tam *tabidam* ſimpliciter conſumptionem, quam *pulmonum vlcerationem* denotat:

Sicuti *hectica, tabidam febrem*, etiam illæſis, aut ſane non ad huiusmodi proportionem, *pulmonibus*

Licet enim a vero *vlcere* pulmonum *hectica* febris reuera nunquam abſit;

Quia tamen etiam cum aliis aliorum *viſcerum* affectibus plus minus *vlceroſis*, aut ad minimum *ſcirrhoſis*, complicatur, adeoque *phthiſis* quidem (hoc ſenſu) *ſine hectica* nunquam eſt; bene vero *hectica* ſine tali *phthiſi:*

Propterea eſt vtique vtraque decenter diſtinguenda; non ſolum, ne aliud dicatur, quam nominum acceptioni quadret:

Sed etiam, ne abuſus circa ita intellectam *phthiſin* admodum familiaris, etiam temere ad *hecticas* transmiſſus, tanto grauiora non ſolum, ſed etiam præſentiora, & fere in ſolidum irreuocabilia, damna poſt ſe trahat.)

Volo itaque præſente loco nihil aliud, quam *pulmonalem phthiſin;* nempe extenuationem corporis ab *vlceroſa*, tanto magis autem actu *vlcerata*, *pulmonum* conſtitutione pendentem, cum complicata *hectica* febre.

Quamuis autem, ne vna eademque res diuerſis locis repetenda veniat, etiam ita, vti deſcriptio hic habet, de *Phthiſi* iam loqui ſit animus; tamen, vt reliqua magis per occaſionem dici poſſint, quam e nudo directo inſtituto ſimpliciter:

Vtpote quod præſente loco magis reſpicit ad veram *connexionem* affectuum ſecundum *cauſas communes*, & mutuas, vt loquuntur, *dependentias:*

Contemplabimur itaque etiam præſente loco ipſam *phthiſin*, eo maxime ordine, quem vere ſeruat, atque gerit, & qui ipſe etiam filum tractationis noſtræ non tam ſequitur, quam vere conſtituit, ſeu largitur.

Explicat ſeſe hoc primo atque primario, mox in ipſa vera *hiſtorica phthiſeos* conſideratione; nempe obſeruatione,

quod

quod *phthiſis* non tam *promiſcue* omnibus, ſed *certis* maxime hominibus, eueniat;

[Nempe illa, quæ magis ab *internis* cauſis, domeſtico œconomiæ vitio & errore prognaſcitur quam *extrinſecus*, *violenta* quacunque occaſione introducitur.]

Talis nempe euenit omnino præcipue ſubiectis *adulta* & *iuuenili* ætate.

Quemadmodum hoc iam ſuo tempore ſolerti annotatione expreſſit *Hippocrates* diſerte nominans periodum penitus exquiſitam, nempe ab anno ætatis XIIX. ad XXXV.

Iunioribus enim & *ſenioribus*, neque *tot*, neque tam *facile*, euenire *phthiſin*, niſi a manifeſtioribus *externis* occaſionibus, monſtrat vtique affatim ſolers conſideratio praxeos clinicæ.

Interim exhibet prouide conſiderata etiam *iuniorum*, inprimis infra XVIII. annos, *phthiſica* correptio, peculiare monumentum, imo ſolertiore penſitatione etiam documentum, *cauſalis* illius nexus, quem *phthiſis*, etiam in periodo illa ſibi magis propria, ſequi ſolet.

Dum ex eiusmodi admodum iunioribus a *puerili* ætate ad *pubertatis* tempus, *phthiſin* incurrentes, non alii æque, (iterum dico, citra ſinceriores *externas* cauſas) ſunt, quam tales, qui multis aut immoderatis *narium hæmorrhagiis* vexati, harum repentinas *ſuppreſſiones* ſubeunt.

Deinde in ipſa etiam illa periodo, quæ magis proprie his periculis ſubiacet, videtur re vera adhuc animaduertenda eſſe, peculiaris illa differentia, qua promptius adhuc, familiarius inquam, ipſo vero effectu, *phthiſis* obtingere apparet *maribus*, quam *fœminis*.

[Quæ res profecto etiam ad ipſum non ſolum verum *pathologicum*, ſed omnino etiam *therapeuticum*, inprimis *prophylacticum* vſum, quam maxime pertinere videtur, vt poſtea dicemus.]

Quamuis enim *fœminis*, per hanc ætatem, longe familiariores paſſim ſint *oppletiones* & anguſtiæ tales pectoris, cum *tuſſi* etiam merito ſuſpecta, & dubiis inſufficientis nutritionis, & tabidæ *extenuationis*, ſignis:

Eſt tamen merito notandum, quod puellæ tali modo affectæ, longe frequentioribus exemplis adhuc euadant veræ *phthiſeos* conſtantem ſucceſſum:

Aut ad minimum, ſi vtique *phthiſis* coorta eſſe ſentiatur, longe mitiore huius *progreſſu* conficiantur:

Cum ex aduerſo, *mares*, a paribus initiis non ſolum certius, & velut ineuitabiliter, ipſam veram *phthiſin* incurrant;

Sed etiam *progreſſus* eius longe *ferociores* communiter experiantur.

Quemadmodum autem *phthiſis* fere quam maxime manifeſtis ſucceſſibus ſequi ſolet actualem *hæmoptyſin* prægreſſam;

Quandoquidem certe admodum familiare eſt, quicunque ſemel, largiore præſertim, & impetuoſiore *hæmoptyſi* correpti fuerunt, illos in poſterum manifeſtioribus vlterioribus *pectoris* periclitationibus, ante omnia *tuſſi ſicca* indeſinente, & *anguſtia* inſigni affici, quæ magis magisque manifeſta *phthiſeos* indicia exhibeant:

In aliquibus autem etiam citius, & largis progreſſibus, talis vera *phthiſis* ſeſe ſiſtat:

Tamen adhuc omnino maior eſt numerus illorum, qui citra actualem *cruentam* huiusmodi perruptionem, nudis magis *congeſtionibus* exerciti, tamen huiusmodi euentibus denique ſuccumbunt, & vera ita *phthiſi* corripiuntur.

Cum autem vniuerſa hæc ita euidenter inter ſe conſpirent, non poteſt vtique admodum impedita manere *cauſalis* ratio harum rerum verior;

Vndenam, inquam, pendere poſſit *cauſalis* ſucceſſio veri familiarioris ortus *phthiſeos*, citra *externas* magis directas cauſas metuendæ?

Cuius

Cuius quidem veluti *ſpeciei*, aut certe peculiaris circumſtantiæ, *phthiſeos*, magis ſingulare veluti documentum, occurrit, in famoſa illa apud noſtrates formula prognoſtica, *hunc illum habere, quod ſibi caueat, aut certe metuat a phthiſi: diſpoſitum videri ad phthiſin.*

Quantumuis enim in hac prædictione, familiaris admodum ſit aberratio, vt non tam *phthiſeos*, quam ſimplicis *tabis* nomen, ſub vſitata Germanica formula Schwindſucht/ intelligendo, *tabida* talis conſtitutio metuatur etiam illis, qui quoquo, ſolum etiam paſſim apparente, modo, ab ipſo habitu corporis *gracili* ad *extenuationem* vlteriorem diſpoſiti apparent:

Eſt tamen etiam vera, & intelligitur ſæpe ſatis ſub his præſagiis, illa conſtitutio, quando iam vtique patientibus vere e *pectore* male affectis, præſagium tale adhibetur.

Sunt autem ſigna illa, quibus hæc præſagia ſuperſtruuntur, inprimis non tam *anguſtiæ* ſimpliciter perennes, quam *anguſtationes*, *actus* inquam tales, frequentius ſeſe exerentes *anguſtatorii*, & quoquo modo recurſantes; inprimis a leuioribus corporis *motibus*, *vini potu*, aut qualibuscunque tandem ſanguinis *expanſionibus*.

Tanto magis autem a manifeſta iam tum tuſſi *ſicca*, ſiue magis *perpetua*, ſiue pariter ad *leues* occaſiones mox inſoleſcente.

Huiusmodi vero conſtitutiones, vti nemini ſimplicius æque atque familiarius obtingere certum eſt, quam *iuuenili* ætate adhuc conſpicuis;

Ita ſi animus adhuc aduertatur ad reliquas ſatis euidenter conſpicuas circumſtantias, diluceſcet facile, quod hæ ipſæ etiam futuræ ſint 1.) Conſtitutio *plethorica*: 2.) Vita *inertior*, & ſegnius *otioſa*: 3.) Diæta interim *plenior*, inprimis autem *calidior*, *aromatica*, *vinoſa*, *ſpirituoſa*: præſertim autem *inordinate*, & quaſi per viciſſitudines, *excedendo*, eminentius talis:

 4.) ex-

4.) exceſſus *repentini*, etiam in *motibus* corporis, ſanguinem cito exagitantes; quin 5.) actuales iam hinc frequentes *anguſtationes* emicantes, quæ cum aut ſine *tuſſi*, præcipue *ſicca*, patientes exerceant.

His ſi 6.) iungatur illa adhuc circumſtantia, quæ in ipſa experientia admodum familiaris occurrit, quod etiam ſub reliquis antedictis circumſtantiis, paſſim iam aliæ *excretiones*, *hæmorrhagia narium* vſitata, vt in fœminis *menſium*, præceſſerint, quæ poſtea *deficientes*, ſenſibiliora mox reddant illa circa pectus incommoda, omni modo vero certiora hæc poſt ſe trahant, & præſentiora.

Non poterit ita diu latitare, aut fallere conſiderationem, reliquus ille *ordo* aut *habitus cauſalis*, ad producendum hunc affectum, procedens ab *intentionibus*, atque *moliminibus* inprimis *hæmoptyicis* ipſis:

Quæ dum *congeſtionibus* ad pectus, imo *contentionibus* circa illud, auctiorem ita reſtagnationem ſanguinis in illa parte formant, tandem qualicunque *ſtaſi* coorta, materiam ita præbent *corruptionibus*, in parte per ſe, & in intima ſui textura propria, *exſangui*, membranacea, *vlceroſæ*.

[Nam *inflammatorias* ſtaſes hic non producunt, niſi admodum *copioſæ*, & late ſeſe diffundentes ſtaſes.]

Sicut autem ab his allegatis cauſis, *directe* magis, ex ipſis *internis* œconomiæ corporis anomaliis, *phtiſis* ita originem ducit, & quidem etiam ſimplicius a nuda pertinaciore *congeſtione* maſſæ ſanguinis ad & circa pulmones;

Ita eſt altera, huic ordine atque dignitate omnino *proxima*, illa, quando a facta actuali *eruptione* hæmoptyica, aliquid ita reſtitat, vt inde *corruptio* huiusmodi originem ſuam ſumat.

Id quod ſolenniſſime fit a repentina oppreſſione iſtius per *adſtrictionem*:

Conſpirante etiam circa hoc negotium indole peculiari *contentionis congeſtoriæ*;

Nem-

Nempe *reſtringendo* e reliquo toto corpore, abſoluendæ:

Vbi per prouocatas ſtricturarum *intenſiones*, nihil vtique aliud ſincerius concipi poteſt, quam quod æquali tali ſtrictura, ſi maxime *exitus* tandem opprimatur, nequaquam tamen pariter *aditus* etiam ipſe, pari ratione intercipiatur:

Imo potius *augeatur*, tanto magis, quanto magis æqualis ipſa illa ſtrictura facta fuerit, adeoque nihil certius perfecerit, quam huiusmodi vigentis eo vsque reſtrictionis ad vnum aliquem locum, nudam fortiorem *intenſionem*, ſeu auctiorem effectum.

Quamuis re vera etiam hic ſufficere poſſit, *detentio* portionis de iam extrauaſato ſanguine:

Tanto magis, quando ſimul etiam reliquus conatus ſimpliciter *tuſſiendo* excutiendi, quicquid ipſas veſiculas obſidet, additis *opiatis* euertitur.

De aliis, *externa* magis efficacia, & *aduentitio* concurſu, *phthiſicam* vlcerationem producentibus, non equidem prolixum eſſe placet; interim eſt certe in hoc etiam genere monendum, quod (præter manifeſtiores vere violentas cauſas, *lacerantes*, *erodentes*, grauiſſime *irritantes*,) vulgo accuſari ſolita illa ſimplex *catarrhalis* dicta intemperies humorum, aut ſuppoſita eorundem *acrimonia*, minime ita familiariter in culpa ſit, vti vulgo ſupponitur, & variæ inuentiones materiarum medicamentoſarum, contra tales ſuppoſitas cauſas diriguntur, non ſolum *vano*, ſed ſæpe numero etiam re vera *noxio*, conatu:

Cum verius vniuerſum vitium re vera quærendum eſſet in MOTV peruerſo, maxime etiam talismodi *ſeroſioris*, imo, vti vocant, *pituitoſioris*, ſanguinis: quacunque occaſione prægreſſa ad hunc maxime *locum* & *exitum* dirigi adſuefacto:

Qualem ne quidem ſubtractis, aut quadantenus correctis materiis, non directe & plane ſimul, tolli, ipſa quidem triuialis

patho-

pathologia atque *praxis*, pro dignitate, quam maxime familiaris euentus, nequaquam tradit:

Attenta vero atque vere dextre inſtituta obſeruatio clinica, tanquam perpetuis exemplis, in ipſos vtique omnino ſenſus ingerit.

Cæterum venit omni modo cordate perpendenda, ſemel natæ veræ *phthiſeos* indoles, ita *pertinaciſſima*, vt re vera, vbicunque ſemel præualuit, & innidulata eſt huiusmodi *vlceratio*, pro *incurabili* habenda veniat.

Suppeditat huius rei verum documentum, *experientia* communis locupletiſſima.

Non minus autem complectitur etiam ſana & ſatis ſimplex *ratio*.

Non iam dicam æque abſolute de directa illa *experientia*, quæ ipſi adeo plebi, tanquam certa atque firma eſt, quod vera *phthiſi* affecti ab illa non liberentur;

Sed repetam rem totam altius, ab *vlcerum*, in partibus vere *exſanguis* texturæ prognatorum, & cum qualicunque *eroſione* dilatatorum, a *ſpontanea* non ſolum, ſed etiam *artificiali* omni reſtitutione atque conſolidatione plurimum aliena indole; niſi & *ſuperficies* veluti, ſemi-arroſis fibrillarum laceris apicibus deprauata, decenter *mundificetur*: & tunc demum per remedia magis immediate applicita *balſamica conuenientia* (*vera*, non quælibet vano vſitato nomine talia,) ſubueniatur.

[Exemplum præbent vlcera per grauiorem attritum anteriori acutiori parti *tibiæ* inducta; pertinaciſſima, & longe difficillimæ curationis, niſi illa dexterrime geratur: ſicut etiam omnia *ſordida vlcera* e mala tractatione, aut neglectu eo vsque prolapſa, hoc faciunt.]

Ratio autem non *confirmat* hoc ſolum, ſed *dictat* profecto penitus; Dum *vlcerationes* vere tales, etiam *immediato contactu* oppoſitorum remediorum, tamen paſſim difficulter corri-

corriguntur, atque ſanantur; præſertim vbi propter depra-uatam *ſuperficiem* (angelauffen) præcipuum ſcandalum Chi-rurgiæ medicæ vlcerum, non tam ſimplici *abſterſione lento-rum* ibi obhærentium, quam vera ſubtili *ſepſi laciniarum* fibril-larium, opus eſt.

Iam cum in pulmonibus hæ res nulla ſpe rationali ex-pectari poſſint a medicamentis in corpus aſſumendis, & per *circulationem* ſanguinis, (*quota* vero *parte* ad exiguam portio-nem læſam?) deuehendis;

Septica vero *abſterſio*, ita abſolutiſſime nullum locum inueniat:

Facile hinc eſt colligere, quid rationalis ſpes circa hæc negotia, eorumque conſtantem & inſuperabilem pertinaci-am, concipere poſſit, atque debeat.

Et cum ipſa ratio præterea auctorem habeat Experien-tiam, quod pleraque illorum medicamentorum, quæ familia-riſſime ad ſuppoſitas *vlcerationes phthiſicas* præſcribuntur & laudantur, ita ſimpliciter, & *per ſe*, etiam ad nullum ſimplex *vlcus* circa *ſuperficiem* corporis communiſſime ſufficiant;

Poterit inde tanto facilius colligere, quid ab illis expecta-re fas ſit, quando intra corpus aſſumpta, longe familiarius ſim-pliciore efficacia *ſtipatoria*, *excretionibus*, etiam ex ipſo pectore, nocendo, nihil niſi damna grauiora potius inferunt;

Vnde profecto inter opprobria Medica præcipua referri debet, ſimpliciter ſuperſtitioſa illa *credulitas*, quæ impellit ho-mines, vt talia, non ſolum quotidianæ *experientiæ*, ſed ipſi o-mnino *rationi* reclamantia, tam audacter venditentur, vti quidem vulgo fit.

Vt adeo ex harum rerum conſideratione certe ſatis di-luceſcere poſſit, quid ſperare liceat de ſimplici illa generali intentione per *traumatica* ſimpliciter, & qualiacunque, has vl-cerationes ſanandi:

Cum læſio huiusmodi plane peculiaris *partis*, & ita plane

 pecu-

peculiaris *indolis* atque conſtitutionis, ſi vere ſanari poſſet, vtique non aliam, quam *ſpecificam* penitus efficaciam vere *ſingularium* traumaticorum expectaret: qualibus interim donec potiri contingat, contentos eſſe oportebit conſilio, *abſtinendi* a qualitercunque *adſtringentibus* & *conſolidantibus* æque, atque *balſamicis calidioribus:*

Dum *priora* expectorationem impediendo, *poſteriora* inflammationem intendendo, vtrinque certo malum exaſperant:

Vnde etiam ipſius vulgi obſeruatio eſt communiter vera, quod quando *phthiſici* Medicos conſulere incipiunt, de iis, quæ procurando funeri neceſſaria ſunt, deliberandum veniat.

Illud autem, quod etiam reliquam hucusque propoſitam Theoriam, *phthiſeos*, citra *externam* violentiam, per *internas* cauſas coorientis, tanto magis illuſtret, eſt ſatis confeſſa efficacia ad inducendam *phthiſin* ipſius HAEREDITARIAE diſpoſitionis.

Quæ certe res, vti nulla veriſimilitudine imputaretur vel *ſtructuræ* pulmonis in ſpeciali particula, *ſpecialiſſimæ* tali formationi præternaturali; nedum *humorum* ita ſpecialiſſimæ *dyscraſiæ*, quæ *ſpecifice* in *pulmonibus* efficaciam ſuam exſerere poſſet, aut vnice deberet: ſicut vtrique huiusmodi ſuppoſitioni re vera contradicit euentus ille, quod vtique etiam huiusmodi *hæreditaria* diſpoſitio, per annos demum *adoleſcentiæ* ſeſe exſerat, aut plane tardiores *iuueniles:*

Cum ex aduerſo, ſi vitium *humoribus*, aut *partibus* ipſis, congenitum ſubeſſet, nemo usquam concipere valeret, vnde ita *differri* poſſet harum rerum in ipſum effectum deductio:

Cum nemo forte fuerit, qui ſupponat, *humores* inprimis, *numero* eosdem, permanere vsque ad illos ætatis gradus; quod certe neceſſarium eſſet, ſi ſecundum hypotheſin, *congenita* ta-

lis

lis aliqua *intemperies* illis inhærens, talium effectum, tam longo poſt tempore producendorum, cauſa fieri deberent.

Longe probabilior autem eſt, congenita eiusmodi *idea*, ſeu *intentio* veluti, *dirigendi motus* peculiares, ad perpetrandas tales ſpeciales *excretiones* :

Id quod non ſolum, vti modo dixi, probabile, ſed re vera potius certum prorſus atque manifeſtum eſt. Dum notorium omnino exiſtit, quod ipſæ vtique *hæmorrhagicæ commotiones*, quam maxime *hæreditaria* impreſſione ad liberos transmittantur :

Qua interim ratione ex illis *contentionibus* hæmorrhagicis, vt hoc loco *hæmoptyicis*, eo ordine, qui huc vsque indicatus eſt, tandem *phthiſis* enaſcitur.

Quæ indolis directio *intentionalis* ad agitandos deſtinatos *motus*, etiam confirmari apparet, ipſorum *animi motuum*, ſeu *morum* exemplo; vtpote quos *hæreditaria* tali transmiſſione pariter ſolenniter a parentibus communicari & imprimi liberorum *animis*, fit vtique omnium maxime manifeſtum ex eiusmodi gratuitis, & ſimpliciter *fictitiis* ac *erroneis* auerſionibus, *timoribus*, *terroribus* & *anxietatibus*, quales ex *imaginatione* matrum infantibus poſthac obhæreſcere, vulgo notum eſt.

Membrvm III.

De

VOMITV CRVENTO.

Cvm hæc ſanguinea excretio omnium ſine dubio reliquarum *rariſſima* occurrat, non eſt mirum, quod etiam circumſtantiæ circa illam *actiuiores*, parum mouerint *Theoreticos* ad animum ſatis aduertendum pro agnoſcenda tam hac indole eius, ad *exitum* talem ita vere contendendi;

Tum ad colligendum hinc & agnoſcendum verum *nexum*,

xum, quem cum *συζύγοις* & proxime *affinibus* ſui aliis ſimilibus affectibus fouet.

Cum autem de ipſo *vomitu cruento* mihi videar iam ſatis dixiſſe, quicquid poteram aut debebam; non placet proinde hic actum, quod aiunt, agere, aut denuo repetere, quæ iam ſatis ſunt dicta, & deducta.

Poterit ſufficere, ſi iterum dicam, quod affectus hic eo ipſo, quia eximie *infrequentem* ſeſe exhibet, non poſſit agnoſci pro tali, cuius *cauſæ* ita triuiales, & veluti *quotidianæ* reputari mereantur, quin potius agnoſcenda ibi ſit vere plane *peculiaris* ratio magis *indiuidualis*, quamobrem tale quid non niſi *paucis* hominibus, & his ipſis etiam *rariſſime*, eueniat.

Puto poſſe hanc aliquanto facilius agnoſci, ſi decenter, & certe ſine omni præiudicio, aut præconcepta, (inprimis etiam ipſa improbabili) opinione, (iam de ſimplici *obſtructoria* congeſtione, iam de *acri ſalina eroſione*, cum nullo vno vero phænomeno affectus huius concilianda,) in præcipuam contemplationem adhibeatur illa circumſtantia, quod *vomitu cruento* tandem corripiendis, familiariſſima ſit præcipue ingens eiusmodi *contentio* circa præcordia, & inprimis in horum *ſiniſtro latere*;

Sed hæc ipſa tamen non ita *ſtatariæ*, & ſimpliciter perpetuæ æqualitatis, vt inde vulgo ſuppoſita illa *obſtructio* in verum conceptum venire valeret:

Verum potius manifeſtis *inſultibus* diuerſis, iam *coorientes* atque vehementer *contendentes*, iam, & per tempus etiam ſæpe ſatis longum, *requieſcentes*, *motuum* contentiones.

Quantum in his rebus conſiderationis mereatur *animi commotio iracunda*, ſcient ſine dubio cordatiores Practici colligere, ex ipſis eius effectibus in *hæmoptyſi* reuocanda, & acerrimis eiusmodi *contentionibus* circa *præcordia*; ad *conuulſiuos* usque impetus, quales ipſiſſimam etiam *vomitus cruenti* ſcenam ad ipſum paroxyſmum inſtruunt. (Exemplo nimium quam noto fœminarum ita *hypochondriaco-hyſtericarum*.)

Tales

Tales nempe *contentiones*, non ſolum per veros, manifeſtos, ſed etiam *repentinos*, impetus coorientes, monſtrant affatim, quod hoc negotium vere potius geratur, per modum *ſpaſticarum* eiusmodi contentionum, quibus ſanguis e reliqua *venæ portæ* ad *lienem* magis conſtringatur; aut certe circa *ramum ſplenicum*, ad reſtitandum, atque regurgitandum ita compellatur, quoad tandem penitus eruptio contingere poſſit.

Tanto magis autem illuſtrat hoc negotium illa *hiſtoria*, quam (vti ſimiles Practicis hinc inde notæ ſunt) diligentius deſcripſi tum iam olim, in Diſſertatione *de motu tonico vitali*, tum ſupra vbi de hoc negotio iam latius egi.

Nempe *ſtati* huiusmodi *menſtrui* vomitus, qui ſimpliciter *ſtatis* etiam *apparatibus*, prorſus *vniformiter*, adornatus, imo in effectum ita deductus eſt, per totius anni, & duorum amplius menſium periodos: Sublatus autem eſt, (ingenue fateor præter expectationem ita præſentis efficaciæ) per ſolam energiam *millefolii*; & licet per proximos dies iterum a grauiſſimo animi pathemate acerbiſſimæ *contentiones* tales *ſpaſticæ* per hæc loca concitarentur, non tamen ad perruptionem priſtinam pertenderunt, nec vnquam poſt illud tempus iterum experta eſt patiens hanc euacuationis ſpeciem: quantumlibet etiam aliquando *hæmoptyicis* eruptionibus poſt hoc tempus ſemel iterumque tentaretur: quin, per errorem in medicamento admiſſum, vehementi *vomitu* alio tempore afficeretur.

E quo certe caſu facile erat velut oculis perſpicere, quid ibi gereretur veris *motuum* paroxyſmis; ab *initio*, per *progreſſum*, & *actum*, vsque ad ipſum *exitum*, periodicorum eiusmodi *inſultuum* ſanguinem vomendi.

Sicut autem hic affectus, imo effectus ſanguinem vomendi, *virili* ſexui longe *minus* familiaris eſt, quam *fœminino*, quantum *effectum* ipſum concernit;

Ita nihilo tamen rarior eidem exiſtit longinquus velut

apparatus, ad hoc negotium, reſpectans veluti; licet non *pertendens* penitus, ad hunc ipſum *exitum:*

Quantumlibet tamen etiam in hoc ipſo fœminæ viros adhuc antecedant, quantum ad *impetum*, tam inuadendi, quam vigendi.

Nempe eſt ante omnia notanda huius etiam affectus, quem *malum hypochondriaucm* appellant, omnino penitus *peculiaris* habitus ad circumſtantiam illam vbilibet merito animaduertendam, INFREQVENTIAE.

Ita enim, quantumlibet hic affectus, præcipue ſub qualibet veluti latitudine ſumtus, minime abſolute *rarus* dici mereatur, ſed potius re vera paſſim notabili numero ſeſe offerat;

Eſt tamen, vere conſiderando, nihilo ſecius mirabiliter adhuc *rarus;* & quidem duplici illo intuitu, primo *numeri* hominum per indiuidua; ſecundo *temporis*, ſecundum ſingula indiuidua.

Sicut enim, priore reſpectu, certe vix vigeſima pars hominum *vero* malo hypochondriaco obnoxia eſt.

[Ne reſpiciendo quidem ad illam longe maximam mortalium partem, quæ ab *indomitis cupiditatibus* circa victum, imo reliquam vitæ rationem (quos Literati fere *cultiores mores* vocant) alienior, ſimplici victu, induſtria exercitatione, & animi minore perturbatione, vt ab aliis corporis malis, ita ab *hypochondriaco* quoque, immunis viuit: in *Africa*, & *America* præſertim:

Et abſtrahendo a quibuslibet, promiſcue *flatulentis*, & *inquietis* per *inteſtina atoniis*, etiam per malas *adſuetudines*, & inconditam, aut inſolitam, *diætam* euenientibus: pro vero atque directo malo *hypochondriaco*, non niſi perperam habendis.]

Ita eſt vtique poſteriore intuitu notum, quod ipſum etiam malum hypochondriacum *verum*, ipſis illis ſubiectis, in quæ omnino vere cadit, adhuc ita *infrequenter* atque rarius eueniat, vt non quolibet vitæ illorum tempore, ſed magis certa ætatis *periodo* etiam, ipſis obtingat:

Neque

Neque vero etiam magis perpetuo, & indeſinenter, quam per *interualla*, & inprimis datas demum *occaſiones*, ab iisdem inſultibus vexentur:

Spectando etiam ibi meritiſſimo illo diſcrimine, quid verius imputandum videatur eiusmodi vero affectui: quid vero contra, vere ſimpliciori ab *externis* occaſionibus ortæ, aut ad ſummum *exacerbatæ*, huiusmodi *atoniæ*, *flatulentæ*, *torminoſæ*, *aluinæ*.

Ita nempe, & vt omnino etiam vera diſcretio neceſſaria huius rei ſeruari poſſit, neceſſe eſt, veram eius conſtitutionem, ipſa *hiſtoria* ſiſtere & exhibere.

ARTICVLVS I.
De
MALO HYPOCHONDRIACO.

Conſiſtit autem MALVM HYPOCHONDRIACVM, proprie, vt etiam ipſum nomen innuit, in eiusmodi pathematibus, quæ ſub ipſis *coſtis*, & maxime omnium *ſiniſtri lateris*, ſeſe exſerunt;

Doloribus, *non* tam ſimpliciter *acutis*, *lancinantibus*, *acerbiſſimis*;

Sed *tendentibus*, *prementibus*, *anguſtantibus*, imo angentibus:

Rarius, *ardentibus* velut, imo *vrentibus*, & ſolum *interpungentibus*:

Cum inſigni ſæpe numero *inflatione*, aut *duritie*, ſiniſtri hypochondrii:

Vnde iam ipſe *Hippocrates* hunc affectum, eminentiore gradu ita inſignem, ſub *magnorum lienum* nomine indicaſſe, non immerito cenſetur.

Intumeſcit ſane hinc locus ille ſub infimis coſtis nothis, *ſiniſtri lateris*, non ſolum ad inſignem inflationem, & eximiam duritiem;

Sed

Sed etiam paſſim ad pertinacem plane *durationem:*

Non modo per aliquot dies continuantem: verum etiam plane aliquando *ſtabilem;*

Et quidem ſæpe etiam tanquam palpabilem *lienis* figuram exprimentem, ex aliqua latitudine in *apicem* antrorſum coëuntem: Vnde enunciatio ita affectis familiaris, a ſimilitudine *cotis*, quo *meſſores* vtuntur, *ad falces exacuandas.*

Sicut etiam apertione cadauerum, huiusmodi conſtitutionis veritas paſſim comparet.

Eſt cum hoc affectu coniuncta *alui reſtitatio;*

Et hoc quidem *familiariter*, non tamen propterea *perpetuo:*

Præterquam in vehementiore *impetu*, vero quodam *inſultu* inuadente, & præſertim in ſexu *fœminino.*

Vbi tamen probe animaduertendum, quod etiam *aliunde* coorta, & negligenter habita *alui adſtrictio*, etiam reciproce ipſas has paſſiones *ſuſcitare* obſeruetur, aut omnino ſenſibiliter fouere.

Sunt autem huic malo, quam maxime expoſiti (I.) *Plethorici;* & adeo quidem certo, vt *verum* malum hypochondriacum nemo quisquam certius incurrat, quam tales.

(II.) *Spiſſitudine* quoque ſanguinis plus minus conſpicua & euidente affecti: quam V. S. æque, ac ſpontaneæ eruptiones, oculis ſiſtunt.

(III.) *Vitæ ſedentariæ otioſæ* addicti; quandoque vero *repentinos* intemperantes corporis *motus* ſuſcipientes, quibus ſanguinem cito turgefaciant.

(IV.) Largiter quidem *edere* ſueti; & inprimis *ſicciores* dapes, quin ipſum *panem:* parum autem *bibere.*

(V.) Ante omnia vero *iuuenilis* ætatis ſubiecta, *ortui* huius affectus ſubiacent: minimum *puerilis*, aut tenerioris *adoleſcentis:*

Seniores autem, vel *continuationem* priſtini, vel *palindromen*, ſentiunt,

Imo

Imo fit familiariter, vt facto tranſitu e *iuuenili* ætate in *virilem*, pathemata hæc ſenſim ſponte euaneſcant; aut certe ſenſibiliter miteſcant, atque minuantur, ſi maxime non penitus deſinant.

(VI.) Deprehenditur obſeruatione ſolerti, quod multi, qui *malo hypochondriaco* exerciti fuerunt, ab eius impetu, imo interdum vniuerſa poteſtate, liberentur, ſi ipſis *hæmorrhoides* fluere adſueſcant.

Viciſſim autem teſtatum facit eadem experientia, quod *annoſiores*, quibus hic *fluxus* familiaris fuit, ſimulac ille ſupprimitur, quaſi præcipites ruant in hæc *hypochondriaca* pathemata.

[Digniſſimum notatu eſt illud exemplum, quod *Hildanus* commemorat, de nobili quodam ex *hypochondriacis* pathematibus miſere affecto; qui cum, ſuaſu auctoris, *hirudinum* frequentiori, per menſes, vſui ſe ſubmiſiſſet, feliciter liberatus inde fuit.]

In *fœminino* ſexu, eſt adeo euidens huius affectus nexus, cum *euacuationis* menſtruæ negotio, vt palam cum illo conſpirare ſentiatur; imo hinc adeo & *familiaris* ſit huic ſexui, & *vehemens*, & *frequens*, vt vniuerſæ antiquitati, totam peculiarem *ſpeciem* penitus conſtituere, exiſtimatus fuerit.

In hoc ipſo *ſexu*, eſt etiam tanto euidentior paritas illa euentus cum *hæmorrhoidum* modo dicto fluxu; quod fœminis, quando per ætatem *menſes* illis deſueſiunt, eo inſolentius tunc ſe gerere incipiant hæc *hypochondriaca* pathemata, quanto manifeſtius *plethoricæ* conſtitutionis fuerint.

Imo vero, non eſt etiam ſilentio hic prætermittenda illa conſtitutio, quando *hypochondriacis tempeſtiue*, & decentibus *locis*, adhibetur *ventilatio* ſanguinis artificialis; quod inde ordinarie inſignem, & etiam ſatis *durabilem ſubleuationem* perſentiſcant; omnia etiam tunc alia remedia (inter quæ *potus* & *motus* regimen, primatum ducunt,) longe certius ipſa quoque

proſint, plus & certius, quam ſine illa : quin potius, etiam meliora alioquin remedia, & ante omnia *tonico-ſubadſtringentia*, in huiusmodi conſtitutione, omiſſa *ventilatione* debita, omnia incommoda exaſperent.

Imo adiicio his rebus merito, (VII.) illam circumſtantiam, e circumſpecta praxi Clinica, quod quando huiusmodi ſubiectis, inprimis notabiliter *plethoricis*, aduerſus *anguſtias* illas & *contentiones* inſignes per præcordia, iuxta hodiernos mores prompte medicamenta *Vomitoria* obiiciuntur ; quod inde familiariter pathemata illa in his locis, non ſolum in præſens adhuc magis *exacerbentur :* ſed etiam perſæpe longe diutius *continuentur*, imo vel in verum *habitum* obfirmentur, *contendendi, premendi, inflandi :*

Quamlibet enim, puto quantum alius quisquam, ſatis perſpectum habeam, quod huiusmodi exacerbatio, etiam præcipue illos grauiſſime adficiat, qui *flatibus* peculiariter vexantur ;

Imo etiam poſtea, ſub tali exacerbatione, multum grauiter *flatulenti* præ ſeſe ferant :

Non eſt tamen propterea vllo modo verum, quaſi vniuerſa hæc ſcena vere primario, ne dum ſimpliciter & *vnice*, a *flatulentia* ita dependeat :

Quin potius e talibus exemplis, re vera non ita raro euentu, ipſe *cruentus* vomitus prorumpat.

Ex his itaque circumſtantiis non potui vnquam quidquam certius, atque luculentius colligere, quam, quod *malum hypochondriacum* vere ſit *ſyndrome* eiusmodi circumſtantiarum, quæ *apparatum*, partim ad *vomitum cruentum*, partim ad *hæmorrhoidas internas* reſpectantem, ſtipant.

Ita quidem, vt illi eius actus & effectus, qui propius & conſtantius circa *præcordia*, & ipſum *lienem* occupantur, magis ad illam eruptionem per *vomitum cruentum* reſpiciant.

Vnde

Vnde etiam præcipue familiares ſunt *fœminino* ſexui, cum maximo impetu:

Qui vero magis ad *inferiora* tendunt, aut *dexteram* magis partem hypochondriorum frequentant, magis *hæmorrhoidalis* ſint ſcopi:

Vnde *colicæ* tales *hæmorrhoidales;* imo ex *hæmorrhoidibus* temere oppreſſis, plane *hydropici* cum *hepatis obſtipatione*, euentus.

Sane vero, quid monſtri alant in *virili* ſexu, vulgo ita dictæ *colicæ nephriticæ*, & *vomitus nephriticorum* quorundam; & quid e talibus hinc inde ſequatur, de his maxime tribus rebus I. *Vomitus cruentus;* II. *Teneſmi*, *excretiones mucido cruentæ*, aut meliore fato, ſincerius *ſanguineæ hæmorrhoidales:* III. Vel denique vulgo dictæ *cachectico-ſcorbuticæ*, ſed ingenue magis *hydropicæ*, cataſtrophes, vti *praxis* prouida facile docere poterit, ita æſtimare cordi habebit *Theoria* prudens æque atque ſolers.

Conſentit etiam cum reliquis hucusque allegatis circumſtantiis, quod *mali hypochondriaci* præcipua pathemata, etiam in eo ſequantur indolem atque rationem *ſanguinearum commotionum* & *directionum* ad eruptiones, quod AETATVM circa huiusmodi *molimina* peculiares gradus atque relationes ita ſequantur, vt *iunioribus* adhuc (ante omnia *fœminis*, ſed tamen etiam *maribus*) magis ita circa *ſuperiora*, per *præcordia* & *lienem* verſentur atque machinentur:

[Niſi per *externas* aduentitias cauſas aliter formentur aut flectantur:]

Nempe magis *hæmat-emetode* quodam ſcopo, licet illum ad ipſum vsque *effectum* valde raro proſequantur:

In *prouectioribus* autem, maxime *viris*, magis iam ad *inferiora* vergant, *colicis* & *teneſmoideis* moliminibus.

Non poſſum autem hic præterire phænomenon iam multoties mihi oblatum in *iuuenibus*, inprimis *robuſtioribus*, &

eo vsque præter hypochondriaca aliqua incommoda notabilia ſatis floridis; vt nempe ſenſum exquiſite moleſtum, *tendentem, prementem, durum*, interdum *lancinationes* quasdam formantem, experti, ſub regione *notharam coſtarum* in *ſiniſtro hypochondrio*, mox ſubſequentem experirentur *Hæmoptyſin*:

Imo etiam paroxyſmos *hæmoptyicos* aliquo tempore reuertentes, vera huiusmodi pathemata in *ſiniſtro hypochondrio*, illo ipſo, aut proximo præcedente, die, antecederent.

Qualia cum nemo ex immediate connexa aliqua parte deducere in animum induxerit: iterum dico, reuera *infra coſtarum regionem* hærente ſenſu:

Poterunt tamen præcipue illuſtrare hoc meum aſſertum, quod etiam, quæ propius circa hæc loca ſentiuntur & perſiſtunt, ad *hæmorrhagicas* eruptiones inclinare videri poſſint; poſtquam etiam cum talibus concurſare, & quaſi conſpirare ſentiuntur, quæ ratione connexionis omnino plurimum hinc diſtent nempe *hæmoptyicis* ipſis.

Euidentius autem illuſtrat, niſi quidem declarat hanc rem *συζυγία* illa fæmineorum *menſtrualium*, *hypochondriacorum* atque *pectoralium* affectuum:

Quod nempe *plethoricis* fœmellis, a *menſium* ſuppreſſionibus, tam, quod etiam præcedente membro adſerui, in *pectore* prompte ſuccedant graues *congeſtiones*, *contentiones*, ac *eruptiones* aliquando:

Quam re vera etiam pariter, imo adhuc magis, pares, in *hypochondriis* & *præcordiis*, vehementes *commotiones* atque *contentiones*; & hæ quidem *promptiſſime* atque *frequentiſſime*,

Quin etiam actuales *eruptiones*, per *vomitum cruentum*, quamuis hoc *rarius* multo.

Supereſt, vt *conſpirantem* indolem, *hypochondriacarum* acerbiorum comotionum, cum eruptionum *hæmorrhagicarum* genio, etiam demonſtrem ex eo, quod hæc *hypochondriaca congeſtoria*, atque *contentioſa* pathemata, pariter incitentur, & *exacer-*

acerbentur a paribus, imo prorſus iisdem, cauſis, quæ etiam *ſanguineas* illas eliſiones potenter incitare, & exacuere valent atque ſolent.

Et quidem quæ multo certius *motibus* potius, earumque *ideis* atque regiminibus, tanquam magis immediate, quam vllo modo vllis *materiis* alterandis, apta ſunt.

Deſigno *Animi pathemata*; quorum cum notoria ſit ingens efficacia in *menſium* motibus & ſucceſſibus varie alterandis:

Non minorem eſſe in *hypochondriacis* etiam pathematibus, etiam propemodum in ipſum vsque vulgus notiſſimum eſt.

Tanto maiore autem conſideratione vtique dignum, quod hæc ipſa etiam incommoda, quæ *menſtruæ* euacuationi, per *animi pathemata* conciliantur, vel ſtatim vna complectantur & inuoluant *hypochondriaca* etiam pathemata;

Vel prono lapſu in talia transmigrent, & illa vtique ita quoquo modo in conſortium adſciſcant.

Vbi abſurdum omnino fuerit ex antiqua formula, tanquam ſolidam diſtinctionem atque differentiam interponere velle affectuum *hypochondriacorum*, & *hyſtericorum*, & hæc, de quibus nobis ſermo eſt, cum *menſium* perturbationibus ita prompte *colludentia* vitia, non tam vere *hypochondriaca*, quam vere *hyſterica* iudicanda eſſe, contendere.

Certe enim ſi pari animi attentione perſequi, imo exequi cordi habuiſſent, *Highmorus* atque *Williſius*, verum reſpectum & nexum, a priori, *euacuationum* ſanguinearum, cum *apparatibus* ad easdem congeſtoriis; & a poſteriori, verum etiam conſuetum talium *reciprocum* euentum, non tam e praxi clinica medica, quam omnibus hominibus notiſſima, quotidiana *frequentia*: rectiſſime ita vtique abſoluiſſent laudabilia illa ſua cœpta; Ille deductionem, quod malum *hyſtericum* fœminarum, & *hypochondriacum* virorum, ſpecie nequaquam differant: Hic, quod pathemata illa vere ſint *ſpaſtica*, ſiue vt

ipſe loqui amat, *conuulſiua*: omnino vtique verius circa motus, quam æque circa peculiares materias, earumque læſiones occupata.

Inſpexiſſent forte hinc dilucidius, in mutuam illam relationem *motuum* ad *eruptiones* & *translationes* ſanguinis contendentium, cum his effectibus æque ac euentibus:

Inprimis, ſi ex antiquis potius placuiſſet ſalutaris illa obſeruatio, & commendatio, quod *natura ad exonerationes vergat, tendat*, imo *elaboret*:

Quam vere contagioſus ille, pandemius, nec iniuria dixerim peſtilens veris ætiologiis pathologicis, error eiusdem æui, quod *maligni, venenoſi* halitus & vapores ſanguinis menſtrui, (vt in ſe peſſimæ qualitatis habiti,) dum ille ita retinetur, alio ſe diffundentes, omnes has tragœdias, & inprimis illas adeo odioſi nominis iuxta Williſium *conuulſivas* violentias proritent.

[Non conſiderando, quod facile centum puellis menſes tergiuerſentur, ſine effatu dignis huiusmodi ſymptomatibus, quæ vna forte e tanto numero experitur:

Et ſola vehemens *animi* commotio, per *iram*, *terrorem*, *anxium deſiderium*, non modo plus, ſed etiam certius & frequentius, hic noceat atque turbet quam vel illa *μύρια ἄλλα* Hippocratis, vel ſexcenti *ſapores, vapores, humores*, & *vligines*.

Nam quod de *dulcibus* æque, atque *odoratis*, tam *iucundis*, quam *fœdis*, (vt candelis extinctis,) dicitur, nemo circumſpectus agnoſcet, verum potius *materiarum* hoc eſſe vitium, & directam efficaciam, quam peculiaris *ſenſoriæ æſtimationis*; aut *mediatæ* ſtimulatorio-motoriæ conſecutionis, etiam ſimplicioris, & manifeſtæ potius, quam occultæ *venenoſæ*, qualitatis.

Dum longe maior numerus occurrit, etiam grauiter *hyſtericarum* dictarum, quales talia nihil quicquam lædunt; niſi *dulcia* flatulento-fermentatiuo ſtimulo mediate ad *ſpecialiores* iſtas commotiones impellant:

Nul-

Nulla vero certe vna eſt hyſterica, quin præcipites, inprimis autem inteſtinæ, *iracundiæ*, ingentes *terrores*, eximia *deſideria*, tam in *menſibus*, quam in *hyſtericis* dictis affectibus, non ſolum *ingentes*, ſed etiam *præſentes*, perturbationes incutiant.]

Eſt itaque mali etiam *hypochondriaci*, & *hypochondriaco-hyſterici*, prima atque primaria directa cauſa *interna*, *abundantia* ſanguinis;

Et huius *commotio* ad exonerationem reſpiciens:

Et quidem circa *venam portæ;* eiusque iam ad *ſuperiora*, iam ad *inferiora*, vergentem partem, emiſſioni tali, teſte experientia, aptam.

Nempe vel *vomitus cruenti*, vel *hæmorrhoidum* ſucceſſu.

Aduentitia cauſa, quæ tanto magis promouere poſſit, & velut inſtigare hanc ante dictam, præſertim iam gliſcentem, eſt etiam aliunde accedens occaſio *atoniæ* inteſtinorum *flatulentæ*.

Nam, licet etiam primarium ſymptoma *hypochondriacorum* motuum ſit *flatulentia*, vti mox dicemus; poteſt tamen minime negari, quod etiam aliæ quædam cauſæ, ſub conſtitutionibus reliqui corporis inſigniter ſenſibilioribus, hunc affectum, dico *flatulentiam*, etiam magis directe producere poſſint.

Quæ vero res vt in genere *ſucceſſum* liberum ordinatum *ſanguinis*, innumerabilibus illis diſſeminationibus per inteſtina in tunica neruea, etiam ex parte omnino viſibilibus, non poteſt non turbare:

Ita nullum vtique eſt dubium, quin etiam ita veram, quam vocant, *impulſiuam* cauſam, præbere poſſit, quamobrem reliqua illa generalior conſtitutio ad hypochondriacos *ſpaſticos motus* inclinans, tanto certius æque, atque citius in effectum deducatur.

Coniuncta vero cauſa, ad *fouendum* magis, imo & *exacerban-*

bandum hoc malum, eſt ſine omni dubio etiam ſucceſſiua *diſtenſio* harum viarum, *vaſorum* dico *meſaraicorum*, atque *ſplenicorum*, venæ portæ propaginum.

Dum enim ita *ſtricturis* eiusmodi inæqualibus, alii quidem de communibus his meatibus intercipiuntur, aut *arctantur*; ad alios autem eo ipſo tanto plus incumbit (manente etiam ſimpliciter pari *impulſu* generali appulſus,) naſcitur hinc ſimpliciore ordine fiendi, huiusmodi maior *diſtenſio* vaſorum, quæ in poſterum, *fouendo* ad minimum, & ad promptiores *exacerbationes* disponendo huic malo, inſeruit: dum veris tandem *ſtaſibus* anſam vtique præbere poſſet, inæqualis talis diſtributio & incubitus ad *pauciores* meatus nimius:

Cui præoccupando, atque diſſipando, *motibus* maxime tonicis, progreſſum debitum, tanquam vi aliqua præſtantibus, ſuccurrit principium œconomiæ corporis actiuum:

Irritatione certe; ſed *vera, propter fines*: adeoque *impulſu finali*, ſeu, ſcholarum idiomate, *morali*;

Nullo vero vsquam ſimpliciter *corporeo phyſico*, aut *mechanico* actu, aut ſucceſſu: cum vtique hæ partes ad *ſubeundam* diſtenſionem talem ſint ſatis aptæ, imo non minus etiam ad *tolerandam*: vti ſatis comparet ex ipſis actualibus *ſtaſibus*, iam *inflammatoriis* æque ac ſimpliciter adhuc magis *oppletoriis*, atque diſtenſoriis, ſub *inflatione* diuturna, imo conſtante prorſus *induratione* coniuncta, tam *ſplenica*, quam *meſaraico-hepatica*, *hectico-aſcitica*;

In qualibus, cum huiusmodi *phyſico-mechanicæ* regurgitationes, atque reſtitationes graues, ſint certiſſimæ; adeoque proportionatum etiam, nempe vtique eximium habere deberent huiusmodi effectum, *ſpaſticorum* illorum motuum: certe maiorem, quam in vlla v. gr. *fœmina*, e ſimplici vehemente *iracundia* aut *terrore*, vſitati ſui hypochondriaci affectus exacerbationem incurrente:

Fit tamen, ordinarie, nihil omnino horum: Longe veriſi-

riſimilius propterea, quia talis *motus* ita *ſimpliciter*, in huiusmodi conſtitutionibus vllum *vſum* habiturus eſſet, quam quod cauſa talis *phyſico-mechanica* ſuppoſita, deeſſet.

Vnde *ordinarie*, inquam, ab huiusmodi affectibus *ſpaſticæ* illæ contentiones hypochondriacæ *proportionatæ*, omnino abſunt: *Per accidens* autem vtique etiam in his ipſis conſtitutionibus, tales quoque, quantumlibet irriti, motus non deſunt, quoties per *animi pathemata* occaſio incondita ſubminiſtratur:

Vel etiam per alias *extraordinarias* occaſiones tale quiddam concitatur, affectui reliquo, vti *inutile*, ita etiam citra extraordinariam incitationem vere *inuſitatum*.

Dum ex aduerſo, quo propius hæ tales hypochondriacæ *ſpaſticæ* commotiones, reſpondent locis illis, per quæ huiusmodi euacuationes *actuales*, *exitum* penitus ſortiri & adſequi poſſunt, eo manifeſtius etiam, nempe omnino grauius, cooriuntur veris paroxysmis, huiusmodi hypochondriaci *inſultus*:

Non magis per ſimplices *internas* occaſiones; vbi nempa ambiguitas talis manere poſſet, an vere a *motu congeſtorio*, & impetu *eliſorio* hæc phænomena ita formari poſſint: ſed manifeſto etiam a nudis *patheticis* incitamentis.

Legitima ita conſequentia, quod vniuerſi hi effectus verius pendeant ab *actiua* eiusmodi *appulſione*, & *appreſſione* ad huiusmodi loca, vere ad *exitum* talem reſpectante, qualis per illa ſuccedere poteſt, *habilitate* illorum ſingulari, atq; propria.

Quamlibet hæc *intentio*, non perpetuo ad ipſum effectum *pertendat*, ſed ita ſatis mature iterum in tranquilliorem ſtatum paſſim reuertatur.

Cæterum eſt omni modo pro hoc etiam ſcopo quam maxime commendanda, decens circumſpecta conſideratio & æſtimatio, *ſtructuræ* & *communicationis*, tam *Venæ portæ* in genere, quam rami eius *ſplenici*, atque *hæmorrhoidalis* in ſpecie.

In genere aduertendus eſt animus ad illas *numeroſiſſimas*

æque, atque latiſſime patentes, longe lateque inquam *diffuſas*, huius venæ *ramificationes*, quas per longiſſimum illum in homine tractum *inteſtinorum* diffundit, atque diſtribuit;

Deinde *lienem*, (in homine quidem magis in modum *ſpongioſi* cuiusdam, aut *filtri* fibroſas implicationes æmulantis, fungi, ſanguinem largiter & imbibentis, & ſuſtentantis,) ita annexum habeat, vt ex illo etiam in ſatis tenuia *rami ſplenici oſtia*, vaſibus breuibus ad ventriculum porrectis gemina, largiore quantitate ſanguinem receptare debeat: quam vt profunde, atque penitus per lienis texturam vndique diſtributis ramulis, quod magis in brutis viſitur, ſanguinem ex illo ſuſcipiat.

Vnde fere minus mirum eſt, quando hæc transmiſſio, velut e *copioſa* coaceruatione, e tali ſtrue lienis, magis immediate in *pauciores* æque ac *anguſtiores* ramos venæ ſplenicæ, promptius aliquanto obruitur quaſi, impetuoſiore conniſu ab ipſius lienis *tonica* contentione: aut auctiore impedimento peruertitur, etiam per ipſius *rami ſplenici*, circa ſui inſertionem in ipſum alueum *portæ*, peculiarem *arctationem*, atque *ſtricturam*, de qua mox pluribus.

Neque parcior adeo diſtributio *venæ portæ* rami ſatis ampli, inter *pancreas*, & inteſtinum *duodenum*.

Tandem autem perpendenda vtique venit noua, ex ipſo capaci *alueo* venæ huius extenuatio, in numeroſos maiores & minores, innumerabiles autem, & *cito* quidem in maiorem imo maximam *anguſtiam* transeuntes *minimas diuaricationes*, & attenuationes, per totum *Hepatis* latifundium.

Vbi, contra indolem vniuerſam totius generis *venoſi*, ex *amplis* ramis, motus iterum ita in *anguſtos, anguſtiores*, imo *anguſtiſſimos* tranſit.

Quæ certe talis conſtitutio ſtructuræ, e tanto numero & ambitu magnam quantitatem ſanguinis ſuſcipiendi, inſigni capacitate, (quæ omnino in hac vena ad *arterias*, *cœliacam*, &

meſen-

meſentericas comparata, præſertim circa maiores ſui ramos, & ipſum truncum, plane notabilis eſt) fouendi, & denique demum denuo ex illa capacitate, in multas, & repente increbeſcentes *anguſtias*, etiam vere *anguſtiſſimas*, dimittendi, mirandum merito eſſet, cur non nimio promptiores, plures, & conſtantiores, imo vel perpetuas tales offenſiones exhibeat, impedimenta obiiciat, & multiplicia incommoda atque damna introducat:

Niſi quidem prudens, & vere mechanica, conſideratio, peculiaris patulæ detentionis ramorum *venæ portæ hepaticorum*, & perpetui, minime certe exigui, *impulſus*, a *motu diaphragmatis & abdominis*, has difficultates ex bona parte expediret.

Specialior autem conſideratio, iuſtiſſima etiam ipſa, imo vere neceſſaria, reſpicere debet, partim *communionem venæ hæmorrhoidalis* cum ipſa *ſplenica*;

Partim ſpecialiſſimam illam in corpore humano, præ pleriſque brutis, & reliquam, & inprimis circa ipſum truncum, ſeu *alueum venæ portæ*, & *rami* etiam *ſplenico-hæmorrhoidalis*, largiſſimam *ſtipationem* per plexus quosdam *fibroſos* copioſiſſimæ texturæ, & implicationis.

Quorum intuitu, & quidem poſterioris, locum maxime inuenit efficacia illa *ſtringendo coarctandi* ipſum huius *rami* nexum cum *trunco* venæ portæ:

Et conſequenter, intercepto ita libero & ſufficienti progreſſu *refluo*, *ſtagnationem* ſanguinis, circa partes in hanc venam alias ſe exonerantes, ſuſcitandi & fouendi.

E priore vero illo, diluceſcit habitus ille ex harum ipſarum venarum *communione*, conſpirandi, atque communicandi, inter *motus* illos *hypochondriacos*, iam ad & circa *lienem*, iam deorſum, ad *hæmorrhoidales* meatus, progredientium:

Imo vero, reciproce, inter has vtrasque regiones *vagantium*.

 Cum

Cum enim per dictas illas *fibroſas* circumſiſtentes multiplices copias, verum *inſtrumentum* præſto ſit, cuius medio partim tota *vena portæ* in ipſo ſui trunco atque alueo, partim in ſpecie *ramus ſplenicus*, circa ipſum hoc *oſtium* ſuum, vbi in *venam portæ* exoneratur: partim ramus *hæmorrhoidalis* ſpecialiſſime, qui hoc eodem in loco cum *ſplenico* ramo communicat, *ſtrictura* harum *fibrarum* ita coarctari poſſint, vt ſanguis, qui per hos canales mouetur, conſtricto ita illorum velut *oſtio*, inter *aditum* ſui, nempe extremas teneriores ramificationes, & hunc vltimum quaſi progreſſus ſui receptum, detentus, tam *meatus* ipſos, quam *orificia* vltima, ſucceſſiua illa ſui reſtagnatione, atque collectione, ita *diſtendat*, vt tandem dehiſcentia præter modum, actualem talem effuſionem contentæ ſuæ ſubſtantiæ fluidæ admittant.

Quæ res facile excuſat difficultatem illam reliquam, quod per vaſa *venoſa* non tam fluxus *a maioribus verſus minora*, & ipſa *minima* orificia, fieri ſoleat; cum hac ratione, intercepto per ipſos *maiores* meatus progreſſu, fiat, tam coaceruatio, quam *diſtenſio* ſenſim, verſus, imo ad ipſa *orificia* usque; vt non *refluendo* ab illis ad hæc, ſed *affluendo*, & re vera *apponendo*, vero conſueto motu a minoribus verſus maiora, ita ſenſim impleantur, imo ad ipſam vsque orificiorum *anaſtomoſin* tandem ita extendantur. Vbi inſuper in his ad *venam portæ* pertinentibus ramificationibus, peculiariter notanda abſentia omnium *valuularum*, etiam ex hoc capite liberam prorſus reddit antrorſum & retrorſum fluendi promptitudinem.

Cæterum, fouet etiam talem *reſtagnationem* a reſtricto libero progreſſu oriundam *conſiſtentia* ipſa lienis mollior, & quaſi flaccida, & inde quaſi perpetuo rugoſam faciem exhibens, qualem nempe probabile ſit inſtitutam ita proprie eſſe, pro felicius, & ſine præſentioribus periculis abſoluendis huiusmodi contentionibus ad actualem usque eruptionem: Quamuis vltimo, inſigniter *diſtentus* lien, etiam *tonico* aliquo actu

con-

contra *niti*, imo *reprimere* valeat; vti *fibræ* eius, diu in aqua macerati, oſtendunt.

Tandem licet non incommode allegetur etiam illa pars ſtructuræ in ipſo *ſtomacho*, quod in eo loco, vbi vaſa pauca ex ipſius *lienis* confinio ad ipſum porriguntur, *tenuior* ſit eius ſtructura, quam alibi usquam, per totum eius ambitum: vnde ita *penetratio* illa, ex his vaſis in ipſam cauitatem eius, promptius ſuccedere poſſit:

Eſt tamen interim etiam ex hac re prudenter colligenda, ingens illa differentia, inter *aptitudinem* organorum, & actualem *vſum*, ſeu *actuationem* eorundem.

Non male enim. ſed plane ſecundum veram harum rerum œconomiam, agnoſcitur hic, quod ipſa *ſtructura* ventriculi ita facta ſit, & efformata, vt hæc *perruptio* non ſolum euenire *poſſit*; ſed etiam quaſi ſine difficultate, prono penitus, & expedito ſucceſſu;

Interim, cum *effectus* ipſe huiusmodi quantumcunque ita *facilis* rei, nihilo minus adeo *eximie rarus* obſeruetur: reſpiciendum propterea certe etiam hic eſt ad illam penitus peculiarem *actuationem*, qua huiusmodi *potentia*, vt loquuntur, in *actum* demum deducitur, & ſimplicior illa *mechanica habilitas*, *organizante actiuitate* ſeu *energia*, ita aſſumitur, *actuatur*, *regitur*, *dirigitur*, vti, & quo demum *tempore*, vel *vtilitas*, vel *neceſſitas*, vel ipſa ſola tandem *adſuetudinis proteruia*, hoc poſtulare, aut ſuadere videntur.

Vnde, vt iterum moneo notandum eſſe, ita quidem *raro* ipſe vomitus cruentus, tanquam *primo* ſuſcipitur.

Interim *ſemel*, aut ad ſummum *iterum*, ſuſceptus, facile poſthac, & omnino prompte *repetitur*: & *ſtatis* quidem etiam, imo *exquiſite* talibus, temporum *menſuris*.

Apparatus vero, *eminus* ad illum velut inclinans, longe vtique *promptius* & *frequentius* agitatur; ita tamen hic etiam ſe *recolligente*, imo verius *corrigente* ipſa natura, vt ſuſce-

pta qualitercunque *molimina* talia, ſenſim iterum dimittat, & propulſare contenta, ad ipſam *expulſionem* non pertinaciſſime pertendat.

Quæ nempe eſt ipſa vera ſcena *hypochondriacorum* illorum, de quibus præcipuus ſermo nobis hic fuit affectuum.

Circa quos hanc *actiuæ* velut *intentionis* ipſius, conſiderationem, & *contentionis* veræ, æſtimationem decentem inſtituiſſe, illum præbet verum VSVM MEDICVM PRACTICVM, vt animus ipſe ita dirigi poſſit, ad agnoſcendum, æſtimandum, imo pro circumſtantiarum ratione *commodiore loco modo, & menſura, imitandum, exonerationes* tales, in quarum *finem* ipſæ hæ contentiones proprie ſuſcipiuntur;

Et *ſine illis* non ſolum minime feliciter perdomantur:

Sed re vera ne quidem *vtiliter*, ne dum *conſtanter*, *mitigantur*: *periculoſe* vero fortius compeſcuntur atque *reprimuntur*.

Vtpote qualibus vniuerſis rebus nihil certius obtinetur, quam *exacerbationes*, *pertinaciores adſuefactiones*, *heteroclitæ* in noua & inuſitata ſvmptomata, *euagationes*, & tandem *metaſchematismi* in alia vulgo credita *genera* morborum.

In ipſa tamen rei veritate σύζυγα potius pathemata; ſiue *ordinatiore* progreſſu magis ad *interiora* tendentia; ſiue minus moderata concitatione, ſimpliciter ad *exteriora* (*arthritico-rheumaticis*, iam *fixis*, iam *vagis*, commotionibus:)

Vel immodeſto *impetu* repentino, ſiue vlterius *incitandi & exagitandi*, ſiue ſimul & ſemel in media commotione *reprimendi*; ad manifeſtiores per alia loca *intemperantiores eruptiones*, aut periculoſas *oppreſſiones* (*hæmoptyſi*, *aſthmatibus conuulſiuis*, & vulgo dictis *catarrhis ſuffocatiuis*; imo in annoſioribus, aut mediocribus etiam, valde *iracundis*, *paralytico-hemiplectico-apoplecticis* conſecutionibus.)

Vnde quidem ex his ipſis conſiderationibus, ſecundum rerum veritatem inſtitutis, paſſim diluceſcere poteſt, qualem

ſpecia-

ſpecialem longe magis, indolem præ ſeſe ferant, etiam illæ *mali hypochondriaci* externæ & vere *laruatæ, configurationes*, quales *ſenibus* paſſim euenientes, triuiali acceptione perperam pro *ſimplici* malo hypochondriaco declarantur;

Cum longe certius, iam *hæmorrhoidalia*, iam *nephritica*, imo non raro obſcuriora quidem, ſed propterea nequaquam *leuia & fugitiua, podagricorum* moliminum phaſmata *retrograda*, aut ita circa interiora reſtitantia, exiſtant.

Qualibus interim rebus per *Martialia*, (quantumcunque tamen potius ad ſtringendum in veritate facti, quam ad aperiendum per inanes nomenclaturas, apta,) temere obuiam ire, quid in circumſpecta praxi emolumenti aut detrimenti adferat, recordabuntur tales practici, quibus & occaſio liberalis, & capax ſolertia præſto eſt, qua has res vere perſequi, imo exequi poſſint.

(Placet huius etiam rei ſpecimen aliquod hiſtoricum producere. Contigit vt anno 1694. cum viro eo tempore 58. annos habente, colloquendi occurreret occaſio, Incipiebat ille de conſtitutione ſanitatis ſuæ, (de aliis autem rebus erat prior noſter ſermo) tanquam per occaſionem quædam loqui; Vbi cum talia vtique phænomena commemoraret, e qualibus non mirum erat Medicos, vt ipſe narrationem ſuam concludebat, affectum ipſius pro malo hypochondriaco declarare.

Erat vir habitu corporis tali, qualem per iuuentutis florem ſanguineum, aut e ſanguineo-leuiter melancholicũ fuiſſe, adhuc fidem faciebat habitus corporis laxus, & ſatis obeſus, & animi etiam indoles, atq; inde mores ad hilaritatem & otii, cum poſſeſſio negaretur, tamen cupiditatem, propenſi: ſicut etiam nec ipſe quidem color floridior, etiam huius adhuc ætatis abludebat. Interrogabam de V. Se., ſcarificatione, forſan alias conſuetis; aſſeuerabat vtrumq;, niſi quod V. S. quidem diu ſe non vſum eſſe recordaretur, neque admodum magis ſcarificatione. Procedente ſermone adiiciebat, vexatum ſe fuiſſe anno proxime prægreſſo peculiari ſymptomate, vt ſternutatione corriperetur, ſed ita importuna, vt cum ipſo ſternutandi

tandi

tandi actu omnium ſenſuum immemor concideret, & vix intra aliquot horæ minuta ad ſe reuerteretur. Ceſſauiſſe autem hoc quidem ingens ſymptoma ; remanſiſſe tamen vertiginem, quam ita ſatis ſæpe perſentiſcat, quamlibet diuerſo incommodi gradu.

Ex his circumſtantiis indicabam ego, ſecundum mihi vſitatam theoriam, quod non ſolum non bene ſibi conſuluerit, conſuetas ventilationes ſanguinis negligendo ; ſed quod etiam importuniora illa pathemata hypochondriaca, & inprimis ſub ſiniſtri lateris vltimis coſtis veris, ad hæmorrhoidales exitus ſpectent:

E quibus tamen, (cum inprimis illo tempore ſermo de familiaritate, & facilitate hæmorrhoidalis fluxus velut inuſitatus eſſet,) non verebar ipſi leuamen potius præſentium incommodorum ominari : imo niſi ille ſucceſſus obtingeret, nempe *hæmorrhoidalis fluxus perruptio*, in hac ſua ætate de alia ſolida ablatione præſentium hypochondriacorum incommodorum, dubitationem meam non diſſimulabam.

Cum abſoluiſſem meum hunc diſcurſum, quem etiam ipſe cum conſpicua attentione audiuerat, regerebat, recte me quidem & ordine de his ſuis rebus ſenſiſſe, poſſe ſe ipſum non magis agnoſcere, imo comprehendere, quam teſtimonium etiam mihi vti verum, ita liberale perhibere.

Adſuetum ſe, per annos ſuos viriles, fuiſſe euacuationi ſanguinis hæmorrhoidali ; bene ſe eo tempore habuiſſe : redire autem ſibi iam quidem facile in memoriam, quod hypochondriacis huiusmodi, qualia nunc experiatur, pathematibus, etiam ante tempora, imo vero circa tempus eruptionis harum, infeſtatus fuerit : quæ, ſecuto tandem hoc fluxu, ſenſim ceſſauerint.

Efficiebat autem vtique hac ſua confeſſione, vt ego, licet cum quantacunque fieri poſſet modeſtia, atque moderatione præmonerem, vt rerum ſuarum, atque medicationis ſubeundæ, quantam fieri poſſet, circumſpectam rationem haberet, & haberi inuigilaret, non enim leuia hæc eſſe, quæ ex his pullulare poſſent incommoda, & faceret harum rerum medicos ſuos certiores. Quid illi de tali mea ſententia , inprimis ſub primam eius a patiente ipſis factam eius inſinuationem, ſenſerint, meminerint fortaſſe, qui adhuc ſuperſunt. Affectus vero ipſius ſucceſſus ille fuit, vt patiens quidem

quidem nunquam quidquam leuaretur ab hisce ſuis incommodis; bene vero ex aduerſo, altero poſthac anno incideret in mictum cruentum admodum largum non ſolum, ſed etiam contumacem: de cuius cohibitione per adſtringentia, ſimplici atque directa, licet dehortatus eſſem conſultantem me propterea patientis generum, tamen alia methodus non placebat: Correptus hinc eſt patiens febre hectica acri, ſeu qualem veteres hecticam cum putrida indicare ſolent. Superauit tamen, robore vtique præcipue eximio indolis ſuæ, etiam hunc impetum; & licet aliquoties poſthac iterum emicaret mictus talis, obtemperantes tamen tandem monitis, qui ipſi aſſiſtebant, vt in locum adſtringentium temperantia potius ſubſtituerent, habuerunt inſultus hos etiam tanto magis obſequentes. Manſerunt tamen patienti, tanquam domeſtica non ſolum, ſed increbuerunt etiam, & exacerbata frequentius ſunt, illa incommoda: quoad ſuperueniente, ſecundo poſt has res anno, ingente animi perturbatione, poſt paucos dies decubitus, vix ſatis luculenta morbi indole, deceſſit.)

Et poſſum ſane hoc vere aſſeuerare, quod nemo adhuc *ſenum* occurrerit, de eiusmodi affectibus, quales alias *hypochondriacis* obtingunt, conquerens, quin multo manifeſtius, vel ab ipſa adhuc *iuuenili* ætate, tanquam continua quadam ſerie, *ſucceſſiuum*, imo *recurſantium* per occaſiones, inſultuum, hæc ita *continuauerit*;

Vel longe manifeſtioribus *hæmorrhoidalibus*, aut *nephriticis* inſultibus, iam vexatus fuerit, aut quam maxime adhuc, inter illa ipſa *hypochondriaca* comparentia pathemata, iisdem adhuc vna affectus fuerit: ſiue ad *eruptionem* vere pertingant, ſiue *cæcis* inflationibus, aut plane inflammationibus, ſe exſerant: ſiue *tenesmode* excretione copioſioris aliquando, ſæpe tamen etiam parcioris, *muci*, ſeſe exſerat.

Vt breuibus repetam, quæ latius memorata ſunt, dico, quod *malum hypochondriacum*, quatenus ſimplicius huic ſuo nomini quadrat, & maxime ſub ipſis *coſtis*, *ſiniſtri* communiter lateris eminentius, moleſtias faceſſit, pendeat a *longinquo apparatu ad vomitum cruentum*:

Quanto magis autem ſe diffundit etiam ad inferiora, tam *flatulentis*, *tenſiuis*, *ſpaſticis*, imo *torminoſis*, *contentionibus* ſe exſerit, liberioribus præcordiis, & ſiniſtro hypochondrio, eo magis ad *hæmorrhoidales* exonerationes inclinet.

Quo intuitu ſimul elucet, quamobrem *fœminis*, non ſolum *in genere*, malum hoc familiarius ſit; ſed & *in ſpecie*, *violentius*: *ſpecialiſſime* vero pathematibus circa *præcordia*, & *ſiniſtrum hypochondrium* ferocius:

Et quomodo iisdem ita etiam reuera *vomitus cruentus* ipſe, præ viris ſit familiarior.

Sicut enim, niſi plane ἀπὸ μηχανῆς, confingendum, nullum vsquam ſuppetat documentum, vnde *muliebri* ſexui hæc talia, non ſolum ita *magis* euenire ſoleant in genere; ſed etiam tam *prompte* & *grauiter* recrudeſcere, exacerbari, proritari inquam & incitari, a nudis *animi commotionibus*:

Certum autem ſit, & ab omni fictione longiſſime remotum, quod pathemata talia *hypochondriaco hyſterica* dicta, ortum ſuum primum, vti ſimpliciſſime, ita familiariſſime, ſumant, ab exonerationis *menſtruæ* turbatis ſucceſſibus:

Verſentur etiam longe evidentiore, & ſimpliciore tota occupatione, atque deſtinatione, ſicut ipſo paſſim tali cruento *exitu*, circa *motus ſanguinis*, tam *translatorios*, *compreſſorios*, quam *excuſſorios*: factis etiam excuſſionibus, aut *artificioſis* ventilatoriis præoccupationibus, ad minimum in impetu ſuo, vere, & ſenſibiliter mitigentur:

Arbitror hinc vtique tanto probabiliorem longe confici poſſe nexum, inter ipſos mutuos *cauſales* reſpectus, & *energiam* harum talium rerum; & *directos* magis, imo *deſtinatos*, huiusmodi ſucceſſus & exitus: Quam vt inde ſimpliciter *paſſiuæ* & *fortuitæ*, ſine omni reciproco *nexu fiendi* & exiſtendi, *turbæ* concipiendæ videantur.

ARTI-

ARTICVLVS II.

De
VOMITV NIGRORVM.

QVamuis ſæpe vtique iam dixerim, dicendum tamen omnino eſt etiam ſæpius, imo aſſidue, quod ad euitandas inanes opiniones & aſſertiones de *cauſis morborum veris*, vti *ſunt* potius, quam eſſe poſſe *videntur*, non ſolum prima, ſed certe primaria conſideratio haberi mereatur, ingentis per plerasque ſpecies adfectuum INFREQVENTIAE, circa totum genus humanum.

Diximus de *Vomitu cruento*, quod ſine *violentis* inprimis *externis* occaſionibus per draſtica medicamentoſa, (ſanguinem, aut vomitum enormiter exagitantia) re rera ſit oppido *rarus*.

Tanto magis verum hoc eſt de *vomitu nigrorum*, vtpote etiam *rariore*, quam ſincerior cruentus.

Eſt autem hic vtique neceſſario monendum, vt caveatur ab iſtis offendiculis praxeos Clinicæ, vbi, familiariter *relationes* huiusmodi inconditæ occurrunt, quod æger iam *ſurſum*, iam *deorſum* emiſerit, iam hoc, iam illo *colore inſolito* conſpicua:

Inter quæ etiam ſatis ſæpe narratur, non ſoulm color *niger*, ſed etiam *conſiſtentia* formidabilis, *picea* penitus, **wie Theer/ wie Pech**:

Quod, vti moderatiores etiam ſponte minuunt, generali inprimis illa locutione, **es gehe wie verbrant von ihm** : & ad deſcriptionem adducti, de *ſiccitate* magis, aut qualicunque *obſcuriore* colore excretorum, explicant:

Ita meretur certe etiam illa ipſa res inſignem conſiderationem, ſeu potius, ſi fieri poſſit, ocularem diiudicationem, quando de *vomitu* reiectis, iam longe rariſſimas *æruginoſas*, iam *nigras*, dyscraſias memorant:

Vbi frequentiſſime vix *gryſeum* quiddam, aut, ex ipſis

cereuiſiis ſpiſſioribus, aut *conditis* aſſumtis, (*nuce iuglande* condita, *ceraſis*, conditis), aut *martialibus*, aut decocto *prunorum* pro mollienda aluo ingurgitato, discolores tales eiectiones ſubſequuntur.

Neque vero etiam verus *vomitus nigrorum*, ita ad literam intelligendus venit; quin communiter ſit potius *fuſci* ſolum coloris, *diapruni* inſtar; aut ad ſummum *Rob iuniperi*, vel *ſambuci* (ſine *corticibus viridibus iuglandium*, quos pro ſaturatiore colore fœminæ adiicere ſueuerunt, parati.)

Quoties autem mihi videre obtigit, non recordor autem plus quatuor caſuum, etiam inſuper ſpecialis cuiusdam, velut æqualis *grumoſitatis* ſpecies, conſpicua fuit; meris, tanquam *oblongis*, & veluti *fibroſis*, vtut breuibus, talibus moleculis.

Sicut etiam vna qualibet vice, non multum certe eius, & quod ſub reliqua etiam vehiculi muceſcentis ſocietate, *cochlear* vnum excederet, exhiberet.

Vbi tamen excipiendus eſt caſus *vomitus cruenti*, qui ab immediate oppoſitis *ſtypticis*, aliquando vltimis ſuis conatibus, re vera *nigriora* talia extrudit.

Euenit autem *vomitus* talis, vel per *chronicas* ſolum contentiones *hypochondriaco-ſpleneticas* obſtinatiores;

Sed, (iterum dico, & addo, quantum mihi experiri, & communicando comperire obtigit,) *rarius*:

Vel per *acutos* adfectus, & *febres* vere *heteroclitas*; *vigiles*, *taciturnas*, præter patientium mores; imo *tædium* peculiare, & *penſitabundum* quaſi atque *mœſtum faſtidium*, his præ ſe ferentibus: ſine eximiis vllis *commotionum* ipſarum febrilium, turbis ferocioribus, ſed *languidioribus* potius, & vere *debilibus*, tam *pulſus* quam *toni* corporis, viribus: nempe ita maxime ſe gerentibus, vti alias *malignitatis* indicium aliquod facere practicis cenſentur: & ſane omnino vere, cum affectus primarius vtique ſit malignus:

Nem-

Nempe *inflammatio* vera lienis, licet nec ad *ſuppurationem* æque, nec ad *corruptionem* ſphaceloſam usque durans:

Siquidem hinc vomitum *nigrorum*, e ſphaceloſa corruptione, vere *putidum*, erumpere, vere *rariſſimum* crediderim.

Nigricans vomitus e *chronicis* pathematibus prægreſſis, ſicuti non eſt, vt aliqui interpretantur, *ſimpliciter* ſalutaris; ita tamen etiam minime eſt *ſimpliciter* lethalis: ſed ita medio loco poſita, vt, ſi prægreſſa illa pathemata nihil vere *febrile* complectantur, imo vero ſatis *eximie* tale, periculum ipſa illa proportione ſit minus. (Vbi etiam vel mediocri adhibita penſitatione, facile diluceſcet, quod hæc talis conſtitutio, euidentius *cruenti vomitus* molimen quoddam ſit, imo verius ſpecimen, quam vere ita iam denii *ſemicorrupti* ſanguinis excuſſio.)

Qando vero cum *acuto* adfectu talis excretio concurrit, ibi ſemper ſumma eſt *calamitas*: certa vera non ſolum, ſed etiam præſens, ſi ſuperueniat in ipſo *ſtatu*, aut circa *critica* tempora: quibus ſalutare potius ſubſidium per excuſſionis motum ſperari conueniebat.

(Quamuis rem totam etiam vere æſtimando, neque hæc *excuſſio*, *in ſe* & *ſimpliciter*, dico *directe*, *inſalubris*, nedum prorſus per ſe noxia, cenſeri mereatur;

Licet enim in ſubſtantia ita *corrupta*, non tam ſolum, quæ excernitur, ſed etiam illa parte, quæ hanc eo vsque continendo, communicationem labis ſine dubio ſimul ſubiit, etiam ipſa *excretio* minime ſatisfaciat;

Non eſt tamen *abſolute* a propoſito ita aliena, quin, ad minimum *in genere*, iuſta & æqua ſit:

Intentione inquam, nedum conatu, imo actu, excutiendi: licet excuſſione iam corrupti, corruptelæ tota ſubſtantia, *fomes*, adeoque vniuerſus vlterior, imo vltimus, *effectus*, non plane tollatur:

Adeoque conſequenter, etiam facta qualicunque tali *ex-*

oneratione, nihilo ſecius continuans *damnum*, œconomiæ vitalis continuationem neceſſario interrumpat.)

Cæterum, vt etiam ex hoc affectu agnoſcatur συζυγία illa, de qua prægreſſis duobus capitibus locutus ſum; venit vtique notandum, quod illa etiam pathemata, quæ *nigrorum* vomitus aliquando ſequitur, *chronica* inprimis, manifeſtiſſime ſint *hypochondriaca*, plus minus ferocia.

Adeo, vt hinc etiam non minus *hypochondriacus*, quam *cruenti* vomitus, nexus cum hoc ſchemate reciprocus, ſatis diluceſcere poſſit.

Vnde quidem aliam ſpecialiorem huius ipſius affectus ætiologiam texere non libet: cum ſufficere poſſit iam ante data tam *vomitus cruenti*, quam *congeſtionum* & *contentionum hypochondriacarum* euolutio.

Re vera potius exigo ab illis, qui diuerſa principia ſtabilire contendunt, ratione ſubiecti ſimpliciter *materialia* & *corporea*; ratione *actionis* autem, aut facti, *effectus* aut euentus, quomodocunque appellari velint, mere *fortuita*, & quando tandem res ita *cadit*, ita etiam euenientia:

Vt vtique tandem illas, quas ſemper verbis crepant, ſenſibus etiam obuias demonſtrationes producant, ad elucidandum, quamobrem vtique hic affectus re vera ita ſit *rariſſimus?*

Fero autem vtique conditionem, ne mihi *infrequentiam* hanc, e ſua praxi, experimentis, & obſeruationibus, negent:

Niſi ſimul vades dederint, quod illæ obſeruationes non etiam artificiis ipſorum debeantur, per *draſtica*, imo euidentius *corroſiua*, ertificia, *enormes vomitus* iam prouocandi, iam vndecunque coortos, *obturbandi*, & in *deterius* coniiciendi.

De qualibus quidem ita *externis* cauſis ipſius etiam *ſanguinei vomitus*, minime vtique placuit in inſtruenda *ætiologia* hac, prolixiorem eſſe, cum ipſæ res pro ſe loquantur: ambages autem omnes ſuperfluas merito auerſer.

MEM-

Membrvm IV.
De
HAEMORRHOIDIBVS.

H*AEmorrhoidalis* exonerationis hiſtoria, prout illam per ſpecialiſſimas occaſiones obſeruare mihi contigit, imo ſtrictiore ſenſu vocabuli, *animaduertere*, fuit vtique primaria cauſa, quamobrem de vulgaribus Medicorum tam *relationibus* atque commemorationibus, quam *ætiologiis*, atque connexionibus adornandis, minus bene ſperare, aut exiſtimare auſus fuerim, cum in hac vna re tam longe illos a veritatis ἀκριβείᾳ deflectere, experirer.

Certe enim experientia hoc me docuit, quod non ſolum *Hæmorrhoidalis* hæc euacuatio, ſit negotium, plus quam propemodum credi poſſit, *familiare* atque *obuium;* ſed etiam eiusmodi *nexus* atque *conſecutiones* foueat, quales ſcholæ Medicæ, nedum reliquo hominum cœtui, vix etiam vsquam in mentem veniſſe, res ipſa loquitur.

Sicut autem hæc ipſa maxime cauſa mihi fuit, quamobrem hunc talem affectum, maiore cum ſtudio & indicare, & explicare, per annos iam ſatis multos cordi habuerim;

Ita confido etiam, me harum rerum tractatione ita functum eſſe, vt non ſolum ipſarum ſeries vera inde conſpici, ſed etiam deductionis meæ valor ex eo colligi potuerit.

Quod ipſum, cum tanquam ex profeſſo egerim, in parte tractationis huius ſecunda; ſine vlteriore prolixitate, præſente loco tranſitum hinc ſolum faciam, tam ad *fluxus* ipſius ſpecialiores, & vere tanquam ſimplicius *morbidas* deprauationes;

Quam aliorum affectuum, fluxum talem *morbida*, quadam ratione *ſtipantium*, deductionem, ratione mutui ſui nexus, atque conſpirationis.

In reliquorum præter naturalem ordinem adfectuum repu-

republica, maioris aut minoris *frequentiæ*, omni vtique conſideratione digniſſimæ, intuitu, *primatum* veluti ducere *hæmorrhagias*, earumque *apparatus*, *circumſtantias*, & *conſecutiones*, non poteſt fallere aut fugere, quicunque animum, & poſſunt aduertere, & ſolerter etiam volunt, imo ſtudent atque cordi habent.

Frequentiſſimas, inquam, ex omnibus aliis affectibus, eſſe œconomiæ corporis humani, *hæmorrhagias narium*, neque ipſum populum fugit.

Quamlibet autem vel ipſos etiam paſſim *Medicos* fugiat, nihilo tamen propterea minus verum hoc eſt, imo exquiſite certum, quod, ſiquidem vsquam *minus frequens* exiſtit, non tamen adeo ingente numero aut menſura hoc faciat, ipſa etiam euacuatio per HAEMORRHOIDAS.

Sicut autem ad quamlibet *ſanguineam* talem eruptionem, admodum familiariter concurrunt *apparatus* aliqui;

Quos comprehendi poſſe exiſtimo ſub *congeſtione* e reliquo corpore ad locum exitus; *contentione* circa illum locum: & denique quibuscunque *difficultatibus*, ad ipſam, imo ſub ipſa, adhuc *eruptione* durantibus, quin *poſt eandem* adhuc reſiduis.

Ita ſunt hi iidem *reſpectus*, vtique etiam conſiderandi in ipſa HAEMORRHOIDALI euacuatione.

Quemadmodum autem, porro, ipſæ etiam vtique tales circumſtantiæ reliquæ, diuerſis gradibus atque paſſibus ab ipſo excretionis *actu* diſtant; proximæ autem illi ſunt, quæ *contentiones* illas inuoluunt atque circumſcribunt:

Ita ſequemur etiam hic eundem ordinem, vt de *contentionibus* maxime illis per & circa ipſum exitum, aliqua adhuc dicamus.

Fluxum hæmorrhoidalem, in idoneis ſubiectis peculiariter ad illum prædiſpoſitis, ſi *facile*, *moderate*, *ordinate*, ſuccedat, *beneficium Naturæ* appellant practici;

Nem-

Nempe in comparatione *damnorum*, quæ metuenda eſſe, per *experientiam* didicerunt, ſi *excretiones* tales non procedant, ET TAMEN INTERIM MANEAT DISPOSITIO TALIS.

Intellige, & *ſtatus plethoricus*; & *commotionum* eius occaſiones frequentiores: in conueniente his rebus *ætate*, aut a præcedentibus ætatibus *continuata* exonerationum talium generaliore *conſuetudine*.

Plurimum autem etiam in hoc ipſo genere excretionis valet *Hæreditaria diſpoſitio*;

Adeo, vt inſignis numerus exemplorum mihi occurrerit, *transmiſſæ* a parentibus in liberos huiusmodi excretionis:

Non ſolum *certa* quaſi, ſed paſſim etiam *aucta*, *præmatura*, *abundante*, commotione & exoneratione.

Euenit *fluxus hæmorrhoidalis* equidem vtrique *ſexui*; non tamen ita *promiſcue*, quin ſatis euidens ſit *prærogatiua* maſculini præ fœminino:

[Quamuis non ad mentem *Hippocratis*, muliebri ſexui hunc propemodum denegantis: cum in noſtro certe climate contrarium ſit notiſſimum, & fœminæ hic non ſolum ſub geſtatione ad *veſiculas hæmorrhoidarias* (Zacken und Maſtkörner appellant) in orificio inteſtini recti pronæ ſint: ſed omnino etiam ad actuales *excretiones*: tanto magis autem, quando iam *menſium fluxus* ipſis deficit.]

Ita tamen, vt neque tam *multis* fœminis, vti viris, hic *fluxus* eueniat: nec adeo exquiſitam paſſim *menſuram* temporis ſeruet, vt in multis viris; imo nec in genere æque *ſæpe* aut *copioſe* emicet, quibus etiam obtingit de reliquo fœminis, quam viris.

Interim neque viris etiam obtingit *promiſcue*; ſed maxime ſub certa *ætate*;

[Exceptis *externis* fortuitis occaſionibus, vt a *niſu* fortiſſimo *alui* valde *duræ*; *equitatione* ſuccuſſatoria per aliquot dies continuata: *tempore*, *ſanguine*, *diæta*, ſimul *calidis*: aut *hæredita-*

ria inſigni diſpoſitione: præcipue *concurrentibus* adhuc inſuper talibus.]

Aetate inquam *conſiſtente* ſeu *virili;* alibi *incipiente*, alibi *procedente* altius.

Quibus valde *iunioribus* hic fluxus euenit, iugiter continuat, & inprimis, (quod fere facit) minus *moderate*, raro ad inſigne *ſenium* pertingere datur;

Contra vero, quibus iam *annoſioribus* accidit, *moderatis* & *ordinatis* ſucceſſibus, his familiarius longiorem vitam quaſi pollicetur.

Iunioribus talibus communiter *conſtantiam* non ſeruat, ſed *ceſſat* iterum, & trahit poſt ſe alia σύζυγα affectuum genera.

Aut erumpit denique iterum, tempore iam magis *idoneo:*

Non tamen ſine *laborioſo* tam *apparatu*, quam exitu & *ſucceſſu.*

Vnde quidem, cum in præſenti maxime ſpecialiores *morbidas* declinationes *hæmorrhoidalium fluxuum* deſignare nobis incumbat, merito ipſo primo loco commemoranda venit hæc eius ἀταξία, quando *tempore* & *menſura* peccat.

Tempore, quando vel ſolito *maturius* ſe offert;

Vel etiam nimio *ſæpius:* aut nimio *diutius* continuato fluxu, excedit.

Concurrit autem familiariter hoc vtrumque, ad minimum allegato ordine; vt quibus multo *citius* ſolito eruptio hæc contingit, illis etiam *ordinem* decentem æque, ac *menſuram* tolerabilem, non obſeruet, ſed vtroque modo *excedat:*

Aut, ſi vtique iterum *deficit*, ante omnia vero ſi ſimpliciter ipſa arte *reprimatur*, non emanet, citra alia inſignia *incommoda:*

Imo ſatis ſæpe ipſo illo tali fluxu non ſolum *moleſtiora*, ſed omnino *periculoſiora.*

Aut *reuertitur* denique tanto certius creſcente ætate:

Aut, ſi hoc non æque prompte ſuccedat, format inde diuer-

uerſa alia incommoda, quorum *nexus* cum hoc ſcopo ſi non animaduertatur, fruſtra hinc finguntur numeroſæ aliæ *cauſæ* atque *ideæ* talium adfectuum.

Quamuis autem certior cauſa huiusmodi *intemperantis* indolis hæmorrhoidum, inprimis exiſtat ipſa *hæreditaria* diſpoſitio;

Conferunt tamen ad illam etiam citra hanc, ſuum ſymbolum, & omnino quidem potenter, etiam *externæ* illæ iam nominatæ cauſæ *fortuitæ*, & plus minus *violentæ*:

Quantumlibet enim *per initia*, & ſimplici *directa energia*, non æque faciant ad *præcipuum* huius negotii *momentum*; *motum* inquam magis, quam *fluxum* hæmorrhoidalem:

Fit tamen facile, imo vero etiam communiſſime, vt ſemel datam huiusmodi portam ad exitum, (ſi reliquæ circumſtantiæ conſpirent, ratione *plethoræ*, & qualiscunque *commotionis* ſanguinis,) etiam huiusmodi *fortuitas*, & per initia *violentiores*, eruptiones, in poſterum ſequatur etiam intentior *inclinatio* ad hoc idem genus euacuationis: adeoque etiam porro huius *continuationi*, aut *repetitioni* congruentia talia molimina conſuefiant:

Quod præcipue de illis valet, quæ per *equitationis* inſolitam vehementiam concitatæ fuerunt.

Quæ vero etiam quantumcunque magis tempeſtiuo prouentu ſeſe ſiſtunt, ratione *ætatis* ſatis maturæ, non amittunt tamen ſubinde etiam illam *excedendi*, in *quantitate*, prompta *reuerſione*, aut pertinaci *continuatione*, ἀταξίαν:

Cui tum alia *diætæ* vitia, tum incondita *remedia*, ſæpe occaſionem præbent eximiam.

Alterum hæmorrhoidalis *fluxus* vitium, occupat propius ipſum *exitum*, vnde partim *vaſorum* ipſorum *infarctus*: partim *motuum* ad ipſam velut expreſſionem contendentes *conatus*.

Infarctus illi vaſorum formant hæmorrhoidas *cæcas;* alias *turgentes*, alias *tumentes.*

Turgentes exhibent *veſiculam*, non ſolum tactui aliquatenus cedentem, & molliculam, ſed etiam adſpectu ipſo transparentem:

Nempe manifeſto ſanguine intus detento plenam; vnde etiam, quando hic vel ſectione ſimul emittitur, vel ruptura proſilit, *flaccida* hinc atque *rugoſa* reſtat illa huc usque veſicula.

Tumor autem ab hisce vaſibus ita diſtentis oriundus, comprehendit maxime longiores illorum *tubulos*, vera *ſtaſi*, imo *coagulatione* talis ſanguinis; & conſequenter *inflammatione*, portionis circumiacentis ita intercedente.

[Eſt autem verus *furunculus.*]

Vnde tali hæmorrhoidali *tumori* iungitur verus *dolor* inflammatorius, *exquiſitiſſimus* penitus: Vnde hæmorrhoidum *cæcarum dolentium* appellatio.

Huiusmodi *tumoris*, niſi matura obtingat reſolutio, non eſt alius exitus, quam nuda *ſuppuratio;*

Quæ tamen haud difficulter, & hinc etiam ſatis ſæpe, & veluti familiariter, *in fiſtuloſam vlcerationem* tranſit.

Tanto facilius autem hoc tunc maxime facit, quando ante *maturationis* tempus profundius inciſa, non ſolum ad *vlcerationem*, ſed omnino *ſphaceloſam* corruptionem pronior exiſtit:

Aut, quando nimius *diu*, etiam iam *ſuppurata*, hæſit, antequam *euacuetur*, *mundificetur*, & recte *conſolidetur.*

[Nam talis etiam *inflammatoriæ* ſtaſeos, vt omnium *furunculorum*, primum & primarium receptaculum *ſtaſeos*, & conſequenter ſuppurationis, nullum eſt aliud, quam *tubulus* aliquis vaſis ſanguiferi, detento *coagulato* ſanguine ſuffertus:

Vnde etiam aperto aut rupto eodem, *tenuis* admodum & *anguſta*, ſed *profunda* eſt huiusmodi *cauitas: Mundificationi* proinde, etiam

iam propter ingentem *ſenſibilitatem*, minus opportuna. Cui rei cum etiam *loci* incommodus ſitus, & hinc familiaris per initia *neglectus* patientium accedat, facilis, imo quaſi præceps ſit tranſitus a purulenta adhuc conſtitutione, in *vlceroſam* ſaniem: Fit ita ex his omnibus circumſtantiis ille facilior ttanſitus in *fiſtuloſam* vlcerationem:]

Altera illa *molientium* ita, ſed perperam ſuccedentium, hæmorrhoidum ſequela, eſt Tenesmodes eiusmodi *conatus; perpetuus*, aut per vices *reuertens*, & aliquandiu inſiſtens, etiam non raro ſine vllis *eminentiarum* hæmorrhoidalium concurrentium veſtigiis:

Bene vero cum excretione *muci* cuiusdam; non tam *lenti* & *tenacis*, quam ſimpliciter *ſpiſſi*, inſtar *tragacanthæ* ſolutæ.

Communius tamen cum aliquali *colore* ſubruffo, & quaſi *roſeo*:

Imo vero cum ſubtilibus ſubinde *ſtriis cruentis*.

Ad talismodi conſtitutionem nullum eſt dubium, quin etiam ſymbolum conferat *ſpiſſitudo* ſanginis, *ſtricte* dicti, *rubicundi*, quæ ſincerum eius *tranſitum*, imo perruptionem vegetam per ipſas vsque ſubtiles *membranulas* circa orificium ani, ita impediat, vt vel nudi *infarctus*, imo *ſtaſes* inde ſubnaſcantur:

Vel, ſub *preſſoriis* illis contentionibus *teneſmoideis*, *ſeceſſio* tantum aliqualis portionis, ſequatur.

Cæterum autem hanc talem *mucoſam* excretionem ſimpliciter ſoli muco *inteſtinorum* velut ordinario, tribuere, per illud non licet, quod conſpicua ſit huius & illius mucoſitatis diuerſitas: Vel ipſis *teneſmoideis*, aliunde ſolum (vt a refrigeratione externa huius orificii) coortis ſtricturis; quandoquidem ille mucus magis ordinarius, & *tenacior* eſt, & magis *pellucidus*, neque quidquam, niſi forſan a fæcibus, *tinctus*.

Imo, non ſunt prætereundæ *ſerpiginoſæ* etiam quædam, *pertinaces*, & *incoërcibiles*, *prurigines*; tum alias *diuturnæ*, imo

perpetuæ: tum ſi maxime aliquando deliteſcant, prompte iterum ſponte reuertentes.

Galli appellant hæmorrhoides *albas;* quamuis etiam aliqui, & omnino recte, reuertentes illas proxime notatas excretiones *mucidas*, hoc nomine appellent.

Quando hic affectus, (a *venereis, criſtatis*, vti non incommode nominat *Liſterus*, vlcerationibus & excreſcentiis per hæc loca, recte diſcernendus,) diutius iam patienti innidulatus eſt, nihil boni poſt ſe trahit ſolida eius repentina cohibitio;

[Habeo huius rei eminens prorſus exemplum, dum Vir 50. annorum vehemente admodum febre rheumatica correptus, ſeptimo die incurrit repentinam impetuoſam apoſtaſin, in totum crus, ita, ut hoc inſigni admodum repentina inflatione turgeret, cum rubore æquali, & tenſiuo quidem etiam aliquali, nullo vero inflammatorio acuto ſenſu.

Sicut autem hæc febris cum exquiſitiore quodam ſenſu doloris in artubus, nempe humero, brachio, coxa, femore & crure illius eiusdem lateris inceperat: mox autem hoc iterum euaneſcente ita acrius commota fuerat, vt vera ſigna internæ inflammationis exhiberet: ita poſtquam etiam ab hac apoſtaſi ad maiorem tranquillitatem ſenſim iterum rediit, emicuit etiam denuo dolor ille, non ſolum in dies magis magisque vere arthriticus, ſed etiam ita inſolentem ſeſe geſſit, vt patiens, conquiniſcente quam maxime ipſo doloris ſenſu, tamen continuam experiretur ſpaſticam illam partium harum rigiditatem, vt brachium vix ad aurem vsque flectere & attollere valeret. Coxa etiam vexabatur præcipuo mali ſenſu, & facile incurrebat exacerbationem huius eximiam, inprimis a qualicunque iracundia, terrore, anxietate: ad quas tamen res ſuppetebant patienti frequentes, neque quidem ſubinde friuolæ occaſiones, ſicut etiam tota illa prima eximia commotio ab ingente tali conſternatione initium ſumſerat.

Cum ſecundum meam theoriam ratione pathologiæ huius adfectus, tanquam ad cauſam, ordine quidem, minime vero dignitate, remotiorem, reſpicerem motus quosdam hæmorrhoidales; & de hac re non ſolum, ſed etiam de vſu hirudinum (quamuis

magis

magis per modum diſcurſus, quam conſilii, verba facerem, ſuggeſſit patiens tria hæc phænomena.

I. Quod minime ita raro peculiari moleſto teneſmo vexetur, per vnum alterum, imo tertium ſubinde diem continuante; II. Quod ante plures iam annos, in Galliis eo tempore per vnum aut alterum annum degens, ibidem aliquoties vſus ſit hirudinibus: III. Quod pruriginoſam talem ſerpiginem per longum poſthac tempus tolerauerit ſæpiſſime recrudeſcentem, donec tandem proximis ab hinc annis coniux ſua tandem rebellem moleſtiam expugnauerit artificioſo quodam balſamico oleo hyperici, vt ab eo tempore immunis ab hoc perſtiterit.

Ita nempe ſatis diluceſcere potuit ex his rebus, quis fuerit nexus, inter illas ita prægreſſas circa hæmorrhoidalia loca & artificiales euacuationes, & ſubſecutos confluxus & eruptiones ad minimum vlceroſas; & ſubſecutas tandem has rheumatico-arthriticas, iſchiadicas, & vltimo etiam apoſtaticas illas per ipſum crus conſecutiones: tanto magis, cum ipſe etiam hic patiens mox recordaretur, quod non ita multo tempore, poſt illam plenariam conſolidationem & occluſionem huius vlceroſæ conſtitutionis circa loca hæc hæmorrhoidalia, magis magisque incommode habere cœperit; partim hypochondriaco-colicis, partim rheumatico-arthriticis eiusmodi ſymptomatibus: licet his poſtremis per initia obſcurioribus atque languidioribus, quod vulgo incuſant, es liege ihnen ſo in denen Gliedern/ komme ihnen manchmaln/ als wann ſie gantz zerſchlagen wären: es ziehen Flüſſe an ihnen umb/ die da zum öfftern ſich einlegen in Schultern/ Rücken/ Lenden/ Hüfften/ Creutz &c. daß ſie ſich nicht davor umbſehen/ frey regen oder wenden können &c.]

Cæterum licet ſatis coniicere poſſim, non defuturos, qui huiusmodi circa hæc loca pertinaces atque refractarias *ſerpiginoſas* vlcerationes, nec ipſas conſideratu dignas habituri ſint, nec aliquam illis effatu dignam efficaciam ad vlteriores conſecutiones adſignaturi; ſi tamen & alias, energiam *ſcarificationis*, ad ventilandas & præoccupandas huiusmodi *rheumaticas* moleſtias in aliis locis: aut, neglectu ſui, in poſterum *reuocandas*, imo *prouocandas* ſimiles, velut *a priori* perpen-

penderint: *a poſteriori* vero, huius ipſius affectus, eiusque ſimilium conſecutionum, certe nequaquam ita valde rara *exempla*, perſpexerint: confido fore, vt ex harum vtrarumque rerum iuſta conſideratione, tandem etiam colligant, quod colligendum videtur.

Denique vero *externarum* inprimis hæmorrhoidalium talium *veſicularum*, non decenter ſuccedentium, fructus, ſunt *mariſcæ; rugoſæ* nempe pelliculæ, ad iterum iterumque ſubeundas eiusmodi *inflationes*, tandem *perruptiones*, & hinc continuandam aliquandiu ſanguinis talem *effuſionem*, adſueſcentes.

Sicut, ex aduerſo, etiam *verrucoſæ* conſiſtentiæ huiusmodi tubercula aliquando cooriuntur; partim ex his ipſis, per *vnguinoſa* inprimis porcina deprauatis: partim ex illa *ſerpiginoſa* vlceroſa conſiſtentia, maiore *irritatione*, aut minus conuenientibus *vnguinoſis*, vlterius irritata, aut deprauata.

Talium autem *ſpecialiſſimæ* prauitates, e *Venereis* inquinamentis aliquando ſubnaſcentes, & prudenter diiudicari debent, & a verioribus *hæmorrhoidalibus* ſimplicioribus, dextre penitus & perite diſcerni.

Illud vnum ſupereſt hoc loco paucis adhuc repetendum, quod ſuperius ſub generaliore tractatione iam notatum eſt, quod peculiaris ille *conſenſus*, omnino notandus veniat, inter MOTVM HAEMORRHOIDALEM *internum* & *externum*.

Vbi quidem longe minus familiaris & procliuis eſt tranſitus ab *interno* ad *externum*, latius diffuſum:

Longe pronior autem, imo promptior, ab *externis* ad *interna*.

Loquor autem de *ſpontaneis* magis harum rerum *motibus*.

Cum, ex aduerſo, per *artem* minus opportunam, etiam ipſo patientium auſu aut conſilio interdum temere tentatam, etiam re vera huiusmodi diffuſio MOTUUM talium introduci valeat; de qua minime vana ſit illa vulgi hominum enunciatio

ciatio, Es ſey ihnen in die Glieder geſchlagen / in die Glieder getrieben worden:

Quod præſertim aliquando locum habet in *Pareſi* & *Colica*, per *diaphoretica* medicamenta potentiora æque,ac *regimina*, inconuenienter vſurpata: neque minus *balnea*, corpore non prius decenter ventilato.

[Poſſum huius rei exemplum ſiſtere conſideratione iuſta omnino dignum.

Mulier quadraginta annis proxima, vt alias in rebus pro ſua conditione ſatis lautis conſtituta,ita genio,&patrio quidem,ſed non contemnendæ energiæ vino indulgens,habitior etiam corpore; cum vno ſolo ex aliquot liberis filio ſuperſtite, in deſiderium magis imprudens, quam iuſtam ſpem vlterioris fœcunditatis poſt aliquot annorum quietem, animum intendiſſet, eique fini facile reperiſſet Practicum popularem, qui ipſi plauſibilia promiſſa offerret, vſurpauit per ſatis longum tempus varia *vterina*, *neruina*, imo non magis *roborantia* dicta, quam *ſtimulantia*.

Reportauit inde *hypochondriaca* pathemata, non ſolum *ſpaſticis* contentionibus varie infeſta, ſed etiam *inflationem* inſignem abdominis ſenſim concitantia; cum inani conceptæ ſpei vanitate, dum *menſes* ſucceſſum ſuum aliquandiu omitterent: poſthac autem raro quidem, & nullo ordine, ſed tamen iterum iterumque reuertebantur. *Extenuari* interim apparebat fœmina in ſuperioribus, euidenter præter ſolitum. Tandem augeſcebat *inflatio* illa, inprimis in *ſiniſtro* hypochondrio, non ſolum ita viſibiliter, vt ingens etiam *protuberantia*, immediate ſub coſtis nothis emergeret, & conſtantem hanc ſedem ſeruaret: ſed etiam tactus æque atque *ſtricturæ* veſtimentorum prorſus impatiens, ſenſum ab his rebus moleſtiſſimum mox conciperet, vnde ab omnibus vſitatis alioquin ad hunc locum pertingentibus ſtricturis, abſtinere cogebatur.

Cum, circa ipſum ſolſtitium hybernum, maritus æque atque filius adultus, nuptiis intereſſent, vicini directe ex huius domus oppoſito habitantis, a quibus fœmina quidem, propter hanc maxime valetudinem ſuam, abſtinuerat, interim domi minime ieiunauerat; contigit, vt non ſolum tumultus oriretur, a petulantia

 aliquo

aliquot ſtudioſorum, ſed ad inſignem usque conflictum, gladiis ex vna parte ſtrictis, ex altera fuſtibus, perticis & lapidibus, gereretur, cum clamoribus terribilibus. Gerebantur hæc in oculis patientis, quibus rebus maritum ſuum intereſſe coniiciebat, filium autem, e ſono vocis etiam audiebat.

His rebus vehementer perterrita æque atque anxia reddita, (& inprimis proximo adhuc poſt cœnam tempore,) incipit admodum male habere. Biberat autem omnino, & quantum ipſa profitebatur dimidiam menſuram vini. Mittit itaque in pharmacopolium, allatum pro duobus groſſis *tincturæ Bezoardicæ Michaelis*. Capit inde dimidiam partem aut paulo minus: componit ſe in lectum. Non remittentibus autem, quin potius augeſcentibus, anguſtiis maximis, ſumit etiam reſiduum, & arctius lecto ſe contegit, ad expellendum ſudorem. Incaleſcit quidem hinc vehementer, ſed neque ſudor vllus ſequitur, nec anxietates illæ minuuntur, imo increbeſcunt potius.

Summo mane corripitur *brachii* vtriusque, a cubito ad ipſos apices digitorum, doloribus vibratilibus ita immanibus, vt non ſolum a clamoribus, ſub eiulatu indeſinente ſummo, ſibi temperare minime valeret; ſed etiam faciei geſtu, & oculorum penitus inſolita ferocia, delirii ingruentis metum faceret. Sub his doloribus non illa ſolum proclamabat, es ſeye alles darinnen lebendig; ſed teſtabantur etiam mulieres adſiſtentes, & iam linteis calidis, iam aquis ſpirituoſis brachia atque manus fricantes, ſentiri tanquam lumbricorum in brachiis ſerpentium motus: Augeſcentibus autem ſpaſmis contrahebantur ſenſim vlnæ verſus humeros, vt vix ſpithamæ longitudine ab axillis adhuc abeſſent; extendi amplius nullo modo, ſed nec ad axillas vsque temere flecti, poſſent, ſine inſigni doloris incremento: Ibi graciliora ſenſim, ipſis ſpasmis, apparentia brachia, offerebant vtique oculis luculenter, vndulantes tales motus ad palmi latitudinem circa carpum, ſecundum longitudinem maxime gracileſcentium muſculorum, imo tendinum, interius ad flectendos, exterius ad extendendos, digitos, eorumque articulos pertinentium.

Cum tandem immanis hic dolor, a *cerato de Galbano* circa cubitum appoſito, tanquam miraculo, ſub ipſo actu appreſſionis, quaſi

quaſi attonitus euanuiſſet; non ceſſabant tamen propterea ſimul, exquiſite *viſibiles* hæ vndulationes: ſed minuebantur pedetentim demum, intra dimidiam circiter horam, magis magisque remittendo, & tanquam pari paſſu ſucceſſiuam liberam extenſionem brachiorum, tanquam comitem inferendo.

Ita quidem omnia tanquam penitus ex inſperato tranquilla erant; ſed non diu manebant. Cum enim ipſa vndecima hora ad meridiem hæc quies obtigiſſet, mox poſt primam a meridie inuadebat immanis talis dolor ſiniſtrum hypochondrium, cum paribus vt ante, ad commiſerationem anxiis patientis eiulatibus. Ad V. Sem. nec ipſa poterat disponi, nec aſſiſtentes fœminæ agnatæ aliæque, ſummam deiectionem virium e languore a præcedente dolore metuentes, ſi inſuper ſanguis educeretur.

Reliqua in compendium redigere ſatis fuerit. Durabat hic vehementiſſimus dolor, ſicut initium ſuum hac hora cum inſigni horrore cœperat, ita tanquam febrili quodam paroxysmo atque typo, non multum diminuente vehementia, medium illum diem, totam noctem, & proximum diem vsque ad meridiem. Ibi quieſcebat, tanquam exquiſite per dimidium diem, & noctem plus quam mediam. Hinc redibat; & illo mane poſt octauam, vomebat, & deiiciebat magnam copiam *nigræ* & *ſpiſſæ* ſubſtantiæ. *Surſum* quidem ſine *odore* inſigni; *deorſum* vero, a duris intermixtis ſcybalis fœtidam, vt ancillæ referebant, ſed non tamen velut ad proportionem. Quæ ſurſum reiecta erat ſubſtantia, dimidiam circiter menſuram æquans, ſub portione fluidiore habebat ſedimentum ſpiſſum ceu amurca, ſed nigrius, quam Rob ſambuci; & multum quidem, apparenter duas tertias totius. Videbatur rem implicare, quod ſummo mane, cum pridie aluus non reſpondiſſet, decocti prunorum cum foliis ſennæ, minus tamen quarta parte menſuræ, ſumſerat: & ſunt, qui *ſennam* atra educere tradunt: Quod, ſi hic ipſa feciſſet, non potuiſſet luculentiore teſtimonio traditio illa firmari, nam hæc profecto atra erant, ſtrictiſſime loquendo.

Continuabat paroxyſmus angoris totum illum diem & noctem, vltra gallicinium, quin vel ad tertiam vsque matutinam.

Ibi remittebat rurſus; dies præter magnam debilitatem totus quietus. Cum nocte redibat impetus, durabat per noctem, diem,

(quo verſus meridiem *ſincerum ſanguinem* multum euomebat,) & iterum noctem. Dies totus tranquillus, excepto ſummo languore. Interim hoc ipſo die deiiciebat fruſtulum digiti longitudine, & ſemunciali ambitu: ſpiſſa rugoſa cruſta, [rugis in longum excurrentibus] cinctum: intus coagulato ſpiſſo ſanguine plenum. Hoc, quia ex vna parte repente in apicem faſtigiatum erat; ex altera vero parte gracili quaſi cauda conſpicuum, quæ manifeſto alicunde auulſa apparebat, *muris* figuræ a patiente & mulieribus adſignabatur. Proximo, poſt iterum 12. horam circiter inducias, paroxyſmo, cum emicantes conatus *vomendi* moderate refrenarentur, non amplius quidem vomuit. Deiecit autem iterum tale *concrementum*, ſpithamæ minoris longitudine, craſſitie vero vix maiore, quam maximus calamus olorinæ pennæ; interim plus quam viginti internodiis ita diſtinctam, vt licet nihil exquiſite, tamen minus abſurde, quam prægreſſum illud *muri*, hoc *ſeriei corallorum* tornatilium, einer Schnur Corallen/ æquipararent. Rurſus nouo paroxyſmo *duo fruſtula* talia, minimum digitum longa, & mediocri tali ambitu paria deiecit, quæ, quod verſus alteram extremitatem ſenſim graciliora, ad exitum magis extenuarentur, *fundulis* adſimilata. Vehementia reliqua affectus continuabat interim illis maxime inſignibus ſtrophis paroxyſmorum, vt per tres inde ab initio ſeptimanas, *Mercurii* ſemper die, morti proxima, *Saturni* die, ita non tranquilla ſolum, ſed *vegeta* videretur, vt ſingulis his diebus ſe proxima ſeptimana iterum in publicum prodituram cum inſigni fiducia profeſſa, & his ipſis diebus nec intra lectum coercenda, etiam ſuſpicionem delirii fecerit. Verſus finem autem tertiæ ſeptimanæ, conſentientes mulieres, ex illarum reiectarum rerum velut argumento, ſubeſſe faſcinum, mittunt conſultum bubulcum in vicinia famoſum; qui inſpecta vrina, & faſcini ſuſpicionem ſtatim confirmat, & nominatim illa *tria*, quæ ab illa ſeceſſerint, commemorat, & duo adhuc talia apud ipſam hærere prædicit: qualia etiam, ſub illius adhibitis mediis (*incantamentis*, viua voce, *ſignis* ad feneſtram ſcriptis, *periaptis*, vt ille memorabat, e cæmeterio petitis, & *ſuffumigiis* frequentibus,) quæ a vehemente *Emeſi* per radicem aſari, in medio morbo inchoauerat, adhuc vere ab ipſa reiecta ſunt. Ipſo vero præſtigiarum decimo quarto die, qui erat *Saturni*, hora quarta

poſt

poſt meridiem, mortua eſt patiens; quod ita, & hâc quidem hora, fore, ipſa patiens præcedente die iterato prædixerat: præſtigiator autem ille initio huius ſeptimanæ promiſerat, illam hoc die in forum prodituram eſſe &c.

Quamuis autem nihil hic pro certo ſimpliciter affirmare velim, ſed facile cuiuis iudicium ſuum liberum relinquam, non dubito tamen pro vero ſimili habere, quod hæc *concrementa, excreſcentiæ* quædam *hæmorrhoidalium vaſorum, intimiorum* fuerint. Quamuis enim tale quid ſine dubio longe quam rariſſimis exemplis contingat hoc in loco; mouet me tamen illud, quod his etiam penitus *paria concrementa* viderim ex vtero reiici fœminarum, quæ, poſt teneriores *abortus,* vtero non decenter expurgato, imo per *ſtyptica* cito oppreſſa omni ſanguinis lochiali fluxione, aliquando etiam demum poſt longum tempus plurium menſium, ex vtero excuſſa fuerunt: neque certe aliud quid eſſe poterant, quam *excreſcentiæ* tales vterinorum vaſculorum, ſenſim ita elongatæ, atque protenſæ. Quod quidem libera eorundem, & cum nulla alia re contigua, ne dum continua, conſtitutio, interim etiam ad digiti longitudinem aliquando extenſa, oſtendere videtur.

Pro præſente vero ſcopo, ſufficiet, ex hoc caſu agnoſcere promptam illam vehementemque *translationem ſpaſticorum* huiusmodi *motuum,* in muliere, *hypochondriaco-ſpleneticis* pathematibus grauiter affecta ante harum exacerbationum tempus; quæ *translatio* his turbis, ad huiusmodi vtique effectum deducta ſit, vt, per intempeſtiuam talem *concitationem*, tam ſanguinis *inteſtinam*, quam motus eiusdem, *localem,* per quantitatem & qualitatem medicamenti, & regimen violentum; vnde vehementes tales commotiones ſpaſtico-conuulſiuæ ad *extremos artus* quaſi directæ fuerint: & viciſſim ab his prompte iterum ad *interiora* recurrendo, tales ibi & congeſtiones & contentiones formauerint, quæ partim *anguſtiis* ſummis, *oppletionibus*, imo *eruptionibus* per vomitum nigrum & cruentuum, partim manifeſtis vibratiuis *doloribus*, imo & exacerbationum, & ſolidarum ceſſationum manifeſtis *paroxyſmis,* ſe oſtenderunt. Nempe quod minime ſimpliciter atque directe cuiuscunque *ſtaſeos,* aut *inflammatoriæ,* ne dum *corruptoriæ* energiæ effectus fuerint;

ſed veri *motus*, qui & concitari, & continuari, & iterum remitti, iterumque denuo aſſumi & exerceri potuerint.]

Præcipuum autem exemplar huius rei exhibent nobis frequentia illa ſpecimina *Podagræ* ita fluctuantis, vt iam in ipſis *artubus* vſitatam ſuam ſedem & occupet & ſeruet; iam cito ibi conticeſcens, pari interim velocitatis paſſu in patiente repentinam *virium* veluti deiectionem, omnis *appetitus* quaſi disparitionem, imo *nauſeam*, quin *vomitum* inanem, tanto magis autem *anguſtias* & *anxietates* præcordiorum, cum *febre*, alias *lentiore*, ſed tamen inſigniter notabili, alias *vehemente*, & tanquam ex profeſſo *inflammatoria*, etiam cum *ardoribus* & *lancinationibus* exquiſitis *internis*, poſt ſe trahat.

Qualia quidem producta, hodiernis illis artificiis & officiis, dolores podagricos *cito ſedandi*, discutiendi, *retropellendi*, locupleti obſeruationi adornandæ largo numero offeruntur.

Cum vero alterius iam capitis videri poſſet hæc allegatio *podagræ* hoc in loco, vbi adhuc de *hæmorrhoidibus* fuit ſermo; ſatisfaciam propterea ſtatim huic dubio, facti huius mei rationes producendo:

Poſtquam ſolum illud adhuc breuiter indicauero, quod ab his *hæmorrhoidum*, inprimis *externarum*, *veſicularium*, prominentiis, imo paſſim tandem *excreſcentiis* ſucceſſiuis, etiam diuerſa illa ſchemata *concretionum* efformari ſoleant, quæ, apud antiquiores inprimis, iam ſub *ficuum*, iam ſub *mori*, iam *thymi* ſimilitudine, commemorantur; quas, vt etiam iam ſupra indicatum eſt, *verrucoſas* excreſcentias, Germani propterea ſatis conueniente nomenclatura, tam ab externa ſimilitudine, quam intimiore vera textura petita, **Feigwartzen** appellant:

Sicuti *veſiculas* adhuc nudas, inferiores Saxones, **Tacken/** (**Zacken**) ſuperiores, **Maſtkörner** appellant.

ARTI-

ARTICVLVS I.

De

MALO ISCHIADICO.

QVamuis ſecundum methodum in parte generali atque ſpeciali ſeruatam, vbi primo de *fluxibus*, deinde de *congeſtionibus humorum*, & denique demum de *contentionibus motuum* egi, ἄτοπον adhuc haberi poſſit, tanquam ex profeſſo de tali quodam affectu verba facere, qui maximam partem in *motibus* huiusmodi atque *contentionibus* conſiſtit; quia tamen huius quam maxime manifeſtus *nexus* cum *hæmorrhoidali* negotio agnoſci poteſt, ſi animus aduertatur: non poſſum propterea mihi temperare, quin in *ætiologia*, atque *nexu cauſali pathologico* proprie tractando, maiorem rationem habeam hoc ſtatim loco allegandi huius etiam affectus, quam vt eundem, ſecundum ſtrictam methodum, potius ſimplici, vt in ſcholis loquuntur, *formalitatis* ſuæ claſſi deſtinem, quam *cauſalitatis* ordini inſeram & connectam.

Quod quidem tanto iuſtius, & maiore huius merito fa-„ cere audeo, poſtquam vtique hic ipſe affectus proprie fuit, „ qui me permouit ad vniuerſam pathologiam ex alio fonte „ deriuandam, & alio, & perpetuo quidem illo nexu rationis „ & experientiæ inſtruendam: nempe ſuperſtruendam ſim-„ pliciſſimæ habilitati ad exonerationes ſanguinis quaſi pro-„ merendum, apparatui neceſſario ad has exonerationes ad-„ ornandas: & conſecutionibus, ſi quid ſucceſſum harum re-„ rum moretur, variis, in humoribus, partibus, & motibus. „

Sicut autem in tota hac tractatione hanc methodum ſeruare ſtudui, vt ante omnia *hiſtoriam* rei ipſius ſinceram memorarem, & hinc *comparationes* comparentium affectuum, vt *effectuum* ad ſuas cauſas, adornarem;

Ita placet etiam modo allegatæ rei *hiſtoriam* ſiſtere; quomodo inquam Iſchiadicum malum occaſionem mihi „ dederit ad hanc nouam pathologiæ faciem euoluendam. „

Vir

Vir ille, cuius mentionem plus ſimplici vice in hac tractatione, & inprimis de hæmorrhoidibus, & motibus ſpaſticis, iam prolixius feci, fuit omnino ſanguine mihi ſummo gradu propinquitatis iunctus; vnde etiam multiplici commemoratione: tandem etiam augeſcente quantumcunque iudicio atque ſtudio, modeſta interrogatione, exactiorem, imo omnibus numeris abſolutam & exquiſitam harum rerum, vti geſtæ ſunt, veram ſeriem & hiſtoriam, non adſequi ſolum, ſed plane memoriter comprehendere procliue mihi fuit.

Nempe corripiebatur hic, quadrageſimo quarto, vel circiter, ætatis ſuæ anno, poſt vinorum Hungaricorum per aliquot annos intermiſſum, tunc autem largius repetitum vſum, vehemente Iſchiade.

Hæc licet admodum mature etiam per femur ad genua, & ab his ad ipſos pedes, imo paucioribus recurſibus, etiam ad manus excurreret, non deſtituebat tamen vnquam hanc ſtationem, quin, quoties paroxyſmus denuo cooriretur, præcipua dolorum & vehementia & pertinacia, ad minimum per initia paroxyſmorum, coxendices obſideret.

Harum rerum paroxyſmos binos, ternos, quotannis, ita per quatuor propemodum annos expertus, potitus tamen ſimul docto æque ac perito, & vere ſolerte Medico, liberatus non ſolum eſt ab omni horum pathematum genere, ſed manſit etiam ita liber, vsque ad

ad annum ætatis 79., nempe finem 78., minus duobus menſibus.

Cum autem, vel a pueritia mea, alias, tum inprimis occaſione huius rei in ſpecie, toties audiuiſſem, *Podagram eſſe opprobrium Medicorum*, & malum intractabile; Imo vero in ipſa illa eadem adhuc mea patria, quin ipſa reliqua mea cognatione, exempla huius rei minime deeſſent, exercuit hæc res tanto magis, imo excitauit animum, ad intelligendam harum rerum rationem.

Difficultatem illis quidem temporibus nondum ſatis intelligebam, quamobrem impeditior mihi fuerit aditus ad harum rerum etiam ſolum circumſtantias exactiores cauſales, aut ad minimum tanquam hiſtorice coniunctas, exquirendas; longe facilius autem hoc poſtea comprehendere potui, cum per fortuitam occaſionem innotuit, quod ille idem vir honeſtus, *ſtato hæmorrhoidali fluxu* adfectus ſit, inde ab illo tempore, quo *iſchiadico-podagrico-chiragrica* illa pathemata ipſum deſeruerant.

Cum enim partim pudori ſibi ducant patientes vulgo hunc affectum ex vna parte; ex altera vero ſatis vtique commeminiſſem, quod ipſi huic viro nequaquam ſuccurrerit *nexus*, ille, qui inter malum priſtinum, & ſecutum hunc *fluxum*, ad tam optatum euentum intercedat: mirum hinc minime fuit, ſi etiam ipſa prorſus hiſtoria facti de his rebus, non niſi fortuna demum aliqua ad meam notitiam peruenit.

Simulatque tamen hoc factum vtique eſt, lubiit mature animum ſuſpicio illa, quod *nexus* inter has res ſubeſſe poſſit veriſi-

riſimiliter. Exemit autem omnem propemodum dubitationem, *duplex* alia occaſio, ſimplici admodum, ſed ſane non contemnendo, veluti caſu.

Thoneri obſeruationes, quamuis breuitate reliqua quadantenus obſcuriores haberi poſſint, (imo didicerim etiam vſu rerum magiſtro, quod viro huic fidem adhibere non omnes ex æquo procliues inueniantur,) tamen animauerat me ad has attendendas, adhuc ſtudioſum diſcendæ artis, præ aliis B. Ettmüller, viro huic admodum æquus.

Apud hunc inueniebam duo inſignia ad conſiderationem exempla.

Primum directe de hoc ipſo affectu, quomodo nempe Vir quidam (etiam ipſe Medicus) vehemente Iſchiade correptus, & fruſtra aliis tractatus ſit: donec in mentem venerit, quod hæmorrhoides alias conſuetæ ipſi diu defecerint. Quibus demum iterum reuocatis ſtatim etiam ceſſauerit dolor ille.

Altera huius cenſus obſeruatio, commemorat mulierem, acerrimo dolore per totum crus ad extremum pedem pertendente, infeſtatam; cui poſt alia in caſſum tentata, autor tandem ſibi concipiens, quod hic dolor a ſanguine, (vt ille pro eius temporis moribus exiſtimabat, feruido) dependeat, irritis præſertim aliis remediis, ad ventilationem huius adiecto animo, venam in pede ſecuerit. Et licet iam ſemel ſecta nihil profeciſſet, coniiciens, quod non quantum ſatis eſt emiſſum ſit, altero ſtatim die apertionem repetierit. A quo remedio dolor velut incantamento euanuerit.

Similia habet adhuc vna in *ſequente* Obſeruatione.

Dum has res, irrequieta animi applicatione, confero cum aliarum etiam *hæmorrhagiarum* phænomenis, tam per *nares*, quam in muliebri ſexu, per *menſes*, familiarius occurrentibus: offerre ſe mihi viſa eſt hac ratione tota ſcena veræ

conne-

connexionis atque *conſpirationis* Clinicæ veræ *hiſtoriæ*, atque conſtitutionis reliquæ, potioris partis plurimorum morborum.

Poſtquam autem animum etiam a longo tempore illa conſideratio exercuiſſet, quod pathologiam illam, quam illis ipſis temporibus maxime celebrari, & quaſi florere incipientem, minime conciliare valerem cum maxime conſpicua ægrotandi INFREQVENTIA:

Penſitata tamen ſolertius illa morborum differentia, qua ſecundum AETATES inprimis, quam proxime hunc reſpectum *frequentiæ aut infrequentiæ* ſubeunt:

Collectis tandem partim ex ipſo *Hippocrate* lib. III. aph. 24. ſeqq. partim hinc illinc e Practicorum monitis, *hæmorrhagiarum ſecundum ætates* differentiis, non potui non altius in harum rerum latifundium proſpicere.

Vt vero propoſito adhuc preſſius inhæream, vidi huius meæ ſententiæ non ſolum, ſed etiam quolibet intuitu recentis doctrinæ, ſpecimen memoratu non indignum, *ſecundo* ſupra indicatorum duorum *caſu*, dum ipſe certe eo tempore adhuc iuuenis Practicus, quarto circiter ab impetratis honoribus anno, cum in Collegialibus vti vocamus exercitationibus, ſolertium philiatrorum coronæ, quibus per illos annos dogmata Medicinæ proponere ſtudueram, hanc ipſam etiam rem operoſius commonſtrare atque commendare allaboraſſem, & inter illos eſſet iuuenis certe iam illo tempore optimæ ſpei, & paris ingenii atque induſtriæ, cognomine Bachmann/ *Vlmenſis*, (quem aliquot poſtea annis Sereniſſimi Adminiſtrat. Duc. Würtenberg. Perſonæ Medicum, in expeditionibus bellicis Dominum hunc ſecutum, amiſſo per tormenti ictum crure, in flore ætatis interceptum, non ſine luctu comperi,) contigit, vt a Parente ſuo certior redderetur, quod ille vehementibus doloribus *Iſchiadicis* grauiter infeſtaretur. Cui cum hic quam poterat citiſſime hunc ita eundem caſum, (erat enim etiam pater *hæmorrhoidali fluxui* obnoxius) filius allegaſ-

ſet, atque ſi forte hæmorrhoides detentæ ſubeſſent, vti ſuſpicabatur, commendaſſet:

[Fuerat autem etiam ipſe *Thonerus Vlmenſis* Reipublicæ Medicus, & ab eo in obſſ. memoratus æger, eiusdem patriæ ciuis] non habuerunt ſe ſolum hæc ita, quantum ad *hæmorrhoidas:* ſed cum etiam harum reuocationi efficaciter ſubuentum eſſet, tanquam ipſo illo caſu, in terminis quod aiunt, reuerſo, non ſolum eodem modo, ſed etiam eadem promptitudine liberatus eſt hic quoque patiens.

Intendi itaque magis magisque animum ad exquirendas veras harum rerum συζυγίας, per ſuccedentia praxeos tempora. Quo quidem indefeſſo ſtudio has maxime res adſecutus ſum, quas ex alterius ore aut dogmate mihi non obtigiſſe, vere aſſeuerare poſſum.

I. Quod hæmorrhoides ſint adfectus nimio inter viros familiarior, quam vulgo creditur, ne dum docetur. Ad minimum certe in noſtris regionibus, quousque ſciſcitando perſequi datum eſt.

II. Quod *hæmorrhoidum, iſchiadis, nephritidis atque calculi renum*, inter ſe mutuo, & cum *podagra*, ſi non ſimpliciter perpetuæ, tamen multiplices vtique & plane communes ſint ſocietates, communicationes, conſpirationes.

III. Quæ differentia intercedat inter MOTVS hæmorrhoidales, & FLVXVS tales.

E quibus certe conſiderationibus quaſi neceſſario defecit mihi fides circa vulgatam ſcholarum traditionem, de ingente diuerſitate *Rheumatismi* & *arthritidis*, tanquam toto *genere* diſſidentium:

Cum adeo manifeſte potius a *ſanguinearum eruptionum moliminibus atque contentionibus*, *Iſchiadicus* dolor pendeat; quem

quem tamen illi vnanimiter *arthritidi* abiudicant, *Rheumatiſmo* vero tribuunt:

Hic ipſe vero *Iſchiadicus* dolor, inſolentior, non ſolum certiſſime, ſed omnino etiam mature, in *Gonagram* atque *podagram* extendatur:

Tam autem hæ, quam ipſe *Iſchiadicus* dolor, cum quarumlibet reliquarum corporis partium *arthriticis* doloribus, notorie *conſpirent* atque colludant, imo communicent, & inuicem commutent. Vnde aliter certe non poſſum, quin *Iſchiadici* doloris ætiologiam, præcipue fundem in *ſpaſtico apparatu contentionum*, ad *hæmorrhoidales* eruptiones, quaſi reſpectantium, atque deſtinatarum; interim nec exquiſite, & maxime ordinate, eo pertendentium: neque tanto minus eodem perpetuo, inprimis ſine externa ope, pertingentium.

Quemadmodum autem, de priuatiore *ordine* atque methodo *fiendi* & *eſſendi*, prolixum ſermonem inſtituere, a *Medico* ſcopo & *vſu* omnino alienum foret; ita eſt ex aduerſo *Medicus*, huius talis *rationis* atque æſtimationis Iſchidiaci doloris, longe magis diſpar vſus:

Tam *poſitiue*, vt nempe omnino non ſolum illud, quod re ipſa verum eſt potius, quam aliud quiddam, imo alienum, ita agnoſcatur & intelligatur; ſed etiam iuſtior ita, & vere conuenientior, *methodus* diluceſcat, cuius beneficio expugnari poſſint damna illa, a talibus cauſis inducta:

Quam *priuatiue*, vt nempe non ſolum ab aliis, ſed etiam alienis omnino methodis, hac ratione *abſtinendi*, fundamenta ſuppetant:

Cum vtique nihil aliud, quam *alienum* ſit, nempe *contrarium*, hos affectus a *tenaci*, *lento*, adeoque vt illi loquuntur *frigidæ* indolis, *muco*, partibus ita impacto, arceſſere; & ex hac hypotheſi remedia *acria* & *calida* interne & externe his affectibus deſtinare & applicare: vnde, ſi *leniora* fuerint, nullum, præſertim *ſtabile* leuamen: ſi *efficaciora*, certior *exacerbatio*, &

 ſimplex

ſimplex a tali arte deterioratio, occurrit in quotidiana experientia.

Quæ certe res, quod in *Medico-therapeutico-practica* conſideratione eximium habeant *vſum*, neminem, niſi ſimpliciter ἄπρακτον, poterit fallere.

Sicut etiam prudentes rerum arbitri facile hic inuenient "clauem pro aperienda illa difficultate "Cur vſitatis communibus methodis, nempe ita diuerſæ cauſæ ſuperſtructis, hi "tales affectus, tanquam certo & omnibus exemplis conſono effectu, expectationem ita deſtituant, vt, niſi quidem modo exacerbentur ſenſibiliter, nulla vsquam vera & conſtante "mitigatione potiantur, niſi vel ipſe temporis curſus tandem "aliquid adferat leuaminis, vel inanibus huiusmodi conſiliis "anchora omnis alius irritæ ſpei, opium, obiiciatur.

[Cum quo vero, interdum etiam præſentiore, tanto certius autem languidiore in futuros euentus effectu, confido, & huius adhuc æui ſolertius attentiores Medicos circumſpecta obſeruatione deprehenſuros eſſe; & tanto magis intemeratam adhuc præiudiciis, poſteritatem.]

Non graue erit ſolertioribus vnum adhuc exemplum audire, vſus euacuationum e locis hæmorrhoidalibus externis. Vir ad 40. annos appropinquans, ſub frigido quidem climate natus & educatus, interim a iuuentute media ad potum vinoſum, & generoſum quidem, calidum, vt vocant, in locis etiam feruidioribus, Galliis, Italia, Hiſpania, vti conſueſcens, cum ex his in Germaniam reuerſus, cereuiſiariis potibus denuo admoueretur, hinc autem Viennam Auſtriæ perueniens, Hungarico vino indulgeret, correptus eſt rigoribus iſchiadicis ita vehementibus, vt neque flectere corpus ſine vehementibus doloribus, neque flexum erigere valeret, ſine pari effectu, quoties malum hoc ab vſitatis, aëris inprimis, occaſionibus irritabatur. Aſportabat ſecum hanc conſtitutionem iterum in Italiam; ſed cum non admodum diu ibidem ſubſiſtere potuiſſet, quin reuocaretur Viennam, reducebat vtique ſecum eundem comitem, quoad tandem & acriore, & magis, quam eo

vsque

vſque, contumaci, huiusmodi inſultu vexatus, obſecutus tandem eſt ſuaſui quorundam, vt hirudinibus vteretur. A quarum vſu non ſolum præſentiſſimam liberationem conſecutus eſt, ſed ſtabilem etiam illam retinuit per aliquot annos, poſt quos vtique mihi ipſi, audientibus tamen pluribus nobiliſſimis commenſalibus rem ipſam ita recenſuit, addita ſimul etiam illa circumſtantia, quod certi cuiusdam Religioſorum ordinis Patres, cum ipſis de liberatione a nupera mala valetudine gratulabantibus, remedium, quo tanto cum fructu vſus fuerit, apperuiſſet, ipſi adſeuerauerint, quod hoc ipſum ſit Conuentus ſui Patrum velut vniuerſale, & maxime ſolenne præſeruatiuum æque atque curatiuum remedium aduerſus hypochondriaco-ſplenetica æque atque Iſchidiaco-arthritica pathemata &c.

MEMBRVM V.

DE
MENSIVM VITIIS.

SI quidquam eſt, quod exundantem ad multas atque varias curioſas, vti vulgo audiunt opiniones atque ſpeculationes non ſolum circa ipſas *hæmorrhagias*, ſed etiam varias illarum *conſecutiones*, in viam ſimplicioris veritatis reducere poſſit, aut ſane reuocare debeat, eſt hoc ſine dubio negotium *Menſium*, in ſexu fœminino, tam ſecundum, quam præter naturam.

Sicut enim neminem arbitror futurum, qui *exonerationem* hanc, & *deberi* ſexui fœminino, & recte ſuccedentem, nihil *præter naturam*, ſed ſimpliciter ſolum *non-naturale* dictum exonerationis genus reputaturus ſit; quod nempe legitimo ſui *ſucceſſu*, reliquæ conſtitutioni ſanæ omni modo ſubſeruire, atque famulari:

Defectibus autem ſui, ſanitati certa detrimenta parturire, cognoſcatur:

Ita, quicunque animum aduertent, vel mediocri cum attentione, atque animi præſentia, illi deprehendent vtique in hu-

in huius etiam euacuationis euidentioribus *apparatibus*, *circumſtantiis*, *conſecutionibus*, non tam ſimilia, quam omnino *eadem* illa phænomena, qualia aliis etiam *ſanguinis* eruptionibus, *apparatu*, *actu*, *ſucceſſu*, *exitu*, pari penitus euentu communia ſint.

Imo vero, eſt illa vtique potius merita admiratione digna conſtitutio, quod, cum fœminino ſexui, ſi *menſtruæ* euacuationis ſucceſſus grauius aliquod detrimentum ſubeat, incommoda illa atque damna tanquam *largiſſimo* quodam prouentu ingruant;

Tamen nec illorum propemodum *nexus* cum *mechaniſmo & organiſmo* ipſius huius *excretionis* ſatis attendantur:

[Sed potius quæcunque *phyſico-chymicæ*, vt volunt, rationes excogitentur:]

Verum etiam inſuper in *virili* ſexu euenientia, non ſolum ſimilia, ſed plane *gemina* conſectaria, vel plane non ad animum admittantur, quod hisce rebus in *fœminino* ſexu, tam abſolute conueniant:

Vel peruerſa illa de *craſi* potius, quam MOTV ſanguinis, theoria, omnibus veris *ſpecialibus* circumſtantiis, quorumlibet talium adfectuum *contraria*, in vtroque ſexu *potentiis* illis *ſalinis* ſuperſtruatur.

Quæ, vel circumſtantiis *Infrequentiæ*, tam in genere, quam in ſpecie, nusquam reſpondet:

Veluti etiam, quantumcunque quadrare apparet, tamen longe euidentius, vel *remotiorem* tantum cauſandi ordinem & energiam, præ ſeſe ferunt:

Vel prorſus *effectuum* ſolum, *productorum*, quam *cauſarum* quoquo modo *antecedentium* & concurrentium locum tueri valent.

Id quod merito iterum iterumque notandum comendo.

Cum autem, antequam de ipſa vniuerſa *connexione* atque mutua *dependentia* variarum conſecutionum, plura proſequar,

quar, ipſe maxime *ordo fiendi* hoc ſuadeat, vt de ipſis *vitiis euacuationis* huius, priore loco verba faciam;

Tanto magis, cum etiam ex hac ipſa conſtitutione illuceſcere poſſit ipſe ille *ordo* cauſandi, qui irritas & imaginarias alias ætiologias, tanquam luci exponere, ac degetere valet: quando animaduertitur, quod eiusmodi mala conſectaria, quæ, aut ipſorum ſuppoſitæ *cauſæ*, iuxta tales opiniones pro veris *cauſis* errorum menſibus inducendorum, arguuntur, ſimpliciter inuerſo ordine, potius ſint veri, & prompti cumprimis, *effectus*, ipſius menſium perturbationis: & inprimis e talibus cauſis coortæ, quæ cum *materiali* deprauatione humorum, vere probabili, (a næniis illis *ſpirituum deſtituentium* liberata), ne per ſomnium quidem conciliari poſſint.

Nempe ipſorum vtique menſium vitium, non *ordine* ſolum ſimplici, ſed tota omnino *dignitatis* prærogatiua, *primum*, verſatur circa *motus* & *exitus* vel *exceſſum*, vel *defectum*.

Exceſſus ita conſiderandus, imo diſcernendus eſt, vt *abundantia* eius largior, omnino diſtinguatur a verius ſtrictiore ſenſu dicendo *exceſſu*.

Quemadmodum etiam *defectus*, *gradus* vtique ſuos habet, a *parciore* prouentu, & notabili porro *imminutione*, ad plenam usque *ſuppreſſionem*.

De his rebus venit vtique iterum maximopere notanda habitudo illa vere νοσηρός, ſeu *morbida*, quatenus his, ſiue *exceſſuum*, ſiue *defectuum*, gradibus potius quam generibus, quadret nec ne.

Secundum hanc enim conſiderationem, eſt vtique ante omnia obſeruandum, quod *abundans* excretio menſtrua, ſatis ſæpe occurrat, vbi interim nulla vsquam vere *morbida* diſpoſitio aut conſecutio inde redundet: ſed nuda potius illa ſucceſſio, vt, quando demum hæc talis *abundantia defectum* patitur, ibi *morbidæ* tales ſucceſſiones eueniant: quæ prius,

 quam-

quamdiu largo illa prouentu ſuccedebat, nullum vtique verum damnum dederant.

Cum ex aduerſo, quilibet propemodum, quantumcunque vere ſenſibilis *defectus*, longe *citius*, *plura* etiam, ſenſibilia vlteriora incommoda poſt ſeſe trahat, quam vnquam proportione pares *exceſſus*, vllo modo exhibere ſentiantur.

Nempe valet etiam hic omnino illud, quod ſupra tanquam de toto *genere* hæmorrhagiarum affirmaui, quod, exceptis *enormibus* exceſſibus, moderatiores huiusmodi *largi* fluxus, longe minus conſpicuarum moleſtiarum faceſſant, quam declinationes *defectiuæ*.

Quod autem omnino attinet *largiorem* menſium fluxum, eſt ille merito diſtinguendus, a ſimpliciter ita dicto aut dicendo *nimio* fluxu.

Largus talis fluxus, circumſcribitur inprimis *tolerantia* conſpicua, *a poſteriori*; ſicuti *plethora* luculenta, *a priori*.

Sicut enim certe attenta opus eſt, tam animaduerſione, quam æſtimatione, an eiusmodi *largo* fluxu adfectæ, veram aliquam *debilitationem* potius inde experiantur, magis magisque, ipſo fluxus ſucceſſu, accreſcentem:

Quam ſolum nudos *grauatiuos* languores perſentiſcant, qui a *contentionibus* illis, ad exitum omnino connitentibus, dependentes, non diutius durant, quam ipſe fluxus.

Imo, illo magis magisque procedente, *miteſcunt* potius, quam augeſcunt:

Ita, vbicunque vtique huiusmodi valde *largum* fluxum non ſolum comitatur, ſed etiam adhuc inſuper ſequitur, aut in reſiduo manet, vera aliqua *debilitas*;

Inprimis cum malo *colore* patientis, magis magisque increbeſcente:

Ibi *nimium* incuſandum eſſe fluxum, non eſt dubium.

Interim eſt hic caſus certiſſime immenſum quantum

rarior

rarior; quam oppoſita *imminutio* maior, quam conueniat, & ab hac præſentiora damna magis magisque inſoleſcentia.

Præterea, eſt vtique apprime notandum, quod *nimius* fluxus menſium, diſtinguendus veniat a fluxu ſeu *hæmorrhagia vterina*, non tam veræ *menſtruæ* euacuationi innitente, quam aliis *vterinis* prægreſſis vitiis.

Et hoc etiam eo vsque, vt ſi quam maxime etiam *menſtruus* motus, ad *reſuſcitandas* has ſuperfluas profuſiones contribuere videatur, tamen nequaquam tam huius, quam præcedentis illius alterius malæ diſpoſitionis, primaria & fundamentalis ſubſit culpa.

Ne vero quis opinetur, quaſi huiusmodi diſtinctio, plus *ſpeculationis* inuoluat, quam *practicæ* veritatis, & vtilitatis; audeo ad experientiam prouocare, quod huius generis *nimii fluxus*, *nondum nuptis*, imo ſimpliciter extra commercium cum viro viuentibus, nec a prægreſſis *puerperiis*, aut *abortu* aliquid retinentibus, abſolute incogniti exiſtant.

Bene vero, vti dico, talibus, quæ vel a *puerperio*, vel ab *abortu*, vel a *mola*, affectum adhuc, & non decenter liberatum atque repurgatum habent *vterum*.

[Excipiam adhuc illum caſum, vbi etiam nondum nuptis, aduerſus defectus menſium vehementia *pellentia* obiiciuntur; quorum forſan impetu poſtea tales *profuſiones* ſubſequi poſſint.

Interim ſalua conſcientia non poſſum aſſeuerare, quod huius ipſius rei ipſa praxis, verum mihi obtulerit exemplum, præter ſimplices *abundantiores* fluxus, non vero ita eximie *nimios*:

Bene autem occurrerunt mihi aliquot talia exempla, vbi etiam ſub prætextu vſupatorum ſimpliciorum *pellentium* emenagagorum, tales atque tantæ profuſiones ſecutæ fuerunt, quas *abortiuas* fuiſſe, etiam vno & altero exemplo non præfracte negare ſuſtinuerunt, quæ conſultum, imo ſciſcitatum delegatæ erant.

Interim, ne etiam ſuſpicioni præbeam locum, vbi forte nulla iuſta ſubeſſe poſſit, facio merito etiam mentionem illius circumſtantiæ, quæ minus quoque ſuſpectis aliquando euenit, vt ſub ad-

 modum

modum *largo* fluxu, etiam *fruſtorum* coagulatorum procidentium mentio fiat.

Quod quidem adeo ſummopere mirum non eſſe etiam ipſe agnoſco, quando ſedendo, aut iacendo, hæc loca tantisper quietiora, aut penitus oppreſſa, occaſionem ita præbent, etiam ex affluxu non vsque adeo impetuoſo, oriundæ per moram coagulationi.

Eo magis, dum etiam ipſe fluxus non ſimul pariter importunus vrget, ſed potius vndiquaque luculentiora conſpirant indicia, *fluxus* ſimul quidem non ita impetuoſis, ſed ſolum *detentionis* liberi effluxus.]

Eſt autem *largioris* menſium fluxus, dico vere ſimpliciter talis, ſimplex atque directa cauſa *interna*, ipſa *plethora*; inprimis tamen cum *vaſibus capacioribus* coniuncta, & *habitu* corporis non ſimpliciter nimium laxo atque molli:

[Cum ita dictis ſimpliciter *ſanguineæ*, laxo corporis habitu cum admodum *exiguis* venis inſtructæ, niſi concurrentes aliæ cauſæ præcipuum ſymbolum conferant, *impeditiori* potius fluxui, licet ſub commotione vegeta, expoſitæ ſint.]

Concurrentes autem *mediatæ* cauſæ, tam impulſiuæ, quam aliquo reſpectu organicæ, ſunt vtique varii *corporis & animi* inſolentiores *motus*, inſtante fluxu; *diæta aromatica, vinoſa:*

Inprimis autem, vt in omnibus motibus & euacuationibus largiter adornandis efficaciſſima, ſucceſſiua *adſuetudo*.

Aliquando facit huc etiam vſus *artificialium* euacuationum, interdum celebratus, poſthac autem, & inprimis etiam opportuniore tempore, iterum omiſſus:

Præſertim, quod iterum moneo, præcipua magis directa cauſa, *abundantia* plethorica primo loco conſtituta præſente.

Alterius autem claſſis vterini illi fluxus, ortum ſuum maxime ducunt a *lochiorum* poſt partum, maxime vero poſt *abortum*, (inprimis adhuc valde *parui fœtus*) vitiis:

Specialiſſime vero a *concrementis* quibusdam, per tempus e qualibuscunque reliquiis ſecundinarum pullulantibus:

Vel

Vel aliunde ſubnata *mola:* (licet huius quoque natiuitas, ſi non æque abſolute ſemper, certe tamen *ſæpe* ſatis ab inſufficiente *expurgatione* vteri poſt partum, ante omnia vero poſt *abortum*, pullulare animaduertitur.)

[Huius rei exemplorum luculentorum, habeo & alias bonum numerum, & recentius vnum & alterum tanto dignius conſideratu. Commemorabo pro ſpecimine duo horum. Illuſtris Matrona 30. annorum, *plethorica*, atque floridi, ſed ſane *teneri* admodum atque valde ſenſibilis habitus, cum *abortum* paucorum menſium paſſa fuiſſet, deuoluta eſt ſenſim ex illo tempore in tantam *ἀταξίαν* commotionum ſanguinis, vt ſibi aliisque videretur, tanquam perpetua aliqua febre percelli, inprimis, quando magis ſedentariæ vitæ indulgeret.

Appetitus vt plurimum minime erat contemnendus; Interim vna aut altera hora poſt paſtum, cum anguſtiis præcordiorum, corripiebatur *horridula* prorſus refrigeratione externi habitus corporis, cum malo omnino *colore*. *Caput* turbabatur, & ex obtuſo, ſenſim in *acutum* dolorem, procedebat.

Quando hinc ſuper lectum procumbebat, ſeruata aliquandiu quiete, ſuccedebat in frigoris locum, omnino notabilis *calor* cum *rubore* non ſolum, ſed omnino ſpectabili *inflatione*, faciei. *Dolor* capitis augeſcebat magis magisque. Non dormiebat interim patiens, & affectabat etiam ſomno diurno reſiſtere; nec ante decimam, quin vndecimam noctis, ad quietem ſe componebat, cœna valde modica aſſumta. Quoties autem per dictum tempus iterum erecta aliquandiu ſederet, *refrigeſcebat* iterum atque *palleſcebat*.

Toto autem hoc, ita *pomeridiano*, imo ad ſeram usque noctem, tempore, etiam ſub refrigeratione atque pallore faciei, tanto magis autem ſub concaleſcentia, inflata comparebant *temporum vaſa*.

Ante mediam noctem quietum *ſomnum* non experiebatur; verſus matutinum autem tempus tranquillius dormiens, indulgebat ita ſomno, vsque ad octauam circiter ante meridianam. Vbi exſurgens, loco *Thee* vtebatur floribus & gemmulis *anthos*, e commendatione aliquorum Medicorum.

Menſes ſuccedebant ipſi, *periodo* exquiſitiſſima; *menſura* vero

 largis-

largiſſima; ſub ea inprimis ſpecialiſſima methodo, vt cum admodum notabili impetu erumperent, deinde largiter quidem, ſed aliquanto tamen moderatius, pergerent, vsque ad octauum diem, quo pari prorſus typo atque modulo, vti cœperant, ita etiam iterum deſinebant, cum inſigni quodam *profuſionis* impetu.

Non defuerunt Medici exiſtimationis non poſtremæ, qui valde graues exitus, *tabidos*, tanquam e *phthiſica* aut *hectica* conſtitutione, non ſolum ominarentur, ſed etiam breuem harum rerum periodum præfinirent.

Mihi in conſilium pro his rebus adhibito, in genere quidem conſtitutio *plethorica*, & *commotiones* ſanguinis *æſtuariæ*, indubiæ erant; *menſtruus* autem ille *impetus*, de vitio *vteri* non communi atque ſimplici, ſed omnino vtique peculiari, ſuſpectus.

Confirmabat hanc ſuſpicionem tanquam experimento, uſus medicamenti mei, ad *ordinandos vterinos fluxus* eminentis, &, ſine vanitate, velut indubii. Hoc enim cum conuenienter vſurparetur erumpente illo primi diei fluxus impetu, refrænauit eundem cito valde inſigniter; altero die repetitum, cohibuit ita potenter, vt etiam plane ceſſare videretur, non ſine formidine patientis. Cum tamen auſcultaſſet ſuaſui de continuando medicamento, ſequentibus quidem proximis diebus nihil ita magnopere prodiit, ſed vix, non ſimpliciter ſuppreſſæ euacuationis, aliqua ſigna manſerunt: Ipſo vero *octauo* die, vſurpato etiam adhuc eodem medicamento, emicuit iterum notabili quidem, ſed tamen non ſolita quantitate, ipſe fluxus.

Cum poſt duas de hinc ſeptimanas, adminiſtrata plethoræ reliquæ ventilatione, etiam alia, quæ huc facerent, ſecundum meas conſiderationes, adhibita fuiſſent, euanuerunt ſenſim reliqua illa vſitata huc vsque incommoda, & magis magisque ad conſtantiorem ſanitatis vigorem æqualem redibat patiens; ſola vero hæc menſium ἀταξία continuabat ita, vt quando medicamentum illud non vſurparetur, ſolito hucusque impetu fluxus procederet; ſimulac autem hoc adhiberetur, non quidem tantundem, vt a primo eius vſu, interim maxime tamen moderate, ſuccederet.

Talis conſtitutio cum, ſub reliqua quam maxime læta ſanitatis conſtantia, ita per quatuor menſes manerent; quinto tandem

dem menſe prorupit cum maiore, quam huc usque vſitato illo impetu, exiguum quoddam concrementum ex ipſo vtero, citra tamen grauiores alias conſecutiones, dum medicamentum dictum ſedulo adhiberetur.

Hoc vero ita demum obſtaculo eliſo, rediit non ſolum ad firmiorem, & vndique ſinceriorem æqualitatem & conſtantiam, etiam vniuerſa reliqua ſanitas; ſed reuerſi ſunt etiam in tranquilliorem, & omnino moderatum motum ipſi menſes.

II. Non abſimili ratione, alia honeſtiſſima fœmina, ſed vix 23. annos ſuperans, iam duorum liberorum mater, cum tertia vice grauida fuiſſet, experta eſt *abortum*, admodum *prœmaturum*. Poſt annum ab eo tempore, acceſſit ad me, conſilium petens pro ſumma reſpirationis *anguſtia*, præcordiorum *anxietate*, ingente *laſſitudine*, *appetitus* defectu; *color* faciei erat maxime pallidus, licet *turgidior* magis, quam extenuatus, ſimul eſſet vultus.

Cum autem vna *venter*, in eandem molem inflatus eſſet, qualis *partui* proximis eſſe poteſt, aut ſolet, perquirebam ante omnia de hoc habitu. Ibi indicabat illa, quod equidem ſecuram plane ſeſe reputare non valeat, interim plus *annuo* iam ſpatio, ventrem hunc talem vtique geſtet, conſtanter eundem. Narrabat ita, *abortum* eo tempore factum. Huic autem, ſubiiciebat, ſucceſſiſſe *inordinatum*, citiſſime *reuertentem*, diutiſſime *durantem*, per *leuiſſimos* motus corporis aut animi *recrudeſcentem*, & *prodigum* penitus, *menſium*, vti quidem vulgo enunciant, ſuorum, fluxum: quem etiam eo ipſo quam maxime die, moleſtiſſimum ſibi eſſe, querebatur.

Licet autem ſub tali conſtitutione ſuſpicionem complicatæ *imprægnationis*, locum vix habere, monerem; orabat tamen illa, vt quoquo modo illa medicamentorum ratio haberetur, ne tali ſpei forte damnum obtingere poſſet.

Sumebat itaque ante dicti medicamenti doſes quatuor; a quarum prima, ſtatim ceſſabat *fluxus*: a tribus reliquis, minuebatur cito & potentiſſime *venter*: vnde ſubiunctis adhuc duabus doſibus omnis *inflatio* penitus euaneſcebat.

Manebat interim *durus*, ita extenuatus omnino venter; & quamlibet inſolentes illæ *anguſtiæ* & *anxietates* deſiſterent, non erat tamen vsque quaque conſtanter & æqualiter *tranquilla*.

Quar-

Quarta ab hoc tempore ſeptimana, reuertebatur *fluor* vterinus, quamlibet moderatus; cui, cum iterum medicamento eodem debitum moderamen adhibere inuigilaremus, corripitur patiens, tertio poſt die, tanquam exquiſitis *doloribus partus:*

Imo parit poſt duas forte horas, ſed nihil aliud, quam, vt illa interpretabatur ab externo figuræ ambitu, mediocrem *murem*: *concrementum* videlicet, intus fibroſo, tunicaceum, ſed indiſtinctis tricis perplexum, ſpiſſo vero ſanguine expletum: exterius continua tunica firmiore comprehenſum: vna vero ſui extremitate, articuli digiti longitudine, cito valde gracile, quæ etiam alicunde auulſa apparebat, e manifeſta continui ſolutione.

Poſt huius concrementi reiectionem, procedentibus per plures dies iuſtis *lochialibus* expurgationibus, concepit paulo poſt legitimum fœtum, geſtauit tranquille, peperit feliciter, ſanum & incolumem, incolumis etiam ipſa, per Diuinam gratiam.]

Sane vero huiusmodi perturbationes *menſtruæ* euacuationis, quæ a *lochiis* dependent, male ſuccedentibus, non confundendæ ſunt, cum *ſimplicibus* menſium erroribus; quod iterum moneo.

Maioris autem certe conſiderationis ſunt, non ſolum propter *frequentiam* maiorem, ſed etiam & certiores atque præſentiores, & plures numero, vlteriores malas conſecutiones, *imminutiones* atque *defectus*, debiti fluxus menſtrui.

Contingunt hæ *tribus* maxime modis; 1.) *imminuendo*, menſura; 2.) *cunctando*, tempore: 3.) plane *emanendo*.

Quod iam attinet *imminutionem* ſimplicem quantitatis, quamuis etiam ipſa nihil boni poſt ſe trahat; ſubſiſtunt tamen fere incommoda hinc pullulantia, in ipſis *periodis* debitæ euacuationis; &, niſi cito ad plenam *oppreſſionem* ruat progreſſus, ex alio violentiorum cauſarum ingenio vndique leuior hæc eſt, quam altera, proxime memoranda.

Nempe illa imminutio debiti fluxus, quæ *tempore* deficit, & non ſolum reliquam *periodum* deſerit, ſed in ſpecie *menſtruam*,

ſtruam, eſt vtique iam multo propior, non ſolum ad plenam æque *ceſſationem*;

Sed etiam inprimis ad *importuniores* & turbulentiores commotiones, tam *frequentiores*, quam *ſpecie* diuerſa plures, ad minimum externa:

Vere autem plus *motum* ἀταξία turbantes, quam ſimplicioribus *ſtagnationum*, *infarctuum*, *ſtaſium*, effectibus.

Hæc aberratio, quanto plus recedit a *tempore* non ſolum, ſed etiam ipſo prorſus *ordine*; nempe, vt aliquando hoc, proxime alio modulo & ambitu temporis, qualitercunque reuertatur, eo proprior eſt aliis eiusmodi ataxiis vlterioribus & *grauioribus*.

Quid, quod etiam ille non plane negligendus ſit *temporis* huius flexus, quando a *phaſium* potiſſimarum *lunarium*, *nouæ* inquam, aut *plenæ* lunæ ambitu, multum recedunt.

Oppreſſio denique plenior, quam maxime etiam ſub *duplici* differentia conſideranda venit.

Primo, quando *languide*, & tanquam per occaſiones, deficiendo, tandem plane ſubſiſtit: *Secundo*, quando *ſimul & ſemel* velut opprimendo, cohibetur:

In conſtitutione inſuper reliqua largius abundante *plethorica*.

Quamuis autem aliquid etiam diuerſitatis omnio inferat *ætatis* ratio, ſub qua eiusmodi ſuppreſſiones eueniunt; vbi omnino, quæ *iuniori* adhuc ætati obtingunt, tanto magis vlteriores grauiores turbas poſt ſeſe trahunt:

Sunt tamen in genere etiam *cuilibet* ætati, quaſi certi *periculi* prænuncii:

Et quidem non ſolum in præſens, ſed communiſſime in *longum*, quin familiariter in *omne*, quod adhuc reſtat, vitæ tempus.

CAVSAE huiusmodi defectuum, ſunt quidem etiam diuerſi tam *generis* & *ordinis*, quam *ponderis*; commode autem

conſiderantur 1.) vt *internæ*, aut manifeſtius *aduentitiæ*; 2.) vt *materiam* magis, aut *motum*, afficientes: 3.) vt *præſentioris* atque fortioris, aut *remotioris* atque languidioris, efficaciæ.

Primum quod concernit, ſunt ſane ipſæ *internæ* huiusmodi cauſæ, non ſolum *familiariores*, ſed & re vera, ſi res recte æſtimatur, *potentiores*, ad *imminutionem*, atque *perturbationem*, quin ipſam usque *ſublationem* plenam, quam fere *externæ*.

Multo efficaciores autem comuniſſime, aliquæ illarum, inprimis importuniores, ad concitanda etiam deteriora *conſectaria* vlteriora, *promptius*, & proinde *frequentius*, quam *externæ* quæcunque, exceptis plurimum *rarioribus*.

Prima ordine, neque certe poſtrema dignitate atque energia, eſt ipſa *plethora*; & quidem vſitatis illis ſuis *duobus* offendendi modis, nempe vel *ſpiſſitudine* conſiſtentiæ humorum, hinc ſenſim innidulante:

Vel nata hinc occaſione *commotionum* importuniorum; quæ ante hac ſub moderatiore menſura, adeoque nulla æque iuſta cauſa exonerationis, vt *ſuperflui*, minime cooriri ſueuerant.

Priorem efficaciam, fouet atque promouet duplex illa morum popularium familiaris circumſtantia; parum *bibendi*, licet ſub reliquo ſolidorum largo paſtu: deinde *deſidem* inſuper viuendi rationem ſeruandi.

Hæc certe cauſa duplex, poteſt longe plurimum in illis, quæ frequentius eueniunt, *ſimplicibus* menſium imminutionibus.

Ex *aſſumtis* extrinſecus, accuſantur quidem, craſſioribus hodiernorum quorundam conceptibus, talia, quæ famoſis illis *potentiis ſalinis*, humores alterare valeant; & eminenter talia, quæ vel *acida* manifeſtius ſint, vel ad *aceſcendum* prona atque prompta videantur.

Quamuis autem his rebus minime denegem omnem huiusmodi energiam, qua coagulatoriam, ſeu *inſpiſſatoriam*

qua-

qualemcunque, conſecutionem habere poſſint, eoque tam motui reliquo, quam exitui tandem ſanguinis moram obiicere:

Tamen ſi vere attendamus, quod nempe vnice vtique neceſſarium eſt, potius illa, quæ *manifeſto* eueniunt, & ſine fictione, aut ſuppoſitione, potius vere SOLENT euenire, quam, e ſimplici materiarum habitu, euenire POSSE videntur:

Diluceſcet ita facillime, quod illa ſuppoſita ingens procliuitas, quæ e *potentia* diſpoſitionis præmature infertur, re vera a *veritate facti* ſit alieniſſima.

Dum vel vniuerſum ſexus muliebris vulgus æque, atque delicatiores intemperantiores, & cupediarum cupidiſſimæ, magno numero, imo innumeris penitus exemplis, & confirmant, & intelligunt etiam, ſeu conſciæ ad minimum ſunt, quod varia talia *aſſumta*, minime ſimplici aut directo *materiali*, licet valde largo, & ſatis immoderato, eſu aut vſu, tanquam ſimpliciter, noceant, atque damna talia incutiant:

Sed ſimplicius magis *formali* inconueniente *adminiſtratione*; repentina immodica *ingurgitatione*, *primas* potius adhuc *vias* luculenter prægrauante, quam quidquam conſpicuum in ipſos *humores* ſiue *transmittente*, ſiue *introducente*, *corporaliter*, vlteriores illas malas *conſequentias*, etiam in *menſium* ſucceſſus ſenſim redundantes, poſt ſe trahant: *eminus* & *languidius*, ſane *mediate*.

Immediate vero magis. & *promptiſſimo* euentu, tunc demum maxime ita noceant, quando illo ipſo *tempore ſpecialiſſimo*, neque tam ſolum in vſum modeſtum, quam verius abuſum, trahuntur, quo ipſo *motus* ad hanc excretionem maxime dirigi, & ordinate inſtrui debebat.

Vbi certe omnia præiudicia reliqua facile euertere poteſt, ſi modo animus adhibeatur, illud, quod efficaciſſima in hoc genere ſint inprimis talia, quæ vel abſolute nullam probabilem aliam, quam ſimpliciter *in primas vias*, & *primam co-*

ctionem, turbationem edere valeant; qualia ſunt v. gr. *placentæ*, imo ſimplex ordinarius *panis*, tam *ſecalinus* domeſticus, quam *triticeus*, optimæ de reliquo notæ, & vere *quotidianus*, nec etiam *copia* noxia ingurgitatus; ſed ſola illa circumſtantia, ſi adhuc *a clibano calens*, in denſam *paſtam tenacem* per hæc momenta compingi aptus, ita peruerſe vſurpetur;

Vbi nempe etiam manifeſtiſſimis penitus ſignis paſſim diluceſcit, quod præcipua illa, *prima* atque *directa*, noxa, quam talis peruerſus vſus introducit, vere ipſi *ventriculo* obtingat: vnde etiam extra tempus *menſium*, in *ventriculum* pariter ab eiusmodi erroribus ingruit, vix quidquam minus, quam ſi tempore *menſium* vna conſpirante, etiam horum ſucceſſum ſimul impediuerit.

Sicut etiam e *ſapidis*, non tam ſimpliciter actu talia, aut quoquo modo in eminentiores *ſapores* tranſire apta, nec etiam temporis proportione tali methodo conſona, huiusmodi effectus edunt:

Sed talia præ aliis, quæ efficaciam coniunctam habent, in ipſis *primis* præcipue *viis* in effectum deducendam: cuiusmodi ſunt tum quælibet ad velocem *ſpumidam* atque halituoſam *fermentationem* maxime apta:

Tum ſpecimen atque documentum ſimilium luculentum, (quod inquam ipſa maxime *fermentatione*, & eminenter ſimplicius *quatenus fermentantia* etiam hos effectus edant) ipſa *fæx cereuiſiaria*; tam in *potu* adhuc turbido, quam *farinaceis* mixturis, ad *liba* atque *frixa* varia admixta.

[Vbi certe contra omnem demonſtrationem experientiæ pugnat, quod *fæces* ullius *fermentati*, proprie, nedum directe, ad *acidam* præcipue, ne dum directe, *acuitionem* conferant, ne dum tendant, imo ita, vti hic fingitur, *ruant*. Cum potius per *ſeceſſionem* atque *depoſitionem fæcum, pinguium* nempe & *acrium*, *aceſcentia* tota contingat: &c.]

Vnde quidem etiam paſſim videre eſt, plebeias *acetum*, a la-

a lactucæ, & ſimilium acetariorum ferculorum, apparatu, reſiduum, acre, & non paucum, epotare, ſine vllo ſenſibili detrimento.

[Impingit autem tota illa opinio, tantundem, quantum altera illi in hoc ordine directe oppoſita, de vtilitate & efficacia *ſalium volatilium* in his ipſis caſibus, vere craſſo modo contra ſimplicem illam, vti prætexitur, *mechanicam rationem*, & *proportionem*. Cum enim opinio hæc, de tali modo nocendi huiusmodi rerum, innitatur *experimentis* illis, quibus *acida coagulare*, *vrinoſa* vero *reſoluere*, & colliquare *ſanguinem*, deprehenditur: perit tamen omnis vtique vſus huiusmodi rei, ipſa *applicatione*, ſi illa ſecundum iuſtam alteram experientiam in corpore *vt viuo*, æſtimetur.

Cum enim primum illud experimentum, omnino fundetur ſuper peculiari iuſta, præcipue vero etiam *larga*, *proportione* huiusmodi ſalium vtriusuis generis; *Acida* vero illa ex huiusmodi aſſumtis, neque tam *largo* prouentu, neque tanta *energia* (vti quidem pro illis experimentis *fortiſſima* adhibentur, *mineralia*) prognaſci poſſint: neque ex aduerſo, quod expertis practicis nimio plus notum eſt, *volatilium vrinoſorum*, vel *centeſima* pars, in corpore quantumcunque ægro, ſine notabilibus *perturbationibus*, toleratur, quam neceſſe eſſet pro corrigenda eiusmodi ita potenter & vndique *coagulante* aciditate, qualis per illas vſitatas fictiones ſupponitur; quæ nempe adeo coagulet totam maſſam humorum, vt etiam minima quælibet illorum particula, ad *ſtaſes* ſubeundas apta ſit.

Pro quarum rerum vero intellectu, quantumlibet vtique ſimpliciſſimo, commendo ſimplex illud experimentum, vt ſemuncia *cryſtallorum Tartari* puluer iſſ., ſaturetur ſpiritu *volatili vrinoſo*, & adhibeatur prudens æſtimatio *proportionis* mutui ponderis: & hinc inſtituatur comparatio, cum *tartarus*, vt abunde notum, ſit ſal *moderatæ aciditatis*, & tamen tantum eiusmodi ſpiritus *vrinoſi* requirat ad ſui ſaturatio-

nem; quid concipiendum eſſet de illa *proportione*, qua ſanguis tantopere *coagulatus*, non ſolum *priuatiue*, ſubigendo *aciditatem*, ſed plane *poſitiue*, vlterius adhuc *attenuando*, inſtruendus foret, ſi & ſuppoſita illa cauſa vera eſſet, & hinc etiam illa eiusmodi efficacia oppoſitorum vera eſſe deberet.]

Breuiter, & aſſeuero hoc, & concludo confidenter, quod etiam illa, quæ qualicunque materiali *corporeo* actu, *menſium* ſucceſſum *imminuere*, inprimis autem *cito*, & *potenter*, cohibere, ſine fictione & opinione de *potentiis*, vere *ſolent*, longe manifeſtius in *motus* potius directe, quam ſimpliciter in humorum *craſin*, minime omnium autem nude *coagulando*, operentur.

Sicut autem etiam energiam *ſpiſſitudinis* ſanguinis, ad *ſucceſſiuas* inprimis *imminutiones*, minime nego; ita quæro ſolum *cauſam* eius, in illa potius ſimpliciſſima *ſpiſſeſcendi* ratione, *triplici*, vere *ſolita* œconomiæ animali; 1.) deficiente *dilutione* debita; 2.) inſufficiente *ſubagitatione tenui*, ſanguineæ ſpiſſioris partis, cum diluente (illo pingui huius *nimiam aquoſitatem* reſpuente): 3.) *ſeroſo-lymphalis* ſubſtantiæ nimio *lentore* & *tenacitate*.

Quibus longe ſimpliciore ratione quadrant & reſpondent, & ipſæ cauſæ, quæ hos effectus non tam putantur *poſſe* præſtare, quam vere ipſo *effectu* hoc præſtant: quam indoles illarum, ad modum, & conſpicuas circumſtantias *fiendi* comparata.

Conſpirant cum his inſigni conſenſu, cauſæ etiam *externæ*; quæ, ne circa enumerationem per nomina prolixi ſimus, omnes vtique, quotquot vere & certa efficacia, his rebus aliquid præiudicii adferunt, vel defectum *dilutionis* ſufficientis, vel *heteroclite* diluentis exceſſum, vel *ſeri lentorem*, conciliant:

Aut denique plus in *motus* atque *vias*, quam *vniuerſaliorem* talem *craſin* humorum, efficaciam ſuam exercent.

Meri-

Merito vero peculiari plane loco conſtituo, cauſas ad *defectum* menſium, præſentiſſime ſubinde, inducendum, præ omnibus aliis quam maxime efficaces; quæ nempe ſunt ANIMI PATHEMATA, ante omnia vero repentinus ingens *terror*.

A tali enim, menſtruum etiam actualem *fluxum*, vel in *medio curſu*, *impetu* prorſus repentino, opprimi, vix ulli hominum ignotum eſt, quamuis etiam vtique *nauſea vomibunda* inſignis, aliquid hic conferre poſſe videatur: vix tamen ſola ſimpliciter.

[Exemplum eius rei eſt in Epiſtola *de motu tonico vitali*, ſupra etiam, vbi de *vomitu cruento*, memoratum.]

Adiicere tamen his cauſis, aut verius tanquam ſpecimen *externæ* cauſæ, *motum* humorum ſimpliciter alterantis, & auertentis, nominare placet, ſanguinis *repentinas ſubtractiones*, non tam promiſcue per quaslibet, quam ſeorſim per *oppoſitas* vias atque regiones.

Vnde quidem & alias nota eſt, & a *Foreſto* etiam peculiari exemplo illuſtrata, efficacia *largioris V. Snis in ſuperioribus*, brachiis, fluentibus aut inſtantibus ipſis menſibus.

Iam vero, vt omnino magis diluceſcere poſſit ipſa veritas *efficaciæ*, ſecundum quam huiusmodi cauſæ hos effectus, ipſo facto, & vero experientiæ teſtimonio, exhibere & exſerere *ſoleant*;

Conſiderandum omnino eſt *fundamentum* a nobis conſtitutum *cauſalitatis*, in hoc ordine *tertium*, nempe, a qualibusnam etiam verarum hactenus indicatarum cauſarum, FAMILIARIVS, PROMPTIVS, atque SAEPIVS, effectus ille vere produci atque præſtari SOLEAT.

[In hac enim certe re, familiariſſime impingit ſpeculatiua pathologia, ante omnia vero ἄπρακτος, vt magis intenta ſuis ſpeculationibus, vndique præſerat illas, quæ ſibi tales *videntur*, cauſas, alteris, quæ potius *ipſo facto*, & experientiæ teſti-

teſtimonio, quam maxime actiuæ eſſe, & vere *operari*, indies obſeruantur.]

Hanc ad normam, ſi etiam veras cauſas *frequentioris* menſium defectus expendamus, facillime vtique palam erit, quod præcipuæ cauſæ, quæ hic in conſiderationem veniunt ſint illæ, quæ MOTVS inprimis directe magis alterare ſentiuntur;

Et tanto certius quidem, & eminentius, quanto *certius* æque atque *fortius* hoc perpetrare ſentiuntur.

Vnde *prima* in hoc ordine ſunt *animi pathemata*; ad *repentinam ſuppreſſionem*, *terror*: ad *ſucceſſiuam* quidem, ſed tamen minime quoque ſegnem, *deſiderium* anxium, & *mœror*.

Secundum locum occupant, quæ *primas vias*, imo ſincere primam *coctionem*, *eximie* turbant, aut prægrauant.

Tertium inter hæc locum vindicant ſibi alia *externa*, quæ vel *ſenſu*, vel *partialibus inſpiſſatoriis* effectibus, illo *motum* ipſum, his *mobilitatem* humorum, alterare poſſunt.

Vltimum autem profecto locum inter omnia talia occupant, *rarius* inquam, atque *tardius*, edunt effectus tales, illa, quæ re vera humorum CRASIN alterando, quidquam hic efficiunt.

Imo vero ſi res exquiſite, ſine omni præiudicio, cum ſufficiente ſolum vera & ſolerti *obſeruatione* ipſius experientiæ, conſideratur, non poterit fallere obſeruatio illa, quod etiam hæ ipſæ cauſæ, longe *rarius* ſuum effectum *ſincerum* edant *per ſe, propria energia*: quam *remoto* ſolum, *mediato* concurſu, cum illis priorum claſſium atque graduum cauſis, *motus* ipſos magis *a priori* alterantibus, aut *particulares* demum, in *humores*, aut priuatius in ipſas *vias*, perturbationes introducentibus.

Quæ certe res, quantum ad *Medicam* conſiderationem attinet, maximi eſt momenti; quatenus inde longe luculentius vtique comparet diuerſa, vti *efficacia*, ita etiam *æſtimatio* illarum huius ſeriei cauſarum, quæ re vera *conſpirando*, aut *ſucce-*

ſuccedendo, tandem potius hos effectus abſoluunt, quam directe & ſimpliciter vniuerſam *energiam* complectuntur:

Adeoque illis neque ſimpliciter, *ſolis*, ſed in *ſubordinationis* ſuæ ordine, recte *ſubueniri* poteſt:

Interim tamen, ſi etiam hæ, & iterum dico, *in ſuo ordine*, negligantur, etiam aliarum huiusmodi *concurrentium* cauſarum plena coërcitio, ſpei minime obſequetur.

Vbi rurſus commendo, veram agnitionem & æſtimationem illarum cauſarum, quæ non tam directe ad *ſucceſſum* euacuationis menſtruæ impediendum, quam ad *motus* euacuatorios, inordinate & intemperanter *incitandos* atque perturbandos, faciunt.

In quo quidem genere, remote *plethora*; propius autem *ſenſuum incitamenta*, & *ventriculi* onera; proxime vero *animi pathemata*, plurimum omnium poſſunt:

Sed tamen in *reciproca conſpiratione*.

Vt autem, tanquam de ſuperfluo, huic etiam rei tanto magis iuſtum *ætiologiæ* veræ ſcrutinium adhiberi poſſit, affundet vtique lucem etiam illa conſideratio, quantus paſſim, & maximus quidem omnino, numerus occurrat, variis huiusmodi cauſis *ſeorſim* affectarum fœminarum, quibus tamen propterea *menſes* etiam vllum, nedum effatu dignum vitium aut damnum, nequaquam contrahant: ſed tunc demum, quando mutuis *concurſibus* & *reciprocis* concitationibus, conſpirando, his effectibus portam aperiunt, imo vero non magis velificantur, quam operantur.

Sicuti profecto pro vniuerſa *vera pathologia*, immenſum quantum momenti habet conſideratio illarum cauſarum, quibus illæ veteribus dictæ *antecedentes*, quas recentiores propemodum ſolas commemorant, vbicunque adhuc aliquid veri adſequuntur, in ipſum *actum* vere deducuntur.

Cuius nempe rei exempla in noſtro caſu certe innume-

 ra ſunt,

ra ſunt, *plethoricarum* inquam, *ſpiſſo* ſanguine affectarum, *mucido lentore* ſeri laborantium, *ſedentaria* ſatis vita ſegnium:

Quin etiam *iracundia*, *terrore*, *frigore*, praui ſucci *cibis*, excedentium:

Quas tamen aut nunquam, aut *tarde*, aut *parum* in hoc genere, perturbari, ipſa experientia teſtetur.

Et hoc *exemplis*, quod vtique iterum iterumque monendum duco, vtique velut *innumerabilibus*.

Quæ certe res non ſolum vulgatam, ſed omnem penitus, niſi quidem *circumſpectiſſimam*, *pathologiam* euertit.

Sicut autem iuſta tandem penſitatio præcipuam rationem habebit *duarum* illarum circumſtantiarum, I. *Concurſus* harum cauſarum mutui: II. Efficacioris (commotiones inprimis turbantium) *incurſus*, in ipſa *tempora* menſtruæ debitæ commotionis irrumpentis: Ita redundat ex hac vtique tali conſideratione, etiam illa *Therapeutica* cautio, ne plus iuſto hic tribuatur *pellentibus*, nempe ad concitationes *motuum* diſponentibus remediis:

Neque vias quantumcunque *ſtringendo*, liberum ſucceſſum impedire aptis:

Inprimis verſus ipſum *tempus* debitarum ſpontanearum commotionum:

Quæ, cum ſecundum naturam *tranquillæ* penitus, *tacitæ* atque *placidæ* exiſtant, non ſolum non poſtulant, ſed neque facile ferunt, eiusmodi *incitamenta*, niſi quidem ſumma cum prudentia adminiſtrentur,

Quamlibet autem hodie paſſim in dubium vocetur energia *incantamentorum*, atque *faſcini*, tamen cum ad minimum *veneficiorum*, per materias non cuiuis cognitas, peculiaris inſolita energia, non poſſit pari audacia negari, placet proinde mentionem etiam illorum aliquam facere circa hoc noſtrum negotium.

Ipſarum certe veneficarum, etiam iudiciariæ publicæ,

con-

confeſſiones, loquuntur hoc paſſim, quod puellas, hic illic malis ſuis artibus in damna ſanitatis coniecerint, vti ſumma, ita circumſtantiarum ratione penitus inuſitata.

Communiſſime autem dicuntur talia initium facere a *menſium* vitiis, maturam eorum plenam *ſuppreſſionem* poſt ſe trahentibus.

Et quidem cum *inuſitatis*, non ſolum magnitudine atque frequentia, ſed tota etiam *ſpecie*, ſymptomatibus, circa *phantaſiam* inprimis, & *motus tonicos*, occupatis,

Nempe, *melancholiis*, *apparitionum ſpectrorum phaſmatibus*, *anxietatibus*, imo paſſim a mitiore initio, ad *maniacam* violentiam præcipitibus:

Motibus tum *conuulſiuis*, tum *firmiter*, & inuſitato more atque partium ſitu, membra *contrahentibus*:

Excretionibus etiam, inprimis *vomitu*, rerum alieniſſimarum: *pilorum*, *ſegmentornm vnguium*, *corticum ouorum* &c.

Nec inſuper fere comparentibus prægreſſis *phyſicis* cauſis, ſed vel e media florida *ſanitate*.

Ego certe ex huiusmodi rebus, poſt excretionem talem *abſurdorum* huiusmodi, præcipua ſuſpicione dignam exiſtimo inprimis *contracturam* illam vehementiſſimam, vtpote aliis vehementiſſimis, tam *conuulſionibus*, quam *artuum doloribus*, minus vſitatam.

Sicut autem de cauſis, & *phyſico* quocunque illarum agendi ordine circa hæc negotia, irritum puto eſſe omne conamen: ita non dubito fateri, quod etiam ſimplici tali *phyſicæ* efficaciæ re ipſa parum hic tribuam: aut minus certe, quam efficaciæ *impreſſionis* per malignam *imaginationem*, præſertim, ſi actio non ſimpliciter in diſtans fiat, ſed præſentes *horridi* obtutus, quin verbis ambiguis, imo diſertis, expreſſæ *minæ*, *penſitabundas*, *meticuloſas*, & *anxias* inſuper reddiderint patientes. Quamlibet autem luculenta vlla pathologia in his negotiis omnino deficiat; non tamen propterea *rem ipſam* et-

iam vanam atque falſam eſſe, vti rationes habeo, quamobrem credam, non vanas: ita mentionem etiam huius ſecundum τὸ ὅτι ad minimum iniicere, non abſonum exiſtimaui.

Quemadmodum autem hæ fere ſunt læſiones atque perturbationes fluxus *menſium* qua talis; Ita non indignum tamen eſt etiam illa vitia tanquam ſeorſim intueri, quæ non tam indifferenter vniuerſo fluxui obtingunt, quam primariis eius *circumſtantiis*, *initio*, atque *fini*.

Cum enim hic fluxus & *incipiendi*, circa *ſecundi ſeptenarii*; & ſponte *deſinendi*, circa *ſeptimi ſeptenarii*, exitum, omnino habeat certa tempora:

Et vtrinque, ſatis familiariter, *defectus* aliquos experiatur:

Erit vtique iuſtum de illis etiam aliquid monere.

Initia huius fluxus *exceſſu* vix peccant aliter, quam vt ſic ſatis *mature* emicent, nempe ipſo 13. anno.

Interim adeo certe parui æſtimatur vulgariter hæc circumſtantia, vt etiam potius ſolenne ſit, vel ipſi etiam Medicæ ſcholæ, terminum hunc pro legitimo agnoſcere.

Propterea maxime, quia hæc circumſtantia inprimis per ſe, & citra alias, etiam propria efficacia hic incommoda inducere compotes, nihil ſenſibilis alterationis, ne dum damni, inferre conſueuit.

Præter vnam illam conſecutionem, ſed nec ipſam ſatis certam, quod quibus admodum *mature* menſes emicuerunt, his etiam ſolito *maturius* interdum *deſinant*.

Sicut autem omnino ſecundum ipſarum rerum indolem, iam ſupra paſſim monui, quod in genere *exceſſus* hæmorrhagiarum, longe minus familiariter occurrant, quam *defectus* earundem; ita valet hoc certe tanto magis de hoc etiam initio menſium. Vtpote quod longe vtique familiarius *defectu* incommode ſeſe gerit, imo negotia faceſſit, quam *exceſſu*.

Siqui-

Siquidem cum fere, vt etiam iam innui, non ſolum vulgus experientia edoctum ita arbitretur, ſed etiam ſcholæ medicæ conſenſu ſuo hoc omnino confirment, quod illa eruptio menſium ante completum 14. annum velut indifferens exiſtat, ita ex aduerſo neutri horum inficias eunt, quod *emanſio* diuturnior vltra 14. annum, ſatis certa, & propemodum indubia, incommoda introducat:

Et ante omnia quidem etiam promptiorem, ſuccedente ipſo tempore denuo coorientem *defectum*, aut ſane *impeditum* & *inordinatum* ſucceſſum.

Emanſio hæc agnoſcit vtique paſſim communes cauſas cum aliis eorundem menſium *imminutionibus*, aut *defectibus*. Ea ſolum differentia, quod in hoc quidem genere maior ſit efficacia *ſimpliciorum* vitiorum, *conſiſtentiæ*, aut *motus* alio inclinantis:

Minus autem illarum rerum, quæ ipſum *fluxum* alias in medio ſui actu occupare, aut opprimere obſeruantur:

Niſi quidem etiam in tali iam ætate, penitus fortuito caſu, in ipſa forte tempora molientis huiusmodi exitus forte inciderent.

Mœror autem, tum alias triſtis, tum cum *deſiderio* vehemente iunctus, poteſt vtique hic non parum.

Sunt autem huiusmodi diuturnioris *emanſionis* præcipuæ conſpicuæ cauſæ, 1.) *ſpiſſitudo* notabilis ſanguinis; 2.) *Animi* quidem *mœror*; *corporis* autem etiam aliæ morbidæ *dyscraſiæ*, & *ataxiæ*: 3.) quin imo ipſa inſignis *plethora* cum vita *deſide*, aut repentinis *exundantiis* expoſita.

Sicut etiam hæ ipſæ cauſæ circa recentiorem adhuc *ordinem* huius fluxus, paſſim vtique novas turbas atque moras obiicere ſentiuntur.

Quæ res recte & obſeruata & æſtimata, lucem præferre poteſt alteri compari, quomodo nimirum ſæpius certe, quam quidem vulgo agnoſcatur, tam mulierum ipſarum auſibus,

 quam

quam inauſpicatis conſiliis Medicinam facientium, per intempeſtiua *pellentia commota plethora,* loco ſperatæ *prouocationis*, etiam in his temporis periodis, non ſolum nihil cum fructu abſoluatur: ſed paſſim etiam adhuc deteriora incommoda conflentur:

Tum alia, tum omnino ipſius adhuc pertinacioris *cunctationis*, imo ſubſequentis tanto citius actualis *ſuppresſionis.*

Cui nempe rei tanto propius fauet opinio illa recepta, non ſolum de *materiali* correctione ſanguinis neceſſaria; ſed etiam nominatim *aciditate*, & *coagulatione* eius reſoluenda; vbi partim *acria* ſalina, partim *tenuia pellentia* ſegnem ſanguinem, temere in vſum tracta, turbas edere ſolent.

Vt de *Martialium*, falſo nominata *aperitiua* efficacia nihil dicam; quæ verius *ſtricturas* prouocando, & *quantitati* abundanti, & *qualitati* non ſatis dilutæ, minime quadrant:

Vnde, niſi tandem ipſe Naturæ vigor, nouis moleſtiis excitatus, perrumpat (in *robuſtioribus*, *plebeiis*,) familiarius ipſæ potius *ſuppresſiones* hinc ſubnaſcantur: aut certe non tam in vllum conuenientem *ordinem* redigantur, aut ſponte reuertantur; ſed certius *anomalos* fluctuantes, quantitate atque tempore, *motus* inde experiantur.

De *cunctantibus* erumpere iuuencularum menſibus, valet certe, quotidiana experientia teſte, quam maxime quicquid hic tetigi de neceſſaria cautione, tam in *pellendo* quam vulgo ita dicta *aperiendi* intentione, & opinione; quandoquidem vtrisque his modis, & inprimis ipſarum mulierum arbitrariis artificiis *pellentibus*, ita affectæ puellæ, familiariter in maiores *obſtipationes*, cum *anguſtiis* & *anxietatibus*, *hecticas*, aut ſane *lentas* extenuantes *febriles*, *phthiſicas*, *cephalalgicas*, *ſpaſticas*, imo *conuulſiuas* conſecutiones coniiciuntur: quæ vero *ſpongioſioris* ſunt habitus corporis, *cachecticas*, malorum *colorum*, variarum *oppletionum*, *anguſtiarum*, *grauationum*, ſenſus, imo tandem *œdematum* euentus, incurrunt:

Ad minimum autem familiariſſime omnium in eiusmodi *perturbationes* vlteriorum ſucceſſuum inde coniiciuntur, vt in poſterum nihil *ordinati*, aut *moderati*, aut *æqualis* & *conſtantis* inde reſultet: quin potius iterum iterumque poſthac neceſſariis viſis nouis huiusmodi adiumentis, denuo confuſiones, aut peruerſiones cooriantur:

Quoad tandem vndecunque commendata aliqua *ventilatione*, per *Venæ ſectionem*, (ſi illa bona fortuna *tempeſtiue* inſtituatur) aut abſtinentia diuturniore *a medicamentis* talibus vſitatis: aut denique mutata *ſegniore* vitæ ratione in *agiliorem*, res in meliorem ordinem reuertatur.

Vbi profecto non poſſum, quin aliquid moneam, quod conſideratione omni vtique digniſſimum iudico. Nempe, quod ſano ſenſu etiam ipſe quam maxime agnoſco, & veriſſimum eſſe ſcio; illud tamen cordatæ reliquæ conſiderationi etiam ita commendandum cenſeo, vt non magis ſolers, quam etiam ingenua, penſitatio, a practicis cordatis de eo inſtitui poſſit.

Ante omnia conſideranda hic eſt hæc ipſa vera atque conſtans *ſubordinatio* medicationum, vt alia quomodocunque *alterantia*, ſubiungantur maxime, tam præmiſſis *ventilationibus*, quam *coniunctis* modeſtis *commotionibus* ſanguinis, per *agiliorem* vitæ rationem.

Quandoquidem longe certe ſæpiſſime contingit, vt etiam *medicamenta*, quæ ſub huiusmodi debitis *ſubordinationibus*, vere efficacia fuiſſent, citra has, iam prorſus inania, iam re vera *noxia* (ſi vſu paulo minus circumſpecto adhibeantur) euadant: aut ad minimum nihil quidquam *ſincerum*, aut *durabile* perficiendo, tanto magis hinc animum inclinent ad *largiorem*, aut *frequentiorem*, vſum: quo interim longe ſæpius *damna* induci poſſunt, quam maior efficacia vere *melior* obtineri.

Interim merito etiam vere ingenue & cordate conſideran-

randa venit illa huiusmodi rerum efficacia, quæ, ſi decenter adminiſtretur, atque dirigatur, non ſolum maximam, imo vere præcipuam dignitatem & energiam pro ſubſequente exoptato euentu exhibent:

Sed etiam variorum huiusmodi, tam *methodorum* reliquarum, quam ſimplicius ipſorum *medicamentorum* plerorumque, efficaciam, ita re vera *dubiam* reddunt, vt vel eximiam ambiguitatem ſuggerant, *an etiam iſta medicamenta re vera quidquam, ne dum tantum & præcipuum, contulerint*, ſi vtique melior ſucceſſus adhuc ſequatur?

An vero ſolum ab illis tam *methodis*, quam *ventilationibus*, & ſubiuncta ſufficiente *dilutione*, totum negotium dependeat?

Aut ex aduerſo, quomodo illa ita reputata *remedia*, quando citra has reliquas etiam *propria ſua efficacia vtiles* methodos, adhibentur, potius re vera incommoda, imo damna ſenſibilia obiiciendo, teſtatum ita reddant, quod ipſa verius ad hos affectus nullius ſint pretii: ſed quicquid tandem etiam eueniat, id vnice potius reliquæ illi *methodo*, quam vlli efficaciæ horum *medicamentorum*, tribuendum ueniat:

Niſi quidem aliquando vere *heteroclitæ*; vt nempe per *moleſtiam* potius, aut *intricationem* ex huiusmodi rebus obortam, vegetior Natura ad excutiendam tam *priſtinam* ſpontaneam, quam hanc *acceſſoriam* moleſtiam conſurgat, adeoque tandem vniuerſum negotium feliciter expediat.

Hoc ſatis certo ſcio, quod *prouocandorum* menſium negotium, qui nunquam adhuc emicuerunt, interim tamen iam *tempus* debitum præſto eſt, imo concurrit, nimio plus obſequatur, *ſpontaneis* potius illis Naturæ conſonis *lenibus motoriis*, *incitamentis*, quam variis ſtricte *artificialibus*, & *materialibus* remediis:

Imo vero plura horum etiam reuera nullius veri vſus exiſtant, ſine iſtis *ſubſidiis*;

Non

Non pauca vero, neque certe poſtrema, etiam *cum iſtis* ſubſidiis nullius ſint veræ energiæ; quin potius tota vera efficacia, atque felix exitus, illis demum dictis *ſubſidiis*, proprie & vnice debeatur:

Quibus potius paſſim *impediendis* aliqua horum inſerviant.

Ceſſationem autem menſium per ipſam *ætatis* periodum, nempe ſub *ſeptimi ſeptenarii finem*, quod attinet, & inprimis *morbidas* eius ataxias, eſt omnino ſatis familiare, vt fœminis in hac mutatione conſtitutis, inſoliti quidam tales euentus obtingant, vt vel, poſtquam per alterum aut tertium menſem emanſit omnis fluxus, vel etiam ſimplicius breuioribus interuallis, inuſitato *impetu* inconuenienter ſuccedat:

Aut veris nimiis *profuſionibus* excedendo, certioribus peioribus ſucceſſibus anſam ita præbeat:

Inprimis, quando *artificialem* opem poſtulare apparens, occaſionem ita præbuit, repentinis *oppreſſionibus* per Adſtringentia, aut *palliationibus* per Opiata:

Neglectis ſubſidiariis aut vicariis, *ventilationibus:*

Vnde nihil ſolennius, niſi vt varia *hypochondriaco-hyſterica* pathemata, *profuſionum* noui impetus, poſt repetitas *oppreſſiones* repentinas, *œdemata* & *hydropes:* ſæpiſſime vero ſenſim ſenſimque inualeſcens, & familiariter etiam omnem reliquam vitam complectens, *mala valetudo* circa talia pathemata fluctuans, ita introducatur.

Qui iam etiam in huius rei cauſas inquirere auidi, ipſam præcipue experientiæ veritatem cordi habere velint, deprehendent facile, quod huiusmodi variationes & ab vſitato tranquilliore ſucceſſu & exitu huius *ceſſationis* declinationes, præter ſimpliciores *aduentitias* cauſas, nullis certius eueniant, quam 1.) eminentius *plethoricis*; 2.) *largæ* euacuationi alias etiam *adſuetis:* 3.) per *animi pathemata* inſignia, varias eiusmodi alterationes commotionum ſubire ſuetis. Imo vel pe-

nitus 4.) etiam alias adhuc arbitrarias *artificiales* euacuationes celebrare ſolitis, quas circa hæc tempora minus ſollicite & exacte, quam decebat, proſequi, imo potius plane negligere cœperunt.

His rebus, ſemel aut iterum qualemcunque perturbationem obiicientibus, ſi deinde adhuc accedat minus circumſpecta *tractatio;* ſiue ipſarum fæminarum arbitrio, ſiue quorumcunque Empiricorum inconditis auſibus: certius nihil eſt, niſi talium etiam gliſcentium errorum adhuc gravior exacerbatio:

Siue ſimpliciter ad priſtinum modulum *immodicæ* eruptionis:

Siue ad *ſpaſticorum* vlteriorum conatuum, vel nouas, vel multo ferociores, quam vnquam conſueuerant, exagitationes.

Quæ quidem, quantumlibet denique *deſinente* vtique fluxu vterino ſanguineo, vel in frequentiores illas *ſpaſticas, hyſterico-hypochondriacas*, contentiones transmigrant;

Vel alteri fluori, etiam in ſeram vsque ſenectutem continuanti, viam ſternunt, nempe *albo* ſic dicto vteri *fluori.*

Et tales ſunt propemodum conſecutiones exerrantis ita *ceſſationis* fluxus menſtrui, prout illa vel paucioribus titubationibus tandem acquieſcit:

Vel magis in transuerſum acta, atque alieno modo & loco vlterius perturbata, *diuturnis*, imo *perpetuis* in poſterum repullulantibus inſultibus, patientes exponit.

Placet vltimum locum tribuere Lochiorvm vitiis.

Horum ſicut iterum, vel in *exceſſu*, vel *defectu*, præcipua contigunt vitia: rariora vero propemodum in *conſiſtentia* materiæ fluentis admodum inſolita:

Ita venit vtique notanda, non ſolum maior *frequentia defectus*, quam inſignis *exceſſus:*

Verum etiam longe præſentior *energia defectus* inſignis, quam *exceſſus* non abſolute extremi & immoderati:

Tan-

Tanto magis, cum, vti modo dictum, talis ſumme *intemperans profuſio*, longe *rarius* eueniat, quam repentinus atque plenus *defectus* ſeu ſuppreſſio.

Eſt autem omnino etiam horum vitiorum, quæ *lochiorum* fluxui debito accidere ſolent, primariarum cauſarum minime poſtrema, *abundantia* inſignis, *ſpiſſitudo*, & denique *commotio*, ſanguinis inſigniter expanſoria, ſiue, vt loquuntur, *turgefactoria*.

Cuius quidem poſtremæ, tanta omnino eſt *prærogatiua*, vt, niſi illa præcipue concurrat, reliquarum vel in genere minor ſit directa energia:

Vel in ſpecie, ratione adhuc *ſubſequentium* plurium vlteriorum damnorum, atque incommodorum.

Quamuis enim vtique ipſa etiam notabilis ſanguinis *abundantia*, æque atque vera *ſpiſſitudo* a defectu *dilutionis*, impedire paſſim ſoleat, & imminuere *lochiorum* fluxum eiusque ſucceſſum; non faciunt tamen hoc tam *certo*, tam *cito*, adeo *præſentanea* efficacia, tam *profunde*, tanta *pertinacia*, quam nominata illa vlterior *expanſio* exundantis abundantiæ, & ipſa *irruptione* eruptionem impedientis,

Vnde quidem in illis locis, vbi *vini* potus non plane promiſcuus & quotidianus eſt fœminis, non raro contigit, vt ipſo improuido vſu *vini*, quando eousque etiam rectiſſime omnia ſucceſſerunt, demum incurrant *Lochiorum* ſuppresſiones.

Quanquam, ne hic *vino* aliquid ſimpliciter peculiare tribuendum videatur, etiam calidorum *alexipharmacorum*, *myrrhatorum*, *crocatorum*, *ſalinouolatilium* vſus, pro tergiuerſantibus atque imminutis Lochiis adhibitorum, nihilo ſegnior ſit effectus ad inducendam plenam *oppresſionem*:

Tanto magis, ſi ipſa etiam illa dicta tergiuerſatio atque parcitas ſucceſſus, originem ſumſit a *commotione* tali expanſoria, per aliam occaſionem prægreſſam ſuſcitata; v.gr. per im-

modicos & feſtinatos puerperæ *labores* ad partum; conclaui etiam inſuper vehementer *concalefacto;* imo per remedia etiam *pellentia*, *myrrhata*, *crocata*, *ſalina*, ad promouendum partum ſimul ingeſta.

Interim poſſunt etiam huc omnino plurimum, & efficacia etiam præſentiore æque atque impetuoſire, conferre, *animi pathemata*, & inprimis *terror:* cuius nempe hic etiam communes cum aliis hæmorrhagiis ſunt effectus.

Sicut autem *Lochialis* etiam hæc euacuatio, ita pleraque communia habet impedimenta atque detrimenta, cum reliquis ſanguineis eruptionibus; & inprimis talibus, quæ cum minore periculo etiam largius procedunt, quam penitus, & inprimis *cito, deficiunt:*

Ita differt tamen ab omnibus talibus reliquis, in eo, quod nulla ſit alia, cuius *defectus*, *præſentiora*, & paſſim etiam *importuniora*, vlteriora damna, pericula, incommoda, poſt ſe trahat, quam hæc ipſa ita male ſuccedens.

Habet enim conſecutiones huiusmodi, partim *mitiores*, *anguſtias præcordiorum*, *appetitus deiectiones*, *inquietudines*, *capitis dolores* atque *perturbationes:*

Aut *ferociores*, *febres acutas*, & vere *inflammatorias*, feroces, *præcipites;* cum inuaſionibus irritis, tanquam *hæmorrhagicis*, in *caput*, *deliriorum*, *anginarum*, *aphtharum* feracibus, ſatis familiariter *funeſtis*.

Iterum autem hoc dico, & experientiam quotidianam teſtem cito, quod *defectus* Lochiorum, quando non æque a vehemente *concitatione* concurrente pendet, ſed ſimplicius ab inſignis *abundantiæ* ſuffarctu, *ſpisſitudinis* autem ſimul qualicunque concurſu, habeat proprie conſecutiones illas maxime *mitiores*, neque tam *præceps* ſit, tanquam ſponte ſua, in grauiores illas modo dictas *acutas* conſecutiones.

Sicut autem antea, ſub agendo cauſarum cenſu illas maxime allegauimus, quæ *ſuppresſioni* Lochiorum, vtpote vere fa-

re ſamiliariori, anſam præbere conſueuerunt; ita eſt adhuc aliquid monendum de illa conſtitutione, quæ *lochiorum* ſolito *maiorem*, imo enormem ſubinde fluxum & *profuſionem* poſt ſeſe trahit:

Tum inquam, vno *impetu* repentino atque vehemente profuſione patientem exhaurit: tum alibi, *diuturnæ*, & maxime *refractariæ* huiusmodi fluxionis verum fomitem ſuppeditat.

Eſt hæc ipſa inprimis *ſecundinarum* non plena & perfecta excretio;

Qualis equidem & alias interdum, maxime omnium autem poſt *abortum*, euenire ſolet:

Et quidem tanto certius, quanto *minor* toto ſui incremento, atque vniuerſa mole, ille ipſe dum excuteretur, adhuc fuit.

Talia enim *laciniarum* ramenta, facile poteſt concipi, quomodo occaſionem præbeant huiusmodi largiori *manationi*; tam per ipſam *communicationem vaſorum*: quam inprimis per *impulſum*, connitentem ad horum eliſionem, & plenariam excluſionem.

Eſt certe hæc res tanti momenti, vt, ſi illi non ita conſuli poſſit, vt omnino *excluſio* ipſa in effectum deducatur, irrita ſint interea omnia alia conamina aliter ſubueniendi:

Medicatio vero per *adſtrictionem* etiam actu noxia.

[Non poſſum, quin huius rei exemplum allegem, notatu, niſi me quidem omnia fallunt, certe digniſſimum. Illuſtr. Matrona, quæ iam aliquando abortum experta fuerat, poſtea tamen bis feliciter & geſtauerat prolem & pepererat, cum denuo concepiſſet, interim autem variis animi perturbationibus afficeretur, iſta duodecima ſeptimana, quaſi ſimplicem placidam, & maxime moderatam menſium reuerſionem experiebatur. Cum etiam hic fluxus per ſuccedentes aliquot dies eadem æqualitate permanens, dubiam haberet & ipſam, & miniſtras, quid de eo ſentire deberent; cum

 vti-

vtique venter interea temporis incrementum ſumſiſſet vera imprægnatione omni modo dignum, neque ſub hoc fluxu tantisper vllum imminutionis ſignum exhiberet; ſeptimo fluxus die cooriebatur tantus profuſionis impetus, vt patiens inde cito atque grauiter debilitata in magnum periculum adduci videretur. Nulli concurrebant dolores, ſed nudæ anxietates & anguſtiæ circa præcordia, cum leuibus tantum morſibus in hypogaſtrio,

Præſcribebantur a Medicis analeptica, & leuiſſima adſtringentia, roborandi laude vulgo celebria; confectio de hyacintho, corallata, tandem etiam fortiora, ſub plus trium horarum decurſu. Tandem excludebatur conceptus oui gallinacei magnitudine, & propemodum figura; Erant tamen tunicæ eius ruptæ, nec inueniebatur in eius cauitate quidquam: exterior autem ſubſtantia, textura, & vniuerſa conformatio, exhibebat vtique ſincera fœtus inuolucra. Simulatque ſubſtantia hæc eliſa eſſet, ceſſabat impetus fluxus, anguſtiæ, inquietudines & anxietates, & vniuerſus ille anxius languor: redibat mox ad ſeſe ipſa patiens, & conſequebatur ſub exitum 14. dierum illam bonæ valetudinis integritatem, vt contineri non poſſet, quin iterum in publicum prodiret. Apparebant poſt alios 14. dies, menſes; fluebant recte & ordine, patiens non habebat quidquam, de quo quereretur etiam poſt hunc fluxum, & cum ille ſuccedente proxima periodo æque ac ſequente adhuc altera, denuo emaneret, venter autem interim tanquam legitime augeſceret: Anxias interim habebat matronas Illuſtr. patientis miniſtras & aſſiſtentes, quod hac vice ipſi non eueniſſent circumſtantiæ alias eidem vſitatæ circa appetitum, carnium faſtidium, imo vomitus: Iam enim edebat, & cum viuido etiam appetitu, patiens, & habebat ſatis commode, ita vt etiam habitior a prægreſſa ſenſibili extenuatione, euadere appareret.

Redibat ita duodecima ſeptimana, & cum illa exquiſite fluxus ille, cum omnibus ſui circumſtantiis, tanquam menſtruus. Septimo die larga profuſio, non deſiſtens prius, quam ſub magna patientis virium interim iactura, iterum excluſa ſubſtantia huiusmodi tunicacea, ſponte miteſceret omnis impetus, patiens ad ſe ſenſim rediret, ſanitatem omnino tolerabilem recuperaret, & ita ſatis recte reſtituta videretur.

Inte-

Interim redibat vniuerſa hæc, & vere in ſolidum eadem ſcena, etiam tertia, & denuo quarta vice: niſi quod patiens ſenſibiliter magis magisque langueſceret, & intercurrentibus etiam tranquillis temporibus ſatis appareret, debilitatam ipſam eſſe. Quartus autem inſultus tanta vtique vehementia æque atque pertinacia concutiebat patientem, vt tribus ingentibus lipothymiis perfuncta, quarta vere ſyncoptica, inſtantis mortis expectationem faceret. Donec tandem eliſo iterum tali concremento, ſtatim & fluxus minueretur, & anxietates langueſcerent, & lipothymia non reuerteretur, & patiens licet ſumme languida maxima capitis debilitate, aurium tinnitu, auditus hebetudine, & multa tam grauedine, quam fluente etiam coryza, exagitata, valde pallida, & tam colore malo, quam habitu corporis vaga inflatione, corripi incipiente, peiora metuendi occaſionem præberet. Reuerſa tamen qualitercunque ad tolerabilem orthoſtadiam, vt alias indole quidem ſatis alacri atque vegeta erat, tanquam affectata quadam ſanitatis firmitate, incurrebat mox quinta vice hanc eandem charybdin.

Habueram præcedentibus illis temporibus collegam, aut certe ſocium alterum medicum; qui vero ante aliquot ſeptimanas paralyſi correptus, & non ſolum corpore, ſed etiam memoria inſigniter debilitatus, neque poterat commode iam in ſubſidium vocari, neque deſiderabatur etiam a patiente.

Cum interim ita trium menſium decurſu omnia atque ſingula ad priorem formulam fierent, propter inſignem autem patientis debilitationem, non iuſtus ſolum, ſed ingens eſſet metus, ne reuertens denuo eiusmodi verus paroxysmus abortus, omnino perficeret illud, quod proxime prægreſſus velut ante oculos iam obiecerat, vt non ſolum famæ & exiſtimationi meæ, ſed ante omnia ipſi conſcientiæ ſatisfacerem, conſultandum mihi exquiſitiſſime ducebam, cum Nobilibus Matronis, Illuſtr. Patientis partim miniſtris, partim adſiſtere eidem ſolitis: tanto magis, cum nulla iam eſſet harum, quin tanquam certum funeſtum exitum inſtantis huius periodi ominaretur. Illud quod me hucusque non perplexum ſolum habuerat, ſed etiam conatus omnes irritos reddiderat, erat ſummum faſtidium patientis, a puluerulentis quibuslibet formulis æque, ac inprimis pilulis. Vnde etiam coacta voluntate ad

huius-

huiuſmodi formularum aſſumtionem, tanquam adſuetudinis ergo, ſemel iterumque conſentiens, reuomebat tamen, vel interpoſita horæ quadrantis mora, talia.

Interim non ita multis diebus ante impendentem iterum duodecimæ ſeptimanæ terminum, offendebam illam ingentis cuſpidis cultri menſura aſſumentem candidum tenuem puluerem; quem cum pro ſaccharo nudo interpretari non poſſem, interrogando comperiebam eſſe puluerem contra ventriculi ardorem, quem ſodam vocant, e creta, oculis cancrorum, macere, & modico ſaccharo; paratum a fœmina, cui longe plurimum fauebat Illuſtr. Patiens, cubiculi eius, vt vocant, præfecta. Arripiebam hinc occaſionem, vt huic æque, atque genere & dignitate ſuperioribus, proponerem, commendarem, iniungerem, vt quantum in ipſis eſſet, prædiſponerent, ſub ipſa etiam exhibitione, quoquo modo diſſimulare iuuarent conſiſtentiam, quamuis parum & ſubtiliter, tamen omnino vtique puluerulentam, medicamenti, quod vnum erat, de quo in rebus ita ſumme ancipitibus, ſpem adhuc fouebam meliorem. Cum omnes anxie compromiſiſſent, ineunte mox duodecima ſeptimana, redit ipſe quoque fluxus, & pergit ſolita moderatione etiam ita per ſex dies. Capiebat interim patiens ſemel quotidie doſin medicamenti ita diluti, vt liquoris forma qualicunque, non quidem plane imponeret patienti, interim ſeuera tamen diſſimulatione, primo ambiguam haberet, mox etiam facilem & conſentientem. Nihilo ſecius ſeptimo die ſequebatur exquiſitiſſime ad methodum hucusque ſeruatam, impetus par profuſionis ſanguinis, & anxiorum illorum ſymptomatum.

Quæ cum proxime duas horas ita continuaſſent, & iam ſecundam lipothymiam profundam incurreret patiens, conclamantibus omnibus circumſtantibus, miſceo ſcrup. j. hepatis anguillæ cum modico mixturæ analepticæ, & cum iam iterum leuiter reſpirare atque ſuſpirare inciperet, inclamando cito excitatæ, neque ſatis adhuc ſui memori, exhibeo. Minimo abhinc tempore ſequitur iterum moles eiusmodi, circiter pyri mediocris magnitudine, ſed tunicis & tenuibus, & in inæqualia multa loculamenta diſcretis, quæ denſo nigro ſanguine turgebant. Excluſo hoc, cum omnia iterum ſatis promptis ſucceſſibus miteſcerent, continuabat interim vſum

præ-

prædicti illius liquaminis, quamdiu adhuc quidquam indicii manationis ex vtero ſupereſſet; quod hac vice multo diutius continuabat, quam prægresſis.

Redibat inde patiens præſentioribus ſucceſſibus ad firmam ſanitatem; concipiebat autem non multo poſt iterum, ſed cum ſignis antehac ſibi vſitatis faſtidii carnium, & facilis vomitus, per initia:

Geſtabat autem recte & feliciter, interpoſito aliquoties vſu, inprimis circa duodecimam ſeptimanam, medicaminis illius liquidi: valebat ſatis commode usque ad partum, quem proſpere abſoluebat; & viuit per Dei gratiam hodienum, ſedecim nunc annorum Ill. Filia.

Totam autem culpam toties rebellis huiusmodi noui repetiti abortus, non poſſum certe veriori alteri cauſa adſignare, quam huiusmodi imperfectæ expurgationi vteri, cui medicamentum hoc, quam certos & conſpicuos vſus præſtet, præ vſitatis quibuslibet aliis, multis ab illo tempore huc vsque exemplis, non aliter quam ſimplicibus experimentis perſpectiſſimum habeo.

Illud autem, quamuis tot repetitis euentibus in hac patiente etiam vna, tamen non ſola, didici, quod abortiui eiusmodi conniſus, hæmorrhagias concitent, & prodigas, & incoërcibiles, priusquam eliſum ſit, quicquid in vtero deliteſcens, ita commotum iam eſt, imo decerptum, vt retineri amplius minime, poſſit.]

Quamuis autem hæc hiſtoria plus loquatur de hæmorrhagia *ante* excluſionem ſeu *partum*, aut ad ſummum *ſub* illa, coorta; eſt tamen omnino ita, quod etiam aliquando, *cohibito* præcipuo primo impetu, (per *adſtrictiones* & *ſopitiones* impedita plena excuſſione, ne dum plena expurgatione) *longus*, *pertinax*, ſubinde *repullulans*, & vndiquaque *intemperans*, huiusmodi fluxus, eueniat: ſicut eius exemplar etiam iam ſupra innui, & exhibui.

Eventus Lochialium perturbationum, ſi illæ tam per ſe grauiores eueniant, quam minus conuenientibus *artificiis* perperam tractentur, exeunt quam maxime prompte, tam in *vteri*, & ſpecialiſſime *fœcunditatis*, varia vitia;

 Quam

Quam ipſius *fluxus* debiti *menſtrui*, perturbationes:

Tum denique varia, antiquitus *hyſterica* dicta, in abdomine pathemata:

Non ita raro cum huius etiam peculiari *inflatione* conſtante:

Præcipue ſi quid in ipſo *vtero* remanſerit, *reliquiarum* e ſecundinis inprimis teneris, *abortiuis*.

[Enim vero occurrunt ſubinde vtique talia in praxi exempla, quæ, niſi animus æque aduertatur, atque circumſtantiarum rationes prouide exquirantur, & poſſunt ſæpe numero Medicum atque patientes fallere, & tanto magis iam medicamenta fruſtrari, iam, quantumcunque etiam optimorum remediorum energiæ, ſuſpicionem, aut plane calumniam, machinari.

Non ita dudum eſt, quod fœmina gente Hebræa, quamuis iam octo liberorum mater ita ſatis circa has res felix, cum iterum peperiſſet, & obſtetricum aſſeueratione omnia exquiſite peracta eſſent, & quam maxime ad votum ceſſiſſent, habuit tamen ipſa non ſolum admodum male, & experta eſt inprimis valde abundantem, vt interpretabantur, certe nimium, & vires exhaurientem, ſanguinis fluxum, ad quartum usque diem, tanquam veris quibusdam inſultibus, per vices grauius erumpentem; ſed ſimul etiam ingentem inquietudinem in ventre, veris quidem vſitatis doloribus poſt partum, non ſimpliciter & continue parem, interim intercurſantibus etiam ſatis acribus huiusmodi doloribus ſociatam. Imo obruebat patientem etiam ſub initium quarti diei, tum inſignis horror, tum anguſtia ſuffocatiua, quin tandem ſincerum animi deliquium.

Cum tandem his ſymptomatibus diffidentes non ſolum puerperæ proximi cognati, ſed tandem etiam ipſæ obſtetrices, compellerent ad quærendum auxilium, oblato decente remedio illo ipſo quarto die inclinante, poſt varia anxia apparentia pathemata, excreuit patiens fruſtum adhuc ſecundinarum, ad mediocris palmæ magnitudinem, & tunc demum continuato remedio, ſenſim recuperauit tranquillitatem, vires, imo ſanitatem.]

His autem rebus, quando ſimplicibus *adſtringentibus*, &

motus

motus opportunos adhuc excluſorios opprimentibus, reſiſtitur, quid inde boni adhuc conſequi poſſit, palam vtique eſt, & loquuntur idem certe non exiguo numero exempla indies occurrentia:

Dum paſſim eiusmodi exempla audiuntur fœminarum, quæ & in genere ſanitatis ſuæ integritatem, a prægreſſo inde aliquo *puerperio*, amiſiſſe conqueruntur:

Tum in ſpecie, ventris *inflationes*, *ſanguinis* vel *ſuppreſſiones*, vel maxime *turbatos fluxus*, vel denique, cum aut ſine talibus rebus, multiplicia alia grauia pathemata, abunde commemorant, & accuſant.

Imo vero, ſi quæ etiam talium adhuc poſtea iterum *concipiant*, ſunt vel expoſitæ *abortibus*;

Vel ſi etiam geſtationem abſoluant, conflictantur tamen interea cum multiplicibus incommodis:

Incurrunt etiam *ſub* partu & *a partu* noua incommoda & pericula:

Vel edunt ſimul etiam infantes *debiles*, *valetudinarios*, *minus viuaces:*

Et conqueruntur inde memori querela, ſie ſeyen in jenem Kindbette/ ſo verwahrloſet worden/ ſo zurücke gekommen/ daß ſie es nicht mehr überwinden können. Quoniam autem de *fluxibus* indomitis, poſt non recte atque plene *expurgatum* vterum, æque atque de ataxiis ordinis, atque ipſis poſthac *ſuppreſſionibus* & *defectibus* menſium, iam præcipua diximus, placet aliquid adhuc ſubiicere de peculiari efficacia MOTVVM *vterino hæmorrhagicorum*, ad pathemata *in infimo ventre*, ipſis etiam *fœminis*, peculiari ad minimum ratione familiariora, quam *viris*, & proinde ab antiquiſſimis inde temporibus vsque ad hæc propiora, pro veris ſpecie *diſtinctis*, & huic ſexui re vera *propriis* affectibus æſtimata.

ARTICVLVS I.

De
PASSIONE HYSTERICA.

DE *Hyſterica paſſione* notum eſt, quid ſenſerint veteres, & quomodo illam non ſolum, tanquam in ſolidum, & ſincere, ab *vtero*, ſeu *matrice* deduxerint; verum etiam *Hippocrates* hoc intuitu fœminam morbos bis pati ſuſpicatus ſit: ſemel ſecundum propriam illorum ſedem & indolem, iterum autem & altero non magis *modo*, quam veluti *loco* , ſecundum *vterum*.

Habuit etiam hæc opinio adſenſum vsque ad hoc, quo viuimus, æuum, quo demum partim *mali hypochondriaci*, paulo vetuſtioribus *ſplenetici & ſcorbutici* dicti, aperta eſt ſcena:

Partim ad huius cancellos, etiam hoc ita dictum *hyſtericum* malum reuocauit *Highmorus:*

Eoque ipſo illud præcipue, penitus nouum & peculiare, egit atque præſtitit, vt ita demonſtraret, quod malum illud veterum opinione *ſoli* muliebri ſexui ſimpliciter *proprium*, nequaquam tale exiſtat: ſed potius vtrique ſexui *commune* ſit, adeoque conſequenter tali *ſubiecto* atque *loco*, quale mulieribus vere *proprium* exiſtat, non niſi falſo adſcribatur.

Quamuis autem ſatis promptum inuenerit aſſenſum, natum tamen hinc eſt e nuda, ſine vlteriore conſideratione atque penſitatione, poſitionum huius viri, aſſumtione atque perpetua nuda commemoratione, *duplex* non exigua difficultas, imo vero vera hallucinatio & offenſio, vt neque vera intima *ſedes*, quorumlibet horum affectuum, nempe tam *hyſterici*, quondam dicti in fœminis, quam *hypochondriaci* in vtroque ſexu, verum *primarium ſubiectum* in lucem protraheretur:

Vera inquam ratio redderetur, *vnde*, *vbi*, & *in quantum*, hæc incommoda in vtroque ſexu vere *communem ſedem* habeant, communem *indolem*; breuiter, vna eademque ſint res:

Dein-

Deinde, & cum vtique ingens *diſparitas*, ad minimum *gradualis*, tanquam manifeſta præſto ſit; *vnde* proprie, vere atque euidenter, hæc *diuerſitas* pendeat? quibus *fundamentis* innitatur, neque ſolum quidem *theoriæ*, ſed etiam ipſi *praxi* ſcitu neceſſariis magis, quam ſolum dignis.

Sicut enim etiam in hodiernum vsque diem vigent, & ſub varia ſpecie recoquuntur, tam *Helmontiana* illa placita, vt omnium propemodum morborum, ita tanto magis horum *hypochondriacorum*, & ſecundum hanc præfigurationem *præcordialium* pathematum, ſedem in *ventriculo* conſtituentia:

Quam *Syluiana* phantaſmata, qui e *conflictu*, quaſi innumeris modis vitioſo, *bilis & ſucci pancreatici* in inteſtino duodeno, omnes propemodum, ne dum circa abdomen ſentiendos affectus arceſſit:

Neglecta interim, & *ſtructura* ſpecialiſſima, & *vſu*, VENAE PORTAE, & MOTVVM ſanguinis, *per ipſam*, per *viſcera* connexa, per *exitus* ab illa & ab his dependentes:

Ita tantum abeſt, vt rerior aliqua ratio reddita hinc ſit, veriſſimæ interim prorſus, ingentis diſparitatis, inter muliebres & viriles huiusmodi *hypochondriacos* affectus, eiusque veras cauſas; vt ne quidem generalis horum rationis, verum fundamentum immanens atque vere radicatum, in conſiderationem venerit.

Conſiſtit autem differentia hæc in eo, quod fœminæ, non ſolum ſecundum *hiſtoriam* morbi, *pathematibus* iisdem, qualibus etiam viri, multo *frequentius*, & numero *plures*, multo *ſæpius*, & numero pluribus inſultibus: multo *promptius*, & longe facilioribus ad leuiores etiam occaſiones exacerbationibus: multo *citius* ſecundum ætatis proportiones, multo *diutius*, ſecundum ætatis etiam augeſcentis ſucceſſus, exerceantur:

Verum etiam tam in genere, communiſſime *gradu* longe *ferocioribus*, quam in ſpecie tota apparente *indole diuerſis* huiusmodi pethematibus percellantur.

Cui rei porro, circa hiſtoriam *cauſalitatis*, iungenda venit disparitas illa, vtique omnino in toto hoc genere vere abſolute *ſpecifica*, quod fœminis hæc ſua mala non aliunde certius, præſentius, ferocius, cooriantur, quam a *menſtruæ euacuationis* ataxiis, aut *partus* & *puerperiorum* erroribus:

Qualia vti a *maſculino* ſexu penitus aliena ſunt; ita non exiguam vtique inuoluere videtur difficultatem, quando a *cauſis*, ita penitus diuerſis, eiusdem generis *effectus*, nempe *vere iidem affectus*, prognaſci poſſint.

Sunt autem huiusmodi affectus 1.) repentinæ atque violentæ exacerbationes, *circa præcordia*, in *meditullio ventris*, circa *inteſtina*, circa *reſpirationem*, *deglutitionem*: circa *caput*, & ipſos *ſenſus internos*, qualiter inſoleſcentium variorum ſymptomatum.

Vbi circa *præcordia*, vehementiſſimæ *anguſtiæ*, *anxietates*, *oppreſſiones*, *ſuffocationes*, *inflationes*, *conatus*, & *præferoces* atque præcipites, & *contumaces*, *vomendi*; interim tamen aut *vacui*, aut denique *ſanguinem* ipſum extundentes, *inappetentia* perpetua, imo *nauſea*, aut appetitus *vagus*, & frequenter *abſurdus*, & rerum non conuenientium, aut idonearum, aut certe ipſa raritate, aut ad minimum obſtinata illa eligendi ſingularitate, *alieniorum*.

In *medio ventre*, iam repentinæ violentæ *correptiones* preſſoriæ, (quaſi duabus manibus prehendendo corriperetur, ſeu *raptim comprimeretur* hæc portio) vt propterea tanquam duplicato corporis ſitu ſedere, aut iacere cogantur; correptiones violentiſſimæ, *ſuccuſſatoriæ* primo intuitu, & hinc etiam vulgata loquendi formula *ſingultuoſæ*: (Hertzſtöſſe vulgo appellant) in *Inteſtinis*, *flatulentiæ* tum *variæ* atque *vagæ*; tum *ſtatariæ*, & inprimis ſpecialiſſimo loculo, vel pertinaciter inhærentes, vel per eiusmodi paruum complexum *volutando* oberrantes (waltzet ihnen wie eine Kugel im Leibe) *tormina* vehementiſſima: *alui* non ſolum *ſiccitas*, ſed etiam manifeſta *ſtrictoria* conſtipatio.

Cir-

Circa *reſpirationem*, tam e *diaphragmate*, quam vere ex ipſo *pectore*, concurrentibus tamen etiam per *hypochondria* & *abdomen* inſignibus huiusmodi incommodis, reſpirationis difficultates; imo veræ pectoris *oppletiones*: *palpitationes cordis* vehementes:

In *faucibus*, *ſtrangulationes*, & *deglutiendi* vitia, etiam citra vllam *tonſillarum* alterationem, ſimpliciter per ipſas *fauces*, & ſincere per *œſophagum*.

In *capite*, inſultus, & veri *paroxyſmi dolorum*, & *inuadendi* impetu, & reliquo *durationis* ſucceſſu, velut immanium: *vertigines*, *mentis* & obnubilationes & vacillationes &c.

Et omnia quidem hæc talia huic *ſexui* præ virili maxime familiariſſima: ex aduerſo vero, aliqua horum *virili* ſexui non ſolum prorſus inuſitata, ſed etiam propemodum incognita.

Vt vero huius rei, non ſolum in ſe vera atque realis, ſed etiam *Medicinæ* atque *Therapiæ* conſona, *ætiologia* ſuppetat, eſt vtique ante omnia conſideranda *generica* vera *conuenientia* horum affectuum in vtrolibet ſexu.

Suppeditauit hanc popularis *Highmori Williſius*, indicando, quod mala hæc, tam inquam *hyſtericum* fœminarum dictum, quam *hypochondriacum* virorum, ſint veluti ſororii affectus CONVVLSIVI.

Cum autem re vera differant, non ſolum *gradu*, ſed inprimis euidentiore *cauſali* ratione; dum fœminis non ſolum exacerbari ſenſibiliter, ſed etiam plane ſuſcitari obſeruantur, a *menſtruæ* euacuationis vitiis: videtur vtique hoc intuitu rectiſſime ita referri ad illos reſpectus *vterinarum* conſpirantium cauſarum, vt, ſi vel maxime non *directus* & *immediatus* nexus cauſalis præſto ſit, inter hæc pathemata, & euacuationes *vterinas* vitiatas:

Tamen *mediatus* ille, eius dignitatis exiſtat, vel re vera pro *fundamento* ſolido totius mali ita agnoſci debeat, vt niſi hoc in ordinem redacto, de felici, non ſolum *reſtitutione*, ſed

omni-

omnino *imminutione*, & qualicunque leuamine, nihil *conſtantis* ſperare ſit integrum: his autem neglectis, & inprimis paſſim ad alia quælibet directis, & intentionibus & remediis, etiam plane *damna* concilientur.

Vnde certe *Medica* conſideratione conuenit maximopere prudenter æſtimare, quid in his pathematibus mulierum agnoſcendum veniat, quæ ratione *ſubiecti affectus* equidem, vere *hypochondria*, *abdominis* contenta, *pectus* atque *caput*, exercent: Interim ratione *cauſæ*, *ſubiecti cauſæ*, vt vocant, vere habent ipſum *vterum* aut ad illum vtique *pertinentes* excretiones:

Quæ impeditæ, partim variis circa hæc loca *conſpirantia contentionibus*, pathemata huiuſmodi excitant, & efformant:

Partim *translationibus* ad loca quidem *remotiora*, cæterum *generali* huiuſmodi *deſtinationi excretoriæ* omnino dicata: qua *vterinæ* illius exonerationis interceptæ, vices ita ſubeunt, atque defectuum pœnas luunt.

Quo nempe intuitu, commode vtique agnoſci poterit, & *conuenientiæ*, & *diuerſitatis* ratio, inter affectus tales, in quantum vel re vera *communes* ſunt vtrique pariter ſexui; vel alterutri, & inprimis fœminino, vere ſpecialius *proprii*.

Sunt *communes*, ratione *loci*, tam per *hypochondria* & *præcordia*, quam ipſa *inteſtina*, & *meditullium* veluti *meſenterii*:

Sunt communes, ratione *cauſæ generalioris*, *commotionum* & *contentionum*, ſanguinis euacuationem e *vena portæ*, eiusque conſpirationibus, emoliri connitentium.

Sunt autem magis *proprii*, ratione tam *loci*, quam *modi*, *ſpecialis* non ſolum, ſed etiam re vera pariter *proprii*; dum in *virili* ſexu vere ſincerius ad *hæmorrhoidales* exitus inclinant: in *muliebri* vero, ad *menſtruas* debitas ventilationes:

Et hoc quidem adeo, vt niſi etiam his vere ſatisfiat, vel directe, vel ad minimum per indirectum, irritæ hinc propemodum ſint reliquæ curandi intentiones, & inuentiones;

Imo

Imo vero, quanto ab *hoc ſcopo* alieniores, tanto magis etiam non ſolum inutiles, verum etiam facile penitus *noxiæ* euadant.

Quo reſpectu, cum vtique ita verum euadat, quod talium fœmininorum pathematum primariam culpam eximiam re vera gerat ipſe *vterus*; imo etiam hæc conſideratio Medicum ſimul decenter inſtruere poſſit, ad formandas eo melius ſuas iudicationes, & intentiones, veras, & rerum indoli conſonas: non iniquum hinc certe fuerit, etiam ſecundum hanc diuerſitatem reſpectuum, differentiam intueri ipſorum quoque diuerſorum *ſexuum*.

Diſcretionem autem vere tanto prudentiorem, poſtulat illa differentia, dum aliis quidem mulieribus, non ſolum eminentius, ſed etiam euidentius ab *vteri* & *menſium* turbationibus, incommoda illa obtingunt:

Aliis autem etiam ſimplicius, aut ſane maiorem ad minimum partem ab ipſis *flatulentis*, circa primas vias, turbis, euenire, aut plurimum foueri, ſentiuntur.

Vt nempe ita, tam ſecundum *ætiologiam* realem, quam ſecundum *Medico-Therapeuticam* relationem, etiam hi tales affectus, nulla iniuria ab illa parte denominentur, cuius defectus non ſolum in culpa, (non magis ordine, quam ſubinde etiam dignitate prima) exiſtunt:

Sed etiam ad horum defectuum *reparationem*, in ipſa methodo medendi, primaria intentio dirigenda venit magis, & diligentius, quam ad quælibet alia ſubſidia;

Qua in hoc genere vere nullum alium, quam ſimpliciter *ſecundarium* vſum habentia, ſi præter decentem *methodum* adminiſtrentur, ne illum quidem effectum adſequuntur, quem, in ſuo ordine, & decente *harmonia* cum dignioribus, adminiſtrata, præſtare poſſent.

Vnde quidem, licet, verum omnino eſſe poſſit, quod *præcipui* tales affectus, circa *hypochondria* maxime effectus ſuos

edant, *mediatos*, in ordine ad primam ſui, *originariam* ſedem: agnouerit tamen puto quilibet, quod fruſtra hic futurum ſit *hypochondria* directe & ſimpliciter, ipſis medicamentis, atque tota curatione reſpicere: cum verior potior reſpectus, dirigi debeat omnino ad illam potius partem, per quam legitimum, & re vera debitum *exitum* aſſequi deberent eiusmodi *contentiones*:

Quæ iam vel vera *directione* irrita, & minus conueniente, vel ad minimum *redundantia*, ſeu, vt vulgo loquuntur, *regurgitatione* atque *reſtagnatione*, ad aliena loca, (inprimis ad verum *debitum* locum & exitum comparata) ita *per accidens* alienos tales, a vera ſui *fundamentali* cauſa, effectus exequuntur.

Sufficiet autem puto hæc ita mouiſſe, & in *Medica Pathologia*, etiam *Medicorum* reſpectuum rationem habendam commendauiſſe.

Sicut autem ex his tanquam vniuerſalior conſpectus ſeſe offert, efficaciæ illius, quæ ex *vterinarum* exonerationum ataxiis, tum propius in totum Syſtema *Venæ portæ*, & viſcerum ſub eius quaſi ditione comprehenſorum, redundat;

Tum altioribus & generalioribus *transſumptionibus*, tam in *pectus*, quam *caput*, impetuoſe transfertur:

Ita haurit indidem ſufficientem lucem, etiam illa *ſpecialior* circumſtantia, quamobrem *fœminino* ſexui hæc talia pathemata, talibus maxime modis atque modulis, tanto *pluribus*, tanto *promptius*, tanto *ſæpius*, tanto *impetuoſius*, tanto *prolixius*, & cum ampla quaſi *ſyndrome* multorum acerbiorum ſymptomatum, ita ſatis familiariter obtingant.

Non certe abſolute ob maiorem *debilitatem* ſexus fœminini, ſiue, vti vulgo hodie loquuntur, *debile genus neruoſum* huic ſexui ſecundum hanc opinionem magis proprium putandum:

Sed propter *inſtitutum* Oeconomiæ corporis humani fœminei,

mineî, ad *euacuationes* illas *vterinas*, non ſolum *ſæpe*, & non *parce*, verum etiam per determinatos *conniſus*, perpetrandas.

Quæ *deſtinationes*, quando non, vti decet, procedunt, ſed impetus ille *exoneratorius* ad alias *vias* aut *exitus* inclinat; non poteſt propemodum aliter fieri, quin vſitatos ſuos *mores* ad minimum generalibus ita ſeruet, vt *ſæpius*, & propterea etiam *promptius*, & tanquam per veros *inſultus*, etiam has deſultorias ſui viciſſitudines inſtruat.

Quale quid, cum *virili* ſexui, tam circa quaslibet in genere *euacuationes* ſanguineas, quam *hæmorrhoidales* in ſpecie, minus ſolitum exiſtat vniuerſim; mirum ſane eſſet, ſi in heteroclitis talium *inclinationibus*, *machinationibus*, aut qualibuscunq; longinquis *apparatibus*, diſpar methodus, (niſi forte per *adſuetudines*, etiam plane *externarum* occaſionum) ſuſciperetur.

Vt tamen hæc res etiam vere, quod aiunt, ſua luce radiet, confirmat vtique harum rerum *cauſalem* energiam, illa in ipſo quoque *virili* ſexu, experientia, vt, non ſolum, quibus viris, v. gr. *hæmorrhoidales* ventilationes, iam qualemcunque *adſuetudinem* ſuſceperunt; ſed tanto magis, quibus exquiſitiorem aliquam, quin omnino ipſam etiam *menſtruam*, aut qualemcunque breuiorem *periodum*, aſſumſerunt: his, ſi talium etiam euacuationum oppreſſiones eueniant, non admodum diſparia, ſed & *certa*, & *prompta*, & *frequentia*, & *vehementia* talium commotionum conamina eueniant:

Nunquam tamen vere & in ſolidum ſimpliciter eadem, *quot* & *qualia muliebri* ſexui occurrere obſeruantur.

Sed puto de his ſatis dictum eſſe.

MEMBRVM VI.

De MICTV CRVENTO.

Dixi etiam de hoc ſanguinearum euacuationum exitu, iam in parte ſpecialiore, propemodum pleraque; vnde

 h. l.

h. l. illa ſolum præcipue perſequi conveniet, quæ rem in ſe quoquo modo & *incommodam*, & *periculoſam*, tanquam ſpecialius *deteriorem* reddunt, & exquiſitius *morbidam* velut efficiunt.

Eſt autem huiusmodi *morbida* conſtitutio vlterior *mictus cruenti*, velut in genere, ſeorſim placidioris, quando ille vel *quantitate*, & ſub hac ſiue impetuoſis *inſultibus*, ſiue irrequieta *continuatione*, excedit.

Aut, quando vere *ſymptomatice* ab aliis morbidis adfectibus ſimpliciter excitatur.

Quin denique, quando diu iam *adſuefactus*, & ſiue propemodum, ſiue vere & in ſolidum, *continuus*, ſimul & ſemel occupatur & *opprimitur*.

De reliquis illis circumſtantiis, actum iam eſt, quantum ſatis eſſe poſſit in parte ſpecialiore; hoc loco ſupereſt aliquid dicere, de *ſymptomatico* ſanguineo mictu.

Accidit hic aliis vehementibus læſionibus aut ſtimulationibus, *renum* inprimis, rarius autem veſicæ.

Læſio oritur interdum a *calculo*; non temere vero dico *interdum*, quandoquidem a vero in renibus calculo, *mictum cruentum* re vera obtingere, adeo certe parum familiare, aut *commune* exiſtit, vt facile ingens numerus vere *calculoſorum* confici poſſit, etiam acerrimos ſubinde dolores a progreſſu calculi expertorum, quibus tamen talis *laceratio* partium continentium, aut transmittentium, quæ *ſinceri ſanguinis* talem fluxum inferat, penitus incognita ſit.

Stimulationes autem vehementes, primo *diureticas* nimias, quas tandem etiam ſinceri *ſanguinis* expreſſio ſequatur, inducunt quidem aliquando etiam alia medicamentoſa acriora, & fortiter pellentia; efficaciſſime vero *Canthari des*:

[Inprimis in *non adſuetis*, *plethoricis*, & quantumcunque *bilioſiore* ſanguineæ maſſæ intemperie adfectis. Adſueti enim dantur, qui vel *duas* aut *tres* cantharides ſine damno adſumant.]

Tales *læſiones*, quamuis ita quaſi ſimpliciter *per accidens*

tali

tali ſubiecto *mictum cruentum* incutiant ; eſt tamen minime contemnenda circumſtantia illa, valde promptæ impoſterum etiam *inclinationis* ad eiusmodi euacuationem, quatenus ſimpliciter talem:

Quantumlibet *loci* inidonei prorſus nulla undique *opportunitas*, *incommoda*, *pericula*, *damna*, vtique poſt ſe trahat, imo vero quaſi ſecum inuehat.

Sicut autem de *calculorum cauſali* tali efficacia verbum addere ſuperuacuum eſſet, cum tota res pro ſe loquatur; ita eſt tamen adhuc locus, non iniuſtæ, & vere quidem *Medicæ* conſiderationi duplici *Therapeuticæ*.

Primo, an non aliquando *mictus cruentus* ita cum *calculo* eueniens, verius debeatur *remediis* pellentibus ; etiam proprio auſu, aut concurſantium muliercularum ſuaſu, niſi quidem Medici, aut ad minimum pharmacopolæ conſilio & præſcripto, aſſumtorum.

Secundo, quid bonæ ſpei hic velut eminus promittat, huius generis patientibus, dextre, & *tempeſtiue* quidem, *præſeruatiua* methodo adhibita, *ventilatio ſanguinis* etiam *vniuerſalior* : (& quidem inprimis ob cauſas proximo articulo ſeqv. producendas.)

Cæterum, cum *mictus cruentus*, iuxta ſupra iam dicta, affectus vtique ſit *contumax*, vbi quantumcunque vel *inualuit*, vel poſt *diuturniorem* iam conniſum demum perrupit, & exitum inuenit:

Præterea etiam, ſpontaneus quidem, & magis directus *ſenioribus* quaſi proprius ſit; & velut ex ipſius etiam huius ætatis indole *pertinacior* :

Ita eſt tamen eo melius, quod omnino valde *infrequens* exiſtat, & non æque facile, aut *multis* hominibus, minime omnium autem *promiſcue* quibuslibet, impendeat.

Quæ tamen ipſa etiam circumſtantia, omnino ingens

 mo-

momentum offert, ad peculiarem penitus *cauſarum* rationem, pro tali euentu reuera ita *peculiari*, reperiendam.

Certe eo magis, poſtquam illis *ætatibus*, quibus præcipua magis eſt *alacritas* ad eruptiones inſtruendas; imo, quibus etiam adhuc hæc ipſa loca, quaſi directis *inſultibus* (*nephriticis*) exercentur, tamen hæc perruptio velut *incognita* exiſtat:

Et, ſicubi etiam per *calculorum* violentam aliquam læſionem, his ætatibus eueniat, tamen longe *ſecurius*, etiam tanquam ſimpliciter & directe, tanto magis autem perite, rurſus *cohibeatur*, quam in ſenioribus:

Iam *adſuetis* autem, nihil niſi certa pericula propinquioris *funeſtioris* exitus minentur, paulo præſentiores & firmiores *oppreſſiones*.

Quod bene notandum.

Interim cum iam ſupra de his rebus, quæ conueniunt, dixiſſe mihi videar, ad ea progredior, quæ adhuc dicenda ſunt.

ARTICVLVS I.

De

NEPHRITIDE.

SI quidquam eſt, quod vere prudentem æque atque peritam æſtimationem theoreticam poſtulet, eſt illud omnino, tam ipſa *exiſtentia*, quam præterea *energia*, MOTVVM HAEMORRHAGICORVM.

Contentionum inquam, & variarum, & *longinquarum*, *diuturnarum*, *pertinacium*, *rebellium* & itendidem *repullullantium*, neque facile prius, quam *exitu*, quem affectant, potitæ ſint, fidas aliquas inducias, & qualemcunque moderationem & tranquillitatem, promittentium.

Sicut enim in hoc negotio omni profecto iure notanda venit recentioris ætatis incuria, quæ, dum minimorum corpuſculorum inanibus mechanismis tempus fallit, interim cor-

corporis *organici* mechanicam rationem ad *organicos* ſuos effectus ita præteruidet, vt etiam ipſa manifeſtiora phænomena eius rei, non attendat, adeoque præcipuorum ſymptomatum rationem reddere, vtique impos, hæc potius ipſa diſſimulando, totam hiſtoriam morborum corrumpat:

Solidiſſime vero amittat omnem *ætiologiam*, imo hactenus etiam propemodum nudam *hiſtoricam* agnitionem, vel ſolius *exiſtentiæ* ne dum mutuæ *conſpirationis*, & vt loquuntur *dependentiæ* morborum *ætatum*; non, inquam, ſolum perdant, ſed re vera verius peſſundent.

Eſt enim vtique ſola hæc, MOTVVM *hæmorrhagicorum* vera atque iuſta conſideratio, quæ tam *Spaſticæ* indolis, inprimis *moderatioris* adhuc, veram ſcenam aperire poſſit; quibus *temperamentis*, *ætatibus*, *cauſis coniunctis*, *occaſionibus*, euenire, quos *actus* edere, quos *effectus* ſortiri, quomodo *procedere*, *redire*, *exire* ſoleat, quid boni aut mali perpetrare:

Quam ipſorum *exituum*, ſiue, vti vulgo loquuntur, *fluxuum* variorum ingenium pandat; quo *reſpectu* illi, *vtilitati* alicui ſubſeruiant, & *grauiora* adhuc incommoda tantiſper differant;

Quin denique diuerſorum adhuc, præter hæc omnia, *ſtagnatoriorum*, *oppletoriorum*, *rheumaticorum* dictorum, *æſtuantium* particulariter, *pruriginoſorum* particulariter, *inflammatoriorum*, inprimis per occaſiones etiam *internas* ſolas, *recurrentium*, imo ab vna corporis regione in aliam *migrantium*, *veras*, ſed & omnino *ſimplices* & euidentes, rationes reddere poſſit.

Interim, ſicuti *apparatus* ſemper vtique prior eſt ipſo pleno *actu*, & *effectu* completo; ita venit etiam in toto hoc MOTVVM hæmorrhagicorum negotio, omnino conſideranda, etiam *longinqua* illa paſſim veluti *collineatio apparatuum* ad huiusmodi ipſos effectus:

Quales nempe hinc inde re vera *eminus* agitantur; & late *diffuſa* circumcirca conſpiratione: qui interim, quo latius

tius

tius ab *ambitu* moliuntur, eo *tardius*, imo abſolute *minus*, ad vltimum ſuum effectum atque *ſcopum*, (vtpote a quo vere hac ratione longius adhuc abſunt) perveniunt ſeu pertingunt.

Quæ interim res, (adhuc maior inquam, & longe quidem, *frequentia*, variorum eiusmodi affectuum, qui quamlibet a *motibus* ad *eruptiones* tendentibus pendent, tamen effectum ipſum *eruptionis* minime aſſequuntur) cum proprie. vera theoria prudente æſtimari decenter, & luci exponi debuiſſet; vt ſunt res mortalium, potius nude & ſimpliciter in contrarium vertit, & quantum a ſenſu craſſo alienior eſt, tantum etiam ab intellectu minus attento refugit.

Cum tamen *Clauis* pro his rebus ſinceriſſima, ad manus veluti præſto eſſet in eo, quod plane *paria* ſymptomata, qualia *deſtinationibus* eiusmodi *eruptoriis* veluti *præludunt*, eædem etiam SEQVANTVR, eruptiones tales iam libero multo exitu potitas, ſi illæ denuo ad *ſuppreſſionem* deuoluantur.

Quæ ſane res ſincerarum *Clauium* inſtar, toti gazophylacio *pathologico* vero & reali recludendo, vnice inſeruiunt.

Non ſine cauſa præmitto hanc breuem, ſed neruoſam repetitionem, contemplationi, quam præ manibus habeo *Nephritidis*; vtpote plus quam vno intuitu, *longinquorum* eiusmodi *apparatuum ſpaſticorum*, *congeſtoriorum*, *hæmorrhagicorum*, ſpecimen exhibentis.

Quæ res, vt veram ſui theoriam adſequatur, opus ante omnia eſt veram eius *hiſtoriam* commemorare.

Conqueruntur nempe, qui hoc genus incommodi experiuntur, de *doloribus*, per initia quidem magis ſolum *tendentibus*, *prementibus*, ad liberiorem motum, etiam exquiſitiorem quendam veluti *contuſionis* moleſtum ſenſum exhibentibus, circa *lumborum* maxime regionem.

Fiunt autem hi dolores, etiam ſenſim magis magisque *acutiores*, *ardoris*, imo exquiſitæ *inflammationis*, *lancinationis* penetrantis, & prorſus *anxiæ inquietudinis* acerbitate:

Cum

Cum *appetitus* deiectione, *virium* ſummo lapſu, *agrypnia* *ſiticuloſitate*, *capitis* dolore, *obtuſo*, aut ad minimum *perturbatione*, & *vertiginoſa* debilitate:

Interdum etiam concurrentibus circa *primas vias*, tam *ventriculi*, *vomitoriis* ſubuerſionibus, quam *inteſtinorum*, *torminibus*.

De qua etiam re nequaquam ſilentio præterire licet, quod non raro, etiam in certioribus *nephriticæ* conſtitutionis exacerbationibus incipientibus, adeo familiaris ſit hæc talis circa *ventriculum* & *primas vias*, exquiſitiſſime & eminentiſſime ſenſibilis turbatio, vt etiam hac quam maxime ferociente, ſpecialiores *lumborum* dolores, etiam nullum prorſus adhuc indicium ſui faciant.

Neque hoc ſolum, ſed meretur ſane etiam hoc ipſo ſtatim loco memorari, illa ſpecialiſſima huius conſiderationis circumſtantia, quod vera quantumcunque *Nephritis*, præſentiſſime incitetur ad formandos paroxysmos, mediantibus *primarum viarum*, & *concoctionis* ipſius *primæ*, onerationibus.

[Vnde edulia, partim *flatulenta* dicta, *leguminoſa*, partim *concoctu difficilia* habita, vt *caſeus* macrior, carnes fumo *induratæ*, *piſces* duriores, *Nephritidem* cito exacerbare ſentiuntur.]

Occupat autem hic dolor, patientes ſæpe numero etiam cum circumſtantiis, *Febrili* commotioni alias magis quaſi propriis; *frigidi* nempe *horroris*, quem moleſtiſſimus *calor*, licet non tam *æſtu* ſemper exquiſito, quam *acri* quodam *ardore* moleſtus, inſequitur:

Aut, ſi quam maxime *horror* talis nullo eminente concurſu, ſeu potius *inſultu*, ſeſe prodat, eſt tamen indiuiſus omnino comes, *horridula vaga* percurſatio; vt, quoties vel leuis aura frigidula illis allabitur, dum vel parturiunt paroxysmum doloris, vel etiam iam ſentiunt, cito illos ita moleſtæ *horripilationes* percellant.

Interim dignum inſuper eſt notatu etiam illud, quod

 verus

verus nephriticus dolor non ſolum *alterutrum* tantum latus lumborum obſideat potius, quam *vtrumque.*

Sed etiam, adhuc ſpecialius, *ſiniſtrum* latus communiſſime, præ dextro.

Præterea vero eſt etiam vtique hic notanda huius ipſius *Nephritici* mali ſatis euidens INFREQVENTIA; *Veri* inquam, & extra ambiguitatem talis.

Hoc autem intuitu, non euenit *promiſcue* quibuslibet, vti vocant *temperamentis*, ſed ante omnia peculiariter magis *ſanguineo: ſincero*, aut *dominanti.*

Neque promiſcue quibuslibet *ætatibus;* ſed præcipue *iuuenili* accreſcenti, & *virili:*

Niſi quidem *hæreditaria* diſpoſitio ſubſit, quo caſu etiam iuniores, quin ipſam *infantilem* ætatem inuadit.

Præterea, ſeruat adhuc illam *Infrequentiæ* rationem, vt non *continuo* impetu patientes exerceat; ſed *interpoſitis*, ſæpe numero etiam, ſi patientes cautius viuant, vere *diuturnis*, interuallis:

Interim *frequentiam* maiorem in genere nanciſcantur, ipſa *adſuetudine*:

In ſpecie vero, per malum regimen circa *occaſiones externas*, ſeu cauſas *procatarcticas*, quibus huius mali *repetiti* tales inſultus, familiariter excitantur:

Quæ, *generalius*, verſantur in rerum *non-naturalium* incondito abuſu;

Specialius autem, ſunt illæ maxime eædem res, vt *cauſæ*, quæ ipſas etiam *hæmorrhagias* paſſim concitare, & exacerbare obſeruantur.

Interim ſuperſunt adhuc *duo* circa hanc rem notabilia; nempe, *primo*, quod *Nephritis* ſimplex, omnino diſtinguenda veniat a *calculoſa:*

Dum vtique etiam datur, ingens *Nephritis*, & multis etiam *repetitis* inſultibus, per prolixum temporis decurſum infeſta, ſine vllo calculo: Sic-

Sicut ex aduerſo, etiam paſſim *calculus*, & præſto eſt, & mouetur, atque decedit, ſine vlla vera *nephritide:*

Secundo, quod vtique *Nephritis* quidem *ſimplex*, & nequaquam adhuc *calculoſa*, ſi ipſi *mature*, & *recte* inprimis, conſulatur, *percurari* iterum poſſit, vt patientes ab illa liberentur in poſterum: *calculoſa* vero, vere talis, vix vnquam.

[Abſtrahendo inprimis ab illis confuſionibus *arthritico-rheumaticorum*, quin ſæpe *nephriticorum* verorum, ſed *ſimplicium* adhuc, & minime *calculoſorum*, phænomenωn in *Vrinis*; quæ vulgo hominum pro *ſabulo* imponunt, cum nihil ſint, niſi uerum *ſalinum* concrementum; quod ſub *refrigerio* demum vrinæ, coaleſcens, lateribus vitrorum æque adhæreſcit, atque ad fundum partim decidit ex vrina, quæ ſub emiſſione, vniuerſa *limpida* prodierat; cum *ſabulum* verum atque genuinum non minus, quam ipſi etiam *calculi*, iam in illa ſua conſiſtentia *ſolida*, intra corpus concreta, ſtatim ita cum reliqua limpida vrina, e veſica in vas vrinarium decidant, & immediate mox huius fundum occupent.]

Vltimo vero loco venit omnino etiam notanda, *conſpiratio* ſolennis *nephritidis*, & vera συζυγία penitior tam cum *Iſchiatico* malo, & *hæmorrhoidibus*; quam cum ipſa etiam *podagra:*

Adeo, vt ſatis frequentes occurrant *hæmorrhoidarii* & *podagrici*, non ſolum tanquam ambiguis forte, & generalioribus, circa *lumbos* doloribus vna obnoxii; vt quaſi anceps eſſe poſſit, an magis *rheumatico-iſchiadici* ſint effectus, an vero verius *nephritici:*

Sed ita vera *nephritide*, vt etiam *calculoſa* ſimul exiſtens, nullum dubium relinquat indolis ſuæ.

Cui etiam conſtitutioni merito annumeranda venit illa *nephritidis* paſſim obuia circumſtantia, vt dolore in lumbo præſente, quaſi peculiariter *grauatiuo*, *tenſiuo*, *rigido*, totum ſimul illud *femur*, imo *crus*, non ſolum *ſtupeſcat*, ſed etiam *rigeſcat*; imo vel *doloribus* etiam eo excurrentibus ſimul afficiatur.

Vltimo loco accenſeo huic *hiſtoriæ* illam obſeruationem, quod vera *nephritis* æque atque ipſe *calculus*, longe *rarius fœmineum* ſexum exerceat, quam virilem.

Has vniuerſas circumſtantias, prout in facto ipſa hiſtoria ſeſe offerunt, ſi iam ad *rationes* reuocemus; & huic ſcopo adhibeamus, *conuenientiam* ſecundum pares cauſas & effectus conſpicuorum diuerſorum *hæmorrhagicorum* moliminum:

Ante omnia vero *hæmorrhoidalium* apparatuum *externorum*: & *conſenſuum ſtricturæ*, circa has regiones equidem *venæ cauæ*, & *Iliacis internis* deſtinatæ, ſed facillime in portiones etiam *Emulgentes* redundantis:

Poterit inde ſine magna difficultate vtique eluceſcere, quomodo harum rerum ita mutuus valeat apparatus:

Vt nempe etiam *nephritica* pathemata, ab *hæmorrhoidalibus* tentaminibus pullulent.

Sicut enim etiam vel ipſa ſimplex ocularis inſpectio *implicationis* illius ſpiſſiſſimæ tenuiter fibroſæ, innuere poteſt, quæ in corpore humano complectitur tam *venam cauam* a diaphragmate deorſum, quam partem *venæ portæ* dorſo contiguam, quæ *hæmorhoidalis* maxime eſt: quod huius, fibroſæ inquam implicationis, varia *ſtrictura*, varie etiam impellere, atque dirigere poſſit progreſſum ſanguinis circa hæc loca:

Et conſequenter variis *detentionibus*, atque *reſtagnationibus* inſtruendis inſeruire:

Ita non poſſum, quin pro huius negotii, notabili illuſtratione hoc etiam loco commemorem plane peculiarem effectum, qui e *ſtrictura*, præter opinionem profundius operante, plus quam ſimplici vice mihi ſeſe obtulit.

Præſcribit *Paulus Barbette* in ſua Praxi cap. de *Catarrhis*, ad Arthritidem incipientem, *Emplaſtrum e ceruſſa, minio, oleo oliuarum, & ſapone Veneto.* Hoc commendat lectori peculiari quadam epiphoneſi: (Idem proponitur in ita inſcriptis Experimentis *Digbæi Chymicis*, ſub titulo: Herrn Digby fürtreff-

liches

liches Pflaſter aus Bley. Hoc emplaſtrum ſicut vſu ſuo non caret, ita paraueram ante hos XVI. annos, primo ipſe; cum vero vſum eius annotaſſem, largioris diſpenſationis fini, commendabam eius præparationem pharmacopolæ publico, e cuius officina illud poſthac præſcribebam ſub titulo *Empl. ſaponati Barbette*. Cum vero hoc non ego ſolum, ſed etiam alter in eodem loco Medicus, (qui, raro in hac arte decore, quamlibet annoſior, nec experimenta, neque rationes audire, imo vero amiciſſimis colloquiis etiam prouocare adſpernabatur; nempe vir in copioſa praxi conſtitutus, facillime agnoſcens, quid per vera phænomena practica probaretur, & verum in illis nexum adſequeretur,) aliquoties hoc emplaſtrum præſcriberemus: & ego quidem ſemel aut iterum idem aliis iam prius ipſe etiam dediſſem in ſubſtantia, qui forte poſthac audiebant, me idem etiam, in pharmacopolio parandum curaſſe: Neſcio quomodo hinc euenit, vt talium hominum occaſione, Emplaſtrum hoc ſimpliciter meo nomine adpellaretur, id, quod hac ratione demum comperi, quæ mihi ſimul eximiam peculiarem obſeruationem ſuppeditabat ſequentem.

Veniebat ad me hortulanus mercenarius, commemorans, contigiſſe ſibi inſignem *dolorem nephriticum*, (nempe *lumbarem*, qualem ſtatim promiſcue hoc nomine notare ſolent, Stein-Beſchwerung; quamuis huic patienti etiam ſiniſtrum maxime lumborum latus occupauiſſet:) Huic dolori adhibuiſſe ſe Emplaſtrum meum (darauf habe ich des Herrn Doctors Pflaſter gelegt/ aiebat) ſublatum hinc eſſe ſatis feliciter dolorem: agnoſcere ſe vero, quod ſine dubio nimis diu Emplaſtrum hoc ibi reliquerit; per tres circiter dies, poſtquam iam dolorem ſuſtuliſſet. Eueniſſe ſibi hinc alterum non magis moleſtum, quam metuendum etiam accidens, vt *teſticulus ſiniſter* magnopere *inflatus*, quin *inflammatus*, valde doleret: & ſuperabat certe teſticulus ouum maioris gallinæ Indicæ ſeu Calicuticæ.

Ego, cum non meminiſſem, quod huic viro prægreſſis ſorte diebus Empl. hoc commendaſſem, nec etiam, plus iam anno, emplaſtrum hoc domi amplius paratum habebam: eſſet autem interim alius Medicus, qui ſub ſuo nomine empl. quoddam diſtrahebat: monebam ita patientem, ne erraret forte, præcipue cum mihi nullum vſitatum ſit emplaſtrum, quod ſpecialiter ſub meo nomine venire, vel ſciam, vel velim. Agnoſcebat ille, quod neque conſilium a me, nec emplaſtrum ab aliquo meorum accepiſſet; nominabat autem Virum primarium eius loci atque temporis, qui & ſuaſerit illi emplaſtrum hoc, & e pharmacopolio ſub hoc nomine petendi, autor fuerit: imo proferebat ipſum quod vltimo geſtauerat fruſtum. Ego, fateor, non aſſequebar ſtatim efficaciam talem ab hoc emplaſtro pendere poſſe; imo vero reſpondebam hoc ipſum patienti; recordari iubens aliarum forte concurrentium cauſarum, quandoquidem ab emplaſtro talis effectus minime ſequi valeret. Excuſabat ſe ille modeſte, quod contrarium ſentiat, cum nota ſibi iam ſint facta, duo alia huiusmodi exempla, quod a iuſto diuturniore in hoc loco geſtatione *teſticuli tumor* obortus ſit; pœnitendo, vt aiebat; effectu tam boni emplaſtri ad dolores illos de reliquo ſubigendos, ſi ita per imprudentiam nimium diu geſtetur. Hunc effectum cum ita, quod omni modo ingenue profiteor, ex horum ipſorum hominum ita plane propria experientia perciperem, capto interim ex ipſa re conſilio, iubeo idem emplaſtrum, ſimpliciter inuerſo ordine, toti ambitui ſiniſtro ſcroti, & teſticuli inflati, circumponere, camphora etiam largius imbutum. Ita quidem feliciter iterum diſceſſit tumor:

Mihi vero, & quotquot tandem animum huc ſolerter aduertere voluerint, exhibuit ita luculentum, imo profecto tanquam ad oculum manifeſtiſſimum, documentum, quænam ſit efficacia *ſtricturarum* talium circa hæc loca *ſpinæ dorſi contigua;* etiam vſque a tam *longinqua*, & *ſpiſſa*, & ſi *anatomico-*

phy-

phyſiologicam conſpirationem ſpectemus, velut alieniſſima efficacia ſtrictoria a cute dorſi per muſculos iuxta ſpinam dorſi, non ſolum externos, ſed etiam ipſos penitus internos, *Pſoas*, non ſolum in *venam emulgentem*, ſed omnino *ſpermaticam* ſiniſtram; (quæ nempe ordinarie e *ſiniſtra Emulgente* vena, vti dextra *ſpermatica*, communiter e *trunco venæ cauæ*, ortum ſuum habet.)

Iam, cum etiam tam fortis inter has res præſto ſit conſpiratio, vt *per transuerſum* integumentorum non ſolum, ſed ipſorum vsque muſculorum ſpiſſorum, tales *ſtricturæ*, ad ipſa vsque vaſa, & ſatis *tenera* quidem illa, propagentur; & vaſa grandiora, vt hic venam emulgentem ſiniſtram, ſtringendo, regurgitationem ad ipſum *teſticulum*, inflatoriam & inflammatoriam, ita efforment: quid non poſſint *propiores* huiusmodi ſtricturæ & compreſſiones, in ipſa magis proxima vicinia vaſorum *Emulgentium* inſtitutæ? Vbi nempe certe omni modo, & maximo prorſus opere, etiam obſeruandam commendo illam diſſeminationem illorum ramorum venoſorum, qui *non procul* ab ipſis *emulgentibus*, ſi res oculis potius inſpiciatur, quam minus accuratis figuris credatur, non ſolum ſecundum ductum vertebrarum lumbarium excurrunt ad vtrumque latus lumborum: ſed etiam partim *maioribus ramis*, *venæ muſculæ ſuperioris* nomine, ad multos atque craſſos muſculos, partim ad femur, partim ad nates, vſu tamen etiam præcipuo femoris, multis ramificationibus diſcurrunt:

Quorum *ramorum*, iterum dico, *vero ſitu* ab emulgentibus non valde diſtantium, qualiscunque *ſtrictura*, extrinſecus, quomodocunque ſuſcitata, poteſt profecto nulla difficultate etiam ita ad ipſos vsque *emulgentes* diffundi, & per hos etiam in *renes* ea ratione redundare, vt imminuto hinc ſatis libero ſanguinis per illos *refluxu* in venas, *reſtagnatio* aliqua in ipſo renum habitu hinc cooriens, *infarctum*, *diſtenſionem*, *ardoris*, *lancinationis* ſenſum, quin verum *inflammationis* genium, ibi exhibeat.

Iam,

Iam, cum *dolores nephritici*, non ſolum in eaſdem periodos *ætatum* incidere ſoleant, quibus veluti *prima molimina hæmorrhoidalia* micare conſueuerunt;

Imo vero etiam in poſterum cum *Iſchiadicis*, *&* *hæmorrhoidalibus*, etiam *fluxibus* concurſare.

[Sicut etiam iam *Hippocratis* temporibus notum, & hinc ab ipſo annotatum fuit IV. Aphor. §. XI. quod hæmorrhoides non ſolum *ſuperuenire* ſoleant *Nephritidi*, ſed hoc etiam vtili euentu ita facere:

Quaſi diceret, *inuenientibus exitum hæmorrhoidibus*, *deſinit contentio circa renum regionem.*]

Sed etiam, quibus minus familiares ſunt *hæmorrhoidales* excretiones, velut euidenter eadem proportione pariter minus familiares ſint *Nephritici* dolores: (vt *fœminino* ſexui.)

Imo recte procedente *hæmorrhoidali fluxu*, per allegatam *Hippocratis* obſeruationem, hi dolores mox ſubleuentur:

Ex aduerſo vero, per incommode procedentes hæmorrhoides, ipſa *nephritis*, etiam ſerius, & fere fortius, cooriatur.

[Sicuti reapſe *Hippocrates*, *Nephritidem* quaſi magis *propriam ſenibus* recenſet alleg. III. Aph. 30.]

Ita videtur certe mihi ex his veris circumſtantiis nihil magis atque certius diluceſcere, quam, quod ipſius etiam *nephriticæ ſtagnationis*, *infarctus*, & *inflationis*, nullæ ſint certiores *occaſiones*, & velut introductiones, quam MOTVS eiusmodi *congeſtorii*, qui *ſanguinem* ita velut eminus ad *hæmorrhoidales* ventilationes, præcipue *externas*, veluti deſtinare atque compellere aggreſſi, *reſtagnationibus* huiusmodi ſpecialioribus circa *renes*, occaſionem ſubminiſtrant: quæ ſemel ita *præualeſcentes*, etiam in poſterum ſpecialiori ad hæc eadem loca redundantiæ, aditum præparant.

Non poſſum autem mihi temperare, quin etiam iam hoc ipſo loco, aliqua pro confirmatione maiore huiusmodi adfer-

adſertionis adferam, ex ipſa *hiſtoria*, partim *pathologico-* partim *therapeutico-Practica*, vera, & experientiæ conſona.

Primo, ſicuti *externis* hæmorrhoidariis moliminibus & *apparatibus*, inprimis obnoxii ſunt homines, *habitus corporis ſpongioſioris*, mollis, qualem vulgo *ſanguineum* vocant; (ſiue magis *ſincerus* ille ſit, ſiue in qualicunque compoſitione, *prædominans*,) &, niſi *molimina* hæc exitum adſequantur, redundant in *Iſchiadica* aut *podagrica* pathemata, talibus Subiectis proinde, præ aliis, familiariora:

Ita eueniunt etiam maxime talibus iisdem, *Nephritica* pathemata; vel *frequentiora*, præ aliis aliter conſtitutis: vel certe ſenſibiliter omnino, & *grauiora*, & *acrius inflammatoria*.

Secundo, monſtrat prudens experientia *practica therapeutica*, quod tempeſtiuæ *ventilationes*, tum *generales* ſanguinis, inprimis in *inferioribus* partibus corporis: tum *ſpecialior*, e locis *hæmorrhoidalibus* externis, per *hirudines*, *calculoſis* non ſolum per ſe multum emolumenti & leuaminis adferant; ſed etiam omnium reliquorum medicamentorum feliciori operationi viam ſternat, vt illa longe veriorem ita exhibeant efficaciam, quam ſi ſine præmiſſo huiusmodi ſubſidio, in vſum trahantur.

Supereſt autem omni modo adhuc aliquid dicendum de *inclinatione* etiam ſanguinis verſus hæc loca, poſtquam ſemel, ne dum iterum, reſtagnatio hæc illa loca inuaſit, & expandit.

Siquidem non ſolum, quaſi ſua *ſponte*, etiam in poſterum, hanc eandem ſemitam velut iterum affectat, & facile ſequitur Natura:

Sed quando etiam, inprimis *in actu* iam fientis huiusmodi congeſtionis, atque reſtagnationis, remedia ſpecialius *ad renes* pellentia, intempeſtiue adhibentur, obtingit hinc adhuc tanto maior circa talem *ſpecialiſſimum* locum, non magis *commotio*, quam vera *contentio*:

 Aqua

A qua & facillime, & inde propemodum familiariſſime, reſtagnatio *nephritica* non ſolum ad veram *inflammationem* augetur, ſed ab hac etiam ſuccedens aliqualis *vlceratio*, poſthac *calculi renalis* prouentui ſcaturiginem quaſi ſubminiſtrat.

Vnde quidem valde familiariter occurrunt, animum ſolerter aduertentibus, eiusmodi exempla, vbi mox a primis dolorum *per lumbos* velut initiis, adhibita *acriora*, *therebinthinata*, *ſuccinata*, *ſpiritus uitri dulcis*, *acrior*, & *largiore* vſu; quin ipſa aqua *petroſelini*, *fragorum*, *amygdalæ rancidæ* & *amaræ*: tum *diuretica* acriora &c: patientes tales mox eo deducunt, vt admodum tempeſtiue *calculi* prouentum experiantur, cuius ante hac nulla adhuc veſtigia perceperant:

Niſi quidem forte phænomenon illud iam ſupra tactum impoſuerit, *tartareo-limoſi* concrementi in vrina, ſub emiſſione *limpida*, poſthac demum, ſub *refrigeratione*, coaleſcentis.

Habet autem inſuper, vt etiam iam ſupra notatum eſt, *nephritis* ſimplex illud peculiare, vt etiam non ita multos dies iugiter perennet; quin iterum quaſi ſponte diſſoluatur; remiſſa nempe ſenſim *contentione* illa congeſtoria, ad *renem* ita redundante.

Præter hæc omnia vero habet vtique *nephritis*, etiam illam *cauſalem* rationem conſideratu dignam, quæ hactenus a me adſtructam eius *ætiologiam*, confirmare poſſit; quod *nephritis* omnino ab iisdem cauſis *occaſionalibus* exacerbetur, quæ etiam ſimplices quaslibet *hæmorrhagias* pariter incitare & exacerbare obſeruentur:

Et inter tales velut eminenter ab ipſis *animi pathematibus*.

Qualia tamen, quid de reliquo peculiaris inferant ſtabile & materiale, circa *renes*, *vrinam*, *vias vrinales*, quatenus tales, nemo vtique hominum agnouerit:

Niſi quidem cum antiqui cenſus *ſpiritibus*, ſine omni reliqua comparatione hic turbas concitantibus:

Vel

Vel recentiore illo monſtro, *Gorgonio ſpiritu*, nudæ fabulæ ſcenam inſtruere arrideat.

Cæterum placet etiam hanc conſiderationem iterum illo monito obſignare, quod quælibet aliæ *pathologicæ* opiniones, tam circa *nephritidem*, quam *calculum*, vel minime reſpondeant circumſtantiæ, *eſſentiali* penitus circa hos affectus, eximiæ *Infrequentiæ*:

Aut ſi denique hanc diſſimulare non amplius ipſis concedatur, noua, & adhuc minus toleranda vanitate, ad abſolutas huiusmodi fabellas dilabantur *ſpirituum Gorgonicorum*, & *materialium* quorumlibet *ſeminiorum*, non ſolum per *tot annos* deliteſcentium, & per longas demum ætatum *periodos*, vt Aloë Americana, matureſcentium, ad progerminandum:

Aut per modum cereuiſiarum, *fermentando*, paroxyſmorum varios recurſus formantium:

Niſi quod vtique etiam hoc ipſum *ſimile*, grauiter, quod vulgo dicitur, *claudicet*; dum nullum in toto mundo concretum occurrit, quod in *eodem*, maxime vero *exiguo*, *loco* detentum, *fermentationis* commotionibus ſolum ita *per particulam* afficiatur, vt illa quidem *fermentando* emoueatur; ad reliquam vero veluti *mineram*, ſeu *farraginem*, *commotio* illa non pertingat; ſed illa ſemper nouos demum *inſultus* expectet, qui tamen ſinguli non plus, quam *exiguam* qualibet vice particulam, ita emouere valeant: & tamen hæc omnia indole *fermentatiua*: profecto abſurde.

Sed de his plura, vbi de ipſo calculo.

Sicut autem hanc tractationem de *nephritide* ſubieci tractationi de *Mictu cruento*, ita poſſet forte non iniuria a me expectari *connexio* etiam ipſius vtriusque huius affectus;

Cum autem ſecundum *Hippocratem* quidem, hæc res facile expediri poſſet, qui e ſui temporis, atque climatis, experientia & obſeruatione, ipſam etiam *Nephritidem* non niſi *ſenioribus* familiarem obſeruauit;

 Qui-

Quibus iisdem, quod præced. Membro notaui, quamlibet *Hippocrates* illud in illis *Aphoriſmis* præterierit, ipſe etiam *Mictus cruentus*, ſine vi externa, veluti proprius eſt:

Quia tamen in noſtris regionibus, imo verius noſtris *moribus*, *Nephritis*, etiam reuera iam ad *conſiſtentem* ætatem appropinquantibus, paſſim euenire notatur; poſſet videri quaſi hæc res nexum talem inter *intentionem* directe hæmorrhagicam, & *apparatus* atque *exitus* ſimiles, hic implicaret.

Sed cum non ſine prægnantibus, & certe plane ſolidis rationibus, in ipſo initio præſ. Artic. repetierim, differentiam, quæ vere intercedit inter MOTVS *ad hæmorrhagias* deſtinatos, & ipſos *exitus* ſeu *fluxus*, ad quos illi collineant;

Et huius eiusdem rei eximia vtique prorſus ſpecimina præſto ſint, non ſolum in *hypochondriaco* malo, ſed etiam ipſis *Arthritico-Iſchiadico-Podagricis* contentionibus:

[Et in his quidem maxime in eo, quod ibi & *longinquæ*, & *diuturnæ*, & *pertinaces*, tales *contentiones* fiant, circa *eruptiones hæmorrhoidales*: quamlibet ad illas, in multis ita affectis, vel nunquam plenum hunc *exitum* aſſequantur:

In *hypochondriaco* vero apparatu, reuera geminum ipſum contingat, cum præſentis *nephritici* MOTVS ingenio; vt, inquam, hic etiam, quamuis ad actualem *perruptionem* hæmorrhoidalem illa ætas, quæ *hypochondriacis* pathematibus, quam maxime obnoxia eſt, non pariter procliuis exiſtat, & illam omnino aſſequatur.]

Ita pari ratione, in noſtris certe regionibus, obtinet hoc omnino ita, vt etiam illis, quibus ad actualem *perruptionem cruenti mictus*, non tam directe & ſimpliciter procliuis eſt progreſſus atque ſucceſſus; tamen longinqua hæc veluti *molimina* ad illum, quæ *reſtagnationem* inſignem circa *renes*, & per hanc *nephritica* illa pathemata, efformant, etiam prius, quam ad ipſam *perruptionem* pertinacius pertendat totus coniſus,

niſus, tantisper huiusmodi veluti progymnasmatibus prælu-dat, & veluti *tentet* & aditum expeditiorem & exitum.

Quamuis autem hæc forte ita facile agnoſci poſſint, agnoſcet tamen ſine dubio etiam, quicunque naris eſt emunctioris, quod etiam hoc ipſum nondum exhauriat *dubium* illud, quamobrem, teſte experientia, vtique tales *apparatus præmaturi*, familiariores ſint, qui *Hippocratis* tempore aut climate *ſeriores* obtingere ſoliti ſint: cur inquam *Hippocratis* tempore, non etiam *maturius* euenire cœperint, quam proxime ipſa illa ætate, qua etiam *Mictus cruentus* ipſe, ad exitum peruenire familiarius obſeruatur?

Hic, licet nulla affectata ratione etiam allegare poſſem, quod *Hippocrates* non abſolute illibata ἀκριβείᾳ omnes circumſtantias morbidarum diſpoſitionum exhauſerit;

(Vel ipſo *hypochondriacorum* affectuum teſtimonio, qui apud illum vix attinguntur veluti:)

Minime tamen hoc facere opus habeo, cum ſufficere mihi poſſint aliæ etiam vere *poſitiuæ* circumſtantiæ huiusmodi diuerſitatis, ipſa re veræ, inter *calidiorum* regionum, & noſtrarum genium intercedentis.

Subeſt enim hic duplex cauſa, altera vere *immanens* & prorſus inſita; altera *aduentitia* & arbitraria.

Illa, *ſpiſſior* diſpoſitio ſanguinis, tam a frigidiore *aëris* temperie & viciſſitudinibus, quam a craſſiore *victu*, & ante omnia *potu*: cum in calida *Græcia*, & potu *vinoſo*, græcæ generoſæ indolis, longe familiariores fuerint, imo hodieque ſint, tum ipſæ actuales *eruptiones* ſanguineæ; tum exquiſitiores ambitus *apparatuum* ad illos pertinentium.

Secundum autem quod attinet, eſt illud nihil aliud, quam *mos* longe vſitatiſſimus mos hodiernus, vt non ſolum *Arthritodes-Iſchiadicæ* contentiones, familiariſſime cum vere *Nephriticis*, ipſa diagnoſi confundantur:

Verum etiam pandemia ſit illa, ad ita ſemel iudicatum

Nephriticum malum, conſultandi atque medicandi proteruia potius quam promptitudo;

Non ſolum *ſimplicioribus* Remediis, vulgo vti notiſſimis ita uſitatiſſimis, arillis *cynosbati*, *baccis alkekengi*, *petroſelino*, *raphano ruſticano* &c.

Sed etiam, (poſtquam famoſa Chymiatrica ita ad homines ſylueſtres diuertit, vt, qui inter ſyluas & materiis huiusmodi & inſtrumento præcipuo pro his artificiis, ligno quaſi gratuito abundant, etiam iam tam præparatione abundantisſima, quam diſtributione & conſiliis vtendi cum oppidanis talium rerum præconibus certant, non notiſſima ſolum inde, ſed &) vſitatiſſima vtique facta ſunt, *olea deſtillata*, *terebinthinæ*, *piceæ*, *iuniperi*, *ſuccini*, *ſpiritus acris empyreumaticus tartari*, *ſpiritus nitri*, tum minoris apparatus ſimplex, tum maioris apparatus, cum *ſilicibus*, clyſſiformis, interim vtique *nitroſa* parte ſatis ſincerus.

Qualium quidem rerum noti familiariſſimi *abuſus* quotidiani, ſi res recte ſecundum indiuidua æſtimetur, deprehenduntur vtique paſſim præcipuam penitus partem habere, in illo hodie adeo frequentiore prolapſu, qualiumcunque circa *dorſum* & *coxendices* contentionum, veluti recto gradu ad *renes* inclinando.

Reuera autem eſt etiam ita conſiderandum negotium hoc vniuerſum, vt memori mente teneatur, quod ipſe etiam *Mictus cruentus*, non ſit *euacuatio* talis hæmorrhagica primaria atque *directa*, ad quam tanquam *recto gradu*, tendat, adeoque pertendere ſatagat, Natura.

Sed, quemadmodum ipſe quoque *Mictus cruentus* nihil aliud eſt, niſi *deuia* quædam eruptio, *hæmorrhoidalium* intentionum atque contentionum:

Ita, ſi res ſine omni præoccupatione vere ſolertiſſime æſtimetur, eſt ipſe *Mictus cruentus* magis pro *euentu nephriticarum*

rum

rum reſtagnationum & contentionum, quam directo, qualitercunque deſtinato, *effectu* habendus:

Ipſæ vero etiam hæ *nephriticæ* congeſtiones atq; contentiones, non æque pro tali effectu, aut *apparatu*, ſimpliciter ad *cruentum mictum* pertendente, agnoſci inde poſſunt; quam potius pro *euentu* magis, quam *effectu*, latiorum conniſuum *arthritico-iſchiadico-hæmorrhoidalium*, æſtimari.

Vt ſit ſenſus, *nephriticos* quidem affectus ex *hæmorrhoidalium* moliminum occaſionibus euenire, ſed nullo æque directo atque deſtinato *agendi*-ſcopo aut conniſu:

Mictum autem *cruentum*, vel conſequi ſimpliciter *fortuita* magis ratione, has etiam *nephriticas* contentiones, ſine efficacia tanquam *deſtinati*, & ad hunc effectum obſtinati, conniſus:

Vel, ſicubi reuera ad hunc exitum *tendere* apparet, ibi maxime ſubeſſe etiam illas *ætatis*, *hæmorrhoidalium motuum* & conatuum, imo iam paſſim *adſuetudinum*, certiores circumſtantias:

Sed ſimul etiam, quod oppido bene notandum venit, in iſtiusmodi conſtitutione, etiam reuera longe minus exquiſita, vera *nephritica doloroſa* eiusmodi ſiue molimina, ſive pathemata: dum in talibus caſibus potius omnia etiam ipſos ſucceſſus planiores, ad ſimiles intentiones abſoluendas & vere in effectum deducendas, aſſequuntur: vt nempe ipſa *eruptio* cruenta promtius obtingat.

Et hoc quidem etiam magis exquiſite in ipſis *ſenioribus*, effectui huiusmodi reali omni modo verius ſubiectis.

Vt adeo hæ ipſæ quoque res, ſi, ſine fictionibus, potius vere ita vti ſunt, accipiuntur, etiam *ætiologiæ* illarum ex *hæmorrhagicorum motuum* & moliminum indole, ſatis luculenter comprehendi poſſint.

ARTI-

ARTICVLVS II.

De
CALCVLO RENVM ET VESICAE.

NOn dubito, quin primo intuitu, & ſecundum præconceptas opiniones, *ἀτοπότατον* appariturum ſit plerisque, quod præſenti ſeriei tractationis, ubi de *hæmorrhagiis*, earumque proximis conſpirationibus agere promiſi, Calcvli mentionem immiſceam, & eo ipſo ingentem, vt habet prouerbium, ſcrupulum ipſis iniiciam:

Interim confido omnino, quod, ſi modo æquo animo rationes meas audire ſuſtinuerint, confeſtim ſenſum illius ſcrupuli amiſſuri ſint.

Sicut enim non dubito, quin ſuperius illud meum monitum, de nexu *phthiſeos*, cum congeſtionibus *hæmoptyicis*, citra difficultatem aſſenſum aſſequi poſſit;

Ita ſpero tantundem etiam de eiusmodi *congeſtionibus*, ad minimum autem omnium conſenſu *reſtagnationibus*, atque *inflammatoriis* plane *ſtaſibus*, *nephriticis*:

Quod nimirum aliquando actualibus *ſuppurationibus*, magis autem *vlcerationibus* ſanioſis, viam ſternere poſſint in *renibus*, quemadmodum alteræ illæ in *pulmonibus*.

Quamuis autem facile præuideam, quod non defuturi ſint, qui, quicquid etiam de habitu *nephritidis* ad *ſuppurationem* aut *vlcerationem renum*, conſentiant; non tamen eadem facilitate perſpecturi ſint, quanam ratione ex *vlcerationibus* talibus, *calculos* velut efformare integrum eſſe poſſit: ſpero tamen hic etiam ab ipſis omnia æqua, ſi modo vere ſinceram ante omnia agnoverint *calculi hiſtoriam*, quam proinde omni modo neceſſe eſt primo loco conſtituere.

Calculus renum, vt ipſius tanquam propriam omnino hiſtoriam texam, eſt ante omnia conſiderandus, tam ſecundum *materiam* ſuam, quam ſecundum *formam:* (vtrumque tamen, non

non tam exquiſite ſcholaſtico ſenſu, quam craſſiore veluti, quo in ſenſus incurrit, habitu)

Tali intuitu eſt *calculus renalis*, *ordinarius*, minime vere & ſimpliciter *lapideæ*, *terreæ* indolis; vnde quidem in menſtruis *ſalinis*, quæ alias ſimplicia *terrea* concreta cito ſoluunt, non ſolum non *totus*, ſed etiam *languide* communiter, ſolutioni obſequitur.

Secundo vero, eſt hoc inter omnes *calculoſos* notiſſimum, quod *vſitati calculi renales*, ſi recenter emiſſi probe conſiderentur, poſtquam per aliquot horas in libero aëre iacuerunt, quaſi ad ſimplicem adſpectum menſura *decreſcere* obſeruentur, & veluti *exſiccatione* ipſa *contabuiſſe*. Neque tamen etiam hoc ſolum; ſed concurrit adhuc alterum non ignotum ſpecimen maioris *exſiccationis*, dum vtique recens excreti *calculi* tales, facilius franguntur, & magis *friabiles* ſunt, quam poſt diutius tempus, ipſa deſiccatione *denſati*.

Præterea tertio, quando calculi tales vruntur, nigreſcunt non ſolum modo, & fundunt, tam *humiditatis*, quam *pinguedinis* empyreumaticæ, & *ſalis volatilis*, notabile quiddam: ſed amittunt etiam eo ipſo non parum de ſuo *pondere* priſtino, contra ſinceriorum *lapideorum* genium.

Formam, nempe externam, quod attinet, eſt in illa conſideranda, partim vſitata *magnitudo*; partim *firmitas* atque denſitas, partim *color*: partim denique peculiaris, ſpeciei tamen magis communis, quam ſimpliciter indiuiduis magis propria, *figuræ* ratio.

Magnitudinem, quod attinet, *vſitatam* vti vocaui, vix quenquam propemodum latet, quod vſitatiſſimo more, calculi renum non nimium *magni* prodeant, ad *piſi* qualiscunque menſuram, imo etiam longe communius minores, ad ſeminis *cannabis*, *milii*, imo *arenæ* & *ſabuli* proportionem.

Qui vero maiores, ad nuclei pruni arborei, Herbſt-Schlehen / pruno-mali perſici, Marellen und Abricoſen / adſcen-

ſcendunt, illi & minus vſitati ſint, ſed vere rariores; & minus etiam propemodum frequentis exacerbationis exhibeant, circa *conamina* veluti excuſſoria. Inuſitatæ vero omnino ſunt magnitudines veluti monſtroſæ tales, quales hic illic apud obſeruatores occurrunt, cum concurrente etiam paſſim adhuc magis inſolita configuratione externi ambitus vniuerſi.

Firmitatem quod attinet, eſt illa vſitate admodum fragilis atque *friabilis*, inprimis antequam ſiccior euadat, Minus vſitata vero occurrit vtique, partim in multo maioribus ſolito, vltra *pruni* maioris, aut *perſici* minoris, (Marellen) nuclei menſuram; conſiſtentia vero cætera viſibili vſitata: partim autem vere rariſſimo euentu, in vniuerſa prorſus inſolita conſtitutione, duritia atque pondere penitus ſingulari, & textura quaſi ſincerius *ſilicea:* cuiusmodi tamen, quamlibet in *graminiuoris* animantibus repertam, in *humano* corpore genitam, in renibus inprimis, nondum ſpectaui.

Color calculi renalis, quaſi perpetuus, eſt fuluus, ex obſoleta flauedine palleſcente, quaſi leuiter ruffeſcens.

Peculiaris conformatio vero, conſiſtit communiſſime in *aſperitate* tam externi ambitus, & veluti cruſtæ ſui; quam per totam ſui conſiſtentiam, qua velut e *granis* ſubtilibus, ſibi mutuo cohærentibus, communiſſime conſtare apparet:

Sicut etiam paſſim ſub ipſa conſiſtentia *granulorum* talium ſingularium, & nihil dum cohærentium, ſic ſatis ſæpe prodit, *ſabuli* nomine.

Aliquando tamen conſpiciuntur circa hanc ipſam ſuperficiem mediocrium calculorum, etiam magis *faſtigiata* aliqua veluti granula, quæ *cryſtallorum ſalinarum* indolem innuant.

Iam ſi huic *hiſtoriæ* calculi ipſius, vlterius ad latus ponatur etiam hiſtoria *prouentus* calculi huiusmodi, innoteſcet ex illa, primo, quod calculus communiſſime ſequatur *dolores nephriticos, inflammatorios*, & ad minimum a ſuſpicione *ſuppurationis*, aut *vlcerationis*, non alienos.

Et

Et hoc maxime, quando cum *impetu* inuadunt, atque ſæuiunt hi dolores. Quando vero etiam hoc non faciunt, & tamen tandem *calculus* ſequitur, incumbunt ad minimum tanto diuturniore atque conſtantiore moleſtia, antequam tandem ipſius calculi prouentus ſeſe exſerat:

Suſpicione etiam in hoc caſu nec iniuſta, nec etiam vulgo inuſitata, *vlceroſæ* affectionis in rene. Adhuc magis autem & nota eſt, & euidens, renum in calculoſis demortuis, *vlceroſo ſanioſa* conſtitutio reperta.

Tanta ſæpe numero, vt etiam præcipua pars de mole renis abſumta appareat: reſiduum autem *cuniculis* peruium, interim etiam vndiquaque *flaccidum* deprehendatur.

Quibus rebus vltimo loco adiicere licet, trigam obſeruationum, quomodo calculoſa ſubiecta, manante poſthac ſincerius atque copioſius *ſanie vlceroſo-ichoroſa*, ab iſtis temporibus, quibus talis *manatio* cœpit, ab vlteriore prouentu calculi immunes vixerunt.

[Vir ſexaginta annis appropinquans, cum etiam alias calculi quædam indicia ſenſiſſet, corripiebatur grauioribus inſultibus nephriticis, adeo, vt licet iuſta eſſet ſuſpicio, quod impatientia & anxietas partem etiam habeant in grauiſſimis illis quiritationibus & anguſtiis, quas patiens præ ſe ferebat, tamen etiam ſubſequens actualis etiam excretio aſperioris ſemel iterumque calculi, quamuis vel paruum piſum non ſuperantis, faciebat etiam fidem non inanes eſſe patientis quiritationes atque planctus: cum etiam textura corporis laxior & ſanguine floridior, attendentibus confirmare poſſet, quod in tali habitu exquiſitior ſit patientis ſenſus, & omnia, vt irritationibus ſenſibilibus, ita affuſionibus atque congeſtionibus inflammatoriis paratiora. Habebat vxorem non multo iuniorem, neque textura ſeu habitu corporis æque ac animi ab ipſo diuerſam: quin etiam gemini huiusmodi pathematis experimento ſociam. Vtebantur, partim proprio auſu, e vulgatis & vſitatis in hoc genere conſiliis, remediis partim euporiſtis & domeſticis, partim artificioſis, vſitatæ praxeos medicæ commendationibus, terebinthinatis, ſuccinatis, cum

ſalinis volatilibus æque atque fixis. Vxor aliquanto moroſior viro, rarius & parcius; & habebat etiam minus male, quod tamen an a priori factum ſit, an magis a poſteriori, & proprie propterea, quia minus obſequebatur ad frequentem & largum vſum talium medicamentorum admittendum, diuinent qui poſſunt.

Cum autem hoc ipſo tempore mihi quoque Matrona nobilis obtigiſſet, nephriticis calculoſis inſultibus opem expetens, cui ex vſu ſimpliciorum quorundam pharmacorum, ſabuli æque atque calculi prouentus, quibus alias admodum adſueta erat, in ſatis notabile tempus iam emanſerat, eaque hoc factum, vti fere ſolent, paſſim memoraret: obtigit hinc, vt etiam Medicus duorum illorum coniugum, me de ratione huius feminæ tam morbi quam medicationis, amice compellaret. Ego nihil diſſimulabam, ceſſaſſe quidem, iam plus annuo ſpatio, omnia ſabuli nedum calculi indicia in dicta nobili femina; ſed non ſanatam propterea a me reputari, cum aliud hactenus ſucceſſerit, quod mihi non magis placeat quam ipſe calculus: Quamuis ipſa patiens diſſentiret, parui faciens hoc, vt interpretabatur, incommodum, præ formidabilibus calculi tragœdiis, quibus alias ſubinde exagitari ſueuerat. Medicus, ſicuti Pathologiæ meæ circa totam ſcenam calculi animum ita ſtatim ſubmittere non poterat (quod poſtea fecit, cum hanc ipſe experientiam obſeruaret) non diſſimulabat aſſenſum ſuum circa meæ patientis opinionem; & abunde vtique fore reputans, ſi patiens ipſius, vir vtique in quo cardo ſatis diffuſæ adminiſtrationis publicæ, conſiliis & ordinationibus inſtruendæ (Cancellarius erat) non ſolum eriperetur doloribus illis, quos per paroxyſmos (ſi non ſimpliciter impatienter, moraliter, tamen phyſice) ægerrime ferebat: ſed etiam meliore orthoſtadia officio ſuo fungi poſſet, nempe exemplo vtique dictæ illius nobilis feminæ, longe meliori ſtatu futura omnia interpretabatur. Cum itaque methodum æque atque medicamenta a me vſurpata commemoraſſem, licet cum parentheſibus meæ circa has res conſiderationis, non quidem exquiſite ſcio, num laudatus ille Medicus etiam hanc methodum & medicamenta ſimpliciter ſecutus ſit; illud autem ſatis ſcio, ſecutum eſſe in vtroque horum coniugum, eundum effectum, qualis in mea patiente.

Con-

Conſiſtebat autem hic in eo, quod patientibus his, ſabuli quidem atque calculi prouentus in ſolidum ceſſaret; interim experirentur valde frequentem, & feminæ quidem, vix non continuum (quantitate ſolum differente) prouentum, tenaciſſimæ mucoſitatis cum vrina: rarius propemodum ſimplicis atque nudæ; ſæpius longe cruentæ: quin ſatis ſæpe etiam multo ſanguine imbutæ. Erat huius etiam mucilaginis, alias quidem minus, ita tamen vt fere nyčthemeri ſpatio mediam ad minimum vnciam æquaret: non raro vero vel vna emiſſione, cum vrinæ forte ſex vnciis, plus una vncia huius materiæ prodiret: Inprimis ſi rheda vehendo, & itinera ita faciendo, præter modum dorſum atque lumbos concuſſisſent. Obſeruabat tamen mea illa patiens, matrona ſi quæ alia & prudens ad diſcernendum, & eloquens ad exacte deſcribendum quæ ſentiret, quod, quanto minus materia hæc, ad occaſiones tamen proportionatas oblatas, procederet, tanto plus ſeſe exhiberet incommodorum, in dorſo circa lumbos, & nominatim quidem ſiniſtrum. Interim, vti hæc cum nephritico-calculoſis comparari non merebantur, ita raro eousque affligebant patientem, vt impar esſet, plus ad ſummum vno die, ad ambulandum, imo vel in publicum prodeundum.

Quamlibet autem huius etiam eiusdem patientis æque, atque coniugum illorum, hæc etiam talis mala diſpoſitio, ſenſim ſenſimque ingraueſceret; cum ante omnia, dictæ illius meæ patientis Hectica lenis, qua iam plus duodecim annis, antequam mihi innoteſceret ipſa, eximie contabuerat, exacerbationibus interdum inſignibus, ſemel, aliquando bis per annum, exacerbaretur: vixerunt tamen in huiusmodi conſtitutionibus omnes tres, per aliquot adhuc annos; Vir quidem, plus quinque annis: coniux eius plus ſeptem annis: nobilis autem illa matrona plus decem annis.

Habeo autem cauſam legitimam cur ſuſpicer, coniuges illos (ſine præiudicio tamen Horoſcopi, ſeu potius diuinæ voluntatis,) magis a cohibitione huius euacuationis acceleraſſe funeſtam efficaciam; cum vtique vxoris illius huiusmodi exitus adhuc præſens quaſi teſtis fuerim, ſicut hiſtoriam eius rei ſupra Part. II. Sect. I. Art. V. pag. 178. curatius exhibui (niſi quod ſphalma ſit typothetæ, loco 65, ponentis 55.) Matrona vero cui ego conſulueram, et-

iam pluribus annis poſt meum diſceſſum ſecuta tamen adhuc conſilium priſtinum, vſurpatis tempeſtiuis Venæ ſectionibus, & euitatis multis & variis medicamentis, ita tolerabiliter etiam tamdiu adhuc ſuperſtes vixit.]

Ex his autem exemplis conficio maxime illud, quod cum in his patientibus leuior *manatio vlceroſa* fuerit, quoad *ſabulum* & *calculi* naſcerentur, increbeſcens illa poſthac, ad largam penitus & multiplicem excretionem, huiusmodi ſpiſſioribus *concrementis* veluti per otium efformandis, non amplius par fuerit.

Vt autem omnino etiam propius accedam ad formandum conceptum, de ipſa *fabrica* calculi renalis ab his initiis; iudico, quod baſis veluti ſit, *exſudans* materia eiusmodi mucida ſeroſa, qualis in ſuperficialibus *vlcerationibus* corporis, vbi humiditas diuaporare poteſt, *eſcharam* ſeu cruſtam conſtituit.

Huic materiæ, e tenui vtique *vlcuſculo* exſudanti, & quicquid etiam eius defluat, tamen circa orificium veluti reliqui vlcuſculi, limbum quendam mucidum affigenti, ſenſim immiſceri reor ſubſtantiam *ſalino-limoſam*, qualis etiam ipſi vrinæ largius inexiſtens, vtique tales alterationes imprimere poteſt huic lenteſcenti mucagini, imo cum illa magis magisq; in *coagulum* mutuum coaleſcere.

Hoc tale concrementum arbitror, omnino poſſe ita excreſcere ſenſim ſenſimque, donec tandem qualicunque occaſione excuſſionis, aut detruſionis, aut auulſionis, liberatum, etiam ipſius peluis atque vreteris ſtrictorio motu ad prouolutionem, ſeu potius propulſionem in veſicam deducatur.

Confirmat me in hac ſententia conſiſtentia illa calculi, qualis in illo ſentitur, partim ex illa ſui dum adhuc humeſcit, *mollitie*, & maiore expanſione *turgida*; partim ab *ſoluentium acidorum*, qua talium, imparitate, ad illum ſubigendum: dum vtique notum eſt, quod *acida* mucoſitatem animalem magis denſent, quam diſſoluant.

[Spe-

[Specimen huius rei manifeſtum eſt, ſi magnus *lapis cancrinus* integer iniiciatur in *aquam fortem*, præcipue paulo debiliorem. Soluit aqua fortis totam oculi cancri portionem *terream*; manet autem tota moles eius priſtina, niſi quod ſemipellucida ſit, integra: quæ ſi, effuſa ſolutione, edulcoretur, ſubtiliſſima veluti ſpongia comparet, e glutine quodam, ſed non indifferenter ſolubili, coagmentata.]

Illuſtrat autem hanc indolem & *natiuitatem calculi renalis*, etiam inſuper, tam inæqualitas illa ſuperficiei; quam etiam exiguorum granulorum inſtar, tam coalitus maior, quam ſeceſſio ſigillatim, ſabuli & arenariorum granorum inſtar.

Et hanc ſane ſimplicem huiusmodi geneſin, tamen immenſum quantum probabiliorem arbitror, quam productionem *ſpiritus Gorgonii*, & directa efficacia *petrifici*;

Reclamante primario, tam languido vſitatiſſime (niſi peculiares *ſtimulationes* intercedant) ipſius calculi prouentu atque *regeneratione*:

Cui, quomodo par prouentus huiusmodi *lapidifici* monſtri, ita reſpondere poſſit, vt, iuxta terminos hypotheſeos, *languidus prouentus* talis materiæ, *languide producat* calculum, diſpicient quorum intereſt.

Interim illud non ſolum non inficior, ſed omnino potius etiam ipſe reſpicio, quod etiam vere calculoſis, familiaris eſſe poſſit, imo ſoleat, non tam æque continuus, ſed per occaſiones, inprimis ab aſſumtis, exſurgens, *concurſus materiæ* talis peculiariter *ſalino-mucido-limoſæ*, aut *ſalino-* veluti *tartareæ*, quæ etiam ſubiectis, a vera *nephritide*, nedum *calculo*, liberrimis, interim *arthritico-iſchiadicis*, ſiue vulgo etiam dictis *rheumaticis* affectibus expoſitis, quin aliquando a peculiarium *aſſumtorum* occaſione, non ita raro euenit.

[Habeo huius rei exempla, & ſpecialiſſime & exquiſitiſſime nota & perſpecta. Hominum, inquam, ab omni *Nephritide* ſincere alienorum, *Iſchiadicis* vero *arthriticis*, *rheumaticis* inſultibus tentari

ſoli-

ſolitorum, quibus per illos paroxyſmos veluti (non ſolum orthoſtadiam, & obambulationem, ſed ne itinera quidem, non impedientes) vſitatiſſime quidem in vrina, limpida emiſſa, poſt *refrigerationem* & diuturniorem moram, cryſtalluli tales *rhomboidei* ſubnaſcentes, etiam ipſum ambitum vitrorum largiter inficiunt, bonam vero etiam eiusdem materiæ partem ad fundum demittunt: quæ etiam ſubſtantia, vti mediocris, *grana milii* dimidiata æquat, ita ſæpe etiam minimarum arenularum inſtar, ſed inprimis tanto magis numeroſiſſimis granulis, ſeſe ſiſtit: aliquando tamen etiam *longitudine* granum hordei æquantes, *latitudinem* vero eiusdem dimidiam non excedentes, cryſtallos efformat.

Aliquibus tamen, aut his ipſis reliquis talibus, aliquando etiam talis materia, in limpida emiſſa vrina, ſuccreſcit, quæ tantundem ad latera vaſorum, præcipue tamen *ſtanneorum*, quam ad fundum, ſpiſſam magis magisque coaleſcentem eiusmodi conſiſtentiam efformet, vt *liquido-mucido-limoſo-arenoſa* compareat: Granorum nempe exiliſſimorum reliquo huic ſpiſſamento abundantiſſime inſitorum, tam viſui quam tactui obuia præſentia: Qualia interim *lapidoſa* non æque eſſe, ſed potius *ſalina*, monſtrat vtique ipſa *conſiſtentia* vrinæ, ſub emiſſione limpida; & hoc ipſo SALINAM *diſſolutionem* huiusmodi materiæ, æque ac poſtea ſalinam eiusdem *concretionem*, ita confirmans.]

Certe quicquid tandem de *petrificis* illis energiis, non ſolum confuſo, ſed verius nullo conceptu, in medium proiicitur, eſt tam in ſe irritum & ineptum, quam diſſonum a vera *hiſtoria*, tam ſpontaneæ languidæ *concretionis*, quam per occaſiones largioris & *citatioris* aliquando *productionis*, & denique huic etiam communis, variæ & facilis *irritationis*.

Alterius autem vtique, & iuſtioris multo conſiderationis eſſet, tam geneſis quam indoles peculiarium *mucoſitatum*, earumque maior aut minor *ſolubilitas*, tum in ſe; tum quando cum *terreo-ſalinis* quibusdam aliis concreuerunt.

[Quamlibet autem ad præſens hoc negotium de renali calculo etiam hæc conſideratio forte non tantundem pertineret, quantum ad veſicæ calculum, placet tamen illam vtique attigiſſe. Vbi nem-

nempe non ſolum iam ante allegatum experimentum circa lapidem cancrinum, in conſiderationem venire meretur, ſed etiam alterum illud, quando calx viua cum albumine ouorum, tanto magis autem cum mucido-caſeoſo coagulo lactis, etiam in inexpectatam duritiem coaleſcit: vti pariter gypſum toſtum, cum glutine in marmoream firmitudinem: ſed licet maxime omnium ante oculos conſpicuum, ita minimum omnium ad animum reuocatum phænomenon quotidianum, productionis corticis ouorum. Sicut enim hæc productio pauciſſimarum horarum ſpatio peragitur; ita meretur vtique attendi, quod materia illa limoſa, quæ proprie terreſtrem quaſi conſiſtentiam huic cortici largitur, non ſolum ex & per ſe ad omnem indurationem inepta ſit: ſed etiam non ſolum interuentus, ſed copioſus omnino, alterius, nempe glutinoſæ materiæ, maxime diluceſcit ex vſtulatione, & inde naſcente copioſa nigredine non ſolum, ſed effumante etiam ſubſtantia olida empyreumatica. Vbi interim tam de corticibus his, quam eminentiſſime de conchyliis, obſeruanda vtique venit ſpecialiſſima illa indoles, quod vſtione in conſiſtentiam vere calcis viuæ æmulam faceſſant, quæ etiam iterum cum proportionatis mucaginibus indureſcat, &c.

Ceterum hæc ipſa etiam, vt vniuerſim, ad *calculi* ætiologiam, inprimis *renalis*, nihil directæ illuſtrationis ſpecialioris afferre, tanto magis ex eo in propatulo eſt, quod *ouipara* talia animalia, licet materia illa pro corticibus formandis maximam partem in illorum *renali* ſubſtantia colligatur, & e maſſa humorum ſecernatur, tamen nunquam *calculo renum* laborent: quamuis profecto hic *Gorgonii* illi effectus maiore iure in ſuſpicionem venire deberent, poſtquam vtique tanta quantitas concrementi duri, in ſingula oua, tam breui temporis mora ſuccreſcens, propius videretur inferre veriorem talem efficaciam velut ἀπὸ μηχανῆς erumpentem, quæ ita, nempe iuxta Gorgonis Meduſæ fabulam, & Helmontianas irradiationes, nudo conſpectu petrificæ eſſent.]

Vltimo loco audeo, ſententiæ huius meæ, quod *calculus renalis* proprie *vlceroſo-eſcharoticum mucum* pro fundamento habeat; adeoque vlcerationem ipſam, licet exiguam renum;

[Vbi breuiter monere placet illos, qui de vera indole ſub-

iecti inflammationum realem aliquem conceptum ſouent, quod ſubſtantia renum ſpiſſiſſime *glanduloſa*, inprimis in denſiſſima ſui portione *centrali* verſus peluim, ſint corpus quam maxime *exſangue.*]

Huius, inquam ſententiæ teſtem citare, commendationem *Empiricam* practicam, antiquiſſimam partim, partim ad minimum ita a longo tempore inter Septentrionales noſtros famoſam, vt quamdiu etiam Septentrionalium noſtrorum Empirias, typographia fauente, publico commendare licuit, vnanimi conſenſu hoc celebrent, nempe, quod multa, quæ cæteroquin non ſolum eximie, ſed etiam velut vnice, *ſolutæ vnitatis* vitiis prodeſſe laudantur, *traumatica* vulgo dicta, eorum non ſolum multa, ſed propemodum etiam hoc ipſo nomine laudabiliora pleraque, *calculo* etiam prodeſſe laudentur:

[Iterum dico *calculo;* non æque vero ſimplicius forte *nephritidi*, tanquam *inflammationi* · Cum vtique hæc ipſa *traumatica*, quæ ita paſſim a Botanographis *calculo* dicantur, in *traumaticæ* efficaciæ ordine, minime *Inflammationibus* ſatisfaciant, verum ſimpliciter actualibus *vnitatis ſolutionibus.*]

Imo vero, non dubito aliquid his rebus adiicere, etiam de mea obſeruatione.

Non ſine cauſa monere ſoleo, vt ratio habeatur, non tam in genere, vago motu oberrantium, traditionum de *ſpecificis* effectibus, qualibuscunque etiam demum, certorum remediorum; quod etiam iam *Ettmüllerus* ex uſus practici peritia notiſſima, commendauit;

Sed habeo rationes, quamobrem & alia *Paracelſi* Chirurgica, prudenter paſſim conſideranda commendem: & ſpecialiſſime illud, quod habet im Spital-Büchel: ubi ſimplicia quædam nominibus commemorat, quæ illi ſcopo ſeruiant, quem alibi aliquoties maximopere vrget, vt *partem vlceratam ab intimis* ſui atque corporis veluti penetralibus *extrorſum purgent;* imo non ſolum *expurgent*, ſed ita funditus *per-*

purgent, vt inde *ſponte* naturæ in integrum reſtituantur, iuſta, & ſolidiſſima conſolidatione.

Nemo credet, niſi decenter expertus. Ego eadem experientia teſte vti poſſum, per illa exempla, quorum paulo ante hiſtorias dedi: quandoquidem etiam ibi præcipuum locum habuerant huiusmodi vlcerationum *cathartica*, *expurgationem* inquam *per ipſum vlcus* perficientia.

Effectus ſane ipſe, qualem memoraui, a nemine viuentium aliter explicabitur, niſi quod *fluxio* fuerit *vlceroſa*, *ipſo medicamento fortius incitata:*

[Quamlibet prouentu *calculoſi concrementi*, e ſegniore fluxione ſenſim coaleſcere ſoliti, poſthac ſublato.]

Poſſem videri ineptire velle, ſi e Satyra, tanquam licentioſa fabula, argumenta probationum allegare ſuſciperem. Loquor de *Euphormione Barclaii*, in quo *Virga aurea* (*Geſnero*) dicta, tanquam Panacæa *calculi*, prodigis laudibus effertur. Si vero Medicos laudauero, non poſtremi nominis, qui audacis huius aſſertionis Cornicæ, autores haberi mereantur, nihil cauſæ video, quin valeat autoritas. Sunt autem tales, *Arnoldus Villanouanus*, *Ioh. Præuotius*, *Alexius Pedemontanus*, circa vſum ad *calculum:* Sicut ad vſum pro *vulneribus*, imo *vlceribus*, etiam *antiquis*, *cacoëtheis*, *fiſtuloſis* generalius, præter eundem *Arnoldum*, etiam *Foreſtus*, & e proximis *Grülingius*. Loca ipſa indicante *Pancouio*.

Hæc quidem tantisper ſufficere poterunt de *renum calculo:* diſpiciendum eſt de *Veſicario*.

Notabilis eſt huius *diuerſitas*, a renali, non ſolum in vna pluribus, ſed revera etiam *præcipuis*, circumſtantiis.

Sunt autem tales circumſtantiæ, quibus *veſicæ* calculus a *renali* plurimum differt, primo, *Ætas* ſubiectorum, quibus maxime familiarius obtingit. Secundo, diuerſitas *numeri;* dum *Veſicæ* calculi pauci, ſed communiſſime *vnicus*, patienti obtingunt; cum *renum* plures fere deinceps pullulent.

Tertio, decidunt vſitate more *renum* calculi, non ſolum ſingulatim, breuiore tempore, ſed tanto magis mutuis ſucceſſibus; *veſicæ* calculus vnus idemque, non ſolum per longum tempus, ſed ſæpe numero per totam vitam, obhæret.

Renum calculi, vſitatius non aſſequuntur eximiam magnitudinem ſed fere ſub moderata admodum, veluti decerpti, exitum affectant: *Veſicæ* calculus augeſcit ordinarie, quamdiu obhæreſcit, non ſolum tanquam familiariter in maiorem, ſed etiam paſſim in ingentem molem, *oui* non ſolum *columbini*, aut *dimidii Gallinacei*, ſed etiam *integri*, imo *anatini*.

Conſiſtentia etiam, & tota *textura* diſcrepat. Siquidem *renalis* eſt, qualem deſcripſi ſuperius; *veſicalis* autem, equidem nec ipſe communiter aut multo *durior* renali, aut multo *ponderoſior*: interim tamen tenerioris, æqualioris, & proinde *glabræ* atque *læuis* ſtructuræ, ſubinde etiam tanquam poliendo *læuigatæ*.

Tandem, cum *renum* calculi per vices, etiam vel *granulorum ſabuloſorum* paruitate, familiariter recedant, & exitum affectent; non conſpirant, neque in hac indole *veſicæ* calculi: longe familiarius ad quietem compoſiti, quoad non ſolum eximia, ſed fere penitus ſpecialiſſima, *commotio* obtingat.

[Placet huius etiam rei ſpecimen allegare, vt alias obſeruatu digniſſimum, ita plerarumque etiam veſicæ calculi exquiſitiorum circumſtantiarum compos. Adoleſcens Illuſtr. ſtirpis, parentibus ſatus vtrisque nephriticis inſigniter calculoſis, habuerat etiam fratrem primogenitum, qui ſeptem annorum, cum ſignis calculi veſicæ mortuus, cum aperiretur, lapidem in veſica exhibuit, tanquam exacte dimidium ouum gallinaceum, non magis æquantem, quam repræſentantem (nempe ſecundum latitudinem diſſectum.) Hic autem de quo loquor vsque ad ſextum decimum annum, eximia indicia calculi non æque exhibuit, ſed ita ſatis ſanus apparuit.

Cum autem in hac ætate, vt erat reliquo corpore in omnem dimenſionem non æque infirmo, ad equitationem artificioſe exercendam admoueretur, cœpit manifeſtiora incommoda circa regionem

nem pectinis & perinæi perſentiſcere : eoque ipſo veſicæ calculi ſuſpicionem incurrere.

Non habebat interea usquam ita male, vt pro ægro eſſe posſet; Illuſtr. interim Dominus Parens, ſolicitus vtique de filio iuſto hærede futuro, ſi viueret; cum quacunque fortuna ſermo ad aures perueniret de bubulco quodam in illis ditionibus, famoſo vromante, qui ex vrina exquiſite diſpicere noſſet pleraque, non morborum ſolum, ſed integrorum hominum: ioco-ſerio tentamine experiri conſtituit, quid ille diuinaturus eſſet. Mittitur vrina per hominem ſilentii fidei ſatis compotem; qua ſimpliciter conſpecta, patientem cupediis adſuetum prædicit: es ſeye ein Patient/ der Special-Biſsgen gewohnt ſey.

Cæterum commemorat non ſolum exacte, quid patiens queratur, quod ſentiat; ſed calculo etiam veſicæ laborare edicit. Limpidam autem fuiſſe illam vrinam, quæ ipſi transmiſſa fuerat, fidem faciebant, & qui miſerat, & qui tulerat: ſicut etiam vtriusque, & inprimis veſicæ calculi participes, non ſolum alias, ſed ſæpe ſane etiam ſub paroxyſmis, inprimis renalibus, ſanam, ſi tenuitatem qualemcunque eximas, vrinam ſæpe emittunt.

Satis fuerat hic acquieuiſſe; ſed ne curioſitas temeritati elaberetur, interponit ſua artificia bubulcus, minime ſolus vrinæ theoreticus, ſed plane curationum practicus. Nihil tamen amplius, quam ſcribit duabus ſchedulis vna quaque quatuor aquas deſtillatas, ſed ſingula diuerſas: vernaculo idiomate. Et alias vſitatas, & quæ nihil vel in ſpecie ad hanc rem poſſe, vel in genere turbare, ne dum nocere poſſe, iudicari poſſent. Hoc ipſo forte intuitu decernitur tentamen. Wann es ja nichts helffe/ ſo könte doch ſo etwas auch nichts ſchaden. Simulatque vero Illuſtris patiens hauſtum de illis aquis aſſumſiſſet, cooritur ſenſim ſenſimque, ſed minime languido ſucceſſu, conatus quaſi ſtrangureticus; inualeſcit magis magisque, prævaleſcit ad dolores atque cruciatus patientis intolerabiles, ſed &, quæ ſumma erat infortunii, inceſſabiles. Eliditur ita fruſtum, quod amygdalam longam exquiſite talem, non ſolum longitudine, ſed tota reliqua figura exprimeret, pollice operario longius: læue tamen, & bene molle, vnde etiam cum patiens illud erecto ſitu, & ſtans innixus famulis, eliſiſſet, in pa-

uimentum conclauis gypſo fuſo formatum, prolabendo, in aliquot fruſtra diſſiliit.

Non ceſſabant interim ſpaſmi veſicæ, & inſultibus conuulſiuis, & doloribus ita enormibus violenti, vt patiens de vita deſperantibus omnibus, etiam a miniſtro eccleſiæ euangelico-Lutherano vltima benedictione iam munitus, propinquæ morti ab omnibus deſtinaretur. Sedata tamen iterum eſt huius impetus violentia; ſed tamen admodum languide, niſi quod prima illa enormis vehementia non eadem reuerteretur, ſed magis magisque ſeneſceret.

Cum autem poſt 8. circiter ſeptimanas, ſtabili euphoriæ aſſertus videretur, & iam brumali anni tempore, aëre, poſt tantam delaſſationem, minus caute vteretur, muſſitante iterum malo, vti fere fieri ſolet, officioſa vtique commendatione, nominatus eſt operator quidam lithotomus, qui ſectioni calculi dexterrime par eſſe laudabatur. Vocatus, & in rem præſentem ductus, inſtituit vſitatas explorationes. His tanquam ſigno dato euocatæ rurſus immanes illæ ſpaſtico-conuulſiuæ commotiones, intra paucos dies vitæ finem impoſuerunt.

Aperta defuncti veſica, exhibuit calculum ab Anatis ouo non multum abeuntem, niſi quod non æque per totum ambitum rotundus, ſed compreſſus appareret.]

Sicut autem hoc ipſum exemplum equidem notatu quam digniſſimum videtur, ita eſt tamen in eo præcipuum notabile, incoërcibile illud, & in *veſicæ calculo* vero (non ſimpliciter *renali* aſperiore, recenter in veſicam depulſo, & quidem per ipſam *ſtimulationem* medicamentoſam,) vix auditum, *elidendi* conamen pervicaciſſimum;

Cum alias etiam ſat magni, imo eximii, huiusmodi calculi, citra ſummam æque moleſtiam, nedum intolerabilem talem vehementiam, paſſim diutisſime patientibus inhæreant & ab illis tolerentur.

Ita cis paucos annos duo talia noui exempla virorum, quorum alter quinquagenario maior, alter ſexagenarius aut proxime, a longis inde annis calculi veſicæ certi quidem, ſed etiam ſic ſatis

ſecu-

ſecuri erant: dum paucas ipſis effatu admodum dignas moleſtias obieciſſet, quantumlibet a multo corporis motu minime alienis, & ad itinera multa atque longa ita adſuetis, vt inprimis ſenior horum in regiones maxime diſſitas excurreret, e Germania in Angliam, ex hoc in Moſcoviam, iterum per mediterraneum Conſtantinopolim, inde rurſus in Belgium: Nacti tamen in eodem Belgio operatores habiles, etiam tali ætate ſectionem experiri non dubitantes, felicem euentum ſortiti ſunt. Erat autem ſenioris huius calculus mediocri ouo gallinaceo nihilo minor. Nec induxerat ipſos æque, inprimis hunc, tanquam peculiariter forte vrgens neceſſitas; ſed nuda laus dexteritatis operatorum, vnde ad ſubeundam operationem animi præſentia peculiari procedebant: Quæ in hoc ipſo ſeniore tanta certe erat, vt animi ad hanc rem applicatio, deliberatio, & operatio, omnia inquam hæc ſimul in continua ſerie facta, horæ ſpatium non excederent.]

Præter dicta autem eſt omnino adhuc notabilis illa huius calculi circumſtantia, quod ſemel quidem ſuccreſcens, familiariter *vnus* maneat; *magnitudine* ſolum augeſcens, æquabili interim fere, atque læui ſuperficie, & communisſime ad qualemcunque rotunditatem *oualem* accedente ambitu.

Si tamen vnus talis excernatur, aut ſectione extrahatur, ſolet ſubinde alter ſuccreſcere.

[Præter alia huius generis vulgo non ignota, meretur memoriam illud apud *Tulpium* exemplum *Fabri ferrarii*; qui cum ſibi calculum e veſica ſemel, propria manu & cultro, quo panem ſuum edere conſueuerat, vt Germani loquuntur, exſecuiſſet, expertus tamen eſt nouum ſuccedentem. Exſecuit iterum eadem ratione: Succreuit tertio: ille etiam tertio exſcindere pertinax, victus tandem eſt in opere, & ſuccubuit.]

Vltimo autem loco venit vtique notanda illa intima calculi veſicæ conſtitutio, qua fere ſemper *veſicæ calculus*, tanquam in *meditullio* ſui, non ſolum *veſtigium* diuerſæ ſubſtantiæ a reliqua eius conſiſtentia exhibet:

Sed etiam, inprimis in iis, quibus non æque a prima inde infantia inhæſit, ſed iam adoleſcentibus ſuccreuit, tanquam ordi-

ordinaria propemodum indicia *renalis calculi*, quantumcunque etiam tandem exigui, ibi offert:

Vt inde non magis ſuſpicio forte aliqua, quam iuſtum potius indicium ſit, quod tota reliqua moles, huic tanquam primo ſeminio *ſuperaccreuerit*.

[Exemplum huius etiam rei, ante annos aliquot inuenire contigit hic locorum, in Viro aliquot ſupra ſexaginta, annorum. Fuerat ille a multis iam annis renum calculo obnoxius, & habuerat ab illo ſatis ſæpe graues inſultus & moleſtias. Hoc tempore neſcio quid vſurpauerat; inueniebam autem illum iam in ſeptimum diem plena vrinæ ſuppresſione laborantem, conatibus interim aliquibus, imo etiam doloribus eximiis, maxime omnium autem anguſtia præcordiorum ſpaſtica & anxia tanquam per inſultus, ſeu veluti paroxyſmos quosdam, ita male habentem, vt ſumme infirmus a viribus abſumtis eſſet: Concurrebat autem, vti ſolet, febris lenta quidem & propemodum continens, ſed ſatis æſtuoſa. Nondum erat catheter admotus, ſed interna ſolum vſurpata. Vrgebam itaque huius applicationem: Fiebat, ſed ſine fructu vllo, dum ne gutta quidem obſequeretur Patiens euaneſcentibus in horas viribus moriebatur die ſequente. Aperta veſica illa quidem ſine omni vrinario humore inueniebatur, fed plus decem (exquiſiti numeri oblitus ſum non præſens ſectioni) calculos exhibebat, auellanarum varia magnitudine. Quos renales fuiſſe, & figura reliqua & textura teſtabatur: Interim erant tamen etiam qualicunque cruſta magis læui ſinguli propemodum obducti.]

Ceterum peragitur vtique *accretio*, illa veluti viſibiliter per totum ſemper *ambitum*; ita, vt calculus inde ceu per *foliatos* quosdam cortices ſucceſſiue ſuperinductos, *cæparum* ſimilitudine, efformari videatur.

Notabili tamen vtique illa circumſtantia, quod hoc *accrementum*, non ita ſimpliciter continuis ſucceſſibus iugiter procedat; ſed veris diſtinctis etiam *ſpiſſitudinis* cruſtarum harum differentiis, monſtret, quod reuera *diſtinctis temporibus*, veluti per certas *periodos* temporum, ſingulæ tales cruſtæ ita prognatæ ſint.

Quod

Quod etiam ita fieri, nulla difficultate agnoſci poteſt ex eo, quod vtique prouentus ille *tartareo-limoſæ* materiæ, quæ huic calculo veram præcipuam *ſubſtantiam* præbet, nunquam vno continuo æquali prouentu, e ſanguine in vrina compareat: non ſolum apud alios *arthritico-iſchiadicos*, ſed etiam omnino apud veros quoque genere *calculi* laborantes.

Vnde nempe facile comprehendi poteſt, qui ita fiat, vt accretio huiusmodi, non ſimpliciter velut inſenſibili *continua appoſitione* ſucceſſiue appareat: ſed tanquam euidentius, diſcretis, copioſis veluti productionibus, efformata compareat.

Sicut autem antea notauimus de hoc *veſicæ* calculo, quod ille peculiariter, præ *renali*, etiam *teneriori* ætati familiaris obſeruetur;

Ita ſupereſt circa hoc phænomenon, adhuc tanquam pro *colophone* monere, quod talis *infantum* diſpoſitio, ad hunc, *veſicæ* calculum, primario obſeruetur fundari in *hæreditaria diſpoſitione*:

Non quidem directe *veſicæ* calculo pariter obnoxiorum parentum: ſed *renali* nephritidi atque calculo addictorum.

Vt ita vere *renalis* calculus atque ſabulum, etiam in talis ætatis ſubiectis, vera *baſis* & veluti *ſeminium* euadat, cui *accrementum* illud ſecundum ſuperficiem deinde ſuperinducatur:

Aut certe ad minimum ab aliis occaſionibus grauiſſimarum irritationum *renum*, in *teneris* corporibus: vt a *cibis* enormiter ſalſis, huiusmodi *vlceroſo-ſabuloſa* intemperies renibus inducta, *baſin* ſuccedentibus inpoſterum talibus accrementis *veſicalis* calculi ſubminiſtret.

Has circumſtantias veluti nudas *hiſtoricas*, cum ita ob oculos poſuerim, non exiſtimo neceſſarium eſſe, vt longiorem ſeriem *reſpectuum*, *nexuum*, & *efficiendi modorum* cauſalium, quaſi denuo hinc eliciam.

Cum vtique veluti propria ſponte hæc ex ſe mutuo ita fluant, vt 1.) a *redundantia* ſanguinis inſolentiore ad *renes*,

2.) Non ſolum ſtaſis *inflammatoria*, exoriatur:

Sed ex hac etiam 3.) aliquando tandem *apoſtema*, vlceroſæ ſanioſæ *manationi* poſthac obnoxium:

Formetur hinc denique tandem 4.) ex hoc *vlceroſo-glutinoſa* materia, & transeuntis per hæc loca *vrinæ*, per vices externarum occaſionum *ſalino-limoſa* coagulaſcente ſubſtantia, materia huiusmodi tanquam *limi*, *glutine* ſubacti: textura interim per ſuperficiem *inæquali*, & veluti rugoſa; ab illius lentoris circa vlcuſculum obhærentis vtique ſucceſſiua ita protruſione ex ipſo foraminulo, e quo ſcaturit.

Neque vero multum dispar eſt ratio *Veſicæ* Calculi; niſi quod in *veſica*, etiam perpetuo præſto ſit, ſpiſſa admodum eiusmodi *mucoſitas*, quæ totam internam ſuperficiem veſicæ, velut ordinarie, & directe ſecundum naturam, ita oblinit, vt acrimonia vrinæ hanc violare non valeat.

Ceterum, vbi ſemel huiusmodi aliena *concrementa* non ſolum, ſed etiam in renibus ipſa *ſolutio continuitatis*, ſenſibilitati vtique adhuc maiori occaſionem ſubminiſtrans, præſto eſt, ibi in numerato vtique eſſe poteſt energia harum rerum *irritatoria*, per quam etiam frequentioribus tam *affuſionibus*, quales plus materiæ offerant, quam ipſis tandem *excuſſoriis* ſpaſticis moliminibus, occaſio præbeatur.

Supereſt vt pauca dicam de habitu conſtitutionis calculoſæ ad reſtitutionem ſeu *curationem*.

Offert ſe hic diuerſa vtique conſideratio *calculi* ipſius ſemel formati: & *mineræ* vt loquuntur, ſeu veluti ſcaturiginis eiusdem, vnde repullulet.

Calculum ſemel formatum *renalem*, commouet aliquando etiam ipſa Natura; aliquando tamen etiam adiuuant aduentitiæ occaſiones *externæ*: *concuſſio* lumborum, equitatione aut vectura ſuccuſſatoria: ſaliendo, in lumbos *cadendo*.

[Qua

[Qua de re, lapſu inquam in lumbos, cum mentio incidat, venit ſimul in mentem exemplum aliquod, quod tam geneſeos calculi, vt illa hic a me delineata, tum aliarum non quotidianarum circa hoc negotium circumſtantiarum, notatu digna ſpecimina exhibet. Vir quadraginta aut amplius annorum incidit in calculum renalem, quo non ſolum grauiter conflictatur per quatuor annos, ſed contabeſcit etiam enormiter. Venit aliquando ad me vxor eius vrinam apportans, nihil aliud, vt fere ſolent, quam viri illam eſſe, profeſſa. Erat vrina a ſana conſtitutione nihil de reliquo aliena, niſiquod paullo pallidior eſſet, & ita tenuior, vt, ſub limpiditate vtique reliqua, dubium eſſet, verane conſiſtentiæ totius eſſet illa tenuitas, an coloris magis vitium aut reciproce.

Vti ſemper deteſtatus ſum fallacias & ſimulationes; & hoc nomine etiam promiſcuas vromantias, vt ſine huiusmodi deceptionibus non abſoluendas: ita huic etiam fœminæ hoc vnum dicebam, ex hac vrina nihil me effatu dignum diiudicare poſſe: ſi vero ille, a quo hæc ſit, patiens, vere incommode habeat, neque forſan a nudo aliquo metu inducti ſint, vt iudicium ex vrina de patientis valetudine petant, non poſſe fieri, quin vel malignior eſſet morbus, ſi illum cito & grauiter affecerit: vel ſi hoc non ſit languide chronicus & aſſiduus veluti exiſtat. In talibus enim poſterioribus, familiariter euenire, v. gr. veris phthiſicis affectibus, vt vrinæ mirifice varient. Iam totæ ſanis ſimiles, iam viſibiliter mutatæ, & alterationi obnoxiæ, prodeant. Apprehendebat fœmina ingenue ſermonem, & recte quidem atque ordine me dixiſſe aſſentiebatur, dicens: Es iſt gantz recht/ der Herr D. hat recht; ja wohl iſt es eine langwierige Kranckheit/ und es iſt wahr/ ſein Urin verändert ſich vielmal/ wird manchmal ſo trübe/ wie Thon darunter gerühret wäre. Edicebam ipſi, ex hac præſente vrina nihil me diſpicere poſſe: aut itaque dicendum eſſe, quid patiens ſentiat: aut afferendam eſſe vrinam, quæ ad ſenſum a tali, qualis ſit præſens, ſana temperie, diſcrepare videatur.

Fœmina non vtique imprudens, ediſſerere potius malebat conflictari virum cum calculi cruciatibus; non nunc quidem æque acerbis: ſed cum & raras ferant, & breues inducias, deliberaſſe

 mari-

maritum de audienda mea ſententia, inductum occaſione petendi mei conſilii, quam memorabat &c.

Faciebam, quod ſoleo in hoc caſu, disſuadebam, ſæpe & multis medicamentis vti; iubebam autem iterum me conuenire tunc, cum inſultus aliquis cooriretur. Fiebat hoc poſt dies non ita multos. Erat autem initium Martii menſis; dabam duos pulueres ſalinos nitroſos cinnabarinos. Altero mane reuertitur fœmina, laudat mitigationem, concepiſſe hinc maritum ſpem melioris, etiam vltra ſucceſſus, rogare vero, vt ipſum inuiſendo occaſionem darem, vt pluribus mecum communicare poſſit, quæ in rem eius fore exiſtimem. Promitto, viſito. Sed profecto cum adſpexi ægrum, perdidi fiduciam. Non enim pallidus erat, aut extenuatus, ſed verum viuum funus. Ambulans, ſed ad parietem. Exquiro ab eo quamdiu cum hoc malo conflictetur, quartum eſſe annum ait. Quæro de prægreſſa valetudine; ille cum exclamatione, ſed gemebunda, ſaniſſimum ſe ſemper fuiſſe, floridiſſimum, ſtarck und fett/ wie Milch und Blut/ habe wie eine Roſe geblühet/ habe ihm nie kein Finger wehe gethan. Ego temporis & rei compendium facturus, meas vias inſiſto; interrogo de commotionibus ſenſibilibus, aut euacuationibus ſanguinis, ſpontaneis, aut arbitrariis: negat: de hæreditaria diſpoſitione, negat: de abuſu rerum non naturalium nihil reminiſcitur: de hæmorrhoidibus, nihil.

Continuabat medicamentum; habebat ſe ita, vt verſus inſtans paſcha, cum etiam tempeſtas non inamœna eſſet, cupido inceſſeret inpublicum prodire tentandi, ſi feſto tempore forte templum viſitare, auram autem prius ferre adſueſcere poſſet. Prodit in templum breuiori precum publicarum mora, fert commode. Erat per illos dies moris, ciuilem armorum inſpectionem inſtituere, & conſuetos ordines, quod appellant, exercere, vt in armis ſuis decurrant. Erat patiens turmarum ciuicarum, vt hodie loquuntur, locum tenens Centurionis, ſeu legatus: auebat exercitiis his ad minimum præſto eſſe, & credebat ſuffecturas ſibi ad hoc eſſe vires. Fungebatur hoc officio vno mane; & quod animus eſſet alacris, commode hoc ſibi eueniſſe adſeuerabat.

Idem repetit altero mane. Videbatur inde ſibi fatigatus; & temperandum eſſe amplius reputabat. Altero iterum mane mittit ad me

ad me vitrum vrinarium, multo, & ſane fœdo liquamine pene plenum, cum indicio, peſſime ſibi fuiſſe hac nocte. Materia erat ad adſpectum fæci ſimilis craſſiori: Vitrum autem erat tectum charta duplici, quin etiam filo obligatum. Cum offerretur exire e domo parato, ſeponere iubebam. Circa veſperam repetunt vitrum, ſimulque quæſtionem patientis nomine proponunt, poſſitne fieri, vt, quod quis ediſſet per vrinam iterum eiiceret? negabam ego fieri hoc poſſe, niſi methodis vix credendis, adeoq; mire raris. Allegant cauſam interrogandi, quod patiens, cum pridie, aliquid petroſelini in iuſculo aſſumſerit, huius diei horis pomeridianis, in emiſſa vrina conſpicatum ſe eſſe eius portiunculam arbitretur. Altero mane rogat me patiens, vt viſitem ſe, & colloquendi faciam copiam: noctem ſe exegiſſe miſerrimam. Cum conueniſſem, vnica erat illa quæſtio, quam heri, per nuncios mouerat; poſſit ne per vrinam exire, quod ore aſſumtum fuerit. Loquebatur autem cum ſumma fiducia, & ſerio, quantum fieri poſſet, geſtu. Ego ſubridendo negabam poſſe, niſi modis ita raris, vt vix fides eſſe poſſit, euenturos. Aſſeuerat ipſe non poſſe ſe, quæ ſibi hac nocte euenerint, aliter interpretari. Familiam ſuam heſterno prandio braſſicam criſpam, braun Kraut/eſitaſſe; ſano ſibi præ aliis gratiſſimum ſemper hunc cibum, nunc etiam appetitum illexiſſe, vt tria forte cochlearia plena abſumſerit. Obtigiſſe vero ſibi hac nocte cruciatus ingentes per vrethram; vrgente vrina, ſed obſtructo canali, quoad cum ſummo niſu eliſiſſet ſpiſſam materiam, quam demum ſubſecuta ſit vrina: iſtam vero fuiſſe luculenter braſſicam illam, vt aſſumta fuerit, non concoctam. Cupiebam inſpicere, ſed effuſa erat e matula. His ipſis autem momentis recrudeſcit mingendi conatus cum impetu: arripit cum excuſatione, vitrum, & cum quiritatione multa, me tamen præſente, elidit iterum, cum vrina non plane pauca, propemodum cochleare plenum braſſicæ, ne bene quidem commaſticatæ. Non diſſimulo quod res eſt, eram admiratione perculſus, & profecto inuadebat mentem cogitatio plane ſingularis: monente memoria, quod ſocrus huius viri, quæ ante paucos annos mortua erat, paucioribus ante mortem annis, e grauiſſima inquiſitione magicorum veneficiorum, quod antiqui aiunt, ambuſta euaſerit. Quia tamen certe nec temere credere,

nec temere ſuſpicari de alio, ſiue inſtitutione, ſiue indole, didici, redibam in meam viam ; repetebam priſtinas meas quæſtiones, vnde huiusmodi tam inſolito euentui cauſæ ſuppetere potuerint? monebam itaque, excuteret memoriam ſuam, quo impetu, aut quibus ſucceſſibus, ex illa pulcherrima ſanitate, quam mihi laudauerit proximis ſeptimanis, in hanc valetudinem tranſierit, certe peſſimam & penitus inſolitam. Orditur hinc nouam hiſtoriæ ſuæ ægritudinis telam. Repetit: fuiſſe ſe ita florida ſanitate præditum, vt non putet poſſe homini viuo melius eſſe; colore, habitu, alacritate, robore, tolerantia, omnibus ſummis. Nominabat autem nuptias, domum, ſcalas ſpirales lapideas, tempus & locum, mihi quoque exquiſite nota: His nuptiis ſe adfuiſſe. Poſt copulationis ceremonias, cum conuiuio inchoando conſidere poſceret tempus, coortos clamores, & ſonitus publicos incendii in vrbe indices. Sui, vt cuſtodiarum vrbanarum legati, officium, imo ſacramentum poſtulare, vt in eiusmodi caſibus præſto ſit, & cuſtodiarum, atque auxiliorum ordines inſtruat. Ita quidem ſe curſu e triclinio per ſcalas properantem, errore gradus grauiſſime retrorſum lapſum, quo fuerit illa tempeſtate corporis pondere, alliſiſſe lapidei gradus acutiori termino, ſiniſtrum lumbum tanta vi atque impetu, vt adſportari ſe hinc domum ſuam, neceſſe fuerit. Immanibus hinc ſe doloribus per dies multos grauisſime habitum. Balneatorem vero, (& erat de reliquo homo non contemnendæ dexteritatis) vnguentis & emplaſtris ingentem illam contuſionem, concusſionem, inflammationem, (Quetſchung / Schöllerung und Entzündung/recitabat ſatis diſtincte) expugnauiſſe.

Ab illo autem proprio tempore & incepiſſe, & continuaſſe hucusque conſtitutionem ſuam calculoſam.

Ita euaneſcebant omnes difficultatum vmbræ. Contuſione enim illa grauisſima, profunde affectum corpus, non ſolum renis eiusdem lateris inflammationes, ſimul induxiſſe, facile comprehendi poteſt: verum etiam vſitato non minus, quam continuato Emplaſtri Catagmatici effectu, compulſum ſtatim magis totum illum humorum ad contuſionem affluxum, ita ab exterioribus ad interiora, & ibi tanto plus efficaciæ exhibuiſſe. Imo vero, quod præcipuum hic eſt, coaluiſſe tandem renem firmius cum ipſo inteſti-

teſtino recto, aut coli certe parte, vbi in rectum deflectens, renem hunc præterit, eique incubat. Eueniſſe autem ſub his rebus reni vlcerationem; quæ per initia adhuc leuior, productum hoc, de quo loquimur, nempe calculum, pepererit: Quorum per hos quatuor annos largo prouentu affectus fuerat. Conſumſiſſe interim magis magisque & intimius, hanc corruptelam ipſum renem, imo exediſſe: vnde vſitata huius indolis atque gradus vlcerationibus & conſumtionibus viſcerum, hectica febris cum tabe corporis. Donec tandem cuniculus vlceris etiam ad ipſum non ſolum inteſtinum, ſed cauitatem omnino eius penetrauerit, & ita illud perfecit, quod commemoraui.

Breuiter percenſere placet ſucceſſum & exitum huius conſtitutionis. Iniungo ſtatim vt patiens ab omni cibo ſolidiore abſtineat, ſolis iuſculis, & pultaceis recte paratis, amygdalatis etiam atque pinearum additamento mollitis, (erat enim patiens in re ſatis lauta) vteretur: Inprimis cum corporis ipſius vires & ſanguinis penu, per tabem illam ſummam æque atque calorem hecticum indiſenentem irrequietum, afflictisſime eſſet.

Ita quidem vlterior huiusmodi denſæ ſubſtantiæ emisſio per vrethram non potuiſſet amplius inſignem moleſtiam creare: ſed cecidit ſponte aliter negotium. Siquidem ipſo die proxime ſubſequente, vrina quidem tota emanſit, ſine vllo ſiue ſenſu eius mittendæ, ſiue inſtinctu; Occupauit autem eius locum primo deiectio frequentior liquida: mox conatus deiiciendi, paulo poſt ſtimulus a ſenſibili acredine: quæ intra 24. horas etiam orificii inteſtini & ambitum eius excoriauit. Nempe vrina iam tota per patentiorem hunc locum liberius prodeunte.

[*Erat autem etiam circa hanc rem adhuc peculiariter notabile phænomenon, quod ipſe patiens etiam quereretur de ſenſibili quadam irruptione, ac ſi ſiphone aliquid impelleretur in inteſtinum rectum, quo ita facto confeſtim cogebatur deiicere nihil niſi liquidam hanc vrinariam ſubſtantiam. Quod ego non potui aliter accipere, niſi quod reuera ex ipſa veſica, etiam e ſano rene oppoſito in hanc depoſita vrina, heteroclito tali motu ex ipſa veſica per vreterem ſiniſtrum, longa illa vlceroſæ materiæ transmiſſione ipſum quoque ad hunc motum diſpoſitum circa illam ſui inſertionem in veſicam, alias contra*

tales

tales retroceſſiones mirifice præmunitam, rurſus ad renem, & per hunc ad inteſtinum rectum, regurgitet.]

Ita quidem cum in quartum vsque diem nulla gutta vrinæ per vrethram prodiret, interim ſtimulus ille inteſtini recti augeſceret potius quam decreſceret, parum contra efficacibus iniectionibus oleoſis, emollientibus, lenientibus: Euaneſcentibus interim tanquam in horas omnibus viribus: ſumſit patiens cuſpide cultelli confectiones de Hiacyntho bis forte, quantum illa capiebat. Claudebatur hinc aluus. Mox autem cooriebantur patienti anguſtiæ præcordiorum & anxietates immanes, cum dolore colico non torminoſo, ſed ita, cum inflatione etiam viſibili, tenſiuo, vt disruptum ſibi iri inteſtina clamitans, alui reuocationem ſummis clamoribus efflagitaret. Admoto iterum clyſtere oleaginoſo, rediit quidem eadem ipſa excretio: ſed ruentibus prorſus viribus, poſtero die exſpirauit.]

Dixi equidem ante de *exacerbatione* magis ſolum, per *lapſum in lumbos*, calculoſis eueniente; Interim hæc etiam *geneſis* tota calculi, ſeu potius veræ *conſtitutionis calculoſæ*, vti quidem me in conceptu meo de calculo firmiſſime confirmauit; ita, quamuis huc non proprie pertinere videatur, poſſum tamen eadem occaſione, merito breuiter notare, quod hic maxime paſiens exemplum mihi fuerit, quæ ſit differentia inter *ſpiritum Nitri dulcem*, & *Nitrum ſimplex*, & quanta ſit iſtius vehementia *diuretica*, præ huius efficacia omnium ſtimulationum potius *mitigatoria*.

Hæc quidem pro *calculi renalis* vſitati & *ordinarii*, ætiologia, & cauſalitatis etiam ordinariæ, documentis habeo atque affero. *Extraordinariorum*; extraordinarias eſſe rationes, inuſitatas, vti ſimplici rationi conſonum eſt:

Ita profecto cauendum, ne, contra omnem rationem, talium rerum phænomena, alieniſſimo argumento imo documento adhibeantur, *communium* calculi rationum; & vere *generalibus*, *ſpecialiſſimis* ſiue exemplis, ſiue argumentis atque declarationibus, præiudicium afferatur.

Inte-

Interim, vti huiusmodi aduerſa plane ratio, rerum *ſpecialiſſimarum* phænomena, & conſequenter etiam ætiologias, confundendi cum *generalibus*, admittenda minime eſt; ita tanto magis etiam, longe *rariſſimarum* rerum phænomena, cum *familiarioribus* in eandem tribum collocare, certe ἄτοπον eſt.

[Si *hiſtorias* rariorum commemorare ſufficeret, habeo ſane etiam ego quod proferam. Fœmina triginta forte annorum cum in puerperii purgamentis verſaretur, grauisſimis variis accidentibus pesſime habuit, quibus oppoſita conſilia & auxilia medica non ſolum eo tempore nihil proficiebant, ſed ſubſequentibus etiam multis menſibus, imo anno vno vel altero parum promouebant, quin pesſime ſemper haberet mulier, quoad denique abſtinere potius a multiplici hucusque medicamentorum vſu animum obſtinaret. Conſpicuum maxime malæ ipſius diſpoſitionis ſpecimen erat, tumor abdominis enormis, non autem ſphærice rotundus, aut deorſum propendens, ſaccatus, ſed antrorſum prominens, tanquam ingentis panis ſimilitudine, larga ſpithama antrorſum protuberans in latitudinem ab vmbilico extrorſum, vix autem eximiam ſpithanam altus: interim totum vtique abdomen ſub tali forma ita comprehendens. Tumebant autem ſimul etiam pedes, crura, femora; anguſtiæ & anxietates frequentes, & leuisſimis occaſionibus commouendæ: aluus autem plane refractaria, poſt multos communiter dies ſemel obſequens. Concurſabant cum his rebus nephritica quædam incommoda. Viuebat ita duodecim años; cum autem ad prodeundum in publicum omnibus modis impar, neque magis propemodum ad agendum quidquam domi idonea, facultates ſuas ita ſuccesſiue abſumeret, euadebat hinc vehementer moroſa & intolerans. Mane quodam aduocat familiares, iisque indicat, quod vrina impetu non cohibendo ſibi eruperit, in ipſo lecto, & aliquid ſimul calculorum. Hos collectos ad me afferebant; erant plus 60, abſolutiſſime eiusdem figuræ, qualis eſt Piſolithus dictus: maximi æquabant mediocre piſum vulgare, minimi minimum. Intempeſtiua mea modeſtia amisſi hi ſunt; cum enim crederem aſſeruaturos eſſe, vt rem certe inuſitatam, nec ante homines hos nouiſſem: nolebam illos ab ipſis pe-

 tere

tere, ſed reddebam, ſorori vtique patientis. Cum tamen altero mane rediret, & plures non obſeruatum eſſe excretos audirem, partem heſternorum memoriæ cauſa poſcens, abieciſſe audio. Quod cum ægre ferrem, tanto magis cum etiam ipſa heſterna die vel alterum tantum quantum ad me attulerat, audirem, dum patientem e lecto madido detrahunt, e ſtragulis in pauimentum deuolutum ſub pedibus protritum eſſe: Promittit diligentiam viſitandi, ſi quid forte ſuccedentibus vrinæ miſſionibus excluſum, in matula reperiri poſſet. Adfert etiam paulo poſt non minimam portionem, ſed ſolum minimorum, quorum maximus ſemen ſaluiæ aut raphani maioris vix æquaret: nihil præterea glabros, ſed, licet vtique aſperi non eſſent, tamen longe diſtantes ab illa læuitate, quæ in heſternis illis maioribus plane potiſſima fuerat, ita vt vere imitarentur notas illas vulgo pro immaturis habitas margaritas: nec ſatisfaciebant etiam figuræ ἀκριβεία; quæ, cum in maioribus pulcherrime ſphærica fuiſſet in his, etiam ad minimos usque, papaueris ſemini proximos, rotunda quidem eſſet magis, quam vllius alterius habitus, interim magis tamen inæqualis, quam exquiſite rotunda: quos hodieque aſſeruo. Notari autem inſuper illud merebatur, quod cum vtique ſæpe alias calculos a ſe reiectos memoraret ægra mulier, his tamen geminos vnquam a ſe obſeruatos negabat.]

Talia, inquam, licet vtique aliquando occurrant, agnoſcet tamen facile quilibet, quod re vera *raro* contingant. Adeo quidem, vt ſi omnino alicui rei ita *ſpecialiſſima*, petrificos etiam tales *ſpecificos* fabros Archæos præficere, conſonum videretur: tamen illos ad generales etiam vniuerſas illas calculoſas productiones diducere, merito inconueniens videri poſſit.

De talium autem ita prorſus *extraordinariarum* productionum ætiologiis, fateor, non placet etiam hoc loco in communi pathologia, ῥηθορεύειν; ſed *extraordinariarum* rerum etiam conſiderationes, potius extraordinariis opportunitatibus reſeruare.

Interea tamen etiam pro ipſorum *renalium* calculorum

nati-

natiuitate, ex *vlceroſo-ichoroſa* mucoſitate, veluti generaliſſime confirmanda: puto facere poſſe non plane dispar phænomenon, etiam in *pectoris vlceribus*, imo vero diſpoſitionibus diuturnis vlceroſis, non ita raro ſeſe exſerens: de quo ſupra, vbi de *Phtiſi*, iam aliqua memorauimus. Quod nempe etiam in illis veri aliquando *calculi* generari ſoleant. Minores quidem communiter, & *cannabis* granum non ſuperantes. Aliquando tandem etiam maiores, ſicut ad dimidii *piſi*, quin integri minoris, magnitudinem omnino conſpexi. Vbi certe duæ opiniones meo quidem arbitrio non poſſunt niſi pro friuolis haberi. Vna de Ente ſimpliciter *lapidifico*.

[Pudet mentionem iniicere monſtroſarum phantaſiarum, certe interim non ſolum audiendarum aliquando, ſed etiam quam maxime a talibus, qui per huiusmodi ſpeculationes proprie a vulgo hominum diſtingui volunt.

Certe enim tale quid exiſtimatum eſſe recordor, de ægroto *ſabuloſo-calculoſo*, qui tum ſub artificiis illis, (quæ tunc quidem peculiaria haberi contendebant, cum vulgaria eſſent, intemperantius ſolum, quam vulgo vſurpata,) excretiones ſabuloſo-calculoſas frequentiores experiebatur: cum tandem etiam vehementia pathemata *colico-hypochondriaca*, imo vero *hæmorrhoidea*, concurſarent, decretum eſt ab artifice, omnes in abdomine *meatus*, & ipſam maxime *cauitatem inteſtinorum*, *cruſtis tophaceis* obſideri. Quæ tamen mox euanuerunt, cum ſolum conſilio obtemperaſſet æger, artificis iſtius & methodum & medicamenta rude donandi.]

Secundo, eſt etiam inanis hoc loco illa ſpeculatio, ac ſi talis veluti tophacea conſtitutio, in huiusmodi caſibus ſimpliciter oriretur a muci huius *exſiccatione* per exhalationem.

Sicut enim talis effectus, longiſſime abeſt a proportione verorum euentuum; ſiquidem ſi hac ratione negotium procederet, neceſſe vtique eſſet ſequi ita magis magisque au-

ctiores, adeoque paſſim etiam ingentes, huius generis concretiones.

Cum autem hoc nequaquam ita ſeſe offerat aut gerat, manifeſtum vtique eſt, inanem eſſe de hoc negotio conceptum.

Mihi cum peculiaris quædam circumſtantia e brutorum animalium indole, conſiderationem mereri circa hoc negotium videatur, placet ſane illam ampliori contemplationi commendare.

Quando riui atque fluuii, qualescunque, ita per valles decurrunt, vt imbrium inprimis æſtiuis torrentibus, per montes cito in vallem, & hinc adeo in ipſum riuum confluentibus, inflentur, ita exundant, vt prata non magis aquæ inundatione, quam illa *limi* turbidi illuuie obruant: ſi hoc adulto iam gramine fiat, nec alter mitior aliquanto imber, hunc *limum* iterum abluat, prius, quam gramen demetatur: notum eſt, euenire hinc *ouillo* generi, ex eiusmodi *fœni* maſticatione, familiariter pulmonum vitia, non ſolum *phthiſica*, ſed inprimis talia *tophaceorum* concrementorum in pulmonibus feracia.

Iam, licet *ouillum* genus, propter eximiam totius ſuæ temperiei ſiccitatem, ad concipiendas huiusmodi *indurationes*, omnino videatur magis idoneum; nemo tamen vtique eſt, quin agnoſcere poſſit, quod par etiam ratio, ſecundum proportionem, eſſe debeat illorum ſubiectorum, quæ oborta iam alicunde huiusmodi *lenta* collectione in ipſis pulmonibus, tales occaſiones incurrunt, quæ materiam, cum illo muco *indureſcere* aptam, iisdem obiiciant: Inprimis per *externas* cauſas, vt *puluerem terreum* vehementer commotum, *halitu* in pulmones attractum, huiusmodi indolis, vt *indurationi* tali cum muco plurimum aptus ſit.

Interim tamen neque hic etiam indulgendum eſſe ſentio fictionibus. Vbi nempe neminem fugit, qualis opinio, imo

imo propemodum traditio, paſſim audiatur, de puluerulentis commotionibus *calcis viuæ*, quin etiam ſimpliciter *lapidum*, ſiue ſub ſcalpro exercitorum, ſiue etiam ſub deiectione ædificiorum, huiusmodi diſſipationem ſubeuntium.

Vbi tamen certe pro tali conceptu admittendo, neceſſarium vtique foret ad minimum illud primo loco conſtituere, quod peculiaris iam *prædispoſitio* huiusmodi in pulmonibus ſubeſſe deberet, vt talia effectum huiusmodi aſſequerentur. Cum vtique notiſſimum ſit, & ante oculos omnium, quod illi homines, qui vtique inter has res quotidie verſantur, *murarii fabri*, & qui his operas addicunt mercenarii, nec æque *in genere* vitiis pulmonum, inprimis ſub *proportionibus* huiusmodi progreſſionum, quales hic omnino ſupponendæ venirent, obnoxii ſint: neque *ſpecialiſſimæ* tali coagulationi lapideſcenti, de qua hic eſt ſermo.

Niſi forte ita rem decernere verius videatur, quod talibus demum tale periculum proxime impendeat, qui iam *vlceroſa* tali corruptela aliunde actu obſeſſi exiſtant. Quin hoc etiam ipſum, non æque ſimpliciter promiſcuo effectu. Ceterum monui vtique iam proprio loco, quæ ſit differentia inter *excitandam* ſimpliciter Phthiſin, & *exacerbandam* eandem. Sed hæc vt per occaſionem, ſufficere poſſunt.

Supereſt aliqua addere de *Euentu* Calculi vtriusque.

Certe, ſi in vlla re, ſolidi *iudicii* medici merito deſiderandi, occurrit ſpecimen, eſt illud in hoc ipſo negotio *ſucceſſus* & *euentus* calculorum. Primo apud noſtrates Germanos, vti popularia plane ſunt, vt etiam iam ſupra notaui, *præſagia* illa, *calculi* quidem falſa paſſim, dum nempe *nephritidem* illis affingunt, qui reuera eius nihil patiuntur: *Pro calculo* vero adhuc magis falſa, dum totos catalogos *remediorum*, maxime euporiſtorum, ad illum expugnandum recenſent.

Deinde, eſt hæc profecto nihilo minor obſtinatio, etiam paſſim apud Medicos, quod magnum apparatum *remediorum*

 aduer-

aduerſus calculum, & inprimis quidem ad illum *frangendum*, commemorent:

Dum interim non ſolum numeroſa, ſed profecto vniuerſa, experientia *vere* calculoſorum, traditiones has in ſolidum damnat, & ſubleſtæ fidei notam illis inurit certiſſimam: Vbi nempe, quicquid deinde horum in vſum trahi, & imitando, pollicitationum talium periculum facere ſuſcipias, vel in ſolidum *falſa* ſint omnia, vel manifeſtiſſimum *fucum* ita faciant, vt in caſibus quidem dubiis de inſignis alicuius calculi latentis præſentia, *turbulentiorem vrinam* excutiant: Interim vbi verior eſt calculi præſentia, talis omnino, quæ etiam poſthac actuali reiectione ſeſe adhuc exſerat, ibi nihil eſt certius atque notius, quam quod talia ita deprædicata, talibus temporibus aut nihil prorſus, ſolidiſſime vero *nihil in calculum* talem perficiant: aut, ſolitas illas reliquas ſibi vſitatas *commotiones*, tunc etiam excitando, intempeſtiuas *turbas* dent, inprimis augendo vehementiam *expulſorii connifus*. Dum interim ſub reliqua calculi eo tempore præſentis, magnitudine atque figura, vix rariſſime fiat, quin in *peius* potius ita coniiciantur ſymptomata:

Quandoquidem *commotionem* calculi dolorificam, nempe vehementem, quoquo modo adhuc magis *incitare*, fere inconſultum eſt: vnice vero conueniens, & vtiliſſimum, *placare* potius atque *mitigare*.

Apex ſpero, & ſpei vanæ, & pollicitationis falſæ, verſatur vtique in *promiſcuis* pollicitationibus atque commendationibus, variorum *remediorum*, ad calculum *percurandum*.

Si leuiter aduertere animum placuerit, dilucefcet facile, quod pleræque, aut certe neque paucæ, neque poſtremæ, laudationes, commendationes, atque pollicitationes huiusmodi ſimpliciter innitantur *ſpeculationibus* inanibus. 1.) De *indole* calculorum non tam *lapidea*, quam *terrea*; adeoque 2.) neceſſaria in hanc energia *ſoluentium*, vbi 3.) apud alios *tar-*

tari ſpiritus, ex *ſymboliſmo*, ad concretiones *tartareas* diſſoluendas, audacter laudatur: alibi *ſpiritus nitri*, quia *nitrum* lapides in pollinem reducere videatur: alibi *ſilices* adduntur, & iterum e *ſymboliſmis*, *magnetiſmis* &c. longi ſermonis materia quæritur: alibi ex *vrina* parandi ſpiritus & ſalia; alibi ex ipſis *calculis*, imo alibi ipſi *calculi*, & quæ percurrere longum eſt.

Interim res a *ſpeculatione* alieniſſima, in ipſo nempe omnino facto fundata, eſt hæc, quod *calculoſi*, poſt varias, neque mediocres communiter expenſas; acerbiſſimos *dolores*, & graues ſubinde de tota vita *periclitationes*, non tam *maneant* calculo obſeſſi, ſed ruant indies *in peius*.

Sub qualibus conſtitutionibus, licet minime negare penitus & abſolute velim, poſſe fieri, vt alicubi adhuc lateat vnum aut alterum *experimentum*, dignum conſideratu circa efficaciam, tam forte *concrementa* ipſa talia iam formata, eliquando iterum reſoluendi; quam *ſcaturiginem* eorum abſtergendi, aut forſitan prorſus obſtruendi:

[Inprimis ex ipſa conſideratione indolis præcipue *vlceroſæ*.]

Cum tamen interim *vſitatæ* illæ traditiones, non ſolum ipſo facto manifeſto *falſæ* ſint: ſed etiam fictitiis huiusmodi traditionibus atq; ſpeculationibus, partim ſimpliciter innitantur, partim fomitem iis ſimpliciter ſubiiciant: non video profecto, quamobrem amplius non ſolum palliari, ſed potius ornari debeat, ſummo profecto damno, non ſolum *Theoriæ* ſincerius inſtruendæ, ſed etiam omnino *praxeos*, ita adornandæ, aut certe moderandæ, uti potius veris circumſtantiis, tam *prægreſſarum* atque *coniunctarum* cauſarum, quam *concurrentium* quorumlibet phænomenωn, indoli atque proportionibus conuenire videtur.

Vnde quidem notandus omni modo venit hic *euentus* calculi, quod non ſolum, quicunque iam *coaluit*, *vſitatis* artificiis re vera fruſtra ſperetur reſolutum iri:

Sed

Sed etiam vlterior *prouentus*, ſiue *accrementi* maioris, ſiue *numeri* nouorum fruſtulorum, ordinarie & grauiter vexet, & exerceat patientem:

Et quod præcipuum eſt, ita pertinaciſſime etiam patientes, quos ſemel inuaſit, *teneat* obſeſſos, vt ad mortem usque illos non amplius omittat.

Vbi ſimul conſideranda vtique venit circumſtantia illa *occaſionum* etiam, quibus calculorum *commotiones* familiariter exacerbari conſueuerunt: quales non ſolum eædem exiſtunt, quæ etiam *ſanguinearum* commotionum perturbationes edere ſoleant; inprimis in *fœminino* ſexu:

Sed etiam *Spaſticos* (αἱμοῤῥόȢς tamen inprimis,) affectus tales, pari *exagitatione* adficere, quotidie ſentiantur.

Vnde quidem etiam omnino maximæ conſiderationis in hoc genere, eſt illa conſtitutio, qua, vti *Nephriticis ſimplicibus*, nondum *calculoſis*, ita tanto magis etiam iam *actu* talibus, *commotiones* etiam e CONSVETVDINIS occaſione obtingunt certiſſimæ:

Adeo, vt ſi etiam tandem aliquando innoteſceret artificium, *calculum* ipſum iterum ſubigendi: vix tamen ſine imprudentia ſperare licuerit, etiam huius *recurſus* ſublationem plenam, *ab illo eodem* artificio ſperandam fore: ne dum, vt hoc vel *ſimul & ſemel* præſtiturum eſſet, & vt *calculum*, ita etiam nouos *inſultus*, non tam *ab ipſo*, quam *ad ipſum*, velut in plenam obliuionem adducturum.

Dum ex aduerſo, & verarum circumſtantiarum obſeruatio, & iuſta exinde deducta æſtimatio, longe plenius exhaurit, & veritatem, & rationes φαινομένων:

Et *artificioſæ* etiam adminiſtrationi, viam veluti planam ſternit; vt inde medicationes, vere ſecundum *indicationes* inſtrui poſſint: In quo nempe totus cardo veræ *Pathologiæ Medicæ Clinicæ* vnice verſatur.

MEM-

MEMBRVM VII.
De
HAEMORRHAGIIS A NVDA VI EXTERNA.

QVantumuis generalis ratio huius generis hæmorrhagiarum, etiam iam *ſpeciali* loco a me tractata ſit; & habitus llarum, pro eius loci conditione, quantum illi conuenire videbatur, commemoratus: Reſtat tamen, vt hoc *ſpecialiſſimo* oco illa adhuc exequar, quæ re vera ſpecialiſſimas eius *diuerſitates* complectantur.

Sunt autem talium ſanguinis *profuſionum*, *quatuor* inprimis, conſideratu omnino dignæ, *diuerſitates;* quamuis ſub *duplici* ſimpliciore genere ſtantes, nempe LOCI ſeu viæ, & MOTVS ſeu impulſus.

Loca quod attinet, ſunt hæc vel ſimpliciter *meatus ſpongioſarum* partium;

Vel *vaſa*, & quidem *venoſa:* aut *arterioſa*.

Motum quod attinet, occurrit ille ſingularis; partim a *turgefactione:* per ingurgitationem *vini*, aut *curſum* & ſimilia corporis exagitatoria exercitia: aut per *animi pathemata*, *iracundiam* vehementem, *venereas* libidines:

[Sicut interdum, inprimis in *meatuum* magis, quam inſignium *vaſorum*, violatione, etiam ingens *terror*, profuſionem tantiſper minuit; communiter tamen poſtliminio deinde reuertendo, inducias illas male compenſat.]

E partibus *poroſis*, quæ procedunt hæmorrhagiæ, per harum vulnera, ſunt quidem ſæpe ſatis prodigæ; inprimis in talibus ſubiectis, quorum tota ſtructura corporis laxe *ſpongioſa* exiſtit: non tamen æquat communiter illas profuſiones, quæ ex ipſis *vaſis* inciſis erumpunt.

Eſt tamen interim etiam *vaſorum* ipſorum in hoc genere diſpar efficacia; dum non ſolum facile cogitari poteſt, quod

etiam ipſæ minores vaſorum *ramificationes*, diuerſum quid inferant, a *capacioribus:* ſed omnino etiam *venoſorum ramorum*, valde diſpar hic ſit ratio ab *arterioſis.*

Dico vero *ramorum* potius, quam *truncorum;* cum non ſolum quilibet differentiam hanc, quaſi propria ſponte comprehendat: ſed etiam capacium *truncorum* vulnera, vix in quæſtionem veniant, nimiæ & *funeſtæ* profuſionis, vtpote omnibus ſenſibus ſatis manifeſtæ.

Quod autem adhuc vlteriorem quandam diuerſitatis rationem attinet, in ipſa etiam læſionum harum propria & ſpecialisſima indole, præbet mihi occaſionem obſeruatio iam aliquot omnino vicibus obverſata, inprimis circa *arteriarum* vulnera.

Vbi ſicuti ſatis notum eſt, & ſtatim ſana ratio, etiam quaſi parum exaſciata, illud intelligit, quod arteria ſimpliciter *inciſa*, ſeu *conuulnerata*, inſigniter; v. gr. *dimidia ſui capacitate*, aut amplius, inciſa: longe minus cohiberi poſſit ab effuſione ſanguinis, quam ſimpliciter plane *reſecta:* dum *arteriæ*, etiam vix vllo poſitu molliorum partium cuiuscunque membri, ad tantam *remiſſionem tenſionis*, quæ ipſis familiariter ineſt, deduci vere poſſint, quin ſemper adhuc eximia illa ſui *tenſione*, vulnuſculi inflicti perpetuum quendam *hiatum* efforment:

Per quem interim vtique ſub actuali, & certe tam *impetuoſo* actu *pulſus*, ſanguis plane peculiari impetu extrudatur:

[Tanto vtique, vt etiam ingentes *muſculos*, non obſtante robuſtiſſimo illorum ordinario tono, a ſe mutuo depellat, & nexus ipſos fibrillarum, quo hi tantisper colligantur, temere disrumpat.]

Ita eſt adhuc longe deterioris, & re vera ſimpliciter deſperatæ, conditionis, illa infauſta tractatio, quando per ſummam negligentiam quantumcunque conſideratæ penſitationis, ſeu æſtimationis, *arteriarum* vulnera, a Chirurgis, ad ſimplicem expe-

experientiam a nudo auditu, ſine omni ratiocinatione obſtinatis, pro cohibendo ſanguinis profluuio, *cauterio actuali* inuruntur.

[Non eſt ita dudum, quod huius rei ſpecimen notaui omnino dignisſimum, quod memoretur. Erat vulneratus iuuenis robuſtus atque floridus, inſtrumento acie ſimul inſigni inſtructo, quamlibet punctim inflictum eſſet vulnus. Ita inciſa erat ex parte arteria. Vulneris reliqui nulla erat adeo æque ſumma difficultas: hæmorrhagiæ vero maxima. Adſciſcebat inde Chirurgus, qui primus vocatus fuerat, alterum adhuc: cum autem etiam per 4, 5, dies non poſſent cohibere impetum ſanguinis, quin non ſolum, quoties religaretur vulnus impetuoſa fieret profuſio, ſed etiam, quoties ſtrictura, tam remediorum, quam vinculorum langueſcebat, ſponte quaſi ingens proruptio rediret, adſciti ſunt adhuc duo Chirurgi. Proponebat horum vnus *vſtionem* vaſis; adhibebatur: obturabat eſchara denſati ſanguinis profluvii libertatem. Sed non diu. Simulac eliſa eſſet eſchara, procedebat effuſio, priſtina penitus vehementia. *Vritur* adhuc ſemel; ſed eodem euentu, & tanto maiore interim reliquo etiam ægri periculo, dum vtique in loco etiam tendinoſo, (erat enim non longe a ſura,) vſtio ipſa, nec ſine præſenti periculo profundius fieri conſulto poterat: Neque leuis *aduſtio* ſanguinem impetuoſius prorumpentem ſatis inſpiſſare valeret.

Interim, vt de *doloris* noxa nihil dicatur, quotidianis illis, & largis admodum profuſionibus, amittebat patiens vniuerſas vires. Petebatur adhuc, ſed ſimpliciter per indirectum, meum etiam conſilium: iubebam quantocyus *diſcindi penitus* arteriam, *præligatam* ſi fieri posſit: ſin minus etiam ita liberam, adhibita ſolum in propinquo decente compreſſoria deligatione. Quid actum ſit vltra, non comperi; Sed hoc non tum ſolum, ſed longe prius fuiſſe agendum, nemo intelligens dubitabit.]

Arteriarum enim *vſtionem*, cœptum eſſe ab omni bona ſpe in ſolidum aleniſſimum, & toti ſanæ rationi contrarium, ex eo facile agnoſci poteſt, quod ſimpliciter *vulneratæ* arteriæ, cum difficillime coaleſcant; imo nunquam, niſi inſignis *com-*

preſſio vulneri immediate adhiberi poſſit: id quod vulnera *molliorum* partium coniuncta. citra *ſphaceli* periculum non permittunt: *Vlceratæ* vero *arteriæ* non coaleſcere poſſint, dum nullum *vlcus* curatur, niſi *labia* eius iterum ad crudum *ſubcruentum* ſtatum reuertantur: quod in huiusmodi conſtitutione, ne quidem fieri poteſt: dum vtique, neque ſub *compreſſionibus* hic neceſſariis, illi ſcopo locus relinquitur: neque ſine his, violenta illa eruptio ſanguinis interim coërceri poteſt.

Ita ſi iam plane aliquid de ipſa ſubſtantia arteriæ, *vſtione* corruptum, etiam abſcedere demum deberet; quis inde eſſet reditus ad talem hiatum, denuo ſuccreſcente quacunque portione explendum? cum etiam ſimpliciſſima recens *diſſectio*, non niſi *languide* & difficulter, ſaltem nudo & immediato coalitu potiatur.

E quo certe tanquam luculenter diſpaleſcit, quod ſemel ita *ambuſtione* violata, aut a *ſclopetario* forte globulo *lacerata* arteria, nullum certius remedium *ſalutare* reliquum faciat, præter ſolam plenam *diſſectionem*.

Vbi interim in vulneribus *arterioſis*, etiam *recentibus*, omnibus aliis rebus palmam præripere poteſt *ſpiritus vini optimus*, ad *ſiſtendum* ſanguinem applicitus: dummodo ſatis dextre adhiberi poſſit.

[Nemini graue erit, ſi, poſtquam de hac materia ipſa ſuppetit occaſio, vnum adhuc exemplum commemorem vulneris arteriæ, peculiari ſucceſſu, imo potius euentu, curati. Adoleſcentulus ſcholaſticus cum ſcalpello improuide vteretur, ita, vt hoc ipſi de manu excideret, adhuc magis improuida feſtinatione deprehendere idem, etiam adhuc cadens auſus, cum acumen huius ſurſum, manubrium deorſum ſpectaret, adegit ſibi hoc ita circa internam partem flexuræ manus, carpum vocant, ita fortuito modo atque directione cuſpidis, vt illa ab inferiore portione, ſurſum verſus, vbi maiuſcula arteria, quæ vulgo tactu explorari ſolet, ſita eſt, ſub cute tamen ſolum progrediendo, apice ſuo vulneraret allegatam hanc arteriam.

Naſce-

Naſcebatur hinc profuſio certe & ita veluti ſeorſim, atque generatim vehemens, & ſucceſſu inprimis pertinacisſima, ita vt totis ſex diebus, vti tales ſolent, non ſolum, quoties religaretur interdum vulnus, præſentisſima profuſio præſto eſſet, ſed etiam ſponte remittente ſenſim vigore deligationis, hæmorrhagia ita etiam ſponte quaſi ſub iſta prorumperet. Faciebat, qui ad hanc difficultatem vocatus erat tonſor, quicquid poterat, ſed nullo ſucceſſu; patiens perdebat vires, ſine vlla alia corporis afflictione. Accurrit tandem alius tonſor, iam annoſior altero, & qui bellicis expeditionibus ante annos aliquot adhibitus intemperante ſua viuendi ratione effecerat, vt chirurgi quidem caſtrenſis officium ipſi adimeretur, & in ordinem cogeretur, militis ſimpliciter ſtipendium facere ita adactus. Hic colliquabat emplaſtrum quoddam a Norimbergenſe vulgo dicto non multum diuerſum, niſi quod petroleo, balſamo peruuiano, & mumia odoratiore locupletatum diceretur, (certo t. t. Medico, & poſthac hæredibus eius veluti proprium) hoc infundebat in cuniculum illum vulnerarium, compreſſa interim fortius arteria, exterſum, & exiguo ſtylo leuiter diſtentum, & ſuperimponebat extrinſecus miculas aliquot Vsneæ cranii. Effectus certe erat, vt non ſolum in præſens commodam deligationem ferret vulnus, ſine vlteriore eruptione: ſed etiam hac opera vna, vere in ſolidum ceſſaret omnis vlterior recurſus ſimilis inſultus. Siquidem poſt quartum diem educta iterum hac velut exquiſita emplaſtica, omnis turunda impetus ſanguinis in ſolidum ſubſederat, arteria coaluerat, nullum ſequebatur aneurismatis veſtigium, vulnus etiam reliquum obſequebatur prompte iuſtæ conſolidationi. Suſpicabatur alter chirurgus, neſcio quorum carminum & incantamentorum interuentum; ego vero non hoc ſolum non crediderim, ſed ne illud quidem, quod ſingularis hic concurrerit efficacia ipſius etiam ſolum vsneæ: Imo ne quidem vllius adeo ſpecialisſimæ efficaciæ emplaſtri iſtius, præter generaliorem vulnerariam, aut balſamicam qualemcunque. Certe enim de nulla vsquam alia re vlla hic ſubeſt difficultas, dum modo eruptio actualis tantiſper obturari poſſit ſine peculiari impedimento orificii, ſeu labiorum vulnuſculi in ipſa arteria, ſiquidem hoc concesſis his conditionibus, facile certe ſponte iterum coaleſcit.

Efficacia vero vſneæ, quatenus ſimpliciter hæmorrhagiæ cohibitoria, profecto hic plane fuiſſet ridicula; propterea maxime, quod vti ne ſimplicisſimus quidem homo crediderit, quod vſnea vniuerſum progreſſum ſanguinis in arteria inhibeat: hoc autem manente nulla abſolute alia ſuperſit conſideratio, niſi ſolius vulneris arteriæ primo obturandi, deinde conglutinandi, ſeu occludendi: ita certe, quod ad tales effectus quidquam ſpecialisſime contulerit vſnea, nemo profecto crediderit, niſi ſimpliciter ad omnem credulitatem natus atque factus fuerit &c.]

Vti vero etiam manationis ex ipſis *poroſis* partibus, nihil difficilem arbitror eſſe conceptum ſeu theoriam; ita prorſus in procliui poſita eſt ratio effuſionis ex ipſis *vaſibus* patulis.

Vnde potius verba adhuc aliquot facere expedierit, de altera illa circumſtantia, hæmorrhagiæ ipſo *motus impetu* præcipue excedentis.

Vbi ſcilicet etiam iam dudum *Paracelſus* in hoc monito multus fuit, vt in vulneribus, ſub *crapula*, ſub *actibus venereis*, ſub magna corporis *commotione*, ante omnia vero ſub *enormi iracundia* incuſſis, ſanguis non *ſupprimatur* præcipiti impetu, ſed potius permittatur fluere largius.

[Vbi quidem deridiculo eſt aliquibus, quod rudi illo, tum ſibi vſitato, tum ab illis adhuc incultis etiam temporibus non alieno, eloquio, formula vtatur obſcura, in negotio exquiſitam potius determinationem poſtulante: dicens, **man ſolle es lauffen laſſen/ bis auf ſeine ſtatt**: quod ſi intelligatur, **bis es ſelber ſtille ſtehe/** eſſet vtique abſurdum.]

Sicut autem non tam reſpiciendum eſt, quid dixerit, quam quid voluerit, potuerit, imo ſecundum rei veritatem *debuerit* dicere; pluris vtique merito haberi debet monitum ipſum in genere, quam circumſtantia in exacta ſpecie: quam adeo potius propria prudentia temperare conuenerit.

Sufficit itaque præſente loco illud ad minimum commendauiſſe, quod vtique hæc res vere ita ſeſe habeat; his inquam

quam concurrentibus circumſtantiis, hæmorrhagiæ per occaſiones externæ violentiæ concitatæ, admodum procliues ſint ad exceſſus.

Imo ſunt harum rerum aliquæ etiam ipſæ per ſe idoneæ ad *concitandas* hæmorrhagias, & quidem vehementes ; ſiquidem non ſolum *iracundia* repentina ingens, ſubinde ſanguinis *eruptiones* prouocat ; & brutâ *venereorum* actuum intemperantia , plus ſemel loco ſpermatis ſincerum denique ſanguinem erupiſſe ſatis conſtat.

Eſt in hoc genere præterea ſatis quoque nota efficacia immoderati *motus corporis*.

[Exemplum huius rei memini eueniſſe in fœmina, quæ iuuentute, victus ratione & moribus intemperantior, florido interim corporis habitu inſtructa, prægnans & partui proxima, cum nuptialibus turbis intereſſet, & vero indulgeret his intemperiebus, poſt mediam noctem choreis dedita, vino etiam præterea æſtuans, in tantum exagitauit corpus atque ſanguinem, vt inde male habere incipiens, cum domum deducta eſſet, partus laboribus correpta , poſtquam infantem vtique edidiſſet, tantum profluuium vterinum incurrit, cum lipothymiis, vt, dum obſtetrix & aſſiſtentes fœminæ repentina conſternatione illi ſubuenire ſtuderent, interim infantis modo nati vmbilicalis funiculus non obligaretur : vnde priusquam puerpera ad ſe reuocaretur, infans vitam amiſerat : ipſa vero etiam fœmina incoërcibili fluxu in præſentiſſimum diſcrimen vitæ adducebatur.]

Hæc ipſa res, vti, *hiſtorice*, ſumma vtique conſideratione digna eſt ; ita quod *ætiologiam* eius attinet, neque illa tam prolixa opus eſſe reputo, neque tamen plane nulla.

Verſatur autem illa inprimis in partim *abundantia* plethorica, *remotius* ; partim *conniſu* illo *commotæ* naturæ ad excutienda *moleſta*, *propius* ; inprimis, quando ſemel *libera* ſuppetit *via*.

Vnde quidem hæc ipſa inprimis circumſtantia , veræ *plethoricæ* conſtitutionis, debet hic omnino in conſiderationem

veni-

venire, vt decente iudicio diſpicere ſit integrum, vbinam hi caſus ita vere exiſtant, quibus huiusmodi conſideratio æque atque tractatio vere conueniat.

Venit tamen his rebus adhuc ſubiicienda illa peculiaris profuſio, quæ, licet non ab *externa vi* eueniat, tamen ſubinde menſuram tolerabilem valde *excedere* apparet: Imo vero facit hoc re ipſa ſatis ſæpe, ſi *artificialis* vis, nempe ſecundum aliquas etiam regulas exercita, viam impetui ſternit.

Sermo eſt mihi de hæmorrhagiis *Criticis;* quæ quidem, vti *ſponte* aliquando erumpentes, ſi *Febris* reliqua tota fuerit *vehemens*, nihil *modici* ſeruant:

Ita, ſi ipſis per qualemcunque *vim* via quaſi pandatur, v.gr. per *V. Sem. ſub lingua:* euenit non raro, vt venæ ita inciſæ, deinde ingentem quantitatem ſanguinis profundant, & difficulter admodum cohiberi poſſint:

Imo vero, ſi iuſto maturius, nempe priusquam *largam* ad minimum quantitatem emiſerunt, talium temporum fluxiones iterum compeſcantur, vel amittunt *omnem* efficaciam *ſalutarem:*

Vel ad minimum *potiſſimam* eius partem:

Adeo, vt patientes tales, ſi omnino vtique vitam auferant è morbo, tamen diuturnis *languoribus*, *faſtidiis*, *inquietudinibus*, *lentis & hecticis febribus*, *rheumatismis* ita dictis, aut *apoſtaſibus* ad certa ſolum membra, obſideantur: aut denique titubante iugiter valetudine, & magis magisque in adhuc peiora, aut pertinaciora ſchemata morborum ruente, metum illum veris damnis compenſeri ſentiant.

Vnde certe in his etiam ipſis rebus, decente circumſpectione opus eſſe, quilibet intelligere poterit.

Imo commendo merito illud, circa hæmorrhagias *propius ad exitum connitentes*, & acrem talem *contentionem* præ ſe ferentes, vt animaduertatur, quam parum communiter, ſi huc vsque proceſſerit negotium, tunc ſatisfaciat *moderata* quæcunque,

que, nedum *modica*, huiuſmodi eruptio, aut *emiſſio:* quin potius vel plane *exacerbet* conniſum vniuerſum; vel ad minimum nullum omnino operæ pretium faciat;

Ea ſola de cauſa quod eo tempore *incitata* ad huiuſmodi effectum Natura, & quod diu muſſitando veluti parturiuit, tandem abſoluere pertinax, neque ipſa iam ita quidquam *exiguum* perpetrare:

Nec etiam *apparatus* illos congeſtorios, quibus ſanguis, totius reliqui corporis tonicam *ſtricturam*, ad vnum talem locum compellitur, ita poſtliminio *ſimul & ſemel* iterum omittere ac diſſoluere ſoleat;

Quod interim, quamdiu non fit, mechanicæ vtique neceſſitatis eſt, quicquid ad haſce partes ita *comprimendo adigitur*, & ita detinetur, data via, maximam partem effluere debere.

In quo quidem genere ſummopere dignas notatu eſſe exiſtimo illas, duas *ante* mortem, & *vnam poſt mortem*, conditiones illorum affectuum, qui *Criticas* etiam tales, aut proxime, eruptiones in aliquibus indiuiduis aſſequuntur, nempe acutarum febrium:

Dum videlicet non ſolum circa hæc tempora, frequentiſſimis omnino exemplis, *inflationem arteriarum temporalium*, *dolorum capitis exacerbationem*, *perturbationes* eius *vertiginoſas*, *cogitationum confuſiones*, *ſtupores*, *phrenitides*, inferunt:

Sed etiam, ſi *contentio* hæc ſit valde fortis, & in *mortem* usque pertinax, patientes tales, vti vulgus loquitur, *ab infimis* partibus corporis emoriendi initium faciant:

Id eſt, tanta vtique ſit huius *reſtrictionis* verſus caput, (tanquam locum hæmorrhagiarum talium,) & impetuoſa violentia, & pertinax contentio, vt inde *inferiores* corporis partes non ſolum *frigidæ*, & veluti *tabidæ*, ſenſibus ſe offerant, ſed etiam magis magisque *ſtupidæ* & ſenſus expertes euadant.

Tertium, quod *poſt mortem* ipſam vſu venire dixi, eſt in eiusmodi etiam emortuis hac ratione cadaueribus, ordinarie

ſuccedens, iam illo ipſo adhuc die, iam proxime ſubſequente, ingens *eruptio ſanguinis* ex ipſis *naribus*, & quoniam per infundibulum eo diffluit, ex ipſo etiam *ore* ita defunctorum.

Nulla vsquam alia, quam vnica hac commemorata cauſa; quod nempe ita etiam adhuc *ante mortem* iam facta *congeſtio* copioſa ſanguinis verſus caput, dum ipſa etiam mors patientem in eiusmodi ſtatu occupat, & *rigor emortualis* ipſe partes inferiores, vti *ſtrictas* inuenit, ita etiam vlterius intendit, & exacuit *conſtrictionem*: non eſt inde mirum, ſi etiam ipſæ vtique proportiones reliquæ totius huiusmodi conſtrictionis, poſtquam corpus iam hac ipſa directione affectum inuaſerunt, pergant vtique ita verſus caput impellere & vrgere, quoad denique actualis eruptio ibi ſequatur.

Sed de his rebus plura atque peculiaria propriis etiam locis, vbi de contentionum æque ac intentionum febrilium efficacia, pluribus agendi erit occaſio.

Cæterum venit vtique, neque vero etiam vltimo plane loco, hic notanda etiam illa *ſucceſſio*, qua paſſim hæmorrhagiis, *vno* aliquo *impetu* violento erumpentibus, non ſolum *eſcharæ* veſtigia legunt, quæ præmatura, aut rudiore atque minus prouida, ſui *remotione*, non ſolum fluxum ipſum reuocant; ſed inprimis etiam hoc ipſo pertinaciorem *inclinationem* ad proſequendas eiusmodi eruptiones, adeoque paſſim etiam *adſuetudinem* qualemcunque, ita poſt ſeſe trahunt, vt niſi tandem huic *peritiſſime* occurratur, certa alia plura pathemata his poſtea ſuccedant: quæ vulgo ſimpliciter *debilitationi* partis adſignata, indolis iam *ſtagnatoriæ*, iam *ſpaſticæ*, vtrinque longe ſimplicius quadrant *apparatibus* illis *congeſtoriis*, & velut *expreſſoriis*, quales in ſinceris etiam atque directis aliis hæmorrhagiis *adſuefactis* vſitatæ ſunt, quam vt diuerſo, nedum nouo, more aut modo, vere diuerſam etiam *cauſarum* rationem, hinc inferre deberent.

Neque vero vllo modo negligendam exiſtimo circumſtan-

ſtantiam illam, quam iam ſupra de hæmorrhagiis *violentis* in genere conſideratis commendaui;

Nempe, quod etiam tales, inprimis in corpore cætera ſatis *vegeto*, atque ſano, per *vim* concitatæ, certiſſime omnium in *plethoricis* conſtitutionibus, poſthac vel aliis etiam, vel inprimis *anniuerſariis* viciſſitudinibus, admodum familiariter poſt ſe trahere ſoleant, nouas eiusmodi *commotiones*; iam magis *particulares*; circa ipſa *loca* atque *partes* præcedente tempore violatas:

Iam etiam circa ipſam totam corporis *œconomiam:* tum *eminus* veluti, longinquis *apparatibus*, ſiue, vti vulgo loquuntur, *languoribus:*

Siue actualibus etiam *Febrium* euentibus.

Quam quidem rem ſpecialiſſimis obſeruationibus mihi affatim cognitam, propterea tanto magis commendo omnium, quibus placet, atque ſuppetit ſolertia, attentiori obſeruationi.

Curioſiori vero conſiderationi, relinquo penſitandas, illas etiam prægreſſas aut coniunctas cauſas, quæ occaſionem dare agnoſci poſſint, vti ſpecialiſſimis, ita vere etiam rariſſimis, *heteroclitis* plane eiusmodi *eruptionibus*, quales paſſim apud ſcriptores memoratas inuenire contingit, præſertim de *muliebris* ſexus *menſtruis* excretionibus; Quando nempe illæ, locis etiam alieniſſimis, non ſolum a tali ſpeciali, ſed omni etiam in genere, ſanguinis euacuatione, erumpunt.

Vbi nempe extra omne dubium, peculiarem penitus lucem, quod aiunt, præferent tres hæ circumſtantiæ bene examinatæ; 1.) qualem *aditum* ad talem *regionem*, patiens huiusmodi etiam iam olim experta ſit, ab hæmorrhagica aliqua *generaliore* inclinatione, v. gr. ad caput; unde poſtea fluxionis menſtruæ eruptio, e *media gena*, e *cantho oculi*, ex *aure* &c.

2.) Qualem occaſionem dederint, vel plane friuolam, immodeſta *ſcalptione*; aut fortuita *ſectione*, aut *contuſione* cum

 con-

concerpta cute: aut tenuiſſimis quibusdam *varicoideis* tuberculis, (de quorum cenſu tum vulgo dicti *vari* exiſtunt, tum inprimis, quibus & *color* eſt ſaturatior, & *conſiſtentia* mollior, & *ardor* pruriginoſus maior: & hinc etiam ſi ſcalpello immoderatius concerpantur, ingens mox ad proportionem tam reliquæ molis, quam vſitatæ etiam indolis reliquæ, profuſio, aut fluxus certe eximius ſanguinis inde ſequatur: vnde Germani noſtri Blutfinnen appellare audiuntur.)

3.) Tertio, & quod intuitu *ſpecificæ* circumſtantiæ palmarium eſt, quomodo *ſpecialiſſimam* huiusmodi fluxuum *occaſionem*, præbuerint, pariter omnino *ſpecialiſſima* perpetratione talium rerum *circa ipſum maxime vſitatum tempus menſtruum*; inprimis autem, vbi via etiam *ordinaria*, vel *intercluſa* penitus, vel admodum *impeditiore*, *conatus* tamen ipſe vtique ſibi ſatis conſtat.

In his enim *tribus* circumſtantiis, concurrente tamen præcipue conſpicua *ſenſibilitate* patientium, reperietur paſſim clauis veluti, pro recludendis apparentibus eiusmodi difficultatibus *inſolitarum* harum eruptionum.

MEMBRVM VIII.

DE SVPPRESSIONE SANGVINIS FLVXVVM.

QVantumlibet iam in prægreſſa parte mentionem aliquam non ſolum fecerim, ſed etiam pleraque certe, ſi non omnia, notauerim, quæ ad hoc propoſitum pertinere videntur; cum tamen hæc res in recepta Pathologia, vllum locum conſideratu vere dignum, adeo non inueniat, vt potius communiſſime, ſimpliciter ex *oppoſita* quaſi conſideratione, peti videatur *ætiologia* variarum morbidarum conſecutionum; minime a meo ſcopo alienum ducere ita poſſum, vt hanc rem iterum,

rum, tanquam denuo commendem, & verum eius nexum, cum noſtra non ſolum tractatione, ſed omnino etiam rerum ſolida veritate, decenter exequar.

Si ſanguis, in corpore *plethorico*, *indole actiua*, aut *intenta* & *ſollicita*, *ætate* inprimis adhuc *agiliore*, atque *floridiore*, aut eiusmodi veluti *gradibus* præcipuis ætatum, *commotiones* turgefactorias inſignes, & inprimis *repentinas*, incurrat; vel etiam incommodo vitæ genere, liber ſanguinis *abundantis circuitus*, multum impediatur: aut plane *hæreditario* inſtinctu, & veluti commendatiſſima memoria, indoles ad hanc intentionem feratur: cooriri inde non tam ſolum *ſpeciales* veluti eruptiones; ſed etiam *generales* prorſus, & latum ambitum complectentes, ad eiusmodi finem *apparatus*, vti huc vsque prolixe innui, ita omnibus animum huc decenter aduertentibus, facile appariturum eſſe confido.

Hi *conatus*, quando temere inhibentur; aut *apparatus propiores* ad eosdem, circa *peculiaria* loca, & inprimis quidem *exterioris* ambitus corporis, reprimuntur; ſubnaſcuntur inde ordinarie, variæ aliæ ægritudines, de quibus huc usque maximam partem egimus.

Sicut autem in *Pathologia* vulgata, etiam horum, hucusque ad has tribus reuocatorum, affectuum, longe aliæ texuntur paſſim ætiologiæ; quas tamen, niſi plane gratuita credulitate, re vera nemo pro illis ſcopis, quibus vulgo deſtinantur, recipere potuerit, ſi ſolum conſiderauerit, *genium* illorum, ſimpliciter coincidentem cum HAEMORRHAGICIS, tam ſenſui, quam rationi perſpicuis circumſtantiis, inprimis *apparatuum*, ad tales *exitus*, etiam dictante ſana ratione velut a priori, requiſitorum:

Nempe 1.) *ſpaſticæ*, 2.) alibi *depulſoriæ*, alibi *congeſtoriæ*: 3.) *inſultoriæ*, imo *deſultoriæ*, *alternantis*, & varie *transcurrentis*, indolis:

Ita, cum huc vſque aliqua iam ex parte ad proprium

cenſum reuocauerim, complures huiusmodi affectus; ſupereſt vt vnum adhuc præſente loco adiicam, & ex illo inprimis animaduertenda quædam oſtendam, quæ a communi ſcholæ medicæ acceptione vere multum diſtant; imo potius ab iſta in transuerſum rapta, adeoque ab omni vſu ſolido medico-pathologico auerſa, non niſi hac vna via in ordinem ſui verum reduci poſſunt.

ARTICVLVS I.

De HYDROPE.

QVod toties iam monui, imo profecto ſummo iure, quin ipſa potius neceſſitate ſolida, monendum habui, vt HISTORICA veritas FREQVENTIAE morborum ante omnia attendatur, & deinde etiam prudenter æſtimetur; illud omnino etiam exquiſite valet de eo affectu, quem ſuis cauſis verioribus aſſignandum præ manibus habeo, nempe HYDROPE.

Non iam vacat, neque vero profecto placet etiam vllo modo, notare, nedum ex merito perſtringere, inſaniam illam, qua homines fatali infortunio ad artem ſaluandorum mortalium immiſſi, vti cœco impetu ad exercendos *temerariis experimentis* ægros ruunt; ita etiam ad *rationes* morborum explicandas conuolantes, non ſolum omnia reliqua negligentiſſime tractant, ſed inprimis etiam in ipſo, quod aiunt, limine grauiſſime offendentes, circumſtantiam hanc VALDE RARI morborum euentus, in ſolidum negligendo, ſtatim in Charybdin illam incidunt, vt rebus plane *ſpecialibus*, *generales* prorſus, & *rariſſimis*, *quotidianas* plane, cauſas affingant.

De præſente certe etiam affectu eſt hoc maximopere notandum, quod ille omnino quolibet intuitu, adeo inter *minus frequentes*, imo vero *rariores*, numerandus veniat, vt nec *ætatibus*, neque *ſexui*, neque *cauſis* conſpicuis, neque tandem *indiuiduis*, aliter, quam re vera RARIVS, obtingat:

Vbi-

Vbicunque vero etiam ſeſe ſiſtit, ibi adhuc multo *rarius* contingat, vt aliæ *generaliores*, aut multis *communiores* cauſæ ſubeſſe ſentiantur, quam *certæ* magis:

Et quidem vti plane *peculiares*, ita tum hoc, tum quolibet alio reſpectu, vere *rariores*.

Cum autem morbum hunc hoc præcipue *loco* in ſcenam producere ſuſceperim, placet eius rei rationem ante omnia reddere.

Eſt hoc non ſolum hodierna experientia conſtanter verum, ſed etiam a ſuperiorum ſeculorum Medicis, eadem ratione animaduerſum, & ad nos transmiſſum, quod tales inprimis patientes, qui *enormibus hæmorrhagiis* correpti fuerint, poſt has incidant in HYDROPEM.

Ne tamen plus dixiſſe videar, quam velim, & res ipſa ferat, dico, quod conſtans experientia hoc ita confirmet, inprimis *Medicis*; apud illos, inquam, patientes, qui *Medicorum* inprimis *ope* vtentes, his ita materiam & occaſionem obſeruandi obtulerunt.

Minime vero vsquam fruſtra adiicio hanc conditionem & hoc monitum; ſed propterea maxime notanter, & quod ita omnino velim obſeruari, quod *euentus* hic, nequaquam *ſimpliciter* & *vniuerſaliter* ſeſe ita ſiſtat, ſed potius re vera contrario modo ſe habeat.

Dum *innumeræ contingunt huiusmodi profuſiones*, v. gr. in *bellicis*, aut *hoſtilibus* quibuscunque inuaſionibus, atque vulnerationibus: in *fœminarum puerperiis* æque, ac aliis *diuturnis*, atque *copioſis vterinis* hæmorrhagiis: in *viris* e longo *hæmorrhoidum continuo quaſi fluxu*:

Quarum tamen nulli ſuccedat *hydrops*; minime omnium autem *Aſcites*.

Cum ex aduerſo, quibuscunque ſanguinem ita enormiter profundentibus, INTERNA maxime *artificia* adhibentur,

ad

ad *ſupprimendos* hos fluxus, per remedia, dicta *adſtringentia;* illis adeo *familiariter*, & veluti certo eueniat hæc ſucceſſio *hydropica*, vt, niſi pauciſſimis, euentum talem effugere vix contingat.

Neque vero hoc ſolum, ſed vbi etiam præcipua aliqua *commotio ſanguinis localis* ſuſcipitur, *patulos* inprimis meatus *internorum* organorum poſtulans; ibi obiectæ tales repentinæ atq; potentes *ſtricturæ* internorum in *viſceribus meatuum*, non raro trahunt poſt ſeſe hunc eundem euentum, vt ab illis *Hydropica* tumeſcentia corporis ſubſequatur.

Quod ipſum, quamlibet re vera neminem fallat aut fugiat, qui animum ad hanc rem decenter aduertere cordi habuerit, ita non eſt tamen etiam hæc velut una atque ſola via, aut vnum ſolum experimentum atque documentum harum rerum; vt, inquam *hydropici tumores* non niſi *adſtringentium* vſum internum, ſequerentur: Sed eſt vtique adhuc *duplex*, etiam vndecunq; natarum *obſtructionum* pertinacium euacuationis vſitatæ ſanguineæ, ſpecies, huius ipſius euentus ita compos, vt de *vnius* quidem efficacia etiam ipſum omnino vulgus ſatis luculentam habeat notitiam: alterius autem certitudo, quamuis forte multis Medicorum non ad animum admiſſa ſit, tamen vel leuiter aduertentes animum non poſſit fallere.

Prioris illius generis eſt ipſum fluxus *menſtrui* ſuppreſſi negotium.

Non quidem *promiſcue*, in cuiusuis generis ſubiectis; ſed in talibus omnino, quibus ſub conſtitutione *plethorica*, & alias vſitata ſatis prompta, imo vero *larga* fluxus huius eruptione, *ſuppreſſio* a quacunque tandem cauſa, ſimul & ſemel obtigit: non ceſſante interim *impulſu* interno ad huiusmodi exitum conſtanter adhuc pertendente: tanto magis autem, ſi adhuc inſuper etiam *ſtimulus* plane quidam addatur, per domeſti-

meſtica fœminis vſitatiſſima artificia, cum qualicunque *impetu* expulſionem incitantia.

Alterum horum, eſt vtique in vulgari praxi in hunc propemodum diem minime condigne ad animum reuocatum *Hæmorrhoidalium* tam *exituum*, quam *motuum* ſeu *moliminum* frequentia ; & harum rerum intempeſtiuas, imo temerarias *ſuppreſſiones*, inſequens *hydropicorum* talium tumorum ſucceſſio.

Quem enim in Praxi vere frequente conſtitutum, imo vel animum ſolum ad ea aduertentem, quæ ab aliis hinc inde fiunt, poteſt effugere euentus ille, profecto magis locuplete, quam quidem optandum eſſet, experientia indies confirmatis, quod non ſolum *hæmorrhoidum* fluxui largiori iam *adſuetis* viris, ex huius repentina *cohibitione:*

Sed etiam *podagræ* obnoxiis, ab huius imprudente cohibitione, & *motuum* retropulſione, vſitatiſſimo ſucceſſu eueniat HYDROPS.

Adeo certe, vt teſte multiplici non ſolum, ſed etiam vere conſtante & perpetua experientia, minime dubitem aſſeuerare, quod ordinarie veluti ſimpliciter, *vſitatæ indolis* Hydrops, (pauciſſimis longe, *extraordinariis* exemplis, re vera plane præter ſolitum, aliter ſe habentibus,) originem ſuam debeat, vel *ſpontaneis*, aut *fortuitis* ad minimum; vel *artificialibus* intempeſtiuis, *repentinis* inprimis, quin etiam *pertinacibus*, *ſuppreſſionibus* hæmorrhagiarum:

Præcipue vero *menſtrualium* aut *lochialium* in fœminis; *hæmorrhoidalium* autem in viris:

Aut denique *Febrilium* exagitationum, ipſis usque viſcerum meatibus per intempeſtiuas, imo quouis modo inconuenientes *adſtrictiones*, cito & potenter ſtipatis.

Antequam autem progreſſum faciam ad propius inſpiciendam indolem, & intimiorem rationem *fiendi, & agendi*, quatenus ipſa, de qua ſermo mihi potiſſimus fuit *ſuppresſio* hæmorrhagiarum, ad huiusmodi effectum concurrat; erit ex

Ooo ooo o vſu,

vſu, *diuerſitatem* etiam veram & realem, *hydropicorum* tumorum indicare: vt cuique claſſi, quod conuenit atque iuſtum eſt, tribui poſſit & aſſignari.

Eſt nempe *Hydrops*, alius *vniuerſalior*, alius *particularis*; *Vniuerſalior* iterum, alius in totum ambitum corporis ſe diffundens, *Anaſarca* vulgo dictus:

Alter *inferiorem* corporis regionem *exteriorem*, ſimul tamen etiam *interiora abdominis* occupans, *Aſcites* vſitato nomine dictus.

[Minime vero anxie metuo, ne quis mihi vitio vertat, quod *Tympanitem* hic veluti ſilentio prætercam; qui totius Scholæ Medicæ conſenſu, & re vera, quod aiunt, vno ore, inter *Hydropes* memorari conſueuit.

Quamuis enim ego certe alieniſſimus ſim a vocabulorum captatione, adeoque rigide exigenda acceptione *hydropis*; ne adſpectus & contactus *aquoſus*, cum adſpectu & contactu *flatulento*, temere confundatur:

Eſt tamen profecto *rerum* etiam ipſarum, ingens penitus differentia; tam a priori, *cauſarum*, & *materialis* conſtitutionis veræ: quam a poſteriori, *Medicæ tractationis* intuitu.

Vnde certe res, tot, & plane præcipuis inprimis, modis differentes, iisdem nominibus notare, vix poteſt quin confuſionem qualemcunque, imo etiam facile nequaquam leuem introducat.]

Interim de hac ipſa etiam diuerſitate, notanda eſt omnino iterum, circumſtantia illa, quam non vtique ſine prægnantibus cauſis, toties ſoleo laudare, & denuo non ſolum commendare, ſed re vera potius inculcare, & quouis modo vrgere.

Nempe, reſpectus ille *frequentioris* aut *rarioris* prouentus; quo intuitu, quamlibet in reliqua ſui propria ſatis notabili *Infrequentia*, tamen longe vtique *frequentior* adhuc eſt *Aſcites* hydrops, quam *Anaſarca*.

Ex aduerſo vero, noua etiam vlteriore differentia, redit lon-

longe facilius in viam, & obſequitur medicationi ipſe *Anaſarca* dictus hydrops, quam verus *Aſcites*.

Vltima vero differentia inter *Aſcitem* atque *Anaſarcam* hydropem, vera etiam atque realis, & omni prorſus conſideratione digna, eſt vtique illa, quod etiam *Anaſarca*, non tam ab iisdem CAVSIS cooriri obſeruetur, a quibus *Aſcites* : ſiquidem neque ab eiusmodi *ſuppreſſionibus* ſanguinearum euacuationum, nec a *febrium* repentinis oppreſſionibus, a quibus vtrisque *Aſcites* ſatis familiariter inducitur, pariter etiam *Anaſarca* cooriri obſeruatur.

Præterea vero in *hiſtoria* qualiumcunque concurrentium *cauſarum*, non eſt vtique negligenda peculiaris *prædiſpoſitio* illa, quæ in *textura* corporis, & qualicunque *temperie* humorum, fundata, *temperamenti* totius, (ſeu *complexionis*, aliorum appellatione) nomine venire ſolet.

Vbi nempe ita dicta complexio *phlegmatico-ſanguinea*, prærogatiuam quandam habere intelligitur, ad facilius receptandam horum generum vlteriorem malam diſpoſitionem.

Deinde, non eſt etiam tali euentui pariter idonea, quælibet AETAS ;

Quandoquidem *infantilis*, atque *puerilis*, ab *hydrope aſcite genuino*, quaſi penitus exempta videtur:

[*Anaſarcodi*, licet hoc ipſum etiam omnino raro, intumeſcentiæ aliquando propior ; quale quid ab *vlceroſis*, *ſcabioſis* impuritatibus, *cobibitis* ſolum extrinſecus, aliquot exemplis obſeruaui.]

Imo, ſunt inter reliqua exempla, re vera etiam oppido rara *adoleſcentis* ætatis *hydropica*, phænomena.

Familiarius autem eueniunt hydropes tales *adultiori* ætati, *iuuenili*, & *conſiſtenti* :

Fœminini præcipue ſexus ; & ab his, per *internas* occaſiones cumprimis, obtingentibus initiis atque cauſis.

In *virili* vero ſexu, euenit longe familiarius hæc talis conſtitutio,*conſiſtente* demum ætate, atque *ſeneſcente:*

Vtriusque vero ſexus, tum *ſenioribus*, tum aliquando etiam *iuuenibus*, obtingit quidem etiam a *propiore* cauſa, non plane diſpari, nempe ea, quam antea nominaui, *viſcerum obſtipatione :*

Occaſionali vero remotiore cauſa, magis *ſingulari*, *ſpirituum ardentium* nimia ingurgitatione.

[Quamuis in hoc etiam genere re ipſa tanta ſit huius talis *ſinceri* effectus infrequentia, vt, cum familiariſſimus paſſim ſit certe intemperans abuſus, horum potuum, tamen euentus *hydropici* tumoris, ſecundum hanc *proportionem* re vera adhuc ſit ſumme *infrequens :* De qua tamen re proximo loco plura.]

Quod iam attinet ad edendas harum rerum *cauſas*, earumque *reſpectus*, atque *nexus*, ſecundum meam conſiderationem, ſtatuo ego, quod *ſuppreſſiones hæmorrhagiarum* ad hunc euentum pertingant, *triplici* inprimis ratione.

Primo, ſub certa præſertim *ſpecie ; ſecundo*, *efficacia* ſimplici *corporali*, *poſitiue: Tertio*, occaſione *morali*, & hinc ſecuto effectu *priuatiuo*.

Hæmorrhagiæ ipſæ, quæ inprimis *poſitiua* ratione huc faciant, ſunt non quælibet promiſcue ; ſed tales inprimis, & quaſi *ſpecifice*, quæ plurimum conſpirationis habent cum *Venæ portæ ;* nempe *menſtruæ* fœmininæ, & *hæmorrhoidales* maſculinæ ; quin etiam *vomitus cruenti*.

Per *indirectum* autem ſolum etiam *generaliores*, *narium*, & *pectoris :* per inconuenientem vſum *internum*, *adſtringentium*.

Modus ille *poſitiuæ* efficaciæ, conſiſtit inprimis in pertinaci *congeſtione* ad viſcera *Venæ portæ* contermina ; quæ hinc *oppletione* peculiari ſenſim *obſtipata*, effectum illum ita edunt, a quo deinde *reſtitationes* & *infarctus hydropici* initia ſua deſumunt.

Alter

Alter autem modus, cui quidem in noſtra commemoratione *tertium* locum dedimus, *moralis* efficaciæ, *occaſionalis*, verſatur in eo, quod hæmorrhagiæ in cauſa eſſe ſoleant, vt *medicatio* neceſſaria reputetur *adſtrictoria*. In qua ſi exceſſus committatur, inprimis poſt euacuationem valde *copioſam* iam factam, conniuentes ab huiusmodi inanitione meatus viſcerum, hac ratione ita intime, & pertinaciſſime *conſtipentur*, vt inde effectus illi malæ *depurationis* humorum originem trahant, a qua *ſtagnationes* huiusmodi ſenſim cooriri ſoleant.

Interim, ſicut vtique *prima* illa conditio hæmorrhagiarum, inprimis circa *venam portæ* occupatarum, vtique præcipua eſt in hoc genere;

Ita eſt omnino illi, in hæmorrhagicarum quidem cauſarum ordine, ſecunda & proxima; cæterum autem etiam magis diffuſa atque latius patente energia, *prior* adhuc atque *potior*, modo *tertio* loco memorata illa efficacia, per inconuenientes *adſtrictiones* malo huic occaſionem præbendi.

Quandoquidem hic error, non ſolum in hæmorrhagiis temere ita *cohibendis*, damna hæc infert; ſed etiam contra *febriles* commotiones in vſum temere tractus.

Placet omnino iuſtam hoc ipſo loco mentionem facere traditionis cuiusdam *Pathologicæ*, quam poſteritati commendat *Martinus Liſterus* in Exerc. Pract. cap. de *Hydrope*. Vbi primo *hiſtorice* notat, quod ab aliquot annorum decadibus, obſeruata ſit longe maior frequentia *hydropis* in *Anglia*, quam Patrum & Maiorum tempore.

[Sicut autem Autor in hoc negotio minime falſus eſt; ſubnixus inprimis pulcherrimo inſtituto Londini uſitatorum indicum funebrium, quibus non ſolum, quot homines deceſſerint, ſed e quibus etiam morbis, publice declaratur:

Sed venit etiam merito iungenda huic obſeruationi altera illa omnino ſororia, quod non ſolum longe adhuc plures, quam hydrope, ſed etiam plures, quam vllo alio morbi genere, imo lon-

ge plures moriantur tabe *phthiſica* atque *hectica* in eadem *Londinenſi* vrbe.]

Huius rei ætiologiam ſubiicit Autor, ſua ſententia, eſſe abuſum, enormem a pari propemodum, vt ſupponit, tempore, *ſpirituum ardentium*.

Cum autem non modo par, ſed & certiſſime, imo notorie, longe maior ſit *ſpirituum ardentium* abuſus, non hic illic forte, ſed apud nationes totas, *Anglica* certe nihilo minores, imo potius longe numeroſiores hominum multitudine; *Polonos* atque *Ruſſos*:

Neque tamen ibi horum morborum par ad proportionem occurrat prouentus, qualem Autor, ſua illa hypotheſi, tanquam *directe* & *ſimpliciter*, aut certe *eminenter* ab hac cauſa præ aliis, deducere ſatagit:

Neceſſe eſt proinde falli ipſum in hac ſua ſententia: & aliam potius quærendam eſſe cauſam, inſolentis huiusmodi euentus.

Neque vero difficile erit hanc inuenire, quisquis Experientiam diligenter attenderit.

Efficaciam puto ad huiusmodi res æque, atque *abuſum* familiariſſimum *per Angliam*, *Corticis Ieſuitici*, ſeu *Chin-chinæ*.

Qui vt in noſtris etiam regionibus, & vbique ſine dubio gentium, *intempeſtiuo*, & *intemperante* ſui vſu, in feruidiore adhuc commotione febrili, hoc idem ita præſtat.

[Neque vero ille ſolum, ſed omnes omnino etiam ſpecies medicamentoſæ, quæ cum inſigni *adſtrictione*, febribus æque certo atque *Cortex Ieſuiticus* obicem ponunt, vt *martialia* varia, *alumen*, imo *quercus cortices*, *quinquefolium* &c.]

Ita in *Anglia* quoque harum earundem rerum fabrum exiſtere & Architectum, hunc corticem, tanto minus dubium eſt; cum notiſſimum vtique ſit, quod nemo intemperantius illo abuti audiatur, quam ipſi *Angli*: ſicut etiam publicæ illorum commendationes eiusdem hoc palam profitentur.

Sicut

Sicut autem hoc ipſum etiam medicamentum, præcipuam ſuam efficaciam omnino poſitam habet in *adſtrictione;* Ita accedit inſuper eiusdem tam *prodiga* vſitata aſſumtio: quæ non ſolum tanto certius, ſed omnino tanto fortius, effectum hunc perpetrat: quod vel ex illa pertinaci *alui adſtrictione*, quæ hoc remedium etiam in longum ſubinde tempus proſequitur, colligere & agnoſcere licet.

Succedunt etiam mitiores adhuc *ſtipationis* huiusmodi in *viſceribus*, aliæ *hypochondriacæ*, inprimis tamen *hypochondriaco-hepaticæ*, turbæ. Vt patientes tales, tum alias *anguſtias* & *anxietates* experiantur per hypochondria; tum inprimis a *cibis* aſſumtis, in dextro hypochondrio *ardores*, *dolores* & *preſſiones*, *anguſtias* anxias, *phlogoſes*, & *rubores* faciei, *vertigines* &c.

Sicut autem a tali medicamento, *plethoricis* ſubiectis, nihil adhuc imminuto *impetu* commotionis febrilis, & inprimis *ingruentibus* iam *paroxyſmis*, exhibito, & hi affectus, & ipſe ſucceſſus *hydropicorum* tumorum, ſequitur:

Ita contingit ſimile quiddam etiam ab aliorum purius *adſtringentium*, repente copioſo, aut continuato, vſu, in hæmorrhagiis e locis altius *internis* v. g. *vterinis*, quin etiam *pectoralibus*, maxime vero *hæmorrhoidalibus*.

Certiſſime vero omnium, ſi tales fluxus, ab *actiuo* aliquo motus *conniſu* eximio foueantur: & *in* ipſis *mediis* huiusmodi *contentionibus*, ita cito reprimantur.

Sicut autem ita *ſuppreſſio* hæmorrhagiarum, non tam *ſimpliciter* & *directe*, hydropicas inflationes arceſſere videri poteſt; ſed per *viarum* potius & *meatuum* in viſceribus, & nominatim quidem in *hepate*, *obſtipationem:*

Ita euenit tamen etiam tale quiddam contrario quoque modo, per *infarctum* & *obſtipationem oppletiuam;* ſi in corpore *plethorico*, *euacuatoriis* huiusmodi contentionibus iam *adſuefacto*, & ad vegetiores inde horum generum *conniſus* prompto,

eua-

euacuationes tales inpoſterum etiam aliunde, ante omnia tamen *cito & impetuoſe*, cohibeantur.

Quæ res tum aliquando tacite & ſucceſſiue, tanquam vere ſponte aliqua, ita procedit & ſubnaſcitur;

Partim impetu magis aliquo nouo ſuperueniente velut *excitatur*:

Quando videlicet huiusmodi homines inſuper potibus *ſpirituoſis* ſeſe ingurgitare non dubitant; aut *iracundiæ* vehementis repentinis exagitationibus percelluntur.

Aut in tali iam conſtitutione, repentino abuſu *Martialium*, aut *ſalium volatilium*, quod aiunt, e Charybdi in Scyllam incidunt.

Illud, inquam, eſt omnino & vndiquaque certiſſimum, quod *adſtringentium* intemperans talis, *menſura atque tempore*, abuſus, aut vndecunque tandem prognata prompta *ſuppreſſio*, *hæmorrhoidalium* inprimis & *menſtrualium*, cum conſpirante reliqua *diſpoſitione*, ſanguineæ euacuationis *contendentis* ſucceſſiuum, præcipua ſit cauſa plerorumque hydropicorum tumorum, velut *vſitatiſſima*.

Quod autem attinet ad ipſum harum rerum, *agendi* aut *fiendi* modum; vocanda eſt hic in ſubſidium *hiſtoria phænomenων*, quæ in his, qui hydrope denique intereunt, etiam poſt mortem adhuc ſeſe offert;

Præmiſſa tamen illa, etiam adhuc viuis quam maxime infeſta circumſtantia, quod inprimis *vrina* ipſis parciſſime procedat.

Et per initia inſuper adhuc valde *tenuis* & aquoſa; ſucceſſu vero temporis demum *ruborem* & *craſſitiem* induens.

Illa vero quæ poſt mortem adhuc inueniuntur, ſunt vitia *hepatis*, & *glandularum*, *pancreatis* atque *meſaraicarum*, duplici, & ad adſpectum omnino vtique differente, alteratione.

Dum aliorum quidem *hepar*, totum *condenſatum*, & velut *exſiccatum* conſpicitur, *durum* & *aridum*.

Alio-

Aliorum autem hepar, enormiter *expanſum*: non *inflatione* forte aliqua, aut diſtenſione ſimpliciter *mollicula*, & velut aquea:

Sed mutata reapſe tota ſua vſitata *textura*; dum inuiſibiles ſ.n., eiusdem glandulæ, in tali hydropica conſtitutione, non ſolum ita expanduntur, vt etiam *lentium* variæ magnitudinis menſuram aſſequantur:

Sed inſuper etiam *fibroſis* ſtaminibus, non ſolum immenſo numero, ſed etiam ingente, (ad ordinariam inuiſibilem illarum conſtitutionem ſ. n. comparando,) texturæ *firmitate* conſpicuis, inter ſe, etiam ita ſatis laxe, connexæ, teſtentur tota hac conſtitutione abunde, de mutata etiam inſigniter tota conformatione ſua:

Auctis nempe re vera in totam etiam ſoliditatem ſui, *ſtructuræ* inſolitis incrementis; quorum nouam *deſtructionem*, adeoque verum reditum ad priſtinam conſtitutionem, nemo hinc temere expectare ſuſceperit.

Glandulæ vero meſaraicæ, velut ordinarie in his caſibus eximiæ vtique ſunt *duritiei*; licet non paris vbilibet etiam in magnitudine eximii incrementi;

Quod tamen non raro vna concurrere, tum alii obſeruatores notant, tum *Scultetus* in *Obſſ. Armamentario* annexis.

Et huiusmodi ſolet etiam eſſe familiariter conſtitutio viſcerum horum in illis inprimis, qui a *copioſo* valde *potu*, qualitercunque generoſo ſimul, in huiusmodi affectum prolabuntur.

Cum e diuerſo, illis, qui a ſimpliciter *ardentium ſpirituum* abuſu hoc malum incurrunt, *aridum* potius ſit & extenuatum hepar.

Sicut etiam illis, qui poſt immodicas *adſtrictiones* in talem affectum deuoluti fuerunt: niſi quidem adſcita mox, per *hecticam* febrem concurſantem, *potus* intemperantiore menſura, diuerſum euenerit.

 Hæc

Hæc autem inprimis violatio ipſius *conformationis*, hepatis, per *ſtructuram* etiam eius *ſolidam*; æque atque *glandularum meſaraicarum*: vti immutabilis in poſterum, & *incorrigibilis* omnino habenda videtur:

Ita eſt ſine dubio genuinum fundamentum incoërcibilis illius *pertinaciæ*, qua *adultum* hydropis *Aſcitis* malum laborat:

Dum vtique mutatam adeo eximie ipſam plane *ſtructuram*, ad frugem reuocare, merito iudicatur difficillimum, imo mihi ſine omni diſſimulatione *impoſſibile* videtur.

[Cum enim mihi vtique obtigerit, experimenta huiusmodi, partim ipſi inſtituere; partim pluribus exemplis alibi perpetrata cognoſcere; quibus *viſibilia* hydropis *ſymptomata*, non ſolum *penitus*, ſed inſuper etiam *prompte* prorſus, & breui tempore, paucorum dierum ambitu, & inſuper, quod conſideratione tanto maiore dignum eſt, etiam citra effatu dignas *euacuationes* materiæ, quæ tamen præcipue collectione multa moleſta eſſe videtur, auferuntur, vtique:

Interim dum non ſimul ipſe quoque *fons*, & origo mali circa viſcera ipſa, vnà tolli poteſt; Eſt proinde tota curatio non niſi ſimpliciter *palliatiua*, & vere, etiam ſano ſenſu loquendo, *ſuperficialis*; interim in eo probabilisſime deficiens, quod ita ipſis vtique organis in *ſtructura* ſua temeratis, neque hæc medicina opem ferre valeat; nec etiam vlla alia huc vsque ſuppetat ſpes, vt ipſas omnino *conformationes* eximie mutatas, & in *ſolida* ſtructura auctas, iterum *deſtruere* liceat, nudo pharmaceutico vſu.]

Quemadmodum autem hæ ſunt præcipuæ *fundamentales cauſæ*, ad producendum hydropem; nempe vel *oppletiua* magis magisque, vel *conſtrictiua*, *hepatis* & meſaraicarum *glandularum* obſtipatio; ita eſt tamen vtique etiam intimior & exquiſitior modus fiendi, & agendi, in eo particulariter poſitus, quod per hanc *obſtipationem* glandularum hepaticarum, reuera impediatur princeps *officium* hepatis: conſiſtens in copioſa *ſeparatione* genuinæ *lymphæ*; non tam ſolum a *ſanguine*, quam ipſo præcipue *ſero excrementitio*:

[Cuius, eadem opera, etiam *bilioſa*, *oleaginoſa*, *acrior* pars, ibidem interim in cyſtidem *felleam* ſeponitur, adeoque iam *vappidum* magis dehinc ſerum in venæ cauæ ramos cum ſanguine transmittitur.]

Hæ *ſecretiones*, quando ita, violato hoc ipſo organo eximio, deficiunt; adeoque *lympha* maxima ſui parte, a *ſero ſalino-bilioſo* nunquam ſegregatur, ſed in perpetuo huiusmodi commercio, atque conſortio hæret: Fit ita, vt a *ſalſo* ſero, imo *bilioſo-ſalſo*, lubrica illa tenera *gelatina* lymphalis, in ſpiſſitudinem *mucilaginoſam*, quaſi *ſaponiformem* deducta, ſerum ipſum ita reciproce *inſpiſſet*, vt nullus locus relinquatur etiam tenuioribus ſeroſis portionibus *excrementitiis*, paſſim per conſueta ſua emunctoria *dimittendis* & *excernendis*. Dum videlicet vtique etiam hæc ipſa *inſpiſſatio* lymphæ cum ſero, fluidiores huius portiones ita implicat, atque præpedit, quo minus ſecedere & excedere, nempe ad tranſitus & exitus ſuos ſatis alte *penetrare*, valeant.

Vnde nempe etiam vtique remedia, talem ſpiſſitudinem humorum, quod aiunt, *fundentia*, euacuationem quidem horum promouent: interim *fontem*, e quo hæc intemperies pullulat, non exhauriendo aut obſtruendo, morbum ipſum non *curant*: Sed *productum* ſolum morboſum, quantum poſſunt, ſubtrahunt.

Puto poſſe ita dilucefcere, quamobrem *hydropis* geneſin non ſolum *hæmorrhagiis*, ſed inprimis *ſuppreſſionibus* illarum adiunxerim.

Et maxime omnium quidem per *artem*, *adſtringendo* cito introductis: & adſtrictione quidem præcipue, *vias* ipſas ad decentem transitum ita ineptas efficiente, *ſtabili* prorſus, atque *pertinaci* effectu:

Dum *oppletio* ſimplicior, ſi ipſi tempeſtiue ſuccurritur, adhuc aliquanto facilius iterum diſſoluitur; quam *ſtrictura* illa actiua, facile in ſtabilitatem *obrigeſcens*.

Vbi tamen interim facile eſt conceptu, quanta hic opus ſit prudentia, ne vel *intentiones*, vel inprimis *medicationes*, per vanas traditiones confundantur.

Sane enim ſi remedium arripiatur, quod ſub inani opinione effectus in *humores*, potius *ſtringentem* qualemcunque effectum in ipſas *ſolidas* partes perpetrare valeat, a quacunque tandem cauſa, ſiue ab infarctu, ſiue iam ab ipſa *ſtrictura* pendeat ipſum incommodum, nocebit vtique quolibet intuitu inconditum tale atque præpoſterum artificium:

Neque vero leuiter, ſed grauiſſime certe nocebit.

Ipſa vero hac vera prorſus & reali deductione, & *hiſtorica* indicatione, ſuppedito iuſtum monitum, vt tanto peritius æſtimentur *ſucceſſus hæmorrhagiarum*, & *opportunitates cohibendi*, ne hic aliquid temere audendo, offenſio grauis oriatur.

Qui vero has res, tam vti reuera *fiunt*, quam vti *cauſis* ſuis allegatis, ſimplici quodam, & euidente nexu reſpondent, decenter perpenderit, ille facile deprehendet, quod non ſolum aliis operoſis ſpeculationibus, per quas immediata aliqua in *humores* redundans peruerſio adornetur, minime ſit opus,

Sed quod omnino huiusmodi præfigurationes ab ipſa veritate factorum, ita in diuerſum abeant, vt cum illis ne quidem conciliari poſſint:

Minime omnium autem in illa plane præcipua, tum ſingularum harum, tum *ſociarum* rerum, veluti conditione, certe vero circumſtantia peculiari, quod non ſolum ita ſingulariter inter ſe mutuo *conſpirent*, & a ſe inuicem maxime, niſi quidem penitus vnice, *pendeant:*

Sed etiam, *ſingulæ* atque *ſociæ*, ita vt omnino faciunt, RARO eueniant.

Quibus vniuerſis circumſtantiis commenta illa vſitata non modo non reſpondent, ſed etiam in multis contraria penitus

nitus

nitus, quam res ipſa ferat, inferunt: Quo ipſo etiam hinc inde contrariis effectibus, re vera plus nocent, quam vt quicquam conferant.

ARTICVLVS II.

De CACHEXIA.

CVm de Hydrope ſermonem habuerim, & eo præterea ordine ſeu loco, vbi mores Scholæ Medicæ vſitati, nomen eius recipi non probauerint; Potero tanto magis videri ὕϛερον πρώτερον committere velle, ſi poſt *Hydropem* CACHEXIAM collocem, tanquam plerorumque conſenſu, *initia* veluti Hydropis, & prima huius rudimenta, complectentem affectum.

Cum autem intentio mea omnino ferat, non quæ vulgi rumore differuntur, ſed quæ re ipſa vere exiſtunt, vt in rerum naturæ ordine ſeſe offerunt & commendant; & vti reuera in *Praxi*, non ſolum circumſpecta, ſed omnino ſolum ad veritatem factorum attenta, ſeſe ſiſtunt, ita ſumere & æſtimare: nihil dubito proinde hanc rem etiam præſentem hac ipſa, qua cœpi ſerie proſequi, & *Cachexiam* non ſolum diuerſo loco, ſed etiam alio veluti, commemorare.

Ita tamen, vt ipſi quoque locum vtique tribuam inter *Euacuationum ſanguinis vitia;*

Propterea, quod etiam hic affectus, ſed etiam non abſolute & ſimpliciter, tamen omnino præcipue, communiſſime, & omnium facillime, imo ita veluti vere ordinarie, ortum ſuum omnino debeat euacuationum illarum debitarum defectibus.

Imò placuit tanto magis diuerſo ab Hydrope loco, quin *poſteriore*, *Cachexiam* tractare; vt ita ſimul auferam modo dictum illud præiudicium, quaſi *Hydrops* eſſet veluti ſimpliciter *fructus*, imo veluti ſupremus gradus, *Cachexiæ*.

Cum enim numeroſis vtique vicibus, Hydrops non ſolum cooriatur ſine *prægreſſis*, imo etiam ſine *coniunctis*, veræ *Cachexiæ* phænomenis; & ex aduerſo *Cachexia* quoque perſæpe, citra *conſecutionem* Hydropis, eximia tamen vtique & maxime conſpicua, corpus obſideat: Præterea etiam *curationis* ratio minime ita ſimpliciter coincidat:

Placuit vtique ad minimum auferendi ipſius præiudicii gratia, hunc ordinem ita ſeruare, & proprium locum tanquam ſeparatum huic tribuere.

Vbi nec illud me mouet, quod vtique etiam aliquando e *Cachexia* fiat actualis progreſſus in Hydropem:

Cum enim hoc non modo non *perpetuo*, ſed ne quidem ita *ſæpe* fiat, vt inde ſimplex eiusmodi nexus colligi deberet:

Ex aduerſo vero, vt iam ante dictum, Hydrops non ſolum cooriatur, ſed communiter etiam grauiſſimus, ſine proportionata *Cachexia vniuerſaliore*.

[Quod quidem ante omnia in *maſculino* ſexu præcipue ita euenit:]

Inſiſto proinde merito propoſito, vt diſtinctis locis hæc agitem.

Cachexia, vt ipſo nomine *deprauationem habitus* corporis indicat, ita notat etiam talem habitus corporis, ab ordinaria ſua conſtitutione alienationem, qua hic e *florida* non ſolum in *pallidam*, ſed etiam e *firma* & *ſubrigida*, in *fluxam*, *laxam*, *pendulam*, & tandem indecenter *turgidam* deformationem, transmigrat.

Euenit hic quidem affectus *non* ita admodum *infrequenter*;

Certe tamen vere raro in *virili* ſexu: Illud autem in *fœminino*.

Ætate præterea minime promiſcue quacunque; ſed *adoleſcente* cumprimis, aut prima *iuuenili*.

Difficultas in cognoſcendo hoc affectu nulla penitus ſubeſt,

eſt, cum ſigna eius, vt in *externo habitu* hærentia, ſtatim in oculos incurrant.

Non deſunt tamen etiam *interna* coniuncta pathemata; interioris vtique etiam indolis eiusdem, teſtimonium aliquod exhibere idonea:

Anguſtiæ inprimis in *hypochondriis*, imo *præcordiis*, & inde naſcens difficultas aliqua *ſpirandi* anhela, grauiter increbeſcens a *motu* corporis, inprimis autem *inferioris* regionis, *pedum*, *coxarum*, *abdominis*, in *aſcenſu* altiorum locorum: Senſus *duritiei*, *grauitatis*, *preſſionis*, *conſtrictoriæ detentionis*, ſub hypochondrio *dextro*, aut *ſiniſtro* aliquando, aut ſupra *vmbilicum* introrſum:

Abdomen, neque pariter ſemper, neque ſimpliciter conſtanter, neque adeo ſingulari vehementia, & magnitudine *inflatum*, *durum*; aliquando tamen *inæqualitatibus* tactu ſentiendis intus obſeſſum.

Appetitus interim, *iners* aut *vagus*; poſt cibos, incommoda, *tenſiua*, *grauatiua*, *flatulenta*: *concoctio* infida, *alui* iam lubricitas, iam ſegnities:

Totius *corporis*, & hinc fere etiam *animi*, *ſenſuumque* omnium, *languor*, *torpor*, *inertia*, *faſtidium*, *ſomnolentia*.

Actualis *tumor* œdematoſus, non quidem per eſſentiam, vt aiunt, nempe *inſeparabilis* comes; interim nec etiam valde alienus ab hoc affectu: minime tamen alibi, quam in artubus.

Duratio interdum reuera longa & plane *contumax*; ad alterum aut tertium annum:

Exitus tandem, iterum *ſalutaris* ad integram ſanitatem; Et hoc quidem minime raro, ſed vere *frequentius*: niſi intempeſtiua & aliena *artificia*, aut malum patientis regimen, aliquid damni inferat aduentitii:

Sin autem peius exeat, *Hydrops* ab obfirmato malo, aut *Hectica*, aut *Catarrhus* dictus *ſuffocatiuus*, a retropulſo.

Hiſtoria cauſarum notiſſimarum inprimis, ſiſtit ante omnia *euacuationum muliebrium defectus*; tum *ſpontaneos*, aut

cer-

certe nullam euidentem *externam* occaſionem directe ſecutos: tum vi quaſi quadam *extrinſecus* allata introductos.

Inter quas tamen res veluti primatum ducunt, *menſibus*, per *malam diætam*, & alienarum rerum *ingurgitationem*, inductæ *emanſiones*:

Rarius autem certe ab aliis potentioribus *repentinis* cohibitionibus profectæ huiusmodi oppreſſiones.

Ita etiam rarum profecto eſt, *fœminam* videre *cachecticam*, quæ hunc affectum illibato menſium ſucceſſu toleret; neque hoc certe alio ullo modo, niſi vel leuiore gradu affectus:

Vel cum valde inſignibus *diætæ* vitiis: inprimis in *cibo & potu*, & *frigore* ac *humiditate* ambientis aëris, e vitæ genere & *habitatione*.

Id quod vnice veluti valet in *virili* ſexu;

Iuniorum, inquam, quorumcunque tandem:

Nam *ſeniorum* quidem alia ita vtique eſt ratio, dum illis *Cachexia*, vel a *diſpoſitione* proxima, atque tacitis *moliminibus*, (minime tamen ita ſimpliciter obſcuris,) *hæmorrhoidalibus*, aliquando euenit:

Tanto magis autem & exquiſitius, ab actualis huiusmodi *adſuetudinis* omiſſione: aut certe inſolitis *ataxiis*.

Merito vero traho ad hunc inprimis locum, & in viam quaſi reuoco, traditionem illam, in limine præcedentis articuli allegatam, de *Hydropis* ſucceſſu poſt profuſas *hæmorrhagias*.

Cum enim maximo iure, & plane ſecundum nudam veritatem, indicauerim, quod hæc res ipſo facto ſeſe ita minime habeat; quin verius a *ſuppreſſionibus repentinis*, huiusmodi effectus demum conſequatur:

Ita, quantumlibet etiam ipſa *impeditior* euacuatio ſanguinis, præter debitum ordinem, *Cachexiæ* quoque portam velut aperiat: Eſt tamen ſimul notandum, quod ipſa etiam huiusmodi *amisſio* inſolentior ſanguinis, ad deprauationem habitus talem, ſubinde non parum conferat.

Sicut

Sicut enim ſic affectis, *pallor* eximius, & *refrigeratio* habitus per ambitum corporis, ſatis familiaris eſt, imo veluti inſeparabilis comes; ita ſuccedit vtique facillime etiam reparandi ſanguinis aliqua *intemperies*, vt ille *aquoſior* non ſolum exeat:

Sed etiam vniuerſa ſubordinatio *ſecretionum* & *excretionum*, e menſura totius maſſæ eximie alterata, non ſufficienter ita ſuccedens, *humido-mucidum* eiusmodi prædominium poſt ſeſe trahat.

Interim, quantumcunque etiam hæc res conceptui accommodetur, vt plauſibilis euadat, eſt tamen omni modo circa illam etiam ſeruanda ipſa *hiſtorica* veritas; quæ omnino confirmat:

Quod etiam ipſæ profuſiones ingentes ſanguinis repentinæ, tam *facile*, aut *frequenter*, & velut *vſitate*, *Cachexiam* nequaquam poſt ſe trahant, quam *diuturnæ continuationes*, *largi* huiusmodi profluuii.

Adeo, vt longe veriſimilius euadat, quod huiusmodi *intemperies* maſſæ ſanguineæ, potius ortum ſuum ſumat, ab ipſa *diuturna*, *ſub* copioſiore *fluxu*, & qualicunque noua reparatione, minus exquiſita commixtione: quam ab eiusmodi, *ſimul & ſemel* veluti factam, qualemcunq; læſionem *organicam* inſequente, poſt hac praua operatione *priuata* ad ſanguificandum.

Quandoquidem vtiq; non parua diuerſitas in hoc genere intercedit, inter receptam iam inde ab Antiquitate, opinionem, quaſi, in *hydrope* præſertim ipſo, poſt prægreſſas eximias *hæmorrhagias*, ſuccedente, poſitiua *κάκωσις*, ſeu *deprauatio producendi ſanguinis* contingat, vt ille hinc malæ *qualitatis* particeps euadat:

Et inter illam aſſertionem, quod ſolum per defectum ſufficientis *ſecretionis* & *excretionis* potius, huiusmodi *intemperies* vere *excrementitia*, in humoribus *coaceruetur*:

Ita ſubeſt ſimul etiam notabilis vtique diſparitas, inter

ſuppoſitum illum per priorem opinionem *vſum* hepatis *ſanguificatorium:*

Et verum eiuſdem vſum, ſimplicius magis *ſecretorium.*

[*Lymphæ* inprimis; vt e copioſis illis atque capacibus vaſibus *lymphaticis*, humorem hunc ab ipſo, ad *meſenterium* vehentibus, in ſenſum incurrit.]

Sicut autem, qui ita rem contemplationi offerunt, vtiq; præcipuam ſuam conſiderationem fundant ſuper illa vſitata obſeruatione, quod ipſum *hepar* in *hydropicis*, mortuis inprimis, deprehendatur euid-ntiſſime deprauatum; neq; hoc quidẽ male:

Ita habet tanto magis vtique locum modo dicta hæc diſcretio *ſuppoſititii* magis, & contra *veri* vsvs huius viſceris: & conſequenter damnorum etiam, inde peculiari ordine redundantium.

Præbet autem vtique etiam ipſa hæc præſens tractatio occaſionem, de illa dubitatione, an *hepatis* atque *glandularum meſaraicarum* labefactationes, pro *cauſa* huiusmodi adfectuum ſupponi vere mereantur: an vero potius veriſimilius haberi poſſit, quod *alibi ſubnata* illa mala humorum temperies, inuerſo ordine, ipſa hæc viſcera demum ita violet?

Vbi nempe dubium nullum eſt, quin etiam *aliunde* in ipſos humores, velut immediate magis introducta, *intemperies* huiusmodi *mucido-viſcoſa*, poſſit etiam hanc in ipſa viſcera *colatoria* efficaciam obſtipatoriam inferre; atque ita illa *vſui* ſuo deſtinato tanto magis inepta reddendo, intemperiei huic tanto magis *fouendæ* apta reddere.

Non eſt, inquam, dubium *poſſe* hoc ita fieri; imo ne quidem *ſolere* etiam aliquando ita contingere:

Quod autem *ſæpe* hoc ita fiat, tam iuſta eſt dubitatio, vt potius omnino *contrarium* non verum magis ſit, quam notum. Adeo quidem, vt etiam exempla minime rara ſint, vbi tum ab aliis morbis, *ſerum* notorie ſpiſſum atque mucidum reddentibus, tamen huiusmodi *cachexia*, nedum *hydrops*, non ſequatur:

Sed

Sed omnino etiam veræ *œdematoſæ* ſtaſi formandæ apta huiusmodi *dyſcraſia*, in aliqua parte corporis, v. g. *pedibus*, per cauſas *externas*, *frigus humidum* diutius toleratum, diuturnam præter morem, imo tolerantiam, perpetuo*ſtandi* neceſſitatem, ſuſcitata, ſæpenumero diu ibi toleretur, per *annos* continuos, & omnino etiam *plures*, & tamen hunc effectum in ipſa *interna organa* non edat.

Interim eſt hoc vtique, ex aduerſo, vt omnino nimio certius, ita ad hanc dubitationem eximendam tanto aptius, quod *artificiales* eiusmodi *repentinæ ſtricturæ*, per remedia potenter *conſtringentia*, *viſceribus* ita manifeſto inducendæ, vt etiam ipſas *ſecretiones* mucidas ad *aluum* ordinarie deponendas, non ſolum præſente, ſed etiam peruicaci energia, remorentur, huius effectus vlterioris etiam, in ipſum vsque *hepar*, nedum *glandulas*, euidenter magis compotes, effectum hunc *cachectico-œdematoſo-hydropicum*, & *certiſſime* & *citiſſime* edant, & *penitiſſime* organa hæc principalia ita temerando, *pertinaciſſime*, imo *inſolubiliter* etiam, obfirment atque foueant.

Adeo vt, veritatem experientiæ decenter reſpiciendo, ſatis vtique ex illa comprehendi poſſit, quod equidem *hydropica* contumax *obſtipatio hepatis*, *aliquando* ſubnaſci poſſit etiam ex illa humoribus *aliunde* conciliata intemperie, *ſecretionem* lymphæ & ſeri, & huius etiam liberam ſufficientem excretionem impediente:

Sed hoc etiam ita *raris* exemplis contingat, vt multi omnino eiusmodi caſus occurrant, vbi talis intemperies, tum *genere*, tum ipſa *ſpecie* huic effectui par, reuera præſto ſit; & tamen hic talis effectus vlterior vel plane non ſequatur, vel ita *tarde* ad minimum & languide, vt inde generales quascunque tales *potentias*, ſimpliciter ad *perpetuam ſpecialem* talium euentuum efficaciam transferre, importunum certe ſit.

Eſt autem huius rei verum plane documentum, in ipſa vtique *Cachexia*; vtpote quam non vtique ſine cauſa notaui,

 eſſe

eſſe ab *Hydrope* hoc ipſo maxime intuitu ita *diuerſam*, vt illa quidem, & totum corpus velut æqualiter occupans, & per totos etiam annos *perſiſtens*, imo in verum etiam *infimarum* partium, pedum atque tibiarum, *œdema* paſſim ſe extendens, tamen verum *hydropem* non producat:

[Niſi quidem vel per *Martialium* minus conuenientem vſum, ſiue per fortiorum cito *pellentium* parem intempeſtiuum & immoderatum abuſum, demum peruertatur totum negotium, & quod *ſponte* factum non fuiſſet, *arte* inauſpicata ita vere producatur.]

Vnde quidem, licet ipſi etiam *Cachexiæ*, impeditus exitus conſuetarum, atque adeo debitarum *euacuationum* ſanguinis, pariter *initia* æque atque *fomitem* præbeat, ſicut ipſi etiam hydropi:

Fit hoc tamen minime pari *reſpectu*, ſeu potius *actu*, & *modo* atque *ordine* agendi:

Verum ita diuerſo, vt *Cachexiis* quidem, leuiores, & omnino leniores, huiusmodi regurgitationes reſtagnatoriæ atque *oppletoriæ* (per *Venam portæ* ad hepar inprimis redundantes,) originem præbeant:

Hydropi vero non, niſi & *impetu*, & toto effectu *ſtabili* eminentes, ad *obſtipationem* usque plenam, aut proxime, efficaces tales horum viſcerum occupationes, demum ſufficiant.

Vbi non poſſum, quin illud peculiariter adnotem, quod mihi in illis exemplis, quæ per avtopſiam conſequi contigit, *glandularum* meſaraicarum vehementer induratarum, *color* inſuper occurrerit ſemper, vehementer *nigricans*, & *ſanguini grumoſo ſicceſcenti* plane geminus:

E qua certe conſtitutione, tanquam ad oculum diluceſcit, non tam *ſeroſo-mucidi* cuiuscunque infarctus, quam *ſanguinei* potius, ſenſim per hæc loca intercepti, præcipuam eſſe culpam. Cum alias vtique totus *color* glandularum ſ. n., ab exquiſito *rubore* quam maxime alienus exiſtat.

Neque

Neque vero hæc ſolum ſubeſt inter cauſas & ortum Hydropis atque Cachexiæ *diuerſitas*, ſed omnino inſuper etiam illa, quod Cachexia reuera a *fluxibus* ſanguinis *nimiis*, imprimis autem nimis *diuturnis*, ortum paſſim ducat; cum hoc ipſum *Hydrops verus*, niſi quidem *externæ* aliæ cauſæ potentiores, & inprimis cohibitionis *adſtrictoriæ* minus perita atque dextra adminiſtratio, concurrant, ab hac tali cauſa vix vnquam fere obſeruetur.

Dico *verus* Hydrops; inductus ad hoc monitum imprimis a iuſtiſſima illa ſuſpicione, imo morali certitudine, quod ex vſitato præiudicio, quod hos *vtrosque* affectus velut indisſolubili nexu inter ſe mutuo *iungit*, etiam ipſa illa vſitata obſeruatio, de *Hydrope*, ab his *iisdem cauſis*, a quibus *cachexia*, cooriente prognata ſit.

Quod interim, cum non ſolum in ipſo facto vero & exquiſite obſeruato, adeoque vera æſtimatione *Frequentiæ*, & conſequenter idonearum atque certarum cauſarum, Hydropis, nequaquam ita ſimpliciter ſeſe habeat:

Imo præterea etiam implicationes deinde iniiciat, non ſolum IN Praxi:

Sed etiam DE Praxi; Quamobrem nempe in *vero* Hydrope tam difficillima, imo potius diſerte eloquendo, *nulla* ſit ſpes curationis:

[Quæ res per confuſionem *Cachexiæ* cum *Hydrope* vero, paſſim parit hiſtoriolas, iam hoc iam illo experimento *curati* Hydropis; cum *cachexia* ſolum inſolentior fuerit, imo ſæpe etiam ſimplicior.]

Arbitror propterea eſſe omnino maximum operæ pretium, imo vero iuſtiſſimum, vt potius ſimplici rerum, *vti reuera ſunt*, commemorationi atque contemplationi inſiſtendo, & *Hiſtoria* medica atque *AEtiologia*, & ipſa Practica, tam *Prognoſis* quam *Therapia*, recte hinc inſtitui poſſit, & rerum in fiendi & efficiendi modo ita differentium conueniens ratio

 habe-

haberi potius, quam vt has res inter ſe permiſcendo aut permutando, omnino confuſio hinc reſultet.

Sicut autem hæc ita ſe habere experientia ipſa vtique paſſim manifeſto demonſtrat, ita eſt tamen omnino ſimul adhuc attendendum ad circumſtantiam illam peculiarem, quod ipſi etiam *Cachexiæ* ante omnia plurimum faueat, imo vero contribuat, *habitus corporis* in talibus indiuiduis reuera valde *laxus* atque *ſpongioſus*; & *maſſæ ſanguineæ* temperies, abundantiore *lympha atque ſero inſtructa*, qualem vulgo *phlegmaticam* aut *phlegmatico-ſanguineam* appellant.

Talis enim, vt ordinarie fouendo copioſiori prouentui ſubſtantiæ talis inſeruit, quæ poſthac copioſiore ſui infarctu, incommoda illa *oppletionis* ſpiſſioris, tum in *viſceribus*, tum in ipſo *emunctorii* ſeroſi præcipui, *cutis* habitu, & formare & fouere maxime poteſt:

[Vnde etiam & *cachetici* & *hydropici*, ad *ſudandum* inepti communiter ſunt; & *vrinam* etiam pauciorem, aut pauciſſimam dimittunt:]

Ita eo ipſo, ſi iam ſemel transcolatio, ſecretio & excretio ſufficiens intercepta eſt, fit ex ipſo ſubſtantia hæc etiam quantitate ita in talibus veluti luxurians, tanto magis ad formandos huiusmodi vlteriores *muceſcentiæ*, & in ipſis partibus moræ, adeoque harum *turgeſcentiæ*, euentus.

Cum ſuperius mentionem iniecerim *anaſarcodis* effectus, a *ſcabie* quoque improuide cohibita, non abs re erit de hoc ipſo paulo exactius commemorare, quæ ipſis circumſtantiis facti ſeſe exſerunt.

Nempe in *tenerioris ætatis*, a quatuor ad decem annorum, ſubiectis, aliquot exemplis hoc obſeruare contigit, quod ex vnguentis ſulphuratis, debilioribus tamen a ſulphure, ſed eo largius etiam vſurpatis, & valde præſertim pinguibus; ſeruato præterea in patientibus regimine notabiliter calido, (imo in adoleſcente iam forte 16. annorum etiam cum inter-

nis

nis medicamentis coacto ſudorifero,) euenerit *œdematoſa totius* corporis inflatio, reuera *anaſarcodes:* cum *reſpirationis* etiam, *appetitus, quietis, virium* languentium, intimioribus vitiis.

Sicuti in iuuene 24. annorum, robuſto de reliquo, *ſcabioſo* facto, & multa æque atque importuna humida ſcabie obſeſſo, in conclaui præterea epigæo, & ad hybernum frigus non ſatis calefacto, habitante, ex huiusmodi vnguenti circa tales applicatione, pedum atque crurum *œdema* ingens atque præceps præſto fuit.

Sicut autem hæc talis conſtitutio non magis veriſimiliter, quam euidenter veluti, circa externum potius habitum ſolum, & per ipſam cutim nata atque defixa reputari poterat: Ita abſtinendo etiam a talibus medicamentis, quæ ad cachexiam veram a penitioribus cauſis pertinere videntur, ſola vtique talium adminiſtratione, quæ ſcabioſam impuritatem, citra commotionem humorum, extrorſum propellere intelliguntur, citra ingentes difficultates, & temporis etiam ipſius diſpendia, hæ reſtagnationes iterum remiſerunt.

ARTICVLVS III.
De
OEDEMATE.

QVemadmodum *Oedema*, tam ab *Hydrope* quam *Cachexia* differt; dum Hydropis quidem vulgo potius conſecutio quædam eſt, aut ſane *ſymptoma* potius quam ſimpliciter ipſe morbus: *Cachexiæ* vero, non tam proprie ſupremus gradus, quam potius noua quædam ſpecies deprauati habitus:

Ita habet etiam *reſpectus cauſales* vtique differentes, tam ratione productionis, quam inhæſionis.

Eſt nempe *Oedema*, recepto vocabuli vſu, *tumor* partis cuiusdam, cum inſigni plerumque infarctu, *pallidus, frigidulus*, aut prompte *frigeſcens, indolens*, tactui non ſolum in genere *mol-*

re *mollis*, ſed in ſpecie quoque, fortiori preſſioni ita cedens, vt *ſcrobiculum* formet & aliquantisper ſeruet; *extremos* imprimis *artus*, & communiſſime *pedes*, occupans: *pertinax* communiter & refractarius, facile præterea *augeſcens*, & latius ſe diffundens.

Quamlibet autem etiam *Hydropis*, imo & *Cachexiæ*, *materialis* cauſa, ad productionem *Oedematis* adeo eximie vtique quadret, vt ab *Hydrope* velut inſeparabile exiſtat; *Cachexiæ* vero auctiori etiam paſſim veſtigia legat:

Imo vero, cito & copioſe ſeſe diffundens *Oedema* etiam *ſimplex*, *particulare* per ſui initia, ad *Hydropem* ipſum introducendum demum faciat atque valeat:

Non eſt tamen etiam hinc concludendum, quaſi propior, & vt aiunt *formalis* ſit paritas cauſarum aut conſtitutionum: ſed *materialis* ſolum, remotior, *generalis*.

Nempe ſubeſt vtique etiam in Oedematis formatione, *ſeroſo-lymphalis* humiditatis *ſpiſſitudo* huiusmodi, quæ liberum eius progreſſum remoratur;

Sed ſubnata ſimplicius in ipſa potius parte, & ibidem plus minus augeſcens, imprimis per temporis ſucceſſus: A cauſis præterea ſimplicius fere *externis*; dum & *Cachexia* & *Hydrops* ab intimioribus cauſis non ſolum initia ſua ſumunt:

Sed etiam *ſedem præcipuæ* cauſæ circa *viſcera* formant, non ſolum ſummæ dignitatis; ſed etiam grauiſſimarum conſecutionum, maximi periculi, & ſummæ pertinaciæ energia.

Præcipuæ cauſæ ad inducendum tale Oedema *ſimplex particulare*, ſunt I.) penitiores, & inprimis diuturniores, *perfrigerationes* artuum, imprimis *pedum*, & quidem inprimis *cum humiditate* coniunctæ: a frigore nempe *actuali*, hos effectus in partes ita inferente:

II.) *Diſcuſſiones* e tumoribus etiam calidis diffuſis, (*phlegmone* veteribus dicta, imo *Eryſipelate* non nimium feruido,)

ſan-

ſanguineæ ſubtilis portionis, remanente interim *ſeroſo-lymphali*, neque deſerente infarctum.

Habeo eius rei exempla, quod etiam a nimis diuturna enſoria preſſione femorum, intercepto ita decente libero refluxu humorum ex inferioribus partibus crurum, originem duxerit *œdema* pedum;

Ab *equitatione* diuturna præter modum, imo continua: inprimis ſuper equo lati admodum dorſi, adeoque nimia diuaricatione crurum concurrente:

Interim, ſi res recte perpendatur, non eſt, neque ſola hæc conditio tantæ efficaciæ ſimpliciter & directe: ſed re vera potius, per concurrentes inprimis ante dictas illas duas conditiones: niſi quidem generalis *prædiſpoſitio*, peculiari plane energia concurrat:

Nempe *habitus corporis* eminenter *phlegmaticus*:

Sicut autem primi generis exempla, paſſim exhibent fœminæ, in lauandis linteamentis, aut in profluente elutriandis, nimis diu immerſis aquæ cruribus, commorantes;

Ita habeo etiam exempla alterius illius conſtitutionis, vbi in eiusmodi *phlegmonode* tumore recente, adhibitus *Spir. vini camphoratus optimus*, velocem *ruboris* diſcuſſionem equidem perpetrauit: *tumorem* vero reliquum reliquit ſimpliciter *œdematoſum*, & ſub hac conſiſtentia certe *refractarium*.

Sane vero non vanum hic eſſe videas *Paracelſum*, quod *vulneribus* etiam *œdemata*, ſiue, vt ille loquitur, *vndimiam*, ſuperuenire adſerit, ſi vulnus *refrigeratione* nimia (*artificiali, potentiali*,) inconuenientius tractetur;

Quod ipſum certe, ſi maxime non mox & velut immediate ita obtingat, fit tamen aliquando *poſt* vulneris curationem, aut ad minimum tardius adhuc *ſub* illa.

[Vbi tamen abſtrahendum vtique eſt ab illis tumoribus *inflammatorio-ſuppuraſcentibus*, qui ex intercepto ſufficiente

 com-

commeatu libero, aliquando in vicinia ipſa vulneris, aliquando in partibus ſaltem propinquis, contingunt.

Niſi quod aliquando etiam hi ipſi, ſi ad *ſuppurationem* non pertingant , veram talem *œdematoſam* conſiſtentiam ſubeant.]

In genere vero, non æque euenit, vt circum ipſum *vulnus*, *œdematoſus* tumor cooriatur:

Longe magis autem e qualibuscunque phlegmoνώδεσι collectionibus, etiam vulnerum *occaſione* coortis, œdema efformetur, & inprimis *ſuccedat*.

Peculiaris autem plane eſt in hoc genere, *congeſtio* illa *phlegmonodes*, & *œdematodes*, quæ *Febrili apoſtaſi*, aliquando ad vtrumque pedem, aliquando ad *alterutrum*, diffunditur;

Aliquando breui quodam impetu, circa ipſos dies *criticos*: aliquando *tardius*, & languidioribus quidem, non tamen æque adeo nimium, *ſucceſſibus*.

Quæ tamen *œdemata phlegmonodea*, ſicuti *contumaciſſima* communiter fiunt:

Ita habent etiam familiariter *fomitem* re vera profundiorem, & vere *hydropicæ* indoli longe propiorem, quam vero *ſimpliciori* ſtatario œdemati geminam.

[Vt alias non rariſſima ſunt huius cenſus exempla, ita placet duo talia memorare.

Vir 50. aut proxime, annorum, cum febre acuta correptus eſſet, non ſolum e graui terrore, & ſummis animi anguſtiis; ſed etiam a prægreſſa ante ſeptimanas 3. aut 4., febre intermittente quidem, ſed valde tamen æſtuoſa, in habitu toto ſanguineo, ſub tertium paroxyſmum cohibita: Cum valde vtique *inquietus* eſſet, tum generalis ſuæ ſanguineæ indolis, ad ægrotandum impatientioris, atque trepidioris, tum præſentiorum animi pathematum culpa: Interim *languebat* tamen plus fere, quam vt exquiſite *debilis* haberi meruiſſet; imo procedebant ita omnia ea cum moderatione, & tolerabili ordine, vt *periculum* funeſtioris exitus nullum compareret. Erat interim *aluus*, verſus, & ad ipſum *ſeptimum* diem, pigra, imo

clau-

clauſa; qua re inductus patiens, ſumebat ipſo *ſeptimo*, medicamentum *laxans*: leniter quidem ſolum, ſiquidem non plus tribus vicibus aluum mouebat: interim incurrebat, intra duas circiter horas, *inflationem* totius alterius cruris omnino ſpectabilem, & quæ in diametrorum ratione facile alterum tantum, quam ſ. n. deberet, pedem inflabat, impoſterum etiam irreparabilem.]

Quamuis autem etiam huiusmodi *inflationes*, ita *cito* acutis febribus accidentes, a ſimplici œdemate differant, *rubore* perpetuo, & *calore*, tum continuo, tum exacerbationes ſubeunte: Interim eſt tamen etiam hoc certum atque notum, quod tum ita per ſe omnino *œdematoſam* illam, digitorum impreſſiones admittentem, *mollitiem*, paſſim mox poſt prima ſui initia exhibeant: tum ſine difficultate peculiari, inprimis autem per nudas valde ſubtiles *diſcuſſiones*, depulſis *ſanguineis* portionibus, etiam ita ſincera *œdematis* facie compareant.

[Fœmina 30. annorum, cum in puerperio, per repetitas iræ, terroris, anxietatis, occaſiones, (quantumcunque etiam his rebus alias ita ſatis adſueta,) exagitata eſſet, ſexta iam ſeptimana, per eximiam huius generis exacerbationem, incurrit in *febrem eryſipelatodem* admodum acutam & vehementem, a qua tamen, poſt ſeptimum diem, ad ſe ita reuertebatur, vt vniuerſus febris impetus in ſolidum euaneſcens, patienti ſpem vtique faceret non ſolum, ſed &, vti fere fit, ſecuritatem perſuaderet, etiam immaturam. Cum pomeridianis horis amicæ quædam, (vt erat honoratioris conditionis,) illam viſitarent, ſuſcepit illa, *octauo* morbi die, veſtita, ſecundum hodiernos mores, cubiculari apparatu, venturas amicas lecto inſidens accipere: quod etiam non ſolum ita egit, ſed & diuturniore mora, duarum propemodum horarum, ſuper lecto altiore ſponda ad antiquiorem morem inſtructo, breuioris ipſa ſtaturæ, ſedendo, acutiori parti ſpondæ incumbentibus ita poplitibus, & quæ per hos decurrunt maioribus vaſis, cum, digreſſis amicis ſedendo, loquendo, & audiendo fatigata ſibi videretur, & ſupra lectum quietis cauſa conſcendere vellet, inuenit interea ſiniſtrũ crus enormiter prorſus tumefactum. Vnde vehementer conſternata curriculo vocari iubet Medicum alium, abſente per illum diem

peregre ordinario ſuo. Abſtinebat hic quidem prudenter ab omnibus *retropulſionis* forte incitandæ idoneis; & *camphoram* ſolam extrinſecus ſuadendo, *ruborem* quidem ita diſcutiebat, remanente interim atque perſiſtente, *œdematoſo* tumore, ſub capacitate ſemel concepta; Qui tamen *tumor* cœptis poſtridie, & per plures dies continuatis remediis idoneis *internis*, vt in re recenti, iterum feliciter diſſolutus eſt, intra 14. dierum ſpatium: niſi quod per impatientiam ægræ, cum illa præſentibus adhuc circa *talos* eiusdem veſtigiis ambulare totos propemodum dies pertinacis, hoc in loco non ſolum diutius hæſit, ſed etiam plus ſemel maiore ambitu occupato, altioris denuo diffuſionis metum iuſtum iniecit, &.]

Peculiari vero obſeruatione hoc deprehendi, cum Practicus quidam *ſpiritu C. C.*, non ſolum promiſcue, ſed etiam vnice, vteretur in *Febribus acutis*; quod inde adeo familiariter euenerint *œdemata pedum*, vt etiam Practicus ille ipſe, conſilio ex ipſa re arrepto, patientibus talibus perſuadere laborauerit, **die Kranckheit ziehet zu den Füſſen hinaus**: quod nempe optime ita fieri interpretabatur, dum a nobilioribus partibus depulſa ita malignitas ad ignobiliores, in his acquieſcat, &c.:

Cæterum ſunt vtique huius generis *œdematoſi* tumores, qui magis ab *interna* cauſa aut occaſione, ortum ita ducunt, multis vtique modis deteriores ipſis œdematibus, quæ manifeſtius ab *externis* cauſis ſubnata, bona fide *priuata* ſunt, & vni parti veluti domeſtica.

Ætiologiam autem œdematis quod attinet, verſatur illa vtique in *humorum* atque *partium reciprocis* vitiis; illorum nempe *ſpiſſeſcentia* mucida introducta: harum autem *tono* relaxato.

Sicut autem *humorum* illud vitium, propemodum magis immediate a cauſarum directarum energia procedit; nempe *refrigeratione* iam actuali, iam, vt vocant, potentiali: diſſipata nempe, quæ *mucido-ſeroſos* humores maxime *fluxiles*, & *caloris vitalis* participes reddit, *ſanguinea* portione:

Ita euenit ſolidis partibus continentibus, *eneruatio* velut il-

ut illa, atque *relaxatio*, *fouendo* tumori præcipuum locum præbens; ab ipſa *emollitione* inſiſtentium ita *aquoſo-mucidorum* humorum: defectu vero ſufficientis commeatus *ſanguinei*, qui & *calorem* vitalem, & *deſiccationem fibrarum* proportionatam, & ipſum robur *tonicum*, *ſenſui* caloris plurimum inſiſtens, largiri debebat.

Quantumlibet enim in corpore alias ſano, *frigoris* ſenſus maiorem adhuc *ſtricturam* excitet *tonicam*, quam moderati caloris perceptio;

Cum tamen in conſtitutione *flaccida* atque *molli*, per *humectationem* nimiam fibris inducta, *ſenſus* grauiſſime eneruetur, fit ita, vt etiam *tumido* valde œdemate affecti, *frigus*, quod alii tangentes in illorum tumoribus deprehendunt, & ipſi manibus palpare poſſunt, tamen in parte affecta directe, minime perſentiſcunt.

Sicut autem huiusmodi conſtitutio, iuxta communem loquendi atque concipiendi modum, vtique conceptui non ſolum ad intelligendum, ſed etiam ad *conſultandum*, & *remediorum* ſeriem & indolem aduerſus has res inſtruendam, nullam difficultatem obiicere videtur; ita eſt tamen omnino notatu vtique digniſſimum, quod in ipſa deinde praxi minime par ſit promptitudo *effectus*, quam fuit *veriſimilitudo* intellectus circa rerum harum agendi & fiendi ſeriem, & *actiuitatem*.

Imo, ſupereſt etiam adhuc alia, penitus peculiaris harum rerum conditio, quæ, vt in ipſa Praxi plane ſpecialiſſimam exigit animaduerſionem; ita poſtulat inſuper etiam iuſtiſſimam conſiderationem, atque theoreticam *æſtimationem*.

Verſatur autem hæc in eo, quod œdematoſi hi tumores, & omnino quidem valde capaces & inſignes, a diſcuſſione ſui, vt inquam hanc partem, quam occupauerunt, imo tantisper obſeſſam tenent, plane liberaliter deſerant, & omittant, minime alieni ſint;

Adeo, vt tumores huiuſmodi, etiam *repente* ſtationem ſuam deſerant, vt membrum ita adfectum totum *ſubſideat:*

Interim autem redundatio eiuſmodi ad ipſa *intima viſcera*, ita hinc ſequatur, vt non ſolum inde graues *anguſtiæ*, & familiariter etiam ipſæ *inflationes* ſuccedant, *abdominis*, aut ad minimum *hypochondriorum* & *præcordiorum:*

Sed etiam non æque ita raro, obrutis *impetu* & *quantitate*, hic *viſceribus*, verus demum *hydrops* hinc cooriatur.

Quæ quidem res aliam re vera, quam tumultuariam vſitatam *ætiologiam* poſtulat; ſiquidem hic certe non ita amplius argui poteſt tam ſimplex vitium *conſiſtentiæ* humorum, & ab illo ita directe dependens *ineptitudo* ad diſcedendum, eoque deſerendum locum, quem tumore ita occupauit: quandoquidem vtique *mobilem* ſeſe eſſe, non ſolum ipſo *diſceſſu*, ſed ſpecialiſſime *promptiſſimo* penitus illo & expeditiſſimo, abunde comprobat:

Et, ſicuti quidem ipſæ *partes*, ipſa huiuſmodi medicatione eouſque *roborari* poſſunt, vt etiam velut *impetu* quodam, *ſubſiſtentem* ibi humorem depellere valeant: cur non poſſent in hac ipſa etiam *firmitate*, continuato auxilio, ita ſuffulciri, vt ipſarum quidem culpa, ſemel ita diſſipatus tumor nequaquam repullulare valeret?

Verum enim vero, vti quidem certe in harum rerum prudentiſſima æſtimatione ſolidum fundamentum totius curationis huiuſmodi affectuum fundatur:

Ita tamen, vt omnino vtique peritiſſime æſtimetur *veritas ſincera practica*, & *experimentalis*, quales medicamentorum ſpecies, non per quaslibet vulgatas *opiniones*, *traditiones*, atque friuolas *transſcriptiones*, cum mendacibus nouis encomiis, citra omnem propriam, nedum ſolidam, experientiam, *reſolutioni*, *diſcuſſioni*, *alterationi*, *correctioni*, *euacuationi* huiuſmodi rerum, vere pares ſint, adeoque illis ipſorum effectibus non magis *fidere*, quam etiam exoptato *potiri* liceat:

Ita

Ita diluceſcit tamen etiam ex hoc ipſo, quam ſobria opus ſit æſtimatione totius energiæ *cauſalis* harum rerum; ne nimium ſimpliciter & craſſo modo illas accipiendo, contra manifeſtam experientiæ ipſius veritatem offenſio committatur.

Sane vero, quid in hoc etiam negotio valeat directio ipſa humorum ad ſpecialiores partes; & quidem vti recte veteres, ſano ſenſu, interpretantur, ignobiliores: non male æſtimant illi, non patientes ſolum, ſed etiam Medici *falſitatis* triuialium traditionum de *materiæ medicæ* hic *energia* conſcii, qui in huiusmodi caſibus *ad interiora compulſorum tumorum*, præ irrita ſpe promptæ *percurationis* tam *euacuatoriæ*, quam *alteratoriæ* præſentioris, ſubinde potius optant, vt ſolum ab *intimioribus* ad priſtinam ſuam *externam* ſedem reuocari collectio illa atque reſtagnatio poſſit.

Eſt itaque ad minimum in diuturno, & iam *habituali* œdemate, bene conſiderandum, quid conueniat in huiusmodi conſtitutione tribuere, ipſi etiam pertinaci *congeſtioni* atque *contentioni* circa hæc loca, ita non ſolum ſemel, ſed etiam *diu* obſeſſa.

Maxime omnium autem ſenſibiliſſima ſunt in hoc genere œdematodes illi tumores, qui per *apoſtaſin poſt febres* efformati, & inprimis *vnius* tantum lateris membrum, v. gr. *crus alterutrum*, aggreſſi, non mox per ipſa initia idoneis remediis iterum obſequuta ſunt, ſed ſemel ita firmam ſedem occuparunt.

Hos enim, inprimis per *externa* remedia, poſthac demum diſſipare, tam alienum certe eſt, & malæ fidei, vt etiam *ſponte* ſua, *tacite* quaſi, & nullis æque conſpicuis e cauſis diſparendo, periculum creent ita certum, vt ſerius ocyus alium inde morbum expectare neceſſe habeant patientes, imo potius experiri.

Interim quicquid etiam *ſpecificæ* differentiæ neceſſario hic

hic agnoſcendum veniat, intuitu præſertim diuerſæ *partis, nobilioris, intimioris*, aut *ignobilioris exterioris;* & *modi* etiam afficiendi, in parte de reliquo vna eademque:

Eſt tamen vtique generica aliqua talis harum rerum conuenientia, ita, vt inprimis *diſpoſitio* ad denuo obhæreſcendum maneat, neque ita ſimul & ſemel, facta alicubi *diſcuſſione*, euaneſcat, ſeu vniuerſa tollatur:

Inprimis, quando ab *externis* partibus, *craſſioris* vtique, & *capacioris* texturæ, redundatio ita fit ad *interiora, tenerioris* vtique, imo tenuiſſimæ *capacitatis*, viſcera:

Vbi nempe etiam illud, quod e *capacioribus* meatibus adhuc *ſecedendi* copiam, & pro hac re ſufficientem *attenuationem*, admiſit, tamen circa *tenerrima* illa organa, non parem perrumpendi facilitatem nactum, illic quidem denuo ita obhærendo, pro quantitate, qua ita concurſat, variante, etiam varias magis magisque difficiles atque ſonticas vlteriores læſiones formet & inducat.

Et hæc quidem ſufficere hactenus poſſunt pro horum affectuum partim vera *hiſtoria*, quomodo *ſanguinis euacuationum*, ſub *certis reſpectibus vtilium*, imo *neceſſariarum*, (vt in *fœminis*,) inconuenientes *ſuppreſſiones*, & *inprimis* quidem *artificiales*, minus dextre ſuſceptas, ſubſequi ſoleant:

Partim pro diuerſis eorundem *cauſalibus reſpectibus*, tam ad productionem ſui, qu am diuerſitatem inſuper, mutuam.

Quæ quidem huic potius loco inſerta eſſe, quam ad *Congeſtionum* claſſem reſeruata, nemo vitio verterit, qui conſiderare voluerit, quod ad *Medicum vſum*, ſine dubio propius trahi & applicari poſſit, notitia talis veri *ortus* cauſalis harum rerum; pro euitandis ita facilius *offenſionibus* talibus alias in ipſa praxi facile committendis:

Tum etiam agnouerit, quod *primariæ*, tam in *hydrope*, quam *œdemate*, efficaciæ, ſit potius *aliunde* inducta *obſtipatio* viarum, & *ſuccedens* demum *denſatio* humorum; quam ſincerior

cerior *congeſtio*, quæ magis ſecundariis, rarioribus, & propemodum leuioribus, nempe mitioribus, horum generum exemplis ſatisfacit.

MEMBRVM IX.

DE

INCONGRVIS HÆMORRHAGIIS.

MOuent me certe exempla conſideratu & animi aduerſione prudente digniſſima, ad formandam hanc *diſtinctionem*, & commendandam eius ſolertem obſeruationem & æſtimationem.

Congruos morbos, a Medicis diligentiori Clinicæ praxis obſeruationi addictis, notari tales, qui *habitui* corporis, ſeu *temperamento* vulgo dicto, *ſexui*, ante omnia vero *ætati*; aut ab *externis* cauſis, affectibus iam forte *prægreſſis*, aut rerum *non-naturalium* diuerſis vſibus, quadrant, notum eſt inter peritiores.

Sicut autem ex his, omnium pene frequentiſſimi ſunt illi, qui *ætatis* rationi non ſatis reſpondent; ita cum etiam ipſam totam *hæmorrhagiarum* hiſtoriam, atque pertractationem, iure meritoque ſecundum ſeriem hanc *ætatum*, inſtruxerim; ſoleat autem etiam hæc res, de qua loquor, ita ſecundum hanc ipſam circumſtantiam, peculiariter difficili ſucceſſu & euentu variare: placet propterea tanto magis, ſecundum hunc maxime reſpectum, etiam huius *anomaliæ hiſtoriam* ſiſtere, quæ propemodum ſecum, quod aiunt, fert, *cauſarum* euidentiorem enarrationem.

Nempe, ſolent *iunioribus* aliquando obtingere eiusmodi *euacuationes ſanguinis*, quæ *vſitate*, *ſenioribus* demum debebantur; & reciproce, *annoſioribus*, illiusmodi euacuationes, quales *iunioribus* potius *vſitatæ* eſſe debebant.

 Ita

Ita obſeruatur aliquando exemplum eruptionis ſanguinis per *genitalia infantum fœminini* ſexus; ſemel iterumque, etiam cum *menſtrua* periodo, mihi oblatum:

Puerili ætati, euenit aliquando *deiectio ſincera* ſanguinea, nequaquam ulla veriſimilitudine pro *ſymptomatica* declaranda; tanto magis autem *adoleſcentibus*, aut *ineunte iuuentute* conſpicuis.

Ex aduerſo *annoſioribus*, viris, & iam *ſeneſcentibus* eueniunt *hæmorrhagiæ narium*, rarius *hæmoptyſes* ſinceriores:

Fœminis annoſis iam, fluxus ſanguinis ex *vtero*; ſeruantes aliquando *menſtruam* periodum, aut affectantes ad minimum; aliquando etiam ſimplicius citra ordinem erumpentes.

Ex his, quantum mihi adhuc experiri datum eſt, exemplis de *infantibus* fœmellis paucioribus, de *pueris* autem, paulo pluribus, obſeruaui non adſecutos eſſe *ætatem*, ſed mature deſiiſſe viuere, ante omnia *infantes* tales.

Qui vero etiam *adoleſcentes*, a pubertate, ad 20--24. annorum ambitum, etiam per *hæreditarias* diſpoſitiones, *veris hæmorrhoidalibus euacuationibus* adfecti occurrerunt, illis partim nihil *temperans*, ne dum *ordinatum* eueniſſe animaduerti: partim autem maturius *Iſchiadicos*, *podagricos*, imo vlteriores deteriores euentus, ex harum etiam rerum *intemperantibus* progreſſibus, ſucceſſiſſe.

Imo, ſicuti plures ita affectos obſeruaui, ſimpliciter *turbulentam*, & impetuoſam *podagricam* conſtitutionem (vbi tamen etiam inconditis *medicationibus* partem ſuam detrahere non laboro) ad ætatem etiam effatu dignam perduxiſſe:

Ita commemini tamen etiam omnino ſatis memoriter, plurium talium, qui a talibus initiis, ætatem ſuam vltra 40, aut ad ſummum 50, minime produxerunt:

Omnes autem tales, communiſſime, cum adflicta perpetuo

petuo reliqua valetudine, & imbecillitate ad negotia quælibet multiplici.

Qui præter ætatis rationem, iam *annoſiores*, *ſuperiorum* partium, narium inprimis, *hæmorrhagias* experiuntur, ſi hunc morem ex *adſuetudine* ita ſeruauerint, vt per *iuuenilem* etiam ætatem frequentiore huius euacuationis vſu conſpicui fuerint; illis quidem neque tam frequentes æque, nec inprimis tam *vehementes* euenire ſolent, vlteriores perturbationes:

Interim, vti vix etiam vnquam conſpicuis admodum *incommodis* carent; ita tanto magis, quicunque *præter* continuatam hanc *adſuetudinem*, ante omnia vero per occaſionem aliarum *magis conuenientium* hæmorrhagicarum euacuationum *deficientium*, ad narium hæmorrhagias procedunt iam *annoſiores*; illis aliquoties obſeruaui, *immoderatiſſimas* eueniſſe huiusmodi hæmorrhagias, vti mox exquiſitius memorabo.

Vetulis quæ reuertuntur *vterinæ* euacuationes, ſolent fere etiam apud ipſum vulgus infames eſſe, compertæ huiusmodi *breuitatis* veluti ſolennioris *vitæ* nomine, ab illo tempore ſucceſſuræ:

Et communiter certe raro fallit præſagium, niſi *dexterrimis* medicationibus æque atque remediis, vere *mature*, & admodum *tranquille* obtemperauerint: alias vtique per triuiales *adſtrictorias* methodos, tanto fere citius, & aliis deinde reſpectibus præſentioribus, huiusmodi maturioris exitus metam adſequentes.

Breuiter, vt omnes alii adfectus, ita omnino etiam ipſæ *hæmorrhagiæ*, quanto magis *incongrui* notam merentur, eo *plurium* atque *grauiorum* incommodorum feraces exiſtunt;

Partim in ipſa *quantitate*, *intemperanter* ſe gerendo: partim *qualitate* inſolentiores fere *effectus* producendo, quam in ſua periodo vſitata ſoleant:

Niſi quod vtique *generalem* rationem ſeruent communiter

ter eandem : eiusdem inquam *generis ſuperioris* effectus, aut eiusdem *ſpeciei ſubalternæ* affectus, ita producant.

Cauſas harum rerum quod attinet, in *iuniore* quidem ætate, & inprimis valde *teneriore*, certiſſima eſt efficacia, & communiſſimus etiam hinc effectus, *hæreditariæ* diſpoſitionis.

Imo, licet per vſitatas hodie etiam in medicina, vbi tamen minime omnium quadrant, *hypotheticas* tales ætiologias, etiam ſupponi poſſet, quod *aduentitia* quædam, v. gr. *medicamentoſæ* efficaciæ concreta interuenientia, *poſſint* etiam ita, præter *ætatis* rationem, intempeſtiuas huiusmodi, veluti *ſpecificas* excretiones, prouocare. Cum tamen etiam fundamentum rerum gerendarum ſit maxime lubricum, nempe vere *ſpecifica* operatio *Emmenagogorum*, vulgo celebrium, non *ſolet* proinde ipſa re vere deprehendi talis euentus, qui *poſſe* contingere videri potuiſſet.

Vnde quidem a *myrrhatis*, per *infantiam* & *pueritiam* vſurpatis, huius *ætatis* ſubiectis eruptiones ex vtero eueniſſe, ego certe nunqum ne audire quidem vsquam memini, nedum vt videre licuiſſet ; licet vſus *myrrhatorum* in his ætatibus non modo multiplicis, ſed propemodum etiam immoderati hinc inde, abunde habeam exemplorum. Idem omnino valet etiam de *hæmorrhoidali* excretione, quam ab ipſis etiam *myrrhatis*, non adeo facile concitari, niſi quidem in *diſpoſitis*, iam *iuuenibus*, aut exceſſiua ſimul quantitate vtendi, ab eadem experientia liquet.

[Habeo etiam huius rei exemplum memoratu non indignum, vbi iuuenis 23. forte annorum, cum de Medico illorum temporum Chymiatricæ Coryphæo, narratum eſſet, quaſi hic ſolitus ſit, capta ſemel per annum larga doſi, nempe 180., vel circiter, guttis *Elix. P.P.*, magnum prophylacticum ita experiri, ſeu iuxta terminum iocantis iuuentutis, wider die Kranckheiten ſich feſte zu machen: vt erat ſciola indole iuuenis, imitando vtiq; experiri hoc arcanum in animum induxit. Vt autem erat temperamento, quod vocant ſanguineo-phlegmatico, per ipſam tamen ætatem ita adhuc floridiore

diore, incidit hinc non ſolum in reliquam, inſignem, & anxiam, per hypochondria & præcordia inprimis, ſed & per totum reliquum corpus, contendentem & æſtuantem ſanguinis turgefactionem: ſed & omnino mox ſuccedentem altero die ipſo hæmorrhoidum largam emicationem, tumidam tamen ſolum, cœcarum, cum ingentibus, & pertinacibus doloribus: quod incommodum etiam per reliquam ſuam vitam iteratis vicibus expertus eſt, quali occaſione totum hoc ipſum ex ore eius proprio ita audiui. Sicut etiam per occaſionem hoc vtique addere licuerit, quod a frequente huius *Elixiris* uſu tanto magis in ipſis adultis *annoſioribus*, velut aditus certus detur, ſeu potius introductio plenior obtingat, hæmorrhoidali fluxui.]

Cæterum, quorumlibet talium *intempeſtiuorum* fluxuum ſucceſſus, eſt velut ordinarie & indubie *anomalus*, & fere *indomitus;* alienior vtique a *moderatione* & *ordine* omni conuenientе, & non magis pronus, quam *præceps* ad intemperiem.

Ex aduerſo vero *annoſioribus* eueniunt paſſim *incongrui* tales fluxus, tum ipſa eruptione, tum etiam impeditiore huius ſucceſſu, ad alia, ſæpe ſontica incommoda ferente, pluribus modis *intemperantiores*, & *anomali.*

[Ita intra temporis ſpatium ſatis modicum, & vnum quidem his diebus, habui harum rerum exemplar, vbi viri duo 50. annum prætergreſſi, floridæ, bene coloratæ conſtitutionis, de reliquo ad omnem ſenſum ſatis ſani, vitæ genere parum mobili potiti, ſpirituoſis potibus indulgentes, conſpirante etiam temporis, atque tempeſtatis ſymbolo, (vt inprimis proximo adhuc exemplo familiariſſimi erant, & re vera velut epidemici affectus tales congeſtorii circa caput, tumorem faucium anginodem, parotidum tumores, vehementes grauedines, formantes. Corripiebatur horum vterque immodica prorſus narium hæmorrhagia; ad multas horas continuante, & omnino intolerabilem profuſionem perpetrante. Laborauerat alter horum iam ab aliquot annis reſpirandi inſigni anguſtia, & breuitate anhelitus; hypochondriacis autem anguſtiis, tanquam per inſultus, præcipue poſt animi pathemata, ita vrgentibus, vt non ſolum de interceptione anhelitus ex his maxime locis eo

tempore, quam maxime conquereretur, ſed etiam tanta animi anguſtia, atq; triſtitia irrationali afficeretur, ut a lacrymis ipſis nequaquam moderari ſibi poſſet : poſt hæc autem tempora impetrato fluxu ſanguinis hæmorrhoidali, & vſurpatis etiam tempeſtiuis V. S.bus, ab aſthmate quidem illo per aliquot menſes a profuſa illa hæmorrhagia, veluti perfecte liber fuit: hypochondriaco-melancholicarum autem illarum anguſtiarum quoque ingens leuamen & raros inſultus adſecutus eſt: quoad poſt aliquot annos moralibus etiam faſtidiis & ſollicitudine grauiter perturbatus, potui autem ſpirituum ardentium decentem modum nequaquam adhibens, hecticam inde tabidam vitæ cataſtrophen incurrit, cum etiam acribus reſinoſo-oleaginoſis aromaticis, elixirium, ſtomachicorum, vitæ, cardiacorum vanis titulis deceptus languoribus ſuis ſolatium reperire infeliciter tentauiſſet.

Alter autem nuperrimi huiusmodi exempli patiens, tam profuſam huiusmodi euacuationem expertus, vt cum ab octaua matutina ad 6tam veſpertinam propemodum ſine vllis induciis ita nares fluxiſſent, & vſurpato remedio ſympathetico in lipothymiam incidiſſet, erat a multis annis euacuationi hæmorrhoidali frequentiori adſuetus; quæ vero, cum a tribus forte annis proximis ipſum deſtituiſſet, ſecuta hinc eſt præſens memorata ita enormis e naribus profuſio.

Poteſt huc etiam reuocari exemplum iam ſupra allegatum viri, qui hæmorrhoidalibus euacuationibus adſuetus, cum hæ minuerentur, ipſæ vero ſpirituoſioribus potibus indulgere adſueſceret, incurrit inde in vehementes vertigines, quæ V. S.bus iterum in ordinem redierunt. Ita etiam legi meretur exemplum Salmuthi in Obſſ., qui ex hæmorrhoidum diuturna emanſione in immanem cephalalgiam lapſus, his per euphorbium in pillulis reuocatis ab hac liberatus eſt &c.]

His autem talibus, ſi quæcunque præſentiores, inprimis nudæ & directæ *cohibitiones* temere adhibeantur; aut contra etiam *negligenter*, aut *imprudenter* hæc talia æſtimando, *ventilationum* magis congruarum nulla decens ratio habeatur: quid vtriſque talibus modis tandem ſuccedere ſoleat, moneo

POSTE-

POSTEROS, vt ſolerte *practica* obſeruatione animaduertere meminerint.

Placet autem huic tractationi adhuc vnam animaduerſionem ſubiicere, cuius ipſius etiam vſum pari ratione commendo.

ARTICVLVS I.

De EMISSIONIBVS SANGVINIS NON SPONTANEIS INCONGRVIS.

QVemadmodum vt vulgo aiunt, verbera non dantur ad *menſuram*, tanto minus autem fere vnquam ad *tempus* accipienti ſatis commodum; Ita naſcentes vtique ex huiusmodi conſtitutione *profuſiones ſanguinis*, nihilo magis vtique etiam ipſæ æſtimari poſſunt *a priori*, ſecundum hanc circumſtantiam, quanto magis, aut minus patientibus *intolerabiles*, & ſumme *noxiæ* exiſtant: Interim, vbi vtique etiam euenerunt, minime profecto inanis eſt conſideratio, quanto plus illæ vni præ altero, vno etiam *tempore* præ altero, non tam ſolum *præſentis* periculi, quam inprimis *ſuccedentis* grauioris, & inprimis multiplicis *incommodi*, poſt ſeſe trahant.

Tanto magis autem meretur ſummam omnino conſiderationem illa *arbitrariarum*, quas vocant, *artificialium* ſanguinis eductionum, minus conueniens adminiſtratio, cuius interuentu non ſolum patienti, non ita vti poterat, & debebat, conſulitur; ſed plane plus incommodorum, imo periculorum, obiicitur.

Eſt autem *incongrua* talis ſanguinis partim *amiſſio*, partim *emiſſio*, inprimis ſuperſtructa TEMPORI, & LOCO, e quo emiſſio adornatur.

Temporis intuitu, venit merito in conſiderationem, primo, *ætas* valde tenera, in qua, *puerili*, imo *prima adoleſcente*, licet ipſa Natura ſponte ſua paſſim euacuationes inſtituat per *nari-*

narium hæmorrhagias; neque tamen eſt tanti, nec etiam ſatis ſecurum propter conſequentias, arbitrio artis huiusmodi emiſſiones in his ætatibus libere, nedum liberaliter, inſtituere.

Tanti, inquam, non eſt per artem hoc ſuſcipere, cum reuera non ſolum damna, quæ a molientibus, ſed non bene ſuccedentibus in hac *ætate* hæmorrhagiis vere expectari merentur, minora reuera ſint, quam vt ſimplicem talem, veluti vicariam compenſationem exigant: ſed etiam re vera facilius nuda magis *methodo*, *diætæ*, aut aliorum ſubſidiorum artificialium, ſatis ſuppleri poſſint:

Quomodo vero etiam talis methodus, plane minus *ſecura* eſſe poſſit, eſt vtique ita intelligendum, quod Natura quidem, quicquid cum quantocunque labore perpetrat, illud adhuc tamen minus *generaliter* in *conſuetudinem* trahat, quam eiusmodi res, quæ ipſi quidem quadantenus fere quaſi exquiſite ad *intentiones* ſuas quadrant & ſatisfaciunt: ſimul vero ſine omni labore, ita penitus liberaliſſime, & longe *facillime* ſuccedunt.

Quæ profecto res etiam in his generibus *artificioſorum* ſubſidiorum ſummæ conſiderationis eſt, ne temere expeditiſſimis ſubſidiis vndique *occurrendo* ipſi Naturæ, etiam circa res *vitales* eueniat, quod circa *moralia* negotia paſſim agnoſcitur, quam prauas conſequentias poſt ſe trahat; vt nempe imprudente prorſus *indulgentia*, & ſenſibiliſſima Naturæ, & in poſterum impatientiſſima, atque omnino peruicaciſſima, ita reddatur indoles:

Imo non ſolum *tandem*, poſt longiorem vſum, ſed multo familiarius potius ſatis *mature*, imo *præmature*, harum etiam rerum *faſtidioſus* neglectus ſuccedat:

Aut certiſſime, inſolentiſſime procax & tumultuaria turbulentia, & longe maior ſolito, e ſimplici propria *adſuetudine*, in has res poſthac *connitendi* proteruia æque atque vehemen-

ementia, ſi ſemel ita adſuefacta, liberalis eiusmodi otioſa *ſub-uatio*, in poſterum non ſatis officioſe, & velut ad veram in-ulgentiam *tempeſtiue*, continuetur.

Illud certiſſimum eſt, quod in his ætatibus *incommoda*, mo pericula, quæ ſanguinis *ventilationibus* vel præoccupari oſſent, vel auferri, nequaquam talia atque tanta exiſtant, uin etiam aliis methodis ſatis efficaciter expugnari poſſint.

Aut, quæ etiam hoc non faciunt, illa neque huiusmodi ubſidio ſatis obſequantur:

Omni modo vero, ita & promptiſſime, & firmiſſime, in-roducatur præmatura *adſuetudo*, quæ poſthac iam *inſoleſcat* aris officii adfectatione; iam *contemptim* ad eiusdem ſuffici-ntem efficaciam proſequendam ſeſe gerat.

Proxima huic haberi meretur, par omnino in genere, il-a quoque emiſſionum ſanguinis minus tempeſtiua talis ad-miniſtratio, quando in eiusmodi adfectibus, qui etiam de re-iquo verius non poſtremum concurſum *quantitatis* ſanguinis abundantis, imo vel ad exitum omnino inclinantis naturæ, ub ſe complectuntur; interim præſente certa conſtitutione, magis iam *effectum* eiusmodi tanquam cauſarum inuoluunt, quam ſingularem adhuc veluti perpetuam, atque continuam *cauſandi energiam*, cui ſimpliciter ita *ſubtrahendo* ſuccurrere, *neceſſarium* videri poſſit:

Imo vel ſolum vera & conſtanti experientia notabiliter *vtile* ſentiatur.

Primo enim non niſi rarisſime diſſoluit iterum atque *ſuſtollit* ipſum *affectum*.

Quod tamen fere maxime propterea communiter ita rarius facit, quia re vera rarius, in noſtris præſertim regioni-bus & climatibus, affectus, quos iſta excitant, ſeu poſt ſe tra-hunt, vere & ingenue *ſimplices* exiſtunt;

Secundo, quia communiter etiam vſitatæ noſtræ miſſio-nes ſanguinis, vſitata parca *quantitate* emiſſionis, non ſatisfa-

Ttt ttt t ciunt

ciunt etiam tali effectui ; ſi vel maxime ſub decente larga quantitate hoc forte poſſent:

Interim *tertio*, cum communiter confuſa ſint *ſigna* non ſolum; ſed ipſa rei veritate, vt ante dictum, etiam *indoles* horum effectuum re vera rariſſime ſincera ſit: quæ vero non talis eſt, illi etiam *euacuationes* ſanguinis, maxime omnium autem quantitate non exquiſite *ſufficientes*, & *congruentes* tanquam ad amuſſim, quadrent; perit non ſolum omnis quæſita bona efficacia, ſed ingruit perquam familiariter potius mala. Id, quod de V. S. in Febribus prudenter æſtimandum venit.

Quarto vero, & quod profecto in his rebus digniſſimum eſt notatu, ſi quam maxime *exacerbata* ita naturæ, & ad ſua conſilia, expugnandæ per impetum moleſtiæ, pertinaci, ſemel tali ratione ſatisfit ; arripit illa hinc familiarisſime hanc indulgentiam ita in deteriorem partem, vt alia vice, etiam propter leuiores occaſiones, pari proteruia cooriatur ad ſimiles tales impetus.

Neque præterea illos aliis poſt hac methodis ſibi facile eripi patiatur, niſi *ſolo* hoc eodem directo obſequio.

Qua tamen methodo, reuera coniiciuntur, aut manu ad minimum deducuntur ad huiusmodi, imo plurium congenerum, affectuum, & promptiores, & magis magisque ferociores, & pertinaciores *recurſus :* quales longe præſentius & ſecurius præcauentur, ſi *extra inſultuum* tempus, *placidis* rebus, Naturæ occurritur, & illud tunc maxime *præoccupando* ſubducitur, quod illa, *quando concitatur*, intemperantiore impetu exagitatura foret.

Tertia incongrua misſionis ſanguinis adminiſtratio, complectitur *ſpecialiſſimorum* temporum inauſpicatam occupationem : aliquando quidem per incogitantiam, forte fortuna ſola aberrantem: ſæpius autem fere per imperitiam harum rerum, & ex eadem radice contemptum ignotarum : Dum nulla ratio habetur *ſuperiorum*, aut *inferiorum* corporis regio-

num

rium, aut veræ vtilitatis, adeoque ipſius omnino *directionis*, huiusmodi euacuationum. Quando nempe v. gr., *ſub eruptionem menſium*, aut ſub *hæmorrhoidum* fluxu bene *ordinato*, & plus minus *ſtato*, temere *larga* euacuatio *in ſuperioribus* corporis regionibus adminiſtratur.

Inprimis autem ſi de reliquo *ſpontaneus* ſucceſſus huiusmodi euacuationum *largo* fluxu procedere adſueuit; aut ſub ſatis exquiſita *periodi* obſeruatione, exitus ipſe impeditior, & laborioſior obtingit: Vnde patefacta alibi, non ſolum expeditisſima, ſed omnino ad largum & breuisſimum exitum, porta, facile in poſterum ad eandem viam reſpectat, imo incumbit, memor & indulgentiæ auida natura.

Sane vero, turbas ita, & heteroclitas auerſiones inductas, pasſim legere eſt de *menſium negotio: hæmorrhoidali* vero, delicatisſimo communiter, *ordini*, quid præiudicii offerre valeant hæc talia, illi demum animaduertere poterunt, qui ad ipſum vniuerſum negotium hæmorrhoidale, in praxi Clinica animum pariter dirigere meminerint.

Quarta vero ataxia in hoc genere, introducitur per ſimplicem neglectum *ſupernæ* aut *infernæ* regionis corporis, inprimis ſecundum *ætatum* gradus in genere, *ſexum* autem fœmininum in ſpecie.

Ita enim, quibus ipſa Natura ad hæc *loca* vergit, illis longe maiore cum *euphoria* vniuerſaliore, adhibentur ventilationes tales in *inferioribus* corporis regionibus, modo *temporis* opportunitas iuſta ſimul obſeruetur,

Tanto magis autem habet hoc locum, in vtramque partem, *iuuandi*, & *nocendi*, quando iam *ſponte* & inprimis præter rem, ita ad *ſuperiora* graſſatur *congeſtio* ſanguinis, exitum non inueniens, nec etiam illis locis, per allegatas circumſtantias, ſatis *conueniens* & reſpondens.

[Specimen huius rei, quod etiam iam alibi exhibui, producere hoc loco, tanquam omnino conueniente, non piget. Fœmina

 25. an-

25. annis maior, laborabat, cum inordinato progreſſu menſium, multiplicibus grauiſſimis cephalalgiis, quin harum propemodum continua vehementia. Cum tandem obſecuta eſſet, omiſſa inutili hæmophobia, conſilio ſanguinem mittendi e pedibus, obtinuit inde, aliis etiam conuenientibus ſubſidiis, & inprimis, tempeſtiuo vſu pediluuiorum coniuncto, huius mali non ſolum inducias frequentiores, ſed etiam mitigationem maxime conſpicuam. Decurrebant ita tres amplius anni, quibus conſuetis illis vernis & autumnalibus in pede vtens, ſic ſatis recte habebat, nec impetum illum antiqua vehementia vsquam experiebatur.

Cum autem autumno quodam denuo incommodius aliquanto a menſibus æque, atque quadantenus etiam ita e capite habere cœpiſſet, tanto magis ad præſidium V. Sis, vſitatum confugere cogitans, cum tonſor, ſumme etiam hæmophobæ, pedem bis fruſtra tentaſſet, interim patiens pertinax vtique eſſet ad abſoluendam potius ſub hoc metu ventilationem, quam alia vice denuo ſimilem ſubeundum, perſuaderi ſibi ita ſinit a tonſore, eſſe ſimpliciter vnum idemque in brachio aut pede ſectionem inſtituere, niſi quod operatio in brachio fallere non poſſit, in pede vero vix non poſſit. Cum ita obſequeretur denique, & inciſa vtique hic in brachio tandem ſatis dextre vena, emiſiſſet 4. vncias circiter ſanguinis, poſt tres circiter horas corripitur impetu cephalalgiæ, non ſolum ita immani, ſed eodem etiam ita pertinaci, qualis non ſolum per totam vitam percepti, conſcia non eſſet, ſed a quo etiam cum ingente inflatione vaſorum circa caput, oculi ita extra orbitam protruderentur, vt non tantum tota veluti ſpecie ſeu vultu alia videretur: ſed etiam dilatatis per illam ad anteriora protuberantiam pupillis, ſummum detrimentum viſus, & re vera iam penitus ἀμαυρῶδες quid incurreret, a quo etiam cum balneatores prius conſuluiſſet, qui ipſi pari ſtoliditate catarractam ineuitabilem minabantur, tardius quæſito Medico conſilio vix 3. Septimanarum decurſu iterum liberata eſt.

Ita etiam iam alibi propoſui illud exemplum palindromes talis, in brachio celebrata V. Se. prouocatæ ad caput, in fœmina, quæ a menſium vitioſo motu per multos menſes toties quoties ad

caput

caput fiente, & copioſa & pertinaci congeſtione, cum medicatione menſes in ordinem ſuum reſtituente, iam plus anno ab huiusmodi incommodis libera vixiſſet, bis etiam V. Se. in pede vſa; poſtquam iterum hanc anniuerſario more ſuſcipere volens, gemina tonſoris imperitia fruſtra tentatæ eſſent pedis venæ, & ſimpliciter ita eidem etiam perſuaſioni tonſoris de abſoluta paritate miſſionis e brachio vel pede auſcultanti, e brachio facta eſſet miſſio, poſt illam meridiem ſtatim iterum inſigniter inflata eſt facies & totum caput: licet ſine doloribus priſtinis, aut ipſo præcedente menſuræ exceſſu: ſicut etiam præſentiſſima medicatione ſtatim oppoſita vires non adeptum malum, per noctem iterum discusſum eſt.]

Quamuis autem vtique non deſint, etiam ſecundum ipſam hypotheſin, velut ad hanc ipſam *intentionem* directo conſilio propoſitæ, miſſiones ſanguinis *in ſuperioribus* inſtituendæ; eo ipſo proprie ſcopo, vt ita euacuationes circa *inferiora* minus moderate procedentes, tanquam per modum quendam *reuulſionis*, ad ſuperiora reuocentur:

Tamen, cum non ſolum, iuxta ea, quæ, ex veritate, præcedente articulo dicta ſunt, *recurſus moliminum* etiam huiusmodi euacuatoriorum *ad ſuperiora*, *temperantiam* minus ſeruet; ſed etiam ipſa aliarum incommodarum *conſecutionum*, longe & *incommodior*, & paſſim *periculoſior* ſit indoles, *in aliena ætate*, circa *ſuperiora* hæc loca:

Vt nihil dicam de inauſpicata *infernorum* eiusmodi decubituum hæmorrhagicorum, etiam periculoſa *interpellatione*, propter *futurum* tempus: vtpote quam rem ſola circumſpectiſſima praxis perita docere valet.

Deprehendetur hinc, decente animi aduerſione, in practicis huiusmodi rerum auſibus, certiſſima talis ataxia, vt nec *inferno* illi adfectui vsquam ſatisfactum eſſe ſentiatur; aut ille potius ad vtilem *abolitionem* plenariam, quam nudam for-

te temporariam dilationem aut *diſſimulationem* traductus inde ſentiatur:

Aut ante dicto illo, *ætatibus incongruo* tranſitu ſeu *palindrome* ad *ſuperiora*, nihil niſi *importunior*, & paſſim *periculoſior* conſtitutio ita cooriatur; *hypochondriacis*, *pectoralibus*, *catarrhalibus*, *ſuffocatiuis*, *vertiginoſis*, *apoplecticis*, *paralyticis*, varii generis *arthriticis*, *anomalis* etiam ipſis, multiplicem portam aperiens.

Vltimum in hoc genere, incongruarum miſſionum ſanguinis, ſpecimen atque ſpeciem, exhibet circumſtantia *quantitatis* minus conuenientis:

Vbi partim *defectu* erratur, qui iterum, vel in quantitate *emiſſionis*, vel in libertate, *eruptionis*, offendit.

Partim *exceſſu*, ſeu *nimium* vna vice, ſeu nimis *ſæpe*, emittatur:

Partim denique erratur circumſtantia minus opportuni *temporis;* ſiue minus *commodo*, ſiue prorſus *alieno*, negotium hoc ſuſcipiatur.

Initium enumerandi feci a *defectu;* eo præſertim intuitu, quod ex hoc capite communiter error committatur in illo propoſito, quando *curatiue*, vt aiunt, V. S. proponitur.

Cum pro tali ſcopo, niſi quidem ſenſibiliſſima ſint ſubiecta, & tamen ad tranquillitatem ſimul maxime propenſa, *parca* miſſio tali tempore ſimpliciter fruſtranea ſit:

Imo non ſolum *fruſtranea*, ſed etiam ad maiores *commotiones*, quas vulgo *turgefactiones* appellant, prouocandas demum inſeruiens.

Deinde vero, peccatur hic defectu *emiſſionis* ſimpliciter, quando minus, quam prodeſſe poſſit, *effluere* permittitur:

Quantitate *eruptionis* vero committitur defectus, quando nimis exili punctura, fluxus ipſe *languidiſſime* ſuccedit; cum ex aduerſo, quæcunque ſubiecta ad *alterationem* V. Se. ſubeundam, exquiſita ſenſibilitate quam maxime diſpoſita ſunt, ad ſen-

ſenſum veluti, etiam hac ipſa circumſtantia *alacris*, atque *repentinæ copioſæ* eruptionis, notabiliter magis afficiantur.

Interim neque rarus eſt in his ipſis rebus etiam *exceſſus*, 1.) *generalius*, quando ſimpliciter ita, quod alicubi balneatores aut tonſores, proprio auſu facere amant, plus quam expediat, emittitur:

Aut 2.) *ſpecialioris* illius circumſtantiæ, *magnitudinis*, *roboris*, *abundantiæ* plethoricæ, per indiuidua nulla ratio habetur: ſed omnibus atque ſingulis ad eandem normam, & veluti modiolum, emiſſio *paris* quantitatis ſimpliciter adaptatur.

Patientium autem æque ſpontanea in hoc genere, atque friuolorum conſultatorum culpa, erratur ſæpe numero in eo, vt promiſcue temere *repetendo* miſſiones, plus vno reſpectu error admittatur:

Siquidem huc omnino pertinet allegatus etiam ille *opportunitatis* ſpecialioris neglectus, pro miſſione non ſolum vtili, poſitiue, ſed maxime non periculoſa, priuatiue, adornanda;

Id quod quam maxime valet de V. Sbus *media æſtate*, feruida *tempeſtate*, quin imo vel promiſcue ad *phaſes lunæ* nullo prorſus habito reſpectu, in quibuslibet patientibus pariter, ſuſceptis.

Dicendum adhuc venit verbum etiam de Scarificatione, eiusque vſu magis aut minus *congruo*.

Scarificatio, vt in genere, corporibus non admodum *ſpongioſis*, non congruit; nec etiam tam ſimpliciter *euacuationi*, quam *deriuationi* ſatisfacit: & inprimis in *contentioſioribus*, atque *pertinacibus congeſtionibus* circa *caput*, *hæmorrhagico-rheumaticis*; ita *incongruum* certe eſt, quicquid alieno ab his rebus ordine ſuſcipitur, & agitatur.

Deinde, quamlibet re vera *euacuatio* per *ſcarificationem* vix efficaciter inſtituatur, niſi *repetitis* vicibus; tamen vulgatiſſima illa prodiga, *ſingulis menſibus*, eductio, *indifferenter* ad

vrgen-

vrgentium moleſtiarum aut pathematum conſuetorum quæcunque tempora aut directiones, incongrua certe eſt:

Longe prudentius nempe, magis *ordinanda*, ad anni temporum, tempeſtatum, externarum occaſionum exacerbantium variantes *proportiones*.

Præcipuum autem, quod circa hanc rem incongrue euenit, per has incongruas *methodos*, eſt notiſſima illa, atque decantata penitus, per hos abuſus introducta *Adſuefactio*, Cuius certiſſimus effectus eſt ille *duplex*, *primo*, vt quanto intemperantius emiſſio hæc admittitur, tanto maturius *parum*, imo *nihil* amplius ſatisfaciat illis ſcopis, quibus per initia vtilitatem aliquam attuliſſe viſa fuerat:

Secundo, ſi nihil æque ſenſibilis commodi vel adiumenti adferat, tamen propterea illam iterum penitus omittere, &, quod aiunt, rude donare, ſumme *incongruum* ſit, & omni omnino ſtudio cauendum: ſiquidem illud hic certiſſimum eſt, quod, ſi maxime tales ita *adſuefactæ* ſcarificationes etiam nihil *prodeſſe* poſſent, tamen temere penitus omiſſæ, *certa damna* poſt ſe trahant.

Neque vero minus incongrua eſt etiam illa *adminiſtratio* ſcarificationum, vti ſupra de V. Se. monitum fuit, nulli reſpectui inclinationum hæmorrhagicarum ſecundum *gradus ætatum* adaptata;

Dum videlicet *annoſioribus* non minus, quam *iunioribus* quibusque, plures cucurbitulæ circa *ſuperiores* partes affiguntur, quam circa *inferiores*: *Quo facto* iterum *arthriticis rheumatibus*, eorumque anomalo motui, via ita ſternitur, & vix non certis damnis, introducendis, aut fouendis, vere ita indulgetur.

Supereſt, vt aliquid etiam dicamus de re in Medica Praxi re vera non parui momenti, atque poteſtatis, nempe *incongrua* OMISSIONE ſemel *adſuetarum* euacuationum talium *artificialium*.

Agi-

Agitur hic aliter quam congruit, pluribus modis. Primo etiam illo intuitu, quando *adſuefactæ* frequentiore vſu, dum forte non ad inconditam expectationem minus peritorum *omnia ſolæ* perficiunt; imo peruerſis *artificiis*, quod illæ prodeſſe debebant, iterum deſtruitur: propterea ſimpliciter iterum *omittendæ* cenſentur; cum frequentiſſime, vtut ita nihil proſint, certius noceat *omiſſio*.

Deinde valet hic ſtolida profecto communiſſime, illa locutio, tam de *annoſioribus* promiſcue, quam ſpeciatim de *iunioribus* etiam, *phthiſicis*, aut a ſanguinis turbatis liberis progreſſibus, quoquo modo *tabidis* apparentibus, non ſolum *vetulis*, ſed etiam aliis paſſim, in ore verſans: *præſtare, vt tales potius ſanguinem ſibi in corpus ſuum alicunde coëmerent quam vt illum ita temere prodigerent:* **Sie ſolten ſich lieber das Blut in den Leib kauffen** &c.

Sicut enim hæc certe locutio, quamdiu patiens tolerabiliter edit, atque bibit, de *quantitate* ſanguinis intelligendo ſimpliciter anilis eſt: *qualitati* autem neque hoc conſilium ſatisfacere poteſt, neque *quantitatis* aliqua iuſta ventilatio vsquam plus detrahit, quam potius ſuccurrit, atque ſubſeruit:

Ita obiicit longe certius vere poſitiua, non ſolum qualiumcunque commodorum detrimenta, ſed certiorum maiorum, aut plurium incommodorum fomenta, imo incitamenta, vbicunque iam *diutius adſuetis* temerarius huiusmodi *neglectus* perſuadetur.

Intelligit hoc propemodum ipſum etiam vulgus, in negotio *ſcarificationis*, dum illius friuolum neglectum, etiam apud ipſos *annoſiores*, paſſim antiquis incommodis portam aperire ſatis compertum habet; niſi demum a ſciolis experientiæ expertibus, vana autoritate in transuerſum agatur.

Illud autem circa hoc vniuerſum negotium certiſſimum vtique eſt, quod, vti dextre inſtitutæ ſanguinis *ventilationes*, in *conuenientibus ſubiectis*, talem vtique præſtare poſſint effe-

ctum, vt non ſolum plurimum detrahant liberis progreſſibus, effectibus, & euentibus, proportionatorum variorum affectuum; ſed etiam meliori *efficaciæ* conuenientium *remediorum* præcipuam portam aperiant: Adeo, vt hac via, patientibus non ſolum vt in genere, melius conſulatur, vt illi hac ratione a multis irritis expenſis in medicamenta & conſilia aliena, liberentur: Sed etiam honeſti Medici non magis exiſtimationi, quam ipſi conſcientiæ, hac ratione ſuccurratur, vt, quod ſine his ſubſidiis ad votum adſequi non liceret, horum perito atque prudente vſu ita obtineatur, vti *Conditoris voluntati, artis poteſtati, Medici conſcientiæ, & patientium voto* competit.

Omnes autem *ſpecialiores*, circa adminiſtrationes incongruas, ἀταξίας, tanquam viritim ad cenſum citare, non eſt vtique noſtri propoſiti, neque tam Theoriæ occurrit, quam circumſpectæ Praxi indies obuerſatur. Vnde ſolum prudentem animi aduerſionem ſolertibus ingeniis commendamus.

SECTIO II.

DE CONGESTORIIS SPECIALISSIMIS ADFECTIBVS.

EGimus ſuperius conueniente loco inter *ſpecialiora*, de proxima circumſtantia *apparatus ad hæmorrhagiam* reſpectantis, *Congeſtione* ſanguinis circa illa loca, quæ *emiſſioni* magis idonea ſentiuntur: E quibus, quanto minus expedite procedit totus *exitus*, *contentio* interim ad illum perficiendum vtique eſt peruicax, incumbat ita, & coaceruetur quaſi, tota moles *reſtagnationis* circa ſic adfectas partes: adeo, vt ita varia hinc incom-

incommoda originem ſuam trahant, & quidem tam *diffuſionis* altioris, atque largioris *reſtagnationis*, quam paſſim denique plenæ *ſtaſeos*, & inde ſubnaſcentium *corruptionum*.

Sicut autem, quando ſanguis ita circa *partem* aliquam, imo *regionem* totam, *ſtagnatione contenta* diu atque fortiter detinetur, (vt de ſpecialiſſimis admiſſionibus, & emiſſionibus, nihil dum presſius vrgeamus,) certe ipſa omnino *detentionis* æque auctioris *mora*, atque *preſſionis* energia, ſecundum proportiones humorum ad vias, etiam humores alios de tota maſſa, altiorem quendam *ſeceſſum*, & *inſinuationem peculiarem* perpetrare poſſe, adeoque non ſola ſimpliciter *ſanguinea* ſchemata producere, vti planæ rationi, ita etiam populari experientiæ, recte ſolum intellectæ, palam eſt.

Vnde quidem etiam, cum *effectus ſanguinearum congeſtionum* qua talium, exceptis adhuc ſimplicioribus *doloribus*, familiarius fere *Inflammationes* ipſas gignere, contentione ſui, ſoleant:

Producit, e diuerſo, qualiscunque altior *ſeceſſio*, *partis* ſolum alicuius de maſſa ſanguinea, adfectus, prouti plus aut minus de *tenui ſanguine* participant, & in conſortio ſui retinent, *Phlegmonodes*, *Eryſipelatodes*, *Rhevmaticos*, & ſimplicioris acceptionis denique *mucido-ſeroſos Catarrhales*, aut *lymphatico-ſalinales* effectus & adfectus.

Vnde quidem ſecundum hanc ſeriem etiam *methodum tractationis* meæ proſequi ſuſcipiam, vt *primo* quidem loco, de affectibus, qui a *reſtagnatione*, & *diſtenſiuo* ſolum infarctu ſimpliciore pendent, ſermonem habeam; Deinde, de actualium tandem in his infarctibus oborientium *ſtaſium* phænomenis loquar: Tandem autem de *corruptionum*, quæ hinc prognaſcuntur, diuerſis ſpeciebus, agere abſoluam.

Sequendo autem inſuper etiam illum ordinem ſpecialiorem, vt primo quidem loco, de huiusmodi ſucceſſibus ab ipſo maxime *ſanguine* prædominante pendentibus, dicam;

 Secun-

Secundo loco de illis, qui a *ſanguineo-lymphatico-ſeroſa* ſubſtantia pendent:

Tertio vero demum loco, de iis, qui ſimpliciori *exſangui, lymphatico-ſaliuali-ſeroſæ* materiæ huiusmodi detentionibus, originem ſuam debent.

Priusquam autem has res ita ſecundum ſpecies perſequar, erit adhuc verbum dicendum de illarum generaliore conſtitutione, conſideratione longe digniſſima, & verum fundamentum Pathologiæ ipſarum, quam maxime complectens, nempe genium illarum *inſultorium*, qua per *inuaſionum periodos*, frequentius quidem veluti fortuitas magis, non ita raro tamen etiam omnino *ſtatas*, tragœdiæ ſuæ ſcenam aperiunt.

Eſt nempe hæc vtique circumſtantia, illud, quod inania illa phaſmata, atque ſomnia triuialium gerrarum, tam de hæmorrhagiis, quam de his etiam illarum adfinibus adfectibus, in iuſtiſſimam vtique confuſionem dant; dum pars quidem illarum *acrimoniæ*, velut *erodenti* vaſorum exitus: pars *fermentationi* turgefacienti humores: pars *coagulationi* humorum: pars *obſtructioni* viarum, tum illinc, tum aliunde, hos effectus & euentus, (& inprimis hoc vltimum contra omnem *hydraulicam* generalem, & ſtructuræ atque *vſus vaſorum* ſpecialem, rationem atque proportionem) adſignant.

Vltimis tandem his tempeſtatibus ſuperuenerunt adhuc illi, qui, licet tandem adhuc diſcant, tamen ingratiſſimi in præceptores, tanto magis autem in veritatem ipſam & vnicum eius Conditorem, nunquam potiuntur, nec etiam ea cura eſt, ipſa veritate, ſed nebulis potius gaudentes, res etiam rectas in confuſionem agere geſtiunt, ſed certe in confuſionem dantur. Hi, toties in ſenſus ingeſtam phænomenωn etiam plebi abunde notorum, veritatem, quomodo in peculiaribus huiusmodi *inſultoriis*, aut plane tandem per *ſtatas* dimenſiones repetentibus, partim *eruptionibus*, partim *congeſtionibus*, aliæ quidem partes, totæ, inquam,

late

late patentes *regiones* corporis, *conſtrictiones* viſibiles ſubeundo, oculis vtique ſic ingerant, non ſolum ſimplicem neceſſitatem *diuertendi* ad alia loca, ipſis humoribus, ſed etiam per illa vel *erumpendi*, vel ad minimum *reſtagnandi:* trahunt hæc, quantum in ipſis eſt, ad cenſum *obſtructionum :*

Exquiſite ſcilicet ſecundum vſitatam hypotheſin; nempe, cum obſtructio inter hos, vt aliquid ſimpliciter *mechanicum*, perpetuo denotet *paſſiuum* quiddam, & inprimis a vitio *materiæ* ſimpliciter, ſiue in *humoribus*, ſiue in *partibus* dependens: intelligi proinde velint etiam totum negotium ita ſimpliciter a *materia* non ſolum, ſed *a vitiis* eius *corporalibus*, proficiſci.

At ego quidem hæc omnia ad illum reiicio, qui talis ordinis, & talis veritatis Fons eſt; pro meo vero virili inſiſto veræ Veritati, quæ circa hæc negotia tria potiſſimum ſiſtit, imo in illis veluti conſiſtit, nempe I. quod *congeſtiones* etiam tales variorum generum, & frequentiſſime, & exactiſſime, iam *comitentur*, iam *inſequantur*, imo eundem locum occupando, non magis æmulentur, quam tantisper quaſi ſuppleant, *adfectus euacuatorios hæmorrhagicos :*

II. Quod maximopere ſequantur occaſiones *ſenſibilitatis corporis* & *animi*, *vagis* inſultibus:

Interim autem etiam *ſtatas* periodos ſæpe numero forment, atque ſeruent, tum dictis illis συζυγίοις, cum *hæmorrhagicis* motibus, etiam *ſtatis;* tum *adſuetudinibus*, ad leuisſimas occaſiones prompte conſurgendi.

III. Quod tales *congeſtiones*, paſſim etiam eandem penitus cum *hæmorrhagiarum* negotio, *indolem* atque *methodum* in eo præcipue ſequantur, vt etiam ſecundum illos ſucceſſus vicarios, tam *motuum*, quam *locorum*, *palindromes* eiusmodi exerceant, vt iam directe ad partem *eruptionibus* alias expoſitam iam ad *oppoſitas*, aut ſane e longinquo ſolum *conſpirantes*, ita incumbant.

Ita enim non ſolum ad *caput*, *pectus*, *hypochondria*, *inteſtina*, *renes*, *vterum* interne; ſed etiam ad *ceruicem*, *ſcapulas* & *humeros*, *thoracem* anteriorem, *dorſum*, *lumbos*, *os ſacrum*, *coxas*, *femora*, *genua*, *crura*, *pedes*, exterius: fiunt huiusmodi *congeſtorii* affectus, iam cum hæmorrhagicis manifeſtioribus apparatibus.

Tanto magis autem, quando hæmorrhagiæ *conſuetæ* alias, *ſupprimuntur*, & tamen *incitationes* ad easdem non emanent; vbi tunc quidem omnium certiſſime huiusmodi *congeſtorii* effectus ſubſequuntur, & variis talibus affectibus ſe produnt. Progredior itaque ad rem ipſam.

MEMBRVM I.
DE
DOLORIBVS CONGESTORIIS.

IN parte *Speciali*, collocaui dolores *vltimo* loco inter effectus generaliores congeſtionum; eo maxime reſpectu, quod non æque ſolum quaſi ſimpliciter a *congeſtionibus* ortum ſuum ducant, ſed etiam valde frequenter ab ipſis *motibus* & *contentionibus ſpaſticis*, non magis foueantur, quam concitentur: Certiſſime vero omnium, ſi maxime *congeſtio* in culpa ſit, tamen hæc ipſa *contentio* etiam, quam plurimum contribuat, imo *formaliter* certe potiſſimam partem totius effectus conferat.

Interim, dum *Medicæ* conſiderationi illud inprimis fauet atque ſatisfacit, quod *indicationibus* ad recte ſubueniendum viam ſternit; re vera vero *differentia* certa & indubia intercedit, inter illos *dolores*, qui *plus* a *congeſtione* pendent, & illos, qui magis, imo vel *vnice*, a *contentionibus ſpaſticis*: Placet proinde præſente loco *ſpecialiſſimæ* tractationis, ſuum cuique tribuere, & vbi plurimum poſſunt *congeſtiones*, illos affectus præmittere.

In quo quidem inſtituto Naturæ ipſius ordinem ſine dubio

bio ſequi inueniar; vtpote cuius mos vſitatisſimus eſt, *congeſtionibus* huiusmodi vere ſimplicibus, dolores reportare.

ARTICVLVS I.
De
CEPHALALGIA SANGVINEA.

D*Olor capitis ſimpliciſſimus*, & ſucceſſu etiam ſimplicisſimo, euentum *ſalutarem* iterum aſſequens, eſt vtique ille, qui, *ſanis* de reliquo, imo omnino *floridis*, habitu, & colore, quin etiam *ſanguinis copia*, teſtante vaſorum perpetua plenitudine, inſtructis, vigore quin etiam *ætatis* & *indolis* conſpicuis, pasſim obtingere obſeruatur.

Exſerit ſe hic dolor aliquando quidem circa *totum* caput; communisſime vero maxime in ipſo *ſyncipite.*

In *fronte*, inquam; & per *tempora*, ſurſum ad *bregmata;*

Imo vero, multo magis adhuc familiaribus exemplis, ita preſſe ad *radicem naſi*, vt etiam patientes ita affecti, iuxta intimarum narium *ardorem*, & in oſſe ethmoideo eximiæ *preſſionis* ſenſum accuſent:

Simul autem fere in intimis oculorum *bulbis*, & *prementem* grauiter, & appulſus incurſu veluti *compungentem* talem dolorem commemorent.

Cum hac conſtitutione iungitur velut ordinarie *calor* etiam, tactui manifeſtus, circa frontem atque tempora;

Color etiam faciei communiter *rubet* affatim; niſi quidem iam *ſpaſticum* quid immodicum dolorem partim conſtituat, atque foueat, partim magis magisque ſectetur: quo caſu etiam *pallor*, aut *male diſtributus* eiusmodi rubor, locum habet.

Imo, comitatur in tali dolore, ſi habitus corporis in patiente eſt *ſpongioſior*, etiam ruborem illum ſatis familiariter manifeſta quædam faciei *turgeſcentia*, & *inflatio:*

Quæ, ſi quidem in ipſa *facie* non vndique pariter conſpi-

ſpicua exiſtit, tamen certo occupat *vaſa temporum*, & fere pariter *iugularia:*

Quin etiam *oculi*, ſi non ſemper ſimul exquiſite *rubent*, aut ad minimum aliqua per ipſos *vaſcula* notabili inflatione diſtenduntur; afficiuntur tamen ſimul illa moleſtia, vt *viſui* libero non ſatis ſufficiant, ſed *lumine* liberiore offendantur, eiusque tolerandi impotes ſint.

Decedunt iterum hi dolores, *duobus* modis; vel enim *remittunt* iterum ſucceſsiue: vel erumpunt in *euacuationes* aliquas.

Ceſſatio illa, euenit iterum, vel ſatis *mature* atque prompte; vel *languide* & admodum tarde, poſt diutinas demum *contentiones*.

Promptius fere *iunioribus*, tum inprimis *virili* ſexui; tardius *annoſioribus*, & maxime *fœminis:* tardiſsime omnium, *adſuetis* iam magis, & quibus per veros impetuoſos *inſultus* coοritur: quos vtique vix vnquam *cito* iterum deſerit:

Bene vero potius, etiam certa tempora ita *inſiſtendi*, atque durandi ſeruans, horum demum veluti *periodis* abſolutis iterum decedit.

Cum *euacuationibus* aliquibus fit, quando ante omnia ſinceras depletiones *ſanguinis* format; huiusmodi ſunt hæmorrhagiæ, inprimis in admodum *iunioribus* ſerius ocyus cooriendo, effectum hunc ita *deplendi*, eoque ipſo *diſtenſiui* infarctus ſenſum diſſoluendi, abſoluentes.

[Inter quotidiana huius generis exempla, occurrit vnum in iuuene 20. annorum, qui, cum non æque quotidiani potus vini compos, quando deinde illo potiebatur, non æque ſeu temperare ſibi, ſeu re vera etiam ferre poterat vel leuiorem abundantiam; adſuefactus præterea erat, iam a tribus vel amplius annis, non quidem ita plane frequenti; interim tamen per bimeſtre aut ſæpius ſuſcipiendæ ſcarificationi: hic, dum præſertim etiam hanc euacuationem negligeret, habitu interim ſanguineo-phlegmatico inſtructus,

ctus, corripiebatur, inprimis circa æquinoctia ſenſibilioribus, cephalalgiis eiusmodi, familiariter minime leuibus, inprimis autem circa illa tempora grauioribus.

Cum autem etiam in teneriore adoleſcentia, per agiliorem vitæ rationem, & frequentiores vini potandi occaſiones, hæmorrhagiis narium crebrioribus adſueuiſſet; quæ tamen tunc etiam non æquali ſucceſſu potitæ, ophthalmicas paſſiones comites inuexerant, quibus maxime ille ſcarificationis vſus oppoſitus erat: eueniebant ipſi etiam hac ætate, ſed longe rariores huiusmodi eruptiones. Bis autem commemini, poſt triduanos huiusmodi admodum anxios & contendentes dolores, verno & autumnali æquinoctio, ſecutam tandem ſanguinis per nares eruptionem, vere in inſtanti ita ſuſtuliſſe dolorem, vt ille non aliter, ac ſi disparuiſſet, deſiuerit.]

Aliis autem obtingit quidem etiam *eruptio*, iam *grauedinoſa* e naribus, iam *lippitudo* ex oculis: in grauisſimis, & vere *inflammatoriis* huiusmodi cauſis, tandem etiam eruptio *puris*, iam e *naribus*, iam ex *auribus*. Quæ tamen vtraque res, cum propemodum magis ad *catarrhorum* & *inflammationum* claſſes propius pertineat, directam eius mentionem præſente loco tanto minus neceſſarium videtur peragere, quanto ſimplicius *fiendi* ratio etiam illorum, quatenus *dolores* primo loco formant, non ſolum cum his noſtris *ſanguineis*, ſimpliciter conſpirat: ſed etiam *cauſæ primæ* intuitu, vnam eandem illam habet, nempe *ſanguinis* vtique ad hæc loca *congeſtionem*.

Sicut autem ita, manifeſtæ etiam pasſim huiusmodi *eruptiones*, cum maxime ſalutari effectu ad *ſoluendos*, *minuendos*, *præoccupandos* huiusmodi dolores ſeſe ſiſtunt;

Ita non minus etiam pariter ſolum *hiſtorice*, notanda venit ipſa illa *cauſandi* ſeries, quæ etiam ad ſenſum euidenter, poteſtatem ſuam ad hoc negotium inſtruendum exerit.

Ita nempe ne in vulgus quidem ignotum eſt, quomodo *ſanguinearum*, alibi *conſuetarum* atque *debitarum*, euacuationum *defectus*, huiusmodi *dolores in capite* poſt ſe trahere ſoleat;

 Exem-

Exemplo inprimis *fœminini* ſexus, e *menſium* ſucceſſu, vel penitus *ſuppreſſo*, vel nequaquam ad *proportionem* plenitudinis conſpicuæ, reſpondente.

In *virili* autem etiam ſexu, neque *iuniorum* exempla frequentisſima ignota ſunt, quæ a *conſuetis* alias hæmorrhagiis, & quamdiu ita ſuccedebant, nullam *dolorum* moleſtiam ferentibus, ſi illæ in poſterum *emaneant*, cauſæ vero priſtinæ *commotionis* minime ceſſent, huiusmodi conſecutiones *dolorum* poſt ſe trahere, etiam vulgo ipſi notum atque teſtatum pasſim fecerunt:

Et tanto euidentius etiam hanc ſuam *euacuatoriam* rationem ad ipſa hæc conſectaria *dolorum*, in eo exhibent, quod hi quoque *dolores*, tanquam ſimpliciter, certe eminenter, *tunc* maxime, & poſt tales etiam prægreſſas *cauſas* ſeſe exſerunt, quando alias ipſæ illæ *conſuetæ eruptiones* euenire obſeruatæ erant:

Nec vero etiam *annoſiorum* pasſim exempla deſunt attendentibus, qui, vt aliis horum generum adfectibus circa caput, *vertigine*, *ſtupore & inertia* internorum ſenſuum, *externorum* etiam, *viſus* & *auditus* debilitationibus, *olfactus* atque *guſtus* vitiis, per tales occaſiones, quibus alias illæ ipſorum ſanguineæ euacuationes inſiſtebant, poſtquam tandem diu emanſerunt, varie exercentur.

Sed inprimis etiam ipſis his, de quibus nobis hic ſermo eſt ſenſibilibus *doloribus*.

[Facit certe huc exemplum propriæ experientiæ in ſuo corpore, adductum a *Salmutho*, qui ex hæmorrhoidali fluxu, diu deficiente, immanem talem dolorem expertus eſt, euacuatione ſanguinea, per euphorbium ipſum, reuocata, ſtatim iterum euaneſcentem.]

Sicut autem *fœminarum* quidem dolores huiusmodi, ſecundum circumſtantias tales *euacuationum* tergiuerſantium prægreſſas & coniunctas;

Tan-

Tanto magis autem, per phænomena illa manifeſta communiter, *ruboris*, *caloris*, *inflationis* faciei, imo *capitis* totius, viſibilis, aut ad minimum vtique *vaſorum* circa tempora, imo & *collum*, quin in *oculis*, & impatientia oculorum ad liberum *lumen*, quin denique *pulſatili* illo ſenſu, arteriarum ſeu cordis ipſius reliquæ pulſationi ſynchrono:

Et præterea, *euacuationum* illarum in debitam libertatem reuocatione, atque *reſtitutione:*

Quin ſimplicioris *auocationis* ab ipſo capite, per mera *pediluuia*, ſucceſſu:

Sicut, inquam, tales dolores, e talibus *hiſtoricis* conſtitutionibus, atque ſucceſſibus, vtique aditum patefaciunt ſatis planum atque ſimplicem, ad percipiendam huiusmodi rerum etiam *ætiologicos* nexus:

Ita diluceſcunt illi tanto veluti euidentius ex eo, quod in omnibus talibus etiam *virilis* ſexus exemplis, omnes cauſæ tam *antecedentes*, & *occaſionales*, quam *coniunctæ*, hanc, & *congeſtionem* ad caput, & *reſtagnationes* circa caput, & *diſtenſiones* viarum atque partium, & *tenſiuum* atque *preſſorium* ſenſum, & effectus cum *contentione* in his locis ita coaceruati ſanguinis, affatim loquantur.

Quæ vera *ſcientia*, & de rationibus harum conſtitutionum *intellectus* ſincerus, præfert vtique ipſi *Medicæ* intentioni, lucem non exiguam, dum veram ſimplicem *cauſalem* rationem ita oſtendit, cui hæc pathemata vere inſiſtant.

Vt illis ita, per harum verarum *cauſarum* peritisſimam *mitigationem*, *diuerſionem*, *imminutionem*, & *ſubtractionem*, præcipue vero ad vera ſua propria loca & exitus *reuocationem*, vere recte atque directe conſulant:

Et longinquiora etiam talia *præſeruatoria*, diætæ, circa *cibum*, *potum*, *motum*, & decentes *excretiones*, media, atque conſilia, pro vera præoccupatione, rectisſime inuenire & inſtruere intelligant:

Eoque ipſo irritas illas *correctiones* nudas, iam *acrimoniæ* ſimplicis humorum, nempe ita *vellicantis*, *irritantis*, *pungentis*;

Iam, per aliam phantaſiam, & quidem *contrariam*, *craſſitiei* humorum, obſtructiones atque ſtaſes tales his locis incutiendo, dolores tales formantis:

Iam ſpecificæ *ſcorbuticæ* intemperiei, vt horum effectuum tanquam ἀπὸ μηχανῆς architecti:

Tum etiam nudas atque ſimplices, vnice perpetuo *diſcutiendi*, magis magisque irritas tentationes:

Quin denique inconuenientisſimas nudas perpetuas *ſopitiones*, & *narcoſes*, prudentisſime euitare diſcant:

Vana videlicet, & proinde etiam ipſo effectu inania non ſolum, omnia:

Sed ſæpe numero etiam, quod non in vanum dico, grauius *peruertendo* non huic ſolum negotio, ſed vniuerſæ etiam *ſanitati*, plus minus directe inſeruientia.

ARTICVLVS II.
De
CEPHALÆA.

C*Ephalæam* communi acceptione interpretantur Medicæ ſcholæ, de dolore capitis *pertinacisſimo*, & veluti *continuo*.

Qui ſi *vere continuus* eſt, diſcerni quam maxime debet ab illo, qui ſolum per facillimas *concitationes* iterum iterumque reuocandus, ſenſim vtique *continuitatis* non ſpeciem ſolum præ ſe fert, ſed ipſa omnino *adſuetudine*, ſenſim etiam *continuitati* proxime accedit.

Talis poſterioris generis dolor, ſicuti vix non ſimpliciter illius eſt indolis, quam præcedente Artic. deſcripſimus; in *conſuetudinem* ſolum plenam, *frequentia* cumprimis *cauſarum* non euitata, magis magisque deductus:

Ita ex aduerſo, dolores tales ita *continui*, qui citra etiam

pariter euidentes *ſanguineos* concurſus eueniunt, ſicuti, quando vere a cauſa non plane *ſpecialiſſime ſpecifica* fouentur, (de qua ſtatim) *Rheumaticæ* maxime indolis eo ipſo exiſtunt:

Adſuetudine vero pari, magis magisque in talem *continuitatem* pergunt:

Ita cum *rheumaticarum* etiam *congeſtionum*, non ſolum *genericum* inſtrumentum, ſed perfrequenter etiam verior *prima* atque *fundamentalis cauſa*, ſit ipſe *ſanguis*:

Non alio proinde loco proprie conſtitui debet talis, niſi hoc ipſo, de quo modo habitus eſt ſermo, nempe *ſanguineorum* dolorum: ſi nempe verus *generalior* ortus illius recte conſideretur.

Quæ vero *fixo* quaſi, imo tanquam *infixo* in vnum locum, dolore, patientem indeſinenter adfligit; citra *ſanguinearum congeſtionum* atque *contentionum*, *euidentia* indicia:

Et inprimis quidem etiam *proportionata*; ita, vt tam vehementi effectui etiam ſatisfacere poſſint.

Illa talis pendet communiſſime a conſtitutione in his locis *vlceroſa*, aut actu iam *vlcerata*:

Eaque vel adhuc *ſimpliciore*; ab initiis tamen, vel *ſcabioſo-impetiginoſis*, aut circa *parotidas vlceroſis*:

Aut per *externas* violentias, vehementes *contuſiones*, *vulnerationes*, *vlcerationes*, non commode tractatas, relictis:

Aut deniq; a ſinceris *ſpecificis*, *Venereis*, *oſſa* ipſa *carie* afficientibus & exedentibus, huiusmodi ſubcutaneis vlcerationibus.

Aut maligne *pſoricis leproſis* inquinamentis: (Completa vero *lepra*, ſtupida eſt.)

[Equidem plura huiusmodi exempla vtique obſeruaui, quibus pertinaciſſimæ tales cephalalgiæ, quæ nunquam penitus ceſſabant, leuibus autem occaſionibus magis, grauioribus autem etiam quam maxime, exacerbabantur, variis opinionibus, & ſecundum illas conſiliis, fruſtra varie tentatæ, obſeruatis ſanguinearum congeſtionum moliminibus, & his applicitis methodis atque remediis, ad illorum alterationes applicatis, euidentiſſime non ſolum

alterabantur, atque diuertebantur, ſed etiam ſalutariter mutabantur, atque deſtruebantur,

Placet *tria* horum ſpeciminis loco ſiſtere. Nobilis matrona paucos annos ſupra triginta habens, bonæ ſtaturæ atque habitus corporis ſatis floridi, in familia æque, atque re familiari ampliore conſtituta, adeoque in quantocunque etiam animi moderamine, vidua præterea, neque primos motus in abſoluta poteſtate habens, neque vt maxime fit, cohibitorum, ſeu ſuppreſſorum pathematum noxas propterea effugere compos: de reliquo vero in diæta, lauta ſatis, omnino vero plena, conſtituta: patiebatur iam ab aliquot annis adeo frequentia capitis pathemata, quantumlibet cum aliis etiam, vt mox dicemus, conſpirationibus, vt vix vnquam ſine omni ſatis moleſto harum rerum ſenſu viueret. Erant autem pathemata hæc talia; adfectum erat caput dolore grauatiuo atque premente, aut exquiſitius tendente, ſimul autem ita etiam compunctorio, vt tanquam ordinarie quidem mitiores eſſent lancinationes, quando vero vel caput alacrius, vel totum corpus promptius, moueret, cito & grauiter increbeſcentes hæ lancinationes, non perfunctorie percellerent: tanto magis autem intendebantur hæc, quando ab animi pathematibus, (minimum autem iræ, ſed plusculum ſollicitudini patebat,) vel a muliebrium purgationum commotionibus, vel ab aſſumtorum qualicunque difficultate, vel a tempeſtatum mutationibus, (vt nihic dicam de medicamentis, eorumque ſi non vſu, certe ſuaſu perpetuo,) humores, aut commotiones præter ſolitum agitabantur. Calebat ſimul per exacerbationes huiusmodi, caput, pulſabant fortius tempora: adfligebantur interdum oculi & aures, iam grauabantur, iam fremebant. Cum his concurrebant palpitationes cordis, promptæ, frequentes, neque parcæ; ardor autem peculiariter moleſtiſſimus per ſpinam dorſi, & ad patientis quidem ſenſum internus ſub his locis. Anguſtiæ tam præcordiorum, quam hypochondriorum frequentes, anxiæ non ita raro, ad animi etiam irrationalem mœſtitiam. Aluus inordinata, menſes ſatis quidem iuſto ordine, nec etiam parca quantitate fluentes, ſed tamen ad eruptionem vsque tanquam laborioſiorem negotium faceſſentes, dum horum omnium incommodorum tanquam ordinaria exacerbatio per illos dies maxime ſe

exſe-

exſereret. Erat vſa medicamentis; ante omnia antiſcorbuticis, martialibus, ſanguinem reſoluere deſtinatis; cephalicis etiam, volatilibus, imo etiam nephriticis, propter ardores, & ipſos etiam dolores in dorſo, interpoſitis vinis medicatis, & aliis formulis purgantibus; ſed non perſiſtebant ſolum omnia, verum inſoleſcebant etiam magis magisque: acceſſerat a proximo tempore vertigo, & ingens inſuper ventriculi flatulentia, anguſtias temporarias hypochondriorum & præcordiorum exaſperans. In tali conſtitutione expoſcebat meam ſententiam. Suadebam ante omnia abſtinentiam a priſtini moris methodo atque medicamentis; loco horum autem ante omnia tempeſtiuam ſanguinis miſſionem e pede, ſecundum æquinoctia repetendam. Dabam medicamentum, quod menſibus ſubueniret, vt libere potius, quam liberaliter fluerent: maximopere vero in ſubordinatione ad hæc talia alterum, quod commotionibus excretoriis intempeſtiuis, placidiſſime temperandis, & omnibus, vt vulgo loquuntur, turgeſcentiis ſanguinis moderandis ſatisfaceret. Inculcaui autem fideliter, ne temere & promiſcue etiam his rebus vteretur, prædicto etiam confidenter, quod, ſi circumſpecte ſaltem hæc adhiberet, certo non opus habitura ſit frequentibus medicamentis. Omnino autem commendaui ſimul dextrum vſum pediluuiorum, Horum remediorum, & huius methodi ope, effectum omnino eſt, vt iam poſt nouem annos Nobil. Matrona, ante duos forte, ex quo hoc ſcribo, menſes adhuc, quod etiam hucusque ſæpius fecerat, iuxta decentes pro diuina bonitate gratias, quæ & obtuliſſet, & felici ſucceſſu beaſſet hoc conſilium, etiam mihi humaniter gratias ageret: ſubleuata ſimul a ſtipendio non contemnendo, quod pro medicamentis, & conſiliis ante hac quotannis pendendum fuerat, cum diſpendio euphoriæ, ne dicam ſanitatis.

Fœmina altera pariter 34. annorum, habitu corporis tenero, ſtatura modica, cholerico-ſanguinei temperamenti, quæ per adoleſcentiam ſuam narium hæmorrhagiis prorſus intemperantibus laborauerat, maritata vero, & puerperia experta per plures annos ab his libera vixerat, cum a 6. forte annis non amplius peperiſſet, interim, vt in re familiari ampla, & multis etiam pecuniarum verſuris tractandis, animi motibus multum atque varie expoſita, incidit

cidit in cephalalgais exquiſitiſſimas, ſenſim ſenſimque non ſolum acerbiores, atque diuturniores, ſed etiam magis magisque crebriores, & inſultibus ad leues occaſiones ferocientes, cum illo etiam ſpeciali ſymptomate, vt in ſumma nucha, vbi ſubtiles ſunt muſculi caput ſecundum ceruicem regentes, acerrimum ſpaſmum experiretur. Superuenit tandem ita conſtitutis rebus Medicus, qui dato, circa ſolſtitium autumnale, dum hic affectus ita muſſitaret, colocynthiaco medicamento, præter opinionem obtinuit, vt hæc quidem cephalalgia ſimul & ſemel euaneſceret, interim autem, tanquam cuneus quidam ipſiſſimo oſſi ſacro impingeretur: qui poſthac iſchiaticis doloribus exquiſitiſſimis, latius excurrens, grauia incommoda his in locis produxit &c.

Tertium exemplar eſt fœminæ 25. annorum, quæ per tres ad minimum annos vix non perpetuis cephalalgiis eximiis, & rariſſime inſigniter miteſcentibus, cum menſium etiam inordinato, ſemel etiam a temeraria medicatione prodigo, fluxu, cum nudo adſpectu ſanguine non æque abundare appareret, motus ſolum contentione anomala inprimis adflicta, ventilatione per V. S. in pede, tempeſtiuis abductionibus a capite, temperationibus ebullitionum vulgo dictarum, menſium autem συμμετρία diligenter adiuta, liberata etiam hæc eſt ab hoc pertinaci dolore.]

Certiſſimum, inquam, hoc eſt, quod hæc etiam *pertinax* dolorum cephalicorum, non tam æque vera peculiaris *ſpecies*, quam ſucceſſiue inſoleſcens *frequentia*, atque *contumacia*, eximie, ad minimum *foueatur*, atque ſuſtentetur, ab illis *ſanguinis congeſtoriis* per hæc loca *contentionibus*.

Interim, venit hic non immerito vtique æſtimanda etiam *rheumatica*, aut *catarrhalis* dolorum talium cauſa, aut certe culpa.

Cum enim proprio loco ſatis deduxerimus, quod ipſæ, *Rheumatici* dicti affectus, *congeſtiones* atque *contentiones*, *primario* ſanguinem verius, quam aliam quamcunque ſubſtantiam, pro *fundamento* habeant.

[Quod profecto tanto magis confirmant, tum generalis motus humorum ad quaſcunque huiusmodi partes, non niſi ſub tota

maſſa

maſſa ſanguinea: tum inhabilitas materiæ talis, ſi ſpecifica eſſet, ad hic præcipue ſecedendum, æque atque partium talium inhabilitas, ad peculiarem materiam ſpecifice ſecernendam e reliqua maſſa veluti notoria: vnde, cum non ſolum quicquid rheumatiſmo in partes impelli cenſetur, ſanguinis vtique impulſu eo perferatur, ſed etiam ſub illa qualicunque reſtagnatione, quando vtique vera comparet, plus minus euidens eſt, licet dilutioris, ſanguinis tamen, concurſus: id quod e colore, calore, contuſoriis ſenſationibus, præcipue vero e veræ experientiæ teſtimonio, de conſpiratione rheumatum etiam cum debitis excretionibus ſanguineis, poſitiua nocendo, aut priuatiua præoccupando aut tollendo, ratum facere poteſt.]

Non difficile proinde eſt hinc colligere, quod etiam ſi *Rheumaticæ* apparentes *congeſtiones* aliquæ ad caput, oboriantur, reſpiciendum ſit ad ipſum habitum *ſanguinis* in talibus ſubiectis: quomodo, inquam, ille etiam, vel *occaſionem* præbeat primariam, *propter* quam, tanquam hæmorrhagico ſcopo, ſanguis commoueatur ad hunc locum;

Sub cuius tali *reſtagnatione* deinde *ſeceſſio* eiusmodi altior contingat.

Aut etiam ſpecialiſſime iam, ad certam etiam veluti particulam adacta illa reſtagnatione *ſanguinea*, vbi exitum directe moliatur, exundationes dehinc, tanquam ſtrictiſſimo loco coorientes, *rheumatodes*, tanquam ſimpliciter *accidentali* ratione rheumaticam conſtitutionem ita mentiantur.

Prioris certe generis dolor, non eſt parum notus *muliebri* ſexui, & accedit ſatis multis exemplis, imo propria intimiore rei indole, magis magisque ad *continuam* quaſi, *cephalææ* adſignatam, adfligendi pertinaciam:

Sumit autem propemodum initia ab eiusmodi *coaceruatione*, qua patientibus talibus tanta circa totum caput *reſtagnatio* euenit, vt inde maxime viſibilis *inflatio*, prorſus inſolita, contingat; iam cum *rubore* eximio: iam ſine eodem.

 Dolo-

Dolore interim omnino *exquiſito*, imo prorſus præter modum & vſitatum morem *enormi:*

Pungente & *vibratili*, & qualis etiam alias *cephalalgiæ* ſolet eſſe ſenſus, *gradu* ſolum excellens:

Interim ſimul *duplici* diuerſo, & altero quidem vere *ſpecialisſimo* ſymptomate illo conſpicuus, quod apud alios quidem, *ardorem* inſignem comitem habeat; apud alios autem *frigus*, etiam communiter *excellens:*

Et hoc vltimum quidem, inprimis in ipſo maxime *vertice*, nempe per totum ambitum *bregmatum* dictorum.

Appellant vulgo hanc conſtitutionem *Eryſipelaceam*, & inprimis quidem *poſteriorem;* aut ſi vel maxime *frigus* abſit, tamen etiam *rubor* deſit, *Eryſipelas album*, die weiſſe Roſe.

Quamuis autem in hac conſtitutione ita *Rheumatica*, tanta *congeſtionis* intenſio minime perpetuo adſit, quæ *inflationem* talem formare valeat; eſt tamen huic generi perquam familiaris, imo vero magis magisque etiam omnino certa, tanta *dolorum* in genere *pertinacia*, vt, niſi quam maxime dextre atque conuenientiſſime illis conſulatur, nequaquam *diu*, imo familiariter ne quidem vnquam *plene*, ceſſent.

[Varia huius rei habui exempla, inprimis autem cum frigore illo coniuncta, e quibus duo allegare ſufficiet:

Fœmina honeſta 36. annorum, robuſti pro ſuo ſexu habitus, interim minime viribus etiam tali adſpectui paribus, ſed vt in otio, & lautis quam maxime diætæ rebus, in officio aulico, & præcipuo fauore dominæ ſuæ victitans, iraſcendi etiam occaſionibus, & indignandi per autoritatis ſuæ adfectatæ ſæpius irritos ſucceſſus expoſita ſanguineo-phlegmaticæ indolis, ſed per adſcitos mores turbatæ, plethorica omnino euidenter, cum tandem mœror, & commodi otii atque quietis repentinæ quædam mutationes obiectæ eſſent, incurrit huiusmodi cephalalgias, quæ magis magisque quidem & quantitate & duratione augeſcentes, non ita tarde ad talem continuitatis affectationem progrediebantur, vt vix vnquam ſine omni, non moleſto ſolum, ſed prorſus eximie tali ſenſu ex-

ſu exiſterent; ad minimum ſi corpus temere fortius commoueret, imo caput ſolum verſaret, aut quateret aut ad terram prona cito ſuſtolleret: vbi nempe etiam cum repentina vertigine dolor intendebatur. Menſes interim ſuccedebant non infeliciter; nec erat etiam alia inſignis querela, præter hypochondriacas, ſeu potius præcordiorum, inſignes anguſtias, poſt paſtum, inprimis aliquanto largiorem, aut ciborum duriorum. Quando vero exacerbatis commotionibus vehementius concitabatur etiam hic ipſe dolor, tunc vtique eximium gradum occupans, grauiſſime exercebat patientem, inprimis ſymptomate illo moleſtiſſimo frigoris circum totum verticem valdé exquiſiti: cum faciei interim viſibili turgeſcentia inſolita. Liberata eſt V. Se. in pede, pediluuiis, nitratis, alui ſucceſſu ſeruato, & externo vſu camphoræ.

Altera fœmina Nobil. 30. annos prætergreſſa, quæ vero ab intermittentibus febribus, 4tana, plus duobus annis, niſi coactas aliquandiu inducias non dante, & 3tianis pariter rebellibus exagitata, frequentiore autem vſu chin chinæ, non in has tantum ἀταξίας, ſed menſium etiam coniecta, incurrit hanc ſpecialiſſimam perturbationem, vt menſes quidem periodum ſeruarent, exquiſitam; interim nón duraret fluxus illorum, niſi pauciſſimas tantum horas: poſt quas ſenſibiliſſimus adſcenſus feruidiſſimi cuiusdam tractus, ſed tenuis, (patiens exprimebat, es ſeye nicht anders/ als wann ein glüender Drath in die Höhe durchgezogen würde/) per ſpinam dorſi & ceruicem ad caput pertendens ſentiebatur: & hoc quidem exiguo temporis tractu.

Cum hoc ipſo inuadebant tempora dolores acutiſſimi, tanquam ſi claui infixi eſſent; qui cito etiam totum caput occupantes, & inprimis ſenſum illum frigoris exquiſitiſſimi inferentes, inflatione faciei non ſolum, ſed æqualiter totius capitis admodum inſigni, quæ cum rubore etiam, ſed leui tamen coniuncta, durabat ita propemodum ſine vllo remiſſionis æque, ac inprimis intermisſionis, indicio, ad 4tum vsque diem, quo ſic ſatis prompte diminuens præter languorem & debilitatem qualemcunque ab appetitus, & inprimis omnis quietis per hos dies, defectu, redibat de reliquo ſenſim ad pleniorem euphoriam: leuiſſimis tamen quibuslibet ſenſibiliter iterum intendendus. Non tamen niſi

 ver-

vertentibus tribus ſeptimanis, ab eadem ſcena menſium recurrentium denuo iterum prorumpens. Hæc autem harum rerum facies continuabat ita plus decem totis menſibus. Depulſa vero eſt contentioſæ commotionis atque congeſtionis mitigatione per nitri decentem vſum, menſium reſtitutionem, & V.S.em in pede, ſubiunctis tempeſtiuis pediluuiis:

Adeo certe, vt cum etiam febrilia noua incommoda, ſubſequente proximo vere circa paſchatos tempus, inordinato typo atque more, tertianariam tamen menſuram affectante, recurrerent; qui etiam poſt hac varia rheumatico-arthritica incommoda varie patientem exercerent, quin denique poſt quinque demum annos, acerrima hemicrania, inter animi pathemata grauiſſima, inprimis autem aſſidui ſummi mœroris corriperetur, quæ etiam per ſex forte ſequentes annos ſæpius reuertens, & alias miſerrime exercuit patientem, & viſu quoq; penitus priuauit: tamen hic talis motus, & talis etiam modus cephalalgicus, æque, atque ſymptoma etiam illud frigoris per ſummam capitis, nunquam amplius recurrerunt.

Fuerat autem per tractationem illam alienisſimam febrium prægreſſarum, menſibus inprimis inducta *ἀταξία*, circa egreſſum, fundamentum vtique totius huius ſuccedentis peruerſi motus congeſtorii ad caput; ſicut etiam ſpecialisſimo altero phænomeno ſeſe exhibuit, altero ſtatim menſe ab eo, quo impetus ille ita ad caput aſſurgendi expugnatus fuerat. De quo propio loco plura dicemus: vtroque interim modo conſpirationem vehementisſimorum etiam talium dolorum, cum ſanguineis ad qualemcunque eruptionem contentionibus euidenter conſpicuam notantes.]

Eſt, inquam, hæc talis conſtitutio diuerſis ſolum gradibus, inter *fœminas* minime ignota, quæ illam *Eryſipelatodem*, vt ante dictum, reputare ſolet.

Permotæ procul dubio illa maxime obſeruatione, quod minime profecto rariſſimis exemplis, ex hac conſtitutione *male tractata*, etiam *vitam amitti* experiantur, & *acuto* quidem progreſſu, paucorum dierum: quod *Eryſipelati* alias male cedenti, ita euenire meminerunt.

Ite-

Iterum autem moneo, vt etiam in eiusmodi *Cephalæis*, quæ externo adſpectu, tanquam euidentius etiam a *Catarrhali* potius *ſeroſa* cauſa pendere apparent, nunquam tamen negligatur intuitus *congeſtionum* eiusmodi ad hæc loca, *vt propter ſanguineam* cauſam atque deſtinationem fientium:

Licet deinde, pro peculiari habitu *temperamenti*, vtique altior *diffuſio* magis *phlegmatodes* compareat, quam vlla alia.

Commendo interim, quibus rem altius conſiderare ſedet animo, vt ad talium etiam *Cephalæarum*, qualiacunque *exacerbationis* temporariæ ſigna exhibentium, indolem referant illa, quæ dixi de *Rheumatiſmi* natura.

Vbi ſimul nequaquam negandum venit, quod etiam per *ſeroſas* aliquando excretiones, *exitum facilem* & *frequentem* adeptas, eiusmodi *contentiones congeſtoriæ* in poſterum repullulent:

Non tamen hoc etiam, vt ad nudam *ſeroſam* excretionem, qua talem, vere ſimpliciter: ſed omnino potius, vt *vniuerſaliore*, aut præcipua ad minimum, *ſanguinis* euacuatione, aut *ventilatione*, ſub his *contentionibus* comprehenſa: cui, ſi non in totum ſatisfiat, at in tantum ſuccedere, aliquid ſolaminis adferat.

Alia vero res eſt, de *vlceroſo-ichoroſis* congeſtionibus; ſiue a *vi externa*, ſiue a qualicunque demum *intemperie* humorum, aut *motus* eorum, originem ſuam traxerint.

Interim in his etiam talibus, non ſolum *occaſionaliter* ad minimum, ſed paſſim etiam magis *directe*, (vnde illi euentus demum, vt per accidens, ſuccedant,) primum fundamentum præbere *ſanguinis* ad hæc loca *congeſtiones*, atque *contentiones*, oſtendet facile circumſpectior obſeruatio practica Clinica.

[Vt nihil hoc loco dicam de ante allegati poſterioris exempli Matrona, quæ ſub illis hemicraniis, quæ priſtinæ congeſtoriæ menſtruæ acerrimæ cephalalgiæ poſt aliquot annos veſtigia inſiſtebant, copioſam eruptionem, & quaſi perpetuam manationem

ex illius oculi cantho experiebatur: quæ tandem etiam, ſub reuertentibus huiusmodi paroxyſmis acerrima euadebat, vt non ſolum oculum grauisſime roderet, ſed etiam oculo ſubiectam cutem circa os Zygomatis, arroderet: poſſum aliud ſimile exemplum ſiſtere, certe minime obſcurum.

Honeſta fœmina, & genere, & matrimonio, rebus ſatis commodis atque lautis adſueta, fœcunda, ſed & felix in geſtando atque pariendo, ita vt hæ res, reliquæ plenæ ſanitati, & floridi ſanguinis abundantiæ nihil quicquam detraherent, quæ ex manifeſtisſimis ſignis luculenter comparebat: cum a pluribus iam annis ſcarificatione interdum vſa eſſet, aliquando etiam V. Se., ſed nec ordine aliquo, neque tempore obſeruato, cum circa has res etiam tandem neglectui pleniori indulgeret, interim occaſiones variorum animi pathematum frequentius incurreret, quin etiam acrium calidorum elixirium gratuito abuſui auſcultaret, incurrit inde in congeſtorios eiusmodi dolores occipitis, inprimis autem dextri, a ſumma ſutura lambdoidea, ad infimum proceſſus maſtoidei, vt non ſolum per tres aut quatuor dies acerbisſimos in his locis ſenſus toleraret; ſed etiam poſt aliquot recurſus huius inſultus paroxyſmus primo quidem in tumorem ſenſibilem, tandem etiam actualem vlceroſam eruptionem ſuper proceſſum maſtoideum, ſemel atque iterum terminaretur, cum adeo ſenſibili etiam pertinacia, vt iam non tantum pluribus diebus perſiſteret dolor: ſed etiam remiſſo præcipuo impetu, tamen etiam poſtea vix non continuam musſitationem exhiberet, & perpetuo inſolita ſenſibilitate caput obſideret. Infeſtauit huiusmodi conſtitutio patientem magis magisque intolerandis veluti doloribus. Cum autem denique me quoque in conſilium aduocanti, ordinatum vſum V. Sis. in pede, tum etiam tempeſtiuæ interdum ſcarificationis commendauiſſem, laxationibus autem tempeſtiuis, aliis vero commotionem ſanguinis temperantibus, ſuccurriſſem, & præter hæc omnia pediluuiorum conuenientem vſum commendaſſem, liberata eſt ab huius adfectus inſultibus effatu vsquam dignis. Cum autem tertio poſt anno (neque quidem, quod mihi notum ſit, intra huius temporis ambitum, medicamentis frequentioribus opus habuerit) v-

terum

terum iterum gerens, & inquietudine multa, quin denique animi perturbatione per mortem mariti perculſa, incurrit vehementisſimos dolores arthritico-Iſchiadicos per dorſum ad coxendices ſæuientes. Suppeditabantur contra hos ab vno & altero Medicorum, qui marito eius præſto fuerant, remedia vſitata, genus neruoſum roborantia, balſamica dicta, antiſcorbutica, anodyna: Cum per multos dies nihil ſubleuaretur, tandem in animum inducit ſeponere aliquandiu medicamenta: cum etiam hoc quatuor diebus nihil profuiſſet, petitur iterum meum conſilium. Cum ſerio prohibuiſſem quorumlibet acrium, *calidorum*, & *volatilium*, hoc tempore, vſum; dedi ante omnia *temperans* remedium, ad commotiones ſanguinis, vt omnino etiam calore ſenſibili non deſtituebatur: poſt duas huius doſes per diem ſumtas, egregie placidam noctem expertæ, cum aluus hucusque ſiccior magis, quam humida fuiſſet, lenem laxationem inſtitui mane, cui tamen meridie circa prandii, & veſperi, ad cœnæ tempus, temperans illud, nempe nitroſum iterum ſubiungo: in noctem vero diapnoicum addo: ſublatis ſenſibilibus doloribus, tranſigit illam noctem penitus tranquillam, ſomno quoque, licet adhuc ad ſtrepitus ſenſibili, potita. Nihil ſupererat præter tenſionis ſenſum, cui muſſitationes rariores etiam micationum quarumcunque concurſabant. Repetitis autem, leni & quadantenus peculiari laxatione, temperantibus illis per diem, diſcutiente vero illo, quod etiam lenes ſudores eliciebat, in noctem, datis, paucisſimis æque diebus, atque liberalibus prorſus progreſſibus obtinuit ita plenam atque conſtantem, inprimis autem cum fida alacritate coniunctam, huius etiam doloris liberationem. Cui cum proximis poſt diebus, etiam ſanguinis miſſionem, (vt erat paulo ſupra medium tempus geſtationis,) iunxiſſet, non ſolum placidiſſime penitus abſoluit hanc periodum, & partu etiam felici potita eſt; ſed cum etiam tunc lochiorum exquiſite haberetur ratio, & poſt puerperium quoque per æquinoctia, moderatæ ventilationi ſanguinis operam dediſſet, freta eſt hucusque, fauente Deo, ſanitate florida prorſus, neque priſtinis in capite, neque hactenus vllis in dorſo, lumbis aut coxis inſultibus amplius tacta.]

Caluariæ vero *cariei*, grauiſſima ſunt damna, & neceſſario *pertinaciſſima*, imo *inſanabilia*: priusquam nempe ipſa hæc cauſa originaria auferatur.

Cum autem hæc res proprie ad *cephalalgiæ* claſſem non pertineat, non damus illi etiam hic prolixum locum.

Sufficiet nobis illud ſolum, quod hic propius conuenit, dixiſſe, nempe *differentiam* inprimis huius doloris a reliquis indicaſſe:

Quæ in eo conſiſtit, quod hi dolores, non tam neque *calentes*, ſed magis *ſalſo ardore rodentes*; neque tam *tendentes*, ſed tanquam incumbentis *ponderis* ſenſu, *prementes*, non tam *lancinantes*, quam acriter *morſicantes*, imo vt eloquuntur ſpecialiſſime, *terebrantes*, inde ſentiantur: *pulſatilis* etiam dolor, his non tam acutum *lancinatorium* ſenſum conciliet; quam re vera craſſam, & cum lata percuſſione grauiter imprimentem quandam *concuſſionem*, ſenſui incutiat: vnde tales percuſſiones etiam ſub eiusmodi comparationibus exprimunt, **es ſeye nicht anders/ als wann ihnen ein Hammer auf den Kopff ſchlüge.**

Præcipua vero huius ſpecialiſſimi doloris circumſtantia, & ſignum prorſus *pathognomonicum*, eſt *duplex* illud; *primo*, quod ſic adfecti reuera *continuos* experiantur ſuos illos dolores, nec vnquam vere, & in ſolidum penitus deſinentes: *ſecundo*, quod hi, conſtanter & æqualiter fere, *nocturno* tempore eximie exacerbentur: & tanto magis fere, quanto magis corpus ita per quietem incaleſcit, inprimis in *plumaceis* lectis, vnde etiam vulgata locutio ortum duxit, **dieſe Schmertzen können die Federn nicht leiden.**

Antequam autem ab hoc negotio penitus diſcedam, mentionem adhuc facere conuenit de rariore quidem, ſed non tamen abſolute rariſſimo, dolore capitis vehemente, vere *conuulſiuo-ſpaſtico*. Qui quamlibet frequentius *hemicranicus* potius ſit, quam *totum* caput occupet; cum tamen hoc

etiam

etiam non ita rariſſime faciat , meretur vtique etiam ſub hoc ſchemate commemorationem: Siſtam autem illam ipſo exemplo.

Fœmina, tenerrima certe corpore animoque, alacris tamen, & admodum promptæ indolis, cum aliquando per mediam æſtatem, turbido tamen iam cœlo, excurſionem in rheda ſuſcepiſſet, & in editum ſatis per aliquot circum milliarium planitiem montem, pedibus maximam partem, quia rhedæ aditus minus patebat, aſcendiſſet, adeoque a motu inſigniter concaluiſſet, incidit hic non ſolum in valde ventoſam aëris intemperiem, ſed cum etiam tempeſtas, quæ iam diu ante oculos fuerat, non ſolum magis magisque, ſed prorſus impetu repentino, erumpens, & vehementiſſimum ventum, & frigidiſſimum cum imbre non ſolum, ſed multa quoque & inuſitatæ magnitudinis grandine extuliſſet, illa vero perdito illo hodierno veſtitus more, totum propemodum caput nudum gerens, ne ab aquæ quidem pluuiæ largiore adſperſione libera manſiſſet: imo in eadem adhuc tempeſtate, qualitercunque deferueſcente, aëre tamen interim, & importuno & humido inprimis atque frigido, domum reueheretur in rheda patente: ſenſit ſtatim grauationem, & mox dolorem capitis, non exiguum, nondum tamen enormem. Cum autem ipſa illa veſpera reuertente graui tempeſtate, ingens fulgur ita in conſpectum eius emicuiſſet, dum per apertam feneſtram proſpiceret, vt etiam non dubitaret proximas ædium partes inde violatas eſſe, & grauiſſime inde conſternaretur, auctus hinc eſt admodum dolor. Sequente die, cum grauisſima animi exacerbatione comota eſſet, e qua certe tota acerrime tremebat, & vix tardius ad ſe reuerteretur, cum incremento doloris ingente, incidit in actualem conuulſionem epilepticam. Augeſcebat autem dolor in horas; adhibebantur medicamenta, ſed irrito ſucceſſu, augeſcebant potius re vera dolores, ad intolerandum prorſus exceſſum. Cum autem etiam per vertiginoſas capitis preturbationes, imo forte etiam per veros actuales prægreſſos diætæ errores, nauſea etiam, & vomendi conatus incidiſſent, inductus hinc eſt Medicus ad vſurpandum vomitorium. Horruerat autem talis aſſumtionem, & deprecata erat patiens ſummopere. Dabatur tamen inſciæ vtique, ſed cum tamen effectum

 ſuum

ſuum ederet, ſubſequente hinc ipſius ſumma cum indignatione. Intendebantur autem dolores capitis illi immanes hinc eousque, vt omnino vtique vix mentis compos patiens, ne momentum quidem quietum exigeret; interim oculi inſolito penitus more extra orbitam expellerentur. Eo ipſo vero incidebat proxima ſtatim veſpera in plenam ἀμαύρωσιν, a dilatatione pupillarum prorſus enormi: cum continuitate interim doloris illius, vt illa quidem geſtibus æque atque verbis exprimebat, inenarrabilis. Quamuis autem hic temperantibus mitigatus, ſenſim etiam, quatuor forte dierum decurſu, ita ſucceſſiue infractus, imo ſubactus ſit, vt ſenſim euaneſceret, & inſultus etiam, ſub qualium forma repullulabat, omitteret, quoad octo dierum exitu prorſus ſublatus appareret: imo etiam continuatis remediis in ſolidum ceſſaret: perſtitit tamen cœcitas plenaria &c.

Poſſent certe exempla, huic non multum concedentia, multa allegari, de quibus valeat illa vulgo vſitata locutio, **es wolle ihnen die Augen aus dem Kopff reiſſen/ es habe ihnen den Kopff gantz zu ſchanden geriſſen:** comitantibus etiam manifeſtioribus, *ſpaſtico-conuulſiuis* motibus: ſed cum talium conſideratio potius ad ipſorum ſpaſmorum cenſus, iure meritoque referenda ſit, non placet iisdem præſente loco diutius immorari. Vnde potius progreſſum facio vlteriorem, ad *Catarrhales* congeſtionum effectus.

ARTICVLVS III.
De
DOLORIBVS CAPITIS CATARRHALIBVS.

EGimus iam ſuperius de *fluxionibus catarrhalibus* per nares, *Phlegmatorrhagia* minus quotidiani exempli; cuius autem familiariſſimum exemplar, & propemodum quotidianum, eſt vtique ita dicta *Coryza* Græcis, & fere vſitatiſſimo etiam ſecundum hunc ſenſum nomine Latinis, *Grauedo*:

Interim, cum illa circumſtantia, cui nomen *grauedinis*, quam

quam maxime quadrat, non omni abſolute huiusmodi *fluxui* communis, ſed certa potius conditio ſit, quæ non tam æque hunc *fluxum*, quam *impeditum* eius ſucceſſum ſtipet; maiore certe iure hinc tribueretur *grauedinis* appellatio etiam illi peculiari circumſtantiæ, cui proprie reſpondet, quam vt ita promiſcue toti *fluxui* in genere dicetur.

Germani appellant, **den Stock-Schnuppen**; *cunctantem* eiusmodi, & progreſſu deſtitutam, *vrgentem* tamen vtique & *incumbentem* talem, re vera hoc ſenſu potius, quam a *fluxu* ipſo, dicendam *grauedinem*.

Quando nempe circa infimam *frontem*, circa os *ethmoides*, *tenſio* quædam ſenſibilis, imo veræ *preſſionis* incommodum, percipitur; quod ſimul *oculis* fere ipſis vna moleſtias faceſſens, & ad *tempora* quoque ſe diffundens, eminenter quidem præcipue dictam talem *preſſionem* format, vt hinc patientes etiam illa loquendi formula vti ſueuerint: **Es drücke ihnen in der Stirn nicht anders/ als ob ein Stein darinnen läge; können kaum die Augen dafür aufthun/ und ins Licht ſehen/ drucke ſie in denen Augen wie Sand** &c.

Hic *dolor* augeſcit paſſim eousque, vt etiam non ſolum peculiarem *fremebundum* ſenſum, ſed etiam *compungentem*, tam in *fronte*, quam per *tempora*, inde percipiant:

Imo etiam ita *vibratiuum* motum accuſent, qui a nudis *compunctionibus* diuerſus ſentiatur: vnde locutiones illæ: **es ſumme ihnen im Kopff/ dohne ihnen der Kopff/ reiſſe ſie im Kopff/ fahre ihnen durch die Schläffe** &c.

Quibus rebus etiam *inertia* peculiaris *ſenſuum internorum*, ad vſum *cogitabundum*, coniungitur; *faſtidium* potius peculiare, & plus minus *ſomnolentum* quendam *ſtuporem*, præ ſe ferens.

Occupat autem interdum huiusmodi varia moleſta ſenſatio, etiam *ſummitatem* quaſi capitis; extendendo ſe quoque ad *occiput*, & inprimis ad ipſos vsque proceſſus *maſtoideos*.

In quibus caſibus familiariter etiam *Vertigo* concurſare ſolet; ſequens tamen demum magis quaſcunque agitationes capitis, & comitata etiam tranſcurſibus eiusmodi *lancinatoriis.*

In *leuiore* huiusmodi malo, expedit hæc talia dolorum incommoda, erumpens tandem *fluxus narium*, etiam *catarrhalis* ſolum; nempe veræ *coryzæ:*

Sin autem diutius perſtet, infert etiam familiariter non ſolum *auditui* incommoda quædam; verum etiam *appetitui* familiariſſime mox detrahit: imo obtundit etiam *guſtum* æque ac *olfactum*, haud multo minus, quam ipſa etiam fluens *coryza* facere conſueuit.

Si vero non tam ſimplicior *ſeroſa* eſt, quæ ita cooritur *congeſtio*, & cum illa concurrentium *dolorum* indoles, fiunt illi non ſolum *acutiores*, *acriores*, *ardentiores:*

Inprimis tamen etiam cum eiusmodi ſingulari *tenſionis* atque *grauitatis prementis*, imo *frementis*, ſenſu: & *ſemiſtupida*, & qualitercunque *ſomnolenta* turbulentia:

Sed etiam cum valde familiari, eximie quoque ſenſilis, imo pro quantitate, ſeu potius *qualitate* acrimoniæ illius rheumaticæ, *acrioris*, *Febris* concurſu.

Imo vero, incumbit ſæpe numero huiusmodi *congeſtio* etiam magis, iam ad *aures internas*, iam ad *externas;*

Familiarius autem vtrumque hoc, ſi illud parturiat, de quo hic proprie ſermo eſt, nempe *Dolorem* eximium.

Otalgiam dico, cum aut ſine *parotidum* dura inflatione.

Licet autem hic dolor communiſſime fere partinacia ſua peculiari, actuali *inflammatoriæ* ſtaſi ex illa congeſtione formatæ, innitatur, adeoque non ſit ſtrictiore acceptione præſentis loci:

Tamen, cum etiam aliquando ſatis iam acris, iterum tempeſtiuam *diſcuſſionem* admittat, inprimis autem vix aliis ſubiectis eueniat, quam talibus, quæ peculiariter ad *catarrhalem*,

lem, ſeu potius *rheumaticam* diſpoſitionem, ipſa *corporis habitudine* peculiariter apta comparent: tribuimus illi propterea non immerito locum etiam in ipſo hoc cenſu.

Enim vero non poſſum hic ſilentio inuoluere circumſtantiam illam, huic adfectui, *otalgiæ* inquam rheumaticæ, pariter peculiari ratione competentem, quod ſatis certe ſit *Infrequens*:

Adeo quidem, vt facile aliquot *mille* numerentur, non ſolum, *ſanguinea* magis, ſed omnino etiam huiusmodi *catarrhali* ſeu rheumatica, *cephalalgia* adfecti, priusquam *vnus* inter illos occurrat, vera *otalgia* laborans: numeroſa vero *millia inſultuum cephalalgicorum*, erga vnum inſultum *otalgicum* verum:

Vbi nempe certe diſtinguenda eſt, *accidentalis* magis ſubminiſtrata occaſio, huiusmodi *dolori*; Contradiſtinguenda *ſpontaneo* decubitui, ne dum *habituali* tali ad hæc loca inclinationi:

Licet enim etiam *otalgia*, quando plus ſemel hanc ſemitam inſtitit, poſthac non raro eandem *repetat*, & huius rei quaſi *habitum* ſuſcipiat;

Eſt tamen omnino certum etiam hoc ipſum de quo loquor, quod nempe talis conſtitutio ita habitualis, quam maxime ſit *infrequens*.

Interim, quod etiam hæc, vbicunque occurrit, plus debeat *ſeroſo-ſaliuali*, quam vlli alteri, conſtitutioni, confirmat omnino etiam ipſa in *parotidem* ſeſe inſinuandi efficacia; quam quidem non tam ſimpliciter *ſanguineum* quidquam, quam *ſaliuali* indoli adhuc magis congener, maxime ſubire poſſe, certiſſimum eſt.

Cum autem etiam in hoc adfectu, æque atque *odontalgia*, aut certe non multo minus, *ſpaſticum* quid complicari ſoleat; quod præcipuam illorum vehementiam abſoluat: imo vero etiam *otalgiæ* inualeſcenti, perpetui comites adſiſtant *In-*

flammationes: quin imo maximam partem difficultatis earundem conſtituant & abſoluant:

Erit proinde ille *reſpectus*, ſecundum quem tantas difficultates deinde fouent, etiam ſeorſim ad illa loca ita referendus, vt ex illarum circumſtantiarum indole tandem iudicium inſtituatur.

Idem ſentiendum eſt etiam de *aliarum partium* doloribus, a *congeſtione* ſanguinis, quocunque intuitu pendentibus. Cum enim hi quoque præcipuam propemodum ſui partem debeant *ſpaſticis* ſtricturis, quibus ita ad eiusmodi loca *compelluntur*, in illis detinentur, imo variis *impulſibus* ita agitantur, vt inde variationes illarum vibratiuæ hinc reſultent:

Quod nempe de variis ita dictis *rheumatico-arthriticis* doloribus, inprimis cum viſibili aliqua partis *inflatione* non ſimpliciter *œdematoſa* factis, & varium ſenſum dolorum paſſim formantibus, omnino valet.

Interim autem etiam de ipſis *circa caput congeſtoriis* huiusmodi *doloribus*, non ſolum certum eſt, quod ibi ſanguinis inprimis talis redundantia ſeu *ſtagnatio*, præcipuum fomitem conſtituat: ſed etiam re ipſa propius ad *euacuatoriam* ventilationem tendat: quo intuitu etiam præſente loco conuenientiſſime tractanda fuit.

MEMBRVM II.
DE
RHEVMATISMIS SPECIALIORA.

QVamuis vix quidquam ſupereſſe cenſeam, quod non in *ſpeciali* parte ſatis declarauerim, quicquid ad Rheumatiſmum ſpectat; non erit tamen ſimpliciter ſuperfluum, tanquam ſpicilegio aliquo inſtituto, breuiter adhuc ſemel hanc rem percurrere.

Diſtin-

Diſtinguenda nempe vtique eſt *cauſa*, vt vulgo loquuntur ſcholæ medicæ, *occaſionalis*, & *antecedens*, a qualitercunque *inſtrumentali*, & ipſa maxime *continente*, dicta.

In ſubſtrata materia diſtinguenda eſt *cauſa*, *quamobrem* congeſtio Rheumatica ſuſcipitur; imo etiam *actus* & *effectus* ipſe congeſtionis talis, a *modo* atque *motu*, cuius ope illa perpetratur.

Hoc intuitu æſtimari debent variæ etiam huiusmodi *Rheumaticæ* congeſtiones, *vnde* maxime ortum ſuum ducant; inprimis vt in *talia* loca, talibus *temporibus*, talibus *ſucceſſibus*, ita irrumpant: & qualem tunc vere *propriam*, & ab actualibus *inflammationibus diſtinctam*, indolem exhibeant.

Eſt hoc intuitu ante omnia ſciendum, quod ad Rheumatiſmum promptius ſubeundum, nemo magis *aptus* ſentiatur, & plane *procliuis*, quam ita dicti habitus *phlegmatico-ſanguinei*, inprimis ſubtilius *exagitati*, homines.

Interim autem porro ad *actum* ipſum huiusmodi Rheumaticæ congeſtionis facit vtique propinquius iam *abundantia plethorica*, etiam huiusmodi ſanguinis.

Tanto magis autem *exagitationes* actuales immoderatæ, vel magis *corporales*, ex aëris conſtitutione, aſſumtis, motu corporis, aut quiete, multum excedentibus: vel etiam *intentionales*, ex *animi pathematibus*:

Imo ipſarum etiam partium corporis exteriorum prædiſpoſitiones huiusmodi *accidentales*, a *vi externa* quacunque prægreſſa, *vulneribus*, *vlcerationibus* manantibus, *contuſionibus* grauibus, *ambuſtionibus*, *congelationibus* &c.

Tanto plus autem poteſt hic ſemel introducta qualiscunque *Conſuetudo*: vtpote quæ prædictas omnes *occaſiones*, & fundamenti quaſi loco ipſam inprimis *plethoram* per quam facile inſequitur:

Sicut etiam in hac claſſe *hæreditaria* diſpoſitio, non poſtremæ eſt efficaciæ.

Quem-

Quemadmodum autem iam ſuperiore parte ſecunda, innuimus diuerſitatem illam *Rheumaticorum* & *arthriticorum* affectuum, quæ in mutuis veluti *ſubordinationibus* conſiſtit:

Dum *Rheumatiſmus* quidem verus cum ſenſibili *appulſu* materiæ contingit, adeoque actualem *reſtagnationem* in parte format;

Arthritici autem adfectus, fere magis in *ſpaſtica* per ipſam partem *contentione* conſiſtunt; qua *congeſtiones*, illæ non tam ſimpliciter & directe *renitendo* quaſi repellantur, quam etiam qualiscunque intentio ad aliquam *excretionem* per illorum locorum confinia inſtrui videatur:

[Et hoc quidem longe certius, atque ſincerius, pro *ſanguineis* potius ſinceris, quam ex hypotheſi, quomodocunque *alteratis*, & tali ſenſu ſtrictiore *Rheumaticis*, euacuationibus:]

Ita valet vtique circa hoc negotium equidem vt *ſpecialiſſimum*, allegata vtique diſcretio:

Interim *generalis* harum rerum communionis, circa verum ſui *fontem*, ſolida etiam comprehenſio:

Cuius intuitu nempe, *conſpiratio* illa cum *ſanguineo-hæmorrhagicis* occaſionibus omni modo attendatur:

Exceptis tamen illis *occaſionibus*, quæ per *externam* violentiam introductæ fuerunt.

Differunt autem *Rheumatiſmi* etiam tales, maxime omnium *ſanguinis* inprimis *temperie*, qui ita in partes impellitur, & altius intra illas diffunditur; prouti vel magis vel minus *tenuiter*, *ſeroſæ* ſubſtantiæ *interagitatus*, *acriorem* ita in parte, in qua ſtagnat, *calorem* efformat: aut ipſe quidem per ſe *ſpiſſior*, ſinceriorem magis de ſe dimittit *ſeroſam* portionem ad illam ſtagnationem intra penitiſſimas poroſarum partium anguſtias: quæ nempe proprie eſt illa conſtitutio, quam veteres *bilioſam* appellare conſueuerunt: Maxime *importuna*, & *ſtaſibus mali* omnino *moris* formandis idonea, ſi ſerum quidem ſit *viſcoſius*, ſanguis autem *tenuius* ipſi intertextus, ita alicubi in *arctum* impellatur.

Hæc

Hæc inquam conſtitutio, quanto magis *Rheumaticis* huiusmodi dictis ſtagnationibus contingit, auget quam maxime omnia illarum incommoda; vt tam ipſo propemodum *infarctus impetu*, quam etiam *calore*, *colore* rubicundo, *ardore* acri, & hinc etiam *ſpaſticis contentionibus*, immoderatius ſe gerant:

Vnde etiam loco ſolius *exæſtuationis* a ſimpliciore *ſtagnatione*, quæ *rheumatiſmo* alias propria eſt, veræ ita potius *inflammationes*, *phlegmones*, inquam & *Eryſipelata*, cooriuntur, aut certe harum veræ indoli quam proxima ita obtingit conſtitutio.

Hæc quando per *externa* calidiora, ſanguinis ſubſtantiam *exagitantia*; aut *refrigerantia*, lympham atque ſerum *denſantia*: aut multa *humectatione viarum* tonum grauius relaxantia & eneruantia, imprudentius tractantur:

Aut per *interna*, ſanguini aut ſero ita perperam afficiendis idonea; vel etiam *partium ſtricturas tonicas* intempeſtiuas ſuſcitare compotum remediorum præpoſtero vſu, aut prorſus inconueniente abuſu, tractantur:

Leuiſſimum tunc inde omnium damnum eſt notorium illud, & omni mundo perſpicuum, quod patientes ſub talibus medicationibus, non ſolum *nihilo melius* habeant, quam alii, qui *plane nullis* remediis in pari conſtitutione vtentes, tam naturæ, quam malo ipſi, ſuum, quod aiunt, curſum relinquunt:

Sed etiam, ſi abuſus committatur, manifeſta hinc *modi* atque *temporis*, decurſus & euentus, mirum quantum *plura*, *maiora*, *deteriora* ſymptomata reportentur, quam apud illos occurrunt, qui non ſolum talibus vſi non ſunt, ſed etiam ab omni auxiliorum vſu in ſolidum abſtinuerunt.

Cum ex aduerſo, etiam ipſa vere *iuuantia*, in oppoſitione ad iſta *nocentia*, de veriore harum rerum indole, (cui per *rationem* bene ponderatam applicita fuerunt,) teſtatum faciant, quod *præſeruatoria imminutio ſanguinis*, *curatoria auerſio* af-

fluxus, (citra vllas tamen *turbulentas* concitationes inſtituta,) *contemperatio* feruidioris cuiuscunque *tenuitatis* ipſius ſanguinis: *acrimoniæ*, tum *aduentitiæ*, tum *productitiæ*, poſt parem *temperationem* modeſta euacuatio *diuretica*, cum blanda *transſpirationis* promotione, & tenuiſſimorum *reſoluentium externo* vſu, energiam hic exſerant etiam ad ſenſum efficacem:

Quemadmodum etiam vulgo notum eſt, quod non ſolum V. Sis., ſed præſentiſſime omnium *ſcarificationis* alias adſuetæ, temerarii NEGLECTVS, vere *Rheumatica* ſymptomata vſitatiſſime producant.

Fœmininus autem ſexus, niſi quidem ſimpliciter fictionibus indulgere magis placeat, re vera per *ſanguinearum* euacuationum ſibi debitarum vitioſos ſucceſſus, *Rheumatibus* magis obnoxius viuat:

Sicut de *hæmorrhoidali* etiam *adſuetudine*, illis, qui harum rerum ſolertes ſunt, ſatis manifeſtum eſt, quod minus recte amplius ſuccedens, nihil citius, quam eiusmodi *reſtagnationes* efformet, quales *Rheumaticas* vulgo interpretantur: ante omnia *Iſchiadicas*.

Cæterum iterum iterumque commendo, diſcretionem adhibendam inter *ſtagnationum* Rheumaticarum *calores*, & *acres* magis, quam ſimpliciter *feruidos*, *ardores*: & inter *inflammatoriarum ſtaſium* veros *æſtus*:

Quæ nempe animaduerſio vnice vtique facit, ad comprehendendam veram illam conſtitutionem differentem, qua *Rheumatiſmi* quidem, in exterioribus robuſtioribus partibus, ſæpe per dies plures ſubſiſtendo, tamen nullam neque *maturationem*, nec *abſceſſionem* formare, neque *ſoleant*, nec etiam *debeant*.

Quo nempe intuitu abſtinendum eo magis eſſe dilucеſcit, ab omni eiusmodi cœpto, quod maturationi equidem fauere poſſit, interim eo ipſo a vera affectus indole potius longe abſit, quam vt illi conueniat, ne dum vſum aliquem præbeat.

MEM-

MEMBRVM III.

DE INFLAMMATORIIS AFFECTIBVS.

I*Nflammationes*, quæ veræ *ſtaſi*, & maxime quidem ſincerius *ſanguineæ*, aut certe *prædominio* ſanguinis, ſuperuenientes, ſiue operoſiorem *diſcuſſionem* exigunt, ſiue in *corruptionem* talem abeunt, quæ ſimiliter perpetuo adhuc *vitali placido concurſu* opus habeat, requirunt certe attentiorem conſiderationem; qua nempe tum *ſucceſſus* atque *decurſus*, *tempus* inquam vniuerſum illarum, recte innoteſcat: tum etiam *ſucceſſuum* & *euentuum* earundem, maius aut minus *incommodum*, imo *periculum*, recte intelligi valeant.

Comprehendit nempe *Inflammatio*, vtique vere eminenter, & veluti ſimpliciter, ſub ſeſe, *ſanguineas ſtaſes*; quicquid autem a ſinceriore *temperie* ſanguinea abit, illud vitiat etiam atque temerat, *inflammationis* genium ſinceriorem, vt tam *decurſu*, quam *exitu*, diuerſum quiddam & heteroclitum ſubnaſcatur:

Nempe, ſicut e ſinceriore *ſanguinea* ſtaſi, *pus* laudabile, atque bonæ conſiſtentiæ: ita ex *intemperie* ſeroſiore, aut *lymphatico-ſaliuali*, aut plane iam etiam *ſeri aduentitia* quacunque dyscraſia, diuerſi, & magis magisque peioris moris, *vlceroſa*, *colliquativa* & *corroſiva* corruptio, emergat.

Imo vero, e male cedentibus cuiusuis propemodum generis inflammationibus, vel prorſus deleteria, funeſta corruptio *ſphaceloſa*, originem ſumat.

Ita etiam, *ſubiecti* intuitu, quod inuadunt, ſinceriores *ſanguineæ* quidem *inflammationes*, eueniunt inprimis eiusmodi *partibus*, quæ copioſiori *aditui* ſanguinis patent; inprimis *pororum* ſui receptiuitate, tum etiam *vaſorum* eo peruenientium copia.

Quæ vero partes *propria* quidem ſui diſpoſitione, aditui,

non ſolum *copioſioris*, ſed etiam *tenuioris* atq; diluti ſanguinis minus aptæ, bene vero tenuiorum *ſeroſo-lymphalium* humorum tranſitui commeatum præbere ſolitæ, *per accidentales* occaſiones, infarctu talis humoris aliquando afficiuntur; illæ non ſolum discusſioni poſthac difficiliori ſubiacent, ſed ſubminiſtrant etiam materiam atque fomitem, tam *vlcerationi* acrius *ſalſæ*, quam *manationi* poſthac vberiori, & difficiliori etiam *conſolidationi*:

Sub his autem rebus, ſenſuum etiam maioribus moleſtiis, licet propria ſua ſponte, & citra immodeſtas *aduentitias* deprauationes, ſunt a corruptionibus actualibus grauiſſimis alieniores.

Perluſtrabimus itaque, ordine conueniente, ſingulas huiusmodi ſpecies exquiſitius.

ARTICVLVS I.

De INFLAMMATIONE APOSTEMATODE.

A*Poſtematodes* inflammatio, vere ſtrictiore ſenſu, iuxta rei ipſius ſpecialiſſimam indolem ſumta, eſt maxime talis, quæ a *ſinceriore ſanguinea* ſtaſi, intra *partes* ſanguinis aditui familiari, etiam alias expoſitas, cooritur;

Coaceruatione non enormi, nec etiam *contentione* nimium feroci.

Talis format *infarctum*, & conſequenter *inflationem* in parte, quam occupauit, ſatis conſpicuam; *rubentem*, *duram* atque *tenſam*: *tactu* etiam externo, præter ordinarium modum *calidam*, tanto magis autem *patienti* præter omnem verum etiam gradum maxime *ſenſibilem*, & exceſſiui *æſtus* ideam offerentem.

Hæc ita facta alicubi *detentio*, ſi quidem *ſibi* ſimpliciter *relinquatur*, non poteſt aliter, quam in *corruptionem* exire; non ſolum

ſolum *intimam*, ſed ante omnia *præſentiſſimam:* maxime vero etiam *ſimpliciſſimam.*

Cum autem talis toti Naturæ animali oppoſita vere exiſtat, non patitur propterea, vniuerſa *deſtinatio* Oeconomiæ vitalis, hanc conſtitutionem, quin eidem omni cum vigore obſiſtat.

Actionum inquam *vitalium* vſitatarum, *ſecretoriarum* & *excretoriarum*, energiam contra impendat.

Cum autem, vt in *particulari* loco, qualem huius generis *ſtaſes* perpetuo occupare ſolent, vniuerſalis *commotio* locum non habeat; niſi quidem periculi magnitudo, etiam ſubſidiorum fortiorem, quantum fieri poteſt, oppoſitionem ſuadere videatur:

Fit ita ad minimum per *partem* ipſam immediate affectam, maior omnino *contentio* huiusmodi motus, quem deinde conſequuntur effectus illi vſitati, *tumor* durus, partis immediate obſeſſæ *rubor* inuſitatus, *calor* eximius, ante omnia vero *patienti* longe, quam re vera exiſtit, ſenſibilior, imo pluribus modis velut intolerabilis, præcipue tamen etiam *lancinationis*, ſeu *compunctionis* ſenſum obiiciens.

Hæ circumſtantiæ, quanto acrius exagitant patientem; excepto nimium *repentino enormi* impetu horum omnium: tanto certius venit hinc expectanda actualis *abſceſſio.*

Hæc, in *ſimplici* legitima inflammatione, eſt omnino *ſuppuratoria;* tanto ſincerius, quanto melius conſtituta ſunt omnia:

Tam, inquam, ratione *materiæ*, inflammationem ipſam conſtituentis, ſincerius ſanguineæ; quam ratione *partium* adfectarum, *magnitudinis* ſtaſeos ipſius: quin etiam *regiminis motuum vitalium* moderati, & æqualis, ſimul tamen decenter *aſſidui*, & nihil *neglecti.*

Quibus rebus tamen iungendus etiam omnino eſt, liber *exitus*, ne recte etiam progreſſa moderatio corruptionis,

 nimio

nimio diutius denegato exitu, grauioribus corruptionibus demum exponatur.

Hæc eſt conſtitutio illa inflammationis *abſceſſoriæ*, & ante omnia quidem, vt vulgo loquuntur, quam maxime *laudabilis*, *ſuppuratoriæ*; quæ interim adhuc complectitur ſpecialiſſimam rationem *temporis*:

Cuius nimirum intuitu, abſoluenda vtique venit intra ſpatium *quatuor*, aut ad ſummum *octo* dierum;

Niſi quidem partis valde *exſanguis* plane peculiaris conſtitutio, & faciat maiorem *moram*, & ferat.

Sed tamen cum perpetuo periculo alienioris, a benigne *ſuppuratoria* indole, corruptionis.

Effectus vltimus huiusmodi inflammatoriæ *abſceſſionis*, eſt *ſanguinis* quidem ibi detenti, & vna ipſius *partis* continentis, ita intima *diſſolutio*, vt totus ille complexus, quem ſtaſis vniuerſa comprehenderat, in *liquamen* ſpiſſiusculum album, nullo aut certe paruo, & nihil putido *odore* conſpicuum: nec etiam in vlteriorem acrem *putidam corruptelam* amplius propenſum; ſed ad ſummum *ſalſæ* acrimoniæ efformandæ expoſitam.

Præterea vero, eſt *ſuppuratoriæ* conſtitutionis energia plane ſingularis, & quam optime merito notanda, atque conſideranda, quod deperditio hæc, quæ ipſi *ſolidæ texturæ* partis ita euenit, prompte iterum *reſarciatur*, niſi quidem ſpecialisſima conſtitutio *glanduloſo-tubuloſa*, ſingularem, inprimis *manationis* refractariæ, contumaciam obiiciat;

Aut plane in deterius procedens, *corruptionis* abſceſſoriæ indoles, e ſimplici *ſuppuratione vlcerationem* fecerit.

Complectitur autem *ſuppurationem* iuſtam, & plane decenter ſuccedentem, per totum ſui *circuitum*, perpetua adhuc inflammatoria auctior *appulſio*; *circulum* proinde rubicundum efformans, & omnino paulo auctiore etiam ſenſu,

tam

tam reliquo generaliore, quam inprimis *caloris* exquiſiti, eminentem.

Quando vero *rubor* hic, & quanto magis inprimis, deficit, eo minus minusque obſequitur etiam reſtitutio *conſolidatoria*; ſed manet potius *fluxio vlceroſa*, *coalitui* omni refractaria.

Ita quidem inflammatio *abſceſſoria* vera, & omnium ſimpliciſſima, ſe habet; & tale eſt vero exquiſito atque ſtricto ſenſu *Apoſtema*, & Latinis, recte interpretando, dictus *abſceſſus*.

Quod nimirum actu ipſo portio aliqua ita *abſcedat*, & tanto magis quidem tam maxime prompte atque vegete, quam etiam *ſalubriter*, ad nouam promptam *reparationem*, aut ſane ad minimum *conſolidationem*:

Dum *vlceroſi* abſceſſus, non ſolum longe ſegnius procedunt; ſed etiam *dubio* magis, atque vere *fluctuante*, in *anomalias* per initia proniore, ſucceſſu:

Maxime omnium autem a primis, & vere æſtimando, *originariis* initiis *ſuppuratorio-inflammatoriis*, de qua re paulo poſt plus dicemus; poſtquam hic ſolum adhuc aliqua ſubiecerimus ad *apoſtematodem* claſſem propius pertinentia:

Nempe, breuem perluſtrationem eiusmodi ſolenniorum euentuum, qui in diuerſis locis corporis, præter manifeſtas *externas* occaſiones ita efformari, atque euenire ſolet.

Sunt autem tales, *ophthalmia*, *odontalgia*, *parotis* acuta, *angina* ſimpliciter inflammatoria, *vomica* pulmonum, apoſtemata *externa* ſpontanea, *mammarum* repentinæ, & in floridis corporibus, *nodoſæ* inflammationes.

Vti rariores autem, ita etiam minus proſperi, & quam maxime *ambigui* euentus, *hepatis*, *pancreatis*, *glandularum inteſtinalium* apoſtemata:

Difficillima, *renum* atque *teſtium* inflammatio *ſuppuratoria*.

Sicut autem iuſtiſſima vtique diſtinctio valet, inter *apoſtematodes*, & ipſum actuale *apoſtema*; illud, inquam, quod ad abſces-

abſceſſionem ipſam *procliue*, atque ſatis idoneum eſt, & actualem *effectum:*

Dum omnis vtique *inflammatio*, & quam maxime quidem etiam illa, quæ ad abſceſſionem *purulentam* ſatis idonea eſſet, per prima ſui initia ad *reſolutionem* iterum atque *diſcuſſionem* inclinat:

Ita valet hoc etiam apprime de his partium talium *certarum* affectibus inflammatoriis, quod nimirum illi quoque paſſim, nec *debeant* maxime, nec *ſoleant* etiam, ad effectum ipſum *abſceſſionis* ſuppuratoriæ, peruenire:

Interim habeant vtique hanc diſpoſitionem, vt, niſi tempeſtiue, atque decenter, *reſolutionem*, & *diſcuſſionem* omnino, adſequantur, tamen ad illam ſubeundam *diſpoſitæ* penitus & omnino aptæ exiſtant.

Vnde non ſolum in *oculis* ὑπόπυον, ſed omnino etiam in *maxillis* non ita rariſſime, per gingiuam, *ſuppuratorii* tales dolores enaſcuntur; e quibus tandem pus manifeſto, non tam erumpat fere ſponte, quam *inciſione* educendum veniat.

Angina ſimplicius inflammatoria, in corpore *plethorico*, & *diæta* calidiore, cumprimis autem in iam *prædiſpoſitis*, per ſemel aut iterum factum ad hanc partem decubitum, quantum *apoſtematodis*, nempe ad actualem *ſuppurationem* propendentis, habeat indolis, non poteſt peritos Clinicæ praxeos latere.

Pulmonum Vomica, ſicut etiam nuſquam exhibet *indubia* alia ſui ſigna; ita neque aliunde fere, niſi ex ipſo *actu ſuppurationis* proprie deprehendi poteſt:

Aliorum autem *viſcerum*, *abdominis*, ſicut *inflammationes* tales communiter acutiore impetu irrumpunt, ita dignoſcuntur etiam facilius atque luculentius:

Et nauatur merito, quantacunque poteſt, opera, vt *diſcuſſio* potius tempeſtiua impetretur, quam vt ad effectum *ſuppurationis* negotium penitus pertendat.

Quantumlibet enim in aliis partibus corporis, vbi *euacuatio-*

uationi immediatæ, & nihil impeditæ *reparationi*, aut ad minimum, *conſolidationi*, locus eſt, *ſuppuratio* non vtique ſit res adeo magni momenti; tamen, cum *viſcerum* ea ſit exquiſitiſſima indoles & textura, imo inſuper ille *perpetuus*, & nunquam vsquam interrumpendus, *vſus*, vt, prioris intuitu, *reſtauratio*, præſertim repente multum abſumentis corruptionis, vix etiam *poſſit* iterum fieri: minime omnium autem *ſoleat* ita perpetrari, quin potius talis ſtructuræ tam prima *conformatio*, non niſi in vtero materno fieri agnoſcatur, quam qualiscunque ſaltem *conſolidatio* quoque, difficillima prorſus, & languidiſſima obſeruetur:

Sed etiam *vſus* interim organi talis difficulter omitti poſſit: quin etiam ipſe non intermittens *appulſus* humorum pro tali vſu, diſſoluta interim continuitate partis talis, tantopere difficillime afficiat, vt ab *affluxu* indeſinente, etiam *effluxus* minime tolerandus, ſequatur: nedum vt ſub illo locus eſſe poſſet *conſolidationi*, quam omnes *manationes*, perpetuo impediunt & perturbant.

Eſt certe eius rei ſpecimen ſatis luculentum, in *glandulosarum* partium exteriorum vere profundioribus abſceſſibus; vtpote qui non ſolum *ſponte*, ſine *artis* ſubſidiis, vix vnquam iterum *conſolidantur*; ſed etiam, niſi dextra & perita prorſus medicatio adhibeatur, etiam *artis* ipſius conatus ſatis pertinaciter eludunt: nedum vt ita in intimioribus, tam facilis, imo potius ſaltim *non difficillima* atque rariſſima, qualiscunque conſolidationis conſecutio inde expectari mereretur.

Tota theoria harum talium inflammationum, conſiſtit inprimis in animaduerſione ad veram rationem atque methodum *diſſolutionis* inflammationum *diſcuſſoriæ*;

Quæ nempe *ſucceſſiue* vtique, *modeſte*, atque *ordinatis* ſucceſſibus, etiam quantumlibet feliciter vnice peragenda eſt:

Quarum proinde rerum *proportio*, ſicuti proportioni *quantitatis* ſtaſeos neceſſario reſpondere debet; ita vbi tamen

hæc vel non ſatis dignoſci poteſt; vel etiam potenter regi atque gubernari non valet: ſed *Naturæ* potius *motus*, & *capacitas* viarum, prudenter iudicanda venit: Ibi habent ad minimum in genere perpetuum locum, *intentiones*, non niſi *modeſte* neceſſarias has ad diſcutiendum commotiones regendi.

Allego merito pro exemplo harum rerum *Ophthalmiam; rubeſcit* hac notabiliter tunica adnata, ſeu, vti vulgus hominum loquitur, album oculorum; a viſibili *infarctu*, & *diſtenſione* vaſorum: *calet*, imo *ardet* velut oculus, cum *compunctionis* etiam acri ſenſu.

Interim durat hæc conſtitutio ſæpe numero ad aliquot etiam dies, priusquam in ordinem decentem redigatur.

Manifeſto exemplo, quod etiam ipſa *discusſio* inflammatoriarum ſtaſium, non æque *feſtinationem* admittat, ſed *ſucceſſus* ſeruet, qui omnibus œconomiæ animalis actionibus ita perpetui ſunt, vt nec in Rationis ipſius exercitio communiter, fida, atque ſecura habeatur feſtinatio, ſed potius experientiæ teſtimonium placidos ſucceſſus commendet.

Illud, quod in omnibus inflammationibus, (ne ipſis quidem, ab *externa* cauſa equidem prouocatis, ſed ab *interna* ſuſtentatis, prorſus excipiendis,) ad *diſſolutionis*, ſeu *discusſionis* ſcopum quam maxime obſeruandum venit, eſt *contentio congeſtoria*, ad, & circa locum ita immediate affectum:

Quæ certe, quicquid etiam de reliquo *coagulatio* ſpiſſeſcentis ſanguinis difficultatis obiiciat, quaſi ſimpliciter *mechanice*, ipſius reſolutionis promptitudini; eſt tamen hæc *contentio* adhuc maioris conſiderationis, vbicunque, quod quidem ſæpe fit, intenſius fouetur: nec quidem niſi illa demum *remittente*, vlla etiam diſſoluendæ ſtaſeos ſpes locum inuenit.

Hæc interim contumacia *contentionis*, vt inprimis innititur vel *generalius*, *plethoricæ* abundantiæ commotioni;

Vel *ſpecialius excretoriæ* per certum locum qualicunque

intentioni atque *deſtinationi :* imo vero etiam *ſenſus* ipſius importuniori paſſim *irritationi:*

Ita & format aliquando harum rerum *concurſus*, ipſam *contentionis* contumaciam , & fouet etiam ipſam vtique *detentionem*, directo continenter ad partes ita obſeſſas *appulſu.*

Reſpexerunt huc omnino veteres in methodo illa, quam diſſoluendis inflammatoriis ſtaſibus quam maxime dicauerunt, *ſanguinis ventilatoria*, per V. S.ionem.

Quæ quidem res, vti recte intellecta, & vbi quam maxime conuenit, adhibita, non ſolum egregium vſum habet; imo tantum, vt ſine illa re vera omnia, quam plurimum difficilius, ſuccedant:

Ita *poſtulat* tamen verius, quam admittit ſolum, etiam vere prudentem *æſtimationem* in eo, quod non ita ſimpliciter & *promiſcue*, quibuslibet inflammationibus, earumque gradibus, æque inſigniter proficuæ, nedum neceſſariæ exiſtant V. S.

Dum inprimis inconueniens illud conſectarium non raro poſt ſe trahere viſæ ſunt attentis Practicis, vt *ſuppuratio* tanto certior dehinc potius, quam *discusſio* expectanda veniat, ſi factam huiusmodi euacuationem non *prompte* ſecuta ſit *discusſio.*

Sicut autem non negari poteſt, quod etiam in *diſſoluendis* penitus inflammatoriis ſtaſibus, *natura* ſubinde etiam certas temporum *menſuras* obſeruare ſentiatur;

[Siquidem minime rarum eſt Peripneumoniam exquiſite critico die æque, atque motu eccritico abſolui:

Tamen minime putandum hinc eſt, quod etiam ſimpliciter totius materiæ diſſolutio ita ſimul & ſemel tunc maxime vnice demum abſoluatur:

Siquidem ſigna coctionis in vrina per aliquot dies largiter procedentia contrarium ſatis ita innuunt:

Sed quod tunc maxime contentio ad minimum circa ſtaſin

hucusque occupata, atque obſeruata, tum demum dimittatur, & excretio illa iuſta ſui directione ita inſtruatur, vt quicquid etiam adhuc forte reſiduum in humoribus hæret, de producto potius, quam ſimplici atque directa cauſa morbi, hac ratione penitus eliminetur.]

Tamen nulla apparet veriſimilitudo, quod talis actus vnquam ſimpliciter *vnito impetu* ſimul & ſemel abſoluatur: ſed omnino potius magis *exitus* tandem *contentionis* congeſtoriæ, ita fiat: quam ſimplex ſtaſis, & *ſtatarius infarctus*, illo breui temporis ambitu, non tam ſolum *discutiatur*, quam, quod præcipuum eſt, & abſolute vtique prius neceſſarium, *reſoluatur*, tam paruo nempe illo temporis ſpatio, & vno velut impetu.

Quæ quidem res ad Medicam conſiderationem illum inprimis vſum habet, vt optime Medicus meminerit, quod *discusſioni* quarumlibet inflammationum, *ſucceſsiua* potius, & quantumcunque *asſidua* diſcuſſio debeatur, quam vt vlla *repentina impulſio*, diſpulſionis cuiuſcunque ſpem admittat: ſiue mox per *initia*, ſiue *longioribus interuallis* tale quid expectandum veniat, nedum *importuna arte* temere tentandum.

Imo vero cauendum potius eſt omni modo, ne *incitatione* ipſa minus modeſta, potius notatæ illi immoderatiori *congeſtioni* demum occaſio præbeatur.

Maximo vero vtique opere conſideranda circa has res venit vera *vtilitas præſeruatoria* illa, ſeu *præoccupatoria*, qua cauſa *antecedens* dicta Medicis, quam nempe huiuſmodi & congeſtiones, & tandem ſtaſes *ſequi* amant, hac ratione præoccupetur.

Si vere iam *facta* ſit ſtaſis, ante oculos vtique habenda eſt methodus proportionata *discusſoria*, *asſiduitati* potius, quam *impetui* ſuperſtruenda.

Quando vero etiam hæc fruſtra eſt ſpes, *maturationi* inuigilandum; cauendo, ne nimia *commotione* infarctus augeatur,

tur, aut huius commotionis circa partem *contentione*, infarctus non ſolum pertinaciter foueatur, ſed etiam plane & *aditus* liber & *tranſitus*, vt vnum ſalutare remedium, opprimatur.

Facta vero *maturatione*, dirigendus omnino eſt animus ad ipſam quoque tempeſtiuam *euacuationem*; eiusque ſi ſponte perrumpere non poſſit, artificialem ſubleuationem:

Euacuati abſceſſus deinde opus eſt vltra *mundificatione*, vtpote quæ per *artem* vtique promouetur: imo aliquando hac ope etiam maximopere indiget:

Quoad tandem denique etiam, tam effluxu forte importuniore, quam affluxu, per idem artificium repreſſo, *conſolidatio* placide ſuccedere poſſit.

In his enim fundatur vtique *apoſtematodis inflammationis*, in plenum ſui effectum deductæ, conueniens plenaria medicatio, atque reſtitutio: adeo, vt vbi harum rerum aliquid plurimum deficit, ibi non ſolum commodus effectus, & *ſalutaris* euentus locum non inueniat; ſed etiam *periculum*, nunc minus, nunc maius, hinc impendeat:

Quo intuitu omnino illarum partium abſceſſiones, e quibus neque *ſpontanea* euacuatio facile ſuccedit, nec *arte* commode iuuari poſſit; neque *mundificatio*, & nimii effluxus, aut affluxus *interceptio*, locum habet, niſi plane ſingulari naturæ bonitate ſpontanea reſarciantur, non raro certe exemplo funeſti, aut certe incurabilis penitus euentus exiſtunt.

Cæterum conſiſtit vtique *præcautio* Medica, aduerſus occaſiones *repullulandi* forte, & ita qualemcunque *habitum* decubitus huiusmodi ſubeundi, in ante laudata cauſarum ipſarum congeſtionis *præoccupatione*, cui proinde rei tempeſtiue danda eſt opera.

ARTICVLVS II.

De GANGRAENA.

VTi de aliis variis affectuum generibus, e Scholæ Medicæ com̃unis dogmatibus, verum ſimplicem conceptum, paſſim quidem merito deſiderare, ex vſitatis autem præfigurationibus re ipſa elicere, nedum ſimplicius comprehendere, minime eſt integrum; ita valet hoc profecto etiam de vera ſimplici, & ſub nulla aliena acceptione dicta atque ſumta *Gangræna*.

Sicut autem alienas acceptiones ſiue delineare, ſiue declinare, non fert mea intentio, ſed potius res, vt in ſe vere ſunt, ita exhibere, & elucidare: ita ſequar hanc methodum etiam in hoc ipſo affectu, eiusque rationibus deſcribendis.

Gangræna, Germanis der heiſſe Brand/ dicitur, quando inflammatio aliqua inſignis, in omnibus vſitatis ſui circumſtantiis ita præualeſcit, vt *tumore magno*, inprimis autem maximopere *duro*; *rubore* non ſolum ſaturatiſſimo, ſed ita ſpiſſo, vt obſcuritate peculiari ad *nigredinem* vergat: *ardore* etiam ingente, & veræ *aduſtionis* ſenſum imitante; cum *ſpaſticis* quoque circumiacentium partium doloribus, & fere *anxietate* peculiari patientis, pars adfecta ita difficillime habeat, vt inde ingens periculum, immo familiariter verus ſucceſſus ipſius *Sphaceli*, ſequatur.

Adeo etiam, vt ſæpe *Gangræna* ita adfectam partem, actu *ſepticis* intercipere neceſſarium ſit.

Supervenit autem hæc conſtitutio ſtaſibus inflammatoriis, quæ vel cum magna *copia adfluxus*, & inprimis quidem *præcipitis*, factæ ſunt:

Vel etiam iuxta cum adfluxu admodum copioſo, etiam irritationem ingentem ſecum trahunt.

Euentus Gangrænæ tam ſuccedit breui, quam eſt omnino te-

no deterrimus, nempe certo in *Sphacelum*, aut *vlcus*, per circuitum loquendo, *peſſimi moris*, ſecundum rei vero veritatem enunciando, *putrilaginoſum*, ſeu *ſphaceloſum.*

Non placet huic rei prolixe immorari, ſed potius illam, vt in ſe eſt, rotunde eloqui.

Gangræna eſt *inflammatio*, vel per impeditiſſimam *ſtaſin*, vel per nimium *præcipitem impulſum* appulſus, a *ſalutari* efficacia debiti progreſſus, cui vniuerſus effectus, & deſtinatio tota *inflammationis*, quatenus *ſalutaris*, inniti debebat, aberrans.

Ab his rebus fit, vt non ſolum *infarctus* maiore hac contentione *detineatur* potius, quam imminuatur, aut *diſſoluatur* : Sed re vera potius tota *ſtaſis*, ita actu *intendatur*: hac ipſa vero ita ſimplici libera & *irreſolubili* ſtaſi, nihil niſi *corruptio* ſincera locum inueniat : intercepto nempe vnico *ſalutis* remedio, *diſpulſione*, atque *depulſione*, vel *totius* materiæ corruptibilis; vel *agiliſſimarum* ad corruptionem portionum: (ſicut eius rei totum ſucceſſum iam ſupra, ſub *Inflammationis in genere* hiſtoria, latius deduxi:)

Vt adeo, breuiter, *Gangræna* nihil aliud ſit, quam *inflammatio*, nimia *præcipitantia congeſtionis*, aut *contentionis*, aut nimia *labefactatione* partis, (vnde liberiori, atque copioſiori infarctui locus præcipue pateat,) vel ſummo *impetu*, & coacervatione *ſtaſeos*, ita fiens, vt equidem *motus* ille ad ſalutarem vel diſcuſſionem, vel ad minimum mitigationem ſuppuratoriam *tentetur* : ſed per allegatas circumſtantias immoderatas, debitum *effectum* aſſequi non poſſit.

Ita videlicet contingit huiusmodi inſolentior *commotio* inflammatoria, quæ deinde ipſum *ſalutarem* exitum non adæquatur, ſed potius *contrarium* effectum, noxium prorſus, ſortiatur;

Sicut enim *diſcuſſionem*, nimium impetuoſus *appulſus*, adeo non valet adſequi, vt potius re vera *infarctui augendo* ita par fiat, hæc abundans, & vere irrumpens in partem iam obſeſſam

ſeſſam *congeſtio:* adeoque omnino in locum *diſſolutionis, conſtipatio* ſuccedat:

Ita eſt etiam hæc eadem res aliena a bono effectu *ſuppuratorii* ſcopi. Dum enim hic non tam per *appulſum*, quam continuum *transpulſum* ſanguinis, proprie fieri debeat, nempe *expedite* vtique, ſed etiam *moderate* procedentem:

[Quo ſcil. actu particulæ e corruptione in ſanguine omni modo ſuboriente, tanquam de momento in momentum auferantur, ne vel collecta vi adhuc grauius exacerbare poſſint ipſum corruptionis impetum: vel difficilius deinde e tota reliqua ſanguinis maſſa eliminentur, & illi ipſi etiam corruptelam machinentur: quibus omnibus rebus re vera tanquam mechanica quadam methodo, per illam ſucceſſiuam huiusmodi ſubductionem conſulitur.]

Hoc ipſo vero, quando ita vnicum ſubſidium interuertendæ *liberæ corruptionis* ſanguinis, ita male procedit, ſequitur directa *phyſico-mechanica* neceſſitate, huiusmodi directus euentus, cui impediendo cum dicata eſſet tota hæc *appulſio* inflammatoria, dum ita male *ſuccedit, pro non facta inde habenda*, permittit ita potius *euentum* illum, quem impedire debuerat: id eſt, ſequitur directe ipſe *ſphacelus.*

Quem in vſum, pro meliore perceptione adhuc ſemel commendo Theoriam totius *ſuppurationis*, e tractatione noſtra inflammationis *in genere*, repetendam: ſicut etiam quæ ſtatim de *Sphacelo* dicentur, huic negotio elucidando inſeruire poterunt.

ARTICVLVS III.
De SPHACELO.

AN immerito conquerar de ſuperuacua *ſubtilitate*, & ſcrupuloſis *præfigurationibus* variis Medicis, poterit puto teſtatum maxime facere conſideratio ipſius *Sphaceli;*

Cum enim nusquam certe ſincerum aliquem de *Sphacelo*

celo conceptum inueniam, præter inuolutos illos, & propemodum tropicos loquendi modos, *ſiderationis*, aut *venenatæ malignitatis*, aut ſimplicis *mortificationis :* vnde etiam græcum Sphaceli nomen, nullam vsquam ſimilitudinẽ *deriuationis* præ ſeſe fert, niſi quod σφακτὸς, vt præterito paſſiuo verbi σφάζω attributum vocabulum, ſimilitudinem qualemcunque offerre videri poſſet; interim obſcura puto tamen maneret ratio conuenientiæ, a σφακτὸς, *mactatus*, & σφάζω, *macto*, *iugulo*, ad *ſphacelum*: (niſi quidem a *generali* ſignificatione verbi σφάζω, qua latinum *interficio* æquat, σφάκελος, ſimpliciter *interfectum*, *mortificatum*, *morticinum*, denotare debeat) certe nulla penitus iniuria, noto intricatas huiusmodi loquendi formulas de re merito ſimpliciſſimo nomine appellanda, nempe ſimplici *putredinoſa* corruptione, parti alicui reliqui *viui* corporis ſuperueniente, quæ eſt illud ipſum, quod *ſphaceli* nomine indicatur.

Merito vero dico, *putrefactio*, potius quam ſimplicius ſorte *mortificatio ;* quo nempe nomine *Medicas* etiam ſcholas, tanquam æquipollente, vti notum eſt, nempe νεκρώσεως.

Cum enim *mortificatio* talis, iuxta verum ſenſum vſitatum philoſophicum, deſignet vitæ *priuationem ; priuatio* vero ſimpliciter inferat *negationem redeundi ad habitum* priſtinum: ſolide & ſecundum facti veritatem autem hæc diſpoſitio *redeundi ad habitum* vitalem, nulli vsquam parti corporis vere incumbat, niſi quando demum *putredine* correpta, imo *corrupta* iam eſt: præſtiterit certe, ſi quid ego recte video, rem totam ſimplici ſua vera *phyſica* ratione eloqui, quam circuitione ſuperflua vtendo, magis confundere.

Et hoc quidem tanto magis, cum non tam ſolum rei ipſius indoles *a priori*, huic fundamento innitatur; quam etiam tota *Medica directio* a poſteriori, huic eidem ſuperſtrui debeat, ſi quidquam non ſolum vtiliter fieri, ſed etiam, quomodo vere fiat, intellgii debeat.

 Vnde

Vnde quidem veram *ſphaceli* ætiologiam, vere ſimpliciſſimam, & nullis gratuitis *malignitatis* aut *venenoſitatis* vmbris affinem, & omnes reales circumſtantias totius affectus exhaurientem, loco ſpeciminis veræ pathologiæ ſiſtam; veram *hiſtoriam*, quomodo re vera fieri ſoleat, primo loco exhibendo.

Fit itaque *Sphacelus* cum tali circumſtantiarum ſenſibilium apparatu, vt ante omnia *calor* & *color* in parte ad viſum & ſenſum externum, *ſenſatio* vero, ſeu *perceptio* cuiuscunque tactus, patienti ipſi deficiendo, eximie ita mutetur:

Vnde quidem *calor* vitalis in ita affecta parte plane disparet, & in *frigus* mutatur; *color*, *liuidus*, imo *nigreſcens*, in parte immediate affecta; per ambitum autem eius *pallidus*, & a florida viuida temperie alienus:

Amittit autem ſimul æger omnem *ſenſum* in affecta portione; adeo, vt etiam ſcalpello factam inciſionem minime percipiat.

Turgeſcit autem ordinarie membrum, per viciniam ſeu ambitum portionis immediate affectæ, tumore pallido & frigido, *œdematoſo* vulgo dicto;

Si tamen poſt aliquot horarum ſpatium etiam ita tumore affecta pars ſcalpello feriatur, non percipitur ibi ſenſus, neque fluit etiam e vulnusculis *ſanguis*, ſed merus tantum *ichor cruentus*: apparente in vulnusculis manifeſto *nigro* denſato ſanguine, a fluxilitate debita alienato:

Interim ruit portio immediate adfecta, magis magisque præcipiti progreſſu, & minimi temporis ambitu, atque ſucceſſu in *fœtidam putredinem* manifeſtiſſimam: adeo, vt non ſolum *mollis* plane, & quaſi *ſemifluxa*, euadat: ſed omnino etiam olidiſſimum *fœtorem* putrilaginoſum ſtatim concipiat.

Eſt autem quam maxime notabilis duplex circumſtantia, in hoc tali affectu eminenter ſeſe exſerens; 1) *progreſſus repentinus* huius corruptionis, ex originaria parua portione, pri-

primo correpta, in circumambientes 2.) *deſtitutio ſenſus* atque *toni vitalis*, circum circa partem ita immediate affectam; quæ non ſolum ſeſe ibi exſerit, antequam vera plenior actualis *corruptio* partibus his euenerit: ſed re vera tali adhuc tempore, atque harum partium conſtitutione, vt etiam ita amiſſi *ſenſus* atque *motus*, ſi curatio feliciter ſuccedat, iterum compotes euadant.

Illa vero portio, quæ actu vero *ſphacelo* correpta eſt, non admittit vllam reſtitutionem, ſed eſt omnino *auferenda*, aut excidit a reliqua adhuc viua parte, ipſa quaſi ſua ſponte: nempe *abſcedendo*, per legitimam *ſuppurationem* reuocatam, a viuis circa confiniis ſeparata.

Quod autem porro *hiſtoriam* etiam *cauſarum* attinet, quas huiusmodi *ſpacelоſa* conſtitutio ſequi ſolet, exhibet illa ante omnia *interceptionem* debiti *liberi commeatus ſanguinis* per partem affectam, ſeu potius detentionem huius, ſeu *incarcerationem* immobilem;

Qualem, partim *coagulatio*, in ipſo loco inducta: partim *viarum tonus* grauiſſime læſus: partim *continuitas meatuum* laceratione violata, ſed *exitu* tamen non conceſſo: partim *irruptio* præceps, & maxima *contentio affluxus*: partim ſimplex *interceptio*, v. gr. per fortes *ligaturas*, aut *compreſſiones* violentas &c. introducunt.

Vnde quidem, partim a magno *frigore*, partim *aduſtione*, coagulatus ſimpliciter ſanguis in poris partium, hunc euentum incurrit: aliquando etiam, facta iam magna ſtaſi, per *refrigerantia immoderata* huic adhibita:

Partim *paralytica*, aut *hemiplectica* deſtitutio *toni* partium *vitalis*, infarctum repentinum, ab *affluxu* ſine debito *refluxu*, introducens, huic effectui viam ſternit:

Aut, grauiſſimæ *conquaſſationes* partium fibroſarum, quibus fibræ partim actu *lacerantur*: partim grauiſſime *exten-*

dendo, ſed ſtatim facto influxus impetu, *reſtitutionem* tonicam non admittendo, *copioſæ ſtaſi* ita locum præbent: cuius rei notiſſimum exemplum eſt in *vibicibus*, a graui percuſſione prognatis &c.

Aut, quando *ſenſus*, cum læſione aliqua inflammationem ſimpliciorem inuitante, *acerrimus* concurrens, *affluxus impetum* inſignem prouocat; ante omnia vero *repentinum*, & cuius irruptio *progreſſui* impar, *incarcerationi*, & proximæ hinc *coagulationi*, anſam præbeat.

De ſimplicibus autem *interceptionibus*, per ſtricturas fortiſſimas, præter nudam conſtrictionem qualemcumque, notari vtique ſimul meretur, imperita *deligatio* grauiorum contuſionum, cum *fractura* oſſium, aut *hæmorrhagia* feroci: quibus caſibus *colligatio* fortior, & alicubi *compreſſio*, per *aſſerculos*, atque *ſplenia*, ſi minus modeſte inſtituatur, & (quod tamen ſere ſimul opus eſt,) diutius ita relinquatur, ſi deinde iterum ſoluatur ligatura, exhibet paſſim *ſphaceli* ſuperuenientis effectum: quod vulgata loquendi formula *ſuffocationi* partis; (ſeu *energiæ vitalis* in illa) imputant: Erſtickte Schaden &c.

Iam, vt harum rerum etiam *ratio* cauſalis dilucefcat, non eſt locus peculiari prolixæ *theoriæ* ſpecialiori, cum abunde ſufficiat vera *generalis* ratio *vitalitatis* & *partium* ad illam *habitus*.

Nempe, quod partes quidem omnes corporis, præcipue *molles*, longe autem ante omnes ipſe *ſanguis*, tota ſua conſtitutione propria, ad *corruptionem putridam* ſint quam maxime propenſæ; *Conſeruentur* autem ſimpliciter, per *indeſinentem progreſſum ſanguinis*: &, mediante hoc, fientes perpetuas *ſecretiones* & *excretiones*. Vbi nempe *ſanguis* perpetuo ſuo progreſſu, & præterlapſu, a *ſolidis* partibus omnes non recte cohærentes portiones *abſtergit*, & aufert: has ipſas vero, & vndecunque alias conceptas *heterogeneitates*, ſub perpetuo ſui circuitu, paſſim, per *colatoria* & *emunctoria* reiicit, adeoque & reli-

reliqui *corporis*, & ſuam *propriam* puritatem & integritatem, ita perpetuo conſeruat.

Hic actus *conſeruatorius*, quandocunque in ſolidum *tollitur*, adeoque partes hæ ipſæ ſuæ *propriæ* intimæ *corruptibilitati* relinquuntur, cum huius habilitas omnio ſit *præſentiſſima*, ſimul autem reliquæ adhuc viuæ circumambientis partis *calor*, effectum nudæ *putrefactionis* potentiſſime promoueat:

Fit ita, per *concurſum* harum rerum vndique conſpirantium, vt effectus etiam ſimplex & planus, nempe actualis *putrefactio*, ita omnino prompte ſequatur.

Altioris autem indaginis videri poteſt, circumſtantia illa, quod mox tam late circum *deſeratur viuidus tonus*; adeoque tam *ſenſus*, quam *motus* (ad progreſſum ſanguinis neceſſarius) ita deſtituatur; antequam re vera *actualis* aliqua *corruptio* vere *ſphaceloſa* adhuc facta ſit.

Sicut autem *phyſicam* qualemcunque rationem hic ſperare irritum puto; cum indefinitæ illæ locutiones, quod *vapores putridi* in viciniam diffuſi, *calorem* vitalem, ſeu potius *calidum* innatum, nempe *ſpiritus inſitos* vitales ſuffocent, certe nihil ſignificet: Elocutiones autem recentiores quædam, quod corruptionis *ſphaceloſæ*, *materialis* conſtitutio ſit *aciditas volatilis*, quæ ita in partes ambientes ſeſe expandendo, *coagulationem* illam ſanguinis, quæ ibi primo omnium conſpicua euadit, ita perpetret, alieniſſima, & vere e diametro oppoſita ſit, ſimpliciſſimæ veræ indoli *ſphaceli*, nempe abſolutæ liberæ *putredinis*:

[Cum coagulationem ſanguinis, quando ille *progreſſum* ſuum, & *agitationem* per partes ſpongioſas amittit, a *poſitiua* aliqua *materiali* cauſa *ſuperueniente* arceſſere, ridiculum certe ſit, ex ipſo ſanguinis ſimpliciter extra vaſa ſua educti, non magis certiſſima, quam præſentiſſima, *coagulatione*; ubicunque ille, vel intra vel extra corpus ita a motu ſuo impediatur: citra vllius *nouæ materiæ* ſuperuenientis, nedum *ſphaceloſæ*

MATERIALIS corruptelæ, vel præſentiam vel energiam: Intemperies autem illa *acido-volatilis*, non ſolum impertinenter ab hoc ſolo phænomeno comparentis *ſpiſſeſcentiæ* ſanguinis, inferatur: ſed etiam ab omni *chymica* potentia, ad oppoſitum vsque alienum ſit, *acidi volatilis*, IMMEDIATAM præcipitem transmutationem in *alcali volatile* ſupponere: quale tamen vtique per *putrefactionem* ſphaceloſam certiſſime produci, notorium eſt.]

Illud autem potius certum eſt, & indubium, quod *actus* ſeu *effectus* ipſe corruptionis *putridæ*, vti e diametro *oppoſitus* eſt negotio totius apparatus *Vitalis*;

Qui *apparatus*, proprie in eo conſiſtit, quod perpetuis *ſucceſſibus* placidis, ſucceſſiue distrahantur, & eliminentur materiæ, *corruptiuæ* inprimis, & *corruptæ*:

Quando iam huiusmodi corruptio *confertim* cooritur, & in illis ipſis partibus, quas inuaſit, *textura* ſimul ita ſit violata, vt *vitalibus* illis neceſſariis *progreſſibus* locus non amplius pateat:

Interim autem *corruptio* illa, præter *proprium* ſuum liberum progreſſum promptiſſimum, etiam eius ſit efficaciæ, vt omnino potenter *corripere*, & in parem *corruptionem* deducere poſſit præſentiſſime, partes, quas proxime attingit, reliquas alias corporis:

Nemo certe negauerit, quin hæc talis conſtitutio, vere *perplexa*, *incerta*, *dubia*, atque *iuſti metus* plena reddere poſſit, omnia *ordinaria conſilia*;

Vtpote non niſi *ſucceſſiuis*, *lentis*, atque *placidis* agendi methodis, ſuperſtructa; quæ vero ad præſentem *præcipitem* corrumpendi energiam non quadrant, aut vllo modo ſatisfaciunt.

Vnde certe minime abſurdum mihi videtur, quod hæc vera *deſertio* concurſus vitalis, in his locis tam grauiter adfectis, vt illa quidem immediate nullam *ſaluationem* amplius admit-

mittant; *circumſtantibus* autem partibus, omnino potens & copioſa paris corruptionis periclitatio hinc impendeat: quod inquam, hæc huiusmodi *deſtitutio*, vere potius fiat a *ſcopi* totius deſperatione, adeoque etiam *mediorum* ad illum tendentium, vt irritorum, *neglectu*: imo vera *abhorreſcentia* ab illa iam in actum deducta *morticina* efficacia, vt ne quidem proxime ad *contactum* eius accedere, & actionem ſuam *motoriam vitalem*, tanquam certius irritam, adhibere, ſatis fidat, quodcunque tandem dicatur, illud œconomiæ *motuum vitalium* REGENS Principium.

Certe vero confirmare videtur quam maxime hanc conſiderationem, obſeruatio illa, quod res valde *analeptica*, vt nominatim *Oleum cinnamomi*, ad retinendam quaſi, aut reuocandam, illam *vitalis* influxus energiam, longe plurimum conferant.

Manifeſtiore indicio, quod vere potius *a priori*, ipſius *actiuitatis* vitalis *energia* aduocanda, & retinenda, hic in conſiderationem ſimplicius venire debeat, quam vllus *materialis* cuiuscunque *corruptiuæ efficaciæ* ſimplex reſpectus.

Huic rei ex aduerſo reſpondet, ſed ad confirmandam hanc theoriam etiam directe conſpirat, altera illa efficacia, ad producendum *Sphacelum* certiſſima, & maxime ſpectabilis, *morſus* animalium *venenatorum*.

Si enim hæc res ſecundum ſimplicem ſuam veram *ſuccedendi* methodum expendatur, comparebit certiſſime, quod cauſa eius, *morſus* inquam *venenatus, qua talis*, ſit tale damnum, quod ſimpliciter & abſolute non poſſit ſubigi aut corrigi ab ipſa natura *ſine externa ope*:

Imo vero externa ope *ſimplici & abſoluta*; quæ ſola *totum* illud efficiat, quod requiritur: neque natura ad illud *directe* quidquam conferre poſſit.

Iam, quando hæc talis læſio, *cui ipſa Natura mederi nullo*

modo

dendo, ſed ſtatim facto influxus impetu, *reſtitutionem* tonicam non admittendo, *copioſæ ſtaſi* ita locum præbent: cuius rei notiſſimum exemplum eſt in *vibicibus*, a graui percuſſione prognatis &c.

Aut, quando *ſenſus*, cum læſione aliqua inflammationem ſimpliciorem inuitante, *acerrimus* concurrens, *affluxus impetum* inſignem prouocat; ante omnia vero *repentinum*, & cuius irruptio *progreſſui* impar, *incarcerationi*, & proximæ hinc *coagulationi*, anſam præbeat.

De ſimplicibus autem *interceptionibus*, per ſtricturas fortiſſimas, præter nudam conſtrictionem qualemcumque, notari vtique ſimul meretur, imperita *deligatio* grauiorum contuſionum, cum *fractura* oſſium, aut *hæmorrhagia* feroci: quibus caſibus *colligatio* fortior, & alicubi *compreſſio*, per *aſſerculos*, atque *ſplenia*, ſi minus modeſte inſtituatur, & (quod tamen fere ſimul opus eſt,) diutius ita relinquatur, ſi deinde iterum ſoluatur ligatura, exhibet paſſim *ſphaceli* ſuperuenientis effectum: quod vulgata loquendi formula *ſuffocationi* partis; (ſeu *energiæ vitalis* in illa) imputant: Erſtickte Schaden &c.

Iam, vt harum rerum etiam *ratio* cauſalis diluceſcat, non eſt locus peculiari prolixæ *theoriæ* ſpecialiori, cum abunde ſufficiat vera *generalis* ratio *vitalitatis* & *partium* ad illam *habitus*.

Nempe, quod partes quidem omnes corporis, præcipue *molles*, longe autem ante omnes ipſe *ſanguis*, tota ſua conſtitutione propria, ad *corruptionem putridam* ſint quam maxime propenſæ; *Conſeruentur* autem ſimpliciter, per *indeſinentem progreſſum ſanguinis*: &, mediante hoc, fientes perpetuas *ſecretiones* & *excretiones*. Vbi nempe *ſanguis* perpetuo ſuo progreſſu, & præterlapſu, a *ſolidis* partibus omnes non recte cohærentes portiones *abſtergit*, & aufert: has ipſas vero, & vndecunque alias conceptas *heterogeneitates*, ſub perpetuo ſui circuitu, paſſim, per *colatoria* & *emunctoria* reiicit, adeoque & reli-

reliqui *corporis*, & ſuam *propriam* puritatem & integritatem, ita perpetuo conſeruat.

Hic actus *conſeruatorius*, quandocunque in ſolidum *tollitur*, adeoque partes hæ ipſæ ſuæ *propriæ* intimæ *corruptibilitati* relinquuntur, cum huius habilitas omnio ſit *præſentiſſima*, ſimul autem reliquæ adhuc viuæ circumambientis partis *calor*, effectum nudæ *putrefactionis* potentiſſime promoueat:

Fit ita, per *concurſum* harum rerum vndique conſpirantium, vt effectus etiam ſimplex & planus, nempe actualis *putrefactio*, ita omnino prompte ſequatur.

Altioris autem indaginis videri poteſt, circumſtantia illa, quod mox tam late circum *deſeratur viuidus tonus*; adeoque tam *ſenſus*, quam *motus* (ad progreſſum ſanguinis neceſſarius) ita deſtituatur; antequam re vera *actualis* aliqua *corruptio* vere *ſphaceloſa* adhuc facta ſit.

Sicut autem *phyſicam* qualemcunque rationem hic ſperare irritum puto; cum indefinitæ illæ locutiones, quod *vapores putridi* in viciniam diffuſi, *calorem* vitalem, ſeu potius *calidum* innatum, nempe *ſpiritus inſitos* vitales ſuffocent, certe nihil ſignificet: Elocutiones autem recentiores quædam, quod corruptionis *ſphaceloſæ*, *materialis* conſtitutio ſit *aciditas volatilis*, quæ ita in partes ambientes ſeſe expandendo, *coagulationem* illam ſanguinis, quæ ibi primo omnium conſpicua euadit, ita perpetret, alieniſſima, & vere e diametro oppoſita ſit, ſimpliciſſimæ veræ indoli *ſphaceli*, nempe abſolutæ liberæ *putredinis*:

[Cum coagulationem ſanguinis, quando ille *progreſſum* ſuum, & *agitationem* per partes ſpongioſas amittit, a *poſitiua* aliqua *materiali* cauſa *ſuperueniente* arceſſere, ridiculum certe ſit, ex ipſo ſanguinis ſimpliciter extra vaſa ſua educti, non magis certiſſima, quam præſentiſſima, *coagulatione*; ubicunque ille, vel intra vel extra corpus ita a motu ſuo impediatur: citra vllius *nouæ materiæ* ſuperuenientis, nedum *ſphaceloſæ*

MATERIALIS corruptelæ, vel præſentiam vel energiam: Intemperies autem illa *acido-volatilis*, non ſolum impertinenter ab hoc ſolo phænomeno comparentis *ſpiſſeſcentiæ* ſanguinis, inferatur: ſed etiam ab omni *chymica* potentia, ad oppoſitum vsque alienum ſit, *acidi volatilis*, IMMEDIATAM præcipitem transmutationem in *alcali volatile* ſupponere: quale tamen vtique per *putrefactionem* ſphaceloſam certiſſime produci, notorium eſt.]

Illud autem potius certum eſt, & indubium, quod *actus* ſeu *effectus* ipſe corruptionis *putridæ*, vti e diametro *oppoſitus* eſt negotio totius apparatus *Vitalis*;

Qui *apparatus*, proprie in eo conſiſtit, quod perpetuis *ſucceſſibus* placidis, ſucceſſiue distrahantur, & eliminentur materiæ, *corruptiuæ* inprimis, & *corruptæ*:

Quando iam huiusmodi corruptio *confertim* cooritur, & in illis ipſis partibus, quas inuaſit, *textura* ſimul ita ſit violata, vt *vitalibus* illis neceſſariis *progreſſibus* locus non amplius pateat:

Interim autem *corruptio* illa, præter *proprium* ſuum liberum progreſſum promptiſſimum, etiam eius ſit efficaciæ, vt omnino potenter *corripere*, & in parem *corruptionem* deducere poſſit præſentiſſime, partes, quas proxime attingit, reliquas alias corporis:

Nemo certe negauerit, quin hæc talis conſtitutio, vere *perplexa*, *incerta*, *dubia*, atque *iuſti metus* plena reddere poſſit, omnia *ordinaria conſilia*;

Vtpote non niſi *ſucceſſiuis*, *lentis*, atque *placidis* agendi methodis, ſuperſtructa; quæ vero ad præſentem *præcipitem* corrumpendi energiam non quadrant, aut vllo modo ſatisfaciunt.

Vnde certe minime abſurdum mihi videtur, quod hæc vera *deſertio* concurſus vitalis, in his locis tam grauiter adfectis, vt illa quidem immediate nullam *ſaluationem* amplius admit-

mittant; *circumſtantibus* autem partibus, omnino potens & copioſa paris corruptionis periclitatio hinc impendeat: quod inquam, hæc huiusmodi *deſtitutio*, vere potius fiat a *ſcopi* totius deſperatione, adeoque etiam *mediorum* ad illum tendentium, vt irritorum, *neglectu*: imo vera *abhorreſcentia* ab illa iam in actum deducta *morticina* efficacia, vt ne quidem proxime ad *contactum* eius accedere, & actionem ſuam *motoriam vitalem*, tanquam certius irritam, adhibere, ſatis fidat, quodcunque tandem dicatur, illud œconomiæ *motuum vitalium* REGENS Principium.

Certe vero confirmare videtur quam maxime hanc conſiderationem, obſeruatio illa, quod res valde *analeptica*, vt nominatim *Oleum cinnamomi*, ad retinendam quaſi, aut reuocandam, illam *vitalis* influxus energiam, longe plurimum conferant.

Manifeſtiore indicio, quod vere potius *a priori*, ipſius *actiuitatis* vitalis *energia* aduocanda, & retinenda, hic in conſiderationem ſimplicius venire debeat, quam vllus *materialis* cuiuscunque *corruptiuæ efficaciæ* ſimplex reſpectus.

Huic rei ex aduerſo reſpondet, ſed ad confirmandam hanc theoriam etiam directe conſpirat, altera illa efficacia, ad producendum *Sphacelum* certiſſima, & maxime ſpectabilis, *morſus* animalium *venenatorum*.

Si enim hæc res ſecundum ſimplicem ſuam veram *ſuccedendi* methodum expendatur, comparebit certiſſime, quod cauſa eius, *morſus* inquam *venenatus, qua talis*, ſit tale damnum, quod ſimpliciter & abſolute non poſſit ſubigi aut corrigi ab ipſa natura *ſine externa ope*:

Imo vero externa ope *ſimplici & abſoluta*; quæ ſola *totum* illud efficiat, quod requiritur: neque natura ad illud *directe* quidquam conferre poſſit.

Iam, quando hæc talis læſio, *cui ipſa Natura mederi nullo modo*

modo poſſit, contingit, proxima præſto eſt *deſtitutio* huiusmodi, (anxia quidem, *lipothymica*, *mortifera*, ſucceſſiue vniuerſos *actus vitales* obnubilans:) *ſpecialiſſime* vero in parte immediate tacta & affecta, *ſphacelum* velut *admittens*; omiſſis videlicet neceſſariis vitalibus *actibus*; adeoque cito præualeſcente *Sphacelo*, nempe nuda *putrefactione*, citra debitam ACTIONEM vitalem, ſibi nude relicta.

[Quantumlibet quidem minime in totum in dubium vocare velim, quod etiam morſuum illorum ita dictorum venenoſorum *materialis* quædam energia, ad *fortius* incitandam corruptionem *putredinoſam*, tanquam *fermentali* quadam energia, operari poſſit: quicquid etiam argumentorum in contrarium comparere poſſit.]

Vt autem tanto luculentius pateat vera *Sphaceli* indoles, per iuxta-poſitionem, imo potius oppoſitionem *ſuppurationis*, placet vtrarumque harum rerum tam *communes*, quam plane *diuerſas*, circumſtantias æque atque habitudines, declarare:

Imo vero vnicam *ſalutarem* ſphaceli occupationem, qua vna, *& non aliter*, etiam concurrentibus manualibus exſtirpationibus, iterum obrui veluti, & vere *circumueniri* poſſit, commonſtrare.

Communem habet ſphacelus cum ſalutari ſuppuratoria conſtitutione, eandem *materiam*; *ſanguinem* nempe ſtagnantem, in partibus ita dictis *ſanguiferis* maxime: nempe in poros patentiores, ſanguinem *ſincerum* magis receptantes:

Diuerſitas autem in eo fundatur, ſi *quantitas* ſtaſeos, *impetus*, & *contentio* appulſus, ſit *enormis*. (nempe placidæ *ſucceſſiuæ*, vſitatæ Vitali dimotioni adeo impar, & minus reſpondens) vnde deinde *corruptio* inſuperabilis:

Ex aduerſo autem, pro *ſuppuratoria* ſalutari diſſolutione, *moderata* & *appulſio*, & *collectio* ſeu reſtagnatio.

Communes habent ſphacelus & ſuppuratio, eaſdem maxi-

maxime *partes;* nempe *ſanguiferas* ante omnia prorſus, muſculoſas:

Interim corripit vtique *ſphacelus* etiam ſenſim partes exſangues; non ſolum ſi in illas ſanguis, *præter ſolitum*, congeſtus, & incarceratus, corruptionem ibi incurrerit; ſed etiam ſi hæc *e vicinia* ad has ſeſe extenderit.

Dum interim *ſuppuratio* in partibus vere *exſanguibus*, abſolute nullum locum habet.

Diuerſitas autem præcipua, imo plenaria, *ſuppurationis* ad *ſphacelum*, conſiſtit in eo, quod in hac perpetuus *aditus*, atque ſubtilis *tranſitus* pateat, motui ſanguineæ maſſæ reliquæ; vnde ita perpetuo abſtergendo & auferendo tenuiſſimas partes, non relictis, niſi craſſioribus, deſideratus hic ſalutaris effectus ita ſequatur.

Dum ex aduerſo, in *ſphacelo* interceptus hic tranſitus, portionem coagulatam ſimpliciter *ſibi relinquendo*, nihil aliter ita efficit, niſi vt eius libera *corruptio* vere *ſibi* quoque ita *relicta*, graſſetur non in hanc ſolum, ſed etiam contiguas quaslibet partes.

Simulatque vero in confinio & *ambitu* partis, quæ *corruptioni* eripi non valet, *vitalis* vegetus *motus* re vera iterum ſuſcipitur, circumſcribitur ſtatim, eo ipſo, imo *tollitur* vlterior progreſſus ſpaceli: Euaneſcit, inquam, ſtatim *ſphacelus*, ſimulatque vera *ſuppuratio* locum inuenit:

[Vnde quidem non ſolum in *anthracibus* peſtilentibus tantopere commendatur *ſuppuratoria* maturatio: ſed laudatur etiam merito, tum in his, tum aliis *ſphaceloſis* initiis, actualis *cauteriſatio*, cum procuratione quanta poteſt *ſuppuratoria* ſubiungenda:

Sicut etiam *potentialis* καῦσις eo præcipue intuitu laudatur, quod vere iam *emortuam* portionem non aggrediendo, *viuam* autem adhuc, corrodendo, omnino hac etiam ratione *ſeparationem* mortui a viuo perpetret:

 Inte-

[Interim ſi etiam hæc ipſa *corroſiua* ſeparatio exitum ſperatum ſortiatur, non poteſt tamen huius vlterior reſtitutio recte cedere, niſi æqualis libera *ſuppuratio* decentem concurſum nanciſcatur.]

Secundum hanc euolutionem non opus vtique eſt, ſphacelo, qua tali, vllam peculiarem, *innominatam*, & plane *ſpecificam*, corruptionis rationem adſignare; cum vtique ſimplex eius *putrefactiua* energia, ſimpliciter ſatisfacere poſſit:

Tam, inquam, *a priori*, ex abſolutiſſima propria, imo intima, temperie *mixtionis* animalis, & eminentiſſime *ſanguinis*.

Vtpote quæ, niſi ſpecialiſſimo & plane directo *conſeruatorio* actu vere *contrario*, impediatur, non poteſt quin velut impetu quodam in corruptelam illam labatur:

Quam *a poſteriori* & ipſo manifeſto effectu, dum corruptio *ſphaceloſa*, ad omnem ſenſum eſt *putrida*, & nihil aliud:

Efficacia vero putredinis *fermentatiua*, ad veram energiam *vitalem* comparata, non poteſt vtique, quin illa ipſo effectu quidem difficulter *mutanda* aut *curanda* agnoſcatur:

Interim, quia etiam vniuerſo *Vitalitatis* ſcopo & *intentioni*, actus talis corruptionis e diametro aduerſatur, poteſt etiam facile concipi quod tota hæc *intentio*, non poſſit non *confundi*, ſi hæc *oppoſita* corruptio citius *præualeſcat*, quam *vſitatis proportionibus* motuum vitalium ſatis præoccupari poſſit.

Vnde quidem mirum, ſecundum hanc conſiderationem, eſſe non poteſt, ſi etiam *adminiſtratio motus vitalis*, in rebus ita conſtitutis, re vera *tergiuerſando*, non ſatis *confidenter*, ſed omnino *timide*, imo *fugitiue*, magis *deſeratur*, quam vt vegete *exerceretur*:

Quæ interim *trepidatio*, imo trepida *deſtitutio*, ingens damnum vtique in eo incurrit, quod hac ratione, in locum operoſioris & omnino magis curioſi atque ſolliciti concurſus *ſuppuratorii*, admiſſa, per *deſtitutum tonum*, potius ampliore ſtagna-

gnatione, corruptio illa *putredinoſa*, *fermentatiua* vtique prorſus energiæ, liberrime diffundatur: atque adeo geometrico, vt loquuntur, progreſſu ampliſſimo, vlterioris ſalutaris effectus *vitalis*, qui auctiorem hanc corruptionis vehementiam adhuc cohibere poſſit, tanto minor vtique relinquatur ſpes: & conſequenter etiam nulla *tentandi intentio*, nedum neceſſaria alacritas & *contentio*.

Illud eſt certe conſideratu digniſſimum, quod *ſpontanea*, potentibus artis ſubſidiis non ſuffulta, huiusmodi expugnatio ſphaceloſæ corruptionis, ſit res longe *rariſſima*.

[Vnde tanto maiorem attentionem meretur exemplum illud, quod Bartholinus hiſt. Anat. cent. I. hiſt. 69. commemorat, de paupere puella, cui, cum ſphacelus pedem corripuiſſet, circa medium eius tandem ſponte ſubſtiterit, diffluente & decidente portione corrupta, reliqua vero viua, atque vegata conſeruata, ſine vllo artificiali adminiculo.

Quod quidem, ſicuti e conſideratione conformationis, atque *communicationis*, mutuæ inquam *cohæſionis*, *vaſonrm*, *tendinum* cum ſuis *muſculis*, & ipſorum *muſculorum*, non poteſt non mirabile videri, imo vere pro miraculoſa ope diuinitus pauperi ægræ præſtita agnoſci; ita poteſt tamen ſimul etiam conceptus locum habere, quod peculiaris illa diuina benignitas veluti directe magis affecerit ipſam naturam, mortiferam illam formidinem conſolando, placidam autem debitæ ſuæ alacritatis, & omnino diuinitus impreſſæ actiuitatis, energiam potenter excitando: quam vlla alia magis ſimpliciter poſitiua præſtatione.

Siquidem certe energia illa, admiranda quidem, ſed tamen ſecundum methodum phyſicam merito recte conſideranda, ad hunc etiam effectum merito prudentiſſime comparatur, quando nempe e friuola excitatione pathetica, natura adhuc tota ſibi conſtans, & nullis adhuc aliis, nedum alienis, motibus in diuerſum acta, actiuitatem talem vitalem, non ſolum conſeruatiuam, ſed ſua ſponte factæ iam ſtructuræ denuo reſolutoriam, & inuſitatæ penitus efformatoriam, non ſolum exercet, ſed etiam cum incredibili quaſi prorſus promptitudine: id quod in grauibus deformatio-

nibus ab imaginatione matris, manifeſtum eſt, vbi etiam iam formata debita partium ſtructura, intra breuiſſimum quoque tempus, non ſolum iterum tota reſoluitur, (nulla corruptiua forte colliquatione, ſed omnino ſtrictiſſimi ſenſus deſtructione) ſed etiam noua, non ſolum inuſitata, ſed etiam a tota ſpeciei idea paſſim aliena huiusmodi alia ſtructura exercetur. Quod vniuerſum ſicut longe plus certe eſt, quam ſimplex vegetus concurſus vitalis, ſolum intrepide continuandus; & tamen hic etiam a nuda friuola impreſſione aliena, tam alacriter ſuſcipitur & exercetur: ita puto certe adhuc potentiorem diuinam excitationem, ad impigre, ſtudioſe, ante omnia vero intrepide proſequendum actiuitatis ſibi commiſſæ officium, tanto potentius hic valiturum eſſe, adeoque ſalutarem effectum vitalis ſuæ energiæ ita præſtiturum.]

Merito vero addenda adhuc venit obſeruatio illa realis, & nequaquam temere parui pendenda, de duplici *Infrequentia* ſphaceli; nempe primo *generali*, in regno animali vniuerſo: deinde *ſpeciali*, in *homine* etiam ſeorſim.

Primum quod attinet, venit ita notanda ſumma *Infrequentia* ſphaceli inter animalia *bruta*: ſed & immenſum quantum adhuc maior, *progreſſus* eiusdem, tanta, quanta in homine ordinarie euenit, præualendi *vehementiæ*.

Ita enim in brutis certe, quam minimum prompta inueniuntur *ſphaceli* exempla in genere: imo vero adhuc inſuper rariora, *progreſſus* eiusdem ita inſoleſcentis ſpecimina.

[Quamuis enim in *equis* occurrat illa peculiaris ſatis prompta corruptio, quæ a compreſſione aut contuſione quaſi mortificante, veram talem corruptionem ſuſcipit, quæ neque ſuppuratoria, nec alio modo ſanioſa, ſed propius ſimpliciter putida, etiam ita tota exſcindenda venit, aut ambientis portionis maturatione tandem ſponte excidit: quod etiam veterinarii propterea Brand-fleck/ ſo ausfallen muß/ appellant: eſt tamen velut inauditi exempli, quod talis portio, omnino ita non ſolum mortificata, ſed etiam actu putens, cito latius ſerpat, & ſimilem corruptelam ita diffundat,

dat, vt in humano corpore perpetuum eſt. In aliis autem animantibus eſt omnino eiusdem huius generis corruptio adhuc longe rarior, & minus vſitata, ſphaceli inquam veri euentus, niſi læſiones violentæ ſummæ prorſus eueniant.]

Interim in ipſa etiam *humana* ſpecie, eſt vtique ſphaceli prouentus, mirifice *rarus:*

Rectiſſime, & ſummo merito dico, eſt *rarus*, *per Dei gratiam;* ſed intelligo etiam illam *duplicem* pariter, quam maxime certam, imo manifeſtam: *immanentem*, quæ totos nos gerit, ſeruat, & vere continet atque complectitur; innumera illa grauiſſima pericula, quibus expoſiti viuimus ad mortiferos effectus, auertendo:

Altera *emanans*, indita nempe ſeu impreſſa, humanæ œconomiæ indoli, *actiuitate* illa, & *actiua ratione*, qua *ingruentibus* etiam, imo *innidulantibus* huiusmodi corruptionis cauſis, tamen *placida ordinata methodo, actiua, vitali*, ita occurritur, vt hæc vitalis *actio*, *energiam contrariam* lethalem, præoccupet, & antequam vere *in actum* deducatur, iterum euertat, & eradicet;

Quæ certe inſtitutio talis, *indoli* huic non aliunde, quam ab ipſius ſacratiſſimi *Conditoris* ſapientia atque potentia inſita ita eſt, atque indita:

Nec aliunde, quam ab illa *diffidente*, & ad omnia plura, imo aliena reſpectante & euagante, *trepidatione*, labefactationem incurrit & exercet.

Ne tamen ſuper hac re nimium diffundam conſiderationem, longe extra Medicum ſcopum, acquieſco in huc usque dictis.

ARTICVLVS IV.

De

VLCERE.

V*Lceris* nomen, generaliter quidem vſurpari obſeruatur ab antiquis pro qualibet corruptione *humoribus & partibus* inter ſe *communi;*

Interim vſurpatur etiam vere *ſtrictiore*, & iuſtiſſima quidem illa acceptione, pro corruptione humoribus & partibus communi ſeu ſocia, *ſuppurationi* contradiſtincta, & omnibus illius indoli connexis affectibus.

Vnde quidem hoc ſenſu, alieniſſima eſt illa propemodum vulgata loquendi formula, *vbi pus, ibi vlcus;* cum potius, vbicunque pus occurrit, ibi nihil minus, quam vlcus, ſed vnica ſuppuratoria ſtricte dicta *abſceſſio*, locum habeat.

Sicut enim *Apoſtematis* vocabulum, (ſegregato ſolum decenter ab *apoſtemate*, etiam *apoſtaſeos* actu generaliore) nusquam indifferenter pro nuda quoque ἑλκωσι vſurpari obſeruatur; ita, contra, deprehenditur omnino ſæpius ἑλκωσις omnino *generaliter* magis & indifferenter, pro conſtitutione tam *abſceſſoria, ſuppuratoria*, quam *ſanioſa, ichoroſa, ſeroſa, acri, ſalſa*, adhiberi.

Vt autem tales corruptelæ, quæ neque *materiam* veram, neque *formam ſuppurationis* aſſequuntur, vero etiam ſuo nomine gaudeant, poteſt non ſolum de illis *Vlceris* vocabulum, ſub tali contradiſtinctione vſurpari: ſed ſolet etiam hoc maxime ſenſu adhibitum, ab ipſa inde antiquitate, obſeruari, ſi veræ circumſtantiæ rerum, de quibus tales appellationes loquuntur, recte perpendantur.

Nempe *ſtrictiore* huiusmodi ſenſu ſumtum *Vlcus*, eſt partis, a *ſanguinis* ſincerioris commercio alienæ, corruptio talis, qua & *humor* in illo loco, & *partis* ſolidæ ſubſtantia, colliqueſcunt, & in *corruptionem* fatiſcunt.

Hæc

Hæc autem talis conſtitutio, vti directe non poteſt euenire eiusmodi partibus, quæ cum multo *ſanguinis* aditu conſpirare & commercium habere ſolent;

Ita obtingit potius *exſanguibus* partibus, ſed tamen *ſeroſo-lymphalis* humoris commercio libero maxime dicatis:

Aut *per accidens* ita diſpoſitis, vt ſanguini ſinceriori *receptus* penitior in illas, *quatenus*, & *vbi* vlceratæ ſunt, hoc tempore, non æque pateat.

Sunt itaque vlcerationi ante omnia ſubiectæ partes *cutaneæ* & *membranaceæ*; *tendinoſæ* atque *ligamentoſæ*: tandem *glanduloſæ*.

Per accidens autem transeunt in *vlceroſam* conſtitutionem etiam *ſuppuratorii* abſceſſus, perperam cedentes; & ipſa *vulnera*, a viuida *conſolidationis* ſucceſſione, & *ſuppurationis* interceſſione, temere depulſa.

Vnde quidem facile eſt coniicere, quales maxime partes, tanquam *in ſpecie*, inuadere ſoleant vlceroſæ conſtitutiones; vbi partim in *capite*, per huius partes ſuperficiales, *achores*; in teneris infantibus *cruſta lactea*, vlceroſæ excoriationes *retro aures*: in variis ætatibus, *ſcabies*: *intertrigines* variæ: vlcerationes e *ſcalptione*, ab *alliſione* v. gr. *tibiarum*: ab *eroſione*, aut *vſtione*, vel *fonticulorum* exemplo: &c.

Sicut autem ita *ſimplex* vlceratio omnino contingit in partibus *ſeroſo lymphalis* humoris feracibus:

Ita mutat quadantenus *ſimplicem* talem conſtitutionem, *colluſio* & interceſſio qualiscunque ſanguinis.

Vbi quidem *tenuiſſimum* ſanguinis commercium, *flaueſcente* ſolum tenerrima atque modica admixtione, *acres* & *vrentes* efficit *ſeroſæ* corruptionis effectus:

Auctior, *ſubruffa*, *æſtuoſas* & *ardentes*; imo etiam vulgo dictas *colliquativas*, & *erodentes*, corruptelas:

Adhuc copioſior, atque *ſpiſſior*, etiam *putridas*, *acrius* dolentes, aut *ſtupidas* re vera, cito grauiter dehiſcentes, corruptiones.

Et

Et talia quidem per conſtitutiones vere ſimpliciores, citra *ſpecifici* alicuius *fermenti* concurſum: quale alias re vera etiam plane *peculiares* corruptelas poſt ſe trahit:

Vt in *lue venerea*, *lepra*, & *phagedænicis* quibusdam ſpecialiſſimis corruptionibus.

Propius iam ad *formalem* rationem vlcerationis, facit *materiæ* ipſius *ſeroſo-lymphalis* temperies; quæ eo magis ſimpliciter *ſalſæ* indoli eſt proxima, quanto plus ſtricte dictæ *ſeroſæ* ſubſtantiæ complectitur;

Acrior iam, quanto plus *lymphalis* materiæ comprehendit:

Acrius fermenteſcens, quanto plus *ſaliualis* materiæ admittit:

Magis magisque *acerrime* quo plus de *ſanguinis* miſcela participat: qui *ſalſam* corruptelam potentiſſime *exacuit*.

Proxime poſt hunc materiæ ipſius habitum, disponit vlcerationis *formalem* rationem, imo ſimul etiam *diuerſitatem*, ipſa conſtitutio partis; quandoquidem pars magis *tubuloſa*, & valde *poroſa*, *manationem* vlcerum præcipue poſt ſe trahit:

Qualis ita iuſto poroſior conſtitutio, cum alibi *inſita* ſit, alibi *aduentitia*; inprimis autem de hac poſteriore mereatur omnino aliquid notari, faciemus hoc præſente, vt maxime conueniente, loco.

Simplicior nempe eſt vtique illa vlceratio *manans*, quæ directe in partem *glanduloſam*, *ſpongioſo-tubuloſam* illata, poſtquam hanc arroſit, apertis ita multorum *meatuum*, imo *tubulorum* orificiis, aperit ita exitum copioſius allabenti humori, qui alias per talem partem ita moueri debebat.

[Vidi, & mecum certe tunc temporis, multi homines, aliquod huius rei exemplar, ante aliquot annos, in viro, qui iam tunc ſexagenarius, a pluribus retro annis habebat in ſiniſtra gena leue ulcuſculum, ſed perpetuo manans apertum. Attigerat hoc, imo adfecerat, nempe arroſerat, *ductum ſaliualem Stenonianum*; unde

vnde neque poterat facile ſiſti; neque debebat etiam: quandoquidem hoc, quomodocunque cohibito, ſtatim inflabatur parotis.

Sicut etiam aliæ vlcerationes, v. gr. *ſtrumarum*, per initia propemodum ad incoërcibilem *manationem*, vti ſucceſſu, ad valde acres corruptiones, tanquam directe tendunt.]

Altera vero illa vlceris, e *purulento abſceſſu* ſubnaſcentis vera theoria, meretur omni modo animi aduerſionem.

Abſceſſus ſtricte dictus, legitime *ſuppuratorius*, cum inſeparabilem habeat *ſtaſin ſanguineam*, & *affluxum*, aditum atque *tranſitum* ſanguinis auctiorem, & conſequenter effectus, huius maxime poſterioris, velut inſeparabiles, *tumorem*, *ruborem*, proportionatam *duritiem*, & *calorem* ſenſibilem: cum partis adfectæ ſuperficie, poſtquam *pus* obhæreſcens abſterſum eſt, tanquam *ſubcruenta* recentis vulnerationis more, floride rubente.

Ita quando *affluxus* ille floridi ſanguinis *viuidus*, qui tempeſtiuam *conſolidationem* vnice promouet, ceſſat; *progreſſus* tamen per poros partis manet liber: partis, inquam, ita maxime conformatæ, ita denſæ ſtructuræ, vt ordinarie nihil aliud, quam *ſerum*, & cum eo dilutam *lympham* receptare & transmittere poſſit:

Sequitur ita, dum *continuitas* partis violata eſt, & quamdiu talis manet, libera *effuſio* ſeroſo-lymphalis humiditatis, &, prout maior vel minor per ipſa labia vlceris, antequam libere profluat, obiicitur mora, euenit ita maior maiorque *corruptio*, primo *muceſcens*, dehinc autem *ſalſuginoſa*.

In partibus autem, quæ alias etiam largiori aditui *ſanguinis* patentes, non ſolum laudabilem *ſuppurationem* formauerat, ſed etiam *conſolidationi* ſatis aptæ ſunt; ſi hæc, vel per neglectam *mundificationem*, vel per inconuenientem tractationem per *vnguinoſa* impediatur, & *ſalſuginoſa* concepta intemperie, fibræ partis, per ſuperficiem hiatus per abſceſſionem formati, *arroſæ*, tanquam ambeſis *laciniis* ita perſtent, vt

Eee eee ee neque

neque hæ *ad viuum* adſumptæ, legitimæ nouæ ſtructuræ locum concedant: neque manentibus his, quidquam de integro recte ſubnaſci poſſit, ſeu denuo *conformari:*

Deſeritur ita ſenſim *viuidus influxus* ad conſolidationem alacrem vſitatus, ſimpliciter *ſanguineo-rubellus;* & manet ſolus, velut ordinarius *len ſſimus* aditus: vnde non ſolum in ambitu pars tota *pallet*, ſed exitu etiam non niſi ſimpliciter *ſeroſo ſanioſo*, moleſtiam patienti & artifici, talem vtique atque tantam obiicit, vt niſi illa ſolide correcta, conſolidatio nulla expectari poſſit.

Vnde videlicet eſt, quod neglecti per patientes, aut imperite tractati *abſceſſus* in *vlceris* indolem conuerſi, *ſuperficie pallida, liuido* quaſi nitore decolore, pruriginoſo *ardore* moleſta, *ſaniem* decolorem tenuem exhibente, (quales etiam vulgus Chirurgorum **verwahrloſte / unreine / angelauffene Schaden /** arguit:) tandem penitus in longam durationem inſoleſcendo, velut inſeneſcant, & in obfirmata vlcera, Chirurgis **alte Schaden /** transeant:

De qualibus omnibus ſi quis eſt Chirurgorum, qui neſciat, quod, niſi *ablata* tali ita male conſtituta *ſuperficie*, nunquam ad *conſolidationem* reduci poſſint: adeoque ante omnia *ſuperficiem* hanc, ſufficiente *abſterſione*, (pro re nata tolerabiliter *ſeptica*,) ad viuum mundificando reſtituat, vt *crudam ſubcruentam* illam faciem denuo exhibeat: **Daß der Schade wieder einen friſchen Grund bekömmet:** niſi, inquam, hoc ita perficiat, non irriti ſolum ſunt omnes alii labores, ſed paſſim etiam & familiariter damno vario expoſiti:

[Maxime omnium autem, quando, pro more in medicina æque atque chirurgia hodie vſitatiſſimo, ad inanes ſpeculationes de aliis ſpecificis cauſis ita refractariæ vlcerationis, & neceſſitate ſpecificorum remediorum dilabentes, mercurialia, nondum mundificato, aut non æqualiter mundo vlcere balſamica, calidiora, aut præter rem, partis indolem aut tolerantiam, acriora ſeptica, & profun-

fundiorem nouam eroſionem, ſine virorum etiam deinde balſamicorum neceſſariam & tempeſtiuam ſubordinationem, artificia ſua præpoſtere exercent, nec adeo ſiue ſuum ſcopum attingunt, vere etiam imaginarium: neque rei, ita vti decebat, conſulunt aut ſatisfaciunt.]

Cæterum eſt vtique conſideratu digniſſima plane peculiaris illa *ſucceſſiua deprauatio*, vlceroſæ huiusmodi conſtitutionis, quando illa diutius durans, inprimis autem adhuc inſuper qualicunque ſiue *affluxus*, ſiue *effluxus*, largiore ſucceſſu potita, in poſterum *confluxui* huic ad talem locum, ita magis magisque exponitur, vt poſthac non ſolum quicquid propemodum in vniuerſo corpore *commotionem* ſubit, ad locum ita affectum veluti peculiariter *dirigatur* atque compellatur; ſed etiam, quando maxime iam occluſa iterum eſt talis exitus libertas, *conſolidato* decenter vlcere, tamen *inclinatio* talis, ad hunc maxime locum etiam in poſterum *compellendi*, quomodocunque *peccantes*, adeoque *exonerationi* deſtinatos humores, ita incumbat, vt non ſolum inde variæ moleſtæ *congeſtiones*, *ſtagnationes*, *inflationes*, *rheumatiſmi* vulgo dicti, hinc formentur: ſed etiam actu pars iam antea paſſa, denuo vsque ad ipſam actualem *perruptionem*, nempe nouam *vlcerationem*, aut heteroclitæ *abſceſſionis* apparatum, deducatur.

Vnde quidem etiam, vti mox in prima ſimpliciore *vlcerationis* tractatione, nimio *affluxui*, tanto magis autem *heteroclito*, prudenter reſiſtere neceſſitas poſtulat;

(Cauendo tamen dexterrime, ne etiam legitimus *viuidus aditus* ſanguinis boni atque *floridi*, ad *conſolidationem* ſimpliciter neceſſarius, penitus excludatur, (cum nullum vnquam *vlcus* iterum conſolidetur, niſi *viuidum* hunc influxum impetrauerit, *colore* etiam *viuace* facile noſcendum).

Ita poſtulat mox vlterius neceſſitas, vt *interna ſuperficies* vlceris, etiam omnino ita *munda* atque *ſubcruenta* & *viuida* exiſtat, vt non ſolum a qualiscunque *ſaniei* immunditie, ſed &

inprimis ab illis *ſolidæ* ipſius ſubſtantiæ, (*fibrillarum*, inquam, in lacinias ſubtiles inæquales eroſarum,) reliquiis, fortiore *abſterſione*, ſeu proportionata etiam, non violenta promiſcue, *ſepſi*, liberata, atque ita iuſto nouo accremento plena libertas pateat.

Tunc demum locus eſt verus, veris remediis *bvlſamicis*: quamuis quidem illa *neceſſitatis* abſolutæ minime exiſtant, ſed facile Natura ſibi ipſi conſulat, modo his, de quibus loquor, duobus ſcopis decenter ſatisfactum ſit:

Alias habent vtique pro hoc ſcopo vſum, quando pars eſt *carnoſa*, *Myrrhata*: quando magis *exſanguis*, *reſinoſo-oleaginoſa* acriora: Seruando tamen etiam hic prudentem modum, ne temere inflammatorii *affluxus* nimii, & *ardores*, inuitentur.

Plurimum autem refert, vt hæc ante dicta mundificatio ſuperficiei internæ, fiat *æqualiter*; ſiquidem, vbi ex aliqua parte mundificatum eſt vlcus, ex alia vero adhuc *immundum*, & ad recipiendam nouam accretionem inidoneum; adhibitis tunc *balſamicis*, ſequitur in parte illa mundificata, *præmatura* & *immatura* etiam, *mollis* atque *laxa* textura noua, non immerito inde vulgo *luxurians* dicta: In carnoſis partibus *ſpongioſa*: In *exſanguibus*, *fungoſa*.

Quando vero iam hæc omnia ita ſatis recte ſucceſſiſſe viſa ſunt, eſt vtique adhuc neceſſaria velut *obfirmatio* huiusmodi, vt pars *robur* ſuum debitum recuperet, & *affluxui* decenter reſiſtere valeat; inprimis autem hoc in vlcerationibus iam *diuturnioribus*, eoque ipſo *affluxum* veluti adſuefactum retinentibus.

Iterum autem moneo, quod maximopere obſeruanda veniat notata illa conſtitutio *ſuperficiei* male textæ; ſiue conſiſtat in nominata illa *lacera* velut arroſione: ſiue (quod in *ſanguinearum* partium vlceratione fieri ſolet) repulſa viridiore ſanguinis affuſione, nihil niſi immatura quædam, tanquam

telæ

telæ aranearum textura ſuperficialis inſtituta, perpetuam adhuc *transſudationem* humiditatis ſeroſæ admittens, in culpa ſit: ſiquidem, niſi ablata iterum tota hac *ſuperficie*, neque *mundificationi* ſatisfactum vsquam erit, neque conſequenter vlla *conſolidatio* locum inueniet.

[Exemplar harum rerum certisſimum eluceſcit in vlceribus illis ſuperficialibus, quæ in anteriore parte tibiæ, e contuſione grauiore coorta, ſi vel alias cacochymum, imo vel ſolum plethoricum ſit corpus: aut incommodis vnguentis, aut emplaſtris indulgeatur: ſiquidem pasſim huiusmodi vlcera ita inſoleſcunt, vt etiam in annos plures durent. Fouet hæc etiam per ambitum complectens ſpongioſior mollis atque laxa conſtitutio cutis, cum infarctu valde diluti, adeoque colorem ſolum pallidum roſeum formantis, ſanguinis: vnde tota hæc portio turgidula, nitida, ſed mollis, valde pruriginoſa, & leuisſima ſcalptione cuticulam amittens, obſeruatur:

Superficies vlceris ſemper decolor, pallida, liuida, aliquando etiam nigreſcens: a conſolidatione vera atque firma ſimpliciter alienum. Tali interim, ſi leuisſima ſepſi auferatur deprauata illa ſuperficies, & nutrimentum illud acris vlceroſæ corruptionis, ſanguineo-ſeroſa circumambiens ſtagnatio latior ſubtrahatur: vel ſponte ſuccedit poſt liminio conſolidatio: vel obſequitur certe balſamicis etiam lenisſimis. Sicuti profecto commemoratio hæc talium in hoc affectu indicationum prolixior eſt propemodum, quam ipſe medicationis apparatus, paucis profecto modo debitis, & conuenientibus mediis abſoluendus.]

Vnico verbo placet adhuc mentionem iniicere effectus in vlceroſa conſtitutione *conſolidatorii*, exemplo *Fonticulorum* in brachio, e debita ſua ſede, in parte *exſangui*, per minus dextram obligationem, ſenſim ſuper *carnoſam* partem muſculi translatorum; adeoque rubicundam ſuperficiem ita ſenſim adeptorum, cum *dolore*, imo etiam frequentiore *cruentatione*. Quales, ſicuti non ſolum inutile atque moleſtisſimum, ſed etiam propemodum impoſſibile eſt, *apertos* ad-

huc ſeruare, & coalitum illorum impedire: ita pendet hæc coaleſcendi veluti pertinacia, ſimpliciter a conditione *loci cruenti*, dum, quamdiu in *exſangui* parte hærebat, nullus ſit metus, ne nimium prompte conſolidationem adſequatur.

Progrediemur autem vlterius, tam *apoſtematis*, quam *vlcerationis*, *anomalias* quaſdam tanquam ſpecimen dictorum tradendo.

ARTICVLVS V.
De FVRVNCVLO ET CARBVNCVLO.

F*Vrunculus* Germanis, **ein Blutſchwären/ Bluteyſſen/** eſt *nodus inflammatorius*, plurimum *doloris*, & inprimis *ardoris*, præ ſe ferens; valde *rubens*, imo familiariter ad *purpuream* vſque obſcuritatem: difficulter *ſuppurationem* ſubiens: quando vero etiam hanc concepit, ſi *paruus* ſit, & mature *aperiatur*, *foraminulum* exhibens *acu mediocri*, raro maius; e quo *puris*, non niſi vna aut altera *gutta* expreſſioni obſequitur: ſin autem hæc fortior adhibeatur, *cruentus* mox *ichor* ſequitur.

Quando vero maioris ambitus eſt furunculus, & iam *emplaſticis*, iam *vnguinoſis* minus conuenientibus, perperam tractatur, atque *tarde ad apertionem* peruenit; tunc abſcedit ſenſim totus ille complexus, & excidit, relicto poſt ſe inſigni foramine, ſeu hiatu: Format autem velut ordinarie *pus* valde *ſpiſſum*, eut *inæquale*, alibi ſpiſſum, alibi fluidum quidem, ſed ſimul diſcolor, *ichoroſum*.

Concurrit cum omni *furunculo*, maior, quam pro mole ſua, in comparatione ad alias inflammationes, inprimis autem in *maiore* furunculo, etiam maxime inſolens, *vehementia doloris*; non ſolum reliqui ordinarii *inflammatorii*, *pungitiuo-æſtuoſi*, ſed eximie *vrentis*: ſimul autem *ſpaſtico-vibratici*, per totum etiam reliquum membri ambitum excurrentis: non

ſolum

ſolum ingentem *inquietudinem*, & *agrypniam*, imo etiam *anxietatem* veram, ægro inferentis:

Verum etiam actuales *febriles* calores *vniuerſaliores*, ſecum trahentis.

Eſt autem *furunculus*, ſi minus proſpere ſuccedit eiusdem *ſuppuratio*, in *ſphacelum* admodum præceps: imo hoc ipſo etiam ad *fœtidam*, qualiscunque ſuppurationis, deprauationem, pronior.

Quando iam etiam rupta eſt furunculi *ſuppuratio*, manet ambitus circa ipſam, non ſolum longe *latius*, quam in aliis etiam capacibus ſuppurationibus ſolet, valde *durus*: ſed etiam *dolens* adhuc & *ardens*, præter ſimplicium morem.

Vbi iterum iterumque valet obſeruatio illa, imo vero *cautela*, ne *intempeſtiuis*, & præter neceſſitatem *diuturnis*, *maturatiuis*, *emplaſticis* & *vnguinoſis* artificiis, *ſuppuratio*, *latius*, quam par ſit, extendatur: ſed potius ſimplicioribus *emollientibus*, & quantum fieri poteſt, etiam *discutientibus* inſiſtatur.

Eſt autem *furunculus* nihil aliud, niſi *ſtaſis* ſanguinis, non tam intra *poros* muſculoſæ partis latius diffuſa, quam ſimplicius *in tubulo* aliquo *ſanguifero* detenta.

Cum autem ſanguis actu in *ſtaſin* deuolutus, (niſi quidem locus ſuperficialis *tranſpirationem* liberrimam tenuium partium concedens, reliquarum *ſcirrhoſam* indurationem poſt ſe trahat) abſoluta neceſſitate in putredinem ſeu ſphacelum ruat:

Niſi per *appulſum* & *transpulſum inflammatorium*, libertas illa *putrefactionis* alteretur; per *amotionem* tenerrimarum ſecedentium actiuiorum portionum:

Interim talis *tranſitus*, per portionem intra *tubulum* aliquem incluſam, fieri minime poſſit: & conſequenter periculum *putredinis* ſeu ſphaceli hac ratione ſit velut ineuitabile:

Ad hoc autem omni vtique modo auertendum, tam anxiis

anxiis *conaminibus*, quam agiliſſimis *contentionibus*, natura indefeſſa conniti laboret:

Naſcuntur hinc ante omnia, intenſiones illæ *motuum* inflam̃atoriorum adeo inſignes, & multis modis *anxiæ*, ſed & *vigilantiſſimæ*: late circa *exiguam* portionem vere affectam, extenſæ: vera actuali *ſtaſi* nequaquam ſubnixæ, nec etiam inde ſimpliciter ad *ſuppurationem* actualem reſpicientes, aut pertinentes:

Et hinc re vera, ſi portiunculæ illius vera *ſtaſi* affectæ, iuſta *ſuppuratio*, & *matura* apertio, atque euacuatio, ad votum ſucceſſerit, omnino iterum *diſcuſſionem*, citra vllam in pus, aut qualemcunque aliam, corruptionem omnino ſubeuntes.

Hæc talis conſtitutio, quando quantitate *ſtaſeos* maiore, aut *impetu* præcipiti, atque *pertinaci*, contingit;

Aut plane ſpecialiſſima quædam valde *fermenteſcens putredinoſa* energia concurrit, præter ſimplicem generalem indolem ſanguinis ſinceri, ad *nudam* putrefactionem:

Naſcitur inde, generali quidem conſtitutione, verus *furunculus*: ſpeciali vero, maxime *periculoſus*, *ſphaceloſi* euentus habilitate:

Qui propterea, auctis omnibus illis, (etiam ſub leuiore tali conſtitutione *anxiis*,) vehementiſſimis commotionibus inflammatoriis, non ſolum vniuerſi *doloris*, & inprimis vehementis *æſtus*, ſummum exceſſum, ita format:

Sed etiam *coloris* ſupremum in hoc genere gradum adſciſcit, e *rubro-purpureo nigricantem*:

Anthracis inde, ſeu *carbonis* nomen, vſitatius *Carbunculi* accepit; tum, quod ita *vrat*, & primo veluti rubore *excandeſcat*: tum denique tandem etiam *nigreſcat*, & veluti *aduſtam* relinquat partem, deſinens vtique in *ſphacelum*.

Eſt enim, vt vtique totam rem breuiſſimis complectar, *inflammatio*, per ſumme *neceſſariam*, ſed tamen *difficillimam* commotionem, pro impetranda *ſuppuratione*, & *occupando* ſphacelo,

celo, *intenſiſſima:* & hoc ipſo omni modo *gangrænodes;* ſi vero totum tentamen re vera ſit irritum, actu in *ſphacelum* deſinens.

Diſtinguunt *carbunculum*, hoc intuitu, in *benignum*, & *peſtilentem*. Intelligendo tamen etiam hanc *benignitatem*, ſolum ſimpliciter ut in comparatione ad ſumme *malignum*, nempe *peſtilentem:* alias enim *vere benignum* genus, eſt ipſe *furunculus; malignum*, anthrax *citra peſtem: peſſimum, cum peſte.*

Enimuero etiam ipſe carbunculus *peſtilens*, niſi *actuali vſtione* afficiatur; aut *exſcindatur:* ſed lenioribus magis remediis tractetur, in meditullio quidem ſui *putreſcit*, per ambitum autem ad *maturationem* peruenit, adeoque *ſuppuratione* circum circa facta, excidit eius veluti *meditullium;* ſi *ſalutariter* exire debeat.

Neque vero etiam non ſimpliciter cum *peſte* coniunctus, ſed tamen vehemente præter modum *ardore* affectus, tranſit vnquam totus in *laudabile* pus: quin *meditullio* ſui *putrilaginem* ſpiret, & potius *colore* & *ſubſtantia* tota corruptus, quam *fluidum pus* repræſentans, excidat.

Imo vero eſt omnino huiusmodi carbunculus, tam notorii *periculi*, vt inde natum ſit illud plebis dicterium, quod *carbunculus* (ſine *peſte*) *ſi in parte corporis oriatur, vbi æger illum conſpicere* poſſit, *mortem minetur.*

Nempe totum negotium fundatur in *ſphaceloſæ* corruptionis euentu; quæ, ſi a *peſtilente* contagio, etiam grauiſſime *fermenteſcentem* energiam concepit, graſſatur hinc tanto violentius ad huiusmodi *funeſtum* vniuerſaliorem effectum, in totum corpus.

Neque vero me quidem hic turbat phænomenon, quod de *peſtilentibus* carbunculis narrant, quod nempe ſubinde videantur initium ſumere, a *puſtula* veluti quadam, *ſuperficiem* ipſam partis occupante; cui deinde *corruptio*, & præceps & profunda, mox ſuccedat:

Sicut enim huiusmodi conſtitutio *omni* carbunculo ſimpliciter & abſolute, nequaquam contingit; dum *peſtilentes* potius etiam *latentes* adhuc, aut *retrocedentes*, quam maxime periculoſi, imo funeſti multoties, memorantur:

Ita confirmant tamen plerique harum rerum ſcriptores, qui hiſtoriam ſolertius exequi laborant, quod non ſolum patientes tales, etiam antequam ſæpe numero carbunculus *extrorſum* conſpicuus fiat, immanibus plane *doloribus*, *ardentibus* atque *ſpaſticis*, per illa membra grauiſſime adficiantur:

Sed inprimis etiam ipſi *carbunculi*, vtut huiusmodi *puſtulam*, tanquam *apicem* quendam, formare videantur, tamen introrſum in profunditatem partis, veluti *pyramidali* more in duram amplam *baſin* dilatari ſentiantur.

Satis luculento indicio, quod verior *ſedes* mali *intimior* ſit; nec ab illa *externa* puſtula, tanquam ſimpliciter *introrſum* iterum operando, dependeat.

Quid, quod potius talem *furunculi* & *carbunculi* diuerſitatem conſtituere, æquum videatur, vt *furunculus* ſimplicius circa *ſuperficiem* corporis ſedem ſuam habeat; *carbunculus* autem profundius introrſum hærens, eoque ipſo *capaciorem* vaſis *ramum*, & ſimul etiam aliquanto firmioris iam *texturæ*, comprehendens, omnia ita difficiliora habeat, atque faciat.

Certe enim *furunculus* ſimplex & legitimus protuberat notabiliter *extrorſum:* quod *carbunculus* non pariter facit; ſed tanto magis *introrſum* indureſcere, & *corruptione* ſuccedente, etiam quantumcunque *felici*, inſigniter *dehiſcere*, & aliquid *excidendo* amittere ſolet.

Cæterum hæc allegata conſtitutio, videtur non ſolum reliquam indolem horum effectuum exhaurire:

Sed etiam tanto magis viam ſternere ad veriorem *tractationem* eorum therapevticam: aut luculentiorem agnitionem, *quatenus*, & *quamobrem* curatio *difficilis*, aut prorſus *irrita* euadat.

Sicut

Sicut etiam ex his reſpectibus vniuerſis, *differentia* horum affectuum a ſimplici *apoſtemate*, & vltimo *ſphacelo*, ex his manifeſto dilucecſcit:

Et quidem ſecundum veram *mechanico-organicam* rationem & operationem, *progreſſus ſanguinis* vitalis, *conſeruatorii*: veras autem, & nihil vſquam fictas circumſtantias *materiales*, ſingulorum horum affectuum.

ARTICVLVS
De
CANCRO.

QVam parum commodi ad ſolidam theoriam *phyſiologicam* adferunt remotiſſimi conceptus *generaliſſimi* phyſici; ſiue antiqui, de *elementis*, & *elementaribus temperamentis*: ſiue *neoterici*, de *figuris* corpuſculorum & *potentiis* ſalinis:

Tam multum, ex aduerſo, ſeruiunt meliori intellectui, *propiores* conditiones *materiarum*, & *locorum* œconomiæ humanæ debitorum, & horum vtrorumque mutui *habitus* ad ſimpliciores etiam, ſed graues quoque, imo penitiſſimas, *corruptiones*.

Sicut enim *ſanguinem putredini*; *ſerum* & *lympham ſalſedini*; *ſaliuam fermenteſcenti* agilitati, & ſubtili *acrimoniæ*; *lac aceſcenti*: *bilem cauſticæ* penetranti, *corruptelæ*, obnoxia eſſe, ſi *vitali ſecretione* & *excretione* deſtituantur, non difficulter obſeruari poteſt:

Præterea vero facile mente comprehendi poteſt, quibus in *locis* præcipue huiusmodi *humores* plus loci atque iuris habeant:

Si poſthac inde comparatio inſtituatur harum conſtitutionum cum ſuis *effectibus*, vt certis *affectibus*: poteſt inde & ſimplicior atque verior, & hinc etiam euidentior *ratio* facile concipi, qua vniuerſæ huiusmodi res ita exiſtant & ſuccedant.

 Eſt

Eſt huius rei, vt in hactenus tractatis exemplis *corruptionis* humorum intra *partes* certas; ita etiam in vera nihil coacta, nedum *ficta* penſitatione *cancri*, manifeſtum ſpecimen.

Cancri nomine maxime proprie & eminenter notatur *mammarum* affectus, qui primo quidem in *concluſo*, & adhuc citra actualem *corruptionem* ſummam, patientes grauiſſime afficit; tandem autem etiam in manifeſtam *continuitatis* violationem erumpens, peſſimo longe *vlceris* genere graſſatur, & miſerrime habet patientes.

Applicatur hinc etiam hoc ipſum nomen ad alias conſimiles *vlceroſas* conſtitutiones, quæ in præcipuo, vti vulgo loquuntur *tertio*, cum *cancro* illo eminente conſpirare videntur, nempe, quod *exedendo* graſſentur, & magis magisque circum ſe depaſcant.

Proxima quidem poſt *mammas cancroſa* talis diſpoſitio eſt illa, quæ ſtrumis vlceratis euenit;

Proxima ab hac, quæ *labio* vlcerato obtingit: tandem, quæ *vterum* fœmininum occupat: tum quæ alias *glanduloſas* partes: vltima, quæ *fungoſis* excreſcentiis ſuperuenit.

Cancri nomen, vt apud ipſos *Græcos* inuenit, ita apud *Latinos* etiam retinuit, ab externa *ſimilitudine*; ſed μετὰ πολλῆς φαντασίας ſumenda, neque tamen in cancro *omni* & ſimpliciter ita reperienda, vt etiam quantælibet phantaſiæ ſatisfacere poſſit.

Nimirum *vaſa* in circuitu *vlceris* cancroſi, magno infarctu ſanguinis *inflata*, æquiparant hi nomenclatores *brachiis* & *pedibus* cancri; quales tamen cum non ſolum *omni* cancro nequaquam ita ſtatim eueniant, nec etiam tam quomodocunque ordinato ſitu, cum *cancrinis* conueniant, ſed potius varie tortuoſo proceſſu conſpicua ſint, longe magis *polypi*, (ſeu, mauis, *polypodis*) nomine venire poterat talis conſtitutio. Sed in verbis ſimus faciles.

Maiorem autem forte conſiderationem mereri poſſet appel-

appellatio *carcinomatis* , tanquam *cancro* ſimpliciter ſumto quadantenus contradiſtincti nominis ;

Nempe innuens etiam cancroſam magis , ſeu cancro *proximam* & *ſimillimam* conſtitutionem , quam ſimpliciter & abſolute ipſum *cancrum*.

Siquidem non Latini ſolum practici ſcriptores , vlcus *cancroſum* a *cancro* ſimpliciter non immerito diſtinguunt ; ſed etiam Germani , vocabulo vſitato ein Krebs-Schaden / non tam ſimpliciter ipſum *cancrum*, quam conſtitutionem cancro plurimum *ſimilem*, iudicare ſolent.

Vt ante omnia hiſtorice vera indoles *cancri* innoteſcat, ſumimus merito pro ſpecimine exquiſito ipſum *mammarum* cancrum. Oritur autem hic , vel alia aliqua ἐπιγενέσεως ratione, vel ſimpliciore, & veluti directa magis *natiuitate*.

Illud fit ante omnia a vitiis *lactis* ; tum etiam a *contuſionibus*, *compreſſionibus* acutis, *compunctionibus* ſubtiliſſimis mammarum ;

Hoc etiam ſimpliciter tacite , a *menſtruæ* euacuationis vitiis.

In aliis partibus, inprimis tamen *glanduloſo-tendinoſis*, aut *cutaneis*, ex inſigni *contuſione* ſugillationibus in *ſcirrhum* induratis, affectis ; ſimiliter iam a vi externa, inprimis violentis compreſſoriis vellicationibus, kneipen / zwicken / klemmen / acutis *contuſionibus* , ſubtilibus *puncturis*, *affluxum* ſanguinolentum poſt ſe trahentibus , qui in *ſcirrhoſam* duritiem ſicceſcat.

Quin etiam a *ſubtili*, ſed copioſa tamen *varicoſa* vaſculorum, ſenſim *ſcirrhoſa*, conſtitutione, vndecunque *coorta*.

In *mammis* autem etiam ipſis , eſt vtique planiſſima ad *cancroſam* vlcerationem, & certiſſima via, *ſanguineo - ſcirrhoſa*, *varicoſa* illa criſpatura , ſanguine turgentium illorum vaſculorum , quæ ordinarie flexuoſo *pampiniformi* ſitu , per *glanduloſa* corpora diſtribuuntur ; ſi nempe primo infarctu nimio diſtendantur , deinde plane impeditiſſimus per illa progres-

greſſus ſuboriatur, & *tertio*, tandem plena ſtaſi facta, *corruptio* ſubſequatur.

Vbi videlicet prudente vtique theoria indiget illa conſtitutio, quando vaſa talia ita magis magisque ſufferciuntur, atque ſenſim largius *diſtenduntur*.

Quod nempe phænomenon merito allegari debet aduerſus ἀμηχάνυς illos conceptus, & loquendi formulas, quaſi talia loca ſimpliciter *obſtructa* eſſent. Cum omnino hæc ipſa maxime, magis magisque per totam etiam ſui *longitudinem* procedentis, maioris ampliationis circumſtantia, omni modo contrarium doceat: nempe, quod vtique, licet *impeditus*, *progreſſus* tamen omnino, ita fiat:

Vbi vero, quandocunque tandem, vere in plenam *ſtaſin* deuoluitur, tunc non ſolum corruptio ineuitabilis, & quidem ab eo tempore omnino præſentiſſima, ſuccedat: ſed etiam vt in talibus conſtitutionibus, etiam *ſpecialiſſime* talis.

Nempe e ſanguine *grumoſo* magis, quam ſimpliciter *coagulato*, agilioribus ſui particulis ſenſim depauperato, non ſolum æque cum *ſeroſa*, ſed maxime cum *chyloſa*, *lactea*, ad *aceſcendum* prona, materia, talis ſpecialiſſima indoles corruptionis.

Cuius *ætiologiam*, priusquam proxime, & velut immediate aggrediar, præmitto adhuc ſpecialiorem hiſtoriam ſucceſſus ipſius *vlcerationis* cancroſæ. Fit nempe ita ſæpenumero, inprimis in illa *cancroſa* diſpoſitione, quæ non magis *immediate* veluti ab actuali *vlceratione* ſtatim initium ſumit, vt collectio talis, *varicoſo-ſcirrhoſa*, *nodi* duri & *inæqualis* inſtar, in *mamma* hæreat per inſigne temporis ſpatium, ad plures vsque annos:

Et quidem non ita rariſſime etiam citra *omne* eximium, neque raro quidem etiam citra vllum *ſenſibile*, incrementum:

Aliquando tamen etiam *cum* inſigni tali, adeo vt nodus eius-

eiusmodi vel ad *pugni* magnitudinem perueniat, citra ſummam ſui energiam.

[Habeo huius rei exemplum viuum, in matrona generoſa, iam 45. annorum, aut circiter; quæ cum virgo adhuc 18. forte annorum, cum ſodalibus captatorios aliquos luſus exerceret, curſu minus prouido, aduerſus oſtii acutiorem oram impingens, & mamma quidem ſiniſtra proprie, fortiter offendens, dolorem quidem inde ſtatim inſignem; cum autem hic ſucceſsiue iterum euaneſceret, duritiem nihilo minus aliqualem, & omnino ſenſibilitatem maiorem, quam in reliquo circa ambitum, ibi retinuit. Maritata, duorum liberorum mater facta, nihil nec ſub geſtatione, nec in puerperio, vlterioris incommodi ſenſit; præter incrementum tactui diſtincte magis occurrens, & leues interdum, ſed tamen ſubtiliter acutas, compunctiones veluti vibratiles, aut ſubtilem, ſed penetrantem, ardorem, tranſitorium tamen etiam ipſum. Increuit tamen ita tacitis augmentis, plurium annorum ſucceſſu, ad molem magis magisque conſpicuam: donec oui mediocris magnitudinem, anno ætatis forte 36. aut 37, æquaret: quo tempore maritus defunctus, varias occaſiones ſollicitudinis, & variarum animi commotionum ipſi relinquens. A quo tempore ab octo circiter ab hinc annis, ſucceſsiue ita increuit hic tumor, vt, quantum introrſum occupat, & extrorſum ſimul protuberat, mediocris pugni magnitudinem omnino excedat:

Vaſorum mirabiliter flexuoſis anfractibus, partim viſui, partim tactui obuiis; vtiq; poſtquam numeroſa vaſa calamorum ſtramineorum, aliqua etiam mediocrium ſcriptoriorum capacitatem adæquant. Quamlibet autem, inprimis inter menſtruas ataxias, & hyſterico-torminoſa pathemata proximis annis non ſolum coorta, ſed etiam inſoleſcentia, hæc mammæ conſtitutio non ſolum ſenſibilis facta ſit, ſed etiam ſæpe ſatis acutos, neque breues quidem, aut tranſitorios ſenſus conceperit; ſunt tamen omnia adhuc eousque tolerabilia, vt exquiſitas ingentes moleſtias, nedum cruciatus, nusquam adhuc incurrerit: poſtquam adhuc obtemperauit ſeriis monitis, vt ab omni auſu qualiumcunque oblatorum artificiorum externorum æque, ac internarum quarumlibet exagitationum

num humorum, ſub peruerſis illis modernis prætextibus ſubigendæ & inuertendæ acrimoniæ humorum, ſollicite ſibi caueat.]

Sub tali conſtitutione *inflationis* atque *collectionis* eiusmodi, inter *anfractus* vaſorum, *nodum* duriuſculum portionis ita affectæ repræſentante, cooritur aliquando *dolor*;

Non quidem æque ſolum *leuis*, atque *moderatus*; ſed *acutiſſimus*, & multis modis ægram exquiſitiſſime excrucians:

Vrentis ardoris, *punctionis* ſubtiliſſimæ atque penetrantisſimæ, imo quaſi *ſectilis* acuminis, ſenſum offerens, cum tanta ſæuitia, vt non ſolum hac ipſa voce illam maxime accuſent, es wüte und tobe darinnen: ſed etiam ingente *animi* inquietudine, *anguſtia*, imo *anxietate*, vel ad ipſam vsque *lipothymiam*, inde percellantur.

Equidem ſunt omnino varii huiusmodi ſenſationis *gradus*; & occurrit frequentius *minor* potius aliquis, quam maior.

Interim eſt tamen etiam illud manifeſtum, quod ſæpe numero *paruæ molis* huiusmodi ſcirrhus, *ingentes* cruciatus adferat; dum alibi longe *maior*, nihil ſimile præſtat, ſed ſatis diu *quietum* ſe gerit.

Quid, quod etiam ſatis ſæpe feroces eiusmodi *dolentes* nodi, nihilo minus per multos adhuc menſes, imo annum vnum & alterum, etiam citra inſigne *incrementum*, ne dum plenam *eruptionem*, ſeu *corruptionem*, perſiſtant;

Quales quidem ſcirrhos *ſanguineos* ita dolentes, mox *cancros occultos* ſalutant.

Et ſunt omnino in *proxima potentia*, in cancroſam *corruptionem* erumpendi, & nihil aliud: neque tamen interim meretur dolor ille, quem concitant, pro vera *actuali* ſolutione continui ſalutari;

Cum talis nequaquam ſine actuali *corroſiua* corruptione materiæ, hæc autem ſine *manifeſta* potius, quam quoquo modo

modo *occulta*, vere vlcerata etiam *eruptione*, non poſſit conſiſtere.

Vbi nempe reſpicienda vtique venit modo dicta hæc circumſtantia, etiam diutius, imo per *longum* omnino *tempus* manentis adhuc, ſine alia ſenſibili in deterius mutatione, ipſo tali occulto cancro: quod tali ratione fieri minime valeret, ſi *actualis* vlceratio ſubeſſet.

Cui rei tanto maiorem adhuc lucem fœneratur illud, quod illi dolores *occulti* adhuc cancri, etiam ſæpe numero per ſatis longum tempus, eximie iterum *quieſcant*; quod ab *actuali* vlcere, & inprimis concluſa, & nullum exitum adepta *ſanie*, nemo expectauerit.

Quando vero iam denique *corruptio* vere præualeſcit, tunc erumpit certo incoërcibili impetu, aut graſſatur tam *dolore* intolerabili, quam reliqua diffuſione ampliore etiam intus in concluſo, donec *perrumpat*, aut *emittatur*: quod quidem in tali conſtitutione neceſſarium prorſus eſt.

Corruptio ipſa, ratione conſiſtentiæ ſuæ, eſt, vt optime monent veteres, neque ſimpliciter *corroſiua*, nec etiam ſimpliciter *putredinoſa*; ſed de *vtroque* participans.

Nequaquam autem neque *purulenta*, nec etiam lenius & ſimplicius *vlceroſa*; ſed omnino valde *acris*, manifeſtius *acido-ſalina*, vt inſtrumenta *metallica* corrodat:

Imo etiam *odorem* de ſe ſpargat velut *acetoſum*; non quidem *perpetuum*, ſed per vices tamen omni modo ſenſibilem.

Simul autem etiam *putredinoſum*; ita tamen, vt hic etiam *fœtor* minime *æqualiter* perpetuus ſit; ſed omni modo per diuerſa tempora, & inprimis, quoties acrius *graſſatur* malum, conſpicuus.

Siquidem omnino *ſucceſſus* ſuos diuerſos hoc habet, magis *per accidens* differentes: vt alio quidem tempore mitius graſſentur, & *dolores*, & *corruptio* exedens: alio vero & ille grauius agat, & hæc latius depaſcat.

 Quan-

Quanto magis autem *depaſcit*, tanto maior eſt *fœtor*;

Quando minus quidem depaſcit, ſed tamen acerrime *cruciat*, præualet tunc acris *corroſiua* energia:

Quando hæc *mitior* eſt, (ſed tamen non nimium talis, & quaſi fatua,) tunc ſunt, vt in tali afflicto ſtatu omnia mitiſſima:

Si vero nulla prorſus acrimonia effatu digna oriatur, *præualet* mox *putrefactio*.

Vnde quidem rectiſſime rem interpretatur *Heurnius*, agnoſcens non ſolum in cancro duplex tale, vt ille, imo tota ſchola Medica, loquitur, *venenum*; vnum *putrefaciens*, alterum *corrodens*.

Nec alteri quidem ſine alterius præiudicio potentius *detrahi* poſſe conqueritur, quin, ſi *corroſio* ſupprimatur, *putredo* præualeſcat:

Sin autem *putredini*, vſitatis illo tempore remediis, potentius occurratur, *corroſio* inſoleſcat.

Eſt autem omni modo accuſatio hæc *corroſionis*, intelligenda, non tam de *abſumptione graſſante* ſubſtantiæ ſolidæ: quam potius præcipue de *acerrimo ſenſu*, *roſione* magis, quam *eroſione*.

Ita vero, ſi vera indoles corruptionis *ſeroſæ*, *ſanguineæ*, & ex vtrisque *concurrentibus*, *cruentæ*, etiam ita ſimpliciter ſatis perſpecta ſit;

Simul autem ad *extraordinarias* exacerbationes, etiam extraordinariarum *incidentium* cauſarum, ratio conuenienter habeatur: non erit opus ad illam *innominatam* ſic dictam *venenatam* indolem, confugere, quæ *corroſionem*, ne dum quæ *putrefactionem* ſiue faciat, ſiue ſubeat.

Si enim *ſanguinis* quidem indoles ad *putreſcendum* præceps, ſine vllo etiam alio *ſtimulo* poſitiuo, ſed ſimplici *priuatiua* perpetui eius progreſſus interceptione, attendatur;

Et harum rerum præſentia in *cancroſa*, vaſorum *varicoſa criſpa* inflatione: & in illa *coacervationis*, & denique *ſtaſeos*, non

tam

tam *energia*, quam ipſe effectus, tanquam manibus palpetur: non erit puto neceſſarium, vsquam *aliunde* arceſſere, quodcunque *materiale actiuum* principium;

Et inprimis quidem, vti loquuntur de *veneno* ſcholæ medicæ, *tota ſubſtantia*, adeoque iuxta philoſophos *toto genere*, corpori humano contrarium:

Sed inuenietur *materia* hæc corpori, imo ſubſtantiæ humanæ quam maxime *intrinſeca*, imo vero *intima*.

Ita etiam de *acrimonia ſalſuginoſa* vlceroſa, facile poterit agnoſci, quod illa e ſeroſis ſtaſibus, citra vllum interuentum *nouæ* cuiusquam rei, rectis greſſibus procedat;

De *acrimonia* vero *ſalina-vlceroſa*, & ad talem producendam præſentiſſima efficacia, ſubtilis admixtionis *ſanguinis*, licet minime ignorem, quod nulla in hunc diem ſit ſufficiens conſideratio: audeo tamen de circumſpectioribus, & *ſimplicitati* potius rerum, quam (profecto nimio adhuc ſimpliciori) *fictioni* ſpeculationum animum ſubmittere paratis, meliora ſperare, ad agnoſcendum, quod *bilis* veterum, qualem ad *vlceroſas* energias allegant, nihil ſit aliud, niſi ſimplex *miſcela* pauciſſimi *ſanguinis*, cum *ſalſuginoſo* ſero, & *gelatinoſa lympha* conſpirantis: *tenuiter* inquam *commixti*, in partibus alias magis *exſanguibus*, ad *ſtaſin* correpti, & denique in *corruptionem* prorſus deuoluti.

Tanto magis autem facile agnoſcent quoquo modo attentiores, tam *prouentum*, quam *genium*, *crudioris* adhuc *chyli*, ſeu *lactis*; ad *mammas fœmininas* tam ordinarie deſtinati, quam ſub auctioribus cauſis *affluendi*, etiam *extra reliquum ordinem*, tanto promptius confluentis.

Iam ſi hæ res inter ſe debite comparentur, non video, quid eximiæ difficultatis ſubeſſe poſſit, ad conceptum planum atque ſimplicem, quod, quando ſanguis a *ſtagnatorio* illo *ſegniore* ſui motu, ſenſim etiam aliquid *vappidi*, concipiens, tandem in *ſtaſin* veram plenam deuoluatur, tunc denique etiam

actualem *corruptionem* incurrat: & illam quidem, e ſua propria indole, non aliam, quam ſimpliciter *putreſcentem.*

Cum autem hæc talis corruptio, in huiusmodi loco, non ſolum non poſſit contingere, ſalua illa ſubſtantia, quæ alias etiam *ordinarie*, & magna quidem quantitate, per hæc loca mouetur, *lymphatico-ſeroſæ*, imo vero *chyloſæ lacteæ*, indolis;

Cum *lac*, etiam *cruditates* adhuc *alimentares*, *aceſcentes*, *fermenteſcentes*, ſecum vehat:

Imo vero non ſimplici forte ſui *affluxu*, huic tali corruptelæ ſuperueniat, aut accedat; ſed potius etiam ſui *ſtagnatione*, & inde nata viarum & meatuum *dilatatione*, imo tandem copioſo *infarctu*, & tunc demum vltimo *corruptione*, partim *antecedat* aliquando, partim *comes* incedat, partim *ſuperueniat* atque ſuccedat, illi *ſanguineæ* ſtagnationi, dilatationi, infarctui, corruptioni:

Hæc vero, talis ſubſtantiæ, ſubnaſcens corruptela, *ſalina* ſit; a *chyloſa* ſeu *lactea* ſubſtantia, etiam *aceſcens*: a *caſeoſa* æque, atque ſimpliciore quoque *ſeroſa* excrementitia materia, ad *acrem vrinoſam* intemperiem procliuis: ante omnia vero tanquam magis directe & ſimpliciter *ſalſæ* indoli proxima:

Naſcitur vtique inde, recte atque ordine, corruptela talis, *putrefactionis muriaticæ* veluti, aut *acetariæ*; nempe non ſecundum eandem ſubſtantiam, vt *eadem* materia & *aceſcat*, aut *ſalſeſcat*, & deinde in *putredinem* quoque progrediatur:

Sed re vera materiæ, & tota ſubſtantia *differentes*, & *loco* etiam atque receptaculis ſuis *diſtinctæ*, tanquam *ſeorſum*, vnaquæque nempe ſuam *propriam* corruptionis ſuæ indolem ſequantur:

Sanguis inquam *putredine* ſimpliciore afficiatur: *ſeroſo-lactea* vero ſubſtantia, ſibi quoque propriam *ſalinam* acrimoniam incurrat:

Et hoc quam maxime in illis ſuis adhuc *ſeparatis* receptaculis; quicquid autem *tenuius*, de his, & *inter hæc*, effluens, ante

ante *propriam* pleniorem corruptionem; & ita *confluendo* confuſum, *mixtam* ita, & veluti *communem*, corruptionem incurrit, illud fit vtique ab hac miſcela nimio *acrius*, quam neutrum *ſeorſim*, ſolum, ſibi relictum, futurum fuiſſet.

Iam vero, ſi his *materiæ* ipſius conditionibus, vlterius ad latus ponatur, *locorum* etiam genius; quomodo inquam *tubuloſo-ſpongioſa* textura vniuerſa mammarum, quando ſemel late *eroſa*, numeroſiſſimis *foraminulis* peruia facta, *effluendi* ita modum plane nullum ſeruare poteſt, ad minimum autem finem nullum aſſequi:

Naſcitur inde *manatio* illa perpetua; quæ, ſi vel maxime *materia* non eſſet *proprii* ita mali moris, nihilo minus *conſolidationem* omnem impediendo, non poſſet, niſi *peruicaciſſimam* ita talem continuationem vlceroſi huius ſtatus fouere.

Tanto magis autem ſuſtentat atque fouet omnino hanc pertinaciam, tam *aditus*, quam *effluxus*, ipſe *infarctus* materiæ; poſtquam ſemel concepit *corruptionem*, non ſatis amplius *mobilis*: *viarum* autem etiam iam præcedanea *diſtenſio*, imo eiusdem plena *obfirmatio*:

[Quandoquidem ante oculos vtique eſt in hoc malo æque atque aliis diuturnis congeſtionibus & inde natis diſtenſionibus, quod v. gr. ſanguifera vaſa, quæ in his locis ſ. n. ne viſui quidem occurrunt, in his caſibus non ſolum maximopere ad adſpectum ampliata, ſed etiam pro ampliationis huius proportione, ſenſim tota ſui textura mirifice aucta, firma, & tali denſitate inſtructa reddantur, (vero actu ſtruendi, ſeu conformandi), vt quorumlibet aliorum eiusdem indolis, venoſæ quam plurimum, proportionem denſitatis ad capacitatem ſecundum naturam, hæc æquent, imo ſuperent, aduentitia illa denſatione, iuxta proportionem capacitatis ſuæ adſciticiæ p. n.]

Cæterum cur hæc corruptio, quantumlibet actu aliquid *putrefactionis* concipiat, tamen ita præcipitem progreſſum, vti *ſphacelus*, ſeu ſimplex *putrefactio*, non adſequatur;

Ante omnia vero *influxus* motuum tonicorum *vitalium*; qui in ſphaceloſa *ſimplici* libera corruptione, a parte affecta quaſi *abhorret*, atque *refugit*, eamque neceſſaria illa ope, qua per *ſuppurationis* conſtantem ſucceſſum ſphaceli *progreſſus* certo inhiberi poſſet, ita deſtitutam, liberæ corruptioni relinquit: quod inquam, hic *influxus*, in *cancroſa* corruptela nequaquam pari ratione partem ita deſtituat:

Sed potius variis *congeſtoriis*, & fortibus *ſpaſticis* motibus, circa ita obſeſſam partem, ſollicite influere, ſeu *actiuum* ſeſe exhibere, perſeueret:

Totum hoc, inquam, pendet maxime ab illo, per ipſam materialem hanc conſtitutionem *ſegniore* progreſſu, *ſinceræ* putrefactionis; dum illa ita per *ſeroſæ*, valde *ſalſæ*, maxime vero ipſius *lacteæ*, etiam *aceſcentis*, corruptelæ, & *copioſiorem* quidem, concurſum, actu impeditur, vt tam libere ſuccedere, & conſequenter etiam tam ſimplicius *ſulphurea* ſanguinis temperie, in *putredinis* actiuitate, omnino valde *fermentatiua* ſutura, per hanc ſalſedinis, & inprimis quidem *aceſcentis* interceſſionem progredi non poſſit; quin non ſolum in actiuitate ipſa fiat multo *ſegnior*; ſed etiam omnino ipſius materiæ indole, ſeu potius *temperie* tota atque conſiſtentia, ad illam tantam energiam lentior, inertior, grauior, adeoque omnibus modis ineptior.

Eſt interim vtique luculentiſſime conſpicua ingens illa actiuitas, quæ in hoc affectu *ſpaſticis* motibus longe lateque extenſis, inprimis autem circa partem ipſam affectam & per viciniam eius paſſim ſeſe exſerit.

Doloribus, non *prementibus* ſolum, *tendentibus*, *contendentibus*; ſed inprimis *micantibus* illis, *vellicantibus*, *frementibus*, *palpitatoriis*.

Quibus etiam internæ vsque *ſtricturæ*, & ab his *anguſtiæ*, imo vero *anxietates* ipſius *animi*, largo prouentu iunguntur.

Neque hoc forte ſolum, ſecundum inauſpicatas illas cras-

craſſas ſubtilitates, per *materiarum* directam tali effectui ſimpliciter proportionatam *acrimoniam*, aut *infarctum*, *incubitum*, *diſtenſionem* tubulorum, imo ipſarum penitus *fibrarum* inflationem, quæ *ſpaſmum* formet:

Cum paſſim *acres* huiusmodi commotiones, non expectent, aut ſequantur *quantitatem*, aut veram ſimplicem *qualitatem*, huiusmodi *materialis* conſtitutionis; ſed in cancro adhuc *occulto*, nequaquam actu adhuc *corrupto*, nedum plenam ſuam *ſpecificam* malignitatem adepto, imo minima etiam mole, *auellanæ*, aut *fabæ* conſpicuo, nihilo ſecius hæ tales *actiuæ ſpaſticæ* contentiones, & *patheticæ* intentiones, *anxietates*, & ſummæ *inquietudines*, immenſum quantum plus negotii faceſſant, quam apud alios eiusdem claſſis patientes, non ſolum pares, ſed etiam vel centuplo *maiores*, eiusdem generis *humores*, *infarctus*, *diſtenſiones*, nequaquam faceſſunt:

Imo vero, nec ipſæ quoque plenæ, ad abſolutam ſuam veram *ἀκμὴν* deductæ, *corruptelæ* ipſius, iam formaliter, vt loquuntur, *exulcerati* cancri, nequaquam poſt ſe trahant.

Cui rei omnem veriſimilitudinem porro penitus detrahit illud, quod omnes horum generum, & inprimis ipſius *occulti* cancri *ſpaſtici* eiusmodi & *vibratiles*, *dolores*, nequaquam *perpetui* ſint, ſed ſubinde etiam longiſſimis interuallis iterum *quieſcant*; neque *mole* tumoris, nec vlla alia circumſtantia ſuadente conceptum talem, ac ſi ſub *dolore* fiente, aut vigente, vel *diſtenſionis* illius proportionatum *augmentum* in culpa fuiſſet; vel plane *corruptela* actualis, iterum dico, ad hanc *proportionem*, ingraueſcens, talis temporariæ *irritationis* autor ſimpliciter exiſteret:

Quorum tandem vtrumuis iterum *recedendo*, etiam effectum illum *ſpaſticum* ita *remittat*.

Vnde etiam tanto præſentior hic eſt energia *animi pathematum*; ſi non *maior* (quamuis hoc certum ſit, in *occulto* cancro), certe *par*, cum *aſſumtis* minus congruis, ad *ſalſam*

acrem

acrem fermentationem ſubeundam, imo *putredinem* iuuandam, idoneis.

Et hæc quidem valent omnino ita de *Cancro, in ſe*, & ſecundum ſuam *propriam* indolem conſiderato: vbi interim quilibet facile hariolabitur, quod reliqua *accidentalis* corruptio *cacochymica* generalior, in vno indiuiduo præ altero, vtique plurimum hic valeat; & re vera peculiares prorſus *exacerbationes*, maiores non ſolum, ſed etiam re ipſa *proprias* potius, quam cancro ſimpliciter qua tali *communes*, formare poſſit, aut certe *informare*, atque introducere.

Cæterum, cum magis de *propriis*, vere *ſibi conſtantis Cancri* conditionibus atque moribus eſt ſermo, ibi quadrant vtique in illum hæc ſingula, quæ huc vsque dicta fuerunt.

De hac vera atque *ſimplici* genealogia ipſis *Cancri*, ſi verum ſolidum conceptum ſemel aſſequamur, parum poterit morari altera illa velut *alluſio* nominum, appellatione *Carcinomatum*, ſeu *cancroſorum* vlcerum;

Dum facile hinc erit colligere, quodnam vlcus vere hoc nomen mereatur; aut magis ab accidentali deprauatione ſuſtentatum, ſi illa corrigatur, facile etiam in ordinem redire poſſit.

Cum enim dubium nullum ſit, & nimio plus etiam teſtatum faciat experientia, quod vtique etiam deprauationibus malæ *tractationis*, vlcera alias *ſimpliciora*, circa *glandoſo-ſpongioſas* corporis partes, in *deteriorem* eiusmodi corruptelam omnino deuolui poſſint, quæ a vere *cancroſo* genio non multum abludat:

Nempe vere *vlceroſo-putrilaginoſæ* conſiſtentiæ effectus exhibeat conſpicuos:

Intercedit tamen inſignis vtique differentia, inter hos tales affectus & effectus, qui ex ipſa *intima* diſpoſitione partis, tam *ortum* ſuum habent, quam *ſucceſſum* ſeruant;

Imo, quod non poſtremum eſt ipſius *veri Cancri*, etiam *eſſen-*

eſſentiale tanquam proprium, ex hac ipſa *intima* conditione partis, vix vlla *arte coërcendam*, ſi ſemel veluti radices egerit, hanc deprauationem in poſterum ſeruent, & quaſi proſequantur.

Cum autem in ipſo Cancro, *primaria* propemodum efficacia tam *incoërcibilis* euentus, ſit læſio ipſius *conformationis* viarum duplex;

Vna *a priori*, *varicoſa* inflatio atque diſtenſio ſanguiferorum vaſorum; altera *a poſteriori*, *tubuloſo-ſpongioſarum* glandularum mammariarum deprauatio, per eroſionem difficillime iterum conſolidandam, ob perpetuum largum *affluxum & effluxum* humiditatis: (niſi dexterrima arte occupetur).

Præterea vero etiam ipſa intemperies *materialis* huiusmodi dyscraſiæ *cancroſæ*, ſumme ſit *refractaria* vſitatis artificiis:

Imo vero minime negare in me ſuſcipiam, quod etiam hæc ipſa corruptela, e parte *ſanguinea* ſui, omni modo *putredinoſo-fermentatiua*, e *ſalſugine* vero ſeroſo-chyloſa, peculiarem vtique, & vere *ſpecificam* temperiem aſſequens, ſit non ſolum *fermenteſcens*, ſed etiam ſpecifico quodam ſingulari more atque modo *fermentans*:

Innititur certe omnibus his atque ſingulis ingentibus *difficultatibus*, difficultas etiam illa omnino vere rationabilis, hoc malum *ſolide ſanandi*:

Non ſolum per *pharmaciam*; ſed re vera etiam per immediatam *chirurgiam*.

Sicut enim pharmaciam grauiſſime premunt certo reſpectu neceſſariæ, interim vſitatis methodis & remediis propemodum ſimpliciter *contrariæ* intentiones; *materias* coagulatas *euacuandi*, eliquandi, & extergendi; *affluxum* nimium *reprimendi*: *corruptionem* præſentem *infringendi*: futuram eius actiuitatem euertendi: *conſolidationem*, non ſolum in genere alacrem atque vegetam, ſed etiam in ſpecie *regularem*,

& iuſtæ *conformationis*, *inſtaurandi* ſeu reuocandi: ne dum adhuc reſiduæ malæ conformationis *reliquias*, tempeſtiue æque, atque perfecte & penitus, exſtirpandi:

Imo vero omnium potentiſſime hos ſcopos inuicem *perturbent*, quorumlibet talium reliquorum conaminum tardiſſimus *ſucceſſus*, in ordine ad valde agilem *energiam corruptionis* vigentis:

Non eſt, inquam, proinde mirum, quod machinationes illæ ad hunc finem reſpectantes, adeo difficillime ad bonum ſucceſſum, ne dum plenum optatum effectum, perducantur.

Quod autem *Chirurgicam* plenariam *exſtirpationem* attinet, reddit certe etiam hanc ipſam (ſi vel maxime operatio reliqua ad amuſſim feliciter ſuccedat) tamen difficillimam *duplex* periculum, ipſius experientiæ teſtimonio luculento admodum familiare, & modo non ſolenne.

Nempe *primo*, *materiæ* ipſius genius vere *fermentatiuus*: Cuius ſi quidquam adhuc in parte integra manente, reſiduum reſtet, nihil actum eſt reliqua tota operoſa *reſectione*; dum hoc relictum ita verum *fermentum*, reliquam eiusdem generis corruptelam non ſolum certo iterum propaget:

Sed etiam nominatim, per partes pectoris ſimpliciter potius *carnoſas muſculoſas*, iam ſimplicius atque ſincerius *putreſcentem* ſeu ſphaceloſam: Vnde etiam in hanc charybdin proiecti patientes, de hinc minimo communiter temporis ſpatio penitus intereunt.

Secundo, venit hic omnino in conſiderationem, vtut *erronea* penitus, interim tamen *adſueſcens*, *pertinacia* illa, ad certam partem *congerendi*, imo cum ſumma *contentione* conſtringendi, humores:

Vnde *exſtirpata* etiam vna mamma, non ita raro etiam in altera oriuntur pares *ſtaſes*;

Et quidem citius etiam communiter *inualeſcentes*, & in actua-

actualem *corruptionem* non magis ruentes, quam vere *tendentes*.

Sicut etiam hinc fere in genere rariſſima audiuntur exempla patientium talium, quæ poſt *exſtirpatam* vnam mammam, multos adhuc annos ſuperuixerint: ſicut *in ſpecie*, ſine *alterius* mammæ pari correptione.

Sane vero, ſecundum has conſiderationes rationales, ne ipſa quidem *exſectio* ſcirrhoſi *noduli*, adhuc quantumcunque veluti *ſuperficialis*, exhaurit hic ita vniuerſum negotium, vt quoquo modo omne *periculum* in ſolidum ſublatum eſſe, inde ſperare ſit integrum, ne dum *confidere*.

Cum enim verum veluti *ſeminium*, aut magis appoſite loquendo, vera *radix* aliqua de huiusmodi inquinamento, quam maxime ſubſiſtat, in *ſanguiferorum* tubulorum huiusmodi diſtenſione & infarctu; *ſtagnatione*; imo non improbabiliter ſenſim etiam alicuius portionis tali *ſtaſi*, ſeu detentione: (vt illa quidem non totam capacitatem vaſis ſimpliciter obturet: interim tamen *arctiorem* progreſſum ad minimum concedat:)

Poteſt ita omnino fieri, vt etiam profundius *introrſum*, hac ratione affecti ramuli aliqui ampliores, *fomitem* adhuc retineant eiusdem conſtitutionis; vt exciſa etiam portione, quæ per vlteriorem *diſſeminationem* ramulorum huiusmodi numeroſiſſimorum minutiſſimorum, ad *extremas* partes & *latiorem* ambitum membri totius, efformata fuerat, tamen remanentes *intimiores* illæ, non ſolum totius mali ſublationem hinc non ferant, ſeu permittant;

Sed etiam, facta ſemel tali *apertione*, *corruptio* vlceroſa tanto certius inde ſuccedens, periculum eo usque *occultum*, & magis adhuc circa *ſuperiora*, & ipſam quaſi *ſuperficiem* hærens, velut immediate in *intima* partis deducat; & multis modis incommodum vniuerſum veluti præcipitet, ſeu ad minimum acceleret.

Ex hac rerum ipſarum, vti re vera ſunt, conſideratione, confido dilucefcere poſſe longe ſimplicius ſchema, affectuum & ſymptomatum, quæ *Cancri* negotium *abſoluunt*, & ex parte etiam *ſtipant* atque *comitantur*; quam e multis ſpeculationibus, varias alias abſolute *ſpecificas* rationes, tali conſtitutioni aſſignantibus.

Et hoc quidem ſaluis abſolute omnibus eius *difficultatibus* in ordine ad *curationem*; imo ex hac potius ita euoluta eius indole, in verum manifeſtum, atque diſtinctum realem conceptum cadentibus, ſine *occultis* illis, *malignitatis*, aut *venenoſitatis*, machinis vere ἀμηχάνοις.

ARTICVLVS
De
SCIRRHO.

INduratus tumor, qui ab *humorum* magis magisque *ſpiſſeſcentium*, & tandem, dilabentibus, aut exhalantibus *tenuiſſimis* aqueis portionibus, ſicceſcentium, trahit ſuam originem *Scirrhi* nomine in latinæ etiam ſcholæ pomœria ſuſcepto, vulgo notatur. Huius eſt certe digna conſideratu ita diuerſa conditio, vt alii quidem *ſcirrhi*, magis ſimpliciter veluti *ſeroſo-glutinoſæ* ſint indolis; alii autem magis *ſanguineæ*.

Ita tamen, vt vtique illa *ſanguinea* ſubſtantia, *ſeroſo mucidæ*, aut *ſeroſo-lymphali*, *gelatinoſæ* ſubſtantiæ, plurimum debeat, eiusque multum contineat:

Et huius ipſius maxime interuentu a reliqua promptitudine ad *corruptionem* ſimpliciter *putridam*, ſanguini ſinceriori adeo vſitatam, ſegnior reddatur, & ab illa actu diſtineatur.

Sicut autem omni modo hæc talis *materialis* conſtitutio, *ſcirrhi* indolem propemodum abſoluit; ita quod *antecedentes* ad illum cauſas attinet, ſunt hæ ipſi communes cum aliis tumoribus, & inprimis *glanduloſis*, & *varicoſis*, aut *varoſis*.

Quan-

Quando videlicet largius alicubi coaceruatæ tales materiæ, vsque ad plenam liberi progreſſus amiſſionem, eo modo tandem *conſtipantur*, vt *tenerioribus*, fluidis diſſipatis, ſolæ *ſpiſſiores* relinquantur:

Cum humiditas, nominatim vero *aquoſa*, omnino *præſentia* ſua, ſeu concurſu largo, impellat *corruptionem*, *defectu* vero ſui, eundem *remoretur*:

Fit ita, vt reliqua humorum in tali tumore concluſorum corruptibilitas, hac ipſa ratione non ita in actum deducta, veluti quieſcat, donec iterum irrumpente copioſiore humiditate, tandem in actum adhuc deducta, varios graues effectus ita adſequatur.

Non autem ita intellectum volo, aut vllo modo ipſe ita capio, quaſi in tali ſemel facta etiam ipſa *ſtaſi*, omnis poſthac aditus, & *communicatio* cum reliquis humoribus in ſolidum intercepta ſit; ſed potius agnoſco quam maxime, quod etiam ita incluſo re vera *grumoſo* ſanguine, tamen ſubtiliſſimi *ſeroſi* humoris perpetuo adhuc tranſitui, via ſufficiens pateat: cuius interim in ipſo omnino *motu* conſtituti, & ſemper *recentis*, *acrimonia ſalina*, impediat continue, liberum ſimplicem effectum *corruptionis* eiusmodi, quali alias talis ſubſtantia *ſibi* ſimpliciter *relicta*, omni modo obnoxia eſſet, *putridæ*.

Confirmat autem huius conſiderationis veritatem ille inprimis euentus, quod, quando huiusmodi *ſcirrhis*, poſtliminio largior *humiditas* ſuper inducitur, *corruptio* illa ſine mora ita in actum deducatur;

Et quidem in ſcirrhis *ſanguinea* ſtaſi nixis, ſimpliciter quaſi *peſſimi moris*, *cancroſæ* velut indolis: certe inter *acrem vlceroſam*, & *putridam ſphaceloſam*, intemperiem, velut ambigentis.

Quo nimirum intuitu non ſolum iam pridem *Hippocrates* conſulit, *cancros occultos*, qui nempe ſunt ſimpliciter tales, in *glandoſis* locis *ſcirrhi ſanguinei*, *intactos* potius relinquere:

Sed vno etiam ore Practici Chirurgici omnes, nominatim vetant vſum ad tales *emollientium:*

Quorum interim cum propemodum ita inſeparabilis ſit nexus cum *maturantibus*, vt vel nullum *maturans* vulgo notum ſit, quod huius quidem energiæ vere compos, non ſimul euidenter etiam *emolliens* exiſtat:

Fit certe inde, vt etiam quantumcunque bona opinio & intentio, ſtaſes tales ad laudabilem *ſuppurationem* perducendi, (quamuis re vera ex ipſius materiæ *ſitu* & *habitu*, tota irrita exiſtat) exitum ſortiatur a ſpe atque votis vndique alieniſſimum:

Omnino vero veræ omnium circumſtantiarum indoli ſimpliciter conſonum.

Sicut autem ita *ſcirrhoſa* conſtitutio, tanquam medio modo ſe habet inter *inflammationem ſalutarem*, aut *vlcerationem* quoque moderatam: & ſimplicem ſibi relictam *ſphaceloſam* corruptionem: ita habet tamen perpetuam *diſpoſitionem* ad ſubeundam adhuc vnam horum generum corruptionem:

In quo omnino differt a ſimpliciore *inflammatoria* ſtaſi; dum talis facilius adhuc *diſcuſſionem* conſequitur felicem:

Qualis ex aduerſo in *ſcirrhoſa* vera diſpoſitione, vel plane nulla expectari poteſt; vel certe non niſi difficillima, & ſumme ancipitis euentus:

Et quidem præcipue, quanto plus *ſcirrhus* talis, de *ſanguinea* concreta atque ſiccescente ſubſtantia participauerit.

Vnde etiam in quoquo modo tractandis huiusmodi *ſcirrhis*, præcipuus omnino reſpectus haberi debet, *ſanguinis* vna comprehenſi, aut liberius concurſantis.

Quanto maior autem etiam in huiusmodi conſtitutionibus concurſus *ſaliualis* humiditatis ſubeſt, eo maior etiam fit *acrimonia* tanquam ſimplicius *vlceroſa*.

De

De *nodis* enim, & *gummatibus Venereis*, vtpote *ſpecificæ* magis conſiſtentiæ atque corruptelæ ſubiectis, hoc præſente loco prolixius verba facere, etiam ἄτοπον eſſet.

Quid, quod nec *arthriticorum nodi*, inprimis cito ſæpenumero coorientes, tam æque ſimpliciter & directe ad hunc cenſum pertineant:

Minime omnium autem tales, qui ſæpe magis ipſarum *fibrarum tendinoſarum criſpatione* nituntur, quam vllo *humorum* infarctu: *gangliorum* more.

Illud, quod etiam de *ſcirrhis*, & conſequenter ipſo quoque *cancro occulto*, nequaquam negligendum veniat, eſt omnino illud, quod vterque affectus ſit ſatis INFREQVENS ſeu *rarus*:

Ducentes nempe communiter originem, magis ab *externo* quodam neglectu, atque mala adminiſtratione, debitarum tempeſtiuarum *reſolutionum* atque *diſcuſſionum*; quam vlla alia, inprimis autem *ſpontanea*, cooriendi ratione.

Sicut etiam occaſio congeſtionis ipſius huiusmodi, communiſſime omnium ortum trahit, a *violento* quodam coaceruandi impetu; prouocato per vehementes *contuſiones*, ſenſibiles *vellicationes*, (zwicken und kneipen); aut vndecunque natorum huiusmodi *tumorum*, ita peruerſas *medicationes*, vt potenter, & cito quidem, diſcuſſis *tenerrimis* portionibus, ſolæ *ſpiſſiores* remaneant:

Vel etiam potenter *inſpiſſatis* craſſioribus, tenuiores, tanquam ſponte ab illis dilabantur.

Quale quid etiam per nudam patientium negligentiam, & temerariam præmaturam *perfrigerationem*, huiusmodi tumoribus *lymphatico-ſanguineis* haud rariſſime conciliatur:

Coagulaſcente videlicet, per *frigoris* energiam, ita *gelatinoſa* incarcerata ſubſtantia: & *exhalante ſenſim* per tranſpirationem, ſubtiliſſima *ſeroſa* humiditate.

Sicut omnino *ſpecialior* indoles *ſcirrhorum* maxime va-riat ſecundum partium, in quibus ſubnaſcuntur, peculiarem habi-

habitum ad receptandos ordinarie, aut extra ordinem, & per nudam vim admiſſos *humores*, vel *ſeroſo glutinoſos*, vel ſpiſſius *cruentos*: atque promptitudinem maiorem aut minorem, ad pertinaciorem *ſubſiſtentiam*, aut promptiorem iterum *dimiſſionem*.

MEMBRVM III.

DE AFFECTIBVS SPASTICIS.

SPaſticos affectus dum nomino, complector ſub hac appellatione, tum *craſſiore ſenſu*, & euidentius tales; qui nempe motuum *irregularium* varia ſchemata præ ſe ferunt: tum *ſubtilius* tales, qui ſola prudente *æſtimatione* diiudicari poſſunt.

Prioris generis ſunt ſimpliciter dicti *ſpaſmi*, & *conuulſiui* motus varii:

Poſterioris generis, *dolores* varii, *tractorii* & *vibratiles*, *catarrhalium*, *rheumatum*, *arthritidis* quoque, variis nominibus vulgo notati.

Sicut autem e *prioribus* illis pleraque ſcitu vere neceſſaria, iam tractaui in ipſa parte *ſpeciali*; ita hoc loco *ſpecialisſimam* eorundem conſiderationem exequar omnino paucis, quantum fieri poterit, *peculiarium* circumſtantiarum iisdem ſolennium contemplationibus: paulo prolixius deinde perſecuturus *dolorum ſpaſticorum* præcipuas ſpecies, earumque ſingulares circumſtantias.

ARTICVLVS I.

De SPASMO SIMPLICI, CYNICO, ET ASTHMATE SPASTICO.

SPASMVS *ſimplex* vulgaris acceptionis, eſt eiusmodi tractorius atque fortiter *tenſiuus* motus, quo partes *muſculoſæ*, breui ſucceſſu, & præſentanea vehementia, in certum aliquem

ſitum

ſitum ita corripiuntur, vt illum per notabile temporis ſpatium ita conſeruent, ſenſim ſenſimque demum remiſſa hac *tenſione rigida*, ad liberam ſui *flexilitatem* redeuntes.

Occupat hic *ſpaſmus* interdum ſolum vnum aliquem muſculum, citra peculiarem vlteriorem exquiſitiorem ſenſum:

Interdum autem occupat etiam plurium tenuiorum, inprimis autem inter ſe *conſpirantium*, muſculorum veluti *ſyſtema;* vt conſuetam ſuam *ſociam* operam vna tantiſper veluti amittant, & ſolam illam *rigidam tenſionem* ingreſſi, membrum, in quod agunt, non ſolum inſolito more *inflectant*, & incuruent: ſed etiam omnino ſatis exquiſitum *doloris* ſenſum incurrant, ac ſi plane *rupturæ* cuiusdam periculum præ manibus eſſet.

Corripit talis *ſpaſmus*, aliquando *manum;* interdum *femur*, aut *tibiam*, imo *pedem*, & inprimis *digitos pedis*.

Eſt autem huiusmodi *ſpaſmus* præcipue familiaris habitu corporis *ſpongioſiore*, & conſtitutione *plethorica*, inſtructis;

Adeo, vt tales etiam veluti per leues *occaſiones*, ſpaſmo tali corripiantur.

Præterea vero obtingit etiam *gracilioribus* quidem, ſed non tamen certius aut promptius, quam ſi tales quoque non ſolum *plethorici* exiſtant, ſed etiam *euacuationibus* ſanguinis, per *hæmorrhagias*, aut *venæ ſectiones*, alioquin *adſueuerint*, ſed harum ſucceſſum aut vſum amiſerint, aut omiſerint.

Cæterum ita omnino diſpoſitos, *frequentioribus* æque, ac etiam *acerbioribus* ſpaſmorum exacerbationibus exponunt, partim quæ ſanguinem ipſum *exagitant:* partim quæ *motus*, tanquam magis directe incitant:

Vt *Vini* inprimis minus vſitatæ, ingurgitationes, *aromaticorum*, & *medicamentoſorum calidiorum*, aut *volatilium*, intempeſtiuæ & intemperantes aſſumptiones: imo etiam immoderati *præcipites fortes motus* corporis.

Poſterioris autem ordinis, ſunt vtique animi *pathemata*, & *venerearum* rerum intemperantia:

Quantumlibet interdum etiam re ipſa, peruerſe inflexus atque flexus *ſitus* partis, aut *contentio* præter vires, & partis capacitatem, ad incitandum ita *ſpaſmum* aliquid conferat. Quod inprimis *manibus* euenit, quando illis aliquid vel nimio fortius tenere, vel maius quam illæ recte capiant, ſimul tamen fortius, complecti tentes.

Frequentiores admodum ſpaſmi, inprimis in *ætate* reliqua conſpirante, præludia exhibent *arthritico-rheumaticorum* vulgo dictorum adfectuum.

Cæterum in *iuniore* reliqua ætate, aliud quodcunque grauius *periculum* non portendunt: vere autem quanto *frequentiores* hi tali ætati occurrunt, tanto certioribus *arthritico-ſpaſticis* affectibus expoſita viuunt illa ſubiecta, *creſcentibus* annis, & increbeſcentibus occaſionibus.

Cæterum a *ſpaſmis* veris *ſimplicioribus* ad *conuulſiuos* ſtrictiore ſenſu, affectus, re vera nulla eſt vsquam ſpecialior conſpiratio, aut connexio; niſi quod alias *minus conſueti ſpaſmi*, ſi actu iam in morbo aliquo magis *ſontico* ſeſe exſerant, tunc demum non iniuſtum metum gliſcentium etiam veriorum *conuulſionum* iniiciant.

Spaſmus vero vulgo dictus *Cynicus*, quod os hominis ad modum *rictus canis a curſu anhelantis* dehiscere, ſeu circa angulos *hiare*, aut pertinaciſſime *claudi*, cogat, eſt vtique non ſolum *conuulſioni* actuali propinquior, & in illam denique deſinendo, *funeſti* exitus:

Sed etiam vel ſua magis directa indole, *lethiferi* effectus compos.

Cæterum, eſt etiam huius affectus circumſtantia, notatu vtique quam maxime digniſſima, quod ſumme INFREQVENS, ſeu quolibet ſenſu *rariſſime* eueniens deprehendatur.

Vnde

Vnde quidem non ſolum de qualibuscunque eius abſolute *propriis & directis* cauſis, cum maxima prudentia atque discretione iudicare æquum eſt: ſed omnino etiam de eiusdem *accidentalibus* quoque occaſionibus, nihil valde *commune* & quotidianum ſtatuere, ne ita ſtatim, quod aiunt, in limine ipſo facta offenſione, vniuerſus deinde progreſſus talis *ætiologiæ* in irritum recidat.

Vnde quidem magis omnino dehortandi cauſa, ne pro huius affectus *ætiologia*, miſeræ illæ, & nullo ſui merito vexatiſſimæ, *acrimoniæ* neruos ſtimulantes, aut *obſtructiones* eosdem inflectentes, & obtorquentes, rem & artem ludibrio exponant; quam vt ipſe aliquid ita ſpeciale pro hac theoria adſerendum vel habeam, vel cenſeam: placuit huius affectus hoc ipſo loco mentionem iniicere.

Quandoquidem cum ille re vera magis pure *ſymptomaticus* appareat; aut certe neque habeat æque manifeſtas *directas* cauſas, nec, illas directæ *medicationi* obſecuturas, vlla ſpes adfulgeret: non videtur mihi quidem propterea adhuc inſigne operæ pretium in hoc ſcrutinio multum argutari: vnde potius luculentiorem talium dubiarum (ſed non *verbalem* ſolum, aut ſimpliciter *hypotheticam*, aut plane *ficticiam*,) rerum *ætiologiam*, ſiue *phyſicam* ſiue *medicam*, facile aliorum ſolertiæ relinquo.

Interim, vti *ſimplicioris ſpaſtici* cuiusdam huiusmodi affectus, qui a neglectu vſitatarum *ſanguinis* euacuationum, originem duxerat, etiam alibi iam mentionem feci, ita nequaquam ἄτοπον erit, eandem etiam præſente, tanquam proprio loco, allegare.

[Vir 45. annorum, habitus corporis cholerico-melancholici, literatus, & rerum ſuarum alias curioſe ſatagens, gentis etiam quadam indole ad promptum animi impetum diſpoſitus, Hungarus; præterea officiis primo ſcholaſticis, deinde eccleſiaſticis, Inſpectoriis admotus, & varii certe zeli occaſionibus minime deſtitutus,

 corri-

corripiebatur aliquando circa æquinoctii verni appropinquationem, tali repentino vehemente affectu, vt, cum functioni ſuæ publicæ iam accingendus prodire deberet, matutinis horis repente corriperetur ſcapularum compreſſione adeo vehemente, anxia, & arcta, vt vix dimidiam reſpirandi libertatem retineret: ſimul autem dolores in ſcapulis experiretur vibratiles, ardentes, vrentes, ita anxios, vt trium dierum atque noctium ſpatio, in ſummis corporis & animi anguſtiis verſaretur.

Adhibebantur quidem varia medicamenta, tam interna, quam topica externa; ſed ſine alio ſucceſſu, niſi vt ſcapulæ quidem pruriginoſis & ardentibus puſtulis occuparentur: ſymptomata vero propria totius huius affectus, ipſo demum tertio die circumacto miteſcerent. Redibat quidem non ita difficulter ad ſeſe ipſe patiens; ſed non excidebat ex animo ingens illa anguſtia, & ab ipſis etiam Medicis maximi certe habita, ſuffocationis plenariæ periclitatio. Cum autem tribus ab eo tempore menſibus, ipſe totus idem affectus denuo recrudeſceret, imo propemodum adhuc maiorem impetum præ ſeſe ferret, perculſus eo grauius patiens, conquiſiuit vtique undique conſilia medica, ſicut, in honorifico vtique officio conſtitutus, a 20. circiter Medicis non poſtremi ordinis, ſententias æque atque conſilia collegerat.

Conſentiebant ad vnum omnes, quod adfectus ortum ſuum debeat ſalibus ſcorbuticis; aduerſus quæ præſcribebant martialia, antiſcorbutica, anticatarrhalia, & antirheumatica, quæ ſanguinem torpidum agiliorem redderent, & ſtaſibus talibus, quales hic agnoſcebant, minus idoneum efficerent. Plerique omnes etiam commendauerant acidulas; quas non niſi vnus & alter prætericrat: vnus autem etiam poſitiue disſuaſerat. Petebat patiens, ferente peculiari occaſione, etiam meum conſilium; & cum opportunitas ratione temporis eſſet aliquanto breuior, pro meliore mei, etiam in anteceſſum, informatione, mittebat tum totius caſus hiſtoriam ampliſſime deſcriptam, tum etiam illas Medicorum ſententias præſcriptas.

Veniebat aliquot poſt horis etiam ipſe, & repetebat hiſtoriam ſuam nihilo arctioribus, quam ſcripto iam propoſita fuerat, circumſtantiarum ambagibus. Ante omnia vero remouebat

bat ſermone æque atque ſcripto omnem ſuſpicionem mali hypochondriaci. Commemorabat autem omnino, fuiſſe ſe huic per plures annos obnoxium; ſicut etiam totam eius hiſtoriam omnino graphice prorſus commemorare ſciebat; Interim liberum ſe penitus ab illo duodecimum iam annum prædicabat: extollens nominatim, tanquam effectum ad hoc negotium ſpecificum, & ſibi veluti adſenſum perceptum, ὀρθοςαδίας voluntariæ, ſeu ſtandi potius, quam ſedendi ſtudii. Prædixeram iam alteri, collegæ patientis, ſummam meæ circa hanc rem coniecturæ, ſimulatque transmiſſa illa documenta perlegiſſem: ſed negabat ille aliquid ſimile ſibi a Domino patiente auditum eſſe, nec proinde diſſimulabat dubitationem ſuam, an huic cauſæ in hoc negotio aliquid imputari mereatur. Præſenti propterea etiam ipſi poſtea patienti, priusquam ita hanc meam ſententiam diſerte eloquerer, proponebam quæſtiones aliquot, concernentes primo quidem malum hypochondriacum; deinde vero etiam ſcorbuti, verius, & magis proprie dicti, vera ſigna complectentes. Agnoſcebat ſtatim illa mali hypochondriaci opprobria, & notiſſima ſibi vtique antehac fuisſe, ſed iam a tot annis ſubiugata eſſe aſſeuerabat. Scorbutica vero illa ne nouerat quidem. Imo vero non habebat de reliquo, de quo conquereretur, præter hoc accidens, eiusque iuſtum omnino metum. Ediſſerebam itaque ſimpliciter mentem meam, quod arbitrer, addictum illum alias fuiſſe vel venæ ſectioni, vel vero ſimilius ſcarificationi; neglexiſſe autem propiore tempore, vnde ipſi iam hæc contentio, & congeſtio coorta ſit. Cum tacitus aliquandiu me adſpexiſſet, dicebat: ſolte das etwas dazu thun können? Omni modo vero per plures annos vſum ſe eſſe ſcarificationibus, menſtruis etiam periodis ita magna frequentia repetitis: a paucis autem propioribus annis deſtitiſſe ab harum euacuationum vſu, quod a Medico eximio intellexerit viam hac ſterni tabi: Cui vero ſe iam ipſa tota diſpoſitione corporis ſui, nempe gracili illa, & ſicciore, expoſitum reputet. Eximebam hunc metum, imo monebam, quod potius plenus neglectus euacuationis tam diu adſuetæ, huiusmodi effectus poſt ſe trahere poſſit: attribuebam autem vtique hunc ipſum præſentem affectum, eminentisſimæ contentioni illi ſpaſticæ, qua circa hos exitus ſanguis ita detineatur, na-

tura hunc exitum omnino potenter & contumaciter ita affectante. Vnde quidem diſſuadebam vſum antiſcorbuticorum, inutili, imo nimia exagitatione ſanguinis, etiam nocendi compotum; neque minus martialium, inutilibus ſtricturis particulares eiusmodi translationes non tam diſſoluere, quam incitare aptorum. Ante omnia vero damnabam vſum acidularum, vt huic affectui inutilium, ita toti huius temperamenti ſyſtemati aduerſarum. Solam autem ſuadebam ſcarificationis vſitatæ reaſſumptionem. Cum etiam Dominus patiens rogaret, vt ipſi quæ modo ſermone protuleram, ſcripto pro memoria comprehenſa ſubminiſtrarem, ſatisfaciebam deſiderio eius, & exprimebam claris verbis, quod ab acidularum inutili non ſolum, ſed etiam periculoſo penitus vſu, vel hecticam, aut phthiſicam tabem; vel hydropicam intemperiem: vel etiam vtrumque ſimul, metuere haberet. Ille vero non irrationali vtique argumento, pluralitatis votorum, & exiſtimationis nominum, inhærens, reuertebatur proximo anno ad acidulas Egranas (a quibus etiam tum venerat redux, cum mihi hæc omnia ita proponeret, ſed & ſenſerat iam ibi turbas, & retinebat adhuc inſignem atoniam,) ſed corripiebatur etiam mox ibi tumore hydropico, quo etiam intra 6. ſeptimanarum ſpatium mortuus eſt.

Ita etiam alius vir iam ſenior, aliquot ſupra 60. annorum, qui a multis retro annis ſcarificatione frequentisſima iugiter vſus, cum eiusdem proſecutionem ab vno vel altero anno quidem neglexiſſet, interim & de reliquo florido faciei colore conſpicuus, & ſpirituoſorum etiam potuum vſui, non tamen quotidiano, ſed quando occaſio ferebat, plurimum indulgens, ſtatura quoque reliqua corporis robuſta inſtructus, vitæ vero genere otioſiore, muſicæ vtique ciuili atque mercenariæ vacans, præterea vero etiam animi commotionibus frequentioribus per domeſticas rationes a propioribus temporibus expoſitus, incidebat tandem non ſolum in ſimilem, qualem modo allegaui, ſed omnino potius multo importuniorem huiusmodi affectum. Corripiebatur videlicet, ſimul & ſemel, tanta reſpirationis anguſtia, a rigida contentione thoracis, præcipue vero in poſteriore parte circa ſcapulas, etiam acerrimum ſenſum, veluti ruptorium imminentem effectum, exprimentis, vt inde nihil reſtaret, niſi breuisſimis

mis periodis ſpiritum trahendi libertas ; cum longiorem eius hauſtum, non ſolum exquiſitiſſimi ſenſus exacerbatio per ſcapulas, ſed etiam veluti cunei ibi infixi firmisſimus reniſus, ſimpliciter inhiberet, cum ſanguinis miſſionem ſimpliciter detrectaret, pharmacorum ope vix quatuor dierum decurſu ſubleuari potuit ; remanente etiam inſuper ſummo virium detrimento. Imo vero, cum etiam ad ſe magis reuerſus, tamen & venæ ſectionem & ſcarificationem pertinaciſſime aſpernaretur, (auſcultans neſcio quorum hominum interpretationibus, quod affectus ille inſultus quidam apoplecticus fuerit, ein Schlagfluß/ qui ſi paulo altius ad nucham usque incidiſſet, ſimul & ſemel ipſum extincturus fuerit ; oriri vero quam maxime a ſpirituum inſufficiente influxu, qui ſanguinis miſſione adhuc magis ſubtrahantur &c.) recurrente adhuc ſemel, licet debiliore eiusmodi inſultu, & vel nulla, quod ego ſciam, vel quacunque tandem alia, medicatione vſus, incidit in ſucceſſiuam hecticam tabem, qua etiam tertio circiter menſe deceſſit.]

Sane vero dixi etiam iam ſupra ſententiam meam, de certis illis quibusdam affectibus circa *thoracem*, *reſpirationem* cito, & ita ſimul & ſemel *intercipientibus*, vt etiam omnis energia reliquorum corporis *motuum* vna auferatur, & intereat: Vbi præcipue *Apoplexiæ* vulgo ſimpliciter creditæ, ſæpe merito dubiam adhuc rationem, vna notare auſim, dum inprimis *genarum* color augeſcens, & *vaſorum* circa tempora *inflatio*, non obſcuram ſimilitudinem effectuum, etiam ab *arbitraria ſpiritus detentione* conſequentium, exprimentes, non adeo iniuſtam faciunt ſuſpicionem, quod in hoc etiam caſu nihil aliud, niſi huiusmodi nuda atque ſimplex *præcordiorum motus coarctatio*, primarium mali fomitem conſtituat: quemadmodum *ſuffocatiui catarrhi* ortum, etiam non parum debere autumo *paralytodi* harum partium, ad ſufficientem energiam reſpirandi, defectui.

Cæterum, & modo dicta ſane eximia ſpecimina *ſpaſtici* affectus, & leuiora etiam huius cenſus, quæ communiter *aſthmatis conuulſiui* nomine notare ſolent, debent etiam communis-

munisſime ortum ſuum, humorum ad ſatis liberum progresſum *vniuerſaliorem, impeditioni, generalius;* aut ad *certa* talia *loca inclinationi, ſpecialius:* aut, tanquam ad actualem *expulſionem, directioni,* imo *contentioni, ſpecialisſime.*

Vnde quidem *primi* illius ordinis tales affectus, familiares ſunt, ſeu communes etiam, omnis quaſi generis inſigniter *plethoricis,* aut inſigni plethoræ *commotione* adfectis: *medii* ordinis, inprimis ſimul in *iuuenili* periodo conſtitutis:

Vltimæ vero ſpeciei, ſimpliciter *euacuationi* eiusmodi iam exquiſitius *adſuetis.*

Eſt tamen interim etiam exquiſitius tale *ſpaſticum aſthma,* omnino nequaquam ita *quotidianum* & valde frequens; ſed vere ſic ſatis rarum & *infrequens:*

Inprimis, quod etiam citra *externas* inſignes occaſiones, inſultus ſuos ſuſcipiat;

Et præterea, non tam *tranſitorios* illos, & vt veri ſimplicioris *ſpaſmi* motus, cito iterum remittat:

Cæterum nullum quidem tale indignum eſt ſolertiore animi aduerſione, quanto magis *impetuoſum* atque *diuturnum* fuerit:

Quandoquidem immediate vtique teſtatur, de valde *vegeto* tali *naturæ,* & ſane, nec *intrepido* penitus, ad *motus* promptius adminiſtrandos, *ſtudio* ac *intentione:*

Qualis quidem vel non ſine *prægnantibus cauſis* ſuſcipitur; vel ſi fiat, *inſolens* talis, *trepida* atque *anxia,* naturæ, tam *vehementia,* quam *pertinacia,* neque facile, vbi coorta eſt, iterum disſoluitur, neque, ne per proximas occaſiones recrudeſcat, ſatis commode occupatur.

Ante omnia vero merito valde ſuſpecta ſunt huiusmodi *ſpaſtica reſpirationis* vitia, quando morbis *acutis* ſuperueniunt.

Sicut enim ibi omnes inſigniter *ſpaſtici,* ne dum actu *conuulſiui,* motuum errores, ſemper peioris ſunt ominis; ita habent

bent etiam huius generis *inſultus*, quo conſiderationem ad ſe trahant, & omnem ſecuritatem excutiant,

Vnde certe nihil ruſticum, aut confuſum, ferunt loca aliquot *Hippocratis*, vbi de *rigoribus*, *Febrem*, cui ſuperueniant, *ſoluentibus*, mentionem facit:

Sed peritiſſime vtique ibi diſcernendum venit, tum quid ipſe *Hippocrates*, *ſolutionis* talis nomine intellectum voluerit; & an illud verius ad *febrem*, an vero *paroxyſmum* ſolum, referendum videatur: tum etiam quid ipſis *factis*, in veritate practica, conſonum ſit, & reſpondeat:

Quidque ſimplicius *tonico-ſpaſmodici ſalutaris*, ita alicubi euenire vere obſeruetur: quidue contra *conuulſiuum*, ſub *ferociorbus* huiusmodi *contentionibus* ſubſit; a quo deteriores illæ conſecutiones;

Sicuti manifeſto aliquando *ſolutionem* ſimpliciter, aliquando *ſalutarem nominatim* & ſpecialiter: aliquando *nouæ exacerbationis* præſagia: aliquando denique propinquiores *funeſtos* exitus, illis aſſignare obſeruatur.

Quæ res omnino vtique decentibus diſtinctionibus indigent, vere in hac diuerſitate reperiundis:

Dum *ſpaſmi* ſimplicius, ſemper adhuc *benigniorem*, quam *conuulſiones*, & *cauſam*, & *efficaciam* præ ſe ferunt; *Conuulſionibus* interim perpetuo *violentius*, & inde etiam fere quouis intuitu *grauius* quiddam, inferentibus.

ARTICVLVS II.
De
EPILEPSIA.

SI quisquam eſt affectus, qui varie propemodum exercet ingenia Theoreticorum, eſt certe hic ipſe, Epilepsia.

A præſentis noſtri inſtituti, (ſimpliciſſimis *poſitionibus*, *res ipſas*, potius vti ſunt, non autem *opiniones*, vti *videntur*,

aut *reputantur*, recenſendi,) ſcopo vtique alienum eſt, in *opiniones* antiquorum paganorum inſpicere; quando illi *caſum Epilepticum* ita religionibus ſuis immiſcuerunt, vt eius euentu illas turbari, imo illum tanquam præſens aliquod ſignum rerum ſuarum Diis ſuis non probatarum, interpretati ſint:

Ac ſi innuerent, talem affectum tanquam immediate a Diuinitate aliqua præſentanea, mortalibus ita incuti: vnde etiam otio idoneo potientibus relinquimus, quo vsque nomen morbi *attoniti* huic affectui, aut etiam *apoplexiæ*, commune aut proprium fuerit.

Eodem loco relinquimus etiam, tum generalem magis illam locutionem ſacræ N. T. paginæ, quando de fœmina, (quæ alibi diſertis verbis *hæmorrhagia*, aut *hæmorrhoo* affectu, laboraſſe memoratur,) alibi dicit, quod *ſpiritum morbi* habuerit: tum vero ſpecialiorem illam expreſſionem de *puero*, aliquando in *aquas*, aliquando in *ignem* cadente, *maligni ſpiritus* vi: quem *Epilepſia* exagitatum fuiſſe videri poſſet.

Interim eſt vtique merito conſideranda, illa, etiam per tralatitiam communicationem aut impreſſionem, per omnes propemodum gentes didita, affectus huius tanquam ſpecialiſſima *perhorreſcentia*: qua veterum illam morbi huius pro *ſacro* agnitionem, non magis probare, quam re ipſa ſequi, videntur.

Enim vero ſubeſſe in hoc talia quædam phænomena, quæ ortum etiam eius aliquando veluti vere *ſpiritualem* innuere poſſint, nemo plane negauerit, cui exempla nota fuerint, ortus eius aliquando per *ſuperſtitiones*, *faſcinum*, & nefarias *magicas* artes incuſſi, ſeu excitati:

Imo per nefandas *imprecationes* velut euocati:

Quarum vtrarumque rerum exempla vulgo notiora ſunt, quam vt prolixam aſſertionem poſtulent.

Interim cooriri etiam hoc genus affectus, *certo ordine & reſpectu* a cauſis ſimplicius *materialibus*, & ad corporis *œconomi-*

nomiam omnino pertinentibus, nihilo minus manifeſtum eſt, imo veluti notorium.

Ita tamen, vt etiam in hoc genere, non quidem ſimpliciter *aduentitii*, ſed omnino vtique *domeſtici*, & a domeſticis prorſus cauſis producti, *motuum* errores, huius mali veri ſint architecti:

Nempe *animi pathemata* a præfigurationibus ſumme *anxiis* atque *terrificis*.

Quemadmodum autem hæc ita ſatis vera ſunt, & vere ſeſe his modis gerunt & habent; ita eſt tamen etiam illud nihilo minus euidens, quod hoc ipſum malum, etiam corporeis quibusdam vitiis, *corporearum* inquam rerum *motui* non debite ſuccedenti, paſſim ſuperueniat, & accidat.

Vnde quidem alicubi a *menſium* negotio non bene ſuccedente; alibi a *vermibus* in inteſtinis hærentibus: aliquando etiam a rebus toto genere præter naturam, ſiue *conformationis*, ſiue vndecunque factæ *illationis* & *incuſſionis*, culpa, affectus hic ortum ſuum ducit, & initia:

Niſi quod longe vtique familiariſſima ſit, illa eius conſtitutio, vt *animi pathemata*, præcipuam vtique energiam in primo *prouocandis*, aut magis magisque *exacerbandis* his commotionibus heteroclitis, omnino ſibi vendicent:

Quandoquidem re vera rariores omnino ſunt caſus, vbi *Epilepſia* eueniat, niſi ab his maxime pathematibus, *terrore*, inprimis *anxio* magis, & ad *euadendum*, aut *eluctandum*, parato; *iracundia*, cum ingente perturbatione vehementiſſima: & denique diuturna *mœſtitia*, ſimul *trepida* atque *anxia*: aut denique *hæreditaria* ipſa diſpoſitione.

Antequam autem ad *cauſarum* hiſtoriam progrediamur, proferenda eſt primo loco ipſa totius affectus *hiſtoria*.

Conſiſtit hæc in eo, quod patiens hoc malo laborans,

 cor-

corripiatur plus minus *repentinis*, *motibus*, *conuulſiuis*, & quidem non tam ſolum qualibuscunque, ſed ad ingentem ſæpe vsque *vehementiam*:

Adeo, vt vnum etiam adhuc exemplum propiorum temporum, in A.N.C. præſto ſit, tantæ huius mali violentiæ, in ſubiecto puerilis ætatis, vt etiam *oſſa artuum*, *magna*, vt in tali corporis menſura & proportione, confregerit:

Frequenter autem etiam quantumcunque non ita plane inuſitato impetu, eo vsque tamen ferociat, vt etiam violenta *cohibitione* contra oppoſita, mediocribus conatibus cohibendi nihil agatur.

Interim ſunt vtique etiam huius eiusdem generis affectus, tam exigui ſæpenumero impetus, vt nullam inſignem *vim* motuum præ ſeſe ferant; niſi quod re vera in hoc genere aliquando imponant nudo adſpectui; dum *reciprocas* quidem *agitationes* non perpetrando, quietius aliquid fouere apparent:

Sin autem manus in qualecunque auxilium admoueantur, deprehenditur, quod *contentio* præſto ſit contumaciſſima æque atque *fortiſſima*, *rigidum* ſeruans corpus potius, *motu* omnino *forti*, nequaquam autem *quiete* vlla *flaccida*.

Peculiariter autem ſolenne quaſi & vere *proprium Epilepſiæ*, habetur, vt patientes ſub eius paroxyſmo, manibus in *pugnum* collectis, *pollices* in hanc fortiter inprimant; neque fere eripi ſibi illinc eosdem ſinant , præ magna vi contentionis:

Aut, ſi *pollices* ita impreſſi, magna vtique vi adhibita, iterum ipſis extendantur, fere etiam ſimul vniuerſus paroxyſmus veluti diſtrahatur: (quamuis ſi hoc ſtatim per ipſa eius *initia* ſuſcipiatur , hunc effectum non æque aſſequatur.)

Dum autem ita *cadunt*, aut ſub quocunque tandem ſitu, conuulſionum impetu *exagitantur*, habent quidem *oculos*

aper-

apertos; (quo proprie differunt a *lipothymicis*: ſicuti *rigoribus* ad minimum fortibus, niſi actualibus *reciprocationibus* conuulſiuis, ab *apoplecticis*.)

Interim nullum habent reliquum *ſenſum* vllum; neque *recordationem* vllam eius, quod hoc tempore ipſis accidit.

Afficiunt autem hi conuulſiui motus vehementes, inprimis *artus*;

Simul vero etiam ita redundant in ipſum *pectus*, & motum eius *reſpiratorium*, vt non aliter *contendendo* fiat, quam alias ſub *voluntariis laborioſis* virium contentionibus, ſolenne eſt.

Illa propemodum diuerſitas obſeruatur, quod admodum *iunioribus*, veluti ſolennius *caput* vehementer exagitent hæ conulſiones; *oculos* & agitent varie, & diſtorqueant; *maxillas* ad ſtridorem dentium vehementem corripiant:

Linguæ autem indecentes motus, quibus illa inprimis *antrorſum* longe exporrigatur, obtingunt ab hoc morbo non ſolum *minori*, ſed omnino etiam iam *adultæ* ætati: adeo, vt inauſpicato aliquando concurſu horum *linguæ*, & ſimul *maxillarum*, heteroclitorum motuum, lingua a dentibus grauiter lædatur.

Sicut etiam vehementior illa *oculorum diſtorſio* non valde raro *durabilem* poſthæc *ſtrabiſmum* poſt ſe trahit.

Imo valde *ſæpe* facta, & *caput* inprimis admodum grauiter afficiens, *Epileptica* vehementia, *ſtupefacit* paſſim energiam ſenſuum, vt vulgo vocant, *internorum*, ſeu potius ipſius *rationis* promptitudinem.

Sicut aliquando, in teneris iam annis valde violenta, *paralytodes* impotentias, vni aut alteri membro incutit, poſthac durabiles.

Vltimus propemodum actus, aut potius *effectus*, *Epilepti-*

carum conuulſionum paroxyſmi, eſt *ſpumæ* e glandulis ſalivalibus largior expreſſio, & ita *ante os* etiam effluxus.

Finito paroxyſmo, ad ſe reuertentes patientes, nullius rei memores ſunt; niſi quod a grauiſſima exagitatione contractarum forte *læſionum* adhuc *dolores* perſentiſcant: licet vnde illæ ipſis euenerint, non recordentur:

Ordinarie vero vtique *laſſitudinis* proportionatum ſenſum ſeruent, non aliter, quam ab alio quocunque *laborioſo* motuum genere.

Peculiare eſt, quod *Epilepſia* ſubinde ſequatur mutationes inſigniores *lunæ;* inprimis *nouilunia*, & *plenilunia*.

Quale quid etiam circa *quadras* eius, a peculiari occaſione accidentalium exacerbationum, tali maxime tempore factarum, in pares *periodicas* reuerſiones, denuo recrudeſcentes, aliquando obſeruare licet, vt eius rei exemplum ſuperius iam allegaui, ſub generali mentione conuulſionum, p. 322.

Quod iam *ætiologiam* epilepſiæ attinet, licet illa re vera nunquam ſperanda ſit luculentior, & vere planior;

Ante omnia vero, qualis *Medico* ſcopo vllatenus quadrare poſſit, ne dum ſatisfacere;

Si tamen habitus illarum cauſarum conſideretur, a quibus *valde ſæpe* originem trahit; imo etiam ipſe propemodum habitus illorum *motuum*, quos ipſa proprie agitat:

Non minor certe ex horum comparatione eluceſcit probabilitas, quod hi *motus*, tanquam *ideam* aliquam, ſeu qualemcunque impreſſionem, tanquam *iracundam*, aut tanquam *anxie trepida* intentione ſubnixam, pro fundamento habeant:

Quam ex illis opinionibus quoquo modo agnoſci poteſt, quæ *cauſas* harum rerum, *vellicationi* materiarum peculiarium in neruos incurrentium, & *ſpirituum animalium* impetui, citra vllam *directionem* ad quemcunque tandem *finem* ſeu effectum, ſed ſimplicem ſolum *euentum* tanquam fortuitum, tribuere, ſatis habent, & haberi volunt.

Cer-

Certe enim, ſicuti effectus ille, in genere quidem valde familiariter obuius, in ſpecialiſſima vero etiam *ἀκριβείᾳ*, non ita abſolute rariſſimus, *anxiarum* valde perturbationum motus *vitalis*, paſſim fientium, ab *auerſione*, vel a *matre impreſſa*, vel a propria ſumme *anxia* impreſſione inducta, nulla vna veriſimilitudine attribui poteſt *materiarum* cuicunque peculiari diſpoſitioni in ipſo corpore patientis:

Dum non ſolum manifeſta ibi eſt tota prima vera ratio cooriendi, a nuda *falſa fictione*, & ſimpliciſſima *erronea æſtimatione*, quæ ſola faber eſt, & architectus tam *metus* horridi, quam *faſtidii*, & *auerſionis*:

Sed etiam omnino vtiq; *primarii* non ſolum, ſed &, ſi res exquiſite æſtimetur, *vniuerſi* illi tales effectus, qui hic vt affectus, paſſim etiam vehementes, ſeſe ſiſtunt, non tam directe *materias* qualescunque occupant, aut concernunt; ſed ſimpliciter potius *motus*:

Neque quidem tam ſolum vnice *vitales*; quam etiam *mixtos*, imo manifeſto etiam ipſos *rationales*: (dum vtique ab his initiis natæ *auerſiones nauſeoſæ*, patientibus talibus paſſim etiam ad ſolam *mentionem* prolixiorem, adeoque vere *ſpeculabundam* & ſub ſola imaginatione condemnantem *nauſeam* conciliant).

Et tamen interim, ad harum etiam grauiſſimarum auerſionum, (iterum dico, ſimpliciter *æſtimationi falſæ* innitentium) ipſos paroxyſmos prouocandos, vtique quidem etiam pasſim vera atque realis corporalis præſentia inſeruit, præcipue vero potenter concurrit:

Quantumlibet etiam neque *ſenſus* erasſior manifeſtus, neque, vbi etiam ſenſus præſto eſt, vllus alius verior, quam ſimpliciter *æſtimatorius* præcipuus actus, aut illis ad minimum vnice & ſimpliciter quadrans talis effectus, comparet & præſto eſt.

E quo itaque exemplo vtique ita parallelo, maximo iure ſub

re ſubſumo etiam ad *Epilepticos* conuulſiuos motus; quod, licet etiam in illis ipſis ſenſus exquiſitus nullus occurrat: tamen nihilo ſecius etiam huiusmodi tanquam *æſtimatorio-motorius* effectus inde ſequi poſſit:

Nempe non aliter, quam a fele, non quia præſens eſt, neque quia felis eſt, neque quia quicquam de eius corpore, a ſolidis oſſibus vsque ad effluuia & halitus inſenſiles, ita materialiter moleſtum eſt: neque propterea etiam vllas ipſi corpori, directe, & in materia eius, alterationes aut corruptiones imprimit:

Sed manifeſtiſſime primo *motus*, non tam *inducit*, quam ſolum *prouocat*:

Et *ſpecialiſſime* quidem, *motus*, non tam alii *materiali* corporis conſtitutioni, aut *alterationi*, vel vſitatos, vel proportionatos;

Bene vero *æſtimatoriis animi auerſionibus*, etiam per ſimplicem *moralem* fictionem alias coorientibus, & vſitatos, & *finali* æque, atque *organico* ad talem finem habitu, vere conſpicuos, eique omnino *proportionatos*, atque reſpondentes.

Quas res quisquis inter ſe decenter contulerit, ſimulque alteram illam ſimilitudinem comparauerit, qua & *Epileptici* motus (ſine confeſſa magis *pathetica* impreſſione, ſiue *hæreditaria*, ſiue propria; aut vere ad *excuſſionem* quaſi pertinentibus materialibus cauſis, fientes) propemodum tantundem *Infrequentes* ſunt, quam alteri tales tumultus a magnis *auerſionibus* ortum ducentes:

Poterit certe tanto facilius credere, quod huiusmodi *parium* circumſtantiarum reliquarum, etiam *pares genericæ rationes* merito agnoſci poſſint.

Incitamenta dico, non *materiarum* aut *partium*, ad exercendos tales motus, quales inſitos & proprios habere confuſiſſime fingitur:

(Tam contra *habitus organici* totam indolem in genere; quam

[q]uam inſuper pariter gratis fictorum *ſpirituum* ſcenam vniuer-[ſ]am in ſpecie :

Sed incitamenta *motuum* ; non tam ſimpliciter IN *partes* [i]nducendorum, aut IN partibus agitandorum :

Sed vere PER partes exercendorum, & non aliter, quam [a]lias etiam ad manifeſtos certos *fines* ſolent, inſtruendorum.

Vbi adhuc ſemel commendo, ante iam tactam illam ob-[ſ]eruationem, quod *motus epileptici* eminentiores, nempe *ve-[h]ementiores*, etiam *inſcio* patiente, ſimpliciter ſint tales, qua-[l]es alias ad ipſos veros effectus ſcopi *iracundi*, & cum magna [i]*ndignatione pugnabundi* eſſe vſquam poſſunt aut ſolent ;

Errabunda, & ad feſtinatam quandam actionem velut impatienter reſpectans *oculorum vibratio* ; aut *fixus* atque *tru-[c]ulentus* obtutus ; aut *toruus* atque *tortus* adſpectus : *ſtridor* [d]*entium* : *linguæ volutatio*, tanquam ad loquendum tendens : [c]*ontentio artuum* fortiſſima, tanquam ad manifeſtos niſus etiam [a]*nhela*, & collecto per vices ſpiritu, vere *contentioſa* : Imo ſæ-pe numero illa ipſa ratione *clamoſa*, qualis in vere iracundis maximis contentionibus, iam inter agendum, iam inter patiendum, extrudi ſolet.

Sicut etiam in aliis totus paroxyſmus, ab *ingurgitatione* inſatiabili, inprimis *ſicci panis*, prægreſſa, primo ortus, in vo-mitum tandem deſinendo, ſoluitur : apud alios, poſt diutur-niores etiam contentiones, vltimo fiente *membri virilis* ere-ctione, & nondum conſtante ſibi vſquam mentis recordatio-ne, *ſpermatis* eiaculatione finitur.

Nempe vndique & vndique, vel manifeſtioribus tan-dem *eliſionibus*, in quas tota illa vehementia motuum *deſinit* :

Vel ad minimum ad inſignem vsque *fatigationem* conti-nuatis motuum tentaminibus ; quæ, ſi maxime nullum effe-ctum adſequantur, tamen ipſa *delaſſatione* veluti ſvadente, tandem iterum omittantur.

Quemadmodum autem horum variorum generum ſpe-

cimina itidem varia, paſſim etiam obſervationi occurrunt; ita placet hoc etiam loco præcipue commendare exempla illa, primo in vulgus quoque nota, *epilepticarum* conuulſionum, variis rebus *excernendis*, ſed excretioni non obſequentibus, ſuperuenientium: inprimis *variolarum*, & *vermium:* neque minus *dentitionis;* nec ita rariſſime *obſtructionis*, & inde *cardiogmi* infantum, des Hertzgeſpanns:

Sicuti apud *teneriores* adhuc infantes, notiſſimum eſt, minime ita rariſſime, etiam ipſi omnino *tuſſi* vehementius impeditæ, & cum magna materiæ *tenacitate* coniunctæ, tandem ad vehementiores tuſſiendi paroxyſmos, etiam *conuulſionis* paroxyſmum accedere.

Tanto magis autem poterit harum rerum meliori conceptui inſeruire illa hiſtoria, quam certe notatu longe digniſſimam nobis ſiſtit *Guil. Fabric. Hildanus Cent. 1. Obſ. IV.*

(Vbi nempe puella decem annorum, cum ipſi globulus vitreus piſi minoris inſtar in aurem intruſus, & irritis conaminibus chirurgorum non ſolum altius inſinuatus, ſed tam inſtrumentis quam medicamentis variæ irritationes atque dolores inductæ eſſent: incurrit inde primo capitis, deinde etiam artuum totius eius lateris, iam ſtupores, iam dolores acutiores: (inprimis tamen cœlo humido & pluvio, humido & frigido, imo vero verno & autumnali tempore. Cum hæc ita per 4. 5. annos durarent, accedentibus demum etiam conuulſionum paroxyſmis, perculſa mater, conſulit denuo Medicos. Cum autem auris, imo etiam capitis dolores iam aliquamdiu plane requieſcentes, ſuſpicionem qualiscunque nexus inter hæc noua vehementia ſymptomata, & primævam illam occaſionem, nemini propemodum amplius ſuſpectam redderent: fruſtra adhibitis ad hæc omnia, & inprimis ipſas conuulſiones, conſiliis omnibus & auxiliis: ſuperueniens tandem denique Autor, & percepta prolixius hiſtoria illa rei inſolitæ in vnam aurem inſinuatæ, & inde ſucceſſiue ſubſecutorum huiusmodi variorum adfectuum in eodem latere primo caput, deinde etiam plures & remotiores partes, varie adficientium: & magis magisque demum ingraveſcentium, felici vtique inſtinctu appli-

cuit

cuit animum, ad agnoſcendum huius rei fomitem ipſum maxime illud alienum, meatui auris tam per ſe moleſtum, quam variis irritationibus tanto intolerabilius redditum: vnde ad hoc maxime tanquam fundamentum ſubruendum, & ipſam radicem excidendam, præcipuam ſuam intentionem dirigens, cum hac denique per inſtrumenta ingenioſe excogitata feliciter potitus eſſet, dedit poſtea manus etiam alter ille inſolentior adfectus, nempe epilepticus.

Vbi quidem, cum hodie nec ipſi amplius plebi ignota ſit vanitas vſitatorum illorum quotidianorum antepilepticorum, longe certe ſimplicius probabile ſit, quod epilepſia illa magis ſponte ceſſaverit, ſublata ita cauſa illa ipſa, propter quam proprie variæ illæ motuum contentiones ſuſceptæ erant, & ſæpius denuo exacerbatæ:(cui geminum quiddam notiſſimum eſt in ſymptomatibus calculi, eorumque paroxyſmis,) Quam vt vlla veriſimilitudo occurrat, quod hæc convulſionum activitas vere potius medicamentis, aut vlla alia arte methodica ablata ſit.)

Inſeruit autem hæc conſideratio etiam illi maxime vſui, vt omnino vtique Medicus animum aduertere meminerit eiusmodi cauſis, quæ quidem in ordine ad ipſum actum convulſiuorum motuum non ſunt niſi antecedentes, aut plane procatarcticæ dicendæ; interim ita verum fundamentum huic præbent, vt omnino vtique, niſi hæ extitiſſent, actus ille nunquam in effectum deductus eſſet.

Imo vero, quantumlibet etiam hoc omni modo ſit verum, quod motus tales, quam oblique ad veras illas eiuſmodi cauſas ipſorum procatarcticas proxime quadrant; ſed vnice vt in qualecunque ſubſidium, imo vero, vt Helmontius ſana acceptione non prorſus vane interpretatur, vel per modum ipſum indignationis, huiusmodi impetuoſa contentione exercentur:

Et hoc ipſo etiam ſublata tandem tali cauſa, non propterea eo ipſo vna ſimul & ſemel tolluntur: (vt nempe alius forte aliquis directus effectus, ſublata ſua cauſa:)

 Non

Non eſt tamen vllum dubium, quin & per primam illam directam ſui occaſionalem cauſam, huiusmodi affectus fortius foueantur, eamque tam poſitiue, quam priuatiue certius ſequantur, quam ſi ſine eius reſpectu habito, tractandi ſuſcipiantur.

(Non male certe huc quadrat biga obſervationum, quas circa hoc negotium obſeruare mihi contigit. Puella 9. annorum laborabat iam a quinq; annis frequentioribus magis magisque, & omnino ſæpe recurſantibus, paroxyſmis epilepticis; requirebatur a me, vt ſuppeditarem aliquot doſes ſpecifici mihi vſitati antepileptici. Transmiſſo hoc cum inſtructione, quomodo illud vſurpare conveniat, renunciatur per literas, quod nihil adhuc ſolidi leuaminis præſtiterint. Quamuis autem vna allegaretur, quod ſingularis circumſtantia circa vſum ipſarum tempeſtiuum maxime neceſſaria, non tam exacte obſeruari potuerit, ſuſpicabar tamen ſtatim, quod alius ſubſit quaſi continentis cuiusdam cauſæ peculiaris concurſus. Mittebam ita quidem denuo aliquot doſes, ſed perſcripta ſimul hac mea ſuſpicione; reſpondebant ad hanc proximis diebus, quod nihil tale hariolari poſſint. Poſtquam autem continuationi per plures vices porro inſtitiſſent, licet ſub aliquali ſolum tam vehementiæ, quam inprimis frequentiæ, (non vt alias hoc medicamentum ſolet, etiam penitiſſima) remiſſione obſeruauit ceu ex accidenti mater, quod puellæ collum intumeſcere incipiat. Quæ res ipſi in mentem reuocauit, quod ipſa puella tenera adhuc ſua ætate 3. 4. annorum, inflationem colli conceperit: quæ quidem per artificia quædam externa iterum diſcuſſa, ab illo autem tempore mox epilepticorum paroxyſmorum initia ſubſecuta ſint. Vnde etiam mox ſpem iterum concepit, quod affectus hic ita optatum finem iterum aſſecuturus ſit, quando illa prægreſſa occaſionalis cauſa iterum proprium ſuum tramitem ingrediatur.

Puer autem ſex annorum nunciabatur circa ſextam veſpertinam horam iam plus duabus ſeptimanis quotidie corripi paroxyſmo tali epileptico, vt ante omnia ſenſum quendam innominati doloris, in abdomine percipiat; a quo ipſi mox male ſit, & ſtatim turbato capite, niſi ſponte deſideat, cadendum ſit præ vertigine: vtrouis autem modo pereunte omni recordatione, exerat vtique con-

conuulſiuos, inprimis autem anxie anhelos quosdam contentioſos motus; a qua conſtitutione ante horæ quadrantem vix ad ſe redeat. Statim vtique in mentem veniebat, quod probabiliter lumbrici ſubſint, idque diſerte matri indicabam: reſpondebat autem illa tanquam cum fiducia, lumbricos non ſubeſſe. Cum autem de reliquo pueri corporis & valetudinis habitu interrogans, audirem quod ille quidem quaſi perpetuo malo, nempe pallido, colore conſpicuus, ſimulque ſubtumido faciei adſpectu ſit, confirmatus eo magis in ipſa ſuſpicione, monebam mulierem, quod illa vtique rebus ita conſtitutis, ſecura eſſe non poſſit, quin vermes non ſolum ſubſint, ſed proprie hoc negotium puero faceſſant. Edebat illa ita argumentum ſuum præcipuum, imo, vt illa interpretabatur, potius documentum, quod vermes ſub hac re nequaquam ſubſint; cum enim tertia prægreſſa ſeptimana nundinæ celebratæ fuiſſent, emerat a circumforaneo probatiſſimum eius remedium, & propinauerat puero, a quo vti nullam vermium expulſionem obſeruauerat, ita nullos ſubeſſe pro certo habebat. Quamuis autem denuo monerem, veroſimillimum potius eſſe, quod intempeſtiuis illis artificiis commoti ſolum, ſed non emoti vermes, has turbas cieant; tanto magis, cum hic talis adfectus proprie ab illo demum tempore coortus ſit: illa tamen ſui propoſiti pertinax, inſiſtebat ſoli petitioni plane nominatim remedii illius antepileptici, cuius efficacia proprie ipſi maximopere commendata ſit. Dabam aliquot doſes, ſed cum diſerto præſagio, dubitare me, quod aliquid inſigniter effecturum ſit remedium, niſi cauſa præcipua ſublata, quam vermes eſſe non deſiſtebam ſuſpicari. Cum puero ſecundum præſcriptum dediſſet vnam doſin, ipſo tempore gliſcentis veſpertini paroxyſmi, ſupprimebatur huius eruptio: ſequente die repetebat ex præſcripto ſimilem exhibitionem, ſed ſequebatur paroxyſmus vehementior atque longior, quam ad eum diem vnquam eruperat. Cum ita tandem ita denuo conſilium petenti anthelminticum dediſſem, emanſit. Poſt quartam demum ſeptimanam reuerſa, petebat conſilium pro filia 16. annorum intermittente febre correpta. Cum autem de puero nullam mentionem faceret, interroganti quomodo tandem negotium ceſſerit, velut admirabunda, & incerta, an nondum rei euentum mihi de-

 nun-

nunciauerit, fuiſſe vtique vermes declarabat, & adunata inuicem vtraque vola, tantum vero paruorum vermium, aſcaridum, reiectum eſſe, ſtatim autem ab illa exoneratione paroxyſmum emanſiſſe, nec amplius perceptum eſſe, memorabat.

Imo vero nemini puto graue erit adhuc vnam non disparem valde huius rei, hiſtoriam legere, epilepſiæ inquam, equidem ſublatæ, ſed ſecuti grauioris alius pathematis. Adoleſcens ex honeſtiſſima familia, liberis tamen aliquanto fœcundiore, deſtinabatur mercaturæ addiſcendæ; eoque nomine mittebatur in celebre quoddam emporium, vbi tamen morum vrbanior, quam ciuilior ratio, loquacitatem non ſolum, ſed & maxime dicacitatem familiariſſimam reddit. Ita adoleſcens hic, paulo tardioris etiam, & ſerii magis, quam volatici ingenii, in domo paterna ingenue & liberaliter educatus atque habitus, cum inter dicaces plebeios famulos inſtitorios, alieniſſimam vitæ rationem inueniret, imo vt inter tales vſu venit, etiam ita magis magisque exagitaretur, vt loco domeſticæ conſuetæ commoditatis, & ſomni breuitatem atque perturbationem, & labores ſibi minus decoros viſos ſubeundos experiretur, tacito hinc animi dolore, atque indignatione, quin acriore ſubinde iracundia commotus, incidit in epilepſiam. Adhibentur a Medicis varia, ſed incaſſum: reuocatur a parentibus domum, ſiſtit ſe ludimagiſter quidam e, neſcio quo, pago, pollicitus certam curationem per arcanum quoddam, quod in adoleſcentia ſua Auſtriacæ cuidam Illuſtri matronæ, medica talia ſecreta deſcribere conductus, in futuros vſus memoria complexus ſit &c. auſcultant parentes; & ferebatur tinctura lunæ præcipuas partes habuiſſe; quid multa, decreſcit ſenſim epilepſia, imo deſinit poſt tertii forte menſis periodum. Manebat tamen patiens languidus, torpidus, imo ſemiſtupidus. Poſt tempus duorum forte menſium increbeſcente magis magisque ſtupore, ſed cum vertiginoſa quadam capitis perturbatione coniuncto, incurrit mentis alienationem, quæ magnis greſſibus in maniacam vehementiam procedebat. Nec obſequebatur vtique amplius remediis, quin, æger re vera ſimul, & hectica quadam tabe fatiſcens patiens, poſt tres forte alios menſes moreretur.]

Sane

Sane vero plurium omnino memini ſimilium exemplorum, vbi vel optima remedia irrita fuerunt, non obſeruata decenter *cauſa continente* quaſi *materiali*, hunc effectum *fouente:*

Vel *mutato* etiam hoc affectu, alii, re vera tam *pertinacia*, quam reliqua *indole*, aut periculoſis *progreſſibus*, nihilo leuiores mali adfectus ſucceſſerunt.

Cæterum eſt vtique notatu digna illa *duplex* circumſtantia; primo, quod alii huiusmodi patientes *præſentiant* paululum, quando paroxyſmus inuadere machinatur; alios autem *inopinato* ſimul & ſemel, corripiat totus impetus; vt etiam ad ſe reuerſi, nihil, niſi a poſt facto colligendo, factum eſſe recordentur.

Secundo, alios grauibus *motuum contentionibus* paroxyſmus exerceat; dum ex aduerſo iterum aliis, ſegniores huiusmodi commotiones eueniunt, & ſimplicius magis *tetanώδες*, nempe *in rectum*, tendentes, **daß ſie wie ein Stück Holtz ſtarren.**

Faciunt hæ circumſtantiæ inprimis ad feliciorem *applicationem* certioris remedii mihi vſitati; quandoquidem & ita *impendente* paroxyſmo maxime datum, & aduerſus ſumme maxime *conuulſiuam*, atque *contentioſam* epilepſiam, præclaram efficaciam exerit:

Peculiari, ſed omnino luculento ſpecimine, quod fruſtra energiæ huiusmodi remediorum, collocetur in quacunque efficacia *in materias* aliquas: cum in hoc remedio & *quantitas* ſumme exigua, *ſubſtantia* revera *minime cito diſſolubilis*, effectum tamen ita præſentiſſimum edat, vt hoc ipſo iam momento *impendentem erupturum* paroxyſmum, *retineat*, ne erumpat: Si vero quantumcunque etiam auctiore doſi, extra hæc ita *opportuna* veluti *momenta* exhibeatur, amittat re vera omnem hanc efficaciam, neque quidquam prorſus ad totam hanc rem pertinuiſſe vllo modo videatur. Cum, ex aduer-

aduerſo, exquiſite *tempeſtiue* ita dati, etiam pauca grana, ſufficiant, ad prorſus etiam *extirpandum* malum; adeo, vt cum hoc antea *ſingulis* etiam *diebus* aliquoties patientem exercuerit, poſthac etiam penitus ceſſet: neque vnquam reuertatur, ſi tales *occaſiones* recte euitari poſſint, quæ ad *reſuſcitandam* diſpoſitionis huius habilitatem, tanto magis pares ſint, cum etiam, *fortiore* ſui concurſus impetu, ipſam talem *Epilepticam* tragœdiam, vel in eousque ſana corporis Oeconomia, de integro concitare valeant.

Omnino vero conſideranda vtique eſt etiam in ipſa Epilepſia, vis *adſuetudinis*;

Cui certe non parum debere veriſimile eſt, ipſam hanc, ita *adſueſcendo*, in poſterum continuandi *contumaciam*, vt v. gr. quos iam *adultos* inuadit, illos vix amplius deſerere, tanquam pro certo habeatur:

Sicut ex aduerſo, quibus *iunioribus*, ab *infantia*, aut *prima pueritia*, affectus hic negotium faceſſere cœpit, circa tempus inprimis *pubertatis* facilius iterum deſueſcere, iam inde ab antiquitate traditum eſt:

Vtpote vbi totius etiam *animi* tales *alterationes*, & *priſtinarum adſuetudinum*, tanquam ſpontaneæ *omiſſiones*, & *faſtidia*, in conſiderationem venire merentur.

Sicut autem *cauſalem* rationem *Epilepſiæ*, merito collocandam reputamus in *generali* quadam *intentione excuſſoria*; *motibus transpreſſoriis*, *congeſtoriis*, & ad *expreſſionem* quaſi collineantibus, tentanda:

Unde etiam, tam ad ipſam primam totius huius mali *excitationem*, quam inprimis ad paroxyſmi *reuocationem*, & grauiorem *exacerbationem*, intentiones *pathetica animi* tam multum poſſunt:

Ita inſeruiunt vtique his euentibus omnino *materiales* etiam huiusmodi cauſæ, quæ hunc *reſpectum* pro *formali* ſui *ratione* habent, vt *emotionem* e corpore *reſpiciant*,

Vnde

Vnde *dentitio* difficilius procedens; *variolarum* eruptio: *menſium* negotium: *vermes: Sperma*, ſine exitu *commotum*, *Epilepticis* conuulſionibus paſſim fomitem præbent:

Nulla certe ita ſimpliciter *materiali* actiuitate, *ſtimulatione*, aut *impulſu:* Bene vero ita illo *finali* reſpectu, quatenus *mouendo propelli*, imo *expelli* debent.

Quod quidem omni modo debitam conſiderationem meretur.

(Vti certe nec alioqui ita rariſſima ſunt exempla, *Epilepſiæ, in ſpermatis excretionem deſinentis*; ita memini exempli, quod in iuvene 26. annorum obuenit, quamuis etiam iam ante aliquot annos, altera ad minimum affectus parte, laborauiſſe memoratus ſit. Corripiebatur nempe, velut ex improuiſo, *delirio* magis maniacode, quam melancholico; certe neque triſti, aut multum cogitabundo, neque valde timido; ſed potius, præter reliquam ſuam conſuetudinem, cum valde modeſtæ & in loquendo moderatæ eſſet indolis, ſatis audaci, loquaci, clamoſo, imo minitabundo, & euadendi cupido: qua propter etiam vinculis coërcendus erat, cum cuſtodiam perpetuam adponere, paupertas eius non permitteret. Cum autem hæc ſcena per menſem forte duraſſet, & tam reliquis voluntariis tentaminibus per vim eluctandi, quam animi furioſa indignatione, cum harum rerum nihil procederet, varie exagitaretur, erupit *Epilepſia:* fortibus non ſolum, ſed omnino etiam diuturnis paroxyſmis, vel ad horam integram durantibus. Increbuerunt etiam hi tales, adeo, vt bis, ter, imo quater, per nycthimerum conuelleretur. Tandem acceſſit etiam hic euentus, vt ſub magna vehementia paroxyſmi, *membrum virile* tenderetur, imo magis magisque rigide intentum, tandem eiaculationem ſpermatis exequeretur. Quo ipſo facto, non ſolum mox miteſcebat paroxyſmus: ſed eueniebant ab eo tempore, etiam magis magisque *rariores* inſultus, & omnino *mitiores*, niſi quibus *excretio* talis iterabatur, qui & longiores erant, & importuniores. Imminuta vero poſthac magis magisque ſunt omnia pathemata, mentis & corporis, licet omnino vtique tardis progreſſibus, donec, poſt *quartum* demum *menſem*, iterum ad ſe plenius reuerteretur, *ſexto* tamen, aut quod excurrit, a primo *delirandi* initio &c.

Alias autem nequaquam certe in hoc genere penitus & ſimpliciter etiam contemni debet, energia *impreſſionis per faſcinum*, aut quæcunque tandem *veneficia*: qua de re, vti paſſim audiuntur exempla, quomodo patientes aliqui tales, ex *eſu*, oblatorum ſibi, a ſuſpectis hominibus, qualiumcunque eduliorum, aut cupediarum, aliqui etiam *repente* poſt aſſumtionem, alii vero tardioribus progreſſibus, in huiusmodi grauiſſimum adfectum inciderint: aut *puellæ*, ſuppreſſis poſthac *menſibus*, coortis autem variis, oppido *inſolitis* atque *grauiſſimis*, aliis pathematibus, tandem non ſolum *conuulſiones*, ſed etiam inſolita peculiari vehementia inſigniores, euenerint. Placet harum rerum exemplum aliquod commemorare.

Aulici cuiusdam tubicinis filius, decem annos egreſſus, mittitur cœnæ tempore, vt e proxima ædibus patriis cella ſenatoria cereuiſiam accerſat. Dum ille per porticum paulo obſcuriorem tranſit, occurrit vetula puero incognita, quæ ipſum alloquitur, an non tubicinis illius ſit filius? affirmanti offert ſchedulam quandam, ad matrem eius pertinere dicens, quam ipſa iam voluerit deferre, ſed commodum obuio tradere velle, matri exhibendam. Deſcendit puer in cellam, accipit cereuiſiam, deportat domum: indicat ſimul matri nuncium de ſchedula, eamque de veſtis receſſu expromere geſtiens, non inuenit: dum autem intentius quærit, corripitur vehemente paroxyſmo epileptico, nunquam ante hac ipſi cognito, nedum familiari. Expaueſcunt quidem parentes, & familiares, ſed non venit vlli in mentem, quod aliud tale quiddam ſuſpectum ſubeſſe poſſit. Corripitur interim puer, per tres proximos annos, frequentibus atque vehementibus paroxyſmis epilepticis, ex improuiſo coorientibus, & grauiter illum exagitantibus. Accuſatur ſub hoc tempus vetula de infima plebe veneficarum ſuperſtitionum, cum ſubſecutis grauibus damnis, qualia etiam minitata erat incutere: adhibitis ſcrutiniis decentibus, & examine, confitetur rea, talia facta, quorum nomine ad ſupplicium condemnatur. Cum executio huius in effectum deducenda eſſet, in ipſo loco ſupplicii, profitetur adhuc, ſponte ſua, vetula, quod ante tot annos, tali puero, illorum parentum filio, nempe huic, de quo loquimur, veneficium tale obtulerit, a dæmone ſibi concre-

ditum,

ditum, ſub euanidæ ſchedulæ ſpecie, vnde illi *Epilepſia* euenerit. Liberatus etiam iterum eſt patiens, ſed non ita mox poſt huius ſupplicium.

Ita etiam alia huius commatis exempla non ignota ſunt, ubi ex oblatis ſchedis, epiſtolam externa facie mentientibus, ſed vacuis repertis, cum inſpiciendi gratia aperirentur, ſtatim epilepſia vehemente correpti ſunt, quibus oblatum erat illud faſcinum.

Habeo etiam *imprecationis* exemplum; vicini, e ſiniſtre intellecto ioco, in rixas, atque iurgia aſperrima exardeſcebant; vbi, vti proprie filiarum pubeſcentium occaſione natum erat iurgium, pater alterius partis, venaticæ atque ſylueſtri aſperiori vitæ rationi addictus, increpans inhumanius filiam aduerſæ partis, imprecatur ſimul impuro ore, & animi impia contentione, Epileptica pathemata; more horum locorum genti ita familiari, vt ne liberis ſuis hæc imprecari vereantur. Corripitur autem re ipſa puella mox vehemente penitus, & ad plures horas porrecta Epilepſia, vt etiam vitæ periculum timeretur.

Quamuis autem in illo puero ſenſim elangueſceret malum, non tamen ſedatum eſt ante alterum, imo vero tertium, ab eo tempore, annum, quin & ſæpe, & per initia inprimis grauiſſime, patientem exerceret. Vixit autem poſtea per annos adhuc bene multos, etiam eidem arti buccinatoriæ addictus, quæ præſertim per initia diſcendi caput vehementer exagitat, ſine vlteriore incommodo.

Sicut autem totum negotium *faſcini* & *incantamentorum* intricatiſſimum utique eſt, eo vſque non poteſt de eius energia quidquam veriſimile concipi: niſi quod generaliſſima quaſi quædam proportio, locum habere videatur, inter *intentiones fortiſſimas mentales*, & qualescunque *ideales impreſſiones*; & *Motus*: vbi tamen via *communicationis in diſtans*, aut per qualecunque *ſymbolum corporeum*, conceptum vtique tranſcendat.

Si tamen etiam alteram illam conuulſionum epilepticarum plane ſingularem circumſtantiam attendimus, quomo-

 do

do *lunæ phaſium* præcipuas mutationes, ſæpenumero etiam prorſus *exquiſite* ſequantur; vti certum hoc & notum adeo eſt, vt in dubium vocari a nemine facile poſſit: ita eſt tamen ſimul nihilo vſquam euidentior vlla eius rei ratio, *theoretica* vere atque ſcientifica.

Sicut enim certe hoc intuitu re vera otioſa penitus eſt locutio illa, *lunam* eſſe *humorum dominam*; eandem eſſe *cerebri præſidem*, (& conſequenter *generis neruoſi*, *ſpirituum animalium* &c.)

Ita ſi quam maxime his dicteriis acquieſcere vellemus, eſt tamen vtique ante oculos, quod parem dehinc difficultatem denuo obiiciat, circumſtantia illa peculiaris, *phaſium* lunæ: cur inquam hanc talem *energiam* ita proprie demum exerat circa hæc veluti *puncta*, *locorum*, & ſecundum ea *temporum*.

Vbi, ſi etiam iterum diceretur (nempe a nuda ſimplici *experientia*) quod hæc res ita *inſita* ſit huic ſideri: intercedit denuo noua realis diuerſitas, imo difficultas, quod omnino etiam hæ ipſæ, ſecundum has *phaſes*, veluti *ſolennes* exacerbationes Epilepticæ, adeo non ſimpliciter ad has *ſolas phaſes* adſtrictæ ſint, vt paſſim etiam alios dies his phaſibus ſolum propius *accedentes*, ſeruent, non minore *exactitudine*, quam ipſas illas phaſes *ſtricte* determinatas.

Sane vero manebit hæc res, quo loco iam dudum eſt, imperſcrutabilis circa *modum fiendi*: Interim cauendum tamen etiam perpetuo erit, ab illa adhuc longe craſſiore, vtique circa rem *rationi* proprie expoſitam, hallucinatio, quaſi propterea, quia ſatis percipi non poteſt, quomodo vtique ſit aut fiat, propterea etiam *eſſe* & *exiſtere* non habenda veniat.

Quicquid autem circa hanc etiam rem *conceptui* vsquam adhuc adfulgere poteſt lucis, eſt vtique ſimpliciter comprehenſum ſub *συζυγία voluntatis*, *patheticæ*; (non *ſpeculatiuæ*, *rationalis*, ſed ſecundum *ideam*, ipſam quoque *non* ſimpliciter *rationalem*, *iucundi* aut *aduerſi*, ad ſuſcipiendas *motuum* conten-

tiones, conuolantis,) cum ipſa *motuum indole*, & habitu tam *eſſentialis conuenientiæ*, quam *cauſalis energiæ*.

Sane vero felicius has res expediendi *occaſionem* habebit, imo *methodum* maxime procliuem, quisquis expediuerit illam *agendi*, atque *fiendi* rationem, quæ ſubeſt, in *anxiis* illis *perturbationibus*, *motuum* omni modo *vitalium*, quæ cooriuntur in homine, cuius *mater* eo tempore, quo illum geſtauit in vtero VANVM *terrorem*, aut *anxium metum*, concepit, a *fele*: vnde ille quidem, ſi poſthac per totam ſuam vitam in conclaui moretur, vbi felis deliteſcat, non aliis, quam omnino paribus illis *perturbationibus vitalium motuum* adficitur, quales MOTVVM VITALIVM PERTVRBATIONES, VANVM, ſi recte æſtimetur, ſed tamen SVMMVM & fortisſimum ANIMI PATHEMA, *timoris ſumme anxii*, alias conſequi ſolent: imo vero, ad conſpectum propius felem, non tam æque ſimpliciter dictis hiſce motuum *perturbationibus* percellatur; ſed omni modo vero etiam ANIMI PATHEMATE TALI exagitetur, *metu*, inquam vehemente, *abſurdo*, a tali animali, grauisſime concutiatur. Vt de aliis huiusmodi *abſurdarum auerſionum*, aut *deſideriorum*, *theoriis* quidem irritis vtique, & omnimode inanibus, nihil dicam; quæ tamen, quantum ad ipſum *factum* attinet, non ſolum *veræ*, ſed etiam omnibus hominibus familiariter *notæ* ſunt, eoque ipſo ad congenerum difficultatum *theoreticarum veram explanationem*, maximi vtique ſunt momenti & vere paris habitudinis. Quod proinde merito bene notandum venit.

CONVVLSIONES autem, quæ aliis iam vrgentibus adfectibus vlterius *accedunt*, poſſunt certe adhuc tanto melius huic ortui vindicari, quomodo inquam maxime *finalibus* eiusmodi reſpectibus, PROPTER aliquam *excuſſionem*, debito ſuo progreſſui minus auſcultantem, tanquam per *indignabundum*, aut *anxie pauidum*, quendam *niſum* & *contentionem*, cooriantur.

Vbi tanto plus lucis vniuerſo huic negotio affundit, merito ſolertius, quam fere vsquam fieri ſolet, obſeruanda illa

circumſtantia, quod ad *conuulſiones in genere* proniores maxime ſint atque *promptiores* illi per indiuidua, qui *iracundiæ præcipiti*, & *acri*, & *pauidis angoribus animi*, præcipue indulgent: cuius contrarium ſeſe ſiſtit in illis, qui *liberiore*, *ſedatiore*, aut *firmiore* ſunt animi indole & morum habitu.

Vbi quidem etiam facile in omnes ſenſus veluti incurrit, inanitas traditionum illarum, de *materia* morbida *acri*, *qua tali*, quæ in *genus neruoſum* irruendo, idque *ſtimulando*, has turbas excitet:

Cum huiusmodi craſſum commentum, non ſolum ab omni reſpectu ad *tempus*, alieniſſimum ſit, (niſi quod eius autores atque fautores ſuæ opinioni in eo melius conſulere videntur, quod peculiares illas *rationes temporis*, quibus maxime *conuulſiones* exoriri obſeruantur, circa *indicatorias*, aut *criticas* male procedentes, *periodos*, potius attendere, imo vel admittere, ſuperſedent).

Sed inprimis etiam minime omnium quadret, alteri illi iuſtiſſimæ conſiderationis circumſtantiæ manifeſtiſſimæ, quod nempe *conuulſionum accidens* re vera iuſta *proportionis æſtimatione* inſtituta, ſit mirifice INFREQVENS.

[Cuius rei ne vlla longius petita exempla allegem, cito teſtem atque documentum, tot *millenarios* infantum plebeiorum atque ruſticorum, *variolis & morbillis* rectiſſime perfungentium, non ſolum ſine vllis *conuulſionibus*, ſed etiam cum reliquarum ſecretoriarum & excretoriarum *commotionum*, *moderamine* plane mitiſſimo: vbi *vrbani* infantes, per intempeſtiuas *artificiales* perturbationes, demum in illas *indignabundas*, aut *anxie pauidas*, ataxias coniecti, horum ita pathematum exempla fiunt. Neque vero minorem cohortem *millenariorum*, percenſere integrum fuerit, *Febrium* omnis generis, tam *ſalutariter* exeuntium; quam *funeſte* quidem decedentium, iterim tamen non niſi velut in ipſo demum *articulo mortis*, *conuulſiones* exerentium.

Vbi

Vbi certe longe alterius conſiderationis eſt obiectum, hæc ipſa circumſtantia, quod omnium affectuum, cum *actiuioribus motuum vitalium commotionibus* coniunctorum, quando infelicius ad ipſam mortem exeunt, vltimus finis *conuulſiones* comites habere ſoleat: & tamen aliquando etiam ita *exiguas*, præcipue vero *breues*, vt, ſicuti nulla harum circumſtantiarum, ita minime omnium hæ poſtremæ, vsquam conciliari poſſint, cum iſtis phantaſiis *acrimoniæ, in genus neruoſum* irruentis; aut, vndecunque tandem arceſſendæ, *ſtimulationis*, ceu tali maxime *tempore demum* in ipſam œconomiam *ſyſtematis neruoſi*, aut qualiumcunque motuum, mechanice potius, quam ſub deſtinatione ad qualemcunque finem fientium.

Cui rei, ex aduerſo, egregie ſatisfacit ſimplicior illa conſideratio, quod etiam deſperatis reliquis ordinatioribus tentaminibus quibuscunque, Natura hunc tanquam *vltimum conatum*, per quamlibet fortiores *motus*, *excusſionem* qualemcunque tentandi, velut *vltimas* ſuas *vires* experiri aggreſſa, irrito etiam hoc qualicunque auſu, tandem omnem *agendi* conatum merito deſerat, quando ſimpliciter irritum, & nullius efficaciæ amplius compotem eundem experitur.

Cæterum propemodum fruſtra ſunt ſimplices illæ hiſtoricæ diſtinctiones *emproſthotoni*, *opiſthotoni*, *tetani*; nempe de *regione*, *verſus* quam illæ tractiones corpus inclinant, loquentes: ſed re vera ſine omni *vſu*, ſiue ad *cauſarum* diſcretionem, ſiue vlteriorum *effectuum* qualemcunque meliorem perceptionem.

Vtique cum ne quidem illud adhuc ſatis certum aut indubium exiſtat, quod *conuulſiones*, quanto *ferociores* ſunt, atque violentiores, eo etiam abſolute *periculoſiores* ſint: quod certe, quomodo ambiguum ſit, notari meretur:

Omnino enim ſatis notum eſt, quod tam aliqui *moriantur*, qui quam *leuisſimas* conuulſiones exſeruerunt; quam alii non moriantur, qui quam *grauisſimis* exerciti fuerunt.

Vnde

Vnde longe magis ad Medicam contemplationem, tam *pathologicam*, quam *prognoſticam*, atque *therapeuticam*, faciunt illæ conſiderationes, quod 1.) *deteriores* ſint conuulſiones, quæ *declinationi* potius debito tempori ſuperueniunt, quam ipſi adhuc *incremento*; 2.) Omni modo deteriores, quæ iam *adoleſcenti*, ne dum *adultæ* ætati, eueniunt in morbis aliis *acutis*; quam quæ in aliam quamcunque *teneriorem*, imo inprimis plane *tenerrimam*, cadunt. 3.) Deteriores vtique, quæ *adultioribus fortiores* eueniunt; non item, quæ *tenerrimæ* ætati (nempe re vera contra generalis veri ſimilitudinis rationem, ac ſi ætas atque textura *tenera*, tanto magis *impar* iudicanda ſit, tolerandis eiusmodi violentiis; cum potius contra ſe res habeat. 4.) *Minoris periculi*, quæ ad *epilepticas* conuulſiones *extra acutos* morbos *procliuibus*, eueniunt etiam in talibus, quam quæ penitus alias *ignotæ*, erumpunt.

Sed profecto in hunc usque diem *ſterilior* eſt vniuerſa harum rerum *Theoria*, quam vt illi adhuc prolixius immorari æquum cenſeam:

Illud autem certiſſimum, quod & conuulſiones *ſymptomaticæ*, & omnia prorſus alia *ſymptomata*, quamdiu re vera *ſymptomata* ſunt, minime *certius*, *promptius*, & *ſolidius* percurentur, quam adfectu ipſo *primario*, partim in genere, ad feliciorem progreſſum deducto:

Partim *in ſpecie*, ſecundum *illam* maxime ſui *circumſtantiam* in meliorem ſucceſſum deducto, ſecundum quam ipſi *conuulſiones* magis proprie ſuperuenerunt:

Quæ nullæ ſunt certiores, quam vel nimium *præcipites* incitationes motuum *excretoriorum*: vel nimium *deficientes*, atque *impediti* ſucceſſus & exitus illorum, interim quantumcunque vtique *molientium*:

Vbi tamen re vera *prior* cauſandi ratio fere familiarior eſt; & certiſſime inprimis ad conuulſiones ipſis *incrementis* accedentes: *poſterior* contra illis inprimis, quæ *tardius* cooriuntur.

Ex omnibus autem his æque atque ſingulis reſpectibus fruſtra vtique fuerit vel *propiorem* theoriam elicere, vel *vtiliorem*, quam huc vſque adumbraui.

ARTICVLVS III.

De DOLORIBVS SPASTICIS, ARTHRITICO-PODAGRICIS.

CVm iam ſupra *generaliora* de his rebus abunde propoſuiſſe confidam, ſubiungam præſente loco ipſa præcipue *ſpecialiora.*

Arthritis dicitur *generaliter*, *dolor*, *artus* aut *articulos* grauius atque *pertinacius* affligens, in quacunque tandem corporis *regione* exiſtat;

Specialius autem, vſurpatur de articulorum *ſuperioris* maxime corporis affectu, *dolores* exquiſitos, (iuxta vulgatisſimam acceptionem) & *contumaciores*, exhibente.

Secundum veritatem autem rei, minime nudi valde *exquiſiti* dolores abſoluunt penitus *Arthritidem*; ſed ſunt omnino etiam *arthritica*, ad minimum vera *initia* potius, quam *præludia*, quæ *ſtupidiore*, aut *obtuſiore* ad minimum, ſenſu, patientes exercent, & magis magisque vehementiores *exacerbationes*, ſucceſſiue poſt ſeſe trahunt.

Interim, cum vtique hæc *Arthritica*, aut *Arthritodea*, non ſolum alias magno numero paſſim familiariora exiſtant, ſed etiam tanto magis *rudiori* tandem *arthritidi* vix non ſemper præludant;

Eo ipſo vero maximopere ad veram *hiſtoriam* vniuerſam, & tam *cauſarum*, quam *effectuum*, *nexum* declarandum omnino pertineant:

Eſt certe tanto minus negligenda, vt propemodum vulgo fit, vera illorum *hiſtoria:*

Tanto minus autem admittenda *confuſio*, quæ ſub perſona exquiſitioris *diſtinctionis* paſſim in ſcenam producitur: Nempe ad ſtabiliendas operoſas illas *differentias* inter *Rheumatiſmum* & *Arthritidem*, vt res maxime *diuerſas*, cum *ſubordinatæ* potius ſint.

Cæterum *Chiragra*, *Gonagra*, *Podagra*, ſicut vtique nihil aliud ſunt, niſi *Arthritis* in *certas* corporis *regiones* incumbens;

Ita habent tamen, quo veri vnici Naturæ *fundamenti* ignaros non parum diſtrahant eo, quod *Arthritis* ſtrictiore acceptione, non niſi *iunioribus* magis familiaris ſit;

Aut ad minimum certe *podagra* non niſi iam *annoſioribus*, minus autem *iunioribus*, vt *arthritis*.

Sicut autem iam ſuperius generaliore loco memoratum eſt, quod tam *Rheumatici*, quam *arthritico-podagrici* affectus, quam maxime cadant in ſubiecta *ſpongioſioris* atque *ſucculentioris* habitus corporis;

Et præterea conſtitutionis non ſolum reliquæ *plethoricæ*, ſed in ſpecie *commotæ*: (vnde familiaris illa traditio, quod *podagræ* maxime obnoxii ſint, *vino*, *iræ*, *veneri*, valde indulgentes: &, quia maxime talia *paupertas* minus ſuadet, aut fouet, *abundantia* vero vtrumque facit, *diuites*).

Ita facit ad propiorem harum rerum conſiderationem vtique, tam *locorum*, quam *temporum* illa diuerſitas, qua re vera *differunt*: ſicuti reliquis velut *eſſentialibus* magis conditionibus, ſimplicius vnum idemque ſunt.

Seruiet huic rei melius commonſtrandæ præcipue vera *hiſtoria*. De *habitu* generaliore, *ſpongioſiore*, *ſucculentiore*, *plethorico*, & inprimis *commoto*, iam diximus.

Hæreditaria quoque diſpoſitio, quid in talibus poſſit; quid etiam *adſcititiæ* & *adſuefactæ commotiones*, tam *turgefactoriæ*, atque *translatoriæ*, quam *euacuatoriæ*, indicauimus tum ibidem, tum ſub *Iſchiadis* deſcriptione.

Addimus itaque hic, quod *Arthritis* ſtrictiore acceptio-

ptio-

ptione ſumta, magis eueniat iuuenibus, ab anno XX. ad XL.

Occupet autem partes potius corporis *ſuperiores;* nempe ſecundum communem opinionem *ſcapulas, axillas, humeros, brachia:*

Quibus autem ego accenſeo, *dimidium caput, nucham & ceruicem*, inprimis *dimidiam, dorſum medium*, ſeu poſteriorem partem *thoracis, anterioris* thoracis alterutrum *latus:* (*Hemicrania, pleuritide ſpuria* vulgo dicta, & *rheumaticis* illis, iuxta vulgus, *ceruicis* affectibus: neque minus *dorſalibus* atque *lumbaribus* pathematibus, paſſim *nephritidi* adſignari ſolitis.)

Detrahit autem laruam fere etiam ipſa ſchola Medica, quando *dolores*, quantumlibet *genua, pedem, digitos pedum, manus, coxas*, pariter acriter exagitantes, ſed ſimul etiam *ſuperiores* corporis partes modo nominatas exercentes, *Arthritidis vagæ* nomine notat.

Reliquas ſuas conditiones atque circumſtantias, quia cum *podagra* fere communes habet etiam *ſuperiorum* partium *arthritis*, memorabo primum huius hiſtoriam.

Exſerit ſe hæc pariter quam maxime in ſubiectis habitus corporis *ſpongioſioris; ſanguinei, ſanguineo-cholerici*, imo etiam de *phlegmatico* participantis.

Plethoricæ vero conſtitutionis; ſub commotionibus, ſiue ſimpliciter e reliquo *otio* cito corpus exagitantibus, ſiue *vini*, aut *animi pathematum* intemperantia, *excretorias* intentiones excitantibus.

Ætate regulariter non alia, quam *virili;* aut iam plane *prouectiore:*

Maxime autem a prægreſſa reliqua iuuentute *alacriore*, & omnino *vegeta*, atque bene *ſana:* niſi quod forte *ſanguinis excretoriæ* aliquæ, vel *commotiones*, aut plane *eruptiones;* vel ad minimum tales *congeſtiones*, & ad easdem tendentes *ſpaſticæ contentiones*, forte perceptæ fuerint.

Nnn nnn nn 2 Faci-

Faciunt tamen vtique eodem etiam *arbitrariæ* ventilationes ſanguinis, præſertim *non immerito* ſuſceptæ, ſed omnino *plethoricæ* conſtitutioni præſenti ita ſatis recte adhibitæ: ſi tales in poſterum temere negligantur, *plenitudine* tamen *ſanitatis* reliqua interim continuante:

Incitamentis autem ante nominatis *patheticis* perennantibus, ne dum augeſcentibus.

Sicut autem *modus*, *motus*, atque *locus* adficiendi variat; dum aliis magis a ſuperioribus *deorſum*, a *coxa*, inquam, *capite oſſis femoris*, imo *longitudine* femoris, ad *genu*, & deorſum ad ipſum *pedem* progreditur;

Aliis ab *infimo pede* orditur; iam ab ipſo *pollice* maiore, iam ab vltimo eius *articulo*, quem a denſiore, atque firmiore textura, nodo veluti cuidam ſimili, Germani **den Ballen** appellant:

Afficit tamen vtique in omnibus *portionem* aliquam, ad *artum* hunc, qui ſub vno complexu, a ſummo femore, ad apices digitorum vsque, *pedis* nomine notari ſolet.

Ita etiam *motus* ipſius adfectus, eſt vtique perpetuo, *moleſta ſenſatio*, ſiue *dolor* qualiscunque; apud alios tamen *acrior*, *vibratilis*, & *acute vellicatorius*, imo aliquando acutisſime *interlancinans*:

Tantus etiam aliquando, vt omnem *quietem* excutiat non ſolum, ſed etiam *eiulatus*, imo *clamores* patientibus exprimat:

Apud alios tamen, & inprimis nominatim *phlegmaticæ* magis conſtitutionis, patientes, eſt prorſus *obtuſius*, & alia quidem effatu digna querimonia non æque notabilis, niſi quod *ſtuporem*, *grauitatem*, & *impotentiam* inſiſtendi: aut ſi hoc fiat, ſubtiliorem acutum ſenſum, tanquam *aciculæ*, aut ad minimum *ſetæ acutæ* plantas penetrarent, exprimens.

Quanto *acrior* autem eſt ſenſus, exquiſitioris, & nomine hoc digni *doloris*, eo minor communiter comparet alteratio vlla *externa*, ſiue *coloris*, ſiue *magnitudinis*, ſiue etiam ſenſibilis *caloris*:

(Vbi

(Vbi recordor vidiſſe tales patientes, qui *genu* exquiſitisſime dolens, intimo illo & ſubtilisſimo ſenſu, extrinſecus etiam pugno percutere non vererentur, ſine vllo præiudicio interni illius ſenſus.)

Interim omnino maximopere notabilis eſt illa circumſtantia, quam peculiariter, nempe in proprio maxime corpore, obſeruauit *Sydenham*; verisſimam apud eos, qui paulo *amplioribus vaſis* ſanguiferis inſtructi ſunt: quod nempe prima veluti *præludia*, aut ad ſummum *initia*, *podagrici* paroxyſmi, *vaſorum* horum, per *tibiam*, conſpicuam *inflationem* oculis offerant:

Cui omnino iungenda venit, eodem tempore admodum ſenſibilis, *grauatio* aliqualis, verius autem *tenſio* per ipſum femur deorſum:

Cum *adſpectu* etiam omnino, muſculoſarum partium magis *compreſſo*, ſeu veluti denſato; *colore* etiam *pallidiore*, & *calore* etiam ad ſenſum *remiſſiore*:

Qui valde *laxi* ſunt habitus, *phlegmatico-ſanguinei*, his, ſub *ſtupidis* illis magis & ſimplicius *grauatiuis* ſenſationibus, obtingit *inflatio* maior, & vere *tumida*, totius etiam *artus* ita affecti; non raro etiam vere *œdematodes*;

Quibus autem media eſt huius *ſpongioſæ* conſtitutionis menſura, illis ſolet euenire huiusmodi *tumor*, quando iam ſenſibilioris *doloris* impetus, non nihil *remittit*:

Imo, ſolet potius ipſa hac *tumoris* eruptione, *dolor* maxime *imminui*, imo remittere.

Talis *poſterioris* generis *tumor* eſt familiarius *ſubruffus*; imo aliquando adeo ruber, vt *Eryſipelatium* affectum æmulari videatur:

Vnde etiam nata eſt quibusdam, præter priſtinas opiniones, ſententia, quod *podagra* & *arthritis*, ſint *inflammatorii* adfectus: Confuſione non ſolum *arthriticorum* affectuum *ſpaſticorum*, cum *rheumaticis* adhuc congeſtoriis; ſed etiam *calo-*

rum ſtagnatoriorum, cum *æſtu*, *ſtaſibus* ſuper inducendo, vere *inflammatorio*, ſub *rheumatis* deſcriptione latius diſcreto.

Cæterum *podagricis* etiam recrudeſcentibus inſultibus, coniungi circumſtantias quasdam, quas vulgo pro *Febrilibus* ſymptomatibus habent;

Imo vero *turbatæ*, & vt aiunt *retropulſæ podagræ*, vere *Febrilia* talia incommoda, *ſuperuenire*, nemo quidem mirabitur, cui perſpecta fuerit indoles *apparatuum* Febrilium *inſtrumentalium* vniuerſa; *ſpaſticis* ſtricturis, *directiones* motuum *ſecretoriorum & excretoriorum* inſtruendo, vtique *mechanica* illa conſectaria, *perfrigerationis* & *incaleſcentiæ* varie alternantis, poſt ſe trahentium.

Vnde quidem, ſi perite vere diſtinguantur *commotiones*, *antecedentes*, & *conſequentes*; directæ & indirectæ: facile vtiq; erit perſpicere, quicquid ſine his conſiderationibus non poteſt non difficile apparere.

Omnino nempe facile, imo veluti familiariter, ſub illis *ſtricturis* inæqualibus *tonicis*, quibus in integris ita veluti *artubus*, etiam diutius *tenentur* tales quædam *tractiones*; ſimul vero etiam omnino ſubtiliſſimæ quædam *vibratiuæ* tonicæ *motitationes* vigent: non poteſt fieri, quin huiusmodi *alternationes* vagæ atque variæ motuum etiam *internorum*, & conſequenter *caloris*, ſubſequantur.

Quibus rebus tanto plus fauet *altera* illa circumſtantia, *inquietudinis* ſummæ, & conſequenter etiam *impatientiæ*, quæ huiuſmodi affectus perpetuo acerbiores reddit: ipſa vtique anxie *palpitatoria*, cordis atque ſanguinis agitatione.

Vt adeo, niſi *conſecutiue*, vllam *intimiorem* participationem *febrilium* motuum, in *podagræ* negotio ſupponere aut agnoſcere, re vera irritum ſit. Minime omnium autem vtique negligenda eſt illa *podagræ* veluti *proprietas*, quod ab eius circa *exteriorem* ſui ſedem factis perturbationibus, ingentes ataxiæ ſuſcitari ſoleant circa *interiora*.

Non

Non nego, quod huius rei etiam alibi a practicis fiat mentio, ne dum vt mihi hic aliquid imputare velim, niſi quod ſpecialiſſimarum hiſtoriarum conſcii, ſatis vtique ſciant, quicquid ſciunt: Interim certiſſime longe familiarior eſt huius rei ſolidior obſeruatio inter reliquos homines extra medicorum pomœria viuentes, quam in ipſis penetralibus huius Synagogæ.

Id quod profecto etiam tanquam ad oculum probare licet, per alteram animaduerſionem, adhuc multis paraſangis a Medicorum conſideratione vſitata, remotiorem; interim inter reliquos mortales veluti communiſſimam: nempe quod, qui *admodum iuniores* podagræ obnoxii fiunt, minus diu *ſuperuiuant*, aut certe *ſenium* fere nunquam attingant.

Illud autem certe non erubeſco manifeſto profiteri, neſcire me, quisnam Practicorum ſcriptorum annotauerit, nedum, vt rem conſideratu in his negotiis magime dignam, imo penitiori nexui *cauſali*, ſeu oſtenſioni *conſpirationis* atque *connexionis* pathologicæ idoneam, monſtrauerit illam circumſtantiam, quibusnam maxime *modis*, *effectibus*, aut *euentibus*, tales veluti præcoces podagrici, non ſolum magis deinde *expoſiti* viuant: ſed etiam ita penitus iisdem *obnoxii* ſint, vt illis omnino ad *mortem* deducantur. Iterum dico, e Claſſicis doctoribus, quorum auctoritas vel poſſit ſolum adſpirare ad auſcultationem impetrandam, ne dum aſſenſum ipſum aſſecuta ſit, neminem mihi notum eſſe, qui hanc rem vel decenter ad animum reuocaſſe videri poſſit, (excepta vna circumſtantia, ſynchroniſmum intelligentibus facili) nedum vt illam *condigne* executus ſit, & ad veram ſui *connexionem* adhibuerit.

Eſt autem hæc, quod hi, qui *iuniores* admodum, podagram incurrunt, ante omnia (1) expoſiti ſint euidentiori eius *conſpirationi* cum pathematibus *hypochondriacis* admodum vehementibus;

(2) Etiam prompti hinc obſeruentur ad *retroceſſionem* illam, ab artubus ad *interiora*:

(3) Aut

(3) Aut ad minimum magna *vehementia*, non ſolum *ſpaſtica*, ſed plane *conuulſiua* circa corpus externum, facilius exagitentur.

(4) Vbi inprimis *introrſum* factæ illæ regurgitationes, communius quidem *inflammationes* viſcerum :

(5) Paulo rarius, in peculiaribus magis diſpoſitionibus *phlegmatis* prædominantis, *hydropicos* adfectus :

(6) Vtrinque vero tanquam generice, *obſtipationes* viſcerum : generaliſſime vero vt a *congeſtionibus* ad interiora, vel *repentinis*, vel *pertinacibus*, vel vtroque, ſatis manifeſto præ ſeſe ferunt.

His hactenus adhuc *hiſtoricis* conditionibus podagræ, ſi iungamus hiſtorias aliquot minus quotidianas, poterit ex illis probabiliter etiam aliqua lux affulgere, ad faciliorem *ætiologiam* huius affectus.

Eſt nempe etiam in vulgus non adeo ignotum, tanto magis autem prudente animaduerſione tanto vberius deprehendendum, quod multi *podagrici*, vel fuerint, quin adhuc ſint obnoxii, variis *hypochondriacis*, *lumbaribus*, *iſchiadicis*, pathematibus :

Vel plane manifeſtis, & veluti confeſſis, *hæmorrhoidalibus*, *nephriticis*, *calculoſis*, pathematibus.

Paulo minus autem vulgo, & ipſorum etiam adeo Medicorum, perſpectum eſt, quod manifeſtiores *hæmorrhoidales conatus*, aut plane iam qualitercunque adſuefacti *exitus*, ſi poſthac *ſupprimantur*, ſanitate interim reliqua ſatis *vegeta* manente :

(Neque aliis vere *συζύγοις eruptionibus*, aut ad minimum *congeſtionibus*, & alicubi *obſtipationibus*, ſuccedentibus :) per quam familiariter vergant ad *Iſchiadicas*, *gonagricas* atque *podagricas* paſſiones.

Tanto minus autem, huius rei ſpecimen duplex, *hiſtorice* memorandum, e triuio ſcholæ medicæ Dogmaticæ, ſeu potius didacticæ, petitum eſt, quod adhuc afferam, cum nihil

ad

ad illud conſpirans vſquam ab iſtius Magiſtris Claſſicis ſtabilitum meminerim.

Vnum erit illud, quod a *Mouffeto Theatr. Inſect. lib. II. c. 41.* memoratur, quod *podagra ſublata* ſit per eductionem ſanguinis *menſtruam* e locis *hæmorrhoidalibus*, per applicationem *hirudinum.*

(Cui obſeruationi commodiſſime iungi poſſunt plures allegationes, quas partim e variis autoribus, inprimis autem e *Zacuto Luſitano*, allegaui, partim propriis obſeruationibus in eadem ſpecie, auctius illuſtraui, diſp. *de ſanguiſugis* :)

Alterum, quanquam in ſolidum vtique proprium mihi, nempe ſimpliciter vtique domeſticum eſt, tanto minus quidem ſcamnis ſcholæ medicæ debeo : interim omnino tanto maioris facio, dum proprie ipſum illud fuit, cuius conſideratione magis ſollicita totius vulgaris *Pathologiæ* ornatus diſplicere mihi cœpit, *ſimplicioris* autem longe Naturæ proceſſus, totus ordo atque conſpiratio, magis magisque mihi diluxit.

Eſt vero illud ipſum, quod iam ſuperius, vbi de *Iſchiadica paſſione*, commemoraui :

In quo nempe illud inprimis in rem præſentem memorabile eſt, quod *adſuefactio hæmorrhoidalis fluxus*, *ſucceſſiue introducta*, non ſolum *Iſchiadicas* paſſiones, ſed veram omnino *podagram*, cum gonagrico - *chiragricis* interſceniis vſitatis, ita in ſolidum aboleuerit, vt non ſolum huius mali nulla vſquam ſucceſſio repullulauerit :

Sed (quod profecto circa hoc negotium, ſolertiam, quantulacunque etiam vſquam eſſe poſſit, non poſſit non prouocare,) etiam *ab omnibus aliis incommodis*, vſque ad ipſam propinquitatem LXXIX. ætatis anni, ſincere ſanus vixerit priſtinus ille patiens :

(Niſi quod obrigeſcentiam quandam poplitum incurrerit LXXV. circiter anno, poſtquam a V. S. ad illud tempus

 per

per æquinoctia regulariter vſurpata, ſiniſtra Chirurgia deterritus, poſtac abſtinuiſſet.]

Hæc quidem obſeruatio, cum omnino viam mihi ſtrauiſſet ad aliter intuendum *podagræ, Iſchiadicorum*, imo *arthriticorum* affectuum, & *hæmorrhoidalium inclinationum, propenſionum, conatuum*, ſcenas: Inueni vtique per hos 24. annos, imo certe amplius, curioſe inquirendo in *reciprocas conſpirationes, arthritico-podagrico-hæmorrhoorum* affectuum, non ſolum tantum *numerum*, ſed quod præcipuum eſt, tantam *conſtantiam*, & vniuerſalem quaſi veritatem, harum rerum, vt hinc merito occaſionem ſumſerim, longe diuerſum de his rebus conceptum formandi, quem *naturæ* conſentaneum eſſe, *a priori & poſteriori* abunde expertus ſum.

Vnde adhuc ſemel animum, ad *hiſtoricam* etiam veritatem, *conſpirationis* huiusmodi *hæmorrhoidalium, iſchiadicorum, nephriticorum, ſanguinei mictus*, & *podagricorum* conſenſuum, & *reciprocarum* colluſionum, aut *concurſuum*, omnino aduertere, cohortor.

Neque tamen hoc ſolum; ſed ſupereſt vtique circumſtantia adhuc ad *hiſtoriam* ipſam pertinens, nullatenus poſtrema, *dignitate* æque, atque *ordine*; niſi quod hunc familiarius ita potius inuertat, aut turbet, vt nulla habita ratione prioris, aut poſterioris, vel quolibet tempore, ceu promiſcue, minus auſpicato ſucceſſu ſeſe exſerat.

Eſt hæc Reciprocatio, *arthritico-podagricorum* pathematum cum *hypochondriacis*, impetuoſis quantumcunque, affectibus;

Nempe, non ſimpliciter *ſpaſtico-tenſiuis*; ſed omnino grauiter *congeſtoriis* ſanguinis: & hoc ipſo *viſcerum inflammatoriis*, non magis *periculoſis*, quam ſubinde etiam *funeſtis*.

Ita enim eſt vtique ſummopere notandum illud, quod iam paulo ſuperius commendaui, quod *iuniores* præcipue, minus *tempeſtiua* tali ad ſuam ætatem, *podagra* correpti, famoſam

am illam e vulgi obſeruatione *vitæ* ſuæ *breuitatemc* atque *ſe-eſcendi* rariorem ſpem, præcipue in hac circumſtantia effe-tiue experiantur, vt eiusmodi *regurgitationibus ad interio-a*, & inde coortis *febribus inflammatoriis*, vitæ iacturam in-urrant:

Quandoquidem, qui a *podagra retrocedente*, non tam ſim-pliciter intereunt æque, quam etiam ſolum ægrotant, *iunio-res* quidem, certiſſime vel *internis inflammatoriis*, vel manife-ſtius *conuulſiuis* adfectibus ita laborant:

Sicuti *ſeniores*, *lentioribus hecticis* atque *atrophicis* huius-modi pathematibus, tandem abſumuntur:

Vtrique vero etiam experiuntur *languidiora*, *hectico-aſci-tica* pathemata; quando *retropulſio* illa minus *impetuoſe*, ſed *languide* potius, facta eſt;

Quale quid paſſim obſeruare licet ab hodiernis illis arti-ficiis, interne & externe *ſtupefacientibus*, *repellentibus*; *martia-libus* etiam atque *ſalibus volatilibus*:

Vbi iterum iterumque moneo POSTEROS, vt animum huc aduertant; quomodo *podagrici* quidem, *ſibi relicti*, & pa-tientius incommoda ſua tolerantes, familiariter ad ætatem perueniant omnino *provectiorem*; & reliquo corpore *interno*, ſatis *ſanæ* conſtitutionis compotes ſeſe oſtendant.

Quicunqne vero artificiis, a *ventilationibus ſanguinis* a-lienis, tractati, a podagra *ſubleuati*, aut *liberati* videntur; tum variis aliis, & inprimis *internis* talibus pathematibus longe grauius exerceantur: tum ſummam totius *vitæ*, *breuem* ex-perti, nominatis præcipue illis e *viſcerum abdominis malis* conſectariis & affectibus, intereant.

Vbi ſanior POSTERITAS diſpiciet, quid debeatur illis *ar-tificibus*, qui hisce rebus operam ſuam locant; & quid interſit inter *ſalutares Naturæ*, & illam *perite* obſeruantis *artis* inten-tiones: aut ad ſummum *tolerabiliora incommoda*: aut *veram* etiam *artem*, atque METHODVM, *Naturæ intentionibus* reſpon-

 den-

dentem: & contra illis quidem *reſiſtentem*; interim nihil melius, aut quoquo modo conuenientius, præſtantem.

Supereſt, vt tam vſitatiorem, *generaliorem*, quam etiam *ſpecialiorem* quendam, per indiuidua, *exitum* paroxyſmorum podagricorum, attingam:

Poſteaquam tamen primum omnium præmonuerim, quod hi affectus, *arthritici* inquam in genere & ſpecie, per *paroxyſmos* quosdam clientes ſuos inuadant:

Nempe *vernis* inprimis, vel *autumnalibus*, temporum atque tempeſtatum mutationibus: tum etiam aliis quibuslibet inſignibus huiusmodi varietatibus, inprimis *frigido-humidis*, tanquam nominatim corpori minus tolerandis.

Quamuis etiam errores in *diata*, maxime omnium autem *animi pathemata*, non poſtremum in hoc genere locum ſibi vendicent; primo quidem ad *exaſperandos* iam præſentes paroxyſmos: ſenſim vero etiam, ad eosdem omnino *prouocandos*, extra reliquum ordinem ſibi ſincerius relictæ vitalis œconomiæ.

Quando vero iam hi paroxyſmi, debitam illam ſuam *procedendi & progrediendi* rationem ita ſeruant, ludunt ante omnia hactenus dictam ſcenam, vt 1.) *tenſiuas* illas atque *grauatiuas* inquietudines in *artubus* illis, imo primitus, vel in toto corporis *habitu*, exerant; 2.) ſenſim autem, (niſi ab impetu quodam *pathetico* incitetur paroxyſmus,) magis magisque ſenſibiliorem foueant in parte magis immediata, *dolorem*: 3.) qui vagas illas ſenſationes *volaticæ refrigeſcentiæ & incaleſcentiæ* per habitum corporis; *appetitus* imminutiones, perpetuam *inquietudinem*, ne dum *ſomni* perturbationes, *phantaſias*, *angores*, *pauores*, ſub qualicunque ſomno: varie tædioſos *languores*: *ſiticuloſitatem*, ſed fere cum vſitatorum potuum *faſtidio*; imo in ſenſibilioribus ægris multimodam *impatientiam*, ſecum inferunt.

Hæc quando ita, per notabile tempus, ad minimum pro-

propemodum 14. dierum, aut 3.4, ſeptimanarum, ita durauerunt, (ſi non æque ſimpliciter paribus & exquiſite *continuis*, tamen nihil in ſolidum, & vere *intermittentibus*, *doloribus*,) imminuitur ſenſim illorum ferocia; ſimul autem augeſcit in membro affecto, viſibilis *ſpaſtica ſtrictura* ſeu *compreſſio* muſculorum eius membri:

Vnde quidem partim *adſpectus* ita affecti membri quaſi plane *tabidus*, oculis ſeſe offert:

Partim autem *flexiles* membri portiones, *digiti*, *manuum* non ſolum in *chiragra*, ſed etiam *pedum* affectorum, ita obrigeſcunt, vt in eo ſitu, ceu alias ſimplici *ſpaſmo* adfectæ partes, firmiter detineantur, nec vsquam inflecti, aut ex illa ſua ſtatione dimoueri poſſint:

Quin, per huius etiam rei adhuc initia, ſi extenſio, tanquam per vim tentetur, (aut per incogitantiam, pes ita affectus contra ſpondam fulciendo, temere arbitrarie tendatur, aut prematur,) recrudeſcat ita, tanquam in momento, leuiter diſſimulatus dolor, & non ſolum per horam vnam aut alteram, ſed vel per diem, denuo ferociat.

Senſim ſenſimque vero, poſt octo vel amplius dierum ſpatium, remittens etiam hic *vigor* exquiſitus, reſtituit patienti, *ſucceſſiue*, vſum partium illarum modeſtum, atque temperatum: manente tamen propemodum diuturna *imbecillitate* ſeu *minore robore*.

Neque vero prætereundum h. l. eſt illud, quod *Sydenham* commode monet, quod *voluntaria* motus illarum partium, quæ paroxyſmo tentari incipiunt, ſuſceptio equidem ab illis partibus ſæpe veluti *depellat*, aut *diſtineat* ad minimum, paroxyſmum;

Interim communiter pathemata circa *interiora*, qualia *retrocedenti podagræ* accidere ſolent, poſt ſe trahat.

Eſt hoc vtique, inquam, apprime notandum; interim non diſſimulo, quod multum hic ſitum eſſe putem in *moderamine*,

mine, tam *ſuſcipiendi* huiusmodi motus, quam inprimis decenter *repetendi :*

Cum omni modo huius prudentis *regiminis* iuſta obſervatio, in *hypochondriacis*, tam *congeſtionibus*, quam *compreſſionibus ſpaſticis*, mirum quantum energiæ ſibi vindicet: ad *invtile*, imo *intolerabile*, aut contra recte *vtile*, atque maxime *proſperum* reddendum hoc ſubſidium.

Quadrat autem huic loco certe eximie, peculiaris illa obſeruatio, in vno pluribus ſubiectis annotata, *Hildani*, quomodo hominibus, podagræ alioquin vehementi obnoxiis, per aliud infortunium obiecta *tortura mechanica* e cauſis criminalibus, liberos illos in poſterum præſtiterit a podagræ carnificina:

Sicut etiam ipſius huius autoris experimentum, *brachii arthritodea* talia pathemata, per voluntariam exercitationem brachii, interpellandi, imo tantisper ſupprimendi, atque diſſoluendi, pluribus exemplis ita ratum deprehendi, vt nihil ipſi decedat, niſi admodum *prouida adminiſtratio* in re præſenti: maxime vero *fundamentalium* ſubſidiorum reliquorum, tempeſtiuæ *ſubordinationes*, inprimis *præſeruatoriæ.*

Cæterum huius etiam eiusdem vtique obſeruationis, quomodo *podagrico-arthritici* affectus, *regurgitationem* veluti quandam ad *interiora* præ ſeſe ferant, vſum exhibebunt mox ſubiungendæ noſtræ ætiologiæ.

Conſiſtit autem vtique ipſa etiam hæc noſtra horum affectuum *pathologia*, omnino in *connexione* illa, quæ vniuerſam reliquam noſtram *pathologiam*, tanquam præcipuum *fundamentum*, conſtituit, *motuum*, *conatuum*, *directionum* atque *deſtinationum*, *ſanguinis ventilationi* per ſinceram euacuationem, dicatarum.

Et hoc quidem in præſente affectuum genere, etiam in generali huiusmodi *hæmorrhagiarum* apparatu; deinde vero *in ſpecie*, etiam in *ſpecialioribus*, ſecundum diuerſa *loca* atque

regio-

regiones corporis, *inclinationibus*, imo *directionibus* huius intentionis.

Nempe, in *arthriticis* quidem *ſtrictiore* acceptione, & quatenus *podagræ* contradiſtinguuntur, habet vtiq; locum inclinatio huiusmodi adhuc ad *ſuperiora.*

Quo ipſo maxime intuitu, minime dubito, etiam *hemicraniam* inter *arthritodes* dolores numerare:

(*Abſtrahendo merito* a traditione illa, vulgatæ pathologiæ, quaſi, quod aiunt, iurata, quod *arthritis*, tanquam abſoluta neceſſitate, ſimpliciter in *articulationibus* ſedem ſuam habeat: cum illis qui rem diligentius perpendunt, & diſcretorum ægrorum expreſſiones ſolertius examinare cordi habent, ſatis perſpectum ſit, quod maior fere ratio habenda eſſe compareat, partium potius vt *tendinoſarum* atque *ligamentoſarum*, quam ſimpliciter vt quoquo modo *articulatarum.*)

Ante omnia vero maxime quidem notatam velim iam ſupra etiam, vbi de *Rheumatiſmo* verba feci, commendatam veram illam συζυγείαν, *conſpirationem*, imo *ſubordinationem*, *Rheumatiſmi* & *arthriticorum* dolorum;

Quæ, cum etiam omnino *a priori* paſſim compareat; vt nempe, qui primo veriora ſigna *rheumatiſmi* exhibuerunt, illi poſthac *arthritici* euadant:

Siſtit ſe etiam omni modo a poſteriori, ipſorum *humidiorum*, ſeu *ſucculentiorum podagricorum* exemplo, vtpote qui ipſam ſuam podagram, iam *incipiunt* cum artuum affectorum *inflatione* atque *tumore*:

Iam ſolutionem ipſius ſui paroxyſmi deſinendo ita in huiusmodi *tumores*, aſſequuntur: Quod inprimis *ſanguineo-cholericis* magis obtingit.

Tumores inquam, omni modo cum *influxu* atque *ſuffarctu* humorum coniunctos; eoque ipſo ambitum etiam non minimum complectentes.

Quamlibet autem hi poſtremi omnino vtique magis di-

recte

recte ipſorum proprie *articulorum* ambitum complecti ſoleant; dum *rheumatiſmis* locus magis aſſignatur circa *medios* artus; verius autem circa *muſculorum* carnoſam partem, ſeu vulgo dictos *ventres* eorundem:

Non abludit tamen ab illa etiam circumſtantia alter ille vniuerſalior *tumor*, qui totam ita partis capacitatem omnino æqualiter occupare ſolet: *Phlegmatico-ſanguineis* vſitatior.

Conſiſtit autem hæc *ſubordinationis* ratio, in illis maxime tribus circumſtantiis; 1) quod *rheumatiſmo* ſincero atque ſimplici, præſertim in ſubiectis *poroſioribus*, humores vegetius, & eo ipſo tam *ſincerius*, quam *copioſius* ad partes impellantur;

2) Qui in *moderatiore*, aut *ſæpius*, citra vllum impetratum *exitum*, facto, ſenſim ita *delicatiore*, congeſtionis actu ex regimine, moderatius quidem, ſed nihilo propterea, minus *pertinacius*, adminiſtratus, *pauciorem* non ſolum, ſed plane etiam *tenuiorem*, & eo ipſo *acriorem* ſeroſam humorum partem, ita imprimit:

Vnde non ſolum ſenſibiliores *ardores*, *pruriginoſos* & *acutos*, ſed etiam vel ex hoc capite propiorem occaſionem ad *ſpaſticos* in ipſis partibus reniſus, ita ſuppeditat.

Vbi nempe, tertio, *ſpaſticæ* hæ ipſæ micationes atque vibrationes, propius iam deinde *arthriticorum* talium dolorum ſcenam inſtruunt.

Sunt autem *arthritici* adfectus, *materialiter*, vti ſcholæ loquuntur, omnino vtique veri SPASTICI motus;

Non tamen æque ſimpliciſſima ſtatim ſui ſcena, totos muſculorum plexus complectentes, atque exercentes; ſed per *fibras* magis ſolum ipſas, ſingularius occupati:

Quarum interim & fortior inde fit tractio, quam ſi in omnes muſculi fibras diſtribuatur illa motionis energia: & ab eadem conſequentia, etiam exquiſitior tractionis huiusmodi *ſenſatio*, nempe vtique *dolorifica*.

Hæc talis itaque *ſpaſtica contentio*, in ambitu, licet diffuſiore

ſiore, *locorum hæmorrhagicorum*, vel etiam *arbitraria emiſſione* affectorum, (inprimis *ſcarificatione*) ſuſcepta, atque diu & pertinaciter continuata, conſtituit vtique tanquam *materialem* rationem podagræ, generaliſſimam;

Quod autem ſolum ita per *fibrillas* potius, quam totos muſculorum *complexus*, fiat (tergiuerſando magis, nec ad ſummam totius ſcopi tanquam *directius* procedere audendo) ſpecialius iam eſt:

Specialiſſimam vero, & vere *formalem*, quam vocant, in hoc genere rationem habet, intenſio horum motuum, ita *ſubtilium*, atque *pertinacium*, vſque ad exquiſitum *dolorem*; vt inquam exquiſitus *dolor*, a *ſpaſtica ſubtili tractione* atque *vibratione* oriundus, ſit vtique *formaliter*, in *externo habitu* corporis, illud, quod alibi *arthritidem* in genere, alibi *chiragram*, *gonagram*, *podagram*, appellant; *Iſchiadem* etiam, contra illorum opinionem, qui illam pro ſimpliciter *rheumatico* affectu habendam, & *arthriticis* pathematibus *contradiſtinguendam*, contendunt.

Imo etiam *hemicraniam*, & *Odontalgiam*, quam aliqui quidem magis veluti rhetorice *dentium podagram* iam pridem appellarunt: ego vero, ipſa ratione exquiſitiſſima duce atque magiſtra, minime per vllum tropum *arthritodi* familiæ adſcribendam puto, ſed omnino cum illo conuenire interpretor:

Quamuis enim etiam multi tales dolores, non propter *hæmorrhoam* deſtinationem, ſed re vera ipſorum *dentium* impeditiorem *emerſionem* cooriantur;

Id quod inprimis de illo *tempore* valet, quando vltimi *molares*, *gemini*, aut *ſapientiæ*, vulgo dicti, excludi debent:

Eſt tamen velut eſſentialis paritas, duplici vtique illo reſpectu; 1) quod etiam ita totus affectus, etiam ad *dentium* expulſionem tendens, vtique ſit *ſpaſticus*:

2) Deinde etiam ex confeſſo tales *dentium* dolores, qui cum *excluſione* illa nihil vsquam amplius commercii habeant,

omnino non *exiſtant* ſolum, ſed etiam *violenter*, & plane *ferociter* ſeſe gerant.

Sicut autem non abſolute per omnia indiuidua ſimpliciter, par eſſe, vel ſolet, vel vllo intuitu debet, vehementia;

Adeo, vt etiam quorundam *podagricorum* pathema, in ſolo magis *ſtupore* atque *obtuſo* ad ſummum ſenſu, ſubſiſtat: non niſi immodeſtiore artis vſu inſoleſcens.

Ita non video certe vllam rationem, quam ob rem *arthritodeων* affectuum tribui, non liceat accenſere illos, qui vulgo magis *rheumatibus*, vſitato etiam nomine inter ipſam vsque plebem, adſignati, *ceruicem*, *ſcapulas*, & *humores*, *dorſum*, *lumbos* atque *coxas*, occupantes, atque ſæpe ſic ſatis diu vexantes, neque tamen rheumaticæ indolis, vllo *tumore*, aut *inflatione* proportionata, adeoque conſequenter *infarctus* alicuius probabilitate, exſerunt documentum: nec etiam vllam cuiuscunque *materiæ ſecretionem* & *excretionem* per illa loca, exhibendo, veræ *humoralis continentis* cauſæ vllum indicium de ſe præbent.

Dico *continentis* cauſæ. Cum vtique præiudicium hoc iam pridem præoccupatos, circa hanc ipſam materiam, teneat omnes pathologos; dum *podagræ* atque *arthritidis* cauſas, ſimpliciter in neſcio qua *neruorum* ſubtiliore *irritatione* collocantes; quicquid vſquam etiam *occaſionem* ſolum largius *humoralem* ſequi videtur, minime *arthriticum*, ſed ſimplicius *rheumaticum* habendum interpretantur.

Iam cum huiusmodi vulgo dicti *catarrhales* aut *rheumatici* affectus, circa artus externos, alibi *initium* quaſi ſumant, ab *humoralibus* quibusdam euacuationibus neglectis:

Alibi per tales in ſubſidium ſuſceptas, *mitigentur*, *præoccupentur*, imo ita *compenſentur*, vt his ſubſidiariis, atque vicariis recte inſtitutis, & continuatis, illæ etiam tantiſper plane ceſſent:

Præbuit ſane hæc res ſpeculationi illud offendiculum, vt pro-

propterea omnia talia, non niſi *humoralibus* eiuſmodi cauſis, & earum ſimplici *materiali* efficaciæ, adſcribendo, *rheumatiſmi* potius nudi, quam *ſpaſmi, contendentis* atque *connitentis*, efficaciam ſubeſſe augurarentur:

Et hoc ipſo veros *fontes horum* affectuum, vna cum vera *conſpiratione* cauſali *rheumatis*, & *arthritidis*, amitterent, imo perderent.

Nempe vnice e fundamento illo, quod totam illorum pathologiam, quia deſtituit, etiam, ſit venia verbo, proſtituit, quod quoslibet *ſenſus* atque *motus*, magis ſimpliciter ab *humoribus* produci arbitrentur:

Quam quicquam horum, & inprimis ipſarum *motitationum*, PROPTER *humores* fieri agnoſcant:

Vtique *tonici* motus, eiusque vtilitatis, imo *neceſſitatis*, ad debitum progreſſum humorum:

Efficaciæ vero exquiſitiſſimæ, ad ſpeciales *reſtrictiones*, & particulares *directiones* eorundem;

Nedum *genealogiæ ſpaſtici motus a tonico*;

Omnium inquam harum rerum incurii, ne dicam in illas etiam ad oculum demonſtratas, paſſim iniurii.

Eſt itaque *Arthritis*, tam generice, quam ſpecifice ſumto vocabulo, *ſpaſticus* huiusmodi affectus;

Ubi *propter* ſanguinis, ad ſolita veluti ſpiracula *excretoria*; (quamuis e longiore ambitu, deſtinatam magis, quam definitam & exactam,) directionem, per *preſſorios* vtique *tonicos* moderatos impulſus adminiſtrandam, dum exitus non obſequitur, magis magisque *tentaminis* potius indirecti, quam directe *ordinati* moliminis inſtar, & aſſumuntur, & inſtruuntur, & pertinaciter diutius ita continuantur, *ſpaſticæ* eiusmodi, leues & *inſtabiles*, *contentiones*:

Interim minus minusque ad ſimplicem illum, ſiue *ſucceſſum*, ſiue *exitum*, exquiſita *proportione* ita exercentur:

Sed potius ſucceſſiua nuda *adſuetudine* poſthac, oblata

occaſione denuo receptæ, omnis *conſuetudinis* more, & *promptius* repetuntur, & *obſtinatius* adminiſtrantur.

Eſt enim hæc omnino circumſtantia huius affectus, minime poſtrema, ſed quam cum omnibus ſub eodem genere, nempe *motuum efferatorum*, ſtantibus, in genere communem habet; quod in *conſuetudinem* promtius faceſſat, eoque ipſo deinde nullas amplius *proportiones* ſequatur, quæ *materiarum*, aut *ſcopi* ſimpliciter ad illas directi, proportionibus magis velut abſolute quadrarent:

Quod vti non verum magis, quam certum eſt, ita poſtulat omnino obſeruari, quandoquidem ex inaduertentia huius rei, tales deinde irritæ opiniones paſſim vtique profluunt, quæ animum ad inanes energias *directas materialium* cauſarum, deflectendo, non ſolum veritatem amittere inducunt, ſed *poſitiuo falſo* conceptui addicunt, & ſubiiciunt.

Quod autem *ſpecialiores* conditiones æque *arthriticorum* affectuum, ac earum *rationes* concernit; ſunt vtique harum etiam veluti generaliores, (1) diuerſitas ſecundum *ætates*: (2) diuerſitas ſecundum *vehementiam* atque *pertinaciam*: (3) *Infrequentia*.

De prima, dictum iam eſt; nempe quod illa arthritis *ſpecialioris* acceptionis, quæ, & quatenus, *podagræ*, *gonagræ* & *Chiragræ*, tanquam ſtrictiore ſenſu dictis atque ſumtis, cum podagra maxime conſentientibus, *contradiſtinguitur*, ſit affectus *iuniori* potius ætati familiarior, quam *prouectiori*:

(Niſi quid huic etiam ætati, ab *externis* maxime occaſionibus, ſubnaſcatur; *ſcarificationis*, aut V. Sum. in brachiis, *fonticulorum*, *veſicatoriorum* familiarius vſurpatorum, intempeſtiuo neglectu:

Inprimis in *fœminino* ſexu; vbi *hemicraniæ*, iam annoſioribus oblatæ, talium rerum vſum aliquando ſuadent, a quibus autem in poſterum imprudenter neglectis, paſſim eiuſmodi incommmda incumbunt.)

Ra-

Rationem huius rei licuerit certe ſimpliciſſimam intueri, in inclinatione illa euacuationum ſanguinis, in his maxime *ætatibus* ad ſuperna loca, caput & pectus, ordinarie tendente:

Sicut ex aduerſo *podagricorum*, *anneſioribus* demum euenientium, huiusmodi affectuum ratio, ex inclinatione ad *hæmorrhoidales* euacuationes propius pendente, minus difficulter agnoſci poteſt.

[Eſt autem certe hoc nomine iterum laudandus iam ſupra commendatus ille locus apud *Hippocratem*, ſine dubio ab antiquioribus ad ipſum delatus, quem lib. de Affect. ſub *coxendicum doloris* adumbratione, profert, dicens, quod hic dolor dependeat a decubitu ſeroſo-bilioſi, iuxta hodiernam formulam, humoris, in VENAM HÆMORRHOON, quæ per crus excurrat. Vbi, licet ego profecto alieniſſimus ſim ab affectatione quantacunque palæologias, ſeu antiquis ex vno forte aliquo verbo, penitiſſimam prolixiſſimarum rerum, & cognitionem & plane profeſſionem adſcribendi, (ſiquidem perſuaſiſſimus ſum plus ſubinde opprobrii in illos redundare, quod huiusmodi rebus non decentius poſthac vſi eſſent; ſed ipſo potius contrario poſthac rerum ſuarum inſtituto ordine atque dogmate, quod alicubi ita profeſſi fingendi eſſeut, turpiter iterum deſtituiſſent, imo diffeſſi eſſent &c.) Non poſſum tamen, quin hanc conſiderationem exinde deſumam, quod omnino probabiliter ipſi illi Veteres, aut ipſe *Hippocrates*, facti ipſius, manifeſtioris inquam *conſpirationis* talis αἱμοῤῥόȣ negotii, cum illo dolore a coxis ad femur ſeſe diffundentis notitiam habuerint: Licet vlteriorem negotii huius deductionem minus commode executus eſſe videatur: Quod quidem propemodum ordinarium eſt, & certe tam ab ipſo, quam promacho eius *Galeno*, ad vniuerſam poſteritatem transmiſſum, vt rem ipſam quidem, tanquam hiſtorice, ſatis bene expromant: ſimulatque vero ad rationes reddendas conuertuntur, longe aliam faciem obuertere ſentiantur. Placuit autem omnino hoc velut iudicium ex antiquitate non plane negligere.]

Eſt autem etiam ſecundi illius phænomeni, nempe di-

uerſæ *vehementiæ* atque *pertinaciæ* ratio, haud multo maiori difficultati implexum.

Omnino tamen vtique ſciendum, quid de illa re ipſa *verum* ſit, & de quonam ſubiecto ſermonem habeamus.

Nempe verſatur hoc in eo, quod *arthritis*, circa *ſuperiores* corporis partes occupata, in iunioribus ſubiectis, neque tam *ſæpe*, neque fere tam *obſtinate*, tamque *diu* in ſingulos paroxyſmos, patientes exagitet, vti *podagra:*

Quamlibet vulgo quidem vere confeſſæ *arthritidis*, *dolor* ipſe, haud minus *acris* eſt, quam ipſius *podagræ:*

Deinde vero etiam, quod *arthritici* dolores iuniorum, vix vnquam eandem pertinaciam ſeruent, vti podagra, ad conſtanter veluti *adſueſcendum;* ſed facilius propemodum, augeſcente ætate, vel penitus iterum *ceſſent*, vel ad *pedes* deſcendant:

Dum vtique *podagra*, ex aduerſo longe communius ita *inſoleſcit*, vt vix quiſquam ab illa in ſolidum iterum liberetur, quin magis magiſque firmiter potius *adſueſcat:*

Aut *artificiis* alienioribus ſuppreſſa, communiſſime [in graviſſimas illas alias pertinaces adfectuum ſpecies prolapſi patientes, ad inſignem vlterioris ætatis extenſionem minime perueniant.

Vbi etiam generalis illa *maior pertinacia* in ſemel formatis propoſitis, conſiſtenti magis, nedum ſeneſcenti ætati, præ iuuentute magis propria, nullo certe iure hic ſimpliciter negligi poteſt.

Minime vero rara occurrunt exempla, *arthriticorum* talium iuniorum, qui ab *hæmorrhoidum* poſthac ſuperuenientium adſuetudine, ab his doloribus liberantur.

[E multis aliis placet huius rei exemplar allegare. Generoſus quidam iuuenis, illo tempore forte 25. annorum, habitu corporis ſanguineo-phegmatico-inſtructus, cæterum inſolita ingenpte diligentia atque aſſiduitate iurium ſtudio vacans; incidit in arthriti-

thriticos dolores acerrimos, & vti per duos forte annos aliquoties reuertentes, ita toties quoties grauiſſime vtique patientem exercentes. Viuebat his annis Lipſiæ, & vtebatur conſilio & auxilio practici laudatiſſimi illorum temporum: ſed perſeuerabat malum, vix ante tertiam ſeptimanam miteſcere quoties inuadebat; aliquando vero etiam diutius contumaciam ſuam exercere, impetu etiam tanto, vt tangi patienti intolerandum eſſet, neque niſi cum ipſis lodicibus e lecto tantisper dimouere liceret, dum ille denuo ſterneretur: erat autem dolor per totam longitudinem dorſi, ab ipſis etiam ſcapulis, imo humeris atque brachiis, vna grauiſſime dolentibus, ad infimas vsque coxendices, vibrationibus acutiſſimis immaniter ſæuiens. Tandem erumpebat fluxus hæmorrhoidalis ſanguinis. Ita liberabatur ab arthritide, vt plures poſthac annos ab hoc pathemate immunis viueret, interim hæmorrhoidum vix non ſimpliciter continuo fluxu, neque certe parco, affici iam totus adſuetus, quo tempore per ipſam occaſionem huiusmodi largæ excretionis, ſanitatis ſuæ hanc conſtitutionem mihi ita prolixius commemorabat. Mutauerat autem eo ipſo tempore vitæ ſuæ rationem in eo, quod e Comitum quorundam officiis in Ducalem aulam euocatus, lautius, quam pro conſuetudine acceptus, vinoſiore etiam diæta vti, non ſibi temperaret. Cum autem, neſcio vnde, eueniſſet, vt fluxus hic ſubſiſteret, correptus eſt citiſſime coxæ & femoris torpus, imo cruris ad pedem vsque, primo ſtupidiore, pedetentim etiam ſenſibiliore affectione. Conſuluit hunc in finem Medicum, alias etiam ſibi atque familiæ ſuæ vſitatum, prædio vtique ſuo vicina in vrbe degentem. Quid actum ſit, equidem curioſius exquirere non placuit; factum autem hoc eſſe memorabat vtique ipſe patiens, vt loco hæmorrhoidum, mictu ſanguineo largo corriperetur: qui ſedatus quidem iterum eſt, ſed patiens incurrit tumores pedum ad ipſum vsque abdomen. Commodum autem euenit, vt negotia Principis ſui in Curia imperiali procurare neceſſe haberet; vnde Viennam profectus, partim medicationibus, partim Hungarici vini ſubſidio, quamuis aliquot demum menſium ſucceſſu, hæmorrhoidum fluxus beneficium iterum aſſecutus, ex hac parte commodius iterum habuit. Mortuus autem eſt poſtea e febre epidemia petechizante.

Vt

Vt autem etiam ſpecimen occaſionum, a quibus hæ tales cauſæ *antecedentes* in actum deduci ſolent, exhibeam, addo alteram hiſtoriam.

[Tam ætate, quam corporis habitu ante dicto illi arthritico geminus iuuenis generoſus, cum in comitatu Principis ſui, epulis intereſſet, quibus hic a ciuitatis ſuæ Magiſtratu peculiari quadam ſolennitate accipiebatur, non inter epulas ſolum, ſed etiam poſt illas, per totam vsque noctem, vino, cum numeroſiore ſociorum nobilium cœtu, indulgere ſuſcipiebat. Senatorii vero illi promicondi, iocum, prout erat, intelligentes, cum per ipſas epulas vinum miniſtraſſent puriſſimum, huic compotoriæ aſſiduitati conſulebant indigena ſuo vino, non debili quidem illo, aut acido: interim caput vtique acriter feriente διὰ τὸ λαβεῖν γύψον, vt ait Athenæus de *Zacynthio* & *Leucadio* vino, kalckichter Wein. Cum corpus, ſanguinem atque caput immodice oneraſſet noſter, ſobrie certe domi, ſi non parce, viuere doctus, & ad ſummum mane continuato potu, demum ſomno vacare vellet, ſuper lectum prolapſus, & veſtimentis etiam negligenter apertis ſub ſomno perfrigeratus, poſt tres circiter horas a ruſtico, quem famuli loco ſecum habebat, ſeruo, tumultuoſe excitatur, cum vtique Principem excurſioni ſeſe præparare audiuiſſet, quem comitari nobiles conueniebat, eius autem rei præcedente veſpera nulla mentio facta fuerat. Perturbatus ita nobilis nuncio hoc, & ſomno vinoque adhuc nimium quam grauis, proripit ſe tamen ad ſatisfaciendum etiam huic ſuo officio: cum autem ante omnia ocreæ pedibus inducendæ eſſent, quas nouas, e firmo illo indurati corii genere, etiam arctiores iuſto, habebat, vt alias ab ipſo corporis habitu ordinario, ita nunc etiam vino, turgidus, & exæſtuatione a ſomno, cum pedem in ocream, plus quam dimidiam fortius intruſiſſet, corripitur ipſo illo momento dolore cruris ita acutiſſimo intolerabili, vt tangi amplius ocream, ferre minime poſſet. Dum autem conſultant, an vtique nullum eſſet ſubſidium, citra ſimplicem conſciſſionem in fruſta, illam a pede ſeparandi, & huic fini ſutorem demum vocant, aſſurgit interim doloris huius vehementia per totam longitudinem tibiæ atque femoris ad coxendicem: imo diffundit ſe hinc, ſubtracta etiam per conſciſſionem plenariam ocrea, in totum

tum corpus: obſidet autem & exagitat patientem in tertiam vsque ſeptimanam, priusquam eousque ad ſe reuerteretur, vt ſenſim ſenſimque ſincerius liberatus, auram iterum ferre adſueſceret, quo domum in prædia ſua ſe conferre liceret. Hic tamen auſcultans in poſterum tempeſtiuæ V.Sis. conſilio, nullo amplius inſultu tentatus eſt.]

Ita quidem abſoluitur omnino etiam hæc diuerſitas *pertinaciæ conſtantis*, *podagræ*, præ *arthritide* ſtrictius; nempe eo, quod in ipſis arthriticis, vt *iunioribus*, in quibus etiam ipſæ actuales ſanguineæ excretiones *vnum eundemque locum*, conſtanter & immutabiliter, ſeruare non ſoleant, ſed a ſuperioribus ſenſim profundius deorſum deuolui:

Nec etiam ipſa *indolis* in genere, eadem ſit pertinacia in iunioribus, quanta in ſenioribus:

Pariter, vti iuuenilis etiam indoles, leuiores occaſiones ſuſcipiendi ipſos motus tales promptius arripiens, tanto iuſtius etiam poſthac minus tenacem eorundem ſeſe gerit, quam annoſior:

Nempe ſicuti non niſi *conſultius* laborem quemcunque decernens, ita etiam *conſtantius* deinde eidem ad optatum exitum perducendo incumbens.

Maxime vero conſideratu digna vtique eſt, tertia illa ſupra a nobis notata ratio INFREQVENTIÆ.

Nempe, cum certiſſimum vtique ſit, quod tam *arthritis*, quam ipſa maxime *podagra*, affectus ſint oppido ſatis rari; vſitatæ vero illæ *cauſæ*, quæ pro horum affectuum tanquam *fundamentis* allegantur, ita certe ſint comparatæ, vt non ſolum in homines quam plurimos cadant, qui tamen *podagrici* non fiunt, neque ſincere *arthritici* quoque ſolum:

Nec etiam apud ipſos illos, qui his affectibus obnoxii fiunt, æque conſtanter deprehendatur *proportionatus* eiusmodi exceſſus, præ aliis, etiam nullam plane noxam inde ſentientibus:

 Mere-

Meretur certe tanto magis expendi, quid e diſpari conſideratione, rationis affulgere poſſit, pro hoc offendiculo, tam manifeſto, decenter vtique remouendo.

Huic fini nullum aptius puto eſſe remedium, vti videlicet nullum etiam verius, niſi illud, vt animus aduertatur, ad veram illam *genealogiam*, adeoque mutuam etiam *conſpirationem*, aut quaſi *dependentiam*, diuerſorum affectuum eidem fundamento inſiſtentium.

Sicut enim vulgo ſatis verum eſt illud philoſophicum, quod *vnius rei plures poſſint eſſe fines;* ita accipitur etiam omni iure, ſatis omnino recte atque commode, etiam de *exitu* atque *euentu* vario, vnius eiusdemque rei.

Secundum hunc reſpectum, ſi *Infrequentia* illa, etiam ipſius *arthritidis*, atque *podagræ*, ita prudenter atque perite expenditur, vt notetur, quam variis *modis*, *motibus*, atque *locis*, nullo *imaginario*, ſed quotidianæ experientiæ quam maxime reſpondente, progreſſu, ab iisdem illis *materialibus*, & *occaſionalibus* cauſis, *ſpecie* quidem differentes, ſed *genere* vtique conuenientes, præterea autem, quod palmarium eſt, etiam inter ſe *conſpirantes*, &, datis iuſtis occaſionibus, vere *Tranſitiui*, tales affectus ſubnaſcantur, qui *ſimul ſumti*, ab illa *ſingulorum Infrequentia*, multo longius iam, imo longiſſime, abeant; poteſt certe res vniuerſa, cum ipſa veritate longe propius conciliari, & veritas *ætiologica*, euidentius eluceſcere.

Ita enim certe ſi res conſideretur, vt abſolute decet, non difficile erit intelligere, quomodo non tam multi quidem *arthritide* proprie, aut *podagra*, afficiantur; bene autem interim συζύγοις illis affectibus, ad *excretiones ſanguineas* pertinentibus atque reſpicientibus.

Ita enim demum magis vera deprehendetur, partim illa *experientia*, quod *generalioribus* eiusmodi *cauſis* ſubiacentes, earumque vſu conſpicui, ſi non ſimpliciter & abſolute

VNVM

VNVM aliquem SOLVM EVNDEM effectum & affectum, tamen *e pluribus* vnum, re vera experiantur, atque tolerent:

Tum etiam, qualis deinde ſit *conuenientia* inter tales; imo non ſolum conuenientia, ſed vera etiam *conſpiratio*, imo vero vera atque realis *permutatio*, atque *tranſitus* omnino *mutuus*, vnius in alterum, *reciprocus*:

Cuius quidem rei vix vllum vel poſtulari poſſet ſpecimen luculentius, nempe *ſimplicius*, quam *duplex* illud, non dicam notius, certiſſime tamen non minus ignotum, ipſi quoque plebi, quam Medicorum choro.

Nempe primo *podagræ* & *arthritidis* facilis retroceſſio ab *exterioribus ad intima* corporis, nominatim autem *venæ portæ* ambitum: *Secundo*, affectuum circa intimiora occupatorum *tonico ſpaſticorum*, *conſenſualis* eiusmodi velut *eliſio*, aut expulſio in *ambitum* corporis: de quo nempe vulgus hominum certe non raro ſecundum ipſam veritatem quiritatur, **die Kranckheit ſeye ihnen in die Glieder geſchlagen / ja in die Glieder getrieben:**

Apoſtaſibus nempe, iam *ſegnioribus*; ſuccedentibus inde *rheumaticis*: tandem autem obſtinatioribus *arthriticis*, doloribus.

Aliquando autem etiam præſentiſſimis, non tam *ſpaſticis*, quam *conuulſiuis* acerrimis contentionibus.

Supereſt vt verbum adiiciam de illa conſideratione, partim *hæreditariæ* impreſſionis; partim *adſcititiæ* CONSVETVDINIS: partim *inordinati*, & inconſiderati reliqui *regiminis*: tam circa *arthriticorum*, quam in ſpecie *podagricorum* pathematum, *conſpirationem*, cum *euacuationibus*, tam *hæmorrhoidalibus* ſpontaneis, quam *artificialibus* eiusmodi ventilationibus.

Nempe, quod exquiſitior harum rerum conſideratio, non magis laudanda ſit, quam penitus inculcanda, quaſi generatim admonent inprimis exempla etiam talium, qui cum

peritiores eſſe poſſent, prudentiores autem certe eſſe deberent, neutrum cordi habentes, etiam optimarum rerum vſum, non ſolum amittunt, ſed etiam peruertunt.

Si detur patiens, qui *hæmorrhoides fluentes* habeat, & quidem iuſtis, imo plane regularibus, progreſſibus, & tamen *podagræ* etiam obnoxius ſit; ſequitur, quod *hæmorrhoides* non ſint *abſolutum* remedium *podagræ*.

Certe. Et ego tam parum, quam alius quisquam, disſentio, qui non ſolum multa huius rei exempla ſcio, & inter illa etiam notiſſimum mihi & aliis, ſi animum aduertere cordi eſſet, in Illuſtri viro, qui quamlibet a triginta & quod excurrit annis, hæmorrhoidalibus euacuationibus, minime *parcis*, aut quod effatu dignum ſit, *impeditioribus*, *adſuetus*, tamen propterea non *abſolute liber* eſt ab omnibus *podagricis* inſultibus. Niſi quod etiam notum ſatis ſit, *duplex* circa hoc exemplum phænomenon; primo, quod incommoda illa podagrica, quam maxime ſenſerit, quando ſolitus ille *liber* progreſſus fluxus huius, non recte procederet: ſecundo, quod etiam tota indoles huius *podagræ*, tum in genere multo *lenior* ſit; tum in ſpecie, *habitui* Viri inſuper conueniens, totus *indolentior*, ſed *ſtupidus* ſolum magis, *fremebundus*, ad ſummum *grauatiuus*, (cum illo ſenſu, qualis obtingere ſolet in illo affectu, quem Germani noſtri Einſchlaffen eines Gliedes appellant:) ſed & ſimul regulari huius indolis more, cum *intumeſcentia* coniunctus, neque mediocri quidem, ſed omnino *notabili*: vnde etiam propemodum impoſuit curioſioribus, vt pro tam ſimplici re, minime agnoſcentes, ſed neſcio quid ſpeculantes, (cum etiam *vnum* ſolum pedem, licet non ſemper *eundem*, nec etiam ſimpliciter *vnum*, ſed ſolum *ſenſibilius*, neque *ſemel* tantum, ſed iam *toties*, affecerit:) medicationes etiam ſuſceperint, quas podagræ non quiuis certe alius dicaret: ſed in caſſum.

Ita etiam notiſſimum eſt exemplum *typographi*, non

ita

ita pridem demortui, qui cum (ab hæreditate) ita *podagricus* eſſet, vt etiam per annos multos, nunquam veram plenam *intermiſſionem* perſentiſceret; tamen non ſolum *hæmorrhoidum* etiam fluxum ſenſit; ſed etiam a pari tempore, a quo podagræ obnoxius fieri cœpit, & *vtraque* hæc incommoda, ita *iugiter*, vel per triginta annos tolerauit.

Vbi vero etiam ego vnquam oblitus ſum, quoties prolixiorem ſermonem de his rebus inſtituere tulit occaſio, ſedulo hoc monere, quod *podagricis etiam hæmorrhoidum concurſus non inſoliti* ſint.

Nempe ingente omnino pretio dignum eſſet, ſi emi posſet, tum alias ſanam rationem in poteſtate habere, tum maxime circa negotium *modi* & *methodi operandi* remediorum.

Profecto enim non *Medicum* eſt, ſed *ruſticum*, vel ſimpliciter *nulla* credere remedia; vel ſola talia, quæ tanquam penicillus aut ſpongia lineam, ita illa morbum, *ſimplici tractu*, *extergant*, *& extinguant*.

Sed maiore profecto opus eſt *prudentia*, *peritia*, *dexteritate*, & ingenua etiam *ſollicitudine* atque *ſolertia*, tam ad *intelligendum*, quam *inueniendum* & *inſtruendum* tales res, quæ *ordine*, *tempore*, *proportione*, *ſucceſſibus*, *reſpectibus*, quantæ quantæ ſunt, nitantur;

Ita enim vnice, & diſcitur, & ſolide etiam docetur, quid iuuet atque proſit; quid *non iuuet*, & *nihil proſit*, vtique mirifice facilius eſt & ſcitu & dictu: ſufficiunt enim duæ illæ circumſtantiæ, vt neque agatur recte & ordine neque intelligatur: imo vnum, ne quidquam recte fiat.

Cæterum in applicatione harum rerum operoſius occupari, & identidem inculcare, quid vel ſub *prudente moderamine vtile*, vel ſub *confuſo neglectu irritum*; quid *hæmorrhoidum* fluxus podagræ *ſuperueniens*, non *efferæ*, non iam toti *adſuetæ*, non varie *perturbatæ*, *Medicos* nondum expertæ, *opium* nondum aſpernanti &c. conducat: aut contra, *podagra hæmor-*

 rhoi-

rhoidibus, ſimiliter ſub, imo vel ab eiusmodi machaoniis artificiis, *accedens: hæreditaria:* peſſimis corporis & animi *intemperantiis* furioſa &c: quid, inquam, *boni* aut *mali*, talia partim ferant, partim vehant; hæc, inquam, talia iterum iterumque inculcare, non ſolum tempus atque locus non patitur, ſed certe nec ipſe etiam animus.

Dixi quantum ſatis eſt, ad harum rerum *mutuos veros reſpectus* ſatis luculenter exhibendos. Illis, qui exercitatam habent ſanæ rationis promptitudinem, non erit difficile, præſertim ſi cætera huius *Pathologiæ* huc vsque dicta, ſatis perceperint, comparando, imo vero certe intelligendo, recte elicere verum huius rei habitum.

Tunc demum promptum erit agnoſcere, non ſolum quid e recte ita inſtitutis rerum harum verarum conſiderationibus, veriori atque luculentiori conceptui quadrare poſſit, circa *ſimplicem* harum rerum indolem; ſed etiam, quid de eiusmodi *anomaliis* apparentibus, ſed a vera prorſus intima indole, ut varie *complicata*, ut varie *perturbata*, ut diutius *adſuefacta*, manifeſtius dependentibus, judicandum ſit, aut ſuſpicandum: quod tamen vtique adhibita diligentiore contemplatione minime difficulter cum ipſarum rerum veritate, tanquam ad amuſſim conciliari dehinc poſſit.

Dicendum adhuc eſt aliquid de peculiaribus quibusdam, ſed tamen *accidentalibus*, & proinde non ſolum *indiuidualibus* tantum, ſed omnino etiam *rarioribus* huiusmodi obſeruatu circumſtantiis, & tanquam *accidentibus* Podagræ.

Sunt horum maxime duo; *nodi tophacei* circa articulos; & *contracturæ* membrorum.

Nodos illos, ſi debita cum attentione inſpicere contingat, oriuntur quidem circum *iuncturas*, ſed & emicant ſæpenumero ita *repente*, & *reſoluuntur* etiam ita *prompte*, ut ſimpliciter ab *influxu*, quorumcunque tandem humorum prognati, minime videri poſſint;

Sed

Sed longe veriſimilius, vel a ſimplici *tendinoſo-ligamentoſarum* partium *denſatione*, atque *criſpatura*:

Aut ad ſummum, his ipſis deinde ſuperueniente vlterius huiusmodi detentione, ſpiſſeſcentium *glutinoſorum* lymphæ partium; quales circa *ligamentoſa* loca etiam vulnerata, & *doloribus* ſimul aut *irritationibus* affecta, euenire & profluere notum eſt, ſub vulgato nomine *Synouiæ*.

Vbi vtique iterum, qui compotes ſunt conſiderandi atque diſtinguendi, habebunt, quod conſiderent, in disquirenda veluti *dependentia* mutua; an videlicet, quod quidam *κατὰ πόδα* volunt, totus ita affectus, *tota* inquam *podagra*, *gonagra*, *Chiragra*, imo *arthritis*, hinc *a Synovia* pendere videri debeant: quia *aliquibus*, & *aliquando* tandem, talia ita euenire ſolent, quæ, (etiam *fortaſſis* & *opinabiliter*,) huic humori qualicunque iure imputari poſſe videantur:

An vero potius illud quam maxime probabilius ſit, quod vere *accidentali* nuda quadam *ſuperueniendi* ratione obtingat.

Eſt enim vtique illud de hac etiam re plane memoriter tenendum, quod cum ipſa podagra ſatis *Infrequens* ſit affectus; hæc eius conſtitutio, tam valde *nodoſa* in genere, quam ad *tophaceam* vsque duritiem inſoleſcens, in ſpecie, ſit vtique etiam in hac raritate adhuc rarum quiddam, quod vix *decimo* cuique podagrico eueniat: vix autem certe *vigeſimo* cuiquam prius, quam ſtricturæ acres *ſpaſticæ* contractoriæ præceſſerint, imo vel diutius *perſtiterint*:

Quibus demum *ſuperueniat* illa nodoſitas; & quidem re vera familiariter etiam longe magis *exigua*, quam vt *proportionem* habere poſſit, ad ita ſuppoſitam rationem *directam* agendi aut fiendi:

Nedum quid deinde dici poſſet de illorum podagricorum phænomenis, qui cum *latam* & æqualem *diffuſionem tumidam* incurrunt;

Et quidem eſſentialiter vtique totis ſuis paroxyſmis:

Ta-

Tamen huiusmodi *nodoſitates* vel nunquam incurrunt:

Proniores autem ad illas ſunt illi vtique, qui *acres* dolores perſentiſcunt:

Ita tamen, vt omnino etiam ipſorum talium non ſolum *pauciores*, atque ita vere rarius, hæc ipſa quoque incommoda experiantur:

Sed inprimis etiam qualiscunque illa ipſorum eiusmodi correptio *nodoſa*, neque ad hanc circumſtantiam *vehementiæ dolorum* vllam veriſimilem rationem habeat:

Sed omnino etiam his, tanquam ſimpliciter *per accidens* magis eueniat:

Maximopere tamen 1.) per *animi pathematum*, *iracundiæ*, aut *terroris*, inſignem concurſum: 2.) per membrorum intempeſtiuam *fortiorem* ad vſum aliquem aut *niſum*, applicationem.

Præterea vero iuuabit neceſſario ſolidiorem conſiderationem illius circumſtantiæ conſideratio, quæ in *Synouiæ* fluxu maxime ſeſe prodit; dum videlicet *dolor*, ſynouiæ fluxum nequaquam tam vllo modo *ſequi* obſeruatur: quam plane contra, *ſynouiæ* veræ fluxus, *acres* partium talium *dolores* inſequuntur. Imo ne quidem perpetuo & abſolute *omnes* atque *ſemper*.

Cæterum, quod factum ipſum attinet, vidi repente, & vix *quadrantis horæ* ſpatio, enatum huiusmodi *nodum*, non in *iunctura*, neque tam *iuxta* ipſam; ſed ſimpliciter in ipſo *medio olecrano*; *nucis iuglandis dimidiæ* mediocris magnitudine, & propemodum figura; qui tamen *ſpiritus vini camphorati* optimi, ſæpius repetito litu, intra *ſex* forte *horarum* ſpatium, totus iterum euanuit: Sicut etiam tum in fiendo, tum iam factus, imo quamdiu etiam durabat, propemodum ſine omni *ſenſu* fuerat.

Notum vero etiam alias eſſe poteſt attendentibus, quod *nodi* tales etiam ſæpenumero ad bene *multos dies* durantes,

tamen

tamen ſenſim iterum ſponte ſubſideant, & *euaneſcant;* quod de *tophaceæ* materiæ, ad tantam *duritiem* ſpiſſæ coaceruatæ indole, nemo facile conceperit.

Sicut etiam vix quisquam *nodos* tales, *cito*, ſine *artificiis* adhibitis, *ſponte ruptos*, materiam talem *mox* ſuppeditare obſeruabit: ſed vel per *annos*, etiam vix leuibus *augmentis*, & ſatis, extra reliquos podagricos *paroxyſmos*, *quietos* ſeſe gerere, deprehendi poteſt, &c.

E quibus videlicet omnibus circumſtantiis, nequaquam veriſimile fiat, quod vel *materia*, vel plena *efformatio*, huius *nodoſitatis*, *directam* aliquam eſſentialem *energiam* circa podagram, poſſideat.

Contractvrarvm autem *arthritico-podagricarum* genius, poſtulat non minorem diſcretionem, a *directa* ſui *conſpiratione* cum ſtricta *podagrica* indole.

Equidem familiariſſimum eſt, cuiuscunque tandem *texturæ*, in ſpecie tamen *gracilioris* paulo, *cholerio dis*, patientibus, vt non ſolum ſub ipſis ſuis *doloribus* variam experiantur impotentiam partes *flectendi*;

Obſtante nempe vero aliquo rigore: ſed inprimis efficacem ſentiant hanc tam *tractionem*, quam eiusdem *rigorem*, ſub *finem* exquiſitiorum dolorum:

Vbi ſæpenumero certe etiam ad complures dies ita perſiſtit, priusquam ſenſim iterum libertatem aliquam adſciſcat.

Sunt etiam præterea podagrici, inprimis quando *frequentius* inſultibus ſuis exagitantur, ad *promptas* tales, ſed etiam *tranſitorias*, partium præcipue affectarum, & cum illis coniugatarum, ſpaſticas tenſiones *ſubrigidas*, ſatis proni.

Interim veriores *contracturas*, *ſtabiles*, & *exquiſitas*, nulli *podagricorum*, quantum ego adhuc vel viderim, vel perquirendo perceperim, incurrunt, qui a perpetuo promptioribus grauibus *animi pathematibus*, *diæta* intemperantius *vinoſa*, aut nimia etiam *deſidia:* aut inconditis *artificiis*, &

inprimis *alienius medicatorum balneorum*, abuſu, alieniores manent.

Cæterum, quando *contracturarum* complicatio cum *tophaceis*, imo vel ſimplicioribus adhuc, ſtabilibus tamen *nodis*, conſpirat; tunc minus vtique impedita eſſe poteſt eius *ætiologia:*

Quando nempe etiam manifeſta ante oculos ſunt indicia, vel ſimplicioris *abbreuiationis* tendinum, a *criſpatione* fibrarum: vel *infarctus* ſimul cuiuscunque materiæ, *abbreuiationem* huiusmodi etiam *ſuffulcientis.*

[Quod autem etiam ipſa *contractura*, ſatis ſæpe nudis eiusmodi ſpaſticis tendinoſarum partium *rigidis* tenſionibus innitatur, viſum mihi eſt confirmare exemplum *ſenis* cuiusdam, a pluribus annis ferociſſima podagra diuexati, &, ſub vitæ quoque ratione minus prouida aut temperante, tandem *contracturis* correpti. Quas cum iam per aliquot annos toleraſſet, per vſum *ſpiritus formicarum* inprimis, eo vsque iterum ab illis liberatus eſt, vt, vtique circa parietes atque ſcamna connitendo, atque fulciendo, *ſeptuagenario* maior, per *quatuor*, & quod excedit, annos, moderatam motus poteſtatem iterum conſecutus ſit.]

Placet autem, pro concluſione huius tractationis, & confirmatione huc vsque dictorum, adhuc memorare traditionem quandam, quam celeberrimus ille Aſtronomus Societatis Regiæ Boruſſicæ, *Godofridus Kirch*, Calendariis ad annum 1691. 92. 93. conſignatis, repetitis vicibus, nempe vt ad publicam notitiam perueniret, ſuffixit; tanquam expertæ fidei conſilium, quod vir aliquis optimus, in ſuo corpore probatum expertus, aliis ita affectis communicare hac ratione voluerit.

Conſiſtit autem in eo, vt patiens talis iubeatur in ipſa *hora nouilunii*, *ſcarificationem* pedis inſtituere; & quantum in *aqua calida*, *ſine cucurbitularum ſuctione*, ſed lignei tamen quaſi cultelli *preſſione* concurrente, obſequatur, ſanguinis emittere.

A quo

A quo remedio, cum autor huius diuulgationis egregium leuamen ſeſe expertum eſſe publice aſſeueret; neque res ipſa a reliqua hiſtoria mihi notæ huiusmodi conſtitutionis abludat: iudicaui allegationem eius hoc ipſo loco non incommodam, neque a priori, neque a poſteriori, futuram.

Sed puto ſufficere hæc poſſe etiam de his *Spaſticis doloribus*; quapropter ad *Defectus Motuum* adhuc ſpecialius contemplandos, facio progreſſum.

MEMBRVM IV.

DE
DEFECTIBVS MOTVVM.

NOn ero etiam in hac materia prolixior, ſed ſequar omnino perpetuam illam meam ſententiam, quod de MOTIBVS in corpore fientibus, præter ſolos illos RESPECTVS, quos habent ad *organicos* ſeu *finales vſus* atque *rationes*, omnis de illis reliqua *ætiologia inanis* ſit; & quicquid de *ſpirituum inordinato motu* vulgo memoratur, non ſolum *in genere*, ab omni *conceptu* alienum exiſtat: ſed inſuper etiam in eo ſteriliſſimum, quod cum mirifica *raritate* eueniendi æque, atque cum omnium reliquarum circumſtantiarum, quando maxime eueniunt tales affectus, *ratione* atque *proportione*, abſolute nihil conſentiat. Eſſet quidem longe latior campus hanc maxime rem κατ' ἀντίθεσιν confirmandi, quam abſonæ ſint illæ vſitatæ næniæ, a vero habitu talium adfectuum, quando vtique eueniunt: ſed abſit, vt huiusmodi tricis extricandis tempus, imo vel ipſam chartam prodigam.

Sufficiet certe illud inprimis notare, quod etiam propemodum maxime neceſſarium apparet; eſt autem ante omnia ſumma illa præcipuorum *defectiuorum* motuum INFREQVENTIA: dum re vera mirifice *rara* eſt *vera* PARALYSIS,

 & vix

& vix e *decem mille* hominibus, imo verius *centies mille*, vni eueniens:

Præterea fere nusquam ſequatur eminentes, adeoque tanto magis veriores *cauſas* tales, quæcunque alias *obſtructioni* illi *neruorum*, & intercipiendo *influxui ſpirituum*, non debebant magis, quam re vera etiam ſolent a ſpeculatoribus, adſignari.

Quotusquisque enim *Paralyticus* incurrit mali ſui *initia*, vere ab *eximio hyberno frigore*? dum interim omnes reliqui homines vtique *tot* vitæ ſuæ *hyemes*, non ſolum ſub variis, ſed omnino mirifice maioribus, tam *gradibus*, quam *alternationibus* ſumme incommodis, *frigoris*, ſalui exigunt.

Cum qua ſimilitudine, ſi etiam conferantur omnes atque ſingulæ reliquæ imputationes, quæ huiusmodi patientibus, ſemel ita infelicibus, imponuntur, nemo certe ruſticus, aut de plebe poſtrema tam ſtupidus, fuerit, quin facile dignoſcat, longe aliud quid ſubeſſe debere, quamobrem *talibus* tantopere, nempe plane vtique *ſummopere*, nocere debuerint *talia*, quæ toti *innumero* reliquo cœtui hominum, nihil quidquam, nedum ita ſummum damnum intuliſſe arguantur.

Et habet ſane hic locum lepida illa conſideratio *Gideonis Haruæi*, qua (in *The Conclave of aſſociated Medicins*) *Pathologiam* Practicorum *vſitatam*, *proceſſui Inquiſitorio Criminali* comparat; vbi quæcunque tandem prægreſſæ cauſæ, (tot *millenariis* aliorum hominum *innoxiæ*) ab Ægro tali ipſo, quando ſemel male habere cœpit, pro ſummis *criminibus* agnoſcendæ, & quod iisdem grauiſſimam morborum *pœnam*, imo ipſam *mortem* promeritus, confitendum ſit.

Quadrat autem profecto hæc res exquiſitiſſime in tales affectus, quales ſunt ipſi *paralytodes*, imo *paralyſis*; ita longe rariſſimos, vt e *tot millibus* hominum aliquando *vni* eueniant. Certe enim, quando iam talis audit, quod hæc, illa, iſta, *cauſa*, in culpa fuerit, quam ob rem in hoc infortunium inciderit; ſi remi-

reminiſcatur, quam *familiares* omnium earundem rerum ſint vſus, imo vero *abuſus*, omnibus reliquis hominibus: idque, tanquam in ſui *defenſionem*, Medico tanquam vaticinando *αἰτιολογουμένῳ* obiicit, pro ſui exculpatione, quod his rebus tam grauem culpam in ſe admiſiſſe, & tantam pœnam promeruiſſe, ſibi non videatur: cogitur mox longe maiorem ſpecialiſſimam accuſationem audire, quod ipſe vtique ſpecialiſſime ita malus ſit; iam *intemperantia* varia, iam *mollitie*, *pigritie*, atque *deſidia*, iam ſingulari *abſoluta debilitate*, *torpore*, & totius ſuæ *indolis inertia*, merito in hæc damna inciderit. Et licet vtique nihil horum omnium ita grauiter impingi poſſit patienti, quin fere perpetuam habeat exceptionem, *inæqualitatis iuris*; dum videlicet *innumera* paſſim exempla inueniat, in quibus omnia atque ſingula, quæ ipſi ita *graviſſime* imputantur, notorie in longe proteruiore *abuſu* habeantur: imo vbi paſſim etiam illæ ſibi imputatæ, vndecunque tandem contractæ *imbecillitates*, atque *debilitates virium* quarumlibet, etiam manifeſtiſſimæ ſint, & tamen nullus *huiusmodi effectus* peſſimus ſequatur: quando tamen ſemel vtique damnum ipſum incurrerunt, piget propemodum ipſos circa *ætiologiarum* impeditiores *difficultates* prolixe argulati, atque diſceptare.

Interim quando *συζυγία*, mutuus inquam *habitus*, & mutui *reſpectus*, adfectuum *motoriorum*, communiſſime quidem magis *exceſſu* peccãtium, *ſpaſticis* iam *congeſtionibus* humorum, vulgo dictis *rheumaticis*; iam *agitationibus fibrarum*, *doloribus arthriticis*: iam *tenſionibus* conſtantioribus, verum *torporem*, *grauitatem*, motus liberi *impotentiam*, *ſtuporem*, præ ſe ferentibus: & quomodo hæc quidem huiusmodi incommoda etiam in *contracturas*, *rigores* conſtantes, *ſtupores* perennes, *atrophias*, & *ariduras*, imo aliquando etiam veram *paralyſin*, procedant: & ſic etiam vti ſunt, *paralyſeos* indoli propius accedant, &c conſiderantur;

Poteſt ita certe ex huiusmodi conſiderationibus, iam

 non

non ſolum ipſi veritati ſimilior conceptus inde formari *ætiologicus* : ſed habetur etiam inde tanto propior aditus ad *reſpectiuas* conſiderationes *Therapeuticas* ; inprimis *præſeruatorias* : cum vtique *curatoriæ*, in rerum veritate immenſum quantum difficiliores, imo *ſteriliores* obſeruentur.

[Memini profecto memori plane mente exempli huiusmodi, quod tanquam manifeſtis ſucceſſibus a neglectu talis præſeruatoriæ exonerationis emergebat. Vir phlegmatico-ſanguineus, 46. forte annorum, vino non quidem ad exquiſitam ebrioſitatem, ſed certe tamen licentius indulgens, & ebrietatis primis ludis, alacritatem ſenſuum obfuſcantibus, familiarius obnoxius, cum iam a quatuor vel amplius annis, de grauitatis, atque torporis ſenſibilis veluti paroxyſmis quibusdam per æquinoctia, & ſolſtitia muſſitantibus, eumque in finem, quamlibet ipſe quereretur; Medicus, tamen amico conſilio auſcultaret, V. Se. ſubleuationem aliquam quærendi : (a qua etiam toties quoties commode leuabatur prorſus ad ſenſum) cum tandem circa æquinoctium autumnale, prægreſſa æſtate feruidiore, reliqua illa ſua viuendi ratione liberius vſus, tanquam inſolentius ſe exſerentem ſentiret grauitatem illam, & tamen, tam monitis, quam propriæ recordationi ſecurius, aut verius negligentius, defectum ſatis commodi temporis, & qualiscunque otii, opponeret, adeoque V. Sem. diu extraheret, euenit, vt aliquando in media platea inter ambulandum pes ſiniſter ipſi ita deficeret, vt vix a caſu ſe ſuſtentaret, omnino vero languide prorſus, & famulo comitanti ex parte innixus, domicilium ſuum attingeret : vbi ſedenti, magis magisque augeſcebat pedis torpor. Conſternatus grauiſſime, & ad alia potius vulgo dilaudata pharmaceutica auxilia reſpectans, diſtulit V. Sem. : Quam cum tamen alius Medicus etiam accitus ipſe quoque laudaret, adminiſtrata illa eſt in pede Sano : (ſicut etiam alias iam in brachio, iam in pede emiſerat ſanguinem). Sequebatur autem nocte illa etiam brachii eiusdem lateris ægri, & longe quidem verior, nempe penitior paralyſis. Cum ipſius etiam linguæ balbutiente impotentia. Et hæc quidem remanebant ita firmiter ; dum pedis impotentia adeo tolerabilis eſſet, vt baculo in poſterum vtens, ſatis commode ambularet, famulo non niſi animi maioris ſecuritatis ergo ſolum præſente

te, non autem vſquam ducente, ne dum fulciente: niſi quod per vices aliquando maior ſentiretur ipſa talis impotentia, quæ tamen iterum etiam ad tolerantiam dictam miteſcebat. Tolerabat huiusmodi conſtitutionem per tres propemodum anni quadrantes; quibus demum prætergreſſis, cum inprimis memoriæ, & magis magisque ipſius iudicii acies, valde hebeſcens, etiam minus idoneum redderet ad prodeundum in publicum; deſide ita porro tota vitæ ratione, increbeſcente vero torpore, tandem perpetuo decumbens, incidebat vltimo in lentam quandam febrem, quæ illum ſenſim conſumendo e viuis eximebat.]

Placet vnicam adhuc in hoc genere obſeruationem allegare, occaſione modo nominatæ illius debilitationis *linguæ*, & *memoriæ*, a *paralyſi*. Quotquot mihi adhuc contigit videre, qui *paralyticam linguæ* debilitationem incurrerant, experti illi ſunt omnes ſucceſſiuam *memoriæ* debilitationem; quoad vix ſui ipſorum ſatis amplius memores, tanquam *puerili* quadam inſipientia, mentis ipſius impotes magis magisque deficerent: E quibus quidem, qui *iuniores* erant, etiam diu ſuperſtites, vitam tamen trahebant miſeram: quos autem *annoſiores* corripuerat talis affectio, illis deficiebat maturius tota *vitalis* energia, vt intra annum forte, recrudeſcente fortiore *paralyſi*, aut potius *paraplexia*, morerentur.

[Ita iuuenis 30. annos prætergreſſus, cum *plethoricus* admodum, neque de cætero æque infirmæ valetudinis eſſet, *ſanguineo-melancholicæ* indolis, cum in otio & admodum vinoſa diæta diutius degeret, & rarius forte exquiſite ſobrius cubitum iret, euigilans aliquando mane, cum famulis aliqua imperaret, non intelligebatur; imo vix iterum interrogatus, ſatis intelligi poterat. Tribuebant hi hoc ipſum crapulæ nondum ſolutæ; cum autem perennaret, & inſuper manifeſta alia ſpecimina mentis ſibi minus conſtantis emicarent, imo ad plures dies eadem conſtitutio perſiſteret, agnoſcebatur facile alia rerum facies. Adhibebantur multa atque varia, dum affectus pro melancholia hypochondriaca declarabatur: maxime poſtquam magis magisque ſtupidus, taciturnus, inquietus tamen interim, & ſuſpirioſus euadebat patiens. Cum etiam me-

um

um conſilium peteretur, & vidiſſem ſemel iterumq; patientem, affatim coloratum, & pro breuiore ſua ſtatura ſatis bono habitu conſpicuum, nihil etiam æque alieni ſiue dicentem, ſiue agentem, niſi quod taciturnus, & niſi repetitis quæſtionibus excitaretur, inaduertens, mox etiam faſtidioſus, & multarum quæſtionum impatiens eſſet: ſimul autem inſignem illam loquelæ difficultatem, & balbutiem exhiberet: prædixi ego non tam hypochondriacam hanc eſſe delirii ſpeciem, quam paralytodem memoriæ & iudicii defectum. Vnde etiam medicamentis, qualia etiam a peculiari experientia laudabantur, parum fidei adhibere poteram, quoniam melancholiam huiuſmodi non eſſe, ſatis certum habebam. Confirmauit autem etiam hanc meam ſententiam omni modo ipſe euentus; dum ille quidem cum balbutie illa ſua etiam inſipientiam eandem firmiter retinuit &c.]

Iterum autem dico, & pro meo virili ingenue fateor, nihil circa hanc materiam effatu magis dignum dici poſſe, mihi pro certo penitus haberi.

Quemadmodum autem hæc ita omnino ſe habent circa *paralyſin*, eiusque tam *Infrequentiam*, quam reliquas circumſtantias; ita parum hinc abit etiam ipſa APOPLEXIA;

Nempe repentina omnis *motus* ſumma *impeditio*, aut prorſus *abolitio*, illic cum præſentiſſimo, & fere certiſſimo *periculo* ſubſecuturæ mortis: hic cum ipſo eiusdem *euentu*.

Vſitatisſima fere circumſtantia non plane ſimul & ſemel *mortiferæ Apoplexiæ*, eſt *duplex* illa: primo, *vaſorum circa tempora inflatio*, & *rubor* aliqualis *genarum*;

Secundo, *ſtertor* e pectore, ſeu *ſibilus* qualiscunque, tanquam ab *infarctu* aliquo, aut certe reſiſtente libero progreſſui *anhelitus*, *mucido* aliquo obſtaculo.

Cæterum perit in paulo *fortiore* malo, mox vniuerſa *movendi* energia; in *leuiore* autem manet adhuc aliquando aliquamdiu *mediocris* mouendi potentia: quæ tamen etiam ipſa fere mature penitus euaneſcit.

[Vir 46. annorum, lautioris, & inprimis a pluribus menſibus vinoſioris, diætæ, inter iram & metum varie & ſæpe iactatus, habitus

bitus etiam corporis cholerico - melancholici, & ſanguinis miſſionibus adſuetus quidem, iisque ſatis iam frequenter uſus, ſed tamen nullo ordine, aut tempore opportuno; cum in perplexum negotium, rationum adminiſtrationis ſuæ pecuniariæ reddendarum devolutus eſſet, & magis magisque ſollicitudine æque atque domeſticis aliis turbis varie agitaretur, tandem, æſtiuo iam tempore, cum per ipſum prandium, cum vxore ſua graui contentione coorta, vehementer excanduiſſet, interim autem nihil quidem eſculenti aſſumſiſſet, bene vero dimidiam menſuram vini ſatis cito ebibiſſet, proripit inde ſe a menſa, & in hortum, plus trecentos paſſus ab vrbe diſtantem, tanta feſtinatione excurrit, vt etiam inde notabiliter exagitatum eſſe, probabiliſſimum eſſet. Imo vero peius ipſi hinc fuiſſe, videbatur etiam illud confirmare, quod ante horti oſtium iterum ſe domum verſus conuertens, non minore feſtinatione remenſus ſit hanc ipſam viam, quam antea in exeundo vſus fuerat. Cum autem hypocauſtum ſeu conclaue ſuum vſitatum, in quo vxorem reliquerat, intus peſſulo occluſum inueniret, fecit quidem peculiaribus quibusdam ſumme anxiis verborum atque geſtuum expreſſionibus, ſuſpicionem, quod de vxoris aliquo magno periculo metueret: vnde etiam cum illa magnis eius obteſtationibus nihil auſcultaret, ille vero tanto magis arte aut vi aperiendum oſtium anxie contendens & efflagitans, omnia ſummæ conſternationis indicia, per horæ quadrantem exhibuiſſet, tandem aperiente muliere ipſa, ingreditur quidem, ſed iam ſui parum compos: Sicut etiam poſt pauca vix intelligenda verba in ſellam magis lapſus, quam reſidens, mox articulatæ vocis vſum amiſit. Vocantur Medici vnus poſt alterum; præſcribit primus ſtatim vomitum: cui mox iungitur V. S. non parca: interim ante oculos ipſos eſt, quod ſiniſtri totius lateris impos omnino ſit patiens, ſicut etiam apertis prolixe oculis, velle quidem contueri apparebat, ſed & non poſſe ſatis euidens erat. Cum autem magis magisque etiam reliquo latere, cuius tam brachium, quam pedem primo adhuc motitabat, flacceſcere notaretur; (quod intra horæ circiter ſpatium euidentisſime fiebat:) ſupra lectum deportatus amiſſo voluntario motu reliqui corporis, imo vniuerſo, maxillarum inprimis, tum etiam aliquas adhuc oculorum, conuulſiones inſignes expertus, poſt

 ter-

tertiam horam exſpirauit. Extuberabant autem oculi, & apparebat tota facies inflata: Circa veſperam autem erumpebat cum impetu e naribus, &, per infundibulum ex ore, copioſus ſanguis: quod etiam continuabat per totum ſequentem diem, licet minus minusque, donec ſepeliretur.]

Quamuis autem *hemiplexia* omnino non iniuſte diſtinguatur ab *apoplexia*;

Dum aliquando in nudam affecti lateris ſtabilem *paralyſin* obfirmata, interim ipſius *vitæ periculum* ad aliquot menſes, imo vel *annum* aut alterum, differt:

Fit tamen re vera etiam ſatis familiariter, vt vera *hemiplexia*, quæ nempe ita totum dimidium latus affecit, vt etiam *capitis* medietatem pariter ita debilitet, nequaquam in nudam *paralyſin* transeat: ſed longe certius in *apoplexiam* plenariam veluti ſe diffundat.

Conſtituitur vulgo differentia inter *ſanguineam*, & *ſeroſam*, ſeu antiquorum *pituitoſam*, *apoplexiam*.

Neque vero etiam contradicendo contendere vsquam in animo eſt; interim reſpicio ſolum ad illa, quæ iam ſupra de *catarrho ſuffocatiuo*, & *ſpaſticis affectibus*, eorumque effectibus *congeſtoriis*, monui & annotaui.

Sicut etiam illa, quæ de *rheumatiſmo*, & indole *ſeroſæ ſeceſſionis*, a ſanguineis *congeſtionibus*, indicata ſunt, huc eodem omni modo pertinent.

Illud certum eſt, quod præcipua phænomena *præcurrentia* Apoplexiam, ſint talia, quæ etiam aliis, imo omnino confeſſis, *ſanguineis congeſtionibus* verſus caput, ſimpliciter eodem modo familiares ſunt, & omnino vſitatæ.

Ita enim ante omnia veluti familiariſſima harum, eſt vtique ipſa *vertigo*, etiam cum *aurium* paſſim *ſonitu*, aut ad minimum *ſuſurris* variis atque *murmuribus*: inprimis *repentinis*.

Neque minus *oculorum ſplendores* tranſitorii, contra vero et-

ro etiam *tenebrarum* intercedentium, & *repentinæ obfuſcationis* viſus frequentiores ſenſationes.

Habet autem vtique hoc adhuc longe magis peculiare *Apoplexia*, etiam *vtraque*, quod minime promiſcue cuilibet, ſed certæ penitus ÆTATI, ita vtique propria ſit, vt huius intuitu non immerito dici poſſit ab aliis *ætatibus* vere abeſſe, aut longius certe, imo longiſſime diſtare.

Ita enim in ſolidum certe abeſt a *puerili*, & *adoleſcente* ætate;

Imo, ſi rem recte eloqui placeat, re vera etiam ab ipſa *iuuentute:*

Ita, vt verior *ætas* huc inclinans, non ſit, niſi vere iam *conſiſtens* ipſa *virilis*, & hinc ipſi iam *ſenio* appropinquans, quin actu *ſenilis.*

Sanguinea interim verior Apoplexia, non inuadit, niſi in *viridi*, vt loquuntur, atque *vegeta ſenecta* vtique conſtitutos; aut ipſos adhuc *viros:*

Nempe a 45. ad 50, ætatis annum, magis, quam vsquam *iuniores* vllos:

Nec vero etiam æque pariter quoslibet *ſeniores.*

Interim nihilo magis etiam ita dicta *ſeroſa* Apoplexia, inuadit ſimpliciter cuiusuis generis patientes, quantumlibet etiam de reliquo & *ætate*, & *ſeroſa* diſpoſitione, & vt vulgo loquuntur, *catarrhali*, imo *catarrhoſa* ſeu *catarrhis obnoxia* conſpicuos.

Niſi quidem ipſos veriores *ſuffocatiuos* catarrhos huc trahere vna placeat, quod tamen minus conuenire, conſtanter exiſtimo:

Niſi quod pares vtique tandem euentus hinc pullulare, iam alibi, & quidem, vbi proprie de *catarrho ſuffocatiuo*, monuerim; quantumcunque etiam *ſigna* ſint veluti implicata, atque perplexa.

Præter hæc omnia vero, eſt vtique ipſe etiam affectus

hic *Apoplexiæ*, inſuper re vera ſatis RARVS; eo vsque, vt *vera* certe Apoplexia, minime *milleſimus* quisque hominum emoriatur; dum interim multi cuiuslibet, imo omnino etiam *prouectioris*, ætatis, *ſenes*, longe familiarius *febrilibus*, iam *inflammatoriis viſcerum* abdominis, iam *hecticis* & *atrophicis*, iam *œdematoſis* affectibus, exſtinguuntur.

Imo etiam illi ipſi, qui varia huiusmodi pathemata experiuntur, qualia vulgo ipſi *Apoplexiæ* præludere reputantur, emoriuntur quam frequentiſſime modo dictis illis, longe diuerſis eiusmodi, pathematibus; citra vllum veræ eiusmodi *properæ* extinctionis, non ſolum euentum, ſed ipſam vsque ſimilitudinem:

Nempe potius *actiuioribus* illis, *tonicis* commotionibus, *febrilibus*; quam *defectibus* huiusmodi.

Quamuis autem etiam ex *hiſtoria antecedentium* cauſarum, aliqua ad aliqualem conceptum conſpirantia, aut manuducentia agnoſci poſſint; ſunt tamen vtique adhuc ita ſatis velut obſcura, quam vt ad luculentiorem quamcunque collectionem minime ſatis idonea haberi poſſint.

Sunt autem re ipſa 1.) *ſolitæ* alioquin *euacuationes ventilatoriæ*; ſiue *ſpontaneæ*, inprimis *hæmorroidales*; aut *ſpontaneorum ſudorum* recurrentium: aut *ſudorum pedum* ſeorſim largiorum, poſthac emanentium:

2.) Aut *fortuitorum* quidem, aut *artificialium*, interim tamen corpus quoquo modo ventilantium, *fonticulorum*, *vlcerum manantium* in cruribus aut pedibus, *V. Sis.* aut *ſcarificationis*, aut *ſudorum* a *vitæ genere* antehac mobiliore, per ſubſequentem neglectum, ceſſationes.

3.) Ne dum magis adhuc præcipites atque *repentinæ*, debitæ *conſpirationis* atque *transſpirationis imminutiones*: per repentinam *frigoris* admiſſionem circa ſummum caput:

4.) Aut penitus iam *congeſtarum* catarrhalium *ſtagnationum*, per has easdem occaſiones, citata, ad *interiora* capitis, repreſſoria, coaceruatio. Sicut

Sicut autem iam ante, in ipſa *hiſtoria*, caſum talem indicauimus, vbi ab *iracundia* atque ſumma *anxietate* formidoloſa, *apoplecticus* talis euentus initium traxiſſe obſeruatus eſt; Ita faciunt huc etiam aliæ *repentinæ*, magis materiales, partim *ſanguinis* exagitationes, partim ad caput *congeſtiones* eiusdem: cum ſuccedentibus præſertim huiusmodi *occaſionibus*, quæ liberum progreſſum ipſi denegent, ſed potius ad *intimiora* eundem conſtringant.

Vnde quidem huiusmodi exempla, inter reliqua *Apoplexiæ* ſpecimina, nequaquam poſtremum locum ſibi vendicant; vbi ab *ebrietate* enormi, primo quidem *aphonia*, mox etiam *apoplexia*, ſubſecuta eſt.

[Ita memini certe huiusmodi caſus, vbi vir literatus, cum officiis eiusmodi admotus eſſet, quæ ipſum ad conuerſationem aulicam inuitarent, eique ſe accommodare quam maxime geſtiret, cum ſemel aliquanto intemperantius reſpondere propinantibus auderet, & mox comitatum hoſpitum proſequi ſuſtineret, frigida admodum aura, in carpento etiam aperto, ipſe leuiter veſtitus, & inter 50. & 60. annos non amplius medius, obnubilante etiam ipſa aura libera, vt a vino ſolet, mentem penitius; cum a ſodali ſuo primum pro ebrio, mox autem, cum rigidior appareret, & ſtatim flaccidior, pro ſemiſopito reputaretur: dum hic manum admouet ad tenendum eundem, & modeſte excitandum, iam totus apoplecticus deprehenditur: ſicut etiam retro, vnde exierat, reuectus, ſine vllo ad ſe redeundi effectu, poſt paruum tempus penitus extinctus eſt.]

Imo vero, ſunt etiam paſſim nota huiusmodi exempla, vbi tum *immaniter ebrii*, etiam ſtatim *apoplectici* interierunt:

Tum *ebrioſi* ad enormem gradum, tandem *hemiplectici*, aut *apoplectici* mortui ſunt.

Non placet neque circa hoc etiam negotium prolixis ſpeculationibus indulgere, aut vllo modo etiam iis ſolum fauere.

Nihil enim certe etiam in hoc genere ſeſe offert, quod vllam bonam ſpem admittat melioris, veri, atque realis *conceptus*.

Illud, quod de hac materia conſideratum ſit proprie dignum, eſt maxime hoc, quod *antecedentes* & *occaſionales cauſæ*, quæcunque ad *apoplexiam* quoquo modo conſpirare comparent, ſint illi *communes* cum *catarrhalibus* fortioribus, *cardialgico-vertiginoſis*, *ſpaſtico-aſthmaticis*, *ſuffocatiuis*, affectibus:

Et quidem inprimis in eodem genere quoque *ſubiectorum*, nempe *ſenili ætate*:

Ad quas omnes atque ſingulas res, quid conferant *congeſtoriæ contentiones*, ſiue, vt vulgo aiunt, *decubitus*, *defluxiones*, *regurgitationes*, *reſtagnationes*; & ad has ducentes *occaſiones* prægreſſarum *adſuetudinum*, iubeo omnino animum curatius aduertere.

Quemadmodum etiam tanquam *a poſteriori* huc certe facit, tum *ſeroſiorum apoplecticorum* tandem comparens *ſpuma ante os*;

Tum *Sanguineorum*, poſt mortem adhuc citius atque certius ſubſequens *eruptio* ſanguinis e naribus, & infundibulo:

Sicut etiam ipſarum *iugularium* venarum in talibus, *inflatio*, peculiarem talem *reſtrictionem* verſus & circa ſuperiora, indicare videtur:

Minime certe ſimpliciter tribuendam *refluxui* per venas ad cor, & *diſtributioni* liberæ in pulmones, denegatæ:

Cum talis opinio mox turbetur, a reciproca æſtimatione *prouentus* huiuſmodi ſanguinis, ex *arteriis* in *venas*: Interim omnino *aduentus* huius in ipſas *arterias* vtique e *venis*: ſub qua *compenſatione*, vtique *tanta* regurgitatio non haberet locum in *venis*, nedum nominatim maxime his *cephalicis*: cum vtique quod vno loco in *venas* per *arterias* infundendum eſt, altero loco e *venis* in *arterias* recipitur.

Aetiologia itaque, quæcunque tandem pro *apoplexia* veriorem

œrem aliquem conceptum, & cum ipſis rebus conſpirantem, ſuppeditare poſſit, eſt, ita quidem eminus *generice*, & quod aiunt *materialiter*, regurgitatio ſeu *congeſtio* humorum, ab aliis corporis regionibus, verſus & circa *caput*;

Imo etiam aliquando *reſtagnatio* eiusdem in his locis, ab *externis* occaſionibus, repentinæ *mutationis*, *frigoris* aut *coloris*, *inebriaminum*, *violentarum* concuſſionum &c.

Formalem autem magis *ſpecificam* atque *proximam* cauſam; pono vtique in eiusmodi præſentanea, congeſtoriæ talis ad caput compulſionis, quacunque *prouocatione*;

Siue *tacita* illa ſit, *meteorica*, imo ſecundum aliquos *aſtrologica*, *extrinſecus*:

Siue *intrinſecus*, tacitis periodis ad *excluſiones* aliquas humorales tendens;

Contraria vero via, ſed fere tanto *ferocius*, ad caput *directa*; ſiue *patheticis* repentinis & acribus *intentionibus* contentioſa; ſimul tamen propemodum cum proxime dictis *humoralibus complicata*.

Quibus nempe ſingulis modis atque methodis, *generalior* illa diſpoſitio *antecedens*, non ſolum *ſpecialiter*, ſed etiam *velociter*, imo aliquando *præcipitanter*, in effectum deducitur.

Quamlibet etiam re vera hæc ipſa res non ita raro ſatis *diuturnis* muſſitationibus, primo veluti *minetur*, antequam tandem in effectum deducatur.

Vnde quidem vtique illis, in quibus reliquæ etiam circumſtantiæ ad hunc exitum conſpirant, non nullo iure ſuſpectæ eſſe poſſunt illæ *repentinæ* inuaſiones *vertiginis*, inprimis acrioris, quæ *viſum* & *auditum*, imo *internos* ſenſus *cito* turbent; *aurium repentini ſonitus*, & acutisſimi *tinnitus*, cum vertiginoſis talibus, quantumlibet etiam citisſime tranſeuntibus, inſultibus.

Quin etiam, frequentiores *catarrhales* reſtagnationes, caput valide grauantes, & profunde *ſomnolentam impotentiam* magis, quam *inertiam*, comitem ducentes.

Sicut

Sicut etiam *vertigines ſub ſomno*, non leuisſimæ ſunt conſiderationis.

Omnia tamen hæc, quod merito iterum repeto, ita inter ſe *conſpirantia*, vt & illorum nihil *ſolum* ſit;

Et omnino AETATIS ratio, inter reliqua vere primatum ducat.

Cæterum minime vtique negligenda eſt illa etiam conſideratio, quæ tam ad *generaliorem*, *apoplexiæ* cum aliis *συζύγοις* affectibus communem, quam ipſam magis *ſpecialem* atque *propriam*, eius indolem propius intelligendam, non leuisſimum vſum habere poteſt; nempe, quod *ſemel coorta*, etiamſi *leuior* fuerit, tamen communisſime *denuo* iterum alia vice conſurgat, & communiter ita *repetendo* perficiat, in quo primo defecerat.

Quod quidem illi præcipue vſui maxime inſeruit, vt inde agnoſcatur ratio, quamobrem tam *curatu*, quam fere *præſeruatu*, tam difficilis ſit *vera Apoplexia:*

In qua nempe cum firmiore *intentione*, & præſentiore *contentione*, *congeſtiones* huiusmodi ſuſceptæ eſſe, intelligi posſunt: quæ ſemel ita conceptæ, inprimis in hac *ætate*, vix vnquam a ſua *pertinacia* in poſterum iterum deſiſtunt, aut conſtanter *auocari* poſſunt.

Quod nempe ego quidem pro præcipuo penitus fundamento habeo, multorum affectuum, quæ ab *hæmorrhoicis* deſtinationibus dependent:

Quod nimirum, quando ſemel aut iterum magis *directe* ad huiusmodi effectum *quam proxime inſtructæ* ſunt, ne dum iam in ipſo *actu* exiſtunt, illo tempore, tum in rem præſentem, ſeu, quod vocant, *curatiue*, nihil boni obtineatur:

Tum etiam *præſeruatiue*, iam multo impeditior ſit efficacia, quam ſi vere a *longiore* iam tempore, & antequam his conſiliis Natura ſeſe intentius accingat, re vera *præoccupando*, in vſum tractæ fuiſſent.

Vn-

Vnde certe iterum iterumque, ſolertibus & humanioribus ingeniis, comendo conſiderationem illam, vt ſibi caueant, a crudis vtique illis craſſioris *automaticæ mechanicæ*, vere *automaticis* commentis, ac ſi tales res, nudis & vere ſimpliciſſimis *corporeo-materialibus* fluctuationibus, aut fortuitis *detentionibus*, atque *incarcerationibus* innixæ, etiam ſimplicibus atque directis *machinis*, *vectibus*, & *impulſibus*, ita *repellendæ*, atque vere *ἀπὸ μήχανῆς euertendæ* eſſent.

Qualia nempe equidem in charta & in Sympoſiis, ſatis creperum ſonum habent; ad rem ipſam autem collata, nec *hiſtoriæ*, ſeu experientiæ, nec *ætiologiæ*, ſeu rationi, vllo modo reſpondent: adeoque non ſolum *ſcientiam*, ſed omnino *conſcientiam*, miſere deſtituunt.

Interim hæc res tam prolixe, quam latum vtique ambitum complectitur, æſtimata, alium certe vſum ſuppeditat Medico cordato *præſeruatoriarum ventilationum*, *diuerſionum*, *auocationum*, in PRAXI; vti *connexionum*, atque mutuarum *conſpirationum* & *conſecutionum* variorum affectuum cognatorum, in THEORIA:

Quibus vtriſque tam *Naturæ* veram *methodum* percipere, quam illi recte conuenientem artificioſam *ſubordinare*, comprehendat:

Quod quidem vnum eſt, toties *Theoriæ Medicæ*, quatenus talis, quatenus inquam ad *vſum vere curatiuum* & *præſeruatiuum* reſpicit, *methodicum* atque *dogmaticum*, non ſimplicer *Empiricum*, (minime profecto ipſum quoque contemnendum, ſed rariſſime inueniendum,) fundamentum.

MEMBRVM V.
DE
SOLIDARVM PARTIVM VITIIS.

SOLIDARVM partium læſiones, prolixam Theoriam, *Medicam*, & quæ artificioſæ efficaciæ ſubſeruiat, vix vllam admittunt.

Cum enim *reſtitutionis* partim ſolidarum architectus ſola vtique ſit *Natura*; neque certe vlla *ars*, vel vnius *puncti*, nedum *ſtaminis*, aut *fibræ*, in corpore *conſtruendæ* ſit compos: facile hinc eſt ſubſumere, quem vſum hæc *contemplatio* ipſi, arti, præſtare valeat:

Iterum dico, ad *methodicum* quemcunque vere *artificialem* vſum.

Dum ex aduerſo, *Empiriæ* artificium, vbicunque optatum ſuum effectum adſequitur, longe plus debet huic Theoriæ veræ efficaciæ ipſius huius *actiui intrinſeci principii*, quod antiquitus ſub *Naturæ* nomine laudatum eſt in œconomia corporis VIVENTIS, inprimis *humani*.

(Quando, verbi gratia, *malas conformationes*, temere *incboatas*, contactu *manus mortuæ*, potenter non ſolum cohibet, ne vltra progrediantur; ſed ad *deſtruendum* iterum, *retexendum* inquam, atque *diſtrahendum* adigit, quod curioſe *contexere* aggreſſa erat:

Imo, quod in ipſo adhuc *materno vtero*, minus tamen operoſe, aut alienius, aberrauerat, *tollere* iterum, atque *amovere* inducit, *ſanguinis lochialis* & *ſecundinarum* affrictu &c.)

De reliquo vero, poteſt quidem *impedire* iuſtam atque tranquillam *efformationem*; vel *diſtorquere* etiam atque male *inflectere*:

Re vera tamen etiam hoc non niſi *craſſiore* aliquo, atque rudiore conatu: nequaquam autem *ſimpliciore*, atque vere *tenuiore*, aut *intimiore*.

Vnde quidem ſufficiet mihi, pauca ſolum de hac materia proferre, quæ paulo magis directe ad meum ſcopum facere videntur.

Primum erit illud, quod vtique Medicus rationem habere debeat *numeri* veri, partium corpori debitarum; vt inde agnoſcere poſſit, non tam ſi quæ *deficiat*: quam ille certe *ſupplere* conuenienter nunquam poteſt:

Sed

Sed ſi quæ fortasſis *abundet*; quam *exſtirpare* ſit integrum; ſi inſignem *deformitatem*, ingens *impedimentum*, aut adhuc graviora *incommoda*, vel plane *pericula*, minetur.

Secundo, vt prudenter æſtimet eiusmodi concrementa in ſolidam texturam efformata, quæ *ſtruens* illud principium cum peculiari *cura* atque *ſolertia* effinxiſſe videtur.

Cuiusmodi vere ſunt *Næui materni*, ad exemplar obiecti maioris inprimis, prolixius elaborati.

In talibus enim, *tria* maxime, attentiori, contemplationi, atque obſeruationi, ſeſe ſiſtunt:

Primo quod talia inſolita denuo efformata atque efficta, a Natura efformante inſtruantur vbere admodum *nutrimento*, per *vaſa* magnitudine atque copia largiore eo diſtributa:

Secundo quod ſimiliter omnino largiter ditentur *motus vitalis tonici* inſtrumentis primoribus *Neruis*, & robuſtis & multis.

Tertio, quod ipſa Natura, huius ſui *ſpecialiſſimi extraordinarii producti*, ita pertinaciter amans, atque tenax videatur, imo ſentiatur, vt huius ſimpliciter quaſi temerarias *læſiones*, ita vtique ægerrime ferat, vt iam *deſtitutionibus motuum repentinis formidoloſis*, *ſphacelo* velociter locum concedat:

Iam *conuulſionibus*, ſummam ſui *trepidationem*, & *anxia* penitus conamina, prodat:

Vtrinque vero, tantæ *perturbationi* ſubiectam ſe exhibeat, vt non raro vel ipſa *mors* inde ſubſequatur.

E talibus enim, indolis *ſolidarum* partium ad ſui *ſtructuram*, atque *reſtitutionem*, *reſpectibus*, redundat vtique ad Pathologum Medicum, qui nempe *habitum* talium læſionum ad artificialem *methodum medendi* inprimis conſiderat, illa varia vtilitas, vt partim prudens moderamen præmittere & inſtruere meminerit, quando huiusmodi *malas conformationes* aggredi cogitat; partim æſtimare recordetur, vbi potius *præſentiſſima* quadam, quam *languida*, aut *contra*, medicandi ratione vti expediat: partim, quid ſucceſſiuis, *intercipiendi* ac

impediendi artificiis, tentare integrum videatur: inprimis peritis *ligaturis*:) partim denique, quid a *magneticis* atque *ſympatheticis* curandi methodis expectandum veniat.

Tertio loco, habenda vtique eſt ratio *actiuitatis ſtructoriæ, reſtauratoriæ*, maioris in vno indiuiduo præ altero, de qua ſequentes circumſtantiæ valent.

Primo, quod quidem vbilibet moderatus concurſus *ſanguinis*, ad conſolidationes mollium partium plurimum vtilitatis adferat:

Interim, *ſecundo*, iuſto *largior* eiusdem affluxus, facile impedimento potius ſit, quam vſui:

(Vnde quantumcunque etiam *ſanis*, *ſanguineis* tamen ſubiectis, mirum quam familiare eſt, vt leuisſimis *continui ſolutionibus*, *cultelli acie*, *acus punctura*, *feſtucæ* aut *ſpinæ* infixione, contractis, non defungantur, citra *inflammationes* atque *ſuppurationes*: quales gracilioribus, *melancholico-cholericis*, pasſim omnino tacite & promptiſſime decedunt.

Tanto magis autem, *terio*, etiam alius *cacochymicus* ſtatus, dum ſolutiones continui contaminat, *reparationis* promptitudinem, multis modis remoretur:

Quorſum etiam, *quarto*, aliæ conſpirantes, energiæ vitalis *a priori debilitationes* non parum conferunt; vt ab ipſis *animi pathematibus*, inprimis anxii *deſiderii*, der Sehnſucht:

(A qua etiam vniuerſi corporis incrementum ſæpenumero diu ſufflaminari ſolere, notiſſimum eſt:)

Vel etiam in *viſceribus* alicubi latentis alicuius labis intuitu, Natura ad totius corporis in ſolidum ſtructuram, ſegnior deprehenditur: Daß ein Menſch nicht zunimmt/ wann er ungeſund im Leibe/ Lungen-Schwind-Darr-ſüchtig/ Angewachſen/ iſt.

Quartum locum vendicat ſibi ſpecialior conſtitutio *partis* magis immediate affectæ; quando nempe non ſolum per ſe ſatis *vegeta*, ſed plane per peculiaria *analeptica*, velut *exhilarata*

ta, ſtructoria illa *energia*; interim in parte ipſa reſtauranda, *inæqualis* huiusmodi diſpoſitio relinquitur, vt ex aliquo quidem latere, remotis omnibus impedimentis, in altero talia adhuc relicta, *æqualem* reſtaurationis progreſſum ita fruſtrentur:

E quali nempe conſtitutione, ingentes illæ inæqualitates pullulant, quæ in *carnoſis* partibus, *carnem luxuriantem*, vulgo wild Fleiſch: in *membranoſis*, tenacioribus *glanduloſis*, *ligamentoſis*, *fungoſas* excreſcentias: in *oſſibus* inæquales *callos* introducunt.

Quinto, non negligenda eſt etiam illa ſpecialiſſima circumſtantia, qua *grauidis* fœminis, obſeruatum eſt languidius ſuccedere conſolidationes operoſiores, v. gr. *oſſium fractorum.*

Sexto, ignorari vtique non debet, illa peculiaris *temporis* ratio & menſura; intra quam certæ partes ſolidæ, inprimis autem *firmiores* atque denſiſſimæ, *fiſtuloſæ* oſſeæ tardius ad plenam ſui conſolidationem perducuntur: qua de re, etiam iam inde ab *Hippocrate* ſatis diligenter præcipiunt Chrirurgicarum rerum Doctores.

Minime autem omnium, *ſeptimo*, negligi poteſt aut debet, diuerſitas illa ſtructoriæ energiæ, in ſubiectis ÆTATE cumprimis differentibus;

Dum *iunioribus* vtique, & in quibus vniuerſi corporis *augendæ* ſtructuræ, atque iſtæ conformationi, adhuc valde intenta eſt Natura, vitiorum ſolidis quoque partibus oblatorum mirum quantum *promptior*, *tranquillior*, & toto effectu *exquiſitior*, eſt reſtauratio, atque reparatio, quam in *ſenioribus*:

Talibus inquam, qui illa ſimplicis corporei *incrementi* tempora, L. annum, longius prætergreſſi ſunt:

Salua tamen omnino indiuiduali illa maiore *actiuitate*

 homi-

hominum, & reliqua *robuſta indole*, & omnino *florida* ſenectute, pollentium; vtpote qui etiam in hac parte prærogatiuam huiusmodi *actiuitatis* tuentur:

Nequaquam tamen ſimpliciter, & in *eodem* etiam *genere*, nempe ad iuuenes, aut adoleſcentes, *robuſtæ* pariter, *viuidæ*, atque *floridæ* indolis:

Sed ſolum in *ſummo genere*, ad quoslibet *iuniores*, ſimpliciter, *qua tales*:

Siquidem in eadem claſſe reliquæ conuenientiæ veluti tribulis, ſemper eiusdem tribus *iuuenes*, promptiores vtique ſunt ad conſolidationes, quam contribules *ſenes*.

Cæterum habet vtique hic ſuas partes iam ante notata illa interceſſio *accidentalium* impedimentorum, ad retardandam reſtitutionem ſtructoriam, ſeu conſolidationem:

Aut contra, *remotio* quoque talium opportuna, ad hanc promouendam.

Quin imo, non denego penitus arti, etiam experimenta quædam, ipſam omnino *actiuitatem* ſtructoriam, tanquam per *analepſeos* quandam methodum, ad maiorem alacritatem excitandi.

Interim, ſi ipſa etiam vtique talia remedia laudem ſuam longe ſolidius ſibi vendicare ac tueri poſſent, quam re vera vulgo fit, vbi nimio plus debent credulitati, quam luculentæ certitudini:

Nihil tamen ita etiam ſplendidioris lucis fœnerarentur ſolidæ *Theoriæ*, ad *methodum* veram Therapeuticam referendæ:

Sed merito ſimpliciori conſiderationi *hiſtoricæ* potius quam *ætiologicæ*, accenſeri deberent:

Vnde a noſtra tractatione merito alieniores iudicantur.

Vltimo loco, pono illam conſiderationem, quæ e dictis, per prudentem comparationem nulla difficultate elicitur:

Nem-

Nempe, *irreparabilium* læſionum in ſolidis partibus.

Circa quales nempe prudenter vtique æſtimare conuenit, quid penitus *ablatum*, quid *tardando*, aut alias quouis modo impediendo, *temeratum*, & alienius *repoſitum*, ſi denuo auferatur, & impedimentis illis obex ponatur, de noua reſtitutione ſperare liceat.

Cæterum ad omnia *ſpecialiſſima*, inprimis circa *cicatrices*, a denſiore, ſed magis confuſa ſtructura, vlterius excurrere, vetat certe temporis habenda ratio:

Placet autem leuiter attingere illud, quod in nupera Diſſertatione de *motu locali* etiam commendaui: nempe, quod variæ *cicatrices*, non admodum profundæ, in talibus partibus, quæ immediate *locali motu*, & inprimis *attritorio*, fortius exercentur; dictæ *cicatrices* ſenſim ſenſimque iterum penitus velut abſtergantur, noua de integro tacita *ſubſtitutione* in earum locum, iuſtæ regularis texturæ, ſuccedente.

Id quod inprimis in *vulneribus*, *vlceribus*, *ambuſtionibus*, apici *pollicis*, aut *volis manuum*, incuſſis, quotidianæ obſeruationis eſt.

Neque vero etiam placet, aut vlla exigit ratio, denuo prolixius proſequi mutuum illum *reſpectum* atque habitum partium *ſolidarum* ad *fluidas*, & viciſſim;

In ordine ad *detentionem* atque *corruptionem* reciprocam:

Omnino autem dignam conſideratione hanc rem iterum commendo: ſicuti eiusdem mentionem iam feci ſupra, vbi de *inflammatione*, *ſuppuratione*, *vlceratione*, *Cancro*, dixi.

Vnum adhuc incidit commendandum, circa *ſolidarum* partium vitia vt ratio habeatur *toni mollium* ad *firmitatem*, aut *reſtitutionem* ſitus debiti, duriorum.

A quo nempe dependet *contractio* illa, ſeu *abbreuiatio*, quando *oſſa* inſigniora e ſua ſede dimota ſunt; vnde porro

exten-

extenſionibus illis opus eſt, ad oſſa talia in ſedem ſuam reſtituenda.

Sicut etiam eadem hæc res ſubinde in culpa eſt, vt *denſatis* ita fibris, tam *vaſa* interſperſa, quam ipſi inprimis *meatus*, vſitatam ſuam liberam *capacitatem*, atque *conſpirationem* ita amittendo, tumoribus anſam præbeant.

MEMBRVM VI.

De DELIRIIS.

QVanto longius a *corporali* habitu atque vſu, res recedunt, eo inanior certe de illis eſt omnis *ſpeculatio*, & impeditior *conceptus*.

Luculentum eius rei teſtimonium offerunt nobis variæ *perturbationes mentis*; de quibus prolixe *argutari* quidem datur, *argumentari* autem, & *conceptum* ſolidum formare, irritus ſimpliciter eſt conatus.

Quicquid de illis dici poteſt, quod rerum veritati aliquanto propius conſentiat, eſt illud, quod DELIRIA alia ſint ſimplicius *pathetica*; alia *ſympathetica*:

Illa magis *directe*, & quaſi ſimpliciter, *mentem* afficiant: Hæc *mediate* demum, *vitali œconomiæ*, eiusque primariis *deſtinationibus* & *intentionibus*, magnopere perturbatis, *accedentia*, & ſuperuenientia.

Imo vero, fit ſæpe numero *vtriusque* huius conſtitutionis verus *concurſus*; vt, inquam, *corporis* laborioſis perturbationibus, & *periculis* propius impendentibus, & propter hanc rem *anxiæ* atque *ſollicitæ Naturæ*, etiam *morales angores*, *timores*, *terrores*, comites accedant:

Adeoque *vnita vi*, vniuerſa perturbatio tanto vtique vehementior eueniat.

Sicut etiam viciſſim, magis *directæ* mentis perturbationes

nes tales, ſi ſimul etiam *corporearum adminiſtrationum* impedimenta, & intricationes ipſis adiiciantur, facile hinc etiam *fomitem*, aut peculiarem maiorem *increbeſcentiam*, incurrunt.

Sumunt autem huiusmodi *primi generis* deliria, occaſionem, ab ipſius *mentis* tam *abuſiuis*, quam *patheticis* perturbationibus, v. gr. *memoriæ atque phantaſiæ* nimia *concitatione*, & plus quam ferre poſſit *exagitatione*.

[Vnde multa eiusmodi exempla ſuppetunt, vbi e nimium intenta *diſcendi*, *ſpeculandi*, imo *præfigurandi* ſeu *effingendi*, aſſiduitate, ſenſim deliria naſcuntur;

Quorſum etiam plurimum contribuit, ſi nimia talis *ſpeculandi* atque *comprehendendi* pertinacia, vel ad neglectum vsque neceſſarii *ſomni* extendatur:

Vel ita *viuida* atque *importuna* ipſa euadat, vt neque ſub *ſomno* qualicunque quieſcens phantaſia, *ſomniis* viuaciſſimis quietem omnem peſſundet, & euertat.

Patheticæ vero deliriorum cauſæ, ſunt varia *animi pathemata*; proprie vero cum *phantaſiæ* fortibus impreſſionibus coniunctæ.

Inter quæ notiſſimum omnium eſt, quid paſſim efficiat, non ſimpliciter *quilibet*, etiam *præſentiſſimus*, & ſumme *anxius*, *terror*: ſed ille proprie, qui ab *impreſſione ſpectri* comparentis, & damnum aliquod machinantis, concitatur.

Sicut etiam *perſonalis Erotomania*, cum inanibus, ſed perpetuis *phantaſiæ*, atque *memoriæ* præfigurationibus, quas in hoc genere turbas *menti* aliquando obiiciat, exempla vtique paſſim teſtantur.

Neque vero nimio plus ignota ſunt etiam exempla *ambitioſæ ſuperbiæ*, homines ita tandem a *mentis* ſanitate abalienantis, vt eſſe quod volunt, firmiſſima ſibi poſthæc phantaſia perſuadere, aut præfigurare, non poſſint deſiſtere.

Sicut autem, vt recte iam pridem notat Poeta, *Ira furor breuis eſt*; ita mirum quantum vtique contribuit ad mini-

mum *iracunda diſpoſitio*, ad *fouenda*, inprimis autem ad *determinanda* veluti, *deliria*; vt *furioſa*, *temeraria*, *violenta*, hinc fiant, vndecunque alias primam ſui originem traxerint.

Poſterioris autem generis deliria, reducuntur commode ad *tres claſſes*; *Libidinoſæ*, *Melancholicæ*, & *Febrilis*, alienationis mentis.

Libidinoſa illa, *generaliore* ſenſu, non æque ſimpliciter *perſonalis*, *Erotomania*, in fœminis *furoris vterini* nomine notari ſolita, trahere ſolet primum propemodum ſui ortum, a *ſpermatis commotione*, ſub *libidinoſis* ſpeculationibus atque *deſideriis*; exitu tamen nullo potientibus.

[Conſideratu dignum huius generis exemplar legere eſt in *Zodiaco Gallico Blegny*; vbi monialem quandam, quæ maniam paſſa, eique immortua ſit, poſt mortem apertam exhibuiſſe memorat alterutrum *teſticulorum*, ad pugni magnitudinem inflatum, multis *globulis pellucidis*, tanquam vuarum acinis, veluti totum conſitum: *Ouis* nempe ita inflatis.

Sicut etiam ſupra *Epilepſiæ*, cuius paroxyſmi in *ſpermatis eiaculationem* deſinebant, cum *maniâ de delirio* coniunctæ, exemplum memoraui.

Et occurrunt ſane eius rei, in Monachorum atque Monialium clauſtris, non ita rariſſima ſpecimina.]

Melancholiæ autem, *veræ*, & nominatim, atque ſpecialisſime *hypochondriacæ*, paulo propior vero conceptui eſt *ætiologia*, quod *præfigurationes* illæ, in quibus mens ſub huiusmodi affectu occupata eſt, *generice* commodiſſime quadret, imo vero reſpondeat habitui *motuum vitalium*, & nominatim *ſanguinis progreſſuum*, quales in tali corpore, tali tempore, fiunt atque vigent.

Cum enim in huiusmodi caſibus *ſanguis* vtique ſoleat eſſe *ſpiſſus*, & libero ſui motu minus obſequens; eoque ipſo partim minetur, partim forte iam ſubierit, ingentia impedimenta *progreſſus* ſui; e quibus *impendeant* ſtaſes; ſubſiſtentis autem omnino ſanguinis *funeſta* vtique ſint pericula.

Con-

Conſpirat cum his realibus, quamlibet maximam partem adhuc ſolum *impendentibus* œconomiæ corporeæ *periculis*, ſatis exquiſitæ *idea* illa *mentis*:

Vt, quemadmodum hic verum eſt *periculum*, facilioris metuendæ plenariæ *detentionis*, & *incarcerationis*; in genere vero, maioris, quam tolerari poſſit ſine periculo probabili, *anguſtiæ meatuum* ad liberum ſanguinis progreſſum:

Ita *idea* talis rei, *anguſtiæ* inquam *anxiæ*, *impendentis*, tanquam per inſidias, *deprehenſionis*: imo deſtinatæ ſibi *incarcerationis*, etiam *menti* magis magisque imprimitur.

Sicut autem veræ *ſtatariæ incarcerationes* ſanguinis, omnino *funeſti* exitus euentum veluti certo præſagiunt.

Ita nequaquam diſpar ab hac conſtitutione eſt vera illa *mentis* in talibus præfiguratio, ſimilis *ideæ*, etiam circa illam *meticuloſitatem moralem*, vt ita affecti, non tam ſolum *incarcerationes*, & eo tendentes *inſidias*, ſed omnino *capitales* deſtinationes, perpetuo ſibi figurent.

Prudenter autem vtique æſtimari in hoc genere meretur, ante iam laudata illa, *mutua conſpiratio moralium* cauſarum, atque *idearum*, cum ipſis huiusmodi *phyſicis* proportionibus, earumque veluti ſenſu, certe vero tanquam apprehenſione vera ac reali.

Vbi vtique, in quibuscunque tandem huiusmodi *anguſtia* vera corporea, cum *anxietate* timoris, ſeu *anguſtiæ* moralis, vere complicatur; ibi habet etiam tanto faciliorem ſucceſſum harum ipſarum rerum tanto pronior atque certior euentus:

Imo tanto acrior etiam variæ *perturbationis* tumultus.

Cui nempe maxime conditioni etiam illud innititur, quod non ita pauci paſſim occurrant, etiam notoriis *oppilationibus*, v. gr. ipſius *lienis*, adfecti, qui tamen *melancholiam, exquiſitam*, & tanquam ad veram *proportionem*, nullam experiantur:

Qui nempe in genere a ſpeculationibus *mentis* alieniores exiſtunt.

Interim illud tamen conſtans propemodum atque certum eſt, quod omnes tales, qui huiusmodi *ſpisſitudine* ſanguinis, ad actualem *obſtipationem* prona, affecti ſunt, vtut non *conſtantem* atque *indeſinentem*, nec adeo æque fortem, & importunam, experiantur *melancholicam* mentis aberrationem, minime tamen liberi ſint a *frequentibus*, quantumcunque tranſitoriis, huiusmodi *perturbationibus*, *cogitabundis*, *tædioſis*, *triſtibus*, qualitercunque *anxiis*, & moraliter etiam *anguſtis ſuſpirioſis*, *plorabundis*, & de *vitæ* ſuæ breuiore ambitu, atque propiore *termino*, ſpeculantibus.

Sicut etiam talibus omnes *ciuiles* implicationes, cuicunque curæ atque *ſollicitudini* fomitem præbentes, ad tanto citiorem *mœſtitiam*, & anxiam *ſollicitudinem*, & omnium grauiorum ſucceſſuum *metum*, longe præſentius inſeruiunt.

Febriles mentis perturbationes, cum in res œconomiæ corporeæ omnino *vere periclitantes* incidant, tanto minus iniuſtæ vtique haberi merentur, ſi *moralis* illarum proportio, vt ita omnino *iuſta* agnoſcatur, & æſtimetur.

De *phyſica* enim cauſandi & agendi ratione, fateor, me tantundem comprehendere, quam de *cygnorum nigredine*, *corvorum* autem *albedine*.

Cæterum, vti quidem illa ita generalior ratio, *errabundæ* huiusmodi *perturbationis mentis*, in præſentiore *periculo vitæ*, rationabili æquitate minime deſtituitur:

Ita habet adhuc *duas* familiares circumſtantias, quæ ab hac *rationabili* iuſtitia trepitandi nihilo magis abludunt.

Eſt autem prima harum, quod *deliria* Febribus quam maxime ſuperueniant, *periculoſis* vere iam admodum rebus;

(Vbi iterum ſeorſim perpendenda venit, peculiaris, per indiuidua, promptior ad *indulgendum ſpeculationibus* diſpoſitio.)

Se-

Secundo, quod communiter *duo* præcipua obiecta habeant, *præſenti*, aut proxime *impendenti* ad minimum, vere *conſtitutioni œconomiæ vitalis* exquiſitæ, parallela:

Primo, *depulſionem moleſtorum*, tanquam circumſiſtentium hoſtilium, & metuendorum, virorum, vel ſpectrorum: aut actualem *euaſionem*, e maximo *æſtu*, ſummis *anguſtiis*, iniuſtis *detentionibus*:

Secundo, quod quidem fere *morti* iam appropinquantium eſt phantaſma ſolennius, in *aliena domo*, *alieno conclaui*, *alieno lecto* ſeſe conſtitutos putantes, *ſuam* domum, ad *ſua* abire hinc cordi habeant, & toto animo quaſi contendant:

Quid aliud, quam quod ipſa re verum eſt, tacita quaſi conſcientia agnoſcentes, ita iam peruerſum eſſe ſuum corpus, vt merito pro *alieno*, ad retinendum, inhabitandum, vſurpandum, *inidoneo*, non deſerendum magis, quam fugiendum ſit, & ex illo euadendum.

Imo probabiliter, deprauato iam ita hoc ſuo *domicilio*, vt placere amplius non poſſit, tanto ſincerius reminiſcatur alterius manſionis, ſuæ propriæ indoli veluti magis conſentaneæ, ad quam, tanquam verius ſibi ceu gentilem, ita reſpiciat.

Iterum iterumque vero prudenter omnino æſtimandas cenſeo circumſtantias illas, omni modo faciles & familiares, eiusmodi ingeniorum, quæ ad varias *imaginationes*, ſeu *phantaſias*, ad intentas *impreſſiones* meticuloſas, ad *pauores conſcientiæ*, aut *formidinem mortis*, præ aliis prompta ſunt:

Quandoquidem talia ſingula, ne dum plura inter ſe conſpirantia, huiusmodi *perturbationes* eo facilius inuitare poſſunt, quando *vera* etiam aliqua *cauſa trepitandi*, e *vero periculo* corporis œconomiæ oblato, imo inſiſtente, vna concurrit.

Sicut omnino etiam in *chronicis deliriis* ratio habenda venit, ſenſim *adſueſcentis memoriæ* earundem, quantumcunque etiam in ſe *falſarum* rerum: vt nempe illas ſemel tam diu ipſa

mente agitatas, & *phantaſiam* percurrendo, veluti firmiter receptatas, etiam in poſterum e *memoria* exigere non liceat:

Adeoque e conſtanti talium rerum *memoria*, conſtans *delirium* formetur.

Cæterum non abſurdum iudico illam animaduerſionem, quam *Valleriola* in ſuis obſeruationibus plus ſimplici vice profert, nempe, quod vix quiſquam *abſolute* deliret, ſeu *ſimpliciter contraria rationi*, in delirio cogitet, aut agitet: verum vnice potius in vna *prima hypotheſi* falſum aliquid quaſi ſupponat, cui interim plures alias conſecutiones, ſiquidem etiam non plane acute atque argute, tamen ſubinde ſic ſatis commode, ſubſumendo & ſubordinando, adiiciat:

Præterea vero in eo maxime erret, atque peccet, quod fere in nulla re vna diu *perſiſtendo*, prolixas vtique, atque diuturnas *connexiones* qualescunque circa ſingulos, non proſequatur.

Interim *varias* vtique res, *ſeorſim*, proſecutionibus minus diuturnis, quaſi fruſtillatim, & tanquam ſingulis quibusdam *breuibus* & *volaticis* ſpeculationibus, ita ſatis adhuc veriſimiliter exequatur.

Vnde quidem etiam ipſa *deliria*, vt in ordine ad *periclitationes œconomiæ vitalis eximias & periculoſas*, eidem fundamento, vt propter finem ſuperſtructas, vtique agnoſco:

Illas autem, quæ aliis pure *ſpeculatiuis*, *phantaſiæ & memoriæ* abuſibus ſuperſtruuntur, auocatione potius ad *vitales* neceſſitudines ab illis otioſioribus *ſpeculationibus* circa res alienas, aliquando corrigi, experientia teſtatur.

Quemadmodum autem de *Melancholicis* deliriis, eorumque *habitu* ad *ſanguinis* magis aut minus impeditum *motum*, antea diximus; ita minus difficilis hinc eſſe poteſt conceptus, quamobrem huiusmodi deliria *exacerbentur*, quando ſanguis in maius ſpatium, cito aut valde *expanditur*;

Quod

Quod partim fit per *ſpirituoſorum* potuum ingurgitationes; partim *ſolis æſtum* toti atmoſphæræ diutius incumbentem:

Quo nomine præcipue infames ſunt *menſes æſtiui*, & *Sirio* ardente feruentes:

Vnde Germanorum formula, menſes hos appellandi **die ſchwehren Monathe/ welche dergleichen Zufälle dergeſtalt rege zu machen pflegen.**

Ad *phyſicam* autem potius, ſed veram, *Aeſthiologiam*, quam *medico-pathologicam ætiologiam*, referenda eſt ſingularis illa circumſtantia vehementer *Maniacorum*; quando etiam *hyberna frigora*, non ſolum parum *ſentiunt*; ſed & omnino actu inter illa corporis ſui eximium *calorem*, retinent ſeu *conſeruant*:

Nempe, abalienato quidem a *tenero ſenſu*, eiusque *trepida* atque *molli æſtimatione*, animo:

Aequaliter autem æque, atque acriter, continuato *vegeto motu ſanguinis*, non ſolum ſine præiudicio *ſenſus* frigoris: ſed potius ſincerius & ſimplicius, *aduerſus* hunc qualemcunque *ſenſum*:

Cum vtique ipſorum *maniacorum* præcipua *intentio*, maxime verſetur circa hoc obiectum generale, contra quælibet *aduerſa*, *audacia*, *vigore*, *impetu*, *vi*, reſiſtere:

Et cum *maniaci*, præter hanc vegetiorem *pulſus* perennitatem, etiam frequentioribus, & vix non continuis, *localis motus* contentionibus, plurimum dediti eſſe obſeruentur; conſpirantibus ita in mutuum ſubſidium *vegeti progreſſus ſanguinis* vtrisque his motibus, mirum non eſt, ſi exquiſita tam *incaleſcentia* ſanguinis, quam libera eius *æqualis distributio*, inde ſequatur.

Impeditioris autem profecto ad conceptum, efficaciæ eſt *contagium rabiei caninæ*, & *hydrophobiæ*.

Cui

Cui, *qua tali*, & vt *ſpecificæ inſaniæ*, nihilo plus lucis affundit illa circumſtantia, quod *cum febre*, coniuncta ſit, *acuta*, atque *deleteria*.

Ego huc vsque hanc rem ita conſidero; cum illi neque *Natura*, nec *Ars*, vlla vera METHODO conſulere valeat; ſed ſimpliciter *experimento* ars ſuccurrere didicerit;

Non eſſe propterea hanc rem *Theoriæ* medicæ verum aliquod obiectum: ſed ſolidæ atque ſimplicis *Empiriæ*.

MEMBRVM VLTIMVM.
DE
VENENIS.

QVam intricata ſit ſpeculatorum aliquorum, inprimis recentiorum, fluctuatio, circa veram notationem nominis VENENI, notius eſſe puto, quam vt de eo prolixe loqui neceſſe ſit.

Nos, relictis cuique ſuis opinionibus, *Medico* ſenſu *pathologico*, quo nempe proprie appellatio *veneni* locum habet, intelligimus per illud tale *materiatum*, quod *vitali* œconomiæ, ita *cito* & *grauiſſime*, *intime*, & citra proportionatam violentiam *in ſenſus incurrentem*, peruertendam, imo euertendam, aptum natum ſit, vt inde, niſi *feſtinatum* feratur auxilium, vix reparabile damnum, imo vero *mors* ipſa, *præcipitibus* ſucceſſibus conſequatur.

Hæc res, quod ita ſe habeat, quod talia ſubiecta dentur, quæ huiusmodi efficaciam exerant, notius eſt, quam vt circa probationem eius laborare, cordi mihi eſſe debeat.

Quæ, inquam, ita *ſumme* & *præſentiſſimam* & *penetrantiſſimam* huiusmodi, *ſumme noxiam* efficaciam poſſideant; citra *proportionem* vel *quantitatis molis* ſuæ, vel ſenſibilis ſiue *qualitatis* propriæ, ſiue *effectus* directi *manifeſti*, in ipſo corpore.

Inte-

Interim meretur tamen vtique hæc res veram diſcretionem, quod aliæ quidem tales *venenorum* ſpecies, deleterium illum ſuum effectum abſoluant etiam ſimpliciter ſine vlla vere *ſenſibili materiali* directa noxia efficacia in corpus humanum:

Alia vero *coniunctam* omnino exerant etiam hanc qualemcunque *corpoream læſionem*:

Quamlibet *proportio* eius, quoad *in ſenſus incurrit*, cum tanta vehementia, atque promptitudine penitiſſimæ *lethiferæ* energiæ, minime ſatis conſpiret.

Prioris illius generis, ſunt eminenter *ictus* atque *morſus venenatorum* animalium, vere talium.

Vegetabilia etiam venenata exquiſitiora; *Napellus, hyoſciamus, ſolanum furioſum, cicuta vera, datura*, & quæ exotica toxica paſſim memorantur. Imo & *fungi* quidam deleterii.

Poſterioris ordinis, ſunt *mineralia* aliqua; ſupremo loco *cobaltum* & *arſenicum*; proximo *Mercurius ſublimatus*: hinc *præcipitatus*: *cuprea*, inprimis *viride æris*: *Vitrum antimonii*, impellucidum inprimis &c.

Hæc enim partim cito *ſeptica*, ſubtiliter *corroſiua* & *colliquatiua* energia, in ventriculum:

Partim, vt inprimis *arſenicum* & *cobaltum*, ſingulari *putredinoſo-fermentatiua* efficacia in ſanguinem omnino multum operari obſeruantur:

Sicut quidem etiam a peius venenatorum *animalium* læſionibus, poſt properam inprimis mortem, huiusmodi repentina *putreſcendi* vera *fermenteſcentia* paſſim obſeruatur.

Interim ſicuti huiusmodi qualescunque præcipue vero *corroſiuæ* illæ læſiones, quatenus *integritatem ventriculi* lædentes, tam præſentisſimo mortifero euentui minime ſatisfaciunt; ita accedit adhuc argumentum, imo vero potius documentum huiusmodi rerum, vix non ſimpliciter *contrarium*, quod veram illorum efficaciam, in tali *ſimplici atque directa corruptione* partium aut humorum, minime fundatam eſſe, vix non ſimpliciter conſpicuum reddat.

Eſt hoc efficacia *Empiricorum* quorundam remediorum ab eiusmodi v. gr. *corroſiua*, *colliquatiua*, ſecundum aliquos *coagulatiua*, imo vero *putredinoſo-fermentatiua* efficacia, adeo in ſolidum aliena, ut nullam vsquam, rerum tam *craſſo modo ad ſenſum* fientium, vel ſuſpicionem admittant.

Loquor autem de effectibus illis *Empirico-ſpecificis*, mediantibus quibus v. gr. cum homo a *vipera* acriter vulneratus, citra *externum* auxilium certæ morti ſit obnoxius, aſſumto tempeſtiue fruſtulo de *corpore viperæ*, ſub qualicunque formula; tam liber ſit ab illius morſus, *vt venenati*, euentibus, quam ſi illum ſimpliciter mus momordiſſet: a *cane* vere *rabido* demorſus, qui citra *externam* opem certo perditus eſt, ſi de *hepate* aut *corde* talis canis aliquid *mature* aſſumat, velut *evaneſcente* tota illa *vt rabioſi* morſus energia, nihil niſi *morſus* ſimplicis, vt *a ſano* quocunque cane, vlla ratio aut conſideratio remaneat: quale quid etiam de *ſcorpionis* ictu, non ignotum eſt, per *oleum ſcorpionum* ad ictus *apis* innocentiam ſtatim reducendo.

Quæ certe res cum nusquam vllam ſimilitudinem habeant, cum qualicunque ſufflaminatione illorum nocendi *modorum*, quæ ſecundum dictas *ſenſibiles* circumſtantias in conſiderationem venire poſſent: eſt ſane inde ſatis manifeſtum, quod nulla dictarum ejusmodi agendi rationum *ſenſibilium*, abſolvat veram vniuerſam horum & ſimilium *venenorum*, *qua talium*, tam *potentem*, inquam, & ſimpliciter *deleteriam*, nocendi energiam.

Vnde quidem, & cum nulla conſideratu digna, & vero conceptui idonea, *ætiologia*, atque *Theoria* veri *modi agendi* venenorum, vllam bonam ſpem promittat, ſed vnice per *experimenta* illis occurrere neceſſe ſit: non indulgebo etiam ipſe inanibus conatibus *Theoreticis*, circa hoc ipſum negotium temere prodigendis.

Quod autem res hæc omnino utique ita ſeſe habeat, nulla, inquam, vna veriſimilis *cauſa* vere *venenatæ*, *tam cito* &

& *potenter* deleteriæ efficaciæ, ſuppetat, placet in duobus exemplis quam maxime vulgo euidentius operari creditorum venenorum, intueri, *arſenici*, & *mercurii ſublimati.*

De vtriſque dicitur, quod peſſimum illum, *tam cito* mortiferum effectum, edant *corroſione*;

Cum autem etiam alia *ſalina corroſiva*, v. gr. *oleum vitrioli*, *ſpiritus nitri*, imo ipſum ita dictum *oleum ſalis*, nempe concentratior eius *ſpiritus*, pares præſentiſſimos effectus non edant:

Interim etiam in ipſo omnino v. gr. *mercurio ſublimato*, vere *corroſiua* portio ſit longe *minima*:

(Dum *tria*, *quatuor grana* mercurii ſublimati, mirificas turbas in corpore concitare, & inopinata damna producere valent, in quibus tamen longe minima ſit portio *acidi corroſiui*, ultra mercurii jam corroſi proportionem abundantis:)

Nulla alia hinc exire poteſt conſideratio, præter illam ſolam, quod *corroſiuitas* hæc *augeatur*, & tanto *pejorem* efficaciam adſequatur, per *ſocietatem* metalli, nempe *argenti viui*:

Cum autem *argentum vivum* per ſe, etiam in larga, nedum tantilla quantitate, nihil vſquam turbidum in corpore, aut vehemens efficiat; neque etiam concretio ejus cum hoc *corroſiuo* acido, ſeu *ſocietas qua talis*, vllam etiam in hoc genere abſolute importunam efficaciam pariat, luculentiſſimo teſtimonio *mercurii dulcis*, ex hac ſocietate hujus *corroſiui* acidi cum *argento viuo* omnino vtique conflati:

Nihil aliud vtique inde reſtat, præter *demonſtrationem* illam, uti vocant, hodiernæ curioſitatis, quod *mutatio texturæ* particularum hic ſit in culpa; vt *ſaturatum* penitus mercurio currente acidum *corroſiuum*, ne leviſſimam hujus generis efficaciam exerat: *ſemiſaturatum* autem tam potentiſſimæ ſit efficaciæ;

Et quidem *quatenus corroſiuum*; cum nihil vſquam imbutum argento viuo, adeoque *ſincerum*, tam ſæuum effectum non edat; adeoque ſolum ſimpliciter *quatenus mercurio* vnitum:

Et tamen iterum, neque hoc faciat ex *alterutrius* propria energia: nec ex *utrorumque concurſu* ſimpliciter, (teſte *merc. dulci:*)

Sed vtique, adeoque vnice, ſub hujuſmodi plane ſingularis *proportionis* coalitu: unde tota res ſimpliciter redit *in circulum*; *eſt*, *quia eſt*; *fit quia fit*; hoc & non aliud *facit hoc*, *quia facit*:

Abrumpit autem certe miſere, pro *demonſtrationis* dignitate; facit hoc, *quia textura particularum eſt mutata*; nempe *ita*, *vt talem effectum edere poſſit*. Punctum!

Neque certe vſquam felicius cedit, quamuis primo intuitu appareat ſtrictior eſſe, determinatio illa, quod huiusmodi peſſimos effectus poſt ſe trahat, vel mercur. ſubl., vel arſenicum, quia ventriculum & inteſtina *corrodant*.

Cum vtique ſimplex *ſolutio continuitatis* ventriculi, *qua talis*, etiam *præſentiſſime* facta, *vulnere*, nec *in genere* ſimpliciter *lethalem*, nec *in ſpecie* tam cito & anxie *lethalem*, effectum edat:

(Exemplo *cultriuororum*, *ventriculi ſectione* curatorum.)

Nec etiam *eroſio*, *qua talis* & ſimpliciter, huiuſmodi effectus edat; inprimis ita *ſpecialiter*, quod nempe proprie *veneficum* eſt, tam *prompte & violenter deleterios*:

(Exemplis, vno in obſervationibus *Saltzmanni*, vbi chirurgus, poſt frequentem vſum mercurii vitæ, diu prægreſſum demum mortuus, ventriculum exhibuit, inter vividiorem attactum ſtatim lacerum factum:

Altero in *Act. Nat. Cur.*, vbi in furto faciendo occupatus, venabulo in ventriculum vulneratus; manente in poſterum per multos annos aperto *ſemiulceroſo foramine*, commode ſatis vixit.

Vnde, ſi res non ſecundum illas hodiernas *demonſtrandi* methodos decidi debeat, ſed prudentius expendi, (citra nihilo minus ſolidæ vllius, *ſimpliciter vt corporeæ*, efficaciæ rationem inueniendam:)

Naſcetur inde ad minimum illa propior contemplatio, quod

quod hæc etiam vere *corroſiua* concreta, *lethiferos* illos effectus edant, *non abſolute & ſimpliciter quatenus corroſiua :* ſed ad minimum *reſpectiue* , nempe quatenus tam *repente*, & *præſentisſime* corroſiua.

[Quantumlibet neque hanc ipſam etiam rationem abſolute ſufficere, cum etiam *vulnera* ventriculi ipſa, tamen tales affectus ita plane pares non exhibeant, ſatis vtique agnoſcam.]

Vnde, quomodocunque verſetur negotium, re vera omni modo *incomprehenſibilis* eſt vlla veroſimilis harum rerum *ratio ;*

Nam de *frigidis* illis argumentis *texturæ corpuſculorum mutatæ*, ſine vllo poſſibili vlteriore progreſſu, *quæ*, *qualis*, *quanta* illa ſit *textura*, *in ſe*, *ad alias*, imo ad noſtrum *corpus*, comparata? multum allegare, vt in ſe ſterile eſt, ita ad vlteriorem applicationem *methodi medicæ* tam inutile, quam ſimpliciter tacuiſſe.

Vnde nempe iterum etiam hic merito decerno, quod *venenorum* etiam nulla ſit *vera*, ne *phyſica* quidem, ne dum *Medica*, THEORIA;

Adeoque non tam vsquam ad METHODVM, quam ſimpliciter ad EMPIRIAM reſpiciat harum rerum, *hiſtorica* nuda, notitia.

Vbi certe conſideratio iam pridem adfecit animum meum, quod in *remediis* aduerſus *venena*, proprie ingens eluceſcat documentum ſummæ *Benignitatis Diuinæ ;*

Et ſimul iuſtiſſima conſideratio vere Medica, circa *artificioſam* tractationem, non ſolum venenorum, ſed omnio etiam aliorum morborum.

Cum enim *venena*, & quæcunque tandem eſt illorum efficacia, ita vtique extra *Naturæ poteſtatem* omnem poſita ſint, vt ipſa nihil vsquam in illa poſſit, præter nudos *feſtinatos conatus*, violentis motuum generibus illa in tota ſua ſubſtantia iterum *excutiendi :*

Largita tamen ſit Diuina Clementia, varia ſimplicia

 expe-

experimenta, notitiam inquam tralatitiam eiuſmodi remediorum, quæ citra *methodum* ſcientificam aliam præſentaneè *venena* velut obruant.

Cum ex aduerſo, ad illos affectus, qui partim *Naturæ* ſpontaneo regimine atque *methodo ſecretoria & excretoria*, expugnari poſſunt;

Et hæc operatio, veris *artis ſubſidiis* vere ſubleuari & iuuari poſſit:

Ad talia, inquam morborum genera, huiusmodi *ſimplicia Empirica remedia*, fortaſſe ne quidem *ſuppeditauerit*: certe pariter ad *notitiam* venire, cordi habuiſſe minime videatur.

Vnde maxime etiam ex hac re, pro concluſione totius meæ tractationis MEDICO-PATHOLOGICÆ, iterum iterumque commendo, diſcretionem *hiſtoriæ* nudæ, & *ætiologiæ*; *phyſicæ*, & veræ MEDICÆ *Pathologiæ*: poſterioris *directionem ad vſum* MEDICVM, *rationaliter*, ſecundum veros mutuos rerum *reſpectus*, inſtruendum: & denique huius vſus rationalis, nempe METHODI, diuerſitatem a nuda EMPIRIA; ipſa tamen omnino vera, & realiter efficaci, ſed euidentibus *cauſalibus reſpectibus* deſtituta.

Adeoque ad tractationem ÆTIOLOGICAM Medicam, non pertinente.

DEVM autem ſerio imploro, velit etiam circa has res quam maxime cœcutientem adhuc intellectum humanum, ita erudire, vt tam eorum, quæ RATIONALI METHODO ſubiacent, quam quæ ſimplici, ſed VERA & CONSTANTI EXPERIENTIA, quantumlibet per rudiorem noſtram imaginationem non comprehendenda, conſeruationi ſanitatis humanæ re vera ſalutariter ſubuenire poſſunt, ad ſolertium, & de ſalute proximi ſollicitorum, proborum Medicinæ Sectatorum ſolidam cognitionem largiter peruenire ſinat: nosque omnes, etiam in hac parte, ad ſalutaris ſuæ veritatis aſſecutionem, Clementiſſime deducat.

Illi ſit laus, honor & gloria ſempiterna, &c.

FINIS.

INDEX RERUM.

A.

ABſceſſus quid ſit. p. 1269.
Abſceſſionis ſuppuratoriæ in diverſis partibus conſideratio Pathologica. p. 1270. 1271.
Abortus magnæ hæmorrhagiæ familiarius ſtipant. p. 791. 792.
Actionum vitalium certa ſunt tempora & periodi. p. 311. 312.
Adventitiæ res oriuntur vel ex rebus non naturalibus. p. 948-950.
adventitiæ res ſunt etiam illæ, quæ diutius in corpore obhæreſcunt, quas vitalitas exigit p. 949. 950.
adventitiis rebus accenſeri debet Senſibilitas & Conſvetudo. p. 950. 951.
adventitiæ res quomodo corpori præjudicium quoddam afferant. p. 952.
adventitiæ res ſunt generaliter præternaturales. p. 952. 953.
adventitiæ res p. n. an frequentius corpus alterent. p. 953. 954.
adventitiæ res p. n. communiter vel minores vel diſpares effectus edunt, quam qui ipſis imputari ſolent. p. 954-956.
adventitiarum rerum conſideratio Medico-Practica. p. 956-959.
Aeris acceſſus in pulmonibus qualis & quantus ſit. p. 291. 292.
aer quomodo ad vitam concurrat. p. 405.
aeris habitus ad pulmonum motum. p. 410. 411.
aeris ambientis habitus ad corpus humanum. p. 411. 412.
aëris effectus in corpus vivum p. 412.
aër non operatur in corpus vitale per preſſionem. p. 413. 414.
Aggregati & Individui vera Phyſica conſideratio. p. 87. 88.
aggregati organici & mechanici utriusque ordinati differentia. p. 88. 89.
alimenta quæ ad nutritionem optima. p. 420-423.
alimenta è frugibus quæ & quomodo nutriant. p. 422. 423.
alimenta è frugibus leviter fermentata præſtant. p. 423. vid. *Cibus Nutritio*.
alimenta dantur ex animalibus. p. 423. 424. vid. *Lac*
alimenta dulcia & acida ita ſimpliciter non nocent. p. 427-429.
allegatio authorum quomodo & quo

quo fine communiter fiat. p. 238-240.
Anima humana utitur corpore ſuo quod inde humanum dicitur. p. 23.
anim. hum. unice verſatur in ſingulis ſuis actionibus circa aſfectiones corporum & quidem finitas, craſſiores præcipue. p. 23-29.
anim. hum. de quibus rebus cogitare poſſit aut nequeat. p. 25.
anim. hum. ad λογικον ſuum intelligendi actum corpora aggregata requirit. p. 25. 26.
anim. hum. ad conceptus de rebus formandos organis corporeis utitur. p. 29. 257. 258.
animæ actus ſunt Motus. p. 34. 259.
anim. ad actus ſuos Phyſicos omnino corpore indiget. p. 34. 257, 258.
anima ſenſationem adminiſtrat. p. 35. 36.
anima Motibus utitur in ſui commodum & uſum. p. 36.
anima motus in corpore ſuo dirigit & inſtruit. p. 40. 41. 44-47. 862-864. 259. 277-279.
ψυχῆς onomatologia Critica. p. 44.
anim. motus in corpore ſuo dirigit, per maximam pathematum efficaciam. p. 44. 45.
anima in actibus moralibus & vitalibus qualis ſit. p. 107.
animæ relatio ad corpus. p. 113.
anima quantum concurrat ad actiones vitales. p. 153.
Animæ Theoria Phyſico-Medica. p. 223-227.
anim. frequenter errat in actionibus ſuis. p. 234. 235.
anima cur corpus ſibi ſtruere debeat. p. 260. 261.
animæ jus in corpus ſuum quibus argumentis impugnetur, attamen conſervetur & defendatur. p. 261-268.
anima cur motuum ſuorum vitalium nullam cogitationem habeat. p. 266-268.
anim. mixtionis corporeæ intellectum habet. 274. 275.
anim. corpus ſtruit ſub ſelectu materiarum & debitis proportionibus. p. 274. 276-279.
anim Nutritionem adminiſtrat. p. 460.
an. generationem corporis ſuſcitat & abſolvit. p. 491. 492.
an. matris fœtus animæ imagines fictitias communicat. p. 492. 493.
an. an ſit diviſibilis. p. 493. 494.
an. fœtus ideas conceptas in corpus ſuum transfert. p. 494. 495.
an. ſenſibus utitur pro cogitatione inſtruenda. p. 540. 541.
an. vitam adminiſtrat. p. 567-569.
an. in vitalibus æſtimationem adverſi & jucundi habet. p. 692.
an. ideas rationales ſibi format de rebus in corpore fientibus. p. 692. 693.
Anatomia hodierna curioſa medicum

cum ſcopum impedit & confundit. p. 67-69.
anaſtomoſis arteriarum cum venis non datur. p. 296. 297.
Animus operatur per motus. p. 1.
animi motus ad vitales actus diverſimodè inſtruuntur. p. 445.
animi motus alterant identicè motus vitales. p. 127. 128. 130. 131. 445. 446. 448-451. 670.
animi pathemata quam efficaciam habeant in motus. p. 598.
animi pathemata cur ad res Non naturales referantur p. 444 445.
animi path. in quib9 ſubjectis eminentiorem conſpirationem cum motibus vitalibus habeant. p. 446. 447.
animi pathematum communicatio per media corporea in infantes quæ & qualis ſit. p. 446. 447.
animi pathematum effectus in corpus non eſt tumultarius. p. 447. 450. 451.
animi pathemata quid ſint. p. 448.
animi pathemata quantum in vitali negotio proſint aut noceant. p. 458. 459.
Apoplexia licet rarior ſit, tamen frequentior eſt quam Paralyſis. p. 917.
Apoplexia quid ſit. p. 917.
apopl. Hiſtoria. p. 917. 918.
apopl. levior tranſit aliquando in ambitum paralyſeos. p. 917.
apopl. certæ ætati tantum evenit. p. 918.
apopl. quas occaſionales cauſas ſequatur. p. 918.
apopl. differt à ſpaſtica reſpirationis oppreſſione. p. 918. 919.
apopl. Cauſæ. p. 919. 920.
apopl. eventus. p. 919-921.
apopl. cauſa remotior eſt neglectus evacuationum. p. 920.
apopl. ætiologia generalis. p. 921.
apopl. therapevtica conſideratio p. 921. 922.
apoplexiæ explicatio ſecundum tralatitiam commentationem & obſervationem Clinico Practicam. p. 922. 923.
apoplexia dubie ex gerarum colore & vaſorum circa tempora infla ione prædicatur. p. 1337.
Apoſtematis & apoſtematodes differentia. p. 1269. 1270.
Appetitus diverſa explicatio ſecundum veteres. p. 460.
Appetitus formalis ratio & explicatio. p. 460.
appetitus quando ſequ itur. p. 461.
appetitus vana explicatio mechanica p. 462. 463. 465.
appetitus differentia ſecundum differentias circumſtantiarum. p. 461. 462.
appetitus & fames differentia. p. 463.
appetitus à quo principio præſtetur. p. 465.
Ars Medica in quo occupata ſit. p. 253.
Arteriæ non habent proprium motum. p. 294-296.

Arthritidis vera indoles. p. 1363.
arthritis quibus ſubjectis familiarior. p. 1364.
arthritidis Hiſtoria. p.1364.
arthritis vaga quæ ſit. p. 1365.
Arth. ætiologia. p. 1376-1378.
Aſthmatis Convulſivi pathologica conſideratio. p.1336. 1337.
aſthmaticus ſtatus acutis ſuperveniens ſuſpectus eſt. p. 1338. 1339.
Ætatum certæ periodi & dimenſiones. p. 313.

B.

Bilis non ſecernitur per tranſpirationem ex inteſtinis in veſiculam felleam. p. 347. 348.
Bilis Theoria Sylviana refellitur. p. 348. 349.
Bilem pro balſamo fruſtra quidam venditant. p. 349. 350.
Bilis alvi excrementis colorem conciliat. p. 350. 351.
Bilis diverſi colores in excrementis. p. 350.
Bilis inteſtinis ſtimulum addit. p. 351.
bilis confermentationem alimentorum adjuvat. p. 471.
bilis uſus in corpore vivo p. 350. 351.
Bruta falſo ut nudæ machinæ conſiderantur. p. 31. 32.

C.

Cachexia ortum ſuum debet defectibus debitarum evacuationum. p. 1199.
Cach. differt à hydrope p. 1199. 1200. 1206.
Cach. quid denotet. p. 1200.
Cach. eſt affectus non infrequens. p. 1200.
Cach. cui ætati ſexui & ſubjectis obtingat. p. 1200. 1208.
Cachexiæ Hiſtoria. p. 1200. 1201.
Cach. Cauſæ. p. 1201-1206.
Cach. oritur vel poſt ſuppreſſinem vel inſolentem amiſſionem ſangvinis. p. 1202. 1203.
Cach. quomodo graves hæmorrhagias ſequatur. p. 1203. 1204.
Cach. an hepatis vitium foveat. 1204 1207.
Cach. Therapevtica conſideratio. p. 1207. 1208.
Calor in corpore animali unde oriatur. p. 286. 287.
Caloris perverſæ explicationes inter veteres. p. 287.
Calor per reſpirationem oritur & incitatur. p. 287-291.
Caloris conſectaria in corpore vitali, & eorundem ortus. p. 412-415.
Calculus cur hæmorrhagiis jungatur. p. 1138.
Calculi Renum Hiſtoria. p. 1138-1140.
Calc. Renum proventus Hiſtoria. p. 1140. 1141. 1144. 1145.
Calculus Renum unde oriatur. p. 1140. 1141.
Calculus Renum naſcitur in calculoſis quando ulceroſo-ichoroſa ſanies copioſius emanat. p. 1141-1144.

Calc. Renum ex qua materia naſcatur. p. 1144.
Calc. Renum quomodo naſcatur. p. 1144.
Calc. Ren. perverſæ Theoriæ. p. 1145. 1146.
Calc. Ren. non eſt confundendus cum Salino-Tartareis cryſtallinis concrementis in Iſchiadicis, arthriticis, Rhevmaticis obviis. p. 1145. 1146.
Calc. Ren. ætiologia. p. 1155. 1156.
Calc. Ren. quando curari queat. p. 1156.
Calc. Ren. generatur quandoque poſt lapſum vel concuſſionem lumborum. p. 1155-1162.
Calculi rariſſima phœnomena non ſunt familiaribus jungenda. p. 1162. 1163.
Calculi Ren. hiſtoria rarior p. 1163. 1164.
Calculi geneſi in renibus, accenſenda calculi geneſis in pulmonibus. p. 1164. 1165.
Calculi geneſeos ſuperflua incuſatio. p. 1165.
Calculi eventus. p. 1167-1170.
Calculi Therapevtica conſideratio. p. 1168. 1169.
Calc. ex quibus occaſionibus familiariter exacerbentur. p. 1170.
Calculi Veſicæ differentia à Renali. p. 1149. 1150.
Calc. Veſ. non recedunt neque excernuntur granulorum ſabuloſorum parvitate. p. 1150-1152.
Calc. Veſ. incoercibili conamine eliduntur. p. 1152. 1153.
Calc. Veſc. Hiſtoria. p. 1149-1155.
Calc. Veſ. ſemel ſuccreſcens familiariter unus manet, aut alter excretus, novus ſuccreſcit. p. 1153.
Calc. Veſ. indicia renalis calculi offert. p. 1153. 1154.
Calc. Veſ. geneſis. p. 1153. 1154.
Calc. Veſ. in infantibus fundatur primario in hæreditaria diſpoſitione. p. 1155.
Calc. Veſ. ætiologia. p. 1155. 1156.
Cancer quid ſit. p. 1310.
Cancri differentiæ. p. 1310.
Cancri ſignificatio. p. 1310. 1311.
Cancri Mammarum Hiſtoria. p. 1311. 1312.
Cancer undè oriatur. p. 1311.
Cancroſi ſucceſſus Hiſtoria. p. 1312-1314.
Cancri occulti Hiſtoria. p. 1314. 1315.
Cancroſa corruptio qualis ſit & quomodo fiat. p. 1315-1318.
Cancr. corrupt. non eſt ſpecificum venenum. p. 1316. 1317.
Cancr. corruptionis Theoria. p. 1318.
Cancri ætiologia. p. 1318-1320.
Cancer cur aliis apparatibus, quam ſphacelus formetur. p. 1319. 1320.
Cancri effectus. p. 1320-1322.
Cancroſa ulcera qualia ſint. p. 1322.
Cancri Medica conſideratio p. 1323-1325.

Carbunculus quid ſit. p. 1306. 1307.
Carb. Differentia. p. 1307.
Carb. Theoria. p. 1307. 1308.
Carb. peſtilentis Hiſtoria. p. 1307. 1308.
Carb. & furunculi differentia. p. 1308.
Caro non eſt unica nutritionis materia. p. 426. 427.
Caro cur averſetur in quibusdam morbis. p. 427.
Caſu quid fieri dicatur, cum nihil caſu producatur. p. 6. 7.
Caſus quid ſit. p. 7. 8.
Caſus & neceſſitatis differentia in actibus Phyſicis. p. 9.
Catarrhus ſuffocativus paralytodes pectoris affectus eſt. p. 1337.
Cauſæ occaſionalis antecedentis, continentis, moralis in pathologia, conſideratio & explicatio. p. 588-590.
Cephalalgiæ ſanguineæ Hiſtoria. p. 1241-1243.
Cephal. Sangv. cauſæ. p. 1243. 1244.
Cephal. Sangv. ætiologia. p. 1245.
Cephal. Sangv. therapevtica conſideratio. p. 1245. 1246.
Cephalalgiæ continuæ ſanguinis molimina evacuatoria foventis conſideratio. p. 1247. 1248.
Cephalalg. ex ulceroſo-ichoroſis congeſtionibus ortæ conſideratio. p. 1255-1258.
Cephal. ex Carie Calvariæ ortæ dolorum differentia ab aliis doloribus. p. 1258.
Cephal. cum dolore convulſivo-ſpaſtico conſideratio. p. 1258-1260.
Cephalæa quid ſit. p. 1246.
Cephalææ differentia à Cephalalgia continua. p. 1246-1250.
Cephalæa fovetur cum ſanguinis congeſtoriis contentionibus. p. 1250
Cephalææ rhevmaticæ cum ſanguinis motibus congeſtoriis ſtipatæ conſideratio & Hiſtoria. p. 1250. - 1255.
Chylus per lactea & meſaraica vaſa in ſanguinem defertur. p. 472. 473.
Chylus cur in lympham redigi debeat, ſi proxima nutritionis materia eſſe debeat. p. 474
Chymia hactenus nullum uſum in Medicinam comportavit. p. 69-72.
Chymicam theoriam in Medicinam delatam prementes & infringentes rationes. p. 70-72.
Cibi & Potus neceſſitas ad vitam. p. 418. 419.
Cibus & Potus ad vitam qualis neceſſarius. p. 420-422. vid. *Alimenta. Nutritio.*
Cibi & Potus aſſumendi regulæ p. 431.
Cibus & Potus quantum, quando, & quoties aſſumi debeat. p. 431. 432
Cibi quam diu in ventriculo detineri debeant donec reſo-

luti ſint. p. 474-476.
Ciborum expulſio ex ventriculo poſt factam concoctionem quomodo fiat. p. 476-479.
Cogitationis ratio formalis & modus fiendi. p. 24.
Cogitatio nulla eſt ſine prævia ſenſatione. p. 25.
Cogitatio circa quæ objecta occupetur. p. 523.
Color ſubfuſcus in facie, & præcipuè in Æthiopibus unde. p. 379. 380.
Colorum in facie ſecundum temperamenta & nationes differentiæ hiſtorica ratio & relatio. p. 380. 381.
Coloſtrum quid ſit & qualem uſum habeat. p. 521.
Conceptio nulla fit per imaginationem. p. 488.
Concoctio an & quibus fermentis promoveatur. p. 469-471.
Congeſtionis verus ſenſus. p. 800. 1239. 1240.
Cong. ſumma requiſita. p. 802. 803.
Cong. quo Motu perficiatur. p. 802. 803.
Cong. in quibus locis ſuccedat. p. 803.
Congeſtionis effectus & eventus. p. 803. 804.
Cong. ſpecialiores circumſtantiæ. p. 805.
Cong. quandoque in conſuetudinem devenit. p. 806. 808.
Cong. quibus ſubjectis & qua occaſione invaleſcat. p. 806.
Congeſtionis ſalutaris adminiſtratio. p. 806. 807.
Congeſtionis translatio ſub differente effectu cum materia aliena. p. 807. 808.
Cong. fomes materialis. p. 809.
Cong. ſanguinis in puerili & juvenili ætate cum conſectariis & effectibus ſuis. p. 810. 811.
Congeſtio ſeroſi humoris ſub ſanguinis translationis ſchemate. p. 811-814.
Congeſtionis ſeroſæ translatio in alia loca. p. 812. 813.
Cong. perverſa explicatio. p. 1238. 1239.
Conſervatio corporis humani, quæ, qualis, cur & unde ſit. p. 101-103. 270. 568. 569.
Conſerv. corporis dependet ab energia principii vitalis. p. 104. 107. 616.
Conſervationis vitalis falſæ explicationes. p. 167-169.
Conſolidatio non mechanicè ſuccedit. p. 846. 847.
Conſuetudo quantum valeat in motibus & morbis. p. 599. 600. 456-458.
Conſuetudo quid ſit. p. 452.
Conſuetudinis formalis ratio & explicatio. p. 451. 452.
Conſuetudo contingit animo non corpori. p. 453-456.
Conſuetudinis requiſita. p. 454.
Conſuet. ratio habenda eſt in morbis. p. 652.
Convulſio quid ſit. p. 891. 892.

Convulſ. ratio generalior. p. 892.
Convulſ. ex quibus cauſis generaliter fiant. p. 892. 893.
Convulſ. quas partes communiter occupent. p. 893.
Convulſ. Hiſtoria. p. 892. 893.
Convulſ. motus qualis ſit. p 893.
Convulſionis peculiares quædam circumſtantiæ. p. 893.
Convulſiones diſtinguentes diverſæ circumſtantiæ. p 894.
Convulſ. Epilepticæ quæ dignoſcendæ. p. 894.
Convulſ. Cauſæ. p. 895. 897-899.
Convulſ. non oriuntur ex acrimonia. p. 895. 896. 1360. 1361.
Convulſ. quibus affectibus & cauſis ſuperveniant. p. 897.
Convulſ. cauſa irritatio quomodo ſit interpretanda. p. 897. 903.
Convulſ. cauſæ corporales & incorporeæ. p. 897-899.
Convulſ. cauſæ corporales directe Phyſice non agunt. p. 898.
Convulſ. ab animi pathematibus ſuſcitantur & revocantur. p. 899.
Convulſ. ſymptomaticarum reſpectus in morbis acutis. p. 899-901.
Convulſ. in acutis quæ periculoſæ & innoxiæ ſint. p. 900.
Convulſ. in acutis vera cauſa. p. 9009-01.
Convulſ. circa ultimum febrium exitum cur funeſtæ ſint. p. 901. 902.
Convulſionibus cur juniores in febribus moriantur. p. 901. 902.
Convulſiones quo reſpectu inutiles dicantur. p. 899.
Convulſionum eventus conſideratio. p. 899. 900.
Convulſiones conſuetæ Chronicis non tam periculoſæ ſunt ut inſolitæ. p. 899. 900.
Convulſionum ſuſcitationis ſecundum Lunæ phaſes conſideratio. p. 900. 901.
Convulſ. Medica conſideratio. p. 901. 902. 1362.
Convulſ. magis ſpecificis remediis curanda. p. 901.
Convulſ. quibus ſubjectis familiariores. p. 1360.
Convulſ. quandoque fiunt propter aliquam excuſſionem. p. 1359.
Convulſionibus cur quædam ſubjecta moriantur. p. 1362.
Corpus eſt propter animam. p. 32. 33. 258. 260. 568.
Corpus eſt immediatum animæ organon. p. 41-43.
Corpus cur durare debeat. p. 258.
Corpus per Motum conſervatur, regitur, dirigitur p. 259.
Corpus quibus motibus afficiatur p. 259. 260.
Corpus unde & quomodo ſecundum diverſa opinionum comenta regatur. p. 261-266.
Corpus animale quali corruptione afficiatur. p. 270.
Corpus animale citiori corruptioni

ni ſubjectum eſt. p. 268-270. 612. 613.
Corpus hum. licet perquam corruptibile ſit, raro tamen corrumpit p. 613-615. 562.
Corp. hum. uſus & finis. p. 32. 257. 258.
Corp. humani Phyſica conſideratio nihil ſubſidii in Medicam theoriam reportat. p. 62.
Corporis relatio ad animam. p. 113. 257. 258.
Correctio in corpore animali utplurimum fruſtranea eſt. p. 137-141.
Corruptio realis in ſanum ſtatum mutari non poteſt. p. 106. 137. 138. 617.
Corrupt. corp. anim. à neglecta energia agentis principii vitalis dependet. p. 104. 107.
Corruptio facta aut imminens cur ex parte agentis principii cum metu & abhorreſcentia foveatur. p. 108. 109.
Corruptionis ſegnioris prima ſpecies. p. 111.
Corruptio corporis quomodo medicè tractanda. p. 139. 140.
Corruptio corporis quomodo præoccupari debeat. p. 270.
Corruptionis ſubjecta. p. 271. 272.
Gorruptio corporis animalis quotuplex. p. 271. 272.
Corruptio mixtionem & ſtructuram corporis invertit. p. 272. 273.
Corruptioni avertendæ quid ex arte accedat. p. 617.
Corruptionis rarior eventus quomodo Medice conſiderari debeat. p. 617. 618.
Coryzæ apparatus propriè ad hæmorrhagias pertinet. p. 987. 988.
Coryzæ differentia ab hæmorrhagiarum deſtinatione. p. 988.
Coryzæ differentes ſpecies ratione ordinis. p. 988.
Coryzæ effectus & eventus. p. 989. 990.
Coryzæ in annoſioribus conſideratio. p. 989. 990.
Cutis quibus ſecretionibus velificetur. p. 336. 337.

D.

DEjectio virium quando obtingat. p. 904.
Deject. vir. in quibus caſibus ſeſe exſerat. p. 904. 905.
Deject. vir. in morbis quibus & quando obtingat. p. 904. 905.
Deject. vir. diſtinguenda eſt à gravativa oppreſſione ex plenitudine ſanguinis exoriente. p. 905.
Deject. vir. præcipue ex pulſu dignoſcitur. p. 905.
Deject. vir. amiſſa diſtinguenda eſt ab omiſſa. p. 905.
Deject. vir. amiſſa periculoſior eſt, quam amiſſa. p. 905. 906. 908.
Deject. vir. omiſſa quando ſequatur & unde ſit. p. 906.
Deject. vir. in morbis malignis indi-

dividualis magis eſt, quam ſpecialis. p. 906. 907.
Dejectionis vir. effectus quomodo conſiderandi. p. 907.
Deject. vir. effectus duo peculiaria damna infert. p. 907. 908.
Dolores unde pendeant. p. 847.
Doloris ſpecies. p. 847. 848.
Dol. innominati ſpecies. p. 848- 850.
Dol. innom. ſpecimina. p. 849.
Doloris ὀϛεόκοπ☉ & ἑλκώδης explicatio. p. 849. 850.
Dolorum origines. p. 850-852.
Dolor irritationis qualis. p. 852.
Dolorum cauſæ. p. 852. 853.
Dolorum ſpecies & cauſæ eminentiores. p. 852. 853.
Dolorum effectus & eventus p. 853- 855.
Dolorum dentium explicatio. p. 855. 856.
Dolorum clavorum pedum explicatio. p. 856.
Dulcia ita ſimpliciter non nocent in morbis. p. 827-829.

E.

ENergia vitalis ſecundum certas periodos inſtruitur & mutatur. p. 312. 313.
Energiæ vitalis diverſa inſtructio ſecundum diverſitatem ætatis. p. 314.
Energia vitalis eſt fundamentum mutationum vitalium. p. 316-319.
Energ. vit. eſt generalis cauſa ſalutaris morborum exitus. p. 619-621.
Epilepſia oritur vel ex ſpirituali cauſa, vel materiali, vel animi pathematibus eminentius p. 1340. 1341.
Epilepſiæ Hiſtoria. p. 1341-1344.
Epilepſiæ ætiologia. p. 1344-1346. 1354.
Epilepſia ad æſtimatorias animi averſiones inſtruitur. p. 1344-1347.
Epilepſia motibus ad certum evacuationis finem inſtructis vel pervenientibus vel tendentibus abſolvitur. p. 1347-1349.
Epilepſia fovetur quandoque per primam ſui occaſionalem cauſam. p. 1350-1353.
Epilepſiæ peculires quædam circumſtantiæ circa paroxyſmi invaſionem. p. 1353.
Epilepſ. datur adſuetudo. p. 1354.
Epilepſiæ cauſæ. p. 1354-1356.
Epilepſia oritur alibi ex energia impreſſionis per faſcinum. p. 1356. 1357.
Epilepſiæ Lunæ phaſibus reſpondentis explicatio. p. 1357-1359.
Eryſipelas quid ſit. p. 833.
Eryſ. in quibus partibus contingat. p. 833.
Eryſ. ex qua materia formetur. p. 833. 834.
Excretionis fæcum motus & modus. p. 352-355.
Excret. neceſſitas in actibus vitalibus. p. 443. 444.

F.

FÆces vid. Excretio.
Fæcum diverſitas in diverſis ani-

animalibus unde oriatur. p. 352-355.
Faſcini effectus in corpore animali verſatur magis circa motuum quam materiæ perturbationes. p. 784.
Febris ſignificatio. p. 925.
Febris Hiſtoria generalis. p. 925. 926.
Febris periodus & paroxyſmus quid ſit. p. 926.
Febrilis Criſeos & Eccriſeos conſideratio. p. 926. 927.
Febris in genere tendit ad excretionem. p. 927. 928.
Febrilium Cauſarum Hiſtoria. p. 928. 929.
Febris ſubjecta ſexus & ætas. p. 928. 936. 937.
Febrium cauſæ internæ & externæ. p. 928. 929.
Febris ſpecialior quandoque cauſa eſt contagii communicatio. p. 929.
Febrilis eventus conſideratio. p. 931.
Febrium potiora requiſita. p. 931.
Febres unde & quomodo pervertantur. p. 931. 932.
Febrium Differentiæ. p. 932.
Febrium Medica conſideratio. p. 932. 933. 942-945.
Febris eſt Naturæ Subſidium. p. 933.
Febris cur ſit ſollicitus & anxius motus. p. 934. 935.
Febris cur feliciter peracta criſi animi alacritatem ſignificet. p. 935.
Febris quandoque conſuetudinalis evadit. p. 935.
Febris non niſi hominibus evenit. p. 936. 937.
Febres in diverſis ſubjectis, quoad ambitus & ſucceſſus ſuos per materiales circumſtantias quandoque differunt. p. 937.
Febrium paroxyſmorum perverſa explicatio. p. 938-941.
Febrium confuſæ explicationes medicæ & phyſicæ earundemque juſtæ inſtructiones p. 941-943.
Febris qua actus vitalis explicatio. p. 943-946.
Febris Medica tractatio. p. 945-947.
Febris contagioſa tranquilla indole & methodo finitur. p. 236.
Febris Petechizantis indoles qua occaſione ab autore inveſtigata fuerat. p. 202. 203.
Feminarum differentia quoad texturam ſuam à viris. p. 357. 358.
Feminæ ſunt ſenſibiliores quam viri in corpore & animo. p. 382-384.
Fem. prægnantes cur ſint meticuloſæ, inconſtantes, otioſæ. p. 383. 384.
Fem. cur Menſtruas ſanguinis evacuationes experiantur. p. 384.
Fem. *Menſtruus fluxus vid. Menſes.*
Fem. ad morbos ſuſcipiendos pronio-

niores ſunt quam viri. p. 600. 601.
Fermentatio in ventriculo quomodo conſideranda. p. 467. 468. 471. 472.
Fermentum in animalibus ſpecificum an detur & quomodo explicandum. p. 468. 469.
Ferm. nullum è Liene in ventriculum devenit. p. 469.
Ferm. in ventriculo an ſpeciale eſſe debeat. p. 469. 470.
Fermenti vices in concoctione & digeſtione quænam ſubeant. p. 470. 471.
Fines rerum non anxiè inquirendos eſſe, quomodo interpretandum. p 20-22.
Fœtus quibus membranis involvatur. p. 518.
Fœtus ſitus p. 514. 515.
Fœtus contenta in inteſtinis qualia & unde ſint & quomodo expurgentur. p. 515.
Fœtus, non reſpirat, neque aëre fruitur, neque per os nutritur. p. 515-517.
Fœtus quanto naturali ordine & tempore excludatur. p. 517.
Fœtus ad partum nihil contribuit p. 518. 519.
Frigoris conſectaria in corpore vitali & eorundem dependentiæ. p. 412-415.
Furunculus quid ſit. p. 1304. 1305.
Furunc. Hiſtoria. p. 1304. 1305.
Furunc. ætiolog. p. 1305. 1306.

G.

GAngræna quid ſit. p. 835. 1276. 1277.
Gangr. Hiſtoria. p. 1276.
Gangr. eventus. p. 1276-1278.
Gangr. ætiologia. p. 1277.
Generationis actus ab anima adminiſtratur nec à ſpiritu materiali. p. 489-492. 496-499. 501. 506. 510.
Generatio nihil aliud niſi nutritio eſt. p. 500.
Gener. in quibus partibus inchoetur. p. 500. 501.
Gener. quibus theoriis perverſe explicetur. p. 502. 503.
Gener. ſanguinis fit ab anima. p. 501-503.
Gener. ſanguinis unde fiat. p. 503. 504.
Gener. quod & cur certo quodam tempore abſolvatur. p. 504. 505. 512-514.
Generationis immediatus author non eſt Deus p. 505. 506.
Gener. materia unde veniat & quomodo conſideranda. p. 506-508.
Generationis locus. p. 507. 508.
Gener. quomodo à femina foveatur & promoveatur. p. 508. 509
Generationis organon pro ſanguinis transmiſſione in fœtum hepar uterinum eſt. p. 511.
gener. quo ſangvinis & lymphæ motu, ex corpore matris in fœ-

fœtus corpus perpetretur, p.511. 512.

generationis materia qualis ſit. p 512.

genitalis feminarum liquor qualem uſum habeat in corpore vitali. p. 356.

glandularum detectio & confuſa explicatio. p.331.332.

glandulæ quid & cur ſint. p. 332.

glandulæ inteſtinorum qualem uſum adferant. p. 471.

Gravedinis Hiſtoria & eventus. p. 1261. 1262.

H.

Hæmorrhagiarum Hiſtoria p.677-681.

Hæmorrh. ratio generalior & fundamentalis. p.401. 402.

hæmorrh. per ætates variantium generalis conſideratio. p.670.

hæmorrh. reſpectus ad morbus. p. 671.

hæmorrh. abſolutè, non ſunt præternaturales. p,676. 677.

hæmorrh. utilitas & finis. p. 677. 678. 689-692. 694. 697. 799.

hæmorrh. ſpontanea periodica evadit & conſvetudinalis. p. 678. 679.

hæmorrh. ſpont. generalior conſpectus. p. 678.

hæmorrh. periodicarum conſideratio. p 679. 699. 682. 683. 700.

hæmorrh. quando & quibus ſalutares vel noxiæ evadant. p. 679-681

hæmorrhagiis quæ ſubjecta ſint expoſita. p,681.682.

hæmorrh. Cauſæ externæ & violentæ. p. 682. 683.

hæmorrh. perverſæ explicationes p.683. 684. 688. 689. 695. 696.

hæmorrh. à plethora ortæ explicatio. p.684. 687.

hæmorrhagiarum adminiſtrandarum ſcientiam habet anima in negotio vitali. p. 692.

hæmorrh. inſtrumentales cauſæ. p. 694. 695.

hæmorrh. variant ſec. loca & ætates. p.698. 699.

hæmorrhagicis excretionibus ſolus homo addictus eſt. p. 717.

hæmorrhagiarum theoriæ dignitas. p, 1120. 1121.

hæmorrhagiæ paſſivæ quæ ſint. p. 794.

hæmorrh. paſſivarum Species. p. 794. 795.

hæmorrh. paſſivæ quando noxiæ, & ſalutares. p. 796-798.

hæmorrh. inſolitarum conſideratio. p. 799.

hæmorrh. abortum inſequentis conſideratio. p. 792.

hæmorrh. incogruæ quales. p. 1219 1220.

hæmorrh. incongr. Hiſtoria & Cauſæ. p. 1220-1223.

hæmorrh. incongr. ſucceſſus. p. 1223. 1224.

hæmorrh. incongr. infantibus longævitatem non pollicentur p. 1220.

Hæmorrh. incongr. therapevtica conſideratio. p. 1224. 1225
hæmorrh. à vi externa ortarum diverſitates.. p. 1171. 1172.
hæmorrh. ex arteriarum vulneribus conſideratio Pathologica & Thetapevtica. p. 1172-1176.
hæmorrh. ex motuum exceſſu orientium hiſtoria & ætiologia. p. 1176-1178.
hæmorrh. Criticarum conſideratio. p 1178-1180.
hæmorrh. ab externa vi ſuſcitatarum eventus. p. 1180. 1181.
hæmorrhagiarum ſuppreſſionum Pathologica conſideratio. p. 1183. 1184.
Hæmorrh. Narium Hiſtoria. p. 701-704.
hæmorrh. Nar. quando & quomodo noxia. p. 705. 706. 715. 974. 975.
hæmorrh. Nar. Cauſæ ſolenniores. p. 707. 708.
hæmorrh. Nar. Criticæ Conſideratio Pathologica. p. 709. 711.
hæmorrh. Nar. ætiologia. p. 714. 715.
hæmorrh. Nar. morbidæ quæ ſint. p. 975. 976.
hæmorrh. Nar. quod, quomodo & quot modis morbidæ ſint. 975. 976.
hæmorrh. Nar. quibus ſubjectis ſolennior ſit. p. 700.
hæmorrh. Nar. Cauſæ internæ, externæ & violentæ. p. 701.
hæmorrh. Nar. ſpontaneæ tempus, cauſa, & occaſio. p. 701 702.
hæmorrh. Nar. imminuta quando & qualia incommoda pariat. p. 702. 703.
hæmorrh. Nar. Conſvetudinalis explicatio. p. 703. 704.
hæmorrh. Nar. violentarum conſideratio. p. 704.
hæmorrh. Nar. Symptomata. p. 706. 707.
hæmorrh. Nar. familiarius maribus evenit. p. 707.
hæmorrh. Nar. Cauſæ. p. 707. 708.
hæmorrh. Nar. apparatus. p. 708. 709.
hæmorrh. Nar. Criticarum funeſtè exeuntium Hiſtoria. p. 712. 713.
hæmorrh. Nar. per directionem fiunt. p. 714.
hæmorrh. Nar. Conſvetudinalis non ſemper ſalutaris eſt. p. 715. 717.
hæmorrh. Nar. male exeuntium conſideratio. p. 716-718.
hæmorrh. Narr. conſvetudinalis per ætates ſub generali σνζυγια alia ſangvinea molimina inducit. p. 716.
hæmorrh. Nar. male aut ſegniter ſuccedentium Hiſtoria & ratio. p. 718. 719.
hæmorrh. Nar. efficacia in ætates pro vicariis depletionibus moliendis. p. 719. 720.
hæmorrh. Nar. juniorum conſvetudi-

tudinalis, ſenioribus apoplexiam cauſari poteſt. p. 720.
Hæmorrhagiarum Uteri Cauſæ. p. 1078 - 1082.
hæmorrh. Narium exerrantium Cauſæ. p. 977-979.
hæmorrh. Nar. Conſvetud. & hæreditariarum Cauſæ. p. 978. 979.
hæmorrh. Nar. ex commotione aliqua exorientium Cauſæ. p. 979.
Hæmorrh. Nar. irregularium effectus & eventus. p. 980. 982-985.
Hæmorrh. Nar. irregul. therapevtica conſideratio. p. 981. 982.
Hæmoptyſis quid ſit. p. 720. 721. 991.
hæmopt. differentia à ſputo Cruento. p. 721. 991.
hæmopt. Hiſtoria. p. 721-726.
hæmopt. Cauſæ. p. 722-724. 726. 729.
hæmopt. cur periculoſæ conſequentiæ affectus ſit. p. 725. 729.
hæmopt. frequentiæ & infrequentiæ conſideratio. p. 726-728.
hæmopt. quomodo adſveſcat. p. 728
hæmopt. quando bene aut male cedat. p. 729.
hæmopt. effectus Conſideratio. p. 729.
hæmopt. Defectus & moliminum conſideratio. 730.
hæmopt. male ſuccedentis conſectaria. p. 730.
hæmopt. an active an paſſivè fiat. p. 992. 993.
hæmopt. quibus ſubjectis & ætati obtingat. p. 721. 993.
hæmopt. finis. p. 993.
hæmopt. apparatus. p. 993. 994.
hæmoptyicorum moliminum explicatio quatenus cum aliis moliminibus hæmorrhagicis colludunt p. 995-999.
hæmoptyſin Leporem marinum & Nummuluriam inducere obſervationes tradunt. p. 999.
Hæmorrhoidum etymologia. p 743.
hæmorrhoidales viæ externæ & internæ. p. 743. 745.
Hæmorrhoidū Hiſtoria. p. 744. 747.
hæmorrhoides cui ætati ſexui & tempori familiares p. 744-746. 749. 750. 1051. 1052.
hæmorrhoidum externarum Hiſtoria. p. 745. 746.
hæmorrhoidum ſuppreſſarum incommoda & fluentium utilitas. p. 746. 747. 749. 753. 754
hæmorrhoidum Cauſæ. p. 748. 750 1052,
hæmorrhoides quomodo cum Podagra conſpirent. p. 748.
hæmorrhoides quomodo adſveſcant. p. 748. 749.
hæmorrh. quomodo viris & feminis ſuccedant. p. 749. 750.
hæmorrhoides quo motu perficiantur. p. 751. 752.
hæmorrhoidum ſuccedentium effectus. p. 753. 754.
hæmorrh. exceſſus explicatio p. 754-756.

hæmorrh. defectus conſideratio. p. 756. 757.
hæmorrh. utilitas. p. 757. 758.
hæmorrhoides ſuppreſſæ contumacia mala in annoſioribus cauſantur. p. 757. 758,
hæmorrhoidum frequentia. 1049. 1050.
hæmorrh. ſunt beneficium Naturæ. p. 1050. 1051.
hæmorrh. quando intemperantius decurrunt. p. 1052-1054.
hæmorrh. turgentium Hiſtoria. p. 1054. 1055.
hæmorrh. molientium ſed male ſuccedentium Hiſtoria p. 1055.
hæmorrh. albarum Hiſtoria. p. 1055. 1056.
hæmorrhoides mucidæ ex venereis affectibus ortæ, repente cohibitæ, mala gravia inferunt. p. 1056. 1057.
hæmorrh. male exeuntium fructus. 1054 - 1058.
hæmorrhoidalium mariſcarum conſideratio. p. 1058.
hæmorrh. internarum & externarum conſpiratio. p. 1058.
hæmorrhoides diverſimode transferuntur motu magis erroneo. p. 1058-1063.
Hemiplexiæ Hiſtoria. p. 917. 918.
Homo propriè eſt Anima. p. 113.
homo cur naturaliter moriatur, phyſicè non liquet. p. 315. 316. 602-607.
hominum diſtinctio ſecundum gentilitiam quandam ſimilitudinem. p. 381. 382.
homo ad uſum carnium ex ventriculi conſtitutione deſtinatus veluti, judicatur. p. 424.
Horologium quomodo ut mechanicum & organicum quod conſiderari debeat. p. 18. 19.
Hyorops rarior eſt affectus. p. 1184. 1185.
hydr. ex quibus generalioribus rationibus obtingat. p. 1185-1187.
hydr. quando febres ſequatur. p. 1187.
hydropis diverſitas. p. 1188. 1189.
hydrops aſcites frequentior eſt quam anaſarca; p. 1188.
hyor. anaſarca facilius in viam redit, quam aſcites. p. 1188. 1189.
hydr. cui temperamento, ætati & ſexui familiarior. p. 1189.
hydropis in vita & morte phœnomenum Hiſtoria. p. 1189. 1194. 1195.
hydr. Cauſa & ætiologia. p. 1190-1196.
hydr. à quibus hæmorrhagiis oriatur. p. 1190.
hydr. oritur ab adſtringentium & ſpecialius Chin Chinæ uſu in febribus, & hæmorrhagiis. p. 1191-1193.
hydropis à potu copioſio generoſiore & ardentium Spirituum ortæ ſtatus viſcerum abdominis peculiariter hepatis. p. 1195.

hy-

hydropis incoercibilis pertinacia oritur ex hepatis & glandularum meſaraicarum violatione ſtructuræ. p. 1196.
hydrops cur pertinax ſit morbus. p. 1196.
hydropis modus fiendi p.1196.1197.
hydr. therapevtica conſideratio p. 1197-1199.
Hypochondriaci Mali In freqventia. p. 1024.1025.
hypoch. Mali Hiſtoria.p.1025-1027.
hypoch.Mali ſubjecta & ætas.p.1026
hypoch. Mal. conſpirat cum hæmorrhoidibus & Menſtruo fluxu. p. 1027.1028.1029.
hypoch. Mal. conſpirat cum ſangvinis evacuatione ſpontanea vel artificiali. p.1027.1028.1030. 1031. 1039.
hypoch. Mal. cum ſuis pathematibus seqvitur rationem ſangvinearum commotionum & directionum. p. 1029.
hypochondriaca molimina in ſiniſtro latere aliqvando hæmoptyſin minantur. p. 1029. 1030.
hypoch. Mali Cauſæ. p 1033.
hypoch. Mali ætiologia. p. 1033-1039.
hypoch. Malum alternat in pathematibus ſuis ſecundum V.P. conſpirationem cum V. ſplenica & hæmorrhoidali.p.1035. 1036.
hypochondr. pathematum explicatio, involvit juſtam notitiam lienis, hepatis aliorumque abdominis viſcerum per V.P. conſpirantium p. 1035-1039.
hypoch.Mali Medica conſideratio. p. 1040.
hypoch. Mali Metaſchematiſmi. p. 1040. 1041.
hypoch. Malum cum omni ſuo apparatu in ſiniſtro latere maxime obvio ad vomitum cruentum & hæmorrhoides reſpicit. p. 1043. 1044. 1030. &c.
Hyſterici Mali ſignificatio. p. 1110.
hyſt. Mali convenientia & Differentia cum Hypoch. Malo. p. 1110. 1111.
hyſt. Mal. differentia ab hypoch. qvoad Hiſtoriam. p. 1111. 1112.
hyſt. Mali Hiſtoria. p. 1112. 1113.
hyſt. Mali ætiologia. p. 1113.-1115.
hyſt. Mal. therapevtica conſideratio. p. 1115.
hyſt. Mal. cur ſit impetuoſius & promptius qvam hypochondriacum. p. 1116. 1117.

I.

Infantis proxime nati regimen. p. 520. 521.
Infantes proxime nati cur ordinarie magis dormiant, qvam vigilent. p. 521.
Infantes qvomodo ſenſim ad rationis exercitia poſt nativitatem deveniant. p. 521. 522.
Individui & aggregati vera Phyſica conſideratio. p. 87. 88.
Inflammatio eſt actus vitalis. p. 631. 632. 837-840. 843. 844.

Inflammationis ſubjectum materiale ſtaſis eſt. p. 830. 831. 835. 1265.
Inflammatio qvid ſit. p. 830. 835. 836.
Inflam. qvas partes occupet. p. 830. 1265. 1266.
Inflam. Hiſtoria. p. 830. 831.
Inflam. Freqventia. p. 830. 831.
Inflam. conſpiratio cum aliis affectibus. p. 831.
Inflam. Subjecta. p. 831.
Inflam. Cauſæ. p. 831. 832.
Inflam. differentia a Febre. p. 832.
Inflam. apparatus explicatio. p. 832. 837-839.
Inflam. ſpecies. p. 833.
Inflam. apoſtematodes qvalis ſit. p. 834. 835. 1266.
Inflam. calor unde oriatur. p. 836 838. 839. 842.
Inflam. differentia à Sphacelo qvoad apparatus ſuos. p. 838.
Inflam. motus utilitas & neceſſitas. p. 839. 840.
Inflammationis motus qvales effectus phyſico - mechanicos ſortiatur. p. 840 842.
Inflam. Phyſico-mechanica explicatio. p. 841-843.
Inflam. effectus & eventus. p. 844.
Inflam. malus ſucceſſus cum conſectariis p. 844.
Inflammationis dolor unde & ubi contingat. p. 844. 845.
Inflammatorio motu qvomodo Pus præparetur. p. 843.
Inflammationem ſtipantia incommoda. p. 845.
Inflammationis Medica conſideratio. p. 845. 846.
Inflammationis apoſtematodes formalis explicatio. p. 1266. 1267
Inflam. apoſtematodes Modus fiendi. p. 1267.
Inflam. apoſtem. reqviſita. p. 1268. 1269.
Inflam. apoſtem. eventus. p. 1269.
Inflam. apoſtem. Hiſtoria. p. 1267-1269.
Inflam. apoſtem. in glanduloſis partibus Pathologica & Medica conſideratio. p. 1271. 1272.
Inflammationi cui & qvando VSio proſit p. 1273.
Inflammationibus diſſolvendis natura certas temporum menſuras obſervat. p. 1273. 1274.
Inflammationis Medica conſideratio. p. 1274. 1275.
Intellectus formalitas & ratio fiendi. p. 1. 2.
Intellectus & voluntatis diſtinctio & ſubordinatio. p. 2. 3.
Intellectus nullum habet conceptum ſpecialem grati aut ingrati reſpectu ſui. p. 3. 4. 535.
Iſchiadicum Malum nexum habet cum hæmorrhoidib9. p. 1065.
Iſchiadici Mali Hiſtoria. p. 1066-1068.
Iſchiad. Mal. conſpirat cum ſangvinis evacuationibus. p. 1068. 1069.
Iſchiad. Mal. ætiologia. p. 1071.
Iſchiad. Mal. Therapevtica conſidera-

deratio. p. 107. 1072.

L.

Lac qvando & qvomodo ſecernatur. p. 362. 363. 522.
Lactis ſecretio qvomodo promoveatur. p. 363.
Lac qvid ſit & unde conſtet. p. 364. 365.
Lactis ſecretio qvibus alterationibus ſtipetur. p. 363. 364.
Lac ingrediuntur crudiores qvædam ſubſtantiæ. p. 365. 366.
Lactis motus particularis qvalis ſit. p. 366.
Lactis diverſa mutatio per diverſos motus præcipue tonicos. p. 367.
Lactis ſecretio perversè per anaſtomoſin venarum explicatur. p. 367. 368.
Lac qvo motu & cur ſecernatur. p. 368.
Lac non eſt unicum nutritionis medium. p. 426.
Lochia unde fiant. p. 511. 788.
Lochior. nomine quid veniat. p. 788
Lochialis fluxus Hiſtoria. p. 788.
Loch. fluxus activo moderamine perficitur. p. 789. 790.
Loch. fluxus utilitas & neceſſitas. p. 791.
Lochiorum defectus mala conſectaria. p. 791-793.
Lochia præ omnibus hæmorrhagiis excedunt. p. 791. 792.
Loch. fluxus nimius qvando & unde contingat p. 792.
Loch. fluxus nimii cauſæ ſolenniores. p. 792.
Loch. fluxus nimii conſectaria. p. 793. 794
Loch. defectus freqventior eſt & plus nocet qvam exceſſus. p. 794. 1100. 1101.
Lochiorum vitiorum pathologica explicatio. p. 1100.
Lochior. vitior. Cauſæ. p. 1101-1103.
Loch. defectus præ omnibus hæmorrhagiis præſentiſſime incomoda poſt ſe trahit. p. 1102.
Lochiorum nimium profluentium Cauſæ. p. 1103.
Loch. perturbationum eventus. p. 1107. 1108.
Loch. nimius fluxus non adſtringentib. tractandus. p. 1103-1107.
Lochialium perturbationum therapevtica conſideratio. p. 1108. 1109.
Lympha qvid ſit. p. 283. 284.
Lymphæ ſecretio qvalis, & qvomodo fiat. p. 320-323.
Lymphatica vaſa cur tenerioris ſint texturæ p. 333.
Lympha cur perpetua ſecretione indigeat. p. 334.
Lymphæ motus per vaſa ſua qvomodo promoveatur in vitali negotio. p. 334. 335.

M.

Mammæ motu tonico moventur, qvando Lac ſecernitur, aut in iiſdem geſtatur. p. 366.
Mammarum toni diverſa alteratio & moderatio. p. 366. 367.
Maſſa ſangvinea qvid ſit, & unde con-

conſtet. p. 283-285.
Maſſa ſangv. qvo motu univerſali moveatur. p. 285.
Maſticationis utilitas in qvo verſetur. p. 466.
Mechaniſmi proprietates. p. 13.
Mechaniſmi proprietatibus aliqvi Motum annumerant. p. 13.
Mechaniſmi finalis ratio. p. 16.
Mechaniſmi diverſæ implicationes in theoria Medica. p. 227-229.
Mechanicum qvid dici debeat. p. 13. 14.
Meconium qvid dicatur. p. 347. 515.
Mecon. cur & qvomodo evacuandum. p. 515. 520. 521.
Mecon. unde veniat. p. 517.
Medic. qvalis dici mereatur. p. 72. 73.
Med. an mederi debeat, ſi natura medeatur. p. 142-144.
Med. qvæ in vitali negotio ſcire & attendere debeat. p. 253. 254. 566.
Med. qvomodo Motus in corpore vitali conſiderare debeat. p. 566. 567.
Med. in Medicina Naturam juſtè perſpectam habere debet. p. 581. 582.
Medicina qva occaſione Phyſicis conceptibus implicata fuerat. p. 58.
Medicinæ reqviſita & obſtacula. p. 72. 73.
Med. in qvo occupetur. p. 253.
Med. qvantum & qvid valeat in morbis. p. 636. 617.
Medulla oſſium cujus ſit ſubſtantiæ. p. 375. 376.
Menſium fluxus qvibus, qvando & qvomodo obtingat. p. 384-387.
Menſ. fl. generalis explicatio. p. 385. 670. 671.
Menſtr. fluxus Hiſtoria. p. 385-387. 771. 772.
Menſium fluxus cur Menſtruus ſit. p. 386. 772.
Menſ. fl. ſtipantia ſymptomata eorumqve ratio. p. 387. 388.
Menſ. fl. ratio & ſcopus. p. 388. 389.
Menſtr. ſangvis qvalis & unde ſit. p. 389. 390.
Menſtr. fl. ceſſatio cur fiat per ætatem. p. 390. 391.
Menſtr. fl. per qvæ vaſa fiat. p. 391. 392.
Menſium negotium cur cum hypochondriacis motibus conſpiret. p. 392.
Menſium ceſſationis pathologica conſideratio p. 670. 671. 1099.
Menſ. Ceſſationis Cauſæ. p. 1099. 1100.
Menſ. exceſſus licet rarior, quando & qvomodo obtingat. p. 769. 774. 776.
Menſ. defectus graviora mala qvam exceſſus infert. 769. 774. 1076.
Menſ. fl. eſſentialia reqviſita. p. 771.
Menſ. fl. utilitas & neceſſitas. p. 773.
Menſ. fl. excedentis Medica tractatio. p. 776. 777.
Menſ. fl. deficientis explicatio. p. 777. 778.
Menſ. fl. deficientis Cauſæ. p. 777-780. 1083-1085. 1088-1091.
Menſ. fl. emanſio ſecundum ætatem & tempus. p. 780. 781.
Menſ. fl. ortus & ſucceſſus qvibus diffi-

difficilior. p. 781. 783.
Menſ. fluxus impedimenta per faſcinū ſuccedentia. p. 783. 784.
Menſ. defectus conſectaria. p. 784-786.
Menſ. defectus qvomodo c. Vomitu cruento conſpiret. p. 785. 786.
Menſtrui fluxus in diverſis ætatibus orti aliqvot ſpecimina. p. 787. 788.
Menſtr. fl. Phyſico-mechanica explicatio perverſa. p. 1073. 1074.
*M*enſ. vitia qvibus reſpectibus innitantur. p. 1075. 1076.
*M*enſium abundantiorum Cauſæ. p. 1076. 1078.
*M*enſium exceſſus, qvia rarior eſt, qvando incuſandus. p. 1076. 1077.
*M*enſ. exceſſus diſtingvendus abuteri hæmorrhagia. p. 1077-1082.
*M*enſ. vitia qvot modis & ſpeciebus fieri ſoleant. p. 1082. 1083.
*M*enſ. Imminutionis & oppreſſionis conſideratio. p. 1082. 1083.
*M*enſ. defectus & exceſſus ſecundum tempora & periodos univerſaliores conſideratio. p. 1094. 1095.
*M*enſium emanſionis Cauſæ. p. 1095. 1096.
*M*enſium vitiorum therapevtica conſideratio p. 1087. 1088. 1092. 1096-1098.
*M*enſibus ſuſcitandis magis ſpontaneus Naturæ motus, qvam artificialia remedia adiuvant. p. 1098.
*M*ictus cruenti infreqventia. p. 758. 1119. 1120.
*M*ict. cr. cui ætati & ſexui familiarior ſit. p. 759. 1119.
*M*ict. cr. Differentia. p. 759.
*M*ict. cr. Hiſtoria. p. 759. 760.
*M*ict. cr. periodicus evadit. p. 760.
*M*ict. cr. ſuppreſſionis mala conſectaria. p. 760. 761.
*M*ict. cr. Cauſæ. p. 761. 762.
*M*ict. cr. conſpirat cum hæmorrhoidibus. p. 761. 762.
*M*ict. cr. eſt periculoſus affectus. p. 762. 763.
*M*ict. cr. ſymptomatici conſideratio. p. 1118. 1119.
*M*ict. cr. conſideratio qvatenus calculi efficaciæ adſcribitur. p. 1119
*M*ixtionis generalis concept9. p. 86.
*M*ixti phyſici & vivi organici differentia & hujus uſus Phyſicus & *M*edicus. p. 89-94.
*M*ixtionis vivi corporis habitus materialis & finalis. p. 94-96.
*M*ixtionis ſpecificæ ratio & conſideratio. p. 98.
*M*ixtio animalis cur præceps ſit in corruptionem. p. 268. 269.
*M*ixtio animalis qvando & qvomodo corrumpat. p. 273.
*M*ixtionis animalis natura ſtruens intellectum habet. p. 274-277.
*M*ixtio vegetabilium multum pingvis nutrimenti per aërem obtinet. p. 275.
*M*orbi novi qvomodo in Pathologiam *M*edicam irrepſerint. p. 201. 202.
*M*orborum infreqventia & freqven-

qventia. p. 590. 594.
*M*orbi ab activitate vitali expugnantur. p. 595.
*M*orbi multi ſponte curantur. p. 595. 596.
*M*orborum Cauſæ & ſubjecta. p. 597-602.
*M*orborum ſubjectum generaliſſimum eſt perturbata idea regiminis œconomiæ animalis. p. 602.
*M*orbus non omnis, verus eſt morbus. p. 619.
*M*orbus qvid dicatur p. 622.
*M*orbi abſolutè lethales, & inſanabiles qvi & qvales ſint. p. 634. 635.
*M*orbi qvomodo à *M*edico conſiderandi. p. 637. 638.
*M*orbis gravius afficiuntur maxime ſani alias homines. p. 652. 656.
*M*orborum tempora qvo reſpectu & ratione innitantur. p. 664-666. 668.
*M*orbi acuti & chronici cur dicantur. p. 666. 667.
*M*orbi periodici qui dicantur. p. 667
*M*orborum ætatum generalis conſideratio. p. 667. 668.
*M*orb. puerilis & adoleſcentis ætatis Fundamentum. p. 669.
*M*orbi generaliter quomodo quoad ſpecies differant. p. 673.
*M*orbus congruus qui ſit. p. 1219.
*M*ors cur naturaliter fiat, phyſicè non liquet. p. 602-607.
*M*ors naturaliter non à partium debilitate oritur. p. 605. 606. 662. 663.
*M*ors non contingit à morbo, ſed malis ejus ſucceſſibus. p. 637.
*M*ors corporis quid ſit. p. 562.
*M*otus cujus eſſentiæ ſit & unde dependeat in corpore humano. p. 43. 259. 260.
*M*otus affectiones in Phyſicis progreſſibus. p. 43. 44.
*M*otus ſinguli in corpore vitali ab anima adminiſtrantur. p. 260. 40. 41.
*M*otus ſimpliciter conſideratus, non conſervat, ſed deſtruit corpus. p. 561. 562.
*M*otus vitales in quantum *M*edicus attendere debeat. p. 564. 567. 572. 578 580.
*M*otus ſanguinis in quantum medice conſiderari debeat. p. 574-576.
Mot. vitales à qvo principio adminiſtrentur. p. 862-864.
Mot. vit. ob qvas cauſas alterentur. p. 865-870.
Mot. vit. qvando & qvomodo ob materiæ occaſiones alterentur. p. 871. 872.
Motuum alteratorum conſideratio habenda eſt, reſpectu finium ſuorum. p. 872.
Motuũ alterationes non fiunt per acrimoniam ſtimulantem. p. 873
Mot. alterationum therapevtica conſideratio. p. 874. 875.
Mot. mutationum ſec. tempora & periodos in febribus conſideratio

ratio Pathologica. p. 875.
Motuū defectꝰ infreqventia. p. 903.
Mot. defectuum ſpecies. p. 903.
Mot. omiſſionis in acutis conſideratio. p. 908. 909.
Mot. deficientium effectus & eventus. p. 923.
Motus in corp. hum. vitales conſpirant cum moralibus reſpectibus. p. 127. 128. 130. 131.
Motus in Phyſica titubans conſideratio. p. 61. 133. 134.
Mot. in corpore individuali ratio ſecundum auctoris ſententiam. p. 208. 209.
Mot. ſangvinis ejusdemqve inventionis hiſtoria. p. 280-282.
Mot. ſangvinis in & per Cor qvalis ſit. p. 291.
Mot. Cordis qvalis, qvantus, unde & quotuplex ſit. p. 292-294.
Mot. ſangvinis quibus progreſſibꝰ & requiſitis fieri debeat. p. 394. 395.
Mot. ſangvinis per pulmones, qvalis ſit. p. 408. 410.
Mot. Pulmonum & Pectoris qvalis & quomodo fiat. p. 409.
Mot. ſangvinis cur poſt partum in infantibus non continuet per ductum arterioſum & foramen ovale, p. 416. 417.
Motus in morbis an ſemper ſint Symptomatici, p. 626-630.
Motuum activorum vitalium in morbis indoles per exempla ſiſtitur. p. 631-634.
Motus ſymptomatici vnde oriantur. p. 647.
Motus vitales qui ſint & quomodo fiant. p. 647.
Motus Vit. ſunt naturæ inſtrumentum. p. 648.
Motuum perturbatio vnde ortum ducat in corpore Vitali. p. 649.
Motuum vitalium diverſæ adminiſtrationes ſecundum diverſos reſpectus cauſarum & circumſtantiarum. p. 649. 650.
Motus vitales per quas cauſas mutentur. p. 650. 651.
Motus voluntarii vſus vitalis. p. 432-436. 559. 560.
Mot. volunt. an ſtatim poſt cibos conducat. p. 434.
Motus voluntarii remiſſio an & quomodo ad vitam utilis ſit. p. 435.
Motus voluntarii ſeu localis generalis explicatio. p. 547.
Mot. local. vſus & neceſſitas. p. 548.
Mot local. tonico motui ſuperſtructus eſt. p. 548.
Mot. local. inſtrumenta. p. 548. 549.
Mot. local. conſiderationis uſꝰ medicus. p. 549. 554. 555.
Mot. local. efficiens cauſa anima eſt. p. 550-552.
Motus locales anima adminiſtrat, licet eorundem conſcia non ſit. p. 552-554.
Mot. locales adminiſtrandi energia non innititur corporalibus rationibus. p. 555-557.
Mot. local. Embryonis quo fundamento innitatur & cujus uſus ſit. p. 558. 559.
Motus tonici conſideratio qua inten-

tentione ab auctore inſtituta. p. 219-221.
Mot. ton. ratio medica qualis ſit habenda. p. 575-577.
Mot. tonici intenſio & diverſa modificatio perverſe per ſtimulum materialem explicatur. p. 577. 578.
Motus tonicus qui dicatur. p. 856.
Mot. ton. quo reſpectu vitalis dicendus. p. 857.
*M*ot. ton. quomodo præter naturam mutetur. p. 857. 858.
*M*ot. ton. intenſionum differentiæ. p. 858. 859.
*M*ot. ton. diverſa ſenſatio in febribus. p. 859. 860.
*M*ot. ton. diverſa ſpecies & inſtructio pro ſudoribus in febrib9 promovendis l. impediendis. p. 859-862.
*M*ot. ton. uſus. p. 876.
*M*ot. ton. diverſæ alterationes quoad exceſſum. p. 877. 878.
*M*ot. Ton. intenſio ex frigoris ſenſu p. 877.
*M*ot. Ton. intenſio in morbis. p. 877.
*M*ot. Ton. intenſion. cauſa. p. 877. 878
*M*ot. Ton. effectus. p. 878.
*M*otum Tonicum ſtipantia ſigna & apparatus p. 878. 879.
Mot. Tonici reſtrictorii effectus, conſectoria & uſus. p. 879-881.
*M*otus Tonici ſpecimen & effectus in febribus p. 880. 881.
Mot. Tonici quando in ſpasmum abeant. p. 881.
*M*ot. Ton. diverſa ſpecimina. p. 881. -883.
*M*uciditas quando corpori intolerabilis fiat. p. 345.
Mucid. unde ſecernatur p. 345. 346.
Mucid. qualem utilitatem hinc inde inferat. p. 345 - 347.

N.

NAtura vitam facit. p. 76. 78.
Natura ſine Medico corpus conſervans qualis ſit p. 78. 79.
Natura ſtructuram magis, neque mixtionem in ſua poteſtate habet p. 273.
Nat. mixtionis animalis intellectum habet. p. 274. 275.
Nat. hominis quid dicatur. p. 404.
Nat. materiam & ejus efficaciam nõ habet in poteſtate ſua. p. 649.
Nat. ſecundum quos reſpectus mechanicos moveat in corpore. p. 665. 666.
Naturale & non naturale quid dicatur. p. 402-404.
Non-naturales res quæ & quot ſint. p. 405.
Non N. res etiam ſunt vita & ætas p. 404. 405.
P. N. res toto genere tales quales ſint. p. 970.
Nervi quem uſum habeant in corpore. p. 530.
Nephritis comunicationem habet cum hæmorrhagiis & apparatibus ad easdẽ directis. p. 1122.
Nephrit. hiſtoria. p. 1122. 1125. 1126.
Nephrit. cui temperamento, ætati & ſexui familiarior. p. 1124. 1126
Nephrit. infrequentia. p. 1124.
Ne-

Nephrit: cauſæ p. 1124.
Nephrit: ſimplicis diſtinctio a calculoſa p. 1124. 1125.
Nephrit: conſpirat cum hæmorrhoidibus & podagra. p. 1125. 1130.
Nephrit. Ætiologia p. 1126. 1132-1137.
Nephrit: peculiaris conſideratio circa conſpirationem lumborum cum Scroto & partibus ſpinæ dorſi p. 1126-1130.
Nephrit: Therapevtica conſideratio. p. 1131-1133.
Nephrit: ſimplex quomodo per artem in calculoſam transferatur. p. 1132.
Nephrit: connexio cum Mictu cruento. p. 1133-1137.
Nephrit: dolor communiter ſiniſtrum latus præ dextro afficit. p. 1124.
Nodi pulmonum ad hæmoptyſin reſpiciunt. p. 994. 995.
Nutritio quid ſit. p. 99. 100. 484. 485. 563.
Nutrit: actus vitali connectitur p. 100.
Nutrit: fit ad materiæ & poſitus proportionem p. 274. 276-278.
Nutritioni quænam partes aptæ ſint p. 422. 423.
v. Alimenta, Cibus, Caro, potus.
Nutr: ab anima præſtatur, p. 460.
Nutritionis præcipua requiſita p. 460. 479. 480.
Nutritionis proxima materia, quæ eſſe debeat. p. 474.
Nutr: perverſa explicatio ſecundum veteres, & recentiores p. 480. 488.
Nutritio eſt actio inorganica, p. 482-484.
Nutr: quomodo fiat. p. 483.
Nutr: magis ab agente principio quam materiæ efficacia præſtatur. p. 485-487.

O.

Oedema differt ab hydrope & Cachexia p. 1209. 1210.
Oedema quid ſit p. 1209. 1210.
Oedem: cauſa p. 1210. 1211.
Oedem: Vulneribus ſupervenientis conſideratio p. 1211. 1212.
Oedem: febrili Apoſtaſi ſupervenientis explicatio. p. 1212-1214.
Oedem: pedum ex vſu Sp. C. C. in febribus acutis, p. 1214.
Oedem: ab internis cauſis ortum deterius eſt, quam illud quod ab externis prognatum, p. 1214.
Oedem: Ætiologia p. 1214. 1215.
Oedem: Therapevtica conſideratio p. 1215-1218.
Oedem: quomodo in veram hydropem transire poſſit. p. 1215. 1216.
Oedematis poſt febres orti Practica conſideratio. p. 1217. 1218.
Organiſmus quid appellari debeat. p. 15. 16.

Organiſmi requiſita p. 17. 18.
Organiſmus circa motus vitales adminiſtrandos quomodo attendendus p. 570. 571.
Otalgiæ infrequentia p. 1263.
Otal: hiſtorica ratio & explicatio p. 1262. 1263.

P.

Pancreaticus ſuccus non alius eſt quam ſalivalis. p. 370. 371.
Pancreat: ſucci perverſa explicatio & eiusdem ortus p. 370.
Pancreat: Succi uſus p. 371. 372.
Paralytodes impotentia cum ſucceſſu pecculiaris debilitatis periculoſa eſt. p. 908.
Paralyſeos infrequentia p. 911. 915.
Paralyſis quot modis cooriatur p. 911.
Paral: infantibus quando obtingat. p. 911.
Paral: quomodo diverſas ætates occupet. p. 911. 912.
Paralyſis adoleſcenti & ſenili ætati quando eveniat p. 912.
Paralyſis Idiopathica quibus & quando eveniat. 912.
Paral: quid ſit p. 912.
Paralyſeos diverſa ſpecimina cum ſuis ſucceſſibus p. 912. 913.
Paral: ſponte nunquam ſolvitur p. 913.
Paralyſeos cauſæ p. 913. 914.
Paral: non oritur ex neruorum obſtructione p. 914.
Paral: conſiſtit in defectu tonici motus vitalis p. 914.
Paral: cur ſit pertinax affectus. p. 915.
Paralytodes impotentiæ diuerſæ ex magicis præſtigiis coortæ explicatio p. 915. 916.
Paralylit: impot: ab actuali motu quodam cœptæ obſeruatio p. 916.
Paralyſeos peruerſa explicatio p. 1398.
Parlyſ: generalior conſideratio & conſpiratio cum affectibus ſpaſticis. p. 1399. 1400.
Paralyſeos Schema cum linguæ & memoriæ debilitatione p. 1401. 1402.
Partus hiſtoria. p. 519.
Partus quibus motibus fiat p. 517-519.
Partum fœtus non promouet aut abſoluit. p. 518.
Pathologia Medica quid ſit p. 585.
Path: Phyſica differt a Medica p. 585. 586.
Pathol: Med: verum fundamentum & obiectum p. 586. 587.
Pathologiæ Salſæ peruerſa translatio in Medicinam p. 599.
Phlegmone quid, quomodo & vbi ſit p. 834.
Phlegmatorrhagiæ narium hiſtoria p. 985. 986.
Phlegmator: Nar: conſpiratio cum Coryza p. 986. 987.

Periodi diuerſæ dantur in energia vitali, p. 312 - 314.
Phyſicæ communis labes, p. 57. 58.
phyſica corporis humani conſideratio nihil vtilitatis in medicam theoriam reportat, p. 62. 67 - 70.
phyſica hactenus vſitatius materias, neglectim vero motus explicauit, p. 132 - 134.
Phthiſis differt ab hectica tabe, p. 1011. 1012.
phthiſis quid ſit, p. 1011. 1012.
phthiſeos hiſtoria, p. 1012 - 1014.
phthiſis cui ætati familiaris ſit, p. 1013.
phthiſis iuniorum quandoque ex hæmorrhagiarum narium ſuppreſſione inſoleſcit, p. 1013.
phthiſis viris frequentior eſt quam feminis, p. 1013. 1014.
phthiſis manifeſtius prægreſſam hæmoptyſin ſequitur, p. 1014.
phthiſeos cauſæ p. 1014 - 1017.
phthiſeos inualeſcentis aut ſubſequentis ſigna, p. 1015. 1016.
phthiſis quomodo fiat, p. 1016.
phthiſis quomodo ex hæmoptyſi oriatur, p. 1016. 1017.
phthiſeos cauſæ internæ & externæ, p. 1014 - 1017.
phthiſeos cauſæ internæ & externæ, p. 1014 - 1017.
phthiſis non ita familiariter ab acrimonia Catarrhalium humorum oritur p. 1017.
phthiſis vera pro incurabili morbo eſt habenda, p. 1018. 1019.
Phthiſeos therapeutica conſideratio, p. 1018 - 1020.
phthiſeos hæreditariæ explicatio, p. 1020. 1021.
Pinguedo quomodo ſecernatur, p. 373. 374. 377 - 379.
pinguedo an vſum habeat in corpore vitali, p. 374. 375.
pinguedo magis in Phlegmaticis & facilius in feminis ſecernitur, p. 378. 379.
Placenta vterina qualem vſum habeat, p. 511.
Plethora datur, p. 396 - 399. 639. 640.
plethora quomodo corpori noxia fieri poſſit, p. 400. 401. 640.
plethoræ ſigna, p. 400. 639.
plethora quando hæmorrhagias inducat, p. 684.
Podagra ob quas cauſas inſoleſcat, p. 1364.
podagræ hiſtoria, p. 1364 - 1368.
podagra iunioribus ſuperueniens ſenectutem non promittit, p. 1369.
podagræ iuniorum hiſtoria, p. 1369. 1370.
podagræ conſpiratio cum hypochondriaco malo & hæmorrhoidibus, p. 1369 - 1372.
podagræ reciprocatio cum hypochondriacis pathematibus, p. 1372.

podagræ repulſionis in iunioribus & ſenioribus conſectaria p. 1373.
podagræ ſuccedentis & retropulſæ conſectaria, p. 1373.
podagræ Medica conſideratio, p. 1373. 1374.
podagricorum paroxyſmorum exitus p. 1374. 1375.
podagra miteſcit quandoque poſt voluntariam partium affectarum commotionem, p. 1375. 1376.
podagræ Aetiologia p. 1376-1379.
podagra in ſanguineis aut Phlegmat. ſang. nonnunquam pedum tumoribus terminatur p. 1377. 1378.
podagricorum apparatuum conſideratio, p. 1378. 1379.
podagræ differentia ex pertinacia ab arthritide, p. 1384.
podagræ pertinacia, p. 1384. 1387.
podagræ infrequentia p. 1387. 1388.
podagræ συζυγία cum ſanguineis excretionibus, p. 1388. 1389.
podagræ retrocedentis generalis explicatio, p. 1389.
podagr. hæredit. & conſuetudinalis conſpiratio cum ſanguineis excretionibus, p. 1389-1392.
podagricis hæmorrhoidum concurſus non eſt inſolitus p. 1391.
podagræ quomodo & quando hæmorrhoidum fluxus proficuus p. 1390-1392.
podagræ accidentia ſiue rariores circumſtantiæ, p. 1392.
podagricorum nodorum Hiſtoria, geneſis, infrequentia, ratio, indoles, p. 1392. 1394. 1395.
podagricarum Contracturarum conſideratio, p. 1395. 1396.
Potus qui pro vita & nutritione inſeruiat, p. 429. 430.
potus calidus an noceat, p. 430. 431.
Praxis ſine iuſta theoria nunquam ſcopum directe in Medicina adſequitur, p. 74.
Pubertas quando contingat, p. 356.
pubertatis tempus quodnam dicatur, p. 356.
Pulmonum texturæ qualitas & ſcopus, p. 406-408.
pulmonum textura quomodo ab aliarum partium textura differat. p. 406. &c.
pulmonum motus cui vſui inſerviat, p. 407. 408.
pulmones non habent proprium motum, p. 409.
pulmonum motus qualis & quomodo fiat, p. 409.
pulmonum motus cur ſit, p. 400.
Pulſus quid ſit & quomodo fiat, p. 294. 296.
pulſum proprium arteriæ non habent, p. 294-296.
pulſus differentia quibus reſpectibus innitatur, p. 297. 298.

pulſus alteratur per rationales ſeu morales cauſas etiam cogitantibus nobis, p. 298.299.
Puris generatio & modus fiendi, p. 843.

Q.

Quies an & quomodo ad vitam vtilis ſit, p. 435.436.
quies quomodo a Somno differat, p. 436.

R.

Raritas morborum quid ſit, p. 726.
Rationale iudicium datur ſine cogitatione, p. 538-540.
Renes quomodo ad vrinæ diuerſam ſecretionem adaptentur, p. 341. 342.
renes tonico motu mouentur, p. 345.
Reſpiratione ſanguis incaleſcit non refrigeratur, p. 287-291.
reſpirationis motus qualis ſit, qui ſanguinis calorem adiuuat, p. 409. 410.
reſpiratio ſemel inchoata cur continuari debeat, p. 415.416.
Rheumatiſmi generalis conſideratio ſecundum veterum & recentiorum aſſertum, p. 814-816.
rheumatiſmi general. conſid. ſecundum auctorem, p. 816.
rheum. harmonia cum hæmorrhagiis qualis ſit, p. 817. 818.
rheum. conuenientia cum plethoræ diuerſa commotione, p. 817. 818.
rheum. ſignificatio ſecundum auctorem, p. 818.
rheum. eſt congeſtio generalior ſanguinis, p. 819.
rheum. diuerſi apparatus, p. 819. 823.
rheum. ſenſus & ſenſibilitas, p. 819.
rheum. materia & humor fluidus, 819. 820.
rheum. motus, p. 819.
rheum. quandoque diſcraſia humorum velificatur, p. 820. 821.
rheum. indoles & accidentalis differentia quoad materiæ differentiam, p. 811.
rheum. effectus nunquam eſt vtilis, p. 822.
rheum. diuerſa ſchemata ſecundum materiæ diuerſam qualitatem, p. 823. 824.
rheum. quandoque remittunt quando euacuatio eosdem ſequitur cum leuamine, p. 824.
rheum. euentus peiores qui ſint, p. 824.825.
rheum. facile ad interiora compelli, ſed non eodem effectu expelli poſſunt, p. 825.826
rheum. diſcuti, non hinc inde pelli debet, p. 826.

rheum. rarius, & non niſi ſub febrilibus Apoſtaſibus in disſita loca transfertur, p. 826. 827.
rheum. quomodo habitualis fieri ſoleat, p. 827.
rheum. recurrens qualis & quando fiat, p. 827. 828.
rheum. cauſæ, p. 1265. 1266.
rheum. differentia ab arthritide, p. 1266.
rheum. differentiæ, p. 1266.
rheum. ex tenui ſeroſa acriore, & ſeroſa viſcoſiore, ſed tenui ſanguine intertexto orti conſideratio & therapeutica explicatio, p. 1263. 1264. 1266.
rheumaticarum ſtagnationum calores differunt, ab inflammatoriarum ſtaſium æſtibus, p. 1264.

S.

Saliuæ hiſtoria quibus difficultatibus ſtipata ſit, p. 369. 370.
ſaliuæ motus qualis & quomodo conſiderandus, p. 370. 371. 466. 467.
ſaliuæ vſus, p. 371. 470.
ſaliuæ motus non eſt mechanicus, p. 466. 467.
ſaliua digeſtionem & concoctionem eſculentorum adiuuat, p. 470.
Sanguis quo motu ſecundum veterum opinionem moueatur, p. 280. 281.
ſanguinis progreſſiui motus inuentum, p. 281. 282.
ſanguis quid ſit, p. 283.
ſanguis ex quibus principiis conſtet, qua confuſaneus eſt liquor, p. 283-285.
ſanguis ſtricte dictus quos vſus habeat, & quibus mutationibus anſam præbeat in corpore humano, p. 286.
ſanguis motu incaleſcit, p. 286. 287.
ſanguinis diuerſa conſiſtentia in diuerſis temperamentis, p. 301.
ſanguis ex quantitatis vitio qualitatis labem induit, p. 395.
ſanguis quod & quomodo corruptioni ſubiaceat, p. 609. 610.
ſanguinis abundantia *vid. Plethora.*
ſanguinis quantitas & qualitas læſa ſi vitalibus motibus corrigitur varia incommoda & pericula cauſatur, p. 644. 645.
ſanguis a principio formante ſiue generante in actu generationis præparatur, p. 501-503
ſanguis vnde generetur, p. 503. 504.
ſanguis coagulatus ſibi relictus nunquam in pus abit, p. 839. 840.
ſanguinis euacuationes artificioſæ incongruæ periculoſæ ſunt, p. 1225.
ſanguinis euacuationis artificioſæ ex temporis, loci & quan-

quantitatis ratione incongruæ conſideratio, p. 1225-1233.
ſanguinis euacuationum adſuetarum incongruarum omiſſionum conſideratio, p. 1234-1236.
Sanitas quid dicatur, p. 255.
ſanitas non ex abſolute mechanica neceſſitate profluit, p. 255. 256.
Scarificationis vſus congruus & incongurus, p. 1233. 1234.
Scirrhus quid ſit, p. 1326.
ſcirrhi differentia, p. 1326.
ſcirrhi Pathologica explicatio, p. 1326-1329.
ſcirrhi infrequentia, p. 1329.
ſcirrhi cauſæ, p. 1326. 1327.
ſcirrhi medica tractatio, p. 1329. 1330.
Secretio in vitali actu qualis, p. 123. 124.
ſecretio vitalis per quæ organa fiat, p. 124. 125,
ſecretio vitalis quo actu & progreſſu abſoluatur. p. 129. 130.
ſecret. lymphæ qualis & quomodo contingat, p. 320-323.
ſecret. ſanguinis a ſero, p. 321.
ſecret. ſpiſſiorum a tenuioribus quomodo fiat, p. 321-323. 327.
ſecret. falſa explicatio per proportionem figurarum, p. 324-327.
ſecret. negotium ſub temporis menſura abſoluitur, p. 328.
ſecret. falſa explicatio per ſtimulum mechanicum, p. 329.
ſecret. ſeri quomodo & in quibus organis fiat, p. 335-338. 340.
ſecret. muci vbi & quomodo fiat, p. 345. 346.
ſecret. bilis, *vid. Bilis.*
ſecret. ſpermatis latet adhuc quoad connexionem, p. 355. 356.
ſecret. ſpermatis in ordine ad excretionem præter omnium reliquarum ſecretionum indolem retardari poteſt, p. 358. 359.
ſecret. lactis, *vid. Lac.*
ſecret. pinguedinis, *vid. Pinguedo.*
ſecret. necesſitas, p. 571. 572.
Secundinæ quo motu & vtero expellantur, p. 519. 520.
Senſus quid ſit, p. 160. 161.
ſenſus circa quæ verſetur, p. 523.
ſenſus communis quomodo fiat, p. 534.
ſenſationis officium per motus adminiſtratur, p. 35. 161. 162. 528. 564.
ſenſatio adminiſtratur ab Anima humana, p. 35. 36. 525. 526. 532. 533. 540. 541.
ſenſationis theoria ex mechanicis rationibus abſolute exhibita falſa, p. 37-40. 527. 532.
ſenſatio in quantum corporis vſibus inſeruiat, p. 522. 523.
ſenſationis finis, p. 523. 524.

ſenſationi eſſentialiter Medicus ſubuenire non poteſt, p. 524.
ſenſatio quid ſit, p. 524.
ſenſationis actus conſideratio, p. 525-527. 531. 960.
ſenſationis formalis explicatio, p. 525. 528. 533-535.
ſenſationis remisſio non oritur a debilitate organorum, p. 527.
ſenſationis vt actus organici requiſita, p. 527.
ſenſatio eſt actus ad finem directus, quod ex organorum habitu demonſtratur, p. 529.
ſenſatio non infert obiectorum pasſiuam incusſionem in animam, p. 530.
ſenſatio quomodo ſecundum organorum habitus fiat, p. 530.
ſenſationis organismus quomodo fiat, p. 530.
ſenſatio quomodo fiat, p. 531.
ſenſatio non fit pasſiue, p. 530. 532.
ſenſationis necesſitas, p. 533.
ſenſatio grati aut ingrati non fit mechanico modo, p. 535-538.
ſenſatio cur in febribus intendatur, p. 541. 542. 546.
ſenſatio in febribus non fit per debilitatem, p. 542.
ſenſationis ſpecificæ quoad iucundum aut aduerſum explicatio, p. 542-546.
ſenſationis intenſio cur fiat, p. 541. 542. 546.
ſenſationis theoria qualem vſum habeat in medicina, p. 546. 547.
ſenſibilitas non ſubſiſtit nude in perceptione, ſed in ſuccesſu variorum motuum, p. 960.
ſenſibilitas quibus motibus & apparatibus præſtetur, p. 960. 962.
ſenſibilitas per æſtimatoriam actionem abſoluitur, p. 961. 964. 966.
ſenſibilitatis ratio & ſucceſſus, p. 962. 963.
ſenſibilitatis hiſtoria. p. 962. 963.
ſenſibilitatis motus non ſunt abſolute p. N. ſed N. N. p. 963. 964.
ſenſibilitas quibus circumſtantiis innitatur, p. 964-966.
ſenſibilitatis effectus & euentus, p. 967-970.
Serum quid ſit & vnde oriatur, p. 284.
ſerum quomodo & per quæ organa ſecernatur & excernatur, p. 335-338. 340.
ſerum per vniuerſum corpus ſecernitur, p. 338. 339.
ſerum quæ principia vna aſſumat & cum eodem ſecernantur & excernantur, p. 339. 340.
Solidas partes ars non reſtituit, ſed natura, p. 1412.

ſolidarum partium reſtitutio, quibus fundamentis & circumſtantiis innitatur, p.1412-1416.
ſolidarum partium reſtitutionis medica conſideratio, p. 1413.1414.
ſolidarum partium reſtitutio facilior eſt in iunioribus quam ſenibus, p. 1415. 1416.
ſolidæ partes quædam ſunt irreparabiles, p. 1417.
ſolidarum partium cicatrices attritorio motu ſenſim ſenſimque abſterguntur & euaneſcunt, p. 1417.
ſolidarum partium reſtitutionis circumſtantia circa partium mollitiem aut duritiem tonicam, p. 1417. 1418.
Somni differentia a quiete, p. 436.
ſomni cauſa finalis, p. 437.
ſomni alienæ explicationes revelluntur, p. 442.
ſomnus quomodo fiat, p.437.438.
ſomnus actiue ab anima præſtatur, p. 438-442.
ſomni datur conſuetudo, p. 439.
ſomni differentia ſecundum temperamenta & ætates, p. 440.441.
ſomnus quomodo & vnde conciliari queat, p. 442. 443.
Spaſmus quid ſit, p. 883.
ſpaſmi in quibus locis obtingant, p. 883.
ſpaſmi vniuerſaliores ſunt rariores, p. 883.
ſpaſmi thoracis conſideratio, p. 883. 884.
ſpaſmi diuerſæ ſpecies ſecundum regiones corporis & loca, p. 884-886.
ſpaſmi Colici inteſtinorum conſideratio, p. 885.
ſpaſmi & conuulſionis differentia, p. 886. 887.
ſpaſmi non fiunt corporali mechanico actu, p. 887.
ſpaſmi habent cauſam finalem, p. 887. (1332.
ſpaſmorum cauſæ, p. 887. 888. 1331.
ſpaſmi ab inanitione & repletione quomodo conſiderandi, p. 888.
ſpaſmis qui habitus corporis magis obnoxius ſit, p. 888.
ſpaſmorum ſubiecta, p. 888. 1331.
ſpaſmi ob quas rationes alia quam ordinaria ſubiecta invadant, p. 889.
ſpaſmi oriuntur quandoque ex voluntarii motus diuturna continuatione, p. 889.
ſpaſmi ætatis rationem inuoluunt, p. 889.
ſpaſmorum differentia in muſculares & fibrillares, p. 889.
ſpaſmorum effectus & euentus, p. 890.
ſpaſmi ob quas cauſas in conuulſiones transeant, p. 890.
ſpaſmi prognoſtica ſecundum

ſui vigorem reſpectu ætatum, p. 890.
ſpaſmorum particularium reſpectus finalis, p. 891.
ſpaſmi quando abſolute periculoſi, p. 891.
ſpaſmos fixos quos Paracelſus denotet, p. 923.
ſpaſmus ſimplex quid ſit, p. 1330. 1331.
ſpaſmi ſimplicis hiſtoria, p. 1331. 1332.
ſpaſmi Cynici conſideratio pathologica, p. 1332. 1333.
ſpaſmi ſimplicis ex ſanguinis euacuatione intermiſſa conſideratio, p. 1333 - 1337.
Spermatis ſecretio. *vid. Secretio.*
ſperma ſecretum diutius retineri & in reliquos humores rurſus reſorberi poteſt, p. 359.
ſpermatis inuoluntaria excretio qualis, p. 359.
ſpermatis eſſentia incognita eſt, p. 359.
ſperma a veteribus peruerſe explicatur, p. 360.
ſpermatis aliena explicatio a philoſophis recentioribus tradita, p. 360 - 362.
Spiſſitudo ſanguinis eſt primus gradus ad ſubſequentem corruptionem, p. 642. 643.
ſpiſſitudo ſanguinis ex ſanguinis abundantia frequentius originem trahit, p. 644.
Sphaceli hiſtoria, p. 631. 632. 1280. 1281.
ſphaceli ſignificatio, p. 1278. 1279.
ſphaceli cauſæ, p. 1281. 1282.
ſphaceli ætiologia, p. 1282. 1283.
ſphaceli effectus, p. 1284. 1285. 1292.
ſphacelum ſtipant moralia anxietatis, incertitudinis, metus pathemata, p. 1284. 1285.
ſphacelus a priori potius ex actiuitatis vitalis energia explicandus quam a materiali corruptiua efficacia, p. 1284. 1285.
ſphaceli formalis explicatio per oppoſitionem ſuppurationis, p. 1290. 1291.
ſphaceli differentia a ſuppuratione p. 1299.
ſphaceli modus fiendi, p. 1292. 1293.
ſphacelus rariſſime ſponte expugnatur, p. 1293. 1294.
ſphaceli infrequentia, p. 1294. 1295.
ſphacelus infrequenter bruta occupat, p. 1294. 1295.
Spirituum in medicina ſuppoſitorum figmentum & commentum, p. 263 - 265.
ſpirituum ſuppoſita differentia cum abſurdis ſuis conſequentiis, p. 265.
Stagnatio quid ſit, p. 800. 801.
ſtagnatio differt a ſtaſi & obſtructione p. 831. 832.

Staſis quot modis fieri poſſit p. 828. 829.
ſtaſis ſanguinis eſt ſubiectum materiale inflammationis p. 830. 835.
Stranguria ſpaſticæ indoli debetur, p. 886.
Structuræ corporis humani phyſica notitia nullum vſum medicum habet, p. 69.
ſtructuræ & texturæ diſtinctus conceptus p. 97.
ſtructuræ habitus & conditio p. 99.
Suppuratio quomodo conſideranda. p. 109. 110.
Symptomatis aliena explicatio, p. 622. 623.

T.

Temperamentum quid denotet, p. 656.
temperamenti appellatio ſecundum veteres, p. 300.
temperamentorum diuerſorum diuerſa ſanguinis conſiſtentia p. 301.
temperamentorum diuerſus habitus humorum ad partes ſolidas, p. 301. 302.
temperamentorum explicatio quoad conſpirationem actionum animi cum habitu & motibus corporis, p. 305 - 311.
temperamentorum diuerſorum mores diuerſi in habitu animi, p. 306 - 308.
temperamenti Cholerici, Sanguinei, Phlegmatici, & Melancholici corporis habitus & proportio partium fluidarum ad ſolidas & harum habitus ad motus, p. 302 - 304.
temperamenti Sanguinei, Melancholici, Cholerici, Phlegmatici, habitus ad morbos & in morbis, p. 657 - 661.
temperamenti Phlegmatici ſubiecta cur facilius pingueſcant, p. 378. 379.
Teneſmus Spaſmo magis quam Conuulſione perficitur, p. 886.
Theoria alia, alia Praxis, graue eſt παράλογον, p. 59.
theoria Medica quæ tractet, p. 79. 80.
theoriæ Medicæ fundamentum, p. 185. 186.
theoriæ auctori propriæ & peculieres, p. 194 - 204. 207 - 209.
theoriæ Medicæ inuentio in quibusdam peculiaria ſua patitur fata, p. 205. 206.
theoriæ alienæ in Medicinam translatæ, p. 227 - 229.
Tophorum phyſica & Pathologica conſideratio, p. 1164. 1167.
Tuſſis hiſtoria, p. 1000. 1001.
tuſſis externæ cauſæ occaſionales, p. 1000. 1001.
tuſſis infrequentia, p. 1001. 1002.
tuſſis internæ cauſæ, p. 1003.

tusſis ſiccæ explicatio, p. 1003-1005.
tusſis conſideratio ſecundum diuerſas ætates, p.1005.1006.
tusſis cauſa propior eſt aliquando congeſtio ſanguinis ad pectus ad eruptionem tendens, p.1006.1010.1011.
tusſis ſimplicior vera iuuenili magis ætati propria eſt, pag. 1003-1006.
tusſis ſimplicior iuniorum qualem vſum practicum præbeat, p. 1006-1009.

V.

Varicum manationis infrequentia, p.763.
varicum manatio quomodo fiat, p. 763.764.
varicum manationis hiſtoria in caſibus Clinicis, p. 764.
varicum manationis ſpecifica conſideratio, p. 765. 766.
varicum manationis effectus & defectus explicatio, p. 766. 767.
varicum manationis effectus aliis malis præoccupandis inſeruit, p. 767.768.
Vaſa lactea & lymphatica nihil differunt, p. 472, 473.
V.S. an, quando & quomodo phthiſi conueniat, p. 1009. 1010.
V.Snis incongruus vſus, p. 1225-1233.
Venenum quid ſit, p. 1426.
venenum quale detur, p. 1426.
venena quotuplicia ſint & quotupliciter læſionem ſuam exerant, p. 1427.
veneni ſpecifica conſideratio Empirica, p. 1428.
venenorum nulla eſt vera ne phyſica, nedum medica theoria, p. 1428-1431.
venenorum hiſtorica notitia ad Empiriam pertinet, p. 1431.
venena extra naturæ poteſtatem poſita ſunt, p. 1431.
venenorum therapeutica conſideratio, p. 1431.1432.
Vigiliæ quid ſint, p. 437.
vigiliæ in febribus cur fiant, p. 541.542.
vigiliæ in febribus non fiunt per debilitatem, p. 542.
Vitale negotium quomodo Energia agentis principii innitatur, p. 316-319.
vitæ theoria vnde & quomodo vera ſupponenda & a falſis arcenda, p. 63-66.
vita æquiuoce in motu conſiſtere dicitur, p. 75. 76. 561. 562.
vitæ formalis conſideratio, p. 76. 254.255.523.561.562.
vita in brutis eadem qualis in hominibus eſt, p. 78.
vitam anima perficit, p. 76-78. 567. 568.
vitæ diuerſa acceptio quatenus

de

de Deo, anima & corpore prædicatur, p. 112-114.
vita corporis qualis & quomodo ſit concipienda, p. 112-114.
vita de Deo prædicata quomodo accipienda, p. 114.
vita deſignat actiuitatem in corpore, p. 112-116.
vita corporis quæ ſit dicenda, p. 115. 116.
vitæ ratio inſtrumentalis, p. 118-121.
vitæ ratio organica & formalis, p. 121-125. 146. 147. 149. 563. 564.
vita quo motu præſtetur, p. 122-125.
vita qua methodo fiat, p. 126-129.
vita formaliter non conſiſtit in circulatione ſanguinis, p. 147-149.
vitæ vera conſideratio qualem medicum vſum præbeat, p. 150. 152. 580. 581.
vitæ theoria vera quos reſpectus inferat, p. 215. 216.
vita corporis & animæ quomodo differant. p. 563.
vitæ terminus phyſicis demonſtrationibus exhiberi non poteſt, p. 662.
vitæ terminus non ex eneruatione partium explicandus, p. 662. 663.
Viui proprius habitus materialis & formalis, p. 94. 95.
Vlceris ſignificatio, p. 1296.
vlcus differt a ſuppuratione, p. 1296.
vlcus quid ſit, p. 1296.
vlceris Hiſtoria, p. 1297. 1298.
vlcerationi quæ partes ſubiectæ ſint, p. 1297.
vlcerationis mutatio per ſanguinis interceſſionem, p. 1297.
vlcerationi quæ materia faveat, p. 1298.
vlceris differentiæ, p. 1298.
vlceris e purulento abſceſſu ſubnaſcentis theoria, p. 1299. 1300.
vlceris ſucceſſiua deprauatio quando fiat, p. 1301.
vlcus quando conſolidari debeat, p. 1301. 1302.
vlceris Medica couſideratio, p. 1301-1303.
Voluntas quid ſit, p. 1.
Vomitus cruenti infrequentia & differentia, p. 731. 732. 1022.
vomitus cruent. qualis motus ſit, p. 731. 732.
vom. cruent. feminis frequentior eſt quam Viris, p. 731. 732. 1023.
vom. cruent. actiuus directus motus eſt, p. 731. 732. 1022. 1023.
vom. cruent. menſtruam periodum quandoque ſeruat, p. 732. 736-738.
vom. cruent. Hiſtoria, p. 732. 733.

vom. cruent. generalisſimæ cauſæ, p. 732.
vom. cruent. periculoſus eſt affectus, p. 733.
vom. cruent. cauſæ, p. 733-735.
vom. cruent. ex quibus vaſibus, partibus & cauſis proximis oriatur, p. 733. 734.
vom. cruent. quibus inſtrumentalibus apparatibus adminiſtretur, p. 733-735.
vom. cruent. remotior materialis cauſa, p. 735.
vom. cruent. proxime cum Menſium negotio conſpirat, p. 736-741.
vom. cruent. male ſuccedentis conſectaria, p. 741.
vom. cruent. non ex obſtructione oritur, p. 1022.
vom. cruent. periodicum Millefolium curauit, p. 1023.
vomitus niger rarior eſt quam cruentus, p. 1045.
vom. nigri Hiſtoria, p. 1045. 1046.
vom. nigr. differentia ab aliis vomitibus diuerſi coloris, p. 1045. 1046.
vom. nig. quando & quibus eueniat, p. 1046. 1047.
vom. nig. eſt Molimen cruenti vomitus, p. 1047. 1048.
vom. nig. extra acutos morbos non ſimpliciter lethalis eſt, in acutis calamitoſus, p. 1047.
Vrina quid ſit, p. 341.
vrina quomodo & vbi ſecernatur, p. 340. 341. 343. 344.
vrina quomodo diuerſimode ſecundum diuerſam renum commotionem ſecernatur, p. 341. 342.
vrina quæ diuerſa principia asſumat ſub ſui ſecretione, p. 344. 345.

ADDENDA.

Ad Lit. A.

Apoplexiæ differentia ſpecialior. p. 1402-1404.
apoplexia fortior iacturam energiæ mouendi infert, p. 1402-1404.
apoplexia differt ab Hemiplexia p. 1404.
apoplexiæ differentia generalior & eiusdem vera conſideratio & applicatio, p. 1404.
apoplexiæ Hiſtoria, p. 1405.
apoplexia ſeroſa a Catarrho ſuffocatiuo diſtinguenda p. 1405.
apoplexiæ infrequentia, p. 1405. 1406.
apoplexiæ cauſæ, p. 1406. 1407.
apoplexia oritur etiam ab ebrietate, p. 1407.
apoplexiæ ætiologia, p. 1407. 1408.

1408-1410.
apoplexia ſemel coorta, alia vice iterum conſurgit, p. 1410.
apoplexia vera cur curatu & præſeruatu difficilis ſit, p. 1410. 1411.
apoplexiæ Therapeutica conſideratio p. 1411.
Arthritidis formalis explicatio p. 1381. 1382.
arthritidis ſpecialiores conditiones, p. 1382.
arthritis qua occaſione prouectioribus obtingat, p. 1382. 1383.
arthritis iuniorum non tam pertinax eſt, ſicuti Podagra p. 1384.
arthritis iuniorum ſoluta per ſucceſſum hæmorrhoidum, p. 1384-1387.
arthritidis Infrequentia, p. 1387. 1388.
arthritis conſpirationem habet cum ſanguineis excretionibus, 1388. 1389.
arthritidis hæreditariæ & conſuetudinalis conſpiratio cum ſanguineis excretionibus, p. 1389. 1390.
arthritico-podaricarum contracturarum cnſideratio, p. 1395. 1396.

*Ad Li.*D.

Deliriorum diffemtia, p. 1418.
deliriorum pathticorum cauſæ occaſionales, p. 1419.
deliriorum patbticæ cauſæ p. 1419. 1420.
deliriorum Sypatheticorum Claſſes, p. 120.
deliriorum libiınoſorum explicatio p. 1420.
deliriorum Mlancholico-hypochondriaorum hiſtoria generalior 8 ætiologia, p. 1420-1422.
deliriorum ferilium explicatio Pathologic, p. 1422. 1423.
deliriorum Cronicorum generalis expliatio, p. 1423. 1424.
deliria certis finalibus reſpectibus quanoque ſuperſtructa ſunt, p. 124.
deliriorum Naniacorum peculiaris phyſca circumſtantia & toleranti intenſi frigoris, p. 1425.

FINIS.

Ce3